LITERA

Conține CD

Elena Comșulea • Valentina Șerban • Sabina Teiuș

DICȚIONAR EXPLICATIV AL LIMBII ROMÂNE DE AZI

DICȚIONARE COMPACTE

COMPACT DISCURI

ELENA COMŞULEA
VALENTINA ŞERBAN
SABINA TEIUŞ

DICŢIONAR EXPLICATIV AL LIMBII ROMÂNE DE AZI

LITERA

ISBN 978-973-675-397-8

© LITERA INTERNAŢIONAL, 2008

CUVÂNT ÎNAINTE*

Fondul lexical al unei limbi este cuprins într-o măsură mai mică sau mai mare în dicționare, care, apărând la anumite intervale de timp și propunându-și anumite obiective, surprind înnoirea și uzarea cuvintelor dintr-o anumită perioadă.

Dicționarele au, în primul rând, un scop practic. Cum este și firesc, ele contribuie la însușirea corectă a cuvintelor din punctul de vedere al conținutului și al formei, precum și la îmbogățirea mijloacelor de exprimare.

Vorbitorul poate găsi în aceste lucrări informații privind cele mai variate aspecte ale cuvântului: sens, formă, nuanțe stilistice, valori estetice, caracteristici morfologice, distribuție, frecvență, contexte potrivite în care au fost sau pot fi incluse, etimologie etc.

Dacă vocabularul este „harta prescurtată și esențială a naturii" (T. Arghezi, Tablete de cronicar, București, 1960, p. 75), dicționarele care îl înregistrează reprezintă un prețios mijloc de cunoaștere a lumii, de satisfacere a unor necesități culturale pentru toate categoriile de oameni, fără ca aceștia să aibă nevoie de o pregătire specială în folosirea lor.

Există mai multe tipuri de dicționare (explicative unilingve, bilingve, poliglote, enciclopedice, normative, de specialitate pentru diferite domenii), ele pot avea proporții diferite (de la dicționare-tezaur până la mici dicționare ale limbii, așa-numitele dicționare de buzunar), tematici diferite (dicționare de sinonime, de neologisme, de antonime, de omonime, de analogii etc.) sau se pot adresa unor vorbitori diferiți (generale, de uz școlar, de terminologii profesionale).

Fiecare dicționar înregistrează termenii potrivit caracterului său, de aceea cititorul, pentru a găsi informația lexicală pe care o dorește, trebuie să consulte lucrarea corespunzătoare. De exemplu, un termen științific de strictă specialitate, să zicem de fizică, nu-și află locul într-un mic dicționar al limbii, poate nici într-unul explicativ mai mare, ci într-unul de fizică. Și chiar consultând dicționarul adecvat se poate întâmpla să nu găsim un anumit cuvânt. Aceasta pentru că orice lucrare are o extindere limitată, pentru că termenii incluși sunt selectați după anumite criterii, în care însă intervine și subiectivismul, pentru că însăși selectarea unora înseamnă omiterea altora, iar, în ceea

* La baza acestuia se află Studiul introductiv al lucrării noastre, Dicționar al limbii române. Explicativ. Practic (DEP), Craiova, 1995. Lexicologia dispune de numeroase dicționare și lucrări teoretice pe care le-am folosit în elaborarea acestui dicționar. Nu considerăm însă necesar să indicăm o bibliografie, chiar și selectivă. Amintim doar principalele dicționare românești: DA (Dicționarul limbii române al Academiei Române, București, 1913-1940); DL (Dicționarul limbii române literare contemporane, vol. I-IV, București, 1955-1958); DM (Dicționarul limbii române moderne, București, 1958); DLR (Dicționarul limbii române, serie nouă, litera M, 1965-1968 și urm.); DN (Florin Marcu – Constant Maneca, Dicționar de neologisme, ediția a III-a, București, 1978); MDER (Mic dicționar enciclopedic, ediția a III-a, București, 1986); DEU (Dicționar explicativ uzual al limbii române, Chișinău, 1999); DG (Vasile Breban, Dicționar general al limbii române, vol. I-II, București, 1992); Mic dicționar al limbii române, București, 1997; DEX (Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a II-a, București, 1996); DEP (Elena Comșulea, Valentina Șerban, Sabina Teiuș, Dicționar al limbii române. Explicativ. Practic, Craiova, 1995), precum și DOOM[1] (Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române, București, 1982); DOOM[2] (București, 2005); ÎO (Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație, ediția a V-a, București, 1995); DOR (Dicționar ortografic al limbii române, Chișinău, 2001). Mioara Avram, Cuvintele limbii române între corect și incorect. Chișinău, 2001.

ce privește cuvintele foarte noi, și pentru că între terminarea redactării și apariția în librării există un oarecare decalaj de timp. Să nu cerem, prin urmare, unui dicționar altceva decât și-a propus să ofere, așa cum ne avertizează titlul sau precizările din introducere.

De cel mai mare interes sunt dicționarele explicative sau generale, care cuprind cuvinte din toate domeniile vieții materiale și spirituale, cu explicații și indicații complexe, fiind utile unor categorii largi de vorbitori.

Dicționarele au evoluat paralel cu dez-voltarea lexicului, autorii încercând să soluționeze „în spiritul veacului" problemele specifice fiecărei etape.

Astăzi, limba însăși cere mereu noi dicționare, deoarece în vocabularul nostru se introduc termeni noi, iar statutul multora dintre cei vechi se schimbă. Acestei cerințe îi răspunde lucrarea de față. Ea este menită să reflecte limba contemporană de uz curent, să satisfacă unui public larg, mai ales elevilor, nevoia de cunoaștere și aprofundare a datelor privind sensul cuvintelor, caracteristicile lor morfologice, ortografice, ortoepice, valențele expresive. Acestui obiectiv i s-au adaptat proporția lucrării și toate problemele, multe și variate, pe care le ridică elaborarea unui asemenea dicționar. Soluționarea acestora nu a fost ușoară, întrucât a trebuit să aplicăm norme lexicografice complexe, dar accesibile în același timp cititorilor noștri, fără a omite însă faptul că aceștia au astăzi un grad ridicat de cultură.

Lucrarea face parte din categoria dicționarelor explicative, căci explică și definește cuvintele potrivit cu realitatea sau noțiunea pe care o denumesc și cu modul lor de întrebuințare. Atenția specială acordată definițiilor vizează nu numai conținutul, ci și formularea explicită, pe înțelesul unui mare număr de vorbitori, fapt ce imprimă dicționarului atributul de general, deosebit de dicționarele de specialitate (de fizică, de informatică, de muzică etc.). Este și un dicționar normativ întrucât autorii, prin numeroase și variate indicații începând de la cuvântul-titlu până la indicațiile finale din cadrul fiecărui articol, s-au străduit să aplice și astfel să impună normele limbii literare prevăzute în lucrările oficiale ale Academiei Române, singurul for menit, prin lege, să le stabilească.

O notă de originalitate primește lucrarea noastră prin caracterul ei practic, asigurat de faptul că răspunde imediat dorinței de informare a vorbitorilor. În acest scop au fost menționate forme ortoepice, ortografice, morfologice care urmează anumite reguli la fiecare cuvânt din grupul celor vizate, chiar dacă cine cunoaște normele limbii își poate construi singur formele de care are nevoie.

Dicționarul de față, dacă numărătoarea include și variantele, cuprinde un număr de circa 22 500 de cuvinte.

Principiul important care a stat la baza muncii noastre a fost acela de a nu prelua nimic de nicăieri, fără o examinare proprie, fără o verificare temeinică a faptelor. Ni se pare firesc și chiar necesar ca cel care-și propune să elaboreze un nou dicționar să le aibă în vedere pe cele apărute deja, românești sau străine, iar o definiție, un exemplu, o schemă semantică etc. bine concepute să fie considerate un bun al lexicografiei, câștigat în timp, prin efort comun și să poată fi preluat ca atare. Plecând de la această premisă, am consultat dicționarele apărute, reanalizând însă toate informațiile existente, așa încât se poate afirma că lucrarea de față este rezultatul unei cercetări personale. Procedeul acesta ne-a dat șansa de a descoperi și, firește, de a îndrepta unele inexactități din lucrările anterioare, perpetuate de-a lungul anilor.

Un alt principiu căruia i-am fost consecvenți a fost acela de a considera că fiecare cuvânt are individualitatea sa, deci studierea lui, atât prin raportare la celelalte cuvinte implicate într-o relație de orice natură cu el, cât și prin raportare la ansamblul vocabularului, trebuie să pună în lumină „personalitatea" fiecărui element lexical. Desigur, în această operație, pe lângă efortul de documentare, intervine și intuiția bazată pe experiența lexicografică.

În continuare prezentăm modalitatea de rezolvare practică folosită în lucrarea de față, cu succinte observații teoretice, pentru a-i ajuta pe cititori să utilizeze eficient dicționarul.

Lista de cuvinte,

adică inventarul lexical, este dificil de alcătuit, având în vedere numărul mare de cuvinte din care

se compune fondul unei limbi. Pentru a alcătui judicios lista de cuvinte în dicționarul de față, am încercat să privim imparțial toate sectoarele vocabularului, să asigurăm un echilibru între termenii aparținând diferitelor domenii de specialitate, între aceștia și fondul comun.

Lucrarea înregistrează elemente curente ale românei contemporane, fiind alcătuită din termenii de bază aparținători limbii comune, răspândiți pe întreg teritoriul, din neologisme necesare designării cunoștințelor și gândirii moderne, folosite în afara cercului de specialiști, din unele regionalisme sau arhaisme în măsura în care acestea apar de mai multe ori în operele unor mari scriitori sau se întâlnesc astăzi numai în expresii.

Din întâlnirea acestor categorii de cuvinte se pot naște uneori omonime. Apar astfel alături elemente lexicale (foarte) îndepărtate din punctul de vedere al sensului, al răspândirii în spațiu ori în timp, al distribuției stilistice etc.

Ex. *arie*[1] „loc de treierat" – *arie*[2] din matematică – *arie*[3] din muzică, *bilă*[1] „obiect" – *bilă*[2] din anatomie, *par*[1] „băț" – *par*[2] adj., despre numere, *para*[1] „monedă veche" – *para*[2] verb, la scrimă, la box.

Am inclus uneori omonimele, chiar dacă unul dintre ele este mai rar, pentru a îmbogăți cunoștințele lexicale ale cititorilor.

Cuvintele recente, în mod deosebit împrumuturile din limba engleză, ridică probleme sub toate aspectele, așa că la acestea ne vom referi cu precădere în fiecare capitol ce urmează.

Din punctul de vedere al selecției pentru lista de cuvinte a dicționarului de față, precizăm că am reținut dintre cuvintele apărute în ultimii ani pe cele utile, pe cele care se bucură de o largă circulație și care presupunem că au șansa de a rămâne în limbă. Prin urmare, am înregistrat un număr apreciabil de cuvinte noi,

***consultanță, globalizare, mediatic, pin*[2]*, promoțional, vip* etc.**

Acestea, de obicei, păstrează caracteristicile grafice și/sau fonetice ale limbii de origine,

***bodyguard, consulting, dealer, fitness, hardware, job, story* etc.**

Unele probabil nici nu se vor modifica, fiind termeni internaționali, incluși ca atare și în dicționarele altor limbi. Așa s-a întâmplat și cu mai vechile

***autoservice, marketing, mass-media, five o'clock* etc.**

sau cu termenii din domeniul muzicii

***mezzo-forte, mezzosoprană, passacaglia, pizzicato* etc.**

O atenție deosebită am acordat terminologiei științifico-tehnice a cărei înnoire este necesară. Nevoia denumirii numeroaselor descoperiri științifice și a cunoașterii lor impune adoptarea unui mare număr de termeni noi și continua modelare semantică a unora dintre cei vechi, toți trebuind să fie exacți, lipsiți de ambiguitate. Caracterul universal al ideilor și semnificațiilor științifice, necesitatea de comunicare ușoară între specialiști vorbitori de limbi diferite face ca în limbajul științific să se prefere termeni internaționali, în cea mai mare parte de proveniență latino-greacă, iar pentru creațiile interne, procedeele și elementele formative întrebuințate și de alte limbi.

Alegem spre exemplificare domeniul informaticii, în care avem o mulțime de neologisme, dacă ar fi să ne gândim chiar numai la calculatorul electronic (computer), aparat cunoscut și folosit astăzi foarte mult, devenit un obiect de uz curent. Cuvinte ca:

dischetă, display, listing, modem, scaner, site,

unele păstrate în forma originară, sau sensuri noi ale vechilor cuvinte ca:

accesa, document, generație, interconexiune, memorie, rețea, suport,

sunt nu numai necesare, ci și frecvente chiar în vorbirea elevilor. Neincluderea în dicționarul nostru a o serie de cuvinte recente

coach, cyberboy, drugstore, etranger, mercato

care, folosite corect ori greșit, se întâlnesc în vorbirea și scrisul unora se justifică prin aceea că este nevoie de timp pentru a se vedea dacă rămân în limbă sau sunt doar simpli pasageri. Cum spunea Sextil Pușcariu (Limba română, București, 1976, p.398): „E adevărat că vorba nouă e mai impresionantă, dar ea e adesea ca marfa ieftină cumpărată de la bâlci: mărgele sclipitoare de sticlă, false și netrainice".

Cu prilejul, pentru economia spațiului grafic, n-au fost înregistrate în această lucrare anumite categorii de cuvinte al căror sens poate fi dedus din sistemul limbii: diminutive, augmentative, infinitive lungi, participii devenite adjective. Sunt menționate totuși și asemenea cuvinte când au sensuri noi față de cuvântul-bază, de obicei relevându-se numai acest sens nou

grădiniță, garofiță, ciuboțică* „plantă", *juncan, țârâială, stingherit

sau când apar frecvent în vorbire ori în poezia populară

***bădiță, mândruliță*.**

Pentru că unele verbe derivate de la substantive

lectura, rotocoli, saramura, scurtcircuita

sau împrumutate paralel cu un substantiv din aceeași familie

satina, seria

sunt foarte puțin întrebuințate, nu le-am inclus în dicționar.

O anumită selecție a fost necesară și în cazul formațiilor cu prefixe sau elemente de compunere foarte active în limbă

***aero-, in-, radio-, contra-* etc.**

În practica lexicografică s-a impus principiul de a folosi în definiții numai cuvinte tratate în dicționarul respectiv („circuitul închis"), pe care l-am respectat și noi, neapelând la elemente de felul celor enumerate mai sus decât în situații de excepție; vezi, de exemplu, definițiile la:

***afirmație – afirmare, împrăștiat – împrăștiere, bucălat – grăsuț, crochet – portiță, hlamidă – arhieresc, polietilenă – electroizolant*.**

Articolul de dicționar,

adică tratarea fiecărui cuvânt, cuprinde mai multe compartimente, corespunzătoare paletei de informații pe care lexicograful și-a propus s-o prezinte cititorilor săi.

Titlul articolului

– cuvântul-titlu, cum se mai numește – și în lucrarea noastră reprezintă forma literară a elementelor tratate, așa cum s-a cristalizat ea în limbă și cum este prevăzută în lucrări normative oficiale.

DEX, DOOM[1,2] au fost principalele izvoare oficiale consultate pentru a stabili care este forma-titlu a majorității cuvintelor incluse în acest dicționar.

Împrumuturile sunt cele care ne-au pus unele probleme legate de adaptarea la specificul fonetic al limbii române.

Adaptarea se face uneori simplu

local* < fr. *local, modal* < fr. *modal, lac* „substanță" < germ. *Lack, sifon* < fr. *siphon,* germ. *Siphon,

în special dacă termenul străin găsește în română rude etimologice, putându-se astfel încadra unei familii de cuvinte

sațietate* < fr. *satieté,* lat. *satietas, -atis, a găsit în limbă pe ***saț, președinte* < fr. *président,* lat. *praesidens, -ntis,*** pe ***ședea*.**

Alteori, procesul de acomodare este dificil, mai ales când neologismul conține sunete străine. Astfel, vocalele **ö** (scris eu), **ü** (scris u) din cuvinte franțuzești sunt redate prin

e – chauffeur – șofer
o – secteur – sector
io – liqueur – lichior
i – bureau – birou
u – résumer – rezuma
***iu – culasse – chiulasă*.**

Nu în toate cuvintele s-a produs însă o asimilare completă a acestora la vocalele românești, uneori păstrându-se pronunțarea sau scrierea din limba de origine

alură pr. ***aliură, bleu*** pr. ***blö, bleumarin*** pr. ***blömarin*.**

W are un tratament diferit în împrumuturile mai vechi din germană (Wolfram), chiar din engleză (Watt), față de împrumuturile recente din engleză în care se rostește ŭ (western, weekend).

Varietatea formală și oscilațiile în redarea sunetelor se pot explica, în cazul unor neologisme, prin limbile diferite care ni le-au furnizat. Astfel, alături de rostirea romanică igienă, se mai aude și rostirea după greacă higienă; alături de cifră după italiană, și țifră după germană; forma ciocolată a venit din italiană, șocolată din franceză, șocoladă din germană. Latinescul scala s-a păstrat în forma scară, dar se regăsește și în schelă împrumutat din turcă și în scala (muzicală) din italiană.

Uneori, variantele formale se datoresc nu numai căilor diferite, ci și epocilor diferite în care s-a produs împrumutul. În această situație sunt, de exemplu, unele substantive terminate în -ie, învechit -iune

***decizie – deciziune, operație – operațiune, distribuție – distribuțiune*,**

formele putându-se specializa pe sensuri

***reacție – reacțiune, divizie – diviziune*.**

O serie de cuvinte nou intrate în limbă, preluate în special din engleză, circulă, în vorbire și în scris, cu forme variate.

bodyguard (se scrie și ***body-guard, bodygard, bodiguard,*** iar la pl. ***bodyguard-zi, bodygardzi*** și, adaptat sistemului fonetic și gramatical românesc, ***bodigard, bodigarzi***), ***summit, strip-tease, catharsis*** (scrise și ***samit, striptis, katharsis***) a căror grafie oscilează, ***manager, ranch*** (***mánager, manáger*** și ***méniger, ranci*** și ***renci***) a căror pronunțare oscilează.

DOOM[2] a înregistrat asemena cuvinte în forma corectă din limba de origine, formă care se menține în flexiune și e pusă în evidență prin folosirea cratimei atunci când grafia în partea finală a cuvântului este neadaptată limbii române (cash-ul, kitsch-uri, display-ul, show-ul, show-uri). Chiar și în cazul unor elemente cu oarecare vechime în limbă și care au fost incluse în dicționare sau în DOOM[1] cu forme adaptate (cocteil, hailaif, maseză, penalti), DOOM[2] revine la grafii originare (high-life, maseuză, penalty; cocktail, dar se acceptă și cocteil).

Se știe că procesul de adaptare nu se desfășoară întotdeauna simplu, liniar, ci pot avea loc reveniri, chiar oficiale (santinelă, conform pronunțării în franceză, era recomandat într-o perioadă în forma sentinelă; knockout, în cnocaut, în timp ce abreviat este K.O.) sau acceptări ale unor forme care, după anumite criterii lingvistice, nu sunt cele mai indicate (se recomandă cârdășie, formă rezultată prin etimologie populară – apropierea de cârd –, deși ar trebui să fie cărdășie, conform originii din turcă).

Eventualele variante admise sau consi-derate de noi acceptabile au fost menționate în partea finală a articolelor. Tot aici am notat cu indicația „nu" forme asupra cărora atragem atenția să fie evitate într-o vorbire îngrijită.

Definiția

constituie într-un dicționar explicativ elementul esențial, conform caracterului însuși al acestui tip de lucrare.

Se consideră că o definiție este bună atunci când redă exact trăsăturile specifice ale unei clase de obiecte, într-o exprimare clară, concisă, accesibilă, dacă e posibil, și frumoasă; este ceea ce ne-am propus și noi.

Varietatea mare a cuvintelor a impus și în lucrarea de față folosirea mai multor modalități de definire: definirea analitică prin genul proxim și diferența specifică, cea mai frecventă, definirea printr-o succesiune de termeni care împreună redau conținutul cuvântului-titlu, folosită mai ales la substantivele abstracte, definirea prin sinonim, în special la termenii marcați stilistic (populari, învechiți, regionali).

Pentru o parte a vocabularului, al cărui conținut nu a suferit modificări de-a lungul anilor,

există definiții în dicționarele explicative, care, treptat de la o lucrare la alta, s-au perfecționat și au putut fi preluate. Chiar și în cazul acestora, analiza pe care am întreprins-o, interpretarea personală a izvoarelor de informare au dus la găsirea unor elemente noi sau mai precise, adecvate, fie pentru a caracteriza ori a nuanța în scris o realitate, implicit și cuvântul, fie pentru a diferenția termeni aproape sinonimi. De exemplu: medita înseamnă „a gândi adânc", dar și „îndelung", dispensarul asigură asistența nediferențiată pe specialități, conjuncțiile stabilesc un anumit raport, nu exprimă. Termenii gramaticali au fost definiți în concordanță cu tratarea lor în Gramatica Academiei, 1963.

Altă parte a lexicului supusă modificărilor de tot felul, în funcție de schimbările din viața economică și socială, de raporturile dintre oameni sau dintre state, de progresul neîntrerupt al științei și tehnicii, obligă la definiții noi, moderne, deci s-a impus o documentare serioasă din surse recente. Astfel, definiția cuvântului metru, datând în știință din 1791, „a zecea milioana parte din lun-gimea sfertului meridianului terestru", notată în toate dicționarele noastre (inclusiv în DEX), a fost înlocuită de Vasile Breban (DG) cu definiția adoptată pe plan internațional în 1960, pe care am reprodus-o și noi.

Modificări consistente s-au impus pentru definirea cuvintelor din sfera politico-ideologică

libertate, etnie, imperialism misticism, stat, social-democrat,

a celor legate de schimbările în viața inter-națională (denumirile monedelor europene), precum și a termenilor religioși.

O atenție deosebită am acordat definirii termenilor și sensurilor care au apărut în ultimii ani, unii fiind înregistrați pentru prima dată într-un dicționar explicativ. Dicționarele de specialitate (juridic, politic, de informatică etc.) au reprezentat ghiduri de incontestabilă valoare.

În legătură cu definiția, prezentăm și câteva aspecte importante ținând de „tehnica lexicografică", pentru a facilita consultarea lucrării.

În cadrul familiei de cuvinte, definiția detaliată s-a dat numai la termenul de bază, iar pentru ceilalți s-au găsit formule care fac legătura (etimologică) cu acesta, de felul: „calitatea sau însușirea de a fi...", „acțiunea de a...". Astfel, cititorul este antrenat în a consulta nu cuvinte izolate, ci grupuri întregi, ceea ce determină formarea unei imagini reale asupra poziției cuvintelor respective în ansamblul vocabularului și mărește șansele de învățare corectă.

În cazul definirii printr-un lanț de sinonime parțiale, am urmărit ca fiecare dintre acești termeni să fie definit explicit, apelând la alte elemente decât cele ale seriei. Procedeul întâlnit în unele dicționare anterioare de a se trimite, în asemenea situații, de la un cuvânt la altul, fără ca vreunul dintre ele să fie definit, nu este satisfăcător.

Idealul în ce privește definiția este ca ea să poată fi transpusă tale quale în locul cuvântului, integrându-se întru totul contextului respectiv. În majoritatea cazurilor acest lucru este posibil. Dar există o serie de cuvinte, mai ales verbe tranzitive, a căror definiție din alte dicționare este precedată în mod obișnuit de paranteze în care se spune: „complementul este..." sau „complementul indică...". Această modalitate de definire, chiar dacă satisface exigențele lingviștilor, ni s-a părut mai puțin accesibilă publicului larg, astfel că în dicționarul de față am adoptat o altă soluție, și anume, am cuprins în definiție și complementele directe, când a fost strict necesar.

Tot cu bună știință am folosit, în cazul verbelor a căror diateză poate fi tranzitivă și reflexivă, o definiție comună pentru ambele posibilități. De exemplu, în definiția verbului desface, tranzitiv și reflexiv, „a (se) separa părțile componente", segmentul părțile componente trebuie interpretat, în cazul diatezei tranzitive, complement direct, iar în cazul diatezei reflexive, subiect.

Definițiile sunt completate printr-o serie de date cuprinse în paranteze rotunde. Parantezele care precedă definițiile sau cele din interiorul acestora cuprind indicații de ordin gramatical, stilistic (pop., reg., înv., livr., fam.), explicații semantice (fig., p. ext., spec.), precizarea domeniului de circulație (fiz., biol., chim., med.). O categorie importantă de informații sunt cele referitoare la elementele cu care se combină cuvântul-titlu și care determină anumite nuanțe semantice. De exemplu, la verbe se indică natura complemente-

lor – nume de persoane, de ființe, de sentimente etc. – la adjective, natura substantivelor pe care le însoțesc – lucruri, ființe, abstracte. Unele paranteze plasate în cadrul definiției cuprind elemente facultative (vezi cușcă, evidență, lumină, sâmburos) sau explicative care nu fac parte din sens (exemple la specii de animale sau de plante).

Exemplele

Cuvintele au fost rar ilustrate cu unele exemple personale, deși este mare utilitatea acestora pentru înțelegerea exactă a sensurilor și pentru a oferi un model de includere adecvată într-un context. Am dat exemple mai ales la categoriile de cuvinte greu de definit sau la cele care nu au o definiție lexicală, intrând aici prepozițiile și conjuncțiile. În alte situații am folosit drept exemple sintagme, locuțiuni (vezi sac, spirit), pe care măcar le-am menționat în felul acesta, dacă spațiul grafic limitat nu ne-a permis o definire a lor.

Aspectele semantice

Majoritatea cuvintelor limbii române sunt polisemantice. Prezentarea lor lexicografică, precum și studiile semantice le relevă ca structuri având un element fundamental, comun – sensul principal, de bază – în jurul căruia se organizează celelalte sensuri, în ordinea filiației, între ele existând totdeauna anumite legături.

Prezentul dicționar, nefiind istoric și etimologic, urmărește redarea inventarului de sensuri ale cuvintelor din epoca actuală, precum și a legăturilor sincronice din momentul de față, iar nu diacronia (nu formarea și evoluția lor). Această perspectivă din care este privit cuvântul ne-a determinat să elaborăm schema semantică a fiecărei unități lexicale în general după principiul logic și după cel al frecvenței accepțiunilor în limba literară actuală.

Tehnica folosită pentru gruparea sensurilor, constând din cifre și anumite semne grafice, este menită să reflecte varietatea și complexitatea mutațiilor semantice. Cifrele arabe despart sensurile, rombulile pline marchează nuanțele de sens mai importante, urmate și acestea de o definiție, rombulile goale servesc la despărțirea formațiunilor sintactice (sin-tagme, compuse), la izolarea schimbărilor gramaticale, cercurile pline precedă expresiile și locuțiunile.

Astfel, dicționarul oferă și o succintă imagine a proceselor semantice, care au determinat îmbogățirea posibilităților denominative, diversificarea și rafinarea valențelor expresive ale cuvintelor.

Indicațiile morfologice

sunt plasate imediat după cuvântul-titlu, unde se precizează categoria gramaticală, iar cele mai multe dintre ele, în partea finală, unde se notează o serie de aspecte considerate utile pentru exprimarea corectă. Partea finală este marcată printr-o linie de pauză care precedă indicațiile gramaticale, dar și cele ortoepice, ortografice și paronimele. Formele greșite sunt amendate prin „nu".

După cum este practica lexicografică, am menționat în toate cazurile pluralul (când se cunoaște) la substantive, adjective, pronume și indicativul prezent persoana întâi la verbe. Au mai fost consemnate formele flexionare duble sau triple în ordinea recomandării de DOOM[2], formele care se abat de la normele obișnuite și formele ezitante, dificile, care pot fi ușor folosite greșit.

Partea finală a articolelor cuprinde, la fiecare element al unor serii de cuvinte, formele morfologice care se încadrează anumitor norme stabilite în gramatici și care sunt folosite adesea greșit, mai ales în scris. Menționăm care sunt acestea, răspunzând presupusei dorințe a celor interesați să-și însușească nu cazuri izolate, ci reguli și norme:

– pluralul articulat și silabisirea când se scrie cu trei -i (iii), cum sunt masculinele terminate în -íu (geamgiu, vizitiu);
– pluralul articulat la masculinele terminate în -u plenison (codru, membru);
– genitiv-dativul, pluralul articulat și silabisirea acestuia la femininele terminate în -ie în hiat (cutie, vie);
– articularea la femininele terminate în -a accentuat (basma, para) și -ea accentuat (canapea, stea);

– pluralul articulat și silabisirea la neutrele terminate în -iu (consiliu, serviciu);
– articularea și pluralul neutrelor terminate în -o, cu indicarea accentului schimbat față de cuvântul-titlu la cele în -o neaccentuat (studió; radio, zero);
– persoanele 1, 3 indicativ prezent și gerunziu la unele verbe de conjugarea I terminate în -ia (aprecia, căpia);
– perfectul simplu la verbele de conjugarea a IV-a terminate în -i (sui, veni);
– persoanele 1, 3, 4 indicativ prezent la verbele de conjugarea I cu tema în -ș, -j (atașa, îngrășa, plonja, șarja); persoana 3 conjunctiv la verbele de conjugarea a IV-a cu tema în -ș, -j (ticăloși, săvârși, îngriji, vrăji);
– perfectul simplu și participiul în -ut sau în -s (răzbate, face, spune, duce).

Cuvintele de bază și neologismele intrate mai demult în limbă au statutul morfologic fixat, dar cuvintele foarte recente ridică încă probleme gramaticale, cum ar fi precizarea genului la substantive când nu se cunoaște pluralul. Limba română are destul de multe categorii de nume fără plural, care la singular au forme de masculin, cum sunt majoritatea numelor de materii

aur, sânge, unt, piper,

noțiuni abstracte

altruism, optimism, capitalism,

sporturi sau jocuri

box, iahting, judo, paraşutism.

Lingviștii le consideră de genul neutru, pentru că unele dintre ele, care formează totuși plurale, au formă feminină la acest număr

regionalism, franțuzism sau ***alcool, vin, bronz*** care la plural au sensuri speciale.

Am acceptat prevederile normative oficiale, dar am făcut unele completări necesare în viziunea noastră. Astfel:

– am indicat cu regularitate genul masculin, nu neutru, la numele de plante. În dicționarele de până acum sunt unele inconsecvențe atât în interiorul aceleiași lucrări (vezi, de exemplu, în DEX:

degeţel, degetar, mohor **s.n.,**
mărar **subst.sg.,**

majoritatea numelor de plante poartă indicația s.m.), cât și de la o lucrare la alta (in s.n. DM, MDER, s.m. DEX, DOOM, DG; sparanghel s.m. DM, DEX, DOOM, DG, s.n. MDER);

– considerând că ideea de clasă, gen, specie la plante sau la animale este cuprinsă numai în forma de plural, cuvintele din această categorie au fost notate în titlu la plural, feminin sau masculin

crustacee, paricopitate, radiolari, umbelifere.

Cuvintele recente încă neadaptate sistemului ortografic sau ortoepic al limbii române se află în situații diferite în privința formelor flexionare. DOOM[2] a făcut o serie de precizări. Astfel, a stabilit genul substantivelor, indicând (rockuri, single-uri, service-uri, weekenduri) sau nu (hardware, quattrocentro, software) o formă de plural, în scrierea căreia, ca și a altor forme flexionare, se folosește cratima atunci când grafia în partea finală a cuvântului este neadaptată limbii române. Este bine-venită renunțarea la o cratimă în scrierea unor neologisme (pick-upuri, weekenduri) ale căror forme de plural aveau două cratime (pick-up-uri, week-end-uri).

Ortografia și ortoepia

Dicționarul nostru, adresându-se în primul rând elevilor, care trebuie să-și însușească normele academice de scriere corectă, folosește ortografia hotărâtă de Academia Română în 1993 cu privire la î, â și la formele de indicativ prezent ale verbului a fi.

Consecvenți dorinței de a respecta caracterul normativ al lucrării, ne-am propus să dăm la fiecare cuvânt cât mai multe informații utile cititorilor pentru însușirea și folosirea scrierii și pronunțării corecte a cuvintelor.

Atenție deosebită am acordat accentului, care, în limba română neavând un loc fix, trebuie să fie notat la cuvântul-titlu, la variante, precum și

la anumite forme cu accentuarea schimbată în timpul flexiunii. Accentul are rol important în diferențierea omonimelor

compánie* „unitate militară" – *companíe* „tovărășie", *cópii pl. lui ***copie* – *copíi***
pl. lui ***copil*,**

a omonimelor deosebite și morfologic

***áugust* s. – *augúst* adj., *diréctor* s. – *directór* adj., *înapóia* prep. – *înapoiá* vb.,**

a formelor de persoana 3 singular ale prezentului de cele ale perfectului simplu

***adúnă – adună, cántă – cântá, scúturǎ – scuturá*.**

Astăzi asistăm la o proliferare a formelor accentuate deosebit față de cele acceptate ca literare. Faptul că, pentru unele forme de acest fel, specialiștii au găsit explicații nu justifică folosirea lor greșită în continuare, motiv pentru care, în partea finală a articolului de dicționar, am atras atenția asupra formelor accentuate altfel decât sunt recomandate în lucrările normative.

Fluctuația în folosirea accentului are mai multe cauze, dintre care amintim: căile multiple pe care au intrat neologismele la noi

***profesór* < fr. *professeur* – *profésor* < germ. *Professor, antíc* < fr. *antique* – *ántic* < lat. *antiquus*,**

tendința de a încadra cuvintele cu un anumit accent într-o categorie existentă deja în limbă

butélie, fúrie devin ***butelíe, furíe*** prin apropiere de cuvinte terminate în ***-íe, copilăríe, cutíe***

și nu în ultimul rând, emfaza

***spléndid – splendíd*.**

Unele precizări privind în special silabația sunt consemnate din necesități practice, pentru ca cititorul să găsească la fiecare cuvânt recomandări ortografice și ortoepice cât mai amănunțite, fără a fi nevoit să apeleze la alte lucrări normative. Din acest motiv am arătat silabisirea grupurilor consonantice formate din b, c, d, f, g, h, p, t, v urmate de l sau r (a-cru, ta-blă), a grupurilor de trei consoane (pen-tru, con-sti-tu-ți-e), uneori și a tuturor grupurilor de două consoane, în special unde există ezitări (e-gip-tean, in-con-tes-ta-bil). De asemenea, am dat vocalele în hiat (tran-șe-e, a-er, șu-e-tă), am evidențiat unii diftongi, mai ales pe aceia la care se oscilează între silabisirea ca hiat sau ca diftong (voa-la, via-ță, tea-tru, coa-for) și unii triftongi (șer-poai-că, le-oai-că). Am consemnat despărțirea în silabe la unele cuvinte rare (bo-a, tai-ga, tei-că, șe-ic[1] față de șeic[2], monosilabic).

La compuse și derivate am considerat util să notăm silabația morfologică, adică despărțirea în funcție de elementele componente, chiar dacă ea este facultativă. Regula aceasta este greu de aplicat, deoarece părțile componente ale unui asemenea cuvânt nu sunt ușor de recunoscut, depinzând de cunoștințele lingvistice ale celui care scrie, cu atât mai mult cu cât adesea acest mod de a despărți în silabe se aplică la cuvinte a căror derivare sau compunere s-a petrecut în limba din care acestea au fost preluate de română

***mi-cro-struc-tu-ră* < fr. *microstructure*, *miz-an-sce-nă* < fr. *mis en scéne*, *per-o-ra-ți-e* < lat. *peroratio*.**

De aceea, am dat întotdeauna silabația morfologică acceptată de DOOM[2], care recomandă însă silabația fonetică în toate cazurile, spre ușurința publicului neavizat.

Relativ la pronunțare, s-a observat că elemente lexicale mai noi și de circulație mai limitată, care conțin foneme străine sistemului nostru fonologic sau care se rostesc diferit de ceea ce corespunde aspectului grafic, precum și cele care se scriu și se pronunță ca în limba de origine sunt numeroase în limba română actuală. În partea finală a articolelor am notat pronunțarea și variantele grafice sub care circulă.

E bine de știut că în ceea ce privește cuvintele începătoare cu e, acestea fiind în mare majoritate neologisme, nu se recomandă să fie pronunțate cu diftongarea lui e inițial în ie. Excepție de la această regulă fac doar cuvintele vechi eu, el, ea (pronunțat ia), ei, ele. Tot în această categorie intră și formele verbului a fi la prezent indicativ persoana 2 ești

și 3 este (e), precum și la imperfect pentru toate persoanele, eram, erai etc.

Unele aspecte privind scrierea și pe care le-am consemnat la cuvintele statornicite în limbă sunt specifice anumitor categorii semantice. Astfel, am făcut precizări privind scrierea cu majuscule a denumirilor de planete, a numelor de sărbători, a formulelor de politețe, privind scrierea împreună sau separat a unor cuvinte etc.

Asupra formelor greșite sub aspect ortografic și ortoepic am atras atenția menționându-le în partea finală a articolului de dicționar cu indicația „nu".

Expresii și locuțiuni*

Prin expresie se înțelege o îmbinare relativ concisă și fixă de cuvinte, care exprimă, de obicei figurat, o idee, un sentiment etc., iar prin locuțiune, un grup restrâns de cuvinte, cu o construcție gramaticală fixă și cu înțeles unitar, fără ca acesta să fie figurat.

Interesul nostru s-a oprit la expresiile și locuțiunile cele mai des folosite în vorbirea de toate zilele, dar și la cele care se află în operele scriitorilor noștri clasici sau în basmele și poeziile populare, anume pentru ca elevul care le întâlnește în lecturile sale să le cunoască, să le înțeleagă și să le utilizeze corect. Acestea și-au găsit locul în economia articolului de dicționar imediat după epuizarea sensurilor cuvântului-titlu, urmând după un cerc plin, în ordinea alfabetică a cuvintelor alcătuitoare, tocmai pentru ca cititorul să afle cu ușurință expresia care îl interesează.

Alegerea cuvântului-titlu sub care să figureze construcțiile respective s-a făcut având în vedere, în primul rând, cuvântul care dă semnificație întregii expresii sau locuțiuni, numit cuvânt-cheie.

De exemplu, expresia a vedea lumina zilei apare la cuvântul-titlu lumină, acesta fiind cuvântul-cheie în înțelegerea sensului de „a se naște".

Când se află două cuvinte cu aceeași greutate în definirea sensului unei expresii, construcția a fost dată la primul cuvânt.

De exemplu, nici nu-i ninge, nici nu-i plouă s-a dat la ninge.

Alta e situația expresiilor cu mai multe sinonime pe locul cuvintelor-cheie. În aceste cazuri am ales drept cuvânt-titlu elementul stabil.

De exemplu, în expresia a-l bate (sau a-l paște) pe cineva gândul, verbele sunt purtătoare de semnificație, dar expresia este plasată sub cuvântul-titlu gând, acesta aflându-se atât în formularea a-l bate gândul, cât și în formularea a-l paște gândul.

Și la acest capitol am căutat ca formulările și definițiile să fie cât mai clare și mai simple. Nuanțele de sens pe care le prezintă o expresie sau o locuțiune au fost despărțite în cadrul definiției prin punct și virgulă, iar sensurile mai îndepărtate au fost marcate prin a; b; c.

Majoritatea expresiilor sunt definite analitic, după semnul egal. Există anumite situații în care această definire nu e posibilă și atunci este arătată împrejurarea în care se potrivește să fie rostită o expresie. În aceste cazuri, explicația începe cu „se spune..." sau „se zice...", ca în exemplul: se caută ca pâinea caldă, se spune despre o marfă foarte căutată, care se vinde repede. Mai există un mod de definire a expresiilor când acestea sunt formule de care uzează cineva în anumite împrejurări. De exemplu: nu face nimic, formulă de politețe prin care se răspunde celui care își cere scuze.

Sinonime. Paronime

Dintre relațiile semantice și formale ale cuvintelor ne-au preocupat sinonimia și paronimia, ambele cu probleme controversate în studiile de specialitate, plecând chiar de la definirea conceptelor.

În ce privește sinonimele, considerăm că acestea sunt cuvinte care satisfac criteriul semantic, putând fi folosite unul în locul altuia oricând într-un context, fără alterarea semnificației obiective și afective a enunțului. Eludând aspectele extrasemantice (apartenența la un spațiu, la o epocă,

* Selectarea expresiilor și a locuțiunilor cuprinse în dicționarul de față am făcut-o bazându-ne pe lucrarea noastră, Dicționar de expresii și locuțiuni, Editura „Știința", Chișinău, 1998.

la un stil etc.), am inclus în categoria sinonimelor și cuvinte marcate stilistic, când există echivalența semantică.

Cum sinonimia se stabilește la nivelul sensului și nu al cuvântului în totalitatea sa, am notat după definiția fiecărui sens sinonimele acestuia.

Definiția analitică este menționată numai la unul dintre termenii perechii sau ai seriei sinonimice și anume, la cel literar, la cel mai frecvent. În cazul sinonimelor nemarcate stilistic – procesul de stabilire a poziției pe care unele cuvinte o au în limba actuală fiind în curs de desfășurare – cuvântul care poartă defniția trebuie apreciat ca ocupând locul cel mai important în limba literară, în felul acesta cititorul fiind atenționat și ajutat să-și selecteze corect cuvintele, pentru a se exprima adecvat mediului, situației etc. în care se află. De exemplu, dacă s-a definit silitor și nu sârguincios, înseamnă că, într-o exprimare elevată, primul termen este de preferat, fără ca alegerea celuilalt să fie greșită.

În general, termenul nou se folosește în legătură cu realități mai noi, în timp ce termenul vechi, cum este și firesc, în legătură cu realități mai vechi sau care au continuitate și permanență.

Astfel, ***blocul*** are ***etaje***, dar ***conacul – caturi, condițiile*** pot fi ***optime***, dar ***mâncarea – cea mai bună, tirajul se epuizează,*** pe când **cineva este *sleit de puteri*** etc.

Paronimele sunt cuvinte asemănătoare ca formă, dar deosebite ca sens și ca origine

albastru – alabastru, casetă – cașetă, familial – familiar, galant – garant, marcotă – mascotă, original – originar, stol – stor.

Ele diferă doar printr-un sunet sau prin mai multe – nu interesează numărul sunetelor care le diferențiază – au adesea rădăcina comună, fiind ușor confundabile de către unii vorbitori.

Cum nu sunt rare ezitările sau chiar greșelile în alegerea dintr-un cuplu paronimic a cuvântului potrivit unui context, am indicat în partea finală a articolelor de dicționar, când e cazul, paronimele. Le mai sugerăm cititorilor ca, pentru a stabili diferențele semantice dintre paronime să apeleze și la sinonimele și antonimele elementelor respective.

Cuvânt înainte la ediția a doua

În această ediție a lucrării am efectuat schimbări impuse de dinamica lexicului actual, așa cum au fost ele normate în cea mai recentă lucrare a domeniului, Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române, DOOM[2], București, 2005.

Modificările, în conformitate cu DOOM[2], vizează câteva aspecte:

a) variantele și formele flexionare, în special la substantive și verbe; sunt admise unele forme, eliminate altele, este inversată față de DOOM[1] ordinea formelor acceptate și recomandate ca literare în situația existenței variantelor, sunt diferențiate și specializate pe sensuri unele variante;

b) statutul cuvintelor recent intrate în limbă, împrumuturi mai ales din engleza americană, și care circulă în forme variate, ale căror statut ortografic, ortoepic, gramatical, rar, și semantic a fost reglementat;

c) aspectul funcțional și stilistic al cuvintelor, consemnând, înlăturând sau schimbând caracterul învechit, regional, familiar, livresc etc.; astfel se va ști dacă un termen nu este acceptat astăzi într-o exprimare literară, în care poate fi folosit doar cu valoare expresivă.

LISTA ABREVIERILOR

A. = acuzativ
absol. =
acc. = accentuat
abr. = abreviat
adj. = adjectiv
adj. dem. = adjectiv demonstrativ
adj. interog.-rel. = adjectiv interogativ-relativ
adj. nehot. = adjectiv nehotărât
adj. pos. = adjectiv posesiv
adv. = adverb
agr. = agricultură
agron. = agronomie
anat. = anatomie
apic. = apicultură
arheol. = arheologie
arhit. = arhitectură
art. = articol; articulat
art. adj. = articol adjectival
art. nehot. = articol nehotărât
astr. = astronomie
av. = aviație
biol. = biologie
bis. = termen bisericesc
cca = circa
chim. = chimie
cib. = cibernetică
cinemat. = cinematografie
cj. = conjunctiv
concr. = concretizat
conj. = conjuncție
constr. = construcții
cont. = contabilitate
D. = dativ
depr. = depreciativ
dr. = drept
ec. = economie
electr. = electricitate
entom. = entomologie
etnogr. = etnografie
expr. = expresie
f. = feminin
fam. = familiar
farm. = farmacie
fig. = figurat
filol. = filologie
filos. = filosofie
fin. = finanțe
fiz. = fizică
fiziol. = fiziologie
fon. = fonetică
G. = genitiv
geogr. = geografie
geol. = geologie
geom. = geometrie
ger. = gerunziu
gram. = gramatică
iht. = ihtiologie
imper. = imperativ
imperf. = imperfect
impers. = impersonal
ind. = industrie
ind. pr. = indicativ prezent
inform. = informatică
interj. = interjecție
intr. = intranzitiv
invar. = invariabil
ist. = istorie
î.Hr. = înainte de Hristos
înv. = învechit
jur. = științe juridice
lat. = limba latină
lingv. = lingvistică
lit. = literatură
livr. = livresc
loc. = locuțiune

log. = logică
m. = masculin
mat. = matematică
mec. = mecanică
med. = medicină
med. vet. = medicină veterinară
metal. = metalurgie
meteor. = meteorologie
mil. = militărie
miner. = minerit
mitol. = mitologie
m.m.c.p. = mai mult ca perfectul
muz. = muzică
n. = neutru
N. = nominativ
neart. = nearticulat
neg. = negativ
nelit. = neliterar
n. pr. = nume propriu
num. = numeral
num. card. = numeral cardinal
num. col. = numeral colectiv
num. nehot. = numeral nehotărât
num. ord. = numeral ordinal
opt.-cond. = optativ-condițional
ornit. = ornitologie
p. anal. = prin analogie
Par. = paronime
part. = participiu
peior. = peiorativ
pers. = persoană
p. ext. = prin extensie
pf. c. = perfectul compus
pf. s. = perfectul simplu
p. gener. = prin generalizare
pl. = plural
pop. = popular
pr. = pronunțat
prep. = prepoziție
p. restr. = prin restricție
pron. = pronume; pronominal
pron. dem. = pronume demonstrativ
pron. interog.-rel. = pronume interogativ-relativ
pron. neg. = pronume negativ
pron. nehot. = pronume nehotărât
pron. pers. = pronume personal
pron. pos. = pronume posesiv
pron. refl. = pronume reflexiv
psih. = psihologie
refl. = reflexiv
refl. pas. = reflexiv pasiv
refl. recipr. = reflexiv reciproc
reg. = regional
rel. = religie
s. = substantiv
sec. = secol
sg. = singular
sil. = silabisit
silv. = silvicultură
sociol. = sociologie
spec. = special
tehn. = tehnică
telec. = telecomunicații
telev. = televiziune
tipogr. = tipografie
topogr. = topografie
tr. = tranzitiv
unipers. = unipersonal
v. = vezi
V. = vocativ
var. = variantă
vb. = verb
viit. = viitor
zool. = zoologie

a[1] s.m., s.n. Prima literă a alfabetului limbii române; sunet (vocală) notat cu această literă. • *De la „A“ (până) la „Z“* = de la început până la sfârșit. – Pl. m. *a*, n. *a-uri*.

a[2] interj. **1.** Exclamație care exprimă: admirație, surprindere, supărare, indignare etc. **2.** Exclamație care însoțește reamintirea bruscă a ceva.

a[3] prep. **1.** Precedă infinitivul: *a gândi*. **2.** Stabilește un raport de comparație, de asemănare: *Miroase a fân cosit*. **3.** În semn de... *Fluieră a pagubă*.

a[4] prep. (Urmat de numerale) De câte... *Clase a 10 elevi*.

abá s.f. Țesătură groasă de casă, din lână, de obicei albă, din care se fac haine tradiționale țărănești; dimie, pănură. – Art. *abaua*. – Pl. *abale* „sorturi”.

abácă s.f. Placă de piatră care formează partea superioară a capitelului unei coloane și pe care se reazemă arhitrava. – Pl. *abace*.

abajúr s.n. Apărătoare de sticlă, de metal etc. fixată la o lampă, care îndreaptă razele de lumină în direcția dorită. – Pl. *abajururi*.

abandón s.n. **1.** Faptul de a abandona. **2.** (Jur.) ~ *de familie* = părăsirea familiei, a copiilor etc. de către persoana care are obligația legală de a-i întreține. – Pl. *abandonuri*.

abandoná vb.I tr. A părăsi, a lăsa la voia întâmplării pe cineva sau ceva; a renunța (definitiv) la un bun, la un drept, (și intr.; sport) la continuarea participării într-o probă sportivă. – Ind.pr. *abandonez*.

abanós s.m. Arbore exotic, cu lemnul de culoare neagră, foarte durabil, din care se fac mobile de lux, instrumente muzicale de suflat etc. – Pl. *abanoși*.

abatáj s.n. **1.** Extragere a unui minereu sau a unei roci dintr-un zăcământ; (p. ext.) locul unde se execută această operație. **2.** Tăierea și doborârea arborilor în exploatările forestiere. – Pl. *abataje*.

abáte[1] s.m. **1.** Superior al unei abații. **2.** Titlu onorific dat unor preoți catolici. – Pl. *abați*.

abáte[2] vb.III. **1.** Tr., refl. și intr. A (se) îndepărta de la un drum de urmat, de la o anumită direcție, (fig.) de la o normă, de la o linie de conduită etc.; a devia. ▸ Refl. A se opri în treacăt undeva sau la cineva (părăsind drumul inițial). **2.** Refl. (Despre fenomene ale naturii, nenorociri) A veni pe neașteptate (și cu intensitate). – Ind.pr. *abát,* pf.s. *abătui*; part. *abătut*; ger. *abătând*.

abátere s.f. **1.** (Jur.) Încălcare a unor dispoziții legale. **2.** (Tehn.) Diferența dintre valoarea măsurată și cea reală a unei mărimi. – Pl. *abateri*.

abatór s.n. Ansamblul clădirilor și al instalațiilor unde se sacrifică animalele pentru consum. – Pl. *abatoare*.

abație s.f. Mănăstire catolică având la conducere un abate**1**. – G.-D. *abației*. Pl. *abații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

abătút,-ă adj. Descurajat, deprimat. – Pl. *abătuți,-te*.

abcés s.n. Puroi acumulat într-un țesut sau într-un organ. – Pl. *abcese*. Par. *acces*.

abdicá vb.I intr. A renunța la tron; (fig.) a renunța la ceva, a se resemna. – Ind.pr. *abdíc*.

abdomén s.n. Parte a corpului cuprinsă între torace și bazin, în care se află stomacul și intestinele; (pop.) burtă, pântece. – Pl. *abdomene*.

abdominál,-ă adj. Referitor la abdomen, care ține de abdomen. – Pl. *abdominali,-e*.

abecedár s.n. Manual pentru învățarea scrisului și a cititului. – Pl. *abecedare.*

aberánt,-ă adj. Care constituie o aberație. – Pl. *aberanți,-te.*

aberáție s.f. **1.** Abatere de la normal; (p. ext.) absurditate. **2.** (Fiz.) Deformare a unei imagini produse de un instrument optic. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *aberației.* Pl. *aberații*, art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

abiá adv. **1.** Cu greu, anevoie. **2.** Foarte puțin (cantitativ sau intensiv); de foarte puțină vreme. – Sil. *a-bia.*

abíl,-ă adj. Îndemânatic, iscusit; descurcăreț. – Pl. *abili,-e.* Par. *agil.*

abilitá vb.I tr. **1.** (Jur.) A face pe cineva apt pentru săvârșirea unui act juridic. **2.** A-i recunoaște cuiva o anumită calificare, în urma unei probe. – Ind. pr. *abilitez.*

abilitáte s.f. Însușirea de a fi abil. – Pl. *abilități* „deprinderi". Par. *agilitate.*

abiótic,-ă adj. (Biol.) Lipsit de viață. – Sil. *-bi-o-.* Pl. *abiotici,-ce.*

abís s.n. Prăpastie adâncă; hău, (livr.) genune. – Pl. *abisuri.*

abisál,-ă adj. De abis, de la mari adâncimi. ▹ *Groapă* (sau *fosă*) *~ă* = regiune de mare adâncime în mări și oceane (ex. Groapa Marianelor). – Pl. *abisali,-e.*

abjéct,-ă adj. Care inspiră repulsie, dispreț; josnic. – Pl. *abjecți,-te.*

abjécție s.f. Faptă sau atitudine abjectă. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *abjecției.* Pl. *abjecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

abjudecá vb.I tr. A anula, a suspenda un titlu, un drept etc. printr-o hotărâre judecătorească. – Ind. pr. *abjúdec.* Par. *adjudeca.*

abjurá vb.I tr. A renega public o credință religioasă sau o doctrină, o concepție. – Ind. pr. *abjúr.*

abnegáție s.f. Devotament (dus până la sacrificiu). – Sil. *-ți-e.* G.-D. *abnegației,* neart. *abnegații.*

abolí vb.IV tr. (Jur.) A desființa o instituție, o stare social-politică, anumite uzanțe; a anula o lege. – Ind.pr. *abolesc,* pf.s. *abolii.*

abominábil,-ă adj. Oribil, dezgustător. – Pl. *abominabili,-e.*

aboná vb.I tr. și refl. A face un abonament. – Ind. pr. *abonez.*

abonaménte s.n. Convenție prin care, în schimbul unei sume de bani, se obține, pe o perioadă, dreptul de a folosi anumite servicii publice, de a primi un ziar etc. – Pl. *abonamente.*

abonát,-ă s.m. și f. Persoană care are un abonament. – Pl. *abonați,-te.*

abordá vb.I. **1.** Intr. (Despre nave) A se apropia de bordul altei nave; a se ciocni de altă navă, de un dig etc. ▸ A acosta. **2.** Tr. A opri pe cineva pentru a-i vorbi. **3.** Tr. A începe studierea, tratarea unui subiect; a deschide vorba despre ceva. – Ind.pr. *abordez.*

aborigén,-ă adj., s.m. și f. Băștinaș. – Sil. *a-bo-.* Pl. *aborigeni,-e.*

abráș,-ă adj. (Despre cai) Nărăvaș; (despre oameni) rău, violent. – Sil. *a-braș.* Pl. *abrași,-e.*

abrazív,-ă adj., s.n. (Material, corp) care, fiind constituit din particule dure cu muchii ascuțite, poate desprinde, prin frecare, așchii mici din alt material. – Sil. *a-bra-.* Pl. *abrazivi,-e.*

abreviá vb.I tr. A prescurta un cuvânt, o denumire etc. – Sil. *a-bre-vi-a.* Ind.pr.pers.1 *abreviez,* pers.3 *abreviază*; ger. *abreviind.*

abreviére s.f. Cuvânt, titlu etc. abreviat. – Sil. *a-bre-vi-e-.* Pl. *abrevieri.*

abrogá vb.I tr. A scoate din vigoare o lege sau un alt act normativ. – Sil. *ab-ro-.* Ind. pr. pers.1 *abróg,* pers.3 *abrógă*; cj. pers.3 *să abróge.*

abrúpt,-ă adj. (Despre forme de relief) Cu pantă foarte înclinată. – Sil. *a-brupt.* Pl. *abrupți,-te.*

abrutizá vb.I tr. și refl. A deveni sau a face să devină insensibil, ca o brută. – Sil. *a-bru-.* Ind.pr. *abrutizez.*

abscóns,-ă adj. (Livr.) Obscur (**2**). – Sil. *ab-scons.* Pl. *absconși,-se.*

absént,-ă adj. Care lipsește. ▸ (Fig.) Distrat, neatent. – Pl. *absenți,-te.*

absentá vb.I intr. A lipsi dintr-un loc unde ar trebui să fie prezent. – Ind.pr. *absentez.*

absenteísm s.n. **1.** Absență nemotivată de la locul de muncă sau neparticiparea la exercitarea dreptului de vot. ▹ *~ parlamentar* = practică folosită mai ales de deputații aflați în opoziție, constând în neparticiparea la sesiunile parlamentului, cu scopul de a întârzia sau de a împiedica adoptarea unor legi. **2.** Absență (îndelungată) a proprietarului funciar de pe proprietatea sa, pe care o exploatează prin intermediar (arendaș).

absénță s.f. Lipsă a cuiva din locul unde ar trebui să se afle. – Pl. *absențe.*

absídă s.f. Încăpere semicirculară destinată altarului în bisericile creștine. – Pl. *abside.*

absolút,-ă adj., adv. **1.** Adj. Care este independent de orice condiții și relații; care nu comportă excepții, desăvârșit. *Adevăr absolut.* ▸ (Substantivat, n.) Principiu veșnic, imuabil, infinit, care, după unele concepții filosofice, ar sta la baza universului. ▹ (Filos.) *Spirit ~, idee ~ă* sau *eu ~* = factor de bază al universului, identificat cu divinitatea. **2.** Adv. (Cu valoare de superlativ) Perfect, exact, întocmai. **3.** Adj. (Despre o mărime fizică) A cărei valoare este independentă față de oricare sistem de referință. **4.** Adj. (Mat.) *Valoare ~ă* = număr pozitiv atașat unui număr real, egal cu numărul dat. **5.** Adj. (Ist.) *Monarhie ~ă* = monarhie în care suveranul are, prin lege, puteri nelimitate. – Pl. *absoluți,-te.*

absolutísm s.n. Putere nelimitată a unui monarh; regim politic bazat pe o asemenea putere.

absolutizá vb.I tr. A socoti o latură sau o însușire a unui lucru ca ceva absolut. – Ind.pr. *absolutizez.*

absolvént,-ă s.m. și f. Persoană care a absolvit un an școlar, un ciclu sau o formă de învățământ. – Pl. *absolvenți,-te.*

absolví vb.IV tr. **1.** A termina un an școlar, un ciclu sau o formă de învățământ. **2.** (Jur.) A scuti pe cineva de pedeapsă; a ierta. – Ind.pr. pers.1 *absólv,* pers.3 *absólvă,* pf.s. *absolvii*; cj. pers.3 *să absólve.*

absorbí vb.IV tr. **1.** A încorpora (un gaz, un lichid). **2.** (Fig.) A preocupa mult, a interesa. – Ind. pr. *absórb,* pf.s. *absorbii*; cj.pers.3 *să absoarbă.* Par. *adsorbi.*

absórbție s.f. **1.** Fenomen prin care un lichid sau un corp solid încorporează din afară o substanță. **2.** (Fiz.) Fenomenul reținerii de către un corp a unei părți din energia radiată care cade pe el. – Sil. *-sorb-ți-e.* G.-D. *absorbției.* Pl. *absorbții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Par. *adsorbție.*

abstențiónism s.n. Abținere demonstrativă de la exercitarea dreptului de vot. – Pr. *-ți-o-.*

abstinént,-ă s.m. și f. Persoană care se abține de la unele alimente, băuturi, de la satisfacerea unor necesități fiziologice etc. – Sil. *ab-sti-.* Pl. *abstinenți,-te.*

abstinénță s.f. Faptul de a fi abstinent. – Sil. *ab-sti-.* Pl. *abstinențe.*

abstráct,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care rezultă din separarea și generalizarea însușirilor caracteristice ale unui grup de obiecte sau fenomene; care este gândit în mod separat de realitatea directă. ▹ *Artă ~ă* = curent în artele plastice, caracterizat prin refuzul reprezentării directe a realității. **2.** Adj. Conceput în mod prea general; greu de înțeles. **3.** S.n., adj. (Cuvânt) care are sens abstract (**1**). – Sil. *ab-stract.* Pl. *abstracți,-te.*

abstractizáre s.f. Operație a gândirii prin care se desprind și se reține numai unele dintre însușirile și relațiile obiectului cercetat; abstracție. – Sil. *ab-strac-.* Pl. *abstractizări.*

abstrácție s.f. Abstractizare. • *A face ~* = a nu lua în considerație, a ignora. – Sil. *abs-trac-ți-e.* G.-D. *abstracției.* Pl. *abstracții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Var. **abstracțiúne** s.f. Nu se folosește în expresie.

absúrd,-ă adj. Care contravine logicii sau bunului-simț. ▹ *Literatură ~ă* = direcție estetică

în literatura secolului 20, având la bază ideea rupturii dintre om și mediul său social-cultural. • (Substantivat, n.) *Prin ~* = admițând un raționament fals. – Pl. *absurzi,-de.*

absurditáte s.f. Caracterul a ceea ce este absurd; idee, lucru absurd. – Pl. *absurdități.*

abțibíld s.n. Mic desen colorat, aplicat, prin lipire, pe un obiect, umezindu-se și dezlipindu-se de pe hârtia pe care a fost lipit. – Nu *acțibild, ațipild.* Pl. *abțibilduri.*

abțíne vb.III refl. A se reține de la ceva. – Ind. pr.pers.1 *abțin,* pers.2 *abții,* pers.3 *abține*; cj.pers.3 *să se abțină*; ger. *abținându-se.* Par. *obține.*

abundá vb.I intr. A se găsi sau a avea în cantitate mare. – Ind.pr.pers.3 *abundă.*

abundént,-ă adj. Care abundă; bogat. – Pl. *abundenți,-te.*

abundénță s.f. Cantitate mare; belșug, bogăție. – G.-D. *abundenței.*

ábur s.m. Vapori de apă. – Pl. *aburi.*

aburí vb.IV tr. și refl. A (se) acoperi cu picături fine provenite din condensarea aburilor. – Ind. pr. *aburesc*, pf. s. *aburii.*

abúz s.n. **1.** Încălcare a legalității, faptă ilegală. ▹ *~ de putere* = faptă săvârșită de către cineva prin depășirea atribuțiilor sale. **2.** Exces în folosirea unui lucru. – Pl. *abuzuri.*

abuzá vb.I intr. **1.** A comite un abuz (**1**). **2.** A folosi ceva în mod exagerat. – Ind.pr. *abuzez.*

ac s.n. **1.** Ustensilă subțire de metal, servind la cusut. **2.** Nume dat unor obiecte asemănătoare cu acul (**1**), având diverse întrebuințări: *ac de siguranță*; *ac cu* (nu *de*) *gămălie*; *ac de seringă*; *ac indicator* (la aparate de măsurat) etc. ▹ *~ magnetic* = lamă a unei busole, care indică nordul. **3.** Piesă de formă alungită folosită pentru dirijarea de pe o linie pe alta a vehiculelor de cale ferată. **4.** Organ în formă de ac (**1**), de apărare sau de atac, al unor animale sau insecte. **5.** Frunză subțire și ascuțită caracteristică coniferelor. • *A avea* (sau *a găsi*) *~ de cojocul cuiva* = a avea mijloace potrivite pentru a înfrâna sau a pedepsi pe cineva. *A căuta ~ul în carul cu fân* = a căuta ceva greu sau imposibil de găsit. – Pl. *ace.*

academician,-ă s.m. și, rar, f. Membru al unei academii (**1**). – Sil. *-ci-an.* Pl. *academicieni,-e.*

academíe s.f. **1.** Instituție superioară de cultură și știință care cuprinde savanți, literați, artiști etc. **2.** Nume dat unor școli de învățământ superior. – G.-D. *academiei.* Pl. *academii*, art. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

acajú s.m., adj.invar. **1.** S.m. Mahon. **2.** Adj.invar. De culoarea lemnului de acaju (**1**), maro-roșcat. – Pl. **1** *acaju.*

acalmíe s.f. Perioadă de liniștire temporară a vântului, a valurilor; (fig.) răstimp de liniște într-o perioadă frământată. – G.-D. *acalmiei,* neart. *acalmii.*

acántă s.f. **1.** Nume dat unor plante erbacee decorative, răspândite în regiunile calde, cu frunze mari, adesea spinoase. **2.** Ornament arhitectural care imită frunzele de acantă (**1**). – Pl. *acante.*

acapará vb.I tr. A pune stăpânire (cu forța) pe ceva. – Ind.pr. *acaparez.*

acár s.m. Muncitor feroviar care manipulează macazul. – Pl. *acari.*

acarét s.n. Construcție auxiliară care ține de o clădire, de o gospodărie. – Pl. *acareturi.*

acásă adv. La (sau în, spre) casa în care locuiește cineva; (fig.) în locul natal.

acatíst s.n. Imn și slujbă bisericească ortodoxă în cinstea Fecioarei Maria și a altor sfinți. • *A da ~e* = a cere preotului să se roage Sfintei Fecioare pentru cineva sau ceva. – Acc. și *acátist*. Pl. *acatiste.*

accéde vb.III intr. A avea acces (**1**). – Ind.pr. *accéd.* Nefolosit la timpuri trecute.

accelerá vb.I tr. A mări viteza de deplasare a unui mobil sau de funcționare a unui sistem tehnic; a grăbi (o acțiune). – Ind.pr. *accelerez.*

accelerát,-ă adj. Care are o viteză sau o frecvență din ce în ce mai mare (peste cea normală). ▹ (Și

substantivat, n.) *Tren ~* = tren cu viteză mai mare decât a personalului și care nu oprește în toate stațiile. – Pl. *accelerați,-te.*

acceleratór s.n., s.m. **1.** S.n. Mecanism care servește la variația turației unui motor. **2.** S.m. Instalație complexă pentru accelerarea microparticulelor (electroni, protoni etc.). – Pl.n. *acceleratoare*, m. *acceleratori.*

accelerație s.f. Variație a vitezei unui corp. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *accelerației.* Pl. *accelerații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

accént s.n. **1.** Pronunțare mai intensă sau pe un ton mai înalt a unei silabe dintr-un cuvânt sau a unui cuvânt dintr-un grup sintactic; (concr.) semn grafic prin care se marchează această pronunțare. **2.** Fel particular de a pronunța, specific unui grai sau unei limbi. **3.** Reliefare a unui sunet muzical prin amplificarea sonorității sau prin prelungirea duratei lui. • *A pune ~ul pe ceva* = a-i da o atenție deosebită. – Pl. *accente.*

accentuá vb.I. **1.** Tr. A marca accentul (**1**) prin semnul grafic sau prin intonație. **2.** Tr. (Fig.) A sublinia o idee, a o întări. **3.** Refl. (Fig.) A se intensifica. – Sil. *-tu-a.* Ind.pr. pers.1 *accentuez,* pers.3 *accentuează.*

accépt s.n. **1.** Faptul de a accepta; acord, aprobare. **2.** Act prin care cineva se obligă să achite o datorie la scadență.

acceptá vb.I tr. A fi de acord cu...; a consimți să... – Ind.pr. *accépt.*

accés s.n. **1.** Posibilitate sau drept de a pătrunde ori de a ajunge undeva sau la cineva; (concr.) intrare. ▹ *Drum de ~* = drum care face legătura cu o șosea importantă. **2.** Manifestare bruscă, la intervale variabile, a unor tulburări organice; izbucnire violentă a unei stări sufletești. **3.** (Inform.) Operație de căutare și obținere a unei informații înregistrate în memoria unui calculator. – Pl. **1, 3** *accese*, **2** *accesuri.* Par. *abces.*

accesá vb.I tr. (Inform.) A efectua operația de căutare și obținere a unei informații înregistrate în memoria unui calculator. *Accesez un program, un site pe internet.* – Ind.pr. *accesez.*

accesíbil,-ă adj. **1.** La care se poate ajunge (ușor). **2.** Care este ușor de înțeles. – Pl. *accesibili,-e.*

accesóriu,-ie adj., s.n. (Obiect, piesă) care servește unui ansamblu, fără a face parte integrantă din acesta. – Sil. *-riu,* pr. *-rĭu,* f. *-ri-e.* Pl. *accesorii*, art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

accidént s.n., s.m. **1.** S.n. Întâmplare (neprevăzută și neplăcută) care întrerupe mersul normal al lucrurilor sau care provoacă o avarie, rănirea sau moartea cuiva. **2.** S.m. (Muz.) Alterație. – Pl.n. *accidente*, m. *accidenți.*

accidentá vb.I refl. și tr. A suferi sau a provoca un accident cuiva. – Ind.pr. *accidentez.*

accidentál,-ă adj. Întâmplător. – Pl. *accidentali,-e.*

accidentát,-ă adj. **1.** (Adesea substantivat) Care a suferit un accident. **2.** (Despre teren, relief) Care prezintă neregularități. – Pl. *accidentați,-te.*

accíză s.f. Formă de impozit indirect, perceput asupra unor produse și servicii, prin adăugarea acestuia la prețul de vânzare al produselor sau la tarifele pentru servicii. – Pl. *accize.*

acefál,-ă adj. (Despre unele animale inferioare) Fără cap. – Pl. *acefali,-e.*

acél, aceá adj. dem. (Precedând substantivul) Care este relativ depărtat de vorbitor. – G.-D. m. *acelui,* f. *acelei.* Pl. *acei, acele,* G.-D.m. și f. *acelor.* Var. (urmând substantivul) **acéla, acéea** adj. dem. G.-D.m. *aceluia,* f. *aceleia.* Pl. *aceia, acelea,* G.-D.m. și f. *acelora.*

acéla, acéea pron.dem. Indică pe cineva sau ceva care este relativ depărtat de vorbitor. – G.-D.m. *aceluia,* f. *aceleia.* Pl. *aceia, acelea,* G.-D.m. și f. *acelora.*

acélași, acéeași pron. și adj. dem. (Care este) tot (sau chiar) acela; (care este) ca mai înainte, neschimbat. – G.-D. m. *aceluiași,* sil. *-iași,* f. *aceleiași,* sil. *-iași.* Pl. *aceiași,* sil. *-iași, aceleași,* sil. *-leași,* G.-D.m. și f. *acelorași.*

acérb,-ă adj. Înverșunat, necruțător; agresiv. – Pl. *acerbi,-e.*

acést, aceástă adj. dem. (Precedând substantivul) Care este relativ apropiat de vorbitor. – G.-D.m. *acestui,* f. *acestei.* Pl. *aceștI, aceste,* G.-D.m. și f. *acestor.* Var. (urmând substantivul) **acésta, aceásta** adj.dem. G.-D.m. *acestuia*, f. *acesteia.* Pl. *aceștia,* sil. *-tia, acestea,* sil. *-tea,* G.-D.m. și f. *acestora.*

acésta, aceásta pron.dem. Indică pe cineva sau ceva care este relativ apropiat de vorbitor. – G.-D.m. *acestuia,* f. *acesteia.* Pl. *aceștia,* sil. *-tia, acestea,* sil. *-tea,* G.-D. m. și f. *acestora.*

acetát s.m. Sare sau ester al acidului acetic. – Pl. *acetați*.

acétic, -ă adj. *Acid* ~ = lichid incolor, cu miros înțepător, folosit în industria farmaceutică, a coloranților, în alimentație. Pl. *acetici, -ce*.

acetilénă s.f. Gaz incolor, otrăvitor în cantități mari, utilizat în industria chimică, în sudură, la iluminat etc. – G.-D. *acetilenei*.

acetónă s.f. Lichid incolor, volatil, folosit ca dizolvant în industria de lacuri și vopsele. – G.-D. *acetonei.*

achénă s.f. Tip de fruct uscat, a cărui sămânță este acoperită cu un înveliș tare (ex. aluna). – Pl. *achene*.

achitá vb.I. **1.** Tr. și refl. A(-și) plăti o obligație materială sau morală. **2.** Tr. (Jur.) A declara pe cineva nevinovat. – Ind.pr. *achít.*

achizíție s.f. Procurare de obiecte rare, de preț în condiții avantajoase. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *achiziției.* Pl. *achiziții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

achiziționá vb.I tr. A procura prin achiziție. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *achiziționez.*

ací adv. v. **aici**.

acícul s.m. Spin mic, subțire, care se găsește la unele plante.– Pl. *aciculi*.

aciculár,-ă adj. (Despre frunze) În formă de ac. – Pl. *aciculari,-e*.

acíd,-ă adj., s.m. **1.** S.m. (Chim.) Substanță care, în soluție apoasă, are gust acru și înroșește hârtia albastră de turnesol, iar în combinație cu metale formează săruri. **2.** Adj. Care are proprietățile unui acid (**1**). – Pl. *acizi,-de.*

aciditáte s.f. Cantitatea de acid dintr-o soluție sau gradul de concentrare a acestuia. ▹ *~ gastrică* = cantitate de acid din sucul gastric. – G.-D. *aciditații,* neart. *aciditáți.*

aciuá vb.I refl. A-și găsi refugiu, a se pripăși undeva sau pe lângă cineva. – Sil. *-ciu-a,* pr. *-ciu-a.* Ind. pr. pers.1 *aciuez,* pers.3 *aciuează.*

aclamá vb.I tr. A-și manifesta, prin aclamații, aprobarea sau entuziasmul față de cineva sau de ceva. – Sil. *a-cla-.* Ind.pr. *aclám.*

aclamáție s.f. Manifestare de aprobare, de entuziasm a unei mulțimi, prin urale și aplauze, față de o persoană, de o acțiune etc. – Sil. *a-cla-ma-ți-e.* G.-D. *aclamației.* Pl. *aclamații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

aclimatizá vb.I tr. A adapta o plantă sau un animal la un climat nou. – Sil. *-a-cli-.* Ind.pr. *aclimatizez.*

acnée s.f. Boală de piele caracterizată prin apariția, mai ales pe față, a unor coșuri. – Sil. *-ne-e,* scris nu *-neie.* Art. *acneea.* G.-D. *acneei,* neart. *acnee.*

acoládă s.f. Semn grafic în formă de arc, ce unește cuvinte, formule, cifre etc. – Pl. *acolade.*

acolít s.m. Persoană care ajută pe cineva într-o acțiune reprobabilă. – Pl. *acoliți.*

acólo adv. În acel loc (relativ îndepărtat de vorbitor); colo. • *Ce am eu* (*ai tu* etc.) *de-~?* = ce mă (te etc.) privește? ce avantaj am din aceasta? *Fugi de-~!,* se zice când cineva nu crede ceea ce i se spune. *Până ~...* = până la situația (care depășește limita).

acomodá vb.I refl. A se deprinde cu noi condiții de viață, de muncă etc.; a se adapta. – Ind.pr. *acomodez.*

acomodáre s.f. Acțiunea de a se acomoda; autoreglare a organelor de simț în vederea perceperii optime a stimulilor. – Pl. *acomodări.*

acompaniá vb.I tr. **1.** A executa partea de acompaniament a unei piese muzicale. **2.** A însoți pe cineva. – Sil. *-ni-a-*. Ind.pr.pers.1 *acompaniez,* pers.3 *acompaniază.*

acompaniaménț s.n. Totalitatea elementelor armonice, ritmice, care însoțesc o melodie în armonie cu aceasta. – Sil. *-ni-a-*. Pl. *acompaniamente.*

acónt s.n. Sumă de bani plătită anticipat din prețul unor servicii, ca garanție; (pop.) arvună. – Pl. *aconturi.* Var. **acónto** s.n.

acoperí vb.IV tr. **1.** A așeza peste un obiect sau peste o ființă ceva, a înveli. **2.** A pune peste un obiect deschis ceva, a astupa. **3.** A ascunde, a tăinui. **4.** A depăși în intensitate, a înăbuși un zgomot, o melodie etc. **5.** (Mil.) A lua măsuri de protecție a trupelor și a obiectivelor împotriva atacurilor inamice. • (Sport) *A ~ terenul* = a fi activ permanent pe întreg terenul de joc. – Ind. pr. *acópăr,* pf.s. *acoperii.*

acoperíre s.f. **1.** Acțiunea de a acoperi. **2.** (Ec.) Fond de valori certe pe baza cărora băncile de emisie asigură convertirea bancnotelor. ▸ Posibilitate de a face față unei cheltuieli. • *A avea ~* = a avea o explicație, un motiv pentru a nu putea fi învinuit de o acțiune reprobabilă. – Pl. *acoperiri.*

acoperíș s.n. Partea superioară a unei clădiri, care o acoperă. – Pl. *acoperișuri.*

acórd s.n. **1.** Înțelegere, învoială între două sau mai multe persoane. **2.** *Plata în ~* = formă de retribuire a muncii în raport cu rezultatele obținute. **3.** (Gram.) Concordanță de număr, gen, caz sau persoană între formele cuvintelor și determinanții lor. **4.** (Muz.) Sonoritate rezultată din reunirea a cel puțin trei sunete de înălțimi diferite care formează o armonie. • *A fi* (sau *a cădea*) *de ~* = a accepta, a se învoi la ceva. – Pl. *acorduri.*

acordá vb.I tr. **1.** A da ceva cu bunăvoință, cu atenție. **2.** A stabili un acord gramatical. **3.** A aduce tonurile unui instrument muzical la înălțimea corectă. – Ind.pr. **1, 2** *acórd*, **3** *acordez.*

acordeón s.n. Instrument muzical portabil, cu burduf, claviatură și butoane. – Sil. *-de-on.* Pl. *acordeoane.*

acostá vb.I. **1.** Intr. (Despre nave) A se apropia (în vederea legării) de chei, de țărm etc. **2.** Tr. (Fig.) A opri pe cineva din drum și a i se adresa (în mod supărător). – Ind.pr. *acostez.*

acreálă s.f. Însușirea de a fi acru; gust acru. – Sil. *a-crea-*. Pl. *acreli.*

acreditá vb.I tr. **1.** A numi și a trimite, în altă țară sau la o manifestare publică, un împuternicit (diplomat, ziarist). **2.** (Fin.) A crea, a deschide, a pune la dispoziția cuiva un acreditiv. – Sil. *a-cre-*. Ind.pr. *acreditez.* Par. *credita.*

acreditáre s.f. Acțiunea de a acredita. ▹ *Scrisoare de ~* = document oficial prin care se atestă calitatea unui agent diplomatic de a reprezenta un anumit stat în relațiile cu alt stat. – Sil. *a-cre-*. Pl. *acreditări.*

acreditív s.n. Dispoziție dată de emitent unei bănci de a plăti, din disponibilul pe care îl are la bancă sau din creditul pe care acesta i-l acordă, o sumă de bani beneficiarului. – Sil. *a-cre-*. Pl. *acreditive.*

acrí vb.IV tr. și refl. A face să devină sau a deveni (mai) acru, (refl.; despre alimente) a se altera, a se strica; a se înăcri. • *A i se ~* (*cu* sau *de ceva*) = a se plictisi, a se sătura (de...). – Sil. *a-cri.* Ind.pr. *acresc,* pf.s. *acrii.*

acribíe s.f. Exactitate, rigurozitate în cercetarea științifică. – Sil. *a-cri-*. G.-D. *acribiei,* neart. *acribii.*

acrișór,-oáră adj. (Despre mâncăruri și băuturi) Cu un vag gust acru. – Sil. *a-cri-*. Pl. *acrișori,-oare.*

acritúră s.f. Aliment acru, în special murătură. – Sil. *a-cri-*. Pl. *acrituri.*

acrobát,-ă s.m. și f. Gimnast specializat în acrobații. – Sil. *a-cro-*. Pl. *acrobați,-te.*

acrobație s.f. Exercițiu dificil de gimnastică sau de echilibristică. – Sil. *a-cro-*. G.-D. *acrobației.* Pl. *acrobații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

acrópolă s.f. Citadelă în orașele din vechea Grecie, așezată pe o înălțime, și în care se găseau principalele edificii (palate, temple etc.). – Sil. *-a-cro-*. Pl. *acropole.*

acrostíh s.n. Poezie în care literele inițiale ale versurilor alcătuiesc pe verticală un cuvânt sau o propoziție. – Sil. *a-cro-*. Pl. *acrostihuri.*

acroșá vb.I tr. A agăța, a atârna, a prinde. – Sil. *a-cro-*. Ind.pr.pers.1 *acroșez,* pers.3 *acroșează,* pers.4 *acroșăm.*

ácru,-ă adj. **1.** Care are gustul ca al oțetului. **2.** (Fig.; despre oameni) Morocănos, ursuz. – Sil. *a-cru.* Pl. *acri,-e.*

act s.n. **1.** Document eliberat de o autoritate, prin care se atestă un fapt, o obligație etc. ▹ *~ normativ* = act prin care se stabilesc dispoziții generale obligatorii (ex. legea). **2.** Manifestare a activității umane; acțiune, faptă. **3.** Principala subîmpărțire a unei opere dramatice. • *A lua ~ de ceva* = a afla sau a fi informat despre ceva. – Pl. *acte.*

actínie s.f. Animal marin nevertebrat, care trăiește fixat pe stânci, având formă de floare, cu orificiul bucal înconjurat de tentacule; dediței-de-mare. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *actiniei.* Pl. *actinii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

actív,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care participă în mod efectiv la o acțiune. **2.** Adj. (Chim.) *Substanță ~ă* = substanță care intră ușor în reacții. **3.** Adj. (Ec.; despre operații eco-nomice) La care veniturile sunt mai mari decât cheltuielile. **4.** Adj. (Despre vocabular) Care este folosit frecvent în vorbire. **5.** S.n. (Ec.) Totalitatea mijloacelor economice aparținând unei întreprinderi, instituții sau organizații economice. • *A avea ceva la ~ul său* = a fi autorul unei acțiuni nepermise, grave. – Pl. *activi,-e.*

activá vb.I. **1.** Intr. A desfășura o activitate. **2.** Tr. A face ca ceva să devină activ, a pune în acțiune. **3.** Refl. A intra în cadrele active ale armatei. – Ind. pr. *activez.*

activitáte s.f. **1.** Ansamblu de acte fizice, intelectuale și morale făcute în vederea unui anumit rezultat; manifestare a unei energii, a unei forțe; muncă, ocupație. **2.** (Fiziol.) *~ nervoasă superioară* = activitate a etajelor superioare ale sistemului nervos prin care se realizează adaptarea la mediu a organismului animal și uman. **3.** *~ solară* = ansamblul fenomenelor care au loc la suprafața Soarelui (petele, erupțiile, protuberanțele etc.). – Pl. *activități.*

activizá vb.I tr. A face pe cineva să fie mai activ; a intensifica, a grăbi desfășurarea unei activități, a unui proces. – Ind.pr. *activizez.*

actór s.m. Artist care interpretează roluri în piese de teatru sau în filme. – Pl. *actori.*

actoríe s.f. Profesiunea de actor. – G.-D. *actoriei.*

actríță s.f. Artistă care interpretează roluri în piese de teatru sau în filme. – Sil. *ac-tri-*. Pl. *actrițe.*

actuál,-ă adj. Care există sau care se petrece în momentul de față; de acum, din prezent. – Sil. *-tu-al.* Pl. *actuali,-e.*

actualitáte s.f. Timpul de față, prezent. ▸ Faptul de a fi actual; (la pl.) evenimente la ordinea zilei, curente. – Sil. *-tu-a-*. Pl. *actualități.*

actualizá vb.I tr. A face ca ceva să devină actual. – Sil. *-tu-a-*. Ind.pr. *actualizez.*

acționá vb.I. **1.** Intr. A face, a întreprinde ceva. **2.** Intr. A exercita o influență asupra cuiva sau a ceva. **3.** Tr. A face să funcționeze un sistem tehnic. – Sil. *-ți-o-*. Ind.pr. *acționez.*

acționár,-ă s.m. și f. Persoană care posedă acțiuni (**5**). – Sil. *-ți-o-*. Pl. *acționari,-e.*

acțiúne s.f. **1.** Faptul de a acționa (**1**); activitate întreprinsă pentru atingerea unui scop. **2.** Exercitare a unei forțe sau a unei influențe asupra cuiva ori a ceva. **3.** (Gram.) Starea, mișcarea, procesul etc. exprimat de verb. **4.** Desfășurarea evenimentelor într-o operă literară. **5.** (Ec.) Hârtie de valoare care dovedește participarea deținătorului la capitalul unei societăți și pe baza căreia acesta primește dividende. **6.** (Jur.) Proces (**2**). – Sil. *-ți-u-*. Pl. *acțiuni.*

acuarélă s.f. **1.** Culori (**2**) care se folosesc în pictură, fiind diluate cu apă. **2.** Tehnică picturală în care se folosesc acuarele (**1**). **3.** Pictură executată cu acuarele (**1**). – Sil. *-cua-*. Pl. *acuarele.*

acuitáte s.f. Capacitate a organelor de simț de a percepe excitațiile de slabă intensitate; ascuțime, agerime a simțurilor. • *Cu ~ =* în mod necesar, imperios. – Sil. *-cu-i-*. G.-D. *acuității,* neart. *acuități.*

acúm adv. **1.** În momentul de față, în împrejurările actuale; imediat. **2.** Înainte cu... (socotind din momentul acesta). – Var. (pop. și fam.) **acúma** adv.

acumulá vb.I tr. A aduna, a strânge, a înmagazina. – Ind.pr. *acumulez.*

acumulatór s.n., s.m. Aparat sau rezervor folosit pentru înmagazinare de energie sau de agenți energetici. – Pl.n. *acumulatoare*, m. *acumulatori*.

acuminát,-ă adj. (Despre frunze, fructe etc.) Care se termină cu un vârf lung și ascuțit. – Pl. *acuminați,-te.*

acupuncțúră s.f. Metodă terapeutică originară din China, constând în introducerea unor ace fine sub piele în puncte precise, corespunzătoare traseului nervos al unor organe și regiuni ale corpului. – Sil. *-punc-tu-*. G.-D. *acupuncturii.*

acuratéțe s.f. Grijă, atenție deosebită în executarea unui lucru. – Nu *acurateță.* G.-D. *acurateței,* neart. *acuratețe.*

acústic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care emite, transmite sau recepționează unde sonore; care se referă la sunete. **2.** S.f. Calitatea de a propaga sunetele și de a ușura perceperea lor. – G.-D. s.f. *acusticii.* Pl.adj. *acustici,-ce.*

acút,-ă adj. **1.** (Despre dureri) Pătrunzător, violent; (despre boli) cu evoluție rapidă și manifestări de criză. **2.** (Muz.; despre sunete) Înalt, ascuțit. – Pl. *acuți,-te.*

acuzá vb.I tr. A învinovăți.– Ind.pr. *acúz.*

acuzáre s.f. Acțiunea de a acuza; acuzație. ▸ Persoană care susține învinuirea într-un proces. – Pl. *acuzări.*

acuzát,-ă s.m. și f. Persoană contra căreia s-a introdus o acțiune în justiție. – Pl. *acuzați,-te.*

acuzatív s.n. Caz al declinării, cu funcție specifică de complement direct, iar precedat de prepoziții și cu alte funcții. – Pl. *acuzative* „forme de acuzativ".

acuzatór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) care acuză. – Pl. *acuzatori,-oare.*

acuzáție s.f. Acuzare. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *acuzației.* Pl. *acuzații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

acvafórte s.f. Procedeu de gravare a unei imagini pe o placă de cupru cu ajutorul acidului azotic; gravură obținută astfel. – Pl. *acvaforte*.

acvanaút, -ă s.m. și (rar) f. Persoană specializată în activități subacvatice. – Sil. *-na-ut.* Pl. *acvanauți, -te.*

acvaplán s.n. Planșă de lemn, remorcată de o ambarcație cu motor, cu ajutorul căreia sportivul, ținându-se de coardă, alunecă pe suprafața apei. – Sil. *-va-plan.*

acváriu s.n. Vas sau bazin cu apă în care se țin plante sau animale acvatice vii; loc în care se află astfel de bazine. – Sil. *-riu,* pr. *-rĭu.* Pl. *acvarii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

acvátic,-ă adj. **1.** Care trăiește în apă. **2.** Format din apă. *Mediu acvatic.* – Pl. *acvatici,-ce.*

ácvilă s.f. Pasăre răpitoare de zi, mare, cu cioc puternic, încovoiat la vârf. – Pl. *acvile.*

acvilín adj. *Nas ~ =* nas coroiat. – Pl. *aciviline.*

adágio adv., s.n. (Muz.) **1.** Adv. Lent, rar. **2.** S.n. Compoziție sau parte dintr-o compoziție care se cântă într-un tempo lent. – Sil. *-gio.* Par. *adagiu.*

adágiu s.n. (Livr.) Maximă, sentință, aforism. – Sil. *-giu,* pr. *-gĭu.* Pl. *adagii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.* Par. *adagio.*

adáos s.n. Ceea ce se adaugă la ceva. – Nu *adaus*. Pl. *adaosuri.*

adaptá vb.I. **1.** Tr. A face să se potrivească, să corespundă. **2.** Refl. A se acomoda. – Ind.pr. *adaptez.* Par. *adopta.*

adaptáre s.f. **1.** (Biol.) Capacitate a organismelor vii de a se modifica în raport cu schimbările condițiilor de viață. **2.** ~ *cinematografică* = transpunere pe ecran a unei opere literare sau muzicale; ecranizare. – Pl. *adaptări.*

adăpá vb.I tr. A da apă de băut unui animal. ▸ Refl. (Despre animale) A bea apă. – Ind.pr. *adáp.*

adăpătoáre s.f. Loc unde se adapă animalele; jgheab sau instalație pentru adăpat. – Pl. *adăpători.*

adăpóst s.n. **1.** Construcție pentru protecția oamenilor sau a animalelor contra intemperiilor sau a primejdiilor; loc ferit unde se adăpostește cineva. **2.** (Mil.) Construcție specială pentru protecția împotriva focului inamicului, a atacurilor aeriene etc. • *A pune ceva la adăpost* (*de...*) = a feri ceva de un neajuns, de o amenințare. – Pl. *adăposturi.*

adăpostí vb.IV tr. și refl. A (se) feri, a (se) proteja (în adăpost **1**). – Ind.pr. *adăpostesc,* pf.s. *adăpostii.*

adăugá vb.I. **1.** Tr. A mai pune peste..., a pune în plus. ▸ A completa (cele spuse sau scrise). **2.** Tr. și refl. A (se) alătura, a (se) alipi. – Sil. *-dă-u-.* Ind. pr. *adáug,* sil. *-da-ug.*

adăugítă adj. *Ediție* ~ = ediție completată cu material nou. – Sil. *-dă-u-.* Pl. *adăugite.*

adânc,-ă adj., s.n. **1.** Adj. (Despre ape, cavități etc.) Al cărui fund se află la distanță (mare) de marginea de sus; afund. **2.** Adj. Întins până departe în linie orizontală (*pădure adâncă*) sau verticală (*rădăcini adânci*). **3.** Adj. (Fig.) Puternic, intens, profund. **4.** S.n. Adâncime (considerată vertical sau orizontal). • *Din ~ul sufletului* (sau *al inimii, al ființei*) = foarte mult, din tot sufletul. *Până la ~ci bătrâneți* = până la o vârstă înaintată. – Pl. adj. *adânci,* s.n. *adâncuri.*

adâncí vb.IV. **1.** Tr. A face să fie mai adânc (**1**). **2.** Refl. A intra, a pătrunde în adâncime, a înainta spre interior. **3.** Tr. (Fig.) A pătrunde cu mintea, a studia în profunzime. **4.** Refl. (Fig.) A se lăsa absorbit de ceva, a se cufunda în... – Ind.pr. *adâncesc,* pf.s. *adâncii.*

adâncíme s.f. **1.** Însușirea de a fi adânc (**1**); distanță de la suprafața unei adâncituri sau a unei ape până la fundul ei. **2.** Depărtare (într-un spațiu, într-o pădure etc.). **3.** Profunzime, intensitate. – Pl. *adâncimi.*

adâncitúră s.f. Parte scobită a unei suprafețe. – Pl. *adâncituri.*

addénda s.n. pl. (Latinism) Anexă a unei lucrări, cuprinzând corectări și completări care s-au impus după ce lucrarea a fost tipărită.

adecvát,-ă adj. Corespunzător, potrivit. – Pl. *adecvați,-te.*

ademení vb.IV tr. A atrage, a ispiti; a amăgi; a seduce. – Ind.pr. *ademenesc,* pf.s. *ademenii.*

ademenitór,-oáre adj. Care ademenește. – Pl. *ademenitori,-oare.*

adenóm s.n. Tumoare benignă la glande. – Pl. *adenoame.*

adenopatíe s.f. Creștere în volum, de natură inflamatorie sau tumorală, a ganglionilor limfatici. – G.-D. *adenopatiei,* neart. *adenopatii.*

adépt,-ă s.m. și f. Persoană care adoptă și susține o teorie, o doctrină, care împărtășește convingerile cuiva. – Pl. *adepți,-te.*

aderá vb.I intr. **1.** A fi în favoarea unei ideologii, a unui partid etc. **2.** A se ține lipit de ceva. – Ind. pr. *adér.*

aderént,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care aderă (**1**). **2.** Adj. Care aderă (**2**). – Pl. *aderenți,-te.*

aderénță s.f. **1.** Însușirea de a fi aderent (**2**). **2.** (Med.) Țesut fibros apărut în urma unei infecții sau a unei intervenții chirurgicale, care unește organe ce în mod normal sunt separate. – Pl. *aderențe.*

adésea adv. În repetate rânduri, de multe ori; deseori. – Sil. *-se-a.*

adevăr s.n. **1.** Oglindirea fidelă a realității în gândire; concordanță între cunoștințele noastre și realitate. **2.** Justețe, exactitate. – Pl. *adevăruri.*

adevărát,-ă adj. **1.** (Și adverbial) Conform cu adevărul. **2.** Care nu poate fi pus la îndoială, real. – Pl. *adevărați,-te.*

adeverí vb.IV tr. și refl. A (se) dovedi, a (se) confirma ca adevărat (**1**). – Ind.pr. *adeveresc,* pf.s. *adeverii.*

adeverínță s.f. Înscris prin care se atestă un fapt, un drept etc.; dovadă. – Pl. *adeverințe.*

adeziúne s.f. **1.** Aderare la o idee, la un partid etc. **2.** (Fiz.) Fenomen care se manifestă la contactul dintre două corpuri de naturi diferite, datorită atracției dintre moleculele acelor corpuri. – Sil. *-zi-u-.* Pl. *adeziuni.*

adezív,-ă adj., s.m. **1.** Adj. (Despre materiale) Care aderă; care are proprietatea de a lipi. **2.** S.m. Produs chimic care permite încleierea a două suprafețe. – Pl. *adezivi,-e.*

ad-hóc adj. invar., adv. Anume pentru acest scop. *Adunare ad-hoc.*

adiá vb.I intr. (Despre vânt) A sufla ușor, lin; (despre miresme) a se propaga câte puțin, în unde ușoare. – Sil. *-di-a.* Ind.pr. pers.3 *adie.*

adiacént,-ă adj. Alăturat. ▹ *Unghiuri ~e* = (două) unghiuri situate în același plan, care au același vârf și o latură comună. – Sil. *-di-a-.* Pl. *adiacenți,-te.*

adícă adv. **1.** Cu alte cuvinte. **2.** La urma urmei. • *La* (*o*) *adică* = **a)** la drept vorbind, de fapt; **b)** în momentul hotărâtor, la nevoie.

adídas s.m. Nume dat unor pantofi pentru sport. ▹ (Adjectival) *Pantofi adidași.* – Pl. *adidași.*

adiére s.f. Suflare ușoară de vânt. – Sil. *-di-e-.* Pl. *adieri.*

adineáori adv. Cu puțin înainte, nu de mult. – Sil. *-nea-ori.* Var. **adineáuri** adv.

ad-ínterim adj.invar. Interimar.

adío interj. Rămas bun (pentru totdeauna)! ▸ (Ironic) S-a terminat cu...

adipós,-oásă adj. (Anat.) De grăsime, care are caracteristicile grăsimii. *Țesut adipos.* – Pl. *adipoși,-oase.*

aditív s.m. ~ *alimentar* = substanță care se adaugă în procesul tehnologic al preparării unor produse alimentare, influențând caracteristicile acestora (ex. coloranți, conservanți etc.). – Pl. *aditivi.*

adiționál,-ă adj. Care se adaugă la ceva. *Act adițional.* – Sil. *-ți-o-.* Pl. *adiționali,-e.*

adjectív s.n. Parte de vorbire flexibilă subordonată substantivului cu care se acordă în gen, număr și caz și pe care îl determină. – Pl. *adjective.*

adjectivál,-ă adj. Care are valoare de adjectiv; care este exprimat printr-un adjectiv. – Pl. *adjectivali,-e.*

adjudecá vb.I tr. A atribui un bun scos la licitație persoanei care oferă prețul cel mai mare. • (Sport) *A-și ~ victoria* = a obține victoria într-o competiție. – Ind.pr. *adjúdec.* Par. *abjudeca.*

adjúnct,-ă s.m. și f., adj. (Persoană) imediat subordonată conducătorului unei instituții, al unei societăți economice, al unei organizații etc. *Director adjunct.* – Pl. *adjuncți,-te.*

adjutánt s.m. Ofițer cu atribuții de secretar pe lângă comandantul unei unități militare. – Pl. *adjutanți.* Par. *adjuvant.*

adjuvánt,-ă adj., s.n. (Substanță) capabilă să activeze acțiunea unui medicament. – Pl. *adjuvanți,-te.* Par. *adjutant.*

ad litteram adv. Întocmai, cuvânt cu cuvânt, literă cu literă.

administrá vb.I tr. **1.** A conduce, a gospodări (o întreprindere, o instituție, un patrimoniu etc.). **2.** A da unui bolnav un anumit medicament. – Sil. *-nis-tra.* Ind.pr. *administrez.*

administratív,-ă adj. Care se referă la administrație sau emană de la un organ al acesteia. – Sil. *-nis-tra-.* Pl. *administrativi,-e.*

administrátor,-oáre s.m. și f. Persoană care administrează un bun sau un patrimoniu. – Nu f. *administrătoră.* Sil. *-nis-tra-.* Pl. *administratori,-oare.*

administráție s.f. Organele prin care se efectuează administrarea unui bun, a unui patrimoniu etc. ▹ *~ de stat* = formă de activitate a statului pentru realizarea funcțiilor sale. *~ locală* = prefectul și/sau primarul împreună cu consiliile corespunzătoare din fiecare județ sau localitate. – Sil. *-nis-tra-ți-e.* G.-D. *administrației.* Pl. *administrații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

admirá vb.I tr. A privi pe cineva sau ceva cu un sentiment de încântare, a prețui. – Ind.pr. *admír.*

admirábil,-ă adj. Minunat, încântător. – Pl. *admirabili,-e.*

admiratív,-ă adj., adv. **1.** Adj. Care exprimă admirație. **2.** Adv. Cu admirație. – Pl. adj. *admirativi,-e.*

admiratór,-oáre s.m. și f. Persoană care admiră pe cineva sau ceva. – Pl. *admiratori, -oare.*

admirație s.f. Sentiment de încântare, de apreciere deosebită față de cineva sau de ceva. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *admirației.* Pl. *admirații,* art. *-țiile*, sil. *-ți-i-.*

admisíbil,-ă adj. Care poate fi admis. – Pl. *admisibili,-e.*

admíte vb.III tr. **1.** A considera, a recunoaște ca bun, a fi de acord. **2.** A tolera, a îngădui. – Ind.pr. *admít*, pf.s. *admisei*; ger. *admițând*; part. *admis.*

admítere s.f. Acțiunea de a admite. ▹ *Examen de ~* = examen pe baza căruia un candidat poate fi primit într-o formă (superioară) de învățământ. – Pl. *admiteri.*

admonestá vb.I tr. A mustra, a dojeni cu severitate. – Ind.pr. *admonestez.*

adnotá vb.I tr. A face însemnări pe marginea unui text. – Ind.pr. *adnotez.*

adnotáre s.f. Acțiunea de a adnota; notă, însemnare care explică sau întregește un text. – Pl. *adnotări.*

adolescént,-ă s.m. și f. Persoană la vârsta adolescenței. – Pl. *adolescenți,-te.*

adolescénță s.f. Perioadă a dezvoltării organismului uman, care are loc între vârsta pubertății și cea de adult. – G.-D. *adolescenței,* neart. *adolescențe.*

adoptá vb.I tr. **1.** (Despre persoane) A crea unei persoane de obicei minore, alta decât copilul său firesc, situația juridică de copil al său; a înfia. **2.** A-și însuși felul de a fi al cuiva, o părere, o metodă etc. **3.** A accepta o hotărâre, o lege în urma unui vot. – Ind.pr. *adópt.* Par. *adapta.*

adoptív,-ă adj. **1.** (Despre copii) Care a fost adoptat; înfiat. **2.** (Despre o persoană) Care a adoptat (**1**) pe cineva. *Părinți adoptivi.* – Pl. *adoptivi,-e.*

adópție s.f. Act juridic prin care se adoptă (**1**); înfiere. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *adopției.* Pl. *adopții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Var. (înv.) **adopțiúne** s.f., sil. *-ți-u-.*

adorá vb.I tr. A admira mult; a iubi cu ardoare. – Ind.pr. *adór.*

adorábil,-ă adj. Plin de farmec, minunat, încântător. – Pl. *adorabili,-e.*

adoratór,-oáre s.m. și f. Persoană care adoră pe cineva sau ceva. – Pl. *adoratori,-oare.*

adorație s.f. Iubire profundă, nemărginită. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *adorației,* neart. *adorații.*

adormí vb.IV. **1.** Intr. și tr. A trece (sau a face să treacă) de la starea de veghe la starea de somn. **2.** Intr. (Fig.; în limbajul bisericesc) A muri (**1**). – Ind.pr. *adórm,* pf.s. *adormii.*

adormít,-ă adj. **1.** Care doarme (**1**). **2.** (Fig.) Lipsit de vioiciune, de energie; lipsit de vigilență. **3.** (Fig.; în limbajul bisericesc) Mort. – Pl. *adormiți,-te.*

adormitór,-oáre adj. (Și adverbial) Care provoacă somn, care adoarme. – Pl. *adormitori,-oare.*

adrenalínă s.f. Hormon produs de glandele suprarenale, folosit și ca medicament. – Sil. *a-dre-.* G.-D. *adrenalinei.*

adresá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) îndrepta (cu) vorba către cineva, punându-i o întrebare, cerându-i o lămurire etc. ▸ Refl. A trimite, a înainta o cerere unei instituții, unei autorități. **2.** Tr. A scrie adresa (**1**) pe o scrisoare sau pe un colet. – Sil. *a-dre-.* Ind.pr. *adresez.*

adrésă s.f. **1.** Indicație pe scrisori, pe colete etc., conținând numele și domiciliul destinatarului. ▸

Date care indică domiciliul unei persoane. **2.** Comunicare oficială scrisă, făcută de o instituție, de un organ administrativ etc. **3.** (Inform.) Expresie (numerică) pentru localizarea informației în memorie (**3**). • *A greși adresa* = a se înșela asupra cuiva sau a ceva. – Sil. *a-dre-*. Pl. *adrese.*

adsorbánt s.m. Corp solid pe suprafața căruia se pot fixa substanțe prin adsorbție. – Pl. *adsorbanți.*

adsorbí vb.IV tr. și refl. (Despre substanțe) A (se) fixa prin adsorbție. – Ind.pr.pers.3 *adsoárbe.* Par. *absorbi.*

adsórbție s.f. Fixare a moleculelor unui gaz sau ale unui lichid pe suprafața unui corp solid. – Sil. *-sorb-ți-e.* G.-D. *adsorbției.* Pl. *adsorbții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Par. *absorbție.*

adúce vb.III. **1.** Tr. A lua pe cineva sau ceva cu sine și a veni într-un anumit loc. **2.** Tr. A da unui lucru o anumită direcție sau înclinație, a-i imprima o anumită mișcare. **3.** Tr. A produce, a crea; a pricinui. **4.** Intr. A semăna (puțin) cu cineva. • *A ~ vorba despre...* = a pomeni despre..., a îndrepta discuția spre... *A o ~ bine* (*din condei*) = a-și potrivi vorbele cu dibăcie, a fi diplomat în exprimare. – Ind.pr. *adúc,* pf.s. *adusei*; part. *adus.*

adúcție s.f. Construcție hidrotehnică destinată dirijării apei de la locul de captare la cel de folosire. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *aducției.* Pl. *aducții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Var. **aducțiúne** s.f., sil. *-ți-u-.*

adulá vb.I tr. A linguși, a flata în chip servil. – Ind. pr. *adulez.*

adulmecá vb.I tr. și intr. **1.** (Despre animale) A simți cu ajutorul mirosului prezența cuiva sau a ceva. **2.** (Fig.; despre oameni) A căuta să afle, să descopere ceva. – Ind.pr. *adúlmec.*

adúlt,-ă adj., s.m. și f. (Organism, persoană) care a ajuns la maturitate. – Pl. *adulți,-te.*

adultér,-ă s.n., adj. **1.** S.n. Încălcarea fidelității conjugale de către unul dintre soți. **2.** Adj. (Despre soți) Care a încălcat fidelitatea conjugală. – Pl. *adulteri,-e.*

adulterín,-ă adj. (Și substantivat) Născut dintr-un adulter. – Pl. *adulterini,-e.*

aduná vb.I. **1.** Tr. A strânge la un loc; a aduce din toate părțile; a ridica de pe jos. **2.** Tr. (Mat.) A face o adunare (**2**). **3.** Tr. A pune deoparte bunuri materiale, a agonisi. **4.** Refl. A se strânge laolaltă. – Ind.pr. *adún.*

adunáre s.f. **1.** Acțiunea de a (se) aduna; întrunire a mai multor persoane în vederea discutării unor probleme de interes comun. **2.** Operație aritmetică fundamentală prin care se totalizează mai multe numere într-unul singur. – Pl. *adunări.*

adunătúră s.f. Grămadă formată prin strângerea la un loc a unor obiecte disparate. – Pl. *adunături.*

adventísm s.n. Doctrină practicată de un cult religios creștin care predică „a doua venire", apropiată, a lui Iisus Hristos.

adventíst,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la adventism. **2.** S.m. și f. Adept al adventismului. – Pl. *adventiști,-ste.*

adventív,-ă adj. **1.** (Despre plante) Originar din alte țări sau continente și care s-a răspândit fără să fie cultivat. **2.** (Despre rădăcini) Care se dezvoltă pe diferite părți ale plantei (tulpină, frunze). – Pl. *adventivi,-e.*

advérb s.n. (Gram.) Parte de vorbire neflexibilă care determină un verb, un adjectiv sau un alt adverb, arătând locul, timpul, modul, cauza sau scopul. – Pl. *adverbe.*

adverbiál,-ă adj. Care are valoare de adverb; care este exprimat printr-un adverb. – Sil. *-bi-al.* Pl. *adverbiali,-e.*

advérs,-ă adj. Opus; contrar, potrivnic. ▹ *Parte ~ă* = adversar într-un proces, într-o afacere. – Pl. *adverși,-se.* Par. *avers.*

adversár,-ă s.m. și f. Persoană care luptă, în concurență cu alta, într-un proces, în sport etc. sau împotriva unei concepții, a unei teorii; potrivnic. – Pl. *adversari,-e.*

adversatív,-ă adj. Care exprimă o opoziție. ▹ (Gram.) *Coordonare ~ă* = raport de coordonare care se stabilește între două unități sintactice prezentate de vorbitor ca opunându-se una alteia, fără a se exclude. – Pl. *adversativi,-e.*

adversitáte s.f. Împrejurare potrivnică, dificultate. – Pl. *adversități.*

áer1 s.n. **1.** Amestec de gaze care constituie atmosfera terestră. ▹ *~ condiționat* = aer din încăperi, trecut printr-un sistem special de ventilație. **2.** Atmosferă, văzduh. **3.** Înfățișare, aspect. • *A avea ~ul că...* = a da impresia că... *A fi* (sau *a rămâne*) *în ~* = a se afla într-o situație critică, a nu avea nici un sprijin. *A-și da* (sau *a-și lua*) *~e* = a lua o atitudine de superioritate, a se făli. *În ~ liber* sau *la ~* = într-un loc neacoperit, afară. – Pl. **3** *aere.*

áer2 s.n. (Bis.) Văl cu care se acoperă vasele liturgice. – Pl. *aere.*

aerá vb.I tr. A introduce aer[1] (**1**) în masa unui lichid sau a unui material granular (pentru a le îmbunătăți calitatea). – Sil. *a-e-.* Ind.pr. *aerez.*

aerát,-ă adj (Despre un text scris) Cu (mult) spațiu între litere și rânduri. – Sil. *a-e-.* Pl. *aerați,-te.*

aerián,-ă adj. **1.** Care se află în aer[1]. **2.** Care se referă la aviație. ▹ *Linie ~ă* = traseu aeronautic și mijloacele materiale (aeronave, aeroporturi etc.) aferente. **3.** (Fig.) Lipsit de simțul realității. – Sil. *a-e-ri-an.* Pl. *aerieni,-e.*

aerisí vb.IV tr. A lăsa să pătrundă într-o încăpere aer proaspăt; a expune un obiect de îmbrăcăminte la aer. – Sil. *a-e-.* Ind.pr. *aerisesc,* pf.s. *aerisii.*

aerób,-ă adj. (Despre organisme) Care trăiește și crește numai în prezența oxigenului. – Sil. *a-e-.* Pl. *aerobi,-e.*

aeróbic, -ă adj. *Gimnastică ~* = gimnastică ce, prin mișcări rapide executate pe muzică, oxigenează organismul și-i dă suplețe. – Sil. *a-e-.* Pl. *aerobici, -ce.*

aerodinámic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre vehicule) Construit în așa fel încât să întâmpine o rezistență cât mai mică la deplasarea sa în aer. **2.** S.f. Ramură a mecanicii fluidelor care studiază mișcarea gazelor și a corpurilor în aer sau în alte medii gazoase. – Sil. *a-e-.* G.-D.s.f. *aerodinamicii.* Pl.adj. *aerodinamici,-ce.*

aerodróm s.n. Teren special amenajat pentru decolarea, aterizarea și staționarea aeronavelor. – Sil. *a-e-ro-drom.* Pl. *aerodromuri.*

aerogáră s.f. Ansamblu de clădiri pe un aeroport, unde se află serviciile care asigură traficul aerian. – Sil. *a-e-.* Pl. *aerogări.*

aeromodél s.n. Model de avion sau de planor de dimensiuni reduse. – Sil. *a-e-.* Pl. *aeromodele.*

aeronaút,-ă s.m. și f. Persoană care face parte din echipajul unei aeronave. – Sil. *a-e-.* Pl. *aeronauți,-te.*

aeronaútic,-ă s.f., adj. **1.** S.f. Știința și tehnica navigației aeriene și a producerii de mijloace pentru zbor. **2.** Adj. Care se referă la naviagația aeriană și la mijloacele de zbor. – Sil. *a-e-.* G.-D. s.f. *aeronauticii.* Pl. adj. *aeronautici,-ce.*

aeronávă s.f. Vehicul care se poate deplasa în aer. – Sil. *a-e-.* Pl. *aeronave.*

aeropórt s.n. Ansamblu format din terenul, clădirile și instalațiile necesare decolării, aterizării, adăpostirii și întreținerii aeronavelor. – Sil. *a-e-.* Pl. *aeroporturi.*

aeropurtát,-ă adj. (Despre trupe) Care se transportă cu ajutorul aeronavelor. – Sil. *a-e-.* Pl. *aeropurtați,-te.*

aerosól s.m. (Mai ales la pl.) Particule solide sau lichide dispersate într-un mediu gazos. – Sil. *a-e-.* Pl. *aerosoli.*

aerospațiál,-ă adj. Referitor la zborurile în spațiul aerian sau extraterestru. – Sil. *a-e-ro-spa-ți-al.* Pl. *aerospațiali,-e.*

aerostát s.n. Aeronavă mai ușoară decât aerul dislocat. – Sil. *a-e-ro-stat.* Pl. *aerostate.*

afábil,-ă adj. Amabil. – Pl. *afabili,-e.*

afácere s.f. **1.** Tranzacție comercială sau (mai ales) financiară. ▸ (Fam.) Întreprindere, acțiune

cu rezultat favorabil. **2.** Treabă, îndeletnicire. – Pl. *afaceri.*

afaceríst,-ă s.m. și f. Persoană care operează (fără scrupule) în afaceri (**1**). – Pl. *afacerişti, -ste.*

afără adv. Dincolo de marginile unui spațiu închis; în exterior. • *A da ~* = **a**) a exclude, a elimina; **b**) a concedia dintr-un post. *Din cale-~* = peste măsură, neobișnuit de...

afazíe s.f. (Med., psih.) Pierdere totală sau parțială a facultății de a vorbi și de a înțelege vorbirea. – G.-D. *afaziei.* Pl. *afazii*, art. *-ziile*, sil. *-zi-i.*

afână vb.I tr. A face ca un material granular să fie mai puțin compact, a-i mări volumul prin săpare, fărâmițare etc. – Ind.pr. *afânez.*

aféct s.n. Denumire generică pentru stările sau reacțiile afective. – Pl. *afecte.* Par. *efect.*

afectá1 vb.I tr. A destina bani, materiale etc. unui anumit scop. – Ind.pr. *afectez.*

afectá2 vb.I tr. **1.** A mâhni, a întrista. **2.** A simula o anumită stare sufletească. – Ind.pr. *afectez.*

afectát,-ă adj. **1.** Mâhnit, întristat. **2.** Prefăcut, nenatural. – Pl. *afectați,-te.*

afectív,-ă adj. Care aparține afectivității, referitor la afectivitate. – Pl. *afectivi,-e.* Par. *efectiv.*

afectivitáte s.f. Latură a vieții psihice a omului, care cuprinde emoțiile, sentimentele, afectele, pasiunile etc. – G.-D. *afectivității,* neart. *afectivități.*

afectuós,-oásă adj. Care manifestă sau exprimă afecțiune (**1**). – Sil. *-tu-os.* Pl. *afectuoși,-oase.*

afecțiúne s.f. **1.** Simpatie, prietenie, atașament față de cineva. **2.** Boală, stare patologică a unui organ. – Sil. *-ți-u-.* Pl. **2** *afecțiuni.*

aféliu s.n. Punctul cel mai îndepărtat de Soare de pe orbita unei planete. – Sil. *-liu.*

afemeiát adj., s.m. (Bărbat) căruia îi place să curteze femeile. – Sil. *-me-iat.* Pl. *afemeiați.*

aferát,-ă adj. Care este sau care pare preocupat (de rezolvarea urgentă a ceva). – Pl. *aferați,-te.*

aferént,-ă adj. Care decurge din ceva, care este în legătură cu ceva. – Pl. *aferenți,-te.*

afét s.n. Suportul țevii la tunuri, la aruncătoare de mine etc. – Pl. *afeturi.*

afiliá vb.I refl. (Despre organizații, instituții etc.) A se alătura, subordonându-se, altei organizații sau instituții. – Sil. *-li-a.* Ind.pr. pers.1 *afiliez,* pers.3 *afiliază*; ger. *afiliind.*

áfin1 s.m. Arbust din regiunile de munte, cu flori de culoare roz-deschis și cu fructe negre, comestibile. – Pl. *afini.*

afín2,-ă s.m. și f. (Jur.) Rudă prin alianță. – Pl. *afini,-e.*

áfină s.f. Fructul afinului[1]. – Pl. *afine.*

afinitáte s.f. **1.** Potrivire, apropiere între oameni datorită unor înclinații și manifestări comune. **2.** (Chim.) Proprietate a două substanțe de a reacționa între ele. – Pl. *afinități.*

afírmá vb.I. **1.** Tr. A declara, a susține cu tărie. **2.** Refl. A se distinge, a se remarca. – Ind.pr. *afirm.*

afirmatív,-ă adj. Care conține o afirmație; care are un sens pozitiv. • *În caz ~* = dacă se va întâmpla așa. – Pl. *afirmativi,-e.*

afirmáție s.f. Exprimare, susținere a unei păreri; (la pl.) cuvinte care exprimă o afirmare. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *afirmației.* Pl. *afirmații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

afíș s.n. Înștiințare, de obicei tipărită și expusă public, cuprinzând informații de interes general. – Pl. *afișe.*

afișá vb.I. **1.** Tr. A expune un afiș. **2.** Tr. A manifesta în mod ostentativ o anumită atitudine. **3.** Refl. (Fam.) A apărea (în societate) în tovărășia cuiva, pentru a face impresie. – Ind.pr.pers.1 *afișez,* pers.3 *afișează,* pers.4 *afișăm*; ger. *afișând.*

afíx s.n. Nume generic pentru prefixe, sufixe și infixe. – Pl. *afixe.*

aflá vb.I. **1.** Tr. A lua cunoștință de ceva. **2.** Tr. A găsi, a descoperi. **3.** Refl. A fi într-un loc sau într-o situație oarecare; a se găsi • *A se ~ în treabă* = a interveni într-o discuție sau într-o acțiune, fără să

fie necesar și fără să aducă vreo contribuție. – Sil. *a-fla.* Ind.pr. pers.1 *áflu,* pers.2 *afli,* sil. *a-fli.*

afluént s.m. Apă curgătoare care se varsă în altă apă curgătoare mai mare. – Sil. *a-flu-ent.* Pl. *afluenți.*

afluénță s.f. **1.** Mulțime de persoane care se îndreaptă spre același punct; aflux. **2.** Cantitate mare; belșug, abundență. – Sil. *a-flu-en-.* G.-D. *afluenței,* neart. *afluențe.*

aflúx s.n. **1.** Deplasare a unui fluid (ex. sângele) către un anumit loc. **2.** Afluență (**1**). – Sil. *a-flux.* Pl. *afluxuri.*

afón,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care cântă fals. – Pl. *afoni,-e.*

aforísm s.n. Maximă. – Pl. *aforisme.*

africán,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația băștinașă a Africii. **2.** Adj. Care aparține Africii sau populației ei, referitor la Africa sau la populația ei. – Sil. *a-fri-.* Pl. *africani,-e.*

afrodiziác,-ă adj., s.n. (Substanță) care stimulează impulsurile sexuale. – Nu *afrodisiac*. Sil. *a-fro-di-zi-ac.* Pl. *afrodiziaci,-ce.*

afrónt s.n. Insultă adusă cuiva în public. – Sil. *a-front.* Pl. *afronturi.*

áftă s.f. Ulcerație superficială dureroasă, de obicei pe mucoasa gurii. – Pl. *afte.*

aftós, -oásă adj. *Febră* ~ = boală infecțioasă cu erupție de vezici pe mucoase, specifică animalelor rumegătoare. – Pl. *aftoși, -oase*.

afumá vb.I. **1.** Tr. A expune un aliment (mai ales carne sau produse de carne) la fum pentru a-l conserva. **2.** Refl. A se acoperi cu un strat de fum. **3.** Refl. (Despre mâncăruri) A primi gust neplăcut de fum, în timpul expunerii la foc. – Ind.pr. *afúm.*

afumătoáre s.f. **1.** Afumătorie. **2.** Utilaj pentru producerea de fum fără flacără, servind la liniștirea albinelor când se lucrează în stup. – Pl. *afumători.*

afumătoríe s.f. Instalație sau cameră specială pentru afumarea alimentelor în scopul conservării lor; afumătoare. – G.-D. *afumătoriei.* Pl. *afumătorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

afumătúră s.f. Aliment conservat prin expunere la fum. – Pl. *afumături.*

afúnd,-ă adj., adv. **1.** Adj. Adânc (**1**). **2.** Adv. În adâncime, în profunzime. – Pl.adj. *afunzi, -de.*

afundá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) cufunda (**1**). **2.** Refl. (Fig.) A se cufunda (**2**). – Ind. pr. *afúnd.*

afurisénie s.f. (Bis.) Anatemă. ▸ Blestem. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *afuriseniei.* Pl. *afurisenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

afurisít,-ă adj., s.m. și f. (Om) rău, blestemat. ▸ (Fam.) Descurcăreț, șmecher. – Pl. *afurisiți, -te.*

agále adv. Fără grabă, încet.

agápă s.f. Petrecere, masă între prieteni. – Pl. *agape.* Par. *agavă.*

agasá vb.I tr. A irita, a enerva pe cineva (cu insistențele). – Ind.pr. *agasez.*

agasánt,-ă adj. Care agasează. – Pl. *agasanți, -te.*

agát s.n. Varietate cristalină de silice, cu benzi divers colorate, folosită ca piatră semiprețioasă. – Nu *agată*. Pl. *agate.*

agávă s.f. Nume dat mai multor specii de plante ornamentale, originare din America și care înfloresc o dată la 15-20 de ani. – Pl. *agave.* Par. *agapă.*

agățá vb.I. **1.** Tr. A atârna ceva de un cui, de un cârlig etc.; a anina. **2.** Refl. A se prinde cu mâinile de ceva. **3.** Refl. (Despre plante) A se prinde, a se fixa prin organe speciale (ex. peri încârligați, cârcei). **4.** Refl. (Despre țesături) A se prinde într-un obiect ascuțit (și a se rupe). – Ind.pr. *agăț.*

agățătór,-oáre adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Care se agață (**3**). **2.** S.f. Șiret sau lănțișor cusut la gulerul unei haine pentru a putea fi atârnată în cui. – Pl. adj. *agățători, -oare,* s.f. *agățători.*

ageamíu,-íe adj., s.m. și f. (Fam.) (Om) nepriceput, începător (într-o activitate). – Sil. *-gea-miu,* pr. *-miu.* Pl. *ageamii,* art. m. *-miii,* sil. *-mi-ii,* f. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

agéndă s.f. **1.** Carnet cu foi de calendar în care se notează zilnic ceea ce urmează să fie făcut. **2.** Ordine de zi la o ședință. – Pl. *agende.*

agént,-ă s.m. și f. **1.** S.m. și f. Reprezentant oficial al unui stat, al unei instituții etc., având anumite însărcinări. *Agent fiscal. Agent de poliție.* ▹ ~ *economic* = persoană fizică sau juridică ce desfășoară o activitate economică de producție, de comercializare a produselor, de servicii etc. ~ *secret* = persoană cu misiune secretă de a culege informații politice, militare, economice etc. dintr-o anumită țară. **2.** S.m. Factor activ, care provoacă sau influențează un fenomen fizic, chimic etc. **3.** S.m. ~ *patogen* = microorganism care poate pătrunde într-un organism, producând anumite boli. – Pl. *agenți,-te.*

agenție s.f. **1.** Reprezentanță a unei instituții ori a unei întreprinderi. **2.** ~ *de presă* = instituție care culege informații din diverse domenii de activitate, interne și internaționale, și le difuzează organelor de presă, de radio și televiziune. – G.-D. *agenției.* Pl. *agenții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

áger,-ă adj. **1.** Sprinten, iute în mișcări. ▸ Isteț, deștept. **2.** (Despre privire) Vioi, pătrunzător. – Pl. *ageri,-e.*

ageríme s.f. Calitatea de a fi ager. – G.-D. *agerimii,* neart. *agerimi.*

agfacolór adj. *Procedeu* ~ = procedeu de obținere a imaginilor colorate prin suprapunerea a trei straturi fotosensibile la culorile primare sau la cele fundamentale, utilizat în fotografie și în cinematografie.

agheásmă s.f. Apă sfințită. – Nu *aghiazmă, aiasmă.* Sil. *a-ghe-as-.* G.-D. *aghesmei.*

aghiós s.n. Numele unei cântări liturgice. • *A trage la aghioase* = **a)** a cânta monoton și tărăgănat; **b)** a sforăi; a dormi. – Sil. *-ghi-os.* Pl. *aghioase.*

aghiotánt s.m. Ofițer atașat pe lângă un comandant militar. – Sil. *a-ghio-.* Pl. *aghiotanți.*

agíl,-ă adj. Care se mișcă ușor și repede; sprinten. – Pl. *agili,-e.* Par. *abil.*

agilitáte s.f. Ușurință în mișcări. – G.-D. *agilității,* neart. *agilități.* Par. *abilitate.*

agitá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) mișca repede într-o parte și în alta. **2.** Refl. A fi neliniștit, a se frământa. **3.** Refl. A se împotrivi, a se revolta; (tr.) a atâța. – Ind.pr. *agít.*

agitáție s.f. **1.** Mișcare internă, încoace și încolo, de oameni, de vehicule etc. **2.** Stare de neliniște excesivă. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *agitației.* Pl. *agitații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

aglomerá vb.I refl. A se aduna la un loc în număr mare, a se îngrămădi. ▸ (Despre un loc) A se umple de lume. – Sil. *a-glo-.* Ind.pr. *aglomerez.*

aglomerát s.n. Produs obținut prin acumularea de minereuri, substanțe granuloase etc. – Sil. *a-glo-.* Pl. *aglomerate.*

aglomerátie s.f. Îngrămădire de persoane, de obiecte; înghesuială. – Sil. *a-glo-...-ți-e.* G.-D. *aglomerației.* Pl. *aglomerații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

aglutiná vb.I refl. (Despre particule de materie) A se lipi unele de altele. ▸ (Despre elemente ale vorbirii) A se lipi unul de altul, formând un singur cuvânt. – Sil. *a-glu-.* Ind.pr.pers.3 *se aglutinează.*

agnosticísm s.n. Concepție filozofică ce afirmă imposibilitatea cunoașterii a tot ceea ce este dincolo de domeniul experimental. – Sil. *a-gnos-ti-.*

agoníe s.f. Stare a organismului care precedă moartea. – G.-D. *agoniei.* Pl. *agonii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

agonisí vb.IV tr. A câștiga prin muncă. – Ind.pr. *agonisesc,* pf.s. *agonisii.*

agorá s.f. Piață în cetățile antice grecești, în care se aflau principalele instituții și unde se țineau adunările publice.

agráfă s.f. Nume dat unor obiecte care servesc la a fixa, a lega (părul, o hârtie etc.). – Sil. *a-gra-.* Pl. *agrafe.*

agramát,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care face greșeli elementare de exprimare în limba maternă; (p.ext.) incult. – Sil. *a-gra-.* Pl. *agramați,-te.*

agrár,-ă adj. Referitor la proprietatea funciară; (despre o țară, o regiune) în care predomină agricultura; agricol. – Sil. *a-grar.* Pl. *agrari,-e.*

agravá vb.I tr. și refl. A (se) face mai grav, a (se) înrăutăți. – Sil. *a-gra-.* Ind.pr. *agravez.*

agravánt,-ă adj. Care agravează. ▹ *Circumstanțe ~e* = circumstanțe care determină înăsprirea pedepsei unui inculpat. – Sil. *a-gra-.* Pl. *agravanți,-te.*

agreá vb.I tr. A vedea cu ochi buni, a simpatiza. – Sil. *a-gre-a.* Ind.pr.pers.1 *agreez,* pers.3 *agreează,* pers.4 *agreăm,* nu *agreiez, agreiază, agreiem,* pf.s. pers.3 *agreă,* nu *agreie*; cj.pers.3 *să agreeze,* nu *să agreieze*; ger. *agreând,* nu *agreind*; part. *agreat,* nu *agreiat.*

agreábil,-ă adj. Plăcut; simpatic. – Sil. *a-gre-a-.* Pl. *agreabili,-e.*

agregá vb.I refl. (Despre elemente) A se uni, a se alipi. – Sil. *-a-gre-.* Ind.pr.pers.3 *agrégă*; cj.pers.3 *să agrege.*

agregáre s.f. Faptul de a se uni, de a se alipi. ▹ *Stare de ~* = fiecare dintre stările (solidă, lichidă, gazoasă sau de plasmă) sub care se pot prezenta substanțele. – Sil. *a-gre-.* Pl. *agregări.*

agregát s.n. **1.** Grup de mașini cuplate între ele, dintre care cel puțin una este mașină de forță, iar celelalte mașini de lucru. **2.** Material granular folosit la mortare și betoane. – Sil. *a-gre-.* Pl. *agregate.*

agreménț s.n. Plăcere, distracție. – Sil. *a-gre-.* Pl. *agremente.*

agresá vb.I tr. A ataca pe cineva. – Sil. *a-gre-.* Ind.pr. *agresez.*

agresát,-ă adj. Supus unei agresiuni (**2**). – Sil. *a-gre-.* Pl. *agresați,-te.*

agresiúne s.f. **1.** Atac armat împotriva unui stat. **2.** Atac împotriva unei persoane. – Sil. *a-gre-si-u-.* Pl. *agresiuni.*

agresív,-ă adj. Care atacă fără a fi provocat; predispus la ceartă. – Sil. *a-gre-.* Pl. *agresivi,-e.*

agresór,-oáre s.m. și f. Stat sau persoană care săvârșește o agresiune. – Sil. *a-gre-.* Pl. *agresori,-oare.*

agrícol,-ă adj. **1.** Care se referă la agricultură; întrebuințat în agricultură; care provine din agricultură. **2.** Agrar. – Sil. *a-gri-.* Pl. *agricoli,-e.*

agricultór,-oáre s.m. și f. Persoană care se ocupă cu agricultura. – Sil. *a-gri-.* Pl. *agricultori,-oare.*

agricultúră s.f. Cultivarea pământului și creșterea animalelor. – Sil. *a-gri-.* G.-D. *agriculturii.* Pl. *agriculturi.*

agríș s.m. Arbust cu ramuri spinoase și cu fructe comestibile. – Sil. *a-griș.* Acc. și *ágriș.* Pl. *agrișI.*

agrișă s.f. Fructul agrișului. – Sil. *a-gri-.* Acc. și *ágrișă.* Pl. *agrișe.*

agronóm s.m. Specialist în agronomie. – Sil. *a-gro-.* Pl. *agronomi.*

agronomíe s.f. Complex de științe care studiază cultivarea rațională a plantelor. – Sil. *a-gro-.* G.-D. *agronomiei.*

agrotéhnică s.f. Știință care se ocupă cu studierea relațiilor dintre factorii de vegetație, sol și plantele cultivate. – Sil. *a-gro-.* G.-D. *agrotehnicii.*

agrozootehníe s.f. Tehnica cultivării plantelor furajere și a creșterii animalelor domestice. – Sil. *a-gro-zo-o-.* G.-D. *agrozootehniei.*

ah interj. Exclamație care exprimă milă, durere, deznădejde, mulțumire, admirație.

ahá interj. Exclamație care exprimă satisfacția cuiva la înțelegerea unui lucru, la aflarea răspunsului la o întrebare.

ahtiát,-ă adj. Stăpânit de o dorință puternică. – Sil. *-ti-at.* Pl. *ahtiați,-te.*

aíci adv. În acest loc; în aceste locuri (relativ) apropiate de vorbitor. • (*A fi*) *cât pe-aci* = (a fi) aproape să... *Până ~!* = destul! ajunge! *Pe-aici ți-e drumul!,* se spune celui pe care vrei să-l determini să plece sau despre cel care tocmai a plecat (pe furiș). – Sil. *a-ici.* Var. **ací, aícea** adv.

aídoma adv. Întocmai, la fel.

aiévea adv., adj. invar. **1.** Adv. În realitate; cu adevărat. **2.** Adj. invar. Real; concret.

áisberg s.n. Bloc gigantic de gheață plutitor, desprins din ghețurile polare. – Scris nu *iceberg*. Sil. *ais-*. Pl. *aisberguri*.

aiurá vb.I intr. A delira. – Sil. *a-iu-*. Ind.pr. *aiurez*.

aiúrea adv., adj.invar. **1.** Adv. Într-un loc nepreciz. **2.** Adj. invar. (Fam.) Zăpăcit, aiurit. • *A vorbi ~* = a vorbi fără sens și fără rost. – Sil. *a-iu-rea*.

aiureálă s.f. Vorbire fără sens. – Sil. *a-iu-rea-*. Pl. *aiureli*.

aiurít,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) cu mintea tulbure; (persoană) buimacă, zăpăcită. – Sil. *a-iu-*. Pl. *aiuriți,-te*.

ajún s.n. **1.** Zi sau perioadă de timp care precedă un eveniment. **2.** Faptul de a ajuna; zi în care se ajunează. – Pl. *ajunuri*.

ajuná vb.I intr. (În practicile religioase) A nu mânca nimic, a ține post negru. – Ind.pr. *ajunez*.

ajúnge vb.III. **1.** Intr. A sosi într-un anumit loc. **2.** Tr. A sosi, venind din urmă, lângă o ființă sau lângă un vehicul. ▸ (Despre stări fizice sau sufletești) A cuprinde (pe cineva). *Îl ajunge oboseala*. **3.** Intr. A reuși să atingă ceva așezat mai sus sau mai departe. ▸ A atinge un anumit nivel (de cantitate, de vârstă etc.) sau (fig.) un scop. **4.** Intr. A deveni. *Va ajunge inginer*. **5.** Intr. A fi în cantitate suficientă. **6.** Refl. (Depr.) A parveni (**1**). • *A-l ~ pe cineva mintea* (sau *capul*) = a putea judeca, a pricepe, a ști ce să facă într-o anumită împrejurare. – Ind. pr. *ajúng*, pf.s. *ajunsei*; ger. *ajungând*; part. *ajuns*.

ajúns1 s.n. *De ~* = destul, suficient.

ajúns2,-ă adj. Îmbogățit, parvenit. – Pl. *ajunși,-se*.

ajúr s.n. Broderie făcută pe o țesătură din care s-au scos anumite fire. – Pl. *ajururi*.

ajustá vb.I tr. A potrivi, a adapta. – Ind.pr. *ajustez*.

ajutá vb.I. **1.** Tr. A da cuiva ajutor. **2.** Refl. A se servi de cineva sau de ceva ca ajutor. • (*Mai*) *de Doamne-ajută* = cu care te mulțumești în lipsă de ceva mai bun. – Ind. pr. *ajút*.

ajutór,-oáre s. **1.** S.n. Sprijin, îndrumare, susținere acordate cuiva. ▸ (Cu valoare de interjecție) Strigăt al celor care se află în primejdie. **2.** S.m. și f. Persoană care ajută pe cineva într-o activitate, într-o acțiune. – Pl. *ajutoare* și (rar) m. *ajutori*.

ajutorá vb.I tr. A ajuta, a sprijini (din punct de vedere material). – Ind.pr. *ajutorez*.

al, a art.pos. **1.** Înaintea unui pronume posesiv: *un coleg al meu*; înaintea unui substantiv în genitiv: *o soră a vecinei*. **2.** Înaintea numeralelor ordinale: *locul al treilea*. – Pl. *ai, ale*.

alabástru s.n. Varietate de ghips, albă, compactă, din care se fac obiecte ornamentale. – Sil. *-bas-tru*. Pl. *-truri* „sorturi".

alái s.n. **1.** Mulțime de oameni care însoțesc o personalitate, o ceremonie etc. ▸ Mulțime de oameni care se țin după cineva. **2.** Suită a unui suveran. – Sil. *a-lai*. Pl. *alaiuri*.

aláltăieri adv. În ziua care o precedă pe cea de ieri. – Sil. *-tă-ieri*.

aláltăseară adv. În seara zilei de alaltăieri. – Sil. *-sea-*.

alámă s.f. **1.** Aliaj de cupru cu zinc, de culoare galbenă-aurie, cu multiple utilizări (în tehnică). **2.** (La pl.) Obiecte de alamă (**1**). – G.-D. *alamei*. Pl. **2** *alămuri*. Par. *aramă*.

alambíc s.n. Aparat utilizat pentru distilarea lichidelor. – Pl. *alambicuri*.

alambicát,-ă adj. Foarte subtil, greu de înțeles, complicat. – Pl. *alambicați,-te*.

alandála adv. (Fam.) În dezordine; pe dos, fără sens.

alarmá vb.I. **1.** Tr. A pune în stare de alarmă. **2.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) neliniști, a (se) speria. – Ind. pr. *alarmez*.

alarmánt,-ă adj. Îngrijorător, neliniștitor. – Pl. *alarmanți,-te*.

alármă s.f. **1.** Semnal prin care se anunță un pericol iminent. **2.** Neliniște care cuprinde o colectivitate anunțată despre o primejdie iminentă; alertă. – Pl. *alarme*.

alarmíst,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Persoană) care răspândește știri alarmante. **2.** Adj. (Despre știri, vorbe) Care provoacă panică. – Pl. *alarmiști,-ste.*

alăptá vb.I tr. A hrăni un nou-născut cu propriul lapte secretat de glandele mamare. – Ind. pr. *alăptez.*

alăturá vb.I tr. și refl. A (se) așeza alături. ▸ Refl. (Fig.) A adera la o mișcare, la o cauză. – Ind. pr. *alătur.*

alăturát,-ă adj. Care se află alături; anexat. – Pl. *alăturați,-te.*

alắturi adv. (Local) În imediată apropiere. ▸ (Modal) Împreună cu altul. • *A fi ~ de cineva* = a fi solidar cu cineva. *A nimeri* (sau *a fi, a merge, a călca*) *alăturea cu drumul* = a greși în comportare, în păreri etc., a se abate de la calea dreaptă. – Sil. *-turi.* Var. (pop. și fam.) **alắturea** adv.

alb,-ă adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea laptelui, a zăpezii. ▹ *Noapte ~ă* = noapte fără somn. *Nopți ~e* = nopți luminoase obișnuite în perioada solstițiului de vară în regiunile situate între paralelele 50° și 65° nord și sud, în care nu se produce întunecare completă. **2.** Adj. Cărunt. **3.** S.n. Culoare obținută prin sinteza celor șapte culori fundamentale ale spectrului luminii. • *A duce zile ~e cu cineva* = a trăi liniștit, în bună înțelegere cu cineva. *A-i scoate cuiva peri ~i* = a-i face multe necazuri, a-l sâcâi, îmbătrânindu-l. *A mânca o pâine ~ă* = a-și câștiga ușor existența, a o duce bine. *A semna în ~* = a semna un act care nu este completat. *Ba e ~ă, ba e neagră,* se spune la adresa celui care se încurcă în explicații și se contrazice. *Cusut cu ață ~ă* = care se vede că este fals, mincinos. *Nici ~ă, nici neagră* = nicicum. – Pl. *albi,-e.*

albanéz,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune în Albania. **2.** Adj. Referitor la Albania sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de albanezi (**1**). – Pl. *albanezi,-e.*

albástru,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care are culoarea cerului senin. **2.** S.n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului luminii, situată între verde și indigo. • *Cu* (sau *de*) *sânge ~* = de familie nobilă, de neam mare. *E cam ~* = e cam rău, cam neplăcut; situația e cam dificilă. – Sil. *-bas-tru.* Pl. *albaștri, -stre.* Par. *alabastru.*

albatrós s.m. Pasăre marină mare, asemănătoare cu pescărușul. – Sil. *-ba-tros.* Pl. *albatroși.*

albástreá s.f. Plantă cu flori albastre, care crește prin culturile de cereale; (pop.) vinețea. – Sil. *-băs-trea.* Art. *albăstreaua.* Pl. *albăstrele.*

albăstreálă s.f. Ultramarin folosit pentru accentuarea culorii albe a unor obiecte. – Sil. *-băs-trea-.* Pl. *albăstreli.*

albástríu,-íe adj. Care bate în albastru. ▸ (Substantivat, n.) Culoare care bate în albastru. – Sil. *-băs-triu.* Pl. *albăstrii.*

albeáță s.f. **1.** Calitatea de a fi alb (**1**); culoare albă. **2.** (Med.; pop.) Leucom. – Sil. *-bea-.* G.-D. *albeții,* neart. *albeți.*

albí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A deveni sau a face să devină mai alb (**1**); a (se) înălbi. **2.** Intr. A încărunți. – Ind.pr. *albesc,* pf.s. *albii.*

albiciós,-oásă adj. Alburiu. – Pl. *albicioși, -oase.*

álbie s.f. **1.** Vas lunguieț, folosit pentru spălatul rufelor, la frământatul pâinii etc.; covată. **2.** Porțiune a unei văi, acoperită permanent sau temporar de apă; vad. – Sil. *-bi-e.* G.-D. *albiei.* Pl. *albii,* art. *-biile,* sil. *-bi-i-.*

albínă s.f. Insectă cu corpul negru-auriu, cu aparatul bucal adaptat pentru supt, care trăiește în familii și produce miere și ceară. – Pl. *albine.*

albinărít s.n. Apicultură.

albitúră s.f. **1.** (La pl.) Rufărie. **2.** Nume generic dat peștilor mici. **3.** Nume generic pentru rădăcinoase albe. – Pl. **1** *albituri.*

albúm s.n. Volum în care se păstrează fotografii, mărci poștale etc. – Pl. *albume.*

albumén s.n. Țesut din semințele unor plante, în care se depozitează substanțele organice de rezervă.

albumínă s.f. Proteină din compoziția sângelui și a altor lichide organice. – G.-D. *albuminei.*

albuminoíd,-ă adj., s.f. (Substanță) care are aspectul și proprietățile asemănătoare albuminei. – Pl. *albuminoizi,-de.*

alburíu,-íe adj. Care bate în alb; spălăcit; albicios. ▸ (Substantivat n.) Culoare care bate în alb. – Pl. *alburii.*

albúș s.n. Substanță albă-transparentă, care înconjoară gălbenușul oului de păsări, de reptile etc. – Pl. *albușuri.*

alcalín,-ă adj. (Chim.) Care are proprietățile unei baze. – Pl. *alcalini,-e.*

alcazár s.n. Fortăreață sau palat fortificat, de origine maură, din Spania. – Pl. *alcazare.*

alcătuí vb.IV. **1.** Tr. A face, a construi, a întocmi. **2.** Refl. A lua ființă, a se forma. **3.** Tr. A forma împreună, a constitui. – Ind.pr. *alcătuiesc,* pf.s. *alcătuii.*

alcătuíre s.f. Compoziție, structură. – Pl. *alcătuiri.*

alchimíe s.f. Activitate practicată în evul mediu, care urmărea să transforme metalele în aur și să descopere piatra filozofală și elixirul vieții. – G.-D. *alchimiei.*

alchimíst s.m. Persoană care se ocupa cu alchimia. – Pl. *alchimiști.*

alcoól s.m., s.n. **1.** S.m. Lichid incolor, obținut prin fermentarea zaharurilor din fructe, din cereale etc. și folosit la prepararea băuturilor spirtoase, ca dezinfectant etc. **2.** S.n. Băutură alcoolică. – Sil. *-co-ol.* Pl.m. *alcooli* „atomi de alcooli", n. *alcooluri* „sortimente de alcooluri".

alcoolemíe s.f. Prezență temporară a alcoolului în sângele unei persoane. – Sil. *-co-o-.* G.-D. *alcoolemiei,* neart. *alcoolemii.*

alcoólic,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care conține alcool (**1**). **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care consumă în mod abuziv băuturi alcoolice. – Sil. *-co-o-.* Pl. *alcoolici,-ce.*

alcoolísm s.n. Abuz permanent de alcool; intoxicație cu alcool. – Sil. *-co-o-.*

alcóv s.n. Loc mai ridicat sau firidă în unele camere de dormit, unde se așază patul. – Pl. *alcovuri.*

álde adj. pron. invar. (Pop. și fam.) Precedă nume proprii, nume de rudenie, pronume personale: *Alde Ionescu. Alde mama. Alde voi.* • *De ~ ...* = de felul lui..., unul ca...

aleán s.n. Durere sufletească, amărăciune, supărare. ▸ Melancolie, dor. – Sil. *-lean.* Pl. *aleanuri.*

aleatóriu,-ie adj. Care este supus întâmplării, care depinde de ceva nesigur. – Sil. *-le-a-to-riu,* pr. *-rĭu,* f. *-ri-e.* Pl. *aleatorii.*

alée s.f. Drum într-un parc, cu arbori (și flori) pe margini; stradă îngustă și scurtă. – Sil. *-le-e,* scris nu *-leie.* Art. *aleea.* G.-D. *aleii.* Pl. *alei.*

alegătór,-oáre s.m. și f. Persoană care votează la alegeri. – Pl. *alegători,-oare.*

alége vb.III. **1.** Tr. A prefera ceva sau pe cineva, a se hotărî. **2.** Tr. A desemna pe cineva prin vot. **3.** Tr. și refl. A (se) deosebi de rest, a (se) separa. **4.** Refl. A rămâne cu ceva de pe urma... • *~ până culege* = alege mult, până ce i-o iau alții înainte, rămânându-i partea cea mai proastă. – Ind.pr. *alég,* pf.s. *alesei*; ger. *alegând*; part. *ales.*

alégere s.f. (La pl.) Desemnare prin vot a persoanelor ce urmează să conducă un stat, o organizație etc. sau să reprezinte o colectivitate în organele conducătoare ale acestora. • *La ~* = după cum vrea fiecare. – Pl. *alegeri.*

alegóric,-ă adj. Care reprezintă o alegorie. – Pl. *alegorici,-ce.*

alegoríe s.f. Procedeu artistic constând în exprimarea unei idei abstracte prin mijloace simbolice concrete; operă artistică în care se folosește acest procedeu. – G.-D. *alegoriei.* Pl. *alegorii,* art. *-rĭile,* sil. *-ri-i-.*

alelúia interj. Formulă folosită ca refren în cântările bisericești, exprimând bucurie, laudă, preamărire. Nu *aliluia.*

aléne adv. Fără grabă.

alergá vb.I intr. **1.** A fugi (după cineva sau ceva); a participa la alergări (**1**). **2.** A se repezi într-o anumită direcție. **3.** A umbla de colo până colo (după treburi). – Ind.pr. *alérg.*

alergáre s.f. **1.** (Mai ales la pl.) Denumire dată probelor atletice de fugă. **2.** Cursă de cai. – Pl. *alergări.*

alergătúră s.f. Deplasări dese după diverse treburi. – Pl. *alergături.*

alérgic,-ă adj. Care se referă la alergie; (despre persoane) care face ușor alergie. – Pl. *alergici,-ce.*

alergíe s.f. Stare patologică de reacție a organismului față de anumite substanțe. – G.-D. *alergiei.* Pl. *alergii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

alért,-ă adj. Sprinten, iute. – Pl. *alerți,-te.*

alertá vb.I tr. și refl. A (se) pune în stare de alertă. – Ind.pr. *alertez.*

alértă s.f. Alarmă, neliniște cu privire la o primejdie iminentă. – Pl. *alerte.*

alés,-eásă adj. **1.** Deosebit de alții; remarcabil, distins. **2.** (Și substantivat) Desemnat prin vot. • *Mai ~* = îndeosebi. – Pl. *aleși,-se.*

alesătúră s.f. Procedeu de realizare a ornamentelor în țesăturile populare. – Pl. *alesături.*

álfa s.m. Numele primei litere din alfabetul grecesc (a), corespunzătoare sunetului *a*. • *A fi ~ și omega* = a fi începutul și sfârșitul, a fi cel mai important, mai mare. *De la ~ la omega* = de la început până la sfârșit. – Pl. *alfa.*

alfabét s.n. **1.** Totalitatea literelor folosite în scrierea unei limbi, așezate într-o anumită ordine. ▹ *~ul Morse* = alfabet constituit din puncte și linii, folosit în telegrafie. **2.** (Inform.) Totalitatea simbolurilor care stau la baza unui limbaj de programare. – Pl. *alfabete.*

alfabétic,-ă adj. Așezat în ordinea alfabetului. – Pl. *alfabetici,-ce.*

alfabetizá vb.I tr. **1.** A învăța (pe un analfabet) să scrie și să citească. **2.** A așeza în ordine alfabetică. – Ind.pr. *alfabetizez.*

álgă s.f. Plantă inferioară care trăiește în apă sau în locuri umede. – Pl. *alge.*

algébră s.f. Ramură a matematicii care studiază operațiile aritmetice, făcând abstracție de valorile lor numerice, numerele fiind înlocuite cu litere. – Sil. *-ge-bră.* G.-D. *algebrei.*

algól s.n. (Cib.) Limbaj utilizat în programarea automată.

algonkián s.n. A doua eră geologică. – Sil. *-ki-an.*

algorítm s.m. (Log., mat.) Ansamblu de reguli de calcul aplicabil la un anumit tip de operații matematice, în vederea rezolvării lor. – Pl. *algoritmi.*

aliá vb.I refl. A se uni prin înțelegere cu cineva în vederea unei acțiuni comune. – Sil. *-li-a.* Ind. pr.pers.1 *aliez,* pers.3 *aliază*; ger. *aliind*, sil. *-li-ind.*

aliáj s.n. Amestec rezultat fie prin topirea laolaltă a două ori a mai multor metale sau a unor metale cu metaloizi, fie prin difuzarea unuia în masa celorlalte. – Sil. *-li-aj.* Pl. *aliaje.*

aliánță s.f. **1.** Înțelegere politică între state, pe baza unui tratat; legătură între două sau mai multe grupuri, în vederea realizării unui scop comun. **2.** *Rudă prin ~* = persoană devenită, în urma căsătoriei, rudă cu rudele soțului (sau ale soției). – Sil. *-li-an-.* Pl. *alianțe.*

aliát,-ă adj., s.m. și f. (Stat, partid, persoană etc.) care a încheiat o alianță (**1**). – Sil. *-li-at.* Pl. *aliați,-te.*

alibí s.n. Dovadă că, în momentul săvârșirii unei infracțiuni, învinuitul se afla în altă parte decât unde a avut loc infracțiunea. – Nu *alibiu.* Sil. *-bi.* Pl. *alibiuri.*

alícă s.f. (Mai ales la pl.) Proiectil mic, sferic, cu care sunt încărcate cartușele folosite la vânarea animalelor mici. – Pl. *alice.*

alienă vb.I. **1.** Tr. (Jur.) A transmite cuiva un drept de proprietate; a înstrăina. **2.** Refl. (Livr.)

A-și pierde facultățile mintale, a înnebuni. ▸ A se înstrăina, a se izola. – Sil. *-li-e-*. Ind.pr. *alienez.*

alienát,-ă adj., s.m. și f. ~ *mintal* = nebun (**1**). – Sil. *-li-e-*. Pl. *alienați,-te.*

alifíe s.f. Preparat farmaceutic sub formă de pastă unsuroasă, folosit extern. – G.-D. *alifiei.* Pl. *alifii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-*.

aligatór s.m. Specie de crocodil, cu botul lat, care trăiește în apele Chinei și ale Americii de Nord. – Pl. *aligatori.*

aliménт s.n. Produs natural sau preparat, care conține substanțe nutritive și servește ca hrană. – Pl. *alimente.*

alimentá vb.I. **1.** Tr. și refl. A consuma sau a da cuiva să consume alimente; a (se) hrăni. **2.** Tr. A asigura cu energie, cu combustibil, cu materie primă etc. o mașină, un sistem tehnic etc. – Ind. pr. *alimentez.*

alimentár,-ă adj. Privitor la alimente sau la alimentație. – Pl. *alimentari,-e.*

alimentáție s.f. Faptul de a (se) alimenta. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *alimentației.* Pl. *alimentații, -țiile*, sil. *-ți-i-*.

aliná vb.I tr. și refl. (Despre suferințe) A face să scadă sau a scădea în intensitate; (și despre persoane) a (se) potoli, a (se) liniști. – Ind.pr. *alín.*

alineát s.n. Rând care începe mai la dreapta decât celelalte rânduri dintr-un text; fragment de text care începe cu un asemenea rând. – Sil. *-ne-at.* Pl. *alineate.* Par. *aliniat.*

aliniá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) așeza în linie dreaptă. ▸ A îndrepta traseul unei străzi. **2.** Refl. (Despre țări) A se asocia într-o grupare pe baza unui tratat. – Sil. *-ni-a.* Ind.pr. pers.1 *aliniez,* pers.3 *aliniază*; ger. *aliniind.*

aliniát,-ă adj. **1.** Așezat în linie dreaptă. **2.** (Despre țări) Care aparține unei grupări constituite pe baza unui tratat. – Sil. *-ni-at.* Pl. *aliniați,-te.* Par. *alineat.*

aliniaménт s.n. **1.** Grup de elemente arhitectonice sau decorative dispuse în rânduri drepte. **2.** Porțiune în traseul unei căi de comunicație cu axa în linie dreaptă. – Sil. *-ni-a-*. Pl. *aliniamente.*

alintá vb.I. **1.** Tr. A dezmierda. **2.** Tr. și refl. A (se) răsfăța (**2**). – Ind.pr. *alínt.*

alipí vb.IV tr. și refl. A (se) alătura, a (se) atașa. – Ind.pr. *alipesc,* pf.s. *alipii.*

alizée s.f.pl. Vânturi regulate care bat permanent în regiunile tropicale, cu direcție constantă: de la nord-est spre sud-vest (în emisfera nordică) și de la sud-est spre nord-vest (în emisfera sudică). – Sil. *-ze-e,* scris nu *-zeie.* Art. *alizeul.* Pl. *alizeele.*

allegrétto adv. (Muz.) În tempo mai moderat decât allegro. – Sil. *al-le-gret-to.*

allégro adv. (Muz.) În tempo vioi, repede. – Sil. *al-le-gro.*

almanáh s.n. **1.** Publicație anuală cuprinzând diverse date informative, bucăți beletristice etc., precedate, de obicei, de un calendar. **2.** Publicație periodică pentru un anumit domeniu de activitate. – Pl. *almanahuri.*

aló interj. Exclamație prin care se cheamă sau se răspunde la telefon. – Acc. (fam.) și *álo.*

alocá vb.I tr. A destina o sumă de bani unui anumit scop. – Ind.pr. *alóc.*

alocáție s.f. Sumă de bani destinată unui anumit scop. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *alocației.* Pl. *alocații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*. Par. *locație.*

alócuri adv. *Pe-~* = în unele locuri.

alocuțiúne s.f. Scurtă cuvântare ocazională; speech. – Sil. *-ți-u-*. Pl. *alocuțiuni.* Par. *locuțiune.*

alóe s.f. Gen de plante decorative tropicale, cu frunze cărnoase din care se extrage un suc amar folosit în industria farmaceutică. – Nu *aloie.* Art. *aloea.* G.-D. *aloei.* Pl. *aloe.*

alogén,-ă adj. Care se deosebește prin origine și natură de mediul în care se află. – Pl. *alogeni,-e.*

alónjă s.f. **1.** Piesă care servește la prelungirea unor obiecte. **2.** (Sport) Lungimea brațelor unui sportiv angajat într-o luptă directă cu un adversar (ex. la box, lupte, scrimă). – Pl. *alonje.*

alpacá1 s.f. Animal rumegător din America de Sud, cu lână lungă și fină; stofă din lâna acestui animal. – Art. *alpacaua.* Pl. *alpacale.*

alpacá2 s.f. Aliaj inoxidabil, de nichel, cupru și zinc, folosit la fabricarea instrumentelor medicale, a tacâmurilor etc. – Art. *alpacaua.* Pl. *alpacale.*

alpín,-ă adj. Care aparține Alpilor sau munților înalți în general. – Pl. *alpini,-e.*

alpiníșm s.n. Sport montan care cuprinde ascensiunile și escaladarea locurilor greu accesibile.

alt, áltă adj. (Întotdeauna precedă substantivul) Diferit de cel despre care este vorba. – Pl. *alți,-te.*

altár s.n. **1.** Ridicătură de piatră pe care se aduceau jertfe zeilor. **2.** Parte în biserică unde preotul oficiază liturghia; sanctuar. – Pl. *altare.*

áltădată adv. **1.** În trecut. **2.** În viitor. – Scris *altă dată* cu pl. *alte dăți* înseamnă „în altă împrejurare", iar cu pl. *alte date* se referă la date calendaristice sau la elemente ale unei probleme.

áltcândva adv. Altădată. – Sil. *alt-când-.*

áltceva pron.nehot. Alt lucru. – Sil. *alt-ce-.*

áltcineva pron.nehot. Altă persoană. – Sil. *alt-ci-.* G.-D. *altcuiva.*

áltcumva adv. Altfel (**1**). – Sil. *alt-cum-.*

álteori adv. În alte rânduri (din trecut sau din viitor). – Sil. *-te-ori.*

alterá vb.I. **1.** Refl. (Mai ales despre materii organice, alimente) A se transforma sub acțiunea mediului înconjurător, înrăutățindu-se; a se strica. **2.** Tr. A modifica în rău. – Ind.pr. *alterez.* Par. *alterna.*

alterábil,-ă adj. (Mai ales despre alimente) Care se poate altera. – Pl. *alterabili,-e.*

alterație s.f. (Muz.) Modificarea înălțimii unui sunet; semn (diez, bemol) care marchează această modificare; accident. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *alterației.* Pl. *alterații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Par. *altercație.*

altercáție s.f. Schimb violent de cuvinte, conflict puternic exclusiv verbal. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *altercației*. Pl. *altercații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Par. *alterație.*

álter égo s.m. Al doilea eu; persoană care se aseamănă atât de mult cu alta, încât se pot substitui.

altérn,-ă adj. **1.** *Unghiuri ~e interne* (sau *externe*) = fiecare dintre cele două perechi de unghiuri formate în interiorul (sau în exteriorul) a două drepte tăiate de o secantă, de o parte și de alta a acesteia. **2.** (Despre frunze sau flori) Așezate de o parte și de alta a tulpinii sau a ramurilor, la niveluri diferite. – Pl. *alterni,-e.*

alternă vb.I intr. și tr. A lua sau a face să ia succesiv unul locul altuia. – Ind.pr. *alternez.* Par. *altera.*

alternánță s.f. Faptul de a alterna. – Pl. *alternanțe.*

alternatív,-ă adj. Care alternează. ▹ *Curent electric ~* = curent electric a cărui intensitate își schimbă sensul în mod periodic. – Pl. *alternativi,-e.*

alternatívă s.f. Posibilitate de a alege între două situații care se exclud. – Pl. *alternative.*

altéță s.f. (Ca formulă de adresare, scris cu majusculă) Titlu dat principilor și principeselor. *Am scris Alteței Sale.* – Pl. *altețe.*

áltfel adv. **1.** În alt mod; altcumva, altminteri. **2.** În caz contrar, dacă nu...; altminteri. • *De ~* = însă, cu toate acestea. – Sil. *alt-.* Scris (*de*) *alt fel* înseamnă „(de) alt soi, (de) altă varietate".

altíst,-ă s.m. și f. (Muz.) Persoană cu voce de alto. – Pl. *altiști,-ste.*

altitúdine s.f. Înălțimea unui punct de pe suprafața terestră, raportată la nivelul mării sau la alt punct de referință; cotă, înălțime. – Pl. *altitudini.*

altíță s.f. Partea ornamentală a mânecii de la umărul unei ii. – Pl. *altițe.*

altmínteri adv. **1.** Altfel (**1,2**). – Sil. *alt-.* Var. (pop.) **altmínterea, altmíntrelea** adv.

álto s.m. Voce cu registrul între sopran și tenor, întâlnită de obicei la femei și copii.

altói1 s.m. Ramură mică cu muguri, folosită la altoit. ▸ Plantă altoită. – Pl. *altoaie.*

altoí2 vb.IV tr. A introduce un altoi[1] în țesutul unui portaltoi, în scopul obținerii unei plante cu caracteristicile altoiului. – Ind.pr. *altoiesc,* pf.s. *altoii.*

altruísm s.n. Atitudinea celui care acționează dezinteresat în favoarea semenilor săi. – Sil. *al-tru-.*

altruíst,-ă adj. Care dă dovadă de altruism. – Sil. *al-tru-.* Pl. *altruiști,-ste.*

áltul, álta pron.nehot. Ține locul unui nume de ființă sau de lucru diferite de cele despre care este vorba. • *Nu de alta* = nu din alt motiv. *Nici una, nici alta* = fără a mai sta pe gânduri. *Până una-alta* = deocamdată. – G.-D. *altuia, alteia.* Pl. *alții, altele.* G.-D. *altora.*

altundevá adv. În altă parte. – Sil. *alt-un-.*

aluát s.n. Amestec omogenizat de făină, apă sau lapte, ingrediente etc. din care se face pâine, cozonac etc.; cocă. – Sil. *-lu-at.* Pl. *aluaturi.*

alumíniu s.n. Metal ușor, argintiu, folosit în tehnică la confecționarea pieselor ușoare. – Nu *aluminium.* Sil. *-niu,* pr. *-nĭu.*

alún s.m. Arbust sau arbore cu fructe achene, cu miez comestibil, bogat în grăsimi. – Pl. *aluni.*

alúnă s.f. Fructul alunului. ▹ ~ *de pământ* (sau *americană*) = arahidă. – Pl. *alune.*

alunecá vb.I intr. **1.** A-și pierde echilibrul (și a cădea), călcând pe o suprafață lucioasă; a luneca. **2.** A se deplasa ușor din locul în care era așezat; a luneca. – Ind.pr. *alúnec.*

alunecáre s.f. Acțiunea de a aluneca. ▹ ~ *de teren* = deplasare a unei porțiuni de teren aflate în pantă, în urma ploilor îndelungate sau abundente. – Pl. *alunecări.*

alunecós,-oásă adj. Pe care se alunecă ușor. ▸ Care alunecă ușor. – Pl. *alunecoși, -oase.*

alunélul s.m.art. Numele unui dans popular răspândit în Muntenia și Oltenia.

alungá vb.I tr. **1.** A obliga pe cineva să părăsească un loc. ▸ A goni din urmă pe cineva, a fugări. **2.** A îndepărta de la sine. – Ind. pr. *alúng.*

alungí vb.IV tr. și refl. A (se) face mai lung (și mai subțire); a prelungi. – Ind.pr. *alungesc,* pf.s. *alungii.*

alunís s.n. Loc cu aluni. – Pl. *alunișuri.*

alunítă s.f. (Pop.) Nev. – Pl. *alunițe.*

alúră s.f. **1.** Mod de deplasare a unui animal (ex. pasul, trapul, galopul unui cal). **2.** Fel de a se mișca sau de a merge. **3.** Felul, ritmul în care se desfășoară o acțiune, o întrecere sportivă etc. – Pr. *alŭră.* Pl. *aluri.*

aluviál,-ă adj. Format din aluviuni. – Sil. *-vi-al.* Pl. *aluviali,-e.*

aluviúne s.f. Material (mâl, nisip, pietriș etc.) adus de apele curgătoare și depus pe fundul albiei, pe maluri sau la vărsare. – Sil. *-vi-u-.* Pl. *aluviuni.* Par. *eluviune.*

alúzie s.f. Referire la cineva sau la ceva făcută în mod indirect. – Sil. *-zi-e.* G.-D. *aluziei.* Pl. *aluzii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.* Par. *iluzie.*

alveólă s.f. Fiecare dintre cavitățile maxilarelor în care sunt înfipți dinții. ▹ ~ *pulmonară* = fiecare dintre micile cavități de la extremitatea bronhiilor. – Sil. *-ve-o-.* Pl. *alveole.*

alvíță s.f. Produs alimentar dulce, fabricat din caramel, miere, nuci, migdale, esențe aromate și amidon sau albuș de ou. – Nu *halviță.* G.-D. *alviței.* Pl. *alvițe* „porții".

amábil,-ă adj. Binevoitor, politicos, prietenos; afabil. – Pl. *amabili,-e.* Par. *amiabil.*

amabilitáte s.f. Însușirea de a fi amabil; faptă, vorbă amabilă. – Pl. *amabilități.*

amalgám s.n. **1.** Aliaj de mercur cu alt metal. **2.** (Fig.) Amestec de elemente eterogene. – Pl. *amalgame* și *amalgamuri.*

amanét s.n. Garanție depusă în contul unei datorii sau al executării unei lucrări; bun care se depune drept garanție; gaj. – Pl. *amanete, amaneturi* „obiecte”.

amanetá vb.I tr. A lăsa ceva ca amanet. – Ind. pr. *amanetez.*

amánt,-ă s.m. și f. Persoană care întreține legături intime de dragoste cu alta, în afara căsătoriei. – Pl. *amanți,-te.*

amár,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care are gustul caracteristic pelinului, fierii, chininei. **2.** Adj. Dureros, chinuitor. **3.** S.n. Chin, necaz, durere; jale. **4.** S.n. Cantitate mare, mulțime. *Amar de ani.* • *A-i face cuiva zile ~e* = a-i face neplăceri, necazuri. *A-și înghiți ~ul* = a suferi în tăcere. *Pâine ~ă* = existență câștigată cu trudă; viață grea. – Pl. adj. *amari,-e*, s.n. *amaruri.*

amárnic,-ă adj. Neîndurător, cumplit. ▸ (Adverbial) Straşnic, grozav. – Pl. *amarnici,-ce.*

amatór,-oáre s.m. și f., adj. **1.** (Persoană) căreia îi place ceva, având predilecție pentru aceasta; (persoană) care este dispusă să cumpere ceva. **2.** (Persoană) care se ocupă cu o anumită activitate (mai ales artistică), fără a fi profesionist în aceasta. – Pl. *amatori, -oare.*

amazoánă s.f. (În mitologia greacă) Persoană aparținând unui trib legendar de pe țărmul asiatic al Mării Negre, de femei războinice și călărețe neîntrecute, care își tăiau sânul drept pentru a putea mânui mai ușor arcul. – Pl. *amazoane.*

amăgí vb.IV **1.** Tr. A ademeni, a ispiti. **2.** Tr. și refl. A crede sau a face să creadă altceva decât este în realitate. – Ind.pr. *amăgesc,* pf.s. *amăgii.*

amăgíre s.f. Vorbă, faptă înșelătoare; speranță deșartă; iluzie. – Pl. *amăgiri.*

amănúnt s.n. Element secundar, lucru mărunt, detaliu. • *Cu de-~ul* sau *în ~* = până în cele mai mici detalii. – Pl. *amănunte.*

amănunțít,-ă adj., adv. **1.** Adj. Care cuprinde multe amănunte; detaliat. **2.** Adv. Cu de-amănuntul; detaliat. – Pl. *amănunțiți, -te.*

amărăciúne s.f. Tristețe profundă, mâhnire. – Pl. *amărăciuni.*

amărât,-ă adj. Necăjit, trist; nenorocit. – Pl. *amărâți,-te.*

amăreálă s.f. Gust amar. – Pl. *amăreli.*

amărî vb.IV tr. și refl. **1.** A căpăta sau a face să capete un gust amar. **2.** (Fig.) A (se) întrista, a (se) mâhni. – Ind.pr. *amărăsc.*

amărúi,-úie adj. Cu gust ușor amar. – Pl. *amărui.*

amână vb.I tr. **1.** A lăsa îndeplinirea unui lucru pentru mai târziu. **2.** A nu răspunde la termen unei obligații față de cineva. – Ind.pr. *amân.*

amândói,-dóuă num. col. Și unul, și altul; ambii. – Sil. *-doi, -do-uă.* G.-D. (când precedă substantivul) *amândúror,* (când îl urmează sau îi ține locul) *amândúrora.*

ambalá vb.I. **1.** Tr. A înveli ceva într-un ambalaj. **2.** Refl. (Despre motoare) A depăși viteza de rotație normală. **3.** Refl. (Fig.; despre oameni) A se lăsa purtat de sentimente; a se antrena într-o discuție aprinsă. – Ind.pr. *ambalez.*

ambaláj s.n. Material de protecție în care se învelește sau se împachetează ceva. – Pl. *ambalaje.*

ambarcadér s.n. Loc unde se îmbarcă mărfurile și călătorii pe o navă. – Pl. *ambarcadere.*

ambarcáție s.f. Mijloc de navigație de dimensiuni mici. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *ambarcației.* Pl. *ambarcații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

ambasádă s.f. Reprezentanță diplomatică a unui stat pe lângă altul, condusă de un ambasador. – Pl. *ambasade.*

ambasadór s.m. Agent diplomatic cu rangul cel mai înalt; șeful unei ambasade. – Pl. *ambasadori.*

ambiánt,-ă adj. (Despre mediu, atmosferă) Înconjurător. – Sil. *-bi-ant.* Pl. *ambianți,-te.*

ambiánță s.f. Mediu (natural, social, moral, etc.) în care trăiește cineva sau în care se află ceva. – Sil. *-bi-an-.* Pl. *ambiante.*

ambidéxtru,-ă adj. Care se folosește de ambele mâini cu aceeași ușurință. – Sil. *-dex-tru.* Pl. *ambidextri,-tre.*

ambiéntál,-ă adj. Care ține de ambianță. – Sil. *-bi-en-.* Pl. *ambientali,-e.*

ambiguitáte s.f. Însușirea de a fi ambiguu. ▸ Expresie echivocă. – Sil. *-gu-i-.* Pl. *ambiguități* „exprimări".

ambíguu,-uă adj. Neclar, echivoc. – Sil. m. *-gu-u*, f. *-gu-ă.* Pl. *ambigui,-ue,* sil. f. *-gu-e.*

ámbii,-ele num.col. Amândoi. – G.-D. m. *ambilor,* f. *ambelor.*

ambíție s.f. Voință puternică de a-și afirma personalitatea, de a realiza ceva, (depr.) de a dobândi glorie, onoruri. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *ambiției.* Pl. *ambiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

ambiționá vb.I. **1.** Tr. A stârni în cineva ambiție. **2.** Refl. A fi stăpânit de ambiție; a se încăpățâna. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *ambiționez.*

ambițiós,-oásă adj. **1.** Stăpânit de ambiție. **2.** Care denotă ambiție. – Sil. *-ți-os.* Pl. *ambițioși,-oase.*

ambivalént,-ă adj. Care are concomitent două aspecte diferite. – Pl. *ambivalenți,-te.*

ámbră s.f. **1.** Substanță cu miros de mosc (**2**), formată în intestinul cașalotului și folosită în industria parfumurilor. **2.** ~ *galbenă* = chihlimbar. – Sil. *am-bră.* G.-D. *ambrei.*

ambreiá vb.I tr. A cupla un motor cu un mecanism pe care îl antrenează prin intermediul unui ambreiaj. – Sil. *am-bre-.* Ind.pr. pers.1 *ambreiez,* pers.3 *ambreiază*; ger. *ambreind.*

ambreiáj s.n. Dispozitiv folosit la cuplarea și decuplarea în timpul funcționării a unei mașini de forță cu o mașină de lucru, a unui motor cu un mecanism. – Sil. *am-bre-iaj.* Pl. *ambreiaje.*

ambulánt,-ă adj. Care își exercită profesiunea deplasându-se dintr-un loc în altul. – Pl. *ambulanți,-te.*

ambulánță s.f. **1.** Formație medicală în spatele frontului, care dă răniților primul ajutor. **2.** Vehicul pentru transportarea urgentă la spital a bolnavilor sau a accidentaților. – Pl. *ambulanțe.*

ambulatóriu,-ie adj., s.n. **1.** Adj. (Despre tratamente medicale) Care nu necesită internarea bolnavului în spital. **2.** S.n. Instituție sanitară în care se acordă asistență bolnavilor care nu necesită internarea în spital. – Sil.m. *-riu,* pr. *-rĭu,* f. *-ri-e.* Pl. *ambulatorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

ambuscádă s.f. (Mil.) Atacarea inamicului prin surprindere. – Pl. *ambuscade.*

ameliorá vb.I tr. și refl. A (se) îmbunătăți, a (se) îndrepta. – Sil. *-li-o-.* Ind.pr. *ameliorez.*

amenajá vb.I tr. A face să corespundă unei anumite utilizări. – Ind.pr. pers.1 *amenajez,* pers.3 *amenajează,* pers.4 *amenajăm.*

amenajáre s.f. Acțiunea de a amenaja. ▹ ~ *hidraulică* = ansamblu de lucrări executate pentru prevenirea acțiunilor dăunătoare ale unui curs de apă și pentru valorificarea resurselor lui potențiale. – Pl. *amenajări.*

amendá1 vb.I tr. A aplica cuiva o amendă. – Ind. pr. *amendez.*

amendá2 vb.I tr. A aduce amendamente. – Ind. pr. *amendez.*

amendaménț s.n. Propunere de modificare a unui text dintr-un proiect de lege, de tratat etc. – Pl. *amendamente.*

améndă s.f. Sancțiune în bani pentru o contravenție, o abatere de la o lege etc. – Pl. *amenzi.*

amenințá vb.I tr. **1.** A manifesta față de cineva intenția de a-i face rău; (intr.) a face un gest din care să înțeleagă acest lucru. **2.** A constitui o primejdie pentru cineva sau ceva. – Ind.pr. *amenințț.*

améնt s.m. (Bot.) Inflorescență în formă de ciucure a unor arbori sau arbuști; mătișor. – Pl. *amenți.*

americán,-ă s.m. și f. Locuitor al Statelor Unite sau, mai rar, al altui stat din America. – Pl. *americani,-e.*

amerindián,-ă s.m. și f. Persoană aparținând uneia dintre populațiile băștinașe din America. – Sil. *-mer-in-di-an*. Pl. *amerindieni,-e.*

amerizá vb.I intr. A face o manevră prin care un hidroavion sau o navă cosmică ia contact cu suprafața apei. – Ind.pr. *amerizez.*

améstec s.n. **1.** Combinație din lucruri diferite. **2.** (Chim., tehn.) Produs obținut prin punerea laolaltă a mai multor substanțe. **3.** Intervenție în treburile altuia. – Pl. *amestecuri.*

amestecá vb.I. **1.** Tr. și refl. A forma un amestec (**1**). ▸ Tr. A schimba ordinea unor lucruri. **2.** Refl. A interveni în treburile altuia. **3.** Refl. (Despre ființe aflate în grup) A pătrunde unii printre alții. – Ind.pr. *améstec.*

ametíst s.n. Cuarț de culoare violetă, folosit ca piatră semiprețioasă. – Pl. *ametiste.*

amețeálă s.f. Pierdere a echilibrului la om din cauza unor stări patologice, a unor mișcări circulare etc.; vertij. – Pl. *amețeli.*

ameți vb.IV. **1.** Intr. A fi cuprins de amețeală. **2.** Refl. A se îmbăta ușor. – Ind.pr. *amețesc,* pf.s. *ameții.*

amețitór,-oáre adj. Care provoacă amețeală. – Pl. *amețitori,-oare.*

amfíbiu,-ie adj. Care poate trăi sau poate să se deplaseze și în apă, și pe uscat. – Sil. m. *-biu,* pr. *-biu,* f. *-bi-e.* Pl. *amfibii,* art. *-biile,* sil. *-bi-i-.*

amfiteátru s.n. Aulă pentru cursuri sau pentru spectacole, cu locurile așezate în semicerc, în plan înclinat. – Sil. *-tea-tru.* Pl. *amfiteatre.*

ámforă s.f. Vas mare de lut ars, cu gâtul strâmt și cu două toarte. – Pl. *amfore.*

amiábil,-ă adj. Prietenos, binevoitor; (despre relații politice, de afaceri) care se face pe calea înțelegerii. – Sil. *-mi-a-.* Pl. *amiabili,-e.* Par. *amabil.*

amiáză s.f. Mijlocul zilei, când Soarele se află la cea mai mare înălțime deasupra orizontului. • *Ziua-n amiaza mare* = în plină zi. – Sil. *-mia-.* Pl. *amiezi.*

amíbă s.f. Animal din încrengătura protozoarelor, lipsit de membrană, care se mișcă cu ajutorul pseudopodelor. – Pl. *amibe.*

amíc,-ă s.m. și f. Prieten(ă). – Pl. *amici,-ce.*

amicál,-ă adj., adv. **1.** Adj. Prietenesc; prietenos. ▹ (Substantivat, sport) *Jucăm un amical*. **2.** Adv. Prietenește. – Pl. *amicali,-e.*

amidón s.n. Substanță organică aflată în grăunțele de cereale, în tuberculele de cartofi etc., constituind elementul de bază în multe alimente.

amigdálă s.f. Fiecare dintre cele două glande limfatice, situate de o parte și de alta a omușorului. – Pl. *amigdale.*

amigdalítă s.f. Inflamație acută sau cronică a amigdalelor. – Pl. *amigdalite.*

amín interj. (În liturghie, folosit ca formulă de încheiere a rugăciunilor) Așa să fie! – Acc. nu *ámin.*

aminoacíd s.m. Acid organic, constituent principal al materiei vii. – Sil. *-no-a-.* Pl. *aminoacizi.*

amínte adv. *A-și aduce ~* = a-și aminti. *A lua ~* = a ține seamă de ceva.

amintí vb.IV. **1.** Tr. și intr. A-i reveni ceva în minte; a-i readuce cuiva ceva în memorie. **2.** Tr. A menționa, a pomeni. – Ind. pr. *amintesc,* pf.s. *amintii.*

amintíre s.f. **1.** Idee sau imagine care se păstrează în minte. **2.** Obiect dăruit care amintește de cineva sau de ceva; suvenir. **3.** (La pl.) Memorii, v. *memoriu* (**2**). – Pl. *amintiri.*

amirál s.m. Cel mai înalt grad în marina militară. – Pl. *amirali.*

amnezíe s.f. Pierdere a memoriei. – Sil. *am-.* G.-D. *amneziei.* Pl. *amnezii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

amniós s.n. Membrană plină cu lichid, care protejează embrionul (fătul). – Sil. *-ni-os.* Pl. *amniosuri.*

amnistiá vb.I tr. A acorda o amnistie. – Sil. *-ti-a.* Ind. pr. pers.1 *amnistiez,* pers.3 *amnistiază*; ger. *amnistiind*, sil. *-ti-ind.*

amnistíe s.f. Scoatere a unei persoane de sub răspunderea penală pentru o infracțiune săvârșită.

– Nu *amnestie.* G.-D. *amnistiei.* Pl. *amnistii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

amoniác s.n. Gaz incolor, cu miros înțepător, folosit în industria chimică. – Sil. *-ni-ac.*

amóniu s.n. Metal alcalin care se află numai în compuși. – Sil. *-niu,* pr. *-ñiu.*

amónte s.n. *În ~* = în susul apei, față de un punct de referință.

amór s.n. Dragoste, iubire. ▹ *~-propriu* = prețuire (exagerată) a propriilor calități. – Pl. *amoruri.*

amorál,-ă adj. Fără simțul moralității; indiferent față de morală. – Pl. *amorali,-e.*

amórf,-ă adj. (Despre substanțe solide) Care nu are o formă cristalizată. – Pl. *amorfi,-e.*

amorsá vb.I tr. (Tehn.) A provoca o explozie, o descărcare electrică etc. – Ind.pr. *amorsez.*

amortismént s.n. (Jur.) Stingere treptată a unei datorii. – Pl. *amortismente.*

amortizá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) atenua (intensitatea unui șoc, a unui zgomot etc.). **2.** Tr. A restitui o datorie plătind-o treptat. ▸ A recupera o investiție. – Ind.pr. *amortizez.*

amortizór s.n. Dispozitiv cu care se amortizează (**1**). – Pl. *amortizoare.*

amorțeálă s.f. Stare de insensibilitate temporară a corpului sau a unei părți a corpului. – Pl. *amorțeli.*

amorți vb.IV intr. **1.** (Despre ființe sau despre corpul ori părțile corpului lor) A deveni temporar insensibil. **2.** (Fig.) A i se diminua forța; a încetini, a slăbi. – Ind.pr. *amorțesc,* pf.s. *amorții.*

amovíbil,-ă adj. (Despre persoane) Care poate fi transferat din postul pe care îl ocupă. – Pl. *amovibili,-e.*

ampér s.m. Unitate de măsură a intensității curentului electric. – Pl. *amperi.*

amplasá vb.I tr. A așeza o construcție, o instalație etc. pe un anumit loc. – Sil. *am-pla-.* Ind.pr. *amplasez.*

amplasaménț s.n. Loc pe care se amplasează ceva. – Sil. *am-pla-.* Pl. *amplasamente.*

amplificá vb.I tr. și refl. A (se) mări, a (se) intensifica. – Sil. *am-pli-.* Ind.pr. *amplífic.*

amplificatór s.n. Dispozitiv pentru amplificarea valorii unei mărimi fizice. – Sil. *am-pli-.* Pl. *amplificatoare.*

amplitúdine s.f. (Fiz.) Diferența dintre valoarea maximă și valoarea de echilibru a unei mărimi. – Sil. *am-pli-.* Pl. *amplitudini.*

amploáre s.f. Însușirea de a fi amplu. – Sil. *am-ploa-.* G.-D. *amplorii,* neart. *amplori.*

ámplu,-ă adj. Extins, încăpător; dezvoltat, intens. – Sil. *am-plu.* Pl. *ampli,-e.*

ampréntă s.f. Urmă care rămâne apăsând pe o suprafață. ▸ (Fig.) Urmă lăsată de o stare sufletească, de o impresie puternică etc. – Sil. *am-pren-.* Pl. *amprente.*

amputá vb.I tr. A îndepărta prin operație chirurgicală sau a pierde într-un accident un membru al corpului. – Ind.pr. *amputez.*

amulétă s.f. Mic obiect căruia i se atribuie puterea magică de a îndepărta răul sau pericolele; talisman. – Pl. *amulete.*

amúrg s.n. Timpul dintre apusul Soarelui și lăsarea nopții. – Pl. *amurguri.*

amuți vb.IV intr. A deveni mut (**1**). – Ind.pr. *amuțesc,* pf.s. *amuții.*

amuzá vb.I refl. și tr. A râde sau a provoca cuiva râsul, buna dispoziție. – Ind.pr. *amúz.*

amuzaménț s.n. Distracție, divertisment. – Pl. *amuzamente.*

amuzánt,-ă adj. Care amuză. – Pl. *amuzanți, -te.*

amvón s.n. Mic balcon într-o biserică, de unde se spune predica. – Pl. *amvoane.*

an s.m. **1.** Perioadă de timp în care Pământul execută o mișcare de revoluție în jurul Soarelui; perioada de douăsprezece luni. ▸ Perioadă din viață. *Anii copilăriei.* **2.** *~ lumină* = unitate de

măsură astronomică egală cu distanța străbătută de lumină într-un an (**1**). • ~ *de* (sau *cu*) ~ = în fiecare an, mereu. *Cu ~ii* = ani mulți, vreme îndelungată. *La ~ul* = în anul viitor. – Pl. *ani.*

anacronísm s.n. **1.** Fixarea unui fapt (istoric) la altă dată decât cea reală. **2.** Obicei, idee, concepție care nu mai corespunde spiritului unei epoci. – Sil. *-na-cro-*. Pl. *anacronisme.*

anaerób,-ă adj. (Despre organisme) Care poate să trăiască într-un mediu lipsit de oxigen. – Sil. *an-a-e-*. Pl. *anaerobi,-e.*

anáfură s.f. Bucățele de prescură pe care le primesc credincioșii la sfârșitul liturghiei ortodoxe. – G.-D. *anafurei.*

anagrámă s.f. Schimbarea ordinii literelor unui cuvânt pentru a obține alt cuvânt; cuvânt obținut astfel. – Sil. *-na-gra-*. Pl. *anagrame.*

anál,-ă adj. Care se referă la anus, care se face prin anus. – Pl. *anali,-e.*

anále s.f.pl. **1.** Scriere istorică ce înregistrează evenimentele în desfășurarea lor cronologică an de an. **2.** Titlu dat unor scrieri științifice periodice.

analfabét,-ă s.m. și f., adj. (Persoană) care nu știe să scrie și să citească. – Sil. *an-al-*. Pl. *analfabeți, -te.*

analgézic,-ă adj., s.n. (Medicament) care calmează sau elimină durerea; calmant. – Sil. *an-al-*. Pl. *analgezici,-ce.*

analíst,-ă s.m. și f. **1.** Specialist într-un anumit tip de analiză. *Analist politic. Analist financiar. Analist informatician.* **2.** Psihanalist. – Pl. *analiști,-ste.*

analític,-ă adj. Bazat pe analiză. – Pl. *analitici,-ce.*

analizá vb.I tr. A face o analiză. – Ind.pr. *analizez.*

analíză s.f. Metodă de cercetare bazată pe descompunerea unui întreg în elementele lui componente și pe examinarea lor separată. – Pl. *analize.*

analóg,-oágă adj. Care se aseamănă cu altul. – Pl. *analogi,-oage.* Var. f. **analógă**, pl. *-oge*.

analogíe s.f. Asemănare între două sau mai multe obiecte, fenomene, noțiuni etc. pe baza unor caracteristici comune. – G.-D. *analogiei.* Pl. *analogii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-*.

ananás s.m. **1.** Plantă care se cultivă în zonele tropicale. **2.** Fructul aromat al acestei plante. – Pl. *ananași.*

anánghie s.f. *A fi* (sau *a se afla*) *la* ~ = a fi într-o situație dificilă. – Sil. *-ghi-e*. G.-D. *ananghiei.*

anápoda adv. Pe dos, altfel decât trebuie.

anarhíe s.f. Stare de dezorganizare, de haos într-o țară, într-o instituție etc.; lipsă de disciplină, de ordine. – G.-D. *anarhiei,* neart. *anarhii.*

anasón s.m. Plantă cu semințele aromate, folosite în industria alimentară și în cea farmaceutică.

anatémă s.f. Excludere a cuiva din sânul bisericii; afurisenie. – Acc. nu *anátemă*. Pl. *anateme.*

anatómic,-ă adj. Care aparține anatomiei, privitor la anatomie. – Pl. *anatomici,-ce.*

anatomíe s.f. **1.** Știință care studiază organismele vii și raporturile dintre diferite organe ale acestora. **2.** Structură a unui organ sau a unui organism. – G.-D. *anatomiei,* neart. *anatomii.*

ancestrál,-ă adj. Care provine de la strămoși, referitor la strămoși. – Sil. *-ces-tral.* Pl. *ancestrali,-e.*

anchetá vb.I tr. A supune unei anchete, a face o anchetă. – Ind.pr. *anchetez.*

anchétă s.f. (Jur.) **1.** Investigație efectuată de un organ de stat pentru a clarifica împrejurările în care s-a produs un fapt. **2.** Cercetare socială, lingvistică etc. efectuată pe teren. – Pl. *anchete.*

anchilozá vb.I refl. A căpăta o anchiloză. – Ind. pr. *anchilozez.*

anchilóză s.f. Întepenire a unei articulații. – Pl. *anchiloze.*

áncie s.f. Mică lamă așezată la gura unor instrumente muzicale de suflat. – Sil. *-ci-e.* G.-D. *anciei.* Pl. *ancii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-*.

ancorá vb.I tr. **1.** A imobiliza o navă cu ajutorul ancorei (**1**). **2.** A fixa un element de construcție

prin legare de pământ sau de o altă construcție. – Ind.pr. *ancorez.*

áncoră s.f. **1.** Piesă grea de metal, care fixează nava de care este legată, înfigându-se în pământul din fundul apei. **2.** Piesă cu care se fixează un sistem tehnic sau un element de construcție. • *A ridica ancora* = **a)** a pregăti o navă de plecare, ridicând ancora care o ține lângă țărm; **b)** se spune când cineva dă semnalul de plecare dintr-un loc. – Pl. *ancore.*

andánte adv. (Muz.) În tempo rar.

andezít s.n. Rocă vulcanică folosită ca piatră de pavaj și de construcție. – Pl. *andezite.*

andívă s.f. Plantă bienală legumicolă, de la care se consumă frunzele ce cresc la bază. – Pl. *andive.*

andreá s.f. Ac lung și gros folosit la tricotatul manual. – Sil. *an-drea.* Art. *andreaua.* Pl. *andrele.*

androgín,-ă adj., s.m. Hermafrodit (**2**). – Sil. *an-dro-.* Pl. *androgini,-e.*

anecdótă s.f. Scurtă povestire hazlie. – Pl. *anecdote.*

anemiá vb.I refl. și tr. A ajunge sau a face să ajungă în stare de anemie. – Sil. *-mi-a.* Ind.pr.pers.1 *anemiez,* pers.3 *anemiază*; ger. *anemiind.*

anémic,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de anemie. – Pl. *anemici,-ce.*

anemíe s.f. Stare patologică ce se caracterizează prin diminuarea globulelor roșii din sânge. – G.-D. *anemiei.* Pl. *anemii,* art. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

anemónă s.f. Plantă decorativă cu flori mari și variat colorate. – Pl. *anemone.*

anesteziá vb.I tr. A provoca o anestezie. – Sil. *-zi-a.* Ind.pr.pers.1 *anesteziez,* pers.3 *anesteziază*; ger. *anestezиind.*

anestézic s.n. Substanță care provoacă anestezie. – Pl. *anestezice.*

anestezíe s.f. (Med.) Suprimare parțială sau totală a sensibilității la durere. – G.-D. *anesteziei.* Pl. *anestezii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

anevóie adv. Cu greu.

anevoiós,-oásă adj. (Adesea adverbial) Greu, obositor. – Pl. *anevoioși,-oase.*

anevrísm s.n. Dilatare patologică a pereților unui vas sangvin. – Sil. *-ne-vrism.* – Pl. *anevrisme.*

anéx,-ă adj. Care este atașat, alăturat unui lucru principal; auxiliar. – Pl. *anecși,-xe.*

anexá vb.I tr. **1.** A pune alături, a atașa. **2.** (Despre un stat) A face un act de anexiune. – Ind. pr. *anexez.*

anéxă s.f. Element secundar alăturat la ceva; (spec.) material suplimentar care dezvoltă sau explică ceva. – Pl. *anexe.*

anexiúne s.f. Alipire cu forța a teritoriului unui stat de către alt stat. – Sil. *-xi-u-.* Pl. *anexiuni.*

angajá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) încadra într-un loc de muncă. **2.** Refl. A-și lua un angajament; a se obliga. **3.** Tr. și refl. A (se) antrena într-o acțiune, într-o discuție. **4.** Refl. A o lua într-o anumită direcție. – Ind.pr.pers.1 *angajez,* pers.3 *angajează,* pers.4 *angajăm.*

angajamént s.n. Obligație pe care și-o asumă cineva pentru a realiza ceva. – Pl. *angajamente.*

angaját,-ă adj., s.m și f. (Persoană) care prestează o muncă în schimbul unui salariu. – Pl. *angajați,-te.*

angajatór s.m. Persoană fizică sau juridică ce poate, conform legii, să angajeze forță de muncă pe bază de contract individual de muncă. – Pl. *angajatori.*

angará s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Greutate de ordin material; necaz, belea. – Art. *angaraua.* Pl. *angarale.*

angélic,-ă adj. Ca de înger. – Pl. *angelici, -ce.*

anghílă s.f. Pește migrator, cu corpul în formă de șarpe. – Scris nu *anguilă.* Pl. *anghile.*

anghináre s.f. Plantă erbacee cultivată ca plantă comestibilă și medicinală. – Pl. *anghinare.*

angínă s.f. **1.** Inflamație a faringelui și a amigdalelor. **2.** ~ *pectorală* = boală caracterizată prin

sufocări și dureri în regiunea inimii. – Nu *anghină*. G.-D. *anginei*. Pl. *angine*.

angiospérm,-ă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Cu sămânța închisă în fruct. **2.** S.f. (La pl.) Încrengătură de plante cu flori, cu semințe închise în fruct. – Sil. *-gi-o-sperm*. Pl. *angiospermi,-e*.

ánglo-saxón,-ă s.m. și f. Persoană făcând parte din populațiile germanice care au ocupat Insulele Britanice în sec. 5-6. – Pl. *anglo-saxoni,-e*.

angoásă s.f. Anxietate, neliniște. – Pl. *angoase*.

angóra s.f.invar. Nume dat unor rase de capre, iepuri, pisici, cu părul lung și mătăsos; părul prelucrat al acestor animale. – G.-D. *angorei*.

angrená vb.I. **1.** Tr. A realiza un angrenaj. **2.** Tr. și refl. A (se) antrena într-o acțiune. – Sil. *an-gre-*. Ind.pr. *angrenez*. Par. *antrena*.

angrenáj s.n. Ansamblu de roți dințate care transmite mișcarea între doi arbori motori ai unei mașini. – Sil. *an-gre-*. Pl. *angrenaje*.

angró adv., s.n. **1.** Adv. În cantitate mare, cu ridicata. **2.** S.n. Magazin, depozit în care se vinde angro (**1**). – Scris nu *en gros*. Sil. *an-gro*. Pl.s.n. *angrouri*.

angrosíst,-ă s.m. și f., adj. (Persoană sau întreprindere) care face comerț angro (**1**). – Sil. *an-gro-*. Pl. *angrosiști,-ste*.

ángstrom s.m. Unitate de măsură pentru lungimi, utilizată în special în fizica atomică și nucleară. – Sil. *ang-strom*. Pl. *angstromi*.

anihilá vb.I tr. A înlătura, a reduce complet o acțiune sau efectul unei acțiuni. – Ind.pr. *anihilez*.

animá vb.I tr. și refl. A (se) face mai activ, a (se) însufleți. – Ind.pr. *anim*.

animál,-ă s.n., adj. **1.** S.n. Ființă organizată, dotată cu simțuri și capacitate de mișcare. **2.** Adj. De animal, caracteristic animalelor. – Pl. *animali,-e*.

animálic,-ă adj. Specific animalelor; (fig.) brutal, josnic. – Pl. *animalici,-ce*.

animát,-ă adj. Viu, însuflețit, dinamic. ▹ *Desene ~e* = suită de desene a căror proiecție dă impresia de mișcare. – Pl. *animați,-te*.

animáție s.f. Mișcare continuă și zgomotoasă de oameni, de vehicule etc. ▹ *Film de ~* = film de desene animate. – Sil. *-ți-e*. G.-D. *animației*, neart. *animații*.

animísm s.n. (În religiile primitive) Credință care atribuie lucrurilor un suflet asemănător celui uman.

animozitáte s.f. Ostilitate, neînțelegere între două persoane. – Pl. *animozități*.

aniná vb.I tr. A agăța (**1**). – Ind.pr. *anín*.

anión s.m. (Chim.) Ion cu sarcină negativă. – Sil. *an-i-on*. Pl. *anioni*.

aniversá vb.I tr. A sărbători împlinirea unui număr de ani de la data la care s-a petrecut un eveniment. – Ind.pr. *aniversez*.

aniversár,-ă adj. Care amintește de un eveniment petrecut la aceeași dată, cu unul sau mai mulți ani în urmă. – Pl. *aniversari,-e*.

aniversáre s.f. Faptul de a aniversa; ziua în care se aniversează ceva. – Pl. *aniversări*.

anód s.m. Electrod pozitiv. – Pl. *anozi*.

anodín,-ă adj. Lipsit de valoare, fără importanță. – Pl. *anodini,-e*.

anofél adj. *Țânțar ~* = gen de țânțari având unele specii care transmit malaria. – Pl. *anofeli*.

anomalíe s.f. Deviere, abatere de la normal (în special a organismului sau a unui organ). – G.-D. *anomaliei*. Pl. *anomalii*, art. *-liile*, sil. *-li-i-*.

anoním,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) al cărei nume este necunoscut. ▹ *Societate ~ă* = societate comercială formată din acționari ale căror nume rămân necunoscute publicului. **2.** Adj. (Despre texte) Al cărui autor este necunoscut. – Sil. *a-no-*. Pl. *anonimi,-e*.

anonimát s.n. Starea celui anonim (**1**).

anorexíe s.f. (Med.) Lipsă a poftei de mâncare. – Sil. *a-no-*. G.-D. *anorexiei,* neart. *anorexii.*

anorgánic,-ă adj. (Despre corpuri) În compoziția căruia intră numai substanțe minerale. – Sil. *an-or-*. Pl. *anorganici,-ce.*

anormál,-ă adj. Care se abate de la normal. – Pl. *anormali,-e.*

anóst,-ă adj. Plictisitor, monoton. – Acc. și *ánost*. Pl. *anoști,-ste.*

anotímp s.n. Fiecare dintre cele patru perioade în care este împărțit anul (primăvară, vară, toamnă, iarnă). – Pl. *anotimpuri.*

ansámblu s.n. **1.** Unitate funcțională de elemente asociate ordonat. **2.** Colectiv de artiști. • *În ~* = în general, în linii mari. – Pl. **1** *ansamblu,* **2** *ansambluri.*

antablaménț s.n. Element de arhitectură clasică, așezat deasupra zidurilor de fațadă sau a coloanelor, care susține acoperișul. – Sil. *-ta-bla-*. Pl. *antablamente.*

antagonísm s.n. Opoziție fundamentală între sisteme, principii etc. – Pl. *antagonisme.*

antamá vb.I tr. A începe, a întreprinde; a aborda o problemă, un subiect. – Ind.pr. *antamez.*

antárctic,-ă adj. Situat la Polul Sud sau în regiunea acestuia. – Sil. *ant-arc-tic.* Pl. *antarctici,-ce.*

antebélic,-ă adj. De dinaintea unui război. – Pl. *antebelici,-ce.*

antebráț s.n. Partea brațului cuprinsă între cot și pumn. – Sil. *-te-braț.* Pl. *antebrațe.*

antecedént s.n. Ceea ce precedă ceva în timp. ▹ *~ penal* = fapt penal din trecutul unui inculpat, de care se ține seama la stabilirea pedepsei. – Pl. *antecedente.*

antedatá vb.I tr. A pune o dată anterioară celei reale. – Ind.pr. *antedatez.*

antemeridián,-ă adj. De dinaintea amiezii. – Sil. *-di-an.* Pl. *antemeridiani,-e.*

anténă s.f. **1.** Fiecare dintre apendicele de pe capul artropodelor, care servesc ca organe de simț. **2.** Sistem de conductoare care transmit sau recepționează unde electromagnetice. – Pl. *antene.*

antepenúltim,-ă adj. Al treilea de la urmă (dintr-o serie). – Sil. *-pen-ul-*. Pl. *antepenultimi,-e.*

antéră s.f. (Bot.) Partea terminală a staminei, în care se află polenul. – Pl. *antere.*

anteriór,-oáră adj. Precedent, de dinainte. – Sil. *-ri-or.* Pl. *anteriori,-oare.*

anteríu s.n. **1.** Sutană. **2.** Haină lungă, purtată în trecut de boierii români. – Pl. *anterie.*

antét s.n. Indicație tipărită în partea de sus a unei foi de hârtie, conținând numele și adresa unei instituții, a unei persoane etc. – Pl. *anteturi, antete.*

antevorbitór,-oáre s.m. și f. Persoană care a luat cuvântul înaintea altora. – Pl. *antevorbitori,-oare.*

antiaerián,-ă adj. Destinat să lupte sau să (se) apere împotriva atacurilor aeriene. – Sil. *-ti-a-e-ri-an.* Pl. *antiaerieni,-e.*

antialcoólic,-ă adj. Care combate alcoolismul; care nu consumă alcool. – Sil. *-ti-al-co-o-*. Pl. *antialcoolici,-ce.*

antiatómic,-ă adj. Care servește la apărarea împotriva armelor atomice. – Sil. *-ti-a-*. Pl. *antiatomici,-ce.*

antibiótic s.n. Substanță folosită în tratamentul bolilor infecțioase pentru a distruge microbii sau pentru a le opri înmulțirea. – Sil. *-bi-o-*. Pl. *antibiotice.*

ántic,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Din trecutul îndepărtat; din antichitate (**1**). **2.** S.m. și f. (Mai ales la pl.) Persoană care a trăit în antichitate (**1**). – Acc. și *antíc.* Pl. *antici,-ce.*

anticámeră s.f. Cameră din care se intră în camera de primire. – Nu *antecameră.* Pl. *anticamere.*

anticár s.m. Negustor de obiecte (de valoare) vechi, în special de cărți. – Pl. *anticari.*

anticariát s.n. Loc în care se comercializează obiecte (de valoare) vechi, în special cărți. – Sil. *-ri-at.* Pl. *anticariate.*

antichitáte s.f. **1.** Perioadă din istoria omenirii corespunzând celor mai vechi civilizații. ▹ *~a clasică* = denumire dată civilizației greco-romane. **2.** (La pl.) Obiecte sau monumente istorice vechi. – Pl. **2** *antichități.*

anticiclón s.n. Sistem de vânturi cu mișcări divergente, într-o regiune în care presiunea atmosferică crește de la periferie spre centru. – Sil. *-ci-clon.* Pl. *anticicloane.*

anticipá vb.I tr. A face sau a spune (ceva) înainte de termenul stabilit. – Ind.pr. *anticipez.*

anticipáție s.f. Faptul de a anticipa. ▹ *Literatură de ~* = literatură științifico-fantastică. • *Cu ~* = înainte de termenul stabilit. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *anticipației.* Pl. *anticipații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

anticoncepționál,-ă adj., s.n. (Mijloc sau substanță) care împiedică procreația. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *anticoncepționali,-e.*

anticórp s.m. Substanță produsă de sânge, care are rolul de a combate efectul toxinelor secretate de bacterii. – Pl. *anticorpi.*

antidemocrátic,-ă adj. Care este împotriva democrației. – Sil. *-mo-cra-.* Pl. *antidemocratici,-ce.*

antiderapánt,-ă adj. (Despre dispozitive, materiale etc.) Care împiedică deraparea vehiculelor. – Pl. *antiderapanți,-te.*

antidót s.n. Substanță care neutralizează acțiunea unei otrăvi, a unui virus din organism etc. – Pl. *antidoturi.*

antigél s.n. Produs care se adaugă în apa de răcire a unui motor, împiedicând înghețarea ei.

antilópă s.f. Mamifer rumegător din țările calde, cu picioare lungi și subțiri, cu păr neted. ▸ Pielea tăbăcită a acestui animal. – Pl. *antilope.*

antimatérie s.f. Materie presupunându-se a fi constituită din antiparticule. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *antimateriei.*

antinevrálgic,-ă adj., s.n. (Medicament) care calmează nevralgiile. – Sil. *-ne-vral-.* Pl. *antinevralgici,-ce.*

antinomíe s.f. Contradicție între două principii filozofice, între două teze etc. – G.-D. *antinomiei.* Pl. *antinomii,* art. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

antipartículă s.f. Particulă elementară având aceeași masă cu alta de care se deosebește prin încărcătură electrică și proprietăți magnetice opuse. – Pl. *antiparticule.*

antipátic,-ă adj. Care inspiră antipatie. – Pl. *antipatici,-ce.*

antipatíe s.f. Aversiune instinctivă, resentiment. – G.-D. *antipatiei.* Pl. *antipatii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

antipód s.m. Punct diametral opus față de altul de pe suprafața Pământului. – Pl. *antipozi.*

antirábic,-ă adj. Care combate turbarea. – Pl. *antirabici,-ce.*

antisemít,-ă adj. Care este împotriva evreilor. – Pl. *antisemiți,-te.*

antiséptic,-ă adj., s.n. (Substanță) care combate microbii. – Pl. *antiseptici,-ce.*

antisociál,-ă adj. Care este împotriva normelor de conviețuire socială. – Sil. *-ci-al.* Pl. *antisociali,-e.*

antistatál,-ă adj. Care este contra intereselor statului. – Sil. *-ti-sta-.* Pl. *antistatali,-e.*

antitétic,-ă adj. Care conține o antiteză. – Pl. *antitetici,-ce.*

antitéză s.f. **1.** Opoziție între două noțiuni, idei, judecăți etc. **2.** Figură de stil bazată pe antiteză (**1**). – Pl. *antiteze.*

antologíe s.f. Culegere de texte literare reprezentative pentru un autor, pentru un gen literar, pentru o perioadă etc.; florilegiu. – G.-D. *antologiei.* Pl. *antologii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

antoním s.n. Cuvânt care, considerat în raport cu altul, are sens exact contrar. – Sil. *an-to-.* Pl. *antonime.*

antracít s.n. Cărbune de pământ, foarte bogat în carbon. – Sil. *an-tra-*.

antráct s.n. Pauză între două acte sau părți ale unui spectacol. – Sil. *an-tract.* Pl. *antracte.*

ántrax s.n. Boală infecțioasă la animale, transmisibilă și la om, care se manifestă, prin leziuni interne și cutanate; dalac, cărbune, răsfug. – Sil. *an-trax.* Pl. nu *antraxuri, antraxe.*

antrén s.n. Însuflețire și bună dispoziție. – Sil. *an-tren.*

antrená vb.I. **1.** Tr. A trage după sine; a pune în mișcare (un organ de mașină, o mașină). **2.** Tr. A atrage într-o acțiune, a stimula; (refl.) a se însufleți, a se înflăcăra. **3.** Refl. și tr. A face (sau a supune la) un antrenament. – Sil. *an-tre-.* Ind.pr. *antrenez.* Par. *angrena.*

antrenaménț s.n. Pregătire, instruire sistematică a sportivilor. – Sil. *an-tre-.* Pl. *antrenamente.*

antrenór,-oáre s.m. și f. Persoană calificată care conduce antrenamentele sportive. – Sil. *an-tre-.* Pl. *antrenori,-oare.*

antrepózit s.n. Clădire în care se depozitează mărfuri și materiale, mai ales pentru import-export. – Sil. *an-tre-.* Pl. *antrepozite.*

antreprenór,-oáre s.m. și f. Persoană fizică sau juridică ce se obligă să execute pentru o altă persoană o anumită lucrare, în baza unui contract și pentru o sumă dinainte stabilită. – Nu *anteprenor.* Sil. *an-tre-pre-.* Pl. *antreprenori,-oare.*

antrepríză s.f. Executare a unei lucrări de către un antreprenor. – Nu *antepriză.* Sil. *an-tre-pri-.* Pl. *antreprize.*

antréu s.n. Prima încăpere (mai mică) dintr-o locuință, în care se intră direct venind din afară; vestibul. – Sil. *an-treu.* Pl. *antreuri.*

antricót s.n. Bucată de carne (de porc, de vită, de oaie) din partea superioară a coastelor; friptură din această carne; cotlet. – Sil. *an-tri-.* Pl. *antricoate.*

antropofág,-ă s.m. și f. Canibal (**1**). – Sil. *an-tro-.* Pl. *antropofagi,-ge.*

antropogenéză s.f. Procesul apariției și al dezvoltării omului. – Sil. *an-tro-.* G.-D. *antropogenezei.*

antropoíd,-ă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre maimuțe) Care seamănă cu omul. **2.** S.f. pl. Grup de maimuțe superioare, fără coadă, care seamănă cu omul. – Sil. *an-tro-.* Pl. *antropoizi, -de.*

antropologíe s.f. Știință care studiază originea și evoluția omului. – Sil. *an-tro-.* G.-D. *antropologiei.*

antropomórf,-ă adj. (Despre obiecte de artă) Care are formă de ființă omenească. – Sil. *an-tro-.* Pl. *antropomorfi,-e.*

antropomorfísm s.n. Concepție care atribuie unor lucruri, fenomene etc. forme și însușiri omenești. – Sil. *an-tro-.*

antroponím s.n. (Lingv.) Nume propriu de persoană. – Sil. *an-tro-.* Pl. *antroponime.*

antúm,-ă adj. (Despre scrieri) Publicat în timpul vieții autorului. – Pl. *antumi,-e.*

anturáj s.n. Mediu social în care trăiește cineva. – Pl. *anturaje.*

anuál,-ă adj. **1.** Care are loc în fiecare an sau o dată pe an. **2.** Care durează un an sau corespunde unui an. – Sil. *-nu-al.* Pl. *anuali,-e.* Par. *anuar.*

anuár s.n. Publicație anuală care prezintă activitatea unei instituții, a unei asociații etc. – Sil. *-nu-ar.* Pl. *anuare.* Par. *anual.*

anulá vb.I tr. A declara nul. ▸ A trage cu creionul peste ceva. – Ind.pr. *anulez.*

anúme adj.invar., adv. **1.** Adj.invar. Stabilit, făcut sau spus în mod special. **2.** Adv. Cu alte cuvinte, adică. **3.** Adv. Intenționat, înadins.

anumít,-ă adj. Bine determinat, hotărât, stabilit. – G.-D. antepus *anumitor.* Pl. *anumiți,-te.*

anúnț s.n. Scurt text scris prin care se comunică ceva. – Pl. *anunțuri.* Par. *enunț.*

anunță vb.I tr. A comunica, a aduce la cunoștință. – Ind.pr. *anúnț.* Par. *enunța.*

ánus s.n. Orificiu terminal al intestinului gros. – Pl. *anusuri.*

anvelópă s.f. **1.** Piesă de cauciuc care îmbracă și protejează camera unei roți de vehicul. **2.** Înveliș exterior al unei mingi. – Pl. *anvelope.*

anvergúră s.f. Distanța dintre extremitățile aripilor unui avion, ale aripilor întinse la păsări, la fluturi etc. • *De* (*mare*) ~ = pe plan vast, atotcuprinzător. – Pl. *anverguri.*

anxietáte s.f. Stare (în unele boli psihice) de neliniște, de frică, de îngrijorare; angoasă. – Sil. *-xi-e-.* G.-D. *anxietății,* neart. *anxietăți.*

aoléu interj. Exclamație de spaimă, de durere etc. – Sil. *a-o-leu.* Var. **aoleó, auléu**, sil. *a-u-,* interj.

aórtă s.f. Cea mai mare dintre artere, care transportă sângele oxigenat în tot corpul. – Sil. *a-or-.* Pl. *aorte.*

apanáj s.n. Bun exclusiv, privilegiu; (fig.) ceea ce este propriu cuiva. – Pl. *apanaje.*

aparát s.n. **1.** Sistem tehnic destinat unei anumite operații. **2.** (Anat.) Ansamblu de organe care îndeplinesc anumite funcții în organism (ex. aparat respirator). **3.** ~ *de stat* = ansamblul organelor de stat; angajații acestora. ~ *științific* = totalitatea mijloacelor de investigație științifică folosite într-o cercetare. ~ *critic* = totalitatea notelor și comentariilor care însoțesc textul unei ediții critice. – Pl. *aparate.*

aparatúră s.f. Totalitatea aparatelor (**1**) care asigură funcționarea unei instalații. – Pl. *aparaturi.*

aparént,-ă adj. Care este altfel decât pare. ▹ *Cărămidă ~ă* = cărămidă specială care rămâne netencuită la o construcție. – Pl. *aparenți,-te.*

aparénță s.f. Aspect exterior. • *În* ~ = judecând după cum pare a fi ceva. – Pl. *aparențe.*

aparíție s.f. Faptul de a apărea. • *A-și face apariția* = a apărea. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *apariției.* Pl. *apariții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

apartamént s.n. Grup de încăperi care formează o locuință independentă de restul clădirii. – Pl. *apartamente.*

apárte adj.invar., adv. Separat (de...), deosebit (de...). ▸ Special, deosebit.

apartenénță s.f. Faptul de a aparține, de a depinde de cineva sau de ceva. – Nu *apartanență.* G.-D. *apartenenței,* neart. *apartenențe.*

apártheid s.n. Segregație rasială împotriva populației de culoare, practicată în trecut în Republica Africa de Sud. – Pr. nu *aparthaid.* Acc. nu *ápartheid.* Sil. *-part-heid.*

aparține vb.III intr. A ține de...; a face parte din... – Ind.pr. *aparțín,* pf.s. *aparținui*; part. *aparținut.*

apáș s.m. Persoană aparținând unui grup de amerindieni din America de Nord. – Pl. *apași.*

apátic,-ă adj. Care manifestă apatie. – Pl. *apatici,-ce.*

apatíe s.f. Lipsă de interes față de ceea ce se petrece în jur, precum și față de propria persoană. – G.-D. *apatiei,* neart. *apatii.*

apatríd,-ă s.m. și f. Persoană fără cetățenie. – Sil. *-pa-trid.* Pl. *apatrizi,-de.*

ápă s.f. **1.** Lichid transparent, incolor, fără miros și fără gust, format din oxigen și hidrogen, indispensabil vieții animale și vegetale. ▹ ~ *dulce* = apă de râuri și de izvoare. **2.** Masă de apă (**1**) formând un râu, o mare etc. **3.** Denumire pentru diverse soluții chimice. ▹ ~*-grea* = combinație de oxigen și deuteriu, folosită în unele reactoare nucleare. ~ *plată* = apă minerală care nu este acidulată. **4.** (Pop.) Sudoare, nădușeală. • *A băga pe cineva la* ~ = a face cuiva un mare necaz, o mare neplăcere. *A-i da cuiva* ~ *la moară* = a face ca cineva să aibă noi motive pentru a continua să susțină sau să facă un lucru. *A-i lăsa gura* ~ = a dori mult ceva (mai ales o mâncare). *A nu fi în apele lui* = a fi abătut, indispus. *Ca pe* ~ = (în legătură cu „a ști“, „a vorbi“, „a spune“) curgător, fluent; pe de rost. – G.-D. *apei.* Pl. *ape.*

apără vb.I. **1.** Tr. A interveni în ajutorul cuiva sau a ceva, susținându-l împotriva unei ostilități. **2.** Refl. A se împotrivi unui atac. **3.** Tr. (Mil.) A păzi un teritoriu, o poziție. **4.** Tr. și refl. A (se) ocroti, a (se) feri, a (se) adăposti. **5.** Tr. (Jur.) A pleda o cauză. – Ind.pr. *ápăr*.

apărâre s.f. **1.** Acțiunea de a (se) apăra. **2.** (Jur.) Persoană care apără o cauză. **3.** (Sport) Totalitatea jucătorilor dintr-o echipă care apără poarta. – G.-D. *apărării,* neart. *apărări.*

apăreá vb.II intr. **1.** A se arăta privirii; a lua naștere. **2.** (Despre publicații) A ieși de sub tipar. – Nu *apare.* Ind.pr. *apár*, pf.s. *apărui*, viit. 3 *va apărea*; ger. *apărând*; part. *apărut*.

apăsá vb.I tr. **1.** A se lăsa (cu toată greutatea) asupra unui lucru. **2.** (Fig.) A copleși, a chinui; a asupri. – Ind.pr. *apás.*

apăsáre s.f. **1.** Acțiunea de a apăsa. **2.** (Fig.) Starea celui chinuit de griji, de suferințe. – G.-D. *apăsării,* neart. *apăsări.*

apăsát,-ă adj. (Și adverbial) (Despre mers) Energic, viguros. ▸ (Despre vorbire) Hotărât, accentuat. – Pl. *apăsați,-te.*

apăsătór,-oáre adj. Copleșitor, chinuitor. – Pl. *apăsători,-oare.*

apedúct s.n. Canal principal care transportă apa de la punctul de captare la cel de folosire. – Pl. *apeducte.*

apél s.n. **1.** Strigarea numelor membrilor unei colectivități în scopul verificării prezenței. **2.** Chemare adresată unor persoane sau colectivități; cerere, rugăminte. **3.** Producere a unui semnal sonor sau luminos prin care se marchează cererea de a stabili o legătură telefonică sau telegrafică. • *A face ~ la cineva* = a solicita ajutorul cuiva. – Pl. *apeluri.*

apelá vb.I intr. A cere ajutorul cuiva, a recurge la serviciile cuiva. – Ind.pr. *apelez.*

apelatív, -ă adj., s.n. (Substantiv) comun; (nume, cuv`nt) calificativ. – Pl. *apelativi, -e.*

apéndice s.n. **1.** (Anat.) Mică prelungire a cecului**2**. **2.** Prelungire, adaos, anexă (mai ales la o publicație, la o carte). – Acc. **1** și *apendíce.* Pl. *apendice.*

apendicítă s.f. Inflamarea apendicelui (**1**). – Pl. *apendicite.*

aperitív s.n. Băutură alcoolică sau gustare care se consumă înaintea felurilor principale ale unei mese. – Pl. *aperitive.*

apeténță s.f. Înclinație spre ceea ce poate satisface o dorință sau o nevoie naturală. – G.-D. *apetenței,* neart. *apetențe.*

apetisánt,-ă adj. Care stimulează apetitul; (p.ext.) atrăgător, ispititor. – Pl. *apetisanți, -te.*

apetít s.n. Poftă de mâncare; (p.ext.) dorință, poftă. – Pl. *apetituri.*

apícol,-ă adj. Care se referă la apicultură; care se obține de la albine. – Pl. *apicoli,-e.*

apicultór,-oáre s.m. și f. Specialist în apicultură; persoană care se ocupă cu apicultura; (pop.) stupar. – Pl. *apicultori, -oare.*

apicultúră s.f. Creșterea și îngrijirea rațională a albinelor; albinărit, stupărit. – G.-D. *apiculturii,* neart. *apiculturi.*

aplaná vb.I tr. A liniști un conflict, o neînțelegere. – Sil. *a-pla-*. Ind.pr. *aplanez.*

aplaudá vb.I tr. și intr. A-și manifesta, prin aplauze, aprobarea, entuziasmul pentru cineva sau ceva. – Sil. *a-pla-u-*. Ind.pr. *apláud.*

apláuze s.f.pl. Bătăi repetate din palme, în semn de aprobare, de mulțumire, de entuziasm. – Sil. *a-pla-u-*.

aplecá vb.I tr. și refl. **1.** A (se) îndoi, a (se) pleca spre pământ. **2.** (Fig.) A (se) supune. • *A i se ~* = a căpăta o indigestie; a i se face greață. – Sil. *a-ple-*. Ind.pr. *aplécc.*

aplecáre s.f. Înclinație, predispoziție. – Sil. *a-ple-*. Pl. *aplecări.*

aplicá vb.I tr. **1.** A pune un lucru peste altul, făcând să adere. **2.** A pune în practică. – Sil. *a-pli-*. Ind.pr. *aplíc.*

aplicatív,-ă adj. (Despre științe) Ale căror rezultate pot fi întrebuințate în practică. – Sil. *a-pli-*. Pl. *aplicativi,-e.*

aplicáție s.f. **1.** Ceea ce se aplică (**1**) pe ceva. **2.** Aptitudine. **3.** Expunere scrisă adresată unei instituții, unei autorități în care se formulează o cerere. – Sil. *a-pli-ca-ți-e.* G.-D. *aplicației.* Pl. *aplicații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

aplícă s.f. Corp de iluminat fixat pe perete. – Sil. *a-pli-*. Pl. *aplice.*

aplómb s.n. Atitudine îndrăzneață (nejustificată). – Sil. *a-plomb.*

apocalíps s.n. Viziune asupra sfârșitului lumii, descrisă în Noul Testament. – Var. **apocalípsă** s.f.

apocalíptic,-ă adj. Care se referă la apocalips; (p.ext.) înspăimântător, sinistru. – Pl. *apocaliptici,-ce.*

apocríf,-ă adj. (Și substantivat, n.) (Scriere religioasă) care nu figurează în canoanele Sfintei Scripturi. ▸ (Despre scrieri) Atribuit altui autor decât celui adevărat; neautentic. – Sil. *-po-crif.* Pl. *apocrifi,-e.*

apód,-ă adj. (Despre unele animale) Lipsit de picioare. – Pl. *apozi,-de.*

apofíză s.f. (Anat.) Parte proeminentă a unui os. – Pl. *apofize.*

apogéu s.n. **1.** Punctul cel mai îndepărtat de Pământ de pe orbita unui astru. **2.** Punct culminant. – Pl. *apogee,* sil. *-ge-e,* scris nu *-geie.*

apói adv. **1.** După aceea. **2.** Pe lângă asta; în plus. **3.** În cazul acesta. • *De joi până mai* (*de-*)*~* = mereu, la nesfârșit; fără termen fix.

apolític,-ă adj. Care nu are legătură cu politica. – Pl. *apolitici,-ce.*

apologét s.m. **1.** Gânditor sau scriitor din primele secole ale erei noastre, care apără doctrina creștinismului. **2.** Persoană care laudă (exagerat) meritele cuiva sau a ceva. – Pl. *apologeți.*

apologíe s.f. Elogiu (exagerat); scriere sau discurs în apărarea sau slăvirea unei cauze, a unei credințe etc. – G.-D. *apologiei.* Pl. *apologii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

apoplexíe s.f. Pierdere instantanee a cunoștinței și a posibilității de mișcare, cauzată de o hemoragie cerebrală; (pop.) dambla. – Sil. *-po-ple-.* G.-D. *apoplexiei.* Pl. *apoplexii,* art. *-xiile,* sil. *-xi-i-.*

apórt s.n. Contribuția cuiva la o acțiune comună. – Pl. *aporturi.*

após,-oásă adj. Care conține (prea multă) apă; care seamănă cu apa. – Pl. *apoși,-oase.*

apóstol s.m. **1.** Fiecare dintre cei doisprezece discipoli ai lui Iisus Hristos. **2.** Carte de cult care cuprinde faptele apostolilor (**1**) și scrisorile lor. – Pl. *apostoli.*

apostolát s.n. **1.** Misiunea de apostol (**1**). **2.** Misiune grea, asumată voluntar și îndeplinită cu abnegație. – Pl. *apostolate.*

apostólic,-ă adj. **1.** Care aparține apostolilor, care se referă la apostoli. **2.** Care emană de la papă. – Pl. *apostolici,-ce.*

apostróf s.n. Semn ortografic în formă de virgulă, care indică dispariția accidentală în rostire a unor sunete. – Sil. *-pos-trof.* Pl. *apostrofuri.*

apostrofá vb.I tr. A mustra aspru, pe neașteptate. – Sil. *-pos-tro-.* Ind.pr. *apostrofez.*

apotémă s.f. (Geom.) **1.** Segment de dreaptă care unește centrul unui poligon regulat cu mijlocul oricărei laturi. **2.** Segment de dreaptă care unește vârful unei piramide regulate cu mijlocul oricărei laturi a bazei ei. – Pl. *apoteme.*

apoteóză s.f. Ceremonie de divinizare a unei personalități în antichitate; (azi) glorificare, preamărire. – Sil. *-te-o-.* Pl. *apoteoze.*

apozíție s.f. (Gram.) Atribut substantival în cazul nominativ sau în același caz cu substantivul

determinat. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *apoziției.* Pl. *apoziții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

apreciá vb.I tr. **1.** A determina prețul sau valoarea unui lucru; a stima, a prețui. **2.** A socoti, a considera (că...). – Sil. *a-pre-ci-a.* Ind.pr. pers.1 *apreciez,* pers.3 *apreciază*; ger. *apreciind*, sil. *-ci-ind.*

apreciábil,-ă adj. (Destul de) mare, (de) mult etc. – Sil. *a-pre-ci-a-.* Pl. *apreciabili,-e.*

aprét s.n. **1.** Scroboeală. **2.** Strat de protecție și de lustru care se aplică pe fața pieilor tăbăcite. – Sil. *a-pret.* Pl. *apreturi.*

apretá vb.I tr. **1.** A scrobi. **2.** A trata cu apret (**2**). – Sil. *a-pre-.* Ind.pr. *apretez.*

áprig,-ă adj. **1.** Iute, nestăpânit. **2.** Aspru, înverșunat. – Sil. *a-prig.* – Pl. *aprigi,-ge.*

aprílie s.m. A patra lună a anului; (pop.) prier. Sil. *a-pri-li-e.* G.-D. *lui aprilie.* Scris abr. *apr.*

aprínde vb.III. **1.** Tr. A face să ardă. ▸ A face să lumineze. **2.** Refl. A începe să ardă. **3.** Refl. (Fig.) A se înflăcăra. **4.** Refl. A se înroși la față. – Sil. *a-prin-.* Ind.pr. *aprínd,* pf.s. *aprinsei*; ger. *aprinzând*; part. *aprins.*

apríndere s.f. **1.** Acțiunea de a (se) aprinde. **2.** (La motoarele termice) Începerea arderii combustibilului în camera de combustie. **3.** *~ de plămâni* = congestie pulmonară. – Sil. *a-prin-.* Pl. *aprinderi.*

apríns,-ă adj. (Despre culori) Viu, puternic. – Sil. *a-prins.* Pl. *aprinși,-se.*

aprióric,-ă adj. Anterior experienței. – Sil. *a-pri-o-.* Pl. *apriorici,-ce.*

aproápe adv., s.m. **1.** Adv. La mică distanță. **2.** Adv. La un interval mic de timp. **3.** Adv. Aproximativ. ▸ Gata-gata, cât pe-aci. **4.** S.m. sg. art. Semenul cuiva. – Sil. *a-proa-.* S.m. art. *aproapele.*

aprobá vb.I tr. A accepta ceva ca bun, necesar etc.; a-și exprima consimțământul. – Sil. *a-pro-.* Ind.pr. *aprób.*

aprobáre s.f. Act (verbal sau scris) prin care se aprobă ceva. – Sil. *a-pro-.* Pl. *aprobări.*

aprofundá vb.I tr. A cerceta temeinic. – Sil. *a-pro-.* Ind.pr. *aprofundez.*

apropiá vb.I. **1.** Tr. A (a)duce (un lucru) aproape de altul. **2.** Refl. A veni (mai) aproape. **3.** Refl. A ajunge aproape de un anumit moment. – Sil. *a-pro-pi-a.* Ind. pr. pers.1 și 2 *aprópii*; ger. *apropiind*, sil. *-pi-ind.* Par. *apropria.*

apropiére s.f. Acțiunea de a (se) apropia. • *Prin* (sau *în*) *~* = (pe) aproape. – Sil. *a-pro-pi-e-.* Pl. *apropieri.*

apropó adv., s.n. **1.** Adv. Fiind vorba de asta, bine că mi-am amintit. **2.** S.n. Aluzie răutăcioasă. – Sil. *a-pro-.* S.n.art. *apropoul.* Pl. *apropouri.* Var. **apropoú** adv., s.n.

apropriá vb.I tr. A-și însuși un lucru străin. – Sil. *a-pro-pri-a.* Ind.pr.pers.1 *apropriez,* pers.3 *apropriază*; ger. *apropriind,* sil. *-pri-ind.* Par. *apropia.*

aprovizioná vb.I tr. și refl. A(-și) procura din timp cele necesare (traiului). – Sil. *a-pro-vi-zi-o-.* Ind.pr. *aprovizionez.*

aproximatív,-ă adj., adv. (Care este) în oarecare măsură (așa). – Sil. *a-pro-.*

aproximáție s.f. Apreciere aproximativă. – Sil. *a-pro-...-ți-e.* G.-D. *aproximației.* Pl. *aproximații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

apt,-ă adj. Potrivit (pentru... sau să...). – Pl. *apți,-te.*

aptitúdine s.f. Însușire naturală individuală, care asigură reușita într-o activitate umană; aplicație. – Pl. *aptitudini.*

apucá vb.I. **1.** Tr. A prinde cu mâna; a lua repede ce are la îndemână. **2.** Refl. A se agăța de ceva. **3.** Tr. A ajunge, a reuși să... **4.** Refl. A începe să facă ceva. **5.** Intr. A se angaja într-o direcție, pe un drum. • *Care pe unde apucă* = care pe unde nimerește. *Ce te-a apucat?* se spune, în semn de mirare sau de nemulțumire, când cineva face ceva nepotrivit. – Ind.pr. *apúc.*

apucătúră s.f. Deprindere rea. – Pl. *apucături.*

apúne vb.III intr. (Despre aștri) A dispărea sub orizont; a asfinți, a scăpăta. – Ind.pr. pers.3 *apúne*; part. *apus.*

apús s.n. **1.** Coborârea unui astru sub orizont; momentul când apune Soarele (sau alt astru); asfințit. ▸ (Fig.) Declin, decădere, dispariție. **2.** Vest (**1**). – Pl. **1** *apusuri.*

apuseán,-ă adj. **1.** Vestic. **2.** Occidental (**2**). – Pl. *apuseni,-e.*

ar s.m. Unitate de măsură pentru suprafețe de teren, egală cu 100 m**2**. – Pl. *ari.*

ará vb.I tr. A tăia și a întoarce pământul cu plugul. – Ind.pr. *ar.*

aráb,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană aparținând unuia dintre popoarele semitice din Orientul Apropiat sau din nordul Africii. **2.** Adj. Referitor la arab (**1**), care ține de arab. **3.** Adj. *Cifră ~ă* = simbol grafic reprezentând unul dintre elementele sistemului de numerație cel mai utilizat (zecimal). – Pl. *arabi,-e.*

arábil,-ă adj. (Despre pământ) Bun pentru arat și cultivat. – Pl. *arabili,-e.*

arác s.m. Par lung folosit pentru susținerea viței de vie, a fasolei etc. – Pl. *araci.*

aragáz s.n. **1.** Gaz petrolier lichefiat, folosit drept combustibil. **2.** Mașină de gătit, care folosește astfel de combustibil. – Pl. **2** *aragaze,* nu *aragazuri.*

arahídă s.f. Plantă tropicală cu fructul comestibil, format în sol, bogat în grăsimi și proteine; alună de pământ (sau americană). – Pl. *arahide.*

arámă s.f. Cupru. • *A-și da arama pe față* = a arăta adevăratul caracter, partea ascunsă a firii sale. – G.-D. *aramei,* neart. *arame.* Pl. *arămuri* „obiecte". Par. *alamă.*

aranjá vb.I. **1.** Tr. A pune (în) ordine; a aduce în stare de funcționare. ▸ Tr. și refl. A(-și) potrivi ținuta exterioară. **2.** Tr. A conveni cu cineva asupra unei acțiuni, a unei afaceri etc. **3.** Refl. A-și face o situație. – Ind.pr.pers.1 *aranjez,* pers.3 *aranjează,* pers.4 *aranjăm.*

aranjamént s.n. **1.** Înțelegere, învoială. **2.** Prelucrare a unei teme muzicale pentru voce sau pentru instrumente. – Pl. *aranjamente.*

aráreori adv. (Rar) Rareori.– Sil. *-re-ori.*

arămíu,-íe adj. De culoarea aramei. – Pl. *arămii.*

arătá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) expune privirii cuiva. **2.** Tr. A indica printr-un gest pe cineva sau ceva. **3.** Tr. A-i demonstra cuiva ceva, a-l învăța ceva pe cineva. **4.** Tr. și refl. A (se) manifesta, a (se) exterioriza. **5.** Tr. A indica orele, o direcție, o măsură etc. • *A ~ bine* (sau *nău*) = a avea o înfățișare sănătoasă (sau bolnăvicioasă). – Ind.pr. *arát.*

arătáre s.f. Stafie, fantomă. ▸ Halucinație. – Pl. *arătări.*

arătătór s.n. Degetul al doilea de la mână (cu care se arată). – Pl. *arătătoare.*

arătós,-oásă adj. Frumos, chipeș; impunător. – Pl. *arătoși,-oase.*

arătúră s.f. Teren arat. – Pl. *arături.*

arbitrá vb.I tr. **1.** A soluționa un litigiu în calitate de arbitru (**1**). **2.** A conduce o competiție sportivă în calitate de arbitru (**2**). – Sil. *-bi-tra.* Ind.pr. *arbitrez.*

arbitrál,-ă adj. (Jur.) Hotărât de arbitru. ▸ Alcătuit din arbitri. – Sil. *-bi-tral.* Pl. *arbitrali,-e.* Par. *arbitrar.*

arbitrár,-ă adj. Făcut după bunul plac, nesocotind voința și drepturile altora. – Sil. *-bi-trar.* Pl. *arbitrari,-e.* Par. *arbitral.*

arbítru s.m. **1.** (Jur.) Persoană desemnată de părți să rezolve un litigiu. **2.** Persoană care conduce o competiție sportivă. – Sil. *-bi-tru.* Pl. *arbitri,* art. *-trii.*

arborá vb.I tr. A înălța pavilionul pe catargul unei nave sau un steag pe o clădire. ▸ (Fig.) A afișa ostentativ o anumită ținută, o anumită atitudine etc. – Ind.pr. *arborez.*

árbore s.m. **1.** Denumire generică dată plantelor lemnoase înalte (de peste 7 m), alcătuite dintr-o tulpină și o coroană ramificată; copac. **2.** ~ *gene-*

alogic = reprezentare grafică a descendenței unei familii. **3.** Organ de mașină care, prin rotire în jurul axei sale, transmite o mișcare. – Nu *arbor.* Pl. *arbori.*

arborescént,-ă adj. (Despre plante) Cu aspectul unui arbore (**1**). – Pl. *arborescenți, -te.*

arborét s.n. Porțiune de pădure cu vegetație omogenă. – Pl. *arborete.*

arborícol,-ă adj. (Despre vietăți) Care trăiește în arbori (**1**). – Pl. *arboricoli,-e.*

arbúst s.m. Plantă lemnoasă, ramificată, sub formă de tufă. – Pl. *arbuști.*

arc s.n. **1.** Armă primitivă pentru aruncat săgeți. **2.** (Mat.) Porțiune dintr-o curbă. **3.** (Arh.) Element decorativ și de rezistență, de formă curbă, care leagă între ele două ziduri, două coloane etc. ▹ *~ de triumf* = monument ridicat în amintirea unor fapte importante sau a unor persoane ilustre. **4.** (Tehn.) Resort elastic de oțel folosit la amortizarea șocurilor. **5.** *~ electric* (sau *voltaic*) = descărcare electrică între doi electrozi. • *Parcă ar fi pe ~uri,* se spune despre o persoană sprintenă, suplă. – Pl. **1,3,4,5** *arcuri*, **2** *arce.*

arcádă s.f. **1.** Deschizătură în formă de arc (**3**) la o construcție. **2.** Structură anatomică în formă de arc (**3**). *Arcada ochiului*. – Pl. *arcade.*

arcán s.n. Laț pentru prinderea cailor. • *A prinde pe cineva cu ~ul* = a-l lua și a-l duce cu forța. – Pl. *arcane.*

árcă s.f. (Rar) Corabie. – Pl. *arce.*

archebúză s.f. Armă de foc din Evul Mediu. – Pl. *archebuze.*

árctic,-ă adj. Situat la Polul Nord sau în regiunea acestuia. – Sil. *arc-tic.* Pl. *arctici, -ce.*

arcuí vb.IV tr. și refl. A (se) îndoi în formă de arc (**1**). – Ind.pr. *arcuiesc,* pf.s. *arcuii.*

arcúș s.n. Vergea de lemn între capetele căreia sunt întinse fire de păr de cal, cu care se produc sunete la instrumentele cu coarde. – Pl. *arcușuri.*

árde vb.III. **1.** Intr. (Despre foc) A fi aprins; (despre obiecte) a se mistui prin foc. **2.** Tr. A distruge ceva prin foc. ▸ A strica o mâncare expunând-o prea mult la foc. **3.** Tr. A expune acțiunii focului (cărămidă, ceramică etc.). **4.** Intr. A se consuma dând lumină; (p.ext.) a lumina. **5.** Intr. A dogori. ▸ (Despre oameni) A avea febră. **6.** Refl. A suferi o durere atingând un obiect fierbinte. ▸ (Fig.) A se păcăli, a se înșela. • *A ~ cu fierul roșu* = **a)** a face unui animal un semn distinctiv cu un fier înroșit; **b)** a stigmatiza, a înfiera pe cineva. *A-i ~ cuiva de ceva* = a simți o dorință (arzătoare); a avea chef de... *A-l ~ ceva la degete* = a avea ceva foarte presant, urgent de rezolvat. – Ind.pr.pers.1 *ard,* pers.2 *arzi,* pf.s.pers.1 *arsei,* pers.4 *arserăm*; cj.pers.3 *să ardă* (și pop. *să arză* în imprecația *arză-l focul*); imper. pers.2 tr. *arde,* intr. *arzi*; ger. *arzând*; part. *ars.*

ardéi s.m. Plantă anuală care produce fructe bace comestibile, verzi, roșii sau galbene; fructul acestei plante. • *A-i da cuiva cu ~ pe la nas* = a-l întârâta, a-l irita. – Pl. *ardei.*

ardeiá vb.I tr. A condimenta o mâncare cu (mult) ardei iute. – Sil. *-de-ia.* Ind.pr.pers.1 *ardeiez,* pers.3 *ardeiază.*

ardént,-ă adj. (Livr.) Pasionat, înfocat. – Pl. *ardenți, -te.*

árdere s.f. **1.** Faptul de a arde. **2.** (Biol.; la pl.) Proces de oxidare a substanțelor vii în cursul metabolismului. – Pl. **2** *arderi.*

ardézie s.f. Rocă argiloasă dură, sub formă de plăci, folosită la acoperișuri, pardoseli etc. – Sil. *-zi-e.* G.-D. *ardeziei.* Pl. *ardezii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

ardoáre s.f. Înflăcărare, pasiune; zel. – G.-D. *ardorii*, neart. *ardori*.

areál s.n. Suprafață de răspândire a unui fenomen, a unei specii de plante sau de animale. – Sil. *-re-al.* Pl. *areale.*

arénă s.f. **1.** Spațiu liber din centrul unui amfiteatru antic sau al unui circ modern, destinat reprezentațiilor. **2.** Teren de sport. – G.-D. *arenei.* Pl. *arene.*

arendá vb.I tr. A da sau a lua în arendă. – Ind. prez. *arendez.*

arendáș s.m. Persoană care ia în arendă. – Pl. *arendași.*

aréndă s.f. Folosire a unui bun (de obicei teren agricol) dat cuiva pe un termen limitat contra unui preț; (concr.) prețul plătit proprietarului de către arendaș. – Pl. *arende*, nu *arenzi.*

arést s.n. Deținere sub pază legală, pe termen scurt, a unei persoane; (concr.) locul deținerii. – Pl. *aresturi.*

arestá vb.I tr. A priva de libertate în baza unui mandat de arestare. – Ind.pr. *arestez.*

arestáre s.f. Acțiunea de a aresta. ▹ *Mandat de* ~ = ordin scris dat de un organ judiciar pentru privarea de libertate a unui învinuit, inculpat sau condamnat. – Pl. *arestări.*

argát s.m. Persoană angajată pentru munca grea dintr-o gospodărie, de pe o moșie etc.; slugă. – Pl. *argați.*

argăsí vb.IV tr. A tăbăci. – Ind.pr. *argăsesc,* pf.s. *argăsii.*

argeá s.f. (Pop.) Război de țesut manual. – Art. *argeaua.* Pl. *argele.*

argílă s.f. Rocă sedimentară, folosită în ceramică, la fabricarea materialelor refractare etc.; lut. – Pl. *argile.*

argínt s.n., s.m. **1.** S.n. Metal prețios, maleabil și ductil, de culoare albă-cenușie strălucitoare, foarte bun conducător de căldură și electricitate. ▹ ~ *viu* = **a)** mercur; **b)** (fig.) om iute, vioi. **2.** S.m. (La pl.) Bani (mulți). – Pl.m. *arginți*, n. *arginturi* „obiecte”.

argintărie s.f. Obiecte din argint (**1**). – G.-D. *argintăriei.* Pl. *argintării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

argintíu,-íe adj. De culoarea și strălucirea argintului (**1**). – Pl. *argintii.*

argón s.n. Element chimic din familia gazelor nobile, folosit la umplerea becurilor și a tuburilor electrice.

argonaút s.m. (În mitologia greacă) Navigator de pe corabia Argo, plecat în căutarea „lânii de aur“. – Pl. *argonauți.*

argótic,-ă adj. Care aparține argoului. – Pl. *argotici,-ce.*

argóu s.n. Limbaj convențional al unor categorii sociale (mai ales răufăcători, elevi), folosit cu scopul de a nu fi înțeles de restul societății. – Pl. *argouri.*

argumént s.n. Raționament prin care se susține, se demonstrează ceva. – Pl. *argumente.*

argumentá vb.I tr. A demonstra, a dovedi, a întări ceva cu argumente. – Ind.pr. *argumentez.*

arháic,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care aparține sau este caracteristic unor timpuri străvechi. **2.** S.n. Prima eră geologică. – Sil. *-ha-ic.* Pl.adj. *arhaici,-ce.*

arhaísm s.n. Cuvânt, formă sau expresie (foarte) veche și care nu se mai folosește astăzi. – Pl. *arhaisme.*

arhánghel s.m. Căpetenie a îngerilor. – Pl. *arhangheli.*

arheólog, -ógă s.m. și (rar) f. Specialist în arheologie. – Sil. *-he-o-.* Pl. *arheologi,-oge.*

arheologíe s.f. Știință care studiază civilizațiile vechi pe baza interpretării vestigiilor materiale. – Sil. *-he-o-.* G.-D. *arheologiei.*

arheoptérix s.m. Pasăre fosilă, cu caracteristici între reptile și păsări. – Sil. *-he-o-pte-.* Pl. *arheopterici.*

arhetíp s.n. Tip original, de bază, care servește ca model; (spec.) manuscris original (după care se fac cópii). – Pl. *arhetipuri.*

arhicunoscút,-ă adj. Foarte bine cunoscut. – Pl. *arhicunoscuți,-te.*

arhiepíscop s.m. Titlu dat unui episcop al unei eparhii importante. – Sil. *-hi-e-.* Pl. *arhiepiscopi.*

arhiereú s.m. Denumire generică dată gradelor superioare ale clerului; ierarh. – Sil. *-hi-e-.* Pl. *arhierei.*

arhimandrít s.m. Titlu dat stareţului unei mănăstiri mari sau unor călugări ortodocşi. – Sil. *-man-drit.* Pl. *arhimandriţi.*

arhipelág s.n. Grup de insule dintr-o mare sau dintr-un ocean. – Pl. *arhipelaguri.*

arhiplín,-ă adj. Peste măsură de plin. – Sil. *-hi-plin.* Pl. *arhiplini,-e.*

arhitéct,-ă s.m. şi f. Specialist în arhitectură (**1**). – Pl. *arhitecţi,-te.*

arhitectónic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care ţine de arhitectură; arhitectural. **2.** S.f. Arhitectură (**2**). – Pl. adj. *arhitectonici,-ce*; s.f. G.-D. *arhitectonicii,* neart. *arhitectonici.*

arhitecturál,-ă adj. Arhitectonic (**1**). – Pl. *arhitecturali,-e.*

arhitectúră s.f. **1.** Ştiinţa şi arta de a proiecta şi a realiza clădiri sau alte construcţii. **2.** Îmbinare artistică a elementelor unei construcţii; arhitectonică. – G.-D. *arhitecturii.*

arhitrávă s.f. Element de construcţie care constituie partea inferioară a antablamentului. – Sil. *-hi-tra-.* Pl. *arhitrave.*

arhivár s.m. Funcţionar care clasează şi păstrează actele şi documentele dintr-o arhivă. – Pl. *arhivari.*

arhívă s.f. **1.** Totalitatea actelor şi a documentelor privitoare la o instituţie, la o localitate etc. **2.** Instituţie sau serviciu care păstrează arhiva (**1**). – Pl. *arhive.*

arhivíst,-ă s.m. şi f. Specialist în arhivistică. – Pl. *arhivişti,-ste.* Par. *arivist.*

arhivístică s.f. Ştiinţă auxiliară istoriei, care se ocupă cu sistematizarea şi conservarea arhivelor (**1**). – G.-D. *arhivisticii,* neart. *arhivistici.*

arhondaríc s.n. Partea dintr-o mănăstire rezervată găzduirii oaspeţilor. – Pl. *arhondarice, arhondaricuri.*

aríci s.m. Mamifer insectivor cu botul ascuţit şi cu corpul acoperit de ţepi. – Pl. *arici.*

aríd,-ă adj. (Despre pământ) Uscat, sterp. – Pl. *arizi,-de.*

árie1 s.f. Loc în care se treieră cerealele. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *ariei.* Pl. *arii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

árie2 s.f. **1.** (Mat.) Măsură a unei suprafeţe mărginite de o figură geometrică plană. **2.** Zonă de răspândire a unui fenomen dat. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *ariei.* Pl. *arii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

árie3 s.f. Bucată muzicală, în special vocală, executată de un solist. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *ariei.* Pl. *arii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

arieráte s.f.pl. Datorii, impozite etc. restante. – Sil. *-ri-e-.* Pl. *arierate.*

ariergárdă s.f. Unitate militară care se deplasează în urma forţelor principale, ca element de siguranţă. – Sil. *-ri-er-.* Pl. *ariergărzi.*

arín s.m. Arbore sau arbust cu flori grupate în amenţi. – Pl. *arini.*

aripát,-ă adj. (Despre fructe şi seminţe) Prevăzut cu un apendice în formă de aripă (ex. la frasin). – Pl. *aripaţi,-te.*

áripă s.f. **1.** Organ de zbor la păsări, la unele insecte şi la unele mamifere. **2.** (Iht.) Înotătoare (**2**). **3.** Organ de sustentaţie al unui avion. **4.** Extremitate a unei construcţii, a unei clădiri etc. **5.** Grupare cu o anumită orientare politică din cadrul unei organizaţii, al unui partid. • *A căpăta* (sau *a prinde*) *aripi* = a începe să se descurce singur, a prinde curaj, a deveni independent. *A-l lua pe cineva sub aripa sa* = a-l proteja. – Acc. nu *arípă.* Pl. *aripi.*

aristocrát,-ă s.m. şi f. Persoană care aparţine aristocraţiei. – Sil. *-to-crat.* Pl. *aristocraţi,-te.*

aristocrátic,-ă adj. Care aparţine aristocraţiei, referitor la aristocraţie. – Sil. *-to-cra-.* Pl. *aristocratici,-ce.*

aristocraţíe s.f. Pătură socială privilegiată prin origine, prin bogăţie etc. – Sil. *-to-cra-.* G.-D. *aristocraţiei.* Pl. *aristocraţii,* art. *-ţiile,* sil. *-ţi-i-.*

aritmétic,-ă s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a matematicii care se ocupă cu studiul proprietăţilor elementare ale numerelor raţionale şi cu operaţiile referitoare la ele. **2.** Adj. Care se referă la aritmetică (**1**), bazat

pe aritmetică. – G.-D. s.f. *aritmeticii.* Pl.adj. *aritmetici,-ce.*

aritmíe s.f. (Med.) Neregularitate a ritmului cardiac. – G.-D. *aritmiei,* neart. *aritmii.*

arivíst,-ă s.m. și f. Persoană care caută să parvină (**1**) cu orice preț. – Pl. *arivişti,-ste.* Par. *arhivist.*

arlechín s.m. Personaj comic din vechea comedie italiană. – Pl. *arlechini.*

armá vb.I tr. **1.** A manipula mecanismul de aprindere al unei arme de foc în vederea acționării percutorului. **2.** A echipa o navă cu cele necesare navigației. **3.** A fixa o armătură (**2**). – Ind.pr. *armez.*

armaménț s.n. Totalitatea mijloacelor tehnice de luptă ale unei unități militare, ale unei categorii de trupe etc. – Pl. *armamente.*

armát,-ă adj. **1.** Înarmat. *Forțele armate ale țării.* **2.** (Despre conflicte) Însoțit de acțiuni militare. **3.** Prevăzut cu armătură (**1**). *Beton armat.* – Pl. *armați,-te.*

armátă s.f. **1.** Totalitatea forțelor armate (**1**) ale unui stat; mare unitate militară, unitate militară în general; (înv. și pop.) oaste, oștire. **2.** (Fig.) Colectivitate care acționează pentru atingerea unui scop comun. – Pl. *armate.*

armatór s.m. Persoană sau companie care armează (**2**) o navă; proprietar de nave. – Pl. *armatori.*

ármă s.f. **1.** Obiect sau mașină care se folosește pentru atac sau pentru apărare, la vânat, la tir etc. ▹ ~ *de foc* = armă care folosește pulbere explozivă pentru aruncarea proiectilului. ~ *albă* = armă care rănește cu vârful sau prin tăiere. **2.** Categorie de trupe specializate și dotate pentru un anumit fel de luptă. **3.** (Fig.) Mijloc de luptă pe planul ideilor. • *A depune armele* = a se declara învins, a ceda. *A fi* (sau *a se afla*) *sub arme* = a presta serviciul militar, a face armata. – Pl. *arme.*

armăsár s.m. Cal mascul necastrat, destinat reproducerii. – Pl. *armăsari.*

armătúră s.f. **1.** Ansamblul elementelor de susținere a unei galerii de mină, a unui tunel etc. **2.** Totalitatea pieselor de oțel fixate în beton pentru a-i mări rezistența. – Pl. *armături.*

armeán,-ă s.m. și f.,adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune pe teritoriul Armeniei. **2.** Adj. Care aparține Armeniei sau populației sale, privitor la Armenia sau la populația sa. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de armeni (**1**). – Sil. *-mean.* Pl. *armeni,-e.*

armínden s.m. Numele popular al zilei de 1 mai; sărbătoare populară ținută la această dată. – Scris cu majusculă. Pl. *armindeni.*

armistíțiu s.n. Acord de încetare temporară a ostilităților militare, încheiat între părțile beligerante. – Sil. *-ți-u,* pr. *-țiu.* Pl. *armistiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

armónică s.f. Instrument muzical portabil, asemănător acordeonului, acționat prin butoane. – Nu *harmonică.* Pl. *armonici.*

armoníe s.f. **1.** Concordanță între părțile unui întreg. ▸ (Fig.) Bună înțelegere între oameni. **2.** (Muz.) Îmbinare melodioasă a mai multor sunete. – G.-D. *armoniei.* Pl. *armonii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

armoniós,-oásă adj. Care se caracterizează prin armonie. – Sil. *-ni-os.* Pl. *armonioși, -oase.*

armonizá vb.I tr. și refl. A face să fie sau a deveni armonios. – Ind.pr. *armonizez.*

armúră s.f. Îmbrăcăminte metalică purtată de războinicii din antichitate și cei din Evul Mediu pentru protecția corpului. – Pl. *armuri.*

armuriér s.m. Persoană care fabrică, repară sau vinde arme. – Sil. *-ri-er.* Pl. *armurieri.*

arníci s.n. Fir de bumbac răsucit, folosit la cusăturile țărănești. – Pl. *arniciuri* „feluri".

arogá vb.I tr. A-și atribui cu de la sine putere o calitate, un drept. – Ind.pr.pers.1 *aróg,* pers.3 *arógă*; cj.pers.3 *să aróge.*

arogánță s.f. Comportament sfidător; mândrie disprețuitoare. – G.-D. *aroganței,* neart. *aroganțe.*

aromát,-ă adj. Cu aromă. – Pl. *aromați,-te.*

aromátic,-ă adj. Care răspândește aromă. – Pl. *aromatici,-ce.*

aromatizá vb.I tr. A da un miros sau un gust plăcut unei substanțe cu ajutorul substanțelor aromate. – Pl. *aromatizez.*

arómă s.f. Miros și gust plăcut al unor substanțe (comestibile). – Pl. *arome.*

aromân,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația românească stabilită înainte de secolul 10 în sudul Peninsulei Balcanice; macedoromân. **2.** Adj. Care se referă la aromâni (**1**). ▸ (Substantivat, f.) Dialect al limbii române vorbit de aromâni. – Pl. *aromâni,-e.*

arpacáș s.n. Produs alimentar obținut prin decorticarea boabelor de grâu, de orz sau de mei. – Pl. *arpacașuri* „sorturi".

arpagíc s.m. Ceapă mică obținută din sămânță și care, sădită, produce ceapa obișnuită. – Nu *arpagică.*

arpégiu s.n. (Muz.) Executare succesivă a notelor unui acord. – Sil. *-giu,* pr. *-gĭu.* Pl. *arpegii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

ars,-ă adj. **1.** Înnegrit de foc; (despre oameni) cu pielea înroșită și bășicată de soare. **2.** (Fig.; despre inimă, suflet) Zdrobit, distrus. • *A sări* (*ca*) *~* = a sări repede (de surprindere, de spaimă, de indignare). – Pl. *arși,-se.*

arsén s.n. Metaloid ai cărui compuși sunt folosiți în medicină și ca raticid.

arsenál s.n. Întreprindere militară în care se repară armamentul. – Pl. *arsenale.*

arsénic s.n. Pulbere fină, albă, toxică, folosită ca raticid; (pop.) șoricioaică.

arsúră s.f. **1.** Rană produsă de foc, de un agent chimic. **2.** Senzație de uscăciune și usturime provocată de sete, de o boală etc. – Pl. *arsuri.*

árșiță s.f. Caniculă. – Acc. nu *arșíță.* Pl. *arșițe.*

ártă s.f. **1.** Activitate umană care are drept scop crearea unor valori estetice; totalitatea operelor care aparțin acestei activități. **2.** Îndeletnicire care cere anumite cunoștințe, pricepere și îndemânare. • *De dragul artei* = în mod dezinteresat; gratis. – Pl. *arte.*

artéră s.f. **1.** Vas sangvin prin care circulă sângele de la inimă spre organe și țesuturi. **2.** Cale importantă de comunicație rutieră. – Pl. *artere.*

arterioscleróză s.f. (Med.) Îngroșare și sclerozare a pereților arterelor. – Sil. *-ri-o-scle-.* G.-D. *arteriosclerozei.*

arterítă s.f. (Med.) Inflamare a arterelor. – Pl. *arterite.* Par. *artrită.*

artezián,-ă adj., s.f. (Fântână sau izvor) din care apa țâșnește cu presiune. – Sil. *-zi-an.* Pl. *arteziene*, sil. *-zi-e-.*

artícol s.n. **1.** (Gram.) Parte de vorbire flexibilă care se alătură unui substantiv (sau unui echivalent al său) pentru a individualiza obiectul desemnat de acesta. **2.** Diviziune marcată printr-un număr de ordine într-un act normativ, într-un buget etc. **3.** Expunere scrisă într-o publicație periodică. **4.** Sortiment de obiecte puse în vânzare. – Pl. *articole.*

articulá vb.I. **1.** Tr. A emite un sunet distinct cu ajutorul organelor vorbirii. **2.** Tr. (Gram.) A alătura un articol unui substantiv (sau unui echivalent al său). **3.** Refl. (Despre oase, despre elementele unui sistem tehnic etc.) A se lega prin articulații. – Ind.pr. *articulez.*

articulár,-ă adj. Care se referă la articulațiile corpului. – Pl. *articulari,-e.*

articulație s.f. Legătură între două sau mai multe oase; (tehn.) legătură între două corpuri solide, care permite mișcarea relativă a acestora; încheietură. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *articulației.* Pl. *articulații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

artificiál,-ă adj. **1.** Care imită produsul natural. **2.** (Și adverbial) Convențional, prefăcut. – Sil. *-ci-al.* Pl. *artificiali,-e.*

artificiér s.m. Specialist în manipularea explozivilor, în producerea exploziilor. – Sil. *-ci-er.* Pl. *artificieri.*

artifíciu s.n. **1.** Procedeu ingenios folosit pentru a modifica sau a împodobi un obiect. **2.** (La pl.) Amestec de substanțe chimice și carburanți folosit la semnalizări luminoase. – Sil. *-ciu,* pr. *-cĭu.* Pl. *artificii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

artilérie s.f. Armament (tunuri, obuziere etc.) cu care se aruncă proiectile grele la distanță; parte a armatei care folosește astfel de armament. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *artileriei.* Pl. *artilerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

artileríst s.m. Militar dintr-o unitate de artilerie. – Pl. *artileriști.*

artíst,-ă s.m. și f. Persoană care s-a dedicat artei (**1**); (p.restr.) actor. – Pl. *artiști,-ste.*

artístic,-ă adj. Care se referă la artă (**1**), care aparține artei; (și adverbial) executat cu artă. – Pl. *artistici,-ce.*

artizán s.m. **1.** Persoană care execută obiecte de artizanat. **2.** Fig. Autor al unui lucru, cauză a ceva. – Pl. *artizani.*

artizanál,-ă adj. Făcut de artizani (**1**) sau care se referă la artizanat (**1**). – Pl. *artizanali,-e.*

artizanát s.n. **1.** Meserie practicată cu artă. ▹ *Obiect de ~* = obiect executat cu artă de către meșteșugari. **2.** Magazin în care se vând obiecte de artizanat. – Pl. **2** *artizanate.*

artrítă s.f. (Med.) Inflamare a articulațiilor. – Sil. *ar-tri-.* Pl. *artrite.* Par. *arterită.*

artropóde s.f.pl. Încrengătură de animale nevertebrate, cu corpul format din segmente articulate și schelet extern chitinos (ex. cărăbușul). – Sil. *ar-tro-.*

artróză s.f. Boală cronică și degenerativă, de natură reumatică, a cartilagiului articular. – Sil. *ar-tro-.* Pl. *artroze.*

arțág s.n. (Pop. și fam.) Pornire spre ceartă. – Nu *harțag.* Pl. *arțaguri.*

arțár s.m. Denumire generică a unor arbori și arbuști cu lemnul alb și rezistent (ex. paltinul). – Pl. *arțari.*

arțăgós,-oásă adj. (Pop. și fam.) Pornit spre ceartă. – Pl. *arțăgoși,-oase.*

aruncá vb.I. **1.** Tr. A face ca, printr-o mișcare bruscă, ceva să ajungă la o distanță oarecare; a azvârli, a zvârli. **2.** Tr. A îndepărta (un lucru rău sau nefolositor). **3.** Intr. A da cu ceva în cineva. **4.** Refl. A se lăsa să cadă (de la înălțime); a se repezi, a se năpusti. • *A ~ ceva în aer* = a distruge ceva cu ajutorul unui exploziv. *A se ~ în partea cuiva* = a semăna la chip sau la fire cu cineva (din familie). *A-și ~ ochii* sau *a ~ o privire* = a privi repede, în treacăt; a cerceta sumar. – Ind.pr. *arúnc.*

aruncătúră s.f. Acțiunea de a (se) arunca; azvârlitură, zvârlitură. • *La o ~ de băț* = foarte aproape. – Pl. *aruncături.*

arvúnă s.f. (Pop.) Acont. – Pl. *arvune.*

arzătór,-oáre adj., s.n. **1.** Adj. Care arde; fierbinte. **2.** Adj. (Fig.) Deosebit (de mare, de important), intens, puternic; urgent. **3.** S.n. Dispozitiv folosit la amestecarea unui combustibil cu aerul necesar arderii. – Pl. *arzători, -oare.*

as s.m. **1.** Carte de joc având cea mai mare valoare între cărțile de aceeași culoare. **2.** (Fig.) Persoană care se distinge în mod deosebit într-un anumit domeniu. – Pl. *ași.*

asált s.n. (Mil.) Atac decisiv asupra unei poziții (fortificații) inamice. – Pl. *asalturi.*

asaltá vb.I tr. **1.** (Mil.) A da un asalt. **2.** (Fig.) A copleși cu insistențe, rugăminți etc. – Ind.pr. *asaltez.*

asamblá vb.I tr. A reuni într-un sistem tehnic elementele componente. – Nu *ansambla.* Sil. *-sam-bla.* Ind.pr. *asamblez.*

asaná vb.I tr. A înlătura surplusul de apă dintr-o regiune, prin lucrări hidrotehnice. – Ind. pr. *asanez.*

asasín,-ă s.m. și f. Persoană care comite un asasinat. – Pl. *asasini,-e.*

asasiná vb.I tr. A omorî cu premeditare (o persoană). – Ind.pr. *asasinez.*

asasinát s.n. Omor cu premeditare. – Pl. *asasinate.*

ascendént,-ă adj., s. **1.** Adj. Care urcă; care progresează. **2.** S.m. și f. Rudă în linie dreaptă dintr-o generație anterioară. **3.** S.n. Influență, autoritate (morală) asupra cuiva. – Pl. **1,2** *ascendenți,-te.*

ascendénță s.f. Linie de rudenie ascendentă. – Pl. *ascendențe.*

ascensiúne s.f. **1.** Mișcare de jos în sus. **2.** (Fig.) Creștere, dezvoltare, (spec.) promovare în ierarhia profesională, socială etc. – Sil. *-si-u-.* Pl. *ascensiuni.*

ascensór s.n. Cabină sau platformă acționată automat, care transportă persoane sau materiale de la un etaj la altul; lift. – Pl. *ascensoare.*

ascét,-ă s.m. și f. Adept al ascetismului. – Pl. *asceți,-te.*

ascetísm s.n. Doctrină etică sau religioasă care propovăduiește renunțarea la plăceri, cultivând o viață austeră. ▸ Mod de viață austeră.

ascultá vb.I tr. **1.** A fi atent la ceea ce se aude. **2.** A se conforma unui ordin, unui sfat, unei rugăminți etc. – Ind.pr. *ascúlt.* Par. *ausculta.*

ascultătór,-oáre adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se conformează unui sfat, unui ordin etc. **2.** S.m. și f. (Mai ales la pl.) Persoană care ascultă (**1**) o emisiune la radio, o conferință etc.; auditor. – Pl. *ascultători,-oare.*

ascúnde vb.III. **1.** Tr. și refl. A (se) așeza astfel încât să nu poată fi văzut sau găsit. **2.** Tr. (Fig.) A nu lăsa să se vadă un gând, un sentiment. – Ind.pr. *ascúnd,* pf.s. *ascunsei*; ger. *ascunzând*; part. *ascuns.*

ascúns1 s.n. *Pe* (sau *în*) ~ = în secret, pe furiș.

ascúns2,-ă adj. Care nu este descoperit sau dezvăluit. ▸ (Despre persoane) Care nu-și dezvăluie gândurile sau faptele. – Pl. *ascunși, -se.*

ascunzătoáre s.f. Loc în care se poate ascunde cineva sau ceva. – Pl. *ascunzători.*

ascuțí vb.IV. **1.** Tr. A face vârf sau muchie tăioasă unui obiect. **2.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) face mai ager, mai pătrunzător. – Ind.pr. *ascút,* pf.s. *ascuții;* imper. pers.2 *ascute.*

ascuțít,-ă adj. **1.** Cu muchie tăioasă sau cu vârf. **2.** (Fig.; despre minte) Ager; (despre simțuri) intens; (despre conflicte) înverșunat. **3.** (Despre sunete) Înalt și strident. **4.** (Mat.) *Unghi* ~ = unghi mai mic de 90°. **5.** *Accent* ~ = semn grafic plasat deasupra unei vocale în formă de bară oblică. – Pl. *ascuțiți,-te.*

ascuțitoáre s.f. Ustensilă, aparat cu care se ascut (**1**) unele obiecte. – Pl. *ascuțitori.*

aseáră adv. În seara zilei de ieri.

asediá vb.I tr. A supune unui asediu. – Sil. *-di-a.* Ind.pr.pers.1 *asediez,* pers.3 *asediază*; ger. *asediind*, sil. *-di-ind.*

asédiu s.n. Încercuire cu forțe armate a unei localități, a unei poziții fortificate etc. pentru a o cuceri. ▹ *Stare de* ~ = restrângere a libertăților publice în împrejurări excepționale (ex. război), când puterea civilă trece în mâna autorităților militare. – Sil. *-diu,* pr. *-diu.* Pl. *asedii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

aselenizá vb.I intr. (Despre vehicule cosmice) A coborî lent pe suprafața Lunii. – Ind.pr. pers.3 *aselenizează.*

asemănà vb.I. **1.** Refl. A semăna**2**. **2.** Tr. și refl. A (se) socoti la fel cu altul, a (se) situa pe același plan; a (se) asemui. – Ind.pr. *asémăn.*

asemănáre s.f. Faptul de a (se) asemăna; similitudine. • *Fără* ~ = extraordinar (de bun, de frumos etc.), incomparabil. – G.-D. *asemănării,* neart. *asemănări.*

asemănătór,-oáre adj. Care se aseamănă; asemenea. – Pl. *asemănători,-oare.*

asémenea adj. invar., adv. **1.** Adj.invar. Asemănător. **2.** Adv. În același fel, întocmai.

asemuí vb.IV tr. și refl. A (se) asemăna (**2**). – Ind. pr. *asemuiesc,* pf.s. *asemuii.*

asentiméntn s.n. Consimțământ. • *A fi în ~ul cuiva* = a fi de acord cu cineva.

aséptic,-ă adj. Fără microorganisme. – Pl. *aseptici,-ce.*

aserțiúne s.f. (Filoz.) Enunț (afirmativ sau negativ) dat ca adevărat. – Sil. *-ți-u-*. Pl. *aserțiuni*.

aserví vb.IV tr. A supune, a subjuga. – Ind.pr. *aservesc,* pf.s. *aservii*.

asexuát,-ă adj. Care nu prezintă caractere de apartenență la unul dintre sexe. – Sil. *-xu-at*. Pl. *asexuați,-te*.

asezoná vb.I tr. A pune condimente într-o mâncare. – Ind.pr. *asezonez*.

asfált s.n. Amestec de bitum cu materiale minerale, folosit la asfaltarea drumurilor; (p.ext.) drum asfaltat. – Pl. *asfalturi* „sorturi”.

asfaltá vb.I tr. A acoperi cu asfalt fundația unui drum. – Ind.pr. *asfaltez*.

asfinți vb.IV intr. (Despre aștri) A apune. – Ind. pr. pers.3 *asfințește*.

asfințít s.n. Apusul Soarelui. – Pl. *asfinturi*.

asfixiá vb.I refl. A suferi o asfixie; (tr.) a provoca o asfixie. – Sil. *-xi-a*. Ind.pr. pers.1 *asfixiez,* pers.3 *asfixiază*; ger. *asfixiind*, sil. *-xi-ind*.

asfixiánt,-ă adj. Care asfixiază. – Sil. *-xi-ant*. Pl. *asfixianți,-te*.

asfixíe s.f. Împiedicare sau oprire a respirației, provocată de regulă de inhalarea unui gaz otrăvitor (sau de înec, de strangulare etc.). – Acc. și *asfixie*. G.-D. *asfixiei*. Pl. *asfixii,* art. *-xiile,* sil. *-xi-i-*.

asiátic,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația băștinașă a Asiei. **2.** Adj. Care aparține Asiei sau populației ei, referitor la Asia sau la populația ei. – Sil. *-si-a-*. Pl. *asiatici,-ce*.

asiduitáte s.f. Însușirea de a fi asiduu. – Sil. *-du-i-*. G.-D. *asiduității,* neart. *asiduități*.

asíduu,-uă adj. Insistent, perseverent. – Sil. m. *-du-u,* f. *-du-ă*. Pl. *asidui,-ue*, sil. *-dui,* f. *-du-e*.

asigurá vb.I. **1.** Tr. A face ca ceva să fie sigur; (refl.) a-și lua măsurile de precauție. **2.** Tr. și refl. A încheia un contract de asigurare. – Ind.pr. *asigur*.

asiguráre s.f. Contract prin care persoana care plătește periodic o sumă primește o despăgubire dacă se produce riscul prevăzut. – Pl. *asigurări*.

asimétric,-ă adj. Lipsit de simetrie. – Sil. *-me-tric*. Pl. *asimetrici,-ce*.

asimetríe s.f. Lipsă de simetrie. – Sil. *-me-tri-*. G.-D. *asimetriei*. Pl. *asimetrii,* art. *-triile,* sil. *-tri-i-*.

asimilá vb.I. **1.** Tr. A transforma substanțele nutritive digerate în substanțe proprii organismului. **2.** Tr. A-și însuși cunoștințe, idei. **3.** Refl. și tr. (Despre o persoană sau un grup de persoane) A se integra sau a face să se integreze în alt grup social sau național prin pierderea trăsăturilor caracteristice (limbă, obiceiuri etc.), devenind asemenea cu restul colectivității. – Ind.pr. *asimilez*.

asín s.m. (Zool.) Măgar (**1**). – Acc. nu *ásin*. Pl. *asini*.

asinergíe s.f. (Med.) Tulburare a proceselor de coordonare a mișcărilor. – G.-D. *asinergiei*. Pl. *asinergii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-*.

asistá vb.I. **1.** Intr. A fi prezent, de față. **2.** Tr. A sta pe lângă cineva pentru a-l ajuta. – Ind.pr. *asíst*.

asistént,-ă s.m. și f. Persoană care lucrează pe lângă titularul unei activități, ajutându-l. ▹ ~ *universitar* = grad didactic inferior lectorului. – Pl. *asistenți,-te*.

asisténță s.f. **1.** Grup de persoane care asistă (**1**) la ceva. **2.** Activitate desfășurată de anumite organe sau instituții pentru ajutarea unor categorii sociale. *Asistență socială. Asistență juridică*. – Pl. *asistențe*.

asmuți vb.IV tr. **1.** A îndemna un câine să se repeadă asupra cuiva. **2.** (Fig.) A întărâta pe cineva împotriva cuiva. – Ind.pr. *asmút,* pf.s. *asmuții*.

asociá vb.I. **1.** Refl. A se uni cu cineva; a se întovărăși, (pop.) a se însoți. ▸ A se alătura unei idei, unei acțiuni. **2.** Tr. și refl. (Despre idei, reprezentări) A (se) lega între ele, a (se) înlănțui. – Sil. *-ci-a*. Ind. pr.pers.1 *asociez,* pers.3 *asociază*; ger. *asociind*, sil. *-ci-ind*.

asociát,-ă s.m. și f. Persoană care s-a asociat (**1**) cu cineva. – Sil. *-ci-at*. Pl. *asociați,-te*.

asociatív,-ă adj. (Despre memorie) Care evocă imagini prin asociație (**2**). – Sil. *-ci-a-*. Pl. *asociativi,-e*.

asociáție s.f. **1.** Grupare de persoane cu un scop comun, organizată pe bază de statut. **2.** Proprietate a minții de a lega între ele senzații, imagini, trăiri psihice. – Sil. *-ci-a-ți-e.* G.-D. *asociației.* Pl. *asociații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

asolaménț s.n. (Agron.) Succesiune a culturilor, pentru asigurarea fertilității solului. – Pl. *asolamente.*

asonánță s.f. Rimă imperfectă, constând numai din identitatea vocalelor, începând cu cea accentuată. – Pl. *asonanțe.*

asortá vb.I tr. și refl. A (se) potrivi laolaltă (lucruri diverse), pentru a forma un tot armonios. – Pl. *asortez.*

asortát,-ă adj. (Despre magazine, rafturi) Aprovizionat cu mărfuri variate. – Pl. *asortați,-te.*

asortiménț s.n. Ansamblu de produse din aceeași categorie, dar diferite ca formă și calitate. – Pl. *asortimente.*

aspéct s.n. Felul în care cineva sau ceva se prezintă privirii noastre. – Pl. *aspecte.*

aspectuós,-oásă adj. Cu aspect plăcut, care impresionează. – Sil. *-tu-os.* Pl. *aspectuoși, -oase.*

asperitáte s.f. Proprietate a unor corpuri solide de a fi aspre, zgrunțuroase; (concr.) parte zgrunțuroasă. – Pl. (concr.) *asperități.*

aspersór s.n. Dispozitiv folosit la irigări prin pulverizarea apei. – Pl. *aspersoare.*

aspíc s.n. Masă gelatinoasă obținută prin fierberea oaselor. – Pl. *aspicuri* „sorturi".

aspirá vb.I. **1.** Tr. A inspira (**1**). **2.** Tr. (Despre pompe, aparate) A trage în sine (gaz, praf, lichide etc.). **3.** Intr. A tinde cu ardoare, cu stăruință spre ceva; a năzui. – Ind.pr. *aspír.*

aspiránt,-ă s.m. și f. Persoană care aspiră la ceva. – Pl. *aspiranți,-te.*

aspiratór s.n. Aparat cu care se aspiră (**2**) praful, gazele etc. – Pl. *aspiratoare.*

aspirátie s.f. Năzuință. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *aspirației.* Pl. *aspirații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

aspirínă s.f. Medicament cu acțiune febrifugă și analgezică. – Pl. *aspirine.*

asprí vb.IV tr. și refl. A face să devină sau a deveni (mai aspru). – Sil. *as-pri.* Ind.pr. *aspresc,* pf.s. *asprii.*

aspríme s.f. Proprietatea de a fi aspru. – Sil. *as-pri-.* G.-D. *asprimii.* Pl. *asprimi.*

áspru,-ă adj. **1.** Cu suprafața zgrunțuroasă; (despre perii, păr etc.) cu firele țepoase. **2.** (Despre apă) Dur (**2**). **3.** (Fig.; despre oameni) Lipsit de blândețe. – Sil. *as-pru.* Pl. *aspri,-e.*

ástăzi adv. **1.** În ziua care este în curs; azi. **2.** În epoca prezentă. – Sil. *as-tăzi.*

astâmpăr s.n. *A nu avea* (sau *a fi fără*) ~ = a fi neastâmpărat.

astâmpărá vb.I tr. și refl. A (se) liniști, a (se) potoli, a (se) domoli. – Ind.pr. *astámpăr.*

asténic,-ă adj.,s.m. și f. **1.** Adj. Referitor la astenie. **2.** S.m. și f. Persoană care suferă de astenie. – Pl. *astenici,-ce.*

astenie s.f. Scădere patologică a capacității de efort fizic și psihic. – G.-D. *asteniei.* Pl. *astenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

asterísc s.n. Semn grafic, în formă de steluță. – Nu *asterix.* Pl. *asteriscuri.*

asteroíd s.m. Fiecare dintre corpurile cerești, mai mici decât planetele, care gravitează în jurul Soarelui. – Pl. *asteroizi.*

ástfel adv. În acest fel. – Sil. *ast-fel.*

astigmatísm s.n. Defect de vedere cauzat de inegalitatea curburii corneii și a cristalinului. – Sil. *a-stig-.*

astm s.n. v. **astmă**.

astmátic,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de astm. – Sil. *ast-ma-.* Pl. *astmatici, -ce.*

ástmă s.f. Boală care se manifestă prin greutate în expirație și nevoie intensă de aer. – Sil. *ast-mă.*

G.-D. *astmei,* neart. *astme.* Forma recomandantă **astm** s.n.

astrahán s.n. Blană cu părul mătăsos și buclat, obținută de la mieii din rasa caracul; haină confecționată din această blană. – Sil. *as-tra-.* Pl. *astrahanuri* „haine".

astrál,-ă adj. Care se referă la aștri; sideral. – Sil. *as-tral.* Pl. *astrali,-e.*

astringént,-ă adj. (Despre unele substanțe) Care are proprietatea de a contracta țesuturile organismului. – Nu *anstringent*. Sil. *as-trin-.* Pl. *astringenți, -te.*

astrofizică s.f. Ramură a astronomiei care studiază structura și compoziția corpurilor cerești. – Sil. *as-tro-.* G.-D. *astrofizicii.*

astrológ, -ógă s.m. și (rar) f. Persoană care practică astrologia; cititor în stele. – Sil. *as-tro-.* Pl. *astrologi, -oge.*

astrologíe s.f. Ansamblul unor vechi doctrine care susțin că, studiind temperamentul și destinul omului în strânsă legătură cu poziția și mișcările aștrilor, se poate prevedea viitorul. – Sil. *as-tro-.* G.-D. *astrologiei.*

astronaút,-ă s.m. și f. Persoană care călătorește cu o astronavă; cosmonaut. – Sil. *as-tro-.* Pl. *astronauți,-te.*

astronáutică s.f. Știința și tehnica zborurilor în spațiul cosmic și ale construirii vehiculelor spațiale; cosmonautică. – Sil. *as-tro-.* G.-D. *astronauticii.*

astronávă s.f. Vehicul destinat zborurilor în spațiul cosmic; navă cosmică (sau spațială). – Sil. *as-tro-.* Pl. *astronave.*

astronóm s.m. Specialist în astronomie. – Sil. *as-tro-.* Pl. *astronomi.*

astronomíe s.f. Știința care studiază aștrii, galaxiile, universul. – Sil. *as-tro-.* G.-D. *astronomiei.*

ástru s.m. Corp ceresc care poate fi observat datorită luminii pe care o emite sau o reflectă (ex. Soarele, planetele, cometele). – Sil. *as-tru.* Pl. *aștri*, art. *-trii.*

astupá vb.I tr. **1.** A umple un gol, o gaură. **2.** A închide, a înfunda (o deschizătură) cu un dop. • *A ~ găuri* = a reuși să realizeze unele lucruri strict necesare; a plăti datorii. *A-și ~ urechile* = a nu voi să audă, să cunoască ceva. – Sil. *as-tu-.* Ind.pr. *astúp.*

asudá vb.I intr. **1.** A transpira (**1**). **2.** (Fig.) A munci din greu. – Ind.pr. *asúd.*

asumá vb.I tr. A lua în sarcina sa, a se angaja să îndeplinească ceva. – Ind.pr. *asúm.*

asúpra prep. **1.** Peste, pe. *Asupra orașului se aștern norii*. **2.** Înspre, spre; împotriva. *Se repede asupra lui*. **3.** Cu privire la..., despre. • *A lua ~ sa* (*o răspundere*) = a-și asuma (îndeplinirea unei acțiuni, a unei misiuni). – Sil. *-su-pra.*

asuprí vb.IV tr. A oprima. – Sil. *-su-pri.* Ind.pr. *asupresc,* pf.s. *asuprii.*

asurzí vb.IV intr. A deveni surd; (tr.) a face pe cineva să-și piardă auzul; (pop.) a surzi. – Ind.pr. *asurzesc,* pf.s. *asurzii.*

asurzitór,-oáre adj. (Despre zgomote) Care asurzește; intens, puternic. – Pl. *asurzitori, -oare.*

aș interj. Nu e așa! Nici vorbă!

așá adv., adj. invar. **1.** Adv. În felul acesta; întocmai, exact. **2.** Adj. invar. Ca acesta, asemenea. *N-am văzut așa ființă.* • *~ și ~* = potrivit, nu prea bine. *~-zis* = numit altfel decât cu numele adevărat; impropriu, fals sau convențional numit astfel. *Azi ~, mâine ~* = mereu în acest fel. *Și ~, și ~* = și într-un fel, și într-altul.

așadár adv., conj. **1.** Adv. Adică (**1**). **2.** Conj. Deci (**1**).

așchiá vb.I tr. (Tehn.) A prelucra (un obiect) prin desprindere de așchii. – Sil. *-chi-a.* Ind.pr.1 *așchiez,* pers.3 *așchiază*; ger. *așchiind*, sil. *-chi-ind.*

áșchie s.f. Bucată mică și subțire, desprinsă dintr-un lemn, dintr-un metal, dintr-un os, etc. – Sil. *-chi-e.* G.-D. *așchiei.* Pl. *așchii,* art. *-chiile,* sil. *-chi-i-.*

așezá vb.I. **1.** Refl. A se pune pe un scaun, pe pământ etc. pentru a ședea; (despre păsări, insecte)

a se lăsa din zbor pe ceva. **2.** Tr. A pune să stea într-un loc sau într-un anumit fel. **3.** Refl. A se stabili într-un loc. **4.** Refl. (Despre praf, zăpadă etc.) A se așterne formând un strat; (despre materii în suspensie) a se depune la fund. – Ind.pr. pers.1 *așéz,* pers.3 și 6 *așază*, nu *așează*; imper.pers.2 *așază*, nu *așează.*

așezáre s.f. Loc în care s-a stabilit cineva; grup de case, de construcții; localitate. – Pl. *așezări.*

așezát,-ă adj. Liniștit, serios, chibzuit. – Pl. *așezați,-te.*

așezământ s.n. Instituție creată din fonduri constituite pentru o activitate de interes obștesc. *Așezământ cultural*. – Pl. *așezăminte.*

așteptá vb.I. **1.** Tr. A sta într-un loc pentru a afla ce urmează să se întâmple sau pentru a vedea pe cineva. **2.** Tr. A lăsa să treacă timpul pentru ca cineva să poată să facă ceva sau pentru a se realiza ori a se întâmpla ceva; (intr.) a avea răbdare. **3.** Refl. A-și închipui că ceva se va face într-un anumit fel. • *La sfântu-* (sau *la moș-*) *așteaptă* = niciodată. – Ind.pr. *aștépt.*

așteptáre s.f. Faptul de a aștepta. • *Peste* (sau *sub*) *așteptări* = mai mult (sau mai puțin) decât ai crezut sau ai prevăzut. – Pl. *așteptări.*

așternе vb.III. **1.** Tr. A întinde peste ceva o pânză, un covor etc.; a pregăti patul pentru culcare. **2.** Tr. și refl. A (se) împrăștia pe o suprafață astfel încât să formeze un strat. **3.** Refl. (Fig.) A se apuca temeinic de o treabă. • *A se ~ drumului* = (despre cai) a porni la drum lung în goană. – Ind.pr. *aștérn,* pf.s. *așternui*; part. *așternut.*

așternút s.n. **1.** Totalitatea obiectelor cu care se pregătește patul pentru culcare. **2.** Culcuș (în grajd) făcut din paie pentru animale. – Pl. *așternuturi.*

atác s.n. **1.** Acțiune de luptă ofensivă; agresiune împotriva cuiva. **2.** Inițiativă ofensivă într-un joc sportiv. **3.** Apariție bruscă și violentă a unei boli. – Pl. *atacuri.*

atacá vb.I tr. **1.** A supune unui atac (**1**). **2.** A avea inițiativa într-un joc sportiv. **3.** A duce o campanie violentă împotriva cuiva sau a ceva. **4.** A vătăma, a distruge. **5.** (Fig.) A începe studierea unei probleme. – Ind.pr. *atác.*

atacánt,-ă s.m. și f. Persoană care atacă; jucător din grupa de atac a unei echipe sportive. – Pl. *atacanți,-te.*

atáre adj. pron. (Antepus) Astfel de..., asemenea. • *Ca ~* = în consecință.

atáș s.n. Anexă laterală a unei motociclete, folosită la transportul de persoane sau de bagaje. – Pl. *atașe.*

atașá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) alătura cuiva sau la ceva. **2.** Refl. A se lega sufletește de cineva sau de ceva. – Ind.pr.pers.1 *atașez,* pers.3 *atașează,* pers.4 *atașăm.*

atașaméntt s.n. Afecțiune puternică față de cineva sau de ceva. – Pl. *atașamente.*

atașát s.m. Cel mai mic în grad dintre membrii unei reprezentanțe diplomatice. – Pl. *atașați.*

atavísm s.n. (Biol.) Apariție la un descendent a unor caractere proprii ascendenților îndepărtați.

atârná vb.I. intr. **1.** A sta suspendat (fiind prins sau agățat de ceva), a spânzura; (tr.) a agăța, a suspenda. **2.** A depinde de cineva sau de ceva. – Ind.pr. *atârn.*

atât(a), atâta pron. și adj. nehot., adv. **1.** Pron. nehot. Înlocuiește un nume sau o propoziție care exprimă o cantitate, un număr etc. *Atâta am, atâta îți dau*. **2.** Adj. nehot. Care este în asemenea măsură de mult, de bine, de tare etc. ▸ Numai acesta (sau aceasta). *Atâta lucru ți-am cerut*. **3.** Adv. (Și în forma *atâta*) În asemenea măsură de mult, de bine, de tare etc. • *Atâta mi-a* (*ți-a etc.*) *trebuit* = asta o așteptam (o așteptai etc.) (pentru a îndrăzni să fac, să faci etc. ceva). *Pentru atâta lucru* = pentru un lucru sau un motiv neînsemnat. *Tot ~* = la fel, indiferent. – G.-D.m. *atât*(*a*), f. *atâta*. Pl. *atâți*(*a*), *atâtea,* G.-D. m. și f. *atâtor*(*a*). În corelație **3** *atât..., cât și...*; *atât de..., încât...*; *atât de..., că...*

ateísm s.n. Atitudinea sau doctrina ateului.

ateláj s.n. Ansamblu format din animalele care trag un vehicul și harnașamentul necesar. – Pl. *atelaje.*

atélă s.f. Piesă metalică, de lemn etc. folosită la imobilizarea provizorie a unui membru fracturat. – Pl. *atele.*

ateliér s.n. **1.** Unitate în care se desfășoară o activitate meșteșugărească sau industrială. **2.** Încăpere în care lucrează sculptorii, pictorii etc. – Sil. *-li-er.* Pl. *ateliere.*

atemporál,-ă adj. Care este în afara timpului. – Pl. *atemporali,-e.*

atenéu s.n. Nume dat unor instituții cultural-științifice; clădirea unor astfel de instituții. – Pl. *atenee,* sil. *-ne-e,* scris nu *-neie.*

atént,-ă adj. **1.** Care manifestă atenție (**1**). **2.** Binevoitor, politicos. – Pl. *atenți,-te.*

atentá vb.I intr. A comite un atentat. – Ind. pr. *atentez.*

atentát s.n. **1.** Faptă îndreptată contra integrității corporale și a vieții cuiva. **2.** Act de violență împotriva ordinii unui stat, împotriva unei concepții etc. – Pl. *atentate.*

aténție s.f. **1.** Concentrare a minții asupra unui lucru, asupra unei activități etc. **2.** Atitudine politicoasă, de bunăvoință; (concr.) cadou. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *atenției.* Pl. (concr.) *atenții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Var. (înv.) **atențiune** s.f., sil. *-ți-u-.*

atenționá vb.I tr. A face pe cineva să aibă atenția (**1**) îndreptată spre un anumit lucru, spre o anumită chestiune etc. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *atenționez.*

atențiúne s.f. v. **atenție**.

atenuá vb.I tr. A micșora intensitatea unui fenomen, gravitatea sau importanța unui fapt. – Sil. *-nu-a.* Ind.pr.pers.1 *atenuez,* pers.3 și 6 *atenuează.*

atenuánt,-ă adj. Care atenuează. ▹ *Circumstanțe ~te* = circumstanțe care contribuie la micșorarea pedepsei unui inculpat. – Sil. *-nu-ant.* Pl. *atenuanți,-te.*

aterizá vb.I intr. A face o manevră prin care un avion ia contact cu solul și rulează până la punctul de oprire. – Ind.pr. *aterizez.*

atestá vb.I tr. **1.** A face dovada; a recunoaște un adevăr. **2.** A definitiva pe cineva într-un post, într-o funcție etc.; a confirma. **3.** A găsi, a semnala într-un text existența unui cuvânt, a unei expresii etc. – Ind.pr. *atést.*

atéu,-ée s.m. și f. Persoană care neagă existența lui Dumnezeu sau a altor divinități. – Art.f. *ateea.* G.-D.f. *ateei.* Pl. *atei,-ee,* sil. *-te-e,* scris nu *-teie.*

atínge vb.III. **1.** Tr. și refl. A lua contact ușor cu ceva; a (se) lovi ușor. **2.** Tr. (Fig.) A aduce prejudicii; a ofensa. **3.** Tr. A ajunge la o anumită limită (în timp sau în spațiu). **4.** Tr. A vorbi în treacăt despre ceva. – Ind. pr. *atíng,* pf.s. *atinsei*; part. *atins.*

atípic,-ă adj. Care nu prezintă caracterele tipului obișnuit. – Pl. *atipici,-ce.*

atitúdine s.f. **1.** Poziție, fel de a-și ține corpul, de a sta al cuiva. **2.** Fel de a fi sau de a se comporta. • *A lua ~* = a-și exprima cu fermitate punctul de vedere. – Pl. *atitudini.*

atlántic,-ă adj. Care se referă la Oceanul Atlantic sau la ținuturile din jurul lui. – Sil. *a-tlan-.* Pl. *atlantici,-ce.*

atlás s.n. Volum care cuprinde hărți geografice, geologice, lingvistice etc. – Sil. *a-tlas.* Pl. *atlase.* Par. *atlaz.*

atláz s.n. Țesătură cu o față lucioasă, folosită pentru căptușeli și fețe de plapumă. – Sil. *a-tlaz.* Pl. *atlazuri* „sorturi". Par. *atlas.*

atlét,-ă s.m. și f. Persoană care practică atletismul. ▸ Persoană cu constituție fizică robustă și armonioasă. – Sil. *a-tlet.* Pl. *atleți, -te.*

atlétic,-ă adj. Care se referă la atletism; caracteristic unui atlet. – Sil. *a-tle-.* Pl. *atletici, -ce.*

atletísm s.n. Ramură a sportului care cuprinde probe de alergări, marșuri, sărituri, aruncări etc. – Sil. *a-tle-.*

atmosféră s.f. **1.** Înveliș gazos care înconjoară Pământul și unele corpuri cerești. **2.** (Fig.) Stare de spirit creată în jurul cuiva sau a ceva. **3.** (Fiz.) Unitate de măsură pentru presiune. – Sil. *-mo-sfe-.* Pl. **3** *atmosfere.*

atmosféric,-ă adj. Privitor la atmosferă (**1**), care aparține atmosferei. – Sil. *-mo-sfe-.* Pl. *atmosferici,-ce.*

atól s.m. Insulă în formă de inel, formată din schelete de corali. – Pl. *atoli.* Par. *aton.*

atóm s.m. Cea mai mică parte dintr-un element care mai păstrează proprietățile chimice ale acestuia. – Pl. *atomi.*

atómic,-ă adj. Specific atomilor, format din atomi. ▹ *Masă* (sau *greutate*) *~ă* = raportul dintre masa atomului unui element și a 12-a parte din masa atomului de carbon. ▸ Care este legat de folosirea energiei nucleare. *Armă atomică.* – Pl. *atomici,-ce.*

atón,-ă adj. (Despre vocale, silabe) Care nu este accentuat. – Pl. *atoni,-e.* Par. *atol.*

atotputérnic,-ă adj., s.m. **1.** Adj. Cu putere nelimitată; care poate totul. **2.** S.m.art. (Cu majusculă) Dumnezeu. – Pl. *atotputernici,-ce.*

atoștiutór,-oáre adj. Care știe totul. – Sil. *-tot-și-tu-.* Pl. *atoștiutori,-oare.*

atractív,-ă adj. Atrăgător. – Sil. *a-trac-.* Pl. *atractivi,-e.*

atrácție s.f. **1.** Acțiune reciprocă de apropiere între două corpuri. ▹ *~ universală* = proprietate a tuturor corpurilor din univers de a se atrage reciproc. **2.** Înclinare naturală puternică spre cineva sau ceva; farmec exercitat asupra cuiva. – Sil. *a-trac-ți-e.* G.-D. *atracției.* Pl. *atracții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

atráge vb.III tr. **1.** A exercita o atracție (**1**). ▸ A determina (pe cineva) să meargă într-un anumit loc. **2.** A provoca o atracție (**2**). **3.** A avea drept consecință. • *A-i ~ cuiva atenția* = a face ca cineva să bage de seamă (sau să fie atent la) ceva, a-l preveni, a-l avertiza. – Sil. *a-tra-.* Ind.pr. *atrag,* pf.s. *atrăsei*; part. *atras.*

atrăgătór,-oáre adj. Care atrage (**2**), care place. – Sil. *a-tră-.* Pl. *atrăgători,-oare.*

atribuí vb.IV tr. **1.** A da, a acorda. **2.** A pune pe seama sau în socoteala cuiva. – Sil. *a-tri-.* Ind. pr.pers.1 și 2 *atribui,* pers.3 și 6 *atribuie,* pf.s. *atribuii*; cj.pers.3 și 6 *să atribuie.*

atribút s.n. **1.** Însușire proprie unui lucru. **2.** (Gram.) Parte secundară a propoziției, care determină un substantiv sau un substitut al acestuia. – Sil. *a-tri-.* Pl. *atribute.*

atributív,-ă adj. Care are funcția de atribut (**2**). ▹ *Propoziție ~* (și substantivat, f.) = propoziție subordonată care are rol de atribut (**2**) al unui substantiv sau al substitutului acestuia din propoziția regentă. – Sil. *a-tri-.* Pl. *abributivi,-e.*

atribúție s.f. Sferă de activitate, de autoritate, de competență a cuiva. – Sil. *a-tri-bu-ți-e.* G.-D. *atribuției.* Pl. *atribuții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

átriu s.n. (Anat.) Auricul. – Sil. *a-tri-u.* Pl. *atrii,* art. *-triile,* sil. *-tri-i-.*

átrium s.n. Spațiu deschis, înconjurat de obicei de coloane, la intrarea într-o bazilică. – Sil. *a-tri-um.* Pl. *atriumuri.*

atróce adj.invar. Crud, cumplit, fioros. – Sil. *a-tro-.*

atrofiá vb.I refl. (Despre țesuturi, organe) A suferi o degenerare datorată unei tulburări locale de nutriție. – Sil. *a-tro-fi-a.* Ind.pr. pers.3 *se atrofiază*; ger. *atrofiind*, sil. *-fi-ind.*

atropínă s.f. Alcaloid extras din mătrăgună, folosit în medicină (ex. ca dilatator al pupilei). – Sil. *a-tro-.* G.-D. *atropinei.*

atú s.n. **1.** Carte de joc (sau culoare) considerată ca având valoare mai mare decât celelalte. **2.** Element care oferă cuiva un avantaj sau o șansă față de altcineva. – Art. *atuul,* sil. *-tu-ul.* Pl. *atuuri,* **1** și *atale.*

atúnci adv. În momentul despre care este vorba; în același timp cu o altă acțiune sau imediat după ea. – Sil. *a-tunci.* Var. (pop.) **atúncea** adv.

áță s.f. Fir textil folosit la cusut, la fabricarea unor țesături etc. ▸ (Adverbial, pe lângă verbe ca *a merge, a veni*) Direct (și repede) (la...). • *A i se ține* (sau *a-i sta*) *cuiva viața într-un fir de* ~ = a se afla în primejdie mare, a fi aproape de moarte. *A întinde ața* = a depăși (prin comportare) limita îngăduită, a întrece măsura. *Nici un capăt* (sau *nici un fir*) *de* ~ = absolut nimic. *Viață cusută cu* ~ = viață grea, plină de lipsuri materiale. – Pl. *țe.*

aț̦áț̦á vb.I tr. A aprinde sau a înviora focul. ▸ (Fig.) A întărâta, a instiga. – Ind.pr. *aț̦áț̦.*

aț̦íne vb.III refl. și tr. A sta în calea cuiva, pândindu-i trecerea. – Ind.pr. *aț̦ín,* pf.s. *aț̦inui*; part. *aț̦inut.*

aț̦intí vb.IV tr. A-și îndrepta privirea spre cineva sau spre ceva, fixându-l. – Ind.pr. *aț̦íntesc,* pf.s. *aț̦intii.*

aț̦ipí vb.IV intr. A fi cuprins de un somn ușor; a începe să doarmă. – Ind.pr. *aț̦ipesc,* pf.s. *aț̦ipii.*

aț̦ós,-oásă adj. (Despre plante sau despre păstăile lor) Care are fibre sau filamente în structura sa. – Pl. *aț̦oși,-oase.*

au interj. Exclamație care exprimă durere, mirare etc.

audiá vb.I tr. **1.** (Despre un organ de judecată) A asculta depoziția unui martor. **2.** A asculta o înregistrare muzicală, un șir de lecții, de conferințe etc. – Sil. *a-u-di-a.* Ind.pr.pers.1 *audiez,* pers.3 *audiază*; ger. *audiind*, sil. *-di-ind.*

audiénț̦ă s.f. Primire a unui solicitant de către o persoană cu funcție de răspundere. – Sil. *a-u-di-en-.* Pl. *audiențe.*

aúdio adj.invar. Care servește la perceperea auditivă. – Sil. *a-u-di-o.*

audiovídeo adj.invar. Care permite să vezi și să auzi concomitent. – Sil. *a-u-di-o-vi-de-o.*

audiovizuál,-ă adj., s.n. (Denumire dată mijloacelor de informare) audiovideo. – Sil. *a-u-di-o-vi-zu-al.* Pl. *audiovizuali,-e.*

auditív,-ă adj. Referitor la auz, care ține de auz. – Sil. *a-u-.* Pl. *auditivi,-e.*

auditór,-oáre s.m. și f. (Mai ales la pl.) Ascultător (**2**). – Sil. *a-u-.* Pl. *auditori,-oare.* Par. *auditoriu.*

auditóriu s.n. Totalitatea auditorilor. – Sil. *a-u-...-riu,* pr. *-rĭu.* Par. *auditor.*

audíție s.f. Ascultare a unei bucăți muzicale, de obicei înregistrate. – Sil. *a-u-di-ți-e.* G.-D. *audiției.* Pl. *audiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

augmentá vb.I tr. A face să devină mai mare, mai numeros, mai intens. – Sil. *aug-.* Ind.pr. *augmentez.*

augmentatív,-ă adj. (Lingv.; despre sufixe) Care exprimă ideea de augmentare. – Sil. *aug-.* Pl. *augmentativi, -e.*

augúr s.m., s.n. (La romani) **1.** S.m. Persoană care prezicea viitorul, luând ca indiciu zborul și cântecul păsărilor, fenomenele atmosferice sau visele. **2.** S.n. Auspiciu. • *A fi de bun* (sau *de rău*) ~ = a fi semn bun (sau rău) pentru ca un lucru să se sfârșească bine (sau rău). – Sil. *au-.* Pl.m. *auguri.*

áugust1 s.m. A opta lună a anului. – Sil. *au-.* G.-D. *lui august.* Scris abr. *aug.*

augúst2,-ă adj. Demn de venerație (în special ca epitet dat monarhilor și persoanelor din familia acestora). – Sil. *au-.* Pl. *augușți, -ste.*

áulă s.f. Sală mare într-o instituție de cultură, destinată festivităților, conferințelor etc. – Sil. *a-u-.* Pl. *aule.* Par. *aură.*

auléu interj. v. **aoleu**.

aúlic,-ă adj. Care ține de curtea unui suveran. – Pl. *aulici,-ce.*

áur s.n. **1.** Metal prețios, de culoare galbenă strălucitoare, rezistent la acizi. ▹ *Nuntă de* ~ = a cincizecea aniversare a căsătoriei cuiva. **2.** (Fig.) Avere, bogăție. • *Parcă i-a fost gura* (sau *a avut gură*) *de*

~, se zice despre cineva care a prevestit realizări, împlinirea unor lucruri favorabile. – Sil. *a-ur.*

áură s.f. (Adesea fig.) Nimb, aureolă. – Sil. *a-u-.* Pl. *aure.* Par. *aulă.*

aureolát,-ă adj. Înconjurat de o aureolă. – Sil. *a-u-re-o-.* Pl. *aureolați,-te.*

aureólă s.f. **1.** Cerc luminos cu care sunt înconjurate, în pictură, capetele sfinților; nimb. **2.** (Fig.) Strălucire, faimă, glorie. **3.** Zonă mai puțin luminoasă care înconjoară o flacără, un bec electric. – Sil. *a-u-re-o-.* Pl. *aureole.*

aurí vb.IV tr. A acoperi (un obiect) cu un strat subțire de aur (**1**). – Sil. *a-u-.* Ind.pr. *auresc,* pf.s. *aurii.*

aurícul s.n. Fiecare dintre cele două despărțituri superioare ale inimii, care comunică cu ventriculele; atriu. – Sil. *a-u-.* Pl. *auricule.* Par. *auriculă.*

auriculă s.f. Pavilionul urechii. – Sil. *a-u-.* Pl. *auricule.* Par. *auricul.*

aurifér,-ă adj. (Despre roci, râuri etc.) Care conține aur (**1**). – Sil. *a-u-.* Pl. *auriferi,-e.*

auríu,-íe adj. De culoarea și strălucirea aurului (**1**). – Sil. *a-u-.* Pl. *aurii.*

auróră s.f. **1.** Lumină roșie-portocalie care apare la orizont, precedând răsăritul Soarelui. ▹ *~ polară* (*boreală* sau *australă*) = fenomen luminos ce apare noaptea în straturile înalte ale atmosferei, în special în regiunile polare. **2.** (Fig.) Început (al unei epoci). – Sil. *a-u-.* Pl. *aurore.*

auscultá vb.I tr. (Med.) A examina funcționarea inimii sau a plămânilor ascultând cu urechea sau cu stetoscopul. – Sil. *aus-.* Ind.pr. *auscúlt.* Par. *asculta.*

auspíciu s.n. (În antichitatea romană) Prevestire făcută de auguri; augur. • *Sub auspiciile cuiva* = sub patronajul, sub protecția cuiva. *Sub cele mai bune auspicii* = în împrejurări favorabile, în condiții foarte bune. – Sil. *a-us-pi-ciu,* pr. *-ciu.* Pl. *auspicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

austér,-ă adj. Sobru, cumpătat; sever, rigid. – Sil. *a-us-.* Pl. *austeri,-e.*

austerítate s.f. Însușirea de a fi auster. – Sil. *a-us-.* G.-D. *austerității,* neart. *austerități.*

austrál,-ă adj. Care este situat în emisfera sudică sau provine de acolo. – Sil. *a-us-tral.* Pl. *australi,-e.*

australián,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Australiei. **2.** Adj. Referitor la Australia sau la populația ei. – Sil. *a-us-tra-li-an.* Pl. *australieni,-e.*

austriác,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune în Austria. **2.** Adj. Referitor la Austria sau la populația ei. – Sil. *a-us-tri-ac.* Pl. *austrieci,-ce.*

áustru s.n. Vânt secetos care bate din sud-vest în Banat, Oltenia și Muntenia. – Sil. *a-us-tru.* Acc. nu *áustru.*

auș́él s.m. Denumire dată unor păsări mici, insectivore, asemănătoare la colorit cu sticleții. – Sil. *a-u-.* Pl. *auș́ei.*

aut s.n. (Sport) Situația în care mingea iese în afara terenului de joc. – Monosilabic. Pl. *áuturi,* sil. *au-.*

auténtic,-ă adj. Care este conform adevărului; recunoscut ca propriu unui autor sau unei epoci. ▸ (Despre acte) Întocmit de un organ competent. – Sil. *a-u-.* Pl. *autentici, -ce.*

autentificá vb.I tr. A face ca un act să devină autentic. – Sil. *a-u-.* Ind.pr. *autentífic.*

áuto adj. invar. Care se referă la automobile. – Sil. *a-u-.* Acc. nu *aúto.*

autoapríndere s.f. Aprindere spontană a combustibilului într-un motor, în anumite condiții de presiune și de temperatură. – Sil. *a-u-to-a-prin-.* G.-D. *autoaprinderii,* neart. *autoaprinderi.*

autobiografíe s.f. Biografia unei persoane făcută de ea însăși. – Sil. *a-u-to-bi-o-gra-.* G.-D. *autobiografiei.* Pl. *autobiografii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

autobúz s.n. Autovehicul cu caroseria închisă, folosit la transportul în comun al călătorilor. – Sil. *a-u-*. Pl. *autobuze*.

autocár s.n. Autobuz mare, folosit mai ales pentru excursii. – Sil. *a-u-*. Pl. *autocare*.

autocefál,-ă adj. (Despre biserica ortodoxă) Care are conducere proprie, nedepinzând de altă autoritate. – Sil. *a-u-*. Pl. *autocefali,-e*.

autoclávă s.f. Recipient metalic care se închide ermetic, folosit mai ales la sterilizări sub presiune. – Sil. *a-u-to-cla-*. Pl. *autoclave*.

autocontról s.n. Control exercitat asupra propriei persoane. – Sil. *a-u-to-con-trol*. Pl. *autocontroale*.

autocrát s.m. Conducător cu puteri absolute al unui stat. – Sil. *a-u-to-crat*. Pl. *autocrați*.

autocrație s.f. Formă de guvernământ în care întreaga putere este în mâinile unui autocrat. – Sil. *a-u-to-cra-*. G.-D. *autocrației*. Pl. *autocrații*, art. *-țiile*, sil. *-ți-i-*.

autodafé s.n. Ardere pe rug la care erau condamnați ereticii de către Inchiziție. – Sil. *au-*. Pl. *autodafeuri*.

autodetermináre s.f. Dreptul unei națiuni de a decide asupra statutului său politic, economic, social și cultural. – Sil. *a-u-*. G.-D. *autodeterminării*. Pl. *autodeterminări*.

autodidáct,-ă s.m. și f. Persoană care s-a instruit singură, fără să fi urmat o formă regulată de învățământ. – Sil. *a-u-*. Pl. *autodidacți,-te*.

autoflagelá vb.I refl. (Despre adepții unor secte religioase) A se biciui singur. – Sil. *a-u-to-fla-*. Ind.pr. *autoflagelez*.

autogáră s.f. Ansamblu de clădiri și instalații, unde opresc vehiculele pentru îmbarcarea și debarcarea călătorilor și a bagajelor. – Sil. *a-u-*. Pl. *autogări*.

autogól s.n. (Sport) Gol dat de un jucător în propria poartă. – Sil. *a-u-*. Pl. *autogoluri*.

autográf adj., s.n. (Semnătură sau text) scris de propria mână a cuiva. – Sil. *a-u-to-graf*. Pl. *autografe*.

autoguvernà vb.I refl. (Despre state) A se conduce singur, fără amestec străin. – Sil. *a-u-*. Ind.pr. pers.3 *se autoguvernează*.

autohtón,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. Băștinaș. **2.** Adj. (Despre organisme, specii) Care s-a format și s-a dezvoltat pe teritoriul pe care trăiește și în prezent. **3.** Adj. (Despre mărfuri) Din propria țară. – Sil. *a-u-toh-ton*. Pl. *autohtoni,-e*.

automát,-ă adj., s.n. **1.** Adj. (Despre mașini sau aparate) Care efectuează anumite operații fără intervenția directă a omului; (despre operații) care se efectuează prin acțiunea unui dispozitiv mecanic. ▸ (Fig.) Care se face de la sine, fără participarea rațiunii. **2.** S.n. Aparat sau mașină care efectuează operații automate (**1**). **3.** S.n. Pistol-mitralieră. – Sil. *a-u-*. Pl. *automați,-te*.

automátică s.f. Ramură a științei și tehnicii care se ocupă cu studiul proceselor automatizate. – Sil. *a-u-*. G.-D. *automaticii*.

automatísm s.n. Proces fiziologic care se desfășoară fără controlul conștiinței. – Sil. *a-u-*. Pl. *automatisme* „acte concrete".

automatizá vb.I tr. A dota un sistem tehnic cu automate (**2**). – Sil. *a-u-*. Ind.pr. *automatizez*.

automobíl s.n. Autoturism. – Sil. *a-u-*. Acc. nu *automóbil*. Pl. *automobile*.

automobilíst,-ă s.m. și f. Persoană care conduce un automobil. – Sil. *a-u-*. Pl. *automobiliști,-ste*.

autonóm,-ă adj. Care se bucură de autonomie. – Sil. *a-u-*. Pl. *autonomi,-e*.

autonomíe s.f. **1.** Dreptul unei națiuni de a se guverna după propriile legi; independență în guvernare. **2.** Situația celui care dispune liber de propria voință. **3.** ~ *de zbor* = durata maximă de menținere a unui avion în aer fără a fi alimentat din nou cu combustibil. – Sil. *a-u-to-no-mi-e*. G.-D. *autonomiei*, neart. *autonomii*.

autoportrét s.n. Reprezentare a propriei persoane în pictură, sculptură, desen sau literatură. – Sil. *a-u-to-por-tret.* Pl. *autoportrete.*

autopropulsát,-ă adj. (Despre vehicule, mașini de lucru etc.) Care este propulsat prin energia unei surse proprii. – Sil. *a-u-to-pro-.* Pl. *autopropulsați,-te.*

autopsíe s.f. Disecare a unui cadavru pentru a stabili cauza morții. – Sil. *a-u-top-.* G.-D. *autopsiei.* Pl. *autopsii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

autór,-oáre s.m. și f. **1.** Persoană care săvârșește în mod nemijlocit ceva. **2.** Persoană care creează o operă literară, artistică sau științifică. – Sil. *a-u-.* Pl. *autori,-oare.*

autoritár,-ă adj. Care impune autoritate (**1**). – Sil. *a-u-.* Pl. *autoritari,-e.*

autoritáte s.f. **1.** Putere sau drept de a da dispoziții (cu caracter obligatoriu), de a impune cuiva ascultare. **2.** Organ al puterii de stat, competent să emită dispoziții cu caracter obligatoriu; reprezentant al acestui organ. **3.** Putere de a se impune cuiva prin prestigiul său; persoană cu o astfel de putere. – Sil. *a-u-.* Pl. *autorități* „instituții, persoane".

autorizá vb.I tr. A împuternici pe cineva pentru exercitarea unui drept sau pentru săvârșirea unui act. – Sil. *a-u-.* Ind.pr. *autorizez.*

autorizát,-ă adj. Făcut sau spus în baza unei autorizații. – Sil. *-a-u-.* Pl. *autorizați,-te.*

autorizáție s.f. Permisiune acordată de un organ al administrației de stat pentru a face ceva; (concr.) document prin care se acordă această permisiune. – Sil. *a-u-...-ți-e.* G.-D. *autorizației.* Pl. *autorizații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

autosérvice s.n. Stație pentru întreținerea autoturismelor. – Pr. *-sérvis.* Pl. *autoservice-uri*

autoservíre s.f. Sistem de desfacere a mărfurilor, în care clientul se servește singur. – Sil. *a-u-.* Pl. *autoservíri* „magazine".

autostóp s.n. **1.** Semafor pentru reglementarea circulației rutiere la intersecția străzilor. **2.** Practica de a opri un automobilist pentru a parcurge un anumit drum în mașina lui. – Sil. *a-u-to-stop.* Pl. *autostopuri.*

autostrádă s.f. Șosea principală pentru circulația cu viteză mare a autovehiculelor. – Sil. *a-u-to-stra-.* Pl. *autostrăzi.*

autosugéstie s.f. Sugestie exercitată asupra propriei persoane. – Sil. *a-u-...-ti-e.* Pl. *autosugestii*, art. *-tiile*, sil. *-ti-i-.*

autotróf,-ă adj. (Despre organisme) Capabil să sintetizeze singur substanțe organice din cele anorganice. – Sil. *a-u-to-trof.* Pl. *autotrofi,-e.*

autoturísm s.n. Autovehicul rutier, de obicei pe patru roți pneumatice, folosit la transportul unui număr limitat de persoane; automobil, mașină. – Sil. *a-u-.* Pl. *autoturisme.*

autovehícul s.n. Vehicul terestru autopropulsat. – Sil. *a-u-.* Pl. *autovehicule.*

autumnál,-ă adj. Propriu toamnei. – Sil. *a-u-.* Pl. *autumnali,-e.*

auxiliár,-ă adj. Care ajută la ceva. ▹ (Gram.) *Verb* ~ = verb care ajută la formarea modurilor și a timpurilor compuse, precum și a diatezei pasive. – Pr. *augziliar.* Sil. *a-u-xi-li-ar.* Pl. *auxiliari,-e.*

aúz s.n. **1.** Simț prin care se percep vibrațiile sonore și al cărui organ este urechea. **2.** Faptul de a auzi (**1**). • *A-i lua cuiva ~ul* = a-l asurzi.

auzí vb.IV. **1.** Tr. A percepe (ceva) cu ajutorul auzului (**1**). **2.** Intr. și tr. (Mai ales interogativ) A înțelege, a pricepe. **3.** Tr. și intr. A afla vești, noutăți. **4.** Refl. A se vorbi, a se zvoni. • *A nu* (*mai*) *voi să aud de cineva* = a rupe orice relații cu cineva. *N-aude, n-a vede* = se face că nu știe nimic. *Să se audă musca!,* se spune pentru a se face liniște, tăcere. *Să te audă Dumnezeu!* = să se împlinească ceea ce spui! – Sil. *a-u-.* Ind.pr. *aúd,* pf.s. *auzii*; cj.pers.3 *să aúdă.*

avál s.n. *În ~* = în josul apei, față de un punct de referință.

avalánșă s.f. Masă de zăpadă care se desprinde de pe panta unui munte și alunecă la vale. ▸ (Fig.) Cantitate mare (de...). – Pl. *avalanșe.*

avancrónică s.f. Cronică a unui spectacol difuzată înainte de a avea loc premiera. – Sil. *-van-cro-.* Pl. *avancronici.*

avangárdă s.f. **1.** Subunitate militară care se deplasează în fața forțelor principale, ca element de siguranță. **2.** Grup care conduce, care se află în fruntea unei acțiuni; (spec.) mișcare artistică sau literară care susține idei noi, împotriva celor tradiționale. – Pl. **1** *avangărzi,* **2** *avangarde.*

avangardísm s.n. Tendință de înnoire în artă și literatură.

avangardíst,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține avangardismului. **2.** S.m. și f. Adept al avangardismului. – Pl. *avangardiști,-ste.*

avanpremiéră s.f. Spectacol dat ca ultimă repetiție înainte de premieră, în fața unor specialiști și invitați. – Nu *avantpremieră.* Sil. *-van-pre-mi-e-.* Pl. *avanpremiere.*

avánș s.n. **1.** Sumă de bani plătită anticipat în contul unor lucrări, al unor servicii etc. **2.** Interval de timp sau distanță cu care cineva sau ceva este înaintea altuia. • *În ~ =* înaintea termenului prevăzut. *A-i face cuiva ~uri* = a încerca să obțină prietenia sau dragostea cuiva (prin lingușiri, promisiuni, concesii). – Pl. *avansuri.*

avansá vb.I. **1.** Intr. A merge înainte, a înainta. **2.** Tr. și intr. A trece (pe cineva) pe o treaptă profesională superioară, a (se) ridica în grad; a înainta, a promova. **3.** Tr. A da cuiva un avans (**1**). – Ind.pr. *avansez.*

avanscénă s.f. Partea de dinainte a scenei, cuprinsă între cortină și rampă. – Nu *avantscenă.* Sil. *-van-sce-.* Pl. *avanscene.*

avantáj s.n. **1.** Profit obținut de cineva în plus (în raport cu altul). **2.** Superioritate a unei persoane față de alta datorată unor împrejurări favorabile. – Pl. *avantaje.*

avantajá vb.I tr. **1.** A crea cuiva împrejurări favorabile. **2.** (Despre îmbrăcăminte, coafură etc.) A scoate în relief calitățile (sau a masca defectele) fizice ale cuiva. – Ind.pr. pers.1 *avantajez,* pers.3 *avantajează,* pers.4 *avantajăm.*

avantajós,-oásă adj. Care prezintă avantaj. – Pl. *avantajoși,-oase.*

avár,-ă adj., s.m. și f. Zgârcit. – Pl. *avari,-e.*

avariá vb.I tr. și refl. A face să sufere sau a suferi o avarie. – Sil. *-ri-a.* Ind.pr.pers.1 *avariez,* pers.3 *avariază*; ger. *avariind,* sil. *-ri-ind.*

avárie s.f. Deteriorare suferită de o mașină, de o construcție etc. – Acc. nu *avaríe.* G.-D. *avariei.* Pl. *avarii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

avaríție s.f. Zgârcenie. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *avariției,* neart. *avariții.*

avát s.m. Pește răpitor de apă dulce, lung de 50-60 cm; trăiește în Dunăre și în lacurile de pe lângă Marea Neagră. – Pl. *avați.*

avatár s.n. Transformare, adesea în rău, în evoluția unei ființe. – Pl. *avataruri,* nu *avatare.*

avânt s.n. **1.** Energie în mișcări, vioiciune; (fig.) imbold puternic, însuflețire, elan. **2.** Dezvoltare rapidă, progres deosebit. • *A-și lua ~ =* **a)** a se pregăti să facă o mișcare iute, să sară; **b)** a se repezi plin de însuflețire (să spună sau să facă ceva). – Pl. *av'nturi.*

avântá vb.I refl. A se repezi plin de însuflețire spre cineva sau ceva. ▸ (Fig.) A porni cu elan într-o acțiune. – Ind.pr. *avânt.*

aveá vb.II tr. **1.** A stăpâni, a deține, a poseda. **2.** A dispune de..., a se bucura de... *Avea faimă de bun inginer.* **3.** A fi compus din... *Piesa are trei acte.* **4.** A ține, a purta. *Are flori în mână.* **5.** A fi de o anumită dimensiune, vârstă etc. **6.** A simți o anumită senzație, un anumit sentiment. ▸ A suferi de o boală. **7.** (Urmat de un verb la conjunctiv sau supin) A trebui să... *Aveam să-i spun ceva. Are de scris.* **8.** (Urmat de verbe la infinitiv sau conjunctiv, precedate de *cum, când, unde, cine, ce*) A ști, a găsi.

Nu avea unde să meargă. **9.** (Cu valoare de verb auxiliar) Servește la formarea perfectului compus (ex. *ai vrut*) și a modului optativ-condițional (ex. *dacă ar fi știut*). ▸ (Urmat de conjunctiv) Servește la exprimarea viitorului unui verb: *Are să-l vadă mâine*. • *A ~ ceva cu cineva* = a nu putea suferi pe cineva, a-l dușmăni. *A nu ~ încotro* = a nu avea altă posibilitate, a nu putea să se împotrivească. *Ce-am avut și ce-am pierdut* = nu am ce pierde, nu-mi pasă. – Ind.pr. pers.1 *am,* pers.2 *ai,* pers.3 *are*, pers.4 *avem*, pers.5 *aveți*, pers.6 *au*, pf.s. *avúi* și *avuséi*; cj.pers.3 *să áibă, să aibe*; ger. *având*; part. *avut*. Ca auxiliar pentru pf.c.: pers.1 *am*, pers.2 *ai*, pers.3 *a*, pers.4 *am*, pers.5 *ați*, pers.6 *au*; pentru opt.-cond.: pers.1 *aș*, pers.2 *ai*, pers.3 *ar*, pers.4 *am*, pers.5 *ați*, pers.6 *ar*.

avénă s.f. (Geol., geogr.) Adâncitură ca o pâlnie, formată în roci solubile. – Pl. *avene.*

aventurá vb.I refl. A întreprinde o aventură (**1**). – Ind.pr. *aventurez.*

aventúră s.f. **1.** Acțiune îndrăzneață, riscantă, extraordinară. **2.** Legătură de dragoste întâmplătoare și de scurtă durată. – Pl. *aventuri.*

aventuriér,-ă s.m. și f. Persoană care caută aventuri, care se lansează în aventuri. – Sil. *-ri-er.* Pl. *aventurieri,-e.*

avére s.f. Totalitatea bunurilor cuiva; avut. – Pl. *averi.*

avérs s.n. Fața unei monede sau a unei medalii, înfățișând chipul emițătorului, stema țării etc. – Pl. *aversuri.* Par. *advers.*

avérsă s.f. Ploaie torențială de scurtă durată și pe o arie restrânsă. – Pl. *averse.*

aversiúne s.f. Sentiment de dezgust sau de antipatie instinctivă față de cineva sau ceva; repulsie. – Sil. *-si-u-.* Pl. *aversiuni.*

avertisménт s.n. **1.** Prevenire asupra unui pericol. **2.** Sancțiune administrativă pentru o abatere disciplinară. **3.** (Sport) Avertizare adresată de arbitru unui sportiv care joacă neregulamentar. – Pl. *avertismente.*

avertizá vb.I tr. A atrage cuiva atenția asupra consecințelor defavorabile ale unei acțiuni; a preveni. – Ind.pr. *avertizez.*

avertizór s.n. (Tehn.) Semnalizator care anunță iminența unei avarii, a unui accident etc. – Pl. *avertizoare.*

aviátic,-ă adj. Referitor la aviație, de aviație. – Sil. *-vi-a-.* Pl. *aviatici,-ce.*

aviatór,-oáre s.m. și f. Persoană care pilotează un avion sau care face parte din echipajul unui avion. – Sil. *-vi-a-.* Pl. *aviatori, -oare.*

aviáție s.f. **1.** Navigație aeriană cu aeronave mai grele decât aerul; știința și tehnica acestei navigații. **2.** Totalitatea avioanelor unei țări, ale unei societăți de transport etc. – Sil. *-vi-a-ți-e.* G.-D. *aviației.* Pl. *aviații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

avícol,-ă adj. Referitor la creșterea rațională a păsărilor de curte. – Pl. *avicoli,-e.*

avíd,-ă adj. Stăpânit de pasiune, de patimi etc.; lacom. – Pl. *avizi,-de.*

avión s.n. Aeronavă mai grea decât aerul. ▹ *~ cu reacție* = avion cu motoare termice reactive. – Sil. *-vi-on.* Pl. *avioane.*

avitaminóză s.f. Boală provocată de lipsa vitaminelor din alimentație. – G.-D. *avitaminozei.* Pl. *avitaminoze.*

avíz s.n. **1.** Anunț oficial. **2.** Părere, apreciere (de obicei a unui organ competent). • *~ amatorilor,* se spune pentru a atrage atenția aceluia care pare să aibă un interes în problema aflată în discuție. – Pl. *avize.*

avizá vb.I tr. **1.** A înștiința printr-un aviz (**1**). **2.** A-și exprima părerea autorizată; a da o rezoluție. – Ind.pr. *avizez.*

avocát,-ă s.m. și f. Persoană calificată pentru a acorda asistență juridică. • *A se face* (sau *a fi*) *~ul*

cuiva = a lua apărarea insistentă (și din proprie inițiativă) a cuiva. – Nu *advocat.* Pl. *avocați,-te.*

avocatúră s.f. Profesiunea de avocat. – G.-D. *avocaturii,* neart. *avocaturi.*

avórt s.n. Întrerupere a sarcinii datorată expulsiei spontane sau provocate a fătului, înainte ca acesta să fie viabil. – Pl. *avorturi.*

avortá vb.I intr. A suferi un avort. – Ind.pr. *avortez.*

avortón s.m. **1.** Ființă născută înainte de termen. **2.** (Fig.) Persoană cu mari deficiențe fizice sau psihice. – Pl. *avortoni.*

avrămeásă s.f. (Bot.; reg.) Veninariță. – Sil. *a-vră-.* Pl. *avrămese.*

avút,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Bogat (**1**). **2.** S.n. Avere. – Pl. adj. *avuți,-te.*

avuție s.f. Avere, bogăție. – G.-D. *avuției.* Pl. *avuții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

ax s.n. Organ de mașină de formă cilindrică, utilizat la susținerea elementelor în mișcare de rotație. – Pl. *axe, axuri.*

axá vb.I tr. și refl. A (se) concentra în jurul a ceva. – Ind.pr. *axez.*

áxă s.f. **1.** Dreaptă pe care se consideră un anumit sens de parcurs. **2.** Linie dreaptă care ocupă o anumită poziție într-un sistem tehnic. **3.** *Axa lumii* = prelungire a axei polilor Pământului până la intersecția cu sfera cerească. – Pl. *axe.*

axiál,-ă adj. Situat pe o axă; în raport cu o axă. – Sil. *-xi-al.* Pl. *axiali,-e.*

axílă s.f. **1.** (Bot.) Locul de împreunare a unei ramuri cu trunchiul, a unei frunze cu ramura. **2.** (Anat.) Subsuoară (**1**). – Acc. și *áxilă.* Pl. *axile.*

axiologíe s.f. Disciplină filozofică ce studiază valorile morale. – Sil. *-xi-o-.* G.-D. *axiologiei.*

axiomátic,-ă adj. Care se bazează pe o axiomă; care are caracter de axiomă. – Sil. *-xi-o-.* Pl. *axiomatici,-ce.*

axiómă s.f. Enunț care nu are nevoie de demonstrație și care servește la demonstrarea altor enunțuri; propoziție care, împreună cu altele, stă la baza demonstrării unei teorii. – Sil. *-xi-o-.* Pl. *axiome.*

azalée s.f. Arbust exotic ornamental, cu flori albe, roșii sau roz. – Sil. *-le-e,* scris nu *-leie.* G.-D. *azaleei.* Pl. *azalee.*

azbést s.n. Mineral fibros și neinflamabil, folosit în industrie, mai ales ca izolant.

azi adv. **1.** Astăzi, în ziua în curs. ▹ *~-noapte* = în noaptea precedentă. *~-dimineață* = în dimineața acestei zile. **2.** În epoca prezentă; astăzi. • *A trăi de ~ pe mâine* = a trăi greu, în sărăcie, în lipsuri. *~-mâine* = în curând. *Ba ~, ba mâine,* exprimă ideea de amânare continuă.

azíl s.n. **1.** Instituție filantropică în care se adăpostesc persoane care au nevoie de o asistență specială și de ajutor. **2.** Loc de refugiu inviolabil. ▹ *Drept de ~* = dreptul unui refugiat politic de a se stabili pe teritoriul altei țări. – Pl. *aziluri.*

ázimă s.f. Turtă din aluat nedospit, folosită de catolici la cuminecătură. – Pl. *azime.*

azót s.n. Element chimic gazos, incolor și inodor, constituent principal al aerului; nitrogen.

azotát s.m. Sare a acidului azotic. – Pl. *azotați.*

azótic adj. *Acid ~* = acid oxigenat al azotului, oxidant puternic, folosit la fabricarea explozivilor, a îngrășămintelor etc.

azúr s.n. Albastru-deschis; (p.ext.) albastrul cerului.

azuríu,-íe adj. Albastru-deschis. – Pl. *azurii.*

azvârlí vb.IV tr., intr. și refl. A arunca. – Ind.pr. *azvârl,* pf.s. *azvârlii.*

azvârlitúră s.f. *La o ~ de băț* = la o aruncătură de băț, foarte aproape.

ă s.m., s.n. A doua literă a alfabetului limbii române; sunet (vocală) notat cu această literă. – Pl.m. *ă*, n. *-ăuri.*

ăla, áia pron. şi adj. dem. (Pop. şi fam.; ca adj., urmând substantivul) Acela, aceea. – G.-D.m. *ăluia*, f. *ălei*a. Pl. *ăia, alea*, G.-D.m. şi f. *ălora.*

ălălalt, áilaltă pron. şi adj. dem. (Pop. şi fam.) Celălalt, cealaltă. – G.-D. m. *ăluilalt*, f. *ăleilalte.* Pl.m. *ăilalţi,* f. *ălelalte*, G.-D. m. *ălorlalţi,* f. *ălorlalte.*

ăst, ástă adj. dem. (Pop. şi fam.; precedând substantivul) Acest, această. • *Ástă-noapte* (sau *vară, toamnă* etc.) = în noaptea (sau vara, toamna etc.) precedentă. – G.-D.m. *ăstui,* f. *ăstei* şi *astei*. Pl. *ăşti, aste*, G.-D.m. şi f. *ăstor.* Var. (urmând substantivul). **ásta, ásta** adj. dem.; G.-D.m. *ăstuia*, f. *ăsteia* şi *asteia*, pl. *ăştia*, sil. *-tia, astea*, sil. *-tea*, G.-D.m. şi f. *ăstora.*

ásta, ásta pron. dem. (Pop. şi fam.) Acesta, aceasta. • *Ásta e!* sau *asta-i!* = **a)** aceasta e cauza; **b)** nici vorbă, nu se poate. *Una ca asta* = un astfel de lucru, aşa ceva. – G.-D.m. *ăstuia,* f. *ăsteia* şi *asteia*. Pl. *ăştia*, sil. *-tia, astea*, sil. *-tea*, G.-D.m. şi f. *ăstora.*

ăstălalt, ástălaltă pron. şi adj. dem. (Pop. şi fam.) Acesta (din doi sau mai mulţi) care este mai aproape de vorbitor. – G.-D.m. *ăstuilalt*, f. *ăsteilalte* şi *asteilalte.* Pl. *ăştialalţi, astelalte*, G.-D. *ăstorlalţi,* f. *ăstorlalte.*

â s.m., s.n. A treia literă a alfabetului limbii române; sunet (vocală) notat cu această literă. – Se foloseşte în interiorul cuvintelor; excepţie fac derivatele cu prefixe de la cuvintele începătoare cu *í.* Pl. *â, â-uri.*

b s.m., s.n. A patra literă a alfabetului limbii române; sunet (consoană) notat cu această literă. – Pr. *be, bi.* Pl. *b, b-uri.*

ba adv., conj. **1.** Adv. Nu, nicidecum. ▸ (Întărind o afirmație sau o negație): *ba da*; *ba nu*. **2.** Conj. (În corelație cu sine însuși) Sau... sau; când... când. *Ba azi, ba mâine.* • *Ba bine că nu!* = evident că da, desigur. *Ba zău!,* se spune pentru a întări adevărul celor afirmate. *Ba una, ba alta,* exprimă o alternanță sau o enumerare.

babalâc s.m. (Fam., depr.) Om bătrân și neputincios. – Pl. *babalâci.*

bábă s.f. Femeie bătrână. ▹ *Zilele babelor* = primele 9 sau 12 zile din luna martie când vremea este schimbătoare. • *A trecut baba cu colacii,* se spune celui care a pierdut o ocazie, un moment favorabil. *Satul arde și baba se piaptănă,* se zice despre cineva preocupat de lucruri mărunte, în timp ce în jurul lui au loc evenimente importante. – Pl. *babe*.

babiloníe s.f. Vorbire sau scriere confuză. ▸ Învălmășeală mare, încurcătură, dezordine. – G.-D. *babiloniei.* Pl. *babilonii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

babórd s.n. Partea din stânga a unei nave. – Pl. *babords*.

babúșcă s.f. Pește din bălți și iazuri, lung de 25-30 cm; ocheană. – Pl. *babuște.*

bac1 s.n. Platformă plutitoare pentru transportul de oameni, de vehicule etc. de la un mal la celălalt al unei ape; pod umblător. – Pl. *bacuri*.

bac2 s.n. (Fam.) Bacalaureat (**1**).

bacalaureát,-ă s. **1.** S.n. Examen de absolvire a cursurilor liceale; titlu obținut în urma acestui examen. **2.** S.m. și f. Persoană care a trecut examenul de bacalaureat (**1**). – Sil. *-la-u-re-at.* Pl. *bacalaureați,-te.*

bacántă s.f. Preoteasă a zeului Bachus; menadă. ▸ (Fig.) Femeie desfrânată. – Pl. *bacante.*

bacará s.f. Cristal de calitate superioară (provenit din Baccarat – Franța). – Art. *bacaraua.* G.-D. *bacaralei,* neart. *bacarale.*

bácă s.f. Tip de fruct cărnos, cu miezul suculent, în care se află semințele. – Pl. *bace.*

bachelítă s.f. Rășină sintetică întrebuințată ca material izolant în electrotehnică.

baci s.m. Cioban (care conduce o stână). – Monosilabic. Pl. *baci.*

bacíl s.m. Bacterie în formă de bastonaș. – Nu *baccil*. Pl. *bacili.*

baclavá s.f. Prăjitură preparată din foi de plăcintă, umplute cu nuci sau cu migdale și miere. – Sil. *ba-cla-.* Art. *baclavaua.* Pl. *baclavale.*

bacon s.n. Costiță de porc afumată. – Pr. *béĭcăn*.

bacs s.n. Ambalaj care conține un anumit număr de cartușe de țigări. – Pl. *bacsuri.*

bacșíș s.n. Sumă de bani dată cuiva peste plata cuvenită pentru un serviciu care intră în obligațiile oficiale ale acestuia. – Pl. *bacșișuri.*

bactérie s.f. Nume dat unor microorganisme unicelulare (coci, bacili), dintre care unele provoacă boli infecțioase. – Sil. *-ri-e.* Pl. *bacterii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

báde s.m. **1.** Termen de respect cu care cineva se adresează unui bărbat mai în vârstă de la țară; bădiță. **2.** Termen cu care femeile de la țară se adresează bărbatului iubit. – Art. *badea.* G.-D. *badei* și *lui badea.*

badijoná vb.I tr. A unge o parte bolnavă a corpului cu o soluție medicamentoasă. – Ind.pr. *badijonez.*

badminton s.n. Joc sportiv asemănător cu tenisul, practicat cu o minge mică prevăzută cu un fel de aripioare și care se lovește cu racheta numai pe sus, fără să atingă solul. – Pr. *bédminton.*

báftă s.f. (Fam.) Noroc, șansă. – G.-D. *baftei,* neart. *bafte.*

bagáj s.n. **1.** Totalitatea lucrurilor care se iau într-o călătorie. **2.** ~ *de cunoștințe* = totalitatea cunoștințelor pe care le are cineva. • *A-și face ~ul* = a se pregăti de plecare; a pleca (repede). – Pl. *bagaje.*

bagatélă s.f. **1.** Fleac (**1**). **2.** Mică piesă muzicală instrumentală. – Nu *bagatel.* Pl. *bagatele.*

bagatelizá vb.I tr. A micșora importanța unui lucru, a unui fapt. – Ind.pr. *bagatelizez.*

baghétă s.f. **1.** Vergea cu care dirijorii conduc un ansamblu muzical; (fig.) măiestria dirijorului. **2.** ~ *magică* = bețișor de care se servesc scamatorii. • *Sub bagheta...* = sub conducerea (unui dirijor). – Pl. *baghete.*

báhic,-ă adj. Referitor la Bachus, închinat lui Bachus. – Pl. *bahici,-ce.*

baiadéră s.f. Dansatoare indiană. – Sil. *ba-ia-.* Pl. *baiadere.*

báie s.f. **1.** Cufundare a corpului în apă, însoțită de spălare; apa folosită în acest scop. **2.** Clădire specială pentru îmbăiat; cadă în care se îmbăiază. **3.** (Cu determinări) Expunere a corpului (gol) la acțiunea razelor soarelui, a aerului, a aburilor. **4.** (La pl.) Stațiune balneară. • ~ *de sânge* = măcel, prăpăd. – Pl. *băi.*

báieră s.f. Sfoară, șnur cu care se leagă sau se strânge un obiect (o traistă, o pungă etc.). • *A avea nouă baieri la pungă* = a fi zgârcit. *A i se rupe cuiva baierile inimii* = a simți o mare durere. *A ofta* (sau *a striga, a râde*) *din baierile inimii* = a ofta (sau a striga, a râde) foarte tare. – Pl. *băieri, baieri.*

bain-marie s.n. Procedeu de fierbere folosind un lichid în care se introduce recipientul care conține ceea ce trebuie să fiarbă. – Pr. *ben-marí.* Sil. *-ma-rie.*

baionétă s.f. Armă de oțel cu vârf ascuțit, care poate fi fixată la țeava unei puști. – Sil. *ba-io-.* Pl. *baionete.*

bairám s.n. **1.** (Cu majusculă) Numele a două mari sărbători musulmane. **2.** (Fam.) Petrecere, chef. – Sil. *bai-ram.* Pl. *bairamuri.*

baiț s.n. Soluție folosită la colorarea lemnului, la fixarea coloranților pe fibrele textile etc. – Monosilabic. Pl. *baițuri* „sorturi".

bal s.n. Petrecere cu dans care are loc seara sau noaptea. – Pl. *baluri.*

baládă s.f. Poem narativ în care se relatează o acțiune eroică, o legendă, un fapt istoric etc. – Pl. *balade.*

baladésc,-ă adj. Care are caracter de baladă. – Pl. *baladești.*

balaláică s.f. Instrument muzical popular rusesc, de formă triunghiulară, cu trei coarde, care emite sunete prin ciupire. – Sil. *-lai-că.* Pl. *balalaici.*

balamá s.f. Dispozitiv metalic folosit pentru a lega un panou de un cadru fix (la uși, la ferestre etc.); țâțână. • *A-i slăbi* (sau *a nu-l mai ține*) *balamalele* = a-i slăbi puterile din cauza bătrâneții, a oboselii, a fricii, a-și pierde forța. – Art. *balamaua.* Pl. *balamale.*

balamúc s.n. (Fam.) Ospiciu. ▸ (Fig.) Gălăgie mare; dezordine. – Pl. *balamucuri.*

baláns s.n. Mișcare de pendulare. – Pl. *balansuri.*

balansá vb.I tr. și refl. A (se) înclina într-o parte și într-alta în jurul unei axe; a (se) legăna. – Ind. pr. *balansez.*

balansoár s.n. Fotoliu cu tălpi curbate, care se poate balansa. – Sil. *-lan-soar.* Pl. *balansoare.*

balanță s.f. **1.** Instrument pentru măsurarea greutății corpurilor. **2.** Tablou statistico-economic prin care se compară și se raportează indicatorii economici necesar a fi corelați. ▹ ~ *comercială* = raportul dintre valoarea generală a importului și

cea a exportului unei țări, pe o anumită perioadă. • *A apleca balanța* (*în favoarea cuiva*) = a părtini pe cineva, a ține cu cineva. *A pune în ~* = a compara două lucruri sau două fapte, idei diferite; a cumpăni faptele înainte de a lua o hotărâre. – Pl. *balanțe.*

balást s.n. Amestec de pietriș și de nisip, folosit ca material de construcție. ▸ (Fig.) Ceea ce este împovărător, nefolositor. – Pl. *balasturi.*

balastiéră s.f. Carieră de pietriș și de nisip. – Sil. *-ti-e-.* – Pl. *balastiere.*

baláur s.m. Monstru din basme, imaginat ca un șarpe cu mai multe capete. – Sil. *-la-ur.* Pl. *balauri.*

balcánic,-ă adj. Privitor la munții Balcani sau la Peninsula Balcanică. – Pl. *balcanici, -ce.*

balcón s.n. **1.** Platformă cu balustradă la peretele exterior al unei clădiri, comunicând cu interiorul. **2.** Rândul de locuri dintr-o sală de spectacol așezate deasupra parterului sau a lojelor. – Pl. *balcoane.*

baldachín s.n. Acoperământ cu perdele, așezat deasupra unui pat, a unui tron etc. – Pl. *baldachine.*

bále s.f. pl. Salivă care se prelinge din gură. • *A-i curge cuiva ~le după ceva* = a dori mult ceva; a-i lăsa gura apă.

bálegă s. f. v. **baligă**.

balénă s.f. Specie de mamifer, răspândit în oceane, cu corpul lung până la 30 m, având în loc de dinți niște lame cornoase. – Pl. *balene.*

balerín,-ă s.m. și f. Persoană care practică baletul (**1**). – Pl. *balerini,-e.*

balét s.n. **1.** Gen de dans artistic. ▸ Spectacol cu asemenea dansuri; compoziție muzicală după care acestea se execută. **2.** Ansamblu, trupă de balerini și balerine. – Pl. *balete.*

báligă s.f. Excrement de animale mari. – Pl. *baligi.* – Forma recomandantă **bálegă** s.f.

balístic,-ă adj. Privitor la mișcarea proiectilelor în spațiu. – Pl. *balistici,-ce.*

balivérnă s.f. Palavră. – Pl. *baliverne.*

balíză s.f. Semnal care servește la indicarea zonelor navigabile pe mare, a limitelor unui aerodrom etc. – Pl. *balize.*

bálmoș s.n. Mâncare preparată de obicei din caș dulce fiert în lapte, la care se adaugă și puțin mălai.

balneár,-ă adj. Privitor la băile curative. – Sil. *-ne-ar.* Pl. *balneari,-e.*

balneoclimatéric,-ă adj. Balnear și climateric. – Sil. *-ne-o-.* Pl. *balneoclimaterici,-ce.*

balneologíe s.f. Știință care studiază acțiunea curativă a apelor minerale sau termale și a nămolurilor. – Sil. *-ne-o-.* G.-D. *balneologiei.*

balneoterapíe s.f. Tratament prin ape minerale sau termale, prin nămoluri. – Sil. *-ne-o-.* G.-D. *balneoterapiei,* neart. *balneoterapii.*

balón1 s.n. **1.** Aerostat fără mijloace proprii de propulsie, alcătuit dintr-o învelitoare sferică impermeabilă, umplută cu gaz mai ușor decât aerul, la care se atașează o nacelă. **2.** Jucărie formată dintr-o membrană elastică umplută cu aer sau cu un gaz mai ușor decât aerul. **3.** Minge (mai ales la fotbal). **4.** Vas de laborator, de formă sferică. – Pl. *baloane.*

balón2 s.n. Balonzaid. – Pl. *baloane.*

baloná vb.I refl. A i se umfla cuiva abdomenul din cauza gazelor adunate în intestine. – Ind. pr. *balonez.*

balonzáid s.n. Țesătură (impermeabilă) din bumbac sau din mătase; pardesiu confecționat dintr-o astfel de țesătură; balon[2]. – Sil. *-lon-zaid.* Pl. *balonzaide.*

balót s.n. Pachet mare de materiale, de obiecte etc. – Pl. *baloturi.*

balotáj s.n. Situație în care doi sau mai mulți candidați la o alegere obțin un număr egal de voturi, ceea ce necesită o nouă alegere. – Pl. *balotaje.*

balsám s.n. **1.** Esență parfumată întrebuințată în medicină, în parfumerie etc. **2.** (Fig.) Alinare, consolare. – Pl. *balsamuri.*

baltág s.n. Topor mic, cu coada scurtă. – Pl. *baltage,* nu *-uri.*

báltă s.f. **1.** Întindere de apă stătătoare, de obicei puțin adâncă. **2.** Apă de ploaie adunată într-o adâncitură. • *A da cu bâta-n ~* = a face un gest, a spune o vorbă care poate constitui o jignire neintenționată. *A lăsa ceva ~* = a întrerupe brusc o activitate, a nu se mai interesa de ceva. – Pl. *bălți.*

báltic,-ă adj. Care aparține Mării Baltice sau regiunilor învecinate. – Pl. *baltici,-ce.*

balustrádă s.f. Construcție de forma unui perete sau de forma unui gard scund, folosită pentru a mărgini un balcon sau o scară. – Sil. *-lus-tra-.* Pl. *balustrade,* nu *-trăzi.*

bámă s.f. Plantă leguminoasă cu fructe păroase, comestibile, de culoare verde. – Pl. *bame.*

bámbus s.m. Numele unor specii de plante exotice arborescente, cu tulpini drepte, goale pe dinăuntru. – Pl. *bambuși.*

ban1 s.m. **1.** Monedă de metal sau bancnotă, servind ca echivalent al mărfurilor în schimburile comerciale. **2.** Subunitate monetară egală cu a suta parte dintr-un leu. **3.** (La pl.) Avere în bani **(1)**. • *A fi doldora de ~i* sau *a se culca pe ~i* = a dispune de bani mulți, a fi bogat. *A strânge ~i albi pentru zile negre* = a fi foarte chibzuit și econom. *~i gata* (sau *lichizi, gheață, peșin, bătuți, numărați*) = bani în numerar. – Pl. *bani.*

ban2 s.m. (În Evul Mediu) **1.** (În Țara Românească) Reprezentant al domnului în Oltenia. **2.** (În Moldova) Dregător domnesc. – Pl. *bani.*

banál,-ă adj. Lipsit de originalitate, cunoscut de toată lumea, comun. – Pl. *banali,-e.*

banalitáte s.f. (La sg.) Caracterul a ceea ce este banal; (la pl.) lucru banal, idee banală. – Pl. *banalități.*

banalizá vb.I refl. și tr. A deveni sau a face să devină banal. – Ind.pr. *banalizez.*

banánă s.f. **1.** Fructul comestibil al bananierului, o bacă lunguiață, cu miezul aromatic. **2.** Piesă de metal la capătul unui cordon electric cu care se stabilește un contact electric. – Pl. *banane.*

bananiér s.m. Plantă tropicală arborescentă, cu frunze mari și fructe comestibile. – Sil. *-ni-er.* Pl. *bananieri.*

banc1 s.n. **1.** Ridicătură formată din depuneri de nisip, pietriș sau nămol pe fundul mărilor sau al fluviilor. **2.** Cârd de pești din aceeași specie. – Pl. *bancuri.*

banc2 s.n. (Fam.) Glumă; anecdotă. – Pl. *bancuri.*

bancár,-ă adj. Care se referă la bancă[2] **(1)**, care aparține băncii. – Pl. *bancari,-e.*

báncă1 s.f. **1.** Scaun lung pe care pot ședea mai multe persoane. **2.** Scaun cu pupitru pentru școlari. • *De pe băncile școlii* = din timpul petrecut în școală. *A sta* (sau *a rămâne*) *în banca sa* = a nu se implica într-o acțiune, într-o discuție; a rămâne la locul său. – Pl. *bănci.*

báncă2 s.f. **1.** Instituție financiară care execută operații de plată și de credit. **2.** (Inform.) *~ de date* = ansamblu de date referitoare la un anumit domeniu de cunoștințe, organizate în scopul optimizării folosirii lor. – Pl. *bănci.*

banchér s.m. Proprietar sau mare acționar al unei bănci[2] **(1).** – Pl. *bancheri.*

banchét s.n. Masă cu caracter festiv, organizată în cinstea unei persoane sau a unui eveniment. – Pl. *banchete.*

banchétă s.f. Bancă[1] mică fără spetează; bancă montată în unele vehicule. – Pl. *banchete.*

banchíză s.f. Întindere de gheață plutitoare, formată în regiunile polare. – Pl. *banchize.*

bancnótă s.f. Ban[1] de hârtie de o anumită valoare. – Sil. *banc-no-.* Pl. *bancnote.*

bancomát s.n. Aparat prin care se pot obține bani în numerar pe bază de card. – Pl. *bancomate.*

bancrútă s.f. Situație de insolvabilitate a unei firme, a unei întreprinderi. – Sil. *banc-ru-.* Pl. *bancrute.*

bandáj s.n. Fașă (de tifon) cu care se acoperă o rană sau se imobilizează o parte bolnavă a corpului. – Pl. *bandaje.*

bandajá vb.I tr. și refl. A(-și) aplica un bandaj. – Ind.pr. *bandajez.*

bándă1 s.f. **1.** Fâșie îngustă de stofă, de hârtie, de piele etc. cu care se leagă sau se înfășoară ceva. ▹ ~ *rulantă* = fâșie continuă de plăci metalice, de cauciuc etc. servind la deplasarea obiectelor în timpul prelucrării lor. **2.** Fâșie dintr-o șosea destinată circulației în același sens a unui șir de vehicule. – Pl. *benzi.*

bándă2 s.f. Grup, ceată de răufăcători. – Pl. *bande.*

banderólă s.f. **1.** Fâșie de hârtie cu care se înfășoară un pachet, o carte etc. **2.** Fâșie de pânză prinsă în jurul brațului ca semn al unei anumite însărcinări; brasardă. – Pl. *banderole.*

bandít s.m. Tâlhar; răufăcător. – Pl. *bandiți.*

banduliéră s.f. Bandă[1] pusă de-a curmezișul pieptului pentru a susține o pușcă, o sabie etc. – Sil. *-li-e-.* Pl. *banduliere.*

bang interj. Cuvânt care imită sunetul clopotului.

bániță s.f. Veche unitate de măsură pentru cereale cu capacitatea între 21-34 l. ▸ Vas din doage având această capacitate. – Pl. *banițe.*

bántu s.m. Populație negridă din Africa ecuatorială și de sud. ▹ Adj. *Limbi* ~ = grup mare de limbi vorbite de această populație.

baobáb s.m. Arbore tropical cu diametrul tulpinii până la 20 m; fructele sunt numite „pâinea maimuțelor". – Sil. *ba-o-.* Pl. *baobabi.*

baptísm s.n. Doctrină și cult protestant, care consideră ca autoritate supremă „Biblia" și că botezul trebuie acordat adulților creștini ce se căiesc de păcatul originar.

baptíst,-ă s.m. și f. Adept al baptismului. – Pl. *baptiști,-ste.*

bar s.n. **1.** Local public unde consumatorii sunt serviți stând în picioare sau pe scaune înalte în fața tejghelei. **2.** Local de noapte cu program muzical-distractiv. – Pl. *baruri.*

bará vb.I tr. A opri trecerea sau circulația printr-un anumit loc. – Ind.pr. *barez.*

barácă s.f. Construcție din scânduri folosită ca magazie, ca depozit de materiale etc. – Pl. *bараci.*

baráj s.n. **1.** Construcție care oprește cursul unui râu pentru a forma un lac de acumulare; stăvilar. **2.** Întrecere între sportivi sau echipe aflate la egalitate pentru a se departaja. – Pl. *baraje.*

barát,-ă adj. **1.** (Despre un drum, o intrare) Care este închis, a cărui trecere este oprită. **2.** (Despre un text, o cifră etc.) Peste care s-a tras una sau mai multe linii. – Pl. *barați,-te.*

báră s.f. **1.** Bucată lungă de lemn sau de metal cu diverse întrebuințări în construcții, în tehnică, într-o sală de judecată etc. **2.** Fiecare dintre cele trei bârne din care e făcută poarta la unele jocuri sportive. **3.** Aparat de gimnastică format dintr-o vergea groasă de metal fixată între doi stâlpi la o anumită înălțime. **4.** Linie care marchează o separare în interiorul unui text. – Pl. *bare.*

barbár,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Nume dat de vechii greci și de romani unei persoane aparținând altor popoare; (mai târziu) nume dat de către creștini păgânilor. **2.** S.m. și f. (La pl.) Nume dat popoarelor migratoare de la începutul evului mediu. **3.** S.m. și f., adj. (Fig.) (Persoană) necivilizată; (om) crud. – Acc. nu *bárbar.* Pl. *barbari,-e.*

barbarísm s.n. Cuvânt împrumutat dintr-o limbă străină fără a fi necesar (adesea și fără a fi asimilat de limba care l-a împrumutat). – Pl. *barbarisme.*

bárbă s.f. **1.** Păr care crește pe bărbia și pe obrajii bărbaților. **2.** Bărbie la oameni. • *A pune* (sau *a trage*) *bărbi* = a spune lucruri neadevărate, exagerate. *A șopti* (sau *a vorbi*) *în* ~ = a vorbi numai pentru sine, încet, mormăit. – Pl. *bărbi.*

barbișón s.n. Barbă mică pe vârful bărbiei; cioc[2]; (fam.) țăcălie. – Pl. *barbișoane.*

barbitúric,-ă adj., s.n. (Medicament) cu acțiune calmantă asupra sistemului nervos central. – Pl. *barbiturici,-ce.*

barbút s.n. Joc de noroc cu zaruri.

barcaróla s.f. **1.** Cântec al gondolierilor venețieni. **2.** Compoziție muzicală cu caracter liric și mișcare ritmică. – Pl. *barcarole.*

bárcă s.f. Ambarcațiie mică, cu vâsle, cu pânze sau cu motor, destinată transportului pe distanțe scurte. – Pl. *bărci.*

bard s.m. Poet la vechii celți care compunea și recita cântece războinice sau religioase. ▸ (P. gener.) Poet. – Pl. *barzi.*

bárdă s.f. Secure cu lamă lată și cu coada scurtă. • *A zvârli cu barda în lună* sau *a da cu barda în Dumnezeu* = a se arăta curajos, îndrăzneț. *Cioplit* (*numai*) *din* ~ (sau *cu barda*), se spune despre o persoană cu purtări grosolane. – Pl. *bărzi,* nu *barde.*

bárem1 adv. Măcar, cel puțin.

barém2 s.n. **1.** Tabel în care sunt trecute valorile unor elemente sau date, gata calculate. **2.** (Sport) Normă pe care trebuie să o realizeze un sportiv pentru a se putea califica într-o competiție. – Pl. *bareme.*

barétă s.f. Bentiță îngustă cu care se încheie un pantof. – Pl. *barete.* Par. *beretă.*

báric,-ă adj. Care se referă la presiunea atmosferică. – Pl. *barici,-ce.*

baricádă s.f. Întăritură improvizată folosită pentru întreruperea comunicației pe o anumită arteră sau pentru apărare, mai ales în timpul luptelor de stradă. • *A fi pe* ~ = a fi la datorie; a fi combativ. *A fi pe cealaltă parte a baricadei* = a fi în tabăra opusă unui partid, unei grupări etc. – Pl. *baricade.*

bariéră s.f. **1.** Bară mobilă cu care se oprește temporar circulația pe o șosea sau trecerea peste o cale ferată. **2.** (Fig.) Obstacol, piedică. – Sil. *-ri-e-.* Pl. *bariere.*

baríl s.m. Unitate de măsură pentru capacitate, folosită în special pentru produse petroliere. – Pl. *barili.*

baritón s.m., s.n. **1.** S.n. Registru al vocii bărbătești între tenor și bas; (m.) cântăreț cu o astfel de voce. **2.** S.n. Instrument de suflat din alamă, cu timbru și registru de bariton (**1**). – Acc. **1** *baríton.* Pl.m. *baritoni,* n. *baritoane.*

báriu s.n. Metal moale, de culoare alb-argintie, ai cărui compuși sunt folosiți la fabricarea vopselelor, a sticlei, în medicină etc. – Sil. *-riu,* pr. *-rĭu.*

bárman s.m. Persoană care servește la un bar. – Acc. nu *-mán.* Pl. *barmani.*

baroánă s.f. Femeie cu titlu de baron; soție sau fiică de baron. – Pl. *baroane.*

baróc,-ă s.n., adj. **1.** (Stil artistic) caracterizat prin bogăția ornamentației arhitecturale și prin monumentalitate. **2.** (Stil literar) caracterizat printr-o mare libertate de fantezie și creație. – Pl. *baroci,-ce.*

barométru s.n. Aparat pentru măsurarea presiunii atmosferice. – Sil. *-me-tru.* Pl. *barometre.*

barón s.m. Titlu nobiliar între cel de cavaler și viconte; persoană având acest titlu. – Pl. *baroni.*

barós s.n. Ciocan mare și greu folosit în lucrările de fierărie, în minerit etc. – Pl. *baroase.*

barosán,-ă adj. (Fam.) Mare și greu; (fig.; substantivat) persoană influentă; persoană bogată. – Pl. *barosani,-e.*

baróu s.n. Organizație profesională a avocaților. – Pl. *barouri.* Par. *birou.*

bárză s.f. Pasăre migratoare cu ciocul, gâtul și picioarele foarte lungi, lipsită de glas; cocostârc. – Pl. *berze,* nu *barze.*

bas s. **1.** S.n. Registrul cel mai jos al vocii bărbătești. **2.** S.m. Cântăreț care are o astfel de voce. **3.** S.n. Instrument care are cel mai grav sunet dintr-o categorie de instrumente. – Pl.m. *bași,* n. *basuri.*

basc1 s.n. Partea de sub talie a unei jachete. – Pl. *bascuri.* Par. *bască.*

básc2 s.n. Acoperământ pentru cap, de forma unei berete cu marginile îndoite înăuntru. – Pl. *bascuri.* Var. **báscă**, pl. *băști.* Par. *basc.*

báschet s.n., s.m. **1.** S.n. Joc sportiv între două echipe, fiecare dintre ele încercând să introducă mingea cu mâna în coșul echipei adverse. **2.** S.m.

(La pl.) Ghete pentru baschet (**1**). – Sil. *bas-chet.* Pl.m. *baschețí.*

basculánt,-ă adj. Care poate oscila în jurul unei axe orizontale. ▹ *Camion ~* = camion a cărui cutie poate fi descărcată prin ridicare laterală sau frontală. – Pl. *basculanți,-te.*

baseball s. Joc național sportiv nord-american asemănător cu oina. – Pr. *béisbol.*

basm s.n. Narațiune (populară) în care se povestesc întâmplări fantastice ale unor personaje imaginare; poveste. – Pl. *basme.*

basmá s.f. Bucată, de obicei pătrată, de țesătură cu care femeile își acoperă capul; batic. • *A ieși* (sau *a scăpa*) *~ curată* = a ieși cu bine dintr-o încurcătură. *A scoate pe cineva ~ curată* = a face ca învinuirile aduse cuiva să se dovedească neadevărate. – Pl. *basmale.*

basoreliéf s.n. Sculptură în care figurile ies puțin în relief pe un fond cu care fac corp comun. – Sil. *-li-ef.* Pl. *basoreliefuri.*

bastárd,-ă s.m. și f. Copil născut în afara căsătoriei. – Pl. *bastarzi,-de.*

bastimént s.n. Navă (de război) de mare tonaj. – Pl. *bastimente.*

bastión s.n. Fortificație construită de obicei la colțurile unei fortărețe. – Sil. *-ti-on.* Pl. *bastioane.*

bastón s.n. Băț, de obicei curbat la un capăt, servind ca sprijin în mers. – Pl. *bastoane.*

báștină s.f. *De ~* = autohton, originar; moștenit din moși-strămoși.

batál s.m. Berbec castrat. – Pl. *batali.*

batalión s.n. Subunitate militară formată din două sau mai multe companii (**2**). – Sil. *-li-on.* Pl. *batalioane.*

batánt,-ă adj. (Despre uși, ferestre) Care se închide și se deschide printr-o mișcare de rotație limitată în jurul unei axe verticale. – Pl. *batanți,-te.*

báte vb.III. **1.** Tr. și refl. A (se) lovi, a (se) lua la bătaie. **2.** Tr. A învinge un dușman, un adversar etc. **3.** Tr. A atinge cu putere, a izbi cu un obiect, cu pumnul etc. **4.** Intr. (Despre vânt) A sufla. **5.** Intr. (Despre inimă, puls) A zvâcni, a palpita. **6.** Intr. și tr. (Despre clopote, ceasornice etc.) A emite sunete ritmice, specifice. **7.** Intr. (Despre culori) A avea o nuanță de... • *A ~ drumurile* (sau *ulițele*) = a umbla de colo-colo, fără rost, a vagabonda. *A ~ în retragere* = a ceda din cele susținute anterior; a da îndărăt. *A ~ la ochi* = a atrage atenția, a ieși din comun; a fi suspect. *A ~ palma cu cineva* = a lua o hotărâre de comun acord; a încheia un târg (dând mâna). *A ~ pasul pe loc* = a nu progresa, a nu înainta. *A ~ pe cineva la cap* = a stărui pe lângă cineva pentru a obține ceva; a nu-i da pace. *A ~ un record* (*sportiv*) = a depăși un record (sportiv). *A-l ~ pe cineva de-i merg* (sau *să-i meargă*) *fulgii* = a-l bate foarte tare. *A se ~ cap în cap* = a fi cu totul opus; a se contrazice. *A se ~ cu pumnii în piept* = a se mândri; a face caz de ceva. *A-și ~ joc de cineva* (sau *de ceva*) = **a)** a râde de cineva (sau de ceva), a batjocori; **b)** a viola, a necinsti o fată sau o femeie. – Ind.pr. *bat,* pf.s. *bătui*; ger. *bătând*; part. *bătut.*

bateríe s.f. **1.** Subunitate de artilerie. **2.** *~ electrică* = ansamblu de acumulatoare electrice. **3.** Ansamblul instrumentelor de percuție dintr-o orchestră. **4.** Vas în care se pun sticle cu băutură la gheață. – G.-D. *bateriei.* Pl. *baterii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

batíc s.n. Basma. – Pl. *baticuri.*

batiscáf s.n. Navă echipată special pentru studii oceanografice la mare adâncime. – Sil. *-ti-scaf.* Pl. *batiscafuri.*

batíst s.n. Țesătură din fire foarte subțiri de bumbac sau de in. – Pl. *batisturi.* Par. *batistă.*

batístă s.f. Bucată pătrată de pânză sau de mătase, folosită la ștersul nasului sau al feței. – Pl. *batiste.* Par. *batist.*

batjocorí vb.IV tr. **1.** A face (pe cineva) de râs; a înjosi, a umili. **2.** A necinsti o femeie. – Ind.pr. *batjocoresc,* pf.s. *batjocorii.*

batjócură s.f. Luare în râs, ocară. – Pl. *batjocuri.*

batóg s.n. Spinare de morun sau de nisetru sărată și afumată; (p. gener.) pește sărat și afumat. – Pl. *batoguri.*

batón s.n. Bucată de ciocolată, de vanilie etc. în formă de bastonaș. – Pl. *batoane.*

batóză s.f. Mașină agricolă care desface boabele din spice, din păstăi, separându-le de restul plantei. – Pl. *batoze.*

batraciéni s.m. pl. Clasă de animale never-tebrate care trăiesc atât în apă, cât și pe uscat (ex. broasca). – Sil. *-tra-ci-eni.*

bauxítă s.f. Rocă sedimentară de culoare roșie-brună, reprezentând principalul minereu de aluminiu. – Sil. *ba-u-.*

bavétă s.f. Bărbiță. – Pl. *bavete.*

bazá vb. I refl. și tr. A (se) întemeia, a (se) sprijini pe ceva; (refl.) a avea încredere în sprijinul cuiva. – Ind.pr. *bazez.*

bazacónie s.f. Lucru bizar, de necrezut; năzbâtie, poznă. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *bazaconiei.* Pl. *bazaconii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

bazált s.n. Rocă vulcanică, folosită ca material de construcție, la pavaje etc. – Pl. *bazalturi.*

bazár s.n. Piață în aer liber, specifică țărilor din Orient; (p.ext.) târg, piață. – Pl. *bazaruri.*

bázá s.f. **1.** Partea de jos a unui corp, a unei construcții etc. **2.** Una dintre laturile unui triunghi sau ale unui patrulater ori una dintre fețele unui poliedru. **3.** Ceea ce formează elementul fundamental a ceva. **4.** *~ de lansare* = construcție din centrul de lansare al unui cosmodrom. **5.** Substanță chimică ce colorează în albastru hârtia de turnesol, iar în reacție cu un acid formează o sare. • *A avea ceva la ~* = a se întemeia pe ceva sigur. *De ~* = pe care te poți bizui; principal, fundamental. – Pl. *baze.*

bázedov s.n. Boală endocrină caracterizată prin gușă, globi oculari proeminenți, palpitații etc. – Acc. și *bazedóv.* Scris *basedow.*

bazílică s.f. Biserică catolică de mari proporții. – Acc. nu *-lí-.* Pl. *bazilici.*

bazín s.n. **1.** Rezervor deschis, de mari dimensiuni, destinat colectării lichidelor. **2.** Regiune din care un râu, un fluviu, un lac etc. își colectează apele. **3.** Regiune bogată în zăcăminte de minereuri, în special de cărbuni. **4.** (Anat.) Cavitate situată în partea inferioară a abdomenului și formată de cele două oase iliace; pelvis. – Pl. *bazine.*

băbésc,-eáscă adj. După felul, obiceiurile sau portul babelor. ▹ *Leacuri băbești* = mijloace empirice de vindecare a bolilor. – Pl. *băbești.*

băbéște adv. Ca babele, în felul babelor. • *A socoti ~* = a face socoteli în mod simplu, empiric.

băcíță s.f. Femeie care se ocupă cu păstoritul, cu prepararea cașului și a brânzei. ▸ Soția baciului. – Pl. *băcițe.*

bădărán,**-ă** s.m. și f., adj. (Persoană) prost crescută, cu apucături grosolane. – Pl. *bădărani,-e.*

bădíță s.m. (Pop.) Bade. – G.-D. *bădiței.*

băgá vb.I tr. și refl. A (se) introduce undeva, a (se) vârî. • *A ~ cuiva ceva în cap* = a face pe cineva să înțeleagă ceva, a-l face să fie preocupat, obsedat de ceva. *A ~ de seamă* = a avea grijă, a fi atent la ceva. *A ~ în seamă pe cineva* (sau *ceva*) = a da atenție cuiva sau la ceva, a observa. *A ~ zâzanie* (sau *vrajbă, intrigi* etc.) = a produce discordie între oameni, a-i învrăjbi. *A ~ pe cineva în priză* = a face ca cineva să fie foarte activ. – Ind.pr. *bag.*

băiát s.m. **1.** Copil de sex bărbătesc. **2.** Tânăr, adolescent. **3.** Fiu (în raport cu părinții). – Sil. *bă-iat.* Pl. *băieți.*

băiețándru s.m. Băiat mai mare; (fam.) puștan. – Sil. *bă-ie-țan-dru.* Pl. *băieț*andri, art. *-drii.*

băiețésțe adv. Ca băieții, în felul băieților.

băjénie s.f. (Înv.) Pribegie (din cauza asupririi, a invaziilor dușmane). – Sil. *-ni-e.* G.-D. *băjeniei.* Pl. *băjenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

bălái,-áie adj. (Despre oameni) Cu părul blond; (despre animale) cu părul de culoare albă-gălbuie sau albă-cenușie. • (Substantivat, f.) *A intrat bălaia în sat* = s-a luminat de ziuă. *A înțărcat bălaia* = s-a terminat cu posibilitatea de a profita, de a obține ceva fără muncă. – Pl. *bălai,-aie.*

bălăbăní vb.IV refl. A se legăna, a se clătina în mers. – Ind.pr. *bălăbănesc,* pf.s. *bălăbănii.*

bălăcí vb.IV refl. A se scălda jucându-se, stropind și plescăind în apă. – Ind.pr. *bălăcesc,* pf.s. *bălăcii.*

bălăríe s.f. Loc năpădit de buruieni. – G.-D. *bălăriei.* Pl. *bălării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

bălegá vb.I refl. (Despre animale) A-și lepăda baliga. – Ind.pr. pers. **3** *bălegă.*

bălegár s.n. Amestec de baligă cu paie (folosit ca îngrășământ). – Pl. *bălegare.*

bălțăréț,-eáță adj. Din regiunea bălților. ▸ (Substantivat, m.sg.art.) Vânt călduț și umed, care bate dinspre miazăzi. – Pl. *bălțăreți,-e.*

bălți vb.IV intr. (Despre apă) A stagna pe un teren formând bălți. – Ind.pr. pers. 3 *bălțește.*

băltoácă s.f. Baltă mocirloasă; adunătură de apă de ploaie prin gropile drumului. – Pl. *băltoace.*

bălțát,-ă adj. (Despre animale) Cu dungi sau cu pete de diferite culori în păr. – Pl. *bălțați,-te.*

bănésc,-eáscă adj. De bani, în bani; privitor la bani. – Pl. *bănești.*

bánét s.n. Bani[1] mulți; avere mare în bani.

bánie s.f. Funcția sau rangul de ban**2.** ▸ Reședința banului**2.** – G.-D. *băniei.* Pl. *bănii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

bánós,-oásă adj. (Despre ocupații) Care aduce câștig mare în bani**1.** – Pl. *bănoși, -oase.*

bánui vb.IV tr. **1.** A presupune, a presimți ceva ce urmează să se întâmple. **2.** A suspecta pe cineva. – Ind.pr. *bănuiesc,* pf.s. *bănuii.*

bănuiálă s.f. **1.** Presupunere, presimțire. **2.** Suspiciune. – Pl. *bănuieli.*

bănuitór,-oáre adj. Care este înclinat spre bănuială. – Sil. *-nu-i-.* Pl. *bănuitori,-oare.*

bánút s.m. **1.** Diminutiv al lui ban[1]; monedă de valoare sau de dimensiune mică. **2.** Germenul oului fecundat. **3.** Plantă erbacee, cu flori mici, rotunde, frumos colorate, dispuse în capitule; (reg.) părăluțe. – Pl. *bănuți.*

bărbát s.m. **1.** Persoană adultă de sex masculin. **2.** Soț (în raport cu soția sa). – Pl. *bărbați.*

bărbătésc,-eáscă adj. **1.** Caracteristic bărbaților, de bărbat. **2.** Plin de energie, curajos. – Pl. *bărbătești.*

bărbătéște adv. **1.** Ca bărbații. **2.** Cu bărbăție, în mod curajos.

bărbătúș s.m. Pasăre de sex masculin. – Pl. *bărbătuși.*

bărbățíe s.f. Putere, curaj, energie. – G.-D. *bărbăției,* neart. *bărbății.*

bárbie s.f. **1.** Partea feței de sub buza inferioară, care formează o proeminență rotunjită; barbă. **2.** Partea cărnoasă care atârnă sub falca de jos la unele animale. – G.-D. *bărbiei.* Pl. *bărbii,* art. *-biile,* sil. *-bi-i-.*

bărbiér s.m. Frizer. – Sil. *-bi-er.* Pl. *bărbieri.*

bărbierí vb.IV tr. și refl. A(-și) rade barba. – Sil. *-bi-e-.* Ind.pr. *bărbieresc,* pf.s. *bărbierii.*

bárbiță s.f. Șervețel care se leagă la gâtul copiilor mici când mănâncă; bavetă. – Pl. *bărbițe.*

bárbós,-oásă adj. Cu barbă (**1**); nebărbierit. – Pl. *bărboși,-oase.*

bărzăún s.m. (Entom.) Bondar. – Nu *bărzăune*. Pl. *bărzăuni.*

bășcălíe s.f. (Fam.) Bătaie de joc, luare în derâdere a cuiva. • *A lua pe cineva în ~* sau *a face ~ de cineva* = a-și bate joc de cineva, a-l face de râs. – G.-D. *bășcăliei,* neart. *bășcălii.*

bășicá vb.I refl. A se umple de bășici (**1**). – Ind. pr. *bășic.*

bășícă s.f. **1.** Umflătură pe piele, conținând o materie lichidă. **2.** Mică umflătură plină cu aer, formată de obicei la suprafața unor lichide. – Nu *beșică.* Pl. *bășici.*

băștináș,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) aparținând unei populații care se află din timpuri străvechi pe pământul care locuiește; aborigen, autohton, indigen, neaoș. – Pl. *băștinași,-e.*

bătáie s.f. **1.** Lovitură repetată dată cu mâna sau cu un obiect. ▹ *~ de cap* = frământare a minții; neliniște; (p.ext.) trudă, osteneală. *~ de joc* = batjocură. **2.** Luptă, bătălie. **3.** Zvâcnire a inimii, a pulsului. **4.** Distanță până la care o armă poate arunca proiectilul. **5.** *Bătaia vântului* = suflare a vântului. • *A da ~* = a face ceva foarte repede, a zori, a grăbi. *A pune ceva la ~* = a oferi ceva spre a fi cheltuit sau consumat; a pune la dispoziție. – Pl. *bătăi.*

bătăiós,-oásă adj. Care este gata să se ia la bătaie. ▸ Care își susține cu vehemență ideile. – Pl. *bătăioși,-oase.*

bătălíe s.f. **1.** Luptă între două forțe armate. **2.** (Fig.) Efort mare depus pentru atingerea unui scop. – G.-D. *bătăliei.* Pl. *bătălii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

bătătór1 s.n. Băț sau lopățică cu care se bat covoarele de praf. – Pl. *bătătoare.*

bătătór2,-oáre adj. *~ la ochi* = care atrage atenția, evident. – Pl. *bătători,-oare.*

bătătorí vb.IV. **1.** Tr. A bate, a îndesa pământul. **2.** Refl. (Despre piele) A face bătături. – Ind.pr. *bătătoresc,* pf.s. *bătătorii.*

bătătorít,-ă adj. **1.** (Despre terenuri) Compact, îndesat. **2.** (Despre drumuri) Pe care se circulă mult; bătut. **3.** (Despre palme) Cu bătături (**2**). – Pl. *bătătorîți,-te.*

bătătúră s.f. **1.** Locul bătătorit din fața casei; (p.ext.) curte. **2.** Îngroșare a pielii în palme sau pe tălpi. **3.** Fire care se introduc cu ajutorul suveicii prin rostul firelor de urzeală pentru a forma țesătura; bătează. – Pl. *bătături.*

bătăúș,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care caută pricină de bătaie, căruia îi place să se bată. – Pl. *bătăuși,-e.*

băteálă s.f. Bătătură (**3**). – Pl. *bătéli.* Par. *beteală.*

bătrân,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Înaintat în vârstă. **2.** Adj. Care există de mult timp. **3.** S.m. și f. Persoană în vârstă înaintată. **4.** S.m. pl. (Fam.) Tată și mamă. • *Din bătrâni* = (care este) din vremea veche, din moși-strămoși. – Sil. *bă-trân.* Pl. *bătrâni,-e.*

bătrânésc,-eáscă adj. Caracteristic bătrânilor; vechi. – Sil. *bă-trâ-.* Pl. *bătrânești.*

bătrânéțe s.f. Stare a organismului care apare după maturitate; vârstă înaintată a cuiva; (livr.) senectute. – Sil. *bă-trâ-.* Pl. *bătrâneți.*

bătucí vb.IV tr. și refl. A (se) bătători. ▸ Refl. (Despre fructe) A se lovi, a se zdrobi. – Ind.pr. *bătucesc,* pf.s. *bătucii.*

bătút,-ă adj. **1.** Care a fost lovit; care a primit bătaie. **2.** (Despre o cale, un drum) Umblat, circulat. **3.** (Substantivat, f.) Numele unor dansuri populare. **4.** (Despre flori) Cu petale multe și dese; învolt. **5.** *Lapte ~* = lapte ușor fermentat. – Pl. *bătuți,-te.*

băț s.n. Bucată de lemn lungă și subțire. • *A pune cuiva bețe în roate* = a-i pune piedici, a-i provoca necazuri pentru zădărnicirea unei acțiuni. – Pl. *bețe.*

bățós,-oásă adj. Îngâmfat, plin de sine. – Pl. *bățoși,-oase.*

băút,-ă adj. Beat (**1**). – Nu *beut.* Pl. *băuți,-te.*

băutúră s.f. Lichid care se bea, în special cu conținut alcoolic. – Sil. *-bă-u-.* Pl. *băuturi.*

bâiguí vb.IV intr. A vorbi fără înțeles. – Ind.pr. *bâigui,* pf.s. *bâiguii.*

bâjbâí vb.IV intr. A umbla șovăitor, nesigur, orbecăind prin întuneric. ▸ A căuta ceva pipăind prin întuneric. – Ind.pr. *bâjbâi,* pf.s. *bâjbâii.*

bâlbâí vb.IV intr., refl. și tr. A vorbi nedeslușit, repetând unele silabe. – Ind.pr. *bâlbâi,* pf.s. *bâlbâii.*

bâlci s.n. Târg mare (cu petreceri și spectacole populare). ▸ (Fig.) Gălăgie, hărmălaie. – Monosilabic. Pl. *bâlciuri.*

bântuí vb.IV intr. (Despre elemente ale naturii, epidemii etc.) A se produce, a se abate (cauzând pagube, stricăciuni etc.). – Ind.pr. pers.3 *bântuie.*

bâr interj. Cuvânt cu care se îndeamnă sau se alungă oile.

bârfă s.f. (Fam.) Bârfeală. – Pl. *bârfe.*

bârfeálă s.f. Vorbe calomnioase, defăimătoare; bârfă. – Pl. *bârfeli.*

bârfí vb.IV tr. A vorbi pe cineva de rău; a calomnia, a cleveti. – Ind.pr. *bârfesc,* pf.s. *bârfii.*

bârlóg s.n. Vizuina ursului; (p.gener.) adăpost și al altor animale sălbatice. – Pl. *bârloguri.*

bârnă s.f. **1.** Grindă de lemn. **2.** Aparat pentru gimnastică feminină format dintr-o grindă de 10 cm, dispusă orizontal. – Pl. *bârne.*

bârsán,-ă adj. (Despre oi; adesea substantivat) Cu lâna lungă și aspră. – Pl. *bârsani,-e.*

bâtă s.f. Băț lung (cu măciulie la un capăt). – Pl. *bâte.*

bâtlán s.m. Pasăre mare de baltă, cu penele cenușii, cu gâtul și picioarele lungi și cu un smoc de pene negre pe cap. – Sil. *bâ-tlan.* Pl. *bâtlani.*

bâțâí vb.IV tr. și refl. A nu sta liniștit, a-și mișca repede membrele ori capul. – Ind.pr. *bâțâi,* pf.s. *bâțâii.*

bâz interj. Cuvânt care imită sunetul produs în zbor de unele insecte.

bâzâí vb.IV intr. (Despre insecte) A produce în timpul zborului sunetul caracteristic speciei. – Ind.pr.pers. 3 *bâzâie.*

bea vb.II. **1.** Tr. A înghiți un lichid. **2.** Intr. A consuma băuturi alcoolice. • *A-și ~ și cămașa* = a bea foarte mult. – Monosilabic. Ind.pr. *beau,* imperf. *beam,* pf.s. *băui*; cj.pers. 1 *să beau,* pers.3 *să bea,* nu *să beie*; ger. *bând*; part. *băut.*

beat,-ă adj. **1.** Care este în stare de ebrietate, amețit de băutură; băut. **2.** (Fig.; însoțit de o determinare) Copleșit de o emoție puternică. • *~ mort* (sau *turtă, tun* etc.) sau *mort de ~* = foarte beat, beat peste măsură. – Monosilabic. Pl. *beți, bete.*

beatificá vb.I tr. (La catolici) A trece o persoană decedată în rândul fericiților bisericii (stare inferioară sfinților). – Sil. *be-a-.* Ind.pr. *beatífic.*

beatitúdine s.f. (Livr.) Stare de fericire deplină. – Sil. *be-a-.* G.-D. *beatitudinii,* neart. *beatitudini.*

bébe s.m. invar. (Fam.) Copil mic, sugar.

bec s.n. Balonaș de sticlă prevăzut în interior cu un filament care devine incandescent și răspândește lumină când este străbătut de un curent electric. – Pl. *becuri.*

becațínă s.f. Pasăre migratoare cu ciocul lung, drept și flexibil, care trăiește în regiuni mlăștinoase. – Pl. *becaține.*

beci s.n. **1.** Pivniță. **2.** Închisoare (în subsolul unei clădiri). – Monosilabic. Pl. *beciuri.*

becísnic,-ă adj., s.m. și f. (Om) lipsit de personalitate, neputincios și nepriceput. – Pl. *becisnici,-ce.* Var. **bicísnic** adj., s.m. și f.

beduín,-ă s.m. și f. Persoană care aparține unei populații arabe nomade din Peninsula Arabă și din nordul Africii. – Pl. *beduini,-e.*

begónie s.f. Nume dat unei specii de plante ornamentale, cu frunze și flori diferit colorate. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *begoniei.* Pl. *begonii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

behăí vb.IV intr. (Despre oi) A scoate strigătul caracteristic speciei. – Ind.pr. pers. 3 *béhăie.*

bei s.m. **1.** Titlu nobiliar în țările din Orientul Apropiat și Mijlociu. **2.** Guvernator al unei provincii din fostul Imperiu Otoman. – Monosilabic. Pl. *bei.*

beizadeá s.f. (Înv.) Fiu de domn; principe. – Sil. *bei-za-dea.* Art. *beizadeaua.* Pl. *beizadele.*

bej adj. invar., s.n. (Culoare) cafenie-deschis.

bel s.m. Unitate de măsură pentru intensitatea acustică. – Pl. *beli.*

beladónă s.f. **1.** Mătrăgună. **2.** Preparat farmaceutic obținut din mătrăgună. – Pl. *beladone.*

belciúg s.n. Verigă de metal, fixată de ceva prin care se trece un lacăt, un lanț etc. • *A-i pune cuiva ~ul în nas* ori *a-l duce cu ~ul* (*de nas*) = a dispune de cineva după bunul plac. *Doar nu m-ai câștigat la ~ge,* se spune, glumeț, pentru a arăta că nu ești o persoană căreia să i se poată cere orice serviciu. – Pl. *belciuge.*

béle-árte s.f.pl. Arte frumoase (pictură, sculptură etc.).

beleá s.f. Încurcătură, necaz, bucluc. • *A-și găsi ~ua* sau *a da de ~* sau *a-i cădea ~ua pe cap* = a avea de îndurat o neplăcere, a da peste un necaz. – Art. *beleaua*. Pl. *belele*.

beletrístic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține literaturii artistice. **2.** S.f. Literatură artistică. – Sil. *-le-tris-*. S.f. G.-D. *beletristicii,* neart. *beletristici.* Pl. adj. *beletristici,-ce.*

belgián,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Belgiei. **2.** Adj. Referitor la Belgia sau la populația ei. – Sil. *-gi-an*. Pl. *belgieni,-e.*

beligeránt,-ă adj., s.m. (Stat) care se află în stare de război**1.** – Pl. *beligeranți,-te.*

beligeránță s.f. Stare de război**1.** – G.-D. *beligeranței.*

belșúg s.n. Abundență, cantitate mare de bunuri materiale. – Pl. *belșuguri.*

belvedére s.f. Construcție situată pe un loc ridicat care permite o privire largă asupra împrejurimilor. – G.-D. *belvederii.* Pl. *belvederi.*

bemól s.m. (Muz.) Semn convențional care arată că nota înaintea căreia este pus trebuie cântată cu un semiton mai jos. – Pl. *bemoli.*

bénă s.f. Partea autocamionului în care se încarcă materiale. – Pl. *bene.*

benchetuí vb.IV intr. (Fam.) A petrece, a chefui. – Ind.pr. *benchetuiesc,* pf.s. *benchetuii.*

benéfic,-ă adj. Favorabil, binefăcător. – Pl. *benefici,-ce.*

beneficiá vb.I intr. A trage un folos, a profita. – Sil. *-ci-a.* Ind.pr. pers.1 *beneficiez,* pers.3 *beneficiază*; ger. *beneficiind.*

beneficiár,-ă s.m. și f. Persoană sau colectivitate care beneficiază de ceva. ▸ Persoană sau instituție în folosul căreia se face o lucrare. – Sil. *-ci-ar.* Pl. *beneficiari,-e.*

beneficiu s.n. Câștig, profit, folos pe care îl are cineva din ceva. – Sil. *-ciu,* pr. *-ciu.* Pl. *beneficii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-*.

benevól,-ă adj. Făcut de bunăvoie, nesilit. – Pl. *benevoli,-e.*

benígn,-ă adj. (Despre boli) Care nu prezintă gravitate, ușor. – Pl. *benigni,-e.*

bentíță s.f. Fâșie îngustă și mică de stofă, de hârtie etc. cu care se leagă, se înfășoară sau se întărește ceva. – Nu *bendiță.* Pl. *bentițe.*

benzínă s.f. Produs petrolier lichid, folosit ca principal combustibil pentru motoarele de automobil și de avioane. – Pl. *benzine.*

berărie s.f. Local în care se bea bere. – Nu *bererie.* G.-D. *berăriei.* Pl. *berării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

berbéc s.m. **1.** Masculul oii. **2.** Utilaj folosit la baterea stâlpilor, la îndesarea pământului etc. – Nu *berbece.* Pl. *berbeci.*

berbeleácul s.n. art. *De-a ~* = de-a rostogolul, peste cap.

bére s.f. Băutură slab alcoolică, obținută prin fermentarea unei infuzii de malț și flori de hamei. – Pl. *beri* „porții; sorturi”.

berechét s.n. Belșug, abundență. ▸ (Adverbial) Din belșug, din abundență, destul.

beregátă s.f. (Pop.) Laringe; gâtlej. – Pl. *beregate,* nu *beregăți.*

berétă s.f. Acoperământ pentru cap, de forma unei șepci fără cozoroc. – Pl. *berete.* Par. *baretă.*

bergamút, -ă adj. v. **pergamut**.

beríl s.n. Piatră prețioasă de diferite culori. – Pl. *beriluri* „sorturi”.

bernardín s.m. Rasă de câini, de talie mare și de culoare albă cu pete roșcate, dresați să descopere călătorii rătăciți în munți. – Pl. *bernardini.*

bérnă s.f. *În ~* = (despre steaguri) coborât pe jumătate, în semn de doliu.

béschie s.f. Fierăstrău cu două mânere, pentru tăiatul bușteni-lor. – Sil. *-chi-e.* G.-D. *beschiei.* Pl. *beschii,* art. *-chiile,* sil. *-chi-i-.*

bestiál,-ă adj. Caracteristic bestiilor; crud, feroce; animalic. – Sil. *-ti-al.* Pl. *bestiali,-e.*

béstie s.f. Animal sălbatic; fiară. ▸ (Fig.) Om crud, feroce. – Sil. *-ti-e.* G.-D. *bestiei.* Pl. *bestii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

bestseller s.n. Carte cu mare succes (de librărie). – Pr. *bestsélăr.* Pl. *bestselleruri.*

beștelí vb.IV tr. (Fam.) A mustra cu asprime pe cineva. – Ind.pr. *beștelesc,* pf.s. *beștelii.*

beteálă s.f. Mănunchi din fire lungi de metal auriu sau argintiu folosite ca podoabă. – G.-D. *betelii,* neart. *beteli.* Par. *bătească.*

betelíe s.f. Fâșie îngustă cusută în partea de sus a pantalonilor, a fustei etc. – G.-D. *beteliei.* Pl. *betelii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

betón s.n. Material de construcție alcătuit din-tr-un amestec de pietriș, nisip, ciment și apă, care se întărește și devine foarte rezistent.

betoná vb.I intr. și tr. A turna betonul (în cofrajele unei construcții). – Ind.pr. *betonez.*

betoniéră s.f. Mașină pentru prepararea betonu-lui. – Sil. *-ni-e-.* Pl. *betoniere.*

beție s.f. **1.** Stare în care se află omul beat. **2.** (Fig.) Stare de euforie. – G.-D. *beției.* Pl. *beții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

bețív,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) căreia îi plac băuturile alcoolice, care bea des. – Pl. *bețivi,-e.*

bețiván,-ă adj., s.m. și f. Bețiv. – Pl. *bețivani,-e.*

bezeá s.f. **1.** Prăjitură făcută din albuș de ou bătut cu zahăr. **2.** (Fam.) Sărutare trimisă cuiva simbolic cu vârful degetelor. – Art. *bezeaua*. Pl. *bezele.*

bezmétic,-ă adj. Fără rost, fără căpătâi; zăpăcit, năuc. – Pl. *bezmetici,-ce.*

béznă s.f. Întuneric mare, de nepătruns. – Pl. *bezne.*

bianuál,-ă adj. Care se produce, care apare de două ori pe an. – Sil. *bi-a-nu-al.* Pl. *bianuali,-e.*

bibán s.m. Pește răpitor de apă dulce, cu dungi ne-gre, transversale pe laturile corpului. – Pl. *bibani.*

bibelóu s.n. Mic obiect de artă folosit ca decor. – Pl. *bibelouri.*

biberón s.n. Sticlă cu tetină, servind la hrănirea artificială a sugarilor. – Pl. *biberoane.*

bibilícă s.f. Pasăre domestică mică, cu penajul pestriț și cu o proeminență cornoasă pe cap. – Pl. *bibilici.*

bíblic,-ă adj. Care aparține Bibliei, privitor la Biblie; din timpul evocat de Biblie; străvechi. – Sil. *bi-blic.* Pl. *biblici,-ce.*

bíblie s.f. Carte care conține dogmele religiei creș-tine și mozaice, alcătuită din Vechiul Testament și Noul Testament (recunoscut numai de creștinism); scriptură. – Sil. *bi-bli-e.* G.-D. *bibliei.* Pl. *biblii,* art. *-bliile,* sil. *-bli-i-.* Scris cu inițială majusculă.

bibliofíl,-ă s.m. și f. Colecționar de cărți rare și prețioase. – Sil. *bi-bli-o-.* Pl. *bibliofili,-e.*

bibliográf s.m. Specialist în domeniul biblio-grafiei. – Sil. *bi-bli-o-graf.* Pl. *bibliografi.*

bibliografíe s.f. **1.** Disciplină care se ocupă cu descrierea, sistematizarea și răspândirea publi-cațiilor. **2.** Listă a lucrărilor unui autor sau a scrierilor referitoare la o anumită problemă. – Sil. *bi-bli-o-gra-.* G.-D. *bibliografiei,* neart. *bibliografii.* Pl. **2** *bibliografii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

bibliotecár,-ă s.m. și f. Persoană care se ocupă cu administrarea și cu buna funcționare a unei biblioteci. – Sil. *bi-bli-o-.* Pl. *bibliotecari,-e.*

bibliotécă s.f. **1.** Instituție de cultură care co-lecționează cărți, reviste etc. pentru a fi utilizate de cititori. **2.** Încăpere, sală în care se păstrează și se citesc cărțile. **3.** Mobilă cu rafturi pentru păstrarea cărților. – Sil. *bi-bli-o-.* Pl. *biblioteci.*

bicamerál,-ă adj. *Sistem ~* = sistem în care organul legislativ este alcătuit din două adunări (camere) reprezentative. – Pl. *bicamerali,-e.*

bicarbonát s.m. ~ *de sodiu* sau (în vorbirea curentă) *bicarbonat* = sare în formă de pulbere albă, folosită în farmacie și în bucătărie. – Pl. *bicarbonați.*

bicefál,-ă adj. Cu două capete. – Pl. *bicefali,-e.*

bicentenár,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care durează de două secole, care a împlinit două sute de ani. **2.** S.n. Împlinirea a două secole de la un eveniment important. – Pl. *bicentenari,-e.*

bíceps s.m. Mușchiul dintre umăr și cot, care face să se îndoaie antebrațul. – Pl. *bicepși.*

bici s.n. Curea sau împletitură de curele, legată de un băț, cu care se îndeamnă animalele de tracțiune la mers. • *A fi ~ul lui Dumnezeu* = a fi om rău; a fi pedeapsa lui Dumnezeu. – Monosilabic. Pl. *bice.*

biciclétă s.f. Vehicul cu două roți, acționat cu picioarele prin două pedale, folosit pentru o singură persoană. – Sil. *-ci-cle-.* Pl. *biciclete.*

biciclíst,-ă s.m. și f. Persoană care umblă pe bicicletă. – Sil. *-ci-clist.* Pl. *bicicliști,-ste.*

biciuí vb.IV tr. A lovi cu biciul. ▸ (Fig.) A critica cu asprime. – Ind.pr. *biciuiesc, bíciui;* pf.s. *biciuii.*

biciúșcă s.f. **1.** Cravașă. **2.** Bici scurt și subțire. – Pl. *biciuști.*

bicolór,-ă adj. Care are două culori. – Pl. *bicolori,-e.*

biconcáv,-ă adj. Care are două fețe concave opuse. – Pl. *biconcavi,-e.*

biconvéx,-ă adj. Care are două fețe convexe opuse. – Pl. *biconvecși,-xe.*

bidéu s.n. Vas de faianță sau de metal smălțuit, folosit pentru toaleta intimă. – Pl. *bideuri,* nu *-ee.*

bidineá s.f. Perie cu care se văruiesc pereții. – Art. *bidineaua.* Pl. *bidinele.*

bidivíu s.m. Cal tânăr, iute, frumos, folosit mai ales la călărie. – Pl. *bidivii,* art. *-viii,* sil. *-vi-ii.*

bidón s.n. Recipient în care se păstrează sau se transportă lichide. – Pl. *bidoane.*

bié s.n. Linie, direcție oblică. • *În ~* = (tăietură) oblică (nu pe linia firelor) într-o țesătură. – Pl. *bieuri* „f ș ii".

biélă s.f. Organ de mașină în formă de bară care servește la transformarea mișcării rectilinii în mișcare de rotație sau invers. – Sil. *bi-e-.* Pl. *biele.*

bienál,-ă adj. Care durează doi ani; care are loc sau apare la doi ani. ▸ (Despre plante) Care dă roade la doi ani. ▸ (Substantivat, f.) Expoziție de artă care are loc la doi ani. – Sil. *bi-e-.* Pl. *bienali,-e.*

biet, biátă adj. (Stă totdeauna înaintea substantivului) Vrednic de milă, de plâns. ▸ Fără valoare, neînsemnat. – La m. monosilabic. Pl. *bieți,-te.*

bifá vb.I tr. A nota cu un mic semn anumite cifre sau cuvinte dintr-un registru, dintr-o listă, pentru a ști că au fost verificate, numărate, luate în considerație. – Ind.pr. *bifez.*

bíftec s.n. Bucată de mușchi de vacă, friptă puțin pe grătar sau în tigaie. – Pl. *biftecuri.*

bifurcá vb.I refl. (Despre drumuri, ape etc.) A se despărți în două direcții, în două ramuri, în două sensuri. – Ind.pr. pers. 3 *bifúrcă.*

bifurcáție s.f. Locul unde se bifurcă ceva. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *bifurcației.* Pl. *bifurcații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

bigamíe s.f. Faptul de a încheia o nouă căsătorie de către o persoană care este deja căsătorită. – G.-D. *bigamiei.* Pl. *bigamii,* art. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

bigót,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) exagerat de religioasă; habotnic. – Pl. *bigoți,-te.*

bigudíu s.n. Tub scurt pe care se înfășoară o șuviță de păr pentru a-l ondula. – Pl. *bigudiuri.*

bijuteríe s.f. Obiect de podoabă din metal nobil (cu pietre prețioase). – G.-D. *bijuteriei.* Pl. *bijuterii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

bijutiér s.m. Persoană care face sau vinde bijuterii. – Sil. *-ti-er.* Pl. *bijutieri.*

bikíni s.m. Chilot de dimensiuni reduse. – Art. *bikiniul.* Pl. *bikini.*

biláṇț s.n. Document care reflectă situația activului și pasivului unei activități financiare. ▸ (Fig.) Rezultatul unei activități dintr-o anumită perioadă. – Pl. *bilanțuri.*

bilaterál,-ă adj. **1.** Care are două părți sau două laturi opuse, simetrice. **2.** (Despre o convenție, un act etc.) Care este încheiat între două persoane, două state etc. – Pl. *bilaterali,-e.*

bílă1 s.f. Obiect sferic din metal, lemn etc. cu diferite utilizări. – Pl. *bile.*

bílă2 s.f. (Anat.) Lichid galben-verzui, cu gust amar, secretat de ficat; fiere.

bilét s.n. **1.** Scrisoare scurtă, de câteva rânduri. **2.** Bucată de hârtie sau de carton, de format mic, care dă dreptul la ocuparea unui loc în tren, la un spectacol etc. – Pl. *bilete.*

biliár,-ă adj. Care se referă la bilă**2.** – Sil. *-li-ar.* Pl. *biliari,-e.*

biliárd s.n. Joc desfășurat pe o masă specială, cu un număr de bile care sunt deplasate prin lovirea uneia dintre ele cu tacul. – Sil. *-li-ard.* Pl. *biliarde,* nu *-uri.*

bilíngv,-ă adj. **1.** Care vorbește două limbi. **2.** Scris în două limbi. *Dicționar bilingv.* – Sil.f. *-lin-gvă.* Pl. *bilingvi,-e.*

bilunár,-ă adj. Care se face sau apare de două ori pe lună. – Pl. *bilunari,-e.*

biná s.f. Clădire (mare) în construcție sau în reparație. – Art. *binaua.* Pl. *binale.*

binár,-ă adj. **1.** Compus din două elemente, din două faze etc. **2.** (Mat.) A cărui bază este numărul doi. – Pl. *binari,-e.*

bíne adv., s.n. sg. **1.** Adv. În mod convenabil, așa cum se cere. ▸ (Substantivat, m.) Calificativ superior lui „suficient", cu care se apreciază o probă la un examen, activitatea cuiva etc. **2.** Adv. Plăcut, frumos. *Floarea miroase bine.* **3.** Adv. Exact, precis. *Ceasul merge bine.* **4.** S.n.sg. Ceea ce este recomandabil din punct de vedere moral. ▸ Faptă bună. **5.** S.n. sg. Mulțumire, bunăstare. • *A-i face cuiva ~* = a-l ajuta. *A-i merge cuiva ~*= a avea realizări, a reuși într-o activitate. *A-i prinde cuiva ~* = a-i fi ceva de folos, a-i prii. *A-i sta* (sau *a-i ședea, a-i veni*) *cuiva ~* = a i se potrivi un lucru (o haină, o podoabă etc.). *A se face* (sau *a face pe cineva*) *~* = a (se) însănătoși. *A se pune ~ cu cineva* sau *a se da ~ pe lângă cineva* = a se comporta cum îi place cuiva, lingușindu-l, pentru a obține avantaje. *A ști* (*prea*) *~ ceva* = a avea mai dinainte cunoștință de ceva. *A vedea ~* = a-și da seama de ceva. *De ~, de rău* = după posibilități, oarecum.

binecuvântá vb.I tr. A rosti o anumită formulă rituală menită a atrage protecția divină asupra unei persoane sau a unui lucru; a invoca harul divinității pentru cineva; a blagoslovi. – Ind.pr. *binecuvântez,* nu *binecuvintez.*

binefácere s.f. Faptă bună. – Pl. *binefaceri.*

binefăcătór,-oáre adj., s.m. și f. **1.** Adj. Bun, folositor. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care face bine altora. – Pl. *binefăcători,-oare.*

bineînțelés adv. Desigur, firește. – Sil. *-ne-în-.* Bine înțeles „priceput bine".

binevenít,-ă adj. Care vine la momentul oportun; a cărui venire face plăcere, bucurie. – Pl. *bineveniți,-te.* Bine venit „sosit cu bine".

binevoí vb.IV tr. A avea bunăvoința să..., a găsi de cuviință să... – Ind.pr. *binevoiesc,* pf.s. *binevoii.*

binevoitór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) care arată bunăvoință, amabil. – Sil. *-vo-i-.* Pl. *binevoitori,-oare.*

binișór adv. Destul de bine. • (Substantivat) *A lua cu ~ul* = a proceda cu blândețe, cu bunăvoință față de cineva.

binóclu s.n. Instrument optic folosit pentru a privi la distanță mare. – Sil. *bin-o-clu.* Pl. *binocluri.*

binóm s.n. Expresie algebrică alcătuită din suma sau diferența a două monoame. – Pl. *binoame.*

biocenóză s.f. Comunitate de organisme care conviețuiesc într-un anumit mediu. – Sil. *bi-o-.*

biochimíe s.f. Știință care studiază compoziția chimică a materiei vii. – Sil. *bi-o-chi-.* G.-D. *biochimiei.*

biocurénți s.m.pl. Activitate electrică prezentă în țesuturile și în organele ființelor vii. – Sil. *bi-o-*.

biofízică s.f. Știință care studiază fenomenele și procesele biologice din punct de vedere fizic. – Sil. *bi-o-*. G.-D. *biofizicii.*

biográf s.m Autor de biografii. – Sil. *bi-o-graf.* Pl. *biografi.*

biografíe s.f. Scriere în care se expune viața unei persoane. – Sil. *bi-o-gra-*. G.-D. *biografiei.* Pl. *biografii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-*.

biológ,-ă s.m. și f. Specialist în biologie. – Nu f. *bioloagă.* Sil. *bi-o-*. Pl. *biologi,-ge.*

biológic,-ă adj. Care se referă la viață sau la biologie. – Sil. *bi-o-*. Pl. *biologici,-ce.*

biologíe s.f. Știință care studiază materia vie, originea și dezvoltarea formelor de viață. – Sil. *bi-o-*. G.-D. *biologiei.*

biopsíe s.f. Extragere pe cale chirurgicală a unui fragment de țesut dintr-un organism viu în vederea studierii lui la microscop. – Sil. *bi-o-psi-e.* G.-D. *biopsiei.* Pl. *biopsii,* art. *-psiile,* sil. *-psi-i-*.

biorítm s.n. Ritm al activității organismului datorat particularităților biologice individuale sau mediului în care se află. – Sil. *bi-o-*. Pl. *bioritmuri.*

biosféră s.f. Partea din învelișul Pământului în care se manifestă viața. – Sil. *bi-o-sfe-*. G.-D. *biosferei.*

biótic,-ă adj. Care se referă la viață, de viață. – Sil. *bi-o-*. Pl. *biotici,-ce.*

biotóp s.n. Mediu geografic care prezintă condiții de viață în general unitare și care adăpostește o biocenoză; habitat. – Sil. *bi-o-*.

bioxíd s.m. Dioxid. – Sil. *bi-o-*. Pl. *bioxizi.*

bipartít,-ă adj. Care are sau implică două părți. ▸ (Despre o înțelegere) La care participă două state, două partide politice etc. – Pl. *bipartiți,-te.*

bipéd,-ă adj. (Biol.) Care are două picioare (ex. omul, păsările). – Pl. *bipezi,-de.*

biplán s.n. Avion cu două rânduri de aripi, dispuse una deasupra celeilalte. – Sil. *bi-plan.* Pl. *biplane.*

bir s.n. (În evul mediu) Dare percepută în bani de către domnie. • *A da ~ cu fugiții* = a fugi, a dispărea dintr-un loc (pentru a scăpa de o răspundere sau de o pedeapsă). – Pl. *biruri.*

birjár s.m. Vizitiu (și proprietar) al unei birje. – Pl. *birjari.*

bírjă s.f. Trăsură care se închiriază pentru o plimbare de agrement. – Pl. *birje.*

birocrát,-ă s.m. și f. Persoană care practică birocratismul. – Sil. *-ro-crat.* Pl. *birocrați,-te.*

birocratísm s.n. Mod de conducere sau de activitate caracterizat printr-un stil de muncă formalist, strict administrativ; birocrație. – Sil. *-ro-cra-*.

birocrație s.f. Birocratism. – Sil. *-ro-cra-*. G.-D. *birocrației.* Pl. *birocrații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

biróu s.n. **1.** Masă de scris cu sertare. **2.** Încăpere în care lucrează funcționarii sau în care își exercită profesia cineva. **3.** Instituție care prestează anumite servicii către populație. **4.** Organ electiv de conducere a unor organizații politice, de masă, obștești. – Pl. *birouri.* Par. *barou.*

birt s.n. Mic restaurant. – Pl. *birturi.*

biruí vb.IV tr. **1.** A învinge, a înfrânge (un dușman). ▸ (Fig.) A-și stăpâni o pasiune, un sentiment etc. **2.** (Fig.) A fi copleșit de o emoție, de un sentiment etc. – Ind.pr. *bírui,* pf.s. *biruii.*

biruínță s.f. Victorie asupra inamicului într-o luptă. – Pl. *biruințe.*

biruitór,-oáre adj., s.m. și f. Învingător. – Sil. *-ru-i-*. Pl. *biruitori,-oare.*

bis adj. invar., adv. **1.** A doua oară, repetat. **2.** (Cu valoare de interj.) Strigăt prin care spectatorii solicită să se repete o parte a unui program artistic; s.n. partea repetată.

bisá vb.I tr. **1.** A cere să se repete o parte dintr-un program artistic. **2.** A repeta o parte a unui program artistic la cererea publicului. – Ind.pr. *bisez.*

biscuít s.m. Produs alimentar făcut din făină, ouă, zahăr etc. și copt în diferite forme. – Nu *biscuite.* Pl. *biscuiți.*

biséct adj. *An ~* = an de 366 de zile (în care luna februarie are 29 de zile). – Pl. *bisecți.*

bisectór,-oáre adj., s.f. **1.** Adj. *Plan ~* = plan care împarte un diedru în două diedre egale. **2.** S.f. Dreaptă care trece prin vârful unui unghi și îl împarte în două unghiuri egale. – Pl. *bisectoare.*

bisérică s.f. **1.** Instituția creștinismului în ansamblu. **2.** Comunitate a creștinilor care țin de același cult. **3.** Clădire destinată celebrării unui cult creștin. • *A nu fi ușă de ~* = a nu respecta morala creștină, a nu fi cinstit, corect. – Pl. *biserici.*

bisericésc,-eáscă adj. Referitor la biserică. – Pl. *bisericești.*

bisexuát,-ă adj. Care are organe de reproducere atât masculine, cât și feminine pe același individ (ex. melcul, majoritatea plantelor cu flori); hermafrodit. – Sil. *-xu-at.* Pl. *bisexuați, -te.*

bistróu s.n. Local în care se vând și se consumă băuturi alcoolice, în special vin. – Sil. *bis-trou.* Pl. *bistrouri.*

bisturíu s.n. Instrument în formă de cuțitaș, folosit în chirurgie. – Pl. *bisturie.*

bișnițắr s.m. (Fam.) Persoană care practică bișnița. – Pl. *bișnițắri.*

bișnițắ s.f. (Fam.) Afacere măruntă și necinstită. – Pl. *bișnițe.*

bit s.m. (Cib.) Unitate de măsură a cantității de informație. – Pl. *biți.*

bítum s.n. Produs plastic obținut din reziduuri de petrol și folosit la prepararea asfaltului, la fabricarea lacurilor etc.

bivalént,-ă adj. (Chim.) Care are valența doi. – Pl. *bivalenți,-te.*

bívol s.m. Animal domestic rumegător, cu părul negru, cu coarne întoarse spre spate. – Pl. *bivoli.*

bívoliță s.f. Femela bivolului. – Acc. nu *bivolíță.* Pl. *bivolițe.*

bivuác s.n. Staționare temporară a trupelor militare în afara localităților, de obicei în corturi. – Sil. *-vu-ac.* Pl. *bivuacuri.*

bizám s.m. Specie de mamifer rozător, cu blană prețioasă castanie-roșcată. – Pl. *bizami.*

bizantín,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Locuitor al Bizanțului sau al Imperiului Bizantin. **2.** Adj. Referitor la Bizanț sau la Imperiul Bizantin. – Pl. *bizantini,-e.*

bizár,-ă adj. Ciudat, straniu, extravagant. – Pl. *bizari,-e.*

bizón s.m. **1.** Mamifer din familia bovidelor, cu fruntea mare, bombată și coarne scurte, care trăiește astăzi în rezervații naturale în S.U.A. și în Canada. **2.** Piele de bizon (**1**). – Pl. *bizoni.* Par. *vizon.*

bizuí vb.IV refl. A se încrede în..., a se baza pe... – Ind.pr. *bízui,* pf.s. *bizuii.*

blachéu s.n. Bucată de metal ce se aplică pe tocul sau pe vârful încălțămintei pentru a le proteja. – Pl. *blacheuri.*

blagosloví vb.IV tr. (}nv., pop.) A binecuvânta. – Sil. *-go-slo-.* Ind.pr. *blagoslovesc,* pf.s. *blagoslovii.*

blajín,-ă adj. Blând, pașnic, prietenos. – Pl. *blajini,-e.*

blamá vb.I tr. A dezaproba în public pe cineva sau ceva. – Ind.pr. *blamez.*

blánă s.f. **1.** Piele de animal cu părul des. **2.** Piele de animal (cu păr cu tot) prelucrată. **3.** Haină de blană (**2**). – Pl. **1,2** *blăni*, **3** *blănuri.*

blasfemíe s.f. Defăimare a ceva ce este sfânt, religios. – G.-D. *blasfemiei,* neart. *blasfemii.*

blazá vb.I refl. și tr. A deveni sau a face pe cineva să devină indiferent, plictisit, dezgustat. – Ind. pr. *blazez.*

blazer s.n. Un fel de jachetă ușoară purtată de femei. – Pr. *blêizăr.* Pl. *blazere.*

blazón s.n. Ansamblu de semne convenționale care constituie emblema unui stat, a unui oraș, a unei familii nobiliare etc. – Pl. *blazoane.*

blănár s.m. Meseriaș care prelucrează blăni sau care confecționează obiecte de îmbrăcăminte din blană. – Pl. *blănari.*

blănăríe s.f. **1.** Meseria blănarului. **2.** Atelier în care se confecționează obiecte din blană. – G.-D. *blănăriei.* Pl. *blănării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

blând,-ă adj. **1.** Care se poartă cu bunătate, prietenos; (despre animale) care nu face rău, care nu se sperie. **2.** (Fig.; despre vreme) Liniștit, domol. – Pl. *blânzi,-de.*

blândéțe s.f. Însușirea de a fi blând. – G.-D. *blândeții,* neart. *blândeți.*

bleg, bleágă adj. Lipsit de energie, de voință. – Pl. *blegi,-ge.*

blegí vb.IV refl. A deveni bleg. – Ind.pr. *blegesc,* pf.s. *blegii.*

blenoragíe s.f. Boală venerică contagioasă caracterizată prin scurgeri purulente. – G.-D. *blenoragiei,* neart. *blenoragii.*

blestém s.n. Invocare a divinității prin care se cere abaterea unei nenorociri asupra cuiva. – Pl. *blesteme.*

blestemá vb.I tr. A rosti un blestem. – Ind.pr. *bléstem.*

blestemățíe s.f. Faptă sau purtare de om rău, ticălos. – G.-D. *blestemății.* Pl. *blestemății,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

bleu adj.invar., s.n. Albastru-deschis. – Pr. *blö.*

bleumarín adj.invar., s.n. Albastru-închis. – Nu *bleumaren.* Pr. *blömarín*.

blid s.n. (Pop.) Farfurie; strachină. – Pl. *blide.*

blindáj s.n. Înveliș din plăci groase de metal care protejează o lucrare de fortificație, o mașină de luptă etc. – Pl. *blindaje.*

blindát,-ă adj. Prevăzut cu un blindaj. ▸ (Substantivat, n.) Mașină de luptă prevăzută cu blindaj. – Pl. *blindați,-te.*

bliț s.n. Sursă intensă de lumină, de scurtă durată, prevăzută la aparatele de fotografiat. – Pl. *blițuri.*

bloc s.n. **1.** Bucată mare dintr-o materie solidă (piatră, fier etc.). ▸ Grămadă de obiecte care alcătuiesc o masă unică. ▹ *~ de desen* = teanc de foi de hârtie de desen, prinse în coperte de carton. **2.** Clădire mare cu mai multe etaje. **3.** Alianță, înțelegere, convenție între state, partide etc. – Pl. *blocuri.*

blocá vb.I. **1.** Tr. A supune unei blocade. **2.** Tr. A închide o arteră de circulație. **3.** Refl. (Despre organe de mașină) A se imobiliza brusc din cauza unei defecțiuni. **4.** Refl. (Despre organe ale corpului) A nu mai funcționa. **5.** Tr. A opri (temporar) folosirea unor produse, a unor fonduri etc. – Ind.pr. *blochez.*

blocádă s.f. Sistem de măsuri de constrângere (politice, economice, militare) prin care se urmărește izolarea unui stat. – Pl. *blocade.*

blocáj s.n. Acțiunea de a (se) bloca; procedeu tactic de apărare strânsă sau de oprire a unei acțiuni adverse în unele întreceri sportive. – Pl. *blocaje.*

blocnótes s.n. Carnet pentru însemnări. – Pl. *blocnotesuri.*

blond,-ă adj. (Despre păr) De culoare deschisă, gălbui; (despre oameni; adesea substantivat) care are un astfel de păr. – Pl. *blonzi,-de.*

blondín,-ă adj. Blond. (Despre persoane; adesea substantivat) Cu părul blond. – Pl. *blondini,-e.*

bluejeans s.m.pl. Pantaloni din bumbac rezistent, cu cusături întărite prin tigheluri. – Pr. *blúgins*. Var. **blugi** s.m.pl.

blues s.n. Cântec nostalgic specific negrilor din America, devenit piesă instrumentală de jaz; dans care se execută pe această melodie. – Pr. *bluz.* Pl. *bluesuri.*

blugi s.m.pl. v. **bluejeans.**

blúză s.f. Obiect de îmbrăcăminte pentru partea de sus a corpului (mai ales pentru femei). – Pl. *bluze.*

bóa s.m. Gen de șerpi mari, neveninoși, din regiunile tropicale. – Pl. *boa*.

boábă s.f. Fruct cărnos (și rotund) al unor plante în mijlocul căruia de găsesc sâmburii. • *A nu ști* (sau *a nu pricepe*) o *~* (sau *nici o ~*) = a nu ști (sau a nu pricepe) nimic. *A nu zice* (*nici o*) *~*

(sau *nici două boabe legate*) = a nu zice absolut nimic. – Pl. *boabe.*

boácăn,-ă adj. (Fam.) Nepotrivit, prostesc. • *A face una ~ă* sau *a o face ~ă* = a face un lucru cu totul nepotrivit, a face o prostie. – Pl. *boacăni,-e.*

boálă s.f. Tulburare a stării de sănătate a unui organism; (livr.) maladie. • *A avea ~ pe cineva* = a-i fi necaz, ciudă pe cineva. *A băga pe cineva în ~* (sau *în toate boalele*) = a-l tulbura sufletește foarte tare, a-l supăra; a-l înspăimânta. *A băga rufele în ~* = a spăla atât de prost rufele, încât cu greu se mai pot curăța la un nou spălat. – Pl. *boli* (*boale* este admis numai în expresii).

boáre s.f. Adiere slabă de vânt.

boárfă s.f. (Fam.) Haină sau rufă veche, uzată; (la pl.) obiecte de uz personal (îmbrăcăminte, încălțăminte etc.). – Pl. *boarfe.*

bob1 s.n., s.m. **1.** S.n. Sămânța unor plante (porumb, struguri, mazăre, mac etc.). **2.** S.n. Obiect mic de forma unui bob (**1**). **3.** S.m. Sămânță folosită la ghicit. • *A da* (sau *a ghici*) *în ~i* = a prezice viitorul după cum se așază bobii aruncați de ghicitor. *A da ~i cu sita* = a ghici viitorul cuiva. *A nu pricepe ~* = a nu înțelege nimic. *A nu zice ~* = a nu zice nimic. *~ cu* (sau *de*) *~* = **a)** cu grijă, cu răbdare; **b)** unul câte unul. *Din ~ în ~* = cu de-amănuntul, amănunțit. – Pl.n. *boabe,* m. *bobi.*

bob2 s.n. Sanie de metal folosită la concursurile sportive. – Pl. *boburi.*

bobârnác s.n. Lovitură dată cuiva cu degetul mijlociu încovoiat, destins brusc de sub degetul mare. ▸ (Fig.) Ripostă răutăcioasă. – Pl. *bobârnace.*

bobiná vb.I tr. A înfășura un fir, un conductor electric etc. pe un suport. – Ind.pr. *bobinez.*

bobínă s.f. Suport cilindric pe care se înfășoară un fir, un cablu etc.; ansamblu format din acest suport și firele înfășurate. – Pl. *bobine.*

bobóc s.m. **1.** Floare nedeschisă încă deplin. **2.** Pui de gâscă sau de rață. ▸ (Fig.; fam.) Începător într-un domeniu; recrut; student în primul an. • *A paște* (sau *a păzi*) *~cii* = a fi naiv ca un copil nestiutor. *Toamna se numără ~cii* = rezultatul se poate aprecia numai la sfârșitul unei acțiuni. – Pl. *boboci.*

boboteáză s.f. Sărbătoarea botezului lui Iisus Hristos, care are loc în 6 ianuarie. – G.-D. *bobotezei.* Scris cu inițială majusculă.

boc interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de lovituri repetate.

bocánc s.m. Gheată rezistentă, cu talpa groasă. – Pl. *bocanci.*

bocăní vb.IV intr. A lovi în ceva (de mai multe ori) cu un obiect tare. – Ind.pr. *bocănesc, bocăn,* pf.s. *bocănii.*

bocceá s.f. Legătură făcută dintr-o bucată de pânză, în care se pun diverse obiecte. – Art. *bocceaua.* Pl. *boccele.*

bócet s.n. **1.** Plâns însoțit de vaiete, tânguiri, strigăte. **2.** Versuri spuse sau cântate la înmormântare. – Pl. *bocete.*

bocí vb.IV. **1.** Intr. și refl. A plânge, a se tângui. **2.** Tr. A plânge un mort cu bocete (**2**). – Ind.pr. *bocesc,* pf.s. *bocii.*

bocitoáre s.f. Femeie care bocește (**2**) la înmormântări. – Pl. *bocitoare.*

bócnă adv. *Înghețat ~* = foarte înghețat.

bodégă s.f. Local mic în care se consumă aperitive și băuturi alcoolice. – Pl. *bodegi.*

bodogăní vb.IV intr. A bombăni. – Ind.pr. *bodogănesc,* pf.s. *bodogănii.*

bodyguard s.m. Gardă (sau pază) de corp. – Pr. *bódigard* și *bádigard.* Pl. *bodyguarzi.*

boém,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care duce o viață dezordonată, disprețuind conveniențele sociale. **2.** Adj. Care corespunde firii boemilor (**1**). **3.** S.f. Lumea în care trăiesc boemii (**1**), viață de boem. – Pl. **1,2** *boemi,-e.*

bogát,-ă adj. **1.** (Adesea substantivat) Care are avere mare; înstărit. **2.** Care există din belșug, abundent. – Pl. *bogați,-te.*

bogătáș,-ă s.m. și f. Persoană bogată. – Pl. *bogătași,-e.*

bogăție s.f. **1.** Cantitate mare de bunuri materiale. **2.** Starea, condiția celui bogat. **3.** Resurse naturale ale unei țări, ale unei regiuni etc. **4.** Abundență de valori spirituale. – G.-D. *bogăției.* Pl. *bogății,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

bogdaprόste interj. Cuvânt prin care se mulțumește celui care dă de pomană. • *A umple pe cineva de ~* = a critica pe cineva, a-l ocărî. *Ca un pui de ~,* se spune despre o persoană nenorocită, prăpădită. *De ~* = primit de pomană. – Var. **bodaproste** interj.

bogomilísm s.n. Doctrină creștină eretică, apărută în sec. 10, care contesta Vechiul Testament, refuza formele ecleziastice etc.

boiá s.f. Condiment obținut din ardei roșu uscat și măcinat. – Art. *boiaua.* G.-D. *boielii.*

boiangeríe s.f. Vopsitorie pentru haine. – G.-D. *boiangeriei.* Pl. *boiangerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

boicót s.n. Întrerupere, în semn de protest, a relațiilor cu o persoană, cu un grup social sau cu o țară. – Pl. *boicoturi.*

boicotá vb.I tr. A exercita un boicot. – Ind.pr. *boicotez.*

boiér s.m. Proprietar de pământ, care, în trecut, deținea de obicei și o funcție înaltă. • *A face pe ~ul* = **a)** a avea o atitudine arogantă, disprețuitoare; **b)** a aștepta să fie servit, a nu pune mâna pe nimic. – Pl. *boieri.*

boierésc,-eáscă adj. Care aparține boierilor, privitor la boieri. – Pl. *boierești.*

boierésțe adv. Ca boierii; (fig.) foarte bine.

boieroáică s.f. Soție de boier. – Pl. *boieroaice.*

bóiler s.n. Recipient metalic închis, prevăzut cu un sistem de încălzire a apei necesare consumului. – Sil. *boi-.* Pl. *boilere.*

bojdéucă s.f. (Reg.) Casă țărănească mică, sărăcăcioasă. – Sil. *-deu-că.* Pl. *bojdeuci.*

bolborosí vb.IV. **1.** Tr. și intr. A vorbi încet și nedeslușit. **2.** Intr. (Despre lichide) A produce un zgomot caracteristic în timpul fierberii sau când se golește dintr-un vas cu gâtul strâmt. – Ind.pr. *bolborosesc,* pf.s. *bolborosii.*

boleró s.n. Numele unui dans popular spaniol. – Pl. *bolerouri.*

bolerόu s.n. Vestă scurtă până mai sus de talie, purtată de femei peste bluză. – Pl. *bolerouri.* – Var. **boleró** s.n.

bolíd s.m. Meteorit de dimensiuni relativ mari, care, căzând pe pământ, se aprinde din cauza frecării cu aerul. – Pl. *bolizi.*

bolnáv,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de o boală. – Acc. nu *ból-.* Pl. *bolnavi,-e.*

bolnăviciós,-oásă adj. Care se îmbolnăvește ușor; care are sănătatea șubredă. – Pl. *bolnăvicioși,-oase.*

bolován s.m. Bucată mare de piatră sau de alt material solid. – Pl. *bolovani.*

bolovăníș s.n. Loc plin cu bolovani. – Pl. *bolovănișuri.*

bolșevíc,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la bolșevism. **2.** S.m. și f. Adept al bolșevismului. – Pl. *bolșevici,-ce.*

bolșevísm s.n. Curent de gândire politică marxistă, apărut în Rusia, în sec. 19-20.

bóltă s.f. **1.** Construcție din piatră, cărămidă sau beton, cu suprafața interioară concavă. ▸ Galerie sau încăpere (subterană) cu tavanul arcuit. **2.** Construcție ușoară, care servește de sprijin plantelor agățătoare. **3.** *~ palatină* = cerul gurii. **4.** *~ cerească* = cerul. – Pl. *bolți.*

boltí vb.IV tr. și refl. A da sau a avea formă de boltă. – Ind.pr. *boltesc,* pf.s. *boltii.*

bolț s.n. Organ de mașină, de formă cilindrică, folosit ca element de asamblare. – Pl. *bolțuri.*

bombá vb.I tr. și refl. A da sau a căpăta o formă convexă. – Ind.pr. *bombez.*

bombardá vb.I tr. **1.** A supune un obiectiv unui bombardament. **2.** (Fiz.) A trimite asupra unui

corp un fascicul de particule (electroni, neutron i etc.). – Ind.pr. *bombardez.*

bombardamént s.n. Lovire masivă a unui obiectiv cu bombe, cu proiectile de artilerie sau cu rachete. – Pl. *bombardamente.*

bombardiér s.n. Avion de bombardament. – Sil. *-di-er.* Pl. *bombardiere.*

bombástic,-ă adj. (Despre vorbire, stil) Emfatic, pretenţios. – Pl. *bombastici,-ce.*

bómbă s.f. **1.** Proiectil cu încărcătură explozivă, incendiară, chimică, atomică etc. care se lansează din avion. **2.** (Fig.) Ştire senzaţională. – Pl. *bombe.*

bombăní vb.IV intr. A vorbi încet şi nedesluşit (exprimând o nemulţumire). – Ind. pr. *bómbăn,* pf.s. *bombănii.*

bombéu s.n. Vârful bombat (şi întărit) al încălţămintei. – Pl. *bombeuri.*

bomboánă s.f. Mic preparat dulce, cu compoziţii, culori şi forme foarte variate. – Pl. *bomboane.*

bomboniéră s.f. Vas mic sau cutie în care se păstrează bomboane. – Sil. *-ni-e-.* Pl. *bomboniere.*

bomfáier s.n. Ferăstrău de mână pentru tăiat metale. – Acc. nu *bóm-.* Pl. *bomfaiere.*

bon s.n. Act care conferă deţinătorului dreptul de a primi ceva sau de a beneficia de ceva; notă cu care se achită şi se ridică marfa într-un magazin. – Pl. *bonuri.*

bónă s.f. Guvernantă. – Pl. *bone.*

boncăluí vb.IV intr. (Despre cerbi, boi) A scoate mugete puternice, prelungi în perioada de rut. – Ind.pr. pers.3 *boncăluieşte.*

bondár s.m. Insectă mare asemănătoare cu albina; bărzăun. – Pl. *bondari.*

bondóc,-oácă adj. Mic de statură şi gros, îndesat. – Pl. *bondoci,-oace.*

bonétă s.f. **1.** Tichie de pânză albă, purtată de personalul sanitar, de bucătari etc. **2.** Acoperământ pentru cap, purtat de copiii mici. – Pl. *bonete.*

boniér s.n. Carnet din care se detaşează bonuri. – Sil. *-ni-er.* Pl. *boniere.*

bonificáţie s.f. Compensaţie în bani acordată printr-o reducere a unei obligaţii de plată; bonus. – Sil. *-ţi-e.* G.-D. *bonificaţiei.* Pl. *bonificaţii,* art. *-ţiile,* sil. *-ţi-i-.*

bonjuríst s.m. Epitet dat, pe la mijlocul sec. 19, tinerilor întorşi de la studii din Franţa. – Pl. *bonjurişti.*

bonóm s.m. Om bun, îngăduitor, credul. – Pl. *bonomi.*

bonomíe s.f. Atitudine, caracter de bonom. – G.-D. *bonomiei,* neart. *bonomii.*

bont, boántă adj. Fără vârf; tocit; turtit. ▸ (Despre degete) Scurt şi gros. – Pl. *bonţi, boante.*

bónus s.n. Bonificaţie. – Pl. *bonusuri.*

bor1 s.n. Element chimic, cristalin, întrebuinţat ca adaos la obţinerea unor aliaje.

bor2 s.n. Marginea răsfrântă care înconjură calota pălăriei. – Pl. *boruri.*

borangíc s.n. Fir nerăsucit de mătase, obţinut din gogoşile viermelui de mătase; ţesătură făcută din acest fir. – Pl. *borangicuri.*

bórax s.n. Sare a unui acid derivat de la bor[1], întrebuinţată în sudura metalelor, în medicină etc.

borcán s.n. Vas de sticlă, de plastic etc., de formă cilindrică. – Pl. *borcane.*

borceág s.n. Cultură furajeră formată dintr-un amestec de leguminoase şi cereale. – Pl. *borceaguri.*

bord s.n. Fiecare dintre cele două părţi laterale ale punţii unei nave. • *A arunca ceva peste ~* = a înlătura, a da la o parte ceva, ca nefolositor. – Pl. *borduri.*

bordéi s.n. Locuinţă rustică rudimentară, săpată pe jumătate în pământ. – Pl. *bordeie.*

bordél s.n. Casă de prostituţie. – Pl. *bordeluri.*

borderóu s.n. Listă sau tabel în care se înscriu conturi, mărfuri, valori etc. – Pl. *borderouri.*

bordó adj.invar. Roşu-închis.

bordúră s.f. **1.** Bandă sau dungă aplicată ca podoabă pe marginea unui obiect. **2.** Bandă îngustă formată din blocuri de piatră la marginea trotuarelor. – Pl. *borduri.*

boreál,-ă adj. De (la) nord, din emisfera nordică. – Sil. *-re-al.* Pl. *boreali,-e.*

borfáș s.m. Hoț de lucruri mărunte. – Pl. *borfași.*

borhót s.n. Nume dat resturilor provenite din distilarea fructelor, a cerealelor în industria alcoolului, a berii etc. – Pl. *borhoturi.*

bormașínă s.f. Mașină de găurit. – Pl. *bormașini.*

bórnă s.f. **1.** Piatră sau stâlp cu care se marchează un punct topografic, distanța pe șosele etc. **2.** Piesă metalică la o mașină sau la o instalație electrică prin care se realizează legătura acesteia cu rețeaua electrică. – Pl. *borne.*

boroboáță s.f. (Fam.) Faptă nesocotită, neghiobie, poznă. – Pl. *boroboațe.*

borsétă s.f. Geantă bărbătească mică, în care se țin acte, documente etc. – Pl. *borsete.*

borș s.n. Zeamă acră, obținută prin fermen-tarea în apă a tărâțelor de grâu. ▸ Ciorbă preparată cu această zeamă. • *A-i sufla cuiva în ~* sau *a sufla în ~ul cuiva* = a se amesteca în treburile cuiva, încercând să-i facă pe plac. *A-i da ~ul în foc* = a se înfuria. – Pl. *borșuri* „ciorbe".

bórtă s.f. (Reg.) Gaură; scorbură. • *A umbla după borta vântului* = a umbla degeaba, a se strădui zadarnic. – Pl. *borte.*

bos s.m. Patron, șef. – Scris și *boss*. Pl. *boși.*

boschét s.n. Grup de arbori mici plantați într-o grădină sau într-un parc. – Pl. *boschete.*

boscorodí vb.IV intr. și tr. A vorbi murmurând, fără a putea fi înțeles. – Ind.pr. *boscorodesc,* pf.s. *boscorodii.*

bosumflá vb.I refl. (Fam.) A se îmbufna. – Sil. *-sum-fla.* Ind.pr.pers.1 *bosúmflu*, pers.2 *bosumfli.*

boșoróg,-oágă s.m. și f. (Depr.) Om bătrân, neputincios, ramolit. – Pl. *boșorogi,-oage.*

boștínă s.f. **1.** Rămășiță de faguri din care s-a scos mierea și ceara. **2.** Tescovină. – Acc. nu *bóș-*. Pl. *boștine.*

bot s.n. **1.** Partea anterioară a capului unor mamifere, cuprinzând gura și nasul. ▸ (P.ext.; fam.) Gură. **2.** Partea ascuțită sau lunguiață a unui obiect. • *A bea la ~ul calului* = a bea la repezeală, stând în picioare, înainte de a pleca. *A da cuiva peste ~* = a mustra aspru pe cineva. *A pune pe cineva cu ~ul pe labe* = a-l obliga să tacă, a-l pune la punct. *~ în ~* = față în față. – Pl. *boturi.*

botánic,-ă s.f., adj. **1.** S.f. Știință care se ocupă cu studiul plantelor. **2.** Adj. Referitor la plante. – G.-D. s.f. *botanicii.* Pl. adj. *botanici,-ce.*

botaníst,-ă s.m. și f. Specialist în botanică (**1**). – Pl. *botaniști,-ste.*

botéz s.n. Ritual creștin de primire a cuiva printre credincioșii bisericii, atribuindu-i-se cu această ocazie un prenume. • *~ul focului* = prima participare a cuiva la o luptă. – Pl. *botezuri.*

botezá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) supune ritualului botezului. **2.** Tr. A fi naș sau nașă la botezul cuiva. **3.** Tr. A da cuiva un nume (de batjocură). • *A ~ vinul* = a falsifica vinul, punând apă în el. – Ind. pr. *botez.*

botgrós s.m. Pasăre sedentară, cu penajul roșiatic pe piept și brun pe restul corpului, cu ciocul gros și tare. – Sil. *bot-gros.* Pl. *botgroși.*

botínă s.f. Gheată (înaltă) pentru femei. – Pl. *botine.*

bótniță s.f. Apărătoare care se pune la botul unor animale pentru ca să nu poată mușca, paște sau suge. • *A-și pune ~ la gură* = a-și impune tăcere. – Pl. *botnițe.*

boț s.n. (Pop.) Cocoloș (**1**). – Pl. *boțuri.*

boți vb.IV tr. și refl. A (se) mototoli; a (se) zbârci. – Ind.pr. *boțesc,* pf.s. *boții.*

bou s.m. Taur castrat, folosit la tracțiune și a cărui carne servește ca aliment. • *A merge cu carul cu boi* = a merge încet. *A nu-i fi cuiva boii acasă* = a fi supărat, indispus. – Mono-silabic. Pl. *boi.*

bóur s.m. Specie de bovid sălbatic, considerat strămoșul vitelor cornute mari. – Sil. *bo-ur.* Pl. *bouri.*

bovíde s.f.pl. Familie de mamifere rumegătoare din care fac parte bovinele, caprinele, ovinele etc.

bovíne s.f.pl. Subfamilie de rumegătoare din care fac parte vitele cornute mari, având ca tip boul.

box1 s.n. Sport în care doi adversari luptă între ei în ring cu pumnii îmbrăcați în mănuși speciale; pugilism.

box2 s.n. Piele de bovine prelucrată, din care se fac fețe de încălțăminte.

boxá vb.I intr. A practica boxul**1.** – Ind.pr. *boxez.*

bóxă s.f. Despărțitură în interiorul unui local sau al unei încăperi. ▸ Parte din incinta unui tribunal în care stau acuzații în timpul procesului. – Pl. *boxe.*

boxér s.m. Sportiv care practică boxul[1]; pugilist. – Pl. *boxeri.*

braconáj s.n. Practicarea ilegală a vânatului sau a pescuitului. – Pl. *braconaje.*

braconiér s.m. Persoană care practică braconajul. – Sil. *-ni-er.* Pl. *braconieri.*

brad s.m. Arbore înalt până la 50 m, cu frunze în formă de ace, cu florile și semințele în conuri. – Pl. *brazi.*

brágă s.f. Băutură răcoritoare acrișoară, obținută din făină de mei, de porumb sau de secară. • *Ieftin ca braga* = foarte ieftin. – G.-D. *brăgii.* Pl. *brăgi* „porții”.

brahiál,-ă adj. Care se referă la brațe, privitor la brațe. – Sil. *-hi-al.* Pl. *brahiali,-e.*

brahmán,-ă s.m., adj. **1.** S.m. Preot al lui Brahma. **2.** Adj. Care aparține brahmanismului. – Pl. *brahmani,-e.*

brahmanísm s.n. Religie antică indiană, întemeiată pe Vede, al cărei zeu era Brahma.

brámbura adv. (Fam.) Fără rost, fără căpătâi; în dezordine.

brancárdă s.f. Targă pentru transportul răniților sau al bolnavilor. – Pl. *brancarde.*

brancardiér,-ă s.m. și f. Persoană care transportă răniții sau bolnavii cu brancarda. – Sil. *-di-er.* Pl. *brancardieri,-e.*

brandy s.n. Coniac. – Pr. *bréndi.* Pl. *brandy-uri* „sorturi; porții”.

bránhie s.f. Organ respirator prezent la unele animale acvatice (crustacee, pești etc.). – Sil. *-hi-e.* G.-D. *branhiei.* Pl. *branhii,* art. *-hiile,* sil. *-hi-i-.*

brániște s.f. Pădure de arbori bătrâni; (p. ext.) pădure. – Pl. *branișți.*

branșaménț s.n. Porțiune de conductă care face legătura între o conductă principală a unei rețele de distribuție (de apă, de gaz etc.) și o conductă secundară. – Pl. *branșamente.*

bránșă s.f. Ramură, specialitate sau domeniu de activitate. – Pl. *branșe.*

branț s.n. Bucată de piele sau de carton care se aplică în interiorul încălțămintei, peste talpă. – Nu *branz.* Pl. *branțuri.*

brasárdă s.f. Banderolă (**1**). – Pl. *brasarde.*

braseríe s.f. Local în care se servesc preparate culinare, de cofetărie, băuturi etc. – G.-D. *braseriei.* Pl. *braserii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

brașoávă s.f. (Fam.) Palavră, minciună. – Pl. *brașoave.*

braț s.n. **1.** Parte a membrului superior cuprinsă între umăr și încheietura mâinii; (p.ext.) membrul superior al corpului omenesc. **2.** Cantitate care se poate cuprinde și duce în brațe (**1**). **3.** Obiect care seamănă cu brațul (**1**). **4.** Ramificație a cursului unei ape curgătoare. • *A lua pe cineva* (sau *ceva*) *în ~e* = a apăra, a susține pe cineva (sau ceva). *A primi* (sau *a aștepta*) *pe cineva cu ~ele deschise* = a primi (sau a aștepta) pe cineva cu mare plăcere, cu bucurie. (~) *la ~* = cu brațul trecut pe sub brațul altuia. – Pl. *brațe.*

brav,-ă adj. Viteaz, curajos. – Pl. *bravi,-e.*

bravá vb.I intr. A înfrunta cu bărbăție o primejdie. ▸ A se expune inutil unei primejdii. – Ind. pr. *bravez.*

brávo interj. Exclamație de aprobare, de apreciere, însoțită de aplauze.

bravúră s.f. Vitejie, curaj. ▸ Faptă curajoasă. – Pl. *bravuri.*

brázdă s.f. **1.** Fâșie de pământ răsturnată cu plugul. **2.** Bucată de pământ, desprinsă cu iarbă cu tot și așezată pe taluze, pe șanțuri etc. pentru a le proteja. **3.** Rând de iarbă sau de cereale cosite. **4.** Urmă, dâră. • *A da* (sau *a aduce*) *pe cineva pe* (sau *la*) ~ = a-l face pe cineva să se îndrepte sau să se deprindă cu împrejurările. *A se da pe* ~ = a se deprinde cu o nouă situație, a se acomoda. – Pl. *brazde.*

brăcinár s.n. (Pop.) Șiret sau curea cu care se strâng ițarii sau cioarecii în jurul mijlocului. – Pl. *brăcinare.*

brădét s.n. Pădure de brazi. – Pl. *brădeturi.*

brățáră s.f. **1.** Podoabă în formă de verigă (din metal prețios), purtată de femei la încheietura mâinii sau pe braț. **2.** Piesă de metal de formă inelară, care servește la strângerea sau la fixarea unor țevi, tuburi etc. – Pl. *brățări,* nu *brățare.*

brăzdá vb.I. **1.** Tr. A trage brazdă cu plugul. **2.** Refl. (Despre fața omului) A se zbârci. – Ind. pr. *brăzdez.*

brăzdár s.n. Parte a plugului care taie brazda în plan orizontal. – Pl. *brăzdare.*

brâncă s.f. (Reg.; literar numai în expresii) Mână (**1**). • *A cădea* (sau *a da*) *în brânci* = a fi foarte obosit. *A-i da inima brânci* = a se simți atras de cineva sau de ceva, a simți un imbold spre cineva sau ceva. *A munci pe brânci* = a munci din răsputeri, până la istovire. *Pe* (sau *în*) *brânci* = (în legătură cu verbe de mișcare) târându-se pe mâini și pe picioare. – Pl. *brânci.*

brândúșă s.f. Nume dat unor specii de plante, cu flori divers colorate, în formă de pâlnie. – Pl. *brândușe.*

brânză s.f. **1.** Produs alimentar obținut din lapte coagulat, separat de zer. **2.** (La pl.) Diferite feluri de brânză (**1**). – G.-D. *brânzei.* Pl. **2** *brânzeturi* „varietăți".

brânzí vb.IV refl. (Despre lapte) A se face ca brânza, a se coagula; a se strica. – Ind.pr. pers.3 *brânzește.*

brânzoáică s.f. Plăcintă din aluat dospit umplută cu brânză. – Pl. *brânzoaice,* nu *brânzoici.*

brâu s.n. **1.** Cingătoare țărănească. **2.** Cingătoare pe care o poartă preoții. **3.** Parte a corpului pe care o încinge brâul (**1**). **4.** Element decorativ care mărginește un perete. **5.** Numele unui dans popular. – Monosilabic. Pl. *brâie,* **5** *br'uri.*

bre interj. (Fam.) **1.** Cuvânt prin care cineva se adresează unei persoane. **2.** Cuvânt care exprimă mirare.

breábăn s.m. (Reg.) Plantă erbacee perenă, cu flori roșii-purpurii, care crește prin păduri umbroase. – Pl. *brebeni.*

breáslă s.f. Asociație de meseriași din aceeași branșă. ▸ (P. ext.) Categorie profesională. – Pl. *bresle.*

breaz,-ă adj. **1.** (Despre animale) Care are o pată albă în frunte sau o dungă albă pe bot. **2.** (Fig.; ironic) Deștept, isteț. • *A cunoaște pe cineva ca pe un cal* ~ = a-l cunoaște bine. – Monosilabic. Pl. *breji, breze.*

break s.n. Punct înscris împotriva serviciului adversarului la tenis. – Scris și *brec.* Pl. *breakuri.*

brelóc s.n. Mică podoabă care se poartă la gât, la ceas etc. – Pl. *brelocuri.*

bresláș s.m. Membru al unei bresle. – Pl. *breslași.*

bréșă s.f. Spărtură făcută într-un zid, într-o fortificație militară etc. – Pl. *breșe.*

breteá s.f. **1.** (La pl.) Piesă de îmbrăcăminte bărbătească alcătuită din două fâșii de elastic, de piele etc., care se petrec peste umeri. **2.** Fiecare dintre cele două fâșii sau panglici cu care sunt prevăzute unele obiecte de îmbrăcăminte fără mâneci pentru a le susține pe umeri. – Art. *breteaua.* Pl. *bretele.*

bretón s.n. Păr lăsat pe frunte și retezat în linie dreaptă. – Pl. *bretoane.*

brevét s.n. **1.** Document prin care i se recunosc unei persoane anumite drepturi sau i se acordă o distincție. **2.** ~ *de invenție* = document prin care i se recunoaște inventatorului dreptul de a-și valorifica exclusiv invenția; patentă. – Pl. *brevete.*

brevetá vb.I tr. A recunoaște o invenție printr-un brevet. – Ind.pr. *brevetez.*

breviár s.n. Lucrare în care sunt expuse sumar noțiuni, date etc. dintr-un anumit domeniu. – Sil. *-vi-ar.* Pl. *breviare.*

brezáie s.f. Joc cu caracter de pantomimă aparținând teatrului folcloric, mai ales în Muntenia. – G.-D. *brezăii.* Pl. *brezăi.*

briceág s.n. Cuțitaș de buzunar, care se pliază astfel ca lama să fie protejată. – Pl. *bricege.*

brichétă s.f. Mic aparat de buzunar pentru aprins țigările. – Pl. *brichete.*

brici s.n. Instrument de bărbierit, cu limbă de oțel și cu mâner. – Monosilabic. Pl. *brice.*

bridge s.n. Numele unui joc de cărți. – Pr. monosilabic *brigi.* Pl. *bridge-uri* „partide".

briefing s.n. Scurtă întrunire în care se dau informații sau instrucțiuni în vederea unor acțiuni. – Pr. *brífing*. Pl. *briefinguri.*

brídă s.f. Gaică (prin care trece cordonul). – Pl. *bride.*

brigádă s.f. **1.** Mare unitate militară, superioară regimentului. **2.** ~ *silvică* = subunitate a ocolului silvic. – Pl. *brigăzi.*

brigadiér s.m. ~ *silvic* = persoană din administrația pădurilor. – Sil. *-di-er.* Pl. *brigadieri.*

briliánt s.n. Diamant șlefuit, cu numeroase fațete, folosit ca piatră prețioasă. – Sil. *-li-ant.* Pl. *briliante.*

brío s.n. *Cu* ~ = cu multă însuflețire; în mod strălucit, excepțional.

briósă s.f. Produs de patiserie, făcut din aluat de cozonac, copt în formă mică. – Sil. *bri-o-.* Pl. *brioșe.*

bríșcă s.f. Trăsură mică, ușoară, neacoperită. – Pl. *brișți.*

británic,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Marii Britanii. **2.** Adj. Referitor la Marea Britanie sau la populația ei. – Pl. *britanici,-ce.*

brízǎ s.f. Vânt ușor care suflă regulat la țărmul mării; (p.ext.) adiere, boare. – Pl. *brize.*

brizbíz s.n. **1.** Perdeluță care acoperă partea de jos a unei ferestre. **2.** (La pl.) Accesorii vestimentare mărunte (volănașe, panglicuțe etc.). – Pl. *brizbizuri.*

broáscă s.f. **1.** Animal din clasa batracienilor, fără coadă, cu gura lată și ochii bulbucați. ▹ ~*-țestoasă* = nume dat unor specii de reptile, cu corpul închis într-o carapace osoasă. **2.** Mecanism aplicat la uși, servind la încuierea sau descuierea acestora cu ajutorul unei chei. • *Când va face broasca păr* = niciodată. *Lac să fie, că broaște sunt destule* = important este să existe ocazii prielnice, căci amatori se găsesc întotdeauna. – Pl. *broaște.*

broboádă s.f. Basma mare de lână. – Pl. *broboade.*

broboánă s.f. Picătură mare de sudoare. – Pl. *broboane.*

brocárt s.n. Țesătură de mătase, ornamentată cu fir de aur sau de argint. – Pl. *brocarturi* „sorturi".

brodá vb.I tr. A coase o broderie. – Ind.pr. *brodez.*

broderíe s.f. Cusătură decorativă în relief pe o țesătură. – G.-D. *broderiei.* Pl. *broderii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

brodéză s.f. Femeie care brodează. – Pl. *brodeze.*

brodí vb.IV (Pop. și fam.) **1.** Tr. A o scoate bine la capăt. **2.** Refl. A se găsi din întâmplare undeva, a se nimeri. • *A brodit-o,* se spune, ironic, despre cineva care a făcut o gafă. – Ind.pr. *brodesc,* pf.s. *brodii.*

bróker s.m. Intermediar în operațiunile de bursă, agent de bursă. – Pr. *brócăr.* Pl. *brokeri.*

brom s.n. Lichid toxic, cu miros neplăcut, folosit în industria chimică, în cea farmaceutică etc.

brónhic,-ă adj. Care se referă la bronhii. – Pl. *bronhici,-ce.*

brónhie s.f. Fiecare dintre cele două ramificații ale traheii prin care aerul ajunge în plămâni. – Sil. *-hi-e.* G.-D. *bronhiei.* Pl. *bronhii,* art. *-hiile,* sil. *-hi-i-.*

bronșítă s.f. Inflamație acută a bronhiilor. – Pl. *bronșite.*

brontozáur s.m. Reptilă uriașă din ordinul dinozaurienilor erbivori. – Sil. *-za-ur.* Pl. *brontozauri.*

bronz s.n. Aliaj de cupru (cu staniu, aluminiu, plumb etc.), rezistent la coroziune și cu variate utilizări în tehnică.

bronzá vb.I. **1.** Tr. A acoperi (un obiect) cu un strat subțire de bronz. **2.** Refl. A se înnegri la soare. – Ind.pr. *bronzez.*

broscói s.m. Masculul broaștei. – Pl. *broscoi.*

broșá vb.I tr. A lega între ele foile unei cărți. – Ind. pr. pers.1 *broșez,* pers.3 *broșează,* pers.4 *broșăm.*

bróșă s.f. Bijuterie care se poartă prinsă pe rochie, pe bluză etc. – Pl. *broșe.*

broșúră s.f. Lucrare tipărită care are un număr redus de foi. – Pl. *broșuri.*

brotác s.m. (Zool.) Brotăcel. – Pl. *brotaci.*

brotăcél s.m. Broască mică de culoare verde; brotac. – Pl. *brotăcei.*

bruftuí vb.IV tr. A brusca pe cineva, a-i spune cuvinte aspre. – Ind.pr. *bruftuiesc,* pf.s. *bruftuii.*

bruiá vb.I tr. A perturba, cu mijloace electronice, o audiție radiofonică. – Sil. *bru-ia.* Ind.pr. *bruiez.*

bruiáj s.n. Faptul de a bruia. – Pl. *bruiaje.*

bruión s.n. Prima formă a unei scrieri; ciornă. – Sil. *bru-ion.* Pl. *bruioane.* Par. *bruior.*

bruiór s.n. Emițător care servește la perturbarea emisiunilor radiofonice. – Sil. *bru-ior.* Pl. *bruioare.* Par. *bruion.*

brumá vb.I intr. A cădea brumă (**1**). – Ind.pr. pers.3 *brumează.*

brumár s.m. (Pop.) Luna noiembrie.

brúmă s.f. **1.** Cristale de gheață care se formează noaptea pe plante, pe pământ în urma scăderii temperaturii sub zero grade. **2.** (Fig.) Cantitate mică din ceva. – Pl. *brume.*

brumărél s.m. (Pop.) Luna octombrie.

brumăríu,-íe adj. De culoarea brumei (**1**). – Pl. *brumării.*

brun,-ă adj. Cafeniu-închis. – Pl. *bruni,-e.*

brunét,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) cu părul negru și cu tenul negricios. – Pl. *bruneți,-te.*

brusc,-ă adj. (Adesea adverbial) Care se produce pe neașteptate, subit. – Pl. *bruști,-e.*

bruscá vb.I tr. A trata pe cineva cu asprime, brutal. – Ind.pr. *bruschez.*

bruschéțe s.f. Comportare, atitudine aspră, grosolană. – G.-D. *bruscheței.*

brústure s.m. Plantă erbacee cu frunze mari și late, cu flori purpurii sau violete; lipan**2.** – Nu *brustur.* Pl. *brusturi.*

brut,-ă adj. **1.** (Despre materiale, obiecte) Care nu a fost încă prelucrat ca produs finit. **2.** (Despre greutatea mărfurilor) Din care nu s-a scăzut ambalajul; (despre un venit) din care nu s-a scăzut impozitul sau cheltuielile aferente. – Pl. *bruți,-te.*

brutál,-ă adj. Lipsit de delicatețe, aspru, grosolan. – Pl. *brutali,-e.*

brutalitáte s.f. Fire, purtare, faptă de om brutal. – Pl. *brutalități.*

brutalizá vb.I tr. A trata pe cineva cu brutalitate. – Ind.pr. *brutalizez.*

brutár s.m. Persoană care fabrică sau vinde pâine. – Pl. *brutari.*

brútă s.f. Om care se poartă brutal. – Pl. *brute.*

brutăreásă s.f. (Rar) Femeie care prepară și/sau vinde pâine; soția brutarului. – Pl. *brutărese.*

brutăríe s.f. Clădire unde se fabrică sau se vinde pâine. – G.-D. *brutăriei.* Pl. *brutării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

brúto adv. În total (din care nu s-a scăzut daraua, impozitele etc.).

búbă s.f. Umflătură purulentă a țesutului celular de sub piele. • *S-a spart buba* = s-a dat totul pe față, a ieșit adevărul la lumină. *Știu eu unde-i buba,* se spune de către cel care cunoaște punctul slab a ceva. – Pl. *bube.*

bubói s.n. Furuncul. – Pl. *buboaie.*

bubuí vb.IV intr. (Despre tunet, arme de foc etc.) A produce un zgomot puternic și înfundat. – Ind. pr. pers. 3 *búbuie.*

bubuitúră s.f. Zgomot puternic și înfundat, produs de tunet, de o explozie etc. – Sil. *-bu-i-.* Pl. *bubuituri.*

buburúză s.f. Insectă mică, cu corpul rotund, cu aripile roșii pătate cu șapte puncte negre. – Pl. *buburuze.*

bucál,-ă adj. Privitor la gură. – Pl. *bucali,-e.*

bucátă s.f. **1.** Parte ruptă sau tăiată dintr-un corp solid. ▸ Parte dintr-un întreg, considerată ca o unitate; exemplar. ▸ (Determinat prin „de drum", „de cale") Distanță. ▸ (Determinat prin „de timp", „de vreme") Interval. **2.** Operă literară ori muzicală sau fragment unitar, de proporții reduse. **3.** (La pl.) Feluri de mâncare. **4.** (Pop.; la pl.) Cereale. • *A-i face cuiva bucata* = a-i face cuiva ceva neplăcut, un rău. – Pl. **1,2** *bucăți*, **3,4** *bucate.*

búcă s.f. (Pop.) **1.** Fiecare dintre cele două părți cărnoase ale feței omului. **2.** Fesă. • *A face buci* = a se rotunji la față, a se îngrășa. – Pl. *buci.*

bucălát,-ă adj. Cu obrazul plin, grăsuț. – Pl. *bucălați,-te.*

bucătár s.m. Bărbat care are ca ocupație gătitul mâncării. – Pl. *bucătari.*

bucătăreásă s.f. Femeie care are ca ocupație gătitul mâncării. – Pl. *bucătărese.*

bucătăríe s.f. **1.** Încăpere cu ansamblul de mijloace necesare pentru a găti mâncarea. **2.** Fel caracteristic de a găti bucatele. *Bucătărie românească.* – G.-D. *bucătăriei.* Pl. **1** *bucătării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

bucățícă s.f. Bucată mică; ceva puțin de mâncare. • *A-i lua cuiva bucățica de la gură* = a-l lipsi pe cineva până și de strictul necesar. *A-i semăna cuiva ~ ruptă* = a semăna foarte mult cu cineva. *A-și da bucățica de la gură* = a da din puținul său, a fi foarte darnic. – Pl. *bucățele.*

búche s.f. A doua literă din alfabetul chirilic; (p.ext.) literă; alfabet. • *A nu ști ~* = a nu ști nimic. – Pl. *buchi.*

buchét s.n. **1.** Mănunchi de flori aranjate și legate împreună. **2.** Aromă specifică a unor vinuri de calitate superioară. – Pl. *buchete.*

buchisí vb.IV tr. și intr. A face un lucru cu trudă, fără spor; (spec.) a citi cu greutate. – Ind.pr. *buchisesc,* pf.s. *buchisii.*

búcium s.n. Instrument muzical de suflat în forma unui tub conic, lung, făcut din coajă de tei sau din lemn, folosit mai ales de ciobani pentru chemări și semnale. – Pl. *buciume.*

buciumá vb.I intr. A suna din bucium. – Ind. pr. *búcium.*

buclá vb.I tr. și refl. A(-și) răsuci părul în bucle. – Sil. *bu-cla.* Ind.pr. *buclez.*

buclát,-ă adj. **1.** (Despre păr) Cu bucle. **2.** (Despre țesături) Care are bucle (**3**). – Sil. *bu-clat.* Pl. *bucłați,-te.*

búclă s.f. **1.** Șuviță de păr răsucită în spirală. **2.** Curbă foarte pronunțată a unui drum în serpentină, a unui curs de apă etc. **3.** Îndoitură a firului din care e alcătuit ochiul tricotat. – Sil. *bu-clă.* Pl. *bucle.*

buclé s.n., adj.invar. **1.** S.n. Țesătură de bumbac, de lână etc. cu aspect buclat. **2.** Adj. invar. (Despre fibre și țesături) Cu firul creț sau cu noduri. **3.** S.n. Fir creț. – Sil. *bu-clé.* Pl.s.n. *bucleuri* „varietăți; fire".

buclúc s.n. (Fam.) **1.** Încurcătură, belea, necaz. **2.** Ceartă, discordie. • *A da de ~* = a avea necazuri. – Sil. *bu-cluc.* Pl. *buclucuri.*

buclucáș,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care dă de buclucuri sau care caută ceartă. – Sil. *bu-clu-.* *Pl. buclucași,-e.*

bucoávnă s.f. (Înv.) Abecedar; (p.ext.) carte tipărită cu caractere chirilice. – Pl. *bucoavne.*

bucólic,-ă adj. Privitor la viața rustică (idealizată). – Pl. *bucolici,-ce.*

bucurá vb.I refl. **1.** A fi cuprins de bucurie. ▸ Tr. A face cuiva o bucurie. **2.** A avea parte de..., a dispune de... – Ind.pr. *búcur.*

bucuríe s.f. Sentiment de mulțumire, de satisfacție sufletească. ▸ (Concr.) Ceea ce bucură pe cineva. – G.-D. *bucuriei.* Pl. *bucurii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

bucurós,-oásă adj., adv. **1.** Adj. Care este cuprins de bucurie, care se bucură de ceva, vesel. **2.** Adv. Cu bucurie, din toată inima. – Pl. *bucuroși,-oase.*

budíncă s.f. **1.** Preparat culinar dulce servit ca desert. **2.** Fel de mâncare făcut din legume, brânză, ouă, unt etc. copt în cuptor. – Pl. *budinci.*

budísm s.n. Religie întemeiată în India de către Budha, după care viața e doar suferință.

budoár s.n. Cameră intimă a unei femei. – Sil. *-doar.* Pl. *budoare.*

buf1 interj. Cuvânt care imită sunetul înfundat produs de căderea unui obiect, de o explozie etc.

buf2,-ă adj. (Despre o operă muzicală sau o comedie) Cu caracter comic exagerat. – Pl. *bufi,-e.*

bufánt,-ă adj. (Despre obiecte de îmbrăcăminte sau despre părți ale lor) Umflat, înfoiat, larg. – Pl. *bufanți,-te.*

bufét s.n. **1.** Dulap în care se păstrează vesela. **2.** Local mic în care se servesc mâncăruri (reci) și băuturi. – Pl. *bufete.*

buféu s.n. Răbufnire subită, puternică și trecătoare de febră, puls accelerat, palpitații, enervare, stare de rău etc., provocate de diverse tulburări organice. – Pl. *bufeuri.*

bufní vb.IV intr. **1.** A produce un zgomot înfundat prin cădere, lovire etc. **2.** (Urmat de determinări: „în râs", „în plâns") A începe să râdă sau să plângă brusc și zgomotos. – Ind.pr. *bufnesc,* pf.s. *bufnii.*

búfniță s.f. Pasăre răpitoare de noapte, de culoare brună, cu cap mare și cu smocuri lungi de pene la urechi; buhă. – Pl. *bufnițe.*

bufón s.m. Personaj comic la curțile feudalilor; (p.ext.) persoană care face pe alții să râdă. – Pl. *bufoni.*

bugét s.n. Balanța veniturilor și cheltuielilor unui stat, ale unei întreprinderi, familii etc. pe o perioadă determinată de timp, de obicei pe un an. – Pl. *bugete.*

bugetár,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține bugetului, privitor la buget. **2.** S.m. și f. Persoană plătită din bugetul de stat. – Pl. *bugetari,-e.*

buhái s.n. Instrument popular folosit de colindătorii cu plugușorul în ajunul Anului Nou. – Pl. *buhaiuri.*

búhă s.f. (Pop.) Bufniță. – Pl. *buhe.*

buhăí vb.IV refl. A se umfla la față (de boală, de somn, de băutură etc.). – Ind.pr. *buhăiesc,* pf.s. *buhăii.*

buiestráș s.m., adj. (Cal) care merge în buiestru. – Sil. *bu-ies-traș.* Pl. *buiestrași.*

buiéstru s.n. Mers particular al calului și al altor animale, care calcă deodată cu amândouă picioarele din aceeași parte. – Sil. *bu-ies-tru.*

buimác,-ă adj. Amețit, zăpăcit (de somn, de băutură etc.). – Pl. *buimaci,-ce.*

buimácí vb.IV refl. și tr. A deveni sau a face să devină buimac. – Ind.pr. *buimăcesc,* pf.s. *buimăcii.*

bujíe s.f. Dispozitiv al motoarelor cu aprindere electrică, prevăzut cu doi electrozi între care se produce scânteia necesară aprinderii amestecului carburant. – Pl. *bujii,* art. *-jiile,* sil. *-ji-i-.*

bujór s.m. Nume dat unor specii de plante, cu flori mari roșii, roz sau albe. – Pl. *bujori.*

búlă1 s.f. Băşică de aer sau de gaz aflată în masa unui corp. – Pl. *bule.*

búlă2 s.f. (În antichitate şi în evul mediu) Pecete de aur, de argint sau de plumb, care se ataşa unui act pentru a-l autentifica. ▹ *~ papală* = act important emis de papa. – Pl. *bule.*

bulb s.m. Tulpină subterană de formă sferică a unor plante în care se depun substanţe de rezervă. – Pl. *bulbi.*

bulboánă s.f. Adâncitură într-un râu, unde apa formează un vârtej. – Pl. *bulboane.*

bulbúc s.m. Băşică de apă, de săpun etc. – Pl. *bulbuci.*

bulbucát,-ă adj. Ieşit în afară, formând o proeminenţă. ▸ (Despre ochi) Deschis tare, exprimând mirare, spaimă etc. – Pl. *bulbucaţi,-te.*

búldog s.m. Rasă de câini cu capul mare, cu botul turtit, cu labele scurte şi groase; mops. – Acc. şi *buldóg.* Pl. *buldogi.*

buldózer s.n. Tractor pe şenile, având în faţă o lamă de oţel puternică, folosit la săparea şi nivelarea terenurilor, la deszăpezire etc. – Pl. *buldozere.*

buleándră s.f. Haină veche, uzată; (la pl.) lucruri de mică valoare. – Sil. *-lean-dră.* Pl. *bulendre.*

buletín s.n. **1.** Act oficial care atestă identitatea unei persoane. **2.** Notă informativă de actualitate. **3.** Publicaţie periodică de specialitate. **4.** *~ de vot* = imprimat cu numele candidaţilor prin care alegătorii îşi exercită dreptul la vot. – Pl. *buletine.*

bulevárd s.n. Arteră urbană de mare circulaţie. – Pl. *bulevarde.*

bulgár,-ă s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din poporul constituit ca naţiune pe teritoriul Bulgariei. **2.** Adj. Referitor la Bulgaria sau la populaţia ei; bulgăresc. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de bulgari (**1**). – Pl. *bulgari,-e.*

búlgăr s.m. Bucată compactă de pământ, de zăpadă etc. – Pl. *bulgări.* Var. **búlgăre** s.m.

bulgărésc,-eáscă adj. Bulgar (**2**). – Pl. *bulgăreşti.*

bulgărí vb.IV tr. A arunca cu bulgări de zăpadă în cineva, (refl.) unul în altul. – Ind.pr. *bulgăresc,* pf.s. *bulgării.*

bulgăroáică s.f. Femeie care face parte din poporul bulgar. – Pl. *bulgăroaice.*

bulibáşă s.m. Conducător al unei comunităţi de ţigani. – Pl. *bulibaşi.*

bulimíe s.f. Senzaţie de foame patologică, excesivă. – G.-D. *bulimiei,* neart. *bulimii.*

bulínă s.f. **1.** Caşetă în care se închide un medicament în formă de praf. **2.** Obiect sau desen mic, rotund, în special imprimat pe o ţesătură. – Pl. *buline.*

bulión s.n. Pastă sau zeamă conservată de pătlăgele roşii. – Sil. *-li-on.* Pl. *bulionuri.*

bulón s.n. Tijă cilindrică, cu sau fără cap, folosită la asamblări. – Pl. *buloane.*

bulúc s.n. Mulţime de oameni; gloată. ▸ (Adverbial) În masă, cu grămada. – Pl. *bulucuri.*

bulucí vb.IV refl. A se îmbulzi, a se îngrămădi. – Ind.pr. *bulucesc,* pf.s. *bulucii.*

bulversá vb.I tr. A întoarce pe dos, a pune în dezordine; a dezorienta, a zăpăci. – Ind.pr. *bulversez.*

bulz s.m. (Pop.) Bulgăre; cocoloş (de mămăligă). – Pl. *bulzi.*

bum interj. Cuvânt care exprimă zgomotul produs de o lovitură sau de o detunătură.

bumbác s.m., s.n. **1.** S.m. Plantă textilă cultivată mai ales în ţările cu climă caldă. **2.** S.n. Fibră textilă obţinută din puful seminţelor de bumbac (**1**); fir răsucit din aceste fibre. **3.** S.n. Ţesătură din fire de bumbac (**1**). – Pl.s.n. *bumbacuri.*

bumbăcél s.n. Aţă de bumbac mercerizat, folosită la broderie.

bumeráng s.n. Armă folosită de australienii băştinaşi, care, aruncată, revine la locul de aruncare dacă nu a atins ţinta. – Pl. *bumeranguri.*

bun,-ă adj., s., adv. **1.** Adj. Care are însuşiri pozitive; care se poartă bine cu alţii. ▹ *~-simţ* = mod logic de gândire şi de apreciere. **2.** Adj. Liniştit,

tihnit. *Somn bun.* ▹ (În formule de salut) *Bună ziua!* **3.** Adj. Corespunzător scopului, folositor; plăcut. **4.** Adj. Veritabil, autentic. ▹ *Frate* ~ = frate de la același tată și de la aceeași mamă. *Văr* ~ = văr primar. **5.** Adj. (Despre îmbrăcăminte sau încălțăminte) Neuzat; nou. **6.** Adj. De calitate superioară. ▸ (Despre mâncăruri, băuturi) Gustos, apetisant, ales. ▸ (Despre bani) Care are putere de circulație. **7.** Adj. (Despre vreme) Favorabil, frumos. **8.** S.n. Ceea ce este util și necesar societății sau indivizilor; avut, bogăție. **9.** S.m. și f. (Pop.) Bunic, bunică. **10.** Adv. (Exprimă aprobarea) Bine, da, așa. • *A nu vedea cu ochi ~i pe cineva* = a nu simpatiza, a dușmăni pe cineva. ~ *de gură* = vorbăreț, guraliv. ~ *de picior* = iute, sprinten. ~ *la inimă* = milos, îndurător. *Cu buna* = cu vorbe bune, cu binișorul. *Na-ți-o bună!,* se spune pentru a exprima uimirea, mânia, surpriza etc. *Una bună* = încurcătură, necaz, bucluc. – Pl. adj.,s.m. și f. *buni,-e,* s.n. *bunuri.*

bunavestíre s.f. Sărbătoare creștină închinată vestirii nașterii lui Iisus Hristos. – G.-D. *bunei-vestiri.* Scris cu inițiale majuscule.

bună-cuviínță s.f. Purtare cuviincioasă. – G.-D. *bunei-cuviințe.*

bunăoáră adv. De exemplu, cum ar fi.

bunăstáre s.f. Situație materială bună, prosperitate. – Sil. *-nă-sta-.* G.-D. *bunăstării.* Scris *bună stare* „stare bună".

bunătáte s.f. **1.** Însușirea de a fi bun. **2.** (Mai ales la pl.) Mâncare foarte bună. – Pl. *bunătăți.*

bunăvóie s.f. *De* ~ = nesilit de nimeni, din inițiativă proprie. – Scris *bună voie* „veselie".

bunăvoínță s.f. **1.** Purtare sau atitudine binevoitoare față de cineva. **2.** Tragere de inimă pentru a face ceva. – G.-D. *bunăvoinței,* neart. *bunăvoințe.*

búncăr s.n. **1.** Recipient destinat depozitării unor materiale granulare. **2.** Mic adăpost militar blindat. – Pl. *buncăre.*

búndă s.f. (Reg.) **1.** Haină lungă și largă, îmblănită. **2.** Cojocel fără mâneci, din piele de miel. – Pl. *bunde.*

bungalów s.n. Locuință fără etaj, înconjurată de verande și de vegetație. – Pl. *bungalow-uri.*

bungét s.n. (Reg.) Pădure deasă. – Pl. *bungeturi.*

buníc s.m. Tatăl tatălui sau al mamei; (la pl.) părinții părinților; (p. ext.) strămoși. – Pl. *bunici.*

bunícă s.f. Mama tatălui sau a mamei. • (*Pe*) *când era bunica fată* = demult. – G.-D. *bunicii.* Pl. *bunici.*

burá vb.I intr. A burnița. – Ind.pr.pers. 3 *burează.*

búră s.f. Burniță. – G.-D. *burei,* nu *burii.*

burdúf s.n. **1.** Sac din piele sau din stomac de oaie ori de capră în care se păstrează sau se transportă, brânză, făină, apă etc. **2.** Sac făcut din stomacul vitelor sau din piele de miel în care se înmagazinează aerul la cimpoi, la armonică etc. **3.** Perete pliant care se pune între două vagoane de călători. – Pl. *burdufuri.*

burduși vb.IV tr. **1.** A umple tare, a ticsi. **2.** (Fig.; fam.) A bate zdravăn pe cineva. – Ind.pr. *burdușesc,* pf.s. *burdușii.*

burét s.n. Țesătură pentru haine de vară din fire groase și neregulate de mătase. – Par. *burete.*

buréte s.m. **1.** Nume dat unor specii de ciuperci. **2.** ~ *de mare* = animal nevertebrat, cu scheletul alcătuit dintr-o rețea de fibre elastice și care trăiește în colonii. ▸ Obiect făcut din scheletul acestui animal sau din cauciuc, material plastic etc., folosit la spălat, la șters etc. • *A-i toca gura bureți* = a flecări. *A trece cu ~le peste ceva* sau *a șterge ceva cu ~le* = a considera ceva ca și când n-ar fi existat, a da uitării ceva neplăcut. – Pl. *bureți.* Par. *buret.*

burg s.n. Cetate medievală fortificată. ▸ (P.ext.) Oraș vechi. – Pl. *burguri.*

burghéz,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din burghezie. **2.** Adj. Care aparține burgheziei, privitor la burghezie. – Pl. *burghezi,-e.*

burghezíe s.f. Clasă socială legată mai ales de economia urbană, care posedă capitalul, mijloacele de producție și de decizie în societatea capitalistă. – G.-D. *burgheziei.* Pl. *burghezii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

burghíu s.n. Unealtă de oțel cu muchii ascuțite, cu care se fac găuri într-un material solid. – Pl. *burghie.*

buríc s.n. Cicatrice rămasă pe mijlocul abdomenului după tăierea cordonului ombilical. ▸ (Fig.) Mijloc, centru. • *A se crede ~ul pământului* = (ironic) a se considera cel mai important dintre toți. – Pl. *burice.*

burlác s.m. Bărbat necăsătorit. – Pl. *burlaci.*

burlán s.n. **1.** Tub de tablă prin care se scurge apa de ploaie de pe acoperiș. **2.** Tub de tinichea prin care trece fumul din sobă în coș. – Pl. *burlane.*

burlésc,-ă adj. Care este de un comic exagerat, grotesc. – Pl. *burlești.*

burlét s.m. Șnur gros din bumbac, cauciuc etc., care se pune la uși și la ferestre pentru a împiedica pătrunderea frigului. – Pl. *burlești.*

burniță vb.I intr. A ploua mărunt și des; a bura. – Ind.pr.pers.3 *burnițează.*

búrniță s.f. Ploaie măruntă și deasă; bură. – Pl. *burnițe.*

búrsă1 s.f. Alocație bănească acordată (de stat, de o asociație etc.) unui elev sau student pentru întreținere sau unui cercetător, cadru didactic etc. pentru specializare. – Pl. *burse.*

búrsă2 s.f. Loc unde se negociază hârtii de valoare și valute sau unde se fac tranzacții de mărfuri. – Pl. *burse.*

bursiér,-ă, s.m. și f. Persoană care beneficiază de o bursă**1.** – Sil. *-si-er.* Pl. *bursieri,-e.*

bursúc s.m. (Zool.) Viezure. – Pl. *bursuci.*

búrtă s.f. Abdomen. • *A sta cu burta la soare* = a pierde vremea, a sta degeaba. – Pl. *burți.*

burtiéră s.f. Corset care strânge abdomenul și șoldurile. – Sil. *-ti-e-.* Pl. *burtiere.*

buruiánă s.f. Nume dat plantelor erbacee necultivate. – Pl. *buruieni.*

burzuluí vb.IV refl. A se supăra; a se răsti la cineva. • *A-și ~ creasta* = a se lăuda, a se mândri. – Ind.pr. *burzuluiesc,* pf.s. *burzuluii.*

busculádă s.f. Înghesuială, învălmășeală. – Pl. *busculade.*

business s.n. Afacere. – Pr. *bíznis.* Pl. *businessuri.*

busólă s.f. Instrument format dintr-un cadran și un ac magnetic care indică direcția nord-sud. • *A-și pierde busola* = a-și pierde puterea de judecată, simțul măsurii. – Pl. *busole.*

bust s.n. Partea superioară a corpului omenesc. – Pl. *busturi.*

busuióc,-oácă s.m., s.f. **1.** S.m. Plantă erbacee de grădină, cu flori albe sau trandafirii, cu miros plăcut. **2.** S.f. Varietate de viță de vie. – Pl.s.f. *busuioace.*

bușí1 s.m.pl. *De-a bușilea* = pe brânci, în patru labe. – Monosilabic. Formă gramaticală *bușilea.*

bușí2 vb.IV tr. A lovi cu pumnul; a îmbrânci. – Ind.pr. *bușesc,* pf.s. *bușii*; cj.pers.3 *să bușească.*

bușón s.n. **1.** Dop cu filet. **2.** Patron[1] (**2**). – Pl. *bușoane.*

bușteán s.m. Trunchi de copac tăiat și curățat de crengi. – Pl. *bușteni.*

but1 s.n. Coapsă a animalelor rumegătoare. – Pl. *buturi.*

but2 s.n. Fiecare dintre stâlpii din terenul de țintă la jocul de rugbi. – Pl. *buturi.*

butádă s.f. Vorbă de spirit, de obicei ironică. – Pl. *butade.*

butaforíe s.f. Ansamblu de obiecte confecționate, folosite la realizarea decorurilor în teatru și în cinematografie. – G.-D. *butaforiei,* neart. *butaforii.*

butáș s.m. Porțiune de ramură tânără detașată de planta-mamă și sădită pentru a forma o plantă nouă. – Pl. *butași.*

búte s.f. Recipient din doage de lemn cu capacitate mare. – Pl. *buți.*

butélie s.f. Recipient cilindric de metal destinat să conțină un gaz sub presiune (ex. butelie de aragaz). – Acc. nu *butelíe.* G.-D. *buteliei.* Pl. *butelii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

butíc s.n. Prăvălie în care se vând mărfuri de serie mică. – Pl. *buticuri.*

butói s.n. Vas din doage de lemn, mai larg la mijloc, folosit pentru păstrarea unor lichide. • *A aprinde ~ul cu pulbere* = a dezlănțui, a provoca o catastrofă (ex. un război). *A vorbi ca din ~* = a avea glasul înfundat, lipsit de sonoritate. *~ fără fund,* se spune despre cineva care bea peste măsură. – Pl. *butoaie.*

butón s.n., s.m. **1.** S.n. Mică piesă care, prin apăsare sau învârtire, transmite comanda pentru o acțiune mecanică sau electrică. **2.** S.m. Un fel de nasture mobil, de metal, sidef etc. cu care se încheie manșetele cămășilor. – Pl.n. *butoane*, m. *butoni.*

butoniéră s.f. Tăietură mică într-un obiect de rufărie sau de îmbrăcăminte, cu marginile întărite, prin care se trece un nasture. – Sil. *-ni-e-*. Pl. *butoniere.*

butúc s.m. **1.** Bucată dintr-un trunchi gros de copac tăiat. **2.** Partea de jos, mai groasă, a tulpinii viței de vie. **3.** Partea centrală a unei roți în care se înfig spițele. • *A-i trage cuiva ~ul* (*de sub picioare*) = a-l lua pe cineva prin surprindere; a-l înșela. – Pl. *butuci.*

butucănós,-oásă adj. Gros, grosolan; necioplit. – Pl. *butucănoși,-oase.*

buturúgă s.f. Partea rămasă dintr-un trunchi de copac tăiat; bucată de lemn groasă și noduroasă. – Pl. *buturugi.*

buzát,-ă adj. Cu buze mari și groase. – Pl. *buzați,-te.*

búză s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părți cărnoase care mărginesc gura. **2.** Marginea unui vas. **3.** Partea ascuțită a unor instrumente de tăiat. • *A-i crăpa cuiva buza după ceva* = a avea mare nevoie de ceva. *A rămâne cu buzele umflate* = a fi dezamăgit, înșelat, păcălit în așteptările sale. *A-și linge buzele după ceva* = a dori foarte mult ceva. – Pl. *buze.*

buzdugán s.n. Ghioagă de fier, folosită în vechime ca armă de luptă sau ca semn al puterii domnești. – Pl. *buzdugane.*

búzna adv. *A da ~* = a intra undeva repede și pe neașteptate.

buzunár s.n. Un fel de săculeț aplicat la o haină, în care se țin lucruri mărunte. • *A băga* (sau *a vârî*) *pe cineva în ~* = **a)** a fi mai mare, mai puternic decât cineva; **b)** a-l pune pe cineva în situația de a nu putea replica. *A băga în ~* = a-și însuși, în mod nejustificat, o sumă de bani. *De ~* = care se poartă în buzunar, fiind de proporții mici. – Pl. *buzunare.*

buzunárí vb.IV tr. A fura ceva, mai ales bani, din buzunarul cuiva. – Ind.pr. *buzunăresc,* pf.s. buzunării.

c s.m., s.n. A cincea literă a alfabetului; sunet (consoană) notat cu această literă. – Pr. *ce, cî.* Pl. m. *c*, n. *c-uri*.

ca1 adv. **1.** La fel cu, ca și. ▸ Cam, aproximativ. *Departe de aici ca 3 kilometri*. **2.** Decât. *Mai bun ca el*. **3.** (Ca prep.) În calitate de..., fiind... **4.** În ce privește, referitor la... *Ca linie, haina e frumoasă.* **5.** De exemplu, precum. *Plante de grădină ca: laleaua, bujorul, crinul*.

ca2 conj. Introduce oricare dintre subordonatele cu predicatul la conjunctiv: *Am venit ca să te văd. Ca să trecem prin pădure e foarte greu*.

cabalíne s.f.pl. Familie de mamifere din care face parte calul.

cabalístic,-ă adj. Misterios, tainic; obscur. – Pl. *cabalistici,-ce.*

cabánă s.f. Casă, de obicei la munte, pentru adăpostirea turiștilor, a vânătorilor etc. – Pl. *cabane.* Par. *cabină.*

cabaniér,-ă s.m. și f. Administrator sau proprietar al unei cabane. – Sil. *-ni-er.* Pl. *cabanieri,-e.* Par. *cabinier.*

cabanós s.m. Cârnăcior subțire, preparat din carne de vită și de porc. – Pl. *cabanoși.*

cabarét s.n. Local cu muzică, dans și program de varietăți. – Pl. *cabarete.*

cabernet s.n. Soi de viță de vie cu struguri mici, de culoare neagră-albăstruie; vin roșu obținut din acești struguri. – Pr. *caberné.*

cabínă s.f. Încăpere mică într-o clădire sau într-un vehicul, având o anumită destinație (ex. cabină telefonică). ▹ ~ *spațială* = capsulă cosmică. – Pl. *cabine.* Par. *cabană.*

cabinét s.n. **1.** Încăpere destinată exercitării unei profesiuni (ex. cabinet medical). ▸ Biroul unei persoane cu muncă de răspundere. **2.** Consiliu de miniștri, guvern în unele țări. **3.** Mobilă de dimensiuni mici, cu sertare, în care se păstrează obiecte de preț. – Pl. *cabinete.*

cabiniér,-ă s.m. și f. Persoană care are în grijă o cabină la teatru, la operă etc. – Sil. *-ni-er.* Pl. *cabinieri,-e.* Par. *cabanier.*

cáblu s.n. **1.** Funie groasă din fire textile sau metalice, folosită la tracțiune sau la ridicat greutăți. **2.** Conductă electrică alcătuită din mai multe fire metalice îmbrăcate într-un înveliș izolator. – Sil. *ca-blu.* Pl. *cabluri.*

cabotín,-ă s.m. și f. Actor mediocru; (p.ext.) persoană care urmărește succese ușoare. – Pl. *cabotini,-e.*

cabrá vb.I intr. **1.** (Despre cai) A se ridica pe picioarele de dinapoi. **2.** (Despre avioane) A-și mări brusc, în urcare, înclinația. – Sil. *ca-bra.* Ind. pr.pers.3 *cabrează.*

cabriolétă s.f. Șaretă. – Sil. *ca-bri-o-.* Pl. *cabriolete.*

cacáo s.f. Produs alimentar sub formă de praf, obținut din măcinarea semințelor arborelui de cacao. – Sil. *-ca-o.* Art. *cacaua.*

cacealmá s.f. (La jocul de cărți) Inducere în eroare a adversarului, dându-i impresia că ai cărți mai bune decât el. ▸ (Fig.) Păcăleală, înșelăciune. – Art. *cacealmaua.* Pl. *cacealmale.*

cacofoníe s.f. Asociație neplăcută de sunete. – G.-D. *cacofoniei.* Pl. *cacofonii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

cáctus s.m. Numele mai multor plante ornamentale, exotice fără frunze, cu tulpină cărnoasă și țepoasă. – Pl. *cactuși.*

cadástru s.n. **1.** Ansamblul lucrărilor tehnice de măsurători și calcule pentru stabilirea precisă a suprafețelor funciare. **2.** Registru oficial în care sunt înscrise proprietățile funciare cu reprezentarea lor topografică. – Sil. *-das-tru.* Pl. **2** *cadastre.*

cadavéric,-ă adj. De cadavru; ca de cadavru. – Pl. *cadaverici,-ce.*

cadávru s.n. Corpul unui om sau al unui animal mort. • *A călca* (sau *a trece*) *peste cadavre* = a fi lipsit de omenie în atingerea unui scop. – Sil. *-da-vru.* Pl. *cadavre.*

cádă s.f. **1.** Vas mare, deschis, pentru îmbăiat. **2.** Vas mare din doage în care se strivesc strugurii. – Pl. *căzi.*

cadână s.f. Femeie dintr-un harem turcesc. – Pl. *cadâne.*

cadențát,-ă adj. Executat în cadență, în tact, ritmic. – Pl. *cadențați,-te.*

cadénță s.f. **1.** Repetare regulată a unei mișcări. **2.** Succesiune ritmică a unor unități poetice (sunete, cuvinte, silabe) sau muzicale. – Pl. *cadențe.*

cadét s.m. Tânăr nobil care se pregătea în trecut pentru cariera armelor. – Pl. *cadeți.*

cádmiu s.n. Metal alb-argintiu, folosit, sub formă de aliaje, în tehnică, în reactoarele nucleare etc. – Sil. *-miu,* pr. *-mĭu.*

cadóu s.n. Obiect primit de la cineva sau oferit cuiva în semn de prietenie, de iubire, ca ajutor etc.; dar[2], (pop.) cinste. – Pl. *cadouri.*

cadrá vb.I intr. A se potrivi, a corespunde cu ceva sau într-o anumită situație. – Sil. *ca-dra.* Ind. pr.pers.3 *cadrează.*

cadrán s.n. (La unele instrumente de măsură) Suprafață prevăzută cu diviziuni, pe care se poate urmări deplasarea unui ac indicator la ceasornice, la busole etc. – Sil. *ca-dran.* Pl. *cadrane.*

cadríl s.n. Dans de origine franceză în cursul căruia partenerii se schimbă între ei. – Sil. *ca-dril.* Pl. *cadriluri.*

cadrilát,-ă adj. (Despre țesături) Cu carouri. – Sil. *ca-dri-.* Pl. *cadrilați,-te.*

cádru s.n. **1.** Ramă în care se fixează un tablou, o fotografie etc. **2.** Pervaz al unei uși sau al unei ferestre. **3.** (Fig.) Mediu, ambianță. **4.** Schelet din bare de lemn, de metal sau de beton armat, întrebuințat în construcții. **5.** (La pl.) Efectiv al personalului dintr-o întreprindere, dintr-o instituție etc. (ex. cadre didactice). **6.** Spațiu în limitele căruia e cuprinsă o imagine pe o peliculă cinematografică. – Sil. *ca-dru.* Pl. *cadre.*

cadúc,-ă adj. **1.** Lipsit de trăinicie, șubred; (p. ext.) perimat, învechit. ▸ (Despre frunze, flori) Care cade (în fiecare an) devreme. **2.** (Despre un act juridic) Care nu mai are putere legală. – Pl. *caduci,-ce.*

caducéu s.n. Sceptrul zeului grec Hermes, reprezentat printr-un baston cu două aripioare în vârf și înconjurat de doi șerpi. – Pl. *caducee,* sil. *-ce-e,* scris nu *-ceie.*

cafeá s.f. **1.** (Cu sens colectiv) Sămânța arborelui de cafea. **2.** Băutură preparată din boabele de cafea prăjite și râșnite. – Art. *cafeaua.* Pl. **2** *cafele.*

cafegíu s.m. **1.** Proprietar al unei cafenele; cel care prepară sau vinde cafele (**2**). **2.** (Fam.) Băutor pasionat de cafea (**2**). – Pl. *cafegii,* art. *-giii,* sil. *-gi-ii.*

cafeínă s.f. Substanță extrasă din cafea, ceai sau cacao, utilizată în medicină ca tonic al sistemului nervos central, în industria alimentară etc. – Forma recomandată **cofeínă**.

cafeneá s.f. Local în care se consumă cafea, ceai, băuturi alcoolice etc. • *De ~* = fără valoare, fără importanță. – Art. *cafeneaua.* Pl. *cafenele.*

cafeníu,-íe adj. De culoarea boabelor prăjite de cafea. ▸ (Substantivat, n.) Culoare asemănătoare cu a boabelor prăjite de cafea. – Pl. *cafenii.*

caftán s.n. Manta lungă și largă, de origine orientală, pe care o purtau domnii și boierii români. – Pl. *caftane.*

cagúlă s.f. **1.** Mantie cu glugă purtată de călugări. **2.** Tip de glugă care acoperă tot capul, cu deschizături în dreptul ochilor. – Pl. *cagule.* Par. *canulă.*

cáhlă s.f. Placă de teracotă sau de faianță utilizată la construcția sobelor sau a șemineurilor. – Pl. *cahle.*

caiá s.f. Cui pentru prinderea potcoavelor la animale. – Art. *caiaua.* Pl. *caiele.*

caiác s.n. **1.** Barcă de sport ușoară, ascuțită la capete, condusă cu ajutorul unei padele. **2.** Sport practicat cu caiacul (**1**). – Pl. **1** *caiace.* Par. *caic.*

caiáfă s.f. Persoană fățarnică. – Pl. *caiafe.*

caíc s.n. **1.** Ambarcațiune îngustă cu două catarge. **2.** Luntre ușoară, îngustă și lungă, încovoiată la capete. – Pl. *caice.* Par. *caiac.*

cáier s.n. Mănunchi din fibre de lână, de cânepă, de in, care se fixează pe furcă pentru a fi tors. – Pl. *caiere.*

caiét s.n. Fascicul din foi de hârtie, prins între două coperți, folosit la scris. – Pl. *caiete.*

caimác s.n. **1.** Pojghiță care se formează la suprafața laptelui fiert. **2.** Spumă care se face la suprafața cafelei când fierbe. • *A lua ~ul* = a-și însuși partea cea mai bună din ceva. – Sil. *cai-.* Pl. *caimacuri.*

caimacám s.m. (În Țara Românească și în Moldova) Locțiitor al domnitorului. – Sil. *cai-.* Pl. *caimacami.*

caís s.m. Pom fructifer, cu flori albe cu nuanțe roz, care apar înaintea frunzelor. – Pr. nu monosilabic. Sil. *ca-is.* Pl. *caiși.*

caísă s.f. Fructul caisului, drupă de culoare galbenă-portocalie, cu gust dulce-acrișor. – Acc. nu *cáisă.* Sil. *ca-i-.* Pl. *caise.*

cal s.m. **1.** Animal domestic erbivor de talie mare, cu copita nedespicată, folosit la tracțiune și la călărie. ▹ *~-putere* = unitate de măsură a puterii egală cu 75 kilograme forță-metri pe secundă. **2.** Aparat de gimnastică pentru sărituri sau diferite mișcări de balansare. **3.** Piesă la jocul de șah. **4.** *~-de-mare* = mic pește marin cu capul asemănător cu cel al calului. • *A face* (sau *a ajunge*) *din ~ măgar* = a face să ajungă (sau a ajunge) dintr-o situație bună în alta mai rea. *A fi* (sau *a ajunge*) *~ de poștă* = a fi întrebuințat la toate treburile, a fi trimis în toate părțile. – Pl. *cai.*

calabalâc s.n. Obiecte în dezordine; catra-fuse; (fam.) bagaj cu care călătorește sau se mută cineva. – Pl. *calabalâcuri.*

calambúr s.n. Joc de cuvinte bazat pe echivocul rezultat din asemănarea formală a unor cuvinte cu sens diferit. – Pl. *calambururi.*

calamitát,-ă adj. Distrus de calamitate, asupra căruia s-a abătut calamitatea. – Pl. *calamitați,-te.*

calamitáte s.f. Dezastru provocat de obicei de un fenomen natural (cutremur, inundație), care lovește o colectivitate. – Pl. *calamități.*

calapód s.n. Piesă de lemn, de forma labei piciorului, întrebuințată la confecționarea încălțămintei sau la menținerea formei acesteia. ▸ Formă de lemn pe care se întind căciulile sau pălăriile. • *Pe același ~* = asemănător, la fel, identic. – Pl. *calapoade.*

cálă1 s.f. **1.** Încăpere sub puntea unei nave, destinată încărcăturii. **2.** Platformă într-un port unde se construiesc sau se repară navele. – Pl. *cale.*

cálă2 s.f. Plantă ornamentală, cu flori mari, albe, răsucite în formă de cornet. – Pl. *cale.*

calc s.n. **1.** *Hârtie de ~* = hârtie specială folosită la executarea desenelor în tuș și la transpunerea lor pe ozalid. **2.** (Lingv.) Atribuirea de sensuri noi, după model străin, unor cuvinte existente în limbă; formarea unor cuvinte sau expresii noi prin traducerea din altă limbă a elementelor componente ale acestora. – Pl. *calcuri.*

calcán s.m. Pește de mare cu corpul turtit lateral și cu ambii ochi pe partea stângă a capului. – Pl. *calcani.*

calcanéu s.n. Unul dintre oasele care formează călcâiul. – Pl. *calcanee,* sil. *-ne-e,* scris nu *-neie.*

cálcar s.n. Rocă sedimentară folosită ca material de construcție, la fabricarea varului etc.; (pop.) piatră-de-var. – Acc. nu *calcár.* Pl. *calcare.*

calcarós,-oásă adj. Care conține calcar. – Pl. *calcaroși,-oase.*

calchiá vb.I tr. **1.** A reproduce un desen, o schiță etc. cu ajutorul hârtiei de calc. **2.** (Lingv.) A forma cuvinte sau expresii noi prin calc (**2**). – Sil. *-chi-a.* Ind.pr.pers.1 *calchiez,* pers.3 *calchiază*; ger. *calchiind.*

calcificá vb.I refl. (Despre țesuturi) A se întări prin depunere de săruri de calciu. – Ind. pr.pers.3 *se calcifică.* Var. **calcifiá** vb.I, sil. *-fi-a,* ind.pr.pers.3 *se calcifiază.*

calciná vb.I tr. A încălzi un material la o temperatură înaltă, pentru eliminarea apei, pentru arderea substanțelor organice etc. – Ind.pr. *calcinez.*

cálcio-vécchio s.n. Tencuială ornamentală cu asperități la suprafață. – Pr. *calcio-ve-chio.* Sil. *-cio, -chio.*

cálciu s.n. Metal alb-argintiu, moale, foarte răspândit în natură sub formă de combinații, cu utilizări în industrie, construcții etc.; face parte din compoziția organismului animal, cu rol în formarea țesutului osos. – Sil. *-ciu*, pr. *-ciu.*

cálcul s.n., s.m. **1.** S.n. Ansamblu de operații matematice făcute pentru a găsi valoarea unei mărimi. **2.** S.n. Plan, proiect, socoteală. **3.** S.m. Concrețiune cu aspectul unei pietricele care se formează în anumite organe interne ale omului sau ale animalului. – Pl. n. *calcule*, m. *calculi.*

calculá vb.I tr. **1.** A face un calcul, a socoti; (p. ext.) a aprecia. **2.** A elabora un plan, un proiect. – Ind.pr. *calculez.*

calculát,-ă adj. (Despre persoane) Chibzuit, socotit; cumpănit. – Pl. *calculați,-te.*

calculatór s.n. **1.** Tabel cuprinzând re-zultatele unor calcule, folosit pentru a ușura anumite operații matematice. **2.** Aparat care prelucrează datele introduse într-o formă prestabilită și furnizează rezultatele prelucrării; computer, ordinator. – Pl. *calculatoare.*

cald,-ă adj. **1.** Care are o temperatură relativ ridicată față de mediul ambiant sau de corpul omenesc. ▸ (Despre îmbrăcăminte) Călduros. **2.** (Fig.) Prietenos, afectuos. • *A nu-i fi cuiva nici ~, nici rece* sau *a nu-i ține nici de ~, nici de rece* = a-i fi indiferent, a nu-l impresiona. – Pl. *calzi,-de.*

caldarâm s.n. Pavaj cu piatră; drum pavat sau asfaltat. – Pl. *caldarâmuri.*

cále s.f. **1.** Drum (**1**). **2.** Călătorie. **3.** Depărtare, distanță. *Cale de o zi*. **4.** *Căile respiratorii* = aparatul respirator. **5.** (Fig.) Modalitate, mijloc, procedeu de urmat. • *A pune ceva la ~* = a pregăti ceva, a aranja. *A pune țara la ~* = **a)** a aranja trebu-rile, a conduce, a administra; **b)** (glumeț) a discuta o chestiune importantă fără a avea competența necesară; a sporovăi. *A-și lua ~a* = a porni la drum, a pleca. *Ce mai ~a-valea* = pe scurt, în concluzie. *Pe ~* = prin intermediul...; pe linie... – Pl. *căi.*

caleáșcă s.f. Trăsură elegantă, pe arcuri foarte flexibile. – Pl. *calești.*

caleidoscóp s.n. Dispozitiv optic alcătuit dintr-un cilindru în interiorul căruia se găsesc mai multe oglinzi dispuse astfel încât mici obiecte colorate așezate între ele să formeze diferite desene simetri-ce. – Sil. *ca-lei-dos-cop.* Pl. *caleidoscoape.*

calendár s.n. **1.** Sistem de împărțire a timpului în ani, luni și zile, bazat pe fenomene astronomice periodice (mișcarea de revoluție și cea de rotație a Pământului). **2.** Carte sau agendă cuprinzând succesiunea lunilor, săptămânilor și zilelor unui an. • *A-i face cuiva capul ~* = a zăpăci pe cineva spunându-i foarte multe lucruri. – Pl. *calendare.*

calendarístic,-ă adj. Conform calendarului, după calendar. ▹ *An ~* = an socotit de la 1 ianuarie până la 31 decembrie. – Pl. *calendaristici,-ce.*

calénde s.f.pl. Numele primei zile a fiecărei luni la romani. • *La ~le grecești* = niciodată.

calíbru s.n. **1.** Diametrul interior al orificiului circular al unei piese (ex. al țevii unei arme de foc). **2.** Instrument de precizie cu care se verifică dimensiunile unei piese fabricate. **3.** (Fig.) Mă-rime, proporție; calitate. – Sil. *-li-bru.* Pl. *calibre.*

calíc,-ă adj. (Și substantivat) **1.** Foarte sărac. ▸ Cerșetor. **2.** Zgârcit, avar. – Pl. *calici,-ce.*

calíciu s.n. Învelișul extern al florilor, alcătuit din sepale. – Sil. *-ciu,* pr. *-ciu.* Pl. *calicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

calíf s.m. Titlu purtat de unii monarhi musulmani. – Pl. *califi.*

califát s.n. **1.** (Înv.) Formă de stat instituită de arabi pe teritoriile stăpânite de ei. **2.** Demnitatea de calif. – Pl. *califate.*

calificá vb.I. **1.** Refl. și tr. A dobândi sau a ajuta pe cineva să dobândească o pregătire corespunzătoare într-o specialitate. **2.** Refl. (Despre un concurent, o echipă) A obține dreptul de a participa la o etapă superioară într-o competiție. **3.** Tr. A caracteriza pe cineva sau ceva. – Ind.pr. *califíc.*

calificáre s.f. **1.** Pregătire profesională într-un anumit domeniu. **2.** Promovare într-o etapă superioară în cadrul unei competiții sportive. – Pl. *calificări.*

calificát,-ă adj. **1.** Care are pregătirea profesională corespunzătoare. **2.** (Despre infracțiuni) Săvârșit în împrejurări bine precizate. *Furt calificat.* – Pl. *calificați,-te.*

calificatív,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care califică, care arată o calitate, o însușire. **2.** S.n. Termen prin care se caracterizează o persoană sau un lucru. ▸ Notare cu „bine", „suficient" etc. a cunoștințelor elevilor și studenților. – Pl. *calificativi,-e.*

caligráf,-ă s.m. și f. Persoană care se ocupa în trecut (mai ales înainte de răspândirea tiparului) cu scrierea artistică de cărți și de manuscrise. – Sil. *-li-graf.* Pl. *caligrafi,-e.*

caligráfic,-ă adj. (Despre scris) Frumos, ordonat, citeț. – Sil. *-li-gra-.* Pl. *caligrafici,-ce.*

caligrafíe s.f. Deprinderea de a scrie frumos. ▸ Scriere frumoasă. – Sil. *-li-gra-.* G.-D. *caligrafiei,* neart. *caligrafii.*

calitáte s.f. **1.** Sinteza însușirilor sau a laturilor esențiale ale obiectelor, fenomenelor sau proceselor în virtutea cărora un lucru se deosebește de altul. ▸ Însușire (mai ales bună) a unei persoane sau a unui lucru. **2.** Poziție, titlu, situație care conferă un drept. – Pl. *calități.*

calitatív,-ă adj. Referitor la calitate. – Pl. *calitativi,-e.*

calm,-ă adj., s.n. **1.** Adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care se stăpânește, care nu-și pierde firea; care este potolit, liniștit. ▸ (Despre natură) Care se află în stare de liniște deplină; fără agitație, fără mișcare. **2.** S.n. Stare de liniște, lipsă de frământări. ▸ Stăpânire de sine, sânge rece. – Pl.adj. *calmi,-e.*

calmá vb.I refl. și tr. A (se) liniști, a (se) potoli. – Ind.pr. *calmez.*

calmánt,-ă adj., s.n. (Medicament) care calmează o durere. – Pl. *calmanți,-te.*

caloián s.m. Obiect de ritual folcloric cu înfățișare de om, făcut din lut sau din lemn, care se îngroapă sau se aruncă în apă pentru a aduce ploaie.

calomfír s.m. Plantă erbacee cu frunze ovale și flori galbene, cultivată și ca plantă ornamentală. – Pl. *calomfiri.*

calomniá vb.I tr. A atribui cuiva vorbe, fapte etc. rele care nu îi aparțin, cu intenția de a-l pune într-o lumină defavorabilă; a defăima, a denigra, a ponegri. – Sil. *-ni-a.* Ind.pr. pers.1 *calomniez*, pers.3 *calomniază*; ger. *calomniind*, sil *-ni-ind.*

calomníe s.f. Afirmație mincinoasă făcută cu scopul de a atinge onoarea sau reputația cuiva. – G.-D. *calomniei.* Pl. *calomnii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

calóric,-ă adj. Referitor la căldură. – Pl. *calorici,-ce.*

caloríe s.f. Unitate de măsură pentru energia termică. ▸ Cantitatea de energie pe care o dezvoltă în corpul omului alimentele în procesul asimilației. – G.-D. *caloriei.* Pl. *calorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

calorifér s.n. Instalație de încălzire centrală a încăperilor unei clădiri; (p.restr.) radiator al unei astfel de instalații. – Pl. *calorifere.*

calótă s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părți obținute prin secționarea unei sfere cu un plan. **2.** Partea de deasupra a unei pălării, care acoperă capul. **3.** ~ *craniană* = partea superioară a cutiei craniene. **4.** ~ *glaciară* = masă de gheață care acoperă regiunile polare sau părțile superioare ale munților foarte înalți. – Pl. *calote.*

caltabóș s.m. Un fel de cârnat făcut din măruntaie de porc (cu orez) și ingrediente. – Pl. *caltaboși.*

calúp s.n. **1.** Calapod, tipar, formă după care se fac diferite obiecte (în cărămidărie, în olărit etc.). **2.** Bucată (de brânză, de gheață etc.) de formă paralelipipedică. • *A înghițit ~ul,* se spune despre cineva care s-a lăsat înșelat, păcălit. – Pl. *calupuri.*

cálus s.n. Țesut osos nou care sudează capetele unui os fracturat. – Pl. *calusuri.*

calvár s.n. Chin, suferință îndelungată. – Pl. *calvaruri.*

calvín,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al calvinismului. **2.** Adj. Referitor la calvinism. – Pl. *calvini,-e.*

calvinísm s.n. Cult religios protestant, înte-meiat de Jean Calvin în sec. 16.

calviție s.f. (Livr.) Chelie. – G.-D. *calviției.* Pl. *calviții*, art. *-țiile*, sil. *-ți-i-.*

cam adv. **1.** Aproximativ. ▸ Oarecum, întrucâtva. *Era cam supărat*. **2.** Destul de..., prea. *Școala era cam departe*.

camarád,-ă s.m. și f. Tovarăș, mai ales de arme; prieten. – Pl. *camarazi,-de.*

camaraderíe s.f. Legătură prietenească. – G.-D. *camaraderiei*. Pl. *camaraderii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

camarílă s.f. Grup de persoane influente din jurul unui suveran, care determină politica statului în interes propriu. – Pl. *camarile.*

cámătă s.f. Dobândă mare pe care o ia cămătarul pentru banii împrumutați cuiva. – Pl. *camete.*

cámbie s.f. Titlu de credit pe termen scurt prin care cineva se obligă să plătească la un anumit termen și într-un anumit loc, fixate dinainte, o sumă de bani aceluia pe care documentul îl desemnează. – Sil. *-bi-e.* G.-D. *cambiei.* Pl. *cambii,* art. *-biile,* sil. *-bi-i-.*

cambrá vb.I tr. și refl. A (se) curba, a (se) arcui. – Sil. *cam-bra.* Ind.pr. *cambrez.*

camée s.f. Piatră dură, sculptată în relief, servind ca podoabă. – Scris nu *cameie.* Art. *cameea.* Pl. *camee.*

cameleón s.m. Reptilă din regiunile tro-picale, care își schimbă culoarea pielii după cea a mediului înconjurător. ▸ (Fig.) Per-soană care își schimbă, după împrejurări și interese, părerile, felul de a fi. – Sil. *-le-on.* Pl. *cameleoni.*

camélie s.f. Plantă ornamentală, cu frunze totdeauna verzi, cu flori mari albe sau roșii. – Sil. *-li-e.* G.-D. *cameliei.* Pl. *camelii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

cameramán s.m. Operator cinematografic sau de televiziune care manevrează camera de luat vederi. – Pl. *cameramani,* nu *camerameni.*

cámeră s.f. **1.** Încăpere într-o clădire. ▹ *Muzică de* ~ = compoziție muzicală pentru un număr restrâns de instrumente. **2.** Nume dat unor încăperi cu o anumită destinație: ~ *obscură* = încăpere întunecoasă în care se fac diverse operații fotografice; ~ *de comandă* = încăpere de unde se comandă automat activitatea unor centrale. **3.** ~ *de luat vederi* = aparat cu care se obțin imaginile pe peliculă când se filmează. **4.** Tub de cauciuc umplut cu aer din interiorul anvelopei de pe roata unui vehicul; balon de cauciuc umplut cu aer, în interiorul anvelopei la unele mingi de sport. **5.** Denumire pentru adunarea legislativă în unele țări. – Pl. *camere.*

camerístă s.f. **1.** Femeie care se află în serviciul personal al unei doamne; fată în casă. **2.** Femeie de serviciu la un hotel. – Pl. *cameriste.*

cámfor s.n. Substanță volatilă, incoloră, cu miros caracteristic, folosită în farmacie și în medicină.

camión s.n. **1.** Autovehicul mare pentru transportul materialelor. **2.** Vehicul cu tracțiune animală pentru transporturi de materiale, de obiecte grele etc. – Sil. *-mi-on.* Pl. *camioane.*

camionétă s.f. Camion mic. – Sil. *-mi-o-.* Pl. *camionete.*

campaméntn. Staționare temporară în corturi, în afara unei localități, a unei unități militare, a unor turiști etc. – Pl. *campamente.*

campánie s.f. **1.** Totalitatea operațiunilor militare executate de o armată pe câmpul de luptă, într-o anumită perioadă. **2.** (Urmat de determinări) Acțiune organizată, într-o anumită perioadă de timp, pentru realizarea unor obiective politice, sociale, economice etc. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *campaniei.* Pl. *campanii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.* Par. *companie.*

campanúlă s.f. (Bot.) Clopoțel (**2**). – Pl. *campanule.*

camping s.n. Loc într-o zonă turistică, amenajat cu căsuțe sau cu posibilitate de instalare de corturi. – Pr. *chémping.* Pl. *campinguri.*

campión,-oánă s.m. și f. Persoană, echipă (a unei țări) care cucerește primul loc într-o competiție națională sau internațională. – Sil. *-pi-on.* Pl. *campioni,-oane.*

campionát s.n. Competiție pentru desem-narea celui mai bun sportiv sau a celei mai bune echipe într-o probă sau ramură de sport. – Sil. *-pi-o-.* Pl. *campionate.*

cámpus s.n. Centru universitar (în vecinătatea unui oraș), cuprinzând clădiri pentru studii și pentru găzduirea studenților, a profesorilor, instalații sportive etc. – Pl. *campusuri.*

camuflá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) ascunde vederii inamicului (prin vopsire, acoperire cu alt material etc.). ▸ Tr. A acoperi o sursă de lumină. **2.** Tr. (Fig.) A ascunde, a masca (un plan, o intenție, o acțiune etc.). – Sil. *-mu-fla.* Ind.pr. *camuflez.*

camufláj s.n. Material folosit pentru a camufla ceva. – Sil. *-mu-flaj.* Pl. *camuflaje.*

caná s.f. v. **canea**.

canadián,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Canadei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Canadei sau populației ei. – Sil. *-di-an.* Pl. *canadieni,-e.*

canadiánă s.f. Haină scurtă din material (impermeabil). – Sil. *-di-a-.* Pl. *canadiene,* nu *canadiane.*

canál s.n. **1.** Albie artificială (între două mări, între două fluvii etc.) destinată navigației sau irigării unei regiuni. ▸ Cale de circulație pe apă, ținând loc de stradă, în unele orașe. **2.** Conductă prin care se transportă apă sau alte lichide. **3.** Formație anatomică tubulară în organismele animale sau vegetale, prin care circulă substanțele nutritive. **4.** ~ *de televiziune* = cale de radiocomunicații destinată transmiterii unilaterale a programelor vizuale. – Pl. **1** *canaluri* și *canale*, **2,3,4** *canale.*

canálie s.f. Om netrebnic, ticălos. – Sil. *-li-e.* G.-D. *canaliei.* Pl. *canalii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

canalizá vb.I tr. **1.** A îndrepta cursul unei ape pe un canal (**1**). ▸ (Fig.) A îndrepta ceva într-un anumit sens. **2.** A înzestra o localitate, o stradă etc. cu un sistem de colectare și evacuare a apei uzate. – Ind. pr. *canalizez.*

canapeá s.f. Mobilă cu spătar și cu brațe, îmbrăcată în stofă sau piele, pe care se șade sau se doarme. – Art. *canapeaua.* Pl. *canapele.*

canár s.m. Pasăre cântătoare, mică, cu pene galbene, roz sau maroniu-roșcat. – Pl. *canari.*

canástă s.f. Numele unui joc de cărți. – Pl. *canaste.*

canát s.n. Fiecare dintre părțile mobile din care este formată o ușă, o fereastră etc. și care se pot închide și deschide. – Pl. *canaturi.*

canavá s.f. Pânză rară din fire de bumbac, folosită la broderie. – Art. *canavaua.* Pl. *canavale.*

cánă s.f. Vas cu toartă care servește la băut. – Pl. *căni.*

cancán1 s.n. (La pl.) Vorbe răutăcioase spuse la adresa cuiva. – Pl. *cancanuri.*

cancán2 s.n. Dans excentric de cabaret, executat numai de femei, răspândit în Franța în sec. 19. – Pl. *cancanuri.*

cancelár s.m. Șef al guvernului în unele state (Germania, Austria). – Pl. *cancelari.*

cancelárie s.f. Birou al unei instituții, destinat lucrărilor administrative. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *cancelariei.* Pl. *cancelarii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

cáncer s.n. Tumoare malignă, care, printr-o înmulțire rapidă a celulelor, distruge țesuturile unor organe interne sau externe; neoplasm, (pop.) rac. – Pl. *cancere.*

cancerigén,-ă adj. (Despre substanțe, agenți) Care poate provoca apariția cancerului. – Pl. *cancerigeni,-e.*

candelábru s.n. Suport cu mai multe brațe pentru lumânări sau pentru becuri, care se atârnă, de obicei, de tavan. – Sil. *-la-bru.* Pl. *candelabre.*

cándelă s.f. Vas cu untdelemn în care se pune un fitil și care se aprinde la icoane sau la morminte. – Pl. *candele.*

candíd,-ă adj. Plin de candoare; inocent, nevinovat. – Acc. și *cándid.* Pl. *candizi,-de.*

candidá vb.I intr. **1.** A fi propus candidat sau a-și depune candidatura în alegeri. **2.** A se prezenta la un concurs pentru a ocupa un post, o funcție etc. – Ind.pr. *candidez.*

candidát,-ă s.m. și f. Persoană care candi-dează. – Pl. *candidați,-te.*

candidatúră s.f. Faptul de a candida; starea, calitatea de candidat. – Pl. *candidaturi.*

candoáre s.f. Curățenie morală, nevinovăție. – Pl. *candori.*

candríu,-íe adj. (Fam.) Țicnit, smintit. – Sil. *can-driu.* Pl. *candrii.*

caneá s.f. Cep prevăzut cu un robinet prin care se scoate lichidul dintr-un butoi. – Art. *caneaua.* Pl. *canele.* Forma recomandată **caná**.

canelúră s.f. **1.** Fiecare dintre șanțurile longitudinale executate pe suprafața unei coloane. **2.** (Tehn.) Șanț puțin adânc, executat în lungul unei piese în vederea asamblării cu altă piesă; nut. – Pl. *caneluri.*

cánge s.f. Prăjină lungă de lemn cu cârlig de fier în vârf, cu care se apucă obiectul de la distanță. – Pl. *cángi.*

cangrénă s.f. (Med.) Necroză a unei porțiuni dintr-un țesut. – Nu *gangrenă.* Sil. *can-gre-.* Pl. *cangrene.*

cángur s.m. Mamifer marsupial din Australia, cu coada lungă, cu picioarele anterioare scurte și a cărui femelă are sub pântece o pungă (marsupiu) în care ține puii când sunt mici. – Acc. nu *cangúr.* Pl. *canguri.*

canibál,-ă s.m. și f. **1.** Sălbatic care mănâncă carne de om; antropofag. **2.** (Fig.) Om crud, feroce. – Pl. *canibali,-e.*

caniculár,-ă adj. Privitor la canicula, la canicule. – Pl. *caniculari,-e.*

canículă s.f. Căldură mare, dogorâtoare în zilele de vară. – Pl. *canicule.*

caníde s.f. pl. Familie de mamifere carnivore, având ca tip câinele.

canín,-ă adj., s.m. **1.** Adj. Privitor la câine, de câine. **2.** S.m. Fiecare dintre cei patru dinți care se află între incisivi și măsele. – Pl. *canini,-e.*

canión s.n. Prăpastie adâncă și îngustă, săpată de puhoaie în stânca unui munte și străbătută, de obicei, de o apă curgătoare. – Sil. *-nion.* Pl. *canioane.*

canístră s.f. Bidon cu închidere etanșă, folosit pentru păstrarea sau transportul benzinei, al laptelui etc. – Sil. *-nis-tră.* Pl. *canistre.*

canóe s.f. Ambarcație sportivă ușoară, fără cârmă, care se vâslește cu o pagaie; sport practicat cu această ambarcație. – Art. *canoea.* Pl. *canoe.*

canón s.n. **1.** Normă sau regulă bisericească. ▸ Pedeapsă dată pentru călcarea unei astfel de reguli. ▸ (Fig.) Suferință, chin. **2.** Normă caracteristică artei unor epoci prin care se socoteau obligatorii anumite procedee artistice; (p.ext.) regulă formalistă. – Pl. *canoane.*

canonádă s.f. Tragere de artilerie, executată, într-un timp scurt, de mai multe guri de foc. – Pl. *canonade.*

canónic1 s.m. Preot catolic care face parte din consiliul episcopal. – Pl. *canonici.*

canónic2,-ă adj. Conform cu canoanele (**1**), referitor la canoane. – Pl. *canonici,-ce.*

canonizá vb.I tr. (Rel.) A trece o persoană decedată în rândul sfinților. – Ind.pr. pers.3 *canonizează.*

canotáj s.n. Nume dat sporturilor nautice practicate în ambarcații cu vâsle.

canotór,-oáre s.m. și f. Sportiv care face canotaj. – Pl. *canotori,-oare.*

cant s.n. **1.** Muchie a unui obiect. **2.** Marginea suprafeței de alunecare a schiurilor; lamă îngustă de oțel montată pe această margine. – Pl. *canturi.*

cantábile adv. (Cu privire la modul de executare a unei bucăți muzicale) Melodios, expresiv.

cantarídă s.f. Gândac verde-auriu, cu miros caracteristic, care cauzează desfrunzirea frasinilor. – Pl. *cantaride.*

cantátă s.f. Compoziție cu caracter solemn sau liric, pentru soliști, cor și orchestră. – Pl. *cantate.*

cantínă s.f. Local pe lângă o instituție sau o întreprindere unde se servește masa elevilor, studenților, muncitorilor etc. – Pl. *cantine.*

cantitáte s.f. **1.** Însușire a obiectelor de a putea fi măsurate și exprimate numeric. **2.** Mărime, număr, câtime. – Pl. *cantități.*

cantitatív,-ă adj. Privitor la cantitate, de cantitate. – Pl. *cantitativi,-e.*

cánto s.n. Muzică vocală; cânt, cântare.

cantón s.n. **1.** Clădire înzestrată cu utilajul necesar pentru întreținerea și supravegherea unei căi de comunicație. **2.** Unitate teritori-al-administrativă în unele țări (ex. Franța). – Pl. *cantoane.*

cantoná vb.I intr. A se instala într-un canto-nament. – Ind.pr. *cantonez.*

cantonaménț s.n. **1.** Staționare vremelnică a unor trupe militare într-o localitate, în afara cazărmii. **2.** Loc și perioadă de timp în care sunt cazați sportivii în vederea pregătirii pentru o competiție. – Pl. *cantonamente.*

cantoniér,-ă s.m. și f. Persoană care se ocupă cu întreținerea și cu paza unui sector dintr-o cale de comunicație. – Sil. *-ni-er.* Pl. *cantonieri,-e.*

canțonétă s.f. Cântec popular italian; (p.ext.) cântec scurt. – Pl. *canțonete.*

canúlă s.f. Tub (de sticlă, de ebonită etc.) folosit în operații chirurgicale sau pentru spălături interne. – Pl. *canule.* Par. *cagulă.*

caolín s.n. Argilă de culoare albă, folosită la fabricarea porțelanului, a faianței, în medicină etc. – Sil. *ca-o-.*

cap1 s.n., s.m. **1.** S.n. Partea superioară a corpului omenesc (la animale, partea anteri-oară), unde se află creierul, organe ale simțului și orificiul bucal. **2.** S.n. Individ, ins, om. **3.** S.n. (Fig.) Minte, gândire, judecată. **4.** S.m. Căpetenie, conducător. **5.** S.n. Vârf al unui obiect. ▸ Capăt, început sau sfârșit al unui lucru. **6.** S.n. (Inform.) ~ *magnetic* = dispozitiv pentru înscrierea, citirea sau șter-gerea informației înscrise pe bandă sau pe casetă. • *A cădea* (sau *a veni*) *ceva pe ~ul cuiva* = a se abate asupra cuiva un necaz, o nenorocire. *A cădea cineva pe ~ul cuiva* = a sosi cineva pe neașteptate, provocând deranj, neplăceri. *A face ceva de ~ul său* = a face ceva după cum crede. *A-i deschide cuiva ~ul* = a-l face să înțeleagă ceva. *A i se urca la ~* = **a)** (fiind vorba de o băutură alcoolică) a-l ameți, a-l îmbăta pe cineva; **b)** a deveni încrezut, îngâmfat. *A-i suci cuiva ~* = **a)** a-l face să-și piardă dreapta judecată; **b)** a-l face să se îndrăgostească. *A nu-și mai vedea ~ul de...* sau *a nu ști unde îi stă ~ul de...* = a fi foarte ocupat cu... *A se da peste ~ pentru...* = a depune eforturi pentru..., a face tot ce se poate pentru... *A se ridica* (sau *a sta*) *în ~ul oaselor* = a se ridica de pe locul în care a fost culcat și a sta în șezut. *A sta* (sau *a se ține*) *de ~ul cuiva* = a stărui pe lângă cineva pentru a obține ceva, a fi insistent.

A se sui (sau *a se urca*) *în ~ul cuiva* = a abuza de bunătatea cuiva. *A sta pe ~ul cuiva* = a incomoda pe cineva prin prezență, prin purtare etc. *A-și bate* (sau *a-și frământa, a-și sparge*) *~ul cu ceva* = a se gândi mult la ceva, a fi preocupat intens de ceva. *A-și face de ~* = a face lucruri nechibzuite, a se comporta necorespunzător. *A-și pierde ~ul* = a se zăpăci. *Bătut* (sau *căzut*) *în ~* = prost, tâmpit. *Cu ~* = deștept, inteligent. *Din ~ până în picioare* = în întregime. *O dată cu ~ul* sau *în ruptul ~ului* = cu nici un preț, în nici un caz; niciodată. – Pl.n. *capete,* m. *capi*.

cap2 s.n. Porțiune din uscat care înaintează în mare. – Pl. *capuri*.

capábil,-ă adj. **1.** Care este apt, potrivit pentru a face ceva. **2.** Înzestrat, competent. – Pl. *capabili,-e.*

capabilitáte s.f. Capacitate (**2**) de a realiza, de a îndeplini obligațiile specifice unui do-meniu. – Pl. *capabilități.*

capác s.n. Piesă mobilă care se pune deasupra unui vas, a unei cutii etc., pentru a le acoperi sau a le închide. • *A găsi ~ la toate* = a găsi soluția potrivită în orice împrejurare. *Asta pune ~ la toate* = aceasta e prea mult, prea de tot. – Pl. *capace.*

capacitáte s.f. **1.** Volum al unui recipient. **2.** Îndemânare, aptitudine, forță de a face ceva. ▸ (Fig.) Persoană destoinică, pricepută; învățat. **3.** (Tehn.) Cantitate de substanță sau de energie pe care o poate acumula un sistem sau un dispozitiv. **4.** (Cib.) Capacitate (**3**) de informație pe care o poate înregistra o memorie. – Pl. *capacități.*

cápă s.f. Pelerină scurtă de blană sau de stofă. • *De ~ și spadă* = (despre filme sau opere literare) de aventuri, de dueluri și acțiuni primejdioase. – Pl. *cape.*

cápăt s.n. **1.** Extremitate a unui obiect; început sau sfârșit al unei perioade de timp, al unei acțiuni, al unei situații. **2.** Bucată rămasă dintr-un obiect (de la extremitate). *Capăt de ață.* • *A da de ~ la ceva* = a găsi o rezolvare pentru ceva. *De la ~* = de la început, încă o dată. *La ~ul lumii* (sau *pământului*) = foarte departe. – Pl. *capete.*

capcánă s.f. Cursă[2]. – Pl. *capcane.*

capélă s.f. Biserică mică (de obicei într-un cimitir). – Pl. *capele.*

capélmaistru s.m. Dirijor al unei orchestre mici; șef de fanfară militară. – Acc. și *capelmáistru.* Sil. *-mais-tru.* Pl. *capelmaiștri,* sil. *-ștri,* art. *-ștrii.*

cáperă s.f. Mugure floral al unui arbust mediteranean, întrebuințat drept condiment. – Pl. *capere.*

cápie s.f. Boală a oilor, caprelor, bovinelor și cailor, care se manifestă prin mișcări dezor-donate și amețeli. – Sil. *-pi-e.* G.-D. *capiei.*

capilár,-ă adj. Subțire (ca un fir de păr). ▸ *Vas ~* = vas sangvin microscopic. – Pl. *capilari,-e.*

capișón s.n. Un fel de glugă din lână sau din stofă groasă, purtată de femei și de copii. – Pl. *capișoane.*

capitál1 s.n. Sumă de bani sau bunuri de altă natură, considerate în raport cu veniturile pe care le aduc (prin dobânzi, investiții etc.). – Pl. *capitaluri.*

capitál2,-ă adj. **1.** De primă importanță, fundamental. **2.** *Pedeapsă ~ă* = pedeapsă cu moartea. – Pl. *capitali,-e.*

capitálă s.f. Oraș al unei țări unde își au reședința organele supreme ale puterii de stat. – Pl. *capitale.*

capitalísm s.n. Formă de organizare socială bazată pe producția generalizată de marfă, pe proprietatea privată și pe controlul privat asupra mijloacelor de producție și de schimb.

capitalíst,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține capitalismului, privitor la capitalism. **2.** S.m. și f. Persoană care posedă capital[1]. – Pl. *capitaliști,-ste.*

capitél s.n. Partea superioară, de obicei ornamentată, a unei coloane. – Pl. *capiteluri.*

capítol s.n. Fiecare dintre diviziunile mai mari în care este împărțită o carte. – Pl. *capitole.* Par. *capitul.*

capitoná vb.I tr. A pune material de umplutură (iarbă de mare, lână etc.) pe scheletul unei mobile înainte de a fi tapisată. ▸ A căptuși o ușă cu un material izolator fonic. – Ind.pr. *capitonez.*

capítul s.n. Inflorescență cu receptaculul lățit și cu numeroase flori apropiate unele de altele. – Pl. *capitule.* Par. *capitol.*

capitulá vb.I intr. (Despre o armată sau o țară) A înceta ostilitățile și a depune armele în condițiile impuse de învingător. ▸ (Fig.) A ceda; a se da învins. – Ind.pr. *capitulez.*

capodóperă s.f. Operă artistică de valoare deosebită. – Pl. *capodopere.*

caporál s.m. Grad militar inferior celui de sergent. – Pl. *caporali.*

capót s.n. Îmbrăcăminte femeiască de casă, de obicei lungă și mai largă. – Nu *capod.* Pl. *capoate.*

capotá vb.I intr. (Despre autovehicule) A se răsturna, dându-se peste cap. ▸ (Despre avioane) A cădea, intrând cu partea din față în pământ. – Ind. pr.pers.3 *capotează.*

capótă s.f. **1.** Acoperiș (pliabil) al unui vehicul. **2.** Îmbrăcăminte din tablă sau din alt material cu care se acoperă un sistem tehnic, pentru a-l proteja. – Pl. *capote.*

cápră s.f. **1.** Animal domestic rumegător, cu coarne, cu păr lung și aspru; (p.restr.) femela acestui animal, crescută mai ales pentru lapte. **2.** Joc popular de Anul Nou, care constă în diferite figuri executate de un tânăr mascat în chip de capră (**1**). **3.** Aparat de gimnastică pentru sărituri. **4.** Scaun în partea de dinainte a trăsurii, pe care stă vizitiul. • *A împăca și capra, și varza* = a împăca două interese opuse, a împăca și pe unul, și pe altul. – Sil. *ca-pră.* Pl. *capre.*

capriciós,-oásă adj. Cu capricii. – Sil. *ca-pri-ci-os.* Pl. *capricioși,-oase.*

capríciu s.n. Dorință, de obicei extravagan-tă; gust ciudat, neașteptat, schimbător. – Sil. *ca-pri-ciu,* pr. *-ciu.* Pl. *capricii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

caprifói s.m. Nume dat unor specii de arbuști cu flori albe, gălbui sau roșietice, parfumate, cultivați ca plante ornamentale. – Sil. *ca-pri-.* Pl. *caprifoi.*

capríne s.f.pl. Subordin din clasa mamiferelor din care face parte capra. – Sil. *ca-pri-.*

capsá vb.I tr. A prinde foi, acte etc. cu o capsă (**1**). – Ind.pr. *capsez.*

capsatór s.n. Dispozitiv de birou pentru capsarea hârtiilor. – Pl. *capsatoare.*

cápsă s.f. **1.** Piesă metalică folosită pentru a încheia obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte, pentru a prinde și a fixa laolaltă unele hârtii etc. **2.** Dispozitiv umplut cu exploziv, folosit la cartușele armelor de foc, la provocarea unei explozii în mină etc. • *A fi cu capsa pusă* = a fi gata de ceartă, a fi nervos. – Pl. *capse.*

capsúlă s.f. **1.** Tip de fruct uscat care la maturitate se deschide de la sine, eliberând semințele. **2.** (Anat.) Înveliș al unor organe sau organisme inferioare. **3.** Cașetă. **4.** Capac de metal cu care se astupă unele sticle. **5.** Vas special în care se încălzesc, în laborator, diverse substanțe. **6.** ~ *cosmică* = compartiment etanș al navei spațiale, capabil să se desprindă de restul vehiculului și să coboare pe un corp cosmic; cabină spațială. – Acc. nu *cápsulă.* Pl. *capsule.*

captá vb.I tr. **1.** A colecta (fluide, gaze) în rezervoare sau în tuburi. **2.** A intercepta o emisie de unde radio. **3.** (Fig.) A captiva, a atrage. – Ind.pr. *captez.*

captív,-ă adj. Lipsit de libertate, prizonier. – Pl. *captivi,-e.*

captivá vb.I tr. A produce asupra cuiva o impresie puternică, a cuceri, a fascina. – Ind.pr. *captivez.*

captivánt,-ă adj. Care captivează; fermecător, fascinant. – Pl. *captivanți,-te.*

captivitáte s.f. Starea în care se află un captiv, lipsă de libertate.– G.-D. *captivității,* neart. *captivități.*

capturá vb.I tr. A prinde, a lua prizonieri; a pune stăpânire pe materiale aparținând inamicului. ▸ A prinde un răufăcător. – Ind. pr. *capturez.*

captúră s.f. Material capturat; pradă de război. – Pl. *capturi*.

capuchehaiá s.f. (Înv.) Reprezentant al domnului și al principelui la Poarta Otomană. – Art. *capuchehaiaua*. Pl. *capuchehaiale*. Var. **capucheháie** s.f., pl. *capuchehăi*.

car1 s.m. (De obicei la pl.) Insectă mică, dăunătoare, care trăiește în lemn și se hrănește cu acesta. – Pl. *cari*.

car2 s.n. **1.** Vehicul cu patru roți, cu tracțiune animală, folosit la țară pentru transportul poverilor. ▹ ~ *alegoric* = vehicul pe care se reprezintă o scenă simbolică și cu care se defilează la anumite sărbători. **2.** ~ *funebru* = dric. **3.** ~ *de reportaj* = autovehicul dotat cu echipamentul necesar realizării unei înregistrări sau unei transmisiuni de radio ori de televiziune, în afara studiourilor. • *A pus ~ul înaintea boilor,* se zice despre cineva care face lucrurile pe dos. *Cu ~ul* = mult, din belșug. *Nici în ~, nici în căruță,* se spune despre cineva nehotărât, care nu știe ce vrea. – Pl. *care*.

carabínă s.f. Pușcă cu țeava scurtă. – Pl. *carabine*.

carabiniér s.m. **1.** Soldat înarmat cu o carabină. **2.** Denumire dată jandarmilor în Italia. – Sil. *-ni-er*. Pl. *carabinieri*.

caracátiță s.f. Animal marin, cu corpul oval și cu opt brațe puternice, prevăzute cu ventuze. – Pl. *caracatițe*.

caractér s.n. **1.** Totalitatea trăsăturilor esențiale, psihice și morale, ale omului, care se manifestă în modul său de a se comporta. ▸ Calitate morală care se manifestă prin tenacitate, perseverență și corectitudine. *Om de caracter*. **2.** Trăsătură distinctivă a unui lucru, a unui fenomen etc. – Pl. *caractere*.

característic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care constituie caracterul distinctiv al unui lucru sau al unei ființe. **2.** S.f. Însușire specifică proprie unei ființe, unui lucru, unui fenomen. **3.** S.f. (Mat.) Partea întreagă a unui logaritm. – Pl.adj. *caracteristici,-ce,* s.f. *caracteristici*.

caracterizá vb.I tr. **1.** A constitui caracteristica cuiva sau a ceva. **2.** A descrie o ființă sau un lucru în ceea ce are particular, distinctiv, propriu. – Ind. pr. *caracterizez*.

caracúdă s.f. **1.** Pește de baltă cu corpul turtit lateral. **2.** Nume generic dat peștilor mici. – Pl. *caracude*.

caracúl s.m., s.n. **1.** S.m. Rasă de oi ai căror miei au blana buclată, asemănătoare cu astrahanul. **2.** S.n. Blăniță de miel din rasa caracul (**1**). – Pr. *caracül*. Pl.n. *caraculuri*.

caráfă s.f. Sticlă cu gâtul lung și cu partea de jos bombată. – Nu *garafă*. Pl. *carafe,* nu *cărăfi*.

caraghiós,-oásă adj. (Adesea substantivat) Care provoacă râsul; ridicol, comic. – Sil. *-ghios*. Pl. *caraghioși,-oase*.

caraghioslắc s.n. Faptă, gest sau vorbă care stârnește râsul. – Pl. *caraghioslâcuri*.

caramból s.n. (La jocul de biliard) Lovire cu bila proprie a celorlalte două bile. ▸ (Fig.) Încurcătură, zăpăceală; ciocnire. – Pl. *caram-boluri*.

caramél s.n. Produs obținut prin încălzirea zahărului, folosit în cofetărie, la colorarea și aromatizarea unor băuturi; zahăr ars. ▹ Adj. invar. *cremă caramel*.

caramélă s.f. Bomboană făcută din caramel. – Pl. *caramele*.

carantínă s.f. Izolare preventivă a persoanelor care au venit în contact cu un bolnav contagios sau care vin dintr-o regiune unde există o epidemie. – G.-D. *carantinei,* neart. *carantine*.

carapáce s.f. Înveliș calcaros sau osos care protejează corpul unor animale (broaște-țes-toase, raci etc.); (pop.) țeastă, (înv. și pop.) țest. – Pl. *carapace*.

carás s.m. Pește de baltă, din familia crapului, lung de 15-30 cm. – Pl. *carași*.

carát s.n. **1.** Indice al calității aurului, exprimat sub formă de părți de aur la 24 părți ale aliajului. **2.** Unitate de măsură a masei pentru pietre prețioase. – Pl. *carate*.

caravánă s.f. Convoi de oameni și de animale (mai ales cămile) care străbat un deșert. ▸ Convoi de vehicule și de călători care parcurg un drum împreună. – Pl. *caravane.*

caravélă s.f. Corabie cu pânze, rapidă, folosită în trecut mai ales de spanioli și de portughezi. – Pl. *caravele.*

carâmb s.m. **1.** Partea cizmei care acoperă piciorul de la gleznă în sus. **2.** Fiecare dintre cei doi drugi paraleli ai loitrei de la car. – Pl. *carâmbi.*

carbíd s.n. Carbură de calciu, v. *carbură* (**2**).

carbón s.n. Metaloid care se găsește în natură, cristalizat sub formă de grafit și de diamant sau amorf sub formă de cărbune.

carbonifér,-ă adj. (Despre terenuri) Care conține zăcăminte de cărbuni. – Pl. *carboni-feri,-e.*

carbonizá vb.I refl. (Despre lemne) A se preface în cărbuni (prin ardere). ▸ (Despre alte materii) A se face scrum. – Ind.pr. pers.3 *se carbonizează.*

carburánt s.m. Combustibil lichid folosit la motoarele cu ardere internă (ex. benzină, alcool). – Pl. *carburanți.*

carburatór s.n. Organ al unui motor cu autoaprindere, care servește la formarea amestecului carburant. – Pl. *carburatoare.*

carbúră s.f. **1.** Compus al carbonului cu un metal. **2.** ~ *de calciu* = combinație a carbonului cu calciu, care, în reacție cu apa, dă acetilena; carbid. – Pl. *carburi.*

carcásă s.f. **1.** Schelet care susține anumite elemente componente ale unei mașini. **2.** Înveliș de metal care protejează un aparat. **3.** Carnea și oasele unui animal netranșat. – Pl. *carcase.*

cárceră s.f. Încăpere mică folosită în închisori pentru detenție temporară, în regim sever. – Pl. *carcere.*

card s.n. Mijloc de plată apărut ca alternativă la instrumentele clasice de decontare (în numerar și prin cec). – Pl. *carduri.*

cárdă s.f. Mașină folosită la înlăturarea impurităților și la dispunerea paralelă a fibrelor unui material textil. – Pl. *carde.*

cardiác,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține inimii, referitor la inimă. **2.** S.m. și f. Persoană care suferă de o boală de inimă. – Sil. *-di-ac.* Pl. *cardiaci,-ce.*

cardinál1 s.m. Prelat care ocupă cea mai înaltă funcție în ierarhia Bisericii catolice după aceea de papă. – Pl. *cardinali.*

cardinál2,-ă adj. Principal, esențial, funda-mental. ▹ *Punct* ~ = fiecare dintre cele patru direcții principale (nord, sud, est, vest) după care se determină poziția unui punct de pe glob. *Numeral* ~ = numeral care exprimă un număr întreg abstract sau un număr determinat de obiecte, de ființe etc. – Pl. *cardinali,-e.*

cardiográf s.n. Aparat care înregistrează bătăile inimii. – Sil. *-di-o-graf.* Pl. *cardiografe.*

cardiográmă s.f. Curbă reprezentând bă-tăile inimii înregistrate la cardiograf. – Sil. *-di-o-gra-.* Pl. *cardiograme.*

cardiológ,-ă s.m. și f. Medic specialist în bolile de inimă. – Nu f. *cardioloagă.* Sil. *-di-o-.* Pl. *cardiologi,-ge.*

cardiologíe s.f. Ramură a medicinei interne care studiază funcțiile și afecțiunile aparatului cardiovascular. – Sil. *-di-o-.* G.-D. *cardiologiei.*

cardiopatíe s.f. Denumire generică pentru bolile de inimă. – Sil. *-di-o-.* G.-D. *cardiopatiei.* Pl. *cardiopatii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

cardiovasculár,-ă adj. Care se referă la inimă și la vasele sangvine. – Sil. *-di-o-.* Pl. *cardiovasculari,-e.*

cáre pron. interog.-rel., adj. interog.-rel. **1.** Pron. și adj. interog. Folosit pentru a afla despre cine sau despre ce este vorba. *Care* (*fată*) *cântă mai frumos?* **2.** Pron. și adj.rel. Cu rol de conjuncție subordonatoare: *Știu care* (*tablou*) *s-a vândut.* **3.** Pron.rel. (Cu valoare de pronume nehotărât) Fiecare. *Vorbea care ce știa.* ▸ (În corelație cu sine însuși) Unul... altul, acesta... acela. *A adus flori,*

care înflorite, care îmbobocite. • *~ (mai) de ~ =* unul mai mult decât altul, pe întrecute. *~ pe ~?* = care din doi e mai puternic? – Pron.G.-D.m. *căruia,* f. *căreia.* Pl. *care,* G.-D.m. și f. *cărora.* Adj. G.-D. m. *cărui,* f. *cărei.* Pl. *care,* G.-D.m. și f. *căror.*

caréná s.f. **1.** Partea exterioară a unei nave, situată sub linia de plutire. **2.** Proeminență prelungită sub formă de creastă de-a lungul sternului la unele păsări. – Pl. *carene.*

carénță s.f. Lipsă, deficiență. – Pl. *carențe.*

caréu s.n. **1.** Mod de așezare în formă de pătrat a unor persoane sau obiecte. **2.** (Sport) Porțiune delimitată a terenului de joc, în care se aplică reguli speciale. – Pl. *careuri.*

carevá pron. nehot. Cineva, oarecare, vreunul.

cargobót s.n. Navă de transport pentru mărfuri; cargou. – Pl. *cargoboturi.*

cargóu s.n. Cargobot. – Pl. *cargouri.*

cariá vb.I refl. (Despre dinți) A se găuri prin apariția cariilor. – Sil. *-ri-a.* Ind.pr.pers.3 *se cariază*; cj.pers.3 *să se carieze*; ger. *cariindu-se,* sil. *-ri-in-.*

cariatídă s.f. Statuie reprezentând o femeie care susține, asemenea unei coloane, o cor-nișă, o intrare etc. – Sil. *-ri-a-.* Pl. *cariatide.*

caricatúră s.f. Reprezentare deformată, prin exagerarea unor trăsături caracteristice ale unei persoane sau ale unei situații. – Pl. *caricaturi.*

caricaturíst,-ă s.m. și f. Artist specializat în caricaturi. – Pl. *caricaturiști,-ste.*

caricaturizá vb.I tr. A înfățișa pe cineva sau ceva printr-o caricatură. – Ind.pr. *caricaturizez.*

cárie s.f. Cavitate în țesutul dentar. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *cariei.* Pl. *carii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

cariéră1 s.f. Exploatare minieră la suprafață de unde se extrag piatră, nisip etc. – Sil. *-ri-e-.* Pl. *cariere.*

cariéră2 s.f. **1.** Profesiune, ocupație într-un domeniu de activitate. **2.** Situație, poziție bună în societate. – Sil. *-ri-e-.* Pl. *cariere.*

carieríst,-ă adj. (Adesea substantivat) Care luptă prin orice mijloc pentru a parveni. – Sil. *-ri-e-.* Pl. *carieriști,-ste.*

carióca s.f. invar. Instrument de scris în formă de creion, având în interior o fâșie de pâslă îmbibată cu tuș. – Sil. *-ri-o-.* Pl. *carioci.*

cariópsă s.f. Tip de fruct uscat, cu pericarpul lipit de sămânța unică, specific cerealelor. – Sil. *-ri-op-.* Pl. *cariopse.*

carismátic,-ă adj. Care se referă la carismă; (despre persoane) care impresionează prin calități excepționale. – Scris și *charismatic*. Pl. *carismatici,-ce.*

carísmă s.f. Influență exercitată de o personalitate cu însușiri excepționale. – Scris și *charismă.* Pl. *carisme.*

caritábil,-ă adj. Milos, generos. – Pl. *cari-tabili,-e.*

caritáte s.f. Atitudine plină de generozitate față de cineva. – G.-D. *carității,* neart. *carități.*

carlíngă s.f. Cabină în care stă pilotul și unde se află comenzile de zbor ale unui avion. – Pl. *carlingi.*

carmác s.n. Unealtă de pescuit fără nadă, alcătuită din șiruri de cârlige mari în care se agață peștii. – Pl. *carmace.*

carmín s.n., adj.invar. (Culoare) roșie vie.

carnál,-ă adj. De carne, privitor la carne; (p.ext.) trupesc. – Pl. *carnali,-e.*

carnáție s.f. Structura și coloritul pielii unei persoane. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *carnației.* Pl. *carnații,* art. *-țiile*, sil. *-ți-i-.*

carnavál s.n. **1.** Perioadă care precedă postul în unele țări, când au loc petreceri populare, jocuri etc. **2.** Petrecere cu deghizări, jocuri, focuri de artificii etc. – Pl. *carnavaluri.*

cárne s.f. **1.** Țesutul muscular al corpului omenesc sau al animalelor. ▹ *~ vie* = carne de pe care s-a jupuit pielea prin lovire, rănire etc. **2.** Bucată din țesutul muscular al animalelor tăiate, folosită ca aliment. • *A tăia în ~ vie* = **a)** a tăia, a lovi în plin, fără milă; **b)** a curma fără cruțare un rău. *A fi bun*

(sau *rău*) *de* ~ = a se vindeca ușor (sau greu) de o rană. ~ *din* ~*a cuiva* = descendent direct, rudă de sânge. *În* ~ *și oase* = în persoană, în realitate. – G.-D. *cărnii,* neart. *cărni.* Pl. **2** *cărnuri* „feluri de carne".

carnét s.n. **1.** Caiet mic de buzunar, pentru diferite însemnări. **2.** Carnet (**1**) cu foi detașabile, cu o anumită întrebuințare. – Pl. *carnete.*

carnivór,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care se hrănește cu carne. **2.** S.n. (La pl.) Ordin de mamifere care se hrănesc cu carne (ex. lupul, vulpea, leul). – Pl. *carnivori,-e.*

caró s.n. Culoare la cărțile de joc, marcată prin romburi roșii. – Art. *caroul.* Pl. *carale* și *carouri.* Par. *carou.*

carosábil,-ă adj. (Despre drumuri, șosele) Pe care pot circula vehicule rutiere. ▸ (Despre o parte a unui drum) Care este rezervat circulației vehiculelor. – Pl. *carosabili,-e.*

caroseríe s.f. Parte a unui vehicul așezată deasupra roților, amenajată pentru transportul oamenilor sau al materialelor. – G.-D. *caro-seriei.* Pl. *caroserii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

carotén s.n. Pigment roșu-portocaliu care se găsește în unele țesuturi ale plantelor (mai ales în morcovi) și ale animalelor.

carotídă s.f. Fiecare dintre cele două artere situate de o parte și de alta a gâtului, care duc sângele de la inimă la cap. – Pl. *carotide.*

caróu s.n. (Mai ales la pl.) Pătrățel imprimat pe (sau țesut în) unele stofe. – Pl. *carouri.* Par. *caro.*

carp s.n. Ansamblul celor opt oase mici care alcătuiesc articulația dintre antebraț și palmă.

carpátic,-ă adj. Din Carpați, al Carpaților; carpatin. – Pl. *carpatici,-ce.*

carpatín,-ă adj. Carpatic. – Pl. *carpatini,-e.*

carpélă s.f. Frunzișoară modificată, situată în centrul unei flori și care poartă ovulele acesteia. – Pl. *carpele.*

cárpen s.m. Arbore înalt, cu frunze ovale dințate și cu flori în amenți, cu lemnul alb și tare. – Nu *carpăn* sau *carpin.* Pl. *carpeni.*

carpétă s.f. Covor mic. – Pl. *carpete.*

carst s.n. Formă caracteristică de relief (cu peșteri, chei), rezultată în urma eroziunii și dizolvării rocilor de către ape. – Pl. *carsturi.*

cart s.n. Serviciu de patru ore făcut, pe schimburi, la bordul unei nave de către o parte a echipajului. – Pl. *carturi.*

cártă s.f. **1.** (În Evul Mediu) Act în care erau consemnate drepturi și libertăți ale unor clase sociale. **2.** Act care stă la baza activității unei organizații internaționale. – Pl. *carte.* Par. *carte.*

cárte s.f. **1.** Scriere tipărită, legată sau broșată în volum. ▸ Registru (ex. carte de imobil). **2.** (Fig.) Învățătură, știință, cultură. **3.** ~ *de muncă* = document în formă de caiețel, cuprinzând date referitoare la acti-vitatea unei persoane (vechimea în muncă, locul de muncă) și servind la obținerea anumitor drepturi (pensie, concediu etc.). **4.** Bucată de carton, cu însemnări (tipărite), cu desene sau figuri (ex. carte poștală, carte de vizită). ▸ Fiecare dintre cartoanele dreptunghiulare, diferențiate după culorile, semnele, figurile imprimate pe ele și folosite la anumite jocuri de noroc. • *A juca* ~*a cea mare* = a depune toate eforturile, înfruntând toate riscurile, pentru atingerea unui scop. *A juca ultima* ~ = a face cea din urmă încercare, riscând, pentru atingerea unui țel. *A da cărțile pe față* = a spune adevărul. *A vorbi ca la* (sau *din*) ~ = a vorbi ca un om învățat, înțelept. *Cum scrie la* ~ = așa cum se cere, cum trebuie. *Om de* ~ = persoană care citește, care studiază mult. – Pl. *cărți.* Par. *cartă.*

cartél s.n. **1.** Uniune în cadrul căreia între-prinderile care participă stabilesc prețurile mărfurilor, își distribuie piețele de desfacere, păstrându-și însă independența de producție și de vânzare. **2.** Alianță între două sau mai multe grupări politice, profesionale sau sindicale, în vederea unei acțiuni comune. – Pl. *carteluri.* Par. *cartelă.*

cartélă s.f. (Inform). Bucată de carton, de formă și dimensiuni fixe, destinată înregis-trării informației. – Pl. *cartele.* Par. *cartel.*

cartiér s.n. **1.** Parte a unui oraș care are un caracter specific, propriu. **2.** *Marele cartier general* = organul suprem de conducere a armatei în timp de război. – Sil. *-ti-er.* Pl. *cartiere.*

cartilaginós,-oásă adj. Care este format din cartilaje. – Pl. *cartilaginoși,-oase.*

cartiláj s.n. Țesut conjunctiv elastic și rezistent, care se găsește la extremitățile oaselor, făcând legătura dintre ele; (pop.) zgârci[1]. – Pl. *cartilaje.* Var. **cartilágiu** s.n., pl. *cartilagii.*

cárting s.n. Sport practicat cu automobile speciale mici, lipsite de caroserie.

cartóf s.m. Plantă cu flori albe sau violete, cu tulpini subterane care se termină prin tuberculi comestibili; tuberculul acestei plante, folosit în alimentație. – Pl. *cartofi.*

cartofór,-ă s.m. și f. Persoană care are patima jocului de cărți. – Pl. *cartofori,-e.*

cartográf,-ă s.m. și f. Specialist în cartografie. – Sil. *-to-graf.* Pl. *cartografi,-e.*

cartografíe s.f. Disciplină care se ocupă cu tehnica întocmirii hărților și planurilor topografice. – Sil. *-to-gra-.* G.-D. *cartografiei.*

cartón s.n. Hârtie groasă și puțin flexibilă. – Pl. *cartoane.*

cartoná vb.I tr. A lega o carte, un caiet, un registru în coperte de carton. – Ind.pr. *cartonez.*

cartotécă s.f. Totalitatea fișelor de evidență a materialelor sau a persoanelor dintr-o instituție; cutie sau dulap în care se păstrează astfel de fișe. – Pl. *cartoteci.*

cartúș s.n. **1.** (La armele de foc) Tub metalic având o capsă (**2**), care conține încărcătura de explozie și glonțul sau alicele. **2.** Bucată de exploziv servind la producerea exploziilor în mine. **3.** Ambalaj care conține mai multe pachete de țigări. – Pl. *cartușe.*

carusél s.n. Instalație care constă din cai mici de lemn, machete de animale, de mașini, care se învârtesc în jurul unui ax și pe care stau copiii; călușei. – Pl. *carusele.*

casá vb.I tr. **1.** A anula o sentință judecă-torească. **2.** A scoate din folosință și din inventar o mașină, un aparat uzat etc. – Ind.pr. *casez.* Par. *caza.*

casábil,-ă adj. **1.** Casant. **2.** (Despre o hotărâre judecătorească) Care poate fi casat (**1**). – Pl. *casabili,-e.*

casánt,-ă adj. Care se sparge sau se sfărâmă ușor. – Pl. *casanți,-te.*

casáție s.f. Organ judecătoresc suprem care are dreptul, în unele state, să caseze o sentință pronunțată de organele judecătorești de grad inferior. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *casației,* neart. *casații.*

cásă1 s.f. **1.** Clădire care servește ca locuință omului. ▸ (Reg.) Cameră, odaie. **2.** Casa (**1**) împreună cu acareturile și cu dependințele pentru animalele domestice. **3.** Familie (**1**); căsnicie, menaj. **4.** Dinastie, neam. *Casa de Austria.* **5.** Încăpere specială într-o clădire cu o anumită destinație (ex. casa scării). **6.** (Urmat de determinări) Nume dat unor instituții sau așezăminte. *Casa de economii, Casa tineretului. Casă de nașteri.* **7.** Întreprindere, firmă comercială. ▹ *Specialitatea casei* = produs al unei întreprinderi cu care aceasta își face reclamă. • *A avea o ~ de copii* = a avea copii mulți. *A duce ~ bună* (sau *rea*) *cu cineva* = a trăi, a se înțelege bine (sau rău) cu cineva. *A-i fi cuiva casa ~ și masa masă* = a duce o viață liniștită, normală. *A strica casa cuiva* = a strica armonia dintre soți, a-i face să se despartă. *A ține ~ deschisă* = a primi des oaspeți. *N-are ~, n-are masă,* se spune despre cineva foarte sărac. – Pl. *case.*

cásă2 s.f. **1.** (Determinat prin „de fier" sau „de bani") Seif (**1**). **2.** Ghișeu într-un magazin sau într-o instituție unde se fac încasări și plăți. ▸ Sumă de bani de care dispune la un moment dat o casierie. – Pl. *case.*

cascádă s.f. Cădere naturală de apă pe cursul unui râu sau al unui fluviu; cataractă. – Pl. *cascade.*

cascadór, -oáre s.m. și f. Persoană cu pregătire specială care înlocuiește un actor în cursul filmării unor scene periculoase. – Pl. *cascadori, -oare.*

căscă s.f. **1.** Acoperământ de protecție a capului, folosit de militari, sportivi etc. **2.** Dispozitiv metalic de forma unei căciuli, folosit în atelierul de coafură pentru uscarea părului. **3.** Dispozitiv alcătuit din unul sau din două receptoare mici care se fixează la urechi pentru a asculta transmisiuni radiofo-nice. – Pl. *căști.*

caserólă s.f. **1.** Cratiță adâncă, având coadă. **2.** Recipient de material plastic pentru păstrarea și comercializarea unor alimente. – Pl. *caserole.*

casétă s.f. **1.** Cutie în care se păstrează bani, bijuterii etc. **2.** Cutie în care se află o bandă magnetică sau o peliculă cinematografică pentru casetofoane, videocasetofoane sau pentru camere de luat vederi. – Pl. *casete.* Par. *cașetă.*

casetofón s.n. Magnetofon de dimensiuni reduse și care are benzile magnetice închise în casete. – Pl. *casetofoane.*

cash s.n. Bani lichizi. – Pr. *cheș.*

casiér,-ă s.m. și f. Persoană care face operații de casă[2] (**2**) într-o întreprindere, într-o instituție etc. – Sil. *-si-er.* Pl. *casieri,-e.* Par. *cazier.*

casieríe s.f. Serviciu într-o întreprindere sau într-o instituție unde se primesc, se păstrează și se distribuie banii. – Sil. *-si-e-.* G.-D. *casie-riei.* Pl. *casierii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

cásnic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care ține de casă[1], de gospodărie, de familie. **2.** S.f. Femeie care se ocupă cu gospodăria, nefiind salariată. – Pl. *casnici,-ce.*

cast,-ă adj. Pur, neprihănit; virtuos. – Pl. *caști,-ste.*

castán s.m. **1.** Arbore înalt, cu frunze dințate, cu flori mici gălbui și cu fructe comestibile. **2.** Arbore mare, cu frunze compuse, cu flori albe sau roșcate și cu fructe necomestibile. – Pl. *castani.*

castánă s.f. Fructul castanului, de formă sferică, cu coaja tare, cafenie. – Pl. *castane.*

castaniétă s.f. Instrument (folosit mai ales în Spania) format din două bucățele de lemn sau de fildeș care se prind de degete și, prin lovire, produc sunete, acompaniind dansul și muzica. – Sil. *-nie-.* Pl. *castaniete.*

castaníu,-íe adj. (Despre păr) De culoarea castanei. – Pl. *castanii.*

cástă s.f. (În India și în alte state orientale) Grup social, strict delimitat de altele prin origine, privilegii etc.; (p. ext.) grup social închis, care își apără interesele și privilegiile. • *Spirit de* ~ = spirit îngust, exclusivist. – Pl. *caste.*

castél s.n. Casă mare medievală, fortificată; (astăzi) casă mare, imitând arhitectura me-dievală. • *~e în Spania* = visuri irealizabile, planuri fanteziste. – Pl. *castele.*

castelán,-ă s.m. și f. Persoană care stă-pânește un castel (în care locuiește). ▸ Ad-ministrator al unui castel. – Pl. *castelani,-e.*

castitáte s.f. Însușirea de a fi cast. – G.-D. *castității.*

cástor s.m., s.n. **1.** S.m. Mamifer rozător, lung de aproape 1 m, cu coada lățită; trăiește în colonii, construind zăgazuri care barează apa; biber. **2.** S.n. Blana prețioasă a castorului (**1**). – Pl.m. *castori.*

castrá vb.I tr. A extirpa glandele sexuale, provocând sterilitatea. – Sil. *cas-tra.* Ind.pr. *castrez.*

castravéte s.m. Plantă legumicolă cu tulpina târâtoare, cu flori mari, galbene, cu fructul comestibil; fructul acestei plante. • *A vinde castraveți la grădinar* = a da lămuriri celui mai bine informat decât tine. – Nu *crastavete.* Sil. *cas-tra-.* Pl. *castraveți.*

castrón s.n. Vas adânc în care se aduce mâncarea (în special supa sau ciorba) la masă. – Sil. *cas-tron.* Pl. *castroane.*

cástru s.n. Tabără romană fortificată. – Sil. *cas-tru.* Pl. *castre.*

caș s.n. Produs alimentar preparat din lapte de vacă sau de oaie, închegat și scurs de zer. • *E cu ~ la gură* sau *încă nu i-a picat ~ul de la gură,* se

spune despre un tânăr fără experiență. – Pl. *cașuri* „sortimente; roți”.

cașalót s.m. Cetaceu din mările calde, asemănător cu balena, dar având dinți pe maxilarul inferior. – Pl. *cașaloți.*

cașcavál s.n. Specialitate de brânză, în formă de roată, turtă sau calup, preparată din caș de lapte de oaie. – Pl. *cașcavaluri* „roți; sorturi”.

cașétă s.f. Cutie mică din substanță solubilă în care se închid, pentru a fi înghițite, medicamente sub formă de pulbere. – Pl. *cașete.* Par. *casetă.*

cașmír s.n. Țesătură moale și fină, făcută din lâna unei rase de capre care trăiește în Cașmir (India) și în Tibet. – Pl. *cașmiruri* „sorturi“.

cat s.n. Etaj. – Pl. *caturi.*

cataclísm s.n. Fenomen de mare forță și amploare, care apare brusc în natură (ex. cutremur, uragan). – Sil. *-ta-clism.* Pl. *cataclisme.*

catacómbă s.f. Galerie subterană care servea primilor creștini drept loc de refugiu, de cult și de înmormântare; (p.gener.) galerie subterană lungă și îngustă. – Pl. *catacombe.*

catadicsí vb.IV tr. (Fam.) A găsi de cuviință; a binevoi. – Ind.pr. *catadicsesc,* pf.s. *catadicsii.*

catafálc s.n. Postament pe care se așază sicriul unui mort până la înmormântare. – Pl. *catafalcuri.*

catalíge s.f.pl. Prăjini prevăzute cu suporturi pentru picioare, cu care se poate umbla prin locuri noroioase.

catalizatór s.m. Substanță care determină o reacție chimică, fără ca ea însăși să se modifice. – Pl. *catalizatori.*

catalíză s.f. Reacție chimică ce are loc în prezența unui catalizator. – Pl. *catalize.*

catalóg s.n. Registru, caiet, sistem de fișe care conține o înșirare metodică de nume de ființe sau de obiecte, titluri de cărți etc. ▸ Registru cu numele elevilor dintr-o clasă, în care se trec notele. – Pl. *cataloage.*

catalogá vb.I tr. **1.** A înregistra într-un catalog. **2.** (Fig.; depr.) A considera pe cineva drept... – Ind. pr. *cataloghez.*

catapeteásmă s.f. (În bisericile ortodoxe) Partea care desparte altarul de restul bisericii. – Pl. *catapetesme.*

cataplásmă s.f. Preparat din substanțe emoliente, întinse pe o bucată de pânză, care se aplică pe partea bolnavă a corpului. – Sil. *-ta-plas-.* Pl. *cataplasme.*

catapultá vb.I tr. A arunca, a lansa ceva cu ajutorul unei catapulte. – Ind.pr. *catapultez.*

catapúltă s.f. **1.** (În antichitate) Mașină de război cu care se aruncau pietre grele asupra dușmanului. **2.** Mecanism pentru lansarea avioanelor de pe bordul navelor portavion. **3.** Dispozitiv pentru lansarea din avion a pilotului în caz de pericol. – Pl. *catapulte.*

cataráctă s.f. **1.** Cascadă. **2.** Boală de ochi caracterizată prin opacifierea cristalinului. – Pl. *cataracte.*

catarámă s.f. Piesă de metal, de os etc. cu care se încheie o cingătoare sau care este folosită ca ornament la confecții. • *A fi cu cineva prieten la ~* = a fi cu cineva prieten foarte bun. – Pl. *catarame.*

catárg s.n. Stâlp de lemn sau tub metalic fixat pe o navă pentru a susține pânzele sau antenele de telegrafie fără fir. – Pl. *catarge.*

catastrofál,-ă adj. Care produce o catas-trofă; care are proporții de catastrofă. – Sil. *-tas-tro-.* Pl. *catastrofali,-e.*

catastrófă s.f. Eveniment tragic (de mari proporții), cu urmări foarte grave. – Sil. *-tas-tro-.* Pl. *catastrofe.*

catâr s.m. Animal domestic, rezultat din împerecherea măgarului cu iapa. ▸ (Fig.) Om încăpățânat. – Pl. *catâri.*

catârcă s.f. Femela catârului. – Pl. *catârce.*

catedrálă s.f. Biserică mare în care serviciul religios este oficiat, de obicei, de un arhie-piscop. – Sil. *-te-dra-.* Pl. *catedrale.*

catédră s.f. **1.** Masă specială de la care vorbesc profesorii, oratorii etc. **2.** Post în învățământ; funcție de profesor. ▸ Unitate de bază într-o instituție de învățământ supe-rior. – Sil. *-te-dră.* Pl. *catedre.*

categóric,-ă adj. (Adesea adverbial) Precis, hotărât; necondiționat; clar, limpede. – Pl. *categorici,-ce.*

categoríe s.f. **1.** Grup de ființe, de obiecte, de fenomene de același fel sau asemănătoare. **2.** ~ *gramaticală* = noțiune fundamentală care exprimă relații între elemente ale limbii (ex. gen, număr, caz, persoană). – G.-D. *categoriei.* Pl. *categorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

catehísm s.n. Carte care cuprinde principiile și dogmele religiei creștine. – Pl. *catehisme.*

catétă s.f. Fiecare dintre laturile unghiului drept al unui triunghi dreptunghic. – Pl. *catete.*

cátgut s.n. Fir care se resoarbe, preparat din intestinul unor animale, folosit pentru suturi chirurgicale. – Pl. *catguturi* „sorturi".

catharsis s.n. Noțiune a esteticii lui Aristotel referitoare la acțiunea purificatoare a artei (mai ales a reprezentației dramatice) asupra pasiunilor omenești. – Pr. *catársis.* Sil. *ca-thar-.*

catifeá s.f. Țesătură fină (de mătase, de lână etc.) care are pe față fire dese și scurte, perpendiculare pe suprafața țesăturii. – Art. *catifeaua.* Pl. *catifele.*

catifelát,-ă adj. Care are aspectul, finețea și moliciunea catifelei. – Pl. *catifelați,-te.*

catihét s.m. (În trecut) Cel care preda catehismul; profesor de religie. – Pl. *catiheți.*

cațión s.m. (Chim.) Ion cu sarcină electrică pozitivă. – Sil. *-ti-on.*

catód s.m. Electrod prin care curentul electric iese dintr-un mediu conductor. – Pl. *catozi.*

catódic,-ă adj. Care pornește de la catod, referitor la catod. – Pl. *catodici,-ce.*

católic,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține catolicismului, referitor la catolicism. **2.** S.m. și f. Adept al catolicismului. • *A fi mai ~ decât papa* = a fi exagerat în ceea ce spune, crede sau face. – Pl. *catolici,-ce.*

catolicísm s.n. Confesiune creștină care recunoaște primatul papei, purcederea „Sfân-tului Duh" de la Dumnezeu-Tatăl și de la Dumnezeu-Fiul (filioque), existența purgato-rului etc.

catrafúse s.f. pl. (Fam.) Lucruri casnice mărunte (în dezordine). – Sil. *ca-tra-.*

catrán s.n. Gudron. – Sil. *ca-tran.* Pl. *catranuri*

catrén s.n. Strofă sau poezie de patru versuri. – Sil. *ca-tren.* Pl. *catrene.*

catrínță s.f. Îmbrăcăminte din portul național al femeilor române, care constă dintr-o bucată dreptunghiulară de stofă, împodobită cu motive naționale și purtată ca fustă neîncheiată sau ca șorț. – Nu *cătrință.* Sil. *ca-trin-.* Pl. *catrințe.*

cațavéică s.f. Haină femeiască din portul popular românesc, cu mâneci largi, îmblănită. – Sil. *-vei-.* Pl. *cațaveici.*

cauciúc s.n. **1.** Material elastic rezistent, obținut din sucul unor arbori tropicali sau pe cale sintetică. **2.** Anvelopă pentru roți. – Sil. *ca-u-ciuc.* Pl. **2** *cauciucuri.*

caudíne adj.pl. *A trece pe cineva pe sub furcile* ~ = a impune învinsului condiții umilitoare; (fig.) a supune pe cineva unei critici necruțătoare. – Sil. *cau-.*

caústic,-ă adj. **1.** (Despre substanțe) Care distruge țesutul animal sau vegetal. **2.** (Fig.) Satiric, usturător. – Pl. *caustici,-ce.*

cautér s.n. Instrument folosit pentru a cauteriza. – Sil. *ca-u-.* Pl. *cautere.*

cauterizá vb.I tr. A arde cu cauterul o rană, un țesut bolnav etc. – Sil. *ca-u-.* Ind.pr. *cauterizez.*

cauțiúne s.f. **1.** Sumă de bani depusă pentru a garanta îndeplinirea unei obligații asumate pentru sine sau pentru altcineva. **2.** (Jur.) Sumă de bani depusă pentru lăsarea în libertate a infractorului pe timpul procesului penal. – Sil. *ca-u-ți-u-.* Pl. *cauțiuni.*

cauzá vb.I tr. A fi cauza unei întâmplări (de obicei neplăcute), a pricinui, a provoca. – Sil. *ca-u-*. Ind. pr. *cauzez*.

cauzalitáte s.f. Raport obiectiv între cauză și efect. – Sil. *ca-u-*. G.-D. *cauzalității*.

cáuză s.f. **1.** Motiv, pricină care determină producerea unui fenomen, care face să se întâmple ceva. **2.** Temeiul juridic al unei acțiuni; proces. **3.** Problemă importantă care privește o colectivitate de oameni și pentru care se duce o luptă susținută. • *A avea câștig de* ~ = a i se da cuiva dreptate (într-o discuție, într-o dispută). *În cunoștință de* ~ = cunoscând bine problema. *A fi în* ~ = a fi implicat, interesat într-o chestiune. – Sil. *ca-u-*. Pl. *cauze*. Par. *clauză*.

cavál s.n. Fluier mare, din lemn de paltin sau de alun. – Pl. *cavale*.

cavalcádă s.f. Plimbare călare făcută în grup; goană, alergare cu cai. – Pl. *cavalcade*.

cavalér s.m. **1.** (În Evul Mediu) Nobil învestit pentru fapte de arme (de către rege sau de către un reprezentant al lui). **2.** Membru al unui ordin onorific; posesor al unor decorații. **3.** Om cu purtări alese, persoană generoasă, amabilă. **4.** Călăreț. **5.** Tânăr necăsătorit. – Pl. *cavaleri*.

cavalérie s.f. Categorie de trupe care folosesc caii ca mijloc de transport și care luptă călare. – Sil. *-ri-e*. G.-D. *cavaleriei*. Pl. *cavalerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

cavalerísm s.n. Purtare nobilă, de cavaler; amabilitate.

cavérnă s.f. **1.** Peșteră, grotă. **2.** Cavitate patologică într-un țesut organic, mai ales în plămâni. – Pl. *caverne*.

caviár s.n. Icre negre de sturioni, preparate prin sărare. – Sil. *-vi-ar*.

cavitár,-ă adj. Referitor la o cavitate (**2**). – Pl. *cavitari,-e*.

cavitáte s.f. **1.** Gaură într-un corp solid. **2.** Spațiu în interiorul corpului omenesc sau al animalelor, unde sunt situate anumite organe (ex. cavitate abdominală). – Pl. *cavități*.

cavóu s.n. Construcție într-un cimitir cu una sau mai multe cripte. – Pl. *cavouri*.

caz s.n. **1.** Ceea ce se întâmplă sau poate să se întâmple, situație; împrejurare, circum-stanță. **2.** (Gram.) Fiecare dintre formele prin care se exprimă funcțiile sintactice ale substantivului, adjectivului, articolului, pro-numelui și numeralului. • *A face* ~ *de ceva* (sau *de cineva*) = a da prea multă importanță unui lucru sau unei persoane. – Pl. *cazuri*.

cazá vb.I tr. A instala pe cineva într-un hotel, într-o locuință etc. pentru un anumit timp. – Ind. pr. *cazez*. Par. *casa*.

cazác s.m. Persoană făcând parte dintr-o populație în majoritate rusă și ucraineană, stabilită în sec. 15-16 în regiunile de margine ale statului rus. – Pl. *cazaci*.

cazácă s.f. Bluză lungă până mai jos de talie, cu mâneci largi și închisă la gât. – Pl. *cazace*.

cazán s.n. **1.** Vas mare de metal, utilizat în gospodărie. **2.** Rezervor metalic pentru producerea aburului necesar centralelor termice. – Pl. *cazane*.

cazánie s.f. Carte religioasă care conține predici. – Sil. *-ni-e*. G.-D. *cazaniei*. Pl. *cazanii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-*.

cazármă s.f. Clădire sau ansamblu de clădiri și instalații în care sunt adăpostite unități militare. – Pl. *cazarme,* nu *cazărmi*.

cazemátă s.f. Fortificație din beton armat sau din lemn și pământ, care protejează oamenii și armamentul, aflat înăuntru, împo-triva atacurilor aeriene, a bombardamentelor de artilerie etc. – Pl. *cazemate*.

caziér s.n. **1.** Dulap compartimentat în care se păstrează dosare, acte etc. **2.** ~ *judiciar* = fișă de evidență cuprinzând antecedentele penale ale unei persoane. – Sil. *-zi-er*. Pl. *caziere*. Par. *casier*.

cazinóu s.n. Local public, cu restaurant, cu săli de jocuri (de noroc), de spectacole și dans. – Nu *cazinó.* Pl. *cazinouri.*

cazmá s.f. Unealtă în formă de lopată, folosită pentru săpatul pământului; hârleț. – Art. *cazmaua.* Pl. *cazmale.*

cáznă s.f. **1.** Supliciu, tortură. **2.** Străduință, osteneală, trudă. – Pl. *cazne.*

cazón,-ă adj. De cazarmă, milităresc. ▸ (Peior.) Lipsit de suplețe, aspru, rigid. – Pl. *cazoni,-e.*

cazuál,-ă adj. Cu caracter întâmplător. – Sil. *-zu-al.* Pl. *cazuali,-e.*

cazuístică s.f. Argumentare subtilă în sus-ținerea unor teze false sau îndoielnice. – Sil. *-zu-is-.* Pl. *cazuistici.*

că conj. **1.** Introduce propoziții completive (*Văd că vine*), subiective (*Așa-i că e bine?*), atributive (*Ideea că vine o bucură*) și diferite circumstanțiale (*Să-l ajute, că merită. Era atât de bună, că o îndrăgeai imediat*). **2.** *Numai că* = dar, însă. *Aș mai sta numai că drumul e lung.* **3.** Ori. *Că vine, că nu vine, eu mai stau.*

căci conj. Pentru că, deoarece, fiindcă. – Monosilabic.

căciúlă s.f. **1.** Acoperământ pentru cap din blană de miel sau de alt animal. **2.** (Fig.) Om, persoană, individ. • *A da cu căciula în câini* = a fi cu chef. (*Asta e*) *altă ~* = (aceasta e) altceva, altă problemă. – Pl. *căciuli.*

căciulí vb.IV refl. (Fam.) A se ploconi în fața cuiva spre a obține ceva, a se umili. – Ind.pr. *căciulesc,* pf.s. *căciulii.*

cădeá vb.II. **1.** Intr. A se deplasa de sus în jos prin propria greutate, a se lăsa în jos. ▸ (Despre dinți, păr, frunze etc.) A se desprinde din locul său. **2.** Intr. A nu mai sta în picioare, a se răsturna, a se prăvăli. ▸ (Despre ostași) A muri în luptă. ▸ (Despre poziții strategice) A fi cucerit de adversar. ▸ (Despre guverne) A înceta să mai conducă statul. ▸ A avea un insucces, a nu reuși (la un examen, la un concurs etc.). **3.** Intr. A intra în..., a fi cuprins de... **4.** Intr. A nimeri, a sosi din întâmplare, pe neașteptate undeva. **5.** Refl. A se cuveni (**2**). • *A-i ~ bine* (sau *rău*) = a (nu)-i prii, a (nu)-i plăcea, a (nu)-i conveni. – Ind.pr. pers.1 *cad,* pers.2 *cazi,* pf.s. *căzui*; imper. pers.2 *cazi*; ger. *căzând*; part. *căzut.*

cădélniță s.f. Vas de metal atârnat de trei lănțișoare, în care se arde tămâie la slujba religioasă. – Pl. *cădelnițe.*

cădére s.f. **1.** Coborâre spre pământ. ▸ De-plasare a unui organ din poziția sa normală. *Căderea mușchilor.* **2.** Răsturnare, surpare, prăbușire. ▸ Nereușită, eșec. **3.** Faptul de a ajunge în stăpânirea cuiva. **4.** *~ de apă* = cascadă. **5.** Drept, competență. – Pl. *căderi.*

căí vb.IV refl. A recunoaște o greșeală, a-i părea rău, a regreta. – Ind.pr. *căiesc,* pf.s. *căii.*

căiná vb.I. **1.** Tr. A compătimi pe cineva. **2.** Refl. A se tângui, a se văita. – Sil. *că-i-.* Ind.pr. *căinez.*

căínță s.f. Părere de rău, regret. – Pl. *căințe.*

călăre adv. (Și adjectival) Încălecat pe cal, pe un alt animal sau, p. ext., pe un obiect. • *A fi ~ pe situație* = a se simți sigur într-o anumită împrejurare, a fi stăpân pe situație. *Nici ~, nici pe jos* = nici așa, nici așa, în nici un fel. – Pl. (adjectival) *călări.*

călăréț,-eáță s.m. și f. Persoană care călă-rește, care practică echitația. – Pl. *călăreți,-e.*

călărí vb.IV. **1.** Intr. A merge călare. **2.** Tr. A mâna calul stând călare pe el. – Ind.pr. *călăresc,* pf.s. *călării.*

călăríe s.f. **1.** Acțiunea sau arta de a călări. **2.** (Sport) Echitație. – G.-D. *călăriei,* neart. *călării.*

călătór,-oáre adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care călătorește. **2.** Adj. (Despre păsări) Migrator. – Pl. *călători,-oare.*

călătorí vb.IV intr. A face o călătorie. – Ind.pr. *călătoresc,* pf.s. *călătorii.*

călătoríe s.f. Drum pe care îl face cineva într-un loc mai depărtat, pe jos sau cu un mijloc de transport. – G.-D. *călătoriei.* Pl. *călătorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

călău s.m. Bărbat care execută condamnații la moarte; (pop.) gâde. ▸ (Fig.) Om rău, crud. – Pl. *călăi.*

călăúză s.f. Persoană care ghidează pe cineva într-o călătorie. ▸ Îndrumător într-o activitate; îndreptar, ghid. – Pl. *călăuze.*

călăuzí vb.I tr. **1.** Tr. A conduce pe cineva pe un drum, într-o călătorie. **2.** Tr. A îndruma, a povățui. **3.** Refl. A se ghida, a se orienta după... – Sil. *-lă-u-*. Ind.pr. *călăuzesc,* pf.s. *călăuzii.*

călcá vb.I. **1.** Intr. A pune piciorul pe ceva sau undeva, a păși. ▸ A trece pășind peste ceva. **2.** Tr. A cutreiera, a străbate un drum, o regiune etc. **3.** Tr. A lua în stăpânire; a prăda, a pustii. **4.** Tr. A zdrobi, a strivi, a nimici. **5.** Tr. (Fig.) A nesocoti, a nu respecta o obligație, o lege etc. **6.** Tr. A netezi îmbrăcămintea sau rufăria cu fierul de călcat. • *A ~ pe cineva pe picior* (sau *pe bătătură*) = a face sau a spune cuiva ceva supărător, a-l supăra. *A ~ pe urmele cuiva* = a avea apucăturile, obiceiurile cuiva. *A ~ strâmb* (sau *alăturea cu drumul*) = a se abate de la normele de conduită stabilite, a fi incorect. – Ind.pr. *calc.*

călcâi s.n. Partea dinapoi a labei piciorului; (p.ext.) parte a încălțămintei sau a ciorapului care acoperă această parte a piciorului; talus. • *A i se aprinde* (sau *a-i sfârâi*) *cuiva ~ele după cineva* = a fi foarte îndrăgostit de cineva. *A se învârti* (sau *a se întoarce*) *într-un ~* = a se mișca repede, a fi iute la treabă. *Fuge* (sau *merge*) *de-i pârâie* (sau *sfârâie*) *~ele* = fuge (sau merge) foarte repede. *Sub ~ul cuiva* = sub stăpânirea cuiva. – Pl. *călcâie.*

căldáre s.f. **1.** Vas mare, de obicei de aramă, în care se păstrează sau se transportă apă. **2.** Depresiune circulară, de origine glaciară, în zona munților înalți. – Pl. *căldări.*

căldúră s.f. **1.** Starea de încălzire a unui corp; senzație produsă de corpurile calde; temperatură ridicată. ▸ (La pl.) Timp căl-duros. **2.** (Mai ales la pl.) Temperatură ridicată a corpului, febră. **3.** (Fig.) Afecțiune, prietenie; însuflețire. – Pl. *călduri.*

căldurós,-oásă adj. **1.** Care păstrează căldura (**1**). **2.** (Fig.) Însuflețit, plin de căldură (**3**). – Pl. *călduroși,-oase.*

călí vb.IV. **1.** Tr. A mări duritatea și rezistența unui metal, încălzindu-l la o temperatură mare și apoi răcindu-l brusc. **2.** Tr. și refl. (Fig.; despre oameni) A (se) întări, a (se) fortifica. **3.** Tr. A prăji puțin în grăsime un aliment (în special ceapă, varză). – Ind. pr. *călesc,* pf.s. *călii.*

călimáră s.f. Recipient de sticlă în care se ține cerneală. – Pl. *călimări.*

călín s.m. Arbust sălbatic cu flori albe și fructe roșii, necomestibile. – Pl. *călini.*

călínă s.f. Fructul călinului folosit în medicina populară. – Pl. *căline.*

călúgăr s.m. Bărbat care face parte dintr-o comunitate mănăstirească; monah. – Pl. *călugări.*

călugárí vb.IV refl. și tr. A (se) face călugăr sau călugăriță. – Ind.pr. *călugăresc,* pf.s. *călugării.*

călúgăriță s.f. Femeie care face parte dintr-o comunitate mănăstirească; maică, măicuță, monahie. – Acc. nu *-rí-*. Pl. *călugărițe.*

călúș s.n. **1.** Bucată de lemn sau de metal care se introduce în gura unui animal pentru a-l forța să o țină deschisă; (p.ext.) obiect care se pune în gura unei persoane spre a o împiedica să vorbească. **2.** (Art.) Dans popular românesc cu mișcări variate, jucat numai de flăcăi; călușar. • *A-i pune cuiva ~ul în gură* = a-l împiedica să vorbească. – Pl. **1** *călușuri.*

călușár s.m. **1.** Căluș (**2**). **2.** (La pl.) Grup de flăcăi care execută călușul (**2**). – Pl. **2** *călușari.*

călușél s.m. **1.** Diminutiv al lui cal (**1**). **2.** (La pl.) Carusel. – Pl. *călușei.*

cămárá s.f. Încăpere, de obicei întunecoasă și răcoroasă, în care se păstrează alimente. – Pl. *cămări.*

cămáșă s.f. **1.** Îmbrăcăminte (de pânză sau de mătase) care se poartă pe piele, acoperind partea superioară a corpului. **2.** Membrană, înveliș al unor materii, obiecte sau piese. • *A-i lua cuiva și*

cămașa de pe el = a-i lua cuiva tot ce are, a-l lăsa cu totul sărac. *A nu avea* (sau *a nu ști*) *pe unde să scoți cămașa* = a nu găsi ieșire, a nu ști cum să scapi dintr-o încurcătură. *A nu-l mai încăpea cămașa pe cineva* = **a)** a fi îngâmfat; **b)** a-i merge foarte bine. *Arde cămașa pe el,* se spune despre cineva aflat în mare zor, în mare nevoie de ceva. *Își dă și cămașa de pe el,* se spune despre o persoană exagerat de miloasă, de darnică. – Pl. *cămăși.*

cămătár s.m. Persoană care dă bani cu împrumut încasând camătă. – Pl. *cămătari.*

cămílă s.f. Mamifer rumegător din Africa și Asia, cu una sau cu două cocoașe, folosit în deșert la cărat poveri. – Pl. *cămile.*

cămín s.n. **1.** Sobă făcută în peretele camerei, cu vatra larg deschisă; șemineu. **2.** (Fig.) Casă părintească; familie. **3.** Clădire în care locuiesc studenții în cursul anului universitar. – Pl. **1** *căminuri*, **2,3** *cămine.*

căní vb.IV tr. (Pop.) A vopsi în negru (părul, barba sau mustața). – Ind.pr. *cănesc,* pf.s. *cănii.*

căpăstru s.n. Parte din harnașament care se pune pe capul calului pentru a-l lega la iesle sau pentru a-l duce undeva. – Sil. *-păs-tru.* Pl. *căpestre.*

căpătá vb.I tr. **1.** A obține ceva în urma unei solicitări sau a unei stăruințe. ▸ A primi în dar sau de pomană. **2.** A câștiga, a dobândi. – Ind.pr. *căpăt.*

căpătâi s.n. **1.** Parte a patului pe care se pune capul. **2.** Capăt, sfârșit. • *A nu avea ~* = a nu avea nici un țel în viață. *A sta la ~ul cuiva* = a veghea lângă un bolnav. – Pl. *căpătâie.*

căpătuí vb.IV tr. și refl. A(-și) face un rost, o situație. ▸ (Fam.) A (se) căsători. – Ind.pr. *căpătuiesc,* pf.s. *căpătuii.*

căpătuiálă s.f. Îmbogățire; parvenire; stare materială bună, avere. – Pl. *căpătuieli.*

căpățână s.f. **1.** Cap de animal tăiat (pentru consum). **2.** (Ironic) Cap de om. **3.** Parte bulbucată a unei plante, formată din tulpină (ex. la usturoi) sau din suprapunerea frunzelor (ex. la varză). – Nu *căpățină.* Pl. *căpățâni.*

căpcáun s.m. Monstru din mitologia populară închipuit ca mâncător de oameni. ▸ (Fig.) Om crud, rău. – Pl. *căpcăuni.*

căpeténie s.f. Conducător, șef. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *căpeteniei.* Pl. *căpetenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

căpiá vb.I intr. **1.** (Despre ovine și bovine) A se îmbolnăvi de capie. **2.** (Fig.) A se zăpăci, a se țicni. – Sil. *-pi-a.* Ind.pr. pers.1 *căpiez,* pers.3 *căpiază*; ger. *căpiind*, sil. *-pi-ind.*

căpitán s.m. **1.** Grad de ofițer, între loco-tenent și maior. **2.** Comandant al unei nave. **3.** Jucător care în timpul competiției este conducătorul unei echipe. – Pl. *căpitani.*

căpitánie s.f. Autoritate administrativă care dirijează activitatea unui port. – G.-D. *căpităniei.* Pl. *căpitănii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

căpíță s.f. Grămadă de fân sau de cereale, de formă conică. – Pl. *căpițe.*

căprioáră s.f. Animal rumegător sălbatic, cu corpul zvelt, fără coarne și cu picioare subțiri. – Sil. *că-pri-oa-.* Pl. *căprioare.*

căpriór s.m. **1.** Masculul căprioarei. **2.** Fie-care dintre bârnele de lemn, împreunate la capătul de sus, care susțin acoperișul unei case. – Sil. *că-pri-or.* Pl. *căpriori.*

căprúi,-íe adj. (Despre ochi) De culoare cafenie-gălbuie. – Sil. *că-prui.* Pl. *căprui.*

căpșún s.m. Plantă erbacee cu tulpina târâtoare, cu flori mici albe, cultivată pentru fructele ei comestibile. – Pl. *căpșuni.*

căpșúnă s.f. Fructul căpșunului de culoare roșie, cărnos și parfumat. – Pl. *căpșuni* și *căpșune.*

căptușeálă s.f. Material textil care se aplică în interiorul unor obiecte de îmbrăcăminte. ▸ Material aplicat pe fața interioară a încăl-țămintei. – Pl. *căptușeli.*

căptușí vb.IV tr. A fixa căptușeala la o haină sau la încălțăminte. – Ind.pr. *căptușesc,* pf.s. *căptușii.*

căpúșă s.f. Insectă parazită, transmițătoare de boli, care se fixează în pielea animalelor, hrănindu-se cu sângele acestora. – Pl. *căpușe.*

căpútă s.f. Partea încălțămintei care acoperă pe deasupra laba piciorului. – Pl. *căpute.*

cărá vb.I tr. A transporta (o povară, o încărcătură). ▸ Refl. (Fam.) A pleca foarte repede și pe furiș, a o șterge. • *A-i ~ cuiva la pumni* (sau *la palme*) = a bate pe cineva foarte tare cu pumnii (sau dându-i palme). *A-l ~ pe cineva păcatul* = a se lăsa dus spre o faptă rea. – Ind.pr. *car.*

cărare s.f. **1.** Drum îngust pe care se poate umbla numai cu piciorul. **2.** Linie care rezultă din despărțirea în două a părului de pe cap. – Pl. *cărări.*

cărăbúș s.m. Insectă dăunătoare, cu elitrele dure, de culoare castanie, care apare în luna mai. – Pl. *cărăbuși.*

cărămídă s.f. Material de construcție, obținut prin uscarea și arderea unei paste de argilă, nisip și apă. – Pl. *cărămizi.*

cărămiziu,-íe adj. De culoarea cărămizii, roșiatic. ▸ (Substantivat, n.) Culoare asemă-nătoare cu a cărămizii. – Pl. *cărămizii.*

cărăúș s.m. Persoană care face cărăușie. – Pl. *cărăuși.*

cărăușíe s.f. Transport de mărfuri sau de persoane, efectuat cu căruța. – Sil. *-ră-u-.* G.-D. *cărăușiei.* Pl. *cărăușii,* art. *-șiile,* sil. *-și-i-.*

cărbúne s.m. **1.** Rocă sedimentară de culoare gălbuie, brună sau neagră, formată din transformarea resturilor vegetale în cursul epocilor geologice și folosită drept combustibil, în metalurgie etc. **2.** Bucată de lemn arsă parțial de foc; (p. ext.; la pl.) jar. **3.** Creion dintr-un lemn de esență moale, folosit la desen. **4.** (Med.) Antrax. – Pl. *cărbuni.*

cărdășíe s.f. v. **cârdășie.**

cărnós,-oásă adj. **1.** Care are multă carne, musculos. **2.** (Despre fructe) Cu mult miez. – Pl. *cărnoși,-oase.*

cărpănós,-oásă adj., s.m. și f. (Persoană) zgârcită, avară. – Nu *cârpănos.* Pl. *cârpănoși, -oase.*

cărpiníș s.n. Pădurice de carpeni. – Pl. *cărpinișuri.*

cărturár s.m. Învățat, erudit. – Pl. *cărturari.*

căruciór s.n. **1.** Trăsurică în care sunt purtați copiii mici. **2.** Vehicul de dimensiuni reduse, pentru transportul unor poveri pe distanțe scurte. – Pl. *cărucioare.*

cărúnt,-ă adj. (Despre barbă, păr) Care a început să albească; (despre oameni) care are fire de păr alb. – Pl. *cărunți,-te.*

cărúță s.f. Vehicul de forma carului, mai mic și mai ușor decât acesta, tras de obicei de cai. • *A rămâne de ~* = **a)** a pierde o ocazie; **b)** a rămâne în urmă, fără a mai reuși să-și realizeze un plan. *A se lăsa de ~* = a renunța la un lucru fără a-l mai duce la bun sfârșit. – Pl. *căruțe.*

căsăpí vb.IV tr. A tăia bucăți, a măcelări. – Ind.pr. *căsăpesc,* pf.s. *căsăpii.*

căsătorí vb.IV refl. și tr. A (se) uni prin căsătorie cu cineva. – Ind.pr. *căsătoresc,* pf.s. *căsătorii.*

căsătoríe s.f. Uniune între un bărbat și o femeie în vederea întemeierii unei familii; viață conjugală, căsnicie. – G.-D. *căsătoriei.* Pl. *căsătorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

căsătorít,-ă adj. (Despre bărbați) Însurat; (despre femei) măritată. – Pl. *căsătoriți,-te.*

căscá vb.I. **1.** Tr. A deschide gura pentru a vorbi, pentru a mânca etc. **2.** Intr. A deschide gura mare printr-o mișcare reflexă, trădând oboseală, plictiseală sau mai ales nevoie de somn. **3.** Refl. (Despre obiecte) A se deschide puțin, a se crăpa. • *A ~ gura* = **a)** a privi cu interes, cu uimire; **b)** a umbla de colo-colo, a pierde vremea. *A ~ ochii* = **a)** a deschide ochii tare, mai ales de uimire, de mirare; a se holba; **b)** a fi atent, a băga de seamă. – Ind.pr. *casc.*

căscát,-ă adj. **1.** Care stă cu gura deschisă, privind neatent; (p.ext.) bleg, nătăfleț. **2.** (Despre ochi) Holbat. **3.** (Despre obiecte) Care prezintă o deschizătură sau o crăpătură. • *A rămâne* (sau *a sta, a privi*) *cu gura ~ă* = a fi mirat, uimit de ceva neașteptat. – Pl. *căscați, -te.*

căsnicíe s.f. Trai în comun al soților, viață conjugală. – G.-D. *căsniciei.* Pl. *căsnicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

căsúță s.f. Diminutiv al lui casă. ▹ *~ poștală* = ghișeu la poștă pentru scrisorile pe care le ridică personal destinatarul. – Pl. *căsuțe.*

cășúna vb.I **1.** Intr. A-i trece cuiva prin cap o năzbâtie, a-i veni cuiva pe neașteptate un gând sau o poftă ciudată. **2.** Intr. A fi cuprins de un sentiment de ură față de cineva. **3.** Tr. A cauza, a pricinui. – Ind.pr. *cășunez.*

cătánă s.f. (Pop.) Soldat. – Pl. *cătane.*

cătáre s.f. Piesă metalică montată deasupra gurii țevii unei arme de foc și care servește la ochire. – Pl. *cătări.*

cătăníe s.f. (Pop.) Serviciu militar, militărie. – G.-D. *cătăniei,* neart. *cătănii.*

cătínă s.f. **1.** (*~ roșie*) Arbust spinos cu flori albe sau roz, cu frunze mici în formă de solzi, cu fructe necomestibile, cultivat mai ales ca gard viu. **2.** (*~ albă*) Arbust spinos cu frunze înguste, lanceolate, argintii pe dos, cu fructe comestibile în formă de boabe portocalii. – Pl. *cătini.*

cătinél adv. Încet și cu băgare de seamă, domol, lin.

cătrăní vb.IV. **1.** Tr. A îmbiba cu catran (un stâlp, o traversă etc.). **2.** Refl. și tr. (Fig.) A (se) supăra, a (se) necăji. – Sil. *că-tră-.* Ind.pr. *cătrănesc,* pf.s. *cătrănii.*

către prep. **1.** (Cu sens local) Spre, înspre, la. *Mergea către casă.* **2.** (Cu sens temporal) Pe la..., aproape de..., cam la... *Către seară apar nori.* – Sil. *că-tre.*

cătún s.n. Așezare rurală mai mică decât un sat. – Pl. *cătune.*

cătúșă s.f. (Mai ales la pl.) Dispozitiv format din două inele metalice, prinse între ele, cu care se imobilizează mâinile (și picioarele) unui arestat. – Pl. *cătușe.*

cățărá vb.I refl. A se sui agățându-se, ca să ajungă pe un loc mai înalt. ▸ (Despre unele plante) A se prinde, a se agăța de ziduri, de pari etc. – Ind. pr. *cățăr.*

cățeá s.f. Femela câinelui. – Art. *cățeaua.* Pl. *cățele.*

cățél s.m. **1.** Pui de câine. **2.** *~ul-pământului* = orbeț (**2**). **3.** Fiecare dintre bucățile care alcătuiesc căpățâna de usturoi. – Pl. *căței.*

căúș s.n. Vas în formă de lingură mare, folosit pentru a lua apă, făină, grăunțe etc. – Pl. *căușe.*

căutá vb.I. **1.** Tr. A încerca să găsești pe cineva sau ceva. **2.** Tr. A încerca să obții ceva. ▸ Refl. (Despre o marfă) A avea trecere, a se cere. **3.** Tr. A purta de grijă (unui bolnav); (refl.) a-și îngriji sănătatea. **4.** Tr. A-și da silința, a se strădui să... ▸ Intr. A se interesa, a se ocupa de... **5.** Intr. A urmări cu ochii, a se uita. ▸ Tr. A cerceta, a examina. **6.** Intr. A avea aspectul, înfățișarea... **7.** Intr. A lua în considerare, a ține cont de... • *A-i ~ cuiva în coarne* = a răsfăța pe cineva, îndeplinindu-i capriciile. – Sil. *că-u-.* Ind.pr. *căut.*

căutát,-ă adj. (Despre stil, vorbire, gesturi etc.) Ales cu grijă; afectat, pedant. – Sil. *că-u-.* Pl. *căutați,-te.*

căutătúră s.f. Fel de a privi; (p.ext.) expresie a feței, înfățișare. – Sil. *că-u-.* Pl. *căutături.*

căzătór,-oáre adj. Care cade. ▹ *Stea ~oare* = meteorit. – Pl. *căzători,-oare.*

căzní vb.IV. **1.** Refl. A se strădui din răsputeri, a depune multă trudă. **2.** Tr. A supune la cazne, a tortura. – Ind.pr. *căznesc,* pf.s. *căznii.*

câine s.m. Mamifer carnivor din familia canidelor, domesticit, folosit pentru pază, vânătoare etc. • *A trăi* (sau *a se înțelege, a se iubi*) *ca ~le cu pisica* = a nu se înțelege deloc, a se dușmăni. *A trăi ca ~le la stână* = a duce o viață îndestulată, a trăi bine. *~le care latră nu mușcă* = cel care face multă

gălăgie e mai puțin periculos. *Nici ~, nici ogar,* se spune despre cel care nu aparține în mod clar unei grupări, unei categorii. *Nu-i numai un ~ scurt de coadă* = mai e și altcineva sau altceva de felul celui despre care este vorba. *Umblă câinii cu covrigii* (sau *colacii*) *în coadă* = e mare belșug, îndestulare. *Viață de ~* = viață grea. – Pl. *câini.*

câinésc,-eáscă adj. **1.** De câine, privitor la câini. **2.** (Fig.; despre situații, împrejurări, vreme) Ostil omului, nefavorabil, greu de suportat. – Pl. *câinești.*

câinéște adv. **1.** Cu răutate. **2.** (Fig.; despre traiul, munca omului) În împrejurări grele, în mod chinuitor.

călți s.m.pl. Fire scurte rămase de la dărăcitul inului sau al cânepii. – Monosilabic.

câmp s.n. **1.** Suprafață mare de pământ, de obicei plană, destinată agriculturii; șes, câmpie; totalitatea arăturilor din afara unei localități. **2.** Loc, spațiu unde se desfășoară o anumită activitate, se petrece un fenomen etc. (ex. câmp magnetic). ▸ *~ vizual* = porțiune de spațiu cât poate fi cuprinsă cu privirea. **3.** *~ de mine* = porțiune de teren sau de apă minată. • *A bate ~ii* = a se abate de la subiect, a divaga. *A(-și) lua ~ii* = a pleca orbește, fără țintă (din cauza mâniei, a supărării etc.). – Pl. *câmpuri,* în expr. s.m. *câmpi.*

câmpenésc,-eáscă adj. De (la) câmp (**1**); de (la) țară; specific vieții de la țară. – Pl. *câmpenești.*

câmpíe s.f. Întindere mare de teren, cu suprafață (aproape) netedă. – G.-D. *câmpiei.* Pl. *câmpii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-.*

când adv., conj. **1.** Adv. În ce moment? }n care timp? **2.** Conj. Introduce propoziții subordonate temporale, atributive, concesive etc. • *~ și ~* sau *din ~ în ~* = câteodată, uneori.

cândvá adv. Într-un moment nehotărât din trecut sau din viitor.

cânepă s.f. Plantă erbacee cu tulpina înaltă și dreaptă, cu frunze dințate; se cultivă pentru fibrele sale care se obțin de pe tulpină și pentru uleiul extras din semințe. – G.-D. *cânepei.*

cânepíște s.f. Loc semănat cu cânepă. – Pl. *cânepiști.*

cânt s.n. **1.** Cântec (**1**). **2.** Ciripit de păsări. **3.** Diviziune a unei epopei sau a unui poem epic. – Pl. *cânturi.*

cântá vb.I. **1.** Intr. A emite cu vocea sau cu un instrument o melodie. **2.** Intr. (Despre păsări, insecte) A scoate sunete caracteristice speciei. **3.** Tr. A descrie, a povesti ceva în versuri. – Ind.pr. *cânt.*

cântár s.n. Instrument pentru stabilirea greutății unor corpuri. – Pl. *cântare.*

cântăréț,-eáță s.m. și f. Persoană care cântă; artist a cărui profesiune este de a cânta. – Pl. *cântăreți,-e.*

cântărí vb.IV. **1.** Tr. A determina greutatea unui corp cu ajutorul cântarului. ▸ Intr. și tr. (Fig.) A chibzui, a cumpăni. **2.** Intr. A avea o anumită greutate, a trage la cântar. ▸ (Fig.) A valora, a prețui. • *A ~ din ochi* = a aprecia ceva cu aproximație, din vedere. *A-și ~* (*bine*) *vorbele* = a-și alege cu grijă cuvintele. – Ind.pr. *cântăresc,* pf.s. *cântării.*

cântătór,-oáre adj. (Despre păsări) Care cântă. • (Substantivat, m.) (*Pe*) *la ~i* = în zori. – Pl. *cântători,-oare.*

cântec s.n. **1.** Succesiune de sunete formând o piesă muzicală vocală sau instrumentală; cânt. **2.** Ciripit de păsări; zumzet al unor insecte. **3.** Compoziție literară în versuri însoțită adesea de melodie. • *A fi cu ~* = (despre lucruri, întâmplări) a-și avea istoria, povestea sa. *Vorba ~ului* = cum se spune, cum e vorba. – Pl. *cântece.*

cât interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită croncănitul ciorilor, cârâitul găinilor etc. • (Adverbial) *~-mât* = (cu) ceartă, (cu) tocmeală.

cârâí vb. IV intr. (Despre unele păsări) A scoate sunete caracteristice (scurte și guturale). – Ind. pr. pers.3 *cârâie.*

cărcă s.f. *În ~* = în spinare.

cârcél s.m. **1.** Contracție bruscă și involuntară a mușchilor, însoțită de o senzație dureroasă. **2.** (Mai ales la pl.) Fire vegetale răsucite în spirală, care cresc pe tulpina unor plante și cu ajutorul cărora planta se agață de corpurile din jur. – Pl. *cârcei.*

cârciumár s.m. Proprietar al unei cârciumi; vânzător într-o cârciumă. – Pl. *cârciumari.*

cărciumă s.f. Local unde se consumă bă-uturi alcoolice (și mâncăruri). – Pl. *cârciumi.*

cârciumăreásă s.f. **1.** Soția cârciumarului; proprietară a unei cârciumi. **2.** Plantă er-bacee cu flori mari, de diferite culori. – Pl. *cârciumărese.*

cârcotáș,-ă adj. (Adesea substantivat) Care caută ceartă; care e mereu nemulțumit. – Pl. *cârcotași,-e.*

cărcotă s.f. (Pop.) Neînțelegere, ceartă, gâlceavă. – Pl. *cârcote.*

cârd s.n. **1.** Grup mare de animale, de păsări sau de pești de același fel. **2.** (Peior.) Ceată de oameni. **3.** (Fig.) Mulțime, șir (de ani, de zile). • *A se pune* (sau *a intra*) *în ~ cu cineva* = a se întovărăși, a face cârdășie cu cineva. *A se ține ~* = a se înșirui, a urma neîntrerupt unul după altul. – Pl. *cârduri.*

cârdășíe s.f. Întovărășire, asociere în scopuri necinstite. – G.-D. *cârdășiei.* Pl. *cârdășii,* art. *-șiile,* sil. *-și-i-.* Var. **cărdășíe** s.f.

cărjă s.f. **1.** Băț cu partea superioară bifurcată, prevăzută cu o bară transversală, servind de sprijin oamenilor infirmi. **2.** Baston încovoiat la partea superioară. – Pl. *cârje.*

cârlán s.m. **1.** Miel sau ied după ce a fost înțărcat, până la un an. **2.** Mânz până la trei ani. – Pl. *cârlani.*

cârlíg s.n. **1.** Piesă de metal îndoită la un capăt, de care se prinde sau se atârnă un obiect. **2.** Piesă a undiței în care se înfige momeala. **3.** Încuietoare la o ușă, în formă de bară subțire și încovoiată la un capăt pentru a intra într-un inel. **4.** Mic dispozitiv cu care se prind rufele pe frânghie. – Pl. *cârlige.*

cârliónț s.m. Buclă de păr; zuluf. – Sil. *-li-onț.* Pl. *cârlionți.*

cârlionțát,-ă adj. (Despre păr) Buclat, creț. – Sil. *-li-on-.* Pl. *cârlionțați,-te.*

cârmáci s.m. **1.** Persoană care manevrează cârma unei nave. **2.** (Fig.) Conducător, guvernator. – Pl. *cârmaci.*

cârmă s.f. **1.** Dispozitiv cu ajutorul căruia se conduce o navă sau o aeronavă. **2.** (Fig.) Conducere, guvernare. – Pl. *cârme.*

cârmí vb.IV intr. A schimba direcția de mers. – Ind.pr. *cârmesc,* pf.s. *cârmii.*

cârmuí vb.IV tr. A conduce, a guverna. – Ind.pr. *cârmuiesc,* pf.s. *cârmuii.*

cârmuitór,-oáre s.m. și f. Conducător, guvernator. – Sil. *-mu-i-.* Pl. *cârmuitori,-oare.*

cârn,-ă adj. (Despre nas) Mic și ridicat puțin în sus. ▸ (Despre oameni) Cu nasul cârn. – Pl. *cârni,-e.*

cârnát s.m. Produs alimentar din carne tocată, cu adaos de condimente, introdusă în intestine de porc sau într-un înveliș din material sintetic. – Pl. *cârnați.* Var. **cârnáț** s.m.

cârpáci s.m. Meseriaș care lucrează prost; (p.gener.) om nepriceput (în profesiune). – Pl. *cârpaci.*

cârpă s.f. **1.** Bucată de pânză folosită în diverse scopuri în gospodărie. **2.** (Fig.) Om fără personalitate. – Pl. *cârpe.*

cârpeálă s.f. Reparație prost executată. – Pl. *cârpeli.*

cârpí vb.IV tr. **1.** A repara, a coase un obiect rupt sau descusut. **2.** (Fig.; fam.) A pălmui pe cineva. – Ind.pr. *cârpesc,* pf.s. *cârpii.*

cârtí vb.IV intr. A-și manifesta nemulțumirea prin murmur, a protesta. – Ind.pr. *cârtesc,* pf.s. *cârtii.*

cârtiță s.f. Mamifer insectivor de talie mică, cu blana neagră, cu ochii mici ascunși sub piele și

care trăiește în galerii săpate de el sub pământ; sobol. – Pl. *cârtițe.*

câșlégi s.f.pl. (În religia ortodoxă) Interval de timp între două posturi, mai ales între Crăciun și postul mare, când se pot oficia căsătorii religioase.

câștíg s.n. Ceea ce câștigă (**1**) cineva. – Pl. *câștiguri.*

câștigá vb.I tr. **1.** A dobândi bani sau alte bunuri materiale. ▸ (Fig.) A dobândi experi-ență, cunoș-tințe etc. **2.** A atrage de partea sa, a cuceri. **3.** A obține o victorie într-o întrecere sportivă. – Ind. pr. *câștíg.*

cât,-ă adv., pron. interog.-rel., adj. interog.-rel., conj., s.n. **1.** Adv. În ce măsură, în ce grad. **2.** Adv. (Cu valoare de prepoziție, în comparații) Ca, precum. *Cât ursul de puternic*. **3.** Pron. și adj. interog. În ce număr sau în ce cantitate. *Câți* (*elevi*) *pleacă?* **4.** Pron. și adj.rel. Cu valoare de pronume și adjective nehotărâte: *Câte am avut le-am vândut. Câtă lumină e afară!* **5.** Conj. Introduce propoziții subordonate modale, temporale, completive directe etc. **6.** S.n. (Mat.) Numărul care rezultă dintr-o împărțire. • ~ *colo* = departe. ~ *de* ~ = puțin de tot. ~ *de colo* = de departe, clar, în mod cert. *Pe* (sau *după*) ~ ... = după cum..., în măsura în care... – Pl. pron., adj.m. *câți,* f. *câte,* G.-D.m. și f. *câtor*; s.n. *câturi*.

câte adv. Formează numerale distributive: *Trei câte trei.*

cătelea, căta pron. interog., adj.interog. (Precedat de „al", „a") Este folosit pentru a afla locul pe care îl ocupă cineva sau ceva într-o serie. *Al cătelea* (*elev*) *este înscris?*

câteodátă adv. Din când în când, uneori. – Sil. *câ-teo-*. Se scrie *câte o dată* când se referă la o dată calendaristică (*E de reținut câte o dată mai importantă din viață*) sau când înseamnă „o singură dată (nu de două ori, de trei ori etc.)" (*Merge la teatru numai câte o dată pe an*).

cătuși adv. ~ *de puțin* = oricât de puțin; absolut de loc.

câtvá, câtăvá pron.nehot., adj. nehot. Un număr mic, o cantitate mică, puțin. ▸ (Adver-bial) Puțin timp, nu prea multă vreme. – Pl.m. *câțiva,* f. *câteva,* G.-D.m. și f. *câtorva.*

ce pron. și adj. interog.-rel. invar., conj., adv. **1.** Pron. și adj.interog. (Uneori cu valoare de interjecție) În interogații: *Ce* (*cărți*) *ai avut?* **2.** Conj. Introduce propoziții subordonate atributive, completive directe etc. **3.** Pron. și adj. rel. (Cu valoare de pronume și adjectiv nehotărâte) Orice; oricât. *Facă fiecare ce* (*faptă*) *va vrea*. **4.** Adv. Cât (de tare, de mult), cum. *Biata maică-sa ce plânge! Ce minunată ești!* • *Cât pe* ~ = aproape, gata-gata. *De* ~ *nu?* = cum să nu, desigur; se poate, e posibil. *De* ~, *de nece,* se spune când nu vrei să răspunzi la întrebare, pentru a încheia discuția. *N-ai* (sau *n-aveți*) *pentru* ~ (sau *de* ~), formulă de politețe, prin care se răspunde celui care mulțumește. – Nu se declină.

cea interj. Strigăt cu care se mână vitele înjugate spre dreapta. – Monosilabic.

ceáfă s.f. Partea posterioară a gâtului, p.ext., a capului. • *A avea ochi în* ~ = a vedea totul. *Când mi-oi vedea ceafa* = niciodată, nicicând. *Gros în* ~ sau *cu ceafa groasă* = gras; bogat; influent. – Pl. *cefe.*

ceai s.m., s.n. **1.** S.m. Arbust exotic, cultivat pentru frunzele lui; (p.restr.) frunzele uscate ale arbustului. **2.** S.n. Băutură obținută prin infuzia sau prin fierberea frunzelor de ceai (**1**). **3.** S.n. Reuniune în cursul după-amiezii la care se servește ceai (**2**) sau diferite gustări. – Monosilabic. Pl.n. *ceaiuri.*

ceáinic s.n. Vas special pentru prepararea ceaiului (**2**). – Sil. *ceai-*. Pl. *ceainice.*

ceápă s.f. Plantă legumicolă comestibilă, cu tulpina subterană în formă de bulb, cu frunze cilindrice și flori albe. • *Nu face nici cât o* ~ *degerată,* se spune despre ceva fără nici o valoare. – Pl. *cepe.*

ceáră s.f. **1.** Produs solid sau sub formă de pastă, de origine naturală sau sintetică, folosit la fabricarea lumânărilor, în cosmetică etc. **2.** Cerumen. – Pl. *ceruri* „sorturi".

ceárcăn s.n. Dungă vânătă care apare în jurul ochilor la un om obosit sau bolnav. – Pl. *cearcăne.*

ceárdaș s.n. Numele unui dans popular maghiar. – Pl. *ceardașuri.*

cearșáf s.n. Obiect de rufărie pentru pat, confecționat dintr-o bucată de pânză dreptunghiulară care se așterne pe saltea sau cu care se îmbracă plapuma. – Pl. *cearșafuri.* Var. **cearceáf** s.n.

ceártă s.f. Schimb de cuvinte aspre, de imputări și de jigniri între două sau mai multe persoane. – Pl. *certuri.*

ceas s.n. **1.** Oră (**1**). ▸ Distanță care poate fi parcursă într-o oră. **2.** Moment, clipă; timp, vreme. **3.** Aparat care servește la indicarea orei; ceasornic. **4.** Contor. • *A-i sosi* (sau *a-i suna, a-i veni*) *cuiva ~ul* = a fi aproape de moarte. *A merge ca ~ul* = (despre mașini, aparate) a funcționa perfect. *A se da de ~ul morții* = a se agita, a se frământa. *~ bun* (sau *rău*) = moment norocos, favorabil (sau nenorocos, nefavorabil). *Cu un ~ mai devreme* = până nu e prea târziu, cât mai repede cu putință. *La tot ~ul* = în fiecare moment, mereu. – Pl. *ceasuri.*

ceaslá s.f. v. **șasla**.

ceaslóv s.n. Carte bisericească de rugăciuni și de cântări pentru diferite momente ale zilei; în trecut servea și ca abecedar. – Pl. *ceasloave.*

ceasórnic s.n. Ceas (**3**). – Pl. *ceasornice.*

ceasornicár s.m. Persoană care repară sau vinde ceasuri (**3**). – Pl. *ceasornicari.*

ceasornicăríe s.f. Atelier unde se repară sau magazin unde se vând ceasuri. – G.-D. *ceasornicăriei.* Pl. *ceasornicării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

ceáșcă s.f. Vas mic de porțelan, de faianță etc., de formă rotundă, cu toartă, care servește la băut. – Pl. *cești.*

ceatál s.n. Porțiune de uscat în formă de triunghi, care face ca apa unui fluviu să se bifurce.

ceátă s.f. Grup (neorganizat) de oameni. ▸ Grup de animale de același fel. – Pl. *cete.*

ceáță s.f. Particule de apă provenite din evaporarea apei de pe sol, care plutesc în atmosferă și tulbură transparența aerului. – G.-D. *ceții,* neart. *cețí.* Pl. *cețuri,* nu *ceți* sau *cețe.*

ceaún s.n. Vas de fontă, cu fundul rotunjit, în care se fierbe mai ales mămăliga; tuci. – Pl. *ceaune.*

cec1 s.n. Document prin care posesorul unui cont curent dispune plata unei sume de bani din disponibilul său persoanei indicate. – Pl. *cecuri.*

cec2 s.n. Partea de la început a intestinului gros, de forma unei pungi. – Pl. *cecuri.*

cecitáte s.f. Absență a vederii, orbire. – G.-D. *cecității.*

cedá vb.I. **1.** Tr. A renunța la ceva prin donare sau vânzare. **2.** Intr. A renunța la un punct de vedere; a nu se mai împotrivi. **3.** Intr. (Despre o boală) A scădea din intensitate, a se ameliora. **4.** Intr. (Despre obiecte) A nu rezista unei presiuni, a se deforma. – Ind.pr. *cedez.*

cédru s.m. Arbore exotic, cu ramurile întinse orizontal, cu lemnul tare, folosit pentru mobile, în construcții navale etc. – Sil. *ce-dru.* Pl. *cedri*, sil. *ce-dri,* art. *-drii.*

cefalée s.f. Durere de cap. – Sil. *-le-e,* scris nu *-leie.* Art. *cefaleea.* Pl. *cefalee,* sil. *-le-e.*

cefalopóde s.n. pl. Clasă de moluște marine, având în jurul gurii mai multe brațe prevăzute cu ventuze (ex. sepia, caracatița).

cefalorahidián,-ă adj. Care se referă la cap și la coloana vertebrală. – Sil. *-di-an.* Pl. *cefalorahidieni,-e.*

ceferíst,-ă s.m. și f. Persoană aflată în serviciul căilor ferate române. – Pl. *ceferiști, -ste.*

cégă s.f. Pește de apă dulce, cu un șir de plăci osoase pe laturile corpului. – Pl. *cegi.*

ceh,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune în Cehia. **2.** Adj. Referitor la Cehia sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de cehi (**1**). – Pl. *cehi,-e.*

cel1, cea adj. dem., art.adj. **1.** Adj.dem. (Arată că ființa sau lucrul desemnate de substantivul pe care îl determină se află mai departe, în spațiu sau în timp, de subiectul vorbitor) Acel, acea. **2.** Art.adj. Precedă un adjectiv care urmează după un substantiv articulat: *Bluza cea nouă*. ▸ (La pl.) Determină numerale cardinale: *Cei trei elevi*. ▸ (Urmat de „mai“) Formează superlativul relativ: *Cel mai bun*. ▸ Dă valoare substantivală cuvântului determinat: *Cel slab*. • ~ *cu coarne* sau *cel de pe comoară* = dracul. *Cel-de-Sus* = Dumnezeu. *Ceea lume* = celălalt tărâm, lumea cealaltă. – G.-D.m. *celui,* f. *celei*. Pl. *cei, cele,* G.-D.m. și f. *celor.* Var. **1** (pop.; urm` nd substantivul) **céla, céea** adj.dem.

cel2, cea pron.dem. v. **cela2.**

céla1, céea adj.dem. v. **cel1.**

céla2, céea pron.dem. **1.** (Pop.; indică o ființă sau un lucru mai depărtat, în spațiu sau în timp, de subiectul vorbitor) Acela, aceea. **2.** (Urmat de *ce, care* formează pronume relative compuse) *Cel ce* = acela care. *Ceea ce* = lucrul care. – G.-D.m. *celuia,* f. *celeia.* Pl. *ceia, celea,* G.-D.m. și f. *celora.* Var. **cel, cea** pron.dem.

célălalt, ceálaltă pron.dem., adj.dem. **1.** Pron. dem. Cel mai depărtat dintre doi. **2.** Pron.dem. (La pl.) Toți cei care sunt de față sau care pot fi luați în considerare, în afară de cel sau cei scoși din discuție. **3.** Adj. dem. *Celălalt băiat*. **4.** Adj. dem. (Determinând cuvinte care exprimă o diviziune a timpului) Care este imediat următor. *Sâmbăta cealaltă*. – G.-D.m. *celuilalt,* f. *celeilalte.* Pl. *ceilalți, celelalte,* G.-D.m. *celorlalți,* f. *celorlalte.*

celebrá vb.I tr. **1.** A săvârși în mod solemn un act important (ex. o căsătorie). **2.** A sărbători un eveniment. – Sil. *-le-bra.* Ind.pr. *celebrez.*

celebritáte s.f. **1.** Însușirea de a fi celebru. **2.** Persoană care se bucură de renume, de prestigiu. – Sil. *-le-bri-*. Pl. **2** *celebrități.*

célebru,-ă adj. Care este renumit, vestit. – Sil. *-le-bru.* Pl. *celebri,-e.*

celenteráte s.n.pl. Încrengătură de animale inferioare, care au corpul cu pereții alcătuiți din două straturi de celule și o cavitate digestivă în interior (ex. meduza, coralul).

celeritáte s.f. (Livr.) Rapiditate, viteză, repeziciune. – G.-D. *celerității.*

celést,-ă adj. (Livr.) Ceresc; (fig.) minunat, foarte frumos. – Pl. *celești,-ste.*

celibát s.n. Stare civilă a celibatarului.

celibatár,-ă s.m. și f. Persoană necăsătorită. – Pl. *celibatari,-e.*

celofán s.n. Foiță subțire, transparentă și impermeabilă de celuloză, folosită la amba-laje, în special pentru legarea borcanelor cu conserve făcute în casă.

celofíbră s.f. Fibră textilă artificială obținută din celuloză, viscoză etc. și folosită în in-dustria textilă. – Sil. *-fi-bră.* Pl. *celofibre.*

celt, -ă s.m. și f. (La pl.) Triburi indo-europene care au locuit în mileniul 1 î.Hr. în Europa centrală și apuseană. – Pl. *celți,-te.*

celulár,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Referitor la celulă (**1**), format din celule. **2.** Adj. Format din celule (**4**). **3.** S.n. Telefon format din celule (**4**); telefon mobil. – Pl. *celulari,-e.*

celúlă s.f. **1.** Element constitutiv de bază al organismelor vii, alcătuit din membrană, citoplasmă și nucleu. **2.** Fiecare dintre cavitățile hexagonale ale fagurilor în care albinele depun mierea. **3.** Încăpere strâmtă în închisori, unde sunt ținuți, izolat, condamnații. **4.** (Tehn.) Fiecare dintre compartimentele aproximativ egale care intră în componența unui sistem tehnic. – Pl. *celule.*

celulítă s.f. Inflamație a țesutului adipos subcutanat, având la nivelul pielii aspect de „coajă de portocală”. – G.-D. *celulitei.*

celuloíd s.n. Material plastic incolor, lucios, inflamabil, folosit la fabricarea filmelor fotografice și a unor obiecte uzuale (piepteni, nasturi etc.).

celulóză s.f. Substanță organică din care sunt alcătuiți pereții celulari ai plantelor și care constituie materia primă pentru indus-tria hârtiei, a lacurilor etc. – Pl. *celuloze.*

cenáclu s.n. Grup de literați sau de artiști, având un program estetic comun; reuniune a unui asemenea grup. – Sil. *-na-clu.* Pl. *cenacluri.*

cenotáf s.n. Monument funerar ridicat în amintirea unei persoane decedate, ale cărei oseminte se găsesc în alt loc. – Pl. *cenotafe.*

centáur s.m. (În mitologia greacă) Ființă imaginară, cu trup de cal și bust de om. – Sil. *-ta-ur.* Pl. *centauri.*

centenár s.n. Împlinirea a o sută de ani de la un eveniment însemnat; celebrarea acestui eveniment. – Pl. *centenare.*

centímă s.f. Valoare bănească reprezentând a suta parte dintr-un leu mai vechi, dintr-un franc etc. – Pl. *centime.*

centimétru s.m., s.n. **1.** S.m. Unitate de măsură pentru lungime, egală cu a suta parte dintr-un metru. **2.** S.n. Panglică împărțită în centimetri (**1**), folosită în croitorie, în maga-zine etc. – Sil. *-me-tru.* Pl.m. *centimetri*, art. *-trii,* n. *centimetre.* **1** scris abr. *cm*

centrá vb.I. **1.** Tr. A orienta ceva spre un centru; a grupa elemente, persoane în jurul unui nucleu. **2.** Intr. (Sport) A trimite mingea spre centrul terenului. – Sil. *cen-tra.* Ind.pr. *centrez.*

centrál,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care se află în centru (**1**); care provine dintr-un centru. **2.** Adj. (Fig.) Care ocupă o poziție principală. **3.** S.f. (Urmat de determinări) Ansamblu de instalații tehnice în care se produc anumite forme de energie (ex. centrală electrică). – Sil. *cen-tral.* Pl. *centrali,-e.*

centralizá vb.I tr. A concentra într-un singur loc (obiecte, date etc.). – Sil. *cen-tra-.* Ind.pr. *centralizez.*

centralizatór,-oáre adj., s.n. **1.** Adj. Care centralizează. **2.** S.n. Document în care se centralizează date. – Sil. *cen-tra-.* Pl. *centrali-zatori,-oare.*

centrifúg,-ă adj. Care tinde să se depărteze de centru. – Sil. *cen-tri-.* Pl. *centrifugi,-ge.*

centripét,-ă adj. Care tinde să se apropie de centru. – Sil. *cen-tri-.* Pl. *centripeți,-te.*

céntru s.n., s.m. **1.** S.n. Punct față de care punctele unui cerc sau ale unei sfere se află la egală distanță. **2.** S.n. *De ~ =* (despre partide și grupări politice) de mijloc, între partidele de dreapta și cele de stânga. **3.** S.n. (Sport) Punct marcat la mijlocul terenului de joc de unde începe partida. **4.** S.m. (Sport) Jucător care se află la mijlocul liniei de atac sau de apărare. **5.** S.n. Loc (localitate sau parte a unei localități) unde este concentrată o anumită activitate (administrativă, comercială etc.). **6.** S.m. (Anat.) *~ nervos* = grup de celule nervoase care primesc excitațiile și trimit comenzile către organele executoare. – Sil. *cen-tru.* Pl.n. *centre,* m. *centri,* art. *-trii.*

centúră s.f. **1.** Curea de piele, de material plastic etc. cu care se încinge talia. **2.** *~ de siguranță* = echipament de protecție pentru muncitorii care lucrează pe stâlpi la înălțime; dispozitiv format dintr-o curea mai lată pentru protejarea persoanelor dintr-o mașină, din-tr-un avion în caz de accident. **3.** *Cale ferată* (sau *șosea*) *de ~ =* cale ferată sau șosea care înconjură un oraș. – Pl. *centuri.*

cenúșă s.f. **1.** Reziduu format din arderea completă a unui corp. **2.** *~ vulcanică* = masă de materii (nisip, praf) aruncată de un vulcan în erupție. • *A ridica din ~ =* a reface, a reconstrui după o distrugere. *A se ridica din ~ =* ajunge la o situație bună, pornind de la una rea. *A-și pune ~ în cap =* a-și recunoaște greșeala sau vina; a se pocăi. – Pl. *cenuși.*

cenușăreásă s.f. Personaj din basme, închipuit ca o fată persecutată de mama vitregă; (fam.) fată persecutată în familie. – Pl. *cenușărese.*

cenușíu,-íe adj. De culoarea cenușii; gri. ▸ (Substantivat, n.) Culoare asemănătoare cu a cenușii. – Pl. *cenușii.*

cénzor s.m. **1.** Persoană care verifică o gestiune. **2.** Persoană care aplică cenzura. – Pl. *cenzori.*

cenzurá vb.I. tr. A efectua cenzura. – Ind.pr. *cenzurez.*

cenzúră s.f. Control exercitat asupra conți-nutului publicațiilor, spectacolelor, emisiunilor de radio și de televiziune etc. – Pl. *cenzuri.* Par. *cezură.*

cep s.n. **1.** Dop de lemn cu care se astupă gaura unui butoi. **2.** Coardă de viță de vie de un an, scurtată la 1-3 muguri. – Pl. *cepuri.*

cer s.n. **1.** Spațiul infinit în care se mișcă aștrii; parte din acest spațiu văzută de pe Pământ. **2.** Văzduh, atmosferă, aer. **3.** (Rel.) Rai. **4.** *~ul gurii* = peretele superior al cavității bucale; boltă palatină. • *A fi* (sau *a se crede*) *în al șaptelea* (sau *al nouălea*) ~ = a fi (sau a se crede) foarte fericit. *A pica* (sau *a cădea*) *din ~* ori *a pica* (sau *a cădea*) *~ul pe cineva* = a nu putea înțelege ce se întâmplă, a fi surprins, a fi uluit. *A răscoli ~ul și pământul* = a face tot posibilul (pentru a găsi un lucru pierdut). *Ca de la ~ la pământ* sau *ca între ~ și pământ,* se spune pentru a arăta marea deosebire între două persoane, două lucruri etc. *Nu pică din ~* = nu vine de-a gata. – Pl. *ceruri.*

cerámică s.f. **1.** Tehnica și arta de a fabrica obiecte din argilă. **2.** Material sau obiect obținut prin această tehnică. – G.-D. *cera-micii,* neart. *ceramici.*

cerát,-ă adj. Acoperit sau impregnat cu ceară. – Pl. *ceрați,-te.*

cerb s.m. Mamifer rumegător de pădure, cu corpul mare și cu coarnele bogat ramificate. – Pl. *cerbi.*

cérber s.m. **1.** Animal fabulos din mitologia greacă, imaginat ca un câine cu trei capete, care păzea intrarea la poarta infernului. **2.** (Fig.) Paznic rău, sever. – Pl. **2** *cerberi.*

cerbíce s.f. Ceafă; grumaz. – G.-D. *cerbicii.*

cerboáică s.f. Femela cerbului; ciută. – Sil. *-boai-.* Pl. *cerboaice.*

cerc s.n. **1.** (Mat.) Mulțimea punctelor din plan egal depărtate de un punct fix, numit centru. **2.** Figură, desen, mișcare în formă de cerc (**1**). **3.** ~ *vicios* = greșeală de logică ce constă în faptul că o teză este aparent demonstrată cu ajutorul alteia, care ea însăși trebuie demonstrată cu ajutorul celei dint`i. **4.** ~ *polar* = fiecare dintre cele două paralele de 66°33' latitudine nordică și latitudine sudică. **5.** Nume dat unor obiecte (de lemn, de metal etc.) de formă circulară. ▸ Bandă subțire de metal cu care se strâng doagele unui butoi. **6.** Grup de oameni uniți între ei prin interese, preocupări, convingeri comune. – Pl. *cercuri.*

cercél s.m. Obiect de podoabă care se poartă mai ales de către femei, fixat la lobul urechii. – Pl. *cercei.*

cercelúș s.m. **1.** Diminutiv al lui cercel. **2.** Nume dat mai multor specii de plante decorative, cu flori roz, roșii sau violete, dispuse la subsuoara frunzelor sau în raceme terminale. – Pl. *cerceluși.*

cercetá vb.I tr. **1.** A examina cu atenție; a observa, a consulta. **2.** A efectua cercetări (științifice), a investiga. **3.** (Jur.) A face cercetări, a ancheta. **4.** (Mil.) A culege informații asupra forțelor inamice. – Ind.pr. *cercetez.*

cercetáre s.f. Acțiunea de a cerceta și rezultatul ei. – Pl. *cercetări.*

cercetáș,-ă s.m. și f. **1.** S.m. Persoană trimisă să cerceteze, să ia informații despre ceva; militar instruit pentru a cerceta (**4**). **2.** S.m. și f. Tânăr care face parte dintr-o asociație având drept scop instruirea tineretului în domeniul ocrotirii naturii, dezvoltarea spiritului de ob-servație, de întrajutorare etc. – Pl. *cercetași,-e.*

cercetătór,-oáre adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care cercetează. **2.** S.m. și f. (De obicei determinat prin „științific") Persoană care se ocupă cu cercetări în domeniul științei sau al tehnicii. – Pl. *cercetători,-oare.*

cerceveá s.f. Cadru de lemn sau de metal în care se fixează geamul unei ferestre. – Art. *cerceveaua.* Pl. *cercevele.*

cerdác s.n. Mic pridvor al unei clădiri. – Pl. *cerdace* și *cerdacuri.*

cére vb.III. **1.** Tr. A se adresa cuiva pentru a obține ceva. ▸ A cerși. **2.** Tr. A face unei fete propunere de căsătorie; a peți. **3.** Tr. A pretinde ceva în baza

unui drept; a revendica. **4.** Tr. A dori, a pofti, a voi. **5.** Refl. (Despre lucruri) A fi căutat, a fi solicitat. – Ind.pr. *cer,* pf.s. *cerui*; part. *cerut.*

cereálă s.f. (La pl.) Grup de plante agricole (grâu, porumb, secară etc.), cu tulpina neramificată și fructe bogate în amidon, care servesc ca hrană omului și animalelor. – Sil. *-re-a-.* Pl. *cereale.*

cerealiér,-ă adj. De cereale; care produce cereale. – Sil. *-re-a-li-er.* Pl. *cerealieri,-e.*

cerebél s.n. Parte a creierului situată, la om, în regiunea inferioară a emisferelor cerebrale, la animalele inferioare, în regiunea posterioară și dorsală față de trunchiul cerebral, având un rol important în reglarea mișcărilor; creierul mic. – Pl. *cerebele.*

cerebrál,-ă adj. **1.** Care se referă la creier și la funcțiile lui. **2.** Intelectual, mintal. **3.** (Despre oameni) Care se conduce numai după criteriile rațiunii, la care precumpănește rațiunea în dauna sentimentelor. – Sil. *-re-bral.* Pl. *cerebrali,-e.*

ceremoniál s.n. Totalitatea regulilor, a normelor după care se face o anumită ceremonie; formă festivă caracteristică anumitor obiceiuri. – Sil. *-ni-al.* Pl. *ceremoniale* și *ceremonialuri.*

ceremoníe s.f. Ansamblu de forme proto-colare practicate la solemnități sau la oficierea slujbelor religioase. ▹ *Maestru de ceremonii* = persoană care dirijează desfășurarea unei solemnități. – G.-D. *ceremoniei.* Pl. *ceremonii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

cérere s.f. **1.** Solicitare, rugăminte; dorință. ▸ Solicitare scrisă, petiție. **2.** Pretenție, exigență, revendicare. **3.** Căutare, cerință, nevoie. **4.** *~ și ofertă* = raportul dintre nevoia socială de bunuri materiale, servicii etc. și ceea ce se oferă pentru satisfacerea acestei nevoi. • *La ~* = când se solicită, când se caută. – Pl. *cereri.*

cerésc,-eáscă adj. **1.** Privitor la bolta cerului; de pe bolta cerului. **2.** (Rel.) Dumnezeiesc, divin. **3.** (Fig.) Fermecător, minunat. – Pl. *cerești.*

cérgă s.f. Pătură țărănească de lână, care se așterne pe pat, se folosește pentru învelit etc. – Pl. *cergi.*

cerínță s.f. Necesitate, nevoie; pretenție, exigență. – Pl. *cerințe.*

cérne vb.III. **1.** Tr. A trece un produs granular sau pulverulent prin sită sau prin ciur pentru a-l sorta. **2.** Intr. (Fig.) A ploua mărunt; a bura. – Ind.pr. *cern,* pf.s. *cernui*; part. *cernut.*

cerneálă s.f. Substanță lichidă, colorată, care servește la scris, la tipărit etc. – Pl. *cerneluri* „sorturi", nu *cerneli.*

cernít,-ă adj. **1.** De culoare neagră. **2.** (De-spre haine) De doliu; (despre persoane) care poartă doliu. **3.** (Fig.) Mâhnit, întristat; mohorât, posomorât. – Pl. *cerniți,-te.*

cernozióm s.n. Grup de soluri, foarte fertile, de culoare închisă și care se găsesc mai ales în regiunile de stepă. – Sil. *-ziom.* Pl. *cernoziomuri* „varietăți de sol".

cerșetór,-oáre s.m. și f. Persoană care cerșește. – Nu *cerșitor.* Pl. *cerșetori,-oare.*

cerșí vb.IV intr. **1.** A cere de pomană. **2.** A cere ceva cu stăruință, umilindu-se. – Ind.pr. *cerșesc,* pf.s. *cerșii.*

cert,-ă adj. Sigur, neîndoielnic. – Pl. *certi,-te.*

certá vb.I. **1.** Refl. A se lua la ceartă cu cineva; a rupe relațiile de prietenie cu cineva. **2.** Tr. A mustra, a dojeni. – Ind.pr. *cert.*

certăréț,-eáță adj. Care caută ceartă, căruia îi place cearta. – Pl. *certărești,-e.*

certificá vb.I tr. A dovedi, a confirma în scris autenticitatea unui act, exactitatea unei fapte. – Ind.pr. *certific.*

certificát s.n. Act oficial prin care se certifică ceva. – Pl. *certificate.*

certitúdine s.f. Părere sigură, fermă asupra unui lucru; siguranță, convingere. – Pl. *certi-tudini.*

cerúmen s.n. Substanță ceroasă care se formează în urechi; ceară.

cervicál,-ă adj. (Anat.) Care se referă la partea dinapoi a gâtului; de la ceafă. – Pl. *cervicali,-e.*

cesioná vb.I tr. A face o cesiune. – Sil. *-si-o-*. Ind. pr. *cesionez*.

césiu s.n. Element chimic din grupa metalelor alcaline, utilizat în celulele fotoelectrice. – Sil. *-siu,* pr. *șiu*.

cesiúne s.f. Transmitere cu titlu oneros de către o persoană altei persoane a unui drept de creanță în temeiul unui contract. – Sil. *-si-u-*. Pl. *cesiuni*.

cetacée s.n.pl. Ordin de mamifere mari, acvatice, cu corpul asemănător cu al peștilor (ex. balena, delfinul). – Sil. *-ce-e,* scris nu *-ceie*.

cetáte s.f. **1.** Edificiu sau oraș întărit printr-un sistem de fortificații. **2.** Oraș sau cartier cu caracteristici speciale (ex. cetate universitară). – Pl. *cetăți*.

cetățeán,-ă s.m. și f. Persoană care aparține unui stat, având anumite drepturi și anumite obligații față de acel stat. – Pl. *cetățeni,-e*.

cetățenésc,-éască adj. Civic. – Pl. *cetățe-nești*.

cetățeníe s.f. Condiția juridică de cetățean. – G.-D. *cetățeniei*. Pl. *cetățenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-*.

céteră s.f. (Reg.) Vioară. – Pl. *cetere*.

cétină s.f. Ramură, creangă de brad. – Pl. *cetini*.

cețós,-oásă adj. Cu ceață, întunecat de ceață. – Pl. *cețoși,-oase*.

cevá pron.nehot., adj.nehot. **1.** Pron.nehot. Indică un lucru oarecare (neînsemnat), o cantitate mică. ▸ (Adverbial) Puțin. *Vorbește ceva mai tare*. **2.** Adj. nehot. (De obicei înaintea substantivului) Oarecare, câtva. • *~ de speriat,* se spune despre cineva (sau ceva) care iese din comun (prin calități sau prin defecte). *E ~ de capul lui* (sau *de el*) = are (unele) calități. *Mai ~* = mai de seamă, mai bun, mai frumos etc. sau mai urât, mai rău etc. – Nu se declină.

cezár s.m. Titlu dat împăraților romani; (p.ext.) împărat. – Pl. *cezari*.

cezariánă s.f. Intervenție chirurgicală în regiunea abdominală, prin care este extras fătul când nașterea normală nu este posibilă. – Sil. *-ri-a-*. Pl. *cezariene*.

cezúră s.f. Pauză ritmică ce împarte versul în două, pentru a-i imprima o anumită cadență. –Pl. *cezuri*. Par. *cenzură*.

chardonnay s. Soi de viță de vie, originar din Franța, cu ciorchini mici, cu boabe al-be-verzui, care produce vinuri dulci; (p.ext.) vin din acest soi de viță. – Pr. *șardoné*.

charter s.n. Cursă aeriană specială, efectuată de regulă la solicitarea agențiilor de turism. – Pr. bisilabic *ciártăr*.

cheag s.n. **1.** Ferment extras din sucul gastric al rumegătoarelor tinere, utilizat pentru închegarea laptelui. ▸ Una dintre cele patru despărțituri ale stomacului rumegătoarelor, din care se extrage fermentul. **2.** Masă gelatinoasă care se formează prin coagularea sângelui. • *A prinde ~* = a ajunge la o situație materială bună. – Monosilabic. Pl. *cheaguri*.

chec s.n. Prăjitură preparată din aluat cu ingrediente (stafide, nuci etc.). – Pl. *checuri*.

chef s.n. **1.** Petrecere zgomotoasă cu mâncare, băutură și cântec. **2.** Voie bună, veselie, bună dispoziție. **3.** Poftă, dorință. ▸ Toană, capriciu. – Pl. *chefuri*.

chefír s.n. Produs lactat acidulat, obținut din lapte dulce. – Pl. *chefiruri*.

cheflíu,-íe adj. Căruia îi place cheful. – Sil. *che-fliu*. Pl. *cheflii*.

chefuí vb.IV intr. A face chef, petrecere. – Ind.pr. *chefuiesc,* pf.s. *chefuii*.

chei s.n. Construcție pe malul unei ape navigabile pentru a înlesni operațiile portuare (acostarea, încărcarea și descărcarea navelor) și pentru a apăra malul de acțiunea apelor. ▸ Stradă de-a lungul unui mal. – Monosilabic. Pl. *cheiuri*.

chéie s.f. **1.** Obiect de metal folosit pentru a încuia și a descuia o broască sau un lacăt. **2.** (Fig.) Procedeu prin care se poate explica, înțelege sau dezlega ceva. **3.** Unealtă de metal cu care se strânge sau se desface un șurub ori o piuliță. ▸ Mic instrument de metal cu care se răsucește resortul unui ceas.

4. (Muz.) Semn convențional pus la începutul unui portativ pentru a indica înălțimea unei note și a celor care urmează după ea. **5.** (La pl.) Vale strâmtă între doi pereți înalți și abrupți de stâncă. **6.** *~ de boltă* = punctul cel mai de sus al unei bolți; (fig.) element de bază, principiu fundamental pe care se bazează ceva. – Pl. *chei.*

cheiroptére s.n. pl. v. **chiroptere**.

chel, cheálă adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Căruia i-a căzut părul de pe cap, care are chelie. – Pl. *chei, chele.*

chelfăneálă s.f. (Fam.) Bătaie zdravănă; ocară, mustrare aspră. – Pl. *chelfăneli.*

chelí vb.IV intr. A deveni chel. – Ind.pr. *chelesc,* pf.s. *chelii.*

chelíe s.f. Lipsa părului de pe cap, provocată de boli ale pielii capului; porțiune a capului de pe care a căzut părul; calviție. – G.-D. *cheliei.* Pl. *chelii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.* Par. *chilie.*

chélner s.m. Bărbat care îi servește pe consumatori într-un local de consum. – Pl. *chelneri.*

chélneriță s.f. Femeie care îi servește pe consumatori într-un local de consum. – Pl. *chelnerițe.*

cheloíd s.n. Formație fibroasă a pielii care apare pe locul unei cicatrice. – Pl. *cheloide.*

cheltuí vb.IV tr. **1.** A întrebuința banii pentru a cumpăra sau pentru a plăti ceva. **2.** (Fig.) A consuma timp, energie, mijloace materiale etc. – Ind. pr. *cheltuiesc, cheltui,* pf.s. *cheltuii.*

cheltuiálă s.f. **1.** Sumă de bani întrebuințată pentru a cumpăra sau pentru a plăti ceva; bani cheltuiți. **2.** (Fig.) Consum de energie, de timp etc. • *A da cuiva de ~* = a bate pe cineva. *A intra la ~* = a fi obligat să cheltuiești mult. – Pl. *cheltuieli.*

chemá vb.I. **1.** Tr. A-i cere cuiva să vină mai aproape sau într-un anumit loc. **2.** Tr. A ordona, a impune cuiva să se prezinte undeva. **3.** Refl. A avea numele de..., a se numi. – Ind.pr. *chem.*

chemáre s.f. **1.** Invitație sau ordin de a se prezenta într-un anumit loc. **2.** (Fig.) Înclinație, vocație, aptitudine. ▸ Misiune, menire. – Pl. *chemări.*

chenár s.n. **1.** Margine cu o culoare sau cu un desen deosebit, cu care sunt ornamentate unele obiecte de artă (ex. covoarele). **2.** Element sculptat care încadrează ferestrele sau ușile. – Pl. *chenare.*

chenzínă s.f. Salariu cuvenit unei persoane pentru o jumătate de lună. – Pl. *chenzine.*

cheotoáre s.f. Mic ochi de ață, de șiret sau de stofă prin care se petrece nasturele pentru a încheia o haină. – Sil. *che-o-.* Pl. *cheotori.* Var. **cheutoáre** s.f., sil. *che-u-.*

chepéng s.n. Un fel de ușă orizontală sau înclinată cu care se închide intrarea într-o pivniță, în magazia unei nave etc. – Pl. *chepenguri.*

cherchelí vb.IV refl. (Fam.) A se îmbăta ușor, a se ameți. – Ind.pr. *cherchelesc,* pf.s. *cherchelii.*

cherém s.n. *A fi la ~ul cuiva* = a fi la discreția, la dispoziția, la bunul plac al cuiva. *A nu-i veni cuiva la ~* = a nu-i conveni.

cheresteá s.f. Material lemnos (scândură, grindă) întrebuințat la construcții. – Art. *che-resteaua.* Pl. *cherestele.*

cherhaná s.f. Construcție pe malul unei ape, cu instalații speciale pentru sortarea, prelu-crarea și depozitarea temporară a peștelui. – Art. *cherhanaua.* Pl. *cherhanale.*

cherméză s.f. Petrecere în aer liber cu muzică și dans. – Nu *chermesă.* Pl. *chermeze.*

cherry-brandy s. Băutură alcoolică din cireșe. – Pr. *cé-ri-brén-di.* Pl. *cherry-brandy-uri.*

chéstie s.f. v. **chestiune**.

chestioná vb.I tr. A pune cuiva întrebări, a interoga. – Sil. *-ti-o-.* Ind.pr. *chestionez.*

chestionár s.n. Listă de întrebări, alcătuită cu scopul de a obține informații referitoare la o problemă, la o persoană etc. – Sil. *-ti-o-.* Pl. *chestionare.*

chestiúne s.f. **1.** Problemă care constituie obiectul unei preocupări. ▸ Întrebare pusă unui elev, unui candidat la concurs etc. **2.** (Fam.) Întâmplare, fapt divers. – Sil. *-ti-u-*. Pl. *chestiuni*. Var. **chéstie** s.f., sil. *-ti-e,* G.-D. *chestiei,* pl. *chestii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-*.

chétă s.f. Sumă de bani strânsă cu un anumit scop prin contribuție benevolă. – Pl. *chete*.

chiar adv. **1.** Întocmai, exact. *Casa era chiar la marginea satului*. **2.** Până și, încă și. *Chiar și el dorea să rămână*. ▸ Încă, deja. *Chiar de acum o lună s-a gândit să plece*. – Monosilabic.

chibíț s.m. Persoană care asistă la un joc (de cărți, de șah etc.) fără să joace. – Pl. *chibiți*.

chibiță vb.I intr. A îndeplini rolul de chibiț. – Ind. pr. *chibițez*.

chibrít s.n. Bețișor de lemn având la un capăt o măciulie de pastă inflamabilă, care se aprinde prin frecare ușoară. – Sil. *chi-brit*. Pl. *chibrituri*.

chibzuí vb.IV tr. și intr. A judeca cumpănind toate eventualitățile; a plănui. – Ind.pr. *chib-zuiesc,* pf.s. *chibzuii*.

chibzuít,-ă adj. (Despre oameni) Care chib-zuiește; socotit, cumpănit. – Pl. *chibzuiți,-te*.

chibzuínță s.f. Faptul de a chibzui, însușire a omului chibzuit. – Pl. *chibzuințe*.

chícă s.f. (Fam.) Partea părului de pe cap la bărbați lăsată să crească mai lungă. – Pl. *chici*.

chichiréz s.n. (Fam.) Haz, farmec. *N-are nici un* ~ = n-are nici un haz, nici o noimă.

chichíță s.f. (Fam.) Șiretlic, șmecherie, subterfugiu. • *A-i căuta cuiva chichițe* = a-i căuta cuiva greșeli, cusururi. – Pl. *chichițe*.

chicinétă s.f. Încăpere mică (în unele apar-tamente), folosită de obicei ca bucătărie. – Pl. *chicinete*.

chíciură s.f. Cristale de gheață care se depun iarna pe arbori, pe case etc. când temperatura este scăzută; promoroacă. – G.-D. *chiciurii*. Pl. *chiciuri*.

chicotí vb.IV intr. A râde pe ascuns sau cu izbucniri (înfundate). – Ind.pr. *chicotesc,* pf.s. *chicotii*.

chíflă s.f. Produs de panificație în formă de pâinișoară, făcută din făină albă fină. – Sil. *chi-flă*. Pl. *chifle*.

chifteá s.f. Preparat culinar de formă ro-tundă, făcut din carne tocată cu ingrediente și prăjită în grăsime. – Nu *piftea*. Art. *chifteaua*. Pl. *chiftele*.

chihlimbár s.n. Rășină fosilă, galbenă, brună sau verzuie, din care se fac obiecte de podoabă. – Pl. *chihlimbare* „bucăți, obiecte”.

chil s.n. (Fam.) Kilogram. – Pl. *chile*.

chilíe s.f. Odăiță într-o mănăstire, în care locuiește un călugăr sau o călugăriță; (fam.) cameră mică de locuit. – G.-D. *chiliei*. Pl. *chilii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-*. Par. *chelie*.

chilipír s.n. Afacere avantajoasă; câștig neașteptat, fără muncă. ▸ Marfă cumpărată foarte ieftin. – Pl. *chilipiruri*.

chilóți s.m.pl. Obiect de lenjerie sau de sport, cu doi craci, care acoperă corpul de la talie până mai sus de genunchi.

chímic,-ă adj. Privitor la chimie; care utilizează substanțe din domeniul chimiei. – Pl. *chimici,-ce*.

chimicále s.f.pl. Nume generic dat produselor chimice.

chimíe s.f. Știință care studiază compoziția, structura, proprietățile și transformările sub-stanțelor. – G.-D. *chimiei*.

chimión s.m. Plantă erbacee, cu flori mici albe-liliachii, ale cărei semințe, aromate, sunt utilizate în bucătărie și în farmacie. – Nu *chimen* sau *chimin*. Sil. *-mi-on*.

chimír s.n. Brâu lat de piele (uneori împo-dobit), prevăzut cu buzunare, pe care îl poartă bărbații de la țară; (pop.) șerpar. • *A pune la* ~ = a aduna bani; a fi zgârcit. – Pl. *chimire*.

chimíst,-ă s.m. și f. Specialist în domeniul chimiei. – Pl. *chimiști,-ste*.

chimonó s.n. **1.** Croială de haină femeiască, cu mânecile netăiate la umeri. **2.** Haină lungă, cu

mâneci largi, purtată în Japonia. – Pl. *chimonouri.* Var. **chimonóu** s.f.

chimvál s.n. Instrument muzical, folosit în vechime, alcătuit din două talere de aramă care se lovesc unul de altul. – Pl. *chimvale.*

chin s.n. Suferință fizică sau morală intensă; tortură, cazană. – Pl. *chinuri.*

chinchína s.f. Arbore exotic tropical din a cărui scoarță se extrage chinina. – Pl. *chin-chine.*

chindíe s.f. (Pop.) Parte a zilei către apusul soarelui; loc de pe bolta cerească unde se află soarele în acest timp. – Pl. *chindii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

chinéz,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune în China. **2.** Adj. Referitor la China sau la populația ei; chinezesc. ▸ (Substanti-vat, f.) Limba vorbită de chinezi (**1**). – Pl. *chinezi,-e.*

chinezésc,-eáscă adj. Chinez (**2**). – Pl. *chinezești.*

chinezoáică s.f. Femeie care aparține poporului chinez. – Sil. *-zoai-.* Pl. *chinezoaice.*

chíngă s.f. **1.** Fâșie de piele sau de țesătură groasă de cânepă, cu care se strânge șaua pe cal. **2.** Piesă de lemn sau de metal, cu care se fixează părțile componente ale unui obiect. – Pl. *chingi.*

chiníná s.f. Substanță cu gust foarte amar, care se extrage din coaja arborelui de chinchină, utilizată în tratamentul malariei. – Pl. *chinine.*

chinoróz s.n. Funingine foarte fină, folosită la fabricarea unor vopsele, a cernelii de tipar etc.

chintál s.n. Măsură de greutate egală cu 100 kg. – Pl. *chintale,* scris abr. *q*

chintesénță s.f. Ceea ce este de bază, esențial, fundamental. – Sil. *chint-e-.* G.-D. *chintesenței.*

chinuí vb.IV. **1.** Tr. A supune pe cineva la chinuri fizice sau morale, a tortura. **2.** Refl. A îndura chinuri (sufletești). **3.** Refl. A se strădui, a face eforturi. – Ind.pr. *chinuiesc,* pf.s. *chinuii.*

chinuít,-ă adj. Plin de chinuri sau de suferințe. – Pl. *chinuiți,-te.*

chinuitór,-oáre adj. Care chinuiește, care provoacă chinuri. – Pl. *chinuitori,-oare.*

chior,-oáră adj. **1.** (Adesea substantivat) Care vede numai cu un ochi. ▸ (P. ext.) Orb. **2.** (Despre surse de lumină) Care dă o lumină slabă, insuficientă. • *Apă chioară* = **a)** alimente lichide sau băuturi alcoolice lipsite de concentrație, diluate; **b)** cuvinte fără conținut. *A o lua de-a chioara* = a merge fără țintă, fără a ști unde. – La m. monosilabic, sil. f. *chioa-.* Pl. *chiori,-oare.*

chiorăí vb.IV intr. (Despre intestine) A produce un zgomot caracteristic (datorită mișcării gazelor din interior). – Ind.pr. pers.3 *chiórăie.*

chiorâș adv. *A se uita* ~ = **a)** a privi cruciș; șașiu; **b)** a se uita pe furiș, cu dușmănie.

chiorî vb.IV. **1.** Intr. A-și pierde un ochi; a-i slăbi cuiva vederea. **2.** Refl. (Fam.) A se uita prea de aproape, cu curiozitate. – Ind.pr. *chiorăsc.*

chioșc s.n. Construcție mică situată pe străzi, în gări, lângă stadioane, unde se vând ziare, țigări, răcoritoare etc. – Monosilabic. Pl. *chioșcuri.*

chíot s.n. Strigăt puternic, prelung (de bucurie, de izbândă etc.). – Pl. *chiote.*

chip s.n. **1.** Față, obraz, figură. ▸ Fizionomie a feței. **2.** Înfățișare sau aspect al unei persoane. **3.** Imagine a unei persoane redată prin desen, pictură sau sculptură. **4.** Fel, mod de a fi, de a se purta. ▸ Mijloc, modalitate, posibilitate. **5.** (Adverbial; în forma *chipurile*) Vorba vine! • *În ~ de...* = cu înfățișare de... *În* (sau *cu*) *nici un ~* = nicidecum, în nici un fel. *Nu e ~ să...* = nu se poate să... – Pl. *chipuri.*

chiparoásă s.f. Plantă decorativă, cu flori roz sau albe-verzui, plăcut mirositoare; tuberoză. – Pl. *chiparoase.*

chiparós s.m. Arbore rășinos cu coroana conică și cu lemnul rezistent și parfumat, folosit în industrie. – Pl. *chiparoși.*

chípeș,-ă adj. (Despre oameni) Frumos, arătos. – Pl. *chipeși,-e.*

chipíu s.n. Acoperământ pentru cap, asemă-nător cu o șapcă, cu fundul rotund și tare, cu cozoroc, pe care o poartă militarii, ceferiștii etc. – Pl. *chipie* și *chipiuri.*

chircí vb.IV refl. **1.** A se ghemui, a se strânge, a se face mic. **2.** (Despe plante) A nu se dezvolta. – Ind. pr. *chircesc,* pf.s. *chircii.*

chiriáș,-ă s.m. și f. Persoană care ia cu chirie o locuință. – Sil. *-ri-aș.* Pl. *chiriași,-e.*

chiríe s.f. Sumă plătită pentru folosirea temporară a unei locuințe sau a unui alt lucru închiriat. – G.-D. *chiriei.* Pl. *chirii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

chirílic,-ă adj. *Alfabet ~* = alfabet vechi slav, folosit în trecut și la noi. *Literă ~ă* = literă aparținând alfabetului chirilic. – Pl. *chirilice.*

chiromanție s.f. Practica ghicirii viitorului sau a caracterului cuiva după liniile din palmă. – G.-D. *chiromanției.*

chiroptére s.n. pl. Ordin de mamifere, cu aripi formate dintr-o membrană întinsă între corp, membre și coadă (ex. liliacul). – Sil. *-ro-pte-.* Forma recomandată **cheiroptére**.

chirúrg s.m. Medic specialist în chirurgie. – Pl. *chirurgi.*

chirurgíe s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu tratamentul bolilor prin intervenție operatorie. – G.-D. *chirurgiei,* neart. *chirurgii.*

chiseá s.f. Vas mic de sticlă sau de porțelan în care se ține dulceața. – Art. *chiseaua.* Pl. *chisele.*

chist s.n. **1.** Tumoare benignă. **2.** Înveliș protector al unor animale inferioare. – Pl. *chisturi.*

chiștóc s.n. Muc de țigară. – Pl. *chiștoace.*

chit1 adv. (Fam.) *A fi ~ cu cineva* = a nu mai datora nimic cuiva. *~ că...* = indiferent că...

chit2 s.n. Pastă obținută dintr-un amestec de praf de cretă cu ulei de in, utilizată pentru a fixa geamurile în cercevele, pentru a astupa găurile în lemn în vederea vopsirii.

chitánță s.f. Act scris prin care se face dovada primirii unei sume de bani, a unor bunuri etc. – Pl. *chitanțe.*

chitanțiér s.n. Carnet cu foi detașabile pentru chitanțe. – Sil. *-ți-er.* Pl. *chitanțiere.*

chitáră s.f. Instrument muzical cu coarde, care emite sunete prin ciupire sau lovire. – Nu *ghitară.* Pl. *chitare.*

chitaríst,-ă s.m. și f. Persoană care cântă la chitară. – Nu *ghitarist.* Pl. *chitariști,-ste.*

chitíc s.m. Nume generic pentru peștii mărunți. • (Adverbial) *A tăcea ~* = a nu scoate nici o vorbă. – Pl. *chitici.*

chitínă s.f. Substanță organică din care este alcătuit scheletul extern al unor insecte și crustacee. – G.-D. *chitinei.*

chituí vb.IV tr. A astupa, a netezi, a etanșa cu chit[2]. – Ind.pr. *chituiesc,* pf.s. *chituii.*

chițái vb.IV intr. (Despre șoareci) A scoate sunete ascuțite, caracteristice. – Ind.pr. pers.3 *chițăie.*

chițibúș s.n. (Fam.) Lucru sau fapt lipsit de importanță, fără valoare. – Pl. *chițibușuri.*

chițibușár,-ă s.m. și f. Persoană care dă importanță lucrurilor mărunte, fără valoare. ▸ Persoană care găsește cusur la toate. – Pl. *chițibușari,-e.*

chiu interj., s.n. **1.** Interj. Strigăt de bucurie. **2.** S.n. *Cu ~, cu vai* = cu mare greutate, după multă trudă. – Monosilabic.

chiuí vb.IV intr. **1.** A scoate strigăte puternice de bucurie; a hăuli. **2.** A spune strigături la horă. – Sil. *chi-u-i.* Ind.pr. *chíui.*

chiuitúră s.f. **1.** Strigăt, chiot. **2.** Strigătură la joc, la nuntă etc. – Sil. *chi-u-i-.* Pl. *chiuituri.*

chiul s.n. (Fam.) Sustragere, lipsă nemotivată de la o obligație, de la o datorie etc. – Monosilabic. Pl. *chiuluri.*

chiulí vb.IV intr. (Fam.) A se sustrage ne-motivat de la o obligație. – Ind.pr. *chiulesc,* pf.s. *chiulii.*

chiuretá vb.I tr. A curăța cu chiureta supra-fața unei mucoase. – Sil. *chiu-*. Ind.pr. *chiuretez.*

chiuretáj s.n. Îndepărtare, cu chiureta, a unor formații sau țesături organice de pe pereții din interiorul unei cavități, în scop terapeutic sau pentru stabilirea diagnosticului; raclaj. – Sil. *chiu-*. Pl. *chiuretaje.*

chiurétă s.f. Instrument chirurgical folosit pentru a chiureta. – Pl. *chiurete.*

chiuvétă s.f. Vas de faianță sau de metal, fixat în perete sub un robinet de apă, servind pentru spălat. – Sil. *chiu-*. Pl. *chiuvete.*

chivernisí vb.IV. **1.** Tr. A strânge, a agonisi. **2.** Refl. A-și face o situație materială bună, a se căpătui, a se procopsi. **3.** Tr. A administra. – Ind.pr. *chivernisesc,* pf.s. *chivernisii.*

chívot s.n. Cutie mică de argint așezată pe masa din altar, în care se păstrează cumine-cătura. – Acc. și *chivót.* Pl. *chivoturi* și *chivote.*

chix s.n. (Fam.) Nereușită, greș, eșec. • *A da ~ =* a nu izbuti, a da greș. – Pl. *chixuri.*

ci conj. **1.** Dimpotrivă. *Nu l-am certat pe el, ci pe tine*. **2.** Dar, însă.

cibernétică s.f. Știință care are ca obiect studiul matematic al legăturilor, comenzilor și controlului în sistemele tehnice și în organis-mele vii din punctul de vedere al analogiilor formale. – G.-D. *ciberneticii.*

cicatríce s.f. Urmă, semn care rămâne pe piele după vindecarea unei răni, a unei arsuri etc. – Sil. *-ca-tri-*. Pl. *cicatrice* și *cicatrici.*

cicatrizá vb.I refl. (Despre răni) A se vindeca lăsând o cicatrice. – Sil. *-ca-tri-*. Ind.pr. pers.3 *se cicatrizează.*

cicăleálă s.f. Faptul de a cicăli pe cineva; sâcâială. – Pl. *cicăleli.*

cicălí vb.IV tr. A certa mereu pe cineva, a-i face reproșuri pentru fapte fără importanță, a bate la cap. – Ind.pr. *cicălesc,* pf.s. *cicălii.*

ciclámă s.f. Plantă decorativă cu frunze verzi pe o parte și purpurii pe alta, cu flori roșii, roz sau albe. – Pr. *siclamă.* Sil. *ci-cla-*. Pl. *ciclame.*

cíclic,-ă adj. Care se desfășoară în cicluri, periodic. – Sil. *ci-clic.* Pl. *ciclici,-ce.*

ciclísm s.n. Sport practicat cu biciclete speciale. – Sil. *ci-clism.*

ciclocrós s.n. Probă de ciclism pe un traseu cu obstacole, în care se parcurg porțiuni și pe jos. – Sil. *ci-clo-cros.* Pl. *ciclocrosuri.*

ciclón s.n. Vânt puternic cu vârtejuri, însoțit de ploi torențiale, specific regiunilor tropicale. – Sil. *ci-clon.* Pl. *cicloane.*

ciclóp s.m. Figură mitologică de uriaș cu un singur ochi în mijlocul frunții. – Sil. *ci-clop.* Pl. *ciclopi.*

cíclu s.n. **1.** Succesiune de fenomene, de stări etc. care se realizează în evoluția unui proces, începând de la o anumită situație până când se revine la situația inițială. **2.** (Chim.) Lanț închis de atomi din molecula unei substanțe. **3.** (Fiz.) Totalitatea valorilor succesive pe care le ia o mărime periodică în timpul unei perioade. **4.** (Inform.) Grup de instrucțiuni dintr-un program care urmează să se execute în mod repetat. **5.** *~ solar* = ansamblu de stări succesive, corespunzând variației periodice a activității solare (pete, erupții etc.). – Sil. *ci-clu.* Pl. *cicluri.*

cicoáre s.f. Plantă erbacee cu flori albastre, din a cărei rădăcină se prepară un surogat de cafea. – Pl. *cicori.*

cídru s.n. Băutură alcoolică obținută din fermentarea mustului de mere. – Sil. *ci-dru.*

cifrá vb.I. **1.** Refl. A se evalua la..., a atinge numărul sau suma de... **2.** Tr. A transpune un text într-un cifru (**1**). – Sil. *ci-fra.* Ind.pr. *cifrez.*

cifrát,-ă adj. (Despre un text) Scris în cifru (**1**). – Sil. *ci-frat.* Pl. *cifrați,-te.*

cífră s.f. **1.** Semn grafic folosit pentru scrierea numerelor. **2.** Număr, sumă, cantitate. **3.** *~ de afaceri*

= totalul încasărilor unei firme din activitatea sa. – Sil. *ci-fră.* Pl. *cifre.* Par. *cifru.*

cífru s.n. **1.** Sistem de semne combinate convențional, prin care se transmit mesaje secrete. **2.** Combinație de cifre sau de litere cu ajutorul căreia se pot deschide încuietori secrete. – Sil. *ci-fru.* Pl. *cifruri.* Par. *cifră.*

cil s.m. Prelungire de protoplasmă, în formă de fir, a unor bacterii, a infuzorilor sau a unor celule animale, servind în special la locomoție. – Pl. *cili.*

cilíndru s.m. **1.** Suprafață descrisă de o dreaptă care se deplasează paralel cu ea însăși, sprijinindu-se pe o curbă închisă; corp geometric mărginit de o astfel de suprafață și de două plane paralele. **2.** Organ de mașină de formă tubulară, în interiorul căruia se poate deplasa un piston. – Sil. *-lin-dru.* Pl. *cilindri,* art. *-drii.*

cimbrișór s.m. Plantă erbacee aromatică, cu flori roșii-purpurii, rar albe, folosită în medicină ca infuzie. – Sil. *cim-bri-.*

címbru s.m. Plantă erbacee cu frunze aromate, folosite drept condiment. – Sil. *cim-bru.*

ciménț s.n. Material de construcție sub formă de pulbere fină care, în contact cu apa, se întărește.

cimentá vb.I tr. A consolida cu ciment. ▸ Tr. și refl. (Fig.) A deveni sau a face ca ceva să devină mai trainic, a (se) întări. – Ind.pr. *cimentez.*

cimitír s.n. Loc (îngrădit, delimitat) unde se îngroapă morții. – Pl. *cimitire.*

cimpanzéu s.m. Maimuță antropoidă mare din Africa ecuatorială, fără coadă, cu membrele anterioare lungi. – Pl. *cimpanzei.*

cimpói s.n. Intrument muzical popular, alcătuit dintr-un burduf, cu unul sau mai multe tuburi prin care trece, sub presiune, aerul din burduf, producând sunete. – Pl. *cimpoaie.*

cimpoiér s.m. Cântăreț din cimpoi. – Pl. *cimpoieri.*

ciná vb.I intr. A lua masa de seară. – Ind.pr. *cinez.*

cínă s.f. Masa de seară; mâncare făcută pentru această masă. – Pl. *cine.*

cinci num.card. Număr natural având în numărătoare locul între patru și șase. ▹ (Cu valoare de num.ord.) *Capitolul cinci.* – Monosilabic.

cincíla s.f. v. **șinșilă**.

cíncilea, cíncea num. ord. (Precedat de art. „al", „a") Care se află între al patrulea și al șaselea.

cincíme s.f. A cincea parte dintr-un întreg. – Pl. *cincimi.*

cíncisprezece num. card. Număr natural având în numărătoare locul între paisprezece și șaisprezece. – Sil. *cinci-spre-.*

cincizéci num.card. Număr natural având în numărătoare locul între patruzeci și nouă și cincizeci și unu. – Sil. *cinci-zeci.*

cíne pron. interog.-rel. **1.** Pron.interog. Care (anume)? *Cine pleacă?* **2.** Pron.rel. Cel ce, acela care. *Cine cântă mai frumos, primește un premiu.* **3.** Pron.rel. (Cu valoare de pro-nume nehotărât) Fiecare, oricine, oricare. *Zică cine ce vrea.* • *Are* (sau *n-are*) ~ *să...* = (nu) există om care să... ~ (*mai*) *știe!* = nu știu, n-am idee. – G.-D. *cui.*

cineást,-ă s.m. și f. Specialist în arta sau în tehnica cinematografică; realizator de filme. – Sil. *-ne-ast.* Pl. *cineaști, -ste.*

cinefíl,-ă s.m. și f. Amator de filme. – Pl. *cinefili,-e.*

cinegétic,-ă adj. (Livr.) Care ține de vână-toare, vânătoresc. – Pl. *cinegetici,-ce.*

cinemá s.n. Cinematograf.

cinemascóp s.n. Sistem de proiecție a filmelor pe ecran lat. – Sil. *-ma-scop.*

cinematécă s.f. Colecție de filme păstrate în arhivă. – Pl. *cinemateci.*

cinematográf s.n. Sală de spectacole unde se proiectează filme; cinema. – Sil. *-to-graf.* Pl. *cinematografe.*

cinematografíe s.f. Arta și tehnica înregis-trării fotografice pe peliculă a unor imagini în mișcare și

a proiectării lor pe ecran. ▸ Industrie producătoare de filme. – Sil. *-to-gra-*. G.-D. *cinematografiei,* neart. *cinematografii.*

cinerámă s.f. Procedeu de realizare a filmelor panoramice pe un ecran semicircular, care dă impresia că imaginile sunt în relief. – G.-D. *cineramei.*

cineráră adj. *Urnă ~* = urnă în care se păstrează cenușa morților incinerați. – Pl. *cinerare.*

cinescóp s.n. Tub catodic cu ajutorul căruia se formează imaginea de televiziune. – Sil. *-ne-scop.* Pl. *cinescoape.*

cinétică s.f. Ramură a mecanicii care se ocupă cu legile mișcării. – G.-D. *cineticii.*

cinevá pron.nehot. O persoană oarecare (dintre mai multe); o persoană pe care nu o cunoaștem. – G.-D. *cuiva.*

cingătoáre s.f. Fâșie de pânză, de piele etc. cu care se încinge mijlocul. – Pl. *cingători.*

cínic,-ă adj. (Adesea substantivat) Care dă pe față, fără sfială, fapte sau gânduri reprobabile; (despre manifestări ale oamenilor) sfidător. – Pl. *cinici,-ce.*

cinísm s.n. Atitudine de sfidare, de dispreț față de normele morale și de conviețuire socială. – Pl. *cinisme.*

cínste s.f. **1.** Atitudine sau purtare corectă, conformă cu regulile etice. **2.** Credință, statornicie în convingeri, în sentimente. **3.** Prețuire, respect, considerație din partea cuiva. ▸ Onoare, favoare. • *A da ~a pe rușine* = a se compromite, a se face de râs. *A face ~* = a da de băut, a trata cu băutură (și mâncare). *Pe ~* = foarte bun (frumos, grozav etc.). – G.-D. *cinstei.*

cinstí vb.IV tr. **1.** A arăta respect față de cineva, a onora, a prețui pe cineva. **2.** (Fam.) A trata pe cineva cu băutură (și mâncare); a plăti consumația cuiva. – Ind.pr. *cinstesc,* pf.s. *cinstii.*

cinstít,-ă adj. **1.** De bună-credință, onest, corect. **2.** Credincios, fidel; cast. – Pl. *cinstiți, -te.*

cíntez s.m. Bărbătușul cintezei. – Pl. *cintezi.*

cínteză s.f. Mică pasăre cântătoare, seden-tară, cu penajul cenușiu-albăstrui și cu o dungă albă pe aripi. – Pl. *cinteze.*

cioáră s.f. Pasăre neagră-cenușie, cu cioc conic și puternic. – Pl. *ciori.*

cioáreci s.m.pl. Pantaloni țărănești din țesătură groasă de lână sau de postav.

ciob s.n. Bucată dintr-un obiect de sticlă, de faianță, de lut etc. spart. – Monosilabic. Pl. *cioburi.*

ciobán s.m. Paznic (și proprietar) de oi. – Pl. *ciobani.*

ciobănésc,-eáscă adj. Referitor la cioban, care aparține ciobanului. – Pl. *ciobănești.*

ciobăníță s.f. Femeie care păzește oile; soție de cioban. – Pl. *ciobănițe.*

ciobí vb.IV tr. A știrbi un obiect de sticlă, de porțelan etc. – Ind.pr. *ciobesc,* pf.s. *ciobii.*

cioc1 interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de lovituri (repetate) într-un obiect sau într-un material tare. – Monosilabic.

cioc2 s.n. **1.** Partea anterioară, lunguiață și cornoasă a capului păsărilor; plisc. ▸ (Peior.) Gură a omului. **2.** Parte sau prelungire ascuțită a unui obiect. **3.** Barbișon. – Mono-silabic. Pl. *ciocuri.*

ciocán s.n. **1.** Unealtă formată dintr-un corp de metal în care e fixată o coadă de lemn, folosită la prelucrarea unor materiale, la bătut cuie etc. **2.** Bilă de metal legată de un mâner cu un cablu, instrument de aruncat într-o probă atletică. **3.** Unul dintre cele trei oscioare din urechea medie. • *A fi* (sau *a se afla*) *între ~ și nicovală* = a fi într-o situație dificilă. – Pl. *ciocane.*

ciocăní vb.IV. **1.** Intr. A lucra ceva lovind cu ciocanul. **2.** Tr. (Fig.) A bate la cap, a cicăli. **3.** Intr. A bate repetat cu degetul într-un corp tare. ▸ A bate în ușă. – Ind.pr. *ciocănesc,* pf.s. *ciocănii.*

ciocănitoáre s.f. Pasăre de pădure care sparge cu ciocul coaja copacilor pentru a-și găsi hrana. – Pl. *ciocănitori.*

ciocârlán s.m. Pasăre de culoare cenușie-gălbuie, cu un moț de pene în vârful capului. – Pl. *ciocârlani.*

ciocârlíe s.f. Pasăre mică, cu penajul pestriț, cu un ciripit caracteristic, în triluri; zboară aproape vertical, la înălțimi mari. – G.-D. *ciocârliei.* Pl. *ciocârlii,* art. *-lile,* sil. *-li-i-.*

cióclu s.m. Dricar. – Sil. *cio-clu.* Pl. *ciocli,* art. *-clii.*

ciocní vb.IV. **1.** Refl. și tr. A (se) lovi, a (se) izbi unul de altul. ▸ Refl. (Fig.; despre idei, interese) A fi sau a veni în contradicție. **2.** Tr. A lovi ușor paharele cu băutură în semn de urare. **3.** Tr. A lovi un obiect fragil, producându-i o crăpătură. ▸ (La Paști) A lovi cu un ou roșu în oul roșu al altcuiva spre a-l sparge. **4.** Refl. (Despre armate, grupuri de oameni) A se încăiera, a se bate. – Ind. pr. *ciocnesc,* pf.s. *ciocnii.*

ciocói s.m. Termen de dispreț pentru un parvenit din rândul arendașilor; (p. ext.) boier. – Pl. *ciocoi.*

ciocolátă s.f. Produs alimentar, preparat din pulbere de cacao, zahăr, lapte și diferite ingrediente (vanilie, alune etc.). ▸ Băutură făcută din praf de cacao cu lapte sau apă și zahăr. – Nu *șocolată.* Pl. *ciocolate,* nu *cio-colăți.*

ciocolatíu,-íe adj. De culoarea ciocolatei. – Nu *șocolatiu.* Pl. *ciocolatii.*

ciolán s.n. Os de animal. ▸ (Fam.) Os; (p.ext., la pl.) membrele corpului omenesc. • *A da cuiva un ~* = a da cuiva posibilitatea de a obține un avantaj material (în schimbul unui serviciu). *A-i trece cuiva ~ prin ~* = a fi foarte obosit. *A scăpa ~ul din mână* = a pierde o situație avantajoasă. – Pl. *ciolane.*

ciolănós,-oásă adj. Cu oase mari, ieșite în relief. – Pl. *ciolănoși,-oase.*

ciomág s.n. Băț mare și gros. – Pl. *ciomege.*

ciomăgí vb.IV tr. (Fam.) A bate zdravăn pe cineva. – Ind.pr. *ciomăgesc,* pf.s. *ciomăgii.*

ciondăní vb.IV refl. (Fam.) A se certa fără a-și spune vorbe grele. – Ind.pr. *ciondănesc,* pf.s. *ciondănii.*

ciopârți vb.IV tr. A tăia în bucăți o ființă sau o parte din corpul ei; (p.ext.) a tăia ceva în mod grosolan, neregulat. – Ind.pr. *ciopârțesc,* pf.s. *ciopârții.*

cioplí vb.IV. **1.** Tr. A tăia așchii dintr-o bucată de lemn, de piatră etc. **2.** Refl. (Fig.; despre oameni) A-și însuși maniere civilizate, a deveni politicos. – Sil. *cio-pli.* Ind.pr. *cioplesc,* pf.s. *cioplii.*

cioplitór s.m. Persoană care cioplește (**1**). – Sil. *cio-pli-.* Pl. *cioplitori.*

ciopór s.n. **1.** Cârd de animale. **2.** Grup de oameni, ceată. – Pl. *ciopoare.*

cioráp s.m. Obiect de îmbrăcăminte din fire de bumbac, de mătase, de lână sau sintetice, care acoperă piciorul. • *A strânge bani la ~* = a aduna bani, făcând economii. – Pl. *ciorapi.*

ciórbă s.f. Mâncare care constă dintr-o zeamă preparată cu legume, adesea cu carne sau pește, de obicei acrită. • *A se amesteca în ciorba cuiva* = a se amesteca în afacerile sau în treburile cuiva. – Pl. *ciorbe.*

ciorchíne s.m. Grupare de flori sau de fructe, așezate unele lângă altele de-a lungul aceluiași cotor; (p.ext.) strugure. – Nu *ciorchină.* Pl. *ciorchini.*

ciórnă s.f. Lucrare scrisă provizoriu, în primă redactare. – Pl. *ciorne.*

ciorói s.m. Bărbătușul ciorii. – Pl. *cioroi.*

ciorovăí vb.IV refl. (Fam.) A se certa pentru lucruri neînsemnate, de nimic. – Ind.pr. *cioro-văiesc,* pf.s. *ciorovăii.*

ciot s.n. **1.** Parte rămasă dintr-un copac tăiat sau rupt. **2.** Parte rămasă dintr-un membru ciuntit al corpului. – Monosilabic. Pl. *cioturi.*

ciovícă s.f. **1.** Cea mai mică specie de bufniță. **2.** Cucuvea. – Pl. *ciovici.*

ciozvârtă s.f. Sfert dintr-un animal tăiat; (p.ext.) bucată mare de carne. – Pl. *ciozvârte.*

cipíc s.m. Papuc (de casă) din stofă sau din lână împletită. – Pl. *cipici.*

cirác s.m. (Livresc) Discipol, elev. ▸ (Peior.) Persoană care acceptă în mod servil părerile cuiva. – Pl. *ciraci*.

circ s.n. **1.** Spectacol care cuprinde gimnas-tică, acrobație, dresaj de animale, numere comice etc. **2.** Incintă circulară acoperită, înconjurată de locuri pentru spectatori, des-tinată spectacolelor de circ (**1**). – Pl. *circuri*.

círca adv. Aproximativ. – Abr. *cca*

círcă s.f. (Fam.) Circumscripție (sanitară). – Pl. *circi*. Nu se folosește la G.-D. și la pl.

circuít s.n. **1.** Sistem de conducte prin care circulă lichide, gaze, curent electric etc. **2.** Drum parcurs pe un itinerar cu întoarcere la locul de plecare. **3.** (Inform.) ~ *informațional* = drum parcurs de o informație de la generarea până la clasarea sau distrugerea ei. **4.** ~ *integrat* = ansamblu de elemente (tranzistori, rezistențe, diode) îndeplinind o funcție electronică complexă. – Sil. *-cu-it*. Pl. *circuite*.

circulá vb.I intr. **1.** (Despre ființe) A se deplasa, a umbla. ▸ (Despre vehicule) A pleca și a veni regulat, organizat (pe un traseu). **2.** (Despre fluide) A fi în mișcare printr-un circuit (**1**). **3.** (Despre idei, știri) A se transmite, a se răspândi. **4.** (Despre bani) A avea curs, a avea valoare. – Ind.pr. *círcul*.

circulár,-ă adj., s.f. **1.** Adj. în formă de cerc; care descrie un cerc. **2.** S.f. Dispoziție transmisă în scris organelor în subordine. – Pl. *circulari,-e*.

circulatór adj. (Anat.) *Aparat* ~ = inima și sistemul de vene și artere prin care circulă sângele.

circulație s.f. Faptul de a circula. – Sil. *-ți-e*. G.-D. *circulației*. Pl. *circulații*, art. *-țiile*, sil. *-ți-i-*.

circumcíde vb.III tr. A efectua operația de circumcizie. – Ind.pr.pers.1 *circumcíd,* pers.2 *circumcizi,* pf.s. *circumcisei*; ger. *circumcizând*; part. *circumcis*.

circumcízie s.f. Tăiere împrejur a prepuțului, practicată de unele popoare ca ritual religios. – Nu *circumciziune*. Sil. *-zi-e*. G.-D. *circumciziei*. Pl. *circumcizii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-*.

circumferință s.f. **1.** Lungimea unui cerc. **2.** Linie care înconjură un loc sau un corp rotund. – Nu *circomferință*. Pl. *circumferințe*.

circumfléx adj. *Accent* ~ = semn grafic în formă de unghi cu vârful în sus, cu care se notează sunetul *â* (*î*) în limba română sau vocalele lungi în unele limbi. – Sil. *-cum-flex*. Pl. *circumflexe*.

circumscríe vb.III tr. A delimita o problemă, o chestiune etc. – Sil. *-cum-scri-e*. Ind.pr. pers.1 *circumscríu,* pers.2 *circumscrii,* pf.s. *circumscrisei*; ger. *circumscriind*, sil. *-scri-ind*; part. *cir-cumscris*.

circumscripție s.f. Subdiviziune a unei unități administrativ-teritoriale, stabilită în vederea desfășurării unor activități (sanitare, electorale etc.). – Sil. *-cum-scrip-ți-e*. G.-D. *circumscripției*. Pl. *circumscripții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

circumspéct,-ă adj. Precaut, prudent. – Sil. *-cum-spect*. Pl. *circumspecți,-te*.

circumstánță s.f. Împrejurare care însoțește un fapt, un fenomen etc. – Sil. *-cum-stan-*. Pl. *circumstanțe*.

circumstanțiál,-ă adj. *Complement* ~ v. *complement* (**2**). *Propoziție ~ă* (și substantivat, f.) = propoziție subordonată, echivalentă cu un complement circumstanțial. – Sil. *-cum-stan-ți-al*. Pl. *circumstanțiale*.

circumteréstru,-ă adj. (Despre traiectoria unui satelit, a unei nave cosmice etc.) Care înconjură Pământul. – Sil. *-res-tru*. Pl. *cir-cumtereștri,-stre*.

circumvalațiúne s.f. **1.** Ansamblu de for-tificații executat de asediatorul unei cetăți, al unui oraș etc. **2.** Șosea de ocolire a unui oraș, a unui centru aglomerat. – Pl. *circumva-lațiuni*. Var. **circumvaláție** s.f. Par. *circumvoluțiune*.

circumvoluțiúne s.f. Fiecare dintre proeminențele de pe suprafața creierului. – Nu *circumvoluție*. Pl. *circumvoluțiuni*. Par. *circumvalațiune*.

cireádă s.f. Grup mare de vite cornute. – Pl. *cirezi*.

cireáșă s.f. Fructul cireșului, mic, rotund, de culoare roșie sau gălbuie, cu gust dulce sau amărui. – Pl. *cireșe.*

cirés s.m. Pom fructifer, cu flori albe, al cărui lemn se folosește în industria mobilei. – Pl. *cireși.*

cireșár s.m.invar. (Pop.) Luna iunie.

ciripí vb.IV intr. (Despre păsările) A scoate sunete caracteristice speciei. – Ind.pr.pers.3 *ciripește.*

ciripít s.n. Sunet caracteristic scos de unele păsări mici.

cirózǎ s.f. Boală cronică a ficatului caracterizată prin distrugerea progresivă a celulelor. – Pl. *ciroze.*

cistérnă s.f. Recipient de metal pentru lichide, montat pe un cadru de vehicul. ▸ Rezervor pentru înmagazinarea unor lichide. – Pl. *cisterne.*

cistítă s.f. Inflamație a vezicii urinare. – Pl. *cistite.*

cișmeá s.f. Instalație cu pompă sau cu robinet pentru scos apa dintr-o conductă sau dintr-un izvor natural. – Art. *cișmeaua.* Pl. *cișmele.*

citá vb.I tr. **1.** A numi, a indica pe cineva sau ceva pentru a confirma sau a face cunoscut ceva. **2.** A reproduce întocmai ceea ce a spus sau a scris cineva. **3.** A chema pe cineva în fața unui organ judiciar sau de urmărire penală. – Ind.pr. *citez.*

citadélă s.f. **1.** Castel sau cetate medievală construită în afara unui oraș pentru a-l apăra. **2.** Oraș. – Pl. *citadele.*

citadín,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Orășenesc. **2.** S.m. și f. Orășean. – Pl. *citadini,-e.*

citáre s.f. Acțiune de a cita. ▹ *Semnele citării* = ghilimele. – Pl. *citări.*

citát s.n. Fragment dintr-o scriere reprodus întocmai pentru a întări o idee sau o argumentare. – Pl. *citate.*

citáție s.f. Înscris prin care se citează (3) o persoană. – Sil. *-ți-e.* Pl. *citații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

citéț,-eáță adj. (Despre scrisul de mână) Care se poate citi ușor. – Pl. *citeți,-e.*

cití vb.IV tr. **1.** A lua cunoștință de conținutul unui text scris, parcurgându-l (și pronunțând sau nu cuvintele). **2.** A descifra o partitură muzicală. **3.** A cerceta indicațiile unui aparat de măsură (contor electric, barometru etc.). **4.** (Fig.) A descoperi gândurile sau senti-mentele cuiva din expresia figurii sale. – Ind.pr. *citesc,* pf.s. *citii.*

cititór,-oáre s.m. și f. **1.** Persoană care citește. **2.** ~ *în stele* = astrolog. – Pl. *cititori, -oare.*

citoplásmă s.f. Element constitutiv funda-mental al unei celule animale sau vegetale, format mai ales din albumină asociată cu alte substanțe organice. – Sil. *-to-plas-.* G.-D. *citoplasmei.*

citostátic s.n. Substanță care oprește în-mulțirea celulelor, folosită în tratamentul cancerului. – Sil. *-to-sta-.* Pl. *citostatice.*

cítric,-ă adj. **1.** *Acid* ~ = acid care se găsește în special în zeama de lămâie, fiind folosit în alimentație. **2.** (Substantivat, f.pl.) Fructe (lămâi, portocale etc.) care conțin în sucul lor acid citric. – Sil. *ci-tric.* Pl. *citrici,-ce.*

citronádă s.f. Limonadă. – Pr. *sitronadă.* Sil. *ci-tro-.* Pl. *citronade.*

ciubăr s.n. Vas rotund din doage, cu două toarte, întrebuințat pentru păstratul sau transportul lichidelor. – Pl. *ciubere.*

ciubótă s.f. (Reg.) Cizmă. – Pl. *ciubote.*

ciubotícă s.f. **1.** (Reg.) Cizmă mică. **2.** *Ciu-botica-cucului* = plantă erbacee, cu flori galbene mirositoare, care crește prin poieni și livezi. – Pl. *ciubotele.*

ciubúc s.n. **1.** Pipă cu țeavă lungă. **2.** (Fam.) Câștig ilicit, bacșiș. – Pl. **1** *ciubuce*, **2** *ciubucuri.*

ciuciuléte s.m. Ciupercă comestibilă cu pălăria turtită. • *Ud* ~ = ud până la piele. – Pl. *ciuciuleți.*

ciúcure s.m. Ornament făcut dintr-un mănunchi de fire de mătase, de bumbac etc. (împletite), care împodobesc marginile unei cuverturi, ale unei draperii etc.; canaf. • (*Plin*) ~ *de...* = plin, încărcat până la refuz de... – Nu *ciucur.* Pl. *ciucuri.*

ciudát,-ă adj. Care iese din comun, bizar, straniu. – Pl. *ciudați,-te.*

ciúdă s.f. Necaz, supărare, mânie amestecată cu invidie. – G.-D. *ciudei,* neart. *ciude.*

ciudățénie s.f. Lucru sau faptă neobișnuită, ciudată; aspect, caracter curios, bizar al unui lucru, al unui fenomen etc. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *ciudățeniei.* Pl. *ciudățenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

ciuf s.n., s.m. **1.** S.n. Smoc de păr zbârlit (căzut pe frunte). **2.** S.m. Pasăre răpitoare de noapte din familia bufniței, cu două smo-curi de pene deasupra ochilor. – Monosilabic. Pl.n. *ciufuri*, m. *ciufi.*

ciufulí vb.IV tr. A zbârli părul sau barba. ▸ (Fam.) A bate pe cineva, trăgându-l de păr. – Ind.pr. *ciufulesc,* pf.s. *ciufulii.*

ciugulí vb.IV tr. (Despre păsări) A apuca hrana cu ciocul (și a o mânca). ▸ (Fam.; despre oameni) A mânca luând câte puțin din alimente. – Ind. pr.pers.3 *ciugulește.*

ciulamá s.f. Mâncare din carne de pasăre, cu sos de făină. – Art. *ciulamaua.* Pl. *ciula-male.*

ciuleándra s.f.art. Numele unui dans popular, cu ritm din ce în ce mai accelerat. – Sil. *-lean-dra.*

ciulí vb.IV tr. (Despre animale) A ridica urechile în sus (pentru a-și încorda auzul). ▸ (Fig.; despre oameni) A asculta cu mare atenție. – Ind.pr. *ciulesc,* pf.s. *ciulii.*

ciulín s.m. Plantă erbacee cu tulpina și frunzele spinoase, răspândită în locuri necul-tivate. – Pl. *ciulini.*

ciúmă s.f. Boală infecțioasă acută, extrem de gravă, epidemică, transmisă la om mai ales de la șobolani; pestă. – Pl. *ciume.*

ciung,-ă adj. (Adesea substantivat; despre oameni) Care are o mână retezată. ▸ (De-spre copaci) Cu crengile tăiate sau rupte. – Pl. *ciungi,-ge.*

ciunt,-ă adj. Ciung. ▸ (Despre animale) Care are o parte a corpului (coarne, coadă) ruptă sau retezată. – Monosilabic. Pl. *ciunți,-te.*

ciuntí vb.IV tr. A amputa o parte a corpului. ▸ A tăia, a rupe crengi, ramuri. – Ind.pr. *ciuntesc,* pf.s. *ciuntii.*

ciupércă s.f. Nume dat unor specii și varie-tăți de plante inferioare, comestibile sau otrăvitoare, lipsite de clorofilă și care se înmulțesc prin spori. • *A răsări ca ciupercile după ploaie* = a apărea în număr mare, a se înmulți peste măsură. *Doar n-am mâncat ciuperci!* = doar n-am înnebunit! *Pagubă-n ciuperci!* = nici o pagubă! – Pl. *ciuperci.*

ciupí vb.IV tr. **1.** A pișca (**1**). ▸ (Despre păsări) A apuca, a mușca cu ciocul. **2.** (Fam.) A sustrage, a reține mici sume de bani de la cineva. – Ind.pr. *ciupesc,* pf.s. *ciupii.*

ciupít,-ă adj. ~ *de vărsat* = care are urme de variolă pe față. – Pl. *ciupiți,-te.*

ciur s.n. Unealtă pentru cernut cereale și diverse materiale granulare. • *A căra apă cu ~ul* = a face o muncă zadarnică. – Monosi-labic. Pl. *ciururi.*

ciurúc s.n. Lucru lipsit de valoare. ▸ (Fig.) Om care nu este bun de nimic, vrednic de dispreț. – Pl. *ciurucuri.*

ciuruí1 vb.IV. **1.** Tr. A cerne cu ciurul (cereale, semințe etc.). **2.** Refl. A se găuri în mai multe locuri. – Ind.pr. *ciuruiesc,* pf.s. *ciuruii.*

ciuruí2 vb.IV intr. A curge șiroind și produ-când zgomot. – Ind.pr. pers.3 *ciúruie.*

ciut,-ă adj. (Despre cornute) Fără un corn ori cu ambele coarne tăiate sau retezate. – Pl. *ciuți,-te.*

ciútă s.f. Cerboaică. – Pl. *ciute.*

ciútură s.f. Găleată făcută din doage, cu care se scoate apă din fântână. – Pl. *ciuturi.*

cívic,-ă adj. Referitor la cetățean, care aparține cetățenilor; cetățenesc. – Pl. *civici, -ce.*

civíl,-ă adj. **1.** Care se referă la cetățeni sau la aceștia și organele statului. **2.** *Stare ~ă* = situația unei persoane în raport cu familia. **3.** Care nu este militar, care nu are caracter milităresc. ▸ (Substantivat) Persoană care nu face parte din cadrul armatei. – Pl. *civili,-e.*

civilizát,-ă adj. **1.** Care a ajuns la un nivel superior de civilizație. **2.** Politicos, manierat. – Pl. *civilizați,-te.*

civilizáție s.f. Stadiu de dezvoltare a culturii materiale și spirituale a societății; (p.ext.) nivel înalt de dezvoltare a unei societăți. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *civilizației.* Pl. *civilizații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

cizelá vb.I. **1.** Tr. A finisa sau a retuşa suprafaţa unui obiect metalic. **2.** Tr. şi refl. (Fig.) A face să capete sau a căpăta deprinderi civilizate; a (se) şlefui. – Ind.pr. *cizelez.*

cizmár s.m. Meseriaş care confecţionează sau repară încălţăminte; pantofar. – Pl. *ciz-mari.*

cízmă s.f. Încălţăminte de piele, de cauciuc etc. care acoperă piciorul până aproape de genunchi; (reg.) ciubotă. – Pl. *cizme.*

clacá vb.I. **1.** Tr. (Mai ales despre sportivi) A suferi o ruptură sau o întindere a unui tendon de la picior. **2.** Intr. (Fig.) A nu mai putea suporta, a ceda unei stări nervoase. – Ind.pr. *clachez.*

clácă s.f. **1.** (În evul mediu) Muncă efectuată de ţăranii fără pământ în beneficiul proprietarului. **2.** Muncă benevolă prin care ţăranii se ajută între ei. • *Vorbe de ~* = vorbe inutile, fără rost. – Pl. *clăci.*

cláie s.f. **1.** Grămadă mare de fân sau de cereale, de obicei de formă conică. **2.** (Fig.) Grămadă de obiecte, de lucruri în dezordine. • *~ peste grămadă* = unul peste altul, în dezordine, la întâmplare. – Pl. *clăi.*

clámă s.f. Piesă de metal, de material plastic cu care se prind hârtii volante, părul etc. – Pl. *clame.*

clan s.n. **1.** Diviziune etnică a tribului. **2.** (Peior.) Clică. – Pl. *clanuri.*

clandestín,-ă adj. Care este făcut în ascuns, ilegal. – Pl. *clandestini,-e.*

clánță s.f. **1.** Mâner la broasca uşii; ivăr. **2.** (Peior.) Gură. • *A se lua cu cineva la ~* = a se certa cu cineva. *Bun* (sau *rău*) *de ~,* se spune despre un om care vorbeşte mult sau despre un om pus pe ceartă. *Tacă-ţi clanţa!* = nu mai vorbi! taci! – Pl. *clanțe.*

clápă s.f. **1.** Fiecare dintre piesele mobile care alcătuiesc claviatura unui pian, a unei orgi etc. **2.** Fiecare dintre discurile unei maşini de scris sau de calculat care, prin apăsare, face să se imprime litera sau cifra însemnată pe el. **3.** Bucată de stofă care acoperă deschizătura unui buzunar. • *A trage cuiva clapa* = a înşela, a păcăli pe cineva. – Pl. *clape.*

clapétă s.f. Clapă de dimensiuni mai mici. – Pl. *clapete.*

clar,-ă adj. **1.** (Despre imagini vizuale) Care se distinge bine, desluşit. ▸ (Despre ape) Limpede. ▸ (Despre aer, cer) Senin. **2.** (De-spre sunete, voce) Care răsună distinct. **3.** (Despre gânduri, idei) Uşor de înţeles, evident, lămurit. – Pl. *clari,-e.*

clarificá vb.I tr. şi refl. A face să devină sau a deveni mai clar, a (se) lămuri. – Ind.pr. *clarífic.*

clarinét s.n. Instrument muzical de suflat, în formă de tub lărgit la un capăt, prevăzut cu găuri şi cu clape metalice. – Pl. *clarinete.*

clarinetíst,-ă s.m. şi f. Persoană care cântă la clarinet. – Pl. *clarinetişti,-ste.*

claritáte s.f. Însuşirea de a fi clar. – G.-D. *clarităţii,* neart. *clarităţi.*

clarobscúr s.n. Procedeu grafic şi pictural de distribuire a luminii şi a umbrei pentru a obţine efectul dorit. – Sil. *clar-ob-scur.*

clarvăzătór,-oáre adj. Care întrevede mersul evenimentelor, care intuieşte desfăşurarea lor. – Pl. *clarvăzători,-oare.*

clarviziúne s.f. Însuşirea de a pătrunde un fapt, un fenomen etc. şi de a prevedea desfăşurarea lui. – Sil. *-zi-u-.* G.-D. *clarviziunii,* neart. *clarviziuni.*

clasá vb.I. **1.** Tr. A grupa ceva într-o anumită ordine (pe clase, pe categorii). **2.** Refl. A ocupa un anumit loc într-un clasament. **3.** Tr. A dispune încetarea unui proces penal. – Ind.pr. *clasez.*

clasaménț s.n. Ordine în care sunt grupaţi participanţii la o competiţie potrivit rezulta-telor obţinute. – Pl. *clasamente.*

clásă s.f. **1.** Grup de obiecte, de fenomene sau de ființe cu însușiri comune. **2.** Unitate organizatorică în învățământ, formată din-tr-un număr de elevi de aceeași vârstă; sală în care au loc lecțiile cu un astfel de grup. **3.** (Biol.) Categorie sistematică inferioară încrengăturii și superioară ordinului. **4.** Ca-tegorie la vagoanele de tren după gradul de confort. – Pl. *clase.*

clásic,-ă adj. **1.** Care aparține clasicismului, care se referă la clasicism. **2.** (Despe o lucrare, o operă de artă) Care servește ca model de perfecțiune. **3.** (Despre scriitori, artiști; adesea substantivat) A cărui operă își păstrează valoarea de-a lungul timpului. **4.** Tipic, caracteristic. – Pl. *clasici,-ce.*

clasicísm s.n. **1.** Ansamblu de trăsături proprii marilor opere ale antichității greco-la-tine. **2.** Curent apărut în arta și literatura europeană în sec. 17, care tindea spre imitarea modelelor greco-latine.

clasificá vb.I. **1.** Tr. A repartiza pe clase. **2.** Tr. și refl. A (se) stabili pe un loc în urma susținerii unui examen, a participării la un concurs etc. – Ind. pr. *clasífic.*

clasificáre s.f. Acțiunea de a (se) clasifica și rezultatul ei; repartizarea sistematică pe clase sau într-o anumită ordine. – Pl. *clasificări.*

clasór s.n. Mapă, album etc. în care se păstrează acte sau documente clasate. – Pl. *clasoare.*

claustrá vb.I refl. și tr. (Livr.) A (se) închide într-o mănăstire sau (p.ext.) într-un loc retras, izolat. – Sil. *cla-us-tra.* Ind.pr. *claustrez.*

cláuză s.f. Prevedere cuprinsă într-un act juridic (contract, tratat). – Sil. *cla-u-.* Pl. *clauze.*

clavecín s.n. Vechi instrument muzical, asemănător pianului, cu coarde și cu clavia-tură. – Pl. *clavecine.*

claviatúră s.f. Totalitatea clapelor unui pian, ale unei mașini de scris etc. – Sil. *-vi-a-.* Pl. *claviaturi.*

clavículă s.f. Fiecare dintre cele două oase care se articulează cu sternul și cu omoplatul. – Pl. *clavicule.*

claxón s.n. Dispozitiv de semnalizare sonoră utilizat la autovehicule. – Pl. *claxoane.*

claxoná vb.I intr. A semnaliza cu claxonul. – Ind. pr. *claxonez.*

clăbúc s.m. **1.** Spumă pe care o face săpunul amestecat cu apă. **2.** Salivă spumoasă cu bășici pe care o fac mai ales caii din cauza oboselii. • *A face ~ci la gură* = a vorbi mult și cu furie. – Pl. *clăbuci.*

clădí vb.IV tr. **1.** A ridica, a construi o clădire. **2.** A așeza sistematic lucruri de același fel, unul peste altul. – Ind.pr. *clădesc,* pf.s. *clădii.*

clădíre s.f. Construcție cu una sau mai multe încăperi, care servește la adăpostirea oame-nilor, a animalelor, a materialelor etc. – Pl. *clădiri.*

clănțăní vb.IV intr. A-și ciocni dinții unul de altul în mod ritmic (de frig, de frică etc.). – Ind. pr. *clănțănesc,* pf.s. *clănțănii.*

clăpár s.m. Încălțăminte specială pentru schi, care se închide în față cu clape. – Pl. *clăpari.*

clăpăúg,-ă adj. (Despre urechi) Mare și aplecat în jos. – Pl. *clăpăugi,-ge.*

clătí vb.IV tr. A limpezi în apă curată un obiect spălat. – Ind.pr. *clătesc,* pf.s. *clătii.*

clătiná vb.I. **1.** Tr., intr. și refl. A (se) mișca ușor într-o parte și într-alta. **2.** Refl. A se împletici (de slăbiciune, din cauza beției etc.). ▸ (Fig.) A se găsi într-o situație nesigură, critică. – Ind.pr. *clátin.*

clătítă s.f. Plăcintă subțire, prăjită în gră-sime și umplută cu dulceață, brânză sau legume. – Pl. *clătite.*

clean s.m. Pește de apă dulce, cu corpul gros, acoperit cu solzi mari. – Monosilabic. Pl. *cleni.*

clei s.n. **1.** Substanță vâscoasă cu ajutorul căreia se lipesc anumite obiecte. **2.** Suc gros care se scurge din scoarța unor copaci și care se întărește în contact cu aerul. • *A fi ~* = a nu ști nimic (la un examen, la lecție). – Monosilabic. Pl. *cleiuri* „sorturi".

cleiós,-oásă adj. **1.** Care se lipește, vâscos. **2.** (Despe ouă) Fiert puțin, astfel ca gălbenușul să rămână moale. – Pl. *cleioși,-oase.*

cleménță s.f. (Livr.) Îndurare, iertare; indul-gență. – G.-D. *clemenței,* neart. *clemențe.*

clepsídră s.f. Vechi instrument pentru măsurarea timpului, după cantitatea de apă sau de nisip scursă printr-un orificiu dintr-un rezervor. – Sil. *-si-dră.* Pl. *clepsidre.*

cleptomaníe s.f. Impulsie patologică pentru furt, fără urmărirea unui profit. – G.-D. *cleptomaniei,* neart. *cleptomanii.*

cler s.n. Totalitatea preoților unui cult.

cléric s.m. Membru al clerului. – Pl. *clerici.*

cleștár s.n. (Poetic) Cristal (**2**).

cléște s.m. **1.** Unealtă formată din două brațe articulate între ele, care servește pentru a apuca, a smulge, a mânui piese etc. **2.** Nume dat picioarelor de dinainte ale racilor. • *A-i scoate cuiva vorba din gură cu ~le* = a depune mari insistențe pentru a face pe cineva să vorbească. *A prinde* (sau *a strânge*) *pe cineva ca într-un ~* = a prinde pe cineva la strâmtoare, a-l aduce în imposibi-litatea de a scăpa. – Pl. *clești.*

clevetí vb.IV tr. A bârfi. – Ind.pr. *clevetesc,* pf.s. *clevetii.*

clícă s.f. Grup de oameni legați prin interese mărunte și meschine. – Pl. *clici.*

cliént,-ă s.m. și f. **1.** Persoană care cumpără (regulat) de la un magazin, care consumă (în mod obișnuit) într-un local public, care frecventează un atelier etc.; mușteriu. **2.** Persoană considerată în raport cu avocatul său. **3.** (În antichitatea romană) Plebeu fără drepturi depline, dependent de un patrician și protejat de acesta. **4.** Cel care se află sub protecția cuiva. – Sil. *cli-ent.* Pl. *clienți,-te.*

clientelár,-ă adj. Referitor la client (**4**). *Re-lații clientelare.* – Sil. *cli-en-.* Pl. *clientelari,-e.*

clientélă s.f. Totalitatea clienților unui magazin, ai unui avocat etc. – Sil. *cli-en-.* Pl. *clientele.*

climactériu s.n. Încetarea fiziologică a funcției genitale și a tulburărilor care o însoțesc. – Sil. *-riu,* pr. *-riu.*

climát s.n. **1.** Climă. **2.** (Fig.) Ambianță, socială, morală etc.

climatéric,-ă adj. Referitor la climă. ▸ (De-spre stațiuni, localități etc.) Cu climă potrivită pentru odihnă și pentru tratamentul unor boli. – Pl. *climaterici,-ce.*

clímă s.f. Totalitatea fenomenelor meteo-rologice (temperatură, vânturi, precipitații etc.) caracteristice unei regiuni geografice; climat.

clin s.m. Bucată triunghiulară de pânză, de stofă, folosită ca piesă componentă a unui obiect de îmbrăcăminte. • *A nu avea nici în ~, nici în mânecă cu cineva* = a nu avea nimic comun cu cineva. – Pl. *clini* și n. *clinuri.*

clínchet s.n. Sunet produs de clopoței sau de ciocnirea paharelor. – Pl. *clinchete.*

clínic,-ă s.f., adj. **1.** S.f. Unitate spitalicească servind și pentru efectuarea învățământului practic de specialitate la patul bolnavului. **2.** Adj. Care se referă la o clinică (**1**), care se efectuează într-o clinică. – Pl. *clinici,-ce.*

clintí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) mișca puțin din loc. **2.** Tr. (Fig.) A determina pe cineva să renunțe la convingerile sau hotărârile sale. – Ind.pr. *clintesc,* pf.s. *clintii.*

clip s.n. Videoclip. – Pl. *clipuri.*

clípă s.f. Interval de timp foarte scurt; clipită. – Pl. *clipe.*

clipí vb.IV intr. **1.** A apropia și a depărta, în mod reflex și repetat, pleoapele una de alta. **2.** (Fig.; despre o sursă de lumină) A pâlpâi. • *Cât ai ~ din ochi* = numaidecât, foarte repede; într-o clipă. – Ind.pr. *clipesc,* pf.s. *clipii.*

clipít s.f. Clipă. – Pl. *clipite.*

clipocí vb.IV intr. (Despre apă) A produce un zgomot ușor. – Ind.pr.pers.3 *clipocește.*

clips s.n. Podoabă (în special cercei) care se prinde cu un fel de clapă sau cu un ac cu arc. – Pl. *clipsuri.*

clíring s.n. Sistem de decontare între state prin intermediul băncilor, prin compensarea reciprocă a cererilor și a obligațiilor de plată. – Scris și *clearing*.

clísă s.f. **1.** Pământ argilos. **2.** (Reg.) Slănină. – Pl. *clise.*

clísmă s.f. Introducere pe cale rectală a unei cantități de lichid pentru evacuarea materiilor fecale. – Pl. *clisme.*

clistír s.n. Irigator. – Pl. *clistire.*

clișéu s.n. **1.** Imagine fotografică negativă după care se execută fotografiile; placă sau film fotografic developat. **2.** (Fig.) Frază banală, stereotipă, repetată prea des. – Pl. *clișee,* sil. *-șe-e,* scris nu *-șeie.*

cloácă s.f. **1.** Canal subteran în care se varsă apa menajeră dintr-un oraș. **2.** (Fig.) Loc rău famat, mediu imoral. – Sil. *cloa-că.* Pl. *cloace.*

cloánță s.f. (Pop.) Babă rea, arțăgoasă. – Pl. *cloanțe.*

clocí vb.IV. **1.** Tr. (Despre păsări) A sta pe ouă pentru a le încălzi și a scoate pui. **2.** Tr. (Peior.) A pune la cale. **3.** Intr. (Fig.) A lenevi. **4.** Refl. (Despre lichide) A prinde miros urât. – Ind.pr. *clocesc,* pf.s. *clocii*.

clocitoáre s.f. Aparat pentru clocitul artificial al ouălor sau al icrelor. – Pl. *clocitori.*

clócot s.n. **1.** Mișcare zgomotoasă pe care o face un lichid când fierbe. **2.** Agitație zgomotoasă a apei mării, a unui râu etc. **3.** (Fig.) Zbucium, agitație, frământare. – Pl. *clocote.*

clocotí vb.IV intr. **1.** (Despre lichide) A fierbe în clocot. **2.** (Despre ape, râuri) A se mișca agitat, cu zgomot. **3.** (Fig.; despre sentimente, pasiuni) A ajunge la un grad mare de intensitate; (despre oameni) a fi gata să se dezlănțuie. **4.** (Fig.) A răsuna cu putere, a vui. – Ind.pr. *clocotesc,* pf.s. *clocotii.*

cloncáni vb.IV intr. (Despre cloșcă) A scoate sunete caracteristice. – Ind.pr. pers.3 *cloncănește.*

clópot s.n. Obiect din metal (mai ales din bronz), prevăzut cu o limbă care, lovindu-se de pereți, produce sunete. ▸ Sunet de clopot. • *A trage ~ele* = a divulga un secret. – Pl. *clopote.*

clopotár s.m. Persoană care trage clopotele la biserică. – Pl. *clopotari.*

clopótniță s.f. Turn de biserică sau construcție izolată în care sunt instalate clopotele. – Pl. *clopotnițe.*

clopoțél s.m. **1.** Clopot mic. **2.** (La pl.) Nume dat unor plante erbacee cu flori mari albastre, albe sau roz, în formă de clopot; campanulă. – Pl. *clopoței.*

clor s.n. Gaz galben-verzui, cu miros înecăcios, foarte toxic, folosit ca dezinfectant și decolorant.

clorofílă s.f. Pigmentul de culoare verde al plantelor care, sub acțiunea razelor soarelui, absoarbe din aer bioxidul de carbon necesar plantei. – G.-D. *clorofilei,* neart. *clorofile.*

clorofiliánă adj. *Asimilație ~* = proces prin care plantele verzi sintetizează substanțele organice din bioxidul de carbon și din apă; fotosinteză. – Sil. *-li-a-*. Pl. *clorofiliene.*

clorofórm s.n. Lichid incolor, volatil, cu miros puternic, întrebuințat în medicină.

clorúră s.f. Combinație a clorului cu unele elemente chimice sau cu substanțe organice. ▹ *~ de sodiu* = sare de bucătărie. – Pl. *cloruri.*

closét s.n. Instalație igienică servind la satisfacerea nevoilor fiziologice de evacuare; toaletă. – Pl. *closete.*

cloș s.n. Croială (la îmbrăcămintea pentru femei) în formă de clopot, cu falduri sau evazată. – Pl. *cloșuri.*

clóșcă s.f. Găină (sau altă pasăre) care clocește sau care a scos pui de curând. • *A fura oul de sub ~* (sau *cloșca de pe ouă*), se spune despre un hoț foarte abil. *A ședea ca o ~* = a sta nemișcat, în inactivitate. – Pl. *cloști.*

clovn s.m. Artist de circ care creează tipuri excentrice, de factură comică grotescă. – Pl. *clovni.*

club s.n. **1.** Cerc ai cărui membri se întâlnesc pentru a-și petrece timpul liber citind, jucând (șah, biliard) etc.; localul acestui cerc. **2.** Societate sportivă sau turistică. – Pl. *cluburi.*

cneaz s.m. Conducător al unui cnezat. – Monosilabic. Pl. *cneji.*

cnezát s.n. (În evul mediu) Organizare politică de tip statal, condusă de un cneaz; teritoriu stăpânit de un cneaz. – Pl. *cnezate.*

cnócaut s.n. Situație a boxerului care, în urma unei lovituri, cade la podea și, nemaipu-tându-se ridica timp de 10 secunde, este declarat învins. – Sil. *cnoc-aut.* Pl. *cnocauturi.* Forma recomandată **knóckout**.

coabitá vb.I intr. A conviețui. – Sil. *co-a-.* Ind. pr. *coabitez.*

coácăz s.m. Arbust fructifer ramificat de la bază, cu flori galbene-verzui. – Pl. *coacăzi.*

coácăză s.f. Fructul comestibil al coacăzului, în formă de boabe mici roșii, cu gust acrișor, dispuse în ciorchine. – Pl. *coacăze.*

coáce vb.III. **1.** Tr. A supune un aliment la acțiunea căldurii, în cuptor, pentru a-l face bun de mâncat. ▸ (Fig.) A unelti împotriva cuiva. **2.** Refl. (Despre plante, fructe) A ajunge la maturitate. **3.** Intr. (Despre bube, inflamații) A face puroi. • *A-i ~ cuiva turta* sau *a i-o ~* = a-i pune cuiva gând rău, a-i întinde o cursă. – Ind.pr. *coc,* pf.s. *copsei*; ger. *cocând*; part. *copt.*

coádă s.f. **1.** Porțiunea terminală a corpului animalelor, reprezentând o prelungire a coloanei vertebrale. ▸ Partea terminală a corpului la pești, la șerpi etc. ▸ Smocul de pene de la partea posterioară a păsărilor. **2.** Părul lung, împletit, al femeilor; coșiță. **3.** Partea care leagă frunza, floarea, fructul de tulpină sau de creangă. **4.** Prelungirea luminoasă a cometelor. **5.** Mânerul unor obiecte sau instrumente. **6.** *Coada ochiului* = unghiul extern al ochiului. **7.** Șir de oameni care așteaptă să le vină rândul la un ghișeu, la un magazin etc. **8.** *Coada-șoricelului* = plantă erbacee cu flori albe, folosite în medicină. • *A călca pe cineva pe ~* = a jigni, a supăra pe cineva. *A se ține ~ după cineva* = a fi nedespărțit de cineva, a umbla mereu în apropierea cuiva. *A se uita la cineva cu coada ochiului* = a arunca cuiva o privire piezișă, pe furiș. *A-și face coada colac* = a se sustrage de la ceva. *A-și vârî coada în ceva* = a se amesteca în chestiuni care nu-l privesc. *Cu coada între picioare* = rușinat, umilit. *Și-a vârât dracul coada,* se spune când se ivesc neînțelegeri într-o problemă. – Pl. *cozi.*

coafá vb.I tr. și refl. A(-și) ondula părul (la coafor). – Sil. *coa-.* Ind.pr. *coafez.*

coaféză s.f. Femeie care are meseria de a coafa. – Sil. *coa-.* Pl. *coafeze.*

coafór s.m., s.n. **1.** S.m. Bărbat care are meseria de a coafa. **2.** S.n. Local în care se coafează. – Sil. *coa-.* Pl.m. *coafori,* n. *coa-foruri.*

coafúră s.f. Felul de aranjare sau de ondulare a părului unei femei. – Sil. *coa-.* Pl. *coafuri.*

coagulá vb.I refl. (Despre lichide) A se întări, a se închega. – Sil. *co-a-.* Ind.pr. pers.3 *coagulează.*

coagulánt,-ă adj., s.m. (Substanță) care are proprietatea de a coagula. – Sil. *co-a-.* Pl. *coagulanți,-te.*

coájă s.f. **1.** Țesutul extern al rădăcinilor, tulpinilor și ramurilor unei plante; scoarță. ▸ Învelișul exterior al fructelor, al semințelor etc. **2.** Învelișul tare și calcaros al oului. **3.** Crusta unei răni care începe să se cicatri-zeze. – Pl. *coji.*

coálă s.f. Foaie dreptunghiulară de hârtie, de carton. – Pl. *coli.*

coalíție s.f. Alianță între state, partide, grupări politice sau persoane. – Sil. *co-a-li-ți-e.* G.-D. *coaliției.* Pl. *coaliții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

coalizá vb.I refl. A se uni, a se alia în vederea unei acțiuni comune. – Sil. *co-a-.* Ind.pr. *coalizez.*

coámă s.f. **1.** Păr lung și stufos crescut pe partea superioară a gâtului unor animale. **2.** Culme (de deal sau de munte). **3.** Linia de întâlnire a două versante de acoperiș. – Pl. *coame.*

coánă s.f. (Fam.) Cucoană. – G.-D. *coanei.*

coápsă s.f. (La oameni) Partea piciorului cuprinsă între șold și genunchi; (la animale) partea superioară a picioarelor dinapoi între crupă și gambă. – Pl. *coapse.*

coárdă s.f. **1.** Fir elastic la anumite instru-mente muzicale, care, prin vibrare, produce sunete; strună. **2.** *Coarde vocale* = formații simetrice din interiorul laringelui cu rol important în emiterea sunetelor. **3.** Segment de dreaptă care unește două puncte ale unei curbe. **4.** Frânghie folosită în gimnastica artistică sau în jocurile de copii. **5.** Ramură a butucului viței de vie. **6.** (La pl.) Cele trei rânduri de frânghii întinse pe laturile ringului de box pentru a împiedica pe boxeri să iasă sau să cadă de pe ring. • *A atinge pe cineva la coarda sensibilă* = a se adresa cuiva punând accentul pe un fapt la care acesta este foarte sensibil. *A întinde prea tare coarda* sau *a întinde coarda până se rupe* = a exagera într-o acțiune sau într-o discuție potrivnică cuiva, a împinge lucrurile prea departe. – Pl. *coarde* și *corzi* (**6**).

coárnă s.f. **1.** Fructul comestibil al cornului[1], de culoare roșie, cu gust acrișor. **2.** Soi de viță de vie, care produce struguri cu boaba lunguiață, neagră sau galbenă-verzuie. – Pl. *coarne.*

coásă s.f. **1.** Unealtă pentru cosit, formată dintr-o lamă de oțel cu vârful curbat, fixată pe o coadă lungă. **2.** Acțiunea de a cosi; timpul când se coseşte. – Pl. *coase.*

coáse vb.III tr. A îmbina două piese ale unei haine, a fixa un nasture etc., trecând prin ele un fir de ață cu ajutorul unui ac. – Ind.pr. *cos,* pf.s. *cusui*; ger. *cosând*; part. *cusut.*

coástă s.f. **1.** Fiecare dintre oasele care leagă coloana vertebrală de stern. **2.** Povârniș, pantă. **3.** Mal, țărm (al unei ape mai mari). • *A avea pe cineva în coaste* = a se simți stingherit de prezența cuiva. *A pune cuiva sula în coaste* = a sili, a obliga pe cineva să facă un lucru neplăcut și greu. – Pl. *coaste.*

coautór,-oáre s.m. și f. **1.** Persoană care a elaborat o lucrare literară, științifică etc. împreună cu altcineva. **2.** Persoană care a săvârșit o infracțiune împreună cu alta sau cu altele. – Sil. *co-a-u-.* Pl. *coautori,-oare.*

coaxiál,-ă adj. (Despre figuri sau corpuri) Care are o axă comună cu altă figură sau cu alt corp. – Sil. *co-a-xi-al.* Pl. *coaxiali,-e.*

cobái s.m. Mamifer rozător, folosit în medicină pentru experiențe de laborator. ▸ (Fig.) Subiect al unei experiențe. – Pl. *cobai.*

cobált s.n. Metal dur, alb-argintiu, folosit în tehnică și în industrie. – Acc. și *cóbalt.*

cóbe s.f. **1.** Boală a găinilor și a gâștelor care se manifestă prin apariția unei excrescențe sub limbă. **2.** (P. ext.) Ființă sau lucru care prevestește o nenorocire. – Pl. *cobe.*

cobí vb.IV intr. și tr. A prezice ceva rău. – Ind.pr. *cobesc,* pf.s. *cobii.*

cóbiliță s.f. Bucată de lemn curbată cu care se poartă pe umăr găleți de apă, coșuri etc. – Pl. *cobilițe.*

coból s.n. (Inform.) Limbaj utilizat în pro-gramarea automată.

coborâș s.n. Drum în pantă, povârniș. – Pl. *coborâșuri.*

coborâtór,-oáre adj. Care coboară. ▸ Încli-nat. – Pl. *coborâtori,-oare.*

coborî vb.IV. **1.** Intr. și refl. A se da jos dintr-un loc ridicat sau dintr-un vehicul; a (se) lăsa în jos. **2.** Intr. (Despre corpuri cerești) A se apropia de asfințit. ▸ (Despre temperatură) A scădea (indicând răcirea timpului, dispariția febrei etc.). • *A ~ tonul* (sau *vocea*) = a vorbi mai blând, cu glas scăzut. *A ~ ochii* (sau *privirea*) = a privi în jos. – Ind.pr. *cobór.*

cóbră s.f. Șarpe veninos din Africa și Asia, cu pete negre pe gât, semănând cu niște ochelari; șarpe cu ochelari. – Sil. *co-bră.* Pl. *cobre.*

cobzár s.m. Persoană care cântă din cobză. – Pl. *cobzari.*

cóbză s.f. Instrument muzical cu coarde, având cutia de rezonanță foarte bombată și care emite

sunete prin ciupire. • *A-i face cuiva pântecele ~* = a bate tare pe cineva. – Pl. *cobze.*

coc1 s.m. Bacterie sferică, izolată sau grupată cu altele, în formă de lanț sau de ciorchine. – Pl. *coci.*

coc2 s.n. Pieptănătură femeiască cu părul răsucit sau împletit și strâns la ceafă. – Pl. *cocuri.*

cóca s.m.invar. Arbust exotic din ale cărui frunze se extrage cocaina.

cóca-cóla s.f.invar. Băutură răcoritoare preparată din zahăr caramel și substanțe vegetale extrase din frunzele de coca și din semințele de cola.

cocaínă s.f. Substanță extrasă din frunzele de coca și utilizată ca anestezic și ca stupe-fiant. – G.-D. *cocainei.*

cocainomán,-ă s.m. și f. Persoană care folosește cocaina ca stupefiant. – Pl. *cocainomani,-e.*

cocárdă s.f. Insignă (de obicei în culorile naționale) pe care o poartă militarii sau civilii în anumite ocazii. – Pl. *cocarde.*

cócă s.f. Aluat. • *A se face ~* = a se îmbăta foarte tare.

cóccis s.n. Os mic triunghiular la extremitatea de jos a coloanei vertebrale; (pop.) noadă. – Sil. *coc-cis.* Pl. *coccisuri.*

coceán s.m. **1.** Tulpină de porumb. **2.** Știulete de porumb de pe care s-au desfăcut boabele. **3.** Mijlocul tare al anumitor fructe sau legume. – Pl. *coceni.*

cochét,-ă adj. (Mai ales despre femei) Care caută să placă printr-o îmbăcăminte îngrijită, prin purtări alese. – Pl. *cocheți,-te.*

cochetá vb.I intr. A căuta să placă (mai ales unei persoane de sex opus) printr-o comportare atrăgătoare, seducătoare. ▸ A schimba cu cineva vorbe curtenitoare. – Ind.pr. *cochetez.*

cochílie s.f. Înveliș protector, calcaros al unor moluște. – Sil. *-li-e.* G.-D. *cochiliei.* Pl. *cochilii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

cocioábă s.f. Casă mică, sărăcăcioasă, dărăpănată. – Pl. *cocioabe.*

cócktail s.n. v. **cocteil**.

cocláuri s.n.pl. Locuri pustii, neumblate. • *A umbla pe ~* = a umbla haimana, fără rost. – Sil. *co-cla-uri.*

cocleálă s.f. Substanță verde, toxică, care se formează pe suprafața obiectelor de cupru sau de alamă sub influența umezelii. – Sil. *co-clea-.* Pl. *cocleli.*

coclí vb.IV refl. **1.** (Despre obiecte de aramă) A se acoperi cu cocleală. **2.** (Despre alimente) A căpăta gust de cocleală. – Sil. *co-cli.* Ind.pr.pers.3 *coclește.*

cocoáșă s.f. **1.** Proeminență naturală pe spinarea unor animale (ex. cămila). **2.** Pro-eminență dorsală la om în urma devierii coloanei vertebrale; gheb. – Pl. *cocoașe.*

cocolóș s.n. **1.** Bucată sferică dintr-un material; boț. **2.** Bulgăre mic de făină, de mălai sau de griș care rămâne nefiert într-o mâncare. – Pl. *cocoloașe.*

cocoloși vb.IV tr. **1.** A ascunde, a mușama-liza. **2.** A răsfăța un copil. – Ind.pr. *cocolosesc,* pf.s. *cocolosii*; cj.pers.3 *să cocolosească.*

cocór s.m. Pasăre migratoare cu ciocul lung și drept, cu gâtul și picioarele lungi, cu penele de culoare cenușie. – Pl. *cocori.*

cócos s.m. *Nucă de ~* = fructul cocotierului, care conține un suc lăptos comestibil. *Ulei de ~* = substanță grasă, obținută din nuca de cocos și folosită la fabricarea săpunurilor fine.

cocostârc s.m. (Zool.) Barză. – Sil. *-co-stârc.* – Pl. *cocostârci.*

cocóș s.m., s.n. **1.** S.m. Masculul găinii, având pe cap o creastă dezvoltată, cu penele cozii lungi și arcuite. **2.** S.m. Denumire dată categoriei boxerilor care au greutatea între 51 și 54 kg. **3.** S.n. Ciocănel care lovește percutorul la armele de vânătoare. • *Basmul* (sau *povestea*) *cu ~ul roșu* = poveste, întâmplare fără sfârșit sau neadevărată. – Nu *cucoș.* Pl.m. *cocoși*, n. *cocoașe.*

cocótă s.f. Femeie de moravuri ușoare. – Pl. *cocote.*

cocotiér s.m. Palmier ale cărui fructe sunt nucile de cocos. – Sil. *-ti-er.* Pl. *cocotieri.*

cocoțá vb.I tr. și refl. A (se) urca pe ceva, a (se) așeza pe un loc mai înalt. ▸ (Fig.) A (se) ridica într-un post sau la o situație pe care nu o merită. – Ind.pr. pers.1 *cocóț,* pers.3 *cocoáță.*

cocs s.n. Produs solid rezultat din distilarea la temperaturi înalte a cărbunilor sau a unor produse petroliere, întrebuințat drept combustibil, în industrie etc. – Pl. *cocsuri* „sorturi".

cocsagáz s.m. Plantă erbacee exotică a cărei rădăcină conține un latex folosit la fabricarea cauciucului. – Pl. *cocsagâzi.*

cocsificá vb.I tr. A transforma cărbunele de pământ sau resturile de petrol în cocs. – Ind. pr. *cocsífic.*

cócteil s.n. **1.** Băutură preparată dintr-un amestec de diferite băuturi alcoolice. **2.** Re-cepție cu puțini participanți. – Sil. *coc-teil.* Pl. *cocteiluri.* Forma recomandată **cócktail**.

cod1 s.m. Pește marin cu trei înotătoare dorsale, din ficatul căruia se extrage untura de pește.

cod2 s.n. **1.** Ansamblul unor reguli de conduită. **2.** Culegere de legi dintr-o anumită ramură a dreptului (ex. cod civil). **3.** Sistem de semnale sau de semne convenționale pentru transmiterea unor mesaje. ▹ ~ *poștal* = număr care se scrie în dreptul numelui localității pe trimiterile poștale. ~ *numeric personal* = serie de cifre cu o anumită semnificație, utilizate în evidența populației (scris abr. *CNP*). ▸ (Cib.) Sistem de simboluri care reprezintă informația. – Pl. *coduri.*

codá vb.I tr. A efectua codajul unui mesaj. – Ind. pr. *codez.*

codáj s.n. Transformare a unui mesaj într-un șir de semne convenționale cuprinse într-un cod[2] (**3**). – Pl. *codaje.*

codánă s.f. Fetișcană. – Pl. *codane.*

codáș,-ă s.m. și f., adj. (Persoană) care rămâne în urma altora cu munca, cu învățătura etc. – Pl. *codași,-e.*

códex s.n. Codice. – Pl. *codexuri.*

codí vb.IV refl. (Fam.) A ezita, a șovăi. – Ind.pr. *codesc,* pf.s. *codii.*

códice s.n. Culegere de texte vechi, în manuscris; codex. – Pl. *codice.*

codicíl s.n. Act prin care se modifică conținutul inițial al unui testament. – Pl. *codicile*, nu *codiciluri.*

codificáre s.f. Transpunere a unui mesaj, a unei informații etc. din limbajul natural într-un limbaj artificial, cu ajutorul unui cod[2] (**3**). – Pl. *codificări.*

codiríște s.f. Coadă de bici. – Pl. *codiriști.*

codobátură s.f. Pasăre călătoare mică, cenușie, cu coada lungă pe care o mișcă întruna. – Pl. *codobaturi.*

códru s.m. **1.** Pădure mare. **2.** Bucată mare de pâine sau de mămăligă. – Sil. *co-dru.* Pl. *codri,* art. *-drii.*

coechipiér,-ă s.m. și f. Membru al unei echipe (sportive) considerat în raport cu ceilalți membri. – Sil. *-pi-er.* Pl. *coechipieri,-e.*

coeficiént s.m. **1.** (Mat.) Număr care multiplică o mărime variabilă. **2.** Mărime care indică o anumită proprietate a unui material, a unei substanțe etc., cu valoare constantă pentru anumite condiții date. **3.** Raport dintre valorile a două mărimi, care caracterizează o operație sau un proces. – Sil. *-ci-ent.* Pl. *coeficienți.*

coercitív,-ă adj. Care constrânge. – Pl. *coercitivi,-e.*

coerént,-ă adj. Constituit din elemente strâns legate între ele. – Pl. *coerenți,-te.*

coerénță s.f. Însușirea de a fi coerent. – G.-D. *coerenței,* neart. *coerențe.*

coexistá vb.I intr. A exista împreună sau simultan cu cineva sau cu ceva. – Ind.pr. *coexíst.*

coexisténță s.f. Existență simultană a mai multor lucruri, fenomene etc. – Pl. *coexistențe.*

coeziúne s.f. **1.** (Fiz.) Forță care menține în contact părțile unui corp datorită atracției care

se exercită între moleculele acelui corp. **2.** (Fig.) Legătură internă strânsă. – Sil. *-zi-u-*. Pl. *coeziuni.*

cófă s.f. Vas din doage cu o toartă, în care se ține apă; doniță. – Pl. *cofe.*

cofeínă s.f. v. **cafeină**.

cofetár s.m. Persoană care face sau care vinde produse de cofetărie. – Pl. *cofetari.*

cofetăríe s.f. Local în care se vând și se consumă prăjituri, dulciuri. – G.-D. *cofetăriei.* Pl. *cofetării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

cofráj s.n. Tipar de lemn sau de metal în care se toarnă betonul pentru a lua, după întărire, forma dorită. – Sil. *co-fraj.* Pl. *cofraje.* Par. *gofraj.*

cogeámite adj.invar. (Fam.) Coșcogeamite.

cognitív,-ă adj. (Filoz.) Care se referă la cunoaștere. – Pl. *cognitivi,-e.*

cognoscíbil,-ă adj. Care poate fi cunoscut. – Pl. *cognoscibili,-e.*

cognoscibilitáte s.f. Însușirea de a putea fi cunoscut. – G.-D. *cognoscibilității.*

cohórtă s.f. **1.** Unitate de pedestrași în armata romană. **2.** (Fig.) Grup mare de oameni; ceată. – Pl. *cohorte.*

coif s.n. Acoperământ de metal pentru protecția capului, purtat în vechime de ostași. – Monosilabic. Pl. *coifuri.*

coincíde vb.III intr. **1.** (Despre evenimente) A se petrece simultan sau în același loc; a se suprapune. **2.** A fi la fel cu ceva, a se potrivi. – Sil. *co-in-*. Ind. pr.pers.3 *coincíde*; ger. *coincizând*; part. *coincis.*

coincidénță s.f. Faptul de a coincide. – Sil. *co-in-*. Pl. *coincidențe.*

cointeresá vb.I tr. A face ca cineva să fie interesat într-o acțiune comună, împreună cu alții. – Sil. *co-in-*. Ind.pr. *cointeresez.*

coiót s.m. Specie de șacal din America de Nord. – Sil. *co-iot*. Pl. *coioți.*

cojí vb.IV. **1.** Tr. A curăța de coajă (fructe, legume etc.). **2.** Refl. (Despre pielea cicatrizată, arsă de soare etc.) A se descuama. – Ind.pr. *cojesc,* pf.s. *cojii*; cj.pers.3 *să cojească.*

cojóc s.n. Haină din piele de oaie (cu mițe cu tot), care se poartă ca palton. • *A scutura cuiva ~ul* sau *a-i face cuiva pielea* ~ = a bate zdravăn pe cineva. *A-și teme* (sau *a-și păzi*) *~ul* = a se feri (din prudență, de frică), a fi precaut. – Pl. *cojoace.*

cojocár s.m. Persoană care face sau care vinde cojoace, căciuli etc. – Pl. *cojocari.*

col s.n. Partea mai îngustă a unui organ sau a unui os. – Pl. *coluri.*

cóla s.m.invar. Arbore exotic, înalt, cu fructe de forma unei nuci.

colaborá vb.I intr. **1.** A participa la realizarea în comun a unei acțiuni, a unei lucrări etc. **2.** A publica studii, articole într-o revistă. – Ind.pr. *colaborez.*

colaboratór,-oáre s.m. și f. Persoană care colaborează la o acțiune, la o lucrare, la o revistă etc. – Pl. *colaboratori,-oare.*

colaboraționíst,-ă s.m. și f. Persoană care colaborează cu inamicul în condițiile ocupării țării sale de către acesta. – Sil. *-ți-o-*. Pl. *colaboraționiști,-ste.*

colác s.m. **1.** Pâine (în formă de cerc), împletită din două sau din trei suluri de cocă. **2.** Obiect de metal, de cauciuc, de sârmă etc. având formă rotundă. **3.** Împrejmuire de piatră sau de lemn în jurul unei fântâni. • *A-i mânca cuiva ~ul* = a vedea mort pe cineva. *A primi pe cineva cu ~ci calzi* = a-i face cuiva o primire bună. – Pl. *colaci.*

colagén s.n. Substanță proteică din țesutul conjunctiv, cartilaginos și osos, care, prin fierbere, se transformă în gelatină.

coláj s.n. Procedeu în arta modernă care constă în compunerea unui tablou prin lipirea laolaltă a unor elemente eterogene, în vederea obținerii unui efect de ansamblu. – Pl. *colaje.*

colán s.n. Salbă, șirag de pietre prețioase, purtat ca podoabă. – Pl. *colane.*

coláps s.n. Insuficiență circulatorie, caracterizată prin scăderea bruscă a forțelor organismului. ▸ (P. ext.) Prăbușire economică, socială etc. – Pl. *colapsuri.*

colaterál,-ă adj. Lăturalnic; secundar. – Pl. *colaterali,-e.*

colaționá vb.I tr. A confrunta copia unui text cu originalul. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *cola-ționez.*

colb s.n. (Reg.) Praf (**1**). – Pl. *colburi.*

coleá adv. (Pop.) **1.** (Pe) aici, (pe) aproape. **2.** Într-adevăr, în toată puterea cuvântului. **3.** Atunci, în timpul când... • *Când ~,* se spune într-o relatare, într-o istorisire când urmează ceva neașteptat, important. *Ici (și) ~* = pe alocuri. – Acc. și *cólea.*

colecíst s.n. Veziculă biliară, v. *veziculă* (**2**). – Pl. *colecisturi.*

colecistítă s.f. Inflamație a veziculei biliare. – Nu *colicistită.* Pl. *colecistite.*

colectá vb.I tr. **1.** A aduna materiale, bani etc. cu un anumit scop. **2.** (Despre un abces, o rană) A face puroi. – Ind.pr. *colectez.* Par. *conecta.*

colécтă s.f. Adunare de bani sau de obiecte prin contribuție benevolă, în vederea unui act de caritate. – Pl. *colecte.*

colectív,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care se realizează prin participarea mai multor persoane. **2.** Adj. Care se referă la ideea de grup, de colectivitate. ▹ *Numeral ~* = numeral cardinal care exprimă însoțirea. **3.** S.n. Grup de persoane unite într-o acțiune sau într-o manifestare comună. – Pl. *colectivi,-e.*

colectivitáte s.f. Grup de oameni care trăiesc și muncesc în comun; comunitate umană. – Pl. *colectivități.*

colectór,-oáre adj., s.n. (Recipient, conductă) pentru colectarea materialelor fluide. – Pl. *colectori,-oare.* Par. *corector.*

colécție s.f. Serie de obiecte de același fel, adunate și aranjate sistematic. ▸ Culegere de opere literare, științifice etc., inițiată și publicată de către o editură. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *colecției.* Pl. *colecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

colecționá vb.I tr. A aduna obiecte de același fel pentru a alcătui o colecție. – Sil. *-ți-o-.* Ind. pr. *colecționez.*

colecționár,-ă s.m. și f. Persoană care colecționează; posesor al unei colecții. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *colecționari,-e.*

coledóc s.n. (Anat.) Canal prin care se varsă bila în duoden. – Pl. *coledocuri.*

colég,-ă s.m. și f. Persoană care muncește sau învață împreună cu altele, considerată în raport cu acestea. – Pl. *colegi,-ge.*

colegiál,-ă adj. Referitor la relațiile dintre colegi, care denotă colegialitate. – Sil. *-gi-al.* Pl. *colegiali,-e.*

colegialitáte s.f. Atitudine, sentiment de (bun) coleg. – Sil. *-gi-a-.* G.-D. *colegialității,* neart. *colegialități.*

colégiu s.n. **1.** Grup de persoane care formează organul de conducere al unei instituții, al unui periodic etc. **2.** Organizație de liber-profesioniști (ex. colegiul medicilor). **3.** Instituție de învățământ mediu sau superior. – Sil. *-giu,* pr. *-gĭu.* Pl. *colegii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

coleoptére s.n.pl. Ordin de insecte cu o pereche de aripi tari, care acoperă o a doua pereche de aripi, membranoase (ex. cărăbușul). – Sil. *-le-op-te-.*

colériс,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care are dese izbucniri de mânie. – Pl. *colerici,-ce.*

colesteról s.m. Substanță organică prezentă într-o serie de grăsimi ale țesutului, care, în condiții patologice, se depozitează în pereții arterelor sau sub formă de calculi biliari. – Sil. *-les-te-.*

colét s.n. Pachet expediat prin poștă. – Pl. *colete.*

coletăríe s.f. Serviciu pentru expedierea coletelor, mai ales cu trenul. – G.-D. *coletăriei.* Pl. *coletării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

colíbă s.f. **1.** Casă mică și sărăcăcioasă. **2.** Adăpost provizoriu pentru păstori, paznici de câmp etc. – Pl. *colibe.*

colibrí s.m. Nume dat unor specii de păsări foarte mici din America tropicală. – Acc. nu *colíbri*. Sil. *-li-bri.*

cólică s.f. Durere abdominală violentă. – Pl. *colici.*

coliér s.n. Șirag, salbă de mărgele sau de pietre scumpe. – Sil. *-li-er.* Pl. *coliere.*

colilíe s.f. Plantă erbacee cu numeroși peri albi în vârful semințelor. • *Alb-colilie,* se spune despre oamenii cu părul complet alb. – G.-D. *coliliei.* Pl. *colilii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

colína s.f. Formă de relief, de obicei, prelungă, mai mică decât dealul; colnic. – Pl. *coline.*

colínd s.n. **1.** Faptul de a colinda. **2.** Co-lindă. – Pl. *colinde.*

colindá vb.I intr. **1.** A umbla de la o casă la alta, cântând colinde în seara de Crăciun. **2.** A cutreiera, a umbla din loc în loc. – Ind.pr. *colínd.*

colíndă s.f. Cântec tradițional cântat de colindători în seara de Crăciun. – Pl. *colinde.*

colindătór,-oáre s.m. și f. Persoană care colindă, care umblă cu colindul. – Pl. *colin-dători,-oare.*

colír s.n. Medicament lichid folosit în afecțiuni ușoare ale ochilor.

colítă s.f. Inflamație a colonului. – Pl. *colite.*

colívă s.f. Preparat din grâu fiert, zahăr și nuci pisate, care se împarte ca pomană la înmormântări și la parastase. – Pl. *colive.*

colivíe s.f. Cușcă mică în care se țin închise păsările cântătoare sau decorative. – G.-D. *coliviei.* Pl. *colivii,* art. *-viile,* sil. *-vi-i-.*

coliziúne s.f. Ciocnire violentă între două corpuri. – Sil. *-zi-u-.* Pl. *coliziuni.*

colmatáre s.f. **1.** Astupare a porilor unui material prin pătrunderea în masa lui a unei substanțe. **2.** Depunere de aluviuni în bazinul unei ape. – Pl. *colmatări.*

colníc s.n. **1.** Colină. **2.** Drum îngust peste un deal sau prin pădure. – Pl. *colnice.*

cólo adv. (Pop.) Acolo. • *Când ~* = (exprimând o surprindere) de fapt, în realitate. *De ~* (*până*) *~* = dintr-un loc în altul.

coloáná s.f. **1.** Stâlp cilindric servind ca element de susținere a unei părți dintr-un edificiu. **2.** *~ vertebrală* = totalitatea ver-tebrelor care formează baza scheletului. **3.** Șir de cifre așezate unele sub altele. ▸ Rubrică într-un registru, într-un formular etc. **4.** Fiecare dintre secțiunile verticale ale unei pagini de ziar, de revistă etc. **5.** Șir de oameni sau de vehicule (în mers). **6.** (Cinem.) *~ sonoră* = ansamblul de sunete (cuvinte, muzică) ce însoțesc imaginile unui film. – Pl. *coloane.*

colocatár,-ă s.m. și f. Persoană care locuiește în același spațiu locativ cu persoane străine de familia sa. – Pl. *colocatari,-e.*

colócviu s.n. **1.** Discuție (între oameni de știință) în jurul unei probleme date.**2.** Formă de control periodic al cunoștințelor studenților, constând din discuții, lucrări practice etc. – Sil. *-viu, pr. -vĭu.* Pl. *colocvii,* art. *-viile,* sil. *-vi-i-.*

colofón s.n. Notă, însemnare finală a unei cărți, care reproduce sau completează cele spuse în titlu. – Pl. *colofoane.*

cologarítm s.m. Logaritmul inversului unui număr dat. – Pl. *cologaritmi.*

colón s.n. Porțiune finală a intestinului gros. – Pl. *colonuri.*

colonádă s.f. Șir de coloane formând un ansamblu arhitectonic. – Pl. *colonade.*

colonél s.m. Grad de ofițer superior care comandă de obicei un regiment. – Pl. *colonei.*

coloniál,-ă adj. Referitor la colonie**1 (2)**; provenind din colonii; în stare de colonie. – Sil. *-ni-al.* Pl. *coloniali,-e.*

coloniále s.f.pl. Articole alimentare (ceai, cafea etc.), importate de obicei din țări exo-tice. – Sil. *-ni-a-.*

colonialísm s.n. Politică de cucerire și dominare a unor teritorii sau state slab dezvoltate economic și social. – Sil. *-ni-a-.*

coloníe1 s.f. **1.** Cetate sau oraș întemeiat de fenicieni sau de vechii greci pe un teritoriu străin. **2.** Teritoriu sau țară dominată de o putere străină; posesiune. **3.** Grup de per-soane de aceeași naționalitate, stabiliți într-o țară sau într-un oraș străin. **4.** Tabără de copii aflată într-o stațiune balneară sau climaterică. **5.** Grup de animale de același fel care trăiesc în comun. – G.-D. *coloniei.* Pl. *colonii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

colónie2 s.f. *Apă de ~* = lichid parfumat, fabricat din alcool și diverse uleiuri vegetale, folosit în cosmetică. – Sil. *-ni-e.*

colonizá vb.I tr. **1.** A popula (o țară sau o regiune) cu oameni aduși din alte ținuturi ori din alte țări. **2.** A transforma în colonie[1] (2). – Ind.pr. *colonizez.*

colór adj.invar. (Despre filme, fotografii etc.) Tehnicolor.

colorá vb.I tr. **1.** A acoperi (suprafața unui obiect) cu vopsea. **2.** (Fig.) A da vorbirii sau scrisului o nuanță vie, expresivă. – Ind.pr. *colorez.*

coloránt,-ă adj., s.m. (Substanță) care are proprietatea de a colora. – Pl. *coloranți,-te.*

colorít s.n. **1.** Culoare; totalitatea culorilor unui obiect, ale unui tablou; efectul care rezultă din îmbinarea artistică a acestor culori. **2.** (Fig.) Expresivitate, varietate a stilului. – Pl. *coloriturí.*

colós s.m. Statuie de dimensiuni impresio-nante; (p.ext.) om (sau obiect) de proporții foarte mari. – Pl. *coloși.*

colosál,-ă adj. Foarte mare, enorm. – Pl. *colosali,-e.*

colportá vb.I tr. A răspândi știri false, zvonuri, bârfeli etc. – Ind.pr. *colportez.* Par. *comporta.*

colț s.n., s.m. **1.** S.n. Punct în care se întâlnesc muchiile unui obiect sau laturile unei figuri. ▸ Porțiune dintr-o încăpere, cuprinsă între extremitățile reunite ale pereților. ▸ Unghiul format de două străzi care se întâlnesc. **2.** S.n. Loc îndepărtat, retras. **3.** S.m. Dinte canin al animalelor. ▸ Fragment dintr-o măsea sau dintr-un dinte rupt. **4.** S.m. Fiecare dintre dinții greblei, ai grapei etc. **5.** S.m. Vârful plantelor (în special al ierbii) când începe să răsară. **6.** S.m. Vârf ascuțit de stâncă. • *A da din ~ în ~* = a încerca cu disperare ieșirea dintr-o situație dificilă. *A-și arăta colții* = a manifesta o atitudine agre-sivă, aprigă. – Pl.n. *colțuri*, m. *colți.*

colțár s.n. **1.** Poliță, dulăpior sau banchetă care se așază în colțul unei camere. **2.** Echer folosit de zidari. – Pl. *colțare.*

colțós,-oásă adj. **1.** Cu colții ieșiți în afară. **2.** (Fig.) Bun de gură, arțăgos; obraznic. – Pl. *colțoși,-oase.*

colțurós,-oásă adj. (Despre pietre, stânci etc.) Care are colțuri, plin de colțuri. ▸ (Fig.; despre fața oamenilor) Cu trăsături proemi-nente. – Pl. *colțuroși,-oase.*

columbácă adj. (Și substantivat, f.) *Muscă ~* = insectă mică a cărei înțepătură veni-noasă poate provoca moartea vitelor. – Pl. *columbace.*

columbofíl s.m. Crescător de porumbei. – Pl. *columbofili.*

colúmnă s.f. Monument în formă de coloană izolată, ridicat în amintirea unui eveniment important. – Pl. *columne.*

comandá vb.I tr. **1.** (Mil.) A da un ordin; a deține comanda unei unități. **2.** A cere, a dispune ca cineva să efectueze o lucrare, să facă un serviciu etc. ▸ A solicita mâncare sau băutură într-un local. – Ind.pr. *cománd.*

comandamént s.n. **1.** Organ de conducere a unei mari unități militare. **2.** (Fig.) Precept, normă, poruncă. – Pl. *comandamente.*

comandánt,-ă s.m. și f. Persoană care co-mandă o unitate (militară), o garnizoană, o navă etc. – Pl. *comandanți,-te.*

comándă s.f. **1.** Acțiunea de a comanda. **2.** Operație de punere în funcțiune sau de oprire a unui sistem tehnic. – Pl. *comenzi.*

comándo s.n. Corp de trupe organizat și instruit pentru acțiuni deosebite. – Art. *co-mandóul.* Pl. *comandouri.*

comárnic s.n. Adăpost la stână pentru păstrarea și uscarea cașului. – Pl. *comarnice.*

comasá vb.I tr. A reuni, a strânge la un loc (terenuri, întreprinderi etc.). – Ind.pr. *comasez.*

cómă s.f. Pierdere a cunoștinței, a sensibili-tății și a posibilității de mișcare (cu persistența însă a bătăilor inimii și a respirației), datorată unei boli grave. – G.-D. *comei.* Pl. *come.*

comănác s.n. Acoperământ pentru cap, de formă rotundă, fără boruri, purtat de călugări și călugărițe. • *A-și pune capul sub ~* = a se călugări. – Pl. *comănace.*

combatánt,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care aparține unei unități militare de luptă. ▸ (Fig.) Luptător pentru o idee, pentru o concepție. – Pl. *combatanți,-te.*

combáte vb.III tr. **1.** A lupta împotriva unei idei, a unei atitudini etc. **2.** A lua măsuri de stârpire a unui flagel social, a unei epidemii etc. – Ind.pr. *combát,* pf.s. *combătui*; part. *combătut.*

combatív,-ă adj. Care susține cu tărie un punct de vedere, o idee etc. – Pl. *combativi,-e.*

combiná vb.I. **1.** Tr. A împreuna, a potrivi lucruri diferite. **2.** Tr. și refl. A (se) uni printr-o reacție chimică, dând naștere unei substanțe compuse. – Ind.pr. *combín.*

combinăție s.f. Acțiunea de a (se) combina; (fam.) aranjament, plan. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *combinației.* Pl. *combinații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

combínă s.f. Mașină de lucru complexă care efectuează, într-un proces tehnologic, mai multe operații. – Pl. *combine.*

combinezón s.n. **1.** Obiect de lenjerie pentru femei, care se poartă sub rochie; furou. **2.** Îmbrăcăminte de protecție. – Pl. *combi-nezoane.*

combustíbil s.m. Material care are propri-etatea de a arde, fiind utilizat ca izvor de căldură. – Pl. *combustibili.*

combústie s.f. (Chim., tehn.) Reacție de combinare a unei substanțe cu oxigenul, însoțită de căldură și, adesea, de apariția unei flăcări. – Sil. *-ti-e.* G.-D. *combustiei.* Pl. *combustii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

comedián,-ă s.m. și f. Actor sau actriță de comedie. – Sil. *-di-an.* Pl. *comedieni,-e.* Par. *comediant.*

comediánt,-ă s.m. și f. Actor sau actriță de circ. – Sil. *-di-ant.* Pl. *comedianți,-te.* Par. *comedian.*

comedíe1 s.f. Operă dramatică cu subiect și deznodământ vesel. – G.-D. *comediei.* Pl. *comedii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

comédie2 s.f. (Pop. și fam.) Întâmplare ciudată și hazlie; poznă, bazaconie. – Sil. *-di-e.* G.-D. *comediei.* Pl. *comedii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

comedón s.n. Mică formațiune sebacee cu extremitatea neagră, care apare în special pe pielea feței; (fam.) punct negru. – Pl. *comedoane.*

comemorá vb.IV tr. A celebra amintirea unei personalități sau a unui eveniment însemnat. – Ind.pr. *comemorez.*

comemoratív,-ă adj. Care evocă amintirea unui fapt însemnat, a unei personalități etc. – Pl. *comemorativi,-e.*

comensurábil,-ă adj. (Mat.; despre mărimi) Care pot fi măsurate cu aceeași unitate de măsură, valorile lor fiind multiplii întregi ai unității folosite. – Pl. *comensurabili,-e.*

comentá vb.I tr. **1.** A face observații, a discuta asupra unei întâmplări, a unui eveniment. **2.** A analiza textul unei opere literare, istorice etc. – Ind.pr. *comentez.*

comentáriu s.n. **1.** Discuție critică. **2.** In-terpretare a unei opere, în special literare. – Sil. *-riu,* pr. *-riu.* Pl. *comentarii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

comentatór,-oáre s.m. și f. Autor al unui comentariu literar, istoric etc. ▸ (Spec.) Per-soană care

comentează ştiri de actualitate la radio sau la televiziune. – Pl. *comentatori, -oare.*

comerciál,-ă adj. Care se referă la comerţ, din comerţ. – Sil. *-ci-al.* Pl. *comerciali,-e.*

comercializá vb.I tr. A pune un produs, o marfă etc. în comerţ. – Sil. *-ci-a-.* Ind.pr. *comercializez.*

comérţ s.n. Schimb de produse prin vân-zarea şi respectiv cumpărarea lor. – Pl. (rar) *comerţuri.*

comeseán,-ă s.m. şi f. Persoană care mănâncă la aceeaşi masă cu alţii. – Pl. *comeseni,-e.*

comestíbil,-ă adj. Care este bun de mâncat. – Pl. *comestibili,-e.*

cométă s.f. Corp ceresc alcătuit dintr-un nucleu luminos şi dintr-o prelungire în formă de coadă. – Pl. *comete.*

cómic,-ă adj., s.m. **1.** Adj. Care aparţine comediei**1**, de comedie. ▸ Care provoacă râsul; hazliu, ridicol. **2.** S.m. Actor care interpretează roluri de comedie**1**. – Pl. *comici,-ce.*

comís s.m. ~ *voiajor* = reprezentant al unei firme care călătoreşte în căutare de bene-ficiari sau de furnizori; voiajor comercial. – Pl. *comişi.*

comisár s.m. Persoană investită de către o autoritate superioară cu împuterniciri speciale. – Pl. *comisari.*

comísie s.f. Colectiv temporar sau permanent însărcinat cu studierea unei anumite probleme, cu pregătirea unor proiecte de legi, cu examinarea candidaţilor la un examen etc. – Sil. *-si-e.* G.-D. *comisiei.* Pl. *comisii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

comisión s.n. **1.** Însărcinare dată unei persoane de a procura sau de a transmite ceva. **2.** Sumă de bani ce revine unei per-soane care a mijlocit o afacere. – Sil. *-si-on.* Pl. *comisioane.*

comisionár s.m. Persoană care face serviciul de intermediar în operaţiile comerciale în schimbul unui comision (**2**). – Sil. *-si-o-.* Pl. *comisionari.*

comíte vb.III tr. A săvârşi, a face (o faptă rea). – Ind.pr. *comít,* pf.s. *comisei*; ger. *comiţând*; part. *comis.*

comitét s.n. Grup de persoane ales în cadrul unei instituţii, al unei întreprinderi, al unei organizaţii etc. cu anumite atribuţii. – Pl. *comitete.*

comoáră s.f. Cantitate mare de obiecte de preţ sau de bani; (p. ext.) avuţie, avere. – Pl. *comori.*

comód,-ă adj. **1.** De care te poţi folosi uşor şi cu plăcere; confortabil. **2.** (Despre oameni) Care nu vrea să facă efort, care nu vrea să iasă din ritmul său obişnuit de viaţă. – Pl. *comozi,-de.*

comódă s.f. Mobilă cu sertare pentru rufe sau pentru diferite obiecte. – Pl. *comode.*

comoditáte s.f. **1.** Starea, însuşirea a ceea ce este comod (**1**). **2.** Atitudinea unei per-soane comode (**2**). – G.-D. *comodităţii.* Pl. *comodităţi.*

comóţie s.f. Perturbare puternică, bruscă a unui organ. ▹ ~ *cerebrală* = şoc puternic al creierului provocat de un traumatism. – Sil. *-ţi-e.* G.-D. *comoţiei.* Pl. *comoţii,* art. *-ţiile,* sil. *-ţi-i-.*

compáct,-ă adj. **1.** (Despre materii) Îndesat, dens. **2.** (Despre grupuri de oameni) Numeros şi des. – Pl. *compacţi,-te.*

compáct-disc s.n. Disc de dimensiuni reduse, în codaj numeric, care se descifrează prin sistem optic. – Pl. *compact-discuri.* Scris abr. *CD,* pr. *sidí.*

companíe1 s.f. **1.** Însoţire, tovărăşie. **2.** Grup mic de persoane care îşi petrec timpul împreună. **3.** Mare întreprindere constituită sub formă de societate (industrială, comer-cială, de transporturi). – G.-D. *companiei.* Pl. *companii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

compánie2 s.f. Subunitate militară mai mare decât plutonul şi mai mică decât batalionul. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *companiei.* Pl. *companii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

compará vb.I tr. A stabili asemănările şi deosebirile dintre două sau mai multe per-soane, lucruri etc. – Ind.pr. *compár.*

comparatív,-ă adj. Care se bazează pe o comparaţie; care serveşte pentru comparaţie. – Pl. *comparativi,-e.*

comparáție s.f. **1.** Stabilirea asemănărilor și deosebirilor dintre lucruri, ființe, idei etc. **2.** *Grad de ~* = formă pe care o iau ad-jectivele și unele adverbe pentru a arăta măsura mai mare sau mai mică a însușirii exprimate de acestea. **3.** Figură de stil care constă în relevarea raportului de asemănare dintre două obiecte, ființe sau acțiuni. • *A nu suferi ~* = a fi mai presus de orice alt obiect sau ființă cu care ar putea fi com-parat. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *comparației.* Pl. *comparații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

compartimént s.n. **1.** Despărțitură într-un vagon de cale ferată, într-o încăpere, într-un dulap etc. **2.** Sferă, sector, domeniu de activitate. – Pl. *compartimente.*

compás s.n. Instrument cu două brațe mobile, servind la trasarea cercurilor sau a arcelor de cerc. – Pl. *compasuri.*

compasiúne s.f. Milă, compătimire. – Sil. *-si-u-.* G.-D. *compasiunii,* neart. *compa-siuni.*

compatíbil,-ă adj. Care poate exista sau se poate exercita împreună cu altceva; potrivit, corespunzător. – Pl. *compatibili,-e.*

compatriót,-oátă s.m. și f. Persoană considerată în raport cu altă persoană din aceeași țară cu ea; concetățean. – Sil. *-pa-tri-ot-.* Pl. *compatrioți,-oate.*

compăreá vb.II intr. A apărea în fața unui organ de jurisdicție ca inculpat sau ca martor. – Ind.pr. *compár,* pf.s. *compărui;* part. *compărut.*

compătimí vb.IV tr. A simți sau a manifesta părere de rău față de cineva care a suferit o nenorocire. – Ind.pr. *compătimesc,* pf.s. *compătimii.*

compéndiu s.n. Expunere pe scurt a unei concepții sau a unei discipline; (spec.) publicație care conține o asemenea expunere. – Nu *compedium.* Sil. *-diu,* pr. *-diu.* Pl. *compendii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

compensá vb.I tr. A înlocui ceva consumat sau cheltuit prin altceva egal ca valoare. ▸ A îndrepta un rău printr-un bine; (p. ext.) a răsplăti, a despăgubi. – Ind.pr. *compensez.*

compensáție s.f. Ceea ce servește pentru a compensa ceva; despăgubire. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *compensației.* Pl. *compensații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

competént,-ă adj. **1.** Care este bine pregătit într-un anumit domeniu; care este capabil să aprecieze un lucru. **2.** Care are dreptul să facă (să judece, să hotărască) ceva. – Pl. *competenți,-te.*

competénță s.f. Faptul de a fi competent. • *A-și declina competența* = a se declara fără autoritate sau fără pregătirea necesară pentru a se pronunța într-o problemă. – Pl. *competențe.*

competitív,-ă adj. **1.** Care poate suporta o concurență. **2.** În care concurența este posibilă. – Pl. *competitivi,-e.*

competíție s.f. Întrecere; concurs (sportiv). – Sil. *-ți-e.* G.-D. *competiției.* Pl. *competiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

compilá vb.I tr. A aduna din lucrările altora păreri, idei, date, alcătuind o lucrare nouă, dar fără contribuții originale. – Ind.pr. *com-pilez.*

compilatór,-oáre s.m. și f. Persoană care compilează. – Pl. *compilatori,-oare.*

compilátie s.f. Faptul de a compila. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *compilației.* Pl. *compilații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

complăceá vb.II refl. A se simți bine, mul-țumit într-o situație (nesatisfăcătoare), fără a căuta să o depășească. – Sil. *com-plă-.* Ind.pr. *complác,* pf.s. *complăcui*; part. *complăcut.*

complemént s.n. **1.** Ceea ce se adaugă la ceva pentru a-l întregi. **2.** (Gram.) Parte secundară a propoziției, care determină un verb, un adjectiv, un adverb sau o interjecție cu funcție de predicat. ▹ *~ direct* = comple-ment care determină un verb tranzitiv sau o interjecție, indicând obiectul asupra căruia se răsfrânge o acțiune sau care este rezultatul acesteia. *~ indirect* = complement care indică obiectul căruia i se atribuie o acțiune, o stare sau o însușire. *~ de agent* = complement al unui verb la diateza pasivă arătând de cine este săvârșită acțiunea. *~ circumstanțial* = complement care indică în ce împrejurări se săvârșește o acțiune sau

există o însușire. – Sil. *com-ple-*. Pl. *complemente.* Par. *compliment.*

complementár,-ă adj. **1.** Care complinește, care completează. **2.** *Unghiuri ~e* = unghiuri care formează prin însumare cu altul un unghi drept. – Sil. *com-ple-*. Pl. *complementari,-e.*

complét,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Întreg, deplin. ▸ (Despre un vehicul de transport în comun) Care are toate locurile ocupate, plin. **2.** S.n. *~ de judecată* = colectiv format din numărul legal de judecători care pot soluționa un litigiu. **3.** S.n. Costum sau set de piese asortate. – Sil. *com-plet.* Pl.adj. *compleți,-te*, s.n. *completuri.*

completá vb.I tr. A întregi un lucru care nu este complet. – Sil. *com-ple-*. Ind.pr. *completez.*

completáre s.f. Acțiunea de a completa. ▸ Ceea ce se adaugă pentru a completa. – Sil. *com-ple-*. Pl. *completări.*

completívă adj. *Propoziție ~ directă* (și substantivat, f.) = propoziție subordonată care determină un verb tranzitiv sau o inter-jecție cu funcție de predicat din propoziția regentă, fiind echivalentă cu un complement direct. *Propoziție ~ indirectă* (și substantivat, f.) = propoziție subordonată care determină un verb, un adjectiv, un adverb sau o inter-jecție din propoziția regentă, fiind echivalentă cu un complement indirect. – Sil. *com-ple-*. Pl. *completive.*

compléx,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care este format din mai multe părți; care întrunește în sine mai multe elemente diferite. **2.** S.n. Întreg format din mai multe părți sau din mai multe elemente. **3.** S.n. *~ de inferioritate* = sentiment de neîncredere în propriile forțe. – Sil. *com-plex.* Pl. *complecși,-xe.*

complexát,-ă adj. Stăpânit de un complex de inferioritate. – Sil. *com-ple-*. Pl. *complexați, -te.*

complexitáte s.f. Faptul de a fi complex; însușire a ceea ce este complex. – Sil. *com-ple-*. G.-D. *complexității.* Pl. *complexități.*

complezénță s.f. Amabilitate, serviabilitate. – Sil. *com-ple-*. G.-D. *complezenței.* Pl. *complezențe.*

complicá vb.I tr. și refl. A (se) încurca, a (se) face mai greu (de priceput, de rezolvat). ▸ Refl. A se agrava, a se înrăutăți. – Sil. *com-pli-*. Ind. pr. *complíc.*

complicát,-ă adj. Greu de descurcat sau de înțeles. – Sil. *com-pli-*. Pl. *complicați,-te.*

complicáție s.f. **1.** Faptul de a (se) complica; stare complicată. **2.** (Med.) Element patologic nou care agravează evoluția unei boli. – Sil. *com-pli-ca-ți-e*. G.-D. *complicației.* Pl. *complicații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

complíce adj., s.m. și f. (Persoană) care ajută sau înlesnește săvârșirea unei infracțiuni. – Sil. *com-pli-*. Pl. *complici,-ce.*

complicitáte s.f. Participare la înfăptuirea unei infracțiuni; înlesnire, ascundere a unei fapte penale sau reprobabile săvârșite de cineva. – G.-D. *complicității.* Pl. *complicități.*

compliméntn s.n. Cuvânt de laudă, de respect adresat cuiva. ▸ (La pl.) Salutări trimise unei persoane prin intermediul cuiva. – Sil. *com-pli-*. Pl. *complimente.* Par. *complement.*

compliní vb.IV tr. A completa, a întregi. – Sil. *com-pli-*. Ind.pr. *complinesc,* pf.s. *com-plinii.*

complót s.n. Plan urzit în secret de un grup de persoane împotriva guvernului, a statului etc.; conjurație, conspirație. – Sil. *com-plot.* Pl. *comploturi.*

complotá vb.I intr. A pune la cale un complot; a conspira. – Sil. *com-plo-*. Ind.pr. *complotez.*

componént,-ă adj. Care intră ca parte în alcătuirea unui întreg; constitutiv. – Pl. *com-ponenți,-te.*

componénță s.f. Alcătuire a unui întreg din mai multe elemente. ▸ Totalitatea elementelor care alcătuiesc un întreg. – Pl. *componențe.*

componístic,-ă adj. Care se referă la o compoziție muzicală. – Pl. *componistici,-ce.*

comportá vb.I. **1.** Refl. A avea o anumită conduită. **2.** Tr. A aduce cu sine; (p. ext.) a necesita, a cere. – Ind.pr. *compórt.* Par. *colporta.*

comportaménte s.n. **1.** Mod de a se comporta (**1**). **2.** Ansamblul manifestărilor motorii, verbale, afective ale oamenilor prin care se exteriorizează. – Pl. *comportamente.*

compóst s.n. Îngrășământ agricol natural. – Pl. *composturi.*

compostá vb.I tr. A marca cu compostorul. – Ind. pr. *compostez.*

compostór s.n. Aparat cu ajutorul căruia călătorii își perforează biletul de călătorie în autobuz, tramvai etc. – Pl. *compostoare.*

compót s.n. Preparat alimentar din fructe proaspete sau uscate fierte în apă cu zahăr. – Pl. *compoturi.*

compozít,-ă adj., s.f.pl. **1.** Adj. Alcătuit din elemente disparate. **2.** S.f.pl. Familie de plante erbacee, rar lemnoase, cu flori dispuse în capitule (ex. floarea-soarelui). – Pl. *compoziți, -te.*

compozitór,-oáre s.m. și f. Autor de lucrări muzicale. – Pl. *compozitori,-oare.*

compozíție s.f. **1.** Structură, alcătuire. **2.** Aranjament, dispunere, după anumite reguli, a elementelor unei picturi sau sculpturi. **3.** Lucrare muzicală. **4.** Compunere (**2**). – Sil. *-ți-e.* G.-D. *compoziției.* Pl. *compoziții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

comprehensiúne s.f. (Livr.) Putere de pătrundere, de înțelegere; pricepere; cunoaștere. – Sil. *com-pre-hen-si-u-.* G.-D. *comprehensiunii.*

comprehensív,-ă adj. (Livr.) Care înțelege ușor și just; inteligent, pătrunzător. – Sil. *com-pre-.* Pl. *comprehensivi,-e.*

comprésă s.f. Bucată de pânză sau de tifon, udată cu apă sau cu un produs medicinal, care se aplică pe o parte bolnavă a corpului. – Sil. *com-pre-.* Pl. *comprese.*

compresór s.n. Mașină rutieră cu cilindru metalic masiv, folosită pentru nivelarea în special a drumurilor. – Sil. *com-pre-.* Pl. *compresoare.*

comprimá vb.I tr. A micșora volumul unui corp prin presare. – Sil. *com-pri-.* Ind.pr. *comprím.*

comprimát,-ă adj., s.n. **1.** Adj. *Aer* ~ = aer supus unei presiuni mari, cu utilizări în industrie. **2.** S.n. Medicament în formă de tabletă. – Sil. *com-pri-.* Pl. *comprimați,-te.*

compromís1 s.n. Înțelegere, acord bazat pe concesii reciproce. – Sil. *com-pro-.* Pl. *compromisuri.*

compromís2,-ă adj. **1.** Cu reputația pătată; discreditat. **2.** (Despre acțiuni) A cărei realizare este zădărnicită. – Sil. *com-pro-.* Pl. *compromiși,-se.*

compromíte vb.III. **1.** Refl. și tr. A-și pierde sau a face să-și piardă buna reputație; a (se) discredita. **2.** Tr. A primejdui; a strica, a distruge. – Sil. *com-pro-.* Ind.pr. *compromít,* pf.s. *compromisei*; ger. *compromițând*; part. *compromis.*

compromițátor,-oáre adj. Care (poate) compromite pe cineva. – Sil. *com-pro-.* Pl. *compromițători,-oare.*

compúne vb.III tr. **1.** A alcătui, a forma un întreg. ▸ Refl. A fi alcătuit, a consta din... **2.** A crea, a scrie o operă literară, muzicală etc. – Ind.pr. *compún,* pf.s. *compusei*; ger. *compun 'nd;* part. *compus.*

compúnere s.f. **1.** Alcătuire, îmbinare. **2.** Lucrare școlară scrisă pe o temă dată sau aleasă; compoziție. **3.** Procedeu de formare a unui cuvânt nou prin alipirea a două ori a mai multor cuvinte existente. – Pl. *compuneri.*

compús,-ă adj., s.m. **1.** Adj. Alcătuit din mai multe părți sau elemente. **2.** S.m. (Chim.) Corp compus (**1**). – Pl. *compuși,-se.*

computer s.n. Calculator electronic, ordinator. – Pr. *compiúter.* Pl. *computere.*

común,-ă adj. **1.** Care aparține mai multora sau tuturor; care îi privește pe mai mulți sau pe toți, folosit de toți sau de mai mulți. ▹ *Substantiv* ~ = substantiv care servește la indicarea obiectelor de același fel. *Divizor* ~ = număr întreg care împarte exact mai multe numere întregi date. *Numitor* ~ = numitor care aparține mai multor fracții. **2.** Obișnuit, normal. ▸ Banal, de rând. • *În* ~ = laolaltă, împreună. – Pl. *comuni,-e.*

comunál,-ă adj. Care aparține comunei (**1**), privitor la comună. – Pl. *comunali,-e.*

comúnă s.f. **1.** Unitate administrativ-te-ritorială a țării, condusă de un primar (și un consiliu comunal). **2.** *Comuna primitivă* = prima treaptă de dezvoltare a societății omenești. – Pl. **1** *comune.*

comunicá vb.I. **1.** Tr. A face cunoscut, a transmite ceva cuiva. **2.** Intr. (Despre oameni) A fi în legătură cu...; a sta de vorbă, a vorbi cu... **3.** Intr. (Despre lucruri) A avea legătură cu..., a duce la... – Ind. pr. *comúnic.*

comunicánt, -ă adj. *Vase ~e* = sistem de tuburi (sau de vase) care comunică între ele, astfel că lichidul din aceste vase se găsește în toate la același nivel. – Pl. *comunicante.*

comunicáre s.f. **1.** Înștiințare, știre, veste. **2.** Contact, relație, legătură. **3.** Lucrare științifică prezentată la un simpozion, la o sesiune, la un congres etc. – Pl. *comunicări.*

comunicát s.n. Înștiințare oficială asupra unor evenimente de actualitate, transmisă prin radio, televiziune, presă etc. – Pl. *comu-nicate.*

comunicatív,-ă adj. Care intră ușor în legătură cu alții; (p. ext.) prietenos, sociabil. – Pl. *comunicativi,-e.*

comunicáție s.f. Legătură între două sau mai multe puncte; sistem tehnic care asigură această legătură. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *comuni-cației.* Pl. *comunicații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

comunísm s.n. Organizare economică și socială bazată pe desființarea proprietății private și înlocuirea ei cu proprietatea co-lectivă; doctrină care susține acest mod de organizare a societății.

comuníst,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de comunism; bazat pe principiile comunis-mului. **2.** S.m. și f. Adept al comunismului. – Pl. *comuniști,-ste.*

comunitár,-ă adj. Care se referă la un spațiu în care acționează o legislație comună. – Pl. *comunitari,-e.*

comunitáte s.f. Grup de oameni cu interese, obiceiuri și norme de viață comune; totalitatea locuitorilor dintr-o localitate, dintr-o țară etc. – Pl. *comunități.*

comuniúne s.f. Legătură, unire trainică, strânsă. – Sil. *-ni-u-.* Pl. *comuniuni.*

comutá vb.I tr. (Jur.) A schimba o pedeapsă mai grea într-una mai ușoară. – Ind.pr. *comút.*

comutatór s.n. Dispozitiv pentru inversarea sensului unui curent electric sau pentru înlocuirea unui sistem de conexiuni cu altul. – Pl. *comutatoare.*

con s.n. **1.** Suprafață descrisă de o dreaptă care se deplasează sprijinindu-se pe o curbă închisă fixă și trecând printr-un punct fix, exterior curbei; corp geometric mărginit de o astfel de suprafață și de un plan. **2.** Fructul coniferelor. **3.** ~ *vulcanic* = formă de relief conică, de dimensiunea unui munte, consti-tuită din lavă vulcanică. – Pl. *conuri.*

conác s.n. Casă boierească la țară, pe o moșie. – Pl. *conace.*

conațiónál,-ă s.m. și f. Persoană considerată în raport cu alta care face parte din aceeași națiune cu ea. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *conaționali,-e.*

concasá vb.I tr. A sfărâma în bucăți un ma-terial dur. – Ind.pr. *concasez.*

concasór s.n. Mașină de concasat (pietre, cărbuni etc.). – Pl. *concasoare.*

concáv,-ă adj. (Despre linii, suprafețe) Care prezintă o curbură spre interior. – Pl. *concavi,-e.*

concéde vb.III tr. (Livr.) **1.** A consimți. **2.** A ceda, a acorda un drept. – Ind.pr. *concéd*; ger. *concedând.* Nu se folosește la timpurile trecute.

concediá vb.I tr. A da afară dintr-un serviciu (prin desfacerea contractului de muncă). – Sil. *-di-a.* Ind.pr.pers.1 *concediez,* pers.3 *concediază*; ger. *concediind*, sil. *-di-ind.*

concédiu s.n. Interval de timp în care un angajat, pentru odihnă, caz de boală etc., este scutit de a presta munca. – Sil. *-diu,* pr. *-dĭu.* Pl. *concedii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

concentrá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) aduna într-un singur loc. **2.** Tr. A chema un rezervist sub arme pentru un timp limitat. **3.** Refl. A-și aținti privirea, a-și încorda atenția, gândirea spre ceva. – Sil. *-cen-tra.* Ind.pr. *concentrez.*

concentrát,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care are o concentrație mare. **2.** S.n. Produs alimentar, caracterizat printr-un volum mic cu un procent mare de substanțe hrănitoare. – Sil. *-cen-trat.* Pl. *concentrați,-te.*

concentrație s.f. Grad de saturare, de densitate a unui corp. – Sil. *-cen-tra-ți-e.* G.-D. *concentrației.* Pl. *concentrații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

concéntric,-ă adj. (Despre figuri geometrice) Care are același centru. – Sil. *-cen-tric.* Pl. *concentrici,-ce.*

concépe vb.III. **1.** Tr. A gândi sau a proiecta ceva nou. **2.** Tr. A-și face o idee despre ceva; a pricepe, a înțelege. **3.** Intr. (Despre o femeie) A rămâne însărcinată; a procrea. – Ind.pr. *concép,* pf.s. *concepui*; ger. *concepând*; part. *conceput.*

concépt s.n. Noțiune, idee generală. – Pl. *concepte.*

conceptuál,-ă adj. Care se referă la concept. – Sil. *-tu-al.* Pl. *conceptuali,-e.*

concépție s.f. **1.** Faptul de a concepe (**1**). **2.** Ansamblu de idei cu privire la un anumit domeniu. **3.** Procreare, zămislire (a unui copil). – Sil. *-ți-e.* G.-D. *concepției.* Pl. *con-cepții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

concérn s.n. Reunire de întreprinderi economice din diferite ramuri, dependente de un anumit grup financiar. – Pl. *concerne.*

concért s.n. **1.** Executare în fața publicului a unor lucrări muzicale. **2.** Compoziție mu-zicală pentru unul sau mai multe instrumente, cu acompaniament de orchestră. – Pl. *concerte.*

concertá vb.I intr. A susține un concert (**1**). – Ind. pr. *concertez.*

concésie s.f. Renunțare la ceva în folosul sau în interesul altuia. – Sil. *-si-e.* G.-D. *concesiei.* Pl. *concesii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

concesioná vb.I tr. A da în concesiune. – Sil. *-si-o-.* Ind.pr. *concesionez.*

concesionár s.m. Persoană care a obținut o concesiune. – Sil. *-si-o-.* Pl. *concesionari.*

concesiúne s.f. Convenție prin care un stat acordă unor persoane dreptul de a folosi anumite servicii publice sau bunuri ale sta-tului. – Sil. *-si-u-.* Pl. *concesiuni.*

concesív,-ă adj. Care face concesii. – Pl. *concesivi,-e.*

concetățeán,-ă s.m. și f. **1.** Compatriot. **2.** Locuitor al unui oraș considerat în raport cu altul din același oraș; concitadin. – Pl. *concetățeni,-e.*

conchíde vb.III tr. și intr. A trage o concluzie (în urma unor dezbateri, a unor cercetări). – Ind. pr. *conchíd,* pf.s. *conchisei*; ger. *conchi-zând*; part. *conchis.*

conchistadór s.m. Nume dat aventurierilor spanioli plecați să cucerească teritorii din America. – Pl. *conchistadori.*

conciliá vb.I tr. A pune de acord mai multe păreri, idei etc., a împăca părți aflate în dispută. – Sil. *-li-a.* Ind.pr.pers.1 *conciliez,* pers.3 *conciliază*; ger. *conciliind*, sil. *-li-ind.*

conciliánt,-ă adj. Care cedează ușor, care se lasă înduplecat. – Sil. *-li-ant.* Pl. *concilianți, -te.*

concíliu s.n. Adunare de prelați catolici. – Sil. *-liu,* pr. *-liu.* Pl. *concilii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.* Par. *consiliu.*

concís,-ă adj. (Despre stil) Scurt, succint. – Pl. *concișI,-se.*

concitadín,-ă s.m. și f. Concetățean (**2**). – Pl. *concitadini,-e.*

concízie s.f. Calitatea de a fi concis. – Nu *conciziune.* Sil. *-zi-e.* G.-D. *conciziei,* neart. *concizii.*

concláv s.n. Adunare a cardinalilor pentru alegerea unui nou papă. – Sil. *con-clav.* Pl. *conclave.*

concludént,-ă adj. Care convinge, convin-gător. – Sil. *con-clu-.* Pl. *concludenți,-te.*

conclúzie s.f. Judecată care rezultă dintr-un șir de constatări sau de argumente și care încheie un raționament. ▸ Ultima parte a unei expuneri sau

a unei lucrări, care cuprinde, în rezumat, rezultatele finale. – Sil. *con-clu-zi-e.* G.-D. *concluziei.* Pl. *concluzii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

concomitént,-ă adj. Care se petrece în același timp cu altceva; simultan, sincronic. – Pl. *concomitenți,-te.*

concordá vb.I intr. A fi în acord, a cores-punde. – Ind.pr.pers.3 *concórdă.*

concordánt,-ă adj. Care concordă. – Pl. *concordanți,-te.*

concordánță s.f. Acord, potrivire; corespondență. – Pl. *concordanțe.*

concórdie s.f. Înțelegere, armonie. – Sil. *-di-e.* G.-D. *concordiei,* neart. *concordii.*

concrescénță s.f. Creștere împreună, pato-logică, a două țesuturi. – Sil. *con-cres-.* Pl. *concrescențe.*

concrét,-ă adj. **1.** Care poate fi perceput cu simțurile, palpabil. **2.** Precis, bine determinat. – Sil. *con-cret.* Pl. *concreți,-te.*

concretéțe s.f. Caracterul a ceea ce este concret. – Sil. *con-cre-.* G.-D. *concreteței,* neart. *concretețe.*

concretizá vb.I. **1.** Tr. A înfățișa (ceva) în mod concret. **2.** Tr. și refl. (Despre idei, proiecte etc.) A (se) materializa, a (se) realiza în mod practic. – Sil. *con-cre-.* Ind.pr. *concretizez.*

concrețiúne s.f. Agregat mineral format prin depunere de material rezultat din soluții în jurul unui nucleu. – Sil. *con-cre-ți-u-.* Pl. *concrețiuni.*

concubín,-ă s.m. și f. Persoană care trăiește în concubinaj. – Pl. *concubini,-e.*

concubináj s.n. Conviețuire între un bărbat și o femeie fără a fi căsătoriți. – Pl. *concu-binaje.*

concurá vb.I. **1.** Intr. A participa la un concurs. **2.** Intr. A tinde spre același scop, spre același rezultat. **3.** Intr., refl. și tr. A(-și) face concurență în comerț. – Ind.pr. **1,3** *concurez*, **2** pers.3 și 6 *concúră,* cj.3 și 6 *să concúre.*

concurént,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care face concurență altuia. **2.** Adj. Care tinde către același rezultat, către același scop. **3.** S.m. și f. Persoană sau echipă care par-ticipă la o competiție (sportivă). – Pl. *con-curenți,-te.*

concurénță s.f. **1.** Întrecere într-un domeniu de activitate. **2.** Rivalitate între producători sau comercianți pentru obținerea de profituri mari, acapararea pieței etc. – G.-D. *concurenței.* Pl. *concurențe.*

concúrs s.n. **1.** Întrecere (sportivă) care se încheie cu un clasament. **2.** Examen pentru selecția candidaților la intrarea într-o instituție de învățământ, pentru ocuparea unui post etc. **3.** Ajutor, sprijin; colaborare. **4.** ~ *de împrejurări* = totalitatea condițiilor, a împrejurărilor care influențează, la un moment dat, un fenomen sau o situație; conjunctură. – Pl. *concursuri.*

condamná vb.I tr. **1.** A pronunța, printr-o hotărâre judecătorească, pedepsirea cuiva. **2.** A exprima o dezaprobare față de cineva sau de ceva. – Ind. pr. *condámn.*

condamnábil,-ă adj. Care merită să fie con-damnat, dezaprobat. – Pl. *condamnabili,-e.*

condamnát,-ă s.m. și f. Persoană pedepsită printr-o sentință judecătorească. – Pl. *condamnați,-te.*

condéi s.n. **1.** Tocul împreună cu penița de scris. **2.** (Fig.) Îndemânare, mod de a scrie. • *A o aduce din* ~ = a vorbi sau a scrie cu meșteșug. – Pl. *condeie.*

condensá vb.I. **1.** Refl. (Despre vapori) A se transforma în lichid, prin răcire. **2.** Tr. și refl. A (se) face mai dens. – Ind.pr. *condensez.*

condensatór s.n. Aparat care servește la condensarea unei mase de vapori. – Pl. *condensatoare.*

condescendénță s.f. Purtare plină de bunăvoință, de îngăduință față de cineva (situat pe o poziție inferioară); (peior.) aer de superioritate. – G.-D. *condescendenței.* Pl. *condescendențe.*

cóndică s.f. Registru în care se înscriu diferite date cu caracter administrativ. – Pl. *condici.*

condiмént s.n. Substanță picantă care se adaugă la o mâncare pentru a o face mai gustoasă. – Pl. *condimente.*

condimentá vb.I tr. A da gust mâncării prin adaos de condimente. – Ind.pr. *condimentez.*

condíție s.f. **1.** Fapt sau împrejurare care facilitează sau determină apariția unui fenomen. **2.** (La pl.) Împrejurare, circum-stanță. **3.** Clauză a unei învoieli, a unui contract. **4.** Situație socială a cuiva. **5.** ~ *fizică* = situația unui sportiv sub aspectul pregătirii și al stării sale fizice. • *Fără condiții* = fără pretenții. *Om de* ~ = om din familie bună, cu avere. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *condiției.* Pl. *condiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

condiționá vb.I tr. **1.** A fi, a constitui factorul de care depinde ceva; a provoca ceva. **2.** A pune anumite condiții, a accepta ceva sub rezerva unor condiții. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *condiționez.*

condiționál, *-ă* adj. (Gram.) *Modul* ~ (și substantivat, n.) = mod personal care exprimă o acțiune a cărei realizare depinde de îndeplinirea unei condiții. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *condiționali, -e.*

condiționát adj. *Aer* ~ = aer dintr-o încăpere, menținut, prin instalații speciale, în anumite condiții de temperatură, umiditate și puritate. – Sil. *-ți-o-.*

condoleánțe s.f. pl. Cuvinte prin care cineva își exprimă participarea la durerea unei persoane, căreia i-a murit cineva apropiat. – Sil. *-le-an-.*

condór s.m. Vultur mare, cu capul și gâtul golaș, răspândit în munții din America de Sud. – Acc. nu *cóndor*. Pl. *condori.*

conducătór,-oáre adj. **1.** (Și substantivat) Care conduce (**1**). **2.** (*Corp*) *bun* (sau *rău*) ~ *de căldură* (sau *de electricitate*) = (corp) care prezintă (sau nu) conductibilitate. – Pl. *conducători,-oare.*

condúce vb.III. **1.** Tr. A fi în fruntea unei instituții, a unei întreprinderi etc., îndrumând activitatea acesteia. ▸ (Fig.) A dirija o discuție, o dezbatere. **2.** Refl. A se comporta, a se orienta (după anumite principii, norme etc.). **3.** Tr. A îndruma un grup de oameni; a călăuzi, a însoți pe cineva. **4.** Tr. A dirija un vehicul. – Ind.pr. *condúc,* pf.s. *condusei*; part. *condus.*

condúct s.n. Formație anatomică cu aspect de tub sau de canal. – Pl. *conducte.*

condúctă s.f. **1.** Țeavă pentru transportul fluidelor pe un anumit traseu. **2.** Fir metalic sau cablu prin care circulă un curent electric. – Pl. *conducte.*

conductibilitáte s.f. Proprietate a unor corpuri de a putea fi străbătute de un curent electric sau de un flux de căldură. – G.-D. *conductibilității,* neart. *conductibilități.*

conductór,-oáre adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre corpuri sau materiale) Care prezintă conductibilitate electrică sau termică. **2.** S.m. și f. Persoană care controlează biletele de călătorie și supraveghează ordinea în vagoa-nele de tren. – Pl. *conductori,-oare.*

conduítă s.f. Fel de a se purta al cuiva (în societate, în viață). – Sil. *-du-i-.* Pl. *conduite.*

conectá vb.I tr. A face o legătură între două conducte electrice. – Ind.pr. *conectez.* Par. *colecta.*

conexiúne s.f. **1.** Legătură, relație. **2.** Legă-tură între două sau mai multe conducte electrice. – Sil. *-xi-u-.* Pl. *conexiuni.*

confécție s.f. Obiect de îmbrăcăminte fabricat în serie. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *confecției.* Pl. *confecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

confecționá vb.I tr. A prelucra un material pentru a obține un obiect. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *confecționez.*

confederáție s.f. **1.** Uniune de state independente, având anumite organe de conducere comune (parlament, guvern etc.). **2.** Grupare de asociații sindicale, sportive etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *confederației.* Pl. *confederații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

conferențiá vb.I intr. A ține o conferință, o prelegere. – Sil. *-ți-a.* Ind.pr.pers.1 *conferen-țiez,* pers.3 *conferențiază*; ger. *conferențiind.*

conferențiár,-ă s.m. și f. **1.** Persoană care ține o conferință. **2.** Grad în învățământul universitar

între lector și profesor; persoană cu acest grad. – Sil. *-ți-ar.* Pl. *conferențiari,-e.*

conferí vb.IV tr. A acorda, a atribui (un grad, un titlu, o distincție). – Ind.pr. *confér,* pf.s. *conferii.*

conferínță s.f. **1.** Expunere ținută în public pe o temă științifică, literară etc. **2.** Întrunire a reprezentanților unor state sau ai unor organizații pentru a discuta și a lua hotărâri în anumite probleme importante. ▹ ~ *de presă* = întâlnire la care o personalitate politică, culturală etc. face o expunere și răspunde la întrebările reprezentanților presei. – Pl. *conferințe.*

confesá vb.I refl. A mărturisi cuiva o taină, a se destăinui. – Ind.pr. *confesez.*

confesionál,-ă adj. Care aparține unei confesiuni religioase. – Sil. *-si-o-.* Pl. *confesionali,-e.*

confesiúne s.f. **1.** Destăinuire a unor fapte sau a unor sentimente intime. **2.** Religie, cult. – Sil. *-si-u-.* Pl. *confesiuni.*

confétti s.f.pl. Bucățele rotunde de hârtie colorată pe care participanții la o petrecere și le aruncă unii altora. – Sil. *-fet-ti.*

confidént,-ă s.m. și f. Persoană căreia i se fac confidențe. – Pl. *confidenți,-te.*

confidénță s.f. Mărturisire, destăinuire a unui gând, a unui sentiment intim. – Pl. *confidențe.*

confidențiál,-ă adj. Care se comunică cuiva personal, în taină. – Sil. *-ți-al.* Pl. *confidențiali,-e.*

configurație s.f. Înfățișare, formă a unui lucru, a unei regiuni etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *configurației.* Pl. *configurații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

confirmá vb.I tr. **1.** A recunoaște și a susține exactitatea unei afirmații făcute de altcineva; a întări o afirmație, o ipoteză etc. **2.** A atesta (**2**). – Ind.pr. *confírm.*

confiscá vb.I tr. A lua de la cineva un bun, fără a-l despăgubi, în baza dispoziției unei autorități. – Ind.pr. *confísc.*

conflagrație s.f. Conflict armat de mari proporții, la care iau parte mai multe state. – Sil. *con-fla-gra-ți-e.* G.-D. *conflagrației.* Pl. *conflagrații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

conflíct s.n. **1.** Neînțelegere, dezacord; ceartă, discuție (violentă). **2.** Ciocnire între interesele, sentimentele sau ideile personajelor dintr-o operă literară. – Sil. *con-flict.* Pl. *conflicte.*

confluénță s.f. Loc în care se unesc două cursuri de apă. – Sil. *con-flu-en-.* Pl. *confluențe.*

confórm,-ă adj., adv., prep. **1.** Adj. Care corespunde; care este identic cu... **2.** Adv. Potrivit cu... **3.** Prep. (Urmat de dativ) *C'ntă conform notelor.* – Pl. *conformi,-e.*

conformá vb.I refl. **1.** A se pune de acord cu... **2.** A se supune unei legi, unui ordin etc. – Ind. pr. *conformez.*

conformáție s.f. Structură fizică generală a corpului, a unei suprafețe de teren etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *conformației.* Pl. *conformații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

conformíst,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care se conformează din oportunism ideilor sau convingerilor altora, chiar dacă acestea nu corespund cu ale sale. – Pl. *conformiști, -ste.*

conformitáte s.f. Potrivire, concordanță. – G.-D. *conformității,* neart. *conformități.*

confórt s.n. Tot ceea ce asigură o existență comodă, plăcută și civilizată.

confortábil,-ă adj. Care oferă confort. – Pl. *confortabili,-e.*

confráte s.m. Coleg de profesiune, de meserie. – Sil. *con-fra-.* Pl. *confrați.*

confruntá vb.I. **1.** Tr. A pune față în față persoane (pentru a verifica adevărul spuselor lor) sau a pune față în față două sau mai multe obiecte, lucrări etc. (pentru a le compara). – **2.** Refl. A se afla în fața unei situații sau probleme dificile. Sil. *con-frun-.* Ind.pr. *confrúnt.*

confundá vb.I. **1.** Tr. A lua un lucru sau pe cineva drept altul. **2.** Refl. A forma un singur tot; a se contopi. – Ind.pr. *confúnd.*

confúz,-ă adj. Neclar, nedeslușit; (despre oameni) încurcat, tulburat. – Pl. *confuzi,-e.*

confúzie s.f. Încurcătură; lipsă de claritate; zăpăceală. – Sil. *-zi-e.* G.-D. *confuziei.* Pl. *confuzii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

congelá vb.I tr. A face ca un lichid să se solidifice; a face să înghețe. ▸ A supune un aliment acțiunii frigului pentru a-l conserva. – Ind.pr. *congelez.*

congelatór s.n. Aparat care servește la congelare. – Pl. *congelatoare.*

congenitál,-ă adj. Din naștere, înnăscut. – Pl. *congenitali,-e.*

congéstie s.f. Acumulare excesivă de sânge într-o parte a corpului; boală provocată de această acumulare (ex. congestie pulmonară). – Sil. *-ti-e.* G.-D. *congestiei.* Pl. *congestii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

congestioná vb.I refl. A avea o congestie. ▸ A se îmbujora, a se înroși la față. – Sil. *-ti-o-.* Ind. pr. *congestionez.*

conglomerát s.n. Rocă sedimentară formată prin cimentarea unor sfărâmături de roci mai vechi. ▸ (Fig.) Adunătură, îngrămădire de lucruri diferite. – Sil. *con-glo-.* Pl. *conglomerate.*

congregáție s.f. (În Biserica catolică) Ordin monahal sau ramură a unui astfel de ordin. – Sil. *con-gre-ga-ți-e.* G.-D. *congregației.* Pl. *congregații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

congrés s.n. **1.** Reuniune cu caracter național sau internațional, în care se dezbat probleme politice, economice, științifice etc. **2.** Organul suprem de conducere al unor partide politice. **3.** Denumire dată unor conferințe internaționale. **4.** Denumire a parlamentului în unele țări. – Sil. *con-gres.* Pl. *congrese.*

congruént,-ă adj. Care concordă, care coincide; echivalent. – Sil. *con-gru-ent.* Pl. *congruenți,-te.*

coniác s.n. Băutură alcoolică tare, obținută prin distilarea vinului; brandy. – Sil. *-niac.* Pl. *coniacuri* „sortimente; porții".

cónic,-ă adj. De forma unui con (**1**). – Pl. *conici,-ce.*

conifére s.n. pl. Ordin de plante lemnoase, cu frunze persistente, în formă de ace și cu flori asemănătoare unor conuri (ex. bradul).

conjectúră s.f. Părere bazată pe probabilități, pe supoziții, pe aparențe. – Pl. *conjecturi.* Par. *conjunctură.*

conjugá vb.I. **1.** Tr. A modifica formele unui verb după persoană, timp, mod și diateză. **2.** Refl. A se îmbina, a se uni. – Ind.pr. *conjúg.*

conjugál,-ă adj. Referitor la căsătorie sau la soți. – Pl. *conjugali,-e.*

conjugáre s.f. (Gram.) Flexiunea verbului. ▸ Categorie de verbe cu aceeași terminație la infinitiv. – Pl. *conjugări.*

conjunctív,-ă adj. **1.** Care unește, care leagă. ▹ (Anat.) *Țesut ~* = țesut de susținere al corpului animal și uman. **2.** (Gram.) *Modul ~* (și substantivat, n.) = mod personal care exprimă o acțiune realizabilă; subjonctiv. – Sil. *-junc-tiv.* Pl. *conjunctivi,-e.*

conjunctívă s.f. Membrană subțire care acoperă suprafața internă a pleoapelor și suprafața anterioară a globului ocular (cu excepția corneii). – Sil. *-junc-ti-.* Pl. *conjunc-tive.*

conjunctivítă s.f. Inflamație a conjunctivei. – Sil. *-junc-ti-.* Pl. *conjunctivite.*

conjunctúră s.f. Concurs de împrejurări, v. *concurs* (**4**). – Sil. *-junc-tu-.* Pl. *conjuncturi.* Par. *conjectură.*

conjúncție s.f. **1.** (Gram.) Parte de vorbire care leagă, într-o frază, două propoziții, o parte de propoziție de o propoziție sau, în propoziție, două părți de același fel. **2.** (Astr.) Situația momentană a doi aștri care se găsesc în aceeași direcție pe bolta cerească, fiind (aproximativ) pe aceeași linie cu Pământul. – Sil. *-junc-ți-e.* G.-D. *conjuncției.* Pl. *conjuncții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

conjurație s.f. Complot. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *conjurației.* Pl. *conjurații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

conlocuitór,-oáre adj. Care locuiește îm-preună cu altcineva, în aceeași regiune sau țară. – Sil. *-cu-i-*. Pl. *conlocuitori,-oare.*

conlucrá vb.I intr. A colabora, a lucra împreună cu alții. – Sil. *-lu-cra.* Ind.pr. *conlucrez.*

conopídă s.f. Plantă leguminoasă, cu inflorescență în formă de căpățână cărnoasă, de culoare alburie, care se folosește în alimentație. – Pl. *conopide.*

conotáție s.f. Sens colateral (care se deduce adesea din context) al unui cuvânt sau al unei expresii. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *conotației.* Pl. *conotații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

consacrá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) dărui cu totul; a (se) dedica. **2.** Tr. A stabili; a consfinți (prin uz, obicei). – Sil. *-sa-cra.* Ind.pr. *con-sácru.*

consacrát,-ă adj. Stabilit prin uz sau prin tradiție. ▸ (Despre persoane) Recunoscut ca autoritate într-un anumit domeniu. – Sil. *-sa-crat.* Pl. *consacrați,-te.*

consangvín,-ă adj. (Despre frați, surori) Care au același tată, dar nu și aceeași mamă. – Sil. *-san-gvin.* Pl. *consangvini,-e.*

consătean,-ă s.m. și f. Persoană care locuiește sau este originară din același sat cu o altă persoană considerată în raport cu aceasta. – Pl. *consăteni,-e.*

consecínță s.f. Rezultat, urmare a unei acțiuni, a unui fapt. – Pl. *consecințe.*

consecutív,-ă adj. Care urmează fără întrerupere; succesiv. – Pl. *consecutivi,-e.*

consecvént,-ă adj. A cărui linie de conduită este fermă, neschimbătoare, care nu se con-trazice cu sine însuși. – Pl. *consecvenți,-te.*

consecvénță s.f. Faptul de a fi consecvent. – Pl. *consecvențe.*

consémn s.n. Totalitatea îndatoririlor pe care le are un militar în timpul serviciului de pază; (p. ext.) ordin, dispoziție. – Pl. *consemne.*

consemná vb.I tr. A înregistra, a însemna (ceva) în scris. – Ind.pr. *consemnez.*

conséns s.n. Acord, înțelegere, identitate de păreri. – Pl. *consensuri.*

conservá vb.I tr. **1.** A menține un aliment în stare nealterată prin anumite procedee. **2.** A păstra, a păzi. ▸ Refl. (Fig.) A se menaja, a se îngriji. – Ind. pr. *consérv.*

conservánt s.n. Substanță care împiedică fermentarea unor produse alimentare. – Pl. *conservante.*

conserváre s.f. Acțiunea de a conserva. ▹ *Instinct de ~* = instinct de apărare la om și la animale. – G.-D. *conservării.* Pl. *con-servări.*

conservatór1 s.n. Instituție de învățământ superior care pregătește specialiști în domeniul muzicii. – Pl. *conservatoare.*

conservatór2,-oáre adj. (Și substantivat) Atașat instituțiilor tradiționale, preferând schimbări treptate în locul celor bruște. – Pl. *conservatori,-oare.*

conservatorísm s.n. Atașament față de formele vechi, depășite ale vieții.

consérvă s.f. Produs alimentar, conservat steril în cutii sau borcane închise ermetic și care poate fi păstrat mai multă vreme. – Pl. *conserve.*

consfătuí vb.IV refl. A se sfătui împreună, a se consulta. – Sil. *con-sfă-.* Ind.pr. *consfătuiesc,* pf.s. *consfătuii.*

consfătuíre s.f. Întâlnire de lucru a reprezen-tanților unor domenii de activitate, ai unor instituții, ai unor state, în care se discută pro-bleme de interes comun. – Sil. *con-sfă-tu-i-.* Pl. *consfătuiri.*

consfințí vb.IV tr. A da un caracter durabil, solid; a consacra. – Sil. *con-sfin-.* Ind.pr. *consfințesc,* pf.s. *consfinții.*

considerá vb.I tr. **1.** A aprecia, a socoti, a crede că... **2.** A avea în vedere, a analiza, a studia. – Ind. pr. *consíder.*

considerábil,-ă adj. Foarte mare; însemnat, remarcabil. – Pl. *considerabili,-e.*

consideráre s.f. *A lua în ~* = a avea în vedere, a ține seama de...

consideráție s.f. **1.** Stimă, respect, prețuire. **2.** Reflecție, părere, idee. **3.** Argument logic, motiv; considerent. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *considerației.* Pl. *considerații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

considerént s.n. Considerație (**3**). – Pl. *considerente.*

consignáție s.f. Depunere a unui obiect la un magazin specializat pentru a fi vândut; magazin unde se face o asemenea depunere. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *consignației.* Pl. *consignații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

consiliér s.m. **1.** Persoană care dă sfaturi, sfetnic. **2.** Grad în ierarhia unor funcții. – Sil. *-li-er.* Pl. *consilieri.*

consíliu s.n. Organ cu rol de conducere, consultativ sau executiv, pe lângă o instituție, o organizație etc. – Sil. *-liu,* pr. *-lĭu.* Pl. *consilii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.* Par. *conciliu.*

consimțământ s.n. Încuviințare, acord, aprobare. ▸ Adeziune de bunăvoie la ceva. – Pl. *consimțăminte.*

consimți vb.IV intr. A fi de acord, a-și da consimțământul; a concede, a încuviința. – Ind.pr. *consímt,* pf.s. *consimții.*

consistént,-ă adj. **1.** Tare, vârtos. **2.** (Despre hrană) Substanțial, sățios. – Pl. *consistenți, -te.*

consistență s.f. Grad de densitate, de tărie a unui corp, a unei materii etc. – G.-D. *con-sistenței.* Pl. *consistențe.*

consoánă s.f. Sunet al vorbirii produs în urma strâmtării sau închiderii, urmat de deschiderea bruscă, a canalului vorbitor; nu poate forma singur o silabă. – Pl. *consoane.*

consoártă s.f. (Fam.) Soție, nevastă. – Pl. *consoarte.*

consolá vb.I tr. și refl. A(-și) alina o durere, un necaz, o suferință. – Ind.pr. *consolez.*

consolidá vb.I tr. și refl. A face să devină sau a deveni solid, durabil. – Ind.pr. *con-solidez.*

consonántic,-ă adj. Privitor la consoane, care aparține consoanelor. – Pl. *consonantici, -ce.*

consonantísm s.n. Sistemul consoanelor dintr-o limbă.

consonánță s.f. (Muz.) Combinare armonioasă a două sau mai multe sunete. ▸ (Fig.) Potrivire de idei, de păreri; acord, înțelegere. – Pl. *consonanțe.*

consórțiu s.n. Înțelegere între mai multe bănci sau societăți comerciale mari pentru efectuarea în comun a unor operații de amploare. – Sil. *-țiu,* pr. *-țĭu.* Pl. *consorții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

conspéct s.n. Notare sintetică (mai sumară decât rezumatul) a datelor esențiale ale unei probleme, ale unei lucrări. – Sil. *con-spect.* Pl. *conspecte.*

conspectá vb.I tr. A face un conspect. – Sil. *con-spec-.* Ind.pr. *conspectez.*

conspirá vb.I intr. A complota. – Sil. *con-spi-.* Ind.pr. *conspír.*

conspirativ,-ă adj. Care are caracter de con-spirație. – Sil. *con-spi-.* Pl. *conspirativi,-e.*

conspirátie s.f. Complot. – Sil. *con-spi-ra--ți-e.* G.-D. *conspirației.* Pl. *conspirații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

constá vb.I intr. A se compune, a fi alcătuit din... – Sil. *con-sta.* Ind.pr.pers.3 *constă,* pers.6 *constáu*; cj.pers.3 *să consteá.*

constánt,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care rămâne neschimbat, statornic. **2.** S.f. Mărime care caracterizează un fenomen, un material etc. ▸ (Mat.) Mărime a cărei valoare rămâne neschimbată. – Sil. *con-stant.* Pl. *constanți, -te.*

constánță s.f. Statornicie, perseverență. – Sil. *con-stan-.* G.-D. *constanței,* neart. *con-stanțe.*

constatá vb.I tr. A stabili starea unui lucru, realitatea sau adevărul unui fapt. – Sil. *con-sta-.* Ind.pr. *constát.*

constatatór,-oáre adj. (Despre acte) Care constată, care atestă ceva. – Sil. *con-sta-.* Pl. *constatatori,-oare.*

consteláție s.f. Grup de stele de o configurație caracteristică. – Sil. *con-ste-la-ți-e.* G.-D. *constelației.* Pl. *constelații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

consternă vb.I tr. A provoca cuiva uimire, nedumerire amestecată cu mâhnire. – Sil. *con-ster-*. Ind.pr. *consternez.*

constipă vb.I tr. și refl. A produce sau a avea constipație; a suferi de constipație. – Sil. *con-sti-*. Ind.pr. *constíp.*

constipáție s.f. Dificultate în eliminarea materiilor fecale. – Sil. *con-sti-pa-ți-e.* G.-D. *constipației.* Pl. *constipații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

constituánt,-ă adj. Privitor la constituție. ▹ *Adunare ~ă* = adunare formată din repre-zentanți aleși pentru a adopta sau a aduce modificări constituției. – Sil. *con-sti-tu-ant.* Pl. *constituanți,-te.* Par. *constituent.*

constituént,-ă adj. Care intră în alcătuirea unui întreg. – Sil. *con-sti-tu-ent.* Pl. *constitu-enți,-te.* Par. *constituant.*

constituí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) forma, a (se) alcătui; a (se) înființa. **2.** Tr. A avea valoare sau rolul de..., a fi considerat ca... – Sil. *con-sti-*. Ind. pr. *constítui,* pf.s. *constituii.*

constitutív,-ă adj. Component. – Sil. *con-sti-*. Pl. *constitutivi,-e.*

constitúție s.f. **1.** Structură fizică generală a corpului omenesc. **2.** Legea fundamentală a unui stat, care stabilește forma de guvernă-mânt și de organizare statală, drepturile și îndatoririle cetățenilor. – Sil. *con-sti-tu-ți-e.* G.-D. *constituției.* Pl. *constituții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

constituțiónál,-ă adj. În conformitate cu constituția (**2**), bazat pe constituție. – Sil. *con-sti-tu-ți-o-*. Pl. *constituționali,-e.*

constrânge vb.III tr. A determina (pe cineva) să facă un lucru pe care nu l-ar face de bunăvoie; a forța, a obliga. – Sil. *con-strân-*. Ind.pr. *constrâng,* pf.s. *constrânsei*; part. *constrâns.*

constrictór,-oáre adj. (Fiziol.) Care se restrânge, care se contractă. ▹ *Mușchi ~* = mușchi care se contractă. – Sil. *con-stric-*. Pl. *constrictori,-oare.*

constricție s.f. Micșorare a diametrului unui vas sangvin, a unui orificiu natural etc. în urma contracției mușchilor constrictori. – Sil. *con-stric-ți-e.* G.-D. *constricției.* Pl. *con-stricții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

constructív,-ă adj. Care ajută la îmbună-tățirea unei situații, care servește pentru a realiza ceva util. – Sil. *con-struc-*. Pl. *constructivi,-e.*

constrúctor,-oáre s.m. și f. Persoană care participă la lucrări de construcții. – Sil. *con-struc-*. Pl. *constructori,-oare.*

construcție s.f. Obiect construit; (în special) casă, clădire, edificiu. – Sil. *con-struc-ți-e.* G.-D. *construcției.* Pl. *construcții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

construí vb.IV tr. **1.** A realiza o clădire, o mașină etc. **2.** A desena o figură geometrică. **3.** A alcătui, a forma o frază, ținând seama de regulile gramaticale. – Sil. *con-stru-*. Ind.pr. *construiesc,* pf.s. *construii.*

consuetúdine s.f. (Livr.) Obicei, deprindere. – Sil. *-su-e-*. G.-D. *consuetudinii.* Pl. *consuetudini.*

cónsul s.m. Șef al unui consulat. – Pl. *consuli.*

consulát s.n. Reprezentanță diplomatică a unei țări în altă țară, având în atribuție apărarea intereselor țării pe care o reprezintă și ale cetățenilor acesteia; reședința acestei reprezentanțe. – Pl. *consulate.*

consúlt s.n. Consultație (**3**). – Pl. *consulturi.*

consultá vb.I. **1.** Tr. A întreba, a cere o părere, un sfat; a lua avizul unei persoane autorizate. **2.** Refl. A se sfătui cu cineva. **3.** Tr. A cerceta un text, o lucrare pentru a se informa sau a se documenta. **4.** Tr. A examina un bolnav. – Ind.pr. *consúlt.*

consultánt,-ă s.m. și f. Specialist care dă indicații sau trage concluziile în chestiuni care privesc specialitatea sa. – Pl. *consultanți,-te.*

consultánță s.f. Activitate pe care o desfă-șoară un consultant; furnizare de consultații (**1**), de informații etc. cu privire la organizarea și rentabilizarea unităților economice, la punerea în valoare a unor resurse etc.; consulting. – G.-D. *consultanței.*

consultatív,-ă adj. Care are caracter de consultație (**1**). – Pl. *consultativi,-e.*

consultáție s.f. **1.** Părere, aviz, lămurire dată (de specialist) în legătură cu o problemă (în discuție). **2.** Îndrumare dată elevilor, stu-denților de către profesor. **3.** Examinare a unui bolnav (sau a unui animal) de către un medic sau mai mulți pentru stabilirea diagnos-ticului; consult. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *consultației.* Pl. *consultații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

consulting s.n. Consultanță. – Pr. *consálting.*

consúm s.n. Folosire de bunuri, de produse pentru satisfacerea unor trebuințe. – Pl. *consumuri.*

consumá1 vb.I tr. A întrebuința, a folosi bunuri sau mărfuri. ▸ A întrebuința ca hrană; a mânca. – Ind.pr. *consúm.*

consumá2 vb.I tr. A nimici, a distruge. ▸ Tr. și refl. (Fig.) A (se) epuiza, a (se) istovi. – Ind.pr. *consúm.*

consumábil,-ă adj. (Și substantivat, f.pl.) Care poate fi consumat. *Materiale consuma-bile.* – Pl. *consumabili,-e.*

consumatór,-oáre s.m. și f. Persoană care consumă bunuri, (spec.) mâncare și băutură într-un local public. – Pl. *consumatori,-oare.*

consumáție s.f. Ceea ce consumă cineva într-un local public. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *consu-mației.* Pl. *consumații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

conștiént,-ă adj. **1.** Care își dă seama de realitatea unui lucru, a unui fapt. **2.** Care își cunoaște rolul său în cadrul societății. – Sil. *con-ști-ent.* Pl. *conștienți,-te.*

conștientizá vb.I tr. și refl. A face să devină sau a deveni conștient. – Sil. *con-ști-en-.* Ind.pr. *conștientizez.*

conștiincióș,-oásă adj. Care își face datoria cu conștiinciozitate. – Sil. *con-ști-in-cios.* Pl. *conștiincioși,-oase.*

conștiinciozitáte s.f. Corectitudine, serio-zitate, scrupulozitate în îndeplinirea unui lucru. – Sil. *con-ști-in-cio-.* G.-D. *conștiincio-zității,* neart. *conștiinciozități.*

conștiínță s.f. Sentiment pe care omul îl are despre propria existență și despre lucrurile din jur; faptul de a-și da seama, de a se înțelege; cuget. ▹ *Mustrare de* ~ = remușcare. • *A fi cu conștiința împăcată* sau *a nu avea nimic pe* ~ = a fi convins că nu a săvârșit nimic împotriva legilor moralei. *Cu mâna pe* ~ = cu toată sinceritatea. – Sil. *con-ști-in-.* G.-D. *conștiinței.* Pl. *conștiințe.* Par. *cunoștință.*

cont s.n. Evidență scrisă sub formă de balanță (cu debit și credit), care reflectă valoric existența și mișcările unui proces economic pe o anumită perioadă de timp. ▹ ~ *curent* = cont deschis de o bancă unui client pentru păstrarea mijloacelor bănești ale acestuia. • *A ține* ~ *de ceva* = a lua în considerație, a avea în vedere. *Pe* ~ *propriu* = pe propria răspundere. – Pl. *conturi.*

contá vb.I intr. **1.** A se baza, a se bizui pe cineva sau pe ceva. **2.** A avea valoare, importanță. – Ind. pr. *contez.*

contábil,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține contabilității, referitor la contabilitate. **2.** S.m. și f. Specialist în contabilitate. – Pl. *contabili,-e.*

contabilitáte s.f. Ansamblul operațiilor de înregistrare a mișcării mijloacelor bănești și a fondurilor materiale ale unei întreprinderi sau instituții. – Pl. *contabilități.*

contabilizá vb.I tr. A înregistra în conturi o operație contabilă. – Ind.pr. *contabilizez.*

contáct s.n. **1.** Atingere între două corpuri, între două forțe etc. **2.** Relație, legătură între oameni. – Pl. *contacte.* Par. *contract.*

contactá vb.I tr. A stabili un contact. – Ind.pr. *contactez.* Par. *contracta.*

contagiós,-oásă adj. (Despre boli) Care se transmite de la om la om; molipsitor. – Sil. *-gi-os.* Pl. *contagioși,-oase.*

contáiner s.n. Recipient de mărimi standar-dizate, folosit pentru transportul unor mărfuri sau materiale. – Sil. *-tai-.* Pl. *containere.*

contaminá vb.I tr. și refl. A transmite cuiva sau a lua de la cineva o boală molipsitoare; a (se) molipsi. – Ind.pr. *contaminez.*

cónte s.m. **1.** Conducător al unei provincii în evul mediu. **2.** Titlu de noblețe ereditar. – Pl. *conți.*

contemplá vb.I tr. A privi îndelung, cu admirație și cu emoție. – Sil. *-tem-pla-.* Ind. pr.pers.1 *contémplu,* pers.2 *contempli.*

contemplatív,-ă adj. Care contemplă, care este înclinat spre contemplare. – Sil. *-tem-pla-.* Pl. *contemplativi,-e.*

contemporán,-ă adj. **1.** Care se petrece, care există în timpurile noastre. **2.** (Despre oameni) Care trăiește sau a trăit în același timp cu cineva sau cu ceva. – Pl. *contem-porani,-e.*

contenciós s.n. Serviciu pe lângă o instituție publică sau particulară, care apără drepturile și interesele instituției respective la încheierea de acte juridice sau în fața organelor de jurisdicție. – Sil. *-ci-os.*

contení vb.IV intr. și tr. A înceta sau a face să înceteze. – Ind.pr. *contenesc,* pf.s. *contenii.*

contésă s.f. Soție sau fiică de conte. – Pl. *contese.*

contestá vb.I tr. A tăgădui, a nu recunoaște dreptul cuiva, existența unui lucru etc. ▸ A face o contestație. – Ind.pr. *contést.*

contestáție s.f. Memoriu prin care se cere revizuirea sau anularea unei măsuri sau a unei hotărâri luate de un organ judecătoresc sau administrativ. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *contes-tației.* Pl. *contestații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

contéxt s.n. **1.** Fragment dintr-o scriere în care se găsește un cuvânt sau un pasaj interesant dintr-un anumit punct de vedere. **2.** (Fig.) Stare de lucruri existentă la un moment dat, conjunctură. – Pl. *contexte.*

contíguu,-uă adj. (Livr.) Care se leagă, care are elemente comune cu altceva. – Sil. m. *-gu-u,* f. *-gu-ă.* Pl. *contigui,-ue,* sil. f. *-gu-e.* Par. *continuu.*

continént s.n. Întindere mare de uscat, măr-ginită (aproape) total de mări și de oceane. – Pl. *continente.*

continentál,-ă adj. Referitor la un continent, care aparține unui continent sau se află pe acesta. ▹ *Climă ~ă* = climă uscată, cu variații mari de temperatură între vară și iarnă. – Pl. *continentali,-e.*

contingént s.n. Totalitatea cetățenilor născuți în același an și luați în evidența organelor militare; (pop.) leat. ▸ Grup de oameni, având o compoziție omogenă. – Pl. *contingente.*

contingénță s.f. Legătură, relație exterioară între lucruri, fenomene, evenimente etc. – Pl. *contingențe.*

continuá vb.I intr. A merge înainte, a nu se întrerupe; (tr.) a duce mai departe ceva început. – Sil. *-nu-a.* Ind.pr. pers.1 *contínuu,* sil. *-nu-u,* pers.2 *continui.*

continuitáte s.f. Faptul de a fi continuu; starea a ceea ce este continuu. – Sil. *-nu-i-.* G.-D. *continuității,* neart. *continuității.*

contínuu,-uă adj. (Și adverbial) Care are loc fără întrerupere, fără pauză. ▹ *Curent electric ~* = curent electric care are un singur sens. – Sil. m. *-nu-u,* f. *-nu-ă.* Pl. *continui,-ue,* sil. f. *-nu-e.* Par. *contiguu.*

contondént,-ă adj. (Despre obiecte) Care provoacă contuzii (când se lovește cu el). – Pl. *contondenți,-te.*

contopí vb.IV refl. A se amesteca cu ceva, formând un singur tot; a se uni strâns, a se împreuna. – Ind. pr. *contopesc,* pf.s. *contopii.*

contór s.n. Aparat care înregistrează canti-tatea de apă, de gaze, de energie electrică etc. consumată într-un anumit interval de timp; ceas. – Pl. *contoare.*

contorizá vb. I tr. A dota cu contor o locuință, un birou etc. – Ind.pr. *contorizez.*

contorsioná vb.I refl. (Despre corp și părți ale lui) A face contorsiuni. – Sil. *-si-o-.* Ind.pr. *contorsionez.*

contorsiúne s.f. Răsucire a trupului sau a unei părți a lui datorită contracției musculare; contracție violentă și involuntară a mușchilor. – Sil. *-si-u-*. Pl. *contorsiuni.*

cóntra prep., adv. **1.** Prep. Împotriva cuiva sau a ceva. **2.** Prep. În schimbul a ceva. *Contra cost*. **3.** Adv. Împotrivă; cu totul altfel. *Cine-i contra?* – Sil. *con-tra.*

contraamirál s.m. Grad de ofițer în marina militară. – Sil. *con-tra-a-*. Pl. *contraamirali.*

contrabándă s.f. Trecere clandestină peste graniță a unor mărfuri interzise sau sustrase de la taxele vamale. – Sil. *con-tra-*. Pl. *contrabande.*

contrabás s.n. Instrument muzical mare, cu coarde și arcuș, având registrul cel mai grav. – Pl. *contrabasuri.*

contracandidát, -ă s.m. și f. Persoană care candidează împotriva altui candidat pentru ocuparea unei funcții, a unei demnități etc. – Sil. *con-tra-*. Pl. *contracandidați, -te.*

contracará vb.I tr. A zădărnici planurile sau acțiunile cuiva, a anihila. – Sil. *con-tra-*. Ind.pr. *contracarez.*

contráct s.n. Acord încheiat între două sau mai multe persoane fizice ori juridice, din care decurg anumite drepturi și obligații. ▹ ~ *individual de muncă* = convenție în temeiul căreia o persoană fizică (salariat) se obligă să presteze munca pentru un angajator în schimbul unei remunerații (salariu). ~ *colectiv de muncă* = convenție scrisă încheiată între angajator sau patronat, pe de o parte, și salariați, reprezentați prin sindicate ori în alt mod prevăzut de lege, pe de altă parte, prin care se stabilesc clauze privind condițiile de muncă, salarizarea etc. – Sil. *con-tract*. Pl. *contracte.* Par. *contact.*

contractá vb.I. **1.** Tr. A încheia un contract. **2.** Tr. A lua o boală, a se îmbolnăvi. **3.** Refl. și tr. A (se) micșora în urma unui proces fizic sau tehnologic. – Sil. *con-trac-*. Ind.pr. **1,2** *contractez,* **3** pers.3 *contráctă*. Par. *contacta.*

contractíl,-ă adj. Care este capabil de a se contracta (**3**). – Sil. *con-trac-*. Pl. *contractili,-e.*

contractuál,-ă adj. Privitor la un contract; care este menționat, consemnat într-un con-tract. – Sil. *con-trac-tu-al.* Pl. *contractuali,-e.*

contrácție s.f. **1.** (Med.) Răspuns mecanic al unui mușchi la o excitație, prin care acesta se scurtează, se încordează. **2.** Micșorare a volumului unui corp în urma uscării, a răcirii sau a arderii. – Sil. *con-trac-ți-e.* G.-D. *contracției.* Pl. *contracții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

contradictóriu,-ie adj. (Despre idei, atitudini etc.) Care se contrazic între ele, care sunt incompatibile. • *În* ~ = în opoziție cu... – Sil.m. *con-tra-dic-to-riu,* pr. *-riu,* f. *-ri-e.* Pl. *contradictorii.*

contradícție s.f. Contrazicere, nepotrivire între idei, fapte, sentimente etc. – Sil. *con-tra-dic-ți-e.* G.-D. *contradicției.* Pl. *con-tradicții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

contrafáce vb.III tr. A reproduce, în scop fraudulos, un document, un obiect, un preparat original etc., dându-l drept autentic; a falsifica. – Sil. *con-tra-*. Ind.pr. *contrafác*, pf.s. *contrafăcui*; ger. *contrafăcând*; part. *contrafăcut.*

contrafórt s.m. Întăritură de zidărie sau de beton care îngroașă din loc în loc un zid. – Sil. *con-tra-*. Pl. *contraforți.*

contraindicát,-ă adj. Nepotrivit, nerecomandabil; neprielnic, vătămător. – Sil. *con-tra-in-*. Pl. *contraindicați,-te.*

contramandá vb.I tr. A revoca un decret, un ordin etc.; a renunța la un plan, la o vizită etc. stabilite dinainte. – Sil. *con-tra-*. Ind.pr. *contramandez.*

contraofensívă s.f. Trecere de la apărare la ofensivă. – Sil. *con-tra-o-*. Pl. *contraofensive.*

contrapáginã s.f. A doua pagină a unei foi scrise sau imprimate. – Sil. *con-tra-*. Pl. *con-trapagini.*

contrár,-ă adj., adv., prep. s.n. **1.** Adj. Opus, potrivnic. **2.** Adv. Neconform cu..., împotriva. **3.** Prep. (Urmat de dativ) *A acționat contrar înțelegerii.* **4.** S.n. (La pl., în forma *contrarii*) Laturi, însușiri

sau tendințe opuse unele altora. – Sil. *con-trar.* Pl. *contrari,-e*. Var. **contrăriu,-ie,** adj., s.n., sil.m. *-riu,* pr. *-riu,* f. *-ri-e,* pl. *contrarii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

contrarevolúție s.f. Mișcare politică și socială tinzând să distrugă rezultatele unei revoluții precedente. – Sil. *con-tra-...-ți-e.* G.-D. *contrarevoluției.* Pl. *contrarevoluții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

contrariá vb.I tr. A surprinde neplăcut pe cineva, făcând sau spunându-i ceva care se opune convingerilor sau intențiilor sale. – Sil. *con-tra-ri-a.* Ind.pr. pers.1 *contrariez,* pers.3 *contrariază*; ger. *contrariind*, sil. *-ri-ind.*

contrăriu,-ie adj., s.n. v. **contrar.**

contrasemná vb.I tr. A-și pune semnătura pe un act semnat în prealabil de o persoană ierarhic superioară. – Sil. *con-tra-.* Ind.pr. *contrasemnez.*

contraspionáj s.n. Activitate de urmărire și de combatere a spionajului; serviciu special pentru această activitate. – Sil. *con-tra-spi-o-.*

contrást s.n. Opoziție puternică între două sau mai multe lucruri, stări, fapte etc. – Sil. *con-trast.* Pl. *contraste.*

contrastá vb.I intr. A fi în contrast cu cineva sau cu ceva. – Sil. *con-tras-.* Ind.pr. *contrastez.*

contratímp s.m. (Muz.) Deplasare a accentului, prin apariția unei pauze, de pe un timp tare al măsurii pe un timp slab. • *În* ~ = la timp nepotrivit, inoportun. – Sil. *con-tra-.* Pl. *contratimpi.*

contravaloáre s.f. Echivalentul (în bani) al unui lucru; valoare dată în schimbul alteia. – Sil. *con-tra-.* G.-D. *contravalorii.*

contravení vb.IV intr. A încălca o lege, o normă etc.; a săvârși o contravenție. – Sil. *con-tra-.* Ind. pr. *contravín,* pf.s. *contravenii.*

contraveniént,-ă s.m. și f. Persoană care săvârșește o contravenție. – Sil. *con-tra-ve-ni-ent.* Pl. *contravenienți,-te.*

contravénție s.f. Abatere de la o lege, care este pedepsită printr-o sancțiune administra-tivă. – Sil. *con-tra-ven-ți-e.* G.-D. *contravenției.* Pl. *contravenții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

contrazíce vb.III. **1.** Tr. A exprima o părere contrară celei exprimate de altcineva. ▸ Refl. A nu fi de acord unul cu altul într-o discuție. **2.** Refl. A spune ceva în opoziție cu cele afirmate anterior de tine însuți. – Sil. *con-tra-.* Ind.pr. *contrazíc,* pf.s. *contrazisei*; part. *con-trazis.*

cóntră s.f. Lovitură promptă de răspuns a unui sportiv la un atac al adversarului (la box, judo, scrimă etc.). – Sil. *con-tră.* Pl. *contre.*

contribuábil,-ă s.m. și f. Persoană care plătește impozit. – Sil. *con-tri-bu-a-.* Pl. *contribuabili,-e.*

contribuí vb.IV intr. A participa la o acțiune comună, a-și aduce contribuția. – Sil. *con-tri-bu-i.* Ind.pr. *contríbui*, pf.s. *contribuii.*

contribúție s.f. Parte cu care cineva participă la o acțiune sau la o cheltuială comună. – Sil. *con-tri-bu-ți-e.* G.-D. *contribuției.* Pl. *contribuții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

contról s.n. Verificare a unei activități, a unei situații, a modului de funcționare a unei instalații etc.; organ care are însărcinarea de a verifica. – Sil. *con-trol.* Pl. *controale.*

controlá vb.I tr. **1.** A face un control. **2.** A stăpâni, a domina. ▸ Tr. și refl. (Despre oameni) A-și supraveghea propriile manifes-tări. – Sil. *con-tro-.* Ind.pr. *controlez.*

controversát,-ă adj. Asupra căruia părerile sunt împărțite, care formează obiectul unei controverse. – Sil. *con-tro-.* Pl. *controversați, -te.*

controvérsă s.f. Discuție în contradictoriu. – Sil. *con-tro-.* Pl. *controverse.*

contumacíe s.f. Absență nejustificată de la proces a inculpatului. – G.-D. *contumaciei.*

contúr s.n. Linie care mărginește o figură, un obiect etc.; reprezentare grafică a acestei linii. – Pl. *contururi.*

contúrá vb.I. **1.** Tr. A da unui obiect conturul pe care trebuie să-l aibă. **2.** Tr. și refl. A (se) închega în forme precise; a (se) preciza. – Ind.pr. *conturez.*

conturbá vb.I tr. A deranja (**2**). – Ind.pr. *contúrb.*

contúzie s.f. Traumatism cauzat de un corp dur, netăios. – Sil. *-zi-e.* G.-D. *contuziei.* Pl. *contuzii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

conțíne vb.III tr. **1.** (Despre un recipient) A fi umplut (total sau parțial) cu..., a avea ceva în interior. **2.** (Despre cărți, texte) A fi alcătuit din...; a cuprinde. – Ind.pr.pers.3 *conține*; part. *conținut.*

conținút s.n. **1.** Ceea ce se află înăuntrul a ceva, în special într-un recipient. **2.** Totalitatea elementelor din care se compune un obiect sau un proces. ▸ Înțeles, semnificație. **3.** Ceea ce exprimă un text; fondul de idei al unei opere literare sau artistice. **4.** Ceea ce este cuprins într-o carte; tablă de materii. – Pl. *conținuturi.*

conțopíst,-ă s.m. și f. (Depr.) Funcționar care execută lucrări mărunte de birou. – Pl. *conțopiști,-ste.*

convalescént,-ă s.m. și f. Persoană care se află în convalescență. – Pl. *convalescenți,-te.*

convalescénță s.f. Perioadă dintre sfârșitul bolii și însănătoșirea completă a unui bolnav. – G.-D. *convalescenței,* neart. *convalescențe.*

convécție s.f. (Fiz.) Transmiterea căldurii prin curenți de substanță încălzită sau, forțat, prin agitație, pompare etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *convecției.* Pl. *convecții*, art. *-țiile*, sil. *-ți-i.*

convenábil,-ă adj. Care convine, acceptabil, mulțumitor. – Pl. *convenabili,-e.*

convení vb.IV intr. **1.** A fi pe placul cuiva, a corespunde dorințelor cuiva. **2.** A cădea de acord; a încheia o convenție (**1**). – Ind.pr. *convín,* pf.s. *convenii.*

conveniénță s.f. (De obicei la pl.) Regulă de purtare impusă într-o anumită societate. • *De ~* = făcut numai pentru a respecta anumite reguli sociale. – Sil. *-ni-en-.* Pl. *convenințe.*

convénție s.f. **1.** Înțelegere, acord, pact între două sau mai multe state, partide politice etc. **2.** (La pl.) Deprinderi statornicite prin tradiție. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *convenției.* Pl. *convenții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

convenționál,-ă adj. **1.** Stabilit prin con-venție; acceptat prin tradiție. **2.** Artificial, nenatural. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *convenționali,-e.*

convenționalísm s.n. Caracterul a ceea ce este convențional (**2**). – Sil. *-ți-o-.*

convérge vb.III intr. A se îndrepta împreună, din mai multe părți, spre același punct sau (fig.) spre același scop. – Ind.pr.pers.1 și 6 *convérg.* Nu se folosește la timpurile formate cu participiul.

convergént,-ă adj. Care converge. ▹ *Lentilă ~ă* = lentilă care adună într-un singur focar toate razele ce o străbat. – Pl. *convergenți,-te.*

convergénță s.f. Faptul de a converge, de a fi convergent. – Pl. *convergențe.*

conversá vb.I intr. A sta de vorbă cu cineva, a întreține o convorbire; a vorbi. – Ind.pr. *conversez.*

conversáție s.f. Faptul de a conversa. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *conversației.* Pl. *conversații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

conversiúne s.f. (Fiz.) Transformare a energiei dintr-o formă în alta. – Sil. *-si-u-.* Pl. *conversiuni.*

convertí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A adera sau a face pe cineva să adere la o anumită convin-gere (religioasă). **2.** Tr. A schimba bancnote în aur sau în devize. – Ind.pr. *convertesc,* pf.s. *convertii.*

convéx,-ă adj. (Despre linii, suprafețe) Care prezintă o curbură spre exterior. – Pl. *convecși, -xe.*

conviețuí vb.IV intr. A trăi împreună, în același loc cu cineva; a coabita. – Sil. *-vie-.* Ind.pr. *conviețuiesc,* pf.s. *conviețuii.*

convingătór,-oáre adj. (Despre fapte, argumente etc.) Care convinge. – Pl. *convingători, -oare.*

convínge vb.III tr. și refl. A-și da sau a face pe cineva să-și dea seama că ceva este într-un anumit fel; a (se) încredința de ceva. – Ind.pr. *convíng,* pf.s. *convinsei*; part. *convins.*

convíngere s.f. Acțiunea de a (se) convinge; opinie, părere fermă. • *Cu* (sau *fără*) ~ = în mod (ne)hotărât. – Pl. *convingeri.*

convív, -ă s.m. și (rar) f. (Livr.) Persoană care participă, împreună cu alții, la o masă, la un banchet. – Pl. *convivi, -e.*

convocá vb.I tr. A chema (oficial) o persoană sau un grup să vină într-un anumit loc. – Ind. pr.pers.1 *convóc,* pers.3 *convoacă.*

convocatór s.n. Înștiințare scrisă, în formă de listă, prin care anumite persoane iau cunoștință, semnând, că sunt convocate undeva. – Pl. *convocatoare.*

convói s.n. Șir de vehicule care transportă materiale, trupe etc. ▸ Mulțime (încolonată) care merge în aceeași direcție (și cu același scop). – Pl. *convoaie.*

convorbíre s.f. Conversație, discuție. ▹ ~ *telefonică* = comunicare între două persoane prin intermediul telefonului. – Pl. *convorbiri.*

convúlsie s.f. **1.** Contracție bruscă, involun-tară și violentă, de natură patologică, a mușchilor. **2.** (Fig.) Zvârcolire, frământare, încordare. – Sil. *-si-e.* G.-D. *convulsiei.* Pl. *convulsii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

convulsív,-ă adj. Care se referă la convulsii, însoțit de convulsii. – Pl. *convulsivi,-e.*

cooperá vb.I intr. A lucra împreună cu cineva, a colabora, a-și da concursul. – Sil. *co-o-.* Ind. pr. *cooperez.*

cooperatívă s.f. Organizație economică formată prin asocierea unui grup de meseriași, mici producători etc. – Sil. *co-o-.* Pl. *cooperative.*

cooperáție s.f. Asociere, uniune liber consimțită de persoane în cooperative. – Sil. *co-o-...-ți-e.* G.-D. *cooperației.* Pl. *cooperații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

cooptá vb.I tr. A primi pe cineva într-un colectiv cu acordul membrilor acestuia. – Sil. *co-op-.* Ind. pr. *cooptez.*

coordoná vb.I tr. A pune de acord părțile unui tot; a îndruma în sens unitar o serie de activități. – Sil. *co-or-.* Ind.pr. *coordonez.*

coordonáre s.f. **1.** Acțiunea de a coordona. **2.** (Gram.) Relație sintactică între două elemente (două propoziții sau două părți de propoziție) aflate pe același plan, fără a depinde unul de altul din punct de vedere gramatical. – Sil. *co-or-.* Pl. *coordonări.*

coordonát,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Pus de acord, armonizat. **2.** Adj. *Propoziție ~ă* (și substantivat, f.) = propoziție aflată în raport de coordonare cu alta. **3.** S.f. (Mat.) Fiecare dintre numerele, distanțele, unghiurile etc. care precizează poziția unui punct în raport cu un sistem de referință. **4.** S.f. *Coordonate geografice* = elemente care determină poziția unui punct pe suprafața Pământului prin intermediul paralelelor și al meridianelor. **5.** S.f. (Fig.) Reper, element orientativ. – Sil. *co-or-.* Pl. *coordonați,-te.*

coordonatór,-oáre adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care coordonează una sau mai multe acțiuni. **2.** Adj. (Gram.) *Conjuncție coordonatoare* = conjuncție care leagă doi termeni aflați în relație de coor-donare. – Sil. *co-or-.* Pl. *coordonatori,-oare.*

copác s.m. Arbore (**1**). – Pl. *copaci.*

copáie s.f. (Reg.) Albie, covată. – Sil. *-pa-ie.* Pl. *copăi.*

copăcél s.m. Diminutiv al lui copac. • (De-spre copii) *A sta* (sau *a merge, a umbla*) ~ = a sta (sau a merge, a umbla) pe picioare, drept (și încet, cu grijă). – Pl. *copăcei.*

copărtáș,-ă s.m. și f. Persoană care ia parte la o afacere sau la o împărțeală. – Pl. *copărtași,-e.*

cópcă1 s.f. Sistem format dintr-un cârlig și un inel care se folosește pentru a încheia o haină. – Pl. *copci.*

cópcă2 s.f. Gaură făcută în gheața unui râu, a unei bălți etc. pentru pescuit sau pentru scos apă. • *A se duce pe* ~ = (despre bunuri) a se distruge,

a se pierde; (despre oameni) a intra într-o mare încurcătură, a o păți. – Pl. *copci*.

copértă s.f. Cele două foi externe, de obicei mai groase, ale unei cărți sau ale unui caiet. – Pl. *coperți* și *coperte*.

copertínă s.f. Element de construcție cu suprafața plană, care acoperă, de obicei, intrarea într-o clădire. – Pl. *copertine*.

copiá vb.I. **1.** Tr. A reproduce exact un text, o operă de artă etc. **2.** Intr. (Despre elevi) A scrie o lucrare folosind în mod nepermis lucrarea altui elev sau alte surse de informație. **3.** Tr. (Depr.) A imita servil pe cineva. – Sil. *-pi-a*. Ind.pr.pers.1 *copiez,* pers.3 *copiază*; ger. *copiind*, sil. *-pi-ind*.

cópie s.f. **1.** Reproducere exactă a unui text, a unei opere de artă etc. ▸ Înscris care reproduce întocmai un alt înscris constatator al unui act oficial **2.** (Depr.) Imitație servilă, fără valoare. – Sil. *-pi-e*. G.-D. *copiei*. Pl. *copii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-*.

copíl s.m. **1.** Băiat sau fată în primii ani ai vieții (până la adolescență). **2.** Fiu, fiică. **3.** (Fig.) Om naiv, fără experiență. – Pl. *copii,* art. *copiii,* sil. *-pi-ii,* G.-D. *copiilor*.

copilándru, -ă s.m. și f. Băiat sau fată în perioada de trecere de la copilărie la adolescență. – Sil. *-lan-dru*. Pl. *copilandri,, -e,* art.m. *-drii*.

copílă s.f. **1.** Fată tânără. **2.** Fiică. – Pl. *copile*.

copilărésc,-eáscă adj. **1.** Specific copiilor (**1**). **2.** (Despre manifestări ale omului) Lipsit de maturitate, de seriozitate; nechibzuit, naiv. – Pl. *copilărești*.

copilărește adv. În felul copiilor (**1**).

copilărí vb.IV intr. A-și petrece anii copilăriei (undeva sau cu cineva). – Ind.pr. *copilăresc,* pf.s. *copilării*.

copilăríe s.f. **1.** Timpul primilor ani de viață ai omului până la adolescență. **2.** Vorbă, faptă, purtare de copil; naivitate. – G.-D. *copilăriei*. Pl. *copilării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

copilărós,-oásă adj. Ca un copil (**1**), naiv; zburdalnic, neastâmpărat. – Pl. *copilăroși, -oase*.

copilí vb.IV tr. A tăia lăstarii secundari, nepurtători de rod ai unei plante. – Ind.pr. *copilesc*, pf.s. *copilii*.

copiós,-oásă adj. Îmbelșugat, abundent, bogat. – Sil. *-pi-os*. Pl. *copioși,-oase*.

copíst,-ă s.m. și f. **1.** Persoană care copia manuscrise (înainte de răspândirea tiparului). **2.** Funcționar inferior, care redactează și copiază acte. – Pl. *copiști,-ste*.

copitáte s.n. pl. Grup de mamifere erbivore, având ultimele degete acoperite cu copite (ex. boul, calul, porcul).

copítă s.f. Formație cornoasă care acoperă degetele la unele mamifere. – Pl. *copite*.

copleși vb. IV tr. A cuprinde pe cineva întru totul un sentiment, o problemă etc., stăpâ-nindu-l; a slei puterile cuiva, încărcându-l peste măsură cu ceva. – Sil. *co-ple-*. Ind.pr. *copleșesc,* pf.s. *copleșii*.

copói s.m. Câine de vânătoare de talie mare. – Pl. *copoi*.

coprodúcție s.f. Film realizat prin colabo-rarea a două sau a mai multor studiouri de filme din țări diferite. – Sil. *co-pro-duc-ți-e*. G.-D. *coproducției*. Pl. *coproducții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

coproprietár, -ă s.m. și f. Persoană care stăpâ-nește în comun cu altcineva o proprietate. – Sil. *co-pro-pri-e-*. Pl. *coproprietari, -e*.

copt, coáptă adj. **1.** Care a fost supus coacerii și a devenit bun de mâncat. ▸ (De-spre fructe) Ajuns la deplină dezvoltare; bun de mâncat. **2.** (Despre oameni) Matur. **3.** (Despre abcese) Care a făcut puroi și este gata să spargă. • *Pică de coaptă!* = întrece orice măsură, e culmea! – Pl. *copți, coapte*.

coptúră s.f. **1.** Produs alimentar făcut din aluat și copt în cuptor. **2.** (Pop.) Bubă coaptă; puroi. – Pl. *copturi*.

copulatív,-ă adj. **1.** *Coordonare ~ă* = raport de coordonare care se stabilește între două sau mai

multe unități sintactice prezentate de vorbitor ca asociate. **2.** *Verb* ~ = verb care intră în alcătuirea predicatului nominal, făcând legătura între subiect și numele predicativ. – Pl. *copulativi,-e.*

copyright s.n. Drept rezervat numai auto-rului sau editorului de a reproduce și de a vinde o operă literară, științifică, artistică. – Pr. *cópiraĭt.*

cor s.n. Ansamblu de cântăreți care execută o compoziție muzicală; compoziție destinată să fie cântată de un astfel de ansamblu. • *A face ~ cu alții* = a se asocia cu alții (în scopuri rele). – Pl. *coruri.*

corábie s.f. Navă cu pânze. – Sil. *-bi-e.* G.-D. *corabiei.* Pl. *corăbii,* art. *-biile,* sil. *-bi-i-.*

corái adj. invar. De culoare roșie cu nuanțe de galben.

corál1 s.m. Animal care trăiește în colonii[1] în mările calde și din al cărui schelet calcaros, roșu sau alb, se fac obiecte de podoabă. – Pl. *corali.*

corál2,-ă adj. Privitor la cor; pentru cor. – Pl. *corali,-e.*

corán s.n. Carte sfântă care conține dogmele religiei musulmane. – Scris cu majusculă.

corăbiér s.m. Navigator, marinar pe o corabie. – Sil. *-bi-er.* Pl. *corăbieri.*

corb s.m. Pasăre omnivoră, mai mare decât cioara, cu penele negre și cu ciocul puternic. – Pl. *corbi.*

corcí vb.IV refl. (Despre animale și plante din specii diferite) A se încrucișa (**3**). – Ind.pr. pers.3 *se corcește.*

corcitúră s.f. Animal sau plantă provenind din încrucișarea unor specii diferite. – Pl. *corcituri.*

corcodúș s.m. Varietate de prun cu fructe mici, comestibile, de culoare galbenă, vânătă sau roșie. – Pl. *corcoduși.*

corcodúșă s.f. Fructul corcodușului. – Pl. *corcodușe.*

cord s.n. (Anat.) Inimă (**1**). – Pl. *corduri.*

cordáj s.n. Totalitatea coardelor unei rachete de tenis. – Pl. *cordaje.*

cordial,-ă adj. Pornit din inimă, plin de afec-țiune, binevoitor. – Sil. *-di-al.* Pl. *cordiali,-e.*

cordialitáte s.f. Amabilitate, bunăvoință, afec-țiune. – Sil. *-di-a-.* G.-D. *cordialității,* neart. *cordialități.*

cordón s.n. **1.** Accesoriu de îmbrăcăminte constând dintr-o fâșie de piele, de pânză etc. cu care se încinge talia. **2.** Șir, linie formată din persoane care țin ordinea de-a lungul unui traseu. – Pl. *cordoane.*

coréct,-ă adj. **1.** Așa cum trebuie, conform cu regulile și normele în uz. ▸ (Adverbial) Bine, exact, precis. **2.** (Despre oameni) Care are o purtare, o atitudine ireproșabilă; cinstit. – Pl. *corecți,-te.*

corectá vb.I tr. și refl. A(-și) îndrepta greșelile sau defectele; a (se) corija. – Ind.pr. *corectez.*

corectitúdine s.f. Calitatea de a fi corect; purtare, atitudine corectă. – G.-D. *corecti-tudinii.*

corectív s.n. Ceea ce corectează, rectifică ceva. – Pl. *corective.*

coréctor,-oáre s.m. și f. Persoană care face corecturi. – Pl. *corectori,-oare.* Par. *colector.*

corectúră s.f. Îndreptare a greșelilor de tipar; text tipărit pe care s-a făcut această operație. – Pl. *corecturi.*

corécție s.f. **1.** Pedeapsă corporală. **2.** Can-titate care trebuie adunată sau scăzută din rezultatul dat de un instrument de măsurare, pentru a compensa erorile. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *corecției.* Pl. *corecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

corecționál,-ă adj. Care sancționează un delict. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *corecționali,-e.*

coregráf s.m. Maestru de dans și de balet; creator al unui spectacol de balet sau de dans. – Nu *coreograf.* Sil. *-re-graf.* Pl. *coregrafi.*

coregrafíe s.f. Arta dansului și a baletului. – Nu *coreografie.* Sil. *-re-gra-.* G.-D. *coregrafiei,* neart. *coregrafii.*

corelá vb.I tr. și refl. A face să fie sau a fi în corelație. – Ind.pr. *corelez.*

corelatív,-ă adj. Care este în corelație (cu...). – Pl. *corelativi,-e.*

corelắție s.f. Relație reciprocă între două sau mai multe lucruri, fenomene etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *corelației.* Pl. *corelații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

corespondá vb.I intr. A comunica prin scrisori cu cineva, a fi în corespondență cu cineva. – Ind. pr. *corespondez.*

corespondént,-ă s.m. și f. **1.** Colaborator la un ziar, căruia îi trimite informații din locul în care se află. **2.** Ceea ce se află într-un anumit raport cu ceva asemănător. – Pl. *corespondenți,-te.*

corespondẹ́nță s.f. **1.** Schimb de scrisori, de obicei între două persoane; scrisorile schimbate astfel. **2.** Relatare făcută de corespondentul unui ziar. **3.** Raport între lucruri, fenomene etc. care concordă între ele. – Pl. *corespondențe.*

corespúnde vb.III intr. **1.** A răspunde cerințelor, așteptărilor etc., a fi conform cu... **2.** A fi în comunicare sau în legătură cu ceva. – Ind.pr. *corespúnd,* pf.s. *corespunsei*; ger. *corespunzând*; part. *corespuns.*

corespunzătór,-oáre adj. Care corespunde; adecvat. – Pl. *corespunzători,-oare.*

coriándru s.m. Plantă erbacee ale cărei semințe, bogate în uleiuri eterice, se folosesc în industria farmaceutică sau drept condiment. – Sil. *-ri-an-dru.* Pl. *coriandri,* art. *-drii.*

corídă s.f. Luptă cu tauri, obișnuită îndeosebi în Spania și în America Latină. – Pl. *coride.*

coridór s.n. Culoar (**1**). – Pl. *coridoare.*

corifẹ́u s.m. Persoană de frunte care se distinge într-un anumit domeniu. – Pl. *corifei.*

corijá vb.I tr. și refl. A (se) corecta. – Ind.pr. *corijez.*

corijént,-ă s.m. și f. Elev care, la sfârșitul anului școlar, nu a obținut nota de trecere la una sau la două materii, urmând a fi reexa-minat. – Pl. *corijenți,-te.* Var. **corigént, -ă**.

corijẹ́nță s.f. Situația unui corigent; exa-menul susținut de acesta. – Pl. *corijențe.* Var. **corigẹ́nță** s.f.

corímb s.n. Inflorescență în care codițele florilor sunt de lungime inegală, florile ajun-gând însă aproape la același nivel, semănând cu o umbrelă. – Pl. *corimbe.*

corindón s.n. Oxid de aluminiu, foarte dur, folosit ca abraziv, unele varietăți fiind pietre prețioase.

coríntic,-ă adj. *Ordin ~* = ordin arhitectonic grec, caracterizat prin coloane zvelte și capitel ornat cu sculpturi reprezentând foi de acantă. ▸ (Despre elemente arhitectonice) În ordin corintic. – Pl. *corintici,-ce.*

coríst,-ă s.m. și f. Persoană care cântă într-un cor. – Pl. *coriști,-ste.*

cormánă s.f. Partea plugului care răstoarnă brazda. – Pl. *cormane.*

cormorán s.m. Pasăre acvatică, lungă de aproape un metru, cu ciocul lung și încovoiat, mare consumatoare de pește. – Pl. *cormorani.*

corn1 s.m. Arbust cu lemnul foarte tare, cu fructe drupe, roșii, comestibile. – Pl. *corni.*

corn2 s.n., s.m. **1.** S.n. Excrescență osoasă pereche de pe osul frontal la mai toate animalele rumegătoare. ▸ Fiecare dintre cele patru organe tactile și vizuale ale melcului. **2.** S.n. Obiect făcut din corn[2] (**1**) sau în formă de corn. **3.** S.m. Instrument (muzical) de suflat. **4.** S.n. Produs de panificație în formă de semicerc. **5.** S.n. Fiecare dintre cele două mânere ale plugului. • *A căuta cuiva în coarne* = a îndeplini toate gusturile, toate capriciile cuiva. *A fi mai cu coarne decât altul* = a fi mai grozav decât altul. *A se lua în coarne cu cineva* = a se încăiera cu cineva, a se lua la harță. *A-și arăta coarnele* = a-și manifesta răutatea, dușmănia. *~ul abundenței* = vas în formă de corn umplut cu fructe și flori, simbol al abundenței belșugului. (Despre cuvintele, relatările cuiva) *Cu coarne* = exagerat, de necrezut. – Pl.n. **1,2,5** *coarne*, **4** *cornuri*, m. **3** *corni.*

cornée s.f. Membrană anterioară, transpa-rentă, a globului ocular. – Scris nu *-neie.* Sil. *-ne-e.* G.-D. *corneei.* Pl. *cornee.*

córner s.n. Lovitură din colțul terenului de fotbal, acordată echipei în atac, dacă un jucător din

echipa în apărare trimite mingea în spatele liniei de poartă; lovitură de colț. – Pl. *cornere.*

cornét s.n. **1.** Bucată de hârtie răsucită în formă de pâlnie, în care se împachetează obiecte mărunte de prăvălie, de cofetărie etc.; conținutul unui astfel de pachet. **2.** Instrument muzical de suflat, asemănător cu trompeta. – Pl. *cornete.*

cornișă s.f. Partea superioară, ieșită în afară, a zidului unei construcții. – Pl. *cornișe.*

cornós,-oásă adj. Care are consistența cor-nului[2] (**1**). – Pl. *cornoși,-oase.*

cornút,-ă adj., s.f. (Animal) care are coarne[2] (**1**). – Pl. *cornuți,-te.*

coroánă s.f. **1.** Cunună (**1**). ▸ Ansamblu aranjat din flori, din frunze etc., care se pune la morminte. **2.** Podoabă de metal, ornată cu pietre prețioase, purtată de monarhi. ▸ (Fig.) Putere monarhică, suveranitate. **3.** Unitate monetară în unele țări. **4.** Totalitatea crengilor unui arbore. **5.** Partea vizibilă a dintelui; îmbrăcăminte de metal, de porțelan etc. cu care se acoperă un dinte stricat. – Pl. *coroane.*

coroborá vb.I tr. A confirma, a întări, a servi de probă. – Ind.pr. *coroborez.*

corodá vb.I tr. (Despre agenți chimici) A roade, a degrada prin contactul cu unele materiale, metale etc. în mod progresiv. – Ind.pr. pers.3 *corodează.*

coroiát,-ă adj. (Despre ciocul unor păsări și despre nasul oamenilor) Cu vârful încovoiat în jos. – Pl. *coroiați,-te.*

corolár s.n. Idee, concluzie care reiese dintr-o teorie, dintr-o afirmație etc. – Pl. *corolare.*

corólă s.f. Totalitatea petalelor unei flori, care alcătuiesc învelișul floral intern. – Pl. *corole.*

coronár,-ă adj. (Despre vasele sangvine; și substantivat, f.) În formă de coroană, în jurul unui organ pe care îl irigă. – Pl. *coronari,-e.*

coronarián,-ă adj. Care se referă la arterele coronare. – Sil. *-ri-an.* Pl. *coronarieni,-e.*

coropíșniță s.f. Insectă dăunătoare cu corpul greoi, cu picioarele din față ca niște lopeți, care atacă în special culturile de grădină. – Pl. *coropișnițe.*

coroziúne s.f. Degradare a suprafeței unui corp metalic produsă de oxigenul din aerul umed sau de o substanță chimică. ▸ Eroziune a unei roci, sub acțiunea apei, a vântului etc. – Sil. *-zi-u-.* Pl. *coroziuni.*

corozív,-ă adj. Care provoacă o coroziune. – Pl. *corozivi,-e.*

corp s.n. **1.** Organismul considerat ca un întreg anatomic și funcțional; trup. ▸ Trup fără cap. **2.** Parte principală a unui obiect, a unei construcții, a unei mașini. **3.** Porțiune determinată dintr-o substanță; parte dintr-un ansamblu formată dintr-un singur obiect. ▹ *~ geometric* = corp mărginit de fețe defi-nite geometric. *~ ceresc* = astru. *~ de legi* = colecție de legi. **4.** Unitate alcătuită din tota-litatea persoanelor care au aceeași funcție sau profesie (ex. corp profesoral). • *~ la ~* = (despre lupte) piept|s, față în față. *De ~* = care se poartă direct pe trup; care se referă la trup. – Pl. *corpuri*, **3** și m. *corpi.*

corpolént,-ă adj. (Despre oameni) Cu corpul mare; voinic, trupeș. – Pl. *corpolenți,-te.*

corporál,-ă adj. Referitor la corp (**1**); care ține de corp; (despre pedepse) aplicat corpului. – Pl. *corporali,-e.*

corporáție s.f. Mare întreprindere (societate pe acțiuni). – Sil. *-ți-e.* G.-D. *corporației.* Pl. *corporații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

corpúscul s.m., s.n. Corp foarte mic. – Pl.m. *corpusculi*, n. *corpuscule.*

corpusculár,-ă adj. Care ține de corpusculi, referitor la corpusculi. – Pl. *corpusculari,-e.*

corsét s.n. Obiect de lenjerie constând dintr-un fel de centură elastică lată, care servește la strângerea taliei și a șoldurilor. – Pl. *corsete.*

cort s.n. Adăpost portativ făcut dintr-un schelet de țăruși bătuți în pământ și acoperit cu pânză impermeabilă. • *A umbla cu ~ul* = a nu avea

locuință stabilă; a hoinări. *Ca la ușa ~ului,* se spune despre purtarea, vorbirea necuviincioasă a cuiva. – Pl. *corturi.*

cortégiu s.n. Șir de persoane care însoțesc o ceremonie. – Sil. *-giu,* pr. *giu.* Pl. *cortegii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

córtex s.n. **1.** ~ *cerebral* = scoarța cerebrală. **2.** Scoarța sau învelișul exterior al unui organ animal sau vegetal. – Pl. *cortexuri.*

corticál,-ă adj. Care se referă la cortex. – Pl. *corticali,-e.*

cortínă s.f. Perdea de catifea, de stofă etc., care, într-un teatru, desparte scena de sală. – Pl. *cortine.*

corúpe vb.III tr. și refl. A (se) abate de la linia moralității, corectitudinii sau datoriei, a (se) perverti; a (se) strica. – Ind.pr. *corúp,* pf.s. *corupsei*; part. *corupt.*

corúpt,-ă adj. (Despre oameni) Care se abate de la normele morale; care folosește puterea publică în interes privat. ▸ (Despre cuvinte) Deformat, denaturat. – Pl. *corupți, -te.*

coruptíbil,-ă adj. (Despre oameni) Care poate fi corupt. – Pl. *coruptibili,-e.*

corúpție s.f. Abatere de la moralitate, de la datorie, de la cinste; folosirea puterii publice în interes privat. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *corupției.* Pl. *corupții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

corvádă s.f. Muncă gratuită pe care o prestau țăranii în trecut față de stăpân sau față de stat; (p. ext.) obligație neplăcută, muncă silită. – Pl. *corvezi.* Var. **corvoádă** s.f.

corvíde s.f.pl. Familie de păsări omnivore, variate ca mărimi și colorit (ex. corbul, cioara, gaița).

corvoádă s.f. v. **corvadă.**

cosáș s.m. **1.** Om care cosește. **2.** Nume dat unor insecte care produc, prin mișcarea elitrelor, un fâșâit caracteristic. – Pl. *cosași.*

cosecántă s.f. Funcție trigonometrică ce asociază fiecărui unghi un anumit număr, egal cu secanta unghiului complementar. – Pl. *cosecante.*

cosí vb.IV tr. A tăia cu coasa sau cu mașina iarbă, cereale păioase etc. – Ind.pr. *cosesc.*

cósinus s.n. Funcție trigonometrică ce asociază fiecărui unghi un număr egal cu sinusul unghiului complementar. – Pl. *cosinu-suri.*

cosít s.n. **1.** Acțiunea de a cosi. **2.** Timpul în care se cosește.

cositór s.n. Staniu.

cositorí vb.IV tr. A acoperi un vas, un obiect de metal cu un strat subțire de cositor. – Ind.pr. *cositoresc,* pf.s. *cositorii.*

cosíță s.f. Coadă (**2**). • *A împleti ~ albă* = a rămâne fată bătrână, nemăritată. – Pl. *cosițe.*

cosmétic,-ă adj., s.f. **1.** Adj., s.f. (Preparat) care servește la îngrijirea tenului sau a părului. **2.** S.f. Profesiunea de cosmetician; arta de a îngriji igienic tenul, părul etc. – G.-D. s.f. *cosmeticii,* neart. *cosmetici.* Pl.adj. *cosmetici, -ce.*

cosmetician,-ă s.m. și f. Persoană specia-lizată în arta cosmetică. – Sil. *-ci-an.* Pl. *cosmeticieni,-e.*

cósmic,-ă adj. Care ține de cosmos, privitor la cosmos. ▹ *Spațiu ~* = spațiu infinit care se întinde dincolo de limitele atmosferei terestre și în care se află planetele, stelele, galaxiile etc. – Pl. *cosmici,-ce.*

cosmodróm s.n. Teren amenajat pentru lansarea sateliților artificiali ai Pământului și a navelor cosmice. – Sil. *-mo-drom.* Pl. *cos-modromuri.*

cosmogoníe s.f. Știința care se ocupă cu studierea originii și evoluției corpurilor cerești. – G.-D. *cosmogoniei.*

cosmografíe s.f. Știință care se ocupă cu descrierea corpurilor cerești și a fenomenelor astronomice, fără a le interpreta. – Sil. *-mo-gra-.* G.-D. *cosmografiei.*

cosmologíe s.f. Știință care studiază structura și evoluția cosmosului în ansamblu, precum și legile generale care îl guvernează. – G.-D. *cosmologiei.*

cosmonaút, -ă s.m. și f. Astronaut. – Pl. *cosmonauți, -te.*

cosmonaútică s.f. Astronautică. – G.-D. *cosmonauticii.*

cosmopolít,-ă adj. Care se consideră cetă-țean al universului, care se simte bine în orice țară. – Pl. *cosmopoliți,-te.*

cósmos s.n. Univers (**1**).

cosór s.n. Cuțit cu vârful încovoiat, folosit în viticultură și în pomicultură. – Pl. *cosoare.*

cost s.n. Cheltuială în bani, făcută pentru producerea sau cumpărarea unui bun, efectuarea unei lucrări, prestarea unui serviciu etc. ▹ *Preț de ~* = totalitatea cheltuielilor făcute pentru fabricarea și desfacerea unui produs.

costá vb.I intr. A avea valoarea în bani de..., a se obține cu prețul... – Ind.pr.pers.3 *costă.*

costelív,-ă adj. Slab, uscățiv. – Pl. *coste-livi,-e.*

costisitór,-oáre adj. Care costă mult; scump. – Pl. *costisitori,-oare.*

costíță s.f. Carne de porc din regiunea mijlocie a coastelor împreună cu oasele respective. – Pl. *costițe.*

costúm s.n. **1.** Îmbrăcăminte bărbătească alcătuită din haină și pantaloni. ▸ Taior. **2.** Îmbrăcăminte caracteristică unui popor, unei regiuni, unei epoci. – Pl. *costume.*

costumá vb.I refl. și tr. A (se) îmbrăca cu un costum special pentru bal mascat, pentru scenă etc. – Ind.pr. *costumez.*

costumáție s.f. Costum special pentru scenă, pentru bal mascat etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *costumației.* Pl. *costumații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

coș1 s.n. **1.** Obiect de forme diferite, făcut dintr-o împletitură de nuiele, de papură etc., servind la transportarea sau depozitarea temporară a ceva. **2.** (La baschet) Plasă fără fund, fixată pe un cerc la o anumită înălțime, prin care se trece mingea pentru a marca un punct; punct marcat astfel. **3.** Parte a unei instalații sau a unei mașini în formă de ladă (la moară, la teasc, la batoză), prin care se introduce materialul de prelucrat. **4.** Con-strucție de zidărie sau metalică, în formă de tub vertical, prin care se evacuează gazele rezultate dintr-o ardere. **5.** *~ul pieptului* = torace (**1**). • *A fi rupt* (sau *fript*) *în ~* = a fi foarte flămând. – Pl. *coșuri.*

coș2 s.n. Bubuliță purulentă apărută pe față sau pe corp. – Pl. *coșuri.*

coșár1 s.m. Persoană care curăță de funin-gine coșurile[1] (**4**). – Pl. *coșari.*

coșár2 s.n. Construcție cu pereții din nuiele în care se depozitează porumbul; pătul[2]. – Pl. *coșare.*

coșciúg s.n. Sicriu. – Pl. *coșciuge.*

coșcogeámite adj. invar. (Fam.) Foarte mare; cogeamite.

coșcoví vb.IV refl. (Despre tencuială, zugră-veală, furnir) A se desprinde, a se scoroji. – Ind.pr.pers.3 *se coșcovește.*

coșmár s.n. Vis urât, cu senzații apăsătoare; (fig.) grijă mare, obsedantă. – Pl. *coșmare.*

cóșniță s.f. **1.** Coș[1] (**1**) mic. **2.** Adăpost primitiv pentru albine, făcut din nuiele, papură, paie. – Pl. *coșnițe.*

cot s. **1.** S.n. Articulația dintre braț și ante-braț; partea exterioară a acesteia. ▸ Parte a mânecii care acoperă articulația. **2.** S.n. Loc unde un drum, un curs de apă etc. își schimbă brusc direcția; cotitură. ▸ (Tehn.) Tub curbat care leagă două conducte cu direcții diferite. **3.** S.m. Veche unitate de măsură pentru lungimi. • *A băga mâinile până-n coate* = a fura zdravăn. *A da din coate* = a lupta din răsputeri pentru a ieși dintr-o situație dificilă. *A-și da coate* = a-și face semne cu cotul. *~ la ~* = alături, împreună. *Mă doare-n ~!* = puțin îmi pasă! – Pl. **1** *coate*, **2** *coturi,* **3** *coți.*

cotá vb.I tr. A stabili cursul acțiunilor, al titlurilor de creanță etc. la bursă. ▸ (Fig.) A aprecia, a prețui, a evalua. – Ind.pr. *cotez.*

cotangéntă s.f. Funcție trigonometrică ce asociază fiecărui unghi un anumit număr, egal cu tangenta unghiului complementar. – Pl. *cotangente.*

cótă s.f. **1.** Parte cu care cineva contribuie la o cheltuială comună sau care îi revine în urma unei

împărțeli. ▸ Parte dintr-un tot supusă unui anumit regim. **2.** Altitudine. **3.** Ansamblu de semne (cifre, litere) care indică locul unei cărți într-o bibliotecă. – Pl. *cote.*

cotcodăcí vb.IV intr. (Despre găini) A scoate strigătul caracteristic. – Ind.pr.pers.3 *cotcodăcește.*

cotéi s.m. Câine de talie mică. – Pl. *cotei.*

cotéț s.n. Adăpost pentru păsări, porci, câini. • *A pune pe cineva la ~* = a pune pe cineva la îngrășat. – Pl. *cotețe.*

cotí vb.IV intr. (Despre râuri, drumuri) A face un cot; (despre ființe) a părăsi drumul drept, a cârmi. – Ind.pr. *cotesc,* pf.s. *cotii.*

cotidián,-ă adj., s.n. **1.** Adj. De fiecare zi, zilnic. **2.** S.n. Gazetă care apare zilnic; ziar. – Sil. *-di-an.* Pl. *cotidieni,-e.*

cotígă s.f. Căruță mică pentru transportarea încărcăturilor ușoare. **2.** Ansamblul celor două roți pe care se sprijină grindeiul plugului; teleagă. – Pl. *cotigi.*

cotiledón s.n. Frunză a embrionului plantelor cu semințe, care hrănește planta imediat după încolțire. – Pl. *cotiledoane.*

cotiledonát,-ă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Care are embrionul cu unul sau mai multe cotiledoane. **2.** S.f. (La pl.) Clasă de plante al căror embrion are două cotiledoane. – Pl. *cotiledonați,-te.*

cotitúră s.f. **1.** Cot (**2**). **2.** (Fig.) Transformare esențială în desfășurarea unei acțiuni, în atitudinea cuiva etc. – Pl. *cotituri.*

cotizá vb.I intr. A plăti o cotizație. – Ind.pr. *cotizez.*

cotizáție s.f. Sumă fixă, plătită periodic de membrii unei asociații, ai unei organizații etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *cotizației.* Pl. *cotizații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

cotlét s.n. Antricot. – Sil. *co-tlet.* Pl. *cotlete.*

cotlón s.n. **1.** Loc ascuns, neumblat. **2.** Firidă sub cuptorul vetrei țărănești. – Sil. *co-tlon.* Pl. *cotloane.*

cotói s.m. Masculul pisicii; motan. – Pl. *cotoi.*

cotonogí vb.IV tr. (Fam.) A bate zdravăn pe cineva. – Ind.pr. *cotonogesc,* pf.s. *cotonogii.*

cotór s.n. **1.** Tulpină a legumelor sau a plantelor erbacee. ▸ Partea de jos a unei tulpini. **2.** Parte a unui chitanțier rămasă după ce s-au rupt jumătățile detașabile. **3.** Partea laterală a unei cărți, unde se leagă foile și de care se fixează coperta. – Pl. *cotoare.*

cotoroánță s.f. Femeie bătrână, urâtă și rea. – Pl. *cotoroanțe.*

cotrobăí vb.IV intr. și tr. A căuta cu de-amănuntul, răvășind lucrurile; a scotoci. – Sil. *co-tro-.* Ind. pr. *cotrobăiesc,* pf.s. *cotrobăii.*

cotropí vb.IV tr. A ocupa prin forță, prin violență un teritoriu străin; a invada. – Sil. *co-tro-.* Ind.pr. *cotropesc,* pf.s. *cotropii.*

coțcár s.m. (Fam.) Șmecher, șarlatan. – Pl. *coțcari.*

coțofánă s.f. Pasăre de mărimea unui porumbel, cu coada lungă, cu penele de pe spate negre, iar cele de pe piept albe; țarcă. – Pl. *coțofene.*

covátă s.f. Albie (**1**). – Pl. *coveți.*

covârși vb.IV tr. A copleși, întrecând cu mult ca măsură, valoare, număr etc. – Ind.pr. pers.3 *covârșește*; cj. *să covârșească.*

covértă s.f. Puntea superioară a unei nave. – Pl. *coverte.*

coviltír s.n. Acoperiș la căruță format din-tr-un schelet de nuiele curbate peste care se întinde o rogojină sau o pânză groasă. – Pl. *coviltire.*

covór s.n. Țesătură groasă cu variate desene multicolore, care se așterne de obicei pe podea. – Pl. *covoare.*

covríg s.m. Produs de panificație în formă de inel, de opt etc. (presărat cu sare sau cu diferite semințe). – Sil. *co-vrig.* Pl. *covrigi.*

cowboy s.m. Îngrijitor de vite din fermele americane, întâlnit ca personaj principal în literatură și, mai ales, în film. – Pr. *cáu-boi.*

coxál,-ă adj. Care se referă la coapsă. – Pl. *coxali,-e.*

cozeur s.m. (Livr.) Persoană capabilă să întrețină o conversație plăcută. – Pr. *cozёr*. Pl. *cozeuri*.

cozonác s.m. Produs alimentar din aluat dospit, frământat cu lapte, ouă, zahăr, unt, ingrediente etc. – Pl. *cozonaci*.

cozoróc s.n. Partea dinainte a șepcii sau a chipiului, în formă de semicerc; vizieră. – Pl. *cozoroace*.

crab s.m. Crustaceu marin, cu abdomen scurt. – Pl. *crabi*.

crac s.m. **1.** (Pop.) Piciorul omului de la coapsă până la călcâi. **2.** Fiecare dintre cele două părți ale pantalonilor. – Pl. *craci*.

cracáre s.f. Tratare, la presiuni și temperaturi înalte, a motorinei, păcurii etc., pentru obținerea benzinei. – Pl. *cracări*.

crácă s.f. Creangă. – Pl. *crăci*.

crah s.n. Criză acută a vieții economice, manifestată în special prin scăderea foarte mare a cursurilor la bursă. – Pl. *crahuri*.

crai s.m. **1.** (Mai ales în basme) Împărat, rege. **2.** Bărbat ușuratic. **3.** ~*-nou* = lună nouă. – Monosilabic. Pl. *crai*.

cráinic,-ă s.m. și f. Persoană care transmite comunicările oficiale, anunță programul etc. la un post de radio sau de televiziune. – Pl. *crainici,-ce*.

crámă s.f. Clădire la vie în care se prepară și se depozitează vinul. ▸ Local în care se consumă băuturi alcoolice, preparate culinare etc. în cadru rustic. – Pl. *crame*.

crámpă s.f. Contracție dureroasă a unui mușchi; (la pl.) dureri acute în stomac. – Pl. *crampe*.

crampón s.n. **1.** Piron cu care se fixează pe traverse șinele de cale ferată. **2.** Bucată mică de talpă, de cauciuc sau de material plastic, aplicată pe talpa unor bocanci sau ghete de sport ca să nu alunece. – Pl. *crampoane*.

cramponá vb.I refl. A stărui cu încăpățânare într-o atitudine, într-o părere, a nu renunța cu nici un preț la ceva. – Ind.pr. *cramponez*.

cranián,-ă adj. Care ține de craniu, referitor la craniu. – Sil. *-ni-an*. Pl. *cranieni,-e*.

crániu s.n. Ansamblul oaselor scheletului capului la vertebrate; (pop.) țeastă. – Sil. *-niu,* pr. *-nĭu*. Pl. *cranii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-*.

crap s.m. Pește de apă dulce, cu corpul acoperit cu solzi mari și cu două perechi de mustăți în jurul gurii. – Pl. *crapi*.

cras,-ă adj. Care nu corespunde nici celor mai mici exigențe; ale cărui caractere nega-tive sunt sub orice limită. – Pl. *crași,-se*.

cráter s.n. Deschizătură în formă de pâlnie a unui vulcan, prin care se revarsă lava în timpul erupțiilor. – Pl. *cratere*.

crátimă s.f. Semn de punctuație care marchează despărțirea în silabe, rostirea împreună a două sau a mai multor cuvinte; liniuță de unire, linioară. – Pl. *cratime*.

crátiță s.f. Vas rotund de metal, cu două toarte, cu înălțimea mai mică decât lărgimea, în care se prepară mâncarea. – Pl. *cratițe*.

craul s.n. Stil de înot în care se stă cu fața în jos și se mișcă alternativ brațele concomitent cu o mișcare în plan vertical a picioarelor. – Monosilabic.

cravášă s.f. Un fel de bici format dintr-o fâșie de piele, folosit la călărie; biciușcă. – Pl. *cravașe*.

cravátă s.f. Accesoriu al îmbrăcămintei bărbătești, făcut dintr-o fâșie de stofă, de mătase etc., care se poartă sub gulerul cămășii și este înnodată în față. – Pl. *cravate*.

crăcánă s.f. Creangă ramificată sau prăjină bifurcată, folosite pentru a susține ceva. – Pl. *crăcane*.

crăcănát,-ă adj. Cu picioarele îndepărtate, întinse în lături sau curbate în afară. – Pl. *crăcănați,-te*.

crăciún s.n. Sărbătoarea creștină a nașterii lui Hristos, celebrată la 25 decembrie. – Scris cu inițială majusculă. Pl. *crăciunuri*.

crăiásă s.f. (Mai ales în basme) Împărăteasă, regină. – Pl. *crăiese*.

crăiță s.f. Numele a două specii de plante erbacee, cu flori galbene-portocalii, cu miros pătrunzător. – Pl. *crăițe.*

crănțăní vb.IV intr. A sfărâma cu dinții ceva uscat sau tare, producând un zgomot. – Ind.pr. *crănțănesc, crănțăn,* pf.s. *crănțănii.*

crăpá vb.I. **1.** Intr. și refl. A (se) desface (brusc), a (se) despica; (tr.) a sparge (în urma unei loviturí). ▸ Intr. (Ironic) A muri. **2.** Tr. A întredeschide. • *A-i ~ cuiva capul* (*de durere*) = a-l durea pe cineva foarte tare capul. (Refl.) *A se ~ de ziuă* (sau *de zori*) = a se face ziuă. *E un ger de crapă lemnele* (sau *pietrele*) = e foarte frig. – Ind.pr. *crăp*; cj.pers.3 *să crape.*

crăpătúră s.f. Deschizătură (mică); spărtură, plesnitură. – Pl. *crăpături.*

crâcní vb.IV intr. A se împotrivi cu vorba. – Ind. pr. *crâcnesc,* pf.s. *crâcnii.*

crâmpéi s.n. Fragment, frântură din ceva. – Pl. *crâmpeie.*

crâncen,-ă adj. Cumplit, îngrozitor, înver-șunat, aprig. – Pl. *crânceni,-e.*

crâng s.n. Pădure tânără; tufăriș. – Pl. *crânguri.*

creá vb.I tr. A produce, a realiza ceva nou, ceva ce nu a existat. ▸ A concepe, a compune (o operă literară, muzicală etc.). – Sil. *cre-a.* Ind.pr. pers.1 *creéz,* pers.3 și 6 *creează,* pers.4 *creăm,* nu *creiez, creiază, creiem,* pf.s.pers.3 *cree*, nu *creie*; cj.pers.3 și 6 *să creeze*, nu *să creieze*; ger. *creând,* nu *creind*; part. *creat,* nu *creiat.*

creángă s.f. Ramură a unui copac; cracă. – Pl. *crengi.*

creánță s.f. Dreptul creditorului de a pretinde debitorului executarea unei obligații; înscrisul care conferă acest drept. – Sil. *cre-an-.* Pl. *creanțe.*

creástă s.f. **1.** Excrescență cărnoasă de pe capul unor păsări. ▹ *Creasta-cocoșului* = plantă erbacee cu frunze ovale și cu flori roșii sau galbene. **2.** Partea cea mai de sus a unui munte, a unei case, a unui copac etc. – Pl. *creste.*

creativitáte s.f. Capacitate de a crea, de a produce bunuri materiale și valori spirituale. – Sil. *cre-a-.* G.-D. *creativității,* neart. *creativități.*

creatór,-oáre adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care creează. **2.** S.m. art.(În religia creștină) Dumnezeu. – Sil. *cre-a-.* Pl. **1** *creatori,-oare,* **2** scris cu inițială majusculă.

creatúră s.f. Ființă, făptură; (depr.) individ. – Sil. *cre-a-.* Pl. *creaturi.*

creáție s.f. Produs (valoros) al celui care creează. ▸ Interpretare originală, reușită a unui rol scenic. – Sil. *cre-a-ți-e.* Pl. *creații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

creaționísm s.n. Concepție potrivit căreia lumea a fost creată de Dumnezeu. – Sil. *cre-a-ți-o-.*

créde vb.III. **1.** Tr. A fi convins de existența sau de adevărul unui lucru. **2.** Tr. A da cuiva dreptate, a-i accepta părerea; a avea înțelegere (milă) pentru cineva sau ceva. **3.** Tr. A fi de părere; (și refl.) a (se) considera, a (se) socoti. **4.** Intr. A avea încredere în cineva sau în ceva; a-și pune nădejdea în cineva. **5.** Intr. A admite existența lui Dumnezeu; a avea o anumită credință religioasă. • *A nu-și ~ ochilor* (sau *urechilor*) = a se mira de ceea ce vede (sau aude). *Cred și eu* = se înțelege de la sine, nu e de mirare. – Ind. pr.pers.1 *cred,* pers.2 *crezi,* pf.s. *crezui*; ger. *crezând*; part. *crezut.*

credincíos,-oásă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Persoană) care crede în existența lui Dumnezeu. **2.** Adj. Devotat, fidel unei persoane sau unei idei, unui angajament, unei cauze etc. – Pl. *credincioși,-oase.*

credínță s.f. **1.** Convingere despre existența lui Dumnezeu. **2.** Devotament, fidelitate față de cineva sau de ceva. – Pl. *credințe* „religii diferite".

crédit s.n. **1.** Relație bănească constând în acordarea de către o persoană (creditor) a unui împrumut altei persoane (debitor); sumă de bani pe care debitorul o datorează creditorului. **2.** (Fig.) Încredere, autoritate de care se bucură cineva. **3.** Punctaj acordat disciplinelor de învățământ

universitar în funcție de ponderea lor în procesul de învățământ. – Pl. *credite.*

creditá vb.I tr. A-i acorda cuiva un credit (**1,3**). – Ind.pr. *creditez.* Par. *acredita.*

creditór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană fizică sau juridică) care acordă un credit (**1**). – Pl. *creditori,-oare.*

credúl,-ă adj. Care se încrede prea ușor în cineva sau în ceva. – Pl. *creduli,-e.*

créier s.m., s.n. **1.** S.m. Partea cea mai importantă a sistemului nervos central la vertebrate, situată în cutia craniană; organ al gândirii și al conștiinței la om. ▹ *~ul mare* = parte a creierului situată în regiunea anterioară și superioară a craniului. *~ul mic* = parte a creierului situată în regiunea posterioară și inferioară a craniului. **2.** S.n. (Fig.) Persoană care organizează și conduce o acțiune. **3.** S.m. *~ii* (sau *~ul*) *munților* = locurile cele mai îndepărtate și mai greu accesibile ale munților. • *A-și frământa ~ii* = a se gândi intens pentru a rezolva o problemă. – Sil. *cre-ier.* Pl.m. *creieri*, n. *creiere.*

creión s.n. **1.** Ustensilă pentru scris sau desenat, constând dintr-un bețișor de obicei din lemn, în interiorul căruia se află o mină. **2.** Desen realizat în creion (**1**). – Pl. *creioane.*

creioná vb.I tr. A schița un desen, (în literatură) un portret, un personaj etc. – Sil. *cre-io-.* Ind. pr. *creionez.*

crem adj.invar. Alb-gălbui.

crematóriu s.n. **1.** Clădire amenajată cu instalații speciale, destinată incinerării mor-ților. **2.** Cuptor pentru ars gunoaiele. – Sil. *-riu,* pr. *-rĭu.* Pl. *crematorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

crémă s.f. **1.** Preparat culinar dulce, făcut din lapte, ouă, zahăr și arome. ▸ (Fig.) Ceea ce este cel mai bun, cel mai ales. **2.** Alifie folosită în cosmetică. **3.** *~ de ghete* = preparat pentru uns și lustruit încălțămintea de piele. – Pl. *creme* „sorturi".

crémene s.f. Varietate de piatră tare care produce scântei când este lovită cu un obiect de oțel. – G.-D. *cremenii.*

crenél s.n. Fiecare dintre deschizăturile înguste făcute în partea superioară a zidului unei cetăți, al unui turn de apărare, prin care apărătorii aruncau proiectilele asupra asediatorilor. – Pl. *creneluri.*

crénvurst s.m. Un fel de cârnat (subțire) din carne de vită și slănină, tocate fin, care se mănâncă de obicei fiert. – Pl. *crenvurști.*

creól,-ă s.m. și f. Urmaș al primilor coloniști europeni din America Latină. – Pl. *creoli,-e.*

creolínă s.f. Dezinfectant preparat dintr-un amestec de săpun cu ulei (rezultat de la distilarea cărbunilor de pământ) și apă. – Sil. *cre-o-.*

crep s.n. **1.** Cauciuc natural, de culoare al-bă-gălbuie, din care se fac tălpi pentru încălțăminte. **2.** Țesătură subțire, încrețită, de mătase sau de lână. – Pl. *crepuri* „sorturi".

creponát,-ă adj. (Despre țesături, hârtie) Cu crețuri neregulate. – Pl. *creponați,-te.*

crepúscul s.n. Perioadă de timp dinainte de răsăritul Soarelui sau după apusul lui, cu lumină difuză; lumina caracteristică acestor perioade. – Pl. *crepuscule.*

crescătór,-oáre adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care crește. *Numere crescătoare* **2.** S.m. și f. Per-soană care crește animale. – Pl. *crescători, -oare.*

crescătoríe s.f. Loc amenajat unde se cresc animale. – G.-D. *crescătoriei.* Pl. *crescătorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

crescéndo adv. (Muz.) Crescând treptat în intensitate. – Sil. *cres-cen-.*

crestá vb.I. **1.** Tr. A face una sau mai multe crestături. **2.** Refl. A se tăia, a se răni ușor. – Ind. pr. *crestez.*

crestătúră s.f. Adâncitură mică tăiată pe o suprafață sau pe marginea unui obiect. – Pl. *crestături.*

crestomație s.f. Antologie (în special de texte vechi). – G.-D. *crestomației.* Pl. *crestomații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

créșă s.f. Instituție în care sunt îngrijiți copiii (în timpul zilei) până la vârsta de trei ani (mamele fiind la serviciu). – Pl. *creșe.*

créște vb.III. **1.** Intr. (Despre copii, animale, plante) A se mări treptat datorită proceselor vitale din organism. **2.** Tr. A îngriji, a educa un copil. ▸ A prăsi, a înmulți animale, păsări. ▸ A cultiva plante. **3.** Intr. A spori ca număr, volum, intensitate, valoare etc. • *A ~ văzând cu ochii* = a crește neobișnuit de repede. *A-i ~ cuiva inima* (sau *sufletul*) = a simți o mare bucurie, a se bucura foarte tare. – Ind.pr. *cresc*, pf.s. *crescui*; ger. *crescând*; part. *crescut.*

créștet s.n. **1.** Vârful capului. **2.** Vârf (de deal, de munte), culme, pisc. • *De la ~ până în tălpi* = de sus până jos, în întregime. – Pl. *creștete.*

creștín,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține creștinismului, referitor la creștinism. **2.** S.m. și f. Adept al creștinismului. – Pl. *creștini,-e.*

creștiná vb.I tr. și refl. A (se) face creștin (**2**), a (se) boteza în religia creștină. – Ind.pr. *creștinez.*

creștinătáte s.f. Lumea creștină. – G.-D. *creștinătății.*

creștinísm s.n. Religie bazată pe Vechiul și Noul Testament, pe cultul lui Iisus Hristos.

cretácic s.n. Ultima perioadă a erei mezozoice, caracterizată prin depuneri de masive calcaroase.

crétă s.f. **1.** Rocă de culoare albă formată prin acumularea resturilor unor animale sau plante marine foarte mici. **2.** Bucată dintr-o materie calcaroasă, preparată special pentru a putea fi folosită la scris. – Pl. *crete.*

cretín,-ă s.m. și f. Persoană suferind de tulburări de creștere și înapoiere mintală; (p.ext.) idiot, tâmpit. – Pl. *cretini,-e.*

creț, creáță adj., s.n. **1.** Adj. (Despre păr, blană, lână etc.) Răsucit în inele, buclat. **2.** S.n. Încrețitură a unui material textil. ▸ (Fam.) Încrețitură a pielii, rid. – Pl.adj. *creți,-e*, s.n. *crețuri.*

creuzét s.n. Vas rezistent la căldură, folosit pentru unele reacții chimice. – Sil. *cre-u-*. Pl. *creuzete.*

crevéte s.m. (De obicei la pl.) Nume dat unor crustacee marine comestibile. – Pl. *creveți.*

crez s.n. **1.** Concepția, convingerile, princi-piile de viață ale cuiva. **2.** (Art.) Expunere succintă a dogmelor fundamentale ale religiei creștine; simbolul credinței. – Pl. *crezuri.*

crezáre s.f. Încredere. • *A da ~* = a se încrede în spusele cuiva. – Pl. *crezări.*

crezământ s.n. (Înv.) Crezare, încredere. • *Cu ~* = cu adevărat. – Pl. *crezăminte.*

cri interj. Cuvânt care imită cântecul greie-rului.

criblúră s.f. Piatră dură, spartă mărunt, folosită la lucrări de asfaltare. – Sil. *cri-blu-*. Pl. *cribluri.*

cric s.n. Unealtă acționată manual pentru ridicat greutăți mari la înălțime mică. – Pl. *cricuri.*

críchet s.n. Joc sportiv între două echipe, în care se folosesc bastoane speciale pentru a introduce mingea în poarta echipei adverse. – Acc. nu *crichét.*

crímă s.f. Abatere foarte gravă de la legile penale; (spec.) omor. – Pl. *crime.*

criminál,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care constituie o crimă, referitor la o crimă; rău, dăunător, foarte grav. **2.** S.m. și f. Persoană care a săvârșit o crimă. – Pl. *criminali,-e.*

criminalitáte s.f. Totalitatea actelor crimi-nale săvârșite pe un teritoriu într-o anumită perioadă. – G.-D. *criminalității,* neart. *criminalități.*

criminalístică s.f. Știință care studiază mijloacele și metodele pentru descoperirea și prevenirea infracțiunilor. – G.-D. *criminalis-ticii.*

crin s.m. Plantă erbacee ornamentală, cu flori albe în formă de pâlnie și cu miros puternic. – Pl. *crini.*

críptă s.f. Construcție subterană în care se depun sicriele morților. – Pl. *cripte.*

críptic,-ă adj. Ascuns, secret; greu de înțeles. – Pl. *criptici,-ce.*

criptogáme s.f. Grup mare de plante infe-rioare, fără flori, care se înmulțesc prin spori (ex. algele, lichenii, ciupercile). – Par. *cripto-gramă*.

criptográmă s.f. Text scris cu caractere secrete care poate fi descoperit numai cu ajutorul unui cod. – Sil. *-to-gra-*. Pl. *cripto-grame*. Par. *criptogamă*.

crispá vb.I refl. (Despre față, degete etc.) A se contracta din cauza unei încordări nervoase. – Ind.pr. *crispez*.

cristál s.n. **1.** Corp solid cu fețe plane și cu o formă geometrică regulată. **2.** Sticlă de calitate superioară, de fabricație specială, cu luciu și sonoritate aparte; obiect fabricat din această sticlă. – Pl. **1** *cristale*, **2** *cristaluri* „obiect".

cristalín,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Caracteristic cristalului; limpede, transparent. ▸ (Fig.; despre sunete, voce) Sonor, clar. **2.** S.n. Parte a ochiului, de forma unei lentile, situată înapoia irisului. – Pl. *cristalini,-e*.

cristalizá vb.I. **1.** Refl. și intr. (Despre substanțe) A se solidifica în cristale (**1**), a lua forme de cristal. **2.** Refl. și tr. (Fig.; despre idei, gânduri) A lua sau a da o formă precisă. – Ind.pr. *cristalizez*.

cristélniță s.f. (În Biserica ortodoxă) Vas mare în care preotul scufundă copilul la botez. – Pl. *cristelnițe*.

critériu s.n. Principiu, element pe baza căruia se face o apreciere, o clasificare etc.; punct de vedere. – Sil. *-riu,* pr. *rĭu*. Pl. *criterii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

crític,-ă adj., s. **1.** Adj. Care evaluează calitățile și defectele unor oameni, ale unor fapte, ale unor opere artistice etc.; care este înclinat să critice. *Spirit critic*. **2.** S.f. Apreciere severă a activității, a comportamentului etc. unui om sau a unor colective. **3.** S.f. Analiză care interpretează și caracterizează o operă literară, artistică sau științifică. **4.** S.m. Specialist în critică (**3**). **5.** Adj. Care se referă la un moment de criză (ex. vârstă critică); care poate determina o schimbare (ex. momentul critic al unei boli). • *Mai presus de orice ~ă* = la un nivel superior. *Sub orice ~ă* = de o calitate foarte slabă. – Pl. *critici,-ce,* s.f. G.-D. *criticii,* neart. *critici*.

criticá vb.I tr. A arăta lipsurile și greșelile unei persoane, ale unei stări de lucru. ▸ A aprecia valoarea artistică a unei opere, a unei lucrări. – Ind.pr. *crític*.

críță s.f. (Pop.) Oțel (**1**). • *Beat ~* = foarte beat.

crívăț s.n. Vânt puternic, rece, care suflă iarna în țara noastră dinspre nord-est.

crizantémă s.f. Plantă decorativă, cu flori de culori variate, care înflorește toamna târziu. – Pl. *crizanteme*.

críză s.f. **1.** Perioadă grea, de tensiune, de încercări în viața unei societăți, a unei familii etc., când echilibrul, starea normală sunt perturbate; manifestare violentă a unor neconcordanțe, contradicții sau lipsuri. **2.** Moment grav, culminant al unei boli; acces brusc al unei boli cronice. ▸ Moment de mare zbucium sufletesc. – Pl. *crize*.

croát,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune în Croația. **2.** Adj. Care se referă la Croația sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Idiomul vorbit de croați (**1**). – Sil. *cro-at*. Pl. *croați,-te*.

croaziéră s.f. Călătorie (de plăcere) pe mare. – Sil. *croa-zi-e-*. Pl. *croaziere*.

crocánt,-ă adj. (Despre unele alimente) Care crănțăne când este mestecat în gură; foarte prăjit sau copt. – Pl. *crocanți,-te*.

crochét s.n. Joc sportiv în aer liber, în care mai multe persoane lovesc pe rând, cu un fel de ciocan, niște bile de lemn, făcându-le să treacă printr-o serie de portițe, urmând o traiectorie specială. – Par. *crochetă*.

crochétă s.f. Preparat culinar din aluat, griș etc., în formă de bastonașe prăjite în grăsime. – Pl. *crochete*. Par. *crochet*.

crochíu s.n. Desen sumar executat după natură. – Pl. *crochiuri*.

crocodíl s.m. Reptilă acvatică mare din regiunile tropicale, cu corpul acoperit de plăci osoase și cu

capul alungit. • *Lacrimi de ~* = plâns prefăcut, fals. – Pl. *crocodili.*

croí vb.IV tr. **1.** A tăia un material după anumite forme și dimensiuni pentru a confec-ționa un obiect. **2.** A pune la cale o lucrare ce necesită indicații, planuri etc. ▸ (Fig.) A ticlui o minciună. **3.** (Fam.) A lovi, a bate pe cineva. • *A o ~ la fugă* = a fugi în mare grabă (pentru a scăpa de un pericol). *A-și ~ drum* = a răzbi într-o acțiune, în viață. – Ind. pr. *croiesc,* pf.s. *croii.*

croiálă s.f. Felul cum este croit un obiect de îmbrăcăminte, de încălțăminte etc. – Pl. *croieli.*

croitór s.m. **1.** Meseriaș care confecționează haine. **2.** Insectă mare, neagră, cu antene lungi, care trăiește mai ales pe stejari. – Sil. *cro-i-*. Pl. *croitori.*

croitoreásă s.f. Femeie calificată care con-fecționează îmbrăcăminte (femeiască). – Sil. *cro-i-*. Pl. *croitorese.*

croitoríe s.f. **1.** Meseria croitorului. **2.** Atelier unde se confecționează obiecte de îmbrăcămin-te. – Sil. *cro-i-*. G.-D. *croitoriei.* Pl. *croitorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

crom s.n. Metal dur, alb, rezistent la agenții chi-mici, întrebuințat la fabricarea oțelurilor speciale, în tăbăcărie etc.

cromátic,-ă adj. Care se referă la culori sau la colorit. – Pl. *cromatici,-ce.*

cromozóm s.m. (Biol.) Corpuscul specific nucleului, care se formează în timpul diviziunii celulare și deține informația ereditară spe-cifică. – Pl. *cromozomi.*

croncăní vb.IV intr. (Despre corbi sau ciori) A scoate sunete caracteristice speciei. – Ind. pr.pers.3 *croncăne.*

crónic,-ă adj. (Despre boli) Cu evoluție lentă, de durată. – Pl. *cronici,-ce.*

cronicár s.m. **1.** Autor de cronici (**1**). **2.** Co-laborator al unui ziar sau al unei reviste, care publică cronici (**2**). – Pl. *cronicari.*

crónică s.f. **1.** Scriere cu conținut istoric, specifică Evului Mediu, în care faptele sunt înregistrate cronologic; letopiseț. **2.** Rubrică într-un ziar sau într-o revistă, consacrată evenimentelor de actualitate. **3.** Scurtă comunicare oficială a unor evenimente de actualitate. – Pl. *cronici.*

cronicizá vb.I refl. (Despre boli) A deveni cronic. – Ind.pr.pers.3 *se cronicizează.*

cronológic,-ă adj. Care se referă la crono-logie; care urmează succesiunea în timp. – Pl. *cronologici,-ce.*

cronologíe s.f. Ordine în care se succed în timp anumite evenimente; listă cu astfel de ordine. – G.-D. *cronologiei.* Pl. *cronologii.*

cronometrá vb.I tr. A măsura durata unei ac-țiuni (cu cronometrul). – Sil. *-me-tra*. Ind. pr. *cronometrez.*

cronométru s.n. Instrument de precizie pentru măsurarea intervalelor de timp. – Sil. *-me-tru.* Pl. *cronometre.*

cros s.n. Probă sportivă de alergare pe un traseu lung, variat (și cu obstacole). – Pl. *crosuri.*

crósă s.f. Baston de formă specială, cu care este condus pucul sau mingea la unele jocuri sportive (hochei, golf). – Pl. *crose.*

croșetá vb.I tr. A împleti manual cu croșeta. – Ind. pr. *croșetez.*

croșétă s.f. Ac lung de metal, de material plastic etc., cu un capăt în formă de cârlig, folosit la mașinile de tricotat sau la împletitul manual, mai ales al dantelelor; igliță. – Pl. *croșete.*

croșéu s.n. Lovitură laterală scurtă la box, dată cu brațul îndoit și nemișcat din cot. – Pl. *croșee,* sil. *-șe-e,* scris nu *-șeie.*

crúce s.f. **1.** Obiect format din două bucăți de lemn, de piatră, de metal etc., așezate perpendicu-lar una pe cealaltă și constituind simbolul religiei creștine. **2.** Gest simbolic, reprezentând crucea (**1**), făcut prin ducerea celor trei degete (degetul mare, arătătorul și cel mijlociu) ale mâinii drepte

succesiv la frunte, la piept și la umeri. **3.** Obiect, figură, desen etc. în formă de cruce (**1**). • *A face ~* = (despre vehicule cu orar fix) a se întâlni într-o stație venind din direcții diferite. *A pune ~ la ceva* = a considera ceva pierdut definitiv. *A-și purta ~a* = a îndura cu resemnare o suferință mare. *În ~a amiezii* = la amiază, la ora 12 din zi. – Pl. *cruci.*

crucí vb.IV refl. A se minuna (făcându-și semnul crucii). – Ind.pr. *crucesc,* pf.s. *crucii.*

cruciádă s.f. Fiecare dintre expedițiile militare întreprinse de creștinii coalizați, între anii 1096 și 1270, pentru eliberarea locurilor sfinte ocupate de musulmani. – Sil. *-ci-a-.* Pl. *cruciade.*

cruciál,-ă adj. Care este de o importanță hotărâtoare, decisivă, care determină o schimbare radicală. – Sil. *-ci-al.* Pl. *cruciali,-e.*

cruciát s.m. Participant la o cruciadă. – Sil. *-ci-at.* Pl. *cruciați.*

crucifére s.f.pl. Familie de plante dicotile-donate, cu corola formată din patru petale și patru sepale dispuse în cruce (**1**) (ex. varza).

crucificá vb.I tr. A răstigni. – Ind.pr. *crucífic.*

crucifíx s.n. Reprezentare sculptată a lui Hristos răstignit pe cruce. – Pl. *crucifixe, -uri.*

crucíș,-ă adj., adv. **1.** Adj. (Despre ochi) Sașiu. **2.** Adv. Întretăindu-se în formă de cruce (**1**). • *A se pune în ~ și în curmeziș* = a încerca prin orice mijloc să se opună, să zădărnicească o acțiune. *În ~ și în curmeziș* = în lung și în lat, în toate părțile. – Pl.adj. *cruciși,-e.*

crucișătór s.n. Navă de luptă prevăzută cu o cuirasă și înzestrată cu tunuri de calibru mare și cu rachete. – Pl. *crucișătoare.*

crud,-ă adj. **1.** (Despre alimente) Care nu a fost fiert, fript sau copt. **2.** (Despre plante, fructe) Care nu a ajuns la maturitate. ▸ (Fig.; despre ființe) Aflat încă în dezvoltare. **3.** (Despre ființe și despre manifestările lor) Care manifestă sau denotă cruzime, răutate. – Pl. *cruzi,-de.*

cruditáte s.f. Însușirea de a fi crud (**1,2**). ▸ (La pl.) Verdețuri, legume, fructe crude (**1**). – Pl. *cruditáți.*

crunt,-ă adj. **1.** (Despre oameni și despre manifestările lor) Care manifestă sau denotă însetare de sânge, de fapte crude, violente. ▸ (Despre lupte) Sângeros, crâncen. **2.** Care inspiră groază; înfiorător. – Pl. *crunți,-te.*

crúpă s.f. Partea superioară a corpului unor mamifere (mai ales cai, bovine), cuprinsă între șale și baza cozii. – Pl. *crupe.*

crúpe s.f.pl. Boabe de cereale măcinate mare din care se fac diferite mâncăruri.

crustacée s.n.pl. Clasă de artropode, în majoritate acvatice, cu tegumentul impregnat cu calcar (ex. racul, crabul). – Sil. *-ce-e,* scris nu *-ceie.*

crústă s.f. **1.** Strat exterior, uscat și întărit, la suprafața unor substanțe, a unor corpuri moi etc. ▸ Strat întărit care se formează la suprafața rănilor. **2.** (Zool.) Înveliș impregnat cu săruri de calciu la unele nevertebrate. – Pl. *cruste.*

crușín s.m. Arbust cu flori albe-verzui, a cărui scoarță are proprietăți laxative. – Pl. *crușini.*

crușón s.n. Băutură alcoolică preparată din vin și alte băuturi, sirop de zahăr și fructe. – Pl. *crușoane* „sortimente".

cruță vb.I tr. **1.** A scuti, a ierta pe cineva de un efort, de o pedeapsă etc. ▸ A se îndura de..., a avea milă. **2.** A trata pe cineva cu blândețe, a menaja. **3.** A folosi ceva cu măsură, fără risipă. – Ind. pr. *cruț.*

cruzíme s.f. Pornire, plăcere de a provoca suferință; atitudine sau faptă neîndurătoare. – Pl. *cruzimi.*

ctítor,-ă s.m. și f. Persoană care întemeiază un așezământ (de binefacere, o mănăstire etc.), suportând (sau contribuind la) cheltuie-lile pentru ridicarea și înzestrarea acestuia; (p.ext.) fondator al unei instituții, al unei asociații etc. – Pl. *ctitori,-e.*

ctitoríe s.f. Biserică, mănăstire sau instituție întemeiată de un ctitor. – G.-D. *ctitoriei.* Pl. *ctitorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

cu prep. (Exprimă ideea de asociere) **1.** In-troduce atribute: *O ceașcă cu lapte*. **2.** Intro-duce complemente circumstanțiale: *Citește cu atenție*.

cuántă s.f. (Fiz.) Unitate structurală de bază a mărimilor fizice. – Sil. *cuan-*. Pl. *cuante.*

cuántum s.n. Sumă la care se ridică o cheltuială, un credit etc. – Sil. *cuan-*. Pl. *cuantumuri.*

cuartét s.n. Formație compusă din patru interpreți care execută împreună o compoziție muzicală; compoziție scrisă pentru o astfel de formație. – Sil. *cuar-*. Pl. *cuartete.* Forma recomandată **cvartét**.

cuarț s.n. Dioxid natural de siliciu, răspândit în roci, prezentându-se sub formă de cristale mari, transparente, incolore sau divers co-lorate, folosit ca piatră semiprețioasă, în industria optică etc. – Monosilabic. Pl. *cuarțuri* „varietăți".

cuaternár s.n. Perioadă geologică în care a apărut omul și care continuă și azi. – Sil. *cua-*.

cub s.n. **1.** Corp geometric cu șase fețe pătrate, egale între ele. ▹ (Adjectival) *Metru* (sau *centimetru, decimetru* etc.) ~ = unitate de măsură pentru volume, egală cu volumul unui corp cubic. **2.** (Mat.) Puterea a treia a unui număr sau a unei mărimi. – Pl. *cuburi.*

cúbic,-ă adj. De forma unui cub (**1**); care se referă la cub. – Pl. *cubici,-ce.*

cubísm s.n. Curent în arta plastică europeană de la începutul sec. 20, caracterizat prin analiza și recompunerea figurilor în forme geometrice.

cúbitus s.n. Osul principal al antebrațului (de la cot la încheietura mâinii).

cuc s.m. Pasăre migratoare, cu pene cenușii, care își depune ouăle în cuibul altor păsări care îl clocesc; are un strigăt caracteristic. • *A-l pupa pe cineva ~ul armenesc,* se spune cuiva care se scoală târziu. *Singur ~* = foarte singur. – Pl. *cuci.*

cucerí vb.IV tr. **1.** A ocupa (un teritoriu străin) prin forța armelor. **2.** (Fig.) A obține ceva cu greutate, cu sacrificii. **3.** (Fig.) A-și atrage dragostea, simpatia, bunăvoința cuiva. – Ind.pr. *cuceresc,* pf.s. *cucerii.*

cuceritór,-oáre s.m. și f. **1.** Persoană, țară, popor care a cucerit un teritoriu străin. **2.** Bărbat sau femeie care și-a atras dra-gostea, simpatia unei persoane de sex opus. – Pl. *cuceritori,-oare.*

cucérnic,-ă adj. Evlavios. ▸ (Și substantivat) Titlu care se dă preoților. – Pl. *cucernici,-ce.*

cucernicíe s.f. **1.** Evlavie (**1**). **2.** (Însoțit de un adjectiv posesiv) Titlu care se dă preoților. *Am fost la Cucernia Sa.* – **2** scris cu inițială majusculă. G.-D. *cucerniciei.* Pl. **2** *cucernicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-*.

cucoánă s.f. (Uneori depr.) Termen de politețe sau de respect pentru o femeie căsătorită; (fam.) coană. – Pl. *cucoane.*

cúcu interj. Cuvânt care imită cântecul cu-cului.

cucúi s.n. Umflătură la cap provocată de o lovitură. – Pl. *cucuie.*

cucurbitacée s.f.pl. Familie de plante er-bacee, cu tulpină târâtoare sau agățătoare și cu fruct mare, cărnos (ex. pepenele). – Sil. *-ce-e,* scris nu *-ceie.*

cucútă s.f. Plantă erbacee otrăvitoare, cu flori albe, cu miros caracteristic, folosită în farmaceutică. – Pl. *cucute.*

cucuveá s.f. Pasăre răpitoare de noapte, cu penaj brun-cenușiu, cu ochi galbeni, încon-jurați de rozete de pene; ciovică. – Art. *cucuveaua*. Pl. *cucuvele.* Var. (pop.) **cucuváie** s.f., pl. *cucuvăi.*

cufundá vb.I. **1.** Tr. și refl. A face să intre sau a intra într-un lichid sau într-o materie moale. **2.** Refl. (Fig.) A se pierde în umbră, în întuneric, printre copacii unei păduri etc.; a se afunda. **3.** Refl. (Fig.) A se lăsa absorbit (de o activitate, de somn etc.). – Ind.pr. *cufúnd.*

cufundár s.m. Pasăre mare, înotătoare, cu ciocul puternic și ascuțit, cu aripile înguste, care trăiește

mai ales în regiunile arctice, iar toamna migrează spre sud. – Pl. *cufundari.*

cúget s.n. **1.** Capacitatea de a gândi; minte; gând. **2.** Conștiință. *Îl mustră cugetul*. – Pl. *cugete.*

cugetá vb.I intr. A gândi (profund). – Ind.pr. *cúget.*

cugetáre s.f. **1.** Faptul de a cugeta; cuget (**1**). **2.** Meditație, reflecție; text în care se exprimă concis un adevăr, o idee generală. – Pl. *cugetări.*

cui s.n. Obiect alungit de metal sau de lemn, ascuțit la un capăt, iar la celălalt turtit, cu care se prind două piese una de alta. • *A face ~e* = a-i fi frig. *A-și pune pofta în ~* = a renunța la o dorință, la un lucru râvnit. *~ul lui Pepelea* = pretext pentru a deranja mereu pe cineva. – Monosilabic. Pl. *cuie.*

cuib s.n. **1.** Culcuș pe care și-l fac păsările pentru a se adăposti, a depune ouăle și a le cloci; culcuș pe care și-l fac unele animale. **2.** (Fig.) Casă, locuință. ▸ (Depr.) Loc unde se uneltește ceva. **3.** Groapă mică în care se seamănă unele legume sau flori. – Mono-silabic. Pl. *cuiburi.*

cuibărí vb.IV refl. **1.** (Despre păsări) A se așeza în cuib. **2.** (Fig.; despre oameni) A se așeza cât mai bine într-un loc; a se ghemui. – Ind.pr. *cuibăresc,* pf.s. *cuibării.*

cuiér s.n. Suport de diferite forme, de care se atârnă obiecte de îmbrăcăminte. – Pl. *cuiere.*

cuirásă s.f. Înveliș de oțel care protejează corpul navelor mari de luptă. – Sil. *cu-i-*. Pl. *cuirase.*

cuișoáre s.n.pl. Muguri aromatici ai unui arbore exotic, folosiți drept condiment. – Sil. *cu-i-*.

culcá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) așeza, a (se) întinde în poziție orizontală (pentru a dormi, a se odihni etc.). ▸ Refl. (Fam.) A avea raporturi sexuale cu cineva. **2.** Tr. A pune, a așeza un obiect întinzându-l sau răsturnându-l la pământ sau peste ceva. **3.** Refl. (Despre cereale) A se pleca, a se îndoi spre pământ (din cauza vântului, ploii etc.). – Ind.pr. *culc.*

culcúș s.n. Loc în care se culcă sau se adăpostesc animalele sau păsările; loc (improvizat) de dormit pentru oameni; adă-post. – Pl. *culcușuri.*

culége vb.III tr. **1.** A aduna, a strânge cereale, fructe etc., tăindu-le sau rupându-le. ▸ (Fig.) A dobândi, a obține. **2.** A strânge, a ridica ceva de pe jos. **3.** A introduce un text în calculator. – Ind.pr. *culég,* pf.s. *culesei*; part. *cules.*

culégere s.f. **1.** Acțiunea de a culege. **2.** Volum care cuprinde o serie de texte, de probleme etc., destinate de obicei completării cunoștințelor elevilor dintr-un anumit ciclu școlar. – Pl. *culegeri.*

culés s.n. **1.** Strângerea recoltei. **2.** Timpul când se recoltează. – Pl. *culesuri.*

culinár,-ă adj. Referitor la prepararea mân-cării. *Artă culinară*. – Pl. *culinari,-e.*

culisá vb.I tr. A face să alunece o piesă de-a lungul unui canal făcut într-o bară. – Ind.pr. *culisez.*

culísă s.f. **1.** Spațiul din spatele decorului, de unde intră actorii în scenă. **2.** (Fig.; la pl.) Dedesubtul unor acțiuni sau stări de fapt. **3.** Organ de mașină, în formă de jgheab, în care se poate deplasa o piesă mobilă. • *În culise* = în secret, în ascuns. – Pl. *culise.*

cúlme s.f. **1.** Partea cea mai înaltă, prelungită a unui deal sau a unui munte, coamă. **2.** Punctul cel mai înalt din drumul parcurs de un corp ceresc. **3.** (Fig.) Gradul cel mai înalt la care se poate ajunge; apogeu. • *~a culmilor* sau *asta-i ~a!* = asta întrece orice margini, e nemaipomenit! – Pl. *culmi.*

culminá vb.I intr. A ajunge în punctul culmi-nant. – Ind.pr.pers.3 *culminează.*

culminánt, -ă adj. *Punct ~* = moment în care o acțiune se află în desfășurarea ei maximă. – Pl. *culminanți, -te.*

culoár s.n. **1.** Spațiu lung și îngust, servind ca loc de trecere între încăperile unei clădiri sau între compartimentele unui vagon de cale ferată; coridor. **2.** Porțiune delimitată a unei piste de alergări, a unui bazin de înot etc. – Sil. *-loar.* Pl. *culoare.*

culoáre s.f. **1.** Impresie produsă ochiului uman de radiațiile luminoase de diferite lungimi de undă. ▹ *~ locală* = redare, într-o operă literară, a caracteristicilor unui anumit loc, ale unei comunități etc. *~ politică* = apartenența la un partid politic. **2.** (Fig.) Fel de a descrie sau de a prezenta pe cineva sau ceva. **3.** Substanță cu care se vopsește sau se pictează. • (Despre oameni) *De ~* = care aparține rasei negre sau galbene. – Pl. *culori.*

culpábil,-ă adj. Care se află în culpă, vinovat. – Pl. *culpabili,-e.*

culpabilitáte s.f. Vinovăție. – G.-D. *culpa-bilității.*

cúlpă s.f. (Jur.) Atitudinea psihică a unei persoane față de actele sale ilicite și față de consecințele păgubitoare ale acestora; vină, greșeală a cuiva. • *În ~* = vinovat. – G.-D. *culpei.* Pl. *culpe.*

cult1 s.n. **1.** Adorare, venerare a unor forțe naturale sau supranaturale, a unor ființe reale sau fantastice, a unor entități abstracte per-sonificate etc. **2.** Religie; totalitatea ritualurilor unei religii. ▹ *Obiecte de ~* = obiecte sacre cu funcție de ritual. – Pl. **2** *culte.*

cult2,-ă adj. Care denotă cultură (**1**); (despre oameni) care are un nivel înalt de cultură și de cunoaștere; instruit, cultivat. – Pl. *culți,-te.*

cultivá vb.I. **1.** Tr. A lucra pământul (arând, semănând etc.) și a culege roadele. **2.** Refl. (Fig.) A acumula cunoștințe de cultură generală; a se instrui. **3.** Tr. A se ocupa asiduu de cineva, încercând să-i câștige prietenia sau bunăvoința. – Ind.pr. *cultív.*

cultivábil,-ă adj. (Despre un teren sau despre plante) Care poate fi cultivat. – Pl. *cultivabili,-e.*

cultivát,-ă adj. **1.** (Despre plante, terenuri) Care se cultivă. **2.** Instruit, cult[2]. – Pl. *cultivați, -te.*

cultivatór,-oáre s.m. și f. Persoană care cultivă pământul. – Pl. *cultivatori,-oare.*

culturál,-ă adj. Privitor la cultură (**1**), propriu culturii. – Pl. *culturali,-e.*

cultúră s.f. **1.** Totalitatea valorilor materiale și spirituale create de societatea omenească de-a lungul istoriei; totalitatea cunoștințelor pe care le posedă cineva. **2.** Totalitatea lucrărilor necesare plantelor agricole. ▸ Teren cultivat cu un anumit fel de plante. **3.** Creștere, prăsire a unor animale (ex. cultura viermilor de mătase). **4.** Creștere în laborator a bacteriilor; colonie de bacterii astfel obținută. **5.** *~ fizică* = ansamblul sistemelor și metodelor de educație fizică folosite pentru dezvoltarea armonioasă a corpului omenesc. – Pl. *culturi.*

culturísm s.n. Sistem de exerciții de gimnastică și atletism pentru dezvoltarea musculaturii și a armoniei corpului.

cum adv. **1.** În ce mod? în ce fel? *Cum ai știut la examen?* **2.** (Ca întrebare pentru a cere să se repete ce s-a spus) Poftim? **3.** (Exclamativ) *Cum ai crescut!* **4.** (Cu valoare de conjuncție) Introduce diferite propoziții subordonate: *L-am ascultat cum cântă. Muncește cum ai muncit și până acum. Cum gândești e bine.* • *A fi nu știu ~* = a fi ciudat, neobișnuit; într-un fel oarecare. *~ s-ar zice* = adică, va să zică. (*Da*) *~* (*să*) *nu* = **a**) firește, desigur; **b**) (ironic) da de unde?

cumătru,-ă s.m. și f. Nașul sau nașa în raport cu rudele copilului botezat. – Sil. *-mă-tru.* Pl. *cumetri,-e,* art.m. *-trii.*

cuminecá vb.I refl. și tr. (Bis.) A primi sau a da cuminecătura; a (se) împărtăși. – Ind.pr. *cumínec.*

cuminecătúră s.f. Ritual creștin care constă în luarea de către credincioși a unei înghițituri din vinul și din pâinea sfințite de preot (simbolizând sângele și trupul lui Hristos); împărtășanie, euharistie; (concr.) vinul și pâinea care se dau în acest scop. – Pl. *cuminecături.*

cumínte adj. **1.** Cu purtări bune; liniștit, calm. **2.** Cu judecată, înțelept, prevăzător, prudent. – Pl. *cuminți.*

cuminți vb.IV refl. și tr. A deveni sau a face să devină cuminte. – Ind.pr. *cuminț*ésc, pf.s. *cuminții.*

cumnát,-ă s.m. și f. Fratele sau sora unuia dintre soți în raport cu celălalt soț. – Pl. *cumnați,-te.*

cúmpănă s.f. **1.** Bârnă de lemn așezată pe un stâlp înalt, având la un capăt o greutate, iar la celălalt o găleată cu care se scoate apa din fântână. **2.** Cântar format dintr-o pârghie cu brațe egale și o limbă care indică greutatea corpului cântărit. **3.** (Fig.) Echilibru, cumpătare; limită, măsură. **4.** (Fig.) Încercare grea, primejdie. • *A pune pe cineva în ~ =* a pune pe cineva în încurcătură. *A sta în ~ =* a sta la îndoială, a șovăi. – Pl. *cumpene.*

cumpăní vb.IV. **1.** Tr. A aprecia greutatea sau (p.ext.) calitățile unui obiect; (fig.) a chibzui, a calcula. **2.** Tr. A pune în stare de echilibru; a echilibra. **3.** Tr. și refl. A (se) clătina, a (se) legăna. – Ind.pr. *cumpănesc.*

cumpărá vb.I tr. A intra în posesia unui lucru plătind prețul lui; (pop.) a târgui. • *Cum am cumpărat-o, așa o vând =* cum mi s-a povestit mie, așa povestesc și eu altora. – Ind.pr. *cúmpăr.*

cumpărătór,-oáre s.m. și f. Persoană care face cumpărături. – Pl. *cumpărători,-oare.*

cumpărătúră s.f. Faptul de a cumpăra; (concr.) obiect cumpărat. – Pl. *cumpărături.*

cúmpăt s.n. Judecată dreaptă, echilibru sufletesc; stăpânire de sine.

cumpătáre s.f. Măsură, moderație (la mâncare și la băutură). – G.-D. *cumpătării,* neart. *cumpătări.*

cumpătát,-ă adj. (Despre oameni) Care dovedește cumpătare. – Pl. *cumpătați,-te.*

cumplít,-ă adj. Înfiorător, groaznic, feroce. ▸ (Adverbial) Tare, mult, extraordinar. – Pl. *cumpliți,-te.*

cumsecáde adj.invar. **1.** (Despre oameni) Cu purtări bune. **2.** (Și adverbial) Așa cum se cuvine, cum trebuie.

cúmul s.n. Deținere de către o persoană a două sau a mai multor funcții în același timp. – Acc. nu *-múl.* Pl. *cumuluri.*

cumulá vb.I tr. **1.** A exercita un cumul. **2.** A realiza un singur tot din mai multe lucruri, fapte etc. – Ind.pr. *cumulez.*

cúmulus s.m. Tip de nori groși, albicioși, în formă de grămezi izolate.

cumvá adv. **1.** Într-un fel oarecare. **2.** Din întâmplare, eventual. • *Oare nu care ~...?* = oare nu...? *Să nu ~ să...* = în nici un caz, sub nici un motiv să nu...

cuneifórmă adj. *Scriere ~* = scriere cu litere în formă de cuie, folosită de unele popoare orientale antice. – Sil. *-ne-i-.* Pl. *cuneiforme.*

cunoáște vb.III. **1.** Tr. A lua cunoștință despre obiectele și fenomenele înconjurătoare, despre natura și proprietățile lucrurilor și relațiile dintre ele. **2.** Tr. A avea sau a dobândi cunoștințe. **3.** Tr. A ști sau a afla cine este o anumită persoană. **4.** Tr. A distinge, a deosebi, a recunoaște (o persoană sau un lucru) dintre mai multe de același fel. **5.** Refl. A se băga de seamă, a se remarca, a se observa. • *A ~ ceva* = a se alege cu un profit. – Ind.pr. *cunósc,* pf.s. *cunoscui*; ger. *cunoscând*; part. *cunoscut.*

cunoáștere s.f. Reflectare în conștiință a realității existente; faptul de a ști că obiectele și fenomenele există. – G.-D. *cunoașterii.* Pl. *cunoașteri.*

cunoscătór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) care posedă cunoștințe temeinice într-un domeniu. – Pl. *cunoscători,-oare.*

cunoscút,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Despre care cineva a luat cunoștință; care este ușor recunoscut. **2.** Adj. Care are o anumită reputație. **3.** S.m. și f. Cunoștință (3). – Pl. *cunoscuți,-te.*

cunoștínță s.f. **1.** Facultatea de a înțelege și de a raționa; faptul de a simți, de a primi impresii din afară. **2.** (La pl.) Informații, noțiuni, idei despre un anumit lucru. **3.** Per-soană pe care cineva o cunoaște; cunoscut. • *A-și pierde cunoștința* = a nu mai ști de sine, a leșina. – Pl. *cunoștințe.* Par. *conștiință.*

cununá vb.I. **1.** Refl. A se căsători. **2.** Tr. (Despre preoți) A oficia slujba cununiei. **3.** Tr. A fi naș cuiva la cununie. • *A nu fi cununat cu cineva* = a nu avea nici o obligație față de cineva. – Ind.pr. *cunún.*

cunúnă s.f. **1.** Împletitură în formă de cerc, făcută din flori, frunze etc., care se pune mai ales pe cap (în anumite ocazii); coroană. **2.** Coroană care se

pune pe capul mirilor în timpul cununiei religioase. – Pl. *cununi.*

cununíe s.f. Solemnitate civilă sau religioasă a căsătoriei. – G.-D. *cununiei.* Pl. *cununii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

cúpă1 s.f. **1.** Vas de sticlă sau de metal, mai mult larg decât adânc, cu picior, din care se bea. **2.** Trofeu în formă de cupă (**1**) care se atribuie câștigătorului unei competiții sportive; competiție la care se atribuie acest trofeu. **3.** Recipient deschis la excavatoare, betoniere etc., în care se încarcă diverse materiale. – Pl. *cupe.*

cúpă2 s.f. (La jocul de cărți) Carte cu figuri în formă de inimă de culoare roșie. – Pl. *cupe.*

cupiditáte s.f. (Livr.) Lăcomie de câștig. – G.-D. *cupidității,* neart. *cupidități.*

cuplá vb.I tr. A realiza o legătură între două elemente ale unui sistem tehnic. – Sil. *cu-pla.* Ind. pr. *cuplez.*

cupláj s.n. Legătură între două elemente ale unui mecanism. – Sil. *cu-plaj.* Pl. *cuplaje.*

cuplét s.n. Cântec sau poezie (cu caracter vesel sau satiric) alcătuite din mai multe strofe cu refren. – Sil. *cu-plet.* Pl. *cuplete.*

cúplu s.n. Pereche formată din persoane de sex opus. – Sil. *cu-plu.* Pl. *cupluri.*

cupólă s.f. Acoperământ în formă de boltă a unui edificiu monumental. – Pl. *cupole.*

cupón s.n. **1.** Parte detașabilă dintr-un document, dintr-un bilet etc., care conferă deținătorului anumite drepturi. **2.** Bucată rămasă dintr-un val de material textil. – Pl. *cupoane.*

cuprínde vb.III. **1.** Tr. A prinde pe cineva sau ceva de jur împrejur cu mâinile sau cu brațele; (și refl) a (se) îmbrățișa. ▸ (Despre haine) A fi potrivit de larg pentru corpul cuiva. **2.** Tr. A acoperi din toate părțile, a învălui; (despre stări fizice sau psihice) a pune stăpânire, a ține sub influența sa. **3.** Tr. (Fig.) A avea o privire de ansamblu asupra unei situații, asupra unei probleme etc. **4.** Tr. A ocupa, a umple (un spațiu) cu volumul sau cu dimensiunile sale. ▸ (Despre epoci) A se întinde pe o anumită perioadă. **5.** Refl. (Mat.; despre numere) A intra de un anumit număr de ori în alt număr. **6.** Tr. (Despre cărți, texte) A fi alcătuit din..., a conține. – Sil. *cu-prin-.* Ind.pr. *cuprínd,* pf.s. *cuprinsei*; ger. *cuprinzând*; part. *cuprins.*

cupríns s.n. **1.** Întindere, suprafață; spațiu înconjurător. **2.** Conținut al unei cărți, tablă de materii; sumar. – Sil. *cu-prins.* Pl. *cuprinsuri.*

cuprinzătór,-oáre adj. Care cuprinde mult; care are un conținut bogat. • *Scurt și* ~ = fără multă vorbă; categoric. – Sil. *cu-prin-.* Pl. *cuprinzători,-oare.*

cúpru s.n. Metal de culoare roșiatică, bun conducător de căldură și electricitate, folosit în industria electrotehnică, la obținerea de aliaje etc.; aramă. – Sil. *cu-pru.*

cuptór s.n. **1.** Construcție de cărămidă, din lut ars etc. în care se coace pâinea. ▸ Des-părțitură la mașina de gătit în care se pun la copt diferite preparate culinare. **2.** Instalație industrială pentru topirea unor materiale. **3.** (Pop.; și în sintagma *luna lui* ~) Iulie. • *A aduce* (*părinților*) *noră pe* ~ = a se însura. *A sta pe* ~ sau *a se muta de pe vatră pe* ~ = a lenevi, a trândăvi. – Pl. *cuptoare.*

curábil,-ă adj. Care se poate vindeca. – Pl. *curabili,-e.*

curáj s.n. Forță morală, fermitate în înfrunta-rea pericolelor sau în înfăptuirea unor lucruri dificile.

curajós,-oásă adj. (Despre oameni) Care are curaj; (despre fapte, acțiuni etc.) care denotă curaj. – Pl. *curajoși,-oase.*

curánt, -ă adj. *Medic* ~ = medic sub a cărui îngrijire directă se află un bolnav. – Pl. *curanți, -te.*

curát,-ă adj. **1.** Fără murdărie, fără pete, fără praf etc. **2.** (Despre apă, aer) Fără impurități; (fig.; despre glas) sonor, cristalin. **3.** (Despre ființe) Căreia îi place curățenia. **4.** Cinstit, sincer; nevinovat, inocent. **5.** Ade-vărat, veritabil, autentic. • *A ieși basma ~ă* = a ieși cu bine dintr-o încurcătură, dintr-o situație dificilă, neplăcută. *Nu-i lucru* ~

= ceva nu e în ordine, a intervenit ceva anormal, nefiresc. – Pl. *curați,-te.*

curatív,-ă adj. (Despre mijloace terapeutice) Care vindecă. – Pl. *curativi,-e.*

cúră s.f. Tratament medical pe o anumită durată, constând în aplicarea metodică a unor mijloace terapeutice. – Pl. *cure.*

curăță vb.I. **1.** Tr. și refl. A îndepărta mur-dăria, impuritățile de pe un obiect sau de pe sine. ▸ Tr. A îndepărta coaja de pe fructe, de pe legume, de pe ouă. **2.** Tr. și refl. (Rel.) A (se) mântui, a (se) purifica. **3.** Tr. și refl. (Fam.) A face să rămână sau a rămâne fără nici un ban. **4.** Tr. (Fam.) A omorî. ▸ Refl. (Fam.) A muri. – Ind.pr. *cúră.*

curățătorí*e* s.f. Atelier unde se curăță (chimic) obiecte de îmbrăcăminte. – G.-D. *curățătoriei*. Pl. *curățătorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

curățénie s.f. Calitatea de a fi curat, starea unui lucru curat. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *curățeniei.* Pl. *curățenii*, art. *-niile*, sil. *-ni-i-.*

curând adv. **1.** (Temporal) Peste puțin timp, îndată. **2.** (Modal) Repede, fără zăbavă.

curb,-ă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre linii) În formă de arc, încovoiat; (despre planuri) în formă de boltă. **2.** S.f. Linie curbă (**1**). **3.** S.f. Linie care reprezintă grafic fazele succesive, variabile, caracteristice unui fenomen. **4.** S.f. *~ă de nivel* = linie care unește pe o hartă punctele aflate la aceeași altitudine. **5.** S.f. Porțiune cu axa curbă (**1**) din traseul unei căi de comunicație terestre. – Pl. *curbi,-e.*

curbá vb.I tr. și refl. A (se) face curb (**1**). – Ind. pr. *curbez.*

curbúră s.f. Îndoitură în formă de arc; locul în care se află o astfel de îndoitură. – Pl. *curburi.*

curcán s.m. Pasăre mare de curte, cu capul și cu gâtul roșii-violete, fără pene, cu coada lată, care se desfășoară în formă de evantai. – Pl. *curcani.*

cúrcă s.f. Femela curcanului. – Pl. *curci.*

curcubéu s.n. Fenomen optic, de forma unui arc multicolor desfășurat pe cer (după ploaie), datorat dispersiei solare în picăturile de apă din atmosferă. – Pl. *curcubeie.*

cureá s.f. **1.** Fâșie de piele, de cauciuc, de pânză etc., lungă și îngustă, având diferite întrebuințări, în special ca cingătoare. **2.** *~ de transmisie* = bandă continuă flexibilă, care transmite mișcarea de rotație de la un arbore la altul prin intermediul roților. – Art. *cureaua.* Pl. *curele.*

curént,-ă adj., s. **1.** Adj. Care este în circulație; uzual, răspândit. *Expresii curente*. **2.** Adj. *Apă ~ă* = instalație de apă potabilă care poate fi folosită în permanență. **3.** Adj. De fiecare zi, actual; (despre ani, luni etc.) care este în desfășurare. **4.** Adj. (Despre vorbirea într-o limbă străină; și adverbial) Curgător, fluent. **5.** S.m. Fluid în mișcare; masă de apă sau de aer care se mișcă într-o anumită direcție. **6.** S.m. *~ electric* = deplasare a sarcinilor electrice într-o anumită direcție. **7.** S.n. (Fig.) Ansamblu de idei, de teorii etc., care pătrund la un moment dat în opinia publică. *Curente literare.* • *A (se) pune la ~* = a (se) informa despre ceva. *A se lăsa dus de ~* = a se lăsa influențat de părerile unui grup (neștiind să se orienteze singur). – Pl. *curenți,-te.*

curentá vb.I tr. (Despre conductoare electrice) A provoca cuiva un șoc, prin atingere. – Ind. pr. pers.3 *curentează.*

curgător,-oáre adj. **1.** (Despre ape) Care curge (**1**). **2.** (Fig.; despre vorbire, stil) Care se desfășoară ușor și armonios, fluent, cursiv. – Pl. *curgători,-oare.*

cúrge vb.III intr. **1.** (Despre ape) A se mișca necontenit în direcția pantei. ▸ (Despre ploaie) A cădea necontenit; (despre alte lichide) a ieși, a scăpa din recipientul în care se află (scurgându-se, prelingându-se, picurând). **2.** (Despre recipiente) A lăsa să se scurgă conținutul. **3.** A se desprinde, căzând sau ieșind de undeva. *Făina curge din pungă.* **4.** (Despre grupuri de ființe sau de vehicule) A veni în număr mare, din toate părțile. ▸ (Fig.; despre vorbe, idei etc.) A se înșira cu ușurință. **5.** (Despre timp, viață etc.) A se scurge, a trece. • *Ce pe apă nu ~* = foarte puțin. *Dacă nu ~, pică*

= chiar dacă câștigul nu este mare, tot te alegi cu ceva. – Ind. pr. pers.3 *cúrge*; part. *curs.*

cúrie1 s.f. **1.** (La romani) Diviziune a tribului primitiv. **2.** Administrație pontificală a bise-ricii catolice. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *curiei.* Pl. *curii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

curie2 s.m. Unitate de măsură a radioacti-vității. – Pr. *cüri.* Sil. *-rie.* Pl. *curie.*

curiér s.m. Persoană din serviciul unei instituții, care duce la destinație corespon-dență, mesaje etc. – Sil. *-ri-er.* Pl. *curieri.*

curiós,-oásă adj. **1.** Care manifestă curio-zitate (**1**). **2.** Ciudat, straniu, neobișnuit. – Sil. *-ri-os.* Pl. *curioși,-oase.*

curiozitáte s.f. **1.** Dorință (puternică) de a afla ceva nou sau neobișnuit. **2.** Caracterul a ceea ce este ciudat, neobișnuit; (concr.) lucru interesant. – Sil. *-ri-o-.* Pl. *curiozități* „lucruri interesante".

curmá vb.I. **1.** Tr. (Despre sfori, legături etc.) A strânge tare, a pătrunde în carne. **2.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) întrerupe brusc (o stare, o acțiune), a (se) termina. **3.** Tr. A pune capăt, a face să înceteze (viața sau zilele cuiva). – Ind.pr. *curm.*

curmál s.m. Arbore tropical, din familia palmieri-lor, înalt până la 25 m, cu frunze mari și cu fructe comestibile. – Pl. *curmali.*

curmálă s.f. Fructul curmalului, oval, de culoare brună-roșcată, cu gust dulce. – Pl. *curmale.*

curmătúră s.f. Depresiune pe culmea unui deal sau a unui munte; șa. – Pl. *curmături.*

curméi s.n. Capăt de sfoară sau de frânghie, în-trebuințată pentru a lega ceva. • *A lega ~* = a lega strâns. – Pl. *curmeie.*

curmezíș adv. De-a latul, transversal, pieziș. • (Substantivat, n.) *A se pune de-a ~ul* = a se opune, a se împotrivi.

cúrpen s.m. **1.** Arbust cu tulpina subțire, agățătoa-re, cu flori albe. **2.** Mlădiță lungă și subțire de viță de vie sau de alte plante agățătoare. – Pl. *curpeni.*

curs1 s.n. **1.** Mișcare a unei ape curgătoare în direcția pantei. **2.** (Fig.) Trecere, scurgere, durată (de timp). **3.** (Fig.) Desfășurare, sens, direcție a unor evenimente. **4.** (Fin.) Prețul cu care se cumpără sau se vinde la un moment dat o hârtie de valoare; prețul unei valute străine exprimat în bani naționali. ▸ Putere de circulație a banilor. • *A da ~ unei cereri* = a lua în considerare, a rezolva o cerere, o doleanță. *În ~ de...* = în timp de... *În ~ul* = în timpul, în perioada cât durează ceva. – Pl. *cursuri.*

curs2 s.n. Predare a unei materii de studiu sub forma unui ciclu de lecții sau de prelegeri; (p.ext.) oră destinată acestei predări. – Pl. *cursuri.*

cursánt,-ă s.m. și f. Persoană care urmează un curs[2]. – Pl. *cursanți,-te.*

cúrsă1 s.f. **1.** Distanță parcursă regulat de un vehicul pe același itinerar; vehicul care parcurge o astfel de distanță. **2.** Probă sportivă constând în parcurgerea rapidă a unei anumite distanțe de către concurenți; (la pl.) alergare de cai. **3.** (Tehn.) Mișcare rectilinie alternativă a unei piese (piston, bielă etc.). – Pl. *curse.*

cúrsă2 s.f. **1.** Dispozitiv pentru prinderea unor animale sau păsări; teren pregătit anume pentru ca animalul care intră în limitele lui să fie prins; capcană. **2.** (Fig.) Mijloc viclean de a prinde sau de a demasca pe cineva. • *A cădea* (sau *a se prinde*) *în ~* = a intra într-o mare încurcătură. – Pl. *curse.*

cursív,-ă adj. **1.** (Despre vorbire, stil) Curgător (**2**). **2.** (Despre litere de tipar) Cu liniile aplecate spre dreapta, ca ale scrisului de mână. – Pl. *cursivi,-e.*

cursór s.n. **1.** Piesă mică, mobilă, care se mișcă pe o riglă, prevăzută cu gradații, fiind folosită la citirea acestora. **2.** Indicatorul mouse-ului pe ecranul computerului. – Pl. *cursoare.*

curtá vb.I tr. A căuta să câștigi favoarea, simpatia sau dragostea unei femei. – Ind.pr. *curtez.*

cúrte s.f. **1.** Spațiu (împrejmuit) în jurul unei clădiri, al unei gospodării etc.; (pop.) ogradă. ▹ *Păsări de ~* = păsări crescute pe lângă casa omului. **2.** Reședința unui suveran; totalitatea persoanelor cu funcții înalte la palatul unui suveran; totalitatea persoanelor din familia sau din suita unui suveran. **3.** Numele unor instituții judecătorești și admi-

nistrative. *Curtea de conturi*. **4.** Atenție deosebită, măgulitoare, adresată unei persoane, mai ales unei femei, pentru a-i câștiga favoarea, simpatia sau dragostea. – Pl. *curți.*

curtenitór,-oáre adj. Politicos, atent, amabil (față de femei). – Pl. *curtenitori,-oare.*

curtezán s.m. Bărbat care curtează femeile. – Pl. *curtezani.*

curtezánă s.f. Femeie de moravuri ușoare, care trăia la curtea unui suveran sau a unui nobil. – Pl. *curtezane.*

curtoazíe s.f. Politețe (exagerată). – Sil. *-toa-*. G.-D. *curtoaziei*. Pl. *curtoazii.*

cusătúră s.f. **1.** Operație de prindere prin cusut a materialelor textile sau din piele. **2.** Loc unde se împreună două bucăți de pânză, de piele etc. prin cusătură (**1**). **3.** Felul cum este cusut ceva; modelul, punctul etc. după care se coase. – Pl. *cusături.*

cúscră s.f. Mama unuia dintre soți în raport cu părinții celuilalt soț. – Sil. *cus-cră.* Pl. *cuscre.*

cúscru s.m. Tatăl (la pl., părinții) unuia dintre soți în raport cu părinții celuilalt soț. – Sil. *cus-cru.* Pl. *cuscri,* art. *-crii.*

custóde s.m. Persoană însărcinată cu paza unor bunuri (puse sub sechestru). – Pl. *custozi.*

custodíe s.f. Păstrarea unor bunuri (puse sub sechestru). – G.-D. *custodiei*. Pl. *custodii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-*.

cusúr s.n. Imperfecțiune, lipsă, defect; (p.ext.) viciu. – Pl. *cususuri.*

cusurgíu,-íe adj., s.m. și f. (Fam.) (Persoană) înclinată spre a găsi cusururi la orice: (persoană) cu chef de ceartă. – Pl. *cusurgii,* art.m. *-giii,* sil. *-gi-ii,* f. *-giile,* sil. *-gi-i-*.

cúșcă s.f. **1.** Adăpost mic în formă de căsuță sau de ladă (cu gratii) pentru unele animale. **2.** Încăpere mică, sub nivelul scenei, în care stă sufleorul în timpul spectacolului. – Pl. *cuști.*

cușétă s.f. Pat pentru o persoană în va-goanele de dormit sau în cabinele de vapor; (p.ext.) cabină în vagoanele de dormit. – Pl. *cușete.*

cutanát,-ă adj. Privitor la piele; (despre tratamente medicale) care se aplică pe piele. – Pl. *cutanați,-te.*

cutáre pron. și adj.nehot. Înlocuiește (sau stă pe lângă) numele unei persoane sau al unui lucru atunci când nu vrem, nu putem sau nu e necesar să-l numim. – G.-D.m. *cutărui*(*a*), f. *cutărei*(*a*). Pl. *cutare,* G.-D.m. și f. *cutăror*(*a*).

cútă s.f. **1.** Îndoitură într-un material textil. **2.** Îndoitură a stratelor din scoarța Pământ-tului, datorată acțiunii forțelor tectonice. – Pl. *cute.*

cúte s.f. Piatră (gresie) cu care se ascute coasa sau alte obiecte de tăiat. – Pl. *cute.*

cutezá vb.I tr. A îndrăzni, a se încumeta să facă ceva. – Ind.pr. *cutez.*

cutezánță s.f. Îndrăzneală. – G.-D. *cutezanței.* Pl. *cutezanțe.*

cutezătór,-oáre adj. Îndrăzneț, curajos. – Pl. *cutezători,-oare.*

cutíe s.f. **1.** Obiect de carton, de lemn, de metal etc., în formă de cub, de paralelipiped etc., care servește la păstrarea sau la protejarea unor lucruri. ▹ ~ *de scrisori* = cutie plasată în stradă în care expeditorii introduc scrisorile; cutie la domiciliul destina-tarului în care factorii poștali pun scrisorile. ~ *de viteză* = cutie în care se află mecanismul schimbătorului de viteză la automobile. **2.** ~ *craniană* = cavitatea osoasă în care se află creierul. • *Ca scos din* ~, se spune despre o persoană îmbrăcată foarte îngrijit. – G.-D. *cutiei.* Pl. *cutii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-*.

cútră s.f. (Fam.) Persoană fățarnică, intri-gantă. – Sil. *cu-tră.* Pl. *cutre.*

cutreierá vb.I tr. A străbate diferite locuri, a colinda. – Sil. *cu-tre-*. Ind.pr. *cutréier.*

cutrémur s.n. **1.** Mișcare bruscă și puternică a scoarței terestre, provocată de dislocări subterane, de erupții vulcanice etc.; seism. **2.** (Fig.) Fior de neliniște, de spaimă. – Sil. *cu-tre-*. Pl. *cutremure.*

cutremurá vb.I. **1.** Refl. (Despre Pământ) A fi zguduit de cutremur (**1**). **2.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) înfiora, a (se) înspăimânta. – Sil. *cu-tre-*. Ind. pr. *cutrémur.*

cutremurătór,-oáre adj. Care înfioară, care impresionează profund. – Sil. *cu-tre-*. Pl. *cutremurători,-oare.*

cutúmă s.f. Lege nescrisă, izvorâtă dintr-o practică îndelungată; obiceiul pământului. – Pl. *cutume.*

cuțít s.n. **1.** Unealtă de tăiat formată dintr-o lamă metalică fixată la un mâner. ▹ *~ de plug* = piesă a plugului care taie brazda în plan vertical. **2.** Instrument de metal sau de os cu care se taie hârtie. • *A fi la ~e cu cineva* = a fi dușman neîmpăcat cu cineva. *A-i pune cuiva ~ul în gât* = a forța pe cineva să facă ceva. – Pl. *cuțite.*

cúțu interj. Strigăt cu care se cheamă câinii (mici). • *Să-mi zici mie ~, dacă...* = să mă tratezi ca pe un câine, dacă...

cúvă s.f. Recipient folosit la diferite operații tehnice și de laborator. – Pl. *cuve.*

cuvânt s.n. **1.** Sunet sau complex de sunete articulate care se asociază unui sens sau unui complex de sensuri; vorbă, (livr.) vocabulă. **2.** Gând, idee exprimată prin cuvinte (**1**); ceea ce este spus, zis. ▹ *~ introductiv* = prefață. *Purtător de ~* = persoană autorizată să exprime în mod public punctul de vedere al unui stat, al unui partid etc. **3.** Discurs, cuvântare. **4.** Promisiune; angajament. ▹ *Om de ~* = om care își ține promisiunile. *~ de onoare* = cuvânt care angajează onoarea, cinstea cuiva. **5.** Opinie, punct de vedere. **6.** Motiv, rațiune, justificare. • *A cere* (sau *a da, a avea*) *~ul* = a cere (sau a da, a avea) dreptul să vorbească într-o adunare în public. *A crede pe ~* = a crede fără a mai controla exactitatea spuselor cuiva. *A nu avea cuvinte* = a nu fi în stare (sub impresia unui sentiment puternic) să exprime ceea ce gândește. *A-și da ~ul* = a promite în mod hotărât că va face (sau nu va face) un anumit lucru. *Cu alte cuvinte* = spunând altfel același lucru; așadar, prin urmare. *Într-un ~* = în concluzie, pe scurt. – Pl. *cuvinte.*

cuvântá vb.I (Pop.) **1.** Intr. A vorbi (**1**). **2.** Tr. A spune (**2**). – Ind.pr. *cuvântez.*

cuvântáre s.f. Discurs. – Pl. *cuvântări.*

cuvântătór,-oáre adj. Care are însușirea de a vorbi, care vorbește. – Pl. *cuvântători, -oare.*

cuvení vb.IV refl. **1.** A-i reveni cuiva ceva de drept. **2.** A fi conform cu cerințele morale, a se cădea. – Ind. pr. pers.3 *se cuvíne.*

cuvertúră s.f. Învelitoare pentru pat. – Pl. *cuverturi.*

cuviincíos,-oásă adj. Care respectă regulile de bună conduită. – Sil. *-vi-in-*. Pl. *cuviincioși, -oase.*

cuviínță s.f. Bună conduită, decență. • *A găsi de ~* = a considera că e bine, potrivit, nimerit. *Cele de ~* = cele de trebuință, cele necesare. – Sil. *-vi-in-*. G.-D. *cuviinței.* Pl. *cuviințe.*

cuviós,-oásă adj. Evlavios, cucernic. – Sil. *-vi-os.* Pl. *cuvioși,-oase.*

cuvioșíe s.f. **1.** Evlavie (**1**). **2.** (Însoțit de un adjectiv posesiv) Titlu care se dă călugărilor și altor slujitori ai bisericii. – Sil. *-vi-o-*. **2** scris cu inițială majusculă. G.-D. *cuvioșiei.* Pl. **2** *cuvioșii,* art. *-șiile,* sil. *-și-i-.*

CV, abr. pentru **curriculum vitae**, s.n. Scurtă (auto)biografie a unei persoane care participă la un concurs, la un examen etc.

cvartál s.f. Grup de locuințe dispuse, de obicei, în jurul unui spațiu verde și delimitate de mai multe străzi. – Pl. *cvartale.*

cvartét s.n. v. **cuartet**.

cvási adv. Oarecum, aproximativ. – Sil. *cva-si.*

cvíntă s.f. (La jocul de cărți) Formație de cinci cărți consecutive, de aceeași culoare. – Pl. *cvinte.* – Var. **chíntă** s.f.

cvintét s.n. Formație compusă din cinci interpreți care execută împreună o compoziție muzicală; compoziție scrisă pentru o astfel de formație. – Pl. cvintete.

cvórum s.n. Număr minim de membri necesar pentru ca o adunare să fie valabil constituită sau să poată lua o hotărâre. – Pl. cvorumuri.

d s.m., s.n. A șasea literă a alfabetului; sunet (consoană) notat cu această literă. – Pr. *de, dî.* Pl.m. *d*, n. *d-uri.*

da1 adv. Cuvânt cu care se exprimă o aprobare, un consimțământ sau se răspunde afirmativ la o întrebare. • *A nu spune nici ~, nici ba* = a nu-și spune părerea, a nu se pronunța.

da2 vb. I. **1.** Tr. A oferi, a întinde cuiva un obiect (cu mâna). **2.** Tr. A pune pe cineva în posesia unui lucru; a-l face să aibă ceva. **3.** Tr. (Urmat de determinări introduse prin prep. „pentru", „în locul", „pe" etc.) A oferi ceva în schimbul...; a cheltui pentru... *Am dat bani mulți pe cărți.* ▸ A vinde. *Cum dai merele?* **4.** Tr. A arunca, a azvârli. *Dă-l afară.* ▸ A izbi (pe cineva sau ceva) de... *A dat cana de pământ.* (Intr.) *Dă cu ea de pământ.* **5.** Tr. A repartiza cuiva o lucrare, o misiune etc. *Le-a dat de lucru.* **6.** Tr. A îndeplini un lucru; a produce ceva. *A dat un examen. A dat recoltă bună.* **7.** Tr. Împreună cu complementul direct formează locuțiuni verbale: *a ~ răspuns* = a răspunde; *a ~ ordin* = a ordona; *a-și ~ sfârșitul* = a muri; *a ~ foc* = a aprinde etc. **8.** Tr. Cu compliniri, exprimă o acțiune îndreptată sau exercitată asupra cuiva sau a ceva. *A dat copilul la școală.* **9.** Tr. A aplica o lovitură; (intr.) a lovi, a bate. **10.** Intr. Cu compliniri, indică un gest, o mișcare (repetată) cu anumită semnificație: *a da din cap, din umeri* etc. **11.** Intr. (Urmat de determinări locale sau modale) A se duce către...; a se abate pe la... *Ieri a dat pe la școală.* ▸ Refl. și intr. A se duce, a merge. *S-a dat îndărăt.* **12.** Intr. A ajunge (până) la...; a nimeri într-un loc. *Dădu într-o poiență.* ▸ (Cu compliniri introduse prin prep. „peste", „de") A întâlni, a găsi pe cineva sau ceva; a veni pe neașteptate peste... *Acasă dau peste ea. A dat norocul peste el.* **13.** Intr. (Despre anotimpuri, fenomene atmosferice sau despre frunze, muguri etc.) A se ivi, a apărea, a se porni. *În curând dă frigul. A dat frunza.* **14.** Intr. (Cu valoare de auxiliar, urmat de un verb la conjunctiv) A începe să..., a fi pe punctul de a... *Dă să plece.* **15.** Refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau „în") A se alătura cuiva. *S-a dat de partea lor.* ▸ (Cu compliniri introduse prin prep. „pe lângă") A încerca să câștige simpatia cuiva. *Se dă pe lângă el.* ▸ A ceda, a nu opune rezistență, a se supune. *S-a dat bătut.* • *A ~ ceva peste cap* = a face un lucru de mântuială. *A ~ de veste* (sau *de știre*) = a aduce la cunoștință, a vesti. *A ~ pe cineva peste cap* = a-i strica planurile, a-l descumpăni. *A ~ semne de...* = a lăsa să se vadă (ceva). *A-i ~ cuiva mâna să...* = a dispune de mijloace materiale pentru a..., a-i conveni să... *A-i ~ cuiva prin cap* (sau *în minte*) = a-i veni brusc o idee, a-și aminti pe neașteptate de ceva. *A o ~ pe...* = a o întoarce, a o schimba. *A se ~ bătut* = a se lăsa învins, a ceda. *A se ~ după cineva* = a se deprinde cu felul de a fi al cuiva. *A-și ~ sfârșitul* = a muri. *A-și ~ viața* (*pentru...*) = a se jertfi (pentru...). *Ce o ~ târgul și norocul* = cum se va nimeri. *Unde dai și unde crapă,* se spune pentru a arăta că rezultatele sunt cu totul altfel decât cele așteptate. – Ind.pr.pers.1 *dau,* pers.2 *dai,* pers.3 *dă,* imperf. *dădeam* și *dam,* pf.s. *dădui*; cj.pers.3 *să dea*; imper. *dă, dați*; ger. *dând*; part. *dat.*

dac,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană făcând parte din populația care a locuit în antichitate pe teritoriul țării noastre; get. Nume dat de romani. **2.** Adj. Care se referă la Dacia sau la populația ei; care aparține dacilor (**1**) sau Daciei. – Pl. *daci,-ce.*

da cápo loc.adv. (Muz.) De la început, din nou. • *~ al fine,* indică repetarea unei lucrări muzicale,

(p.ext.) a unei acțiuni, a unei ope-rații din alte domenii, de la început până la sfârșit.

dácă conj. **1.** Introduce propoziții circum-stanțiale condiționale (*Scrie dacă ai timp*), concesive (*Dacă tu nu pleci, eu totuși plec*), cauzale (*Citesc eu, dacă tu nu vrei*) etc. **2.** Introduce completive directe (*Întreb dacă vine*) și indirecte (*Mă gândesc dacă e bine să vorbesc*). **3.** (Cu valoare adverbială) Cu greu, abia. *Salariul e mic. Dacă pot plăti datoriile cu el.*

dacoromân,-ă adj., s.m. **1.** Adj. (Despre graiuri, cuvinte etc.) Care aparține românilor din nordul Dunării. ▸ (Substantivat, f.) Dia-lectul vorbit de dacoromâni (**1**). **2.** S.m. Termen folosit, mai ales în lingvistică, pentru a denumi populația românească din nordul Dunării (Dacia), spre a o deosebi de popula-țiile românești care locuiesc în sudul Dunării. – Pl. *dacoromâni,-e.*

dactíl s.m. Picior de vers format (în metrica antică) dintr-o silabă lungă și două scurte sau (în metrica modernă) dintr-o silabă accentuată și două neaccentuate. – Pl. *dactili.*

dactilográf,-ă s.m. și f. Persoană care practică dactilografia. – Sil. *-lo-graf.* Pl. *dactilografi,-e.*

dactilografiá vb.I tr. A scrie la mașina de scris. – Sil. *-lo-gra-fi-a.* Ind.pr.pers.1 *dac-tilografiez,* pers.3 *dactilografiază*; ger. *dactilografiind.*

dactilografíe s.f. Tehnica sau profesiunea de a scrie la mașina de scris. – Sil. *-lo-gra-.* G.-D. *dactilografiei.*

dactiloscopíe s.f. Procedeu de identificare a persoanelor pe baza amprentelor digitale. – Sil. *-lo-sco-.* G.-D. *dactiloscopiei.*

dadaísm s.n. Curent literar-artistic apărut în apusul Europei, prin 1916, caracterizat prin negarea oricărui raport dintre gândire și expresie, prin considerarea hazardului, a arbitrarului irațional drept principii de creație.

dáfin s.m. Arbust din sudul Europei, cu frunze folosite drept condiment; laur. – Pl. *dafini.*

daireá s.f. Instrument muzical oriental de percuție, asemănător cu tamburina. – Sil. *da-i-.* Art. *daireaua.* Pl. *dairele.*

dájdie s.f. (Înv.) Impozit, bir. – Sil. *-di-e.* G.-D. *dajdiei.* Pl. *dăjdii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

dalác s.n., s.m. **1.** S.n. (Med.) Antrax. **2.** S.m. Plantă erbacee otrăvitoare ale cărei frunze sunt folosite în medicina populară pentru tratarea dalacului (**1**). – Pl.n. *dalacuri.*

dálai-láma s.m.invar. Titlu purtat de șefii supremi ai lamaismului. – Pl. *dalai-lama.*

dálă s.f. Placă de piatră, de marmură etc., folosită pentru pardoseli, pavaje sau pentru căptușitul zidurilor. – Pl. *dale.*

dalb,-ă adj. Alb; imaculat; gingaș, grațios. – Pl. *dalbi,-e.*

dálie s.f. Plantă decorativă, înaltă, cu florile în capitule (mari), variat colorate; gherghină. – Sil. *-li-e.* G.-D. *daliei.* Pl. *dalii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

dáltă s.f. Unealtă de oțel folosită la cioplit, la tăiat, la scobit în lemn, în piatră etc. – Pl. *dălți.*

daltonísm s.n. Defect al vederii constând în incapacitatea congenitală de a deosebi anumite culori, în special roșu de verde.

damásc s.n. Țesătură cu desene în relief, din care se fac fețe de masă, lenjerie de pat etc.

dámă s.f. **1.** (Înv. și fam.) Doamnă (**1**). **2.** (La jocul de cărți) Carte pe care e înfățișată figura unei femei. **3.** (La jocul de șah) Regină (**3**). **4.** (La pl.) Joc constând din mutarea unor discuri albe și negre, după anumite reguli, pe o tablă asemănătoare celei de șah; piesele folosite la acest joc. • *De ~* = femeiesc, de femei. *Încălțăminte de damă.* – Pl. *dame.*

damblá s.f. (Pop.) Apoplexie. • (Fam.) *A-și face ~ua* = a-și satisface un capriciu, o poftă. – Sil. *dam-bla.* Art. *damblaua.* Pl. *damblale.*

damblagí vb.IV refl. și intr. (Pop.) A paraliza; (refl.; astăzi) a ajunge în situația de a umbla greu, de a face mișcări dezordonate, necoordonate; a slăbi din punctul de vedere al sănătății. – Sil. *dam-bla-.* Ind.pr. *damblagesc,* pf.s. *damblagii.*

damigeánă s.f. Vas (mare) de sticlă, în care se ține sau se transportă lichide. – Pl. *damigene.*

damná vb.I tr. (În mitologia greco-romană și în creștinism) A condamna la chinurile iadului. ▸ A blestema. – Ind.pr. *damnez.*

dánă s.f. Loc amenajat într-un port de-a lungul cheiurilor, pentru acostarea vaselor. – Pl. *dane.* Par. *dună.*

dancing s.n. Local de petrecere unde se dansează. – Pr. *dénsing*. Pl. *dancinguri.*

dandaná s.f. (Fam.) **1.** Bucluc, încurcătură. **2.** Zgomot mare, tărăboi. – Pl. *dandanale.*

dandy s.m. Tânăr elegant; bărbat de ele-ganță ostentativă. – Pr. *déndi*. Pl.art. *dandy-i.*

danéz,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune în Danemarca. **2.** Adj. Referitor la Danemarca sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de danezi (**1**). – Pl. *danezi,-e.*

dángăt s.n. Sunet prelung al clopotului. – Pl. *dangăte.*

dánie s.f. (Înv. și pop.) Donație făcută unei biserici, unei mănăstiri etc. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *daniei.* Pl. *danii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.* Par. *denie.*

dans s.n. **1.** Suită de mișcări ritmice ale corpului executate după muzică; bucată muzicală după care se poate dansa. **2.** *~ul albinelor* = mijloc de semnalizare al albinelor, care, prin anumite mișcări, își comunică găsirea unei surse de hrană și distanța la care se află. – Pl. *dansuri.*

dansá vb. I intr. și tr. A executa un dans (cu cineva). – Pl. *dansez.*

dansánt,-ă adj. (Despre petreceri) La care se dansează. – Pl. *dansanți, -te.*

dansatór,-oáre s.m. și f. **1.** Persoană care dansează. **2.** Persoană a cărei profesie este dansul. – Pl. *dansatori,-oare.*

dantélă s.f. Împletitură fină, în modele variate, folosită drept garnitură; obiect făcut din această împletitură. – Pl. *dantele.*

dantelăríe s.f. Cantitate mare de dantele; varietăți de dantele. ▸ (Fig.) Contur sinuos asemănător dantelei. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *dan-telăriei.* Pl. *dantelării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

dantelúră s.f. Ornamentație arhitectonică constând din crestături, colțișori, zimți etc. – Pl. *danteluri.*

dantúră s.f. **1.** Totalitatea dinților unei persoane. ▸ Modul în care sunt așezați dinții. **2.** Ansamblul dinților unor organe de mașini. – Pl. *danturi.*

danubián,-ă adj. Din regiunea Dunării. – Sil. *-bi-an.* Pl. *danubieni,-e.*

daoísm s.n. Unul dintre principalele curente din filozofia antică chineză, bazată pe noțiunea de *dao* „drum, cale", înțeleasă ca ordine universală; recomanda inactivitatea, retragerea din viața obștească, reîntoarcerea la viața naturală a omenirii. – Sil. *da-o-ism.* Forma recomandată **taoísm** s.n.

dar1 conj., adv. **1.** Conj. Stabilește un raport de coordonare adversativă. *Un om inteligent, dar leneș. Aș veni, dar n-am timp.* **2.** Conj. Deci (**1**). *Să facem dar acest lucru.* **3.** Adv. (Introduce o propoziție interogativă) Oare? *Dar ce faceți voi?* – Par. *doar.*

dar2 s.n. **1.** Cadou. **2.** Aptitudine, vocație, talent. *Darul vorbirii.* **3.** (În religia creștină) Har. – Pl. *daruri.*

dará s.f. Greutatea ambalajului, a recipientului etc. în care se cântărește, se păstrează sau se transportă o marfă, tară**1**. • *Mai mare ~ua decât ocaua* = mai multă osteneală decât câștig. – Art. *daraua.* Pl. *darale.*

darabánă s.f. Tobă mică. • *A bate darabana* = a divulga un secret. – Pl. *darabane.*

darác s.n. Unealtă pentru pieptănat cânepa, inul sau pentru scărmănat lâna. – Pl. *darace.*

dárămite conj. (Pop.) Mai mult decât atât; dar, dar încă. – Var. **dármite** conj.

dáre s.f. **1.** Acțiunea de a da. **2.** (Înv. și pop.) Impozit. • (*Om*) *cu ~ de mână* = (om) bogat, înstărit. – Pl. *dări.*

dármite conj. v. **darămite.**

dárnic,-ă adj. Care dă și altora (dezinteresat) din ceea ce are. – Pl. *darnici,-ce.*

dáscăl s.m. **1.** (Pop.) Învățător (la țară); profesor. **2.** Îndrumător într-un anumit do-meniu. – Pl. *dascăli.*

dat,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Oferit, pus la dispoziție. **2.** S.f. Fiecare dintre momentele, cazurile când se produce un fapt. *Data trecută. Încă o dată.* **3.** S.f. (La pl.) Fapte, elemente care servesc ca punct de plecare în cercetarea unei chestiuni, în luarea unei hotărâri; elemente esențiale ale unei probleme, situații etc. **4.** s.f. (Inform.; la pl.) Reprezentare convențională a informației în vederea prelucrării cu ajutorul calculatorului. ▹ *Bază de ~e* = totalitatea informațiilor stocate, care privesc o anumită problemă, un anumit domeniu. • *~ dracului* (sau *naibii*) = deștept, isteț; șmecher, șiret. *~ fiind că...* = ținând seama de...; deoarece. *~ uitării* = uitat, părăsit de toți. *În cazul ~* = în cazul de față. *La un moment ~* = într-un anumit moment. – Pl. **1** *dați,-te,* **2** *dăți,* **3, 4** *date.*

datá vb.I. **1.** Tr. A stabili data. **2.** Intr. A-și avea începutul, a începe din... – Ind.pr. *datez.*

dátă s.f. Timpul precis, exprimat în termeni calendaristici, când s-a produs sau se va produce un eveniment; indicația acestui timp pe un act, pe o scrisoare. • *O ~ pentru tot-deauna* = definitiv, irevocabil. – Pl. *date.*

dátină s.f. Obicei (al unei colectivități). – Pl. *datini.*

datív s.n. Caz al declinării, cu funcție spe-cifică de complement indirect, indicând, de obicei, destinația acțiunii unui verb. ▹ *~ etic* = dativul formelor neaccentuate ale pronumelui personal de pers.1 și 2, care arată că povestitorul sau cel care ascultă este interesat în acțiune. – Pl. *dative* „forme de dativ".

datór,-oáre adj. **1.** Care are de plătit o datorie (bănească). **2.** Obligat, potrivit unor norme juridice sau morale, să facă un anumit lucru. • *~-vândut* = plin de datorii. – Pl. *datori, -oare.*

datorá vb.I. **1.** Tr. A avea de plătit cuiva o datorie sau de restituit un lucru. ▸ A avea obligație (morală) față de cineva. **2.** Refl. A avea drept cauză pe cineva sau ceva. – Ind.pr. *datorez.* Var. (înv.) **datorí** vb.IV, ind.pr. *datoresc.*

datoríe s.f. **1.** Sumă de bani sau orice alt bun datorat cuiva. **2.** Obligație legală sau morală. • *Pe ~* = pe credit. – G.-D. *datoriei.* Pl. *datorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

datorít,-ă adj., prep. **1.** Adj. Pricinuit de..., provenit din sau de la... **2.** Prep. (Șn forma *datorită;* construit cu dativul) Cu ajutorul..., prin intermediul...; grație, mulțumită. – Pl. *datoriți,-te.*

datórnic,-ă s.m. și f. Persoană care are de plătit o datorie. – Pl. *datornici,-ce.*

dáună s.f. **1.** Pierdere materială suferită de cineva sau adusă cuiva; pagubă, prejudiciu. **2.** (La pl.) Despăgubiri. – Sil. *da-u-.* Pl. *daune.*

dădácă s.f. Femeie angajată într-o familie pentru îngrijirea copiilor mici. • *A face pe dădaca* = a se ocupa prea mult de cineva. – Pl. *dădace.*

dădácí vb.IV tr. A îngriji (un copil) în calitate de dădacă. ▸ (Ironic) A îngriji pe cineva; a se ocupa de cineva exagerat. – Ind.pr. *dă-dăcesc,* pf.s. *dădăcii.*

dăinuí vb.IV intr. A continua să existe; a dura**2**. – Sil. *dăi-.* Ind.pr. *dăinui,* pf.s. *dăinuii.*

dăltuí vb.IV tr. A lucra, a fasona un obiect cu dalta. – Ind.pr. *dăltuiesc,* pf.s. *dăltuii.*

dăngăní vb.IV intr. (Despre clopote) A suna. – Ind.pr.pers.3 *dăngănește, dăngăne.*

dărăcí vb.IV tr. A pieptăna cânepa, inul sau a scărmăna lâna cu daracul. – Ind.pr. *dără-cesc,* pf.s. *dărăcii.*

dărăpănà vb.I refl. A se ruina; a se prăbuși. – Ind. pr.pers.3 *dărăpănă.*

dărăpănătúră s.f. Construcție care s-a dără-pănat. – Pl. *dărăpănături.*

dărâmá vb.I tr. A doborî la pământ; tr. și refl. (despre clădiri, construcții etc.) a (se) prăbuși. ▸ (Fig.) A (se) distruge sufletește. – Ind.pr. *dărâm.*

dărâmătúră s.f. Construcție dărâmată; ma-terial provenit dintr-o astfel de construcție. ▸ (Fig.) Ființă slăbănoagă. – Pl. *dărâmături.*

dărnicíe s.f. Însușirea de a fi darnic. – G.-D. *dărniciei.* Pl. *dărnicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

dărui vb.IV. **1.** Tr. A face un dar[2] (**1**). **2.** Refl. A se dedica, a se consacra (unui ideal, unui scop). – Ind. pr. *dăruiesc,* pf.s. *dărui.*

dăscălí vb.IV tr. (Ironic) A mustra, a cicăli. – Ind. pr. *dăscălesc,* pf.s. *dăscălii.*

dăscălíță s.f. (Pop.) Învățătoare (la țară). – Acc. nu *dăscăliță.* Pl. *dăscălițe.*

dăună vb.I tr. A pricinui cuiva o daună, un rău. – Sil. *dă-u-.* Ind.pr. *dăunez.*

dăunătór,-oáre adj. Care dăunează. ▸ (Sub-stantivat, m.) Organism animal sau vegetal care atacă plante sau animale, producând pagube. – Sil. *dă-u-.* Pl. *dăunători,-oare.*

dâmb s.n. Ridicătură de pământ (mai mică decât dealul). – Pl. *dâmburi.*

dânsul, dânsa pron. pers. (Uneori ca pro-nume de politețe) El, ea. – Pl. *dânșii, dânsele.*

dâră s.f. **1.** Urmă subțire și continuă lăsată de un obiect târât, de un lichid etc. ▸ Urmă de miros. **2.** Fâșie, rază de lumină. – Pl. *dâre.*

dârdâí vb.IV intr. A tremura de frig sau de frică; (despre dinți) a clănțăni. – Ind.pr. *dârdâi,* pf.s. *dârdâii.*

dârloágă s.f. Cal slab și bătrân. • *Slugă la ~* = supus unui om nevrednic, nepriceput. – Pl. *dârloage.*

dârlóg s.m. (Mai ales la pl.) Cureaua frâului pentru călărie; știreangul legat de căpăstru și ținut în mână de cel care duce calul. – Pl. *dârlogi.*

dârstă s.f. Piuă primitivă cu ciocane de lemn, acționată de o apă curgătoare. – Pl. *dârste.*

dârz,-ă adj. **1.** Îndrăzneț, curajos, cutezător. ▸ Neînduplecat, neclintit, înverșunat. **2.** Mân-dru, semeț. – Pl. *dârji, dârze.*

dârzénie s.f. Fire, manifestare de om dârz; hotărâre, tenacitate. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *dârze-niei,* neart. *dârzenii.*

de1 prep., conj. **I.** Prep. Exprimă ideea de relație. **1.** Introduce atribute: *Fată de împărat. Satele de aici. Poezie de Coșbuc.* **2.** Introduce nume predicative: *E de-al nostru*. **3.** Introduce complemente indirecte (*Vrednic de respect*) și circumstanțiale (*Știam de ieri. Nu poate veni de supărare. Bun de gură.*). **4.** În construcții cu funcție de subiect: *Este greu de înțeles.* **5.** În construcții cu numerale ordinale și cardinale: *Cel de-al doilea. Treizeci de cărți*. **II.** Conj. **1.** Introduce propoziții circumstanțiale condiționale (*De n-ar fi, nu s-ar povesti*), consecutive (*Ce ți-a spus de vrei să pleci?*), finale (*Pleca la târg de aducea vite*) etc. **2.** Introduce propoziții subiective: *S-a întâmplat de-a venit la timp*. **3.** Introduce propoziții predicative: *A ajuns de ți-e mai mare mila*.

de2 interj. Introduce o afirmație, o replică, exprimând șovăială, nepăsare, nesiguranță. *De! Ce pot eu să vă spun?*

deadweight s.n. Încărcătură maximă a unei nave comerciale, reprezentând rezervele de combustibil, de ulei și de apă, proviziile, inclusiv echipajul și pasagerii cu bagajele lor. – Pr. *dédueit.*

deal s.n. Formă de relief reprezentând o ridicătură cu înălțimea între 200 și 800 m. • *Ce mai la ~, la vale?* = ce să mai lungim vorba? *~ cu ~ se întâlnește, dar om cu om,* se spune cu ocazia unei întâlniri neașteptate. *Greu la ~ și greu la vale* = oricum faci, tot greu este. *La ~* = în sus, urcând. – Monosi-labic. Pl. *dealuri.*

dealer s.m. Intermediar în operațiunile comerciale și de schimb. – Pr. *dílăr.* Sil. *dea-ler.* Pl. *dealeri.*

deasúpra adv., prep. **1.** Adv. În partea de sus; peste ceva. **2.** Prep. (Urmat de genitiv) În partea de sus (a...). *Deasupra capului*. • *De ~* = din partea de

sus. *Pe ~* = **a**) peste ceva, în plus față de ceva; **b**) superficial.

debandádă s.f. Dezordine; zăpăceală. – G.-D. *debandadei.*

debará s.f. Încăpere mică, anexă într-o locuință. – Art. *debaraua.* Pl. *debarale.*

debarasá vb.I refl. A scăpa de cineva sau de ceva care incomodează; a se descotorosi. – Ind.pr. *debarasez.*

debarcá vb.I tr. și intr. A coborî de pe o navă sau dintr-un vehicul terestru ori aerian (după o călătorie). – Ind.pr. *debárc.*

debarcadér s.n. Loc amenajat pe malul unei ape pentru îmbarcarea și debarcarea călăto-rilor, a materialelor. – Pl. *debarcadere.*

debíl,-ă adj. Lipsit de rezistență la eforturi fizice și la boli; anemic. ▹ (Substantivat) ~ *mintal* = persoană care suferă de înapoiere mintală. – Pl. *debili,-e.*

débit1 s.n. **1.** Mărime fizică ce reprezintă cantitatea de fluid sau de material mărunt care trece, în unitatea de timp, prin secțiunea transversală a unei conducte, a unui canal etc. **2.** (Fig.) Afluență de cuvinte în vorbirea cuiva. – Pl. *debite.*

débit2 s.n. (Cont.) Datorie a unei persoane fizice sau juridice. ▸ Coloană în stânga unui cont în care se înscriu creșterile de activ sau diminuările de pasiv. – Pl. *debite.*

debitá1 vb.I tr. **1.** A furniza o cantitate de fluid, de energie etc. **2.** (Fig.) A rosti un șir neîntrerupt de vorbe (neinteresante). **3.** (Tehn.) A tăia un material în bucăți de forme și dimensiuni adecvate folosirii sau prelucrării ulterioare. – Ind.pr. *debitez.*

debitá2 vb.I tr. (Cont.) A înscrie o sumă, o marfă în debitul[2] unui cont. – Ind.pr. *debitez.*

debitór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană fizică sau juridică) datorând bani sau mărfuri. – Pl. *debitori,-oare.*

deblocá vb.I tr. **1.** A înlătura obstacolele care închid o cale de comunicație. **2.** A aduce în stare de funcționare o mașină, un aparat blocat. **3.** A scoate de sub blocare bani sau valori bănești. – Sil. *de-blo-.* Ind.pr. *deblochez.*

debordá vb.I intr. (Despre ape curgătoare, despre lichidele dintr-un vas) A se revărsa, a da pe dinafară. – Ind.pr.pers.3 *debordează.*

debușéu s.n. Piață, (p.ext.) regiune, țară în care mărfurile se pot vinde ușor și în cantități mari. – Pl. *debușee,* sil. *-șe-e,* scris nu *-șeie* și *debușeuri.*

debút s.n. Început într-o profesiune (în special artistică sau literară); operă, lucrare cu care se face acest început. – Pl. *debuturi.*

debutá vb.I intr. A-și face debutul (ca artist, ca scriitor etc.). – Ind.pr. *debutez.*

debutánt,-ă s.m. și f. Persoană începătoare într-o carieră (artistică, literară); (p.ext.) om lipsit de experiență, începător. – Pl. *debutanți, -te.*

decádă s.f. Perioadă de zece zile consecutive. – Pl. *decade.*

decadént,-ă adj. Care se găsește în declin. – Pl. *decadenți,-te.*

decadentísm s.n. Curent literar pesimist, apărut în Franța spre sfârșitul sec. 19, care va pregăti simbolismul.

decadénță s.f. Regres, declin; decădere morală. – Pl. *decadențe.*

decagrám s.n. Unitate de măsură pentru greutăți, egală cu zece grame. – Pl. *decagrame.*

decalá vb.I tr. și refl. A (se) distanța în spațiu sau în timp, a se produce un decalaj. – Ind.pr. *decalez.*

decaláj s.n. Distanță în timp sau în spațiu; (fig.) nepotrivire între fapte, situații, concepții etc. – Pl. *decalaje.*

decalcifiá vb.I refl. (Despre organisme, țesutul osos, dinți) A pierde calciul. – Sil. *-fi-a.* Ind. pr.pers.1 *decalcifiez,* pers.3 *decalcifiază*; ger. *decalcifiind.*

decalóg s.n. Cele zece porunci date, după Biblie, de către Dumnezeu lui Moise pe muntele Sinai.

decán,-ă s.m. și f. **1.** Conducător al unei facultăți. **2.** Titlu dat persoanei celei mai în vârstă sau cu vechimea cea mai mare în anumite grupuri. – Pl. *decani,-e.*

decanát s.n. Demnitatea de decan (**1**). ▸ Birourile și serviciile administrative care țin de decan. – Pl. *decanate.*

decantá vb.I tr. A limpezi un lichid, scurgân-du-l după ce particulele solide conținute s-au sedimentat. ▸ (Fig.) A clarifica. – Ind.pr. *decantez.* Par. *deconta.*

decantór s.n. Dispozitiv constituit de obicei dintr-un bazin prevăzut cu instalațiile acce-sorii necesare decantării. – Pl. *decantoare.*

decapitá vb.I tr. A tăia capul (unui condam-nat). – Ind.pr. *decapitez.*

decapóde s.f.pl. Ordin de crustacee cu cinci perechi de picioare (ex. racul, crabul).

decapotábil,-ă adj. (Despre autovehicule) A cărui capotă poate fi strânsă sau ridicată după necesitate. – Pl. *decapotabili,-e.*

decasilábic,-ă adj. (Despre versuri) Alcătuit din zece silabe. – Pl. *decasilabici,-ce.*

decatlón s.n. Probă sportivă combinată din zece probe atletice. – Sil. *-ca-tlon.* Pl. *deca-tloane.*

decavá vb.I refl. și tr. (Fam.) A pierde sau a face să piardă toți banii, a (se) ruina (la jocurile de noroc). – Ind.pr. *decavez.*

decădeá vb.II intr. A ajunge într-o stare materială, socială, morală mai rea. – Ind. pr.pers.1 *decád,* pers.2 *decazi,* pf.s. *decăzui*; imper. pers.2 *decazi*; ger. *decăzând*; part. *decăzut.*

decât adv., conj. **1.** Adv. (și prep.) În comparații de inegalitate: *Mai mare decât mine.* **2.** Adv. (În construcții negative) Numai. *Nu stau decât un minut.* **3.** Conj. Introduce propoziții circumstanțiale de mod: *Era mai bună decât părea,* sau de excepție: *N-a dat dec't el.* • Se scrie *de cât* „de ce cantitate": *De cât ai nevoie?*; „de ce durată de timp": *De câtă vreme plouă?*

decedá vb.I intr. A muri. – Ind.pf. c.pers.3 *a decedat.*

decelerație s.f. Scădere a vitezei unui mobil. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *decelerației.* Pl. *decelerații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

decémbrie s.m. A douăsprezecea lună a anului; (pop.) indrea. – Sil. *-cem-bri-e.* G.-D. *lui decembrie.* Scris abr. *dec.*

decéniu s.n. Perioadă de zece ani. – Sil. *-niu,* pr. *-ni̯u.* Pl. *decenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

decént,-ă adj. Care manifestă sau exprimă decență. – Pl. *decenți,-te.*

decénță s.f. (Sentiment de) respect pentru bunele moravuri, bună-cuviință; pudoare. – G.-D. *decenței,* neart. *decențe.*

decépție s.f. Înșelare a speranțelor, a încrederii, a așteptărilor cuiva. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *decepției.* Pl. *decepții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

decepționá vb.I tr. A pricinui o decepție; a dezamăgi. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *decepționez.*

decepționát,-ă adj. Care a suferit o decepție; dezamăgit. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *decepționați,-te.*

decernă vb.I tr. A acorda un premiu, o decorație. – Ind.pr. *decernez.*

decés s.n. Moarte (**1**). – Pl. *decese.*

deci conj., adv. **1.** Conj. În concluzie, așadar, dar[1]. **2.** Adv. Adică (**1**). *Vine în data de 7, deci luni.* – Monosilabic.

decibél s.m. Unitate de măsură a intensității acustice, egală cu o zecime dintr-un bel. – Pl. *decibeli.*

decíde vb.III intr. și refl. A lua o hotărâre (alegând între mai multe posibilități). – Ind.pr. pers.1 *decíd,* pers.2 *decizi,* pf.s. *decisei*; ger. *decizând*; part. *decis.*

decidént s.m. Cel care decide, care hotă-răște ceva. – Pl. *decidenți.*

decilítru s.m. Unitate de măsură pentru capacitate, egală cu a zecea parte dintr-un litru. – Sil. *-tru.* Pl. *decilitri,* art. *-trii.*

decimá vb.I tr. **1.** (În Roma antică și în Evul Mediu) A pedepsi o unitate militară, execu-tând pe fiecare al zecelea soldat. **2.** (Despre războaie, epidemii) A ucide un mare număr de oameni. – Ind.pr.pers.3 *decimează.*

decimétru s.m. Unitate de măsură pentru lungime, egală cu a zecea parte dintr-un metru. – Sil. *-tru.* Pl. *decimetri,* art. *-trii.*

decís,-ă adj. Neclintit în principiile, în convingerile și în hotărârile sale. – Pl. *decișí, -se.*

decisív,-ă adj. Foarte important pentru luarea unei hotărâri, pentru desfășurarea unei acțiuni, a unui proces etc. – Pl. *decisívi,-e.*

decízie s.f. Hotărâre luată, soluție adoptată (dintre mai multe posibile). ▸ Hotărâre obli-gatorie luată de o autoritate administrativă sau juridică. – Sil. *-zi-e.* G.-D. *deciziei.* Pl. *decízii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

declamá vb.I tr. A recita. – Sil. *de-cla-.* Ind.pr. *declám.*

declamatór,-oáre adj. (Despre ton, stil etc.) Pompos, bombastic. – Sil. *de-cla-.* Pl. *declamatori,-oare.*

declanșá vb.I. **1.** Tr. A pune în funcțiune un mecanism, înlăturând o piedică. **2.** Tr. și refl. A (se) pune în mișcare, a (se) dezlănțui. – Sil. *de-clan-.* Ind.pr. *declanșez.*

declará vb.I. **1.** Tr. A face o declarație (**1**). **2.** Tr. și refl. A (se) considera într-un anumit fel, a (se) califica drept... *Îl declar reușit. Mă declar vinovat.* **3.** Refl. A lua atitudine, a se pronunța pentru sau contra cuiva sau a ceva. – Sil. *de-cla-.* Ind.pr. *declár.*

declarație s.f. **1.** Afirmare deschisă a unei opinii, a unui sentiment etc.; (concr.) ceea ce afirmă cineva cu un anumit prilej. ▹ *Verb de* ~ = verb care denumește acțiunea de a vorbi sau de a gândi. ▸ (Spec.) Relatare făcută (în scris) unei autorități de către o persoană. **2.** Denumire dată unor documente politice sau juridice internaționale; act al unui partid, guvern sau stat prin care se proclamă unele principii fundamentale. **3.** ~ *de război* = încunoștințare prealabilă a unui stat de către alt stat privind începerea războiului împotriva lui. – Sil. *de-cla-ra-ți-e.* G.-D. *declarației.* Pl. *declarații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

declasát,-ă adj. Decăzut din punct de vedere moral. – Sil. *de-cla-.* Pl. *declasați,-te.*

declíc s.n. Dispozitiv care servește la elibe-rarea unei piese imobilizate în raport cu alta. – Sil. *de-clic.* Pl. *declicuri.*

declín s.n. **1.** Coborâre a unui astru pe bolta cerească spre apus. **2.** Decădere a unei civilizații, a unui popor, a unei persoane. – Sil. *de-clin.* Pl. *declinuri.*

decliná vb.I tr. **1.** (Gram.) A trece un nume prin toate cazurile. **2.** A refuza să-și asume o răspundere. – Sil. *de-cli-.* Ind.pr. *declín.*

declináre s.f. (Gram.) Acțiunea de a declina. ▸ Clasă de substantive cu aceleași forme de flexiune. – Sil. *de-cli-.* Pl. *declinări.*

declinație s.f. (Astr.) Unghiul cuprins între direcția unui astru și planul ecuatorial. ▹ ~ *magnetică* = unghi determinat de direcția polului nord geografic și cea a polului nord magnetic, măsurat într-un anumit loc de pe suprafața Pământului. – Sil. *de-cli-na-ți-e.* G.-D. *declinației.* Pl. *declinații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

decóct s.n. Soluție obținută prin fierberea unor plante, pentru a extrage principiile active din acestea. – Pl. *decocturi.*

decodá vb.I tr. A descifra un cod[2] (**3**) sau un mesaj transmis pe baza unui cod. – Ind.pr. *decodez.*

decodáj s.n. Transformare a datelor codate în semnalele inițiale, care pot fi citite. – Pl. *decodaje.*

decolá vb.I intr. (Despre aparate de zbor) A se desprinde de pe pământ sau de pe apă și a-și lua zborul. – Ind.pr. *decolez.*

decolonizáre s.f. Proces de înlăturare a sistemului colonial și de obținere a indepen-denței de către fostele colonii. – G.-D. *decolonizării,* neart. *decolonizări.*

decolorá vb.I tr. și refl. (Despre țesături, tablouri etc.) A face să-și piardă sau a-și pierde culoarea. – Ind.pr. *decolorez.*

decoloránt,-ă adj., s.m. (Material sau sub-stanță) care decolorează. – Pl. *decoloranți, -te.*

decoltá vb.I tr. A răscroi un veșmânt în jurul gâtului. – Ind.pr. *decoltez.*

decoltéu s.n. **1.** Răscroială, de diferite forme, făcută în jurul gâtului la o haină femeiască. **2.** Parte a corpului descoperită prin decolteu (**1**). – Pl. *decolteuri.*

decomandá vb.I tr. A anula o comandă. – Ind. pr. *decománd.*

decomandáte adj. *Camere ~* = camere cu intrări separate.

decompensá vb.I tr. și refl. (Med.) A face să-și modifice sau a-și modifica starea de echilibru funcțional. – Ind.pr. *decompensez.*

deconcertá vb.I tr. A dezorienta, a descum-păni pe cineva. – Ind.pr. *deconcertez.*

deconectá vb.I. **1.** Tr. A desface legătura dintre o mașină, un aparat electric și un circuit sau o rețea electrică. **2.** Refl. (Fig.; despre persoane) A se relaxa, a se destinde. – Ind.pr. *deconectez.*

decongelá vb.I tr. și refl. (Despre alimente congelate) A readuce sau a reveni la starea inițială, obișnuită. – Ind.pr. *decongelez.*

deconspirá vb.I tr. A descoperi o conspirație; a dezvălui un secret. – Nu *desconspira.* Sil. *-con-spi-.* Ind.pr. *deconspír.*

decónt s.n. Acțiunea de a deconta; document prin care se justifică o cheltuială. – Pl. *deconturi.*

decontá vb.I tr. A justifica prin acte întrebu-ințarea unei sume de bani. – Ind.pr. *decontez.* Par. *decanta.*

decontaminá vb.I tr. A elimina radioacti-vitatea nocivă prin îndepărtarea (spălarea, filtrarea etc.) materialelor radioactive aflate pe obiecte, în încăperi etc. – Ind.pr. *deconta-minez.*

decór s.n. **1.** Ansamblul obiectelor folosite pentru a crea ambianța sau cadrul unui spectacol, (fig.) al unei acțiuni. **2.** Obiect cu care se decorează (**1**). – Pl. *decoruri.*

decorá vb.I tr. **1.** A împodobi un obiect, o clădire, o haină etc. **2.** A acorda o decorație. – Ind. pr. *decorez.*

decorativ,-ă adj. Care servește ca decor (**2**); ornamental. – Pl. *decorativi,-e.*

decorație s.f. Distincție conferită unei per-soane sau unui colectiv, pentru o faptă eroică, pentru un merit deosebit. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *decorației.* Pl. *decorații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

decorticá vb.I tr. A curăța de coajă unele semințe în vederea consumului sau a prelu-crării ulterioare. – Ind.pr. *decortichez.*

decrepitúdine s.f. Stare de slăbiciune ex-cesivă, cauzată de bătrânețea înaintată; (fig.) decădere extremă. – Sil. *de-cre-.* G.-D. *decrepitudinii.*

decrescéndo adv. (Muz.; indicând modul de executare a unei bucăți muzicale) Scăzând treptat în intensitate. – Sil. *de-cres-.*

decrét s.n. Decizie scrisă dată de puterea executivă, ale cărei efecte sunt asemănătoare celor ale legii. – Sil. *de-cret.* Pl. *decrete.*

decretá vb.I tr. A da un decret, a hotărî prin decret. ▸ (Fig.) A declara ceva pe un ton categoric. – Sil. *de-cre-.* Ind.pr. *decretez.*

decroșá vb.I tr. A desprinde ceva care a fost agățat sau prins. – Sil. *de-cro-.* Ind.pr. *decroșez.*

decupá vb.I tr. A tăia o bucată dintr-un material (potrivit unui contur sau unui model). – Ind. pr. *decupez.*

decupáj s.n. **1.** Acțiunea de a decupa. **2.** (Cinemat.) Operație constând în împărțirea unui scenariu într-un anumit număr de scene prevăzute cu indicațiile tehnice respective. – Pl. *decupaje.*

decupát,-ă adj. Tăiat dintr-un întreg. ▹ *Pan-tof ~* = pantof care lasă călcâiul descoperit. – Pl. *decupați,-te.*

decuplá vb.I tr. A desface elementele unui cuplaj, ale unui sistem tehnic. – Sil. *-cu-pla.* Ind. pr. *decuplez.*

decúrge vb.III intr. **1.** A rezulta, a deriva din... **2.** A se desfășura, a se petrece. – Ind. pr. pers.3 *decúrge,* pf.s. *decurse*; part. *decurs.*

decúrs s.n. *În ~ de...* = în curs de... *În ~ul* = în cursul, pe durata...

dedá vb.I refl. A se deprinde cu ceva (rău). – Ind. pr. *dedáu.*

dedesúbt adv., s.n. **1.** Adv. În partea de jos, sub ceva. **2.** S.n. Partea cea mai de jos; (fig.; mai ales la pl.) partea ascunsă, tăinuită. – Pl.s.n. *dedesubturi.*

dedesúbtul prep. (Urmat de genitiv) Sub, din josul (a...). *Dedesubtul mesei.*

dedicá vb.I (Construit cu dativul) **1.** Tr. A închina cuiva o operă proprie, în semn de omagiu sau de afecțiune. **2.** Refl. A se pune fără rezerve în serviciul cuiva sau a ceva; a se dărui, a se devota. – Ind.pr. *dedíc.*

dedicáție s.f. Text scris pentru cineva pe o carte, într-un album etc., în semn de omagiu sau de afecțiune. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *dedicației.* Pl. *dedicații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

dediței s.m. **1.** Nume dat unor specii de plante erbacee toxice. **2.** (Zool.) *Dediței-de-mare* = actinie. – Pl. *dediței.*

dedublá vb.I refl. A avea (simultan sau succesiv) două aspecte sau două forme diferite. – Sil. *-du-bla.* Ind.pr. *dedublez.*

dedubláre s.f. Acțiunea de a se dedubla. ▹ *~ a personalității* = tulburare psihică ce constă în disocierea personalității la același individ în una normală și alta morbidă. – Sil. *-du-bla-.* Pl. *dedublări.*

dedúce vb.III tr. A face o deducție. – Ind.pr. *dedúc,* pf.s. *dedusei*; part. *dedus.*

deductív,-ă adj. Care folosește deducția. – Pl. *deductivi,-e.*

dedúcție s.f. Raționament prin care se obține o concluzie din două sau mai multe premise, dintre care una trebuie să fie universală. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *deducției.* Pl. *deducții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

defalcá vb.I tr. A împărți un întreg în mai multe părți; a desprinde una sau mai multe părți dintr-un întreg. – Ind.pr. *defálc.*

defavoáre s.f. *În ~a cuiva* = împotriva inte-reselor cuiva.

defavorábil,-ă adj. Care este împotriva intereselor cuiva. – Pl. *defavorabili,-e.*

defavorizá vb.I tr. A pune (pe cineva) într-o situație care nu-i este favorabilă. – Ind.pr. *defavorizez.*

defăimá vb.I tr. A calomnia. – Ind.pr. *defăi-mez.*

defăimátor,-oáre adj. (Adesea substantivat) Care defăimează. – Pl. *defăimători, -oare.*

defecá vb.I tr. **1.** A limpezi un lichid provo-când depunerea substanțelor pe care le conține în suspensie. ▸ A îndepărta, prin precipitare, substanțele albuminoide dintr-o soluție. **2.** A elimina materiile fecale. – Ind.pr. *defechez.*

defect,-ă s.n., adj. **1.** S.n. Imperfecțiune materială, fizică sau morală. **2.** S.n. Strică-ciune, deranjament care împiedică funcțio-narea unei mașini, a unui aparat. **3.** Adj. Care s-a defectat. – Pl. *defecți,-te.*

defectá vb.I refl. și tr. (Despre mecanisme) A nu mai funcționa sau a face să nu mai funcționeze, a avea sau a produce un defect (**2**). – Ind.pr. *defectez.*

defectív,-ă adj. (Gram.; despre o parte de vorbire flexibilă) Care are flexiunea incompletă. – Pl. *defectivi,-e.*

defectologíe s.f. Disciplină care se ocupă cu educarea și reeducarea persoanelor cu deficiențe senzoriale sau mintale. – G.-D. *defectologiei.*

defectuós,-oásă adj. Cu defecte. – Sil. *-tu-os.* Pl. *defectuoși,-oase.*

defecțiúne s.f. Deranjament care împiedică buna funcționare a unei mașini, a unui me-canism etc. – Sil. *-ți-u-.* Pl. *defecțiuni.*

defél adv. (Pop.) Deloc. *Nu mă ajuta defel.* – Se scrie *de fel* când înseamnă „de neam; de origine": *Sunt de fel din Banat*; „mod de a fi": *Este de fel leneș.*

defensív,-ă adj. Care apără, menit să apere. – Pl. *defensivi,-e.*

defensívă s.f. Stare sau poziție prin care un luptător, o unitate militară, o echipă sportivă se apără. – Pl. *defensive.*

deferént,-ă adj. Plin de deferență, care arată deferență, respectuos. – Pl. *deferenți, -te.* Par. *diferend.*

deferénță s.f. Respect, stimă, considerație deosebite. – G.-D. *deferenței.* Par. *diferență.*

deferí vb.IV tr. A trimite pe cineva înaintea unui organ de judecată sau de urmărire penală. – Ind. pr. *defĕr,* pf.s. *deferii.* Par. *diferi.*

defetísm s.n. Lipsă de încredere în reușita unei acțiuni, în justețea unei cauze.

deficiént,-ă adj. Care produce mai puțin decât trebuie. ▸ (Substantivat) Persoană lipsită de anumite facultăți fizice sau psihice. – Sil. *-ci-ent.* Pl. *deficienți,-te.*

deficiénță s.f. **1.** Lipsă, scădere. **2.** Lipsă a anumitor facultăți fizice sau psihice. – Sil. *-ci-en-.* Pl. *deficiențe.*

deficít s.n. (Fin.) Diferență cu care cheltuie-lile depășesc venitul. – Pl. *deficite.*

deficitár,-ă adj. Care este în deficit; (despre produse, recoltă etc.) care este în cantitate insuficientă. – Pl. *deficitari,-e.*

defilá vb.I intr. (Despre trupe sau despre o mulțime) A trece în coloană organizată prin fața comandanților sau a reprezentanților autorităților, pentru a da onorul. – Ind.pr. *defilez.*

defiléu s.n. Vale îngustă și adâncă din zone muntoase. – Pl. *defileuri.*

definí vb.IV tr. **1.** A formula o definiție. **2.** A stabili exact ceva, a delimita. *Și-a definit poziția.* – Ind.pr. *definesc,* pf.s. *definii.*

definitív,-ă adj. (Și adverbial) Stabilit pentru totdeauna. • *În ~* = de fapt, în cele din urmă, la urma urmelor. – Pl. *definitivi,-e.*

definitivá vb.I tr. **1.** A da la ceva formă definitivă. **2.** A stabili definitiv pe cineva într-un post. – Ind. pr. *definitivez.*

definitivát s.n. Examen prin care se obține numirea definitivă în învățământul preuni-versitar.

definitóriu,-ie adj. Care definește, care caracterizează; caracteristic. – Sil.m. *-riu,* pr. *-rĭu,* f. *-ri-e.* Pl. *definitorii.*

definíție s.f. Enunț prin care se exprimă însușirile proprii unui lucru, unei noțiuni etc. • *Prin ~* = prin însăși natura lucrurilor. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *definiției.* Pl. *definiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

deflație s.f. Ansamblu de măsuri economice și financiare luate în scopul eliminării inflației. – Sil. *-fla-ți-e.* G.-D. *deflației.* Pl. *deflații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

deflorá vb.I tr. A dezvirgina. – Sil. *de-flo-.* Ind. pr. *deflorez.*

defoliá vb.I tr. A înlătura, natural sau cu ajutorul unor substanțe chimice, frunzele unor plante de cultură în vederea grăbirii coacerii și mecanizării lucrărilor de recoltare. – Sil. *-li-a.* Ind.pr. *defoliez.*

deformá vb.I. **1.** Tr. și refl. A(-și) strica forma. **2.** Tr. A denatura (**1**). – Ind.pr. *deformez.*

deformánt,-ă adj. Care deformează. – Pl. *deformanți,-te.*

deformáre s.f. Acțiunea de a deforma. ▹ *~ profesională* = folosire mecanică a unor de-prinderi primite prin exercitarea profesiunii. – Pl. *deformări.*

defrișá vb.I tr. A înlătura (prin tăiere) arborii de pe un teren. – Sil. *de-fri-.* Ind.pr. *defrișez.*

defúnct,-ă adj., s.m. și f. (Om) mort. – Pl. *defuncți,-te.*

degajá vb.I. **1.** Tr. A emana căldură, miros etc. **2.** Tr. A elibera ceva de un obstacol. ▸ (La fotbal, hochei etc.) A trimite mingea departe de poarta

proprie. **3.** Tr. A îndepărta o porțiune de material de pe o piesă. **4.** Refl. (Despre lumină, căldură, sunete etc.) A cuprinde spații tot mai mari, a se răspândi, a se propaga. – Ind.pr. **2,3** pers.1 *degajez,* **1,4** pers.3 și *degájă*; cj.pers.3 *să degaje.*

degaját,-ă adj. **1.** Eliberat de un obstacol. **2.** (Despre oameni și manifestările lor) Care se exteriorizează liber, fără stinghereală; dezinvolt. – Pl. *degajați,-te.*

degazá vb.I tr. A îndepărta gazele (toxice). – Pl. *degazez.*

degeába adv. Fără folos, în zadar; fără plată, pe gratis.

degenerá vb.I intr. **1.** A pierde unele însușiri morfologice sau funcționale. **2.** A se schimba în rău. – Ind.pr. *degenerez.*

degeneratív,-ă adj. Care degenerează. – Pl. *degenerativi,-e.*

degerá vb.I intr. (Despre ființe) A suferi o degerătură; a amorți de frig. ▸ (Despre plante, fructe etc.) A se strica, a-și pierde puterea de germinație. – Ind.pr. *déger.*

degerătúră s.f. Leziune provocată de frig. – Pl. *degerături.*

déget s.n. **1.** Fiecare dintre prelungirile mobile cu care se sfârșesc mâinile și tălpile picioarelor la om sau labele unor animale. **2.** Veche unitate de măsură pentru lungime, egală cu lățimea unui deget. • *A avea ceva* (sau *a-i fi ceva*) *în ~ul cel mic* = a cunoaște foarte bine ceva. *A-i aluneca* (sau *a-i scăpa*) *cuiva cineva printre ~e* = a nu se lăsa prins, a scăpa de sub control. *A juca pe cineva pe ~e* = a face ce vrei din cineva, a dispune de el după bunul plac. *A se ascunde după ~* = a căuta să-și ascundă o vină, fără să reușească. *A-și linge ~ele* = a-i plăcea cuiva foarte mult o mâncare. *Îi poți număra pe ~e,* se spune despre ceva în cantitate foarte mică sau care se află în număr foarte mic. – Pl. *degete.*

degetár s.n. Mic obiect de metal folosit pentru a proteja degetul cu care se împinge acul când se coase. – Pl. *degetare.*

degețél s.n., s.m. **1.** S.n. Diminutiv al lui deget (**1**). **2.** S.m. *Degețel-roșu* = plantă erbacee veninoasă, cu flori roșii purpurii. – Pl.n. *degețele*, m. *degeței-roșii.*

deghizá vb.I refl. și tr. A (se) îmbrăca să nu fie recunoscut. – Ind.pr. *deghizez.*

deglutíție s.f. Actul fiziologic reflex al în-ghițirii. – Sil. *de-glu-ti-ți-e.* G.-D. *deglutiției.* Pl. *deglutiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

degrábă adv. Devreme, de timpuriu; repede. • *Mai ~* = mai curând, mai sigur, mai cu ușurință. – Se scrie *de grabă* când *grabă* are sensul „iuțeală, zor": *Este nevoie de grabă mare.*

degradá vb.I **1.** Refl. și tr. A (se) schimba în rău; a (se) deprecia. ▸ A(-și) micșora (până la a pierde) calitățile sau valoarea; a (se) deprecia. **2.** Tr. A pedepsi un militar prin luarea gradului. – Sil. *de-gra-.* Ind.pr. *degradez.*

degradánt,-ă adj. Care degradează (**1**). – Sil. *de-gra-.* Pl. *degradanți,-te.*

degradé s.n. *În ~* = cu modificarea pro-gresivă a nuanțelor unei culori.

degresá vb.I tr. A îndepărta grăsimea de pe o suprafață metalică sau dintr-un aliment. – Sil. *de-gre-.* Ind.pr. *degresez.*

degresiúne s.f. (Livr.) Micșorare treptată, gradată. – Sil. *de-gre-si-u-.* Pl. *degresiuni.* Par. *digresiune.*

degrevá vb.I tr. A scuti (pe cineva) de o obligație. – Sil. *de-gre-.* Ind.pr. *degrevez.*

degringoládă s.f. Rostogolire, prăbușire; (fig.) decădere, degradare. – Sil. *de-grin-.* Pl. *degringolade.*

degustá vb.I tr. A gusta un produs alimentar, mai ales vin, pentru a-i aprecia calitățile. – Ind. pr. *degúst.*

dehiscént,-ă adj. (Despre fructe, legume) Care se deschide spontan când ajunge la maturitate, punând în libertate semințele. – Pl. *dehiscenți,-te.*

deîmpărțít s.n. (Mat.) Primul termen al unei împărțiri, care urmează a fi împărțit la cel de al doilea termen (împărțitor).

deînmulțít s.n. (Mat.) Primul factor al unei înmulțiri, care urmează a fi înmulțit cu cel de-al doilea factor (înmulțitor).

dejá adv. Înainte de momentul dat; încă de pe acum (sau de pe atunci).

dejécție s.f. **1.** Evacuare a materiilor fecale; materia evacuată. **2.** Apă murdară, provenită din industrie sau din gospodării. **3.** *Con de* ~ = formă de relief alcătuită din materiile aduse de torenți în locul unde se micșorează panta. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *dejecției.* Pl. *dejecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

dejucá vb.I tr. A zădărnici planurile, uneltirile cuiva. – Ind.pr. *dejóc.*

dejugá vb.I tr. A scoate vitele, boii din jug. – Ind. pr. *dejúg.*

dejún s.n. Masa de amiază. ▹ *Micul* ~ = masa de dimineață. – Pl. *dejunuri.*

delapidá vb.I tr. A săvârși o delapidare. – Ind. pr. *delapidez.*

delapidáre s.f. Sustragerea de bani sau de bunuri din avutul aflat în gestionarea sa. – Pl. *delapidări.*

delațiúne s.f. Denunțare, denunț. – Pl. *dela-țiuni.*

delăsá vb.I refl. A manifesta nepăsare, negli-jență (în muncă). – Ind.pr. *delás.*

delăsătór,-oáre adj. Care amână treburile de pe o zi pe alta. – Pl. *delăsători,-oare.*

délco s.n. Denumire dată capului distribuitor al motoarelor cu aprindere electrică. – Art. *delcóul.* Pl. *delcouri*. Var. **delcóu** s.n.

delectá vb.I refl. și tr. A simți sau a face pe cineva să simtă o mare plăcere. – Ind.pr. *delectez.*

delegá vb.I tr. A da cuiva o delegație (**1**). – Ind.pr. pers.1 *deleg*, pers.3 *deleágă.*

delegát,-ă s.m. și f. Persoană care a primit o delegație (**1**). – Pl. *delegați,-te.*

delegáție s.f. **1.** Misiune dată cuiva de a pleca într-un anumit loc, unde să acționeze în numele celui care l-a trimis; act care atestă această misiune. **2.** Grup de reprezentanți ai unei organizații, ai unui stat la o conferință, la un congres etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *delegației.* Pl. *delegații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

delfín s.m. **1.** Cetaceu răpitor, având corpul de 2-3 m lungime, cu botul alungit, prevăzut cu numeroși dinți, ușor de dresat. **2.** Stil de înot. – Pl. **1** *delfini.*

delfináriu s.n. Bazin în care se țin (și se dresează) delfini. – Sil. *-riu,* pr. *-rĭu.* Pl. *delfi-narii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

deliberá vb.I intr. (Despre membrii unui complet de judecată, ai unei adunări legis-lative etc.) A chibzui împreună (în secret), pentru a lua o hotărâre. – Ind.pr. *deliberez.*

deliberát adj. *În mod* ~ = după o chibzuire prealabilă; făcut intenționat.

deliberatív,-ă adj. Care deliberează. ▹ *Vot* ~ = vot al cărui rezultat este hotărâtor în luarea unei decizii. – Pl. *deliberativi,-e.*

delicát,-ă adj. **1.** Făcut cu minuțiozitate, fin, gingaș; plăpând, firav. ▸ (Despre culori) Discret, pal. **2.** (Despre oameni și manifestările lor) Plin de atenție; lipsit de asprime, de brutalitate. **3.** (Despre probleme, situații) Care cere multă atenție, prudență; greu. – Pl. *delicați,-te.*

delicatésă s.f. Aliment fin, rar, special. – Pl. *delicatese.* Par. *delicatețe.*

delicatéțe s.f. Calitatea a ceea ce este delicat. – Pl. *delicateți* „lucruri; manifestări". Par. *delicatesă.*

deliciós,-oásă adj. **1.** (Despre mâncăruri și băuturi) Foarte bun, gustos. **2.** (Fig.) Foarte plăcut, fermecător. – Pl. *delicioși,-oase.*

delíciu s.n. Plăcere mare, desfătare. ▸ (Fig.) Lucru sau ființă încântătoare. – Sil. *-ciu,* pr. *-cĭu.* Pl. *delicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

delíct s.n. Infracțiune de mică gravitate. ▹ *Corp* ~ = obiect care constituie dovada unei infracțiuni. – Pl. *delicte.*

delimitá vb.I tr. și refl. A (se) mărgini; a (se) contura. – Ind.pr. *delimitez.*

delincvént,-ă s.m. și f. Persoană care a comis un delict. – Nu *delicvent*. Sil. *-lin-cvent*. Pl. *delincvenți,-te.*

delír s.n. **1.** Tulburare a conștiinței, întâlnită în anumite boli mintale sau în stări febrile. **2.** (Fig.) Stare de exaltare a fanteziei. – Pl. *deliruri.*

delirá vb.I intr. A fi în stare de delir; a spune vorbe absurde, fără sens; a aiura. – Ind.pr. *delirez.*

deliránt,-ă adj. Care delirează. – Pl. *deli-ranți, -te.*

delóc adv. Sub nicio formă, în niciun caz; câtuși de puțin; (pop.) defel. – Se scrie *de loc din...* când înseamnă „originar din...": *Ea este de loc din sud.*

déltă s.f. Formă de relief rezultată din acumularea aluviunilor la vărsarea unei ape curgătoare într-un lac, într-o mare sau într-un ocean. – Pl. *delte.*

delurós,-oásă adj. Cu multe dealuri. – Pl. *deluroși,-oase.*

delúviu s.n. Material sedimentar provenit din dezagregarea rocilor, aflat în curs de transport pe o pantă, sub influența apelor. – Sil. *-viu,* pr. *-viu.* Pl. *deluvii,* art. *-viile,* sil. *-vi-i-.* Par. *diluviu.*

demachiá vb.I tr. și refl. A(-și) șterge ma-chiajul. – Sil. *-chi-a.* Ind.pr. *demachiez.*

demagnetizá vb.I tr. și refl. A pierde sau a face ca un corp să-și piardă proprietățile magnetice. – Ind. pr. *demagnetizez.*

demagóg, -ă s.m., (rar) f. Persoană care folosește fraze bombastice, promisiuni nerealizabile etc., pentru a-și crea popularitate. – Pl. *demagogi, -ge.*

demagogíe s.f. Atitudine, purtare de demagog. – G.-D. *demagogiei.* Pl. *demagogii.*

demará vb.I intr. **1.** (Despre motoare, auto-vehicule) A se pune în mișcare. **2.** (Sport) A porni în viteză (într-o cursă). – Ind.pr. *demarez.*

demarcá vb.I. **1.** Tr. A însemna printr-o linie de demarcație. **2.** Refl. (Sport) A scăpa de sub marcajul adversarului. – Ind.pr. *demarchez* și *demárc.*

demarcáție s.f. Faptul de a demarca. ▹ *Linie de ~* = linie care desparte două țări, două terenuri sau (fig.) două noțiuni. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *demarcației.* Pl. *demarcații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

demascá vb.I tr. și refl. **1.** A(-și) scoate masca (**1**). **2.** (Fig.) A (se) arăta așa cum este, a(-și) dezvălui planurile, gândurile etc. – Ind.pr. *demásc.*

deménț,-ă adj., s.m. și f. Nebun (**1**). – Pl. *demenți,-te.*

deménță s.f. Alienație mintală; nebunie. – Pl. *demențe.*

demențiál,-ă adj. Nebunesc. – Sil. *-ți-al.* Pl. *demențiali,-e.*

demérs s.n. Acțiune întreprinsă pe lângă cineva pentru a obține un anumit rezultat; intervenție. – Pl. *demersuri.*

demilitarizá vb.I tr. A desființa, total sau parțial, armata, armamentul, instalațiile și activitatea cu caracter militar, pe un anumit teritoriu. – Ind. pr. *demilitarizez.*

demísie s.f. Declarație (scrisă) prin care un angajat renunță la postul sau funcția pe care o ocupă. – Sil. *-si-e.* G.-D. *demisiei.* Pl. *demisii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

demisioná vb.I intr. A-și prezenta demisia. – Sil. *-si-o-.* Ind.pr. *demisionez.*

demisól s.n. Parte a unei clădiri, situată pe jumătate sub nivelul solului. – Pl. *demisoluri.*

demíte vb.III tr. A destitui. – Ind.pr. *demít.*

demitizá vb.I tr. A înlătura o supraestimare, un mit creat în jurul cuiva sau a ceva. – Ind.pr. *demitizez.*

demíu s.n. Haină de grosime între pardesiu și palton, care se poartă, de obicei, primăvara devreme sau toamna târziu. – Pl. *demiuri.*

demiúrg s.m. (În filosofia lui Platon) Nume dat divinității, creatorul universului. – Sil. *-mi-urg.*

demn,-ă adj. **1.** Corect, respectabil. **2.** Vred-nic (de...). – Pl. *demni,-e.*

demnitár s.m. Înalt funcționar de stat. – Pl. *demnitari.*

demnitáte s.f. **1.** Calitatea de a fi demn; autoritate morală, prestigiu. **2.** Funcție înaltă în stat. – Pl. *demnități.*

demobilizá vb.I tr. **1.** A trece o armată la starea de pace; a lăsa la vatră trupele mobilizate. **2.** (Fig.) A face să slăbească tenacitatea, vigoarea cuiva; a descuraja. – Ind.pr. *demobilizez.*

demobilizatór,-oáre adj. Care demobili-zează (**2**), care descurajează. – Pl. *demobili-zatori, -oare.*

democrát,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Democratic. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) adeptă a democrației. – Sil. *-mo-crat.* Pl. *democrați, -te.*

democrátic,-ă adj. Propriu democrației, bazat pe principiile democrației; democrat. – Sil. *-mo-cra-.* Pl. *democratici,-ce.*

democratizá vb.I tr. A introduce principiile democratice; a reorganiza un stat, o instituție etc. pe baze democratice. – Sil. *-mo-cra-.* Ind.pr. *democratizez.*

democrație s.f. Doctrină politică după care suveranitatea trebuie să aparțină ansamblului cetățenilor; guvernare în care poporul exercită suveranitatea prin reprezentanții săi electivi. – Sil. *-mo-cra-ți-e.* G.-D. *democrației.* Pl. *demo-crații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

demodá vb.I refl. A înceta să corespundă modei. – Ind.pr. *demodez.*

demodát,-ă adj. Necorespunzător spiritului vremii, perimat. – Pl. *demodați,-te.*

demográfic,-ă adj. Referitor la demografie. – Sil. *-mo-gra-.* Pl. *demografici,-ce.*

demografie s.f. Știință care studiază numărul, repartiția geografică, structura și mișcarea populației umane. – Sil. *-mo-gra-.* G.-D. *demografiei,* neart. *demografii.*

demolá vb.I tr. A dărâma o construcție sau un element de construcție. – Ind.pr. *demolez.*

démon s.m. **1.** Drac (**1,2**). **2.** Geniu al neliniștii; forță spirituală, inspirație. – Pl. *demoni.*

demonetizá vb.I. **1.** Tr. (Fin.) A retrage din circulație anumite monede. **2.** Tr. și refl. (Despre bani) A (se) devaloriza. ▸ (Fig.) A-și pierde valoarea, a (se) banaliza. – Ind.pr. *demonetizez.*

demónic,-ă adj. De demon, diabolic. – Pl. *demonici,-ce.*

demonstrá vb.I. **1.** Tr. A dovedi prin argu-mente, prin exemple adevărul (sau neade-vărul) unei afirmații, al unei teorii etc. **2.** Intr. (Despre grupuri, mulțimi) A defila, a mani-festa. – Sil. *-mon-stra-.* Ind.pr. *demonstrez.*

demonstránt,-ă s.m. și f. Participant la o de-monstrație (**2**); manifestant. – Sil. *-mon-strant.* Pl. *demonstranți,-te.*

demonstratív,-ă adj. **1.** Care servește pentru a demonstra. ▸ (Despre gesturi, manifestări etc.) Care exprimă ostentativ un sentiment, o părere etc. **2.** *Pronume* (sau *adjectiv*) ~ = pronume (sau adjectiv) care indică apropierea sau depărtarea în spațiu sau în timp a unui obiect față de vorbitor, identitatea sau diferențierea față de alte obiecte. – Sil. *-mon-stra-.* Pl. *demonstrativi,-e.*

demonstrație s.f. **1.** Acțiunea de a demonstra (**1**). **2.** Mișcare populară, reuniune destinată a exprima public o revendicare, o opinie politică, atașamentul sau protestul etc.; manifestație. – Sil. *-mon-stra-ți-e.* G.-D. *demonstrației.* Pl. *demonstra-ții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

demontá vb.I tr. A desface un mecanism, un aparat etc. în elementele componente. – Ind.pr. *demontez.*

demontábil,-ă adj. Care poate fi demontat. – Pl. *demontabili,-e.*

demoralizá vb.I refl. și tr. A-și pierde sau a face pe cineva să-și piardă încrederea în sine. – Ind. pr. *demoralizez.*

demoralizánt,-ă adj. Care demoralizează. – Pl. *demoralizanți,-te.*

demúlt adv. Odinioară, altădată, cândva. *Povestea aceasta s-a întâmplat demult, odată.* • *Mai* ~ = cu foarte multă vreme în urmă. *Tinerii s-au cunoscut mai demult. De* ~ = de odinioară, de altădată. *Își*

amintea o veche, de demult discuție. – Se scrie *de mult* când înseamnă „de multă vreme“: *De mult nu ne-am mai întâlnit*; precedat de adv. „atât“, „cât“, „destul“, însemnând „în cantitate mare; foarte intens; timp îndelungat“: *Mama te iubea atât de mult.*

denatură vb.I tr. **1.** A prezenta inexact realitatea; a deforma. **2.** A altera un produs adăugându-i o substanță străină, care să-l facă impropriu destinației inițiale. – Ind.pr. *denaturez.*

denaturát,-ă adj. **1.** Lipsit de sentimente firești, naturale. **2.** Falsificat. – Pl. *denaturați,-te.*

dendrologíe s.f. Parte a botanicii care se ocupă cu studiul arborilor. – Sil. *den-dro-*. G.-D. *dendrologiei.*

dénie s.f. (În ritualul creștin ortodox) Slujbă religioasă de seară în săptămâna dinaintea Paștilor. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *deniei.* Pl. *denii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-*. Par. *danie.*

denigrá vb.I tr. A calomnia. – Sil. *-ni-gra.* Ind. pr. *denigrez.*

denigratór,-oáre adj. Care denigrează; prin care se denigrează. – Sil. *-ni-gra-*. Pl. *denigratori,-oare.*

denivelá vb.I refl. (Despre drumuri, terenuri) A-și pierde netezimea, prin formare de gropi și de ridicături. – Ind.pr.pers.3 *denivelează.*

denominatív,-ă adj. Care denumește. ▹ *Verb* ~ = verb derivat de la un substantiv sau de la un adjectiv. – Pl. *denominativi,-e.*

denominá|ție s.f. Denumire. – G.-D. *denominației.* Pl. *denominații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

denotá vb.I tr. (Despre manifestări, creații etc. ale oamenilor) A arăta, a exprima, a face să fie evident. – Ind.pr.pers.3 *denótă.*

dens,-ă adj. (Despre corpuri, substanțe) Cu densitate mare, cu părțile componente strâns unite, des. – Pl. *denși,-se.*

densitáte s.f. **1.** Raportul dintre masa și volumul unui corp. **2.** Numărul de obiecte sau de ființe de pe o unitate de suprafață sau de lungime. – Pl. *densități.*

dentár,-ă adj. **1.** Referitor la dinți. **2.** Care aparține dentistului, privitor la dentist. – Pl. *dentari,-e.*

dentínă s.f. Țesut osos, bogat în calciu, care formează masa principală a dintelui. – G.-D. *dentinei,* neart. *dentine.*

dentíst,-ă s.m. și f. Stomatolog. – Pl. *dentiști, -ste.*

dentíție s.f. **1.** Totalitatea dinților mamiferelor, caracteristică unui tip de regim alimentar. ▸ Modul în care sunt așezați dinții. **2.** Procesul de formare și de apariție a dinților la copii. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *dentiției.* Pl. *dentiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

denuclearizáre s.f. Interzicerea producerii, depozitării, experimentării, folosirii armelor nucleare pe un anumit teritoriu. – Sil. *-nu-cle-a-*. G.-D. *denuclearizării,* neart. *denuclearizări.*

denumí vb.IV tr. A numi (**1**). – Ind.pr. *denu-mesc.*

denumíre s.f. Faptul de a denumi; cuvânt cu care numim ceva; denominație. – Pl. *de-numiri.*

denúnț s.n. Semnalare a unei infracțiuni organelor de urmărire penală. – Pl. *denunțuri.*

denunțá vb.I tr. **1.** A face un denunț. **2.** A desface unilateral un contract, un tratat. – Ind.pr. *denúnț.*

denunțătór,-oáre s.m. și f. Persoană care face un denunț. – Pl. *denunțători,-oare.*

denutríție s.f. Scădere importantă în greu-tate a unui organism, provocată de tulburări ale metabolismului. – Sil. *-nu-tri-ți-e.* G.-D. *denutriției.* Pl. *denutriții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

deoarecé conj. Introduce propoziții circum-stanțiale de cauză: *Știe, deoarece studiază zilnic*. – Sil. *de-oa-*.

deocamdátă adv. Pentru moment. – Sil. *deo-*.

deocheá vb.I tr. și refl. (În superstiții) A face pe cineva să sufere sau a suferi de deochi. – Sil. *de-o-chea.* Ind.pr. *deóchi.*

deocheát,-ă adj. (În superstiții) Bolnav din cauza deochiului. ▸ (Fig.; despre oameni) Cu

reputație proastă; (despre manifestări ale oamenilor) necuviincios, indecent. – Sil. *de-o-cheat.* Pl. *deocheați,-te.*

deóchi s.n. (În superstiții) Putere magică atribuită unor oameni de a îmbolnăvi pe cei asupra cărora își aruncă privirea; boală provocată de această privire. • *Să nu-i fie de ~!,* formulă rostită de cineva pentru a-l feri de efectul rău al privirii sale pe cel pe care îl admiră. – Sil. *de-ochi.* Pl. *deochiuri.*

deodátă adv. **1.** Pe neașteptate, brusc. **2.** În același timp, concomitent. – Sil. *deo-,* în tempo lent *de-o-.* Se scrie *de o dată* când *dată* înseamnă „dată calendaristică": *Să discutăm acum de o dată precisă a excursiei*; „element al unei probleme": *Dispunem de o dată certă a nașterii lui.*

deodoránt,-ă adj., s.n. (Substanță) care înlătură un miros neplăcut; dezodorizant. – Sil. *de-o-.* Pl. *deodoranți,-te.*

deontologíe s.f. Doctrină privind normele de conduită profesională. – Sil. *de-on-.* G.-D. *deontologiei.*

deopárte adv. La oarecare depărtare, izolat, retras. – Sil. *deo-,* în tempo lent *de-o-.* Se scrie *pe de o parte* când este în corelație cu *pe de altă parte.*

deopotrívă adv. În mod egal, la fel, fără deosebire. – Sil. *deo-po-tri-.*

deosebí vb.IV. **1.** Refl. A nu fi la fel cu...; (tr.) a face ca cineva sau ceva să nu semene cu altcineva sau cu altceva; a (se) diferenția. **2.** Tr. A recunoaște un lucru dintre altele asemenea; a distinge. – Sil. *de-o-.* Ind.pr. *deosebesc,* pf.s. *deosebii.*

deosebíre s.f. Lipsă de asemănare; însușire diferită; diferență, distincție. • *Cu ~ =* în mod special. – Sil. *de-o-.* Pl. *deosebiri.*

deosebít,-ă adj., adv. **1.** Adj. Diferit (**1**). **2.** Adj. Ieșit din comun, neobișnuit; distins, remarcabil. **3.** Adj. (La pl.; precedând substantivul determinat) Diferit (**2**). *Deosebite categorii de alimente.* **4.** Adj. Separat, despărțit de... **5.** Adv. *~ de... =* **a)** foarte, cât se poate de...; **b)** în afară de..., pe lângă... – Sil. *de-o-.* Pl. *deosebiți,-te.*

depanáre s.f. (Tehn.) Repunere în funcțiune a unui aparat, a unei mașini care a avut o pană. – Pl. *depanări.*

deparazitá vb.I tr. A îndepărta sau a distruge paraziții de pe plante, animale, din încăperi etc. – Ind.pr. *deparazitez.*

departajá vb.I tr. A diferenția participanții sau candidații la un concurs, la alegeri, la o competiție sportivă etc. – Ind.pr.pers.1 *departajez,* pers.3 *departajează,* pers.4 *departajăm.*

departamént s.n. Subdiviziune a unui minister. – Pl. *departamente.*

depárte adv. **1.** La mare distanță. ▹ *Rudă de ~ =* persoană dintr-o ramură îndepărtată a familiei cuiva. **2.** La un mare interval de timp (în trecut sau în viitor). • *A ajunge ~ =* a reuși în viață, a obține succese. *~ de mine gândul...* = nici nu mă gândesc să... *Mai ~ =* dincolo de...; în continuare. *Nici pe ~ =* nicidecum, deloc. *Pe ~ =* indirect, pe ocolite.

depănă vb.I tr. **1.** A înfășura pe mosor, pe ghem firele textile de pe un scul; a forma un scul din firele toarse aflate pe fus ori pe ghem. **2.** (Fig.) A înșira amintiri, gânduri, idei etc. – Ind.pr.pers.1 *dépăn,* nu *deápăn,* pers.2 *depeni,* pers.3 *deapănă*; cj.pers.3 *să depene.*

depănătoáre s.f. Vârtelniță. ▸ Dispozitiv pe care sunt așezate sculurile la mașinile de depănat. – Pl. *depănători.*

depărtá vb.I tr. și refl. A îndepărta. – Ind.pr. *depărtez.* Par. *deporta.*

depărtáre s.f. **1.** Loc situat la mare distanță de vorbitor. **2.** Distanță (**1**). – Pl. *depărtări.*

depășí vb.IV tr. **1.** A trece înaintea cuiva sau a ceva care merge în aceeași direcție; a devansa, a întrece. **2.** A-i fi cuiva superior într-o anumită privință. **3.** A trece peste o anumită limită. ▸ A fi mai mult, mai dificil etc. decât puterile, competența, atribuțiile cuiva. – Ind.pr. *depășesc,* pf.s. *depășii*; cj.pers.3 *să depășească.*

depășít,-ă adj. Învechit, perimat. – Pl. *depă-și-ți,-te.*

dependént,-ă adj. Care depinde de cineva sau de ceva; (despre țări) lipsit de autonomie. – Pl. *dependenți,-te.*

dependénță s.f. Situația de a fi dependent, subordonat. – Pl. *dependențe.* Par. *dependință.*

dependínță s.f. Încăpere (baie, cămară); construcție (garaj, magazie) reprezentând accesoriile unei locuințe. – Pl. *dependințe.* Par. *dependență.*

depersonalizáre s.f. Dispariția conștiinței propriei persoane (simptom al unor boli psihice). – G.-D. *depersonalizării.*

depilá vb.I tr. **1.** A îndepărta părul de pe corp sau de pe față în scop igienic ori estetic; a epila. **2.** A curăța de păr pielea care urmează a fi tăbăcită. – Ind.pr. *depilez.*

depilatór, -oare adj., s.n. (Produs cosmetic) folosit pentru a depila. – Pl. *depilatori, -oare.*

depínde vb.III intr. **1.** (Despre persoane, instituții, ținuturi etc.) A fi sub autoritatea sau sub conducerea cuiva. **2.** (Despre situații, fapte etc.) A fi condiționat de...; a atârna de... – Ind.pr. *depínd,* pf.s. *depinsei*; ger. *depinzând*; part. *depins.*

depistá vb.I tr. A da de urma unui lucru ascuns sau necunoscut. – Ind.pr. *depistez.*

deplasá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) mișca dintr-un loc și a (se) așeza în altul; a(-și) schimba poziția inițială. **2.** Refl. (Despre oameni) A se duce undeva (în interes de serviciu). – Sil. *de-pla-.* Ind.pr. *deplasez.*

deplasát,-ă adj. (Despre oameni și mani-festările lor) Care nu este așa cum se cuvine într-o situație dată. – Sil. *de-pla-.* Pl. *depla-sați,-te.*

deplánge vb.III tr. A-i fi milă de cineva necăjit; a avea părere de rău față de o nenorocire, de o pierdere etc. – Sil. *de-plân-.* Ind.pr. *deplâng.*

deplín,-ă adj., adv. **1.** Adj. Întreg, neștirbit, desăvârșit, perfect. *Biruință deplină*. **2.** Adv. (Și precedat de prep. „pe“) De tot, în între-gime, complet. – Sil. *de-plin.* Pl. *deplini,-e.*

deplinătáte s.f. Însușirea de a fi deplin. – Sil. *de-pli-.* G.-D. *deplinătății.*

deplorábil,-ă adj. Lamentabil. – Pl. *deplo-rabili,-e.*

depoluá vb.I tr. A reduce sau a înlătura poluarea. – Sil. *-lu-a.* Ind.pr. pers.1 *depoluez,* nu *depoluiez,* pers.3 *depoluează,* nu *depo-luiază.*

deponént,-ă s.m. și f. Persoană fizică sau juridică ce depune spre păstrare, spre fruc-tificare sau spre vânzare diferite valori; depunător. – Pl. *deponenți,-te.*

depopulá vb.I tr. (Mai ales despre calamități) A reduce numeric populația unui teritoriu. – Ind. pr. *depopulez.*

deportá vb.I tr. A trimite forțat pe cineva într-o regiune îndepărtată. – Ind.pr. *deportez.* Par. *depărta.*

deposedá vb.I tr. A lipsi pe cineva de pose-sia unui lucru. – Ind.pr. *deposedez.*

depóu s.n. Clădire pentru adăpostirea și întreținerea locomotivelor, a vagoanelor de tren, a tramvaielor etc. – Pl. *depouri.*

depózit s.n. **1.** Loc amenajat sau construcție în care se păstrează mărfuri, materiale etc. **2.** Ceea ce se depune spre păstrare (produse sau bani, hârtii de valoare etc.). **3.** Sediment (**1**). **4.** (Geol.) Sediment (**2**). – Pl. *depozite.*

depozitá vb.I. **1.** Tr. A pune ceva spre păstrare într-un depozit. **2.** Refl. A se sedimenta. – Ind. pr. *depozitez.*

depozitár,-ă s.m. și f. Persoană căreia i se încredințează un lucru spre păstrare. – Pl. *depozitari,-e.*

depozíție s.f. Declarație a unui martor în fața unui organ judiciar; mărturie, mărturisire. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *depoziției.* Pl. *depoziții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

depravát,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) decăzută moral; desfrânat, destrăbălat. – Sil. *de-pra-.* Pl. *depravați,-te.*

depreciá vb.I. **1.** Tr. A aprecia ceva sub valoarea reală. **2.** Tr. și refl. A (se) degrada (**1**). – Sil. *de-pre-ci-a.* Ind.pr. pers.1 *depreciez,* pers.3 *depreciază*; ger. *depreciind.*

depreciát,-ă adj. **1.** Căruia nu i se acordă stimă, atenție, considerație. **2.** Cu valoare scăzută. – Sil. *de-pre-ci-at*. Pl. *depreciați,-te.*

depresionáră adj. *Zonă ~* = zonă atmosferi-că cu presiune scăzută, favorabilă formării ciclonilor. – Sil. *de-pre-si-o-*. Pl. *depresionare.*

depresiúne s.f. **1.** Formă de relief situată la un nivel mai jos decât regiunile din jur. **2.** Stare patologică de tristețe, neliniște, descurajare. **3.** (Ec.) Perioadă care urmează sau anunță criza, caracterizată prin încetinirea producției, scăderea prețurilor. – Sil. *de-pre-si-u-*. Pl. *depresiuni*. Var. **2 deprésie**.

depresív,-ă adj. Care provoacă starea de depresie psihică; (despre oameni) care are o asemenea stare. – Sil. *de-pre-*. Pl. *depresivi,-e.*

deprimá vb.I tr. A produce cuiva o stare de tristețe, de descurajare profundă.; a dezola. – Sil. *de-pri-*. Ind.pr. *deprím.*

deprimánt,-ă adj. Care deprimă. – Sil. *de-pri-*. Pl. *deprimanți,-te.*

deprínde vb.III. **1.** Refl. și tr. A (se) obișnui cu anumite activități, prin repetarea lor deasă și îndelungată. **2.** Tr. A-și însuși cunoștințe (temeinice) într-un domeniu. – Sil. *de-prin-*. Ind.pr. *deprínd*, pf.s. *deprinsei*; ger. *deprin-zând*; part. *deprins.*

depríndere s.f. **1.** Obișnuință, obicei. **2.** Pri-cepere, îndemânare. – Sil. *de-prin-*. Pl. *deprinderi.*

depunătór,-oáre s.m. și f. Deponent. – Pl. *depunători,-oare.*

depúne vb.III. **1.** Tr. A lăsa un obiect din mână, punându-l undeva. **2.** Refl. (Despre particule solide aflate în suspensie) A se așeza la fund, formând sedimente (**1**). • *A ~ bani* = a face o depunere. *A ~ mărturie* = a face o depoziție. – Ind.pr.pers.1 *depún,* pers.2 *depui,* pf.s. *depusei*; part. *depus.*

depúnere s.f. Sumă de bani depusă spre păstrare la o bancă, la o casă de economii. – Pl. *depuneri.*

deputát,-ă s.m. și f. Persoană aleasă într-un organ reprezentativ al statului. – Pl. *deputați,-te.*

deraiá vb.I intr. **1.** (Despre trenuri, tramvaie) A sări din mers de pe șine. **2.** (Fig.) A se abate de la subiect; a vorbi aiurea. – Ind.pr. *deraiez.*

deránj s.n. **1.** Dezordine. **2.** Tulburare a liniștii, a activității cuiva. – Pl. *deranjuri.*

deranjá vb.I. **1.** Tr. A face dezordine. **2.** Tr. A întrerupe de la o activitate sau a tulbura liniștea cuiva; a conturba. **3.** Refl. A se osteni cineva pentru... – Ind.pr. *deranjez.*

deranjamént s.n. Perturbare a funcționării normale a unei mașini, a unui aparat etc. – Pl. *deranjamente.*

derapá vb.I intr. (Despre vehicule) A aluneca oblic față de direcția de mers. – Ind.pr. pers.3 *derapează.*

deratizá vb.I tr. A stârpi șoarecii sau șobo-lanii dintr-un loc. – Ind.pr. *deratizez.*

derâdere s.f. *A-l lua pe cineva în ~* = a batjocori.

derbedéu s.m. Om de nimic, vagabond. – Pl. *derbedei.*

dérby s.n. **1.** Cursă de trap sau de galop a cailor de trei ani. **2.** Întâlnire sportivă de mare importanță. – Scris și *derbi.* Pl. *derby-uri.*

derdelúș s.n. Loc în pantă unde se dau copiii cu săniuța; săniuș. – Pl. *derdelușuri.*

dereglá vb.I refl. și tr. (Despre aparate, organe) A ieși sau a face să iasă din regimul normal de funcționare. – Sil. *-re-gla.* Ind.pr. *dereglez.*

dereticá vb.I intr. A face curățenie și ordine prin casă. – Ind.pr. *derétic.*

derivá vb.I. **1.** Intr. (Mai ales la pers.3) A se trage, a proveni, a rezulta din... ▸ (Despre cuvinte) A se forma prin derivare. **2.** Tr. A abate o apă curgătoare, un drum etc. din traseul normal sau un vehicul din direcția de mers. **3.** Tr. (Mat.) A calcula derivata unei funcții. – Ind.pr. *derív.*

deriváre s.f. (Lingv.) Procedeu de formare a unui cuvânt nou cu ajutorul unui sufix sau al unui prefix, sau prin suprimarea sufixului ori a desinenței. ▸ Stabilirea provenienței unui cuvânt din altul. – Pl. *derivări.*

derivát,-ă adj., s. **1.** Adj. Care derivă din ceva. ▸ (Lingv.; și substantivat, n.) (Cuvânt) format prin derivare. **2.** Adj. (Despre cursuri de ape, drumuri etc.) Abătut din traseul normal. **3.** S.m. Substanță, produs obținut din altă substanță. **4.** S.f. (Mat.) Limita raportului dintre creșterea unei funcții și creșterea variabilei, când aceasta tinde spre zero. – Pl. *derivați,-te.*

derivație s.f. Ramificație a unui curs de apă, a unui drum, a unui circuit electric etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *derivației.* Pl. *derivații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

derívă s.f. **1.** Unghiul dintre direcția axei longitudinale a unei nave sau aeronave și direcția de deplasare a acestora. **2.** Deplasare a ghețurilor de la poli. • *A merge* (sau *a fi*) *în ~* = a pluti în voia vântului sau a valurilor. – Pl. *derive.*

derizóriu,-ie adj. (Despre prețuri, valori) Neînsemnat, de nimic. – Sil. m. *-riu,* pr. *-rĭu,* f. *-ri-e.* Pl. *derizorii.*

dermatítă s.f. Afecțiune inflamatorie a pielii. – Pl. *dermatite.*

dermatográf adj., s.n. (Creion colorat) pentru machiaj. – Sil. *-to-graf.* Pl. *dermatografe.*

dermatológ, -ă s.m. Medic specialist în boli de piele. – Pl. *dermatologi, -e.*

dérmă s.f. Stratul mijlociu al pielii vertebra-telor, așezat sub epidermă. – Pl. *derme.*

derogá vb.I intr. A face o excepție de la prevederile unei legi, ale unui regulament etc. – Ind.pr.pers.1 *derógˌ* pers.3 *derogă;* cj.pers.3 *să deroge.*

derulá vb.I. **1.** Tr. A întinde un obiect care a fost rulat. **2.** Refl. (Despre fapte, evenimente etc.) A se desfășura. – Ind.pr. *derulez.*

derutá vb.I tr. A dezorienta pe cineva. – Ind. pr. *derutez.*

derutánt,-ă adj. Care derutează. – Pl. *deru-tanți,-te.*

derútă s.f. Stare de dezorientare. – Pl. *derute.*

des, deásă adj. **1.** (Despre colectivități, mulțimi, corpuri compuse din aceleași unități) Cu elementele componente foarte apropiate sau numeroase. ▸ (Despre ceață, umbră) Compact, dens. **2.** Care, într-un șir de ființe sau de lucruri de același fel, se află așezate strâns unul lângă altul. **3.** Care este numeros. **4.** (Despre fapte, fenomene; adesea adverbial) Care se întâmplă sau se succedă la intervale foarte apropiate, frecvent. – Pl. *deși, dese.*

deságă s.f. Un fel de sac format din două părți, fiecare semănând cu o traistă. – Pl. *desagi.*

desalinizá vb.I tr. A îndepărta sărurile din-tr-un lichid. – Ind.pr. *desalinizez.*

desánt s.n. Trupe debarcate sau parașutate pe teritoriul ocupat de inamic. – Pl. *desanturi.*

desărcináˌ vb.I tr. A elibera pe cineva de o obligație. – Ind.pr. *desărcinez.*

desăvârșí vb.IV tr. și refl. A da sau a lua o formă definitivă; a se perfecționa. – Ind.pr. *desăvârșesc,* pf.s. *desăvârșiiˌ* cj. pers.3 *să desăvârșească.*

desăvârșíre s.f. Acțiunea de a (se) desăvârși și rezultatul ei. • *Cu ~* = cu totul, pe deplin, în întregime. – Pl. *desăv'rșiri.*

desăvârșít,-ă adj. (Adesea adverbial) Care are o formă definitivă; perfect (**1**). – Pl. *desăvârșiți,-te.*

descalificá vb.I. **1.** Tr. A declara pe cineva nedemn de stimă, de respect. **2.** Tr. A exclude un concurent sau o echipă dintr-o competiție sportivă, pentru abateri. **3.** Refl. A-și pierde calificarea profesională. – Ind.pr. *descalífic.*

descălecá vb.I intr. **1.** A coborî de pe cal. **2.** (În limba cronicarilor și a unor istorici) A se așeza statornic într-un loc, întemeind o țară. – Ind. pr. *descálec.*

descălecát s.n. (În limba cronicarilor și a unor istorici) Termen folosit pentru a desemna întemeierea Țării Românești și a Moldovei. – Pl. *descălecaturi.*

descălță vb.I refl. și tr. A(-și) scoate încălță-mintea din picioare. – Ind.pr. *descálț.*

descălțát,-ă adj. Fără încălțăminte în picioare. – Pl. *descălțați,-te.*

descărcá vb.I. **1.** Tr. A scoate încărcătura dintr-un vehicul sau dintr-un recipient. **2.** Tr. A scoate încărcătura dintr-o armă de foc; a trage un foc. **3.** Tr. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde sarcina electrică. **4.** Tr. A declara oficial că o gestiune este corectă și că nu se impută nimic gestionarului. **5.** Refl. (Fig.) A se elibera de un gând sau de o stare sufletească apăsătoare. – Ind.pr. *descárc*.

descărcáre s.f. Manifestare electrică produsă în atmosferă (fulgerul și trăsnetul). – Pl. *descărcări*.

descărná vb.I tr. A curăța de carne pieile care urmează a fi tăbăcite. – Ind.pr. *descărnez*.

descătușá vb.I tr. și refl. A (se) elibera din lanțuri, din cătușe, (fig.) dintr-o constrângere, dintr-o asuprire; a desfereca. – Ind.pr.pers.1 *descătușez,* pers.3 *descătușează,* pers.4 *descătușăm*.

descăzút s.n. (Mat.) Primul termen al unei scăderi, din care se scade al doilea termen (scăzător). – Sil. *de-scă-*.

descálcí vb.IV tr. A descurca (fire de ață, de păr etc.). ▸ (Fig.) A clarifica o problemă, o situație. – Ind.pr. *descálcesc,* pf.s. *descálcii*.

descântá vb.I. **1.** Intr. A rosti descântece. **2.** Tr. (Fam.) A mustra. – Ind.pr. *descánt*.

descántec s.n. Formulă magică rostită pentru a înlătura sau pentru a face un farmec. – Pl. *descântece*.

descendént,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care coboară, care descrește. **2.** S.m. și f. Persoană care se trage din...; (spec.) rudă în linie dreaptă, continuatoare a unei familii; urmaș. – Pl. *descendenți,-te*.

descendénță s.f. Linie de rudenie descen-dentă (**1**); (p.ext.) totalitatea rudelor cuiva în linie descendentă.

descentrá vb.I refl. și tr. (Despre piese, organe de mașini etc.) A-și pierde sau a face să-și piardă poziția normală față de centru. – Sil. *-cen-tra*. Ind. pr. *descentrez*.

descentralizá vb.I tr. A acorda independență administrativă unor organe locale ale administrației de stat. – Sil. *-cen-tra-*. Ind.pr. *descentralizez*.

descheiá vb.I tr. și refl. **1.** A scoate sau a ieși un nasture din butonieră; a (se) desface o haină desprinzându-i(-se) nasturii, capsele etc. **2.** A (se) desface din încheieturi. – Ind.pr. *deschéi*.

descheiát,-ă adj. (Despre haine) Cu nasturii scoși din butoniere; (despre persoane) cu haina neîncheiată. – Pl. *descheiați,-te*.

deschíde vb.III. **1.** Tr. A da la o parte o ușă, o fereastră, un capac sau a manevra un mecanism care închide ceva (lăsând liber accesul într-un spațiu). ▸ Refl. (Despre uși, ferestre) A se da în lături. **2.** Tr. A face ca un obiect (o cutie, un pachet, un plic) să nu mai fie închis, ridicându-i capacul, dezlegându-l, tăindu-l etc. **3.** Tr. (Despre gură, ochi, brațe etc.) A face să nu mai fie împreunat sau strâns. **4.** Refl. și tr. A (se) despica, a (se) crăpa. ▸ Refl. (Despre răni) A începe să sângereze sau să supureze. ▸ Refl. (Despre flori) A-și desface bobocul, petalele; (despre boboci) a deveni floare. **5.** Tr. A face un drum, o cărare, o șosea. **6.** Tr. A începe, a porni o acțiune, o întreprindere, un joc sportiv etc. ▸ A porni funcționarea unui mecanism. **7.** Refl. și tr. A căpăta sau a da o nuanță mai luminoasă, mai apropiată de alb unei culori sau unui obiect colorat. • *A ~ gura* = a vorbi. *A ~ ochii* = **a)** a se trezi din somn; **b)** a se naște; **c)** a fi atent. *A ~ ochii mari* = a se mira tare de ceva. *A ~ o paranteză* = a face o digresiune în cursul unei expuneri. *A ~ vorba despre ceva* = a începe o discuție, a aborda un subiect. *A-și ~ ochii* = a fi foarte atent la ceva, a înțelege bine ceva. *A-și ~ sufletul* (sau *inima*) = a se destăinui; a spune tot ce are pe suflet. *A-și ~ urechile* = a asculta cu mare atenție. – Ind.pr. *deschíd,* pf.s. *deschisei*; ger. *deschizând*; part. *deschis*.

deschídere s.f. **1.** Acțiunea de a (se) des-chide. **2.** Distanța (pe orizontală) dintre marginile unui gol, dintre fălcile unui clește etc. **3.** Spațiu liber lăsat într-un zid pentru iluminare, pentru aerisire etc. **4.** Începere a dezbaterilor într-o adunare. **5.** Primele mișcări cu care se începe o partidă de șah. • *În ~* = în primul meci dintr-un cuplaj sportiv. – Pl. *deschideri*.

deschís,-ă adj. **1.** (Despre uși, ferestre etc.) Dat într-o parte pentru a lăsa liberă deschizătura corespunzătoare. **2.** (Despre ochi) Neacoperit de pleoape: (despre gură) cu maxilarele depărtate; (despre răni) care sângerează sau supurează. **3.** (Despre plicuri) Desfăcut. *Scrisoare ~ă* = text, redactat sub formă de scrisoare, destinat publicității. **4.** (Despre terenuri) Neîngrădit; (despre drumuri) fără obstacole. **5.** (Despre culori) Cu nuanțe apropiate mai mult de alb. • *A avea casa ~ă* = a avea mereu musafiri, a fi primitor. *Aplauze la scenă ~ă* = aplauze în timpul desfășurării spectacolului. *Cu pieptul ~* = fără teamă; fățiș. *~ la minte* = deștept. *~ la vorbă* = sincer, fără ascunzișuri. – Pl. *deschiși,-se.*

deschizătór,-oáre s. **1.** S.m. și f. *~ de drumuri* = inițiator, inovator. **2.** S.n. Ustensilă cu care se desfac capsulele la sticlele închise ermetic. – Pl. *deschizători,-oare.*

deschizătúră s.f. Spațiu liber prin care se poate vedea sau pătrunde undeva. – Pl. *deschizături.*

descifrá vb.I tr. **1.** A desluși un text neciteț sau într-o limbă necunoscută ori un mesaj codificat. **2.** A citi și a interpreta o partitură muzicală (la prima vedere). **3.** (Fig.) A înțelege ceva obscur, ascuns. – Sil. *-ci-fra.* Ind.pr. *descifrez.*

descifrábil,-ă adj. Care poate fi (ușor) descifrat. – Sil. *-ci-fra-.* Pl. *descifrabili,-e.*

descínde vb.III intr. **1.** A se da jos (dintr-un vehicul); a se opri într-un loc. **2.** A face o descindere. **3.** A-și avea originea; a se trage din... – Ind.pr. *descínd,* pf.s. *descinsei*; ger. *descinzând*; part. *descins.*

descíndere s.f. Deplasare a unui organ de urmărire penală la locul infracțiunii. – Pl. *descinderi.*

descleiá vb.I tr. și refl. A (se) dezlipi ceva care a fost lipit cu clei. – Sil. *des-cle-ia.* Ind.pr.pers.1 *descleiez,* pers.3 *descleiază.*

descleștá vb.I tr. și refl. **1.** A (se) desface din încleștare fălcile, dinții etc. **2.** A (se) desprinde, a (se) smulge dintr-o strânsoare. – Sil. *des-cleș-.* Ind.pr. *descleștez.*

descoáse vb.III. **1.** Tr. și refl. A (se) desface din cusături. **2.** Tr. (Fig.) A iscodi (**2**). – Ind.pr. *descós,* pf.s. *descusui*; ger. *descosând*; part. *descusut.*

descojí vb.IV tr. A curăța de coajă. – Ind.pr. *descojesc,* pf.s. *descojii*; cj.pers.3 *să descoj-ească.*

descompletá vb.I tr. și refl. A lua o parte dintr-un întreg, lăsându-l incomplet. – Sil. *-com-ple-.* Ind. pr. *descompletez.*

descompúne vb.III. **1.** Tr. și refl. (Și fig.) A (se) desface în elementele constitutive. **2.** Refl. (Despre materii organice) A se altera; a se putrezi. – Ind. pr. *descompún,* pf.s. pers.1 *descompusei*, pers.4 *descompuserăm*; part. *descompus.*

descongestioná vb.I tr. **1.** A face să dispară congestia unui organ. **2.** A elibera de aglomerație un spațiu, o cale de comunicație etc. – Sil. *-ti-o-.* Ind. pr. *descongestionez.*

desconsideră vb.I tr. A nu acorda stimă sau atenție cuiva; a nu acorda importanța cuvenită unui lucru, unei vești etc. – Ind.pr. *desconsíder.*

desconsideráre s.f. Faptul de a desconsidera; lipsă de considerație față de cineva sau de ceva; desconsiderație. – Pl. *desconsiderări.*

desconsiderátie s.f. Desconsiderare. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *desconsiderației,* neart. *descon-siderații.* Pl. *desconsiderații*, art. *-țiile.*

descoperí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A lua sau a da la o parte obiectul care acoperă ori învelește ceva, pe cineva; a (se) dezveli. ▸ Refl. A-și scoate pălăria, căciula de pe cap. **2.** Tr. și refl. A (se) dezvălui; a (se) trăda. **3.** Tr. A găsi un lucru căutat, necunoscut sau ascuns. • *A descoperit America,* se spune în bătaie de joc despre cineva care se laudă cu un lucru știut de toți. – Ind.pr. *descópăr,* nu *descoper,* pf.s. *descoperii.*

descoperít,-ă adj. **1.** Rămas fără obiectul care-l acoperea sau îl învelea; expus vederii. **2.** (Fin.) Fără acoperire legală; (fam.) fără bani. **3.** (Mil.; despre flancul unei armate) Lipsit de apărare. – Pl. *descoperiți,-te.*

descotorosí vb.IV refl. și intr. A se debarasa. – Ind. pr. *descotorosesc,* pf.s. *descotorosii.*

descreierát,-ă adj. (Și substantivat) Fără minte, smintit. – Sil. *des-cre-ie-.* Pl. *descreie-rați,-te.*

descrescătór,-oáre adj. Care descrește. – Sil. *des-cres-.* Pl. *descrescători,-oare.*

descréște vb.III intr. A se micșora. – Sil. *des-creș-.* Ind.pr. *descresc*; ger. *descrescând*; part. *descrescut.*

descreți vb.IV. **1.** Tr. A desface crețurile unei țesături, ale unei haine etc. **2.** Refl. și tr. A nu mai fi sau a face să nu mai fie încruntat; (fig.) a (se) însenina la față. – Sil. *des-cre-.* Ind.pr. *descrețesc,* pf.s. *descreții.*

descríe vb.III tr. **1.** A prezenta ceva prin cuvinte, oral sau în scris. **2.** A trasa o linie curbă, un arc de cerc etc. **3.** A parcurge o traiectorie. – Sil. *de-scri-e.* Ind.pr. *descríu,* pf.s. *descrisei*; ger. *descriind*; part. *descris.*

descríere s.f. Scriere sau pasaj dintr-o scriere în care se prezintă un obiect, un peisaj, o situație etc. – Sil. *de-scri-e-.* Pl. *descrieri.*

descriptív,-ă adj. Care descrie sau care conține o descriere. – Sil. *de-scrip-.* Pl. *descriptivi,-e.*

descuamá vb.I refl. (Despre piele) A se curăța de scuame; a se coji. – Sil. *-cua-.* Ind.pr. pers.3 *descuamează.*

descuiá vb.I tr. A deschide cu cheia. – Sil. *-cu-ia.* Ind.pr. *descúi.*

descúlț,-ă adj. Cu picioarele goale, fără încălțăminte (și ciorapi). – Pl. *desculți,-e.*

descumpăní vb.IV tr. A face pe cineva să-și piardă echilibrul sufletesc. – Ind.pr. *descumpănesc,* pf.s. *descumpănii.*

descurajá vb.I refl. și tr. A-și pierde sau a face pe cineva să-și piardă curajul, încre-derea. – Ind. pr. pers.1 *descurajez,* pers.3 *descurajează,* pers.4 *descurajăm.*

descurcá vb.I. **1.** Tr. A face să nu mai fie încurcate ațe, obiecte amestecate. ▸ (Fig.) A clarifica o problemă, o situație. **2.** Refl. și tr. A ieși sau a scoate pe cineva dintr-o situație dificilă. – Ind.pr. *descúrc.*

descurcăréț,-eáță adj. Care știe să iasă din situații dificile. – Pl. *descurcăreți,-e.*

descusút,-ă adj. (Despre o cusătură) Cu ața ruptă; (despre un obiect cusut) cu cusătura desfăcută. – Pl. *descusuți,-te.*

deseáră adv. În seara zilei curente, astă-seară. – Se scrie *de seară* în exemple ca *masa de seară.* Forma recomandată **diseáră** adv.

desecá vb.I tr. A elimina excesul de apă de pe un teren. – Ind.pr. *deséc.*

desemná vb.I tr. A indica pe cineva ca fiind potrivit pentru o funcție, o activitate, o sarcină. – Ind. pr. *desemnez.* Par. *desena.*

desén s.n. **1.** Reprezentare grafică a unui obiect, a unei figuri, a unui peisaj. **2.** Arta sau tehnica de a desena. **3.** Ornamentația unei cusături, a unei țesături. – Pl. *desene.*

desená vb.I tr. A face un desen (**1**). – Ind.pr. *desenez.* Par. *desemna.*

desenatór,-oáre s.m. și f. Persoană care desenează sau care este specialistă în arta desenului. – Pl. *desenatori,-oare.*

déseori adv. Adesea. – Sil. *-se-ori.*

desért s.n. Fel de mâncare compus de obicei din prăjituri, fructe, brânzeturi și servit la sfârșitul mesei. – Pl. *deserturi.*

deserví1 vb.IV tr. A face cuiva un rău serviciu. – Ind.pr. *deservesc,* pf.s. *deservii.*

deserví2 vb.IV tr. **1.** A face un serviciu pentru o colectivitate. **2.** A supraveghea și a dirija funcționarea unei mașini. – Ind.pr. *deservesc,* pf.s. *deservii.*

desfáce vb.III. **1.** Tr. și refl. A (se) separa părțile componente. **2.** Tr. și refl. A (se) desprinde din locul sau din legătura în care este fixat. **3.** Tr. A anula un contract, o învoială. **4.** Tr. A deschide o scrisoare, un pachet etc. ▸ Refl. (Despre flori) A-și deschide petalele. • *A ~ o marfă* = a pune spre vân-

zare o marfă. – Ind.pr. *desfác,* pf.s. *desfăcui*; imper. *desfă,* neg. *nu desface*; ger. *desfăcând*; part. *desfăcut.*

desfășá vb.I tr. A desface un copil din fașă sau din scutece. – Ind.pr.pers.1 *desfăș,* pers.2 *desfeși,* pers.3 *desfașă,* pers.4 *desfășăm*; cj.pers.3 *să desfeșe.*

desfășurá vb.I. **1.** Tr. A întinde (în toată lungimea sau suprafața) un obiect înfășurat. **2.** Refl. (Despre unități militare) A trece de la formația de marș la dispozitivul de luptă. **3.** Refl. (Despre priveliști din natură) A se arăta, a (se) întinde în fața ochilor. **4.** Refl. (Despre fapte, evenimente) A decurge, a evolua; a se derula. **5.** Tr. A depune o activitate de durată. – Ind.pr. *desfășór.*

desfășúrare s.f. Acțiunea de a (se) desfășura. ▷ *~a acțiunii* = succedarea diferitelor momente ale acțiunii într-o operă literară. – Pl. *desfășurări.*

desfătá vb.I refl. A simți o plăcere, încântare, mulțumire. ▸ Tr. A provoca cuiva o încântare. – Ind.pr. *desfăt.*

desfíde vb.III tr. **1.** A provoca pe cineva să facă un lucru, știind că nu va reuși. **2.** A nesocoti o primejdie. – Ind.pr. *desfíd*; nu are forme pentru trecut.

desfigurá vb.I tr. A strica înfățișarea cuiva, urâțindu-l. – Ind.pr. *desfigurez.*

desființá vb.I tr. A face ca ceva să nu mai existe. ▸ (Jur.) A anula un act juridic. – Sil. *-fi-in-.* Ind. pr. *desființez.*

desfrânát,-ă adj., s.m. și f. Depravat. – Sil. *des-frâ-.* Pl. *desfrânați,-te.*

desfrâu s.n. Purtare, atitudine desfrânată. – Sil. *des-frâu.* Pl. *desfr ' uri.*

desfrunzí vb.IV refl. (Despre copaci, pădure) A-și pierde frunza. – Sil. *des-frun-.* Ind. pr. pers.3 *desfrunzesc.*

desfundá vb.I tr. **1.** A deschide un butoi, scoțându-i fundul ori cepul, sau o sticlă, scoțându-i dopul. **2.** A curăța un canal, un șanț, o conductă de materialul care îl obtura. **3.** (Despre ploaie, revărsări de ape) A face ca un drum, un teren să devină impracticabil din cauza noroiului. **4.** A ara adânc, de obicei pentru plantații viticole sau pomicole; a desțeleni un teren. – Ind.pr. *desfúnd.*

deshămá vb.I tr. A scoate hamul de pe cal. – Ind. pr. *deshám.*

deshidratá vb.I tr. și refl. (Despre plante, ființe) A-și pierde sau a face să-și piardă, total sau parțial, apa pe care o conține. – Sil. *-hi-dra-.* Ind. pr. *deshidratez.*

deshumá vb.I tr. A dezgropa osemintele unui mort. – Ind.pr. *deshumez.*

desigilá vb.I tr. A scoate sigiliul de pe un obiect. – Ind.pr. *desigilez.*

design s.n. Aranjamentul elementelor care constituie un obiect al muncii sau al artei; model, tipar, normă de decorare. – Pr. *dizáin.*

desígur adv. Da; fără îndoială, cu siguranță.

desíme s.f. Însușirea de a fi des, compact. – Pl. *desimi.*

desíș s.n. Grup des de arbuști sau de tufe. – Pl. *desișuri.*

deslușí vb.IV tr. **1.** A distinge, a percepe ceva cu urechea sau cu privirea. **2.** A desprinde și a(-și) clarifica o problemă, o idee. – Sil. *des-lu-.* Ind. pr. *deslușesc,* pf.s. *deslușii*; cj. pers.3 *să deslușească.*

desolidarizá vb.I refl. A nu mai fi solidar cu cineva sau cu ceva. – Ind.pr. *desolidarizez.*

desórbție s.f. Îndepărtarea de pe suprafața unui corp a unei substanțe adsorbite. – Sil. *-sorb-ți-e.* G.-D. *desorbției.* Pl. *desorbții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

despachetá vb.I tr. A desface un pachet, o valiză etc. și a scoate obiectele dinăuntru. – Ind.pr. *despachetez.*

despăduri vb.IV tr. A tăia pădurile dintr-o regiune. – Ind.pr. *despădur*esc, pf.s. *despă-durii.*

despăgubí vb.IV tr. A plăti cuiva echivalentul unei pagube suferite. – Ind.pr. *despăgubesc,* pf.s. *despăgubii.*

despărți vb.IV. **1.** Refl. A pleca de lângă cineva sau ceva. ▸ (Despre mai multe persoane) A se

îndepărta una de alta, plecând în direcții diferite. **2.** Refl. A se înstrăina sufletește de cineva sau de ceva; a rupe legăturile cu... **3.** Tr. A separa, a delimita. **4.** Tr. și refl. A (se) împărți în două sau în mai multe părți. – Ind.pr. *despart,* pf.s. *despărții.*

despărțitúră s.f. **1.** Parte separată dintr-o încăpere, dintr-o ladă etc. **2.** Construcție care separă ceva. – Pl. *despărțituri.*

desperá vb.I intr. A-și pierde orice speranță. – Sil. *de-spe-.* Ind.pr. *despér.* Forma recomandată **disperá**.

desperáre s.f. Faptul de a despera. • *Cu ~* = cu deznădejde; (fig.) din toate puterile. – Sil. *de-spe-.* Pl. *desperări.* Forma recomandată **disperáre**.

desperecheá vb.I tr. A separa două obiecte, ființe, elemente etc. care formează o pereche. – Ind.pr. *desperechez.*

despicá vb.I tr. **1.** A sparge un obiect de-a lungul, desfăcându-l în două sau în mai multe bucăți; (tr. și refl.) a (se) crăpa. **2.** A străbate (văzduhul, o mulțime compactă etc.). **3.** (Fig.) A analiza cu minuțiozitate. – Ind.pr. *despíc.*

despicătúră s.f. Crăpătură; bucată despicată din ceva. – Pl. *despicături.*

despletí vb.IV tr. și refl. A (se) desface din împletitură; (despre persoane) a(-și) desface cosițele. – Sil. *des-ple-.* Ind.pr. *despletesc,* pf.s. *despletii.*

déspot s.m. Conducător cu puteri discreționare; tiran. – Pl. *despoți.*

despótic,-ă adj. Caracteristic despoților. – Pl. *despotici,-ce.*

despotísm s.n. Regim politic caracterizat prin putere nelimitată și guvernare arbitrară, neîngrădită de lege.

despotmolí vb.IV tr. A scoate o navă, un vehicul etc. din împotmolire. – Ind.pr. *despotmolesc,* pf.s. *despotmolii.*

despovărá vb.I tr. A lua sau a ușura cuiva povara. – Ind.pr. *despovărez.*

déspre prep. (Exprimă ideea de relație; introduce complemente indirecte, circumstanțiale sau atribute) În legătură cu..., referitor la... *Vorbește despre copil. Despre partea închinării, însă, Doamne, să ne ierți. Basmul despre mărul de aur.* – Sil. *de-spre.*

despresurá vb.I tr. A scoate din încercuirea inamicului o localitate, o unitate militară. – Sil. *des-pre-.* Ind.pr. *despresór.*

desprimăvărá vb.I refl. A se face primăvară. – Sil. *des-pri-.* Ind.pr.pers.3 *desprimăvărează.*

desprínde vb.III. **1.** Tr. A desface un lucru de altul cu care este unit. **2.** Tr. A lua, a scoate din locul unde este prins. ▸ Refl. A nu mai sta în locul unde se află. **3.** Refl. și tr. A (se) detașa dintr-un tot, (despre oameni) dintr-un grup, dintr-o mulțime. **4.** Refl. A se contura, a se desluși; a rezulta. – Sil. *des-prin-.* Ind.pr. *desprínd,* pf.s. *desprinsei*; ger. *desprinzând*; part. *desprins.*

despuiá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) dezbrăca în pielea goală. ▸ Refl. A se desfrunzi. **2.** Tr. (Fig.) A-i lua cuiva tot ce are; a jefui. **3.** Tr. A extrage dintr-un text tot ceea ce interesează. – Sil. *-pu-ia.* Ind.pr. *despói.*

despuiére s.f.**1.** Acțiunea de a (se) despuia. **2.** *~a scrutinului* = scoaterea din urnă a buletinelor de vot și numărarea lor. – Pl. *despuieri.*

destăinuí vb.IV tr. și refl. A(-și) da la iveală o taină, gândurile, sentimentele. – Ind.pr. *destăinui* și *destăinuiesc,* pf.s. *destăinuii.*

destín s.n. Forță supranaturală care hotărăște tot ce se întâmplă în viața cuiva; ceea ce se crede că îi este predestinat cuiva în viață; hazard, soartă, (pop.) ursită. – Pl. *destine.*

destiná vb.I tr. A hotărî, a stabili ceva dinainte; (pop.) hărăzi. – Ind.pr. *destinez.*

destinatár,-ă s.m. și f. Persoană căreia i se expediază sau i se încredințează ceva. – Pl. *destinatari,-e.*

destinație s.f. **1.** Întrebuințare (dinainte hotărâtă). **2.** Loc, persoană către care se îndreaptă cineva sau unde se expediază ceva. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *destinației.* Pl. *destinații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

destínde vb.III refl. (Despre oameni sau despre nervi, despre situații încordate) A slăbi din încordare; a se calma. – Ind.pr. *destínd,* pf.s. *destinsei*; ger. *destinzând*; part. *destins.*

destíndere s.f. Încetare a unei încordări. ▸ Atenuarea și înlăturarea treptată a stării de încordare din viața internațională. – Pl. *destinderi.*

destíns,-ă adj. Calmat, relaxat. – Pl. *destinși, -se.* Par. *distins.*

destituí vb.IV tr. A îndepărta pe cineva din-tr-o funcție, dintr-o demnitate; a demite. – Ind.pr. *destítui,* pf.s. *destituii.*

destóinic,-ă adj. (Despre oameni și manifestările lor) Vrednic; îndemânatic; capabil. – Pl. *destoinici,-ce.*

destrăbălăre s.f. Viață sau atitudine, purtare etc. imorală, destrăbălată. – Sil. *des-tră-.* Pl. *destrăbălări.*

destrăbălát,-ă adj., s.m. și f. Depravat. – Sil. *des-tră-.* Pl. *destrăbălați,-te.*

destrămá vb.I. **1.** Refl. (Despre țesături sau împletituri) A se desface, a se zdrențui prin rărirea și ruperea firelor. **2.** Refl. și tr. A (se) descompune, a (se) dezmembra; a (se) dizolva. – Sil. *des-tră-.* Ind.pr. *destrám.*

destúl,-ă adj., adv. **1.** Adj., adv. (Care este) în cantitate suficientă, atât cât trebuie. ▸ (Exclamativ, cu valoare de interjecție) Ajunge! **2.** Adj., adv. (Care este) în număr sau în cantitate mare, mai mult decât trebuie. **3.** Adv. Exprimă ideea de diminuare sau de sporire a unei însușiri indicate de adjectivele sau de adverbele pe care le însoțește. **4.** Pron. nehot. pl. *Destui greșesc.* – Pl. *destui,-le.*

destupá vb.I tr. **1.** A scoate dopul, capacul etc. **2.** A înlătura ceea ce acoperă o deschizătură, o gaură. – Ind.pr. *destúp.*

desțelení vb.IV tr. A desfunda, printr-o arătură adâncă, o țelină. – Ind.pr. *desțelenesc,* pf.s. *desțelenii.*

desuét,-ă adj. Demodat. – Sil. *-su-et.* Pl. *desueți,-te.*

desuetúdine s.f. *A cădea în ~* = a nu se mai întrebuința, a se învechi. – Sil. *-su-e-.*

deszăpezí vb.IV tr. A curăța de zăpadă (un loc, un drum etc.). – Ind.pr. *deszăpezesc,* pf.s. *deszăpezii.*

deșănțát,-ă adj. Dezordonat; lipsit de decență, nerușinat. – Pl. *deșănțați,-te.*

deșelá vb.I tr. A îndoi sau a frânge spinarea unui animal, (p.ext.) a unui om prin poveri sau lovituri puternice. – Ind.pr. *deșél.*

deșért,-ártă s.n., (astăzi rar) adj. **1.** S.n. Regiune uscată, cu climă aridă, cu vegetație și animale puține. **2.** Adj. (Despre terenuri, regiuni) Lipsit de vietăți sau de vegetație, pustiu. **3.** Adj. Care nu conține nimic, gol pe dinăuntru. **4.** Adj. Nefolositor, fără rost; fără temei; ireal. • (În limbajul bisericesc; s.n.) *A lua în ~* = a batjocori. – Pl.s.n. *deșerturi,* adj. *deșerți,-arte.*

deșertăciúne s.f. Zădărnicie. – Pl. *deșertă-ciuni.*

deșéu s.n. Parte dintr-o materie primă sau dintr-un material care se degradează sau cade în timpul prelucrării și nu mai poate fi folosită ca atare. – Pl. *deșeuri.*

deși conj. Introduce propoziții circumstanțiale concesive. *N-a sosit încă, deși a plecat la timp.*

deșirá vb.I. **1.** Refl. și tr. A ieși sau a face să iasă mărgelele sau alte obiecte de pe firul pe care au fost înșirate. **2.** Refl. și tr. A (se) desfășura ața de pe ghem, de pe mosor. **3.** Tr. și refl. A (se) desface împletitura unui obiect. **4.** Refl. (Fig.; despre locuri, peisaje din natură) A se desfășura, a se arăta. – Ind.pr. *deșír.*

deșirát,-ă adj. **1.** Desfăcut dintr-un șirag, de pe un ghem, de pe mosor etc. ▸ (Fig.; despre cugetări, gânduri) Fără șir, dezordonat. **2.** (Fig.; despre oameni) Foarte înalt și slab. – Pl. *deșirați,-te.*

deștépt,-eáptă adj. **1.** Care are mintea ageră, înțelege repede, sesizează esențialul; inteligent. **2.** (Pop.) Treaz (**1**). – Pl. *deștepți,-te.*

deșteptá vb.I refl. și tr. A (se) trezi. – Ind.pr. *deștépt.*

deșteptáre s.f. **1.** Faptul de a (se) deștepta; momentul când cineva se trezește din somn. **2.** Semnal care anunță scularea de dimineață în internate, cazărmi etc. – Pl. *deșteptări.*

deșteptăciúne s.f. Inteligență. ▸ (Adesea ironic) Faptă sau vorbă de om deștept. – G.-D. *deșteptăciunii.*

deșteptătór, -oare adj. Care trezește. *Ceas* ~ (și substantivat, n.) = ceas care poate suna la ora dorită. – Pl. *deșteptători, -oare.*

detaliá vb.I tr. A analiza, a expune ceva amănunțit. – Nu *detaila.* – Sil. *-li-a.* Ind.pr. pers.1 *detaliez,* pers.3 *detaliază*; ger. *detaliind.*

detaliát,-ă adj., adv. (În mod) amănunțit. – Nu *detailat.* – Sil. *-li-at.* Pl. *detaliați,-te.*

detáliu s.n. Amănunt. • (*A vinde*) *în* ~ = (a vinde) cantități mici, cu bucata. *În* ~ = până la cele mai mici elemente, amănunțit. – Sil. *-liu,* pr. *-liu.* Pl. *detalii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

detașá vb.I. **1.** Refl. și tr. A ieși sau a scoate ceva sau pe cineva dintr-un ansamblu, dintr-un tot. **2.** Tr. A trece temporar un angajat, în interes de serviciu, de la o unitate la alta. **3.** Refl. A ieși în evidență. ▸ (Sport) A se distanța de ceilalți concurenți, depășindu-i. – Ind.pr.pers.1 *detașez,* pers.3 *detașează,* pers.4 *detașăm.*

detașaménт s.n. **1.** Echipă, grup. **2.** Grup de unități militare reunite temporar în vederea unei misiuni de luptă cu caracter independent. – Pl. *detașamente.*

detașát,-ă adj. (Sport; și adverbial) Care s-a distanțat; (p.ext.) categoric, clar. – Pl. *detașați,-te.*

detectá vb.I tr. A identifica prezența unui gaz, a unui semnal radio-electric etc. – Ind.pr. *detectez.*

detectív s.m. Agent secret particular, care urmărește descoperirea unor infractori. – Pl. *detectivi.*

detectór s.n. Dispozitiv folosit pentru a detecta un corp sau un fenomen. – Pl. *detec-toare.*

deténtă s.f. Calitate fizică a unui sportiv de a se desprinde de la sol în înălțime sau în lungime. – Pl. *detente.*

deténție s.f. Pedeapsă privativă de libertate; reținere a cuiva în stare de arest. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *detenției.* Pl. *detenții.*

detergént s.m. Produs chimic folosit pentru a curăța, a spăla, a degresa. – Pl. *detergenți.*

deteriorá vb.I refl. și tr. A (se) uza, a (se) strica. – Sil. *-ri-o-.* Ind.pr. *deteriorez.*

determiná vb.I tr. **1.** A pricinui apariția sau dezvoltarea unui fapt, a unui fenomen. **2.** A stabili caracterele unui corp sau ale unui fenomen, în vederea clasificării lor. ▸ A calcula, a deduce pe baza anumitor date. **3.** A face (pe cineva) să se decidă. **4.** (Gram.; despre cuvinte, propoziții) A preciza sensul unui cuvânt sau al unei propoziții cu care este în legătură. – Ind.pr. *detérmin.*

determinánt,-ă adj. **1.** Care determină; hotărâtor. **2.** (Gram.; și substantivat) Care precizează sensul unui cuvânt sau al unei propoziții. – Pl. *determinanți,-te.* Par. *deter-minat.*

determinát,-ă adj. **1.** Care este precizat, stabilit. **2.** (Gram.; despre cuvinte, propoziții; și substantivat) Precizat printr-un cuvânt sau printr-o propoziție de care se leagă. – Pl. *determinați,-te.* Par. *determinant.*

determinísm s.n. Concepție filosofică după care fenomenele din univers se condiționează reciproc, explicându-se prin înlănțuiri de cauze și efecte guvernate de legi.

detestá vb.I tr. și refl. A (se) urî, a (se) disprețui foarte mult. – Ind.pr. *detést.*

detoná vb.I tr. A declanșa o explozie. ▸ Intr. A exploda. – Ind.pr. *detonez.* Par. *detuna.*

detonáție s.f. Explozie; zgomot produs de o explozie. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *detonației.* Pl. *detonații,* art. *-țiile*, sil. *-ți-i-.*

detractá vb.I tr. (Livr.) A căuta să micșoreze pe nedrept meritele cuiva; a defăima, a calomnia. – Sil. *de-trac-*. Ind.pr. *detractez*.

detractór,-oáre s.m. și f. Persoană care defăimează, care calomniază. – Sil. *de-trac-*. Pl. *detractori,-oare*.

detrimént s.n. *În ~ul cuiva* (sau *a ceva*) = în dauna cuiva sau a ceva. – Sil. *de-tri-*.

detroná vb.I tr. A înlătura de la tron. – Sil. *de-tro-*. Ind.pr. *detronez*.

detuná vb.I intr. A produce un zgomot asemănător tunetului. – Ind.pr.pers.3 *detúnă*. Par. *detona*.

detunătór,-oáre adj. Care răsună puternic ca tunetul. – Pl. *detunători,-oare*.

detunătúră s.f. Zgomot puternic produs de o explozie sau de o armă de foc. – Pl. *detunături*.

deturná vb.I tr. **1.** A da unor fonduri bănești altă destinație decât cea legală. **2.** A abate forțat un avion din itinerarul normal. – Ind.pr. *deturnez*.

deturnáre s.f. Acțiunea de a deturna și rezultatul ei. – Pl. *deturnări*.

deținătór,-oáre s.m. și f. Persoană care deține ceva (un bun, un titlu, o funcție, un premiu). – Pl. *deținători,-oare*.

deține vb.III tr. **1.** A avea un lucru în stăpânire sau în păstrare. ▸ A poseda un premiu, un titlu etc.; a ocupa un post, o funcție. **2.** A închide pe cineva. – Ind.pr. pers.1 *dețín*, pers.2 *deții*, pf.s. *deținui*; cj.pers.3 *să dețină*; ger. *deținând*; part. *deținut*.

deținút,-ă s.m. și f. Persoană aflată în detenție. – Pl. *deținuți,-te*.

deúnăzi adv. (Pop.) Acum câteva zile. – Sil. *de-u-năzi*.

deutériu s.n. Izotop al hidrogenului, folosit drept combustibil termonuclear. – Sil. *deu-te-riu,* pr. *-rĭu*.

deux-pièces s.n. Îmbrăcăminte pentru femei, compusă din fustă și jachetă. – Pr. *döpiés*. Sil. *-pič-ces*. Pl. *deux-pičces-uri*.

devalorizá vb.I tr. și refl. (Despre bani) A(-și) reduce valoarea, a (se) deprecia. – Ind.pr. *devalorizez*.

devalorizáre s.f. Reducere a valorii unei monede. – Pl. *devalorizări*.

devansá vb.I tr. **1.** A depăși pe cineva. **2.** A face să se petreacă ceva mai devreme decât era normal sau prevăzut. – Ind.pr. *devansez*.

devastá vb.I tr. A distruge, a ruina, a pustii o țară, o regiune etc. ▸ (Fig.) A jefui. – Ind.pr. *devastez*.

devastatór,-oáre adj. Care devastează. – Pl. *devastatori,-oare*.

developá vb.I tr. A trata un film, o placă sau o hârtie fotografică cu un revelator, pentru a face să apară imaginea. – Ind.pr. *developez*.

developatór s.n. Substanță chimică folosită la developare. – Pl. *developatoare*.

devení vb.IV intr. A se preface în..., a lua forma de...; a ajunge să fie, a se face; a ajunge. – Ind.pr. pers.1 *devín*, pers.2 *devii*.

deveníre s.f. Acțiunea de a deveni; schim-bare, tranformare progresivă a lucrurilor. • *În ~* = în curs de transformare. – Pl. *deveniri*.

déver s.n. Volumul vânzărilor de mărfuri pe o anumită perioadă, exprimat în bani.

deversá vb.I tr. **1.** A scurge surplusul de apă dintr-un râu sau dintr-un lac de acumulare. **2.** A face să se scurgă un lichid (rezidual) într-o apă naturală. – Ind.pr. *deversez*.

deviá vb.I intr. și tr. A (se) abate[1] (**1**). – Sil. *-vi-a*. Ind.pr.pers.1 *deviez,* pers.3 *deviază*; ger. *deviind*.

deviáție s.f. Abatere de la direcția dată sau de la normal. ▹ *~ de sept* = deformare a peretelui despărțitor al cavităților nazale. – Sil. *-vi-a-ți-e*. G.-D. *deviației*. Pl. *deviații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

deviére s.f. Abatere din drum sau (fig.) de la un principiu, de la o teorie etc. – Pl. *devieri*.

devíz s.n. Evaluare anticipată a cheltuielilor necesare executării unei lucrări. – Pl. *devize*.

devíză s.f. Formulă care exprimă concis o idee după care cineva se comportă sau activează. – Pl. *devize.* Par. *devize.*

devíze s.n.pl. Documente de credit sau de plată în relațiile comerciale internaționale (ex. cambii, cecuri). – Par. *deviză.*

devorá vb.I tr. (Despre animale și, ironic, despre oameni) A mânca cu lăcomie, a înghiți pe nemestecate. – Ind.pr. *devorez.*

devotá vb.I refl. A se dedica (2). – Ind.pr. *devotez.*

devotaménț s.n. Atașament sincer față de o persoană, o cauză etc.

devotát,-ă adj. Plin de devotament. – Pl. *devotați,-te.*

devréme adv. Înainte de data sau de mo-mentul obișnuit; din timp. • *Atât de* ~ = cu mult timp înainte. – Sil. *de-vre-.* Se scrie *de vreme* „de timp": *O coloană înnegrită de vreme*; *de vreme ce* „deoarece": *Ne despărțim de vreme ce nu ne înțelegem.*

dexteritáte s.f. Îndemânare. – Nu *desteritate.* G.-D. *dexterității,* neart. *dexterități.*

dezacórd s.n. Lipsă de acord, de armonie între sunete și (p.ext.) între oameni sau între concepțiile, opiniile etc. lor. ▸ (Gram.) Lipsa acordului între cuvinte legate prin raporturi sintactice. – Sil. *dez-a-.* Pl. *dezacorduri.*

dezacordá vb.I refl. (Despre instrumente muzicale cu coarde) A-și pierde consonanța tonurilor. – Sil. *dez-a-.* Ind.pr. pers.3 *dezacor-dează.*

dezagreábil,-ă adj. Neplăcut, supărător, antipatic. – Sil. *dez-a-gre-a-.* Pl. *dezagrea-bili,-e.*

dezagregá vb.I refl. **1.** (Despre corpuri) A se desface în părțile constitutive. ▸ (Fig.; despre comunități, imperii) A-și pierde coeziunea. **2.** (Despre roci) A se fragmenta sub acțiunea agenților externi. – Sil. *dez-a-gre-.* Ind. pr. pers.3 *dezagrégă* și *dezagregheazâ.*

dezamăgí vb.IV tr. A decepționa. – Sil. *dez-a-.* Ind.pr. *dezamăgesc.*

dezamăgít,-ă adj. Decepționat. – Sil. *dez-a-.* Pl. *dezamăgiți,-te.*

dezamorsá vb.I tr. A împiedica explozia unui proiectil. ▸ (Fig.) A calma o stare conflictuală. – Sil. *dez-a-.* Ind.pr. *dezamorsez.*

dezangajáre s.f. Încetare a stării de încordare și a conflictelor dintre forțe armate adverse. – Sil. *dez-an-.* G.-D. *dezangajării.*

dezaprobá vb.I tr. A se declara împotriva a ceva, a nu aproba; a condamna spusele sau acțiunile cuiva; a dezavua. – Sil. *dez-a-pro-.* Ind.pr. *dezaprób.*

dezarmá vb.I. **1.** Tr. A-i lua cuiva armele; a-l obliga să predea armele. **2.** Intr. (Despre state) A aplica măsurile de dezarmare. **3.** Tr. (Fig.) A aduce pe cineva în imposibilitatea de a riposta sau de a reacționa. – Sil. *dez-ar-.* Ind.pr. *dezarmez.*

dezarmáre s.f. Reducere sau lichidare a armamentului și a forțelor armate ale statelor. – Sil. *dez-ar-.* G.-D. *dezarmării,* neart. *dezarmări.*

dezarmánt,-ă adj. Care face pe cineva să nu poată reacționa. – Sil. *dez-ar-.* Pl. *dezar-manți,-te.*

dezarticulá vb.I tr. A scoate un membru din articulație; (refl.; despre oase) a ieși din încheieturi. – Sil. *dez-ar-.* Ind.pr. *dezarticulez.*

dezástru s.n. Distrugere mare, nenorocire, catastrofă. – Sil. *de-zas-tru.* Pl. *dezastre.*

dezastruós,-oásă adj. De proporțiile unui dezastru. – Sil. *de-zas-tru-.* Pl. *dezastruoși, -oase.*

dezavantáj s.n. Situație nefavorabilă pentru cineva în raport cu altcineva. – Sil. *dez-a-.* Pl. *dezavantaje.*

dezavantajá vb.I tr. A cauza cuiva un dezavantaj. – Sil. *dez-a-.* Ind.pr.pers.1 *dez-avantajez,* pers.3 *dezavantajează,* pers.4 *dezavantajăm.*

dezavuá vb.I tr. (Livr.) A dezaproba. – Sil. *dez-a-vu-a.* Ind.pr. pers.1 *dezavuez,* nu *dezavuiez,* pers.3 *dezavuează,* nu *dezavuiază.*

dezaxá vb.I. **1.** Tr. și refl. (Tehn.) A(-și) schimba poziția, în urma deplasării axei din poziția ei

normală. **2.** Refl. (Fig.; despre oameni) A-și pierde echilibrul mintal sau moral. – Sil. *dez-a-*. Ind.pr. *dezaxez*.

dezbáte vb.III tr. **1.** A discuta pe larg o problemă. **2.** A examina o cauză, un proces în fața instanței de judecată. – Ind.pr. *dezbát,* pf.s. *dezbătui*; part. *dezbătut*.

dezbărắ vb.I refl. **1.** A se dezobișnui de un obicei rău. **2.** A se descotorosi de cineva sau de ceva. – Ind.pr. pers.1 *dezbár, dezbăr,* pers.3 *dezbărắ*; cj.pers.3 *să se dezbare*.

dezbiná vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) îndepărta unul de altul; a (se) despărți (cu dușmănie, cu vrajbă). **2.** Refl. (Despre crengile unui copac) A se desface în locul unde au fost unite. – Ind.pr. *dezbín*.

dezbrăcá vb.I refl. și tr. A(-și) scoate hainele cu care este îmbrăcat. – Sil. *dez-bră-*. Ind.pr. *dezbrác*.

dezbrobodí vb.IV refl. și tr. A(-și) scoate bro-boada (basmaua) de pe cap. – Sil. *dez-bro-*. Ind.pr. *dezbrobodesc,* pf.s. *dezbrobodii*.

dezdoí vb.IV tr. A desface un lucru îndoit. – Ind. pr. *dezdói,* pf.s. *dezdoii*.

dezechilibrá vb.I refl. și tr. **1.** A-și pierde sau a face să-și piardă echilibrul, (fig.) jude-cata dreaptă. **2.** A (se) strica proporția justă între veniturile și cheltuielile dintr-un buget, dintre diverse ramuri economice etc. – Sil. *dez-e-...-li-bra*. Ind. pr. *dezechilibrez*.

dezechilíbru s.n. Lipsă de echilibru; (fig.) tulburare mintală. – Sil. *dez-e-...-li-bru*.

dezechipá vb.I refl. și tr. A(-și) scoate echipamentul de pe el; (p. ext.) a (se) dezbrăca. – Sil. *dez-e-*. Ind.pr. *dezechipez*.

dezertá vb.I intr. **1.** A părăsi fără permis unitatea militară. **2.** (Fig.) A se sustrage de la îndeplinirea unei obligații. – Ind.pr. *dezertez*.

dezertór, -oáre s.m. și f. Militar care a dezertat. – Pl. *dezertori, -oare*.

dezghéț s.n. Topire naturală a gheții sau a zăpezii. – Pl. *dezghețuri*.

dezghețắ vb.I refl. **1.** (Despre lichide înghețate) A redeveni lichid; (despre alimente înghețate) a se muia la cald. **2.** (Fig.) A deveni mai vioi, mai isteț. – Sil. *dez-ghe-*. Ind.pr. *dezghéț*.

dezghiocá vb.I tr. A deschide învelișul anumitor fructe sau legume, pentru a scoate semințele. – Sil. *dez-ghio-*. Ind.pr. *dezghióc*.

dezgolí vb.IV tr. și refl. A (se) descoperi; a (se) dezbrăca de tot. – Ind.pr. *dezgolesc,* pf.s. *dezgolii*.

dezgropá vb.I tr. **1.** A scoate din pământ un obiect îngropat. ▸ A deshuma. **2.** (Fig.) A scoate la iveală fapte din trecut, uitate. • *Umblă să dezgroape morții,* se spune despre cel care încearcă să facă lucruri care nu se mai pot împlini. – Sil. *dez-gro-*. Ind.pr. *dezgróp*.

dezgúst s.n. Aversiune pentru mâncare sau (p. ext.) pentru un lucru, o persoană.

dezgustá vb.I tr. și refl. A face (pe cineva) să-și piardă sau a-și pierde pofta, dorința de ceva; (p.ext.) a (se) scârbi. – Ind.pr. *dezgúst*.

dezgustătór,-oáre adj. Care trezește dezgust; respingător, scârbos. – Pl. *dezgustători,-oare*.

dezíce vb.III refl. A retracta (**1**). – Ind.pr. *dezíc,* pf.s. *dezisei*; ger. *dezicând*; part. *dezis*.

deziderát s.n. Ceea ce ar fi de dorit să se realizeze. – Pl. *deziderate*.

dezilúzie s.f. Pierdere a iluziilor, decepție. – Sil. *dez-i-lu-zi-e*. G.-D. *deziluziei*. Pl. *deziluzii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-*.

deziluzioná vb.I tr. A pricinui cuiva o dezilu-zie. – Sil. *dez-...-zi-o-*. Ind.pr. *deziluzionez*.

dezinfectá vb.I tr. A distruge bacteriile și alte microorganisme patogene din răni, din încăperi, de pe obiecte etc. – Sil. *dez-in-*. Ind.pr. *dezinfectez*.

dezinfectánt s.n. Substanță folosită pentru a dezinfecta. – Sil. *dez-in-*. Pl. *dezinfectante*.

dezinfécție s.f. Acțiunea de a dezinfecta. – Sil. *dez-in-...-ți-e*. G.-D. *dezinfecției*. Pl. *dezinfecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*. Par. *dezinsecție*.

dezinformá vb.I tr. A informa greșit. – Sil. *dez-in-*. Ind.pr. *dezinformez*.

dezinsécție s.f. Distrugere a insectelor para-zite aflate în mediul uman. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *dezinsecției.* Pl. *dezinsecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*. Par. *dezinfecție.*

dezintegrá vb.I refl. (Despre nuclee atomice) A se transforma spontan în alte nuclee atomice. – Sil. *dez-...-te-gra.* Ind.pr.pers.3 *dezintegrează.*

dezinterés s.n. Lipsă de interes. – Sil. *dez-in-*.

dezinteresá vb.I refl. A manifesta dezinteres față de cineva sau ceva, a nu se mai îngriji de... – Sil. *dez-in-*. Ind.pr. *dezinteresez.*

dezinvólt,-ă adj. Degajat (**2**). – Sil. *dez-in-*. Pl. *dezinvolți,-te.*

dezinvoltúră s.f. Atitudine, comportare de-gajată, firească. – Sil. *dez-in-*. G.-D. *dezinvol-turii,* neart. *dezinvolturi.*

dezlănțuí vb.IV refl. și tr. A izbucni sau a face să izbucnească violent. – Ind.pr. *dezlănțui,* pf.s. *dezlănțuii.*

dezlânâ vb.I refl. (Despre fire de lână, țesături, împletituri) A se destrăma, a se scămoșa. – Ind. pr.pers.3 *dezlânează.*

dezlegá vb.I tr. **1.** A desface o legătură; a elibera ceea ce este legat sau împachetat. ▸ Tr. și refl. A (se) desface din legături. **2.** (În superstiții) A elibera pe cineva de un jurământ. ▸ (În religia creștină; subiectul este „preotul") A-i ierta cuiva păcatele. **3.** A descifra probleme, ghicitori, enigme etc. • *A i se ~ limba* = a începe să vorbească, să se destăinuiască. – Ind.pr. *dezlég.*

dezlegáre s.f. **1.** Permisiune de a face ceva. **2.** (În religia creștină) Iertare de păcate; permisiune de a nu respecta anumite prescripții. **3.** Soluție a unei probleme, a unei enigme etc. – Pl. *dezlegări.*

dezlipí vb.IV tr. și refl. **1.** A (se) desprinde din locul unde este lipit sau fixat. ▸ A (se) deschide, a (se) desface un obiect lipit (ex. un plic) sau legat strâns de altele (ex. filele unei cărți). **2.** (Despre ființe) A (se) depărta de ceva sau de cineva. – Ind. pr. *dezlipesc,* pf.s. *dezlipii.*

dezlocuít,-ă adj. (Despre lichide) Scos din locul pe care îl ocupă, fiind înlocuit de un corp solid. – Pl. *dezlocuiți,-te.*

dezmáț s.n. Purtare destrăbălată, imorală. ▸ (Fig.) Debandadă, haos. – Pl. *dezmățuri.*

dezmembrá vb.I tr. și refl. (Mai ales despre organizații, state) A (se) descompune; (p.ext.) a se desființa în urma unei împărțiri. – Sil. *-mem-bra.* Ind.pr. *dezmembrez.*

dezmeticí vb.IV refl. A-și veni în fire după o amețeală, o spaimă. – Ind.pr. *dezmeticesc,* pf.s. *dezmeticii.*

dezmierdá vb.I tr. A mângâia pe cineva (spunând vorbe drăgăstoase); a alinta. – Sil. *-mier-*. Ind. pr. *dezmiérd.*

dezmínți vb.IV. **1.** Tr. A declara că un fapt, o afirmație nu corespunde adevărului. **2.** Refl. (De obicei în forma negativă) A se arăta altfel decât este. – Ind.pr. *dezmínt,* pf.s. *dezmínții.*

dezmințíre s.f. Declarație prin care se dezminte o afirmație. – Pl. *dezmințíri.*

dezmorți vb.IV. **1.** Refl. și tr. A ieși sau a scoate pe cineva din amorțeală; (fig.) din inerție, din pasivitate. **2.** Refl. (Despre lichide) A deveni mai puțin rece; (despre pământ) a se dezgheța; (despre natură, vegetație) a renaște. – Ind.pr. *dezmorțesc,* pf.s. *dezmorții.*

dezmoștení vb.IV tr. A lipsi pe cineva, prin testament, de dreptul la moștenire. – Ind.pr. *dezmoștenesc,* pf.s. *dezmoștenii.*

deznaționalizá vb.I refl. și tr. A-și pierde sau a face să-și piardă caracteristicile națio-nale. – Sil. *-ți-o-*. Ind.pr. *deznaționalizez.*

deznădăjduí vb.IV intr. A-și pierde nădejdea, a dispera; (tr.) a aduce pe cineva la deznădejde. – Ind.pr. *deznădăjduiesc,* pf.s. *deznădăjduii.*

deznădăjduít,-ă adj. Disperat. – Pl. *deznă-dăjduiți,-te.*

deznădéjde s.f. Stare sufletească foarte apăsătoare a omului care și-a pierdut orice speranță. – G.-D. *deznădejdii,* neart. *deznă-dejdi.*

deznodá vb.I tr. A desface un nod sau o ață, o sfoară înnodate, (p.ext.) un obiect legat. – Ind. pr. *deznód.*

deznodământ s.n. **1.** Ceea ce constituie sfârșitul, soluționarea unei situații încurcate, a unui conflict. **2.** Partea finală a unei opere literare, care aduce soluția intrigii. – Pl. *deznodăminte.*

dezobișnuí vb.IV refl. și tr. A pierde sau a face (pe cineva) să piardă un obicei. – Sil. *dez-o-.* Ind.pr. *dezobișnuiesc,* pf.s. *dezobișnuii.*

dezodorizánt,-ă adj., s.n. Deodorant. – Sil. *dez-o-.* Pl. *dezodorizanți,-te.*

dezolá vb.I tr. A deprima. – Ind.pr. *dezolez.*

dezolánt,-ă adj. Care dezolează. – Pl. *dezolanți,-te.*

dezonoáre s.f. Lipsă de onoare; necinste; (p.ext.) ocară, rușine. – Sil. *dez-o-.* G.-D. *dezonoarei.*

dezonorá vb.I tr. și refl. A face pe cineva să-și piardă sau a-și pierde onoarea. – Sil. *dez-o-.* Ind. pr. *dezonorez.*

dezonoránt,-ă adj. Care dezonorează. – Sil. *dez-o-.* Pl. *dezonoranți,-te.*

dezórdine s.f. Lipsă de organizare, de disciplină sau de ordine într-o încăpere, în îmbrăcăminte etc.; deranj, neorânduială. – Sil. *dez-or-.* Pl. *dezordini.*

dezordonát,-ă adj. **1.** (Despre persoane) Care nu este deprins cu ordinea; (despre lucruri, încăperi etc.) în neorânduială. **2.** (De-spre manifestări, acțiuni) Care denotă lipsă de ordine, de organizare. – Sil. *dez-or-.* Pl. *dezordonați,-te.*

dezorganizá vb.I tr. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde organizarea, funcționarea normală. – Sil. *dez-or-.* Ind.pr. *dezorganizez.*

dezorientá vb.I tr. și refl. A face (pe cineva) să-și piardă sau a-și pierde simțul orientării, (fig.) siguranța în judecată, în acțiune. – Sil. *dez-o-ri-en-.* Ind.pr. *dezorientez.*

dezosá vb.I tr. A desprinde carnea de pe oase. – Sil. *dez-o-.* Ind.pr. *dezosez.*

dezoxiribonucléic adj. *Acid* ~ = com-ponent specific al nucleului celular cu rol esențial în ereditatea organismelor vii. – Sil. *dez-o-... -nu-cle-ic.* Scris abr. *ADN.*

dezrădăcină vb.I tr. **1.** A scoate din pământ o plantă cu rădăcină cu tot. **2.** (Fig.) A face să dispară (o idee, o deprindere etc.). – Ind.pr. *dezrădăcinez.*

dezrădăcinát,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care și-a părăsit locul de naștere și nu se poate adapta la condițiile (de viață) din noul loc. – Pl. *dezrădăcinați,-te.*

dezrobí vb.IV tr. și refl. A (se) elibera din robie sau (p. gener.) de sub o asuprire.– Ind.pr. *dezrobesc,* pf.s. *dezrobii.*

dezumanizá vb.I tr. și refl. A face (pe cineva) să-și piardă sau a-și pierde caracterele umane. – Sil. *dez-u-.* Ind.pr. *dezumanizez.*

dezumflá vb.I. **1.** Tr. A face ca un obiect umflat sau un organ inflamat să revină la volumul normal. ▹ Refl. *Mingea s-a dezum-flat*. **2.** Refl. (Fig.; despre oameni) A-și reveni dintr-o stare de exaltare; a se tempera. – Sil. *dez-um-fla.* Ind.pr. pers.1 *dezúmflu,* pers.2 *dezumfli,* sil. *-fli.*

dezvăluí vb.IV tr. A face cunoscut, a da la iveală, a divulga, a destăinui; a descoperi. – Ind.pr. *dezvăl*ui,* pf.s. *dezvăluii.*

dezvăț s.n. Faptul de a (se) dezvăța.

dezvățá vb.I refl. și tr. A (se) dezobișnui, mai ales de un obicei rău. – Ind.pr. *dezvăț.*

dezvelí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) descoperi (**1**). **2.** Tr. A inaugura un monument, o statuie, înlăturând învelitoarea care le acoperea. **3.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) arăta sub adevărata înfățișare. – Ind. pr. *dezvelesc,* pf.s. *dezvelii.*

dezvinovăți vb.IV refl. A-și dovedi nevino-văția; a se disculpa. – Ind.pr. *dezvinovățesc,* pf.s. *dezvinovății.*

dezvirginá vb.I tr. A rupe membrana hime-nului; a deflora. – Ind.pr. *dezvirginez.*

dezvoltá vb.I. **1.** Refl. (Despre materie și despre fenomene ale naturii și societății) A trece de la un stadiu inferior la altul superior. **2.** Refl. (Despre oameni, animale, plante) A crește treptat, (despre oameni) a evolua din punct de vedere intelectual. **3.** Tr. A completa o teorie, datele unei științe etc. **4.** Tr. A expune amănunțit un subiect, o teorie, un plan etc. **5.** Tr. A degaja căldură, energie etc. – Ind.pr. *dezvólt.*

diabét s.n. Nume dat unor boli caracterizate prin eliminare abundentă de urină, prin senzație continuă de sete, prin creșterea concentrației glucozei în sânge; (pop.) boală de zahăr. – Sil. *di-a-*. Pl. *diabeturi.*

diabólic,-ă adj. Privitor la diavol, de diavol; (fig.) rău, crud; perfid, viclean. – Sil. *di-a-*. Pl. *diabolici,-ce.*

diác s.m. **1.** (În Evul Mediu) Scriitor la cancelaria domnească și slujbaș al vistieriei în țările române. **2.** Cântăreț bisericesc. – Sil. *di-ac.* Pl. *dieci.*

diácon s.m. Gradul cel mai mic în ierarhia preoțească. – Sil. *di-a-*. Acc. nu *-cón.* Pl. *diaconi.*

diacrític adj. *Semn* ~ = semn grafic care dă unei litere valoare specială. – Sil. *di-a-cri-*. Pl. *diacritice.*

diacrónic,-ă adj. (Despre o metodă de studiu) Care tratează fenomenele evolutiv, istoric. – Sil. *di-a-cro-*. Pl. *diacronici,-ce.*

diacroníe s.f. Desfășurare istorică a unui fenomen. – Sil. *di-a-cro-*. G.-D. *diacroniei.*

diadémă s.f. Podoabă în formă de cunună, purtată pe cap de suverani sau de unele grade ecleziastice. ▸ Podoabă purtată de femei pe frunte, la ocazii. – Sil. *di-a-*. Pl. *diademe.*

diafán,-ă adj. Foarte puțin dens, subțire; (despre pielea omului) fină, delicată. – Sil. *di-a-*. Pl. *diafani,-e.*

diaforéză s.f. Transpirație abundentă. – Sil. *di-a-*. Pl. *diaforeze.*

diafrágmă s.f. **1.** Mușchi, care separă toracele de abdomen. **2.** Placă elastică, la microfon, la telefon etc., care poate reproduce sunete prin vibrare; membrană. **3.** Dispozitiv la aparatele fotografice care limitează o deschidere reglabilă, lăsând să treacă o cantitate de lumină variabilă. – Sil. *di-a-frag-*. Pl. *diafragme.*

diagnóstic s.n. Identificare a unei boli. – Sil. *di-a-gnos-*. Pl. *diagnostice.*

diagnosticá vb.I tr. A stabili diagnosticul unui bolnav. – Sil. *di-a-gnos-*. Ind.pr. *diagnostichez.*

diagonál,-ă s.f., adj. **1.** S.f., adj. (Segment de dreaptă) care unește două vârfuri neconsecutive ale unui poligon sau două vârfuri ale unui poliedru aflate pe fețe diferite. **2.** Adj. Care este în formă de diagonală (**1**), cruciș. • *În ~ă* = de-a curmezișul. – Sil. *di-a-*. Pl. *diagonali,-e.*

diagrámă s.f. **1.** Reprezentare grafică a variațiilor unui fenomen, (cib.) a unui pro-gram. **2.** Schemă a locurilor într-o sală de spectacol, în vagoane etc. – Sil. *di-a-gra-*. Pl. *diagrame.*

dialéct s.n. Ramificație teritorială a unei limbi, cuprinzând de obicei mai multe graiuri. – Sil. *di-a-*. Pl. *dialecte.*

dialéctic,-ă s.f., adj. **1.** S.f. Raționament care comportă păreri diferite în scopul găsirii adevărului și a cunoașterii. **2.** Adj. Care este conform principiilor dialecticii. – Sil. *di-a-*. Pl. *dialectici,-ce.*

dialectologíe s.f. Disciplină a lingvisticii care se ocupă cu studiul dialectelor și al graiurilor unei limbi. – Sil. *di-a-*. G.-D. *dialectologiei.*

dializá s.f. Trecere a unei substanțe care se găsește într-o soluție printr-o membrană ce separă soluția de dizolvant. ▸ (Med.) Metodă terapeutică în cazul insuficiențelor renale. – Sil. *di-a-*. Pl. *dialize.*

dialóg s.n. **1.** Convorbire între două sau mai multe persoane, între reprezentanții a două părți, a două țări etc. **2.** Pasaje dintr-o operă literară, dintr-un film etc. în care personajele conversează. ▹ *Linie de ~* = semn ortografic care marchează începutul

vorbirii fiecărei persoane care participă la o convorbire. – Sil. *di-a-*. Pl. *dialoguri.*

dialogá vb.I intr. A întreține un dialog. – Sil. *di-a-*. Ind.pr. *dialoghez.*

diamánt s.n. Varietate cristalină de carbon, cu cea mai mare duritate, folosită ca piatră prețioasă sau ca abraziv. – Sil. *di-a-*. Pl. *diamante.*

diamantín,-ă adj. Asemănător cu diamantul. – Sil. *di-a-*. Pl. *diamantini,-e.*

diametrál,-ă adj. Referitor la diametru. ▹ (Adverbial) ~ *opus* = total opus. – Sil. *di-a-me-tral.* Pl. *diametrali,-e.*

diamétru s.n. Segment de dreaptă care unește două puncte ale unui cerc sau ale unei sfere, trecând prin centrul acestora; lungimea acestui segment. – Sil. *di-a-me-tru.* Pl. *diametre.*

diapazón s.n. Mic instrument de oțel care, lovit, vibrează, emițând un sunet muzical de o anumită frecvență și care se folosește la acordarea instrumentelor cu coarde sau la indicarea tonului pentru un ansamblu coral. • *A fi la același ~ cu cineva* = a fi în aceeași stare sufletească cu cineva. – Sil. *di-a-*. Pl. *diapazoane.*

diapozitív s.n. Imagine fotografică pozitivă pe un suport transparent, care poate fi proiectată pe ecran. – Sil. *di-a-*. Pl. *diapozitive.*

diarée s.f. Stare patologică manifestată prin eliminarea frecventă de materii fecale moi. – Sil. *di-a-re-e,* scris nu *-reie.* G.-D. *diareii.* Pl. *diarei.*

diaréic,-ă adj. Privitor la diaree, de diaree. – Sil. *di-a-re-ic.* Pl. *diareici,-ce.*

diascóp s.n. Aparat pentru proiecția diapozitivelor. – Sil. *di-a-scop.* Pl. *diascoape.*

diásporă s.f. **1.** Totalitatea comunităților evreiești dispersate în afara Palestinei în urma captivității babiloniene (sec.6 î.Hr.), iar mai târziu a căderii Ierusalimului. **2.** Nume colectiv pentru persoanele de aceeași etnie care au plecat din țara de origine și s-au stabilit pe teritoriile altor țări. – Sil. *di-a-spo-*. G.-D. *diasporei.*

diástolă s.f. Fază de relaxare a cavităților inimii și umplerea lor cu sângele adus din vene. – Sil. *di-a-sto-*. Pl. *diastole.*

diatéză s.f. (Gram.) Categorie verbală care exprimă raportul dintre subiect și acțiunea verbului. – Sil. *di-a-*. Pl. *diateze.*

diatónică adj. (Muz.) *Gamă* ~ = gamă formată dintr-o serie succesivă de tonuri și semitonuri. – Sil. *di-a-*. Pl. *diatonice.*

diatríbă s.f. Critică violentă; pamflet. – Sil. *di-a-tri-*. Pl. *diatribe.*

diávol s.m. Drac. – Sil. *dia-*. Pl. *diavoli.*

dibáci,-ce adj. Îndemânatic, iscusit; abil. – Sil. *di-baci.* Pl. *dibaci,-ce.*

dibăcíe s.f. Îndemânare. – G.-D. *dibăciei.* Pl. *dibăcii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-*.

díblu s.n. Mică bucată de lemn, de metal etc., introdusă într-un zid, de care se fixează anumite obiecte. – Sil. *di-blu.* Pl. *dibluri.*

dibuí vb.IV. **1.** Intr. A păși sau a căuta ceva nesigur, șovăielnic, prin întuneric. **2.** Tr. A găsi, a descoperi pe cineva care se ascunde. – Ind.pr. *dibui* și *dibuiesc,* pf.s. *dibuii.*

dichís s.n. (Pop., fam.) **1.** Podoabă, găteală. **2.** (La pl.) Obiecte mărunte, accesorii care completează ceva. – Pl. *dichisuri.*

dichisí vb.IV. **1.** Refl. și tr. A (se) îmbrăca cu grijă; (peiorativ) a (se) găti exagerat; (fam.) a (se) ferchezui, (depr.) a (se) sclivisi, a (se) spilcui. **2.** Tr. A aranja un lucru cu migală. – Ind.pr. *dichisesc,* pf.s. *dichisii.*

dicotiledonát,-ă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Al cărei embrion are două cotiledoane (ex. fasolea). **2.** S.f. (La pl.) Clasă de plante dicotiledonate (**1**). – Pl. *dicotiledonați,-te.*

dicotomíe s.f. Forma recomandată pentru **dihotomie**. – G.-D. *dicotomiei*. Pl. *dicotomii.*

dictá vb.I tr. **1.** A rosti deslușit cuvintele, pentru ca ascultătorul să poată să le scrie sau ca o mașină să

le înregistreze. **2.** A impune ceva în mod categoric, a ordona. – Ind.pr. *dictez.*

dictándo s.n.invar. Scriere obișnuită, pe caiete cu linii paralele orizontale.

dictáre s.f. Lucrare școlară care constă în scrierea corectă a unui text dictat. – Pl. *dictări.*

dictát s.n. Act prin care unul sau mai multe state impun altui stat anumite condiții, obligându-l să le accepte împotriva voinței lui. – Pl. *dictate.*

dictátor, -oáre s.m. și f. Conducător de stat cu puteri nelimitate. ▸ (Fig.; și f.) Persoană autoritară. – Pl. *dictatori,-oare.*

dictatoriál,-ă adj. De dictator; autoritar; impus cu forța. – Sil. *-ri-al.* Pl. *dictatoriali,-e.*

dictatúră s.f. Formă de guvernământ în care puterea absolută aparține unei singure persoane, unei colectivități sau unei clase, care o exercită fără niciun control. – Pl. *dictaturi.*

dictón s.n. Zicătoare; maximă. – Pl. *dic-toane.*

dícție s.f. Modul de a pronunța cuvintele, silabele, sunetele; arta de a pronunța corect și clar pe scenă. – Pl. *dicții.* Var. **dicțiúne**.

dicționár s.n. Lucrare cuprinzând cuvintele unei limbi, ale unui dialect sau ale unui domeniu de activitate, aranjate într-o anu-mită ordine, de obicei alfabetică, și explicate în aceeași limbă sau traduse într-o limbă străină. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *dicționare.*

didáctic,-ă adj. Referitor la învățământ, care ține de învățământ; menit să instruiască. – Pl. *didactici,-ce.*

didacticísm s.n. Folosire exagerată a meto-delor didactice.

didahíe s.f. (Bis.; înv.) Cazanie, predică; învățătură morală. – Acc. nu *didáhie.* G.-D. *didahiei.* Pl. *didahii,* art. *-hiile,* sil. *-hi-i-.*

diecézã s.f. Episcopie (**1**). – Sil. *di-e-.* Pl. *dieceze.* Var. **diocézã** s.f.

diédru s.n. Figură geometrică formată din două semiplane mărginite de dreapta lor de intersecție. – Sil. *di-e-dru.* Pl. *diedre.*

diesel s.n. (Și *motor* ~) Motor cu ardere internă. – Pr. *dízăl.* Sil. *die-.* Pl. *diesele.*

diétă1 s.f. Regim alimentar special, recomandat în tratamentul unor boli. – Sil. *di-e-.* Pl. *diete.*

diétă2 s.f. Adunare politică reprezentativă care a existat în unele țări din Europa. – Sil. *di-e-.* Pl. *diete.*

dietétic,-ă adj. Privitor la dietă[1], de dietă. – Sil. *di-e-.* Pl. *dietetici,-ce.*

diéz s.m. (Muz.) Semn convențional care arată că nota înaintea căreia este pus trebuie cântată cu un semiton mai sus. – Sil. *di-ez.* Pl. *diezi.*

diferénd s.n. Neînțelegere, controversă. – Pl. *diferende.* Par. *deferent.*

diferénță s.f. **1.** Deosebire. **2.** (Mat.) Rezultatul unei scăderi. **3.** (Geogr.) ~ *de nivel* = deosebire de altitudine între două puncte de pe suprafața globului terestru. – Pl. *diferențe.* Par. *deferență.*

diferențiá vb.I. **1.** Refl. și tr. A (se) deosebi (**1**). **2.** Tr. A stabili lipsa de asemănare între două sau mai multe lucruri. – Ind.pr.pers.1 *diferențiez,* pers.3 *diferențiază*; ger. *diferen-țiind.*

diferențiál,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care diferen-țiază (**1**); care se bazează pe o diferență. **2.** S.n. Mecanism constituit din roți dințate care, angrenându-se, transmit roților unui autovehicul turației diferite. – Sil. *-ți-al.* – Pl. *diferențiali,-e.*

diferí vb.IV intr. A avea ceva deosebit față de cineva sau de ceva, a se deosebi. – Ind.pr. *difér.* Par. *deferi.*

diferít,-ă adj. **1.** Care diferă (de cineva sau de ceva), altfel; deosebit. **2.** (La pl.; precedând substantivul determinat) Tot felul de..., variați, feluriți; deosebit. – Pl. *diferiți,-te.*

dificíl,-ă adj. **1.** Care prezintă dificultăți, greu de realizat. **2.** (Despre oameni sau despre caracterul

lor) Care se împacă greu cu alții; greu de mulțumit. – Pl. *dificili,-e.*

dificultáte s.f. Greutate de a face ceva; piedică, obstacol. – Pl. *dificultăți.*

difórm,-ă adj. Care se îndepărtează de forma normală, care prezintă anomalii. – Pl. *diformi,-e.*

difracție s.f. (Fiz.) Fenomenul de abatere de la propagarea rectilinie a unei unde atunci când întâlnește un obstacol. – Sil. *di-frac-ți-e.* G.-D. *difracției.* Pl. *defracții.*

difteríe s.f. Boală infecțioasă gravă (epide-mică), care constă în inflamarea mucoaselor gâtului și ale căilor respiratorii. – G.-D. *difteriei.* Pl. *difterii.*

diftínă s.f. Țesătură de bumbac, rezistentă, cu una dintre fețe ușor pufoasă. – Nu *diftin.* Pl. *diftine.*

diftóng s.m. (Lingv.) Grup de două sunete, o vocală și o semivocală, care se pronunță în aceeași silabă. – Sil. *di-ftong.* Pl. *diftongi.*

difúz,-ă adj. Împrăștiat, răspândit în toate părțile. – Pl. *difuzi,-e.*

difuzá vb.I. **1.** Tr. A propaga (o idee, o știre etc.) prin viu grai, prin scris, prin radio etc. ▸ A pune în vânzare cărți, ziare etc. **2.** Refl. și intr. (Despre atomii, moleculele unui corp) A pătrunde în masa altui corp. ▸ (Despre lumină, căldură, sunete) A se răspândi în toate părțile. – Ind.pr. *difuzez.*

difuzibilitáte s.f. Însușirea unor corpuri de a se difuza (**2**). – G.-D. *difuzibilității,* neart. *difuzibilități.*

difuziúne s.f. Fenomen de pătrundere a particulelor unui corp printre particulele altui corp cu care se află în contact. – Sil. *-zi-u-.* Pl. *difuziuni.*

difuzór s.n. Aparat care transformă energia electrică în energie acustică, folosit la apa-ratele de radiorecepție, la instalațiile de amplificare a sunetului. – Pl. *difuzoare.*

dig s.n. Construcție din piatră, beton sau pământ în lungul malului unei ape, servind la dirijarea cursului (pentru irigări, pentru a produce energie electrică ori la împiedicarea revărsărilor de apă). – Pl. *diguri.*

digerá vb.I tr. A face digestia; a mistui. – Ind. pr. *digér.*

digerábil,-ă adj. Care poate fi digerat (cu ușurință). – Pl. *digerabili,-e.*

digéstie s.f. Proces de transformare a sub-stanțelor ingerate în substanțe care pot fi asimilate de organism. – Sil. *-ti-e.* G.-D. *digestiei.* Pl. *digestii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

digestív,-ă adj. Referitor la digestie. ▹ *Aparat ~* = totalitatea organelor cu ajutorul cărora se face digestia. ▸ Care facilitează digestia. – Pl. *digestivi,-e.*

digitál1,-ă adj. (Cib.) Care este sau poate fi reprezentat prin cifre sau numere (ex. calculator digital). – Pl. *digitali,-e.*

digitál2,-ă adj. Care se referă la degete. ▹ *Amprente ~e* = urme lăsate de vârful degetelor de la mână pe suprafața unui corp, permițând identificarea persoanei. – Pl. *digitali,-e.*

digitát,-ă adj. (Despre frunze) Care are forma unei palme cu degetele deschise. – Pl. *digitați, -te.*

digitáție s.f. (Muz.) Tehnica repartizării degetelor pe clapele sau pe coardele unui instrument muzical pentru executarea anumitor sunete. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *digitației,* neart. *digitații.*

digitigráde s.n.pl. Grup de mamifere care în mers se sprijină numai pe degete (ex. câinele, pisica).

digresiúne s.f. Abatere de la subiectul expus, pentru explicații suplimentare. – Sil. *di-gre-si-u-.* Pl. *digresiuni.*

dihái adv. (Pop. și fam.) *Mai ~* = mai mult, mai bine, mai grozav.

dihánie s.f. **1.** Animal sălbatic (mare). **2.** (Și fig.) Ființă ciudată; namilă, monstru. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *dihaniei.* Pl. *dihănii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-;* nu *dihanii.* Par. *dihonie.*

dihónie s.f. (Reg.) Ceartă, vrajbă. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *dihoniei.* Pl. *dihonii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.* Par. *dihanie.*

dihór s.m. Mamifer carnivor de mărimea unei pisici, cu corpul lung și subțire, cu picioarele scurte și cu blana cafenie. – Acc. și *dí-*. Pl. *dihori.*

dihotomíe s.f. (Log.) Diviziune a unui concept în două părți. – G.-D. *dihotomiei.* Pl. *dihotomii.* Forma recomandată **dicotomie**.

díjmă s.f. (În Evul Mediu) Dare reprezentând o anumită parte din produse, pe care stăpânii feudali o percepeau de la producătorii direcți. – Pl. *dijme.*

dilatá vb.I refl. (Despre corpuri) A-și mări dimensiunile sub acțiunea căldurii. ▸ (De-spre organe ale corpului sau părți ale lor) A se mări, a se lărgi. – Ind.pr. pers.3 *dilátă.*

dilatáție s.f. Acțiunea de a se dilata. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *dilatației.* Pl. *dilatații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

dilémă s.f. Raționament care pune două alternative dintre care numai una trebuie aleasă, deși ambele duc la același rezultat. ▸ Încurcătură în care se află cineva când trebuie să aleagă între două posibilități. – Pl. *dileme.*

diletánt,-ă s.m. și f. Persoană care se ocupă cu arta, cu știința etc. din plăcere, fără să aibă o pregătire de specialitate. ▸ (Depr.) Persoană nepregătită satisfăcător în propriul său domeniu. – Pl. *diletanți,-te.*

diletantísm s.n. Faptul de a fi diletant.

diligénță1 s.f. Trăsură mare, închisă, cu care se făcea în trecut transportul în comun al călătorilor sau al poștei. – Pl. *diligențe.*

diligénță2 s.f. Sârguință, zel. – Pl. *diligențe.*

diluá vb.I tr. A micșora concentrația unei soluții, adăugând diluanți; (refl.; despre soluții) a-și micșora concentrația, datorită diluanților. – Sil. *-lu-a.* Ind.pr.pers.1 *diluez,* pers.3 și 6 *diluează.*

diluánt s.m. Lichid cu care se diluează un lac, o vopsea etc. – Sil. *-lu-ant.* Pl. *diluanți.*

dilúție s.f. (Chim.) Raportul dintre o cantitate de soluție și cantitatea de substanță dizolvată din această soluție. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *diluției.* Pl. *diluții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

diluvián,-ă adj. Referitor la diluviu, provenit din diluviu. – Sil. *-vi-an.* Pl. *diluvieni,-e.*

dilúviu s.n. **1.** Potopul biblic. **2.** (Înv.; geol.) Perioada glaciară. – Sil. *-viu,* pr. *-vĭu.* Pl. *diluvii,* art. *-viile,* sil. *-vi-i-.* Par. *deluviu.*

dimensioná vb.I tr. A stabili (pe baza unui calcul) dimensiunile unei piese, ale unui element de construcție etc. – Sil. *-si-o-.* Ind.pr. *dimensionez.*

dimensionál,-ă adj. Privitor la dimensiune (**1**). – Sil. *-si-o-.* Pl. *dimensionali,-e.*

dimensiúne s.f. **1.** Extensiune a unui corp în una sau în mai multe dintre direcțiile: lungime, lărgime, înălțime. **2.** Mărime, mă-sură, proporție. – Sil. *-si-u-.* Pl. *dimensiuni.*

dimíe s.f. Aba. – G.-D. *dimiei.* Pl. *dimii* „sortimente“, art. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

dimineáță s.f. Prima parte a zilei, cuprinsă între zori și prânz. ▸ (Adverbial; în forma *dimineața*) În timpul dimineții; în fiecare dimineață. • *De ~* = (de) la începutul zilei. *Dis-de-~* = foarte de dimineață. – Pl. *dimineți.*

diminuá vb.I tr. și refl. A (se) micșora. – Ind. pr.pers.1 *diminuez,* pers.3 și 6 *diminuează.*

diminutív adj., s.n. (Cuvânt) derivat cu sufix diminutival (ex. băiețel, încetișor). – Pl. *diminutive.*

diminutivál, -ă adj. (Despre sufixe, particule) Cu ajutorul căruia se formează cuvinte denumind lucruri, ființe considerate (real sau afectiv) mai mici decât cele exprimate de cuvântul de bază. – Pl. *diminutivali, -e.*

dimpotrívă adj. invar., adv. **1.** Adj.invar. Aflat în partea cealaltă, opus. **2.** Adv. Cu totul altfel, invers. – Sil. *-po-tri-.*

dimprejúr adj.invar., adv. Din jur. – Sil. *dim-pre-.*

dimprejúrul prep. Din jurul, din împrejuri-mea cuiva sau a ceva. – Sil. *dim-pre-.*

din prep. **1.** Introduce atribute sau nume predicative. *Întâmplări din trecut. Casa este din piatră.* **2.** Introduce complemente indirecte sau circumstanțiale. *Beau din cană. Vine din străinătate. Îl*

știu din tinerețe. A căzut din neatenție. **3.** Leagă două numerale în exprimarea operației de scădere: *2 din 8 fac 6.*

dinadíns adv. În mod intenționat. • *Cu tot ~ul* = cu orice preț. – Sil. *din-a-*.

dinafără adv. *Pe ~* = pe de rost, din memorie. – Sil. *din-a-*. Se scrie *din afară* când înseamnă „din exterior": *Partea din afară a casei.*

dinaínte adj. invar., adv. **1.** (Care este) în față, înainte. **2.** (Care este) de mai înainte, de mai demult. *Soluția dinainte. Calculat dinainte*. – Sil. *din-a-*.

dinaíntea prep. **1.** (Local) Din fața (cuiva sau a ceva). **2.** (Temporal) Înainte de... – Sil. *din-a-*.

dinám s.n. Mașină electrică generatoare de curent continuu. – Pl. *dinamuri.*

dinámic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la mișcare și forță; care este în continuă mișcare sau prefacere; (despre un proces social, economic etc.) care se desfășoară sau se dezvoltă rapid. **2.** Adj. (Despre oameni) Energic, activ. **3.** S.f. Ramură a mecanicii care studiază mișcarea corpurilor. **4.** S.f. Mișcare, dezvoltare, schimbare continuă. – G.-D.s.f. *dinamicii,* neart. *dinamici.* Pl.adj. *dinamici,-ce.*

dinamísm s.n. Putere vitală, forță de acțiune, de mișcare.

dinamitá vb.I tr. A distruge sau a disloca, cu ajutorul unui exploziv, în special cu dinamită. Ind.pr. *dinamitez.*

dinamítă s.f. Exploziv detonant. – G.-D. *dinamitei.*

dinamométru s.n. Instrument pentru măsurarea intensității unei forțe. – Sil. *-me-tru.* Pl. *dinamometre.*

dinapói adj. invar., adv. (Care este, se află) în partea din urmă, în sau de la spate; dindărăt. *Partea dinapoi. Ședea dinapoi.* – Sil. *din-a-*.

dinapóia prep. (Urmat de genitiv) Din spatele ...; dindărătul. *Pomul dinapoia casei.* – Sil. *din-a-*.

dinár s.m. Unitate monetară în unele țări (S`rbia, Algeria etc.). – Pl. *dinari.*

dinastíe s.f. Totalitatea suveranilor aparți-nând aceleiași familii, care se succed (ereditar) la conducerea uneia sau a mai multor țări. – G.-D. *dinastiei.* Pl. *dinastii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-*.

dínă s.f. (Fiz.) Unitate de măsură pentru forță. – Pl. *dine.*

dinăúntru adj. invar., adv. (Care este, se află) în sau din interior. *Masa dinăuntru. Strigătul venea dinăuntru.* – Sil. *-nă-un-tru.*

dinăúntrul prep. (Urmat de genitiv) Din interiorul... *Țipete dinăuntrul sălii*. – Sil. *-nă-un-trul.*

díncoace adv. În partea aceasta (dinspre vorbitor), aici. • *~ de...* = în partea aceasta a... *De ~ de...* = din partea aceasta a... – Acc. și *-coáce* „din această parte, de aici".

díncolo adv. În partea cealaltă (opusă vorbitorului), acolo. ▸ După moarte, pe lumea cealaltă. • *~ de...* = în partea cealaltă a... *Pe ~* = prin partea cealaltă.

dincotró adv. (De obicei interogativ) Din ce direcție, de unde. – Sil. *-co-tro.*

dindărát adj. invar., adv. Dinapoi.

dindărátul prep. Dinapoia.

dinéu s.n. Masă (de gală) oferită seara. – Pl. *dineuri.*

díngo s.m.invar. (Și în *câine-~*) Câine săl-batic din Australia, cu blană roșcată; nu latră.

dinozáur s.m. Reptilă fosilă uriașă din mezozoic. – Sil. *-za-ur.* Pl. *dinozauri.*

dínspre prep. **1.** (Cu sens local; introduce complemente circumstanțiale de loc sau atribute) De către; din partea...*Aleargă dinspre sat. Bunica dinspre tată*. **2.** (Cu sens temporal; introduce complemente circum-stanțiale de timp sau atribute) Aproximativ în momentul... *Dinspre ziuă se aud cocoșii. Orele dinspre seară sunt reci*. – Sil. *din-spre.*

dintâi num. ord. Primul dintr-o serie de obiecte, de ființe etc. de același fel; primul ca valoare, ca importanță dintre mai mulți.

dínte s.m. **1.** Fiecare dintre formațiile osoase fixate în maxilarele oamenilor sau ale unor animale, servind pentru a roade alimentele sau pentru a mușca; (p.restr.) fiecare dintre formațiile osoase așezate în partea din față a maxilarelor. **2.** Fiecare dintre zimții sau crestăturile asemănătoare ou dinții (**1**) de pe marginea unor obiecte. *Dinții pieptănului.* • *A avea un ~ împotriva* (sau *contra*) *cuiva* = a avea un motiv de dușmănie cu cineva. *A se ține cu dinții de ceva* = a nu renunța la ceva sub niciun motiv, a persevera. *A ține cu dinții să...* = a dori foarte mult să... *Soare cu dinți* = soare pe timp rece. – Pl. *dinți.*

dintotdeaúna adv. De oricând, de totdeauna. – Sil. *-dea-u-.*

díntre prep. **1.** Introduce atribute. *Înțelegerea dintre noi.* **2.** Introduce complemente circumstanțiale de loc sau de mod. *Se ivi dintre copaci. E cea mai frumoasă dintre toate.* – Sil. *din-tre.*

díntru prep. **1.** Introduce atribute sau nume predicative. *Elevii dintr-a zecea. Aceștia sunt dintr-o casă îndepărtată.* **2.** Introduce complemente indirecte sau circumstanțiale. *Se trezește dintr-un vis. Originari dintr-alte locuri.* – Sil. *din-tru.* Se folosește în forma *dintr-* înaintea articolelor nehotărâte, a numeralului cardinal *un, o,* a pronumelui personal *însul* și a altor cuvinte care încep cu o vocală.

dințát,-ă adj. (Despre obiecte) Cu dinți (**2**). – Pl. *dințați,-te.*

diocéză s.f. v. **diecezã.**

diódă s.f. Tub electronic cu un anod și cu un catod. – Sil. *di-o-.* Pl. *diode.*

dionisiác,-ă adj. **1.** Care se referă la cultul zeului vinului, Dionysos. **2.** (Mai ales în artă și cultură) Extatic, zbuciumat, pasionat. – Sil. *di-o-ni-si-ac.* Pl. *dionisiaci,-ce.*

dioptríe s.f. Unitate de măsură pentru puterea unei lentile optice. – Sil. *di-op-tri-.* G.-D. *dioptriei.* Pl. *dioptrii,* art. *-triile,* sil. *-tri-i-.*

diorámă s.f. Panoramă obținută din diferite planuri pictate și dispuse vertical, care, iluminate, dau impresia realității. – Sil. *di-o-.* Pl. *diorame.*

diorít s.n. Rocă eruptivă, cenușie, servind ca piatră de construcție, la pavaje etc. – Sil. *di-o-.* Pl. *diorite.*

dioxíd s.m. (Chim.) Oxid care conține doi atomi de oxigen în moleculă; bioxid. – Sil. *di-o-.* Pl. *dioxizi.*

diplocóc s.m. Microb care trăiește în pe-reche cu altul, producând anumite boli. – Sil. *di-plo-.* Pl. *diplococi.*

diplomát1,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care a obținut o diplomă. – Sil. *di-plo-.* Pl. *diplo-mați,-te.*

diplomát2,-ă s.m., adj. **1.** S.m. Reprezentant oficial al unui stat în relațiile cu alte state. **2.** Adj. Care are abilitate, tact în acțiunile pentru atingerea unui scop. – Sil. *di-plo-.* Pl. *diplomați,-te.*

diplomátic,-ă adj. **1.** Privitor la diplomație sau la diplomați[2] (**1**). **2.** Care denotă diplo-mație (**4**). – Sil. *di-plo-.* Pl. *diplomatici,-ce.*

diplomáție s.f. **1.** Activitate desfășurată de un stat în relațiile externe. **2.** Totalitatea persoanelor și a organelor prin care un stat menține raporturile cu alte state. **3.** Profesiu-nea de diplomat[2] (**1**). **4.** Abilitate, tact în tratarea unor probleme. – Sil. *di-plo-.* G.-D. *diplomației.* Pl. *diplomații* „manifestări".

díplomă s.f. Act prin care se confirmă calificarea profesională a unei persoane care a urmat un curs, o școală etc. ▸ Act eliberat unui participant la un concurs, la o expoziție etc., prin care i se atestă rezultatele obținute. – Acc. nu *-pló-.* Sil. *di-plo-.* Pl. *diplome.*

diptére s.f.pl. Ordin de insecte cu o singură pereche de aripi (ex. musca, țânțarul).

diréct,-ă adj., adv., s.f. **1.** Adj., adv. (Care duce la țintă) fără ocol, de-a dreptul. **2.** S.f. (La box) Lovitură dată cu brațul întins. **3.** Adj., adv. (Care se face sau are loc) fără intermediar. ▹ *Stil ~* sau *vorbire ~ă* = reproducerea întocmai a spuselor cuiva. (Gram.) *Complement ~* = complement indicând obiectul asupra căruia se răsfrânge ac-

țiunea exprimată de un verb tranzitiv. **4.** Adv. *Mărimi ~ proporționale* = mărimi care depind una de alta astfel încât, dacă una dintre ele crește sau scade de un număr de ori, cealaltă crește sau scade și ea de același număr de ori. • *În linie ~ă* = de la părinți la copii. – Pl. *direcți,-te.*

directívă s.f. Dispoziție generală dată de un organ superior celor în subordine. – Pl. *directive.*

directór1,-oáre adj. Care direcționează sau indică, orientează. ▹ *Roți directoare* = roțile din față ale unui vehicul, care stabilesc direcția de mers. – Pl. *directori,-oare.*

diréctor2,-oáre s.m. și f. Persoană care conduce o instituție, o întreprindere, o publicație etc. – Pl. *directori, -oare.*

dirécție s.f. **1.** Orientare în spațiu a unui obiect, a unei mișcări; sens de desfășurare a unei acțiuni. **2.** (Geom.) Proprietate comună tuturor dreptelor paralele cu o dreaptă fixă. **3.** Conducere a unei instituții, a unei întreprinderi etc.; sediul acesteia. **4.** Ansamblul organelor folosite pentru dirijarea unui autovehicul. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *direcției.* Pl. *direcții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Var.**3** înv. **direcțiúne** s.f., sil. *-ți-u-,* pl. *direcțiuni.*

direcționá vb.I tr. A imprima o anumită direcție unei activități, unui comportament etc. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *direcționez.*

direcțiúne s.f. v. **direcție**.

dirigențíe s.f. Activitatea dirigintelui (**1**); oră de clasă în care dirigintele își desfășoară activitatea. – Nu *diriginție.* G.-D. *dirigenției.* Pl. *dirigenții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

dirigínte,-ă s.m. și f. **1.** Profesor însărcinat cu supravegherea și îndrumarea unei clase de elevi. **2.** Șef al unui oficiu poștal sau vamal. – Pl. *diriginți,-te.*

diriguitór,-oáre adj. Care dirijează, care conduce. – Sil. *-gu-i-.* Pl. *diriguitori,-oare.*

dirijá vb.I tr. **1.** A conduce un cor, o orchestră etc. **2.** A da o anumită orientare, o anumită direcție; a conduce, a îndruma. – Ind.pr. pers.1 *dirijez,* pers.3 *dirijează,* pers.4 *dirijăm.*

dirijábil s.n. Aerostat cilindric, având o nacelă pentru pasageri, precum și mijloace proprii de propulsie și dirijare. – Pl. *dirijabile.*

dirijór,-oáre s.m. și f. Persoană care conduce un cor sau o orchestră. – Pl. *dirijori, -oare.*

dirijorál,-ă adj. Care se referă la dirijarea unui cor sau a unei orchestre. – Pl. *dirijorali,-e.*

disc s.n. **1.** Denumire pentru obiectele de formă circulară și plată. **2.** (Sport) Placă în formă de disc (**1**), folosită de atleți pentru aruncarea la distanță; probă sportivă de aruncare a acestui obiect. **3.** Placă circulară subțire, servind la înregistrarea și reprodu-cerea sunetelor muzicale. **4.** (Anat.) ~ *intervertebral* = cartilaj fibros, așezat între două vertebre. (Med.) *Hernie de* ~ = hernie a unui disc intervertebral. – Pl. *discuri.*

discernământ s.n. Facultatea de a discerne.

discérne vb.III tr. A vedea limpede, deosebind lucrurile unele de altele; a judeca cu pătrundere. – Ind.pr. *discérn*; part. *discernut.*

dischétă s.f. (Inform.) Disc mic folosit pentru stocarea datelor. – Pl. *dischete.*

disciplináː vb.I tr. și refl. A (se) obișnui cu spiritul de ordine, de disciplină. – Sil. *-ci-pli-.* Ind.pr. *disciplinez.*

disciplinár,-ă adj. Privitor la disciplină (**1**). ▹ *Sancțiune* (sau *pedeapsă*) *~ă* = sancțiune aplicată cuiva pentru nerespectarea disciplinei. – Sil. *-ci-pli-.* Pl. *disciplinari,-e.*

disciplinát,-ă adj. Care respectă disciplina (**1**). – Sil. *-ci-pli-.* Pl. *disciplinați,-te.*

disciplínă s.f. **1.** Totalitatea regulilor de conduită obligatorii pentru membrii unei colectivități; respectarea acestor reguli. **2.** Ramură a unei științe. – Sil. *-ci-pli-.* G.-D. *disciplinei,* neart. *discipline.* Pl. **2** *discipline.*

discípol s.m. Persoană care adoptă (și continuă) concepțiile și acțiunile maestrului său; elev. – Pl. *discípoli.*

disc-jockey s.m.invar. Prezentator (într-o discotecă, într-un club etc.) de muzică ușoară și de dans, înregistrată. – Pr. *-jóckei.* Pl.art. *disc-jockey-i.*

dísco adj.invar. (Despre muzică) După care se dansează în discotecă (**2**).

discoból s.m. Atlet care practică aruncarea discului. – Pl. *discoboli.*

discónt s.n. Scădere a prețului de vânzare în anumite condiții, rabat comercial.

discontinuitáte s.f. Lipsă de continuitate. ▸ (Mat., fiz.) Variație bruscă, în salturi, a valorii unei mărimi; trecere de la o valoare la alta, fără parcurgerea valorilor intermediare. – Sil. *-nu-i-.* Pl. *discontinuități.*

discontínuu,-ă adj. Care prezintă discon-tinuitate. – Sil. *-nu-u.* Pl. *discontinui,-e.*

discordánt,-ă adj. Care nu se potrivește, nu se armonizează. – Pl. *discordanți,-te.*

discordánță s.f. Lipsă de concordanță între două sau mai multe elemente. – Pl. *discor-danțe.*

discórdie s.f. Neînțelegere, dezbinare; ceartă, vrajbă. – Sil. *-di-e.* G.-D. *discordiei.* Pl. *discordii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

discotécă s.f. **1.** Colecție de discuri muzicale; mobilă sau încăpere în care se păstrează astfel de colecții. **2.** Încăpere specială pentru audierea discurilor cu muzică, unde se și dansează. – Pl. *discoteci.*

discreditá vb.I tr. și refl. A (se) compromite (**1**). – Sil. *dis-cre-.* Ind.pr. *discreditez.*

discrepánt,-ă adj. Care denotă discrepanță. – Sil. *dis-cre-.* Pl. *discrepanți,-te.*

discrepánță s.f. Deosebire, diferență mare între două lucruri, două situații etc. – Sil. *dis-cre-.* Pl. *discrepanțe.*

discrét,-ă adj. **1.** Care știe să păstreze o taină. **2.** Reținut, rezervat. **3.** (Despre vorbe, gesturi, manifestări) Care nu atrage atenția. – Sil. *dis-cret.* Pl. *discreți,-te.*

discrétie s.f. Calitatea de a fi discret. • *A fi* (sau *a ajunge*) *la discreția cuiva* = a fi (sau a ajunge) la bunul plac al cuiva. *La ~ =* cât poftești, din belșug. – Sil. *dis-cre-ți-e.* G.-D. *dicreției,* neart. *discreții.*

discreționár,-ă adj. (Despre puteri, prero-gative, acte etc.) Care acționează, se exercită așa cum consideră cineva, fără a fi prevăzut și îngăduit de lege; care are prin lege întreaga libertate de a acționa. – Sil. *dis-cre-ți-o-.* Pl. *dicreționari,-e.*

discrimináre s.f. **1.** Deosebire făcută între două sau mai multe lucruri. **2.** Lipsire de drepturi a unui grup social față de restul populației. *Discriminare rasială.* – Sil. *dis-cri-.* Pl. *discriminări.*

discriminatóriu,-ie adj. Care face sau susține discriminarea. – Sil. *dis-cri-...-riu,* pr. *-riu,* f. *-ri-e.* Pl. *discriminatorii.*

discuí vb.IV tr. A lucra pământul cu discui-torul. – Ind.pr. *discuiesc,* pf.s. *discuii.*

discuitór s.n. Unealtă agricolă care taie și afânează solul, pregătindu-l pentru semănat. – Sil. *-cu-i-.* Pl. *discuitoare.*

disculpá vb.I refl. A se dezvinovăți. – Ind.pr. *discúlp.*

discúrs s.n. Expunere (liberă) făcută pe o anumită temă, în fața unui auditoriu; cuvântare. – Pl. *discursuri.*

discursív,-ă adj. (Log.) Care se bazează pe raționament și nu pe intuiție, care se realizează printr-o serie de raționamente succesive. – Pl. *discursivi,-e.*

discutá vb.I. **1.** Intr. A conversa pe o anumită temă. **2.** Tr. A examina în colectiv o chestiune, confruntându-se diferite opinii. – Ind.pr. *discút.*

discutábil,-ă adj. Îndoielnic, contestabil. – Pl. *discutabili,-e.*

discúție s.f. **1.** Conversație pe o anumită problemă. **2.** Controversă, dispută. • *Nu mai încape ~ =* desigur, fără îndoială. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *discuției.* Pl. *discuții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

dis-de-dimineáță adv. Foarte de dimineață.

diseáră adv. v. **deseară**.

disecá vb.I tr. A face o disecție. ▸ (Fig.) A examina minuțios. – Ind.pr. *diséc.*

disécție s.f. Deschidere, secționare chirurgi-că a corpului sau a unor părți ale lui, în scopul studierii ori al efectuării unei operații. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *disecției.* Pl. *disecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

diseminăre s.f. Împrăștiere, răspândire a semințelor, fructelor, polenului etc. sau a agenților unor boli. – Pl. *diseminări.*

disensiúne s.f. Neînțelegere, ceartă. – Sil. *-si-u-.* Pl. *disensiuni.*

disertáție s.f. Expunere științifică a unei probleme (pentru a obține un grad științific). – Sil. *-ți-e.* G.-D. *disertației.* Pl. *disertații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

disfúncție s.f. (Med.) Deranjament în funcționarea unui organ, a unui aparat sau a unui sistem. – Sil. *-func-ți-e.* G.-D. *disfuncției.* Pl. *disfuncții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

disidént,-ă adj. Persoană cu opinii diferite de ale majorității dintr-o colectivitate. – Nu *dizident.* Pl. *disidenți,-te.*

disidénță s.f. **1.** Deosebire de opinii. **2.** Grup de disidenți; sciziune ivită prin acțiunea unui asemenea grup. – Pl. *disidențe.*

disimulá vb.I tr. A ascunde adevărata înfățișare a unui lucru. – Ind.pr. *disimulez.*

disjunctív,-ă adj. Care separă, care deo-sebește. ▹ *Coordonare ~ă* = raport de coordonare care se stabilește între două unități sintactice prezentate de vorbitor ca excluzându-se, într-o anumită măsură, una pe alta. – Sil. *-junc-tiv.* Pl. *disjunctivi,-e.*

disjúncție s.f. Separare, despărțire a ceea ce este unit, împreunat. ▸ (Log.) Relație între două enunțuri care se exclud reciproc. – Sil. *-junc-ți-e.* G.-D. *disjuncției.* Pl. *disjuncții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

dislocá vb.I tr. și refl. A (se) mișca din loc; a (se) desprinde din întregul căruia îi aparține. – Ind.pr. *dislóc,* pers.3 *dislocă*; cj.pers.3 *să disloce.*

disociá vb.I. **1.** Refl. A (se) scinda în molecule mai simple sau în atomi. **2.** Tr. A separa o noțiune, o idee etc. de altele. – Sil. *-ci-a.* Ind.pr.pers.1 *disociez,* pers.3 *disociază*; ger. *disociind.*

disonánță s.f. Dezacord între sunete. – Pl. *disonanțe.*

disparát,-ă adj. Fără legătură cu alte lucruri de același fel. – Pl. *disparați,-te.*

dispariție s.f. Faptul de a dispărea. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *dispariției.* Pl. *dispariții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

dispăreá vb.II intr. **1.** A ieși din câmpul vizual. ▸ A nu mai fi actual. **2.** A se pierde fără urmă, a nu mai putea fi găsit. **3.** A-și înceta existența; (despre persoane) a muri. – Nu viit. *va dispáre.* Ind.pr. *dispár,* pf.s. *dispărui*; part. *dispărut.*

dispécer s.m. Persoană sau sistem tehnic automat care urmărește și reglementează permanent un proces tehnic. – Pl. *dispeceri.*

dispensá vb.I. **1.** Refl. A se lipsi de cineva sau de ceva. **2.** Tr. A scuti de o obligație. – Ind.pr. *dispensez.*

dispensár s.n. Instituție medico-sanitară, unde se asigură asistență ambulatorie, nediferențiată pe specialități. – Pl. *dispensare.*

dispénsă s.f. Scutirea unei persoane de obligația îndeplinirii anumitor condiții legale. – Pl. *dispense.*

dispepsíe s.f. Tulburare a digestiei. – G.-D. *dispepsiei.* Pl. *dispepsii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

disperá vb.I v. **despera**.

disperáre s.f. v. **desperare**.

dispersá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) împrăștia, a (se) risipi în toate părțile. **2.** Tr. (În timp de război) A muta populația sau instituțiile în locuri mai puțin expuse atacurilor dușmane. – Ind.pr. *dispersez.*

dispérsie s.f. **1.** Împrăștiere, răspândire. **2.** (Chim.) Stare de răspândire a particulelor unei substanțe în alt mediu. **3.** (Fiz.) Des-compunere a unei radiații în radiațiile monocromatice componente prin fenomene de refracție, de difracție

etc. – Sil. *-si-e.* G.-D. *dispersiei.* Pl. *dispersii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

display s.n. (Inform.) Dispozitiv de afișaj pe un ecran; ecranul respectiv. – Pr. *displéi.* Pl. *display-uri*

displăceá vb.II intr. A nu plăcea, a nu fi pe plac. – Sil. *dis-plă-cea.* Ind.pr.pers.1 *displác,* pers.4 *displăcem,* pers.5 *displăceți*, pf.s. *displăcui*; ger. *displăcând*; part. *displăcut.*

disponíbil,-ă adj., s.n. (Lucruri, bani, bunuri) de care se poate dispune (**2**); (persoană) care nu este ocupată. – Pl. *disponibili,-e.*

disponibilitáte s.f. **1.** Faptul de a fi disponibil. **2.** Stare sufletească în care sentimentele sau judecata sunt neîngrădite de probleme anterioare. – Pl. *disponibilități.*

disponibilizá vb.I tr. A scoate, a îndepărta dintr-un post, dintr-o funcție. – Ind.pr. *dispo-nibilizez.*

dispozitív s.n. **1.** Grup de organe legate între ele și care îndeplinesc o funcție într-un sistem tehnic. **2.** Dispunere a forțelor și a mijloacelor de luptă ale unei unități militare în vederea unor operații. – Pl. *dispozitive.*

dispozíție s.f. **1.** Prevedere obligatorie din-tr-un act normativ, ordin; măsură luată de un organ superior, obligatorie pentru organul în subordine. **2.** Aranjare a unor obiecte, a unor elemente într-o anumită ordine. **3.** Stare sufletească. • *A fi la dispoziția cuiva* = a fi gata să îndeplinească dorințele, ordinele cuiva. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *dispoziției.* Pl. *dis-poziții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

dispréț s.n. Lipsă de considerație față de cineva sau de ceva; atitudine care denotă aceasta. – Sil. *dis-preț.*

disprețuí vb.IV tr. A nu pune preț pe cineva sau ceva. – Sil. *dis-pre-.* Ind.pr. *disprețuiesc,* pf.s. *disprețuii.*

dispropórție s.f. Lipsă de proporție între elementele unui ansamblu. – Sil. *dis-pro-... -ți-e.* G.-D. *disproporției.* Pl. *disproporții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

disproporționát,-ă adj. Lipsit de propor-ție, nepotrivit (de mare sau de mic). – Sil. *dis-pro-...-ți-o-.* Pl. *disproporționați,-te.*

dispúne vb.III. **1.** Tr. A hotărî, a ordona. **2.** Intr. A putea utiliza după bunul plac, a avea la dispoziție. **3.** Tr. A pune în ordine. **4.** Refl. și tr. A căpăta sau a face pe cineva să aibă bună dispoziție. • (Sport) *A ~ de...* = a învinge (un adversar). – Ind.pr. pers.1 *dispún,* pers.2 *dispui,* pf.s. *dispusei*; part. *dispus.*

dispús,-ă adj. *A fi ~ să...* = a se declara gata să... *A fi bine* (sau *prost*) *~* = a fi vesel, mulțumit (sau nemulțumit, fără chef). – Pl. *dispuși,-se.*

disputá vb.I. **1.** Tr. (Despre persoane, colectivități) A fi în concurență, a rivaliza; a lupta pentru ceva râvnit de altul. **2.** Refl. (Despre competiții sportive) A avea loc, a se desfășura. – Ind.pr. *dispút.*

dispútă s.f. **1.** Discuție în contradictoriu, luptă de opinii. **2.** Întrecere sportivă. – Pl. *dispute.*

distánt,-ă adj. Rezervat, necomunicativ. – Pl. *distanți,-te.*

distanțá vb.I. **1.** Tr. A aranja (ființe sau lucruri) cu intervale între ele. **2.** Refl. A se depărta de..., a întrece pe cineva. ▸ (Fig.) A depăși pe cineva ca valoare. – Ind.pr. *distanțez.*

distánță s.f. **1.** Spațiu care desparte două puncte; depărtare, interval. **2.** Interval de timp. **3.** (Fig.) Diferență de valoare, de rang etc. care separă două persoane. – Pl. *distanțe.*

distíh s.n. Strofă de două versuri cu înțeles de sine stătător. – Sil. *di-stih.* Pl. *distihuri.*

distilá vb.I tr. A trece un lichid în stare de vapori și apoi a-l condensa, pentru a obține o substanță mai concentrată. – Ind.pr. *distilez.*

distileríe s.f. Instalație industrială în care se distilează. – G.-D. *distileriei.* Pl. *distilerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

distínct,-ă adj. Care nu se confundă cu alte lucruri analoage, diferit. – Sil.f. *dis-tinc-tă.* Pl. *distincți,-te.* Par. *distinctiv.*

distinctív,-ă adj. Prin care se distinge un lucru. – Sil. *dis-tinc-tiv.* Pl. *distinctivi,-e.* Par. *distinct.*

distíncție s.f. **1.** Deosebire. **2.** Atitudine aleasă, eleganță în înfățișare, în purtări etc. **3.** Decorație sau titlu acordat cuiva pentru anumite merite. – Sil. *dis-tinc-ți-e.* G.-D. *distincției.* Pl. *distincții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

distínge vb.III. **1.** Tr. A deosebi, a recunoaște. **2.** Refl. A se ridica deasupra celorlalți, evidențiindu-se prin ceva, a se remarca în mod deosebit; a se afirma. **3.** Tr. A acorda cuiva o distincție (**3**). – Ind. pr. *distíng,* pf.s. *distinsei*; part. *distins.*

distíns,-ă adj. Care se remarcă prin distincție (**2**). – Pl. *distinși,-se.* Par. *destins*.

distonă vb.I intr. A fi în dezacord cu ansamblul din care face parte. ▸ (Despre sunete muzicale) A suna fals. – Ind.pr. *distonez.*

distonánt,-ă adj. Care distonează. – Pl. *distonanți,-te.*

distorsiúne s.f. **1.** (Fiz., telec.) Abatere a unei imagini, a unui semnal, a unor oscilații electromagnetice de la forma inițială. **2.** Rău-sucire convulsivă a unor părți ale corpului. – Sil. *-si-u-.* Pl. *distorsiuni.*

distrá vb.I refl. și tr. A petrece sau a face pe cineva să petreacă timpul în mod plăcut. – Sil. *dis-tra.* Ind.pr. *distrez.*

distractív,-ă adj. Care distrează. – Sil. *dis-trac-.* Pl. *distractivi,-e.*

distrácție s.f. **1.** Ceea ce distrează. **2.** Lipsă de atenție, de concentrare. – Sil. *dis-trac--ți-e.* G.-D. *distracției.* Pl. *distracții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

distráge vb.III tr. A abate atenția cuiva de la activitatea sa. – Sil. *dis-tra-.* Ind.pr. *distrág.* pf.s. *distrăsei*; part. *distras.*

distrát,-ă adj. Care este cu gândul în altă parte, neatent la ceea ce se petrece în jur. – Sil. *dis-trat.* Pl. *distrați,-te.*

distribuí vb. IV tr. A împărți (**2**). – Sil. *dis-tri-bu-i.* Ind.pr. *distríbui*, pf.s. *distribuii.*

distribuitór,-oáre s. **1.** S.m. și f. Persoană care distribuie. **2.** S.n. Mecanism care distribuie o substanță, curentul electric sau transmite semnale ale unui mesaj. – Sil. *dis-tri-bu-i-.* Pl. *distribuitori,-oare.*

distributív,-ă adj. **1.** (Gram.) *Numeral ~* = numeral care arată repartizarea sau gruparea numerică a obiectelor. **2.** (Mat.; despre operații) Care are proprietatea de a putea fi efectuată separat asupra diferiților termeni ai unei expresii. **3.** *Atenție ~ă* = atenție îndreptată în mai multe direcții în același timp. – Sil. *dis-tri-.* Pl. *distributivi,-e.*

distribúție s.f. **1.** Faptul de a distribui. **2.** Re-partizare a rolurilor dintr-o piesă, dintr-un film; ansamblul actorilor care le interpretează. – Sil. *dis-tri-bu-ți-e.* G.-D. *distribuției.* Pl. *distribuții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

distríct s.n. Unitate administrativ-teritorială. – Sil. *dis-trict.* Pl. *districte.*

distrófic,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de distrofie. – Sil. *dis-tro-.* Pl. *distrofici, -ce.*

distrofíe s.f. Alterarea structurii normale a unui țesut, a unui organ sau a întregului organism, datorită unor tulburări metabolice. – Sil. *dis-tro-.* G.-D. *distrofiei.* Pl. *distrofii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

distructív,-ă adj. Distrugător. – Nu *destructiv.* Sil. *dis-truc-.* Pl. *distructivi,-e.*

distrugátor,-oáre adj., s.n. **1.** Adj. Care distruge. **2.** S.n. Navă de luptă, dotată cu armament de artilerie, rachete și torpile. – Sil. *dis-tru-.* Pl. *distrugători,-oare.*

distrúge vb.III. **1.** Tr. A face să nu mai existe, a nimici. **2.** Tr. și refl. (Fig.; despre persoane) A (se) ruina moral, fizic sau material. – Sil. *dis-tru-.* Ind. pr. *distrúg,* pf.s. *distrusei*; part. *distrus.*

dítamai adj.invar. (Fam.) Foarte mare.

diurétic,-ă adj., s.n. (Medicament) care mărește secreția și eliminarea urinei. – Sil. *di-u-.* Pl. *diuretici,-ce.*

diúrn,-ă adj. **1.** Care durează o zi sau 24 de ore. **2.** Care se întâmplă, se vede etc. ziua. – Sil. *di-urn.* Pl. *diurni,-e.*

diúrnă s.f. Indemnizație zilnică plătită cuiva pentru acoperirea cheltuielilor de deplasare în interesul serviciului. – Sil. *di-ur-.* Pl. *diurne.*

divagá vb.I intr. A face o divagație. – Ind.pr. *divaghez.*

divagáție s.f. Abatere necontrolată de la subiect. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *divagației.* Pl. *divagații.*

divalént,-ă adj. Bivalent. – Pl. *divalenți,-te.*

dián s.n. **1.** Canapea fără spătar și brațe. **2.** (În trecut) Sfatul domnesc din Moldova și din Țara Românească. – Pl. *divane* și *divanuri.*

divergént,-ă adj. **1.** Care, plecând din același punct, se depărtează în direcții diferite. **2.** (Fig.; despre concepții, atitudini) Care diferă; care se contrazic. – Pl. *divergenți,-te.*

divergénță s.f. **1.** Însușirea de a fi divergent (**1**). **2.** Deosebire de concepții, neînțelegere. – Pl. *divergențe.*

divérs,-ă adj. **1.** Care prezintă aspecte, caracteristici variate; felurit. **2.** (La pl.) Tot felul de... • *Fapt ~* = întâmplare banală. – Pl. *diverși,-se.*

diversificá vb.I tr. A face ca ceva să aibă forme multiple și variate. – Ind.pr. *diversífic.*

diversioníst,-ă adj., s.m. și f. (Persoană, acțiune etc.) care provoacă o diversiune. – Sil. *-si-o-.* Pl. *diversioniști,-ste.*

diversitáte s.f. Caracterul a ceea ce este divers. – Pl. *diversități.*

diversiúne s.f. Încercare de a schimba cursul unei acțiuni, de a abate gândurile, planurile etc. cuiva, creând probleme false. ▸ Răspândire a unor zvonuri provocatoare, pentru a distrage atenția de la adevăratele probleme. – Sil. *-si-u-.* Pl. *diversiuni.*

divertisménț s.n. **1.** Acțiune sau mijloc de distracție. **2.** Suită de piese instrumentale cu caracter distractiv. – Pl. *divertismente.*

divíde vb.III tr. și refl. **1.** A (se) despărți în părți componente. **2.** (Mat.) A (se) împărți exact. – Ind.pr. *divíd.* Nu se întrebuințează la timpurile trecute, ger., part.

dividénd s.n. Parte din beneficiul unei societăți pe acțiuni care îi revine unui acționar în raport cu acțiunile sale. – Pl. *dividende.*

divín,-ă adj. **1.** Care provine de la Dumnezeu sau de la zei. **2.** (Fig.) Minunat, admirabil. – Pl. *divini,-e.*

divinitáte s.f. Natură, esență divină; Dumne-zeu; zeu, zeitate. – Pl. *divinități.*

divinizá vb.I tr. **1.** A atribui cuiva natură divină (**1**). **2.** (Fig.) A adora, a iubi nespus de mult. – Ind. pr. *divinizez.*

divizá vb.I tr. și refl. A (se) împărți (**1,3**). – Ind. pr. *divizez.*

divizíbil,-ă adj. **1.** Care poate fi divizat. **2.** (Despre numere, polinoame etc.) Care are proprietatea de a se împărți exact cu alt număr, cu alt polinom. – Pl. *divizibili,-e.*

divízie s.f. **1.** Mare unitate militară, formată din mai multe regimente. **2.** Categorie de calificare a echipelor sportive naționale. – Sil. *-zi-e.* G.-D. *diviziei.* Pl. *divizii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

divizionár,-ă adj. **1.** *Monedă ~ă* = monedă care reprezintă o fracțiune a unității bănești. **2.** Care face parte dintr-o divizie (**2**). – Sil. *-zi-o-.* Pl. *divizionari,-e.*

diviziúne s.f. **1.** Separare în părți distincte; (concr.) fragment obținut astfel. **2.** Linioară marcată pe scara sau pe cadranul unui instrument de măsură. **3.** (Biol.) ~ *celulară* = mod de reproducere a celulelor. – Sil. *-zi-u-.* Pl. *diviziuni.*

divizór s.m. Număr întreg prin care se împarte exact alt număr întreg. – Pl. *divizori.*

divórț s.n. Desfacere legală a unei căsătorii. – Pl. *divorțuri.*

divorțá vb.I intr. A se despărți prin divorț. – Ind. pr. *divorțez.*

divulgá vb.I tr. A da în vileag o taină, secrete de stat, profesionale etc. – Ind.pr. *divúlg.*

dizabilitáte s.f. Stare fizică sau psihică ce limitează deplasarea, activitatea, receptarea unei persoane. – Pl. *dizabilități.*

dizenteríe s.f. Infecție acută în intestinul gros, caracterizată prin diaree cu sânge. – G.-D. *dizenteriei.* Pl. *dizenterii,* art. *-riile.*

dizgráție s.f. *A cădea* (sau *a fi*) *în ~* = a pierde favoarea, bunăvoința cuiva. – Sil. *diz-gra-ți-e.* G.-D. *dizgrației.* Pl. *dizgrații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

dizgrațiós,-oásă adj. Lipsit de grație, de farmec. – Sil. *diz-gra-ți-os.* Pl. *dizgrațioși, -oase.*

dizolvá vb.I tr. și refl. **1.** (Despre o substanță) A se dispersa sau a face să se disperseze în altă substanță, obținându-se o soluție. **2.** (Despre o organizație, o adunare etc.) A (se) desființa. – Ind.pr. *dizólv.*

dizolvánt,-ă adj., s.m. (Substanță) care are proprietatea de a dizolva; solvent. – Pl. *dizolvanți,-te.*

do s.m.invar. Sunetul și nota care formează prima treaptă din gama majoră-tip. – Pl. *do.*

doágă s.f. Fiecare dintre bucățile de lemn din care se fac ciubere, butoaie etc. • *A-i lipsi cuiva o ~* sau *a fi* (*cam*) *într-o ~* = a fi țicnit; a fi într-o ureche. *A-i suna cuiva doagele* = a fi sleit de puteri; a fi aproape de sfârșitul vieții. – Pl. *doage.*

doámnă s.f. **1.** Termen de politețe pentru o femeie căsătorită. **2.** (Înv.) Soție de domn (**2**) sau de boier. – **1** scris abr. *dna*, g.-d. *dnei.* Pl. *doamne.*

doar adv. **1.** Numai (**1**). *Stia doar el.* **2.** De-sigur; vezi bine. *Cum să plece? Doar e copil.* **3.** Poate, probabil. **4.** În speranța că... *Căuta explicații, doar îl va convinge.* • *Fără ~ și poate* = fără nici o îndoială. *Într-o ~ă* = la întâmplare, la noroc. – Monosilabic. Var. (pop.) **doáră** adv. Par. *dar*[1].

dobândă s.f. Sumă de bani care se plătește de către debitor creditorului pentru un împrumut bănesc. • *A plăti cuiva cu ~* = a se răzbuna pe cineva. – Pl. *dobânzi.*

dobândí vb.IV tr. A obține ceva prin stră-duință. – Ind.pr. *dobândesc,* pf.s. *dobândii.*

dobitóc,-oácă s. **1.** S.n. Animal patruped (domestic). **2.** S.m. și f. (Fig.) Om prost sau lipsit de bun-simț. – Pl. *dobitoci,-oace.*

doborî vb.IV tr. **1.** A culca la pământ, a răsturna. **2.** A face să cadă din locul unde se află. **3.** A distruge, a nimici; (fig.) a birui, a copleși. **4.** (Sport) A depăși un record. – Ind.pr. *dobór.*

dóboș s.n. Tort făcut din mai multe foi de aluat suprapuse, între care se află cremă, foaia de deasupra având o glazură de zahăr ars. – Pl. *dobоșuri.*

doc1 s.n. Țesătură de bumbac, tare, din care se confecționează îmbrăcăminte, prelate etc. – Pl. *docuri* „sorturi”.

doc2 s.n. **1.** Vast bazin înconjurat de cheiuri, în care staționează nave. **2.** Construcție în șantierele navale, destinată construirii, repa-rării etc. navelor sau depozitării mărfurilor. – Pl. *docuri.*

docár s.n. Trăsură mică și ușoară, cu două sau patru roți. – Pl. *docare.*

docént s.m. Grad didactic (onorific) în în-vățământul universitar din unele țări. – Pl. *docenți.* Abr. *doc.*

dochér s.m. Muncitor care lucrează în docuri[2]. – Pl. *docheri.*

docíl,-ă adj. (Adesea adverbial) Supus, ascultător. – Pl. *docili,-e.*

doct,-ă adj. Erudit. – Pl. *docți,-te.*

dóctor s.m. **1.** Medic. **2.** Titlu științific înalt, superior masteratului, acordat de o universi-tate sau de un institut academic. – Pl. *doctori.*

doctorát s.n. Stagiu de calificare științifică, pentru obținerea titlului de doctor (**2**). – Pl. *doctorate.*

doctoríe s.f. Medicament. – G.-D. *doctoriei.* Pl. *doctorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

dóctoriță s.f. Femeie medic. – Acc. nu *doctorița.* Pl. *doctorițe.*

doctrinár,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Privitor la o doctrină. **2.** S.m. și f. Persoană care formulează sau susține o doctrină. **3.** S.m. și f. Adept al unor păreri preconcepute, dogmatice. – Sil. *doc-tri-*. Pl. *doctrinari,-e.*

doctrínă s.f. Ansamblul tezelor fundamentale ale unui sistem filosofic, politic, științific etc. – Sil. *doc-tri-*. Pl. *doctrine.*

documént s.n. **1.** Înscris prin care se atestă un fapt, se conferă un drept, se instituie o obligație etc; act. **2.** Text, inscripție, monu-ment, fotografie etc. care servește ca probă ori informație pentru un fapt (istoric). **3.** (In-form.) Ceea ce (lucrare, imagine, mesaj etc.) se află pe un dispozitiv electronic (calculator, telefon mobil). – Pl. *documente.*

documentá vb.I refl. A se informa temeinic. ▸ Tr. A dovedi ceva sprijinindu-se pe do-cumente. – Ind.pr. *documentez.*

documentár,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Cu caracter sau valoare de document. **2.** S.n. Film instructiv sau scriere care prezintă fapte autentice. – Pl. *documentari,-e.*

documentáție s.f. Acțiunea de a se docu-menta; totalitatea mijloacelor de informare asupra unei probleme. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *documentației.* Pl. *documentații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

dodecaédru s.n. Poliedru cu douăsprezece fețe. – Sil. *-e-dru.* Pl. *dodecaedre.*

dodecagón s.n. Poligon cu douăsprezece laturi. – Pl. *dodecagoane.*

dog s.m. Rasă de câini de talie mare, cu botul turtit și urechile aplecate. – Pl. *dogi.*

dogár s.m. Meșteșugar care face sau repară vase cu doage. – Pl. *dogari.*

dóge s.m. Titlu purtat de conducătorul politic al unor vechi republici italiene. – Pl. *dogi.*

dogí vb.IV refl. **1.** (Despre vase făcute din doage) A se desface, a se strica. **2.** (Fig.; despre voce) A răguși. – Ind.pr. pers.3 *dogește.*

dogmátic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la dogme; care are caracter de dogmă. **2.** S.f. Parte a teologiei care cuprinde expunerea dogmelor unei religii. – G.-D.s.f. *dogmaticii.* Pl.adj. *dogmatici,-ce.*

dógmă s.f. Teză fundamentală a unei școli filosofice, a unei religii, incontestabilă și obligatorie pentru adepții ei. – Pl. *dogme.*

dogoáre s.f. Căldură mare. – G.-D. *dogorii,* neart. *dogori.*

dogorí vb.IV intr. **1.** A răspândi căldură mare, intensă. **2.** (Despre oameni și despre părți ale corpului lor) A fi înfierbântat, aprins, încins (de boală, de căldura focului etc.). – Ind.pr. *dogoresc,* pf.s. *dogorii.*

doi, dóuă num.card. Număr natural având în numărătoare locul între unu și trei. ▸ (Cu valoare de num.ord.) *Pagina doi.* • *A fi* (*om*) *cu două fețe* = a fi (om) fățarnic, ipocrit. *A merge* (sau *a umbla*) *pe două cărări* (sau *poteci*), se spune despre un om beat. *A suge la două oi* = a trage foloase din două părți, în același timp. *A ședea cu fundul în două luntri,* se spune despre cel care caută să obțină sau să realizeze ceva pe două căi, prin două procedee, în același timp. *A umbla după ~ iepuri deodată* = a urmări concomitent două scopuri, două avantaje diferite. *În* (sau *din*) *două vorbe* = pe scurt, repede, fără multă vorbă. *În ~ timpi și trei mișcări* = foarte repede. *La ~ pași* = foarte aproape. – La m. monosilabic, la f. sil. *do-uă.*

dóică s.f. Femeie angajată să alăpteze (și să îngrijească) un copil al alteia. – Pl. *doici.*

dóilea, dóua num.ord. (Precedat de art. *al, a)* Care se află între întâiul și al treilea. ▸ *A doua zi* = (în) ziua următoare. *Văr de-al ~* = persoană considerată în raport cu fiii verilor primari ai unuia dintre părinții săi. • *De mâna a doua* = **a)** de calitate inferioară sau ieftin; **b)** de mică importanță. – Sil. *doi-lea* în tempo rapid, *do-i-lea* în tempo lent.

doíme s.f. A doua parte dintr-un întreg. ▸ (Muz.) Jumătate dintr-o notă întreagă. – Pl. *doimi.*

dóină s.f. Poezie sau cântec specific liricii populare și folclorului muzical românesc, care exprimă un sentiment de dor, de jale, de dragoste etc. – Pl. *doine.*

doiní vb.IV intr. și tr. A cânta doine. – Ind.pr. *doinesc,* pf.s. *doinii.*

dóisprezece, dóuăsprezece num. card. Număr natural având în numărătoare locul între unsprezece și treisprezece. – Nu *dóișpe, dóișpce.* Sil. *doi-spre-.*

dojánă s.f. Mustrare. – Pl. *dojeni.*

dojení vb.IV tr. A mustra. – Ind.pr. *dojenesc,* pf.s. *dojenii.*

dojenitór,-oáre adj. Care dojenește; care are caracter de dojană. – Pl. *dojenitori,-oare.*

dolár s.m. Principala unitate bănească în S.U.A., Canada, Australia etc. – Pl. *dolari.*

dóldora adj.invar., adv. (Umplut) peste măsură, ticsit.

doleánță s.f. Cerere de satisfacere a unei nemulțumiri; dorință; plângere, jalbă. – Sil. *-le-an-.* Pl. *doleanțe.*

dólie s.f. Linie de intersecție a două versante de acoperiș, formând un jgheab. – Sil. *-li-e.* G.-D. *doliei.* Pl. *dolii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

dolínă s.f. Formă de relief carstic, adâncită, cu aspect de pâlnie. – Pl. *doline.*

dóliu s.n. **1.** Durere profundă cauzată de moartea cuiva sau de o mare nenorocire colectivă. **2.** Semn exterior (îmbrăcăminte neagră) prin care cineva își exprimă doliul (**1**). – Sil. *-liu,* pr. *-lĭu.* Pl. *doliuri.*

dolmén s.n. Monument megalitic de o anumită formă. – Pl. *dolmene.*

dolofán,-ă adj. (Despre ființe și părți ale corpului lor) Cu forme pline, rotunde; dur-duliu, rotofei. – Pl. *dolofani,-e.*

dolomítă s.f. Rocă grăunțoasă, folosită ca material refractar, ca piatră de construcție etc. – G.-D. *dolomitei.*

dom s.n. **1.** Catedrală impunătoare; cupolă deasupra unei clădiri monumentale. **2.** Struc-tură geologică în formă de boltă, în care se formează adesea zăcăminte de gaze și de petrol. – Pl. *domuri.*

doméniu s.n. **1.** Proprietate constând din moșii și bunuri imobiliare. **2.** Sferă de activitate. – Sil. *-niu,* pr. *-nĭu.* Pl. *domenii,* art. *-niile.*

doméstic,-ă adj. **1.** (Despre animale) Care trăiește pe lângă casa omului. **2.** Care privește casa, familia. – Pl. *domestici,-ce.*

domesticí vb.IV tr. A obișnui un animal sălbatic să trăiască pe lângă casa omului. – Ind.pr. *domesticesc,* pf.s. *domesticii.*

domiciliá vb.I intr. A avea domiciliul undeva. – Sil. *-li-a.* Ind.pr. *domiciliez,* pers.3 *domiciliază*; ger. *domiciliind.*

domicíliu s.n. Loc în care o persoană își are reședința statornică. – Sil. *-liu,* pr. *-lĭu.* Pl. *domicilii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

dominá vb.I. **1.** Tr. A ține sub autoritatea sau influența sa. **2.** Tr. A înfrâna, a reține un sentiment, o dorință etc.; a stăpâni. **3.** Tr. și intr. A întrece prin înălțime lucrurile sau ființele din jur. **4.** Tr. și intr. A se impune prin număr, valoare, intensitate; (sport) a se dovedi superior adversarului, a-l depăși. – Ind.pr. *domín.*

dominánt,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care domină. **2.** S.f. Trăsătură specifică a unui proces, a unui fenomen. – Pl. *dominanți,-te.*

dominație s.f. Autoritate, stăpânire exercitată asupra cuiva sau a ceva. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *dominației.* Pl. *dominații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

dominó s.n. **1.** Mantie lungă, cu glugă, purtată la bal mascat. **2.** Joc de societate la care se folosesc 28 de piese dreptunghiulare, însemnate cu puncte. – Acc. **2** *dómino.* Art. *dominoul.* Pl. **1** *dominouri.*

domn s.m. **1.** Termen de politețe pentru un bărbat. **2.** Titlu purtat de suveranii Țării Românești și ai Moldovei; domnitor. **3.** (Art.) Dumnezeu; Iisus Hristos. – **1** scris abr. *d.,* G.-D. *dlui,* pl. *dlor,* **3**

scris cu inițială majusculă. Voc. **1** *domnule,* nu *domnu*(*l*)*,* **2,3** *doamne.* Pl. **1,2** *domni.*

domnésc,-eáscă adj. Privitor la domn (**1,2**), de domn. – Pl. *domnești.*

domní vb.IV intr. A guverna în calitate de domn (**2**). – Ind.pr. *domnesc,* pf.s. *domnii.*

domníe s.f. **1.** Demnitatea de domn (**2**); autoritatea politică și juridică a acestuia. **2.** (Urmat de un adj.pos.) Termen de reve-rență pentru o persoană (de rang înalt). *Domnia Ta.* – **2** scris cu inițială majusculă. G.-D. *domniei.* Pl. *domnii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-. Domnia Ta,* abr. *D-ta,* G.-D. *Domniei Tale,* abr. *D-tale*; *Domnia Voastră,* abr. *Dvs.* sau *Dv*., G.-D. *Domniei Voastre,* pl. *Domniile Voastre,* G.-D. *Domniilor Voastre.*

domnișoáră s.f. Termen de politețe pentru o fată necăsătorită. ▹ *~ de onoare* = fată care însoțește mireasa la cununie. – Scris abr. *dră,* G.-D. *drei.* Pl. *domnișoare.*

domnitór s.m. Domn (**2**). – Pl. *domnitori.*

domníță s.f. **1.** Fiică de domn (**2**). **2.** (Fam.) Termen de adresare pentru o femeie tânără. – Pl. *domnițe.*

domól,-oálă adj. **1.** (Adesea adverbial; despre mișcări) Făcut fără grabă, încet. **2.** (Despre sunete, vorbire; sentimente; fenomene ale naturii etc.) Liniștit, lin, moderat. **3.** (Despre ființe) Blând; încet în mișcări. – Pl. *domoli,-oale.*

domolí vb.IV refl. și tr. A deveni sau a face să devină domol. – Ind.pr. *domolesc,* pf.s. *domolii.*

doná vb.I tr. A face o donație. – Ind.pr. *donez.*

donatár,-ă s.m. și f. Persoană căreia i se face o donație. – Pl. *donatari,-e.* Par. *donator.*

donatór,-oáre s.m. și f. Persoană care face o donație. – Pl. *donatori,-oare.* Par. *donatar.*

donáție s.f. Act prin care o persoană trans-mite gratuit un bun al său altei persoane; bun transmis astfel. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *donației.* Pl. *donații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

dóniță s.f. Cofă. – Pl. *donițe.*

dop s.n. Bucată de plută, de lemn etc. cu care se astupă o sticlă, un flacon sau deschizătura de sus a fluierului, a cavalului etc. • (*Mare*) *cât un ~* = mic și îndesat. – Pl. *dopuri.*

dopá vb.I tr. și refl. A(-și) administra un excitant pentru a obține, temporar, mărirea randamentului fizic. – Ind.pr. *dopez.*

dopáj s.n. Faptul de a (se) dopa; doping. – Pl. *dopaje.*

dóping s.n. **1.** Substanță chimică folosită pentru dopare. **2.** Dopaj. – Par. *dumping.*

dor s.n. Stare sufletească afectivă complexă, reprezentând o îmbinare de tristețe, durere discretă, iubire, aspirații, nostalgii etc. • *În ~ul lelii* = fără o intenție precisă, la întâm-plare. – Pl. *doruri.*

dorí vb.IV tr. **1.** A fi stăpânit de năzuința de a avea sau de a obține ceva. **2.** A ura cuiva sănătate, fericire etc. • *A lăsa de dorit* = a nu satisface, a avea lipsuri. – Ind.pr. *doresc,* pf.s. *dorii.*

dóric,-ă adj. *Ordin ~* = ordin arhitectonic grec caracterizat prin coloane robuste, cu capitel lipsit de ornament. ▸ (Despre elemente arhitectonice) În ordin doric. – Pl. *dorici,-ce.*

dorínță s.f. Stare sufletească a celui care dorește ceva. – Pl. *dorințe.*

dormézâ s.f. Canapea fără spătar, de obicei cu căpătâi. – Pl. *dormeze.*

dormí vb.IV intr. A se găsi în stare de somn. • *A ~ de-a-n picioarele* (sau *pe picioare*) = **a)** a fi foarte obosit; **b)** a fi încet la treabă. – Ind.pr. *dorm,* pf.s. *dormii.*

dormitá vb.I intr. A picoti. – Ind.pr. *dor-mitez.*

dormitór s.n. **1.** Cameră de dormit. **2.** Mo-bilă specială pentru camera de dormit. – Pl. *dormitoare.*

dórnic,-ă adj. Care dorește (**1**). – Pl. *dornici, -ce.*

dorobánț s.m. (La pl.) Corp de ostași pedestri, cu leafă, din Țara Românească și din Moldova; (la sg.) soldat dintr-un astfel de corp. – Pl. *dorobanți.*

dorsál,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Din regiunea spatelui. **2.** S.f. (Mai ales în *dorsală barometrică*) Linie de înaltă presiune, care provoacă un timp rece și sec. – Pl. *dorsali,-e.*

dos s.n. **1.** Partea de dindărăt, din spate a unui lucru, a unei ființe, a unei construcții etc. **2.** Partea mai puțin arătoasă a unei țesături; partea din interior a unei haine. **3.** Loc ferit, unde nu bate soarele. • *A intra pe ușa din ~* = a obține un avantaj pe cale necinstită. *A scăpa pe* (sau *prin*) *ușa din ~* = a scăpa cu mare greutate sau cu rușine dintr-o încurcătură. *Pe ~* = altfel de cum e firesc. – Pl. *dosuri.*

dosár s.n. Totalitatea actelor referitoare la o problemă, la o persoană etc.; învelitoare de carton în care se păstrează asemenea acte. • *A pune la ~* = a nu da curs unei cereri. – Pl. *dosare.*

dosí vb.IV tr. A ascunde un obiect. – Ind.pr. *dosesc,* pf.s. *dosii.*

dospeálă s.f. Substanță fermentată care face să dospească aluatul. – Pl. *dospeli.*

dospí vb.IV intr. (Despre aluat) A-și mări volumul și a deveni afânat datorită dospelii. – Ind.pr. pers.3 *dospește.*

dotá vb.I tr. A echipa; a înzestra. – Ind.pr. *dotez.*

dotát,-ă adj. Înzestrat cu calități intelectuale, artistice etc. deosebite. – Pl. *dotați,-te.*

dótă s.f. Zestre (**1**). – Pl. *dote.*

douăzéci num.card. Număr natural având în numărătoare locul între nouăsprezece și douăzeci și unu. – Sil. *do-uă-zeci.*

dovádă s.f. **1.** Probă, mărturie. **2.** Adeverință. • *A da ~ de...* = a arăta, a lăsa să se vadă ceva. – Pl. *dovezi.*

dovedí vb.IV. **1.** Tr. A arăta cu probe existența sau inexistența unui fapt, a unei situații etc. **2.** Tr. și refl. A (se) manifesta, a (se) arăta. *Dovedește multă înțelepciune. Se dovedește curajos.* – Ind.pr. *dovedesc,* pf.s. *dovedii.*

dovleác s.m. Denumire pentru mai multe specii de plante cu fructe comestibile mari, sferice sau alungite; fructul acestor plante. – Sil. *do-vleac.* Pl. *dovleci.*

dovlecél s.m. Varietate de dovleac cu fructe lunguiețe, comestibile. – Sil. *do-vle-.* Pl. *dovlecei.*

dozá vb.I tr. **1.** A determina proporția elementelor unui amestec. **2.** A folosi ceva în proporții echilibrate. – Ind.pr. *dozez.*

dozáj s.n. Proporția dintre elementele unui amestec. – Pl. *dozaje.*

dóză1 s.f. Cantitate determinată dintr-o substanță, care urmează a fi folosită ca atare sau într-un amestec. – Pl. *doze.*

dóză2 s.f. Un fel de cutie folosită la instalațiile electrice pentru a face legăturile dintre conducte la ramificații. – Pl. *doze.*

drac s.m. **1.** Ființă supranaturală reprezentând spiritul răului; demon, diavol, necuratul; (fam.) naiba. **2.** (Fig.) Om plin de păcate, rău, crud. ▸ Om isteț, vioi. • *A avea draci* sau *a avea pe ~ul în el* = **a)** a fi neastâmpărat; **b)** a fi prost dispus; a fi în toane rele. *A băga pe cineva în draci* (sau *în toți dracii*) = a-l intimida, a-l înfricoșa. *A căuta pe ~ul și a-l găsi pe tată-său* = a da peste o situație mai rea, încercând să scape de una mai puțin rea. *A da de ~ul* = a intra într-o încurcătură. *A nu avea nici pe ~ul* = a fi perfect sănătos. *E tot un ~* = e același lucru, e totuna. *La ~-n praznic* sau *la mama ~ului* = foarte departe, într-un loc pe care nu-l cunoaște nimeni. *Lucrul ~ului* = lucru dificil, dubios. *Și-a băgat ~ul coada,* se spune când o situație care părea clară se complică dintr-odată. – Pl. *draci.*

dracónic,-ă adj. (Despre legi, dispoziții etc.) Foarte sever. – Pl. *draconici,-ce.*

drag,-ă adj., s. **1.** Adj. Iubit(ă) (**1**). ▸ (Sub-stantivat; fam.) Termen de adresare pentru o persoană apropiată. **2.** Adj. Care exprimă dragoste. *Cuvinte dragi.* **3.** S.m. și f. Iubit (**2**). **4.** S.n. Dragoste. • *A-i cădea cineva ~* = a-i fi pe plac, a se îndrăgosti de cineva. *A-i fi cuiva ~ să...* = a-i plăcea să facă ceva.

De-a mai mare ~ul = care face mare plăcere. *Ți-e mai mare ~ul* (*să...*) = e o mare plăcere (să...). – G.-D.f. *dragii*, nu *dragei.* Pl. *dragi.*

dragá vb.I tr. A curăța cu draga. – Ind.pr. *draghez.*

drágă s.f. Instalație plutitoare servind la a curăța fundul unei ape. – Pl. *drage.*

dragón s.m. **1.** Monstru fabulos reprezentat cu aripi de vultur, gheare de leu și coadă de șarpe. **2.** Specie de șopârlă care trăiește pe copaci în regiuni tropicale. – Pl. *dragoni.*

drágoste s.f. Iubire. • *A prinde ~ de cineva* = a începe să simpatizeze pe cineva, să-i fie drag.

dráhmă s.f. Unitate monetară din Grecia. – Pl. *drahme.*

drajéu s.n. **1.** Un anumit fel de bomboană. **2.** Medicament în formă de pilulă. – Pl. *drajeuri.*

dram s.n. **1.** Veche unitate de măsură pentru greutate și capacitate. **2.** Fărâmă, strop. – Pl. *dramuri.*

dramátic,-ă adj. **1.** Care este destinat teatrului; referitor la dramă sau la teatru. ▹ *Genul ~* = gen literar cuprinzând opere scrise în dialog, pentru a fi reprezentate pe scenă. **2.** (Despre întâmplări, situații) Impre-sionant, trist, zguduitor. – Pl. *dramatici,-ce.*

dramatísm s.n. **1.** Caracterul încordat al acțiunii unei drame. **2.** Tensiune, încordare; luptă ascuțită între interese și sentimente.

dramatizá vb.I tr. **1.** A prelucra o operă literară în vederea unei reprezentații teatrale. **2.** A prezenta o faptă, o întâmplare sub aspect tragic, dramatic. – Ind.pr. *dramatizez.*

dramatizáre s.f. Operă literară (epică) dra-matizată. – Pl. *dramatizări.*

dramatúrg s.m. Autor de opere dramatice. – Pl. *dramaturgi.*

dramaturgíe s.f. **1.** Ansamblul operelor dramatice aparținând unui popor, unei epoci, unui scriitor etc. **2.** Arta dramatică. – G.-D. *dramaturgiei,* neart. *dramaturgii.*

drámă s.f. **1.** Specie a genului dramatic cuprinzând piese cu conținut grav, uneori tragic, care oglindesc viața reală. **2.** Întâmplare tragică, nefericită; conflict sufletesc puternic. – Pl. *drame.*

drapá vb.I tr. **1.** A acoperi (împodobind) cu o draperie. **2.** A aranja în falduri o draperie, un obiect de îmbrăcăminte etc. – Ind.pr. *drapez.*

drapél s.n. Bucată de pânză sau de mătase, într-una sau în mai multe culori, reprezentând semnul distinctiv al unui stat, al unei unități militare, al unei organizații; steag, (livr.) stindard. • *A fi sub ~* = a servi în armată. – Pl. *drapele.*

draperíe s.f. Perdea grea de stofă, de catifea etc., cu falduri. – G.-D. *draperiei.* Pl. *draperii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

drástic,-ă adj. Foarte energic; brutal, violent; (despre medicamente, tratamente) cu efect puternic și rapid. – Pl. *drastici,-ce.*

drăcíe s.f. **1.** Faptă rea; ștrengărie, poznă. **2.** Lucru neobișnuit, ciudățenie. – G.-D. *drăciei.* Pl. *drăcii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

drăcovénie s.f. Drăcie. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *drăcoveniei.* Pl. *drăcovenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

drăcuí vb.IV tr. și refl. A (se) înjura pomenind pe dracul. – Ind.pr. *drăcui* și *drăcuiesc.*

drăgáică s.f. **1.** Sărbătoare (la 24 iunie), închinată nașterii lui Ioan Botezătorul, cu care ocazie se practică și obiceiuri legate de coacerea holdelor; sânziene. **2.** (La pl.) Zâne rele care pocesc oamenii. **3.** Plantă erbacee, înaltă, cu flori galbene-aurii și miros specific; sânzianã. – Pl. *drăgaice.*

drăgălắș,-ă adj. Drăguț, gingaș. – Pl. *dră-gălași,-e.*

drăgăstós,-oásă adj. Care iubește o persoană; tandru, afectuos. – Pl. *drăgăstoși, -oase.*

drăgúț,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) cu trăsături fizice (destul de) frumoase. ▸ Amabil, binevoitor, serviabil. – Pl. *drăguți,-e.*

drămuí vb.IV tr. A cântări cu precizie. ▸ (Fig.) A împărți cu chibzuială. – Ind.pr. *drămuiesc,* pf.s. *drămuii.*

drége vb.III tr. A repara **(1)**. • *A face și a ~* = a face în așa fel încât lucrurile să iasă bine. – Ind.pr. *dreg,* pf.s. *dresei*; part. *dres.*

dren s.n. **1.** Lucrare (subterană) pentru colectarea și evacuarea apei de infiltrație. **2.** (Med.) Tub sau meșă de tifon care înles-nește drenarea unei plăgi. – Pl. *drenuri.*

drená vb.I tr. **1.** A colecta și a evacua apa dintr-un teren. **2.** A face să se scurgă secreția dintr-o plagă. – Ind.pr. *drenez.*

drept, dreáptă adj., adv., s.n., prep. **1.** Adj. Care merge de la un capăt la altul fără abatere; care nu este strâmb sau oblic. ▹ (Mat.) *Unghi ~* = unghi format de două drepte perpendiculare una pe alta. **2.** Adv. În linie dreaptă, fără ocol. **3.** Adj. Potrivit dreptății și adevărului; (despre oameni) cinstit, integru. **4.** Adj. (Despre lucruri, ființe etc.) Vertical. ▹ (Cu valoare de interjecție) *Drepți!*, formulă de comandă militară sau de gimnastică. **5.** Adj. (Despre părți și organe ale corpului) Aflat în partea opusă inimii. ▸ (Substantivat, art., sg.) Piciorul drept; mâna dreaptă. ▸ (Și substantivat) Situat de partea sau în direcția mâinii drepte. **6.** Adj. (Despre grupări politice, în *de dreapta*; și substantivat, f.) Care este adeptul și susți-nătorul menținerii ordinii sociale și politice tradiționale. **7.** S.n. Ansamblul regulilor și normelor care reglementează raporturile umane într-o societate; regulile juridice în vigoare într-un stat. *Drept civil. Drept comun*. ▹ *Stat de ~* = stat bazat pe lege, pe respectarea legilor. ▸ Știință care studiază aceste reguli și norme. **8.** S.n. Răsplată sau privilegii care i se cuvin cuiva. **9.** Prep. (Introduce complemente) În loc de...; în calitate de... *Îl consideră drept amicul ei*. • *A fi mâna dreaptă a cuiva* = a fi cel mai apropiat și mai de încredere colaborator al cuiva. *A se odihni cu drepții* = a fi mort. *Ce-i ~* = într-adevăr, cu adevărat. *Cu* (sau *pe*) *~ cuvânt* = în mod justificat. *De-a ~ul* = **a)** fără a se abate din drum, fără înconjur; **b)** în mod direct, nemijlocit. *La ~ vorbind* = spunând adevărul, în realitate. – Pl. adj. *drepți,-te,* s.n. *drepturi.*

dreptáte s.f. Principiu care cere să se respecte drepturile fiecăruia; faptul de a recunoaște drepturile fiecăruia. – G.-D. *dreptății.* Pl. *dreptăți.*

dreptúnghi s.n. Paralelogram cu un unghi drept. – Sil. *drept-unghi.* Pl. *dreptunghiuri.*

dreptunghiulár,-ă adj. De forma unui dreptunghi. – Sil. *drept-un-ghiu-.* Pl. *dreptunghiulari,-e.*

dresá vb.I tr. A deprinde un animal să facă anumite mișcări sau să îndeplinească anumite porunci. – Ind.pr. *dresez.*

dresáj s.n. Proces de dresare a unui animal; dresură. – Pl. *dresaje.*

dresór,-oáre s.m. și f. Specialist în dresarea animalelor. – Pl. *dresori,-oare.*

dresúră s.f. **1.** Dresaj. **2.** Număr al unui program de circ, constând din figuri exe-cutate de animale dresate. – Pl. *dresuri.*

driblá vb.I intr. (Sport) A conduce mingea cu abilitate în unele jocuri sportive pentru a trece de adversar. – Sil. *dri-bla.* Ind.pr. *driblez.*

dríbling s.n. (Sport) Procedeu de înaintare cu mingea, prin driblarea adversarului. – Sil. *dri-bling.* Pl. *driblinguri.*

dric s.n. **1.** Scheletul unui car, fără roți și loitre. **2.** Vehicul cu care se duce mortul la groapă; car funebru. • *A fi pe ~* = **a)** (despre oameni) a fi gata să moară; **b)** (despre acțiuni) a fi pe punctul de a eșua. – Pl. *dricuri.*

dricár s.m. Persoană care transportă mortul la groapă; cioclu. – Pl. *dricari.*

droáie s.f. Mulțime (de oameni sau de animale). • *Cu droaia* = în număr mare. – Sil. *droa-ie.* G.-D. *droaiei,* neart. *droaie.*

drob s.m., s.n. **1.** S.m. Bulgăre de sare. **2.** S.n. Măruntaie de miel; mâncare preparată din aceste măruntaie. – Pl.m. *drobi,* n. *droburi.*

drog s.n. Substanță întrebuințată la prepararea unor medicamente sau ca stupefiant. – Pl. *droguri.*

drogá vb.I tr. și refl. A(-și) administra stupefiante. – Ind.pr. *droghez.*

drogheríe s.f. Prăvălie pentru articole de parfumerie, de toaletă și unele produse farmaceutice. – G.-D. *drogheriei.* Pl. *drogherii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

drójdie s.f. **1.** Numele unor ciuperci micro-scopice unicelulare, majoritatea producând fermentații alcoolice. ▸ Substanță preparată dintr-o ciupercă și care se folosește pentru dospirea aluatului. **2.** Reziduu dintr-un lichid depus pe fundul vasului. **3.** (Fig.) Elemente declasate, corupte ale unei societăți. • *A fi pe ~* = a fi la capătul resurselor materiale. – Sil. *-di-e.* G.-D. *drojdiei.* Pl. *drojdii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

dromadér s.m. Cămilă cu o singură cocoașă. – Pl. *dromaderi.*

drópie s.f. Pasăre mare de stepă, bună alergătoare, cu carnea comestibilă. – Sil. *-pi-e.* G.-D. *dropiei.* Pl. *dropii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-.*

drops s.n. (De obicei la pl.) Bomboană cu aspect sticlos, de diferite forme și culori. – Pl. *dropsuri.*

drug s.m. Bară de fier sau de lemn, cu diverse întrebuințări. – Pl. *drugi.* Par. *drugă.*

drúgă s.f. Fus mare servind la torsul firelor groase sau la răsucirea firelor. – Pl. *drugi.* Par. *drug.*

drum s.n. **1.** Fâșie de teren pe care circulă de obicei căruțe, care, persoane. **2.** Călătorie. *Obosit de drum*. **3.** Parcurs, itinerar, traseu. • *A aduna* (sau *a culege*) *pe cineva de pe ~uri* = a-l ajuta, oferindu-i adăpost, mâncare etc. *A fi* (sau *a rămâne, a ajunge*) *pe ~uri* = a fi fără familie, fără locuință stabilă; a sărăci. *A lăsa* (sau *a arunca, a azvârli*) *pe cineva pe ~uri* = a-l lipsi pe cineva de cele necesare traiului, a-l sărăci. *A pune pe cineva pe ~uri* = a-l face să alerge mult, în diverse locuri, pentru a-și rezolva o problemă. *A se strânge de pe ~uri* = a veni acasă, a nu mai hoinări. *A-și căuta* (sau *a-și vedea*) *de ~* = **a)** a-și continua drumul; **b)** a se preocupa de problemele proprii. *A-și da ~ul* = **a)** a coborî, a se lăsa în jos; **b)** a începe să spună, să povestească; **c)** a nu se mai abține, a izbucni. *Pe-aici ți-e ~ul!,* se spune despre cineva care pleacă, fără să-l intereseze ce lasă în urmă. – Pl. *drumuri.*

drumeág s.n. Drum îngust. – Pl. *drumeaguri.*

drumét,-eáță s.m. și f. Călător (pe jos). – Pl. *drumeți,-e.*

drumeție s.f. Călătorie (făcută pe jos); turism. – G.-D. *drumeției.* Pl. *drumeții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

drúpă s.f. Fruct cărnos, cu un singur sâmbure tare (ex. caisa, măslina). – Pl. *drupe.*

dualísm s.n. Doctrină filosofică potrivit căreia există două principii opuse și ireductibile (materia și spiritul). – Sil. *du-a-.*

dúbă s.f. **1.** Camionetă închisă, utilizată la transporturi. **2.** Vehicul închis, la ferestruici cu gratii, cu care se transportă deținuții. **3.** (Fig.) } nchisoare. – Pl. *dube.*

dubiós,-oásă adj. Nesigur, îndoielnic; suspect. – Sil. *-bi-os.* Pl. *dubioși,-oase.*

dúbiu s.n. Îndoială, nesiguranță. – Sil. *-biu,* pr. *-biu.* Pl. *dubii,* art. *-biile,* sil. *-bi-i-.*

dublá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) face încă o dată pe atât de mare, de intens etc. *Prețul s-a dublat*. **2.** Tr. A pune un material peste altul pentru a-l face mai gros, mai rezistent; a căptuși. **3.** Tr. A interpreta un rol alternativ cu titularul. – Sil. *du-bla.* Ind. pr. *dublez.*

dubláj s.n. Înlocuire a bandei sonore ori-ginale dintr-un film cu o bandă cuprinzând înregistrarea textului într-o altă limbă. – Sil. *du-blaj.* Pl. *dublaje.*

dúblă s.f. Măsură de capacitate pentru cereale. – Sil. *du-blă.* Pl. *duble.*

dublé s.n. Metal placat cu aur sau platină, folosit la confecționarea bijuteriilor. – Sil. *du-ble.* Art. *dubleul.* Par. *dublet.*

dublét s.n. Al doilea exemplar al unei cărți, al unui obiect etc. dintr-o colecție. – Sil. *du-blet.* Pl. *dublete.* Par. *duble.*

dúblu,-ă adj. **1.** Care este încă o dată atât de mare, de mult etc.; format din două elemente identice sau asemănătoare. **2.** (Substantivat, m.) ~ *băieți* (sau *fete* sau *mixt*) = partidă de tenis în care joacă de fiecare parte câte doi jucători. – Sil. *du-blu.* Pl. *dubli,-e.*

dublúră s.f. Actor care înlocuiește pe titularul unui rol într-un spectacol, într-un film etc. – Pr. nu *-blúră.* Sil. *du-blu-.* Pl. *dubluri.*

ducát s.n., s.m. **1.** S.n. Teritoriu, stat guvernat de un duce sau de o ducesă. **2.** S.m. Monedă de argint sau de aur care a circulat în țări din Europa, iar într-o perioadă, și în țările românești. – Pl.n. *ducate*, m. *ducați.*

dúce1 s.m. Titlu purtat de conducătorii unor provincii sau state. – Pl. *duci.*

dúce2 vb.III. **1.** Tr. A transporta ceva sau pe cineva într-un anumit loc. ▸ A transmite vești, vorbe, salutări etc. ▸ Refl. (Despre zvonuri, vești) A se răspândi. **2.** Refl. A se deplasa, a pleca. **3.** Intr. (Despre drumuri) A conduce într-un loc anumit. **4.** Intr. A îndrepta, a conduce spre... **5.** Tr. A-și petrece viața, a trăi. **6.** Tr. A purta războaie, tratative etc. • *A ~ dorul cuiva* = a-i fi dor de cineva. *A ~ cuiva grija* = a fi îngrijorat să nu se întâmple cuiva un rău; a se ocupa de... *A-l ~ pe cineva mintea* (sau *capul*) *la ceva* = a-i veni cuiva ceva în minte, a se gândi la ceva. *A n-o* (*mai*) ~ (*mult*) = a nu mai avea mult de trăit. *A o* ~ (*tot*) *în ...* = a nu se opri din... *A se ~ după cineva* = a se mărita. *Atâta îl ~ mintea* = atâta pricepe, atâta știe. *Un du-te-vino* = o mișcare continuă încoace și încolo. – Ind.pr. *duc,* pf.s. *dusei*; part. *dus.*

ducésă s.f. Femeie care stăpânește un ducat; soție de duce[1]. – Pl. *ducese.*

dúco s.n.invar. Denumire comercială pentru unele lacuri sau pentru solvenți, coloranți etc. – Art. *ducoul.*

ductíl,-ă adj. (Despre metale) Care poate fi tras în fire subțiri. – Pl. *ductili,-e.*

dud s.m. Numele unor specii de arbori înalți, cu fructe mici și cu frunze care se folosesc ca hrană pentru viermi de mătase. – Pl. *duzi,* nu *duji.*

dúdă s.f. Fructul dudului. – Pl. *dude.*

duduí vb.IV intr. (Despre foc) A arde cu zgomot; (despre motoare) a produce un zgomot sacadat. – Ind.pr.pers. 3 *dúduie.*

duél s.n. Luptă între două persoane înarmate, pentru repararea unei ofense. ▸ (Fig.) Polemică. – Sil. *du-el.* Pl. *dueluri.* Par. *duet.*

duelá vb.I intr. și refl. A se lupta în duel. – Sil. *du-e-.* Ind.pr. *duelez.*

duét s.n. Compoziție muzicală executată pe două voci sau la două instrumente; ansamblu care cântă o asemenea compoziție; duo. – Scris nu *duiet*. Sil. *du-et.* Pl. *duete.* Par. *duel.*

dugheánă s.f. Prăvălie mică, sărăcăcioasă. – Pl. *dughene.*

duh s.n. **1.** Ființă supranaturală, imaterială; arătare, stafie. ▹ *Duhul Sfânt* sau *Sfântul Duh* = una dintre cele trei fețe ale Sfintei Treimi, de o ființă cu Tatăl și cu Fiul. ▸ Arătare, stafie; spirit rău. **2.** Spirit, suflet. **3.** Inteligență, gândire, capacitate de înțelegere. • *A-și da ~ul* = a muri. *Cu ~* sau *plin de ~* = spiritual, inteligent, subtil. *Cu ~ul blândeții* = cu vorbe bune, cu blândețe. *Sărac cu ~ul* = naiv, prost; simplu. *Vorbă de ~* = vorbă spirituală. – Pl. *duhuri.*

duhní vb.IV intr. A răspândi un miros urât și greu. – Ind.pr. *duhnesc,* pf.s. *duhnii.*

duhóvnic s.m. Preot care spovedește pe credincioși. – Pl. *duhovnici.*

duiós,-oásă adj. Emoționant, înduioșător; mângâietor, blând; jalnic, trist. – Pl. *duioși, -oase.*

duiúm s.n. *Cu ~ul* = în număr mare, cu grămada.

duláp s.n. Mobilă în care se păstrează haine, cărți, vase etc. – Pl. *dulapuri.*

dulău s.m. Câine mare. – Pl. *dulăi.*

dúlce adj., s.n. **1.** Adj. Care are gustul mierii sau al zahărului. **2.** Adj. (Despre apă) De izvor, de râu; care nu este sărată. **3.** Adj. (Fig.; despre sunete, lumină, culori, somn etc.) Fără stridențe, lin, liniștit. **4.** Adj. (Fig.; despre ființe și manifestările lor) Drăguț, gingaș, delicat; blând, omenos. **5.** S.n. (Mai ales la pl.) Preparat culinar dulce **(1).** • *A face cuiva ochi dulci* = a căuta să câștige dragostea cuiva (privindu-l galeș). *De ~* = (despre mâncăruri) interzis în post. – Pl.adj. *dulci,* s.n. *dulciuri.*

dulceág,-ă adj. (Despre mâncăruri și bău-turi) Cam dulce; fără gust, searbăd. – Pl. *dulcegi,-ge.*

dulceáță s.f. **1.** Însușirea de a fi dulce **(1)**; gust dulce. **2.** Conservă din fructe sau flori fierte într-un sirop gros, fără să se sfarme. **3.** (Fig.) Calitatea de a fi plăcut, de a desfăta. – G.-D. *dulcței,* neart. *dulcți.* Pl. **2** *dulcețuri.*

dulcegăríe s.f. Vorbă, atitudine dulceagă, care vrea să pară prietenoasă. – G.-D. *dulce-găriei.* Pl. *dulcegării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

dulghér s.m. Meseriaș care execută construcții din lemn. – Pl. *dulgheri.*

dulgheríe s.f. **1.** Meseria dulgherului. **2.** To-talitatea lucrărilor executate de dulgher. – G.-D. *dulgheriei.* Pl. **2** *dulgherii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

dulíe s.f. Piesă în care se fixează becul electric pentru contactul cu rețeaua. – G.-D. *duliei.* Pl. *dulii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

dumbrávă s.f. Pădure tânără. ▸ Pădure de stejar. – Sil. *dum-bra-.* Pl. *dumbrăvi.*

dumbrávnic s.m. Plantă erbacee, medicinală și meliferă. – Sil. *dum-brav-.* Pl. *dumbravnici.*

dumbrăveáncă s.f. Pasăre migratoare, mai mică decât cioara, cu penajul albastru-verzui. – Sil. *dum-bră-.* Pl. *dumbrăvence.*

dumicá vb.I tr. (Pop.) A tăia sau a rupe bucăți mici (dintr-un aliment). – Ind.pr. *dumíc.*

dumicát s.m. (Pop.) Bucățică ruptă dintr-un aliment. – Pl. *dumicați.*

dumínică s.f. A șaptea zi a săptămânii, dedicată odihnei. ▸ (Adverbial) În cursul zilei de duminică; (în forma *duminica*) în fiecare duminică. – Nu *duminecă.* Pl. *duminici.*

dumirí vb.IV refl. A pricepe, a se lămuri. – Ind.pr. *dumiresc.* Var. **dumerí**.

dumnealúi, dumneaéi pron.pers. Pronume de politețe pentru persoana a 3-a singular. – Scris abr. *d-lui, d-ei.* Pl. *dumnealor,* scris abr. *d-lor*

dumneatá pron.pers. Pronume de politețe pentru persoana a 2-a singular. – Scris abr. *d-ta* G.-D. *dumitále,* abr. *d-tale*

dumneavoástră pron.pers. Pronume de politețe pentru persoana a 2-a singular și plural. – Scris abr. *dv., dvs., d-voastră* Sil. *-voas-tră*

dumnezeiésc,-iáscă adj. **1.** Care provine de la Dumnezeu, privitor la Dumnezeu. **2.** (Fig.) Minunat, divin. – Pl. *dumnezeiești.*

dumnezeiéște adv. Deosebit, minunat, admirabil.

dumnezéu s.m. **1.** (În religia creștină) Ființa unică, supremă, creatoare și stăpânitoare a tot ce există. **2.** (În politeism) Divinitate, zeu. • *A lăsa pe cineva în plata lui ~* = a nu se mai ocupa de cineva, a nu-i mai purta grija. *A nu avea* (sau *a fi fără*) *niciun ~* = a nu avea niciun sens, nicio valoare. *~ să-l ierte* (sau *să-l odihnească*), formulă prin care se invocă îndurarea lui Dumnezeu pentru cei morți. *Omul lui ~* = om bun, cinstit. *Parcă l-a prins* (sau *l-a apucat*) *pe ~ de* (*un*) *picior,* se spune despre cel care are o mare și neașteptată bucurie. *Până la ~, te mănâncă sfinții* = până să ajungi la cel mare, trebuie să-i înfrunți pe slujbașii cei mici, care îți pun piedici. – **1** scris cu inițială majusculă. G.-D. *lui Dumnezeu.* Pl. **2** *dumnezei.*

dumping s.n. Export de mărfuri la prețuri inferioare celor practicate pe piața internă și mondială, pentru eliminarea concurenței. – Pr. *dámping.* Pl. *dumpinguri.* Par. *doping.*

dúnă s.f. Formă de relief înaltă de 10-100 m, ridicată de vânt în regiuni nisipoase. – Pl. *dune.*

dúngă s.f. **1.** Linie vizibilă, pe un fond de altă culoare; fâșie, dâră. **2.** Marginea unui obiect; muchie. ▸ Latură, rână. • *A fi într-o ~* = a fi puțin ținicnit. – Pl. *dungi.*

dúo s.n. (Muz.) Duet. – Art. *duóul.* Pl. *duóuri.*

duodén s.n. Prima porțiune a intestinului subțire care urmează după stomac și a cărei mucoasă secretă substanțe cu rol în digestie. – Sil. *du-o-*. Pl. *duodenuri.*

dúpă prep. **1.** (Introduce complemente circumstanțiale de timp) Mai târziu de..., la sfârșitul... **2.** (Introduce complemente circumstanțiale de loc) Îndărătul...; dincolo de..., mai departe de...; în urma..., pe urmă... *Unul după altul*. **3.** (Introduce complemente circumstanțiale de mod) În conformitate cu..., la fel cu...; ținând seama de... **4.** (Introduce complemente circumstanțiale de scop) Pentru, în vederea... *Umblă după vânat păsări.* **5.** Introduce complemente indirecte: *Se dă în vânt după fată*. **6.** Introduce atribute: *Văr după mamă*. • *~ mine* (*~ tine* etc.) = așa cum gândesc eu (tu etc.).

dúplex s.n. **1.** Carton fabricat din două straturi de pastă lipite prin presare. **2.** Pro-cedeu sau (concr.) aparat care asigură o comunicație bilaterală simultană între două posturi de radio, de televiziune. **3.** Apartament dispus pe două niveluri, cu scară interioară. – Sil. *du-plex.* Pl. *duplexuri.*

duplicát s.n. Al doilea exemplar al unui act, eliberat de o autoritate. – Sil. *du-pli-*. Pl. *duplicate.*

duplicitáte s.f. Lipsă de sinceritate, ipocrizie. – Sil. *du-pli-*. G.-D. *duplicității,* neart. *duplicități.*

dur,-ă adj. **1.** (Despre corpuri solide) Greu de pătruns, de rupt etc. **2.** (Despre apă) Care conține calciu și magneziu peste limita celor din apa potabilă sau industrială; aspru. **3.** (Fig.; despre oameni) Aspru, sever, brutal. – Pl. *duri,-e.*

dúra1 interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de un corp care se rostogolește. • *De-a ~* = de-a rostogolul.

dură2 vb.I intr. **1.** A dăinui. **2.** A se desfășura într-o anumită perioadă de timp. – Ind.pr. pers. 3 *durează.*

dură3 vb.I tr. A construi, a zidi. – Ind.pr. *durez.*

durábil,-ă adj. Care durează[2] mult timp; trainic. – Pl. *durabili,-e.*

duralumíniu s.n. Aliaj de aluminiu cu cupru, magneziu etc., ușor și rezistent, folosit în special în aeronautică. – Sil. *dur-a-...-niu,* pr. *-niu.*

durátă s.f. **1.** Interval de timp. **2.** (Muz.) Timpul cât ține intonarea sau executarea unei note. – Pl. *durate.*

durdulíu,-íe adj. Dolofan. – Pl. *durdulii.*

dureá vb.II tr. A simți durere fizică sau (fig.) sufletească. • *A atinge pe cineva unde-l doare* = a spune intenționat ceva neplăcut pentru cel cu care vorbești. – Ind.pr.pers. 3 *doáre*; part. *durut.*

durére s.f. Senzație fizică neplăcută produsă de o lovitură, de o boală etc. ▸ (Fig.) Neplă-cere sufletească, întristare adâncă. – Pl. *du-reri.*

durerós,-oásă adj. Care provoacă sau exprimă durere. – Pl. *dureroși,-oase.*

durificá vb.I tr. și refl. A (se) face (mai) dur. – Ind. pr. *durífic.*

duritáte s.f. Însușirea de a fi dur. – Pl. *durități.*

duruí vb.IV. **1.** Intr. (Despre mașini, vehicule etc.) A face zgomot mare în mers. **2.** Intr. și tr. (Fig.; despre oameni) A vorbi repede, cu glas ridicat. – Ind.pr. *dúrui,* pf.s. *duruii.*

dus,-ă adj. **1.** Care a plecat. **2.** (Fig.) Desprins de realitate; absent. • *A dormi ~* = a dormi foarte adânc, buștean. *~ pe ceea lume* = mort. *~ pe gânduri* = absorbit de gânduri. – Pl. *duși,-se.*

duș s.n. Instalație sanitară constând dintr-un dispozitiv prin care apa țâșnește în jeturi subțiri;

spălare făcută cu aceasta. ▸ (Fig.) Vorbă, veste neplăcută, care înfioară. – Pl. *duș*uri.

dúșcă s.f. Cantitate de băutură (alcoolică) care se bea dintr-o singură înghițitură. – Pl. *duș*ti.

dușmán,-ă s.m. și f., adj. (Persoană) care are o atitudine ostilă, care urăște pe cineva sau ceva. ▸ Inamic (în război); vrăjmaș. – Acc. nu *dúș-*. Pl. *duș*mani,-e.

dușmáncă s.f. Dușmană. – Pl. *duș*mance.

dușmăní vb.IV tr. și refl. A avea sentimente ostile față de cineva. – Ind.pr. *duș*mănesc, pf.s. *duș*mănii.

dușmănie s.f. Sentiment de ură față de cineva, atitudine ostilă; vrăjmășie. – G.-D. *duș*măniei. Pl. *duș*mănii, art. *-niile,* sil. *-ni-i-*.

dușmănós,-oásă adj. Care dușmănește pe cineva, ostil, răuvoitor. – Pl. *duș*mănoși, *-oase.*

dușumeá s.f. Pardoseală de scânduri a unei încăperi; podea. – Art. *duș*umeaua. Pl. *duș*umele.

duzínă s.f. Ansamblu de douăsprezece obiecte de același fel. • De ~ = de calitate inferioară. – Pl. duzini.

e s.m., s.n. A șaptea literă a alfabetului limbii române; sunet (vocală) notat cu această literă. – Toate cuvintele începătoare cu *e* se pronunță la silaba inițială cu *e* și nu cu *ie*, excepție făcând pron.pers. *eu, el, ea, ei, ele* și forma de ind.pr.pers.3 a vb. *a fi, este,* precum și imperf. *eram, erai* etc. Pl.m. *e*, n. *e*-uri.

ebén s.n. Lemn tare, de culoare închisă, obținut din arbori exotici, folosit la confec-ționarea mobilei de lux și a unor obiecte decorative.

ebonítă s.f. Material plastic, negru, utilizat ca izolant în electrotehnică. – G.-D. *ebonitei.*

ebóșă s.f. Schiță a unei opere de artă plastică. – Pl. *eboșe.*

ebráic,-ă adj. Privitor la vechii evrei. ▸ (Sub-stantivat, f.) Limbă vorbită de vechii evrei; limbă oficială în Israel. – Sil. *e-bra-ic.* Pl. *ebraici,-ce.*

ebrietáte s.f. Beție (**1**). – Sil. *e-bri-e-*. G.-D. *ebrietății.*

ecarisáj s.n. **1.** Prelucrare a cadavrelor de animale și a deșeurilor de la abatoare pentru a le transforma în produse industriale sau furajere. **2.** Stârpire a câinilor vagabonzi.

ecartaménț s.n. Distanța dintre cele două șine ale unei căi ferate. ▸ Distanța dintre urmele roților de pe aceeași osie a unui vehicul. – Pl. *ecartamente.*

echér s.n. Instrument în formă de triunghi dreptunghic, cu care se trasează drepte paralele cu o direcție dată, perpendiculare etc. – Pl. *echere.*

echidistánt,-ă adj. (Despre puncte, drepte, linii etc.) Care se află la distanțe egale față de un punct, o dreaptă, un plan sau care sunt egal distanțate între ele. – Pl. *echidistanți,-te.*

echilaterál,-ă adj. (Despre figuri geome-trice) Care are toate laturile egale. – Pl. *echilaterali,-e.*

echilibrá vb.I. **1.** Tr. și refl. A aduce sau a ajunge în stare de echilibru; a cumpăni. **2.** Tr. A face ca două valori să fie în proporție justă una față de alta. – Sil. *-li-bra.* Ind.pr. *echilibrez.*

echilibrát,-ă adj. **1.** Care se află în stare de echilibru. ▸ (Despre un buget) În care veniturile sunt egale cu cheltuielile. **2.** (Fig.; despre oameni) Care se comportă ponderat. – Sil. *-li-brat.* Pl. *echilibrați,-te.*

echilibrístică s.f. Arta de a-și păstra echilibrul în poziții sau mișcări dificile (ex. mersul pe sârmă). – Sil. *-li-bris-*. G.-D. *echilibristicii*, neart. *echilibristici.*

echilíbru s.n. **1.** Stare a unui corp supus acțiunii unor forțe care se compensează; stare de repaus a unui corp. ▹ ~ *bugetar* = situația unui buget în care veniturile acoperă cheltuielile. **2.** (Fig.) Stare de liniște, de calm, de armonie. – Sil. *-li-bru.* Pl. *echilibre.*

echimóză s.f. Pată de culoare roșie-vineție, evoluând până la galben, apărută pe piele, în urma unei loviturі. – Pl. *echimoze.*

echinocóc s.m. Vierme parazit, care trăiește în intestinul carnivorelor și care provoacă o boală comună omului și animalelor, manifestată prin chisturi cu lichid în plămâni, ficat etc. – Pl. *echinococi.*

echinócțiu s.n. Fiecare dintre cele două momente ale anului (la 21 martie și la 23 septembrie) când ziua este egală cu noaptea. – Sil. *-țiu,* pr. *-țiu.* Pl. *echinocții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

echipá vb.I tr. A înzestra o armată, o navă, un soldat sau o întreprindere etc. cu cele necesare; a dota. ▸ Refl. A-și pune echipa-mentul. – Ind.pr. *echipez.*

echipáj s.n. Personalul unei nave, al unui avion etc. ▸ Formație de sportivi care conduc o ambarcație, un autoturism etc. în timpul unui concurs. – Pl. *echipaje.*

echipaménт s.n. **1.** Totalitatea obiectelor necesare pentru a echipa un soldat, un sportiv etc. **2.** Ansamblul pieselor și dispozitivelor atașate unei instalații, unei mașini etc. necesare funcționării. – Pl. *echipamente.*

echípă s.f. Grup de oameni care îndeplinesc o acțiune comună. ▸ Grup de sportivi organizați într-o formație care participă la o competiție. – Pl. *echipe.*

echipiér, -ă s.m. și f. Membru al unei echipe. – Sil. *-pi-er.* Pl. *echipieri, -e.*

echipotențiál,-ă adj. (Despre linii, suprafețe) Care trece prin (sau care conține) puncte de același potențial. – Sil. *-ți-al.* Pl. *echipotențiali,-e.*

echitábil,-ă adj. Care se întemeiază pe dreptate; just. – Pl. *echitabili,-e.*

echitáte s.f. Principiu care așază la baza relațiilor sociale spiritul dreptății, egalității și justiției. – G.-D. *echității.* Par. *echitație.*

echitáție s.f. Ramură sportivă constând în conducerea calului din poziția încălecat, în probe de alergare, sărituri peste obstacole, dresaj etc.; călărie. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *echi-tației,* neart. *echității.* Par. *echitate.*

echivalá vb.I intr. și tr. A avea sau a face să aibă aceeași valoare cu altceva. ▸ A recu-noaște valabilitatea unor studii, diplome etc. obținute în străinătate. – Ind.pr. *echivalez.*

echivalént,-ă adj. Care are aceeași valoare sau aceeași semnificație cu altceva; (despre figuri geometrice) care are aceeași suprafață cu altă figură, fără să aibă aceeași formă. – Pl. *echivalenți,-te.*

echivalénță s.f. Însușirea de a fi echivalent; egalitate de valoare, de forță etc. – Pl. *echivalențe.*

echivóc,-ă adj. Care se poate înțelege în moduri diferite; îndoielnic, suspect. – Pl. *echivoci,-ce.*

eclatánt,-ă adj. Strălucitor, impresionant. – Sil. *e-cla-.* Pl. *eclatanți,-te.*

ecléctic,-ă adj. Care îmbină puncte de vedere, idei, concepții etc. diferite, eterogene. – Sil. *e-clec-.* Pl. *eclectici,-ce.*

eclectísm s.n. Sistem de gândire care alege din diverse sisteme de gândire, stiluri artistice etc. ceea ce i se pare mai bun. – Sil. *e-clec-.*

ecleziástic,-ă adj. Care se referă la biserică sau la cler. – Sil. *e-cle-zi-as-.* Pl. *ecleziastici, -ce.*

eclipsá vb.I tr. **1.** (Despre corpuri cerești) A întuneca, total sau parțial, un alt corp ceresc. **2.** (Fig.) A lăsa în umbră, a întrece pe cineva în merite. – Sil. *e-clip-.* Ind.pr. *eclipsez.*

eclípsă s.f. Dispariție, totală sau parțială, a imaginii unui astru, ca urmare a acoperirii lui de către alt astru sau a intrării lui în umbra altui corp ceresc. – Sil. *e-clip-.* Pl. *eclipse.* Par. *elipsă.*

ecliptícă s.f. Orbită aparentă descrisă de Soare în mișcarea lui anuală. – Sil. *e-clip-.* Pl. *ecliptice.*

eclúză s.f. Lucrare executată pe cursul unei căi navigabile, pentru a permite trecerea navelor între două porțiuni cu nivele de apă diferite. – Sil. *e-clu-.* Pl. *ecluze.*

ecográf s.n. Aparat pentru investigarea organelor interne, bazat pe ultrasunete. – Sil. *-co-graf.* Pl. *ecografe.*

ecológic,-ă adj. Care aparține ecologiei, referitor la ecologie. – Pl. *ecologici,-ce.*

ecologíe s.f. Știință care studiază relațiile dintre organisme și mediul lor de viață. – G.-D. *ecologiei.*

económ,-oámă adj. Care face economii, cumpătat. – Pl. *economi,-oame.*

económic,-ă adj. **1.** Care se referă la eco-nomie. **2.** Economicos. – Pl. *economici,-ce.*

economicós,-oásă adj. Care cere cheltuieli puține, care permite economii; economic. – Pl. *economicoși,-oase.*

economíe s.f. **1.** Totalitatea proceselor de producție, distribuție și consum ale bunurilor în cadrul societății. **2.** Chibzuință în cheltuirea resurselor materiale sau bănești. ▸ (La pl.) Bani economisiți. – G.-D. *economiei.* Pl. *economii,* art. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

economisí vb.IV tr. A folosi cu chibzuință mijloacele materiale și bănești; a nu cheltui, a pune deoparte o anumită sumă de bani. – Ind.pr. *economisesc,* pf.s. *economisii.*

economíst,-ă s.m. și f. Specialist în științele economice. – Pl. *economiști,-ste.*

ecoséz adj. invar. (Despre țesături) Cu carouri mari, de diferite culori.

ecosistém s.n. (Biol.) Ansamblu format din biotop și biocenoză, alcătuind o unitate. – Pl. *ecosisteme.*

ecotíp s.n. Grup de plante din aceeași specie, cu anumite însușiri ereditare, formate sub influența condițiilor de mediu. – Pl. *ecotipuri.*

ecóu s.n. **1.** Repetare a sunetelor, datorită reflectării undelor sonore pe un obstacol. **2.** (Fig.) Răsunet, vâlvă produsă de un eveniment. – Pl. *ecouri.*

ecrán s.n. **1.** Suprafață plană, mată, de obicei albă, pe care se proiectează imaginile produse de aparate optice. ▹ *Micul ~* = ecranul televizorului. **2.** Perete sau înveliș pentru protejarea contra unor acțiuni fizice exterioare. – Sil. *e-cran.* Pl. *ecrane.*

ecranizáre s.f. Adaptare cinematografică a unei opere literare sau muzicale. – Sil. *e-cra-.* Pl. *ecranizări.*

ecrú adj. invar. De culoarea mătăsii naturale nealbite. – Pr. *ecrů.* Sil. *e-cru.*

ecténie s.f. (Bis.) Scurte rugăciuni rostite de preot sau de diacon în timpul serviciului religios. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *ecteniei.* Pl. *ectenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

ecuatór s.n. Cerc imaginar pe suprafața Pământului, reprezentând intersecția cu pla-nul care trece prin centrul lui, perpendicular pe axa polilor. ▹ *~ ceresc* = cerc imaginar pe sfera cerească în al cărui plan se află ecuatorul terestru. – Sil. *-cu-a-.*

ecuatoriál,-ă adj. Privitor la ecuator, caracteristic ecuatorului. ▹ *Zonă ~ă* = zonă care se întinde de o parte și de alta a ecuatorului, între 5° latitudine N și 5° latitudine S. – Sil. *-cu-a-to-ri-al.* Pl. *ecuatoriali,-e.*

ecuáție s.f. Relație matematică sub forma egalității a două expresii algebrice care conțin atât mărimi cunoscute, cât și necunoscute, egalitatea fiind valabilă numai pentru anumite valori ale necunoscutelor. – Sil. *-cu-a-ți-e.* G.-D. *ecuației.* Pl. *ecuații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

ecuménic,-ă adj. Învestit cu autoritate extinsă asupra întregii biserici creștine. – Pl. *ecumenici,-ce.*

ecusón s.n. Mică bucată de stofă, de metal etc. prinsă pe o haină, care dă indicații asupra persoanei care o poartă (vânzători, elevi, participanți la congrese etc.). – Pl. *ecusoane.*

ecvéstru,-ă adj. De călăreț, călare; (despre opere de artă) care reprezintă o persoană călare. – Sil. *-ves-tru.* Pl. *ecvești,-stre.*

eczémă s.f. Boală de piele caracterizată prin leziuni însoțite de mâncărimi. – Nu *egzemă.* Pl. *eczeme.*

edém s.n. (Med.) Acumulare de lichid seros în țesuturi. *Edem pulmonar.* – Pl. *edeme.* Par. *eden.*

edén s.n. Rai. ▸ (Fig.) Loc plăcut, încântător. – Par. *edem.*

edíct s.n. (În antichitate și în Evul Mediu) Decret dat de un monarh, de o autoritate laică sau bisericească superioară. – Pl. *edicte.*

edificá vb.I. **1.** Tr. A construi, a clădi. **2.** Tr. și refl. A (se) lămuri, a (se) clarifica. – Ind.pr. *edífic.*

edificatór,-oáre adj. Care edifică (**2**). – Pl. *edificatori,-oare.*

edificiu s.n. Clădire mare, impunătoare. – Sil. *-ciu,* pr. *-ciu.* Pl. *edificii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

edíl s.m. Persoană care se ocupă cu proble-mele edilitare ale unei localități. – Pl. *edili.*

edilitár,-ă adj. Referitor la administrația și la lucrările de interes obștesc ale unei localități. – Pl. *edilitari,-e.*

editá vb.I tr. A tipări și a difuza o carte, o publicație. – Ind.pr. *editez.*

editór,-oáre s.m. și f. Persoană care se ocupă cu editarea de cărți, reviste etc. – Pl. *editori, -oare.*

editoriál,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care se referă la edituri și la editarea cărților. **2.** S.n. Articol (nesemnat) dintr-un ziar care exprimă punctul de vedere al conducerii publicației într-o problemă. – Sil. *-ri-al.* Pl. *editoriali,-e.*

editúră s.f. Instituție culturală care editează cărți, reviste etc. – Pl. *edituri.*

edíție s.f. **1.** Totalitatea exemplarelor identice ale unei opere tipărite, de obicei, deodată. ▹ *~ critică* = ediție comentată. **2.** Fiecare dintre competițiile sportive care fac parte dintr-o serie periodică. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *ediției.* Pl. *ediții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

educá vb.I tr. A da educație cuiva (de obicei unui copil). – Ind.pr. *edúc.*

educát,-ă adj. Care a primit educație, ma-nierat, politicos, civilizat. – Pl. *educați,-te.*

educatív,-ă adj. Care se referă la educație, care contribuie la educația cuiva. – Pl. *edu-cativi,-e.*

educatór,-oáre adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care se ocupă cu educația copiilor și a tineretului. **2.** S.f. Persoană special pregătită pentru educația copiilor preșcolari. – Pl. *educatori,-oare.*

educáție s.f. Ansamblu de măsuri aplicate în vederea formării însușirilor intelectuale, morale sau fizice ale copiilor și tineretului. ▹ *~ fizică* = ansamblu de exerciții fizice pentru dezvoltarea armonioasă a corpului omenesc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *educației.* Pl. *educații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

eféct s.n. **1.** Fenomen care rezultă în mod necesar din alt fenomen (numit cauză); rezultat, consecință. **2.** Impresie produsă asupra cuiva. **3.** (La pl.) Bunuri mobile; (mil., sport) echipament, îmbrăcăminte. **4.** (Fin.; la pl.) Hârtii de valoare. • *A-și face ~ul* = a da rezultatul scontat. *De ~* = care produce o impresie puternică. – Pl. *efecte.* Par. *afect.*

efectív,-ă adj., s.n. **1.** Adj. (Și adverbial) Adevărat, real. **2.** S.n. Numărul membrilor dintr-o colectivitate. – Pl. *efectivi,-e.* Par. *afectiv.*

efectuá vb.I tr. A face, a realiza. – Sil. *-tu-a.* Ind. pr.pers.1 *efectuez,* pers.3 *efectuează.*

efemér,-ă adj. Trecător, vremelnic. – Pl. *efemeri,-e.*

efemeríde s.f.pl. Ordin de insecte cu aripi fine, transparente, care trăiesc ca adulte câteva ore sau câteva zile.

efeminát,-ă adj. (Livr.) Cu aspect sau caracter feminin; delicat; (p.ext.) molatic; iubitor de plăceri. – Pl. *efeminați,-te.*

efervescént,-ă adj. (Despre lichide) Care este în efervescență sau care o produce. ▸ (Fig.) Agitat, clocotitor. – Pl. *efervescenți, -te.*

efervescénță s.f. Degajare zgomotoasă de gaze în masa unui lichid, în cursul unei reacții chimice. ▸ (Fig.) Agitație, frământare. – Pl. *efervescențe.*

eficáce adj.invar. Care produce efectul așteptat; care atinge un anumit scop; eficient.

eficiént,-ă adj. Eficace. – Sil. *-ci-ent.* Pl. *eficienți,-te.*

eficiénță s.f. Calitatea de a fi eficace. – Pl. *eficiențe.*

efígie s.f. Reprezentare în relief a chipului unui suveran (de obicei pe o monedă, pe o medalie). – Sil. *-gi-e.* G.-D. *efigiei.* Pl. *efigii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

eflorescént,-ă adj. (Despre plante) Care se află în eflorescență. – Sil. *e-flo-.* Pl. *eflorescenți,-te.*

eflorescénță s.f. Începutul înfloririi unei plante. – Sil. *e-flo-.* Pl. *eflorescențe.*

eflúviu s.n. Emanație gazoasă (de obicei plăcută) a unui corp. – Sil. *e-flu-viu,* pr. *-viu.* Pl. *efluvii,* art. *-viile,* sil. *-vi-i-.*

éfor s.m. Membru în consiliul de conducere al unei eforii. – Pl. *efori.*

eforíe s.f. Așezământ social-cultural, filantro-pic (ex. eforia spitalelor); consiliul de con-ducere al acestuia. – G.-D. *eforiei*. Pl. *eforii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

efórt s.n. Încordare a forțelor fizice sau intelectuale pentru obținerea unui rezultat. – Pl. *eforturi.*

efracție s.f. (Jur.) Spargere a ușilor, a încuietorilor etc., cu scopul de a săvârși o infracțiune (ex. furt, violare de domiciliu). – Sil. *e-frac-ți-e.* Pl. *efracții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

efuziúne s.f. **1.** Manifestare puternică de recunoștință, de admirație, de iubire etc. **2.** (Fiz.) Ieșire a unui gaz dintr-un recipient prin peretele poros al acestuia. – Sil. *-zi-u-*. Pl. *efuziuni.*

egál,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care este la fel cu altcineva sau cu altceva, dintr-un anumit punct de vedere; (despre oameni) care au aceleași drepturi și aceleași datorii. **2.** S.n. Semn grafic (=) cu care se marchează o egalitate. **3.** Adj. Statornic, neschimbat. • *A trata pe cineva de la ~ la ~* = a trata pe cineva ca fiind în condiții de egalitate, pe aceeași treaptă, în aceeași situație. *Fără ~* = fără pereche, excepțional, neasemuit. *Mi-e* (sau *ți-e* etc.) *~* = mi-e (sau ți-e etc.) indiferent, totuna. – Pl. *egali,-e.*

egalá vb.I tr. și intr. A deveni sau a face să devină egal. – Ind.pr. *egalez.*

egalitár,-ă adj. Care are ca scop realizarea egalității civile, politice și sociale. – Pl. *egalitari,-e.*

egalitáte s.f. **1.** Stare a două sau a mai multor lucruri egale între ele. **2.** (Sport) Situație în care mai mulți concurenți obțin același număr de puncte. **3.** (Mat.) Relație între două mărimi egale. – G.-D. *egalității.* Pl. *egalități.*

egídă s.f. Protecție, ocrotire. – Pl. *egide.*

egipteán,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Per-soană care face parte din poporul constituit ca națiune pe teritoriul Republicii Arabe Egipt. **2.** Adj. Privitor la Republica Arabă Egipt sau la populația ei. – Sil. *-gip-tean.* Pl. *egipteni,-e.*

egocéntric,-ă adj. Care se plasează pe sine în centrul preocupărilor. – Sil. *-cen-tric.* Pl. *egocentrici,-ce.*

egocentrísm s.n. Atitudinea celui egocentric. – Sil. *-cen-trism.*

egoísm s.n. Preocupare exagerată de pro-pria persoană, de propriile interese, în dauna intereselor altora.

egoíst,-ă adj. Care este stăpânit de egoism. – Pl. *egoiști,-ste.*

egrená vb.I tr. A separa firele de bumbac de semințele plantei cu ajutorul unor mașini speciale. – Sil. *e-gre-*. Ind.pr. *egrenez.*

egrétă s.f. **1.** Pasăre migratoare de baltă, de culoare albă, având pe spate un smoc de pene lungi. **2.** Mănunchi de pene de egretă (**1**), folosit ca podoabă. – Sil. *e-gre-*. Pl. *egrete.*

egúmen,-ă s.m. și f. Stareț(ă). – Pl. *egumeni,-e.*

ejaculá vb.I tr. A elimina sperma. – Ind.pr. *ejaculez.*

ejectór s.n. (Tehn.) Aparat care servește la evacuarea dintr-un recipient a unui fluid. – Pl. *ejectoare.*

el, ea pron. pers.3. Înlocuiește numele persoanei alta decât cea care vorbește sau cu care se vorbește. **1.** (La nominativ, cu funcție de subiect) *El a răspuns bine. Ele ascultă.* **2.** (La genitiv, cu valoare posesivă) *Copilul era al lui. Hainele ei sunt noi.* ▹ *Ai lui* (sau *ai ei, ai lor*) = persoane apropiate cuiva (lui sau ei, lor), rude, prieteni. *Ale lui* (sau *ale ei, ale lor*) = lucrurile personale ale celui despre care se vorbește. **3.** (La dativ) **a)** (Cu funcție de complement indirect) *Lui îi închin poezia. Datu-le-am ce mi-au cerut*; **b)** (În formele neaccentuate *îi,i*; în construcții unipersonale) *Îi este foame. I-e sete;* **c)** (În forma neaccentuată *i*; cu funcție de atribut) Indică apartenența sau posesia: *Cartea-i se afla pe birou.* **4.** (La acuzativ) **a)** (În formele accentuate, precedate de prep. „pe", și în formele neaccentuate; în funcție de comple-ment direct) *Pe ea o aștepta. I-am cunoscut demult. Le poartă*

pe brațe; **b)** (În formele accentuate, precedate de prepoziții; cu funcție de atribut, complement indirect, complement circumstanțial de mod, de loc etc.) *Viața fără el este grea. Ne gândim mereu la ei. Mă îndrept spre ele.* ▹ (În forma *o* cu valoare neutră) *Am pățit-o.* • *Dă-l într-ale lui* = dă-i pace, nu te amesteca. *Lasă-l în ale lui!* = nu te amesteca în toanele lui, lasă-l în pace! – Pr. *iel, ia.* Pl. *ei, ele,* pr. *iei, iele.* G.-D. forme accentuate m. *lui,* f. *ei,* pl.m. și f. *lor.* D. forme neaccentuate m. și f. *îi, i, i-, -i, -i-,* pl.m. și f. *le, le-, -le, -le-, li, li-, -li-.* A. forme accentuate m. *el,* f. *ea,* pl.m. *ei,* f. *ele*; forme neaccentuate m. *îl, l-, -l, -l-,* f. *o, o-, -o, -o-,* pl.m. *îi, i-, -i, -i-,* f. *le, le-, -le, -le-.*

elaborá vb.I tr. **1.** A face, a realiza, a efectua (cu grijă și exactitate); a redacta un text, o operă (științifică, literară etc.). **2.** A efectua operațiile pentru obținerea oțelului. – Ind.pr. *elaborez.*

elán1 s.m. Animal rumegător cu coarne late și ramificate; trăiește în regiunile nordice. – Pl. *elani.*

elán2 s.n. Însuflețire, entuziasm. ▸ Ansamblu de mișcări și de procedee care ajută un sportiv la pregătirea efectuării unei sărituri sau a unei aruncări. – Pl. *elanuri.*

elástic,-ă adj., s.n. **1.** Adj. (Despre unele materiale) Care are proprietatea de a se deforma sub acțiunea unor forțe exterioare, revenind la forma și dimensiunile inițiale după încetarea acțiunii acelor forțe. **2.** S.n. Țe-sătură, panglică, șiret din fire de cauciuc, îmbrăcate în fire textile. – Pl. *elastici,-ce.*

elasticitáte s.f. Proprietatea de a fi elastic (**1**). – G.-D. *elasticității,* neart. *elasticității.*

electív,-ă adj. Care se referă la alegeri; bazat pe alegeri. – Pl. *electivi,-e.*

electór s.m. Persoană care are mandat din partea unui grup să participe la o alegere pentru organe reprezentative. – Pl. *electori.*

electorál,-ă adj. Care se referă la alegeri, care ține de alegeri. – Pl. *electorali,-e.*

electorát s.n. Totalitatea alegătorilor. – Pl. *electorate.*

eléctric,-ă adj. Privitor la electricitate; care produce electricitate; care funcționează pe bază de electricitate. ▹ *Arc* ~ v. *arc.* – Sil. *-lec-tric.* Pl. *electrici,-ce.*

electrician, -ă s.m. și f. Persoană specializată în lucrări de instalații electrice. – Sil. *-lec-tri-ci--an.* Pl. *electricieni, -e.*

electricitáte s.f. **1.** Formă fundamentală de energie, existentă ca sarcină negativă și pozitivă. ▹ ~ *atmosferică* = fenomene electrice care se petrec în atmosferă (fulgere, trăsnete etc.). **2.** Lumină electrică. – Sil. *-lec-tri-.* G.-D. *electricității.*

electrizá vb.I tr. **1.** A dezvolta electricitate într-un corp. **2.** (Fig.) A produce asupra cuiva o impresie puternică și bruscă. – Sil. *-lec-tri-.* Ind. pr. *electrizez.*

electrocár s.n. Cărucior autopropulsat electric, folosit pentru transport de materiale pe distanțe scurte (în gări, ateliere etc.). – Sil. *-lec-tro-.* Pl. *electrocare.*

electrocardiográmă s.f. Înregistrare grafică a funcționării inimii. – Sil. *-lec-tro-car-di-o--gra-.* Pl. *electrocardiograme.*

electrocutá vb.I tr. și refl. A omorî sau a muri prin acțiunea unui curent electric. – Sil. *-lec-tro-.* Ind. pr. *electrocutez.*

electród s.m. Conductor prin care curentul electric intră sau iese dintr-un mediu cu o conductibilitate mai mică. – Sil. *-lec-trod.* Pl. *electrozi.*

electroencefalografíe s.f. Metodă de înregistrare grafică a biocurenților cerebrali. – Sil. *-lec-tro-en-...-gra-.* G.-D. *electroence-falografiei.* Pl. *electroencefalografii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

electrogén,-ă adj. Care produce energie electrică prin transformarea altor forme de energie. ▹ *Grup* ~ = grup alcătuit dintr-un motor și unul sau mai multe generatoare electrice acționate de acesta. – Sil. *-lec-tro-.* Pl. *electrogeni,-e.*

electrolít s.m. Substanță care, prin dizolvare sau topire, se disociază în ioni și devine bună

conducătoare de electricitate. – Sil. *-lec-tro-*. Pl. *electroliți.*

electrolíză s.f. Descompunere a unui electrolit cu ajutorul curentului electric. – Sil. *-lec-tro-*. Pl. *electrolize.*

electromagnét s.m. Magnet temporar, obținut prin înfășurarea în jurul unui miez de fier moale a unui fir străbătut de un curent electric. – Sil. *-lec-tro-*. Pl. *electromagneți.*

electromagnétic,-ă adj. Referitor la interferența dintre electricitate și magnetism; propriu interferenței fenomenelor electrice cu cele magnetice. – Sil. *-lec-tro-*. Pl. *electromagnetici,-ce.*

electromotór s.n. Motor electric. – Sil. *-lec-tro-*. Pl. *electromotoare.*

electrón s.m. Particulă elementară cu cea mai mică sarcină electrică negativă. – Sil. *-lec-tron.* Pl. *electroni.*

electrónic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la electroni sau la electronică (2). **2.** S.f. Ramură a fizicii care studiază mișcarea electronilor în câmpuri electrice și magnetice. – Sil. *-lec-tro-*. G.-D.s.f. *electronicii*. Pl.adj. *electronici,-ce.*

electroscóp s.n. Instrument folosit pentru constatarea stării de electrizare a unui corp. – Sil. *-lec-tro-scop.* Pl. *electroscoape.*

electroténică s.f. Ramură a tehnicii care se ocupă cu aplicațiile fenomenelor electrice și magnetice. – Sil. *-lec-tro-*. G.-D. *electroteh-nicii.*

electroterapíe s.f. Tratament medical efectuat cu ajutorul curenților electrici. – Sil. *-lec-tro-*. G.-D. *electroterapiei,* neart. *electro-terapii.*

elefánt s.m. Mamifer erbivor de talie mare, cu nasul prelungit în trompă mobilă, cu colți lungi de fildeș; trăiește în Africa și în Asia de sud-est. – Pl. *elefanți.*

elegánt,-ă adj. Care se distinge printr-un aspect armonios; (despre oameni) îmbrăcat cu gust. – Pl. *eleganți,-te.*

elegánță s.f. Calitatea de a fi elegant. – G.-D. *eleganței,* neart. *elegațe.*

elegiác,-ă adj. Caracteristic elegiei; (despre poeți) care scrie elegii. – Sil. *-gi-ac.* Pl. *elegiaci, -ce.*

elegíe s.f. Poem liric în care se exprimă sentimente de melancolie, de nostalgie, de tristețe. – G.-D. *elegiei.* Pl. *elegii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

eleméntn s.n. **1.** Partea cea mai simplă care intră în componența unui întreg. **2.** (Chim.) Corp chimic care nu poate fi descompus în alți corpi mai mici. **3.** (Tehn.) Parte a unei instalații automate, care constituie o unitate și realizează una sau mai multe dintre funcțiunile instalației. ▸ Parte a unui corp la radiatorul de calorifer. **4.** Fenomen al naturii care se manifestă cu forță și intensitate. **5.** (Mai ales la pl.) Noțiune fundamentală a unei discipline. • *A fi în ~ul său* = a fi în situația, în locul care i se potrivește, în care se simte bine. – Pl. *elemente*, m. **3** *elementi.*

elementár,-ă adj. **1.** De bază, fundamental, esențial; (despre cărți, manuale) care cuprinde elementele de bază ale unei științe. **2.** Ușor, simplu, rudimentar. – Pl. *elemen-tari,-e.*

elén,-ă s.m. și f. Persoană care făcea parte din populația Greciei antice. ▸ S.f. (În forma *elină*) Limba greacă veche. – Pl. *eleni,-e.* Var. **elín,-ă** s.m. și f.

elenísm s.n. Fenomenul răspândirii civilizației grecești în lumea mediteraneană și asiatică, petrecută între anii 323 și 30 î.Hr.

elév,-ă s.m. și f. **1.** Persoană care urmează cursurile unei școli; școlar. **2.** Discipol. – Pl. *elevi,-e.*

elevát,-ă adj. (Despre stil, limbaj) Ales, rafinat; (despre oameni și manifestările lor) superior, nobil. – Pl. *elevați,-te.*

elevatór s.n. Utilaj ascensor care servește la transportul materialelor pe verticală și pe distanțe mici. – Pl. *elevatoare.*

eliberá vb.I tr. **1.** A pune în libertate; (refl.) a-și câștiga independența. ▸ Refl. (Despre atomi) A se desprinde dintr-o moleculă, rămânând în stare liberă. **2.** A scoate pe cineva dintr-o funcție,

dintr-un serviciu. **3.** A da cuiva (la cerere) un act oficial, un document sau o marfă (contra unui bon, a unei chitanțe). **4.** A goli o încăpere, un teren etc. – Ind.pr. *eliberez.*

eliberatór,-oáre adj. Care eliberează, care dă libertate. – Pl. *eliberatori,-oare.*

elíce s.f. **1.** (Tehn.) Organ rotitor, alcătuit din două sau mai multe pale dispuse simetric pe un butuc, care servește la propulsarea unui avion sau a unei nave etc. **2.** (Mat.) Curbă în spațiu care taie sub un unghi constant generatoarele unui cilindru sau ale unui con. – Pl. *elice.*

elicoidál,-ă adj. În formă de elice. – Sil. *-co-i-.* Pl. *elicoidali,-e.*

elicoptér s.n. Vehicul aerian cu una sau mai multe elice, care poate decola și ateriza pe verticală. – Pl. *elicoptere.*

elidá vb.I tr. A face o eliziune. – Ind.pr. *elidez.* Par. *eluda.*

eligíbil,-ă adj. Care poate fi ales într-un organ reprezentativ sau într-o funcție. – Pl. *eligibili, -e.* Par. *iligibil.*

elimináa vb.I tr. A exclude. ▸ (Spec.) A exmatricula. – Ind.pr. *elímin.*

eliminatóriu,-ie adj. Care atrage eliminarea (din-tr-un examen, dintr-un concurs). – Sil.m. *-riu,* pr. *-riu,* f. *-ri-e.* Pl. *eliminatorii.*

elín,-ă s.m. și f. v. **elen**.

elípsă s.f. Curbă plană închisă pentru care suma distanțelor oricărui punct al său la două puncte fixe este constantă. – Pl. *elipse.* Par. *eclipsă.*

elipsoíd s.n. Suprafață închisă, cu trei plane de simetrie perpendiculare două câte două, ale cărei secțiuni plane sunt elipse. – Pl. *elipsoide.*

elíptic,-ă adj. **1.** (Mat.) În formă de elipsă. **2.** (Despre vorbire sau scriere) Din care lipsește un cuvânt care nu este absolut nece-sar pentru înțelegerea comunicării. – Pl. *eliptici,-ce.*

elítă s.f. Partea aleasă, distinsă a societății. – Pl. *elite.* Par. *elitră.*

elitísm s.n. Concepție potrivit căreia condu-cerea societății trebuie să revină unui grup restrâns de persoane, cu mari calități intelec-tuale, morale, culturale.

elítră s.f. Fiecare dintre cele două aripi externe, tari, chitinoase ale unor insecte. – Sil. *-li-tră.* Pl. *elitre.* Par. *elită.*

elixír s.n. **1.** Băutură cu proprietăți mira-culoa-se, pe care încercau să o descopere alchimiștii. **2.** (Farm.) Extract de uleiuri volatile. – Pr. *eligzir.* Pl. *elixire.*

elizéu s.n. (În mitologia greco-romană) Loc de fericire pentru sufletele celor virtuoși, după moarte. ▹ (Adjectival) *Câmpiile elizee* = rai, elizeu. – Pl. *elizee,* sil. *-ze-e,* scris nu *-zeie.*

eliziúne s.f. Suprimare, în scriere sau în vorbire, a vocalei finale neaccentuate a unui cuvânt, când cuvântul următor începe tot cu o vocală. – Sil. *-zi-u-.* Pl. *eliziuni.*

elocínță s.f. v. **elocvență**.

elocvént,-ă adj. **1.** (Despre persoane) Care expune frumos și convingător prin cuvinte. **2.** (Despre lucruri, acțiuni) Plin de înțeles; sugestiv, expresiv. – Pl. *elocvenți,-te.*

elocvénță s.f. **1.** Talentul de a vorbi frumos, convingător. **2.** Calitatea de a fi sugestiv, expresiv a unui lucru, a unei fapte etc. – G.-D. *elocvenței,* neart. *elocvențe.* Var. **elocínță** s.f.

elogiá vb.I tr. A aduce cuiva elogii. – Sil. *-gi-a.* Ind.pr.pers.1 *elogiez*, pers.3 *elogiază*; ger. *elogiind*, sil. *-gi-ind.*

elogiós,-oásă adj. Care elogiază; care con-ține elogii. – Sil. *-gi-os.* Pl. *elogioși,-oase.*

elógiu s.n. Apreciere favorabilă, laudă deosebită. – Sil. *-giu,* pr. *-giu.* Pl. *elogii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

elongáție s.f. (Med.) Întindere, accidentală sau terapeutică, a unui ligament sau a unui nerv. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *elongației.* Pl. *elongații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

elucidá vb.I tr. A lămuri, a clarifica o problemă. – Ind.pr. *elucidez.*

elucubrăție s.f. Combinație de idei haotice, absurde; vorbărie confuză. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *elucubrației.* Pl. *elucubrații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

eludá vb.I tr. A evita, a ocoli intenționat. – Ind. pr. *eludez.* Par. *elida.*

elúviu s.f. Totalitatea produselor rămase pe loc în urma procesului de alterare și dezagregare a rocilor. – Sil. *-viu,* pr. *-viu.* Pl. *eluvii.*

eluviúne s.f. Procesul de formare a eluviilor; produse ale acestui proces. – Sil. *-vi-u-.* Pl. *eluviuni.* Par. *aluviune.*

elveț|ián,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Per-soană care face parte din populația Elveției. **2.** Adj. Referitor la Elveția sau la populația ei. – Sil. *-ți-an.* Pl. *elvețieni,-e.*

emáil s.n. Lac care dă pelicule colorate, dure și lucioase, folosit pentru acoperirea faianței, porțelanului, a metalelor etc.; smalț. – Sil. *-mail.* Pl. *emailuri* „sortimente".

e-mail s.n. Poștă electronică. – Pr. *ímeil, iméi.*

emailá vb.I tr. A acoperi obiecte de ceramică sau de metal cu o peliculă de email; a smălțui. – Sil. *-mai-.* Ind.pr. *emailez.*

emaná vb.I. **1.** Tr. A degaja, a împrăștia un gaz, un miros etc.; a exala. **2.** Intr. A proveni, a-și avea originea în... – Ind.pr. *emán.*

emanáție s.f. Degajare, emitere (de gaze, de vapori etc.). ▹ ~ *vulcanică* = emitere de produse gazoase legate de activitatea vulcanică; produs al acestei activități. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *emanației.* Pl. *emanații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

emancipá vb.I. **1.** Refl. și tr. A(-și) câștiga independența, a nu mai depinde de cineva sau de ceva. **2.** Refl. A se elibera de unele convenții sau constrângeri sociale, de pre-judecăți etc. – Ind. pr. *emancipez.*

embargó s.n. Interzicerea de către un stat a exportului ori a importului unor mărfuri în (sau din) alt stat. – Art. *embargoul.* Pl. *embargouri.*

emblémă s.f. Obiect sau imagine care simbolizează ceva. – Sil. *em-ble-.* Pl. *em-bleme.*

embolíe s.f. Astuparea bruscă a unui vas sangvin cu un cheag de sânge. – G.-D. *emboliei.* Pl. *embolii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

embrión s.m. Stadiu din viața unui organism, începând de la fecundarea oului până la forma de viață independentă. ▸ (Bot.) Germen al unei plante. – Sil. *em-bri-on.* Pl. *embrioni.*

embrionár,-ă adj. Care se referă la embrion. ▸ (Fig.) Care se găsește la începutul dezvoltării. – Sil. *em-bri-o-.* Pl. *embrionari,-e.*

emerít,-ă adj. Foarte priceput, distins. – Pl. *emeriți,-te.*

emersiúne s.f. Stare a unui corp care, cufundat într-un lichid, iese parțial la suprafața acestuia. – Sil. *-si-u-.* Pl. *emersiuni.* Par. *imersiune.*

emfátic,-ă adj. Caracterizat prin emfază. – Pl. *emfatici,-ce.*

emfáză s.f. Atitudine pretențioasă și nenatu-rală în vorbire, în comportare; prețiozitate, afectare. – G.-D. *emfazei,* neart. *emfaze.*

emfizém s.n. Afecțiune constând din acumu-lare de aer în țesuturi. *Emfizem pulmonar.* – Nu *enfizem.* Pl. *emfizeme.*

emigrá vb.I intr. A-și părăsi țara, stabilin-du-se în alta; a se expatria. – Sil. *-mi-gra.* Ind.pr. *emigrez.* Par. *imigra.*

emigránt,-ă s.m. și f. Persoană care emigrează. – Sil. *-mi-grant.* Pl. *emigranți,-te.* Par. *imigrant.*

emigráție s.f. Faptul de a emigra; situația de emigrant. ▸ Totalitatea persoanelor emigrate din aceeași țară (în același loc). – Sil. *-mi-gra-ți-e.* G.-D. *emigrației.* Pl. *emi-grații*, art. *-țiile*, sil. *-ți-i-.* Par. *imigrație.*

eminaménte adv. Prin excelență.

eminént,-ă adj. Care se distinge prin calități intelectuale deosebite. – Pl. *eminenți,-te.* Par. *iminent.*

eminénță s.f. Titlu dat cardinalilor și epis-copilor catolici. – Ca termen de adresare se scrie cu majusculă. Pl. *eminențe.* Par. *iminență.*

emír s.m. Titlu dat guvernatorilor sau prin-cipilor domnitori în unele țări musulmane. – Pl. *emiri.*

emisár s.m. Sol. – Pl. *emisari.*

emisféră s.f. **1.** (Mat.) Jumătate dintr-o sferă. **2.** Fiecare dintre cele două jumătăți ale globului pământesc, determinate de ecuator și de meridianul de referință. **3.** ~ *cerebrală* = fiecare dintre cele două părți simetrice ale creierului mare. – Sil. *-mi-sfe-.* Pl. *emisfere.*

emisiúne s.f. **1.** Punere în circulație a banilor, a unei serii de mărci poștale. **2.** Producere a unui fascicul de radiații. **3.** Program transmis prin radio sau prin televiziune. – Sil. *-si-u-.* Pl. *emisiuni.* Var. **emísie** s.f.

emíte vb.III tr. **1.** A enunța, a lansa o teorie, o părere etc. ▸ A da o lege, un decret etc. **2.** (Fin.) A face o emisiune (**1**). **3.** (Fiz.) A produce un fascicul de radiații. – Ind.pr. *emít,* pf.s. *emisei*; ger. *emițând*; part. *emis.* Par. *omite.*

emitént,-ă adj. Care emite. – Pl. *emitenți, -te.*

emițătór,-oáre adj., s.n. **1.** Adj. Care emite. **2.** S.n. Dispozitiv sau instalație care emite fie unde sonore ori electromagnetice, fie impulsuri de curent. – Pl. *emițători,-oare.*

emolиént,-ă adj., s.n. (Substanță) care înmoaie pielea. – Sil. *-li-ent.* Pl. *emolienți, -te.*

emotív,-ă adj. **1.** Care se referă la emoție. **2.** Care se emoționează ușor; impresionabil. – Pl. *emotivi,-e.*

emóție s.f. Reacție afectivă provocată de ceva care impresionează puternic. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *emoției.* Pl. *emoții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

emoționá vb.I tr. și refl. A provoca sau a simți o emoție. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *emoționez.*

emoționál,-ă adj. Care se referă la emoții, care produce emoții; provocat de o emoție. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *emoționali,-e.*

emoționánt,-ă adj. Care emoționează. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *emoționanți,-te.*

empiréu s.n. (În mitologia greco-romană) Partea cea mai de sus a bolții cerești, unde se află lăcașul zeilor. – Sil. *-reu.*

empíric,-ă adj. Care se bazează numai pe experiență și nu pe teorie. – Pl. *empirici, -ce.*

empirísm s.n. Concepție care, în procesul cunoașterii, se bazează numai pe experiență.

emúl s.m. Persoană care încearcă să egaleze sau să întreacă pe cineva. – Pl. *emuli.*

emulație s.f. Străduință de a egala sau de a întrece pe cineva. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *emulației.* Pl. *emulații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

emúlsie s.f. (Chim.) Amestec format din două lichide insolubile unul în celălalt. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *emulsiei.* Pl. *emulsii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

encefál s.n. Parte a sistemului nervos central, care cuprinde creierul mare, pedunculii cerebrali și bulbul rahidian. – Pl. *encefale.*

encefalítă s.f. Inflamație a țesutului nervos cerebral, caracterizată prin dureri de cap, febră, paralizii etc. – Pl. *encefalite.*

encíclică s.f. Circulară oficială trimisă de papă episcopilor și preoților catolici. – Sil. *-ci-cli-.* Pl. *enciclice.*

enciclopédic,-ă adj. Care are caracter de enciclopedie; vast, cuprinzător. – Sil. *-ci-clo-.* Pl. *enciclopedici,-ce.*

enciclopedíe s.f. Tip de dicționar care tratează termeni din toate domeniile de activitate sau numai dintr-un anumit dome-niu. – Sil. *-ci-clo-pe-di-e.* G.-D. *enciclopediei.* Pl. *enciclopedii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

enclávă s.f. Grup de populație străină izolat în mijlocul masei indigene; regiune izolată. – Sil. *en-cla-.* Pl. *enclave.*

enclític,-ă adj. (Despre cuvinte) Care se leagă de cuvântul precedent. ▹ *Articol ~* = articol hotărât care se atașează la sfârșitul unui cuvânt. – Sil. *en-cli-*. Pl. *enclitici,-ce.*

endémic,-ă adj. (Despre boli) Cu caracter permanent în anumite locuri. – Pl. *endemici, -ce.*

endocrín,-ă adj. **1.** *Glandă ~ă* = glandă care își varsă secrețiile direct în sânge; glandă cu secreție internă. **2.** Care se referă la glandele endocrine. – Sil. *-do-crin.* Pl. *endocrini,-e.*

endodérm s.n. **1.** Foița interioară a embrio-nului la animalele superioare. **2.** Stratul interior al scoarței tulpinii sau rădăcinii plantelor. – Pl. *endoderme.*

endogén,-ă adj. **1.** (Geol.) Care se datorează energiei interne a Pământului și conduce la denivelările scoarței. **2.** (Med.) Datorat unor cauze dinăuntrul organismului. – Pl. *endo-geni,-e.*

endotérmic,-ă adj. (Fiz., chim.) Care se produce cu absorbție de căldură din exterior. – Pl. *endotermici,-ce.*

energétic,-ă adj. Care se referă la energie. ▹ *Sistem ~* = ansamblu de instalații care produce, transmite și distribuie energie electrică. – Pl. *energetici,-ce.*

enérgic,-ă adj. Plin de energie, dinamic. – Pl. *energici,-ce.*

energíe s.f. **1.** Vigoare, capacitate de a acționa, fermitate de caracter. **2.** Mărime egală cu capacitatea unui sistem de a efectua un lucru mecanic trecând dintr-o stare în alta; ea se poate prezenta sub diferite forme: mecanică, termică, electrică etc. – G.-D. *energiei.* Pl. *energii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

energizánt,-ă adj. Care dă energie. – Pl. *energizanți,-te.*

enervá vb.I tr. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde calmul; a (se) irita. – Ind.pr. *enervez.* Par. *inerva.*

enervánt,-ă adj. Care enervează; iritant. – Pl. *enervanți,-te.*

enerváre s.f. Faptul de a (se) enerva; tensiune nervoasă manifestată prin neliniște, agitație, nerăbdare. – Pl. *enervări.*

engléz,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul anglo-saxon constituit ca națiune pe teritoriul Angliei. **2.** Adj. Referitor la Anglia sau la Marea Britanie ori la populația lor; englezesc. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de englezi (**1**). – Sil. *en-glez.* Pl. *englezi,-e.*

englezésc,-eáscă adj. Englez (**2**). – Sil. *en-gle-*. Pl. *englezești.*

englezéște adv. Ca englezii; în limba engleză. • *A pleca* (sau *a o șterge*) *~* = a pleca repede și fără a fi observat. – Sil. *-en-gle-*.

englezoáică s.f. Femeie care face parte din poporul englez. – Sil. *en-gle-zoai-*. Pl. *englezoaice.*

enigmátic,-ă adj. Care ascunde o enigmă; misterios. – Pl. *enigmatici,-ce.*

enígmă s.f. Mister (**1**). – Pl. *enigme.*

enologíe s.f. Știință care se ocupă cu tehnica preparării și a conservării vinului. – Scris și *oenologie, oe* pr. *e.* G.-D. *enologiei.*

enoriáș,-ă s.m. și f. Credincios care aparține unei parohii. – Sil. *-ri-aș.* Pl. *enoriași,-e.*

enórm,-ă adj. Foarte mare, imens. ▸ (Adver-bial) Foarte, extrem de... – Pl. *enormi,-e.*

enormitáte s.f. Caracterul a ceea ce este enorm; lucru de necrezut, absurditate, prostie. – Pl. *enormități.*

enót s.m. Animal cu blană prețioasă, asemă-nător câinelui. – Pl. *enoți.*

enterocolítă s.f. Inflamație a intestinului subțire și a celui gros, datorată germenilor patogeni. – Pl. *enterocolite.*

entitáte s.f. Formă a existenței, delimitată ca întindere, conținut, sens etc. – Pl. *entități.*

entomologíe s.f. Ramură a zoologiei care se ocupă cu studiul insectelor. – G.-D. *en-tomologiei.*

entórsă s.f. Leziune traumatică a unei arti-culații. – Pl. *entorse.*

entropíe s.f. Mărime fundamentală în teoria informației indic`nd cantitatea de informație, raportată la un element al mesajului transmis. – G.-D. *entropiei.* Pl. *entropii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-.*

entuziásm s.n. Însuflețire deosebită, înflăcă-rare, exaltare; manifestare puternică de bucurie. – Sil. *-zi-asm.*

entuziasmá vb.I refl. și tr. A simți sau a trezi un entuziasm. – Sil. *-zi-as-.* Ind.pr. *entuziasmez.*

entuziást,-ă adj. Care se entuziasmează ușor. – Sil. *-zi-ast.* Pl. *entuziaști,-ste.*

enumerá vb.I tr. A numi pe rând, unul câte unul, lucruri dintr-o serie. – Ind.pr. *enúmăr.*

enúnț s.n. **1.** Exprimare în cuvinte a unei judecăți, a unui înțeles complet. **2.** (Mat.) Formulare a unei probleme. – Pl. *enunțuri.* Par. *anunț.*

enunțá vb.I tr. A emite un enunț. – Ind.pr. *enúnț.* Par. *anunța.*

enunțiatív,-ă adj. Care constituie un enunț (**1**). ▹ *Propoziție ~ă* = propoziție prin care vorbitorul comunică ceva. – Sil. *-ți-a-.* Pl. *enunțiativi,-e.*

enzímă s.f. (Biol.) Compus organic prezent în celulele vii, care favorizează anumite reacții chimice. – Pl. *enzime.*

eolián,-ă adj. Care este produs sau acționat de vânt. – Sil. *e-o-li-an.* Pl. *eolieni,-e.*

eparhíe s.f. Episcopie (**1**). – G.-D. *eparhiei.* Pl. *eparhii,* art. *-hiile,* sil. *-hi-i-.*

epatá vb.I tr. A impresiona, a uimi prin atitudine, comportare, ținută etc. – Ind.pr. *epatez.*

epatánt,-ă adj. Care epatează. – Pl. *epatanți, -te.*

epávă s.f. **1.** Navă sau rămășiță a unei nave scufundate sau eșuate. **2.** (Fig.) Persoană distrusă fizic sau moral. – Pl. *epave.*

épic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre opere, subiecte, forme literare) Care narează fapte ale eroilor unor întâmplări reale sau imaginare. ▹ *Genul ~* = gen literar care cuprinde diverse specii de narațiuni, în versuri sau în proză. **2.** S.f. Totalitatea operelor literare aparținând genului epic. – G.-D.s.f. *epicii.* Pl.adj. *epici,-ce.*

epicén adj. (Gram.; despre substantive nume de ființe) Care are aceeași formă pentru indicarea ambelor sexe (ex. cuc, elefant). – Pl. *epicene.*

epicéntru s.n. Punct pe suprafața Pă-mântului, situat deasupra locului unde se produce zguduirea inițială a unui cutremur și în care intensitatea acestuia este maximă. – Sil. *-cen-tru.* Pl. *epicentre.*

epicuréic,-ă adj. Privitor la epicurism. ▹ *Școală ~ă* = școală filosofică fondată de Epicur în sec. 4 î.Hr. la Atena, cunoscută sub numele de „grădină", care proclama ca bine suprem plăcerea, înțeleasă ca absență a durerii. – Sil. *-re-ic.* Pl. *epicureici,-ce.*

epicurísm s.n. Concepțiile reprezentanților Școlii epicureice.

epidémic,-ă adj. (Despre boli) Cu caracter de epidemie. – Pl. *epidemici,-ce.*

epidemíe s.f. Boală infecțioasă care conta-minează un număr mare de persoane dintr-o colectivitate, într-un timp relativ scurt; (pop.) molimă. – G.-D. *epidemiei.* Pl. *epidemii,* art. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

epidérmă s.f. Stratul exterior al pielii. – Pl. *epiderme.*

epidérmic,-ă adj. **1.** De natura epidermei; privitor la epidermă. **2.** (Bot.) *Țesut ~* = țesutul exterior al plantelor. – Pl. *epidermici, -ce.*

epifíză s.f. Glandă endocrină din interiorul craniului, care influențează dezvoltarea glandelor sexuale și procesele metabolice. – Pl. *epifize.*

epigástru s.n. Partea superioară a abdome-nului cuprinsă între coaste și ombilic. – Sil. *-gas-tru.* Pl. *epigastre.*

epiglótă s.f. Membrană așezată în partea superioară a laringelui, care, în timpul înghi-țirii, închide glota, separând calea alimentară de cea respiratoare. – Sil. *-pi-glo-.* Pl. *epi-glote.*

epigón s.m. Urmaș, succesor (scriitor, artist) inferior predecesorilor. – Pl. *epigoni.*

epigráf s.n. **1.** Scurt fragment în proză sau în versuri, pus la începutul unei cărți sau al unui capitol. **2.** Scurtă inscripție pe fațada unui monument, a unui edificiu antic etc. – Sil. *-pi-graf.* Pl. *epigrafe.*

epigrámă s.f. Scurtă poezie satirică, ter-minată de obicei într-o poantă ironică. – Sil. *-pi-gra-.* Pl. *epigrame.*

epigramíst,-ă s.m. și f. Autor de epigrame. – Sil. *-pi-gra-.* Pl. *epigramiști,-ste.*

epilá vb.I tr. și refl. A (se) depila (**1**). – Ind.pr. *epilez.*

epilepsíe s.f. Boală a sistemului nervos caracterizată prin crize convulsive repetate, însoțite de pierderea cunoștinței, de haluci-nații etc. – G.-D. *epilepsiei.* Pl. *epilepsii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

epiléptic,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Cu caracter de epilepsie. **2.** S.m. și f. Persoană bolnavă de epilepsie. – Pl. *epileptici,-ce.*

epilóg s.n. Partea finală a unei opere literare, un fel de concluzie sau de rezumat. – Pl. *epiloguri.*

epíscop s.m. Rang în ierarhia bisericească, imediat inferior mitropolitului; (pop.) vlădică. – Sil. *-pis-cop.* Pl. *episcopi.*

episcopíe s.f. **1.** Unitate administrativă a bisericii, condusă de un episcop; diecеză, dioceză, eparhie. **2.** Biserica și ansamblul de clădiri care constituie sediul unei episcopii (**1**). – G.-D. *episcopiei.* Pl. *episcopii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-.*

episód s.n. **1.** Acțiune secundară într-o operă narativă sau dramatică; parte dintr-o lucrare care se referă la un singur moment, la o singură situație. **2.** Întâmplare, incident din viața cuiva. – Pl. *episoade.*

episódic,-ă adj. Care ține de un episod. – Pl. *episodici,-ce.*

epistolár,-ă adj. Referitor la felul de a scrie scrisori; propriu scrisorilor; (despre o operă literară) compus sub formă de scrisori. – Pl. *epistolari,-e.*

epístolă s.f. **1.** (Înv.) Scrisoare (**1**). **2.** Specie literară sub formă de scrisoare (**1**), care abordează un subiect filosofic, moral etc. – Pl. *epistole.*

epitáf s.n. **1.** Inscripție funerară. **2.** Obiect de cult constând dintr-o țesătură brodată cu fir de aur ori de argint și reprezentându-l pe Iisus Hristos mort. – Pl. *epitafuri.*

epiteliál,-ă adj. Care aparține epiteliului, care se referă la epiteliu. – Sil. *-li-al.* Pl. *epiteliali,-e.*

epitéliu s.n. Țesut care formează învelișul extern al corpului sau al cavităților sale interne. – Sil. *-liu,* pr. *-liu.* Pl. *epitelii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

epitét s.n. **1.** Cuvânt care determină în mod expresiv un substantiv, un pronume etc., calificându-le. **2.** Calificativ laudativ sau injurios la adresa cuiva. – Pl. *epitete.*

epítrop s.m. Administrator al unui bun, în special al averii unei biserici. – Sil. *-pi-trop.* Pl. *epitropi.*

epizootíe s.f. Răspândire a unei boli infec-țioase la un număr mare de animale dintr-o regiune. – Sil. *-zo-o-ti-e.* G.-D. *epizootiei.*

epocál,-ă adj. Care marchează o epocă. ▸ De mare valoare sau răsunet. – Pl. *epo-cali,-e.*

épocă s.f. **1.** Perioadă de timp care se deosebește de celelalte, având anumite caracteristici. **2.** Subdiviziune a unei perioade geologice. **3.** Timp în care se repetă același lucru. *Epoca ploilor*. – Pl. *epoci.*

epolét s.m. Fâșie de stofă prinsă pe umerii uniformelor, pe care se aplică, de regulă, însemnele gradului militar, ale specialității etc. – Pl. *epoleți.*

epopée s.f. Poem epic în versuri, de mari proporții, în care se povestesc fapte eroice. ▸ Șir de fapte eroice. – Sil. *-pe-e,* scris nu *-peie.* Art. *epopeea.* G.-D. *epopeii.* Pl. *epopei.*

épos s.n. (Livr.) Epopee; povestire. – Pl. *eposuri.*

eprubétă s.f. Mic tub de sticlă, închis la un capăt, folosit în laboratoare la analiza chimică, la luarea diverselor probe etc. – Sil. *e-pru-.* Pl. *eprubete.*

epuizá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) termina, a (se) isprăvi (un bun material) prin vânzare, prin con-

sum etc. **2.** Tr. A termina lămurirea unei probleme studiate în toate amănuntele. **3.** Tr. și refl. A (se) extenua. – Sil. *-pu-i-*. Ind.pr. *epuizez*.

epuizánt,-ă adj. Extenuant. – Sil. *-pu-i-*. Pl. *epuizanți,-te*.

epurá vb.I tr. A îndepărta impuritățile din-tr-un material. – Ind.pr. *epurez*.

epuráre s.f. Acțiunea de a epura. ▹ *~a apei* = îndepărtarea din apă a substanțelor care o fac improprie folosirii în scopul urmărit. – Pl. *epurări*.

eradicáre s.f. Stârpire, desființare a unor stări dăunătoare. – G.-D. *eradicării*. Pl. *eradicări*.

erátă s.f. Listă, adăugată la sfârșitul unei cărți, cuprinzând greșelile (tipografice) cu corecturile ce se impun. – Pl. *erate*.

erátic,-ă adj. (Despre blocuri de piatră, stânci etc.) Transportat de ghețari departe de locul de origine (între alte formațiuni geologice). – Pl. *eratici,-ce*.

eră s.f. **1.** Perioadă istorică pornind de la data unui anumit eveniment sau fapt de mare importanță și de la care se începe numără-toarea anilor. **2.** (Geol.) Cea mai mare diviziune a timpului din istoria Pământului. – Pl. *ere*.

erbacée adj. (Despre plante) Care are tulpina subțire și fără lignină. – Sil. *-ce-e,* scris nu *-ceie*. Pl. *erbacee*.

erbicíd s.n. Substanță care distruge buruienile dăunătoare culturilor. – Pl. *erbicide*.

erbicidá vb.I tr. A trata un teren agricol cu erbicide. – Ind.pr. *erbicidez*.

erbivór,-ă adj., s.m. și f. (Mamifer) care se hrănește cu vegetale, în special cu iarbă. – Pl. *erbivori,-e*.

eréct,-ă adj. (Despre tulpina unor plante) Drept, ridicat în sus. – Pl. *erecți,-te*.

erectíl,-ă adj. Care se referă la erecție. – Pl. *erectili,-e*.

erécție s.f. Schimbare a consistenței și a volumului anumitor organe (în special genitale) sub influența afluxului de sânge. – Sil. *-ți-e*. G.-D. *erecției*. Pl. *erecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

ereditár,-ă adj. **1.** (Despre particularități fizice și psihice) Care se transmit prin ere-ditate (**1**). **2.** (Despre bunuri, privilegii etc.) Moștenit. – Pl. *ereditari,-e*.

ereditáte s.f. **1.** Însușire a materiei vii, care constă în transmiterea caracteristicilor morfologice, fiziologice și biochimice de la ascendenți la descendenți. **2.** Moștenire în bunuri; succesiune. – Pl. *ereditățí*.

eremít s.m. Pustnic, sihastru. – Pl. *eremiți*.

erés s.n. Credință în forțe supranaturale; prejudecată, eroare; rătăcire, păcat. – Pl. *eresuri*.

eréte s.m. Gen de păsări răpitoare de zi, cu ciocul scurt și foarte curbat, având câte o rozetă de pene pe părțile laterale ale capului. – Pl. *ereți*.

erétic,-ă s.m. și f. Adept al unei erezii (**1**). – Pl. *eretici,-ce*.

erezíe s.f. **1.** Doctrină care contrazice dogmele bisericii în cadrul căreia ia naștere, fiind condamnată de aceasta. **2.** Afirmație sau idee contrastând cu opinia general acceptată, abatere, rătăcire. – G.-D. *erezíei*. Pl. *erezii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-*.

erg1 s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru energie. – Pl. *ergi*.

erg2 s.n. Deșert de nisip cu dune, caracteristic Saharei. – Pl. *erguri*.

ergonomíe s.f. Știință interdisciplinară care studiază relațiile dintre om, mașină și mediul de muncă. – G.-D. *ergonomiei*.

erijá vb.I refl. A-și atribui, fără drept, un rol, o situație; a se da drept... – Ind.pr.pers.1 *erijez,* pers.3 *erijează,* pers.4 *erijăm*; ger. *erijând*.

erínii s.f.pl. Divinități ale infernului la vechii greci, înfățișate ca niște femei cu părul răvășit și împletit cu șerpi, personificând răzbunarea. – Scris cu inițială majusculă. Art. *eriniile,* sil. *-ni-i-*.

eritém s.n. Înroșire a pielii, produsă în cursul unor boli contagioase. – Pl. *eriteme*.

erizipél s.n. Boală infecțioasă care se manifestă prin inflamarea și înroșirea unei porțiuni a pielii, localizată mai frecvent la față sau la membre. – Pl. *erizipele.*

ermétic,-ă adj. **1.** (Despre sisteme de în-chidere) Care închide sau astupă perfect; (despre recipiente) perfect închis. **2.** Greu de înțeles. – Pl. *ermetici,-ce.*

eroáre s.f. **1.** Cunoștință sau idee falsă despre realitate; inexactitate, greșeală. **2.** (Mat.) Diferența dintre valoarea reală a unei mărimi și valoarea ei calculată. • *A induce pe cineva în ~* = a amăgi, a înșela. – Pl. *erori.* Par. *oroare.*

erodá vb.I tr. și refl. A produce sau a suferi o eroziune. – Ind.pr.pers.3 *erodează.*

eróic,-ă adj. **1.** Caracteristic eroilor; demn de un erou. **2.** (Despre opere literare) Care prezintă faptele unui erou. – Sil. *-ro-ic.* Pl. *eroici,-ce.*

eroínă s.f. **1.** Femeie care are calitățile unui erou. **2.** Personaj feminin principal al unei opere literare sau al unui film, (p.ext.) al unei întâmplări deosebite. – Pl. *eroine.*

eroísm s.n. Comportare de erou; capaci-tatea de a săvârși fapte de vitejie.

eronát,-ă adj. Greșit, inexact. – Pl. *eronați,-te.*

erótic,-ă adj. Care se referă la dragoste (senzuală). – Pl. *erotici,-ce.*

erotísm s.n. Caracterul a ceea ce este erotic. ▸ Exaltare a impulsurilor sexuale.

eróu s.m. **1.** (În mitilogia greco-romană) Persoană legendară născută dintr-o zeitate și o ființă pământeană. **2.** Persoană care se distinge prin vitejie, curaj, abnegație; soldat căzut pe câmpul de luptă. **3.** Personaj (principal) al unei opere literare sau al unui film, (p.ext.) al unei întâmplări deosebite. – Pl. *eroi.*

eroziúne s.f. Roadere a solului datorată acțiunii agenților atmosferici, a apei, a ghe-țarilor. – Sil. *-zi-u-.* Pl. *eroziuni.*

erozív,-ă adj. Care produce o eroziune. – Pl. *erozivi,-e.*

eructá vb.I tr. A elimina pe cale bucală gazele din stomac; a râgâi. – Ind.pr. *eructez.*

erudít,-ă adj. (Adesea substantivat) Care are cunoștințe temeinice și vaste; doct; (despre opere științifice) care conține informații vaste și aprofundate. – Pl. *erudiți,-te.*

erudíție s.f. Cunoaștere aprofundată a uneia sau a mai multor științe; cultură vastă și temeinică. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *erudiției,* neart. *erudiții.*

erúpe vb.III intr. **1.** (Despre vulcani) A face erupție; (despre sonde) a azvârli cu putere afară țițeiul, gaze. **2.** (Despre pete, bășici etc. caracteristice unor boli) A apărea (în număr mare). – Ind.pr.pers.3 *erúpe.* Par. *irupe.*

eruptív,-ă adj. **1.** Care provine de la o erupție (**1**), de origine vulcanică. **2.** (Despre boli) Însoțit de o erupție (**2**). – Pl. *eruptivi,-e.*

erúpție s.f. **1.** Ieșire bruscă și violentă a lavei vulcanilor. ▸ Ieșire la suprafața Pământului a zăcămintelor de țiței, gaze, datorată presiunii ridicate la care se găsesc în adâncime. **2.** Apariția pe corp a unor pete, bășici etc. care constituie simptomul unor boli contagioase (scarlatina, rujeola). – Sil. *-ți-e.* G.-D. *erupției.* Pl. *erupții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

escádră s.f. Mare unitate a forțelor maritime militare. – Sil. *-ca-dră.* Pl. *escadre.*

escadrílă s.f. Subunitate a forțelor aeriene militare. – Sil. *-ca-dri-.* Pl. *escadrile.* Par. *espadrilă.*

escadrón s.n. Subunitate a unui regiment de cavalerie (corespunzând unei companii de infanterie). – Sil. *-ca-dron.* Pl. *escadroane.*

escaladá vb.I tr. **1.** A se cățăra (pe un obstacol înalt) pentru a trece de partea cealaltă, a face o ascensiune pe munte. **2.** A extinde treptat un conflict, o acțiune etc. – Ind.pr. *escaladez.*

escaladáre s.f. Extindere treptată a unui conflict, a unei acțiuni etc. *Escaladarea războiului.* – Pl. *escaladări.*

escálă s.f. Oprire programată în itinerarul unui avion sau al unui vapor, pentru de-barcare, îmbarcare, aprovizionare etc. – Pl. *escale.*

escalóp s.n. Preparat culinar făcut din felii subțiri de mușchi de vițel. – Pl. *escalopuri* „porții".

escamotá vb.I tr. A face ca ceva să dispară fără să se observe; a ascunde cu iscusință. – Ind.pr. *escamotez.*

escapádă s.f. Ieșire (în ascuns) de scurtă durată, cu scopul de a petrece. – Pl. *escapade.*

escarpén s.m. Pantof de damă, foarte decoltat, cu toc înalt, nedecupat. – Pl. *escarpeni.*

escatologíe s.f. Totalitatea concepțiilor religioase asupra destinului final al omului și al lumii. – G.-D. *escatologiei.*

eschimós,-ă s.m. și f. Persoană care face parte din populația indigenă de tip mongoloid din ținuturile arctice. – Pl. *es-chi-.* Pl. *eschimoși,-se.*

eschivá vb.I refl. A se sustrage de la o obligație; a se retrage pe furiș. – Nu *exchiva.* Sil. *es-chi-.* Ind. pr. *eschivez.*

eschívă s.f. Procedeu tehnic de apărare folosit în box. – Sil. *es-chi-.* Pl. *eschive.*

escortá vb.I tr. **1.** A duce (pe cineva) sub escortă (**1**). **2.** A însoți cu o escortă (**2,3**). – Ind.pr. *escortez.*

escórtă s.f. **1.** Pază alcătuită din persoane înarmate care însoțesc pe deținuți. **2.** Grup de persoane care însoțesc pe înalții demnitari. **3.** Grup de nave sau de avioane militare care asigură paza altor nave sau avioane, însoțindu-le. – Pl. *escorte.*

escróc,-oácă s.m. și f. Persoană care escrochează; șarlatan. – Nu *excroc.* Sil. *es-croc.* Pl. *escroci,-oace.*

escrocá vb.I tr. A săvârși o escrocherie. – Nu *excroca.* Sil. *es-cro-.* Ind.pr. *escrochez.*

escrocheríe s.f. Înșelare a unei persoane prin mijloace frauduloase în scopul obținerii de profituri nemeritate; faptă de escroc. – Nu *excrocherie.* – Sil. *es-cro-.* G.-D. *escro-cheriei.* Pl. *escrocherii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

eseíst,-ă s.m. și f. Autor de eseuri (**1**). – Pl. *eseiști,-ste.*

esénță s.f. **1.** Totalitatea trăsăturilor funda-mentale, generale și relativ stabile ale obiectelor și proceselor constituind natura lor internă. **2.** Substanță volatilă mirositoare, extrasă din plante, din secreții animale ori preparată sintetic, având întrebuințări în parfumerie, farmacie etc. ▸ Soluție concen-trată, care, prin diluare, dă un produs alimentar. **3.** (Silv.) Varietate de arbori forestieri. • *În ~ =* în ceea ce este fundamental. – Pl. *esențe.*

esențiál,-ă adj. Care ține de esență (**1**); de maximă importanță; fundamental. – Sil. *-ți-al.* Pl. *esențiali,-e.*

eséu s.n. **1.** Studiu de proporții reduse pe teme științifice, filosofice etc., realizat cu mijloace literare. **2.** (Sport) Încercare (**3**). – Pl. *eseuri.*

esofág s.n. Parte a tubului digestiv cuprinsă între faringe și stomac, având rolul de a transporta alimentele de la gură la stomac. – Pl. *esofage* și *esofaguri.*

espadrílă s.f. Încălțăminte ușoară, de obicei cu fețe de pânză și cu talpa de sfoară. – Sil. *-pa-dri-.* Pl. *espadrile.* Par. *escadrilă.*

esperánto s.n. Limbă artificială interna-țională, bazată pe o gramatică simplă și pe un vocabular împrumutat din cele mai răspândite limbi europene.

esplanádă s.f. Spațiu deschis (cu plantații și alei), aflat în fața unei clădiri monumentale sau a unui ansamblu arhitectural. – Sil. *es-pla-.* Pl. *esplanade.*

est s.n. **1.** Unul dintre cele patru puncte cardinale, opus vestului, situat în direcția de unde răsare Soarele; răsărit[1]. **2.** Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc. așezată spre est (**1**) față de un punct dat; popoarele, lumea din aceste regiuni; orient, răsărit[1].

estér s.m. Compus chimic rezultat dintr-un alcool și un acid organic sau anorganic oxigenat, prin eliminare de apă. – Pl. *esteri.*

estétic,-ă adj., s. **1.** Adj. Care aparține esteticii (**3**), corespunzător cerințelor esteticii. **2.** S.n. Categorie desemnând ansamblul însușirilor și al fenomenelor studiate de estetică (**3**); domeniul esteticii. **3.** S.f. Știință care studiază arta ca forma cea mai înaltă de creare și receptare a frumosului, precum și frumosul natural, al ambianței cotidiene etc. – G.-D.s.f. *esteticii.* Pl.adj. *estetici,-ce.*

estetician,-ă s.m. și f. Specialist în estetică (**3**). – Sil. *-ci-an.* Pl. *esteticieni,-e.*

éstic,-ă adj. Care este situat la est față de un punct dat; specific țărilor și popoarelor din est; oriental, răsăritean. – Pl. *estici,-ce.*

estimá vb.I tr. A evalua. – Ind.pr. *estimez.*

estimatív,-ă adj. Care conține o estimare; determinat prin estimare. – Pl. *estimativi,-e.*

estivál,-ă adj. Din timpul verii, de vară. – Pl. *estivali,-e.*

estompá vb.I tr. și refl. A (se) atenua, a (se) diminua intensitatea unei culori sau a unor contururi. – Ind.pr. *estompez.*

estompát,-ă adj. Cu conturul sau culoarea slăbită; pierdut în umbră; vag, imprecis. – Pl. *estompați,-te.*

estón,-ă s.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune pe teritoriul Estoniei. – Pl. *estoni,-e.*

estorcá vb.I tr. A obține ceva prin violență sau prin înșelăciune. – Ind.pr. *estorchez.*

estrádă s.f. **1.** Scenă improvizată pe care se desfășoară reprezentații artistice. ▹ *Concert de* ~ = spectacol distractiv, variat. **2.** Platformă ridicată față de nivelul unei săli, pe care e așezată masa prezidiului, catedra etc. – Sil. *e-stra-.* Pl. *estrade.*

estropiát,-ă adj. Schilod, mutilat, infirm. – Sil. *es-tro-pi-at.* Pl. *estropiați,-te.*

estuár s.n. Gură de vărsare a unui fluviu, lărgită și adâncită de maree. – Sil. *-tu-ar.* Pl. *estuare.*

eșafód s.n. (În Evul Mediu) Platformă construită în piețele publice, pe care erau executați condamnații la moarte. – Pl. *eșafoduri.*

eșafodáj s.n. **1.** Schelă (**1**). **2.** (Fig.) Ansamblu de date, de argumente etc. pe care se construiește o ipoteză, o teorie etc. – Pl. *eșafodaje.*

eșalón s.n. (Mil.) **1.** Parte a dispozitivului de luptă sau a unei coloane în marș. **2.** Unitate de transport (tren, coloană de mașini). – Pl. *eșaloane.*

eșaloná vb.I tr. A repartiza părțile unui întreg la intervale succesive (în timp sau în spațiu). – Ind. pr. *eșalonez.*

eșantión s.n. Mostră, mai ales din țesături. – Sil. *-ti-on.* Pl. *eșantioane.*

eșapaмént s.n. Ansamblul organelor de evacuare a gazelor arse dintr-un motor cu ardere internă. – Pl. *eșapamente.*

eșárfă s.f. **1.** Fâșie de stofă, de mătase etc., care se poartă în diagonală pe piept, ca semn al unei funcții, al unei demnități etc. sau care se poartă de femei pe umeri, în jurul gâtului (ca podoabă). **2.** Bandă de material trecută pe după gât, în care se susține o mână bandajată. – Pl. *eșarfe.*

eșéc s.n. Insucces. – Pl. *eșecuri.*

eșichiér s.n. **1.** Suprafața compusă din pătrate a tablei de șah. **2.** (Mil.) Dispozitiv în care trupele unei unități sunt masate în careuri la distanțe egale. **3.** (Fig.) Modul în care sunt grupate la un moment dat forțele politice. – Sil. *-chi-er.* Pl. *eșichiere.*

eșuá vb.I intr. **1.** (Despre nave) A se împotmoli pe fundul unei ape puțin adânci. **2.** A suferi un eșec. – Sil. *-șu-a.* Ind.pr.pers.1 *eșuez,* pers.3 *eșuează.*

etáj s.n. **1.** Fiecare dintre părțile suprapuse ale unei clădiri, excluzând parterul; cat. **2.** Succesiune de strate bine individualizate, corespunzătoare în timp vârstei geologice. **3.** Diviziune principală a zăcământului unei mine, stabilită în vederea exploatării. – Pl. *etaje.*

etajá vb.I tr. A așeza ceva în rânduri supra-puse. – Ind.pr.pers.1 *etajez,* pers.3 *etajează,* pers.4 *etajăm*; ger. *etajând.*

etajéră s.f. Mobilă formată din unul sau din mai multe rafturi suprapuse, pe care se așază cărți, bibelouri etc. – Pl. *etajere.*

etalá vb.I tr. A pune ceva (cu ostentație) la vedere. – Ind.pr. *etalez.*

etalón s.n. **1.** Mărime, greutate etc. care servește ca unitate de bază în cadrul unui sistem de măsurare; model de mare precizie al unei astfel de unități, acceptat oficial ca bază de comparare (ex. metrul). **2.** (Ec., fin.) Cantitate determinată de metal prețios (aur, argint) pe care o conține unitatea monetară a unei țări și servește la măsurarea prețurilor. – Pl. *etaloane.*

etaloná vb.I tr. **1.** A grada scara unui instrument de măsură. **2.** A compara un instrument de măsură cu un etalon (**1**). – Ind.pr. *etalonez.*

etamínă s.f. Țesătură rară de bumbac sau de in (pe care se cos diferite modele). – Pl. *etamine* „sorturi, bucăți".

etán s.m. Hidrocarbură gazoasă incoloră și inodoră, aflată în gazele de sondă, folosită la prepararea etilenei, ca agent frigorigen etc.

etanól s.m. Alcool etilic. – Pl. *etanoli.*

etánș,-ă adj. (Despre aparate, recipiente) Care nu permite să pătrundă sau să iasă din el un gaz sau un lichid. – Pl. *etanși,-e.*

etanșá vb.I tr. A face ca un recipient, o încăpere etc. să fie etanșe. – Ind.pr. *etanșez,* pers.3 *etanșează,* pers.4 *etanșăm*; ger. *etanșând*.

etápă s.f. **1.** Fază (**1**). **2.** (Mil.) Distanță străbătută de o unitate în marș, într-un anumit timp. **3.** (Sport) Distanță determinată dintr-o cursă sportivă de mare fond, care trebuie parcursă fără oprire. ▸ Parte a unei competiții eșalonate în timp. – Pl. *etape.*

etáte s.f. Vârstă (**1**). • *În* ~ = bătrân. – G.-D. *etății,* neart. *etăți.*

etatizá vb.I tr. A trece un bun, o întreprin-dere, o instituție în proprietatea sau în administrarea statului. – Ind.pr. *etatizez.*

et cétera loc. adv. (Arată că enumerarea ar putea continua) Și alții (sau altele), și așa mai departe. – Scris abr. *etc*.

etér s.m., s.n. **1.** S.m. Lichid incolor, foarte volatil și inflamabil, cu miros aromatic, cu întrebuințări în industrie, în medicină etc. **2.** S.n. (Fig.) Aer, atmosferă, văzduh, cer. – Pl.m. *eteri*, n. *eteruri.*

etéric,-ă adj. **1.** Care are proprietăți asemă-nătoare eterului (**1**). **2.** (Fig.) Fin, diafan. – Pl. *eterici,-ce.*

etérn,-ă adj. Veșnic (**1**). – Pl. *eterni,-e.*

eternitáte s.f. Veșnicie. – G.-D. *eternității.*

eterogén,-ă adj. Alcătuit din elemente diferite; de origine sau de proveniență diferită. – Pl. *eterogeni,-e.*

étic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la morală (**1**), bazat pe morală. **2.** S.f. Morală (**1**). **3.** S.f. Știință care se ocupă cu baza filosofică a moralei. – G.-D.s.f. *eticii.* Pl.adj. *etici,-ce.*

etichetá vb.I tr. **1.** A aplica o etichetă (**1**) pe un obiect. **2.** (Fig.) A califica pe cineva într-un anumit fel, de obicei depreciativ. – Ind.pr. *etichetez.*

etichétă s.f. **1.** Bucată de hârtie care se aplică pe diferite obiecte, indicând conținutul, proveniența, prețul etc. **2.** (Fig.) Nume, calitate, titlu sub care se prezintă sau figurează cineva. **3.** Reguli convenționale de comportare politicoasă. – Pl. *etichete.*

etíl s.m. Radical organic derivat din etan prin îndepărtarea unui atom de hidrogen. – Pl. *etili.*

etilénă s.f. Hidrocarbură gazoasă, incoloră, inflamabilă, folosită la fabricarea polietilenei, a cauciucului sintetic etc. – Pl. *etilene.*

etílic,-ă adj. Care conține etil. ▹ *Alcool* ~ = alcool folosit la prepararea băuturilor alcoolice. – Pl. *etilici,-ce.*

etimologíe s.f. (Lingv.) **1.** Studiul originii unui cuvânt. **2.** Etimon. – G.-D. *etimologiei.* Pl. **2** *etimologii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-*.

etimón s.n. Cuvânt din care provine un anumit cuvânt al unei limbi. – Pl. *etimoane.*

étnic,-ă adj. Legat de apartenența la un popor; referitor la formele de cultură și de civilizație specifice unui popor. – Pl. *etnici, -ce.*

etníe s.f. **1.** Origine etnică. **2.** Grup de persoane de aceeași naționalitate. – G.-D. *etniei.* Pl. *etnii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

etnogenéză s.f. Proces de formare a unui popor și a structurilor sale social-economice și politice. ▸ Știință care studiază originea și filiația popoarelor. – G.-D. *etnogenezei.*

etnográf,-ă s.m. și f. Specialist în etnografie. – Sil. *-no-graf.* Pl. *etnografi,-e.*

etnografíe s.f. Știință care se ocupă cu studierea originii, a culturii și moravurilor, a vieții materiale și spirituale a popoarelor. – Sil. *-no-gra-.* G.-D. *etnografiei.*

étos s.n. **1.** Ansamblul trăsăturilor, normelor și idealurilor morale specifice unei colectivități sau unei epoci. **2.** Specific cultural al unei colectivități.

etrúsc,-ă s.m. și f. Persoană făcând parte din populația antică ce trăia în Etruria (Tos-cana de azi) și care a fost romanizată complet până în sec. 1 î. Hr. – Sil. *e-trusc.* Pl. *etrusci, -ce.*

etuí s.n. Recipient pentru periuța de dinți, ruj etc. – Pr. *etüí.* Sil. *-tui* Pl. *etui-uri.*

etúvă s.f. Recipient etanș destinat fie uscării sau menținerii la o temperatură ridicată a unor substanțe ori piese, fie sterilizării sau deparazitării. – Pl. *etuve.*

eu pron.pers. 1 sg., înlocuiește numele persoanei care vorbește, s.n. **1.** Pron. (La nominativ, cu funcție de subiect) *Eu citesc.* **2.** Pron. (La dativ) **a)** (Cu funcție de complement indirect) *Mie îmi dai cartea. Mi-o aduce*; **b)** (În formele *îmi, mi*; în construcții unipersonale) *Îmi este teamă. Mi-e sete*; c) (În forma neaccentuată *mi*; cu funcție de atribut al substantivului pe care îl determină) Indică apartenența sau posesia. *Ochii-mi obosiți. Haina-mi călduroasă*; **d)** (În formele neaccentuate *îmi, mi*; cu valoare de dativ etic) *Copil drag ce-mi ești!* **3.** Pron. (La acuzativ) **a)** (În forma accentuată *mine,* precedată de prep. „pe", și în forma neaccentuată *mă*; cu funcție de complement direct) *Pe mine mă vede. M-a chemat*; **b)** (În forma accentuată *mine*, precedată de prepoziții; cu funcție de atribut, complement indirect, complement circumstanțial de mod, de loc etc.) *Casa fără mine e pustie. Poți să vii la mine.* **4.** Pron. (La dativ și acuzativ; în formele neaccentuate, cu valoare de pron. refl.) *Îmi inchipui ce vrea. Mă port frumos.* **5.** S.n. (Filos.) Ceea ce constituie indivi-dualitatea, personalitatea cuiva; reflectarea propriei existențe de către conștiința individuală a omului. – D. forma accentuată *mie,* forme neaccentuate *îmi, mi, -mi, -mi-.* A. forma accentuată *mine,* forme neaccen-tuate *mă, mă-, -mă, m-, -m-.* Pl.s.n. *euri.*

eucalípt s.m. Gen de arbori tropicali și subtropicali, înalți până la 150 m, cu frunze aromatice persistente, care conțin un ulei folosit în medicină, cu lemnul foarte dur, folosit în construcții. – Sil. *e-u-.* Pl. *eucalipți.*

eufemísm s.n. Cuvânt sau expresie care înlocuiește un sinonim considerat obscen, vulgar. – Sil. *e-u-.* Pl. *eufemisme.*

eufónic,-ă adj. Care produce eufonie; privitor la eufonie. – Sil. *e-u-.* Pl. *eufonici,-ce.* Par. *euforic.*

eufoníe s.f. Impresie auditivă plăcută, produsă de o anumită succesiune a consoanelor și vocalelor. – Sil. *e-u-.* G.-D. *eufoniei.* Pl. *eufonii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.* Par. *euforie.*

eufóric,-ă adj. Care provoacă euforie; (despre persoane) care este în stare de euforie. – Sil. *e-u-.* Pl. *euforici,-ce.* Par. *eufonic.*

euforíe s.f. Stare de bună dispoziție exa-gerată, care apare în unele boli nervoase sau este provocată de substanțe narcotice. ▸ Stare de fericire, de beatitudine. – Sil. *e-u-.* G.-D. *euforiei.* Pl. *euforii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.* Par. *eufonie.*

eugeníe s.f. Teorie care preconizează ameliorarea genetică a speciei umane. – Sil. *e-u-.* G.-D. *eugeniei.*

euharistíe s.f. Taina esențială a creștinismului, instituită de Iisus Hristos, care constă în binecuvântarea pâinii și vinului (simbolizând sângele și trupul lui Hristos). ▸ Cuminecătură. – Sil. *e-u-.* G.-D. *euharistiei.* Pl. *euharistii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

eunúc s.m. Băiat castrat, folosit ca paznic al haremului la curtea sultanului. – Sil. *e-u-*. Pl. *eunuci.*

euritmíe s.f. **1.** Combinare armonioasă de sunete, de mișcări etc. **2.** Ritm regulat al pulsului. – Sil. *e-u-*. G.-D. *euritmiei.* Pl. *euritmii,* art. *-miile,* sil. *-mi-i-*.

éuro s.m. Monedă unică pentru Uniunea Europeană. – Sil. *e-u-*.

europeán,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Per-soană care face parte din populația Europei. **2.** Adj. Care se referă la Europa sau la populația ei, care aparține acestora. – Sil. *e-u-ro-pean.* Pl. *europeni,-e.*

eutanasíe s.f. Moarte fără dureri, provocată (de către medic) unui bolnav incurabil, prin mijloace farmaceutice, pentru a evita o agonie lungă; este oprită prin lege. – Sil. *e-u-*. G.-D. *eutanasiei*, neart. *eutanasii.*

ev s.n., s.m. (Livr.) Perioadă (lungă) din istoria omenirii. ▹ *Evul Mediu* = perioadă istorică cuprinsă între căderea Imperiului Roman de Apus (476) și cucerirea Constantinopolului de către turci (1453). – Pl. *evuri, evi.*

evacuá vb.I tr. **1.** A goli, a elibera un imobil, o regiune etc.; a scoate persoane sau lucruri dintr-un anumit loc. **2.** A elimina fluide uzate, nefolosite dintr-o mașină; a elimina rezidu-urile dintr-un proces tehnologic. – Sil. *-cu-a.* Ind.pr.pers.1 *evacuez,* pers.3 *evacuează.*

evadá vb.I intr. (Despre deținuți) A fugi din închisoare sau de sub escortă. ▸ (Fam.) A scăpa, a o șterge. – Ind.pr. *evadez.*

evaluá vb.I tr. A stabili în mod aproximativ prețul, numărul, valoarea unor lucruri; a exprima în bani valoarea unor lucruri sau a unor operații, a unor lucrări; a estima. – Sil. *-lu-a.* Ind.pr. pers.1 *evaluez,* pers.3 *evaluează.* Par. *evolua.*

evanescént,-ă adj. Care tinde să se estom-peze, să dispară treptat. – Pl. *evanescenți,-te.*

evangheliár s.n. Carte care cuprinde cele patru evanghelii; tetraevangheliar. – Sil. *-li-ar.* Pl. *evangheliare.*

evanghélic,-ă adj. **1.** Privitor la evanghelie, care ține de evanghelie. **2.** (Adesea substantivat) Luteran (**1**). – Pl. *evanghelici,-ce.*

evanghélie s.f. **1.** Fiecare dintre primele patru cărți ale Noului Testament referitoare la viața și învățătura lui Iisus Hristos. **2.** Fie-care dintre capitolele evangheliei (**1**), care se citesc în timpul serviciului religios. – Scris cu inițială majusculă. Sil. *-li-e.* G.-D. *evangheliei.* Pl. *evanghelii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-*.

evanghelíst s.m. Fiecare dintre cei patru autori ai evangheliilor (Matei, Marcu, Luca, Ioan). – Pl. *evangheliști.*

evantái s.n. Obiect pliabil, folosit de femei pentru a-și face vânt, apărându-se astfel de căldură. • *În ~* = în formă de raze care pornesc dintr-un punct și se depărtează treptat unele de altele, formând un semicerc. – Pl. *evantaie.*

evaporá vb.I refl. **1.** (Despre lichide) A se transforma în vapori; a se diminua prin transformare în vapori; a se vaporiza. **2.** (Fig.; fam.) A se face nevăzut, a dispărea. – Ind.pr. *evápor.*

evazát,-ă adj. (Mai ales despre fuste) Care prezintă o lărgime progresivă spre poală. – Pl. *evazați,-te.*

evaziúne s.f. *~ fiscală* = sustragere de la obligațiile fiscale. – Sil. *-zi-u-*. Pl. *evaziuni.*

evazív,-ă adj. Care exprimă o atitudine vagă, neclară. – Pl. *evazivi,-e.*

eveniménт s.n. **1.** Întâmplare importantă. ▹ *~ rutier* = fapt, întâmplare determinată de nerespectarea regulilor de circulație rutieră și care poate să ducă la accidente. **2.** Noțiune de bază din domeniul teoriei probabilităților, care exprimă producerea sau neproducerea unui fenomen în cadrul unui experiment. – Pl. *evenimente.*

eventuál,-ă adj. (Adesea adverbial) Care este posibil sau probabil. – Sil. *-tu-al.* Pl. *eventuali,-e.*

eventualitáte s.f. Situație, caz care s-ar putea ivi; împrejurare viitoare posibilă. – Sil. *-tu-a-*. Pl. *eventualități.*

evidént,-ă adj. (Adesea adverbial) A cărui existență apare clară, nu trebuie demon-strată; neîndoielnic, clar. – Pl. *evidenți,-te.*

evidénță s.f. **1.** Faptul de a fi evident; caracterul a ceea ce este evident. **2.** Oglindirea într-un document, prin înregistrarea după anumite principii, a operațiilor efectuate în legătură cu o activitate, cu un fenomen etc. • *A scoate* (sau *a pune*) *în ~* = a face să se vadă bine, a sublinia. – Pl. **2** *evidențe.*

evidențiá vb.I. tr. și refl. A scoate sau a ieși în evidență, a (se) remarca. – Sil. *-ți-a.* Ind.pr. pers.1 *evidențiez,* pers.3 *evidențiază*; ger. *evidențiind,* sil. *-ți-ind.*

evitá vb.I tr. **1.** A se feri de..., a ocoli. **2.** A împiedica să se producă (ceva neplăcut). – Ind.pr. *evít.*

evlávie s.f. Sentiment religios, profund; cucernicie, cuvioșie, pietate, pioșenie. – Sil. *e-vla-vi-e.* G.-D. *evlaviei,* neart. *evlavii.*

evlavíos,-oásă adj. Stăpânit de evlavie; cucernic, cuvios, pios. – Sil. *e-vla-vi-os.* Pl. *evlavioși,-oase.*

evocá vb.I tr. A readuce în conștiință fapte sau evenimente trecute (înfățișându-le expresiv prin cuvinte). – Ind.pr. *evóc.*

evocáre s.f. Compoziție literară în care se evocă ceva. – Pl. *evocări.*

evoluá vb.I intr. **1.** A trece printr-o evoluție (**1**). ▸ (Despre boli) A-și urma cursul. **2.** (Sport) A susține un meci, o probă etc. – Sil. *-lu-a.* Ind. pr.pers.1 *evoluez,* pers.3 *evoluează.* Par. *evalua.*

evoluát,-ă adj. Care a ajuns la un grad înalt de dezvoltare; care a progresat. – Sil. *-lu-at.* Pl. *evoluați,-te.*

evolutív,-ă adj. Care se află în evoluție (**1**). ▸ Privitor la evoluție (**1**). – Pl. *evolutivi,-e.*

evolúție s.f. **1.** Transformare treptată și progresivă, ale cărei etape succesive sunt insesizabile separat. ▸ (Biol.) Tranformare treptată a speciei animale și vegetale de la forme mai simple la altele mai complexe. **2.** Desfășurare, curs (al unei boli, al unui eveniment etc.). **3.** Susținere a unui meci, a unei probe sportive. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *evoluției.* Pl. *evoluții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

evreiésc,-iáscă adj. Privitor la evrei; care aparține evreilor. – Sil. *e-vre-.* Pl. *evreiești.*

evréu s.m. Persoană care face parte din populația de religie iudaică (mozaică), descendentă din vechii locuitori ai Palestinei. – Sil. *e-vreu.* Pl. *evrei.*

évrica interj. Exclamație care exprimă bucuria unei izbânzi. – Sil. *e-vri-.*

exacerbá vb.I tr. A face ca sentimente, senzații etc. să devină mai intense; a exagera. – Sil. *ex-a-.* Ind.pr. *exacerbez.*

exáct,-ă adj., adv. **1.** (Care este) conform cu realitatea, cu adevărul. ▸ Reproducând întocmai originalul. *Copie exactă. Traduce exact*. **2.** Punctual. – Pr. *egzact.* Pl. *exacți, -te.*

exactitáte s.f. Calitatea de a fi exact. – Pr. *egzactitate.* Pl. *exactități.*

exagerá vb.I tr. A depăși măsura în propriile acțiuni. ▸ A prezenta un fapt amplificând dimensiunile sau importanța. – Ind.pr. *exa-gerez.*

exagerát,-ă adj. Care depășește măsura, proporțiile reale; (adverbial) prea mult, din cale afară (de...); excesiv. ▸ (Despre oameni) Care exagerează. – Pl. *exagerați,-te.*

exalá vb.I tr. A emana (**1**). – Pr. *egzala.* Ind.pr. *exál.*

exaltá vb.I refl. și tr. A (se) înflăcăra, a (se) entuziasma peste măsură. – Pr. *egzalta.* Ind.pr. *exált.* Par. *exulta.*

exaltát,-ă adj. Foarte entuziasmat, înflăcărat. – Pr. *egzaltat.* Pl. *exaltați,-te.*

exámen s.n. **1.** Probă de verificare și de apreciere a cunoștințelor unui elev, ale unui student, ale unui candidat la un post etc. **2.** Cercetare amănunțită. – Pr. *egzamen.* Pl. *examene.*

examiná vb.I tr. **1.** A supune unui examen (**1**). **2.** A studia amănunțit ceva sau pe cineva. **3.** A consulta un bolnav. – Pr. *eg-zamina.* Ind.pr. *examinez.*

examinatór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) care examinează. – Pr. *egzaminator.* Pl. *examinatori, -oare.*

exantemátic adj. *Tifos* ~ = boală infecțioasă, foarte gravă, transmisă prin păduchi de corp și caracterizată prin erupții pe piele, febră, tulburări cardiace, nervoase etc. – Nu *exantematec.* Pr. *egzantematic.* Pl. *exantematice.*

exárh s.m. Prelat al bisericii orientale. – Sil. *ex-arh.* Pl. *exarhi.*

exasperá vb.I tr. A enerva peste măsură, a scoate din sărite. – Pr. *egzaspera.* Sil. *ex-as-pe-.* Ind.pr. *exasperez.*

exasperánt,-ă adj. Care exasperează. – Pr. *egzasperant.* Sil. *ex-as-pe-.* Pl. *exasperanți, -te.*

excavá vb.I tr. A săpa în pământ (cu un excavator). – Nu *escava.* Ind.pr. *excavez.*

excavátor s.n. Mașină de lucru de mare capacitate, cu care se sapă și se încarcă pă-mântul, la lucrări de terasament, în exploatări miniere etc. – Nu *escavator.* Pl. *excavatoare.*

excaváție s.f. Cavitate în pământ, creată de un fenomen natural sau făcută de om. – Nu *escavație.* Sil. *-ți-e.* G.-D. *excavației.* Pl. *excavații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

excedént s.n. Ceea ce rămâne după sa-tisfacerea necesităților; surplus. ▸ (Ec.) Cantitate, valoare cu care veniturile sau resursele depășesc cheltuielile sau consumul. – Pl. *excedente.*

excedentár,-ă adj. Care este în excedent. ▸ (Ec.; despre buget, balanță etc.) Care are un excedent. – Pl. *excedentari,-e.*

excelá vb.I intr. A fi excelent într-un anumit domeniu. – Ind.pr. *excelez.*

excelént,-ă adj. (Adesea adverbial) Care se remarcă prin calități deosebite într-un anumit domeniu; foarte bun, foarte frumos; excepțional. – Pl. *excelenți,-te.*

excelénță s.f. **1.** Titlu onorific folosit în raporturile cu mari demnitari. **2.** *Prin* ~ = în cel mai înalt grad; mai ales; eminamente. – **1** scris cu inițială majusculă. Pl. *excelențe,-te.*

excéntric,-ă adj. **1.** Care iese din limitele obișnuitului, care șochează prin originalitate, neobișnuit; extravagant. **2.** (Mat.; despre puncte) Care nu se află în centrul unei figuri. – Pl. *excentrici,-ce.*

exceptá vb.I tr. A lăsa deoparte, a exclude. – Ind. pr. *exceptez.* Par. *excerpta.*

excépție s.f. Abatere de la o regulă generală; ceea ce nu se supune normei. ▹ *De* ~ = deosebit, excepțional. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *excepției.* Pl. *excepții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

excepționál,-ă adj. **1.** Care constituie o excepție. **2.** (Și adverbial, urmat de determinări introduse prin prep. „de") Excelent. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *excepționali,-e.*

excerptá vb.I tr. A extrage date, pasaje, termeni etc. dintr-o lucrare. – Sil. *-cerp-ta.* Ind.pr. *excerptez.* Par. *excepta.*

excés s.n. Lipsă de cumpătare, de măsură; abuz. ▹ ~ *de zel* = zel exagerat. – Pl. *excese.*

excesív,-ă adj. (Și adverbial, urmat de determinări introduse prin prep. „de") Exa-gerat. ▹ *Climă ~ă* = climă cu diferențe mari de temperatură între iarnă și vară. – Pl. *excesivi,-e.*

excitá vb.I tr. **1.** A provoca o excitație. **2.** A aținea, a stârni o senzație, un sentiment, o iritație etc. **3.** (Fiz.) A transmite un plus de energie unui sistem fizic. – Ind.pr. *excít.*

excitánt,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care excită. **2.** S.n. Substanță care stimulează capacitatea funcțională a organismului. – Pl. *excitanți,-te.*

excitáție s.f. **1.** (Fiziol.) Reacție fiziologică a unui organ, a unui țesut etc. la un excitant. **2.** (Fiz.) Acțiunea de a excita (**3**). – Sil. *-ți-e.* G.-D. *excitației.* Pl. *excitații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

excízie s.f. Extirpare a unei porțiuni de țesut sau de organ. – Sil. *-zi-e.* G.-D. *exciziei.* Pl. *excizii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

exclamá vb.I tr. A scoate o exclamație. – Sil. *ex-cla-.* Ind.pr. *exclám.*

exclamáre s.f. Acțiunea de a exclama; (concr.) exclamație. ▹ *Semnul exclamării* = semn de punctuație folosit după interjecții, după vocativ, după o propoziție exclamativă sau imperativă. – Sil. *ex-cla-.* Pl. *exclamări.*

exclamatív,-ă adj. Prin care se exclamă. ▹ *Propoziție ~ă* = propoziție care exprimă o stare afectivă. – Sil. *ex-cla-.* Pl. *exclama-tivi,-e.*

exclamáție s.f. Cuvânt, propoziție sau frază rostite cu un ton ridicat, prin care se exprimă o stare afectivă. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *exclamației.* Pl. *exclamații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

exclúde vb.III tr. A da afară, a înlătura; a elimina. ▸ Refl. (Despre două elemente) A se respinge, a se înlătura ca fiind incompatibile. – Sil. *ex-clu-.* Ind. pr. *exclúd,* pf.s. *exclusei*; ger. *excluzând*; part. *exclus.*

exclusív,-ă adj., adv. **1.** Adj. (Despre noțiuni abstracte) Care se exclud; care se referă la un singur lucru. **2.** Adv. În afară de; numai (și numai). – Sil. *ex-clu-.* Pl. *exclusivi,-e.*

exclusivitáte s.f. *În ~* = cu excluderea tuturor celorlalți. – Sil. *ex-clu-.* Pl. *exclusivități.*

excomunicá vb.I tr. A exclude dintr-o comunitate religioasă. – Ind.pr. *excomúnic.*

excreménț s.n. Reziduu al digestiei, care se elimină prin anus. – Sil. *ex-cre-.* Pl. *excre-mente.*

excrescénță s.f. Țesut cu aspect de proemi-nență crescut pe un organ sau pe corp. – Sil. *ex-cres-.* Pl. *excrescențe.*

excréție s.f. Eliminare, pe mai multe căi, a substanțelor neasimilate de organism; sub-stanță eliminată. – Sil. *ex-cre-ți-e.* G.-D. *excreției.* Pl. *excrеții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

excúrsie s.f. Plimbare sau călătorie cu scop educativ, sportiv, recreativ, de documentare. – Sil. *-si-e.* G.-D. *excursiei.* Pl. *excursii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

excursioníst,-ă s.m. și f. Persoană care face o excursie. – Sil. *-si-o-.* Pl. *excursioniști,-ste.*

execrábil,-ă adj. Detestabil, oribil, respin-gător. – Sil. *-xe-cra-.* Pl. *execrabili,-e.*

executá vb.I tr. **1.** A face, a confecționa, a fabrica. **2.** A îndeplini un ordin, un contract, o hotărâre judecătorească etc. ▸ A îndeplini o hotărâre de condamnare la moarte. **3.** A face exerciții de gimnastică, figuri de balet etc. **4.** A cânta o bucată muzicală. – Pr. *eg-zecuta.* Ind.pr. *execút.*

executánt,-ă adj. (Adesea substantivat) Executor. – Pr. *egzecutant.* Pl. *executanți,-te.*

executív,-ă adj. (Și substantivat) Care are sarcina de a executa dispozițiile unui organ superior. ▹ *Putere ~ă* = guvernul și aparatul administrativ în frunte cu prim-ministrul, care aplică legile. – Pr. *egzecutiv.* Pl. *executivi,-e.*

executór,-oáre adj. Care execută; executant. ▹ (Substantivat) *~ testamentar* = persoană însărcinată printr-un testament cu îndeplinirea acestuia. *~ judecătoresc* = funcționar însărcinat cu aducerea la îndeplinire a hotărârilor. – Pr. *egzecutor.* Pl. *executori, -oare.*

executóriu,-ie adj. (Jur.) Care trebuie pus în aplicare. – Pr. *egzecutoriu.* Sil.m. *-riu,* pr. *-riu,* f. *-ri-e.* Pl. *executorii.*

execúție s.f. Faptul de a executa; îndeplinirea unei hotărâri de condamnare la moarte. – Pr. *egzecuție.* Sil. *-ți-e.* G.-D. *execuției.* Pl. *execuții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

exegét s.m. Persoană care practică exegeza; specialist în exegeză. – Pl. *exegeți.*

exegéză s.f. Interpretare filologică, filosofică, istorică etc. a unui text; comentariu de specialitate. – Pl. *exegeze.*

exemplár1 s.n. Fiecare dintre obiectele unei serii sau categorii (pe care o reprezintă). – Pr. *egzemplar.* Sil. *-xem-plar.* Pl. *exemplare.*

exemplár2,-ă adj. Care poate servi de exemplu. – Pr. *egzemplar*. Sil. *-xem-plar.* Pl. *exemplari,-e.*

exemplificá vb.I tr. A lămuri, a susține ceva prin exemple. – Pr. *egzemplifica.* Sil. *-xem-pli-.* Ind. pr. *exemplific.*

exémplu s.n. **1.** Ceea ce servește drept model. **2.** Fapt tipic care demonstrează, confirmă, lămurește ceva. – Pr. *egzemplu.* Sil. *-xem-plu.* Pl. *exemple.*

exercitá vb.I tr. **1.** A practica o meserie, o profesie; a îndeplini o funcție. **2.** A face să fie simțită autoritatea, influența etc. cuiva sau a ceva; a face uz de un drept. – Pr. *eg-zercita.* Ind.pr. *exércit,* acc. nu *exercít.*

exercíțiu s.n. **1.** Acțiune fizică sau intelectuală efectuată sistematic pentru a dobândi deprindere, îndemânare. **2.** Temă dată elevilor. **3.** ~ *bugetar* (sau *financiar*) = perioadă (de un an), pentru care se întocmește un buget. • *În ~l funcțiunii* = (despre persoane oficiale) în timpul serviciului legal. – Pr. *egzercițiu.* Sil. *-țiu,* pr. *-țîu.* Pl. *exerciții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

exersá vb.I intr. și tr. A face exerciții. – Pr. *egzersa.* Ind.pr. *exersez.*

exhaustív,-ă adj. Care epuizează o temă; în întregime, complet. – Sil. *-ha-us-.* Pl. *exhaustivi,-e.*

exhibíție s.f. (La pl.) Jonglerii (de circ). – Sil. *-ți-e.* G.-D. *exhibiției.* Pl. *exhibiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

exigént,-ă adj. Foarte pretențios, sever; meticulos, conștiincios. – Pl. *exigenți,-te.*

exigénță s.f. **1.** Faptul de a fi exigent. **2.** Cerință; nevoie, trebuință, necesitate. – Pl. *exigențe.*

exíl s.n. Situația unei persoane care și-a părăsit țara (fie ca pedeapsă, fie de bunăvoie). ▸ (Art.) Grup de persoane, de obicei de aceeași naționalitate, aflate în această situație. – Pr. *egzil.* Pl. *exiluri.*

exilá vb.I tr. A trimite obligatoriu sau (refl.) a pleca de bunăvoie în exil. – Pr. *egzila.* Ind.pr. *exilez.*

existá vb.I intr. A se afla, a fi în realitate; a trăi. – Pr. *egzista.* Ind.pr. *exíst.*

existént,-ă adj. Care există. – Pr. *egzistent.* Pl. *existenți,-te.*

existénță s.f. **1.** Faptul de a exista, de a fi real. **2.** Mijloacele materiale necesare vieții. – Pr. *egzistență.* Pl. *existențe.*

exmatriculá vb.I tr. A exclude un elev, un student din școală sau din facultate. – Sil. *-ma-tri-.* Ind. pr. *exmatriculez.*

exód s.n. Emigrare în masă a unei populații. – Pl. *exoduri.*

exogén,-ă adj. Care se datorește unor cauze exterioare. – Sil. *ex-o-.* Pl. *exogeni,-e.*

exorbitánt,-ă adj. Exagerat de mare. – Sil. *ex-or-.* Pl. *exorbitanți,-te.*

exorcísm s.n. Practică magică al cărei scop este alungarea duhurilor rele, a diavolului etc.

exotérmic,-ă adj. (Despre procese fizice sau chimice) Care se produce cu degajare de căldură. – Sil. *ex-o-.* Pl. *exotermici,-ce.*

exótic,-ă adj. Care se află într-o regiune îndepărtată (în afara Europei); care provine dintr-o asemenea regiune. – Pr. *egzotic.* Pl. *exotici,-ce.*

expandát,-ă adj. (Despre unele alimente sau materiale) Cu structură spongioasă. – Pl. *expandați,-te.*

expansíbil,-ă adj. Care tinde să ocupe un spațiu sau o suprafață din ce în ce mai mare; (despre gaze) care se poate dilata. – Pl. *expansibili,-e.*

expansiúne s.f. **1.** (Fiz.) Creștere a volumului unui fluid, al unui corp. **2.** Acaparare (forțată) a unui teritoriu străin; extindere a influenței și dominației unei țări asupra alteia. – Sil. *-si-u-.* Pl. *expansiuni.*

expansív,-ă adj. (Despre persoane) Care își manifestă deschis și spontan impresiile, gândurile sau

sentimentele; care are un temperament comunicativ. – Pl. *expansivi,-e.*

expatriá vb.I refl. A emigra. – Sil. *-pa-tri-a.* Ind.pr. pers.1 *expatriez,* pers.3 *expatriază*; ger. *expatriind,* sil. *-tri-ind.*

expectatívă s.f. (Mai ales în expr. *a sta în ~*) Așteptare a unui moment favorabil pentru a interveni. – Pl. *expectative.*

expectorá vb.I tr. (Med.) A elimina flegma prin tuse. – Ind.pr. *expectorez.*

expectoránt,-ă adj., s.n. (Medicament) care favorizează expectorația. – Pl. *expectoranți, -te.*

expectorá|ție s.f. (Med.) Acțiunea de a expectora. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *expectorației.* Pl. *expectorații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

expediá vb.I tr. **1.** A trimite (prin poștă) scrisori, colete etc. unui destinatar. **2.** (Fam.) A face pe cineva să plece, a-l înlătura. **3.** (Fam.) A executa repede și superficial o lucrare. – Sil. *-di-a.* Ind.pr. pers.1 *expediez,* pers.3 *expediază*; ger. *expediind, -di-ind.*

expeditív,-ă adj. Care rezolvă problemele rapid și cu ușurință. – Pl. *expeditivi,-e.*

expeditór,-oáre s.m. și f. Persoană care expediază (**1**). – Pl. *expeditori,-oare.*

expedí|ție s.f. **1.** Faptul de a expedia (**1**). **2.** Călătorie lungă făcută de un grup organizat în regiuni îndepărtate, de obicei cu scop științific. **3.** Campanie militară pentru cucerirea unui teritoriu îndepărtat. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *expediției.* Pl. *expediții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

experiénță s.f. **1.** Totalitatea cunoștințelor despre viață, realitate dobândite în procesul practicii sociale. **2.** Experiment. – Sil. *-ri-en-.* Pl. *experiențe.*

experimént s.n. Procedeu de cercetare științifică prin care este provocat un fenomen în condițiile cele mai favorabile studierii lui; experiență. – Pl. *experimente.*

experimentá vb.I tr. A verifica ceva printr-un experiment. – Ind.pr. *experimentez.*

experimentát,-e adj. Care are multă experiență. – Pl. *experimentați,-te.*

expért,-ă s.m. și f. Persoană care are cunoștințe deosebite într-un domeniu. – Pl. *experți,-te.*

expertíză s.f. Cercetare făcută de un expert, la cererea unei autorități; raport asupra celor constatate. – Pl. *expertize.*

expirá vb.I. **1.** Tr. A elimina aerul din plămâni în procesul respirației. **2.** Intr. (Despre contracte, convenții) A înceta să mai fie valabil prin împlinirea termenului pentru care a fost încheiat; (despre termene) a se împlini. – Ind.pr. *expír.*

expiratór,-oáre adj. Care ajută, care servește la expirare. – Pl. *expiratori,-oare.*

expirá|ție s.f. Act fiziologic prin care se elimină aerul din plămâni. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *expirației.* Pl. *expirații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

explicá vb.I. **1.** Tr. A face ca ceva să fie (mai ușor) cunoscut, înțeles. **2.** Intr. și tr. (Despre principii, legi științifice) A servi drept motivare, cauză a unui fenomen, a unei însușiri etc. **3.** Refl. A se justifica. ▸ (Cu pronumele în dativ) A înțelege, a pricepe. **4.** Refl. A se lămuri (**2**). – Sil. *ex-pli-.* Ind.pr. *explíc.*

explicábil,-ă adj. Care poate fi explicat. – Sil. *ex-pli-.* Pl. *explicabili,-e.*

explicatív,-ă adj. Care explică. ▹ *Dicționar ~* = dicționar care explică sensul cuvintelor în limba pentru care este alcătuit. – Sil. *ex-pli-.* Pl. *explicativi,-e.*

explicá|ție s.f. **1.** Prezentare a diferitelor aspecte legate de un lucru, de un fenomen etc., pentru a le face cunoscute și înțelese (mai ușor). **2.** Cauză, motivație a unei în-tâmplări, a unui fenomen etc. • *A avea o ~ cu cineva* = a discuta cu cineva pentru a se lămuri în vederea evitării unui conflict. – Sil. *ex-pli-ca-ți-e.* G.-D. *explicației.* Pl. *explicații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

explicít,-ă adj. (Adesea adverbial) Care este exprimat limpede, clar. – Sil. *ex-pli-.* Pl. *expliciți,-te.*

exploatá vb.I tr. **1.** A pune în valoare, a folosi un bun, o resursă (ex. o mină, o pădure) în scopuri economice. **2.** A trage folos în mod abuziv din ceva. – Sil. *ex-ploa-*. Ind.pr. *ex-ploatez*.

exploatáre s.f. Acțiunea de a exploata. – Sil. *ex-ploa-*. Pl. *exploatări*.

exploatatór,-oáre s.m. și f., adj. **1.** (Persoană) care exploatează o mină, o pădure etc. **2.** (Persoană) care exploatează (**2**) munca altuia. – Sil. *ex-ploa-*. Pl. *exploatatori, -oare*.

exploatáție s.f. Unitate economică care exploatează terenuri, mine, pădure etc.; teren, mină, pădure etc. care se află în exploatarea unei asemenea unități. – Sil. *ex-ploa-ta-ți-e*. G.-D. *exploatației*. Pl. *exploatații*, art. *-țiile*, sil. *-ți-i-*.

explodá vb.I intr. **1.** (Despre explozive, reactoare nucleare) A face explozie (**1**), a produce explozie. **2.** (Fig.; despre oameni) A interveni brusc și violent în discuție. – Sil. *ex-plo-*. Ind.pr. *explodez*.

explorá vb.I tr. A cerceta un ținut necunoscut sau greu accesibil în scop științific. ▸ A cerceta posibilitățile de exploatare a unui zăcământ. – Sil. *ex-plo-*. Ind.pr. *explorez*.

exploratór,-oáre s.m. și f. Persoană care explorează. – Sil. *ex-plo-*. Pl. *exploratori, -oare*.

explozíbil,-ă adj., s.n. Exploziv. – Sil. *ex-plo-*. Pl. *explozibili,-e*.

explózie s.f. **1.** Reacție fizică sau chimică foarte rapidă, violentă, însoțită de efecte mecanice, sonore, luminoase, termice etc. **2.** (Fig.) Manifestare bruscă, puternică, dar de scurtă durată a unui sentiment. – Sil. *ex-plo-zi-e*. G.-D. *exploziei*. Pl. *explozii*, art. *-ziile*, sil. *-zi-i-*.

explozív,-ă adj., s.n. (Substanță) care pro-duce explozie; explozibil. – Sil. *ex-plo-*. Pl. *explozivi,-e*.

exponát s.n. Obiect expus în cadrul unei expoziții, la un muzeu etc. – Pl. *exponate*.

exponént,-ă s.m. și f. **1.** S.m. și f. Reprezentant al unei idei, al unui curent etc. **2.** S.m. (Mat.) Număr sau literă scrise sus, la dreapta unei mărimi matematice, indicând puterea la care trebuie ridicată acea mărime. – Pl. *exponenți,-te*.

exponențiál,-ă adj. (Mat.) Care conține un exponent (**2**). – Sil. *-ți-al*. Pl. *exponențiali,-e*.

expórt s.n. Totalitatea operațiilor de vânzare sau de investire în străinătate a unor lucruri sau valori, precum și de prestare de servicii altor state, contra plată; marfă exportată. ▹ ~ *de capital* = plasare de capital în alte țări pentru a obține profit. – Pl. *exporturi*.

exportá vb.I tr. A face export. – Ind.pr. *expórt*.

exportatór,-oáre adj., s.m. și f. (Cel) care exportă. – Pl. *exportatori,-oare*.

expozánt,-ă adj., s.m. și f. (Cel) care expune (**2**). – Pl. *expozanți,-te*.

expozéu s.n. Prezentare explicativă, amănunțită și sistematică a unor fapte, idei etc. – Pl. *expozeuri*.

expozitív,-ă adj. Care expune; în care se explică. – Pl. *expozitivi,-e*.

expozíție s.f. Expunere publică a unor lucrări de artă, a unor produse etc.; locul unde se face expunerea. – Sil. *-ți-e*. G.-D. *expoziției*. Pl. *expoziții*, art. *-țiile*, sil. *-ți-i-*.

expoziționál,-ă adj. Care se referă la expoziție, cu caracter de expoziție. – Sil. *-ți-o-*. Pl. *expoziționali,-e*.

exprés1,-ă adj. Cu viteză mare. ▸ (Despre scrisori, colete poștale etc.) Care ajunge la destinație mai repede, în schimbul unei suprataxe. – Sil. *ex-pres*. Pl. *expreși,-se*.

exprés2,-ă adj., adv. **1.** Adj. Care nu lasă nici o îndoială; exprimat clar. **2.** Adv. Special pentru...; anume. – Sil. *ex-pres*. Pl. *expreși, -se*.

expresíe s.f. **1.** Redare a gândirii, a senti-mentelor prin cuvinte, gesturi, mimică etc.; înfățișare a fizionomiei reflectând starea sufletească a persoanei. **2.** Îmbinare concisă (și fixă) de cuvinte care exprimă, de obicei figurat, o idee. **3.** Ansamblu de numere, litere etc., legate între ele prin simboluri

ale operațiilor matematice. – Sil. *ex-pre-si-e.* G.-D. *expresiei.* Pl. *expresii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

expresív,-ă adj. Care exprimă ceva în mod viu, plastic, sugestiv. ▸ (Despre ochi, față) Care reflectă pregnant stări interioare. – Sil. *ex-pre-.* Pl. *expresivi,-e.*

exprimá vb.I tr. A formula și a comunica prin cuvinte, prin gesturi, prin imagini etc. ▸ Refl. A reda prin cuvinte; a vorbi. – Sil. *ex-pri-.* Ind.pr. *exprím.*

expropriá vb.I tr. A trece o proprietate a unei persoane fizice sau juridice în proprie-tatea statului (prin acordarea unei despă-gubiri). – Nu *expropia.* Sil. *ex-pro-pri-a.* Ind.pr. pers.1 *expropriez,* pers.3 *expropriază*; ger. *expropriind,* sil. *-pri-ind.*

expropriát,-ă adj. (Despre bunuri) Luat prin expropriere; (despre persoane) care a fost supus exproprierii. – Nu *expropiat.* Sil. *ex-pro-pri-.* Pl. *expropriați,-te.*

expulzá vb. I tr. **1.** A obliga pe cineva să părăsească țara. **2.** A împinge afară, a sili să iasă. – Ind.pr. *expulzez.*

expúne vb.III tr. **1.** A face cunoscut prin cuvinte. **2.** A așeza la vedere, a arăta publicului. **3.** A așeza un obiect așa încât să se poată exercita asupra lui o acțiune, o influență. *Expun hainele la soare*. **4.** A supune un film acțiunii luminii, pentru a obține un clișeu, o fotografie etc. **5.** (Și refl.) A (se) pune într-o situație periculoasă. – Ind.pr. *expún,* pf.s. *expusei*; cj.pers.3 *să expună;* part. *expus.*

expúnere s.f. Acțiunea de a expune (**1**); ceea ce se expune. – Pl. *expuneri.*

extáz s.n. **1.** Stare psihică intensă, carac-terizată prin slăbirea contactului cu lumea exterioară, halucinații, euforie etc. **2.** Admi-rație vie, adorație, venerație. – Pl. *extaze.*

extaziá vb.I refl. A fi cuprins, stăpânit de extaz (**2**). – Ind.pr. pers.1 *extaziez,* pers.3 *extaziază*; ger. *extaziind*, sil. *-zi-ind.*

extemporál s.n. Probă scrisă dată elevilor, de obicei din lecția zilei, pentru verificarea cunoștințelor. – Pl. *extemporale.*

extensíbil,-ă adj. Care se poate extinde; care poate fi alungit fără a se rupe. – Pl. *extensibili,-e.*

extensiúne s.f. **1.** Faptul de a (se) extinde și rezultatul lui. **2.** Proces prin care un cuvânt își îmbogățește sensurile prin numirea și a altor obiecte analoage. **3.** (Med.) Alungire a trunchiului sau a unui membru în caz de luxație, de fractură etc. – Sil. *-si-u-.* Pl. *extensiuni.* Var. **3 exténsie** s.f., sil. *-si-e.*

extensív,-ă adj. Care are proprietatea de a se extinde. – Pl. *extensivi,-e.*

extensór s.n. Instrument de gimnastică pen-tru dezvoltarea mușchilor. – Pl. *extensoare.*

extenuá vb.I refl. și tr. A (se) obosi peste măsură; a (se) epuiza. – Sil. *-nu-a.* Ind.pr. pers.1 *extenuez,* pers.3 *extenuează.*

extenuánt,-ă adj. Care extenuează; epuizant, istovitor. – Sil. *-nu-ant.* Pl. *extenuanți,-te.*

exteriór,-oáră adj., s.n. **1.** Adj. Situat dincolo de o limită, în afară de... ▹ *Comerț ~* = comerț făcut de o țară cu țările străine. **2.** S.n. Partea din afară a unui lucru. ▸ Aspectul unei persoane ca fizionomie, ținută, îmbrăcăminte etc. – Sil. *-ri-or.* Pl. *exteriori, -oare.*

exteriorizá vb.I tr. și refl. A-și arăta, a-și da pe față gândurile, sentimentele. – Sil. *-ri-o-.* Ind.pr. *exteriorizez.*

exterminá vb.I tr. A face să piară, a nimici cu totul. – Ind.pr. *extérmin.*

extérn,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se află, se manifestă în afară; care ține de ceea ce este în afara granițelor țării. ▹ *Politică ~ă* = politica unui stat față de celelalte state. ▸ (Despre medicamente) Care se aplică pe suprafața corpului. **2.** S.m. și f. Elev, ucenic care locuiește și ia masa în afara internatului. – Pl. *externi,-e.*

externá vb.I tr. A elibera din spital un bolnav, după terminarea tratamentului. – Ind.pr. *externez.*

extinctór s.n. Aparat care servește la stingerea incendiilor. – Sil. *-tinc-tor.* Pl. *extinctoare.*

extínde vb.III tr. și refl. A-și mări spațiul ocupat; a-și lărgi sfera de acțiune. – Ind.pr. *extínd,* pf.s. *extinsei*; ger. *extinzând*; part. *extins.*

extirpá vb.I tr. **1.** A înlătura pe cale chirur-gicală (un organ sau o porțiune dintr-un organ bolnav). **2.** A distruge definitiv. – Ind.pr. *extírp.*

extorcá vb.I tr. A obține ceva prin forță, prin amenințare, prin șantaj. – Ind.pr. pers.1 *extorchez,* pers.3 *extorchează.*

extráct s.n. Substanță sau amestec de substanțe extrase din materii vegetale sau animale. – Sil. *ex-tract.* Pl. *extracte.*

extractív,-ă adj. Care servește la extragerea unor substanțe. ▹ *Industrie ~ă* = totalitatea ramurilor industriale care se ocupă cu extragerea din natură a unor materii (ex. petrol, minereu). – Sil. *ex-trac-.* Pl. *extractivi,-e.*

extrácție s.f. Operația de a extrage, (spec.) scoatere a unui dinte. – Sil. *ex-trac-ți-e.* G.-D. *extracției.* Pl. *extracții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

extragaláctic,-ă adj. Care se află în afara galaxiei noastre. – Sil. *ex-tra-.* Pl. *extragalac-tici,-ce.*

extrágе vb.III tr. **1.** A scoate din locul în care se află. **2.** A separa o substanță de alta, prin procedee fizice sau chimice. **3.** (Mat.) *A ~ rădăcina pătrată* (sau *cubică*) = a calcula rădăcina pătrată (sau cubică) a unui număr. – Sil. *ex-tra-.* Ind.pr. *extrág*, pf.s. *extrăsei*; part. *extras.*

extraordinár,-ă adj. (Și adverbial) **1.** Care iese din comun, din ordinea obișnuită a lucrurilor. ▸ (Despre legi, măsuri) Care se aplică în cazuri excepționale. **2.** Care este cu totul remarcabil, dotat cu calități deosebite; foarte bun. – Sil. *ex-tra-or-.* Pl. *extraordi-nari,-e.*

extrapoláre s.f. Trecere de la o idee la alta mai complexă. – Sil. *ex-tra-.* Pl. *extrapolări.*

extrás s.n. **1.** Articol scos dintr-o publicație colectivă și prezentat separat sub formă de broșură. **2.** Reprodus al unei părți dintr-un înscris sau dintr-un registru. **3.** (Cont.) *~ de cont* = document care conține copia operații-lor efectuate într-o anumită perioadă într-un cont. – Sil. *ex-tras.* Pl. *extrase.*

extrateréstru,-ă adj. Care se află în afara globului terestru. – Sil. *ex-tra-te-res-tru.* Pl. *extratereștri,-stre*, art.m. *extratereștrii.*

extrauterín,-ă adj. Situat în afara uterului. – Sil. *ex-tra-u-.* Pl. *extrauterini,-e.*

extravagánt,-ă adj. (Adesea substantivat) Excentric (**1**). – Sil. *ex-tra-.* Pl. *extravaganți, -te.*

extravertít,-ă adj. (Despre oameni) Carac-terizat prin exteriorizarea sentimentelor, prin sociabilitate. – Sil. *ex-tra-.* Pl. *extravertiți,-te.* Var. **extrovertít,** -ă adj.

extravilán,-ă adj. Care se referă la teritoriul aflat în afara spațiului construit al unei loca-lități. – Sil. *ex-tra-.* Pl. *extravilani,-e.*

extrădáre s.f. Act prin care un stat predă, la cerere, altui stat pe un infractor aflat pe teritoriul său. – Sil. *ex-tră-.* Pl. *extrădări.*

extrém,-ă adj., s. **1.** Adj. Foarte mare; foarte grav. ▸ (Adverbial, urmat de determinări introduse prin prep. „de") Foarte. **2.** Adj. Care se află în cel mai îndepărtat punct; de la capăt. **3.** S.f. Margine, limită, capăt. **4.** S.f. Jucător care ocupă locul lateral cel mai înaintat din stânga sau din dreapta într-o echipă de fotbal, de handbal etc.; aripă. **5.** S.m. (Mat.) Primul sau ultimul termen al unei proporții. **6.** S.n. (Mat.) Maximul sau minimul unei funcții. • *A cădea dintr-o ~ă în alta* = a trece de pe o poziție exagerată pe alta opusă, dar tot exagerată. – Sil. *ex-trem.* Pl.adj. *extremi,-e,* s.f., s.n. *extreme,* s.m. *extremi*.

extremíst,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care depășește limitele normale, moderate. **2.** S.m. și f. Persoană care adoptă o doctrină politică, o atitudine extremistă (**1**). – Sil. *ex-tre-.* Pl. *extremiști,-ste.*

extremitáte s.f. Limită, parte extremă (2). ► Parte periferică a corpului sau a unui organ. – Sil. *ex-tre-*. Pl. *extremități*.

extrinséc,-ă adj. Care vine din afară. – Sil. *ex-trin-*. Pl. *extrinseci,-ce*.

extrovertít, -ă adj. v. **extravertit**.

exuberánt,-ă adj. Care își manifestă senti-mentele prin demonstrații excesive, foarte vioi. – Pl. *exuberanți,-te*.

exultá vb.I intr. A simți și a manifesta o mare bucurie. – Pr. *egzulta*. Ind.pr. *exúlt*. Par. *exalta*.

ezitá vb.I intr. A fi nehotărât, a sta la îndoială înainte de a face ceva; a șovăi. – Ind.pr. *ezít*.

ezotéric,-ă adj. (Despre doctrine, ritualuri) Destinat unui cerc restrâns de inițiați care pot înțelege. – Pl. ezoterici,-ce.

f s.m., s.n. A opta literă a alfabetului; sunet (consoană) notat cu această literă. – Pr. *ef, fe, fî.* Pl.m. *f*, n. *f-uri.*

fa s.m.invar. (Muz.) Sunetul și nota care formează a patra treaptă din gama majoră. ▸ Denumire a uneia din cheile muzicale. – Pl. *fa.*

fabricá vb.I tr. A transforma, cu mijloace mecanice, o materie primă în obiecte finite. – Sil. *fa-bri-*. Ind.pr. *fábric.*

fabricánt s.m. Proprietar al unei fabrici; industriaș. – Sil. *fa-bri-*. Pl. *fabricanți.*

fabricáție s.f. Proces tehnologic de producere a mărfurilor într-o fabrică, într-o uzină etc.; producția unei asemenea unități industriale. – Sil. *fa-bri-ca-ți-e.* G.-D. *fabricației.* Pl. *fabricații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

fábrică s.f. Unitate industrială unde materiile prime sunt transformate în produse destinate consumului. – Acc. nu *-bri-*. Sil. *fa-bri-*. Pl. *fabrici.*

fabulá vb.I tr. A povesti întâmplări imaginare, fantastice. – Ind.pr. *fabulez.*

fabulăție s.f. Prezentare a unor fapte sau întâmplări imaginare drept reale sau posibile. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *fabulației.* Pl. *fabulații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

fábulă s.f. Scurtă povestire alegorică, în versuri sau în proză, având ca personaje animale, plante sau lucruri, prin care sunt satirizate deprinderi, moravuri ori mentalități umane. – Pl. *fabule.*

fabulós,-oásă adj. **1.** Imaginar, fantastic. **2.** Foarte mare, extraordinar. – Pl. *fabuloși, -oase.*

fáce vb.III. **1.** Tr. A crea, a alcătui, a întocmi ceva. ▸ A confecționa, a executa. ▸ A construi, a clădi. **2.** Tr. A găti, a prepara o mâncare. **3.** Tr. A câștiga, a agonisi (avere, bani). **4.** Tr. A produce, a da naștere; a procrea; (despre plante) a da roade. **5.** Tr. A se îmbolnăvi de... *A făcut pojar*. **6.** Tr. A determina, a convinge. *Abia l-au putut face să uite*. **7.** Tr. A aduce pe cineva sau ceva dintr-o stare în alta; a preface, a schimba. **8.** Tr. A aranja, a potrivi pentru un anumit scop. **9.** Tr. A săvârși, a comite. **10.** Tr. A studia, a urma (o formă de învățământ); a practica o profesiune. **11.** Tr. A străbate, a parcurge (o distanță). **12.** Intr. A se îndrepta spre...; a coti spre... *Mașina face la stânga*. **13.** Intr. A proceda, a se comporta. *Așa mi-ai spus, așa am făcut.* **14.** Tr. și intr. A valora, a prețui; a costa; a fi vrednic de... **15.** Refl. A ajunge, a deveni. *Fata s-a făcut mare*. **16.** Refl. A se produce, a se întâmpla. ▸ (Despre zi, noapte) A se ivi, a se lăsa. **17.** Refl. A fi cuprins de... *Ți s-a făcut dor*. **18.** Tr. și refl. A (se) preface, a simula. *Se face că pleacă.* • *A avea* (*de-*)*a ~ cu cineva* = a avea de lămurit cu cineva unele chestiuni, de obicei neînțelegeri. *A ~ abstracție de...* = a lăsa la o parte, a ignora. *A ~ bine* = (mai ales ca răspuns la întrebarea „ce mai faci?“) a se simți bine, în deplinătatea forțelor. *A i-o ~* (*lată* sau *cu vârf*) ori *a-i ~ cuiva una* (*și bună*) = a-i cauza cuiva o neplăcere. *A-l ~ pe cineva cum îi vine la gură* = a-l ocărî nealegându-și cuvintele. *Ce are a ~?* = ce legătură este între un lucru și altul? ce interesează? *Ce-i de făcut cu...* = cum să se procedeze cu..., cum se poate rezolva. *Ce mai faci?* = cum te descurci? cum trăiești? *~ ce ~ și...* = încearcă în toate modurile și izbutește să... *Nu ~ nimic,* formulă de politețe prin care se răspunde celui care își cere scuze. *S-a făcut* = ne-am înțeles, s-a aranjat, fii fără grijă. *Scump, dar ~!,* se spune în fața unui lucru scump, dar valoros. – Ind.pr. *fac,* pf.s. *făcui*; imper. *fă,* neg. *nu face*; ger. *făcând*; part. *făcut.*

fácere s.f. **1.** Acțiunea de a face. ▸ (În credințele religioase) Crearea lumii de către Dumnezeu. **2.** Cartea întâi din Vechiul Testament; Geneza. **3.** Naștere (**1**). • ~ *de bine* = faptă bună, binefacere. – **2** art., scris cu inițială majusculă. Pl. *faceri.*

fachír s.m. **1.** Ascet musulman. **2.** Prezicător, iluzionist. – Pl. *fachiri.*

faciál,-ă adj. (Anat.) Care ține de față, privitor la față. – Sil. *-ci-al.* Pl. *faciali,-e.*

facíl,-ă adj. Care se face ușor; (p.ext.) superficial. – Pl. *facili,-e.*

facilitá vb.I tr. A înlesni, a ușura. – Ind.pr. *facilitez.*

facilitáte s.f. Faptul de a realiza ceva fără efort; (la pl.) înlesniri făcute cuiva. – Pl. *facilități.*

fáclă s.f. Torță. – Sil. *fa-clă.* Pl. *facle.*

facsímil s.n. Reproducere exactă a unei scrieri, a unui desen etc. prin fotografiere. – Acc. și *facsímil.* Pl. *facsimile.*

factitív adj. *Verb* ~ = verb tranzitiv care arată că subiectul determină pe cineva să săvârșească acțiunea. – Pl. *factitive.*

fáctor s.m. **1.** Împrejurare, condiție care determină apariția unui proces, a unui fenomen etc. **2.** (Mat.) Fiecare dintre termenii unui produs. ▹ ~ *prim* = fiecare dintre numerele prime prin care se împarte exact un număr dat. ~ *comun* = număr sau polinom prin care se divide oricare dintre termenii unei sume de numere sau de polinoame. **3.** ~*i fizico-chimici* = ansamblul condițiilor mediului extern (temperatură, lumină, aer, apă) cu care organismele se află în legătură strânsă. ~*i fizico-geografici* = totalitatea condițiilor de relief, climă, sol, vegetație, care determină specificul unei regiuni naturale. **4.** (Și în ~ *poștal*) = funcționar al poștei care distribuie corespondența la destinatari; poștaș. – Pl. *factori.*

factótum s.m. invar. Persoană care știe să rezolve probleme multiple și variate.

facturá vb.I tr. A întocmi o factură[2]. – Ind.pr. *facturez.*

factúră1 s.f. **1.** Structură, constituție (intelectuală, psihică, morală etc.). **2.** Caracterul, aspectul exterior al unei opere de artă; modul în care se execută o operă de artă. – Pl. *facturi.*

factúră2 s.f. Document cuprinzând date detaliate privitoare la o vânzare-cumpărare de mărfuri, la prestarea unor servicii etc. – Pl. *facturi.*

facțiúne s.f. Grup de persoane care se unesc pentru o acțiune politică prin violență. – Sil. *-ți-u-.* Pl. *facțiuni.* Par. *fracțiune.*

facultáte s.f. **1.** Capacitate, aptitudine morală sau intelectuală. **2.** Unitate didactică și administrativă în cadrul unei instituții de învățământ superior. – Pl. *facultăți.*

facultatív,-ă adj. Care nu este obligatoriu, care este lăsat la alegerea cuiva; benevol. – Pl. *facultativi,-e.*

fad,-ă adj. (Despre mâncăruri) Fără gust. ▸ (Fig.) Lipsit de expresivitate. – Pl. *fazi,-de.*

fag s.m. Copac mare, cu coaja netedă, cu lemnul tare, întrebuințat în industria de mobile sau drept combustibil. – Pl. *fagi.*

fagocít s.n. Celulă sangvină care apără organismul de infecții. – Pl. *fagocite.*

fagót s.n. Instrument muzical de suflat, alcătuit dintr-un tub lung de lemn și un alt tub suplimentar, îndoit la un capăt. – Pl. *fagoturi.*

fágure s.m. Strat de ceară cu celule mici hexagonale, făcut de albine în stup pentru a-și depune mierea sau ouăle. – Pl. *faguri.*

faianțá vb.I tr. A acoperi ceva cu plăci de faianță. – Sil. *fa-ian-.* Ind.pr. *faianțez.*

faiánță s.f. Produs ceramic poros, smălțuit pe una din fețe, din care se fac plăci pentru căptușirea pereților, obiecte de uz casnic, sanitar etc. – Sil. *fa-ian-.* Pl. *faianțe.*

fáimă s.f. Reputație, renume. – Pl. *faime.*

faimós,-oásă adj. Care are faimă mare, celebru. – Sil. *fai-mos.* Pl. *faimoși,-oase.*

fairplay s.n. Acceptare și respectare loială a regulilor (într-un joc, în sport, în afaceri). – Pr. *fĕrplei.*

falángă s.f. Fiecare dintre oasele mici care formează scheletul degetelor. – Pl. *falange.*

fálă s.f. **1.** Trufie, îngâmfare. **2.** Strălucire, măreție, pompă[2]. **3.** Laudă, preamărire, glorie. • *~ goală, traistă ușoară,* se spune când cineva se laudă nemotivat sau despre un om mândru și leneș. – G.-D. *falei.*

fálcă s.f. **1.** Maxilar (la oameni), mandibulă (la animale). **2.** Element al unei mașini care servește la prinderea sau sfărâmarea unui material. • *Cu o ~ în cer și cu una* (sau *alta*) *în pământ* = **a)** (în basme) cu gura larg deschisă spre a înghiți tot ce îi iese în cale; **b)** foarte mânios. – Pl. *fâlci.*

fálce s.f. Veche unitate de măsură de su-prafață, egală cu aproximativ un hectar și jumătate. – Pl. *fâlci.*

fald s.n. Cută adâncă la o haină largă sau într-un material textil care atârnă. – Pl. *falduri.*

falézǎ s.f. **1.** Țărm înalt și abrupt al unei mări. **2.** Fâșie de teren amenajată pe malul mării pentru plimbare. – Pl. *faleze.*

fálie s.f. Ruptură în scoarța terestră, care desparte două compartimente de straturi. – Sil. *-li-e.* G.-D. *faliei.* Pl. *falii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

faliment s.n. Fenomen economic care, în procesul de concurență, duce la sistarea activității unor întreprinderi industriale, comerciale, bancare etc. ▸ (Fig.) Ruină, eșec. – Pl. *falimente.*

falít,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care se află în stare de faliment. ▸ (Fig.) (Persoană) care a suferit un eșec total. – Pl. *faliți,-te.*

fálnic,-ă adj. Măreț, grandios (ca aspect, înfățișare). ▸ (Despre persoane) Trufaș, mândru. – Pl. *falnici,-ce.*

fals,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care nu corespunde adevărului; care are numai aparența adevăru-lui. **2.** Adj. (Despre oameni) Prefăcut, ipocrit. **3.** Adj. (Muz.) Incorect ca intonație, care sună contrar legilor armoniei. **4.** S.n. Alterare a adevărului într-un act (prin adaosuri sau ștersături, prin imitarea semnăturii etc.). – Pl.adj. *falși,-se,* s.n. *falsuri.*

falsét s.n. Sunet din registrul cel mai acut al vocii unui cântăreț, având un timbru specific cu o nuanță de artificialitate. – Pl. *falsete.*

falsificá vb.I tr. **1.** A contraface un lucru; a săvârși un fals (**4**). **2.** A prezenta ceva altfel decât este de fapt; a denatura. – Ind.pr. *falsífic.*

falsitáte s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este fals, lipsit de adevăr; denaturare. **2.** Ipocrizie, prefăcătorie. – G.-D. *falsității,* neart. *falsități.*

falț s.n. Tăietură făcută în lungul marginii unei piese pentru a se putea îmbina cu altă piesă cu tăietură corespunzătoare. ▸ Îndo-itură pe marginea unei foi de tablă, care permite îmbinarea cu o altă foaie. – Pl. *falțuri.*

famát,-ă adj. *Rău ~* = care are o reputație proastă. – Pl. *famați,-te.* Par. *fanat.*

familiál,-ă adj. Privitor la familie (**1**), care ține de familie. – Sil. *-li-al.* Pl. *familiali,-e.* Par. *familiar.*

familiár,-ă adj. **1.** (Despre atitudini, comportare sau despre oameni) Prietenos. ▸ (Despre stil, limbaj) Simplu, nepretențios, obișnuit. **2.** Bine cunoscut, știut. – Sil. *-li-ar.* Pl. *familiari,-e.* Par. *familial.*

familiarísm s.n. Atitudine de intimitate exa-gerată în relațiile dintre membrii unui colectiv; familiaritate. – Sil. *-li-a-.* Pl. *familiarisme.*

familiarităte s.f. **1.** Comportare, atitudine prietenoasă, intimă. **2.** Familiarism. – Sil. *-li-a-.*

familiarizá vb.I refl. și tr. A (se) deprinde, a (se) obișnui cu ceva sau cu cineva. – Sil. *-li-a-.* Ind. pr. *familiarizez.*

familie s.f. **1.** Formă de organizare a vieții oamenilor, întemeiată prin căsătorie, care unește pe soți și pe copiii acestora. ▸ Grup mai larg cuprinzând pe toți cei ce se trag dintr-un strămoș comun. **2.** (Biol.) Categorie sistematică, subordonată ordinului, care cuprinde mai multe genuri de

organisme. **3.** Grup de cuvinte derivate din același cuvânt de bază. ▸ Grup de limbi care provin dintr-o limbă comună mai veche. – Sil. *-li-e.* G.-D. *familiei.* Pl. *familii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

familíst,-ă s.m. și f. Persoană căsătorită. – Pl. *familiști,-ste.*

fan s.m. Admirator, suporter entuziast al unui star. – Pl. *fani.*

faná vb.I refl. (Despre flori și legume; p.ext., despre oameni) A-și pierde prospețimea, a se ofili, a se veșteji. – Ind.pr. *fanez.*

fanát,-ă adj. (Despre flori și legume; p.ext., despre oameni) Care s-a fanat; ofilit, veștejit. – Pl. *fanați,-te.* Par. *famat.*

fanariót s.m. **1.** Grec din pătura înstărită care locuia în cartierul Fanar din Constantino-pol. **2.** Dregător al Porții Otomane sau domn în Țara Românească ori în Moldova, numit din rândurile fanarioților (**1**). – Sil. *-ri-ot.* Pl. *fanarioți.*

fanátic,-ă adj. **1.** (Și substantivat) Stăpânit, cuprins de fanatism. **2.** (Despre sentimente, manifestări) Împins la extrem, exagerat. – Pl. *fanatici,-ce.*

fanatísm s.n. Devotament pătimaș față de o convingere, de o idee etc.

fandá vb.I intr. (Sport) A face un pas mare înainte, lateral sau înapoi, în așa fel încât piciorul din față să fie îndoit de la genunchi, iar celălalt întins și sprijinit cu talpa pe pământ. – Ind.pr. *fandez.*

fandoseálă s.f. (Fam.) Atitudinea celui fandosit. – Pl. *fandoseli.*

fandosí vb.IV refl. (Fam.) A avea o purtare afectată, a se alinta. – Ind.pr. *fandosesc.*

fandosít,-ă adj., s.m. și f. (Fam.) (Persoană) care are o comportare afectată, cu moșturi, cu pretenții. – Pl. *fandosiți,-te.*

fanerogáme s.f.pl. Nume dat plantelor cu flori, care se înmulțesc prin semințe.

fanfáră s.f. Ansamblu muzical alcătuit din instrumente de suflat și de percuție. – Pl. *fanfare.*

fanfarón,-oánă s.m. și f. Persoană care se laudă, care este plină de sine. – Pl. *fanfaroni, -oane.*

fanión s.n. Steguleț care servește pentru diverse semnalizări. – Sil. *-ni-on.* Pl. *fanioane.*

fanón s.n. Fiecare dintre lamele cornoase, lungi de circa 2 m, fixate în maxilarul superior al balenelor. – Pl. *fanoane.*

fantasmagóric,-ă adj Care ține de fantasmagorie, care are aspectul unei fantasmagorii. – Pl. *fantasmagorici,-ce.*

fantasmagorí́e s.f. Afirmație, manifestare bizară, fără temei real. ▸ Imagine fantastică, vedenie produsă de o imaginație bolnavă. – G.-D. *fantasmagoriei.* Pl. *fantasmagorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

fantásmă s.f. Arătare, fantomă, stafie. ▸ Ima-gine neclară, ireală; himeră. – Pl. *fantasme.*

fantástic,-ă adj. **1.** Care nu există în realitate, care este un produs al fanteziei; (p.ext.) care pare ireal, de necrezut. **2.** (Și adverbial) Extraordinar; grozav. **3.** (Despre oameni) Ale cărui idei sau fapte sunt dominate de imagina-ție, de fantezie. – Pl. *fantastici,-ce.*

fántă s.f. Deschidere îngustă (într-un perete, la un aparat optic etc.). – Pl. *fante.*

fánte s.m. (Fam.) Bărbat ușuratic, afemeiat. – Pl. *fanți.*

fantezíe s.f. **1.** Imaginație (proprie în special unui creator în artă, în știință). **2.** (Mai ales la pl.) Produs al imaginației, născocire. **3.** (Fam.) Capriciu; ciudățenie. **4.** Compoziție muzicală instrumentală de formă liberă, cu caracter de improvizație. – G.-D. *fanteziei.* Pl. *fantezii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

fantezíst,-ă adj. **1.** Care ține de fantezie (**1**), bazat pe fantezie; născocit. **2.** (Despre oameni; și substantivat) Care este dominat de imaginație, de idei irealizabile, fantastice. – Pl. *fantezi̯ști,-ste.*

fantomátic,-ă adj. Care are aspect de fantomă; (fig.) vag, neprecis. – Pl. *fantomatici, -ce.*

fantómă s.f. **1.** Ființă ireală, imaginară; nălucă, stafie. **2.** (Fig.) Ceea ce are o existență incertă. – Pl. *fantome.*

fapt s.n. **1.** Întâmplare reală, petrecută în realitate. **2.** Faptă. • *A pune pe cineva în fața unui ~ împlinit* = a face pe cineva să accepte, în fața unor dovezi concrete, o situație dată. *De ~* = în realitate, într-adevăr. *În ~ul zilei* = în zorii zilei. – Pl. *fapte.*

fáptă s.f. Acțiune săvârșită de cineva; fapt. ▹ *Fapte de arme* = acte de eroism militar. – Pl. *fapte.*

fáptic adj. Care se referă la fapte, care înregistrează exclusiv faptele. – Pl. *faptice.*

far s.n. **1.** Corp de iluminat, așezat în partea din față a automobilelor, a locomotivelor. **2.** Instalație prevăzută cu o sursă de lumină pentru orientarea navelor în timpul nopții. – Pl. *faruri.*

faraón s.m. Titlu purtat de vechii regi egip-teni. – Pl. *faraoni.*

fard s.n. Produs cosmetic pentru colorat fața, ochii, buzele. – Pl. *farduri.*

fardá vb.I tr. și refl. A(-și) da cu fard; (fam.) a se vopsi. – Ind.pr. *fardez.*

farfuríe s.f. Vas de porțelan, de faianță etc., rotund, puțin adânc, cu fundul de obicei plat, în care se servește mâncare; (pop.) blid. – G.-D. *farfuriei.* Pl. *farfurii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

farín adj.invar. (Mai ales despre zahăr) Care are aspect de pudră fină.

faríngе s.n. Organ musculos, situat între cavitatea bucală și esofag, reprezentând locul de încrucișare a căii respiratorii cu cea digestivă. – Pl. *faringe.*

faringítă s.f. Inflamație a mucoasei faringelui. – Pl. *faringite.*

fariseísm s.n. Ipocrizie, fățărnicie, duplicitate.

fariséu s.m. (La vechii evrei) Persoană care se caracteriza printr-un formalism exagerat în îndeplinirea ritualului religios. ▸ (Fig.) Om fățarnic, ipocrit. – Pl. *farisei.*

farmaceútic,-ă adj. Care este produs în farmacie. – Pl. *farmaceutici,-ce.*

farmacíe s.f. **1.** Știință care se ocupă cu prepararea, controlul și distribuirea medica-mentelor. **2.** Local în care se prepară și se vând medicamente. – G.-D. *farmaciei.* Pl. *farmacii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

farmacíst,-ă s.m. și f. Persoană specializată în prepararea și în vânzarea medicamentelor. – Pl. *farmaciști,-ste.*

fármec s.n. **1.** (În basme și superstiții) Transformare miraculoasă a lucrurilor, mijloace magice întrebuințate pentru aceasta; vrajă, (pop.) făcătură. **2.** Ansamblu de calități (frumusețe, grație etc.) care produce atracție, admirație. ▸ Încântare, desfătare. • *Ca prin ~* = în mod miraculos, deodată, pe neașteptate. – Pl. *farmece.*

farniénte s. Inactivitate, lenevie, trândăvie. – Sil. *-ni-en-.*

fársă s.f. **1.** Comedie cu conținut ușor, comicul rezultând din vorbe de spirit și din situații amuzante, hazlii. **2.** Păcăleală. • *A-i juca* (sau *a-i face*) *cuiva o ~* = a păcăli pe cineva. – Pl. *farse.*

farsór,-oáre s.m. și f. Persoană care face farse (**2**), care se ține de păcăleli. – Pl. *farsori, -oare.*

fascícul s.n. Mănunchi de linii, de fire etc. pornind dintr-un punct. ▸ (Fiz.) Mănunchi de raze, de particule care se propagă în aceeași direcție (ex. electronii). ▸ (Mat.) Ansamblu de drepte care trec prin același punct. – Pl. *fascicule.* Par. *fasciculă.*

fascículă s.f. Parte dintr-o lucrare mai mare care se publică în etape succesive. – Nu *fascicolă.* Pl. *fascicule.* Par. *fascicul.*

fascináre vb.I tr. A încânta, a atrage pe cineva cu privirea; a cuceri prin unele însușiri; a fermeca. – Ind. pr. *fascinez.*

fascinánt,-ă adj. Care fascinează, care captivează; fermecător. – Pl. *fascinanți,-te.*

fascísm s.n. Ideologie sau mișcare naționalistă de dreapta, cu caracter totalitar, fundamental opusă democrației și liberalismului.

fascíst,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține fascismului, referitor la fascism. **2.** S.m. și f. Adept al fascismului. – Pl. *fasciști,-ste.*

fasóle s.f. Plantă erbacee cultivată pentru păstăile și semințele ei, folosite în alimentație; mâncare preparată din păstăile sau din boabele acestei plante. – G.-D. *fasolei.*

fasón s.n. **1.** Fel, mod în care este executat un lucru; croială, model al unei haine. **2.** (Fam.; la pl.) Nazuri, mofturi. – Pl. *fasoane.*

fasoná vb.I tr. A da unui lucru o anumită formă. – Ind.pr. *fasonez.*

fast1 s.n. Strălucire, măreție, lux, pompă[2].

fast2,-ă adj. (Despre zile, evenimente etc.) Favorabil, fericit (pentru cineva). – Pl. *fești, -ste.*

fast-food s.n. Mâncare consumată rapid, de obicei stând în picioare. – Pr. *fástfud.*

fastidiós,-oásă adj. (Livr.) Plicticos, anost. – Sil. *-di-os.* Pl. *fastidioși,-oase.* Par. *fastuos.*

fastuós,-oásă adj. Plin de fast, cu mult fast.– Sil. *-tu-os.* Pl. *fastuoși,-oase.* Par. *fastidios.*

fáșă s.f. **1.** Fâșie de pânză îngustă și lungă cu care se înfășoară copiii mici peste scutece. **2.** Fâșie de tifon cu care se bandajează o rană. • *Din ~ =* de când era copil; de la început. – Nu *fașe.* Pl. *fești.*

fatál,-ă adj. **1.** Care are urmări nefaste, care pricinuiește moarte; fatidic. **2.** Care este inevitabil, de neînlăturat. – Pl. *fatali,-e.*

fatalísm s.n. Concepție care consideră că tot ce se întâmplă în realitate este dinainte determinat de o cauză unică, supranaturală; soartă, destin.

fatalíst,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la fatalism, bazat pe fatalism. **2.** S.m. și f. Persoană care crede în fatalism. – Pl. *fataliști, -ste.*

fatalitáte s.f. **1.** (În unele concepții) Destin de care nu poate scăpa cineva, care nu poate fi schimbat. **2.** Concurs nefericit de împrejurări. – Pl. *fatalități.*

fáta morgána s.f. Tip de miraj frecvent în regiunile calde, care face ca imaginile obiec-telor aflate la orizont sau dincolo de acesta să apară răsturnate ca și cum s-ar reflecta într-o apă.

fátă s.f. **1.** Persoană de sex feminin, necăsă-torită. ▹ *~ mare* = fecioară. *~ bătrână* = fată în vârstă, rămasă necăsătorită. *~ în casă* = femeie de serviciu într-o gospodărie. **2.** (În raport cu părinții) Fiică. • *A ședea ca o ~ mare* = a fi timid. – Pl. *fete.*

fatídic,-ă adj. Fatal (**1**). – Pl. *fatidici,-ce.*

fațádă s.f. Fața exterioară a unei clădiri sau a unui monument; partea dinspre stradă a unei clădiri. – Pl. *fațade.*

fáță s.f. **1.** Partea anterioară a capului omului. **2.** Expresie a figurii cuiva, mină. **3.** Partea dinainte a corpului omenesc. **4.** Persoană, personaj. *Față bisericească.* **5.** Suprafață a apei, a pământului. ▸ Partea lustruită, poleită etc. a unui obiect. ▹ *~ de masă* = obiect (din material textil) pentru acoperit masa. *~ de pernă* = învelitoare de pânză pentru perne. ▸ Prima pagină a unei foi de hârtie. **6.** *Fața dealului* (sau *a muntelui*) = partea dealului (sau a muntelui) orientată spre miazăzi. • *A face ~ cuiva* (sau *la ceva*) = a rezista, a suporta. *A juca* (*cu cărțile*) *pe ~ =* a-și arăta deschis gândurile și intențiile. *A lucra pe ~ =* a acționa fără ascunzișuri, în mod cinstit. *A schimba* (sau *a face*) *fețe-fețe =* a-și schimba brusc culoarea feței (**2**) de jenă, de rușine. *De ~ =* prezent; actual. *~-n ~ =* unul spre celălalt. *La fața locului* = acolo unde s-a întâmplat ceva. – Pl. *fețe.*

fațétă s.f. Fiecare dintre suprafețele șlefuite ale unei pietre prețioase, ale unui obiect de sticlă etc. – Pl. *fațete.*

fáult s.n. (Sport) Abatere de la regulament, care constă în împiedicarea unui adversar de a acționa în teren, în timpul jocului. – Sil. *fa-ult.* Pl. *faulturi.*

faultá vb.I tr, și intr. A comite un fault. – Sil. *fa-ul-.* Ind.pr. *faultez.*

fáun s.m. (În mitologia romană) Zeu al câm-piilor, pădurilor și turmelor, având înfățișarea unui bărbat cu coarne și cu picioare de țap. – Sil. *fa-un.* Pl. *fauni.*

fáună s.f. Totalitatea animalelor dintr-o anumită regiune (țară, continent etc.) sau dintr-o epocă geologică. – Sil. *fa-u-*. Pl. *faune.*

fáur s.m.invar. (Pop.) Luna februarie. – Sil. *fa-ur.* G.-D.art. *lui faur.*

favoáre s.f. Avantaj, bunăvoință care se acordă cu preferință cuiva. – Sil. *fa-voa-*. Pl. *favoruri.*

favorábil,-ă adj. (Despre acțiuni, împre-jurări etc.) Care este în avantajul cuiva. – Pl. *favorabili,-e.*

favorít,-ă adj., s. **1.** Adj. Care place mai mult cuiva, preferat de cineva. **2.** S.m. și f. Persoană care se bucură de o protecție deosebită și care trage foloase de pe urma acestei situații. ▸ Persoană iubită cu predilecție de cineva. **3.** S.m. și f. Concurent considerat ca având cele mai mari șanse de reușită la o competiție sportivă. **4.** S.m.pl. Păr lăsat să crească pe părțile laterale ale feței la bărbați, rămânând bărbia liberă. – Pl. *favoriți, -te.*

favoritísm s.n. Acordare de favoruri în mod nemeritat și abuziv. – Pl. *favoritisme.*

favorizá vb.I tr. **1.** A înlesni desfășurarea unei acțiuni, a unui eveniment etc. **2.** A acorda cuiva o favoare, un avantaj (în mod abuziv). – Ind.pr. *favorizez.*

fax s.n. Telefax. – Pl. *faxuri.*

fazán s.m. Pasăre sedentară, de mărimea unei găini, cu coada lungă și ascuțită, bărbătușul având penajul viu colorat; este vânată pentru carnea ei. – Pl. *fazani.*

fáză s.f. **1.** Fiecare dintre intervalele de timp succesive din evoluția unui fenomen, din dezvoltarea unui proces, etapă; fiecare dintre stările succesive ale unei transformări, stadiu. **2.** Fiecare dintre aspectele succesive ale Lunii sau ale unor planete în timpul mișcării lor de revoluție. **3.** Fiecare dintre circuitele componente ale unui sistem polifazat de circuite electrice. – Pl. *faze.*

făcăléț s.n. Băț rotund și neted cu care se mestecă mămăliga. – Pl. *făcălețe.*

făclíe s.f. Lumânare mare; torță. – Sil. *fă-cli-e.* G.-D. *făcliei.* Pl. *făclii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

făcătúră s.f. (Pop.) Farmec (**1**). – Pl. *făcături.*

făcút,-ă adj. **1.** (Despre băuturi) Falsificat, contrafăcut. **2.** (Fam.; despre oameni) Beat. • (Și substantivat) *Parcă-i un* (*lucru*) *~,* se spune despre ceva care nu se realizează (parcă ar fi fermecat). – Pl. *făcuți,-te.*

făgáș s.n. Urmă adâncă săpată în pământ de apa ploilor sau de roțile unui vehicul. ▸ (Fig.) Direcție, drum (de urmat). – Pl. *făgașe.*

făgăduí vb.IV tr. A promite. – Ind.pr. *făgăduiesc,* pf.s. *făgăduii.*

făgăduínță s.f. Promisiune. – Pl. *făgăduințe.*

făgét s.n. Pădure de fag. – Pl. *făgete.*

făináre s.f. Boală a plantelor, provocată de unele ciuperci parazite și care se manifestă prin apariția pe părțile atacate a unui praf alb-cenușiu. – Sil. *fă-i-.* G.-D. *făinării.*

făínă s.f. **1.** Produs alimentar obținut prin măcinarea boabelor de cereale. **2.** Pulbere care se obține prin măcinarea unor materiale și folosită în hrana animalelor, ca îngrășământ agricol etc. • *Altă ~ se macină acum la moară* = s-a schimbat situația. – G.-D. *făinii,* neart. *făini.* Pl. *făinuri* „sorturi de făină".

făinós,-oásă adj. **1.** Care are consistența sau aspectul făinii (**1**). **2.** *Paste făinoase* = produse alimentare preparate din făină, apă, uneori și ouă. – Sil. *fă-i-.* Pl. *făinoși,-oase.*

fălí vb.IV refl. (Pop.) A se mândri, a se lăuda cu cineva sau cu ceva. – Ind.pr. *fălesc,* pf.s. *fălii.*

fălós,-oásă adj. (Pop.) Mândru, trufaș. – Pl. *fălos,-oase.*

fălțuí vb.IV tr. **1.** A face falțuri pe marginea unor obiecte sau piese din lemn pentru a le putea îmbina. **2.** A împături colile de hârtie tipărite pentru legarea lor. **3.** A îndepărta un strat subțire de pe partea cărnoasă a pieilor tăbăcite. – Ind.pr. *fălțuiesc,* pf.s. *fălțuii.*

făptáș,-ă s.m. și f. Persoană care săvârșește o faptă (condamnabilă). – Pl. *făptași,-e.*

făptuí vb.IV tr. A comite, a săvârși o faptă mai ales rea. – Ind.pr. *făptuiesc,* pf.s. *făptuii.*

făptúră s.f. **1.** Ființă, vietate, creatură. **2.** În-fățișare fizică, statură. **3.** Natură înconjură-toare. – Pl. *făpturi.*

fărăș s.n. Lopată cu coada scurtă în care se adună gunoiul după ce se mătură. – Pl. *fărașe.*

fără prep., conj. **1.** Prep. Exprimă ideea de negare a asocierii: **a)** introduce atribute sau nume predicative. *Școală fără elevi mulți. Ceaiul este fără zahăr*; **b)** introduce comple-mente circumstanțiale. *A venit fără tine. Citește fără ochelari.* **2.** Prep. Leagă două numerale în exprimarea operației de scădere. *10 fără 4 fac 6.* **3.** Prep. În construcții cu numerale care exprimă orele sau cantitatea, măsura indică lipsa unei părți. *Este ora 9 fără 10 minute.* **4.** Conj. Are valoarea unei negații. *A ascultat muzica fără să comenteze.* **5.** Conj. Deși nu..., cu toate că nu... *A plecat fără să fie mulțumit.*

fărădelége s.f. Faptă potrivnică legii, nele-giuire, mișelie, ticăloșie. – Pl. *fărădelegi.*

fărâmá vb.I tr. și refl. A (se) fărâmița. – Ind. pr. *fărâm.*

fărâmă s.f. Bucată mică rămasă dintr-un obiect care s-a spart, s-a zdrobit, s-a rupt. – Pl. *fărâme.*

fărâmătúră s.f. (Mai ales la pl.) Fărâmă (în special de pâine). – Pl. *fărâmături.* Var. (pop.) **fărâmitúră** s.f.

fărâmițá vb.I tr. și refl. A (se) preface în mici fărâme; a (se) fărâma. – Ind.pr. *fărâmițez.*

făt s.m. Fetus. – Pl. *feți.*

fătá vb.I tr. (Despre femelele mamiferelor) A naște pui. – Ind.pr.pers.3 *fată.*

fățárnic,-ă adj. (Despre oameni și manifes-tările lor; adesea substantivat) Ipocrit. – Pl. *fățarnici,-ce.*

fățărnicíe s.f. Ipocrizie. – G.-D. *fățărniciei.* Pl. *fățărnicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

fățíș,-ă adj. (Și adverbial) Deschis, pe față, sincer. – Pl. *fățiși,-e.*

fățuí vb.IV tr. **1.** A netezi, a lustrui suprafața unui obiect. **2.** (În tăbăcărie) A curăța pielea de ultimele impurități. – Ind.pr. *fățuiesc,* pf.s. *fățuii.*

făurár s.m.invar. (Pop.) Luna februarie. – Sil. *fă-u-.* G.-D.art. *lui făurar.*

făurí vb.IV tr. A crea, a înfăptui. – Sil. *fă-u-.* Ind. pr. *făuresc,* pf.s. *făurii.*

fâlfâí vb.IV intr. **1.** (Despre păsări) A da din aripi, producând un zgomot caracteristic. **2.** (Despre un steag, o batistă etc.) A se mișca încoace și încolo, a se legăna în bătaia vântului; a flutura. – Ind.pr.pers.3 *fâlfâie.*

fâlfâít s.n. Faptul de a fâlfâi; zgomot carac-teristic produs de mișcarea aripilor păsărilor în timpul zborului.

fân s.n. Iarbă (care va fi) cosită și uscată, folosită ca nutreț. – Pl. *f`nuri.*

fânáț s.n. Teren pe care crește iarbă pentru fân; fâneață. – Pl. *fânațuri* și *fânețe.*

fâneáță s.f. Fânaț. – Pl. *fânețe.*

fântână s.f. **1.** Groapă, de obicei cilindrică și cu pereți pietruiți, săpată în pământ până la nivelul stratului de apă și care servește la alimentarea cu apă mai ales la țară; (pop.) puț. **2.** Construcție, mai ales de zid, care adăpostește o sursă de apă țâșnitoare, servind la distribuirea apei sau ca element decorativ. – Pl. *fântâni.*

fâsâí vb.IV intr. A scoate un sunet șuierător și surd. – Ind.pr. *f`sâi,* pf.s. *fâsâii.*

fâstâcí vb.IV refl. (Fam.) A-și pierde cumpătul în fața unei situații neprevăzute, a se zăpăci. – Ind. pr. *fâstâcesc,* pf.s. *fâstâcii.*

fâș1 interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de mișcarea hârtiei, a frunzelor etc.

fâș2 s.n. **1.** Material sintetic impermeabil din care se confecționează obiecte de îmbrăcăminte. **2.** Haină făcută din fâș[2] (**1**). – Pl. **2** *fâșuri.*

fâșâí vb.IV intr. A produce zgomotul caracte-ristic al frunzelor mișcate de vânt, al hârtiei răsfoite, al ierbii tăiate de coasă etc. – Ind.pr. pers. 3 *fâșâie.*

fâșíe s.f. **1.** Bucată lungă și îngustă de pânză, de piele etc., tăiată sau ruptă dintr-o bucată mai mare. **2.** Suprafață de teren lungă și îngustă. – G.-D. *fâșiei.* Pl. *fâșii,* art. *-șiile,* sil. *-și-i-.*

fâșneáță adj., s.f. (Fam.) (Fată, femeie) sprintenă, vioaie. – Pl. *fâșnețe.*

fâțâí vb.IV refl. A se mișca încoace și încolo, fără astâmpăr. – Ind.pr. *fâțâi,* pf.s. *fâțâii.*

fâțâiálă s.f. Umblet fără rost, dintr-un loc într-altul. – Sil. *-țâ-ia-.* Pl. *fâțâieli.*

fébră s.f. **1.** Temperatură ridicată a corpului peste cea normală. ▹ ~ *musculară* = stare dureroasă a mușchilor care apare la cineva neantrenat, în urma unui efort fizic. **2.** (Fig.) Emoție, neliniște înaintea unui eveniment. – Sil. *fe-bră.* G.-D. *febrei.*

febrifúg,-ă adj., s.n. (Substanță) care face să scadă febra; antipiretic. – Sil. *fe-bri-.* Pl. *febrifugi,-ge.*

febríl,-ă adj. **1.** (Med.) Cu febră, de febră. **2.** (Fig.) Intens, agitat, încordat. – Sil. *fe-bril.* Pl. *febrili,-e.*

februárie s.m. A doua lună a anului; (pop.) faur, făurar. – Sil. *fe-bru-a-ri-e.* G.-D.art. lui *februarie.* Scris abr. *febr.*

fecál,-ă adj. Care se referă la excremente. – Pl. *fecali,-e.*

fecioáră s.f. **1.** Fată virgină. **2.** *Sfânta* ~ sau *Fecioara Maria* = mama lui Iisus. – **2** se scrie cu inițială majusculă. Pl. *fecioare.*

feciór s.m. **1.** Fiu, băiat. **2.** Flăcău. – Pl. *feciori.*

feciorélnic,-ă adj. Curat, cast; neprihănit, nevinovat. – Pl. *feciorelnici,-ce.*

feciorésc,-eáscă adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține feciorilor (**2**), specific feciorilor. **2.** S.f. (Art.) Numele unui dans popular, executat de flăcăi. – Pl.adj. *feciorești.*

fecúlă s.f. Amidon extras din cartofi, din rădăcinile de manioc etc. – Acc. și *féculă.* G.-D. *feculei.* – Pl. *fecule* „sorturi".

fecúnd,-ă adj. **1.** Capabil de reproducere; prolific. ▸ Care dă roade, care produce mult; productiv, rodnic. **2.** (Fig.; despre imaginație, idei etc.) Bogat, amplu. – Pl. *fecunzi,-de.*

fecundá vb.I tr. A provoca fecundația, a face să procreeze. – Ind.pr. *fecundez.*

fecundáție s.f. (Biol.) Proces de unire a gametului mascul cu gametul femel, prin care se asigură formarea unui nou reprezentant al speciei. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *fecundației.* Pl. *fecundații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

fecunditáte s.f. **1.** Capacitate a organismului de a se reproduce, de a se înmulți. **2.** Fertilitate a solului. **3.** (Fig.) Capacitate mare de creație artistică. – G.-D. *fecundității,* neart. *fecundități.*

federál,-ă adj. Care face parte dintr-o federație de state; care se prezintă sub formă de federație. – Pl. *federali,-e.*

federáție s.f. **1.** Grupare, uniune de mai multe state, care își păstrează organizarea proprie, având însă anumite organe comune. **2.** Asociație formată din mai multe organizații. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *federației.* Pl. *federații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

feéric,-ă adj. Care are caracter de feerie, plin de poezie, nespus de frumos. – Sil. *fe-e-.* Scris nu *feie-.* Pl. *feerici,-ce.*

feeríe s.f. **1.** Priveliște nespus de frumoasă, încântătoare. **2.** Reprezentație teatrală, de circ etc. în care montarea, scenografia, efectele de lumină, costumația sunt pline de fantezie, culoare și strălucire. – Sil. *fe-e-,* scris nu *feie-.* G.-D. *feeriei.* Pl. *feerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

fel s.n. **1.** Mod de a fi sau de a acționa. ▸ Varietate, soi, gen. **2.** Sortiment de mâncăruri. • *A-i face cuiva ~ul* = a-i cauza un rău mare, a-l omorî. *De ~ul meu* (sau *tău, său* etc.) = **a)** după firea mea (a ta, a sa etc.). *De felul ei era veselă*; **b)** după locul meu (al tău, al său etc.). *De felul lui era de la munte.* ~ *de*

~ sau *de tot ~ul* = variat, diferit, divers. *Un ~ de...* = ceva asemănător cu... – Pl. *feluri.*

félcer,-ă s.m. și f. Persoană cu pregătire medicală medie, auxiliar al medicului. – Pl. *felceri,-e.*

félceriță s.f. Felceră. – Pl. *felcerițe.*

féldspat s.m. Mineral de culoare deschisă care se găsește răspândit în rocile eruptive, utilizat în industria sticlei, a ceramicii etc., unele varietăți fiind pietre semiprețioase. – Sil. *feld-spat.* Pl. *feldspați.*

felicitá vb.I tr. A adresa cuiva cuvinte de laudă, urări cu ocazia unui succes obținut, a unei aniversări etc. – Ind.pr. *felícit.*

felicitáre s.f. Acțiunea de a felicita; (concr.) ilustrată, bilet, scrisoare adresată cuiva pentru a-l felicita. – Pl. *felicitări.*

felíde s.f.pl. Felin (**1**).

felíe s.f. Bucată (subțire) tăiată de obicei dintr-un aliment. – G.-D. *feliei.* Pl. *felii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

felín,-ă s.f., adj. **1.** S.f. (La pl.) Familie de mamifere carnivore cu corpul mlădios, cu coada lungă și gheare de obicei retractile (ex. pisica, leul); felide. **2.** Adj. (Fig.) Suplu, grațios. – Pl. *felini,-e.*

felinár s.n. Corp de iluminat, portativ sau fix, având flacăra un fitil aprins, alimentat cu petrol. – Pl. *felinare.*

felurít,-ă adj. Divers, variat. – Pl. *feluriți,-te.*

femeíe s.f. **1.** Persoană adultă de sex feminin; (pop.) muiere. **2.** Persoană de sex feminin căsătorită; (pop.) muiere. ▸ (Pop.) Soție. – G.-D. *femeii.* Pl. *femei.*

femeiésc,-iáscă adj. Care se referă la femeie (**1**), specific femeilor. – Sil. *-me-iesc.* Pl. *femeiești.*

femeiúșcă s.f. Femeie drăguță, vioaie; (peior.) femeie neserioasă, ușuratică. – Sil. *-me-iuș-.* Pl. *femeiuști.*

femél,-ă adj., s.f. (Individ) de sex feminin. – Pl. *femeli,-e.*

feminín,-ă adj. De sex femeiesc. ▹ *Gen* ~ (și substantivat, n.) = categorie gramaticală care cuprinde nume de ființe de sex femeiesc și unele nume de lucruri. – Pl. *feminini,-e.*

feminíst,-ă adj., s.m. și f. (Persoană, organizație etc.) care susține și apără drepturile femeii. – Pl. *feminiști,-ste.*

feminitáte s.f. Ansamblu de trăsături specifice caracterului feminin. – G.-D. *feminității,* neart. *feminități.*

femúr s.n. Osul coapsei, de la genunchi până la bazin. – Pl. *femure.*

fenician,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care aparținea populației Feniciei. **2.** Adj. Care se referă la Fenicia sau la populația ei. – Sil. *-ci-an.* Pl. *fenicieni,-e.*

fénix s.m. *Pasărea* ~ = pasăre fabuloasă, care, după o legendă antică, atunci când își simțea sfârșitul, se arunca în foc și renăștea din propria ei cenușă.

fenól s.m. Substanță derivată din benzen, incoloră, toxică, folosită ca dezinfectant și în industria chimică. – Pl. *fenoli.*

fenomén s.n. **1.** Manifestare exterioară a esenței unui lucru; ceea ce se manifestă în natură și societate. **2.** Fapt, eveniment, întâmplare care surprinde prin noutate, calități etc. – Pl. *fenomene.*

fenomenál,-ă adj. **1.** Care ține de natura unui fenomen, privitor la un fenomen. **2.** Ieșit din comun, extraordinar. – Pl. *fenomenali,-e.*

fenomenalísm s.n. Doctrină conform căreia omul nu poate cunoaște decât fenomenele, nu și esența lucrurilor.

fentá vb.I tr. și intr. (Sport) A face o fentă. – Ind. pr. *fentez.*

féntă s.f. (Sport) Mișcare efectuată cu ajutorul corpului sau al membrelor, prin care se induce în eroare adversarul. – Pl. *fente.*

ferátă adj. *Cale* (sau *linie*) ~ = drum prevăzut cu șine pe care circulă trenurile; drum-de-fier. – Pl. *ferate.*

ferăstrău s.n. Unealtă prevăzută cu o lamă dințată, care funcționează mecanic sau manual și se folosește de obicei la tăiatul lemnelor. – Sil. *-răs-trău.* Pl. *ferăstraie.* Formă recomandată **fierăstrău** s.n.

ferchezuí vb.IV tr. și refl. (Fam.) A (se) îmbrăca cu grijă, a (se) dichisi. – Ind.pr. *ferchezuiesc,* pf.s. *ferchezuii.*

férdelă s.f. Măsură de capacitate pentru cereale de aproximativ 20 l. – Pl. *ferdele.*

fereástră s.f. **1.** Deschizătură în peretele unei clădiri, al unui vehicul etc. prin care intră aerul și lumina; cadrul deschizăturii împreună cu cercevelele în care se fixează sticla. **2.** (Fam.) Oră neocupată din programul unui profesor sau al unui student, între două ore de curs. – Nu *fereastă.* Sil. *-reas-tră.* Pl. *ferestre.*

ferecá vb.I tr. **1.** A acoperi (total sau parțial) un obiect de lemn cu metal, pentru a-l face mai durabil; a întări cu legături de metal un obiect. **2.** A împodobi ceva cu aur, argint sau pietre scumpe. **3.** A pune pe cineva în lanțuri. **4.** A încuia, a zăvorî o ușă. – Ind.pr. *férec.*

feregeá s.f. **1.** Manta din mătase sau din stofă purtată odinioară de boieri. **2.** Văl cu care femeile musulmane își acoperă fața. – Art. *feregeaua.* Pl. *feregele.*

férfeniță s.f. Zdreanță. • *A* (*se*) *face* ~ = a (se) rupe în bucăți, a (se) distruge. – Pl. *ferfenițe.*

ferí vb.IV tr. și refl. **1.** A (se) păzi, a (se) apăra de o primejdie; a (se) pune la adăpost. ▹ Intr. (În invocații) Ferească Dumnezeu**!** **2.** A (se) da deoparte, a (se) trage înapoi (pentru a evita ceva). – Ind.pr. *feresc,* pf.s. *ferii.*

feribót s.n. Navă sau pod plutitor special amenajate pentru a putea transporta vehicule de la un mal la celălalt al unei ape. – Pl. *feriboturi.*

feríce adj.invar. (Poetic) Fericit (**1**).

fericí vb.IV tr. A face pe cineva fericit. – Ind.pr. *fericesc,* pf.s. *fericii.*

fericíre s.f. Stare de mulțumire sufletească, de satisfacție deplină. • *Din* ~ = datorită unei împrejurări favorabile. – Pl. *fericiri.*

fericít,-ă adj. **1.** Care se află într-o stare de deplină mulțumire, de satisfacție; ferice. **2.** Care aduce fericire; care este favorabil, bun. **3.** Primul grad de sfințenie acordat de sinod sau de papă. – Pl. *fericiți,-te.*

férigă s.f. Plantă erbacee, cu frunze mari, dințate, care crește de obicei prin păduri. – Acc. nu *férigă.* Pl. *ferigi.*

ferm,-ă adj. **1.** Plin de siguranță și de hotărâre. **2.** (Despre tranzacții comerciale, contracte etc.) Stabilit în mod hotărât, în condiții asupra cărora nu se mai poate reveni. – Pl. *fermi,-e.*

férmă s.f. Suprafață de teren împreună cu construcțiile și mașinile necesare exploatării ei. – Pl. *ferme.*

fermecá vb.I tr. **1.** (În basme și superstiții) A face farmece, vrăji asupra cuiva; a vrăji. **2.** A încânta, a fascina. – Ind.pr. *fármec.*

fermecătór,-oáre adj. Care farmecă (**2**). – Pl. *fermecători,-oare.*

ferméntă s.m. Substanță prezentă în celulele vii, care provoacă fermentație. – Pl. *fermenți.* Par. *fervent.*

fermentá vb.I intr. A se afla în stare de fermentație, transformându-se în altă sub-stanță sau descompunându-se. – Ind.pr. pers.3 *fermentează.*

fermentáție s.f. Proces de transformare a unor substanțe organice în alte substanțe noi sub influența fermenților. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *fermentației.* Pl. *fermentații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

fermiér,-ă s.m. și f. Persoană care are o fermă și se ocupă de gospodărirea ei. – Sil. *-mi-er.* Pl. *fermieri,-e.*

fermitáte s.f. Hotărâre neclintită în păreri sau în atitudini, statornicie, tărie morală. – G.-D. *fermității,* neart. *fermități.*

fermoár s.n. Dispozitiv pentru încheiat obiecte de îmbrăcăminte, genți, serviete etc., format din două benzi paralele de material textil, prevăzute cu lamele speciale, care se îmbină cu ajutorul unei piese metalice. – Sil. *fer-moar.* Pl. *fermoare.*

feróce adj. invar. Lipsit de milă, de omenie.

ferocitáte s.f. Caracterul a ceea ce este feroce; cruzime. – G.-D. *ferocității,* neart. *ferocități.*

ferodóu s.n. Țesătură de fire metalice și de azbest, folosită ca garnitură la discurile de ambreiaj, la saboții de frână etc.; metalazbest. – Art. *ferodoul.* Pl. *ferodouri* „piese". Var. **ferodó** s.n.

feroneríe s.f. Lucrare artistică executată din fier (care face parte din construcția unui edificiu). ▸ Arta, meșteșugul prelucrării fierului. – G.-D. *feroneriei.* Pl. *feronerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

ferós,-oásă adj. (Despre materiale) Care conține componenți cu fier. – Pl. *feroși,-oase.*

feroviár,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la calea ferată, în legătură cu calea ferată; (despre transporturi) care se face pe calea ferată. **2.** S.m. și f. Lucrător, funcționar la căile ferate. – Sil. *-vi-ar.* Pl. *feroviari,-e.*

ferpár s.n. (Livr.) Scrisoare de tip special prin care se anunță nașterea, căsătoria sau mai ales decesul cuiva. – Pl. *ferpare.*

fertíl,-ă adj. (Despre un teren) Care este productiv, roditor. – Pl. *fertili,-e.*

fertilitáte s.f. Calitatea unui teren de a fi fertil. – G.-D. *fertilității,* neart. *fertilități.*

fertilizá vb.I tr. A face un teren (mai) fertil prin îngrășăminte, irigații etc. – Ind.pr. *ferti-lizez.*

feruginós,-oásă adj. Care conține oxizi de fier. – Pl. *feruginoși,-oase.*

fervént,-ă adj. Care este pasionat de ceva; care denotă fervoare, pasiune. – Pl. *fervenți, -te.* Par. *ferment.*

fervoáre s.f. Pasiune, ardoare, înflăcărare. – Sil. *fer-voa-.* G.-D. *fervorii.*

fes s.n. Acoperământ pentru cap, de formă conică, cu un ciucure, purtat mai ales de musulmani. • *Interesul poartă ~ul,* se spune despre cel care face anumite lucruri numai pentru a dobândi avantaje. – Pl. *fesuri.*

fésă s.f. Fiecare dintre cele două părți poste-rioare, cărnoase, ale corpului uman; bucă. – Pl. *fese.*

féstă s.f. *A-i face* (sau *a-i juca*) *cuiva o* ~ = a păcăli pe cineva. – Pl. *feste.*

festín s.n. (Livr.) Banchet somptuos. – Pl. *festinuri.*

festív,-ă adj. De sărbătoare, măreț, maiestuos. – Pl. *festivi,-e.*

festivál s.n. Manifestație artistică (muzicală, teatrală etc.) având caracter ocazional sau periodic. – Pl. *festivaluri.*

festivitáte s.f. Serbare cu caracter solemn, de obicei pentru celebrarea unui eveniment deosebit. – Pl. *festivități.*

festón s.n. Broderie în formă de semicercuri mici, făcută pe marginea unui obiect de pânză. – Pl. *festoane.*

festoná vb.I tr. A face un feston, a tivi cu feston. – Ind.pr. *festonez.*

feștílă s.f. Fitil. – Pl. *feștile.*

fetésc,-eáscă adj., s.f. **1.** Adj. Caracteristic fetelor, de fată. **2.** S.f. Soi de viță de vie din strugurii căreia se obține un vin de calitate superioară. – Pl. *fetești.*

fetí vb.IV intr. (Pop.) A petrece ca fată timpul de când iese la horă până când se mărită. – Ind.pr. *fetesc,* pf.s. *fetii.*

fetíd,-ă adj. Care emană un miros urât, respingător. – Pl. *fetizi,-de.*

fetíș s.n. Obiect căruia în religia primitivă îi erau atribuite însușiri magice. ▸ (Fig.) Ceea ce constituie obiectul unei adorații exagerate. – Pl. *fetișuri.*

fetișcánă s.f. Fată între vârsta copilăriei și cea a adolescenței; codană, puștancă, puș-toaică. – Pl. *fetișcane.*

fetișizá vb.I tr. A venera pe cineva sau ceva. – Ind. pr. *fetișizez.*

fetíță s.f. Fată mică; fiică tânără (în raport cu părinții ei). – Pl. *fetițe.*

fétru s.n. Țesătură deasă din fire de lână sau din păr de animale, presate și încleiate, folosită la confecționarea pălăriilor. – Sil. *fe-tru.*

fétus s.m. Produsul de concepție în perioada de viață intrauterină, dintre faza de embrion și momentul nașterii; făt. – Pl. *fetuși.*

feudál,-ă s.m., adj. **1.** S.m. (În Evul Mediu) Nobil, proprietar al unei feude, care avea vasali și care, la rândul lui, era subordonat unui suzeran. **2.** Adj. Referitor la feudal (**1**) sau la feudalism; din perioada feudalismului. – Sil. *fe-u-.* Pl. *feudali,-e.*

feudalísm s.n. Formă de organizare politică și socială medievală, care se caracteriza prin existența feudelor. – Sil. *fe-u-.*

feúdă s.f. Domeniu sau moșie în Evul Mediu, pe care vasalul o primea de la seniorul său în schimbul unor obligații. – Nu *feud.* Sil. *fe-u-.* Pl. *feude.*

fezábil,-ă adj. Care se poate face; realizabil, posibil. – Pl. *fezabili,-e.*

fezándă vb.I tr. A supune carnea de vânat procesului de frăgezime prin menținerea la o temperatură scăzută sau prin expunerea la vânt timp de câteva zile. – Ind.pr. *fezandez.*

fi vb.IV intr. **1.** (Ca verb predicativ) A exista, a avea ființă; a se afla, a se găsi. ▸ A-și avea obârșia, a proveni. *Din ce loc ești?* ▸ A trăi, a o duce; (despre lucruri, situații etc.) a dăinui. ▸ A avea loc, a se întâmpla. **2.** (Ca verb copulativ) Formează, împreună cu numele predicativ, predicatul: *Fratele meu este profesor.* ▹ (Impers.) *Era cât p-aci să se întâmple ceva.* **3.** (Ca verb auxiliar) Formează timpuri compuse și conjugarea pasivă: *Voi fi auzit. Să fi mers. Ar fi pus. Cărțile sunt citite de elevi.* • *A nu ~ a bine* (sau *a bună*) = a fi semn rău. *Așa a fost să fie* = așa a trebuit să se întâmple. *Ce-o ~ o ~!,* exprimă indiferența sau resemnarea în fața unei situații. *Ți-o ~* (*i-o ~* etc.) = ajunge, destul. – Ind. pr. pers.1 *sunt,* fam. *-s, s-,* fam. și pop. *îs,* pers.2 *ești,* pers.3 *este* și *e,* fam. *-i, i-,* pop. *îi,* pers.4 *suntém* și *súntem,* pers.5 *suntéți* și *súnteți,* pers.6 *sunt,* fam. *-s, s-,* pop. *îs,* imperf. *eram,* pf.s. *fui*; cj. *să fiu, să fii, să fie*; cond.opt. *aș fi*; imper.pers.2 *fii,* neg. *nu fi,* pers.5 (*nu*) *fiți*; ger. *fiind*; part. *fost.*

fiábil,-ă adj. (Despre un aparat, un sistem tehnic) Care prezintă siguranță în funcționare în conformitate cu proiectul după care a fost realizat. – Sil. *fi-a-.* Pl. *fiabili,-e.* Par. *friabil.*

fiáră s.f. Animal sălbatic, de pradă. ▸ (Fig.) Om rău, crud. – Sil. *fia-ră.* Pl. *fiare.*

fiásco s.n. (Livr.) Insucces total, eșec. – Sil. *fias-co.* Art. *fiascoul.*

fíbră s.f. **1.** Fir subțire, flexibil, obținut din anumite țesuturi vegetale sau pe cale sintetică, folosit în industria textilă ca materie primă. **2.** (Anat.) Nume dat unor formații alungite care alcătuiesc un țesut organic. – Sil. *fi-bră.* Pl. *fibre.*

fibróm s.n. Tumoare benignă, localizată mai frecvent la uter, mamelă, intestin. – Sil. *fi-brom.* Pl. *fibroame.*

fibrós,-oásă adj. Compus în mare parte din fibre, cu aspect de fibre. – Sil. *fi-bros.* Pl. *fibroși,-oase.*

fíbulă s.f. Agrafă de metal folosită în anti-chitate pentru a încheia unele veșminte. – Pl. *fibule.*

ficát s.m. (Anat.) Glandă anexă a tubului digestiv, situată în partea dreaptă a abdome-nului și care îndeplinește funcții importante în organism. • *A-l roade pe cineva la ficați* = a-l necăji, a-l chinui o întâmplare, un gând obsedant. – Pl. *ficați.*

fictív,-ă adj. Care nu există în realitate, plăsmuit de mintea cuiva; imaginar, închipuit. – Pl. *fictivi,-e.*

ficțiúne s.f. Reprezentare care nu corespunde realității, născocire a imaginației cuiva; închipuire, plăsmuire. – Sil. *-ți-u-.* Pl. *ficțiuni.* Par. *fricțiune.*

fícus s.m. Plantă exotică, cu frunze mari și lucioase, cultivată și la noi ca plantă decora-tivă. – Pl. *ficuși.*

fideá s.f. Pastă făinoasă în formă de fire lungi și subțiri. – Art. *fideaua.* G.-D. *fidelei.*

fideísm s.n. Doctrină după care adevărul absolut se întemeiază pe revelație, pe credință.

fidél,-ă adj. **1.** Statornic în sentimente, în convingeri. **2.** Care urmează cu exactitate un model, o normă, un obicei; care păstrează ceva întocmai. – Pl. *fideli,-e.*

fidelitáte s.f. **1.** Statornicie în convingeri, în sentimente etc. **2.** Exactitate în prezentarea sau în reproducerea unui model, a unui text etc. – G.-D. *fidelității,* neart. *fidelități.*

fíe conj. **1.** (În corelație cu sine însuși) Sau... sau... **2.** *Fie și* = chiar (și), măcar.

fiecáre pron. și adj. nehot. **1.** Pron. (Indică ființe sau lucruri luate individual dintr-un grup) Și unul, și altul; fiecine, fitecine. **2.** Adj. *Fiecare zi.* – G.-D.m. *fiecărui(a),* f. *fiecărei(a).*

fiecé adj.nehot. Fiecare; orice.

fiecíne pron.nehot. Fiecare. – G.-D. *fiecui.*

fier s.n. **1.** Metal greu, de culoare cenușie, bun conducător de căldură și de electricitate și care, aliat cu alte elemente, se folosește mult în industrie. **2.** Nume dat unor obiecte făcute din fier (**1**). *Fier de călcat*. **3.** (La pl.) Cătușe cu care se leagă deținuții. – Mono-silabic. Pl. **2,3** *fiare.*

fierár s.m. Meșteșugar care se ocupă cu prelucrarea fierului. – Sil. *fie-rar.* Pl. *fierari.*

fierăstrău s.n. v. **ferăstrău**.

fierbătór s.n. Aparat folosit pentru a fierbe lichide; plonjor. – Sil. *fier-bă-.* Pl. *fierbătoare.*

fiérbe vb.III intr. **1.** (Despre un lichid) A începe să se tranforme în vapori sub acțiunea căldurii. **2.** (Despre unele alimente) A se afla în apa care fierbe (**1**) pentru a fi preparat. ▸ Tr. A introduce ceva în apa care fierbe (**1**), în anumite scopuri. *Am fiert rufele*. **3.** (Despre unele lichide) A fermenta. **4.** (Fig.; despre oameni) A fi într-o stare de mare frământare, de agitație. **5.** (Fig.; despre văzduh, o întindere etc.) A vui, a răsuna de zgomot. • *A-i ~ cuiva oala fără foc* = a-i merge bine. *A se amesteca* (sau *a-și băga nasul*) *unde nu-i ~ oala* = a se amesteca în treburi care nu-l privesc. – Sil. *fier-be.* Ind. pr. *fierb,* pf.s. *fiersei*; part. *fiert*.

fiérbere s.f. Acțiunea de a fierbe. ▸ (Fig.) Stare de mare agitație, de neliniște. – Sil. *fier-be-.* Pl. *fierberi.*

fierbínte adj. **1.** Care are o temperatură ridicată, care răspândește căldură puternică, foarte cald. **2.** (Fig.; despre sentimente, manifestări ale oamenilor) Foarte puternic, înfocat, profund. – Sil. *fier-bin-.* Pl. *fierbinți.*

fierbințeálă s.f. **1.** Temperatură ridicată a aerului, căldură dogoritoare. **2.** (Mai ales la pl.) Stare de febră a unui bolnav. – Sil. *fier-bin-.* Pl. *fierbințeli.*

fiére s.f. (Anat.) Bilă[2]. ▹ (Pop.) *Bășica fierii* = vezicula biliară. – Sil. *fie-re.* G.-D. *fierii.*

fiert, fiártă adj. **1.** (Despre lichide) Care a fost supus acțiunii de fierbere. ▸ (Despre alimente) Preparat prin fierbere. **2.** (Fig.; despre oameni) Supărat, necăjit tare. – La m. monosilabic. Pl. *fierți,-te.*

fiertúră s.f. Mâncare pregătită prin fierbere. – Sil. *fier-tu-.* Pl. *fierturi.*

figurá vb.I intr. A fi prezent undeva; a se afla pe un tabel, pe o listă etc. – Ind.pr. *figurez.*

figuránt,-ă s.m. și f. Persoană care într-un spectacol ia parte la desfășurarea acțiunii numai prin prezență sau prin gesturi, fără să rostească vreo replică. – Pl. *figuranți,-te.*

figurát,-ă adj. **1.** (Despre sensul unor cuvinte sau expresii) Folosit cu alt înțeles decât cel obișnuit pentru a obține efecte stilistice; figurativ. **2.** (Despre limbă, stil) Care conține multe figuri poetice. – Pl. *figurați,-te.*

figurativ,-ă adj. Care cuprinde figuri de stil; figurat. – Pl. *figurativi,-e.*

figurație s.f. Ansamblul figuranților dintr-un spectacol. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *figurației.* Pl. *figurații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

figúră s.f. **1.** Înfățișare, aspect al obrazului; (mai ales) expresie a feței. **2.** Imagine a unei persoane,

a unui obiect etc. redată prin mijloace plastice. **3.** Fiecare dintre piesele folosite la jocul de șah. **4.** Personalitate, persoană. **5.** Poziție sau ansamblu de poziții și de mișcări (la dans, patinaj, balet etc.). **6.** ~ *de stil* = procedeu stilistic prin care se modifică înțelesul propriu al unui cuvânt pentru a-i da mai multă expresivitate. • *A face cuiva figura* = a-i face o farsă, a-l păcăli. *A face ~ bună* (sau *rea* etc.) = a face impresie bună (sau rea etc.) *A face ~ de...* = a avea aerul de..., a trece drept... – Pl. *figuri.*

figurínă s.f. Statuetă de porțelan, de cera-mică etc., servind ca ornament. – Pl. *figurine.*

fiícă s.f. Persoană de sex feminin considerată în raport cu părinții săi; fată, copilă. – Sil. *fii-că.* Pl. *fiice.*

fiíndcă conj. Deoarece. – Sil. *fi-ind-*.

fiínță vb.I intr. A exista; a-și desfășura activitatea. – Sil. *fi-in-*. Ind.pr. *ființez.*

fiínță s.f. **1.** Tot ce are viață, viețuitoare, vietate. ▸ Om, persoană. **2.** Existență, viață. • *A da ~* = a naște; a crea, a construi, a realiza. – Sil. *fi-in-*. Pl. *ființe.*

filá vb.I. **1.** Tr. A transforma fibrele textile în fire pe cale mecanică. **2.** Tr. A răsfira în mână, încet și una câte una cărțile de joc, încât să apară în colțul stâng de sus valoarea cărții. **3.** Tr. A urmări pe cineva fără ca acesta să observe. **4.** Intr. (Despre lămpi cu petrol) A arde cu pâlpâiri și scoțând fum. – Ind.pr. *filez.*

filaménт s.n. **1.** Fir metalic subțire din interiorul becurilor electrice sau al tuburilor electronice, care devine incandescent la trecerea curentului electric prin el. **2.** Formație asemănătoare unui fir lung și subțire a unor celule din țesuturile animale sau vegetale. – Pl. *filamente.*

filantróp,-oápă s.m. și f. Persoană care face acte de filantropie. – Sil. *-lan-trop.* Pl. *filantropi,-oape.*

filantropíe s.f. Acțiune de binefacere în sprijinul celor săraci, al celor neajutorați. – Sil. *-lan-tro-*. G.-D. *filantropiei*, neart. *filantropii.*

filarmónic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la cultivarea și răspândirea culturii muzicale. *Societate filarmonică*. **2.** S.f. Instituție pentru cultivarea și răspândirea artei muzicale. ▹ *Orchestră ~ă* = orchestră care aparține unei astfel de instituții. – Pl. *filarmonici,-ce.*

filát s.n. *Mașină de ~* = mașină care transformă fibrele textile în fire răsucite.

filatélic,-ă adj. Care ține de filatelie, care se referă la filatelie (ex. revistă filatelică). – Pl. *filatelici,-ce.*

filatelíe s.f. Colecționare și studiere a măr-cilor poștale. – G.-D. *filateliei.*

filatelíst,-ă s.m. și f. Persoană care se ocupă cu filatelia; colecționar de mărci poștale. – Pl. *filateliști,-ste.*

filatúră s.f. Întreprindere în care se trans-formă fibrele textile în fire. – Pl. *filaturi.*

fílă s.f. Fiecare dintre foile unei cărți, ale unui caiet, ale unui manuscris etc. – Pl. *file.*

fíldeș s.m., s.n. **1.** S.m. Fiecare dintre cei doi colți ai elefantului. **2.** S.n. Substanță osoasă din care sunt formați colții elefantului și din care se fac diferite obiecte, mai ales ornamentale; ivoriu. – Pl.m. *fildeși*, n. *filde-șuri.*

filé s.n. Carne de calitate superioară din lungul șirei spinării unui porc, unei vite sau unui pește. – Art. *fileul.* Pl. *fileuri.* Par. *fileu.*

filét s.n. **1.** Șanț săpat pe suprafața interioară sau exterioară a unei piese cilindrice sau conice, care servește la asamblarea, prin înșurubare, cu altă piesă similară; ghivent. **2.** Ramificație a extremității nervilor. – Pl. **1** *fileturi,* **2** *filete.* Par. *fileu.*

filéu s.n. Rețea de ață, cu ochiuri în formă de pătrate, din care se fac perdele, plase etc. ▸ Rețea specială, din ață subțire, pentru susținerea părului pieptănat într-un anumit fel. ▸ (Sport) Plasă la volei, la tenis etc. – Pl. *fileuri.* Par. *file.*

filfizón s.m. (Peior.) Tânăr cu pretenții de eleganță și cu preocupări neserioase. – Pl. *filfizoni.*

filiál,-ă adj. (Despre sentimente) Specific unui fiu, de fiu. – Sil. *fi-li-al.* Pl. *filiali,-e.*

filiálă s.f. Unitate în subordinea unei instituții, întreprinderi, asociații etc. ale cărei funcții le îndeplinește într-un cadru limitat. – Sil. *-li-a-*. Pl. *filiale.*

filiáție s.f. **1.** Legătură de înrudire directă în linie descendentă. **2.** (Fig.) Legătură în-tre lucruri care derivă unele din altele. – Sil. *-li-a-ți-e.* G.-D. *filiației.* Pl. *filiații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

filiéră s.f. **1.** Unealtă constând dintr-o piesă perforată prin care se trage în fire sau în bare un metal ductil. **2.** (Fig.) Mijloc sau succesiune de mijloace, de etape etc. prin care se poate ajunge la un rezultat. – Sil. *-li-e-*. Pl. *filiere.*

filigrán s.n. **1.** Lucrătură artistică sub formă de dantelă, executată din fire de aur, de argint etc. **2.** Desen de fond executat ca marcă specială pe hârtiile de valoare (bancnote, timbre etc.). – Sil. *-li-gran.* Pl. *filigrane.*

filípică s.f. Discurs acuzator și violent împotriva cuiva. – Pl. *filipice.*

filisteán s.m. Persoană care făcea parte din-tr-o populație antică stabilită în sec. 13-12 î.Hr. în sudul Palestinei, pe țărmul Mării Mediterane. – Pl. *filisteni.* Par. *filistin.*

filistín s.m. (Livr.) Om mulțumit de sine, mărginit în vederi, laș, îngâmfat și meschin. – Pl. *filistini.* Par. *filistean.*

film s.n. **1.** Bandă flexibilă de celuloid, acoperită cu un strat de material sensibil la acțiunea luminii, pe care se formează o imagine fotografică și care se folosește în fotografie, în radiografie etc. **2.** Film (**1**) pe care sunt înregistrate, în cinematografie, imaginile ce urmează să fie proiectate pe ecran. **3.** Creație cinematografică și proiectarea ei pe ecran. – Pl. *filme.*

filmá vb.I tr. A înregistra momente și scene pe o peliculă cinematografică. – Ind.pr. *filmez.*

filmotécă s.f. **1.** Colecție de filme cinema-tografice. **2.** Spațiu amenajat special în care se păstrează filme. – Pl. *filmoteci.*

filodéndron s.m. Plantă decorativă cu frunze mari, late, adânc crestate și cu rădăcini aeriene. – Sil. *-den-dron.* Pl. *filodendroni.*

filogenézǎ s.f. (Biol.) Filogenie. – G.-D. *filogenezei.*

filogeníe s.f. (Biol.) Proces de diferențiere a unui grup de organisme (specii, genuri, familii etc.) în cadrul evoluției lumii vii; filogeneză. – G.-D. *filogeniei.*

filológ,-ógă s.m. și f. Specialist în filologie. – Pl. *filologi,-ge.*

filologíe s.f. Știință care se ocupă cu studiul textelor vechi și (în sens larg) cu studierea limbii și literaturii unui popor. – G.-D. *filo-logiei.*

filón s.n. Zăcământ geologic format din consolidarea magmei în crăpăturile scoarței Pământului sau din depuneri de materii minerale. – Pl. *filoane.*

filosóf,-oáfă s.m. și f. Persoană care studiază filosofia. ▸ (Fig.) Înțelept. – Pl. *filosofi,-oafe.* Var. **filozóf, -oáfă** s.m. și f.

filosofá vb.I intr. (Fam.) A discuta, a face reflecții asupra problemelor vieții. – Ind.pr. *filosofez.* Var. **filozofá** vb.I.

filosofálă adj. *Piatră ~* substanță imaginară despre care alchimiștii credeau că are forța miraculoasă de a transforma metalele în aur; (fig.) descoperire, idee extraordinară. – Var. **filozofálă** adj.

filosófic,-ă adj. Privitor la filosof sau la filosofie. – Pl. *filosofici,-ce.* Var. **filozófic, -ă** adj.

filosofíe s.f. **1.** Concepție generală despre lume și viață, constituită într-o doctrină sau într-un sistem. ▸ Sistem filosofic aparținând unei persoane celebre, unei școli sau unei epoci. **2.** Totalitatea principiilor metodologice care stau la baza unui anumit domeniu al unei științe. *Filosofia dreptului*. **3.** (Glumeț) Lucru greu de făcut, problemă greu de rezolvat. *Ce mare filosofie!* – G.-D. *filosofiei.* Pl. *filosofii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-*. Var. **filozofie** s.f.

filoxéră s.f. Insectă dăunătoare care atacă vița de vie; (p.ext.) boală provocată de această insectă. – Pl. *filoxere.*

filtrá vb.I tr. A trece un fluid printr-un filtru sau prin alt mediu permeabil pentru a-l curăța de impurități. – Sil. *fil-tra.* Ind.pr. *filtrez.* Par. *flirta.*

filtru s.n. **1.** Dispozitiv sau aparat folosit pentru a separa un fluid de particulele solide aflate în suspensie. **2.** Ecran care izolează anumite radiații dintr-un fascicul. **3.** Vas având un dispozitiv special prin care se trece cafeaua fiartă pentru a o separa de zaț; (p.ext.) cafeaua obținută în acest mod. – Pl. *filtre.*

fin1,-ă adj. **1.** Cu aspect plăcut; delicat, gingaș. ▸ (Despre țesături) Foarte subțire. **2.** (Despre produse) De cea mai bună calitate. **3.** (Fig.; despre gânduri, idei) Subtil, ingenios. ▸ (Despre simțuri) Foarte sensibil; ascuțit. *Miros fin*. **4.** (Despre oameni) Cu purtări alese. – Pl. *fini,-e.*

fin2,-ă s.m. și f. Persoană considerată în raport cu nașii săi de botez sau de cununie. – Pl. *fini,-e.*

final,-ă adj., s. **1.** Adj. Care marchează sfârșitul sau încheierea unei lucrări, a unui eveniment etc. **2.** S.n. Sfârșit, încheiere. **3.** S.f. Fază ultimă a unui concurs sportiv când se desemnează câștigătorul. – Pl. *finali,-e*, s.n. *finaluri,* s.f. *finale.*

finalíst,-ă s.m. și f. Sportiv care participă la o finală (**3**). – Pl. *finaliști,-ste.*

finalizá vb.I tr. A încheia, a termina o acțiu-ne, a duce la îndeplinire. – Ind.pr. *finalizez.*

financiár,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la finanțe; (p.ext.) bănesc. **2.** S.m. și f. Persoană care lucrează în finanțe, specialist în finanțe. – Sil. *-ci-ar.* Pl. *financiari,-e.*

finanțá vb.I tr. A da bani pentru a susține o acțiune, o lucrare etc. – Ind.pr. *finanțez.*

finánțe s.f.pl. Totalitatea mijloacelor bănești de care dispune statul, o persoană fizică sau juridică.

fíne s.n. Sfârșit. • *În ~* = în sfârșit, în con-cluzie.

finét s.n. Țesătură pufoasă de bumbac din care se fac obiecte de lenjerie. – Pl. *fineturi* „sorturi".

finéțe s.f. **1.** Însușirea a ceea ce este delicat, fin, plăcut la aspect. **2.** (Fig.) Subtilitate, ingeniozitate. – G.-D. *fineții.* Pl. **2** *finețuri.*

finisá vb.I tr. A executa ultimele operații în fabricarea sau în confecționarea unui obiect, prin care i se dă acestuia forma definitivă. – Ind.pr. *finisez.*

finisáj s.n. Acțiunea de a finisa și rezultatul ei. – Pl. *finisaje.*

fíniș s.n. Partea finală a unei curse sau probe sportive. – Pl. *finișuri.*

finít,-ă adj. **1.** (Despre produse, mărfuri) Care a trecut prin toate fazele de prelucrare. **2.** Limitat, mărginit. – Pl. *finiți,-te.*

finlandéz,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care aparține poporului constituit ca națiune în Finlanda. **2.** Adj. Care se referă la Finlanda sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de finlandezi. – Pl. *finlandezi,-e.*

fino-úgric,-ă adj. *Limbi fino-ugrice* = familie de limbi vorbite în unele regiuni din nordul și centrul Europei și din nordul Asiei, din care fac parte maghiara, finlandeza etc. – Sil. *u-gric.* Pl. *fino-ugrici,-ce.*

fiólă s.f. Flacon mic de sticlă, închis ermetic, în care se păstrează medicamente sterile injectabile. – Sil. *fi-o-.* Pl. *fiole.*

fiór s.m. Senzație ușoară de frig, însoțită de un tremur ușor; (fig.) emoție vie trezită de un sentiment puternic (mai ales de frică), manifestată uneori și printr-o tresărire nervoasă. – Sil. *fi-or.* Pl. *fiori.*

fiórd s.n. Golf maritim îngust și intrat adânc în uscat, cu maluri înalte și abrupte. – Sil. *fi-ord.* Pl. *fiorduri.*

fiorós,-oásă adj. Care inspiră frică, spaimă, groază. – Sil. *fi-o-.* Pl. *fioroși,-oase.*

fir s.n. **1.** Produs care se obține prin torsul manual sau prin filarea mecanică a fibrelor textile. **2.** Sârmă de telefon, de telegraf etc. **3.** Șuviță subțire

de metal (aur sau argint) folosită la cusături de podoabă. **4.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Fiecare dintre elementele unui fir (**1**) care formează părul, iarba etc. • *Din ~ în păr* sau *de-a ~ a păr* = de la un capăt la altul și cu multe detalii. *~ cu ~* = bucată cu bucată. – Pl. *fire.*

firáv,-ă adj. Care are o constituție delicată; lipsit de vitalitate; plăpând. – Acc. și *fírav.* Pl. *firavi,-e.*

fíre s.f. **1.** Natura înconjurătoare, lumea. **2.** Factură psihică și morală; caracter, tem-perament. **3.** Minte, cuget. • *A se prăpădi cu ~a* = a se strădui din răsputeri pentru ceva; a-și face multe griji. *A sta ceva în ~a cuiva* = a ține de felul de a fi al cuiva. *A-și pierde ~a* sau *a se pierde cu ~a* = a nu se stăpâni, a se descuraja. *A-și ține* (sau *a-și păstra*) *~a* = a se stăpâni; a nu-și pierde curajul. *A-și veni în ~* = a reveni la starea obișnuită (după o emoție, o boală etc.). – Pl. *firi.*

firésc,-eáscă adj. **1.** Conform cu legile naturii, al naturii, din natură. **2.** Care este potrivit cu starea obișnuită normală a lucrurilor; de la sine înțeles. **3.** (Substantivat, n.) Lipsă de artificialitate; naturalețe. – Pl. *firești.*

firéște adv. Bineînțeles; desigur.

firét s.n. Broderie cusută cu fir (**3**). – Pl. *fireturi.*

fírídă s.f. Adâncitură într-un perete, într-un zid etc., în care se așază obiecte decorative sau de uz casnic; nișă. – Pl. *firide.*

firimitúră s.f. Bucățică foarte mică de pâine (care rămâne când aceasta se taie) sau din-tr-un alt aliment. – Pl. *firimituri.*

firmaménț s.n. (Livr.) Bolta cerească. – Pl. *firmamente.*

fírmă s.f. **1.** Inscripție pe zid sau pe o placă, pusă la intrarea într-un magazin, într-o întreprindere, într-o instituție etc., cuprinzând denumirea, caracterul sau destinația acestora. **2.** Denumire convențională sub care funcționează o întreprindere, o societate comercială etc. – Pl. *firme.*

fírnis s.n. Soluție preparată din ulei vegetal și oxizi metalici, folosită la prepararea vopse-lelor, a chiturilor etc.

físă s.f. Placă mică de metal, de os sau de plastic, care, în baza unei convenții, înlo-cuiește monedele la o plată (ex. într-un local de consumație, la jocurile de noroc), poate declanșa mecanismul unui automat etc.; jeton. – Pl. *fise.* Par. *fișă.*

fisc s.n. Organ al statului care se ocupă cu stabilirea, încasarea și administrarea impozi-telor și taxelor.

fiscál,-ă adj. Care se referă la fisc. – Pl. *fiscali,-e.*

fiscalitáte s.f. Sistem de norme privitoare la fisc. – G.-D. *fiscalității,* neart. *fiscalități.*

fisioná vb.I tr. A provoca o fisiune. – Sil. *-si-o-.* Ind.pr. *fisionez.*

fisiúne s.f. **1.** Scindare, divizare. **2.** Reacție nucleară de rupere a unui nucleu atomic greu în două sau mai multe fragmente, cu de-gajarea unei mari cantități de energie. – Sil. *-si-u-.* Pl. *fisiuni.*

fistíc s.m., s.n. **1.** S.m. Arbore din țările calde din ale cărui semințe se extrage un ulei plăcut la gust, folosit în alimentație. **2.** S.n. Fructul acestui arbore. – Pl.m. *fistici,* n. *fisticuri.*

fistichíu,-íe adj. **1.** (Înv.) De culoarea fisticului, verde-gălbui. **2.** (Fig.) Ciudat, nepotrivit, extravagant. – Pl. *fistichii.*

fístulă s.f. Canal format accidental sau pe cale chirurgicală prin care se scurge secreția dintr-o glandă sau dintr-o rană. – Pl. *fistule.*

fisurá vb.I tr. și refl. A produce sau a căpăta fisuri. – Ind.pr. *fisurez.*

físúră s.f. **1.** Crăpătură îngustă ivită într-un corp solid (metal, porțelan etc.). **2.** (Med.) Crăpătură pe suprafața unui organ (ex. fisură osoasă). – Pl. *fisuri.*

fișá vb.I tr. A face pe fișe însemnări dintr-o lucrare (științifică) scrisă; a nota pe fișe. – Ind.pr. pers.1 *fișez,* pers.3 *fișează,* pers.4 *fișăm.*

fișă s.f. **1.** Foaie mică de hârtie pe care se fac însemnări în cursul unei documentări sau pentru elaborarea unei lucrări. ▸ (În biblioteci) Foaie de carton care cuprinde date bibliografice referitoare la o carte. **2.** (Electr.) Piesă la capătul unui cordon, care se introduce într-o priză pentru a face legătura unui receptor mobil cu o instalație electrică; ștecăr. – Pl. *fișe.* Par. *fisă.*

fișét s.n. Dulap metalic, cu închizătoare de siguranță, folosit de obicei pentru păstrarea documentelor curente sau de arhivă. – Scris nu *fichet.* Pl. *fișete.*

fișíc s.n. Sul din monede de metal, așezate una lângă alta și înfășurate în hârtie. – Pl. *fișicuri.*

fișiér s.n. **1.** Colecție de fișe; catalog întocmit pe fișe. **2.** Dulap cu sertare sau cutie în care se păstrează fișele; cartotecă. **3.** (Inform.) Colecție completă și structurată de informații, care are un nume și care conține date diverse. – Sil. *-și-er.* Pl. *fișiere.*

fitecíne pron.nehot. (Pop.) Fiecare. – G.-D. *fitecui.*

fitíl s.n. Fir de bumbac răsucit sau țesut care se pune, pentru a fi aprins, în mijlocul lumânărilor sau într-un lichid inflamabil (la felinare, lămpi etc.); feștilă. • *A băga* (sau *a vârî*) *un* ~ (sau ~*e*) = a provoca discordie. – Pl. *fitiluri* și (în expr.) *fitile.*

fitness s.n. Ansamblul exercițiilor de gim-nastică efectuate în vederea obținerii unei condiții fizice optime. – Pr. *fítnes.*

fitocenóză s.f. Grupare naturală de plante care trăiesc într-un anumit mediu, condițio-nate de anumiți factori fizico-geografici și biologici. – Pl. *fitocenoze.*

fitofág,-ă s.m., adj. (Animal) care se hrănește cu plante, provocând pagube în agricultură și în silvicultură. – Pl. *fitofagi,-ge.*

fitopatologíe s.f. Ramură a biologiei care studiază bolile plantelor. – G.-D. *fitopato-logiei.*

fitotehníe s.f. Știință care se ocupă cu tehnica cultivării plantelor de câmp. – G.-D. *fitotehniei.*

fițe s.f.pl. (Fam.) *A face* ~ = a face moșturi.

fițúică s.f. Bucată mică de hârtie cuprinzând diferite însemnări. – Sil. *fi-țui-.* Pl. *fițuici.*

fiu s.m. **1.** Persoană de sex bărbătesc, considerată în raport cu părinții săi; băiat. ▹ (Scris cu majuscule) *Fiul lui Dumnezeu* = Iisus Hristos. ▸ (La vocativ) Termen afectuos prin care o persoană mai în vârstă se adresează alteia mai tinere de sex bărbătesc. **2.** (Fig.) Cetățean, membru al unei colectivități de care se simte atașat, legat sufletește. – Monosilabic. Pl. *fii,* art. *fiii,* sil. *fi-ii.*

five o'clock s.n. Ceai însoțit de o gustare, servit la ora cinci după-amiază. – Pr. *faiv o clóc.* – Pl. *five o'clockuri.*

fix,-ă adj. **1.** (Adesea adverbial) Care nu poate fi mișcat sau mutat. **2.** Care nu se schimbă, care prezintă stabilitate. **3.** (Despre oră) Exact, precis. • *Idee ~ă* = idee care preocupă permanent pe cineva, care îl obsedează. – Pl. *ficși,-xe.*

fixá vb.I tr. **1.** A prinde, a întări ceva într-un loc din care să nu mai poată fi clintit. ▸ Refl. A se stabili definitiv într-un loc. **2.** A privi țintă la cineva sau la ceva. **3.** A stabili un termen, un preț etc. **4.** A acoperi cu un fixativ un desen sau un pastel. **5.** A trata cu o soluție chimică un material fotografic developat pentru a-l face insensibil la acțiunea luminii. – Ind.pr. *fixez.*

fixatív s.n. **1.** Soluție incoloră care se folo-sește în acoperirea pastelurilor sau a desenelor în cărbune pentru ca acestea să nu se șteargă. **2.** Produs cosmetic care, prin pulverizare pe păr, ajută la menținerea coafurii. – Pl. *fixative.*

fixitáte s.f. Starea, caracterul a ceea ce este fix. – G.-D. *fixității.*

fízic,-ă adj., s. **1.** Adj. Care se referă la corpul unei ființe vii. ▹ *Persoană ~ă* = individ, ins. **2.** S.n. Aspectul exterior al unei persoane. **3.** Adj. Care se referă la materie, care privește materia; material, concret. **4.** S.f. Știință care studiază structura și proprietățile generale ale materiei. – Pl. *fizici,-ce.*

fizician,-ă s.m. și f. Specialist în fizică (**4**). – Sil. *-ci-an.* Pl. *fizicieni,-e.*

fiziológ,-ă s.m. și f. Specialist în fiziologie. – Sil. *-zi-o-*. Pl. *fiziologi,-ge.*

fiziológic,-ă adj. Care se referă la fiziologie. ▹ *Ser ~* = soluție salină diluată, sterilă, folosită în special pentru injecții și la perfuzii. – Sil. *-zi-o-*. Pl. *fiziologici,-ce.*

fiziologíe s.f. Știință care studiază funcțiile organismului viu, animal sau vegetal. – Sil. *-zi-o-*. G.-D. *fiziologiei.*

fizionomíe s.f. Ansamblul trăsăturilor feței cuiva și expresia ei particulară. – Sil. *-zi-o-*. G.-D. *fizionomiei*. Pl. *fizionomii,* art. *-mile,* sil. *-mi-i-*.

fizioterapíe s.f. Metodă de tratament a anumitor boli cu ajutorul agenților fizici naturali sau artificiali (aer, apă, căldură, mișcare etc.). – Sil. *-zi-o-*. G.-D. *fizioterapiei.*

flácără s.f. **1.** Partea luminoasă, mobilă (și dogoritoare) care se înalță dintr-un corp aprins. **2.** (Fig.) Înflăcărare, pasiune. – Pl. *flăcări.*

flacón s.n. Sticluță (închisă ermetic) în care se țin medicamente, parfum etc. – Pl. *flacoane.*

flagél s.n. Calamitate, nenorocire (mare); boală, epidemie. – Pl. *flageluri.*

flagelá vb.I tr. A biciui. ▸ (Fig.) A satiriza fără cruțare. – Ind.pr. *flagelez.*

flagránt,-ă adj. Izbitor, evident. ▹ *~ delict* = infracțiune descoperită în timpul sau îndată după săvârșirea ei. – Sil. *fla-grant.* Pl. *flagranți, -te.* Este greșită folosirea lui *flagrant* în loc de *flagrant delict.* Par. *fragrant.*

flajolét s.n. Mic instrument muzical de suflat asemănător cu flautul, folosit în orchestre și fanfare. – Pl. *flajolete.*

flamánd,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația ce locuiește în Flandra. **2.** Adj. Care se referă la Flandra sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de flamanzi (**1**). – Pl. *flamanzi,-de.*

flambá vb.I tr. A trece prin flacără un obiect pentru a-l steriliza. – Ind.pr. *flambez.*

flamíngo s.m. Pasăre migratoare de apă, cu gâtul și picioarele lungi și cu pene albe cu nuanțe roz. – Art. *flamingoul.* Pl. *flamingi.*

flámură s.f. (Poetic) Drapel, steag. – Pl. *flamuri.*

flanc s.n. Extremitate din dreapta sau din stânga a unei formații de luptă, de sport etc. – Pl. *flancuri.*

flancá vb.I tr. **1.** A apăra, a proteja flancul unei unități militare. **2.** A mărgini ceva de o parte și de alta. – Ind.pr. *flanchez.*

flanélă s.f. **1.** Țesătură ușoară, moale și pufoasă, de bumbac sau de lână. **2.** Îmbrăcăminte din tricot pentru bust. – Nu *flanel, flanea.* Pl. *flanele.*

flasc,-ă adj. Care este moale, fără consistență. ▸ (Fig.) Lipsit de energie, de vigoare. – Pl. *flasci,-ce.*

flash s.n. Lumină puternică de scurtă durată, produsă de un dispozitiv electronic și folosită pentru luarea unei fotografii. – Pr. *fleș.* Art. *flash-ul.* Pl. *flash-uri.*

flașnetár s.m. Muzicant ambulant care cântă din flașnetă. – Pl. *flașnetari.*

flașnétă s.f. Mică orgă mecanică portativă, mânuită prin învârtirea unei manivele. – Pl. *flașnete.*

flatá vb.I tr. A măguli. – Ind.pr. *flatez.*

fláut s.n. Instrument muzical de suflat, de formă cilindrică, făcut din lemn sau din metal, cu găuri și cu clape. – Sil. *fla-ut.* Pl. *flaute.*

flautíst,-ă s.m. și f. Persoană care cântă din flaut. – Sil. *fla-u-*. Pl. *flautiști,-ste.*

flăcăiándru s.m. Flăcău mai tânăr; adolescent. – Sil. *-ian-dru.* Pl. *flăcăiandri,* art. *flăcăiandrii.*

flăcău s.m. Tânăr neînsurat; fecior. – Pl. *flăcăi.*

flămând,-ă adj. Căruia îi este foame. – Pl. *flămânzi,-de.*

flămânzí vb.IV intr. A i se face cuiva foame; a suferi de foame, a nu avea ce mânca. ▸ Tr. A ține pe cineva nemâncat. – Ind.pr. *flămân-zesc,* pf.s. *flămânzii.*

fleac s.n. **1.** Lucru de mică importanță, fără valoare; bagatelă. **2.** (La pl.) Palavre. – Pl. *fleacuri.*

fleáncă s.f. (Fam.; depr.) Gură (la om). • *Tacă-ți fleanca!* = taci! nu mai vorbi fără socoteală!

fleándură s.f. Obiect de îmbrăcăminte rupt, uzat. – Sil. *flean-*. Pl. *flenduri*.

fleașc interj. Cuvânt care redă sunetul produs la lovirea unui corp moale. – Monosilabic.

fleáșcă s.f. Materie moale, apătoasă, fără consistență. ▸ (Fig.) Om lipsit de energie, de vlagă. – Sil. *fleaș-*.

flebítă s.f. Boală care constă în inflamația pereților venoși (de la picioare), urmată de obicei de astuparea venelor respective. – Pl. *flebite*.

flec s.n. Petic de talpă care se aplică pe tocul încălțămintei. – Pl. *flecuri*.

flecár,-ă s.m. și f. Palavragiu. – Pl. *flecari,-e*.

flecăreálă s.f. Pălăvrăgeală. – Pl. *flecăreli*.

flecărí vb.IV intr. și tr. A pălăvrăgi. – Ind.pr. *flecăresc,* pf.s. *flecării*.

flegmátic,-ă adj. Care are un caracter ne-păsător, imperturbabil. – Pl. *flegmatici,-ce*.

flégmă s.f. Mucozitate eliminată din căile respiratorii prin tuse. – Pl. *flegme*.

flegmón s.n. Inflamație purulentă la nivelul țesutului subcutanat, datorită unei infecții. – Pl. *flegmoane*.

fléică s.f. Bucată de carne de pe pântecele bovinelor, care se consumă de obicei friptă pe grătar. – Sil. *flei-că.* Pl. *fleici*.

fler s.n. Simț de orientare rapidă într-o anumită împrejurare; perspicacitate.

fleșcáí vb.IV. **1.** Refl. A deveni moale, a-și pierde consistența; (despre oameni) a se moleși. **2.** Intr. A produce un zgomot caracteristic mersului prin apă sau prin noroi. – Ind.pr. *fleșcăiesc,* pf.s. *fleșcăii*.

flexíbil,-ă adj. **1.** Care poate fi încovoiat ușor fără a suferi o deformație permanentă; mlădios; elastic. **2.** (Gram.) Care are flexiune (**2**). – Pl. *flexibili,-e*.

flexibilitáte s.f. Însușirea de a fi flexibil (**1**). – G.-D. *flexibilității,* neart. *flexibilități*.

flexionár,-ă adj. Care are flexiune (**2**). – Sil. *-xi-o-*. Pl. *flexionari,-e*.

flexiúne s.f. **1.** Încovoiere, mlădiere. **2.** (Gram.) Totalitatea schimbărilor pe care le suferă forma unui cuvânt pentru a exprima diferite raporturi gramaticale. – Sil. *-xi-u-*. Pl. *flexiuni*.

fligórn s.n. Instrument muzical de suflat, prevăzut cu clape, folosit mai ales în fanfare. – Pl. *fligornuri*.

flíntă s.f. Pușcă cu țeavă lungă, cu cremene și fitil, folosită în trecut. – Pl. *flinte*.

flirt s.n. Conversație curtenitoare, ușoară între un bărbat și o femeie. ▸ Legătură de dragoste lipsită de statornicie și profunzime. – Pl. *flirturi*.

flirtá vb.I intr. A fi în flirt cu cineva. – Ind.pr. *flirtez*. Par. *filtra*.

floáre s.f. **1.** Parte a plantei care cuprinde organele de reproducere sexuală și care are de obicei o corolă variat colorată. ▹ (La sg., cu înțeles colectiv) *Salcâmii sunt în floare*. **2.** Orice plantă (erbacee) care face flori (**1**) colorate. ▹ *~-de-colț* = mică plantă erbacee, cu frunzele albe, catifelate, care crește pe crestele stâncoase ale munților. **3.** Strat de mucegai care se formează la suprafața vinului și a unor alimente. **4.** Capul lățit al cuiului. ▹ *~a cheii* = parte a cheii care intră în broască sau în lacăt. **5.** (Fig.) Partea cea mai de seamă, cea mai aleasă din ceva. • *~ la ureche* = lucru simplu, fără însemnătate, care nu produce îngrijorare. *În ~a vârstei* = tânăr. – Pl. *flori*.

floc s.m. Smoc mic de păr, de lână sau de mătase. – Pl. *floci*.

flocós,-oásă adj. Cu păr des și moale; mițos. – Pl. *flocoși,-oase*.

florál,-ă adj. Care ține de floare (**1**), privitor la floare. ▸ Care înfățișează o floare, în formă de floare. – Pl. *florali,-e*. Par. *florar*.

florár s.m. **1.** Persoană care cultivă sau vinde flori. **2.** (Pop.) Luna mai. – G.-D.art. *lui florar*. Pl. **1** *florari*. Par. *floral*.

flóră s.f. **1.** Totalitatea plantelor dintr-o anumită regiune, dintr-un anumit mediu sau dintr-o anumită perioadă geologică. **2.** ~ *microbiană* = totalitatea microorganismelor vegetale (bacterii etc.) dintr-un mediu (apă, aer, sol), din cavitatea bucală, din intestin etc. – G.-D. *florei,* neart. *flore.*

florăreásă s.f. Femeie care cultivă sau vinde flori. – Pl. *florărese.*

florăríe s.f. **1.** Prăvălie unde se vând flori. **2.** Grădină sau seră unde se cultivă flori. – G.-D. *florăriei.* Pl. *florării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

florétă s.f. **1.** Armă albă formată dintr-o lamă lungă, flexibilă, în patru muchii, cu gardă și mâner, folosită la scrimă. **2.** Sport practicat cu floreta (**1**). – Pl. *florete.*

floretíst,-ă s.m. și f. Persoană care practică sportul cu floreta. – Pl. *floretiști, -ste.*

floriceá s.f. **1.** Diminutiv al lui floare (**1**). **2.** (La pl.) Boabe de porumb prăjite, asemănătoare unor flori mici albe. – Pl. *floricele.* Var. **floricícă** s.f.

floricultúră s.f. Ramură a horticulturii care se ocupă cu cultura plantelor ornamentale din grădini, parcuri sau locuințe. – G.-D. *floriculturii.*

florilégiu s.n. Antologie. – Sil. *-giu,* pr. *-giu.* Pl. *florilegii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

floríi s.f.pl. (Și *Duminica ~lor*) Sărbătoare creștină care se ține în duminica dinaintea Paștelui. – Scris cu inițială majusculă. Art. *floriile,* sil. *-ri-i-.*

flotánt,-ă adj. **1.** Care plutește. **2.** (Despre persoane) Care se află pentru o perioadă de timp în altă localitate decât cea în care își are domiciliul stabil. – Pl. *flotanți, -te.*

flótă s.f. Totalitatea navelor fluviale, maritime sau aeriene aparținând unei țări sau a celor aflate într-o anumită regiune ori care sunt afectate unui anumit scop. – Pl. *flote.*

flotílă s.f. Mare unitate a forțelor maritime, formată din nave de luptă. – Pl. *flotile.*

fluctuá vb.I intr. A fi schimbător, a varia. – Sil. *-tu-a.* Ind.pr. *fluctuez.*

fluctuánt,-ă adj. Care are fluctuații, schim-bător; (p.ext.) nehotărât. – Sil. *-tu-ant.* Pl. *fluctuanți, -te.*

fluctuáție s.f. Abatere temporară și foarte mică față de o anumită stare sau față de o anumită valoare. ▸ Schimbare neîntreruptă, oscilație. – Sil. *-tu-a-.* G.-D. *fluctuației.* Pl. *fluctuații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

fluént,-ă adj. (Despre vorbire, stil) Curgător, clar. – Sil. *flu-ent.* Pl. *fluenți, -te.*

fluíd,-ă adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Corp lichid sau gazos) care poate să curgă. **2.** S.n. (Fig.) Suflu, curent; emanație. – Pl. *fluizi, -de.*

fluiditáte s.f. **1.** Însușirea de a fi fluid. **2.** (Fig.) Cursivitate, coerență. – Sil. *flu-i-.* G.-D. *fluidității,* neart. *fluidității.*

flúier s.n. **1.** Instrument muzical popular de suflat, format dintr-un tub subțire de lemn, prevăzut cu găuri. **2.** Mic instrument, de obicei de metal, cu care se dau anumite semnale. **3.** (Pop.) ~*ul-piciorului* = tibia. – Pl. *fluiere.*

fluierá vb.I intr. **1.** A produce sunete ase-mănătoare cu cele ale fluierului (**1**), suflând printre buze. ▸ Tr. A-și manifesta dezapro-barea prin fluierături. **2.** A cânta din fluier (**1**). **3.** A semnaliza cu fluierul (**2**). • *A ~ a pagubă* = a fluiera în semn de regret din cauza unei nereușite. *A ~ în bisercă* = a comite fapte care supără, necuviincioase. – Sil. *flu-ie-.* Ind.pr. *flúier.*

fluierár s.m. Specie de păsări din regiunile mlăștinoase, cu ciocul lung și subțire, cu picioarele înalte, care scot sunete asemă-nătoare cu ale fluierului. – Sil. *flu-ie-.* Pl. *fluierari.*

fluieráș s.m. Cântăreț la fluier (**1**). – Sil. *flu-ie-.* Pl. *fluierași.*

fluierătúră s.f. Sunet pe care îl scoate cineva fluierând din gură sau suflând din fluier. – Sil. *flu-ie-.* Pl. *fluierături.*

fluór s.n. Gaz de culoare galbenă-verzuie, cu miros înțepător și foarte activ sub aspect chimic. – Sil. *flu-or.*

fluorescént,-ă adj. Care produce lumină cât timp este iradiat cu radiații ultraviolete sau cu raze X. – Sil. *flu-o-*. Pl. *fluorescenți,-te.*

fluşturátic,-ă adj. (Despre persoane) Nestatornic, uşuratic. – Pl. *fluşturatici,-ce.*

fluturá vb.I. **1.** Intr. (Despre păsări, insecte) A bate din aripi; (p.ext.) a zbura. **2.** Intr. (Despre o pânză, un steag) A se legăna în bătaia vântului. **3.** Tr. A mişca un obiect într-o parte şi în alta, a agita în aer, a face să fâlfâie. – Ind.pr. *flútur.*

flúture s.m. **1.** Nume generic dat insectelor cu patru aripi, de obicei, viu colorate, cu aparatul bucal adaptat pentru supt şi a căror larvă este o omidă. **2.** Fel de înot în care braţele execută mişcări simetrice (dinainte-înapoi), iar picioarele o împingere înapoi. – Nu *flutur.* Pl. *fluturi.*

fluviál,-ă adj. În legătură cu un fluviu, refe-ritor la un fluviu. – Sil. *-vi-al.* Pl. *fluviali,-e.*

flúviu s.n. Apă curgătoare cu lungime mare şi debit bogat, care se varsă într-o mare sau într-un ocean. – Sil. *-viu,* pr. *-viu.* Pl. *fluvii,* art. *-viile,* sil. *-vi-i-.*

flux s.n. **1.** Ridicare periodică a nivelului apei unei mări sau a unui ocean în cadrul fenomenului de maree. **2.** Şuvoi, val de lichide, gaze, particule etc. **3.** ~ *tehnologic* = succesiune a operaţiilor într-un proces tehno-logic. **4.** ~ *de informaţie* = raportul dintre cantitatea de informaţie şi timpul în care ea este transmisă. – Pl. *fluxuri.*

foáie s.f. **1.** Bucată de hârtie de formă dreptunghiulară (folosită la scris); filă din-tr-un caiet, dintr-o carte sau dintr-un registru. ▹ ~ *de titlu* = pagină de la începutul unei cărţi pe care sunt scrise titlul acesteia, autorul, editura, localitatea, anul tipăririi. **2.** Bucată dintr-un material cu o grosime foarte mică. *Foaie de tablă.* **3.** Bucată de pânză utilizată în toată lăţimea ei la confecţionarea unui obiect de îmbrăcăminte. *Fustă dintr-o foaie.* **4.** ~ *de aluat* = aluat întins din care se fac plăcinte, tăieţeii etc. **5.** Frunză. • *A întoarce* (sau *a schimba*) *foaia* = a-şi schimba atitudinea faţă de cineva, devenind mai aspru. – G.-D. *foii.* Pl. *foi.*

foaiér s.n. Sală într-un teatru unde spectatorii pot ieşi să petreacă timpul în pauzele dintre acte. – Sil. *foa-ier.* Pl. *foaiere.*

foále s.f. Aparat format dintr-un burduf de piele cu pereţii încreţiţi, cu care se pompează aer într-o forjă. ▸ Burduf plisat al unor instrumente muzicale. – Pl. *foale.* Var. **foi** s.m., monosilabic.

foáme s.f. **1.** Senzaţie provocată de nevoia de a mânca. **2.** (Fig.) Dorinţă nestăvilită, lăcomie. – G.-D. *foamei.*

foámete s.f. Lipsă mare, generală şi prelungită de hrană. – G.-D. *foametei,* neart. *foamete.*

foárfecă s.n. **1.** Unealtă formată din două lame tăioase suprapuse, unite la mijloc prin-tr-un şurub, folosită pentru a tăia diferite materiale. **2.** (În forma *foarfecă*) Săritură care se execută ridicând picioarele unul după altul, practicată în unele sporturi. **3.** (Ec.; în *foarfeca preţurilor*) Decalaj între diferite preţuri. – Pl. *foarfeci.*

foárte adv. Ajută la formarea superlativului absolut: *Foarte frumos*.

fobíe s.f. Stare bolnăvicioasă de frică, fără un motiv obiectiv. – G.-D. *fobiei.* Pl. *fobii.*

foc s.n. **1.** Ardere cu flacără şi cu degajare de căldură a unor corpuri ca lemnul, cărbunele etc. ▹ (Formează superlativul, ţinând locul lui „foarte") *Frumoasă foc. Iute foc.* ▹ ~ *de artificii* = ardere de artificii care dezvoltă jerbe de flăcări colorate. **2.** Luptă, război. **3.** (Fig.) Entuziasm, înflăcărare. **4.** (Fig.) Durere, chin, necaz. • *A se arunca* (sau *a intra*) *în ~ pentru...* = a-şi expune viaţa pentru cineva sau ceva. *A se face* (sau *a se supăra*) ~ (*şi pară*) = a se înfuria foarte tare. *A pune pe cineva pe ~* = a-i cere cuiva insistent să facă ceva. *A trece* (*o ţară, un oraş* etc.) *prin ~ şi sabie* = a incendia şi a ucide (în masă), a nimici. *De mama ~ului* = grozav, ştrașnic, extraordinar. *În ~ul...* = în faza culminantă a acţiunii. – Pl. *focuri.*

focál,-ă adj. Referitor la focarul lentilelor sau al oglinzilor. – Pl. *focali,-e.* Par. *focar.*

focár s.n. **1.** (Fiz.) Punct de convergență a razelor unui fascicul. ▸ (Fig.) Punct de concentrare și de răspândire a unor acțiuni, idei, sentimente etc. **2.** Parte componentă a instalațiilor de încălzit, a cazanelor de abur, a unor cuptoare etc. în care arde combus-tibilul. **3.** ~ *de infecție* = centru al unui proces inflamator; loc de unde se pot răspândi microbi provocatori de infecții; (p.ext.) loc murdar, neîngrijit. – Pl. *focare.* Par. *focal.*

fócă s.f. Mamifer acvatic cu corpul alungit și cu membrele transformate în lopeți înotătoare. – Pl. *foci.*

fochíst s.m. Persoană care dirijează arderea combustibilului într-un focar (**2**). – Pl. *fochiști.*

focós,-oásă adj., s.n. **1.** Adj. Plin de în-flăcărare, de entuziasm. **2.** S.n. Dispozitiv destinat aprinderii unei încărcături explozive (la bombe, rachete etc.). – Pl. *focoși,-oase.*

foehn s.n. **1.** Vânt cald, puternic și uscat din Elveția și Austria. **2.** Aparat electric pentru uscarea părului. – Pr. *fȍn.* Pl. *foehnuri.*

fofeáză s.f. Nume dat unor obiecte sau părți de obiecte în formă de aripă sau de braț: a) aripa unei ferestre sau a unei uși; **b)** braț de vatală la războiul de țesut; **c)** fiecare dintre penele fixate la capătul stinghiilor vârtelniței. – Pl. *fofeze.*

fofilá vb.I refl. A se strecura neobservat, cu dibăcie; a pătrunde undeva pe furiș. ▸ (Fig.) A se sustrage de la o obligație sau de la o îndatorire. – In.pr. *fofilez.*

foi1 s.m. v. **foale**.

foí2 vb.IV. **1.** Refl. A nu sta locului, a umbla de colo până colo. ▸ A-și întoarce repetat corpul de pe o parte pe alta. **2.** Intr. (Despre o mulțime) A mișuna. – Ind.pr. *foiesc,* pf.s. *foii.*

foiletá vb.I tr. (Livr.) A răsfoi (foile unei cărți, ale unui caiet etc.). – Sil. *fo-i-.* Ind.pr. *foiletez.*

foiletón s.n. Articol de literatură, de știință, de artă sau fragment de roman care se pu-blică într-un spațiu anume rezervat dintr-un ziar sau dintr-o revistă. – Sil. *fo-i-.* Pl. *foile-toane.*

foiós,-oásă adj., s.n. **1.** Adj. (Despre arbori) Cu frunze căzătoare (ex. stejarul, plopul). **2.** S.n. Unul dintre cele patru compartimente ale stomacului rumegătoarelor. – Sil. *fo-ios.* Pl. *foioși,-oase.*

foișór s.n. **1.** Terasă deschisă, cu acoperișul susținut de stâlpi și ieșită din linia fațadei; cerdac, pridvor. **2.** Construcție izolată măr-ginită de stâlpi sau de coloane, ridicată într-o grădină, într-un parc etc. – Sil. *fo-i-.* Pl. *foișoare.*

foitáj s.n. Aluat de prăjitură format din foi foarte subțiri. – Nu *foi*. Sil. *fo-i-.* Pl. *foitaje.*

foíță s.f. **1.** Foaie subțire de hârtie, de metal etc. **2.** Frunză mică. **3.** *Foițe embrionare* = straturile de celule ale embrionului din care derivă toate organele adultului. – Pl. *foițe.*

folclór s.n. Totalitatea tradițiilor, a producțiilor artistice (literare, muzicale etc.) create și răspândite de popor, având caracter colectiv și anonim. – Sil. *folc-lor.*

folclóric,-ă adj. Care aparține folclorului, referitor la folclor; folcloristic. – Sil. *folc-lo-.* Pl. *folclorici,-ce.*

folcloríst,-ă s.m. și f. Persoană care se ocupă cu strângerea și studierea materialului folcloric; specialist în folcloristică (**2**). – Sil. *folc-lo-.* Pl. *folcloriști,-ste.*

folclorístic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Folcloric. **2.** S.f. Știință care se ocupă cu studiul folclorului. – Sil. *folc-lo-.* Pl. *folcloristici,-ce.*

folícul s.m. Mică formație anatomică în formă de săculeț (ex. folicul sebaceu). – Pl. *foliculi.* Par. *folículă.*

folículă s.f. Fruct uscat format dintr-o singură carpelă îndoită în formă de cornet. – Pl. *folicule.* Par. *folícul.*

foliculínă s.f. Hormon secretat de glandele sexuale feminine; preparat medical care are în componență acest hormon. – G.-D. *foli-culinei.*

fólie1 s.f. Foiță foarte subțire de metal (alu-miniu, aur etc.), de material plastic etc. – Sil. *-li-e.* G.-D. *foliei.* Pl. *folii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

folíe2 s.f. Lucru grozav, foarte plăcut. – G.-D. *foliei.* Pl. *folii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

fólio s.n. Format de hârtie sau de carte obținut prin îndoirea colii tipografice o sin-gură dată, rezultând două file (patru pagini). – Sil. *-li-o.* Pl. *fóliouri.*

foliólă s.f. Fiecare dintre frunzulițele care intră în alcătuirea unei frunze compuse. – Sil. *-li-o-.* Pl. *foliole.*

folk s.n. Muzică vocală de factură simplă, bazată adesea pe melodii populare sau în spiritul acestora.

folós s.n. Câștig moral sau material; beneficiu, avantaj. • *În ~ul cuiva* = în interesul, în avantajul, spre binele cuiva. – Pl. *foloase.*

folosí vb.IV. **1.** Tr. A întrebuința, a utiliza. **2.** Refl. A avea sau a trage folos din ceva. **3.** Intr. A fi de folos, a servi la ceva. – Ind. pr. *folosesc,* pf.s. *folosii.*

folosínță s.f. Drept de a folosi un bun. – Pl. *folosințe.*

folositór,-oáre adj. Care aduce folos, care este de folos. – Pl. *folositori,-oare.*

fon s.m. Unitate de măsură pentru tăria unui sunet. – Pl. *foni.*

fond s.n. **1.** (În corelație cu *formă*) Conținut (**2**). **2.** Ansamblul trăsăturilor esențiale ale caracterului unei persoane. **3.** Culoare de bază a unui tablou, a unei țesături etc. **4.** Totalitatea mijloacelor materiale și bănești de care dispun o societate, o asociație etc. ▹ *~ de rulment* = fond de rezervă necesar funcționării continue a unei întreprinderi, asociații etc. **5.** Probă sportivă care se des-fășoară pe distanțe mari. – Pl. *fonduri.*

fondánt,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care se înmoaie, care se topește ușor. **2.** S.f. Bomboană preparată din-tr-o umplutură moale acoperită cu glazură. – Pl. *fondanți,-te.*

fondatór,-oáre s.m. și f. Persoană care pune bazele unei instituții, unui așezământ etc.; întemeietor. – Pl. *fondatori,-oare.*

fondíst,-ă s.m. și f. Sportiv care practică probe de fond (la alergări, înot etc.). – Pl. *fondiști, -ste.*

fonétic,-ă s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a lingvisticii care studiază sunetele limbii. **2.** Adj. Referitor la sunetele unei limbi; care ține de fonetică (**1**), privitor la fonetică. ▹ *Ortografie ~ă* = ortografie bazată pe principiul scrierii după cum se pronunță. – Pl. *fonetici,-ce.*

fonetísm s.n. **1.** Totalitatea sunetelor unei limbi, unui dialect etc. **2.** Mod caracteristic de a pronunța un anumit sunet sau cuvânt. – Pl. *fonetisme.*

fonfăí vb.IV intr. A pronunța cuvintele nazal. – Ind.pr. *fónfăi,* pf.s. *fonfăii.*

fónic,-ă adj. Care se referă la sunete, format din sunete. – Pl. *fonici,-ce.*

fonotécă s.f. **1.** Colecție de înregistrări sonore (pe discuri, pe benzi de magnetofon etc.). **2.** Mobilă sau încăpere amenajată special pentru depozitarea unei asemenea colecții. – Pl. *fonoteci.*

fontanélă s.f. Spațiu neosificat din partea superi-oară a craniului nou-născutului. – Pl. *fontanele.*

fóntă s.f. Aliaj de fier și carbon, folosit la elabora-rea oțelului sau la turnarea directă a unor piese; (pop.) tuci. – Pl. *fonte.*

for s.n. **1.** Organ politic, științific etc. cu mare autoritate. **2.** (În Roma antică) Piață unde se afla concentrată viața politică, economică, și religioasă a orașului. **3.** *~ interior* = conștiință. – Pl. *foruri.*

foră vb.I intr. A săpa într-un teren pentru a ajunge la un zăcământ de substanțe minerale. – Ind. pr. *forez.*

foráibăr s.n. Piesă de metal având formă de șurub în unghi drept, cu care se blochează o ușă sau o fe-reastră. – Acc. nu *fóraibăr.* Sil. *fo-rai-.* Pl. *foraibăre.*

foráj s.n. Ansamblul operațiilor care se execută pentru realizarea unei sonde. – Pl. *foraje.*

foráre s.f. Acțiunea de a fora și rezultatul ei. – Pl. *forări.*

fórceps s.n. Instrument pentru extragerea fătului viu în cazul unei nașteri dificile. – Pl. *forcepsuri.*

forestiér,-ă adj. Privitor la pădure, care se referă la exploatările silvice. – Sil. *-ti-er.* Pl. *forestieri,-e.*

forfecá vb.I tr. **1.** A tăia în bucăți cu foarfecele sau cu un alt obiect tăios. **2.** (Fig.) A cerceta o operă literară, științifică etc. cu o minuțiozitate exagerată. – Ind.pr. *foárfec.*

forfetár,-ă adj. (Despre taxe, impozite etc.) Care este stabilit anticipat la o sumă globală și invariabilă. – Pl. *forfetari,-e.*

fórfotă s.f. Mișcare grăbită și zgomotoasă de colo până colo. – Pl. *fórfote.*

forfotí vb.IV intr. **1.** (Despre o mulțime) A mișuna. **2.** A fierbe cu zgomot înăbușit, a clocoti încet. – Ind.pr.pers.3 *forfotește.*

fórint s.m. Unitate bănească în Ungaria. – Pl. *forinți.*

forjá vb.I tr. A prelucra un metal sau un aliaj prin presare la cald sau la rece, cu ajutorul ciocanului sau al presei. – Ind.pr. *forjez.*

fórjă s.f. Instalație pentru încălzirea metalelor în vederea forjării. – Pl. *forje.*

forjór s.m. Muncitor care lucrează la forjă. – Pl. *forjori.*

formá vb.I tr. **1.** A da ființă și formă unui lucru. ▸ Refl. A lua ființă, a lua naștere. **2.** A educa, a crește. **3.** (Despre mai multe elemente) A alcătui; a reprezenta. – Ind.pr. *formez.*

formál,-ă adj. **1.** Privitor la formă, care ține de formă. ▸ (Adverbial) În aparență. **2.** Făcut de formă, caracterizat prin formalism. – Pl. *formali,-e.*

formaldehídă s.f. Gaz cu miros înțepător, derivat de la metan, folosit la fabricarea rășinilor sintetice, a lacurilor, a coloranților etc. – Sil. *form-al-.* Pl. *formaldehide.*

formalísm s.n. **1.** Tendință care dă impor-tanță exagerată formelor și formalităților într-o activitate. **2.** Atitudine conformistă, protocolară. **3.** Orientare care acordă importanță formei și nu conținutului unei opere de artă.

formalíst,-ă s.m. și f., adj. **1.** (Persoană) care dă dovadă de formalism (**1**). **2.** (Persoană) care adoptă o atitudine de politețe exagerată. – Pl. *formaliști,-ste.*

formalitáte s.f. **1.** Cerință, formă impusă de o dispoziție pentru valabilitatea unui act. **2.** Cerință impusă de regulile de politețe. – Pl. *formalități.*

formalizá vb.I refl. A se simți jignit din cauza nerespectării unor reguli neînsemnate de politețe. – Ind.pr. *formalizez.*

formát1 s.n. **1.** Ansamblul dimensiunilor care determină forma și mărimea unui corp plat. **2.** Ansamblul dimensiunilor unui text tipărit de formă dreptunghiulară. – Pl. *formate.*

formát2,-ă adj. Instruit; maturizat. – Pl. *formați,-te.*

formáție s.f. **1.** Faptul de a se forma; alcătuire, constituire; organizare. **2.** Organizație, partid, asociație etc. **3.** Complex de roci format într-o anumită perioadă geologică. **4.** Felul în care se află dispusă o unitate militară pentru marș sau luptă. **5.** Componența unei echipe sportive. **6.** Ansamblu artistic. **7.** Combinație de cifre sau de figuri la unele jocuri sportive, distractive sau de noroc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *formației.* Pl. *formații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Var. **2,3,4 formațiúne** s.f., sil. *-ți-u-.*

fórmă s.f. **1.** Înfățișare, aspect exterior al unui corp; proprietate a unei figuri determinată de raporturile dintre diferitele ei dimensiuni. **2.** Mod de existență, de organizare și structurare a elementelor din care se compune un obiect sau un proces. **3.** (Tehn.) Tipar care se folosește pentru a fabrica diferite obiecte. **4.** (Lingv.) Învelișul sonor al cuvântului. **5.** Totalitatea mijloacelor prin care se exprimă conținutul unei opere de artă. **6.** Fel, chip, mod. **7.** ~ *de guvernământ* = mod de organizare și de conducere politică a unui stat. – Pl. *forme.*

formidábil,-ă adj. Care uimește prin însușiri neobișnuite. – Pl. *formidabili,-e.*

formól s.n. Soluție apoasă de formaldehidă, folosită ca dezinfectant.

formulá vb.I tr. A da o formă precisă unei idei, unui gând etc.; a exprima prin cuvinte. – Ind.pr. *formulez.*

formulár s.n. Imprimat cu spații albe care se completează pentru întocmirea unui act, a unui tabel etc. – Pl. *formulare.*

formúlă s.f. **1.** Expresie precisă, generală a unei idei, a unei relații etc. ▸ Frază-tip folosită în anumite ocazii sau la redactarea unui act, a unei sentințe etc. ▹ *~ de politețe* = formă convențională de exprimare când cineva se adresează unei autorități sau unei persoane. **2.** (Mat.) Expresie reprezentând o relație generală între mai multe mărimi și care servește la rezolvarea problemelor de același gen. **3.** (Chim.) Expresie cu simboluri chimice care reprezintă compoziția și structura moleculară a unei substanțe. – Pl. *formule.*

fornăí vb.IV intr. (Despre cai) A sufla cu forță aer pe nări, producând un zgomot. – Ind. pr. pers.3 *fórnăie.*

fort s.n. Fortificație care face parte dintr-un sistem de întărituri, menit să apere un oraș, o trecătoare etc. – Pl. *forturi.*

fortăreáță s.f. Loc prevăzut cu un sistem de fortificații permanente, pregătit pentru apărare. – Pl. *fortărețe.*

fórte adj.invar., adv. **1.** Adj. invar. Tare, puternic. **2.** Adv. (Muz.) Cu sonoritate puternică.

fortifiánt,-ă adj. (Livr.; despre medicamente) Întăritor, tonic. – Sil. *-fi-ant.* Pl. *fortifianți,-te.*

fortificá vb.I tr. **1.** A întări organismul, a-l face mai rezistent. **2.** (Mil.) A întări un loc prin lucrări de fortificație. – Ind.pr. *fortífic.*

fortificáție s.f. (Mil.) Construcție de apărare din pământ, piatră, beton etc., făcută cu scopul întăririi unei poziții, a unei localități etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *fortificației.* Pl. *forti-ficații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

fortíssimo adv. (Muz.) Cu sonoritate puter-nică, foarte tare.

fortrán s.n. (Inform.) Limbaj de programare conceput mai ales pentru calculele tehnico-științifice. – Sil. *for-tran.*

fortuít,-ă adj., adv. (În mod) inopinat, întâm-plător. – Pl. *fortuiți,-te.* Folosit greșit pentru *forțat.*

fortúna s.f. (Livr.) Destin. – G.-D. *fortunei.*

forțá vb.I tr. **1.** A constrânge, a sili. ▸ Refl. A se strădui, a-și da osteneala. **2.** A supune o mașină la un efort prea mare. ▸ A mânui cu violență un mecanism, o închizătoare etc., deteriorându-le. • *A ~ nota* = a întrece măsura, comportându-se exagerat într-o anumită împrejurare. *A-i ~ cuiva mâna* = a-l obliga să facă ceva. – Ind.pr. *forțez.*

forțát,-ă adj. **1.** Făcut sau impus cu forța; realizat prin învingerea unor dificultăți. ▹ *Aterizare ~ă* = aterizare impusă de unele împrejurări nefavorabile. **2.** (Despre uși, lacăte) Deschis cu forța. **3.** (Despre râs, gesturi) Silit, nefiresc. – Pl. *forțați,-te.*

fórță s.f. **1.** Capacitate pe care o au ființele vii de a realiza ceva, de a depune un efort; putere fizică, vigoare. ▸ Capacitate creatoare; tărie morală. **2.** Putere de constrângere. ▹ *Caz de ~ majoră* = situație în care cineva, din cauza unor împrejurări, acționează altfel decât dorește. **3.** (Fiz.) Mărime care caracterizează acțiunea mecanică exercitată de un sistem fizic asupra unui corp, putând duce la modificarea stării de repaus sau de mișcare a acestuia ori la deformarea lui. • *Prin forța împrejurărilor* = constrâns de împrejurări. – Pl. *forțe.*

fórum s.n. Adunare, întrunire importantă; uniune. – Pl. *forumuri.*

fósă s.f. **1.** (Anat.) Cavitate aflată pe suprafața unei structuri anatomice. *Fosă nazală.* **2.** Spațiu aflat sub avanscenă, destinat de obicei orchestrei. – Pl. *fose.*

fósfor s.n. Element chimic otrăvitor, inflama-bil, care se găsește în natură numai în compuși.

fosforescént,-ă adj. Care prezintă fosforescență. – Pl. *fosforescenți,-te.*

fosforescénță s.f. Proprietate a unor corpuri de a emite lumină când absorb sau după ce au absorbit radiații (în special ultraviolete). – Pl. *fosforescențe.*

fosíl,-ă s.f., adj. **1.** S.f. Rest al organismelor vegetale sau animale aparținând epocilor geologice anterioare, conservat în roci. **2.** Adj. (Despre organisme) Conservat în roci dintr-o epocă geologică anterioară. – Pl. *fosili,-e.*

fost,-ă adj. (Despre persoane) Care a avut o calitate, o funcție, un rang etc. pe care nu îl mai are (ex. fost ministru); (despre lucruri) care și-a pierdut vechea destinație. – Pl. *foști, -ste.*

fóșnet s.n. Sunet ușor, produs de mișcarea frunzelor, a hârtiei etc. – Pl. *foșnete.*

foșní vb.IV intr. și tr. (Mai ales despre frunze, hârtie etc.) A produce sau a face să producă un sunet ușor, prin mișcare sau prin frecare. – Ind. pr. *foșnesc,* pf.s. *foșnii.*

fot s.m. Unitate de măsură a iluminării. – Pl. *foți.*

fótă s.f. Obiect de îmbrăcăminte femeiesc din costumul popular românesc, format din-tr-o bucată dreptunghiulară de stofă de lână (ornamentată), care se petrece în jurul corpului ținând loc de fustă, sau din două bucăți de stofă, una acoperind partea din față a corpului ca un șorț și alta, partea din spate. – Pl. *fote.*

fótbal s.n. Joc sportiv între două echipe de câte 11 jucători, care încearcă să introducă mingea în poarta adversarului, lovind-o cu piciorul sau cu altă parte a corpului (în afară de mâini). – Nu *futbol.*

fotbalíst,-ă s.m. și f. Persoană care practică fotbalul. – Nu *futbolist.* Pl. *fotbaliști,-ste.*

fóto adj.invar. Fotografic. *Cameră foto*.

fotocópie s.f. Reproducere fotografică a unui document, a unui text etc. – Sil. *-pi-e.* G.-D. *fotocopiei.* Pl. *fotocopii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-.*

fotoeléctric,-ă adj. *Celulă ~ă* = element de circuit electric, cu doi electrozi, care lasă să treacă prin el un curent electric de intensitate mai mare sau mai mică; se folosește în cinematografie și în televiziune. *Efect ~* = emisie de electroni de pe suprafața metalelor sub acțiunea luminii. – Sil. *-lec-tric.* Pl. *fotoelectrici,-ce.*

fotofobíe s.f. Sensibilitate excesivă a ochiului la lumină. – G.-D. *fotofobiei.* Pl. *fotofobii,* art. *-biile,* sil. *-bi-i-.*

fotogénic,-ă adj. Care are calități potrivite pentru a fi reprodus în mod avantajos în fotografie sau în film. – Pl. *fotogenici,-ce.*

fotográf s.m. Specialist în tehnica fotografică. – Sil. *-to-graf.* Pl. *fotografi.*

fotografiá vb.I tr. A fixa imaginea unei persoane, a unui obiect etc. pe un film sau pe o placă cu ajutorul unui aparat fotografic; (fam.) a poza. – Sil. *-to-gra-fi-a.* Ind.pr. pers.1 *fotografiez,* pers.3 *fotografiază*; ger. *fotografiind.*

fotográfic,-ă adj. Referitor la fotografie, care servește pentru fotografiere, obținut prin fotografiere; foto. – Sil. *-to-gra-.* Pl. *fotografici, -ce.*

fotografíe s.f. **1.** Imagine pozitivă transpusă pe hârtie fotografică. **2.** Tehnica fotografierii; (fam.) poză. – Sil. *-to-gra-.* G.-D. *fotografiei.* Pl. *fotografii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

fotografiére s.f. Acțiunea de a fotografia. – Sil. *-to-gra-fi-e-.* G.-D. *fotografierii,* neart. *fotografieri.*

fotóliu s.n. Scaun mare, de obicei capito-nat, cu spătar și cu rezemători pentru brațe. ▹ *~-pat* = fotoliu extensibil folosit ca pat. *~ de orchestră* = loc în primele rânduri (din apropierea orchestrei) într-o sală de specta-col. – Sil. *-liu,* pr. *-liu.* Pl. *fotolii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

fotométru s.n. Instrument pentru măsurarea intensității surselor de lumină. – Sil. *-me-tru.* Pl. *fotometre.*

fotón s.m. Particulă elementară de radiație luminoasă. – Pl. *fotoni.*

fotoreportáj s.n. Reportaj asupra unui eveniment, a unui fapt etc. prezentat într-o suită de fotografii însoțite de un scurt text explicativ. – Pl. *fotoreportaje.*

fotorepórter,-ă s.m. și f. Fotograf specializat în fotoreportaje. – Pl. *fotoreporteri,-e.*

fotosensíbil,-ă adj. (Despre substanțe) Care este sensibil la lumină. – Pl. *fotosensibili,-e.*

fotosféră s.f. Stratul exterior al Soarelui care constituie sursa principală a luminii solare. – Sil. *-to-sfe-*. G.-D. *fotosferei.*

fotosintéză s.f. Asimilație clorofiliană, v. **clorofiliană**. – Pl. *fotosinteze.*

fototécă s.f. Colecție de fotografii organizată pentru cercetări, studii etc.; spațiu în care se păstrează o astfel de colecție. – Pl. *fototeci.*

fototerapíe s.f. Tratament medical care folosește radiațiile luminoase, indicat în rahitism, tuberculoză osoasă etc. – G.-D. *fototerapiei,* neart. *fototerapii.*

fovísm s.n. Curent din pictura franceză de la începutul sec. 20, care exaltă culoarea pură, așezată în pete mari.

fox s.m. Foxterier. – Pl. *focși.*

foxteriér s.m. Rasă de câini mici, cu urechi scurte și cu picioare drepte, folosiți pentru vânarea animalelor din vizuini; fox. – Sil. *-ri-er.* Pl. *foxterieri.*

fóxtrot s.n. Dans de origine americană cu ritm sincopat și mișcare vioaie; melodia după care se execută acest dans. – Sil. *fox-trot.* Pl. *foxtroturi.*

frac s.n. Costum bărbătesc de ceremonie, din stofă neagră, cu sacoul scurt în față (până în talie), iar în spate terminat cu două cozi lungi. – Pl. *fracuri.*

fracturá vb.I tr. și refl. A(-și) frânge, a(-și) rupe un os, (p.ext.) un membru al corpului. – Ind.pr. *fracturez.*

fractúră s.f. (Med.) Ruptură a unui os. – Pl. *fracturi.*

fracție s.f. (Mat.) Simbol sau număr reprezentând raportul a două numere întregi. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *fracției.* Pl. *fracții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

fracționá vb.I tr. A împărți un întreg în mai multe părți; a divide. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *fracționez.*

fracționár,-ă adj. Care conține o fracție, care are forma unei fracții. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *fracționari,-e.*

fracțiúne s.f. **1.** Parte distinctă dintr-un întreg; porțiune, fragment. **2.** Grupare de membri în cadrul unui partid care își stabilesc o platformă politică proprie; grup parlamentar. – Sil. *-ți-u-.* Pl. *fracțiuni.* Par. *facțiune.*

frag s.m. Plantă erbacee, perenă, cu tulpina scurtă și cu flori mici albe. – Pl. *fragi.*

frágă s.f. Fruct al fragului, de culoare roșie sau albicioasă, comestibil. – Pl. *fragi.*

fráged,-ă adj. **1.** (Despre plante) Care se află la începutul creșterii; crud. **2.** (Despre carne) Care provine de la animale tinere. ▸ (Despre unele alimente) Care se sfărâmă ușor cu dinții. **3.** (Despre copii) Gingaș, plăpând. ▹ *Vârstă ~ă* = vârsta copilăriei. – Pl. *fragezi,-de.*

fragíl,-ă adj. (Despre materiale) Care se sparge, se sfărâmă ușor. ▸ Gingaș, delicat. – Pl. *fragili,-e.*

fragilitáte s.f. Însușirea de a fi fragil. – G.-D. *fragilității,* neart. *fragilități.*

fragmént s.n. Parte sau frântură dintr-un tot. ▸ Parte izolată dintr-o scriere. – Pl. *fragmente.*

fragmentá vb.I tr. A împărți în fragmente. – Ind. pr. *fragmentez.*

fragmentár,-ă adj. Care se prezintă în fragmente. – Pl. *fragmentari,-e.*

fragránt,-ă adj. Mirositor, parfumat. – Sil. *fra-grant.* Pl. *fragranți,-te.* Par. *flagrant.*

fráier,-ă s.m. și f., adj. (Om) care nu știe să profite într-o anumită împrejurare. – Pl. *fraieri,-e.*

franc1 s.m. **1.** Unitate monetară în Franța, Belgia, Elveția etc., înlocuită în unele țări prin euro. **2.** Unitate monetară folosită în trecut în România. – Pl. *franci.*

franc2,-ă adj. Care spune pe față, fără înconjur ceea ce gândește. – Pl. *franci,-ce.*

francá vb.I tr. A plăti anticipat taxa pentru transportul unui colet. – Ind.pr. *franchez.*

francéz,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune în Franța. **2.** Adj. Referitor la Franța sau la populația ei; franțuzesc. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de francezi (**1**). – Pl. *francezi,-e.*

franchéțe s.f. Calitatea de a fi franc[2]; since-ritate. – G.-D. *francheței,* neart. *franchețe.*

franciscán,-ă s.m. și f. Călugăr sau că-lugăriță aparținând unuia dintre ordinele înființate în sec. 13 de Francisc din Assisi. – Pl. *franciscani,-e.*

francmasón s.m. Membru al unei organizații bazate pe francmasonerie, adept al francmasoneriei; mason. – Sil. *franc-ma-*. Pl. *francmasoni.*

francmasonerí|e s.f. Asociație secretă, cu scopuri etico-religioase, politice și filantropice, înființată la începutul sec. 18 în Anglia; masonerie. – Sil. *franc-ma-*. G.-D. *francmaso-neriei.*

fránco adv. Termen comercial care arată că taxele de transport ale unei mărfi, ale unui colet etc. sunt suportate de cel care expediază marfa, cu livrarea în contul expeditorului. *Pachet expediat franco.*

franj s.n. (Mai ales la pl.) Ornament făcut din fire de mătase, bumbac etc. care atârnă unele lângă altele. – Pl. *franjuri.*

franțuzésc,-eáscă adj. Francez (**2**). – Pl. *franțuzești.*

franțuzéște adv. Ca francezii, în felul fran-cezilor; în limba franceză.

franțuzoáică s.f. Femeie care face parte din poporul francez. – Sil. *-zoai-*. Pl. *franțuzoaice.*

franzélă s.f. Pâine albă, de formă lunguiață. – Pl. *franzele.*

frapá vb.I tr. **1.** A atrage atenția cuiva prin trăsături sau caracteristici izbitoare. **2.** A răci cu ajutorul gheții unele băuturi alcoolice. – Ind.pr. *frapez.*

frapánt,-ă adj. Care frapează (**1**). – Pl. *frapanți,-te.*

frapiéră s.f. Vas de aluminiu, folosit pentru răcirea cu gheață a băuturilor. – Sil. *-pi-e-*. Pl. *frapiere.*

frásin s.m. Arbore cu tulpina dreaptă și coroana rară, al cărui lemn rezistent și flexibil se întrebuințează în industria mobilei, a articolelor de sport etc. – Pl. *frasini.*

fráte s.m. **1.** Persoană de sex masculin considerată în raport cu altă persoană născută din aceiași părinți (*frate bun*) sau numai din același tată ori din aceeași mamă (*frate vitreg*). **2.** Termen familiar cu care cineva se adresează unei persoane (indiferent de sex). **3.** Călugăr care nu este cleric și care ajută la mănăstire în gospodărie. – Pl. *frați.*

fratérn,-ă adj. Frățesc. – Pl. *fraterni,-e.*

fraternitáte s.f. Frăție (**2**). – Pl. *fraternități.*

fraternizá vb.I intr. A manifesta sentimente de prietenie strânsă cu cineva; a face cauză comună cu cineva. – Ind.pr. *fraternizez.*

fratricíd,-ă s., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Persoană) care și-a ucis fratele sau sora. **2.** S.n. Omor de frate sau de soră. **3.** Adj. Care constituie o crimă față de un frate sau de o soră. – Sil. *fra-tri-*. Pl. *fratricizi,-de.*

fráudă s.f. Săvârșire cu rea-credință a unor fapte păgubitoare pentru altă persoană, în scopul obținerii unui profit. – Sil. *fra-u-*. Pl. *fraude.*

fraudulós,-oásă adj. (Despre acțiuni) Care se bazează pe fraudă, pe înșelătorie. – Sil. *fra-u-*. Pl. *frauduloși,-oase.*

frázăă s.f. Îmbinare a două sau mai multe propoziții legate între ele printr-un raport de coordonare sau de subordonare și exprimând una sau mai multe judecăți. – Pl. *fraze.*

frazeologí|e s.f. **1.** Mod propriu unei limbi sau unui scriitor de a construi frazele. **2.** (Fig.) Vorbărie fără sens, pălăvrăgeală. – Sil. *-ze-o-*. G.-D. *frazeologiei.* Pl. *frazeologii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-*.

frăgezí vb.IV refl. și tr. (Despre unele ali-mente) A deveni sau a face să devină mai fraged. – Ind. pr. *frăgezesc,* pf.s. *frăgezii.*

frăgezíme s.f. Calitatea de a fi fraged. – G.-D. *frăgezimii.*

frământá vb.I. **1.** Tr. A amesteca cu mâinile sau mecanic un aluat, transformându-l într-o masă omogenă. **2.** Tr. (Fig.) A examina o idee, un plan etc. sub toate aspectele. **3.** Tr. și refl. A (se) mișca întruna, a (se) agita; (refl.) a nu avea astâmpăr. ▸ Refl. A se îngrijora, a se neliniști. **4.** Tr. A învârti, a răsuci în mână un obiect. – Ind.pr. *frământ.*

frământáre s.f. Agitație, neastâmpăr; tulburare, zbucium. – Pl. *frământări.*

frăsinét s.n. Pădure de frasini. – Pl. *frăsine-turi.*

frățésc,-eáscă adj. De frate, ca de frate; fratern. – Pl. *frățești.*

frățéște adv. În mod frățesc, ca frații. • *A împărți ~* = a împărți în părți egale.

frățíe s.f. **1.** Legătură de rudenie între frați; iubire frățească. **2.** Legătură prietenească, prietenie strânsă, caldă; fraternitate. – G.-D. *frăției.* Pl. *frății,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

frână vb.I tr. A încetini sau a opri mersul unui vehicul cu ajutorul frânei. ▸ (Fig.) A împiedica dezvoltarea sau manifestarea unei activități, a unei acțiuni; a înăbuși un sentiment puternic. – Ind.pr. *frânez.*

frânár s.m. Muncitor care manevrează frâna de mână a vagoanelor de cale ferată. – Pl. *frânari.*

frână s.f. Dispozitiv pentru încetinirea sau pentru oprirea unui vehicul în mișcare. ▸ (Fig.) Piedică, obstacol în calea dezvoltării unei acțiuni, a unei activități etc. – Pl. *frâne.*

frânge vb.III. **1.** Tr. A rupe un obiect, prin lovire, îndoire sau apăsare puternică. ▸ A fractura un os sau un membru al corpului. **2.** Refl. A se îndoi de mijloc, a se apleca. **3.** Tr. (Fig.) A învinge, a birui în luptă. • *A-și ~ mâinile* = a-și împreuna mâinile și a-și îndoi repetat și cu putere degetele într-un moment de durere, de deznădejde. – Ind. pr. *frâng,* pf.s. *frânsei*; part. *frânt.*

frânghíe s.f. Sfoară lungă, făcută din mai multe șuvițe de fibre răsucite. – G.-D. *frân-ghiei.* Pl. *frânghii,* art. *-ghiile,* sil. *-ghi-i-.*

frânt,-ă adj. **1.** (Despre obiecte) Rupt; (despre oase) fracturat. **2.** (Fig.) Zdrobit de oboseală, extenuat. • *Na-ți-o ~ă că ți-am dres-o,* se spune când cineva, vrând să îndrepte o greșeală, face una și mai mare. – Pl. *frânți,-te.*

frântúră s.f. Bucată ruptă sau desprinsă dintr-un obiect sau de la locul ei; parte dintr-un întreg. – Pl. *frânturi.*

frâu s.n. Ansamblul curelelor, împreună cu zăbala, care se pun pe capul unui cal pentru a-l putea conduce. • *A da cuiva ~ liber* = a-l lăsa în voie. *A-și pune ~ limbii* (sau *gurii*) = a se reține de la vorbă, a vorbi cu prudență. *A ține frâiele țării* = a conduce, a stăpâni, a guverna. *Fără ~* = lăsat prea liber. – Mono-silabic. Pl. *frâie,* par. *frâne* (pl. lui *frână*).

freámăt s.n. **1.** Zgomot produs de mișcarea frunzelor, de valurile mării etc. ▸ Murmur de voci nedeslușite. **2.** (Fig.) Fior, înfiorare. – Pl. *freamăte.*

freátic,-ă adj. (Despre apă sau despre pânza de apă subterană) Care se află aproape de suprafața pământului și din care se alimentează izvoarele și fântânile. – Sil. *fre-a-.* Pl. *freatici,-ce.*

frecá vb.I tr. **1.** A mișca forțat un corp pe suprafața altui corp, a lustrui; **2.** A curăța un obiect, ștergându-l. **3.** A amesteca unele alimente pentru a obține o pastă omogenă. ▸ (Fig.) A se purta foarte aspru cu cineva, a-l obliga la eforturi prea mari. – Ind.pr. *frec.*

frecățéi s.m.pl. Aluat ras pe răzătoare sau frecat în palme, care se fierbe în supă.

frécție s.f. v. **fricțiune**.

frecționá vb.I v. **fricționa**.

frecúș s.n. (La pl.) Neînțelegeri, divergențe. • *A trage cuiva un ~* = a-l mustra cu asprime. – Pl. *frecușuri.*

frecvént,-ă adj. Care are loc la intervale de timp scurte, care se întâmplă des. – Pl. *frecvenți,-te.*

frecventá vb.I tr. A merge regulat, sistematic într-un anumit loc (la școală, la spectacole etc.). – Ind.pr. *frecventez.*

frecvénță s.f. **1.** Repetare regulată a unei acțiuni, a unui fapt etc. **2.** Participare a elevilor sau a studenților la cursuri. **3.** (Fiz.) Numărul de repetări ale unui fenomen periodic într-o unitate de timp. – Pl. *frecvențe.*

fredoná vb.I tr. A cânta încet (fără cuvinte) o melodie. – Ind.pr. *fredonez.*

freezer s.n. Compartiment de înghețare din componența unui frigider. – Pr. *frízer.* Pl. *freezere.*

fregátă s.f. **1.** Navă rapidă de escortă. **2.** Pasăre care trăiește în regiunea mărilor tropicale având corpul mic, iar coada și aripile lungi. – Pl. *fregate.*

fremătá vb.I intr. **1.** (Despre frunze; p.ext., despre copaci, păduri) A produce freamăt. **2.** (Despre oameni) A se pătrunde de un sentiment adânc; a vibra sub impresia unei emoții. **3.** (Despre colectivități) A se mișca, a se agita. – Ind.pr. *freámăt.*

frenétic,-ă adj. Cuprins de frenezie. – Pl. *frenetici,-ce.*

frenezíe s.f. Stare de excitare puternică, de pasiune nestăpânită, violentă. – G.-D. *frene-ziei.* Pl. *frenezii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

fréscă s.f. **1.** Pictură monumental-decorativă, făcută pe un zid. **2.** (Fig.) Compoziție literară de proporții mari evocând specificul unei anumite epoci. – Pl. *fresce,* nu *freșe.*

frez adj.invar. De culoarea fragilor.

frezá vb.I tr. A prelucra un material cu freza[1]. – Ind.pr. *frezez.*

fréză1 s.f. Unealtă pentru prelucrarea meta-lelor, a lemnului etc., cu unul sau mai multe tăișuri dispuse simetric în jurul unui ax. – Pl. *freze.* Par. *frizá.*

fréză2 s.f. Pieptănătură bărbătească; frizură. – Pl. *freze.*

frezór s.m. Persoană care lucrează la o mașină de frezat. – Pl. *frezori.*

friábil,-ă adj. (Despre materiale) Care se sfărâmă ușor. – Sil. *fri-a-.* Pl. *friabili,-e.* Par. *fiabil.*

frícă s.f. Stare de neliniște pe care o încearcă cineva în prezența sau la gândul unui pericol; teamă. • *A băga cuiva frica în oase* = a-l înfricoșa. *A fi cu frica-n spate* (sau *în sân*) = a fi într-o continuă stare de teamă. *A lua* (sau *a duce*) *frica cuiva* sau *a și de ~* = a asculta de cineva, fiindu-i frică de el. *Nici de ~* = nicidecum, deloc. – G.-D. *fricii,* neart. *frici.*

fricós,-oásă adj. Care se înfricoșează cu ușurință. – Pl. *fricoși,-oase.*

fricționá vb.I tr. A face o frecție. – Sil. *-ți-o-.* Ind. pr. *fricționez.* Var. **frecționá** vb.I.

fricțiúne s.f. **1.** (Med.) Frecare a unei părți a corpului cu un lichid medicinal; masaj. **2.** (Fig.; mai ales la pl.) Neînțelegere, divergență între două sau mai multe persoane. – Sil. *-ți-u-.* Pl. *fricțiuni.* Var. **1 frécție** s.f. Par. *fricțiune.*

frig s.n. **1.** Temperatură scăzută a atmosferei, care dă senzația de rece. **2.** (La pl.) Tremur cauzat de senzația de rece, care precedă uneori o stare febrilă. ▸ (Med.; la pl.) Malarie. – Pl. **2** *friguri.*

friganeá s.f. (Mai ales la pl.) Felie de pâine, muiată în lapte și ouă și prăjită în grăsime. – Nu *frigánea.* Pl. *friganele.*

frigáre s.f. Vergea de fier sau de lemn în care se înfige carnea pentru a o frige deasupra jăraticului. • *La ~* = fript în frigare. Pl. *frigări.*

frigărúie s.f. Carne tăiată în bucăți mici și friptă în frigare. – Pl. *frigărui.*

fríge vb.III. **1.** Tr. A prepara un aliment (în special carne) expunându-l direct acțiunii focului (pe grătar, în frigare, pe jar); (p.ext.) a prăji în tigaie. **2.** Intr. (Despre surse de căldură) A răspândi căldură mare; a dogori. **3.** Intr. A provoca o arsură. **4.** Refl. (Fig.; fam.) A se păcăli, a se înșela. • *A-l ~ pă-mântul sub tălpi,* se spune când cineva este neliniștit, nerăbdător să facă ceva. – Ind.pr. *frig,* pf.s. *fripsei*; part. *fript.*

frigíd,-ă adj. Care suferă de frigiditate. – Pl. *frigizi,-de.*

frigidér s.n. Dulap de construcție specială, cu agregat frigorigen, în care se păstrează alimente. – Pl. *frigidere.*

frigiditáte s.f. Aversiune sau indiferență față de actul sexual. – G.-D. *frigidității.*

frigorifér,-ă adj., s.n. **1.** Adj. (Despre sisteme fizico-chimice) Care produce și menține frigul. **2.** S.n. Construcție prevăzută cu instalație pentru producerea frigului artificial; instalație frigorifică. – Pl. *frigoriferi,-e.* Par. *frigorific.*

frigorífic,-ă adj. Care se referă la frig. ▹ *Agent* ~ = substanță care produce sau transferă frig. *Instalație ~ă* = frigorifer (**2**). – Pl. *frigorifici,-ce.* Par. *frigorifer.*

frigorigén,-ă adj. Care poate produce frig. – Pl. *frigorigeni,-e.*

frigurós,-oásă adj. **1.** Care are o temperatură scăzută, care răspândește frig. ▸ (Despre locuințe) Care se încălzește greu, care pierde ușor căldura. **2.** (Despre ființe) Care suportă greu frigul. – Pl. *friguroși,-oase.*

fript,-ă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre alimente) Care a fost gătit prin expunere directă la foc; (p.ext.) prăjit. **2.** Adj. Ars, rănit prin acțiunea focului sau a unui obiect fierbinte. ▸ (Fig.) Chinuit. **3.** S.f.art. Numele unui joc de copii. • *A-i face cuiva zile fripte* = a-l necăji mereu. *A-l mânca pe cineva* ~ = a-l distruge, a-l nimici. – Pl. *fripți,-te.*

friptúră s.f. Fel de mâncare care constă din carne friptă. – Pl. *fripturi.*

frisón s.n. Senzație de frig, însoțită de tremurături, care indică de obicei începutul unei boli febrile. – Pl. *frisoane.*

frișcă s.f. Smântână proaspătă care se ridică la suprafața laptelui nefiert și care, bătută cu telul, devine spumoasă. – G.-D. *frișcăi.*

friteuză s.f. Aparat casnic, de forma unei cratițe cu capac, folosit la prăjirea unor alimente (ex. cartofi). – Pr. *fritőză.* Sil. *fri-teu-.* Pl. *friteuze.*

frivól,-ă adj. (Despre persoane) Lipsit de seriozitate, ușuratic. ▸ (Despre lucruri, fapte etc.) Fără importanță, neserios. – Pl. *frivoli,-e.*

frivolitáte s.f. **1.** Însușirea a ceea ce este frivol. **2.** (La pl.) Manifestări, fapte ușuratice, neserioase. – Pl. **2** *frivolități.*

fríză s.f. **1.** Parte cuprinsă între arhitrava și cornișa unei coloane antice. **2.** Bandă împodobită cu picturi sau sculpturi în jurul unui vas, al unei încăperi etc. – Pl. *frize.* Par. *frează*[1].

frizér s.m. Lucrător care se ocupă cu bărbieritul și cu tunsul părului; bărbier. – Pl. *frizeri.*

frizeríe s.f. Atelierul frizerului. – G.-D. *frizeriei.* Pl. *frizerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

frizeríță s.f. Lucrătoare care se ocupă cu bărbieritul, cu tunsul sau cu ondulatul părului. – Pl. *frizerițe.*

frizúră s.f. Frez[2]. – Pl. *frizuri.*

fróndă s.f. Atitudine potrivnică față de cineva sau de ceva; opoziție cauzată de interese personale. – Pl. *fronde.*

front s.n. **1.** Locul unde se dau lupte în timp de război; partea dinspre inamic a unui dispozitiv de luptă. ▸ Formație militară, sportivă etc., orientată spre persoana care dă îndrumări, comenzi etc. **2.** Mare unitate operativă în război. **3.** (Fig.) Grup organizat în vederea unei acțiuni comune. **4.** Porțiune dintr-un zăcământ, dintr-o mină, unde se face exploatarea. **5.** Strat de discontinuitate între două mase de aer, deosebite ca proprietăți fizice (ex. front cald, front rece). • *A sparge ~ul* = a pătrunde în liniile inamicului. – Pl. *fronturi.*

frontál,-ă adj. **1.** Care ține de regiunea frunții. **2.** Care este așezat în față; din față. – Pl. *frontali,-e.*

frontiéră s.f. Linie naturală care desparte teritoriul unui stat de teritoriul altor state; graniță, hotar. – Sil. *-ti-e-.* Pl. *frontiere.*

frontispíciu s.n. **1.** Partea superioară a fațadei principale a unui edificiu; (p.ext.) întreaga fațadă principală. **2.** Partea de sus de pe prima pagină

a unui ziar, cuprinzând titlul și unele indicații. **3.** Ornament gravat plasat la începutul unor capitole, în special în cărțile vechi. – Sil. *-ciu,* pr. *-ciu.* Pl. *fron-tispicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

frontón s.n. Element arhitectural decorativ, plasat deasupra intrării unui edificiu. – Pl. *frontoane.*

fruct s.n. **1.** Formațiune care apare și se dezvoltă din pistilul florii fecundate și care conține semințele. **2.** (Fig.) Rezultat firesc al unei acțiuni, al unei activități. – Nu *fructă.* Pl. *fructe.* Par. *frupt.*

fructiéră s.f. Vas în care se pun fructe la masă. – Sil. *-ti-e-.* Pl. *fructiere.*

fructifér,-ă adj. (Despre pomi) Care produce fructe comestibile. – Pl. *fructiferi,-e.*

fructificá vb.I. **1.** Intr. (Despre sume de bani, capital) A spori prin dobânzi, a aduce venit. **2.** Tr. (Fig.) A folosi cu profit o situație, o valoare etc. – Ind.pr. *fructífic.*

fructóză s.f. Substanță organică dulce care se găsește în nectarul florilor și în multe fructe dulci. – G.-D. *fructozei.*

fructuós,-oásă adj. Care dă rezultate bune, avantajos. – Sil. *-tu-os.* Pl. *fructuoși,-oase.*

frugál,-ă adj. (Despre mese) Alcătuit din mâncare puțină și simplă. – Pl. *frugale.*

frumós,-oásă adj., adv., s.n. **1.** Adj. Care place pentru armonia liniilor, mișcărilor, culorilor etc. ▸ (Substantivat, f.pl.art.) Ielele. **2.** Adj. Care trezește plăcere, satisfacție sub aspect moral. *Comportare frumoasă.* **3.** Adj. (Despre timp) Senin, calm. **4.** Adj. (Despre lucruri, fapte) Remarcabil, bun, de valoare. **5.** Adv. În mod plăcut, armonios. **6.** Adv. Așa cum se cuvine, potrivit. **7.** S.n. Calitate a obiectelor naturii și a creațiilor omenești, care provoacă satisfacție, emoție estetică. • *A nu fi ~ din partea cuiva* = a nu fi un lucru de laudă, a nu se cuveni. – Pl. *frumoși, -oase.*

frumusé|e s.f. **1.** Însușirea a ceea ce este frumos. **2.** Obiect, faptă, lucru frumos. ▸ Persoană frumoasă. ▹ (Cu valoare de superlativ) *O frumusețe de băiat.* – Pl. *frumuseți.*

fruntáș,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care este în frunte într-o acțiune sau într-o activitate. **2.** S.m. Grad militar între soldat și caporal. – Pl. *fruntași,-e.*

frúnte s.f. **1.** Partea de sus a feței oamenilor, cuprinsă între sprâncene și păr, mărginită lateral de tâmple; partea dinainte a capului la animale, imediat deasupra ochilor. **2.** (Fig.; de obicei art.) Ceea ce este mai bun, mai ales, mai de seamă; persoană care se distinge de altele. **3.** Lichid obținut la începutul unei distilări. • *În ~* = în față, pe primul loc, în locul de cinste. – Pl. *frunți.*

frunzár s.n. **1.** Desiș format din crengile pline de frunze ale unui copac sau ale unor tufe. **2.** Umbrar făcut din crengi. – Pl. *frunzare.*

frúnză s.f. Organ principal al plantei, format în general dintr-o lamă verde (limb) și o codiță (pețiol). • *A tăia ~ la câini* = a nu face nimic, a trândăvi. *Câtă ~ și iarbă* sau *ca frunza și ca iarba* = în număr foarte mare. – Pl. *frunze.*

frunzări vb.IV tr. A răsfoi o carte, un dosar etc., cercetând conținutul în mod superficial. – Ind.pr. *frunzăresc,* pf.s. *frunzării.*

frunzíș s.n. Mulțime de frunze; frunzele unuia sau ale mai multor copaci. – Pl. *frunzișuri.*

frupt s.n. **1.** Produsul în lapte al animalelor mulgătoare; derivate ale laptelui. **2.** Mâncare conți`nd lapte, ouă, carne, pește sau derivate ale lor, pe care creștinii ortodocși nu au voie să le mănânce în zilele de post. – Par. *fruct.*

frustrá vb.I tr. A lipsi pe cineva de un drept sau de un bun. – Nu *frusta.* Sil. *frus-tra.* Ind.pr. *frustrez.*

ftizíe s.f. Tuberculoză pulmonară. – G.-D. *ftiziei.* Pl. *ftizii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

ftiziologíe s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul tuberculozei. – Sil. *-zi-o-.* G.-D. *ftiziologiei.*

fúcsie s.f. Plantă decorativă de apartament, cu frunze opuse și cu flori roz, roșii sau violete, în formă de clopoței, dispuse la subsuoara frunzelor

sau în raceme terminale. – Acc. nu *-sí-*. Sil. *-si-e.* Pl. *fucsii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-*.

fudúl,-ă adj. Mândru, fălos; îngâmfat, aro-gant. • *~ de-o ureche* = surd. – Pl. *fuduli,-e.*

fudulí vb.IV refl. A se făli; a deveni îngâmfat, arogant. – Ind.pr. *fudulesc,* pf.s. *fudulii.*

fugáci,-ce adj. (Despre cai) Care aleargă bine; iute la fugă; fugar; (p.ext., substantivat, m.) cal. – Pl. *fugaci,-ce.*

fugár,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care a fugit dintr-un loc pentru a scăpa de o primejdie sau de o urmărire. **2.** Adj. Care trece repede. **3.** Adj. (Despre cai) Fugaci. – Pl. *fugari,-e.*

fúgă1 s.f. **1.** Faptul de a fugi; alergare, goană. ▸ (Adverbial; în forma *fuga*) Repede. **2.** Părăsire grabnică (și uneori tainică) a unui loc pentru a scăpa de o urmărie sau de o primejdie. • *A pune pe cineva pe ~* sau *a lua pe cineva la ~* = a-l alunga, a-l fugări. *În* (sau *din*) *~* = în grabă, în treacăt, fără o examinare atentă. *Pe ~* = repede, grăbit. – G.-D. *fugii,* neart. *fugi.*

fúgă2 s.f. Compoziție muzicală în care tema și imitațiile sale succesive formează mai multe părți care se aseamănă. – Pl. *fugi.*

fugărí vb.IV tr. A goni sau a urmări pe cineva fugind în urma lui. – Ind.pr. *fugăresc,* pf.s. *fugării.*

fugí vb.IV intr. **1.** A se mișca într-o direcție cu pași repezi; a merge în fugă după cineva sau după ceva pentru a-l ajunge sau a-l prinde; a alerga. **2.** A părăsi în grabă un loc pentru a scăpa de o urmărire, de o primejdie; (despre deținuți) a evada. **3.** A se retrage, a se strecura pe nesimțite. ▸ A se sustrage, a se eschiva de la ceva. **4.** (Fig.; despre timp) A trece repede. • *A-i ~ ochii după cineva* = a-i plăcea mult cineva. *A-i ~ ochii pe ceva* = a nu-și putea fixa privirea pe ceva ce strălucește. – Ind.pr. *fug,* pf.s. *fugii.*

fugitív,-ă adj. Care trece repede, de scurtă durată. ▸ Care se face repede, superficial, sumar. – Pl. *fugitivi,-e.*

fuiór s.n. Mănunchi de fibre de in, de cânepă, de lână, rezultat după periat. – Sil. *fu-ior.* Pl. *fuioare,* sil. *fu-ioa-*.

fulár s.n. Obiect de îmbrăcăminte care constă dintr-o fâșie de lână, de mătase etc., care se poartă iarna în jurul gâtului; șal. – Pl. *fulare.*

fuléu s.n. **1.** Alergare în pas mare. **2.** Dis-tanță parcursă de un cal în timpul unui pas, marcată prin două urme succesive ale aceluiași picior. – Pl. *fulee,* sil. *-le-e,* scris nu *-leie.*

fulg s.m. **1.** Pană subțire, moale și mătăsoasă, care crește pe burta păsărilor și printre penele mai mari. **2.** Conglomerat de cristale mici de apă care se formează iarna în atmosferă și care cad pe pământ formând zăpada. **3.** (La pl.) Produs alimentar sub formă de foițe subțiri, obținut din cartofi, din diferite cereale etc. • *Ca un ~* = foarte ușor. *Ca ~ul pe apă* = la voia întâmplării. – Pl. *fulgi.*

fulgarín s.n. Impermeabil (**2**). – Pl. *fulgarine.*

fúlger s.n. Descărcare electrică luminoasă care se produce între doi nori sau în interiorul unui singur nor, însoțită adesea de un zgomot; fulgerătură. • *Ca ~ul* = foarte repede. – Pl. *fulgere.*

fulgerá vb.I. **1.** Intr.impers. A se produce fulgere. **2.** Intr. (Fig.) A scânteia, a luci ca un fulger. ▸ A se ivi sau a trece ca un fulger. **3.** Tr. (Fig.) A izbi pe cineva, doborându-l cu o lovitură puternică. ▸ A străpunge cu privirea pe cineva. – Ind.pr. *fúlger.*

fulgerătór,-oáre adj. **1.** Care se petrece repede ca fulgerul. **2.** (Fig.; despre privire) Pătrunzător. – Pl. *fulgerători,-oare.*

fulgerătúră s.f. Fulger. – Pl. *fulgerături.*

fulguí vb.IV intr.impers. A ninge ușor cu fulgi rari. – Ind.pr.pers.3 *fulguiește.*

fulguiálă s.f. Ninsoare ușoară cu fulgi rari. – Pl. *fulguieli.*

fulguránt,-ă adj. Care împrăștie o lumină vie și de scurtă durată. – Pl. *fulguranți,-te.*

fulguráție s.f. Fulgerare fără tunet, produsă în regiunile înalte ale atmosferei. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *fulgurației.* Pl. *fulgurații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

fulminánt,-ă adj. Care produce explozie; (fig.) violent, amenințător; provocator. – Pl. *fulminanți,-te.*

fum s.n. **1.** Suspensie de particule solide într-un mediu gazos, produsă în cursul arderii incomplete a combustibilului. ▸ Casă (consi-derată ca reprezentând o familie). **2.** (Fig.; la pl.) Îngâmfare, pretenții nejustificate. **3.** Cantitate de fum (**1**) pe care un fumător o trage dintr-o țigară. – Pl. *fumuri.*

fumá vb.I intr. A trage fum de tutun din țigară sau din pipă. – Ind.pr. *fumez.*

fumaróle s.f.pl. Produse gazoase emanate de vulcani.

fumát s.n. Faptul sau obiceiul de a fuma.

fumătór,-oáre s.m. și f. Persoană care are deprinderea fumatului. – Pl. *fumători,-oare.*

fumegá vb.I intr. A scoate fum, a arde înăbușit. ▸ (Despre lămpi, lumânări etc.) A arde defectuos, făcând fum. – Ind.pr. pers.3 *fúmegă.*

fumigáție s.f. Afumare cu diverse substanțe, în scopul distrugerii unor paraziți. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *fumigației,* neart. *fumigații.*

fumigén,-ă adj. (Despre unele substanțe) Care produce fum. – Pl. *fumigeni,-e.*

fumoár s.n. Încăpere în care se poate fuma, situată mai ales pe lângă sălile de spectacol. – Sil. *-moar.* Pl. *fumoare.*

fumuríu,-íe adj. De culoarea fumului. – Pl. *fumurii.*

funciár,-ă adj. Care se referă la terenuri sau la alte averi imobiliare. ▹ *Fond* ~ = totalitatea suprafețelor de teren (inclusiv cele acoperite de apă) aflate în limitele unei țări, ale unei unități administrativ-teritoriale etc. – Sil. *-ci-ar.* Pl. *funciari,-e.*

fúncție s.f. **1.** Activitate pe care o prestează cineva într-o instituție, într-o întreprindere etc. ▸ Grad, treaptă într-o ierarhie administrativă. **2.** Sarcină, rol; destinație. **3.** (Gram.) Rolul sintactic al unui cuvânt în propoziție. **4.** (Fiziol.) Activitate proprie fiecărui organ sau țesut din organismul animal sau vegetal. **5.** (Mat.) Corespondență între elementele a două mulțimi prin care fiecărui element al unei mulțimi i se asociază un element deter-minant al celeilalte. • *A fi în ~ de...* = a depinde de... – Sil. *func-ți-e.* G.-D. *funcției.* Pl. *funcții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Var. **funcțiúne** s.f., sil. *-ți-u-.*

funcționá vb.I intr. A-și exercita funcția; (despre mașini, motoare etc.) a fi în stare de activitate. – Sil. *func-ți-o-.* Ind.pr. *funcționez.*

funcționál,-ă adj. Care se referă la o funcție, care ține de o funcție; care are funcționalitate. – Sil. *func-ți-o-.* Pl. *funcționali,-e.* Par. *funcționar.*

funcționalitáte s.f. Capacitate a unor con-strucții, sisteme tehnice etc. de a corespunde unor cerințe, unei funcții. – Sil. *func-ți-o-.* G.-D. *funcționalității,* neart. *funcționalități.*

funcționár,-ă s.m. și f. Persoană care ocupă o funcție publică (cu caracter administrativ). – Sil. *func-ți-o-.* Pl. *funcționari,-e.* Par. *funcțional.*

funcționărésc,-eáscă adj. Care se referă la funcționari, specific funcționarilor. – Sil. *func-ți-o-.* Pl. *funcționărești.*

funcțiúne s.f. v. **funcție**.

fund s.n. **1.** Partea de jos a unui vas, formând baza lui. ▸ Fiecare dintre cele două fețe plane, opuse ale unui butoi sau ale unui recipient. **2.** Partea unui obiect (sac, traistă etc.) opusă deschizăturii. **3.** (Fam.) Șezut. **4.** Bucată de lemn rotundă sau dreptunghiulară pe care se răstoarnă mămăliga sau se taie carnea, ceapa etc. **5.** Partea de jos, închisă, a unei cavități naturale, a unei gropi etc. ▸ Partea cea mai depărtată a unui loc. ▸ Partea dinapoi a unui vehicul. • *A da de ~ul sacului* = a sărăci. *A se da la ~* = **a)** a se cufunda în apă; **b)** a se ascunde pentru a scăpa de o urmărire; a se retrage din viața publică. *Sac fără ~* = **a)** om lacom, nesățios;

b) loc de unde nu se epuizează ceea ce se găsește acolo. – Pl. *funduri.*

fundá vb.I tr. A pune bazele la ceva. – Ind.pr. *fundez.* Forma recomandată **fondá**.

fundál s.n. Fond al unui tablou sau al unui panou sculptat din care se detașează elementele principale ale compoziției. ▸ Pânză, decor care acoperă partea dinapoi a unei scene de teatru. – Pl. *fundaluri.*

fundaménț s.n. **1.** Fundație (**1**). **2.** (Fig.) Element care servește de sprijin, pe care se întemeiază ceva. – Pl. *fundamente.*

fundamentá vb.I tr. A pune baze temeinice unei concepții, unei teorii etc.; a demonstra cu argumente științifice. – Ind.pr. *funda-mentez.*

fundamentál,-ă adj. Esențial, de bază. – Pl. *fundamentali,-e.*

fundáș s.m. Jucător din apărare la fotbal, rugbi etc., plasat în imediata apropiere a porții. – Pl. *fundași.*

fundáție s.f. **1.** Partea inferioară a unei construcții prin care aceasta se sprijină pe pământ; ansamblul elementelor care consti-tuie baza unui sistem tehnic; fundament, temelie. **2.** Fond constituit, de obicei prin donație, pentru o activitate de interes obștesc; așezământ creat din astfel de fonduri. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *fundației.* Pl. *fundații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

fúndă s.f. Nod în formă de fluture, făcut dintr-o fâșie de mătase, de pânză, servind ca podoabă. – Nu *funtă.* Pl. *funde.*

fundătúră s.f. Cale de circulație (drum, stradă) care la un capăt este închisă prin construcții sau printr-un taluz. – Pl. *fundături.*

funduáră adj. *Carte ~* = registru în unele județe ale țării, în care se înscriu toate pro-prietățile de pământ individuale, menționându-se numele proprietarului, suprafața și vecinătățile. – Sil. *-du-a-.* Pl. *funduare.*

funébru,-ă adj. De înmormântare. ▹ *Marș ~* = melodie solemnă care se cântă de obicei la înmormântări. – Sil. *-ne-bru.* Pl. *funebri,-e.*

funerálii s.f.pl. Ceremonie la înmormân-tarea sau la incinerarea unei personalități. – Art. *-lii-le,* sil. *-li-i-.*

funerár,-ă adj. Care se referă la funeralii, la înmormântare. ▹ *Urnă ~ă* = vas în care se păstrează cenușa unei persoane incinerate. *Piatră ~ă* = lespede de piatră care se așază pe un mormânt. *Monument ~* = monument ridicat pe mormântul cuiva. – Pl. *funerari,-e.*

funést,-ă adj. Care aduce nenorociri sau moarte. ▸ Trist, întristător. – Pl. *funești, -ste.*

fungi s.m.pl. Nume generic pentru ciuperci. – Monosilabic.

fungíbil,-ă adj. (Jur.; despre lucruri) Care poate fi înlocuit cu altul în cazul când formează obiectul unei obligații. – Pl. *fungibili,-e.*

funiculár s.n. Cale de transport aeriană pentru materiale sau pentru persoane, cu tracțiune prin cablu, folosită în regiunile de munte. – Pl. *funiculare.*

fúnie s.f. **1.** Sfoară groasă și lungă, răsucită din fibre vegetale (de obicei din cânepă). ▹ *~ de ceapă* (sau *de usturoi*) = împletitură de ceapă (sau de usturoi), făcută din cozile acestora. **2.** Unitate de măsură pentru lungime cu care se măsura în trecut pământul. *~ de moșie* = fâșie îngustă de moșie. • *A vorbi de ~ în casa spânzuratului* = a spune ceva ce poate fi socotit drept aluzie la ceva neplăcut pentru cineva care este de față. *Drept ca funia în traistă* = **a)** strâmb, răsucit; **b)** nedrept, necinstit. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *funiei.* Pl. *funii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

funigél s.m. (Mai ales la pl.) Fire de păianjeni mici care se văd plutind în aer în zilele senine de toamnă. – Pl. *funigei.*

funíngine s.f. Produs negru format din arderea incompletă a corpurilor organice și care se depune mai ales pe partea interioară a coșurilor, a sobelor etc. – Pl. *funingini.*

furá vb.I tr. **1.** A-și însuși pe nedrept, pe ascuns sau cu forța un lucru care aparține altcuiva. **2.** A răpi pe cineva. • *A ~ ca în codru* = a fura mult și fără teamă. *A-l ~ pe cineva gândurile* = a se lăsa în voia gândurilor, a fi răpit de gânduri. *A-l ~ pe cineva somnul* = a-l cuprinde somnul, a adormi. – Ind.pr. *fur.*

furáj s.n. Produs de origine vegetală, animală sau minerală, folosit ca hrană pentru animale. – Pl. *furaje.*

furajá vb.I tr. **1.** A pregăti furaj pentru hrana animalelor. **2.** A hrăni animalele cu furaj. – Ind. pr. *furajez.*

furajér,-ă adj. Care se folosește ca furaj. ▹ *Plante ~e* = plante întrebuințate pentru hrănirea animalelor. – Pl. *furajeri,-e.*

fúrcă s.f. **1.** Unealtă formată dintr-o vergea de lemn pe care se prinde caierul pentru a fi tors. **2.** Unealtă agricolă alcătuită dintr-o coadă de lemn cu doi sau trei dinți curbați, servind la strânsul fânului, al paielor etc.; cantitate de fân, de paie etc. cât se ia o dată cu această unealtă. **3.** *Furca telefonului* = partea telefonului pe care stă receptorul. *Furca pieptului* = extremitatea inferioară a sternului. *Furca fântânii* = stâlpul pe care se sprijină cumpăna. • *A avea de ~ cu ceva* = a avea dificultăți cu ceva, a-i da mult de lucru ceva. *A avea de ~ cu cineva* = a avea conflicte cu cineva. *A da cuiva de ~* = a-i crea cuiva dificultăți, probleme. *A se certa ~ cu cineva* = a se certa foarte tare. *A trece pe cineva prin furcile caudine* = a-l pune pe cel învins în situații sau în condiții umilitoare. *Parcă ar fi pus cu furca,* se spune despre lucruri aflate în dezordine. – Pl. *furci.*

furchét s.m. Dispozitiv fixat la marginea unei bărci, pe care se sprijină vâsla când se vâslește. – Pl. *furcheți.*

furculíță s.f. Obiect de metal alcătuit dintr-un mâner cu doi până la patru dinți, folosit la mâncat. • *În ~* = **a)** (despre mustăți) cu capetele răsucite în sus; **b)** (despre barbă) cu părțile laterale mai lungi decât mijlocul. – Pl. *furculițe.*

furgón s.n. Vehicul de mare capacitate, tras de cai, folosit de unitățile militare pentru transportul alimentelor, al bagajelor etc. – Pl. *furgoane.*

furgonétă s.f. Automobil de transport, care are o platformă (acoperită). – Pl. *furgonete.*

furibúnd,-ă adj. Plin de mânie, de furie. – Pl. *furibunzi,-de.*

fúrie s.f. Mânie puternică, nestăpânită. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *furiei.* Pl. *furii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

furiér s.m. Ostaș care execută lucrările de birou al unei unități militare. – Sil. *-ri-er.* Pl. *furieri.*

furiós,-oásă adj. **1.** (Despre oameni și manifestările lor) Cuprins de furie, foarte mânios. **2.** (Despre elemente ale naturii) Violent, năprasnic. – Sil. *-ri-os.* Pl. *furioși, -oase.*

furióso adv. (Muz.) Cu pasiune, vijelios. – Pr. *furiozo*, sil. *-ri-o-.*

furíș,-ă adj. Care se face în ascuns, pe neobservate. – Pl. *furiși,-e.*

furișá vb.I refl. A se strecura pe nesimțite; a pătrunde undeva pe ascuns, tiptil. ▸ A se feri, a se ascunde de cineva. – Ind.pr. *furișez.*

furnál s.n. Cuptor în formă de turn, folosit pentru obținerea fontei din minereurile de fier. – Pl. *furnale.*

furnicá vb.I. **1.** Intr. (Despre mulțimi) A umbla încoace și încolo, a mișuna. **2.** Tr. impers. A avea senzația de mâncărime sau de înțepături pe piele. – Ind.pr. pers.3 *furnícă.*

furnicár1 s.m. Mamifer din America de Sud, cu botul alungit ca o trompă, care se hrănește cu furnici. – Pl. *furnicari.*

furnicár2 s.n. **1.** Movilița de pământ care adăpostește un cuib de furnici; mușuroi; totalitatea furnicilor care trăiesc într-un asemenea loc. **2.** (Fig.) Mulțime de oameni care mișună. – Pl. *furnicare.*

furnícă s.f. Insectă mică, neagră sau roșie, care trăiește în colonii, adăpostindu-se în mușuroaie. – Pl. *furnici.*

furnicătúră s.f. Senzație de înțepături și mâncărime pe piele. – Pl. *furnicături.*

furnír s.n. Foaie subțire de lemn de calitate superioară, care se folosește la fabricarea placajelor, se aplică pe lemnul din care se fac mobile etc. – Pl. *furnire.*

furniruí vb.IV tr. A aplica foi de furnir pe lemnul de mobilă. – Ind.pr. *furniruiesc,* pf.s. *furniruii.*

furnitúră s.f. **1.** (La pl.) Material accesoriu folosit în croitorie (ață, nasturi, căptușeală etc.). **2.** Marfă furnizată. – Pl. *furnituri.*

furnizá vb.I tr. **1.** A pune la dispoziția cuiva materiale, mărfuri etc., contra plată, în baza unei înțelegeri prealabile. **2.** A oferi, a da o informare, o știre etc. – Ind.pr. *furnizez.*

furnizór,-oáre s.m. și f. Persoană sau întreprindere care furnizează materiale, mărfuri etc. – Pl. *furnizori,-oare.*

furóri s.f.pl. *A face* ~ = a face senzație, a stârni admirație.

furóu s.n. Combinezon (**1**). – Pl. *furouri.*

furséc s.n. (Mai ales la pl.) Nume dat unor prăjituri mici, uscate, de forme variate, cu sau fără umplutură. – Pl. *fursecuri.*

furt s.n. Faptul de a fura; însușire a unui lucru pe nedrept. – Pl. *furturi.*

furtún s.n. Tub flexibil din cauciuc, din ma-terial plastic etc. pentru scoaterea dintr-un recipient, dintr-un rezervor a gazelor sau a lichidelor. – Pl. *furtunuri.*

furtúnă s.f. **1.** Vânt puternic, însoțit de ploaie și descărcări electrice. **2.** (Fig.) Zbucium, tulburare sufletească. **3.** ~ *solară* = accentu-are a activității solare prin intensificarea emisiei corpusculare și a celei electromagnetice. – Pl. *furtuni.*

furtunós,-oásă adj. **1.** Care este bântuit de furtună (**1**). **2.** (Fig.) Agitat, zbuciumat. **3.** (Fig.; despre ființe și acțiunile lor) Năval-nic, impetuos, violent. – Pl. *furtunoși,-oase.*

furúncul s.n. Inflamație la rădăcina firelor de păr, ca urmare a unei infecții, care poate cuprinde țesuturile învecinate; buboi. – Pl. *furuncule.*

furunculóză s.f. Boală caracterizată prin apariția repetată de furuncule. – Pl. *furun-culoze.*

fus s.n. **1.** Unealtă formată dintr-un bețișor îngroșat la mijloc, pe care se înfășoară firul tors; piesă la mașinile de tors care servește la răsucirea și înfășurarea firelor. **2.** (Tehn.) Porțiune cilindrică, conică sau sferică a unui arbore sau a unui ax, care se sprijină și se rotește într-un lagăr. **3.** Parte a unei coloane de arhitectură cuprinsă între bază și capitel. **4.** ~ *orar* = fiecare dintre cele 24 de porțiuni în care este împărțită suprafața Pământului prin meridiane distanțate la 15 grade unele de altele. – Pl. **1** *fuse*, **2,3,4** *fusuri.*

fuscél s.m. **1.** Fiecare dintre cele două vergele care se pun printre firele de urzeală la războiul de țesut. **2.** Fiecare dintre vergelele orizontale ale unei scări de lemn. – Nu *fușteI.* Pl. *fuscei.*

fusifórm,-ă adj. Cu formă de fus (**1**). – Pl. *fusiformi,-e.*

fustanélă s.f. Fustă scurtă, largă și creață, de culoare albă, făcând parte din costumul național al grecilor și albanezilor. – Pl. *fustanele.*

fústă s.f. Obiect de îmbrăcăminte femeiască, care acoperă corpul de la talie în jos. – Pl. *fuste.*

futíl,-ă adj. (Livr.) Lipsit de valoare; inutil; neserios. – Pl. *futili,-e.*

futurísm s.n. Curent estetic apărut în Italia la începutul sec. 20, caracterizat prin res-pingerea formelor expresive tradiționale, prin cultul mașinismului, al ritmului trepidant al civilizației moderne.

futurologíe s.f. Știința despre viitor; viitoro-logie. – G.-D. *futurologiei.*

fuzeláj s.n. Parte a avionului sau a planorului care adăpostește postul de pilotaj și comenzile. – Pl. *fuzelaje.*

fuzíbil,-ă adj., s.m. **1.** Adj. (Despre metale) Care poate fi topit ușor. **2.** S.m. Element al unei siguranțe electrice format dintr-un fir subțire care se topește atunci când trece un curent mai intens decât cel indicat pentru rețeaua respectivă. – Pl. *fuzibili,-e.*

fuzioná vb.I intr. A realiza o fuziune. – Sil. *-zi-o-*. Ind.pr. *fuzionez.*

fuziúne s.f. **1.** Unificare a două sau a mai multor grupări, partide, state etc. **2.** Contopire a două sau a mai multor nuclee atomice, prin degajarea unei cantități mari de energie. – Sil. *-zi-u-*. *Pl. fuziuni.*

g s.m., s.n. A noua literă a alfabetului limbii române; sunet (consoană) notat cu această literă. – Pr. *ge, ghe. gî.* Pl. *g, g-uri.*

gabardínă s.f. Stofă fină de lână, cu țesătura în dungi oblice pe ambele fețe. – G.-D. *gabardinei.*

gabarít s.n. Contur format din liniile care limitează dimensiunile maxime admisibile ale unui obiect (clădire, mașină, vagon de cale ferată etc.). – Pl. *gabarite.*

gábie s.f. Platformă orizontală fixată în partea de sus a unui catarg, servind ca loc de unde se manevrează parâmele sau ca post de observație. – Sil. *-bi-e.* G.-D. *gabiei.* Pl. *gabii,* art. *-biile,* sil. *-bi-i-.*

gáfă s.f. **1.** Prăjină prevăzută la un capăt cu un cârlig, cu care se prind obiectele de la distanță. **2.** Vorbă, gest, comportare, care poate jigni neintenționat pe cineva. – Pl. *gafe.*

gag s.n. Efect comic într-un spectacol, rezultat din situații neașteptate. – Pl. *gaguri.*

gáică s.f. **1.** Fâșie de stofă care se coase în talie la partea din spate a unei haine pentru a-i mic-șora lărgimea sau cu scop decorativ. **2.** Fiecare dintre bentițele prin care se trece cordonul. ▸ Cheotoare făcută din șnur sau din găitan. – Sil. *gai-că.* Pl. *găici.*

gáie s.f. Pasăre răpitoare de zi, migratoare, asemănătoare cu uliul, având coada bifurcată. • *A-l lua pe cineva gaia* = a suferi o neplăcere, a intra într-o încurcătură. *A se ține ~ după* (sau *de*) *cineva* = a-l urma pe cineva în mod insistent, a nu-l lăsa în pace. *A se uita cu un ochi la ~, cu altul la tigaie* = a se uita șașiu. – Pl. *găi.*

gáiță s.f. Pasăre sedentară, de mărimea unei ciori, cu penajul colorat, care poate imita glasul altor păsări. – Sil. *ga-i-.* Pl. *gaițe.*

gaj s.n. Amanet. – Pl. *gajuri.*

gal1 s.m. Persoană care făcea parte din populația de bază a vechii Galii; celt. – Pl. *gali.*

gal2 s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a accele-rației, egală cu 1 cm pe secundă la pătrat. – Pl. *gali.*

galáctic,-ă adj. (Astr.) Referitor la galaxie. – Pl. *galactici,-ce.*

galánt,-ă adj. **1.** (Despre bărbați) Atent, curtenitor cu femeile. **2.** (Despre vorbe, gesturi etc.) Plăcut, seducător. – Pl. *galanți, -te.* Par. *garant.*

galantár s.n. (Astăzi rar) Vitrină a unui ma-gazin. – Pl. *galantare.*

galanteríe s.f. **1.** Faptul de a fi galant (**1**); cuvinte curtenitoare adresate unei femei. **2.** Obiecte mărunte de îmbrăcăminte (mănuși, cravate, cordoane etc.); (p.ext.) magazin în care se vând astfel de obiecte. – G.-D. *galanteriei.* Pl. *galanterii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

galantón,-oánă adj. (Fam.) Generos, darnic. – Pl. *galantoni,-oane.*

galaxíe s.f. Sistem stelar cuprinzând un număr enorm de stele și de alte corpuri cerești, de mărimi și străluciri variate. – G.-D. *galaxiei.* Pl. *galaxii,* art. *-xiile,* sil. *-xi-i-.*

gálă s.f. **1.** Spectacol cu caracter solemn. **2.** ~ *de box* = competiție sportivă alcătuită din mai multe meciuri de box. • *De ~* = de sărbătoare, de ceremonie. *Rochie de gală.* – Pl. *gale.*

gálben,-ă adj., s. **1.** Adj. De culoarea aurului, a lămâii, a șofranului. **2.** Adj. (Despre fața omului)

Palid; (despre părul omului) blond. **3.** S.n. Una dintre culorile funda-mentale ale spectrului luminii situată între portocaliu și verde. **4.** S.m. Monedă de aur străină, care a circulat și la noi în evul mediu. • ~ *ca ceara* (sau *ca turta de ceară*) = foarte palid (din cauza unei boli, a unei epuizări fizice, a unei stări sufletești etc.). – Pl. *gal-beni,-e.*

galénă s.f. Sulfură naturală de plumb, de culoare gri metalică, folosită în radiotehnică, la prepararea vopselelor etc. – G.-D. *galenei.*

galénți s.m.pl. Papuci cu talpă de lemn. – Sil. *-lenți.*

galéră s.f. (În antichitate și în evul mediu) Tip de navă comercială sau de război, cu rame și cu vele, mânuită de sclavi sau de condamnați la muncă silnică. – Pl. *galere.*

galerí|e s.f. **1.** Coridor lung în interiorul sau în afara unei clădiri, servind ca loc de trecere. **2.** Loc într-un muzeu în care sunt expuse opere de artă. **3.** Partea cea mai de sus a balconului dintr-o sală de spectacole; (p.ext.) publicul care se manifestă gălăgios la un spectacol, la o întrunire etc. **4.** Lucrare minieră, în formă de tunel, prin care se ajunge la locurile de lucru din mină. ▸ Canal subteran săpat de unele animale. **5.** Conductă de legătură într-o lucrare hidrotehnică. **6.** Bară de lemn sau de metal de care se atârnă perdelele. • *A face* ~ = a se manifesta zgomotos la un spectacol, la o petrecere sportivă (pentru a încuraja echipa favorită) etc. – G.-D. *galeriei.* Pl. *galerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

gáleș,-ă adj. (Despre ochi, privire) Care exprimă duioșie, melancolie; (despre oameni) duios, melancolic. – Pl. *galeși,-e.*

gálic,-ă adj. Care aparține galilor, privitor la gali. ▹ *Cocoșul* ~ = emblemă a națiunii franceze, reprezentând un cocoș. – Pl. *galici, -ce.*

galicísm s.n. Expresie sau construcție proprie limbii franceze. – Pl. *galicisme.*

galinacée s.f.pl. Subordin de păsări omni-vore, al cărui tip este găina domestică. – Sil. *-ce-e.* Scris nu *-ceie.*

galión s.n. Navă de transport sau de război, cu vele, folosită în trecut de spanioli. – Sil. *-li-on.* Pl. *galioane.*

galón1 s.n. **1.** Panglică, șiret sau bandă de metal care se prinde pe epoleții sau pe mânecile unei uniforme militare pentru a indica gradul. **2.** Șiret de mătase sau fir cusut ca podoabă pe unele haine, pălării etc. – Pl. *galoane.*

galón2 s.n. Unitate de măsură pentru volum, folosită în țările de limbă engleză, egală cu aproximativ 4 litri. – Pl. *galoane.*

galóp s.n. Mersul cel mai rapid al calului, în salturi, succedându-se cu momente de suspensie totală în aer. – Pl. *galopuri.*

galopá vb.I intr. (Despre cai) A alerga în galop; (despre oameni) a călări un cal în timpul galopului. – Ind.pr. *galopez.*

galopánt, -ă adj. }n galop, repede. ▹ *Tuberculoză* ~, v. *tuberculoză.* – Pl. *galopanți, -te.*

galóș s.m. Încălțăminte de cauciuc care se poartă peste încălțămintea obișnuită. – Pl. *galoși.*

galvánic,-ă adj. Referitor la curentul electric produs de pile electrice. – Pl. *galvanici,-ce.*

galvanizá vb.I tr. A acoperi o piesă metalică cu un strat subțire de zinc, pentru a o face mai rezistentă la coroziune. – Ind.pr. *galva-nizez.*

galvanométru s.n. (Fiz.) Instrument pentru măsurarea curentului electric continuu de mică intensitate. – Sil. *-me-tru.* Pl. *galvano-metre.*

galvanoscóp s.n. Aparat care indică prezența unui curent electric continuu slab într-un circuit. – Sil. *-no-scop.* Pl. *galvano-scoape.*

gáma s.m. **1.** A treia literă a alfabetului grecesc (γ). **2.** *Radiație* ~ = radiație elec-tromagnetică de înaltă frecvență, având o mare putere de pătrundere. – Pl. *gama.*

gamaglobulínă s.f. Substanță proteică, cu funcție antimicrobiană. – Sil. *-ma-glo-.* G.-D. *gamaglobulinei.*

gámă s.f. **1.** (Muz.) Succesiune de sunete (și note), ascendentă sau descendentă, cuprinzând toate notele în limitele unei octave și care își ia tonul și numele de la nota cu care începe. **2.** (Fig.) Succesiune de situații, aspecte, trăsături, alcătuind o serie, un tot. – Pl. *game.*

gámbă s.f. (La oameni) Partea piciorului de la genunchi până la gleznă; (la animale) porțiune a membrelor posterioare, cuprinsă între încheietura genunchiului și copită. – Pl. *gambe.*

game s.n. v. **ghem2**.

gamélă s.f. Vas de metal în care își primesc soldații porția de mâncare gătită în timpul aplicațiilor și al campaniilor. – Pl. *gamele.*

gamét s.m. Celulă sexuală la plante și animale. – Pl. *gameți.*

gang s.n. (Astăzi rar) Loc de trecere pe sub o construcție; coridor, culoar. – Pl. *ganguri.*

ganglión s.m. Formație anatomică alcătuită dintr-o masă de celule nervoase sau de natură limfatică, situată pe traiectul unui vas sau al unui nerv. – Sil. *-gli-on.* Pl. *ganglioni.*

gángster s.m. Membru al unei bande de răufăcători, de delincvenți. – Sil. *gang-ster.* Pl. *gangsteri.*

gará vb.I tr. **1.** A adăposti un autovehicul într-un garaj. **2.** A face ca un tren sau o locomotivă să treacă pe o linie de garaj. – Ind.pr. *garez.*

garáj s.n. **1.** Adăpost special pentru autovehicule. **2.** *Linie de ~* = linie de cale ferată pe care sunt trecute trenurile sau locomotivele când trebuie să staționeze mai mult timp într-o gară. – Pl. *garaje.*

garánt,-ă s.m. și f. Persoană sau instituție care garantează (**1**) ceva. – Pl. *garanți,-te.* Par. *galant.*

garantá vb.I tr. **1.** A asigura executarea unei obligații, respectarea unui principiu, a unui drept etc. **2.** A răspunde de valoarea sau de calitatea unui lucru, a unei mărfi etc., de autenticitatea unei afirmații etc. – Ind.pr. *garantez.*

garantát,-ă adj. (Despre obiecte, mărfuri) Pentru care garantează (**2**) cineva. ▸ (Adverbial; fam.) Sigur, neîndoielnic. – Pl. *garantați, -te.*

garanție s.f. **1.** Mijloc prin care se asigură respectarea unei obligații. **2.** Obligație în virtutea căreia o persoană sau o instituție răspunde de ceva. • *A lua pe cineva pe ~* = a da asigurări pentru purtarea cuiva. – G.-D. *garanției.* Pl. *garanții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

gară s.f. Ansamblu de clădiri și de instalații situate lângă o linie de cale ferată, unde opresc trenurile pentru îmbarcarea și debarcarea călătorilor și a bagajelor. – Pl. *gări.*

gard s.n. **1.** Construcție de lemn, de zidărie, de metal etc. care împrejmuiește o curte, o grădină etc. ▹ *~ viu* = împrejmuire făcută din plantații dese de arbuști. **2.** (Sport) Obstacol în formă de gard (**1**) amplasat pe o pistă de alergări. • *A lega ceva la* (sau *de*) *~* = a abandona o activitate, a renunța la ceva. *A lega pe cineva la ~* = a-l păcăli, a-l prosti. *A sări ~urile* (sau *peste ~uri*) = a umbla după aventuri amoroase, a fi destrăbălat. – Pl. *garduri.*

gárdă s.f. **1.** Subunitate militară având misiunea de a păzi un obiectiv sau persoane aflate în stare de arest. ▹ *~ de onoare* = subunitate militară care dă onorurile cu ocazia vizitei unei persoane oficiale; pază simbolică, instituită în semn de respect la ocazii solemne. **2.** Pază, supraveghere. ▹ *~ de corp* = persoană sau grup de persoane care asigură paza unei persoane importante. *Medic de ~* = medic de serviciu într-un spital, în afara orelor obișnuite de lucru. *~ financiară* = instituție a administrației de stat care supraveghează respectarea legalității fiscale. **3.** Apărătoare de metal la mânerul săbiilor și al spadelor. • *A pune pe cineva în ~* = a-l preveni asupra unui lucru neplăcut. *A se pune în ~* = **a)** (la scrimă) a lua poziția de apărare sau de atac; **b)** a-și lua măsuri de prevedere spre a nu fi surprins de un lucru neplăcut. – Pl. *gărzi.*

gardénie s.f. Arbust ornamental, cu frunze permanent verzi și cu flori albe, parfumate. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *gardeniei.* Pl. *gardenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

garderób s.n. Dulap pentru haine. – Pl. *garderoburi.* Par. *garderobă.*

garderóbă s.f. **1.** Loc la intrarea într-un local public, într-o sală de spectacole etc. unde pot fi lăsate paltoanele, pălăriile etc.; vestiar. **2.** Totalitatea costumelor de scenă din depozitul unui teatru. **3.** Totalitatea obiectelor de îmbrăcăminte ale unei persoane. – Pl. *garderobe.* Par. *garderob.*

gardián s.m. Persoană care păzește o instituție, o închisoare etc. – Sil. *-di-an.* Pl. *gardieni.*

gargáră s.f. Clătire (însoțită de un zgomot specific) a gurii și a gâtului cu un lichid dezinfectant; lichidul folosit în acest scop. – Pl. *gargare.*

garnisí vb.IV tr. A completa ceva cu o garnitură (**1,2**). – Ind.pr. *garnisesc,* pf.s. *garnisii.*

garnitúră s.f. **1.** Accesoriu folosit pentru completarea sau împodobirea unui obiect. **2.** Mâncare de zarzavaturi, de legume etc. care se servește lângă carne sau pește. **3.** Placă elastică (de cauciuc, de piele etc.) cu care se etanșează asamblarea a două organe de mașină, a două conducte etc. **4.** Grup de obiecte care formează un sortiment. ▹ *~ de tren* = totalitatea vagoanelor care formează un tren. – Pl. *garnituri.*

garnizoánă s.f. Totalitatea unităților militare stabilite într-o localitate; localitatea unde sunt instalate aceste unități. – Pl. *garnizoane.*

garoáfă s.f. Plantă erbacee ornamentală, cu flori diferit colorate și cu miros caracteristic, plăcut. – Pl. *garoafe.*

garofíță s.f. Plantă erbacee cu frunze lanceolate și cu flori purpurii. – Pl. *garofițe.*

garóu s.n. Bandă sau tub de cauciuc care servește la întreruperea temporară a circu-lației sangvine într-o parte a corpului (de obicei la braț). – Pl. *garouri.*

garsoniéră s.f. Locuință (într-o clădire mai mare) compusă din cameră și baie (uneori și bucătărie). – Sil. *-ni-e-.* Pl. *garsoniere.*

gasteropóde s.f.pl. Clasă de moluște cu corpul adăpostit într-o cochilie din care iese un picior în formă de talpă cu care se mișcă (ex. melcul). – Var. **gastropóde** s.f.pl.

gástric,-ă adj. Care se referă la stomac. ▹ *Suc ~* = suc secretat de stomac, necesar digestiei. – Sil. *gas-tric.* Pl. *gastrici,-ce.*

gastrítă s.f. Inflamație a mucoasei stomacului. – Sil. *gas-tri-.* Pl. *gastrite.*

gastronóm,-oámă s.m. și f. (Rar) Persoană pricepută în gastronomie. – Sil. *gas-tro-.* Pl. *gastronomi,-oame.*

gastronomíe s.f. Arta de a prepara mâncă-ruri alese sau de a le aprecia calitatea. – Sil. *gas-tro-.* G-D. *gastronomiei,* neart. *gastro-nomii.*

gastropóde s.f.pl. v. **gasteropode**.

gastroscopíe s.f. Examinare a interiorului stomacului, cu ajutorul unui aparat (*gastro-scop*). – Sil. *gastro-sco-.* G.-D. *gastroscopiei,* neart. *gastroscopii.*

gáșcă s.f. (Fam., depr.) Grup restrâns de persoane, unite prin interese comune. – Pl. *găști.*

gáta adj.invar. (Adesea adverbial) **1.** Făcut, terminat, pregătit pentru folosire. ▹ *Haine de ~* = haine confecționate care se vând în magazine. **2.** (Urmat de un conjunctiv, un infinitiv sau un supin) Pregătit pentru..., în stare să... **3.** (Cu valoare de interjecție) Destul! Ajunge! • *A da ~* = **a)** a încheia, a termina ceva; **b)** a chinui, a distruge pe cineva; **c)** a ului, a zăpăci pe cineva. *De-a ~* = fără să fi depus nici un efort, nici o muncă. *Fecior* (sau *băiat*) *de bani ~* = fiu de oameni bogați, care trăiește în lux, risipind banii primiți sau moșteniți de la părinți. *~ să...* = pe punctul de a...

gáter s.n. Ferăstrău mecanic. – Pl. *gatere.*

gáură s.f. **1.** Scobitură sau spărtură într-un material, într-un corp, în pământ. ▹ *Gaura cheii* = orificiul prin care se introduce cheia în broască. **2.** *~ neagră* = obiect ceresc ipotetic spre care este atrasă puternic materia din spațiul înconjurător, datorită câmpului său gravitațional foarte intens. • *~ de șarpe* (sau *de șoarece*) = loc ascuns în care

cineva este greu de găsit. *Nu o să se facă ~ în cer* = nu se va întâmpla nimic rău, nu va fi nici o pagubă. – Sil. *ga-u-*. Pl. *găuri.*

gaz s.n. **1.** Corp fluid, cu densitate mică, expansibil, care ia forma și volumul recipien-tului în care este închis. ▹ *~ inert* (sau *nobil*) = gaz folosit în becurile cu incandescență. *~ de iluminat* (sau *aerian*) = gaz obținut prin distilarea huilei, folosit la iluminat. *~e naturale* = gaze formate în natură, fără intervenția omului, constituind aerul atmosferic. ▸ (La pl.) Emanații gazoase ale stomacului sau ale intestinelor. **2.** Petrol lampant. • *A arde ~ul degeaba* (sau *de pomană*) = a nu face nimic. *A pune ~ pe foc* = a înrăutăți o situație neplăcută, un conflict, a aţâța, a întărâta. *Doar n-am băut ~,* se spune când se refuză categoric o propunere nepotrivită. – Pl. *gaze.*

gazá vb.I tr. **1.** A răspândi substanțe toxice de luptă într-o anumită zonă. **2.** A expune o persoană sau un grup de persoane acțiunii gazelor toxice într-o încăpere închisă pentru a le extermina. – Ind. pr. *gazez.*

gázdă s.f. **1.** Stăpânul casei în raport cu oaspeții săi sau cu persoanele pe care le adăpostește temporar. **2.** Persoană care ține pe cineva cu chirie. • *A sta în ~* = a sta într-o locuință închiriată. – Pl. *gazde.*

gazél s.n. Poezie cu formă fixă, alcătuită din distihuri, în care al doilea vers din fiecare distih are aceeași rimă cu versurile primului distih. – Pl. *gazeluri.*

gazélă s.f. Nume generic dat unor mamifere rumegătoare din familia antilopei, cu corp zvelt, picioare lungi, coarne în formă de liră; trăiesc în Asia și în Africa. – Pl. *gazele.*

gazetár,-ă s.m. și (înv.) f. Ziarist. – Pl. *gazetari,-e.*

gazétă s.f. Ziar. – Pl. *gazete.*

gazificá vb.I tr. A transforma, printr-o reacție chimică, un corp solid sau lichid în gaz cu o compoziție chimică diferită de aceea a corpului din care provine. – Ind.pr. *gazífic.*

gazolínă s.f. Amestec lichid de hidrocarburi, obținut din gazele de sondă. – Pl. *gazoline.*

gazométru s.n. Aparat pentru măsurarea cantității de gaz care trece printr-o conductă. – Sil. *-me-tru.* Pl. *gazometre.*

gazón s.n. Iarbă cosită și stropită des, pentru a fi scurtă, deasă și permanent verde.

gazós,-oásă adj. Care se află în stare de gaz (**1**); (despre lichide) care conține gaze sub presiune. – Pl. *gazoși,-oase.*

găgăúță s.m. și f. Persoană prostănacă, toantă. – Pl. *găgăuți,-e.*

găgăúz,-ă s.m. și f. Persoană aparținând unei populații de origine turcă și de religie creștină, care trăiește în Dobrogea și în Republica Moldova. – Pl. *găgăuzi,-e.*

găinár s.m. Hoț de găini; (p.ext.) borfaș. – Sil. *gă-i-*. Pl. *găinari.*

găináț s.n. Excrement de pasăre. – Sil. *gă-i-*. Pl. *găinați.*

găínă s.f. Specie de pasăre domestică, crescută pentru carne și ouă. • *A se culca o dată cu găinile* = a se culca foarte devreme. *A umbla ca o ~ beată* = a umbla împleticin-du-se. *Cântă găina în casă,* se spune când, într-o familie, poruncește femeia. – Sil. *gă-i-*. Pl. *găini.*

găinăríe s.f. (Fam.) Furt de găini; (p.ext.) potlogărie. – Sil. *gă-i-*. Pl. *găinării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

găitán s.n. (}nv.) Șnur răsucit, cusut ca ornament pe unele obiecte de îmbrăcăminte. – Sil. *gă-i-*. Pl. *găitane.*

gălăgíe s.f. Amestec de voci puternice, multe, confuze, care produce o impresie neplăcută auzului; larmă. – G.-D. *gălăgiei,* neart. *gălăgii.*

gălăgiós,-oásă adj. Care face gălăgie. – Sil. *-gi-os.* Pl. *gălăgioși,-oase.*

gălbeáză s.f. Boală la oi și la bovine, pro-vocată de un vierme parazit care trăiește în căile biliare ale acestor animale. – Pl. *gălbeze.*

gălbeneá s.f. **1.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpină groasă și înaltă până la un metru, cu flori galbene; crește prin locuri mlăștinoase. **2.** (La pl.) Plantă erbacee, cu tulpină păroasă, cu flori galbene-aurii. – Art. *gălbeneaua*. Pl. *gălbenele.*

gălbenúș s.n. Partea din mijloc, de culoare galbenă, a oului de păsări, de reptile etc. – Pl. *gălbenușuri.*

gălbináre s.f. **1.** (Pop.) Icter. **2.** Plantă erbacee din familia compozitelor, înaltă până la un metru, cu frunze dințate și flori roșii-pur-purii. – Pl. *gălbinări.*

gălbúi,-úie adj. Care bate în galben; gal-ben-deschis. ▸ (Substantivat, n.) Culoare care bate în galben. – Pl. *gălbui.*

găleátă s.f. **1.** Vas de formă tronconică, cu toartă mobilă, folosit pentru ținut și transportat apă sau alte lichide; vadră. **2.** (În evul mediu, în Țara Românească) Măsură de capacitate pentru lichide, cereale etc. • *A ploua* (sau *a turna*) *cu găleata* = a ploua foarte tare. – Pl. *găleți.*

găligán s.m. Lungan. – Pl. *găligani.*

gălúșcă s.f. Preparat culinar în formă de cocoloș, făcut din aluat, brânză, griș, carne tocată etc. • *A înghiți gălușca* = a suporta o neplăcere, fără să se împotrivească. – Pl. *găluște* și *găluști.*

gămălíe s.f. Capătul sferic al unor ace, al chibriturilor etc. – G.-D. *gămăliei.* Pl. *gămălii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

găoáce s.f. **1.** Coaja oului. **2.** Fiecare dintre jumătățile unei coji de nucă, de alună etc. – Sil. *gă-oa-.* Pl. *găoci.*

gărgăriță s.f. Nume dat unor insecte coleoptere mici, cu corpul sferic sau oval, cu capul alungit cu un rostru. – Acc. nu *gărgărítă.* Pl. *gărgărițe.*

gărgăún s.m. Viespe mare de pădure, cu ac veninos. • *A avea ~i în cap* = a avea idei ciudate. *A scoate cuiva ~ii din cap* = a-l vindeca pe cineva de capricii. – Pl. *gărgăuni.*

găsélniță s.f. (Fam.) Rezolvare ingenioasă, de efect, descoperită de cineva. – Pl. *găselnițe,* nu *-niți.*

găsí vb.IV. **1.** Tr. A vedea, a descoperi, a întâlni pe cineva sau ceva (întâmplător sau căutând). **2.** Refl. A se afla, a fi într-un loc sau într-o situație oarecare. **3.** Tr. A socoti, a crede (că...). • *A-și ~ să...* = a-i veni să..., a se apuca să... *Ți-ai găsit!* = nici prin gând să nu-ți treacă! – Ind.pr. *găsesc,* pf.s. *găsii.*

găteálă s.f. Faptul de a (se) găti (**1**); (concr.) îmbrăcăminte, podoabe cu care se gătește cineva. – Pl. *găteli* „îmbrăcăminte, podoabe".

gătéj s.n. Creangă subțire și uscată (pentru foc). – Pl. *găteje.*

gătí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) îmbrăca (frumos), a (se) împodobi. **2.** Tr. și refl. A (se) pregăti pentru a face ceva. **3.** Tr. A face, a prepara mâncarea. – Ind. pr. *gătesc,* pf.s. *gătii.*

găunós,-oásă adj. **1.** (Despre copaci) Cu găuri pe dinăuntru, scorburos. ▸ (Despre nuci) Fără miez sau cu miezul nedezvoltat. **2.** (Fig.; despre manifestările oamenilor) Lipsit de conținut, fără temei; (despre oameni) care are asemenea manifestări. – Sil. *gă-u-.* Pl. *găunoși,-oase.*

găurí vb.IV tr. și refl. A (se) face o gaură (într-un material sau într-un obiect). – Sil. *gă-u-.* Ind.pr. *găuresc,* pf.s. *găurii.*

găván s.n. (Pop.) **1.** Adâncitură, scobitură a unui obiect. **2.** Orbită oculară. **3.** Farfurie de lemn. – Pl. *găvane.*

găzduí vb.IV tr. A oferi cuiva adăpost în propria locuință pentru un anumit timp. – Ind.pr. *găzduiesc,* pf.s. *găzduii.*

gâde s.m. (Pop.) Călău. – G.-D. *g'dei, g'delui.* Pl. *gâzi.*

gâdilá vb.I tr. A atinge ușor cu vârful degetelor anumite părți ale corpului cuiva, provocându-i o senzație specifică, de obicei însoțită de râs; (refl.) a fi sensibil la astfel de atingere. – Ind.pr. *gâdil,* pf.s. *gâdilii.*

gâfâí vb. IV intr. A respira greu și des (din cauza oboselii, a unei stări patologice etc.). – Ind.pr. *gâfâi,* pf.s. *gâfâii.*

gâlceávă s.f. (Pop.) Discuție aprinsă, ceartă. – Pl. *gâlcevi.*

gâlgâí vb.IV intr. (Despre lichide) A curge cu zgomot caracteristic printr-o deschizătură. – Ind. pr.pers.3 *gâlgâie.*

gâlgâít s.n. Faptul de a gâlgâi; zgomot produs de un lichid când curge printr-o deschizătură sau când se bea cu înghițituri mari.

gâlmă s.f. (Pop.) Umflătură pe corpul omului sau al animalelor. – Pl. *gâlme.*

gând s.n. **1.** Rezultatul procesului de gândire; conținutul și obiectul gândirii; meditare, reflecție. **2.** Intenție, plan. **3.** (Mai ales la pl.) Grijă, îngrijorare. • *Dus* (sau *căzut*) *pe ~uri* = preocupat de ceva, meditând la ceva, distrat. *A-i pune cuiva ~ rău* = a avea intenții rele față de cineva. *A-l bate* (sau *a-l paște*) *pe cineva ~ul* = a fi preocupat de ceva, fiind gata să acționeze. *A pune pe cineva pe ~uri* = a-i provoca cuiva îngrijorare. *A sta pe ~uri* = a șovăi, a ezita. *A intra la ~uri* = a se îngrijora. *A-i da* (sau *a-i trece*) *prin ~* = a-i veni cuiva brusc o idee, a-și aduce aminte pe neașteptate de ceva. *A-și lua ~ul de la...* = a renunța la... *Ca ~ul* = foarte repede. *~ la ~ cu bucurie,* se spune când două persoane aduc în discuție deodată același lucru sau când doresc să se revadă și se întâlnesc pe neașteptate. – Pl. *gânduri.*

gândác s.m. Denumire dată unor insecte, în special coleopterelor. ▹ *~ de casă* (sau *de bucătărie*) = șvab[1]. *~ de Colorado* = insectă foarte dăunătoare cartofului. – Pl. *gândaci.*

gândí vb.IV. **1.** Intr. și refl. A pătrunde cu mintea ceva pentru a înțelege, pentru a-și forma o idee despre un lucru; a medita, a judeca. ▸ Tr. A concepe, a crea. **2.** Refl. și intr. (Urmat de determinări introduse prin prep. „la") A-i păsa de..., a se îngriji de... **3.** Tr., intr. și refl. A avea o părere, a crede (că...); a-și da seama că... **4.** Refl. A intenționa, a plănui să... • *A-i da cuiva de gândit* = a-l face pe cineva să fie preocupat de ceva. – Ind.pr. *gândesc,* pf.s. *gândii.*

gândíre s.f. Facultatea omului de a gândi; treapta superioară a cunoașterii, constând în reflectarea abstractă și generalizată a realității (sub formă de noțiuni, de judecăți etc.). – Pl. *gândiri.*

gânditór,-oáre adj., s.m. și f. **1.** Adj. Îngândurat, preocupat de ceva. **2.** S.m. și f. Persoană care reflectează asupra problemelor vieții. – Pl. *gânditori,-oare.*

gângánie s.f. Vietate mică, în special insectă. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *gânganiei.* Pl. *gângănii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

gângav,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care vorbește greu, nedeslușit, care se bâlbâie. – Acc. și *g'ngáv.* Pl. *gângavi,-e.*

gângăví vb.IV intr. A vorbi ca un gângav. – Ind. pr. *gângăvesc,* pf.s. *gângăvii.*

gângurí vb.IV intr. **1.** (Despre copiii mici) A scoate sunete puțin articulate (încercând să vorbească). **2.** (Despre porumbei și turturele) A scoate sunete caracteristice speciei. – Ind.pr. *gânguresc,* pf.s. *gângurii.*

gânsác s.m. (Pop.) Gâscan. – Pl. *gânsaci.*

gârbáci s.n. Bici împletit din curele sau făcut din vână de bou. – Pl. *gârbace.*

gârbov,-ă adj. Îndoit de spate (mai ales din cauza bătrâneții). – Pl. *gârbovi,-e.*

gârboví vb.IV refl. A deveni gârbov. – Ind.pr. *gârbovesc,* pf.s. *gârbovii.*

gârlă s.f. Mică apă curgătoare. ▸ (Fig.; adverbial) Mult, din belșug. • *A da pe ~* = a arunca, a risipi. *A se duce pe ~* = a se pierde, a se risipi. – Pl. *gârle.*

gârlíci s.n. **1.** Intrare îngustă într-o pivniță. **2.** Gâtul unei sticle. – Pl. *gârliciuri.*

gârliță s.f. Specie de gâscă sălbatică, de culoare cenușie, cu o pată albă în frunte. – Pl. *gârlițe.* Par. *gârniță.*

gârniță s.f. Arbore înrudit cu stejarul, având fructul ghindă mică și lemnul rezistent, folosit în construcții. – Pl. *gârnițe.* Par. *gârliță.*

gâscán s.m. Bărbătușul gâștei; (pop.) gânsac. – Pl. *gâscani.*

gâscă s.f. Gen de păsări de talie mare, cu penajul alburiu, cu gâtul lung, cu picioarele palmate și cu cioc puternic, rotunjit la vârf. • *Asta-i altă ~ în altă traistă* = asta e cu totul altceva. – Pl. *gâște.*

gât s.n. **1.** Parte a corpului care leagă capul cu trunchiul la om și la animale; (pop.) grumaz. **2.** Interiorul gâtului (**1**). • *A da pe ~* = a bea repede, pe nerăsuflate, o băutură. *A face ~* = **a)** a avea pretenții neîntemeiate; **b)** a opune rezistență. *A-i sta în ~* = **a)** a nu putea înghiți ceva; **b)** a nu putea suporta pe cineva sau ceva. *A-i vârî cuiva ceva pe ~* = a-l sili să accepte ceva împotriva voinței sale. *A se sătura până-n ~ de cineva* (sau *de ceva*) = a nu mai putea suporta pe cineva (sau ceva). – Pl. *gâturi.*

gâtléj s.n. Partea interioară a gâtului (**1**), care cuprinde faringele, esofagul, laringele și traheea. – Sil. *gâ-tlej.* Pl. *gâtlejuri.*

gâtuí vb.IV. **1.** Tr. A strânge pe cineva de gât; a-l sugruma. **2.** Refl. A se strâmta, a se îngusta pe o anumită porțiune. – Ind.pr. *gâtui*, pf.s. *g'tuii.*

gâtuitúră s.f. Porțiune îngustată sau subțiată a unui lucru. – Sil. *-tu-i-.* Pl. *gâtuituri.*

gâză s.f. Nume generic dat insectelor mici, zburătoare. – Pl. *gâze.*

geácă s.f. Jachetă. – Pl. *geci.*

gealău s.n. Rindea lungă. – Pl. *gealăie* și *gealăuri.*

geam s.n. Placă de sticlă care se fixează în cercevele (la ferestre sau la uși) și prin care pătrunde lumina în încăperi; (p. ext.) fereas-tră. – Monosilabic. Pl. *geamuri.*

geamandúră s.f. Corp plutitor ancorat de fundul unei ape, servind ca indicator de restricții pentru navigație sau pentru înot. – Pl. *geamanduri.*

geamantán s.n. Cufăr cu mâner, în care se transportă lucrurile necesare pentru o călătorie; valiză. – Pl. *geamantane.*

geámăn,-ă adj. **1.** (Despre ființe; adesea substantivat) Născut în același timp cu altă ființă de către aceeași mamă. **2.** (Despre tulpinile unor plante) Crescut din aceeași rădăcină. – Pl. *gemeni,-e.*

geámăt s.n. Sunet nearticulat provocat de o durere (fizică sau morală). – Pl. *gemete.*

geamgíu s.m. Persoană care vinde sau pune geamuri (la ferestre, la uși etc.). – Pl. *geamgii,* art. *-gii,* sil. *-gi-ii.*

geamíe s.f. Locaș de cult la musulmani. – G.-D. *geamiei.* Pl. *geamii,* art. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

geamlâc s.n. Perete (exterior) format din geamuri fixate pe un schelet metalic sau de lemn. – Pl. *geamlâcuri.*

geamparále s.f.pl. Numele unui dans popular românesc răspândit în Câmpia Dunării.

geánă s.f. **1.** (Mai ales la pl.) Fir de păr de pe marginea pleoapelor, care apără ochiul. **2.** (Fig.) Dungă, fâșie luminoasă; muchie luminată a unui deal, margine luminată a unui nor etc. • *A-i da cuiva ochii în gene* sau *a da a ~-n ~* = a i se închide ochii de somn. – Pl. *gene.* Par. *genă.*

geántă s.f. **1.** Obiect din piele, din material plastic etc., cu despărțituri în interior, folosit pentru a purta acte, cărți etc; servietă. **2.** Poșetă. – Pl. *genți.* Par. *gintă, jantă.*

gel s.n. Substanță care prezintă simultan proprietăți ale lichidelor și ale solidelor, păstrându-și forma. – Pl. *geluri.*

gelatínă s.f. Substanță preparată din oase, cartilaje etc. (care încheagă), întrebuințată în industria alimentară, în cea textilă, în tehnică etc. – Pl. *gelatine.*

gelatinós,-oásă adj. Care conține gelatină, care seamănă cu gelatina. – Pl. *gelatinoși, -oase.*

gelós,-oásă adj., s.m. și f. **1.** (Persoană) care suferă de gelozie (**1**). **2.** (Om) invidios, pizmaș. – Pl. *geloși,-oase.*

gelozíe s.f. **1.** Sentiment chinuitor provocat cuiva de bănuiala (sau certitudinea) că persoana iubită îi este infidelă. **2.** Invidie, pizmă. – G.-D. *geloziei.* Pl. *gelozii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-*.

gem s.n. Produs alimentar dulce, asemănător marmeladei, obținut prin fierberea fructelor cu zahăr. – Pl. *gemuri* „sortimente".

gémă s.f. **1.** Nume generic pentru pietrele prețioase. **2.** (Adjectival) *Sare ~* = clorură naturală de sodiu cristalizată. – Pl. **1** *geme.* Par. *genă.*

géme vb.III intr. **1.** (Despre ființe) A scoate gemete. **2.** (Fig.; despre elemente ale naturii) A fremăta, a vui. • *A ~ de...* = a fi încărcat peste măsură de..., a fi plin de... – Ind.pr. *gem,* pf.s. *gemúi*; part. *gemut.*

geminát,-ă adj. Îngemănat, unit. *Frunze geminate.* – Pl. *geminați,-te*

gen s.n. **1.** Fel, varietate caracterizată prin anumite particularități. ▸ Fel de a fi al cuiva. **2.** (Biol.) Categorie sistematică inferioară familiei, cuprinzând una sau mai multe specii. **3.** Diviziune care cuprinde creații artistice asemănătoare ca formă, temă, stil; fiecare dintre diviziunile fundamentale ale operelor literare (ex. genul liric, genul dramatic). **4.** (Gram.) Categorie gramaticală exprimată prin forma pe care o iau substantivele pentru a distinge masculinul, femininul și, în unele limbi, neutrul. **5.** (Log.) Clasă de obiecte care au note esențiale comune și cuprind cel puțin două specii. – Pl. *genuri.*

génă s.f. (Biol.) Unitate indivizibilă a materialului genetic localizată în cromozomi, în care se află caracterele ereditare. – Pl. *gene.* Par. *geană, gemă.*

genealógic,-ă adj. Care se referă la genea-logie (**2**). – Sil. *-ne-a-*. Pl. *genealogici,-ce.*

genealogíe s.f. **1.** Disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu filiația membrilor unei dinastii, cu gradul lor de înrudire. **2.** Le-gătura de înrudire a ascendenților cuiva; seria descendenților cuiva. – Sil. *-ne-a-*. G.-D. *genealogiei.* Pl. *genealogii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-*.

generá vb.I tr. A da naștere, a produce, a determina. – Ind.pr. *generez.*

generál1 s.m. Denumire generică pentru gradele militare superioare gradului de colonel. – Pl. *generali.*

generál2,-ă adj. **1.** Comun tuturor ființelor sau lucrurilor dintr-o anumită categorie; la care participă toți. **2.** Care privește ceva în ansamblu, în linii mari. ▹ *Cultură ~ă* = cultură bazată pe cunoașterea elementelor esențiale din diferite domenii ale științei și artei. **3.** Care există sau se întâmplă pe o întindere mare, care cuprinde tot. **4.** Care are întreaga răspundere în conducerea unei instituții, a unei întreprinderi etc. *Director general. Adunare generală.* • *În ~* = **a)** în linii mari, fără referire la un caz anume; **b)** de obicei. – Pl. *generali,-e.*

generalitáte s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este general[2] (**1**). **2.** (La pl.) Date, informații generale (**2**). – Pl. *generalități.*

generalizá vb.I. **1.** Tr. A desprinde și a reține însușirile fundamentale comune unei clase de obiecte. **2.** Tr. A face să fie general, a extinde sfera de aplicare la cazuri similare. **3.** Refl. (Despre boli) A cuprinde întregul organism. – Ind.pr. *generalizez.*

generalizáre s.f. Acțiunea de a (se) generaliza. ▸ (Log.) Trecere de la noțiuni cu sferă mai restrânsă și cu un conținut mai bogat la noțiuni cu sferă mai largă și cu un conținut mai restrâns. – Pl. *generalizări.*

generatór,-oáre adj., s. **1.** Adj. Care ge-nerează ceva. **2.** S.f. (Mat.) Linie dreaptă care, prin deplasarea sa în spațiu, dă naștere unei suprafețe. **3.** S.n. Aparat, instalație sau mașină care produce energie de o anumită formă, folosind energia de altă formă. **4.** S.n. *~ cuantic* = denumire generică pentru laser, maser sau alte dispozitive de acest tip. – Pl. *generatori,-oare.*

generáție s.f. **1.** Descendenții din tată în fiu. **2.** Totalitatea persoanelor care au aproxi-mativ aceeași vârstă sau care trăiesc în aceeași epocă. ▸ Totalitatea animalelor dintr-o anumită specie

sau rasă născute în același an. **3.** (Inform.) ~ *de calculatoare* = denumire generică utilizată în clasificarea calculatoarelor după tipul elementelor electronice cu care sunt echipate, corespunzătoare și ordinii cronologice în care acestea au fost fabricate. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *generației.* Pl. *generații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

génere s.n. *În* ~ = în general, în mod obișnuit.

genéric,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care ține de o categorie, de un gen; care cuprinde toate cazurile asemănătoare. **2.** S.n. Partea de la începutul sau de la sfârșitul unui film care prezintă numele actorilor și ale realizatorilor. – Pl. *generici,-ce.*

generós,-oásă adj. **1.** Care este gata să dea ajutor cuiva; darnic, mărinimos. **2.** Însuflețit de idei alese, nobile. – Pl. *generoși, -oase.*

generozitáte s.f. Însușirea de a fi generos. – G.-D. *generozității,* neart. *generozități.*

genétic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la geneză sau la genetică. **2.** S.f. Ramură a biologiei care studiază geneza (**1**) organismelor și mecanismele de transmitere ereditară a caracterelor. – G.-D. s.f. *geneticii.* Pl. adj. *genetici,-ce.*

genéză s.f. **1.** Procesul nașterii unei ființe sau al formării unui lucru. ▸ (Fig.) Apariție, creație. **2.** Prima carte a Vechiului Testament, în care se vorbește despre crearea lumii; Facerea. – Pl. *geneze;* **2** art., scris cu inițială majusculă.

geniál,-ă adj. Înzestrat cu aptitudinile unui geniu (**1**); de geniu. – Sil. *-ni-al.* Pl. *geniali,-e.*

genialitáte s.f. Însușirea de a fi genial. – Sil. *-ni-a-.* G.-D. *genialității.*

geníst s.m. Militar aparținând trupelor de geniu (**2**). – Pl. *geniști.*

genitál,-ă adj. Care servește la procreare; care se referă la procreare și la glandele de reproducere (la om și la animal). – Pl. *geni-tali,-e.*

genitív s.n. (Gram.) Caz al declinării, cu funcție specifică de atribut, indicând dependența, posesiunea, apartenența. – Pl. *genitive* „forme de genitiv".

géniu s.n. **1.** Capacitate creatoare superioară, exprimată prin creații de o deosebită valoare și originalitate; persoană care are o astfel de înzestrare. **2.** (Mil.) *Trupe de* ~ = trupe specializate în executarea unor lucrări cu caracter tehnic (ex. poduri, drumuri, fortifi-cații). – Sil. *-niu,* pr. *-nĭu.* Pl. *genii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

genocíd s.n. Exterminarea unei colectivități, a unui grup național, etnic, rasial sau religios. – Pl. *genociduri.*

genotíp s.n. Constituție ereditară a unui organism, reprezentată de totalitatea genelor caracteristice speciei. – Pl. *genotipuri.*

gentíl,-ă adj. Amabil, politicos, curtenitor. – Pl. *gentili,-e.*

gentilé|e s.f. Atitudinea persoanei gentile; vorbă, act gentil. – G.-D. *gentileței.*

gentílic,-ă adj. Care aparține gintei, privitor la gintă. – Pl. *gentilici,-ce.*

gentilóm s.m. (În Evul Mediu) Denumire dată membrilor aristocrației din apusul Europei. ▸ (Fig.) Om cu comportare aleasă, nobilă. – Sil. *-til-om.* Pl. *gentilomi.*

gentleman s.m. Bărbat amabil, politicos, cu maniere alese. – Pr. *géntlmen.* Pl. *gentlemeni.*

gențiánă s.f. Nume dat unor specii de plante erbacee din regiunile muntoase, cu flori mari, albastre sau galbene, în formă de clopot. – Sil. *-ți-a-.* Pl. *gențiane.*

genuflexiúne s.f. Îndoire a genunchilor în exercițiile de gimnastică. – Nu *genoflexiune.* Sil. *-nu-fle-xi-u-.* Pl. *genuflexiuni.*

genuín,-ă adj. Natural, pur. – Sil. *-nu-in.* Pl. *genuini,-e.*

genúnchi s.m. **1.** Parte a piciorului unde femurul se articulează cu tibia. **2.** Deformare a pantalonilor în dreptul genunchilor (**1**). • *A cădea în* ~ *înaintea cuiva* = a-l ruga stăruitor, cu umilință. *A face* ~ = (despre pantaloni) a se deforma în dreptul genunchilor de prea multă purtare. *A i se tăia*

cuiva ~i = a avea senzația că nu se mai poate ține pe picioare (de emoție). *Cu ~i la gură* = ghemuit. – Sil. *ge-nunchi.* Pl. *genunchi.*

genunchiéră s.f. Fâșie de pânză, de piele etc. care protejează genunchiul (**1**). – Sil. *-nun-chi-e-.* Pl. *genunchiere.*

genúne s.f. (Livr.) Abis. – Pl. *genuni.*

geobotánică s.f. Disciplină care studiază plantele în legătură cu factorii de mediu. – Sil. *ge-o-.* G.-D. *geobotanicii.*

geocéntric,-ă adj. Care are ca referință centrul Pământului. ▹ *Sistemul ~* = sistem conceput de Ptolemeu care considera Pământul drept centru al Universului. – Sil. *ge-o-cen-tric.* Pl. *geocentrici,-ce.*

geochimíe s.f. Disciplină care studiază distribuția elementelor chimice care compun scoarța Pământului. – Sil. *ge-o-.* G.-D. *geo-chimiei.*

geodezíe s.f. Știință care studiază forma și dimensiunile Pământului, tehnica măsurării și a reprezentării cartografice sau numerice a acestora. – Sil. *ge-o-.* G.-D. *geodeziei.*

geofítă s.f. Plantă care își continuă viața în timpul iernii prin organe subpământene (rizomi, bulbi, tuberculi). – Sil. *ge-o-.* Pl. *geofite.*

geofízică s.f. Știință care studiază proprie-tățile și fenomenele fizice ale Pământului și legătura lor cu structura acestuia. – Sil. *ge-o-.* G.-D. *geofizicii.*

geográf,-ă s.m. și f. Specialist în geografie. – Sil. *ge-o-graf.* Pl. *geografi,-e.*

geografíe s.f. Știință având ca obiect Pământul și fenomenele care se petrec în interiorul învelișului terestru (atmosferă, hidrosferă, litosferă, biosferă). – Sil. *ge-o-gra-.* G.-D. *geografiei.*

geológ,-ă s.m. și f. Specialist în geologie. – Sil. *ge-o-.* Pl. *geologi,-ge.*

geológic,-ă adj. Referitor la geologie; care ține de istoria, modul de formare, compoziția și structura Pământului. – Sil. *ge-o-.* Pl. *geologici,-ce.*

geologíe s.f. Știință care studiază istoria, modul de formare, compoziția și structura Pământului. – Sil. *ge-o-.* G.-D. *geologiei.*

geométric,-ă adj. **1.** Referitor la geometrie; care ține de geometrie. **2.** Care are forma figurilor din geometrie. – Sil. *ge-o-me-tric.* Pl. *geometrici,-ce.*

geometríe s.f. Ramură a matematicii care studiază proprietățile punctelor și ale figurilor din spațiu, precum și relațiile dintre ele. – Sil. *ge-o-me-tri-.* G.-D. *geometriei.*

geopolítică s.f. Teorie potrivit căreia politica unui stat ar fi determinată de situația sa geografică. – Sil. *ge-o-.* G.-D. *geopoliticii.*

geotectónică s.f. Disciplină care studiază structura scoarței Pământului și cauzele mișcărilor și ale deformărilor acesteia. – Sil. *ge-o-.* G.-D. *geotectonicii.*

geotermál,-ă adj. (Despre izvoare) Care au apă caldă. – Sil. *ge-o-.* Pl. *geotermali,-e.*

geotérmic,-ă adj. Care se referă la căldura din interiorul scoarței Pământului. – Sil. *ge-o-.* Pl. *geotermici,-ce.*

geotropísm s.n. Orientarea plantelor și a părților lor în curs de creștere după forța gravitațională. – Sil. *ge-o-tro-.*

gepízi s.m.pl. Populație de neam germanic, care s-a așezat în sec. 7 în Dacia și în Panonia.

ger s.n. Frig mare, cu îngheț, în timpul iernii. – Pl. *geruri.*

gerár s.m. (Pop.) Luna februarie.

geriatríe s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu metodele de tratare și prevenire a bolilor specifice bătrâneții. – Sil. *-ri-a-tri-.* G.-D. *geriatriei.*

germán,-ă adj., s.m. și f. **1.** S.m.pl. Denumire a unor popoare indo-europene (goți, franci, saxoni etc.) care au locuit în antichitate în centrul, estul și vestul Europei. **2.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune pe teritoriul Germaniei; (pop.) neamț. **3.** Adj. Referitor la Germania sau la populația ei; nemțesc. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de germani (**2**). – Pl. *germani,-e.*

germánic,-ă adj. Care se referă la germani. ▹ *Limbi ~ce* = grup de limbi indo-europene vorbite în centrul și în nordul Europei (ger-mana, engleza, daneza, suedeza, norvegiana etc.). – Pl. *germanici,-ce.*

gérmen s.m. **1.** (Biol.) Formație inițială din care își trag originea plantele și animalele; oul fecundat; embrionul plantelor. **2.** (Fig.) Element din care se dezvoltă ceva. – Pl. *germeni.* Var. **gérmene** s.m.

germicíd s.n. Substanță care distruge ger-menii dăunători plantelor, animalelor și omului. – Pl. *germicide.*

germiná vb.I intr. A începe un nou ciclu de vegetație (din semințe, tuberculi, spori etc.). – Ind.pr. pers.3 *germinează.*

germinatív,-ă adj. Care se referă la germinație; care face să germineze. – Pl. *germinativi,-e.*

germinație s.f. Proces prin care un germen începe un nou ciclu de viață. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *germinației.* Pl. *germinații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

gerós,-oásă adj. (Despre timp) Cu ger. – Pl. *geroși,-oase.*

geruiálă s.f. Vreme de iarnă cu ger. – Sil. *-ru-ia-.* G.-D. *geruielii,* neart. *geruieli.*

gerúnziu adj. (Gram.) *Modul ~* (și substan-tivat, n.) = mod nepersonal care exprimă o acțiune în desfășurare, fără referire la momentul vorbirii. – Sil. *-ziu,* pr. *-zĭu.* Pl. *gerunzii* „forme de gerunziu", art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

gest s.n. **1.** Mișcare a corpului, în special a capului ori a mâinilor, care exprimă un sentiment, o intenție etc. **2.** Acțiune, faptă cu o anumită semnificație. – Pl. *gesturi.*

gestántă adj. (Despre femele vivipare) Care poartă în uter embrionul, de la concepție până la naștere. – Pl. *gestante.*

gestapó s.n. Poliția secretă politică din Germania nazistă. – Art. *gestapoul.* Pr. *ghestapo.* Sil. *ge-sta-.* Scris cu inițială majusculă.

gestáție s.f. Stare a organismului femelei gestante. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *gestației,* neart. *gestații.*

géstică s.f. Ansamblul gesturilor (**1**) folosite de cineva (mai ales de un actor în interpreta-rea scenică). – G.-D. *gesticii,* neart. *gestici.*

gesticulá vb.I intr. A face gesturi (**1**) cu mâinile. – Ind.pr. *gesticulez.*

gestioná vb.I tr. A avea în gestiune (**1**). – Sil. *-ti-o-.* Ind.pr. *gestionez.*

gestionár,-ă s.m. și f. Persoană care răspunde de o gestiune (**1**). – Sil. *-ti-o-.* Pl. *gestionari,-e.*

gestiúne s.f. **1.** Administrarea patrimoniului sau a bunurilor unei persoane de către reprezentantul ei. **2.** Totalitatea operațiilor legate de primirea, păstrarea și eliberarea bunurilor încredințate unei persoane. – Sil. *-ti-u-.* Pl. *gestiuni.*

gestuál,-ă adj. Care se exprimă prin gesturi, privitor la gesturi. – Sil. *-tu-al.* Pl. *gestuali,-e.*

get,-ă s.m. și f. (La pl.) Nume dat de către greci dacilor. – Pl. *geți,-te.*

get-begét adj.invar. (Pop.; despre persoane) Care se află din moși-strămoși într-un anumit loc; neaoș. *Români get-beget.*

gheáră s.f. **1.** Formație cornoasă la vârful degetelor unor păsări, reptile, mamifere. **2.** Piesă din anumite dispozitive de apucat, asemănătoare cu o gheară (**1**). • *A cădea în ghearele cuiva* = a ajunge în stăpânirea cuiva. *A-i scurta cuiva ghearele* = a-l pune pe cineva în imposibilitatea de a face rău. *A pune gheara pe cineva* = **a)** a-l apuca, a-l înhăța; **b)** a pune stăpânire pe cineva. *A se zbate în ghearele morții* = a fi aproape de moarte, a fi în agonie. *A-și pune gheara în gât* = a se încăiera, a se bate. *A-și scoate* (sau *a-și arăta*) *ghearele* = a-și dezvălui intențiile rele. – Pl. *gheare.*

gheátă s.f. Încălțăminte care acoperă piciorul până deasupra gleznei. – Pl. *ghete.*

gheáță s.f. **1.** Apă în stare solidă. **2.** (La pl.) Întinderi mari de gheață (**1**). ▹ (Adjectival) *Bani ~* = bani în numerar. • *A sparge* (sau *a rupe*) *gheața* =

a face să dispară jena de la început (între două sau mai multe persoane). *De ~* = indiferent, nepăsător. – Pl. **2** *gheţuri.*

gheb s.n. Cocoaşă (la om). – Pl. *gheburi.* Par. *ghebe.*

ghébe s.f. pl. Nume dat unor ciuperci comes-tibile, de culoare galbenă-brună, cu picior lung şi subţire. – Par. *gheb.*

ghebós,-oásă adj. Cocoşat. – Pl. *ghebоşi, -oase.*

gheboşá vb.I refl. A se încovoia, a se apleca (din cauza greutăţii, a unei dureri etc.); a se gârbovi, a deveni ghebos (din cauza bătrâ-neţii). – Ind. pr. *ghebоşez.*

gheénă s.f. (Livr.) Iad. – Sil. *ghe-e-.* G.-D. *gheenei.*

ghéişă s.f. Dansatoare şi cântăreaţă japoneză, care întreţine oaspeţii la banchete, la reuniuni etc. – Sil. *ghei-şă.* Pl. *gheişe.*

ghéizer s.n. Izvor din regiunile vulcanice care aruncă jeturi intermitente de apă fierbinte şi vapori. – Sil. *ghei-zer.* Pl. *gheizere.*

ghem1 s.n. Obiect sferic format prin înfă-şurare de fire, de sfori etc. • *A se face ~* = a se ghemui. – Pl. *gheme.*

ghem2 s.n. (Sport) Fiecare dintre punctele câşti-gate de un jucător de tenis într-un set. – Pr. şi *gheim.* Pl. *ghemuri.* – Var. **game** s.n., pl. **game-uri**.

ghemotóc s.n. Obiect mototolit în formă de ghem[1]. – Pl. *ghemotoace.*

ghemuí vb.IV refl. A se aduna ca un ghem[1]. – Ind. pr. *ghemuiesc,* pf.s. *ghemuii.*

ghepárd s.m. Mamifer sălbatic carnivor, asemănă-tor cu leopardul, cu blana de culoare gălbuie cu pete negre; trăieşte în stepele din Asia şi Africa. – Pl. *gheparzi.*

gherétă s.f. **1.** Construcţie mică în care se adăpos-teşte o santinelă, un paznic etc. **2.** Chioşc în care se vând ziare, alimente etc. – Pl. *gherete.*

gherghéf s.n. Cadru pe care se întinde pânza pentru brodat sau firele de urzeală pentru covoare; materialul întins pe acest cadru. – Pl. *gherghefuri.*

gherghínă s.f. (Bot.) Dalie. – Pl. *gherghine.*

gheridón s.n. Masă mică, având unul sau trei picioare. – Pl. *gheridoane.*

gherílă s.f. (Şi în *război de ~*) Luptă armată (constând din scurte ciocniri, ambuscade, asalturi prin surprindere etc.), purtată de unităţi neregu-late, de obicei în mediul rural şi bucurându-se de sprijinul populaţiei, care revendică transformări socio-politice şi contestă puterea de stat. – G.-D. *gherilei.* Pl. *gherile.*

ghes s.n. *A da cuiva ~* = a îndemna, a zori pe cineva.

gheşéft s.n. (Fam.) Afacere măruntă şi de obicei necinstită. – Pl. *gheşefturi.*

ghetóu s.n. Cartier în care, în unele oraşe, erau obligate să trăiască anumite grupuri rasiale, etnice sau religioase. – Pl. *ghetouri.*

ghétră s.f. Învelitoare de postav sau de fetru, care acoperă glezna şi partea de deasupra a încălţămin-tei bărbăteşti. – Sil. *ghe-tră.* Pl. *ghetre.*

gheţár s.m. Masă de gheaţă formată în munţii înalţi şi în regiunile polare. – Pl. *gheţari.*

gheţăríe s.f. Loc unde se conservă gheaţa. – G.-D. *gheţăriei.* Pl. *gheţării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

gheţúş s.n. Polei[1]; alunecuş. – Pl. *gheţuşuri* „locuri cu polei".

ghiaúr s.m. Denumire batjocoritoare dată de turci în trecut celor de altă religie decât cea mahome-dană. – Sil. *ghia-ur.* Pl. *ghiauri.*

ghicí vb.IV tr. **1.** A afla, a descoperi ceva (prin deducţie). **2.** (În superstiţii) A prezice viitorul. – Ind.pr. *ghicesc,* pf.s. *ghicii.*

ghicitoáre s.f. Specie a literaturii populare, prin care se cere identificarea unui obiect sau a unei fiinţe pe baza unor asociaţii logice. – Pl. *ghicitori.*

ghicitór,-oáre s.m. şi f. Persoană care prezice viitorul cuiva. – Pl. *ghicitori,-oare.*

ghid s.m., s.n. **1.** S.m. Persoană care conduce un grup de turişti, de vizitatori ai unui muzeu, dând informaţiile necesare. **2.** S.n. Carte care cuprinde

diverse informații pentru orientarea într-un muzeu, într-o localitate, într-o regiune etc. – Pl.m. *ghizi*, n. *ghiduri*.

ghidá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) orienta, a (se) conduce. **2.** Tr. A imprima unei piese, unui organ dintr-un mecanism o anumită mișcare cu ajutorul unui ghidaj. – Ind.pr. *ghidez*.

ghidáj s.n. Dispozitiv al unui mecanism care obligă o piesă mobilă să se deplaseze între anumite limite și după o anumită direcție. – Pl. *ghidaje*.

ghidón s.n. Bară cu mânere, care servește la dirijarea mișcării unei biciclete, a unei moto-ciclete etc. – Pl. *ghidoane*.

ghidúș,-ă adj., s.m. și f. (Fam.) (Persoană) care face ghidușii. – Pl. *ghiduși,-e*.

ghiduș́ie s.f. (Fam.) Glumă, poznă; ștrengărie. – G.-D. *ghiduș́iei*. Pl. *ghiduș́ii*, art. *-șiile*, sil. *-și-i-*.

ghiftuí vb.IV tr. și refl. (Fam. și peior.) A hrăni pe cineva sau a mânca peste măsură. – Ind.pr. *ghiftuiesc*, pf.s. *ghiftuii*.

ghiliméle s.f.pl. Semne de punctuație de forma unor virgule sau a unor unghiuri duble, între care se închid citate, titluri, texte în vorbire directă sau cuvinte cărora li se dă un sens special.

ghilotínă s.f. Instrument de execuție a condamnaților la moarte prin decapitare. – Pl. *ghilotine*.

ghimbér s.m. Plantă erbacee aromatică din regiunile tropicale, folosită în medicină și drept condiment. – Var. **ghimbír** s.m.

ghimpát,-ă adj. Cu ghimpi (**1**). ▹ *Sârmă ~ă* = sârmă pe care sunt fixate bucățele de sârmă scurte și ascuțite. – Pl. *ghimpați,-te*.

ghímpe s.m. **1.** (Bot.) Spin (**1**). **2.** Fiecare dintre țepii care acoperă corpul unor animale (ex. ariciul). • *A avea un ~ la inimă* = a avea un necaz, o supărare, o durere ascunsă. *A-i sta cuiva ca un ~ în ochi* = a-l incomoda pe cineva, a-i fi antipatic cuiva. – Pl. *ghimpi*.

ghíndă s.f. **1.** Fructul stejarului. **2.** Una dintre culorile cărților de joc. – Pl. *ghinde*.

ghinión s.n. Neșansă. – Sil. *-ni-on*. Pl. *ghi-nioane*.

ghinioníst,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care are ghinion. – Sil. *-ni-o-*. Pl. *ghinioniști,-ste*.

ghint s.n. **1.** Șanț elicoidal pe suprafața interioară a țevii unei arme de foc. **2.** Cui de fier cu capul bombat, folosit la ghioage, buzdugane etc. – Pl. *ghinturi*.

ghintuí vb.IV tr. **1.** A executa ghinturi (**1**). **2.** A fereca cu ghinturi (**2**) (un buzdugan, o ghioagă etc.). – Ind.pr. *ghintuiesc*, pf.s. *ghintuii*.

ghioágă s.f. Bâtă cu măciucă (ghintuită) la un capăt, folosită în trecut și ca armă de luptă. – Sil. *ghioa-gă*. Pl. *ghioage*.

ghióc s.n. Cochilie ovală, albă și lucioasă a unei specii de melci de mare, folosită în practica ghicitului. – Sil. *ghi-oc*. Pl. *ghiocuri*.

ghiocél s.m. Plantă erbacee care înflorește imediat după topirea zăpezii și care are o singură floare, albă, în formă de clopoțel. – Sil. *ghi-o-*. Pl. *ghiocei*.

ghionoáie s.f. (Pop.) Ciocănitoare. – Nu *gheunoaie*. Sil. *ghi-o-*. Pl. *ghionoaie*.

ghiont s.m., s.n. Lovitură dată cuiva cu cotul, cu umărul, cu pumnul. – Monosilabic. Pl. m. *ghionți*, n. *ghionturi*.

ghiótura s.f. art. (Pop. și fam.) *Cu ~* = în cantitate mare, cu grămada. – Sil. *ghio-tu-*.

ghiozdán s.n. Geantă, purtată de obicei în spate, în care școlarii mai mici își țin cărțile și caietele. – Sil. *ghioz-*. Pl. *ghiozdane*.

ghips s.n. Sulfat de calciu hidratat, folosit în industria cimentului, la fabricarea ipsosului etc. – Nu *gips*. Pl. *ghipsuri* „obiecte din ghips”.

ghirlándă s.f. Ornament din împletitură de frunze, de flori etc., în formă de cerc sau de lanț; element decorativ de această formă, în arhitectură sau în artele plastice. – Pl. *ghirlande*.

ghișéu s.n. Fereastră mică sau deschizătură făcută în ușa sau în peretele unui birou prin care funcționarii comunică direct cu publicul. – Pl. *ghișee,* sil. *-șe-e,* scris nu *-șeie.*

ghiudén s.n. Cârnat presat și uscat, foarte condimentat, din carne de oaie, de capră sau de vacă. – Sil. *ghiu-.* Pl. *ghiudenuri* „sorturi". Var. **ghiudém** s.n.

ghiuleá s.f. Proiectil sferic, folosit la tunurile vechi, neghintuite. – Sil. *ghiu-.* Pl. *ghiulele.*

ghiurghiulíu,-íe adj. (Reg.) Roșu-deschis, trandafiriu. – Sil. *ghiur-ghiu-liu.* Pl. *ghiur-ghiulii.*

ghivéci s.n. **1.** Vas de pământ ars, în care se plantează flori. **2.** Mâncare preparată din mai multe feluri de zarzavaturi și legume. – Pl. **1** *ghivece,* **2** *ghiveciuri.*

ghivént s.n. Filet. – Pl. *ghiventuri.*

ghizd s.n. Căptușeală de piatră, din bârne etc. a unei fântâni. ▸ Împrejmuirea de piatră, de bârne etc. de deasupra solului a unei fântâni. – Pl. *ghizduri.*

gibón s.m. Maimuță antropoidă de mărime medie, fără coadă, cu membrele anterioare foarte lungi; trăiește în sud-estul Asiei. – Pl. *giboni.*

gigánt s.m. Persoană foarte înaltă și voinică, uriaș. ▸ (Fig.) Lucrare, construcție de mari proporții. – Pl. *giganți.*

gigántic,-ă adj. De proporții neobișnuit de mari; enorm, colosal. – Pl. *gigantici,-ce.*

gigantísm s.n. **1.** Însușirea de a fi gigantic. **2.** Boală endocrină caracterizată prin creș-terea exagerată a corpului sau a unor părți ale lui.

gigoló s.m. invar. Bărbat cu moravuri du-bioase (care își exploatează succesul la femei). – Pr. *jigoló.* Art. *gigoloul.* Pl. *gigolo.*

gimnást,-ă s.m. și f. Sportiv care practică gimnastica. – Pl. *gimnaști,-ste.*

gimnástic,-ă s.f., adj. **1.** S.f. Ansamblu de exerciții fizice prin care se urmărește dezvoltarea armonioasă a corpului. **2.** Adj. Privitor la gimnastică (**1**). – G.-D.s.f. *gimnasticii,* neart. *gimnastici.* Pl.adj. *gim-nastici,-ce.*

gimnáziu s.n. Școală sau ciclu școlar care cuprinde clasele premergătoare liceului începând cu clasa a V-a. – Sil. *-ziu,* pr. *-ziu.* Pl. *gimnazii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

gimnospérme s.f.pl. Încrengătură de plante ale căror semințe se dezvoltă pe o carpelă deschisă (ex. bradul). – Sil. *-no-sper-.*

gin s.n. Băutură alcoolică obținută din cereale și boabe de ienupăr, prin distilare repetată. – Pl. *ginuri* „sortimente; porții".

ginecéu s.n. **1.** Parte a casei antice grecești rezervată femeilor. **2.** Loc în vechile biserici creștine rezervat femeilor. **3.** (Bot.) Pistil. – Pl. *ginecee,* sil. *-ce-e,* scris nu *-ceie.*

ginecológ, -ă s.m. și (rar) f. Medic specialist în ginecologie. – Nu *ginicolog* sau *genicolog.* Pl. *ginecologi,-e.*

ginecologíe s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul fiziologiei și patologiei aparatului genital feminin. – Nu *ginicologie* sau *genicologie.* G.-D. *ginecologiei.*

gínere s.m. Soțul considerat în raport cu părinții soției. – Pl. *gineri.*

gíngaș,-ă adj. **1.** Plăpând, delicat, sensibil. **2.** Mofturos la mâncare. – Acc. și *gingáș.* Pl. *gingași,-e.*

gingășíe s.f. Însușirea a ceea ce este gingaș (**1**). ▸ (La pl.) Manifestări care denotă sen-sibilitate, delicatețe. – G.-D. *gingășiei.* Pl. *gingășii,* art. *-șiile,* sil. *-și-i-.*

gingíe s.f. Țesut care învelește pereții exteriori ai alveolelor dentare și o parte din corpul dinților și al măselelor. – G.-D. *gingiei.* Pl. *gingii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

gingivál,-ă adj. Care se referă la gingii. – Pl. *gingivali,-e.*

gingivítă s.f. Inflamație a gingiilor. – Pl. *gingivite.*

gínță s.f. Grup de persoane format din urmașii aceluiași strămoș, constituind forma fundamentală de

organizare socială a comunei primitive. ▸ (Livr.) Neam, origine. – Pl. *ginți.* Par. *geantă.*

girá vb.I tr. A garanta achitarea unei cambii printr-o semnătură pe dosul ei. – Ind.pr. *girez.*

giráfă s.f. **1.** Mamifer rumegător de talie mare, cu gâtul foarte lung, cu blană gălbuie cu pete brune; trăiește în Africa. **2.** Suport de microfon care permite diferite orientări și deplasări ale acestuia. – Pl. *girafe.*

giránt s.m. Persoană care girează. – Pl. *giranți.*

giratóriu,-ie adj. (Despre mișcări) Circular. ▹ *Sens* ~ = sens de circulație într-o piață, la o intersecție etc., în care vehiculele sunt obligate să facă o mișcare circulară spre stânga. – Sil.m. *-riu,* pr. *-riu.* Pl. *giratorii.*

giroscóp s.n. Disc rotitor în jurul axei sale, astfel încât planul de rotație să rămână fix în spațiu; este folosit la aparatele indicatoare a direcției de zbor a avioanelor. – Sil. *-ro-scop.* Pl. *giroscoape.*

giroscópic,-ă adj. Bazat pe principiul giro-scopului. – Sil. *-ro-sco-.* Pl. *giroscopici,-ce.*

giruétă s.f. Instrument meteorologic pentru determinarea direcției și intensității vântului. – Sil. *-ru-e-.* Pl. *giruete.*

giubeá s.f. (}nv.) Haină de postav, lungă și largă, purtată în trecut de boieri. – Sil. *giu-bea.* Art. *giubeaua.* Pl. *giubele.*

giugiulí vb. IV tr. și refl. (Fam.) A (se) dezmierda, a (se) alinta, a (se) mângâia. – Ind.pr. *giugiulesc,* pf.s. *giugiulii.*

giúlgiu s.n. **1.** Pânză subțire și fină. **2.** Bu-cată de pânză (subțire) cu care se acoperă mortul; lințoliu. – Sil. *-giu,* pr. *-giu.* Pl. *giulgiuri.*

giumbușlúc s.n. (Fam.) Vorbă, faptă care stârnește râsul; ghidușie. – Pl. *giumbușlucuri.*

giuvaiér s.n. **1.** Bijuterie. **2.** (Fig.) Lucru de mare preț. – Sil. *-va-ier.* Pl. *giuvaiere* și *giuvaieruri.*

givráj s.n. Depunere de gheață pe aripile unui avion sau pe conductele electrice aeriene. – Sil. *gi-vraj.*

glábru,-ă adj. (Bot.; despre organele plantelor) Care este lipsit de perișori pe suprafață. – Sil. *gla-bru.* Pl. *glabri,-e.*

glaciál,-ă adj. **1.** Rece ca gheața; de gheață. **2.** (Fig.) Lipsit de căldură, de sensibilitate. – Sil. *-ci-al.* Pl. *glaciali,-e.* Par. *glaciar.*

glaciár,-ă adj. Care se referă la procesul de glaciație. ▹ *Lac* ~ = lac provenit din ghețari. – Sil. *-ci-ar.* Pl. *glaciari,-e.* Par. *glacial.*

glaciáție s.f. Extinderea ghețarilor pe o suprafață mare a Pământului, care a avut loc în cuaternar și în alte perioade mai vechi. – Sil. *-ci-a-ți-e.* G.-D. *glaciației.* Pl. *glaciații.* Var. **glaciațiúne** s.f.

gladiatór s.m. (În Roma antică) Bărbat (sclav) care se lupta în arenă cu fiare sălbatice sau cu un alt luptător. – Sil. *-di-a-.* Pl. *gladiatori.*

gladiólă s.f. Plantă erbacee ornamentală înaltă, cu frunze în formă de sabie, și cu flori mari, de diferite culori. – Sil. *-di-o-.* Pl. *gladiole.*

glándă s.f. (Anat.) Organ care produce o secreție. – Pl. *glande.*

glandulár,-ă adj. Care aparține glandelor, privitor la glande. – Pl. *glandulari,-e.*

glas s.n. **1.** Facultatea omului de a emite sunete (articulate); totalitatea sunetelor emise în cursul comunicării; voce. **2.** Ciripit de păsări; strigăt al unor animale. **3.** (Fig.) Zgomot produs de vânt, de ape etc.; sunet produs de un instrument muzical. **4.** Denumire dată scării muzicale în cântarea bisericească răsăriteană. • *A căpăta* ~ = a prinde curaj. *A da* ~ = **a)** a striga; **b)** a exprima (gânduri, sentimente). *A ridica* (sau *a înălța*) *~ul* = a vorbi mai tare (amenințând), a protesta. *Într-un* ~ = toți deodată; de comun acord. – Pl. *glasuri.*

glasá vb.I tr. A acoperi cu glazură (**1**) (prăjituri, fructe etc.); a glazura. – Ind.pr. *glasez.*

gláspapir s.n. Hârtie pe care s-a aplicat un strat subțire de sticlă pisată, folosită la șlefuitul lemnului, metalelor etc.

glástră s.f. Ghiveci pentru flori. – Sil. *glas-tră.* Pl. *glastre.*

glásvand s.n. Perete interior sau ușă mare din panouri de sticlă. – Pl. *glasvanduri.*

glaucóm s.n. Boală de ochi determinată de creșterea tensiunii intraoculare, care poate duce la pierderea vederii. – Sil. *glau-com.*

glazurá vb.I tr. A glasa. – Ind.pr. *glazurez.*

glazúră s.f. **1.** Înveliș subțire de ciocolată, de zahăr ars etc. care acoperă unele dulciuri. **2.** Email pentru faianță. – Pl. *glazuri.*

glăsuí vb.IV intr. și tr. (Poetic) A vorbi, a spune. – Ind.pr. *glăsuiesc,* pf.s. *glăsuii.*

glet s.n. Strat subțire de var amestecat cu ipsos, care se aplică peste tencuială pentru a obține o suprafață mai netedă. – Pl. *gleturi.*

gléznă s.f. Partea piciorului care cuprinde porțiunea articulației tibiei cu tarsul; proemi-nența osoasă formată în această regiune. ▸ Partea mai subțire a piciorului, aflată deasupra articulației. – Pl. *glezne.*

glicemíe s.f. Cantitatea de glucoză din sânge. – G.-D. *glicemiei,* neart. *glicemii.*

glicerínă s.f. Lichid uleios, incolor, extras din grăsimi, cu întrebuințări în cosmetică, în industria farmaceutică etc. – G.-D. *glicerinei.*

glicínă s.f. Plantă agățătoare cu flori albas-tre-liliachii în formă de ciorchine, foarte mirositoare. – Pl. *glicine.*

glíe s.f. **1.** Brazdă de pământ. **2.** (Pop. și poetic) Pământ, ogor; pământ strămoșesc, patrie. – G.-D. *gliei.* Pl. *glii,* art. *gliile,* sil. *gli-i-.*

glisá vb.I intr. **1.** (Despre piese tehnice) A aluneca de-a lungul altei piese. **2.** (Despre hidroavioane) A se deplasa pe suprafața apei. – Ind.pr.pers.3 *glisează.*

glisánt,-ă adj. Care glisează. – Pl. *glisanți,-te.*

gloábă s.f. Mârțoagă. – Pl. *gloabe.*

gloátă s.f. Mulțime de oameni adunați într-un loc; (depr.) adunătură. – Pl. *gloate.*

glob s.n., s.m. **1.** S.n. Obiect de forma unei sfere. **2.** S.n. Pământul. ▹ *~ul pământesc* (sau *terestru*) = obiect sferic pe care este desenată harta Pământului. **3.** S.m. *~ ocular* = partea ochiului care se află în orbită. – Pl. n. *globuri,* m. *globi.*

globál,-ă adj. Considerat sau efectuat în totalitate; de ansamblu. – Pl. *globali,-e.*

globalizáre s.f. Liberă circulație a mărfurilor, a persoanelor, a capitalurilor, a serviciilor etc. – G.-D. *globalizării,* neart. *globalizări.*

globe-trotter s.m. Persoană care merge pe jos, străbătând lumea. – Pr. *glóbtrotăr.* Pl. *~ri.*

globulár,-ă adj. **1.** În formă de glob (**1**). **2.** Referitor la globule. – Pl. *globulari,-e.*

globúlă s.f. Fiecare dintre elementele de formă rotundă sau ovală care se află în diferite lichide organice (sânge, limfă etc.). ▹ *~ roșie* = hematie. *~ albă* = leucocită. – Pl. *globule.*

globulínă s.f. Substanță proteică aflată în plasma sangvină. – Pl. *globuline.*

glod s.n. (Pop.) Noroi[1]. – Pl. *gloduri.*

glomerúlă s.f. **1.** (Anat.) Formațiune cu aspect de ghem, constituită din vase sangvine sau din tuburi glandulare. **2.** Formațiune de granule dintr-un sol, provenită din alipirea unor particule elementare. – Pl. *glomerule.*

glonț s.n. Mic proiectil pentru armamentul de infanterie; (pop.) plumb. ▸ (Adverbial; pe lângă verbe de mișcare) Repede și direct. – Pl. *gloanțe.*

glórie s.f. **1.** Înaltă cinstire adusă unei persoane sau unui eveniment; renume de care se bucură cineva sau ceva. **2.** Persoană sau eveniment care constituie motiv de mândrie. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *gloriei.* Pl. *glorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

glorificá vb.I tr. A recunoaște pe cineva sau ceva ca demn de glorie, a slăvi. – Ind.pr. *glorific.*

gloriós,-oásă adj. Încărcat de glorie (**1**); care a săvârșit ceva demn de glorie (**1**). – Sil. *-ri-os.* Pl. *glorioși,-oase.*

glosá vb.I tr. A explica un cuvânt sau un text printr-o glosă (**1**). – Ind.pr. *glosez.*

glosár s.n. Listă de cuvinte (regionale, învechite, rare etc.) de obicei aranjate alfa-betic, cu explicația lor. – Pl. *glosare.*

glósă s.f. **1.** Explicație a unui cuvânt sau a unui text, de obicei prin adnotare; notă explicativă pe marginea unui manuscris. **2.** Poezie cu formă fixă, în care fiecare vers din prima strofă este comentat în câte o strofă următoare, încheiată cu versul respectiv, iar ultima strofă reproduce în ordine inversă versurile primei strofe (ex. „Glossa" de M.Eminescu). – Pl. *glose.*

glótă s.f. (Anat.) Porțiunea cea mai strâmtă a laringelui, cuprinsă între coardele vocale, prin care circulă aerul în timpul respirației. – Pl. *glote.* Par. *grotă.*

glucíde s.f.pl. Clasă de substanțe organice naturale, formate din carbon, hidrogen și oxigen, cu rol important în metabolism; zaharide.

glucózĂ s.f. Substanță dulce, de culoare albă, care se găsește în miere și în fructe, cu rol important în metabolism. – G.-D. *glucozei.*

glúgă s.f. Obiect de îmbrăcăminte în formă de con, cu care se acoperă capul. – Pl. *glugi.*

glúmă s.f. Vorbă, faptă etc. care, printr-un efect comic, stârnește veselia; (pop.) șagă. ▸ Anecdotă, snoavă. • *A lăsa gluma* (*la o parte*) = a lua lucrurile în serios. *A nu ști* (sau *a nu înțelege*) *de ~,* se spune despre cineva care se supără când glumești cu el. *Fără ~* = în mod serios. *În ~* = fără seriozitate; fără intenție rea. – Pl. *glume.*

glumét,-eáță adj. Căruia îi place să glu-mească. – Pl. *glumeți,-e.*

glumí vb.IV intr. A spune sau a face glume, a vorbi în glumă. • *A nu ~ cu...* = **a)** a trata pe cineva sau ceva cu multă seriozitate; **b)** a trata pe cineva sau ceva cu asprime. – Ind.pr. *glumesc,* pf.s. *glumii.*

glutén s.n. Substanță proteică existentă în boabele de cereale, mai ales de grâu, cu mare valoare nutritivă.

gnómic,-ă adj. (Despre scrieri) Care cuprin-de maxime, precepte morale. – Pl. *gnomici, -ce.*

gnoseológic,-ă adj. Care se referă la cu-noaștere sau la gnoseologie. – Sil. *-se-o-.* Pl. *gnoseologici,-ce.*

gnoseologíe s.f. Parte a filozofiei care studiază izvoarele, natura, valoarea și limitele cunoașterii. – Sil. *-se-o-.* G.-D. *gnoseologiei.*

goánă s.f. **1.** Fugă mare, rapidă. **2.** Vânătoare cu gonaci. • *A lua pe cineva la ~* = a-l fugări, a-l alunga. – Pl. *goane.*

goángă s.f. (Pop.) Insectă. – Pl. *goange.*

goárnă s.f. Trompetă folosită mai ales în armată pentru semnalizări. – Pl. *goarne.*

goblén s.n. Broderie colorată având aspectul tapiseriilor. – Nu *goblin.* Sil. *go-blen.* Pl. *goblenuri.*

goelétă s.f. Navă cu pânze, de mărime mijlocie, cu două până la șase catarge. – Sil. *go-e-.* Pl. *goelete.*

gofráj s.n. Serie de cute paralele sau de desene în relief, imprimate pe țesături, pe hârtie ori pe carton. – Sil. *go-fraj.* Pl. *gofraje.* Par. *cofraj.*

gogoáșă s.f. **1.** Produs de patiserie, de formă rotundă, făcut din aluat dospit și copt în grăsime încinsă. **2.** (Fig.; la pl.) Minciuni, vorbe goale. **3.** Înveliș protector mătăsos, în care are loc transformarea larvelor unor insecte în nimfe. ▹ *~ de mătase* = învelișul format din firul produs de viermele de mătase. • *A turna* (sau *a înșira la*) *gogoși* = a spune un neadevăr, a minți. – Nu *gogoș* s.m. Pl. *gogoși.*

gogomăníe s.f. (Fam.) Prostie, neghiobie. – G.-D. *gogomăniei.* Pl. *gogomănii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

gogonát,-ă adj. **1.** De formă rotundă, umflat. **2.** *Minciuni ~e* = minciuni exagerate, mari. – Pl. *gogonați,-te.*

gogoneá s.f. (Mai ales la pl.) Tomată de culoare verde, care nu a ajuns la maturitate și din care se fac murături. – Art. *gogoneaua.* Pl. *gogonele.*

gógoriță s.f. Ființă imaginară cu care se sperie copiii; (fig.) amenințare fără temei, făcută doar pentru a intimida. – Pl. *gogorițe.*

gogoșár s.m. Varietate de ardei gras, de formă rotundă și de culoare roșie sau verde. – Pl. *gogoșari.*

gol1 s.n. (La unele jocuri sportive) Punct marcat prin introducerea mingii în poarta adversarului. – Pl. *goluri.*

gol2, goálă adj., s.n. **1.** Adj. (Despre persoane) Fără îmbrăcăminte, despuiat. **2.** Adj. (Despre copaci) Fără frunze. ▸ (De-spre păsări) Fără pene. **3.** Adj. (Despre locuri, suprafețe etc.) Lipsit de vegetație, de ființe, de așezări. ▸ (Despre pereți) Care nu are nimic pe el. **4.** Adj. Care nu are nimic înăuntru. *Damigeană goală.* ▸ (Fig.) Care nu reprezintă nimic în realitate, fără temei. *Vorbe goale.* **5.** Adj. (Despre alimente) Neînsoțit de un alt aliment. *Pâine goală.* **6.** S.n. Spațiu liber, vid într-un corp. • *Adevărul ~ (goluț)* = adevăr spus direct, fără menajamente. *A (se) da de ~* = a (se) trăda, a (se) demasca. *A se uita în ~* = a avea privirea fixă, fără o țintă precisă. *A simți un ~ în stomac* = a-i fi foame. *Cu mâna goală* = **a)** fără daruri; **b)** fără armă asupra sa. *~ pușcă* = **a)** fără nimic pe el; **b)** sărac. *Minciună goală* = minciună evidentă. *Pe inima goală* = pe nemâncate. – Pl.adj. *goi, goale,* s.n. *goluri.*

golán s.m. Om de nimic; vagabond, derbe-deu. – Pl. *golani.*

goláș,-ă adj. **1.** (Despre păsări) Fără pene. ▸ (Despre copaci) Fără frunze. **2.** (Despre terenuri) Fără vegetație. – Pl. *golași,-e.*

golaveráj s.n. (La unele jocuri sportive) Raportul dintre numărul golurilor marcate și cel al golurilor primite de către o echipă în cursul unei competiții. – Sil. *gol-a-.* Pl. *golaveraje.*

gólden1 s.m. Varietate de măr cu fructul de culoare galbenă, cu gust dulce și aromă plăcută. – Pl. *goldeni.*

gólden2 s.n. Fructul goldenului[1]. – Pl. *goldene.*

golf1 s.n. Joc sportiv care constă în a trimite o minge cu ajutorul unui baston special într-o serie de mici gropi succesive, cu minimum de lovituri posibile.

golf2 s.n. Parte a unui ocean, a unei mări, care pătrunde în uscat printr-o deschizătură largă. – Pl. *golfuri.*

golghéter s.m. Sportiv care marchează cele mai multe goluri în cursul unei competiții. – Pl. *golgheteri.*

golí vb.IV tr. A scoate tot conținutul dintr-un recipient, dintr-un spațiu etc. ▸ Refl. (Despre un teren, un loc) A deveni pustiu. – Ind.pr. *golesc,* pf.s. *golii.*

goliciúne s.f. **1.** Starea omului gol[2] (**1**); (p. ext.) părțile goale, dezvelite ale trupului. **2.** Starea unui loc fără vegetație, fără ființe. – Pl. *goliciuni.*

gologán s.m. (În trecut) Monedă de aramă (în valoare de 10 bani); (p. gener.; sens curent) monedă cu valoare mică; (la pl.) bani. – Pl. *gologani.*

gómă s.f. (Fam.) Eleganță pretențioasă (în vestimentație). – G.-D. *gomei,* neart. *gome.*

gomós,-oásă adj. (Fam.) Care se remarcă printr-o eleganță excesivă. – Pl. *gomoși, -oase.*

gonáci s.m. Persoană care stârnește vânatul și îl gonește spre vânători; hăitaș. – Pl. *gonaci.*

gonádă s.f. (Biol.) Glandă producătoare de gameți. – Pl. *gonade.*

gondólă s.f. Barcă lungă, ușoară, cu prora și pupa ridicate, care se conduce cu o singură vâslă (este caracteristică lagunei Veneției). – Pl. *gondole.*

gondoliér s.m. Persoană care conduce o gondolă. – Sil. *-li-er.* Pl. *gondolieri.*

gondoliéră s.f. Cântec al gondolierilor. – Sil. *-li-e-.* Pl. *gondoliere.*

gonflábil,-ă adj. (Despre obiecte cu pereți elastici sau plianți) Care se poate umfla. – Pl. *gonflabili,-e.*

gong s.n. Disc suspendat de metal, care, lovit cu un mic ciocan, produce un sunet prelung, caracteristic; este folosit pentru semnalizări. – Pl. *gonguri.*

goní vb.IV. **1.** Tr. A fugi după cineva; a alunga, a izgoni; (spec.) a alunga vânatul spre locul unde

pândesc vânătorii. **2.** Intr. A alerga, a fugi. – Ind. pr. *gonesc,* pf.s. *gonii.*

goniométru s.n. Instrument pentru măsurarea unghiurilor, folosit în topografie, în geodezie etc. – Sil. *-ni-o-me-tru.* Pl. *goniometre.*

gonorée s.f. (Med.) Blenoragie. – Sil. *-re-e.* Scris nu *-reie.* Art. *gonoreea.* G.-D. *gonoreei,* neart. *gonoree.*

gordián adj. *Nod* ~ = situație complicată, care se poate rezolva numai acționând cu hotărâre. • *A tăia nodul* ~ = a găsi soluția unei situații dificile. – Sil. *-di-an.* Pl. *gordiene.*

gorgán s.n. Movilă (așezată deasupra unui mormânt străvechi). – Pl. *gorgane.*

gorgónă s.f. (În mitologia greacă) Monstru închipuit ca o femeie cu șerpi în loc de păr. – Pl. *gorgone.*

gorílă s.f. Maimuță antropoidă de talie mare, cu poziție bipedă, fără coadă; trăiește în Africa ecuatorială. – Pl. *gorile.*

gorníst s.m. Soldat care dă semnale cu goarna. – Pl. *gorniști.*

gorún s.m. Arbore înalt până la 40 m, cu fructul (ghindă) fără peduncul, având lemnul valoros. – Pl. *goruni.*

gospodár s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care posedă o gospodărie (**1**). **2.** S.m., adj. (Persoană) care administrează cu pricepere o gospodărie, o întreprindere etc. – Pl. *gospodari.*

gospodărésc,-eáscă adj. De gospodar (**2**), specific unui gospodar. – Pl. *gospodărești.*

gospodări vb.IV. **1.** Tr. A conduce o gospo-dărie (**1**); a administra bunuri personale sau publice. **2.** Refl. A-și organiza și a-și conduce treburile gospodărești. – Ind.pr. *gospodăresc,* pf.s. *gospodării.*

gospodăríe s.f. **1.** Totalitatea bunurilor (în special casa cu dependințele) care formează averea unui locuitor (de la țară); unitate formată dintr-o locuință și din familia care o locuiește. **2.** Activitatea casnică a gospodinei. – G.-D. *gospodăriei.* Pl. *gospodării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

gospodínă s.f. Femeie a cărei ocupație principală o constituie treburile casei; femeie priceputâ la treburile gospodăriei. ▸ Stăpână a unei gospodării (**1**). – Pl. *gospodine.*

gótic,-ă adj. Referitor la goți. ▹ *Stil* ~ = stil arhitectural caracterizat prin structuri zvelte, înalte, cu arcuri și bolți în formă de ogivă. *Scriere ~ă* = scriere cu caractere drepte, cu colțuri, folosită în evul mediu în unele părți ale Europei occidentale. – Pl. *gotici,-ce.*

goți s.m.pl. Veche populație migratoare de origine germanică, așezată în sec. 3 pe teritoriul dintre Carpați și Don. – Monosilabic.

grábă s.f. Impuls, străduință de a face ceva sau de a ajunge undeva cât mai repede. • *În* ~ sau *în graba mare* = foarte repede. – G.-D. *grabei,* neart. *grabe.*

grában s.n. Porțiune scobită a scoarței terestre, de formă alungită și mărginită de falii. – Pl. *grabene.*

grábnic,-ă adj. (Și adverbial) Iute, rapid. ▸ Urgent. *Aștept răspuns grabnic.* – Pl. *grabnici,-ce.*

grad s.n. **1.** Unitate de măsură a unor mărimi fizice (temperatură, densitate etc.) în cadrul anumitor sisteme sau scări de reperare. **2.** Unitate de măsură a unghiurilor, a lati-tudinii și a longitudinii. **3.** Diviziune pe scara unui instrument de măsură. **4.** Valoare relativă a unei mărimi în raport cu o valoare de referință. *Grad alcoolic.* **5.** Treaptă, nivel, stadiu (al unei situații, al unei stări etc.). *Grad de rudenie.* **6.** Treaptă în ierarhia adminis-trativă, în armată etc. *Grad de general.* – Pl. *grade.*

gradá vb.I tr. **1.** A marca diviziunile pe scara unui instrument de măsură. **2.** A repartiza, a dispune în raport cu o scară de valori. – Ind.pr. *gradez.*

gradát1 s.m. Persoană având unul dintre gradele militare de fruntaș, caporal sau ser-gent. – Pl. *gradați.*

gradát2,-ă adj. (Și adverbial) Care crește sau descrește treptat. – Pl. *gradați,-te.*

gradáție s.f. **1.** Creștere sau descreștere treptată. **2.** Diviziune marcată pe scara unui instrument de

măsură. **3.** Treaptă de încadrare; grad (de vechime) într-o funcție. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *gradației.* Pl. *gradații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

gradén s.n. Fiecare dintre treptele (cu scaune sau cu bănci) dintr-un amfiteatru, de pe un stadion etc. – Pl. *gradene.*

grafém s.n. Literă (**1**). – Pl. *grafeme.*

gráfic,-ă adj., s. **1.** Adj. Care se referă la grafie. **2.** S.n. Desen sub formă de linii, figuri geometrice, hărți etc., executat la o anumită scară, prin care se reprezintă variația unor mărimi. **3.** Adj. Care se referă la reprezentarea prin grafic (**2**). **4.** S.f. Domeniu al artei plastice, la baza căruia stă desenul (executat în creion, cărbune etc.). – G.-D. s.f. *graficii,* neart. *grafici.* Pl. *grafici,-ce.*

grafician,-ă s.m. și f. Persoană care se ocupă cu grafica (**4**). – Sil. *-ci-an.* Pl. *graficieni,-e.*

grafíe s.f. Redarea în scris a cuvintelor; felul de scriere a unui cuvânt, a unui text. – G.-D. *grafiei.* Pl. *grafii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

grafít s.n. Mineral constituit din carbon aproape pur, de culoare cenușie, folosit la fabricarea creuzetelor, a cărămizilor refractare etc.

grafologíe s.f. Disciplină care studiază grafia unui individ în vederea stabilirii caracteris-ticilor psihice ale acestuia, a autenticității unor iscălituri etc. – G.-D. *grafologiei.*

grai s.n. **1.** Glas (**1**). **2.** Facultatea de a vorbi; limbaj (**1**). **3.** Limbă (**3**); fel de a vorbi (al cuiva). **4.** Unitate lingvistică subordonată dialectului, caracteristică pentru o regiune mai mică. • *Prin viu* ~ = vorbind direct (cu cineva). – Monosilabic. Pl. *graiuri.*

grajd s.n. Construcție în care sunt adăpostite animalele domestice mari; staul. – Pl. *graj-duri.*

gram s.n. Unitate de măsură pentru greutate, egală cu a mia parte dintr-un kilogram. – Pl. *grame.* Scris abr. *g*

gramáj s.n. Masă (greutate) exprimată în grame.

gramaticál,-ă adj. Care ține de gramatică, referitor la gramatică. – Pl. *gramaticali,-e.*

gramática s.f. Ansamblu de reguli privitoare la modificarea formei cuvintelor și la îmbinarea lor în propoziții și fraze; știință care studiază aceste reguli. – Pl. *gramatici.*

graminée s.f.pl. Familie de plante monoco-tiledonate, cu tulpina subțire, cu frunze înguste, liniare și cu inflorescență în formă de spic (ex. grâul, orzul). – Sil. *-ne-e.* Scris nu *-neie.*

gramofón s.n. Aparat cu ajutorul căruia se reproduc sunete înregistrate pe discuri, fiind prevăzut cu o pâlnie acustică. – Pl. *gramo-foane.*

granát s.n. Silicat natural de calciu, de aluminiu etc., de culoare roșie-brună, folosit ca abraziv, ca piatră semiprețioasă etc. – Pl. *granate* „sortimente". Par. *granit.*

grandilocvént,-ă adj. (Livr.; despre stil, expresii) Plin de emfază, bombastic. – Pl. *grandilocvenți,-te.*

grandiós,-oásă adj. Măreț, impunător, ma-iestuos. – Sil. *-di-os.* Pl. *grandioși,-oase.*

grandoáre s.f. Măreție. – G.-D. *grandorii,* neart. *grandori.*

grandomán,-ă s.m. și f. Persoană care se crede importantă, valoroasă; megaloman. – Pl. *grandomani,-e.*

grandomaníe s.f. Mania de a se crede persoană importantă, de a se crede mare; megalomanie. – G.-D. *grandomaniei.*

grángur s.m. Pasăre cântătoare migratoare, masculul având penele galbene și negre, iar femela verzui și albe; trăiește prin livezi și prin păduri. – Pl. *granguri.*

granít s.n. Rocă granulară, foarte dură, de culoare alburie sau roșiatică, folosită în construcții. – Pl. *graniturí* „sortimente". Par. *granat.*

gránița s.f. Frontieră. ▸ (Fig.) Limită, margine. – Pl. *granițe.*

granulár,-ă adj. Format din granule; cu aspect de granule; granulos. – Pl. *granulari,-e.*

granúlă s.f. Particulă solidă a unui corp eterogen, a unui agregat natural sau rezultată prin sfărâmarea unui corp solid. – Pl. *granule.*

granulóm s.n. Mică tumoare într-un țesut organic, care se dezvoltă în unele procese inflamatorii; țesut inflamat la rădăcina unui dinte. – Pl. *granuloame.*

granulós,-oásă adj. Granular. – Pl. *granuloși, -oase.*

grápă s.f. Unealtă agricolă în formă de grătar cu dinți, utilizată pentru a mărunți și a nivela o arătură. – Pl. *grape.*

gras,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care are sub piele un strat (gros) de grăsime; cu forme rotunde, pline. **2.** Adj. Care conține (sau este gătit cu) multă grăsime. **3.** Adj. (Despre soluri) Fertil, roditor. **4.** S.f. *Grasă de Cotnari* = soi de viță de vie cu ciorchini mijlocii, cu boabe dese, galbene-verzui cu pete ruginii, din care se produc vinuri albe superioare. – Pl. *grași,-se.*

graseiá vb.I intr. A articula sunetul „r" în partea posterioară a cavității bucale (ca francezii). – Ind. pr. pers.1 *graseiez,* pers.3 *graseiază;* cj.pers. 3 *să graseieze.*

grátie s.f. Fiecare dintre vergelele de fier sau de lemn fixate într-un cadru care se pune în tocul ușilor sau al ferestrelor. – Sil. *-ti-e.* G.-D. *gratiei.* Pl. *gratii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

gratificáție s.f. Retribuție suplimentară acordată unui angajat. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *grati-ficației.* Pl. *gratificații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

gratinát,-ă adj. (Despre unele feluri de mâncare) Acoperit cu pesmet și copt în cuptor. – Pl. *gratinați,-te.*

grátis adj. invar., adv. (Care este) în mod gratuit.

gratitúdine s.n. (Livr.) Recunoștință. – G.-D. *gratitudinii,* neart. *gratitudini.*

gratuít,-ă adj. (Și adverbial) Care nu costă nimic, fără plată. ▸ (Fig.) Fără temei, inutil. – Pl. *gratuiți,-te.*

gratuitáte s.f. Însușirea de a fi gratuit; (concr.) ceea ce se oferă gratuit. – Sil. *-tu-i-.* Pl. *gratuități*

grațiá vb.I tr. A acorda o grațiere. – Sil. *-ți-a.* Ind. pr. pers.1 *grațiez,* pers.3 *grațiază*; ger. *grațiind.*

gráție s.f., prep. **1.** S.f. Drăgălășenie, gingășie (în atitudini, în mișcări). **2.** S.f. (Rel.) Har (**1**). **3.** Prep. (Construit cu dativul) Datorită (**2**). • *A intra în grațiile cuiva* = a câștiga favoarea, bunăvoința cuiva. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *grației.* Pl. *grații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

grațiére s.f. Act prin care se acordă unui condamnat iertarea, totală sau parțială, de executare a pedepsei. – Sil. *-ți-e-.* Pl. *grațieri.*

grațiós,-oásă adj. Plin de grație. – Sil. *-ți-os.* Pl. *grațioși,-oase.*

gráur s.m. Pasăre migratoare mai mare decât vrabia, cu pene negre-verzui, stropite cu alb, și cu ciocul ascuțit. – Sil. *gra-ur.* Pl. *grauri.*

grav,-ă adj. **1.** Care poate avea urmări greu de suportat. **2.** (Despre oameni și manifestările lor) Foarte serios; solemn. **3.** *Accent* ~ = semn grafic în formă de bară oblică (de la stânga la dreapta), plasat, în unele limbi, deasupra vocalelor deschise. **4.** (Despre sunete, note) Profund, adânc. – Pl. *gravi,-e.*

gravá vb.I tr. A executa o gravură (**1**). – Ind.pr. *gravez.*

gravídă adj., s.f. (Femeie) care poartă un făt în pântece; însărcinată. – Pl. *gravide.*

gravitá vb.I intr. A se afla sau a se mișca în câmpul de gravitate al unui corp. ▸ (Fig.) A tinde spre (sau a se afla în) sfera de acțiune sau de influență a cuiva sau a ceva. – Ind.pr. *gravitez.*

gravitáte s.f. **1.** Însușirea de a fi grav (**1**), stare gravă, primejdioasă. **2.** Seriozitate, severitate; demnitate. – G.-D. *gravității.*

gravitáție s.f. Atracție reciprocă a corpurilor, dependentă de masa și de poziția lor relativă, ea constituind cauza greutății corpurilor. ▹ *Câmp de* ~ = spațiul din jurul unui corp, în care acesta își exercită atracția asupra altor corpuri. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *gravitației.*

gravitațiónal,-ă adj. Care se referă la gra-vitație. – Sil. *-ți-o-*. Pl. *gravitaționali,-e.*

gravór s.m. Specialist în gravură (**2**). – Pl. *gravori.*

gravúră s.f. **1.** Placă de cupru, de piatră, de lemn pe care s-a executat un desen, în relief sau în adâncime, spre a fi reprodus; (p.ext.) imagine reprodusă după o astfel de placă. **2.** Gen al graficii în care imaginea artistică o constituie o gravură (**1**). – Pl. *gravuri.*

grăbí vb.IV refl., intr. și tr. A acționa sau a determina pe cineva să acționeze mai repede; a merge sau a face pe cineva să meargă mai repede; (tr.) a face ca o acțiune să se petreacă în timp cât mai scurt. – Ind.pr. *grăbesc,* pf.s. *grăbii.*

grăbít,-ă adj. Care se grăbește; care merge foarte repede. – Pl. *grăbiți,-te.*

grădinár s.m. Persoană care cultivă sau îngrijește o grădină (**1**). – Pl. *grădinari.*

grădínă s.f. **1.** Teren (de obicei în jurul casei și îngrădit) pe care se cultivă legume, flori sau pomi fructiferi. **2.** Suprafață de teren cu pomi, alei, bănci, care servește ca loc de agrement. ▹ *~ de vară* = restaurant amenajat în aer liber, pe timpul verii. – Pl. *grădini.*

grădinărít s.n. Ocupația sau profesiunea grădinarului.

grădiníță s.f. Diminutiv al lui grădină. ▹ *~ de copii* = instituție pentru educarea și in-struirea copiilor preșcolari. – Pl. *grădinițe.*

grădiște s.f. **1.** Ridicătură de pământ rămasă în lunca unui râu, în urma deplasării mean-drelor. **2.** Locul sau urmele unei așezări vechi. – Pl. *grădiști.*

grăí vb.IV (Pop.) **1.** Intr. A vorbi (**1**). **2.** Tr. A spune, a zice. – Ind.pr. *grăiesc,* pf.s. *grăii.*

grăitór,-oáre adj. (Despre dovezi, exemple) Concludent, convingător. – Sil. *gră-i-*. Pl. *grăitori,-oare.*

grăjdár s.m. Persoană care se ocupă cu întreținerea unui grajd și a animalelor aflate în el. – Pl. *grăjdari.*

grămádă s.f. **1.** Cantitate mare de lucruri sau de materiale adunate unele peste altele. **2.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Număr mare de ființe aflate într-un loc. • *A cădea ~* = a cădea jos (în nesimțire). *A pune pe cineva ~* = a-l trânti, a-l doborî la pământ. *Cu grămada* = în număr mare. – Pl. *grămezi.*

grănicér s.m. Militar din trupele de pază de la frontieră. – Pl. *grăniceri.*

grăpá vb.I tr. A mărunți și a netezi pământul cu grapa. – Ind.pr. *grăpez.*

grăsíme s.f. Substanță unsuroasă, sintetizată de organismele animale sau vegetale, pentru care constituie un aliment de bază; se întrebuințează în industria săpunului, a materialelor plastice etc. – Pl. *grăsimi.*

grăsún s.m. Porc tânăr, până la un an. – Pl. *grăsuni.*

grătár s.n. **1.** Obiect (dispozitiv) format din bare de fier așezate paralel sau încrucișat, folosit pentru aerisire la instalațiile de ardere ori pentru a împiedica pătrunderea corpurilor străine în construcțiile hidrotehnice. **2.** Obiect de fier, asemănător cu grătarul (**1**), pe care se frige carnea; friptură preparată pe acest obiect. – Pl. *grătare.*

grăúnte s.m. **1.** Sămânță a unor plante, mai ales a cerealelor. **2.** Parte mică din ceva; fir, bob. *Grăunte de nisip*. • *Cât un ~ de mușt*ar = foarte mic. – Nu *grăunț.* Pl. *grăunți.* Var. **grăúnță** s.f., pl. *grăunțe.*

grânár s.n. **1.** Magazie de cereale. **2.** Regiune în care se produce mult grâu. – Pl. *grânare.*

grâu s.m., s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee cultivată anual, cu frunze liniare, cu spicul lung din ale cărui boabe se face făină; boabele acestei plante. **2.** S.n. Semănătură, lan de grâu (**1**). **3.** S.n. (La pl.) Cereale sub formă de boabe. – Monosilabic. Pl. **2** *gr`ne, grâie,* **3** *grâne*.

greábăn s.n., s.m. Partea corpului situată între gât și spinare la cabaline și la bovine. – Pl.n. *grebene*, m. *grebeni*.

greáță s.f. **1.** Senzație neplăcută, urmată adesea de vărsături, provocată în special de tulburări digestive. **2.** (Fig.) Scârbă, dezgust. – G.-D. *greței,* nu *-ții.* Pl. *grețuri.*

greblá vb.I tr. A aduna paie, fân etc. cu grebla; a nivela cu grebla pământul săpat. – Sil. *gre-bla.* Ind.pr. *greblez.*

gréblă s.f. **1.** Unealtă agricolă manuală, formată dintr-o lamă cu dinți fixată într-o coadă lungă, cu care se adună fânul, paiele etc. sau se nivelează pământul săpat. **2.** Ma-șină agricolă cu care se adună iarba, unele cereale păioase etc. – Sil. *gre-blă.* Pl. *greble.*

grec, greácă s.m., s.f., adj. **1.** S.m. (La pl.) Denumire a unor triburi indo-europene care s-au stabilit în mileniul 2 î.Hr. în sudul Peninsulei Balcanice, în insulele din Marea Egee și pe coasta de vest a Asiei Mici. **2.** S.m., rar, f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune pe teritoriul Greciei. **3.** Adj. Care se referă la Grecia sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de greci. – Pl. *greci, -ce.*

grecésc, -eáscă adj. Al grecilor; în felul grecilor. – Pl. *grecești.*

grecéște adv. Ca grecii; în limba greacă.

grecoáică s.f. Femeie care face parte din poporul grec. – Pl. *grecoaice.*

greco-católic, -ă adj. Care ține de biserica catolică de rit oriental, privitor la această biserică; unit. – Pl. *greco-catolici, -ce.*

greco-orientál, -ă adj. Care ține de religia ortodoxă, privitor la această religie. – Sil. *-ri-en-.* Pl. *greco-orientali, -e.*

gréder s.n. Mașină de lucru autopropulsată, folosită la săpat, la nivelat, la transportul pământului excavat etc. – Pl. *gredere.*

grefá vb.I tr. (Med.) A transplanta dintr-o regiune în alta a corpului aceluiași individ sau de la un individ la altul fragmente de țesut sau organe, pentru a le înlocui pe cele bolnave. – Ind.pr. *grefez.*

gréfă s.f. (Med.) Fragment de țesut sau organ care se grefează. – Pl. *grefe.*

grefiér s.m. Funcționar într-o judecătorie, care consemnează dezbaterile din instanță, redactează hotărârea, întocmește, comunică și păstrează actele de procedură. – Sil. *-fi-er.* Pl. *grefieri.*

gregár, -ă adj. (Despre animale) Care trăiește în grupuri compacte, în turme etc. ▹ (Fig.) *Spirit* ~ = atitudine docilă, de supunere oarbă. – Pl. *gregari, -e.*

gregorián, -ă adj. (Mai ales în) *Calendar* ~ = calendarul actual, instituit din ordinul papei Grigore al XIII-lea în 1582 (adoptat de țara noastră în 1919). – Sil. *-ri-an.* Pl.f. *gregoriene.*

gréier s.m. Gen de insecte cu corpul scurt și gros, cu antene lungi și subțiri, care produc un țârâit pătrunzător prin frecarea picioarelor posterioare de elitre. – Pl. *greieri.*

grej adj.invar. (Despre mătase) De culoare naturală, (despre alte materiale) de culoarea mătăsii naturale.

grená adj.invar. Roșu-închis.

grenádă s.f. Proiectil format dintr-un corp cu încărcătură explozivă și un focos, care se aruncă cu mâna sau cu un dispozitiv special. – Pl. *grenade.*

greói, -oáie adj. **1.** Care se mișcă încet și greu. **2.** (Fig.) Lipsit de suplețe, de vioiciune, de agerime. ▸ (Despre stil) Încărcat și confuz. – Pl. *greoi, -oaie.*

grep s.n. Grepfrut. – Nu *gref.* Pl. *grepuri.*

grépfrut s.n. Fruct al unui arbore subtropical, asemănător cu portocala, dar mai mare decât aceasta, bogat în acid citric; grep. – Sil. *grep-frut.* Pl. *grepfruturi.*

gresá vb.I tr. A unge cu unsoare suprafața în contact a pieselor în mișcare relativă ale unei mașini sau ale unui mecanism, în vederea reducerii uzurii. – Ind.pr. *gresez.*

grésie s.f. Rocă sedimentară dură, folosită ca material de construcție, ca abraziv etc. – Sil. *-si-e.* G.-D. *gresiei.* Pl. *gresii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

greș s.n. (Înv. și pop.) Defect, lipsă; greșeală. • *A da ~ =* a nu reuși. – Pl. *greșuri.*

greșeálă s.f. Abatere de la ceea ce este considerat drept sau corect; eroare, lucru rău făcut. • *Din ~ =* fără intenție, involuntar. – Pl. *greșeli.*

greși vb.IV. **1.** Intr. A comite o greșeală. ▸ Tr. A face ceva greșit; a nu izbuti să facă bine; a încurca. **2.** Tr. și intr. A se face vinovat față de cineva. – Ind. pr. *greșesc*; cj. pers.3 *să greșească.*

greșít,-ă adj. Care conține o greșeală. – Pl. *greșiți,-te.*

greț́os,-oásă adj. **1.** Care provoacă greață. **2.** Căruia i se face greață. – Pl. *greț́oși,-oase.*

greu, grea adj., adv., s.n. **1.** Adj. Care are greutate mare; care apasă cu greutate. ▹ *Apă grea* = combinație a oxigenului cu deuteriul, folosită în unele reactoare nucleare. **2.** Adj. (Despre părți ale corpului) Care pare că apasă (din cauza oboselii, a bolii etc.). ▸ (Despre somn) Adânc, profund. **3.** Adj. Încărcat, împovărat; (despre nori) care aduce ploaie (mare); (despre aer) viciat, închis; (despre miros) neplăcut. **4.** Adj. (Despre alimente) Care se asimilează anevoie; care produce indigestie. **5.** Adj. Care necesită eforturi mari. **6.** Adj. (Despre perioade de timp, împrejurări, situații) Cu dificultăți, critic. **7.** Adv. Cu toată greutatea, cu multă greutate. *S-a lăsat greu pe pat.* **8.** Adv. Cu trudă, cu efort. *Pricepe greu.* **9.** Adv. Încet, lent, anevoie. *Minutele trec greu.* **10.** S.n. Greutate, dificultate. **11.** S.n. Sarcină, povară. • *A avea mână grea* = a lovi puternic cu mâna. *A da de ~ =* a întâmpina greutăți (într-o acțiune). *A fi ~ de cap* = a nu pricepe ușor ceva. *A-i cădea ~ ceva la stomac* = a-i produce indigestie. *A-i cădea ~ =* a-i fi neplăcut, a-i fi jenă. *A-i fi ~ de cineva* = a se simți jenat față de cineva. *Bani grei* = bani mulți. *Cuvânt ~ =* cuvânt hotărâtor, decisiv. *Din ~ =* **a)** cu mare efort; **b)** adânc, profund. *~ la deal cu boii mici,* se spune despre o persoană pe care nu o ajută puterile să facă ceva anevoios. – Monosilabic. Pl.adj. *grei, grele.*

greutáte s.f. **1.** Forță cu care Pământul atrage un corp; însușirea unui corp de a fi greu (**1**). ▹ *~ specifică* = greutatea unității de volum dintr-un material. **2.** (Și fig.) Încărcătură, sarcină, povară. **3.** Bucată de metal etalonată, folosită la cântărirea masei altor corpuri. **4.** (Sport) Obiect sferic de metal pe care atleții încearcă să-l arunce la o distanță cât mai mare. ▸ Halteră. **5.** Lucru greu de făcut, care cere efort. **6.** Importanță, autoritate; influență, trecere. • (*Om*) *cu ~ =* om cu vază, influent. – Sil. *gre-u-.* Pl. *greutăți.*

grevá vb.I tr. A împovăra (o proprietate) cu ipoteci, (un buget) cu cheltuieli. – Ind.pr. *grevez.*

grévă s.f. Încetare voluntară a lucrului de către salariați, cu scopul de a obține satis-facerea unor revendicări. ▹ *Greva foamei* = refuzarea mâncării de către cineva pentru a obține satisfacerea anumitor cereri. – Pl. *greve.*

grevíst,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care participă la o grevă. **2.** Adj. Privitor la grevă; care face grevă. – Pl. *grevi̯ști,-ste.*

gri adj. invar., s.n. (Culoare) cenușie.

grí̯jă s.f. **1.** Neliniște, teamă pricinuită de o eventuală primejdie; cauza îngrijorării cuiva. **2.** Interes, preocupare pentru cineva sau ceva. • *A avea ~ de cineva* (sau *de ceva*) ori *a purta cuiva de ~ =* a-l îngriji, a-l supraveghea. *A da* (sau *a lăsa*) *pe cineva* (sau *ceva*) *în grija cuiva* = a-l da în seama cuiva spre a-l îngriji (sau spre a-l păzi). *A intra la ~* (sau *la grijă*) = a începe să fie îngrijorat. *A nu avea ~ de cineva* (sau *de ceva*) = **a)** a nu-i păsa de cineva sau de ceva; **b)** a nu avea teamă, a nu fi îngrijorat. – Pl. *grijă.*

grijulíu,-íe adj. Plin de grijă (**2**) față de cineva sau de ceva. – Pl. *grijulii.*

griláj s.n. Împrejmuire din bare (metalice sau de lemn), din plasă de sârmă etc. – Pl. *grilaje.*

grílă s.f. **1.** Panou alcătuit din vergele de metal sau de lemn, plasat în fața sau în golul unei deschideri

(ușă, fereastră). **2.** Placă, foaie de hârtie etc. perforată după un anumit sistem, care se folosește la depistarea și punctarea răspunsurilor corecte din lucrările scrise la un concurs. – Pl. *grile.*

grimá vb.I refl. și tr. A (se) machia în vederea interpretării unui rol. – Ind.pr. *grimez.*

grimásă s.f. Strâmbătură, schimonosire a feței (provocată de senzații dureroase sau neplăcute). – Pl. *grimase.*

grímă s.f. Totalitatea mijloacelor cosmetice (farduri, plastilină etc.) folosite de actori pentru a-și modifica trăsăturile feței în con-formitate cu rolul interpretat. – Pl. *grime.*

grind s.n. Fâșie de teren mai ridicată în regiunile inundabile ale unei ape, rezultată din depuneri aluviale. – Pl. *grinduri.*

gríndă s.f. Element de construcție, din lemn, metal sau beton armat, cu lungimea mare în raport cu grosimea, folosit ca piesă de rezistență. • *A însemna* (sau *a încresta*) *în ~* = a însemna un lucru important pentru a nu-l uita. – Pl. *grinzi.*

grindéi s.n. **1.** Parte a plugului cu tracțiune animală, pe care se montează trupița, cuțitul lung și coarnele. **2.** Axul roții unei mori de apă. – Pl. *grindeie.*

gríndină s.f. Precipitație atmosferică formată din boabe de gheață; (pop.) piatră. – Pl. *grindine.*

gripá1 vb.I refl. (Despre mașini sau organele lor) A se bloca în cursul funcționării, din cauza frecării excesive a pieselor. – Ind.pr. pers.3 *gripează.*

gripá2 vb.I refl. A se îmbolnăvi de gripă. – Ind. pr. *gripez.*

grípă s.f. Boală contagioasă provocată de virusuri care atacă în special căile respiratorii. – Pl. *gripe.*

griș s.n. Produs alimentar sub formă de făină granulară, obținut din boabe de grâu sau din alte cereale. – Var. (pop.) **gris** s.n.

grizá vb.I refl. A se îmbăta puțin, ușor. – Ind. pr. *grizez.*

groápă s.f. **1.** Gaură (mare) în pământ. **2.** (Pop.) Mormânt. • *A fi cu un picior în ~* = a fi foarte bătrân; a fi grav bolnav, a fi aproape de moarte. *A săpa cuiva groapa* = a unelti împotriva cuiva. *Dă în gropi de prost ce e,* se spune la adresa unui om foarte prost. – Pl. *gropi,* nu *groape.*

groáză s.f. Sentiment de frică puternică, de spaimă intensă. • *A băga* (sau *a vârî*) *groaza în cineva* = a-l înfricoșa, a-l îngrozi. *O ~ de...* = o cantitate mare de..., o mulțime de... – G.-D. *groazei.*

groáznic,-ă adj. (Adesea adverbial) Care inspiră groază. ▸ (Adverbial; urmat de determinări introduse prin prep. „de") Foarte, grozav, îngrozitor. *Groaznic de urât.* – Pl. *groaznici,-ce.*

grobián,-ă adj. Bădăran, vulgar. – Sil. *-bi-an.* Pl. *grobieni,-e.*

grof s.m. Titlu nobiliar dat în trecut unor mari latifundiari din Ungaria. – Pl. *grofi.*

grohăí vb.IV intr. (Despre porci) A scoate sunete groase, joase, caracteristice speciei. – Ind.pr.pers.3 *gróhăie.*

grohotíș s.n. Îngrămădire de fragmente de rocă pe versanții munților și la poalele pantelor repezi. – Pl. *grohotișuri.*

gropár s.m. Persoană care sapă gropi pentru morminte. – Pl. *gropari.*

gropíță s.f. Mică adâncitură care se for-mează în obrajii unor persoane când râd sau pe care o au în bărbie. – Pl. *gropițe.*

gros, groásă adj., s.n. **1.** Adj. (Despre corpuri) Care are dimensiuni mari în ceea ce privește volumul, capacitatea, statura etc.; cu dimensiune mare între cele două fețe paralele. **2.** Adj. (Despre materiale) Țesut din fire groase (**1**). **3.** Adj. (Despre lichide) Cu fluiditate scăzută. ▸ (Despre gaze) Dens, condensat. **4.** Adj. (Despre voce) Grav, adânc. **5.** S.n. Partea cea mai numeroasă a unei colectivități, a unui ansamblu de obiecte etc. • *~ la pungă* = bogat, avut. – Pl. adj. *groși,-oase.*

grosiér,-ă adj., s.f.pl. **1.** Adj. Grosolan (**1**). **2.** S.f.pl. Nutreţuri fibroase (paie, coceni etc.), bogate în celuloză. – Sil. *-si-er.* Pl. *grosieri,-e.*

grosíme s.f. Diametrul secţiunii transversale a unui corp cilindric; dimensiunea secţiunii transversale în sens orizontal a unui corp; distanţa dintre feţele unui strat. – Pl. *grosimi.*

grosolán,-ă adj. **1.** Care este insuficient prelucrat, care este făcut fără fineţe; grosier. **2.** (Despre oameni) Lipsit de delicateţe, de fineţe. – Pl. *grosolani,-e.*

grosolănie s.f. Bădărănie. – G.-D. *grosolă-niei.* Pl. *grosolănii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

gorsso módo adv. În linii generale, judecând în ansamblu.

grótă s.f. (Livr.) Peşteră. – Pl. *grote.* Par. *glotă.*

grotésc,-ă adj. Neobişnuit de deformat, de caraghios, de ciudat; de un comic exagerat. – Pl. *grotești.*

grozáv,-ă adj. (Şi adverbial) **1.** Groaznic. **2.** Foarte mare, extraordinar. **3.** Remarcabil, excepţional. **4.** (Adverbial; urmat de determinări introduse prin prep. „de") Foarte. *Grozav de înalt.* – Pl. *grozavi,-e.*

grozăví vb.IV refl. (Fam.) A-şi da importanţă; a se lăuda. – Ind.pr. *grozăvesc,* pf.s. *grozăvii.*

grozăvíe s.f. **1.** Faptă, situaţie îngrozitoare, înfricoşătoare. **2.** Lucru sau fiinţă grozavă (**3**). – G.-D. *grozăviei.* Pl. *grozăvii,* art. *-viile,* sil. *-vi-i-.*

grui s.n. (Pop.) Ridicătură de teren; colină, movilă. – Monosilabic. Pl. *gruiuri* şi *gruie.*

grumáz s.m. (Pop.) Gât. – Pl. *grumaji.*

grund s.n. Primul strat de material aplicat pe suprafaţa unui obiect care urmează să fie finisat prin vopsire sau prin tencuire. – Pl. *grunduri.*

grunjós,-oásă adj. Cu grunji; zgrunţuros. – Pl. *grunjoşi,-oase.*

grunz s.m. Bucată, bulgăre dintr-o materie sfărâmicioasă. – Pl. *grunji.*

grup s.n. **1.** Ansamblu de fiinţe sau de lucruri asemănătoare, aflate la un loc. *Grup de case.* **2.** Grupare. • *~uri-~uri* = în mai multe cete sau grămezi aşezate una lângă alta sau care se succed. *În ~* = mai mulţi laolaltă, în colectiv. – Pl. *grupuri.*

grupá vb.I. **1.** Tr. şi refl. A (se) aduna la un loc, a (se) reuni într-un grup (**1**). **2.** Refl. A se alătura unui curent, unei mişcări, a se aduna în jurul unui conducător. **3.** Tr. A repartiza în grupuri (**1**). – Ind.pr. *grupez.*

grupáj s.n. Aşezare (sistematică) pe categorii; grup (**1**) de informaţii (într-o publicaţie). – Pl. *grupaje.*

grupáre s.f. Ansamblu de persoane reunite (temporar) prin comunitate de acţiune, de interese, de concepţii; grup. – Pl. *grupări.*

grúpă s.f. **1.** Colectiv restrâns de persoane, făcând parte dintr-un grup mai mare. **2.** Sub-diviziune, în special în ştiinţe, conţinând elemente care reprezintă trăsături comune. *Grupă sangvină.* – Pl. *grupe.*

guáno s.n. Produs bogat în fosfor şi azot, provenit din depozitele naturale, mai ales de excremente ale păsărilor, şi folosit ca îngrăşământ. – Sil. *gua-.*

guáşă s.f. **1.** Culoare cu aspect opac, folosită în pictură, fiind preparată din pigmenţi minerali şi apă. **2.** Tablou executat cu guaşă (**1**). – Nu *guaş.* Sil. *gua-.* Pl. *guaşe.*

gudrón s.n. Lichid vâscos, de culoare închisă, obţinut prin distilarea uscată a cărbunilor, a lemnului etc., cu care se tratează un element de construcţie, o îmbrăcăminte rutieră etc. pentru a le proteja; catran. – Sil. *gu-dron.* Pl. *gudroane.*

gudurá vb.I refl. (Despre câini) A-şi mani-festa ataşamentul faţă de om, târându-se înaintea lui, mişcând din coadă etc. ▸ (Fig.; depr.; despre oameni) A linguşi pe cineva, înjosindu-se. – Ind. pr. *gúdur.*

guguştiúc s.m. Specie de turturea, de culoare cenuşie, cu o dungă neagră la gât. – Pl. *guguştiuci.*

guiță vb.I intr. (Despre porci) A scoate sunete subțiri, ascuțite, caracteristice speciei. – Sil. *gu-i-*. Ind.pr.pers.3 *guiță.*

gúlaș s.n. Tocană picantă din carne, cu cartofi sau cu găluște. – Pl. *gulașuri.*

gúler s.n. **1.** Parte a unor obiecte de îmbrăcăminte care înconjură și acoperă gâtul. **2.** Spuma pe care o formează berea la gura paharului. – Pl. *gulere.*

gulerát,-ă adj. (Despre păsări, rar, despre animale) Cu o dungă de culoare deschisă în jurul gâtului. – Pl. *guleraţi,-te.*

gulíe s.f. Plantă legumicolă, cu tulpina comestibilă, îngroșată și rotundă. – G.-D. *guliei.* Pl. *gulii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

gúmă s.f. **1.** Materie vâscoasă secretată de unele plante sau obținută pe cale sintetică, având diverse întrebuințări. ▹ *~ de mestecat* = pastă de mestecat în gură, aromatizată, obținută din gumă (**1**). **2.** Radieră. – Pl. **2** *gume.*

gunói1 s.n. **1.** Resturi murdare sau netrebuincioase care se aruncă. **2.** Băligar amestecat cu paie din așternutul vitelor, folosit ca îngrășământ agricol. **3.** (Fig.) Om de nimic, decăzut. – Pl. *gunoaie.*

gunoí2 vb.IV tr. A îngrășa pământul cu gunoi[1] (**2**). – Ind.pr. *gunoiesc,* pf.s. *gunoii.*

gunoiér s.m. Persoană care ridică gunoiul (**1**) depozitat în curți și pe străzi. – Pl. *gu-noieri.*

guralív,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care vorbește mult (și fără rost). – Pl. *guralivi,-e.*

gúră s.f. **1.** Cavitate din partea anterioa-ră-inferioară a capului oamenilor, delimitată de buze, servind ca organ al alimentării și al vorbirii; cavitate în partea anterioară (și inferioară) a capului animalelor, servind ca organ al alimentării; (p. restr.) buzele și deschizătura dintre ele. ▹ *~-de-lup* = mal-formație a feței omului, constând dintr-o fisură prin care cavitatea bucală comunică cu fosele nazale. (Bot.) *Gura-leului* = plantă erbacee cu flori de diferite culori, care se deschid dacă le apeși la bază. ▸ Îmbucătură, sorbitură, înghițitură. *O gură de apă.* **2.** Des-chizătură a unui obiect, a unei încăperi etc. prin care se introduce sau se evacuează ceva. **3.** Locul unde se varsă o apă curgătoare în altă apă. *Gura fluviului.* • *A da din ~* = a vorbi mult și în zadar. *A fi cu gura mare* = a fi certăreț. *A fi rău de ~* = a fi intrigant, bârfitor. *A i se usca cuiva gura* = a avea o senzație puternică de sete. *A închide cuiva gura* = a-l împiedica să mai vorbească. *A-l lua gura pe dinainte* = a spune ceva ce n-ar fi vrut să spună. *A lua cuiva vorba din ~* = a spune tocmai ce voia să spună altul în același moment. *A nu avea nici ce pune în ~* = a nu avea ce mânca. *A lua ceva în ~* = a mânca puțin. *A se lua după gura cuiva* = a proceda după sfatul cuiva. *A-și da drumul la ~* = a spune mai mult decât trebuie. *A-și răci gura degeaba* = a vorbi fără nici un folos, fără a fi ascultat. *A vorbi până i se mută gura la ceafă* = a vorbi mult și fără rost. *Din ~ în ~* = transmis de la unul la altul prin viu grai. *Gura lumii* = vorbe, bârfeli care trec de la unul la altul. *~-cască* = persoană care pierde vremea. *Gurile rele* = bârfitorii. *Nu i se aude gura,* se spune despre un om tăcut. – Pl. *guri.*

gúreș,-ă adj. Care vorbește mult; (despre păsări) care ciripește mult. – Pl. *gureși,-e.*

gurgúi s.n. **1.** Vârful opincii, strâns cu o curea mică. **2.** Vârf de deal sau de munte. **3.** (Pop.) Vârful sânului; mamelon, sfârc. – Pl. *gurguie.*

gurmánd,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) căreia îi plac și care știe să aprecieze mâncărurile bune; mâncăcios. – Pl. *gurmanzi,-de.*

gúru s.m. Mentor spiritual (în diferite secte religioase hinduse). – Pl. *guru.*

gust s.n. **1.** Simț prin care organismul primește informații (cu ajutorul limbii și al mucoasei bucale) despre proprietățile chimice ale unor substanțe cu care vine în contact; senzație produsă, mai ales de alimente, asupra mucoasei bucale și a limbii. **2.** (Fig.) Capacitatea de a înțelege și de a aprecia valorile estetice. **3.** Înclinație, preferință; dorință, poftă. • *A face* (*pe*) *~ul cuiva* = a acționa potrivit dorinței sau plăcerii cuiva. *A-și face ~ul* = a-și îndeplini o dorință, o poftă. *De bun ~* =

(despre oameni) cu simț estetic dezvoltat; (despre manifestări) care produce o impresie (estetică) plăcută. *De prost ~* = (despre oameni) care denotă lipsa simțului estetic; (despre manifestări, vorbe) care produce o impresie neplăcută. – Pl. *gusturi.*

gustá vb.I tr. **1.** A lua câte puțin dintr-o mâncare sau dintr-o băutură, pentru a-i afla gustul. **2.** A mânca sau a bea puțin, pentru a-și potoli foamea, setea sau pofta. **3.** (Fig.) A-i plăcea ceva; a se bucura de ceva. – Ind.pr. *gust.*

gustáre s.f. Mâncare (în cantitate mică, rece) care se consumă între mesele obișnuite. – Pl. *gustări.*

gustatív,-ă adj. Privitor la gust (**1**), care ține de acest simț. – Pl. *gustativi,-e.*

gustós,-oásă adj. (Despre mâncăruri și bău-turi) Cu gust bun, plăcut. – Pl. *gustoși,-oase.*

gúșă s.f. **1.** Partea dilatată a esofagului la păsări, în care se oprește hrana înainte de a trece lent în stomac. **2.** (La animalele amfibii) Pielea de pe maxilarul inferior, care ajută la respirație. **3.** (La om) Umflătură patologică în partea anterioară a gâtului. **4.** Cută de grăsime sub bărbie la unele persoane. • *Ce-i în ~, și-n căpușă,* se zice despre o persoană sinceră, care spune ce gândește. – Pl. *guși.*

gúșter s.m. Specie de șopârlă de culoare verde, cu coada lungă. – Pl. *gușteri.*

gútă s.f. Boală a articulațiilor de la mâini sau de la picioare, manifestată prin deformări și dureri puternice ale membrelor din cauza depunerii acidului uric la încheieturi. – G.-D. *gutei.*

gutúi s.m. Pom fructifer cu frunze groase, cu flori roz sau albe, cu fructe mari, galbene, acoperite cu un fel de puf. – Pl. *gutui.*

gutúie s.f. Fructul gutuiului. – Pl. *gutui.*

guturái s.n. Inflamație acută a mucoasei nazale, provocată de virusuri și manifestată prin strănuturi și printr-o secreție nazală apoasă. – Pl. *guturaiuri* și *guturaie.*

guturál,-ă adj. (Despre sunete, voce) Care este articulat în fundul gâtului. – Pl. *guturali,-e.*

guvérn s.n. Organ central al administrației de stat, care exercită puterea executivă. – Pl. *guverne.*

guverná vb.I tr. A conduce un stat. – Ind.pr. *guvernez.*

guvernamentál,-ă adj. Care aparține guvernului, care se referă la guvern; care emană de la guvern. – Pl. *guvernamentali,-e.*

guvernánt,-ă adj. Care guvernează. – Pl. *guvernanți,-te.*

guvernántă s.f. Femeie angajată într-o fa-milie pentru îngrijirea și educarea copiilor; bonă. – Pl. *guvernante.*

guvernatór s.m. **1.** (În unele state) Condu-cător al unei mari unități administrativ-teri-toriale. **2.** Conducător desemnat de guvern al unor instituții de credit. – Pl. *guvernatori.*

guvernământ s.n. *Formă de ~* = formă de conducere politică a unui stat.

guvíd s.m. Specie de pești având o lungime de 15-30 cm, cu capul mare și lățit și cu corpul subțiat spre coadă. – Pl. guvizi.

h s.m., s.n. A zecea literă a alfabetului limbii române; sunet (consoană) notat cu această literă. – Pr. *haș, hî.* Pl.m. *h,* n. *h-uri.*

ha interj. **1.** Exclamație care exprimă surprindere, mulțumire sau satisfacție răută-cioasă. **2.** (Repetat) Cuvânt care imită râsul în hohote.

habár s.n. *A nu avea ~ de ceva* = **a)** a nu ști nimic despre ceva; **b)** a nu-i păsa de ceva.

habitát s.n. **1.** Biotop. **2.** Ansamblul con-dițiilor de locuit (pentru oameni). **3.** Spațiul interior al unui automobil. – Pl. *habitate.*

habitúdine s.f. (Livr.) Obișnuință, obicei, deprindere. – Pl. *habitudini.*

habótnic,-ă adj., s.m. și f. Bigot. – Pl. *habotnici,-ce.*

hac s.n. *A-i veni cuiva de ~* = a face inofensiv pe cineva care supără, deranjează.

hagiográf s.m. Autor care scrie despre viețile sfinților. – Sil. *-gi-o-graf.* Pl. *hagiografi.*

hagíu s.m. Creștin sau musulman care a fost în pelerinaj la locurile sfinte. – Pl. *hagii,* art. *-giii,* sil. *-gi-ii.*

hai interj. Haide. – Monosilabic.

haidamác s.m. (Fam.) Bărbat zdravăn, puternic, dar leneș. ▸ Haimana, derbedeu; persoană bătăușă. – Pl. *haidamaci.*

háide interj. **1.** Cuvânt care exprimă un îndemn la o acțiune (comună); hai. **2.** (Cu funcție de imperativ și cu forme verbale) Vino! veniți! **3.** (Și repetat) Cuvânt prin care se încearcă a îmbuna sau a mustra cu bună-voință pe cineva. • (Adverbial) *Haide-hai* sau *haida-hai* = încet, încetișor. *Haide-haide,* formulă prin care se încearcă îmbunarea cuiva. – Var. **háida** interj.

haidúc s.m. Persoană care, răzvrătindu-se împotriva asupririi, trăia în păduri, singur sau în cete, jefuind pe bogați. – Pl. *haiduci.*

haihúi,-ie adj. Zăpăcit, zănatic. ▸ (Adverbial, pe lângă verbe ca „a umbla", „a porni") Fără țintă, fără grijă, hoinar. – Pl. *haihui.*

haikú s.n. Poezie japoneză alcătuită din șaptesprezece silabe dispuse în trei grupe. – Pl. *haikuuri,* sil. *-ku-uri.*

haimaná s.f. Hoinar, vagabond; derbedeu. • (Adverbial) *A umbla ~* = a vagabonda, a hoinări. – Pl. *haimanale.*

haín,-ă adj. Rău la inimă, neîndurător, hapsân. – Sil. *ha-in.* Pl. *haini,-e.*

háină s.f. **1.** (La pl.) Denumire pentru obiectele de îmbrăcăminte. ▹ *Un rând de haine* = un costum bărbătesc. *Haine de pat* = lenjerie de pat. **2.** Obiect de îmbrăcăminte bărbătească pentru partea de sus a corpului. – Pl. *haine,* nu *hăinuri.*

háită s.f. Grup de câini sau de lupi, care umblă (după pradă). ▸ (Fig.) Bandă de răufăcători. – Pl. *haite.*

hal s.n. Stare rea, vrednică de plâns. • *Într-un ~ fără* (*de*) *~* = într-o stare foarte proastă.

halál interj. (Fam.; adesea ironic) *~ să-mi* (sau *să-ți* etc.) *fie* = să-mi (să-ți etc.) fie de bine!; bravo!

halát s.n. **1.** Haină comodă (lungă) și largă, purtată în casă. **2.** Haină care se poartă în timpul lucrului pentru protecție. – Pl. *halate.*

hálă s.f. **1.** Clădire în care se vând alimente. **2.** Încăpere mare, amenajată ca atelier într-o fabrică sau ca sală pentru manifestații spor-tive, culturale. – Pl. *hale.*

hálbă s.f. Pahar special de o jumătate de litru pentru bere. – Pl. *halbe.*

hálcă s.f. Bucată mare de carne. – Pl. *hălci.*

haleálă s.f. (Fam.) Mâncare. – G.-D. *halelii.*

halebárdă s.f. Armă medievală în formă de lance. – Pl. *halebarde.*

halimá s.f. Întâmplare sau situație compli-cată, cu multe peripeții. – Art. *halimaua.* Pl. *halimale.*

haló s.n. Cerc luminos care înconjură uneori Soarele și Luna și care se datorește refracției și reflexiei cristalelor de gheață aflate în atmosferă la înălțimi mari. – Art. *haloul.* Pl. *halouri.* Var. **halóu** s.n.

halogén s.m. Denumire dată unor elemente (fluor, clor, brom, iod) care pot forma săruri prin combinarea directă cu metalele. – Pl. *halogeni.*

háltă s.f. Gară mică, în care nu opresc trenurile accelerate. – Pl. *halte.*

haltéră s.f. **1.** Aparat de atletică grea, format dintr-o bară cu discuri de diferite greutăți la capete. **2.** (La pl.) Sport care constă din ridicarea halterelor (**1**). – Acc. și **hálteră**. Pl. *haltere.*

halterofil, -ă s.m. și f. Sportiv care practică halterele (**2**). – Pl. *halterofili, -e.*

halucinánt,-ă adj. Care provoacă haluci-nații; (fig.) impresionant, grandios. – Pl. *halucinanți,-te.*

halucinație s.f. Tulburare psihică constând în impresia de a percepe lucruri sau fenomene care de fapt nu există în realitate. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *halucinației.* Pl. *halucinații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

halucinogén,-ă adj., s.n. (Substanță, medi-cament) care provoacă halucinații. – Pl. *halucinogeni,-e.*

halvá s.f. Produs alimentar foarte dulce, făcut din semințe de floarea-soarelui, de susan etc. și zahăr. – Art. *halvaua.* G.-D. *halvalei.* Pl. *halvale* „sorturi".

ham1 interj. Cuvânt care imită lătratul câi-nelui.

ham2 s.n. Obiect format dintr-un ansamblu de curele sau de frânghii, cu care se înhamă calul. • *A trage în* (sau *la*) *~* = a munci din greu, a duce o viață grea. – Pl. *hamuri.*

hamác s.n. Un fel de pat suspendat, confec-ționat din plasă de sfoară sau dintr-o bucată de pânză, care se întinde între doi stâlpi. – Pl. *hamacuri* și *hamace.*

hamál s.m. Muncitor care transportă poveri, bagaje în porturi și în gări. – Pl. *hamali.*

hambár s.n. Magazie pentru păstrarea diferitelor produse agricole, în special a cerealelor. – Pl. *hambare.*

haméi s.m. Plantă agățătoare ale cărei inflores-cențe femele aromatice se întrebuin-țează la fabricarea berii.

hamsíe s.f. Pește marin de culoare argintie, lung de 10-15 cm. – G.-D. *hamsiei.* Pl. *hamsii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

han1 s.m. Titlu purtat în evul mediu de condu-cătorii mongoli și preluat de suveranii mai multor țări din Orient; han-tătar. – Pl. *hani.*

han2 s.n. Local cu birt, în oraș sau la marginea drumurilor de țară. – Pl. *hanuri.*

hándbal s.n. Joc sportiv de echipă, în care jucă-torii încearcă să introducă mingea, jucată cu mâna, în poarta adversă. – Nu *hanbal, hambal.* Sil. *hand-bal.*

handbalist,-ă s.m. și f. Sportiv care practică handbalul. – Nu *hanbalist, hambalist.* Sil. *hand-ba-.* Pl. *handbaliști,-ste.*

handicáp s.n. **1.** (Sport) Avantaj acordat unui concurent mai slab; diferență (mare) de puncte dintre echipa învingătoare și cea învinsă. **2.** (Fig.) Dezavantaj intervenit în activitatea cuiva. – Pl. *handicapuri.*

handicapát,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care are o deficiență fizică sau psihică. – Pl. *handicapați,-te.*

hang s.n. *A ține ~ul* = **a)** a acompania o melodie; **b)** a ține partea cuiva; a-i face pe plac.

hangár s.n. Construcție mare în apropierea unui aeroport, destinată adăpostirii avioanelor. – Pl. *hangare.*

hangér s.n. Pumnal mare, încovoiat. – Pl. *hangere.*

hangíță s.f. Soție de hangiu; femeie care ține un han[2]. – Pl. *hangițe.*

hangíu s.m. Persoană care ține un han[2]. – Pl. *hangii,* art. *-giii,* sil. *-gi-ii.*

hanorác s.n. Haină scurtă cu glugă, imper-meabilă și folosită mai ales în excursii sau în sporturile de iarnă. – Pl. *hanorace.*

han-tătár s.m. Han[1]. • *Din vremea lui* ~ = de demult, străvechi. – Pl. *han-tătari.*

háos s.n. **1.** (În mitologia greacă) Stare de dezordine a materiei înainte de crearea Uni-versului cunoscut de om. **2.** (Fig.) Confuzie, dezorganizare.

haótic,-ă adj. Asemănător cu haosul, de haos. – Pl. *haotici,-ce.*

hap1 interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de apucarea sau de înghițirea rapidă a ceva.

hap2 s.n. (Pop. și fam.) Medicament în formă de pilulă sau de cașetă. • *A înghiți* (sau *a face pe cineva să înghită*) *~ul* = a suporta (sau a face pe cineva să suporte) un lucru neplăcut. – Pl. *hapuri.*

hápcă s.f. Cârlig mare de undiță. • *A lua cu hapca* = a lua cu forța, abuziv. – Pl. *hapci.* Par. *japcă.*

háplea s.m. **1.** Om lacom la mâncare. **2.** Epi-tet dat unui nătărău. – Sil. *ha-plea.* Pl. *haplea.*

happy-end s.n. Deznodământ fericit al unui film, al unei opere dramatice etc. – Pr. *hépiend.* Pl. *happy-enduri.*

hapsân,-ă adj. (Adesea substantivat) Lacom (de avere, la mâncare); hain. – Pl. *hapsâni,-e.*

har s.n. **1.** Dar, ajutor spiritual pe care Dumnezeu îl acordă omului. **2.** Talent, vocație; farmec. • *~ Domnului!,* exclamație care exprimă satisfacția pentru o reușită; slavă sau mulțumită Domnului. – Pl. *haruri.*

harababúră s.f. Dezordine, învălmășeală (însoțite de zgomot). – Pl. *harababuri.*

harachíri s.n. Sinucidere prin spintecarea pântecelui, practicată în trecut în Japonia, în special de samurai. – Sil. *-chi-ri.*

haráci s.n. Tribut anual plătit sultanului de către țările vasale. – Pl. *haraciuri.*

hárcea-párcea adv. (Fam.) *A face pe cineva* (sau *ceva*) *~* = a face fărâme; a distruge, a nimici.

hardughíe s.f. Clădire sau încăpere mare, veche, dărăpănată. – G.-D. *hardughiei.* Pl. *hardughii,* art. *-ghiile,* sil. *-ghi-i-.*

hardware s. Structura fizică a unui sistem de calcul și a dispozitivelor care îl compun. – Pr. *hárdŭer*, prescurtat *hard.*

harém s.n. (La musulmani) **1.** Partea din casă rezervată cadânelor. **2.** Totalitatea cadânelor unui mahomedan poligam. – Pl. *haremuri.*

hárfă s.f. v. **harpă**.

harnașaménț s.n. Totalitatea obiectelor necesare pentru înhămarea și înșăuarea calului. – Pl. *harnașamente.*

hárnic,-ă adj. Care muncește mult, cu râvnă și cu spor. – Pl. *harnici,-ce.*

harpagón s.m. Om zgârcit, avar. – Pl. *harpa-goni.*

hárpă s.f. Instrument muzical mare, cu coarde inegale, sunetele fiind obținute prin ciupire. – Pl. *harpe*. Var. **hárfă** s.f. Par. *harpie.*

hárpie s.f. (În mitologia greacă) Monstru fabulos, reprezentat printr-o femeie cu trup și gheare de vultur. ▸ (Fig.) *Femeie rea.* – G.-D. *harpiei.* Pl. *harpii*, art. *-piile,* sil. *-pi-i-.* Par. *harpă.*

harpíst,-ă s.m. și f. Persoană care cântă la harpă. – Pl. *harpiști,-ste.*

harpón s.n. Unealtă în formă de lance, între-buințată la vânarea balenelor. – Pl. *harpoane.*

hártă s.f. Reprezentare grafică, în plan orizontal, a suprafeței terestre, totală sau parțială, micșorată la o anumită scară. – Pl. *hărți.*

hârță s.f. Încăierare; ceartă. – G.-D. *harței,* neart. *harțe.*

harți s.m.pl. (În religia ortodoxă) Zile în perioada de post în care este permis a mânca de dulce. – Monosilabic.

hasmațúchi s.m. Plantă cultivată pentru frunzele sale aromatice. – Sil. *-țuchi.*

hașíș s.n. Substanță narcotică extrasă din vârfurile înflorite ale unei specii de cânepă exotică, folosit ca excitant psihic.

hașurá vb.I tr. A acoperi cu linii paralele sau întretăiate o porțiune dintr-un desen, dintr-o hartă etc. – Ind.pr. *hașurez.*

hat s.n. Fâșie îngustă de pământ necultivat, servind drept hotar între două terenuri agricole. – Pl. *haturi.*

hatâr s.n. (Pop. și fam.) **1.** Plăcere, plac. **2.** Favoare, concesie. • *A face cuiva un ~* = a satisface cuiva un capriciu, o dorință. *Pentru* (sau *de*) *~ul cuiva* = de dragul cuiva, pentru plăcerea cuiva. – Pl. *hatâruri.*

hatmán s.m. (În Evul Mediu) **1.** Titlu dat în Moldova comandantului oștirii, având în același timp și funcția de pârcălab și portar al Sucevei. **2.** Titlu purtat de marii coman-danți ai oștirilor polone și ai celor căzăcești. – Acc. și *hátman*. Pl. *hatmani.*

haț interj. Cuvânt care indică o mișcare bruscă făcută pentru a apuca pe cineva sau ceva.

hațegána s.f.art. Numele unui dans popular românesc din sudul Transilvaniei, cu mișcări foarte vioaie, jucat în perechi. – G.-D. *hațe-ganei.*

havaiánă s.f. Instrument muzical asemănător chitarei, cu sunetul lin, tărăgănat. – Sil. *-va-ia-*. Pl. *havaiane.*

havúz s.n. Bazin de apă construit în parcuri, de obicei cu fântână arteziană în interior. – Pl. *havuzuri.*

haz s.n. **1.** Veselie, bucurie. **2.** Calitatea cuiva de a înveseli pe alții, de a avea farmec. • *A face ~ de cineva* (sau *de ceva*) = a face glume pe seama cuiva sau a ceva. *A face ~ de necaz* = a-și ascunde necazul, prefăcându-se vesel, bine dispus. *A fi cu ~* = a fi plin de umor. *Știi că ai ~?,* se spune, ironic, când cineva nu este de acord cu ceva.

hazárd s.n. Concurs de împrejurări neprevă-zute, întâmplare neașteptată; destin. – Pl. *hazarduri.*

hazardá vb.I refl. A întreprinde ceva, ba-zându-se pe hazard; a risca, a se aventura. – Ind.pr. *hazardez.*

hazlíu,-íe adj. Plin de haz, spiritual, vesel. – Pl. *hazlii.*

hazná s.f. Bazin subteran de dimensiuni reduse, folosit pentru colectarea și decantarea apelor menajere. – Art. *haznaua.* Pl. *haznale.*

hăis interj. Strigăt cu care se mână vitele înjugate spre stânga. • *A trage unul ~ și celălalt cea,* se spune despre două persoane care nu se înțeleg. – Monosilabic.

hăitáș s.m. Gonaci (la vânătoare). – Sil. *hăi-*. Pl. *hăitași.*

hăituí vb.IV tr. **1.** A stârni vânatul. **2.** (Fig.) A urmări, a fugări pe cineva, pentru a-i face rău. – Sil. *hăi-*. Ind.pr. *hăituiesc,* pf.s. *hăituii.*

hăldán s.m. Cânepă mare, de toamnă, care produce sămânța. – Pl. *hăldani.*

hămeseálă s.f. (Fam.) Foame mare; slăbiciune din cauza foamei. – G.-D. *hămeselii,* neart. *hămeseli.*

hăpăí vb.IV tr. A mânca înghițind repede și cu zgomot. – Ind.pr. *hăpăiesc,* pf.s. *hăpăii.*

hărăzí vb.IV tr. (Pop.) A destina. – Ind.pr. *hărăzesc,* pf.s. *hărăzii.*

hărmăláie s.f. **1.** Dezordine, harababură; gălăgie, zarvă. – G.-D. *hărmălăii,* neart. *hăr-mălăi.*

hărnicíe s.f. Zel în muncă, sârguință. – G.-D. *hărniciei,* neart. *hărnicii.*

hărțuí vb.IV tr. **1.** A necăji întruna pe cineva; a cicăli, a sâcâi. **2.** A da atacuri scurte și repetate asupra inamicului pentru a-i slăbi capacitatea de luptă. – Ind.pr. *hărțuiesc,* pf.s. *hărțuii.*

hărțuiálă s.f. Faptul de a hărțui; harță. – Sil. *-țu-ia-*. Pl. *hărțuieli.*

hắț s.n. Parte a hamului alcătuită din curele lungi, cu ajutorul cărora se conduc caii înhămați. • *A lua ~urile în mână* = a prelua în mod autoritar conducerea. *A scăpa ~urile din mână* = a pierde inițiativa sau conducerea. – Pl. *hățuri.*

hățíș s.n. Tufiș, mărăciniș; desiș mare într-o pădure. – Pl. *hățișuri.*

hău s.n. Abis. • *Cât e ~l* = niciodată; în nici un caz, cu nici un preț. – Monosilabic. Pl. *hăuri.*

hăulí vb.IV intr. A chiui (**1**). – Sil. *hă-u-*. Ind.pr. *hăulesc,* pf.s. *hăulii.*

hâd,-ă adj. Foarte urât, slut. – Pl. *hâzi,-de.*

hârâí vb.IV. **1.** Intr. (Despre organele respiratorii; p. ext., despre oameni) A respira greu și zgomotos. ▸ (Despre câini) A mârâi. **2.** Tr. (Fam.) A irita pe cineva; (refl.) a se certa. **3.** Intr. (Despre mecanisme stricate) A produce sunete specifice, dogite. – Ind.pr. *hârâi,* pf.s. *hârâii.*

hârb s.n. (Pop.) Ciob; vas spart sau de proastă calitate; (p.ext.) obiect fără valoare. – Pl. *hârburi.*

hârcă s.f. **1.** Craniu de mort. **2.** Epitet depreciativ pentru o femeie bătrână, urâtă, rea. – Pl. *hârci.*

hârcióg s.m. Mamifer rozător, cu blană pufoasă, roșcată, cu două pungi de ambele părți ale gurii, care servesc la transportul proviziilor în galerii subterane. – Pl. *hârciogi.*

hârdắu s.n. Vas din doage de lemn, cu două toarte, folosit la păstrarea sau la transportul lichidelor și al altor materiale. – Pl. *hârdaie.*

hârjoánă s.f. Încăierare în glumă, la joacă. – Pl. *hârjoane.*

hârjoní vb.IV refl. A se încăiera în glumă, la joacă. – Ind.pr. *hârjonesc,* pf.s. *hârjonii.*

hârléț s.n. Cazma. – Pl. *hârlețe.*

hârșâí vb.IV intr. A se freca de ceva, produ-când zgomot. – Ind.pr. *hârșâi,* pf.s. *hârșâii.*

hârtíe s.f. **1.** Produs în formă de foi subțiri, fabricat din celuloză, folosit pentru scris, desenat, împachetat etc. ▸ Foaie de hârtie (scrisă sau tipărită). **2.** Scrisoare oficială, act, document, legitimație. ▹ *~ de valoare* = înscris care atestă participarea la formarea unui capital sau la acordarea unui împrumut și care dă posesorului său dreptul de a primi dividend sau dobândă. – G.-D. *hârtiei.* Pl. *hârtii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-*.

hârtóp s.n. Adâncitură, groapă formată pe un drum. – Pl. *hârtoape.*

hârțoágă s.f. (Depr.) Hârtie scrisă, fără valoare. – Pl. *hârțoage.*

hârzób s.n. **1.** (Reg.) Funie groasă folosită la coborârea sau la ridicarea greutăților. **2.** Coșuleț din cetină de brad. • *A cădea cu ~ul din cer* = a veni pe neașteptate, a se realiza de la sine. (*A se crede*) *coborât cu ~ul din cer* = (a se crede) superior celorlalți, (a fi) mândru, îngâmfat. – Pl. *hârzoabe.*

hâșâí vb.IV tr. A alunga păsările cu strigătul „hâș“. – Ind.pr. *hâșâiesc,* pf.s. *hâșâii.*

hătru,-ă adj., s.m. și f. (Pop.) (Om) glumeț, poznaș; viclean, șiret. – Sil. *hă-tru.* Pl. *hătri,-e,* art. m. *-trii.*

hắța interj. (De obicei repetat) Cuvânt care sugerează mișcări ritmice, legănate și repe-tate.

hâțâná vb.I tr. și refl. (Pop.) **1.** A (se) zgâlțâi. **2.** A (se) mișca încoace și încolo, a (se) balansa. – Ind. pr. *hắțân.*

hecatómbă s.f. Jertfă religioasă de o sută de animale care se făcea în antichitate. ▸ (Fig.) Masacru, măcel; grămadă de cadavre. – Pl. *hecatombe.*

hectár s.n. Unitate de măsură pentru su-prafețe de teren, egală cu zece mii de metri pătrați. – Pl. *hectare.* Abr. *ha*

hectolítru s.m. Unitate de măsură pentru capacitate egală cu 100 de litri. – Sil. *-li-tru.* Pl. *hectolitri,* art. *-trii.* Abr. *hl*

hectométru s.m. Unitate de măsură pentru distanțe, egală cu 100 de metri. – Sil. *-me-tru.* Pl. *hectometri,* art. *-trii.* Abr. *hm*

hedonísm s.n. Concepție după care plăcerea este scopul vieții.

hegemoníe s.f. Supremație, rol de conducere a unui stat față de altele, a unui oraș față de altele etc. – G.-D. *hegemoniei,* neart. *hegemonii.*

hei interj. **1.** Exclamație prin care se aten-ționează cineva. **2.** Exclamație prin care se exprimă plăcere, admirație, satisfacție sau surprindere, regret. – Monosilabic. Var. **he.**

heleștéu s.n. Lac mic sau iaz amenajat pentru creșterea și reproducerea peștilor. – Pl. *heleșteie.*

helicoptér s.n. v. **elicopter**.

heliocéntric,-ă adj. *Sistem* ~ = teorie fundamentată de Copernic, conform căreia Soarele este în centrul sistemului nostru planetar, iar Pământul și celelalte planete se rotesc în jurul lui. – Sil. *-li-o-cen-tric.* Pl. *heliocentrici,-ce.*

helioterapíe s.f. Tratament al unei boli (ex. rahitism, tuberculoză osoasă) prin expunerea progresivă la razele solare. – Sil. *-li-o-*. G.-D. *helioterapiei.* Pl. *helioterapii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-*.

héliu s.n. Element chimic din familia gazelor nobile, cel mai ușor dintre gazele din atmo-sferă, întrebuințat la umplerea baloanelor dirijabile, fiind neinflamabil. – Sil. *-liu,* pr. *-liu.*

hematíe s.f. Celulă sangvină de culoare roșie, datorită hemoglobinei pe care o conține; globulă roșie. – G.-D. *hematiei.* Pl. *hematii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-*.

hematóm s.n. Acumulare de sânge într-un țesut, cauzată de ruperea spontană sau traumatică a unor vase sangvine. – Pl. *hematoame.*

hematozoár s.n. Animal inferior unicelular parazit care este agentul patogen al malariei. – Sil. *-zo-ar.* Pl. *hematozoare.*

hemiplegíe s.f. Paralizie a unei jumătăți a corpului. – Sil. *-mi-ple-*. G.-D. *hemiplegiei.* Pl. *hemiplegii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-*.

hemiptére s.f.pl. Ordin de insecte parazite, cu aparatul bucal adaptat pentru înțepat și supt (ex. greierul, ploșnița). – Sil. *-mi-pte-*.

hemofilíe s.f. Boală ereditară transmisă de mamă băieților și caracterizată printr-o pre-dispoziție spre hemoragii. – G.-D. *hemofi-liei.* Pl. *hemofilii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-*.

hemoglobínă s.f. Pigment al globulelor roșii, care transportă de la plămâni la țesuturi oxigenul inspirat și, în sens invers, bioxidul de carbon. – Sil. *-mo-glo-*. G.-D. *hemoglobinei.*

hemoragíe s.f. Scurgere abundentă de sânge, în urma ruperii sau tăierii unui vas sangvin. – G.-D. *hemoragiei.* Pl. *hemoragii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-*.

hemoroíd s.m. Dilatații, interne sau externe, ale venelor din regiunea rectului (însoțite de dureri și hemoragii). – Pl. *hemoroizi.*

hemostáză s.f. Oprire a unei hemoragii prin procedee medicale sau prin mijloace proprii organismului. – Sil. *-mo-sta-*. Pl. *hemostaze.*

henț s.n. (La fotbal) Atingere neregulamentară a mingii cu mâna de către un jucător, cu excepția portarului. – Pl. *hențuri.*

hepátic,-ă adj. Referitor la ficat, localizat în ficat. – Pl. *hepatici,-ce.*

hepatítă s.f. Denumire dată afecțiunilor inflamatorii virotice ale ficatului. – Pl. *he-patite.*

heptaédru s.n. Corp geometric cu șapte fețe. – Sil. *-ta-e-dru.* Pl. *heptaedre.*

heptagón s.n. Poligon cu șapte laturi și șapte unghiuri. – Pl. *heptagoane.*

heráldic,-ă adj. Referitor la steme și blazoane. – Pl. *heraldici,-ce.*

herculeán,-ă adj. Asemenea lui Hercule; foarte puternic, voinic, robust. – Sil. *-le-an.* Pl. *herculeeni,-e.*

herghelíe s.f. Grup mare de cai crescuți împreună. – G.-D. *herghe-liei.* Pl. *herghelii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-*.

héring s.m. Pește marin, lung de circa 20 cm, cu spinarea verde-albăstrie, cu laturile argintii, care se pescuiește în cantități foarte mari. – Pl. *heringi.*

hermafrodít,-ă adj., s.m. **1.** Adj. Bisexuat. **2.** Adj., s.m. (Individ anormal) care posedă caractere specifice ambelor sexe; androgin. – Sil. *he-rma-fro-*. Pl. *hermafroditi,-te.*

hermeneútică s.f. Știința sau arta interpre-tării textelor vechi, în special biblice; științа exegezei. – G.-D. *hermeneuticii,* neart. *her-meneutici.*

hermínă s.f. Animal carnivor asemănător cu nevăstuica, având blana cafenie vara și albă, fină iarna; blana prelucrată a acestui animal. – Pl. *hermine.*

herníe s.f. Umflătură formată prin ieșirea, totală sau parțială, a unui organ, în special a intestinului subțire, din cavitatea sa naturală. – G.-D. *herniei.* Pl. *hernii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-*.

heroínă s.f. Substanță toxică derivată din morfină, cu acțiune analgezică și stupefiantă. – G.-D. *heroinei.*

hérpes s.n. Erupție cutanată virotică, mani-festată prin grupuri de bășicuțe localizate în special în jurul gurii. – Pl. *herpesuri.*

hertz s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru frecvență. – Pr. *herț*. Pl. *hertzi.*

hertzian,-ă adj. Referitor la undele electro-magnetice radio. – Pr. *herțián*. Pl. *hertzieni,-e.*

heruvím s.m. (Bis.) Înger din ierarhia imediat inferioară serafimilor. – Pl. *heruvimi.*

heteroclít,-ă adj. **1.** Alcătuit din elemente eterogene. **2.** Neobișnuit, ciudat, bizar. – Sil. *-ro-clit.* Pl. *heterocliți,-te.*

heterosexuál,-ă s.m. și f. Persoană care manifestă atracție sexuală pentru indivizi de sex opus. – Sil. *-xu-al.* Pl. *heterosexuali,-e.*

hexaédru s.n. Corp geometric cu șase fețe. – Sil. *-xa-e-dru.* Pl. *hexaedre.*

hexagón s.n. Poligon cu șase laturi și șase unghiuri. – Pl. *hexagoane.*

hexamétru s.m. Vers (antic) de șase picioare. – Sil. *-me-tru.* Pl. *hexametri,* art. *-trii.*

hexapód,-ă adj., s.n. (Zool.) **1.** Adj. Care are șase picioare. **2.** S.n. (La pl.) Denumire mai veche dată insectelor. – Pl. *hexapozi,-de.*

hi interj. Strigăt cu care se îndeamnă caii la mers.

hiacínt s.n. Piatră semiprețioasă de culoare galbenă-roșiatică. – Sil. *hi-a-*. Pl. *hiacinturi.*

hiát s.n. **1.** Întâlnire a două vocale pro-nunțate succesiv în silabe diferite. **2.** (Fig.) Discontinuitate, întrerupere, gol. – Pl. *hiaturi.*

hiberná vb.I intr. (Despre unele animale) A petrece iarna în stare de amorțeală, de somnolență, când metabolismul este încetinit. – Ind.pr.pers.3 *hibernează.*

hibernál,-ă adj. De iarnă, caracteristic iernii. – Pl. *hibernali,-e.*

hibríd,-ă s.m., adj. **1.** S.m., adj. (Organism) provenit din încrucișarea a doi indivizi de soiuri, specii, genuri sau rase diferite. **2.** Adj. (Fig.; despre idei, fapte etc.) Alcătuit din elemente disparate. – Sil. *hi-brid.* Pl. *hibrizi, -de.*

hidátic adj. *Chist* ~ = tumoare benignă provocată de dezvoltarea în unele organe (ficat, plămâni etc.) a larvelor de tenie. – Pl. *hidatice.*

hidós,-oásă adj. Foarte urât, dezgustător. – Pl. *hidoși,-oase.*

hidrát s.m. Substanță solidă cristalizată cu cel puțin o moleculă de apă de cristalizare. – Sil. *hi-drat.* Pl. *hidrați.*

hidratá vb.I refl. **1.** (Despre substanțe chi-mice) A se combina cu apa. **2.** (Despre corpuri solide) A reține, a absorbi apa prin adeziune. – Sil. *hi-dra-*. Ind.pr. pers.3 *hidra-tează.*

hidraúlic,-ă adj. Care funcționează prin pre-siunea apei sau a altor lichide. – Sil. *hi-dra-*. Pl. *hidraulici,-ce.*

hídră s.f. **1.** Mic animal care trăiește fixat în apele dulci, cu corpul de forma unui sac, cu gura înconjurată de 6-8 tentacule. **2.** (Mitol.) Monstru fabulos închipuit ca un șarpe cu mai multe capete

care, tăiate, creștieau la loc. – Sil. *hi-dră.* Pl. *hidre.* Par. *vidră.*

hidroamelioráții s.f.pl. Lucrări executate pentru îmbunătățirea regimului apei în sol și la suprafață. – Sil. *hi-dro-a-me-li-o-.*

hidroavión s.n. Avion care poate folosi suprafața apei pentru decolare și amerizare. – Sil. *hi-dro-a-vi-on.* Pl. *hidroavioane.*

hidrobiciclétă s.f. Ambarcație sportivă de agrement, echipată cu un mecanism propulsor acționat prin pedale. – Sil. *hi-dro-bi-ci-cle-.* Pl. *hidrobiciclete.*

hidrocarbúră s.f. Combinație organică alcătuită din hidrogen și carbon, care se găsește în petrol și în gazele de la distilarea cărbunilor. – Sil. *hi-dro-.* Pl. *hidrocarburi.*

hidrocentrálă s.f. Centrală hidroelectrică. – Sil. *hi-dro-cen-tra-.* Pl. *hidrocentrale.*

hidroeléctric,-ă adj. Care transformă energia hidraulică în energie electrică. – Sil. *hi-dro-e-lec-tric.* Pl. *hidroelectrici,-ce.*

hidroenergétic,-ă adj. Care se referă la energia produsă cu ajutorul apei. – Sil. *hi-dro-e-.* Pl. *hidroenergetici,-ce.*

hidrofíl,-ă adj. Care absoarbe apa. – Sil. *hi-dro-.* Pl. *hidrofili,-e.*

hidrofíte s.f.pl. Plante adaptate la viața acvatică. – Sil. *hi-dro-.*

hidrofób,-ă adj. Care nu absoarbe apa. – Sil. *hi-dro-.* Pl. *hidrofobi,-e.*

hidrofobíe s.f. **1.** Proprietate a unei sub-stanțe de a fi hidrofobă. **2.** (Med.) Teamă patologică de contactul corporal cu apa. – Sil. *hi-dro-. G.-D. hidrofobiei*, neart. *hidro-fobii.*

hidrofór s.n. Instalație cu ajutorul căreia apa poate fi ridicată prin conducte, la o înălțime oarecare, asigurându-se distribuția ei. – Sil. *hi-dro-.* Pl. *hidrofoare.*

hidrogén s.n. Element chimic gazos, mai ușor decât aerul, incolor, inodor, inflamabil și care intră în compoziția apei. – Sil. *hi-dro-.*

hidrográfic,-ă adj. Care se referă la apele curgătoare și stătătoare ale unei regiuni. – Sil. *hi-dro-gra-.* Pl. *hidrografici,-ce.*

hidrolíză s.f. Reacție chimică în care unul dintre elemente este apa. – Sil. *hi-dro-.* Pl. *hidrolize.*

hidrológic,-ă adj. Care se referă la apele de suprafață. ▸ *Regim ~* = variație într-un anumit timp a cantității de apă care trece printr-o secțiune a unui râu. – Sil. *hi-dro-.* Pl. *hidrologici,-ce.*

hidromecánic,-ă adj. Care se referă la echi-librul și la mișcarea fluidelor. – Sil. *hi-dro-.* Pl. *hidromecanici,-ce.*

hidromél s.n. Băutură alcoolică obținută prin fermentarea mierii cu apă; (pop.) mied. – Sil. *hi-dro-.* Pl. *hidromeluri* „sorturi".

hidroním s.n., adj. (Cuvânt) care denumește o apă. – Sil. *hidr-.* Pl. *hidronime.*

hidrosféră s.f. Învelișul de apă al globului terestru. – Sil. *hi-dro-sfe-.* G.-D. *hidrosferei.*

hidrostátic,-ă adj. Care se referă la echi-librul fluidelor și al corpurilor cufundate în lichide. – Sil. *hi-dro-sta-.* Pl. *hidrostatici,-ce.*

hidrotéhnic,-ă adj. Care se referă la folosirea apei și a energiei hidraulice. – Sil. *hi-dro-.* Pl. *hidrotehnici,-ce.*

hidroterapíe s.f. Tratament medical cu ajutorul apei folosite sub formă de dușuri, băi, aburi etc. – Sil. *hi-dro-.* G.-D. *hidrote-rapiei,* neart. *hidroterapii.*

hidrotermál,-ă adj. Care se referă la apele termale. – Sil. *hi-dro-.* Pl. *hidrotermali,-e.*

hidroxíd s.m. Compus chimic anorganic care conține în molecula sa una sau mai multe grupe hidroxil. – Sil. *hidr-.* Pl. *hidroxizi.*

hidroxíl s.m. Radical monovalent format dintr-un atom de hidrogen și unul de oxigen; oxidril. – Sil. *hidr-.* Pl. *hidroxili.*

hiénă s.f. Mamifer carnivor, asemănător câinelui, cu blana cenușie tărcată, cu picioarele anterioare mai lungi decât cele posterioare; trăiește în Africa și în Asia. – Sil. *hi-e-*. Pl. *hiene.*

hierátic,-ă adj. **1.** Care se referă la lucruri sfinte. **2.** *Scriere ~ă* = scriere cursivă și simplificată a hieroglifelor. – Sil. *hi-e-*. Pl. *hieratici,-ce.*

hieroglífă s.f. Semn din scrierea vechilor egipteni, care consta dintr-un desen sim-plificat reprezentând ființa sau obiectul respectiv ori simbolizând noțiuni legate de acestea. ▸ (Fig.) Scriere neciteață. – Sil. *hi-e-ro-gli-*. Pl. *hieroglife.*

high-life s.n. Denumire folosită, mai ales în trecut, pentru înalta societate. – Pr. *hâi-laif.*

higroscópic,-ă adj. (Despre substanțe sau materiale) Care are calitatea de a absorbi apă din atmosferă. – Sil. *hi-gro-sco-*. Pl. *higroscopici,-ce.*

hil s.n. Loc pe suprafața unui organ pe unde pătrund vasele sangvine și nervii. – Pl. *hiluri.*

hilár, -ă adj. v. **ilar**.

hilaritáte s.f. v. **ilaritate**.

hímen s.n. Membrană care închide parțial vaginul la virgine. – Pl. *himene.*

himenoptére s.f.pl. Ordin de insecte care au două perechi de aripi membranoase, transparente și ovipozitor sau ac (la femele); sunt organizate adesea în colonii (ex. furnica, viespea). – Sil. *-no-pte-*.

himéră s.f. **1.** (În mitologia greacă) Monstru închipuit cu cap de leu, cu corp de capră și cu coadă de șarpe; motiv decorativ, repre-zentând un astfel de monstru. **2.** Închipuire fără temei, irealizabilă; iluzie. – Pl. *himere.*

hindús,-ă s.m. și f., adj. Indian. – Pl. *hin-duși,-se.*

hinghér s.m. Persoană în slujba serviciului de ecarisaj, care se ocupă cu prinderea câinilor vagabonzi. – Pl. *hingheri.*

hiperaciditáte s.f. Creștere excesivă a aci-dului clorhidric din secreția gastrică. – Sil. *-per-a-*. G.-D. *hiperacidității,* neart. *hiperaci-dității.*

hiperacuzíe s.f. Sensibilitate exagerată a auzului. – Sil. *-per-a-*. G.-D. *hiperacuziei.* Pl. *hiperacuzii.*

hipérbolă s.f. **1.** (Mat.) Curbă reprezentând locul geometric al punctelor dintr-un plan pentru care diferența distanțelor față de două puncte fixe, numite focare, este constantă. **2.** Figură de stil constând în exagerarea mărimii, importanței etc. lucrurilor, a perso-najelor etc. – Pl. *hiperbole.*

hipercorectitúdine s.f. Greșeală de limbă constând în folosirea, din teama de a nu greși, a unei forme eronate a cuvântului, obținute prin aplicarea unei reguli valabile pentru alte situații; hiperurbanism (ex. *piftea* în loc de *chiftea*). – Pl. *hipercorectitudini.*

hipersecréție s.f. Secreție exagerată a unei glande. – Sil. *-se-cre-*. G.-D. *hipersecreției.* Pl. *hipersecreții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

hipertensiúne s.f. Tensiune arterială supe-rioară valorilor normale. – Sil. *-si-u-*. G.-D. *hipertensiunii,* neart. *hipertensiuni.*

hipertensív,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de hipertensiune. – Pl. *hiperten-sivi,-e.*

hipertrofíe s.f. Dezvoltare anormală, exa-gerată a unui organ sau a unui țesut. – Sil. *-per-tro-*. G.-D. *hipertrofiei.* Pl. *hipertrofii.*

hiperurbanísm s.n. (Lingv.) Hipercorectitu-dine. – Sil. *-per-ur-*. Pl. *hiperurbanisme.*

hípic,-ă adj. (Sport) Referitor la cai (de curse); la care participă cai de curse. – Pl. *hipici,-ce.*

hipísm s.n. Sport constând din călărie și curse de cai.

hipnotísm s.n. Ansamblul fenomenelor legate de hipnoză.

hipnotizá vb.I tr. A provoca cuiva starea de hipnoză. ▸ (Fig.) A fascina, a captiva. – Ind.pr. *hipnotizez.*

hipnóză s.f. Stare asemănătoare cu somnul, provocată artificial prin sugestie, cel hipno-tizat

acționând după voința persoanei care hipnotizează. – Pl. *hipnoze.*

hipoaciditáte s.f. Scădere sub valorile normale a acidului clorhidric din secreția gastrică. – Sil. *-po-a-.* G.-D. *hipoacidității,* neart. *hipoacidități.*

hipocorístic,-ă Adj. (Despre cuvinte sau despre sufixe) Care exprimă sentimente de afecțiune; dezmierdător, alintător. – Pl. *hipo-coristici,-ce.*

hipodróm s.n. Loc amenajat pentru desfășurarea concursurilor hipice. – Sil. *-po-drom.* Pl. *hipodromuri.*

hipofíză s.f. Glandă endocrină situată sub encefal, având rol coordonator în reglarea hormonală. – Pl. *hipofize.*

hipopotám s.m. Mamifer erbivor nerumegă-tor, mare și greoi, cu pielea groasă și fără păr; trăiește în apele din Africa ecuatorială. – Pl. *hipopotami.*

hiposecréție s.f. Scădere a secreției unei glande sub valorile normale. – Sil. *-se-cre-ți-e.* G.-D. *hiposecreției.* Pl. *hiposecrești,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

hipotensiúne s.f. Tensiune arterială inferioară valorilor normale. – Sil. *-si-u-.* G.-D. *hipotensiunii,* neart. *hipotensiuni.*

hipotensív,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de hipotensiune. – Pl. *hipotensivi,-e.*

hipotrofíe s.f. Dezvoltare anormală, insufi-cientă a volumului unui organ sau a unui țesut. – Sil. *-po-tro-.* G.-D. *hipotrofiei.* Pl. *hipotrofii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

hippy s.m. Tânăr nonconformist, neglijent în îmbrăcăminte și uneori consumator de droguri. – Pr. bisilabic *hípi.* Pl. *hippy.*

hirotoníe s.f. (În ritualul creștin) Hirotonisire. – G.-D. *hirotoniei.* Pl. *hirotonii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

hirotonisí vb.IV tr. (În ritualul creștin) A consacra pe cineva diacon, preot sau arhie-reu. – Ind.pr. *hirotonisesc,* pf.s. *hirotonisii.*

hirotonisíre s.f. Acțiunea de a hirotonisi; hirotonie. – Pl. *hirotonisiri.*

histrión s.m. **1.** (În antichitatea greco-ro-mană) Actor de comedie. **2.** Măscărici, comediant fără talent. ▸ (Fig.) Om ipocrit, perfid. – Sil. *his-tri-on.* Pl. *histrioni.*

hit s.n. Cântec de muzică ușoară aflat pe primele locuri într-un top. ▸ Disc cu cea mai mare vânzare. – Pl. *hituri.*

hlamídă s.f. Mantie la vechii greci și la romani, foarte amplă, făcută dintr-o bucată dreptunghiulară de stofă, prinsă cu o agrafă pe umăr; mantie împărătească sau arhie-rească la bizantini. – Pl. *hlamide.*

hlizí vb.IV refl. (Pop.) A râde prostește, fără rost. – Ind.pr. *hlizesc,* pf.s. *hlizii.*

ho interj. Strigăt cu care se opresc vitele.

hoárdă s.f. **1.** Formă de organizare a vechilor popoare mongole. **2.** Ceată de oameni care pradă și jefuiesc; armată cotropitoare. – Pl. *hoarde.*

hoáșcă s.f. Epitet depreciativ dat unei femei bătrâne și rele. – Pl. *hoaște.*

hobby s.n. Pasiune, îndeletnicire plăcută în afara preocupărilor profesionale. – Pr. bisilabic *hóbi.* Pl. *hobby-uri.*

hóchei s.n. Joc sportiv de echipă, pe gheață sau pe iarbă.

hocheíst,-ă s.m. și f. Jucător de hochei. – Pl. *hocheiști,-ste.*

hócus-pócus s.n. Formulă folosită de sca-matori; (p. ext.) scamatorie.

hodorogí vb.IV. **1.** Intr. (Mai ales despre vehicule uzate) A face zgomot mare în mers. ▸ (Despre oameni) A face zgomot cotrobăind sau lovind obiecte unele de altele. **2.** Intr. (Fig.) A vorbi mult, tare (neinteligibil). **3.** Refl. (Despre obiecte) A se uza, a se strica; (fig.; despre oameni) a se ramoli de boală sau de bătrânețe. – Ind.pr. *hodorogesc,* pf.s. *hodorogii.*

hodorónc-tronc interj. Exclamație folosită când cineva face un lucru nepotrivit, neașteptat sau când spune o vorbă deplasată.

hóge s.m. Preot sau învățător musulman. – Pl. *hogi.*

hóhot s.n. Izbucnire zgomotoasă de râs sau de plâns. – Pl. *hohote.*

hohotí vb.IV intr. A izbucni în hohote; a râde sau a plânge tare, zgomotos. – Ind.pr. *hohotesc,* pf.s. *hohotii.*

hoinár,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care umblă fără țintă, fără rost. – Pl. *hoinari,-e.*

hoinărí vb.IV intr. A umbla mult, fără țintă, dintr-un loc într-altul. – Ind.pr. *hoinăresc,* pf.s. *hoinării.*

hoit s.n. Cadavru, mai ales de animal. – Monosilabic. Pl. *hoituri.*

hol s.n. Încăpere dintr-o locuință sau dintr-un edificiu public, care face legătura cu intrarea și cu celelalte încăperi. – Pl. *holuri.*

holbá vb.I refl. și tr. A(-și) deschide ochii tare de spaimă, de curiozitate, de mirare etc. – Ind. pr. *holbez.*

hóldă s.f. Semănătură de cereale, mai ales de grâu. – Pl. *holde.*

hólding s.n. Companie industrială, financiară sau comercială care deține cea mai mare parte din acțiunile a două sau a mai multor companii filiale. – Pl. *holdinguri.*

holénder s.n. Element care leagă două țevi, două conducte. – Sil. *-len-der.* Pl. *holendere.*

holéră s.f. Boală infecțioasă epidemică, gravă, adesea mortală, caracterizată prin crampe stomacale, vărsături și diaree. – Pl. *holere.*

holocáust s.n. **1.** Sacrificiu religios în care animalul era ars integral. **2.** Exterminarea evreilor de către naziști. – Sil. *-caust.* Pl. *holocausturi.*

holografíe s.f. Procedeu de obținere a imaginilor în relief cu ajutorul laserului. – Sil. *-lo-gra-.* G.-D. *holografiei.* Pl. *holografii.*

holtéi s.m. **1.** Burlac. **2.** Tânăr de însurat, flăcău. – Pl. *holtei.*

holțșurúb s.n. Șurub special pentru lemn. – Nu *holșurub.* Sil. *holț-.* Pl. *holțșuruburi.*

homár s.m. Crustaceu marin, comestibil, asemănător cu racul; stacoj. – Pl. *homari.*

homeopatíe s.f. Sistem terapeutic constând în administrarea unor doze foarte mici din substanțele care, în cantități obișnuite, provoacă simptomele bolii combătute. – Sil. *-me-o-.* G.-D. *homeopatiei.*

homéric,-ă adj. **1.** Care se referă la Homer și la epopeile lui. **2.** De proporții neobișnuite, grandioase. – Pl. *homerici,-ce.*

hominíd s.m. (La pl.) Familie de primate cuprinzând omul și precursorii lui din cuater-nar. – Pl. *hominizi.*

homosexuál,-ă s.m. și f. Persoană care manifestă atracție sexuală pentru indivizi de același sex; pederast. – Sil. *-xu-al.* Pl. *ho-mosexuali,-e.*

hon s.n. Unealtă așchietoare alcătuită dintr-un ax centrat rotativ, pe care sunt fixate mai multe bare abrazive. – Pl. *honuri.*

honuí vb.IV tr. A netezi suprafața interioară a unei piese cu ajutorul honului. – Ind.pr. *honuiesc,* pf.s. *honuii.*

hop interj., s.n. **1.** Interj. Exclamație scoasă de cineva care sare un obstacol, ridică o greutate, scapă din mână un obiect etc. sau exclamație care sugerează sosirea neașteptată a cuiva. **2.** S.n. Ridicătură sau adâncitură în drum. ▸ (Fig.; fam.) Dificultate, piedică, obstacol. • *Nu zice ~ până n-ai sărit gardul* = nu te bucura înainte de a reuși ceea ce ai încercat. – Pl.s.n. *hopuri.* Var. **hópa** interj.

hóră s.f. **1.** Dans popular românesc cu ritm domol, în care jucătorii se prind de mâini formând un cerc închis. **2.** Petrecere țărănească unde se dansează jocuri populare. • *Dacă ai intrat în ~, trebuie să joci* = dacă ai început o treabă, trebuie să o duci până la capăt. – Pl. *hore.*

horcăí vb.IV intr. **1.** A respira greu, cu zgomot, răgușit (în clipele care precedă moartea). **2.** (Reg.) A sforăi (**1**). – Ind.pr. *hórcăi,* pf.s. *horcăii.*

horí vb.IV intr. (Pop.) **1.** A juca hora. **2.** A cânta (din gură sau din fluier). – Ind.pr. *horesc,* pf.s. *horii.*

hormón s.m. Substanță organică secretată de glandele endocrine sau de unele țesuturi, care contribuie la dezvoltarea și funcționarea organismului. – Pl. *hormoni.*

horn s.n. Coș (la sobe). – Pl. *hornuri.*

horoscóp s.n. Prezicere a viitorului pe baza semnelor zodiacale. – Sil. *ho-ro-scop.* Pl. *horoscoape.*

horténsie s.f. Plantă ornamentală cu flori mari, nemirositoare, de diferite culori. – Sil. *-si-e.* G.-D. *hortensiei.* Pl. *hortensii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

hortícol,-ă adj. Care se referă la horticultură. – Pl. *horticoli,-e.*

horticultúră s.f. Știință care se ocupă de cultivarea pomilor, a legumelor, a florilor, precum și de aspectul estetic al parcurilor. – G.-D. *horticulturii,* neart. *horticulturi.*

hotár s.n. **1.** Frontieră. ▸ Linie care desparte două proprietăți. **2.** (Fig.) Limită, margine, capăt. **3.** Teritoriu (mare) care constituie pro-prietatea unei persoane sau a unei comune. – Pl. *hotare.*

hótă s.f. Construcție de zidărie, de metal sau de sticlă, făcută deasupra unei surse de gaze vătămătoare, pe care le colectează și le evacuează. – Pl. *hote.*

hotărâre s.f. **1.** Faptul de a (se) hotărî; ceea ce hotărăște cineva; fermitate în conduita sau în activitatea cuiva. **2.** Dispoziție, act adoptat de un organ de conducere, în urma unor dezbateri. ▸ Sentință judecătorească. – Pl. *hotărâri.*

hotărât,-ă adj. **1.** Capabil să ia o hotărâre fără a șovăi. **2.** Stabilit, fixat. **3.** (Și adverbial) Precis, categoric, indiscutabil. – Pl. *hotărâți, -te.*

hotărâtór,-oáre adj. Care hotărăște sau care poate determina luarea unei hotărâri. – Pl. *hotărâtori,-oare.*

hotărî vb.IV. **1.** Tr. și refl. A lua sau a face pe cineva să ia o hotărâre. **2.** Tr. A dispune, a decreta. **3.** Tr. A fixa, a stabili (un termen, o dată). – Ind. pr. *hotărăsc.*

hotărnicí vb.IV tr. A fixa limitele unui teritoriu, a pune hotar. – Ind.pr. *hotărnicesc,* pf.s. *hotărnicii.*

hotél s.n. Clădire cu multe camere sau apartamente mobilate, care se închiriază, de obicei cu ziua, călătorilor. – Pl. *hoteluri.*

hoteliér,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Per-soană care administrează un hotel; proprietar al unui hotel. **2.** Adj. Care aparține hotelurilor, privitor la hoteluri. – Sil. *-li-er.* Pl. *hotelieri,-e.*

hoț, hoáță s.m. și f. Persoană care fură. ▸ (Fam.) Viclean, șiret, șmecher. – Pl. *hoți, hoațe.*

hoțíe s.f. Faptul de a fura, de a trăi din furturi. ▸ Fraudă. – G.-D. *hoției.* Pl. *hoții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

hram s.n. Patron spiritual al unei biserici creștine; (p.ext.) serbare pentru comemo-rarea patronului unei biserici. • *Ce ~ porți?* = cine ești? ce ocupație ai? – Pl. *hramuri.*

hrána s.f. Tot ceea ce servește la nutriția omului, animalelor sau plantelor. – G.-D. *hranei,* neart. *hrane.*

hrăní vb.IV tr. A da de mâncare cuiva; (refl.) a mânca. ▸ (Fig.) A întreține un sentiment, o stare sufletească. – Ind.pr. *hrănesc,* pf.s. *hrănii.*

hrănitór,-oáre adj. Care hrănește. – Pl. *hrănitori,-oare.*

hrăpăréț,-eáță adj. Avid de câștig, lacom de avere. – Pl. *hrăpăreți,-e.*

hrean s.m. Plantă legumicolă a cărei tulpină subterană cilindrică, groasă, albă este folosită drept condiment. – Monosilabic.

hrib s.m. Ciupercă comestibilă, cu pălăria brună-gălbuie, cărnoasă; crește în păduri; mânătarcă. – Pl. *hribi.*

hrisóv s.n. Act emis în Evul Mediu de cancelaria domnească prin care se acorda cuiva anumite privilegii, un titlu de proprietate etc. – Pl. *hrisoave.*

hríșcă s.f. Plantă erbacee meliferă, cu flori roz sau albe, cu semințe mici, lungulețe și negricioase, folosite în alimentație. – G.-D. *hriștii,* neart. *hriști.*

hrúbă s.f. Încăpere sau galerie subterană (folosită pentru depozitarea unor produse). – Pl. *hrube.*

hublóu s.n. Fereastră mică, circulară, închisă ermetic, făcută în peretele unei nave maritime sau aeriene. – Sil. *hu-blou.* Pl. *hublouri.*

huceág s.n. Pădure mică, tânără și deasă; tufiș, crâng. – Pl. *huceaguri.*

huhuréz s.m. Gen de păsări răpitoare de noapte, asemănătoare cu bufnița, dar fără smocuri de pene pe cap, care scot un strigăt caracteristic și au cuibul în scorburi de copaci. • *A sta ca un* ~ = a sta singur. – Pl. *huhurezi.*

huiduí vb.IV tr. A alunga; a-și manifesta dezaprobarea față de cineva prin strigăte și fluierături. – Ind.pr. *húidui,* pf.s. *huiduii.*

huidúmă s.f. (Fam.) Persoană mare și grasă. – Pl. *huidume.*

huílă s.f. Cărbune natural compact, dur, negru-strălucitor, întrebuințat drept combustibil și pentru fabricarea cocsului, a gazului de iluminat etc. – Pl. *huile* „sorturi".

húlă s.f. Mișcare ondulatorie a suprafeței mării, după furtună. – Pl. *hule.*

hulí vb.IV tr. (Pop.) A calomnia. – Ind.pr. *hulesc,* pf.s. *hulii.*

huligán s.m. Persoană care nu respectă bunele moravuri, care săvârșește acte de agresiune, devastări etc., care tulbură liniștea publică; persoană lipsită de bună-cuviință. – Pl. *huligani.*

húlpav,-ă adj. (Pop.) Lacom la mâncare. – Pl. *hulpavi,-e.*

húmă s.f. Numele popular al argilei întrebuințate la spoitul caselor. – Pl. *hume* „sorturi".

húmerus s.n. (Anat.) Osul brațului, de la umăr până la cot.

humoréscă s.f. Compoziție muzicală de mici proporții, cu caracter umoristic, pentru instrumente. – Pl. *humoreşti.*

húmus s.n. Substanță organică, o compo-nentă a solului rezultată din descompunerea materialului vegetal, care determină fertilitatea solului. – Art. *humusul.*

huni s.m.pl. Triburi asiatice nomade de neam turanic, care în sec. 4 s-au așezat în Panonia, de unde au făcut incursiuni în Imperiul roman; înfrânți, au dispărut din istorie. – Monosilabic.

húo interj. Strigăt care exprimă dezapro-barea, indignarea, revolta față de cineva sau de ceva. • *A lua pe cineva cu* ~ = a huidui.

hurducá vb.I tr. și refl. (Despre vehicule, refl., despre persoane aflate într-un vehicul) A (se) scutura cu putere, a (se) zdruncina. – Ind.pr. *hurdúc.*

hurmúz s.n., s.m. **1.** S.n. Mărgea de sticlă imitând mărgăritarul; (la pl.) șirag din astfel de mărgele. **2.** S.m. Arbust ornamental, cu flori roz-trandafirii, cu fructe albe de mărimea cireșelor. – Pl.n. *hurmuzuri*, m. *hurmuzi.*

huruí vb.IV intr. (Despre vehicule, roți) A produce sunete puternice, caracteristice în timpul mersului. – Ind.pr. pers.3 *húruie.*

húsă s.f. Învelitoare dintr-o țesătură, din material plastic etc. cu care se acoperă mobile, aparate, mașini pentru a le proteja de praf, de umezeală. – Pl. *huse.*

husít,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Referitor la husitism. **2.** S.m. și f. Adept al husitismului. – Pl. *husiți,-te.*

husitísm s.n. Mișcare religioasă creștină și social-politică, inițiată la începutul sec. 15, în Boemia, de Jan Hus, îndreptată împotriva papalității și a feudalilor germani.

húța interj. Cuvânt care însoțește o mișcare de balansare.

huțúl,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană făcând parte dintr-o populație slavă din regiunea Carpaților nordici. **2.** Adj. Care se referă la huțuli (**1**), care aparține acestora. – Pl. *huțuli,-e.*

huzúr s.n. Belșug, îmbuibare, trândăvie în care trăiește cineva.

huzurí vb.IV intr. A trăi în huzur; a se răsfăța. – Ind.pr. *huzuresc,* pf.s. *huzurii.*

i s.m., s.n. A unsprezecea literă a alfabetului limbii române; sunet (vocală) notat cu această literă. • *A pune punctul pe i* = a sublinia elementul esențial într-o discuție. – Pl. *i, i-uri.*

ia interj. **1.** Cuvânt care precedă un îndemn. *Ia, uite, ce plouă afară!* **2.** Arată lipsă de interes față de ceea ce urmează. *Ce faci? – Ia, mai nimic!* – Monosilabic.

iac s.m. Mamifer rumegător din Tibet, cu corpul masiv, acoperit de păr lung și cu cocoașă pe ceafă; domesticit, este folosit ca animal de tracțiune. – Monosilabic. Pl. *iaci*.

iáca interj. (Pop.) Iată! – Var. **iácă, iácătă** interj.

iad s.n. **1.** Loc în care, potrivit credinței creștine, sufletele păcătoșilor sunt supuse, după moarte, la chinuri veșnice; infern, gheenă. **2.** (Fig.) Situație chinuitoare, greu de suportat. – Monosilabic. Pl. *iaduri* „situații".

iádă s.f. Puiul de sex feminin al caprei sau al căprioarei. – Pl. *iede.*

iádeș s.n. Os, în formă de furcă, de la pieptul păsărilor. – Pl. *iadeșuri.*

iahníe s.f. Mâncare scăzută, preparată din legume (mai ales din boabe de fasole), din pește sau din carne. – Nu *iacnie.* G.-D. *iahniei.* Pl. *iahnii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

iaht s.n. **1.** Navă mică, elegantă, folosită pentru călătorii de agrement. **2.** Ambarcație sportivă cu vele. – Monosilabic. Pl. *iahturi.*

iáhting s.n. Sport practicat cu ambarcațiile cu vele.

iáma s.f.art. *A da ~* = a da năvală, a se repezi. *A da ~ prin...* = a risipi, a distruge un bun.

iamb s.m. Picior de vers compus din două silabe, prima scurtă și a doua lungă (în metrica antică) sau prima neaccentuată și a doua accentuată (în metrica modernă). – Monosilabic. Pl. *iambi.*

iámbic,-ă adj. Referitor la iamb, scris în iambi. – Pl. *iambici,-ce.*

ianuárie s.m. Prima lună a anului; (pop.) gerar. – Sil. *-nu-a-ri-e.* G.-D. *lui ianuarie.* Scris abr. *ian.*

iápă s.f. Femela calului. – Pl. *iepe.*

iar adv., conj. **1.** Adv. Încă o dată, din nou; iarăși. **2.** Conj. Dar, însă. – Monosilabic. Var. **iáră** adv., conj.

iárăși adv. Iar (**1**).

iárbă s.f. **1.** Nume care se dă plantelor erbacee ce cresc pe pajiști și se folosesc ca hrană pentru animale. **2.** *~-de-mare* = plantă acvatică ale cărei frunze sunt folosite în tapițerie. *Iarba-fiarelor* = **a**) plantă veni-noasă cu frunze păroase și flori albe-gălbui; **b**) (în basme) iarbă miraculoasă cu ajutorul căreia se poate descuia orice încuietoare. – Pl. **1** *ierburi.*

iarmaróc s.n. Târg, bâlci. – Pl. *iarmaroace.*

iárnă s.f. Anotimp cuprinzând intervalul de timp dintre solstițiul de iarnă (22 decembrie) și echinocțiul de primăvară (21 martie). ▸ (Adverbial; în forma *iarna*) În timpul iernii. – Pl. *ierni.*

iáscă s.f. Nume dat unor ciuperci lemnoase, parazite pe anumiți copaci. • *A se face ~* = a se usca.

iasomíe s.f. Arbust de grădină cu flori albe, plăcut mirositoare, care conține uleiuri eterice cu utilizări în parfumerie. – G.-D. *iasomiei.* Pl. *iasomii,* art. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

iatagán s.n. Sabie turcească, cu lama scurtă și încovoiată, cu două tăișuri. – Pl. *iatagane.*

iátă interj. **1.** Exclamație care atrage atenția ascultătorului asupra unei persoane sau a unui lucru; iacă. *Iată-l pe Ion!* **2.** Exprimă mirare, surpriză; iacă. *Iată, ploaia s-a oprit!*

iaúrt s.n. Produs lactat cu gust acrișor, obținut prin fermentarea laptelui. – Pl. *iaurturi.*

iaz s.n. **1.** Canal descoperit, abătut dintr-o apă curgătoare, prin care se aduce apa la o moară, la un joagăr etc. **2.** Lac mic natural format în albia unui râu prin adunarea apei într-o adâncitură de teren. **3.** Zăgaz făcut pentru a abate sau a opri o apă din cursul ei. – Monosilabic. Pl. *iazuri.*

ibéric,-ă adj. Care aparține Peninsulei Iberice, care se referă la Peninsula Iberică. – Pl. *iberici,-ce.*

ibídem adv. (Cu referire la un text care a fost citat) În același loc sau în aceeași lucrare. – Sil. *ib-i-*. Abr. *ibid.* sau *ib.*

íbis s.m. Pasăre asemănătoare cu barza, cu ciocul lung și penele albe sau roșii, care trăiește în țările calde; la vechii egipteni era considerată pasăre sfântă. – Pl. *ibiși.*

ibríc s.n. Vas de metal cu cioc și cu coadă lungă în care se fierbe cafea sau ceai. – Sil. *i-bric.* Pl. *ibrice,* nu *-uri.*

ibrișín s.n. Fir răsucit de mătase sau de bumbac, de diferite culori, folosit la cusut, la brodat etc. • *A-i trage cuiva un ~ pe la nas* = a-i aminti cuiva pe departe și în mod batjoco-ritor de ceva. – Sil. *i-bri-*. Pl. *ibrișine.*

ícnet s.n. Geamăt scurt și adânc. – Pl. *icnete.*

icní vb.IV intr. **1.** A geme scurt și adânc din cauza unui efort sau a unei dureri. **2.** A produce sunete caracteristice sughițului. – Ind.pr. *icnesc,* pf.s. *icnii.*

icoánă s.f. **1.** Tablou cu chipuri de sfinți sau cu scene religioase, servind ca obiect de cult. **2.** (Fig.) Imagine, chip. – Pl. *icoane.*

iconodúl,-ă s.m. și f. Adept al cultului icoanelor. – Pl. *iconoduli,-e.*

iconografie s.f. **1.** Disciplină care studiază operele realizate în artele plastice. **2.** Colecție de imagini pe o temă. – Sil. *-no-gra-*. G.-D. *iconografiei.* Pl. **2** *iconografii.*

iconolatríe s.f. Adorație a icoanelor. – Sil. *-la-tri-*. G.-D. *iconolatriei.*

iconostás s.n. Catapeteasmă. – Sil. *-no-stas.* Pl. *icnostase.*

ícre s.f.pl. Denumire pentru ouăle peștilor. ▹ *~ negre* = icre de morun, nisetru sau cegă, de culoare neagră. *~ de Manciuria* = icre de culoare roșie-portocalie, produse de unii pești din mările Extremului Orient. – Sil. *i-cre.*

ícter s.n. Boală a ficatului și a veziculei biliare, caracterizată prin colorația galbenă a pielii.; (pop.) gălbinare. – Nu *ihter.* Pl. *ictere.*

ideál,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care atinge perfecțiunea, care este considerat perfect. **2.** Adj. Care ține de domeniul ideilor, al gândirii; care există numai în închipuirea omului. **3.** S.n. Scop, țel final al activității și năzuințelor omului; perfecțiunea într-un anumit domeniu. – Sil. *-de-al.* Pl.adj. *ideali, -e,* s.n. *idealuri.*

idealísm s.n. Doctrină în filosofie care consideră realitatea lucrurilor și ființelor materiale drept reprezentări ale spiritului. – Sil. *-de-a-*.

idealizá vb.I tr. A atribui în mod exagerat unei ființe sau unui lucru calități deosebite. – Sil. *-de-a-*. Ind.pr. *idealizez.*

ideátic,-ă adj. Care se referă la idei. – Sil. *-de-a-*. Pl. *ideatici,-ce.*

idée s.f. **1.** Produs al activității de gândire; noțiune, concept; gând; opinie, judecată. **2.** Intenție, plan. **3.** Concepție de bază, principiu. • *A intra la ~* = a se preocupa de ceva, a se îngrijora. *A nu avea ~ de ceva* = a nu fi informat, a nu cunoaște ceva. – Sil. *-de-e,* scris nu *-deie.* Pl. *idei.*

ídem adv. (Folosit în lucrări științifice pentru a evita repetarea unor date sau pentru a indica același autor) Tot așa, la fel; același. – Abr. *id.*

idéntic,-ă adj. Care coincide întru totul cu cineva sau cu ceva; întocmai, aidoma. – Nu *indentic.* Pl. *identici,-ce.*

identificá vb.I. **1.** Tr. A stabili, a constata identitatea unei persoane sau a unui lucru. **2.** Refl. A se transpune în situația cuiva, a acționa la fel cu cineva. *Actorul s-a identificat cu personajul din piesă.* – Nu *indentifica.* Ind.pr. *identífic.*

identitáte s.f. **1.** Proprietate a unui obiect de a fi și a rămâne, cel puțin un anumit timp, ceea ce este; calitatea de a-și păstra un anumit timp caracterele fundamentale. **2.** Ansamblu de date prin care se poate identifica o persoană. ▹ *Act de ~* = act în care se înscriu datele personale ale cuiva. **3.** Însușirea a ceea ce este identic; asemănare perfectă. – Nu *indentitate.* Pl. *identități.*

ideográmă s.f. Semn grafic reprezentând un cuvânt întreg, utilizat în scrierea unor limbi (egipteană, chineză). – Sil. *-de-o-gra-.* Pl. *ideograme.*

ideológ,-ă s.m. și f. Persoană care formulează, promovează și reprezintă ideologia unui partid, a unui curent; teoretician al unei ideologii. – Sil. *-de-o-.* Pl. *ideologi,-ge.*

ideologíe s.f. Ansamblul ideilor și concepțiilor filosofice, politice, morale, religioase etc. proprii unui partid, unui curent sau unei epoci. – Sil. *-de-o-.* G.-D. *ideologiei.* Pl. *ideologii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

idílă s.f. **1.** Poezie lirică pastorală în care viața de la țară este prezentată în formă idealizată. **2.** Iubire tandră, curată, mai ales între persoane tinere, de sex opus. – Pl. *idile.*

idílic,-ă adj. De idilă, ca într-o idilă. ▸ (Despre natură) Câmpenesc, rustic. – Pl. *idilici,-ce.*

idióm s.n. Termen generic pentru noțiunile de limbă, dialect sau grai. – Sil. *-di-om.* Pl. *idiomuri.*

idiót,-oátă adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de idioție. – Sil. *-di-ot.* Pl. *idioți, -oate.*

idiotísm s.n. Expresie sau construcție specifică unei limbi. – Sil. *-di-o-.* Pl. *idiotisme.*

idioțénie s.f. **1.** Atitudine, faptă sau vorbă de om prost. **2.** Idioție. – Sil. *-di-o-.* G.-D. *idioțeniei.* Pl. *idioțenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

idioție s.f. Deficiență maximă a dezvoltării mintale, care se caracterizează prin absența aproape totală a funcțiilor psihice; idioțenie. – Sil. *-di-o-.* G.-D. *idioției.* Pl. *idioții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

ídiș s.n. Idiom german vorbit de unele populații evreiești.

ídol s.m. Reprezentare, în formă de figură, statuie, a zeilor în religiile politeiste. ▸ (Fig.) Ființă sau lucru adorat. – Pl. *idoli.*

idolatrizá vb.I tr. A adora pe cineva sau ceva ca pe un idol. – Sil. *-la-tri-.* Ind.pr. *idolatrizez.*

íe s.f. (În portul popular românesc) Cămașă femeiască din pânză albă de bumbac, de in sau de borangic, împodobită cu cusături pe mâneci, pe piept și la guler. – Sil. *i-e.* Art. *ia.* G.-D. *iei.* Pl. *ii,* art. *iile,* sil. *i-i-.*

ied s.m. Puiul de sex bărbătesc al caprei sau al căprioarei. – Monosilabic. Pl. *iezi,* nu *ieji.*

iéderă s.f. Plantă agățătoare cu frunze persistente, verzi, strălucitoare, cultivată adesea ca plantă decorativă. – Pl. *iedere.*

iéftin,-ă adj. **1.** Care nu costă mult, cu prețul (relativ) mic. **2.** (Fig.) Fără valoare, lipsit de însemnătate; comun, banal. • *A scăpa ~* = a scăpa ușor dintr-o situație dificilă. – Pl. *ief-tini,-e.*

ieftiní vb.IV tr. A vinde cu preț mai mic; a reduce prețul. – Ind.pr. *ieftinesc,* pf.s. *ieftinii.*

iéle s.f.pl. (În mitologia populară) Ființe imaginare închipuite ca niște fete frumoase, care ademenesc oamenii noaptea prin cântec și dans, având puteri nefaste, mai ales asupra bărbaților; frumoasele, sfintele, șoimane, vântoase. – G.-D. *ielelor.*

ienibahár s.n., s.m. **1.** S.n. Fruct mic, rotund al unei plante exotice, întrebuințat drept condiment. **2.** S.m. Planta care produce ienibahar (**1**).

ienicér s.m. Soldat din corpul de elită al vechii infanterii turcești. – Pl. *ieniceri.*

ienúpăr s.m. Arbust ramificat, cu frunze persistente și conuri sferice negre-albăstrui; crește în regiunile de deal și de munte. – Pl. *ienuperi.*

ienúpără s.f. Fructul (conul) ienupărului (folosit în industria farmaceutică). – Pl. *ienupere.*

iépure s.m. Mamifer rozător cu blană cenu-șie-brună, cu urechi lungi, cu picioarele dinapoi mai lungi decât cele dinainte, cu coada scurtă, vânat pentru blana și carnea sa. ▹ ~ *de casă* = iepure domestic de diferite varietăți, crescut pentru carne și blană. • *Nu știi de unde sare ~le* = nu știi de unde poate să apară ceva neprevăzut (pentru rezolvarea unei probleme). – Pl. *iepuri.*

iepurésțe adv. Ca iepurii. • *A dormi* ~ = a dormi ușor.

iepuroáică s.f. Femela iepurelui. – Pl. *iepu-roaice.*

ierárh s.m. (Bis.) Arhiereu. – Pl. *ierarhi.*

ierárhic,-ă adj. Conform ierarhiei, după ierarhie. – Pl. *ierarhici,-ce.*

ierarhíe s.f. Sistem de subordonare a gradelor sau a funcțiilor inferioare față de cele superioare. – G.-D. *ierarhiei.* Pl. *ierarhii,* art. *-hiile,* sil. *-hi-i-.*

ierarhizá vb.I tr. A așeza în ordine ierarhică; a stabili o ierarhie. – Ind.pr. *ierarhizez.*

ierbár s.n. Colecție de plante presate și păstrate în cutii sau în mape, într-o anumită ordine. – Nu *erbar.* Pl. *ierbare.*

ierbós,-oásă adj. **1.** Acoperit cu (multă) iarbă. **2.** (Despre plante) Erbacee. – Pl. *ierboși,-oase.*

ieri adv. **1.** În ziua precedentă celei în curs. **2.** În trecut. • *A căuta ziua de* ~ = a căuta ceva ce nu poate fi găsit. *De ~, de alaltăieri* sau *de azi, de* ~ = de puțină vreme. – Mono-silabic.

ierná vb.I. **1.** Intr. A petrece iarna într-un loc. **2.** Tr. A adăposti și a hrăni vitele, oile pe timpul iernii. – Ind.pr. *iernez.*

iernát s.n. Faptul de a ierna; adăpostire pe timpul iernii. – Pl. *iernaturi.*

iernátic,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Caracteristic iernii, de iarnă. **2.** S.n. Ședere, adăpostire în timpul iernii. – Pl. *iernatici,-ce.*

ieromonáh s.m. Călugăr care îndeplinește funcția de preot. – Pl. *ieromonahi.*

iertá vb.I tr. **1.** A scuti pe cineva de o pedeapsă; a trece cu vederea greșeala cuiva. ▸ A scuza. **2.** A scuti pe cineva de o obligație. **3.** A îngădui, a permite. – Ind.pr. *iert.*

iertáre s.f. Faptul de a ierta; scuză. – Pl. *iertări.*

ierúncă s.f. Pasăre cu penele ruginii, cu un cerc roșu în jurul ochilor, cu un moț pe cap și care se vânează pentru carne. – Pl. *ierunci.*

iésle s.f. Construcție în grajd, în formă de jgheab, în care se dă mâncare vitelor. – Sil. *ies-le.* Pl. *iesle.*

ieșí vb.IV intr. **1.** A trece din interior în exterior. **2.** A părăsi un spațiu închis, o încăpere. ▸ A pleca de acasă (la plimbare). **3.** (Despre lucruri, fenomene etc.) A se ivi, a se face văzut sau auzit. **4.** A părăsi o stare, o situație, o împrejurare. **5.** A se abate de la o hotărâre, de la o normă etc. **6.** A reuși, a ajunge la un rezultat dorit. **7.** A rezulta de pe urma unui efort, a unei activități. ▸ (Despre socoteli, calcule) A da rezultatul scontat. **8.** A se decolora (la soare sau la spălat). • *A-i ~ cuiva vorbe* (sau *nume rău*) = a se răspândi bârfeli la adresa cuiva. *A nu-i mai ~ ceva din cap* = a se gândi mereu la același lucru, a nu putea să uite ceva. *A-și ~ din sărite* (sau *din fire, din răbdări*) = a se enerva foarte tare. – Ind. pr. *ies,* pf.s. *ieșii.*

ieșíre s.f. **1.** Acțiunea de a ieși. ▸ (Fig.) Soluție pentru a scăpa dintr-o situație dificilă. ▸ (Fig.) Manifestare violentă, prin vorbe, a unei atitudini ostile față de cineva. **2.** Locul prin care se iese (dintr-o încăpere, dintr-un spațiu închis etc.). – Nu *eșire.* Pl. *ieșiri.*

ieșít, -ă adj. Scos în relief, proeminent. – Pl. *ieșiți,-te.*

iézer s.n. Lac adânc (mai ales la munte). – Pl. *iezere.*

iezuít s.m. Membru al unui ordin călugăresc, întemeiat în 1534. ▸ (Fig.) Om ipocrit, viclean, perfid. – Sil. *-zu-it.* Pl. *iezuiți.*

ífos s.n. (Fam.) Ținută încrezută, mândrie neîntemeiată. • *A-și da ~e* = a se crede persoană importantă (fără a fi în realitate). *Cu ~* = cu îngâmfare, cu mândrie. – Pl. *ifose.*

igiénă s.f. **1.** Ramură a medicinei care studiază normele și mijloacele de păstrare a sănătății. **2.** Ansamblul regulilor de păstrare a sănătății. – Nu *igenă, higenă.* Sil. *-gi-e-.* G.-D. *igienei,* neart. *igiene.*

igiénic,-ă adj. De igienă, care se referă la igienă, care se conformează regulilor de igienă. – Nu *igenic, higenic.* Sil. *-gi-e-.* Pl. *igienici,-ce.*

íglță s.f. **1.** Croșetă (**1**). **2.** Ustensilă de metal sau de lemn, de formă alungită, pe care se deapănă ața și care servește la împletirea și înnodarea ochiurilor la plasele pescărești. – Sil. *i-gli-.* Pl. *iglițe.*

ignifúg,-ă adj. (Despre materiale) Care se aprinde și arde foarte greu sau deloc, care este folosit pentru a împiedica propagarea unui foc. – Pl. *ignifugi,-ge.*

ignorá vb.I tr. **1.** A nu cunoaște, a nu ști. **2.** A neglija ceva sau pe cineva, a nu observa în mod voit, a nu lua în seamă. – Sil. *i-gno-.* Ind.pr. *ignór.*

ignoránt,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) fără învățătură, fără cunoștințe. – Sil. *i-gno-.* Pl. *ignoranți, -te.*

ignoránță s.f. Lipsă de învățătură, de cu-noștințe. – Sil. *i-gno-.* G.-D. *ignoranței,* neart. *ignoranțe.*

igrasíe s.f. Umezeală persistentă în pereții unei clădiri. – Sil. *i-gra-.* G.-D. *igrasiei,* neart. *igrasii.*

igrasiós,-oásă adj. Care are igrasie. – Sil. *i-gra-si-os.* Pl. *igrasioși,-oase.*

iguánă s.f. Șopârlă mare din America de Sud, cu carnea și ouăle comestibile. – Sil. *-gua-nă.* Pl. *iguane.*

ihtiofág,-ă adj. (Despre animale și păsări) Care se hrănesc cu pește. – Sil. *-ti-o-.* Pl. *ihtiofagi,-ge.*

ihtiologíe s.f. Ramură a zoologiei care se ocupă cu studiul peștilor. – Sil. *-ti-o-.* G.-D. *ihtiologiei.*

ikebána s.f. Veche formă a artei japoneze de a aranja florile. – Pl. *ikebane.*

ilár,-ă adj. Care provoacă râsul. – Sil. *i-lar.* Pl. *ilari,-e.* Forma recomandată **hilár**.

ilaritáte s.f. Explozie generală de râs, pro-vocată de ceva amuzant sau caraghios. – G.-D. *ilarității.* Forma recomandată **hilaritáte**.

ilegál,-ă adj. **1.** Care este contrar legii. **2.** Care nu este aprobat de autoritățile unei țări. – Pl. *ilegali,-e.*

ilegalíst,-ă s.m. și f. Persoană care activează în ilegalitate. – Pl. *ilegaliști,-ste.*

ilegalitáte s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este ilegal. **2.** Situația ilegală a unei organizații sau a unui membru al ei. – Pl. *ilegalități.*

ilegítim,-ă adj. (Livr.) Care nu este legitim. – Pl. *ilegitimi,-e.*

iliác adj. (Anat.) *Os ~* = fiecare dintre cele două oase care formează partea laterală a bazinului. – Sil. *-li-ac.* Pl. *iliace.*

ilicít,-ă adj. (Despre fapte) Care este contrar legii, interzis de lege; (p.ext.) necinstit. – Pl. *iliciți,-te.*

ilizíbil,-ă adj. (Livr.) Care nu este citeț, indescifrabil. – Pl. *ilizibili,-e.* Par. *eligibil.*

ilógic,-ă adj. Care este lipsit de logică. – Pl. *ilogici,-ce.*

iluminá vb.I. **1.** Tr. A răspândi lumină pe suprafața unor corpuri, în încăperi, pe străzi etc. **2.** Refl. (Fig.) A se înviora, a străluci de bucurie, de veselie. – Ind.pr. *iluminez.*

iluminát1 s.n. Faptul de a (se) ilumina; producerea și răspândirea luminii artificiale.

iluminát2,-ă adj. **1.** (Despre o stradă, o încăpere etc.) Care este luminat cu lumină artificială. **2.** (Fig.) Plin de bucurie, de mul-țumire. – Pl. *iluminați,-te.*

iluminísm s.n. Mișcare ideologică și culturală desfășurată în sec. 18-19, care urmărea crearea

unei societăți raționale prin răspân-direa culturii și științei în popor.

iluminíst,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține iluminismului, privitor la iluminism. **2.** S.m. și f. Adept al iluminismului. – Pl. *iluminiști,-ste.*

ilustrá vb.I tr. **1.** A lămuri un lucru prin exemple, prin fapte. **2.** A împodobi (un text, o carte) cu ilustrații. – Sil. *-lus-tra.* Ind.pr. *ilustrez.*

ilustrát,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care are ilustrații. **2.** S.f. Carte poștală care are pe una dintre fețe o imagine. – Sil. *-lus-trat.* Pl. *ilustrați,-te.*

ilustráție s.f. Imagine, desen care împo-dobește sau explică un text. – Sil. *-lus-tra--ți-e.* G.-D. *ilustrației.* Pl. *ilustrații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

ilústru,-ă adj. Strălucit, eminent, celebru (prin merite, virtuți etc.). – Sil. *-lus-tru.* Pl. *iluștri, -stre.*

ilúzie s.f. **1.** Percepere denaturată a unui obiect. **2.** Amăgire, înșelare. • *A-și face iluzii* = a spera lucruri care nu se pot realiza. *A-și pierde iluziile* = a rămâne dezamăgit din cauza nerealizării unor speranțe. – Sil. *-zi-e.* G.-D. *iluziei.* Pl. *iluzii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.* Par. *aluzie.*

iluzioná vb.I refl. A-și face iluzii, a se amăgi. – Sil. *-zi-o-.* Ind.pr. *iluzionez.*

iluzionísm s.n. Scamatorie; număr dintr-un program de spectacol prezentat de un ilu-zionist. – Sil. *-zi-o-.*

iluzioníst,-ă s.m. și f. Scamator. – Sil. *-zi-o-.* Pl. *iluzioniști,-ste.*

iluzóriu,-ie adj. Care nu poate fi realizat; înșelător, amăgitor. – Sil.m. *-riu,* pr. *-rĭu,* f. *-ri-e.* Pl. *iluzorii.*

imaculát,-ă adj. Fără pete sau alte impurități, curat. ▸ (Fig.) Neprihănit. – Pl. *imaculați,-te.*

imaginá vb.I tr. A-și închipui, a-și reprezenta ceva în imaginație. – Ind.pr. *imaginez.*

imaginár,-ă adj. Care există numai în imagi-nație; fictiv. – Pl. *imaginari,-e.*

imaginație s.f. **1.** Capacitatea de creare a unor reprezentări sau idei noi pe baza unei experiențe anterioare. **2.** Ficțiune, închipuire. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *imaginației.* Pl. *imaginații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

imágine s.f. **1.** Reflectare a unui obiect în conștiință sub forma unei senzații, percepții sau reprezentări. **2.** Reproducere a unui obiect cu ajutorul unui sistem optic. **3.** Re-prezentare plastică obținută prin desen, pictură, sculptură etc. ▸ Reflectare artistică a realității prin cuvinte. **4.** (Fiz.) Ansamblu de puncte în care se întâlnesc razele tuturor fasciculelor provenite de la punctele unui obiect. ▹ ~ *de televiziune* = imagine optică a scenei transmisă prin televiziune. – Pl. *imagini.*

imám s.m. Conducătorul rugăciunii colective într-o moschee. – Pl. *imami.*

imanént,-ă adj. Care este propriu naturii sau esenței unui obiect; care acționează din interiorul obiectului. – Pl. *imanenți,-te.* Par. *iminent.*

imáș s.n. Pășune. – Pl. *imașuri.*

imateriál,-ă adj. Care nu este format din materie; care există numai în conștiință. – Sil. *-ri-al.* Pl. *imateriali,-e.*

imbatábil,-ă adj. Care nu poate fi învins sau întrecut; invincibil. – Pl. *imbatabili,-e.*

imbecíl,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) cu capacitate mintală redusă. – Pl. *imbecili,-e.*

imbecilitáte s.f. **1.** Deficiență gravă a dezvoltării mintale. **2.** Comportare, faptă, vorbă de persoană imbecilă; prostie. – Pl. **2** *imbecilități.*

imbérb, -ă adj. (Livr.) Căruia nu i-a crescut încă barba; (p.ext.; depr.) tânăr. – Pl. *imberbi,-e.*

imbóld s.n. Stimulent, îndemn la o acțiune; impuls. – Pl. *imbolduri.*

imediát,-ă adv., adj. **1.** Adv. Fără întârziere, foarte repede, îndată, numaidecât. **2.** Adj. Care se produce fără întârziere. ▸ Care ocupă primul loc lângă sau după ceva. – Sil. *-di-at.* Pl. *imediați,-te.*

imemorábil,-ă adj. Care a existat sau care s-a petrecut într-un timp foarte îndepărtat. – Pl. *imemorabili,-e.*

imemoriál,-ă adj. Care datează dintr-o epocă foarte îndepărtată. – Sil. *-ri-al.* Pl. *imemoriali,-e.*

iméns,-ă adj. Foarte mare (ca dimensiuni), foarte numeros, foarte intens. ▸ Foarte important. ▸ (Adverbial; cu determinări introduse prin prep. „de", exprimă ideea de superlativ) Foarte, tare, extraordinar. *Câmpul era imens de întins.* – Pl. *imenși,-se.*

imensitáte s.f. Însușirea a ceea ce este imens. ▸ Întindere mare, spațiu nesfârșit. – Pl. *imensități.*

imersiúne s.f. **1.** Afundare parțială sau totală a unui corp într-un lichid; stare a unui corp cufundat într-un lichid. **2.** Intrarea unui corp ceresc în conul de umbră al altui corp ceresc. – Sil. *-si-u-.* G.-D. *imersiunii,* neart. *imersiuni.* Par. *emersiune.*

imigrá vb.I intr. A intra într-o țară străină pentru a se stabili acolo. – Sil. *-mi-gra.* Ind.pr. *imigrez.* Par. *emigra.*

imigránt,-ă s.m. și f. Persoană care imi-grează. – Sil. *-mi-grant.* Pl. *imigranți,-te.* Par. *emigrant.*

imigrație s.f. Faptul de a imigra; (p.ext.) starea, situația celui imigrat. ▸ Totalitatea imigrărilor dintr-o perioadă dată. – Sil. *-mi-gra-ți-e.* G.-D. *imigrației.* Pl. *imigrații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Par. *emigrație.*

iminént,-ă adj. Care este pe punctul de a se produce, care nu mai poate fi oprit sau evitat. – Pl. *iminenți,-te.* Par. *eminent, imanent.*

iminénță s.f. Faptul de a fi iminent; carac-terul a ceea ce este iminent. – Pl. *iminențe.* Par. *eminență.*

imitá vb.I tr. **1.** A face întocmai ceea ce face altul; a reproduce felul de a vorbi sau gesturile caracteristice ale cuiva. **2.** A lua ca model un scriitor, un artist, o operă literară etc. ▸ A reproduce servil, a copia. – Ind.pr. *imít.*

imitatív,-ă adj. (Mai ales despre sunete) Care imită. – Pl. *imitativi,-e.*

imitáție s.f. Acțiunea de a imita; (concr.) obiect făcut prin imitare. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *imitației.* Pl. *imitații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

imixtiúne s.f. Amestec nejustificat și nedorit în treburile altuia. – Sil. *-ti-u-.* Pl. *imixtiuni.*

imn s.n. **1.** Poezie lirică cu caracter solemn în care se preamărește un eveniment, o idee etc. **2.** Cântec solemn adoptat ca simbol al unității naționale. **3.** Cântec religios de preamărire a divinității. – Pl. *imnuri,* **3** *imne.*

imóbil1 s.n. Lucru nemișcător (casă, clădire etc.). – Pl. *imobile.*

imobíl2,-ă adj. Care stă nemișcat, neclintit, fix. – Pl. *imobili,-e.*

imobiliár,-ă adj. Privitor la un imobil[1]. – Sil. *-li-ar.* Pl. *imobiliari,-e.*

imobilísm s.n. Atitudine de opoziție siste-matică față de orice inovație sau față de progres.

imobilitáte s.f. Stare de nemișcare, de neclintire totală. – G.-D. *imobilității,* neart. *imobilități.*

imobilizá vb.I tr. A ține pe cineva sau ceva în imobilitate, a nu permite să se miște. – Ind.pr. *imobilizez.*

imorál,-ă adj. Care este contrar moralei; care încalcă principiile moralei. – Pl. *imo-rali,-e.*

imoralitáte s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este imoral. **2.** Faptă, comportare imorală. – Pl. **2** *imoralități.*

imortalizá vb.I tr. A face ca cineva sau ceva să rămână veșnic în amintirea oamenilor; a eterniza. – Ind.pr. *imortalizez.*

impacientá vb.I refl. A-și pierde răbdarea, a deveni nerăbdător, neliniștit. – Sil. *-ci-en-.* Ind. pr. *impacientez.*

impáct s.n.Ciocnire; efectul produs de o acțiune potrivnică. – Pl. *impacturi.*

impalpábil,-ă adj. Care nu poate fi pipăit; de dimensiuni foarte mici, imperceptibil. – Pl. *impalpabili,-e.*

impár,-ă adj. (Despre numere întregi) Care nu este divizibil cu 2; fără soț, nepereche. – Pl. *impari,-e.*

imparicopitáte s.n.pl. Ordin de mamifere erbivore nerumegătoare, cu degetele nepe-rechi, cel mijlociu fiind mai dezvoltat (ex. calul, zebra).

imparitáte s.f. Lipsă de paritate; inegalitate, nepotrivire. – G.-D. *imparității,* neart. *impa-rității.*

imparțiál,-ă adj. (Despre oameni) Care face aprecieri juste, nepărtinitoare; obiectiv, drept. – Sil. *-ți-al.* Pl. *imparțiali,-e.*

impás s.n. Situație grea, încurcată în care se află cineva și din care nu știe cum să iasă. – Pl. *impasuri.*

impasíbil,-ă adj. (Livr.) Nepăsător (**1**). – Pl. *impasibili,-e.*

impecábil,-ă adj. Fără cusur, ireproșabil, desăvârșit. – Pl. *impecabili,-e.*

impedimént s.n. Piedică, obstacol în îndeplinirea unei acțiuni, a unui plan etc. – Pl. *impedimente.*

impenetrábil,-ă adj. Prin care nu poate străbate nimic. ▸ (Fig.) Care nu poate fi înțeles, tainic: (despre oameni sau despre figura lor) care nu lasă să se întrevadă ce simte sau ce gândește. – Sil. *-ne-tra-.* Pl. *impenetrabili,-e.*

imperatív,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care ordonă, poruncitor. ▹ (Gram.) *Modul* ~ = (și substantivat, n.) = mod personal care exprimă un ordin, un îndemn, o rugăminte. **2.** S.n. Necesitate categorică și necondiționată. – Pl. *imperativi,-e.*

imperceptíbil,-ă adj. Care nu poate fi perceput; care este abia perceptibil. – Pl. *imperceptibili,-e.*

imperféct,-ă adj. Lipsit de perfecțiune, care are defecte. ▹ (Gram.) *Timpul* ~ (și substantivat, n.) = timp al verbului la modul indicativ, care exprimă o acțiune din trecut, neterminată în momentul la care se referă vorbirea. – Pl. *imperfecți,-te.*

imperfecțiúne s.f. Stare a ceea ce este imperfect; defect, cusur. – Sil. *-ți-u-.* Pl. *imperfecțiuni.*

imperiál,-ă adj. Care se referă la imperiu sau la împărat. – Sil. *-ri-al.* Pl. *imperiali,-e.*

imperialísm s.n. Voință de expansiune și de dominare politică, militară, economică, culturală a unui stat sau a unui grup de state asupra altui stat sau altor grupuri de state; tendință de extindere a sferei de influență și de control asupra unor piețe economice cât mai largi. – Sil. *-ri-a-.*

imperiós,-oásă adj. (Adesea adverbial) Care este absolut necesar, care cere o rezolvare urgentă. – Sil. *-ri-os.* Pl. *imperioși, -oase.*

impériu s.n. **1.** Stat monarhic condus de un împărat; împărăție. **2.** Teritoriu care cuprinde un stat dominant împreună cu po-sesiunile lui coloniale. • *Sub imperiul...* = sub stăpânirea..., sub influența..., determinat de... – Sil. *-riu,* pr. *-riu.* Pl. *imperii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

impermeábil,-ă adj., s.n. **1.** Adj. (Despre materiale, țesături) Prin care nu poate trece un fluid. **2.** S.n. Manta sau pardesiu de ploaie, confecționat dintr-un material impermeabil (**1**); fulgarin. – Sil. *-me-a-.* Pl. *impermeabili,-e.*

impersonál,-ă adj. Care nu se referă la o persoană anume. ▸ (Fig.) Lipsit de perso-nalitate, de originalitate. ▸ (Despre verbe) Care exprimă o acțiune ce nu este atribuită unei persoane (se întrebuințează numai la persoana a treia singular și nu are subiect propriu-zis). – Pl. *impersonali,-e.*

impertinént,-ă adj. (Adesea substantivat) Care este obraznic, necuviincios, insolent. – Pl. *impertinenți,-te.*

impertinénță s.f. Însușirea de a fi imperti-nent; atitudine, comportare sau vorbă im-pertinentă. – Pl. *impertinențe* „manifestări".

imperturbábil,-ă adj. Care nu poate fi tulburat de nimic, care denotă stăpânire de sine; calm. – Pl. *imperturbabili,-e.*

impetuós,-oásă adj. Care se manifestă cu o forță de nestăvilit; tumultuos. – Sil. *-tu-os.* Pl. *impetuoși,-oase.*

impetuozitáte s.f. Însușirea de a fi impetuos. – Sil. *-tu-o-.* G.-D. *impetuozității,* neart. *impetuozități.*

impiegát,-ă s.m. și f. Funcționar la căile ferate care se ocupă de primirea, plecarea și manevra trenurilor într-o stație. – Nu *impegat*. Sil. *-pie-*. Pl. *impiegați,-te*.

impietáte s.f. Lipsă de respect față de cele sfinte sau față de cineva ori ceva care este demn de venerație. – Sil. *-pi-e-*. G.-D. *impietății*. Pl. *impietăți* „sacrilegii".

implacábil,-ă adj. Care nu poate fi înduplecat. – Sil. *im-pla-*. Pl. *implacabili,-e*.

implánt s.n. Organ sau țesut implantat. – Sil. *im-plant*. Pl. *implanturi*.

implantá vb.I tr. A executa o implantare. – Sil. *im-plan-*. Ind.pr. *implantez*.

implantáre s.f. Procedeu terapeutic care constă în introducerea pe cale chirurgicală sub piele sau în mușchi a unui medicament ori a unui fragment de țesut. – Sil. *im-plan-*. Pl. *implantări*.

implementá vb. I tr. **1.** A pune în funcțiune; a realiza; a îndeplini. **2.** A instala pe un calculator un program preexistent. – Sil. *im-ple-*. Ind.pr. *implementez*.

implicá vb.I tr. **1.** (La pers.3) A atrage după sine, a include, a avea drept consecințe. **2.** A amesteca pe cineva într-o afacere neplăcută, într-un proces etc. – Sil. *im-pli-*. Ind.pr. *implic*.

implicáție s.f. Idee, fapt care decurge din altă idee sau din alt fapt ori apărând ca o consecință imediată a acestora. – Sil. *im-pli-ca-ți-e*. G.-D. *implicației*. Pl. *implicații*, art. *-țiile*, sil. *-ți-i-*.

implicít,-ă adj. (Adesea adverbial) Care este cuprins în ceva (fără a fi exprimat), care se înțelege de la sine. – Sil. *im-pli-*. Pl. *impliciți, -te*.

implorá vb.I tr. A ruga pe cineva stăruitor (și cu umilință). – Sil. *im-plo-*. Ind.pr. *implór*.

implózie s.f. Fenomen (opus exploziei) constând în pătrunderea rapidă a aerului într-o încăpere vidată când pereții acesteia sunt distruși. – Sil. *im-plo-zi-e*. G.-D. *imploziei*. Pl. *implozii*, art. *-ziile*, sil. *-zi-i-*.

impolitéțe s.f. Lipsă de politețe; vorbă sau faptă nepoliticoasă; necuviință. – Pl. *impo-liteți* „manifestări".

imponderábil,-ă adj. Care se află în stare de imponderabilitate. – Pl. *imponderabili,-e*.

imponderabilitáte s.f. Stare a unui corp asupra căruia nu acționează forțe gravita-ționale. – G.-D. *imponderabilității*, neart. *imponderabilități*.

impórt s.n. Faptul de a importa; (concr.) marfă importată. • *De* ~ = care este importat. – Pl. *importuri*.

importá1 vb.I tr. A cumpăra și a aduce în țară mărfuri din alte țări. ▸ (Fig.) A prelua obiceiuri, mode etc. străine. – Ind.pr. *impórt*.

importá2 vb.I tr. și intr. A prezenta interes sau importanță pentru cineva. – Ind.pr. pers.3 *impórtă*.

importánt,-ă adj. Care prezintă importanță. ▸ (Despre persoane) Însemnat, marcant. – Pl. *importanți,-te*.

importánță s.f. Ceea ce face ca un lucru să fie de mare interes, de valoare. • *A-și da* ~ = a se crede persoană importantă (fără a fi în realitate). – G.-D. *importanței*, neart. *importanțe*.

importatór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) care importă mărfuri din altă țară. – Pl. *im-portatori,-oare*.

importuná vb.I tr. (Livr.) A plictisi sau a stingheri pe cineva cu stăruințele sau cu prezența sa. – Ind. pr. *importunez*.

imposíbil,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care nu este posibil, care nu poate fi realizat. **2.** S.n. Ceea ce este cu neputință de îndeplinit. – Pl. *imposibili,-e*.

imposibilitáte s.f. Caracterul a ceea ce este imposibil; faptul de a nu putea face ceva. – G.-D. *imposibilității*.

impostór,-oáre s.m. și f. Persoană care caută prin minciuni și prefăcătorie să treacă drept altcineva; șarlatan. – Pl. *impostori, -oare*.

impostúră s.f. Acțiune, faptă, atitudine de impostor. – Pl. *imposturi*.

impotént,-ă adj. Lipsit de vigoare, neputin-cios. ▸ (Spec.; despre bărbați) Inapt pentru săvârșirea actului sexual. – Pl. *impotenți,-te.*

impoténță s.f. Faptul de a fi impotent. – G.-D. *impotenței,* neart. *impotențe.*

impozábil,-ă adj. Care poate fi supus la plata impozitului; (despre bunuri sau venituri) asupra căruia se percepe un impozit. – Pl. *impozabili,-e.*

impozánt,-ă adj. Care impune respect sau admirație, care impresionează (prin înfățișare, aspect, ținută). – Pl. *impozanți,-te.*

impózit s.n. Plată obligatorie pe care cetățenii, agenții economici etc. o varsă din venitul lor în bugetul statului. – Pl. *impozite.*

impracticábil,-ă adj. (Mai ales despre drumuri) Pe care nu se poate circula. – Sil. *im-prac-.* Pl. *impracticabili,-e.*

imprecáție s.f. (Livr.) Blestem, ocară, injurie. ▸ Figură de stil care conține un blestem. – Sil. *im-pre-ca-ți-e.* G.-D. *imprecației.* Pl. *imprecații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

imprecís,-ă adj. Lipsit de precizie, neclar, vag. – Sil. *im-pre-.* Pl. *impreciși,-se.*

imprecízie s.f. Lipsă de precizie. – Sil. *im-pre-ci-zi-e.* G.-D. *impreciziei.* Pl. *imprecizii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

impregná vb.I tr. A îmbiba un material poros cu o substanță lichidă pentru a deveni im-permeabil, rezistent etc. – Sil. *im-preg-.* Ind.pr. *impregnez.*

impresár s.m. Persoană care mijlocește sau organizează spectacole, turnee artistice etc. sau care se ocupă de relațiile publice ori private și de angajamentele unui artist. – Sil. *im-pre-.* Pl. *impresari.*

impresie s.f. Efect produs în conștiință de un factor din afară; (la pl.) gânduri, imagini întipărite în memorie. ▸ Considerație, punct de vedere. • *A face* (sau *a lăsa, a da*) *impresia că...* = a părea că... *Sub impresia...* = sub influența..., sub stăpânirea... – Sil. *im-pre-si-e.* G.-D. *impresiei.* Pl. *impresii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

impresioná vb.I tr. **1.** A produce o impresie puternică asupra cuiva; a mișca, a emționa. **2.** (Despre lumină) A acționa asupra sub-stanței sensibile de pe o placă, de pe un film sau de pe o hârtie fotografică, dând naștere unui proces chimic datorită căruia se înregistrează o imagine. – Sil. *im-pre-si-o-.* Ind.pr. *impresionez.*

impresionábil,-ă adj. Care poate fi ușor im-presionat; sensibil, emotiv. – Sil. *im-pre-si-o-.* Pl. *impresionabili,-e.*

impresionánt,-ă adj. **1.** Care produce o impresie puternică; emoționant. **2.** Impunător, impozant. – Sil. *im-pre-si-o-.* Pl. *impresionanți,-te.*

impresionísm s.n. Mișcare artistică apărută în Franța la sfârșitul sec. 19, caracterizată prin renunțarea la contururile precise, la detalii, la clarobscur (în pictură), care exprimă impresii fugitive, senzații vagi, cele mai fine nuanțe ale sentimentelor (în literatură). – Sil. *im-pre-si-o-.*

impresioníst,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la impresionism. **2.** S.m. și f. Adept al impresionismului. – Sil. *im-pre-si-o-.* Pl. *impresioniști,-ste.*

imprevizíbil,-ă adj. Care nu poate fi pre-văzut. – Sil. *im-pre-.* Pl. *imprevizibili,-e.*

imprimá vb.I tr. **1.** A lăsa urme prin apăsare. **2.** A întipări (pe o țesătură) desene colorate. **3.** A înregistra sunete pe o bandă de magne-tofon sau pe discuri. **4.** (Tipogr.) A tipări. **5.** (Fig.) A impune un anumit fel, mod, ritm de acțiune. – Sil. *im-pri-.* Ind.pr. *imprím.*

imprimántă s.f. Dispozitiv al calculatoarelor electronice folosit pentru înscrierea automată a informației pe suport de hârtie. – Sil. *im-pri-.* Pl. *imprimante.*

imprimát s.n. Formular pentru întocmirea unor acte oficiale. – Sil. *im-pri-.* Pl. *imprimate.*

imprimeríe s.f. Tipografie. – Sil. *im-pri-.* G.-D. *imprimeriei.* Pl. *imprimerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

impriméu s.n. Țesătură imprimată cu desene colorate. ▸ Desen imprimat pe o țesătură. – Sil. *im-pri-.* Pl. *imprimeuri.*

imprópriu,-ie adj. **1.** (Despre cuvinte, expresii etc.) Care nu redă exact sensul propriu. **2.** Care nu este corespunzător sau indicat pentru ceva. – Sil.m. *im-pro-priu,* pr. *-prĭu,* f. *-pri-e.* Pl. *improprii.*

improvizá vb.I tr. **1.** A compune repede și fără o pregătire specială un discurs, o melodie etc. **2.** A face, a construi ceva la repezeală și provizoriu. – Sil. *im-pro-.* Ind.pr. *improvizez.*

improvizáție s.f. Faptul de a improviza; lucru făcut la repezeală. – Sil. *im-pro-...-ți-e.* G.-D. *improvizației.* Pl. *improvizații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

imprudént,-ă adj. Care acționează fără prudență. – Sil. *im-pru-.* Pl. *imprudenți,-te.*

imprudénță s.f. Lipsă de prudență, neso-cotință; faptă sau vorbă nesocotită, nechib-zuită. – Sil. *im-pru-.* Pl. *imprudențe* „fapte".

impúdic,-ă adj. Lipsit de pudoare; necuviin-cios, indecent. – Pl. *impudici,-ce.*

impúls s.n. **1.** Imbold. **2.** (Fiz.) Mărime egală cu produsul dintre masa unui corp și viteza lui. **3.** (Med.) ~ *nervos* = impuls transmis prin acțiunea căilor nervoase. – Pl. *impulsuri.*

impúlsie s.f. **1.** Tendință spontană, involun-tară spre săvârșirea unei acțiuni. **2.** Mișcare imprimată unui corp de o forță exterioară. – Sil. *-si-e.* G.-D. *impulsiei.* Pl. *impulsii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

impulsioná vb.I tr. A îndemna; a da impuls. ▸ A imprima o mișcare. – Sil. *-si-o-.* Ind.pr. *impulsionez.*

impulsív,-ă adj. Care acționează fără control, sub influența primului impuls; nestăpânit. – Pl. *impulsivi,-e.*

impulsivitáte s.f. Însușirea de a fi impulsiv. – G.-D. *impusivității,* neart. *impulsivități.*

impunătór,-oáre adj. Care impresionează prin calități, dimensiuni etc.; măreț, impozant. – Pl. *impunători,-oare.*

impúne vb.III. **1.** Tr. A constrânge pe cineva la ceva; a face ca ceva să fie acceptat. **2.** Intr. A insufla cuiva respect, stimă, teamă. ▸ Refl. A căpăta prestigiu, a se afirma. **3.** Tr. A supune pe cineva la un impozit. – Ind.pr. *impún,* pf.s. *impusei*; part. *impus.*

impúr,-ă adj. Care nu este pur, care conține impurități. – Pl. *impuri,-e.*

impuritáte s.f. Lipsă de puritate. ▸ Corp străin în masa altui corp căruia îi schimbă proprietățile. – Pl. *impurități.*

imputá vb.I tr. **1.** A atribui sau a reproșa fapte, atitudini, gesturi nepotrivite, reprobabile. **2.** A face pe cineva răspunzător pentru o pagubă adusă instituției, întreprinderii etc. unde lucrează și a-l obliga la despăgubiri. – Ind.pr. *impút.*

imputáție s.f. Faptul de a imputa cuiva ceva. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *imputației.* Pl. *imputații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

imuábil,-ă adj. Care nu se schimbă, care este mereu același. – Sil. *-mu-a-.* Pl. *imua-bili,-e.*

imún,-ă adj. Care prezintă imunitate (**1**). – Pl. *imuni,-e.* Par. *imund.*

imúnd,-ă adj. (Livr.) Murdar, dezgustător la vedere. – Pl. *imunzi,-de.* Par. *imun.*

imunitáte s.f. **1.** Capacitate a unui organism de a rezista la un agent infecțios sau la un produs nociv. **2.** Ansamblul drepturilor pe care le au într-un stat membrii parlamentului sau reprezentanții misiunilor diplomatice. – G.-D. *imunității,* neart. *imunități.*

imunizá vb.I tr. A face să devină imun. – Ind. pr. *imunizez.*

imunologíe s.f. Știință care se ocupă cu studiul imunității (**1**). – G.-D. *imunologiei.*

in s.m., s.n. **1.** S.m.sg. Plantă textilă și oleaginoasă, cu tulpina fibroasă, subțire, cu frunze înguste, cu flori albastre sau albe. **2.** S.n. Fir obținut prin prelucrarea fibrelor de in (**1**); pânză făcută din fibrele acestei plante. – Pl.n. *inuri* „lanuri; fibre; țesături de in".

inabordábil,-ă adj. (Livr.) Care nu poate fi abordat, de care nu te poți apropia. – Sil. *in-a-*. Pl. *inabordabili,-e.*

inacceptábil,-ă adj. Care nu poate fi accep-tat. – Sil. *in-ac-cep-*. Pl. *inacceptabili,-e.*

inaccesíbil,-ă adj. Care nu este accesibil, la care nu se poate ajunge. – Sil. *in-ac-ce-*. Pl. *inaccesibili,-e.*

inactív,-ă adj. Care nu activează, care este pasiv. – Sil. *in-ac-*. Pl. *inactivi,-e.*

inactivitáte s.f. Lipsă de activitate, pasivi-tate. – Sil. *in-ac-*. G.-D. *inactivității,* neart. *inactivității.*

inadaptábil,-ă adj. Care nu se poate adapta sau acomoda la o situație nouă. – Sil. *in-a-*. Pl. *inadaptabili,-e.*

inadecvát,-ă adj. Care nu este potrivit cu ceva, care nu corespunde. – Sil. *in-a-*. Pl. *inadecvați,-te.*

inadmisíbil,-ă adj. Care nu poate fi admis, acceptat; cu care nu poți fi de acord. – Sil. *in-ad-*. Pl. *inadmisibili,-e.*

inadvertență s.f. **1.** Lipsă de atenție; greșeală comisă din neatenție. **2.** Lipsă de concordanță, de potrivire. – Sil. *in-ad-*. Pl. *inadvertențe.*

inalienábil,-ă adj. (Despre bunuri, drepturi) Care nu poate fi înstrăinat. – Sil. *in-a-li-e-*. Pl. *inalienabili,-e.*

inamíc,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. Dușman. **2.** Adj. Dușmănos, ostil. – Sil. *in-a-*. Pl. *inamici,-ce.*

inamovíbil,-ă adj. (Despre funcționari de stat) Care nu poate fi mutat sau destituit. – Sil. *in-a-*. Pl. *inamovibili,-e.*

inanimát,-ă adj. Care este fără viață, neînsufleț-it. – Sil. *in-a-*. Pl. *inanimați,-te.*

inaniție s.f. Stare de denutriție extremă provocată de lipsa de hrană sau de deficiențe în asimilație. – Sil. *in-a-...-ți-e.* G.-D. *inaniției,* neart. *inanității.*

inapetență s.f. Lipsă de poftă de mâncare. – Sil. *in-a-*. G.-D. *inapetenței,* neart. *inapetențe.*

inápt,-ă adj. Care nu este apt să facă ceva, nepotrivit, necorespunzător pentru o anumită activitate. – Sil. *in-apt.* Pl. *inapți,-te.*

inaugurá vb.I tr. A deschide în mod festiv și oficial activitatea unei instituții, a unui așezământ etc.; a deschide o expoziție. ▸ A dezveli un monument. – Sil. *in-au-*. Ind.pr. *inaugurez.*

inauguráre s.f. Acțiunea de a inaugura; solemnitatea care are loc cu ocazia unei astfel de acțiuni. – Sil. *in-au-*. Pl. *inaugurări.*

inavuábil,-ă adj. (Livr.) Care nu poate fi mărturisit; (p.ext.) nedemn, rușinos. – Sil. *in-a-vu-a-*. Pl. *inavuabili,-e.*

incalculábil,-ă adj. Care nu poate fi calculat sau apreciat; imens, enorm. – Pl. *incalcula-bili,-e.*

incalificábil,-e adj. Care nu poate fi calificat, care este sub orice critică. – Pl. *incalificabili,-e.*

incandescént,-ă adj. Care este în stare de incandescență. – Sil. *-des-cent.* Pl. *incandescenți,-te.*

incandescénță s.f. Stare a unui corp care răspândește lumină datorită temperaturii lui înalte. – Sil. *-des-cen-*. G.-D. *incandescenței,* neart. *incandescențe.*

incantáție s.f. Stare de încântare. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *incantației.* Pl. *incantații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

incapábil,-ă adj. Care nu este în stare să facă ceva; lipsit de capacitate; nepriceput. – Pl. *incapabili,-e.*

incapacitáte s.f. Lipsă de capacitate, de pregătire, de aptitudini; neputință de a face ceva. – G.-D. *incapacității,* neart. *incapacității.*

incarná vb.I tr. și refl. A (se) întrupa, a lua formă concretă, materială. – Ind.pr. *incarnez.* Var. **încarná** vb.I.

incarnát,-ă adj. **1.** Care a luat formă mate-rială; întrupat. **2.** (Fig.) Înverșunat; pasionat. **3.** *Unghie ~ă* = unghie care crește în carne. – Pl. *incarnați,-te.* Var. **încarnát,-ă** adj.

incasábil,-ă adj. Care nu se sparge ușor. *Sticlă incasabilă.* – Pl. *incasabili,-e.*

incáș,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care a făcut parte dintr-o populație băștinașă din America de Sud (amerindieni), care a creat un stat puternic în sec. 15-16. **2.** Adj. Care aparține incașilor (**1**), referitor la incași. – Pl. *incași,-e.*

incendiá vb.I tr. A da foc, a provoca un incendiu. ▸ (Fig.) A incita spiritele, a în-demna la violență. – Sil. *-di-a.* Ind.pr.pers.1 *incendiez,* pers.3 *incendiază*; ger. *incendiind.*

incendiár,-ă adj. Care provoacă (sau poate provoca) un incendiu. ▸ (Fig.) Care incită spiritele. – Sil. *-di-ar.* Pl. *incendiari,-e.*

incéndiu s.n. Foc mare, care provoacă pagube însemnate. – Sil. *-diu,* pr. *-dĭu.* Pl. *incendii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

incért,-ă adj. Care nu este sigur; care este puțin probabil. – Pl. *incerți,-te.*

incertitúdine s.f. Lipsă de certitudine; ne-siguranță, îndoială. – Pl. *incertitudini.*

incést s.n. Legătură sexuală, oprită de lege și de morală, între părinți și copii sau între frați. – Pl. *incesturi.*

inchizitór s.m. Judecător din tribunalul ecleziastic al inchiziției. ▸ (Fig.) Anchetator sever, necruțător. – Pl. *închizitori.*

incidént,-ă s.n., adj. **1.** S.n. Întâmplare neașteptată (de obicei neplăcută). **2.** Adj. (Despre cuvinte, propoziții) Intercalat între părțile unei propoziții sau ale unei fraze. **3.** Adj. (Despre raze sau fascicule de lumină) Care cade pe suprafața unui corp. – Pl. *incidenți,-te.*

incidentál,-ă adj. Care se produce sau intervine întâmplător; accidental. – Pl. *in-cidentali,-e.*

incidénță s.f. Întâlnire a unei raze de lumină cu o suprafață; punct în care se produce această întâlnire. – Pl. *incidențe.*

incinerá vb.I tr. A arde un corp organic, mai ales un cadavru, prefăcându-l în cenușă. – Ind. pr. *incinerez.*

incíntă s.f. **1.** Spațiu închis în interiorul unei construcții. **2.** Suprafață de teren înconjurată de construcții. – Pl. *incinte.*

incipiént,-ă adj. Care se află la început, care abia începe. – Sil. *-pi-ent.* Pl. *incipienți, -te.*

incisív,-ă adj. **1.** (Și substantivat, m.) *Dinți ~i* = fiecare dintre dinții lați din față (care taie alimentele). **2.** (Fig.) Tăios, ironic. *Ton incisiv.* – Pl. *incisivi,-e.*

incitá vb.I tr. A întărâta, a instiga. – Ind.pr. *incít.*

incitatór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) care incită, care instigă. – Pl. *incitatori, -oare.*

incizá vb.I tr. A face o incizie. – Ind.pr. *incizez.*

incízie s.f. (Med.) Tăietură făcută cu un instrument chirurgical într-un țesut organic. – Sil. *-zi-e.* G.-D. *inciziei.* Pl. *incizii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

inclúde vb. III. **1.** Tr. A cuprinde, a conține, a îngloba. **2.** Refl. A face parte dintr-un tot, dintr-un grup etc. – Sil. *in-clu-.* Ind.pr. *includ,* pf.s. *inclusei*; part. *inclus*; ger. *incluzând.*

inclusív adv. Împreună cu..., cuprinzând și... – Sil. *in-clu-.*

incluziúne s.f. Particulă de material străin conținută în masa unui corp. – Sil. *in-clu-zi-u-.* Pl. *incluziuni.*

incoercíbil,-ă adj. (Livr.) Care nu poate fi constrâns. – Sil. *-co-er-.* Pl. *incoercibili,-e.*

incoerént,-ă adj. Lipsit de legătură logică în gândire, în vorbire, în diferite manifestări. – Sil. *-co-e-.* Pl. *incoerenți,-te.*

incoerénță s.f. Lipsă de coerență, de legătură logică în gândire, în manifestări etc. – Sil. *-co-e-.* Pl. *incoerențe.*

incógnito adj. invar., adv. (Cu referire la o persoană care călătorește) Fără a-și divulga numele, fără a fi cunoscut; sub nume fals.

incognoscíbil,-ă adj. Care nu poate fi cunoscut. – Sil. *-cog-nos-ci-.* Pl. *incognos-cibili,-e.*

incolór,-ă adj. Care nu are culoare, care nu este colorat; (p.ext.) șters, spălăcit. – Pl. *incolori,-e.*

incomensurábil,-ă adj. Care nu poate fi măsurat; foarte mare. – Pl. *incomensura-bili,-e.*

incomód,-ă adj. **1.** (Despre lucruri) Care nu oferă comoditate, care nu este comod. **2.** (Despre oameni) Care deranjează, care stinghерește. – Pl. *incomozi,-de.*

incomodá vb.I tr. A tulbura comoditatea cuiva. – Ind.pr. *incomodez.*

incomparábil,-ă adj. Care nu se poate compara cu nimic, fără pereche, extraordinar. – Pl. *incomparabili,-e.*

incompatíbil,-ă adj. Care nu este compatibil cu altceva, care nu poate exista simultan cu altceva. – Pl. *incompatibili,-e.*

incompatibilitáte s.f. Faptul de a fi incompatibil; nepotrivire între două lucruri, între două stări etc. – G.-D. *incompatibilității,* neart. *incompatibilități.*

incompetént,-ă adj. (Despre persoane) Care nu este competent; care nu are calitatea sau dreptul de a face ceva. – Pl. *incompetenți, -te.*

incompeténță s.f. Lipsă de competență. – G.-D. *incompetenței,* neart. *incompetențe.*

incomplét,-ă adj. Care nu este complet, din care lipsește ceva. – Sil. *-com-plet.* Pl. *incompleți,-te.*

incomprehensíbil,-ă adj. Care nu poate fi înțeles, care nu poate fi cuprins cu mintea. – Sil. *-com-pre-.* Pl. *incomprehensibili,-e.*

inconciliábil,-ă adj. Care nu poate fi conciliat, de neîmpăcat. – Sil. *-li-a-.* Pl. *inconciliabili,-e.*

incongruént,-ă adj. (Livr.) Care nu este în concordanță, care nu se potrivește cu ceva. – Sil. *-con-gru-ent.* Pl. *incongruenți,-te.*

inconsecvént,-ă adj. Lipsit de consecvență în idei sau în acțiuni. – Pl. *inconsecvenți,-te.*

inconsecvénță s.f. Lipsă de consecvență în idei sau în acțiuni. – Pl. *inconsecvențe.*

inconsistént,-ă adj. Lipsit de consistență, de soliditate. – Pl. *inconsistenți,-te.*

inconsisténță s.f. Lipsă de consistență, de soliditate. – G.-D. *inconsistenței,* neart. *inconsistențe.*

inconstánt,-ă adj. Care nu este constant, care se schimbă ușor. – Sil. *-con-stant.* Pl. *inconstanți,-te.*

inconstánță s.f. Lipsă de constanță, nestatornicie. – Sil. *-con-stan-.* – G.-D. *inconstanței,* neart. *inconstanțe.*

inconștiént,-ă adj. **1.** Care nu este con-știent, care și-a pierdut cunoștința. **2.** Fără judecată, fără minte. ▸ (Despre un act, o faptă) Făcut fără o participare conștientă; involuntar. – Sil. *-con-și-ent.* Pl. *inconști-enți,-te.*

inconștiénță s.f. **1.** Lipsă sau pierdere a cunoștinței. **2.** Lipsa unei atitudini conștiente într-o anumită situație. – Sil. *-con-și-en-.* G.-D. *inconștienței,* neart. *inconștiențe.*

incontestábil,-ă adj. Care nu poate fi contestat. ▸ (Adverbial) Fără îndoială, fără discuție. – Sil. *-tes-ta-.* Pl. *incontestabili,-e.*

incontinénță s.f. (Med.) Eliminare involun-tară a urinei sau a materiilor fecale. – G.-D. *incontinenței,* neart. *incontinențe.*

inconveniént s.n. Neajuns, greutate (în a face ceva); impediment. – Sil. *-ni-ent.* Pl. *inconveniente.*

incoréct,-ă adj. **1.** Care nu este corect; eronat, inexact. *Exprimare incorectă*. **2.** Care nu este cinstit, care înșală. – Pl. *incorecți, -te.*

incorectitúdine s.f. Lipsă de corectitudine; (concr.) purtare sau faptă incorectă. – Pl. *incorectitudini.*

incorigíbil,-ă adj. Care nu poate fi corijat, care nu se poate îndrepta. – Pl. *incorigibili,-e.*

incorporá vb.I. v. **încorpora**.

incoruptíbil,-ă adj. Care nu poate fi corupt; onest, cinstit. – Pl. *incoruptibili,-e.*

incredíbil,-ă adj. Care este de necrezut. – Sil. *in-cre-.* Pl. *incredibili,-e.*

incriminá vb.I tr. (Jur.) A învinui pe cineva de săvârșirea unei crime; (p.ext.) a acuza, a învinovăți. – Nu *încrimina*. Sil. *in-cri-*. Ind.pr. *incriminez*.

incriminére s.f. Acțiunea de a incrimina; învinuire, acuzație. – Nu *încriminare*. Sil. *in-cri-*. Pl. *incriminări*.

incrustá vb. I tr. A împodobi suprafața unui obiect cu incrustații (**1**). – Nu *încrusta*. Sil. *in-crus-*. Ind. pr. *incrustez*.

incrustáție s.f. **1.** Bucată dintr-un material (prețios) înfiptă în masa unui obiect. **2.** Crus-tă de săruri depuse pe pereții unei conducte, ai unui rezervor etc. – Nu *încrustație*. Sil. *in-crus-ta-ți-e*. G.-D. *incrustației*. Pl. *in-crustații*, art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

incubatór s.n. Instalație specială pentru clocirea artificială a ouălor. – Acc. nu *incubátor*. Pl. *incubatoare*.

incubáție s.f. **1.** Proces de dezvoltare a embrionului de pasăre până la transformarea lui în pui. **2.** (Med.) *Perioadă de ~* = timpul cuprins de la pătrunderea microbilor sau a virusului în organism și până la apariția primelor simptome ale unei boli. – Sil. *-ți-e*. G.-D. *incubației*. Pl. *incubații*, art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

inculcá vb.I tr. (Livr.) A întipări în mintea cuiva, prin repetare, o idee, un principiu etc. – Ind. pr. *incúlc*.

inculpát,-ă s.m. și f. (Jur.) Persoană împo-triva căreia a fost pornită o acțiune penală și care este parte în procesul penal; pârât. – Nu *înculpat*. Pl. *inculpați,-te*.

incúlt,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) lipsită de cultură elementară. – Pl. *inculți,-te*.

incultúră s.f. Lipsă de cultură; ignoranță, neștiință. – G.-D. *inculturii*.

incumbá vb.I intr. (Despre obligații, înda-toriri) A se impune, a intra în sarcina cuiva. – Ind.pr. pers.3 *incúmbă*.

incunábul s.n. Exemplar dintr-o carte tipărită în primii ani ai introducerii tiparului (înainte de 1500); (p.ext.) carte foarte veche. – Pl. *incunabule*.

incurábil,-ă adj. (Despre o boală sau despre un bolnav) Care nu mai poate fi vindecat. – Pl. *incurabili,-e*.

incursiúne s.f. **1.** (Mil.) Acțiune de mică amploare executată prin surprindere în dispozitivul inamic, în scop de cercetare. **2.** Cercetare efectuată de cineva într-un domeniu (științific) străin de tema pe care o are în studiu. – Sil. *-si-u-*. Pl. *incursiuni*.

indecént,-ă adj. Care contrazice sau încalcă regulile decenței; lipsit de pudoare; necuviincios. – Pl. *indecenți,-te*.

indecénță s.f. Lipsă de decență; vorbă, faptă, atitudine necuviincioasă. – Pl. *indecențe* „fapte".

indecís,-ă adj. Nehotărât; șovăielnic. – Pl. *indeciși,-se*.

indefinít,-ă adj. Care nu poate fi definit sau determinat. – Pl. *indefiniți,-te*.

indehiscént,-ă adj. (Despre fructe) Care nu se deschide spontan la maturitate pentru a pune în libertate semințele. – Pl. *indehiscenți, -te*.

indelicatéțe s.f. Lipsă de delicatețe; gest, vorbă, faptă grosolană. – Pl. *indelicateți*.

indemnizáție s.f. Sumă de bani acordată cuiva în afara retribuției pentru o muncă prestată într-o anumită funcție sau pentru acoperirea unor cheltuieli speciale. – Nu *îndemnizație*. Sil. *-ți-e*. G.-D. *indemnizației*. Pl. *indemnizații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

independént,-ă adj. **1.** Care se bucură de independență, care nu depinde de nimeni. **2.** Care se bazează pe puterile proprii, cu inițiativă personală. *O fire independentă*. – Pl. *independenți,-te*.

independénță s.f. **1.** Dreptul unui stat de a-și rezolva liber problemele interne și externe; situația de fapt a statului conformă cu acest drept. **2.** Starea unei persoane care judecă și acționează independent (**1**). – G.-D. *independenței,* neart. *independențe*.

indescifrábil,-ă adj. (Despre texte scrise) Care nu poate fi descifrat; neciteț. – Sil. *-ci-fra-*. Pl. *indescifrabili,-e.*

indescriptíbil,-ă adj. Care nu poate fi descris sau exprimat prin cuvinte, de nedescris. – Sil. *-de-scrip-*. Pl. *indescriptibili,-e.*

indestructíbil,-ă adj. Care nu poate fi distrus, dărâmat, nimicit, care este trainic, rezistent. – Sil. *-de-struc-*. Pl. *indestructibili,-e.*

índex s.n. Listă alfabetică sau sistematică la sfârșitul sau la începutul unei cărți, care include autorii, cuvintele sau materiile conținute în ea, cu indicarea paginilor unde se găsesc; indice. • *A pune pe cineva la ~* = **a)** a-l socoti nedemn sau periculos; **b)** a cenzura, a interzice anumite cărți. – Pl. *indexuri.*

indexá vb.I tr. **1.** A alcătui un index. **2.** A atribui un indice de clasificare unui document. **3.** A lega variațiile unei valori de un element de referință, de un indice determinat. – Ind.pr. *indexez.*

indezirábil,-ă adj. Care nu este dorit, agreat. – Pl. *indezirabili,-e.*

indián,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Indiei sau este originară de acolo; hindus. **2.** Adj. Care se referă la India sau la populația ei. – Sil. *-di-an.* Pl. *indieni,-e.*

indicá vb.I tr. **1.** A arăta, a face cunoscut. **2.** A recomanda, a prescrie un tratament. – Ind.pr. *indíc.*

indicatív adj., s.n. **1.** Adj. (Gram.) *Modul ~* (și substantivat, n.) = mod personal care exprimă o acțiune prezentată de vorbitor ca reală. **2.** S.n. Tot ceea ce servește pentru a indica ceva. – Pl.s.n. *indicative.*

indicatór,-oáre adj., s.n., s.m. **1.** Adj. Care indică. **2.** S.n. Dispozitiv al unui sistem tehnic care indică valoarea unei mărimi. **3.** S.n. Semn care servește la indicarea direcției, distanței sau etapelor unui drum. **4.** S.n. Text tipărit care cuprinde informații dintr-un domeniu. *Indicator al localităților*. **5.** S.m. Expresie numerică cu ajutorul căreia se caracterizează un fenomen social-economic. – Pl. *indicatori,-oare.*

indicáție s.f. Îndrumare, lămurire; recomandare. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *indicației.* Pl. *indicații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

índice s.m. **1.** Semn (număr sau literă) scris în dreapta și mai jos la o literă, prin care i se precizează valoarea sau înțelesul. **2.** Mărime relativă ce caracterizează dinamica valorică a unui fenomen sub aspectul schimbării cantităților și a prețurilor. **3.** Mărime care caracterizează o proprietate a unei substanțe, a unui sistem tehnic etc. **4.** Ac sau piesă mobilă a unui instrument de măsură. **5.** Index. – Pl. *indici.* Par. *indiciu.*

indíciu s.n. Semn după care se deduce existența unui lucru, a unui fenomen etc. ► Particularitate, semnalment după care poate fi recunoscut un obiect sau un feno-men. – Sil. *-ciu,* pr. *-cĭu.* Pl. *indicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-*. Par. *indice.*

indiferént,-ă adj. **1.** Care nu arată interes pentru cineva sau ceva; nepăsător. **2.** Care nu prezintă nici o însemnătate, care nu inte-resează. – Pl. *indiferenți,-te.*

indiferénță s.f. Starea, atitudinea celui indiferent; lipsă de interes față de cineva sau ceva. – G.-D. *indiferenței,* neart. *indiferențe.*

indigén,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. Băștinaș, autohton. **2.** Adj. (Despre animale, plante, mărfuri etc.) Din propria țară. – Pl. *indigeni,-e.*

indigést,-ă adj. (Despre alimente) Greu de digerat. – Pl. *indigești,-ste.*

indigéstie s.f. Stare bolnăvicioasă provocată de o digestie grea, manifestată prin grețuri, vărsături, diaree. – Sil. *-ti-e.* Pl. *indigestii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-*.

indigná vb.I tr. A produce indignare; (refl.) a fi cuprins de indignare. – Ind.pr. *indignez.*

indignáre s.f. Faptul de a (se) indigna; sentiment de mânie, provocat de o faptă nedemnă sau nedreaptă. – Pl. *indignări.*

indigó s.n., adj. invar. **1.** S.n. Culoare fundamentală din spectrul luminii care se află între albastru și violet. **2.** Adj. Care are culoarea descrisă mai sus. **3.** S.n. Colorant albastru-închis, extras din plante originare din India. **4.** S.n. Plombagină. – Art.s.n. *indigoul.* Pl. **3, 4** *indigouri.*

indiréct,-ă adj. (Adesea adverbial) Care se face sau are loc prin intermediul cuiva sau a ceva. ▹ *Stil ~* sau *vorbire ~ă* = redare a spuselor cuiva prin subordonarea lor unui verb de declarație. (Gram.) *Complement ~* = complement indicând obiectul căruia i se atribuie o acțiune sau o însușire. – Pl. *indi-recți,-te.*

indisciplínă s.f. Lipsă de disciplină; nesu-punere, dezordine. – Sil. *-ci-pli-.* G.-D. *indisciplinei,* neart. *indisciplíne.*

indiscrét,-ă adj. Care intervine, în mod nedelicat, în treburile cuiva pentru a-i afla secretele. – Sil. *-dis-cret.* – Pl. *indiscreți,-te.*

indiscréție s.f. Lipsă de discreție; faptă nedelicată. – Sil. *-dis-cre-ți-e.* G.-D. *indis-creției.* Pl. *indiscrétii,* art. *-ții-le,* sil. *-ți-i-.*

indiscutábil,-ă adj. (Adesea adverbial) Care nu poate stârni îndoieli, obiecții. – Pl. *indiscutabili,-e.*

indisolúbil,-ă adj. Care nu poate fi rupt, desfăcut sau destrămat; de nezdruncinat. – Pl. *indisolubili,-e.*

indispensábil,-ă adj., s.m.pl. **1.** Adj. Care este absolut necesar, care este de neapărată trebuință. **2.** S.m.pl. Obiect de lenjerie bărbătească în formă de pantaloni, care acoperă corpul de la talie în jos; izmene. – Pl. *indispensabili,-e.*

indisponíbil,-ă adj. Care nu este disponibil, de care nu se poate dispune, care nu este liber. – Pl. *indisponibili,-e.*

indisponibilitáte s.f. Faptul de a nu putea dispune de cineva sau de ceva. – G.-D. *indisponibilității.* Pl. *indisponibilități.*

indispozíție s.f. **1.** Lipsă de voie bună, proastă dispoziție. **2.** Stare a celui ușor bolnav; boală ușoară. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *indispoziției.* Pl. *indispoziții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

indispúne vb.III tr. și refl. A(-și) strica buna dispoziție, a(-și) produce o supărare ușoară. – Ind.pr. *indispún,* pf.s. *indispusei*; part. *indispus.*

indivíd,-ă s.m. și f. **1.** Persoană privită izolat în raport cu o colectivitate; ins. ▸ (Peior.) Om necunoscut, un om oarecare. **2.** Exemplar dintr-o categorie de ființe, purtător al însușirilor acelei categorii. – Pl. *indivizi,-de.*

individuál,-ă adj. **1.** Care aparține unui individ, unei singure persoane. **2.** Care este executat de un individ (**1**) (nu de o colec-tivitate). ▸ (Adverbial) În mod izolat. – Sil. *-du-al.* Pl. *individuali,-e.*

individualísm s.n. **1.** Concepție care ia ca punct de plecare individul izolat, consi-derându-l ca supremă valoare în societate. **2.** Atitudine a celui preocupat în mod exa-gerat de propria sa persoană, de problemele sale personale. – Sil. *-du-a-.*

individualíst,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care se izolează de preocupările colective, care dă dovadă de individualism (**2**). **2.** S.m. și f. Adept al individualismului (**1**); (p.ext.) om egoist. – Sil. *-du-a-.* Pl. *individualiști,-ste.*

individualitáte s.f. Totalitatea particulari-tăților unui individ, care îl deosebesc de alți indivizi. – Sil. *-du-a-.* Pl. *individualități.*

individualizá vb.I tr. A scoate în evidență însușirile unei persoane, specificul unui fapt, al unei situații etc. – Sil. *-du-a-.* Ind.pr. *individualizez.*

indivizíbil,-ă adj. Care nu poate fi divizat, împărțit. – Pl. *indivizibili,-e.*

indiviziúne s.f. (Jur.) Stare a unui lucru asupra căruia au drept de proprietate mai multe persoane fără a fi determinată cota-parte a fiecăreia dintre ele. – Sil. *-zi-u-.* G.-D. *indiviziunii,* neart. *indiviziuni.*

indolént,-ă adj. Nepăsător, apatic; leneș, trândav. – Pl. *indolenți,-te.*

indolénță s.f. Nepăsare; lene. – Pl. *indolențe.*

indubitábil,-ă adj. (Și adverbial) Sigur, neîndoielnic. – Pl. *indubitabili,-e.*

indúce vb.III tr. (Fiz.) A produce un fenomen de inducție (**2**). • *A ~ în eroare* = a face pe cineva să creadă sau să i se pară că ceva e altfel decât în realitate, a amăgi, a înșela. – Ind.pr. *indúc,* pf.s. *indusei*; part. *indus.*

inductív,-ă adj. Care se bazează pe inducție (**1**), care procedează prin inducție. – Pl. *inductivi,-e.*

inductór,-oáre adj., s.n. **1.** Adj. Care produce un câmp electromagnetic ce acționează asupra unui organ; care transmite un curent de inducție. **2.** S.n. Parte a unei mașini electrice care produce fluxuri magnetice inductoare (**1**). – Pl. *inductori,-oare.*

indúcție s.f. **1.** Formă fundamentală de raționament prin care se realizează trecerea de la particular la general. **2.** *~ electromagne-tică* = fenomen de producere, într-un circuit, a unei tensiuni electromotoare prin variația fluxului magnetic care străbate acel circuit. **3.** (Fiziol.) Mecanism nervos prin care starea de excitație sau de inhibiție dezvoltată într-un centru nervos favorizează apariția stării opuse într-un alt centru nervos. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *inducției.* Pl. *inducții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

indulgént,-ă adj. Care dă dovadă de indul-gență. – Pl. *indulgenți,-te.*

indulgénță s.f. Atitudine îngăduitoare față de greșelile cuiva. – G.-D. *indulgenței,* neart. *indulgențe.*

indús,-ă adj. **1.** (Despre fenomene fizice) Produs sau influențat de un alt fenomen fizic cu care evoluează concomitent. **2.** Care se produce prin inducție electromagnetică. – Pl. *induși,-se.*

industriál,-ă adj. Care se referă la industrie, care este produs de industrie. ▹ *Plante ~e* = grup de plante agricole (oleaginoase, textile etc.) servind ca materie primă în industrie. – Sil. *-dus-tri-al.* Pl. *industriali,-e.*

industrializáre s.f. **1.** Acțiunea de a dezvolta industria unei țări. **2.** Prelucrarea industrială a unei materii prime. – Sil. *-dus-tri-a-.* Pl. *industrializări.*

industriáș s.m. Proprietar de întreprinderi industriale; fabricant. – Sil. *-dus-tri-aș.* Pl. *industriași.*

indústrie s.f. Ansamblul activităților econo-mice în cadrul cărora se realizează producerea de bunuri materiale prin prelucrarea materiilor prime pe cale industrială. – Acc. nu *-trí-.* Sil. *-dus-tri-e.* G.-D. *industriei.* Pl. *industrii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

inechitábil,-ă adj. Care nu este echitabil. – Sil. *in-e-.* Pl. *inechitabili,-e.*

inechitáte s.f. Lipsă de echitate. – Sil. *in-e-.* G.-D. *inechității,* neart. *inechități.*

inedít,-ă adj. **1.** (Despre o lucrare, un docu-ment) Care se publică pentru prima oară, care nu a mai fost publicat. **2.** (Fig.) Necunoscut, nou, neobișnuit. – Sil. *in-e-.* Pl. *inediți, -te.*

inefábil,-ă adj. Care nu poate fi redat, exprimat prin cuvinte. – Sil. *in-e-.* Pl. *inefa-bili,-e.*

ineficáce adj.invar. Care nu este eficace; fără efect. – Sil. *in-e-.*

ineficacitáte s.f. Lipsă de eficacitate. – Sil. *in-e-.* G.-D. *ineficacității,* neart. *ineficacități.*

inegál,-ă adj. Care nu este egal sau la fel (cu cineva sau cu ceva). ▸ Care vădește o lipsă de echilibru între forțe, valori etc. ▸ Schimbător, inconstant. – Sil. *in-e-.* Pl. *inegali,-e.*

inegalábil,-ă adj. Care nu poate fi egalat cu nimeni sau cu nimic, care nu suportă comparație. – Sil. *in-e-.* Pl. *inegalabili,-e.*

inegalitáte s.f. Faptul de a fi inegal; lipsă de egalitate. – Sil. *in-e-.* Pl. *inegalități.*

inél s.n. **1.** Cerc mic de metal (prețios) care se poartă ca podoabă pe deget. **2.** Obiect în formă de cerc având diferite întrebuințări. ▸ (La pl.) Aparat de gimnastică masculină, compus din două cercuri metalice, atârnate de câte o frânghie. **3.** Fiecare dintre zonele inelare din tulpina sau din rădăcina plantelor lemnoase care permite evaluarea vârstei acestora. – Pl. *inele.*

inelár,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care are aspectul unui inel (**1**). **2.** S.n. Degetul dintre cel mijlociu și

cel mic, pe care se poartă, de obicei, inelul. – Pl. *inelari,-e.*

ineluctábil,-ă adj. (Livr.) Care nu poate fi evitat, înlăturat sau împiedicat. – Sil. *-in-e-.* Pl. *ineluctabili,-e.*

inepție s.f. Faptă sau vorbă stupidă, pros-tească, lipsită de logică. – G.-D. *inepției.* Pl. *inepții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

inepuizábil,-ă adj. Care nu se epuizează; (p.ext.) extrem de abundent, de bogat. – Sil. *in-e-pu-i-.* Pl. *inepuizabili,-e.*

inerént,-ă adj. (Adesea adverbial) Care prin natura sa este legat de ceva, care aparține în mod firesc și necesar la ceva. – Pl. *inerenți, -te.*

inért,-ă adj. **1.** Fără viață, neînsuflețit; lipsit de vigoare, de energie. **2.** (Fiz.) Care are inerție (**1**). **3.** (Chim.) Lipsit de reactivitate. – Pl. *inerți,-te.*

inerție s.f. **1.** (Fiz.) Proprietate a corpurilor de a-și păstra starea de repaus sau de mișcare în care se află atâta timp cât nu sunt supuse acțiunii unei forțe exterioare. **2.** (Chim.) Proprietate a unor substanțe de a nu reacționa cu alte substanțe. **3.** (Fig.) Tendință de a sta în inactivitate; indolență, apatie. – G.-D. *inerției.* Pl. *inerții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

inervá vb.I tr. A produce unui organ sau unui țesut o stare de inervație. – Ind.pr. pers.3 *inervează.* Par. *enerva.*

inervație s.f. Ansamblul formațiilor periferice (receptori, fibre aferente, uneori și ganglioni nervoși) care constituie aparatul nervos al unui țesut sau al unui organ. ▸ Activitatea acestui aparat. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *inervației.* Pl. *inervații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

inestétic,-ă adj. Care nu este estetic, urât. – Sil. *in-es-.* Pl. *inestetici,-ce.*

inestimábil,-ă adj. Foarte valoros, de neprețuit. – Sil. *in-es-.* Pl. *inestimabili,-e.*

inevitábil,-ă adj. Care nu poate fi evitat, de neînlăturat. – Sil. *in-e-.* Pl. *inevitabili,-e.*

inexáct,-ă adj. (Adesea adverbial) Care nu este exact; fals, eronat. – Sil. *in-e-.* Pl. *inexacți, -te.*

inexactitáte s.f. Lipsă de exactitate; neade-văr. – Sil. *in-e-.* Pl. *inexactități.*

inexistént,-ă adj. Care nu există. ▸ (Fig.; despre oameni) Lipsit de importanță, șters. – Sil. *in-e-.* Pl. *inexistenți,-te.*

inexistență s.f. Lipsă de existență; faptul de a nu exista. – Sil. *in-e-.* G.-D. *inexistenței.*

inexorábil,-ă adj. (Livr.) Care nu poate fi înduplecat sau înduioșat. – Sil. *in-e-.* Pl. *inexorabili,-e.*

inexplicábil,-ă adj. Care nu poate fi ex-plicat, pentru care nu se găsește o explicație; (p.ext.) ciudat, curios. – Sil. *in-ex-pli-.* Pl. *inexplicabili,-e.*

inexpresív,-ă adj. Care este lipsit de expre-sivitate. – Sil. *in-ex-pre-.* Pl. *inexpresivi,-e.*

inexpugnábil,-ă adj. Care nu poate fi cucerit; de neînvins. – Sil. *in-ex-pug-.* Pl. *inexpugna-bili,-e.*

in extenso loc. adv. Pe larg, în detaliu, în întregime.

in extremis loc. adv. În ultimă instanță, neavând altă posibilitate.

infailíbil,-ă adj. Care nu poate greși, care nu se poate înșela; fără cusur, perfect. – Sil. *in-fa-i-.* Pl. *infailibili,-e.*

infám,-ă adj. Josnic, nedemn. – Pl. *infami,-e.*

infamíe s.f. Josnicie. – G.-D. *infamiei.* Pl. *infamii,* art. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

infantérie s.f. Parte a forțelor armate care luptă umblând pe jos. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *infan-teriei.* Pl. *infanterii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

infanteríst s.m. Militar din infanterie. – Pl. *infanteriști.*

infanticíd s.n. Pruncucidere. – Pl. *infanticide.*

infantíl,-ă adj. Referitor la copii, caracte-ristic copiilor. – Pl. *infantili,-e.*

infárct s.n. Distrugere a unui țesut cauzată de obstrucția unei artere sau a unei vene. ▹ ~ *mio-*

cardic = infarct produs în miocard. – Pl. *infarcte,* sil. *-farc-te.*

infatuát,-ă adj. Plin de sine, îngâmfat, îmfumurat. – Sil. *-tu-at.* Pl. *infatuați,-te.*

inféct,-ă adj. **1.** (Despre miros) Greu, neplăcut; (despre aer) viciat. **2.** (Despre oameni) Cu caracter josnic, mârșav. – Pl. *infecți,-te.*

infectá vb.I refl. A contracta o infecție. ▸ Tr. A contamina. – Ind.pr. *infectez.*

infécție s.f. **1.** Proces patologic rezultat din pătrunderea în organism a unui agent patogen. **2.** Miros urât, duhoare. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *infecției.* Pl. *infecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

infecțiós,-oásă adj. (Despre boli) Care este provocat de o infecție. ▸ Contagios, molipsitor. – Sil. *-ți-os.* Pl. *infecțioși,-oase.*

inferiór,-oáră adj. **1.** Care se află mai jos sau dedesubt. ▸ (Despre porțiuni ale apelor curgătoare) Situat mai aproape de vărsare decât de izvor. **2.** Mai mic decât altul din punct de vedere numeric. **3.** Care ocupă un grad sau un rang mai mic decât altul. ▸ (Substantivat, m.) Subaltern. **4.** De calitate mai proastă, de importanță mai mică. – Sil. *-ri-or.* Pl. *inferiori,-oare.* Este greșită trecerea lui prin gradele de comparație (ex. *mai inferior*).

inferioritáte s.f. Faptul de a fi inferior; stare a ceea ce este inferior. – Sil. *-ri-o-.* Pl. *infe-rorități.*

inférn s.n. Iad.

infernál,-ă adj. De sau din infern; drăcesc, diabolic. ▸ (Despre zgomote) Înspăimântător, groaznic; asurzitor. – Pl. *infernali,-e.*

infestát,-ă adj. Care este contaminat cu paraziți. – Pl. *infestați,-te.*

infidél,-ă adj. Necredincios, nestatornic în sentimente; (despre soți) care încalcă fidelitatea conjugală. – Pl. *infideli,-e.*

infidelitáte s.f. Nestatornicie, necredință în sentimente; încălcare a credinței conjugale. – G.-D. *infidelității.* Pl. *infidelități.*

infiltrá vb.I refl. (Despre lichide) A pătrunde într-un mediu poros. ▸ Tr. și refl. (Fig.) A pătrunde, a (se) strecura pe nesimțite. – Nu *înfiltra.* Sil. *-fil-tra.* Ind.pr. *infiltrez.*

infiltrát s.n. Acumulare într-un organ sau într-un țesut a leucocitelor sau a altor celule, ca reacție la pătrunderea unor agenți vătămă-tori. – Nu *înfiltrat.* Sil. *-fil-trat.* Pl. *infiltrate.*

infiltrație s.f. **1.** Pătrundere a apei în sol sau într-un mediu poros. **2.** Pătrundere a unor lichide (sânge, puroi) într-un organ sau într-un țesut – Nu *înfiltrație.* Sil. *-fil-tra-ți-e.* G.-D. *infiltrației.* Pl. *infiltrații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

infím,-ă adj. Extrem de mic, minuscul. – Pl. *infimi,-e.*

infinít,-ă adj., s.m., s.n. **1.** Adj. Care nu are sfârșit, limite, fără margini; (p.ext.) foarte mare, considerabil. **2.** S.m. (Mat.) Mărime variabilă care poate lua valori absolute mai mari decât orice mărime dată. **3.** S.n. Ceea ce este nesfârșit, ceea ce nu are margini. – Pl. adj. *infiniți,-te,* s.n. *infinituri.*

infinitáte s.f. Cantitate nelimitată; număr foarte mare. – Pl. *infinități.*

infinitezimál,-ă adj. **1.** Foarte mic, infim. **2.** (Mat.; despre mărimi variabile) Care tinde către zero. – Pl. *infinitezimali,-e.*

infinitív adj. (Gram.) *Modul* ~ (și substan-tivat, n.) = mod nepersonal care denumește acțiunea, constituind forma-tip a verbului. – Pl. *infinitive* „forme de infinitiv".

infírm,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care are o infirmitate. – Pl. *infirmi,-e.*

infirmá vb.I tr. A declara sau a dovedi ceva ca nevalabil, ca neadevărat. ▸ (Jur.) A anula (o hotărâre, o măsură) procesuală. – Ind.pr. *infirm.*

infirmeríe s.f. Local amenajat pe lângă cazărmi, internate etc. pentru îngrijirea bolnavilor. – G.-D. *infirmeriei.* Pl. *infirmerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

infirmiér,-ă s.m. și f. Persoană din cadrul personalului sanitar auxiliar, care îngrijește bolnavii

într-un spital sau într-o infirmerie; (f.) soră. – Sil. *-mi-er.* Pl. *infirmieri,-e.*

infirmitáte s.f. Defect fizic, congenital sau dobândit (ex. surditate). – Pl. *infirmități.*

infíx s.n. Element fonetic, de obicei consoană, care se inserează în rădăcina unui cuvânt și are o valoare morfologică. – Pl. *infixe.*

inflamá vb.I refl. (Despre un organ sau o parte a corpului) A suferi o inflamație. – Sil. *in-fla-.* Ind. pers.3 *inflamează.*

inflamábil,-ă adj. Care ia foc, care se aprinde ușor. – Sil. *in-fla-.* Pl. *inflamabili,-e.*

inflamatór,-oáre adj. Care se manifestă printr-o inflamație; care produce o inflamație. – Sil. *in-fla-.* Pl. *inflamatori,-oare.*

inflamáție s.f. Proces patologic care se manifestă prin înroșirea și umflarea locului bolnav. – Sil. *in-fla-...-ți-e.* G.-D. *inflamației.* Pl. *inflamații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

inflăție s.f. Fenomen care constă în existența unei cantități excedentare de bani de hârtie în circulație, ceea ce duce la devalorizarea acestora. – Sil. *in-fla-ți-e.* G.-D. *inflației.* Pl. *inflații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

inflaționíst,-ă adj. Cu caracter de inflație. – Sil. *in-fla-ți-o-.* Pl. *inflaționiști,-ste.*

inflexíbil,-ă adj. Care nu este flexibil. ▸ (Fig.) Neînduplecat, ferm. – Sil. *in-fle-.* Pl. *inflexi-bili,-e.*

inflexibilitáte s.f. Însușirea a ceea ce este inflexibil. ▸ (Fig.) Fermitate, tărie, intransi-gență. – Sil. *in-fle-.* G.-D. *inflexibilității,* neart. *inflexibilități.*

inflexiúne s.f. Schimbare a înălțimii unui sunet; schimbare a tonului, a accentului vocii; ușurința cuiva de a-și mlădia vocea. – Sil. *in-fle-xi-u-.* Pl. *inflexiuni.*

inflorescénță s.f. Ansamblul florilor dispuse într-un anume mod pe lujer. – Sil. *in-flo-.* Pl. *inflorescențe.*

influént,-ă adj. Care are influență (**2**), care are trecere. – Sil. *in-flu-ent.* Pl. *influenți,-te.*

influență vb.I tr. A exercita o influență asupra cuiva sau a ceva; a înrâuri. – Sil. *in-flu-en-.* Ind. pr. *influențez.*

influențábil,-ă adj. Care poate fi influențat cu ușurință. – Sil. *in-flu-en-.* Pl. *influența-bili,-e.*

influénță s.f. **1.** Acțiune pe care o persoană o exercită asupra alteia și care poate duce la schimbarea caracterului, a concepțiilor acesteia. ▸ Acțiune pe care o exercită un fenomen asupra unei persoane; înrâurire. **2.** Putere de a influența pe alții; autoritate. – Sil. *in-flu-en-.* Pl. *influențe.*

inflúx s.n. (Med.) ~ *nervos* = propagare a excitației de-a lungul căilor nervoase. – Sil. *in-flux.* Pl. *influxuri.*

infórm,-ă adj. Care nu are o formă sau un contur precis; (p.ext.) care are o formă urâtă, inestetică. – Pl. *informi,-e.*

informá vb.I tr. A da cuiva informații despre ceva sau despre cineva. ▸ Refl. A căuta să se pună la curent cu ceva, a culege informații, a se documenta. – Ind.pr. *informez.*

informátică s.f. Disciplină care se ocupă de culegerea, transmiterea, prelucrarea și stocarea informației; (spec.) știința producerii și utilizării programelor pentru calculatoarele electronice. – G.-D. *informaticii.*

informaticián,-ă s.m. și f. Specialist în in-formatică. – Sil. *-ci-an.* Pl. *informaticieni,-e.*

informatív,-ă adj. Care are rolul de a informa; de informație. – Pl. *informativi,-e.*

informatór,-oáre s.m. și f. Persoană care dă informații sau care are misiunea de a culege și furniza anumite informații. – Pl. *informatori,-oare.*

informáție s.f. **1.** Ceea ce se comunică, ceea ce se aduce la cunoștința cuiva; știre, veste. **2.** Documentare; totalitatea materialului informativ. **3.** Fiecare dintre elementele noi cuprinse în semnificația unui simbol (text scris, mesaj vorbit, grup de imagini etc.). ▹ *Teoria ~i* = teorie matematică a proprietăților generale ale surselor de informație și ale canalelor de transmitere a informațiilor.

– Sil. *-ți-e.* G.-D. *informației.* Pl. *informații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

informațiónál,-ă adj. Care conține sau care dă informații. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *informaționali,-e.*

infractór,-oáre s.m. și f. Persoană care a comis o infracțiune. – Sil. *in-frac-.* Pl. *infrac-tori,-oare.*

infracționál,-ă adj. Care se referă la o infracțiune, care are caracter de infracțiune. – Sil. *in-frac-ți-o-.* Pl. *infracționali,-e.*

infracțiúne s.f. Faptă care prezintă pericol social, săvârșită cu vinovăție și sancționată de legea penală. – Sil. *in-frac-ți-u-.* Pl. *infracțiuni.*

infraróșu,-ie adj. *Radiații infraroșii* = radiații electromagnetice invizibile, penetrante, cu efect termic accentuat, situate în spectru dincolo de limita roșie a domeniului luminii vizibile. – Sil. *in-fra-ro-,* f. *-și-e.* Pl. *infraroșii.*

infrastructúră s.f. **1.** Ansamblul elementelor care susțin partea principală a unei construcții (ex. fundația unei clădiri). **2.** Elemente ale bazei tehnico-materiale (căi ferate, șosele, sistemul de comunicații și telecomunicații). – Sil. *in-fra-struc-.* Pl. *infrastructuri.*

infúzie s.f. Soluție folosită ca medicament, obținută dintr-o plantă prin opărirea ei cu apă clocotită pentru extragerea principiilor active din aceasta. – Sil. *-zi-e.* G.-D. *infuziei.* Pl. *infuzii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

infuzór s.m. (La pl.) Clasă de protozoare având corpul acoperit cu cili. – Pl. *infuzori.*

ingeniós,-oásă adj. **1.** Care dă dovadă de agerime de minte și spirit inventiv. **2.** Făcut cu îndemânare, cu istețime, cu măiestrie. – Sil. *-ni-os.* Pl. *ingenioși,-oase.*

ingeniozitáte s.f. Însușirea de a fi ingenios; inventivitate, iscusință, dibăcie. – Sil. *-ni-o-.* G.-D. *ingeniozității.* Pl. *ingeniozități.*

ingenuitáte s.f. Naturalețe, simplitate; puritate, candoare; inocență împletită cu naivitate. – Sil. *-nu-i-.* G.-D. *ingenuității.* Pl. *ingenuități* „manifestări".

ingénuu,-uă adj., s.f. **1.** Adj. Care vădește ingenuitate. **2.** S.f. (În teatru și în cinema) Personaj care reprezintă o fată inocentă, pură; (p.ext.) persoană ingenuă (**1**). – Sil. *-nu-u.* Pl. *ingenui,-ue.*

ingerá vb.I tr. A înghiți alimente. – Ind.pr. *ingerez.*

ingerínță s.f. Amestec nedorit, forțat în viața unei persoane, a unui stat etc. – Pl. *ingerințe.*

ingéstie s.f. Introducere pe cale bucală a alimentelor în stomac. – Sil. *-ti-e.* G.-D. *ingestiei.* Pl. *ingestii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

inghinál,-ă adj. (Anat.) Care se găsește în regiunea abdomenului. – Pl. *inghinali,-e.*

inginér,-ă s.m. și f. Persoană cu calificare superioară specializată în lucrări tehnice de concepție, de proiectare, de conducere etc. – Pl. *ingineri,-e.*

inginerésc,-eáscă adj. Referitor la inginer sau la inginerie. – Pl. *inginerești.*

inginerí́e s.f. **1.** Profesia inginerului. ▹ ~ *genetică* = modificare a structurii genetice a unui organism prin introducerea de gene noi, aparținând unor organisme din aceeași specie sau din specii diferite. **2.** Acțiune șmecherească. – G.-D. *ingineriei.* Pl. *inginerii.*

ingrát,-ă adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este nerecunoscător pentru un serviciu sau un avantaj primit. **2.** (Fig.) Care nu răsplătește, nu dă satisfacție eforturilor făcute; (p.ext.) anevoios, greu. – Sil. *in-grat.* Pl. *ingrați,-te.*

ingratitúdine s.f. Atitudinea celui ingrat. – Sil. *in-gra-.* G.-D. *ingratitudinii.* Pl. *ingra-titudini.*

ingrediéńt s.n. Substanță accesorie din compoziția unui medicament, a unui aliment, a unui produs cosmetic etc. – Sil. *in-gre-di-ent.* Pl. *ingrediente.*

ingurgitá vb.I tr. A înghiți (un aliment). – Ind. pr. *ingurgitez.*

inhalá vb.I tr. A trage în piept (pe gură sau pe nas) vapori, gaze etc. – Ind.pr. *inhalez.*

inhalație s.f. Absorbție pe căile respiratorii a unor vapori, gaze etc. în scop curativ. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *inhalației.* Pl. *inhalații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

inhibá vb.I. **1.** Tr. A împiedica sau a încetini un proces fiziologic, o reacție chimică etc. **2.** Refl. A se abține, a se stăpâni. – Ind.pr. *inhíb.*

inhibíție s.f. Proces de diminuare, frânare sau suprimare a unei activități fiziologice. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *inhibiției.* Pl. *inhibiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

inimaginábil,-ă adj. Care întrece orice închipuire, extraordinar. – Sil. *in-i-.* Pl. *inima-ginabili,-e.*

ínimă s.f. **1.** Organ central al aparatului circulator, situat în partea stângă a pieptului și care asigură circulația sângelui în organism; cord. **2.** (Fig.) Inima (**1**) considerată lăcaș al sentimentelor umane. **3.** (Fig.) Inima (**1**) ca izvor al îndrăznelii, al curajului, al energiei. **4.** Caracter, fire, structură sufletească. **5.** Mijloc, centru; interior. **6.** Partea din interior a unei plante. **7.** Piesă esențială într-un sistem tehnic. • *A arde pe cineva la ~* = a provoca cuiva o durere, o mare supărare. *A avea ceva pe ~* = a fi chinuit de un gând nemărturisit. *A avea ~ bună* (sau *de aur*) = a fi bun, milos. *A fi fără ~* sau *a fi rău la ~* = a fi rău. *A-i fi cuiva inima grea* = a fi trist, îndurerat. *A-i merge (drept) la ~* sau *a-l unge la ~* = a-i produce o satisfacție, a-i plăcea foarte mult. *A-i rămâne cuiva inima la cineva* (sau *la ceva*) = a-i plăcea foarte mult o persoană sau un lucru. *A i se împietri cuiva inima* = a deveni insensibil. *A-i veni cuiva inima la loc* = a-și reveni după o spaimă, după o emoție. *A prinde ~* = a căpăta curaj, putere. *A (nu) avea pe cineva la ~* = a (nu) ține la cineva, a (nu) simpatiza pe cineva. *A nu-l lăsa pe cineva inima să...* = a nu putea rămâne nepăsător față de necazul altuia, față de o situație grea. *A pune ceva la ~* = a se supăra tare pentru ceva. *A-și călca pe ~* = a face ceva împotriva voinței sau dorinței proprii. *A-și lua inima în dinți* = a se îmbărbăta, a-și face curaj. *Cu toată inima* sau *cu dragă ~* = cu toată puterea sufletească, bucuros. *Cu inima friptă* = mâhnit, dezolat. *Cu inima ușoară* = fără griji, bine dispus; cu conștiința împăcată. *Cu ~ de piatră* = nesimțitor, nepăsător; neîn-duplecat. *Din ~* = cu sinceritate. *~ albastră* = **a)** suflet trist, îndurerat; tristețe, melancolie; **b)** necaz; furie, mânie. *~ rea* = mâhnire, întristare. *Pe inima goală* (*inimă,* popular „stomac“) = pe nemâncate, cu stomacul gol. – Pl. *inimi.*

inimitábil,-ă adj. Care nu poate fi (ușor) imitat. – Sil. *in-i-.* Pl. *inimitabili,-e.*

inimós,-oásă adj. **1.** Curajos, îndrăzneț. **2.** Bun, mărinimos. **3.** Înflăcărat, pasionat. – Pl. *inimoși,-oase.*

ininteligíbil,-ă adj. Care nu poate fi înțeles, lipsit de claritate; confuz. – Sil. *in-in-.* Pl. *ininteligibili,-e.*

inițiá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) introduce într-un domeniu de activitate, a da cuiva sau a-și însuși primele cunoștințe. **2.** Tr. A pune bazele unei acțiuni, ale unei activități etc. – Sil. *-ți-a.* Ind.pr.pers.1 *inițiez,* pers.3 *inițiază*; ger. *inițiind.*

inițiál,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care este la început, de la început. **2.** S.f. Literă cu care începe un cuvânt. ▸ Abreviere a prenumelui (și a numelui) unei persoane, formată din inițiale (**2**). – Sil. *-ți-al.* Pl. *inițiali,-e.*

inițiát,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care are suficiente cunoștințe într-un domeniu. – Sil. *-ți-at.* Pl. *inițiați,-te.*

inițiatívă s.f. Faptul de a iniția, de a între-prinde cel dintâi ceva. • *Din proprie ~* = fără a fi îndemnat sau silit de altul. – Sil. *-ți-a-.* Pl. *inițiative.*

inițiatór,-oáre s.m. și f. Persoană care inițiază ceva, căreia îi aparține inițiativa într-o problemă sau acțiune. • Sil. *-ți-a-.* Pl. *inițiatori,-oare.*

inițiére s.f. Acțiunea de a (se) iniția; intro-ducere a cuiva într-un domeniu de activitate, dându-i primele cunoștințe. – Sil. *-ți-e-.* Pl. *inițieri.*

injectá vb.I. **1.** Tr. A efectua o injecție. **2.** Refl. (Despre ochi) A se înroși, a se congestiona. – Ind. pr. *injectez.*

injectór s.n. Dispozitiv pentru injectarea combustibilului în camera de ardere a unui motor. – Pl. *injectoare.*

injécție s.f. **1.** Introducere, cu ajutorul unei seringi, a unui medicament lichid într-un organism; (p.ext.) medicamentul astfel introdus. **2.** Introducere, sub presiune, a unui fluid într-un spațiu închis, într-un material etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *injecției.* Pl. *injecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

injúrie s.f. Jignire, insultă gravă adusă cuiva. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *injuriei.* Pl. *injurii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

injuriós,-oásă adj. Care conține o injurie. – Sil. *-ri-os.* Pl. *injurioși,-oase.*

injúst,-ă adj. Care nu este just; nedrept. – Pl. *injuști,-ste.*

inocént,-ă adj. Curat la suflet; care exprimă nevinovăție, candoare. – Pl. *inocenți,-te.*

inocénță s.f. Curățenie sufletească, nevino-văție, candoare. – G.-D. *inocenței,* neart. *inocențe.*

inoculá vb.I tr. A introduce în organism o substanță, un vaccin, un ser. – Sil. *in-o-.* Ind.pr. *inoculez.*

inodór,-ă adj. Fără miros. – Sil. *in-o-.* Pl. *inodori,-e.*

inofensív,-ă adj. Care nu face rău, care nu e primejdios. – Sil. *in-o-.* Pl. *inofensivi,-e.*

inopinát,-ă adj. Care vine prin surprindere, la care nu te aștepți. – Sil. *in-o-.* Pl. *inopinați, -te.*

inoportún,-ă adj. Care nu este oportun, care nu se întâmplă la timpul sau la locul potrivit. ▸ Care stinghерește, care deranjează. – Sil. *in-o-.* Pl. *inoportuni,-e.*

inoróg s.m. Animal fabulos imaginar cu corp de cal și cu un corn în frunte. – Pl. *inorogi.*

inospitaliér,-ă adj. Care nu este ospitalier. – Sil. *in-os-...-li-er.* Pl. *inospitalieri,-e.*

inová vb.I intr. A face o inovație. ▸ A introduce o modificare, o adaptare etc., îmbunătățind un proces. – Ind.pr. *inovez.*

inovatór,-oáre s.m. și f., adj. (Persoană) care realizează o inovație. – Pl. *inovatori, -oare.*

inovație s.f. Schimbare sau perfecționare într-o situație sau într-un proces stabilit. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *inovației.* Pl. *inovații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

inoxidábil,-ă adj. (Despre metale, aliaje) Care nu se oxidează, care nu ruginește. – Sil. *in-o-.* Pl. *inoxidabili,-e.*

ins s.m. Individ, persoană, om. – Pl. *inși.*

insalúbru,-ă adj. Dăunător sănătății. – Sil. *-lu-bru.* Pl. *insalubri,-e.*

insatisfácție s.f. Nemulțumire, neplăcere. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *insatisfacției.* Pl. *insatisfacții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

inscrípție s.f. Text scurt, gravat pe piatră, pe metal sau pe lemn, care conține un nume, anumite date referitoare la un eveniment etc. – Sil. *in-scrip-ți-e.* G.-D. *inscripției.* Pl. *inscripții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

insectár s.n. Colecție de insecte conservate și clasate într-o anumită ordine; cutie specială în care se păstrează această colecție. – Pl. *insectare.*

inséctă s.f. Mic animal nevertebrat, cu corpul alcătuit din cap, torace și abdomen și cu trei perechi de picioare; (pop.) goangă. – Pl. *insecte.*

insecticíd,-ă adj., s.n. (Substanță) care omoară insectele parazite și dăunătoare. – Pl. *insecticizi,-de.*

insectifúg,-ă adj., s.n. (Substanță) care îndepărtează insectele dăunătoare (prin miros, prin gust etc.). – Pl. *insectifugi,-ge.*

insectivór s.n. (La pl.) Ordin de mamifere mici, care se hrănesc în special cu insecte (ex. ariciul, cârtița). – Pl. *insectivore.*

insectofungicíd,-ă adj., s.n. (Substanță) care folosește pentru combaterea insectelor dăunătoare și a ciupercilor parazite. – Pl. *insectofungicizi,-de.*

insecuritáte s.f. Stare de nesiguranță, lipsă de securitate. – G.-D. *insecurității,* neart. *insecurități.*

insensíbil,-ă adj. **1.** Lipsit de sensibilitate; (fig.) nepăsător la nenorocirea sau la rugă-mintea cuiva. **2.** Care nu se poate percepe cu simțurile, imperceptibil. – Pl. *insensibili,-e.*

insensibilitáte s.f. Lipsă de sensibilitate, (p.ext.) de emotivitate; (fig.) nepăsare, in-diferență. – G.-D. *insensibilității,* neart. *insensibilității.*

inseparábil,-ă adj. Care nu se poate separa de ceva sau de cineva; strâns unit; de nedespărțit. – Pl. *inseparabili,-e.*

inseră vb.I tr. **1.** A introduce, a include un adaos, o informație etc. într-un text, într-un șir de numere, într-un tabel etc. **2.** (Tehn.) A introduce un material în masa altui material. ▸ A introduce o piesă într-un locaș din interiorul altei piese sau între alte două piese. – Ind.pr. *inserez.* Par. *însera.*

insérție s.f. **1.** Faptul de a insera; (concr.) ceea ce se inserează. **2.** (Anat.) Fixarea pe os a capătului unui mușchi. **3.** (Tehn.) Strat de material inclus în alt material sau între fețele de contact a două materiale. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *inserției.* Pl. *inserții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

insesizábil,-ă adj. Care nu poate fi sesizat, perceput. – Pl. *insesizabili,-e.*

insidiós,-oásă adj. (Livr.) Perfid, viclean. ▸ (Despe boli) Care apare fără manifestări vizibile, pe nesimțite. – Sil. *-di-os.* Pl. *insidioși, -oase.*

insígnă s.f. Obiect mic cu o imagine sim-bolică sau cu o indicație grafică, arătând că cel care o poartă este membru al unei grupări, al unei societăți etc. – Pl. *insigne.*

insignifiánt,-ă adj. Lipsit de însemnătate. – Sil. *-sig-ni-fi-ant.* Pl. *insignifianți,-te.*

insinuá vb.I. **1.** Tr. A strecura o aluzie (rău-tăcioasă), a da să se înțeleagă. **2.** Refl. A se infiltra, a pătrunde undeva pe nesimțite, cu dibăcie. – Sil. *-nu-a.* Ind.pr.pers.1 *insinuez,* pers.3 *insinuează,* pers.4 *insinuăm.*

insinuánt,-ă adj. Care (se) insinuează. – Sil. *-nu-ant.* Pl. *insinuanți,-te.*

insipíd,-ă adj. **1.** (Despre substanțe, ali-mente) Fără gust; searbăd, fad. **2.** (Fig.) Fără spirit, fără haz, anost. – Pl. *insipizi,-de.*

insistá vb.I intr. **1.** A stărui, a persista, a persevera (într-o acțiune). **2.** A sublinia, a reliefa, a pune accentul pe... – Ind.pr. *insíst.*

insistént,-ă adj. (Adesea adverbial) Stăruitor, perseverent. – Pl. *insistenți,-te.*

insisténță s.f. Faptul de a insista; (spec.) rugăminte, cerere insistentă. – Pl. *insistențe.*

insoláție s.f. Stare patologică datorată unei expuneri îndelungate a corpului la soare, manifestată prin dureri de cap, febră, greață etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *insolației.* Pl. *insolații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

insolént,-ă adj. Impertinent, obraznic. – Pl. *insolenți,-te.*

insolénță s.f. Obrăznicie, nerușinare; atitu-dine, faptă sau vorbă necuviincioasă. – Pl. *insolențe.*

insolít,-ă adj. Care este contrar obiceiului, care nu este în uz. – Pl. *insoliți,-te.*

insolúbil,-ă adj. **1.** Care nu se dizolvă (în-tr-un anumit lichid). **2.** (Fig.) Care nu se poate rezolva sau soluționa. – Pl. *insolubili,-e.*

insolvábil,-ă adj. Care nu-și poate plăti datoriile, falimentar. – Pl. *insolvabili,-e.*

insolvabilitáte s.f. Situația în care se află un debitor ale cărui bunuri sunt de valoare mai mică decât cea a obligațiilor pe care le are de plătit. – G.-D. *insolvabilității,* neart. *insolvabilității.*

insomníe s.f. Stare bolnăvicioasă care se manifestă prin lipsă de somn. – G.-D. *insom-niei.* Pl. *insomnii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

inspectá vb.I tr. A controla activitatea unei persoane, a unei instituții etc.; (p.ext.) a cerceta, a examina amănunțit și cu atenție ceva. – Sil. *in-spec-.* Ind.pr. *inspectez.*

inspéctor,-oáre s.m. și f. Persoană însăr-cinată cu efectuarea unei inspecții. – Sil. *in-spec-.* Pl. *inspectori,-oare.*

inspectorát s.n. Serviciu care are sarcina de a inspecta activitatea unor unități subor-donate. ▸

Local în care funcționează un asemenea serviciu. – Sil. *in-spec-.* Pl. *inspectorate.*

inspécție s.f. Control, verificare a unei activități, a executării unor dispoziții etc. – Sil. *in-spec-ți-e.* G.-D. *inspecției.* Pl. *inspecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

inspirá vb.I. **1.** Tr. A trage aer în plămâni. **2.** Tr. (Fig.) A provoca cuiva un sentiment, a-i trezi o idee etc. **3.** Refl. (Fig.) A-și însuși idei, gânduri de undeva sau de la cineva. – Sil. *in-spi-.* Ind.pr. *inspír.*

inspirát,-ă adj. Stăpânit, cuprins de inspi-rație (2). – Sil. *in-spi-.* Pl. *inspirați,-te.*

inspirație s.f. **1.** Fază a respirației în care aerul este introdus în plămâni. **2.** (Fig.) Gând, idee, soluție apărută pe neașteptate în conștiință. **3.** (Fig.) Stare de spirit adecvată creației; avânt creator. – Sil. *in-spi-...-ți-e.* G.-D. *inspirației.* Pl. *inspirații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

instabíl,-ă adj. Care prezintă instabilitate; (fig.) schimbător, nestatornic. – Sil. *in-sta-.* Pl. *instabili,-e.*

instabilitáte s.f. Însușirea de a nu prezenta stabilitate, de a nu fi stabil. – Sil. *in-sta-.* G.-D. *instabilității,* neart. *instabilități.*

instalá vb.I. **1.** Tr. A monta, a așeza o instalație, un sistem, un aparat etc. **2.** Tr. și refl. (Despre persoane) A (se) așeza, a (se) stabili într-un loc. **3.** Tr. A pune pe cineva, în mod solemn, într-un post de răspundere. – Sil. *in-sta-.* Ind.pr. *instalez.*

instalatór,-oáre s.m. și f. Persoană specializată în montarea și repararea unor instalații tehnice. – Sil. *in-sta-.* Pl. *instalatori,-oare.*

instalație s.f. Ansamblu de construcții, mașini, piese, instrumente etc., montate în scopul executării unei anumite funcțiuni sau operații. – Sil. *in-sta-...-ți-e.* G.-D. *instalației.* Pl. *instalații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

instantanéu,-é adj., s.n. **1.** Adj. Care se produce brusc. **2.** S.n. Fotografie obținută printr-o expunere de foarte scurtă durată. – Sil. *in-stan-,* f. *-ne-e,* scris nu *-neie.* Pl. *in-stantanei,-ee.*

instánță s.f. Organ de stat care se ocupă cu soluționarea litigiilor. • *În ultimă* ~ = până la urmă, în cele din urmă. – Sil. *in-stan-.* Pl. *instanțe.*

instaurá vb.I tr. A stabili, a introduce, a întrona (pentru prima oară). – Sil. *in-sta-u-.* Ind.pr. *instaurez.*

instigá vb.I tr. A îndemna, a incita la acțiuni dușmănoase. – Sil. *in-sti-.* Ind.pr. *instíg.*

instigatór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) care instigă. – Sil. *in-sti-.* Pl. *instigatori,-oare.*

instigáție s.f. Acțiunea de a instiga; îndemn la violență, la incitare. – Sil. *in-sti-...-ți-e.* G.-D. *instigației.* Pl. *instigații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

instilá vb.I tr. A face o instilație. – Sil. *in-sti-.* Ind.pr. *instilez.*

instilație s.f. Administrarea, sub formă de picături, a unui medicament lichid. – Sil. *in-sti-...-ți-e.* G.-D. *instilației.* Pl. *instilații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

instínct s.m. Complex de reflexe înnăscute, necondiționate, care asigură necesitățile vitale ale organismului (de alimentare, de apărare, de reproducere etc.). – Sil. *in-stinct.* Pl. *instincte.*

instinctív,-ă adj. **1.** Care se referă la instinc-te. **2.** Făcut din instinct; inconștient. – Sil. *in-stinc-tiv.* Pl. *instinctivi,-e.*

instituí vb.IV tr. A înființa, a întemeia (prin lege). – Sil. *in-sti-.* Ind.pr. pers.1,2 *instítui,* pf.s. *instituii.*

institút s.n. **1.** Instituție de învățământ su-perior. **2.** Instituție în care se efectuează cercetări științifice. – Sil. *in-sti-.* Pl. *institute.*

instituție s.f. **1.** Organism, unitate care desfășoară activități cu caracter economic, social, administrativ etc. **2.** Ansamblul normelor care reglementează o anumită categorie de relații sociale; formă de organizare a unor raporturi sociale. – Sil. *in-sti-...-ți-e.* G.-D. *instituției.* Pl. *instituții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

instituționál,-ă adj. Care se referă la o instituție, care are caracter de instituție. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *instituționali,-e.*

instituționalizát,-ă adj. **1.** Care a primit caracter instituțional, caracter oficial. **2.** (Despre copii orfani sau abandonați) Care este cuprins într-o casă de copii. – Sil. *-ți-o-*. Pl. *instituționalizați,-te.*

instructív,-ă adj. Care instruiește; din care se poate trage învățăminte. – Sil. *in-struc-*. Pl. *instructivi,-e.*

instrúctor,-oáre s.m. și f. Persoană care instruiește. – Sil. *in-struc-*. Pl. *instructori, -oare.*

instrúcție s.f. **1.** Proces de predare a cunoștințelor și de formare a deprinderilor desfășurat în instituțiile de învățământ. **2.** Activitate de pregătire teoretică și practică a militarilor. – Sil. *in-struc-ți-e.* G.-D. *instrucției.* Pl. *instrucții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*. Par. *instrucțiune.*

instrucțiúne s.f. (Mai ales la pl.) Indicație, precizare, explicație dată cuiva în legătură cu îndeplinirea unui lucru. – Sil. *in-struc-ți-u-*. Pl. *instrucțiuni.* Par. *instrucție.*

instruí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) pregăti într-un anumit domeniu; a învăța. **2.** Tr. A pregăti soldații în teoria și practica militară. – Sil. *in-stru-i.* Ind. pr. *instruiesc,* pf.s. *instruii.*

instrumént s.n. **1.** Sistem de piese care constituie un tot unitar folosit pentru ob-servarea, măsurarea sau controlul unei mărimi. **2.** Aparat cu ajutorul căruia se produc sunete muzicale. **3.** ~ *gramatical* = parte de vorbire (ex. prepoziția, conjuncția etc.) care nu exprimă noțiuni, ci numai raporturi între cuvintele pe care le leagă. **4.** (Fig.) Persoană, lucru de care se folosește cineva pentru atingerea unui scop. – Sil. *in-stru-*. Pl. *instrumente.*

instrumentá vb.I tr. (Jur.) A aplica normele specifice rezolvării unui caz adus în fața justiției. – Sil. *in-stru-*. Ind.pr. *instrumentez.*

instrumentál,-ă adj. (Muz.) Care se execută cu ajutorul instrumentelor. – Sil. *in-stru-*. Pl. *instrumentali,-e.* Par. *instrumentar.*

instrumentár s.n. Totalitatea instrumentelor (**1**) necesare unei activități. – Sil. *in-stru-*. Pl. *instrumentare.* Par. *instrumental.*

instrumentíst,-ă s.m. și f. Persoană care cântă dintr-un instrument muzical, în cadrul unui ansamblu. – Sil. *in-stru-*. Pl. *instrumen-tiști,-ste.*

insuccés s.n. Eșec, nereușită. – Pl. *insuccese.*

insuficiént,-ă adj. Care nu este de ajuns (cantitativ), care nu satisface (calitativ). ▸ (Substantivat, m.) Calificativ sub limita de trecere la un examen. – Sil. *-ci-ent.* Pl. *insuficienți,-te.*

insuficiență s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este insuficient. **2.** (Med.) Stare de funcționare anormală a unui organ. – Sil. *-ci-en-*. Pl. *insuficiențe.*

insuflá vb.I tr. **1.** A introduce gaze sau vapori sub presiune în interiorul unui motor, unui cuptor metalurgic etc. **2.** (Fig.) A-i trezi cuiva un sentiment, o anumită stare sufletească. – Sil. *-su-fla.* Ind.pr.pers.1 *insúflu,* pers.2 *insufli,* sil. *-fli,* pers.3 *insuflă.*

insulár,-ă adj. Caracteristic unei insule; care se află pe o insulă. ▸ (Substantivat) Locuitor al unei insule. – Pl. *insulari,-e.*

ínsulă s.f. Suprafață de uscat, înconjurată din toate părțile de apă. ▹ ~ *plutitoare* = îngrămădire compactă de rădăcini și de ramuri rupte care plutesc pe o apă. – Pl. *insule.*

insulínă s.f. Hormon secretat de pancreas care intervine în reglarea metabolismului zahărului. – G.-D. *insulinei.*

insultá vb.I tr. A aduce cuiva o insultă; a jigni. – Ind.pr. *insúlt.*

insúltă s.f. Cuvânt sau faptă care atinge onoarea sau demnitatea cuiva; jignire, ofensă. – Pl. *insulte.*

insuportábil,-ă adj. Care este greu de suportat sau care nu se poate suporta. ▸ (Despre oameni) Urâcios, nesuferit. – Pl. *insuportabili,-e.*

insurécție s.f. Acțiune colectivă armată, organizată împotriva unui regim, împotriva unei autorități. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *insurecției.* Pl. *insurecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

insurgént,-ă s.m. și f. Persoană care parti-cipă la o insurecție. – Pl. *insurgenți,-te.*

insurmontábil,-ă adj. (Livr.; despre obsta-cole) Care nu poate fi depășit, care nu poate fi învins. – Pl. *insurmontabili,-e.*

intabulá vb.I tr. A înscrie un drept imobiliar în cartea funciară. – Ind.pr. *intabulez.*

intáct,-ă adj. Neatins, neștirbit, întreg. – Pl. *intacți,-te.*

intangíbil,-ă adj. Care nu poate fi atins, care trebuie să rămână intact. – Pl. *intan-gibili,-e.*

intársie s.f. Tehnică de ornamentare a mobilierului prin incrustarea în lemn a unor plăcuțe de os, fildeș, sidef sau de lemn de altă culoare. – Sil. *-si-e.* G.-D. *intarsiei.* Pl. *intarsii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

integrá vb.I tr. și refl. A (se) include, a (se) îngloba într-un tot, devenind parte compo-nentă. – Sil. *-te-gra.* Ind.pr. *integrez.*

integrál,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Întreg, complet. **2.** Adj. (Mat.) *Calcul ~* = ramură a matema-ticii, care se ocupă cu studiul integralelor **(3)**. **3.** S.f. *~ă a unei funcții* = funcție a cărei derivată este chiar funcția dată. – Sil. *-te-gral.* Pl. *integrali,-e.*

integrántă adj. *Parte ~* = parte care se înglobează în mod necesar în componența unui tot. – Sil. *-te-gran-.* Pl. *integrante.*

integritáte s.f. **1.** Însușirea de a fi integru. **2.** Însușirea de a fi sau de a rămâne intact, întreg. – Sil. *-te-gri-.* G.-D. *integrității.*

intégru,-ă adj. De o probitate absolută, incoruptibil. – Sil. *-te-gru.* Pl. *integri,-e.*

inteléct s.n. Capacitatea omului de a gândi, de a cunoaște; minte, gândire; inteligență. – Pl. *intelecte.*

intelectuál,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține intelectului, referitor la intelect. **2.** S.m. și f. Persoană care posedă pregătire superioară de specialitate, a cărei ocupație principală este munca intelectuală **(1)**. – Sil. *-tu-al.* Pl. *intelectuali,-e.*

intelectualitáte s.f. **1.** Categorie socială care lucrează în domeniul muncii intelectuale. **2.** Totalitatea intelectualilor. – Sil. *-tu-a-.* G.-D. *intelectualității,* neart. *intelectualități.*

inteligént,-ă adj. Înzestrat cu inteligență, deștept. – Pl. *inteligenți,-te.*

inteligénță s.f. Facultatea de a înțelege ușor, de a sesiza esențialul. – G.-D. *inteligenței,* neart. *inteligențe.*

inteligíbil,-ă adj. Care este accesibil în-țelegerii, care poate fi înțeles ușor. – Pl. *inteligibili,-e.*

intemperíe s.f. Stare atmosferică neprielnică; vreme rea. – G.-D. *intemperiei.* Pl. *intemperii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

intempestív,-ă adj. Care se produce pe neașteptate și la timp nepotrivit. – Pl. *intempestivi,-e.*

intendént,-ă s.m. și f. Persoană însărcinată cu administrarea sau îngrijirea unei case, a unui local etc. – Pl. *intendenți,-te.*

inténs,-ă adj. Care acționează cu forță; tare, puternic. – Pl. *intenși,-se.*

intensificá vb.I tr. și refl. A (se) face mai intens; a (se) accentua, a (se) înteți. – Ind.pr. *intensífic.*

intensitáte s.f. **1.** Starea a ceea ce este intens; grad de tărie, de forță. **2.** (Fiz.) Mărime utilizată pentru a caracteriza cantitativ un fenomen. – Pl. *intensități.*

intensív,-ă adj. Care are (o mare) intensitate; (despre abstracte) viu, intens. – Pl. *intensivi,-e.*

intentá vb.I tr. *A ~ un proces* = a porni o acțiune în justiție. – Ind.pr. *intentez.*

intenție s.f. Gând, voință de a întreprinde ceva; proiect, plan. • *A avea intenții* (*serioase*) *cu cineva* = (de obicei despre bărbați) a fi hotărât să se căsătorească cu cineva. *A face cuiva proces de intenții* = a acuza pe cineva pentru intenții pe care nu poți dovedi că le-a avut. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *intenției.* Pl. *intenții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

intenționá vb.I tr. A avea intenția să..., a avea de gând, a proiecta, a plănui. – Sil. *-ți-o-.* Ind. pr. *intenționez.*

intenționál,-ă adj. Referitor la intenție; făcut cu intenție; deliberat. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *intenționali,-e.*

intenționát,-ă adj. Cu intenție, cu un anumit scop; plănuit, voit. – Sil. *-ți-o-*. Pl. *intenționați, -te.*

interactív,-ă adj. (Despre spectacole) Cu participarea activă a spectatorilor și a tele-spectatorilor (prin întrebări, răspunsuri etc.). – Sil. *-ter-ac-*. Pl. *interactivi,-e.*

interacțiúne s.f. Legătură, condiționare reciprocă între două sau mai multe corpuri, fenomene, sisteme fizice etc. – Sil. *-ți-u-*. Pl. *interacțiuni.*

interbélic,-ă adj. Dintre două războaie (mai ales dintre cele două războaie mondiale). – Pl. *interbelici,-ce.*

intercalá vb.I tr. și refl. A (se) introduce, a (se) așeza într-un șir de lucruri sau de ființe. – Ind. pr. *intercalez.*

interceptá vb.I tr. A prinde și a reține un obiect în timpul deplasării lui. ▸ A surprinde și a urmări o convorbire telefonică; a controla o corespondență. – Ind.pr. *interceptez.*

interconectá vb.I tr. A stabili o interco-nexiune. – Ind.pr. *interconectez.*

interconectáre s.f. Acțiunea de a interco-necta și rezultatul ei. – Pl. *interconectări.*

interconexiúne s.f. **1.** Legătură între mai multe rețele electrice. **2.** (Inform.) Atribuirea de relații între diverse entități, funcționarea fiecăreia depinzând de cea a celorlalte și influențându-le. – Sil. *-xi-u-*. Pl. *interconexi-uni.*

intercontinentál,-ă adj. Care este situat sau are loc între două sau mai multe continente. – Pl. *intercontinentali,-e.*

intercostál,-ă adj. Care este situat între coaste; care se referă la spațiul dintre coaste. – Pl. *intercostali,-e.*

interdependénță s.f. Legătură reciprocă între obiecte, fenomene, acțiuni etc. – Pl. *interdependențe.*

interdícție s.f. **1.** Interzicere legală de a săvârși anumite fapte. **2.** Măsură legală de înlăturare a unei persoane de la săvârșirea unor acte juridice. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *inter-dicției.* Pl. *interdicții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

interdisciplinár,-ă adj. Care aparține mai multor discipline științifice, care stabilește relații între mai multe științe. – Sil. *-ci-pli-*. Pl. *interdisciplinari,-e.*

interés s.n. **1.** Preocuparea de a obține ceea ce este avantajos, folositor, necesar. **2.** Orientare activă spre anumite lucruri, fenomene sau persoane în vederea cunoașterii și înțelegerii lor. **3.** Simpatie față de cineva. • *A-și face ~ele* = a urmări să-și rezolve problemele. – Pl. *interese.*

interesá vb.I. **1.** Tr. A trezi interesul cuiva. **2.** Refl. A arăta interes, grijă față de cineva sau de ceva. **3.** Refl. A se informa. • *Ce te interesează?* = ce-ți pasă? ce importanță are pentru tine? – Ind.pr. *interesez.*

interesánt,-ă adj. Care interesează, care prezintă interes; care atrage atenția. – Pl. *interesanți,-te.*

interesát,-ă adj. **1.** Care are un anumit interes. **2.** Care urmărește numai un interes personal. **3.** Cu interes, plin de curiozitate. – Pl. *interesați,-te.*

interfáță s.f. Dispozitiv care convertește semnalele electronice în așa fel încât două aparate sau sisteme să poată comunica între ele. – Pl. *interfețe.*

interferá vb.I intr. (Despre unde) A produce fenomenul interferenței; (p.ext.) a se încrucișa, a se combina. – Ind.pr. pers.3 *interferează.*

interferénță s.f. **1.** Întâlnire, încrucișare a două sau a mai multor fenomene, fapte, întâmplări etc. **2.** (Fiz.) Suprapunere a unor mișcări vibratoare (acustice, electrice etc.) cu aceeași frecvență, provenind din surse diferite. – Pl. *interferențe.*

interimár,-ă adj. Care exercită în mod provizoriu o funcție în locul titularului. – Pl. *interimari,-e.*

interiór,-oáră adj., s.n. **1.** Adj. Situat înăuntrul unui lucru, al unui spațiu limitat etc. ▸ (Fig.) Care se referă la partea sufletească a omului. **2.** S.n. Partea dinăuntru a unui lucru, a unei încăperi etc.; (spec.) mobilierul cu aranjamentul unei camere, al unei locuințe etc. ▸ (Fig.) Structura sufletească

a omului. **3.** S.n. Post telefonic instalat într-o cameră, într-un birou etc., legat de liniile exterioare printr-o centrală. – Sil. *-ri-or.* Pl. *interiori,-oare.*

interiorizá vb.I tr. A înăbuși sentimente, stări sufletești; a face să nu se manifeste în exterior; (refl.) a se refugia în trăiri interioare. – Sil. *-ri-o-.* Ind.pr. *interiorizez.*

interjécție s.f. (Gram.) Parte de vorbire neflexibilă care exprimă sentimente și mani-festări de voință sau care imită sunete și zgomote din natură. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *inter-jecției.* Pl. *interjecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

interlocutór,-oáre s.m. și f. Persoană care vorbește cu alta, care participă la o conver-sație. – Pl. *interlocutori,-oare.*

interlóp,-ă adj. Care are o reputație proastă; suspect, dubios. – Pl. *interlopi,-e.*

interlúdiu s.n. **1.** Episod muzical care face legătura între două secțiuni mai importante ale unei compoziții. **2.** (Teatru) Episod muzical care face legătura între două mo-mente ale unei lucrări dramatice. – Sil. *-diu,* pr. *-dĭu.* Pl. *interludii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

intermediá vb.I tr. A mijloci, a înlesni. – Sil. *-di-a.* Ind.pr.pers.1 *intermediez,* pers.3 *intermediază*; ger. *intermediind.*

intermediár,-ă adj., s.m și f. **1.** Adj. Care ocupă poziția de mijloc, care se află la mijloc. **2.** S.m. și f. Persoană care mijlocește o afacere, care încheie o tranzacție între două părți. – Sil. *-di-ar.* Pl. *intermediari,-e.*

intermédiu s.n. Ceea ce se află la mijloc. • *Prin ~l cuiva* (sau *a ceva*) = prin înlesnirea cuiva (sau a ceva). – Sil. *-diu,* pr. *dĭu.*

intermézzo s.n. Divertisment muzical între două acte ale unei piese de teatru. ▸ Mică piesă instrumentală de formă liberă. – Pr. *intermețo.* Pl. *intermezzouri.*

interminábil,-ă adj. Care nu se mai termină, foarte lung; foarte mare. – Pl. *interminabili,-e.*

intermitént,-ă adj. Care acționează sau se produce cu întreruperi. – Pl. *intermitenți,-te.*

intermiténță s.f. Întrerupere temporară în desfășurarea unei acțiuni, a unei activități. – Pl. *intermitențe.*

intérn,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se află înăuntrul unui lucru, al unei ființe, al unui fenomen etc. **2.** S.m. și f. Elev care locuiește într-un internat. • *De uz ~* = (despre medi-camente) care se înghite (cu apă). – Pl. *in-terni,-e.*

interná vb.I. **1.** Tr. și refl. (Despre bolnavi) A (se) instala pentru tratament sau pentru operație într-un spital. **2.** Tr. A obliga pe cineva să stea într-un ospiciu, într-un institut de reeducare etc. – Ind.pr. *internez.*

internát s.n. Așezământ școlar unde locuiesc și iau masa elevii. – Pl. *internate.*

internaționál,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Pri-vitor la relațiile dintre state; care interesează mai multe state. **2.** Adj. *Drept ~* = totalitatea normelor juridice care reglementează rapor-turile dintre state. **3.** S.m. și f. Persoană care participă la întâlniri sportive internaționale (**1**). – Sil. *-ți-o-.* Pl. *internaționali,-e.*

internaționalísm s.n. Doctrină potrivit căreia diversele interese naționale puteau fi subordonate unui interes general, al unei uniuni internaționale. – Sil. *-ți-o-.*

internét s.n. Rețea informatică mondială constituită dintr-un ansamblu de rețele națio-nale, regionale și private.

interníst,-ă adj. *Medic ~* (și substantivat, m.) = medic specialist în boli ale organelor din interiorul corpului omenesc. – Pl. *inter-niști,-ste.*

interogá vb.I tr. A supune pe cineva unui interogatoriu. ▸ A examina un elev, un student etc. – Ind. pr. *interoghez.*

interogatív,-ă adj. Care exprimă o întrebare. – Pl. *interogativi,-e.*

interogatóriu s.n. Totalitatea întrebărilor puse de judecător părții implicate într-un proces penal. – Sil. *-riu,* pr. *-riu.* Pl. *intero-gatorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

interpelá vb.I tr. A face o interpelare. – Ind.pr. *interpelez.* Par. *interpola.*

interpeláre s.f. Întrebare pusă de către un membru al parlamentului unui reprezentant al guvernului în legătură cu anumite probleme de ordin economic, administrativ etc. – Pl. *interpelări.*

interplanetár,-ă adj. Situat între planete; privitor la legătura dintre planete. – Sil. *-ter-pla-.* Pl. *interplanetari,-e.*

interpolá vb.I tr. **1.** A introduce într-un text (manuscris) cuvinte sau fraze pentru a-l explica sau a-l completa. **2.** (Mat.) A intercala, într-un șir de valori cunoscute, unul sau mai mulți termeni determinați prin calcul. – Ind.pr. *interpolez.* Par. *interpela.*

interprét,-ă s.m. și f. **1.** Translator. **2.** (Fig.) Persoană care face cunoscute alteia voința, dorința, sentimentele cuiva. **3.** Persoană care interpretează un rol, o compoziție muzicală etc. – Sil. *-ter-pret.* Pl. *interpreți,-te.*

interpretá vb.I tr. **1.** A explica, a da un anumit înțeles unui lucru; a comenta un text (vechi). **2.** A juca un rol într-o piesă de teatru, într-un film etc.; a executa o bucată muzicală. – Sil. *-ter-pre-.* Ind. pr. *interpretez.*

interpretatív,-ă adj. Care servește la interpretare, care poate fi interpretat. – Sil. *-ter-pre-.* Pl. *interpretativi,-e.*

interpúne vb.III. **1.** Refl. A interveni ca mijlocitor între două persoane. **2.** Tr. A pune ceva între... – Ind.pr. *interpún,* pf.s. *interpusei*; part. *interpus.*

intersectá vb.I tr. și refl. A (se) încrucișa, a (se) întretăia. – Ind.pr. *intersectez.*

intersécție s.f. Locul sau punctul unde se întretaie două linii, două drumuri etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *intersecției.* Pl. *intersecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

interstatál,-ă adj. Care privește mai multe state, care are loc între mai multe state. – Sil. *-ter-sta-.* Pl. *interstatali,-e.*

interstelár,-ă Privitor la spațiul dintre stele. – Sil. *-ter-ste-.* Pl. *interstelari,-e.*

interstíțiu s.n. Mic spațiu care se află între părțile unui corp sau între granulele unui material. – Sil. *-ter-sti-țiu,* pr. *-țiu.* Pl. *interstiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

interșcolár,-ă adj. Care are loc între două sau mai multe școli. – Sil. *-ter-șco-.* Pl. *interșcolari,-e.*

interurbán,-ă adj. Care are loc între două sau mai multe orașe; care leagă două orașe. ▸ (Substantivat, n.) Telefon care deservește mai multe localități. – Sil. *-ter-ur-.* Pl. *interurbani,-e.*

intervál s.n. **1.** Timpul scurs între două momente consecutive. **2.** Distanță care separă două lucruri. **3.** Diferență între înălțimile a două sunete muzicale. – Pl. *intervale.*

intervení vb.IV intr. **1.** A intra într-o acțiune; a se amesteca într-o dispută, a lua cuvântul. **2.** A face un demers pentru a obține ceva. **3.** A surveni, a se ivi. – Ind.pr.pers.1 *intervín,* pers.2 *intervii,* pf.s. *intervenii.*

intervénție s.f. **1.** Faptul de a interveni, de a intra într-o acțiune, într-o discuție. **2.** Ames-tec, mai ales armat, al unui stat în treburile altui stat. **3.** Demers făcut pentru a obține ceva. **4.** (Med.) ~ *chirurgicală* = operație. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *intervenției.* Pl. *intervenții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

intervertí vb.IV tr. A schimba ordinea, a pune un element în locul altuia. – Ind.pr. *intervertesc,* pf.s. *intervertii.*

intervievá vb.I tr. A lua un interviu. – Sil. *-vi-e-.* Ind.pr. *intervievez.*

intervíu s.n. **1.** Convorbire între un ziarist sau un reporter și o personalitate politică, culturală, științifică în scopul obținerii unor aprecieri, opinii, informații asupra unor probleme de interes public; (p.ext.) textul unei astfel de convorbiri. **2.** Discuție în vederea angajării între conducătorul unei in-

stituții, al unei întreprinderi etc. și persoana care solicită un loc de muncă. – Pl. *interviuri.*

interzíce vb.III tr. A nu permite, a nu accepta să se facă ceva. – Ind.pr. *interzíc,* pf.s. *interzisei*; part. *interzis.*

intestín1 s.n. Parte a tubului digestiv, la oameni și la mamifere, cuprinsă între stomac și anus; (pop.) maț. ▹ *~ul subțire* = prima parte a intestinului în care se termină digestia alimentelor. *~ul gros* = ultima parte a intestinului în care se formează materiile fecale. – Pl. *intestine.*

intestín2,-ă adj. Care se petrece în interiorul unui organism social. *Lupte intestine.* – Pl. *intestini,-e.*

intestinál,-ă adj. Care se referă la intestin, care se produce în intestin. – Pl. *intestinali,-e.*

íntim,-ă adj. **1.** Care constituie partea esențială, cea mai profundă a unui lucru sau a unei probleme. **2.** Legat de cineva printr-o afecțiune puternică, printr-o prietenie strân-să. **3.** Care se referă la viața particulară sau personală a cuiva. **4.** Care se petrece sau care are loc într-un cerc restrâns, familiar. – Acc. și *intím.* Pl. *intimi,-e.*

intimidá vb.I tr. și refl. A simți sau a insufla cuiva teamă; a (se) zăpăci, a (se) încurca. – Ind. pr. *intimidez.*

intimitáte s.f. **1.** Însușirea a ceea ce este intim; legătură, prietenie strânsă. **2.** Cadru, cerc restrâns, familiar. **3.** (La pl.) Chestiuni personale. – Pl. *intimități* „chestiuni personale".

intitulá vb.I tr. A pune, a da un titlu unei scrieri, unei persoane etc. ▸ Refl. A purta un titlu, a se numi. – Nu *întitula.* Ind.pr. *intitulez.*

intoleránță s.f. **1.** Lipsă de toleranță, de îngăduință. **2.** (Med.) Incapacitate de a suporta unele medicamente. – Pl. *intoleranțe.*

intoná vb.I tr. A cânta, a executa o melodie solemnă, un imn. **2.** A rosti un cuvânt, o frază cu un anumit ton. – Ind.pr. *intonez.*

intonáție s.f. **1.** Fel, manieră în care sunt emise sunetele în timpul vorbirii. **2.** Modulație a vocii în interpretarea unui text vorbit sau cântat. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *intonației.* Pl. *intonații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

intoxicá vb.I tr. și refl. A(-și) introduce în organism substanțe toxice. ▸ Tr. (Fig.) A plictisi pe cineva peste măsură. – Ind.pr. *intóxic.*

intoxicáție s.f. Stare patologică datorată introducerii sau acumulării în organism a unor substanțe toxice. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *intoxicației.* Pl. *intoxicații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

intrá vb.I intr. **1.** A trece dintr-un loc deschis într-unul închis, din afară înăuntru. ▸ A pătrunde. **2.** (Fig.) A ajunge într-o anumită situație. **3.** A încăpea într-un spațiu închis. ▸ (Mat.; despre numere) A se cuprinde de un număr de ori în alt număr. **4.** A începe un serviciu, a se angaja într-o slujbă. **5.** (Despre materiale textile) A fi necesar, a trebui (pentru a confecționa ceva.). **6.** A începe executarea unei anumite părți dintr-o bucată muzicală. • *A ~ frica* (sau *groaza, spaima*) *în cineva* (sau *în oasele cuiva*) = a se înfricoșa. *A ~ la spălat* (sau *la apă*) = **a)** (despre o țesătură) a-și micșora dimensiunea prin spălare sau prin înmuiere; **b)** a ajunge într-o situație din care e greu de ieșit. *A ~ în vigoare* = (despre o lege, un pact) a deveni aplicabil. *N-au intrat zilele în sac,* se spune pentru a arăta că mai este timp pentru a face ceva. – Ind.pr. *íntru.*

intraductíbil,-ă adj. Care nu poate fi tradus dintr-o limbă în alta. – Sil. *in-tra-.* Pl. *intraductibili,-e.*

intramusculár,-ă adj. Care se află sau se face în mușchi. *Injecție intramusculară.* – Sil. *in-tra-.* Pl. *intramusculari,-e.*

intransigént,-ă adj. Care nu se abate în nici un chip de la o anumită linie, care nu acceptă compromisuri sau concilieri; neînduplecat. – Sil. *in-tran-.* Pl. *intransigenți,-te.*

intranzitív,-ă adj. (Despre verbe) A cărui acțiune nu se exercită direct asupra unui obiect. – Sil. *in-tran-.* Pl. *intranzitivi,-e.*

intraoculár,-ă adj. Din interiorul ochiului. – Sil. *in-tra-o-.* Pl. *intraoculari,-e.*

intráre s.f. **1.** Loc special amenajat prin care se intră (**1**); loc de acces într-o clădire, într-un spațiu închis, într-o localitate. **2.** Stradă mică; fundătură. **3.** (Cib.) Bornă de acces al unui element sau sistem. **4.** (Muz.) Momentul în care intervine un instrument, un grup de instrumente sau o voce în executarea unei bucăți muzicale. – Sil. *in-tra-*. Pl. *intrări.*

intrauterín,-ă adj. Care se află în cavitatea uterină. – Sil. *in-tra-u-*. Pl. *intrauterini,-e.*

intravenós,-oásă adj. Care se face sau se produce în interiorul venelor. – Sil. *in-tra-*. Pl. *intravenoși,-oase.*

intravilán s.n. Zonă care cuprinde suprafața unui oraș sau a unui sat. – Sil. *-in-tra-*. Pl. *intravilane.*

intrând s.n. Porțiune adâncită în zidul unei construcții, la o parcelă de pământ etc. – Sil. *in-trând*. Pl. *intrânduri.*

intrepíd,-ă adj. (Livr.) Curajos, cutezător. – Nu *întrepid*. Sil. *in-tre-*. Pl. *intrepizi,-de.*

intrigá vb.I tr. A stârni curiozitatea sau suspiciunea cuiva; a da de gândit; a contra-ria. – Sil. *in-tri-*. Ind.pr. *intríg.*

intrigánt,-ă s.m. și f., adj. (Persoană) care provoacă intrigi (**1**). – Sil. *in-tri-*. Pl. *intriganți, -te.*

íntrigă s.f. **1.** Acțiune care folosește mijloace ascunse pentru zădărnicirea unui lucru. **2.** Totalitatea întâmplărilor care determină acțiunea unei opere literare epice sau dramatice. – Acc. nu *intrígă.* Sil. *in-tri-*. Pl. *intrigi.*

intrinséc,-ă adj. Care constituie partea lăuntrică, esențială a unui lucru; care există prin sine însuși. – Sil. *in-trin-*. Pl. *intrinseci, -ce.*

introdúce vb.III tr. **1.** A face să intre, să pătrundă în ceva. ▸ Refl. A intra (cu forța sau pe furiș). **2.** A face ca cineva să fie primit într-o asociație, într-un grup etc. **3.** A ajuta pe cineva să se familiarizeze cu ceva, a-l iniția într-o activitate. **4.** A pune în practică, în uz. – Sil. *in-tro-*. Ind.pr. *introdúc,* pf.s. *introdusei*; part. *introdus.*

introdúcere s.f. **1.** Acțiunea de a introduce. **2.** Capitol de la începutul unei cărți, incluzând elementele necesare pentru înțelegerea conținutului ei. – Sil. *in-tro-*. Pl. *introduceri.*

introductív,-ă adj. Care servește ca intro-ducere (la o lucrare, la un studiu); de (la) început. – Sil. *in-tro-*. Pl. *introductivi,-e.*

introspécție s.f. Observare a fenomenelor propriei conștiințe. – Sil. *in-tro-spec-ți-e.* G.-D. *introspecției.* Pl. *introspecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

introvertít,-ă adj. Care este preocupat de viața sa interioară. – Sil. *in-tro-*. Pl. *intro-vertiți, -te.*

intrús,-ă s.m. și f. Persoană care se introduce undeva fără ca prezența ei să fie necesară sau solicitată, persoană nepoftită, inoportună. – Sil. *in-trus.* Pl. *intruși,-se.*

intuí vb.IV tr. A înțelege, a pătrunde ceva prin intuiție. – Ind.pr. *intuiesc,* pf.s. *intuii.*

intuitív,-ă adj. Bazat pe intuiție. – Sil. *-tu-i-*. Pl. *intuitivi,-e.*

intuíție s.f. **1.** Capacitatea de a pătrunde în mod direct, nemijlocit în esența lucrurilor. **2.** Descoperire bruscă a unui adevăr, a unei soluții. – Sil. *-tu-i-ți-e.* G.-D. *intuiției.* Pl. *intuiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

inumán,-ă adj. Crud, fără milă. ▸ Care nu este caracteristic oamenilor. – Sil. *in-u-*. Pl. *inumani,-e.*

inundá vb.I tr. **1.** (Despe ape, râuri) A acoperi o suprafață de teren prin revărsare; a pătrunde într-o mină, într-o sondă etc. **2.** (Fig.; despre lacrimi, sudoare etc.) A acoperi, a umple, a năpădi. – Sil. *in-un-*. Ind.pr. pers.3 *inúndă.*

inundábil,-ă adj. Care este supus inundării, care poate fi inundat. – Sil. *in-un-*. Pl. *inun-dabili,-e.*

inundáție s.f. Acoperire a unei porțiuni de uscat cu o mare cantitate de apă. ▸ Cantitate de apă care inundă un teren. – Sil. *in-un-da-ți-e.* G.-D. *inundației.* Pl. *inundații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

inútil,-ă adj. Care nu este folositor, care nu servește la nimic. – Sil. *in-u-*. Pl. *inutili,-e.*

inutilizábil,-ă adj. Care nu poate fi utilizat. – Sil. *in-u-*. Pl. *inutilizabili,-e.*

invadá vb.I tr. **1.** (Mai ales despre armate) A cotropi. **2.** (Fig.) A cuprinde, a pune stăpânire pe... **3.** (Despre animale dăunătoare, plante parazite) A apărea în număr mare, producând pagube. – Ind. pr. *invadez.*

invadatór,-oáre adj. Care invadează (**1**). – Pl. *invadatori,-oare.*

invalíd,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care are o infirmitate. – Pl. *invalizi,-de.*

invalidá vb.I tr. A declara ca nevalabil un act, o alegere etc.; a infirma. – Ind.pr. *inva-lidez.*

invaliditáte s.f. Starea celui invalid. – Pl. *invalidități.*

invariábil,-ă adj. Care nu variază, care nu se schimbă. ▸ (Gram.; despre cuvinte) Lipsit de flexiune. – Sil. *-ri-a-*. Pl. *invariabili,-e.*

invázie s.f. **1.** Năvălire a unei armate inamice într-o țară. **2.** (Biol.) Apariția masivă de paraziți sau dăunători într-o regiune. – Sil. *-zi-e.* G.-D. *invaziei.* Pl. *invazii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

invectívă s.f. Expresie jignitoare, ofensatoare la adresa cuiva. – Pl. *invective.*

inventá vb.I tr. **1.** A crea ceva nou, care nu exista până atunci. **2.** A prezenta drept adevărate lucruri închipuite, inexistente; a plăsmui, a născoci. – Ind. pr. *inventez.*

inventár s.n. Listă sau registru cuprinzând consemnarea tuturor mijloacelor pe care le posedă o persoană fizică sau juridică la un moment dat. – Pl. *inventare.*

inventariá vb.I tr. A înregistra în inventar bunuri, acte etc. – Sil. *-ri-a.* Ind.pr.pers.1 *inventariez,* pers.3 *inventariază*; ger. *inven-tariind.*

inventatór,-oáre s.m. și f. Persoană care a realizat o invenție (**1**). – Pl. *inventatori, -oare.*

inventív,-ă adj. Care poate inventa. – Pl. *inventivi,-e.*

invénție s.f. **1.** Realizare tehnică nouă, reprezentând un progres față de realizările anterioare. **2.** Afirmație care susține ca adevărate lucruri închipuite, inexistente, neadevărate. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *invenției.* Pl. *invenții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

ínvers,-ă adj., adv. (Care este) contrar direcției inițiale sau firești. – Pl. *inverși,-se.*

inversá vb.I tr. A răsturna ordinea inițială sau firească; a face ceva invers. – Ind.pr. *inversez.*

inversiúne s.f. Schimbare, răsturnare a ordinii obișnuite, normale. – Sil. *-si-u-*. Pl. *inversiuni.*

invertí vb.IV tr. A face o inversiune. – Ind.pr. *invertesc,* pf.s. *invertii.*

investí vb.IV tr. A face o investiție. – Ind.pr. *investesc,* pf.s. *investii.* Par. *învesti.*

investigá vb.I tr. A face o investigație. – Nu *învestiga.* Ind.pr. *investighez.*

investigáție s.f. Cercetare amănunțită cu scopul de a descoperi ceva. – Nu *învestigație.* Sil. *-ți-e.* G.-D. *investigației.* Pl. *investigații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

investitór s.m. Persoană care face o investiție. – Nu *învestitor.* Pl. *investitori.*

investíție s.f. **1.** Plasare de capital în întreprinderi, firme etc. **2.** Alocare a unor fonduri pentru construirea unor noi obiective economice, sociale etc. sau pentru extinderea și modernizarea celor existente. – Nu *învestiție.* Sil. *-ți-e.* G.-D. *investiției.* Pl. *investiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

inveterát,-ă adj. Învechit în rele, în vicii. – Pl. *inveterați,-te.*

invidiá vb.I tr. **1.** A fi stăpânit de invidie față de cineva. **2.** A râvni la ceva ce aparține altuia. – Sil. *-di-a.* Ind.pr.pers.1 *invidiez,* pers.3 *invidiază*; ger. *invidiind.*

invídie s.f. Sentiment egoist de părere de rău, de necaz, provocat de calitățile sau de situația bună a altuia. – Sil. *-di-e.* G.-D. *invidiei.* Pl. *invidii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

invidiós,-oásă adj. Care invidiază pe cineva, stăpânit de invidie. – Sil. *-di-os.* Pl. *invidioși, -oase.*

invincíbil,-ă adj. Care nu poate fi învins. – Pl. *invincibili,-e.*

inviolábil,-ă adj. Care nu poate fi încălcat, violat. – Sil. *-vi-o-.* Pl. *inviolabili,-e.*

invitá vb.I tr. A ruga, a pofti pe cineva să se prezinte undeva sau să participe la ceva. – Ind.pr. *invít.*

invitáție s.f. Faptul de a invita sau de a fi invitat; (concr.) scrisoare scurtă, bilet prin care cineva este invitat undeva. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *invitației.* Pl. *invitații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

invizíbil,-ă adj. Care nu se vede, care nu poate fi văzut. – Pl. *invizibili,-e.*

invocá vb.I tr. **1.** A cita, a se referi la ceva ce poate servi ca sprijin în susținerea unei afirmații. **2.** A chema în ajutor (o divinitate). – Ind.pr.pers.1 *invóc,* pers.3 și 6 *invocă,* nu *invoacă*; cj.pers.3 și 6 *să invoce,* nu *să invoace.*

invocáție s.f. Faptul de a invoca; chemare în ajutor. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *invocației.* Pl. *invocații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

involuntár,-ă adj. (Adesea adverbial) Făcut fără voie, neintenționat. – Pl. *involuntari,-e.*

involúție s.f. **1.** Transformare regresivă de la superior la inferior. **2.** Revenire la normal a unui organ dezvoltat anormal în urma unei boli. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *involuției.* Pl. *involuții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

invulnerábil,-ă adj. Care nu poate fi rănit; (p.ext.) care nu poate fi atacat sau de care nu te poți atinge cu nimic. – Pl. *invulnerabili,-e.*

iobág s.m. Țăran dependent de stăpânul feudal, căruia îi era obligat să facă prestații în muncă sau în bani; șerb. – Pl. *iobagi.*

iobăgíe s.f. Instituție feudală care exprimă starea de aservire a țăranilor față de stăpânii feudali; șerbie, vecinătate. – G.-D. *iobăgiei.*

iod s.n. Element chimic solid, formând cristale negre, ușor solubil în alcool. ▹ *Tinctură de ~* = soluție de iod, folosită ca antiseptic și dezinfectant. – Monosilabic.

iólă s.f. Ambarcație sportivă, îngustă și ușoară, cu o velă, condusă de o singură persoană. – Sil. *io-lă.* Pl. *iole.*

ión s.m. Atom sau grup de atomi cu sarcină electrică. – Sil. *i-on.* Pl. *ioni.*

ionatán1 s.m. Varietate de măr originar din America de Nord, cu fructul de culoare roșie, cu gust dulce-acrișor și aromă plăcută. – Acc. nu *iónatan.* Sil. *io-na-.* Pl. *ionatani.*

ionatán2 s.n. Fructul ionatanului[1]. – Acc. nu *iónatan.* Sil. *io-na-.* Pl. *ionatane.*

iónic1,-ă adj. *Ordin ~* = ordin arhitectonic grec, caracterizat prin coloane zvelte, al căror capitel este decorat cu volute. ▸ (Despre elemente arhitectonice) În ordin ionic. – Sil. *i-o-.* Pl. *ionici,-ce.*

iónic2,-ă adj. Referitor la ioni, care aparține ionilor. – Sil. *i-o-.* Pl. *ionici,-ce.*

ionizáre s.f. (Med.) Tratament care constă în introducerea de ioni în organism, aplicat în reumatism, poliomielită etc. – Sil. *i-o-.* Pl. *ionizări.*

ionosféră s.f. Pătură superioară a atmosferei unde ionizarea este intensă. – Sil. *i-o-no-sfe-.* G.-D. *ionosferei.*

iótă s.f. (Pop. și fam.) *(Nici)o ~* = deloc, câtuși de puțin.

iperít s.f. Substanță toxică folosită ca armă chimică în primul război mondial. – G.-D. *iperitei.*

ipocrít,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) lipsită de sinceritate, fățarnică. **2.** Adj. (Despre manifestări ale oamenilor, fizionomie etc.) Care denotă ipocrizie. – Sil. *-po-crit.* Pl. *ipocriți,-te.*

ipocrizíe s.f. Atitudinea celui ipocrit (**1**); fățărnicie. – Sil. *-po-cri-.* G.-D. *ipocriziei.* Pl. *ipocrizii.*

ipohondríe s.f. Stare psihică morbidă, manifestată prin teamă exagerată și obsesivă de îmbolnăvire. – Nu *ipocondrie.* Sil. *-hon-dri-.* G.-D. *ipohondriei.* Pl. *ipohondrii.*

ipohóndru,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de ipohondrie. – Nu *ipocondru.* Sil. *-hon-dru.* Pl. *ipohondri,-e,* art.m. *-drii.*

ipostáză s.f. Stare în care se află cineva. ▸ Înfățișare, aspect. – Pl. *ipostaze.*

ipotecá vb.I tr. (Cu privire la bunuri imobile) A da în garanție la contractarea unui îm-prumut, printr-un act legal încheiat între părți. – Ind. pr. *ipotechez.*

ipotécă s.f. Drept al creditorului asupra bunurilor imobile ipotecate. – Pl. *ipoteci.*

ipotenúză s.f. Latura care se opune un-ghiului drept într-un triunghi dreptunghic. – Pl. *ipotenuze.*

ipotétic,-ă adj. Întemeiat pe o ipoteză. – Pl. *ipotetici,-ce.*

ipotéză s.f. **1.** Presupunere făcută pentru a explica anumite fenomene; supoziție bazată pe probabilități. **2.** (Mat.) Ansamblul elementelor date pe baza cărora se trage o concluzie. – Pl. *ipoteze.*

ípsos s.n. Material obținut prin deshidratarea ghipsului, folosit în sculptură, în arhitectură etc.

iradiá vb.I. **1.** Tr. A expune un corp acțiunii unei radiații. **2.** Intr. A se răspândi în toate părțile. – Sil. *-di-a.* Ind.pr.pers.1 *iradiez,* pers.3 *iradiază*; ger. *iradiind.*

iradiáție s.f. Emisiune de radiații luminoa-se sau corpusculare către un corp. – Sil. *-di-a-ți-e.* G.-D. *iradiației.* Pl. *iradiații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

iradiére s.f. Acțiunea de a iradia; (med.) expunere a organismului, în scop terapeutic, la acțiunea unor radiații. – Sil. *-di-e-.* Pl. *iradieri.*

irascíbil,-ă adj. Care se enervează ușor, iute la mânie; iritabil. – Pl. *irascibili,-e.*

raționál,-ă adj. Care nu este conform cu rațiunea, care nu poate fi înțeles cu ajutorul rațiunii. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *rționali,-e.*

ireál,-ă adj. Care nu există în realitate. – Sil. *-re-al.* Pl. *ireali,-e.*

irealizábil,-ă adj. Care nu poate fi realizat. – Sil. *-re-a-.* Pl. *irealizabili,-e.*

ireconciliábil,-ă adj. Care nu se poate pune de acord cu cineva sau cu ceva; de neîmpăcat. – Sil. *-li-a-.* Pl. *ireconciliabili,-e.*

iredentísm s.n. Mișcare politică naționa-list-șovină ai cărui membri urmăresc ane-xarea unor teritorii în care conaționalii lor sunt în minoritate.

iredentíst,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al iredentismului. **2.** Adj. Care ține de iredentism. – Pl. *iredentiști,-ste.*

ireductíbil,-ă adj. Care nu poate fi redus la o formă mai simplă. – Pl. *ireductibili,-e.*

irefutábil,-ă adj. (Livr.) Care nu poate fi combătut sau respins, care este convingător. – Pl. *irefutabili,-e.*

iremediábil,-ă adj. Care nu poate fi remediat. ▸ (Adverbial) În mod definitiv, cu desăvârșire, categoric. – Sil. *-di-a-.* Pl. *iremediabili,-e.*

ireparábil,-ă adj. Care nu poate fi reparat sau îndreptat. – Pl. *ireparabili,-e.*

ireproșábil,-ă adj. Căruia nu i se poate reproșa nimic; impecabil. ▸ (Adverbial) În mod desăvârșit, fără cusur. – Sil. *-re-pro-.* Pl. *ireproșabili,-e.*

irespirábil,-ă adj. (Despre aer, atmosferă) Care nu poate fi respirat; în care nu se poate respira, în care te sufoci. – Pl. *irespirabili,-e.*

iresponsábil,-ă adj. Care nu poate răs-punde pentru faptele sale; care nu are simțul răspunderii. – Pl. *iresponsabili,-e.*

ireverențiós,-oásă adj. Lipsit de respect; necuviincios. – Sil. *-ți-os.* Pl. *ireverențioși, -oase.*

ireversíbil,-ă adj. (Despre fapte, fenomene) Care nu se poate produce și în sens invers. – Pl. *ireversibili,-e.*

irevocábil,-ă adj. Care nu poate fi revocat. – Pl. *irevocabili,-e.*

irezistíbil,-ă adj. Căruia nu i se poate rezista. – Pl. *irezistibili,-e.*

irídiu s.n. Metal rar, foarte dur, din familia platinei, folosit la confecționarea vârfurilor de peniță

pentru stilouri, a creuzetelor de laborator etc. – Sil. *-diu,* pr. *-dĭu.*

irigá vb.I tr. A efectua o irigație. – Ind.pr. *iríg.*

irigatór s.n. (Med.) Aparat cu ajutorul căruia se fac clisme sau spălături interne; clistir. – Pl. *irigatoare.*

irigáție s.f. Sistem de alimentare cu apă prin canale, prin aspersoare etc. a unor terenuri cultivate. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *irigației.* Pl. *irigații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

íris1 s.m. (Bot.) Plantă erbacee cu frunze în formă de sabie și cu flori violete, albe sau galbene; stânjenel. – Pl. *irișí.*

íris2 s.n. (Anat.) Membrană colorată a ochiului care se află între cornee și cristalin, în mijlocul căreia se găsește pupila. – Pl. *irisuri.*

iritá vb.I. **1.** Tr. (Med.) A produce o iritație. **2.** Tr. și refl. A (se) enerva. – Ind.pr. *irít.*

iritábil,-ă adj. Irascibil. – Pl. *iritabili,-e.*

iritánt,-ă adj. **1.** Care produce iritații. **2.** Ener-vant. – Pl. *iritanți,-te.*

iritát,-ă adj. **1.** Care este ușor inflamat sau congestionat. **2.** Care se află în stare de enervare. – Pl. *iritați,-te.*

iritáție s.f. (Med.) Congestie ușoară a pielii sau a unui organ. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *iritației.* Pl. *iritații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

irizáție s.f. Colorație, asemănătoare curcu-beului, care apare la suprafața unor cristale, scoici etc. datorită interferenței luminii. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *irizației.* Pl. *irizații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

irlandéz,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Per-soană care face parte din poporul care s-a constituit ca națiune pe teritoriul Irlandei. **2.** Adj. Care se referă la Irlanda sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de irlandezi (**1**). – Pl. *irlandezi,-e.*

irónic,-ă adj. Care conține sau exprimă o ironie. ▸ Căruia îi place să facă ironii. – Pl. *ironici,-ce.*

ironíe s.f. Vorbă, expresie care conține o ușoară batjocură la adresa cuiva sau a ceva. • *Ironia soartei* = joc neașteptat al întâmplării care pare dictat de o intenție răutăcioasă. – G.-D. *ironiei.* Pl. *ironii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

ironizá vb.I tr. A spune ironii la adresa cuiva; a avea o atitudine ironică față de cineva. – Ind. pr. *ironizez.*

irosí vb.IV tr. și refl. A (se) consuma făcând risipă; a (se) cheltui în mod ușuratic. ▸ Refl. (Fig.) A se împrăștia în toate direcțiile; a dispărea. – Ind.pr. *irosesc,* pf.s. *irosii.*

irózi s.m.pl. Veche dramă populară jucată la țară de către tineri cu prilejul Crăciunului; vicleim; (sg. *irod*) colindător cu vicleimul.

irúpe vb.III intr. A izbucni, a se manifesta brusc și cu putere. ▸ A năvăli, a intra cu violență. – Ind. pr. *irúp.* Par. *erupe.*

iscá vb.I refl. A apărea, a se ivi, a se produce pe neașteptate. ▸ Tr. A face să se ivească, a provoca. – Ind.pr. *isc.*

iscălí vb.IV intr. și refl. A (se) semna. – Ind.pr. *iscălesc,* pf.s. *iscălii.*

iscălitúră s.f. Semnătură. – Pl. *iscălituri.*

ischemíe s.f. (Med.) Diminuare a afluxului de sânge într-un organ datorită astupării unui vas sau datorită unui spasm arterial. – Sil. *is-che-.* G.-D. *ischemiei.* Pl. *ischemii,* art. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

iscoádă s.f. Persoană însărcinată să facă, în ascuns, investigații sau să obțină informații în interesul cuiva; militar trimis în recunoaș-tere. – Pl. *iscoade.*

iscodí vb.IV tr. **1.** A cerceta ceva sau pe cineva (în ascuns), pentru a afla o taină, un secret. **2.** A pune cuiva întrebări intenționate și stăruitoare pentru a afla ceva. – Ind.pr. *iscodesc,* pf.s. *iscodii.*

iscoditór,-oáre adj. **1.** Care iscodește (**1**). **2.** Care caută să pătrundă cu mintea, să afle, să cunoască cu de-amănuntul. – Pl. *iscoditori,-oare.*

iscusínță s.f. Îndemânare; ingeniozitate; (p.ext.) talent, artă. – Pl. *iscusințe.*

iscusít,-ă adj. Care dă dovadă de iscusință. – Pl. *iscusiți,-te.*

islamísm s.n. Mahomedanism.

islandéz,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune pe teritoriul Islandei. **2.** Adj. Care se referă la Islanda sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de islan-dezi (**1**). – Pl. *islandezi,-e.*

isón s.n. Acompaniament muzical alcătuit din sunete prelungite.

isoscél adj. (Despre un triunghi) Care are două laturi egale; (despre un trapez) care are laturile neparalele egale. – Pl. *isoscele.*

ispăși vb.IV tr. A răscumpăra o vină, a plăti prin suferință o greșeală; a-și lua pedeapsa. – Ind.pr. *ispășesc,* pf.s. *ispășii.*

ispășitór,-oáre adj. Care ispășește o vină sau o greșeală. • *Țap ~* = persoană asupra căreia cade o vină sau o greșeală a altuia. – Pl. *ispășitori,-oare.*

ispită s.f. Ceea ce ademenește, atrage, tentează; (în concepția religioasă) îndemn de a săvârși un păcat. – Pl. *ispite.*

ispiti vb.IV tr. **1.** A ademeni (spre rău), a atrage, a tenta; (în concepția religioasă) a îndemna la săvârșirea unui păcat. **2.** A căuta să afle ceva, a cerceta, a descoase. – Ind.pr. *ispitesc,* pf.s. *ispitii.*

isprávă s.f. **1.** Faptă, acțiune dusă cu bine până la capăt. ▸ Izbândă, reușită. **2.** Faptă ieșită din comun; (fam.) poznă, năzdrăvănie. – Sil. *is-pra-.* Pl. *isprăvi.*

isprăví vb.IV tr. și refl. A (se) termina, a (se) sfârși; a (se) înfăptui, a (se) îndeplini. – Sil. *is-pră-.* Ind. pr. *isprăvesc,* pf.s. *isprăvii.*

istéric,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de isterie. – Pl. *isterici,-ce.*

istericále s.f.pl. (Fam.) Criză de nervi, acces de isterie.

isteríe s.f. Boală de nervi, caracterizată prin tulburări ale sensibilității, convulsii, accese de râs sau de plâns. – G.-D. *isteriei.* Pl. *isterii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

istéț,-eáță adj. Ager la minte, deștept. – Pl. *isteți,-e.*

istețíme s.f. Agerime de minte, inteligență, pricepere. – G.-D. *istețímii.* Pl. *istețími.*

istm s.n. Porțiune îngustă de teren care leagă două continente sau o peninsulă de un continent, separând două mări sau două golfuri. – Pl. *istmuri.*

istóric,-ă adj., s.n., s.m. **1.** Adj. Care aparține istoriei, referitor la istorie; (p.ext.) de importanță deosebită în dezvoltarea societății. ▹ *Monument ~* = construcție care, pentru vechimea și valoarea ei artistică, este ocrotită de lege. **2.** Adj. Care relatează fapte de istorie; care prezintă faptele în ordine cronologică. ▸ Care se schimbă de-a lungul timpului; diacronic. *Proces istoric.* **3.** S.n. Expunere (amplă) a unor evenimente. **4.** S.m. Specialist în istorie; istoriograf. – Pl. *istorici,-ce.*

istórie s.f. **1.** Știință care studiază dezvoltarea societății omenești; scriere care relatează fapte legate de această știință. **2.** Știință care studiază dezvoltarea și schimbările dintr-un anumit domeniu. **3.** Povestire, narațiune. **4.** (Fam.) Pățanie; poznă. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *istoriei.* Pl. **3**,**4** *istorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

istorioáră s.f. Scurtă povestire distractivă, de obicei pentru copii. – Sil. *-ri-oa-.* Pl. *istorioare.*

istoriográf s.m. Istoric (**4**). – Sil. *-ri-o-graf.* Pl. *istoriografi.*

istoriografíe s.f. **1.** Știință care se ocupă cu studiul operelor și concepțiilor istorice. **2.** Totalitatea scrierilor istorice dintr-o țară sau dintr-o anumită perioadă; totalitatea lu-crărilor istorice referitoare la o problemă. – Sil. *-ri-o-gra-.* G.-D. *istoriografiei.* Pl. **2** *istorio-grafii*, art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

istorisí vb.IV tr. A relata o întâmplare, a expune, a povesti. – Ind.pr. *istorisesc,* pf.s. *istorisii.*

istoví vb.IV tr. și refl. A (se) obosi peste măsură, a (se) extenua. – Ind.pr. *istovesc,* pf.s. *istovii.*

istovitór,-oáre adj. Extenuant. – Pl. *istovi-tori,-oare.*

istroromán,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o populație românească ce trăiește în Peninsula Istria. **2.** Adj. Care se referă

la istroromâni (**1**). ▸ (Substantivat, f.) Dialect al limbii române vorbit de istroromâni (**1**). – Sil. *is-tro-*. Pl. *istroromâni,-e.*

işlíc s.n. Căciulă mare de blană sau de postav, purtată odinioară de domni și de boieri. – Pl. *işlice.*

italián,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune în Italia. **2.** Adj. Referitor la Italia sau la populația ei; provenit din Italia. ▸ (Sub-stantivat, f.) Limba vorbită de italieni (**1**). – Sil. *-li-an.* Pl. *italieni,-e.*

italiáncă s.f. Femeie care face parte din poporul italian. – Sil. *-li-an-*. Pl. *italience.*

itálic,-ă adj. **1.** Care se referă la Italia antică. **2.** (Despre caractere tipografice) Cursiv, înclinat. – Pl. *italici,-ce.*

italienésc,-eáscă adj. Care se referă la Italia sau la populația ei. – Sil. *-li-e-*. Pl. *italienești.*

iterativ,-ă adj. (Despre verbe) Care exprimă o acțiune repetată. – Pl. *iterativi,-e.*

itineránt,-ă adj. Care se deplasează din loc în loc pentru o anumită activitate. – Pl. *itineranți,-te.*

itinerár s.n. Drumul pe care se desfășoară deplasarea unui vehicul sau o călătorie. – Pl. *itinerare.*

iţári s.m.pl. Pantaloni țărănești strâmți, confecționați din lână sau din bumbac.

íţă s.f. Dispozitiv la războiul de țesut, format dintr-o serie de fire așezate vertical între două vergele, prin care se trec firele de urzeală. • *A descurca iţele* = a lămuri o situație neclară. *A (i se) încurca cuiva iţele* = a (i se) strica cuiva planul, a (se) complica lucrurile. – Pl. *iţe.*

iubí vb.IV tr. **1.** A nutri o mare afecțiune pentru o persoană (de sex opus), a fi în-drăgostit de cineva; (refl.) a fi în dragoste cu cineva. **2.** A simți prietenie, tandrețe, simpatie pentru cineva sau pentru ceva, a ține mult la cineva sau la ceva. – Ind.pr. *iubesc,* pf.s. *iubii.*

iubíre s.f. **1.** Sentiment de afecțiune pentru o persoană sau pentru ceva; voința de a face bine; dragoste. *Iubire de oameni. Iubire de țară. Iubire de carte.* **2.** Sentiment și instinct natural care leagă două persoane de sex opus; dragoste. ▸ (Concr.) Ființa iubită; (p.gener.) obiectul iubirii. – Pl. *iubiri.*

iubít,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Pe care îl iubește cineva; care este îndrăgit de cineva; drag. **2.** S.m. și f. Persoană care iubește sau întreține relații de dragoste cu o persoană de sex opus; drag. – Pl. *iubiți,-te.*

iubitór,-oáre adj. Care iubește. – Pl. *iubitori, -oare.*

iudáic,-ă adj. Care se referă la statul antic Iudeea sau la populația lui. – Sil. *-da-ic.* Pl. *iudaici,-ce.*

iúdă s.f. Om fățarnic; trădător. – Pl. *iude.*

iuft s.n. Piele de bovine din care se fac fețe pentru încălțăminte. – Monosilabic.

iugosláv,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația Iugoslaviei. **2.** Adj. Care se referă la Iugoslavia sau la populația ei, care aparține Iugoslaviei sau populației ei. – Sil. *-go-slav.* Pl. *iugoslavi,-e.*

iulián adj. *Calendar ~* = calendar stabilit din ordinul lui Iulius Cezar în anul 46 î.Hr. – Sil. *-li-an.*

iúlie s.m. A șaptea lună a anului. – Sil. *-li-e.* G.-D. *lui iulie.* Scris abr. *iul.*

iúnie s.m. A șasea lună a anului. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *lui iunie.* Scris abr. *iun.*

iúreș s.n. Năvală, asalt; fugă, goană mare. • *A da ~* = a năvăli. – Pl. *iureșuri.*

iútă s.f. Plantă anuală cu tulpina înaltă, cultivată în zona tropicală pentru fibrele textile care se extrag din tulpină și sunt folosite la fabricarea de frânghii, a țesăturilor pentru saci, covoare etc. – G.-D. *iutei,* neart. *iute.*

iúte adj. **1.** Care se produce, care acționează repede, fără întârziere. **2.** Care aleargă cu repeziciune. ▸ (Adverbial) În grabă, imediat. **3.** Care se supără ușor, care nu se poate stăpâni. **4.** (Despre unele alimente) Cu gust înțepător, pișcător. – Pl. *iuți.*

iuțeálă s.f. Viteză mare, repeziciune. – Pl. *iuțeli.*

iuți vb.IV. **1.** Tr. și refl. A face să devină sau a deveni iute în mișcări. **2.** Refl. A se mânia repede, a nu se putea stăpâni. **3.** Refl. (Despre alimente) A primi gust înțepător, pișcător. – Ind.pr. *iuțesc,* pf.s. *iuții.*

ívăr s.n. Clanță (**1**). ▸ Zăvor, încuietoare. – Pl. *ivăre.*

iveálă s.f. *A ieși la ~* = a apărea, a se manifesta. *A scoate* (sau *a da*) *la ~* = a da pe față, a face cunoscut; a publica. – G.-D. *ivelii.*

iví vb.IV refl. A apărea dintr-o dată, pe neașteptate. – Ind.pr. *ivesc,* pf.s. *ivii.*

ivóriu s.n. Fildeș (**2**). – Sil. *-riu,* pr. *-rĭu.*

iz s.n. Miros specific, particular. ▸ Miros sau gust neplăcut. – Pl. *izuri.*

izbăví vb.IV tr. și refl. (Rel.) A (se) mântui (**1**). – Ind.pr. *izbăvesc,* pf.s. *izbăvii.*

izbăvitór,-oáre adj. (Adesea substantivat) Care izbăvește. – Pl. *izbăvitori,-oare.*

izbândă s.f. **1.** Victorie, biruință. **2.** Succes, reușită într-o acțiune. – Pl. *izbânzi.*

izbândí vb.IV intr. **1.** A învinge în luptă, a fi victorios. **2.** A reuși, a izbuti într-o acțiune. – Ind.pr. *izbândesc,* pf.s. *izbândii.*

izbéliște s.f. (Pop.) *De ~* = lăsat la voia întâmplării; părăsit.

izbí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) lovi cu putere; a (se) arunca cu violență, a (se) năpusti. **2.** Tr. (Fig.) A impresiona puternic; a sur-prinde pe cineva. – Ind. pr. *izbesc,* pf.s. *izbii.*

izbitór,-oáre adj. Care izbește (**2**), care bate la ochi. – Pl. *izbitori,-oare.*

izbitúră s.f. Lovitură puternică. – Pl. *izbituri.*

izbucní vb.IV intr. **1.** A se produce brusc și cu putere; a apărea deodată, pe neașteptate. **2.** (Despre sunete, vorbe etc.) A răsuna deodată și cu intensitate. ▸ (Despre oameni sau manifestări ale lor) A începe brusc și cu violență. *El izbucni în plâns.* – Ind.pr. *izbucnesc,* pf.s. *izbucnii.*

izbutí vb.IV tr. și intr. A duce ceva la bun sfârșit, a ajunge la rezultatul dorit. – Ind.pr. *izbutesc,* pf.s. *izbutii.*

izgoní vb.IV tr. A sili pe cineva să plece, să părăsească un loc. – Ind.pr. *izgonesc,* pf.s. *izgonii.*

izláz s.n. Pășune. – Pl. *izlazuri.*

izmánă s.f. (Mai ales la pl.) Indispensabili (**2**). – Pl. *izmene.*

ízmă s.f. (Bot.) Mentă. – G.-D. *izmei,* neart. *izme.*

izobár,-ă adj. **1.** (Fiz.; despre transformările unui sistem fizic) Care se face la o presiune constantă. **2.** *Linie* (sau *curbă*) *~ă* (și substantivat, f.) = linie care unește pe o hartă punctele cu aceeași presiune atmosferică. – Pl. *izobari,-e.*

izobátă s.f. Linie care unește pe o hartă punctele de pe suprafața Pământului având aceeași adâncime față de o suprafață reper. – Pl. *izobate.*

izocrón,-ă adj. (Despre fenomene) Care se repetă în mod identic după o perioadă de timp. – Sil. *-zo-cron.* Pl. *izocroni,-e.*

izolá vb.I. **1.** Tr. A separa, a despărți un lucru de altul. ▸ A împiedica trecerea dintr-un mediu în altul a unei substanțe. **2.** Refl. (Despre oameni) A se îndepărta de societate; a trăi retras. – Ind.pr. *izolez.*

izolánt,-ă adj. (Și substantivat, m.) Care are proprietatea de a împiedica transmiterea căldurii, umezelii, zgomotului, curentului electric etc. dintr-un mediu sau dintr-un corp în altul. – Pl. *izolanți,-te.*

izolát,-ă adj. Despărțit, fără legătură, separat. ▸ Care trăiește retras, singuratic. ▸ Care constituie o excepție. – Pl. *izolați,-te.*

izolatór,-oáre adj., s.n. **1.** Adj. Care izolează (**1**). **2.** S.n. Piesă care servește la izolarea unui conductor electric față de pământ sau de alt conductor. – Pl. *izolatori, -oare.*

izoláție s.f. Strat de material izolant. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *izolației.* Pl. *izolații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

izomér,-ă adj., s.m. (Substanță) care prezintă izomerie. – Pl. *izomeri,-e.*

izomerí|e s.f. Proprietate a unor substanțe care, deși au moleculele compuse dintr-un număr egal de atomi de același fel, au însușiri fizice și chimice diferite. – G.-D. *izomeriei.*

izomorfísm s.n. Relație între două obiecte care au aceeași structură.

izotérm,-ă adj. (Despre transformările sistemelor fizice) Care are loc la temperatură constantă. – Pl. *izotermi,-e.*

izotóp s.m. Atom care are același număr atomic cu un alt atom, dar diferă de acesta prin numărul de neutroni, precum și prin proprietăți fizice. – Pl. *izotopi.* Par. *izotrop.*

izotróp,-ă adj. (Despre corpuri) Care prezintă proprietăți fizice identice în toate direcțiile. – Sil. *-zo-trop.* Pl. *izotropi,-e.* Par. *izotop.*

izraelít,-ă s.m. și f. Persoană de religie mozaică. – Scris. *isra-.* Sil. *-ra-e-.* Pl. *izraeliți,-te.*

izvór s.n. **1.** Apă subterană care iese la suprafața pământului; locul unde izvorăște o astfel de apă. **2.** Sursă de lumină sau de căldură. **3.** (Fig.) Lucru din care provine ceva. **4.** Document pe care se întemeiază un fapt istoric, o afirmație etc. – Pl. *izvoare.*

izvorî vb.IV intr. **1.** (Despre apă) A ieși din pământ; (despre o apă curgătoare) a-și avea punctul de plecare. ▸ (Fig.; despre lacrimi, sânge etc.) A porni să curgă. **2.** (Fig.) A lua naștere, a rezulta. – Ind.pr.pers.3 izvorăște.

î s.m., s.n. A douăsprezecea literă a alfa-betului limbii române; sunet (vocală) notat cu această literă. Pr. *î*. Pl.m. *î*, n. *î-uri*.

îmbarcá vb.I refl. și tr. A (se) urca pe o navă, (p.ext.) într-un vehicul terestru sau aerian. – Ind. pr. *îmbárc*.

îmbăiá vb.I refl. și tr. A face baie. – Ind. pr. pers.1 *îmbăiez,* pers.3 *îmbăiază*.

îmbălsămá vb.I tr. **1.** (Despre flori, parfumuri) A parfuma, a înmiresma. **2.** A impregna un cadavru cu anumite substanțe, pentru a împiedica putrefacția. – Ind.pr. *îmbălsămez*.

îmbărbătá vb. I tr. A insufla cuiva curaj, bărbăție; (refl.) a-și face curaj. – Ind.pr. *îmbărbătez*.

îmbătá vb.I. **1.** Refl. A se ameți de băutură; a ajunge în stare de beție. ▸ Tr. (Despre miresme) A ameți. **2.** Tr. (Fig.) A încânta, a fermeca. • *A ~ pe cineva cu apă rece* = a-l amăgi, a-l înșela. – Ind. pr. *îmbăt*.

îmbătătór,-oáre adj. (Despre miresme, arome) Care amețește, care tulbură. – Pl. *îmbătători,-oare*.

îmbătrâní vb.IV. **1.** Intr. și tr. A deveni bătrân sau a face pe cineva să devină ori să pară bătrân. **2.** Intr. (Despre materiale) A se degrada, a se învechi. – Sil. *-bă-trâ-*. Ind.pr. *îmbătrânesc,* pf.s. *îmbătrânii*.

îmbâcsí vb.IV tr. și refl. A (se) umple de praf, de murdărie, de miros etc. – Ind.pr. *îmbâcsesc,* pf.s. *îmbâcsii*.

îmbârligá vb.I tr. (Despre animale) A-și îndoi coada în sus. – Ind.pr.pers.3 *îmbârlígă*.

îmbelșugát,-ă adj. Care există din belșug. – Pl. *îmbelșugați,-te*.

îmbiá vb.I tr. A pofti insistent să facă sau să primească ceva. – Ind.pr. pers.1 și 2 *îmbíi*; ger. *îmbiind*.

îmbibá vb.I refl. și (rar) tr. A (se) pătrunde, a (se) umple de un lichid, de un miros etc. – Ind.pr. *îmbíb*.

îmbietór,-oáre adj. Care îmbie; care ade-menește, ispititor. – Sil. *-bi-e-*. Pl. *îmbietori, -oare*.

îmbiná vb.I tr. și refl. A (se) lega strâns, a (se) uni; a (se) asambla. – Ind.pr. *îmbín*.

îmbináre sf. **1.** Asamblarea elementelor unui sistem tehnic. **2.** Locul unde se îmbină ceva. – Pl. *îmbinări*.

îmblăní vb.IV tr. A căptuși cu blană un obiect de îmbrăcăminte. – Sil. *îm-blă-*. Ind.pr. *îmblănesc,* pf.s. *îmblănii*.

îmblătí vb.IV tr. A obține boabele din spice (folosind batoza). – Sil. *îm-blă-*. Ind.pr. *îmblătesc,* pf.s. *îmblătii*.

îmblânzí vb.IV tr. A domestici. ▸ Tr. și refl. A face să devină sau a deveni (mai) blând, (mai) liniștit un om, (fig.) o furtună, un vânt etc. – Sil. *îm-blân-*. Ind.pr. *îmblânzesc,* pf.s. *îmblânzii*.

îmblânzitór,-oáre s.m. și f. Persoană care se ocupă cu îmblânzirea animalelor (sălbatice), dând, de obicei, spectacole publice, de circ. – Sil. *îm-blân-*. Pl. *îmblânzitori,-oare*.

îmbobocí vb.IV intr. (Despre plante) A face boboci; (despre muguri, boboci) a începe să se deschidă. – Ind.pr.pers.3 *îmbobocește*.

îmbogățí vb.IV. **1.** Refl. și tr. A deveni sau a face să devină bogat; a (se) înavuți. **2.** Tr. și refl. A face să devină sau a deveni mai numeros, mai cuprinzător, mai complex un bun material sau spiritual. – Ind. pr. *îmbo-gățesc,* pf.s. *îmbogății*.

îmbolnăví vb.IV refl. și tr. A deveni sau a face să devină bolnav. – Ind.pr. *îmbolnăvesc,* pf.s. *îmbolnăvii*.

îmbrăcá vb.I. **1.** Refl. și tr. A(-și) pune hainele pe corp. **2.** Tr. și refl. A(-și) procura îm-brăcămintea necesară. **3.** Tr. (Sensul se precizează sau se nuanțează în funcție de complement) A acoperi, a înveli cu hârtie, cu plastic etc. copertele unei cărți, ale unui caiet; a înfășa o pernă, o plapumă. ▸ A acoperi un obiect cu un strat subțire de metal prețios. – Sil. *îm-bră-*. Ind.pr. *îmbrác.*

îmbrăcămínte s.f. **1.** Obiect confecționat din țesături, blană etc. cu care se îmbracă cineva; totalitatea obiectelor folosite la îmbrăcarea corpului. **2.** Strat de material cu care se acoperă o piesă, o construcție în vederea protejării ei. ▸ Hârtie, plastic etc. cu care se îmbracă o carte, un caiet etc. – Sil. *îm-bră-*. G.-D. *îmbrăcămintei* și *îmbrăcăminții.* Pl. **2** *îmbrăcăminți.*

îmbrățișá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) strânge (cu afecțiune) în brațe. **2.** Tr. (Fig.) A cuprinde într-o privire; a include în sfera preocupărilor. **3.** Tr. (Fig.) A-și însuși o idee, o concepție; a se consacra unei profesii. – Sil. *îm-bră-*. Ind.pr.pers.1 *îmbrățișez,* pers.3 *îmbrățișează,* pers.4 *îmbrățișăm.*

îmbrâncí vb.IV tr. și refl. A (se) împinge cu violență; a(-și) da brânci. – Sil. *îm-brân-*. Ind.pr. *îmbrâncesc,* pf.s. *îmbrâncii.*

îmbrobodí vb.IV. **1.** Refl. și tr. A(-și) acoperi capul cu o broboadă sau cu altă învelitoare. **2.** Tr. (Fig.) A înșela (pe cineva), făcându-l să accepte lucrurile așa cum îi sunt înfățișate. – Sil. *îm-bro-*. Ind.pr. *îmbrobodesc,* pf.s. *îmbrobodii.*

îmbucá vb.I. **1.** Tr. A apuca cu gura; a înghiți dintr-odată; (p.ext.) a mânca puțin (și în grabă). **2.** Refl. (Despre piese) A se împreuna, a se asambla. – Ind.pr. *îmbúc.*

îmbucătățí vb.IV tr. A desface, a tăia în bucăți. – Ind.pr. *îmbucătățesc,* pf.s. *îmbucătățíi.*

îmbucătúră s.f. Cantitate dintr-un aliment care se poate lua o dată în gură; (p.ext.) mâncare (puțină). – Pl. *îmbucături.*

îmbucurătór,-oáre adj. Care produce bucurie. – Pl. *îmbucurători,-oare.*

îmbufná vb.I refl. (Fam.) A se supăra (tăcând și încruntându-se); (fam.) a se bosumfla. – Ind. pr. *îmbufnez.*

îmbuibá vb.I refl. și tr. A (se) îndopa cu mâncare și băutură; a trăi sau a face să trăiască în belșug. – Ind.pr. *îmbúib.*

îmbujorá vb.I refl. (Despre obraji) A se înroși; (despre persoane) a se aprinde la față. – Ind.pr. *îmbujorez.*

îmbulzí vb.IV refl. și tr. (Despre ființe, rar, despre obiecte) A (se) îngrămădi, a (se) înghesui. – Ind. pr. *îmbulzesc,* pf.s. *îmbulzii.*

îmbuná vb.I tr. A face pe cineva să devină mai bun sau (și refl.) să-și uite necazul, supărarea, calmându-l. – Ind.pr. *îmbunez.*

îmbunătățí vb.IV tr. și refl. A aduce ceva în stare mai bună sau a deveni mai bun, a(-și) ameliora calitatea. – Ind.pr. *îmbunătățesc,* pf.s. *îmbunătățíi.*

îmbunătățíre s.f. Acțiunea de a (se) îmbunătăți. ▸ *Îmbunătățiri funciare* = ameliorarea terenurilor improprii agriculturii sau slab productive prin irigări, desecări, îndiguiri etc. – Pl. *îmbunătățiri.*

îmbuteliá vb.I tr. A introduce un fluid în butelie. – Sil. *-li-a*. Ind.pr.pers.1 *îmbuteliez,* pers.3 *îmbuteliază*; ger. *îmbuteliind.*

împachetá vb.I tr. **1.** A înfășura unul sau mai multe obiecte în hârtie, pânză etc., făcând un pachet; a ambala lucruri, mobile în vederea transportului. **2.** A înveli cu nămol, cu parafină etc. o parte bolnavă a corpului. – Ind.pr. *împachetez.*

împácă vb.I. **1.** Tr. și refl. A restabili raporturi de prietenie, de înțelegere cu cineva; (rar) a (se) împăciui. **2.** Tr. A liniști, a mulțumi pe cineva. **3.** Refl. A se obișnui, a se deprinde cu ceva. – Ind.pr. *împác.*

împăciuí vb.IV tr. și refl. (Rar) A (se) împăca. – Ind.pr. *împăciuiesc,* pf.s. *împăciuii.*

împăciuitór,-oáre adj. Care împăciuiește, conciliant. – Sil. *-ciu-i-*. Pl. *împăciuitori,-oare.*

împădurí vb.IV tr. A planta arbori pentru a forma o pădure. – Ind.pr. *împăduresc,* pf.s. *împădurii.*

împăiá vb.I tr. A umple cu paie pielea jupuită de pe un animal, pentru a-i păstra înfățișarea naturală. – Ind.pr.pers.1 *împăiez,* pers.3 *împăiază.*

împăienjení vb.IV. **1.** Tr. A acoperi cu pânză de păianjen. **2.** Refl. (Despre ochi) A-și pierde calitatea de a distinge clar; (despre privire) a se tulbura, a-și pierde limpezimea; a se împânzi, a se înceța. – Ind.pr. pers.3 *împăienjenește.*

împământení vb.IV refl. **1.** A se stabili undeva, integrându-se în viața localnicilor. **2.** (Fig.; despre idei, obiceiuri) A se introduce și a se generaliza. – Ind.pr. *împământenesc,* pf.s. *împământenii.*

împănà vb.I tr. A înfige în crestăturile făcute într-o bucată de carne, în legume bucățele de slănină, de usturoi etc. – Ind.pr. *împănez.*

împărát s.m. Suveran al unui imperiu. – Pl. *împărați.*

împărătéásă s.f. Soția unui împărat sau femeie care conduce un imperiu. – Pl. *îm-părătese.*

împărăție s.f. Imperiu (**1**). ▸ *Împărăția ce-rului* = rai. – G.-D. *împărăției.* Pl. *împărății,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

împărtășánie s.f. (Bis.) Cumunecătură. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *împărtășaniei.* Pl. *împărtășanii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

împărtăși vb.IV. **1.** Tr. A destăinui cuiva un gând, o idee. **2.** Tr. A accepta părerile, ideile, sentimentele cuiva. **3.** Tr. și refl. A (se) cumineca. – Ind. pr. *împărtășesc.*

împărțeálă s.f. Faptul de a împărți (**2**). – Pl. *împărțeli.*

împărți vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) separa în mai multe părți. **2.** Tr. și refl. A (se) distribui la mai multe persoane, în mai multe locuri câte o parte din ceva. **3.** Tr. (Mat.) A efectua operația împărțirii; (refl.; despre numere) a se supune operației de împărțire; a (se) diviza. • *A nu avea nimic de împărțit cu cineva* = a nu avea nimic comun cu cineva. – Ind.pr. *împart,* pf.s. *împărții.*

împărțíre s.f. **1.** Acțiunea de a (se) împărți. **2.** Operație aritmetică fundamentală prin care se calculează de câte ori un număr se cuprinde în altul. – Pl. *împărțiri.*

împărțítór s.m. Număr prin care se împarte alt număr (deîmpărțit). – Pl. *împărțitori.*

împăturí vb.IV tr. A strânge o stofă, o hârtie etc., îndoind-o de mai multe ori. – Ind.pr. *împăturesc,* pf.s. *împăturii.* Var. **împăturá** vb.I, ind.pr. *împătur.*

împânzí vb. IV. **1.** Tr. A acoperi (ca o pânză) un spațiu, o suprafață; (tr. și refl.; fig.) a (se) întinde, a (se) răspândi. **2.** Refl. (Despre ochi, vedere) A se împăienjeni. – Ind.pr. *împânzesc,* pf.s. *împânzii.*

împerecheá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) uni pentru a forma o pereche. **2.** Refl. A săvârși actul sexual; a se împreuna. – Ind.pr.pers.1 *împerechez,* pers.3 *împerechează.*

împiedicá vb.I. **1.** Refl. A se lovi de ceva sau de cineva care stă în cale (și a cădea). ▸ (Fig.) A da mereu peste ceva sau peste cineva care stinghерește. **2.** Tr. A pune piedică la picioarele unui animal; a pune frână la roțile unui vehicul. **3.** Tr. (Fig.) A opri pe cineva să facă ce dorește; a nu lăsa ceva să se întâmple. • *A i se ~ cuiva limba* sau *a se ~ la vorbă* = a nu putea rosti clar cuvintele (din cauza beției, a unei boli etc.), a se bâlbâi. – Ind.pr. *împiédic.*

împielițát,-ă adj. Afurisit, blestemat, îndrăcit. ▸ (Substantivat, m., art.) Dracul. • *Drac ~,* se spune unui copil neastâmpărat. – Pl. *împielițați,-te.*

împietrí vb.IV. **1.** Refl. A deveni tare ca piatra. **2.** Intr. (Fig.) A încremeni. **3.** Refl. și tr. (Fig.) A deveni sau a face să devină insensibil. – Sil. *-pie-tri.* Ind.pr. *împietresc,* pf.s. *împietrii.*

împilá vb.I tr. A oprima. – Ind.pr. *împilez.*

împínge vb.III. **1.** Tr. A urni pe cineva sau ceva din loc (cu forța). **2.** Tr. (Fig.) A îndemna, a îmboldi la o acțiune. ▸ A ajuta pe cineva să ajungă la o situație (nemeritată). **3.** Refl. A se înghesui pentru a înainta; (tr.) a îmbrânci. • *A-i ~ cuiva bani* = a mitui. – Ind.pr. *împing,* pf.s. *împinsei*; part. *împins.*

împlântá vb.I tr. și refl. A (se) înfige; a (se) vârî. – Sil. *îm-plân-.* Ind.pr. *împlánt.*

împletí vb.IV. **1.** Tr. A împreuna (manual sau cu mașina) două sau mai multe fire, în-crucișându-le după un anumit sistem. ▸ A confecționa un obiect (funie, coș, dantelă, plasă) din fire textile, din nuiele, din flori etc. ▸ A face colaci din fâșii de aluat

răsucit. **2.** Tr. A face o coadă răsucind fâșii din păr. **3.** Refl. (Fig.) A se încrucișa, a se întretăia. – Sil. *îm-ple-*. Ind.pr. *împletesc,* pf.s. *împletii.*

împleticí vb.IV refl. **1.** (Despre picioare) A se lovi unul de altul, împiedicându-se în mers; (despre oameni) a umbla clătinându-se. ▸ (Despre limbă) A articula cuvintele cu greutate, încurcat. – Sil. *îm-ple-*. Ind.pr. *împleticesc,* pf.s. *împleticii.*

împlíni vb.IV. **1.** Refl. (Despre timp) A se scurge în întregime, a expira; a ajunge la termen, la soroc. **2.** Tr. A atinge vârsta de... **3.** Refl. (Despre oameni) A se dezvolta, a se îngrășa, (fig.) a se realiza. **4.** Tr. și refl. A (se) îndeplini. • *A-și ~ somnul* = a dormi suficient. – Sil. *îm-pli-*. Ind.pr. *împlinesc,* pf.s. *împlinii.*

împlinít,-ă adj. **1.** (Despre timp) Întreg, complet. **2.** (Despre oameni) Grăsuț, durduliu. – Sil. *îm-pli-*. Pl. *împliniți,-te.*

împodobí vb.IV tr. și refl. A(-și) pune po-doabe, a (se) găti. – Ind.pr. *împodobesc,* pf.s. *împodobii.*

împotmolí vb.IV refl. **1.** A rămâne înfundat în nămol, în nisip etc. **2.** (Fig.; despre oameni) A nu găsi soluția pentru a duce ceva până la capăt; (despre o acțiune în desfășurare) a nu putea fi soluționat, rezolvat. – Ind.pr. *împotmolesc,* pf.s. *împotmolii.*

împotríva prep. (Exprimă ideea de opoziție sau de direcție opusă; urmat de genitiv) Introduce complemente indirecte, circumstanțiale de mod etc. sau atribute; contra: *Cine stă împotriva lui? } noată împotriva curentului. Înaintarea împotriva vântului e grea.* – Sil. *-po-tri-*.

împotrívă adv. *A fi* (sau *a sta, a se pune*) ~ = a se împotrivi. *A vorbi* (sau *a răspunde*) ~ = a contrazice. – Sil. *-po-tri-*.

împotriví vb.IV refl. A nu fi de acord, a se opune. – Sil. *-po-tri-*. Ind.pr. *împotrivesc,* pf.s. *împotrivii.*

împovărát,-ă adj. Încărcat cu o povară. ▸ (Fig.) Tulburat de frământări sufletești, trist. – Pl. *împovărați,-te.*

împrăștiá vb.I. **1.** Tr. A arunca în toate părțile. **2.** Refl. și tr. (Despre ființe aflate într-un grup sau despre colectivități) A pleca sau a face să plece în direcții diferite; a (se) răspândi, a (se) risipi. **3.** Tr. și refl. (Despre lumină, căldură, miros etc.) A (se) răspândi (**1**). – Sil. *îm-prăș-*. Ind.pr. pers.1 și 2 *împrăștii*; ger. *împrăștiind.*

împrăștiát,-ă adj. **1.** Care a ajuns în diferite părți prin împrăștiere, risipire, răspândire. **2.** (Fig.; despre oameni) Distrat, zăpăcit; dezordonat, dezorganizat. – Sil. *îm-prăș-ti-at-*. Pl. *împrăștiați,-te.*

împrejmuí vb.IV tr. A înconjura un loc cu o îngrădătură. – Sil. *îm-prej-*. Ind.pr. *împrej-muiesc,* pf.s. *împrejmuii.*

împrejmuíre s.f. Îngrădătură, gard. – Sil. *îm-prej-*. Pl. *împrejmuiri.*

împrejúr adv. În (sau pe) locul înconjurător, în jur. – Sil. *îm-pre-*.

împrejuráre s.f. Situație în care se află cineva sau ceva. – Sil. *îm-pre-*. Pl. *împrejurări.*

împrejuríme s.f. Locul sau ținutul din jur. – Sil. *îm-pre-*. Pl. *împrejurimi.*

împrejúrul prep. (Urmat de genitiv; arată spațiul înconjurător în raport cu cineva sau cu ceva) În jurul. – Sil. *îm-pre-*.

împresurá vb.I tr. A înconjura din toate părțile. – Sil. *îm-pre-*. Ind.pr. *împresór.*

împreuná vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) uni, a (se) strânge laolaltă. **2.** Refl. A se împerechea (**2**). – Sil. *îm-pre-u-*. Ind.pr. *împreunez.*

împreúnă adv. Unul cu altul, la un loc. – Sil. *îm-pre-u-*.

împricinát,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) implicată într-un proces. – Sil. *îm-pri-*. Pl. *împricinați,-te.*

împrietení vb.IV refl. și tr. A deveni sau a face pe cineva să devină prieten cu cineva. – Sil. *îm-pri-e-*. Ind.pr. *împrietenesc,* pf.s. *împrietenii.*

împroprietărí vb.IV tr. A atribui cuiva dreptul de proprietate asupra unui teren, a unei locuințe etc. – Sil. *îm-pro-pri-e-*. Ind.pr. *împroprietăresc,* pf.s. *împroprietării.*

împrospătá vb.I tr. și refl. A (se) reînnoi, a (se) înviora, a face să devină sau a deveni proaspăt. – Sil. *îm-pros-*. Ind.pr. *împrospătez.*

împroșcá vb.I tr. **1.** A împrăștia apă sau noroi, stropind în toate părțile. **2.** (Fig.) A adresa cuiva cuvinte injurioase. – Sil. *îm-proș-*. Ind. pr. *împróșc.*

împrumút s.n. **1.** Obiect sau bani împru-mutați. **2.** Cuvânt, construcție lexicală etc. luate din altă limbă. • *Parcă e de ~,* se spune despre haine care nu i se potrivesc celui care le poartă. – Sil. *îm-pru-*. Pl. *împrumuturi.*

împrumutá vb.I tr. **1.** A da cuiva sau a lua de la cineva un obiect sau o sumă de bani, sub rezerva restituirii. **2.** A lua de la altul un obicei, o idee etc. **3.** A introduce cuvinte din altă limbă. – Sil. *îm-pru-*. Ind.pr. *împrumút.*

împuiá vb.I tr. *A-i ~ cuiva capul* (sau *urechile*) = a-i repeta ceva insistent și obositor (pentru a-i intra în cap). – Sil. *-pu-ia.* Ind.pr. pers.1 *împúi* și *împuiez.*

împúnge vb.III tr. **1.** A înfige în ceva un obiect ascuțit; (tr. și refl.) a (se) înțepa. **2.** (Despre animale) A lovi cu coarnele. **3.** (Fig.) A ironiza, a persifla. – Ind.pr. *împúng,* pf.s. *împunsei*; part. *împuns.*

împunsătúră s.f. **1.** Străpungere a unui material cu acul; înțepătură; locul unde s-a împuns. **2.** (Fig.) Vorbă supărătoare, ironică. – Pl. *împunsături.*

împușcá vb.I. **1.** Intr. A trage cu pușca. ▸ A provoca o explozie în lucrările miniere, pentru a disloca rocile. **2.** Tr. și refl. A (se) omorî sau a (se) răni cu o armă de foc. • *A ~ francul* = a trăi din venituri neregulate și nesigure. – Ind.pr. *împúșc.*

împușcătúră s.f. Explozie a încărcăturii unei arme de foc sau produsă în lucrările miniere. – Pl. *împușcături.*

împuternicí vb.IV tr. A da cuiva puterea, autorizația de a face ceva. – Ind.pr. *împuter-nicesc,* pf.s. *împuternicii.*

împuternicíre s.f. Acțiunea de a împuternici. ▸ Mandat, autorizație, procură. – Pl. *împuterniciri.*

împuternicít,-ă s.m. și f. Persoană autorizată să acționeze în numele altcuiva. – Pl. *împuterniciți,-te.*

împuțí vb.IV. **1.** Refl. A primi un miros rău din cauza alterării. **2.** Tr. A umple un spațiu cu miros greu. • *S-a împuțit brânza,* se spune atunci când se rup relațiile de prietenie. – Ind.pr. *împút,* pf.s. *împuții.*

împuțináː vb.I refl. A se micșora ca dimen-siune, durată, valoare etc. • *A se ~ cu inima* = a-și pierde curajul. – Ind.pr. *împuținez.*

în prep. (Exprimă în special ideea de interior al unui spațiu, al unui obiect etc.) **1.** Introduce complemente circumstanțiale de loc, de timp, de mod, de scop, de cauză etc.: *Intră în casă. Pleacă în noaptea aceasta. Așteaptă în picioare. Merge în pețit.* **2.** Introduce atribute sau nume predicative: *Fustă în cute. Tatăl e în vârstă.* **3.** Introduce complemente indirecte: *Adâncit în studiu.*

înadíns adv. În mod intenționat. – Sil. *în-a-*.

înaintá vb.I. **1.** Intr. A merge înainte; (fig.) a evolua, a progresa, (și tr.) a avansa profesional, în grad. **2.** Tr. A depune sau a trimite (unei autorități) o cerere, un act etc. – Ind.pr. *înaintez.*

înaintáș s.m. **1.** Precursor. **2.** (Sport) Jucător din linia de atac a unei echipe. – Pl. *înaintași.*

înaintát,-ă adj. **1.** Care se află în fața altora prin nivelul său intelectual; care se conduce după concepția cea mai avansată. **2.** Situat înainte, în față. **3.** Avansat în timp. ▸ *~ în vârstă* = vârstnic. – Pl. *înaintați,-te.*

înaínte adv. **1.** În față; în locul dintâi, în frunte. **2.** Mai devreme, dinainte. **3.** În continuare, mai departe. • *De azi* (sau *de acum*) *~* = de acum încolo. *~-mergător* = înaintaș, precursor. *~ vreme* = odinioară. *Mai ~* = mai demult. – Sil. *în-a-in-*.

înaíntea prep. **1.** (Urmat de genitiv; introduce complemente circumstanțiale de loc) În fața...; de față cu..., față de... **2.** (Introduce complemente circum-stanțiale de timp) Mai devreme decât..., anterior.

înált,-ă adj. **1.** Care se întinde mult în sus. ▸ (Despre ființe) De statură mare. ▸ (Sub-stantivat, n.) *~ul cerului* = bolta cerească. **2.** (Fig.) Situat pe o treaptă ridicată în ierarhia valorilor. **3.** (Despre sunete) Ascuțit, subțire. **4.** (Despre tensiuni electrice) De valoare foarte mare (în hertzi sau în volți). – Pl. *înalți,-te.*

înamorá vb.I refl. (Livr.) A se îndrăgosti. – Sil. *în-a-*. Ind.pr. *înamorez*.

înapói adv. **1.** În direcția contrară înaintării; în spate, îndărăt. **2.** În locul unde s-a aflat mai înainte. **3.** Într-o situație inferioară; îndărăt. *Nereușita l-a dat înapoi.* **4.** (Mai) demult, mai înainte de timpul actual. *Dau ceasul înapoi.* • *A-și lua vorba ~ =* a-și retrage cuvântul sau promisiunea. – Sil. *în-a-*.

înapóia1 prep. (Urmat de genitiv; introduce complemente circumstanțiale de loc) În urma..., în spatele...; îndărătul. – Sil. *în-a-*.

înapoiá2 vb.I. **1.** Tr. A restitui, a da înapoi. **2.** Refl. A se întoarce la locul de unde a plecat. – Sil. *în-a-*. Ind.pr. *înapoiez*.

înapoiát,-ă adj. **1.** Nedezvoltat din punct de vedere mintal. **2.** (Despre persoane, popoare, țări etc.) Rămas în urmă din punct de vedere economic, social etc. – Sil. *în-a-po-iat*. Pl. *înapoiați,-te*.

înarmá vb.I tr. și refl. A(-și) procura arme; a (se) pregăti pentru luptă prin dotare cu armament. • *A se ~ cu răbdare* = a aștepta cu răbdare desfășurarea evenimentelor, a căuta să-și păstreze calmul. – Sil. *în-ar-*. Ind.pr. *înarmez*.

înarmát,-ă adj. (Despre persoane sau despre colectivități) Care este înzestrat cu arme; care este pregătit pentru luptă; armat. • *~ până în dinți* (sau *din cap până-n picioare*) = înarmat complet. – Sil. *în-ar-*. Pl. *înarmați,-te*.

înavuți vb.IV refl. și tr. A (se) îmbogăți (**1**). – Sil. *în-a-*. Ind.pr. *înavuțesc,* pf.s. *înavuții*.

înăbuși vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) sufoca. **2.** Tr. (Fig.) A opri, a împiedica desfășurarea unei acțiuni, a unei mișcări sociale etc. **3.** Tr. A face ca ceva să nu se vadă, să nu se audă, să nu se simtă. **4.** Tr. A face ca focul să ardă mocnit. – Ind.pr.pers.1 *înăbuș,* pers.3 *înăbușă,* pf.s. *înăbuși*i; cj.pers.3 *să înăbușe*.

înăbușít,-ă adj. **1.** Care a fost înăbușit; înfundat. **2.** (Despre alimente) Fiert în aburi, acoperit cu un capac. – Pl. *înăbușiți,-te*.

înăbușitór,-oáre adj. Sufocant. – Pl. *înăbu-șitori,-oare*.

înăcrí vb.IV refl. și tr. **1.** A (se) acri; (p. ext.) a (se) altera. **2.** (Fig.; despre oameni) A deveni sau a face să devină posac, ursuz. – Sil. *în-ă-cri*. Ind. pr. *înăcresc,* pf.s. *înăcrii*.

înălbí vb.IV tr. și refl. A (se) albi (**1**). – Sil. *în-ăl-*. Ind.pr. *înălbesc,* pf.s. *înălbii*.

înălță vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) îndrepta în sus; a (se) ridica (pe ceva). **2.** Refl. A deveni mai înalt; (p.ext.) a crește. **3.** Tr. A construi, a clădi; (refl.; despre clădiri) a se ivi, a apărea în toată înălțimea. **4.** Tr. A ridica vocea, tonul; (refl.; despre voce, sunete) a se auzi clar. **5.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) ridica, a (se) înnobila sufletește. – Ind.pr. *înalț*.

înălțător,-oáre adj. Care înalță, care înnobilează sufletește. – Pl. *înălțători,-oare*.

înălțíme s.f. **1.** Dimensiunea verticală a unui lucru sau a unei ființe. **2.** Segment de dreaptă dus perpendicular din vârful unui poligon (sau poliedru) pe latura (sau fața) opusă. **3.** Altitudine. ▸ Punct foarte ridicat deasupra nivelului mării; vârf, culme. **4.** Însușirea unui sunet de a fi mai ascuțit sau mai grav. **5.** (Fig.) Stare de superioritate morală, intelectuală etc. • *A fi la ~* (sau *la ~a situației*) = a se purta într-o anumită împrejurare potrivit situației, a se prezenta foarte bine. – Pl. *înălțimi*. Scris cu majuscule. *}înălțimea sa*.

înăsprí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A face să devină sau a deveni mai aspru (la pipăit). ▸ (Fig.; despre oameni) A (se) face mai sever, mai dur. **2.** Refl. (Despre vreme) A se răci. **3.** Refl. și tr. (Fig.; despre o situație) A se înrăutăți, a (se) agrava. – Sil. *în-ăs-pri*. Ind.pr. *înăspresc,* pf.s. *înăsprii*.

înăúntru adv. În limitele unui spațiu închis. – Sil. *în-ă-un-tru*.

înăúntrul prep. (Urmat de genitiv; exprimă ideea de interior al unui spațiu; introduce complemente circumstanțiale de loc) În interiorul, în mijlocul. – Sil. *în-ă-un-trul*.

încadrá vb.I. **1.** Tr. A înrăma. **2.** Tr. A înconjura, a împresura. **3.** Refl. A se potrivi, a se armoniza (cu mediul înconjurător). **4.** Tr. și refl. A (se) integra într-un colectiv, într-un loc de muncă, într-o acțiune. **5.** Refl. A respecta o limită de timp. **6.** Tr. A stabili textul de lege care se aplică unei infracțiuni. – Sil. *-ca-dra*. Ind.pr. *încadrez*.

încarná vb.I v. **incarna**.

încarnát,-ă adj. v. **incarnat**.

încartiruí vb.IV tr. A instala o trupă într-un cantonament. – Ind.pr. *încartiruiesc,* pf.s. *încartiruii.*

încasá vb.I tr. A primi o sumă de bani. – Ind. pr. *încasez.*

încasáre s.f. (Cont.; la pl.) Sume de bani încasate. – Pl. *încasări.*

¿ncă adv. **1.** În plus, pe deasupra. **2.** Din nou, iarăși. *Încă o dată.* **3.** Și acum; în continuare. *Încă miroase.* **4.** (În propoziții negative) Până acum. *Încă n-a venit.* **5.** Deja; chiar. *Încă de mic te cunoștea.* • *Ba* (sau *și*) ~ = chiar mai mult decât atât. (*Și*) ~ *cum!* = în mare măsură.

încăierá vb.I refl. A se lua la bătaie. – Ind.pr. *încáier.*

încălcá vb.I tr. **1.** A cotropi un teritoriu străin. **2.** (Fig.) A nu respecta o lege, o obligație etc. – Ind.pr. *încálc.*

încălecá vb.I. **1.** Intr. A se sui pe cal. ▹ Tr. *Putea să încalece calul acela.* **2.** Refl. (Despre obiecte) A se afla unul peste altul, a se suprapune. – Ind. pr. *încálec.*

încălțắ vb.I. **1.** Refl. și tr. A(-și) pune încălțămintea în picioare. **2.** Tr. (Fig.; fam.) A înșela, a păcăli pe cineva. – Ind.pr. *încálț.*

încălțắminte s.f. Obiecte făcute, de obicei, din piele, care servesc ca să acopere și să protejeze picioarele. – G.-D. *încălțămintei*, neart. *încălțăminte.*

încălzí vb.IV. **1.** Tr. A ridica temperatura unui corp prin expunere la o sursă de căldură. **2.** Refl. (Despre ființe) A i se face cald; (despre corpuri) a-și ridica temperatura; (despre vreme) a deveni (mai) cald. **3.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) însufleți, a (se) entuziasma. – Ind.pr. *încălzesc,* pf.s. *încălzii.*

încălzíre s.f. **1.** Acțiunea de a (se) încălzi. ▸ ~ *centrală* = încălzirea încăperilor dintr-o clădire sau din mai multe clădiri prin folosirea unei surse unice de căldură. **2.** Efectuarea de către sportivi a unor exerciții fizice, înainte de începerea unei competiții. – Pl. *încălziri.*

încăpător,-oáre adj. În care încape mult; spațios, larg. – Pl. *încăpători,-oare.*

încăpățâná vb.I refl. A persista, a persevera într-o părere, într-o acțiune; (livr.) a se obstina. – Ind. pr. *încăpățânez.*

încăpățânát,-ă adj. Care se încăpățânează; care persistă într-o idee, într-o acțiune; îndărătnic. – Pl. *încăpățânați,-te.*

încăpeá vb.II intr. **1.** A avea loc, a putea intra într-un anumit spațiu. **2.** A putea trece, străbate pe undeva. • *A nu-l mai ~ locul* (*de bucurie*) = a fi foarte bucuros. *Nu mai încape vorbă* sau (interogativ) *mai încape vorbă?* = este sigur, neîndoielnic, indiscutabil. – Ind.pr. *încáp*; part. *încăput.*

încăpére s.f. Spațiu închis; cameră. – Pl. *încăperi.*

încărcá vb.I. **1.** Tr. A umple un recipient sau un vehicul cu ceva. ▸ A pune un obiect greu, mare într-un vehicul sau pe spinarea unui animal, pentru a fi transportat. **2.** Tr. A introduce un cartuș sau un proiectil în țeava unei arme de foc. **3.** Tr. și refl. A (se) acoperi, a se umple (de...). **4.** Tr. A acumula energie electrică într-un acumulator. **5.** Tr. A adăuga incorect un surplus la o socoteală. • *A-și ~ stomacul* = a mânca prea mult. – Ind.pr. *încárc.*

încărcát,-ă adj. *Aer ~* = aer viciat, greu de respirat. *Atmosferă ~ă* = atmosferă premer-gătoare unei furtuni; (fig.) stare de încordare, de tensiune. *Limbă ~ă* = limbă acoperită cu un strat alb ca urmare a unei indigestii, a unei boli infecțioase etc. – Pl. *încărcați,-te.*

încărcătór s.n. **1.** Mașină, aparat, dispozitiv cu care se încarcă (**1**). **2.** (Mil.) Dispozitiv care conține cartușele ce se introduc într-o armă automată. – Pl. *încărcătoare.*

încărcătúră s.f. **1.** Cantitatea de materiale, de exploziv etc. cu care se încarcă ceva. **2.** Exploziv care asigură azvârlirea proiec-tilului din armele de foc sau care este introdus într-o gaură de mină. **3.** Tonaj (**2**). – Pl. *încărcături.*

încărunți vb.IV intr. A deveni cărunt; (p.ext.) a îmbătrâni; a albi. – Ind.pr. *încărunțesc,* pf.s. *încărunții.*

încătușá vb. I. tr. A pune cuiva cătușe; (p.ext.) a lega în lanțuri. ▸ (Fig.; despre sentimente, preocu-

pări) A pune stăpânire pe cineva. – Ind.pr.pers.1 *încătușez,* pers.3 *încătușează,* pers.4 *încătușăm.*

încâlcí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) încurca (fire, păr etc.). **2.** Refl. (Fig.; despre gânduri, acțiuni) A deveni confuz, neclar. – Ind.pr. *încâlcesc,* pf.s. *încâlcii.*

încântá vb.I tr. A produce o stare de bucurie, de satisfacție, de entuziasm. ▸ A amăgi, a înșela. – Ind.pr. *încânt.*

încântáre s.f. **1.** Starea celui care este încântat; sentiment de bucurie, de entuziasm; farmec. **2.** Lucru, fapt, aspect care încântă. – Pl. **2** *încântări.*

încântătór,-oáre adj. Care încântă. – Pl. *încântători,-oare.*

încât conj. (Introduce propoziții circumstan-țiale consecutive) În așa măsură că..., atât de mult că... *A plâns atât de tare încât ne-a speriat.* • Se scrie *în cât* când se referă la o dată calendaristică: *În cât este astăzi?,* la o durată de timp: *În cât timp te îmbraci?,* la gradul, cantitatea, măsura a ceva: *Te întristezi văzând în câtă suferință se zbate bolnavul.*

începătór,-oáre adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care începe. **2.** S.m. și f. Persoană care a intrat de curând într-un domeniu de activitate, care se inițiază în ceva. – Pl. *începători,-oare.*

începe vb.III. **1.** Tr. A realiza prima parte dintr-o lucrare, dintr-o acțiune. **2.** Tr. A lua, a scoate prima porțiune din ceva. *A început prăjitura.* **3.** Intr. (Despre fenomene, stări) A se ivi, a se manifesta. – Ind.pr. *încép*, pf.s. *începui*; part. *început.*

începút s.n. **1.** Parte care începe sau cu care se începe ceva, moment inițial. **2.** Origine, obârșie. • *De la* (sau *dintru*) (*bun*) ~ = din momentul inițial, din prima clipă. *La* ~ = în epoca inițială, în primele timpuri. – Pl. *începuturi.*

încercá vb.I tr. **1.** A supune un lucru unei probe; a verifica, a proba. **2.** A-și da silința, a se strădui (să...). **3.** (Despre stări sufletești, dureri fizice etc.) A pune stăpânire, a cuprinde. – Ind.pr. *încérc.*

încercáre s.f. **1.** Acțiunea de a încerca; verificare, probă. ▸ Determinare experimen-tală a proprietăților unor materiale sau sisteme tehnice. **2.** Tentativă; străduință, silință. **3.** (La rugbi) Așezare a mingii cu mâna în terenul de țintă al adversarului; eseu. **4.** Necaz, suferință, dificultate prin care trece cineva. • *A-l pune pe cineva la* ~ = a-i verifica sentimentele, caracterul, capacitatea etc. printr-o probă grea. – Pl. *încercări.*

încercát,-ă adj. (Despre persoane) Experi-mentat, priceput; trecut prin greutăți, necazuri, pățit. – Pl. *încercați,-te.*

încercănát,-ă adj. (Despre ochi) Înconjurat de cearcăne. – Pl. *încercănați,-te.*

încercuí vb. IV tr. A înconjura ca un cerc; a înconjura din toate părțile, a împresura. – Ind.pr. *încercuiesc,* pf.s. *încercuii.*

încét,-eátă adj., adv. **1.** Adj. (Despre acțiuni, mișcări) Care se desfășoară cu greutate, liniștit, domol; (despre ființe) care se mișcă sau acționează fără grabă, liniștit. **2.** Adv. Fără grabă, lin, domol. **3.** Adj. (Despre sunete, vorbe, voce) Cu sonoritate scăzută. **4.** Adv. (Pe lângă verbe ca „a vorbi", „a cânta") Cu glas scăzut, molcom, potolit. – Pl.adj. *înceți, -te.*

încetá vb.I intr. și tr. A nu mai continua (o acțiune), a (se) opri. • *A ~ din viață* = a muri. – Ind. pr. *încetez.*

încetățení vb.IV. **1.** Tr. A acorda cuiva cetățenia. **2.** Refl. (Fig.; despre obiceiuri, idei etc.) A se statornici, a se înrădăcina. – Ind.pr. *încetățenesc,* pf.s. *încetățenii.*

încetiní vb.IV tr. A reduce, a face să scadă viteza sau intensitatea unei mișcări, a unei acțiuni. – Ind. pr. *încetinesc,* pf.s. *încetinii.*

încetinitór s.n. Dispozitiv care micșorează viteza unui sistem tehnic. • *Cu ~ul* = proce-deu de încetinire a rulării filmului cinemato-grafic. – Pl. *încetinitoare.*

încețoșá vb.I refl. **1.** A se lăsa ceață. **2.** (De-spre ochi, privire) A se împăienjeni. – Ind. pr. pers. 3 *încețoșează.*

închegá vb.I refl. și tr. **1.** (Despre lichide) A (se) coagula (cu ajutorul cheagului). **2.** (Fig.) A lua sau a face să ia ființă, a (se) forma, a (se) înjgheba. – Ind.pr. *închég.*

încheiá vb.I tr. **1.** A prinde în nasturi, în șireturi etc. marginile alăturate ale unui obiect de îmbrăcăminte sau de încălțăminte. ▸ Refl. (Despre

persoane) *Se încheie la fustă.* **2.** A îmbina, a uni părțile unui obiect. **3.** (Și refl.; despre acțiuni) A (se) termina, a (se) sfârși. **4.** A trage concluzii, a conchide. **5.** A stabili un acord, un tratat etc.; a redacta un act oficial. – Ind.pr. *încheí*; ger. *încheind*.

încheietúră s.f. **1.** Loc unde se încheie două obiecte. **2.** (Anat.) Articulație. – Pl. *încheieturi*.

închíde vb.III. **1.** Tr. A mișca (din balamale) o ușă, o fereastră, un capac, astfel încât să acopere deschizătura corespunzătoare; a încuia cu cheia, cu zăvorul. ▸ A acoperi deschizătura unui spațiu limitat, a unei încăperi. *Închid cutia.* **2.** Tr. (Cu sensul reieșind din determinări) A strânge, a apropia marginile sau părțile componente ale unui obiect. *Închide plicul, paranteza, scrisoarea.* ▸ (Despre o parte a corpului) *Închide gura, ochii, mâna.* ▸ Refl. (Despre răni) A se cicatriza. ▸ A suprapune toate foile și coperțile unei cărți, ale unui caiet într-un singur tot. **3.** Tr. A împrejmui o curte, un teren etc. ▸ A bara o cale de comunicație; (refl.; despre drumuri) a se înfunda. **4.** Tr. A încheia o acțiune, a-i pune capăt. *A închis discuția.* ▸ A opri funcționarea unui aparat, a unui mecanism etc. *Închide radioul.* **5.** Tr. A întrerupe activitatea unei instituții, a unui local etc. **6.** Tr. și refl. (Despre ființe) A (se) izola (într-un spațiu închis). ▸ Tr. A băga la închisoare. **7.** Refl. și tr. (Despre cer, vreme) A (se) întuneca, a (se) înnora; (despre culori, obiecte colorate) a deveni sau a face să devină sumbru, lipsit de lumină, de strălucire. • *A ~ cuiva ochii* = a fi lângă cineva în momentul morții, dându-i ultimele îngrijiri. *A ~ ochii* = **a)** a se face că nu vede, că nu știe; **b)** a muri. – Ind.pr. *închíd,* pf.s. *închisei*; ger. *închizând*; part. *închis.*

închiná vb.I. **1.** Refl. A-și manifesta evlavia față de divinitate, prin practici religioase specifice fiecărui cult; (în biserica creștină) a-și face semnul crucii; (p.ext.) a se ruga. **2.** Refl. A se apleca în fața cuiva în semn de devotament, de salut, de supunere. **3.** Tr. A dedica (**1**). **4.** Tr. A ridica paharul plin, ciocnindu-l cu ceilalți comeseni, făcând o urare. • *A ~ armele* (sau *steagul*) = a capitula. – Ind.pr. *închín.* Par. *înclina*.

închipuí vb.IV. **1.** Tr. A-și face o părere, o imagine despre cineva sau ceva, înainte de a-l cunoaște. **2.** Refl. A se imagina pe sine însuși într-o situație oarecare. **3.** Tr. A reprezenta, a simboliza. – Ind. pr. *închípui,* pf.s. *închipuii.*

închipuíre s.f. **1.** Ficțiune. **2.** Idee, gând, părere (de obicei lipsite de temei); presupu-nere. – Pl. *închipuiri*.

închipuít,-ă adj. **1.** Fictiv. **2.** (Și substantivat) Înfumurat. – Pl. *închipuiți,-te.*

închiriá vb.I tr. A da sau a lua în folosință (temporară) un bun, în schimbul unei chirii. – Sil. *-ri-a.* Ind.pr.pers.1 *închiriez,* pers.3 *închiriază*; ger. *închiriind.*

închiriére s.f. Acțiunea de a închiria. ▸ *Con-tract de ~* = contract în baza căruia o persoană închiriază alteia un bun. – Sil. *-ri-e-.* Pl. *închirieri.*

închís,-ă adj. **1.** Acoperit, astupat, izolat. ▸ *Circuit ~* = circuit străbătut de un curent electric. **2.** (Despre oameni și caracterul lor) Retras, izolat; ursuz. **3.** (Despre aer) Stătut, viciat. **4.** (Despre cer, vreme) Întunecat, înnorat; (despre culori) lipsit de lumină, de strălucire; sumbru, negricios. • *Cu ochii închiși* = **a)** fără o cercetare temeinică, fără discernământ; **b)** foarte ușor, fără dificultate. *Se joacă cu casa ~ă,* se spune despre un spectacol pentru care s-au vândut dinainte toate biletele. – Pl. *închiși,-se.*

închisoáre s.f. **1.** Loc în care sunt închiși cei care execută pedepse privative de libertate; penitenciar, (fam.) pușcărie, (pop.) temniță. **2.** Faptul de a sta în închisoare (**1**). – Pl. *închisori.*

închistá vb.I refl. **1.** (Despre unele organisme animale sau vegetale) A se închide într-un chist sau a se acoperi cu o membrană, izolându-se de mediul înconjurător (nefavo-rabil). **2.** (Fig.) A se izola de societate. – Ind.pr. *închistez.*

încínge1 vb.III. **1.** Refl. (Despre foc) A se aprinde; a arde puternic. **2.** Refl. și tr. A (se) încălzi tare, a (se) înfierbânta. ▸ Tr. (Fig.; despre sentimente, pasiuni etc.) A cuprinde pe cineva; (refl.) a se manifesta puternic; (tr. și refl.; despre lupte, joc, discuții etc.) a (se) înteți. **3.** Refl. (Despre făină, cereale) A începe să fermenteze. – Ind.pr. *încíng,* pf.s. *încinsei*; ger. *încinzând*; part. *încins.*

încínge2 vb.III tr. și refl. **1.** A (se) înfășura peste mijloc cu o cingătoare, cu un brâu. **2.** A(-și) prinde o armă la brâu (cu o curea). – Ind.pr. *încíng,* pf.s. *încinsei*; ger. *încinzând*; part. *încins.*

încleiá vb.I tr. A unge cu clei pentru a lipi; a îmbina și a fixa cu clei piese de lemn, de hârtie etc. ▸ Refl. A se lipi. – Sil. *în-cle-.* Ind.pr.pers.1 *încleiez,* pers.3 *încleiază.*

încleiére s.f. **1.** Acțiunea de a (se) încleia. **2.** Tratare a firelor de urzeală cu o pastă cleioasă, pentru a le face mai netede și mai rezistente. – Sil. *în-cle-.* Pl. *încleieri.*

încleștá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) strânge puternic mâinile, fălcile etc. **2.** Refl. A se lupta cu îndârjire, corp la corp. • *A i se ~ cuiva fălcile* = a i se înțepeni cuiva maxilarele, a nu mai putea vorbi (din cauza unei emoții, a unei boli etc.). – Sil. *în-cleș-.* Ind. pr. *încleștez.*

încliná vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) apleca în jos sau într-o parte. **2.** Refl. A-și pleca înaintea cuiva corpul sau capul în semn de salut, de respect. **3.** Intr. (Fig.) A fi dispus să...; a avea atracție spre... – Sil. *în-cli-.* Ind.pr. *înclín.* Par. *închina.*

înclináre s.f. Acțiunea de a se înclina. ▸ (Geom.) Înclinație. ▸ (Fig.) Vocație pentru ceva. – Pl. *înclinări.*

înclinát,-ă adj. Care este aplecat în jos sau într-o parte; (fig.) care are atracție, vocație spre ceva. ▸ *Plan ~* = platformă servind la ridicarea și la coborârea, prin împingere sau rostogolire, a unor greutăți. – Sil. *în-cli-.* Pl. *înclinați,-te.*

înclinație s.f. **1.** Faptul de a (se) înclina (**1**); starea celui înclinat. ▸ (Geom.) Unghiul pe care îl face o dreaptă sau un plan cu o dreaptă sau cu un plan de referință; înclinare. **2.** (Fig.) Dispoziție, tendință, vocație spre ceva. – Sil. *în-cli-...-ți-e.* G.-D. *înclinației.* Pl. *înclinații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

încoáce adv. **1.** Înspre mine, în partea sau în direcția aceasta. **2.** Înspre timpul acesta, mai aproape de prezent. • *Ce mai ~ și încolo?* = la ce atâta vorbă? *Mai ~ de...* = mai recent decât... – Sil. *-coa-.*

încolăcí vb. IV refl. și tr. A (se) îndoi în formă de colac; a (se) așeza în formă de cerc împrejurul a ceva. – Ind.pr. *încolăcesc,* pf.s. *încolăcii.*

încólo adv. **1.** În partea sau în direcția aceea, în altă parte decât aici. **2.** (Adesea precedat de „mai") Mai târziu, pe urmă. **3.** În afară de asta. *Avea o casă și-ncolo nu mai avea nimic.* • *De-aici ~* = de-acum înainte. *Fugi ~!* = taci, nu mai spune, că nu cred! *Lasă-l* (sau *dă-l*) *~!* = nu-i da atenție, nu te mai ocupa de el!

încoloná vb.I refl. și tr. (Despre un grup de oameni, de vehicule) A (se) așeza în coloană; (refl.; despre persoane, vehicule izolate) a se încadra într-o coloană. – Ind.pr. *încolonez.*

încolți vb.IV. **1.** Intr. (Despre plante) A da colț, a răsări; a germina. ▸ (Fig.; despre idei, sentimente) A apărea, a se naște. **2.** Tr. (Despre câini, lupi) A-și înfige colții, a mușca. **3.** A înconjura din toate părțile. ▸ (Fig.) A prinde pe cineva la strâmtoare; (despre sentimente, dureri) a cuprinde. – Ind.pr. *încolțesc,* pf.s. *încolții.*

încondeiá vb.I. **1.** Tr. A decora ouăle de Paști (folosind condeiul). **2.** (Fig.) A vorbi pe cineva de rău, a ponegri. – Ind.pr.pers.1 *încondeiez,* pers.3 *încondeiază*; ger. *încon-deind.*

incónjur s.n. Ocol (**1**). • *Fără ~* = direct, pe față, de-a dreptul. – Pl. (rar) *înconjururi.*

înconjurá vb.I. **1.** Tr. A merge de jur împrejurul unui lucru, al unui loc etc. **2.** Tr. A fi așezat în jurul cuiva sau a ceva. ▸ Refl. A aduna în jurul său (prieteni), a trăi în anturajul cuiva. **3.** Tr. A împrejmui cu îngrăditură. **4.** Intr. A face ocoluri, umblând dintr-un loc într-altul. *A înconjurat tot orașul.* – Ind.pr. *înconjór.*

incontínuu adv. Continuu. – Sil. *-nu-u.* Se scrie *în continuu* în exemple ca: *Unii se aflau în continuu conflict.*

încordá vb.I. **1.** Tr. A întinde o coardă, un arc. **2.** Tr. și refl. A aduce mușchii corpului, (p. ext.) corpul într-o stare de tensiune în vederea unui efort. ▸ (Fig.) A-și concentra memoria, voința,

atenția etc. **3.** Refl. (Fig.; despre relațiile dintre oameni) A se agrava, a se înăspri. – Ind.pr. *încordez.*

încornorát,-ă adj. **1.** (Despre vorbe, relatări) Exagerat, deformat. **2.** (Fam.; despre soți) Care a fost înșelat. **3.** (Substantivat, m., art.) Dracul. – Pl. *încornorați,-te.*

încoroná vb.I refl. și tr. A(-și) pune coroană de împărat, de rege; a deveni sau a investi pe cineva monarh. – Ind.pr. *încoronez.*

încoronát,-ă adj. Investit ca monarh. ▸ *Cap* ~ = monarh, suveran. – Pl. *încoronați,-te.*

încorporá vb.I tr. **1.** A face să intre într-un tot, într-un corp. ▸ A anexa un teritoriu. **2.** A încadra recruții într-o unitate militară. – Ind.pr. *încorporez.* Var. **incorporá** vb.I.

încorsetá vb.I tr. A strânge în corset (medical). ▸ (Fig.) A îngrădi, a împiedica pe cineva în acțiunile, în gândurile sale. – Ind.pr. *încorsetez.*

încotró adv. (Adesea interogativ) În ce direcție, unde. • *A nu* (*mai*) *avea* ~ = a nu mai avea nici o altă posibilitate. *Care* ~ (*poate*) = care pe unde poate, în orice direcție. *Ori* ~ = oriunde. – Sil. *-co-tro.*

încovoiá vb.I refl. și tr. A (se) apleca, a (se) curba ca un arc; (despre persoane) a (se) gârbovi. – Ind. pr. *încovói.*

încrâncená vb.I refl. A se înfiora, a se contracta de frică, de scârbă, de mânie. – Sil. *în-crân-.* Ind.pr. *încrâncen* și *încrâncenez.*

încréde vb.III refl. A avea încredere în cineva, în sine însuși sau în ceva. – Sil. *în-cre-.* Ind.pr. *încréd*, pf.s. *încrezui*; ger. *încrezând*; part. *încrezut.*

încrédere s.f. Sentiment de siguranță în capacitatea, în cinstea, în sinceritatea cuiva. • *A da vot de* ~ = a aproba în parlament activitatea sau programul guvernului. *Om* (sau *persoană*) *de* ~ = persoană pe care te poți bizui. – Sil. *în-cre-.* G.-D. *încrederii.*

încredințá vb.I tr. **1.** A da pe cineva sau ceva în păstrarea sau în grija cuiva. ▸ A împărtăși cuiva o taină. **2.** A garanta cuiva ceva; a-l asigura de... ▸ Refl. A se convinge de ceva. – Sil. *în-cre-.* Ind. pr. *încredințez.*

încremení vb.IV intr. **1.** A rămâne nemișcat de mirare, de groază etc.; a împietri, a înmărmuri. **2.** (Despre lucruri în mișcare) A sta, a se opri. – Sil. *în-cre-.* Ind.pr. *încre-menesc,* pf.s. *încremenii.*

încrengătúră s.f. Diviziune a regnului animal sau a celui vegetal, care cuprinde mai multe clase. – Sil. *în-cren-.* Pl. *încrengături.*

încreți vb.IV. **1.** Tr. și refl. A face să capete sau a căpăta crețuri, încrețituri. **2.** Tr. A face să devină creț. – Sil. *în-cre-.* Ind.pr. *încrețesc,* pf.s. *încreții.*

încrezătór,-oáre adj. Care se încrede (ușor); credul. – Pl. *încrezători,-oare.*

încrezút,-ă adj. (Și substantivat) Care are o părere (prea) bună despre sine, plin de sine. – Sil. *în-cre-.* Pl. *încrezuți,-te.*

încropí vb.IV tr. **1.** A încălzi puțin un lichid. **2.** (Fig.) A înjgheba, a înfiripa. – Sil. *în-cro-.* Ind. pr. *încropesc,* pf.s. *încropii.*

încrucișá vb.I. **1.** Tr. A pune, a așeza cruciș. **2.** Refl. (Despre ființe sau obiecte în mișcare) A trece unul pe lângă altul, venind din direcții diferite. ▸ (Despre drumuri, linii etc.) A se întretăia (formând o cruce). **3.** Tr. și refl. A se împerechea animale sau plante din rase ori specii diferite, rezultând hibrizi. – Sil. *în-cru-.* Ind.pr.pers.1 *încrucișez,* pers.3 *încrucișează,* pers.4 *încrucișăm.*

încrucișát,-ă adj. Așezat cruciș. ▸ (Despre ochi, privire) Sașiu. • *A sta cu brațele* (sau *cu mâinile*) *~te* = a nu face nimic. – Sil. *în-cru-.* Pl. *încrucișați,-te.*

încruntá vb.I refl. A face o cută între sprân-cene în semn de nemulțumire, de mânie, de îngrijorare etc. ▸ Tr. A apropia sprâncenele făcând o cută între ele. – Sil. *în-crun-.* Ind.pr. *încrúnt.*

încruntát,-ă adj. (Despre persoane și despre privire, frunte, sprâncene) Care are o înfă-țișare aspră, exprimând îngrijorare, ne-mulțumire, mânie etc. – Sil. *în-crun-.* Pl. *încruntați,-te.*

încuiá vb.I tr. **1.** A închide o ușă, o încăpere, cu lacătul, cu cheia. **2.** A reține pe cineva închis într-o

încăpere. ▸ (Fam.) A aduce pe cineva în situația de a nu mai putea replica. – Ind.pr.pers.1 și 2 *încúi.*

încuiát,-ă adj. **1.** Închis cu cheia. **2.** (Despre persoane) Necomunicativ, nesociabil. – Pl. *încuiați,-te.*

încuietoáre s.f. Dispozitiv cu care se încuie o ușă, o încăpere, un lacăt etc. – Pl. *încuietori.*

încumetá vb.I refl. A îndrăzni. – Ind.pr. *încúmet.*

încunoștințá vb.I tr. A înștiința. – Nu *în-cunoștința.* Ind.pr. *încunoștințez.*

încununá vb.I tr. **1.** A pune o cunună pe capul cuiva în semn de distincție. **2.** (Fig.; despre o operă, o realizare) A încheia cu succes, a desăvârși activitatea cuiva. – Ind.pr. *încununez.*

încurajá vb.I tr. A insufla curaj; a stimula, a sprijini; a îmbărbăta. – Ind.pr.pers.1 *în-curajez,* pers.3 *încurajează,* pers.4 *încurajăm.*

încurajatór,-oáre adj. Care încurajează. – Pl. *încurajatori,-oare.*

încurcá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) amesteca fire, ață etc., astfel încât să nu se poată desface (ușor); a (se) încălci. **2.** Refl. (Despre drumuri, cărări, urme) A se împleti; a se întortochea. **3.** Tr. A stingheri pe cineva la mers, în activitate; (refl.) a se împiedica în mers, a se rătăci. **4.** Refl. și tr. A pierde sau a face pe cineva să piardă firul ideilor. **5.** Refl. A se angaja într-o afacere în care nu se mai poate descurca. • *A i se* ~ (cuiva) *limba* (*în gură*) = a vorbi greu și neclar. *A ~ locul* (sau *lumea, zilele* etc.) = a stânjeni activitatea celor din jur. *A* (*se*) ~ *lucrurile* = a (se) crea o situație complicată, greu de ieșit din ea. *Încurcă-lume* = persoană care face încurcături, stânjenindu-i pe alții. – Ind.pr. *încúrc.*

încurcát,-ă adj. **1.** (Despre fire, ață etc.) Amestecat, încălcit. **2.** (Despre drumuri) Greu de urmărit; întortocheat, sinuos. **3.** (Despre oameni) Stingherit, stânjenit, jenat. **4.** (Despre idei, acțiuni) Neclar, confuz. • *A o lăsa ~ă* = a lăsa un lucru nelămurit, neclarificat. – Pl. *încurcați,-te.*

încurcătúră s.f. Situație complicată, neplă-cută, confuză. • *A intra într-o* ~ = a avea de îndurat o neplăcere, un necaz. – Pl. *încurcă-turi.*

încuscrí vb.IV refl. A se face cuscru cu cineva. – Sil. *-cus-cri.* Ind.pr. *încuscresc,* pf.s. *încuscrii.*

încuviințá vb.I tr. și intr. A consimți. – Sil. *-vi-in-.* Ind.pr. *încuviințez.*

îndátă adv. Imediat (**1**). • (*De*) ~ *ce* = imediat ce, după ce.

îndatorá vb.I. **1.** Refl. A face datorii, a se împrumuta. **2.** Tr. A obliga pe cineva, făcân-du-i un serviciu, să fie recunoscător. – Ind.pr. *îndatorez.*

îndatoritór,-oáre adj. Serviabil, binevoitor. – Pl. *îndatoritori,-oare.*

îndărát adv. Înapoi. • *A da* ~ = **a**) a restitui; **b**) a regresa; a fi retrogradat.

îndărătnic,-ă adj. (Adesea substantivat) Care nu cedează, nu renunță (ușor); încăpățânat; (p.ext.) care duce un lucru până la capăt, stăruitor, perseverent. – Pl. *îndă-rătnici,-ce.*

îndărătnicíe s.f. Starea celui îndărătnic. – G-D. *îndărătniciei.* Pl. *îndărătnicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

îndărătul prep. Înapoia[1].

îndătinát,-ă adj. Care a devenit datină, care s-a înrădăcinat. – Pl. *îndătinați,-te.*

îndârjí vb.IV refl. și tr. A deveni ori a face să devină dârz sau înverșunat. – Ind.pr. *îndâr-jesc,* pf.s. *îndârjii;* cj.pers.3 *să îndârjească.*

îndeajúns adv. Destul, suficient. – Sil. *în-dea-,* în tempo lent *în-de-a-.*

îndeaproápe adv. În mod amănunțit, cu mare atenție. – Sil. *în-dea-,* în tempo lent *în-de-a-.*

îndeléte adv. *Pe* ~ = fără grabă, încet.

îndeletnicí vb.IV refl. A se ocupa cu... – Ind.pr. *îndeletnicesc,* pf.s. *îndeletnicii.*

îndeletnicíre s.f. Ocupație; meserie, profe-siune. – Pl. *îndeletniciri.*

îndelúng,-ă adj. (Și adverbial) Îndelungat. – Pl. *îndelungi.*

îndelungát,-ă adj. (Și adverbial) Care durează (de) mult timp; îndelung. ▸ (Despre noțiuni temporale) Prelungit. – Pl. *îndelun-gați, -te.*

îndemânáre s.f. Uşurinţa de a face un lucru ca urmare a unei înclinaţii, a unei deprinderi; abilitate, dexteritate, dibăcie, pricepere. – G.-D. *îndemânării,* neart. *îndemânări.*

îndemânátic,-ă adj. Care are îndemânare. – Pl. *îndemânatici,-ce.*

îndemână adv. *La* ~ = uşor de obţinut, accesibil; la dispoziţie.

îndémn s.n. Faptul de a îndemna; imbold, impuls. – Pl. *îndemnuri.*

îndemná vb.I tr. A încerca să determine pe cineva la o acţiune sau un animal să porneas-că, să meargă mai repede. – Ind.pr. *îndémn.*

îndeosébi adv. Mai ales, mai cu seamă. – Sil. *-de-o-.*

îndepărtá vb.I. **1.** Refl. A pleca din apropie-rea cuiva sau a ceva; a mări distanţa faţă de locul unde se află; (pop.) a se depărta. ▸ (Fig.) A se înstrăina de cineva sau de ceva. **2.** Tr. A duce în altă parte; a trimite sau a ţine pe cineva departe. **3.** Refl. A se abate de la subiect. – Ind.pr. *îndepărtez.*

îndepărtát,-ă adj. **1.** Situat la mare distanţă. **2.** Care s-a petrecut demult. – Pl. *îndepărtaţi, -te.*

îndepliní vb.IV tr. A duce sau a ajunge la bun sfârşit, a înfăptui, a realiza; a împlini. – Sil. *-de-pli-.* Ind.pr. *îndeplinesc,* pf.s. *în-deplinii.*

îndesá vb.I. **1.** Tr. A apăsa, a vârî cu forţa ca să încapă cât mai mult într-un spaţiu limitat. ▸ A-şi aşeza pălăria, căciula etc., trăgând-o cât mai tare pe cap. **2.** Refl. (Despre fiinţe) A se îngrămădi, a se aduna mulţi într-un loc (strâmt). – Ind.pr. *îndés.*

îndesát,-ă adj. Care a fost supus acţiunii de îndesare. ▸ (Despre paşi, mers, lovituri) Greu; apăsat. ▸ (Despre fiinţe) Mic şi gros. • *Cu vârf şi* ~ = din belşug. – Pl. *îndesaţi,-te.*

îndesí vb.IV refl. şi tr. A deveni sau a face să devină mai des, mai compact sau mai frecvent; a se înmulţi. – Ind.pr. *îndesesc.*

îndestulá vb.I tr. şi refl. A da sau a primi în cantitate suficientă cele necesare, a (se) sătura. – Ind. pr. *îndestulez.*

îndestulătór,-oáre adj. Care îndestulează; care este din belşug. – Pl. *îndestulători, -oare.*

îndiguí vb.IV tr. A mărgini o apă cu diguri (contra inundaţiilor). – Ind.pr. *îndiguiesc,* pf.s. *îndiguii.*

îndobitocí vb.IV tr. şi refl. A (se) prosti, a (se) tâmpi. – Ind.pr. *îndobitocesc,* pf.s. *îndo-bitocii.*

îndoctriná vb.I tr. şi refl. A face să-şi însu-şească sau a-şi însuşi o doctrină (apărând-o în mod exagerat). – Sil. *-doc-tri-.* Ind.pr. *îndoctrinez.*

îndoí vb.IV. **1.** Tr. A împături sau a strânge ceva în două, (p.ext.) în mai multe părţi. **2.** Tr. A mări ceva de două ori, (p.ext.) de un număr oarecare de ori. **3.** Tr. şi refl. A (se) încovoia, a (se) curba; a (se) apleca. **4.** Refl. A fi nesigur în propria părere; a nu avea încredere în cineva sau în ceva. – Ind.pr. **1,3** pers.1 şi 2 *îndói*, **2,4** *îndoiesc,* pf.s. *îndoii.*

îndoiálă s.f. Nehotărâre, şovăială, neîn-credere. • *A pune ceva la* ~ = a se îndoi, a nu fi sigur de ceva. *A sta la* ~ = a şovăi, a ezita. *Fără* ~ = desigur, neapărat. *Nu încape* ~ = e sigur, e cert. – Sil. *-do-ia-.* Pl. *îndoieli.*

îndoiélnic,-ă adj. Nesigur, incert; dubios, suspect. – Sil. *-do-iel-.* Pl. *îndoielnici,-ce.*

îndoít,-ă adj. (Cu valoare de num. multiplicativ) Dublat. – Pl. *îndoiţi,-te.*

îndoitúră s.f. Acţiunea de a îndoi (**1**); (concr.) porţiunea în care este îndoit un obiect. – Sil. *-do-i-.* Pl. *îndoituri.*

îndoliá vb.I tr. A produce doliu; a pricinui durere adâncă. – Ind.pr.pers.1 *îndoliez,* pers.3 *îndoliază*; ger. *îndoliind.*

îndopá vb.I. **1.** Tr. A hrăni forţat, vârând mâncare pe gât, pentru a îngrăşa (o gâscă, un curcan). **2.** Tr. şi refl. (Fam.) A (se) hrăni mai mult decât este necesar. – Ind.pr. *îndóp.*

îndrăgí vb.IV tr. A simţi afecţiune, dragoste pentru cineva sau ceva; (tr. şi refl.; pop.) a (se) iubi. – Sil. *în-dră-.* Ind.pr. *îndrăgesc,* pf.s. *îndrăgii.*

îndrăgostí vb.IV refl. A începe să (se) iubească; (livr.) a se înamora. – Sil. *în-dră-.* Ind.pr. *îndrăgostesc,* pf.s. *îndrăgostii.*

îndrăgostít,-ă adj. (Adesea substantivat) Care iubeşte. – Sil. *în-dră-.* Pl. *îndrăgostiţi, -te.*

îndrăzneálă s.f. Atitudine de sfidare a peri-colelor; faptă care denotă o astfel de atitudine; cutezanţă. – Sil. *în-drăz-.* G.-D. *îndrăznelii.* Pl. *îndrăzneli.*

îndrăznéț,-eáță adj. **1.** Care denotă îndrăz-neală; cutezător. **2.** Obraznic. – Sil. *în-drăz-*. Pl. *îndrăzneți,-e.*

îndrăzní vb.IV tr. A avea curaj să...; a sfida pericolele; a cuteza, a se încumeta. – Sil. *în-drăz-*. Ind.pr. *îndrăznesc,* pf.s. *îndrăznii.*

îndreptá vb.I. **1.** Tr. A aduce în poziție dreaptă ceea ce era strâmb sau îndoit; (refl.; despre persoane) a lua o ținută dreaptă. **2.** Refl. și tr. A (se) schimba din rău în bine, a (se) îmbunătăți, a (se) ameliora. ▸ A (se) corecta (în purtări). **3.** Refl. A porni într-o anumită direcție. **4.** Tr. A arăta cuiva drumul, a-l îndruma pe calea cea bună. • *A ~ pașii cuiva* = a-l călăuzi, a-l conduce. *A-și ~ pasul* (sau *pașii*) *spre* (sau *către, lângă* etc.)... = a merge spre... – Sil. *în-drep-*. Ind.pr. *îndrépt.*

îndreptár s.n. Lucrare în care se dau norme, reguli într-un domeniu. – Sil. *în-drep-*. Pl. *îndreptare.*

îndreptățí vb. IV tr. A da sau a recunoaște cuiva dreptul la ceva. – Sil. *în-drep-*. Ind.pr. *îndreptățesc,* pf.s. *îndreptății.*

îndreptățít,-ă adj. Care are dreptul la ceva; (despre acțiuni, dorințe etc.) cu temei justifi-cat, autorizat. – Sil. *în-drep-*. Pl. *îndreptățiți, -te.*

îndrugá vb.I tr. **1.** A toarce cu druga. **2.** (Fam.) A pronunța nedeslușit; a vorbi mult și fără rost. – Sil. *în-dru-*. Ind.pr. *îndrúg.*

îndrumá vb.I tr. **1.** A arăta cuiva drumul. **2.** A călăuzi pe cineva în activitate, în viață. – Sil. *în-dru-*. Ind.pr. *îndrúm.*

înduioșá vb.I refl. și tr. A fi cuprins sau a face pe cineva să fie cuprins de duioșie. – Sil. *-du-io-*. Ind.pr.pers.1 *înduioșez,* pers.3 *înduioșează,* pers.4 *înduioșăm.*

înduioșátor,-oáre adj. Care te face să te înduioșezi. – Sil. *-du-io-*. Pl. *înduioșători, -oare.*

îndulcí vb.IV. **1.** Tr. A face ca o mâncare sau o băutură să fie (mai) dulce, adăugând zahăr, miere etc. **2.** Tr. A umple de mulțumire, de desfătare. **3.** Tr. și refl. A (se) reduce duritatea, asprimea cuiva sau a ceva, a (se) îmbuna. • *A se ~ la ceva* = a da de gustul unui lucru, a se obișnui cu ceva. – Ind. pr. *îndulcesc,* pf.s. *îndulcii.*

înduplecá vb.I tr. A face pe cineva să accepte ceva, să consimtă, să cedeze. – Sil. *-du-ple-*. Ind. pr. *îndúplec.*

îndurá vb.I. **1.** Tr. A suporta (cu resemnare) un necaz, o boală etc. **2.** Refl. A-i fi milă de cineva. **3.** Refl. A consimți, a se hotărî să... – Ind.pr. *îndúr.*

înduráre s.f. **1.** Puterea de a răbda. **2.** Milă, compătimire, bunătate. – Pl. *îndurări.*

îndurătór,-oáre adj. Care (se) îndură. – Pl. *îndurători,-oare.*

îndurerá vb.I tr. A pricinui cuiva o durere sufletească, a întrista. – Ind.pr. *îndurerez.*

înéc s.n. Moarte prin sufocare în apă. – Pl. *înecuri.*

înecá vb.I. **1.** Refl. și tr. A muri sau a provoca moartea cuiva prin înec. **2.** Refl. (Despre nave) A se scufunda. **3.** Refl. A se sufoca. ▸ Tr. (Despre lacrimi, plâns) A podidi, împiedicând respirația. • *Parcă i s-au înecat corăbiile,* se spune când cineva este trist. – Ind.pr. *înéc.*

înecăcíos,-oásă adj. Care îneacă, sufocant; (despre alimente) care se înghite greu. – Pl. *înecăcioși,-oase.*

înfăptuí vb.IV tr. A realiza, a îndeplini. – Ind.pr. *înfăptuiesc,* pf.s. *înfăptuii.*

înfășá vb.I tr. A înveli un copil în scutece; (p.ext.) a înfășura corpul sau o parte a corpului cu un bandaj. – Ind.pr.pers.1 *înfăș,* pers.2 *înfeși,* pers.3 *înfașă,* pers.4 *înfășăm*; cj.pers.3 *să înfeșe.*

înfășurá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) acoperi de jur împrejur cu o învelitoare, cu o pânză etc. **2.** Tr. A încolăci ceva în jurul unui obiect. **3.** Tr. (Fig.) A cuprinde, a învălui. – Ind.pr. *înfășór.*

înfățá vb.I tr. A pune față (curată) la o pernă sau la o plapumă. – Ind.pr. *înfăț,* nu *înfățez.*

înfățișá vb.I. **1.** Refl. și tr. A (se) prezenta undeva sau în fața cuiva. **2.** Tr. A descrie cu ajutorul cuvintelor, al culorilor etc. **3.** Tr. A-și imagina, a-și reprezenta ceva. – Ind.pr.pers.1 *înfățișez,* pers.3 *înfățișează,* pers.4 *înfățișăm.*

înfiá vb.I tr. (Despre o persoană) A adopta. – Sil. *-fi-a.* Ind.pr.pers.1 *înfiez,* pers.3 *înfiază*; ger. *înfiind.*

înfiát,-ă adj. (Despre copii) Adoptiv. – Sil. *-fi-at.* Pl. *înfiați,-te.*

înfierá vb.I tr. **1.** A face (cu un fier înroșit în foc) un semn pe corpul unui animal pentru a-l însemna. **2.** (Fig.) A condamna cu seve-ritate, a stigmatiza. – Ind.pr. *înfierez.*

înfierbântá vb.I. **1.** Tr. și refl. A face să devină sau a deveni fierbinte. **2.** Tr. (Fig.) A insufla cuiva avânt, pasiune; (refl.) a se antrena cu însuflețire într-o acțiune; a se aprinde de mânie. – Ind.pr. *înfierbânt.*

înfiére s.f. Adopție. – Sil. *-fi-e.* Pl. *înfieri.*

înfigărét,-eáță adj. (Fam.; despre oameni) Care se amestecă, se vâră în toate. – Pl. *înfigăreți,-e.*

înfíge vb.III. **1.** Tr. A face ca un obiect ascuțit să intre în ceva; a vârî ceva într-un obiect ascuțit. **2.** Refl. (Fig.) A se amesteca undeva cu obrăznicie. • *A ~ mâna* (sau *mâinile*) *în ceva* = a apuca ceva cu putere. – Ind.pr. *înfig,* pf.s. *înfipsei*; part. *înfipt.*

înființá vb.I. **1.** Tr. A face să ia ființă, a crea. **2.** Refl. (Fig.) A se înfățișa undeva, a apărea. – Sil. *-fi-in-.* Ind.pr. *înființez.*

înfiorá vb.I refl. și tr. A fi sau a face ca cineva să fie cuprins de fiori. ▸ Refl. (Fig.) A fi pătruns de un sentiment adânc, a se emționa. – Sil. *-fi-o-.* Ind. pr. *înfiór.* Par. *înviora.*

înfiorătór,-oáre adj. Care înfioară, înspăi-mântător. – Sil. *-fi-o-.* Pl. *înfiorători,-oare.*

înfípt,-ă adj. **1.** Bine vârât, nemișcat, înțepenit. **2.** (Fam.) Îndrăzneț; (p.ext.) obraz-nic. – Pl. *înfipți,-te.*

înfiripá vb.IV tr. A alcătui ceva cu mijloace puține, a înjgheba. ▸ Refl. (Fig.) A lua naștere, a prinde consistență. – Ind.pr. *înfiríp.*

înflăcărá vb.I refl. și tr. **1.** A se înroși. **2.** A (se) entuziasma; a (se) pasiona; a se aprinde. – Sil. *în-flă-.* Ind.pr. *înflăcărez.*

înflorá vb.I tr. A împodobi cu flori țesute, brodate, pictate, încrustate. – Sil. *în-flo-.* Ind.pr. *înfloresc.* Par. *înflori.*

înflorát,-ă adj. Ornamentat cu flori țesute, brodate, pictate. – Sil. *în-flo-.* Pl. *înfloráți, -te.* Par. *înflorit.*

înflorí vb.IV. **1.** Intr. (Despre flori) A-și deschide bobocii; (despre plante, p.ext., despre locul unde se află acestea) a se acoperi de flori. **2.** Intr. (Fig.) A se dezvolta frumos; a se înviora, a prospera. **3.** Tr. (Fig.) A exagera. – Sil. *în-flo-.* Ind.pr. *înfloresc,* pf.s. *înflorii.* Par. *înflora.*

înflorít,-ă adj. **1.** Care a făcut flori, plin de flori. **2.** (Fig.; despre limbă, stil) Bogat în imagini. – Sil. *în-flo-.* Pl. *înfloriți,-te.* Par. *înflorat.*

înfloritór,-oáre adj. Care este în plină dezvoltare, care prosperă. – Sil. *în-flo-.* Pl. *înfloritori,-oare.*

înfocát,-ă adj. **1.** Înfierbântat peste măsură, dogoritor. **2.** (Fig.) Înflăcărat, pasionat. – Pl. *înfocați,-te.*

înfofolí vb.IV tr. și refl. A (se) îmbrăca cu (prea) multe haine călduroase. – Ind.pr. *înfofolesc,* pf.s. *înfofolii.*

înfoiá vb.I refl. (Despre păr, blană, pene) A se umfla, a se răsfira; (despre păsări) a-și umfla penele; (despre pământ, materiale) a-și mări volumul, a se afâna. ▸ (Fig.) A-și da importanță, a-și da aere. – Sil. *-fo-ia.* Ind.pr. pers.1 *înfói,* pers.3 *înfoaie.*

înfometá vb.I tr. A face pe cineva să sufere de foame, a constrânge prin foame. – Ind.pr. *înfometez.*

înfrățí vb.IV **1.** Refl. A se uni printr-o prietenie strânsă. **2.** Intr. A forma tulpini secundare. – Sil. *în-fră-.* Ind.pr. *înfrățesc,* pf.s. *înfrățíi.*

înfrâná vb.I. **1.** Tr. A pune frâu unui cal. **2.** Tr. și refl. (Fig.) A(-și) stăvili, a(-și) domoli, a(-și) opri sentimentele, dorințele etc. – Sil. *în-frâ-.* Ind.pr. *înfrânez.*

înfrânge vb.III tr. A învinge (**1**). ▸ (Fig.) A-și stăpâni o stare sufletească. – Sil. *în-frân-.* Ind.pr. *înfrâng,* pf.s. *înfrânsei*; part. *înfrânt.*

înfricoșá vb.I refl. și tr. A-i fi sau a face pe cineva să-i fie frică, groază. – Sil. *în-fri-.* Ind.pr. pers.1 *înfricoșez,* pers.3 *înfricoșează,* pers.4 *înfricoșăm.*

înfrigurare s.f. (Mai ales în loc.adv.) *Cu ~* = cu încordare nervoasă, cu emoție și zel. – Sil. *în-fri-*. Pl. *înfrigurări.*

înfrigurát,-ă adj. Pătruns de frig.; (fig.) cuprins de emoție, de nerăbdare, de zel. – Sil. *în-fri-*. Pl. *înfrigurați,-te.*

înfrumusețá vb.I tr. A face (mai) frumos. – Sil. *în-fru-*. Ind.pr. *înfrumusețez.*

înfruntá vb.I tr. **1.** A ține piept unei primejdii, a se împotrivi unei forțe; (refl.) a se bate (cu...); a avea un schimb aprins de cuvinte. **2.** (Pop.) A mustra, a certa. • *A ~ privirea* (sau *privirile*) *cuiva* = a se uita, fără sfială în ochii cuiva, a nu se lăsa intimidat. – Sil. *în-frun-*. Ind.pr. *înfrúnt.*

înfrunzí vb.IV intr. A face frunze, a se acoperi cu frunze. – Sil. *în-frun-*. Ind.pr. pers.3 *înfrunzește.*

înfruptá vb.I refl. **1.** A mânca din ceva extrem de gustos. **2.** (Fig.) A trage profituri necinstite din ceva. – Sil. *în-frup-*. Ind.pr. *înfrúpt.*

înfulecá vb.I tr. (Fam.) A mânca cu lăcomie. – Ind.pr. *înfúlec.*

înfumuráre s.f. Atitudine de mândrie nejus-tificată, de încredere exagerată în propriile însușiri. – Pl. *înfumurări.*

înfumurát,-ă adj. (Adesea substantivat) Care își dă o importanță exagerată; închipuit, încrezut, îngâmfat. – Pl. *înfumurați,-te.*

înfundá vb.I. **1.** Tr. A pune fund la un butoi, la o putină etc.; a astupa complet un orificiu, o deschizătură. ▸ Refl. (Despre conducte, șanțuri) A se astupa. **2.** Refl. (Despre drumuri) A nu mai continua dintr-un anumit punct, a nu mai avea ieșire. **3.** Tr. A umple bine, a îndesa. **4.** Tr. (Fig.) A pune pe cineva într-o situație grea, fără ieșire. • *A ~ ocna* (sau *pușcăria, temnița*) = a sta la închisoare. *A i se ~ cuiva* = a ajunge într-o situație fără ieșire, a o păți. – Ind.pr. *înfúnd.*

înfundát,-ă adj. **1.** Închis, astupat. ▸ *Vin ~* = vin pus în sticle bine astupate. **2.** (Despre sunete) Înăbușit, stins. • (*A râde* sau *a plânge*) *pe ~e* = (a râde sau a plânge) fără zgomot, înăbușit. – Pl. *înfundați,-te.*

înfundătúră s.f. Drum, stradă fără ieșire; adâncitură de teren. – Pl. *înfundături.*

înfuriá vb.I refl. și tr. A fi cuprins sau a face pe cineva să fie cuprins de furie, a (se) mânia foarte tare. – Ind.pr.pers.1 și 2 *înfúrii*; ger. *înfuriind.*

îngăduí vb.IV. **1.** Tr. A permite (**1**). **2.** Intr. (Pop.) A avea răbdare, a aștepta; (tr.) a păsui, a da răgaz. – Ind.pr. *îngădui,* pf.s. *îngăduii.*

îngăduínță s.f. **1.** Permisiune, încuviințare. **2.** Indulgență, toleranță; păsuire, răgaz. – G.-D. *îngăduinței,* neart. *îngăduinți.*

îngăduitór,-oáre adj. Care îngăduie; (p.ext.) care iartă ușor, indulgent, tolerant. – Pl. *îngăduitori,-oare.*

îngălbení vb.IV intr., refl., tr. A deveni sau a face să devină galben; (p.ext.) a (se) ofili, a (se) veșteji. – Ind.pr. *îngălbenesc,* pf.s. *îngălbenii.*

îngâmfáre s.f. Atitudine de încredere exagerată în propriile însușiri. – G.-D. *îngâmfării.*

îngâmfát,-ă adj. (Adesea substantivat) Înfumurat. – Pl. *îngâmfați,-te.*

îngână vb.I tr. **1.** A imita (în bătaie de joc) glasul, vorbele cuiva. **2.** A murmura (**2**). • *A se ~ ziua cu noaptea* = **a)** a începe să se facă ziuă; a se ivi zorile; **b)** a se însera, a începe să se întunece. – Ind.pr. *îngân.*

îngândurát,-ă adj. Cufundat în gânduri, îngrijorat. – Pl. *îngândurați,-te.*

îngemănă vb.I tr. și refl. A (se) uni strâns, a (se) îmbina. – Ind.pr.pers.1 *îngemănez.*

îngenuncheá vb.I. **1.** Intr. A se așeza în genunchi. **2.** Tr. (Fig.) A aservi, a supune. – Sil. *-nun-chea.* Ind.pr. *îngenunchez*; ger. *îngenunchind.*

înger s.m. **1.** (În creștinism) Creatură spirituală supranaturală, înzestrată cu calități excepționale, slujitor și vestitor al lui Dumnezeu. **2.** Epitet pentru o ființă iubită. • *Slab de ~* = care cedează, se descurajează ușor; fricos, timid. *Tare de ~* = curajos, rezistent. – Pl. *îngeri.*

înghesuí vb.IV. **1.** Refl. A se îngrămădi (într-un spațiu restrâns). **2.** Tr. A vârî pe cineva sau ceva într-un loc strâmt. – Ind.pr. *înghésui,* pf.s. *înghesuii.*

înghesuiálă s.f. Îngrămădire de ființe sau de lucruri într-un loc. – Sil. *-su-ia-*. Pl. *înghe-suieli.*

înghéț s.n. Trecere a apei în stare de gheață, când temperatura coboară sub zero grade. – Pl. *înghețuri.*

înghețá vb.I intr. **1.** (Despre lichide) A se transforma în gheață; (despre legume, alimente) a se întări ca o gheață. **2.** A amorți de frig, a degera. **3.** (Fig.) A rămâne locului, încremenit (de frică, de emoție etc.). • *A-i ~ cuiva inima* (sau *sângele în vine*) = a înlemni, a încremeni (din pricina unei emoții), a fi cuprins de spaimă. – Ind.pr. *înghéț.*

înghețáre s.f. Acțiunea de a îngheța. ▸ *~a salariilor* sau *a prețurilor* = măsură econo-mică prin care salariile sau prețurile se mențin neschimbate. – G.-D. *înghețării,* neart. *înghe-țări.*

înghețátă s.f. Preparat culinar răcoritor obținut prin înghețarea unor creme de lapte, ouă, fructe etc. – Pl. *înghețate,* nu *înghețăți.*

înghiontí vb.IV tr. și refl. A (se) lovi cu cotul sau cu pumnul. – Ind.pr. *înghiontesc,* pf.s. *înghiontii.*

înghițí vb.IV tr. **1.** A face să treacă mân-carea, băutura etc. din gură în stomac; (p.ext.) a mânca. **2.** (Despre pământ, apă etc.) A cuprinde în sine, a absorbi (făcând să dispară). **3.** (Fig.) A răbda fără ripostă o insultă, o necuviință. **4.** (Fig.) A omite cuvinte sau silabe în timpul vorbirii. • *A nu ~ pe cineva* = a nu-l putea suferi. – Ind.pr. *înghít,* pf.s. *înghițíi.*

înghițitúră s.f. Cantitate dintr-un aliment sau dintr-o băutură care se poate înghiți dintr-o dată. • (*A bea*) *dintr-o ~* = (a bea) înghițind toată băutura o dată. – Pl. *înghițituri.*

înglobá vb.I tr. A include. – Sil. *în-glo-*. Ind.pr. *înglobez.*

înglodá vb.I refl. A se înfunda în noroi; a se împotmoli. • *A se ~ în datorii* = a intra în multe datorii, a face multe datorii. – Sil. *în-glo-*. Ind. pr. *înglodez.*

îngrădí vb.IV tr. **1.** A împrejmui cu gard. **2.** (Fig.) A limita, a stăvili. – Sil. *în-gră-*. Ind.pr. *îngrădesc,* pf.s. *îngrădíi.*

îngrăditúră s.f. Gard de scânduri, de nuiele sau zid, grilaj etc. – Sil. *în-gră-*. Pl. *îngrăduturi.*

îngrămădí vb.IV tr. și refl. A (se) aduna în număr mare într-un loc, a (se) face grămadă; a (se) îmbulzi. – Sil. *în-gră-*. Ind.pr. *îngră-mădesc,* pf.s. *îngrămădíi.*

îngrămădíre s.f. Grămadă, morman. – Sil. *în-gră-*. Pl. *îngrămădiri.*

îngrășá vb.I. **1.** Refl. și tr. A deveni sau a face să devină (mai) gras. **2.** Tr. A îmbunătăți fertilitatea unui teren agricol cu îngrășăminte. • *Nu se îngrașă porcul în ajun* (sau *la Ignat*) = nu se poate face un lucru temeinic în ultimul moment. – Sil. *în-gră-*. Ind.pr.pers.1 *îngráș,* pers.3 *îngrașă,* pers.4 *îngrășăm*; cj.pers.3 *să îngrașe.*

îngrășământ s.n. Produs organic sau mineral, folosit pentru a mări fertilitatea solului agricol. – Sil. *în-gră-*. Pl. *îngrășăminte.*

îngreuiá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) face (mai) greu sau (mai) greoi. **2.** Tr. A face ca ceva să devină mai anevoios; a pricinui greutăți; a (se) îngreuna. – Sil. *în-gre-u-ia*. Ind.pr.pers.1 *îngreuiez,* pers.3 *îngreuiază.*

îngreuná vb.I tr. și refl. **1.** A (se) încărca cu o greutate, a (se) împovăra. **2.** A (se) îngreuia. – Sil. *în-gre-*. Ind.pr. *îngreunez.*

îngrijí vb.IV. **1.** Tr. și intr. A avea grijă de cineva sau de ceva; a purta de grijă. ▸ Refl. A avea grijă de sine însuși, a-și vedea de sănătate. **2.** Refl. A se preocupa, a vedea de ceva (din vreme). **3.** Refl. A-și procura ceva (din vreme), a lua măsuri pentru... – Sil. *în-gri-*. Ind.pr. *îngrijesc,* pf.s. *îngrijii;* cj.pers.3 *să îngrijească.*

îngrijít,-ă adj. **1.** Căruia i se poartă de grijă. ▸ Care este păstrat cu grijă. **2.** Curat, dichisit. **3.** Făcut cu grijă, cu meticulozitate. – Sil. *în-gri-*. Pl. *îngrijiți,-te.*

îngrijorá vb.I tr. și refl. A pricinui cuiva sau a simți grijă, neliniște, teamă. – Sil. *în-gri-*. Ind. pr. *îngrijorez.*

îngrijorătór,-oáre adj. Care îngrijorează. – Sil. *în-gri-*. Pl. *îngrijorători,-oare.*

îngropá vb.I. **1.** Tr. A înmormânta (**1**). **2.** Tr. A băga ceva în pământ; a acoperi cu pământ. ▸ A mușuroi[2] o plantă. **3.** Refl. A se izola într-un loc retras; a se cufunda într-o activitate, într-o preocupare. • *A ~ zilele cuiva* = a nenoroci pe cineva, a-l neferici. – Sil. *în-gro-.* Ind.pr. *îngróp.*

îngropăciúne s.f. (Pop.) Înmormântare. – Sil. *în-gro-.* Pl. *îngropăciuni.*

îngroșá vb.I. **1.** Refl. și tr. A deveni sau a face să devină mai gros, mai voluminos; (tr.) a accentua o linie, un punct etc. **2.** Refl. și tr. (Despre lichide, ceață etc.) A deveni sau a face să devină mai dens, mai concentrat, (despre grupuri de ființe) mai numeros. **3.** Refl. (Despre voce) A primi un timbru mai coborât, mai grav. • *Se îngroașă gluma* (sau *treaba, lucrul*), se spune când situația devine neplă-cută sau îngrijorătoare. – Sil. *în-gro-.* Ind. pr. pers.1 *îngróș,* pers.3 *îngroașă,* pers.4 *îngroșăm*; cj.pers.3 *să îngroașe*; ger. *îngroș ˈnd.*

îngrozí vb.IV tr. și refl. A produce sau a simți teamă, groază. – Sil. *în-gro-.* Ind.pr. *îngrozesc,* pf.s. *îngrozii.*

îngrozít,-ă adj. Cuprins de groază, înspăi-mântat, înfricoșat. – Sil. *în-gro-.* Pl. *îngroziți, -te.*

îngrozitór,-oáre adj. (Și adverbial) Groaznic, înspăimântător. ▸ (Adverbial; urmat de determinări introduse prin prep. „de“) Foarte, extrem de... – Sil. *în-gro-.* Pl. *îngrozitori, -oare.*

îngúst,-ă adj. **1.** Care are lățime mică; strâmt, neîncăpător. **2.** (Fig.; despre oameni și manifestările lor) Lipsit de orizont, mărginit. – Pl. *înguști,-ste.*

înhăitá vb.I refl. (Depr.) A se asocia cu alții pentru a săvârși împreună acte reprobabile. – Ind. pr. *înhăitez.*

înhămá vb.I. **1.** Tr. A pune hamul pe cal; a pune caii la căruță. **2.** Refl. (Fig.) A se angaja la un lucru greu. – Ind.pr. *înhám.*

înhățá vb.I tr. A apuca repede, cu violență, pe neașteptate; a înșfăca. – Ind.pr. *înhát.*

înhumá vb.tr. A înmormânta. – Ind.pr. *înhu-mez.*

înjghebá vb.I tr. A alcătui ceva improvizând din materiale aflate la îndemână. – Sil. *în-jghe-.* Ind.pr. *înjghéb* și *înjghebez.*

înjosí vb.IV tr. și refl. A (se) umili, a (se) dezonora. – Ind.pr. *înjosesc,* pf.s. *înjosii.*

înjositór,-oáre adj. Care înjosește. – Pl. *înjositori,-oare.*

înjugá vb.I tr. A pune vitele la jug. – Ind.pr. *înjúg.*

înjumătățí vb.IV tr. A împărți în două părți egale; a reduce la jumătate. – Ind.pr. *înjumă-tățesc,* pf.s. *înjumătății.*

înjunghiá vb.I tr. **1.** A înfige un cuțit, un pumnal etc. în cineva; (spec.) a tăia un animal (pentru consum). **2.** (La pers.3) A provoca sau a simți un junghi. – Ind.pr.pers.1 și 2 *înjunghii,* pers.4 *înjunghiem,* sil. *-ghi-em*; ger. *înjunghiind*, sil. *-ghi-ind.*

înjurá vb.I tr., intr., refl. A spune cuvinte insultătoare, injurioase (la adresa cuiva). – Ind.pr. *înjúr.*

înjurătúră s.f. Cuvânt sau expresie cu care se înjură. – Pl. *înjurături.*

înlăcrimát,-ă adj. (Despre ochi) Plin de lacrimi; (despre oameni) care are ochii plini de lacrimi, (p.ext.) care a plâns; supărat, trist. – Sil. *-lă-cri-.* Pl. *înlăcrimați,-te.*

înlănțuí vb.IV. **1.** Tr. (Înv.) A pune în lanțuri. **2.** Tr. A îmbrățișa. **3.** Tr. (Fig.) A captiva, a subjuga. **4.** Tr. și refl. A se așeza în rând, a se lega unul de altul. **5.** Refl. (Fig.) A urma într-o succesiune logică, a se înșira. – Ind.pr. *înlănțui,* pf.s. *înlănțuii.*

înlătură vb.I tr. A da la o parte, a îndepărta; (p.ext.) a face să dispară. – Ind.pr. *înlătur.*

înlesní vb.IV tr. A ușura (înfăptuirea, obține-rea a ceva). – Ind.pr. *înlesnesc,* pf.s. *înlesnii.*

înlesníre s.f. Ușurință; facilitate; ajutor. – Pl. *înlesniri.*

înlocuí vb.IV tr. **1.** A pune ceva sau pe cineva în locul altuia. **2.** A îndepărta pe cineva dintr-un post, numind pe altcineva în loc. **3.** A suplini (**1**). – Ind.pr. *înlocuiesc,* pf.s. *înlocuii.*

înlocuitór,-oáre adj. s.m. **1.** Adj. Care înlocuiește. **2.** S.m. Produs sau material care poate înlocui alt

produs sau material, având proprietăți asemănătoare. – Sil. *-cu-i-*. Pl. *înlocuitori,-oare*.

înmagazinà vb.I tr. **1.** A depozita mărfuri, produse într-o magazie. **2.** (Fig.) A acumula energie, căldură, cunoștințe. – Ind.pr. *înmagazinez*.

înmatriculá vb.I tr. A înscrie într-o matricolă. – Nu *înmatricola*. – Sil. *-ma-tri-*. Ind.pr. *înmatriculez*.

înmănuncheá vb.I tr. A aduna, a lega în mănunchi. – Ind.pr. *înmănunchez*.

înmărmurí vb.IV intr. A încremeni (**1**). – Ind.pr. *înmărmuresc,* pf.s. *înmărmurii*.

înmânà vb.I tr. A preda un obiect în mâna cuiva. – Ind.pr. *înmânez*.

înmiít,-ă adj. (Cu valoare de numeral multiplicativ) De o mie de ori mai bun, mai mult etc.; (p.ext.) foarte bun, foarte mult. – Sil. *-mi-it*. Pl. *înmiiți,-te*.

înmormântá vb.I tr. **1.** A așeza un mort în mormânt; a îngropa, a înhuma. **2.** (Fig.) A da uitării. – Ind.pr. *înmormântez*.

înmormântáre s.f. Ceremonia funebră, ritualul așezării în mormânt; îngropăciune. – Pl. *înmormântări*.

înmugurí vb.IV intr. A da muguri. ▸ (Fig.; despre idei, proiecte) A se ivi în mintea cuiva. – Ind. pr.pers.3 *înmugurește*.

înmuiá vb.I tr. și refl. A (se) muia. – Sil. *-mu-ia*. Ind.pr. *înmói*.

înmulțí vb.IV. **1.** Refl. și tr. A (se) mări ca număr sau cantitativ. **2.** Tr. (Mat.) A efectua operația înmulțirii. **3.** Refl. (Biol.) A se reproduce (**3**). – Ind. pr. *înmulțesc,* pf.s. *înmulții*.

înmulțíre s.f. **1.** Acțiunea de a (se) înmulți. **2.** Operație aritmetică fundamentală prin care un număr este mărit de un anumit număr de ori. ▹ *Tabla înmulțirii* = tablou care conține rezultatele acestei operații, efectuate între primele zece numere. – Pl. *înmulțiri*.

înmulțitór s.m. (Mat.) Număr cu care se înmulțește alt număr (deînmulțit). – Pl. *în-mulțitori*.

înnădí vb.IV. **1.** Tr. A adăuga unui obiect o bucată din același material, pentru a-l mări, a-l lărgi, a-l lungi. **2.** Refl. (Despre pești) A se obișnui să vină la nadă. – Ind.pr. *înnădesc,* pf.s. *înnădii*.

înnăscút,-ă adj. (Despre însușiri fizice sau psihice) Cu care se naște cineva. – Pl. *înnăs-cuți,-te*.

înnebuní vb.IV. **1.** Intr. A-și pierde facultățile mintale. **2.** Intr. și tr. A-și pierde sau a face să-și piardă stăpânirea de sine, calmul. – Ind. pr. *înnebunesc,* pf.s. *înnebunii*.

înnegrí vb.IV tr., intr., refl. A face să devină sau a deveni negru, (p.ext.) de culoare închisă. – Ind. pr. *înnegresc,* pf.s. *înnegrii*.

înnegurá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) acoperi de negură; a (se) întuneca. **2.** Refl. (Fig.; despre oameni, despre chipul sau privirea lor) A primi o expresie tristă, a se întrista, a se posomorî; a se înnora. – Ind.pr. *înnegurez*.

înnobilá vb.I. **1.** Tr. A acorda cuiva un titlu de noblețe; (refl. și tr.) a deveni sau a face să devină distins. **2.** Tr. A îmbunătăți proprietățile unor materiale (minereuri, oțeluri etc.). – Ind.pr. *înnobilez*.

înnodá vb.I tr. A face un nod. – Ind.pr. *înnód*.

înnoí vb.IV. **1.** Tr. A face ca nou un obiect; a pune un lucru nou în locul altuia vechi. ▸ Refl. A se îmbrăca cu ceva nou. **2.** Refl. și tr. (Fig.) A (se) împrospăta, a (se) regenera. **3.** Tr. A prelungi valabilitatea unui act. – Ind.pr. *înnoiesc,* pf.s. *înnoii*.

înnoptá vb.I. **1.** Intr. și refl. A se face noapte. **2.** Intr. A-l prinde pe cineva noaptea într-un loc străin; a rămâne peste noapte undeva. – Ind.pr. *înnoptez*.

înnoptát s.n. *Pe* ~ sau *pe* ~*e* = la căderea nopții. – Formă gramaticală *înnoptate*.

înnorá vb.I refl. **1.** A se ivi nori pe cer. **2.** (Fig.) A se înnegura. – Nu *înnoura*. Ind.pr.pers.3 *înnorează*.

înót s.n. Plutire și înaintare în apă prin mișcări ritmice făcute cu mâinile și cu picioarele. ▸ Sport practicat în acest fel; natație.

înotá vb.I intr. **1.** A pluti și a înainta în apă prin înot. **2.** (Despre viețuitoarele acvatice și despre

unele mamifere terestre) A se deplasa în apă. **3.** (Despre corpuri) A pluti într-un lichid. **4.** (Fig.) A înainta cu greu prin noroi, prin zăpadă etc. **5.** (Fig.) A avea ceva din belșug. *Înoată în bani.* – Ind.pr. *înót.*

înotător,-oáre adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care știe să înoate. **2.** S.f. Organ exterior la pești, balene etc. care servește la înot; aripă. – Pl. *înotători,-oare.*

înrădăcină vb.I refl. **1.** (Despre plante) A se fixa în pământ prin rădăcini. **2.** (Fig.; despre idei, deprinderi etc.) A pătrunde adânc în conștiință, în obișnuință. – Ind.pr. pers.3 *înrădăcinează.*

înrăi vb.IV tr. și refl. A face să devină sau a deveni mai rău. – Ind.pr. *înrăiesc*, pf.s. *înrăii.*

înrămá vb.I tr. A pune în ramă; a încadra. – Ind. pr. *înrămez.*

înrăutăți vb.IV refl. și tr. A deveni sau a face să devină mai rău; a (se) agrava. – Sil. *-ră-u-*. Ind.pr. *înrăutățesc,* pf.s. *înrăutății.*

înrâurí vb.IV tr. A influența. – Sil. *-râ-u-*. Ind.pr. *înrâuresc,* pf.s. *înrâurii.*

înregistrá vb.I tr. **1.** A trece un act într-un registru. ▸ Tr. și refl. (Despre persoane) A (se) înscrie (**1**). **2.** A consemna un fapt, un eveniment. ▸ (Fig.) A întipări în minte, a memora. **3.** (Despre aparate) A marca variația unei mărimi. **4.** A fixa semnale acustice sau optice pe o bandă magnetică, pe un disc etc. **5.** A obține un rezultat, o realizare. – Sil. *-gis-tra.* Ind.pr. *înregistrez.*

înrobí vb.IV tr. A subjuga o țară, un popor, un ținut etc. – Ind.pr. *înrobesc,* pf.s. *înrobii.*

înrolá vb.I tr. și refl. A (se) încadra în rândurile armatei, (p.ext.) într-un partid, într-o organizație etc. – Ind.pr. *înrolez.*

înroși vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) colora în roșu; (despre metale) a (se) încinge în foc. **2.** Refl. (Despre persoane) A se îmbujora din cauza unui aflux de sânge provocat de o emoție, de un sentiment, de frig etc. **3.** Refl. (Despre unele fructe, legume) A se coace. – Ind.pr. *înroșesc,* pf.s. *înroșii*; cj.pers.3 *să înroșească.*

înrudí vb.IV refl. A fi sau a deveni rudă cu cineva. ▸ (Fig.) A avea însușiri comune cu cineva sau cu ceva. – Ind.pr. *înrudesc,* pf.s. *înrudii.*

însă conj. Dar[1] (**1**). *Ar merge, însă nu poate.*

însăilá vb.I tr. A coase provizoriu, cu împun-sături rare. – Nu *însăiela, înseila.* Sil. *în-să-i-*. Ind. pr. *însăilez.*

însămânță vb.I tr. **1.** A semăna[1] (**1**). **2.** A introduce gameți masculi în organele genitale femele, pentru reproducere. **3.** A pune într-un mediu nutritiv germenii unor microorganisme, pentru a obține o cultură. – Nu *însemânța.* Ind.pr. *însămânțez.*

însănătoși vb.IV refl. și tr. A (se) face sănătos. – Ind.pr. *însănătoșesc,* pf.s. *însănătoșii*; cj.pers.3 *să însănătoșească.*

însărcină vb.I. **1.** Tr. și refl. A încredința cuiva sau a-și asuma îndeplinirea unei sarcini. **2.** Tr. A face ca o femeie să rămână gravidă. – Ind.pr. *însărcinez.*

însărcinátă adj. (Despre femei) Gravidă. – Pl. *însărcinate.*

însângerá vb.I tr. A face să sângereze; a păta cu sânge. ▸ (Fig.) A colora în roșu. – Ind.pr. *însângerez.*

înscăuná vb.I refl. și tr. A (se) instala la conducere un împărat, un domn sau un arhiereu. ▸ Tr. (P. ext.) A numi într-o funcție, a instala într-un post. – Sil. *în-scă-u-*. Ind.pr. *înscăunez.*

înscená vb.I tr. **1.** A pune în scenă un spectacol. **2.** (Fig.) A pune la cale o acțiune rău intenționată, falsificând realitatea. – Sil. *în-sce-*. Ind.pr. *înscenez.*

înscríe vb.III. **1.** Tr. și refl. A(-și) trece numele într-un registru, într-un catalog etc.; a (se) înregistra. **2.** Tr. (Mat.) A construi o figură geometrică înscrisă. **3.** Tr. (Sport) A marca un gol, un coș etc. • *A se ~ în curbă* = (despre vehicule) a intra în curba unui drum astfel încât să nu derapeze sau să nu deraieze. – Sil. *în-scri-e.* Ind.pr. pers.1 *înscríu,* pers.2 *înscrii,* pf.s. *înscrisei*; ger. *înscriind*; part. *înscris.*

înscrís1 s.n. Act, document. – Sil. *în-scris.* Pl. *înscrisuri.*

înscrís2,-ă adj. **1.** (Despre poligoane) Care are vârfurile situate pe circumferința unui cerc; (despre poliedre) care are vârfurile situate pe suprafața

unei sfere sau a unui corp de revoluție. **2.** Care este înmatriculat. – Sil. *în-scris.* Pl. *înscriși,-se.*

însémn s.n. Semn distinctiv al unui stat, al unei demnități, al unui ordin etc. – Pl. *în-semne.*

însemná vb.I. **1.** Intr. A avea înțelesul..., semnificația... ▸ A avea o anumită valoare. **2.** Tr. A pune un semn distinctiv pe ceva; a marca, a delimita. **3.** Tr. A nota prin scris sau prin alte semne grafice; a consemna. – Ind.pr.**1,2** *însémn* și **2,3** *însemnez.*

însemnáre s.f. Mențiune scrisă, notă. – Pl. *însemnări.*

însemnát,-ă adj. **1.** Care poartă un semn distinctiv. **2.** Important, de seamă. – Pl. *însemnați,-te.*

însemnătáte s.f. Importanță, valoare. – G.-D. *însemnătății,* neart. *însemnătăți.*

înseniná vb.I **1.** Refl. A se face senin. **2.** Refl. și tr. (Fig.; despre oameni) A deveni sau a face să devină calm, liniștit, bine dispus. – Ind.pr. *înseninez.*

înserá vb.I. **1.** Intr. și refl. A se face seară. **2.** Intr. A-l prinde pe cineva seara undeva, a sta undeva până seara. – Ind.pr. *înserez.* Par. *insera.*

înseráre s.f. Faptul de a se însera; amurg. – Pl. *înserări.*

înserát s.n. *Pe ~* sau *pe ~e* = la căderea serii, în amurg. – Formă gramaticală *înserate.*

însetát,-ă adj. **1.** Căruia îi este sete, care suferă de sete. **2.** (Fig.) Stăpânit de o dorință puternică, avid de... – Pl. *însetați,-te.*

însilozá vb. I tr. A depozita cereale, furaje etc. într-un siloz. – Ind.pr. *însilozez.*

însorít,-ă adj. **1.** (Despre locuri, clădiri etc.) Situat în bătaia soarelui; luminat de soare. **2.** (Despre timp) Cu soare, senin. – Pl. *în-soriți,-te.*

însoți vb.IV. **1.** Tr. A merge împreună cu cineva; a-i fi cuiva tovarăș de drum; a în-tovărăși. **2.** Tr. A adăuga, a alătura ceva pentru completare, pentru lămurire. **3.** Refl. recipr. (Pop.) A se asocia (**1**). **4.** Refl. (Pop.) A se căsători. – Ind.pr. *însoțesc,* pf.s. *însoții.*

înspăimântá vb.I refl. A fi cuprins de spai-mă; (tr.) a provoca spaimă, groază. – Sil. *în-spăi-.* Ind.pr. *înspăimânt.*

înspăimântátor,-oáre adj. Care provoacă spaimă; (livr.) terifiant. – Sil. *în-spăi-.* Pl. *înspăimântători,-oare.*

înspicát,-ă adj. **1.** Care a dat în spic. **2.** (Despre păr) Amestecat cu fire albe; (despre părul sau blana unor animale) cu vârful firelor de culoare mai deschisă. – Sil. *în-spi-.* Pl. *înspi-cați,-te.*

înspre prep. (Exprimă direcția de mișcare sau de evoluție și apropierea; introduce complemente circumstanțiale de loc, de timp, de mod) Spre.

înstărít,-ă adj. Bogat (**1**). – Sil. *în-stă-.* Pl. *înstăriți,-te.*

înstelát,-ă adj. Cu stele. – Sil. *în-ste-.* Pl. *înstelați,-te.*

înstrăiná vb.I **1.** Refl. A-și părăsi familia, locurile natale, stabilindu-se în altă parte. ▸ (Fig.) A se îndepărta sufletește de cineva. **2.** Tr. (Jur.) A aliena (**1**). – Sil. *în-stră-i-.* Ind.pr. *înstrăinez.*

însufleți vb.IV. **1.** Tr. A da viață; a învia. **2.** Refl. și tr. (Fig.) A prinde sau a da cuiva putere, curaj; a (se) trezi din amorțeală, a (se) anima. – Sil. *-su-fle-.* Ind.pr. *însuflețesc,* pf.s. *însufleții.*

însuflețíre s.f. Avânt, elan, entuziasm; ani-mație, veselie. – Sil. *-su-fle-.* Pl. *însuflețiri.*

însul, însa pron.pers. (Precedat de prep. „dintru", „întru", „printru" cu vocala finală elidată) El, ea; dânsul, dânsa. *Ține totul într-însul.* – Pl. *înșii, însele.*

însumá vb.I tr. A aduna laolaltă; a cuprinde, a totaliza. – Ind.pr. *însumez.*

însumi, însămi pron. de întărire pers.1. *Eu însumi.* – G.-D. f.sg. *însemi.* Pl. *înșine, însene.*

însurá vb.I refl. și tr. (Despre bărbați) A (se) căsători. – Ind.pr. *însór.*

însurătoáre s.f. Căsătorie a unui bărbat. – Pl. *însurători.*

însuși1, însăși pron. de întărire pers.3. *Ea însăși.* – G.-D. f.sg. *înseși.* Pl.m. *înșiși,* f. *înseși* și *însele.*

însușí2 vb.IV tr. **1.** A pune stăpânire pe ceva. ▸ A-și aroga un drept. **2.** A asimila cunoștințe, idei etc. **3.** A adopta opinia cuiva. – Ind.pr. *însușesc,* pf.s. *însușii*; cj.pers.3 *să însușească.*

însușíre s.f. Aspect, notă distinctivă a unui lucru, a unei ființe, a unui fenomen; trăsătură. – Pl. *însușiri.*

însutít,-ă adj. (Cu valoare de num. multipli-cativ) De o sută de ori mai mare, mai bun, mai mult etc.; (p.ext.) foarte mare, foarte bun. – Pl. *însutiți,-te.*

însuți, însăți pron. de întărire pers.2. *Tu însuți.* – G.-D. f. *înseți.* Pl. *înșivă, însevă.*

înșelá vb.I. **1.** Tr. A face să creadă altceva decât este în realitate; a induce în eroare. **2.** Refl. A cădea în eroare. **3.** Tr. A fi infidel. • *A ~ așteptările cuiva* = a-l dezamăgi. – Ind.pr.pers.1 *înșél,* pers.3 *înșală.*

înșelăciúne s.f. Inducere în eroare; fraudă, escrocherie. – Pl. *înșelăciuni.*

înșeuá vb.I tr. A pune șaua pe cal. – Sil. *-șe-ua.* Ind. pr.pers.1 *înșeuez,* pers.4 *înșeuăm.*

înșfăcá vb.I tr. A înhăța. – Sil. *în-sfă-.* Ind.pr. *înșfác.*

înșirá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) așeza în șir; a (se) înșirui. **2.** Tr. A petrece pe un fir mărgele, pentru a face un șirag. **3.** Refl. (Fig.) A urma unul după altul, a se succeda. **4.** Tr. (Fig.) A relata urmând un anumit șir de fapte, de idei etc. – Ind.pr. *înșír.*

înșiruí vb.IV tr. și refl. A (se) înșira. – Ind.pr. *înșírui,* pf.s. *înșiruii.*

înștiințá vb.I tr. A aduce la cunoștință, a informa, a comunica; a încunoștința. – Sil. *în-ști-in-.* Ind. pr. *înștiințez.*

înștiințáre s.f. Știre, anunț. – Sil. *în-ști-in-.* Pl. *înștiințări.*

înșurubá vb.I tr. A strânge un șurub, pentru a fixa ceva; a asambla două piese, una cu filet exterior și cealaltă cu filet interior. – Ind.pr. *înșurubez.*

întărâtá vb.I tr. A enerva, a irita; a ațâța, a instiga (un grup de oameni). – Ind.pr. *întărât.*

întărí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A deveni sau a face să devină (mai) tare, (mai) rezistent, (mai) dur, (mai) rigid. **2.** Tr. A mări rezistența unei piese, a unui sistem tehnic. ▸ (Mil.) A fortifica un loc, o poziție. **3.** Tr. și refl. A(-și) spori forța fizică sau morală. **4.** Tr. și refl. (Despre organizații, acțiuni etc.) A (se) consolida, a (se) face mai puternic. ▸ Tr. A accentua o linie, un contur etc. **5.** Tr. A confirma, a adeveri o afirmație, o bănuială etc. – Ind.pr. *întăresc,* pf.s. *întării.*

întăríre s.f. *Pronume de ~* = pronume care însoțește un substantiv sau un pronume cu scopul de a preciza obiectul determinat.

întăritór,-oáre adj. (Adesea substantivat, n.) Tonic (**1**). – Pl. *întăritori,-oare.*

întăritúră s.f. **1.** Element care întărește o piesă, un sistem tehnic etc. ▸ Un fel de pânză tare, folosită în croitorie. **2.** Loc întărit, fortificație. – Pl. *întărituri.*

întâi, întâi(a) adv., num.ord. **1.** Adv. La început. **2.** Adv. În primul rând; înainte de toate. **3.** Num. ord. Care se află înaintea tuturor sau în fruntea unei serii; prim. *Clasa întâi.* • *Clasa întâi* sau *de mâna întâi* = foarte bun, de cea mai bună calitate. (*Mai*) *~ și* (*mai*) *~* = înainte de toate, în primul rând. – La **3**, femininul, indiferent dacă precedă sau urmează substantivul, poate avea forma articulată *întâia*: *întâia clasă, clasa într 'ia.* Pl.m. *într 'i,* art. *într 'ii*; f. *într 'i,* art. *într 'ile.*

întâietáte s.f. Prioritate. • *A avea* (sau *a da*) *~* = a avea (sau a i se da) primul loc, a avea dreptul să fie primul. – Sil. *-tă-ie-.* G.-D. *întâietății.*

întâlní vb.IV. **1.** Tr. A da peste cineva sau ceva. ▸ Refl. A se găsi, a se vedea (cu cineva). **2.** Refl. (Despre linii) A se uni într-un punct. **3.** Tr. și refl. A se confrunta (cu cineva) într-o competiție sportivă. **4.** Tr. și refl. A (se) găsi, a (se) afla. – Ind. pr. *întâlnesc,* pf.s. *întâlnii.*

întâlníre s.f. Faptul de a (se) întâlni. ▸ Com-petiție, meci. – Pl. *întâlniri.*

întâmpiná vb.I tr. **1.** A ieși înaintea cuiva, pentru a-l primi. **2.** (Fig.) A da peste un necaz, o greutate, un obstacol. – Ind.pr. *întâmpin.*

întâmpináre s.f. (Jur.) Act prin care pârâtul răspunde la acțiunea reclamantului. • *A ieși în ~a cuiva* = a ieși în calea cuiva pentru a-l primi. – Pl. *întâmpinări.*

întâmplá vb.I refl. **1.** A avea loc, a se petrece. **2.** A se nimeri ca cineva sau ceva să... – Sil. *-tâm-pla.* Ind.pr.pers.3 *întâmplă.*

întâmpláre s.f. **1.** Faptul de a se întâmpla; lucru petrecut, fapt, eveniment. **2.** Eveniment sau fapt neprevăzut, neașteptat; hazard. • *Din ~* = incidental. *La ~* sau *la voia întâmplării* = după cum se va nimeri. – Sil. *-tâm-pla-.* Pl. *întâmplări.*

întâmplătór,-oáre adj. (Adesea adverbial) Care se produce din întâmplare. – Sil. *-tâm-plă-.* Pl. *întâmplători,-oare.*

întârziá vb.I. intr. **1.** A ajunge undeva sau a îndeplini ceva mai târziu decât trebuie. **2.** (Despre acțiuni, fenomene) A nu se produce la timpul stabilit. – Sil. *-zi-a.* Ind.pr.pers.1 și 2 *întârzii,* pers.3 *întârzie*; ger. *întârziind.*

întârziére s.f. Faptul de a întârzia; timpul, durata cât se întârzie. • *Fără ~* = numaidecât, imediat. – Sil. *-zi-e-.* Pl. *întârzieri.*

întemeiá vb.I. **1.** Tr. A pune bazele la ceva, a înființa. **2.** Refl. (Fig.) A avea ca temei, a se sprijini pe ceva. – Ind.pr.pers.1 *întemeiez,* pers.3 *întemeiază.*

întemeiát,-ă adj. (Despre abstracte) Sprijinit pe argumente solide. – Pl. *întemeiați,-te.*

întemniță vb.I tr. A băga pe cineva la închisoare. – Ind.pr. *întemnițez.*

întemnițắt,-ă adj. (Și substantivat) Închis în temniță. – Pl. *întemnițați,-te.*

înteți vb.IV refl. și tr. A (se) intensifica; (refl.; despre foc) a se încinge. – Ind.pr. *întețesc.*

întínde vb.III. **1.** Tr. și intr. A trage de marginile sau de capetele unui corp, pentru a-l mări. **2.** Refl. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A se lărgi sau a se lungi deformându-se; (despre unele lichide) a curge gros, vâscos, din cauza alterării. **3.** Refl. A-și destinde corpul sau membrele; a se înălța în vârful picioarelor; a se culca, a se lungi. **4.** Tr. A înmâna, a da ceva printr-o mișcare specifică a mâinii. **5.** Tr. A desface un obiect îndoit sau împăturit. ▸ A da unui material moale formă de strat subțire. **6.** Tr. (Fig.) A trage în toate direcțiile de cineva, a hărțui. **7.** Refl. (Fig.) A se răspândi, a se extinde în spațiu; a se prelungi, a dăinui în timp. **8.** Refl. (Despre acțiuni, mișcări sociale) A se dezvolta, a lua proporții. • *A ~ cuiva mâna* = **a)** a întinde brațul către cineva pentru a-i strânge mâna în semn de salut; **b)** a veni în ajutorul cuiva. *A ~ cuiva o cursă* = **a)** a așeza o cursă pentru a prinde un animal sau o pasăre; **b)** a se folosi de mijloace necinstite față de cineva. *A ~ masa* = a așterne masa pentru mâncare, a pune masa. *A ~ mâna* = a cere de pomană (întinzând brațul). *A o ~* = a pleca repede dintr-un loc. *A se ~ la vorbă* sau *a ~ vorba* = a vorbi mai mult timp decât trebuie. – Ind.pr. *întínd,* pf.s. *întinsei*; ger. *întinzând*; part. *întins.*

întíndere s.f. Suprafață a unui lucru sau a unui loc; spațiu întins. – Pl. *întinderi.*

întinerí vb.IV. **1.** Intr. A căpăta o înfățișare tinerească; a redeveni tânăr. **2.** Tr. A da un aspect (mai) tânăr; a da vitalitate, strălucire. – Ind.pr. *întineresc,* pf.s. *întinerii.*

întíns,-ă adj. **1.** Desfășurat în toată lungimea sau pe toată suprafața. **2.** Care ocupă o suprafață mare, vast. **3.** (Despre corturi, tabere) Instalat, așezat. **4.** (Despre țesături, piele etc.) Fără crețuri, neted. **5.** (Despre mers, zbor; adesea adverbial) Care duce direct la țintă; grăbit, zorit. – Pl. *întinși,-se.*

întipărí vb.IV tr. și refl. A (se) imprima (**1**). ▸ (Fig.) A (se) fixa în mintea, în conștiința cuiva. – Ind.pr. *întipăresc,* pf.s. *întipării.*

întoárce vb.III. **1.** Refl. și tr. A veni înapoi, a (se) înapoia sau a aduce pe cineva înapoi. ▸ Tr. (Despre boli) A-l cuprinde din nou. **2.** Refl. A se mișca spre..., schimbând direcția. **3.** Refl. și tr. A-și schimba sau a determina pe cineva să-și schimbe părerea, să se răzgândească. **4.** Tr. și refl. A face o mișcare rotativă, a (se) răsuci. ▸ Tr. A învârti, a răsuci resortul unui mecanism. **5.** Tr. și refl. A(-și) orienta corpul, o parte a corpului, privirea etc.în altă direcție; (refl.) a se răsuci de pe o parte pe alta. **6.** Tr. A schimba poziția unui obiect, așezându-l invers față de poziția anterioară sau normală. ▸ A da înainte sau înapoi filele unei cărți, ale unui caiet etc. • *A i se ~ cuiva ochii pe dos* = a fi în agonie. *A i se ~ cuiva stomacul pe dos* = a-i fi greață, a-i veni să vomeze. *A ~ casa pe dos* = a face mare dezordine în

casă, răscolind totul. *A ~ cuiva spatele* = **a)** a pleca brusc și în mod nepoliticos de lângă cineva; **b)** a desconsidera pe cineva, a rupe relațiile cu cineva. *A ~ pe cineva pe dos* = a-l tulbura, a-l indispune. *A o ~ din condei* = a ști să scrie sau să se exprime bine, cu talent. *A o ~ pe o parte și pe alta* = a examina amănunțit ceva, a discuta detaliat. *A-și ~ fața de la cineva* = a-l abandona, a nu se mai interesa de el. – Ind.pr. *întórc,* pf.s. *întorsei*, pers.4 *întoárserăm;* part. *întors.*

întócmai adv. **1.** La fel, exact, chiar. **2.** Da, desigur, firește.

întocmí vb.IV tr. A face, a alcătui; a organiza, a aranja. – Ind.pr. *întocmesc,* pf.s. *întocmii.*

întórs,-oársă adj. **1.** Care a venit înapoi, la locul de plecare. **2.** Răsucit, încovoiat. • *A face cale ~oarsă* = a se întoarce din drum. *~ pe dos* = necăjit, supărat, tulburat. – Pl. *întorși,-oarse.*

întorsătúră s.f. **1.** Cotitură a unui drum, a unei ape. **2.** (Fig.) Schimbare în desfășurarea unei acțiuni, a unei întâmplări. – Pl. *întorsături.*

întortocheát,-ă adj. (Despre drumuri, ape) Cu multe cotituri, sinuos; (despre linii, grafii) orientat în sensuri diferite; (despre clădiri) cu încăperi încurcate, complicate; (fig.; despre modul de a vorbi) confuz, încurcat. – Pl. *întortocheați,-te.*

întotdeaúna adv. Totdeauna.

întovărășí vb.IV. **1.** Tr. A însoți (**1**). **2.** Refl. A se asocia (**1**). – Ind.pr. *întovărășesc,* pf.s. *întovărășii.*

întrajutoráre s.f. Ajutorare reciprocă. – Sil. *într-a-*. G.-D. *întrajutorării.*

între prep. **1.** În locul dintre... **2.** În intervalul de timp dintre... **3.** Unul cu altul. *Discută între ei*. **4.** Servește la exprimarea aproximației. *Cântărește între 8 și 10 kg.* • *~ timp* = în acest timp. – Sil. *în-tre.*

întrebá vb.I. **1.** Tr. A cere un răspuns la ceea ce vrei să știi. **2.** Tr. și intr. A cere cuiva lămuriri, informații despre... ▸ Refl. A căuta răspuns la o nedumerire. **3.** Tr. A pune întrebări unui elev, unui candidat etc. pentru a-i verifica, din răspunsuri, cunoștințele. • *Întreabă-mă, să te întreb,* se spune celui care cere informații asupra unor lucruri pe care nu le cunoaște nici cel întrebat. – Sil. *în-tre-*. Ind.pr. *întréb.*

întrebáre s.f. Problemă, chestiune despre care este interogat cineva. – Sil. *în-tre-*. Pl. *întrebări.*

întrebătór,-oáre adj. (Și adverbial) Care întreabă; care exprimă o întrebare. – Sil. *în-tre-*. Pl. *întrebători,-oare.*

întrebuințá vb.I tr. A se servi de cineva sau de ceva, a face uz; a folosi, a utiliza. – Sil. *în-tre-bu-in-*. Ind. pr. *întrebuințez.*

întréce vb.III tr. A depăși. ▸ Refl. A se afla în competiție. • *A ~ așteptările* = a prețui mai mult decât aștepta cineva. *A se ~ cu gluma* = a depăși limitele îngăduite, a exagera. – Sil. *în-tre-*. Ind.pr. *întréc,* pf.s. *întrecui;* part. *întrecut.*

întrécere s.f. Concurs, competiție. • *A se lua la ~* = a-și măsura puterile, a se întrece. – Sil. *în-tre-*. Pl. *întreceri.*

întrecút s.n. *Pe ~e* = căutând să se depășească unul pe altul. – Formă gramaticală *întrecute.*

întredeschíde vb.III tr. A deschide puțin o ușă, o fereastră, ochii, gura etc. – Sil. *în-tre-*. Ind.pr. *întredeschíd,* pf.s. *întredeschisei*; ger. *întredeschizând*; part. *întredeschis.*

întrég,-eágă adj. **1.** Din care nu lipsește nimic, complet, neștirbit, nefragmentat. **2.** (Despre ființe și despre minte, simțire) Teafăr, sănătos. **3.** (Despre unități de timp) Deplin, complet. **4.** (Mat.; despre numere) Care se poate obține prin adunarea repetată a numărului „unu" cu el însuși; care conține numai unități nefracționate. – Sil. *în-treg.* Pl. *întregi.*

întregí vb.IV tr. și refl. A (se) face întreg, deplin, complet. – Sil. *în-tre-*. Ind.pr. *întregesc,* pf.s. *întregii.*

întregíme s. f. Calitatea de a fi întreg. • *În ~* = cu totul, complet. – Sil. *în-tre-*. G.-D. *întregimii.* Pl. *întregimi* „ansambluri".

întreít,-ă adj. (Cu valoare de num. multiplicativ) Triplu. – Sil. *în-tre-*. Pl. *întreiți,-te.*

întremá vb.I refl. A-și reface puterile, sănătatea (după o boală). – Sil. *în-tre-*. Ind.pr. *întremez.*

întrepătrúnde vb.III refl. A străbate unul prin altul. – Sil. *în-tre-pă-trun-*. Ind.pr. *întrepătrúnd,* pf.s. *întrepătrunsei*; ger. *întrepătrunzând*; part. *întrepătruns.*

întreprínde vb.III tr. A se apuca de ceva; a face, a efectua ceva. – Nu *întreprinde.* Sil. *în-tre-prin-*. Ind.pr. *întreprínd,* pf.s. *întreprinsei*; ger. *întreprinzând*; part. *întreprins.*

întrepríndere s.f. **1.** Acțiune pornită din inițiativă personală. **2.** Unitate economică de producție, de comerț sau de prestări de servicii. – Nu *întreprindere.* Sil. *în-tre-prin-*. Pl. *întreprinderi.*

întreprinzătór,-oáre adj. Care acționează cu ușurință, care are inițiativă. – Nu *între-prinzător.* Sil. *în-tre-prin-*. Pl. *întreprinzători, -oare.*

întrerupătór s.n. Aparat care întrerupe sau restabilește transmiterea energiei (electrice) într-un sistem tehnic, într-un circuit. – Sil. *în-tre-*. Pl. *întrerupătoare.*

întrerúpe vb.III. **1.** Tr. A opri (temporar) desfășurarea unei acțiuni. **2.** Tr. și refl. (Despre oameni) A (se) opri din activitate, din vorbire. – Sil. *în-tre-*. Ind.pr. *întrerúp,* pf.s. *întrerupsei*; part. *întrerupt.*

întretăiá vb.I refl. (Despre drumuri, linii etc.) A se întâlni venind din direcții diferite și (fiecare) continuând să meargă în direcția proprie. – Sil. *în-tre-tă-ia.* Ind.pr.pers.1 și 2 *întretái.*

întretăiére s.f. Punctul unde se întretaie două lucruri. – Sil. *în-tre-tă-ie-*. Pl. *întretăieri.*

întrețésе vb.III tr. A introduce într-o țesătură fire de alt fel sau anumite modele. ▸ Refl. A se încrucișa, a se amesteca. – Sil. *în-tre-*. Ind.pr. *întrețés,* pf.s. *întrețesui*; part. *întrețesut.*

întreține vb.III. **1.** Tr. A păstra, a menține ceva în stare bună. **2.** Tr. și refl. A(-și) asigura mijloacele de existență. **3.** Tr. A face să nu înceteze, să se mențină. **4.** Refl. A sta de vorbă cu cineva. – Sil. *în-tre-*. Ind.pr. *întrețín,* pf.s. *întreținui*; part. *întreținut.*

întreținére s.f. Asigurare a mijloacelor de trai; mijloacele materiale necesare traiului. – Pl. *întrețineri.*

întrevedeá vb.II tr. A întrezări. – Sil. *în-tre-*. Ind. pr. *întrevăd,* pf.s. *întrevăzui*; ger. *întrevăzând*; part. *întrevăzut.*

întrevedére s.f. Întâlnire între două sau mai multe persoane (oficiale), pentru a discuta probleme de interes comun. – Sil. *în-tre-*. Pl. *întrevederi.*

întrezărí vb.IV tr. A zări, a vedea vag, ne-deslușit; a întrevedea. – Ind.pr. *întrezăresc,* pf.s. *întrezării.*

întristá vb.I refl. și tr. A deveni sau a face să devină trist. – Sil. *în-tris-*. Ind.pr. *întristez.*

¿ntru prep. **1.** Introduce complemente circumstanțiale de loc, de timp, de mod etc.: *A mers într-acolo. Într-o noapte a plecat. Era tot într-o veselie.* **2.** Introduce complemente indirecte: *Se transformă într-un lup*. – Sil. *în-tru.*

întrucât conj. Deoarece. – Sil. *în-tru-*.

întru-câtvá loc. adv. În oarecare măsură. – Sil. *în-tru-*.

întruchipá vb.I tr. A înfățișa, a reprezenta ceva în formă concretă; (refl.) a lua formă concretă. – Sil. *în-tru-*. Ind.pr. *întruchipez.*

întrúna adv. Neîntrerupt, continuu; mereu. – Sil. *într-una.* Se scrie *într-una* când înseamnă „în una (din două sau mai multe)“: *Vine într-una din zile.*

întruní vb.IV refl. și tr. A (se) strânge la un loc. – Sil. *în-tru-*. Ind.pr. *întrunesc,* pf.s. *întrunii.*

întrunire s.f. Adunare a unui grup de persoane. – Sil. *în-tru-*. Pl. *întruniri.*

întrupá vb.I refl. și tr. **1.** (În unele concepții religioase) A căpăta sau a face să capete trup omenesc. **2.** A lua sau a da o formă concretă. – Sil. *în-tru-*. Ind.pr. *întrupez.*

întunecá vb.I refl. **1.** (Despre corpuri cerești) A-și pierde strălucirea. **2.** A se înserа; a se înnopta. **3.** (Și tr.) A (se) face întunecos, obscur, lipsit de lumină. ▸ (Despre minte) A-și pierde sau a face să-și piardă claritatea. **4.** (Despre culori; p.ext., despre obiecte colorate) A se face mai închis (la culoare). **5.** (Fig.; despre chipul oamenilor) A se posomorî, a se întrista. – Ind.pr. *întúnec.*

întunecíme s.f. Întuneric. – Pl. *întunecimi.*

întunecós,-oásă adj. **1.** Lipsit de lumină. **2.** De culoare închisă. **3.** (Fig.) Posomorât, trist, sumbru. – Pl. *întunecoși,-oase.*

întunéric s.n. **1.** Lipsă de lumină; întunecime. **2.** (Fig.) Incultură, ignoranță.

înțărcá vb.I tr. A înceta alăptarea, a dezvăța de supt. ▸ (Fig.; fam.) A dezobișnui pe cineva de ceva. • *Unde și-a înțărcat dracul copiii* = în locuri îndepărtate și pustii. – Ind.pr. *înțărc.*

înțelegător,-oáre adj. Care are înțelegere pentru cineva sau ceva. – Pl. *înțelegători, -oare.*

înțelége vb.III. **1.** Tr. A pătrunde cu mintea, a-și da seama de sensul unui lucru; a pricepe. **2.** Tr. A cunoaște mentalitatea, sentimentele etc. cuiva și a le aproba, a-și face o idee justă despre cineva. **3.** Refl. A trăi în bună înțelegere (unul cu altul); a cădea de acord. • *A da cuiva să înțeleagă* (sau *de înțeles*) *că...* = a-l face să priceapă ceva din gesturi, din aluzii. *Așa mai înțeleg și eu* = așa îmi convine, așa accept. – Ind.pr. *înțelég,* pf.s. *înțelesei*; part. *înțeles.*

înțelégere s.f. **1.** Facultatea de a înțelege. **2.** Bunăvoință, compasiune. **3.** Acord, învo-ială; relații pașnice. – Pl. *înțelegeri.*

înțelení vb.IV intr. (Despre pământ) A se întări (prin necultivare, prin secetă), a se preface în țelină. – Ind.pr.pers.3 *înțelenește.*

înțelepciúne s.f. Capacitate superioară de a înțelege lucrurile. ▸ Prudență, chibzuință. – G.-D. *înțelepciunii,* neart. *înțelepciuni.*

înțelépt,-eáptă adj. **1.** (Adesea substantivat) Înzestrat cu înțelepciune. **2.** (Despre înfățișarea, acțiunile, manifestările cuiva) Care exprimă înțelepciune; izvorât din înțelepciune; plin de înțelepciune. – Pl. *înțelepți,-te.*

înțelés s.n. Sens (**1**). – Pl. *înțelesuri.*

înțepá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) împunge ușor cu un obiect ascuțit. ▸ Tr. A produce o durere scurtă. **2.** Tr. (Fig.) A adresa cuiva cuvinte ironice, răutăcioase. – Ind.pr. *înțép.*

înțepát,-ă adj. **1.** În care a intrat un vârf ascuțit. **2.** (Fig.) Înfumurat; îmbufnat. • ~ *la vorbă* = care înțeapă cu vorba, ironic. – Pl. *înțepați,-te.*

înțepătór,-oáre adj. **1.** Care înțeapă. ▸ (Despre băuturi, mirosuri etc.) Pișcăcios. **2.** (Fig.) Ironic, sarcastic. – Pl. *înțepători,-oare.*

înțepătúră s.f. **1.** Faptul de a înțepa; efectul produs de înțepare; locul unde s-a produs înțeparea. **2.** (Fig.) Ironie, răutate. – Pl. *înțepături.*

înțepení vb.IV. **1.** Intr. A rămâne țeapăn (**1**). **2.** Tr. A face ca o piesă să nu mai aibă joc prinzând-o bine în ceva. – Ind.pr. *înțepenesc,* pf.s. *înțepenii.*

înțesá vb.I tr. A umple tare, a ticsi. – Ind.pr. *înțés.*

înțesát,-ă adj. Ticsit. – Pl. *înțesați,-te.*

înțolí vb.IV tr. și refl. (Fam.) A(-și) face (multe) haine noi; a (se) îmbrăca bine. – Ind.pr. *înțolesc,* pf.s. *înțolii.*

învălmășeálă s.f. Îngrămădire de lucruri sau de ființe în dezordine; (fig.) confuzie, zăpăceală. – Pl. *învălmășeli.*

învăluí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) înfășura (cu un văl). **2.** Tr. A cuprinde din toate părțile; (fig.) a cuprinde cu privirea. **3.** Tr. (Mil.) A efectua o învăluire. – Sil. *-lu-i.* Ind.pr. *învălui,* pf.s. *învăluii.*

învăluíre s.f. (Mil.) Operație ofensivă executată în scopul lovirii inamicului în flanc și în spate. – Sil. *-lu-i-.* Pl. *învăluiri.*

învăpăiá vb.I refl. A se aprinde ca o văpaie. ▸ (Fig.) A se înflăcăra, a se entuziasma. – Sil. *-pă-ia.* Ind. pr.pers.1 *învăpăiez,* pers.3 *învăpăiază.*

învăpăiát,-ă adj. **1.** Care arde cu văpăi; (despre fața omului) înroșit, îmbujorat. **2.** (Fig.) Entuziasmat, înflăcărat. – Sil. *-pă-iat.* Pl. *învăpăiați,-te.*

învățˌ s.n. Deprindere, obișnuință.

învățá vb.I. **1.** Tr. A transmite cuiva (sistematic) cunoștințe dintr-un anumit domeniu. ▸ A sfătui, a povățui. **2.** Tr. și intr. A asimila cunoștințe prin studiu; (p.ext.) a trage o învățătură, a căpăta experiență. **3.** Tr. și refl. A (se) deprinde, a (se) obișnui cu ceva. – Ind.pr. *învăț.*

învățát,-ă adj. **1.** Care are multă știință de carte; cult, instruit; (substantivat) savant. **2.** (Despre texte, cunoștințe, deprinderi) Însușit și reținut în memorie. **3.** Deprins, obișnuit cu ceva; (despre

animale) îmblânzit, domesticit, dresat. – Pl. *învățați,-te.*

învățământ s.n. **1.** Proces de instruire și de educare în școală; sistemul instituțiilor școlare dintr-o țară. **2.** (Mai ales la pl.) Precept din care se deduce un mod de a gândi, de a acționa etc. – Pl. **2** *învățăminte.*

învățător,-oáre s.m. și f. **1.** Persoană care predă la primele patru clase de școală. **2.** Persoană care învață, instruiește sau povățuiește pe cineva; propovăduitor al unei doctrine. – Pl. *învățători,-oare.*

învățătúră s.f. **1.** Cunoștințe, cultură; erudiție. **2.** Pregătire, studiu, școală. **3.** Sistem de îndrumări teoretice și practice într-un anumit domeniu; doctrină; precept. ▸ Povață, sfat. – Pl. **3** *învățături.*

învârteálă s.f. (Mai ales la pl.) Manevră (necinstită) prin care cineva obține avantaje. – Pl. *învârteli.*

învârtí vb.IV. **1.** Refl. și tr. A (se) roti (**1**). ▸ Intr. A mesteca în ceva (cu lingura). **2.** Refl. A umbla de colo până colo fără rost. **3.** Tr. și refl. (Fig.; fam.) A se îndeletnici cu afaceri dubioase; a ajunge (pe căi lăturalnice) la o situație avantajoasă. • *A se ~ casa* (sau *pământul, locul*) *cu cineva* = a ameți, a avea amețeli. – Ind.pr. *învârt* și *învârtesc,* pf.s. *învârtii.*

învârtítă s.f. Numele unui dans popular în care perechile execută mișcări de învârtire. – Pl. *învârtite.*

învechí vb.IV refl. A deveni vechi; a se uza; a nu mai fi actual; a nu se mai folosi. – Ind.pr. *învechesc,* pf.s. *învechii.*

învechít,-ă adj. Care a devenit vechi. ▸ (De-spre oameni) Care are concepții depășite. • *A fi ~ în rele* = a fi deprins cu obiceiuri rele. – Pl. *învechiți,-te.*

învecináa vb.I refl. A fi vecin cu cineva sau cu ceva. – Ind.pr. *învecinez.*

învederát,-ă adj. (Și adverbial) Vizibil, evi-dent, clar. – Pl. *învederați,-te.* Par. *inveterat.*

învelí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) acoperi (înfășurându-se); a (se) înfășura în ceva. **2.** Tr. A acoperi o clădire cu țigle, cu tablă etc. **3.** Tr. A acoperi focul cu un strat de pământ, de cenușă, pentru a arde mocnit. **4.** Tr. A înfășura urzeala pe sulul dinapoi al războiului de țesut. – Ind.pr. *învelesc,* pf.s. *învelii.*

învelíș s.n. **1.** Obiect (ex. hârtie, pânză etc.) cu care se învelește, se înfășoară, se împachetează; învelitoare. ▸ Stratul exterior al unui organism, care protejează. **2.** ~ *geografic* = zone de pătrundere și de interacțiune a litosferei, atmosferei, hidrosferei și biosferei. – Pl. *învelișuri.*

învelitoáre s.f. Înveliș (**1**). ▸ Plapumă, cuvertură. – Pl. *învelitori.*

înveníná vb.I. **1.** Tr. A otrăvi (cu venin); a face ca ceva să devină otrăvitor. **2.** Tr. și refl. (Fig.) A face să devină sau a deveni neplăcut, greu de suportat; (despre persoane) a (se) supăra; a (se) înrăi. – Ind. pr. *înveninez.*

înverșúná vb.I refl. și tr. A deveni sau a face să devină îndârjit, neînduplecat, necruțător. – Ind. pr. *înverșunez.*

înverzí vb.IV. **1.** Intr. (Despre arbori) A înfrunzi; (despre natură, locuri) a se acoperi cu verdeață. **2.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) colora în verde; a (se) păta cu verde. **3.** Refl. și intr. (Fig.) A deveni palid de frică, de furie etc. – Ind.pr. *înverzesc,* pf.s. *înverzii.*

înveselí vb.IV refl. și tr. A deveni sau a face să devină vesel, bine dispus. – Ind.pr. *înveselesc,* pf.s. *înveselii.*

învestí vb.IV tr. A acorda oficial cuiva un drept, o demnitate, o atribuție. – Ind.pr. *învestesc,* pf.s. *învestii.* Par. *investi.*

înveșmântá vb.I tr. și refl. A (se) îmbrăca în veșminte (în vederea unei solemnități, a unui ritual etc.). – Ind.pr. *înveșmântez* și *înveșmânt.*

înviá vb.I intr. și tr. **1.** A reveni sau a readuce la viață. ▸ Intr. (Despre vegetație) A renaște la începutul primăverii. **2.** (Fig.) A prinde sau a da putere, vlagă, vigoare. – Ind.pr. pers.1 *învii* și *înviez,* pers.2 *învii* și *înviezi.*

înviére s.f. Sărbătoarea creștină a Paștilor; slujba care se oficiază la această sărbătoare. – Sil. *-vi-e-.* Scris cu inițială majusculă.

învineți vb.IV refl. și intr. A căpăta culoare vânătă; (despre oameni) a deveni vânăt de frig, de mânie, în urma unei lovituri etc. – Ind.pr. *învinețesc,* pf.s. *învinețit.*

învingător,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) care a obținut o victorie. – Pl. *învingători, -oare.*

învínge vb.III. **1.** Tr. A birui un adversar în luptă, în război, într-o întrecere (sportivă), a depăși. ▸ (Fig.) A stăpâni, a înfrâna un sentiment, o patimă etc. **2.** Intr. și tr. A răzbi. – Ind.pr. *învíng,* pf.s. *învinsei*; part. *învins.*

învinovăți vb.IV tr. și refl. A (se) considera sau a declara pe cineva vinovat, a(-și) imputa o greșeală; a (se) învinui. – Ind.pr. *învinovățesc.*

învíns,-ă adj. (Adesea substantivat) Biruit, înfrânt. – Pl. *învinși,-se.*

învinui vb.IV tr. A (se) învinovăți. – Ind.pr. *învinuiesc,* pf.s. *învinuii.*

învinuít,-ă s.m. și f. (Jur.) Persoană aflată sub urmărire penală. – Pl. *învinuiți,-te.*

înviorá vb.I tr. și refl. A face să devină sau a deveni (mai) vioi; a (se) însufleți. – Ind.pr. *înviorez.* Par. *înfiora.*

învoí vb.IV. **1.** Refl. A ajunge la o înțelegere cu cineva; a consimți la ceva. **2.** Tr. A îngădui cuiva să lipsească un timp de la locul de muncă. – Ind. pr. *învoiesc,* pf.s. *învoii.*

învoiálă s.f. Înțelegere, acord; târg, tocmeală, contract. – Sil. *-vo-ia-.* Pl. *învoieli.*

învoíre s.f. Permisie acordată cuiva. – Pl. *învoiri.*

învolburá vb.I refl. (Despre ape) A se mișca în vârtejuri. – Ind.pr.pers.3 *învolburează* și *învólbură.*

învólt, învoáltă adj. (Despre flori) Cu petale bogate; bătut; (despre păr, pene, coamă) des, îmbelșugat. – Pl. *învolți, învoalte.*

învrăjbí vb.IV tr. A produce discordie, vrajbă; (refl.) a intra în vrajbă cu cineva, a nu se mai înțelege. – Sil. *în-vrăj-.* Ind.pr. *învrăjbesc,* pf.s. *învrăjbii.*

învrednicí vb.IV refl. A găsi de cuviință să... – Sil. *în-vred-.* Ind.pr. *învrednicesc,* pf.s. *învrednicii.*

înzăpezí vb.IV refl. (Despre drumuri, terenuri) A se acoperi cu multă zăpadă devenind impracticabil; (despre vehicule, călători) a rămâne imobilizat în zăpadă. – Nu *înzepezi.* Ind.pr. *înzăpezesc,* pf.s. *înzăpezii.*

înzdrăvení vb.IV refl. A se face iarăși zdravăn, sănătos. – Sil. *în-zdră-.* Ind.pr. *înzdrăvenesc,* pf.s. *înzdrăvenii.*

înzecít,-ă adj. (Cu valoare de num. multiplicativ) De zece ori mai mare, mai mult etc.; (p.ext.) foarte mare, foarte bun. – Pl. *înzeciți, -te.*

înzestrá vb.I tr. **1.** A da zestre unei fete. **2.** A dota o întreprindere, o instituție etc. cu cele necesare. – Sil. *-zes-tra.* Ind.pr. *înzestrez.*

înzestrát,-ă adj. Dotat cu calități, cu aptitudini deosebite. – Sil. *-zes-trat.* Pl. *înzestrați, -te.*

înzorzoná vb.I refl. și tr. A (se) împodobi cu prea multe podoabe (fără gust); a(-și) pune zorzoane. – Ind.pr. înzorzonez.

j s.m., s.n. A treisprezecea literă a alfabetului limbii române; sunet (consoană) notat cu această literă. – Pr. *je, jî.* Pl. *j, j-uri.*

jabóu s.n. Volan bogat (din dantelă), aplicat ca o cravată pe îmbrăcămintea feminină. – Pl. *jabouri.*

jachétă s.f. Haină care se încheie în față și care acoperă partea superioară a corpului, fiind purtată peste bluză sau peste cămașă; geacă. – Pl. *jachete.*

jacúzzi s.n. Instalație care produce valuri în baie. – Pr. *gacuzi.*

jad s.n. Piatră foarte dură, de culoare albă-verzuie până la verde-închis, folosită ca piatră semiprețioasă. – Pl. *jaduri* „obiecte".

jaf s.n. Furt săvârșit prin mijloace violente; (concr.) obiect jefuit. – Pl. *jafuri.*

jaguár s.m. Felină feroce din America de Sud, având blana galbenă-roșcată cu pete negre. – Sil. *-guar.* Pl. *jaguari.*

jálbă s.f. (Pop.) Reclamație scrisă. • *A umbla cu jalba în proțap* = a cere ostentativ și cu insistență un drept. – Pl. *jalbe.*

jále s.f. Durere adâncă, mâhnire. – G.-D. *jalei.*

jálnic,-ă adj. Care denotă jale. ▸ Care provoacă milă, compătimire. – Pl. *jalnici,-ce.*

jalón s.n. **1.** Țiță de lemn care servește la marcarea și la semnalizarea punctelor de pe teren în lucrările topografice. **2.** (Fig.) Element care marchează un moment semnificativ în desfășurarea unei activități. – Pl. *jaloane.*

jaloná vb.I tr. **1.** A marca, pe teren, prin jaloane (**1**). **2.** (Fig.) A stabili punctele esențiale ale desfășurării unei activități. – Ind.pr. *jalonez.*

jaluzeá s.f. (Mai ales la pl.) Un fel de stor din lamele înguste și subțiri, care se pune la ferestre pentru a împiedica pătrunderea luminii în încăperi. – Art. *jaluzeaua.* Pl. *jaluzele.*

jambiéră s.f. Învelitoare de piele, de postav etc. care acoperă piciorul de la gleznă până sub genunchi. – Sil. *-bi-e-.* Pl. *jambiere.*

jambón s.n. Șuncă. – Pl. *jamboane.*

jandárm s.m. Militar din cadrul jandarmeriei. – Pl. *jandarmi.*

jandarmeríe s.f. Poliție militară însărcinată cu paza și cu menținerea ordinii și liniștii publice. – G.-D. *jandarmeriei.* Pl. *jandarmerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

jántă s.f. Partea periferică circulară a unei roți de autovehicul, de bicicletă, pe care se montează pneul. • *A rămâne pe ~* = **a)** (despre automobile, biciclete etc.) a avea cauciucul dezumflat; **b)** (despre oameni) a rămâne fără bani. – Pl. *jante.* Par. *geantă.*

jap interj. Onomatopee care redă zgomotul produs de o lovitură dată cu putere și cu repeziciune.

jápca s.f. art. *A lua cu ~* = a lua pe nedrept și cu forța. – Par. *hapcă.*

japonéz,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația constituită ca națiune în Japonia. **2.** Adj. Care se referă la Japonia sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de japonezi (**1**). – Pl. *japonezi,-e.*

jar s.n. Cărbuni incandescenți, fără flacără; jăratic.

jardiniéră s.f. **1.** Etajeră specială pe care se țin ghivece cu flori. **2.** Cutie cu pământ, așezată pe

balcon sau sub fereastră, în care se cultivă flori. – Nu *jardineră*. Sil. *-ni-e-*. Pl. *jardiniere*.

jarét s.n. Articulația picioarelor dinapoi la animalele patrupede, situată între gambă și fluier. – Pl. *jarete*.

jargón s.n. Limbaj caracteristic anumitor categorii sociale, profesionale etc., conținând cuvinte și expresii pretențioase, cu scopul de a se distinge de masa vorbitorilor. – Pl. *jargoane*.

jartiéră s.f. Legătură elastică pentru susținerea ciorapilor pe picior. – Nu *jartelă, jaretieră*. Sil. *-ti-e-*. Pl. *jartiere*.

jávră s.f. **1.** Potaie. **2.** (Fig.) Epitet dat unei persoane lipsite de caracter. – Sil. *ja-vră*. Pl. *javre*.

jazz s.n. **1.** Muzică bazată pe elemente folclorice nord-americane și din muzica negrilor, cu ritm viu, sincopat, adesea cu caracter de improvizație. **2.** Orchestră care execută jazz (**1**); jazzband. – Pr. *gez*, *gaz*. Pl. **2** *jazzuri*.

jărátic s.n. Jar. – Nu *jăratec*.

jder s.m. Animal carnivor, având blana (prețioasă) de culoare brună-închis. ▸ Blana acestui animal. – Pl. *jderi*.

jeans s.m. pl. Bluejeans. – Pr. *gins*. Var. **jeanși**.

jecmăneálă s.f. Faptul de a jecmăni. – Pl. *jecmăneli*.

jecmăní vb.IV tr. A lua de la cineva bani sau alte bunuri materiale prin violență sau exploatându-l. – Nu *jegmăni*. Ind.pr. *jecmănesc,* pf.s. *jecmănii*.

jeep s.n. Mașină mică (de campanie). – Pr. *gip*. Pl. *jeepuri*, sil. *jee-puri*.

jefuí vb.IV tr. A fura bunuri materiale în cantitate mare, folosind violența. – Sil. *-fu-i*. Ind.pr. *jefuiesc,* pf.s. *jefuii*.

jefuitór,-oáre s.m. și f., adj. (Persoană) care jefuiește. – Sil. *-fu-i-*. Pl. *jefuitori,-oare*.

jeg s.n. Strat de murdărie pe pielea omului sau a animalelor. – Pl. *jeguri*.

jelánie s.f. Tânguire, plângere. – Sil. *-ni-e*. G.-D. *jelaniei*. Pl. *jelanii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-*.

jeléu s.n. Produs alimentar sub formă de gel, obținut din suc de fructe și zahăr. – Pl. *jeleuri*.

jelí vb.IV **1.** Refl. A se plânge, a se văita. **2.** Tr. și intr. A boci un mort; (tr.) a-i părea rău după cineva sau ceva, a deplânge. – Ind.pr. *jelesc,* pf.s. *jelii*.

jeluí vb.IV refl. **1.** A da expresie durerii (sau nemulțumirii) prin vorbe, plâns, vaiet. **2.** A se plânge împotriva unei nedreptăți. – Sil. *-lu-i*. Ind. pr. *jeluiesc,* pf.s. *jeluii*.

jená vb.I. **1.** Tr. (Despre obiecte de îmbrăcăminte sau încălțăminte) A supăra, a incomoda. **2.** Refl. (Despre persoane) A se sfii, a se rușina. – Ind. pr. *jenez*.

jenánt,-ă adj. Care stânjenește, care deranjează. – Pl. *jenanți,-te*.

jénă s.f. **1.** Sfială produsă de o situație neplăcută, penibilă. ▹ ~ *financiară* = lipsă de bani. **2.** Senzație supărătoare, durere ușoară. – G.-D. *jenei*. Pl. *jene*.

jérbă s.f. Buchet de flori așezate toate cu fața în aceeași direcție. – Pl. *jerbe*.

jerpelí vb.IV refl. (Despre obiecte de îmbrăcăminte, cărți etc.) A se învechi și a se rupe. – Ind. pr.pers.3 *jerpelește*.

jerpelít,-ă adj. (Despre oameni) Îmbrăcat cu haine uzate, zdrențuite. – Pl. *jerpeliți,-te*.

jerséu s.n. **1.** Obiect de îmbrăcăminte tricotat, deschis în față, care acoperă partea superioară a corpului. **2.** Tricot. – Pl. *jersee,* scris nu *-seie* și *jerseuri*.

jértfă s.f. **1.** (În unele ritualuri religioase) Ceea ce se aduce ca dar divinității (de obicei viețăți sacrificate pe altar). **2.** (Fig.) Sacrificiu, jertfire de sine. • *A cădea* ~ = a se sacrifica, a muri pentru o cauză. – Sil. *jert-fă*. Pl. *jertfe*.

jertfélnic s.n. Loc în care se aduceau jertfele; (în religia creștină) masa din altar. – Sil. *jert-fel-*. Pl. *jertfelnice*.

jertfí vb.IV. **1.** Tr. A aduce o jertfă (**1**). **2.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) sacrifica (**1**). – Sil. *jert-fi*. Ind.pr. *jertfesc,* pf.s. *jertfii*.

jet s.n. Coloană de lichid sau de gaz care țâșnește sub presiune printr-un orificiu. – Pl. *jeturi.*

jetélă s.f. Dig construit la intrarea într-un port maritim sau la gura unui fluviu care se varsă într-o mare fără maree, pentru a ușura transportul aluviunilor sau pentru a evita depunerile de nisip. – Pl. *jetele.*

jetón s.n. Fisă. – Pl. *jetoane.*

jgheab s.n. **1.** Conductă deschisă la partea superioară, care servește la scurgerea unui lichid sau a unui material pulverulent. ▸ Scocul morii. ▸ Burlan la streașină. **2.** Adăpătoare pentru vite, făcută de obicei dintr-un trunchi de copac scobit. – Nu *jghiab.* Monosilabic. Pl. *jgheaburi.*

jiána s.f. art. Dans popular. – G.-D. *jienei.*

jiclór s.n. Element al carburatorului, de forma unui dop cu orificii, care dozează debitul de combustibil necesar formării amestecului carburant la motoarele cu ardere internă. – Sil. *ji-clor.* Pl. *jicloare.*

jigánie s.f. (Pop.) Fiară, lighioană. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *jiganiei.* Pl. *jigănii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

jigări vb.IV refl. (Fam.) A slăbi (din cauza unei boli, a traiului prost etc.). – Ind.pr. *jigăresc,* pf.s. *jigării.*

jigní vb.IV tr. A insulta. – Ind.pr. *jignesc,* pf.s. *jignii.*

jigníre s.f. Insultă. – Pl. *jigniri.*

jignitór,-oáre adj. Care jignește. – Pl. *jignitori,-oare.*

jigódie s.f. **1.** Boală infecțioasă la câinii tineri, manifestată prin tulburări generale, atrofia mușchilor etc. **2.** Potaie. – Sil. *-di-e.* Pl. *jigodii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

jílav,-ă adj. Umed (**1**). – Acc. și *jiláv.* Pl. *jilavi,-e.*

jilétcă s.f. Vestă bărbătească. – Pl. *jiletci.*

jilíp s.n. Construcție în formă de jgheab pe versantele dealurilor sau ale munților, care servește la scoaterea, prin alunecare, a buștenilor tăiați în pădure. – Pl. *jilipuri.*

jilț s.n. Scaun cu spătar înalt și cu brațe. – Pl. *jilțuri.*

jind s.n. Dorință puternică, poftă de ceva greu de obținut. • *A privi* (sau *a se uita*) *cu ~ la ceva* = a se uita plin de dorință (și cu regret) la ceva, a dori mult ceva.

jinduí vb.IV tr. A dori mult ceva, a râvni. – Ind. pr. *jinduiesc,* pf.s. *jinduii.*

jíntiță s.f. Produs lactat obținut prin încălzirea lentă a zerului scurs din caș; urdă cu zer. – G.-D. *jintiței.*

jintuiálă s.f. Zerul gras stors din caș. – G.-D. *jintuielii.* Pl. *jintuieli.*

jir s.n. Fructul fagului.

jirébie s.f. Legătură formată dintr-un anumit număr de fire de tort, constituind o unitate de măsură pentru urzit, depănat etc. – Sil. *-bi-e.* Pl. *jirebii,* art. *-biile,* sil. *-bi-i-.*

jiu-jitsu s.n. Tehnică de luptă de origine japoneză, bazată pe atacarea punctelor vulnerabile ale corpului. – Pr. *jiu-jítu.*

jivínă s.f. Animal sălbatic. – Pl. *jivine.*

jneápăn s.m. Arbust din familia pinului, cu tulpină ramificată și cu frunze aciculare, răspândit în zona alpină și subcarpatică. – Pl. *jnepeni.*

joácă s.f. Joc (**1**) al copiilor. – Sil. *joa-.*

joágăr s.n. **1.** Fierăstrău cu pânze verticale folosit la tăiatul buștenilor, acționat de forța apei în cădere. **2.** Beschie. – Pl. *joagăre.*

joárdă s.f. Nuia lungă și flexibilă. – Pl. *joarde.*

job s.n. Loc de muncă. Pr. *gob.* Pl. *joburi.*

jobén s.n. Pălărie cilindrică înaltă, pentru bărbați (purtată astăzi numai la ceremonii). – Pl. *jobene.*

joc s.n. **1.** Activitate distractivă (mai ales a copiilor), bazată adesea pe anumite reguli. ▹ *~ de cuvinte* = glumă bazată pe cuvinte cu dublu înțeles. **2.** Distracție cu cărți de joc, cu zaruri etc. (care angajează uneori sume de bani). **3.** Dans

popular; petrecere populară la care se dansează, horă. **4.** Denumire dată unor întreceri sportive (fotbal, volei etc.); mod specific de comportare într-o întrecere sportivă. **5.** Interpretare a unui rol dintr-o piesă, dintr-un film. **6.** (Tehn.) Deplasare relativă, pe o direcție dată, a două piese asamblate. • *A descoperi* (sau *a pricepe*) *~ul cuiva* = a surprinde manevra cuiva. *A face ~ul cuiva* = a servi interesele cuiva. *A fi ceva în ~* = a fi ceva în pericol, a se afla într-o situație critică. *A juca un ~ periculos* = a întreprinde o acțiune riscantă. *A-și pune capul în ~* = a întreprinde o acțiune foarte riscantă. – Pl. *jocuri.*

jochéu s.m. Călăreț specializat în conducerea cailor la alergări pe hipodrom. – Scris nu *jokeu.* Pl. *jochei.*

jogging s.n. Alergare ușoară, practicată pentru întreținerea sănătății. – Pr.bisilabic *góghing.* Art. *joggingul.*

joi s.f. A patra zi a săptămânii. ▸ (Adverbial) În cursul zilei de joi (imediat precedentă sau următoare); (în forma *joia*) în fiecare joi. – Monosilabic. Art. *joia.* Pl. *joi.*

jójă s.f. **1.** Indicator al conținutului de ulei într-un recipient (ex. la motor). **2.** Scară gradată pentru măsurarea capacității unui rezervor. – Pl. *joje.*

joker s.m. (În unele jocuri de noroc) Cartea care poate înlocui orice altă carte, primind valoarea respectivă. – Pr. *gócăr.* Pl. *jokeri.*

joncțiúne s.f. Legătură, ansamblare a unor părți, a unor elemente; locul unde se realizează aceasta. ▸ (Gram.) Mod de exprimare a raporturilor sintactice de coordonare sau de subordonare cu ajutorul cuvintelor de legătură. – Sil. *jonc-ți-u-.* Pl. *joncțiuni.*

jonglá vb.I intr. **1.** A arunca în aer și a prinde imediat, cu repeziciune și cu abilitate, mai multe obiecte, unul după altul. **2.** (Fig.) A folosi cu abilitate și cu promptitudine cuvinte, idei etc. – Sil. *jon-gla.* Ind.pr. *jonglez.*

jonglér s.m. Artist de circ specializat în jonglerie (**1**). – Sil. *jon-gler.* Pl. *jongleri.*

jongleríe s.f. **1.** Arta de a jongla (**1**); figură executată de un jongler. **2.** (Fig.) Abilitate în folosirea cuvintelor, a ideilor etc. – Sil. *jon-gle-.* Pl. *jonglerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

jos, joásă adv., adj. **1.** Adv. Aproape de pământ, într-un loc mai puțin ridicat față de altul. **2.** Adv. La nivelul locului pe care umblă cineva; la picioarele cuiva. *Batista cade jos.* **3.** Adj. Ridicat cu puțin față de sol sau de alt plan de referință; scund. **4.** Adj. (Despre glas, sunete muzicale) Gros, profund. **5.** Adj. (Despre temperatură) Coborât, scăzut. • *A lăsa ochii în ~* = a privi spre pământ, timid sau rușinat. *A nu fi* (sau *a nu rămâne, a nu se lăsa*) *mai pe ~* (*decât...*) = a nu rămâne în urmă, a nu se lăsa întrecut (de...). *Cu capul în ~* = altfel decât trebuie, invers, anormal. *Cu nasul în ~* = supărat; rușinat. *De ~* = **a)** (mai ales în nume de localități) care se află într-o regiune așezată mai la vale sau mai la sud; **b)** care provine din popor. *Pe ~* = **a)** pe pământ; **b)** (în legătură cu „a merge", „a umbla") fără mijloc de locomoție, cu piciorul. – Pl. adj. *joși, joase.*

jósnic,-ă adj. Lipsit de demnitate; mârșav, ticălos. – Nu *jostnic.* Pl. *josnici,-ce.*

josnicíe s.f. Faptă sau atitudine josnică; mârșăvie, ticăloșie. – G.-D. *josniciei.* Pl. *josnicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

joule s.m. Unitate de măsură a energiei, egală cu lucrul mecanic efectuat de o forță de un newton când își deplasează punctul de aplicație în direcția sa cu 1 m. – Pr. *jul.* Sil. *jou-le.* Pl. *jouli.*

joviál,-ă adj. Vesel, comunicativ. – Sil. *-vi-al.* Pl. *joviali,-e.*

jovialitáte s.f. Însușirea de a fi jovial. – Sil. *-vi-a-.* G.-D. *jovialității,* neart. *jovialități.*

jubilá vb.I intr. A simți și a manifesta o mare satisfacție; a se bucura din plin de ceva. – Ind. pr. *jubilez.*

jubiléu s.n. Sărbătorirea împlinirii unui număr mare de ani (de obicei cincizeci) de la producerea unui eveniment important. – Pl. *jubilee,* sil. *-le-e,* scris nu *-leie.*

jubiliár,-ă adj. Care se face cu ocazia unui jubileu. ▹ *An ~* = an în care are loc un jubileu. – Sil. *-li-ar.* Pl. *jubiliari,-e.*

jucá vb.I. **1.** Refl. (Mai ales despre copii) A-și petrece timpul distrându-se cu anumite jocuri sau jucării. **2.** Refl. (Fig.) A nu lua în serios, a nu da importanță. **3.** Intr. și tr. A participa la un joc de societate sau de noroc. **4.** Intr. și tr. (Pop.) A dansa (dansuri populare). **5.** Intr. (Fig.; despre lucruri, imagini) A se mișca sau a da impresia că se mișcă repede, tremurând. **6.** Intr. A participa ca jucător la o competiție sportivă; (tr.) a practica un joc sportiv. **7.** Intr. și tr. A interpreta un rol într-o piesă sau într-un film; a da un spectacol. **8.** Intr. (Tehn.; despre piese asamblate) A nu sta bine fixat, a se mișca. • *A se ~ cu focul* = a se expune în mod imprudent unei primejdii. *A se ~ cu sănătatea* (sau *cu viața*) = a-și risca sănătatea (sau viața). *Îi joacă ochii în cap,* se spune despre o persoană cu privirea ageră sau șireată. – Ind.pr. *joc.*

jucăríe s.f. **1.** Obiect cu care se joacă copiii. **2.** (Fig.) Lucru lipsit de importanță. – G.-D. *jucăriei.* Pl. *jucării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

jucătór,-oáre s.m. și f. Persoană care practică un joc sportiv, de noroc, de societate etc. – Pl. *jucători,-oare.*

jucăúș,-ă adj. Care se mișcă repede; vioi, zglobiu. – Pl. *jucăuși,-e.*

judecá vb. I tr. **1.** A formula o judecată (**1**). **2.** A-și forma o părere despre cineva sau ceva; a considera, a aprecia. **3.** A soluționa un litigiu (în calitate de judecător, de arbitru etc.); (refl.) a fi în proces cu cineva. – Ind.pr. *júdec.*

judecátă s.f. **1.** Formă logică fundamentală exprimată printr-o propoziție în care se afirmă sau se neagă ceva; facultatea de a gândi logic. **2.** (Jur.) Acțiunea de a judeca (**3**), dezbatere, proces. ▹ (În religia creștină) *Judecata de apoi* = judecata de la sfârșitul lumii, în care toți oamenii vor trebui să răspundă în fața lui Dumnezeu de ceea ce au făcut în viață. – *Pl. judecăți.*

judecătór s.m. Magistrat care are atribuția de a soluționa procesele în cadrul unei instanțe judecătorești. – Pl. *judecători.*

judecătorésc,-eáscă adj. Care ține de judecătorie, care emană de la judecătorie. *Putere judecătorească* = putere a statului constituțional prin care se înfăptuiește justiția. – Pl. *judecătorești.*

judecătoríe s.f. Organ de jurisdicție având competența de a soluționa pricinile în prima instanță. – G.-D. *judecătoriei.* Pl. *judecătorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

județ s.n. Unitate administrativ-teritorială în competența căreia intră mai multe comune și orașe (conduse de prefect). – Pl. *județe.*

județéan,-ă adj. Care aparține unui județ, referitor la un județ. – Pl. *județeni,-e.*

judiciár,-ă adj. Care ține de activitatea judecătorească. ▹ *Medicină ~ă* = ramură a medicinei care se ocupă cu efectuarea expertizelor medicale cerute de justiție. – Sil. *-ci-ar.* Pl. *judiciari,-e.*

judiciós,-oásă adj. (Despre oameni) Care gândește cu discernământ; (despre acțiuni, idei etc.) bine gândit, chibzuit. – Sil. *-ci-os.* Pl. *judicioși,-oase.*

judo s.n. Tehnică de luptă sportivă bazată pe jiu-jitsu. – Pr. *júdo.*

judocán s.m. Sportiv care practică judo. – Pr. *gudocan.* Pl. *judocani.* Var. **judoka**.

jug s.n. **1.** Dispozitiv de lemn, arcuit în partea superioară, care se pune pe gâtul vitelor care trag carul, plugul etc. ▸ (Fig.) Muncă grea, robie. **2.** Dispozitiv în formă de colac de lemn, îmbrăcat în piele, folosit ca jug (**1**) pentru caii de tracțiune grea. • *A trage în ~* = (despre oameni) a munci din greu. – Pl. *juguri.*

jugástru s.m. Arbore înalt până la 15 m, cu lemnul alb și tare, cu flori verzui. – Sil. *-gas-tru.* Pl. *jugaștri,* art. *-trii.*

jugulár,-ă adj. (Anat.) Care se referă la gât. ▹ *Venă ~ă* = venă a gâtului care colectează sângele din regiunea capului și a gâtului. – Pl. *jugulari,-e.*

juisá vb.I intr. A se bucura din plin de plăcerile vieții. – Sil. *ju-i-.* Ind.pr. *juisez.*

jujéu s.n. Un fel de jug mic, care se pune la gâtul porcilor, al câinilor etc. pentru a-i împiedica să treacă prin îngrădituri. – Pl. *jujeie.*

julí vb.IV refl. A-și zgâria pielea în contact cu un corp dur. – Ind.pr. *julesc,* pf.s. *julii.*

julitúră s.f. Rană ușoară provocată prin julirea pielii. – Pl. *julituri.*

jumáră s.f. (Mai ales la pl.) Resturile comestibile rezultate din topirea grăsimii pentru untură. – Pl. *jumări.*

jumătáte s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părți egale în care se poate împărți un întreg. **2.** Punct care marchează mijlocul unei distanțe sau al unui interval de timp. • *A face ceva pe ~* = a nu termina ceva, a nu duce la capăt. *Cu ~ de gură* = cu glas scăzut; fără convingere, evaziv. *Pe ~* = **a)** în două părți egale; **b)** parțial, incomplet. – Pl. *jumătăți.*

jumulí vb.IV tr. **1.** A curăța de pene și de fulgi o pasăre tăiată. **2.** (Fig.) A obține de la cineva bani pe nedrept. – Ind.pr. *jumulesc,* pf.s. *jumulii.*

junc s.m. Bou tânăr (între doi și trei ani). – Pl. *junci.*

juncán s.m. Junc mai mare (între trei și patru ani). – Pl. *juncani.*

júne, júnă adj., s.m. și f. (Astăzi rar) Tânăr. ▹ *~-prim* = actor care interpretează roluri de tânăr îndrăgostit. – Pl. *juni,-e.*

junghér s.n. (Înv.) Pumnal, stilet. – Pl. *junghere.*

junghi s.n. Durere pătrunzătoare, de scurtă durată, mai ales între coaste, la piept sau la încheieturi. – Monosilabic. Pl. *junghiuri.*

júnglă s.f. Teren acoperit cu păduri dese, mlăștinoase, cu vegetație luxuriantă, în ținuturile tropicale și subtropicale. – Sil. *jun-glă.* Pl. *jungle.*

junimísm s.n. Mișcare literar-culturală și politică românească din a doua jumătate a sec. 19, formată în jurul societății „Junimea".

juníncă s.f. Vacă tânără, care nu a avut încă vițel. – Pl. *juninci.*

juniór,-oáră s., adj. **1.** S.m. (Pe lângă un nume de persoană) Fiul (spre deosebire de tatăl său). **2.** S.m. și f., adj. (Tânăr sportiv) care are între 13 și 19 ani, limitele de vârstă variind de la o specialitate sportivă la alta. – Sil. *-ni-or.* Pl. *juniori,-oare.*

juntă s.f. Denumire dată unor organe de stat și militare în Spania și în unele țări latino-americane. – Pr. *húntă.* Pl. *junte.*

jupán s.m. (Înv.) **1.** Titlu de politețe dat unor persoane care aveau o funcție înaltă. **2.** Proprietar, patron. – Pl. *jupâni.*

jupâneásă s.f. (Înv.) **1.** Soție de boier sau de negustor. ▸ Femeie de la oraș. **2.** Menajeră. – Pl. *jupânese.*

jupón s.n. Obiect de lenjerie purtat pe sub fustă. – Pl. *jupoane.*

jupuí vb.IV tr. **1.** A îndepărta pielea de pe corpul animalelor (tăiate pentru consum). **2.** A curăța un arbore de coajă. **3.** (Fig.) A lua cuiva tot ceea ce are. – Ind.pr. *jupói,* pf.s. *jupuii.*

jur s.n. *În* (sau *prin*) *~* = în apropiere. (*De*) *~-împrejur* = din (sau în) toate părțile. *În ~ul...* = **a)** în preajma..., în apropierea...; **b)** relativ la..., despre. *S-a făcut caz în jurul acestui eveniment*; **c)** (temporal) aproximativ în..., cam pe la...

jurá vb.I tr. A face un jurământ; a întări prin jurământ o depoziție, o mărturie. – Ind.pr. *jur.*

jurásic s.n. A doua perioadă a mezozoicului, reprezentată prin prezența tuturor grupelor de viețuitoare.

jurământ s.n. **1.** Declarație solemnă a cuiva că afirmă adevărul despre un lucru sau că este sincer

în promisiunea pe care o face (invocând adesea ca martor divinitatea). **2.** Angajament solemn prin care un soldat, un ministru etc. se obligă să-și facă datoria, cu respectarea legilor țării. – Pl. *jurăminte.*

jurídic,-ă adj. Privitor la drept (7); în conformitate cu dreptul. ▹ *Persoană ~ă* = organizație (sau instituție) cu patrimoniu propriu și cu organizare de sine stătătoare, având anumite drepturi și obligații prevăzute de lege. – Pl. *juridici,-ce.*

jurisconsúlt,-ă s.m. și f. Specialist în drept (7), care se ocupă de problemele juridice ale unei instituții și reprezintă unitatea respectivă în fața organelor de jurisdicție. – Nu *juristconsult.* Pl. *jurisconsulți,-te.*

jurisdícție s.f. (Jur.) **1.** Competența de a judeca (3). **2.** Totalitatea organelor judecă-torești de același grad sau care au competența de a soluționa o anumită categorie de litigii. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *jurisdicției.* Pl. *jurisdicții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

jurisprudénță s.f. Totalitatea soluțiilor date de instanțele judecătorești cu privire la problemele de drept. – Sil. *-ris-pru-.* Pl. *jurisprudențe.*

juríst,-ă s.m. și f. Specialist în domeniul dreptului (7). – Pl. *juriști,-ste.*

júriu s.n. Comisie de specialiști însărcinată cu clasificarea unor concurenți sau candidați la concursuri, examene etc. – Sil. *-riu,* pr. *-rĭu.* Pl. *jurii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

jurnál s.n. **1.** Ziar. ▹ *~ de modă* = revistă de modă. **2.** Scriere în care sunt notate, de obicei zi cu zi, fapte sau date importante, de interes public sau privat. ▹ *~ de călătorie* = însemnări (zilnice) privitoare la cele văzute sau întâmplate în timpul unei călătorii. *~ de bord* = însemnări despre faptele petrecute în timpul călătoriei unei nave. **3.** Registru în care se înscriu zilnic operațiile de contabilitate. – Pl. *jurnale.*

jurnalíst,-ă s.m. și f. Ziarist. – Pl. *jurnaliști, -ste.*

jurnalístic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Ziaristic. **2.** S.f. Ziaristică (2). – G.-D.s.f. *jurnalisticii,* neart. *jurnalistici.* Pl.adj. *jurnalistici,-ce.*

jurubíță s.f. Scul mic de fibre textile înfășurate în spire de o anumită lungime. – Pl. *jurubițe.*

just,-ă adj. **1.** Echitabil; drept, adevărat. **2.** Potrivit, corespunzător. – Pl. *juști,-ste.*

justéțe s.f. Însușirea de a fi just; adevăr, corectitudine. – G.-D. *justeței.*

justificá vb.I. **1.** Tr. A dovedi că ceva este just, legal. **2.** Refl. A da explicații, a motiva o atitudine, o faptă, a se dezvinovăți. **3.** Tr. A demonstra folosirea legală a unor bani, a unor materiale etc. – Ind.pr. *justífic.*

justificatív,-ă adj. Care servește pentru a justifica ceva. *Acte justificative.* – Pl. *justificativi,-e.*

justițiábil,-ă s.m. și f. Persoană care apare ca parte într-un proces. – Sil. *-ți-a-.* Pl. *justițiabili,-e.*

justíție s.f. **1.** Recunoaștere și respectare ale drepturilor fiecăruia; dreptate, echitate. **2.** Ansamblul organelor de stat însărcinate cu aplicarea dreptului; totalitatea instanțelor judecătorești. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *justiției,* neart. *justiții.*

juvăț s.n. Laț la capătul unei funii, pentru a prinde un animal. – Pl. *juvețe.*

juvélnic s.n. Obiect confecționat din plasă, nuiele etc. în care se poate păstra în apă, viu, peștele prins. – Pl. *juvelnice.*

juvenil,-ă adj. **1.** Tineresc. **2.** (Geogr.) *Ape ~e* = ape care provin din condensarea subterană a vaporilor din magmă. – Pl. *juvenili,-e.*

juxtapúne vb.III. **1.** Tr. A pune alături, a pune unul lângă altul. **2.** Refl. și tr. (Gram.) A (se) îmbina prin juxtapunere. – Ind.pr. *juxtapún,* pf.s. *juxtapusei*; part. *juxtapus.*

juxtapúnere s.f. (Gram.) Mijloc de exprimare a raporturilor sintactice de coordonare sau de subordonare prin simpla alăturare a elementelor care alcătuiesc propozițiile sau frazele respective; parataxă. – Pl. *juxtapuneri.*

k s.m., s.n. A paisprezecea literă a alfabetului limbii române; sunet (consoană) notat cu această literă. – Pr. *ca, capa.* Pl. *k, k-uri.*

kaizer s.m. Titlu dat împăraților din țările de limbă germană. – Pr. *cáizăr.* Pl. *kaizeri.*

kakí adj.invar. De culoare galbenă-verzuie-cafenie, specifică unor uniforme militare.

káliu s.n. (Chim.) Potasiu. – Sil. *-liu,* pr. *-lĭu.*

kantián,-ă adj. Care se referă la doctrina lui Kant. – Sil. *-ti-an.* Pl. *kantieni,-e.*

karáte s.n. Metodă de luptă fără arme, de origine japoneză.

kenotrón s.n. Tub electronic cu doi electrozi folosit pentru redresarea curentului alternativ de înaltă tensiune. – Sil. *-no-tron.* Pl. *kenotroane.*

ketchup s.n. Sos picant, de origine orientală, obținut din suc de roșii, oțet și mirodenii. – Pr. *chécap.*

killer s.m. Ucigaș (plătit). – Pr. *chílăr.* Pl. *killeri.*

kilocaloríe s.f. Unitate de măsură pentru energia termică, egală cu o mie de calorii. – G.-D. *kilocaloriei.* Pl. *kilocalorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

kilográm s.n. Unitate de măsură pentru greutate, egală cu masa unui litru de apă distilată la temperatura de 4 grade Celsius. – Sil. *-lo-gram.* Pl. *kilograme.* Scris abr. *kg*

kilohertz s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru frecvență, egală cu o mie de hertzi. – Pr. *chilohérț.* Pl. *kilohertzi.*

kilometráj s.n. Distanță măsurată în kilometri. ▸ Aparat montat la unele autovehicule pentru a înregistra distanța parcursă. – Sil. *-me-traj.* Pl. *kilometraje.*

kilométric,-ă adj. Privitor la kilometru, care indică kilometri. ▸ (Fig.) Foarte lung. – Sil. *-me-tric.* Pl. *kilometrici,-ce.*

kilométru s.m. Unitate de măsură pentru distanță, egală cu o mie de metri. – Sil. *-me-tru.* Pl. *kilometri,* art. *-trii.* Scris abr. *km*

kilovólt s.m. Unitate de măsură pentru tensiunea electrică, egală cu o mie de volți. – Pl. *kilovolți.*

kilowátt s.m. Unitate de măsură pentru putere, egală cu o mie de wați. – Pl. *kilowați.*

kinetoterapíe s.f. Metodă de tratament al unor boli prin mișcare. – G.-D. *kinetoterapiei.*

kitsch s.n. Termen cu care se denumesc produsele de prost gust, pretins artistice, caracterizate prin lipsă de originalitate, imitație superficială a operelor de artă, platitudine etc. – Pr. monosilabic *chici.* Pl. *kitschuri.*

kíwi s.f. invar. **1.** Pasăre din Noua Zeelandă, pe cale de dispariție, lipsită de claviculă, cu aripile atrofiate, cu cioc foarte lung și cu gheare puternice. **2.** Fruct exotic, de forma unui cartof, cu pulpa verde și cu sâmburi mici, având un gust acrișor. – Pr. bisilabic *chívi.*

knockout s.n. v. **cnocaut**.

know-how s.n. Ansamblul informațiilor și al experienței privitoare la un nou proces tehnologic, precum și la modul de exploatare al unor utilaje noi. – Pr. *nău-hau.*

kriptón s.n. Element chimic din familia gazelor nobile, folosit la fabricarea becurilor electrice, a tuburilor electronice etc.

l s.m., s.n. A cincisprezecea literă a alfabetului limbii române; sunet (consoană) notat cu această literă. – Pr. *le, el, lî.* Pl. *l, l-uri.*

la1 prep. **1.** Introduce complemente circumstanțiale de loc, de timp, de mod, instrumentale etc.: *Merge la școală. Sosește la noapte. Deschide cartea la întâmplare. Scrie la mașină.* **2.** Introduce complemente indirecte. *Taie frunză la câini.* **3.** Introduce atribute care exprimă locul, momentul, instrumentul etc.: *Riduri la ochi. Dormitul la amiază. Cântatul la vioară.* **4.** (Pe lângă un substantiv cu funcție de complement direct are valoare adjectivală) Mult. *Spune la minciuni.* **5.** (Pe lângă un numeral are valoare adverbială) Cam, aproape. *Să tot aibă la 60 de ani.*

la2 s.m.invar. (Muz.) A șasea treaptă din gama majoră-tip; sunetul și nota corespunzătoare.

la3 vb.I tr. și refl. (Pop.) A (se) spăla pe cap; a (se) îmbăia. • *Lă-mă-mamă* = om prost și leneș. – Ind. pr. *lau, lai, lă, lăm, lați, lau,* pf.s. *lăui,* sil. *lă-ui*; cj.pers.1 *să lau,* pers. 3 și 6 *să lea* sau *să leie, să laie*; ger. *lând*; part. *lăut,* sil. *lă-ut.*

lábă s.f. Partea piciorului de la gleznă în jos, la om și la unele animale patrupede; partea piciorului pe care calcă păsările. ▸ Picior, mai ales la câine, urs, lup, pisică. • *A-i cădea cineva în ~* = a pune mâna pe cineva, a-l prinde. *A pune laba pe cineva* (sau *pe ceva*) = a prinde, a apuca pe cineva sau ceva. – Pl. *labe.*

labiát,-ă adj., s.f.pl. **1.** Adj. (Despre corole și calicii) Cu o prelungire în formă de pâlnie, având marginea tăiată în doi lobi. **2.** S.f.pl. Familie de plante dicotiledonate, cu frunze opuse și cu flori adunate în spice. – Sil. *-bi-at.* Pl. *labiați,-te.*

labíl,-ă adj. Schimbător, nestatornic, instabil. – Pl. *labili,-e.*

labirínt s.n. **1.** Construcție cu un număr mare de camere și galerii, în care orientarea este foarte dificilă. **2.** (Fig.) Situație încurcată. **3.** (Anat.) Totalitatea cavităților care alcătuiesc urechea internă. – Pl. *labirinturi,* nu *-e.*

laboránt,-ă s.m. și f. Persoană care se ocupă cu întreținerea aparatelor dintr-un laborator și cu efectuarea unor lucrări mai simple. – Pl. *laboranți,-te.*

laboratór s.n. Ansamblu de aparate, instalații etc., folosit pentru cercetări științifice, pentru verificarea unor procese tehnologice etc. – Pl. *laboratoare.*

laboriós,-oásă adj. **1.** Care necesită efort. **2.** (Despre oameni) Muncitor, sârguincios. – Sil. *-ri-os.* Pl. *laborioși,-oase.*

lac1 s.n. Întindere de apă stătătoare, situată într-o depresiune. ▹ *~ de acumulare* = lac artificial realizat pe albia unui râu, cu scopul de a aduna rezerve de apă, mai ales pentru hidrocentrale. • *A cădea* (sau *a sări*) *din ~ în puț* = a da de un rău mai mare, fugind de un alt rău. – Pl. *lacuri.*

lac2 s.n. **1.** Soluție a unor rășini, uleiuri etc., care se aplică pe diferite obiecte pentru a le proteja sau a le da un aspect lucios. **2.** Piele acoperită pe o față cu un strat de lac[2] (**1**). – Pl. *lacuri.*

lácăt s.n. Încuietoare de metal prevăzută cu o toartă care se trece prin două inele fixate pe obiectul care trebuie încuiat. • *A avea ~ la gură* = a tăcea. *A-și pune ~ la gură* = a-și impune tăcere. – Pl. *lacăte.*

lácom,-ă adj. **1.** Care mănâncă și bea (mult) cu mare poftă. **2.** Avid, dornic să obțină profituri materiale. – Pl. *lacomi,-e.*

lacónic,-ă adj. (Despre vorbire, stil) Exprimat în puține cuvinte; (despre oameni) care se exprimă concis. – Pl. *laconici,-ce.*

lacrimál,-ă adj. Care se referă la lacrimi. ▹ *Glandă ~ă* = glandă a cărei secreție produce lacrimi. *Canal ~* = canal prin care se scurg lacrimile. – Sil. *la-cri-*. Pl. *lacrimali,-e.*

lácrimă s.f. Lichid secretat de glandele lacrimale, care umezește ochiul; picătură din acest lichid; (p.ext., la pl.) plâns. • *A râde cu lacrimi* = a râde foarte tare. *Cu lacrimi de sânge* = cu mare durere. *În lacrimi* = plângând. – Sil. *la-cri-*. Pl. *lacrimi.*

lacrimogén,-ă adj. (Despre substanțe) Care provoacă apariția lacrimilor. ▸ (Ironic și depr.) Patetic în mod excesiv. – Sil. *la-cri-*. Pl. *lacrimogeni,-e.*

lactát,-ă adj. Preparat din lapte. *Produse lactate*. – Pl. *lactați,-te.*

lactáție s.f. Proces de formare și de producere a laptelui în glandele mamare. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *lactației,* neart. *lactații.*

lactée adj. *Calea ~* = îngrămădire enormă de stele ale galaxiei noastre, care se vede noaptea ca o fâșie luminoasă și difuză pe bolta cerească. – Sil. *-te-e,* scris nu *-teie.*

láctic adj. *Acid ~* = acid organic care se găsește mai ales în laptele acru, folosit în industria alimentară, în medicină etc.

lacto-vegetarián,-ă adj. (Despre regimuri alimentare) Care se compune din produse lactate, legume și fructe. ▸ (Substantivat) Cel care se hrănește cu acestea. – Sil. *-ri-an.* Pl. *lacto-vegetarieni,-e.*

lactóză s.f. Substanță organică având gust dulce, prezentă în lapte și folosită în industria farmaceutică. – G.-D. *lactozei.*

lacunár,-ă adj. Cu lacune. – Pl. *lacunari,-e.*

lacúnă s.f. Lipsă, gol în integritatea a ceva, întrerupere în continuitatea unui text etc. – Pl. *lacune.* Par. *lagună.*

lacústru,-ă adj. Care trăiește sau care crește în lacuri. ▹ *Locuință ~ă* = locuință așezată pe stâlpi la suprafața unui lac, specifică epocilor preistorice. – Sil. *-cus-tru.* Pl. *lacuștri,-stre.*

ládă s.f. Cutie mare de lemn sau de metal (cu capac), în care se păstrează sau se transportă ceva. ▹ *~ de zestre* = ladă de lemn, împodobită cu crestături sau cu picturi, destinată înzestrării miresei. – Pl. *lăzi.*

lady s.f. Femeie nobilă din Anglia; soție de lord. ▸ (P.ext.) Femeie cu purtări alese. – Pr. *léidi.* G.-D. *lui lady*. Pl. *lady.*

lágăr s.n. **1.** Loc unde sunt închiși prizonierii de război, (p.ext.) cei care cer drept de azil. ▹ *~ de concentrare* = loc izolat în care sunt închise persoane suspectate de activitate indezirabilă sau din motive rasiale. **2.** (Tehn.) Organ de mașină care sprijină și ghidează un ax sau un arbore și permite mișcarea de rotație sau de oscilație a acestora. – Pl. *lagăre.*

lagúnă s.f. Porțiune din bazinul unei mări sau al unui ocean, separată aproape complet de acestea printr-o fâșie de uscat. – Pl. *lagune.* Par. *lacună.*

lai, láie adj. (Pop.; despre lâna oilor) Negru sau negru amestecat cu alb. • *Că e laie, că-i bălaie* = ba una, ba alta. *Ori laie, ori bălaie* = ori una, ori alta. – La m. monosilabic. Pl. *lăi.*

láic,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este în afara autorității ecleziastice, care nu ține de biserică. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care nu aparține clerului; mirean. – Sil. *la-ic.* Pl. *laici, -ce.*

laicizá vb.I tr. A face să devină laic (**1**). – Sil. *la-i-*. Ind.pr. *laicizez.*

láie s.f. **1.** Ceată de țigani (nomazi). **2.** Ceată zgomotoasă (de copii, de oameni).

láitmotiv s.n. Motiv muzical (legat de o anumită idee, de un anumit personaj etc.) care revine frecvent în cursul unei compoziții. ▸ Expresie sau idee dominantă în opera unui scriitor, într-o lucrare științifică etc. repetată de c`teva ori. – Sil. *lait-*. Pl. *laitmotive.*

laleá s.f. Plantă ornamentală, cu frunze alungite, care face o singură floare în formă de potir, de culori variate. – Art. *laleaua.* Pl. *lalele,* art. *lalelele.*

láma s.m. Monah budist din Tibet, Mongolia etc. – Pl. *lama.*

lamaísm s.m. Variantă a budismului nordic, răspândită în special în Tibet și în Mongolia.

lámă1 s.f. **1.** Placă subțire de metal, de lemn etc., având diverse întrebuințări. **2.** Partea metalică și tăioasă a unui instrument. – Pl. *lame.*

lámă2 s.f. Mamifer rumegător din zonele muntoase ale Americii de Sud, înrudit cu cămila. – Pl. *lame.*

lambríu s.n. Căptușeală, de obicei de lemn, pentru pereții interiori ai unei încăperi, până la o anumită înălțime. – Sil. *lam-briu.* Pl. *lambriuri.*

lamé s.n. Material textil conținând fire metalice fine. – Pl. *lameuri* „sortimente".

laméllă s.f. **1.** Mică placă subțire de sticlă, de metal sau de lemn, cu diverse întrebuințări. **2.** Strat subțire care separă unele structuri ale țesuturilor vegetale sau animale. – Pl. *lamele.*

lamentá vb.I refl. A se tângui, a se văicări. – Ind. pr. *lamentez.*

lamentábil,-ă adj. **1.** Vrednic de plâns, de compătimit. **2.** Prost, mizerabil. – Pl. *lamentabili,-e.*

laminá vb.I tr. **1.** A prelucra un material cu ajutorul laminorului (**1**). **2.** A întinde și a omogeniza cu laminorul (**2**) fibrele textile. – Ind.pr. *laminez.*

laminát s.n. Produs metalic obținut prin laminare. – Pl. *laminate.*

laminór s.n. **1.** Instalație formată din doi sau mai mulți cilindri metalici printre care se trece un metal, când aceștia se află în mișcare de rotație, pentru a-i da formă de lame, fire, fâșii etc. **2.** Mașină cu care se subțiază și se omogenizează fibrele textile. – Pl. *laminoare.*

lampadár s.n. Suport vertical care susține una sau mai multe lămpi. – Pl. *lampadare.*

lampánt adj. *Petrol ~* = produs lichid obținut prin distilarea țițeiului și folosit drept combustibil, în special în lămpi de iluminat.

lámpas s.n. Fâșie de postav, de obicei roșie, cusută pe latura exterioară a pantalonilor unor uniforme. – Acc. și *lampás.* Pl. *lampasuri.*

lámpă s.f. Aparat, dispozitiv care produce lumină prin arderea unui combustibil sau cu ajutorul curentului electric. ▹ *~ de radio* = tub electronic. – Pl. *lămpi.*

lampión s.n. Felinar cu pereții din material translucid colorat, folosit în special la iluminatul festiv. – Sil. *-pi-on.* Pl. *lampioane.*

lámură s.f. Partea cea mai bună, mai curată și mai aleasă dintr-un lucru. – G.-D. *lamurii.*

lan s.n. Câmp semănat cu cereale; plante cultivate pe acest câmp. – Pl. *lanuri.*

lánce s.f. Veche armă de atac, constând dintr-o vergea lungă de lemn, prevăzută la un capăt cu vârf ascuțit de fier; suliță. – Pl. *lănci.*

lanceolát,-ă adj. (Despre frunze) De forma unui vârf de lance. – Sil. *-ce-o-.* Pl. *lanceolați, -te.*

landóu s.n. **1.** Trăsură de lux, cu patru locuri, situate față în față. **2.** Cărucior pentru copii mici. – Pl. *landouri.*

langurós,-oásă adj. Plin de sentimentalism. – Pl. *languroși,-oase.*

langústă s.f. Crustaceu marin din Oceanul Atlantic și din Marea Mediterană, cu antene lungi, lipsit de clești, având carnea foarte gustoasă. – Pl. *languste.*

lanolínă s.f. Substanță grasă, extrasă din lâna oilor, folosită în cosmetică, în medicină. – Pl. *lanoline.*

lansá vb.I tr. **1.** A da drumul pe apă, pentru prima dată, unei nave noi sau reparate; (despre rachete) a face să se desprindă de pe rampa de lansare. **2.** A arunca cu putere ceva spre un obiectiv; (refl.) a se arunca, a se avânta. **3.** A pune pentru prima oară în circulație, a face larg cunoscut; (refl.; fig.) a se face cunoscut, a se afirma. – Ind.pr. *lansez.*

lansétă s.f. Vargă de pescuit cu care se aruncă momeala (năluca) la distanță mare. – Pl. *lansete.* Par. *lanțetă.*

lantérnă s.f. **1.** Aparat portativ de iluminat, constând dintr-o sursă de lumină închisă într-o carcasă de metal cu geam; lampă mică portativă, funcționând cu baterie electrică. **2.** Turn cu deschideri laterale pentru iluminat sau pentru ventilație. **3.** ~ *magică* = aparat rudimenar pentru proiectarea figurilor desenate sau fotografiate pe plăci de sticlă. – Pl. *lanterne.*

lanț s.n. **1.** Obiect în formă de inele (metalice) unite între ele, servind la a lega ceva, la tracțiune etc. **2.** Obiect de podoabă (din metal prețios), de forma unui lanț (**1**). **3.** (Fig.) Șir continuu de elemente de același fel. *Lanț de munți, de magazine.* **4.** (Fiz., chim.) *Reacție în* ~ = succesiune de reacții elementare, care continuă de la sine, una după alta. • *A se ține* ~ = a se succeda, a urma unul după altul. – Pl. *lanțuri.*

lanțétă s.f. Instrument chirurgical constând dintr-o lamă cu două tăișuri, folosit la vac-cinări, la incizii etc. – Pl. *lanțete.* Par. *lansetă.*

laoláltă adv. Adunați (mai mulți) în același punct; cu forțe unite, în comun. – Sil. *la-o-.*

laparoscóp s.n. Instrument medical pentru examinarea cavității abdominale. – Sil. *-ro-scop.* Pl. *laparoscoape.*

lapidár,-ă adj. **1.** (Despre inscripții, ornamente) Săpat în piatră. **2.** (Despre vorbire, stil) Scurt, concis. – Pl. *lapidari,-e.* Par. *lapidariu.*

lapidáriu s.n. Colecție de pietre mari și vechi (de mormânt), sculptate sau gravate. – Sil. *-riu,* pr. *-rĭu.* Pl. *lapidarii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.* Var. **lapidárium** s.n., sil. *-ri-um.* Par. *lapidar.*

lapislazúli s.n. (Miner.) Lazurit. – Sil. *-zu-li.*

lápoviță s.f. Ploaie amestecată cu ninsoare. – G.-D. *lapoviței,* neart. *lapoviță.*

lápsus s.n. Incapacitate momentană de a-și aminti un lucru știut. – Pl. *lapsusuri.*

lápte s.n. **1.** Lichid alb și dulce secretat de glandele mamare ale femeii și ale femelei mamifere, constituind hrana sugarului și, respectiv, a puiului de animal. ▹ *~-de-pasăre* = desert făcut din lapte, ouă și zahăr. **2.** Suc albicios care se află în unele plante sau fructe. **3.** ~ *de var* = suspensie de var stins cu apă.

laptop s.n. Computer portabil. – Pr. *léptop.* Pl. *laptopuri.*

lapți s.m.pl. Produsele sexuale mascule la pești. – Monosilabic.

larg,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Extins în toate direcțiile; (despre cavități sau recipiente) încăpător, spațios. **2.** Adj. De dimensiuni mari (în lărgime); (fig.) amplu. **3.** S.n. Loc deschis care se întinde departe; întreaga suprafață a unui loc. • *A avea* (sau *a fi*) *cu mână ~ă* = a fi darnic, generos. *A fi* (sau *a se simți*) *în* (sau *la*) *~ul său* = a se simți bine, liber. *Cu vederi ~i* = care acceptă repede noutatea, progresul. *În* ~ = pe mare, departe de țărm. *În lumea ~ă* = în locuri îndepărtate. *Pe* ~ = amănunțit. – Pl.adj. *largi*, s.n. *larguri.*

larghéțe s.f. Dărnicie, generozitate. – G.-D. *largheței,* neart. *largheți.*

lárice s.f. (Bot.) Zadă. – Pl. *larici.*

laríngе s.n. Organ în formă de tub cartilaginos, situat în partea superioară a traheii, în care se află coardele vocale. – Pl. *laringe.*

laringítă s.f. Inflamație a mucoasei laringelui. – Pl. *laringite.*

lármă s.f. Gălăgie. – G.-D. *larmei,* neart. *larme.*

larvár,-ă adj. În stare de larvă. – Pl. *larvari,-e.*

lárvă s.f. Primul stadiu de dezvoltare a unor pești, amfibieni și nevertebrate, după ieșirea din ou. – Pl. *larve.* Par. *lavră.*

lascív,-ă adj. Care atâtă senzualitatea, voluptos. – Pl. *lascivi,-e.*

láser s.n. Dispozitiv amplificator de radiații vizibile, bazat pe emisia stimulată a radiației, producând fascicule foarte intense și înguste, care concentrează

energie corespunzătoare unor temperaturi de zeci de mii de grade, cu utilizări în fizica nucleară, în chirurgie, în metalurgie etc. – Pl. n. *lasere.*

lasóu s.n. Frânghie lungă, terminată cu un laț la un capăt, cu care se prind animalele sălbatice, folosită mai ales în America de Sud. – Pl. *lasouri.*

laș,-ă adj. (Despre oameni; și substantivat) Lipsit de curaj; (despre atitudini) care denotă lipsă de curaj. – Pl. *lași,-e.*

lașitáte s.f. Însușirea de a fi laș; faptă, atitudine de om laș. – G.-D. *lașității,* neart. *lașități.*

lat,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Cu lățime (mare). **2.** S.n. Partea lată a unui obiect; lățime. • *A lăsa pe cineva ~* = a-l bate tare. *A o face ~ă* = **a)** a face o petrecere mare; **b)** a face sau a spune ceva nepotrivit, a face o gafă. *A spune vorbe mari și ~e* = a spune vorbe pompoase și fără conținut. *E ~ă* (*rău* sau *de tot*) = e îngrijorător, e grav. – Pl.adj. *lați,-te*, s.n. *laturi.*

latént,-ă adj. Care nu se manifestă, dar se poate manifesta oricând. – Pl. *latenți,-te.*

laterál,-ă adj. Situat pe o latură sau pe marginea unui lucru; (fig.) secundar, marginal. – Pl. *laterali,-e.*

látex s.n. Suc lăptos secretat de unele plante (ex. păpădia). – Pl. *latexuri.*

latifundiár,-ă s.m. și f. Persoană care posedă mari proprietăți funciare. – Sil. *-di-ar.* Pl. *latifundiari,-e.*

latín,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația indo-euro-peană stabilită la sfârșitul mileniului II î.Hr. în ținutul Latium din Italia centrală. **2.** Adj. Referitor la latini (**1**) sau la Latium; care se referă la limba și literatura romanilor; latinesc. ▹ (Și substantivat, f.) *Limba ~ă* = limba vorbită de romani (**1**); limba liturgică a bise-ricii catolice. *Alfabet ~* = alfabet creat în sec. 7 î.Hr., folosit astăzi la scrierea mai multor limbi. – Pl. *latini,-e.*

latinésc,-eáscă adj. Latin (**2**). – Pl. *latinești.*

latinéște adv. În limba latină.

latinísm s.n. **1.** Cuvânt sau expresie îm-prumutată din limba latină de o altă limbă și neadaptată sistemului acesteia. **2.** Curent în filologia românească din sec. 19, care a militat, cu unele exagerări, pentru demonstrarea originii latine a limbii române și a contribuit la generalizarea scrierii cu alfabet latin. – Pl. **1** *latinisme.*

latiníst,-ă s.m. și f. **1.** Specialist în filologia latină și în antichitatea romană. **2.** Adept al latinismului (**2**). – Pl. *latiniști,-ste.*

latinitáte s.f. Originea latină, caracter latin. ▸ Cultura și civilizația latină. – G.-D. *latinității.*

latinizá vb.I tr. A introduce într-o limbă, pe cale savantă, cuvinte latine; a da unui cuvânt o formă apropiată de limba latină. – Ind.pr. *latinizez.*

latinoamericán,-ă adj. Care se referă la America Latină, care aparține Americii Latine. – Pl. *latinoamericani,-e.*

latitúdine s.f. **1.** Distanța unui loc față de ecuator, măsurată în grade pe meridianul locului. **2.** (Fig.) Libertate de acțiune. – Pl. *latitudini.*

látură s.f. **1.** Parte laterală a unui obiect; porțiune de la marginea unei întinderi de pământ. ▸ Fiecare dintre cele două părți ale corpului omenesc. **2.** (Mai ales în legătură cu verbe de mișcare) Parte, direcție. **3.** (Fig.) Aspect sub care se poate prezenta un lucru. **4.** (Mat.) Fiecare dintre segmentele de dreaptă care formează un poligon; fiecare dintre semidreptele care formează un unghi. • *A nu se da în lături* = a nu ezita să facă ceva, a nu se sustrage. – Pl. *laturi*, **2** și *lături.*

laț s.n. Nod larg la un capăt de sfoară, care se poate strânge în jurul a ceva. – Pl. *lațuri.*

láțe s.f.pl. Șuvițe de lână sau de păr care atârnă dezordonat.

laudatív,-ă adj. Care laudă. – Sil. *la-u-.* Pl. *laudativi,-e.*

láudă s.f. Apreciere elogioasă exprimată în cuvinte la adresa cuiva sau a ceva. – Sil. *la-u-.* Pl. *laude.*

láur s.m. (Bot.) Dafin. ▸ (La pl.) Frunze de dafin cu care se încununau în antichitate poeții și eroii; (fig.) glorie. • *A culege ~i* = a avea mari succese. *A se culca pe ~i* = a se mulțumi cu succesele obținute, fără a realiza altele în continuare. – Sil. *la-ur.* Pl. *lauri.*

laureát,-ă s.m. și f. Persoană care a fost premiată pentru merite deosebite într-un anumit domeniu. – Sil. *la-u-re-at.* Pl. *laureați, -te.*

lavábil,-ă adj. (Despre materiale) Care poate fi spălat fără să se deterioreze. – Pl. *lavabili,-e.*

lavabóu s.n. **1.** Încăpere dotată cu chiuvete și cu alte instalații sanitare, servind ca spălător comun. **2.** Instalație pentru spălat, cu scurgerea racordată la canalul de evacuare. – Pl. *lavabouri.*

lavaliéră s.f. **1.** Cravată care se înnoadă în formă de fundă. **2.** Microfon atașat la rever sau la buzunar. – Sil. *-li-e-.* Pl. *lavaliere.*

lavándă s.f. Parfum sau apă de colonie extrasă din levănțică. – Pl. *lavande.*

lávă s.f. Masă fluidă și incandescentă, care erupe dintr-un vulcan, formată din minerale topite. – Pl. *lave.*

láviță s.f. Scândură fixată pe țăruși, servind ca bancă sau ca loc de dormit (mai ales în gospodăriile țărănești). – Pl. *lavițe.*

lavoár s.n. Mobilă pe care se țin ligheanul și alte obiecte necesare pentru spălat. – Nu *lavuar*. Sil. *-voar.* Pl. *lavoare.*

lávră s.f. Mănăstire ortodoxă din unele țări, ale cărei chilii formează o așezare de tip rural. – Sil. *la-vră*. Pl. *lavre.* Par. *larvă.*

lax,-ă adj. (Livr.) Care nu este strâns, întins sau încordat. – Pl. *laxși,-xe.*

laxatív,-ă adj., s.n. Purgativ. – Pl. *laxativi,-e.*

lazarét s.n. Spital izolat servind drept loc de carantină pentru persoanele suspectate de boli contagioase (grave). – Pl. *lazarete.*

lazurít s.n. Mineral de culoare albastră-violetă, folosit ca piatră ornamentală; lapislazuli.

lăbărțá vb.I tr. și refl. A (se) întinde în lături; a (se) deforma prin lărgire. – Ind.pr. *lăbărțez.*

lăbărțát,-ă adj. **1.** Care s-a deformat, lărgindu-se; (despre scris) cu litere prea mari și distanțate. **2.** (Fig.; despre stil) Lipsit de concizie; (despre felul de a vorbi) rar și tărăgănat. – Pl. *lăbărțați,-te.*

lăcáș s.n. v. **locaș**.

lăcătúș s.m. Lucrător specializat în operații de ajustare și de asamblare a pieselor metalice. – Pl. *lăcătuși.*

lăcomí vb.IV intr. A dori cu lăcomie ceva. – Ind. pr. *lăcomesc,* pf.s. *lăcomii.*

lăcomíe s.f. Poftă excesivă de a mânca și de a bea; (fig.) dorință nestăpânită de câștig material. – G.-D. *lăcomiei.* Pl. *lăcomii,* art. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

lăcrimá vb.I intr. (Despre oameni) A-i apărea lacrimile în ochi; (despre ochi) a se umple de lacrimi. – Sil. *lă-cri-.* Ind.pr. *lăcrimez.*

lăcrimioáră s.f. (Mai ales la pl.) Plantă erbacee perenă, cu flori mici, albe, parfumate, dispuse în ciorchine. – Sil. *lă-cri-mioa-.* Pl. *lăcrimioare.*

lăcuí vb.IV tr. A acoperi ceva cu un strat de lac[2] (**1**). – Ind.pr. *lăcuiesc,* pf.s. *lăcuii.*

lăcústă s.f. Insectă cu picioarele posterioare lungi, adaptate pentru sărit; este dăunătoare agriculturii. – Pl. *lăcuste.*

lăfăí vb.IV refl. **1.** A sta comod, întins în voie. **2.** A trăi în belșug. – Ind.pr. *lăfăi,* pf.s. *lăfăii.*

lălău,-áie adj. Cu mișcări greoaie; molatic, bleg. – Pl. *lălăi.*

lămâi s.m. Arbust din țările calde, cu frunze lucioase, flori albe, fructe ovale cu coaja galbenă, conținând un suc bogat în acid citric. – Pl. *lămâi.*

lămâie s.f. Fructul lămâiului. – Pl. *lămâi.*

lămâiță s.f. **1.** Arbust ornamental, înalt de 1-2 m, cu flori albe, mici, plăcut mirositoare. **2.** Floare

artificială de ceară albă, din care se confecționează coronițe pentru mirese și cocarde pentru nuntași. – Pl. *lămâițe.*

lămurí vb.IV. **1.** Tr. A face pe cineva să înțeleagă ceva; (refl.) a ajunge să înțeleagă ceva. **2.** Refl. A ajunge la înțelegere în urma unei discuții. **3.** Tr. și refl. A(-și) explica, a(-și) clarifica o problemă, o situație etc. **4.** Refl. (Despre obiecte) A se contura, a apărea vederii în mod distinct. – Ind.pr. *lămuresc,* pf.s. *lămurii.*

lămuríre s.f. Informație care lămurește, care clarifică. – Pl. *lămuriri.*

lăptár s.m. Bărbat care vinde lapte. – Pl. *lăptari.*

lăptăreásă s.f. Femeie care vinde lapte. – Pl. *lăptărese.*

lăptăríe s.f. **1.** Prăvălie în care se vând produse lactate sau loc în care se colectează lapte. **2.** (La pl.) Produse lactate. – G.-D. *lăptăriei.* Pl. *lăptării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

lăptișór s.n. ~ *de matcă* = produs secretat de glandele faringiene ale albinelor-doici; se folosește în medicină și în cosmetică.

lăptós,-oásă adj. **1.** (Despre animalele femele) Care dă mult lapte. **2.** De culoarea sau cu aspectul laptelui. – Pl. *lăptoși,-oase.*

lăptúcă s.f. Plantă legumicolă cu frunze comestibile. – Pl. *lăptuci.*

lărgí vb.IV tr. și refl. A (se) face (mai) larg. – Ind. pr. *lărgesc,* pf.s. *lărgii.*

lărgíme s.f. Însușirea de a fi larg; întindere în toate direcțiile. ▸ Spațiu vast. – Pl. *lărgimi.*

lăsá vb.I. **1.** Tr. A da drumul la ceva ținut (strâns) în mână (punându-l undeva sau lăsându-l să cadă). **2.** Tr. A îngădui, a permite să se întâmple ceva sau ca cineva să facă ceva. **3.** Tr. A se depărta de cineva sau de ceva; a părăsi, a abandona. ▸ (Despre dureri) A nu mai supăra. ▸ (Despre ceva care se consumă, care se uzează) A nu mai ajuta, a nu mai servi pe cineva. ▸ Refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") A renunța; a se dezbăra. *S-a lăsat de fumat.* **4.** Tr. A amâna, a păsui; a aștepta. **5.** Tr. A face să rămână, să persiste în urma sa; a transmite ceva prin moștenire. **6.** Tr. A trece cu vederea, a nesocoti. **7.** Refl. A merge la vale, a coborî; a se așeza pe ceva, venind din zbor; (fig.; despre ger, căldură, întuneric etc.) a veni, a începe. **8.** Intr. A reduce din preț. **9.** Refl. (Despre lucruri) A se îndoi sub o povară; (despre persoane) a se apleca; a se așeza. • *A ~ pe cineva cu zile* sau *a-i ~ zilele* = a-i cruța viața, a nu-l omorî. *A ~ pe cineva în plata* (sau *în știrea*) *lui Dumnezeu* (sau *a Domnului*) = a-l lăsa la voia întâmplării. *A ~ pe cineva rece* = (fiind vorba de întâmplări, evenimente) a nu-l impresiona, a-i fi indiferent. *A nu se ~* (*cu una, cu două* sau *nici mort*) = a se împotrivi din răsputeri, a nu ceda. *A se ~ greu* = a consimți cu mare greutate să facă ceva. *Lasă că...* = în afară de faptul că... *Lasă-mă să te las,* se spune despre o persoană comodă, neglijentă. *Lasă pe mine* (sau *pe noi*) = ai încredere în mine (sau în noi). – Ind.pr. *las.*

lăsát s.n. *~ul* (sau *lăsata*) *secului* = (în practica religioasă creștină) ultima zi înainte de începerea unui post, în special a postului Paștelui. – Scris cu majuscule. Var. **lăsáta** s.f. art.

lăscáie s.f. Monedă de aramă, de mică valoare, care a circulat și la noi în sec. 18; (p.ext.) orice monedă de mică valoare. • *A nu avea* (*nicio*) *~* = a nu avea niciun ban. – Pl. *lăscăi.* Var. **lețcáie** s.f.

lăstár s.m. Ramură tânără care crește din rădăcina sau din tulpina unei plante; (pop.) vlăstar. – Pl. *lăstari.*

lăstún s.m. Pasăre migratoare, cu mare viteză de zbor, asemănătoare cu rândunica. – Pl. *lăstuni.*

lătrá vb.I intr. **1.** (Despre câini) A scoate sunete sacadate, caracteristice speciei. **2.** (Fig. și depr.; despre oameni) A vorbi întruna (pe ton de ceartă). – Sil. *lă-tra.* Ind.pr.pers.1 *lătru,* pers.2 *lătri.*

lătrát s.n. Sunete caracteristice scoase de câine. – Sil. *lă-trat.* Pl. *lătraturi.*

lăturálnic,-ă adj. Situat mai la o parte, izolat. – Pl. *lăturalnici,-ce.*

lătúri s.f. Apă în care au fost spălate vasele (amestecată cu resturi de mâncare), folosită ca hrană pentru porci. – Pl. *lături.*

lăți vb.IV tr. și refl. **1.** A (se) face (mai) lat. **2.** (Fig.; despre vești) A (se) propaga, a (se) răspândi. – Ind. pr. *lățesc,* pf.s. *lății.*

lățíme s.f. Cea mai mică dintre cele două dimensiuni liniare ale unei suprafețe plane. – Pl. *lățimi.*

lățós,-oásă adj. Cu lațe; cu părul lung și neîngrijit. – Pl. *lățoși,-oase.*

lăudá vb.I tr. A exprima prin cuvinte prețuirea față de cineva sau de ceva. ▸ Refl. A spune despre sine cuvinte laudative; a se făli. – Sil. *lă-u-.* Ind.pr. *láud.*

lăudărós,-oásă adj. Căruia îi place să se laude. – Sil. *lă-u-.* Pl. *lăudăroși,-oase.*

lăúntric,-ă adj. Care se află în interior. – Sil. *-un-tric.* Pl. *lăuntrici,-ce.*

lăutár s.m. Muzicant popular, care cântă de obicei la vioară. – Sil. *lă-u-.* Pl. *lăutari.*

lăútă s.f. (Pop.) Vioară; (p.ext.) instrument muzical cu coarde, cu gâtul încovoiat și cu cutia de rezonanță foarte bombată. – Pl. *lăute.*

lăúză s.f. Femeie în primele săptămâni după ce a născut. – Pl. *lăuze.*

lăuzíe s.f. Starea lăuzei; timpul în care o femeie este lăuză. – Sil. *lă-u-.* G.-D. *lăuziei.*

lână s.f. **1.** Părul lung care acoperă corpul unor animale, mai ales al ovinelor. **2.** Cantitate de lână (**1**) tunsă o dată de pe o oaie. **3.** Fibră naturală, cu proprietăți textile, obținută prin prelucrarea lânii (**2**). **4.** (La pl.) Varietăți de lână (**3**); obiecte din lână. – Pl. **2** *lâni*, **4** *lânuri.*

lânced,-ă adj. Lipsit de vlagă, sleit de puteri; slăbit de boală. – Pl. *lâncezi,-de.*

lâncezeálă s.f. Stare de moleșeală, de slăbiciune; (fig.) lipsă de activitate. – G.-D. *lâncezelii,* neart. *lâncezeli.*

lâncezí vb.IV intr. (Despre oameni) A fi într-o stare de moleșeală, de slăbiciune; a sta inactiv; (despre acțiuni) a încetini; a stagna. – Ind.pr. *lâncezesc,* pf.s. *lâncezii.*

lângă prep. **1.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) În preajma..., aproape de... **2.** (În compunere cu prep. „pe", introduce un complement circumstanțial de mod) În comparație cu..., față de... *Pe lângă ea, el este un înger;* (cumulativ). În afară de..., în plus de... *Pe lângă mașină, au și casă;* (de loc) prin preajma... *Floare este pe l'ngă apă.*

lângoáre s.f. v. **lingoare**.

lânós,-oásă adj. Cu multă lână. – Pl. *lânoși, -oase.*

leac s.n. (Pop.) Mijloc (medicamentos) prin care se poate vindeca o boală, o suferință. • *A-i găsi cuiva ~ul* = a găsi mijlocul de a-l convinge să facă ceva. *Fără ~ de...* = fără niciun pic de ... (*Nici*) *de ~* = deloc, câtuși de puțin. – Monosilabic. Pl. *leacuri.*

leáfă s.f. Salariu. – Pl. *lefuri.*

leágăn s.n. **1.** Pat mic pentru nou-născuți, construit special pentru a putea fi balansat. ▹ *Cântec de ~* = cântec cu care se adorm copiii. **2.** (Fig.) Loc de origine a cuiva sau a ceva. **3.** Scaun sau scândură suspendată cu frânghii, pe care se balansează copiii, jucându-se. **4.** Instituție în care sunt crescuți copiii orfani sau abandonați. – Pl. *leagăne.*

leál,-ă adj. Care își respectă cuvântul dat; cinstit, sincer, corect; loial. – Sil. *le-al.* Pl. *leali,-e.*

lealitáte s.f. Însușirea de a fi leal; atitudine cinstită, sinceră față de cineva sau de ceva; loialitate. – Sil. *le-a-.* G.-D. *lealității,* neart. *lealități.*

leándru s.m. Arbust ornamental mediteranean, cu flori parfumate, de diferite culori. – Sil. *le-an-dru.* Pl. *leandri,* art. *-drii.* Var. **oleándru** s.m.

leásă s.f. **1.** Împletitură de nuiele folosită mai ales pentru uscarea fructelor, a legumelor. **2.** Gard de nuiele folosit la pescuitul în gârle. – Pl. *lese.* Par. *lesă.*

leasing s.n. Sistem de finanțare a investițiilor prin locație (**1**). – Pr. *lízing.*

leat s.n., s.m. **1.** S.n. (Înv.) An (**1**). **2.** S.n. (Pop.) Contingent. **3.** S.m.sg. (Fam.) Termen de adresare față de un soldat. – Monosilabic. Pl.n. *leaturi.*

leaț s.n. Șipcă groasă. – Monosilabic. Pl. *leațuri.*

lébădă s.f. Pasăre acvatică mare, cu pene albe, rar negre, cu gâtul lung și arcuit. ▹ *Cântecul lebedei* = ultima (și cea mai bună) realizare a unui artist, înainte de moarte. – Pl. *lebede.*

lébărvurșt s.m. Produs alimentar, în formă de salam, din pateu de ficat de porc. – Pl. *lebărvurști.*

lectícă s.f. Un fel de scaun sau de pat, purtat de doi oameni (în special în antichitatea romană), servind ca mijloc de locomoție; litieră. – Pl. *lectici.*

lecitínă s.f. Substanță, componentă principală a membranei celulare, prezentă în cantități mai mari în sistemul nervos și în gălbenușul de ou. – G.-D. *lecitinei.*

léctor1 s.m. **1.** Redactor de carte într-o editură. **2.** (Livr.) Cititor. – Pl. *lectori.*

léctor2,-ă s.m. și f. Grad universitar, între asistent și conferențiar. – Pl. *lectori,-e.*

lectorát s.n. Catedră de predare a limbii (și culturii) unui popor străin, adesea de către profesori din țara respectivă. – Pl. *lectorate.*

lectúră s.f. **1.** Acțiunea de a citi. **2.** Ceea ce citește cineva. – Pl. *lecturi.*

lécție s.f. **1.** Formă de bază a activității instructiv-educative din școală, desfășurată cu o clasă de elevi într-un timp determinat. **2.** Materia și temele indicate de profesor elevilor pentru a le pregăti singuri în vederea lecției următoare. **3.** Mustrare, dojană; (p.ext.) bătaie. **4.** Învățătură trasă de cineva dintr-o întâmplare. • *A da lecții* = a medita elevi în particular. *A-i da cuiva o ~* = a-i arăta cuiva ce se cuvine și ce nu se cuvine să facă. *A lua lecții* = a studia o disciplină cu ajutorul unui profesor în afara școlii. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *lecției.* Pl. *lecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

lecuí vb.IV. **1.** Tr. și refl. (Pop.) A (se) trata cu medicamente; a (se) vindeca. **2.** Refl. A nu mai dori să facă ceva, a-i pieri pofta sau cheful pentru ceva. – Ind.pr. *lecuiesc,* pf.s. *lecuii.*

léfter,-ă adj. (Fam.; despre persoane) Fără bani. – Pl. *lefteri,-e.*

legá vb.I. **1.** Tr. A înnoda capetele unei sfori, ale unei sârme etc. **2.** Tr. A strânge cu o sfoară, cu o sârmă etc. gura unui sac, a unei pungi etc. sau mai multe lucruri la un loc, pentru a nu se desface. **3.** Tr. A prinde, a agăța sau a atârna un obiect de altul (cu o sfoară, cu o sârmă etc.). **4.** Tr. A uni, sub formă de carte, coli, foi (tipărite). **5.** Tr. A imobiliza o ființă cu ajutorul unei frânghii, al unui lanț etc. **6.** Tr. și refl. (Cu privire la oameni sau la părți ale corpului lor) A (se) înfășura, a (se) acoperi; a (se) pansa, a (se) obloji. **7.** Tr. A stabili o relație de comunicare între două puncte (depărtate); a stabili un contact între două elemente ale unei instalații electrice. **8.** Tr. și refl. (Fig.) A stabili relații de prietenie, de dragoste, matrimoniale. ▸ Refl. A se atașa de un lucru. **9.** Refl. A stărui pe lângă cineva; a se agăța de cineva (căutând ceartă). **10.** Refl. A se angaja să facă ceva. **11.** Intr. (Despre plante) A începe să formeze rodul. **12.** Refl. (Despre dulcețuri, sosuri) A se îngroșa, a se închega. • *A ~ pe cineva burduf* (sau *butuc, cobză, fedeleș*) = a-l lega strâns să nu se mai poată mișca. *A ~ pe cineva de mâini și de picioare* = a-l împiedica să acționeze, să se manifeste. *A ~ pe cineva la ochi* = a-l înșela, a-l amăgi. *A se ~ la cap* (*când nu îl doare*) = a-și crea complicații inutile. *A-și ~ viața de cineva* = a se căsători. *Fiecare se leagă unde îl doare* = fiecare își cunoaște greutățile proprii. *Nebun de legat* = (persoană care se poartă ca un) nebun furios. – Ind.pr. *leg.*

legál,-ă adj. Care se face în baza unei legi, care este conform cu legea. – Pl. *legali,-e.*

legalitáte s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este legal; obligația de a respecta legile. **2.** Situația unui stat de a fi organizat pe bază de legi; ansamblul legilor unui stat. – G.-D. *legalității,* neart. *legalități.*

legalizá vb.I tr. **1.** A atesta la notariat autenticitatea semnăturii de pe un act, conformitatea unor copii

cu originalul etc. **2.** A da caracter legal unui fapt, unei situații etc. – Ind.pr. *legalizez.*

legát1 s.n. (Jur.) Dispoziție testamentară prin care se donează cuiva un bun material; (concr.) bun transmis printr-o astfel de dispoziție. – Pl. *legate.*

legát2,-ă adj., adv. **1.** Adj. Strâns, imobilizat printr-o legătură (**3**). **2.** Adj. (Pop.; de obicei determinat prin „bine") Voinic, vânjos. **3.** Adj. (Despre dulcețuri, sosuri) Îngroșat, închegat. **4.** Adv. În mod coerent. – Pl.adj. *legați, -te.*

legatár,-ă s.m. și f. Persoană în favoarea căreia se face un legat**1**. – Pl. *legatari,-e.*

legáție s.f. Misiune diplomatică permanentă condusă de un ministru plenipotențiar. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *legației.* Pl. *legații,* art. *-țiile.*

legământ s.n. Angajament solemn. – Pl. *legăminte.*

legăná vb.I. **1.** Tr. A mișca lin, balansând un copil (cu leagănul sau pe brațe). **2.** Tr. și refl. A (se) înclina într-o parte și în alta; a (se) balansa; (refl.) a se da în leagăn (**3**). **3.** Refl. A se mișca ritmic, într-o parte și într-alta în timpul mersului. – Ind. pr. *légăn.*

legănát,-ă adj. **1.** (Despre felul de a umbla) Cu mișcări ritmice într-o parte și în alta. **2.** (Despre voce) Tărăgănat, cu inflexiuni. – Pl. *legănați,-te.*

legătór,-oáre s. **1.** S.m. și f. Specialist în legatul cărților. **2.** S.f. Legătură (**3**). – Pl. **1** *legători,-oare,* **2** *legători.*

legătoríe s.f. Atelier unde se leagă (**4**) cărți. – G.-D. *legătoriei.* Pl. *legătorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

legătúră s.f. **1.** Reunire, asamblare a unor corpuri, prin care se limitează mobilitatea lor relativă. **2.** Obiecte legate împreună; balot, boccea. **3.** Obiect (sfoară, sârmă, fașă etc.) cu care se leagă ceva; legătoare. ▸ (La pl.) Dispozitiv prin care se prind schiurile la picioare. **4.** Mod de conectare a mai multor elemente de circuit electric. **5.** Ansamblu de mijloace prin care se asigură realizarea unei comunicații rutiere, aeriene, telefonice etc. **6.** Relație între fenomene, persoane, comunități etc.; (la pl.) relații și cunoștințe cu persoane din-tr-un anumit mediu. **7.** Coerență a unei expuneri. – Pl. *legături.*

lége s.f. **1.** Termen general exprimând raporturi esențiale, necesare, relativ stabile și repetabile între laturile interne ale aceluiași obiect sau fenomen, între obiecte ori feno-mene diferite sau între stadiile succesive ale unui anumit proces. **2.** Act normativ obligatoriu emanat de la organul legislativ al statului. **3.** Normă (nescrisă) după care sunt reglementate acțiunile oamenilor; datină, obicei. **4.** (Pop.) Religie, credință. • *În ~ =* de-a binelea; adevărat. *Pe ~a mea* = jur că..., zău. – Pl. *legi.*

legendár,-ă adj. Care are caracter de legendă (**1**); faimos, extraordinar. – Pl. *le-gendari,-e.*

legéndă s.f. **1.** Specie a genului epic, în versuri sau în proză, în care se narează, cu multe elemente fantastice, fapte neobișnuite ale unor eroi. **2.** Text prin care se explică imaginea dintr-o ilustrație, semnele convenționale de pe o hartă etc. – Pl. *legende.*

léghe s.f. Unitate de măsură pentru distanțe, folosită în unele țări. – Pl. *leghe.*

legiferá vb.I tr. A elabora și a adopta o lege. – Ind. pr. *legiferez.*

legionár,-ă s. **1.** S.m. Soldat care făcea parte dintr-o legiune romană. **2.** S.m. și f. (În România, între cele două războaie mondiale) Membru al organizației „Garda de Fier". – Sil. *-gi-o-.* Pl. *legionari,-e.*

legislatív,-ă adj. Care se referă la legi. *Putere legislativă* = putere a statului constituțional, care elaborează și adoptă legi. – Pl. *legislativi,-e.*

legislatór,-oáre adj., s.m. (Persoană) care legiferează; legiuitor. – Pl. *legislatori,-oare.*

legislatúră s.f. Perioadă de timp pentru care este ales și în care funcționează organul legislativ sau organul suprem al puterii de stat. – Pl. *legislaturi.*

legislație s.f. **1.** Totalitatea legilor unei țări. **2.** Ansamblul actelor normative dintr-o anumită ramură a dreptului. – Sil. *-ți-e.* Pl. *legislații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

legíst adj. *Medic* ~ = medic expert în probleme medicale care interesează justiția (ex. constatarea cauzelor unui deces). – Pl. *legiști.*

legítim,-ă adj. Recunoscut în conformitate cu un drept; legal, justificat. ▹ *~ă apărare* = situație în care un act de violență este justificat din punct de vedere legal. – Pl. *legitimi,-e.*

legitimá vb.I. **1.** Tr. A face ca ceva să devină legitim. **2.** Refl. A-și dovedi identitatea pe baza unui document legal. **3.** Tr. A stabili identitatea cuiva pe baza unui document legal. **4.** Tr. A justifica, a îndreptăți. – Ind.pr. *legitimez.*

legitimáție s.f. Document personal și netransmisibil, care atestă oficial identitatea unei persoane. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *legitimației.* Pl. *legitimații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

legitimitáte s.f. Calitatea a ceea ce este legitim. – G.-D. *legitimității.*

legiuitór,-oáre adj., s.m. Legislator. – Sil. *-giu-i-.* Pl. *legiuitori,-oare.*

legiúne s.f. Cea mai mare unitate tactică (între 4200 și 6000 de persoane) a armatei romane. – Sil. *-gi-u-.* Pl. *legiuni.*

legúmă s.f. Nume generic dat unor specii de plante cultivate pentru hrana omului și care pot fi consumate crude (ex. ceapa) sau fierte (ex. cartofii). – Pl. *legume.*

legumícol,-ă adj. Care aparține sau este propriu legumiculturii. – Pl. *legumicoli,-e.*

legumicultúră s.f. Cultivarea (rațională) a legumelor. – G.-D. *legumiculturii,* neart. *legumiculturi.*

leguminós,-oásă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Al cărui fruct este o păstaie. **2.** S.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, erbacee, arbuști și arbori, cu fructele păstăi (ex. fasolea, salcâmul). – Pl. *leguminoși, -oase.*

lehámite s.f.invar. (Fam.) Plictiseală; dezgust, silă. • *A-i fi* (sau *a i se face*) ~ (*de...*) = a nu mai putea suporta ceva.

leít,-ă adj. (Pop. și fam.; și adverbial) *A fi ~ cineva* = a fi întocmai, la fel cu cineva. – Pl. *leiți,-te.*

lejér,-ă adj. (Mai ales despre îmbrăcăminte) Ușor, comod. – Pl. *lejeri,-e.*

léle s.f. (Pop.) **1.** Termen respectuos (de adresare) pentru o femeie (mai ales în vârstă) de la țară. **2.** (În poezia populară) Femeie (tânără) iubită. **3.** Femeie cu purtări rele. • *Fecior* (sau *pui*) *de ~* = persoană șireată, șmecheră; ticălos. – G.-D. *lelei,* neart. *lele.*

lemn s.n. **1.** Țesut dur care alcătuiește tulpina, ramurile și rădăcina plantelor superioare și prin care circulă seva brută. **2.** Material provenit din tulpina și din ramurile unui copac tăiat, folosit în construcții, drept combustibil etc. **3.** Bucată de lemn (**2**). **4.** (Bot.) *~-câinesc* = arbust cu frunze mici, cu flori albe și fructe negre, cultivat pentru garduri vii. • *A ajunge* (sau *a-l duce pe cineva*) *la sapă de ~* = a(-l) sărăci de tot. *A fi de ~* = a fi nepăsător, insensibil. *A rămâne ca de ~* = a încremeni, a înlemni (din cauza unei emoții). – Pl. *lemne.*

lemnár s.m. Dulgher, tâmplar. – Pl. *lemnari.*

lemnós,-oásă adj. (Despre țesuturi vegetale) De natura lemnului, privitor la lemn. – Pl. *lemnoși,-oase.*

lemuriéni s.m.pl. Subordin de mamifere primate, de talie mică, asemănătoare maimuțelor; trăiesc în regiunile tropicale ale Asiei și Africii. – Sil. *-ri-eni.*

léne s.f. Lipsă a dorinței (și a voinței) de a munci; faptul de a se complăcea în inactivitate; trândăvie. – G.-D. *lenei.*

léneș,-ă adj., s.m. **1.** Adj. (Despre oameni; și substantivat) Care se lasă cuprins de lene; căruia nu-i place să lucreze, să fie activ. **2.** Adj. Încet în mișcare, domol. **3.** S.m. Mamifer care trăiește agățat de ramurile copacilor din pădurile tropicale ale Americii de Sud, având mișcări foarte line și încete. – Pl. *leneși,-e.*

leneví vb.IV intr. A fi inactiv, a se lăsa cuprins de lene. ▸ Refl. A deveni leneș (**1**). – Ind.pr. *lenevesc,* pf.s. *lenevii.*

lenjereásă s.f. Femeie care confecționează articole de lenjerie. – Nu *lingereasă.* Pl. *lenjerese.*

lenjeríe s.f. Rufărie de corp sau de pat. – Nu *lingerie.* G.-D. *lenjeriei.* Pl. *lenjerii,* art. *-riile.*

lent,-ă adj. Care se face sau acționează cu încetineală. – Pl. *lenți,-te.*

lentílă s.f. Piesă transparentă de sticlă, cu una sau cu două fețe sferice, producând convergența sau divergența luminii și fiind utilizată în construcția unor aparate optice. ▹ *~ de contact* = lentilă fină aplicată direct pe globul ocular, în dreptul irisului, pentru corectarea vederii. – Pl. *lentile.*

leoáică s.f. Femela leului[1]. – Sil. *le-oai-.* Pl. *leoaice.*

leoárcă adj. invar. Ud, plin de apă. • (Adverbial) *Ud ~* = foarte ud. – Sil. *leoar-.*

leopárd s.m. Felină mare, foarte feroce și agilă din Africa și Asia, având blana galbenă-roșcată cu pete închise. – Sil. *le-o-.* Pl. *leoparzi.*

lepădá vb.I (Pop.) **1.** Tr. A lăsa din mână, a arunca ceva (nefolositor). ▸ A-și dezbrăca o haină; a-și scoate încălțămintea. ▸ (Despre animale) A-și schimba părul (sau pielea, penele); a năpârli. **2.** Intr. (Despre femei sau despre femelele animalelor) A naște înainte de termen un făt mort. **3.** Tr. A părăsi ceva, a îndepărta; (refl.) a renunța la... **4.** Refl. A nu recunoaște ceva, a tăgădui. • *A nu fi de lepădat* = a nu fi de aruncat, a fi vrednic de luat în seamă. – Ind.pr. *lépăd,* nu *leápăd.*

lepădáre s.f. *~ de sine* = renunțare la interesele sau la ideile personale. – G.-D. *lepădării.*

lepădătúră s.f. (Pop.) Persoană decăzută moral. – Pl. *lepădături.*

lepidodéndron s.m. Arbore gigantic fosil, cu trunchiul cilindric și coroana în formă de umbrelă, ale cărui resturi se află în straturile de huilă. – Sil. *-den-dron.* Pl. *lepidodendroni.*

lepidoptére s.f.pl. Ordin de insecte care cuprinde fluturii. – Sil. *-do-pte-.*

lépră s.f. **1.** Boală contagioasă cronică, răspândită în regiunile calde, caracterizată prin apariția unor plăgi pe piele, pe organele interne, pe oase etc. **2.** (Fig.) Persoană fără scrupule. – Sil. *le-pră.* Pl. **2** *lepre.*

leprós,-oásă adj., s.m. și f. (Persoană) bolnavă de lepră. – Sil. *le-pros.* Pl. *leproși, -oase.*

leprozeríe s.f. Loc în care sunt izolați și tratați bolnavii de lepră. – Sil. *le-pro-.* G.-D. *leprozeriei.* Pl. *leprozerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

lésă s.f. Curea de care se poartă câinii. – Pl. *lese.* Par. *leasă.*

lesbiánă s.f. Femeie care manifestă atracție sexuală față de persoane de sex feminin. – Sil. *-bi-a-.* Pl. *lesbiene.*

lésne adv. (}nv. și pop.) Cu ușurință, fără efort.

lesnicíos,-oásă adj. Care este ușor de făcut sau de urmat; care facilitează o acțiune. – Pl. *lesnicioși,-oase.*

léspede s.f. **1.** Placă de piatră folosită la pavatul străzilor, al interioarelor etc. **2.** Piatră cu care se acoperă mormintele. – Pl. *lespezi.*

lest s.n. Greutate suplimentară (apă, pietriș etc.) cu care se încarcă navele, aerostatele, pentru a le mări stabilitatea. – Pl. *lesturi.*

leș s.n. Cadavru, hoit. – Pl. *lești.*

leșesc,-eáscă adj. **1.** Polonez. **2.** *Rață ~* = rasă de rațe domestice, albe sau negre, crescute pentru carne. – Pl. *leșești.*

leșíe s.f. Soluție alcalină obținută prin dizolvarea în apă a sodei caustice sau prin fierberea cu apă a cenușii de lemn, folosită la spălatul rufelor, în industrie etc. – G.-D. *leșiei,* neart. *leșii.*

leșiétic,-ă adj. **1.** Cu gust sau cu miros de leșie; ca leșia. **2.** (Fig.) Cenușiu, mohorât. – Sil. *-și-e-.* Pl. *leșietici,-ce.*

leșín s.n. **1.** Pierdere momentană a cunoștinței, cauzată de o stare maladivă sau de o emoție puter-

nică; lipotimie. **2.** Senzație de slăbiciune provocată de foame, de oboseală etc. – Pl. *leșinuri.*

leșiná vb.I intr. A-și pierde cunoștința, a cădea în nesimțire. – Ind.pr. *leșín.*

letargíe s.f. Stare patologică ce se caracte-rizează prin somn profund, prelungit. ▸ (Fig.) Apatie, inactivitate. – G.-D. *letargiei,* neart. *letargii.*

létcon s.n. (Tehn.) Ciocan de lipit. – Pl. *letcoane.*

letón,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune pe teritoriul Letoniei. **2.** Adj. Referitor la Letonia sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de letoni (**1**). – Pl. *letoni,-e.*

letopiséț s.n. Cronică (**1**). – Acc. și *letopíset.* Pl. *letopisețe.*

lețcáie s.f. v. **lăscaie**.

leu1 s.m. Mamifer carnivor de talie mare, cu blana galbenă-roșcată, cu capul înconjurat la masculi de o coamă bogată; trăiește în Africa. ▸ (Fig.) Persoană curajoasă, viteză. • *Partea ~lui* = partea cea mai mare pe care și-o ia cel mai puternic dintre părtași la o împărțeală. – Monosilabic. Pl. *lei.*

leu2 s.m. Unitatea bănească oficială a României și a Republici Moldova. – Monosilabic. Pl. *lei.*

léucă s.f. Parte a carului, constând dintr-un lemn încovoiat, cu un capăt prins la osie, iar cu celălalt la carâmbul de sus al loitrei pe care o sprijină. • *A fi lovit* (sau *bătut*) *cu leuca* (*în cap*) = a fi zăpăcit, prostănac, tâmpit. – Sil. *leu-.* Pl. *leuci,* monosilabic.

leucemíe s.f. Boală a sângelui, caracterizată prin-tr-o înmulțire anormală a leucocitelor. – Sil. *le-u-.* G.-D. *leucemiei,* neart. *leucemii.*

leucocít s.n. Celulă din sânge și din limfă, cu rol important în apărarea organismului împotriva microbilor; globulă albă. – Sil. *le-u-.* Pl. *leucocite.*

leucóm s.n. Pată albă pe cornee, care duce la orbirea parțială sau totală; (pop.) albeață. – Sil. *le-u-.* Pl. *leucoame.*

leucoplást s.n. Fâșie de pânză impregnată pe o parte cu o substanță adezivă, care servește la fixarea pansamentelor pe piele. – Sil. *le-u-co-plast.* Pl. *leucoplaste.*

leúrdă s.f. Plantă erbacee cu flori albe și cu miros puternic de usturoi. – Sil. *le-ur-.* Pl. *leurde.*

leușteán s.m. Plantă legumicolă perenă, aromată, înaltă de 1 m, cu frunze mari, alungite; frunzele și semințele sunt bogate în uleiuri eterice; se folosește în alimentație. – Sil. *le-uș-.*

léva s.f. Unitate bănească oficială a Bulgariei. – Pl. *leve.* Var. **lévă** s.f.

levănțícă s.f. Plantă erbacee aromatică și me-dicinală, cu tulpini ramificate, înalte de 30-70 cm, cu frunze înguste și cu flori albastre, plăcut mirositoare. – G.-D. *levănțícii.*

leviér s.n. Pârghie de manevră (la o mașină, la un mecanism). – Sil. *-vi-er.* Pl. *leviere.*

léxic s.n. Totalitatea cuvintelor unei limbi; (p.restr.) totalitatea cuvintelor caracteristice unui anumit domeniu de activitate, unui scriitor etc.; vocabular.

lexicál,-ă adj. Care aparține lexicului, privitor la lexic. – Pl. *lexicali,-e.*

lexicografíe s.f. Disciplină a lingvisticii care se ocupă cu principiile, metodele și practica alcătuirii dicționarelor. ▸ Totalitatea dicțio-narelor dintr-o țară, dintr-un domeniu etc. – Sil. *-co-gra-.* G.-D. *lexicografiei.*

lexicologíe s.f. Disciplină a lingvisticii care se ocupă cu studiul lexicului. – G.-D. *lexico-logiei.*

lexicón s.n. Dicționar dintr-un anumit dome-niu (tehnic sau enciclopedic). – Pl. *lexicoane.*

lezá vb.I tr. A aduce cuiva un prejudiciu; a ofensa, a jigni. – Ind.pr. *lezez.*

leziúne s.f. **1.** (Med.) Alterarea structurii unui țesut sau organ, provocată de diferiți agenți (fizici, chimici, infecțioși). **2.** (Jur.) Prejudiciu material suferit de cineva. – Sil. *-zi-u-.* Pl. *leziuni.*

lezmaiestáte s.f. (În țările monarhice) Ofensă adusă de cineva unui monarh și care este considerată de lege drept crimă. – Sil. *-ma-ies-*. Var. **lezmajestate** s.f.

liánă s.f. Nume dat plantelor lemnoase cu tulpină foarte lungă și flexibilă, specifice mai ales pădurilor tropicale. – Sil. *li-a-*. Pl. *liane.*

liánt s.m. Material fluid care are proprietatea de a lega, prin întărire, particulele unui aglomerat aflat sub formă de granule, de fâșii etc. – Pl. *lianți.*

libáție s.f. (În antichitate) Ceremonie religioasă constând în împrăștierea câtorva picături de lichid (vin, lapte etc.) pe altar, ca ofrandă adusă zeilor. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *libației.* Pl. *libații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

libelúlă s.f. Insectă cu corp lung și subțire, cu cap mare și mobil, cu două perechi de aripi mari și transparente. – Pl. *libelule.*

líber,-ă adj. **1.** Care se bucură de libertate (**1**); (înv. și pop.) slobod. **2.** Care are posibilitatea de a acționa după voia sa; nesupus controlului sau restricțiilor. *Liberă practică.* ▹ *Intrare ~ă* = posibilitate de a intra la un spectacol, muzeu fără a plăti. (Filos.) *~-arbitru* = libertate absolută a voinței omului. **3.** Care nu este supus unor reguli rigide. *Exerciții libere de gimnastică.* ▹ *Traducere ~ă* = traducere fără a respecta riguros originalul. *Versuri ~e* = versuri care nu respecta prozodia. **4.** (Despre spații, posturi etc.) Care nu este ocupat, gol. ▸ (Despre timp) De care se poate dispune. **5.** (Despre acțiuni, mișcări) Care nu este forțat; degajat, natural. • *Sub cerul ~* sau *în aer ~.* = într-un spațiu descoperit, afară. – Pl. *liberi,-e.*

liberál,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la liberalism (**1**) sau care aparține acestuia. **2.** S.m. și f. Adept al liberalismului (**1**). – Pl. *liberali,-e.*

liberalísm s.n. **1.** Doctrină politică și economică ce promovează limitarea puterii statului în numele drepturilor individuale, liberul schimb, libera concurență etc. **2.** Atitudine tolerantă.

liberalizá vb.I tr. A permite ca ceva să se dezvolte, să acționeze, să devină liber. *A liberaliza prețurile.* – Ind.pr. *liberalizez.*

líber-cugetătór,-oare s.m. și f. Nume dat adepților unor curente ideologice care, în materie de credință religioasă, nu se conformează unor dogme, bazându-se exclusiv pe rațiune. – Pl. *liber-cugetători,-oare.*

líber-profesioníst,-ă s.m. și f. Persoană care exercită o profesie pe cont propriu. – Pl. *liber-profesioniști,-ste.*

libertáte s.f. **1.** Starea unei persoane care se bucură de drepturi garantate prin lege într-un stat; situația unei persoane care nu este supusă unui stăpân sau care nu se află întemnițată. **2.** (Filos.) Facultatea de acțiune conștientă a oamenilor după propria voință sau dorință. **3.** (La pl.) Drepturi cetățenești. • *A-și lua ~a să...* (sau *de a...*) = a-și permite, a-și îngădui să... – G.-D. *libertății,* neart. *libertăți.* Pl. **3** *libertăți.*

libertín,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) licențioasă. – Pl. *libertini,-e.*

libertináj s.n. Comportare de libertin.

libidinós,-oásă adj. Stăpânit de pofta plăcerilor carnale; înclinat spre desfrâu. – Pl. *libidinoși,-oase.*

libidó s.n. (Fiziol., psih.) Dorință care dezlănțuie instinctul sexual. – Art. *libidóul.*

librár s.m. Vânzător într-o librărie; proprietar al unei librării. – Sil. *li-brar.* Pl. *librari.*

librăríe s.f. Magazin în care se vând cărți (și rechizite). – Sil. *li-bră-*. G.-D. *librăriei.* Pl. *librării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

librét s.n. **1.** (Muz.) Textul unei opere, operete, al unui oratoriu etc. **2.** *~ de economii* = carnet în care se consemnează depunerile, restituirile și dobânzile la casele de economii. – Sil. *li-bret.* Pl. *librete.* Par. *livret.*

libretíst s.m. Autor de librete (**1**). – Sil. *li-bre-*. Pl. *libretiști.*

licărí vb.IV intr. **1.** A degaja o lumină intermitentă și slabă. **2.** A sclipi, a străluci. – Ind.pr. pers.3 *licărește.*

liceál,-ă adj. Referitor la liceu; care ține de liceu. – Sil. *-ce-al.* Pl. *liceali,-e.*

liceán,-ă s.m. și f. Elev care urmează cursurile unui liceu. – Sil. *-ce-an.* Pl. *liceeni,-e,* sil. *-ce-eni,* scris nu *-ceieni.*

licénță s.f. **1.** Examen de absolvire a învățământului universitar; titlu care se obține după trecerea acestui examen. **2.** Contract prin care posesorul unui brevet de invenție cedează altcuiva dreptul de a folosi sau de a valorifica invenția sa. **3.** Autorizație dată de către organele de stat unei persoane fizice sau juridice pentru exportul, importul ori vânzarea anumitor mărfuri. **4.** Comportare care depășește limitele bunei-cuviințe. **5.** ~ *poetică* = abatere conștientă de la regulile gramaticale, admisă în poezie din necesități de versificație. – Pl. *licențe.*

licențiát,-ă s.m. și f. Persoană care a trecut un examen de licență. – Sil. *-ți-at.* Pl. *licențiați,-te.*

licențiós,-oásă adj. Care calcă regulile moralei și ale bunei-cuviințe; imoral. – Sil. *-ți-os.* Pl. *licențioși,-oase.*

licéu s.n. Ciclu de învățământ, începând cu clasa a IX-a, în care se predau cunoștințe necesare pentru pregătirea de cadre medii în diferite specialități sau pentru continuarea studiilor în învățământul universitar. – Pl. *licee,* sil. *-ce-e,* scris nu *-ceie.*

licheá s.f. Om de nimic, netrebnic. – Art. *licheaua.* Pl. *lichele.*

lichefiá vb. I tr. și refl. A (se) transforma din stare gazoasă în stare lichidă. – Sil. *-fi-a.* Ind.pr.pers.1 *lichefiez,* pers.3 *lichefiază*; ger. *lichefiind.*

lichéni s.m.pl. Grup de plante inferioare provenite dintr-o ciupercă și o algă trăind în simbioză pe stânci, pe scoarța copacilor bătrâni etc.; plantă din acest grup.

lichíd,-ă s.n., adj. **1.** S.n. Corp într-o stare de agregare intermediară între starea solidă și cea gazoasă și care ia forma recipientului în care se află. **2.** Adj. Care are structura și proprietățile unui lichid (**1**). **3.** Adj. (Despre bani) De care se dispune în numerar. – Pl. *lichizi, -de.*

lichidá vb.I tr. **1.** A încheia o acțiune, un fapt etc. **2.** A îndeplini formele pentru încetarea unei situații juridice sau economice; a plăti o datorie. **3.** (Argotic) A omorî, a asasina. – Ind.pr. *lichidez.*

lichiditáte s.f. pl. Totalitatea banilor de care dispune o unitate comercială, un patron etc. pentru a face plățile în termen. – Pl. *lichidități* „bani".

lichiór s.n. Băutură alcoolică preparată din spirt, zahăr și diverse arome. – Sil. *-chior.* Pl. *lichioruri* „sortimente, porții".

licít,-ă adj. Care este admis de lege. – Pl. *liciți,-te.*

licitá vb.I tr. A vinde prin licitație; (intr.) a face oferte la o licitație. – Ind.pr. *licitez.*

licitáție s.f. Vânzare publică a unui bun, a unui drept etc., care se atribuie aceluia dintre participanți care oferă prețul cel mai ridicat. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *licitației.* Pl. *licitații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

licoáre s.f. **1.** Substanță lichidă (medicamentoasă). **2.** Băutură fină, de calitate. – Pl. *licori.*

licuríci s.m. Nume dat unor insecte nocturne, care au pe abdomen organe emițătoare de lumină fosforescentă. – Pl. *licurici.*

líder s.m. **1.** Conducător al unui partid sau al unei organizații. **2.** Echipă sau sportiv care se află în fruntea unei competiții. – Pl. *lideri.*

lied s.n. (Muz.) Scurtă compoziție vocală cu caracter liric, acompaniată instrumental. – Pr. *lid.* Pl. *lieduri,* sil. *lie-duri.*

lift s.n. Ascensor. – Pl. *lifturi.*

liftiér,-ă s.m. și f. Persoană care manevrează un lift. – Sil. *-ti-er.* Pl. *liftieri,-e.*

lífting s.n. Operație chirurgicală estetică pentru eliminarea ridurilor. – Pl. *liftinguri.*

ligaménт s.n. (Anat.) Țesut fibros, care leagă între ele oasele la articulații sau fixează anumite organe. – Pl. *ligamente.*

lígă s.f. Uniune sau asociație de două sau mai multe state, orașe, societăți sau persoane, av`nd un țel comun. – Pl. *ligi.*

ligheán s.n. Vas larg și mai puțin adânc, folosit pentru spălat. – Pl. *ligheane* și *lighene.*

lighioáně s.f. **1.** Animal (mai ales sălbatic). **2.** (Fig.) Epitet dat unui om de nimic. – Sil. *-ghi-oa-.* Pl. *lighioane.*

ligníně s.f. Substanță organică cu structură complexă, caracteristică plantelor lemnoase. – Pl. *lignine.*

lignít s.n. Cărbune natural de calitate inferioară, care păstrează parțial structura lemnoasă inițială. – Pl. *ligniți.* Par. *lihnit.*

lihnít,-ă adj. Foarte flămând, chinuit de foame. – Pl. *lihniți,-te.* Par. *lignit.*

lilá adj.invar. (Livr.) Liliachiu.

liliác1 s.m. Arbust decorativ cu flori violete sau albe, plăcut mirositoare, dispuse în formă de buchete. – Sil. *-li-ac.* Pl. *lilieci.*

liliác2 s.m. Mamifer insectivor nocturn, având aripile formate dintr-o membrană care leagă degetele membrelor anterioare cu cele posterioare și cu coada. – Sil. *-li-ac.* Pl. *lilieci.*

liliacée s.f.pl. Familie de plante monocotiledonate, erbacee sau lemnoase, cu bulbi sau cu rizomi și cu flori variat colorate (ex. ceapa, laleaua). – Sil. *-li-a-ce-e*, scris nu *-ceie.*

liliachíu,-íe adj. De culoarea florii de liliac, violet-deschis; violiu, (livr.) lila. – Sil. *-li-a-.* Pl. *liliachii.*

lilipút adj.invar. Liliputan.

lilipután,-ă adj. Mic, pitic; liliput. – Pl. *liliputani,-e.*

limán s.n. **1.** Mal, țărm (al unei ape mari). ▸ (Fig.) Adăpost, refugiu. **2.** Lac format prin bararea cu aluviuni a gurii unui râu. • *A ajunge la ~ =* a-și atinge scopul propus. *A ieși la ~ =* a scăpa dintr-o situație grea și a ajunge la una mai bună. – Pl. *limanuri.*

limb s.n. Partea lată a unei frunze sau a unei petale. – Pl. *limburi.*

limbáj s.n. **1.** Sistem de sunete articulate prin care oamenii își exprimă gândurile și sentimentele. **2.** Mod specific sau individual de exprimare a gândurilor și sentimentelor în cadrul limbii naționale; (p. ext.) orice mijloc de exprimare a gândurilor și sentimentelor (prin gesturi, semne, simboluri). *Limbajul copiilor. Limbajul florilor.* – Pl. *limbaje.*

límbă s.f. **1.** Organ musculos aflat în cavitatea bucală, având rol important în mestecarea și înghițirea alimentelor, în perceperea gustului, la om fiind și principalul organ al vorbirii. **2.** Limbaj (**1**). **3.** Limbajul (**1**) unei comunități umane; mod propriu de exprimare a unui scriitor, a unei științe etc. **4.** Totalitatea mijloacelor și procedeelor, altele decât sunete articulate, folosite pentru comunicare între oameni (ex. limba surdo-muților). **5.** (Înv.) Popor, neam, națiune. **6.** Nume dat unor obiecte care se aseamănă ca formă sau funcțional cu limba (**1**) (ex. limba clopotului, limba de la pantofi, limbă de pământ). • *A alerga* (sau *a umbla*) *după cineva* (sau *ceva*) *cu limba scoasă* = a căuta cu orice preț să găsească pe cineva sau să obțină ceva (de care are mare nevoie). *A avea ~ rea* (sau *de șarpe*) = a vorbi răutăcios sau ironic. *A avea mâncărime de ~ =* a vorbi mult. *A-i scurta cuiva limba* = a-l opri să vorbească. *A-i sta* (sau *a-i umbla*) *pe ~ =* a nu-și putea aminti imediat cuvântul care denumește un lucru cunoscut, numele unei persoane etc. *A scoate* (sau *a-i ieși*) *limba de un cot* = a fi foarte obosit după un efort fizic; a gâfâi. *A-și înghiți limba* = a se abține în ultimul moment de a spune ceva nepotrivit. *A trage pe cineva de ~ =* a încerca să-i afli secretele, să-l descoși. *Cu ~ de moarte* = ca ultimă dorință, exprimată înainte de moarte. *Mușcă-ți limba!,* se spune celui care prezice ceva nedorit. – Pl. *limbi.*

limbríc s.m. Vierme parazit, care trăiește în intestinul subțire al omului sau al unor animale. – Sil. *lim-bric.* Pl. *limbrici.*

limbút,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care vorbește mult (și ce nu trebuie). – Pl. *limbuți, -te.*

limbuție s.f. Înclinație, tendință de a vorbi mult și fără rost; vorbărie, flecăreală. – G.-D. *limbuției,* neart. *limbuții.*

limfátic,-ă adj. Referitor la limfă; care conține limfă. – Pl. *limfatici,-ce.*

límfă s.f. Lichid incolor, derivat apos al sângelui, care circulă în vasele limfatice pentru a transporta substanțe între sânge și țesuturi. – Pl. *limfe.*

limfocít s.n. Varietate de leucocite care se află în limfă și în sânge, cu rol important în imunitate. – Pl. *limfocite.*

limitá vb.I tr. și refl. A (se) fixa între anumite limite, a (se) mărgini, a (se) îngrădi. – Ind.pr. *limitez.*

limitát,-ă adj. Cu posibilități dimensionale sau (fig.) intelectuale reduse. – Pl. *limitați,-te.*

limitatív,-ă adj. Care limitează. – Pl. *limitativi,-e.*

límită s.f. **1.** Linie care desparte ceva de altceva; punct extrem, margine. ▹ ~ *teritoria-lă* = frontieră. **2.** (Fig.) Punct care nu poate fi sau nu trebuie să fie depășit. ~ *de vârstă* = vârstă stabilită de lege pentru anumite activități publice. **3.** (Mat.) Valoare fixă către care tind valorile unei mărimi variabile. – Pl. *limite.*

limitrófˌ,-ă adj. Care se află la hotarul unei țări, la marginea unui ținut etc.; care este vecin cu... – Sil. *-mi-trof.* Pl. *limitrofi,-e.*

limonádă s.f. Băutură răcoritoare preparată din suc de lămâie, apă și zahăr; citronadă. – Nu *limonată.* Pl. *limonade.*

límpede adj. **1.** (Despre lichide) Cu un anumit grad de transparență; curat, fără impurități; (despre cer, atmosferă) senin. **2.** (Despre sunete) Care se aude distinct, deslușit. **3.** (Despre minte, p.ext., oameni) Care înțelege bine lucrurile; lucid; (despre idei) care se înțelege ușor; (despre argumente, afirmații) sigur, neîndoios. – Pl. *limpezi.*

limpezí vb.IV. **1.** Tr. și refl. (Despre lichide) A (se) curăța de impurități, a (se) face limpede (**1**); (refl.; despre cer, atmosferă) a se însenina. **2.** Tr. A clăti cu apă curată ceea ce a fost spălat cu săpun, cu detergenți etc. **3.** Refl. (Despre glas) A deveni clar, deslușit. **4.** Tr. și refl. A (se) clarifica, a (se) lămuri. – Ind.pr. *limpezesc,* pf.s. *limpezii.*

limpezíme s.f. Calitatea de a fi limpede; (fig.) precizie, claritate (în gândire, în vorbire etc.). – Pl. *limpezimi.*

limuzínă s.f. Automobil de lux, care nu este decapotabil. – Pl. *limuzine.*

lin1 s.m. Pește de apă dulce cu corpul gros, lung de 20-30 cm, de culoare verde-măslinie, cu solzi mici. – Pl. *lini.*

lin2,-ă adj. **1.** Care se mișcă sau se desfășoară în mod egal, continuu, fără salturi. ▸ (Despre ape) Fără valuri mari. ▸ (Despre zbor) Fără zdruncinături. **2.** (Despre drumuri, pante) Cu înclinație mică, ușor de parcurs. **3.** (Despre sunete) Lipsit de asprime, potolit. **4.** (Despre lumină) Cu strălucire domoală, odihnitoare. – Pl. *lini,-e.*

líndină s.f. Ou de păduche. – Pl. *lindini.*

lineál s.n. Instrument metalic în formă de bară gradată, cu muchii drepte și cu o suprafață plană, folosit pentru trasarea liniilor, pentru verificarea dimensiunilor etc.; riglă. – Sil. *-ne-al.* Pl. *lineale.* Par. *liniar.*

lingău s.m. (Fam.) Om lingușitor. – Pl. *lingăi.*

línge vb.III tr. **1.** A-și trece limba peste ceva de mâncare, a lua cu limba resturi de mâncare. **2.** (Despre animale) A trece cu limba peste ceva; (refl.) a-și netezi părul cu limba. – Ind.pr. *ling,* pf.s. *linsei*; part. *lins.*

lingoáre s.f. (}nv. și pop.) Febră tifoidă. – G.-D. *lingorii.* Var. **lângoáre** s.f.

lingotiéră s.f. Formă metalică în care se toarnă metalele sau aliajele topite pentru a obține lingouri. – Sil. *-ti-e-.* Pl. *lingotiere.*

lingóu s.n. Bloc obținut prin turnarea unui metal sau a unui aliaj topit într-o lingotieră. – Pl. *lingouri.*

lingurár s.m., s.n. **1.** S.m. Persoană care face și vinde linguri de lemn. **2.** S.n. Poliță pe care se țin (la țară) lingurile și alte obiecte de bucătărie. – Pl.m. *lingurari*, n. *lingurare.*

língură s.f. **1.** Obiect de metal sau de lemn, format dintr-o parte ovală scobită și dintr-o coadă, care servește pentru a duce la gură mâncărurile lichide. **2.** Nume dat unor obiecte asemănătoare cu lingura (**1**) (de ex. nălucă (**3**), lingura pentru turnarea metalului topit în forme). • *A-i pune* (sau *a-i lega, a-i spânzura*) *cuiva lingurile de gât* (sau *în brâu*) = a-l lăsa nemâncat, fiindcă a venit târziu la masă. – Pl. *linguri.*

linguríță s.f. Lingură mică folosită pentru ceai, dulceață etc. – Pl. *lingurițe.*

lingușeálă s.f. Faptul de a (se) linguși; vorbă, atitudine lingușitoare. – Pl. *lingușeli.*

linguși vb.IV tr. și refl. A lăuda excesiv și fără sinceritate, în scopuri interesate. – Ind.pr. *lingușesc,* pf.s. *lingușii;* cj.pers.3 *să lingușească.*

lingușitór,-oáre adj. Care (se) lingușește. – Pl. *lingușitori,-oare.*

lingvíst,-ă s.m. și f. Specialist în lingvistică (**1**). – Sil. *lin-gvist.* Pl. *lingviști,-ste.*

lingvístic,-ă adj., s.f. **1.** S.f. Știință care studiază limba (**2,3**) și legile ei de dezvoltare. **2.** Adj. Privitor la limbă (**2,3**) sau la lingvistică (**1**); care aparține lingvisticii (**1**). – Sil. *lin-gvis-.* G.-D.s.f. *lingvisticii.* Pl.adj. *lingvistici,-ce*, s.f. *lingvistici.*

liniá vb.I tr. A trasa linii (**1**). – Sil. *-ni-a.* Ind. pr.pers.1 *liniez,* pers.3 *liniază*; ger. *liniind.*

liniár,-ă adj. **1.** De forma unei linii drepte; alcătuit din linii geometrice. *Desen liniar*. ▸ (Fig.) Simplu, uniform; simplist. **2.** (Despre ecuații) De gradul întâi. – Sil. *-ni-ar.* Pl. *liniari,-e*. Par. *lineal.*

línie s.f. **1.** Figură geometrică ce se extinde numai în lungime și este reprezentată de un punct aflat într-o continuă mișcare sau de intersecția a două suprafețe. **2.** Trăsătură (reală sau imaginară) care marchează o limită, o direcție etc. ▹ ~ *de conduită* = mod de comportare în viață sau într-o anumită împrejurare. **3.** Riglă. **4.** Ansamblul instalațiilor și al rețelei de șine pe care circulă trenul, tramvaiul, metroul etc.; traseu al unei căi de comunicație. **5.** Sistem de conducte pentru transportul și distribuirea energiei electrice. **6.** ~ *tehnologică* = organizare a procesului tehnologic în așa fel încât operațiile să fie efectuate succesiv, la locul de muncă; ansamblu de mașini și instalații dintr-o fabrică sau uzină în care are loc un proces continuu de fabricație. **7.** (Mai ales la pl.) Trăsăturile care dau forma sau conturul unui obiect; (fig.) laturile principale ale unei probleme. **8.** Formă specifică în care se prezintă un articol de îmbrăcăminte; caracteristică a unei mode. **9.** Ordine a succesiunii într-o înrudire. *Nepot în linie paternă*. **10.** (Fig.) Direcție, orientare (a unei acțiuni). • *În linii mari* (sau *generale*) = fără a intra în amănunte. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *liniei.* Pl. *linii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

linioáră s.f. Cratimă. – Sil. *-ni-oa-.* Pl. *lini-oare.*

líniște s.f. **1.** Lipsă de sunete, de zgomote etc.; acalmie. **2.** Lipsă de agitație, de zbucium; tihnă, pace. – G.-D. *liniștii.*

liniștí vb.IV refl. și tr. **1.** A înceta sau a face să înceteze zgomotele. ▸ Refl. (Despre fenomene ale naturii) A se domoli, a înceta. **2.** A deveni sau a face să devină liniștit (**2**). – Ind.pr. *liniștesc,* pf.s. *liniștii.*

liniștít,-ă adj. **1.** Lipsit de zgomot, de agitație. ▸ (Mai ales despre ape) Lin, domol. **2.** (Despre oameni) Calm, lipsit de zbucium. – Pl. *liniștiți,-te.*

liniúță s.f. ~ *de unire* = cratimă. – Sil. *-ni-u-.* Pl. *liniuțe.*

link s.n. (Inform.) Legătură. – Pl. *linkuri.*

linogravúră s.f. Procedeu de reproducere și multiplicare pe hârtie sau pe material textil a unui desen săpat într-o placă de linoleum; imagine obținută prin acest procedeu. – Sil. *-no-gra-.* Pl. *linogravuri.*

linoléum s.n. Material folosit la acoperirea pardoselii, a meselor etc., obținut prin aplicarea pe un suport textil a unui amestec de in fiert, plastifianți, pigmenți. – Sil. *-le-um.* Pl. *linoleumuri*

linotíp s.n. Mașină folosită în tipografie, care culege și toarnă literele în rânduri întregi. – Pl. *linotipuri.*

lins,-ă adj. (Despre păr) Cu firele întinse, fără bucle. – Pl. *linși,-se.*

linșá vb.I tr. A supune unui linșaj. – Ind. pr. pers.1 *linșez,* pers.3 *linșează,* pers.4 *linșăm.*

linșáj s.n. Uciderea fără judecare legală prealabilă a unei persoane de către o mulțime incitată. – Pl. *linșaje.*

línte s.f. Plantă erbacee cu frunze compuse, cu flori albe-albăstrui și cu fructul păstaie; fructul și sămânța comestibilă ale acestei plante. – G.-D. *lintei.*

líntiță s.f. Nume dat mai multor specii de plante acvatice, cu tulpina care formează colonii pe suprafața apelor stătătoare. – Pl. *lintițe.*

linț́óliu s.n. Giulgiu (**2**). – Sil. *-liu,* pr. *-liu.* Pl. *linț́olii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

linx s.m. (Zool.) Râs**1**. – Pl. *linci.*

líotă s.f. (Pop. și fam.) Adunătură, gloată. – Sil. *li-o-.* Pl. *liote.*

lípa interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă zgomotul făcut de mersul cu picioarele goale sau în papuci.

lipán1 s.m. Pește din apele de munte, asemănător cu păstrăvul, lung de 30-35 cm, de culoare argintie, având capul mic. – Pl. *lipani.*

lipán2 s.m. (Bot.) Brusture. – Pl. *lipani.*

lipăí vb.IV intr. A produce un zgomot specific, umblând desculț sau în papuci. – Ind.pr. *lípăi,* pf.s. *lipăii.*

lípcă adv. (Reg.) *A se ține ~ de cineva* = a-l urma peste tot, plictisindu-l cu prezența sa. *A sta* (sau *a ședea*) *~ undeva* = a nu se mișca dintr-un loc, deranjând prin prezența sa. *A sta ~ pe capul cuiva* = a stărui pe lângă cineva, plictisindu-l.

lipí vb.IV. **1.** Tr. A uni două obiecte, două piese etc. cu ajutorul unei substanțe cleioase sau printr-un procedeu tehnic. **2.** Refl. (Despre pleoape) A nu se putea deschide din cauza secreției; (fig.) a se închide de somn. **3.** Tr. și refl. A (se) prinde, a (se) fixa (de...). **4.** Tr. A pune în strânsă apropiere, a atinge (de...); (refl.; fig.) a se ataș́a de cineva. **5.** Tr. A întinde cu mâna pe pereții caselor țărănești, pe jos etc. un strat de lut frământat cu apă. • *A-i ~ cuiva o palmă* = a-l lovi cu palma. *A nu se ~ învățătura de cineva* = a nu avea înclinație spre învățătură. – Ind.pr. *lipesc,* pf.s. *lipii.*

lipíci s.n. **1.** Substanță vâscoasă folosită pentru a lipi (**1**) (hârtia). **2.** (Fig.) Farmec personal, putere de atracție a cuiva. – Pl. *lipiciuri.*

lipiciós,-oásă adj. **1.** Care se lipește ușor de ceva. **2.** (Fig.; despre persoane) Atrăgător, seducător. – Pl. *lipicioși,-oase.*

lipídă s.f. (Mai ales la pl.) Denumire a diferitelor substanțe organice grase. – Pl. *lipide.*

lipíe s.f. Un fel de pâine rotundă și plată, nedospită. – G.-D. *lipiei.* Pl. *lipii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-.*

lipitoáre s.f. Vierme parazit din ape dulci, lung de 6-15 cm, având la capete câte o ventuză cu ajutorul căreia suge sângele animalelor de al căror corp se lipește. – Pl. *lipitori.*

lipitúră s.f. **1.** Îmbinare prin lipire; locul unde s-au lipit două obiecte. **2.** Stratul de lut lipit pe pereți, pe jos (în casele țărănești). – Pl. *lipituri.*

lipițán s.m. Rasă de cai de talie înaltă, pentru tracțiune și călărie. – Pl. *lipițani.*

lipóm s.n. Tumoare benignă a țesutului adipos. – Pl. *lipoame,* nu *lipomuri.*

lipotimíe s.f. (Med.) Leșin (**1**). – G.-D. *lipotimiei.* Pl. *lipotimii,* art. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

lipoveán,-ă s.m. și f. Persoană care face parte dintr-o populație de origine rusă stabilită în regiunea Deltei Dunării și care se ocupă mai ales cu pescuitul. – Pl. *lipoveni,-e.*

lipoveáncă s.f. Lipoveană. – Pl. *lipovence.*

lípsă s.f. **1.** Absența cuiva sau a ceva dintr-un anumit loc (unde în mod obișnuit ar fi trebuit să fie). ▸ (Adjectival) Care nu există; absent. *Soldat*

lipsă la apel. **2.** (Mai ales la pl.) Ceea ce lipsește din ceva. ▸ (Fig.) Deficiență, cusur. **3.** Faptul de a nu avea cele necesare; jenă materială. • *Din ~ de ceva* = din cauză că lipsește ceva. *În ~ =* (jur.) în contumacie. *Mai bine ~,* se spune când cineva nu acceptă serviciul cuiva care mai mult l-ar încurca. – Pl. *lipsuri.*

lipsí vb.IV. **1.** Intr. A nu fi, a nu se afla la îndemâna sau la dispoziția cuiva; a nu fi de față, a absenta. **2.** Intr. A nu fi suficient; a mai trebui ceva. **3.** Tr. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") A lua cuiva ceva necesar, a-l face să ducă lipsă de ceva. *A lipsit-o de atenția lui*. **4.** Refl. A se dispensa de cineva sau de ceva, a renunța la cineva sau la ceva. • *Asta* (sau *atâta*) *mai lipsește,* se spune despre o neplăcere care poate să survină după altele existente. *Puțin a lipsit să ...* = era gata să... – Ind. pr. *lipsesc,* pf.s. *lipsii.*

líră1 s.f. **1.** Instrument cu coarde, specific antichității clasice, ale cărui sunete se obțineau prin ciupire. **2.** (Fig.) Simbol al inspirației poetice, al poeziei. – Pl. *lire.*

líră2 s.f. Unitate monetară principală în unele țări (ex. Italia până în anul 2002). – Pl. *lire.*

líric,-ă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre creații poetice) Care exprimă sentimentele și emoțiile autorului. ▹ *Genul ~* = gen literar cuprinzând creațiile în care accentul cade pe exprimarea directă de către autor a sentimentelor proprii. **2.** Adj. Care aparține poeziei lirice (**1**); referitor la poezia lirică; (despre poeți) care scrie poezii lirice; sensibil. **3.** S.f. Totalitatea operelor literare aparținând genului liric; poezia lirică (**1**). **4.** Adj. Care se referă la muzica de operă. – G.-D. s.f. *liricii.* Pl. adj. *lirici,-ce.*

listá vb.I tr. (Inform.) A înregistra sau a trimite o informație cu ajutorul unui dispozitiv de informare. – Ind.pr. *listez.*

lístă s.f. Foaie pe care sunt scrise (într-o anumită ordine) o serie de nume, de date etc. ▹ *Liste electorale* = foi în care sunt trecuți cetățenii cu drept de vot. ~ *de bucate* = foaie pe care sunt scrise felurile de mâncare ce se servesc într-un restaurant. – Pl. *liste.*

lísting s.n. (Inform.) Document electronic obținut cu ajutorul unui dispozitiv electronic (ex. calculator, telefon mobil).

lișiță s.f. Pasăre migratoare de baltă, cu pene negre și cu o pată albă între ochi. – Pl. *lișițe.*

litánie s.f. **1.** (În biserica catolică) Rugăciune lungă, în care, la invocațiile rostite de preot, credincioșii răspund întotdeauna cu aceeași formulă. **2.** (Fig.) Expunere lungă și plictisitoare. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *litaniei.* Pl. *litanii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

literál,-ă adj. Care se face sau se reproduce cuvânt cu cuvânt, literă cu literă. – Pl. *literali,-e.* Par. *literar.*

literalménte adv. În sensul propriu al cuvântului, întocmai.

literár,-ă adj. Referitor la literatură, conform cu normele operelor literare. ▹ *Limbă ~ă* = aspectul cel mai îngrijit al limbii naționale. – Pl. *literari,-e.* Par. *literal.*

literát,-ă s.m. și f. Persoană care studiază literatura sau care creează opere literare; om de litere. – Pl. *literați,-te.*

literatúră s.f. **1.** Creație artistică al cărei mijloc de exprimare este limba. **2.** Totalitatea operelor literare dintr-o țară, dintr-o epocă, într-o anumită limbă etc. ▹ *~ populară* = creație literară anonimă, apărută în popor, care, transmisă pe cale orală, devine dintr-o operă individuală o creație colectivă. ~ *cultă* = creație literară a unor scriitori cunoscuți, transmisă prin scris. **3.** Totalitatea scrierilor dintr-un anumit domeniu; totalitatea scrierilor referitoare la o anumită problemă, la un anumit subiect. – Pl. *literaturi.*

líteră s.f. **1.** Fiecare dintre semnele grafice ale alfabetului unei limbi. ▹ *~ mare* = majusculă. ~ *mică* = minusculă. *Litera legii* = exact așa cum prevede legea. **2.** (La pl.) Studiile umanistice, în special ale literaturii. ▹ *Om de litere* = literat. • *A rămâne* (sau *a deveni*) *~ moartă* = (despre o lege,

un act etc.) a nu mai avea valoare, a nu se aplica. ~ *cu* ~ = în întregime, întocmai. – Pl. *litere.*

litiáză s.f. (Med.) Formarea de calculi în rinichi, în vezică, în căile biliare etc.; boala respectivă. – Sil. *-ti-a-*. Pl. *litiaze.*

litiéră s.f. Lectică. – Sil. *-ti-e-*. Pl. *litiere.*

litigiós,-oásă adj. Care este (sau poate fi) obiectul unui litigiu. – Sil. *-gi-os.* Pl. *litigioși, -oase.*

litígiu s.n. (Jur.) Conflict (care poate fi) supus spre rezolvare unui organ de jurisdicție; neînțelegere, diferend, controversă. – Sil. *-giu.* Pr. *-gĭu.* Pl. *litigii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-*.

litografiá vb.I tr. A multiplica prin litografie. – Sil. *-to-gra-fi-a.* Ind.pr.pers.1 *litografiez,* pers.3 *litografiază*; ger. *litografiind.*

litografíe s.f. **1.** Procedeu de reproducere și de multiplicare pe hârtie, de pe o placă specială, calcaroasă, a unor desene sau texte; lucrare obținută prin acest procedeu. **2.** Atelier sau întreprindere unde se operează cu acest procedeu. – Sil. *-to-gra-*. G.-D. *litografiei.* Pl. *litografii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-*.

litorál s.n. Fâșie de teren situată de-a lungul țărmului unei mări sau al unui ocean. – Pl. *litoraluri,* nu *-e.*

litosféră s.f. Învelișul extern solid al Pământului; scoarță terestră. – Sil. *-to-sfe-*. G.-D. *litosferei.*

lítră s.f. (Pop.) Măsură de capacitate egală cu un sfert de litru, iar în trecut, cu aproximativ o treime de litru; măsură pentru greutate, egală cu un sfert de kilogram, iar în trecut, cu aproximativ o treime de kilogram. – Sil. *li-tră.* Pl. *litre.* Par. *litru.*

lítru s.m. Unitate de măsură pentru capacitate, egală cu volumul unui kilogram de apă la temperatura de 4 grade Celsius; vas care are acest volum; cantitatea de lichid. – Sil. *li-tru.* Pl. *litri,* art. *-trii.* Scris abr./Par. *litră.*

lituanián,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune pe teritoriul Lituaniei. **2.** Adj. Referitor la Lituania sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de lituanieni (**1**). – Sil. *-tu-a-ni-an.* Pl. *lituanieni,-e.*

liturghíe s.f. Principala slujbă religioasă la creștini, oficiată de preoți în biserici. – G.-D. *liturghiei.* Pl. *liturghii,* art. *-ghiile,* sil. *-ghi-i-*.

liturghiér s.n. Carte care cuprinde rânduiala liturghiei. – Sil. *-ghi-er.* Pl. *liturghiere.*

litúrgic,-ă adj. Care ține de liturghie, privitor la liturghie. – Pl. *liturgici,-ce.*

líță s.f. Conductor electric constituit din mai multe fire metalice foarte subțiri, răsucite. – Pl. *líțe.*

livádă s.f. **1.** Teren plantat cu pomi fructiferi. **2.** Teren (în apropierea gospodăriei) cu iarbă pentru cosit sau pentru pășunat. – Pl. *livezi.*

liván s.m. Denumirea unor arbuști exotici din a căror scoarță se extrage tămâia. – Pl. *livani.*

live adj.invar., adv. (Care este) pe viu, în direct (când e vorba de transmisiuni televizate). *Transmisiune live. Se transmite live.* – Pr. monosilabic *laĭv.*

livíd,-ă adj. (Mai ales despre fața omului) Învinețit (de frig, de mânie, de boală etc.). – Pl. *livizi,-de.*

líving s.n. Cameră de zi folosită ca salon și sufragerie. – Pl. *livinguri.*

livrá vb.I tr. A furniza, a pune la dispoziția cuiva mărfuri sau servicii. – Sil. *li-vra.* Ind.pr. *livrez.*

livreá s.f. Uniformă (împodobită cu galoane și fireturi) purtată de personalul de serviciu din marile hoteluri, din restaurante, din unele case particulare. – Sil. *li-vrea.* Art. *livreaua.* Pl. *livrele.*

livrésc,-ă adj. Bazat exclusiv pe informații din cărți; (despre cuvinte, expresii) folosit mai ales în cărți, în literatură. – Sil. *li-vresc.* Pl. *livrești.*

livrét s.n. **1.** ~ *militar* = document eliberat celor care au satisfăcut serviciul militar. **2.** (Tehn.) ~ *al utilajului* = document de evidență care cuprinde date referitoare la un utilaj. – Sil. *li-vret.* Pl. *livrete.* Par. *libret.*

lizíbil,-ă adj. Citeț. – Pl. *lizibili,-e.*

liziéră s.f. Margine a unei păduri. – Sil. *-zi-e-*. Pl. *liziere.*

lob s.m. **1.** Porțiune anatomică și funcțională a unui organ, delimitată prin fisuri sau cute adânci (ex. la creier, la plămân). **2.** Partea inferioară a urechii externe. **3.** Fiecare dintre părțile în care este divizată, prin crestături adânci, o frunză, o petală etc. **4.** Element de construcție în formă de arc. – Pl. *lobi.*

lobát,-ă adj. (Despre frunze, petale etc.) Cu lobi (**3**). – Pl. *lobați,-te.*

lobby s.n. Grup de persoane (mai ales din domeniul afacerilor) care influențează adoptarea în parlament, în guvern etc. a unor hotărâri prin crearea unei atmosfere favorabile sau nefavorabile față de acțiunea, ideea etc. supusă votului. – Pr. bisilabic *lóbi.*

lóbodă s.f. Nume dat unor plante erbacee, dintre care una, cu frunzele comestibile, este cultivată. – Pl. *lobode.*

loc s.n. **1.** Porțiune determinată în spațiu unde se află cineva sau ceva. ▸ Porțiune (delimitată) de teren (având o anumită destinație). *Loc de casă.* ▹ ~ *de veci* = teren destinat pentru mormânt; cimitir. **2.** Regiune, ținut, localitate. **3.** Spațiu ocupat (sau care se poate ocupa) de către cineva sau de ceva. *Loc de muncă.* **4.** Punct sau parte dintr-un corp, dintr-un obiect. *Am cusut cămașa în două locuri.* **5.** Situație în care se află cineva. *N-aș vrea să fiu în locul tău.* ▸ Slujbă, funcție în care este angajat cineva. **6.** Moment oportun, ocazie. *Este locul să glumim.* • *A da ~ la...* = a avea drept urmare..., a provoca. (*A fi*) *de ~ din...* = (a fi) născut în..., (a fi) originar din... (*A fi*) *la ~ul lui* = (a fi) așa cum se cuvine. *A-i sta cuiva mintea în ~* = a nu mai putea să înțeleagă, să judece (din cauza unui lucru neobișnuit). *A-i veni cuiva inima* (sau *sufletul, graiul*) *la ~* = a se liniști după o emoție (puternică), a-și recăpăta încrederea, curajul. *A lua ~* = a se așeza, a ședea. *A nu mai avea ~ de cineva,* se spune despre cineva care se împotrivește cuiva, persecutându-l, căutând să-l înlăture. *A nu-și mai afla* (sau *găsi*) *~ul* ori *a nu-l ține ~ul* = a fi nerăbdător. *A pune pe cineva la ~ul lui* = a-i arăta cuiva ce se cuvine și ce nu, dându-i o lecție de bună-cuviință. (*A se pune*) *în ~ul cuiva* = (a-și imagina că este) în situația altcuiva. *A sta* (sau *a se ține, a rămâne*) *~ului* = a se opri undeva, a sta nemișcat într-un loc. *A ține ~ul cuiva* (sau ~ *de ceva*) = a înlocui, a suplini pe cineva (sau ceva). *De pe* (sau *din*) ~ = de acolo de unde se află cineva sau ceva. *Din capul ~ului* = de la început. *Din partea ~ului* = din locul (sau localitatea) despre care se vorbește. *În ~ de...* sau *în ~ul,* arată o înlocuire, o substituire. *În ~ să...* sau *în ~ de a ...,* arată opoziția între două idei. *La ~ comanda!,* se spune când se anulează o comandă dată greșit, mai ales în gimnastică. *Pe ~* = îndată, imediat. *Pe ~ repaus!,* comandă militară sau în gimnastică, indicând ieșirea din poziția de „drepți" și adoptarea unei poziții mai libere. – Pl. *locuri.*

locál,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Specific unui anumit loc (**1**); dintr-un anumit loc. *Autorități locale*. **2.** Adj. Care este limitat la o anumită parte a corpului. *Anestezie locală.* **3.** S.n. Clădire sau grup de încăperi ocupate de o instituție, de o organizație etc. *Localul școlii.* ▸ (Spec.) Restaurant, bodegă, bar. – Pl.adj. *locali,-e,* s.n. *localuri.*

localitáte s.f. Așezare omenească (sat, comună, oraș). – Pl. *localități.*

localizá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) stabili, a (se) restrânge la un spațiu delimitat. **2.** Tr. A determina (în spațiu sau în timp) un fapt, o acțiune etc. **3.** Tr. A da (unei creații literare) un caracter local (**1**), a adapta la condițiile specifice ale unei regiuni, ale unei epoci etc. – Ind.pr. *localizez.*

locálnic,-ă s.m. și f. Persoană din localitatea despre care este vorba. – Pl. *localnici, -ce.*

locáș s.n. **1.** Loc în care cineva își așa adăpostul sau locuința. ▹ ~ *sfânt* (sau *dumnezeiesc*) = biserică, mănăstire. **2.** Cavitate într-o piesă, într-un obiect etc. în care urmează să intre un element al altei piese (asociate în funcționare). – Pl. *locașuri.* Var. **1 lăcáș**.

locatár,-ă s.m. și f. Persoană care locuiește într-o casă, într-un bloc; (spec.) chiriaș. – Pl. *locatari,-e.* Par. *locator.*

locatív,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Privitor la spațiul de locuit, la casele închiriate. ▹ *Spațiu ~* = ansamblul încăperilor de locuit. **2.** S.n. (Gram.) Caz al declinării în unele limbi, care arată locul unde se săvârșește acțiunea verbului. – Pl. *locativi,-e.*

locatór,-oáre s.m. și f. Persoană care dă ceva în locație. – Pl. *locatori,-oare.* Par. *locatar.*

locáție s.f. **1.** Luare în folosință a unui bun pentru un timp determinat și în anumite condiții; formă de contract de închiriere. ▸ (Concr.) Chirie plătită pentru bunuri luate în folosință temporară. **2.** *Taxă de ~* = amendă pe care o plătește acela care a depășit termenul de încărcare sau de descărcare a vagoanelor de cale ferată staționate sau a vapoarelor de marfă din porturi. **3.** (Inform.) *~ de memorie* = zonă a memoriei unui computer căreia i se asociază o adresă și al cărei conținut poate fi utilizat în timpul rulării unui program. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *locației.* Pl. *locații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Par. *alocație.*

lóco adv. (În adrese) În localitatea în care se află și expeditorul.

locomobíl,-ă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre mașini) Care poate fi deplasat la locul de utilizare. **2.** S.f. Agregat prevăzut cu un motor cu abur, care servește la acționarea unor mașini de lucru (agricole, forestiere etc.). – Pl. *locomobili,-e.*

locomotívă s.f. Vehicul motor de cale ferată folosit pentru remorcarea vagoanelor. – Pl. *locomotive.*

locomotór,-oáre adj. Referitor la locomoție. *Aparat locomotor.* – Pl. *locomotori,-oare.*

locomóție s.f. Facultatea organismelor vii de a se deplasa dintr-un loc în altul. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *locomoției,* neart. *locomoții.*

locotenént s.m. Grad de ofițer imediat superior sublocotenentului. ▹ *~-colonel* = grad de ofițer între maior și colonel. – Pl. *locotenenți.*

locțiitór,-oáre s.m. și f. Persoană care ține locul alteia într-o funcție. – Sil. *-ți-i-.* Pl. *locțiitori,-oare.*

locuí vb.IV intr. A fi stabilit cu domiciliul undeva; a sta într-o locuință. – Sil. *-cu-i.* Ind.pr. *locuiesc,* pf.s. *locuii.*

locuíbil,-ă adj. Care poate fi locuit. – Sil. *-cu-i-.* Pl. *locuibili,-e.*

locuínță s.f. Casă, încăpere în care trăiește în mod obișnuit cineva. – Sil. *-cu-in-.* Pl. *locuințe.*

locuitór,-oáre s.m. și f. Persoană care locuiește într-un oraș, într-o regiune, într-o țară etc., considerată în raport cu acestea. – Sil. *-cu-i-.* Pl. *locuitori,-oare.*

locuțiúne s.f. Grup de cuvinte care au un înțeles unitar și care, din punct de vedere gramatical, se comportă ca o singură parte de vorbire. – Sil. *-ți-u-.* Pl. *locuțiuni.* Par. *alocuțiune.*

locváce adj. invar. (Livr.) Vorbăreț.

loess s.n. Sol alcătuit din acumulări de particule fine de argilă nisipoasă, aduse de vânt. – Pr. *lös.* Pl. *loessuri* „sortimente".

logarítm s.m. (Mat.) Putere la care trebuie ridicat un anumit număr pozitiv (numit bază) pentru a obține numărul dat. – Pl. *logaritmi.*

loggie s.f. Galerie încorporată unei clădiri, acoperită și deschisă spre exterior prin arcade sprijinite pe coloane. – Pr. *lógie.* G.-D. *loggiei.* Pl. *loggii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

lógic,-ă adj., s.f. **1.** S.f. Știință a demonstrației, care studiază modurile și formele raționării corecte. **2.** S.f. Gândire corectă, raționament exact; mod de a gândi al cuiva. **3.** S.f. Temei, rațiune, cerință firească a ceva. **4.** Adj. Conform logicii și regulilor sale; rațional, corect. – G.-D.s.f. *logicii.* Pl.s.f. *logici,* adj. *logici,-ce.*

logician,-ă s.m. și f. Specialist în logică (**1**). – Sil. *-ci-an.* Pl. *logicieni,-e.*

logístic,-ă adj., s.f. **1.** S.f. Ansamblu de operații care asigură desfășurarea în bune condiții a unei acțiuni sau activități de amploare (mijloace de

transport, de aprovizionare, echipament etc.). **2.** Adj. Care se referă la logistică (**1**). – G.-D.s.f. *logisticii.* Pl.adj. *logistici,-ce.*

logodí vb.IV refl. A se angaja, prin logodnă, să se căsătorească. – Ind.pr. *logodesc,* pf.s. *logodii.*

logódnă s.f. Promisiune solemnă de căsătorie între un bărbat și o femeie; ceremonia acestei ocazii. – Pl. *logodne.*

logódnic,-ă s.m. și f. Persoană care s-a logodit cu alta, considerată în raport cu aceea. – Pl. *logodnici,-ce.*

logofát s.m. **1.** (În Țara Românească și în Moldova) Mare dregător, membru al sfatului domnesc. **2.** (În trecut) Vătaf (**1**). – Pl. *logofeți.*

logopéd,-ă s.m. și f. Specialist în logopedie. – Pl. *logopezi,-de.*

logopedíe s.f. Ramură a pedagogiei și a medicinei care se ocupă cu studierea, tratarea și corectarea deficiențelor de vorbire la copii. – G.-D. *logopediei.*

logorée s.f. (Med.) Creștere patologică a ritmului și a debitului vorbirii; flux precipitat de cuvinte. ▸ Limbuție. – Sil. *-re-e,* scris nu *-reie.* Art. *logoreea.* G.-D. *logoreei,* neart. *logoree.*

lógos s.n. **1.** Termen folosit în filozofia antică pentru a numi ordinea cosmică, rațiunea cosmică și a gândirii omenești; (ulterior) rațiunea divină. **2.** (Fam. și depr.) Cuvântare, discurs. – Pl. **2** *logosuri.*

loiál,-ă adj. Care își ține promisiunile; sincer, cinstit, corect; leal. – Nu *loaial.* Pl. *loiali,-e.*

loialitáte s.f. Însușirea de a fi loial, atitudine cinstită, sinceră față de cineva sau de ceva; lealitate. – G.-D. *loialității,* neart. *loialități.*

lóitră s.f. Fiecare dintre cele două părți laterale ale coșului carului. – Sil. *loi-tră.* Pl. *loitre.*

lójă s.f. **1.** Fiecare dintre compartimentele pentru spectatori, așezate în jurul incintei unei săli de spectacole, cu deschidere spre scenă. **2.** Mic compartiment la intrarea unei clădiri, în care stă portarul în timpul serviciului. **3.** Organizație francmasonică. **4.** Cavitate în care se află un organ sau o altă formațiune anatomică. **5.** Cavitate în interiorul unei flori, în care se găsesc ovulele sau polenul, ori în fruct, unde stau semințele. – Pl. *loji.* Par. *lonjă.*

lombár,-ă adj. Referitor la regiunea șalelor; care ține de șale. – Pl. *lombari,-e.*

longevitáte s.f. Faptul de a fi longeviv. – G.-D. *longevității,* neart. *longevități.*

longevív,-ă adj. (Adesea substantivat) Care trăiește mai mult decât media normală a altor indivizi din specia sa. – Pl. *longevivi,-e.*

longitudinál,-ă adj. Referitor la lungime; care se desfășoară sau este așezat în lungime. – Pl. *longitudinali,-e.*

longitúdine s.f. Distanța în grade, măsurată pe ecuator, dintre primul meridian (care trece prin Greenwich) și cel care trece prin punctul dat, reprezentând una dintre coordonatele geografice terestre. – Pl. *longitudini.*

lónjă s.f. Piesă mobilă ajutătoare, folosită în procesul de învățare sau de perfecționare a unor mișcări acrobatice în gimnastică, sărituri în apă etc. – Pl. *lonje.* Par. *lójă.*

lopátă s.f. **1.** Unealtă formată dintr-o placă de fier plată, montată pe o coadă lungă de lemn, servind la a ridica pământ, pietriș etc.; cantitate de material care se ia odată cu această unealtă. **2.** Unealtă din lemn, de forma lopeții (**1**), cu care se bagă pâinea în cuptor. **3.** Vâslă. – Pl. *lopeți.*

lopătár s.m. **1.** Vâslaș, barcagiu. **2.** Pasăre migratoare de mărimea unei berze, de culoare albă, cu un moț de pene pe cap și cu ciocul lățit spre vârf; cuibărește în Delta Dunării și este ocrotită prin lege. – Pl. *lopătari.*

lord s.m. **1.** Titlu nobiliar în Anglia. **2.** Membru al camerei superioare a parlamentului englez. – Pl. *lorzi.*

lorniétă s.f. **1.** Ochelari plianți, cu mâner (pentru femei); lornion. **2.** Binoclu mic pentru spectacole. – Sil. *-nie-.* Pl. *lorniete.*

lornión s.n. **1.** Lornietă (**1**). **2.** Ochelari susținuți pe nas de un resort. – Sil. *-nion.* Pl. *lornioane,* sil. *-nioa-.*

lóstriță s.f. Pește răpitor, asemănător cu păstrăvul, dar mai lung decât acesta (60-80 cm); trăiește în apele de munte și este ocrotit prin lege. – Sil. *los-tri-.* Pl. *lostrițe.*

lot s.n. **1.** Parcelă. **2.** Grup de persoane care acționează în comun sau care aparțin aceleiași unități. **3.** Grup de obiecte de același fel (pregătite în același timp sau expediate în comun). – Pl. *loturi.*

lótcă s.f. Barcă îngustă pentru pescuit, cu prora și pupa ascuțite și ridicate. – Pl. *lotci.*

loteríe s.f. Joc de noroc cu bilete conținând combinații de numere, dintre care unele sunt declarate câștigătoare prin tragere la sorți, dând dreptul la premii; loto. ▸ (Fig.) Hazard, noroc. – G.-D. *loteriei.* Pl. *loterii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

lóto s.n. **1.** Joc de societate cu fise numerotate, scoase la întâmplare dintr-un săculeț și cu care trebuie să se completeze corespunzător niște cartoane. **2.** Loterie. – Art. *lotóul,* sil. *-to-ul.*

lótus s.m. Nume dat mai multor plante acvatice din țările calde, înrudite cu nufărul, cu flori mari, plăcut mirositoare, cu frunze mari și rotunde. – Pl. *lotuși.*

loțiúne s.f. Produs farmaceutic lichid, destinat întreținerii pielii sau a părului. – Sil. *-ți-u-.* Pl. *loțiuni.*

loví vb.IV. **1.** Tr., intr. și refl. A (se) atinge brusc și cu putere, a (se) izbi; (tr.) a bate. **2.** Tr. (Fig.) A prejudicia, a păgubi. **3.** (Refl.; urmat de determinări introduse prin prep. „de") A întâlni un obstacol în cale; (fig.) a întâmpina dificultăți. **4.** Tr. A izbi o țintă cu un proiectil, cu o săgeată etc. **5.** Tr. (Despre stări fiziologice, boli etc.) A cuprinde, a ataca pe cineva dintr-odată. • *A se ~ cu capul de pragul de sus* = a trece prin întâmplări în urma cărora dobândește experiență. – Ind.pr. *lovesc,* pf.s. *lovii.*

lovitúră s.f. **1.** Atingere bruscă și puternică de ceva sau cu ceva; zgomotul produs în această împrejurare. ▹ *~ de grație* = lovitură care răpune definitiv. **2.** (Fig.) Durere sufletească, necaz, nenorocire. **3.** Atac puternic executat asupra inamicului. **4.** *~ de stat* = acțiune rapidă care vizează răsturnarea regimului politic existent și preluarea prin forță a puterii. *~ de teatru* = acțiune bruscă, menită să impresioneze. **5.** (Sport) *~ de pedeapsă* = (la fotbal, rugbi, hochei etc.) sancțiune dată de arbitru pentru jocul incorect al unei echipe, constând dintr-o lovitură (**1**) executată de adversar în condiții avantajoase; penalti. *~ de colț* = corner. – Pl. *lovituri.*

loz s.n. Bilet de loterie. – Pl. *lozuri.*

lozíncă s.f. Formulare concisă a unei idei mobilizatoare sau revendicative; placardă, afiș etc. cu un asemenea conținut. – Pl. *lozinci.*

luá vb.I tr. **1.** A prinde un obiect în mână pentru a-l ține (și a se folosi de el) sau pentru a-l pune în alt loc. ▸ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", arătând partea de care se prinde) A prinde cu mâna. **2.** A scoate o cantitate, o porțiune din ceva. ▸ A mânca sau a bea puțin; a înghiți un medicament. **3.** A-și pune o haină pe sine. **4.** A îndepărta, a înlătura; a scoate ceva din locul în care se află. ▸ Refl. (Despre vopsele) A se desprinde de pe obiectul vopsit; a se șterge. **5.** A deposeda pe cineva de un lucru, a-l priva de un drept, de o favoare. **6.** A-și însuși ceea ce i se cuvine; a căpăta, a primi. **7.** A găsi pe cineva sau ceva; a-și procura ceva. *L-am căutat, dar n-am avut de unde să-l iau.* ▸ A cumpăra. **8.** A duce pe cineva sau ceva cu sine. *Vine să ia copilul.* ▸ (Despre vehicule) A transporta pe cineva sau ceva. **9.** A angaja pe cineva într-o anumită calitate, a primi pe cineva la sine; (spec.; și refl.) a se căsători. **10.** A cuceri (cu asalt), a ocupa (o cetate, o poziție strategică etc.). **11.** A merge cu un mijloc de transport. **12.** A-și asuma o anumită sarcină, a se angaja. **13.** A contracta o boală molipsitoare. **14.** A trata pe cineva într-un anumit fel. *Îl ia cu răbdare.* ▸ A judeca un lucru într-un anumit mod. *Ia lucrurile ușor.* **15.** A porni,

a pleca; a se îndrepta într-o direcție oarecare. ▸ (Despre căi de comunicație) A-și schimba direcția. **16.** (Despre stări fizice și psihice) A cuprinde pe cineva. • *A-i ~ zilele* (sau *viața*) = a-l omorî, a-l ucide. *A i se ~ cuiva o piatră* (sau *o greutate*) *de pe inimă* (sau *de pe suflet*) = a scăpa de o grijă chinuitoare. *A-l ~ pe cineva moartea* (sau *Dumnezeu*) = a muri. *A-l ~ pe cineva pe departe* = a începe cu cineva o discuție pe ocolite, cu scopul de a obține ceva de la el sau de a-i comunica ceva neplăcut. *A ~ cuvântul* = a vorbi (în special în public). *A ~ ființă* = a se înființa, a apărea. *A ~ foc* = a se aprinde. *A ~ în nume de rău* = a considera ca lucru rău. *A ~ loc* = a se așeza (pe un scaun), a ședea. *A ~ parte* = a participa. *A ~ pe cineva* (sau *ceva*) *în bătaie de joc* (sau *în râs, peste picior, în balon*) = a râde de cineva sau de ceva, a-l ironiza; a-și bate joc. *A ~ pe cineva cu binele* (sau *cu binișorul, cu frumosul*) = a proceda cu tact, cu menajamente față de cineva. *A ~ pe cineva cu răul* = a-l trata cu asprime, a se purta rău cu cineva. *A ~ pe cineva pe sus* = a-l duce cu forța; a-l aresta. *A ~ sfârșit* = a se sfârși, a se termina. *A nu-și ~ ochii de la cineva* (sau *de la ceva*) = a privi insistent pe cineva sau ceva. *A nu ști de unde să-l ieie* = a nu-ți putea aduce aminte în ce împrejurare ai cunoscut pe cineva. *A o ~ de bună* = a considera că este așa cum se spune sau cum pare. *A o ~ la fugă* (sau *la sănătoasa*) = a porni în fugă; a o rupe la fugă. *A o ~ la măsea* = a bea peste măsură. *A o ~ la picior* (sau *din loc*) = a pleca repede de undeva. *A se ~ de cap* (sau *de piept*) *cu cineva* = a se certa violent cu cineva, a se bate. *A se ~ după cineva* = **a)** a fugi după cineva (pentru a-l găsi, a-l prinde etc.); **b)** a-i urma sfatul, a-l imita. *A-și ~ lumea-n cap* = a pleca undeva (departe), părăsindu-și totul (din cauza unor necazuri). *A-și ~ nădejdea de la cineva* (sau *de la ceva*) = a renunța la cineva sau la ceva. *A-și ~ o grijă de pe cap* = a scăpa de o grijă. *A-și ~ tălpășița* (sau *catrafusele*) = a părăsi repede un loc în care prezența sa nu este dorită. *A-și ~ zilele* (sau *viața*) = a se sinucide. *Ia-l, dacă ai de unde* (sau *de unde nu-i*), se zice despre cineva sau despre ceva care nu se mai află acolo unde era mai înainte. *Ia pasărea din zbor,* se spune despre un vânător care este foarte bun ochitor. *Nu mă ~ așa!* = nu-mi vorbi în felul acesta! *Strălucește de-ți ia ochii,* se spune despre ceva care te orbește prin strălucire, care te impresionează puternic. – Sil. *lu-a.* Ind. pr.pers.1 *iau,* pers.2 *iei,* nu *iai,* pers.3 *ia,* pers.4 *luăm,* pers.5 *luați,* pers.6 *iau,* imperf. *luam, luai* etc., pf.s. *luai, luași, luă* etc.; cj.pers.1 *să iau,* pers.2 *să iei,* nu *să iai,* pers.3 și pers.6 *să ia,* nu *să ieie*; imper.pers.2 *ia,* negativ *nu lua,* pers.4 (*nu*) *luați*; ger. *luând*; part. *luat.*

luáre s.f. *~-aminte* = atenție, grijă. – Sil. *lu-a-*. G.-D. *luării-aminte.*

lúbeniță s.f. (Reg.) Pepene verde. – Acc. nu *lubeniță.* Pl. *lubenițe.*

lúbric,-ă adj. (Livr.) Excesiv de senzual; libidinos. – Sil. *lu-bric.* Pl. *lubrici,-ce.*

lubrifiánt s.m. (Și adjectival) Substanță fluidă sau vâscoasă, care, introdusă între suprafețele de contact a două corpuri solide în mișcare relativă, reduce încălzirea și uzura acestora. – Sil. *lu-bri-fi-ant.* Pl. *lubrifianți.*

lucárnă s.f. Fereastră mică în acoperișul unei case. – Pl. *lucarne.*

luceáfăr s.m. Numele popular al planetei Venus și al altor stele strălucitoare. – Pl. *luceferi.*

lucérnă s.f. Plantă furajeră, cu frunze compuse din câte trei foliole, cu flori violete. – Nu *luțernă.* G.-D. *lucernei.*

lucí vb.IV intr. **1.** (Despre surse de lumină) A răspândi lumină; (despre obiecte) a reflecta lumina. ▸ (Despre ochi) A fi strălucitori, a sclipi. **2.** (Fig.; despre idei, sentimente etc.) A apărea brusc, pentru scurt timp. – Ind.pr. pers.3 *lucește.*

lucíd,-ă adj. (Despre oameni) Cu mintea clară; (despre acțiuni sau manifestări ale oamenilor) care denotă claritate. ▸ (Adverbial) În mod conștient. – Pl. *lucizi,-de.*

luciditáte s.f. Însușirea de a fi lucid; claritate în gândire; stare de conștiență. – G.-D. *lucidității,* neart. *luciditâți.*

luciós,-oásă adj. Lucitor. – Pl. *lucioși,-oase.*

lucitór,-oáre adj. Care lucește (**1**); lucios. – Pl. *lucitori,-oare.*

lúciu,-ie adj., s.n. **1.** Adj. Care răsfrânge lumina. **2.** S.n. Aspectul unui corp care lucește. ▸ Lustru. – Sil. *-ciu,* pr. *-cĭu,* f. *-ci-e.* Pl.adj. *lucii*, s.n. *luciuri.*

lucrá vb.I. **1.** Tr. și intr. A munci (**1**). **2.** Intr. A fi în mișcare, în funcțiune; a acționa eficient. **3.** Tr. A prelucra un material. **4.** Tr. (Fig.; fam.) A unelti împotriva cuiva. – Sil. *lu-cra.* Ind.pr. *lucrez.*

lucráre s.f. **1.** Acțiunea de a lucra; muncă, efort. ▸ (Concr.) Lucru obținut prin muncă; (spec.) operă artistică sau științifică. ▹ *Lucrări publice* = construcții, întreprinderi de interes public. **2.** Operație sau ansamblu de operații efectuate cu ajutorul mașinilor, al utilajelor etc. **3.** Înfăptuire, realizare. – Sil. *lu-cra-.* Pl. *lucrări.*

lucratív,-ă adj. Care aduce câștig material, rentabil. – Sil. *lu-cra-.* Pl. *lucrativi,-e.*

lucrătór,-oáre adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care lucrează (**1**); (despre zile) în care se lucrează. **2.** S.m. și f. Persoană care lucrează (**1**). – Sil. *lu-cră-.* Pl. *lucrători,-oare.*

lucrătúră s.f. **1.** Mod de executare a unei lucrări manuale. **2.** (Fig.; fam.) Intrigă, uneltire. – Sil. *lu-cră-.* Pl. *lucrături.*

lúcru s.n. **1.** Tot ceea ce există (excluzând ființele) ca entitate concretă sau abstractă, cunoscută sau necunoscută. ▹ *~ în sine* = termen filosofic care desemnează lucrurile așa cum sunt ele însele, spre deosebire de ceea ce sunt ele în cunoașterea noastră. ▸ (Adesea la pl.) Bun care aparține unei persoane sau unei colectivități. **2.** Activitate fizică sau intelectuală depusă pentru realizarea unui scop. ▹ (Fiz.) *~ mecanic* = energie dezvoltată de o forță care acționează asupra unui corp. ▸ Obligație, îndatorire conform profesiunii, unei situații, unei poziții sociale etc. **3.** Ceea ce se face prin muncă, obiect lucrat; rezultatul muncii. **4.** (Mai ales în legătură cu verbele „a face", „a săvârși") Faptă, acțiune; ispravă. **5.** (Mai ales în legătură cu verbele „a se petrece", „a se întâmpla") Întâmplare, eveniment. ▸ (De obicei la pl., în legătură cu verbele „a sta", „a fi") Situație, stare; împrejurare. **6.** Chestiune, problemă; aspect; interes, afacere. • *A-și face de ~ cu cineva* (sau *ceva*) = a-și crea singur încurcături. *~ de nimic* = ceva fără importanță. *~ mare* = ceva de mare importanță. *Mare ~!* = ceva vrednic de mirare, fapt extraordinar. *N-ai avut de ~,* se spune celui care face un lucru nepotrivit. – Sil. *lu-cru.* Pl. *lucruri.*

lúes s.n. (Med.) Sifilis.

luétă s.f. (Anat.) Omușor. – Sil. *lu-e-.* Pl. *luete.*

lugúbru,-ă adj. Care produce sau exprimă groază; sumbru, macabru, sinistru. – Sil. *-gu-bru.* Pl. *lugubri,-e.*

lújer s.m., s.n. Tulpină sau porțiune de tulpină subțire; ramură tânără a plantelor lemnoase. – Pl. *lujeri.*

luleá s.f. Obiect folosit la fumat, alcătuit dintr-o parte scobită, în care se pune tutunul, și o țeavă prin care se trage fumul; pipă. • (Adverbial) *Îndrăgostit ~* = foarte îndrăgostit. – Art. *luleaua.* Pl. *lulele,* art. *lulelele.*

lumânáre s.f. Obiect cilindric din ceară, stearină etc., având în mijloc un fitil, care, aprins, produce lumină (**1**). • *A căuta pe cineva* (sau *ceva*) *cu ~a* = a căuta cu multă stăruință, a-și da toată silința pentru a găsi pe cineva sau ceva. *A căuta ceartă cu ~a* = a căuta motiv de ceartă, a dori să se certe cu orice preț. *A-i ține cuiva ~a* = a veghea pe cineva în ultimele clipe ale vieții, cu o lumânare aprinsă. (*Drept*) *ca ~a* = foarte drept. – Pl. *lumânări.*

lumânăríță s.f. Nume dat unor plante erbacee medicinale, cu frunze mari, cu flori galbene dispuse în raceme sau în spice și cu fructe capsule. – Pl. *lumânărele.*

lumbágo s.n. Afecțiune care se manifestă prin dureri în regiunea lombară, datorate unui efort fizic, răcelii, unor stări patologice ale coloanei vertebrale etc. – Art. *lumbágoul,* sil. *-go-ul.*

lúme s.f. **1.** Totalitatea a ceea ce există ca realitate obiectivă (lumea materială, lumea lucrurilor) și ca reflectare ideală a ei (lumea spirituală, lumea ideilor); univers, cosmos. **2.** Ansamblu format din Pământ și aștrii vizibili; sistem planetar, sistem solar. **3.** Vast domeniu al realității care se distinge de altele prin anumite însușiri fundamentale (ex. lumea anorganică, lumea organică). **4.** Pământul cu întreaga lui viață animală și vegetală. ▹ *~a veche* = Asia, Europa și Africa. *~a nouă* = America și Oceania. **5.** Mediu în care se desfășoară existența umană. ▹ *~a cealaltă* = (în concepțiile religioase, și *~a de apoi*) viața de după moarte; (în basme) celălalt tărâm. **6.** Omenirea, comunitatea oamenilor care trăiesc pe Pământ, populația globului terestru. ▸ Grup social având anumite trăsături comune (fel de viață, de cultură etc.); sferă de idei, de sentimente etc. (ex. *lumea artiștilor*). **7.** Mulțime, public; societate, mediu social. • *A ieși* (sau *a scoate capul*) *în ~* = a apărea în societate, a începe să frecventeze societatea. *A se duce* (sau *a fugi, a pleca*) *în ~* (sau *în ~a largă*) = a pleca departe, fără să se știe unde. *A veni* (sau *a aduce*) *pe ~* = a (se) naște. *Când ți-e ~a mai dragă* = când te simți mai fericit, când nu te aștepți la ceva neplăcut. *Cât* (*e*) *~a* (*și pământul*) = **a)** veșnic; **b)** (în construcții negative) niciodată, nicăieri. *De când e ~a* (*și pământul*) = de (sau din) totdeauna; (în construcții negative) niciodată. *În* (sau *din*) *fundul lumii* = (de) foarte departe. *În rând cu ~a* = la fel cu ceilalți oameni, așezat, cu rost. *Nu știe pe ce ~ e* (sau *se află*), se spune despre cineva care nu-și dă seama de ceea ce se întâmplă în jurul său. *Om de ~* = **a)** persoană care, având experiența vieții, știe cum să se comporte în orice împrejurare; **b)** persoană căreia îi place să se distreze în societate. *Parcă toată ~a e a lui,* se spune despre cineva care este foarte fericit. *Pentru nimic în ~* sau *nici pentru toată ~a* = cu nici un preț, sub niciun motiv. – Pl. *lumi.*

lúmen s.m., s.n. **1.** S.m. Unitate de măsură a fluxului luminos. **2.** S.n. Spațiul din interiorul unui organ anatomic (vas sangvin, intestin etc.). – Pl. m. *lumeni*, n. *lumene.*

lumésc,-eáscă adj. **1.** Privitor la lume (**4**), care aparține lumii. **2.** Laic, pământesc; (p.ext.) vesel, glumeț. – Pl. *lumești.*

luminá vb.I. **1.** Intr. A emite, a răspândi lumină (**1**). **2.** Tr. A revărsa lumină (**1**) asupra cuiva sau a ceva (spre a fi văzut mai bine). **3.** Refl. A se umple de lumină (**1**), a deveni luminos. ▸ A se însenina. ▸ (Fig.; despre față, ochi) A căpăta o expresie de mulțumire, de bucurie. **4.** Tr. (Fig.) A instrui (răspândind știința și cultura în mase). ▸ Tr. și refl. A (se) lămuri, a (se) clarifica. • *A se ~ de ziuă* = a se face ziuă. – Ind.pr. *luminez.*

luminát,-ă adj. **1.** Asupra căruia se revarsă lumină (**1**); luminos. **2.** (Despre față, ochi) Care exprimă mulțumire, bucurie. **3.** (Fig.; despre oameni) Instruit, înțelept. – Pl. *luminați,-te.*

luminatór s.n. Deschizătură într-un acoperiș sau într-un plafon, acoperită cu panouri transparente pentru a permite intrarea lumi-nii naturale în încăpere. – Pl. *luminatoare.* Par. *luminător.*

lumína s.f. **1.** Radiație electromagnetică emisă de un corp (incandescent sau luminescent) și care impresionează ochiul; efectul acestei radiații. ▹ *~ albă* = lumina mijlocie a zilei, care conține toate radiațiile din domeniul vizibil (roșu, portocaliu, galben, verde, albastru, indigo, violet). *~ rece* = lumină neînsoțită de radiații infraroșii, cu un efect termic redus. **2.** Sursă de lumină (**1**). *Lumină electrică.* **3.** (Pop.; și în sintagma *lumina ochiului*) Pupilă. **4.** (Fig.) Ceea ce luminează mintea; cultură, învățătură, educație. • *A arunca* (sau *a face*) *~* (*asupra unei probleme*) = a lămuri, a clarifica o problemă. *A ieși la ~* = **a)** a scăpa dintr-o situație grea; a ieși la liman; **b)** a deveni evident. *A-i fi cuiva drag ca lumina ochilor* = a-i fi foarte drag. *A i se face ~ în cap* = a pricepe, a înțelege, a-și clarifica ceva. *A pune ceva în ~* = a atrage atenția asupra ceva, a sublinia. *A pune într-o ~ bună* (sau *rea*) = a scoate în evidență aspectele bune (sau rele) ale cuiva sau a ceva. *A vedea lumina zilei* = a se naște. *În lumina...* = din punctul de vedere al..., potrivit cu..., prin prisma... *Limpede* (sau *clar*) *ca lumina*

zilei = evident, de netăgăduit. *Pe ~* = în timpul zilei. – Pl. *lumini.*

luminătór,-oáre adj. Care emite lumină, care luminează. – Pl. *luminători,-oare.* Par. *luminator.*

luminăție s.f. (Înv.; urmat de un adj. pos.) Termen de reverență pentru o persoană de rang înalt, mai ales pentru un domnitor; termen de adresare. • Ca termen de adresare se scrie cu inițială majusculă: *Luminăția Ta* (sau *Sa, Voastră*). G.-D. *Luminăției Tale* (sau *Sale, Voastre*). Pl. *luminății,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

luminescént,-ă adj. Care prezintă luminescență. – Pl. *luminescenți,-te.* Var. **luminiscent,-ă.**

luminescénță s.f. Proprietate a unor substanțe de a emite lumină datorită unor procese în care încălzirea nu are rol (esențial) (ex. fosforescența, fluorescența). – Pl. *luminescențe.* – Var. **luminiscență.**

luminíș s.n. Loc fără arbori într-o pădure. – Pl. *luminișuri.*

luminós,-oásă adj. **1.** Care emană lumină. ▸ (Fig.) Care denotă bucurie; fericit, senin. **2.** Luminat (**1**). **3.** (Fig.) Clar, limpede. – Pl. *luminoși,-oase.*

luminozitáte s.f. **1.** Însușire a unui corp de a fi luminos. **2.** Strălucire a stelelor. **3.** Ca-racteristică a instrumentelor optice, exprimată prin raportul dintre iluminarea imaginii unui obiect și strălucirea obiectului respectiv. – G.-D. *luminozității.* Pl. *luminozități.*

lunár,-ă adj. **1.** Referitor la Lună (**1**). **2.** Care se întâmplă în fiecare lună (**3**) sau o dată pe lună. – Pl. *lunari,-e.*

lunátic,-ă s.m. și f. Somnambul. – Pl. *luna-tici,-ce.*

lúnă s.f. **1.** Unicul satelit natural al Pământului, pe care îl luminează în timpul nopții, difuzând lumina primită de la Soare. ▹ *~ nouă* = momentul când Luna este în conjuncție cu Soarele, văzându-se numai o mică porțiune din suprafața acesteia; crai-nou. *~ plină* = momentul când Luna se află în opoziție cu Soarele, văzându-se întregul disc al acesteia. **2.** Lumina pe care o răspândește Luna (**1**). **3.** Interval de timp reprezentând a douăsprezecea parte dintr-un an (corespunzând aproximativ unei revoluții a Lunii în jurul Pământului). • *A apuca luna cu dinții* sau *a prinde* (ori *a atinge*) *luna cu mâna* = a obține un lucru foarte greu de căpătat, a realiza ceva aproape imposibil. *A fi căzut din ~* sau *a trăi în ~* = a nu ști ce se petrece în jurul său, a fi rupt de realitate, a fi cu capul în nori. *A promite și luna de pe cer* = a promite lucruri pe care nu le poate îndeplini. *Câte-n ~ și-n stele* (sau *în soare*) = de toate, tot felul de lucruri. *Cu luna* = cu plata lunară. *Cu lunile* sau *luni de-a rândul* = timp de mai multe luni. *Pe ~* = **a)** pe lumina Lunii; **b)** lunar (**2**). – G.-D. *lunii.* Pl. **3** *luni.* Ca nume propriu, în astr., se scrie cu inițială majusculă.

lúncă s.f. **1.** Șes de-a lungul malurilor unei ape curgătoare, în care se acumulează aluviuni. **2.** Păduri de sălcii, arini, plopi etc. pe malurile unei ape curgătoare; zăvoi. – Pl. *lunci.*

lunecá vb.I intr. A aluneca. – Ind.pr. *lúnec.*

lunétă s.f. Instrument optic constând dintr-un tub cu mai multe lentile, cu ajutorul căruia pot fi observate obiectele îndepărtate, folosit mai ales în astronomie. – Pl. *lunete.*

lung,-ă adj., adv., s.n. **1.** Adj. De lungime mare; extins (mult) în plan orizontal. **2.** Adj. Înalt de statură. **3.** Adj. (Despre texte scrise sau orale) De proporții mari, extins. **4.** Adj. Care durează mult timp. **5.** Adj. (Despre mâncăruri) Apos, diluat. **6.** Adv. Mult, îndelung. *Răsuflă lung.* **7.** S.n. (La sg., de obicei art.) Lungime (**1**). • *A avea limba ~ă* = a vorbi prea mult (și ce nu trebuie). *A avea mână ~ă* sau *a fi ~ în degete* = a avea obiceiul să fure. *A* (*nu*)*-și cunoaște ~ul nasului* = a (nu) avea simțul măsurii, a (nu)-și da seama de cât își poate permite față de alții, a (nu) se purta cuviincios. *A nu vedea mai departe decât ~ul nasului* = a fi limitat, lipsit de orizont. *A se uita ~ la cineva* (sau *la ceva*) = a privi nedumerit sau insistent pe cineva sau ceva. *De-a ~ul* = în direcția lungimii; de la un capăt la altul. *În ~ și în lat* = în toate direcțiile, pretutindeni. *Vorbă ~ă* = vorbă multă și inutilă. *Zeamă ~ă* = **a)** mâncare de proastă calitate, cu

multă apă; **b)** cuvântare, lucrare literară etc. lungă și lipsită de valoare. – Pl.adj. *lungi.*

lungán,-ă s.m. și f. Persoană foarte înaltă (și slabă); (pop.) găligan. – Pl. *lungani,-e.*

lungí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) face mai lung; a (se) mări ca lungime, înălțime, durată. **2.** Refl. A se întinde pe ceva, a se culca. **3.** Tr. A spori o mâncare sau o băutură, adăugându-i mai multă apă. • *A ~ pasul* = a merge mai repede, a se grăbi. *A (nu) lungi vorba* = a (nu) vorbi mai mult decât trebuie. – Ind.pr. *lungesc,* pf.s. *lungii.*

lungíme s.f. **1.** Mărime fizică fundamentală care exprimă întinderea spațială a corpurilor și distanțele dintre ele; cea mai mare dintre cele două dimensiuni liniare ale unei suprafețe plane; lungul. ▹ (Fiz.) *~ de undă* = distanța dintre două puncte succesive ale unei unde aflate în aceeași fază de oscilație. **2.** Durată, interval (mare) în timp. – Pl. *lungimi.*

lunguiéț,-eáță adj. Ușor alungit. – Sil. *-gu-ieț.* Pl. *lunguieți,-e.*

luni s.f. Prima zi a săptămânii. ▸ (Adverbial) În cursul zilei de luni (imediat precedentă sau următoare); (în forma *lunea*) în fiecare luni. – Monosilabic. Art. *lunea.* Pl. *luni.*

luntráș s.m. Persoană care conduce o luntre. – Sil. *lun-traș.* Pl. *luntrași.*

lúntre s.f. Ambarcație (de obicei cu vâsle) având fundul plat, iar pupa și prora puțin ridicate; se folosește pentru ape liniștite. • *A se face ~ și punte* = a încerca prin toate mijloacele atingerea unui scop. – Sil. *lun-tre.* Pl. *luntri,* nu *luntre.*

lup s.m. Mamifer carnivor sălbatic, asemănător câinelui, acoperit cu blană sură, având capul mare, gâtul gros și coada stufoasă; trăiește de regulă în haite. ▸ (Fig.) Om rău, crud, hrăpăreț. ▹ *~-de-mare* = **a)** pește marin, lung de cca 1 m, cu dinți puternici; **b)** (fig.) marinar cu experiență. (Pop.) *~ul-bălții* = știucă. *~ul-vrăbiilor* = pasăre răpitoare, cu spinarea cenușie, cu aripile și coada negre. *~ul-albinelor* = insectă coleopteră, viu colorată, care trăiește pe flori, iar ca larvă, în stupii de albine, producând pagubă. • *A da oile în paza ~ului* = a lăsa pe cineva la discreția dușmanului. *A închide ~ul în stână* = a avea dușmani în casă sau în preajmă. *A scoate* (sau *a scăpa ca*) *din gura ~ului* = a (se) salva în ultimul moment, când totul părea zadarnic. *A se arunca în gura ~ului* = a se expune primejdiilor. *Foame de ~* = foame mare. *~ îmbrăcat în piele de oaie,* se spune despre o persoană fățarnică, vicleană, care își ascunde caracterul rău sub masca blândeții, a bunătății. *~ul își schimbă părul, dar năravul ba* = deprinderile învechite și rele nu se schimbă ușor. *Vorbești de ~ și ~ul la ușă,* se spune atunci când cineva sosește tocmai în momentul în care se vorbește despre el. – Pl. *lupi.*

lúpă s.f. Lentilă convergentă, care dă o imagine mărită obiectelor (mici) privite prin ea. – Pl. *lupe.*

lúping s.n. Evoluție acrobatică a unui avion, constând într-o rotire pe o curbă, în plan vertical. – Pl. *lupinguri.*

lupoáică s.f. Femela lupului. – Sil. *-poai-.* Pl. *lupoaice.*

luptá vb.I. **1.** Refl. A se prinde corp la corp cu cineva pentru a se bate. **2.** Refl. și intr. A purta război[1]; a se bate. **3.** Refl. și intr. (Fig.) A se strădui să învingă o greutate sau să obțină ceva. • *Se luptă ziua cu noaptea* = se face ziuă. – Ind.pr. *lupt.*

lúptă s.f. **1.** Bătaie corp la corp (de obicei fără arme) între două sau mai multe persoane. ▸ (La pl.) Întrecere sportivă, după anumite reguli, între doi luptători (**2**). ▹ *Lupte greco-romane* = lupte sportive în care procedeele tehnice se aplică în partea superioară a corpului, de la centură în sus. *Lupte libere* = lupte sportive în care procedeele tehnice se aplică în oricare parte a corpului. **2.** Ciocnire între două forțe armate. ▸ (Fig.) Ciocnire între forțe, tendințe etc. contrare. **3.** Efort, străduanie de a învinge o greutate, de a atinge un scop. – Pl. *lupte.*

luptătór,-oáre s.m. și f. **1.** Persoană care (se) luptă. **2.** Atlet care practică luptele. – Pl. *luptători,-oare.*

lúpus s.n. Nume dat mai multor boli caracterizate prin leziuni ale pielii și ale mucoaselor.

lustragíu s.m. Persoană care se ocupa cu lustruitul încălțămintei pe stradă sau în locuri publice. – Sil. *lus-tra-*. Pl. *lustragii,* art. *-giii,* sil. *-gi-ii.*

lústră s.f. Lampă ornamentală cu mai multe brațe, suspendată de plafonul unei încăperi. – Sil. *lus-tră.* Pl. *lustre.*

lústru s.n. **1.** Luciu, strălucire naturală sau artificială a suprafeței unui obiect; luciu al unor obiecte de îmbrăcăminte cauzat de multă uzare; luciu imprimat feței obiectelor de încălțăminte printr-o prelucrare corespunzătoare. **2.** (Fig.) Strălucire aparentă, superficialitate, spoială; aparență de bogăție sau de putere. – Sil. *lus-tru.* Pl. *lustruri.*

lustruí vb.IV. **1.** Tr. A da lustru (**1**) unui obiect (prin frecare); a face să lucească. **2.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) găti; (p.ext.) a (se) lăuda, a (se) fâli. – Sil. *lus-tru-i.* Ind.pr. *lustruiesc,* pf.s. *lustruii.*

lut s.n. Argilă. – Pl. *luturi* „sortimente".

luterán,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Privitor la luteranism, care ține de luteranism; evanghelic. **2.** S.m. și f. Adept al luteranismului. – Pl. *luterani,-e.*

luteranísm s.n. Doctrina protestantismului german, întemeiată de Martin Luther în sec. 16, prin care se consideră esențială, pentru mântuire, credința și nu cultul religios, pe care l-a reformat.

lutiér s.m. Meșteșugar specializat în confecționarea și repararea instrumentelor muzicale cu coarde. – Sil. *-ti-er.* Pl. *lutieri.*

lutós,-oásă adj. Care conține lut; care are caracteristicile lutului. – Pl. *lutoși,-oase.*

lútră s.f. (Zool.) Vidră (**1**). – Sil. *lu-tră.* Pl. *lutre.* Par. *lutru.*

lútru s.n. Blană prelucrată a vidrei (**1**). – Sil. *lu-tru.* Par. *lutră.*

lux1 s.n. Unitate de măsură a iluminării, egală cu iluminarea unei suprafețe care primește un flux luminos de un lumen (**1**) pe metru pătrat, repartizat uniform. – Pl. *luçși.*

lux2 s.n. **1.** Fel de viață foarte costisitor; eleganță, fast. **2.** (Fig.) Risipă, exces. *Lux de amănunte.* • *A face* ~ = a duce o viață costisitoare; (în special) a se îmbrăca extrem de elegant și de costisitor. *De* ~ = **a)** care nu reprezintă un lucru de primă necesitate; care costă mult, elegant; **b)** de calitate superioară. – Pl. *luxuri.*

luxá vb.I tr. A provoca o luxație; (pop.) a scrânti. – Ind.pr. *luxez.*

luxáție s.f. Deplasare a extremității mobile a unui segment osos din poziția normală față de articulația din care face parte; (pop.) scrântitură. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *luxației.* Pl. *luxații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

luxós,-oásă adj. (Despre obiecte) Fastuos, somptuos; costisitor; (despre persoane) care se îmbracă cu lucruri scumpe, de o eleganță costisitoare. – Pl. *luxoși,-oase.*

luxuriánt,-ă adj. (Despre vegetație) Extrem de bogat, de abundent. – Sil. *-ri-ant.* Pl. *luxurianți,-te.*

luxuriós,-oásă adj. (Livr.) Desfrânat, lasciv. – Sil. *-ri-os.* Pl. luxurioși,-oase.

m s.m., s.n. A șaisprezecea literă a alfabetului limbii române; sunet (consoană) notat cu această literă. – Pr. *em, me, mî*. Pl. *m*, *m-uri*.

mac1 interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul caracteristic al rațelor.

mac2 s.m. Nume dat mai multor plante cu flori de obicei roșii, cu semințe mărunte, uleioase, semințele uneia fiind întrebuințate în alimentație. • *Nici cât un fir* (sau *un sâmbure*) *de* ~ = foarte mic. – Pl. *maci.*

macábru,-ă adj. Care se referă la moarte. – Sil. *-ca-bru.* Pl. *macabri,-e.*

macác s.m. Specie de maimuțe mici, fără coadă, care trăiesc în Asia. – Pl. *macaci.*

macadám s.n. Drum pavat cu piatră măruntă îndesată cu compresorul. – Pl. *macadamuri.*

macará s.f. Sistem tehnic folosit la ridicarea și deplasarea materialelor pe distanțe scurte. – Art. *macaraua.* Pl. *macarale.*

macaragíu s.m. Muncitor care manipulează o macara. – Pl. *macaragii,* art. *-giii,* sil. *-gi-ii.*

macaroánă s.f. (Mai ales la pl.) Produs din categoria pastelor făinoase, în formă de tuburi lungi, subțiri (goale pe dinăuntru). – Pl. *macaroane.*

macát s.n. Cuvertură subțire de lână, de bumbac etc.; scoarță sau covor care se pune pe pereți. – Pl. *macaturi.*

macáz s.n. Dispozitiv montat la bifurcarea liniilor de cale ferată, pentru a dirija vehiculele de pe o linie pe alta. • *A schimba ~ul* = a-și schimba comportamentul (devenind mai intransigent). – Pl. *macazuri.*

macedoromân,-ă s.m. și f., adj. Aromân. – Pl. *macedoromâni,-e.*

macerá vb.I tr. A ține plante, fructe, flori etc. vreme îndelungată într-un lichid, pentru a dizolva părțile solubile. – Ind.pr. *macerez.*

machétă s.f. **1.** Reproducere, de obicei la scară redusă, a unei clădiri, a unei sculpturi, a unei piese tehnice etc. **2.** Text, integral sau fragmentar, al unei opere științifice ori literare, destinat discuției, înainte de publicare. – Pl. *machete.*

machiá vb.I refl. și tr. (Mai ales despre actori) A (se) farda (pentru scenă). – Sil. *-chi-a.* Ind. pr.pers.1 *machiez,* pers.3 *machiază*; ger. *machiind.*

machiáj s.n. Faptul de a se machia; aspectul feței aranjate cu diverse produse cosmetice. – Sil. *-chi-aj.* Pl. *machiaje.*

machiavélic,-ă adj. Fără scrupule, viclean, perfid. – Sil. *-chi-a-.* Pl. *machiavelici,-ce.*

machieur s.m. Persoană (masculină) specializată în machiaj. – Sil. *-chi-eur.* Pl. *machieuri.*

machiéuză s.f. Femeie specializată în machiaj. – Pr. *machiöză.* Sil. *-chi-eu-.* Pl. *machieuze.*

macraméu s.n. Un fel de dantelă făcută din fire groase de bumbac mercerizat, împletite și înnodate; obiect confecționat din această dantelă. – Nu *macramé.* Sil. *ma-cra-.* Pl. *macrameuri.*

mácru,-ă adj. (Despre carne) Fără grăsime și fără oase. – Pl. *macri,-e.*

macrocefál,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care prezintă macrocefalie; (persoană) cu capul anormal de mare. – Sil. *ma-cro-.* Pl. *macrocefali,-e.*

macrocefalíe s.f. Anomalie congenitală constând în dezvoltarea exagerată a capului. – Sil. *ma-cro-.* G.-D. *macrocefaliei.* Pl. *macrocefalii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

macrocósmos s.n. Univers, cosmos. – Sil. *ma-cro-.*

macromicéte s.f.pl. Grup de ciuperci mari, de diferite culori, care cresc prin pajiști și prin păduri. – Sil. *ma-cro-*.

macromolecúlă s.f. Moleculă formată dintr-un mare număr de atomi. – Sil. *ma-cro-*. Pl. *macromolecule.*

macroscópic,-ă adj. Care se poate vedea cu ochiul liber (fără microscop). – Sil. *ma-cro-sco-*. Pl. *macroscopici,-ce.*

macrostructúră s.f. Structura unui corp, a unui material așa cum apare la examinarea cu ochiul liber sau cu lupa. – Sil. *ma-cro-struc-*. Pl. *macrostructuri.*

macróu s.n. Conservă din carnea unui pește marin. – Nu *macró.* Pl. *macrouri.*

maculatór s.n. Caiet (neliniat) din hârtie de calitate inferioară, folosit mai ales pentru a lua notițe la lecții, la cursuri. – Pl. *maculatoare.*

maculatúră s.f. **1.** Hârtie de calitate inferioară folosită pentru ambalaj; hârtie rebutată în cursul tipăririi. **2.** (Fig.) Scriere fără valoare. – G.-D. *maculaturii,* neart. *maculaturi.*

madám s.f. Doamnă. – G.-D. *lui madam.* Var. **madámă**, pl. **madame** s.f.

madónă s.f. Pictură sau sculptură reprezentând pe Fecioara Maria. – Pl. *madone.*

madrigál s.n. **1.** Specie a poeziei lirice cu conținut idilic. **2.** Scurtă compoziție muzicală vocală, cu conținut liric, caracteristică sec. 16. – Sil. *ma-dri-*. Pl. *madrigale* și *madrigaluri.*

maéstru,-ă s.m. și f. **1.** Persoană cu contribuții valoroase într-un domeniu, de obicei creator al unui curent, al unei școli. **2.** Persoană calificată într-un domeniu (dans, muzică, sport), care adesea instruiește pe alții. – Sil. *ma-es-tru.* Pl. *maeștri,-stre,* art.m. *-trii*. Par. *maistru*.

máfie s.f. Asociație secretă teroristă care, pentru realizarea unor interese, folosește șantajul și asasinatul. – Acc. nu *mafíe.* Sil. *-fi-e.* G.-D. *mafiei.* Pl. *mafii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-*.

mafiót,-ă s.m. și f. Membru al mafiei. – Sil. *-fi-ot.* Pl. *mafioți,-te.*

mag s.m. **1.** Preot la unele popoare din antichitate; (p. ext.) filosof; astrolog. **2.** Fiecare din cei trei regi care au venit la Bethleem să se închine lui Hristos la nașterea sa. – Pl. *magi.*

magazíe s.f. **1.** Clădire specială sau încăpere în care se păstrează mari cantități de mărfuri, de materiale etc. **2.** Locaș la armele de foc cu repetiție, în care se țin cartușele. – G.-D. *magaziei.* Pl. *magazii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-*.

magazín s.n. **1.** Prăvălie (mare). **2.** Publicație periodică (ilustrată) cuprinzând materiale din domenii variate. – Pl. *magazine.*

magazionér,-ă s.m. și f. Persoană însărcinată cu administrarea și gestiunea unei magazii. – Nu *magaziner.* Pl. *magazioneri,-e.*

maghérniță s.f. Casă mică, sărăcăcioasă. – Pl. *maghernițe.*

maghiár,-ă adj., s.m. și f. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune pe teritoriul Ungariei; ungur. **2.** Adj. Care se referă la Ungaria sau la populația ei. (Substantivat, f.) Limbă vorbită în Ungaria. – Sil. *-ghiar.* Pl. *maghiari,-e.*

maghirán s.m. Plantă erbacee, cu flori roșietice sau albe, utilizată în farmacie, în parfumerie sau drept condiment. – Nu *magheran, măghiran.* Pl. *maghirani.*

magician,-ă s.m. și f. Persoană care practică magia. – Sil. *-ci-an.* Pl. *magicieni,-e.*

magíe s.f. **1.** Totalitatea practicilor oculte, prin care se crede că pot fi provocate fenomene miraculoase. **2.** (Fig.) Putere irezistibilă de atracție, de încântare, de fascinație. – G.-D. *magiei.* Pl. *magii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-*.

magistrál,-ă adj., s.f. **1.** Adj. De maestru; (și adverbial) perfect, desăvârșit. **2.** S.f. Arteră principală de comunicație rutieră, feroviară etc. – Sil. *-gis-tral.* Pl. *magistrali,-e.*

magistrát s.m. Membru al corpului judiciar (judecător, procuror). – Sil. *-gis-trat*. Pl. *magistrați*.

magistratúră s.f. Funcție constând în exercitarea puterii judecătorești; corpul magistraților. – Sil. *-gis-tra-*. Pl. *magistraturi*.

magístru s.m. Profesor, dascăl. – Sil. *-gis-tru*. Pl. *magiștri,* art. *-trii*.

magiún s.n. Pastă alimentară consistentă, obținută în special din prune fierte fără zahăr. – Pl. *magiunuri* „varietăți".

mágmă s.f. Masă fluidă incandescentă din interiorul Pământului, prin întărirea căreia se formează rocile eruptive. – Pl. *magme*.

magnát s.m. **1.** Titlu purtat în evul mediu de marii latifundiari din Ungaria și Polonia. **2.** Mare capitalist. – Pl. *magnați*.

magnét s.m. Bucată de oțel sau alt corp care are proprietatea de a atrage fierul și de a acționa asupra altor corpuri cu proprietăți magnetice, precum și asupra conductoarelor străbătute de curent electric. – Pl. *magneți*.

magnétic,-ă adj. Care se referă la magnet sau la magnetism; (despre corpuri) care poate fi magnetizat. – Pl. *magnetici,-ce*.

magnetísm s.n. Proprietate a corpurilor de a interacționa prin intermediul câmpului magnetic creat de magnet sau de curenți electrici. ▷ ~ *terestru* = câmpul magnetic permanent al Pământului, dirijat de cei doi poli.

magnetít s.n. Unul dintre cele mai importante minereuri de fier.

magnetizá vb.I tr. **1.** A face ca un corp să capete proprietăți de magnet. **2.** (Fig.) A exercita asupra cuiva o atracție puternică. – Ind.pr. *magnetizez*.

magnetofón s.n. Aparat care înregistrează și reproduce sunetele cu ajutorul unor benzi speciale. – Pl. *magnetofoane*.

magnéziu s.n. Element chimic, metal alb-argintiu, maleabil și ductil, care arde în aer cu o lumină puternică, folosit la fabricarea aliajelor ușoare, în fotografie etc. – Sil. *-ziu,* pr. *-zĭu*.

magnífic,-ă adj. Măreț, maiestuos. – Pl. *magnifici,-ce*.

magnitúdine s.f. (Astr.) Mărime caracteristică strălucirii obiectelor cerești; mărime a unui cutremur. – Pl. *magnitudini*.

magnólie s.f. Nume dat unor specii de arbori exotici, decorativi, cu flori mari, mirositoare, frumos colorate. – Sil. *-li-e*. G.-D. *magnoliei*. Pl. *magnolii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-*.

mahalá s.f. Cartier periferic al unui oraș; populația unui astfel de cartier. – Art. *mahalaua*. Pl. *mahalale*.

mahalagioáică s.f. Femeie cu (înfățișare și) apucături grosolane, vulgare. – Sil. *-gioai-*. Pl. *mahalagioaice*.

mahalagíu s.m. Bărbat cu apucături grosolane, vulgare. – Pl. *mahalagii,* art. *-giii,* sil. *-gi-ii*.

maharajáh s.m. Titlu purtat în trecut de prinții indieni. – Pl. *maharajahi*.

mahmúr,-ă adj. (Adesea substantivat) Prost dispus, buimac din cauza băuturii, a somnului neîmplinit etc. – Pl. *mahmuri,-e*.

mahomedán,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține mahomedanismului, referitor la mahomedanism. **2.** S.m. și f. Adept al mahomedanismului; (p.restr.) turc; musulman. – Pl. *mahomedani,-e*.

mahomedanísm s.n. Religie monoteistă întemeiată de profetul Mahomed (622 d.Hr.), bazată pe preceptele Coranului; islamism.

mahón s.m. Arbore tropical, cu lemnul de culoare brună-roșiatică, foarte rezistent, din care se fac mobile fine, ambarcații, elice de avion; lemnul acestor arbori. – Pl. *mahoni*.

mai1 adv. **1.** Servește la formarea gradului comparativ și (precedat de „cel") a superlativului relativ. **2.** (Cu sens cumulativ) Încă, și. *Hotărî să mai spună ceva*. **3.** (Arată că o acțiune durează încă) În continuare. **4.** (Arată repetarea acțiunii) Din

nou, iarăși. *Mai vine la vară*. **5.** (Exprimă ideea de aproximație) Aproape, cam. *Mai că ți-aș scrie*. **6.** Atenuează ideea exprimată de cuvântul determinat. *Vântul mai încetase*. **7.** (Corelativ) Când..., când; ba..., ba. *Mai unul, mai altul.* • ~ *an* = anul trecut, cu câțiva ani în urmă. ~ *ieri* (*-alaltăieri*) = de puțină vreme, de curând. *Mai-mai să...* = puțin a lipsit să..., aproape să...

mai2 s.m. A cincea lună a anului; (pop.) florar. – G.-D. *lui mai.*

maiá s.f. Bucată de aluat dospit, folosit la dospirea unui nou aluat. – Sil. *ma-ia.* Art. *maiaua.* Pl. *maiele.*

máică s.f. **1.** (Pop.; în îmbinare cu adj. posesiv) Mamă. ▹ (Scris cu inițială majusculă) *Maica Domnului* = Sfânta Fecioară. **2.** Termen politicos de adresare către o femeie în vârstă. ▸ Termen de dezmierdare cu care femeia se adresează copiilor ei sau (p.ext.) unei persoane mai tinere. **3.** Călugăriță. – G.-D. *maicii,* **1** când are determinant *maicăi, maichii.* Pl. *maici,* **1** și *maice.*

maidán s.n. Teren viran, într-o localitate, servind ca loc de joacă, de adunare etc. • *A bate ~ul* = (mai ales despre copii) a-și pierde vremea hoinărind sau jucându-se. – Pl. *maidane.*

maiestáte s.f. **1.** Grandoare, măreție. **2.** Suveran, monarh; termen de adresare pentru o asemenea persoană. – Sil. *ma-ies-*. Ca termen de adresare se scrie cu inițială majusculă: *Maiestate, Maiestatea Ta, Maiestății Tale* (sau *Sale, Voastre*). Pl. **2** *maiestăți.* Var. **2 majestate**.

maiestuós,-oásă adj. Care impune prin prestanță, demnitate sau prin grandoare. – Sil. *ma-ies-tu-os.* Pl. *maiestuoși,-oase.*

maimúță s.f. **1.** Nume dat mamiferelor tropicale cu conformația corpului asemănătoare cu cea a omului, inteligente, sociabile și cu un dezvoltat spirit de imitație. **2.** Epitet depreciativ pentru o persoană urâtă sau care imită pe altul. – Pl. *maimuțe.*

maimuțăreálă s.f. Imitație caraghioasă; strâmbătură, schimonoseală. – Pl. *maimuțăreli.*

maimuțárí vb.IV. **1.** Tr. A imita pe cineva spre a-l lua în râs sau spre a provoca râsul. **2.** Refl. A folosi gesturi sau vorbe afectate, a se strâmba, a se schimonosi. – Ind.pr. *maimuțăresc,* pf. s. *maimuțării.*

maionézá s.f. Sos rece, preparat din gălbenuș frecat cu untdelemn și condimentat cu lămâie, muștar etc. – Sil. *ma-io-*. Pl. *maioneze.*

maiór s.m. Grad de ofițer între căpitan și locotenent-colonel. – Pl. *maiori.*

maióu s.n. Tricou, de obicei fără mâneci, purtat direct pe piele. – Nu *maieu.* – Sil. *ma-iou*. Pl. *maiouri.*

máistru s.m. Meseriaș cu calificare tehnică superioară, care conduce, de obicei, un anumit sector într-o întreprindere. – Sil. *mai-stru.* Pl. *maiștri*, art. *-trii.* Par. *maestru.*

majolícă s.f. Un fel de faianță italiană, caracterizată prin smaltul metalic. – G.-D. *majolicii.*

majór,-ă adj. **1.** Care a împlinit vârsta legală pentru a putea beneficia de toate drepturile civile și politice. **2.** Foarte important. **3.** (Muz.) *Gamă ~ă* = gamă care cuprinde cinci tonuri și două semitonuri, acestea din urmă dispuse între treptele III-IV și VI-VII. **4.** Intră în denumirea unor grade militare (ex. locotenent-major, plutonier-major). – Pl. *majori,-e.*

majorá vb.I tr. A mări un preț, un salariu, o taxă etc. – Ind.pr. *majorez.*

majoráre s.f. Sumă care se adaugă la o retribuție, la o taxă etc. – Pl. *majorări.*

majorát s.n. Vârstă la care o persoană devine majoră.

majordóm s.m. Intendent al unui palat regal sau princiar. – Pl. *majordomi.*

majoritár,-ă adj. Care reprezintă sau are majoritatea. – Pl. *majoritari,-e.*

majoritáte s.f. **1.** Partea sau numărul cel mai mare dintr-o colectivitate. ▹ ~ *absolută* (sau *simplă*) =

număr de voturi, reprezentând cel puțin jumătate plus unu din total. ~ *relativă* = număr de voturi mai mare decât cel obținut de fiecare candidat în parte. **2.** (Jur.) ~ *civilă* = situația juridică a unei persoane care a ajuns la majorat. – Pl. *majorități.*

majúscul,-ă adj. (De obicei substantivat, f.) (Literă) care se folosește pentru a scrie inițiala numelor proprii și a cuvintelor cu care începe o frază, pentru a individualiza un cuvânt într-un text etc. și care diferă de celelalte prin formă și mărime. – Pl. *majusculi,-e.*

mal s.n. **1.** Fâșie de pământ (în pantă) de-a lungul unei ape; țărm. **2.** Perete al unui râu, al unui șanț, al unei gropi. • *A ieși la* ~ = a duce ceva la bun sfârșit; a o scoate la capăt. *A se îneca* (*tocmai* sau *ca țiganul*) *la* ~ = a renunța la ceva când scopul era aproape atins. *L-a scos apa la* ~, se spune când cineva scapă cu bine dintr-o primejdie, dintr-o nenorocire. – Pl. *maluri.*

malác s.m. **1.** Pui de bivoliță. **2.** Epitet depreciativ pentru un om mare, gras și greoi. – Pl. *malaci.*

maladíe s.f. Boală a organismului ființelor. – G.-D. *maladiei.* Pl. *maladii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

maladív,-ă adj. Cu aspect bolnăvicios. – Pl. *maladivi,-e.*

malahít s.n. Piatră de ornament, de culoare verde.

malárie s.f. Boală infecțioasă transmisă de femela țânțarului anofel, caracterizată prin puternice accese de friguri; friguri, paludism. – G.-D. *malariei,* neart. *malarii.*

malaxá vb.I tr. A amesteca (și a mărunți) unul sau mai multe materiale pentru a le omogeniza. – Ind. pr. *malaxez.*

malaxór s.n. Mașină care malaxează. – Pl. *malaxoare.*

máldăr s.n. **1.** Mulțime de obiecte îngrămădite unele peste altele. **2.** Grămadă de tulpini, de plante secerate, de crengi etc. (legate la un loc). – Pl. *maldăre.*

maleábil,-ă adj. **1.** (Despre materiale) Care poate fi ușor modelat; (spec.; despre metale) care poate fi prelucrat în foi subțiri. **2.** (Fig.; despre oameni și caracterul lor) Care se adaptează ușor. – Sil. *-le-a-.* Pl. *maleabili,-e.*

maléfic,-ă adj. Care are o influență nefastă. – Pl. *malefici,-ce.*

malformáție s.f. (Med.) Anomalie morfologică congenitală. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *malformației.* Pl. *malformații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

malígn,-ă adj. *Tumoare ~ă* = tumoare care duce la alterarea structurii normale a organismului, producând metastaze. ▸ (Fig.) Înclinat spre rău, cu influență vătămătoare. – Pl. *maligni,-e.*

malițiós,-oásă adj. (Livr.) Răutăcios, caustic. – Sil. *-ți-os.* Pl. *malițioși,-oase.*

mall s.n. Complex mare, cuprinz`nd diferite magazine, restaurante, servicii utilitare etc., închis circulației autovehiculelor. – Pr. *mol*. Pl. *malluri*.

maltóză s.f. Substanță zaharoasă aflată în multe alimente de origine vegetală. – G.-D. *maltozei.*

maltratá vb.I tr. A provoca cuiva dureri fizice sau morale. – Sil. *mal-tra-.* Ind.pr. *maltratez.*

malț s.n. Produs obținut din boabe de cereale, mai ales de orz, folosit la fabricarea berii și a spirtului sau, prăjit, a unui surogat de cafea.

malvacée s.f.pl. Familie de plante dicotiledonate, erbacee sau lemnoase, cu flori solitare sau grupate în inflorescențe și cu fructul o capsulă (ex. nalbă, bumbac). – Sil. *-ce-e.* Scris nu *-ceie.*

mamár,-ă adj. Referitor la mamele. ▹ *Glandă ~ă* = glandă care secretă lapte la mamiferele femele. – Pl. *mamari,-e.*

mámă s.f. **1.** Femeie considerată în raport cu copiii săi; termen cu care copiii acestei femei i se adresează; maică. ▹ *Mama-mare* = bunică. **2.** Femela unui animal în raport cu puii ei. **3.** Termen afectuos cu care o femeie se adresează copiilor ei sau unei persoane mai tinere. **4.** Termen de politețe folosit în special la țară, pentru o femeie mai în vârstă.

5. *Mama-pădurii* = personaj din basme, închipuit ca o femeie bătrână și urâtă. • *De când mama m-a făcut* = de când sunt pe lume; (în construcții negative) niciodată. *O ~ de bătaie* = o bătaie strașnică. *Vai de mama lui* = vai de el. – Pl. *mame.*

mamélă s.f. Organ anatomic care conține glanda mamară; sân, (pop.) țâță. – Pl. *mamele.*

mamelón s.n. **1.** Vârful proeminent al mamelei; sfârc. **2.** Ridicătură de teren izolată, cu vârful rotunjit. – Pl. *mameloane.*

mamifér s.n. (La pl.) Clasă de vertebrate superioare care își hrănesc puii cu laptele secretat de glandele mamare; (la sg.) animal din această clasă. – Pl. *mamifere.*

mamográf s.n. (Med.) Aparat cu care se fac mamografii. – Sil. *-mo-graf.* Pl. *mamografe.*

mamografíe s.f. (Med.) Radiografie a glandei mamare. – Sil. *-mo-gra-fi-e.* G.-D. *mamografiei.* Pl. *mamografii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

mamút s.m. Specie fosilă de elefant, care a trăit în epoca glaciară. – Pl. *mamuți.*

management s.n. Ansamblul activităților de organizare, conducere și gestiune a întreprinderilor; știința organizării și conducerii întreprinderilor. – Pr. *ménigment* și *managment.*

mánager s.m. **1.** Persoană care se ocupă de problemele organizatorice și financiare ale unui artist, ale unui sportiv, ale unei echipe etc. **2.** Persoană care se ocupă cu problemele de conducere a unei societăți industriale, comerciale, bancare. – Acc. și *manáger.* Pl. *manageri.*

manageriál,-ă adj. Referitor la conducerea (economică), la organizarea întreprinderilor; de manager. – Sil. *-ri-al.* Pl. *manageriali,-e.*

mână s.f. **1.** Lichen comestibil care crește pe stânci în Asia și în nordul Africii. **2.** (Fig.) Rod; belșug, abundență. **3.** Boală infecțioasă a plantelor. • *~ cerească* = surpriză plăcută care aduce belșug; hrană bogată; belșug obținut fără efort. – G.-D. *manei.*

mánco s.n. (Fin.) Lipsă de bani constatată la încheierea unei socoteli; pierdere din marfă cu prilejul transportului, al desfacerii etc.

mandarín s.m. Arbust fructifer din regiunile tropicale și subtropicale, cu fructe comestibile. – Pl. *mandarini.*

mandarínă s.f. Fructul mandarinului, asemănător cu portocala, dar mai mic decât aceasta. – Pl. *mandarine.*

mandát s.n. **1.** Ordin, dispoziție. ▹ *~ de arestare* = ordin scris, emis de un organ judiciar, prin care se dispune arestarea unei persoane. **2.** Împuternicire dată cuiva de o persoană sau de o colectivitate pentru a o reprezenta și a acționa în numele ei. **3.** *~ poștal* = formular-tip cu care se expediază prin poștă bani sau colete. – Pl. *mandate.*

mandatár,-ă s.m. și f. **1.** Persoană căreia i s-a conferit un mandat (**1**) și acționează în temeiul acestuia. **2.** Persoană care a preluat administrarea unei unități comerciale. – Pl. *mandatari,-e.*

mandíbulă s.f. **1.** Maxilarul inferior. **2.** Fiecare dintre cele două părți ale ciocului păsărilor. **3.** Fiecare dintre cele două piese bucale la unele insecte. – Pl. *mandibule.*

mandolínă s.f. Instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanță boltită și coarde metalice duble, care vibrează prin atingere cu o pană sau prin ciupire. – Pl. *mandoline.*

mándră s.f. Îngrăditură de stuf sau de nuiele așezată în bălți pentru prinderea și păstrarea peștelui viu. – Pl. *mandre.*

maneá s.f. Cântec de dragoste, de origine orientală, cu melodie duioasă, tărăgănată. – Art. *maneaua.* Pl. *manele.*

manechín s.n. **1.** Figură de lemn, de ceară, de carton etc., care înfățișează corpul omenesc sau o parte a lui, servind pentru a expune un obiect de îmbrăcăminte, ca model în sculptură sau pictură. **2.** Persoană angajată de o casă de modă pentru a prezenta publicului modele noi. **3.** (Fig.) Om lipsit de personalitate, ușor de condus. – Pl. *manechine.*

manéj s.n. Loc amenajat unde se dresează caii și se fac antrenamente sau demonstrații de călărie. – Pl. *manejuri.*

manétă s.f. Pârghie de mână cu care se declanșează sau se oprește un mecanism. – Pl. *manete.*

manevrá vb.I. **1.** Intr. și tr. A executa o manevră. **2.** Tr. A manipula un mecanism, un aparat. **3.** Tr. (Fig.) A dirija o persoană, o acțiune etc., folosind mijloace incorecte; a manipula. – Sil. *-ne-vra.* Ind.pr. *manevrez.*

manévră s.f. **1.** Ansamblu de operații necesare manipulării unui tren sau unei nave. **2.** Deplasare (rapidă) a unor trupe pentru a lovi prin surprindere adversarul; (mai ales la pl.) aplicații ale unei mari unități militare, în condiții asemănătoare celor de luptă. **3.** (Fig.) Intrigă, uneltire. – Sil. *-ne-vră.* Pl. *manevre.*

mangál s.n. Cărbune obținut prin arderea mocnită și incompletă a lemnului.

mangáliță s.f. Rasă de porci cu părul des și creț, cu urechile lungi și clăpăuge. – Pl. *mangalițe.*

mangán s.n. Metal alb-cenușiu, dur și sfărâmicios, folosit la fabricarea unor oțeluri speciale. – Par. *mangal.*

mángo s.m., s.n. **1.** S.m. Arbore exotic al cărui fruct comestibil are miezul galben, foarte parfumat. **2.** Fructul mangoului (**1**). – Pl. *mango.*

mangústă s.f. Mamifer carnivor din sudul Asiei, de 60-70 cm, cu corpul alungit, coadă stufoasă și lungă. – Pl. *manguste.*

maniábil,-ă adj. (Livr.; despre mecanisme, fig., despre oameni) Care este ușor de mânuit. – Sil. *-ni-a-.* Pl. *maniabili,-e.*

maniác,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de o manie. – Sil. *-ni-ac.* Pl. *maniaci, -ce.*

manichiúră s.f. Îngrijire specială a unghiilor de la mâini. – Sil. *-chiu-.* Pl. *manichiuri,* nu *-e.*

manichiurístă s.f. Persoană specializată în manichiură. – Sil. *-chiu-.* Pl. *manichiuriste.*

maníe s.f. **1.** Boală psihică manifestată printr-o dispoziție euforică, agitație, logoree, incoerență a ideilor etc. **2.** Preocupare exagerată și obsedantă pentru ceva. – G.-D. *maniei.* Pl. *manii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

manierát,-ă adj. Care are maniere frumoase, purtare aleasă și cuviincioasă. – Sil. *-ni-e-.* Pl. *manierați,-te.*

maniéră s.f. **1.** Fel, chip; procedeu, modalitate. **2.** Mod de comportare în societate. – Sil. *-ni-e-.* Pl. *maniere.*

manierísm s.n. **1.** Comportare lipsită de naturalețe, artificială. **2.** Mod de realizare a unei opere artistice și literare, prin reluarea insistentă de către un creator a propriilor mijloace de expresie; preluarea mecanică a procedeelor caracteristice unui mare creator. **3.** Curent în artele plastice care s-a manifestat în Italia în a doua jumătate a sec. 16. – Sil. *-ni-e.*

manifést,-ă s.n., adj. **1.** S.n. Document prin care conducerea unui stat, o organizație, indivizi etc. își expun concepțiile, programul, hotărârile etc.; chemare, apel în scopul unei acțiuni imediate. **2.** Adj. (Adesea adverbial) Vădit, evident; indiscutabil. – Pl. *manifești, -ste.*

manifestá vb.I. **1.** Tr. și refl. A(-și) exterioriza prin comportare, prin atitudine, prin gesturi un sentiment, o tendință etc. ▸ Refl. A-și afirma prezența; a se face simțit. **2.** Intr. (Despre grupuri, mulțimi) A demonstra (**2**). – Ind.pr. **1** *manifést*, **2** *manifestez.*

manifestánt,-ă s.m. și f. Demonstrant. – Pl. *manifestanți,-te.*

manifestáție s.f. Demonstrație (**2**). – Sil. *-ți-e.* G.-D. *manifestației.* Pl. *manifestații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

manióc s.m. Plantă tropicală din tuberculii căreia se extrage tapioca. – Sil. *-ni-oc.*

manipulá vb.I tr. **1.** A face să funcționeze, a mânui instrumente, aparate etc. **2.** A administra bani, fonduri. **3.** (Fig.) A manevra persoane, acțiuni etc. – Ind.pr. *manipulez.*

manipulánt,-ă s.m. și f. Muncitor care manipulează aparate, instalații, mecanisme etc.; (spec.) vatman. – Pl. *manipulanți,-te.*

manipuláre s.f. Acțiunea de a manipula; mânuire. – Pl. *manipulări.*

manivélă s.f. Pârghie acționată manual pentru a porni un mecanism, un motor etc. – Pl. *manivele.*

manométru s.n. Instrument cu care se măsoară presiunea fluidelor. – Sil. *-me-tru.* Pl. *manometre.*

manóperă s.f. **1.** Muncă manuală depusă pentru efectuarea unei lucrări. **2.** (Fig.) Intrigă, uneltire. – Sil. *man-o-.* Pl. *manopere.*

mansárdă s.f. Încăpere sau ansamblu de încăperi locuibile, așezate imediat sub acoperiș (având tavanul și pereții înclinați); etajul corespunzător. – Pl. *mansarde.*

mánșă1 s.f. Pârghie de comandă folosită pentru urcarea sau coborârea unui avion. – Pl. *manșe.*

mánșă2 s.f. **1.** Fiecare dintre etapele succesive ale unor probe sportive (ex. tir, motociclism, schi). **2.** Fiecare dintre etapele unor operații financiare. – Pl. *manșe.*

manșétă s.f. **1.** Partea de jos, aplicată (mai strâmtă) a mânecii la cămăși, la bluze etc.; marginea de jos, răsfrântă, a pantalonilor. **2.** Garnitură de etanșare din piele sau din cauciuc, în formă de inel ori de cilindru. **3.** Text tipărit cu caractere mai mari pe prima pagină a unui ziar, conținând, de obicei, indicații rezumative asupra cuprinsului. • *A atinge pe cineva la ~* = a-i da un bacșis. – Pl. *manșete.*

manșón s.n. **1.** Accesoriu de îmbrăcăminte feminină, în formă cilindrică, deschis la ambele capete, folosit pentru a apăra mâinile de frig. **2.** Partea lărgită de la capătul unui tub, care servește la îmbinarea acestuia cu alt tub; mufă. **3.** Înveliș inelar de protecție a mânerului unor obiecte. – Pl. *manșoane.*

mantá s.f. **1.** Haină lungă și largă, purtată peste îmbrăcămintea obișnuită, pentru a apăra de frig, de ploaie; (spec.) palton de uniformă militară. **2.** Înveliș de tablă, de material plastic etc., cu care se protejează o piesă sau un sistem tehnic. • *A-și găsi ~ua cu cineva* = a avea neplăceri din cauza cuiva; a avea de furcă cu cineva. *A-și întoarce ~ua după vânt* = a se adapta cu abilitate împrejurărilor. *~ de vreme rea,* se spune despre o persoană pe care nu o iei în seamă decât atunci când ai nevoie de ea, în lipsa altora mai bune. – Art. *mantaua.* Pl. *mantale.*

mántie s.f. **1.** Un fel de pelerină purtată și ca veșmânt de ceremonie pentru regi, nobili, arhierei etc. **2.** Haină de postav, lungă și largă, purtată de călugări. – Sil. *-ti-e.* G.-D. *mantiei.* Pl. *mantii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

mantinélă s.f. **1.** Bordură (gard, zid) care înconjură un patinoar sau care delimitează terenul de joc la hochei pe gheață. **2.** Marginea interioară a unei mese de biliard. – Pl. *mantinele.*

mantísă s.f. Partea zecimală a unui logaritm. – Pl. *mantise.*

mantóu s.n. Palton sau pardesiu femeiesc. – Pl. *mantouri.*

manuál,-ă adj., s.n. **1.** Adj. (Și adverbial) Care se execută cu mâna; care se efectuează cu unelte manipulate cu mâna. **2.** Adj. (Despre oameni) Care lucrează cu mâinile. *Muncitor manual.* **3.** S.n. Carte care cuprinde elementele de bază ale unei discipline, folosită mai ales în școli. – Sil. *-nu-al.* Pl. *manuali,-e.*

manufactúră s.f. **1.** Formă de producție industrială bazată pe munca manuală a lucrătorilor reuniți în ateliere. **2.** Produs industrial realizat manual. – Pl. *manufacturi.*

manufacturiér,-ă adj. Care ține de manufactură, referitor la manufactură. – Sil. *-ri-er.* Pl. *manufacturieri,-e.*

manuscrís,-ă adj., s.n. (Text) scris de mână sau dactilografiat. – Sil. *-nu-scris.* Pl. *manuscrise.* Var. (înv.) **manuscrípt** s.n.

mapamónd s.n. Planiglob; (p.ext.) globul pământesc.

mápă s.f. **1.** Obiect de birou făcut din carton, din piele, din material plastic, în care se țin hârtii, foi volante, acte etc. **2.** Servietă plată. – Pl. *mape.*

marabú s.m. Pasăre din regiunile ecuatoriale, asemănătoare cu barza, cu capul și cu gâtul golașe. – Art. *marabuul,* sil. *-bu-ul.*

marafét s.n. (Pop. și fam.; mai ales la pl.) **1.** Lucruri mărunte, lipsite de importanță. **2.** Moșturi, nazuri, fasoane. – Pl. *marafeturi.*

marámă s.f. Fâșie de țesătură fină (de borangic), cu franjuri la capete, cu care femeile de la țară își acoperă capul. – Pl. *marame.*

marásm s.n. **1.** Decădere spirituală, apatie, descurajare. **2.** Stare generală proastă a organismului.

maratón s.n. Probă de alergare, desfășurată pe o distanță de cca 42 km. – Pl. *maratonuri* și *maratoane.*

maratoníst,-ă s.m. și f. Sportiv care participă la probele de maraton. – Pl. *maratoniști,-ste.*

marcá vb.I tr. **1.** A aplica pe un obiect, pe un animal etc. un semn distinctiv. **2.** (Fig.) A constitui o trăsătură specifică; a reprezenta. **3.** A delimita prin linii, prin semne o suprafață, un teren, un drum. **4.** A înscrie un punct într-un joc sportiv. – Ind.pr. *marchez.*

marcáj s.n. **1.** Semn distinctiv aplicat pe un obiect sau pe un animal. ▸ (Spec.) Semn convențional care indică ceva (ex. drumul pentru turiști, traseul în unele jocuri sportive). **2.** (Sport) Faptul de a se ține în apropierea unui jucător advers, împiedicându-l să acționeze în voie. **3.** *Tabelă de ~* = tabelă pe care se înregistrează punctele înscrise într-o competiție sportivă. – Pl. *marcaje.*

marcánt,-ă adj. Care se distinge prin valoare, importanță; remarcabil. – Pl. *marcanți,-te.* Par. *marcat.*

marcát,-ă adj. **1.** Caruia i s-a aplicat un semn distinctiv sau prin care i se garantează calitatea și autenticitatea. **2.** (Fig.) Care iese în evidență; accentuat, reliefat; distinct, nuanțat. – Pl. *marcați,-te.* Par. *marcant.*

márcă1 s.f. Timbru emis de stat, care se aplică sau se tipărește pe corespondență, servind drept plată a transportului poștal. – Pl. *mărci.*

márcă2 s.f. **1.** Semn distinctiv făcut pe un obiect, menit să diferențieze produsele, lucrările sau serviciile unei persoane fizice sau juridice, garantând o anumită calitate. ▸ Tip, model de fabricație. *Marcă de mașină.* **2.** (Fig.) Însușire caracteristică. • *De ~* = de calitate superioară. – Pl. *mărci.*

márcă3 s.f. Unitate monetară principală în unele țări (ex. Germania până în 2002). – Pl. *mărci.*

marchíz s.m. Titlu de noblețe în unele țări din Europa apuseană. – Pl. *marchizi.*

marchíză s.f. **1.** Soție de marchiz. **2.** Mic acoperiș de sticlă fixat deasupra intrării unei clădiri. **3.** Mică încăpere cu pereți (total sau în parte) de sticlă, făcând corp comun cu intrarea într-o clădire. – Sil. *mar-chi-.* Pl. *marchize.*

marchizét s.n. Țesătură de bumbac, subțire și ușoară, din care se fac rochii, perdele etc. – Pl. *marchizeturi* „sorturi".

marcotáj s.n. Procedeu de înmulțire a unor plante prin marcote. – Pl. *marcotaje.*

marcótă s.f. Lăstar al unei plante care se îngroapă în pământ cu vârful afară pentru a face rădăcini și care, separat de planta mamă, formează o plantă nouă. – Pl. *marcote.* Par. *mascotă.*

máre1 adj. **1.** (Cu sensul adaptat după substantiv) Care depășește dimensiunile obișnuite; (despre suprafețe) întins, vast; (despre încăperi, recipiente) spațios, încăpător; (despre ape, gropi) adânc; (despre ființe, clădiri, forme de relief etc.) înalt. ▹ *Degetul* (*cel*) *~* = degetul cel gros de la mână sau de la picior. *Literă ~* = majusculă. **2.** Adolescent, adult, matur. ▹ *Fată ~* = fată la vârsta măritișului; virgină. **3.** Care este în cantitate însemnată, abundent; numeros. (Despre prețuri) Ridicat. **4.** (Despre lumină, temperatură, voce, fenomene atmosferice etc.) În grad înalt; tare, puternic. ▸ (Despre stări sufletești) Profund, intens. **5.** De valoare, de însemnătate deosebită. **6.** Cu calități excepționale, renumit, celebru. • (*A-i fi cuiva*)

mai ~ *dragul* (sau *mila*) = a simți multă plăcere (sau milă). *A se da* (sau *a se ține*) ~ = a fi mândru. *În* ~ = după un plan vast; în linii generale, în rezumat. *La mai ~!,* urare făcută cuiva care a fost avansat în grad. ~ *și tare* sau *tare și* ~ = foarte puternic, extrem de influent. – Pl. *mari.*

máre2 s.f. **1.** Vastă întindere de apă stătătoare, adâncă și sărată, situată în vecinătatea unui continent, între continente sau în interiorul lor. ▹ ~ *internă* = mare înconjurată de țărmurile unuia sau mai multor state, aflată în folosința exclusivă a acestora. **2.** (Fig.) Întindere mare, vastă; mulțime, cantitate foarte mare. • *A făgădui* (sau *a cere*) ~*a cu sarea* = a promite (sau a cere) mult, totul, imposibilul. *A încerca* ~*a cu degetul* = a încerca să rezolvi sau să întreprinzi ceva riscant, cu puține șanse de reușită. *Peste* (*șapte* sau *nouă*) *mări și* (*șapte* sau *nouă*) *țări* = la distanță foarte mare. – Pl. *mări.*

marée s.f. Oscilație ritmică de înaintare spre țărm (flux) și de retragere (reflux) a apelor mărilor și oceanelor, datorită atracției Lunii și Soarelui. ▹ ~ *neagră* = peliculă formată din petrolul revărsat accidental dintr-un petrolier pe suprafața unei mări. – Sil. *-re-e.* Scris nu *-reie.* Art. *mareea.* Pl. *maree.*

mareșál s.m. Gradul cel mai înalt în ierarhia militară. – Pl. *mareșali.*

marfár s.n. Tren de marfă. – Pl. *marfare.*

márfă s.f. Obiect care satisface o necesitate și este destinat schimbului prin intermediul vânzării-cumpărării. • *A-și lăuda marfa* = a se lăuda cu ceea ce posedă sau cu meritele personale. – G.-D. *mărfii.* Pl. *mărfuri.*

margarétă s.f. Plantă erbacee decorativă, cu inflorescența formată într-un disc central, galben, având pe margine petale albe, lungi. – Pl. *margarete.*

margarínă s.f. Produs alimentar asemănător cu untul, conținând grăsimi vegetale. – Pl. *margarine* „sorturi”.

marginál,-ă adj. Care se află la margine; (spec.; despre comentarii, note) scris pe marginea foii unui text. ▸ (Fig.; despre probleme, situații) Fără importanță, secundar. – Pl. *marginali,-e.*

marginália s.n.pl. Comentarii, note, însemnări (apărute într-o publicație periodică) privitoare la o operă. – Sil. *-li-a-.*

marginalizá vb.I tr. A lăsa intenționat pe cineva sau ceva în afara preocupărilor importante; a nu aprecia, a nu promova după merite. – Ind.pr. *marginalizez.*

márgine s.f. **1.** Partea extremă, capătul unui teren, al unei localități etc. ▸ Mal, țărm. **2.** Fiecare dintre cele două părți laterale ale unui drum. **3.** Porțiune laterală, lăsată nescrisă, dintr-o foaie de hârtie. **4.** (Fig.) Limită până la care se poate admite sau concepe ceva. • *A fi pe* (sau *la*) ~*a prăpastiei* = a se afla într-un moment critic; a fi amenințat de o mare primejdie. *De la* (sau *la*) ~*a lumii* (sau *a pământului*) = (de) foarte departe. – Pl. *margini.*

mariáj s.n. Căsătorie; căsnicie. – Sil. *-ri-aj.* Pl. *mariaje.*

marijuana s.f. Stupefiant extras din frunzele unei specii de cânepă. – Pr. *marihuána.* Sil. *-jua-.* G.-D. *marijuanei.*

marín,-ă adj. De mare[2], referitor la mare; (despre plante și animale) care crește sau trăiește în mare. ▸ (Despre o pictură; și substantivat, f.) Care înfățișează un peisaj de (la) mare**2**. – Pl. *marini,-e.*

marinár s.m. Persoană care se îndeletnicește cu navigația; matelot. – Pl. *marinari.*

marinát,-ă adj. (Despre pește, carne) Pregătit cu un sos de bulion, ulei, lămâie, condimente. – Pl. *marinați,-te.*

marínă s.f. **1.** Ansamblul vaselor și unităților navale ale unui stat, împreună cu personalul aferent. **2.** Știința și tehnica navigației. **3.** Pictură reprezent`nd marea. – Pl. **3** *marine.*

marinărésc,-eáscă adj. De marinar, caracteristic marinarilor. – Pl. *marinărești.*

marinărește adv. Ca marinarii, în felul marinarilor.

marionétă s.f. **1.** Figurină manevrată de o persoană cu ajutorul unor sfori sau cu mâna, pentru a interpreta un rol în teatrul de păpuși. **2.** (Fig.) Om fără personalitate, care execută servil ceea ce i se cere. – Sil. *-ri-o-*. Pl. *marionete.*

marítim,-ă adj. **1.** Care se află pe țărmul mării sau aproape de mare. **2.** Care este legat de navigația pe mare. – Pl. *maritimi,-e.*

márjă s.f. Rezervă (de timp, de spațiu) lăsată pentru a fi folosită în cazul unei eventuale necesități. – Pl. *marje.*

márket s.n. Magazin. – Pl. *marketuri.*

márketing s.n. Sistem de activități prin care se realizează cunoașterea pieței, în vederea adaptării continue a producției întreprinderii la cerințele consumatorilor și ale desfășurării unor activități eficiente.

marmeládă s.f. Produs alimentar în formă de pastă din fructe terciuite sau trecute prin sită și fierte cu zahăr. – Pl. *marmelade.*

marmorá vb.I tr. A da aspect de marmură (hârtiei, lemnului etc.). – Ind.pr. *marmorez.*

marmoráj s.n. Desen colorat care imită marmura. – Pl. *marmoraje.*

mármoră s.f. v. **marmură.**

marmoreeán,-ă adj. Ca de marmură, asemănător cu marmura. – Sil. *-re-an.* Pl. *marmoreeni,-e,* sil. *-re-eni,* scris nu *-reieni.*

marmótă s.f. Mamifer rozător cu corpul scurt și gros, cu blană prețioasă, cenușie și care hibernează. – Pl. *marmote.*

mármură s.f. Rocă cristalizată, albă sau colorată, întrebuințată în sculptură și ca material de construcție. – Pl. *marmure* și *marmuri* „sorturi". Var. **mármoră** s.f.

maró adj. invar., s.n. (Culoare) asemănătoare boabelor prăjite de cafea. – Art. s.n. *maroul,* sil. *-ro-ul.* Pl.s.n. *marouri* „nuanțe".

marochín s.n. Piele fină de capră, tăbăcită vegetal, din care se fac poșete, mănuși etc. ▸ (La pl.) Obiecte confecționate din astfel de material. – Pl. *marochinuri* și *marochine* „sorturi", „obiecte".

marochinărie s.f. Atelier sau magazin unde se lucrează sau se vând articole de marochin sau din alte materiale. – G.-D. *marochinăriei.* Pl. *marochinării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

marsupiále s.f.pl. Ordin de mamifere din Australia și din America, a căror caracteristică este prezența marsupiului. – Sil. *-pi-a-.*

marsúpiu s.n. Pungă abdominală la femelele din ordinul marsupialelor, în care se țin puii după naștere. – Sil. *-piu,* pr. *-piu.* Pl. *marsupii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-.*

marș s.n., interj. **1.** S.n. Deplasare a unei unități militare sau a unui grup într-o anumită formație. **2.** S.n. Probă atletică de mers pas cu pas pe distanțe lungi, fără a alerga. **3.** S.n. Compoziție muzicală ritmată, destinată să cadențeze marșul (**1**). **4.** Interj. Cuvânt cu care se ordonă plecarea unei formații încolonate. **5.** Interj. Cuvânt cu care se alungă un câine sau (peiorativ) un om. – Pl.s.n. *marșuri.*

marșrút s.n. Mers al unui tren de marfă pe distanță lungă, fără ca pe parcurs să ia sau să lase vagoane. – Sil. *marș-rut.* Pl. *marșrute.*

mártie s.m. A treia lună a anului; (pop.) mărțișor. – Sil. *-ti-e.* G.-D. *lui martie.* Scris abr. *mart.*

martingálă s.f. Curea în formă de furcă la hamuri care nu permite calului să se ridice pe picioarele de dinapoi. Pl. *martingale.*

martír,-ă s.m. și f. Persoană care a fost supusă unui martiriu.– Pl. *martiri,-e.*

martiráj s.n. Martiriu. – Pl. *martiraje.*

martíriu s.n. Suferință, tortură sau moarte îndurată de cineva pentru credința, ideile, convingerile sale. – Sil. *-riu,* pr. *-rĭu.* Pl. *martirii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

martirizá vb.I tr. A supune pe cineva la un martiriu. – Ind.pr. *martirizez.*

mártor,-ă s.m. și f. **1.** Persoană care a asistat la o întâmplare, putând da informații despre aceasta. **2.** Persoană chemată de un organ judiciar să declare tot ce știe în legătură cu un fapt pe care îl cunoaște, pentru a contribui la soluționarea unei cauze. **3.** Persoană chemată să asiste la întocmirea unui act pe care îl semnează, pentru a-i da valoare legală. – Pl. *martori,-e.*

marț s.n.invar. *A face pe cineva ~* = a câștiga la jocul de table în condițiile în care se punctează dublu; (fig.) a întrece categoric pe cineva, în special într-o discuție.

marți s.f. A doua zi a săptămânii, care urmează după luni. ▸ (Adverbial) În cursul zilei de marți (imediat precedentă sau următoare); (în forma *marțea*) în fiecare marți. – Monosilabic. Art. *marțea*. Pl. *marți.*

marțiál,-ă adj. **1.** Milităresc, războinic. ▹ *Curte ~ă* = tribunal militar instituit în timp de război sau în caz de stare excepțională. **2.** Solemn, grav, impunător. – Sil. *-ți-al.* Pl. *marțiali,-e.* Par. *marțian.*

marțián,-ă adj., s.m. **1.** Adj. Referitor la planeta Marte. **2.** S.m. Locuitor presupus al planetei Marte. – Sil. *-ți-an.* Pl. *marțieni,-e.* Par. *marțial.*

marțipán s.n. Produs zaharos obținut dintr-un amestec de zahăr și miez de migdale. – Pl. *marțipane.*

marxísm s.n. Doctrină filosofică, socială și economică, elaborată de K. Marx și Fr. Engels și de continuatorii lor. – Sil. *mar-xism.*

masá1 vb.I tr. și refl. A (se) aduna în număr mare, în grup compact; a (se) îngrămădi. – Ind.pr. *masez.*

masá2 vb.I tr. A face masaj. – Ind.pr. *masez.*

masacrá vb.I tr. A ucide cu cruzime, în masă (oameni fără apărare); a măcelări. – Sil. *-sa-cra.* Ind.pr. *masacrez.*

masácru s.n. Măcel. – Sil. *-sa-cru.* Pl. *masacre.*

masáj s.n. Procedeu terapeutic constând din fricționarea sau lovirea diferitelor părți ale corpului, în scopul activării circulației sângelui, al înlăturării oboselii și durerii etc. – Pl. *masaje.*

másă1 s.f. **1.** Mulțime compactă de oameni. ▸ (La pl.) Categoria oamenilor de rând dintr-o societate. **2.** Îngrămădire de elemente care alcătuiesc un singur corp. **3.** Mărime fizică ce caracterizează cantitatea de materie din care este alcătuit un corp. **4.** *Mase plastice* = materiale plastice. • *De ~* = care cuprinde sau care antrenează o colectivitate umană. – Pl. *mase.*

másă2 s.f. **1.** Mobilă formată dintr-o placă dreptunghiulară, rotundă, ovală etc., sprijinită pe picioare și având diferite întrebuințări. ▹ *~ rotundă* = dezbatere liberă de către specialiști a unei teme date. **2.** Ceea ce se mănâncă; mâncare. ▹ *Înainte de ~* = în partea zilei care precedă prânzul. *După ~* = în partea zilei care urmează după prânz. ▸ (P.ext.) Prânz; cină; ospăț, banchet, petrecere. **3.** Nume dat unor obiecte sau părți de obiecte care seamănă cu masa (**1**), având diverse utilizări. • *A întinde ~ mare* sau *a ține ~ întinsă* = a oferi mereu petreceri, banchete. *A lua masa* = a mânca de prânz sau de cină. *A (nu) avea ce pune pe ~* = a (nu) avea existența asigurată, a (nu) avea cele necesare traiului. – Pl. *mese.*

mascá vb.I. **1.** Refl. și tr. A(-și) acoperi fața cu o mască; (p.ext.) a (se) îmbrăca într-un costum specific unui personaj, unei personalități, pentru a nu fi recunoscut. **2.** Tr. A împiedica ceva să se vadă acoperindu-l. **3.** Tr. (Fig.) A ascunde ceva sub aparențe înșelătoare, pentru a induce în eroare. – Ind.pr. *maschez.*

mascarádă s.f. Farsă, înscenare. – Pl. *mascarade.*

mascát,-ă adj. Care poartă mască (**1**). ▹ *Bal ~* = bal la care participanții poartă măști. – Pl. *mascați,-te.*

máscă s.f. **1.** Bucată de material (stofă, mătase, carton etc.), înfățișând o față omenească sau figura unui animal, cu care cineva își acoperă fața pentru a se deghiza, lăsând numai ochii descoperiți. Preparat cosmetic care se aplică pe față, pentru îngrijirea tenului. **2.** Persoană mascată. **3.** Chip

prefăcut, atitudine simulată. ▹ ~ *mortuară* = mulaj în ghips al feței unei persoane decedate. **4.** Dispozitiv de protecție care acoperă, parțial sau total, fața (și capul ori corpul) unei persoane (ex. mască chirurgicală, mască de gaze). **5.** Lucrare menită să camufleze un obiectiv militar. • *A-și scoate* (sau *a-și lepăda*) *masca* = a-și arăta adevărata fire, a nu se mai preface. – Pl. *măști.*

mascótă s.f. Ființă sau lucru considerat purtător de noroc. – Pl. *mascote.* Par. *marcotă.*

mascúl,-ă adj., s.m. (Individ) de sex bărbătesc. – Pl. *masculi,-e.*

masculín,-ă adj. De sex bărbătesc. ▹ *Gen* ~ (și substantivat, n.) = categorie gramaticală care cuprinde numele de ființe de sex bărbătesc și unele nume de lucruri. – Pl. *masculini,-e.*

masculinitáte s.f. Ansamblul trăsăturilor care formează specificul unui bărbat, vigoare bărbătească. – G.-D. *masculinității,* neart. *masculinități.*

máser s.n. Dispozitiv pentru amplificarea microundelor electromagnetice, bazat pe același principiu de funcționare ca laserul și utilizat în radiolocație, în radioastronomie etc. – Pl. *masere.*

maseur s.m. Specialist în practicarea masajului. – Pr. *masör*. Pl. *maseuri.*

maseuză s.f. Femeie specializată în practicarea masajului. – Pr. *masöză.* Pl. *maseuze.*

masív,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care se prezintă ca o masă unitară și compactă. *Aur masiv*. **2.** Adj. Mare, voluminos, impunător; solid. **3.** Adj. Care este în cantități mari, pe scară amplă. **4.** S.n. ~ *muntos* = înălțime muntoasă, alcătuind o unitate distinctă față de formele de relief înconjurătoare. – Pl. *masivi,-e.*

masivitáte s.f. Însușirea de a fi masiv. – G.-D. *masivității,* neart. *masivități.*

máslu s.n. Slujbă religioasă creștină care se oficiază pentru un bolnav, un necaz etc. – Sil. *ma-slu.* Pl. *masluri* și *masle.*

masochísm s.n. Perversiune sexuală constând din apariția plăcerii sexuale numai în urma producerii unei dureri fizice.

masón s.m. Francmason. – Pl. *masoni.*

masoneríe s.f. Francmasonerie. – G.-D. *masoneriei*, neart. *masonerii.*

mass-média s.n.pl. Totalitatea mijloacelor de comunicație care servesc la transmiterea informațiilor către un număr mare de persoane (radioul, televiziunea, presa, afișul etc.). – Sil. *-di-a.* G.-D. *mass-mediei.* Îmbinarea *mijloace mass-media* este pleonastică.

masteránd,-ă s.m. și f. Persoană care urmează masteratul. – Pl. *masteranzi,-de.*

masterát s.n. Stagiu de calificare științifică după terminarea studiilor universitare. – Pl. *masterate.*

mastíc s.n. **1.** Amestec de substanțe minerale și vegetale folosit la lipit, la chituit etc. **2.** Suc rășinos extras dintr-un arbore exotic, servind la fabricarea masticii, a unor leacuri etc. – Pl. *masticuri.* Par. *mastică.*

masticatór,-oáre adj. Care se referă la masticație, care servește la masticație. ▹ *Mușchi* ~ = fiecare dintre mușchii situați între cele două maxilare, care intervine în procesul de masticație prin mișcările pe care le imprimă mandibulei. – Pl. *masticatori,-oare.*

masticáție s.f. Mestecarea alimentelor în gură. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *masticației.* Pl. *masticații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

mastícă s.f. Băutură alcoolică aromată cu mastic (**2**). – Pl. *mastici* „sorturi". Par. *mastic.*

mastodónt s.m. Mamifer uriaș din erele terțiară și cuaternară, asemănător cu elefantul. – Pl. *mastodonți.*

masturbáție s.f. Producere a plăcerii sexuale prin autoexcitație; onanie. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *masturbației.* Pl. *masturbații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

mașinál,-ă adj. (Despre acțiuni, gesturi; adesea adverbial) Mecanic, automat. – Pl. *mașinali,-e.*

mașinăție s.f. (Mai ales la pl.) Intrigă, uneltire, complot. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *mașinației.* Pl. *mașinații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

mașínă s.f. **1.** Sistem tehnic care servește la transformarea unei forme de energie în altă formă de energie sau la efectuarea lucrului mecanic. ▹ (Urmat de determinări care indică domeniul de folosire sau operația efectuată) *Mașină de tors, de cusut, de scris, agricolă* etc. **2.** Autoturism. – Pl. *mașini.*

mașinăríe s.f. Ansamblul pieselor care alcătuiesc mecanismul unei mașini; (p.ext.) mașină. – G.-D. *mașinăriei.* Pl. *mașinării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

mat1 s.n. (Și în forma *șah-mat*) Situație la jocul de șah în care regele uneia dintre părți nu mai poate fi apărat, sfârșindu-se partida.

mat2,-ă adj. **1.** Fără luciu, fără strălucire; tern. **2.** (Despre sticlă) Care nu este transparent. – Pl. *mați,-te.*

mată pron.pers. (Reg. și fam.) Dumneata. – G.-D. *matale.* Var. **matále** pron.pers.

matadór s.m. Toreador care caută să dea taurului lovitura mortală. – Pl. *matadori.*

matahálă s.f. **1.** Ființă fantastică, enormă, cu înfățișare înfiorătoare. **2.** Ființă sau lucru de proporții exagerate. – Pl. *matahale.*

matále pron.pers. v. **mata.**

mátcă s.f. **1.** Albină femelă care depune ouă; regină. **2.** (Fig.) Origine, izvor, început. **3.** Albia unei ape curgătoare. • *A readuce pe cineva la ~* = a-l readuce pe calea cea bună. *A reveni la* (sau *a reintra în*) *~* = a reveni la starea obișnuită, la normal. – Pl. *mătci.*

matelót s.m. Marinar. – Pl. *mateloți.*

matemátic,-ă adj. Care se referă la matematică; bazat pe principiile matematicii. ▸ (Adverbial) Precis, exact. – Pl. *matematici,-ce.*

matemátică s.f. Știință care studiază proprietățile entităților de natură abstractă (ex. numere, puncte, mulțimi), precum și relațiile dintre acestea. – Pl. *matematici.*

matematicián,-ă s.m. și f. Specialist în matematică. – Sil. *-ci-an.* Pl. *matematicieni,-e.*

materiál,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care aparține materiei, realității obiective, independent de conștiință. **2.** Adj. Care constă în bunuri economice, servind la desfășurarea unei activități, la asigurarea traiului. **3.** S.n. Materie primă sau semifabricat din care se execută diferite produse. ▹ *Materiale plastice* = produse de sinteză întrebuințate ca înlocuitori ai metalelor, ai lemnului, ai pielii etc. ▸ Țesătură, stofă. **4.** S.n. Ansamblul obiectelor specifice unui domeniu de activitate. **5.** Totalitatea datelor, informațiilor, documentelor folosite pentru elaborarea unei lucrări literare, științifice etc. – Sil. *-ri-al.* Pl. *materiali,-e.*

materialísm s.n. Orientare în filosofie care consideră materia, natura ca factor primordial, determinant, iar conștiința, spiritul ca factor secundar, derivat. – Sil. *-ri-a-.*

materialíst,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) preocupată exagerat de probleme materiale, de câștig. – Sil. *-ri-a-.* Pl. *materialiști,-ste.*

materialitáte s.f. Caracterul a ceea ce este material (**1**), de natură materială. – Sil. *-ri-a-.* G.-D. *materialității.*

materializá vb.I tr. și refl. A face să devină sau a deveni material (**1**); a da sau a dobândi o formă concretă. – Sil. *-ri-a-.* Ind.pr. *materializez.*

matérie s.f. **1.** Substanța unică și universală a lumii; element, substanță din care sunt făcute obiectele. ▹ *~ cenușie* = parte a sistemului nervos central; (p. ext.) creier, minte, inteligență. *~ primă* = produs natural sau semifabricat din care se obțin alte produse. **2.** Problemă, chestiune; domeniu de cercetare. ▹ *Tablă de materii* = listă la începutul sau la sfârșitul unei lucrări în care sunt înșirate capitolele lucrării, cu indicarea paginilor la care acestea se află. **3.** Obiect de învățământ. • *A intra în ~* = a începe discutarea subiectului propriu-zis.

În ~ de... = în ceea ce privește. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *materiei.* Pl. *materii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

matérn,-ă adj. (Și adverbial) Care se referă la mamă; provenit de la mamă. ▹ *Limbă ~ă* = limba pe care o învață cineva din prima copilărie, de la părinți. – Pl. *materni,-e.*

maternitáte s.f. **1.** Calitatea de mamă; instinct matern. **2.** Spital în care sunt îngrijite femeile care nasc. – Pl. **2** *maternități.*

matinál,-ă adj. Care se petrece dimineața; (despre oameni) care se scoală de dimineață. – Pl. *matinali,-e.*

matinéu s.n. Spectacol care are loc înainte de masă. – Pl. *matinee,* sil. *-ne-e,* scris nu *-neie.*

matisá vb.I tr. A finisa o țesătură de mătase artificială pentru a-i micșora luciul. – Ind.pr. *matisez.* Par. *matisi.*

matisí vb.IV tr. A îmbina capetele a două frânghii sau a două cabluri, prin împletirea șuvițelor din care sunt făcute. – Ind.pr. *matisesc*, pf. s. *matisii.* Par. *matisa.*

matlasá vb.I tr. A căptuși un material textil, făcând cusături care scot în relief un anumit model. – Sil. *ma-tla-.* Ind.pr. *matlasez.*

matostát s.n. Piatră semiprețioasă de culoare verde. – Pl. *matostate.*

matrapazlâc s.n. (Fam.) Afacere necinstită, șarlatanie, fraudă. – Sil. *ma-tra-.* Pl. *matrapazlâcuri.*

matriarhál,-ă adj. Care se referă la matriarhat, care aparține matriarhatului. – Sil. *ma- -tri-ar-.* Pl. *matriarhali,-e.*

matriarhát s.n. Regim juridic sau social la unele populații, în care mama are autoritate preponderentă asupra familiei. – Sil. *ma-tri-ar-.*

matríce s.f. **1.** (Filos.) Tabel reprezentând valoarea de adevăr a unui enunț pe baza valorii de adevăr a elementelor sale componente. **2.** (Anat.) Uter. ▸ (Fig.) Origine, obârșie. – Sil. *ma-tri-.* Pl. *matrice.*

matricíd,-ă s., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Persoană) care și-a ucis mama. **2.** S.n. Crima celui care și-a ucis mama. – Sil. *ma-tri-.* Pl. *matricizi,-de.*

matrícol,-ă s.f., adj. **1.** S.f. Registru în care se notează numele persoanelor a căror evidență este necesară într-o instituție sau în care se trece situația școlară a elevilor. **2.** Adj. Care ține de matricolă (**1**). *Număr matricol.* – Sil. *ma-tri-.* Pl. *matricoli,-e.*

matrimoniál,-ă adj. De căsătorie, privitor la căsătorie. – Sil. *ma-tri-.* Pl. *matrimoniali,-e.*

matríță s.f. **1.** Unealtă cu o cavitate interioară, folosită la fasonarea unui material. **2.** Formă în care se toarnă literele folosite la tipar. – Sil. *ma-tri-.* Pl. *matrițe.*

matrițér,-ă s.m. și f. Muncitor specializat în munca la matrițe. – Sil. *ma-tri-.* Pl. *matrițeri,-e.*

matroánă s.f. Soție a unui cetățean roman; (astăzi) femeie căsătorită care impune respect; (depr.) femeie în vârstă (și grasă). – Sil. *ma-troa-.* Pl. *matroane.*

matúr,-ă adj. Care a ajuns la deplina dezvoltare fizică și intelectuală; care dovedește maturitate de gândire, seriozitate. – Acc. nu *mátur.* Pl. *maturi,-e.*

maturáție s.f. **1.** (Biol.) Proces prin care o celulă sexuală, un fruct sau un organism ajunge la maturitate. **2.** Totalitatea transformărilor pe care le suferă unele substanțe până ajung la proprietăți optime. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *maturației.* Pl. *maturații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

maturitáte s.f. **1.** Stare de dezvoltare deplină a unui organ sau organism; perioadă din viața omului între tinerețe și bătrânețe. **2.** Seriozitate, profunzime în gândire. – G.-D. *maturității,* neart. *maturități.*

maturizá vb.I refl. A deveni matur. – Ind.pr. *maturizez.*

maturizáre s.f. Faptul de a se maturiza. – G.-D. *maturizării,* neart. *maturizări.*

matusalémic,-ă adj. (Mai ales despre vârstă) Foarte înaintat. – Pl. *matusalemici,-ce.*

maț s.n. (Pop.) Intestin. • *A fi pestriț* (ori *tărcat*) *la ~e* = a fi rău la suflet. – Pl. *mațe.*

máur,-ă s., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.; în antichitate) Numele populației băștinașe din nord-vestul Africii; (în Evul Mediu) numele cuceritorilor arabi din nord-vestul Africii și din Spania. **2.** Adj. Care aparține maurilor (**1**), privitor la mauri. – Sil. *ma-ur.* Pl. *mauri,-e.*

mausoléu s.n. Monument funerar de proporții mari, ridicat în memoria unor eroi, a unei personalități etc. – Sil. *mau-.* Pl. *mausolee,* sil. *-le-e,* scris nu *-leie.*

máxi adj. invar. (Despre îmbrăcăminte) Care ajunge până la glezne.

maxilár s.n. Fiecare dintre cele două oase ale feței, în care sunt înfipți dinții. – Pl. *maxilare.*

maxílă s.f. Fiecare dintre cele două plăci chitinoase de la gura insectelor, a unor viermi și a unor moluște așezate deasupra buzei inferioare. – Pl. *maxile.*

máxim1 s.n. Maximum. – Pl. *maximuri.*

máxim2,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care are cea mai mare dimensiune, durată, intensitate etc.; maximal. **2.** S.f. (Mat.) Valoarea cea mai mare a unei variabile sau a unei funcții într-un anumit interval. – Pl. *maximi,-e.*

maximál,-ă adj. Maxim^2 (**1**). ▹ *Preț ~* = prețul cel mai ridicat la care se admite, la un moment dat, vânzarea unei mărfi. – Pl. *maximali,-e.*

máximă s.f. Enunț concis care exprimă un principiu etic, o normă de conduită etc.; aforism, sentință. – Pl. *maxime.*

máximum s.n. Punct, grad sau fază superioară, peste care nu se poate trece; maxim**1**. – Art. *maximumul.*

mázăre s.f. Plantă alimentară și furajeră, cu semințe sferice închise în păstăi. Păstăile sau semințele acestei plante; mâncare pregătită din aceste semințe. – G.-D. *mazării.*

mazíl s.m. (În trecut) **1.** Domn sau înalt demnitar scos din funcție. **2.** Descendent al unei familii boierești de rangul al doilea. **3.** Răzeș însărcinat cu încasarea birurilor. – Pl. *mazili.*

mazilí vb.IV tr. **1.** (În trecut) A scoate, a înlătura din funcție un domn, un demnitar etc. **2.** (Fig.) A alunga, a îndepărta pe cineva (dintr-o funcție, dintr-un post). – Ind.pr. *mazilesc,* pf. s. *mazilii.*

mazúrcă s.f. Dans de origine poloneză, devenit dans de salon. – Pl. *mazurci.*

măcár adv. **1.** Cel puțin, barem. **2.** Loc. conj. *Măcar că...* = cu toate că..., deși.

măcăí vb.IV intr. (Despre rațe) A scoate strigătul caracteristic speciei. – Ind.pr. pers.3 *măcăie.*

măceáșă s.f. Fructul măceșului, roșu, cu gust acrișor, bogat în vitamina C. – Pl. *măcețe.*

măcél s.n. Acțiune sângeroasă îndreptată împotriva unei mulțimi (fără apărare); omor în masă; masacru. ▸ Luptă, război. – Pl. *măceluri.*

măcelár s.m. Persoană care se ocupă cu tăierea animalelor pentru consum sau cu vânzarea cărnii. – Pl. *măcelari.*

măcelărí vb.IV tr. A masacra. – Ind.pr. *măcelăresc,* pf.s. *măcelării.*

măcelăríe s.f. Prăvălie în care se vinde carne. – G.-D. *măcelăriei.* Pl. *măcelării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

măcéș s.m. Nume dat unor specii de arbuști spinoși, cu fructe mici, roșii. – Pl. *măceși.*

măciná vb.I. **1.** Tr. A preface în făină boabele de cereale. A preface în pulbere diverse boabe sau materiale cu ajutorul râșniței, al piuliței, al unor mașini etc. **2.** Tr. și refl. A (se) distruge cu încetul, a (se) roade, a (se) fărâmița. **3.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) chinui sufletește, a (se) consuma. – Ind.pr. *mácin.*

măcináre s.f. Acțiunea de a (se) măcina; transformare în făină a boabelor de cereale. ▸ (Fig.) Frământare, zbucium. – Pl. *măcinări.*

măciúcă s.f. **1.** Bâtă lungă, îngroșată (și ferecată) la un capăt, folosită în trecut ca armă de luptă. **2.** Măciulie. • *A i se face* (sau *a i se ridica*) *cuiva părul ~* = a fi cuprins de o spaimă puternică, a se îngrozi. – Pl. *măciuci.*

măciulíe s.f. Capătul îngroșat și rotunjit al unui ciomag, al unui chibrit etc.; măciucă. – G.-D. *măciuliei*. Pl. *măciulii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-*.

măcríș s.m. Plantă leguminoasă, cu frunze numeroase și acrișoare la gust, folosite în alimentație. – Sil. *mă-criș.*

mădulár s.n. (Înv. și pop.; mai ales la pl.) Fiecare dintre membrele, (p.ext.) părțile sau organele unei ființe. – Pl. *mădulare.*

mădúvă s.f. **1.** Substanță moale, grasă, situată în cavitățile oaselor. ▹ *Măduva spinării* = parte a sistemului nervos central aflată în interiorul coloanei vertebrale. **2.** Țesut vegetal din centrul tulpinii și rădăcinii unor plante. • *A-i îngheța cuiva măduva-n oase* = a-i fi foarte frig. *Până în măduva oaselor* = până în adâncul ființei; în cel mai înalt grad. – G.-D. *măduvei.*

măgár s.m. **1.** Animal domestic de povară și tracțiune, din familia calului; asin. **2.** (Fig.) Epitet dat unui om prost sau încăpățânat, obraznic. • *A ajunge* (sau *a face pe cineva*) *din cal ~* = a ajunge (sau a aduce pe cineva) dintr-o situație mai bună într-alta mai rea, a înjosi, a umili. *A nu fi nici cal, nici ~* = a nu aparține unei categorii clare, distincte, a nu avea o situație precisă. – Pl. *măgari.*

măgărésc,-eáscă adj. De măgar, referitor la măgar. – Pl. *măgărești.*

măgăríe s.f. Faptă, atitudine, vorbă etc. impertinentă, prostească, necuviincioasă. – G.-D. *măgăriei.* Pl. *măgării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

măgăríță s.f. Femela măgarului. – Acc. și *măgăriță.* Pl. *măgărițe.*

măgărúș s.m. Diminutiv al lui măgar; pui de măgar. – Pl. *măgăruși.*

măguleálă s.f. Vorbă, gest de măgulire. – Pl. *măguleli.*

măgulí vb.IV tr. A satisface pe cineva în orgoliul său prin vorbe de laudă; a flata. – Ind.pr. *măgulesc,* pf.s. *măgulii.*

măgulíre s.f. Acțiunea de a măguli; cuvânt sau faptă măgulitoare. – Pl. *măguliri.*

măgulitór,-oáre adj. Care măgulește. – Pl. *măgulitori,-oare.*

măgură s.f. Deal (înalt), de obicei împădurit. – Pl. *măguri.*

măi interj. **1.** Cuvânt de adresare către persoane de sex masculin. **2.** Cuvânt care exprimă admirație, nedumerire, nemulțumire etc.

măiculíță s.f. Măicuță (**1**). – Pl. *măiculițe.*

măicúță s.f. **1.** Diminutiv al lui maică; măiculiță. **2.** Călugăriță. – Pl. *măicuțe.*

măiestríe s.f. Pricepere deosebită, talent, dibăcie. – Sil. *mă-ies-tri-*. G.-D. *măiestriei*, neart. *măiestrii.*

măiéstru, măiástră adj. **1.** Îndemânatic, priceput; iscusit, abil. **2.** Lucrat cu măiestrie. **3.** (În basme) Înzestrat cu puteri supranaturale. – Sil. *mă-ies-tru.* Pl. *măiești,-estre.*

mălái s.n. **1.** Făină de porumb. **2.** Turtă din făină de porumb dospită și coaptă. **3.** (Reg.) Porumb (**1**). • *Vrabia ~ visează* = fiecare se gândește la ceea ce dorește, la ceea ce-i lipsește. – Pl. **2** *mălaie.*

mălăiéț,-iáță adj. (Despre fructe) Moale, sfărâmicios; prea copt. – Sil. *-lă-ieț.* Pl. *mălăieți,-e.*

mălín s.m. Arbore înalt până la 15 m, cu flori mici, albe, a cărui scoarță, cu proprietăți astringente, se întrebuințează în medicina populară. – Pl. *mălini.*

mălurát,-ă adj. (Despre cereale) Atacat de mălură. – Pl. *mălurați,-te.*

mălúră s.f. Boală a unor graminee (grâu, orz, secară), în boabele cărora apare o pulbere brună, rău mirositoare. – Acc. și *mălură.* Pl. *măluri.*

mămăligă s.f. **1.** Aliment preparat din mălai fiert în apă. **2.** (Fig.) Epitet depreciativ pentru un om lipsit de energie și de inițiativă. • *A o pune de ~* = a ajunge într-o situație dificilă, într-o încurcătură; a o păți, a da greș. – Pl. *mămăligi.*

mămăligúță s.f. Diminutiv al lui mămăligă. – Pl. *mămăliguțe.*

mămărúță s.f. (Entom.; pop.) Buburuză. – Pl. *mămărúțe.*

mămícă s.f. (Fam.) Diminutiv hipocoristic al lui mamă (**1**); (pop.) mămucă. – G.-D. *mămicăi, mămicii, mămichii.* Pl. *mămici.*

mămúcă s.f. (Pop.) Mămică. – Pl. *mămuci.*

mănăstíre s.f. Instituție religioasă în care trăiesc, după anumite reguli ascetice, călugări sau călugărițe; ansamblu de clădiri care aparțin unei astfel de instituții. – Pl. *mănăstiri.* Var. **mânăstíre** s.f.

mănăstirésc,-eáscă adj. Care aparține mănăstirii, referitor la mănăstire; monastic. – Pl. *mănăstirești.* Var. **mânăstirésc,-eáscă** adj.

mănós,-oásă adj. Fertil, roditor, îmbelșugat. – Pl. *mănoși,-oase.*

mănúnchi s.n. **1.** Cantitate de fire de grâu, de iarbă etc., care pot fi cuprinse cu mâna; buchet (de flori). **2.** Grup de obiecte de același fel. – Sil. *mă-nunchi.* Pl. *mănunchiuri.*

mănúșă s.f. Obiect de protecție pentru mână, confecționat din lână, piele, cauciuc etc. • *A arunca cuiva mănușa* = a provoca pe cineva (la duel). *A ridica mănușa* = a primi provocarea cuiva (la duel). *A umbla* (sau *a se purta*) *cu mănuși* = a se purta cu atenție și îngăduință, cu menajamente față de cineva. – Pl. *mănuși.*

măr1 s.m. Pom fructifer cu frunze mari, cu flori albe-trandafirii. • *De florile ~ului* = fără nici un scop, degeaba. – Pl. *meri.*

măr2 s.n. **1.** Fructul mărului[1] de formă în general rotundă și de culori diferite. ▹ *~ul discordiei* = motiv de neînțelegere, de dușmănie. **2.** *~ul-lui-Adam* = proeminență în partea anterioară a gâtului, la bărbați. • *A bate pe cineva ~ sau a-l lăsa* (*bătut*) *~* = a bate pe cineva foarte tare. – Pl. *mere.*

mărár s.m. Plantă erbacee, înaltă, cu frunze filiforme, întrebuințată drept condiment.

mărăcíne s.m. Nume generic pentru mai multe plante cu spini. • *A sta pe mărăcini* = a fi foarte nerăbdător (să plece), a nu avea astâmpăr; a sta ca pe spini. – Pl. *mărăcini.*

mărăciníș s.n. Loc acoperit cu mărăcini. – Pl. *mărăcinișuri.*

măréț,-eáță adj. Care trezește sau impune admirație, grandios (prin aspect, ținută etc.). – Pl. *măreți,-e.*

măreție s.f. Însușirea de a fi măreț; ansamblu de calități care trezesc admirație; grandoare. – G.-D. *măreției,* neart. *măreții.*

mărgăritár s.n. Perlă (**1**). – Pl. *mărgăritare.*

mărgeá s.f. **1.** Boabă mică de sticlă, de piatră etc. de diferite forme și culori, folosită ca podoabă. **2.** (La pl.) Protuberanțe ale pielii pe capul și pe gâtul curcanului. – Art. *mărgeaua.* Pl. *mărgele.* Var. **mărgícă** s.f.

mărgeán s.n. **1.** (Zool.) Coral**1**. **2.** Șirag de mărgele făcut din corali.

mărgícă s.f. v. **mărgea**.

mărginâș,-ă adj. **1.** Care se găsește la margine, la periferie. **2.** (Adesea substantivat; despre persoane) Care locuiește la marginea unei așezări, a unui ținut etc. – Pl. *mărginași,-e.*

mărginí vb.IV. **1.** Refl. A se învecina. **2.** Tr. A forma marginile unei suprafețe, ale unui lucru etc. **3.** Refl. și tr. (Fig.) A (se) reduce, a (se) limita, a (se) restrânge. – Ind.pr. *mărginesc,* pf.s. *mărginii.*

mărginít,-ă adj. **1.** Redus, limitat. **2.** (Fig.) Care are putere de înțelegere și judecată limitate. – Pl. *mărginiți,-te.*

mărí vb.IV. **1.** Refl. și tr. A deveni sau a face să devină mai mare în dimensiuni, număr, durată etc. **2.** Refl. A crește în vârstă. **3.** Tr. (În optică, în fotografie) A reproduce la o scară mai mare. – Ind. pr. *măresc,* pf.s. *mării.*

măríe s.f. (Înv. și pop.; de obicei urmat de un adj. pos.) Termen de reverență pentru o persoană de rang înalt (monarh, boier mare etc.) – Scris cu

inițială majusculă. G.-D. *Măriei Tale* (sau *Sale, Voastre*). Pl. *mării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

măríme s.f. **1.** Proprietate fizică a corpurilor sau a fenomenelor, implicând un aspect cantitativ legat de dimensiune, cantitate, durată și un aspect calitativ legat de importanță, gravitate etc. **2.** (Adesea ironic) Persoană care deține o funcție înaltă. **3.** (Astr.) ~ *stelară* = magnitudine. – Pl. *mărimi.*

mărinimíe s.f. Bunăvoință, înțelegere; bunătate, generozitate. – G.-D. *mărinimiei,* neart. *mărinimii.*

mărinimós,-oásă adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care dă dovadă de mărinimie. – Pl. *mărinimoși,-oase.*

măríre s.f. **1.** Creștere, sporire, dezvoltare. **2.** Glorie, strălucire, măreție. – Pl. *măriri.*

mărítă vb.I refl. (Despre femei) A se căsători; (tr.) a da o fată în căsătorie. – Ind.pr. *mărít.*

mărítát s.n. Măritiș. • *De* ~ = (despre fete sau despre vârsta lor) aptă pentru căsătorie.

mărítiș s.n. Căsătorie a unei femei; măritat. – Pl. *măritișuri.*

mărșăluí vb.IV intr. A face un marș (**1**). ▸ (Fam.) A face un drum lung, obositor. – Ind.pr. *mărșăluiesc,* pf.s. *mărșăluii.*

mărturíe s.f. **1.** Declarație făcută de o persoană pentru a adeveri ceva sau pentru a-și susține părerile; (jur.) depoziție. **2.** Dovadă, probă; semn, indiciu. – G.-D. *mărturiei.* Pl. *mărturii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

mărturisí vb.IV. **1.** Tr. A declara, a afirma; (spec.) a face o depoziție în fața unui organ de justiție. **2.** Tr. A recunoaște ceva ca adevărat; a da pe față. **3.** Tr. și refl. A (se) spovedi (**1**). – Ind.pr. *mărturisesc,* pf.s. *mărturisii.*

mărturisíre s.f. **1.** (Jur.) Depoziție. **2.** Destăinuire, confidență. **3.** (Bis.) Spovedanie. – Pl. *mărturisiri.*

mărțișór s.m., s.n. **1.** S.m. (Pop.) Luna martie. **2.** S.n. Mic obiect de podoabă legat de un fir alb împletit cu unul roșu, care se oferă în dar la 1 martie. – G.-D. art.s.m. *lui mărțișor.* Pl.s.n. *mărțișoare.*

mărúnt,-ă adj. **1.** De dimensiuni reduse, mic; cu părțile componente (foarte) mici. ▸ (Despre scris) Cu litere foarte mici. **2.** (Despre bani; și substantivat) În monede divizionare de valoare mică. **3.** De înălțime sau statură mică, scund. **4.** (Fig.) De mică importanță, neînsemnat; lipsit de orizont, meschin. – Pl. *mărunți,-te.*

măruntáie s.f.pl. **1.** Organele interne la om și la animale aflate în cavitatea abdominală. **2.** (P. ext.) Partea din interior, din adânc a unui lucru. *Măruntaiele pământului*.

mărunțí vb.IV tr. A tăia, a rupe, a sfărâma în bucăți mici. – Ind.pr. *mărunțesc,* pf.s. *mărunții.*

mărunțíș s.n. **1.** (La pl.) Lucruri, fapte de mică importanță sau fără valoare, nimicuri, fleacuri. ▸ Obiecte de mercerie. **2.** (La sg.) Bani mărunți, mai ales de metal. – Pl. *mărunțișuri.*

măscăríci s.m. Bufon; paiață. – Pl. *măscărici.*

măseá s.f. **1.** Fiecare dintre dinții mari, cu suprafață plată, situați în părțile laterale ale maxilarelor, după canini; molar. **2.** Nume dat unor părți de obiecte sau unelte, asemănătoare cu măseaua (**1**). • *A-i crăpa cuiva ~ua* = a fi foarte nerăbdător (să...); a avea mare nevoie de ceva. *A nu avea ce pune* (*nici*) *pe o* ~ sau (*nici*) *cât să pui pe o* ~ = a avea foarte puțin (de mâncare). *A nu-l durea ~ua pe cineva* = a nu-i păsa de ceva. *De-i sar* (sau *crapă, trosnesc*) *măselele* sau *de-și culege măselele* (*de pe jos*) = (pe lângă verbe, mai ales *a bate, a pătimi*) extrem de tare, de mult. – Pl. *măsele.*

măseláriță s.f. Plantă erbacee toxică, cu flori galbene cu nervuri violete, din care se extrage atropina. – Pl. *măselarițe.*

măslín s.m. Arbore mediteranean cu frunze lucioase, persistente, cultivat pentru lemnul și fructele lui. – Pl. *măslini.*

măslínă s.f. Fructul comestibil al măslinului, de culoare brună-verzuie, care cu timpul devine neagră, bogat în ulei. – Pl. *măsline.*

măsliníu,-íe adj. De culoarea măslinei, galben-verzui, bătând spre negru. – Sil.m. *-niu,* f. *-ni-e.* Pl. *măslinii.*

măsluí vb.IV tr. A înșela la jocul de cărți; (p.ext.) a falsifica. – Ind.pr. *măsluiesc,* pf.s. *măsluii.*

măsurá vb.I. **1.** Tr. A determina valoarea unei mărimi prin raportare la o mărime de același fel luată drept unitate. **2.** Tr. A cerceta cu privirea. **3.** Refl. A se compara cu cineva; a se înfrunta (în întrecere, în luptă etc.). **4.** Tr. A cumpăni, a chibzui cuvinte, fapte, sentimente. • *A nu se putea ~ cu cineva* (sau *ceva*) = a fi în inferioritate evidentă, a nu se putea lua la întrecere cu cineva. – Ind.pr. *măsór.*

măsúră s.f. **1.** Faptul de a măsura; determinare, evaluare. **2.** Valoare a unei mărimi în raport cu o unitate dată. **3.** Unitate convențională cu care se măsoară. **4.** Instrument, unealtă, obiect cu care se măsoară. **5.** (Muz.) Cea mai mică diviziune care stă la baza organizării și grupării duratei sunetelor. **6.** Unitate metrică ce determină ritmul unui vers. **7.** (Fig.) Limită, proporție firească a lucrurilor. **8.** (Fig.) Capacitate, putere; valoare. **9.** (Mai ales la pl.) Hotărâre, prevedere; mijloc prin care se realizează un scop. • *A fi în ~ să...* = a fi capabil de a face ceva; a fi în stare. *A fi pe o ~* = a se asemăna, a se potrivi mai ales la fapte rele. *A umple măsura* = a ajunge la ultima limită. *Cu ~* = cumpătat, moderat; cum se cuvine. *În măsura* (sau *limita*) *posibilului* = atât cât se poate, în limita posibilităților. *Pe ~ ce...* = cu cât... *Peste ~* sau *fără de ~* = mai mult decât trebuie, foarte, prea; din cale afară de... – Pl. *măsuri.*

măsurătoáre s.f. Acțiunea de a măsura. – Pl. *măsurători.*

măsúță s.f. Masă mică; mescioară. – Pl. *măsuțe.*

mătánie s.f. **1.** (Mai ales la pl.) Îngenunchere și înclinare a corpului până la pământ, în semn de venerație sau de pocăință. **2.** (La pl.) Șirag special de mărgele, pe care credincioșii le trec printre degete când rostesc anumite rugăciuni; rozar. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *mătaniei.* Pl. *mătănii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

mătáse s.f. **1.** Fir de borangic prelucrat. **2.** Țesătură fină din fibre de mătase (**1**), (la pl.) varietăți de țesături de acest fel. **3.** *~a porumbului* = fire subțiri, galbene-cafenii, care ies din pănuși, la vârful știuletelui de porumb. **4.** *~a-broaștei* = nume dat algelor verzi, care formează mese plutitoare la suprafața apelor stătătoare. • *Crescut în ~* = crescut în lux, în belșug. – Pl. **2** *mătăsuri.*

mătăhálós,-oásă adj. Ca o matahală, mare și greoi; diform. – Pl. *mătăhăloși,-oase.*

mătăsár s.m. Pasăre migratoare, cu un moț de pene pe creștet și cu penele cozii mătăsoase. – Pl. *mătăsari.*

mătăsós,-oásă adj. Moale și lucios ca mătasea (**1**). – Pl. *mătăsoși,-oase.*

mătăúz s.n. Mănunchi de busuioc cu care preotul stropește cu agheasmă. – Pl. *mătăuze.*

mătrăgúnă s.f. Plantă erbacee otrăvitoare, întrebuințată în medicină; beladonă. – Pl. *mătrăgune.*

mătreáță s.f. (Cu sens colectiv) Părticele de epidermă, desprinse de pe pielea capului. – Sil. *mă-trea-.* G.-D. *mătreții.*

mătură vb.I tr. **1.** A curăța de praf sau de gunoi cu mătura. **2.** (Despre vânt, ape) A lua cu sine tot ce întâlnește în cale. **3.** (Fig.) A înlătura pe cineva sau ceva. – Ind.pr. *mătur.*

mătură s.f. **1.** Obiect de uz casnic, făcut din tulpinile plantei cu același nume, din nuiele etc., cu care se mătură. **2.** Plantă erbacee cu tulpina foarte ramificată, stufoasă, de peste un metru înălțime, din care se fac mături (**1**). – Pl. *mături.*

măturătór,-oáre s.m. și f. Persoană care se ocupă cu măturatul străzilor. – Pl. *măturători, -oare.*

măturói s.n. Târn. – Pl. *măturoaie.*

mătúșă s.f. Sora tatălui sau a mamei unei persoane; verișoara unuia dintre părinți sau soția unchiului, (pop.) țață. – Pl. *mătușí.*

măzăríche s.f. **1.** Nume dat mai multor specii de plante furajere, anuale. **2.** Precipitație atmosfe-

rică sub forma unor bobițe de gheață. – G.-D. *măzărichii*.

mâhní vb.IV tr. și refl. A (se) supăra, a (se) întrista. – Ind.pr. *mâhnesc,* pf.s. *mâhnii*.

mâine adv. În ziua care urmează după cea de azi; a doua zi. • *Ca* ~ (*-poimâine*) = în curând, peste puțin timp. *Pe* ~ = **a)** formulă de salut la despărțire, indicând o reîntâlnire în ziua următoare; **b)** pentru mâine.

mâl s.n. Pământ de obicei argilos, adus de ape și depus pe marginea sau pe fundul râurilor ori pe terenuri inundabile; pământ noroios. – Pl. *mâluri*.

mâlc adv. (Fam.) *A tăcea* ~ = a nu spune niciun cuvânt.

mâlós,-oásă adj. Plin de mâl, cu mâl. – Pl. *mâloși,-oase*.

mână vb.I tr. A îndemna un animal la mers; a dirija mersul unui vehicul cu tracțiune animală. – Pl. *mân*.

mână s.f. **1.** Fiecare dintre cele două membre superioare ale corpului uman; (p.restr.) extremitatea antebrațului, care se termină cu cele cinci degete. ▸ Persoană, individ (ca autor al unei acțiuni). *Mână de lucru*. **2.** Cantitate mică din ceva, atât cât încape în palmă. **3.** Categorie, treaptă, rang. **4.** Nume dat unor obiecte sau unelte, ori unor părți ale lor, care se aseamănă ca formă și întrebuințare cu mâna (**1**). • *A ajunge* (sau *a intra, a încăpea*) *pe mâna cuiva* = a fi sub puterea, sub autoritatea cuiva; a ajunge la discreția cuiva. *A ajunge pe mâini bune* = a avea parte de o îngrijire atentă, de un tratament bun. *A avea* (sau *a lăsa, a da cuiva*) ~ *liberă* = a acționa (sau a lăsa pe cineva să acționeze) după bunul său plac. *A avea mâinile curate* = a fi cinstit. *A avea* ~ *bună* sau *a fi bun de* ~ = **a)** a fi îndemânatic; **b)** a avea noroc, mai ales la jocul de cărți. *A avea pe cineva la* ~ *cu...* = a ști ceva neplăcut despre cineva, putând astfel dispune de el. *A avea pe cineva sub* ~ = a-l avea în subordine. *A bate* (sau *a da*) *mâna* = a se înțelege în privința unei tranzacții, a se învoi (la preț); a cădea de acord. *A cere mâna* (*unei femei*) = a cere în căsătorie. *A da* (sau *a cere*) *o* ~ *de ajutor* = a da (sau a cere) sprijin. *A da din mâini și din picioare* = a depune eforturi pentru a duce o acțiune la bun sfârșit sau pentru a învinge o dificultate. *A da* (sau *a lăsa, a pierde*) *ceva din* ~ = a da (sau a lăsa, a pierde) ceva care îți aparține, de care ești sigur. *A-i întinde cuiva mâna* = a-l ajuta, a-l sprijini. *A-i lua cuiva boala* (sau *durerea*) *cu mâna* = a face să-i treacă boala (sau durerea) foarte repede. *A-i pune cuiva mâna în piept* (sau *în gât*) = a prinde, a înșfăca pe cineva; a trage la răspundere. *A-i veni* (sau *a-i fi*) *cuiva peste* ~ = a-i fi prea departe, a-i fi prea incomod, prea greu de obținut; a nu-i fi la îndemână. *A lua cu o* ~ *și a da cu alta* (sau *cu zece*) = a fi risipitor. *A* (*nu-i*) *da cuiva mâna* = a (nu) dispune de mijloacele necesare pentru a întreprinde ceva; a nu-și putea permite ceva. *A pune* (sau *a băga*) *mâna în foc pentru...* = a garanta pentru cinstea cuiva sau pentru exactitatea unui lucru. *A pune mâna* = **a)** a întreprinde ceva, a acționa; b) a lua pentru sine, a fura. *A pune mâna pe cineva* = **a)** a-l prinde, a-l înșfăca; **b)** a găsi pe cel de care ai nevoie. *A pune* ~ *de la* ~ = a aduna bani, obiecte etc. prin contribuție colectivă și benevolă. *A ridica mâna asupra cuiva* = a amenința cu bătaia, a fi agresiv; a bate. *A scoate castanele din foc cu mâna altuia* = a se folosi de altcineva pentru a-și rezolva o problemă dificilă, riscantă, periculoasă. *A sta cu mâinile în șolduri* (sau *subsuoară, în sân*) = a fi inactiv, a nu lucra; a pierde vremea. *A-și lua mâna de pe cineva* = a înceta de a-l mai ajuta, de a-l mai ocroti. *A-și pune* (sau *a-și încrucișa*) *mâinile pe piept* = a muri. *Cu amândouă mâinile* = în mare cantitate, din belșug; cu toată bunăvoința, din toată inima. *Cu mâna pe inimă* = (în legătură cu verbe ca *a spune, a declara*) cu conștiința curată, cu convingerea fermă că e adevărat, cu toată sinceritatea. *De la* ~ *până la gură* = foarte repede, în timp scurt. *De* ~ = **a)** acționat manual; **b)** făcut cu mâna. *De toată mâna* = de toate felurile. *Din* ~ *în* ~ = de la unul la altul; din om în om. *I-a pus Dumnezeu mâna în cap,* se spune când cineva a avut noroc. *Ia-te de* ~ *cu el*, se spune despre două persoane care se potrivesc la fapte rele. ~ *de fier* sau ~ *forte*

= om energic, autoritar, sever. *Mână-n mână* = în înțelegere, în strânsă colaborare, împreună. *Pe sub ~* = pe ascuns, în secret, clandestin. *Una la ~,* se spune despre ceva pentru a arăta că este primul într-o enumerare. – Pl. *mâini.*

mânăstíre s.f. v. **mănăstire**.

mânăstirésc,-eáscă adj. v. **mănăstiresc.**

mânătárcă s.f. Hrib. – Pl. *mânătărci.*

mâncá vb.I. **1.** Tr. A mesteca în gură alimentele și a le înghiți; a ingera alimente. **2.** Tr. (Despre animale sălbatice) A sfâșia (și a devora). **3.** Tr. (Despre viermi, molii, p.ext., despre agenți fizici sau chimici) A roade; a distruge. **4.** Tr. (Despre corp sau părți ale corpului) A produce o senzație de mâncărime. **5.** Refl. (Fig.; despre oameni) A se certa, a se dușmăni, a-și face rău unul altuia. • *A avea ce ~* = a avea din ce trăi. *A crede că tot ce zboară se mănâncă* = a-și imagina că poate obține orice, a crede și ceea ce nu e de crezut, a-și face iluzii. *A fugi* (sau *a alerga*) *mâncând pământul* = a fugi foarte repede, în mare goană. *A-i ~ cuiva viața* (sau *zilele*) = a chinui foarte tare pe cineva. *A-l mânca pe cineva mâna* (sau *palma*) = a avea chef să bată pe cineva. *A-l ~ pielea* (sau *spinarea*) = a se purta în așa fel, încât să merite bătaie. *A-l ~ tălpile* = a nu avea astâmpăr să stea într-un loc, a fi nerăbdător să plece. *A ~ bătaie* = **a)** a fi bătut; **b)** a fi învins într-o luptă, într-o întrecere, într-un joc. *A ~ ca o mireasă* = a mânca foarte puțin, cu reținere. *A ~ ca o pasăre* = a mânca puțin, a ciuguli. *A ~ ca un lup* (sau *cât șapte*) = a mânca foarte mult și cu lăcomie. *A ~* (*pâine și sare*) *dintr-un blid cu cineva* sau *a ~ toți o pâine și o sare* = **a)** a trăi la un loc, a convietui; **b)** a se afla în relații de strânsă prietenie cu cineva. *A-și ~ de sub unghii* = a fi foarte zgârcit. *A-și ~ omenia* = a-și pierde prestigiul, numele bun, cinstea. *A-și ~ viața* = a-și distruge viața, a-și irosi puterile. (*Îți vine*) *să-l* (sau *s-o*) *mănânci* (*de viu, de vie* sau *din ochi*), se spune despre o persoană foarte frumoasă, atrăgătoare. *N-am mâncat dintr-un blid* (sau *dintr-o strachină*) *cu tine,* se spune cuiva pentru a-i atrage atenția că își permite prea multe, că devine obraznic. (*Parcă*) *a mâncat bureți* (sau *ciuperci*) = (parcă) e nebun. – Ind.pr. *mănânc.*

mâncáre s.f. Acțiunea de a mânca; (concr.) ceea ce se mănâncă; hrană, alimente; fel de bucate; (fam.) haleală. • *Asta-i altă ~* (*de pește*) = asta e cu totul altceva. *A strica ~a degeaba* = a trăi fără a fi de vreun folos; a nu fi bun de nimic. – Pl. *mâncări* „acțiuni" și *mâncăruri* „feluri de mâncare".

mâncăciós,-oásă adj. Care mănâncă mult, care este lacom la mâncare. – Pl. *mâncăcioși, -oase.*

mâncăríme s.f. Senzație neplăcută provocată de anumite boli ale pielii, de întepătura unor insecte etc. și însoțită de nevoia de a se scărpina. • *A avea ~ la limbă* = a fi foarte vorbăreț. – Pl. *mâncărimi.*

mâncătoríe s.f. (Fam.) Intrigă, bârfeală. – G.-D. *mâncătoriei.* Pl. *mâncătorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

mândréțe s.f. Frumusețe, splendoare; (concr.) ființă sau lucru cu aspect (deosebit de) frumos. – Sil. *mân-dre-.* Pl. *mândrețe.*

mândrí vb.IV refl. A fi mândru (**1**); a se lăuda. – Sil. *mân-dri.* Ind.pr. *mândresc,* pf.s. *mândrii.*

mândríe s.f. **1.** Faptul de a fi mândru (**1**). **2.** Trufie, îngâmfare. – Sil. *mân-dri-.* G.-D. *mândriei.* Pl. *mândrii.*

mândru,-ă adj., s.m. și f. **1.** Mulțumit, încântat de calitățile cuiva sau a ceva; plin de încredere în calitățile proprii. **2.** Înfumurat, îngâmfat. **3.** Frumos, minunat (ca aspect, înfățișare). **4.** S.m. și f. (Pop.) Iubit(ă). – Sil. *mân-dru.* Pl. *mândri,-e,* art.m. *-drii.*

mândrulíță s.f. (În poezia populară, folosit ca termen de adresare) Diminutiv al lui mândră (v. *mândru*) (**4**). – Sil. *mân-dru-.* Pl. *mândrulițe.*

mâneá vb.II intr. (Pop.) A rămâne, a poposi peste noapte undeva. – Ind.pr.pers.1 *mâi, mân,* pers.2 *mâi,* pers.3 *mâne,* pers.6 *mân*; pf.s. *măsei*; cj.pers.3 *să mâie, să mână*; part. *mas*; ger. *mâind, mânând.*

mânecă s.f. **1.** Parte a îmbrăcămintei care acoperă brațul. **2.** Nume dat unor dispozitive în formă de mânecă (**1**). • *A o băga pe ~* = a se speria de consecințele unei fapte săvârșite. *A trage pe cineva*

de ~ = **a)** a atrage cuiva atenția că minte sau exagerează; **b)** a insista pe lângă cineva pentru a obține ce dorește. – Pl. *măneci.*

mânér s.n. Parte a unei unelte, a unui instrument etc., cu o formă potrivită pentru a fi mânuită mai ușor. – Pl. *mânere.*

mângâiá vb.I tr. **1.** A căuta să aline mâhnirea, durerea, suferința cuiva prin vorbe sau gesturi de încurajare. Refl. A se împăca cu o idee, cu o situație; a se consola. **2.** A atinge ușor (și repetat) cu palma, în semn de dragoste. – Sil. *-gâ-ia.* Ind. pr. *mângâi.*

mângâiére s.f. **1.** Dezmierdare, alintare; gest prin care se mângâie. **2.** Încurajare, îmbărbătare. ▸ Liniște sufletească, alinare. – Pl. *mângâieri.*

mângâietór,-oáre adj. Care mângâie, care consolează. ▸ Care încurajează, îmbărbătează. – Pl. *mângâietori,-oare.*

mâniá vb.I refl. și intr. A-și ieși sau a face pe cineva să-și iasă din fire, a fi cuprins de mânie. – Ind.pr. pers.1 și 2 *mânii*; ger. *mâniind.*

mânie s.f. **1.** Izbucnire de iritare violentă împotriva cuiva sau a ceva. **2.** Dușmănie, ură. • *A ține ~* = a nu-i trece supărarea pe cineva cu care s-a certat. *Iute la ~* = care se enervează, se înfurie ușor, irascibil. – G.-D. *mâniei.* Pl. *mânii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i.*

mâniós,-oásă adj. **1.** Cuprins de mânie, furios. **2.** Care este supărat, necăjit. – Pl. *mânioși,-oase.*

mânjí vb.IV tr. și refl. A (se) murdări, a (se) păta. ▸ Refl. (Fig.) A-și păstra onoarea, cinstea. – Ind. pr. *mânjesc,* pf.s. *mânjii*; cj.pers.3 *să mânjească.*

mântuí vb.IV tr. și refl. **1.** A ierta sau a obține iertarea de păcate, a scăpa de pedeapsa divină; a (se) izbăvi. **2.** A (se) termina, a (se) sfârși. • *S-a mântuit!* = gata! (nu mai e) nimic de făcut, de discutat. – Ind.pr. *mântui,* **1** și *mântuiesc,* pf.s. *mântuii.*

mântuiálă s.f. *De ~* = superficial, grăbit.

mântuitór,-oáre adj., s.m. **1.** Adj. Care mântuie. **2.** S.m. (Art.) Iisus Hristos. – Sil. *-tu-i-.* Pl. *mântuitori,-oare.* **2** scris cu inițială majusculă.

mânuí vb.IV tr. **1.** A folosi o unealtă, o armă etc. cu ajutorul mâinilor. **2.** A manipula bani, fonduri. – Ind.pr. *mânuiesc,* pf.s. *mânuii.*

mânuíre s.f. Acțiunea de a mânui. – Pl. *mânuiri.*

mânz s.m. **1.** Puiul (de sex masculin al) iepei. **2.** (Fam.) Epitet dat unui copil zburdalnic, neastâmpărat sau unui tânăr. • *A se ține* (sau *a umbla, a merge*) *~ după cineva* = a fi nedespărțit de cineva, a umbla mereu în apropierea cuiva; a se ține coadă după cineva. *A umbla calea ~ului* = a se obosi zadarnic, a umbla încoace și încolo, fără niciun folos. – Pl. *mânji.*

mânzát,-ă s.m. și (rar) f. Vițel înțărcat. – Pl. *mânzați,-te.*

mânzéște adv. *A râde* (sau *a zâmbi*) *~* = a râde (sau a zâmbi) silit, nenatural.

mâr interj. Cuvânt care redă mârâitul câinelui.

mârâí vb.IV intr. **1.** (Despre câini) A scoate sunete aspre, hârâite. **2.** (Despre oameni) A vorbi neclar, bombănind, în semn de nemulțumire. – Ind.pr. **1** pers.3 *mârâie,* **2** *mârâi,* pf.s. *mârâii.*

mârc s.n. (Pop.) *A nu zice* (*nici*) *~* sau (adverbial) *a tăcea ~* = a nu spune nimic; (fam.) a tăcea mâlc.

mârșav,-ă adj. Josnic, ticălos. ▸ Scârbos, dezgustător. – Acc. nu *-șáv.* Pl. *mârșavi,-e.*

mârșăvíe s.f. Josnicie, ticăloșie. – G.-D. *mârșăviei.* Pl. *mârșăvii,* art. *-viile,* sil. *-vi-i-.*

mârțoágă s.f. Cal slab (și bătrân); gloabă. – Pl. *mârțoage.*

mâță s.f. **1.** (Pop.) Pisică. **2.** Nume dat unor dispozitive în formă de gheară cu care se apucă sau se trage ceva. • *A fi ~ blândă* = a fi prefăcut. *A prinde pe cineva cu mâța-n sac* = a surprinde pe cineva înșelând, mințind, comportându-se incorect. *A rupe mâța în două* = a fi voinic, energic, hotărât, știind să-și impună voința. *A se uita ca mâța-n calendar* = a nu pricepe nimic din ceva. *A trage mâța de coadă* = a trăi greu, a fi sărac. *A trăi* (sau *a se înțelege*) *ca mâța cu câinele* (sau *cu șoarecii*) = a fi

în relații foarte rele, a nu se înțelege deloc. *A umbla cu mâța-n sac* = a umbla cu înșelăciuni. – Pl. *mâțe.*

mâțișór s.m. (Bot.) Ament. – Pl. *mâțișori.*

mâzgă s.f. Noroi moale, lipicios și alunecos. • *A prinde ~* = a se îmbogăți.

mâzgăleálă s.f. Mâzgălitură. – Pl. *mâzgăleli.*

mâzgălí vb.IV tr. **1.** A murdări, a păta. **2.** A scrie sau a desena urât, neglijent, murdărind hârtia. – Ind.pr. *mâzgălesc,* pf.s. *mâzgălii.*

mâzgălitúră s.f. Scriere, desen făcute fără îndemânare, neglijent și murdar; mâzgăleală. – Pl. *mâzgălituri.*

meándru s.n. **1.** Sinuozitate, buclă a cursului unei ape, a unui drum etc. **2.** Motiv ornamental în formă de linii ondulate. – Sil. *me-an-dru.* Pl. *meandre.*

mecánic,-ă s., adj. **1.** S.f. Ramură a tehnicii care se ocupă de prelucrarea materiilor prime pentru obținerea de piese, construcția și funcționarea mașinilor etc. **2.** S.m. Persoană specializată în operații de montare, de întreținere sau de reparare a mașinilor, a utilajelor; persoană care supraveghează sau conduce un motor. **3.** Adj. Care este acționat de o mașină sau de un mecanism **4.** Adj. (Adesea adverbial) Făcut fără participarea conștiinței, a voinței, a inteligenței omului; automat. – Pl. *mecanici,-ce.*

mecanísm s.n. **1.** Sistem tehnic folosit la transmiterea unei mișcări de la elementul conducător la elementul condus. **2.** (P. anal.) Mod de organizare sau de funcționare administrativă, socială, economică etc. – Pl. *mecanisme.*

mecanizáre s.f. Introducerea mașinilor în procesul de producție. – Pl. *mecanizări.*

mecanizát,-ă adj. Care se face cu ajutorul unor mașini, aparate etc. – Pl. *mecanizați,-te.*

mecéna s.m. (Livr.) Protector al literaturii, al artelor și al științei. – Pl. *mecena.*

meci s.n. Întrecere sportivă între două persoane sau între două echipe. – Monosilabic. Pl. *meciuri,* sil. *me-ciuri.*

medaliát,-ă adj. Distins cu o medalie. – Sil. *-li-at.* Pl. *medaliați,-te.*

medálie s.f. Piesă de metal, emisă în memoria unui eveniment, a unei personalități etc. sau dată ca premiu la concursuri, ca distincție pentru merite deosebite. – Sil. *-li-e.* G.-D. *medaliei.* Pl. *medalii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

medalión s.n. **1.** Bijuterie de formă rotundă sau ovală (și în care se păstrează o fotografie). **2.** Element decorativ rotund sau oval, folosit în arhitectură, în mobilier etc. **3.** Scriere în proză, de mici dimensiuni, în care se schițează portretul unei personalități. – Sil. *-li-on.* Pl. *medalioane.*

média1 s.f. Mass-media. – G.-D. *mediei.*

mediá2 vb.I tr. A mijloci o înțelegere între părți adverse. – Sil. *-di-a.* Ind.pr. pers.1 *mediez,* pers.3 *mediază.*

mediál,-ă adj. Median (**1**). – Sil. *-di-al.* Pl. *mediali,-e.* Par. *median.*

medián,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Situat la mijloc; medial. **2.** S.f. Fiecare dintre dreptele care unesc vârfurile unui triunghi cu mijlocul laturii opuse. – Sil. *-di-an.* Pl. *mediani,-e.* Par. *medial.*

mediátic,-ă adj. Cunoscut prin mass-media. – Sil. *-di-a-.* Pl. *mediatici,-ce.*

mediatór,-oáre s. **1.** S.m. și f. Persoană, guvern etc. care mediază. **2.** S.f. Perpendiculară ridicată pe mijlocul unui segment de dreaptă. – Sil. *-di-a-.* Pl. *mediatori,-oare.*

mediatizá vb.I tr. A face cunoscut publicului larg prin mijloacele de comunicare în masă. – Sil. *-di-a-.* Ind.pr. *mediatizez.*

mediáție s.f. Acțiunea de a media, intervenție a unei persoane oficiale, a unui guvern etc. pentru rezolvarea pașnică a unui diferend. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *mediației.* Pl. *mediații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

médic s.m. Persoană specializată în medicină; doctor. – Pl. *medici.*

medicál,-ă adj. Referitor la medic sau la medicină. ▹ *Concediu* ~ = concediu obținut în caz de boală. – Pl. *medicali,-e.*

medicamént s.n. Substanță folosită pentru prevenirea, ameliorarea sau vindecarea bolii; doctorie. – Pl. *medicamente.*

medicamentós,-oásă adj. Care servește ca medicament; (despre tratamente) care se face cu medicamente. – Pl. *medicamentoși,-oase.*

medicáție s.f. Tratament cu medicamente aplicat unui bolnav. – G.-D. *medicației.* Pl. *medicații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

medicinál,-ă adj. Care are proprietăți asemănătoare medicamentelor; din care se fabrică medicamente. *Plante medicinale.* – Pl. *medicinali,-e.*

medicínă s.f. Știință care studiază structurile și funcțiile organismului, cauzele și mecanismele de producere a bolilor, prevenirea, diagnosticarea, tratarea lor etc. – G.-D. *medicinei.*

médico-legál,-ă adj. Care se referă la medicina judiciară. – Pl. *medico-legali,-e.*

mediére s.f. Intervenție a unei persoane, a unui guvern etc. pentru mijlocirea unei înțelegeri, pentru rezolvarea pașnică a unui diferend dintre state. – Sil. *-di-e-.* Pl. *medieri.*

medievál,-ă adj. Referitor la Evul Mediu; din evul mediu. – Sil. *-di-e-.* Pl. *medievali,-e.*

mediocritáte s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este mediocru. **2.** Om mediocru. – Sil. *-di-o-cri-.* Pl. **2** *mediocrități.*

mediócru,-ă adj. Care nu se evidențiază prin nimic, care nu iese din comun; lipsit de inteligență, de cultură, de spirit. – Sil. *-di-o-cru.* Pl. *mediocri,-e.*

meditá vb.I. **1.** Intr. A gândi îndelung și profund asupra unui lucru. **2.** Tr. A da lecții particulare unui elev. – Ind.pr. *meditez.*

meditatív,-ă adj. Înclinat spre meditație. – Pl. *meditativi,-e.*

meditatór,-oáre s.m. și f. Persoană care meditează un elev; preparator. – Pl. *meditatori,-oare.*

meditáție s.f. **1.** Reflectare, cugetare, gândire adâncă. **2.** Specie a genului liric abordând o temă filosofică. **3.** Lecție particulară dată de un meditator; pregătire a lecțiilor (cu un meditator). – Sil. *-ți-e.* G.-D. *meditației.* Pl. *meditații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

médiu1 s.n. **1.** Totalitatea factorilor și condițiilor în care trăiesc organismele; substanță, câmp electromagnetic etc. în care se află corpurile sau în care se desfășoară fenomenele fizice și chimice. ▹ ~ *de cultură* = soluție nutritivă utilizată pentru înmulțirea microbilor în laborator. **2.** Societatea în care trăiește cineva. **3.** Persoană care poate fi adusă în stare de hipnoză; (în practicile oculte) persoană despre care se crede că poate comunica cu spiritele. – Sil. *-diu,* pr. *-diu.* Pl. *medii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

médiu2,-ie adj., s.f. **1.** Adj. Care se află la mijloc. ▹ *Termen* ~ = termen al unui silogism, care pune în relație pe ceilalți doi termeni. **2.** S.f. Valoare mijlocie a mai multor mărimi. ▹ *Medie aritmetică* = rezultatul obținut din împărțirea sumei mai multor mărimi la numărul lor. **3.** Adj. Care reprezintă o medie (**2**). *Salariu mediu.* **4.** S.f. Rezultatul obținut din adunarea notelor unui elev sau student și împărțirea acestora la numărul lor total. – Sil.m. *-diu,* pr. *-diu,* f. *-di-e.* Pl. *medii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

medulár,-ă adj. Care se referă la măduva spinării sau la măduva oaselor. – Pl. *medulari,-e.*

medúză s.f. Animal marin, cu corpul gelatinos, transparent, în formă de ciupercă. – Pl. *meduze.*

mefistofélic,-ă adj. (Adesea adverbial) Diabolic; răutăcios, perfid. – Pl. *mefistofelici, -ce.*

mefític,-ă adj. (Livr.) Cu miros urât, puturos. – Pl. *mefitici,-ce.*

megafón s.n. Difuzor acustic de mare putere. – Pl. *megafoane.*

megalít s.m. Numele unor monumente preistorice funerare sau religioase, alcătuite din mari blocuri de piatră brută și cioplite sumar. – Pl. *megaliți.*

megalomán,-ă adj., s.m. și f. Grandoman. – Pl. *megalomani,-e.*

megalomanie s.f. **1.** Grandomanie. **2.** (Med.) Tendință spre exagerarea morbidă a calităților proprii. – G.-D. *megalomaniei.* Pl. *megalomanii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

megawátt s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru putere, egală cu un milion de wați. – Pl. *megawați.*

megiéș,-ă s.m. și f. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Țăran liber, stăpân pe pământ. **2.** (Înv. și reg., mai ales în Mold.) Persoană vecină cu cineva. – Sil. *-gi-eș.* Pl. *megieși,-e.*

meglenít,-ă s.m. și f., adj. Meglenoromân. – Sil. *me-gle-.* Pl. *megleniți,-te.*

meglenoromắn,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care aparține unei populații românești aflate în ținutul Meglen din sudul Peninsulei Balcanice. **2.** Adj. Care se referă la meglenoromâni (**1**). ▸ (Substantivat, f.) Dialect al limbii române vorbit de meglenoromâni. – Sil. *me-gle-.* Pl. *meglenoromâni,-e.*

mei s.m., s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee cu semințe mici, ovale, folosite (în trecut) ca hrană pentru vite și păsări. **2.** S.n. Semințe de mei (**1**). – Pl.s.n. *meiuri* „lanuri de mei", „sorturi de mei".

melamínă s.f. Substanță chimică organică folosită la fabricarea unor mase plastice rezistente. – G.-D. *melaminei.*

melánă s.f. Fibră textilă sintetică asemănătoare lânii. – Pl. *melane* „sorturi".

melancólic,-ă adj. **1.** Care predispune la melancolie. **2.** Înclinat sau stăpânit de melancolie. – Pl. *melancolici,-ce.*

melancolíe s.f. **1.** Stare de tristețe ușoară, înclinare spre visare, dorință de izolare. **2.** (Med.) Boală psihică manifestată prin stări depresive, apatie, delir etc. – G.-D. *melancoliei.* Pl. *melancolii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

melánj s.n. (Rar) Amestec. – Pl. *melanjuri.*

melanóm s.n. Tumoare malignă a pielii, de origine pigmentară. – Pl. *melanoame.*

melásă s.f. Reziduu lichid, siropos, brun, obținut la fabricarea zahărului și întrebuințat ca hrană pentru vite, la fabricarea spirtului. – Pl. *melase.*

melc s.m. **1.** (La pl.) Clasă de moluște, cu un picior în formă de talpă, cu corpul moale, apărat de o cochilie în formă de spirală; (la sg.) animal din această clasă. **2.** Partea anterioară osoasă a urechii interne. **3.** (Tehn.) Angrenaj care servește la transmiterea mișcării de rotație între doi arbori situați în planuri diferite. • *Ca ~ul* = **a)** răsucit în spirală; **b)** (mai ales în legătură cu verbe de mișcare) foarte încet. – Pl. *melci.*

melcișór s.m. (La pl.) Pastă făinoasă sub formă de spirală sau ineluțe. – Pl. *melcișori.*

meleág s.n. (De obicei la pl.) Întindere de teren, loc, ținut, regiune. • *A umbla ~urile* = a umbla peste tot, a hoinări. – Pl. *meleaguri.*

melénă s.f.sg. Scaun negru, conținând sânge, simptom al unor boli ale aparatului digestiv. – Pl. *melene.*

melifér,-ă adj. (Despre plante) Ale cărei flori sunt bogate în nectar și polen. – Pl. *meliferi,-e.*

meliță vb.I. **1.** Tr. A zdrobi cu melița partea lemnoasă a tulpinilor de in sau de cânepă topite, pentru a alege fuiorul. **2.** Intr. (Fig.) A vorbi mult și fără rost; a trăncăni. – Ind.pr. *méliț.*

méliță s.f. **1.** Unealtă formată dintr-un corp de lemn cu un jgheab în interior, având la unul dintre capete fixată o limbă mobilă, cu care, în gospodăriile țărănești, se meliță. **2.** (Fam.) Gură (**1**). • *A da din ~* (sau *cu melița*) = a vorbi repede și întruna, a trăncăni, a flecări. *A-i umbla* (sau *a-i merge, a-i toca, a-i bate*) *gura ca o ~* = a vorbi mult și repede, a flecări. – Pl. *melițe.*

melódic,-ă adj. Care ține de melodie, referitor la melodie. – Pl. *melodici,-ce.*

melodíe s.f. **1.** Succesiune organizată de sunete diferite ca înălțime și durată, alcătuind o unitate

cu sens expresiv. **2.** Compoziție muzicală, cântec. – G.-D. *melodiei.* Pl. *melodii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-*.

melodiós,-oásă adj. A cărui sonoritate este plăcută auzului. – Sil. *-di-os.* Pl. *melodioși, -oase.*

melodrámă s.f. Operă dramatică, cu acțiune complicată, în care alternează scene tragice și comice, adesea neverosimile. – Sil. *-lo-dra-*. Pl. *melodrame.*

melomán,-ă s.m. și f. Persoană care iubește muzica. – Pl. *melomani,-e.*

melopée s.f. Melodie lentă, monotonă, care exprimă melancolie; în trecut acompania o declamare. – Sil. *-pe-e,* scris nu *-peie.* Pl. *melopei.*

membránă s.f. **1.** Țesut animal sau vegetal subțire, suplu, care delimitează, îmbracă sau susține organe. **2.** Diafragmă (**2**). – Sil. *mem-bra-*. Pl. *membrane.*

membranós,-oásă adj. Cu aspect de membrană (**1**); format din una sau mai multe membrane. – Sil. *mem-bra-*. Pl. *membranoși, -oase.*

mémbru,-ă s. **1.** S.n. Fiecare dintre prelungirile perechi, articulate, ale corpului omului și al unor animale, servind la mers, la apucat etc. ▹ ~ *superior* = mână. ~ *inferior* = picior. **2.** S.n. Fiecare dintre părțile unei propoziții, ale unei fraze, ale unei perioade. **3.** S.m. Fiecare dintre cele două părți ale unei expresii matematice. **4.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o colectivitate organizată. – Sil. *mem-bru.* Pl. *membri,-e* art.m. *-brii*.

meménto s.n. Însemnare, notă, semn menite să reamintească ceva; (p.ext.) aducere aminte. – Art. *-toul.* Pl. *mementouri.*

memorá vb.I tr. **1.** A întipări și a reține în memorie (**1**). **2.** (Inform.) A stoca informațiile într-o memorie (**3**). – Ind.pr. *memorez.*

memorábil,-ă adj. Demn de ținut minte; (p.ext.) important, însemnat. – Pl. *memorabili,-e.*

memorándum s.n. Document cuprinzând fapte, argumente care privesc relațiile dintre state sau dintre o colectivitate și guvern și care formează obiectul unor tratative. – Pl. *memorandumuri.*

memoriál,-ă adj. Care servește pentru a aminti o persoană, un eveniment. *Casă memorială.* – Sil. *-ri-al.* Pl. *memoriali,-e.*

memorialístic,-ă s.f., adj. **1.** S.f. Gen literar conținând memorii (**2**); totalitatea lucrărilor care conțin memorii. **2.** Adj. Care aparține sau se referă la memorialistică (**1**). – Sil. *-ri-a.* G.-D. *memorialisticii.* Pl. *memorialistici,-ce.*

memórie s.f. **1.** Facultatea minții de a întipări, păstra, recunoaște și reproduce experiențe și cunoștințe din trecut. **2.** Amintire (**1**). **3.** Parte componentă a calculatorului electronic în care sunt stocate datele ce au fost codificate. • *Din* ~ = din aducere-aminte; pe de rost. *În memoria...* = în amintirea unei persoane sau a unui eveniment. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *memoriei.* Pl. *memorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

memóriu s.n. **1.** Expunere scrisă, documentată asupra unei probleme, a unei situații, a activității cuiva într-un anumit domeniu etc. *Memoriu de activitate*. **2.** (La pl.) Lucrare beletristică în care se înfățișează evenimente, persoane pe care autorul le-a cunoscut direct; amintiri (v. *amintire*). **3.** (La pl.) Colecție de conferințe, comunicări și dezbateri ale unei societăți științifice. **4.** Petiție în care motivele și documentația sunt expuse pe larg. – Sil. *-riu,* pr. *-rĭu.* Pl. *memorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

memorizá vb.I tr. A învăța pe de rost. – Ind.pr. *memorizez.*

menádă s.f. (Mitol.) Bacantă; (p.ext.) femeie exaltată, furioasă, nestăpânită. – Pl. *menade.*

menáj s.n. **1.** Treburile casnice; munca gospodinei. **2.** Viață conjugală, căsnicie. – Pl. *menajuri.*

menajá vb.I. **1.** Tr. A trata cu grijă, cu înțelegere, cu tact; a nu supune la efort pe cineva; a cruța. **2.** Refl. A avea grijă de propria sănătate, de propriile forțe. – Ind.pr. pers.1 *menajez,* pers.3 *menajează,* pers.4 *menajăm.*

menajaménte s.n. Grijă, înțelegere, tact față de o persoană. – Pl. *menajamente.*

menajér,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la menaj. **2.** S.f. Femeie angajată să aibă grijă de gospodăria cuiva; (înv.) jupânească. – Pl. *menajeri,-e.*

menajerí́e s.f. Loc special amenajat în care se țin și se expun publicului animale vii; totalitatea animalelor dintr-un asemenea loc. – G.-D. *menajeriei.* Pl. *menajerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

méndre s.f.pl. (Fam.) *A-și face ~le* (*cu cineva*) = **a)** a-și satisface capriciile, a-și face de cap; **b)** a batjocori; a necinsti o femeie. – Sil. *men-dre.*

ménghină s.f. Unealtă formată din două fălci între care se prinde piesa de prelucrat la strung, la masa de lucru. – Pl. *menghine.*

mení vb.IV tr. A hotărî de mai înainte, a dispune; a predestina. – Ind.pr. *menesc.*

meníngе s.n. Fiecare dintre cele trei membrane care învelesc creierul și măduva spinării. – Pl. *meninge.*

meningítă s.f. Boală constând în inflamația meningelor, cauzată de infecții, toxine etc. și manifestată prin febră, dureri de cap, vărsături, înțepenirea cefei etc. – Pl. *meningite.*

meníŕe s.f. Misiune, rost; predestinație. – Pl. *meniri.*

menísc s.n. **1.** Lentilă cu o față concavă și alta convexă. **2.** Cartilaj în formă de disc, care se află între unele articulații ale corpului. – Pl. *meniscuri.*

meníu s.n. **1.** Totalitatea felurilor de mâncare servite la o masă. **2.** Listă cu felurile de mâncare și băuturile dintr-un restaurant (împreună cu prețurile lor). **3.** Listă de opțiuni din care utilizatorul unui program o poate selecta pe cea dorită. – Sil. *-niu.* Pl. *meniuri,* sil. *-ni-uri.*

menopáuză s.f. Fenomen fiziologic care constă în încetarea definitivă a menstruației la femei. – Sil. *-pa-u-.* G.-D. *menopauzei.*

menstruáție s.f. Hemoragie fiziologică la femei, care apare periodic începând de la pubertate până la menopauză. – Sil. *men-stru-a-ți-e.* G.-D. *menstruației.* Pl. *menstruații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

mentál,-ă adj. v. **mintal**.

mentalitáte s.f. Fel de a gândi și de a reacționa specific unui individ sau unei colectivități. – Pl. *mentalități.*

méntă s.f. Plantă erbacee, din familia labiatelor, cu frunze puternic mirositoare, folosită în farmaceutică; izmă. – G.-D. *mentei.*

mentól s.n. Substanță aromatică, obținută din uleiul de mentă sau preparată sintetic și folosită ca antiseptic și calmant.

mentolát,-ă adj. Care conține mentol. – Pl. *mentolați,-te.*

méntor s.m. Îndrumător spiritual, povățuitor. – Pl. *mentori.*

mențíne vb.III tr. A păstra ceva, (refl.) a rămâne neschimbat. – Ind.pr. pers.1 *mențín,* pers.2 *menții*; part. *mențínut.*

menționá vb.I tr. A semnala ceva (verbal sau în scris). – Sil. *-ți-o.* Ind.pr. *menționez.*

mențíune s.f. **1.** Semnalare, pomenire a unui fapt, a unei persoane etc.; specificare, indicație. **2.** Distincție mai mică decât premiul, care se acordă elevilor, concurenților la o competiție etc. – Sil. *-ți-u-.* Pl. *mențíuni.*

menuét s.n. Vechi dans francez, devenit dans de salon; compoziție muzicală după care se execută acest dans. **2.** A treia parte a simfoniei clasice. – Sil. *-nu-et,* scris nu *-nuiet.* Pl. *menuete.*

mercantíl,-ă adj. **1.** (Livr.) Comercial, negustoresc. **2.** (Peior.) Care este preocupat de avantaje materiale; fără scrupule. – Pl. *mercantili,-e.*

mercantilísm s.n. **1.** Doctrină economică din sec. 16-17 care considera banii drept principala formă a avuției, iar comerțul, drept sursă de îmbogățire. **2.** Spirit mercantil (**1**); preocupare intensă de a câștiga bani.

mercaptán s.m. Substanță organică cu miros neplăcut și persistent, folosită la odorizarea gazelor combustibile, pentru a constata pierderile accidentale de gaz. – Pl. *mercaptani.*

mercenár s.m. Persoană angajată cu leafă într-o armată străină; (fig., depr.) persoană care, pentru bani sau alte avantaje materiale, se pune în slujba oricăror interese. – Pl. *mercenari.*

merceológ,-ă s.m. și f. Specialist în merceologie. – Sil. *-ce-o-.* Pl. *merceologi,-ge.*

merceologíe s.f. Disciplină care studiază proprietățile mărfurilor în vederea stabilirii calității, a condițiilor de păstrare, a achiziționării și a vânzării lor. – Sil. *-ce-o-.* G.-D. *merceologiei.*

merceríe s.f. **1.** (Cu sens colectiv) Obiecte mărunte care servesc la cusut sau ca accesorii la îmbrăcăminte (ex. ață, ace, agrafe, panglici etc.). **2.** Magazin de mercerie (**1**). – G.-D. *merceriei.* Pl. **2** *mercerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

mercerizá vb.I tr. A trata firele sau țesăturile de bumbac cu o soluție de hidroxid de sodiu, pentru a le da luciu și a le mări rezistența. – Ind. pr. *mercerizez.*

mercúr s.n. Metal lichid cu luciu argintiu, foarte dens și mobil, întrebuințat la umplerea termometrelor, la extragerea aurului și argintului, în medicină etc.

mercuriál s.n. Listă oficială a prețurilor la zi pentru produsele alimentare din piețe. – Sil. *-ri-al.* Pl. *mercuriale.*

meréu adv. Fără încetare, întruna; la intervale foarte scurte.

mérge vb.III intr. **1.** (Cu sensul adaptat după subiect) A se mișca dintr-un loc în altul, deplasându-se; (despre vehicule) a circula; (despre avioane, păsări) a zbura; (despre nave) a pluti; (despre ape curgătoare, p.ext., despre lichide) a curge. **2.** A se duce, a se îndrepta spre... ▸ (Cu determinări introduse prin prep. „la") A urma cursurile unei școli, ale unei universități etc. **3.** (Cu determinări introduse de obicei prin prep. „cu") A însoți, a acompania. **4.** (Despre mecanisme, aparate) A funcționa. **5.** (Despre acțiuni, fenomene, procese etc.) A se desfășura, a evolua, a înainta, a progresa. *Afacerile merg bine.* **6.** (Cu complementul în dativ, indicând o ființă) A-i fi cuiva într-un anumit fel, a o duce. *I-a mers prost.* ▸ A reuși, a izbuti. *Cu el nu i-a mers.* **7.** (Despre materiale, mai ales despre alimente) A fi necesar, a se întrebuința, a se consuma. **8.** (Despre salarii, venituri) A-i reveni cuiva regulat. **9.** A fi posibil; a se accepta, a se admite. *Așa mai merge.* **10.** (Mat.; despre numere) A se cuprinde, a intra în alt număr. **11.** (Despre articole de îmbrăcăminte sau despre culorile acestora) A se armoniza, a se asorta. • *A-l bate pe cineva de-i merg fulgii* (sau *peticele, colbul*) = a-l bate foarte tare, violent; a-l bate măr. *A ~ după cineva* = **a)** (despre femei) a se căsători; **b)** a urma sfaturile cuiva. *A ~ pe...* = (urmat de cifra indicând anii) a se apropia de... ani. *A ~ prea departe* = a trece peste limitele îngăduite, depășind buna-cuviință. *Meargă-i numele!* = să nu se mai audă despre el (decât numele)! *~ vorba...* = se spune, se vorbește. – Ind.pr. *merg,* pf.s. *mersei*; part. *mers.*

meridián s.n. Fiecare dintre liniile imaginare care trec prin polii terestri, perpendicular pe ecuator și care servesc la stabilirea longitudinii punctelor de pe glob. ▹ *Primul ~* (sau *~ul zero*) = meridianul care trece prin orașul Greenwich din Anglia, în raport cu care se măsoară longitudinile geografice. *~ ceresc* = mare cerc imaginar care trece prin zenitul locului și prin polii cerești. – Sil. *-di-an.* Pl. *meridiane.*

meridionál,-ă adj. Sudic. – Sil. *-di-o-.* Pl. *meridionali,-e.*

merínde s.f. Hrană (rece) pe care o ia cu sine cineva care pleacă la drum sau la lucru. – Pl. *merinde.*

merinós s., adj. invar. (Oaie sau rasă de oi) cu lână albă, creață, moale și fină.

merișór s.m. Mic arbust de munte, cu flori albe sau roz, cu fructe comestibile și cu frunzele folosite pentru ceai diuretic; s.n. fructul arbustului. – Pl. *merișori,* n. *merișoare.*

mérit s.n. Calitate remarcabilă care face ca cineva sau ceva să fie vrednic de laudă, de răsplată. – Pl. *merite.*

meritá vb.I tr. A fi, prin conduită, prin faptele săvârșite, în drept de a obține prețuirea sau un avantaj, o răsplată ori de a suferi o pedeapsă. ▸ (Despre mărfuri) A justifica prețul cerut. – Ind. pr. *mérit.*

meritóriu,-ie adj. Care are merite, care este demn de a fi prețuit; care este destul de bun, de valoros. – Sil.m. *-riu,* pr. *-riu,* f. *-ri-e.* Pl. *meritorii.*

merituós,-oásă adj. (Despre oameni sau despre acțiunile, manifestările lor) Care este vrednic de a fi prețuit, lăudat, care are merite. – Nu *meritós.* Sil. *-tu-os.* Pl. *merituoși,-oase.*

merlot s.n. Soi de viță de vie de origine franceză, strugurii având bobul negru, rotund și mic; produce vinuri roșii superioare. – Pr. *merló.* Pl. *merlot-uri.*

mers s.n. **1.** Deplasare dintr-un loc în altul. **2.** Fel de a merge al cuiva. **3.** Desfășurare, evoluție, dezvoltare (a unui fenomen, a unei acțiuni etc.). **4.** Funcționare a unui mecanism, a unui aparat. – Pl. (rar) *mersuri.*

mesádă s.f. v. **misadă**.

mesagér,-ă s.m. și f. Persoană care duce un mesaj. – Pl. *mesageri,-e.*

mesageríe s.f. Serviciu de transport al mărfurilor cu trenul, cu vaporul etc.; oficiu prin care se expediază și se primesc mărfuri. – G.-D. *mesageriei.* Pl. *mesagerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

mesáj s.n. **1.** Apel oral sau scris, adresat (de către o autoritate) poporului, armatei etc. **2.** Ceea ce se comunică (ex. veste, știre) sau se predă (ex. scrisoare, pachet) cuiva. Semnificația profundă a unei opere artistice. **3.** (Cib.) Grup de cuvinte transportate de-a lungul unui sistem informațional. – Pl. *mesaje.*

meschín,-ă adj. **1.** Lipsit de generozitate; preocupat de interese mărunte. **2.** Neînsemnat, mărunt, lipsit de importanță. – Pl. *meschini,-e.*

mescioáră s.f. Masă mică; măsuță. – Pl. *mescioare.*

meseán s.m. Persoană care participă la o masă, la un ospăț, la un banchet. – Pl. *meseni.*

meseriáș,-ă s.m. și f Persoană calificată într-o meserie, bazată pe munca manuală; meșteșugar. – Sil. *-ri-aș.* Pl. *meseriași,-e.*

meseríe s.f. Îndeletnicire calificată, bazată pe munca manuală și constând în prelucrarea și transformarea unor obiecte sau în prestarea unor servicii; (p.gener.) orice fel de profesiune. – G.-D. *meseriei.* Pl. *meserii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

mesía s.m. Nume dat de creștini lui Iisus Hristos. – Scris cu inițială majusculă.

mesianísm s.n. Credință mozaică și creștină într-un mântuitor divin al lumii (Mesia). – Sil. *-si-a-.*

mesteácăn s.m. Arbore din regiunile deluroase, cu scoarța albă, cu frunze argintii, cu lemnul moale, flexibil. – Pl. *mesteceni,* nu *mesteacăni.*

mestecá vb.I tr. A sfărâma un aliment cu dinții și a-l amesteca cu salivă. – Ind.pr. *méstec.*

mestecăníș s.n. Pădure de mesteceni. – Pl. *mestecănișuri.*

méșă s.f. **1.** Șuviță de păr, având obișnuit altă culoare decât restul părului; șuviță falsă de păr atașată la părul natural pentru a-l îmbogăți sau a-l înfrumuseța. **2.** Bucată de tifon, care se introduce într-o rană purulentă, pentru a o drena sau pentru a evita cicatrizarea prematură. – Pl. *meșe.*

méșter,-ă s.m. și f. **1.** Meseriaș cu calificare deosebită, care îndrumă și alți muncitori. **2.** (Adesea adjectival) Om priceput, îndemânatic, iscusit. • *~ strică* (*și drege de frică*), se spune despre un meșteșugar prost sau despre o persoană neîndemânatică. – Pl. *meșteri,-e.*

meșterí vb.IV tr. **1.** A face, a executa (un obiect). **2.** A pune la punct, a aranja, a potrivi; a repara. – Ind.pr. *meșteresc,* pf.s. *meșterii.*

meșteșúg s.n. **1.** Profesiunea și arta meșteșugarului. **2.** Pricepere, îndemânare; artă. – Pl. *meșteșuguri.*

meșteșugár s.m. Meseriaș. – Pl. *meșteșugari.*

metabolísm s.n. Ansamblul proceselor de asimilație și dezasimilație care au loc într-un organism viu și datorită cărora se menține viața.

metacárp s.n. Parte a scheletului mâinii situată între carp și falange, formată din cinci oase dispuse radial. – Pl. *metacarpuri.*

metafizică s.f., adj. **1.** S.f. Metodă de cunoaștere având ca obiect studiul fenomenelor care nu pot fi percepute cu simțurile noastre, ci numai prin inteligență, prin rațiune pură. **2.** Adj. Care aparține metafizicii (**1**), referitor la metafizică. – Pl. *metafizici,-ce.*

metáforă s.f. Figură de stil prin care un cuvânt primește un sens nou printr-o comparație subînțeleasă. – Pl. *metafore.*

metál s.n. Element chimic cu luciu specific, bun conducător de căldură și de electricitate, maleabil și ductil, folosit în tehnică. ▹ ~ *prețios* = nume dat aurului, platinei, argintului. ~ *nobil* = metal care se oxidează greu. – Pl. *metale.*

metálic,-ă adj. **1.** Care are caracteristici asemănătoare cu ale metalului; făcut din metal. **2.** (Despre sunete) Produs prin lovirea sau ciocnirea obiectelor de metal; cu rezonanță de metal. – Pl. *metalici,-ce.*

metaliférˌ-ă adj. (Despre minerale, minereuri) Care conține metale. – Pl. *metaliferi,-e.*

metaloíd s.m. Element chimic cu proprietăți diferite de cele ale metalelor și ai cărui oxizi cu apa dau acizi; nemetal. – Pl. *metaloizi.*

metalúrgic,-ă adj. Care aparține metalurgiei; referitor la metalurgie. – Pl. *metalurgici, -ce.*

metalurgíe s.f. **1.** Tehnica separării metalelor din minereu și a prelucrării lor în semifabricate. **2.** Știință care studiază proprietățile fizice și chimice ale metalelor și ale aliajelor, precum și procesele fizico-chimice care se produc în cursul extragerii și elaborării lor. – G.-D. *metalurgiei,* neart. **1** *metalurgii.*

metamorfísm s.n. Totalitatea transformărilor structurii și compoziției rocilor sub influența căldurii Pământului, a presiunii, a reacțiilor chimice etc.

metamorfóză s.f. **1.** Totalitatea transformărilor biologice ale unor animale inferioare (ex. batracieni, insecte, moluște) în cursul dezvoltării până ajung la forma adultă. **2.** (Mitol.) Prefacere a unei persoane sau a unei zeități în animal, în plantă sau într-un lucru neînsuflețit. **3.** (Fig.) Schimbare, transformare completă a înfățișării unei persoane sau a unui obiect, a caracterului, a comportării cuiva. – Pl. *metamorfoze.*

metán s.n. (Și în *gaz* ~) Gaz incolor, inodor, inflamabil, folosit drept combustibil și ca materie primă în industrie.

metanól s.m Alcool metilic. – Pl. *metanoli.*

metastáză s.f. Apariție în cursul unei boli (ex. cancerul) a unui focar patologic secundar într-o altă parte a corpului decât cea a focarului principal. – Sil. *-ta-sta-*. Pl. *metastaze.*

metatárs s.n. Parte a scheletului piciorului aflată între tars și falange, formată din cinci oase dispuse radial. – Pl. *metatarsuri.*

metazoáre s.f.pl. Subregn de animale cu corpul format din mai multe celule variate ca structură și specializate funcțional. – Sil. *-zo-a-*.

meteáhnă s.f. (Pop.) Defect, cusur; patimă, viciu. – Pl. *metehne.*

metempsihóză s.f. Concepție potrivit căreia sufletul omului se poate încarna succesiv în plante, animale și oameni.

méteo adj. invar. Meteorologic. *Buletin meteo.* – Sil. *-te-o.*

meteór s.m. **1.** Fenomen atmosferic electric, optic etc. (ex. fulger, trăsnet, ceață, rouă, curcubeu). **2.** Fenomen luminos văzut pe cer sub forma unei urme strălucitoare, lăsată de trecerea rapidă prin atmosfera terestră înaltă a unei particule provenite din spațiul cosmic. – Sil. *-te-or.* Pl. *meteori.*

meteóric,-ă adj. Referitor la meteori; provenit din meteori. ▸ (Fig.) Care se ivește brusc și trece rapid. – Sil. *-te-o-*. Pl. *meteorici,-ce.*

meteorít s.m. Fragment de corp ceresc care cade pe suprafața Pământului sau a altui corp ceresc; stea căzătoare. – Sil. *-te-o-*. Pl. *meteoriți.*

meteorológ s.m. Specialist în meteorologie. – Sil. *-te-o-*. Pl. *meteorologi.*

meteorológic,-ă adj. Care se referă la meteorologie sau la meteori; meteo. *Buletin meteorologic*. – Pl. *meteorologici,-ce.*

meteorologíe s.f. Știință care studiază atmosfera și fenomenele atmosferice. – Sil. *-te-o-*. G.-D. *meteorologiei.*

meteorosensíbil,-ă adj. (Despre persoane) Care este sensibil la fenomenele meteorologice. – Sil. *-te-o-*. Pl. *meteorosensibili,-e.*

meteréz s.n. **1.** (Mil.) Val de pământ întărit cu nuiele și prevăzut cu mici deschizături pentru tragere. **2.** Partea superioară a unui turn sau a unui zid, prevăzută cu creneluri. – Pl. *metereze.*

meticulós,-oásă adj. Care lucrează cu multă atenție; preocupat de detalii, scrupulos; minuțios. – Pl. *meticuloși,-oase.*

metilén s.m. Radical organic bivalent, derivat din metan prin îndepărtarea a doi atomi de hidrogen. ▹ *Albastru de* ~ = pulbere cristalină albastră, folosită ca antiseptic sau colorant.

metílic,-ă adj. (Despre compuși) Care derivă din metan. ▹ *Alcool* ~ = lichid incolor, toxic, folosit în industria chimică. – Pl. *metilici,-ce.*

metís,-ă s.m. și f. Persoană născută din rase diferite, în special din încrucișări între albi și negri. – Pl. *metiși,-se.*

metóc s.n. Mănăstire mică subordonată uneia mai mari. – Pl. *metocuri.*

metódă s.f. Mod, procedeu folosit în scopul cunoașterii unui obiect, al realizării unei cercetări etc. ▸ Manieră de a proceda pentru împlinirea unui scop. – Pl. *metode.*

metódic,-ă adj. (Adesea adverbial) Care se face sistematic, după o metodă. – Pl. *metodici,-ce.*

metódică s.f. Parte a didacticii generale cuprinzând principiile și regulile de predare proprii fiecărei discipline. – Pl. *metodici* „cărți".

metodíst,-ă s.m. și f. Specialist în metodică. – Pl. *metodiști,-ste.*

metodologíe s.f. **1.** Parte a filosofiei care studiază metodele de cunoaștere. **2.** Ansamblul metodelor de cercetare folosite într-o știință. – G.-D. *metodologiei.* Pl. *metodologii* „tipuri", art. *-giile,* sil. *-gi-i-*.

metonimíe s.f. Figură de stil care constă în a numi un obiect printr-un termen desemnând alt obiect, legat de primul printr-o relație logică (ex. înlocuirea întregului prin parte, a cauzei prin efect, a operei prin autor etc.). – Sil. *met-o-*. G.-D. *metonimiei.* Pl. *metonimii,* art. *-miile,* sil. *-mi-i-*.

metráj s.n. Lungime în metri a unui obiect; cantitate de material, mai ales de țesături, care se măsoară cu metrul. ▹ (*Film de*) *scurt* ~ = film a cărui peliculă este de maximum 1500 m. (*Film de*) *lung* ~ = film a cărui peliculă este mai lungă de 1500 m. – Sil. *me-traj.* Pl. *metraje.*

métric,-ă adj., s.f. **1.** Adj. *Sistem* ~ = sistem care are metrul drept unitate fundamentală pentru lungime. **2.** Adj. (În versificație) Care se referă la metru (**3**). **3.** S.f. Ramură a poeticii care studiază normele versificației. – Sil. *me-tric.* Pl. *metrici,-ce.*

metrologíe s.f. Disciplină care se ocupă cu măsurătorile precise și cu unitățile și procedeele de măsură. – Sil. *me-tro-*. G.-D. *metrologiei*, neart. *metrologii.*

metronóm s.n. Mic instrument, de formă piramidală, care indică, prin bătăile regulate ale unui pendul, intervale de timp egale folosit mai ales în muzică. – Sil. *me-tro-*. Pl. *metronoame.*

metrópolă s.f. **1.** Oraș mare, de obicei capitală de stat. **2.** Stat considerat în raport cu teritoriile sale externe (colonii). – Sil. *me-tro-*. Pl. *metropole.*

metróu s.n. Cale ferată urbană, cu tracțiune electrică, în mare parte subterană, servind pentru transportul în comun. – Sil. *me-trou.* Pl. *metrouri.*

métru s.m. **1.** Unitate fundamentală de măsură pentru lungime în sistemul internațional de unități de măsură, egală cu 165076,73 lungimi de undă ale radiației emise în vid de atomul de kripton-86, la tranziția între două nivele hiperfine. **2.** Riglă sau bandă, gradate în centimetri și milimetri, servind la măsurat lungimi. **3.** Grup de silabe constituind unitatea de măsură a versului. – Sil. *me-tru.* Pl. *metri,* art. *-trii.* Abr. *m*

meu, mea pron. pos., adj.pos. **1.** Pron. pos. (Precedat de *al,a,ai,ale*) Înlocuiește numele obiectului posedat de vorbitor, precum și numele vorbitorului. *Al meu scrie*. **2.** Adj. pos. Care aparține vorbitorului, care ține de vorbitor. *Cartea mea. A mea carte*. ▸ (Arată relații, în general reciproce, de rudenie, de prietenie etc.) *Sora mea.* ▸ Care constituie obiectul preocupărilor, al acțiunilor vorbitorului. *Regret greșeala mea.* **3.** Pron. pos. (La m.pl.) Înlocuiește numele rudelor, al prietenilor etc. vorbitorului. *Vor pleca și ai mei.* ▸ (La f.pl.) Înlocuiește numele treburilor, al preocupărilor, al grijilor persoanei care vorbește. *Am și eu ale mele.* – Monosilabic. G.-D. *alor mei, alor mele.* Pl. *mei, mele.*

mexicán,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune în Mexic. **2.** Adj. Care se referă la Mexic sau la populația lui. – Pl. *mexicani,-e.*

mezaliánță s.f. Căsătorie cu o persoană considerată inferioară prin naștere sau prin mediul căruia îi aparține. – Sil. *mez-a-li-an-*. Pl. *mezalianțe.*

mezanín s.n. Etaj mai scund, între parter și primul etaj. – Pl. *mezanine.*

mezát s.n. (Înv.) Vânzare publică (a bunurilor unui datornic); licitație. • *A scoate la* ~ = a pune la licitație. – Pl. *mezaturi.*

mezél s.n. (Mai ales la pl.) Nume pentru preparate din carne, de tipul salamului. – Pl. *mezeluri.*

mezín,-ă adj., s.m. și f. (Fratele) cel mai tânăr dintre mai mulți frați. – Pl. *mezini,-e.*

mezolític s.n. Perioadă din istoria omenirii, situată între paleolitic și neolitic, coincizând cu epoca mijlocie a pietrei.

mezozóic,-ă s.n., adj. **1.** S.n. A patra eră geologică, situată între paleozoic și neozoic, în care s-au dezvoltat reptilele uriașe, plantele cu flori, primele păsări etc. **2.** Adj. Care se referă la mezozoic (**1**). – Sil. *-zo-ic.* Pl. *mezozoici,-ce.*

mézzo-fórte adv. (Muz.) Cu intensitate mijlocie, între piano și forte. – Sil. *mez-zo-,* pr. *mețo-*.

mezzosopráno s.f. Voce de femeie, cu registrul între sopran și alto. – Sil. *mez-zo-,* pr. *mețo-*. Pl. *mezzo-soprane.*

mi s.m. invar. Sunetul muzical și nota reprezentând a treia treaptă din gama majoră-tip.

mia s.f. Puiul de sex feminin al oii. – Monosilabic. Art. *miaua,* sil. *mia-ua.* Pl. *miele.*

mialgíe s.f. Durere musculară. – Sil. *mi-al-*. G.-D. *mialgiei.* Pl. *mialgii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-*.

miásmă s.f. Emanație rău mirositoare. – Sil. *mi-as-*. Pl. *miasme.*

miau interj. Cuvânt care imită strigătul pisicii. – Monosilabic.

miazănoápte s.f. Nord. – Sil. *mia-ză-*.

miazăzí s.f. Sud. – Sil. *mia-ză-*.

mic,-ă adj. **1.** (Cu sensul adaptat după substantivul pe care-l determină) Care este sub dimensiunile obișnuite, de proporții reduse; (despre suprafețe) puțin întins, redus; (despre încăperi, recipiente) puțin spațios, cu volum redus; (despre ape) de adâncime (și lățime) redusă; (despre ființe) care nu are înălțimea normală sau mijlocie; (despre forme de relief, clădiri etc.) de mici proporții. ▹ *Degetul* (*cel*) ~ = cel mai subțire dintre degete, aflat lângă inelar. *Literă ~ă* = minusculă. ▸ (Substantivat, m.) Mititel (**2**). **2.** (Despre zi, noapte etc.) Care durează puțin, scurt. **3.** De vârstă fragedă; tânăr. ▹ (Substantivat) *Cei mici* = copiii. **4.** Redus ca

număr, puțin, limitat. *Câștiguri mici*. **5.** (Despre lumină, sunete, voce, fenomene atmosferice etc.) Slab, scăzut, redus. ▸ (Despre stări sufletești, sentimente etc.) Puțin intens. **6.** Fără (prea mare) importanță, neînsemnat. **7.** Lipsit de noblețe, de generozitate; meschin. **8.** Care ocupă un loc modest într-o ierarhie. • *A se face* (sau *a deveni*) (*mai*) ~ = a lua o atitudine umilă, modestă; a deveni timid. *Cu ~, cu mare* = toți, toată lumea. (Substantivat) *De ~* = din copilărie. *În ~* = după un plan redus; fără amploare. – Pl. *mici.*

mícă s.f. Grup de minerale cristalizate, cu luciu sticlos, sidefos, care se desface ușor în foițe subțiri și elastice, întrebuințate ca izolante electrice și termice, în construcții etc. – G.-D. *micii.*

micéliu s.n. Rețea de filamente care provin din spori și constituie talul ciupercilor. – Sil. *-liu,* pr. *-liu.* Pl. *micelii*, art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

michidúță s.m. (Fam. și glumeț) Drac; drăcușor. – Scris cu inițială majusculă.

micíme s.f. Faptul de a fi mic. ▸ (Fig.) Josnicie, meschinărie, lipsă de generozitate. – G.-D. *micimii.* Pl. *micimi* „fapte".

micóză s.f. Nume pentru bolile provocate de ciuperci. – Pl. *micoze.*

mícro s.n. invar. (Fam.) Microradiografie. – Sil. *mi-cro.*

microb s.m. Nume generic pentru ființe unicelulare, microscopice, care pot fi patogene pentru organismul în care se dezvoltă (ex. bacterii, bacili, virusuri). – Sil. *mi-crob.* Pl. *microbi.*

microbián,-ă adj. Referitor la microbi; provocat de microbi; care răspândește microbi. – Sil. *mi-cro-bi-an.* Pl. *microbieni,-e.*

microbiologíe s.f. Ramură a biologiei care studiază microorganismele. – Sil. *mi-cro-bi-o-.* G.-D. *microbiologiei.*

microbúz s.n. Autobuz pentru un număr mic de pasageri. – Sil. *mi-cro-.* Pl. *microbuze.*

microcefál,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care prezintă microcefalie, (persoană) cu un cap anormal de mic. – Sil. *mi-cro-.* Pl. *microcefali,-e.*

microcefalíe s.f. Anomalie congenitală constând în dezvoltarea insuficientă a craniului. – Sil. *mi-cro-.* G.-D. *microcefaliei*, neart. *microcefalii.*

microcósmos s.n. **1.** Lumea obiectelor submicroscopice (ex. molecule, atomi, particule elementare etc.). **2.** (În filosofia medievală și a Renașterii) Omul considerat un mic univers, o imagine redusă a lumii. – Sil. *mi-cro-.* Pl. (rar) *microcosmosuri.*

microfílm s.n. Film fotografic pe care sunt copiate, la scară foarte mică, documente, cărți, periodice. – Sil. *mi-cro-.* Pl. *microfilme.*

microfón s.n. Aparat care transformă vibrațiile sonore în oscilații electrice și care pot fi, apoi, transformate din nou în unde sonore (sunete) după ce au fost transmise prin fir sau prin radio. – Sil. *mi-cro-.* Pl. *microfoane.*

micrón s.m. Unitate de măsură a lungimii egală cu a milioana parte dintr-un metru. – Sil. *mi-cron.* Pl. *microni.*

microorganísm s.n. Nume generic pentru organismele microscopice. – Sil. *mi-cro-or-.* Pl. *microorganisme.*

micropartículă s.f. Particulă elementară. – Sil. *mi-cro-.* Pl. *microparticule.*

microradiografíe s.f. Radiografie efectuată pe un film special de dimensiuni reduse; (fam.) micro. – Sil. *mi-cro-ra-di-o-gra-.* G.-D. *microradiografiei.* Pl. *microradiografii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

microreceptór s.n. Ansamblu format din microfonul și receptorul telefonic cu legăturile aferente. – Sil. *mi-cro-.* Pl. *microreceptoare.*

microscóp s.n. Instrument optic, construit pe baza unui sistem de lentile, folosit pentru examinarea obiectelor foarte mici, pe care le mărește de cca 2000 de ori. – Sil. *mi-cro-scop.* Pl. *microscoape.*

microscópic,-ă adj. **1.** Vizibil numai la microscop. **2.** Care se face cu ajutorul micro-scopului. *Examen microscopic*. – Sil. *mi-cro-*. Pl. *microscopici,-ce*.

microstructúră s.f. Structură de amănunt a unui corp, a unui material etc., observată la microscop. – Sil. *mi-cro-struc-*. Pl. *microstructuri*.

microúndă s.f. (Mai ales la pl.) Undă radioelectrică cu lungimea foarte mică. *Cuptor cu microunde*. – Sil. *mi-cro-un-*. Pl. *microunde*.

micsándră s.f. Plantă cu tulpina simplă sau ramificată, înaltă până la 75 cm, cu flori albe, roșii sau violete, plăcut mirositoare. – Nu *mixandră*. Sil. *-san-dră*. Pl. *micsandre*.

micșorá vb.I tr. și refl. **1.** A face să devină sau a deveni mai mic ca dimensiune, durată, intensitate etc.; a descreşte, a scădea. **2.** A (se) reduce prețul, valoarea, numărul etc.; a (se) diminua, a scădea. **3.** A face să decadă sau a decădea ca importanță, ca valoare, ca prestigiu etc. – Ind.pr. *micșorez*.

micșuneá s.f. Plantă ornamentală cu flori parfumate, galbene-aurii, cultivată ca plantă ornamentală. – Art. *micșuneaua*. Pl. *micșunele*. Var. **micșunícă** s.f.

mídie s.f. Moluscă marină, comestibilă, cu cochilia aproape triunghiulară, brună-violacee. – Sil. *-di-e*. G.-D. *midiei*. Pl. *midii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-*.

míe num.card., s.f. **1.** Num.card. Număr natural egal cu zece sute. **2.** S.f. Fiecare dintre mulțimile formate din o mie (**1**) de unități. ▸ Bancnotă de 1000 de lei. **3.** S.f. (La pl.) Număr foarte mare, nedeterminat, de ființe, de obiecte etc. • *Cu miile* = foarte mulți. *Mii și sute* sau *mii și mii* = extrem de mulți, puzderie. – Pl. *mii*.

mied s.n. (Pop.) Hidromel. – Monosilabic. Pl. *mieduri*.

miel s.m. Puiul (de sex masculin al) oii. ▸ Blana prelucrată a puiului oii; carnea acestui animal. • *A se face ~ de ghindă* = a fi lipsit de caracter. – Monosilabic. Pl. *miei*.

míelea, mía num.ord. (Precedat de art. *al,a*) Care se află între al nouă sute nouăzeci și nouălea și al o mie unulea. – Sil. *mi-e-*. Și: *míilea, mía,* referitor la *mii. Al două miilea*.

mielúț s.m. Diminutiv al lui miel. – Pl. *mieluți*.

miércuri s.f. A treia zi a săptămânii, care urmează după marți. (Adverbial) În cursul zilei de miercuri (imediat precedentă sau următoare); (în forma *miercurea*) în fiecare *miercuri*. – Art. *miercurea*. Pl. *miercuri*.

miére s.f. Substanță semilichidă, dulce și aromată, bogată în zaharuri, vitamine și enzime, obținută din nectarul cules și prelucrat de albine. ▹ *Luna de ~* = prima lună după căsătorie. • *A ascunde ac în ~* = a ascunde o intenție rea într-un sfat dat cu blândețe. *A fi cu limba* (*fagur*) *de ~* = a vorbi foarte frumos și convingător. *A-i curge cuiva numai ~* = a-i merge foarte bine. *A înota în ~* = a fi foarte bogat. *În buze* (sau *în gură*) *~ și-n inimă fiere,* se spune despre cei fățarnici și vicleni. – G.-D. *mierii*.

miérlă s.f. Pasăre cântătoare sedentară de pădure, masculul fiind negru, cu cioc galben, iar femela brună cu cioc brun. – Pl. *mierle*.

mierlói s.m. Bărbățușul mierlei. – Pl. *mierloi*.

mierós,-oásă adj. **1.** (Despre vorbe, privire etc.) Plăcut, dulce. **2.** Fig. Care arată o amabilitate exagerată, falsă. – Pl. *mieroși, -oase*.

miérță s.f. (Reg.) Unitate de măsură, în special pentru cereale, folosită în Moldova și în Transilvania, de mărime variabilă. – Pl. *mierțe*.

mieună vb.I intr. (Despre pisici) A scoate strigătul caracteristic; a miorlăi. – Sil. *mie-u-*. Ind.pr.pers.3 *miáună*.

miez s.n. **1.** Partea interioară (moale) a unui fruct, a pâinii etc. **2.** *~ul nopții* (*al verii* etc.) = mijlocul, toiul nopții (al verii etc.). **3.** (Fig.) Partea esențială a unei probleme. **4.** (Tehn.) Parte detașabilă din interiorul unei forme de turnătorie cu ajutorul căreia se obțin goluri în piesele turnate. • *A hrăni pe cineva cu ~ de nucă* = a-l ține în huzur, a-l răsfăța. – Pl. *miezuri*, m. *miezi, mieji* de nucă.

migálă s.f. Minuțiozitate, răbdare, scrupulozitate în efectuarea unei munci; migăleală. – G.-D. *migalei,* neart. *migale.*

migăleálă s.f. Migală. – Pl. *migăleli.*

migălí vb.IV tr. și intr. A lucra cu migală. ▸ A lucra fără spor, a tândăli. – Ind.pr. *migălesc,* pf.s. *migălii.*

migălós,-oásă adj. **1.** (Despre acțiuni, realizări) Care se face cu migală. **2.** (Despre oameni) Care lucrează cu migală. – Pl. *migăloși,-oase.*

migdál s.m. Arbore mediteranean, cu flori albe sau trandafirii și fructe comestibile. – Pl. *migdali.*

migdalát,-ă adj. (De obicei despre ochi) De forma migdalei, alungit. – Pl. *migdalați, -te.*

migdálă s.f. Fructul migdalului, oval-alungit, cu sâmburele comestibil, dulce sau amar, bogat în ulei. – Pl. *migdale.*

mignon,-ă adj. (Franțuzism) Mic și delicat. – Pr. *minion*. Sil. *mi-gnon,* pr. *-nión.* Pl. *mignoni,-e.*

migrá vb.I intr. **1.** (Despre triburi, popoare, grupuri) A se deplasa în masă de pe un teritoriu pe altul. **2.** (Despre unele animale, mai ales păsări și pești) A se muta periodic în masă dintr-o regiune în alta, datorită nevoilor de hrană, de reproducere etc. – Sil. *mi-gra.* Ind.pr. *migrez.*

migratór,-oáre adj. Care migrează. – Sil. *mi-gra-*. Pl. *migratori,-oare.*

migrație s.f. Faptul de a migra. – Sil. *mi-gra-ți-e.* Pl. *migrații*, art. *-țiile.* Var. (înv.) **migrațiúne** s.f.

migrénă s.f. Durere de cap intensă cu tulburări digestive. – Sil. *mi-gre-*. Pl. *migrene.*

mihálț s.m. Pește mic răpitor, de apă dulce, cu solzi mărunți, brun-verzui. – Pl. *mihalți.*

miíme s.f. A mia parte dintr-un întreg. – Sil. *mi-i-*. Pl. *miimi.*

míjă s.f. (Reg.) *De-a mija* = numele unor jocuri de copii. – Art. *mija*. Pl. *miji.*

mijí vb.IV. **1.** Intr. A începe să se zărească, să devină vizibil; a apărea, a se ivi. **2.** Tr. și intr. A închide pe jumătate ochii pentru a vedea mai bine sau pentru a se acomoda cu lumina ori cu întunericul. • *A-i ~* (*cuiva*) *mustața* = a începe să-i crească unui tânăr mustața, a fi pe punctul de a deveni bărbat. *A ~ de ziuă* = a se face ziuă. – Ind.pr. *mijesc,* pf.s. *mijii*; cj.pers.3 *să mijească.*

míjloc s.n. **1.** Punct, loc situat la egală distanță de două extremități; loc aflat în interiorul unui spațiu; intervalul dintre două obiecte sau dintre două extremități. **2.** Talie (**1**). **3.** Moment (aproximativ) egal depărtat de începutul și sfârșitul unui interval de timp, al unui proces în desfășurare. **4.** Ceea ce servește pentru realizarea unui scop; cale, metodă, procedeu. *Mijloace de comunicare, de informare.* ▸ (Concr.; la pl.) Posibilități materiale sau bănești. *Mijloace de circulație, de muncă, financiare.* • *A fi ceva la ~* = există ceva necunoscut, care influențează desfășurarea lucrurilor. *A fi la ~* = a fi interesat într-o problemă; a fi în cauză, în joc. *A sta* (sau *a se pune*) *la ~* = a sta între două persoane pentru a le împiedica să se încaiere. *A-și pune capul* (sau *gâtul*) *la ~* = a susține ceva cu toată tăria, a garanta (cu viața). *Cale* (sau *drum, linie*) *de ~* = soluție, mod de împăcare între două păreri diferite. *De ~* = nici prea mare, nici prea mic; nici prea bun, nici prea rău, potrivit. *Prin toate mijloacele* sau *prin orice ~* sau *cu orice mijloace* = pe toate căile, indiferent cum; cu orice preț. – Acc. și *mijlóc.* Pl. **1-3** *mijlocuri,* **4** *mijloace.*

mijlocáș s.m. Sportiv care, la unele jocuri cu mingea, acționează între linia de apărare și cea de atac a unei echipe. – Pl. *mijlocași.*

mijlocí vb.IV intr. A interveni pe lângă cineva în favoarea unei persoane, a unui stat etc. ▸ Tr. A înlesni, a ajuta. – Ind.pr. *mijlocesc,* pf.s. *mijlocii.*

mijlocíre s.f. Acțiunea de a mijloci. • *Prin ~a...* = cu ajutorul... – Pl. *mijlociri.*

mijlocíu,-íe adj. **1.** Care se găsește la mijloc ca loc ocupat în spațiu, ca dimensiune sau ca valoare, calitate. ▹ *Degetul ~* (și substantivat, m.) = degetul dintre arătător și inelar. **2.** (Sport) *Categorie ~ie* = categorie de greutate la box, lupte și haltere, situată între semimijlocie și semigrea. – Pl. *mijlocii.*

mikadó s.m. Nume dat de europeni împăratului Japoniei. – Art. *mikadoul.*

milanéză s.f. Tricot de mătase folosit pentru confecționarea lenjeriei de corp. – G.-D. *milanezei,* neart. *milaneze.*

mílă1 s.f. **1.** Sentiment de înțelegere și compasiune față de suferința sau nenorocirea altuia. **2.** Ajutor, binefacere; pomană. **3.** Grație, îndurare divină. • *A-i plânge cuiva de ~ =* a suferi foarte mult pentru situația grea în care se află cineva; a-l compătimi. *A-l lăsa pe cineva în mila Domnului =* a nu se mai interesa de cineva, a-l lăsa în voia soartei; a-l lăsa în plata Domnului. *Dumnezeu cu mila!,* se spune pentru a exprima neputința de a ieși din..., resemnarea în fața unei situații grele; fie ce-o fi! *Mai mare mila,* se spune când cineva se află într-o stare demnă de compătimire, de milă. *Unde* (sau *pe ce*) *pune el mâna, pune și Dumnezeu mila,* se spune despre cel priceput, căruia îi merg toate bine. – G.-D. *milei,* neart. *mile.*

mílă2 s.f. Unitate de măsură pentru lungimi egală cu 1609,3 m, folosită în Anglia și S.U.A. ▹ *~ marină =* unitate de măsură pentru lungimi egală cu 1852 m, folosită în navigația maritimă. – Pl. *mile.*

milenár,-ă adj. Care există de un mileniu, (p.ext.) de mii de ani. – Pl. *milenari,-e.*

miléniu s.n. Perioadă de timp de o mie de ani, socotită de la unitate până la completarea miei inclusiv. – Sil. *-niu,* pr. *-nĭu.* Pl. *milenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

miliárd num.card., s.n. **1.** Num.card. Număr egal cu o mie de milioane. **2.** S.n. Fiecare dintre mulțimile formate din un miliard (**1**) de unități. **3.** S.n. (La pl.) Număr foarte mare, nedeterminat, de ființe, de obiecte etc. – Sil. *-li-ard.* Pl. *miliarde.*

miliardár,-ă s.m. și f. Persoană care posedă bani sau bunuri evaluate la miliarde. – Sil. *-li-ar-.* Pl. *miliardari,-e.*

milimétric,-ă adj. **1.** De mărimea unui milimetru; (p.ext.) foarte mic. ▸ (Adverbial) Cu mare exactitate. **2.** Gradat în milimetri. ▹ *Hârtie ~ă =* hârtie liniată orizontal și vertical din milimetru în milimetru. – Sil. *-me-tric.* Pl. *milimetrici,-ce.*

milimétru s.m. Unitate de măsură pentru lungimi, egală cu a mia parte dintr-un metru. – Sil. *-me-tru.* Pl. *milimetri,* art. *-trii.* Abr. *mm*

milión num.card., s.n. **1.** Num. card. Număr egal cu o mie de mii. **2.** S.n. Fiecare dintre mulțimile formate din un milion (**1**) de unități. **3.** S.n. (La pl.) Număr foarte mare, nedeterminat, de ființe, de obiecte etc. – Sil. *-li-on.* Pl. *milioane.*

milionár,-ă s.m. și f. Persoană care posedă bani sau bunuri evaluate în milioane. – Sil. *-li-o-.* Pl. *milionari,-e.*

militá vb.I intr. A lupta pentru un principiu, pentru o idee, o cauză. – Ind.pr. *militez.*

militánt,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care militează pentru ceva. – Pl. *militanți,-te.*

militár,-ă s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din cadrele armatei sau care își îndeplinește stagiul în armată. **2.** Adj. Care aparține armatei sau militarilor (**1**), referitor la armată sau la militari, specific acestora; milităresc. ▹ *Stagiu ~ =* stagiu în cadrul armatei, obligatoriu pentru toți bărbații valizi. – Pl. *militari,-e.*

militarísm s.n. Politică în care activitatea statului este dominată de militari; politică de stat care urmărește mărirea potențialului militar și de pregătire pentru război.

militarizá vb.I tr. A introduce un regim militar într-o țară, într-un teritoriu etc. – Ind.pr. *militarizez.*

militărésc,-eáscă adj. Militar (**2**). – Pl. *militărești.*

militărésțe adv. Ca militarii, în felul militarilor.

milităríe s.f. Serviciu sau stagiu militar; viață, profesiune de militar. – G.-D. *milităriei,* neart. *militării.*

milițián,-ă s.m. și f. (Înainte de 1990) Agent sau funcționar de miliție. – Sil. *-ți-an.* Pl. *milițieni,-e.*

milíție s.f. (Înainte de 1990) Organ de stat însărcinat cu menținerea ordinii publice. – G.-D. *milției.* Pl. *milții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

milóg,-oágă s.m. și f. Cerșetor (infirm). ▸ (Depr.) Persoană care se milogește, înjosindu-se. – Pl. *milogi,-oage.*

milogí vb.IV refl. **1.** A cere de pomană, a cerși. **2.** (Depr.) A cere cu insistență ceva, înjosindu-se. – Ind.pr. *milogesc,* pf.s. *milogii.*

milós,-oásă adj. Plin de milă[1] față de cineva; sensibil la necazurile și nenorocirile cuiva; înțelegător, bun; darnic, milostiv. – Pl. *miloși, -oase.*

milostív,-ă adj. **1.** Milos. **2.** (Despre forțele divine) Care acordă omului bunăvoință, ajutor, îngăduință. – Pl. *milostivi,-e.*

miluí vb.IV tr. **1.** (De obicei în invocări către Dumnezeu) A se arăta, a fi milostiv (**2**). **2.** A da cuiva de pomană. – Ind.pr. *miluiesc,* pf.s. *miluii.*

mim s.m. Actor de pantomimă. – Pl. *mimi.*

mimá vb.I tr. A exprima ceva prin gesturi sau prin mimică, fără cuvinte. – Ind.pr. *mimez.*

mimetísm s.n. Însușirea unor animale de a lua culoarea sau forma a ceva din mediul înconjurător, pentru a se proteja de dușmani.

mímică s.f. Ansamblu de gesturi expresive și de modificări ale fizionomiei care însoțesc sau înlocuiesc limbajul oral. – G.-D. *mimicii,* neart. *mimici.*

mimóză s.f. Numele mai multor specii de plante exotice, cu frunze compuse care se strâng la cea mai mică atingere. – Pl. *mimoze.*

miná vb.I tr. **1.** A pune mine[1] (**2**) pe un teren sau într-o apă; a așeza explozibil într-o clădire, la un pod etc. pentru a le distruge. **2.** (Fig.) A distruge (cu încetul) o activitate, o acțiune etc. – Ind. pr. *minez.*

minarét s.n. Turnul înalt al moscheilor. – Pl. *minarete.*

mínă1 s.f. **1.** Ansamblu de construcții, instalații în subteran și la suprafață, destinate exploatării unui zăcământ de substanțe minerale; subteran. **2.** Mijloc de luptă constând dintr-un corp încărcat cu exploziv. **3.** Vergea de grafit utilizată la confecționarea creioanelor. – Pl. *mine.*

mínă2 s.f. Expresie a feței, fizionomie. – G.-D. *minei.*

mincinós,-oásă adj. **1.** (Adesea substantivat) Care spune minciuni. **2.** Fals, neadevărat; amăgitor, înșelător. – Pl. *mincinoși, -oase.*

mincióg s.n. Plasă în formă de coșuleț, fixată de un băț și folosită pentru a scoate din apă peștele prins în undiță. – Pl. *mincioguri* și *mincioage.*

minciúnă s.f. **1.** Afirmație prin care se denaturează intenționat adevărul; născocire, plăsmuire. **2.** (Mai ales la pl.) Prăjitură făcută din fâșii de aluat nedospit, prăjite în grăsime. • *A-l prinde pe cineva cu minciuna* = a dovedi că cineva a spus un neadevăr. *A purta* (sau *a duce, a ține*) *pe cineva cu minciuni* = a promite mereu ceva fără a se ține de cuvânt; a-l duce cu vorba. *A umbla cu traista* (sau *cu plosca*) *de minciuni* = a purta vorbe, bârfeli de la unul la altul; a fi foarte mincinos. – Pl. *minciuni.*

minéi s.n. Carte bisericească în care sunt indicate, pe luni și pe zile, slujbele religioase. – Pl. *mineie.*

minér s.m. Muncitor calificat care lucrează în mină**1**. – Pl. *mineri.* Par. *minier.*

minerál,-ă s.n., adj. **1.** S.n. Corp solid natural, element component al rocilor și al minereurilor. **2.** Adj. Care conține minerale (**1**); referitor la minerale. *Apă minerală.* – Pl. *minerali,-e.*

mineraliér s.n. Cargobot pentru transportul minereurilor. – Sil. *-li-er.* Pl. *mineraliere.*

mineréu s.n. Acumulare de unul sau mai multe minerale din care se pot extrage anumite elemente (metale sau combinații ale acestora). – Pl. *minereuri.*

minerít s.n. **1.** Ramură a industriei extractive care se ocupă cu exploatarea zăcămintelor de minereuri. **2.** Îndeletnicirea minerului.

mínge s.f. Obiect sferic (uneori ovoidal) de diverse dimensiuni și greutăți, confecționat din cauciuc, piele, material plastic etc., umplut în special cu aer și folosit în jocuri sportive, distractive sau în gimnastica medicală. – Nu *míngie.* Pl. *mingi.*

míni adj.invar. (Despre îmbrăcăminte) Care ajunge numai până deasupra genunchilor.

miniatúră s.f. **1.** Lucrare de artă plastică, în special pictură, de dimensiuni reduse, executată cu minuțiozitate. **2.** Desen ornamental în culori, executat pe vechile manuscrise. **3.** Obiect de mici dimensiuni care reproduce, la o scară redusă, un alt obiect. – Sil. *-ni-a-*. Pl. *miniaturi.*

miniér,-ă adj. Care ține de mine[1] (**1**); referitor la mine; (despre regiuni) în care se fac exploatări de minereuri. – Sil. *-ni-er.* Pl. *minieri,-e.* Par. *miner.*

mínim1 s.n. Minimum. – Art. *minimul.*

mínim2,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care are cea mai mică dimensiune, durată, intensitate etc.; minimal. **2.** S.f. Valoarea cea mai mică a unei variabile sau a unei funcții într-un anumit interval. – Pl. *minimi,-e.*

minimál,-ă adj. Minim[2] (**1**). ▹ *Preț ~* = prețul cel mai mic la care se admite vânza-rea unei mărfi la un moment dat. – Pl. *minimali,-e.*

minimalizá vb.I tr. A reduce (la minimum) valoarea, importanța cuiva sau a ceva; a subaprecia. – Ind.pr. *minimalizez.*

mínimum s.n. Punct, grad sau fază inferioară, peste care nu se poate trece; minim**1**. ▸ Adv. Cel puțin..., măcar. – Art. *minimumul.*

ministér s.n. Organ central al administrației de stat, care conduce o anumită ramură de activitate a statului și este condus de un ministru; instituția respectivă. – Pl. *ministere.*

ministeriál,-ă adj. Referitor la un minister sau la un ministru, emis de aceștia. ▹ *Hârtie* (sau *coală*) *~ă* = coală de hârtie de format obișnuit (pentru cereri). – Pl. *ministeriali,-e.*

minístru s.m. Membru al guvernului care conduce un minister. ▹ *~ plenipotențiar* = diplomat cu rang imediat inferior ambasadorului. *~ secretar de stat* = membru al guvernului cu rang de ministru, fără a fi titularul unui minister, și care conduce un departament sau un domeniu de activitate. – Sil. *-nis-tru.* Pl. *miniștri*, art. *-ștrii*. Pentru femei se folosește și în îmbinări cu termeni feminini de politeț: *doamna ministru.*

míniu s.n. Oxid de plumb de culoare roșie-portocalie, folosit mai ales la vopselele pentru protecția fierului împotriva ruginii. – Sil. *-niu,* pr. *-nĭu.*

minór,-ă adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu a ajuns la majorat. **2.** De mică importanță. **3.** (Muz.) *Gamă ~ă* = gamă formată din cinci tonuri și două semitonuri, acestea din urmă dispuse între treptele II-III și V-VI. – Pl. *minori,-e.*

minorát s.n. Situația juridică a minorului.

minorít s.m. Călugăr dintr-un ordin franciscan. – Pl. *minoriți.*

minoritár,-ă adj. Care reprezintă minoritatea dintr-o colectivitate. – Pl. *minoritari,-e.*

minoritáte s.f. Partea sau numărul mai mic dintr-o colectivitate. • *În ~* = în inferioritate numerică (astfel încât nu-și poate impune punctul de vedere). – Pl. *minorități.*

minotáur s.m. Monstru mitologic, închipuit cu trup de om și cap de taur. – Sil. *-ta-ur.* Pl. *minotauri.*

mintál,-ă adj. Care aparține minții; care se petrece în minte. – Pl. *mintali,-e.* Var. **mentál,-ă** adj.

mínte s.f. **1.** Facultatea de a gândi, de a judeca, de a înțelege; capacitate intelectuală, inteligență, istețime. **2.** Gând, cuget; memorie. • *A fi* (sau *a ajunge, a da, a cădea*) *în ~a copiilor* = a avea judecata slăbită (din cauza bătrâneții), a fi lipsit de judecată. *A-i lua* (sau *a-i suci*) *cuiva mințile* (sau *~a*) = a-l face să-și piardă judecata, controlul; a-l zăpăci. *A-i veni ~a* (sau *mințile*) *acasă* (sau *la cap, la loc*) = a deveni mai înțelept; a se cumința. *A învăța ~ pe cineva* = a face pe cineva, pedepsindu-l, să devină mai chibzuit, să nu mai repete o greșeală. *A nu fi în toate mințile* = a nu fi în deplinătatea facultăților mintale. *A* (*se*) *învăța ~* = a trage învățătură dintr-o întâmplare personală neplăcută. *A-și aduna mințile* = a nu mai fi distrat, a-și reveni

la realitate. *A-și bea mințile* = a bea până a nu mai ști de sine. *A-și ieși din minți* sau *a-și pierde ~a* (ori *mințile*) = a înnebuni; a-și pierde cumpătul, judecata. *A-și pune* (sau *a-și prinde*) *~a cu...* = a lua în serios pe cineva sau ceva, când nu e cazul. *Bagă-ți* (sau *vără-ți*) *mințile în cap* = renunță la planuri nechibzuite, cumințește-te! *Fără* (*de*) *~* (sau *de minți*) = necugetat, nechibzuit; prost, nebun. *La ~a omului* (sau *a cocoșului*) = ușor de înțeles, evident. – Pl. *minți.*

minteán s.n. Haină țărănească din dimie (scurtă, cu găitane), purtată de bărbați. – Pl. *mintene.*

minți vb.IV. **1.** Intr. A spune minciuni. **2.** Tr. A induce în eroare, a înșela, a păcăli. • *A-și ~ foamea* = a-și potoli foamea mâncând puțin. *Minte de stinge* (sau *de-ngheață apele, de stă soarele-n loc, de-ți stă ceasul*), se spune despre un om foarte mincinos. – Ind.pr. *mint,* pf.s. *minții.*

minuná vb.I refl. A rămâne surprins, uluit; a fi cuprins de admirație. – Ind.pr. *minunez.*

minunát,-ă adj. Care iese din comun și trezește admirație; excepțional, admirabil, splendid. – Pl. *minunați,-te.*

minunáție s.f. Minune (**2**). – G.-D. *minunației.* Pl. *minunății,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

minúne s.f. **1.** (În concepțiile religioase) Fapt neobișnuit, care se manifestă în afara legilor cunoscute ale naturii, atribuit forței divine; miracol. **2.** Lucru, fapt, fenomen extraordinar, uimitor; lucru cu însușiri deosebit de frumoase, care trezește admirație; minunăție. • *A se face de ~* = a se compromite printr-o faptă, o atitudine, o afirmație etc. nepotrivite. *Ca prin ~* = în mod inexplicabil, pe neașteptate. *Mare ~ să* (*nu*)*...!* = ar fi de mirare să (nu)..., n-aș crede să nu... – Pl. *minuni.*

mínus s.n., adv. **1.** S.n. Simbol matematic de forma unei liniuțe orizontale, folosit pentru a indica operația de scădere sau numerele și mărimile negative. ▹ (Cu valoare de prepoziție) *Trei minus doi.* **2.** Adv. Mai puțin, fără. **3.** S.n. Deficit, lipsă. – Pl. s.n. *minusuri.*

minúscul,-ă adj. **1.** De dimensiuni foarte mici. **2.** (De obicei substantivat, f.) (Literă) mică, de rând, folosită mai ales în interiorul cuvintelor. – Pl. *minusculi,-e.*

minút,-ă s.n., s.f. **1.** S.n. Interval de timp egal cu a șaizecea parte dintr-o oră. Răstimp foarte scurt; clipă, moment. **2.** S.n. (Mat.) Unitate de măsură pentru unghiuri și arcuri, egală cu a șaizecea parte dintr-un grad. **3.** S.f. Notă scrisă, în care sunt consemnate, pe scurt, problemele unei întruniri. • *Din ~ în ~* = dintr-un moment în altul; în fiecare clipă. *Într-un ~* = îndată, imediat. *La ~* = (care se execută) în aceeași clipă, imediat. – Pl. *minute.*

minutár s.n. Ac al ceasornicului, care indică minutele; (p. gener.) acele ceasornicului. – Pl. *minutare.*

minuțiós,-oásă adj. Meticulos. – Sil. *-ți-os.* Pl. *minuțioși,-oase.*

mioáră s.f. Oaie tânără, care încă nu a fătat. – Sil. *mi-oa-.* Pl. *mioare.*

miocárd s.n. Mușchiul inimii. – Sil. *mi-o-.*

mióp, mioápă adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de miopie, (fig.) cu vederi înguste, lipsită de perspicacitate. – Sil. *mi-op.* Pl. *miopi, mioape.*

miopíe s.f. Anomalie a vederii constând din imposibilitatea de a distinge clar obiectele situate la distanță. – Sil. *mi-o-.* G.-D. *miopiei.* Pl. *miopii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-.*

miorlăí vb.IV. **1.** Intr. (Despre pisici) A mieuna. **2.** Intr. și refl. A vorbi sau a plânge cu glas subțire. – Ind.pr. *miórlăi,* pf.s. *miorlăii.*

miozínă s.f. Proteină care se găsește în țesutul muscular. – Sil. *mi-o-.* Pl. *miozine.*

miozótis s.m. (Bot.) Nu-mă-uita. – Sil. *mi-o-.*

mir s.n. Untdelemn sfințit, folosit în unele ritualuri creștine. • *A-i lua cuiva ~ul* = a-l omorî; a-i lua piuitul. *A lovi* (sau *a trăsni*) *pe cineva la ~* = a izbi pe cineva în frunte (mortal). – Pl. *miruri.*

mirá vb.I refl. A găsi că ceva este curios, de neînțeles, a se minuna. • *Te miri ce* (*și mai nimic*) =

un lucru neînsemnat, fără valoare. *Te miri cine* = un oarecare, oricine. *Te miri cum* = nu se știe cum, fără voie. *Te miri unde* = undeva, unde nu te aștepți. – Ind.pr. *mir.*

mirácol s.n. Minune (**1**). – Pl. *miracole.*

miraculós,-oásă adj. **1.** Care pare a fi rezultat printr-un miracol, extraordinar, uimitor. ▸ (Substantivat, m.sg.) Elementul supranatural din basme și legende. **2.** Care produce efecte excepționale. – Pl. *miraculoși, -oase.*

miráj s.n. **1.** Fenomen optic produs datorită refracției treptate a razelor de lumină când străbat straturi de aer cu densități diferite și care constă în apariția unor imagini răsturnate a obiectelor depărtate, situate la orizont sau dincolo de acesta. **2.** (Fig.) Imagine înșelătoare, iluzie. **3.** (Fig.) Lucru atrăgător; farmec, atracție. – Pl. *miraje.*

míră s.f. Imagine standard transmisă pe ecranele televizoarelor pentru reglarea imaginii acestora. – Pl. *mire.*

míre s.m. Nume purtat de bărbat în ziua și în preajma căsătoriei sale. ▸ (La pl.) Nume dat celor două persoane care se căsătoresc. – Pl. *miri.*

mireán,-ă adj., s.m. și f. Laic (**2**). – Pl. *mireni,-e.*

mireásă s.f. Nume purtat de femeie în ziua și în preajma căsătoriei sale. • *A plânge ca o* ~ = a plânge foarte tare. *A sta ca o* ~ = a nu lucra, a sta degeaba. – Pl. *mirese.*

mireásmă s.f. Miros plăcut și puternic, răspândit mai ales de flori, parfum, aromă. – Pl. *miresme.*

miriapóde s.f.pl. Clasă de artropode cu numeroase perechi de picioare, corespunzătoare segmentelor corpului (ex. urechelnița).

mirífic,-ă adj. (Livr.) Măreț, minunat. – Pl. *mirifici,-ce.*

míriște s.f. Câmp de pe care s-au secerat cerealele păioase și pe care au rămas părțile inferioare ale tulpinilor; (cu sens colectiv) tulpinile retezate, rămase cu rădăcina în pământ după recoltare. – Pl. *miriști.*

mirodénie s.f. Nume dat părților unor plante (exotice), folosite drept condiment. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *mirodeniei.* Pl. *mirodenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

mironosíță s.f. **1.** Fiecare dintre femeile care au dus balsamuri la mormântul lui Iisus, pentru a-i unge trupul; (p.ext.) femeie cucernică, smerită. **2.** (Depr.) Femeie prefăcută, care simulează modestia, nevinovăția. • *A face pe mironosița* = a simula pietate, modestie, a-și da aere de nevinovăție. – Pl. *mironosițe.*

mirós s.n. **1.** Simț al omului și al unor animale, prin care organismul percepe proprietățile substanțelor, când vine în contact cu vaporii acestora. **2.** Emanație pe care o degajă unele corpuri; senzație olfactivă pe care o produce aceasta. – Pl. *mirosuri.*

mirosí vb.IV. **1.** Tr. A percepe un miros. **2.** Tr. (Fig.) A-și da seama de ceva, a presimți, a bănui. **3.** Intr. A avea sau a răspândi un miros. • *A nu*(*-i*) ~ *a bine* = a presimți ceva neplăcut. – Ind.pr. *mirós,* pf.s. *mirosii.*

mirositór,-oáre adj. Care are sau răspândește un miros (plăcut). – Pl. *mirositori,-oare.*

mirt s.m. Arbust ornamental, mediteranean, de cca 5 m, cu frunze alungite, persistente și cu flori mici, albe, parfumate. – Pl. *mirți.*

miruí vb.IV tr. **1.** A unge pe credincioși cu mir. **2.** A consfinți în funcție un domnitor, un cleric etc., ungându-i fruntea cu mir. – Ind.pr. *miruiesc,* pf.s. *miruii.*

misádă s.f. Blană confecționată din mai multe piei, folosită la căptușit paltoane, scurte etc. – Pl. *misade.* Forma recomandată **mesádă**.

mísă s.f. Compoziție muzicală, având la bază texte liturgice din cultul catolic. – Pl. *mise.*

miscelanéu,-ée adj., s.n. (Publicație, volum sau rubrică într-o publicație) cu conținut variat și aparținând de obicei mai multor autori. – Pl. *miscelanee,* sil. *-ne-e.*

misionár,-ă s.m. și f. Persoană în slujba bisericii trimisă să răspândească creștinismul (catolic) în țări cu altă religie dominantă. – Sil. *-si-o-*. Pl. *misionari,-e.*

misiúne s.f. **1.** Însărcinare dată cuiva. **2.** ~ *diplomatică* = reprezentanță diplomatică a unui stat, cu grad de ambasadă sau de legație. **3.** Instituție religioasă care propagă creștinismul într-o țară cu altă religie dominantă. – Sil. *-si-u-*. Pl. *misiuni.*

misívă s.f. (Astăzi mai ales glumeț) Scrisoare (**1**). – Pl. *misive.*

misogín,-ă s.m., adj. (Bărbat) care manifestă ostilitate față de femei. – Pl. *misogini,-e.*

miss s.f. Regină a frumuseții, aleasă într-un concurs internațional sau local. – Pr. *mis.*

mistér s.n. **1.** Ceea ce este nedescoperit, neînțeles de mintea omenească sau este ținut secret; enigmă, taină. **2.** Dogmă creștină pe care biserica o consideră inaccesibilă rațiunii omenești. – Pl. *mistere.*

misteriós,-oásă adj. Care constituie un mister (**1**); plin de mister; care ascunde ceva, enigmatic, tainic. – Sil. *-ri-os.* Pl. *misterioși, -oase.*

místic,-ă adj., s. **1.** Adj. Care aparține misticismului, care vădește misticism. **2.** S.m. și f. Adept al misticismului (**2,3**). **3.** S.f. Misticism (**2**). **4.** Adj. Cu înțeles obscur, tainic. – Pl. *mistici,-ce.*

misticísm s.n. **1.** Mod de gândire a misticilor. **2.** Doctrină conform căreia există posibilitatea unei comunicări directe a sufletului cu Dumnezeu prin intuiție sau contemplație; mistică. **3.** Credință în existența unor forțe supranaturale și în posibilitatea omului de a comunica cu ele; explicarea fenomenelor naturale și sociale prin existența unui principiu tainic, supranatural.

mistificá vb.I tr. A denatura, a falsifica adevărul, realitatea. – Ind.pr. *mistífic.*

mistrál s.n. Vânt puternic, care suflă iarna în Franța din nord sau nord-vest spre mare. – Sil. *mis-tral.*

mistréț s.m. (Și adjectival, în sintagma *porc* ~) Animal sălbatic, cu corpul masiv, caninii lungi și tăioși, strămoșul porcului domestic. – Sil. *mis-treț.* Pl. *mistreți.*

mistríe s.f. Unealtă de zidărie în formă de lopățică, cu care se întinde mortarul pe zid. – Sil. *mis-tri-*. G.-D. *mistriei.* Pl. *mistrii,* art. *-triile,* sil. *-tri-i-.*

mistuí vb.IV. **1.** Tr. A digera. **2.** Tr. (Adesea prin exagerare) A distruge, a nimici (prin ardere). **3.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) chinui sufletește. **4.** Tr. și refl. A (se) face nevăzut, a face să dispară sau a dispărea. • *A nu putea* ~ *pe...* = a nu putea suporta pe cineva sau ceva. – Ind.pr. *místui,* pf.s. *mistuii.*

mișcá vb.I. **1.** Intr., tr. și refl. A(-și) schimba sau a face să-și schimbe locul sau poziția, ieșind din starea de repaus, de imobilitate; a nu sta liniștit, fix, imobil; a (se) clătina. **2.** Refl. și intr. A porni din loc, a se deplasa. **3.** Intr. (Fig.) A dovedi pricepere, a se descurca într-o muncă oarecare. **4.** Refl. (Despre grupuri, colectivități) A arăta, a manifesta împotrivire, revoltă; a se agita. **5.** Tr. (Fig.) A impresiona, a emoționa, a tulbura. – Ind.pr. *mișc.*

mișcáre s.f. **1.** Acțiunea de a (se) mișca. ▸ Exercițiu sau parte a unui exercițiu de gimnastică. **2.** Acțiune sau curent care grupează un număr mare de oameni în jurul unei idei, concepții etc. **3.** Circulație; animație. **4.** (Filos.) Categorie care înglobează toate schimbările și procesele ce au loc în univers. • *A face* ~ = a se plimba, a umbla în aer liber. *A prinde* ~*a* = a înțelege (din vreme) rostul unui lucru, desfășurarea unei acțiuni (secrete, tendențioase). *A* (*se*) *pune în* ~ = a deveni activ sau a face pe cineva sau ceva să acționeze, să pornească; a (se) mobiliza. – Pl. *mișcări.*

mișcát,-ă adj. Emoționat, impresionat, înduioșat. – Pl. *mișcați,-te.*

mișcătór,-oáre adj. **1.** Mobil (**1**). **2.** (Fig.) Care impresionează sau emoționează. – Pl. *mișcători,-oare.*

mișél,-eá adj., s.m. și f. **1.** (Om) netrebnic, ticălos; (om) laș, fricos. **2.** (Înv. și reg.) (Om) vrednic de milă, nenorocit. – Pl. *mișei, -ele.*

mișelíe s.f. Faptă de mișel; ticăloșie, mârșăvie; lașitate. – G.-D. *mișeliei.* Pl. *mișelii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

mișuná vb.I intr. (Despre ființe) A umbla în număr mare, în toate părțile; a foi, a forfoti, a furnica. – Ind.pr.pers.3 *mișună.*

mit s.n. Povestire fabuloasă despre fenomene ale naturii, despre zei și eroi legendari; (p.gener.) poveste, legendă. – Pl. *mituri.*

mítă s.f. Bani sau alte daruri oferite unei persoane oficiale, pentru a îndeplini (ori a nu îndeplini) un act care intră în obligațiile sale de serviciu; (fam.) șpagă, șperț. – Pl. *mite.*

míting s.n. Adunare, manifestație publică prilejuită de anumite evenimente (față de care se ia atitudine). – Pl. *mitinguri.*

mititél,-eá adj., s.m. **1.** Adj. (Despre un copil sau o ființă tânără) Gingaș, drăguț. **2.** S.m. Un fel de cârnăcior din carne tocată, condimentată, fript pe grătar; mic. – Pl. *mititei,-ele.*

mitocán s.m. Persoană lipsită de delicatețe, obraznic, impertinent. – Pl. *mitocani.*

mitocăníe s.f. Atitudine, faptă, vorbă de mitocan. – G.-D. *mitocăniei.* Pl. *mitocănii* „fapte", art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

mitológic,-ă adj. Care se referă la mitologie; care se inspiră din mitologie. – Pl. *mitologici, -ce.*

mitologíe s.f. **1.** Totalitatea miturilor unui popor, ale unei civilizații. **2.** Disciplină care studiază geneza, evoluția și semnificația miturilor. – G.-D. *mitologiei.* Pl. *mitologii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

mitraliá vb.I tr. A supune un obiectiv tirului de mitralieră. – Sil. *mi-tra-li-a.* Ind.pr. pers.1 *mitraliez,* pers.3 *mitraliază*; ger. *mitraliind.*

mitraliéră s.f. Armă automată cu care se poate trage, într-un timp scurt, un număr mare de proiectile. – Sil. *mi-tra-li-e-.* Pl. *mitraliere.*

mitraliór s.m. Soldat specializat în trageri cu mitraliera. – Sil. *mi-tra-li-or.* Pl. *mitraliori.*

mítră1 s.f. (Pop.) Uter. – Sil. *mi-tră.* Pl. *mitre.*

mítră2 s.f. Acoperământ al capului, de formă sferică, purtat de arhierei în timpul slujbei religioase. Un fel de coroană purtată de regi, împărați etc. – Pl. *mitre.*

mitropolíe s.f. **1.** Unitate administrativă a bisericilor de rit oriental condusă de un mitropolit. **2.** Biserica și ansamblul de clădiri anexe care constituie sediul unei mitropolii (**1**). – Sil. *mi-tro-.* G.-D. *mitropoliei.* Pl. *mitropolii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

mitropolít s.m. Rang înalt, inferior patriarhului și superior episcopului, în ierarhia bisericii ortodoxe, conducător al unei mitropolii. – Sil. *mi-tro-.* Pl. *mitropoliți.*

mituí vb.IV tr. A da cuiva mită. – Ind.pr. *mituiesc,* pf.s. *mituii.*

míță s.f. Lână scurtă, tunsă pentru prima oară de pe miei sau de pe capul, coada și picioarele oilor. ▸ Fire din blana animalelor crescute mai lungi, care atârnă în smocuri. – Pl. *mițe.*

mițós,-oásă adj. (Despe blănuri, lână, păr sau obiecte confecționate din acestea) Cu fire lungi, cu mițe. – Pl. *mițoși,-oase.*

míxer s.n. Aparat care servește la sfărâmarea și la amestecarea diferitelor produse alimentare. – Pl. *mixere.*

mixt,-ă adj. Alcătuit din elemente diferite ca natură, origine, funcție etc. ▹ *Număr* ~ = număr compus din numere întregi și fracții ordinare. – Pl. *micști, mixte.*

mixtúră s.f. Amestec de substanțe, de materiale (granulare), cu diferite întrebuințări. – Pl. *mixturi.*

mizá vb.I tr. A depune miză, a juca pe..., a ponta. ▸ (Fig.) A se bizui, a conta pe... – Ind.pr. *mizez.*

mizanscénă s.f. Montare a unui spectacol artistic; punere în scenă. – Sil. *miz-an-sce-.* Pl. *mizanscene.*

mizantróp,-ă s.m. și f. Persoană stăpânită de neîncredere, dispreț, ură față de oameni; (p.ext.) om nesociabil, neprietenos. – Sil. *miz-an-trop.* Pl. *mizantropi,-e.*

míză s.f. Sumă de bani pe care o depune fiecare dintre participanți la unele jocuri de noroc. – Pl. *mize.*

mizér,-ă adj. **1.** Sărman, nenorocit. **2.** Care denotă o situație proastă, vrednică de plâns. – Pl. *mizeri,-e.*

mizerábil,-ă adj. **1.** (Adesea substantivat) Nemernic, ticălos. **2.** Care se află într-o stare nenorocită, inspirând milă**1(1).** **3.** Lipsit de valoare; de calitate foarte proastă. – Pl. *mizerabili,-e.*

mizérie s.f. **1.** Stare de extremă sărăcie. **2.** Ceea ce provoacă neplăceri, greutăți, suferință; (mai ales la pl.) lipsuri materiale, necazuri. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *mizeriei.* Pl. *mizerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

mlăștínă s.f. Porțiune de teren, fără scurgere, pe care se adună și stagnează apa provenită din precipitații, din inundații sau din pânza freatică. – Pl. *mlaștini.*

mlădiá vb.I refl. A se manifesta ca ceva mlădios; a deveni mlădios. – Sil. *-di-a.* Ind.pr. pers.1 *mlădiez,* pers.3 *mlădiază*; ger. *mlădiind.*

mlădiós,-oásă adj. **1.** Care se îndoaie ușor fără să se frângă, flexibil. **2.** (Despre ființe) Cu mișcări grațioase; zvelt, suplu; mlădiu. **3.** (Fig.; despre oameni) Care cedează, care se adaptează ușor. **4.** (Fig.; despre voce, sunete) Plăcut la auz, armonios, melodios. – Sil. *-di-os.* Pl. *mlădioși,-oase.*

mlădíță s.f. **1.** Ramură tânără, subțire și flexibilă. **2.** (Fig.) Descendent, urmaș. – Pl. *mlădițe.*

mlădíu,-íe adj. Mlădios **(2)**. – Pl. *mlădii.*

mlăștinós,-oásă adj. (Despre un teren) Acoperit de mlaștini, cu mlaștini. – Pl. *mlăștinoși,-oase.*

mnemotéhnică s.f. Ansamblu de procedee care ușurează memorarea și reproducerea unor cunoștințe. – G.-D. *mnemotehnicii.*

moácă s.f. **1.** (Pop.) Bâtă lungă și groasă cu măciulie la un capăt. **2.** (Fam.) Cap; figură. **3.** Epitet pentru o persoană înceată, leneșă. • *A o lua la ~* = a primi o bătaie zdravănă (în cap). – Pl. *moace.*

moále adj. **1.** Care cedează ușor la apăsare, modificându-și forma; (p.ext.) afânat, pufos. **2.** Lipsit de duritate; puțin consistent. ▹ S.n. sg. *~le capului* = fontanelă. ▸ (Despre un teren) Care conține umezeală, jilav. **3.** Cu suprafața netedă, fără asperități; catifelat, mătăsos. **4.** (Despre sunete, voce) Potolit, domol. **5.** (Despre vreme, anotimpuri) Călduț (și umed); blând, plăcut. **6.** (Despre mișcări) Lipsit de vioiciune, ușor, lent. **7.** (Despre ființe) Fără rezistență, fără putere; debil, slab. **8.** (Despre oameni) Lipsit de energie, de voință; bleg, molatic. • *A (nu)-i fi cuiva ~* = a (nu) duce o viață liniștită, a (nu) se simți bine. *A o lăsa mai ~* = a renunța la unele pretenții, a ceda. *A trăi pe ~ (și la cald)* = a duce o viață liniștită, fără griji. – Pl. *moi.*

moáră s.f. **1.** Instalație special amenajată pentru măcinarea cerealelor; clădire prevăzută cu o asemenea instalație. **2.** Mașină folosită pentru mărunțirea fină a unor materiale tari (pietriș, minereuri etc.). **3.** Jocul de țintar. • *A ajunge de la ~ la râșniță* = a decădea. *A-i da* (sau *a-i aduce*) *cuiva apă la ~* = a-i crea o situație favorabilă, un avantaj, o posibilitate de a-i merge bine. *A-i merge* (sau *a-i umbla, a-i toca*) *gura ca o ~ stricată* (sau *hodorogită*) = a vorbi mult și fără rost, a pălăvrăgi. *A-i umbla* (sau *a-i sta*) *cuiva moara* = a-i merge bine (sau rău), a (nu) mai avea avantaje, profituri. *A îndruga ca la ~* = a vorbi foarte tare; a vorbi mult și fără rost. *A nu avea de ~* = a nu avea ce duce la măcinat; a nu avea din ce trăi, a fi foarte sărac. *A se bate* (sau *a se lupta*) *cu morile de vânt* = a întreprinde acțiuni inutile, chiar ridicole; a se lupta cu dușmani ireali. (*A-și face*) *~ în cap* = (a-și) crea complicații, (noi) încurcături. *A trăi ca găina la ~* = a trăi bine, a huzuri (după cum găina găsește la moară o mulțime de boabe pentru a se hrăni). (*Pe rând*) *ca la ~* = **a)** în ordinea sosirii, unul după altul (așa cum la moară se respectă cu strictețe rândul); **b)** (în legătură cu „a intra", „a ieși") într-un continuu du-te-vino. – Pl. *mori.*

moáre s.f. Apă cu sare (și cu oțet), folosită la conservarea legumelor; lichid acru în care se țin murăturile; (spec.) zeamă de varză.

moárte s.f. **1.** Încetare a vieții; oprire a tuturor funcțiilor vitale; deces. **2.** Omor, ucidere; (p. ext.) măcel, masacru. • *A da mâna cu ~a* sau *a vedea ~a cu ochii* = a trece printr-o mare primejdie. *A*

face ~ de om = a omorî, a ucide. (*A fi*) *uitat de ~* = (a fi) foarte bătrân. *A intra ~a în cineva* = a-l cuprinde groaza, frica, spaima. *A nu avea* (sau *a nu cunoaște*) *~* sau *a fi fără* (*de*) *~* = (despre obiecte) a fi foarte durabil, rezistent. *Cu ~a în suflet* (sau *în sân*) = foarte îndurerat, disperat sau înfricoșat, înspăimântat. *De ~* = grozav, cumplit, teribil. *~ de om* = înghesuială, aglomerație mare. – Pl. *morți.*

moáșă s.f. Femeie (cu pregătire specială) care asistă și îngrijește femeile la naștere. – Pl. *moașe.*

moáște s.f.pl. Rămășițe din corpul unei ființe sfinte sau obiecte care au aparținut unei astfel de persoane (și cărora li se atribuie puteri supranaturale). • *A păstra ceva ca pe niște* (*sfinte*) *~* = a păstra ceva cu mare grijă, cu sfințenie.

mobíl,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care se mișcă, se deplasează sau care poate fi mișcat, deplasat; mișcător. ▹ *Avere ~ă* (sau *bunuri mobile*) = avere, bunuri care pot fi mutate dintr-un loc în altul. (Și substantivat) *Telefon ~* = telefon celular. **2.** Adj. Care nu este stabil; schimbător, variabil. (Despe ochi, privire, figură) Care își schimbă mereu expresia; care este în continuă mișcare. **3.** S.n. Corp în mișcare. **4.** S.n. Impuls, imbold; scop, obiectiv. – Pl.adj. *mobili,-e*, s.n. **3** *mobile* și **4** *mobíluri.*

mobilá vb.I tr. A aranja, a înzestra o încăpere, o locuință cu mobila necesară. – Ind.pr. *mobilez.*

mobilát,-ă adj. (Despre încăperi, locuințe) În care există mobilă. – Pl. *mobilați,-te.*

móbilă s.f. Fiecare dintre obiectele care servesc la amenajarea unei locuințe, a unei încăperi. ▸ (Cu sens colectiv) Mobilier. – Pl. *mobile.*

mobiliár,-ă adj. Alcătuit din bunuri mobile. – Sil. *-li-ar.* Pl. *mobiliari,-e.* Par. *mobilier.*

mobiliér s.n. Totalitatea mobilelor dintr-o încăpere, dintr-o clădire. – Sil. *-li-er.* Pl. *mobiliere.* Par. *mobiliar.*

mobilitáte s.f. Însușirea de a fi mobil (**1**). ▸ Ușurință în mișcări, vioiciune. ▸ Capacitate a feței omului de a-și schimba ușor expresia. – G.-D. *mobilității.* Pl. *mobilități.*

mobilizá vb.I tr. **1.** A convoca forțe armate la unități (în vederea războiului); a trece de la starea de pace la cea de război. ▸ (Fam.) A chema mai multe persoane într-un anumit loc, cu un anumit scop. **2.** A antrena o colectivitate la o acțiune de interes general. – Ind.pr. *mobilizez.*

mobilizatór,-oáre adj. Care mobilizează (**2**), capabil de a antrena. – Pl. *mobilizatori, -oare.*

mocán s.m. Nume dat locuitorilor români din regiunile muntoase, mai ales din Munții Apuseni; (spec.) cioban din aceste regiuni. – Pl. *mocani.*

mocasín s.m. (La pl.) Încălțăminte ușoară, comodă, fără șireturi și cu talpa plată. – Pl. *mocasini.*

mocăí vb.IV intr. și refl. A lucra încet și fără spor. – Ind.pr. *mócăi,* pf.s. *mocăii.*

mocăít,-ă adj. (Fam., pop. adesea substantivat) Care lucrează încet, fără spor sau care umblă încet. – Pl. *mocăiți,-te.*

mocănésc,-eáscă adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la mocan, specific mocanului. **2.** S.f. Numele unui dans popular, asemănător cu hora. – Pl. *mocănești.*

mochétă s.f. Țesătură plușată făcută din fire de lână, de in etc., folosită drept covor sau pentru a acoperi întreaga suprafață a podelei. – Pl. *mochete.*

mocírlă s.f. **1.** Întindere mică de apă stătătoare, plină de mâl; loc mlăștinos, noroios. **2.** (Fig.) Stare de decădere morală; mediu decăzut, viciat. – Pl. *mocirle.*

mocní vb.IV intr. **1.** (Despre foc) A arde înăbușit, fără flacără. **2.** (Fig.) A nutri în ascuns sentimente de ură, de revoltă, a fi gata să izbucnească. – Ind. pr. *mocnesc,* pf.s. *mocnii.*

mocnít,-ă adj. **1.** (Despre foc) Care arde înăbușit. **2.** (Fig.; despre sentimente, stări sufletești) Reținut, tăinuit, dar gata să izbucnească. **3.** (Despre ploaie) Încet, mărunt, dar persistent. – Pl. *mocniți,-te.*

mocofán s.m. Om prost, bleg; bădăran, necioplit. – Pl. *mocofani.*

mocoși vb.IV intr. și refl. A lucra îndelung, fără spor, cu prea multă migală. – Ind.pr. *mocoșesc,* pf.s. *mocoșii.*

mod s.n. **1.** Fel de a se manifesta al cuiva sau a ceva. Cale, procedeu, modalitate. **2.** (Gram.) Categorie a verbului prin care se exprimă felul cum prezintă vorbitorul acțiunea. – Pl. *moduri.*

modalitáte s.f. Procedeu, mijloc de a acționa, de a realiza ceva. – Pl. *modalități.*

módă s.f. Ansamblu de gusturi, preferințe sau deprinderi care predomină la un moment dat într-un mediu social, pentru un anumit fel de a se îmbrăca, de a se comporta etc. • *La ~ =* care, la un anumit moment, corespunde gustului și se folosește frecvent. – Pl. *mode.*

modél s.n. **1.** Obiect sau formă care întrunește însușirile tipice ale unei categorii și după care se pot reproduce altele; tip reprezentativ. **2.** (Metal.) Tipar întrebuințat la confecționarea formelor pentru turnat obiecte care urmează a fi reproduse. **3.** Persoană care pozează pentru un pictor sau pentru un sculptor. – Pl. *modele.*

modelá vb.I tr. A executa ceva după un anumit model (**1**), a reproduce un model; a da o anumită formă; (spec.) a sculpta. – Ind.pr. *modelez.* Par. *modera.*

módem s.n. Echipament care asigură transferul de informații între calculatoare, prin intermediul liniilor telefonice, al cablurilor din fibre optice etc. – Acc. și *modém.* Pl. *modemuri* și *modeme.*

moderá vb.I. **1.** Tr. și refl. A face să devină sau a deveni mai cumpătat, mai măsurat; a (se) potoli, a (se) înfrâna. **2.** Tr. A face să devină mai puțin intens, a micșora, a reduce. – Ind.pr. *moderez.* Par. *modela.*

moderát,-ă adj. **1.** (Despre oameni) Cumpătat, chibzuit. **2.** De mărime sau de intensitate mijlocie; micșorat, redus. **3.** (Despre prețuri) Care nu este prea mare, care nu este exagerat. – Pl. *moderați,-te.*

moderáto adv. (Muz.) În tempo moderat (între andante și allegro).

moderatór,-oare s.m. și f. Persoană care conduce discuțiile la întruniri culturale, științifice, politice etc. – Pl. *moderatori,-oare.*

moderáție s.f. Însușirea de a fi moderat (**1**); cumpătare, măsură. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *moderației.* Pl. *moderații.*

modérn,-ă adj. **1.** Care aparține epocii actuale sau trecutului apropiat; care corespunde stadiului actual al progresului. **2.** Care este în concordanță cu moda, la modă. – Pl. *moderni,-e.*

modernísm s.n. **1.** Preferință pentru ceea ce este nou, modern. **2.** Nume dat curentelor și tendințelor din arta și din literatura de la sfârșitul sec. 20, caracterizate prin noi principii de creație, negând tradiția. – Pl. *modernisme* „atitudini, manifestări".

modernizá vb.I tr. A adapta la realitățile prezentului; a face să corespundă cerințelor moderne. ▸ A înzestra o fabrică, o instituție etc. cu aparatură și utilaje moderne. – Ind.pr. *modernizez.*

modést,-ă adj. **1.** Lipsit de îngâmfare; moderat în comportare, în pretenții. **2.** De proporții, valoare sau importanță mică, redusă. – Pl. *modești,-ste.*

modestíe s.f. Însușirea de a fi modest. – G.-D. *modestiei,* neart. *modestii.*

módic,-ă adj. Puțin (cantitativ), modest, mic. *Preț modic.* – Pl. *modici,-ce.*

modificá vb.I tr. și refl. A(-și) schimba aspectul, forma sau conținutul. – Ind.pr. *modific.*

modístă s.f. Femeie care confecționează pălării de damă și accesorii de podoabă. – Pl. *modiste.*

módul s.n. **1.** Parte componentă a unui vehicul spațial. **2.** (Inform.) Grup de instrucțiuni care alcătuiesc un program. – Pl. *module.*

modulá vb.I. **1.** Intr. (Muz.) A face modulații. **2.** Tr. A emite sunete, cuvinte cu modulații (**1**), a articula cu inflexiuni. – Ind.pr. *modulez.*

moduláție s.f. **1.** (Muz.) Trecere de la o tonalitate la alta. **2.** (Telec.) Variație a amplitudinii sau a frecvenței unui semnal purtător de informații.

– Sil. *-ți-e.* G.-D. *modulației.* Pl. *modulații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

mofétă s.f. Emanație gazoasă, constituită în cea mai mare parte din bioxid de carbon, care apare în fazele finale ale activității vulcanice. – Pl. *mofete.*

moflúz,-ă adj. (Înv.) Dezamăgit, nemulțumit; supărat, indispus. • *A rămâne ~* = a nu reuși într-o afacere, a da faliment. – Sil. *mo-fluz.* Pl. *mofluzi,-e,* m. și *mofluți.*

moft s.n. **1.** Lucru lipsit de valoare, de însemnătate. **2.** (La pl.) Capricii, nazuri, fasoane. • *A umbla cu ~uri* = a invoca motive pentru a scăpa de ceva. – Pl. *mofturi.*

mofturós,-oásă adj. (Adesea substantivat) Care face mofturi (**1**). – Pl. *mofturoși,-oase.*

mogâldeáță s.f. **1.** Ființă sau lucru cu contururi vagi, greu de deslușit din cauza întunericului, a depărtării etc. **2.** Om mic de statură. **3.** Ridicătură mică de pământ. – Pl. *mogâldețe.*

mohaír s.n. Păr de capră angora, folosit în industria textilă. – Pl. *mohairuri* „sorturi".

mohicán,-ă s.m. și f. Persoană care face parte dintr-un trib de indieni așezați de-a lungul coastei Oceanului Atlantic, în Canada și în nord-estul S.U.A. – Pl. *mohicani,-e.*

mohór s.m. Nume dat mai multor specii de plante erbacee, cu frunze liniare și flori stacojii, care cresc sălbatice sau se cultivă ca furaj. – Pl. *mohoare* „loc cu mohor".

mohorî vb.IV refl. **1.** A căpăta o culoare închisă, a se întuneca. **2.** (Fig.) A se posomorî, a se întrista. – Ind.pr. *mohorăsc.*

móină s.f. **1.** Timp umed și relativ cald, de obicei cu ceață și ploaie, care apare iarna după o perioadă de ger. **2.** Câmp lăsat necultivat un an sau mai mulți ani. – Pl. *moine.*

mojár s.n. Vas mic de porțelan, de sticlă etc., folosit în laboratoare și în farmacii, pentru a fărâmița, a freca sau a amesteca diferite substanțe. – Pl. *mojare.*

mojíc,-ă s.m. și f., adj. (Om) prost crescut, bădăran. – Pl. *mojici,-ce.*

mol s.m. (Chim.) Moleculă-gram. – Pl. *moli.*

molár s.m. Măsea (**1**). ▹ (Adjectival) *Dinte molar.* – Pl. *molari.*

molátic,-ă adj. **1.** Moale (**1**). **2.** (Despre oameni) Lipsit de energie, încet. – Pl. *molatici, -ce.*

molău,-ăie adj. (Și substantivat) Lipsit de forță, de energie; greoi, leneș. ▸ Lipsit de hotărâre, de voință. – Pl. *molăi.*

mólcom,-ă adj. (Adesea adverbial) Liniștit, domol; blând. • *A tăcea ~* = a nu scoate o vorbă, a nu spune nimic. – Pl. *molcomi,-e.*

moleculár,-ă adj. Care aparține moleculei, privitor la moleculă. ▹ *Masă* (sau *greutate*) *~ă* = mărime egală cu suma maselor atomice ale elementelor care alcătuiesc o moleculă. – Pl. *moleculari,-e.*

molecúlă s.f. Cea mai mică parte dintr-o substanță care păstrează proprietățile chimice și compoziția substanței respective. – Pl. *molecule.*

molestá vb.I tr. A brutaliza, a maltrata. – Ind. pr. *molestez.*

moleșeálă s.f. Senzație de slăbire, de pierdere a puterilor; stare de toropeală și de somnolență. – G.-D. *moleșelii.* Pl. *moleșeli.*

moleșí vb.IV refl. A fi cuprins de moleșeală. – Ind. pr. *moleșesc,* pf.s. *moleșii*; cj.pers.3 *să moleșească.*

molétă s.f. Randalină. – Pl. *molete.*

molfăí vb.IV tr. **1.** A mesteca un aliment în gură numai cu gingiile și cu limba; (p.ext.) a mânca mestecând îndelung. **2.** (Fig.) A spune ceva în mod nedeslușit, confuz. – Ind.pr. *mólfăi,* pf.s. *molfăii.*

moliciúne s.f. **1.** Însușirea de a fi moale (**1**). **2.** Lipsă de vioiciune, de vigoare. – Pl. *moliciuni.*

molíd s.m. Arbore rășinos înalt până la 50 m, cu tulpina dreaptă, cu coroana piramidală și cu frunzele în formă de ace. – Pl. *molizi.*

mólie s.f. Nume dat mai multor specii de fluturi mici, ale căror larve atacă haine, blănuri, făină

etc. – Sil. *-li-e.* G.-D. *moliei.* Pl. *molii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

mólimă s.f. (Pop.) Epidemie. – Pl. *molime.*

molipsí vb.IV tr. și refl. **1.** A (se) îmbolnăvi prin contact cu un bolnav. **2.** (Fig.) A influența sau a fi influențat (în rău). – Ind.pr. *molipsesc,* pf.s. *molipsii.*

molipsitór,-oáre adj. Contagios. – Pl. *molipsitori,-oare.*

molítvă s.f. Rugăciune pentru iertarea păcatelor și binecuvântarea credincioșilor, citită de preot în anumite împrejurări (la bolnavi, la botezuri, la sfințiri etc.). – Pl. *molitve.*

molitvélnic s.n. (În ritualul ortodox) Carte de rugăciuni care cuprinde rânduiala celor șapte taine, diferite rânduieli și molitve ocazionale. – Pl. *molitvelnice.*

molóz s.n. Material alcătuit din sfărâmături de cărămidă și din mortar, rămas de la dărâmarea unei clădiri sau de la executarea unei zidării. – Pl. *molozuri.*

moltón s.n. Țesătură groasă și moale din bumbac, scămoșată pe una sau pe ambele părți, din care se confecționează halate de casă, îmbrăcăminte pentru copii etc. – Nu *moltun.* Pl. *moltoane*, „sorturi".

molúscă s.f. (La pl.) Încrengătură de animale nevertebrate, cu corpul moale, uneori închis într-o cochilie calcaroasă (ex. scoica, melcul etc.). – Pl. *moluște.*

momeálă s.f. **1.** Lucru folosit pentru a ademeni sau a înșela pe cineva. **2.** Mâncare pusă în undiță sau aruncată peștilor în apă pentru a-i atrage; hrană pusă undeva anume, pentru a atrage vânatul. – Pl. *momeli*, (înv.) *momele* (v. *șosele*).

moménт s.n. **1.** Interval scurt de timp, clipă. **2.** Etapă, fază în desfășurarea unui proces. **3.** (Art.) Timpul de față sau despre care se vorbește. **4.** Ocazie favorabilă, prilej. • *De ~* = de scurtă durată, efemer. *Din ~ ce* = deoarece. *Din ~ în ~* sau *dintr-un ~ într-altul* = foarte curând, imediat. *În tot ~ul* = în fiecare clipă, mereu. (*Nici*) *un ~* = niciodată; nici o clipă. *Pentru* (*un*) *~* = pentru un timp foarte scurt, deocamdată. – Pl. *momente.*

momentán,-ă adj., adv. **1.** Adj. De scurtă durată, de moment, care se referă la momentul de față. **2.** Adv. Pentru foarte scurt timp. ▸ În clipa de față, în prezent, acum. – Pl.adj. *momentani,-e.*

momí vb.IV tr. **1.** A atrage prin vorbe, prin promisiuni, prin daruri etc. **2.** A atrage cu momeală pești sau vânat. – Ind.pr. *momesc,* pf.s. *momii.*

momíță s.f. (Pop.) Nume dat unor organe glandulare ale mieilor, viteilor etc., din care se prepară unele feluri de mâncare. – Pl. *momițe.*

monádă s.f. Denumire, la unii filozofi, a celei mai simple unități indivizibile din care este alcătuită lumea. – Pl. *monade.*

monáh s.m. Călugăr. – Pl. *monahi.*

monahál,-ă adj. Care se referă la situația sau la viața de monah, specific monahului. – Pl. *monahali,-e.*

monahíe s.f. Călugăriță. – G.-D. *monahiei.* Pl. *monahii,* art. *-hiile,* sil. *-hi-i-.*

monárh s.m. Conducător al statului într-o monarhie; suveran, rege. – Pl. *monarhi.*

monarhíe s.f. Formă de guvernare în care o singură persoană, monarhul, conduce statul, puterea transmițându-se de obicei ereditar; (p.ext.) stat cu o astfel de conducere. ▹ *~ absolută* = formă de conducere a statului în care monarhul are puteri nelimitate. *~ constituțională* = formă de conducere a statului în care prerogativele monarhului sunt limitate prin constituție. – G.-D. *monarhiei.* Pl. *monarhii,* art. *-hiile,* sil. *-hi-i-.*

monástic,-ă adj. Mănăstiresc. – Pl. *monastici,-ce.*

mondén,-ă adj. Specific cercurilor înalte ale societății; care ține de viața de societate (divertismente, vizite etc.). ▸ (Adesea substantivat) Căruia îi place viața de societate și participă la ea. – Pl. *mondeni,-e.*

mondiál,-ă adj. Care se referă la întreaga lume, care aparține lumii întregi, care interesează în-

treaga lume, care are un caracter internațional sau universal. – Sil. *-di-al.* Pl. *mondiali,-e.*

mondoviziúne s.f. Sistem de interconectare, prin intermediul sateliților artificiali, a centralelor de televiziune îndepărtate. – Sil. *-zi-u-*. G.-D. *mondoviziunii.*

monédă s.f. Piesă de metal care servește ca mijloc de circulație și de plată în economia unei țări. • *A bate ~ pe ceva* = a insista mult asupra unui lucru, urmărind obținerea de beneficii. *A plăti cuiva cu aceeași ~* = a adopta față de cineva atitudinea pe care și acesta a avut-o într-o situație similară. – Nu *monetă.* Pl. *monede.*

monetár,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care se referă la monedă. ▹ *Sistem ~* = ansamblul reglementărilor privitoare la moneda unei țări. *Masă ~ă* = ansamblul mijloacelor de plată existente în economie la un moment dat. **2.** S.n. Tabel în care se specifică, grupat după valori, numărul banilor care alcătuiesc o sumă de bani. – Pl. *monetari,-e.*

monetăríe s.f. Întreprindere de stat în care se fabrică monedele. – G.-D. *monetăriei.* Pl. *monetării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

mongól,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Mongoliei sau a grupului de populații aparținând rasei mongolide, care locuiesc în Asia Centrală. **2.** Adj. Care se referă la Mongolia sau la populația ei. – Pl. *mongoli,-e.*

mongolíd,-ă adj. Mongoloid. – Pl. *mongolizi,-de.*

mongoloíd,-ă adj. *Rasă ~ă* = denumire dată uneia dintre cele trei rase omenești, răspândite mai ales în Asia Centrală; mongolid. – Pl. *mongoloizi,-de.*

monísm s.n. Concepție filosofică potrivit căreia la baza tuturor fenomenelor lumii se află un singur principiu.

monitór s.n. **1.** Aparat pentru controlul calității unei instalații de telecomunicații. **2.** (Inform.) Mecanism care permite scrierea programelor paralele într-un calculator. **3.** (Inform.) Dispozitiv care permite măsurarea performanțelor unui calculator sau al unui sistem informatic; sistem de evaluare a acestor performanțe. – Pl. *monitoare.*

monitorizá vb.I tr. **1.** A supraveghea prin-tr-un monitor. **2.** A supraveghea o țară, o asociație, o instituție etc., prin mijloace adecvate, pentru a vedea cum își îndeplinește obligațiile asumate. – Ind.pr. *monitorizez.*

monocelulár,-ă adj. (Biol.) Unicelular. – Pl. *monocelulari,-e.*

monocít s.n. Globulă albă, unicelulară, de dimensiuni mari. – Pl. *monocite.*

monóclu s.n. Lentilă care se fixează în orbita unui ochi, pentru a corecta un defect de vedere. – Sil. *mon-o-clu.* Pl. *monocluri.*

monocórd,-ă adj. (Despre instrumente muzicale) Care are o singură coardă. – Pl. *monocorzi,-de.*

monocotiledonáte s.f.pl. Clasă de plante erbacee cu un singur cotiledon în embrion (ex. gramineele).

monocróm,-ă adj. Care are o singură culoare; executat într-o singură culoare; monocromatic. – Sil. *-no-crom.* Pl. *monocromi,-e.*

monocromátic,-ă adj. **1.** Monocrom. **2.** (Despre un fascicul de raze) Alcătuit din radiații cu aceeași lungime de undă. – Sil. *-no-cro-*. Pl. *monocromatici,-ce.*

monocultúră s.f. **1.** Sistem de cultivare a aceleiași plante pe același teren, timp de mai mulți ani consecutivi. **2.** Predominare a plantațiilor de un anumit fel într-o regiune, într-o țară etc. – Pl. *monoculturi.*

monofazát,-ă adj. (Despre un circuit electric alternativ) Care are o singură fază (**3**); monofazic. – Pl. *monofazați,-te.*

monofázic,-ă adj. **1.** Monofazat. **2.** (Despre sisteme fizico-chimice) Care cuprinde o singură fază (**1**). – Pl. *monofazici,-ce.*

monogám,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Bărbat sau femeie) căsătorit(ă) cu o singură femeie,

respectiv, cu un singur bărbat. **2.** Adj. (Despre plante) Unisexuat. – Pl. *monogami,-e.*

monogamíe s.f. **1.** Formă de căsătorie în care un bărbat are o singură soție, iar femeia un singur soț. **2.** Stare a unei plante monogame. – G.-D. *monogamiei,* neart. *monogamii.*

monografíe s.f. Studiu științific, amplu și aprofundat, cu privire la un anumit subiect. – Sil. *-no-gra-.* G.-D. *monografiei.* Pl. *monografii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

monográmă s.f. Semn (brodat, gravat etc.) reprezentând inițialele numelui și prenumelui unei persoane. – Sil. *-no-gra-.* Pl. *monograme.*

monolít,-ă s.n., adj. **1.** S.n., adj. (Monument) format dintr-un singur bloc de piatră. **2.** Adj. (Fig.) Bine închegat, unitar, omogen; (p. ext.) trainic, solid. – Pl. *monoliți,-te.*

monológ s.n. **1.** Lucrare dramatică de proporții reduse, cu un singur personaj; scenă dintr-o lucrare dramatică în care un personaj (singur pe scenă) își exprimă gândurile cu glas tare. **2.** Vorbire prelungită, neîntreruptă a cuiva; vorbire cu sine însuși. – Pl. *monologuri.*

monóm s.n. Expresie algebrică formată dintr-un singur termen. – Pl. *monoame.*

monoplán s.n. Avion cu o singură aripă, așezată transversal și simetric față de fuzelaj. – Sil. *-no-plan.* Pl. *monoplane.*

monopól s.n. **1.** Drept exclusiv pe care îl are un stat, o companie, o societate, o persoană de a dispune de ceva, în special de a produce, de a desface anumite mărfuri. **2.** Mare întreprindere sau uniune de întreprinderi care dispune de o parte însemnată a producției și a desfacerii unei mărfi. **3.** (Fig.) Drept exclusiv pe care și-l arogă cineva. – Pl. *monopoluri.*

monorái s.n. Cale de rulare terestră sau suspendată, alcătuită dintr-o singură șină; monoșină. – Pl. *monoraiuri.*

monosilábic,-ă adj. (Despre cuvinte) Format dintr-o singură silabă. • *A fi ~* = a răspunde cu puține cuvinte, scurte, izolate. – Pl. *monosilabici,-ce.*

monoșínă s.f. Monorai. – Pl. *monoșine.*

monoteísm s.n. Sistem religios care recunoaște o singură divinitate (ex. creștinismul).

monotón,-ă adj. **1.** (Despre glas, sunete) Care păstrează același ton. **2.** (Fig.) Lipsit de variație; de o uniformitate supărătoare, plictisitoare. – Pl. *monotoni,-e.*

monovalént,-ă adj. (Despre elemente chimice) Care are valența unu. – Pl. *monovalenți,-te.*

monseniór s.m. Titlu acordat în Occident principilor din familiile domnitoare, cardinalilor și unor prelați. – Pl. *monseniori.*

mónstru s.m. **1.** Ființă, fantastică sau reală, a cărei conformație iese din comun, producând repulsie, din cauza proporțiilor, aspectului urât etc. ▸ (Fig.; adjectival) De mari proporții. **2.** (Fig.) Persoană cu mari defecte morale; om crud, josnic. – Sil. *mon-stru.* Pl. *monștri,* art. *-ștrii.*

monstruós,-oásă adj. **1.** Care are aspect de monstru, urât, hidos. **2.** (Despre fapte, acțiuni) Groaznic, oribil; revoltător. – Sil. *mon-stru-os.* Pl. *monstruoși,-oase.*

mont s.n. **1.** Capăt al unui os sau articulație proeminentă (patologică), în special la degetul mare de la picior. **2.** Parte care rămâne dintr-un membru amputat. – Pl. *monturi.*

montá vb.I tr. **1.** A îmbina și a fixa la locul lor piesele unui sistem tehnic. ▸ A amplasa un aparat la locul de funcționare. ▸ A fixa o piatră prețioasă la o bijuterie. **2.** A pregăti un spectacol artistic, sub aspectul decorurilor și al costumelor; a pune în scenă. **3.** A întârâta pe cineva împotriva cuiva sau a ceva. – Ind. pr. *montez.*

montáj s.n. **1.** Faptul de a monta (**1**); (concr.) sistem (tehnic) realizat prin montare. **2.** Operație de alegere a secvențelor imaginii și a sunetului în succesiunea unui scenariu de film. ▹ *~ radiofonic*

= dispunere, într-o transmisiune radiofonică, a momentelor reprezentative care alcătuiesc o operă literară sau muzicală. ~ *de televiziune* = realizare a unei emisiuni de televiziune după selectarea înregistrărilor. – Pl. *montaje.*

montán,-ă adj. De munte, de la munte, specific muntelui. – Pl. *montani,-e.*

móntă s.f. Împreunare a două animale de sex opus în vederea reproducției. – Pl. *monte.*

montúră s.f. Garnitură (de metal) în care se fixează o piatră prețioasă. – Pl. *monturi.*

monuménт s.n. **1.** Operă de sculptură sau de arhitectură ridicată în amintirea unui eveniment sau a unei personalități; (p.ext.) construcție de mare valoare istorică sau arhitectonică. ▹ ~ *al naturii* = plantă, animal, rezervație etc. care prezintă o mare importanță științifică, fiind ocrotite prin lege. **2.** (Fig.) Document istoric, scriere, creație culturală de mare însemnătate. – Pl. *monumente.*

monumentál,-ă adj. Privitor la monumente; (p.ext.) grandios, măreț. – Pl. *monumentali,-e.*

mops s.m. (Zool.) Buldog. – Pl. *mopși.*

morál,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Etic (**1**). **2.** Adj. Care ține de spirit, de intelect. **3.** S.n. Ansamblul facultăților sufletești; (p.ext.) stare, dispoziție sufletească. • *A avea ~ul ridicat* = a-și păstra încrederea, a nu se lăsa copleșit de o situație grea. – Pl.adj. *morali,-e*, s.n. *moraluri.* Par. *morar.*

morálă s.f. **1.** Totalitatea normelor etice, care reglementează comportarea oamenilor în societate; moravuri. **2.** Învățătură, concluzie moralizatoare desprinsă dintr-o operă literară, mai ales dintr-o fabulă. **3.** (Fam.) Mustrare, dojană. – Pl. *morale.*

moralitáte s.f. Însușirea a ceea ce este moral; comportare conformă cu principiile moralei. – G.-D. *moralității,* neart. *moralități.*

moralizá vb.I tr. **1.** A îndruma pe cineva pentru o comportare conformă cu principiile moralei. **2.** (Fam.) A dojeni, a mustra pe cineva. – Ind. pr. *moralizez.*

morár s.m. Proprietar sau administrator al unei mori; muncitor într-o moară. – Pl. *morari.*

moratóriu s.n. Amânare a plății datoriilor particulare sau de stat scadente, stabilită prin lege pentru un anumit timp. – Sil. *-riu,* pr. *-rĭu.* Pl. *moratorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

morávuri s.n. pl. Obiceiuri, deprinderi în legătură cu conduita morală.

morărít s.n. **1.** Ocupația, meseria morarului. **2.** Operația de măcinare a cerealelor.

morăríță s.f. Soția morarului sau stăpâna unei mori. – Pl. *morărițe.*

morb s.n. Boală. – Pl. *morburi.*

morbíd,-ă adj. Care manifestă o stare bolnăvicioasă sau care rezultă dintr-o astfel de stare; nesănătos. – Pl. *morbizi,-de.*

morbiditáte s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este mobid; predispoziție spre îmbolnăvire. **2.** Frecvența cazurilor de îmbolnăvire la o populație într-o anumită perioadă de timp. – G.-D. *morbidității,* neart. *morbidități.*

mórcov s.m. Plantă leguminoasă, cu rădăcina groasă, de culoare galbenă-roșiatică, cu gust dulceag, folosită în alimentație. – Pl. *morcovi.*

moréná s.f. Acumulare de pietriș, nisip, sfărâmături de stânci etc. transportate de ghețari (și depuse la locul de topire a gheții). – Pl. *morene.*

morfínă s.f. Substanță extrasă din opiu, folosită în medicină ca analgezic, dar care, utilizată cronic, produce intoxicații. – G.-D. *morfinei.*

morfinomán,-ă s.m. și f. Persoană care folosește în mod curent morfină, fapt care provoacă intoxicații. – Pl. *morfinomani,-e.*

morfológic,-ă adj. **1.** (Biol.) Care se referă la morfologie (**1**). **2.** (Gram.) Care se referă la morfologie (**2**). – Pl. *morfologici,-ce.*

morfologíe s.f. **1.** Disciplină a biologiei care studiază forma și structura organismelor vegetale și animale. **2.** Parte a gramaticii care se ocupă cu

studiul regulilor de modificare a formei cuvintelor în cursul întrebuințării lor. – G.-D. *morfologiei.*

mórgă1 s.f. (Livr.) Atitudine, comportare arogantă, trufașă. – G.-D. *morgii,* neart. *morgi.*

mórgă2 s.f. Încăpere special amenajată în care se depun cadavrele. – Pl. *morgi.*

moríșcă s.f. **1.** Moară mică (de apă, de vânt). **2.** Obiect imitând aripile unei mori de vânt, folosită la case ca ornament, pentru a speria păsările sau ca jucărie. – Pl. *morișți,* nu *-ște.*

mormán s.n. Grămadă din obiecte, aruncate unele peste altele, sau grămadă dintr-un material adunat la un loc. – Pl. *mormane.*

mormăí vb.IV intr. **1.** (Despre urși) A scoate sunete caracteristice speciei. **2.** (Despre oameni) A vorbi nedeslușit, pe un ton scăzut, pentru a-și manifesta indignarea, nemulțumirea. – Ind.pr. *mórmăi,* pf.s. *mormăii.*

mormânt s.n. Groapă săpată în pământ pentru înhumarea celor decedați; loc unde este înmormântat cineva. ▸ Monument funerar, cavou. • *A băga pe cineva de viu în ~* = a-l chinui foarte tare. *A fi pe marginea ~ului* = a fi foarte bătrân, aproape de moarte. *A-și săpa singur ~ul* = a-și cauza singur nenorociri (care pot aduce moartea), a-și face singur rău. *Nici în ~* = niciodată. *Tăcere* (sau *liniște*) *de ~* = tăcere (sau liniște) deplină. – Pl. *morminte.*

mormântál,-ă adj. De mormânt. ▹ *Tăcere ~ă* = tăcere deplină, totală. De înmormântare, funebru. – Pl. *mormântali,-e.*

mormolóc s.m. Larvă de batracieni. ▸ Epitet dat unui copil mic. – Pl. *mormoloci.*

morocănós,-oásă adj. Care vorbește puțin; care exprimă o proastă dispoziție. – Pl. *morocănoși,-oase.*

morói s.m. (Pop.) Strigoi. – Pl. *moroi.*

mórsă s.f. Mamifer marin din regiunile polare, cu corpul de 3-4 m, cu membrele scurte în formă de lopeți, cu caninii superiori foarte dezvoltați și puternici. – Pl. *morse.*

mórse s.n. invar. *Alfabet ~* = cod telegrafic compus din combinații de puncte și linii reprezentând literele alfabetului.

mort, moártă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care nu mai trăiește, care a murit (**1**). **2.** Adj. (Despre părți ale corpului) Paralizat, inert. **3.** Adj. (Despre obiecte) Nemișcat, inanimat. *Natură moartă.* (Despre orașe, străzi) Lipsit de activitate, de zgomot. **4.** Adj. *Limbă moartă* = limbă care a încetat să fie folosită ca limbă maternă. *Punct ~* = poziție a unui mecanism bielă-manivelă, în care axele se suprapun sau vin în prelungire. *Linie moartă* = linie de cale ferată care servește numai pentru garare. • *A ajunge* (sau *a se găsi, a se afla*) *la un* (sau *într-un*) *punct ~* = a ajunge într-un impas, a fi în imposibilitatea de a găsi o soluție. *A fi mort după...* (sau *fără*) = a dori foarte mult să obțină, să aibă...; a ține mult la cineva sau ceva; a fi îndrăgostit. *A fi* (sau *a trece, a se afla*) *pe linie moartă* = a fi înlăturat (ca necorespunzător) dintr-un post de răspundere; a nu mai juca un rol de seamă. (*A fi*) *mai mult ~* (*decât viu*) sau (*a fi*) *pe jumătate ~* = (a fi) într-o stare de mare epuizare (din cauza bolii, a oboselii, a fricii etc.). *A umbla* (sau *a se ține*) *~ după...* = **a)** a depune toate eforturile, a se zbate pentru a obține ceva; **b)** a-și manifesta dragostea față de o persoană, străduindu-se să fie mereu aproape de ea. *~-copt* = cu orice preț, neapărat; vrând-nevrând. *Nici ~* = în niciun caz, sub niciun motiv. – Pl. *morți, moarte.*

mortál,-ă adj. Care provoacă moartea, aducător de moarte. ▹ *Salt ~* = figură acrobatică foarte periculoasă, care constă în rotirea liberă a corpului în aer. – Pl. *mortali,-e.* Par. *mortar.*

mortalitáte s.f. Frecvența deceselor în cadrul unei populații într-o anumită perioadă de timp. ▹ *~ infantilă* = frecvența cazurilor de deces în primul an de viață la suta sau la mia de născuți vii. – G.-D. *mortalității,* neart. *mortalități.*

mortár s.n. Material de construcție format dintr-un amestec de var, nisip, ciment și apă,

folosit ca element de legătură între cărămizi. – Pl. *mortare.* Par. *mortal.*

mortăciúne s.f. Cadavru de animal intrat în putrefacție. – Pl. *mortăciuni.*

mortiér s.n. Armă de foc cu țeava scurtă și cu traiectoria proiectilului de curbură mare. – Sil. *-ti-er.* Pl. *mortiere.* Var. **mortiéră** s.f.

mortificá vb.I tr. A supune pe cineva la chinuri fizice sau morale. – Ind.pr. *mortífic.*

mortificát,-ă adj. (Despre țesuturi organice) Necrozat, distrus. – Pl. *mortificați,-te.*

mortuár,-ă adj. Care se referă la mort sau la înmormântare. *Car mortuar*. – Sil. *-tu-ar.* Pl. *mortuari,-e.*

morțíș adv. Cu orice preț, cu încăpățânare, cu insistență.

morún s.m. Pește de mare cu corpul masiv, fără solzi, apreciat pentru carnea și icrele sale negre. – Pl. *moruni.*

mosc s.m., s.n. **1.** S.m. Mamifer rumegător din Asia, de mărimea unei căprioare, fără coarne, cu caninii superiori foarte lungi. **2.** S.n. Substanță cu miros caracteristic, secretată de o glandă a moscului (**1**) mascul și folosită în industria parfumurilor. – Pl.m. *moști*, n. *moscuri.*

moschée s.f. Templu de cult mahomedan. – Sil. *-che-e.* Scris nu *-cheie.* Pl. *moschei.*

mosór s.n. Piesă cilindrică pe care se înfășoară fire de ață, de lână etc.; piesa împreună cu firele înfășurate pe ea. – Pl. *mosoare.*

móstră s.f. Exemplar dintr-o serie de obiecte identice sau parte dintr-un material, dintr-un produs etc., pe baza cărora se stabilesc caracteristicile obiectelor, ale materialelor sau ale produselor respective. – Sil. *mos-tră.* Pl. *mostre.*

moș s.m. **1.** Bărbat bătrân; (p.restr.) termen de adresare către un om bătrân; moșneag. **2.** (Înv. și reg.) Bunic. **3.** (La pl.) Bâlci tradițional unde se organizează distracții publice. • *A-i veni ~ Ene pe la gene* = a i se face somn, a începe să moțăie. *A spune* (sau *a înșira, a îndruga*) *~i pe groși* (sau *~i păroși*) = a spune vorbe fără temei, minciuni; a trăncăni; a îndruga verzi și uscate. *De când cu ~ii verzi* (sau *roșii*) = de foarte multă vreme. *Din* (sau *de la*) *~i-strămoși* = păstrat din generație în generație; din vremuri străvechi, de demult. *La ~ii ăi verzi* = niciodată; la Paștile cailor. *S-a strâns lumea ca la ~i,* se spune când se strânge lume multă pentru a vedea un lucru curios. – Pl. *moși.*

moșí vb.IV. **1.** (Pop.) Tr. A da ajutorul necesar unei femei când naște și primele îngrijiri nou-născutului. **2.** Intr. și refl. (Fam.) A lucra foarte încet (și cu migală). – Ind.pr. *moșesc,* pf.s. *moșii.*

moșíe s.f. Mare proprietate funciară. – G.-D. *moșiei.* Pl. *moșii,* art. *-șiile,* sil. *-și-i-.*

moșiér s.m. Proprietar al unei moșii. – Sil. *-și-er.* Pl. *moșieri.*

moșneág s.m. Moș (**1**). – Pl. *moșnegi.*

moștení vb.IV tr. A dobândi un bun prin moștenire. ▸ A deține pe cale ereditară o însușire. – Ind. pr. *moștenesc,* pf.s. *moștenii.*

moșteníre s.f. **1.** Transmitere a patrimoniului unei persoane decedate către una sau mai multe persoane în viață; succesiune; (concr.) bun material moștenit. **2.** (Fig.) Ansamblu de valori morale, culturale, artistice etc. transmise de la o generație la alta. – Pl. *moșteniri.*

moștenitór,-oáre s.m. și f. **1.** Persoană care moștenește un bun material; fiu, copil în raport cu părinții săi; succesor. **2.** Persoană care urmează pe cineva într-un post, într-o demnitate etc. *Prinț moștenitor*. – Pl. *moștenitori, -oare.*

motán s.m. Masculul pisicii; cotoi. – Pl. *motani.*

motél s.n. Construcție amenajată în afara orașelor (pe un traseu turistic important), pentru cazarea călătorilor și parcarea vehiculelor. – Pl. *moteluri.*

motív s.n. **1.** Rațiune, cauză pentru care se întâmplă sau se face ceva; imbold care împinge pe cineva la o acțiune. ▸ Pretext. **2.** Cel mai mic element constitutiv al unei compoziții muzicale. **3.** Element sculptural, pictural etc., folosit în arta decorativă sau în arhitectură. **4.** Temă principală

sau idee fundamentală a unei opere literare. • *Fără ~* = în mod nejustificat. – Pl. *motive.*

motivá vb.I tr. **1.** A prezenta sau a constitui motivul unei fapte, al unei acțiuni etc. **2.** (Spec.; despre elevi) A justifica absența de la cursuri. – Ind. pr. *motivez.*

motiváre s.f. Bilet prin care se justifică absența cuiva, mai ales a unui elev de la școală. – Pl. *motivări.*

móto s.n. Citat sau text scurt, aparținând de obicei unui scriitor celebru, care se pune la începutul unei lucrări, al unui capitol etc., pentru a sugera ideea principală. – Art. *motóul.* Pl. *motóuri.* Scris *motto.*

motociclétă s.f. Vehicul cu două sau trei roți, acționat de un motor cu ardere internă, folosit pentru transportul a 1-3 persoane. – Sil. *-ci-cle-.* Pl. *motociclete.*

motociclísm s.n. Sport practicat cu motocicleta. – Sil. *-ci-clism.*

motocrós s.n. Cursă de motociclete care are loc pe un teren accidentat. ▹ *~ nautic* = cursă care se desfășoară pe apă cu ambarcații speciale. – Sil. *-to-cros.* Pl. *motocrosuri.*

motonávă s.f. Navă pusă în mișcare de unul sau de mai multe motoare cu ardere internă. – Pl. *motonave.*

motopómpă s.f. Agregat alcătuit dintr-o pompă centrifugă și un motor, folosit la grădinărit, la stingerea incendiilor etc. – Pl. *motopompe.*

motór,-oáre s.n., adj. **1.** S.n. Mașină de forță care transformă o formă oarecare de energie în energie mecanică, pentru a pune în mișcare altă mașină, un vehicul etc. ▹ *~ cu ardere internă* = motor termic la care arderea combustibilului are loc în interiorul motorului însuși. **2.** S.n. (Fig.) Stimulent, impuls. **3.** Adj. Care pune ceva în mișcare, care produce o mișcare. *Arborele motor.* – Pl. *motori,-oare.*

motorétă s.f. Motocicletă cu capacitate cilindrică mică, prevăzută cu pedale pentru pornirea motorului. – Pl. *motorete.*

motorínă s.f. Combustibil lichid, vâscos, obținut prin distilarea țițeiului, folosit la motoarele cu autoaprindere. – G.-D. *motorinei.* Pl. *motorine* „sorturi".

motorizá vb.I tr. A înlocui tracțiunea animală prin tracțiune mecanică; a înzestra cu motor un vehicul. – Ind.pr. *motorizez.*

mototól,-oálă s.n., adj. **1.** S.n. Ghemotoc, cocoloș. **2.** Adj. (Despre oameni) Moale, bleg; nătâng. – Pl. *mototoli,-oale.*

mototolí vb.IV tr. și refl. **1.** A (se) face mototol, a (se) strânge ca un ghem. **2.** A (se) șifona, a (se) boți. – Ind.pr. *mototolesc,* pf.s. *mototolii.*

mótrice adj.f. invar. *Forță ~* = forță care produce o mișcare. – Sil. *mo-tri-.*

moț1 s.n. **1.** Smoc, șuviță de păr din frunte sau din creștetul capului. ▸ (Mai ales la pl., în forma *moațe*) Șuviță de păr răsucită pe o bucată de cârpă, de hârtie etc. **2.** Smoc de pene de pe capul unor păsări. **3.** Pielea roșie care atârnă de pe capul curcanului. **4.** Nume dat capătului bulbucat sau mai ascuțit al unor obiecte. • *A lua de ~ pe cineva* = a-l bate, trăgându-l de păr. *A spune lucruri cu ~* = a exagera, a înflori cele spuse. *Cu ~ (în frunte)* sau *mai cu ~* = (glumeț) (mai) de seamă, (mai) grozav. – Pl. *moțuri* și *moațe* „bigudiuri".

moț2, moáță s.m. și f. Nume dat românilor din Munții Apuseni. – Pl. *moți, moațe.*

moțát,-ă adj. (Despre oameni și animale) Care are moț[1] (**1**), cu moț**1**. – Pl. *moțați,-te.*

moțăí vb.IV intr. A picoti. – Ind.pr. *móțăi,* pf.s. *moțăii.*

moțiúne s.f. Hotărâre exprimată prin vot de către membrii unei adunări într-o problemă importantă. ▹ *~ de cenzură* = procedură prin care un grup de parlamentari își exprimă neîncrederea în guvern, putând determina demiterea acestuia. – Sil. *-ți-u-.* Pl. *moțiuni.*

mouse s.n. (Inform.) Dispozitiv care, prin mișcarea pe o suprafață orizontală și prin apăsare (clic),

antrenează deplasarea cursorului pe ecranul calculatorului. – Pr. *máus.* Art. *mouse-ul.* Pl. *mouse-uri.*

mov adj., s.n. (Culoare) violet-deschis.

movílă s.f. **1.** Ridicătură de pământ naturală, mai mică decât dealul, de formă conică, întâlnită mai ales în regiunile de câmpie. **2.** Mică ridicătură de pământ sau de pietre făcută ca semn de hotar. **3.** Grămadă, morman; maldăr. – Pl. *movile.*

mozaíc1 s.n. **1.** Lucrare decorativă care constă din fixarea unor cuburi mici colorate de marmură, sticlă etc. pe fața unui material de construcție. **2.** (Fig.) Amestec de elemente eterogene. – Pl. *mozaicuri.*

mozáic2,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține mozaismului, referitor la mozaism. **2.** S.m. și f. Adept al mozaismului. – Sil. *-za-ic.* Pl. *mozaici,-ce.*

mozaísm s.n. Religie monoteistă, răspândită la evrei, ale cărei principii sunt cuprinse în Vechiul Testament și care are ca punct de plecare învățătura lui Moise (sfârșitul sec. 13 î. Hr.); iudaism.

mozolí vb.IV tr. (Reg.) A frământa ceva în gură fără a sfărâma cu dinții și fără a înghiți. – Ind.pr. *mozolesc,* pf.s. *mozolii.*

mreájă s.f. **1.** Plasă de pescuit ușoară, împletită din ață subțire. **2.** (Fig.) Mijloc viclean și abil de a ademeni sau de a prinde pe cineva. – Pl. *mreje.*

mreánă s.f. Pește de apă dulce cu corpul alungit, lung de 25-50 cm, acoperit cu solzi mărunți și cu două perechi de mustăți în jurul gurii. – Pl. *mrene.*

muc s.m., s.n. **1.** S.m. (Mai ales la pl.) Secreție produsă de mucoasa nazală și eliminată prin nări. **2.** S.n. Vârful (înnegrit prin ardere) al unui fitil de lumânare, de lampă etc. **3.** S.n. Bucățică rămasă dintr-o lumânare aproape consumată sau dintr-o țigară fumată. • *A fi* (*încă*) *cu ~ii la nas* = a fi tânăr, lipsit de experiență. – Pl.m. *muci,* n. *mucuri.*

mucalít,-ă adj. (Și substantivat) Care știe să stârnească râsul, păstrând o aparentă seriozitate. – Pl. *mucaliți,-te.*

mucavá s.f. Carton gros întrebuințat la legatul cărților, la confecționarea cutiilor etc. – Pl. *mucavale,* art. *mucavalele.*

múced,-ă adj. Mucegăit. – Pl. *mucezi,-de.*

mucegái s.n. Nume dat ciupercilor care formează un strat de culoare albă, cenușie sau verzuie și care determină degradarea mediului pe care se dezvoltă; mucezeală. – Pl. *mucegaiuri.*

mucegăí vb.IV refl. și intr. A se acoperi, a fi pătruns de mucegai, a deveni muced; a mugezi. – Ind.pr. pers. 3 *mucegăiește.*

mucegăít,-ă adj. Care este acoperit de mucegai; muced. – Pl. *mucegăiți,-te.*

muceníc,-ă s.m. și f. **1.** Martir care a apărat ideile creștinismului; (p.ext.) persoană care a suferit sau și-a sacrificat viața pentru convingerile sale. **2.** (La m.pl.) Sărbătoare creștină la 9 martie în amintirea celor patruzeci de mucenici (**1**). – Pl. *mucenici,-ce.*

muceníță s.f. Mucenică. – Pl. *mucenițe.*

mucezeálă s.f. Mucegai. – Pl. *mucezeli.*

mucezí vb.IV intr. și refl. A (se) mucegăi. ▸ (Fig.; despre oameni) A sta multă vreme în același loc, ducând o viață monotonă, lipsită de activitate. – Ind.pr. *mucezesc,* pf.s. *mucezii.*

múchie s.f. **1.** Linie după care se intersectează două fețe ale unui corp. **2.** Marginea dinafară a unui obiect. **3.** Parte a unor unelte de tăiat, de săpat etc. opusă tăișului. **4.** Creastă de deal sau de munte. • *Bătuți pe ~* = (despre o sumă de bani, despre un număr de ani) din care nu lipsește nimic, chiar atâția cât se spune. *Pe ~ de cuțit* = într-o situație primejdioasă, riscantă; la limita până la care se poate admite ceva. – Sil. *-chi-e.* G.-D. *muchiei.* Pl. *muchii,* art. *-chiile,* sil. *-chi-i-.*

mucilaginós,-oásă adj. Asemănător mucilagiului. – Pl. *mucilaginoși,-oase.*

mucilágiu s.n. Substanță vâscoasă care se găsește în semințele de cereale, de in etc., care, pentru proprietățile ei emoliente, este folosită în medicină. – Sil. *-giu,* pr. *-giu.* Pl. *mucilagii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

mucoásă s.f. (Anat.) Strat de țesut producător de mucus, care căptușește un organ sau un canal ce se deschide în exterior sau într-o cavitate din interiorul organismului. – Pl. *mucoase.*

mucós,-oásă adj. **1.** (Adesea substantivat) Căruia îi curg mucii. ▸ Epitet dat unei persoane tinere și obraznice. **2.** Care produce mucus. ▸ Cu aspect cleios, vâscos. – Pl. *mucoși,-oase.*

mucozitáte s.f. Cantitate (mare) de mucus. – Pl. *mucozități.*

múcus s.n. Secreție vâscoasă produsă de glandele unor membrane.

múfă s.f. Tub scurt, cu filet interior, servind la îmbinarea a două țevi. – Pl. *mufe.*

muflón s.m. Oaie sălbatică, brună-roșcată, cu coarnele mari și răsucite. – Sil. *mu-flon.* Pl. *mufloni.*

múget s.n. **1.** Strigăt prelung scos de unele animale cornute. **2.** Zgomot puternic produs de ape, de valuri, de furtună etc. – Pl. *mugete.*

mugí vb.IV intr. **1.** (Despre unele animale cornute) A scoate sunete prelungi, caracteristice. **2.** (Despre valuri, vânt, furtună etc.) A produce zgomote puternice și prelungite. – Ind.pr. pers.3 *mugește.*

múgur s.m. Formațiune caracteristică a plantelor superioare din care se dezvoltă frunze, ramuri sau flori. – Pl. *muguri.*

muiá vb.I. **1.** Tr. A umezi, a uda un corp, introducându-l într-un lichid; a înmuia. A ține un timp rufele murdare în apă cu săpun sau detergenți înainte de spălare. **2.** Refl. și tr. A deveni sau a face să devină mai moale; a (se) înmuia. **3.** Refl. (Despre vreme, ger) A deveni mai puțin aspru, mai puțin rece. **4.** Refl. (Despre ființe) A-și pierde puterile, a se moleși. **5.** Tr. și refl. A (se) îndupleca, a (se) îmbuna; a (se) potoli, a (se) domoli. • *A-i ~ cuiva oasele* (sau *ciolanele*) = a-l bate zdravăn. *A i se ~ inima* = a deveni bun, îngăduitor, a se îndupleca. – Sil. *mu-ia.* Ind. pr. pers.1 și 2 *moi,* pers.3 *moaie.*

muiére s.f. (Pop.) Femeie. – Pl. *muieri.*

mujdéi s.n. Preparat comestibil din usturoi pisat amestecat cu apă, sare, oțet. – Pl. *-deie.*

mulá vb.I. **1.** Tr. A scoate un tipar după un obiect cu ajutorul unui material plastic. **2.** Refl. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A lua forma corpului, a se lipi de corp, conturându-i formele. – Ind. pr. *mulez.*

muláj s.n. **1.** Tipar negativ scos după un obiect. **2.** Model sau tipar după care se croiește un obiect de îmbrăcăminte. – Pl. *mulaje.*

mulátru,-ă s.m. și f. Persoană născută dintr-un bărbat alb și o negresă sau dintr-un negru și o femeie albă. – Sil. *-la-tru.* Pl. *mulatri,-e,* art.m. *-trii.*

mulgătór,-oáre s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care mulge oile, vacile. **2.** Adj. (Despre vaci, oi) Care dă lapte, care se mulge. – Pl. *mulgători,-oare.*

múlge vb.III tr. A extrage laptele din ugerul femelelor unor animale domestice. – Ind.pr. *mulg,* pf.s. *mulsei*; part. *muls.*

mulinétă s.f. Dispozitiv pentru pescuitul cu lanseta, fixat pe varga de pescuit, format dintr-un tambur pe care se înfășoară și de pe care se derulează firul undiței. – Pl. *mulinete.*

mulinéu s.n. Fir răsucit de mătase sau de bumbac, folosit la brodat și la cusături artistice. – Pl. *mulineuri.*

mult,-ă adj., pron., adv. **1.** Adj. Care se află în număr sau în cantitate mare; de proporții mari; de durată lungă; de forță sau de intensitate mare. ▸ (Substantivat, n.pl.) Lucruri, fapte numeroase și variate. **2.** Adv. În cantitate însemnată; în mod intens; într-un timp îndelungat; pe o distanță lungă; de repetate ori. • *A nu mai avea ~* = a fi aproape de moarte. *Ce să spun* (sau *ce să fac*) *mai ~?,* se spune în cursul unei relatări, când vorbitorul vrea să arate că nu poate sau nu e necesar să spună ori să facă altceva. *Din ~ în mai ~* = din ce în ce mai mult, mai intens. *Mai ~ ca sigur* = cu certitudine aproape totală. *Mai ~ decât...* = foarte, absolut. *Mai ~ sau mai puțin* ori *~-puțin* = în oarecare măsură, întrucâtva, cam. *~e* (*și*) *de toate* sau *~e*

toate = lucruri, probleme variate, de tot felul. *~e și mărunte* = fleacuri, nimicuri, mărunțișuri. *~ și bine* = vreme îndelungată; mereu, întruna. *Nici mai ~, nici mai puțin* = exact cât trebuie. *Nu știe ~e,* se spune despre cel care ia hotărâri energice, fără să șovăie sau care acționează repede, fără a se gândi la urmări. *... și mai ~e nu* = nimic altceva decât...; fără discuție, neapărat. – Pl. *mulți, -te,* G.-D. (antepus) *multor.*

multicolór,-ă adj. Care are culori variate. – Pl. *multicolori,-e.*

multilaterál,-ă adj. Care cuprinde mai multe aspecte; care este orientat în mai multe sensuri. – Pl. *multilaterali,-e.*

multimédia s.invar. Totalitatea mijloacelor de difuzare în masă a informației (presă, radio, televiziune etc.). – Sil. *-di-a.*

multimilenár,-ă adj. Care datează de mai multe milenii, care a dăinuit timp de mai multe milenii. – Pl. *multimilenari,-e.*

multipár,-ă adj. (Despre animale femele) Care naște mai mulți pui deodată. – Pl. *multipari,-e.*

multipléx adj.invar. *Procedeu* (sau *sistem*) ~ = procedeu folosit în telecomunicații pentru transmiterea simultană a mai multor mesaje pe același circuit. – Sil. *-ti-plex.*

multiplicá vb.I tr. **1.** A face să fie în număr mai mare, mai numeros. **2.** A reproduce în mai multe exemplare o lucrare, un text etc. – Sil. *-ti-pli-.* Ind. pr. *multíplic.*

multiplicatív,-ă adj. **1.** Care multiplică. **2.** (Gram.) *Numeral* ~ = numeral care indică în ce proporție crește o cantitate sau se desfășoară o acțiune. – Pl. *multiplicativi,-e.*

multíplu,-ă s.m., adj. **1.** S.m. (Mat.) Număr întreg divizibil printr-un număr dat. **2.** Adj. Care are o structură complexă, care este alcătuit din mai multe elemente. – Sil. *-ti-plu.* Pl. *multipli,-e,* art.s.m. *-plii.*

multitúdine s.f. Număr mare și variat de ființe, de lucruri, de fapte, de probleme. – Pl. *multitudini.*

mulțíme s.f. **1.** Număr sau cantitate mare de... **2.** Lume multă, grup mare de oameni adunați laolaltă. **3.** (Mat.) Ansamblu de obiecte (numite elemente), identificate fie prin indicarea lor, fie prin enunțarea unei proprietăți comune numai lor. – Pl. *mulțimi.*

mulțumí vb.IV. **1.** Intr. A exprima recunoștința pentru un ajutor, un dar, un sfat etc.; a răspunde la o urare. **2.** Tr. A da satisfacție, a răsplăti, a recompensa pe cineva; (refl.) a fi, a se considera satisfăcut. – Ind.pr. *mulțumesc,* pf.s. *mulțumii.*

mulțumíre s.f. Acțiunea de a mulțumi; stare de satisfacție; bucurie, plăcere. – Pl. *mulțumiri.*

mulțumít,-ă adj., prep. **1.** Adj. Care se simte bine, căruia nu-i lipsește nimic. **2.** Prep. (În forma *mulțumită*; construit cu dativul) Datorită (**2**). – Pl.adj. *mulțumiți,-te.*

mulúră s.f. Element arhitectural decorativ, cu profil pronunțat. – Pl. *muluri.*

mumíe s.f. Cadavru conservat prin îmbălsămare specială, mai ales la vechii egipteni. – G.-D. *mumiei.* Pl. *mumii,* art. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

múncă s.f. **1.** Desfășurare a unei activități fizice sau intelectuale; activitate a omului îndreptată spre un anumit scop. **2.** Efort, trudă, străduință pentru a realiza ceva. **3.** Lucru realizat pe baza unui efort, ca rezultat al unei activități. **4.** (La pl.) Chin, caznă. *Muncile iadului.* • *~ de Sisif* = străduință istovitoare și inutilă, care trebuie luată mereu de la capăt. – Pl. *munci.*

muncí vb.IV. **1.** Intr. și refl. A efectua, a depune o muncă (**1,2**); a lucra. **2.** Tr. (Despre senzații, sentimente, gânduri) A provoca suferințe fizice sau morale; a chinui. • *A se ~ cu gândul* = a se gândi mult la ceva; a fi chinuit de un gând. – Ind. pr. *muncesc*, pf.s. *muncii*.

muncít,-ă adj. **1.** Câștigat, dobândit prin muncă, agonisit cu osteneală. **2.** Lucrat cu multă migală, cu atenție. **3.** Istovit, vlăguit de muncă, de griji etc. – Pl. *munciți,-te.*

muncitór,-oáre adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care muncește, harnic, zelos. **2.** S.m. și f. Persoană care efectuează o muncă fizică, manuală sau cu ajutorul unor mașini. – Pl. *muncitori, -oare.*

municipál,-ă adj. Care aparține unui municipiu; referitor la un municipiu. – Pl. *municipali,-e.*

municipalitáte s.f. Administrația unui municipiu, împreună cu organele de conducere ale acestuia. – Pl. *municipalități.*

municípiu s.n. Oraș mare, cu administrație proprie și cu viață economică și social-culturală dezvoltată. – Sil. *-piu,* pr. *-pĭu.* Pl. *municipii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-.*

muníție s.f. Denumire generică pentru cartușe, proiectile, bombe, grenade etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *muniției.* Pl. *muniții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

múnte s.m. **1.** Formă de relief mai mare decât dealul, de obicei stâncoasă, a cărei înălțime depășește în general 800 m. **2.** (Fig.) Grămadă, cantitate mare de ceva. – Pl. *munți.*

munteán,-ă s.m. și f. Locuitor de la munte. – Pl. *munteni,-e.*

munteáncă s.f. Femeie de la munte. – Pl. *muntence.*

mur s.m. Arbust fructifer, cu tulpini flexibile, cu sau fără spini, cu flori albe sau roz, cu fructe negre. – Pl. *muri.*

murá vb.I tr. **1.** A pune legume într-o soluție de oțet sau în saramură pentru a se acri. **2.** (Despre ploaie) A uda pe cineva foarte tare. – Ind. pr. *murez.*

murál,-ă adj. Aflat pe un zid; destinat să stea pe un perete. ▹ *Pictură ~ă* = pictură care, datorită tehnicii folosite, aderă perfect la zidul pe care este executată. – Pl. *murali,-e.*

múră s.f. Fructul comestibil al murului. • *~ în gură* = lucru de-a gata, obținut fără efort. – Pl. *mure.*

murătúră s.f. (Mai ales la pl.) Legumă conservată în oțet sau în saramură. – Pl. *murături.*

murdár,-ă **1.** Acoperit de praf, plin de pete, lipsit de curățenie; (despre ființe) care nu se spală, care nu respectă curățenia; (despre apă, lumină) lipsit de claritate, tulbure. **2.** (Fig.) Vrednic de dispreț, josnic, mârșav. – Pl. *murdari,-e.*

murdărí vb.IV tr. și refl. **1.** A (se) umple de murdărie, a (se) face murdar. **2.** (Fig.) A (se) compromite, a (se) înjosi. – Ind.pr. *murdăresc,* pf.s. *murdării.*

murdăríe s.f. **1.** Stare a ceea ce este murdar; strat de necurățenie (noroi, praf etc.) care acoperă ceva. **2.** Excremente; gunoi. **3.** (Fig.) Comportare, faptă, atitudine josnică, vrednică de dispreț. – G.-D. *murdăriei.* Pl. *murdării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

murg,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre părul sau culoarea cailor) Negru-roșcat, castaniu-închis. **2.** S.m. și f. Cal de culoare murgă (**1**); (p.gener.) cal (tânăr). • *Paște, ~ule, iarbă verde,* se spune, în glumă, pentru a indica așteptarea zadarnică, lipsa de speranță în realizarea unui lucru. – Pl. *murgi,-ge.*

murí vb.IV intr. **1.** A înceta să mai trăiască, a nu mai fi în viață; a deceda, (livr.) a sucomba, (pop.) a răposa, (înv.) a repauza. **2.** (Urmat de prep. „după") A iubi cu pasiune pe cineva, a-i plăcea foarte mult ceva. • *A ~ cu zile* = a muri tânăr, înainte de vreme. *A ~ de foame, de frică, de rușine* etc. = a fi cuprins de o senzație dureroasă de foame, de un sentiment puternic de frică, de rușine etc. *A ~ și a învia* = a trece de la o stare sufletească la alta. *Până mor* = întreaga viață (de acum înainte); vreme foarte îndelungată. *Să mor, dacă...,* se spune pentru a întări o afirmație. – Ind.pr. *mor.*

muribúnd,-ă s.m. și f. Persoană care se află pe moarte. – Pl. *muribunzi,-de.*

muritór,-oáre adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este supus morții. **2.** S.m. și f. Om pământean. • *~ de foame* = (om) foarte sărac, care nu are nici ce mânca. – Pl. *muritori,-oare.*

múrmur s.n. **1.** Zgomot slab, continuu și monoton produs de curgerea apei, de bătaia vântului etc. **2.** Succesiune de sunete sau de cuvinte nedeslușite, monotone. **3.** Zgomot surd și confuz de glasuri ca

urmare a unei nemulțumiri, a unei dezaprobări etc. – Pl. *murmure.*

murmurá vb.I. **1.** Intr. (Despre vânt, ape etc.) A produce un murmur (**1**). **2.** Tr. A rosti sau a cânta încet, monoton (și neclar); a îngâna. **3.** Intr. A-și exprima nemulțumirea vorbind încet, protestând cu glas scăzut. – Ind.pr. *múrmur.*

musacá s.f. Mâncare pregătită din carne tocată și felii de cartofi, vinete sau dovlecei, roșii, așezate în straturi alternative și coapte la cuptor. – Art. *musacaua.* Pl. *musacale.*

musafír,-ă s.m. și f. Persoană care vizitează pe cineva; persoană căreia i se oferă ospitalitate; oaspete. – Pl. *musafiri,-e.*

muscát s.n. Nume dat unor soiuri de viță de vie din care se obțin vinuri tămâioase.

múscă s.f. **1.** Specie de insecte de culoare cenușie-închisă, cu o singură pereche de aripi și cu aparatul bucal adaptat pentru supt, cea mai cunoscută trăind pe lângă casa omului. ▹ *Musca-țețe* = insectă din Africa Ecuatorială, care transmite boala somnului. ~*-columbacă* = insectă care atacă vitele, inoculându-le un lichid toxic. ~ *artificială* = imitație de diferite insecte, folosită de pescari ca momeală. **2.** Categorie în care sunt încadrați sportivii cu cea mai mică greutate la box și la lupte. • *A cădea* (sau *a se băga*) *ca musca-n lapte* = a interveni în mod nedorit într-o discuție. *A fi* (sau *a se simți*) *cu musca pe căciulă* = a se ști (sau a se simți) vinovat. *A muri ca muștele* = a muri în număr foarte mare. *A se aduna* (sau *a veni*) *ca muștele la miere* = a se aduna în număr mare acolo unde se pot obține foloase. *Rea de* ~ = (despre femei) care nu-și poate înfrâna simțurile. *Să* (*nu*) *se audă musca!,* se spune pentru a impune o tăcere deplină. – Pl. *muște.*

muscél s.n. Deal cu culmea prelungă, cu povârnișuri domoale. – Pl. *muscele.*

muschetár s.m. Soldat din infanterie în evul mediu, înarmat cu muschetă. ▸ Nobil din corpul de cavalerie de la curtea regilor Franței. – Pl. *muschetari.* Var. **mușchetár**.

muschétă s.f. Armă de foc, ușor de purtat, folosită în trecut. – Pl. *muschete.*

musculár,-ă adj. Care aparține mușchilor[2] (**1**), referitor la mușchi. – Pl. *musculari,-e.*

musculatúră s.f. Totalitatea mușchilor[2] din organism, sistemul muscular al corpului oamenilor și al animalelor. – Pl. *musculaturi.*

musculós,-oásă adj. Care are mușchi[2] puternici, viguroși. – Pl. *musculoși,-oase.*

muselínă s.f. Țesătură de bumbac sau de mătase foarte fină și subțire. – Pl. *museline.*

music-hall s.n. Spectacol alcătuit din numere variate de muzică ușoară, dans, acrobații etc. – Pr. *miúzic-hol.* Pl. *music-holluri.*

musón s.m. Vânt tropical care bate iarna dinspre continent spre ocean, iar vara dinspre ocean spre continent. – Pl. *musoni.*

must s.n. Suc dulce obținut prin tescuirea în special a strugurilor. – Pl. *musturi* „feluri".

mustáță s.f. **1.** Părul care crește la bărbați deasupra buzei superioare. **2.** (Mai ales la pl.) Fire (lungi) de păr care cresc în jurul botului la unele animale. ▸ Fiecare dintre antenele insectelor. ▸ Organe pentru pipăit ale unor pești, de forma unor fire subțiri situate în jurul gurii. **3.** (La pl.) Fire lungi și subțiri care cresc din spicul unor cereale. • *A-i râde* (sau *a-i zâmbi*) *cuiva mustața* = a zâmbi, exprimând mulțumire. *A râde* (sau *a zâmbi*) *pe sub* ~ = a râde (sau a zâmbi) cu răutate reținută. – Pl. *mustăți.*

mustí vb.IV intr. **1.** (Despre lichide) A ieși la suprafață (din obiectul îmbibat). **2.** (Despre materii) A fi îmbibat cu un lichid care țâșnește la apăsare. – Ind.pr. pers.3 *mustește.*

mustós,-oásă adj. (Despre fructe) Plin de must, zemos. – Pl. *mustoși,-oase.*

mustrá vb.I tr. A-și exprima nemulțumirea față de atitudinea, de faptele etc. cuiva și a-i face

observație; a dojeni. • *A-l ~ pe cineva conștiința* = a avea remușcări. – Sil. *mus-tra.* Ind.pr.pers.1 *mústru,* pers.2 *mustri.*

mustráre s.f. Faptul de a mustra. ▸ Sancțiune disciplinară (administrativă) aplicată pentru abateri mai puțin grave. – Sil. *mus-tra-.* Pl. *mustrări.*

musulmán,-ă s.m. și f. Mahomedan; (p.restr.) turc. – Pl. *musulmani,-e.*

mușamá s.f. Țesătură de pânză impermeabilă, lăcuită pe una din fețe, utilizată pentru a proteja obiectele pe care le acoperă. – Art. *mușamaua.* Pl. *mușamale.*

mușamalizá vb.I tr. (Fam.) A ascunde, a acoperi o faptă necinstită, o greșeală etc. – Ind.pr. *mușamalizez.*

mușcá vb.I. **1.** Tr. A apuca și a strânge cu dinții (sau cu ciocul), provocând dureri sau rănind. (Despre insecte) A înțepa, a pișca. **2.** Intr. A apuca și a rupe cu dinții dintr-un aliment pentru a mânca. **3.** Tr. (Fig.) A ataca pe cineva cu vorbe răutăcioase, sarcastice. • *A-și ~ buzele* (sau *limba*) = a-și stăpâni manifestarea unui sentiment puternic. *A-și ~ degetele* (sau *mâinile*) = a se căi foarte tare. – Ind.pr. *mușc.*

mușcátă s.f. Plantă decorativă, cu frunze catifelate, păroase și cu flori roșii, roz sau albe dispuse în umbele. – Pl. *mușcate.*

mușcătór,-oáre adj. Care mușcă. – Pl. *mușcători,-oare.*

mușcătúră s.f. **1.** Faptul de a mușca; senzație de durere, de usturime sau rană provocată prin mușcare. **2.** Bucată dintr-un aliment care se rupe o dată prin mușcare sau care se poate înbuca o dată. – Pl. *mușcături.*

mușchi1 s.m. (Bot.; la pl.) Clasă de plante cu corpul alcătuit din tulpini și frunze simple, fără rădăcini, care cresc prin locuri umede, pe sol, pe stânci, pe scoarța copacilor. – Monosilabic. Pl. *mușchi.*

mușchi2 s.m. **1.** (Anat.) Țesut fibros, contractil, care pune în mișcare diferite organe sau părți ale corpului. **2.** Bucată de carne de porc, de vită etc., desprinsă din regiunea coloanei vertebrale și folosită în alimentație. – Monosilabic. Pl. *mușchi.*

mușețél s.m. Plantă erbacee cu frunze divizate și flori albe parfumate, folosite în medicină pentru proprietățile lor calmante și dezinfectante.

múșiță s.f. **1.** Grămadă de larve care se dezvoltă din ouăle depuse de unele muște pe carnea descoperită. **2.** Nume dat musculițelor care se adună în jurul butoaielor de vin, al fructelor în fermentație etc. – Pl. *mușițe.*

muștár s.m., s.n. **1.** S.m. Nume dat unor specii de plante erbacee cu tulpina ramificată, cu flori galbene și semințe mici, rotunde. **2.** S.n. Sămânța mușt**a**rului (**1**), folosită la prepararea unui condiment picant sau pentru cataplasme. • *A-i sări cuiva ~ul* sau *a-i veni cuiva ~ul la nas* sau *a-i ieși ~ul pe nas* = a se înfuria. – Pl.n. *mușt**a**ruri* „sorturi".

mușteríu s.m. (}nv., fam.) Client (**1**). – Pl. *mușterii,* art. *-riii,* sil. *-ri-ii.*

muștruluí vb.IV tr. (Fam.) A certa, a dojeni, a mustra cu asprime. – Sil. *muș-tru-.* Ind.pr. *mușt**r**uluiesc,* pf.s. *mușt**r**uluii.*

mușurói1 s.n. **1.** Moviliță formată din țărâna scoasă la suprafața solului de cârtițe, furnici etc. când își sapă galeriile subterane. **2.** Grămăjoară de pământ adunată la baza unor plante de cultură, pentru a le proteja și a le favoriza dezvoltarea. – Pl. *mușuroaie.*

mușuroí2 vb.IV tr. A face mușuroaie[1] (**2**). – Ind. pr. *mușuroiesc,* pf.s. *mușuroii.*

mut,-ă adj. **1.** (Despre oameni, adesea substantivat) Care este lipsit de facultatea de a vorbi. **2.** Care nu vrea sau nu poate vorbi într-o anumită împrejurare. **3.** Care nu se exprimă prin cuvinte. *Film mut*. • *Asta să i-o spui lui mutu,* se zice cuiva pentru a-i arăta că nu ai încredere în ceea ce spune. *Unde a dus mutu iapa* (*și țiganu cârlanu*) = foarte departe. – Pl. *muți,-te.*

mutá vb.I. **1.** Tr. A mișca ceva din locul în care se găsește și a-l așeza în alt loc. **2.** Tr. și refl. A trece dintr-un loc de muncă în altul. **3.** Refl. A se stabili în altă parte, a-și schimba domiciliul. • *A-i ~ cuiva fălcile* = a-l bate foarte tare, lovindu-l peste obraz. *A-și ~ gândul* = a renunța la ceva fără speranță de a mai obține ceea ce dorește. – Ind.pr. *mut.*

mutáție s.f. **1.** Schimbare, prefacere radicală. **2.** Schimbare de domiciliu a unei persoane. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *mutației.* Pl. *mutații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

mutilá vb.I tr. A tăia, a reteza (cu o armă) o parte a corpului; (p.ext.) a desfigura, a sluți. – Ind. pr. *mutilez.*

mútră s.f. (Fam.) **1.** Față, obraz, figură. **2.** Expresie a feței, fizionomie. • *A face mutre* = a nu fi de acord. – Sil. *mu-tră.* Pl. *mutre.*

mutuál,-ă adj. Care se face în mod reciproc și simultan. – Sil. *-tu-al.* Pl. *mutuali,-e.*

muțénie s.f. **1.** Starea celui mut (**1**), incapacitatea de a vorbi. **2.** Liniște, tăcere. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *muțeniei.* Pl. *muțenii.*

múză s.f. (Mitol.) Fiecare dintre cele nouă zeițe ocrotitoare și inspiratoare ale artelor și ale științelor; (spec.) zeița poeziei, inspiratoare a poeților. ▸ (P. ext.) Inspirație poetică. – Pl. *muze.*

muzeístic,-ă adj. Care se referă la organizarea muzeelor. – Pl. *muzeistici,-ce.*

muzeográf,-ă s.m. și f. Specialist care se ocupă cu descrierea și clasarea obiectelor dintr-un muzeu. – Sil. *-ze-o-graf.* Pl. *muzeografi,-e.*

muzeológ,-ă s.m. și f. Specialist care se ocupă cu organizarea muzeelor, cu păstrarea și prezentarea exponatelor dintr-un muzeu. – Sil. *-ze-o-.* Pl. *muzeologi,-ge.*

muzéu s.n. Instituție care se ocupă cu strângerea, păstrarea, expunerea și studierea unor obiecte care prezintă interes artistic, istoric, științific etc.; clădire în care sunt păstrate și expuse asemenea obiecte. – Pl. *muzee,* sil. *-ze-e,* scris nu *-zeie.*

muzicál,-ă adj. **1.** Care se referă la muzică (**1**). **2.** Care are aptitudini pentru muzică (**1**). **3.** (Despre sunete) Melodios, armonios. – Pl. *muzicali,-e.*

muzicalitáte s.f. Însușirea de a fi muzical. – G.-D. *muzicalității,* neart. *muzicalități.*

muzicánt,-ă s.m. și f. **1.** Persoană care cântă la un instrument muzical. **2.** Persoană care se ocupă cu muzica. – Pl. *muzicanți,-te.*

múzică s.f. **1.** Arta de a exprima cu ajutorul sunetelor combinate într-o manieră specifică (plăcută la auz) sentimente, stări, idei etc. **2.** Știința sunetelor considerate sub raportul melodiei, ritmului și armoniei. **3.** Creație, piesă muzicală. **4.** Orchestră, fanfară. *Muzica militară.* • *A-i face cuiva ~* = a-l certa. – Pl. *muzici.*

muzicián,-ă s.m. și f. Persoană care are pregătire specială în arta muzicii, care compune sau execută compoziții muzicale. – Sil. *-ci-an.* Pl. *muzicieni,-e.*

muzicológ,-ă s.m. și f. Specialist în istoria și teoria muzicii, în cultura muzicală a popoarelor etc. – Pl. *muzicologi,-ge.*

muzicúță s.f. Mic instrument muzical de suflat, format dintr-un șir de tuburi cu ancii de metal. – Pl. muzicuțe.

n s.m., s.n. A șaptesprezecea literă a alfabetului limbii române; sunet (consoană) notat cu această literă. – Pr. *ne, en, nî.* Pl. *n, n-uri.*

na interj. **1.** (Fam.; cu valoare verbală) Poftim! ia! ține! **2.** Exprimă nemulțumire, nerăbdare, surprindere. *Na! Asta mi-a trebuit!* • *Na-ți-o bună* (sau *frântă*) *că ți-am dres-o!,* se spune pentru a arăta surpriză, decepție sau lipsă de acord cu cele afirmate de cineva, care, încercând să lămurească un lucru, se încurcă și mai tare.

nabáb s.m. Titlu dat în trecut guvernatorilor unor provincii din Orient; persoană care purta acest titlu. ▸ Persoană foarte bogată. – Pl. *nababi.*

nacélă s.f. **1.** Cabină deschisă atârnată de un balon pentru a transporta persoanele, instrumentele de bord și lestul. **2.** Încăpere închisă atârnată la un dirijabil în care se află personalul, motoarele etc. – Pl. *nacele.*

nádă s.f. **1.** Momeală pentru pești și vânat. **2.** (Fig.) Ispită, tentație. – Pl. *nade.*

nadír s.n. Punct de bolta cerească, opus zenitului și situat la intersecția verticalei locului cu emisfera cerească, opusă locului respectiv.

naftalínă s.f. Substanță cristalizată, de cu-loare albă, cu miros pătrunzător, folosită în industria chimică și ca insecticid (pentru păstrarea materi-alelor textile, a blănurilor etc.). • *Scos de la* ~ = **a)** demodat, învechit; **b)** repus în circulație, readus în actualitate. – G.-D. *naftalinei.*

nagâț s.m. Pasăre de baltă, migratoare, de mărimea unui porumbel, cu pene negre-verzui și cu un moț de pene negre pe cap. – Pl. *nagâți.*

nai s.n. Instrument muzical de suflat, compus dintr-un sistem de fluiere de diferite dimensiuni. – Monosilabic. Pl. *naiuri.*

naiádă s.f. (Mitol.) Nimfă a izvoarelor, a fântânilor și a apelor curgătoare. – Pl. *naiade.*

náiba s.f. art. (Fam.) Dracul **(1).** • *A da* (sau *a lăsa*) *la* ~ (sau *naibii*) = a nu se mai interesa de cineva sau de ceva. *A da de* ~ = a intra într-o încurcătură, a o păți. *Al naibii* (*de...*) = grozav, teribil (de...). *A nu avea nici pe* ~ = a nu avea nimic, a fi perfect sănătos. – G.-D. *naibii.*

náilon s.n. Fibră textilă obținută din masă plastică, utilizată la fabricarea unor țesături fine și a altor produse industriale; (p. ext.) țesătură din astfel de fibre. – Pl. *nailonuri* „sortimente".

naív,-ă adj. **1.** (Despre oameni) Sincer, natural; (despre manifestări și însușiri ale oamenilor) care exprimă naivitate. **2.** *Artă* ~ = artă plastică (pictură) ce ignoră perspectiva, anatomia și legile proporțiilor, inspirându-se adesea din pictura populară. **3.** Lipsit de maturitate în judecată, fără experiență; credul. – Pl. *naivi,-e.*

naivitáte s.f. **1.** Însușirea de a fi naiv **(1). 2.** Lipsă de maturitate în judecată, în com-portare; vorbă sau faptă specifică omului naiv **(3).** – Sil. *na-i-.* Pl. **2** *naivități.*

nálbă s.f. Nume dat mai multor specii de plante erbacee, unele fiind cultivate ca plante decorative sau medicinale. – Pl. *nalbe.*

námilă s.f. Ființă sau lucru foarte mare. ▸ Fi-ință fantastică enormă, cu înfățișare înspăi-mântătoa-re. – Pl. *namile.*

nână s.f. Termen de politețe cu care se adresează cineva la țară unei femei mai în vîrstă sau unei surori mai mari. – Pl. *nane.*

náni interj. (Mai ales în cântece de leagăn) Cuvânt cu care se îndeamnă copiii să doarmă.

nanísm s.n. Creștere insuficientă în înălțime, raportată la media vârstei și a speciei sau a rasei respective.

náos s.n. **1.** Partea de mijloc a unei biserici, cuprinsă între altar și pronaos; navă. **2.** Încă-pere centrală într-un templu antic, închinată zeului protector. – Pl. *naosuri.*

nap s.n. **1.** Plantă erbacee cu rădăcina cărnoasă, având unele varietăți cultivate ca legumă, altele ca plantă furajeră. **2.** ~ *porcesc* = plantă furajeră, înaltă și cu flori galbene. – Pl. *napi.*

napálm s.n. Material gelatinos care, în amestec cu benzina, este folosit în bombele incendiare.

napolitánă s. f. Produs de cofetărie preparat din straturi de foi crocante umplute cu cremă. – Pl. *napolitane.*

nará vb. I tr. A povesti, a istorisi. – Ind.pr. *narez.*

naratív,-ă adj. Care se referă la narațiune, propriu narațiunii. – Pl. *narativi,-e.*

naratór,-óare s.m. și f. Povestitor. – Pl. *naratori,-oare.*

narațiúne s.f. Expunere în formă literară, specifică genului epic, a unui fapt, a unui eveniment etc. – Sil. *-ți-u-.* Pl. *narațiuni.*

náră s.f. Fiecare dintre cele două orificii exterioare ale cavității nazale la om și la unele animale. • *A-și umfla nările* = a-și lua aer semeț; a se îngâmfa. *Cu nările-n vânt* = **a)** (despre cai când aleargă în goană) cu capul ridicat; **b)** (despre oameni) mândru, plin de sine, semeț. – Pl. *nări.*

narcísă s.f. Numele unor specii de plante erbacee, cu frunze lungi și cu o singură floare pe tulpina dreaptă, albă sau galbenă, cu miros plăcut. – Pl. *narcise.*

narcótic,-ă adj., s.n. (Substanță) care pro-voacă narcoză. – Pl. *narcotici,-ce.*

narcotizá vb. I tr. A provoca cuiva starea de narcoză. – Ind.pr. *narcotizez.*

narcóză s.f. Stare de inconștiență și de insensibilitate temporară, provocată de administrarea unui narcotic. – Pl. *narcoze.*

narghileá s.f. Lulea de tip oriental, prevăzută cu o țeavă lungă al cărei capăt de jos este fixat într-un vas cu apă parfumată și prin care trece fumul. – Art. *narghileaua.* Pl. *narghilele.*

nas s.n. **1.** Parte proeminentă a feței, situată între obraji, gură și frunte, servind la respirație și ca organ olfactiv. **2.** (Fig.) Miros dezvoltat, fin; simț de orientare, de intuire exactă a unei situații. **3.** Proeminență pe o piesă sau pe un organ de mașină care servește la inițierea sau la blocarea mișcării altui organ. • *A da* (sau *a trece*) *cuiva cu ceva pe la ~* = a tenta, a amăgi. *A da cu ~ul pe undeva* = a trece pe undeva întâmplător, în grabă. *A da ~ul cu cineva* = a se întâlni (pe neașteptate și de obicei fără a dori) cu cineva. *A duce* (sau *a purta, a ține*) *de ~ pe cineva* = **a)** a stăpâni, a conduce pe cineva; **b)** a amăgi, a înșela pe cineva. *A-i da* (sau *a-i ieși*) *cuiva ceva pe ~* = a intra într-o încurcătură, a o păți. *A-i da ~ cuiva* = a permite cuiva să fie prea familiar, prea îndrăzneț sau obraznic. *A-i da ~ul* (*să...*) = a îndrăzni, a cuteza. *A-i fi rușine pe la ~* = a se rușina. *A-i scoate cuiva ceva pe ~* = a face pe cineva să simtă că nu s-a purtat cuviincios. *A închide cuiva ușa în ~* = a nu-l primi pe cineva în casă. *A lăsa* (sau *a pune*) *~ul în jos* (sau *în pământ*) = a se rușina, a se simți vinovat. *A* (*nu*) *fi de ~ul cuiva* = a (nu) fi potrivit cu persoana cuiva, a (nu) se cuveni. *A strâmba din ~* = a-și manifesta nemulțumirea, dezaprobarea, disprețul (prin mișcări caracteristice ale mușchilor feței). *A-și băga* (sau *a-și vârî*) *~ul în ceva* = a se amesteca în treburi, în probleme care nu-l privesc. *A umbla* (sau *a fi, a se ține*) *cu ~ul pe sus* = a fi îngâmfat, încrezut. *~ în ~* = față în față (cu cineva). *Nu-i ajungi cu prăjina la ~,* se spune despre cineva foarte îngâmfat, înfumurat. *Nu-i de ~ul tău!* = nu meriți, nu ți se cuvine. *Nu-ți pică ~ul (dacă...)* = nu ți se întâmplă nimic, nu-ți pierzi din demnitate (dacă...). – Pl. *nasuri.*

nasól,-oálă adj. (Fam.) Urât, caraghios; de proastă calitate. – Pl. *nasoli,-oale.*

násture s.m. Obiect de os, de metal, de lemn etc., de diferite mărimi și forme, servind la încheiatul hainelor, al feţelor de pernă etc., iar uneori și ca ornament la îmbrăcăminte. – Pl. *nasturi.*

naș,-ă s.m. și f. **1.** Persoană care ține în brațe copilul mic în timpul botezului. **2.** Nume dat fiecăreia dintre cele două persoane (bărbat și femeie) care asistă pe miri la căsătoria religioasă; (pop.) nun. • *A fi ~ul cuiva* = a face pe cineva, pedepsindu-l, să nu mai repete o greșeală. *A-și găsi ~ul* = a da peste cineva care știe să-l strunească, să-l pună la punct. – Pl. *nași,-e.* Var.înv. și pop. **nănáș,-ă** s.m. și f.

náște vb. III. **1.** Tr. A da viață unui copil, a-l aduce pe lume. ▸ (Despre animale) A făta. **2.** Refl. A lua ființă, a căpăta viață, a veni pe lume. **3.** Tr. (Fig.) A crea, a face să apară; a provoca, a stârni. **4.** Refl. A se forma, a se ivi. – Ind.pr. *nasc,* imperf. *nășteam,* pf.s. *născui*; ger. *născând*; part. *născut.*

náștere s.f. **1.** Faptul de a (se) naște; actul prin care fătul este expulzat din uter; facere. **2.** (Fig.) Apariție, creare. • *A da ~* = a crea, a produce, a forma. *Din ~* = **a)** din mo-mentul în care s-a născut; **b)** potrivit unor predispoziții naturale moștenite. – Pl. *nășteri.*

natál,-ă adj. (Despre locuri, așezări) În care s-a născut cineva, de origine. – Pl. *natali,-e.*

natalitáte s.f. Frecvența nașterilor de copii vii la o populație, într-o anumită perioadă de timp. – G.-D. *natalității,* neart. *natalități.*

natáție s.f. Grupă de sporturi care se practică în apă. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *natației.*

natív,-ă adj. **1.** (Despre însușirile oamenilor) Din naștere, înnăscut. **2.** (Chim.; despre elemente) Care se găsește în natură în stare pură. – Pl. *nativi,-e.*

nátriu s. n. (Chim.) Sodiu. – Sil. *na-triu,* pr. *-triu.*

naturál,-ă adj., adv. **1.** Adj. Generat, creat de natură (**1**), fără intervenția omului. ▸ Care aparține naturii (**1**), care se află în natură. **2.** Adj. Care se potrivește cu faptele din realitate, cu ordinea firească a lucrurilor. **3.** Adj. Lipsit de artificiu, de rafinament; simplu, spontan. **4.** Adj. (Jur.; despre copii) Născut în afara căsătoriei. **5.** Adv. Desigur, firește, bineînțeles. – Pl.adj. *naturali,-e.*

naturaléțe s.f. Comportare firească, naturală. – Art. *naturalețea.* G.-D. *naturaleței.*

naturalísm s.f. **1.** Curent în artă și literatură, apărut în Franța în a doua jumătate a sec. 19, care își propunea imitarea exactă a naturii sub toate aspectele ei. **2.** Doctrină după care nu există nimic în afara naturii.

naturalizá vb. I. **1.** Tr. A acorda unui străin cetățenia statului în care locuiește. **2.** Refl. (Despre plante și animale) A se adapta la un nou mediu, fără ca omul să intervină. – Ind.pr. *naturalizez.*

natúră s.f. **1.** Lumea materială; totalitatea ființelor și a lucrurilor din univers; univers. **2.** Ansamblu de însușiri pe care o ființă le are din naștere și care o caracterizează; fel de a fi. **3.** Caracter specific al unui lucru; structură, conformație. **4.** ~ *moartă* = pictură sau grafică în care sunt prezentate obiecte. • *De ~ să...* = capabil să..., în măsură să... *Este în natura lucrurilor* = este firesc, de la sine înțeles. *În ~* = (impozit, taxă etc.) în obiecte, în produse (nu în bani). – Pl. *naturi.*

naturíst,-ă adj. Care folosește plante, sub-stanțe și mijloace naturale în tratarea unor boli. *Medicină naturistă.* – Pl. *naturiști,-ste.*

naționál,-ă adj. Care aparține unei națiuni sau unui stat, care se referă la națiune sau la stat. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *naționali,-e.*

naționalísm s.n. Doctrină care apreciază uneori exclusiv și exagerat tot ceea ce aparține propriei națiuni; sentiment de dragoste pentru specificul național.

naționalitáte s.f. **1.** Apartenența unei per-soane la o anumită națiune. **2.** Calitatea și condiția a ceea ce este național. *Naționali-tatea unei nave.* – Sil. *-ți-o-.* Pl. *naționalități.*

naționalizá vb. I tr. A trece din proprietate privată în posesia statului mijloace de pro-ducție, bunuri imobile etc. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *naționalizez.*

național-socialísm s.n. Doctrină apărută în Germania, promovată de forțe politice de tip fascist; nazism. – Sil. *-ți-o-, -ci-a-.*

națiúne s.f. Comunitate umană constituită ca stat pe baza unității de teritoriu,de limbă, de viață economică, de factură psihică, av`nd conștiința identității istorice și culturale. – Sil. *-ți-u-.* Pl. *națiuni.*

naufragiá vb. I intr. (Despre nave) A suferi un naufragiu; (despre persoane) a se afla pe o navă când aceasta suferă un naufragiu. – Sil. *na-u-fra-gi-a.* Ind.pr.pers.1 *naufragiez,* pers.3 *naufragiază*; ger. *naufragiind.*

naufrágiu s.n. Accident al unei nave, care provoacă scufundarea ei sau o pune în imposibilitate de a-și continua drumul. – Sil. *na-u-fra-giu,* pr. *-giu.* Pl. *naufragii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

naútic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care privește navigația, de navigație.▸ (Despre unele sporturi) Care se practică pe apă. **2.** S.f. Știința și tehnica de a dirija mersul navelor. – Sil. *na-u-.* Pl. adj. *nautici,-ce,* s.f. G.-D. *nauticii.*

nautíl s.m. Cefalopod cu corpul închis într-o cochilie în formă de spirală cu mai multe despărțituri. – Sil. *na-u-.* Pl. *nautili.*

navál,-ă adj. Care se referă la nave (**1**) sau la navigație. – Pl. *navali,-e.*

návă s.f. **1.** Vehicul construit, amenajat și echipat pentru transportul pe apă (sau sub apă). **2.** ~ *cosmică* (sau *spațială*) = astro-navă. **3.** (Bis.) Naos (**1**). – Pl. *nave.*

navétă s.f. **1.** Parcurgerea de către cineva a unui drum dus și întors, în mod regulat, de obicei între două localități; vehicul care face curse cu regularitate între două puncte relativ apropiate. **2.** ~ *spațială* = vehicul spațial având la bord echipaj și motoare-rachetă, conceput astfel încât să revină pe Pământ. **3.** Suveică la războiul mecanic de țesut. ▸ Instrument cu care se împletesc fileuri. **4.** Mică ladă specială pentru transportul sticlelor, borcanelor, alimentelor etc. – Pl. *navete.*

navetíst,-ă s.m. și f. Persoană care face navetă (**1**). – Pl. *navetiști,-ste.*

navigá1 vb. I intr. **1.** A conduce (sau a călă-tori cu) o navă sau o aeronavă. **2.** (Despre nave) A se deplasa pe apă, a pluti; (despre aeronave) a se deplasa în aer sau în cosmos, a zbura. – Ind.pr. *navighez.*

navigá2 vb.I intr. A explora Internetul. – Ind. pr. *navighez.*

navigábil,-ă adj. (Despre ape) Pe care se poate naviga. – Pl. *navigabili,-e.*

navigátor,-oáre s.m. și f. **1.** Persoană care întreprinde călătorii lungi pe mare. **2.** Persoană care conduce o navă sau o aeronavă ori care face parte din personalul acestora. – Pl. *navigatori,-oare.*

navigáție s.f. **1.** Faptul de a naviga; transport organizat de mărfuri sau de persoane cu o navă sau cu o aeronavă. **2.** Știința sau tehnica conducerii unei nave sau a unei aeronave. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *navigației.* Pl. *navigații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

navomodelísm s.n. Tehnica construirii de nave în miniatură și organizarea de concursuri cu astfel de aparate.

nazál,-ă adj. **1.** Referitor la nas, al nasului. **2.** (Despre sunete, voce) Care se pronunță cu expirarea aerului pe nas. – Pl. *nazali,-e.*

nazísm s.n. Național-socialism.

názuri s.n. pl. (Fam.) Capricii, mofturi, toane. • *A face* ~ = a se comporta ca o persoană capricioasă, răsfățată.

năbădáie s.f.pl. (Pop.) *A-l apuca* (sau *a-l găsi*) *pe cineva ~le* = a-și pierde calmul, a nu se mai stăpâni. – Pl. *năbădăi.*

năbădăiós,-oásă adj. (Pop. și fam.) Iute la mânie; capricios, supărăcios. – Pl. *năbădăioși, -oase.*

năbúc s.n. Piele de bovine, catifelată, care imită pielea de antilopă.

năclăí vb.IV tr. și refl. A (se) îmbiba sau a (se) acoperi cu substanțe cleioase, unsuroase, murdare. – Ind.pr. *năclăiesc,* pf.s. *năclăii.*

nădăjduí vb.IV tr. și intr. A spera. – Ind.pr. *nădăjduiesc,* pf.s. *nădăjduii.*

nădéjde s.f. **1.** Speranță (**1**). **2.** Încredere în ajutorul cuiva, certitudine că cineva sau ceva va fi favorabil. • (*A fi*) *slabă* ~ = (a fi) puțin probabil. *A se lăsa în ~a cuiva* (sau *a ceva*) = a conta pe..., a se bizui pe.. *A-și pune ~a* (sau *a avea ~*) *în cineva* = a avea încredere în forțele, în capacitatea cuiva, a se bizui pe cineva. *A trage* ~ = a spera, a nădăjdui. *De* ~ = în care poți avea încredere, pe care te poți bizui. *În ~a...* = în speranța..., bazându-se pe... – Pl. *nădejdi.*

nădrág s.m. (Pop.; de obicei la pl.) Pantalon. – Sil. *nă-drag.* Pl. *nădragi.*

nădúf s.n. (Pop.) **1.** Senzație de greutate în respirație; (spec.) astm. **2.** Zăpușeală. **3.** Necaz, mânie, ciudă. – Pl. **3** *nădufuri.*

nădușeálă s.f. **1.** Sudoare, transpirație. **2.** Zăpușeală. • *A-l trece* (*toate*) *nădușelile* = a transpira din cauza unui efort mare, a unei emoții etc. – Pl. *nădușeli.*

năduși vb. IV. **1.** Intr. A transpira (**1**). **2.** Tr. și refl. (Pop.) A (se) sufoca. – Ind.pr. *nădușesc,* pf.s. *nădușii.*

năfrámă s.f. Bucată de țesătură din diverse materiale, de obicei împodobită cu cusături, cu care își acoperă capul femeile (de la țară). – Sil. *nă-fra-.* Pl. *năframe.*

nălúcă s.f. **1.** Ființă fantastică, imaginară. **2.** Imagine fugară și înșelătoare; iluzie, himeră. **3.** Obiect din metal (sclipitor), de forma unui pește mic, folosit ca momeală pentru prinderea peștilor. – Pl. *năluci.*

nălucí vb. IV refl. A i se năzări. – Ind.pr. pers.3 *nălucește.*

náméte s.m. (Mai ales la pl.) **1.** Cantitate mare de zăpadă într-un loc; troian[1]. **2.** (P.ext.) Cantitate mare din ceva, grămadă, morman. – Pl. *náméți.*

námól s.n. Sediment moale, de culoare închisă, care se depune pe fundul apelor stătătoare. – Pl. *námoluri.*

nănáș,-ă s.m. și f. v. **naș.**

năpástă s.f. **1.** Nenorocire mare, pacoste. **2.** Învinuire nedreaptă; prigoană, persecuție. • *A cădea* (sau *a da*) *năpasta peste cineva* = a provoca neplăceri, necazuri cuiva. – Pl. *năpaste.*

năpădí vb. IV intr. **1.** A se năpusti, a năvăli; (tr.) a cuprinde din toate părțile, a invada. **2.** (Despre lacrimi, sânge) A porni să curgă, a țâșni (cu putere); a podidi. ▸ Tr. (Despre râs, plâns) A cuprinde pe cineva cu putere, fără a se putea stăpâni. – Ind. pr. *năpădesc,* pf.s. *năpădii.*

năpástuí vb. IV tr. **1.** A face cuiva o nedrep-tate, a persecuta. **2.** A defăima, a ponegri. – Ind.pr. *năpăstuiesc,* pf.s. *năpăstuii.*

năpârcă s.f. **1.** Șopârlă fără membre, care trăiește prin păduri. **2.** (Pop.) Viperă. ▸ (Fig.) Om perfid, primejdios. – Pl. *năpârci.*

năpârlí vb. IV intr. (Despre unele animale) A-și schimba periodic părul, pielea sau penele. – Ind. pr.pers.3 *năpârlește.*

năprásnic,-ă adj. **1.** Care survine în mod neprevăzut, care se petrece fulgerător. ▸ În-spăimântător, teribil, necruțător. **2.** Care depășește limitele obișnuite, care iese din comun (prin dimensiune, forță, intensitate). ▸ Care nu poate fi stăpânit, înăbușit; (despre oameni) impulsiv, violent. – Sil. *nă-pras-.* Pl. *năprasnici,-ce.*

năpustí vb. IV refl. A se repezi asupra cuiva sau a ceva (cu intenții agresive). – Ind.pr. *năpustesc,* pf.s. *năpustii.*

nărăv s.n. **1.** Obicei, deprindere; fel de a fi. **2.** Obicei rău, viciu. **3.** (La cai) Obicei de a mușca, de a azvârli din piciore, de a nu trage. • *A fi cu* ~ = a fi capricios, încăpățânat, dificil. *A* (*se*) *învăța cu* ~ = a (se) obișnui cu ceva rău. – Pl. *năravuri.*

nărăváș,-ă adj. (Despre cai) Care are nărav (**3**). ▸ (Fig.; despre oameni) Cu nărav (**2**); îndărătnic. – Pl. *nărăvași,-e.*

nărăví vb.IV refl. (Pop.) A se deprinde cu un nărav (**2**). – Ind.pr. *nărăvesc,* pf.s. *nărăvii.*

năruí vb. IV refl. și tr. A (se) dărâma. – Ind.pr. *nărui,* pf.s. *năruii.*

năsălíe s.f. Suport pe care se transportă sicriul cu mortul la cimitir. – G.-D. *năsăliei.* Pl. *năsălii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

născătoáre s.f. **1.** (Bis.); (de obicei art.) Fecioara Maria. – Scris cu inițială majusculă. G.-D. *născătoarei.*

născánd,-ă adj. Care este pe cale de a se naște, de a se forma, care începe să existe. – Pl. *născânzi,-de.*

născocí vb. IV tr. **1.** A crea ceva ce nu a mai existat. **2.** A scorni, a plăsmui lucruri închipuite, inexistente. – Ind.pr. *născocesc,* pf.s. *născocii.*

născút,-ă s.m. și f., adj. (Cel) care a căpătat viață, care a venit pe lume. ▹ *Nou-~* = copil care abia a venit pe lume. – G.-D. *nou-năs-cutului, nou-născutei.* Pl. *născuți,-te.*

năsós,-oásă adj. (Fam.) Care are nasul mare; (fig.) obraznic, impertinent. – Pl. *năsoși,-oase.*

năstrúșnic,-ă adj. **1.** Ciudat, bizar. **2.** (Fam.) Care depășește (prin proporții, intensitate, calitate etc.) limitele obișnuite; extraordinar. – Sil. *năs-truș-.* Pl. *năstrușnici,-ce.*

năși vb. IV intr. și tr. A(-i) fi (cuiva) naș (la botez sau la cununie). – Ind.pr. *nășesc,* pf.s. *năși.*

nătăfléț,-eáță adj., s.m. și f. (Persoană) care nu știe să se descurce, lipsită de istețime; (p. ext.) nătâng. – Sil. *-tă-fleț.* Pl. *nătăfleți,-e.*

nătărău adj., s.m. Prost (**1**). – Pl. *nătărăi.*

nătâng,-ă adj., s.m. și f. Neghiob. – Pl. *nătângi,-ge.*

năúc,-ă adj. **1.** Amețit, buimăcit (din cauza unei emoții, a unei dureri etc.); dezorientat. **2.** Nătâng, prost. – Pl. *năuci,-ce.*

năuceálă s.f. Starea omului năuc; buimăcea-lă, dezorientare. – Sil. *nă-u-.* G.-D. *năucelii.*

năucí vb. IV tr. și refl. A face să devină sau a deveni năuc; a (se) buimăci, a (se) zăpăci; a (se) tâmpi, a (se) prosti. – Sil. *nă-u-.* Ind.pr. *năucesc,* pf.s. *năucii.*

năút s.m. Plantă leguminoasă, cu tulpina înaltă, cu flori liliachii sau albe, ale cărei semințe sunt comestibile.

năválă s.f. Faptul de a năvăli (**1**); înghesuială, îmbulzeală. • *A da ~* = (despre o mulțime) a se repezi spre ceva. – Pl. *năvale.*

năválnic,-ă adj., s.m. **1.** Adj. Care nu poate fi stăpânit; strașnic, cumplit. ▸ (Despre o apă curgătoare) Învolburat. **2.** S.m. Specie de ferigă cu frunze late, lucitoare, dispuse în rozete, folosită în medicina populară. – Pl. *năvalnici,-ce.*

năvădí vb. IV tr. A trece firele de urzeală prin ițe în ordinea cerută de modelul țesăturii. – Ind.pr. *năvădesc,* pf.s. *năvădii.*

năvălí vb. IV intr. **1.** A se repezi asupra cuiva sau undeva cu intenții agresive. **2.** (Mil.) A pătrunde pe un teritoriu străin, cu scopul de a-l cuceri. **3.** A se repezi spre cineva sau ceva; a intra sau a ieși în grabă (în număr ori în cantitate mare). **4.** (Despre sânge) A se aduna în cantitate mare într-o parte a cor-pului. ▸ (Despre ape) A se revărsa în can-titate mare și cu furie. – Ind.pr. *năvălesc,* pf.s. *năvălii.*

năvălitór,-oáre adj. (Despre o armată) Care năvălește (**2**). – Pl. *năvălitori,-oare.*

năvód s.m. Plasă de dimensiuni mari, cu care se adună peștele de pe suprafețe întinse. – Pl. *năvoade.*

năzări vb. IV. (Pop., fam.) **1.** Refl. și intr. A se arăta, a apărea neclar sau pentru scurt timp. ▸ A-i veni o idee (ciudată). **2.** Refl. A i se părea că vede, că aude etc. ceva ce nu există; a i se năluci; (p. ext.) a-și închipui, a-și imagina. – Ind. pr. pers.3 *năzăre.*

năzbâtie s.f. Faptă, vorbă, idee etc. glumeață, năstrușnică. – Sil. *-ti-e.* G.-D. *năzbâtiei.* Pl. *năzbâtii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

năzdrăván,-ă adj. **1.** Care se ține de pozne, de năzdrăvănii. **2.** (În basme) Înzestrat cu puteri supranaturale; care are darul de a prevesti ce se va întâmpla. **3.** (Despre oameni) Extrem de priceput, de iscusit, de deștept; (despre fapte sau manifestări

ale oamenilor) admirabil, grozav (de frumos, de interesant etc.). – Sil. *năz-dră-*. Pl. *năzdrăvani,-e.*

năzdrăvăníe s.f. **1.** Faptă, vorbă etc. glu-meață, năstrușnică. **2.** (În basme) Faptă supranaturală; însușirea unei ființe năzdră-vane (**2**). – Sil. *năz-dră-*. G.-D. *năzdrăvăniei*. Pl. *năzdrăvănii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-*.

năzuí vb. IV intr. A aspira (**3**). – Ind.pr. *năzuiesc,* pf.s. *năzuii.*

năzuínță s.f. Tendință, străduință puternică, mai ales spre lucruri bune, nobile; aspirație. – Pl. *năzuințe.*

năzurós,-oásă adj. Care face nazuri. – Pl. *năzuroși,-oase.*

nea1 s.f.sg. (}nv. și reg.; în limba literară de obicei poetic) Zăpadă. • *De ~* = alb strălucitor. – Monosilabic. Art. *neaua,* sil. *nea-ua.*

nea2 s.m. v. **nene**.

neabătút,-ă adj. Care nu se abate de la un principiu, de la o convingere, de la o hotărâre. – Sil. *ne-a-*. Pl. *neabătuți,-te.*

neadevăr s.n. Afirmație care falsifică ade-vărul; lipsă de conformitate cu realitatea, minciună. – Sil. *ne-a-*. Pl. *neadevăruri.*

neagresiúne s.f. Abținere de la folosirea forței în relațiile între state și respectare a normelor de drept internațional. – Sil. *ne-a-gre-si-u-*. Pl. *neagresiuni.*

neajúns s.n. **1.** Dificultate, greutate; nemulțumire, neplăcere. **2.** Lipsă, defect. – Sil. *ne-a-*. Pl. *neajunsuri.*

neajutorát,-ă adj. **1.** Lipsit de ajutor, de apărare. **2.** Care trădează nepricepere, neîn-demânare. **3.** Sărac, nevoiaș. – Sil. *ne-a-*. Pl. *neajutorați,-te.*

nealiniát,-ă adj. (Despre state, blocuri politico-militare) Care duce o politică de nealiniere. – Sil. *ne-a-li-ni-at*. Pl. *nealiniați, -te.*

nealiniére s.f. Neaderare și neparticipare la blocurile politico-militare, la confruntările dintre ele. – Sil. *ne-a-li-ni-e-*. Pl. *nealinieri.*

neam s.n. **1.** Popor, națiune ▹ *~ul omenesc* = omenirea, specia umană. **2.** Semințe, trib. **3.** Rudă. **4.** Soi, fel, gen, specie. • *De ~ bun* (sau *mare, ales*) = dintr-o familie nobilă. *De ~ prost* = lipsit de educație, bădăran. *De tot ~ul* sau *de toate ~urile* = diferit, de toate felurile. *Din ~ în ~* = din generație în generație, din tată în fiu. *~ de ~ul meu* (sau *tău, lui* etc.) = (nimeni din) familia mea (sau a ta, a lui etc.) din trecut, de azi și din viitor. *A fi ~ după* (sau *de pe*) *Adam* sau *~ de a noua spiță* = a nu fi în niciun grad de înrudire cu cineva. – Monosilabic. Pl. *neamuri.*

neamț s.m. (Pop.) German (**2**). – Monosilabic. Pl. *nemți.*

neánt s.n. Inexistență, neființă. – Sil. *ne-ant*.

neáoș,-ă adj. **1.** Băștinaș. **2.** Autentic, ve-ritabil; curat, neamestecat. – Sil. *nea-oș.* Pl. *neaoși,-e.*

neapărát,-ă adj., adv. **1.** Adj. Care este (absolut) necesar. **2.** Adv. Cu orice preț, negre-șit. – Sil. *ne-a-*. Pl.adj. *neapărați,-te.*

nearticulát,-ă adj. **1.** (Despre sunete) Emis fără participarea organelor vorbirii; neclar. **2.** (Gram.; despre cuvinte) Care nu este însoțit de articol. – Sil. *ne-ar-*. Pl. *nearticulați,-te.*

neascultátor,-oáre adj. (Adesea substan-tivat) Care nu ascultă (de cineva sau de ceva). – Sil. *ne-as-*. Pl. *neascultători,-oare.*

neasemuít,-ă adj. Care nu poate fi asemănat cu nimic, care depășește însușirile obișnuite. – Sil. *ne-a-*. Pl. *neasemuiți,-te.*

neastâmpăr s.n. Stare de agitație, de neliniște. – Sil. *ne-as-*.

neastâmpărát,-ă adj. **1.** Care nu se astâmpără, care se agită continuu. **2.** (Mai ales despre copii) Excesiv de vioi, de zburdalnic; rău, obraznic. – Sil. *ne-as-*. Pl. *neastâmpărați,-te.*

neatârnáre s.f. (}nv.) Independență (politică). – Sil. *ne-a-*. Pl. *neatârnări.*

neatént,-ă adj. Care nu este atent; (p.ext.) distrat, absent, indiferent. – Sil. *ne-a-*. Pl. *neatenți,-te.*

neatíns,-ă adj. Care nu este folosit, consumat etc., (p.ext.) intact, întreg. ▸ La care nu se poate ajunge, inaccesibil. *Culmi neatinse.* – Sil. *ne-a-*. Pl. *neatinși,-se.*

neavenít,-ă adj. *Nul și ~* = (mai ales despre un act juridic) lipsit de valabilitate. – Sil. *ne-a-*. Pl. *neaveniți,-te.*

nebágáre s.f. *~ de seamă* = lipsă de atenție, neglijență; imprudență. – G.-D. *nebăgării.*

nebiruít,-ă adj. Care nu este sau nu poate fi biruit; neînfrânt. – Sil. *-ru-it.* Pl. *nebiruiți,-te.*

nebulós,-oásă adj., s.f. **1.** Adj. Neclar, confuz. **2.** S.f. Corp ceresc cu formă necontu-rată și lumină difuză, alcătuit din gaze ori pulberi sau din miliarde de stele. – Pl. *nebuloși,-oase.*

nebulozitáte s.f. Stare a cerului acoperit de nori; lumină difuză. – Pl. *nebulozități.*

nebún,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de o boală mintală. **2.** Adj., s.m. și f. (Om) nechibzuit; (persoană) neastâmpărată, zvăpăiată. **3.** S.m. Piesă la jocul de șah. • *A face pe ~ul* = a-și da o importanță exagerată. *A umbla* (sau *a fi*) *~ după ceva* (sau *după cineva*) = a-i plăcea foarte mult ceva sau cineva. *Ești ~?,* se spune pentru a arăta dezaprobare sau mirare față de afirmațiile sau faptele cuiva. – Pl. *nebuni,-e.*

nebunátic,-ă adj. (Despre ființe) Care face năzbâtii, plin de viață, de voioșie.▸ (Despre manifestări ale oamenilor) Care denotă vioi-ciune, neastâmpăr. – Pl. *nebunatici,-ce.*

nebunésc,-eáscă adj. Ca de nebun (**1**); nesocotit, nechibzuit. – Pl. *nebunești.*

nebunéște adv. În mod exagerat; foarte tare, foarte mult.

nebuníe s.f. **1.** Alienație mintală; demență. **2.** Lipsă de judecată, nechibzuință; (p.ext.) faptă, vorbă necugetată, lipsită de sens, prostie. **3.** Faptă lipsită de seriozitate, năzbâtie. ▸ Zburdălnicie, exuberanță. • *La ~* = foarte mult, enorm. *O ~,* se spune ca elogiu superlativ despre un lucru deosebit, despre o întâmplare excepțională etc. – G.-D. *nebuniei.* Pl. *nebunii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-*.

necáz s.n. **1.** Ceea ce provoacă cuiva o suferință fizică sau morală; neplăcere, supă-rare; (de obicei la pl.) greutăți, vicisitudini. **2.** Enervare; ciudă, furie împotriva cuiva. • *A-i face cuiva în ~* = a-l supăra intenționat, a-i face în ciudă. *La ~* = **a**) într-o situație grea, în caz de primejdie; **b**) în momente de supărare. – Pl. *necazuri.*

necăjí vb. IV. **1.** Tr. A pricinui cuiva un necaz, a supăra. ▸ Refl. A se supăra, a se mânia. **2.** Refl. A depune eforturi (mari) pentru a realiza ceva. – Ind. pr. *necăjesc,* pf.s. *necăjii.*

necăjít,-ă adj. **1.** Care are un necaz, o supărare; trist, mâhnit. **2.** Care duce o viață grea; nevoiaș, sărac. **3.** Enervat, nemulțumit. – Pl. *necăjiți,-te.*

necăsătorít,-ă adj. Care nu este căsătorit. – Pl. *necăsătoriți,-te.*

necesár,-ă adj. **1.** De care este nevoie, care este indispensabil (pentru realizarea unui scop). ▸ (Substantivat, n.) Ceea ce este trebuincios la ceva. ▹ *Strictul ~* = cantitate minimă trebuitoare din ceva. **2.** Care se produce în mod obligatoriu, inevitabil. – Pl. *necesari,-e.*

necesitá vb. I tr. A cere, a pretinde ceva în mod imperios. – Ind.pr. pers.3 *necésită.*

necesitáte s.f. **1.** Ceea ce se cere, se impune să se facă; trebuință. **2.** *Stare de ~* = situație în care un stat ia unele măsuri excepționale (de securitate, de apărare etc.). **3.** Utilitate; oportunitate. • *Cu ~* = în mod necesar, obligatoriu. *De primă ~* = absolut trebuitor, indispensabil. – Pl. *necesități.*

nechezá vb. I intr. (Despre cai) A scoate strigăte caracteristice speciei; (pop.) a rân-cheza. – Ind. pr. pers.3 *nechează.*

nechezát s.n. Faptul de a necheza; strigăt caracteristic al calului. – Pl. *nechezaturi.*

nechibzuínță s.f. Lipsă de judecată, de cumpănire; (p.ext.) faptă, atitudine nechibzu-ită; nesăbuință. – Sil. *-zu-in-*. Pl. *nechibzuințe.*

nechibzuít,-ă adj. Care nu este chibzuit în acțiunile sale; necugetat, nesocotit. – Sil. *-zu-it.* Pl. *nechibzuiți,-te.*

necinstí vb. IV tr. și refl. A (se) compromite, a (se) dezonora. – Ind.pr. *necinstesc,* pf.s. *necinstii.*

necinstít,-ă adj. Lipsit de cinste, de onestitate, de probitate. – Pl. *necinstiți,-te.*

necioplít,-ă adj. Lipsit de educație, de manie-re, cu apucături grosolane. – Sil. *-cio-plit.* Pl. *necioplíți,-te.*

neclár,-ă adj. Care nu se vede, nu se distinge sau nu se înțelege bine. – Sil. *ne-clar.* Pl. *neclari,-e.*

neclintít,-ă adj. Care nu se mișcă din loc; (fig.) statornic, hotărât, ferm. – Sil. *ne-clin-.* Pl. *neclintiți,-te.*

necondiționát,-ă adj. Care se face, se acceptă fără condiții. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *necon-diționați,-te.*

neconsolát,-ă adj. Care nu găsește conso-lare, nemângâiat. – Pl. *neconsolați,-te.*

necontenít,-ă adj. (Adesea adverbial) Care se desfășoară continuu, fără oprire. – Pl. *necontenițí,-te.*

necópt,-oáptă adj. **1.** (Despre alimente) Care nu este (bine) copt; (despre fructe) care nu a ajuns la maturitate. **2.** (Fig.; despre oameni) Lipsit de maturitate, fără experiență. – Pl. *necopți,-oapte.*

necredinciós,-oásă adj., s.m. și f. **1.** (Per-soană) care nu-și respectă cuvântul dat, infidel. **2.** (Persoană) care nu are o credință religioasă, ateu. – Sil. *ne-cre-.* Pl. *necredin-cioși,-oase.*

necrofág,-ă adj. (Despre animale) Care se hrănește cu cadavre. – Sil. *ne-cro-.* Pl. *necrofágí,-ge.*

necrofór s.m. Gen de insecte coleoptere care își depun ouăle pe cadavre. – Sil. *ne-cro-.* Pl. *necrofori.*

necrológ s.n. **1.** Discurs sau articol tipărit în care sunt menționate meritele unei perso-nalități de curând decedate. **2.** Anunț mortuar. – Sil. *ne-cro-.* Pl. *necrologuri,* nu *-loage.*

necromanție s.f. Practică ocultă prin care sunt invocate spirite ale morților pentru aflarea viitorului. – Sil. *ne-cro-.* G.-D. *necro-manției,* neart. *necromanții.*

necrópolă s.f. Cimitir în antichitate. ▸ Criptă, cavou. – Sil. *ne-cro-.* Pl. *necropole.*

necrozá vb.I refl. (Despre țesuturi) A fi atins de necroză. – Sil. *ne-cro-.* Ind.pr. pers.3 *necrozează.*

necróză s.f. Distrugere a unei porțiuni de țesut sau de organ, provocată de întreruperea circulației sangvine, de arsuri etc. – Sil. *ne-cro-.* Pl. *necroze.*

necruțătór,-oáre adj. Care nu cruță, care nu are milă; aspru, înverșunat. – Sil. *ne-cru-.* Pl. *necruțători,-oare.*

nectár s.n. **1.** Suc dulce secretat de flori, pe care albinele îl adună și îl transformă în miere. **2.** (În mitologia greacă) Băutură a zeilor despre care se credea că dă nemurire celor care o beau. ▸ (P.ext.) Băutură gustoasă preparată din sucul natural al unor fructe. – Pl. *nectaruri* și *nectare.*

nectón s.n. (Cu sens colectiv) Totalitatea viețuitoarelor acvatice, care, prin mișcări proprii, înoată în apă (ex. peștii, crustaceele).

necugetát,-ă adj. Nechibzuit. – Pl. *necuge-tați,-te.*

necúm conj., adv. (}nv. și pop.) **1.** Conj. (Și) cu atât mai puțin. *Nu are ce să mănânce, necum ce să bea.* **2.** Adv. Nicidecum.

necumpătát,-ă adj. Lipsit de stăpânire de sine, de cumpătare. – Pl. *necumpătați, -te.*

necunoscút,-ă adj., s. **1.** Adj. Care nu este cunoscut, despre care nu se știe nimic. ▸ (Despre oameni) Care nu face parte dintre cunoscuții cuiva, străin; (și substantivat) anonim. **2.** S.n. Ceea ce nu este cunoscut (încă); ceea ce depășește cunoștințele omului. **3.** S.f. (Mat.) Mărime a cărei valoare nu este cunoscută și care trebuie aflată pe baza datelor problemei. – Pl. *necunoscuți,-te.*

necupríns,-ă adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Întindere, spațiu) nemărginit, infinit. **2.** Adj. Care nu poate fi cuprins de mintea omenească, mai presus de înțelegerea omenească. – Sil. *-cu-prins.* Pl. *necuprínși,-se.*

necurát,-ă adj., s.n. **1.** Adj. *Duh* (sau *spirit*) ~ = spirit rău. **2.** S.n. art. Drac. – Pl. *necurați,-te.*

necuvântător,-oáre s.n. (Mai ales s.n. pl.; în literatură) Animal. – Pl. *necuvântători,-oare.*

necuviincíos,-oásă adj. Lipsit de bună-cu-viință, de respect, de politețe. – Sil. *-vi-in-*. Pl. *necuviincioși,-oase.*

necuviínță s.f. Vorbă, faptă, atitudine necuviincioasă. – Sil. *-vi-in-*. Pl. *necuviințe.*

nedéie s.f. Petrecere populară câmpenească, organizată de obicei cu ocazia unei sărbători. – Art. *nedeia*. Pl. *nedei,* nu *-deie.*

nedémn,-ă adj. Care nu este demn, care nu merită, nu este vrednic (să...). – Pl. *ne-demni,-e.*

nedespărțít,-ă adj. Strâns unit (prin senti-mente) cu cineva. ▸ Care nu poate fi separat, fragmentat; indivizibil. – Pl. *nedespărțiți,-te.*

nedospít,-ă adj. (Despre aluat, pâine etc.) Care este făcut fără drojdie; care nu a dospit. – Pl. *nedospiți,-te.*

nedrépt,-eáptă adj. Care nu este drept sau conform cu dreptatea; (despre oameni) care judecă și apreciază pe cineva în mod subiectiv, aducându-i prejudicii (morale sau materiale). • *Pe* ~ = în mod samavolnic. – Sil. *ne-drept.* Pl. *nedrepți,-te.*

nedreptáte s.f. Lipsă de dreptate; situație, faptă, acțiune nedreaptă. – Sil. *ne-drep-*. Pl. *nedreptăți.*

nedreptățí vb. IV tr. A trata (pe cineva) în chip nedrept, a face (cuiva) o nedreptate. – Ind.pr. *nedreptățesc,* pf.s. *nedreptății.*

nedumeríre s.f. Starea celui nedumerit. – Pl. *nedumeriri.*

nedumerít,-ă adj. Care este mirat, surprins, încurcat în fața unui lucru, a unui fapt etc. neașteptat. – Pl. *nedumeriți,-te.*

neeuclidiánă adj.f. *Geometrie* ~ = geometrie în care se infirmă postulatul lui Euclid, potrivit căruia printr-un punct exterior unei drepte se poate duce o singură pararelă la acea dreaptă. – Sil. *ne-e-u-cli-di-a-*.

nefást,-ă adj. Care aduce necaz, nenorocire; fatal. – Pl. *nefași,-ste.*

nefavorábil,-ă adj. Care nu este în avantajul cuiva sau a ceva; neprielnic. – Pl. *nefavora-bili,-e.*

neferící vb.IV tr. A aduce cuiva nefericire, a nenoroci (pe cineva). – Ind.pr. *nefericesc,* pf.s. *nefericii.*

nefericíre s.f. Stare a celui care nu este fericit; întâmplare care aduce cuiva suferință, necaz. – Pl. *nefericiri.*

neferós,-oásă adj. (Despre materiale metalice) Care nu conține fier. – Pl. *neferoși, -oase.*

nefiért, nefiártă adj. Care nu este (destul de) fiert. • *Mămăliga nefiartă* = om fără voință, fără energie, moale. – Pl. *nefierți,-te.*

nefiínță s.f. (Livr.) Faptul de a nu exista; (p.ext.) neant. – Sil. *-fi-in-*. G.-D. *neființei.*

nefirésc,-eáscă adj. Care nu este în firea lucrurilor; anormal. – Pl. *nefirești.*

neflexíbil,-ă adj. **1.** Care nu este flexibil. **2.** (Gram.; despre cuvinte sau forma lor) Lipsit de flexiune. – Sil. *ne-fle-*. Pl. *neflexi-bili,-e.*

nefolositór,-oáre adj. Care nu folosește la nimic; inutil. – Pl. *nefolositori,-oare.*

nefrítă s.f. Afecțiune renală de natură infla-matoare. – Sil. *ne-fri-*. Pl. *nefrite.* Par. *nevrită.*

neg s.m. Excrescență mică, rotundă, nedureroasă care apare uneori pe piele. – Pl. *negi.*

negá vb. I tr. A nu recunoaște, a nu admite. – Ind. pr. *neg.*

negatív,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care neagă ceva, care exprimă o negație. **2.** Adj. (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de însușiri bune; rău, periculos. **3.** Adj. (Mat.) Care are valoarea mai mică decât zero. **4.** Adj. (Despre sarcini electrice) De același fel cu sarcina electronului. **5.** S.n. Imagine fotografică la care distribuția luminii și a umbrei este inversă în raport cu cea reală; (p.ext.) film pe care s-a obținut o asemenea imagine. – Pl. *negativi,-e.*

negativísm s.n. Atitudine de ignorare sau de respingere a elementelor pozitive pe care le prezintă cineva sau ceva.

negativíst,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de negativism, referitor la negativism. **2.** S.m. și f. Persoană care are atitudine negativistă (**1**). – Pl. *negativiști,-ste.*

negáție s.f. Acțiunea de a nega; judecată prin care se contestă adevărul unei afirmații. ▸ Cuvânt care dă sens negativ unui enunț. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *negației.* Pl. *negații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

negândít,-ă adj. **1.** Care nu este sau nu a fost gândit suficient. **2.** Care apare sau se produce pe neașteptate. – Pl. *negândiți,-te.*

neghínă s.f. Plantă erbacee, răspândită mai ales în culturile de grâu, cu flori roșii-purpurii, cu sămânța mărunță de culoare neagră. • *A alege neghina din grâu* = a înlătura elementele dăunătoare din ceva, a alege binele de rău. *A semăna ~* = a produce discordie. – Pl. *neghine.*

neghiób,-oábă adj., s.m. și f. (Om) lipsit de inteligență, prost; (om) nepriceput, neîndemânatic; nătâng. – Pl. *neghiobi,-oabe.*

neghiobíe s.f. Starea celui neghiob; faptă, vorbă, comportare de neghiob. – G.-D. *neghiobiei.* Pl. *neghiobii,* art. *-biile,* sil. *-bi-i-.*

neglijá vb. I tr. A lăsa la o parte, a omite din centrul atenției, a nu avea grijă de cineva sau de ceva. – Sil. *ne-gli-.* Ind.pr. pers.1 *neglijez,* pers.3 *neglijează,* pers.4 *neglijăm.*

neglijábil,-ă adj. Care poate fi neglijat; (p.ext.) fără importanță, de mică valoare. – Sil. *ne-gli-.* Pl. *neglijabili,-e.*

neglijént,-ă adj. **1.** Care își neglijează îndatoririle. ▸ Neîngrijit, dezordonat în ținută. **2.** (Despre acțiuni, atitudini ale oamenilor) Care denotă lipsă de grijă, de interes. – Sil. *ne-gli-.* Pl. *neglijenți,-te.*

neglijénță s.f. Faptul de a fi neglijent; atitudine sau faptă care denotă lipsă de grijă, de interes față de cineva sau de ceva. – Sil. *ne-gli-.* Pl. *neglijențe.*

negociá vb. I tr. **1.** A duce tratative pentru încheierea unei convenții economice, politice etc. **2.** A mijloci o afacere; a efectua tranzacții comerciale. – Sil. *-ci-a.* Ind.pr. pers.1 *negociez,* pers.3 *negociază*; ger. *negociind.*

negociatór,-oáre s.m. și f. Persoană care negociază (în numele său sau al altuia). – Sil. *-ci-a-.* Pl. *negociatori,-oare.*

negociére s.f. Acțiunea de a negocia; (la pl.) tratative. – Sil. *-ci-e-.* Pl. *negocieri.*

negóț s.n. (}nv.) Comerț, negustorie. – Pl. *negoțuri.*

negrésă s.f. Femeie de rasă negridă. – Sil. *ne-gre-.* Pl. *negrese.*

negreșit adv. Fără îndoială, desigur. – Sil. *ne-gre-.*

negriciós,-oásă adj. De culoare care se apropie de negru; (despre oameni) brunet, oacheș. – Sil. *ne-gri-.* Pl. *negricioși,-oase.*

negríd,-ă adj. *Rasă ~ă* = una dintre cele trei mari rase omenești, răspândită în Africa de Sud, Sahara, Melanezia, Noua Guinee și America. ▸ (Și substantivat) Care aparține acestei rase. – Sil. *ne-grid.* Pl. *negrizi,-de.*

négru, neágră adj., s.n., s.m. **1.** Adj. Care nu reflectă lumina, care are culoarea cărbunelui sau a funinginii. ▹ *Pâine neagră* = pâine făcută din făină integrală. *Cutie neagră* = aparatură protejată, instalată în avion, care conține date privind zborul acelui avion. ▸ (Despre oameni) Brunet, oacheș. **2.** S.n. Culoare a corpurilor care nu reflectă lumina, absorbind-o în întregime; culoare neagră (**1**); materie colorantă de culoare neagră. ▹ *~ de fum* = cărbune fin, întrebuințat în industria cauciucului, la prepararea vopselelor etc. **3.** S.m. Bărbat care aparține rasei negride. **4.** S.n. Murdărie, jeg. **5.** Adj. Lipsit de lumină, cufundat în întuneric; (fig.) trist, mohorât. **6.** Adj. Rău la inimă; crud, hain. **7.** Adj. *Post ~* = post sever, fără mâncare sau băutură, afară de apă. • *A face cuiva zile negre* = a-l chinui, a-i amărî viața. *A fi ~ ca pământul* = a fi foarte supărat, foarte mânios. *A*

i se face ~ înaintea (sau *dinaintea*) *ochilor* = a nu mai vedea bine de supărare, de mânie etc. (*A se îmbrăca*) *în ~* = (a fi) în doliu. *A vedea totul în ~* = a fi pesimist, a vedea numai răul. *La ~* = cu preț de speculă. *~ pe alb* = în scris; în mod clar. (*Nici*) *cât* (*e*) *~ sub unghie* = foarte puțin, deloc. – Sil. *ne-gru.* Pl. *negri,-e,* m.art. *-grii.*

négură s.f. **1.** Ceață densă. **2.** (Fig) Întune-cime, beznă. – Pl. *neguri.*

negustór s.m. Comerciant particular. – Pl. *negustori.*

negustoreásă s.f. Femeie care se ocupă cu comerțul particular; soție de negustor. – Pl. *negustorese.*

negustoríe s.f. **1.** Faptul de a vinde și de a cumpăra mărfuri; ocupația de negustor. **2.** Afacere comercială. – G.-D. *negustoriei.* Pl. *negustorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

nehotărât,-ă adj. **1.** Care nu este hotărât, care șovăie. ▸ Lipsit de claritate, de limpezime. **2.** (Gram.) *Articol ~* = articol care arată obiectul desemnat de substantiv ca fiind individualizat în raport cu specia lui. *Pronume ~* = pronume care ține locul unui substantiv fără să dea vreo indicație precisă asupra obiectului al cărui nume îl înlocuiește. – Pl. *nehotărâți,-te.*

néică s.m. (Pop.) **1.** Nene (**1**). **2.** Termen afectiv cu care o fată se adresează iubitului. – Sil. *nei-că.* G.-D. *neichii, lui neica.*

neiertătór,-oáre adj. Care nu iartă (ușor); aspru, nemilos. – Pl. *neiertători,-oare.*

neimpozábil,-ă adj. Scutit de impozit. – Pl. *neimpozabili,-e.*

neisprăvít,-ă adj. (Adesea substantivat) Fără nici un rost, fără nici o situație; fără căpătâi. – Pl. *neisprăviți,-te.*

neizbutít,-ă adj. Nereușit (**1**). – Pl. *neizbu-tiți,-te.*

neîmblânzít,-ă adj. (Despre animale) Sălbatic, nedomesticit. ▸ (Despre oameni) Neînduplecat, aprig. – Sil. *-îm-blân-.* Pl. *neîmblânziți,-te.*

neîmpăcát,-ă adj. **1.** Care nu este sau nu poate fi împăcat sau mulțumit. **2.** Înverșunat, neînduplecat. – Pl. *neîmpăcați,-te.*

neîmplinít,-ă adj. Care s-a dezvoltat defectuos sau nu a ajuns încă la deplina dezvoltare. – Sil. *-îm-pli-.* Pl. *neîmpliniți,-te.*

neîncetát,-ă adj.Care nu încetează, nu se întrerupe (niciodată). ▸ (Adverbial) Fără încetare. – Pl. *neîncetați,-te.*

neînchipuít,-ă adj. Care nu se poate imagina, care întrece puterea de închipuire. • *De ~* = grozav, extraordinar, extrem de... – Pl. *neînchipuiți,-te.*

neîncrédere s.f. Lipsă de încredere, îndoială. – Sil. *-în-cre-.* G.-D. *neîncrederii,* neart. *neîncrederi.*

neîncrezătór,-oáre adj. Care nu se încrede ușor; bănuitor, suspicios. – Sil. *-în-cre-.* Pl. *neîncrezători,-oare.*

neîndemânáre s.f. Lipsă de îndemânare, stângăcie. – G.-D. *neîndemânării,* neart. *neîndemânări.*

neînduplecát,-ă adj. Care nu poate fi înduplecat; inflexibil, ferm; (p.ext.) crud, necruțător. – Sil. *-du-ple-.* Pl. *neînduplecați, -te.*

neîndurătór,-oáre adj. Care nu iartă; fără milă, necruțător. – Pl. *neîndurători,-oare.*

neînfrânt,-ă adj. Nebiruit. – Sil. *-în-frânt.* Pl. *neînfrânți,-te.*

neînfricát,-ă adj. Care nu se teme; curajos, viteaz. – Sil. *-în-fri-.* Pl. *neînfricați,-te.*

neîngrijít,-ă adj. **1.** Care nu se îngrijește de ținuta sa; neglijent, dezordonat. **2.** Făcut fără atenție. **3.** Lăsat în paragină. – Sil. *-în-gri-.* Pl. *neîngrijiți,-te.*

neînsemnát,-ă adj. Care este lipsit de însemnătate, de importanță; mic, mărunt. – Pl. *neînsemnați,-te.*

neînsuflețít,-ă adj. Lipsit de viață, mort. – Sil. *-su-fle-.* Pl. *neînsufleți,-te.*

neîntârziát,-ă adj. (Adesea adverbial) Care are loc fără întârziere; care trebuie executat imediat. – Sil. *-zi-at.* Pl. *neîntârziați, -te.*

neîntrecút,-ă adj. Care nu este sau nu poate fi întrecut; (p.ext.) grozav, extraordinar. – Sil. *-în-tre-*. Pl. *neîntrecuți,-te.*

neînțelégere s.f. Lipsă de înțelegere; dezacord, conflict. ▸ Confuzie creată dato-rită interpretării greșite a unei afirmații, a unei situații etc. – Pl. *neînțelegeri.*

neînțelés,-eásă adj. Care nu este sau nu poate fi înțeles, greu de priceput, de explicat. ▸ Care nu poate fi cuprins de mintea omenească; tainic, ascuns. – Pl. *neînțeleși, -se.*

nelămuríre s.f. Fapt insuficient elucidat; chestiune neclară. – Pl. *nelămuriri.*

nelămurít,-ă adj. Care nu se poate distinge (precis), cu contururi incerte. ▸ Greu de explicat, de definit, confuz, neînțeles. – Pl. *nelămuriți,-te.*

nelegítim,-ă adj. (Despre copii) Care s-a născut în afara căsătoriei. – Pl. *nelegitimi,-e.*

nelegiuíre s.f. Faptă rea, fărădelege, infamie. – Pl. *nelegiuiri.*

nelimitát,-ă adj. Care nu are limite, nemăsu-rat. – Pl. *nelimitați,-te.*

nelíniște s.f. Stare de agitație, de frământare, de îngrijorare. – Pl. *neliniști.*

neliniștí vb. IV refl. și tr. A (se) îngrijora, a (se) frământa, a (se) agita. – Ind.pr. *neliniș-tesc,* pf.s. *neliniștii.*

neliniștít,-ă adj. Care se mișcă, se agită continuu; cuprins de agitație, de neastâmpăr, de îngrijorare. – Pl. *neliniștiți,-te.*

nelipsít,-ă adj. Care este totdeauna prezent undeva; care frecventează regulat un loc. – Pl. *nelipsiți,-te.*

nemaiauzít,-ă adj. Care nu s-a mai auzit, extraordinar. – Sil. *-mai-a-u-*. Pl. *nemaiauziți, -te.*

nemaipomenít,-ă adj. Cum nu s-a mai pomenit (de nimeni, niciodată), extraordinar, fără seamăn. – Pl. *nemaipomeniți,-te.*

nemaivăzút,-ă adj. Cum nu s-a mai văzut, extraordinar, formidabil. – Pl. *nemaivăzuți,-te.*

nematóde s.f.pl. Clasă de viermi cu corpul cilindric, subțire (ex. limbricii).

nemărginíre s.f. Caracterul a ceea ce este nemărginit; spațiu fără margini. – Pl. *nemăr-giniri.*

nemărginít,-ă adj. Care nu are margini; (p. ext.) foarte mare, foarte lung, foarte numeros. – Pl. *nemărginiți,-te.*

nemâncát s.n. *Pe ~e* = (care se face sau are loc) înainte de a fi mâncat ceva, pe sto-macul gol. – Formă gramaticală *nemâncate.*

nemângâiát,-ă adj. Care nu-și poate găsi mângâiere (în urma unei dureri sau supărări). – Pl. *nemângâiați,-te.*

nemérnic,-ă adj. (Și substantivat) Ticălos, netrebnic, mârșav. – Pl. *nemernici,-ce.*

nemernicíe s.f. Caracterul celui nemernic; faptă, comportare nedemnă, ticăloșie. – G.-D. *nemernici-ei.* Pl. *nemernicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

nemetál s.n. Element chimic fără luciu me-talic, rău conducător de căldură și electricitate; metaloid. – Pl. *nemetale.*

nemilós,-oásă adj. Care nu are milă față de nenorocirea sau suferințele altuia, neîndu-rător, crud. – Pl. *nemiloși,-oase.*

nemiluít,-ă adj. Fără milă. ▹ s.f. art. *Cu ~* = în cantitate mare, din belșug.

nemișcáre s.f. Stare a ceea ce nu se mișcă; absență a oricărei mișcări, imobilitate. – G.-D. *nemișcării.*

nemișcát,-ă adj. Care nu se mișcă, imobil; țeapăn, rigid. – Pl. *nemișcați,-te.*

nemțésc,-eáscă adj. German (**3**). – Pl. *nemțești.*

nemțoáică s.f. Femeie germană. – Sil. *-țoai-*. Pl. *nemțoaice.*

nemulțumí vb. IV tr. A pricinui cuiva o supărare, o mâhnire, a indispune (pe cineva). – Ind.pr. *nemulțumesc,* pf.s. *nemulțumii.*

nemulțumíre s.f. Ceea ce nemulțumește; ceea ce produce indispoziție, supărare; stare a celui nemulțumit; insatisfacție. – Pl. *nemulțumiri.*

nemulțumít,-ă adj. Care nu este satisfăcut de ceva, care are o nemulțumire; care exprimă nemulțumire. – Pl. *nemulțumiți,-te.*

nemuríre s.f. **1.** (În unele concepții religioase și în basme) Faptul de a fi nemuritor. **2.** Glorie veșnică. • *La ~* = fără capăt, fără sfârșit; extrem de mult, de intens. – G.-D. *nemuririi.*

nemuritór,-oáre adj. **1.** (În unele concepții religioase și în basme) Care trăiește veșnic, care nu moare. **2.** Care rămâne veșnic în amintirea oamenilor, care se bucură de glorie nepieritoare. – Pl. *nemuritori,-oare.*

néne s.m. **1.** (Pop.și fam.) Termen de respect folosit de cei mai tineri când vorbesc sau se adresează unui bărbat mai în vârstă; neică. **2.** (Fam.) Termen întrebuințat în cursul unei povestiri și care, fără a fi adresat unei persoane anume, exprimă mirare, satisfacție etc. – G.-D. *lui nenea.* Var. **nea** s.m., monosilabic, urmat de un nume propriu.

nenoróc s.n. Lipsă de noroc, ghinion.

nenorocí vb. IV tr. și refl. A fi sau a face pe cineva să fie nenorocit; a(-și) provoca un mare necaz, un mare rău. – Ind.pr. *nenorocesc,* pf.s. *nenorocii.*

nenorocíre s.f. **1.** Stare a celui nenorocit. **2.** Întâmplare cu efecte dezastruoase; necaz mare. • *Din ~* = datorită unor împrejurări defavorabile; din păcate, din nefericire. – Pl. *nenorociri.*

nenorocít,-ă adj. (Și substantivat) **1.** Care se găsește într-o situație vrednică de plâns, care are un mare necaz. ▸ Sărac, sărman. **2.** De nimic, ticălos. – Pl. *nenorociți,-te.*

nenorocós,-oásă adj. **1.** Care nu are noroc sau succes. **2.** Care aduce necaz. – Pl. *nenorocoși,-oase.*

nenumărát,-ă adj. În număr foarte mare. – Pl. *nenumărați,-te.*

neobișnuít,-ă adj. Care iese din comun; ciudat. – Sil. *ne-o-*. Pl. *neobișnuiți,-te.*

neobosít,-ă adj. Care nu obosește (nicioda-tă); (p. ext.) care este mereu activ. ▸ (Despre activități) Continuu, susținut. – Sil. *ne-o-*. Pl. *neobosiți,-te.*

neobrăzát,-ă adj. Obraznic. – Sil. *ne-o-bră-*. Pl. *neobrăzați,-te.*

neobservát s.n. *Pe ~e* = fără să observe cineva; fără a se sesiza. – Sil. *ne-ob-*. Formă gramaticală *neobservate.*

neoclasicísm s.n. Mișcare artistică și literară, apărută în a doua jumătate a sec. 18 și dezvoltat în sec. 19 ca reacție împotriva barocului și a rococoului, caracterizată prin reîntoarcerea la idealurile artei și literaturii clasice greco-romane. – Sil. *ne-o-cla-*.

neofalínă s.f. Amestec de benzen și benzină ușoară întrebuințat la curățatul materialelor textile, a parchetului etc. – Sil. *ne-o-*. G.-D. *neofalinei.*

neofascísm s.n. Mișcare de extremă dreaptă, apărută în unele țări după al doilea război mondial, care preia elemente din ideologia fascismului, adaptându-le la noile condiții. – Sil. *ne-o-*.

neoficiál,-ă adj. Care nu este oficial (**1,2**); care are caracter particular. – Sil. *ne-o-fi-ci-al*. Pl. *neoficiali,-e.*

neofít,-ă s.m. și f. **1.** Persoană convertită de curând la o religie. **2.** Persoană care a aderat de curând la o idee, la o doctrină, la un partid. – Sil. *ne-o-*. Pl. *neofiți,-te.*

neogréc,-eácă adj. Referitor la Grecia mo-dernă sau la poporul grec modern; neogre-cesc. ▹ *Limba neogreacă* (și substantivat, f.) = limba greacă modernă. – Sil. *ne-o-grec.* Pl. *neogreci.*

neogrecésc,-eáscă adj. Neogrec. – Sil. *ne-o-gre-*. Pl. *neogrecești.*

neolatín,-ă adj. (Despre limbi) Care are la bază limba latină, care continuă limba latină; (despre popoare) care vorbește o astfel de limbă; care descinde din romani. – Sil. *ne-o-*. Pl. *neolatini,-e.*

neolític,-ă s.n., adj. **1.** S.n. Perioadă din istoria omenirii care a urmat mezoliticului, caracterizată prin folosirea uneltelor de piatră lustruită, prin

apariția agriculturii primitive, a creșterii vitelor, a olăriei. **2.** Adj. Care se referă la neolitic (**1**), care datează din neolitic. – Sil. *ne-o-*. Pl.adj. *neolitici,-ce.*

neológic,-ă adj. Referitor la neologisme; care are valoare de neologism. – Sil. *ne-o-*. Pl. *neologici,-ce.*

neologísm s.n. Cuvânt recent împrumutat dintr-o limbă sau format într-o limbă prin mijloace proprii și care denumește, de obicei, o realitate nouă. – Sil. *ne-o-*. Pl. *neologisme.*

neóm s.m. *A face pe cineva* (*din om*) ~ = a nenoroci, a distruge pe cineva (din punct de vedere fizic sau moral). *Ca neoamenii* = altfel de cum este normal; neobișnuit. – Pl. *neoameni.*

neomenésc,-eáscă adj. Lipsit de însușirile specifice omului; lipsit de omenie. – Sil. *ne-o-*. Pl. *neomenești.*

neón s.n. Element chimic din familia gazelor nobile, folosit pentru lămpi speciale (mai ales în reclame luminoase).

neonazísm s.n. Curent ideologic și politic care reprezintă o reînviere a nazismului. – Sil. *ne-o-*.

neoplásm s.n. (Med.) Cancer. – Sil. *ne-o--plasm.* Pl. *neoplasme.*

neopozitivísm s.n. Orientare în filosofia contemporană, caracterizată prin preocuparea de a da filosofiei un caracter riguros, exact, reevaluând logica formală. – Sil. *ne-o-*.

neorânduiálă s.f. Dezordine. – Sil. *ne-o-*. Pl. *neorânduieli.*

neorealísm s.n. **1.** Nume dat unor curente filosofice contemporane, care reiau concepția și metodele realismului. **2.** Orientare apărută în cinematografia italiană după al doilea război mondial, caracterizată prin prezentarea aspectelor cotidiene reale ale vieții. – Sil. *ne-o-re-a-*.

neozóic,-ă s.n., adj. **1.** S.n. A cincea și ultima eră geologică, în care a apărut omul. **2.** Adj. Care se referă la neozoic (**1**), care datează din neozoic. – Sil. *ne-o-zo-ic.* Pl.adj. *neozoici,-ce.*

nepământeán,-ă adj. **1.** (Și s.) Străin, venetic. **2.** Care nu este de pe Pământ; care pare a fi din altă lume. – Pl. *nepământeni,-e.*

nepărtinitór,-oáre adj. Care nu ține partea nimănui; obiectiv. – Pl. *nepărtinitori,-oare.*

nepăsáre s.f. Lipsă de interes pentru ceva sau cineva, indiferență, indolență. – G.-D. *nepăsării,* neart. *nepăsări.*

nepăsătór,-oáre adj. **1.** Care nu manifestă nici un interes pentru ceea ce se petrece în jur; impasibil. **2.** Care nu-și face griji, probleme. – Pl. *nepăsători,-oare.*

nepătát,-ă adj. Fără pete; (fig.) neprihănit; cinstit. – Pl. *nepătați,-te.*

nepătrúns,-ă adj. **1.** Care nu este sau nu poate fi pătruns sau străbătut. **2.** (Fig.) Greu de înțeles; tainic, misterios. – Sil. *-pă-truns.* Pl. *nepătrunși,-se.*

neperéche adj.invar. **1.** (Despre numere întregi) Impar. **2.** (Fig.) Care este atât de important, de renumit etc. încât nu se poate compara nimeni cu el.

neplăcére s.f. **1.** Sentiment de nemulțumire, de insatisfacție. **2.** Necaz, neajuns. – Sil. *ne-plă-*. Pl. *neplăceri.*

neplăcút,-ă adj. Care nu este pe placul cuiva, care produce neplăceri, neajunsuri. – Sil. *ne-plă-*. Pl. *neplăcuți,-te.*

nepoftít,-ă adj. Care nu a fost chemat într-un anumit loc; a cărui prezență nu este dorită undeva. – Pl. *nepoftiți,-te.*

nepoliticós,-oásă adj. Care nu este poli-ticos; care denotă lipsă de politețe. – Pl. *nepoliticoși,-oase.*

nepopulár,-ă adj. Care nu este iubit de popor, care nu este pe placul publicului. – Pl. *nepopulari,-e.*

nepót,-oátă s.m. și f. **1.** Persoană considerată în raport cu bunicii săi ori cu unchii și mătușile sale. **2.** (Mai ales la pl.) Descendent, urmaș. **3.** (Pop.) Termen cu care o persoană în vârstă se adresează unui copil sau unui tânăr. • *Își cunoaște moșul nepoții,* se spune pentru a arăta că știe cu cine are de-a face. – Pl. *nepoți, -oate.*

nepotísm s.n. (Fam.) Favorizare a rudelor sau a prietenilor prin acordarea abuzivă de avantaje. – Pl. *nepotisme.*

nepotrivít,-ă adj. Care nu se potrivește; care nu este indicat într-o anumită situație. – Sil. *-po-tri-.* Pl. *nepotriviți,-te.*

neprecupețít,-ă adj. (Despre sprijin, ajutor) Care se acordă fără rezerve. – Sil. *ne-pre-.* Pl. *neprecupețiți,-te.*

nepredicatív,-ă adj. (Despre verbe) Care nu poate forma singur predicatul. – Sil. *ne-pre-.* Pl. *nepredicativi,-e.*

nepregătít1 s.n. *Pe ~e* = fără să fie avertizat, prin surprindere. – Sil. *ne-pre-.* Formă gra-maticală *nepregătite.*

nepregătít2,-ă adj. Căruia îi lipsește pregă-tirea sau calificarea necesară (într-un dome-niu). – Sil. *ne-pre-.* Pl. *nepregătiți,-te.*

neprețuít,-ă adj. Foarte prețios, foarte valoros. ▸ (Fig.) Foarte drag, foarte iubit. – Sil. *ne-pre-.* Pl. *nepreț*uiți,*-te.*

neprevăzút,-ă adj. Care nu a fost sau nu poate fi prevăzut, care survine pe neașteptate. ▸ (Substantivat, n.) Fapt, eveniment care survine fără să te aștepți la el. – Sil. *ne-pre-.* Pl. *neprevăzuți,-te.*

nepricépere s.f. Lipsă de îndemânare, de iscusință. – Sil. *ne-pri-.* Pl. *nepriceperi.*

nepricepút,-ă adj. **1.** Lipsit de îndemânare, de iscusință. **2.** Care nu este (sau nu poate fi) înțeles. – Sil. *ne-pri-.* Pl. *nepricepuți,-te.*

nepricopsít,-ă adj. (Pop. și fam.) Care nu și-a făcut o situație, un rost; (p.ext.) neisprăvit, incapabil. – Sil. *ne-pri-.* Pl. *nepricopsiți,-te.*

nepriélnic,-ă adj. Nefavorabil. – Sil. *ne- -pri-el-.* Pl. *neprielnici,-ce.*

neprietenós,-oásă adj. Care nu dă dovadă de prietenie; care nu este sociabil; dușmănos, ostil. – Sil. *ne-prie-.* Pl. *neprietenoși, -oase.*

neprihănít,-ă adj. Fără păcat, fără vină. – Sil. *ne-pri-.* Pl. *neprihăniți,-te.*

neproductív,-ă adj. (Mai ales despre tere-nuri agricole) Care nu produce roade; (fig.) care nu dă rezultate. – Sil. *ne-pro-.* Pl. *neproductivi,-e.*

neproliferáre s.f. Faptul de a nu (mai) prolifera. *Neproliferarea armelor nucleare.* – Sil. *ne-pro-.* G.-D. *neproliferării.*

nepúsă adj. (Pop. și fam.) *Pe ~ masă* = pe neașteptate, prin surprindere.

neputincios,-oásă adj. **1.** Lipsit de putere, de forța de a acționa. **2.** Bolnav, infirm. – Pl. *neputincioși,-oase.*

neputínță s.f. **1.** Faptul de a nu putea face ceva; imposibilitate. **2.** Slăbiciune, debilitate; boală, infirmitate. • *Cu ~* = imposibil. – Pl. **2** *neputințe.*

nerăbdáre s.f. Lipsă de răbdare (**2**); dorință puternică, grabă mare de a face ceva; impacientă. – G.-D. *nerăbdării.*

nerăbdător,-oáre adj. Care nu are răbdare (**2**); cuprins de nerăbdare. ▸ Care exprimă nerăbdare. – Pl. *nerăbdători,-oare.*

nerecunoscător,-oáre adj. Care nu arată recunoștință pentru binele ce i s-a făcut. – Pl. *nerecunoscători,-oare.*

neregularitáte s.f. Caracterul a ceea ce este neregulat; (concr.) lucru neregulat sau parte neregulată a unui lucru. – Pl.concr. *neregularități.*

neregulát,-ă adj. Care prezintă abateri de la o formă regulată sau de la norma obișnuită. ▹ (Gram.) *Verb ~* = verb care se abate de la flexiunea obișnuită, având forme proprii, specifice (ex. eu iau, noi luăm). – Pl. *nere-gulați,-te.*

neregulă s.f. Lipsă de conformitate cu o anumită regulă sau normă; abatere, incorectitudine. • *În ~* = care nu este în conformitate cu situația corectă, normală. – Pl. *nereguli.*

nereídă s.f. (În mitologia greacă) Fiecare dintre cele cincizeci de nimfe ale mării, despre care se

credea că dădeau ajutor corăbierilor în primejdie. – Pl. *nereide.*

nereușít-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care nu este reușit; neizbutit. **2.** S.f. Insucces, eșec. – Sil. *-re-u-.* Pl. *nereușiți,-te.*

neród,-oádă adj., s.m. și f. Prost (**1**). – Nu *nărod.* Pl. *nerozi,-oade.*

nerozíe s.f. Starea celui nerod; faptă vorbă de nerod. – Nu *nărozie.* G.-D. *neroziei.* Pl. *nerozii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

nerușináre s.f. Lipsă de rușine; comportare, faptă lipsită de bună cuviință; impertinență. – G.-D. *nerușinării.*

nerușinát,-ă adj. Care este lipsit de rușine; care denotă lipsă de rușine; obraznic. – Pl. *nerușinați,-te.*

nerv s.m. **1.** Fascicul de fibre care leagă sistemul central de restul organismului. **2.** (La pl.) Enervare, surescitare. **3.** (Fig.) Forță, vigoare. • *A avea ~i* = a fi irascibil, nervos. *A avea ~ii slabi* = a se supăra sau a se enerva ușor. – Pl. *nervi.*

nervós,-oásă adj. **1.** Referitor la nervi (**1**), care aparține nervilor. ▹ *Sistem ~* = ansamblul organelor și al elementelor țesutului nervos care comandă și coordonează funcțiile de sensibilitate, mișcare, nutriție ale organismului, iar la vertebratele superioare, și facultățile intelectuale și afective. *Sistem ~ central* = creierul, cerebelul, bulbul și măduva spinării. **2.** (Despre oameni) Care suferă cu nervii; care se enervează ușor; (despre gesturi, manifestări) care trădează nervozitate. ▸ (Adverbial) Cu nervozitate. – Pl. *nervoși,-oase.*

nervozitáte s.f. Stare de enervare. – G.-D. *nervozității,* neart. *nervozități.*

nervúră s.f. **1.** (Bot.) Fascicul prin care circulă seva în frunze. **2.** (Zool.) Fiecare dintre fibrele ramificate care străbat membrana aripilor unor insecte. **3.** (Tehn.) Proeminență în lungul sau în latul unei piese (servind la mărirea rezistenței piesei respective). **4.** (Arh.) Element de structură (în relief), care formează osatura unei bolți (mai ales în stilul gotic). – Pl. *nervuri.*

nes s.n. Nescafe. – Scris nu *ness.* Pl. *nesuri* „porții, sorturi".

nesaturát,-ă adj. (Despre sisteme fizico-chi-mice) Care conține o cantitate din unul dintre constituenții săi mai mică decât cantitatea corespunzătoare stării de saturație. ▸ (Despre combinații chimice organice) La care se mai pot adăuga atomi sau molecule simple, datorită prezenței în moleculă a unor legături duble sau triple. – Pl. *nesaturați,-te.*

nesáț s.n. Poftă, dorință exagerată, nepotolită (de mâncare, de băutură, de câștig etc.).

nesăbuínță s.f. Nechibzuință. – Pl. *nesă-buințe.*

nesărát,-ă adj. **1.** Care nu conține (destulă) sare. **2.** (Fig.) Lipsit de spirit, de haz. – Pl. *nesărați,-te.*

nesățiós,-oásă adj. **1.** Care nu se (mai) satură; (fig.) care dorește tot mai mult din ceva. **2.** (Despre mâncare) Care nu satură. – Sil. *-ți-os.* Pl. *nesățioși,-oase.*

nescafé s.n. Praf de cafea, solubil în apă; băutură preparată din această cafea; nes. – Pl. *nescafeuri.*

nescríptic adj. *Fond ~* = sumă de bani care servește la remunerarea muncitorilor (utilizați temporar) necuprinși în schema instituției sau a întreprinderii respective. – Sil. *ne-scrip-.* Pl. *nescriptice.*

neseriós,-oásă adj. Care nu este serios, pe care nu te poți baza. – Sil. *-ri-os.* Pl. *neserioși, -oase.*

neseriozitáte s.f. Lipsă de seriozitate, de conștiinciozitate, de profunzime (în gândire, în comportare etc.). – Sil. *-ri-o-.* G.-D. *nese-riozității.*

nesfârșít,-ă adj. **1.** Care (pare că) nu are limite (în spațiu sau în timp). **2.** Foarte mare, foarte numeros. ▸ (Adverbial; urmat de determinări introduse prin prep. „de") Extrem de..., foarte. – Sil. *ne-sfâr-.* Pl. *nesfârșiți,-te.*

nesígur,-ă adj. **1.** Care nu oferă siguranță, stabilitate, rezistență. **2.** (Despre oameni și despre acțiunile lor) Lipsit de convingere, de fermitate. **3.** Lipsit de precizie, neclar, confuz. – Pl. *nesiguri,-e.*

nesiguránță s.f. **1.** Lipsă de siguranță; situație nesigură (**1**). **2.** Nehotărâre, ezitare. **3.** Stare de neliniște. – G.-D. *nesiguranței.*

nesimțíre s.f. **1.** Stare de inconștiență, de leșin. **2.** Lipsă de sensibilitate; indiferență, nepăsare. **3.** Lipsă de bun-simț. – G.-D. *nesimțirii.*

nesimțít1 s.n. *Pe ~ e* = fără să se simtă sau să se observe. – Formă gramaticală *nesimțite*.

nesimțít2,-ă adj. Lipsit de bun-simț, de bu-nă-creștere; nesimțitor. – Pl. *nesimțiți,-te.*

nesimțitór,-oáre adj. **1.** Lipsit de facultatea de a simți. **2.** Nesimțit[2]. – Pl. *nesimțitori, -oare.*

nesocotí vb. IV tr. A nu ține seama de ...; a nu respecta (o lege, o dispoziție); (p.ext.) a desconsidera, a disprețui. – Ind.pr. *nesocotesc,* pf.s. *nesocotii.*

nesocotínță s.f. (}nv.) Nechibzuință. – Pl. *nesocotințe.*

nesocotít,-ă adj. **1.** Nechibzuit. **2.** Ignorat; desconsiderat, disprețuit. – Pl. *nesocotiți, -te.*

nesómn s.n. Lipsă de somn, stare de veghe; (p. ext.) insomnie.

nespălát,-ă adj. Care nu a fost (sau nu s-a) spălat; (p.ext.) murdar. ▸ (Substantivat) Persoană fără căpătâi; neisprăvit. • *A fi ~ la gură* = a vorbi în termeni necuviincioși. *Gură ~ă* = persoană flecară, care vorbește vrute și nevrute. – Sil. *ne-spă-.* Pl. *nespălați,-te.*

nesperát,-ă adj. Care nu a fost sperat, dar s-a produs, s-a realizat. ▸ Care întrece așteptările. – Sil. *ne-spe-.* Pl. *nesperați,-te.*

nespús,-ă adj. Care nu poate fi redat prin cuvinte, greu de exprimat. ▸ (Adverbial; urmat de determinări introduse prin prep. „de") Extraordinar de..., foarte. – Sil. *ne-spus.* Pl. *nespuși,-se.*

nestatórnic,-ă adj. Schimbător (**1**). – Sil. *ne-sta-.* Pl. *nestatornici,-ce.*

nestăpânít,-ă adj. Care nu se poate stăpâni (**3**) sau nu poate fi stăpânit. – Sil. *ne-stă-.* Pl. *nestăpâniți,-te.*

nestăvilít,-ă adj. Care nu poate fi stăvilit; năvalnic, impetuos. – Sil. *ne-stă-.* Pl. *nestăvi-liți,-te.*

nestemátă adj. *Piatră* ~ (și substantivat, f.) = piatră prețioasă. ▸ (Fig.; substantivat, f., mai ales la pl.) Lucru important, scump, prețios. – Sil. *ne-ste-.* Pl. *nestemate.*

nestíns,-ă adj. Care nu se stinge; (fig.) care nu încetează niciodată. ▹ *Var ~* = var care nu a fost combinat cu apă. – Sil. *ne-stins.* Pl. *nestinși,-se.*

nestrămutát,-ă adj. Statornic, ferm. – Sil. *ne-stră-.* Pl. *nestrămutați,-te.*

nesuferít,-ă adj. **1.** Greu de suportat. **2.** Care displace, care repugnă. – Pl. *nesuferiți,-te.*

nesupúnere s.f. Faptul de a se împotrivi unei reguli, unei dispoziții, unei legi etc. – G.-D. *nesupunerii.* Pl. *nesupuneri.*

neșánsă s.f. Întâmplare sau conjunctură nefavorabilă; ghinion. – Pl. *neșanse.*

neștérs,-eársă adj. Care nu poate fi uitat. – Sil. *ne-șters.* Pl. *neșterși,-se.*

neștiință s.f. Lipsă de știință, de învățătură, de cultură. • *Din ~* = din cauză că nu știi sau nu ai știut. *Cu ~* = fără a ști. – Sil. *ne-ști-in-.* G.-D. *neștiinței.*

neștíre s.f. *În ~* = **a)** fără a-și de seama; la întâmplare; **b)** fără măsură; necontenit, întruna. – Sil. *ne-ști-.*

neștiutór,-oáre adj. Care nu știe, care nu este informat. ▹ (Substantivat) ~ *de carte* = analfabet. – Sil. *ne-ști-u-.* Pl. *neștiutori,-oare.*

net,-ă adj. **1.** Clar, precis, categoric. *Valoare netă.* **2.** (Despre venituri) Din care s-au scăzut impozitele, cheltuielile; (despre greutatea mărfurilor) din care s-a scăzut greutatea ambalajului. – Pl. *neți, nete.*

néted,-ă adj. Cu suprafață fără asperități sau neregularități; (despre terenuri) fără denivelări, întins, plan. ▸ (Fig.) Clar, precis, deslușit. • (Adverbial) *A-i fi* (sau *a-i veni*) ~ = a-i fi ușor să facă ceva, a-i fi la îndemână. *A merge* (*ceva*) ~ = a se desfășura ceva fără dificultăți, a decurge normal. – Pl. *netezi,-de.*

netezí vb. IV tr. **1.** A face să devină neted. **2.** A aranja, a îndrepta (părul, penele); (p. ext.) a mângâia (atingând cu mâna). • *A-i ~ cuiva calea* (sau *drumul*) = a-i înlesni cuiva ceva; a-i crea o posibilitate. – Ind.pr. *netezesc,* pf.s. *netezii.*

néto adv. Excluzând reținerile, scăzămintele (dintr-o sumă, dintr-o greutate).

netót,-oátă adj., s.m. și f. (Pop.) Prost (**1**). – Pl. *netoți,-oate.*

netransmisíbil,-ă adj. Care nu se transmite; care nu poate fi transmis. – Sil. *ne-trans-mi-.* Pl. *netransmisibili,-e.*

netrébnic,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care nu are nici o valoare; mizerabil, ticălos. – Sil. *ne-treb-.* Pl. *netrebnici,-ce.*

neţărmurít,-ă adj. Care nu cunoaște limite în spațiu sau în intensitate. – Pl. *neţărmuriți, -te.*

neumblát,-ă adj. **1.** (Despre drumuri, lo-curi) Pe care se umblă foarte puțin; pe unde nu a umblat nimeni. **2.** (Despre oameni) Care a călătorit puțin sau care n-a călătorit deloc. – Sil. *ne-um-blat.* Pl. *neumblați,-te.*

neurasténie s.f. Nevroză caracterizată prin iritare excesivă, insomnii, dureri de cap etc. – Sil. *ne-u-.* G.-D. *neurasteniei.* Pl. *neurastenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

neurínă s.f. Substanță toxică de natură organică, ce se formează în timpul putre-facției. – Sil. *ne-u-.* G.-D. *neurinei.* Pl. *neurine.*

neurológ,-ă s.m. Medic specialist în bolile nervoase. – Sil. *ne-u-.* Pl. *neurologi,-e.*

neurologíe s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu bolile sistemului nervos. – Sil. *ne-u-.* G.-D. *neurologiei.*

neurón s.m. Element de bază al sistemului nervos, compus dintr-un corp celular pro-toplasmic, care conține un nucleu, și din prelungiri protoplasmice. – Sil. *ne-u-.* Pl. *neuroni.*

neutralitáte s.f. Situația politică și juridică a unui stat care nu se amestecă în conflictul dintre alte state, care nu participă la pacte și alianțe militare cu alte state și care întreține relații normale inclusiv cu statele beligerante. – Sil. *ne-u-tra-.* G.-D. *neutralității.*

neutralizá vb. I tr. **1.** A pune în imposibilitate de a se manifesta; a face să devină inofensiv. **2.** (Chim.) A face să devină neutru (**3**). – Sil. *ne-u-tra-.* Ind. pr. *neutralizez.*

neutríno s.m. (Fiz.) Particulă elementară neutră, cu masa aproape egală cu cea a protonului. – Sil. *ne-u-tri-.* Pl. *neutrino.*

neutrón s.m. Particulă elementară lipsită de încărcătură electrică, având masa aproximativ egală cu aceea a protonului și fiind constituent fundamental al nucleului atomic. – Sil. *ne-u-tron.* Pl. *neutroni.*

neútru,-ă adj. **1.** Care se abține de a se pronunța în favoarea unuia sau a altuia; care manifestă indiferență; care nu poate fi calificat nici în sens pozitiv, nici în sens negativ. **2.** (Despre state) Care se află în stare de neutralitate. **3.** (Chim.; despre soluții) Care nu are nici caracter de acid, nici caracter de bază. **4.** (Fiz.) Care nu are sarcină electrică. **5.** (Gram.) *Gen* ~ (și substantivat, n.) = categorie gramaticală cuprinzând în special nume de lucruri, care la singular se încadrează formelor masculine, iar la plural celor feminine; ambigen. – Sil. *ne-u-tru.* Pl. *neutri,-e.*

nev s.m. Formație benignă a pielii, de culoare brună, cenușie sau albastră; (pop.) aluniță. – Pl. *nevi.*

nevástă s.f. **1.** Femeie măritată. **2.** Soție. – Pl. *neveste.* În combinație cu adj.pos. forme scurte G.-D. *nevesti-mii* (sau *-tii, -sii*).

nevăstúică s.f. Mamifer carnivor, lung de cca 25 cm, cu blana brună vara și alburie iarna. – Sil. *-tui-.* Pl. *nevăstuici.*

nevătămát,-ă adj. Teafăr. – Pl. *nevătămați, -te.*

nevăzătór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) lipsită de simțul văzului, care nu vede; orb. – Pl. *nevăzători,-oare.*

nevăzút1 s.n. *Pe ~e* = fără a vedea, fără a controla. – Formă gramaticală *nevăzute.*

nevăzút2,-ă adj. Care nu se vede sau nu poate fi văzut. • *A se face ~* = a pleca brusc (și pe furiș), a dispărea. – Pl. *nevăzuți,-te.*

neverosímil,-ă adj. Care pare să nu fie adevărat; care nu poate fi crezut. – Pl. *neve-rosimili,-e.*

nevertebrát,-ă adj., s.m. și f. (Animal) lipsit de coloana vertebrală și de schelet osos intern. – Sil. *-te-brat.* Pl. *nevertebrați,-te.*

nevinovát,-ă adj. **1.** Fără vină. **2.** Inocent, candid. **3.** Care nu ascunde sau nu face nimic rău, inofensiv. – Pl. *nevinovați,-te.*

nevinovățíe s.f. **1.** Lipsă de vinovăție. **2.** Inocență. – G.-D. *nevinovăției.* Pl. *nevinovății,* art. *-țiile*, sil. *-ți-i.*

nevoí vb. IV tr. (}nv. și pop.; urmat de cj.) A fi obligat, a fi constrâns (să...). – Ind. pr. *mă nevoiesc;* part. *nevoit.*

nevoiáș,-ă adj. (Și substantivat; despre persoane sau despre colectivități) Sărac, fără bunuri materiale. – Pl. *nevoiași,-e.*

nevóie s.f. **1.** Necesitate, trebuință. **2.** Stare de sărăcie; grijă, necaz. **3.** Situație grea, dificultate. • *A încăleca pe ~* sau *a scăpa* (ori *a ieși*) *deasupra nevoii* = a scăpa de sărăcie, de lipsuri, de necazuri. *A-și căuta de nevoi* = a se îngriji de propriile sale interese; a-și vedea de treabă. *De ~* = în mod silit, fiind constrâns de cineva sau de împrejurări. *La* (*vreme de*) *~* = într-un moment dificil, în împrejurări grele, la necaz. *~ mare* = foarte, grozav, teribil de... – Pl. *nevoi.*

nevrálgic,-ă adj. Referitor la nevralgie; provocat de nevralgie. – Sil. *ne-vral-.* Pl. *nevralgici,-ce.*

nevralgíe s.f. Durere resimțită de-a lungul unui nerv. – Sil. *ne-vral-.* G.-D. *nevralgiei.* Pl. *nevralgii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

nevricós,-oásă adj. (Glumeț) Nervos, iritabil; isteric. – Sil. *ne-vri-.* Pl. *nevricoși,-oase.*

nevrítă s.f. Inflamație a unui nerv. – Sil. *ne-vri-.* Pl. *nevrite.* Par. *nefrită.*

nevropát,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) bolnavă de nervi. – Sil. *ne-vro-.* Pl. *nevropați,-te.*

nevróză s.f. Boală caracterizată prin tulburări afective și emoționale, care apare în condiții de suprasolicitare psihică. – Sil. *ne-vro-.* Pl. *nevroze.*

newton s.m. Unitate de măsură pentru forță, egală cu forța care imprimă o accelerație de 1 m pe secundă la pătrat unui corp cu greu-tatea de 1 kg. – Pr. *nĭúton.* Pl. *newtoni.*

nicăiéri adv. (Pop.) În niciun loc, în nicio parte. – Sil. *-că-ieri.* Var. **nicăiérea** adv.

níchel s.n. Metal alb-cenușiu, lucitor, maleabil și ductil, folosit la obținerea unor oțeluri speciale, a unor aliaje etc.

nichelá vb. I tr. A acoperi suprafața unor obiecte metalice cu un strat subțire de nichel, pentru a le proteja împotriva coroziunii sau cu scop ornamental. – Ind.pr. *nichelez.*

nici conj., adv. **1.** Conj. (Stabilește raportul de coordonare copulativă) *Nici eu, nici tu n-am fost. Nici nu urcă, nici coboară.* **2.** Cuvânt folosit în propoziții negative pentru a întări negația sau cu valoare de negație: *Nici nu-ți vine să crezi.* – Monosilabic.

nicicând adv. Niciodată. – Sil. *nici-.* Se deosebește de *nici când* din ex. ca: *Nu i-a plăcut nici când vorbea, nici când tăcea.*

nicidecúm adv. În nici un chip, în nici un caz. – Sil. *nici-.* Se deosebește de *nici de cum* din ex. ca: *Nu știam nici de sosirea ei și nici de cum dorea să petreacă timpul.*

niciodátă adv. În niciun moment, în nicio împrejurare; (pop.) nicicând. • *Ca ~* = cum nu s-a mai întâmplat. – Sil. *nici-o-.* Scris *nici odată* înseamnă „nici atunci, cândva" în ex. ca: *Așa nenorocire nu s-a întâmplat nici odată, pe vremuri, nici în prezent.* Scris *nici o dată,* când poate fi pus în corelație cu *nici de două* sau *de mai multe ori*: *Cu el ne-am întâlnit de trei ori, cu ea nici o dată.*

níciun, nício adj. pron. neg. – G.-D. *níciunui*, acc. și *niciúnui; níciunei*, acc. și *niciúnei.*

niciúnul, niciúna pron. neg. Nimeni. – G.-D. *niciunuia, niciuneia.* Pl. *niciunii, niciunele,* G.-D. *niciunora.*

nicotínă s.f. Substanță toxică ce se află în tutun. – G.-D. *nicotinei.*

nicoválă s.f. **1.** Bloc de oțel pe care sunt sprijinite piesele de metal pentru a fi prelucrate prin batere cu ciocanul. **2.** (Anat.) Unul dintre oasele mici care formează urechea medie. – Pl. *nicovale.*

nihilísm s.n. Doctrină care neagă instituțiile, morala, tradițiile, fără să le opună altele în schimb; atitudine de negare absolută.

nimb s.n. **1.** Aureolă (**1**). **2.** (Fig.) Strălucire, glorie. – Pl. *nimburi.*

némeni pron. neg. Nici o persoană, nici o ființă. • *A fi ca ~ pe lume* = a fi ciudat, a avea comportări nefirești. *A nu fi cununat cu ~* = a nu avea nici o obligație față de cineva, a nu depinde de cineva. – Var. (pop.) **némenea** pron. neg., sil. *-nea.*

nimereálă s.f. (Fam.) *La ~* = după cum se nimerește, la întâmplare.

nimerí vb. IV. **1.** Tr. A atinge, pe cineva sau ceva cu un obiect aruncat; a lovi într-o țintă. **2.** Tr. A găsi din întâmplare (pe cineva sau ceva) într-un anumit loc. **3.** Intr. A sosi undeva din întâmplare și pe neașteptate; (refl.) a se afla undeva în mod incidental. **4.** Tr. A afla o cale, o soluție pentru o anumită împrejurare. **5.** Refl. A se întâmpla să fie într-un anumit fel. *Atunci se nimeri să plângă.* – Ind.pr. *nimeresc,* pf.s. *nimerii.*

nimerít,-ă adj. Bine ales, potrivit; indicat. – Pl. *nimeriți,-te.*

nímfă s.f. **1.** (În mitologia greacă și romană) Fiecare dintre zeitățile pădurilor, munților și apelor; (fig.) fată grațioasă. **2.** Stadiu inter-mediar al metamorfozei la unele insecte; pupă[2]. – Pl. *nimfe.*

nimíc pron. neg., s.n. **1.** Pron. neg. Nici un lucru, nici un fapt, nici o vorbă. **2.** S.n. Lucru, fapt, vorbă fără valoare, fără importanță. **3.** S.n. (Mai ales art.) Neant, neființă. • *De ~* = fără valoare, fără importanță; (despre oameni) lipsit de orice merit, fără caracter, ticălos. *Nimica toată* = ceva de foarte mică importanță sau valoare. *Nu face ~,* se spune, în semn de amabilitate, celui ce-și cere scuze. *Pe ~* = pe degeaba, aproape gratuit. – Pl.s.n. *nimicuri.* Var. **nimíca** pron. neg., s.n.

nimicí vb. IV tr. A distruge, a extermina. – Ind. pr. *nimicesc,* pf.s. *nimicii.*

nimicnicíe s.f. (}nv.) **1.** Lipsă de valoare, de importanță; meschinărie. **2.** Deșertăciune, zădărnicie. – G.-D. *nimicniciei.*

nínge vb. III. **1.** Intr. impers. A cădea zăpadă. **2.** Tr. A acoperi cu fulgi de zăpadă. • *Nici nu-i ~, nici nu-i plouă,* se spune despre un om nepăsător, indiferent față de ce se întâmplă. *Parcă îi tot ~ și-i plouă,* se spune despre o persoană mereu nemulțumită, posomorâtă. – Ind.pr. pers.3 *nínge,* pf.s. pers.3 *ninse*; part. *nins.*

nins,-ă adj. Pe care s-a depus zăpadă, acoperit de zăpadă. • *~ de ani* = bătrân, cu părul alb. – Pl. *ninși,-se.*

ninsoáre s.f. **1.** Faptul de a ninge; căderea zăpezii. **2.** Zăpadă. – Pl. **2** *ninsori.*

nipón,-ă adj., s.m. și f. Japonez. – Pl. *ni-poni,-e.*

nirvána s.f. (În budism, în filosofia indiană etc.) Stare de meditație și beatitudine prin care sufletul se contopește cu esența divină, realizată prin repaus absolut, contemplații și asceză; (p.ext.) stare de fericire, de liniște, de echilibru. – G.-D. *nirvanei.*

níscai adj. pron. nehot.invar. (Pop.; precedă substantive la pl.) Niște, niscaiva. – Acc. și *niscâi.*

niscaivá adj. pron. nehot. invar. (Pop.) Niscai.

nisétru s.m. Pește răpitor, lung de 1-2 m, cu plăci osoase pe spate și pe laturi, apreciat pentru carnea și pentru icrele lui (negre); trăiește în Marea Neagră și în Marea Caspică. – Sil. *-se-tru.* Pl. *nisetri,* art. *-trii.*

nisíp s.n. **1.** Rocă sedimentară care nu este consolidată, provenită de obicei din granule de cuarț și folosită ca material de construcție, în industria

sticlei etc. **2.** Granule fine de oxalați, de urați etc., formate în căile biliare și urinare. • *A clădi pe ~* = a întreprinde o acțiune fără a dispune de cele necesare, fiind sortită eșecului. *Cât* (sau *ca*) *~ul mării* = în număr sau în cantitate foarte mare. – Pl. *nisipuri.*

nisipós,-oásă adj. Care conține nisip; plin de nisip. – Pl. *nisipoși,-oase.*

nișă s.f. **1.** Firidă. **2.** Adâncitură în peretele unei galerii de mină sau al unui tunel, servind ca loc de adăpostire temporară pentru lucrători. – Pl. *nișe.*

níște art.nehot. Precedă substantive la plural sau la singular cu sens colectiv ori (adj. pron.) nume de materii, pentru a arăta o cantitate, o mulțime oarecare; (pop.) niscai, niscaiva. *Niște oameni; niște făină.*

nit s.n. Piesă de metal în formă de tijă, cu un cap semisferic, folosită la îmbinarea fixă a pieselor plate de metal. – Pl. *nituri.*

nitrocelulóză s.f. Produs obținut prin tratarea celulozei cu un amestec de acid azotic și acid sulfuric, folosit ca exploziv sau la fabricarea unor lacuri. – Sil. *ni-tro-.* Pl. *nitroceluloze.*

nitrogén s.m. (Chim.) Azot. – Sil. *ni-tro-.*

nitroglicerínă s.f. Lichid uleios, exploziv de mare putere, obținut prin tratarea glicerinei cu un amestec de acid azotic și acid sulfuric, folosit pentru fabricarea dinamitei și, în doze mici, ca medicament în unele boli de inimă. – Sil. *ni-tro-gli-.* G.-D. *nitroglicerinei.*

nitui vb. IV tr. A îmbina două sau mai multe piese de metal cu ajutorul nituri lor. – Sil. *-tu-i.* Ind. pr. *nituiesc,* pf.s. *nituii.*

nițél, nițícă adj. (Fam.) Puțin; care este o mică parte din ceva. ▸ (Adverbial) Într-o oarecare măsură; puțin timp. – Folosit numai cu substantivul la sg.

nivél s.n. **1.** Înălțimea unui punct, a unei linii, a unei suprafețe față de un plan orizontal de referință; cotă a suprafeței libere a unei ape, măsurată față de un plan orizontal convențional sau față de nivelul mării. ▹ *~ul mării* = suprafața mării luată în mod ideal ca bază pentru măsurarea altitudinilor. *Pasaj de ~* = locul în care se încrucișează, la aceeași altitudine, o cale ferată cu o șosea. ▸ Etaj, cat. **2.** (Fig.) Grad, stadiu, treaptă (de dez-voltare). ▹ *~ de trai* = gradul de satisfacere a necesităților materiale și spirituale ale populației. **3.** (Top.) Instrument cu care se măsoară pe teren diferențele de înălțime între două sau mai multe puncte. **4.** (Mai ales în forma *nivelă*) Instrument cu care se verifică poziția orizontală a unui obiect. **5.** (Și în *~ de referință*) Mărime fizică scalară a cărei valoare se stabilește printr-o convenție asupra originii sale. *Nivel de intensitate sonoră.* – Pl. **1,2,5** *niveluri*, **3** *nivele.* Var. **4 nivélă** s.f., pl. *nivele.*

nivelá vb. I tr. **1.** A aduce la același nivel (**1**); a netezi, a îndrepta. **2.** (Fig.) A face să dispară diferențele. – Ind.pr. *nivelez.*

nivélă s.f. v. **nivel**.

noádă s.f. (Anat.; pop.) Coccis. – Pl. *noade.*

noápte s.f. **1.** Intervalul cuprins între apusul și răsăritul soarelui, când este întuneric. ▸ (Adverbial; în forma *noaptea*) În timpul nopții. **2.** (Fig.) Lipsă de lumină, întunecime. • *Azi-*(sau *astă-*) *~* = în noaptea precedentă. *De ~* = (despre păsări, insecte etc.) care umblă sau își caută hrana noaptea. *La ~* = în timpul nopții care urmează. *~ de ~* = în fiecare noapte; mereu. *Prost ca ~a* = foarte prost. – Pl. *nopți.*

noáten,-ă s.m. și f. Miel (sau mioară) între șase luni și doi ani (vârsta variind după regiuni). – Nu *noatin.* Pl. *noateni,-e.*

nóbil,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care, prin naștere sau prin pri-vilegiul acordat de un suveran, aparține unei clase sociale înalte. **2.** Adj. Care se distinge printr-o anumită valoare, prin natura sa deosebită. *Metal nobil.* **3.** Adj. Care denotă distincție, eleganță. – Pl. *nobili,-e.*

nobiliár,-ă adj. Care aparține nobilimii, privitor la nobilime; nobil. – Sil. *-li-ar.* Pl. *nobiliari,-e.*

nobilíme s.f. Categorie socială formată din nobili (**1**) deținând diferite titluri de noblețe (duce,

marchiz, conte, baron). – G.-D. *nobi-limii,* neart. *nobilimi.*

noblé|e s.f. **1.** Calitatea sau rangul de nobil (**1**). **2.** Caracter nobil (**3**). – Sil. *no-ble-*. G.-D. *nobleței.*

nocív,-ă adj. Dăunător sănătății. – Pl. *no-civi,-e.*

noctúrn,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care se des-fășoară noaptea. ▹ (Substantivat, f.) *În ~ă* = (despre competiții sportive) care are loc în timpul nopții. **2.** Adj. (Despre păsări, insecte etc.) De noapte. **3.** S.f. Compoziție muzicală pentru pian, lentă, cu caracter melancolic. – Pl. *nocturni,-e.*

nod s.n. **1.** Punct în care sunt legate capetele a două fire, a două fâșii de material textil etc.; loc în lungul sau la capătul unui fir, al unei sfori etc., unde, prin petrecerea unuia dintre capete printr-un ochi, s-a făcut o legătură; legătura astfel obținută. **2.** (Fig.) Punct de care depinde soluționarea unei probleme. **3.** Proeminență pe tulpina unei plante de unde încep să crească frunzele sau ramurile. **4.** Articulație (a degetelor, a genunchiului etc.). **5.** (Tehn.) Locul de îmbinare a două sau a mai multor bare. **6.** ~ *de cale ferată* = loc de întâlnire a mai multor linii de cale ferată. ~ *rutier* = loc de întâlnire a mai multor șosele. **7.** ~ *vital* = centrul mișcărilor respiratorii, situat în bulb. **8.** (Fig.) Senzație de sufocare pe care o are cineva cuprins de o emoție sau de o enervare puternică. **9.** Unitate de măsură pentru viteza navelor, egală cu viteza unui vas care parcurge o milă marină într-o oră. • *A căuta* (sau *a găsi cuiva*) ~ *în papură* = a căuta (sau a găsi) cu orice preț greșeli, cusururi acolo unde ele nu sunt, a învinovăți pe nedrept. *A înghiți* (*cu*) ~*uri* = **a)** a suporta cu greu un necaz, o durere; **b)** a mânca în silă. *A lega paraua cu zece* ~*uri* = a fi foarte zgârcit. *A-l lega pe cineva* ~ = a-l lega pe cineva foarte strâns; a-l lega fedeleș. *A tăia* ~*ul gordian* = a găsi soluția unei probleme complicate. – Pl. *noduri.*

nodál,-ă adj. **1.** Referitor la locul de inter-secție a mai multor căi de comunicație. **2.** (Fig.) Care constituie punctul esențial al rezolvării unei probleme. – Pl. *nodali,-e.* Par. *nodul.*

nodozitáte s.f. **1.** Mică ridicătură pe supra-fața unor obiecte. **2.** (Med.) Proeminență la articulațiile corpului. – Pl. *nodozități.*

nodúl s.m. Mică umflătură care apare în diverse părți ale corpului însoțind adesea unele boli cronice. – Pl. *noduli.* Par. *nodal.*

nodurós,-oásă adj. **1.** (Despre sfori, plante etc.) Cu noduri. **2.** (Despre ființe sau despre părți ale corpului lor) Cu articulații proemi-nente; ciolănos. – Pl. *noduroși,-oase.*

noi pron.pers.1 pl. Înlocuiește numele persoanei care vorbește și al persoanelor pe care aceasta și le asociază în vorbire. **1.** (La nominativ, cu funcție de subiect) *Noi plecăm repede.* **2.** (La dativ) **a)** (cu funcție de complement indirect) *Nouă ne aduce cartea. Ni se cuvine aceasta*; **b)** (în formele neaccentuate *ne, ni*; în construcții unipersonale) *Ni-e* (*ni-i*) *bine*; **c)** (în formele neaccentuate *ne, ni*; cu valoare de dativ etic) *Ni l-au luat deja.* **3.** (La acuzativ) **a)** (în forma accentuată, precedată de prep. „pe", și în forma neaccentuată *ne*; cu funcție de complement direct) *Ne ascultă pe noi. Ne-a condus bine*; **b)** (în forma accentuată precedată de prepoziții; cu funcție de atribut, de complement indirect, de complement circumstanțial de loc etc.) *Călătoria fără noi este plictisitoare. Se uită la noi. Pleacă de la noi.* **4.** (La dativ și acuzativ; în formele neaccentuate, cu valoare de pron. refl.) *Ne închipuim ceva. Ne purtăm bine*. • ~ *între* ~ sau ~ *în de* ~ = între ai noștri, între oameni cumsecade. – Monosilabic. D. formă accentuată *nouă,* forme neaccentuate *ne, ne-, -ne, -ne-, ni, ni-, -ni-*. A. formă accentuată *noi,* forme neaccentuate *ne, -ne, -ne-, ne-.*

noián s.n. **1.** Cantitate mare; mulțime (de ființe, de lucruri, de fenomene). **2.** Întindere mare (de apă). **3.** Abis, genune. – Pl. *noiane.*

noiémbrie s.m. invar. A unsprezecea lună a anului; (pop.) brumar. – Sil. *-iem-bri-e.* G.-D. *lui noiembrie.* Scris abr. *nov.*

nóimă s.f. (Pop.) Înțeles, sens. ▸ Menire, țel. • *Cu ~* = cu înțeles, cu judecată. *Fără* (*nici o*) *~* = fără sens, fără judecată, absurd. – Pl. *noime.*

noíme s.f. A noua parte dintr-un întreg. – Pl. *noimi.*

nojíță s.f. Curea îngustă sau șiret cu care se leagă opincile de picior. – Pl. *nojițe.*

nomád,-ă adj., s.m. și f. (Persoană sau colectivitate) care se mută mereu, care nu are așezare statornică. – Pl. *nomazi,-de.*

nomenclatór s.n. Listă, broșură sau carte cuprinzând totalitatea termenilor specifici dintr-un anumit domeniu sau enumerarea denumirilor unor sortimente de produse. – Sil. *-men-cla-.* Pl. *nomenclatoare.*

nomenclatúră s.f. **1.** Totalitatea termenilor specifici unui domeniu științific, tehnic, artistic etc. **2.** Listă, catalog cuprinzând nume proprii, titluri de lucrări, denumiri ale obiec-telor dintr-un anumit domeniu etc. **3.** Termen care desemnează totalitatea demnitarilor din regimurile comuniste (și care figurau pe o anumită schemă de organizare). – Sil. *-men-cla-.* Pl. *nomenclaturi.*

nominál,-ă adj. **1.** Care se referă la nume, care conține nume; după nume, pe nume. ▸ (Despre acte de valoare, librete de economii etc.) Pe care este indicat numele titularului. **2.** *Valoare ~ă* = valoare scrisă pe un bilet de bancă, pe o monedă etc. **3.** (Gram.) Care face parte din categoria numelui (**4**). ▹ *Flexiune ~ă* = declinare. *Predicat ~* = predicat format dintr-un verb copulativ la mod personal și un nume predicativ. – Pl. *nominali,-e.*

nominalizá vb. I tr. A specifica (ceva sau pe cineva) cu numele. – Ind.pr. *nominalizez.*

nominatív s.n. Caz al declinării, cu funcție specifică de subiect și care este considerat drept forma-tip a substantivului. – Pl. *nomi-native* „forme de nominativ".

nonagenár,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care a împlinit nouăzeci de ani. – Pl. *nonagenari,-e.*

nonconformíst,-ă s.m. și f., adj. (Persoană) care nu se conformează uzanțelor, mentalității, moravurilor colectivității în care trăiește. – Pl. *nonconformiști,-ste.*

nonsénș s.n. Ceea ce este lipsit de sens; absurditate. – Pl. *nonsensuri.*

non-stóp adj.invar., adv. (Care este) fără întrerupere, continuu. – Sil. *non-stop.*

nonșalánt,-ă adj. (Fam.) Degajat în comportare; nepăsător. – Pl. *nonșalanți,-te.*

nonșalánță s.f. (Fam.) Faptul de a fi nonșalant; atitudinea celui nonșalant. – G.-D. *nonșalanței,* neart. *nonșalanțe.*

nonviolénță s.f. Abținere de la orice act de violență. – Sil. *-vi-o-.* G.-D. *nonviolenței.*

noptiéră s.f. Dulap mic sau masă mică ce se așază lângă pat și pe care se țin la îndemână diverse obiecte. – Sil. *-ti-e-.* Pl. *noptiere.*

nor s.m. **1.** Masă de vapori, de picături de apă sau de cristale de gheață aflate în suspensie în atmosferă. **2.** (Astr.) *~ de stele* = grupare de stele cu limite neregulate, mai mică decât o galaxie. **3.** Masă densă de praf, de fum, de insecte etc. care plutește în atmosferă. • *A fi* (sau *a trăi*) *cu capul în ~i* = a trăi izolat de realitate; a fi distrat. *Parcă ar fi căzut din ~i,* se spune despre cel care nu-și dă seama de cele ce se petrec în jurul lui. – Pl. *nori.*

nóră s.f. Soția considerată în raport cu părinții soțului. – G.-D. *nurorii,* nu *norei.* Pl. *nurori.*

nord s.n. **1.** Unul dintre cele patru puncte cardinale situat în direcția stelei polare sau a vârfului unui ac magnetic; miazănoapte. ▹ (Adjectival) *Polul nord*. **2.** Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc. așezată spre nord (**1**) față de un punct dat; popoarele, lumea din aceste regiuni.

nórdic,-ă adj. Care este situat la nord față de un punct dat; specific țărilor și popoarelor din nord; septentrional. – Pl. *nordici,-ce.*

normál,-ă adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Care este potrivit cu natura lucrurilor; care se întâmplă

în mod obișnuit; conform unei norme (**1**). ▸ (Despre oameni) Sănătos (din punct de vedere fizic și psihic). **2.** S.f. (Mat.) Dreaptă perpendiculară pe tangentă la o curbă, în punctul de contact; dreaptă perpendiculară pe planul tangent la o suprafață, în punctul de contact. **3.** Adj. *Școală ~ă* = (în trecut) școală pentru pregătirea învățătorilor. – Pl. *normali,-e.*

normalitáte s.f. Starea normală, firească a ceva. – G.-D. *normalității,* neart. *normalități.*

normalizá vb. I tr. și refl. A face să devină sau a deveni normal (**1**). – Ind.pr. *normalizez.*

normánd,-ă s.m., adj. **1.** S.m. pl. Nume dat popoarelor germanice care, în evul mediu, s-au stabilit în Peninsula Scandinavă și în insulele învecinate. **2.** Adj. Care se referă la normanzi (**1**), care aparține normanzilor. – Pl. *normanzi,-de.*

normát,-ă adj. Care se efectuează după norme stabilite, care corespunde anumitor norme. – Pl. *normați,-te.*

normatív,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care stabilește o normă (**1**); cu valoare de normă. **2.** S.n. Instrucțiuni, prescripții cu caracter de normă (**1**). – Pl. *normativi,-e.*

nórmă s.f. **1.** Regulă (generală) stabilită prin lege sau prin uz și recunoscută ca principiu de conduită. **2.** Volum de muncă pe care cineva trebuie să o execute într-o unitate de timp dată. – Pl. *norme.*

noróc s.n. **1.** Soartă, destin (favorabil). **2.** Întâmplare neașteptată sau concurs de împrejurări favorabile care asigură reușita unei acțiuni, împlinirea unei dorințe etc. • *A avea ~ul să...* = a se ivi ocazia favorabilă pentru... *A-și încerca ~ul* = a întreprinde o acțiune în speranța că va reuși. *Noroc!,* formulă de salut sau de urare. *~ că...* = din fericire..., bine că... – Pl. *noroace.*

norocós,-oásă adj. **1.** (Despre persoane) Care are noroc (**1**); care se bucură de noroc (**2**). **2.** (Despre împrejurări, întâmplări etc.) Care aduce noroc, care are consecințe bune, favorabile. – Pl. *norocoși,-oase.*

noród s.n. (Înv.) **1.** Popor (**1**). **2.** Mulțime de oameni (de condiție socială modestă) strânși la un loc. – Pl. *noroade.*

norói1 s.n. **1.** Pământ, praf muiat de apa ploilor, a zăpezilor etc., formând o masă păstoasă; ceea ce murdărește și trebuie înlăturat; (pop.) glod, tină. **2.** (Fig.) Atitudine, faptă josnică; mediu viciat, decăzut. • *A împroșca pe cineva cu ~* sau *a arunca cu ~ în cineva* = a calomnia, a defăima pe cineva. *A târî pe cineva în ~* = **a)** a batjocori, a dezonora pe cineva; **b)** a îndemna pe cineva la o faptă josnică. – Pl. *noroaie.*

noroí2 vb. IV tr. și refl. A (se) afunda, a (se) împotmoli în noroi[1] (**1**); a se murdări cu noroi. – Ind. pr. *noroiesc,* pf.s. *noroii.*

norós,-oásă adj. (Despre cer) Înnorat. ▸ (Despre vreme) Cu cer acoperit de nori. – Pl. *noroși,-oase.*

norvegián,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune pe teritoriul Norvegiei. **2.** Adj. Referitor la Norvegia sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de norvegieni (**1**). – Sil. *-gi-an.* Pl. *norvegieni,-e.*

nostálgic,-ă adj., s.m. **1.** Adj. Plin de nostalgie; care predispune la nostalgie. **2.** S.m. Persoană care deplânge o stare de lucruri din trecut. – Pl. *nostalgici,-ce.*

nostalgíe s.f. Sentiment de melancolie provocat de dorința de a revedea persoane dragi ori locuri îndepărtate sau de a retrăi momente din trecut; dorință pentru ceva greu de obținut. – G.-D. *nostalgiei.* Pl. *nostalgii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

nóstim,-ă adj. **1.** Plin de haz; atrăgător, interesant, original. **2.** (Fam. și ironic) Cara-ghios, ridicol. – Pl. *nostimi,-e.*

nóstru, noástră pron. pos., adj. pos. **1.** Pron. pos. (Precedat de *al, a, ai, ale*) Înlocuiește numele obiectului posedat de vorbitor și de un grup din care vorbitorul face parte, precum și numele acestora. *Ale noastre sunt bune.* **2.** Adj. pos. Care aparține vorbitorului și grupului din care acesta

face parte; care ține de vorbitor și de grupul acestuia. *Casa noastră. A noastră casă.* ▸ (Arată relații în general reciproce de rudenie, de prietenie etc.) *Verii noștri.* ▸ Care constituie obiectul preocupărilor vorbitorului și al grupului din care acesta face parte. *Auzind amenințarea, omul nostru plecă.* **3.** Pron.pos. (La m.pl.) Înlocuiește numele rudelor, al prietenilor etc. vorbitorului și ale grupului din care acesta face parte; (la f.pl.) înlocuiește numele treburilor, al preocupărilor, al grijilor etc. vorbitorului și al grupului din care acesta face parte. *Vin ai noștri. Dintre toate problemele ne interesează doar ale noastre.* – Sil. *nos-tru, noas-tră.* Pl. *noștri, noastre,* scris greșit m. *noștrii,* G.-D. *alor noștri, alor noastre.*

notá vb. I tr. **1.** A consemna, a însemna; a marca (în scris) prin semne, prin simboluri. **2.** A observa, a semnala, a remarca. **3.** A califica, cu ajutorul notelor (**5**), răspunsurile sau lucrările elevilor, ale studenților, ale unor concurenți etc. **4.** (Muz.) A transcrie un text muzical cu ajutorul notelor (**6**). – Ind.pr. *notez.*

notábil,-ă adj. Vrednic de a fi luat în seamă; remarcabil, important. – Pl. *notabili,-e.*

notabilitáte s.f. (Mai ales la pl.) Persoană cu situație socială importantă (într-o locali-tate). – Pl. *notabilități.*

notár s.m. **1.** ~ *public* = persoană având competența juridică de a întocmi, autentifica și legaliza anumite acte, care să înlesnească cetățenilor dovedirea și valorificarea dreptu-rilor lor civile. **2.** (În vechea administrație) Secretar al primăriei dintr-o localitate rurală. – Pl. *notari.*

notáție s.f. **1.** Însemnare, notă (**1**). **2.** Re-prezentare grafică a sunetelor muzicale și a raporturilor dintre ele. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *notației.* Pl. *notații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

nótă s.f. **1.** Scurtă însemnare, remarcă în scris referitoare la o anumită chestiune. ▸ (La pl.) Însemnări asupra unui eveniment, asupra unei călătorii etc. sau notițe la un curs, la o ședință etc. **2.** (La pl.) Adnotări la un text literar sau științific, incluse la sfârșitul lucrării sau în josul paginii. **3.** Scurtă comunicare scrisă, cu caracter oficial. *Notă diplomatică.* **4.** Listă cu sumele care trebuie plătite pentru o cumpărătură, pentru o consultație etc. (*notă de plată*); document prin care se cere livrarea unei mărfi (*notă de comandă*). **5.** Calificativ prin care se apreciază cunoștințele elevilor, ale studenților etc. **6.** Semn grafic pentru redarea înălțimii și a duratei unui sunet muzical; sunetul reprezentat printr-un asemenea semn. **7.** Trăsătură, aspect caracteristic; semn distinctiv, particular. • *A fi în ~ =* a fi în acord, în concordanță cu situația. *A forța nota* = a depăși limitele obișnuite, a întrece măsura (în atitudini, comportare etc.). *A lua ~ de ceva* = a reține, a lua cunoștință. *Ca pe note* = bine, așa cum trebuie. *~ discordantă* (sau *falsă*) = afirmație, atitudine etc. care nu se potrivește într-un caz dat, care face impresie neplăcută, care șochează. – Pl. *note.*

notificá vb. I tr. A anunța ceva printr-o notificare. – Ind.pr. *notific.*

notificáre s.f. (În dreptul internațional) Comunicare făcută printr-o notă diplomatică de către un stat altui stat cu privire la punctul de vedere adoptat într-o problemă. – Pl. *notificări.*

notíță s.f. Diminutiv al lui notă. ▸ (La pl.) Însemnări rezumative făcute la un curs, la o lecție etc. – Pl. *notițe.*

notorietáte s.f. Faptul de a fi notoriu. – Sil. *-ri-e-.* G.-D. *notorietății.*

notóriu,-ie adj. Cunoscut de multă lume, renumit. – Sil.m. *-riu,* pr. *-rĭu,* f. *-ri-e.* Pl. *notorii.*

noționál,-ă adj. Care exprimă o noțiune (**1**), referitor la o noțiune. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *noționali,-e.*

noțiúne s.f. **1.** Formă logică fundamentală care reflectă însușirile esențiale, necesare și generale ale unei clase de obiecte. **2.** (La pl.) Cunoștințe generale, fundamentale într-un anumit domeniu. – Sil. *-ți-u-.* Pl. *noțiuni.*

nou, nóuă adj. **1.** Care a fost făcut sau descoperit recent, care apare pentru prima dată. ▸ (Despre

produse agricole, viticole etc.) Din recolta anului în curs. **2.** Care apare în locul a ceva mai vechi. ▹ *Anul Nou* = ziua de 1 ianuarie. *Noua generație* = tinerii. ▸ (Substantivat, n.; la sg. art.) Element care apare la un moment dat în procesul dezvoltării unui fenomen. **3.** (Despre obiecte) Care nu a fost folosit sau care a fost puțin folosit; recent cumpărat. **4.** Schimbat (în ceea ce privește aspectul sau conținutul), transformat. *O viață nouă.* **5.** Lipsit de experiență. • *Din nou* = iar, încă o dată. – La m. monosilabic, la f. *no-uă.* Pl. *noi.*

nóuă num. card. Număr natural având în numărătoare locul între opt și zece. ▹ (Cu valoare de num. ord.) *Volumul nouă.* • *A avea ~ vieți* (sau *suflete*) = a fi foarte rezistent, a trăi mult. – Sil. *no-uă.*

nóuălea, nóua num. ord. (Precedat de art. *al, a*) Care se află între al optulea și al zecelea. • *A fi în al ~ cer* = a fi foarte fericit. *Pe planul al ~,* se spune despre ceva neim-portant, lăsat la o parte. – Nu *noulea*. Sil. *no-uă-lea, no-ua.*

nóuăsprezece num. card. Număr natural având în numărătoare locul între optsprezece și douăzeci. – Sil. *no-uă-spre-.*

nouăzéci num. card. Număr natural având în numărătoare locul între optzeci și nouă și nouăzeci și unu. – Nu *nouzeci.* Sil. *no-uă-zeci.*

noutáte s.f. **1.** Însușirea de a fi nou. **2.** Lucru nou. **3.** Știre, informație recentă. – Sil. *no-u-.* Pl. **2,3** *noutăți.*

novatór,-oáre adj. Care aduce sau cuprinde idei ori concepții noi. – Pl. *novatori,-oare.*

nóvă s.f. Stea care își mărește brusc propria luminozitate (ca urmare a unei explozii inter-ne), revenind treptat la strălucirea inițială. – Pl. *nove.*

novíce s.m. și f. **1.** Persoană începătoare într-un anumit domeniu. **2.** Persoană care se pregătește într-o mănăstire pentru a se călugări. – Art.m. *novicele,* f. *novicea.* Pl. *nivici,-ce.*

novocaínă s.f. Substanță cristalizată, solubilă în apă, folosită pentru anestezie locală și ca analgezic. – G.-D. *novocainei.*

nóxă s.f. Termen generic pentru agenții dăunători (ex. substanțele toxice). – Pl. *noxe.*

nu adv. **1.** Neagă predicatul sau altă parte de propoziție, dând caracter negativ întregii propoziții. *Nu vine.* **2.** Fără valoare de negație, în propoziții interogative cu aspect negativ și cu înțeles pozitiv. *Nu merg tot la operă?* ▸ Dă înțeles contrar cuvântului pe care îl precedă, altul decât predicatul. *Locuiește nu departe.* **3.** Cu valoare de predicat sau de propoziție independentă, exprimă o negare. *A plecat ieri? – Nu.* • (*Da*) *cum* (*să*) *~!* = desigur, firește. *~ mai departe* = chiar în ceea ce privește pe..., chiar în cazul... *~ și ~,* formulă care exprimă un refuz categoric.

nuanță vb. I tr. A reda ceva în diferite nuanțe; a marca nuanțele unei culori, ale unui ton etc. ▸ (Fig.) A reliefa ceva în mod treptat; a varia tonul pentru a deveni expresiv. – Sil. *nu-an-.* Ind.pr. *nuanțez.*

nuanțát,-ă adj. **1.** Cu nuanțe diferite de culori, de tonuri etc. **2.** Cu variații marcate prin treceri gradate, subtile. ▸ (Despre limbă, stil) Expresiv, colorat. – Sil. *nu-an-.* Pl. *nuan-țați,-te.*

nuánță s.f. **1.** Varietate a unei culori; variație în intensitate a unui sunet. **2.** Diferență mică între lucruri de același fel; notă particulară. – Sil. *nu-an-.* Pl. *nuanțe.*

nuc s.m. Arbore înalt de 18-20 m, cu coroană bogată, cu frunze mari, compuse, cu fructul după și semințele comestibile; lemnul foarte apreciat este folosit la fabricarea mobilelor. – Pl. *nuci.*

núcă s.f. **1.** Fructul nucului, după cu semințe bogate în grăsimi, proteine și vitamine. **2.** *~ de cocos* = fructul comestibil al cocotierului. **3.** (Tehn.) Capătul sferic al unei tije, care servește la realizarea unei legături articulate între două organe de mașină. • *A se potrivi* (sau *a se nimeri*) *ca nuca în perete* = a nu se potrivi deloc. – Pl. *nuci.*

nucét s.n. Loc cu mulți nuci; livadă de nuci. – Pl. *nuceturi.*

nucleár,-ă adj. Care se referă la nucleul atomic. ▹ *Reacție ~ă* = ansamblu de fenomene care se pro-

duc la schimbarea structurii unui nucleu atomic în urma ciocnirii sale cu un alt nucleu sau cu un constituent al acestuia. *Energie ~ă* = energia dezvoltată de o reacție nucleară. ▸ Care este legat de folosirea energiei nucleare. *Arme nucleare. Război nuclear*. – Sil. *nu-cle-ar.* Pl. *nucleari,-e.*

nucléic adj. *Acid ~* = acid organic cu rol fundamental în sinteza proteinelor din orga-nism și în transmiterea caracterelor ereditare. – Sil. *nu-cle-ic.* Pl. *nucleici.*

nucléu s.n., s.m. **1.** (Biol.) Element al celulei organice, constituind partea vitală și esențială a acesteia; ia parte la procesele metabolice și are un rol esențial în ereditate. **2.** *~ atomic* = partea centrală a atomului, compusă din protoni și neutroni, având sarcină electrică pozitivă. **3.** (Fig.) Element esențial al unei acțiuni, al unui lucru etc. – Sil. *nu-cleu.* Pl. *nucleе,* sil. *-cle-e,* scris nu *-cleie* și **1** *nuclei.*

nucșoáră s.f. **1.** Diminutiv al lui nucă. **2.** Să-mânța unui arbore tropical, folosită drept condiment. – Pl. *nucșoare.*

nucúlă s.f. Achenă mică formată dintr-o singură carpelă sau provenită din desfacerea la maturitate a unui fruct alcătuit din mai multe carpele. – Pl. *nucule.*

nud,-ă adj., s.n. **1.** Adj. (Despre corpul omenesc) Fără veșminte, gol, dezbrăcat. **2.** S.n. Corp omenesc complet dezbrăcat; (spec.) reprezentare artistică (sculptură, pictură etc.) a unui corp nud (**1**). – Pl. adj. *nuzi,-de*, s.n. *nuduri.*

nudísm s.n. Expunere la soare a corpului nud (**1**).

núfăr s.m. Numele a două specii de plante acvatice, cu frunze late și cărnoase, plutind la suprafața apei, una cu flori mari, albe, răspândită la noi în Delta Dunării (*nufăr alb*) și una cu flori galbene (*nufăr galben*). – Pl. *nuferi.*

nugá s.f. Preparat dulce, sub formă de pastă consistentă din albuș de ou, zahăr, nuci (sau alune) între două vafele. – Art. *nugaua.* Pl. *nugale* „sorturi".

nuiá s.f. **1.** Ramură subțire și flexibilă (folosită în special la împletituri). **2.** Lovitură dată cu nuiaua (**1**). – Sil. *nu-ia.* Art. *nuiaua.* Pl. *nuiele.*

nul,-ă adj. **1.** Care se reduce la nimic; care nu se manifestă în nici un fel. ▸ (Mat.) De valoare egală cu zero. ▸ (Sport) *Meci ~* = meci care se termină la egalitate de puncte. **2.** (Despre acte) Fără valoare și putere legală. **3.** (Despre oameni și despre acțiunile lor) Lipsit de orice merit. – Pl. *nuli,-e.*

nulitáte s.f. **1.** Lipsa totală de valoare, de merite a cuiva sau a ceva; persoană lipsită de orice merit. **2.** (Jur.) Lipsă de valoare legală a unui act. – Pl. *nulități.*

númai adv. **1.** (Cu sens restrictiv sau exclusiv) Nu mai mult de ... (sau decât...); nimeni altcineva (sau nimic altceva) decât...; nu altfel sau altă dată, în alt loc, în alt scop etc. decât...; doar. **2.** (Pop.; urmat de „bun", „bine") Tocmai, chiar. *Numai bun de mâncat*. **3.** (Cu valoare de conj. adversativă) Dar, însă. *Vrea să vină numai nu are timp*. • *~ așa* sau *așa ~* = **a)** așa cum este, în mod simplu; **b)** fără motiv, fără scop. *~ (atâta) că* = (atâta) doar că... *~ să...* (sau *dacă...*) = cu condiția să...; doar dacă... *Nu ~ că..., dar...* = în afară de faptul că... – Scris *nu mai* când fiecare cuvânt își păstrează sensul propriu, în exemple ca: *Nu mai vine astăzi.*

numaidecât adv. **1.** Îndată, imediat. **2.** (Pop.) Neapărat, negreșit. – Sil. *-mai-de-*.

número s.n. **1.** Concept fundamental din matematică exprimând fiecare dintre enti-tățile care, formând o serie, arată cantitatea de obiecte dintr-un ansamblu; semnul grafic (cifra) care îl reprezintă. ▹ *~ natural* = fiecare dintre numerele 1, 2, 3... *~ atomic* = număr de protoni ai unui atom, egal cu numărul de ordine al elementului respectiv din sistemul periodic. ▸ Cantitate oarecare; mulțime. **2.** (Gram.) Categorie prin care se exprimă diferența de formă între cuvinte care denumesc un singur exemplar față de altele care denumesc două sau mai multe exemplare ori care denumesc o acțiune săvârșită de o singură persoană față de altele care arată că acțiunea este săvârșită de două sau mai

multe persoane. **3.** Cifră sau grup de cifre prin care se identifică un obiect dintr-o mulțime de obiecte clasificate după o anumită regulă. ▸ Fiecare dintre exemplarele unei publicații (ziar, revistă etc.) care poartă aceeași dată de apariție. ▸ Cifră sau grup de cifre corespunzând unui anumit post telefonic. **4.** Cifră sau grup de cifre folosite ca indice de mărime pentru obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte. **5.** Una dintre părțile programului unui spectacol de varietăți, al unui concert etc. • *A nu* (*mai*) *avea* ~ = a fi peste măsură de numeros. *Fără* (*de*) ~ = nenumărat; imens. *La* ~ sau *în* ~ *de...* = în total, complet. – Pl. *numere.*

numără vb. I. **1.** Tr. A spune numere în ordinea lor crescândă sau descrescândă. **2.** Tr. A stabili câte elemente conține o mulțime; a socoti câte unități sunt într-o cantitate dată sau câți indivizi sunt într-o serie, într-un grup etc. **3.** Tr. și refl. A (se) considera, a (se) socoti (printre...). • *A-i* ~ *cuiva îmbucăturile* (sau *înghițiturile*) = a-i ține cuiva socoteală de cât mănâncă; a-i da mâncare cu zgârcenie. *Până numeri la trei* = într-o clipă. *Slab de-i numeri coastele* = foarte slab. – Ind.pr. *număr.*

numărătoáre s.f. **1.** Operația de a număra, de a socoti. **2.** Cel care numără. – Pl. **1** *numărători,* **2** *numărătoare.*

numărătór s.m. (Mat.) Număr al unei fracții ordinare, scris deasupra liniei de fracție și reprezentând deîmpărțitul. – Pl. *numărători.*

nu-mă-uitá s.f. Plantă erbacee cu flori mici albastre, care crește spontan în regiunile temperate sau este cultivată ca plantă deco-rativă; miozotis. – Pl. *nu-mă-uita.*

núme s.n. **1.** Cuvânt sau grup de cuvinte cu care se denumește o ființă, un lucru, o acțiune etc. și care le individualizează. ▹ ~ *de botez* (sau *mic*) = prenume. ~ *de familie* = nume pe care îl poartă toți membrii unei familii, fiind transmis de la părinți la copii. **2.** Ca-lificativ, atribut al cuiva; (p. ext.) titlu, rang. ▸ (Pop.) Poreclă. **3.** Reputație, faimă, renume. **4.** (Gram.) Termen generic pentru părțile de vorbire care se declină; (spec.) substantiv. ▹ ~ *predicativ* = cuvânt care, împreună cu un verb copulativ la mod personal, formează predicatul. • *A cunoaște pe cineva numai după* ~ = a cunoaște pe cineva numai din auzite, nu personal. *A-i merge* ~*le că...* = a i se duce vestea că..., a se spune despre cineva că... *A-i scoate* (sau *a-i face*) *cuiva* ~ *rău* = a vorbi de rău pe cineva, a-l defăima. *A-l lovi* (sau *a-i trage una*) *în* ~*le tatălui* = a-l lovi pe cineva în frunte. *A nu mai auzi de* ~*le cuiva* = a nu mai ști, a nu mai afla nimic despre cineva. *A lua cuiva ceva în* ~ *de rău* = a interpreta în mod greșit cele spuse de cineva. *A-și face un* ~ = a ajunge cunoscut, vestit; a-și face renume. *În* ~*le cuiva* (sau *a ceva*) = în locul cuiva sau a ceva; din partea, din însărcinarea cuiva. *Pentru* ~*le lui Dumnezeu,* exclamație care subliniază, întărind, o rugăminte sau o expresie de indignare, de nedumerire. *Să nu-mi* (*mai*) *zici* (sau *spui*) *pe* ~ *dacă...,* se spune pentru a întări o afirmație, pentru a se face crezut. – Pl. *nume.*

numerál s.n. (Gram.) Parte de vorbire flexibilă care exprimă, sub diferite aspecte, un număr, o determinare numerică a unor obiecte sau ordinea lor prin numărare. – Pl. *numerale.* Par. *numerar.*

numerár s.n. Sumă de bani constituită din monede sau (și din) bancnote. – Par. *numeral.*

numerație s.f. *Sistem de* ~ = ansamblu de reguli folosit pentru exprimarea numerelor (**1**). *Sistem de numerație zecimal.* – Sil. *-ți-e.* Pl. *numerații.*

numéric,-ă adj. Referitor la numere (**1**); exprimat cu ajutorul numerelor. – Pl. *nume-rici,-ce.*

numerós,-oásă adj. Care este în număr mare; care constă din multe elemente. – Pl. *numeroși,-oase.*

numerotá vb. I tr. A însemna o mulțime de obiecte sau de ființe cu numere în ordine succesivă (pentru identificare). – Ind.pr. *numerotez.*

numí vb. IV. **1.** Tr. A da cuiva un nume, o denumire, un calificativ etc.; a denumi. **2.** Refl. A purta numele de..., a se chema... **3.** Tr. A menționa, a aduce în discuție numele cuiva sau a ceva. **4.** Tr. A încadra pe cineva într-o funcție, a-i da o însărcinare; a conferi cuiva un titlu. – Ind.pr. *numesc,* pf.s. *numii.*

numíre s.f. **1.** Faptul de a numi sau de a fi numit. **2.** Act prin care se comunică cuiva încadrarea într-o funcție. – Pl. *numiri.*

numismátică s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul monedelor și al medaliilor vechi. – G.-D. *numismaticii.*

numít,-ă adj. **1.** Care poartă numele de... **2.** Al cărui nume a fost menționat mai înainte. – Pl. *numiți,-te.*

numitór s.m. (Mat.) Număr al unei fracții ordinare, scris sub linia de fracție și repre-zentând împărțitorul. • *A aduce la același ~ =* **a)** (mat.) a face ca două sau mai multe fracții ordinare să aibă același numitor; **b)** a pune de acord puncte de vedere deosebite. – Pl. *numitori.*

numulít s.m. Gen de protozoare fosile, caracteristic primei jumătăți a erei terțiare, cu cochilia calcaroasă, în formă de ban mic. – Pl. *numuliți.*

nun,-ă s.m. și f. (Pop.) Naș **(2)**. – Pl. *nuni,-e.*

nuntáș,-ă s.m. și f. Persoană care participă la o nuntă **(1)**. – Pl. *nuntași,-e.*

núntă s.f. **1.** Ceremonia și petrecerea care au loc cu ocazia unei căsătorii; persoanele care iau parte la această ceremonie. **2.** *Nunta de argint* (sau *de aur*) = aniversarea a 25 (respectiv, a 50) de ani de la căsătorie. – Pl. *nunți.*

nuntí vb. IV intr. (Pop.) **1.** A se căsători, a face nuntă. **2.** A petrece la o nuntă. – Ind.pr. *nuntesc,* pf.s. *nuntii.*

núnțiu s.m. Reprezentant diplomatic al Vati-canului într-o țară străină. – Sil. *-țiu,* pr. *-țiu.* Pl. *nunții,* art. *-țiii,* sil. *-ți-ii.*

nupțiál,-ă adj. Referitor la nuntă, de nuntă. – Sil. *-ți-al.* Pl. *nupțiali,-e.*

nur s.m. (Pop.; mai ales la pl.) Aspect atrăgător al unei femei, drăgălășenie, grație care o fac plăcută în mod deosebit. – Pl. *nuri.*

núrcă s.f. **1.** Mic mamifer carnivor, semiacvatic, asemănător cu dihorul, cu blană prețioasă, de culoare cafenie-roșcată. **2.** Blană prelucrată de nurcă **(1)**. – Pl. *nurci.*

nurlíu,-íe adj. (Pop.) Cu nuri; atrăgător, drăgălaș; grațios. – Pl. *nurlii.*

nut s.n. (Tehn.) Canelură. – Pl. *nuturi.*

nutréț s.n. Nume generic dat plantelor recoltate (fân, trifoi etc.) pentru hrana animalelor. – Sil. *nu-treț.* Pl. *nutrețuri* „sortimente".

nutrí vb. IV tr. **1.** A da de mâncare cuiva; (refl.) a mânca, a se hrăni. **2.** (Fig.) A cultiva, a întreține o idee, un sentiment etc. – Sil. *nu-tri.* Ind.pr. *nutresc,* pf.s. *nutrii.*

nútrie s.f. **1.** Mic mamifer rozător, semiac-vatic, originar din America de Sud, crescut în Europa pentru blana sa prețioasă, de culoare brună-cenușie. **2.** Blană prelucrată de nutrie **(1)**. – Sil. *nu-tri-e.* G.-D. *nutriei.* Pl. *nutrii,* art. *-triile,* sil. *-tri-i-.*

nutritív,-ă adj. **1.** Care hrănește; bogat în substanțe hrănitoare. **2.** Referitor la nutriție. – Sil. *nu-tri-.* Pl. *nutritivi,-e.*

nutríție s.f. Totalitatea proceselor de ingerare și de asimilare a hranei (alimentație, digestie, metabolism etc.), prin care organismele vii își asigură creșterea, dezvoltarea și activitatea. – Sil. *nu-tri-ți-e.* G.-D. *nutriției.* Pl. *nutriții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

nuvélă s.f. Narațiune epică în proză, de dimensiuni mai reduse decât romanul, în care este redat un episod din viața unui personaj sau a mai multora. – Pl. *nuvele.*

nuvelíst,-ă s.m. și f. Autor de nuvele. – Pl. *nuveliști,-ste.*

nuvelístic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la nuvelă, care aparține nuvelei. **2.** S.f. Totalitatea nuvelelor aparținând unui scriitor, unei epoci, unei literaturi. – G.-D.s.f. *nuvelisticii.* Pl.adj. nuvelistici,-ce.

o1 s.m., s.n. A optsprezecea literă a alfa-betului limbii române; sunet (vocală) notat cu această literă. – Pl.m. *o*, n. *o-uri.*

o2 interj. Exclamație care exprimă admirație, satisfacție, mirare etc. sau nemulțumire, indignare etc.

o3 art. nehot., num. card., adj.nehot. v. **unu**.

oac interj. Cuvânt care redă strigătul caracteristic al broaștelor. – Monosilabic.

oácheș,-ă adj. **1.** (Despre oi) De culoare albă, cu pete negre în jurul ochilor. **2.** (Pop.; despre oameni) Brunet. – Pl. *oacheși,-e.*

oáie s.f. Animal domestic rumegător, crescut pentru lână, laptele și carnea lui; femela acestui animal. • *A o face de ~* = a face o prostie, a spune sau a face ceva nepotrivit. *Ca oile* = (despre oameni) cu grămada, în dezordine. *Deștept ca oaia,* se spune despre un om naiv sau prost. *Prea e de ~,* se spune despre vorbe sau fapte cu totul nepotrivite, lipsite de tact, de măsură. – Sil. *oa-ie.* Pl. *oi.*

oálă s.f. **1.** Vas (de metal) cu gura largă și înălțimea mai mare decât lărgimea, folosit în gospodărie; (p.ext.) conținutul unui asemenea vas. **2.** Vas special folosit în industrie, în diferite operații tehnice etc. • *A-i da oala în foc* = a se supăra. *A-i pune cuiva oala* = a-i face farmece. *Ajunge o bâtă* (sau *un ciomag*) *la un car de oale* = e de ajuns o singură vorbă pentru cine vrea să înțeleagă. *A-l lua pe cineva ca din ~* = a-l prinde ușor și prin surprindere. *A plăti oalele sparte* = a plăti pagubele făcute de altul, a suferi pentru faptele altuia. *A pune în aceeași ~* = a amesteca lucruri, probleme etc. diferite, producând confuzii. *A se amesteca* (sau *a-și băga nasul*) *unde nu-i fierbe oala* = a se amesteca în treburile altora, a se vârî unde nu trebuie. *A se face* (sau *a fi*) *oale și ulcele* = a fi mort de multă vreme. *A trage jar la oala sa* = a se îngriji de interesele sale, neglijându-le pe ale altuia; a trage spuza pe turta sa. *Cât o ~ de praznic* (*mare*) = foarte mare. *Mustăți făcute pe ~* = mustăți lungi, cu capetele lăsate în jos. – Pl. *oale.*

oáră s.f. **1.** (La sg., precedat de un numeral ordinal sau de un echivalent al său; indică timpul sau momentul când are loc un fapt) *L-am văzut ultima oară.* **2.** (La pl.; intră în componența numeralului adverbial) *Am citit de două ori.* • *A-și veni în ori* = a-și reveni la starea obișnuită (după o emoție, după o obosealã etc.). *De multe ori* sau *de câte ori!* = în repetate rânduri, adesea. *Ori de câte ori* = în toate rândurile, de fiecare dată. – Pl. *ori.*

oáre adv. Întărește valoarea interogativă sau dubitativă a unei propoziții. *Oare va ninge?*

oarecáre adj.nehot. **1.** Neidentificat sau neprecizat mai îndeaproape; vreun. **2.** Indi-ferent care. – Se deosebește de *oare care* din ex. ca: *Oare care dintre voi nu spune adevărul?*

oarecúm adv. Cumva. • *A-i fi ~* = a-i fi rușine, a se jena. – Se deosebește de *oare cum* din ex. ca: *Oare cum va fi timpul mâine?*

oáspete s.m. **1.** Musafir. **2.** Persoană (ofi-cială) care vizitează o țară, o instituție etc. – Pl. *oaspeți.*

oáste s.f. (Înv. și pop.) Armată (**1**). – Pl. *oști.*

oáză s.f. Loc cu izvoare de apă și cu vegetație bogată în mijlocul unui deșert nisipos; (fig.) loc care oferă odihnă, destindere. – Pl. *oaze.*

obádă s.f. **1.** Fiecare dintre bucățile de lemn încovoiat, care, împreunate, alcătuiesc partea circulară a unei roți de lemn; (p.ext.) partea periferică a unei roți (peste care se montează șina sau cauciucul la

autovehicule). **2.** (La pl.) Instrument de tortură în Evul Mediu. – Pl. *obezi.*

obârșie s.f. **1.** Punct de plecare; început, origine. ▸ Loc unde s-a născut cineva; neamul din care se trage. **2.** Loc de unde izvorăște o apă curgătoare. **3.** Culme, vârf de munte. – Sil. *-și-e.* G.-D. *obârșiei.* Pl. *obârșii,* art. *-șiile,* sil. *-și-i-.*

obcină s.f. Culme, vârf de munte despărțit de rest prin văi largi. – Pl. *obcini.*

obediént,-ă adj. Supus, ascultător. – Sil. *-di-ent.* Pl. *obedienți,-te.*

obediénță s.f. Supunere, ascultare. – Sil. *-di-en-.* G.-D. *obedienței,* neart. *obediențe.*

obelísc s.n. Monument monolitic din Egiptul antic, în formă de trunchi de piramidă, înalt și subțire. – Pl. *obeliscuri.*

óberliht s.n. Partea de sus a unei uși sau a unei ferestre, cu deschidere separată. – Pl. *oberlihturi.*

obéz,-ă adj. Care suferă de obezitate. – Pl. *obezi,-e.*

obezitáte s.f. Creștere exagerată a greutății corpului. – G.-D. *obezității,* neart. *obezități.*

obiálă s.f. (Mai ales la pl.) Bucată de pânză cu care se învelește piciorul, folosită mai ales în opinci; cârpă, zdreanță. – Sil. *-bia-.* Pl. *obiele.*

obicéi s.n. **1.** Obișnuință. **2.** Mod tradițional de a se îmbrăca, de a se purta etc. specific unei colectivități. **3.** *~ul pământului* = cutumă, lege nescrisă. • *A avea ~ să...* = a obișnui să... – Pl. *obiceiuri.*

obídă s.f. (Pop.) Amărăciune, mâhnire; ciudă, mânie. – Pl. *obide.*

obidít,-ă adj. (Înv. și pop.) **1.** Necăjit, mâhnit. **2.** Nedreptățit, asuprit. – Pl. *obidiți,-te.*

obiéct s.n. **1.** Corp solid (de obicei prelucrat), cu o anumită întrebuințare. **2.** Disciplină, materie de învățământ. **3.** Scop, țel. – Sil. *-biect.* Pl. *obiecte.*

obiectá vb.I tr. A-și manifesta, prin obiecții, dezacordul față de ceva. – Sil. *-biec-.* Ind.pr. *obiectez.*

obiectív,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care există în afara conștiinței și independent de ea. **2.** Adj. Care redă realitatea așa cum este ea; imparțial. **3.** S.n. Lentilă (sau sistem de lentile) care formează, într-un aparat, imaginea reală a unui obiect. **4.** S.n. (Mil.) Localitate, construcție etc. asupra căreia se execută o tragere sau se lansează bombe. **5.** S.n. (Fig.) Țel, țintă; scop. – Sil. *-biec-.* Pl. *obiectivi,-e.*

obiectivitáte s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este obiectiv. **2.** Nepărtinire, imparțialitate. – Sil. *-biec-.* G.-D. *obiectivității,* neart. *obiec-tivități.*

obiécție s.f. Argument invocat de cineva pentru a-și manifesta dezacordul față de ceva. – Sil. *-biec-ți-e.* G.-D. *obiecției.* Pl. *obiecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

obișnuí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) deprinde, a (se) învăța cu... **2.** Tr. A avea o anumită deprindere. – Ind.pr. *obișnuiesc,* pf.s. *obiș-nuii.*

obișnuínță s.f. Deprindere caracteristică unei persoane, rezultată prin repetarea îndelungată a aceleiași acțiuni; obicei. • *Din ~* = ca urmare a deprinderii, a obiceiului. – Pl. *obișnuințe.*

obișnuít,-ă adj. **1.** Care a devenit obișnuin-ță; în mod curent. **2.** Comun, de rând. – Pl. *obișnuiți,-te.*

oblánc s.n. Partea de dinainte a șeii, mai ridicată și încovoiată. – Sil. *o-blânc.* Pl. *oblâncuri.*

obléț s.m. Pește mic de apă dulce.; sorean. – Sil. *o-bleț.* Pl. *obleți.*

óblic,-ă adj. Înclinat față de o dreaptă sau față de un plan. – Sil. *o-blic.* Pl. *oblici,-ce.*

obligá vb.I. **1.** Tr. A constrânge; a determina pe cineva să acționeze într-un anumit fel, să ia o anumită atitudine. **2.** Refl. A se angaja, a-și lua o răspundere. – Sil. *o-bli-.* Ind.pr. *oblíg.*

obligativitáte s.f. Caracterul a ceea ce este obligatoriu. – Sil. *o-bli-.* G.-D. *obligativității.*

obligatóriu,-ie adj. Care trebuie îndeplinit întocmai; care este impus prin lege. – Sil. *o-bli-,* m. *-riu,* pr. *-rĭu*, f. *-ri-e.* Pl. *obligatorii.*

obligáție s.f. **1.** Ceea ce i se impune cuiva sau își impune cineva să facă într-o anumită situație; datorie, îndatorire. **2.** (Fin.) Hârtie de valoare care

conferă deținătorului ei calitatea de creditor. – Sil. *o-bli-ga-ți-e.* Pl. *obligații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Var. **2 obliga-țiúne** s.f., sil. *o-bli-ga-ți-u-,* pl. *obligațiuni.*

obligeánă s.f. Plantă erbacee, originară din India, cu miros aromatic și cu flori gălbui, al cărei rizom este folosit în medicină și în parfumerie. – Sil. *o-bli-gea-.* Pl. *obligene.*

obliterație s.f. (Med.) Obstrucție a vaselor sangvine. – Sil. *o-bli-...-ți-e.* G.-D. *obliterației.* Pl. *obliterații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

oblojí vb.IV tr. și refl. (Pop.) A(-și) pune comprese; a (se) pansa. – Sil. *o-blo-.* Ind.pr. *oblojesc,* pf.s. *oblojii,* cj.pers.3 *să* (*se*) *oblo-jească.*

oblón s.n. **1.** Panou de lemn, de metal etc. prins în balamale în fața unei uși sau a unei ferestre, servind pentru protecție sau pentru reglarea luminii în încăpere. **2.** Deschizătură cu panou de închidere în podul sau în peretele grajdului, pe unde se dă de mâncare vitelor. – Sil. *o-blon.* Pl. *obloane.*

óblu, oáblă adj., adv. (Pop.) **1.** Adj. Drept, neted; plan. **2.** Adv. Direct, fără înconjur, fără ocol. – Sil. *o-blu,* f. *oa-blă.* Pl.adj. *obli, oable.*

obói s.n. Instrument muzical de suflat din lemn, cu ancie dublă, în formă de tub, cu găuri și cu clape. – Pl. *oboaie.*

oból s.n. Contribuție modestă în bani; (p.ext.) contribuție de orice fel. • *A-și da ~ul* = a contribui cu ceva la o acțiune de bine-facere. – Pl. *oboluri.* Par. *obor.*

obór s.n. (Pop.) **1.** Țarc (**1**). **2.** Loc unde se ține târg de vite, de nutreț, de lemne etc. – Pl. *oboare.* Par. *obol.*

oboróc s.n. Vas mare, servind la transpor-tarea și la păstrarea cerealelor, iar în trecut, și ca unitate de măsură. • *A pune ceva sub obroc* = a feri un lucru de văzul lumii, a-l tăi-nui. – Pl. *oboroace.* Forma recomandată **obróc** s.n., sil. *o-broc.*

oboseálă s.f. Stare de slăbiciune generală provocată de eforturi fizice sau intelectuale mari; (pop.) osteneală. – G.-D. *oboselii,* neart. *oboseli.*

obosí vb.IV intr. A-i slăbi cuiva puterile în urma unui efort fizic sau intelectual; a simți oboseală; (pop.) a osteni. – Ind.pr. *obosesc,* pf.s. *obosii.*

obosít,-ă adj. Care simte oboseală; (pop.) ostenit. – Pl. *obosiți,-te.*

obositór,-oáre adj. Care provoacă oboseală; plictisitor, sâcâitor. – Pl. *obositori,-oare.*

obráz s.m., s.n. **1.** S.m. Fiecare dintre cele două părți laterale (și cărnoase) ale feței omului; pielea care acoperă aceste părți. **2.** S.n. Partea anterioară a capului omenesc; față, figură, chip. **3.** S.n. (Înv.) Persoană, ins. • *A avea* (*atâta*) *~* = a avea rușine, bun-simț. *A avea ~ gros* sau *a-i fi cuiva gros ~ul* sau *a fi gros de ~* = a fi fără rușine, obraznic, lipsit de bun-simț. *A fi fără ~* = a fi nerușinat, necuviincios, impertinent. *A-i crăpa* (sau *a-i plesni*) *~ul de rușine* = a se rușina foarte tare. *A-i spune de la ~* = a-i spune direct, fără înconjur; a-i spune verde în față. *A* (*nu*) (*mai*) *avea ~ să...* = a (nu) (mai) avea îndrăzneală să..., a (nu) (mai) cuteza să... *A orbi* (sau *a prosti*) *pe cineva de la ~* = a-i spune cuiva minciuni în față; a încerca să-l înșele în mod grosolan. *A-și pune ~ul pentru cineva* = a garanta pentru cineva cu cinstea, cu autoritatea proprie. *A-și scoate ~ul în lume* = a se arăta printre oameni, a apărea în societate. *Cu ce obraz?* = cum? în ce fel? cu ce îndrăzneală? *~ul subțire cu cheltuială se ține* = pentru a putea face față unor pretenții mari trebuie să dispui de mijloace corespunzătoare. – Sil. *o-braz.* Pl.m. *obraji,* n. *obraze,* nu *-uri.*

obráznic,-ă adj. Lipsit de bună-cuviință; neobrăzat. – Sil. *o-braz-.* Pl. *obraznici,-ce.*

obrăzár s.n. **1.** Plasă deasă de sârmă sau sac de pânză cu care stuparul își acoperă fața de înțepăturile albinelor. **2.** Mască metalică cu care se protejează fața în unele sporturi (ex. floretă). – Sil. *o-bră-.* Pl. *obrăzare.*

obrăznicătúră s.f. (Fam.) Persoană obraz-nică. – Sil. *o-brăz-.* Pl. *obrăznicături.*

obrăznicí vb.IV refl. A deveni necuviincios, obraznic, impertinent. – Sil. *o-brăz-.* Ind.pr. *obrăznicesc.*

obrăznicíe s.f. Atitudine, comportare sau vorbă obraznică. – Sil. *o-brăz-*. G.-D. *obrăz-niciei.* Pl. *obrăznicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-*.

obróc s.n. v. **oboroc**.

obscén,-ă adj. (Despre cuvinte, gesturi, atitudini) Care lezează grav simțul pudorii; trivial. – Sil. *ob-scen.* Pl. *obsceni,-e.*

obscenitáte s.f. Caracterul a ceea ce este obscen; indecență, trivialitate; (concr.) vorbă sau faptă obscenă. – Sil. *ob-sce-*. Pl. *ob-scenități.*

obscúr,-ă adj. **1.** Lipsit de lumină, întunecos. **2.** (Fig.) Greu de înțeles, nelămurit, neclar; (livr.) abscons. **3.** (Fig.) Lipsit de notorietate, puțin cunoscut, mediocru. – Sil. *ob-scur.* Pl. *obscuri,-e.*

obscurantísm s.n. Opoziție la progres și la răspândirea științei; stare de înapoiere culturală. – Sil. *ob-scu-*.

obscuritáte s.f. **1.** Întuneric, întunecime. **2.** (Fig.) Lipsă de claritate (în exprimare, în gândire). – Sil. *ob-scu-*. Pl. *obscurități.*

obsecviós,-oásă adj. (Livr.) Care manifestă exces de respect; servil, slugarnic; smerit, umil. – Sil. *-vi-os.* Pl. *obsecvioși,-oase.*

obsedá vb.I tr. (Despre imagini, sentimente, idei etc.) A urmări, a preocupa neîncetat pe cineva. – Ind.pr.pers. 3 *obsedează.*

obsedánt,-ă adj., adv. **1.** Adj. Care obsedează. **2.** Adv. Ca o obsesie; obsesiv. – Pl.adj. *obsedanți,-te.* Par. *obsedat.*

obsedát,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) pre-ocupată permanent de un sentiment, de o idee etc. – Pl. *obsedați,-te.* Par. *obsedant.*

observá vb.I tr. **1.** A băga de seamă, a remarca. **2.** A privi cu atenție, a examina. – Ind.pr. *obsérv.*

observatór1 s.n. **1.** Clădire special amenajată pentru efectuarea de observații (**2**) științifice asupra corpurilor cerești, asupra fenomenelor astronomice, meteorologice etc. **2.** (Mil.) Loc, amplasament de unde se poate observa inamicul pentru a obține date despre el. – Pl. *observatoare.*

observatór2,-oáre adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care observă (**2**). **2.** S.m. (Jur.) Reprezentant al unui stat la lucrările unor organisme internaționale, fără drept de vot și de semnătură a documentelor întocmite de acestea. – Pl. *observatori,-oare.*

observáție s.f. **1.** Constatare, remarcă. **2.** Cercetare, examinare metodică a unui obiect sau a unui fenomen. ▹ *Foaie de ~* = formular pe care se notează zilnic evoluția bolii și tratamentul aplicat unui bolnav. **3.** Obiecție, critică; mustrare, reproș. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *observației.* Pl. *observații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

obsésie s.f. Idee, imagine etc. care revine insistent și chinuitor în minte; frământare permanentă provocată de un anumit gând, de o anumită idee etc. – Sil. *-si-e.* G.-D. *obsesiei.* Pl. *obsesii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-*.

obsesív,-ă adj., adv. **1.** Adj. Privitor la obsesie, care ține de obsesie. **2.** Adv. Obsedant (**2**). – Pl. *obsesivi,-e.*

obsígă s.f. Plantă furajeră, asemănătoare cu ovăzul. – G.-D. *obsigii.*

obstácol s.n. **1.** Ceea ce stă în calea cuiva sau a ceva, ceea ce oprește trecerea, vederea etc.; (fig.) ceea ce împiedică săvârșirea unei acțiuni. **2.** (Sport) Obstacol (**1**) natural sau amenajat peste care trebuie să treacă un concurent la cros, hipism etc. – Sil. *ob-sta-*. Pl. *obstacole.*

obstétric,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care ține de obstetrică (**2**). **2.** S.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu fiziologia și patologia sarcinii și a nașterii. – Sil. *ob-ste-tric.* G.-D. s.f. *obstetricii.* Pl.adj. *obstetrici,-ce.*

obstetrician,-ă s.m. și f. Specialist în ob-stetrică (**2**). – Sil. *ob-ste-tri-ci-an.* Pl. *obste-tricieni,-e.*

obstiná vb.I refl. (Livr.) A se încăpățâna. – Ind. pr. *obstinez.*

obstruá vb.I tr. (Med.) A astupa (un vas sangvin, un intestin). – Sil. *ob-stru-a.* Ind.pr. *obstruez.*

obstrúcție s.f. **1.** (Med.) Astuparea conductului unui organ; ocluzie. **2.** Tactică folosită în parlament, prin care se încearcă împiedicarea desfășurării dezbaterilor sau a luării unei hotărâri (prin discuții prelungite, interpelări etc.); (p.ext.) orice fel de opoziție făcută în mod sistematic. – Sil. *ob-struc-ți-e.* G.-D. *obstrucției.* Pl. *obstrucții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

obște s.f. **1.** (Înv. și pop.) Comunitate de oameni, colectivitate, populație; (p.ext.) mulțime, gloată. **2.** (Înv.) Reprezentanță a poporului, adunare, sfat. • *De ~ =* în mod obișnuit, de obicei. – Sil. *ob-ște.* Pl. *obști.*

obștésc,-eáscă adj. Care aparține colecti-vității; comun, public. • *A-și da ~ul sfârșit* = a muri. – Sil. *ob-ștesc.* Pl. *obștești.*

obturá vb.I tr. A astupa, a închide (temporar) un canal, o conductă, un vas sangvin etc. – Ind. pr. *obturez.*

obturánt,-ă adj. Care obturează. – Pl. *obturanți,-te.* Par. *obturat.*

obturát,-ă adj. Care este astupat (temporar); înfundat. – Pl. *obturați,-te.* Par. *obturant.*

obturatór s.n. (Tehn.) Element mobil al unui dispozitiv, care închide sau reduce secțiunea de trecere a unui fluid, a unui fascicul de lumină etc. printr-un orificiu. – Pl. *obtura-toare.*

obturáție s.f. Astupare, închidere a unei cavități, a unui orificiu. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *obturației.* Pl. *obturații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

obtúz,-ă adj. **1.** (Mat.) *Unghi ~ =* unghi mai mare de 90 de grade. **2.** (Fig.; despre minte, spirit; p.ext., despre oameni) Lipsit de perspicacitate; prost, mărginit. – Pl. *obtuzi,-e.* Par. *obuz.*

obținе vb.III tr. A reuși să aibă ceea ce dorește, ceea ce cere; a dobândi, a primi. ▸ A realiza ceva. – Ind. pr. *obțín*; part. *obținut.*

obúz s.n. Proiectil de artilerie. – Pl. *obuze.* Par. *obtuz.*

ocá s.f. Veche unitate de măsură pentru capacități și greutăți; vasul având această capacitate. • *A prinde pe cineva cu ~ua mică* = a-l prinde cu o minciună; a-l prinde asupra faptului. – Art. *ocaua.* Pl. *ocale.*

ocără s.f. (Pop.) Vorbă sau faptă care mustră pe cineva; situație dezonorantă în care se află cineva. • *A* (*se*) *face de ~ =* a (se) compromite. – Pl. *ocări.*

ocarínă s.f. Mic instrument muzical de suflat, făcut din lut ars, în formă ovală, cu găuri. – Pl. *ocarine.*

ocázie s.f. **1.** Împrejurare (întâmplătoare) care favorizează săvârșirea unei acțiuni. **2.** Mijloc de locomoție găsit din întâmplare. • *De ~ =* **a)** potrivit numai pentru o anumită împrejurare; **b)** ivit din întâmplare; **c)** cumpărat sau vândut din întâmplare (și avantajos). – Sil. *-zi-e.* G.-D. *ocaziei.* Pl. *ocazii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

ocazionál,-ă adj. Care se ivește din întâm-plare. ▸ (Adverbial) Întâmplător. ▸ Care are loc cu ocazia unui anumit eveniment. – Sil. *-zi-o-.* Pl. *ocazionali,-e.*

ocărî vb.IV tr. **1.** A mustra, a certa. **2.** A ponegri, a defăima. – Ind.pr. *ocărăsc.*

ocârmuíre s.f. (Înv.) Conducere, guvernare. – Pl. *ocârmuiri.*

occidént s.n. Vest (**2**). ▸ (Spec.) Lumea, civilizația din vestul Europei (și din întreaga Americă). – Sil. *oc-ci-.*

occidentál,-ă adj. **1.** Vestic. **2.** Care ține de civilizația și popoarele din vestul Europei (și din întrega Americă). – Sil. *oc-ci-.* Pl. *occidentali,-e.*

occipitál,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care este situat în partea posterioară și inferioară a craniului. **2.** S.n. Os lat care constituie peretele posterior și inferior al craniului. – Sil. *oc-ci-.* Pl. *occipitali,-e.*

occipút s.n. Proeminență osoasă în partea posterioară și inferioară a craniului. – Sil. *oc-ci-.* Pl. *occiputuri.*

oceán s.n. **1.** Întindere vastă de apă sărată, delimitată de continente. ▹ *~ul planetar* = totalitatea oceanelor și a mărilor, cu legătură între ele, reprezentând 71% din suprafața globului pământesc. **2.** (Fig.; urmat de determinări introduse prin prep. „de") Întin-dere nemărginită, imensitate. – Sil. *o-cean.* Pl. *oceane.*

oceánic,-ă adj. Referitor la ocean (**1**); care trăiește în ocean. – Sil. *-cea-.* Pl. *oceanici, -ce.*

oceanográf s.m. Specialist în oceanografie. – Sil. *-cea-no-graf.* Pl. *oceanografi.*

oceanográfic,-ă adj. Care se referă la ocea-nografie, care aparține oceanografiei. – Sil. *-cea-no-gra-.* Pl. *oceanografici,-ce.*

oceanografíe s.f. Știință care se ocupă cu studiul fizic, chimic, biologic etc. al oceanului planetar. – Sil. *-cea-no-gra-.* G.-D. *oceano-grafiei.*

océl s.m. (Zool.) Ochi elementar constituit din-tr-o retină simplă, uneori și cristalin, caracteristic viermilor și artropodelor. – Pl. *oceli.*

ocheádă s.f. Privire semnificativă adresată cuiva pe furiș; semn făcut cu ochiul. – Sil. *-chea-.* Pl. *ocheade.*

ocheán s.n. Nume dat diferitelor instrumente optice portative care măresc unghiul sub care se pot vedea obiectele depărtate. – Sil. *o-chean.* Pl. *ocheane.*

ocheánă s.f. (Iht.) Babușcă. – Pl. *ochene.*

ochelári s.m.pl. Dispozitiv optic format din două lentile fixate într-o ramă, care se pune la ochi, sprijinit pe nas, pentru a corecta un defect de vedere sau pentru a apăra ochii de lumină prea puternică, de praf etc. • *A avea ~ de cal* = a nu avea perspectivă asupra problemelor, a vedea lucrurile printr-o prismă prea îngustă.

ochi1 s.m., s.n. **1.** S.m. Organ al văzului, existent la toate vertebratele și la unele nevertebrate; la om este constituit din cei doi globi sticloși, situați în partea din față a capului; globul împreună cu orbita, pleoapele și genele; irisul colorat al acestui organ. **2.** S.m. Facultatea de a vedea, simțul văzului; privire, uitătură. **3.** S.n. Fiecare dintre spațiile libere ale unei ferestre, unde se montează geamul; bucata de sticlă care închide acest spațiu. **4.** S.n. Orificiu în plita unei mașini de gătit, pe care se așază vasele la foc. **5.** S.n. Buclă formată prin îndoirea unei sfori; fiecare dintre golurile aflate între firele dintr-o împletitură, dintr-o țesătură, dintr-o plasă etc. **6.** S.m. Pata colorată de pe penele din coada păunului. **7.** S.n. Întindere de apă în formă circulară; bulboană, vârtej. **8.** S.n. Porțiune (în formă circulară) dintr-o suprafață, acoperită cu altceva (apă, zăpadă etc.) decât mediul înconjurător. **9.** S.m. Mugur (mai ales la vița de vie). **10.** S.n. (La pl.) Mâncare făcută din ouă prăjite sau fierte fără coajă, astfel încât gălbenușul să rămână întreg. **11.** S.m. *~ de pisică* = disc de sticlă care reflectă razele de lumină proiectate asupra lui, folosit ca semnalizator. *~ magic* = tub electronic care arată, la aparatele de radio, în ce măsură este realizat acordul pe lungimea de undă dorită. **12.** S.m. *~ul-boului* = **a)** (bot.) nume dat mai multor specii de plante cu inflorescențe mari, divers colorate; **b)** (ornit.) pasăre insectivoră, de culoare brun-ruginie, cu coada îndreptată în sus. • *A arunca cuiva praf* (sau *nisip*) *în ~* = a-i da iluzia că lucrurile sunt altfel decât în realitate, a-l înșela. *A avea ~* = a fi priceput în a aprecia ceva dintr-o privire. *A da ca din ~i lui* = a fi zgârcit. *A da cu ~i de ceva* (sau *de cineva*) = a vedea ceva sau pe cineva care îți iese întâmplător în cale. *A da ~ cu cineva* = a se întâlni cu cineva, a se vedea. *A dormi numai cu un ~* = a dormi ușor. *A face* (sau *a deschide*) *~i mari* (*cât cepele*) = a privi cu uimire, cu atenție, cu curiozitate, a se mira. *A face cu ~ul* = a face cuiva un semn (închizând și deschizând un ochi) cu înțeles. *A face ~* = **a)** (despre puii unor animale) a deschide ochii după naștere; **b)** (despre oameni) a se trezi din somn. *A face ~i mici* = a fi gata să adoarmă, a i se închide ochii de somn. *A fi cu ~ și cu sprâncene* = a fi prea evident, prea bătător la ochi. *A fi rău de ~* sau *a avea ~ răi* = a deochea. *A-i face cuiva* (*ceva*) *cu ~ul* = a-l atrage, a-l îmbia. *A-i plesni cuiva ~i* (*de rușine, de foame* etc.) = a nu mai putea (de rușine, de foame etc.). *A-i rămâne cuiva*

~i la... = a rămâne cu privirea la cineva sau la ceva, a-i plăcea foarte mult. *A i se face cuiva verde* (sau *negru*) *înaintea ~lor* = a-i veni amețeală, a i se face rău. *A-l lua pe cineva la ~* = a avea bănuieli asupra cuiva, a-l suspecta. (*A măsura* sau *a judeca, a prețui* etc.) *din ~* (sau *cu ~i*) = (a măsura sau a judeca, a prețui etc.) exami-nând cu privirea. *A mânca* (sau *a înghiți, a sorbi*) *pe cineva* (sau *ceva*) *din ochi* (sau *cu ~i*) = a privi cu mult drag la cineva, a iubi foarte mult pe cineva. *A nu avea ~ decât pentru cineva* = a se uita numai la persoana iubită. *A nu avea ~ să vadă pe cineva* = a fi mânios pe cineva, a nu-l putea suferi. *A* (*nu*) *le fi dat ~lor să vadă ceva* = a (nu) avea ocazia să vadă ceva. *A păzi pe cineva ca ~i din cap* = a-l păzi cu cea mai mare grijă. *A pierde pe cineva* (sau *ceva*) *din ~* = a nu mai vedea pe cineva sau ceva care se depărtează sau de care te depărtezi. *A pune ~i pe cineva* (sau *pe ceva*) = a-i plăcea cineva sau ceva foarte mult, căutând să-l atragă (sau să-l aibă). *A ridica pe cineva în ~i cuiva* = a face ca cineva să obțină mai mult prestigiu în fața cuiva. *A se uita* (sau *a privi*) *pe sub ~* = a se uita urât. *A sta cu ~i pe cineva* = a-l supraveghea. *A-și da* (sau *a-și răsturna*) *~i peste cap* = a fi gata să moară, a muri. *A-și da ~i peste cap* = a cocheta, a se fandosi. *A ține la cineva ca la ~i din cap* sau *a-i fi drag cineva ca ~i din cap* = a iubi pe cineva foarte mult. *A ține pe cineva sub ~* = a-l supraveghea îndeaproape. (*A vinde* sau *a da, a cumpăra* etc.) *pe ~* = (a vinde sau a cumpăra) apreciind cu privirea. *Cât te-ai șterge* (sau *te-ai freca*) *la ~* = foarte repede; cât ai clipi din ochi. *Cu un ~ la răsărit și cu altul la apus,* se spune despre cineva care se uită cruciș. *Cu un ~ la slănină și cu altul la făină* = **a)** se spune despre o persoană care se uită cruciș; **b)** se spune despre o persoană care râvnește la două lucruri deodată. *De* (sau *pentru*) *~i lumii* = de formă, pentru aparență. *Nu-i stau bine ~i în cap,* se spune despre o persoană cu privirea vioaie, jucăușă. *Numai ~ și urechi* = foarte atent. *~ în ~* = privind unul în ochii celuilalt. *Văzând cu ~i* = foarte repede. *Verde în ~* = în față, cu îndrăzneală; fără cruțare. – Monosilabic. Pl.m. *ochi,* n. *ochiuri.*

ochí2 vb.IV. **1.** Intr. A aduce țeava unei arme în poziția care să permită trimiterea proiectilului la țintă. ▸ Tr. A nimeri, a lovi ținta. **2.** Tr. A distinge pe cineva sau ceva cu privirea; a remarca, a observa un obiect, un loc etc. pe care vrea să-l aibă. – Ind. pr. *ochesc,* pf.s. *ochii.*

ochitór s.m. Militar care ochește[2] (**1**) la armele de artilerie. ▸ Țintaș. – Pl. *ochitori.*

ócină s.f. (Înv. și pop.) Bucată de pământ moștenită. – Pl. *ocini.*

ocluziúne s.f. **1.** (Tehn.) Astupare, închidere a unui canal, a unui tub, a unei conducte. **2.** (Med.) Obstrucție (**1**). – Sil. *o-clu-zi-u-.* Pl. *ocluziuni.* Var. **2 oclúzie** s.f., sil. *-zi-e,* G.-D. *ocluziei,* pl. *ocluzii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

ocnáș s.m. (Înv.) Persoană condamnată la muncă silnică în ocnă (**1**). – Pl. *ocnași.*

ócnă s.f. **1.** (Pop.) Mină[1], în special de sare. **2.** (Înv.) Mină[1] (părăsită) în care erau deținuți condamnații la muncă silnică; (p.ext.) temniță, închisoare. • *Sărat ~* = foarte sărat. – Pl. *ocne.*

ocól s.n. **1.** Mișcare în jurul unui punct fix, al unui loc etc.; deplasare în spațiu care nu urmează calea în linie dreaptă; înconjur. **2.** Țarc pentru animale. **3.** *~ silvic* = unitate administrativă silvică. • *A da cuiva* (sau *la ceva*) *~* = **a)** a ocoli, a înconjura; **b)** a umbla în preajma cuiva sau a ceva; a da târcoale. *A da ~ pământului* = a umbla foarte mult. – Pl. **1** *ocoluri*, **2, 3** *ocoale.*

ocolí vb.IV tr. **1.** A merge de jur împrejur; a se abate de la drumul drept. **2.** A evita să atingă, să întâlnească pe cineva sau ceva. ▸ (Fig.) A spune ceva indirect, ezitând; a evita să vorbească despre cineva sau ceva. – Ind.pr. *ocolesc,* pf.s. *ocolii.*

ocolíș s.n. *Fără ~* = în mod direct, pe față. – Pl. *ocolișuri.*

ocolít1 s.n. *Pe ~e* = indirect. – Formă grama-ticală *ocolite.*

ocolít2,-ă adj. Care se abate de la linia dreaptă; cu ocoluri. *Drum ocolit*. • *Pe căi ~e* = prin mijloace indirecte; prin subterfugii. – Pl. *ocoliți,-te.*

ocrotí vb.IV tr. A apăra, a proteja; a ajuta, a sprijini. – Sil. *o-cro-*. Ind.pr. *ocrotesc,* pf.s. *ocrotii.*

ocrotitór,-oáre adj. Care ocrotește. – Sil. *o-cro-*. Pl. *ocrotitori,-oare.*

ócru s.n., adj.invar. **1.** S.n. Argilă de culoare galbenă, brună sau roșie, folosită ca materie colorantă; vopsea preparată din această argilă. **2.** Adj.invar. De culoare galben-brună. – Sil. *o-cru.*

octaédric,-ă adj. Care are formă de octa-edru. – Sil. *-e-dric.* Pl. *octaedrici,-ce.*

octaédru s.n. Poliedru cu opt fețe. – Sil. *-e-dru.* Pl. *octaedre.*

octánică adj. *Cifră* ~ = parametru care caracterizează rezistența la detonație a ben-zinei.

octávă s.f. (Muz.) Interval de opt trepte consecutive ale unei game. – Pl. *octave.*

octét s.n. Ansamblu muzical format din opt interpreți; compoziție muzicală scrisă pentru opt instrumente. – Pl. *octete.*

octogenár,-ă s.m. și f., adj. (Persoană) care a atins vârsta de optzeci de ani. – Pl. *octogenari,-e.*

octogón s.n. Poligon cu opt laturi. – Pl. *octogoane.*

octogonál,-ă adj. (Despre poligoane) Care are opt laturi. – Pl. *octogonali,-e.*

octoíh s.n. Carte liturgică de cântări biseri-cești, care cuprinde organizarea muzicală pe opt glasuri a slujbelor religioase ce au loc într-o săptămână. – Pl. *octoihuri.*

octómbrie s.m. A zecea lună a anului; (pop.) brumărel. – Sil. *-tom-bri-e.* Scris abr. *oct.*

oculár,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Referitor la ochi[1] (**1**); al ochiului. ▹ *Martor* ~ = persoană care a văzut cum s-a petrecut un eveniment. **2.** S.n. Lentilă sau grup de lentile dintr-un instrument optic, prin care se privește imaginea produsă de un obiectiv. – Pl. *oculari,-e.*

oculíst,-ă s.m. și f. Oftalmolog. – Pl. *oculiști, -ste.*

ocúlt,-ă adj. **1.** Privitor la ocultism, care aparține ocultismului. **2.** Ascuns, tainic, misterios. – Pl. *oculți,-te.*

ocultísm s.n. Ansamblu de concepții și practici (magie, spiritism, telepatie etc.) care susțin existența unor forțe supranaturale, inaccesibile oamenilor obișnuiți.

ocupá vb.I. **1.** Tr. A pune stăpânire cu forța armată pe un teritoriu. **2.** Tr. A lua în folosință un spațiu locativ, un imobil. **3.** Tr. A deține un post, o funcție. **4.** Tr. A se întinde pe o suprafață sau pe o perioadă de timp. **5.** Refl. A se îndeletnici cu ceva. **6.** Refl. A se îngriji, a se interesa de cineva sau de ceva. – Ind.pr. *ocúp.*

ocupánt,-ă adj., s.m. și f. **1.** (Stat, armată) care ocupă (**1**) un teritoriu străin. **2.** (Persoană) care are sau ia în posesiune ceva (un loc, un scaun etc.) – Pl. *ocupanți,-te.* Par. *ocupat.*

ocupát,-ă adj. **1.** (Despre teritorii, așezări etc.) Cucerit, stăpânit (de o armată străină). **2.** (Despre bunuri, posturi etc.) Deținut (temporar) de cineva. **3.** (Despre persoane) Care are mult de lucru, absorbit de treburi. – Pl. *ocupați,-te.* Par. *ocupant.*

ocupáție s.f. **1.** Luare în stăpânire temporară, de către forțele armate ale unui stat a unei părți sau a întregului teritoriu al altui stat. **2.** Activitate desfășurată de o persoană într-un anumit domeniu; îndeletnicire, preocupare. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *ocupației.* Pl. *ocupații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

ocurénță s.f. Prezență, apariție a unei unități lingvistice într-un text. – Pl. *ocurențe.*

odagáci s.m. **1.** Numele a doi arbuști exotici cu scoarța plăcut mirositoare; substanță aromatică extrasă din scoarța acestora. **2.** Plantă erbacee cu flori trandafirii sau albe, ale cărei rădăcini se folosesc la scoaterea petelor de pe stofe. – Pl. *odagaci.*

odáie s.f. (Pop.) Încăpere. – Pl. *odăi.*

odalíscă s.f. (În țări musulmane) Femeie de serviciu în haremul unui sultan; (p. ext.) cadână. – Pl. *odalisce.*

odátă adv. **1.** Cândva; într-un timp nedeterminat; mai demult, odinoară. **2.** În sfârșit, la urma urmelor. *Vino odată!* • ~ *și* ~ = **a)** demult de tot, de foarte multă vreme; **b)** cândva, mai curând sau mai târziu; într-o bună zi. – Scris *o dată* când poate fi pus în corelație cu „altă dată" sau „de două sau de mai multe ori": *L-am văzut încă o dată*; și în locuțiunile *odată cu..., odată ce...*

ódă s.f. **1.** Specie a poeziei lirice în care se face elogiul unor persoane, al unor fapte eroice etc. **2.** Compoziție muzicală cu caracter eroic, solemn. – Pl. *ode.*

odăjdii s.f. pl. Veșminte bisericești pe care le îmbracă preoții la oficierea slujbei religioase sau în împrejurări solemne. – Art. *odăjdiile,* sil. *-di-i-.*

odgón s.n. Funie groasă și lungă, îmbibată de obicei cu gudron, folosită la nave, la transporturi etc. – Pl. *odgoane.*

odíhnă s.f. **1.** Întrerupere temporară a activității pentru refacerea forțelor, a energiei. ▸ Somn[2]; restabilire prin somn. **2.** Calm, liniște sufletească. **3.** *Odihna de veci* (sau *veșnică*) = moarte. – G.-D. *odihnei,* neart. *odihne.*

odihní vb.IV refl. **1.** A-și întrerupe temporar activitatea pentru refacerea energiei organismului; (înv.) a se repauza. ▸ A se reface prin somn; a dormi. **2.** A fi mort, a fi în mormânt. – Ind.pr. *odihnesc,* pf.s. *odihnii.*

odihnít,-ă adj. Care și-a recâștigat energia, și-a refăcut puterile (prin somn sau prin întreruperea temporară a unei activități). – Pl. *odihniți,-te.*

odihnitór,-oáre adj. Care reface energia, puterile; care liniștește, calmează; reconfor-tant. – Pl. *odihnitori,-oare.*

odinioáră adv. Mai demult, cândva. – Sil. *-ni-oa-.*

odiós,-oásă adj. Care trezește indignare, demn de a fi detestat. – Sil. *-di-os.* Pl. *odioși, -oase.*

odisée s.f. Călătorie lungă și plină de aven-turi; șir de peripeții. – Sil. *-se-e,* scris nu *-seie.* G.-D. *odiseei.* Pl. *odisee.*

odoleán s.m. Nume dat mai multor plante erbacee care cresc prin fânețe, cu tulpina înaltă și dreaptă, cu flori trandafirii sau albe; rizomul și rădăcina uneia dintre ele (vale-riana) se folosește la prepararea unor produse farmaceutice. – Pl. *odoleni.*

odór s.n. **1.** Obiect din material prețios; (p.ext.) orice obiect de valoare. ▸ (La pl.) Veșminte scumpe și alte obiecte prețioase folosite la serviciile religioase. **2.** (Fig.; la sg.) Nume dat ființei iubite, în special copiilor. – Pl. **1** *odoare.*

odoránt,-ă adj. Care răspândește miros (plăcut). – Pl. *odoranți,-te.*

odorizá vb.I tr. A da un miros unui gaz prin amestecarea lui cu un odorizant, în scopul detectării scurgerilor accidentale de gaz din conducte. – Ind. pr. *odorizez.*

odorizánt s.m. Compus chimic cu miros puternic, folosit pentru a da miros gazelor combustibile. – Pl. *odorizanți.*

odráslă s.f. (}nv., pop.) Copil, descendent, urmaș. ▸ (La animale) Pui, prăsilă. – Sil. *o-dras-.* Pl. *odrasle.*

odrăslí vb.IV intr. (Înv. și pop.) A da mlădițe; (p. ext.) a înmuguri, a înverzi. – Sil. *o-drăs-.* Ind. pr.pers.3 *odrăslește.*

of interj., s.n. **1.** Interj. Exclamație care exprimă durere, mâhnire, necaz, dorință, regret etc. **2.** S.n. Tristețe, mâhnire, amărăciune. – Pl.s.n. *ofuri.*

ofensá vb.I tr. A insulta. ▸ Refl. A se simți jignit, a se supăra. – Ind.pr. *ofensez.*

ofensát,-ă adj. Care a suferit o ofensă; insultat, jignit; supărat. – Pl. *ofensați,-te.*

ofénsă s.f. Insultă. – Pl. *ofense.*

ofensív,-ă adj. Care atacă sau cu care se atacă. – Pl. *ofensivi,-e.*

ofensívă s.f. **1.** (Mil.) Formă principală de luptă constând în declanșarea unor atacuri de mare amploare. **2.** (Sport) Atac susținut al unei echipe împotriva echipei adverse. **3.** (Fig.) Acțiune

susținută pentru a înfrânge o dificultate, pentru a realiza un obiectiv. – Pl. *ofensive.*

oferí vb.IV tr. **1.** A propune cuiva să primească (în dar) un lucru. ▸ Refl. A se declara dispus să facă un serviciu cuiva. **2.** A propune ceva spre cumpărare. **3.** (Fig.) A înfățișa, a arăta, a prezenta. – Ind.pr. *ofér,* pf.s. *oferii.*

ofertánt,-ă s.m. și f. Persoană care face o ofertă (**1**). – Pl. *ofertanți,-te.*

ofértă s.f. **1.** Propunere făcută pentru vânzarea-cumpărarea unor mărfuri, pentru prestarea unor servicii etc. **2.** Totalitatea mărfurilor oferite la un moment dat pe piață. – Pl. *oferte.*

oficiá vb.I tr. **1.** A săvârși slujba religioasă. **2.** A celebra un act public sau privat, în special o căsătorie. – Sil. *-ci-a.* Ind.pr.pers.1 *oficiez,* pers.3 *oficiază*; ger. *oficiind.*

oficiál,-ă adj. **1.** Care emană de la o autoritate; care reprezintă o autoritate (un stat, un guvern etc.); care este stabilit prin lege. **2.** Care are caracter legal. **3.** (Fig.) De o politețe rece, formală; solemn. – Sil. *-ci-al.* Pl. *oficiali,-e.*

oficialitáte s.f. Persoană oficială (**1**); (la pl.) autoritățile sau reprezentanții acestora dintr-o țară, dintr-un oraș etc. – Sil. *-ci-a-.* Pl. *oficialități.*

oficializá vb.I tr. A da caracter oficial unui fapt, unei situații; a consfinți prin lege. – Sil. *-ci-a-.* Ind.pr. *oficializez.*

oficinál,-ă adj. Din domeniul farmaciei; farmaceutic. ▹ *Plante ~e* = plante care servesc la prepararea unor medicamente. – Pl. *oficinali,-e.*

oficiós,-oásă adj., s.n. (Publicație) care reprezintă punctul de vedere al unui guvern, al unui partid, al unei grupări, fără să aibă caracter oficial. – Sil. *-ci-os.* Pl. *oficioase.*

oficiu s.n. **1.** Denumire dată unor servicii ale unor instituții; local în care se află astfel de servicii. *Oficiu poștal*. **2.** Funcție, înda-torire, sarcină specială dată cuiva. **3.** (La pl.) *Bune oficii* = intervenție binevoitoare, mediere plină de solicitudine în scopul unei concilieri. • *Din ~* = în conformitate cu o dispoziție dată de o autoritate. – Sil. *-ciu,* pr. *-ciu.* Pl. *oficii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

ofidiéni s.m. pl. Ordin de reptile care cuprinde șerpii. – Sil. *-di-eni.*

ofilí vb.IV refl. și tr. **1.** (Despre plante și părți ale lor) A (se) veșteji, a (se) îngălbeni. **2.** (Fig.; despre oameni) A-și pierde sau a face să-și piardă prospețimea feței, puterea, vigoarea. – Ind.pr. *ofilesc,* pf.s. *ofilii.*

ofilít,-ă adj. **1.** Veșted (**1**). **2.** (Fig.) Palid, tras la față, lipsit de vigoare. – Pl. *ofiliți,-te.*

ofít s.n. Varietate de marmură de culoare verde-închis, cu mici dungi galbene.

ofițér s.m. **1.** Nume generic pentru gradele militare de la sublocotenent în sus; persoană care poartă unul dintre aceste grade. **2.** *~ al stării civile* = funcționar (la primărie) având atribuția de a întocmi acte de stare civilă și de a oficia căsătoria civilă. – Pl. *ofițeri.*

ofițerésc,-eáscă adj. Referitor la ofițeri (**1**), care aparține ofițerilor. – Pl. *ofițerești.*

ofițeríme s.f. Mulțime de ofițeri (**1**); corpul ofițerilor. – G.-D. *ofițerimii.*

ofrándă s.f. **1.** Jertfă adusă unei divinități; dar oferit bisericii. **2.** (Fig.) Dar, omagiu adus unei persoane în semn de recunoștință, de devotament etc. ▸ Contribuție la o operă de binefacere. – Sil. *o-fran-.* Pl. *ofrande.*

ófsaid s.n. (Sport; la fotbal, la rugbi) Situație în care un jucător aflat în posesiunea mingii se găsește pe linia dintre poartă și ultimul jucător din echipa adversă. – Sil. *-said.* Pl. *ofsaiduri.*

ófset s.n. (Tipogr.) Procedeu de imprimare după clișee metalice, prin intermediul unui cilindru rotativ de cauciuc, pe care se imprimă imaginea de pe clișeu.

oftá vb.I intr. A scoate un oftat; a suspina. • *A ~ după cineva* (sau *după ceva*) = **a)** a regreta mult pierderea cuiva sau a ceva; **b)** a dori foarte mult pe cineva sau ceva. – Ind.pr. *oftez.*

oftalmíe s.f. Denumire generică pentru unele inflamații ale ochiului. – G.-D. *oftalmiei.* Pl. *oftalmii,* art. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

oftalmológ s.m. Medic specialist în oftalmo-logie; oculist. – Pl. *oftalmologi.*

oftalmologíe s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu fiziologia și patologia ochiului. – G.-D. *oftalmologiei.*

oftalmoscóp s.n. Instrument cu ajutorul căruia se examinează interiorul globului ocular. – Sil. *-mo-scop.* Pl. *oftalmoscoape.*

oftát s.n. Respirație profundă, prelungită, pricinuită de o durere fizică sau sufletească, fiind însoțită în expirație de un sunet caracte-ristic. – Pl. *oftaturi.*

óftică s.f. (Pop.) Ftizie. – Acc. nu *oftícă.* G.-D. *oftícii,* neart. *oftici.*

ofticós,-oásă adj. (Pop.) Ftizic. – Pl. *ofti-coși,-oase.*

ofuscá vb.I refl. (Fam.) A se supăra, a se ofensa. – Ind.pr. *ofuschez.*

ogár s.m. Câine de vânătoare înalt și zvelt, cu botul lung, foarte iute la fugă. • (*Slab*) *ca un* ~ = foarte slab (și lipsit de vlagă). – Pl. *ogari.*

ogivál,-ă adj. De forma unei ogive. – Pl. *ogivali,-e.*

ogívă s.f. **1.** Element arhitectural și de construcție caracteristic stilului gotic, rezultat din intersectarea a două arcuri dispuse diagonal și constituind osatura unei bolți. **2.** Partea anterioară, în formă de trunchi de con, a proiectilelor de artilerie, a rachetelor, a bombelor. – Pl. *ogive.*

oglíndă s.f. **1.** Placă de sticlă, de metal etc., netedă și lucioasă pe o parte, care reflectă razele de lumină și formează, prin reflexie, imaginea obiectelor din fața sa. **2.** Orice suprafață cu proprietăți asemănătoare oglinzii (**1**). **3.** (Fig.) Ceea ce înfățișează sau simbolizează un lucru, o idee, o situație etc. *Ochii sunt oglinda sufletului.* – Sil. *o-glin-.* Pl. *oglinzi.*

oglindí vb.IV. **1.** Refl. A se reflecta pe o suprafață lucie sau într-o oglindă (**1**); (despre oameni) a se privi în oglindă. **2.** Refl. (Fig.; despre stări, acțiuni etc.) A fi înfățișat de..., a se răsfrânge în... **3.** Tr. (Fig.) A înfățișa, a reprezenta. – Sil. *o-glin-.* Ind. pr. *oglindesc,* pf.s. *oglindii.*

ogór s.n. **1.** Teren arat în vederea cultivării plantelor agricole. **2.** Bucată de pământ cultivată (cu același fel de plante). **3.** Teren arabil lăsat fără să fie lucrat un an, pentru a deveni mai fertil. – Pl. *ogoare.*

ogorî vb.IV tr. A ara, pregătind terenul pentru a fi cultivat. – Ind.pr. *ogorăsc.*

ográdă s.f. (Pop.) Curte a unei gospodării. – Sil. *o-gra-.* Pl. *ogrăzi.*

ogrínji s.m. pl. Resturi de fân, de paie etc., cotoare (nemâncate de vite). – Sil. *o-grinji.*

ohm s.m. Unitate de măsură a rezistenței electrice. – Pr. *om.* Pl. *ohmi.*

oiér s.m. Crescător sau proprietar de oi. – Sil. *o-ier.* Pl. *oieri.*

oierít s.n. Creșterea oilor. – Sil. *o-ie-.*

óină s.f. Joc sportiv specific românesc, cu minge mică, între două echipe, una fiind „la bătaie", alta „la prindere"; după ce bate mingea, trimițând-o cât mai departe, jucă-torul respectiv fuge printre adversari, în-cercând să ajungă în fundul terenului și să revină la punctul de plecare, fără să fie atins cu mingea de către adversari. – Sil. *oi-.* G.-D. *oinei.*

óiște s.f. Bară de lemn fixată în crucea carului, a căruței etc., de-a dreapta și de-a stânga căreia se înjugă boii sau se înhamă caii. • *A nimeri* (sau *a da*) *cu oiștea-n gard* = a spune sau a face o prostie. – Sil. *o-iș-.* Pl. *oiști.*

ójă s.f. Lac de unghii. – Pl. *oje.*

O.K. adj. invar., adv. Este bine; de acord. – Pr. *okéi.* Scris și *OK.*

ol s.n. (Pop.) Urcior[1]. – Pl. *oluri.*

olán s.n. **1.** Țiglă semicilindrică, folosită la acoperișurile caselor. **2.** Tub scurt de argilă arsă din care se fac canale de scurgere a apei, coșuri de fum etc. – Pl. *olane.*

olándă s.f. Pânză (albă) de in, cu țesătura deasă și fină. – G.-D. *olandei,* neart. *olande.*

olandéz,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune în Olanda. **2.** Adj. Care se referă la Olanda sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de olandezi (**1**). – Pl. *olandezi,-e,* nu m. *olandeji.*

olandínă s.f. Țesătură din bumbac, care imită olanda. – G.-D. *olandinei,* neart. *olan-dine.*

olár s.m. Meșter care face (și vinde) oale sau alte obiecte de lut ars. – Pl. *olari.*

olărít s.n. Meșteșugul olarului.

oleácă adj. (Pop.și fam.) În cantitate sau în măsură mică, puțin.

oleacée s.f. pl. Familie de plante lemnoase, cu frunze opuse, cu fructe samare, capsule, bace sau drupe, răspândite în regiunile cu climat cald și temperat (ex. frasinul, măslinul). – Sil. *-le-a-ce-e,* scris nu *-ceie.*

oleaginós,-oásă adj. (Despre plante și semințele lor) Care conține ulei. – Sil. *-le-a-.* Pl. *oleaginoși,-oase.*

oleándru s.m. v. **leandru**.

oleínă s.f. Substanță uleioasă, prezentă mai ales în grăsimile vegetale. – Pl. *oleine.*

olfactív,-ă adj. Care se referă la simțul mirosului. ▹ *Mucoasă ~ă* = mucoasă care căptușește cavitățile nazale. – Pl. *olfactivi,-e.*

oligarhíe s.f. Dominație politică și economică a unui grup restrâns de persoane privilegiate. – Sil. *-lig-ar-.* G.-D. *oligarhiei.* Pl. *oligarhii,* art. *-hiile,* sil. *-hi-i-.*

oligofrén,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de oligofrenie. – Sil. *-go-fren.* Pl. *oligofreni,-e.*

oligofreníe s.f. Stare patologică ce se caracterizează prin rămânerea în urmă a dezvoltării facultăților psihice. – Sil. *-go-fre-.* G.-D. *oligofreniei.*

olimpiádă s.f. **1.** Denumire uzuală dată jocurilor olimpice. **2.** Concurs școlar (local, național, internațional) organizat pe diferite specialități. – Sil. *-pi-a-.* Pl. *olimpiade.*

olimpián,-ă adj. Care aparține zeilor din antichitatea greacă; din Olimp; (fig.) maies-tuos, impunător; olimpic. – Sil. *-pi-an.* Pl. *olimpieni,-e.*

olímpic,-ă adj. **1.** *Jocuri ~ce* = manifestări sportive internaționale complexe, care au loc tot la patru ani; olimpiadă. **2.** Olimpian. – Pl. *olimpici,-ce.*

olív adj.invar. De culoarea măslinei necoapte.

ológ,-oágă adj. **1.** (Despre oameni) Care nu are un picior sau amândouă; cu picioarele paralizate. **2.** (Despre plante) Care, spre deosebire de speciile obișnuite, nu are cârcei cu care să se agațe de arac. *Fasole oloagă.* – Pl. *ologi,-oage.*

ologí vb.IV tr., intr. și refl. A face să devină sau a deveni olog (**1**). – Ind.pr. *ologesc,* pf.s. *ologii.*

olográf,-ă adj. (Despre testamente) Scris și semnat personal de cel care lasă moștenirea; (despre acte, scrisori) autograf. – Sil. *-lo-graf.* Pl. *olografi,-e.*

om s.m. **1.** Ființă socială caracterizată prin gândire, limbaj articulat și conștiință. **2.** Per-soană care se remarcă prin calități morale deosebite (cinste, corectitudine). **3.** (De obicei urmat de determinări) Persoană care se află în slujba cuiva; persoană de încredere. **4.** Persoană matură. ▸ Bărbat; (determinat prin „meu", „tău" etc.) soț. **5.** (La sg.) O persoană oarecare, cineva. • *A face pe cineva ~* = **a)** a-l educa, a-l instrui; **b)** a-i crea o situație avantajoasă din punct de vedere material și social. *A fi un ~ și jumătate* = a fi persoană cu însușiri deosebite. *A se face ~* = a ajunge în rândul oamenilor înstăriți, a se îmbogăți. *A-și găsi* (sau *a-și afla*) *~ul* = a da peste cineva care nu se lasă înfrânt, învins, înșelat. *Ca de la ~ la ~* = în mod sincer, prietenește. *Ca oamenii* = cu manifestări omenești; cum trebuie, cum se cuvine. *Ca ~ul* = cum se întâmplă în mod obișnuit oricui. *~ bun,* răspuns dat de către cel care bate la poartă sau la ușă, pentru a-l asigura pe stăpânul casei că vine cu intenții bune. – Pl. *oameni.*

omág s.m. sg. Numele mai multor specii de plante erbacee toxice, cu flori albastre, mai rar albe sau galbene, care cresc prin păduri și prin regiunile de munte.

omagiá vb.I tr. A aduce cuiva un omagiu; a exprima stimă, respect față de cineva. – Sil. *-gi-a.* Ind.pr.pers.1 *omagiez,* pers.3 *oma-giază*; ger. *omagiind.*

omagiál,-ă adj. Făcut în semn de omagiu. – Sil. *-gi-al.* Pl. *omagiali,-e.*

omágiu s.n. Manifestare (prin cuvinte, gesturi etc.) de respect, recunoștință, admirație față de cineva. – Sil. *-giu,* pr. *-giu.* Pl. *omagii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

omắt s.n. (Pop.) Zăpadă. – Pl. *omături.*

ombilíc s.n. Orificiu abdominal prin care trece cordonul ombilical la fetus; buric. – Pl. *ombilicuri.*

ombilicál,-ă adj. Care se referă la ombilic. ▹ *Cordon* ~ = formație tubulară conținând vase sangvine, prin care fetusul este legat de corpul mamei și prin care se face nutriția fătului. – Pl. *ombilicali,-e.*

oméga s.m. invar. Numele ultimei litere din alfabetul grecesc, (Ω), corespunzătoare sunetului *o*.

omenésc,-eáscă adj. Care aparține omului sau genului său; referitor la om sau la omenire. – Pl. *omenești.*

omenéște adv. În mod omenesc, ca oamenii; (p.ext.) cum se cuvine, cumsecade.

omeníe s.f. Complex de calități (blândețe, bunătate, respect etc.) izvorâte din înțelegerea condiției umane. • *De* ~ = bun, cumsecade, cinstit. *Fără* (*de*) ~ = nemilos; lipsit de onestitate. – G.-D. *omeniei,* neart. *omenii.*

omeníre s.f. Totalitatea oamenilor de pe glob; neamul omenesc; umanitate. – G.-D. *omenirii.*

omenós,-oásă adj. Plin de omenie. – Pl. *omenoși,-oase.*

omídă s.f. Larvă de fluture, cu corpul în formă de vierme moale, păros, de obicei dăunătoare pomilor. – Pl. *omizi.*

omís,-ă adj. Care a fost lăsat la o parte, trecut cu vederea. – Pl. *omiși,-se.*

omisiúne s.f. Faptul de a omite; lipsă, lacună. – Sil. *-si-u-.* Pl. *omisiuni.*

omíte vb.III tr. A lăsa intenționat la o parte, a trece cu vederea; a uita ceva (ce trebuia spus, făcut etc.). – Ind.pr. *omít,* pf.s. *omisei*; ger. *omițând*; part. *omis.*

omlétă s.f. Mâncare făcută din ouă bătute și prăjite în grăsime; (reg.) papară. – Pl. *omlete.*

omnibúz s.n. (}nv.) Autobuz (cu etaj) pentru transportul în comun al călătorilor, folosit în interiorul unei localități sau între localități apropiate. – Pl. *omnibuze.*

omnipotént,-ă adj. (Livr.) Atotputernic (**1**). – Pl. *omnipotenți,-te.*

omniprezént,-ă adj. Prezent peste tot. – Sil. *-ni-pre-.* Pl. *omniprezenți,-te.*

omnivór,-ă adj. (Despre animale) Care mănâncă atât hrană vegetală, cât și animală (ex. ursul). – Pl. *omnivori,-e.*

omofón,-ă adj. (Despre cuvinte, grupuri de cuvinte, silabe) Care sună la fel cu altul. – Pl. *omofoni,-e.* Par. *omofor.*

omofór s.n. Veșmânt bisericesc în formă de eșarfă, pe care arhiereul îl poartă pe umeri în timpul slujbei religioase. – Pl. *omofoare.* Par. *omofon.*

omogén,-ă adj. Care prezintă omogenitate. – Pl. *omogeni,-e.*

omogenitáte s.f. Însușire a unui obiect, a unui sistem etc. de a avea aceleași proprietăți în toate punctele sale. – G.-D. *omogenității,* neart. *omogenități.*

omogenizá vb.I. **1.** Tr. A face să devină omogen. **2.** Refl. A deveni omogen. – Ind. pr. *omogenizez.*

omológ,-oágă și **-lógă** adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Mat.; despre două elemente din două figuri) Care sunt

asociate printr-o anumită corespondență. **2.** Adj. (Biol.; despre organe) Care au structură asemănătoare și origine comună, dar formă externă și funcții diferite. **3.** S.m. și f. Persoană care deține o funcție oficială într-un stat, într-o organizație etc., privită în raport cu altă persoană care deține aceeași funcție în alt stat, în altă organizație etc. – Pl. *omologi,-oage* și *-loge.*

omologá vb.I tr. **1.** A accepta oficial un tip de produs, aprobând fabricarea lui curentă. **2.** A recunoaște oficial o performanță sportivă. – Ind. pr. *omologhez.*

omoním adj., s.n., s.m. **1.** Adj., s.n. (Cuvânt) care are aceeași formă cu altul, de care se deosebește ca sens. **2.** S.m. Persoană care are același nume cu o altă persoană; tiz. – Sil. *om-o-.* Pl. *omonimi,-e.*

omonimíe s.f. Situație în care se află două sau mai multe cuvinte omonime. – Sil. *om-o-.* G.-D. *omonimiei.* Pl. *omonimii,* art. *-miile.*

omoplát s.m. Os triunghiular pereche, lat și subțire, care formează partea posterioară a articulației umărului; scapulă, (înv.) spată. – Sil. *-mo-plat.* Pl. *omoplați.*

omór s.n. Faptul de a omorî (**1**) o persoană. – Pl. *omoruri.*

omorî vb.IV. **1.** Tr. A pricinui moartea unei ființe; a-i lua cuiva viața; a ucide. **2.** Refl. A se sinucide. **3.** Tr. (Fig.) A distruge, a nimici. **4.** Tr. (Fig.) A chinui, a tortura. **5.** Refl. (Pop.) A-și cheltui puterile, a se epuiza făcând ceva. • *A ~ pe cineva cu zile* = a pricinui moartea cuiva înainte de vreme; a produce permanent supărări cuiva. *A ~ pe cineva în bătaie* = a bate pe cineva foarte tare; a-l snopi în bătaie. *A se ~ cu firea* = a face mari eforturi pentru a realiza ceva. *A-și ~ foamea* = a mânca puțin, potolindu-și foamea. *A-și ~ vremea* (sau *timpul*) (*cu ceva*) = a-și întrebuința timpul cu ocupații fără importanță, ca să-i treacă de urât. *Nu mă ~!,* exclamație care exprimă uimire, mirare față de spusele (de necrezut ale) cuiva. – Ind.pr. *omór.*

omucídere s.f. Omor; asasinat. – Sil. *om-u-.* Pl. *omucideri.*

omuléț s.m. **1.** Diminutiv al lui om; om mic de statură. **2.** (Fig.) Om neînsemnat, lipsit de merite. – Pl. *omuleți.*

omușór s.n. Apendice cărnos, mobil, situat în partea posterioară a vălului palatului; luetă, uvulă. – Pl. *omușoare.*

onaníe s.f. Masturbație. – G.-D. *onaniei.*

oncológic,-ă adj. Referitor la oncologie, care aparține oncologiei. – Pl. *oncologici,-ce.*

oncologíe s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul și tratamentul tumorilor canceroase. – G.-D. *oncologiei.*

onctuós,-oásă adj. (Livr.) **1.** Unsuros, uleios. **2.** (Fig.) Insinuant, mieros. – Sil. *onc-tu-os.* Pl. *onctuoși,-oase.*

onctuozitáte s.f. **1.** (Tehn.) Proprietate a unui lubrifiant de a adera la suprafețele a două piese care alunecă una pe alta. **2.** Faptul de a fi onctuos (**2**). – Sil. *onc-tu-o-.* G.-D. *onctuozității,* neart. *onctuozități.*

ondínă s.f. (În basmele și legendele germanice și scandinave) Zână a apelor. – Pl. *ondine.*

ondulá vb.I. **1.** Intr. și refl. A se mișca asemănător cu undele sau cu valurile apei. **2.** Tr. A bucla părul. **3.** Tr. A da unei benzi sau unei table de metal formă de valuri. – Ind.pr. *ondulez.*

ondulát,-ă adj. **1.** (Despre suprafețe) Care are ondulații (**2**). **2.** (Despre păr) Care a fost supus ondulației (**3**). – Pl. *ondulați,-te.*

ondulatóriu,-ie adj. Care se propagă sub formă de unde. – Sil. *-riu,* pr. *-rĭu,* f. *-ri-e.* Pl. *ondulatorii.*

ondulátie s.f. **1.** Mișcare în unde a unei suprafețe lichide, în special a apei. **2.** Alternare de proeminențe și de adâncituri pe o suprafață. **3.** Aranjare a părului în bucle; (concr.) buclă. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *ondulației.* Pl. *ondulații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

onerós,-oásă adj. **1.** Împovărător, apăsător. **2.** *Cu titlu ~* = (despre contracte, convenții) care implică obligații. – Pl. *oneroși, -oase.*

onést,-ă adj. Care acționează cu dreptate; cinstit, corect. – Pl. *onești,-ste.*

onestitáte s.f. Însușirea de a fi onest. – G.-D. *onestității,* neart. *onestități.*

oníric,-ă adj. Referitor la vise, care aparține visului;asemănător visului. – Pl. *onirici, -ce.*

oníx s.n. Varietate de agat cu straturi viu și divers colorate, folosită ca piatră semiprețioasă de ornament. – Acc. și *ónix.*

on-line s.n. (Cu referire la hardware) Cel care funcționează în relație directă cu un altul. – Pr. *onlaĭn*. Scris și *online.*

onoáre s.f. **1.** Integritate morală; probitate, demnitate. **2.** Reputație bună câștigată prin merite; prestigiu. **3.** Prețuire deosebită, recunoaștere a meritelor cuiva. ▹ *Gardă de ~* = gardă simbolică, instituită în semn de respect cu ocazia unei solemnități. *Președinte* (sau *membru*) *de ~* (al unei asociații, al unei societăți etc.) = președinte (sau membru) ales în semn de respect și prețuire, fără ca această calitate să comporte și obligații efective. *Cavaler* (sau *domnișoară*) *de ~* = persoană aleasă dintre prietenii mirilor, care îi însoțește în mod special pe miri la ceremonia căsătoriei. **4.** Favoare, cinste. • *A face cuiva ~a să...* = a-i face favoarea să..., a socoti demn de... *A face ~ cuiva* = a servi cuiva spre laudă, spre cinste, a onora. *A face onorurile casei* = a-și îndeplini îndatoririle de gazdă (la o recepție, la un bal etc.). *În ~a cuiva* (sau *a ceva*) = spre lauda, spre cinstirea cuiva sau a ceva. *N-am avut ~a* = n-am cunoscut, n-am avut ocazia să fac cunoștință cu... *Pe cuvântul meu* (*al tău* etc.) *de ~* sau *pe ~a mea* (*a ta* etc.), formulă folosită pentru a întări adevărul celor spuse, pentru a garanta respectarea unei promisiuni, a unui angajament. – G.-D. *onoarei.*

onomástic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la nume proprii (în special la nume de persoane). ▹ *Zi ~ă* = ziua numelui cuiva. **2.** S.f. Ramură a lingvisticii care studiază numele proprii. ▸ Totalitatea numelor proprii dintr-o limbă, dintr-o regiune etc. – G.-D.s.f. *onomasticii.* Pl.adj. *onomastici,-ce.*

onomatopée s.f. Cuvânt prin care se imită sunete sau zgomote din natură. – Sil. *-pe-e,* scris nu *-peie.* Art. *onomatopeea.* G.-D. *onomatopeei.* Pl. *onomatopee.*

onomatopéic,-ă adj. (Despre cuvinte, fraze) Cu caracter de onomatopee. – Sil. *-pe-ic.* Pl. *onomatopeici,-ce.*

onór s.n. **1.** Manifestare a stimei, a respectului față de cineva. ▸ (La pl.) Ranguri, demnități. **2.** (Mil.) Prezentarea armei în semn de salut la întâmpinarea unei personalități sau în anumite ocazii; semnal din trompetă, care însoțește uneori această prezentare. – Pl. **1** *onoruri.*

onorá vb.I tr. **1.** A cinsti (**1**). **2.** (Despre acțiuni, comportări etc.) A-i aduce cuiva cinste, a-l face demn de laudă. **3.** A achita o datorie bănească. – Ind.pr. *onorez.*

onorábil,-ă adj. Demn de cinste, de stimă, de respect. – Pl. *onorabili,-e.*

onoránt,-ă adj. Care onorează pe cineva, care face cinste cuiva. – Pl. *onoranți,-te.* Par. *onorat.*

onorárĭu s.n. Retribuție (bănească) acordată unui liber-profesionist pentru un serviciu prestat. – Sil. *-riu,* pr. *-rĭu.* Pl. *onorarii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

onorát,-ă adj. Stimat, respectat. – Pl. *onorați, -te.* Par. *onorant.*

onorífic,-ă adj. **1.** (Despre titluri, distincții etc.) Acordat în semn de onoare, de prețuire. **2.** (Despre persoane) Care îndeplinește o funcție fără a fi retribuit; (despre funcții) care este îndeplinit în mod benevol, fără a fi retribuit. – Pl. *onorifici,-ce.*

óntic,-ă adj. Care se referă la existență în aspectele ei concrete, care ține de domeniul existenței concrete. – Pl. *ontici,-ce.*

ontogenéză s.f. Procesul de dezvoltare individuală a organismelor vegetale și ani-male, de la stadiul

de embrion până la sfârșitul existenței lor. – G.-D. *ontogenezei.*

ontologíe s.f. Ramură a filosofiei care studiază trăsăturile generale ale existenței. – G.-D. *ontologiei.*

oosféră s.f. Celulă sexuală, reproducătoare, femelă a plantelor. – Sil. *-o-o-sfe-.* Pl. *oosfere.*

op s.n. (Livr.) Operă literară sau științifică; lucrare, scriere, carte. – Pl. *opuri.*

opác,-ă adj. **1.** Prin care nu pot trece lumina, razele X etc.; lipsit de transparență. ▸ Lipsit de strălucire, întunecat. **2.** (Fig.) Mărginit, îngust la minte. – Pl. *opaci,-ce.*

opacifiá vb.I refl. A deveni opac (**1**). – Sil. *-fi-a.* Ind.pr.pers.3 *opacifiază*; ger. *opacifiind.*

opacitáte s.f. Însușirea de a fi opac. – G.-D. *opacității,* neart. *opacități.*

opacizá vb.I tr. A face ca un corp să devină opac (**1**) sau a-i mări această însușire. – Ind.pr. *opacizez.*

opáiț s.n. Sursă primitivă de iluminat, constând dintr-un fitil introdus într-un vas cu ulei sau cu seu. – Sil. *-pa-iț.* Pl. *opaițe.*

opál s.n. Varietate de dioxid de siliciu, incolor sau variat colorat, folosit ca piatră semipre-țioasă. – Pl. *opale.*

opalescént,-ă adj. Care prezintă opales-cență. – Pl. *opalescenți,-te.*

opalescénță s.f. Aspect tulbure, lăptos, rezultat prin împrăștierea luminii în medii cu particule fine, dispersate. – Pl. *opalescențe.*

opăreálă s.f. (Pop.) Iritație a pielii, apărută de obicei la încheieturi (mai ales la copiii mici). – Pl. *opăreli.*

opărí vb.IV. **1.** Tr. A turna peste ceva un lichid fierbinte (pentru a spăla, a curăța, a găti etc.). ▸ Tr. și refl. A provoca sau a căpăta arsuri, venind în contact cu un lichid fierbinte. **2.** Refl. (Pop.; mai ales la copiii mici) A se irita pe piele, în special la încheieturi. – Ind.pr. *opăresc,* pf.s. *opării.*

operá vb.I. **1.** Tr. A întreprinde o acțiune; a face, a realiza ceva. ▸ (Mat.) A efectua un calcul. ▸ Intr. (Cu determinări introduse prin prep. „cu") A lucra cu..., a se folosi de... **2.** Tr. și refl. A (se) supune unei intervenții chirurgicale. **3.** Tr. A înregistra anumite date contabile într-un registru sau în fișe de evidență. **4.** Intr. A întreprinde o acțiune militară, în vederea realizării unui plan strategic. – Ind.pr. *operez.*

operábil,-ă adj. Care poate fi operat. – Pl. *operabili,-e.*

operánt,-ă adj. Care își produce (repede) efectul, eficace. – Pl. *operanți,-te.* Par. *operat.*

operát,-ă adj. (Despre persoane) Care a fost supus unei intervenții chirurgicale. – Pl. *operați,-te.* Par. *operant.*

operatív,-ă adj. Care acționează rapid și eficient. – Pl. *operativi,-e.*

operativitáte s.f. Calitatea de a fi operativ. – G.-D. *operativității,* neart. *operativități.*

operatór,-oáre s. **1.** S.m. și f. Persoană calificată să supravegheze funcționarea unui aparat, a unei mașini sau care efectuează diverse operații cu acestea; (cinema) persoană care mânuiește aparatul de luat vederi. **2.** S.m. Chirurg. **3.** S.m. (Inform.) Persoană care dirijează modul de lucru al unui calculator. – Pl. *operatori,-oare.*

operáție s.f. **1.** Activitate prin care se urmărește atingerea unui scop; acțiune efectuată de un aparat sau de o mașină, în cadrul unei munci speciale; (p. gener.) acțiune, lucrare. **2.** Intervenție executată de un chirurg asupra unor organe sau țesuturi bolnave; intervenție chirurgicală. **3.** Tranzac-ție financiară sau comercială; înscrierea acesteia într-un registru. **4.** (Mat.) Calcul special aplicat la valori, cantități etc. **5.** (Mil.) Acțiune de luptă de amploare, desfășurată după un plan unic de către mari unități operative. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *operației.* Pl. *operații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Var. (înv.) **operațiúne** s.f., sil. *-ți-u-,* pl. *operațiuni.*

óperă1 s.f. **1.** Orice activitate orientată spre un anumit scop; rezultatul acesteia. **2.** Lu-crare originală de artă, de știință etc.; creație artistică. ▸ (La sg.) Totalitatea lucrărilor unui scriitor, pictor, om de știință etc. – Pl. *opere.*

óperă2 s.f. **1.** Compoziție muzicală scrisă pentru soliști, cor și orchestră, pe baza unui libret; reprezentare scenică a acestei compo-ziții. **2.** Clădire destinată reprezentării pe scenă a unei opere (**1**). **3.** Ansamblul artistic (și administrativ) al teatrului în care se reprezintă o operă (**1**). – Pl. *opere.*

opércul s.n. Organ mobil care închide deschizătura unei cavități animale sau vegetale (ex. cavitatea cu branhiile la pești, gura cochiliei la melci). – Pl. *opercule.*

operétă s.f. **1.** Compoziție muzicală scrisă pentru soliști, cor și orchestră, pe baza unui libret cu caracter de divertisment, în care replicile cântate alternează cu cele vorbite; reprezentare scenică a acestei compoziții. **2.** Clădire destinată reprezentării pe scenă a unei operete (**1**). **3.** Ansamblul artistic (și administrativ) al teatrului în care se reprezintă o operetă (**1**). – Pl. *operete.*

opiná vb.I tr. A exprima o părere, a avea o opinie; a considera, a crede. ▸ Intr. A-și afirma punctul de vedere într-o problemă. – Ind.pr. *opinez.*

opincár s.m. **1.** Meșter care face (și vinde) opinci (**1**). **2.** (Depr.) Persoană care poartă opinci (**1**); țăran. – Pl. *opincari.*

opíncă s.f. **1.** Încălțăminte țărănească făcută dintr-o bucată de piele, cu marginile încrețite și răsfrânte în sus, strânsă pe picior cu ajutorul nojițelor. **2.** (Fig.; la sg.) Mulțime de țărani, țărănime. • *A fi din ~* = a fi de origine țărănească. *A-i pune cuiva opinca* (*în obraz*) = a-l păcăli; a-l trage pe sfoară. *A rupe trei perechi de opinci de fier* = (mai ales în basme) a umbla mult. *Opinci rupte și zile pierdute,* se zice despre un lucru neterminat sau nereușit, pentru care s-a depus multă străduință. *Pe unde și-a spart dracul opincile* = departe. – Pl. *opinci.*

opínie s.f. Părere (**1**). ▹ *Opinia publică* = modul de a gândi, de a judeca al publicului, al maselor. • *A face ~ separată* = a susține o părere deosebită de cea a majorității. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *opiniei.* Pl. *opinii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

opinteálă s.f. Sforțare, efort. – Pl. *opinteli.*

opintí vb.IV refl. A-și încorda puterile pentru a face ceva. – Ind.pr. *opintesc,* pf.s. *opintii.*

ópiu s.n. Substanță narcotică toxică, extrasă din fructele de mac alb. – Sil. *-piu,* pr. *-pĭu.*

opleán s.n. Fiecare dintre cele două bare de lemn transversale care leagă și fixează tălpile saniei. – Sil. *o-plean.* Pl. *oplene.*

oploșí vb.IV. (Pop.) **1.** Refl. A-și găsi refugiu, a se pripăși. **2.** Tr. A adăposti, a găzdui. – Sil. *o-plo-.* Ind.pr. *oploșesc,* pf.s. *oploșii;* cj.pers.3 *să* (*se*) *oploșească.*

oponént,-ă s.m și f. Persoană care face opoziție, care se opune; opozant. – Pl. *opo-nenți,-te.*

oportún,-ă adj. Adecvat unei anumite împrejurări; potrivit, favorabil. – Pl. *oportuni,-e.*

oportunísm s.n. Atitudine a unei persoane care, pentru a-și satisface interesele, adoptă poziții și păreri diferite, după împrejurări.

oportuníst,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Propriu oportunismului sau oportuniștilor (**2**). **2.** S.m. și f. Persoană care se situează pe pozițiile oportunismului. – Pl. *oportuniști,-ste.*

opósum s.m. Mamifer arboricol, de mărimea unei pisici, cu blană cenușie, cu peri lungi, foarte apreciat; trăiește în America de Nord. – Pl. *oposumi.*

opozábil,-ă adj. Care poate fi opus; care se poate opune. – Pl. *opozabili,-e.*

opozánt,-ă s.m. și f. **1.** Oponent. **2.** Membru al unui partid sau al unei grupări politice din opoziție. – Pl. *opozanți,-te.*

opozíție s.f. **1.** Raportul dintre două lucruri sau două situații opuse, contrare. ▸ Împotri-vire, opunere; rezistență. **2.** Totalitatea grupărilor politice sau a partidelor care se opun politicii partidului de

guvernământ. **3.** (Log.) Raport de excludere între două noțiuni sau două judecăți. **4.** (Astr.) Poziție a două corpuri cerești care se află pe aceeași direcție cu Pământul, de o parte și de alta a acestuia. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *opoziției.* Pl. *opoziții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

oprég s.n. Piesă din portul popular femeiesc, constând dintr-o fâșie mai lată de țesătură, de care atârnă fire de diferite culori, fiind purtată peste poale, în față și în spate sau numai în spate. – Sil. *o-preg.* Pl. *oprege.*

opréliște s.f. Obstacol, piedică în desfășu-rarea unei acțiuni; măsură prin care se inter-zice ceva. – Sil. *o-pre-.* Pl. *opreliști.*

opresiúne s.f. Faptul de a oprima sau de a fi oprimat. – Sil. *o-pre-si-u-.* Pl. *opresiuni.*

opresív,-ă adj. Care oprimă. – Sil. *o-pre-.* Pl. *opresivi,-e.*

opresór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) care oprimă. – Sil. *o-pre-.* Pl. *opresori,-oare.*

oprí vb.IV. **1.** Tr. A întrerupe, a face să înceteze (brusc) o acțiune, un proces, un fenomen etc. ▸ Refl. A se întrerupe din mers, a sta pe loc. **2.** Tr. A reține pe cineva prin stăruințe sau prin forță. **3.** Tr. A împiedica de la o acțiune, a nu permite. ▸ Refl. A se abține de la ceva. **4.** Refl. A se așeza undeva (temporar). **5.** Refl. A-și fixa atenția asupra unei probleme; (despre ochi, privire) a se fixa asupra cuiva sau a ceva. **6.** Tr. A reține ceva pentru sine sau pentru alții; a pune deoparte. – Sil. *o-pri.* Ind. pr. *opresc,* pf.s. *oprii.*

oprimá vb.I tr. A persecuta prin măsuri violente, a lipsi de drepturi; a asupri, a împila. – Sil. *o-pri-.* Ind.pr. *oprím.*

opríre s.f. Acțiunea de a (se) opri; (concr.) stație, popas. – Sil. *o-pri-.* Pl. *opriri.*

opritór,-oáre s. **1.** S.f. Lanțul sau cureaua de la ham care ajută la împingerea înapoi, de către cai, a căruței sau la încetinirea vitezei. **2.** S.f. Piedică ce se pune la una dintre roțile carului la coborârea unei pante. **3.** S.n., s.f. Nume dat diverselor piese sau dispozitive tehnice care limitează deplasarea sau cursa unei piese mobile. – Sil. *o-pri-.* Pl.f. *opritori*, n. *opritoare.*

opróbriu s.n. Dezaprobare prin care societa-tea condamnă fapte necinstite, nedemne. – Nu *oprobiu.* Sil. *o-pro-briu,* pr. *-briu.* Pl. *oprobrii*, art. *-briile*, sil. *-bri-i-.*

opt num. card. Număr natural având în numărătoare locul între șapte și nouă. ▹ (Cu valoare de num.ord.) *Pagina opt*.

optá vb.I intr. A alege dintre mai multe lucruri, situații, soluții etc. pe cea mai convenabilă; a-și manifesta preferința pentru ceva. – Ind. pr. *optez.*

optatív,-ă adj. (Gram.) *Modul* ~ (și substanti-vat, n.) = mod personal care exprimă acțiunea ca dorită. – Pl. *optative* „forme de optativ".

óptic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la vedere sau la organele vederii. **2.** Adj. Care se referă la fenomenele luminoase; care aparține opticii (**3**). ▹ *Nerv* ~ = nerv care transmite senzațiile vizuale de la ochi la centrul respectiv din creier. **3.** S.f. Ramură a fizicii care studiază lumina și radiațiile luminoase. **4.** S.f. (Fig.) Fel de a vedea și de a interpreta faptele și fenomenele. – G.-D.s.f. *opticii.* Pl.adj. *optici,-ce.*

opticián,-ă s.m. și f. Specialist în optică (**3**). – Sil. *-ci-an.* Pl. *opticieni,-e.*

óptim,-ă adj. Cel mai bun, foarte bun (po-trivit, indicat etc.). – Pl. *optimi,-e.* Este greșită folosirea lui la gradele de comparație; de ex. *cel mai optim.*

optíme s.f. **1.** A opta parte dintr-un întreg. **2.** Notă muzicală egală cu a opta parte din-tr-o notă întreagă. – Pl. *optimi.*

optimísm s.n. Tendința de a privi viața sub aspectele ei bune, de a judeca în mod favorabil oamenii și evenimentele.

optimíst,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care, prin natura sa, este dispusă la optimism, care propagă optimismul. **2.** Adj. Care denotă optimism. – Pl. *optimiști,-ste.*

optimizá vb.I tr. A alege și a aplica soluția optimă. – Ind.pr. *optimizez.*

óptsprezece num. card. Număr natural având în numărătoare locul între șapte-sprezece și nouă-sprezece. – Nu *optisprezece, optusprezece, optșpe.* Sil. *opt-spre-.*

óptulea, ópta num.ord. (Precedat de art. *al, a)* Care se află între al șaptelea și al nouălea. – Nu *optălea.* Sil. *op-tu-lea.*

optzéci num.card. Număr natural având în numărătoare locul între șaptezeci și nouă și optzeci și unu. – Sil. *opt-zeci.*

opționál,-ă adj. Cu caracter de opțiune, facultativ. – Pl. *opționali,-e.*

opțiúne s.f. Alegere a celei mai convenabile soluții dintre mai multe posibile. – Sil. *-ți-u-.* Pl. *opțiuni.*

opulént,-ă adj. Bogat, îmbelșugat, abundent. – Pl. *opulenți,-te.*

opulénță s.f. Bogăție, îmbelșugare, abundență. – G.-D. *opulenței,* neart. *opulențe.*

opúne vb.III tr. **1.** A pune un lucru, un argument, ca împotrivire, în fața cuiva sau a ceva. ▸ Refl. A se împotrivi, a fi contra cuiva sau a ceva. **2.** A pune față în față două lucruri, două ființe etc. pentru a scoate în evidență, prin comparație, deosebirile dintre ele. – Ind.pr. pers.1 *opún,* pers.2 *opui,* pf.s. *opusei*; part. *opus.*

ópus1 s.n. (Muz.) Termen care, împreună cu un număr de clasificare, denumește o operă a unui compozitor în succesiunea cronologică a lucrărilor lui. – Pl. *opusuri.*

opús2,-ă adj. **1.** Așezat în fața, în partea dimpotrivă a cuiva sau a ceva; (p. ext.) contrar, potrivnic; advers. **2.** (Mat.; despre unghiuri) Care este așezat, într-o figură geometrică, în fața altui unghi sau în fața uneia dintre laturi. – Pl. *opuși,-se.*

opúscul s.n. Scriere științifică sau literară de proporții reduse. – Pl. *opuscule.*

or conj. Dar, însă. ▸ Deci, așadar. – Par. *ori.*

orácol s.n. Răspuns profetic pe care popoarele antice credeau că îl primesc de la zeitățile pe care le consultau. – Pl. *oracole.*

orál,-ă adj. Care se face sau se transmite prin viu grai; verbal; caracteristic limbii vorbite. – Pl. *orali,-e.* Par. *orar* **2.**

oralitáte s.f. Calitate a stilului unei scrieri literare de a părea vorbit; ansamblul parti-cularităților limbii vorbite. – G.-D. *oralității.*

oránj adj. invar. Portocaliu.

oranjádă s.f. Băutură răcoritoare preparată din suc de portocale, apă și zahăr. – Pl. *oranjade.*

orár1 s.n. Veșmânt bisericesc constând dintr-o fâșie lungă și îngustă, pe care diaconul îl poartă pe umăr în timpul slujbei religioase. – Pl. *orare,* nu *orarii.*

orár2,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Privitor la ore; care arată orele; care se face sau se calculează pe timp de o oră. ▹ *Diferență ~ă* = diferență între orele locale a două puncte terestre situate la longitudini diferite. **2.** S.n. Program al unei activități, împărțit pe ore; orele de plecare și de sosire a unui tren, a unui autobuz etc. ▸ (Spec.) Program săptămânal pe baza căruia se desfășoară activitatea didactică în școli și în facultăți. – Pl. *orari,-e.* Par. *oral.*

oráș s.n **1.** Așezare umană, relativ extinsă, având o organizare edilitară dezvoltată, servicii publice și administrație proprie și constituind, de obicei, un centru industrial, comercial, cultural etc.; (p.restr.) partea centrală a unei asemenea așezări; (livr. și fam.) urbe. **2.** Totalitatea locuitorilor unui oraș (**1**). • *De ~* = care provine de la oraș; având caracteristicile, aspectul, obiceiurile etc. de la oraș. – Pl. *orașe.*

oratór s.m. Persoană care rostește un discurs; persoană care are darul oratoriei. – Pl. *oratori.*

oratóric,-ă adj. Care se referă la orator sau la oratorie, care aparține oratorului sau orato-riei. – Pl. *oratorici,-ce.*

oratoríe s.f. Arta de a compune și de a rosti discursuri; arta de a vorbi frumos în fața unui public. – G.-D. *oratoriei,* neart. *oratorii.*

oratóriu s.n. Compoziție muzicală (sacră) cu caracter dramatic, destinată concertului. – Sil. *-riu,* pr. *-rĭu.* Pl. *oratorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

orație s.f. Urare în versuri, adresată mirilor la nuntă. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *orației.* Pl. *orații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

oră s.f. **1.** Unitate de măsură a timpului, egală cu a douăzeci și patra parte dintr-o zi (**1**), cuprinzând 60 de minute; ceas. **2.** Momentul indicat de fiecare dintre cele 24 de ore (**1**) ale unei zile; fiecare dintre cifrele înscrise pe cadranul unui ceasornic. **3.** Interval de timp nedeterminat. **4.** Timp, moment fixat în prealabil pentru desfășurarea unei activități. **5.** Oră (**1**) în care se desfășoară o lecție, un curs. • *A lua* (sau *a da*) *ore* = a lua (sau a da) lecții particulare, a lua (sau a da) meditații. *Cu ora* = (angajat și plătit) după un tarif orar. *De ultimă* ~ = foarte actual. *La ora actuală* = în momentul de față, în prezent. ~ *de* ~ = mereu, întruna. – Pl. *ore.*

orăcăí vb.IV intr. (Despre broaște) A scoate sunete caracteristice speciei. – Ind.pr. pers.3 *orăcăie.*

orăcăít s.n. Orăcăitul caracteristic al broaștei. – Pl. *orăcăituri.*

orășéan,-ă s.m. și f. Locuitor al unui oraș (**1**); (pop. și fam.) târgoveț. – Pl. *orășeni,-e.*

orășeáncă s.f. Locuitoare a unui oraș (**1**). – Pl. *orășence.*

orășenésc,-eáscă adj. Care aparține orașului, care se referă la oraș; citadin. – Pl. *orășenești.*

orășenéște adv. Ca orășenii, în felul orășenilor.

orătánie s.f. (Mai ales la pl.) Nume generic dat păsărilor de curte. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *orătaniei.* Pl. *orătănii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

orânduí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) așeza într-o anumită ordine, într-un anumit fel. **2.** Tr. (Înv. și pop.) A hotărî, a dispune; a decide, a stabili. – Ind.pr. *orânduiesc,* pf.s. *orânduii.*

orânduiálă s.f. Ordine, regulă; întocmire, organizare. – Pl. *orânduieli.*

orânduíre s.f. Faptul de a (se) orândui (**1**); întocmire, organizare. ▸ ~ *de stat* = orga-nizare politică și teritorială a statului. – Pl. *orânduiri.*

orb1 s.n. ~*ul găinilor* = numele popular al unei boli de ochi; miopie. • *A avea* ~*ul găinilor* = a nu înțelege, a nu vedea clar o situație.

orb2, oárbă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. Nevăzător. **2.** Adj. (Fig.) Căruia îi lipsește spiritul de observație, de perspicacitate. **3.** Adj. (Fig.) Care acționează irațional sau fără a se controla. **4.** Adj. (Fig.) Total, complet, desăvârșit. *Încredere oarbă.* **5.** Adj. Lipsit de lumină, întunecat. ▹ *Fereastră oarbă* = firidă. *Cartuș* ~ = cartuș fără proiectil, folosit la exerciții, la demonstrații etc. • *A nimerit* ~*ul Brăila,* se spune ca încurajare celui care șovăie să se ducă într-un loc necunoscut, de teamă că nu va nimeri. *A se bate ca* ~*ii* (*în târg*) = a se bate foarte tare. *A se ține ca* ~*ul de gard* = a susține ceva cu încăpățânare. *A umbla de-a oarba* = a umbla fără rost. – Pl. *orbi, oarbe.*

orbecăí vb.IV intr. A umbla prin întuneric, pipăind (ca orbul). – Ind.pr. *orbécăi* și *orbecăiesc,* pf.s. *orbecăii.*

orbéște adv. **1.** Ca orbii[2], fără să vezi, la întâmplare. **2.** (Fig.) Fără discernământ; în mod mecanic, necontrolat.

orbéț,-eáță adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Ființă) care nu vede (bine); (p.ext.) cerșetor (orb). **2.** S.m. Mamifer rozător subteran, cu ochii ascunși sub piele, cu incisivii și ghearele mari; cățelul-pământului. – Pl. *orbeți,-e.* Var. **orbéte** s.m.

orbí vb.IV. **1.** Intr. A-și pierde vederea, a deveni orb[2] (**1**). **2.** Tr. A face pe cineva să-și piardă vederea; a scoate cuiva ochii. ▸ (Despre lumină, viscol, fum etc.) A tulbura, a stânjeni vederea. **3.** Tr. (Fig.) A împiedica pe cineva să judece clar, obiectiv; a înșela, a amăgi. – Ind.pr. *orbesc,* pf.s. *orbii.*

orbiculár,-ă adj. Circular. ▹ *Mușchi ~* = mușchi din jurul pleoapelor și al buzelor pe care le mișcă prin contracție. – Pl. *orbiculari.*

orbíre s.f. **1.** Faptul de a orbi, pierderea vederii. **2.** (Fig.) Întunecare a minții, rătăcire, lipsă de rațiune. – G.-D. *orbirii.*

orbít,-ă adj. **1.** Lipsit de vedere, cu vederea întunecată. **2.** (Fig.) Cu mintea întunecată (de mânie, de durere etc.). – Pl. *orbiți,-te.*

orbitál,-ă adj. **1.** Care aparține orbitei (**1**), care se află în regiunea acesteia. **2.** Care aparține orbitei (**2**), care parcurge o orbită. – Pl. *orbitali,-e.* Forma recomandată **1 orbitar**.

orbítă s.f. **1.** Fiecare dintre cele două cavități osoase în care se află ochii. **2.** Traiectorie în formă de curbă (închisă), descrisă de un corp ceresc sau de un vehicul spațial în mișcarea pe care o face. – Pl. *orbite.*

orbitór,-oáre adj. **1.** Care orbește (**2**); care stânjenește sau tulbură vederea (din cauza strălucirii). **2.** Care împiedică gândirea clară, care întunecă mintea. – Pl. *orbitori,-oare.*

orchestrá vb.I tr. A repartiza notele pentru partea destinată fiecărui instrument dintr-o orchestră într-o compoziție muzicală. – Sil. *or-ches-tra.* Ind.pr. *orchestrez.*

orchestrál,-ă adj. Care se referă la orchestră, care aparține orchestrei. – Sil. *or-ches-tral.* Pl. *orchestrali,-e.*

orchestrație s.f. Acțiunea de a orchestra și rezultatul ei; arta de a orchestra. – Sil. *or-ches-tra-ți-e.* G.-D. *orchestrației.* Pl. *orchestrații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

orchéstră s.f. Ansamblu de instrumentiști și de instrumente necesare executării unei compoziții muzicale. – Sil. *or-ches-tră.* Pl. *orchestre.*

orcíc s.n. Fiecare dintre cele două piese de lemn prinse de crucea căruței, de capetele cărora se leagă șleaurile. – Pl. *orcicuri.*

órdin s.n. **1.** Dispoziție obligatorie dată de o autoritate. ▹ *~ de plată* = dispoziție scrisă dată de un debitor către o bancă pentru a vira din contul lui o sumă în contul unui creditor. **2.** Denumire dată unor decorații. **3.** (Biol.) Categorie sistematică inferioară clasei, cuprinzând una sau mai multe familii. **4.** Ansamblu de persoane (în special călugări catolici) care, pe baza anumitor caracteris-tici, formează o comunitate. *Ordin religios. Ordin al cavalerilor*. **5.** Categorie, rang. *De prim ordin*. **6.** Sistem de arhitectură ale cărui elemente sunt dispuse și proporționate după anumite reguli. • *La ordin!* = vă stau la dispoziție, vă ascult. – Pl. *ordine.*

ordinál adj. *Numeral ~* = numeral care indică locul, succesiunea numerică (în spațiu sau în timp) a unui obiect într-o serie. – Pl. *ordinale.* Par. *ordinar.*

ordinár,-ă adj. **1.** Obișnuit, comun. ▹ *Fracție ~ă* = raportul a două numere întregi. **2.** De calitate inferioară, fără valoare; grosolan, vulgar. – Pl. *ordinari,-e.* Par. *ordinal.*

ordinatór s.n. Computer. – Pl. *ordinatoare.* Par. *ordonator.*

órdine s.f. **1.** Mod de succesiune în timp sau în spațiu a unor lucruri, fapte, idei etc. **2.** Așezare a obiectelor potrivit unor cerințe (practice și estetice); (p. ext.) funcționare bună, armonioasă. **3.** Mers firesc al lucrurilor, al evenimentelor; organizare (socială, economică etc.). • *A chema pe cineva la ~* = a soma pe cineva să respecte anumite norme; a admonesta. *În ~* = în regulă, așa cum se cuvine. *La ~a zilei* = de actualitate. – Pl. *ordini.*

ordoná vb.I tr. **1.** A da un ordin (**1**); a pretinde cuiva să facă anumite lucruri. **2.** A așeza în (anumită) ordine (**2**); a dispune. – Ind.pr. **1** *ordón*, **2** *ordonez.*

ordonanțá vb.I tr. A dispune plata unei sume printr-un ordin de plată. – Ind.pr. *ordonanțez.*

ordonánță s.f. **1.** Dispoziție cu caracter de lege emisă de guvern (în timpul vacanței parlamentare) și care este aprobată ulterior de parlament. **2.** (Mil.; în trecut) Soldat în serviciul personal al unui ofițer. – Pl. *ordo-nanțe.*

ordonát,-ă adj. **1.** (Despre persoane) Care păstrează ordinea (**2**). **2.** (Despre obiecte) Pus, aranjat într-o anumită ordine (**2**). ▹ (Mat.) *Mulțime ~ă* = mulțime pentru elementele căreia este definită o relație de ordine. – Pl. *ordonați,-te.*

ordonátă s.f. (Mat.) A doua coordonată a unui punct dintr-un sistem rectangular de coordonate din plan sau din spațiu. – Pl. *ordonate.*

ordonatór,-oáre s.m. și f., adj. (Și în ~ *de credite*) (Conducător al unei instituții bu-getare) care are dreptul să dispună de creditele bugetare aprobate prin planul de venituri și de cheltuieli al instituției. – Pl. *ordonatori,-oare.* Par. *ordinator.*

oreión s.n. Boală contagioasă, frecventă la copii, manifestându-se prin inflamarea glan-delor salivare. – Sil. *-re-ion.* Pl. *oreioane.*

oréșniță s.f. Plantă erbacee agățătoare, cu flori purpurii, plăcut mirositoare și cu tubercul comestibil. – Pl. *orești̦e.*

oréz s.m., s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee cu tulpina înaltă și cu frunze lineare, cultivată pentru fructele ei cu semințe, bogată în amidon. **2.** S.n. Semințele comestibile ale acestei plante. – Pl.n. *orezuri* „sorturi".

orezăríe s.f. Loc cultivat cu orez. – G.-D. *orezăriei.* Pl. *orezării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

orfán,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care și-a pierdut unul dintre părinți sau pe amândoi. – Pl. *orfani,-e.*

orfelinát s.n. Așezământ de caritate pentru creșterea copiilor orfani. – Pl. *orfelinate.*

orfevrăríe s.f. Meșteșugul de a crea obiecte de artă din metale prețioase; obiecte astfel create. – Sil. *-fe-vră-.* G.-D. *orfevrăriei.* Pl. *orfevrării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

orgán s.n. **1.** Parte dintr-un organism animal sau vegetal, adaptată unei funcții vitale speciale. **2.** Parte componentă a unei mașini, având o anumită funcție. **3.** Grup de persoane care îndeplinesc o funcție specială politică, administrativă, științifică etc. ▹ *~ de stat* = formă organizatorică învestită cu anumite competențe pentru a exercita funcțiile statului. **4.** Instrument de comunicare; ziar, revistă. – Pl. *organe.*

organdí s.n. Tesătură de bumbac sau de in, subțire, transparentă și apretată, din care se fac perdele, obiecte de îmbrăcăminte etc.

orgánic,-ă adj. **1.** Care ține de structura, de funcțiile unui organ (**1**) sau ale unui organism (**1**); referitor la organe sau la organisme. **2.** Care are structura unui organism și funcționează ca acesta; intrinsec; fundamental. **3.** (Despre substanțe) Alcătuit din carbon și hidrogen, uneori și din alte elemente. – Pl. *organici,-ce.*

organicísm s.n. Doctrină care concepe societatea ca fiind un organism analog celor biologice, supus aceloraşi legi ca și acestea.

organigrámă s.f. **1.** Reprezentare grafică a structurii organizatorice a unei instituții sau societăți. **2.** (Inform.) Reprezentare grafică indicând operațiile unui program destinat calculatoarelor electronice. – Sil. *-ni-gra-.* Pl. *organigrame.*

organísm s.n. **1.** Totalitatea organelor și a țesuturilor care constituie corpul unei ființe. **2.** (Fig.) Ceea ce funcționează ca un tot în-chegat, oganizat; organizație. – Pl. *organisme.*

organíst,-ă s.m. și f. Persoană care cântă la orgă. – Pl. *organiști,-ste.*

organizá vb.I. **1.** Tr. A face ca ceva să acționeze sau să funcționeze în mod ordonat, după un plan. **2.** Tr. A pregăti o acțiune după un anumit plan. **3.** Refl. A-și coordona acțiunile orientându-le după un anumit plan. – Ind.pr. *organizez.*

organizáre s.f. Acțiunea sau modul de a (se) organiza; alcătuire, rânduială; ordine, disciplină. – Pl. *organizări.*

organizát,-ă adj. Care are o organizare, care se desfășoară după un plan. – Pl. *organizați, -te.*

organizatór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) care organizează ceva. – Pl. *organizatori, -oare.*

organizatóric,-ă adj. Referitor la organizare, care ține de organizare. – Pl. *organizatorici, -ce.*

organizáție s.f. Grup de persoane constituit (pe baza unui statut) în vederea unei acțiuni comune. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *organizației.* Pl. *organizații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

organoléptic,-ă adj. (Despre caracterele fizice ale corpurilor) Care poate fi pus în evidență cu ajutorul simțurilor (văz, miros, gust etc.). – Pl. *organoleptici,-ce.*

orgásm s.n. Punct culminant al excitației sexuale. – Pl. *orgasme.*

órgă s.f. Instrument muzical alcătuit dintr-un sistem de tuburi acționate pneumatic prin pedale și claviatură. – Pl. *orgi.*

orgiác,-ă adj. Care are caracter de orgie. – Sil. *-gi-ac.* Pl. *orgiaci,-ce.*

orgíe s.f. Petrecere desfrânată cu exces de mâncare și băutură; (p. ext.) desfrâu, dezmăț. – G.-D. *orgiei.* Pl. *orgii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.* Par. *urgie.*

orgoliós,-oásă adj. Plin de orgoliu. – Sil. *-li-os.* Pl. *orgolioși,-oase.*

orgóliu s.n. Părere exagerat de bună despre sine și despre propriile merite; îngâmfare, trufie. – Sil. *-liu,* pr. *-lĭu.* Pl. *orgolii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

orhidée s.f. Plantă erbacee ornamentală, cu flori mari, divers colorate, specifică zonelor tropicale. – Sil. *-de-e,* scris nu *-deie.* Art. *orhideea.* G.-D. *orhideei.* Pl. *orhidee.*

ori conj. (Stabilește o relație de coordonare disjunctivă) Sau. *Vii ori nu vii?* – Par. *or.*

oríbil,-ă adj. Care inspiră oroare, dezgust, hidos, groaznic. – Pl. *oribili,-e.*

oricáre pron.nehot., adj.nehot. Indiferent care; orișicare. – Sil. *ori-ca-.* G.-D.m. *orică-rui(a),* f. *oricărei(a),* pl.m. și f. *oricăror(a).* Se deosebește de *ori care* din ex. ca: *Ori care a plecat primul, ori care a plecat ultimul a luat cartea.*

oricând adv. Indiferent când; în orice timp; orișicând. – Sil. *ori-când.* Se deosebește de *ori când* din ex. ca: *Ori când pleci, ori când te întorci să te oprești și la mine.*

oricât,-ă pron. nehot., adj. nehot., adv. **1.** Pron. nehot., adj. nehot. Indiferent cât în ce privește numărul sau cantitatea; orișicât. **2.** Adv. Indiferent cât în ce privește intensitatea; orișicât. – Sil. *ori-cât.* Pl. pron., adj. *oricâți,-te.* G.-D. m. și f. *oricâtor.* Se deosebește de *ori cât* din ex. ca: *Cât a pierdut ori cât a câștigat?*

oricé pron.nehot., adj.nehot. Indiferent ce; orișice. – Sil. *ori-ce.* Se deosebește de *ori ce* din ex. ca: *Citești ce ți-am dat eu ori ce ți-a dat Ion?*

oricíne pron. nehot. Indiferent care persoană; orișicine. – Sil. *ori-ci-.* G.-D. *oricui.* Se deosebește de *ori cine* din ex. ca: *Să citească el ori cine vrea.*

oricúm adv. Indiferent cum, în orice fel; orișicum. – Sil. *ori-cum.* Se deosebește de *ori cum* din ex. ca: *Să rămână ori cum a propus ea, ori cum a propus el.*

órie s.f. Plasă de prins pește, de forma unui sac, mânuită din luntre de către două persoane. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *oriei.* Pl. *orii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

oriént s.n. Est (**2**). ▸ (Spec.) Civilizația, popoarele continentului asiatic. – Sil. *-ri-ent.*

orientá vb.I. **1.** Refl. A identifica locul în care se află, a găsi drumul de urmat (în raport cu anumite puncte de reper); (fig.) a găsi o soluție potrivită într-o anumită împrejurare. **2.** Tr. A arăta cuiva drumul sau direcția dorită; (fig.) a călăuzi, a îndruma. ▸ A așeza ceva într-o anumită poziție. ▸ (Mat.) A da unei drepte un sens. **3.** Refl. A-și îndrepta preocupările spre cineva sau ceva. *Se orientează spre medicină.* – Sil. *-ri-en-.* Ind.pr. *orientez.*

orientál,-ă adj. **1.** Estic. **2.** Care ține de civilizația și de popoarele continentului asiatic; răsăritean. – Sil. *-ri-en-.* Pl. *orientali,-e.*

orientalíst s.m. Specialist în orientalistică. – Sil. *-ri-en-.* Pl. *orientaliști.*

orientalístică s.f. Grup de discipline care se ocupă cu studiul istoriei, limbilor și culturii popoarelor orientale. – Sil. *-ri-en-.* G.-D. *orientalisticii.*

orientát,-ă adj. Pus la curent, informat, lămurit. – Sil. *-ri-en-.* Pl. *orientați,-te.*

orientatív,-ă adj. Care servește la orientare. – Sil. *-ri-en-*. Pl. *orientativi,-e.*

orifíciu s.n. Deschizătură prin care o cavitate comunică cu exteriorul. – Sil. *-ciu,* pr. *-ciu.* Pl. *orificii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-*.

originál,-ă adj. **1.** (Despre documente, texte, fotografii etc.; și substantivat, n.) Care constituie primul exemplar. **2.** (Despre idei, teorii, opere) Care este propriu unei persoane, unui autor; (despre artiști, scriitori, oameni de știință) care creează ceva nou, personal. ▸ (Substantivat, n.) Ființă sau obiect care servește ca model pentru o operă de artă. **3.** Care iese din comun, neobișnuit; ciudat, extravagant. – Pl. *originali,-e.* Par. *originar.*

originalitáte s.f **1.** Însușirea a ceea ce este original (**2**). **2.** Faptă, comportare originală (**3**). – Pl. **2** *originalități.*

originár,-ă adj. **1.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „din") Care s-a născut în ..., care provine din... **2.** În forma de la început, de origine (**1**). *Unele cuvinte și-au pierdut sensul originar.* – Pl. *originari,-e.* Par. *original.*

orígine s.f. **1.** Punct în care își are începutul un lucru sau un fenomen. **2.** Ambianță sau condiție socială din care provine o persoană, o familie etc.; apartenență prin naștere la o anumită națiune etc. **3.** (Mat.) Punct în raport cu care se determină poziția celorlalte puncte. • *De ~* = (determinat de un nume etnic) de naționalitate. – Pl. *origini.*

oriîncotró adv. Indiferent în care parte. – Sil. *ori-în-co-tro.* Se deosebește de *ori încotro* din ex. ca: *Pleacă oriîncotro vrei.*

orișicáre pron. nehot., adj.nehot. Oricare. – Sil. *ori-și-ca-*. G.-D.m. *orișicărui(a),* f. *orișicărei(a),* pl.m. și f. *orișicăror(a).*

orișicând adv. Oricând. – Sil. *ori-și-când.*

orișicât,-ă pron. nehot., adj. nehot., adv. **1.** Pron. nehot., adj. nehot. Oricât (**1**). **2.** Adv. Oricât (**2**). – Sil. *ori-și-cât.* Pl. pron., adj. *orișicâți,-te.* G.-D. m. și f. *orișicâtor(a).*

orișicé pron.nehot., adj.nehot. Orice. – Sil. *ori-și-ce.*

orișicíne pron.nehot. Oricine. – Sil. *ori-și-ci-*. G.-D. *orișicui.*

orișicúm adv. Oricum. – Sil. *ori-și-cum.*

orișiúnde adv. Oriunde. – Sil. *ori-și-un-*.

oriúnde adv. Indiferent unde, în orice loc; orișiunde. – Sil. *ori-un-*. Se deosebește de *ori unde* din ex. ca: *Privească ori unde dorește.*

orizónt s.n. **1.** Linie care reprezintă inter-secția aparentă a suprafeței Pământului cu bolta cerească; limită până la care ajunge omul cu vederea. **2.** Sferă a cunoștințelor, a preocupărilor; capacitate de înțelegere; perspectivă. **3.** Ansamblul lucrărilor miniere situate la același nivel. • *Fără ~* = fără perspectivă; cu vederi înguste. – Pl. *orizonturi.*

orizontál,-ă adj. (Despre o dreaptă sau un plan) Paralel cu suprafața unui lichid în stare de repaus; perpendicular pe verticala locului. ▸ (Substantivat, f.) Dreaptă perpendiculară pe verticala locului. – Pl. *orizontali,-e.*

orná vb.I tr. A împodobi, a decora. – Ind.pr. *ornez.*

ornamént s.n. Element de decor aplicat pe obiecte, pe clădiri, pe tipărituri etc. – Pl. *ornamente.*

ornamentál,-ă adj. Decorativ. ▹ *Plante ~e* = plante cultivate în parcuri, grădini sau locuințe, în scopuri decorative. – Pl. *orna-mentali,-e.*

ornamentáție s.f. Împodobire cu ornamente; ansamblu ornamental. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *ornamentației.* Pl. *ornamentații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

ornát,-ă adj. Împodobit, decorat. – Pl. *ornați, -te.*

órnic s.n. (Înv., azi poetic) Ceasornic (de perete), orologiu. – Pl. *ornice.*

ornitológ s.m. Specialist în ornitologie. – Pl. *ornitologi.*

ornitologíe s.f. Știință care se ocupă cu studiul păsărilor. – G.-D. *ornitologiei.*

ornitorínc s.m. Mamifer ovipar semiacvatic din Australia, lung de cca 50 cm, acoperit cu blană

deasă de culoare brună, având un cioc asemănător celui de rață și membrane înotătoare între degete. – Pl. *ornitorinci.*

oroáre s.f. **1.** Sentiment puternic de repulsie, scârbă, dezgust. **2.** Faptă sau cuvânt care inspiră aversiune, dezgust, groază. – Pl. **2** *orori.* Par. *eroare.*

orogenéză s.f. Ansamblul proceselor tectonice în urma cărora iau naștere lanțurile muntoase. – Pl. *orogeneze.*

orográfic,-ă adj. Referitor la orografie. ▸ Format din munți. *Nod orografic.* – Sil. *-ro-gra-.* Pl. *orografici,-ce.*

orografíe s.f. Ramură a geografiei fizice care se ocupă cu formele de relief. – Sil. *-ro-gra-.* G.-D. *orografiei.*

orológiu s.n. Ceas mare, fixat pe fațada unei clădiri, pe un turn etc. (de obicei, anun-țând, prin sunete, orele). – Sil. *-giu,* pr. *-giu.* Pl. *orologii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

oropsí vb.IV tr. A năpăstui, a prigoni. – Ind.pr. *oropsesc*, pf.s. *oropsii.*

oropsít,-ă adj. Năpăstuit, prigonit, urgisit. ▸ Sărman, prăpădit, nenorocit. – Pl. *oropsiți, -te.*

ort s.m. (Înv. și pop.) Monedă de valoare mică, reprezentând a patra parte dintr-un leu vechi (sau dintr-un taler). • *A da ~ul popii* = a muri. – Pl. *orți.*

ortocéntru s.n. Punct de intersecție a înălțimilor unui triunghi. – Sil. *-cen-tru.* Pl. *ortocentre.*

ortodóx,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de biserica creștină de răsărit, propriu ortodoxiei (**1**); (înv. și pop.) pravoslavnic. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) de religie ortodoxă (**1**). **3.** Adj. Care urmează riguros o doctrină, o dogmă. – Pl. *ortodocși,-xe.*

ortodoxíe s.f. **1.** Religie a bisericii creștine de răsărit, considerată de adepți ca fiind în conformitate cu adevărata credință. **2.** Con-formitate cu principiile doctrinei bisericii creștine ortodoxe. – G.-D. *ortodoxiei.*

ortodoxísm s.n. Confesiunea creștină orto-doxă (**1**).

ortoédric,-ă adj. (Despre poliedre) Care fețele intersectate în unghi drept. – Sil. *-e-dric.* Pl. *ortoedrici,-ce.*

ortoépic,-ă adj. Privitor la ortoepie; conform cu regulile ortoepiei. – Sil. *-to-e-.* Pl. *ortoepici, -ce.*

ortoepíe s.f. Ansamblu de reguli care stabilesc pronunțarea corectă a cuvintelor într-o limbă; aplicarea practică a acestor reguli. – Sil. *-to-e-.* G.-D. *ortoepiei.*

ortogonál,-ă adj. (Despre figuri geometrice) Care formează unghiuri drepte. – Pl. *ortogo-nali,-e.*

ortográfic,-ă adj. Referitor la ortografie; conform cu regulile ortografiei. – Sil. *-o-gra-.* Pl. *ortografici,-ce.*

ortografíe s.f. Ansamblu de reguli care stabilesc scrierea corectă a unei limbi; aplica-rea practică a acestor reguli. – Sil. *-o-gra-.* G.-D. *ortografiei.* Pl. *ortografii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

ortolán s.m. Pasăre migratoare cu penele de culoare brună-roșcată, cu capul cenușiu-verzui și cu gușa galbenă. – Pl. *ortolani.*

ortomán adj. (În poezia populară) **1.** (Despre ciobani) Bogat în turme de oi. **2.** (Despre haiduci) Chipeș; viteaz. – Pl. *ortomani.*

ortopéd,-ă s.m. și, rar, f. Medic specializat în ortopedie. – Pl. *ortopezi,-de.*

ortopédic,-ă adj. Referitor la ortopedie, care se folosește în ortopedie. – Pl. *ortopedici,-ce.*

ortopedíe s.f. Ramură a medicinei care studiază bolile și deformațiile sistemului osos, precum și tratamentul acestora. – G.-D. *ortopediei.*

ortoptére s.n.pl. Ordin de insecte cu aripile anterioare pergamentoase, cu cele posterioare lungi, adaptate pentru sărit (ex. greierul, lăcusta). – Sil. *-to-pte-.*

orz s.m., s.n. **1.** S.m. Plantă cu tulpina înaltă și cu spicul lung, format din mai multe rânduri de boabe (semințe) care sunt folosite ca furaj pentru

animale, în alimentația omului, în industrie. **2.** S.n. Semințe de orz (**1**). **3.** S.n. Lan de orz (**1**). • *A strica ~ul pe gâște* = a oferi cuiva lucruri deosebite pe care nu știe să le aprecieze. – Pl.n. *orzuri* „sorturi", *oarze* „lanuri".

orzoáică s.f. Specie de orz cu spicul având două rânduri de boabe, bogate în amidon, folosite la fabricarea berii. – Sil. *-or-zoai-*. G.-D. *orzoaicei,* neart. *orzoaice.*

os s.n. **1.** Organ de bază al scheletului vertebratelor, dur și rezistent, albicios, care constituie un suport pentru părțile moi ale organismului. **2.** Os (**1**) sau substanță cornoasă din care se fabrică unele obiecte. • *A fi copt la ~* = a fi bătrân; a avea multă experiență. (*A fi*) *din ~ sfânt* = (a fi) din neam domnesc. *A-i ajunge cuțitul la ~* = a nu mai putea îndura un rău. *A-i trece ~ prin ~* = a fi extrem de obosit. *A-l pătrunde pe cineva frigul* (sau *umezeala* etc.) *până la oase* (sau *până la măduva oaselor*) = a simți frigul (sau umezeala etc.) în tot corpul. *A pune ~ul* = a munci din greu. *Oase goale* = om sărac, zdrențăros. *Un ~ de ros* = o slujbă (de obicei nemeritată). – Pl. *oase.*

osaná interj., s.f. **1.** Interj. (În texte religioase) Exclamație de bucurie și de preamărire a lui Dumnezeu; mărire!, slavă! **2.** S.f. (La pl.) Cuvinte de laudă (exagerată). – Acc. și **1** *osána*. Pl. *osanale.*

osatúră s.f. **1.** Totalitatea oaselor unui vertebrat. **2.** Structură de rezistență a unei construcții, a unei mașini, a unei nave etc. **3.** (Fig.) Structură internă, alcătuire. – Pl. *osaturi.*

osândă s.f. (Înv. și pop.) **1.** Condamnare, pedeapsă. **2.** Nenorocire, năpastă. • *A-și face ~ cu cineva* = a se purta rău cu cineva pe nedrept. – Pl. *osânde.*

osândí vb.IV tr. (Pop.) A condamna, a pedepsi (printr-o sentință judecătorească). ▸ A dezaproba, a înfiera. – Ind.pr. *osândesc,* pf.s. *osândii.*

osânză s.f. **1.** Grăsime crudă de porc din regiunea abdominală. **2.** Grăsime depusă pe diverse părți ale corpului omenesc. ▸ (Fig.) Bogăție, avere. – Pl. *osânze.*

oscilá vb.I intr. **1.** A se mișca într-o parte și în alta. **2.** (Mai ales despre mărimi, valori comensurabile etc.) A varia între o extremă și alta; a scădea și a se mări alternativ. **3.** A fi nehotărât, a șovăi, a ezita. – Ind.pr. *oscilez.*

oscilánt,-ă adj. Care oscilează. – Pl. *osci-lanți,-te.*

oscilatór s.n. **1.** Aparat sau dispozitiv care produce unde electromagnetice. **2.** Sistem fizic care poate efectua oscilații (**1**) (ex. pendulul, diapazonul). – Pl. *oscilatoare.*

oscilatóriu,-ie adj. (Despre fenomene) Care oscilează, care are un caracter oscilant. – Sil.m. *-riu,* pr. *-rĭu,* f. *-ri-e.* Pl. *oscilatorii.*

osciláție s.f. **1.** Mișcare periodică, alternativă și simetrică, a unui corp în raport cu o anumită poziție a sa. **2.** Fluctuație. ▸ (Fiz.) Variație periodică, în timp, a valorilor unei mărimi care caracterizează un sistem fizic. **3.** (Fig.) Șovăială, ezitare, nehotărâre. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *oscilației.* Pl. *oscilații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

oscilográf s.n. Aparat care înregistrează și indică vizual variația rapidă a intensității sau a tensiunii unui curent electric. – Sil. *-lo-graf.* Pl. *oscilografe.*

osciloscóp s.n. Aparat de măsură și de observare vizuală a curbelor unor mărimi electrice, fără a le înregistra. – Sil. *-lo-scop.* Pl. *osciloscoape.*

osemínte s.n.pl. Oasele (uscate și descărnate) care rămân dintr-o ființă după moarte.

ósie s.f. Ax la capetele căruia se montează roțile unui vehicul. – Sil. *-si-e.* G.-D. *osiei.* Pl. *osii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

osificá vb.I refl. A se transforma în os, a căpăta consistența osului. – Ind.pr. pers.3. *osífică.*

osificát,-ă adj. Întărit ca un os, transformat în os. – Pl. *osificați,-te.*

ósmiu s.n. Metal alb, dur, asemănător platinei, rezistent din punct de vedere chimic, folosit în aliaje. – Sil. *-miu,* pr. *-mĭu.*

osmótic,-ă adj. Referitor la osmoză. – Pl. *osmotici,-ce.*

osmóză s.f. **1.** Trecere a unui solvent printr-o membrană semipermeabilă care separă două soluții de compoziții sau concentrații diferite. **2.** (Fig.) Influență reciprocă, întrepătrundere. – Pl. *osmoze.*

osós,-oásă adj. **1.** Referitor la oase (**1**), propriu oaselor. ▹ *Sistem ~* = totalitatea oaselor din organismul vertebratelor. **2.** Cu oase mari, ieșite în relief. – Pl. *osoși,-oase.*

ospătá vb.I. **1.** Tr. A oferi unui oaspete mâncare și băutură; a trata. **2.** Intr. și refl. (Pop.) A mânca împreună cu alții; a petrece, a benchetui. – Ind. pr. *ospătez.*

ospătár s.m. Chelner. – Pl. *ospătari.*

ospătărí|ță s.f. Chelneriță. – Pl. *ospătărițe.*

ospáț s.n. (Pop.) Masă mare, îmbelșugată, organizată la ocazii festive; petrecere. – Pl. *ospețe.*

ospíciu s.n. Spital ori sanatoriu unde sunt îngrijiți alienații mintali; (fam.) balamuc. – Sil. *-ciu,* pr. *-ciu.* Pl. *ospicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

ospitaliér,-ă adj. (Despre persoane) Care primește bucuros oaspeți; (despre așezări umane) în care ești bine primit; primitor. – Sil. *-li-er.* Pl. *ospitalieri,-e.*

ospitalitáte s.f. Însușirea de a fi ospitalier; găzduire oferită cu bunăvoință. – G.-D. *ospitalității,* neart. *ospitalități.*

ostáș s.m. Persoană care face serviciul militar, care servește în armată. – Pl. *ostași.*

ostátic,-ă s.m. și f. **1.** Persoană dintr-un teritoriu ocupat în timp de război, pe care forțele de ocupație o reține drept garanție pentru a preveni acte ostile ocupanților. ▸ (În trecut) Persoană reținută de un stat drept garanție pentru respectarea față de el a obligațiilor asumate de către statul căruia îi aparținea persoana respectivă. **2.** Persoană reținută de un terorist sau un grup de teroriști în vederea unei șantajări. – Pl. *ostatici,-ce.*

ostășésc,-eáscă adj. De ostaș; militar, mili-tăresc. – Pl. *ostășești.*

osteítă s.f. (Med.) Inflamație a țesutului osos. – Pl. *osteite.*

osteneálă s.f. (Pop.) **1.** Oboseală. **2.** Efort istovitor. • *A-și da* (*toată*) *osteneala* = a se sili din răsputeri, a se strădui. – Pl. **2** *osteneli.*

ostení vb.IV. (}nv. și pop.) **1.** Intr. și refl. A (se) obosi. **2.** Refl. A depune eforturi pentru a face ceva. – Ind.pr. *ostenesc,* pf.s. *ostenii.*

ostenít,-ă adj. (}nv. și pop.) Obosit. ▸ Care denotă oboseală. – Pl. *osteniți,-te.*

ostentatív,-ă adj. Făcut cu intenția de a impresiona, de a etala ceva în mod provo-cator. – Pl. *ostentativi,-e.*

ostentáție s.f. Însușirea de a fi ostentativ; vorbă, atitudine ostentativă. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *ostentației.* Pl. *ostentații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

osteomielítă s.f. Inflamație, de natură infecțioasă, a țesutului osos și a măduvei oaselor. – Sil. *-te-o-mi-e-.* Pl. *osteomielite.*

osteoplastíe s.f. Operație de înlocuire a unui os sau a unui fragment de os cu un alt os sau cu o bucată de material plastic ori metalic. – Sil. *-te-o-plas-.* G.-D. *osteoplastiei.* Pl. *osteoplastii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

osteoporóză s.f. Rarefiere a oaselor, cu formarea unor cavități, cauzată de diferite boli endocrine, de imobilizarea îndelungată etc. – Sil. *-te-o-.* Pl. *osteoporoze.*

óstie1 s.f. Unealtă de pescuit, de forma unei furci cu mai mulți dinți. – Sil. *-ti-e.* G.-D. *ostiei.* Pl. *ostii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

óstie2 s.f. Un fel de turtă mică, din aluat nedospit, folosită de catolici la cumine-cătură; azimă. – Sil. *-ti-e.* G.-D. *ostiei.* Pl. *ostii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

ostíl,-ă adj. Dușmănos. – Pl. *ostili,-e.*

ostilitáte s.f. **1.** Dușmănie. **2.** (La pl.) Ope-rații militare întreprinse în timp de război. – Pl. **2** *ostilități.*

ostoí vb.IV tr. și refl. (Înv. și pop.) A (se) domoli, a (se) liniști; a (se) calma. – Ind.pr. *ostoiesc,* pf.s. *ostoii.*

ostracizá vb.I tr. A înlătura (temporar) pe cineva din viața publică; (p. ext.) a persecuta. – Sil. *os-tra-*. Ind.pr. *ostracizez.*

ostréț s.n. Șipcă din care se fac garduri; (p.ext.) îngrădătură din asemenea șipci sau din nuiele. – Sil. *os-treț.* Pl. *ostrețe.*

ostrogóți s.m. pl. Veche populație germanică, ramură a goților de răsărit. – Sil. *os-tro-*.

ostropél s.n. Mâncare din carne de miel, de pasăre sau de vânat, cu sos de făină, usturoi și oțet. – Sil. *os-tro-*. Pl. *ostropeluri.*

ostróv s.n. Insulă mică, acoperită de obicei cu verdeață, formată mai ales în ape curgă-toare prin acumulări de pământ, nisip, nămol etc. – Sil. *os-trov.* Pl. *ostroave.*

osuár s.n. Loc (amenajat special) unde se depun sau se află oseminte (mai ales ale soldaților căzuți în bătălii). – Sil. *-su-ar.* Pl. *osuare.*

oșteán s.m. (Înv. și pop.) Militar, ostaș. – Pl. *oșteni.*

oștíre s.f. (Înv. și pop.) Armată **(1)**. – Pl. *oștiri.*

otalgíe s.f. Durere localizată la ureche, datorită inflamației acesteia sau îmbolnăvirii unui organ vecin. – Sil. *ot-al-*. G.-D. *otalgiei,* neart. *otalgii.*

otávă s.f. Iarbă crescută în același an, după primul cosit. – G.-D. *otavei.*

otíc s.n. Mică lopată cu care se curăță pământul prins de brăzdarul și de cormana plugului în timpul aratului. – Pl. *otice.*

otítă s.f. Inflamație acută sau cronică a urechii. – Pl. *otite.*

otomán,-ă s.m. și f., adj. (Înv.) Turc. – Pl. *otomani,-e.*

otorée s.f. Scurgere de puroi din ureche, care se produce de obicei în cursul otitei. – Sil. *-re-e,* scris nu *-reie.* Pl. *otoree.*

otorinolaringologíe s.f. Ramură a medici-nei care studiază anatomia, fiziologia și patologia urechii, nasului și laringelui. – G.-D. *otorinolaringologiei.* Abr. ORL, pr. *orele.*

otoscóp s.n. Instrument cu ajutorul căruia se examinează partea internă a urechii. – Sil. *-to-scop.* Pl. *otoscoape.*

otrávă s.f. **1.** Substanță de natură diversă, care, intrată în organism într-o anumită concentrație, cauzează tulburări, leziuni grave sau chiar moartea. **2.** (Fig.) Ceea ce produce un necaz, o mâhnire etc. – Sil. *o-tra-*. G.-D. *otrăvii.* Pl. *otrăvuri* „varietăți".

otrăví vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) intoxica cu otravă **(1)**, a ucide cu otravă sau a muri din cauza otravei. ▸ Tr. A pune otravă **(1)** în apă, în alimente etc. **2.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) supăra foarte tare, a (se) amărî. **3.** Tr. A influența negativ pe cineva; a corupe, a perverti. – Sil. *o-tră-*. Ind.pr. *otrăvesc,* pf.s. *otrăvii.*

otrăvít,-ă adj. **1.** Intoxicat sau omorât cu otravă **(1)**. **2.** Care conține otravă **(1)**, în care s-a pus otravă. **3.** (Fig.) Supărat, amărât. – Sil. *o-tră-*. Pl. *otrăviți,-te.*

otrăvitór,-oáre adj. **1.** Care otrăvește **(1)**, care conține otravă **(1)**; toxic. **2.** (Fig.) Dău-nător, vătămător. – Sil. *o-tră-*. Pl. *otrăvitori, -oare.*

otreápă s.f. **1.** Cârpă (de praf), zdreanță. **2.** (Fig.) Om de nimic, fără caracter. – Sil. *o-trea-*. Pl. *otrepe.*

oțărî vb.IV refl. (Pop.) **1.** A se supăra, a se indigna. **2.** A se strâmba din cauza gustului neplăcut al unei mâncări sau băuturi. – Ind.pr. *oțărăsc.*

oțél s.n. **1.** Aliaj de fier și carbon, dur, rezistent și elastic, cu multiple întrebuințări în tehnică. ▹ *~-beton* = bare de oțel folosite la armarea betonului. **2.** (La pl.) Diferite sorturi de oțel **(1)**; obiecte din oțel. **3.** (Înv. și pop., la pl.) Mecanism de declanșare a focului la armele vechi; (p.ext.) armă de foc. • *A fi iute* (sau *slab*) *de ~* = a fi iute (sau slab) din fire. – Pl. **2** *oțeluri,* **3** *oțele.*

oțelár s.m. Muncitor calificat care lucrează într-o oțelărie la elaborarea șarjelor. – Pl. *oțelari.*

oțelărie s.f. Secție a unei uzine metalurgice în care se elaborează șarjele de oțel. – G.-D. *oțelăriei.* Pl. *oțelării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-* „uzine".

oțelí vb.IV. **1.** Tr. A călí (**1**). **2.** Tr. și refl. (Fig.; despre oameni) A (se) călí (**2**). – Ind.pr. *oțelesc,* pf.s. *oțelii.*

oțét s.n. Lichid cu gust acru, obținut prin fermentarea vinului ori a altor lichide alco-olice, folosit în alimentație. • *A da ~ mâței* = a fi zgârcit, avar. – Pl. *oțeturi* „sorturi".

oțetár s.m. Arbust sau arbore ornamental, originar din America de Nord, cu flori verzui și fructe roșii. – Pl. *oțetari.*

oțetí vb.IV refl. (Despre vin) A deveni acru. – Ind. pr.pers.3 *oțetește.*

oțiós,-oásă adj. (Livr.) Inutil, superfluu. – Sil. *-ți-os.* Pl. *oțioși,-oase.*

ou s.n. **1.** Celulă care rezultă în urma fecundării ovulului de către spermatozoid și care conține embrionul unei ființe din aceeași speță; la păsări este alcătuit din albuș și gălbenuș, închise într-o coajă calcaroasă, fiind folosit și ca aliment. **2.** (Bot.) Celulă reproducătoare rezultată din fuziunea a doi gameți. **3.** Obiect de forma unui ou de pasăre. • *A face pe cineva cu ~ și cu oțet* = a-l dojeni aspru, a-l ocărî. *A umbla cu cineva* (sau *cu ceva*) *ca cu un ~* (*moale* sau *roșu*) = a fi exagerat de atent cu cineva sau cu ceva. *Oul lui Columb,* se spune când cineva are pretenția că și el ar fi rezolvat o problemă, care părea greu sau imposibil de rezolvat, după ce altul a dezlegat-o. *Parcă ar călca pe ouă,* se spune despre cineva care umblă încet, cu atenție exagerată. – Monosilabic. Pl. *ouă,* art. *ouăle,* G.-D. *ouălor,* nu *ouălelor.*

ouá vb.I intr., refl. și tr. (Despre păsări) A face ouă (**1**). • *I-a ouat găina în căciulă,* se spune despre cineva care are mult noroc. – Sil. *o-ua.* Ind.pr.pers.3 și 6 *óuă*; cj.pers.3 și 6 *să óuă*; ger. *ouând,* sil. *o-uând.*

ouát s.n. Faptul de a (se) oua. ▸ Perioadă în care păsările depun ouă. – Sil. *o-uat.*

ouătoáre adj. (Despre păsări) Care face ouă; care se află în perioada de depunere a ouălor. – Sil. *o-uă-.* Pl. *ouătoare.*

oușór s.n. Diminutiv al lui ou. – Sil. *o-u-.* Pl. *oușoare.*

outsider s.m. (Sport) Concurent care poate câștiga o probă, deși nu este printre favoriți. – Pr. *áutsaidăr.* Sil. *out-.* Pl. *outsideri.*

oval,-ă s.n., adj. **1.** S.n. Curbă convexă închisă, care are o axă de simetrie și curbura maximă în punctele de intersecție cu axa. **2.** Adj. De forma unui oval (**1**). – Pl. *ovali,-e.* Par. *ovar.*

ovár s.n. Fiecare dintre cele două glande de reproducere ale femelei, în care se formează ovulele (**1**). **2.** Organ al florii în care se formează ovulele (**2**) și care, după fecundație, se transformă în fruct. – Pl. *ovare.* Par. *oval.*

ovarián,-ă adj. Care aparține ovarelor (**1**), privitor la ovare. – Sil. *-ri-an.* Pl. *ovarieni,-e.*

ovație s.f. (Mai ales la pl.) Manifestare a unei mulțimi în semn de aprobare și entu-ziasm față de o persoană, de o acțiune etc., prin aclamații și aplauze prelungite. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *ovației.* Pl. *ovații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

ovaționá vb.I tr. și intr. A-și manifesta aprobarea sau admirația pentru cineva sau ceva prin ovații. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *ovaționez.*

ovăz s.m., s.n. **1.** S.m. Plantă furajeră cu paiul drept, cu inflorescența ramificată și cu fructele alungite; semințele acestei plante sunt folosite mai ales ca hrană pentru cai. **2.** S.n. Semințele de ovăz (**1**). **3.** S.n. Lan, semănătură de ovăz (**1**). – Pl.n. **3** *oveze.*

ovidúct s.n. (Anat.) Conduct prin care ovulele ajunse la maturitate părăsesc ovarul. – Pl. *oviducte.*

ovín,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Din familia oii, care aparține ovinelor (**2**). **2.** S.f. (La pl.) Denumire generică pentru oi. – Pl. *ovini,-e.*

ovipár,-ă adj. (Despre animale) Care se înmulțește prin ouă. ▸ (Substantivat, f.; la pl.) Animale care se înmulțesc prin ouă. – Pl. *ovipari,-e.*

ovipozitór s.n. Organ al unor specii de insecte, servind la depunerea ouălor în cavitatea în care se vor dezvolta. – Pl. *ovipozitoare.*

ovoíd,-ă adj. Ovoidal. – Pl. *ovoizi,-de.*

ovoidál,-ă adj. Care are forma unui ou; ovoid. – Sil. *-vo-i-.* Pl. *ovoidali,-e.*

ovúl s.n. **1.** Gametul femel al animalelor. **2.** Parte a carpelei plantelor, care, după fecundare, se transformă în sămânță. – Pl. *ovule.*

oxalát s.m. Sare sau ester al acidului oxalic, întrebuințat în medicină, în vopsitorie etc. – Pl. *oxalați.*

oxálic adj. *Acid ~* = acid organic, toxic, sub formă de cristale albe, solubile în apă, folosit în vopsitorie, în tăbăcărie etc. – Pl. *oxalici.*

oxíd s.m. Compus al oxigenului cu un alt element chimic. ▸ *~ de calciu* = var nestins. *~ de carbon* = gaz toxic, incolor și inodor, care se formează în arderile incomplete. *~ de zinc* = pulbere albă, folosită în vopsitorie. – Pl. *oxizi.*

oxidá vb.I tr. și refl. A (se) combina cu oxigenul; a (se) acoperi cu oxid; a rugini. – Ind.pr. *oxidez.*

oxidábil,-ă adj. Care se poate oxida, care ruginește ușor. – Pl. *oxidabili,-e.*

oxidánt,-ă adj., s.m. (Produs) care are proprietatea de a oxida alte substanțe. – Pl. *oxidanți,-te.*

oxidríl s.m. (Chim.) Hidroxil. – Sil. *-xi-dril.* Pl. *oxidrili.*

oxigén s.n. Gaz incolor și inodor formând aproximativ o cincime din aerul atmosferic și fiind indispensabil în procesul respirației și al arderii.

oxigená vb.I. **1.** Refl. A se combina cu oxigenul. **2.** Tr. și refl. A (se) decolora prin tratare cu apă oxigenată. – Ind.pr. *oxigenez.*

oxigenát,-ă adj. **1.** Care conține oxigen. ▹ *Apă ~ă* = lichid dens incolor sau albăstrui, folosit ca decolorant și dezinfectant. **2.** Decolorat prin tratare cu apă oxigenată. *Păr oxigenat.* – Pl. *oxigenați,-te.*

oxitón,-ă adj., s.n. (Cuvânt) accentuat pe ultima silabă. – Pl. *oxitone.*

oxiúr s.m. Vierme parazit care trăiește în intestinele omului (în special ale copilului). – Sil. *-xi-ur.* Pl. *oxiuri.*

ozalíd s.n. Hârtie fotosensibilă folosită pentru reproducerea desenelor executate pe hârtie de calc.

ozocherítă s.f. Substanță de culoare galbe-nă-brună, cu miros aromatic, alcătuită din-tr-un amestec de parafine și rășini, folosită la fabricarea lumânărilor, a cerurilor etc. – Pl. *ozocherite.*

ozón s.n. Gaz de culoare albăstruie, cu trei atomi de oxigen în moleculă, oxidant puternic; se folosește ca antiseptic și în sinteze organice.

ozonát adj. Care conține ozon. – Pl. *ozonați, -te.*

ozonizá vb.I tr. A purifica, a trata cu ozon (apa, aerul dintr-o încăpere etc.). – Ind.pr. ozonizez.

p s.m., s.n. A nouăsprezecea literă a alfabetului limbii române; sunet (consoană) notat cu această literă. – Pr. *pe, pî.* Pl. *p, p-uri.*

pa interj. (Fam.) La revedere!

pac interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de o lovitură, de declanșarea unei arme de foc etc. sau sugerează rapiditatea unei mișcări.

páce s.f. **1.** Situație în care nu există conflicte armate sau războaie. **2.** Acord al părților beligerante asupra încetării războiului. **3.** Stare, situație lipsită de vrajbă; bună înțelegere, armonie. **4.** Liniște sufletească, tihnă. ▸ (În concepția religioasă) Liniște veșnică a omului după moarte. ▸ (Adverbial) Gata, nimic altceva. • *A lăsa pe cineva în ~* (ori *în ~a lui*) sau *a-i da cuiva* (*bună*) *~* = a-l lăsa în voia lui, a nu-l deranja, a nu-l supăra; a-l lăsa în plata lui. *A nu* (*mai*) *avea ~* = a fi neliniștit, preocupat, îngrijorat. *Dă-i ~ !* = nu te deranja pentru cineva sau pentru ceva; nu-ți bate capul cu... *Fii pe ~!* = fii liniștit, fără grijă. *~ bună!* = nu mai e nimic de făcut sau de spus; gata, s-a sfârșit. – G.-D. *păcii,* neart. *păci.*

pachebót s.n. Navă (mare) care transportă mai ales călători. – Pl. *pacheboturi.*

pachét s.n. **1.** Unul sau mai multe obiecte legate la un loc într-o învelitoare pentru a le putea păstra sau transporta (mai ușor). **2.** Set, ansamblu (de acțiuni, de legi, de programe etc.). *Pachet legislativ.* – Pl. *pachete.*

pachețél s.n. Diminutiv al lui pachet. – Pl. *pachețele.*

paciént,-ă s.m. și f. Persoană bolnavă care se află în tratamentul unui medic. – Sil. *-ci-ent.* Pl. *pacienți,-te.*

paciénță s.f. (Livr.) Capacitatea de a aștepta în liniște desfășurarea unor evenimente. – Sil. *-ci-en-.* G.-D. *pacienței.* Par. *pasiență.*

pacifícă vb.I tr. A pune capăt unor conflicte, unor neînțelegeri; a restabili pacea. – Ind.pr. *pacífic.*

pacifísm s.n. Curent civic ce condamnă războaiele, indiferent de caracterul lor.

pacifíst,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la pacifism. **2.** S.m. și f. Adept al pacifismului. – Pl. *pacifiști,-ste.*

paciúli s.m. invar. Plantă erbacee tropicală, din ale cărei frunze se extrage un ulei eteric folosit la fabricarea parfumurilor; (p. ext.) parfum fabricat din uleiul extras din această plantă. – Sil. *-ciu-li.*

pácoste s.f. Ceea ce provoacă mari ne-plăceri, necazuri, suferințe. ▸ Ființă care aduce cuiva tot felul de neplăceri. – Pl. *pacoste.*

pact s.n. Tratat, acord internațional privind anumite relații între state. – Pl. *pacte.*

pactizá vb.I intr. A cădea la învoială, a se înțelege; (spec.) a face cauză comună cu un adversar. – Ind. pr. *pactizez.*

padélă s.f. Vâslă nefixată, folosită la caiac, cu care se poate vâsli alternativ în cele două laturi ale acestuia. – Pl. *padele.*

pádină s.f. Loc aproape plan, aflat pe vârful, pe coasta sau chiar la poalele muntelui sau ale unui deal. – Pl. *padini.*

padóc s.n. Loc îngrădit în apropierea grajdului, unde se țin animalele domestice vara. ▸ Loc îngrădit lângă un hipodrom, unde sunt plimbați caii înaintea alergărilor de curse. – Pl. *padocuri.*

paf interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de o lovitură. • *A rămâne ~* sau *a face pe cineva* (*să rămână*) *~* = a rămâne sau a face pe cineva să rămână surprins peste măsură, uluit.

paftá s.f. Încheietoare de metal la haine sau la cingători; (p.ext.) cingătoare alcătuită din plăci de metal. – Art. *paftaua.* Pl. *paftale.*

pag,-ă adj. (Despre cai) Negru sau roșcat cu pete albe. – Pl. *pagi,-ge.*

pagáie s.f. Vâslă scurtă cu o singură pală[2], care se manevrează cu ambele mâini, fără a o sprijini de ambarcație. – Pl. *pagaie.*

paginá vb.I tr. **1.** A numerota paginile unei cărți, ale unui manuscris etc. **2.** (Tipogr.) A aranja în format de pagini un text cules, pentru a obține forma definitivă a lucrării care se tipărește. – Ind. pr. *paginez.*

paginátie s.f. Acțiunea de a pagina. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *paginației.* Pl. *paginații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

págină s.f. **1.** Fiecare dintre cele două fețe ale unei foi dintr-o carte, dintr-un ziar etc. ▸ Cuprinsul, textul unei pagini (**1**). **2.** (Fig.; însoțit de determinări) Moment, eveniment, fapt important. – Pl. *pagini.*

pagódă s.f. Templu la unele popoare din Orient, compus din mai multe etaje suprapuse, de formă piramidală. – Pl. *pagode.*

págubă s.f. **1.** Daună (**1**). **2.** Prejudiciu moral. • *Atâta ~!* sau *mare ~!, nicio ~!,* se spune pentru a arăta nepăsarea față de un insucces, față de o pierdere suferită; n-are importanță. – Pl. *pagube.*

pahár s.n. Vas mic de sticlă, de metal, de material plastic etc., de diferite forme și mărimi din care se bea; (p.ext.) conținutul unui asemenea vas. • *A bea* (sau *a primi*) *~ul morții* = a muri. *A bea ~ul până-n fund* = a îndura o suferință, un necaz, o neplăcere până la capăt. *A i se umple cuiva ~ul* = a i se aduna prea multe necazuri, a nu mai putea suporta o situație grea. *La un ~ de vin* = în timp ce se bea împreună cu alții; (p.ext.) la chef. – Pl. *pahare.*

pahárnic s.m. (În Țara Românească și în Moldova) Dregător în Evul Mediu care se îngrijea de băutura de la curtea domnească. – Pl. *paharnici.*

pahidérm s.n. Denumire dată mamiferelor erbivore cu corpul masiv, cu pielea groasă și cu păr puțin (ex. elefantul). – Pl. *pahiderme.*

pai s.n. Tulpină subțire, goală în interior și fără ramificații, caracteristică unor cereale; (la pl.) grămadă de asemenea tulpini, rămase după treierat. ▸ Tub subțire din material plastic cu care se sorb unele băuturi. • *A pune ~e pe foc* sau *a stinge focul cu ~e* = a contribui la întreținerea și chiar la înrăutățirea unui conflict, a unei situații, a întărâta, a ațâța; a pune gaz pe foc. *Arde focu-n ~e ude,* se spune despre un sentiment, o pasiune care mocnește (fără a izbucni). *A se agăța și de un ~* = a recurge, în disperare, la orice sprijin cât ar fi de slab, în speranța salvării. *A-și aprinde ~e-n cap* = a-și atrage nemul-țumirea, supărarea altora, cauzându-și singur o neplăcere; a se băga în bucluc. *Ăl cu ~e, ăl cu fân!,* se spune celui care nu ține cadența în mers, care nu deosebește piciorul stâng de cel drept. *Foc de ~e* = entuziasm, pasiune, sentiment de scurtă durată, trecătoare. *Om de ~e* = om lipsit de personalitate, care poate fi folosit de cineva pentru satisfacerea propriilor interese. *Vede ~ul din ochiul altuia, dar nu vede hârna din ochiul lui* = observă cu ușurință greșelile sau defectele mici ale altora, dar pe ale lui, mai evidente, nu le vede sau se face că nu le vede. – Monosilabic. Pl. *paie.*

paiá s.f. Titlu onorific dat, în ierarhia biseri-cească din Țările Române, boierilor care nu aveau slujbă de stat; persoană care avea acest titlu. • *A da cuiva paiéle* = a fi îngăduitor cu cineva, a-l măguli. – Art. *paiaua.* Pl. *paiele.*

paiáță s.f. Personaj comic în reprezentațiile de circ sau de bâlci. ▸ Epitet depreciativ pentru un om neserios, ridicol etc. – Pl. *paiațe.*

paíc s.m. Soldat din garda personală a sultanului sau a domnitorilor din Țările Române. – Pl. *paici.*

paiétă s.f. (Mai ales la pl.) Mică piesă rotundă, din metal sclipitor (cu o gaură la mijloc) care se aplică pe haine ca ornament. – Pl. *paiete.*

páisprezece num. card. Număr natural având în numărătoare locul între treisprezece și cincisprezece. – Nu *paișpe* sau *patrusprezece.* Sil. *pai-spre-.*

paj s.m. (În Evul Mediu) Tânăr nobil care se afla în serviciul unui senior, al unui principe etc.; (p. ext.) copil de casă. – Pl. *paji.*

pájiște s.f. Teren acoperit cu iarbă, folosită pentru pășunat sau pentru nutreț. – Pl. *pajiști.*

pájură s.f. **1.** Acvilă. ▸ (În basme) Pasăre năzdrăvană, uriașă. **2.** Figură simbolică, reprezentând o acvilă, de pe stemele, monedele, pecețile sau steagurile unor țări. – Pl. *pajuri.*

pal,-ă adj. **1.** (Despre oameni) Palid. **2.** (Despre lumină) Lipsit de intensitate, fără strălucire. ▸ (Despre culori) Șters, estompat. – Pl. *pali,-e.*

paládiu s.n. Metal alb-cenușiu, din familia platinei, maleabil și ductil, utilizat la prepa-rarea unor catalizatori sau ca înlocuitor al platinei la fabricarea unor instrumente de precizie. – Sil. *-diu,* pr. *-dĭu.*

palát1 s.n. Clădire somptuoasă care servește ca reședință sau ca locuință unui suveran, unei personalități etc. – Pl. *palate.*

palát2 s.n. Peretele superior al cavității bucale, în formă de boltă; cerul gurii. ▹ *~ul moale* sau *vălul ~ului* = porțiunea musculară care continuă palatul[2] în partea posterioară a cavității bucale; boltă palatină.

palatál,-ă adj. (Anat.) Care se referă la palat[2], care aparține palatului. – Pl. *palatali,-e.*

palatín,-ă adj. Care aparține palatului[2]. – Pl. *palatini,-e.*

palavragioáică s.f. (Fam.) Femeie care spune palavre, femeie flecară. – Sil. *-la-vra-gioai-.* Pl. *palavragioaice.*

palavragíu s.m. (Fam.) Persoană care spune palavre; flecar. – Sil. *-la-vra-.* Pl. *palavragii,* art. *-gii,* sil. *-gi-ii.*

palávră s.f. (Fam; mai ales la pl.) Vorbă lipsită de seriozitate sau de importanță; baliverna, fleac. – Sil. *-la-vră.* Pl. *palavre.*

pálă1 s.f. **1.** Cantitate de iarbă, de păioase etc. cât se taie dintr-o singură tragere cu coasa sau cât se poate lua o dată cu furca. **2.** (P. ext.) Strat, pătură (de fum, de nor etc.); undă, val de vânt. – Pl. *pale.*

pálă2 s.f. Fiecare dintre brațele unei elice de avion sau de vapor, ale unui rotor de mașină etc. – Pl. *pale.*

palée s.f. Fiecare dintre cele două frunzișoare care alcătuiesc învelișul floral al gramineelor. – Sil. *-le-e,* scris nu *-leie.* Pl. *palee.*

paleogén s.n. Prima perioadă a neozoicului, caracterizată printr-o floră de fanerogame, printr-o faună variată. – Sil. *-le-o-.*

paleográf,-ă s.m. și f. Specialist în paleografie. – Sil. *-le-o-graf.* Pl. *paleografi,-e.*

paleografíe s.f. Știință auxiliară a istoriei, care se ocupă cu descifrarea, datarea și stabilirea autenticității textelor vechi. – Sil. *-le-o-gra-.* G.-D. *paleografiei.*

paleolític s.n. Cea mai veche epocă din istoria omenirii, caracterizată prin folosirea uneltelor de piatră cioplită. – Sil. *-le-o-.*

paleontológ,-ogă s.m. și f. Specialist în paleontologie. – Sil. *-le-on-.* Pl. *paleontologi,-ge.*

paleontologíe s.f. Știință care se ocupă cu studiul organismelor fosile animale și vegetale. – Sil. *-le-on-.* G.-D. *paleontologiei.*

paleozóic s.n. A doua eră geologică, în care au apărut mamiferele. – Sil. *-le-o-zo-ic.*

paléstră s.f. (În Grecia și în Roma antică) Școală pentru pregătirea tinerilor în domeniul educației fizice. – Sil. *-les-tră.* Pl. *palestre.*

palétă s.f. **1.** Placă de lemn, de metal etc., pe care pictorii își așază și amestecă culorile. ▸ Gamă

cromatică specifică unui pictor sau unei picturi; (p. ext.) talent, pricepere în arta picturii. **2.** Placă ovală de lemn, acoperită cu cauciuc sau cu plută, cu care este lovită mingea la tenisul de masă. – Pl. *palete.*

paliatív,-ă adj., s.n. **1.** (Medicament sau tratament) care ameliorează o boală, fără a o vindeca. **2.** (Fig.) (Soluție) care rezolvă temporar sau aparent o situație dificilă. – Nu *paleativ.* Sil. *-li-a-.* Pl. *paliativi,-e.*

pálid,-ă adj. Galben la față (din cauza unei emoții, a unei boli etc.); pal. ▸ (Despre lumină) Fără strălucire; lipsit de intensitate. ▸ (Despre culori) Șters, searbăd. – Pl. *palizi, -de.*

paliditáte s.f. Paloare. – G.-D. *paliditățíi,* neart. *paliditățí.*

pálie s.f. Carte care conține Vechiul Testament. – Sil. *-li-e.* G.-D. *paliei.* Pl. *palii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

paliér s.n. **1.** (Tehn.) Lagăr (orizontal) al unei mașini. **2.** Platformă orizontală ame-najată la nivelul fiecărui etaj; odihnă. – Sil. *-li-er.* Pl. *paliere.*

palimpsést s.n. Pergament de pe care s-a șters ori s-a ras scrierea inițială pentru a face loc unui text nou (și pe care de obicei se mai văd urmele vechiului text). – Sil. *-lim-psest.* Pl. *palimpseste.*

palindróm s.n. Grup de cuvinte sau cuvânt care poate fi citit de la stânga la dreapta și de la dreapta la stânga fără să-și piardă sensul; (p.ext.) joc distractiv care constă în găsirea unui cuvânt care, citit normal sau invers, să aibă fie același sens, fie să dea un cuvânt cu alt înțeles. – Sil. *-lin-drom.* Pl. *palindromuri.*

palisádă s.f. Element de fortificație, folosit în trecut, alcătuit din pari groși și lungi, bătuți în pământ și legați între ei cu scânduri, frânghii etc. – Pl. *palisade.*

palisándru s.m. Arbore exotic cu lemn tare din care se fac mobile fine. – Sil. *-san-dru.* Pl. *palisandri,* art. *-drii.*

palmarés s.n. Listă în care se înscriu suc-cesele sau victoriile (sportive, literare etc.) obținute de cineva; totalitatea unor astfel de succese sau de victorii. – Pl. *palmaresuri.*

palmát,-ă adj. **1.** (Despre frunze) Care are marginile crestate adânc, în forma unei palme cu degetele depărtate. **2.** (Despre picioarele unor păsări sau animale acvatice) Cu degetele unite printr-o membrană. – Pl. *palmați, -te.*

pálmă s.f. **1.** Partea dinăuntru a mâinii, de la încheietura cu antebrațul până la vârful degetelor. **2.** Vechе unitate de măsură pentru lungime, egală cu distanța dintre extremitatea degetului mare și a celui mic, bine întinse în lături. • *A avea pe cineva* (sau *ceva*) (*ca*) *în ~* = a avea pe cineva sau ceva la discreție, în puterea sa. *A lua pe cineva la palme* = a-l bate, a-l pălmui. *A ține* (sau *a purta*) *pe cineva* (*ca*) *pe palme* = a avea o grijă deosebită față de cineva. *Ca în ~* = **a)** cu suprafața netedă, fără asperități; **b)** foarte bine, în cele mai mici amănunte. *Cât ai bate din palme* = foarte repede, imediat; într-o clipă. *O ~ de loc* = o distanță mică. *O ~ de pământ* = o întindere mică de pământ. – Pl. *palme.*

palmiér s.m. Arbore din zonele tropicale și subtropicale, cu trunchiul drept, neramificat, având în vârf o coroană bogată de frunze. – Sil. *-mi-er.* Pl. *palmieri.*

palmipéde s.n. pl. Grup de păsări înotătoare care au degetele picioarelor reunite printr-o membrană (ex. rața, gâsca, pescărușul).

paloáre s.f. Aspect palid al feței unei persoane; paliditate. – Pl. *palori.*

páloș s.n. Sabie lată cu două tăișuri, uneori încovoiată la vârf. – Pl. *paloșe.*

palpá vb.I tr. A atinge sau a apăsa ușor cu mâna părțile dureroase ale corpului unui bolnav pentru a putea stabili diagnosticul; a pipăi. – Ind.pr. *palpez.*

palpábil,-ă adj. Care poate fi pipăit, de care se poate lua cunoștință prin palpare. – Pl. *palpabili,-e.*

palpitá vb.I intr. **1.** (Despre inimă) A avea palpitații; a zvâcni, (fam.) a ticăi. ▸ (Despre oameni) A fi stăpânit de o emoție puternică, a fi tulburat. **2.** (Fig.) A se manifesta cu putere, a trăi intens, a fremăta. – Ind.pr. *palpít.*

palpitánt,-ă adj. Care trezește un interes viu, o emoție puternică. – Pl. *palpitanți,-te.*

palpitáție s.f. (Mai ales la pl.) Contracții mai rapide sau neregulate ale inimii, provocate de o boală, de o emoție, de un efort etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *palpitației.* Pl. *palpitații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

palplánșă s.f. Element de construcție din lemn, din oțel sau din beton, de forma unei scânduri, servind la executarea unui perete de susținere. – Sil. *pal-plan-.* Pl. *palplanșe.*

páltin s.m. Arbore mare având frunzele crestate adânc, fructele prevăzute cu două aripi și trunchiul din lemn tare. – Pl. *paltini.*

paltón s.n. Haină de iarnă, lungă, făcută din stofă groasă, căptușită și care se poartă peste celelalte veșminte. – Pl. *paltoane.*

palúdic,-ă adj. Care se referă la paludism, atins de paludism. – Pl. *paludici,-ce.*

paludísm s.n. Malarie.

palústru,-ă adj. De baltă, din regiunea bălților. ▹ *Locuință ~ă* = locuință lacustră. *Friguri palustre* = malarie. – Sil. *-lus-tru.* Pl. *paluștri,-stre.*

pamflét s.n. Specie literară (în versuri sau în proză), cu un pregnant caracter satiric. – Sil. *pam-flet.* Pl. *pamflete.*

pamfletár,-ă s.m. și f. Autor de pamflete. – Sil. *pam-fle-.* Pl. *pamfletari,-e.*

pámpas s.n. Câmpie întinsă cu ierburi și tufișuri, caracteristică regiunilor cu climă subtropicală și temperată din America de Sud. – Var. **pámpa** s.f.

panacéu s.n. Medicament despre care se credea odinioară că avea puterea să vindece orice boală. – Pl. *panacee,* sil. *-ce-e,* scris nu *-ceie.*

panaghíe s.f. **1.** Iconiță mică cu chipul Fe-cioarei Maria. **2.** Bucată de prescură care se mănâncă în mănăstiri în prima săptămână după Paști. – G.-D. *panaghiei.* Pl. *panaghii,* art. *-ghiile,* sil. *-ghi-i-.*

panamá s.f. **1.** Împletitură fină făcută din frunzele unei specii de palmier care crește în Panama. **2.** Țesătură de bumbac sau de in care imită panamaua (**1**). – Art. *panamaua.* Pl. *panamale.*

panarítiu s.n. Infecție localizată la degete (în jurul unghiilor). – Sil. *-țiu,* pr. *-țiu.* Pl. *panariții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

pánă1 s.f. **1.** Fiecare dintre formațiile epidermice la păsări, care acoperă corpul, servind la protecția lui și la zbor, alcătuită dintr-un cotor pe care sunt fixate simetric, lateral, fire (pufoase). **2.** Podoabă făcută din una sau mai multe pene (**1**), care se poartă la pălării. **3.** Pană (**1**) de gâscă, ascuțită și despicată la vârf, folosită în trecut pentru scris; (fig.) stilul unui autor; îndemânare, măiestrie; arta de a scrie. **4.** Bucată de lemn sau de metal care ajută la despicarea lemnelor, la înțepenirea unei piese etc. **5.** Placă mică de os, de celuloid etc. cu care se ating coardele unor instrumente muzicale. **6.** *Categoria ~* = categorie de greutate în care intră boxerii între 54-57 kg, luptătorii între 57-63 kg etc. **7.** *~ de somn* = carnea de pe pântecele sau de la coada somnului[1]. – Pl. *pene.*

pánă2 s.f. Oprire accidentală a funcționării unei mașini sau a unui vehicul. • *A fi* (sau *a rămâne*) *în ~* = a nu mai putea continua o acțiune, o activitate din cauza unei piedici neprevăzute. – Pl. *pene.*

pancártă s.f. Bucată de carton, de lemn etc. pe care este scrisă o lozincă, o înștiințare etc.; placardă. – Nu *pancardă.* Pl. *pancarte.*

pancreás s.n. Glandă situată în partea superioară a abdomenului, având o secreție externă cu rol în digestie, și una internă cu rol în sinteza glucidelor din organism. – Sil. *pan-cre-as.* Pl. *pancreasuri.*

pancreátic,-ă adj. Care se referă la pancreas, care aparține pancreasului. – Sil. *pan-cre-a-.* Pl. *pancreatici,-ce.*

pandalíe s.f. (Pop. și fam.; mai ales la pl.) Criză nervoasă, capriciu, toană. – G.-D. *pandaliei.* Pl. *pandalii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

pandantív s.n. Bijuterie care se poartă la gât, atârnată de un lănțișor sau de o panglică. – Pl. *pandantive.*

pandișpán s.n. Prăjitură pufoasă, de cu-loare galbenă, preparată dintr-un aluat de făină, ou și zahăr. – Pl. *pandișpane.*

pandúr s.m. (În sec. 19, în Țara Românească) Ostaș care făcea parte dintr-un corp de oaste neregulată; luptător din oastea lui Tudor Vladimirescu. – Pl. *panduri.*

pané adj. invar. (Despre carne, cașcaval etc.) Prăjit în grăsime după ce a fost dat prin făină, ou și pesmet.

panegíric s.n. **1.** Discurs public la vechii greci și la romani, în care se elogia o personalitate contemporană oratorului ori se preamăreau fapte eroice ale predecesorilor. **2.** Laudă (exagerată), elogiu (excesiv). – Pl. *panegirice.*

panél s.n. Placă alcătuită dintr-un miez de șipci, acoperit pe ambele fețe cu un strat de furnir, folosită la confecționarea mobilei. – Pl. *panele.* Par. *paner.*

panér s.n. Obiect făcut dintr-o împletitură de nuiele, de papură, de rafie etc., asemănător cu un coș, care servește la transportul sau la păstrarea mai ales a unor alimente. – Pl. *panere.* Par. *panel.*

panglicár s.m. Artist (de circ) care face scamatorii (cu panglici). ▸ (Fig.) Șarlatan, escroc. – Sil. *pan-gli-.* Pl. *panglicari.*

pánglică s.f. **1.** Fâșie subțire și îngustă de țesătură, folosită ca podoabă. ▸ Fâșie din-tr-un material textil special, impregnată cu tuș, folosită la mașina de scris. **2.** Bandă îngustă (gradată) de metal, având diverse întrebuințări (mai ales la măsurarea distan-țelor). **3.** (Pop.) Tenie. – Acc. nu *panglícă.* Sil. *pan-gli-.* Pl. *panglici,* nu *-ce.*

pánică s.f. Spaimă mare, adesea fără temei, care cuprinde subit o persoană sau o mulțime. • *A intra în ~* = a se neliniști, a se speria, a se alarma foarte tare. – G.-D. *panicii,* neart. *panici.*

panícul s.n. (Bot.) Inflorescență în formă de ciorchine, cu axul principal și cu ramurile secundare ramificate. – Pl. *panicule.*

panificáție s.f. Proces de transformare a făinii în pâine, în produse de franzelărie etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *panificației*, neart. *panificații.*

panoplíe s.f. Colecție de arme aranjate pe un panou. – Sil. *-no-pli-.* G.-D. *panopliei.* Pl. *panoplii,* art. *-pliile,* sil. *-pli-i-.*

panóptic s.n. **1.** Clădire al cărei interior poate fi cuprins dintr-o singură privire. **2.** Expoziție, muzeu de figuri din ceară. – Acc. nu *panoptíc.* Sil. *pan-op-.* Pl. *panoptice.* Var. **panópticum**, pl. *-uri.*

panorámă s.f. **1.** Priveliște din natură cu orizont larg, văzută de obicei din depărtare. **2.** Tablou de proporții mari, zugrăvit pe peretele unei camere rotunde și care creează impresia unei imagini reale. **3.** Spectacol de bâlci cu scamatorii, acrobații etc. – Sil. *pan-o-.* Pl. *panorame.*

panorámic,-ă adj. De panoramă, referitor la o panoramă. ▹ *Ecran ~* = ecran cinematografic, de formă semicirculară, cu lățimea mai mare decât înălțimea. – Sil. *pan-o-.* Pl. *panoramici,-ce.*

panóu s.n. **1.** Planșă de lemn, de carton etc. pe care se expun afișe, fotografii etc. **2.** *~ de comandă* = element de instalație pe care sunt dispuse aparatele de comandă și de măsurat ale unui proces tehnologic. **3.** *~ de tragere* = pânză întinsă pe un cadru de lemn, pe care sunt trasate cercuri concentrice, fiind folosită ca țintă la exercițiile de tragere cu arma. **4.** Planșă pe care este fixat coșul la jocul de baschet. – Pl. *panouri.*

pansá vb.I tr. A aplica un pansament; a bandaja. – Ind.pr. *pansez.*

pansaménț s.n. Mijloc de a proteja o plagă, constând din aplicarea unor medicamente și acoperirea cu vată și tifon. – Pl. *pansamente.*

panseá s.f. Plantă decorativă cu tulpina mică, cu flori catifelate, nemirositoare, cu petale mari de culori variate. – Art. *panseaua.* Pl. *pansele.*

panselúță s.f. Diminutiv al lui pansea. – Pl. *panseluțe.*

panséu s.n. (Fam.; mai ales ironic) Gândire, cugetare; maximă. – Pl. *panseuri.*

pantagruélic,-ă adj. (Livr.; despre foame, poftă de mâncare) Extraordinar, colosal; (despre o masă, un ospăț) foarte îmbelșugat. – Sil. *-ta-gru-e-*. Pl. *pantagruelici,-ce.*

pantalón s.m. (De obicei la pl.) Obiect de îmbrăcăminte care acoperă corpul de la brâu în jos și fiecare picior în parte; (pop.) nădrag. – Pl. *pantaloni.*

pantalonáș s.m. (Mai ales la pl.) Pantaloni scurți pentru copii. – Pl. *pantalonași.*

pántă s.f. **1.** Porțiune de teren cu suprafață înclinată. **2.** Unghi ascuțit format de o dreaptă sau de un plan cu dreapta sau cu planul orizontal. • *A aluneca* (sau *a cădea*) *pe panta...* = a se lăsa prins de..., antrenat în... – Pl. *pante.*

panteísm s.n. Concepție filosofică monistă care identifică pe Dumnezeu cu natura.

pantéíst,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la panteism, care aparține panteis-mului. **2.** S.m. și f. Adept al panteismului. – Pl. *panteiști,-ste.*

panteón s.n. **1.** Templu consacrat de greci și romani cultului tuturor zeilor. **2.** Edificiu național în care sunt depuse rămășițele pă-mânteș ti ale oamenilor iluștri. – Sil. *-te-on.* Pl. *panteonuri.*

pantéră s.f. Leopard. – Pl. *pantere.*

pantóf s.m. Încălțăminte de piele, de pânză etc., care acoperă laba piciorului până la gleznă. – Pl. *pantofi.*

pantofár s.m. Cizmar. – Pl. *pantofari.*

pantomím,-ă s.f., s.m. **1.** S.f. Arta de a exprima idei și sentimente prin gesturi și prin mimică; reprezentație teatrală în care acțiunea se redă astfel. **2.** S.m. Actor de pantomimă (**1**). – Pl. *pantomimi,-e.*

pantomímic,-ă adj. De pantomimă, expri-mat prin pantomimă. – Pl. *pantomimici,-ce.*

panțír s.m. (Înv.) Soldat dintr-un corp de oaste (sec. 18-19), însărcinat cu paza grani-țelor și transmiterea știrilor. – Pl. *panțiri.* Var., înv., **panțăr** s.m.

páos s.n. (În ritual creștin) Pomană din colaci și vin, care se dă la înmormântări și la parastase. • *A-i mânca cuiva ~ul* = a vedea mort pe cineva.

pap s.n. **1.** Clei folosit la confecționarea încălță-mintei, preparat din gluten și apă. **2.** Pastă pentru lipit, făcută în casă, din făină și apă.

papá s.m.sg. (Franțuzism) Tată. – G.-D. *lui papa.*

papagál s.m. **1.** Nume dat unor păsări tropicale, cu ciocul gros, încovoiat și cu penaj viu colorat și care, dresate, pot imita cuvinte. ▸ (Fig.) Epitet dat unei persoane care repetă mecanic cuvintele sau părerile altcuiva. **2.** Cleș te cu dinți folosit la lucrări de montare sau de reparare a țevilor. • *A avea ~* = a vorbi mult (și convingător), a fi vorbăreț; a fi bun de gură. *A vorbi* (sau *a spune, a învăța* etc.) *ca ~ul,* sugerează repetarea mecanică a celor auzite. – Pl. *papagali.*

papagalicéște adv. Ca papagalul (**1**); (p.ext.) în mod mecanic (ca papagalul).

papál,-ă adj. Care aparține papei, referitor la papă; care emană de la papă. – Pl. *pa-pali,-e.*

papalitáte s.f. **1.** Instituția centrală de con-ducere spirituală și politică a bisericii catolice în fruntea căreia se află papa. **2.** Demnitatea de papă; puterea, autoritatea papilor. – G.-D. *papalității.*

papanáș s.m. Preparat culinar făcut din făină sau griș, brânză de vacă și ouă, fiert sau prăjit. – Pl. *papanași.*

papáră s.f. **1.** Mâncare preparată din felii de pâine (prăjită) presărate cu brânză și opărite cu apă sau lapte. **2.** (Reg.) Omletă. • *A-i găti cuiva o ~* = a-i pregăti ceva rău, o neplăcere; a-i întinde o cursă. *A mânca* (*o*) *~* = a primi bătaie; a fi aspru certat. *A se alege cu o ~* (*de la cineva*) = a fi certat aspru. *A ști papara cuiva* = a cunoaște bine firea cuiva. – G.-D. *paparei* și *păpării.* Pl. *papáre, păpări.*

paparúdă s.f. **1.** Dans străvechi de invocare a ploii, executat de femei sau fete având corpul înfășurat în verdeață; femeie sau fată care execută acest dans. **2.** (Fig.) Femeie îmbră-cată caraghios, ridicol. – Pl. *paparude.*

papaveracée s.f.pl. Familie de plante erba-cee, cu fructul o capsulă sau o nucule, unele conținând un suc lăptos, cu proprietăți narco-tice (ex. macul). – Sil. *-ce-e,* scris nu *-ceie.*

pápă s.f. Capul bisericii catolice (și al statului Vatican). – G.-D. *papei.* Pl. *papi.*

papetărie s.f. Magazin în care se vând caiete, creioane, hârtie etc. ▸ Articole care se vând într-un astfel de magazin. – G.-D. *papetăriei.* Pl. *papetării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

papilár,-ă adj. Care se referă la papile, cu papile. – Pl. *papilari,-e.*

papílă s.f. Mică proeminență pe suprafața pielii, a unor mucoase sau a feței unor organe (ex. papile gustative, lacrimale). – Pl. *papile.*

papión s.n. Un fel de cravată bărbătească, înnodată în formă de aripi de fluture. – Sil. *-pi-on.* Pl. *papioane.*

papiótă s.f. Sul mic de carton pe care este înfășurată ață de cusut. – Sil. *-pi-o-.* Pl. *papiote.*

papírus s.m., s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee din Africa centrală și mediteraneană din tulpina căreia se prepara în antichitate un material pe care se putea scrie. **2.** S.n. Material sub formă de foiță, făcut din papirus (**1**). ▸ Manuscris pe papirus (**2**). – Pl.m. *papirúși*, n. *papírusuri* „manuscrise".

pápricaș s.n. Mâncare cu sos făcută din bucăți de carne și gălușe din făină, condi-mentată cu boia de ardei. – Sil. *pa-pri-.* Pl. *papricașuri* „porții".

páprică s.f. (Reg.) Ardei. ▸ Boia de ardei. – Sil. *pa-pri-.* Pl. *paprici.*

papuáș,-ă s.m. și f. Persoană care face parte dintr-o populație a Melaneziei. – Sil. *-pu-aș.* Pl. *papuași,-e.*

papúc s.m. **1.** Încălțăminte ușoară (fără călcâi), care se poartă în casă. **2.** Piesă de lemn care se așază la baza unui stâlp pentru a-i mări suprafața de sprijin. **3.** *~ul-doamnei* = plantă erbacee cu flori mari în formă de papuc (**1**). • *A fi sub* ~ (sau *sub ~ul cuiva*) = a fi condus de cineva, a fi ascultător, supus cuiva; (despre soț) a fi sub comanda soției. *A-i da cuiva ~cii* = a da pe cineva afară, a-l îndepărta. *A lăsa pe cineva la ~ci* = a sărăci complet pe cineva. *A lua* (sau *a o șterge*) *la* ~ = a pleca repede, a fugi de undeva; a-și lua tălpășița. *A ține* (sau *a pune pe cineva*) *sub* ~ = a-l avea în puterea sau în stăpânirea sa, a-l domina. – Pl. *papuci.*

papucáș s.m. Diminutiv al lui papuc (**1**). – Pl. *papucași.*

papucél s.m. Diminutiv al lui papuc (**1**). – Pl. *papucei.*

papugíu s.m. (Fam.) Om de nimic, care se ține de înșelăciuni, care trăiește din șiretlicuri; pișicher. – Pl. *papugii,* art. *-giii,* sil. *-gi-ii.*

pápură s.f. Denumire pentru unele plante erbacee acvatice, cu tulpina înaltă, neramificată, frunze lungi din care se fac rogojini, coșuri etc.; șovar. • *Câtă ~ în baltă* = în cantitate mare. – G.-D. *papurii*, nu *-ei.* Pl. *papuri.*

par1 s.m. **1.** Lemn lung și relativ subțire, ascuțit la un capăt, care se înfige în pământ, servind ca element de susținere. **2.** Bâtă, ciomag. • *A sta ca cioara* (sau *ca țarca*) *în* ~ = a fi gata de plecare. *Parcă i-a dat cu ~ul în cap,* se spune despre cineva care a primit pe neașteptate o veste neplăcută sau care a fost grav insultat. *A se apropia* (sau *a i se strânge cuiva*) *funia la* ~ = **a)** a fi aproape de moarte; **b)** a se apropia data încheierii unei activități. – Pl. *pari.*

par2,-ă adj. (Despre numere) Care este divizibil cu doi. – Pl. *pari,-e.*

pará1 s.f. **1.** Veche monedă egală cu a suta parte dintr-un leu; (astăzi) ban de mică valoare. **2.** (Fam.; la pl.) Bani (mulți). • *A face pe cineva de trei* (sau *de două*) *~le* = a certa aspru pe cineva. *A lua pe cineva la trei ~le* = **a)** a-i cere socoteală pentru ceea ce a făcut; **b)** a-și bate joc de cineva. *A nu avea* (*nicio*) ~ (*chioară*) = a nu avea niciun ban, a fi sărac. *A ști câte ~le face cineva* = a fi bine lămurit asupra însușirilor mediocre ale cuiva, a ști că nu prețuiește mult. *De trei ~le* = de calitate proastă. *Până într-o* ~ sau *până la* (*o*) ~ = fără să

lipsească un ban, tot, exact; până la ultimul ban. – Art. *paraua.* Pl. *parale.*

pará2 vb.I tr. (La scrimă, box etc.) A evita o lovitură a adversarului (răspunzând printr-o contralovitură). ▸ (Fig.) A face față la ceva. – Ind.pr. *parez.*

parábolă1 s.f. Curbă reprezentând locul geometric al punctelor egal depărtate de o dreaptă fixă, numită directoare și de un punct fix, numit focar. – Pl. *parabole.*

parábolă2 s.f. Povestire alegorică cu un conținut religios sau moral; (p. ext.) vorbire, exprimare metaforică. – Pl. *parabole.*

parabólic,-ă adj. **1.** De forma unei parabole[1]. **2.** *Antenă ~ă* (și substantivat, f.) = antenă care folosește un ecran reflectant pentru receptarea în mod preferențial a radiațiilor emise din anumite direcții. – Pl. *parabolici,-ce.*

paraboloíd s.m. Suprafață generată de o parabolă[1] care se deplasează astfel încât planul ei rămâne paralel cu el însuși, iar vârful descrie o altă parabolă, situată într-un plan perpendicular. – Pl. *paraboloizi.*

paraclís s.n. **1.** Capelă ridicată alături de o biserică, în interiorul unei clădiri sau într-un cimitir. **2.** Slujbă religioasă de laudă și de invocare a ajutorului Fecioarei Maria sau al unui sfânt; rugăciune închinată Fecioarei Maria sau unui sfânt (citită sau cântată la o astfel de slujbă); (p.ext.) carte care cuprinde astfel de rugăciuni. – Sil. *-ra-clis.* Pl. *paraclise.*

paraclisér s.m. Persoană care se ocupă de îngrijirea și paza unei biserici, îndeplinind și unele servicii în oficierea cultului. – Sil. *-ra-cli-.* Pl. *paracliseri.*

parádă s.f. Festivitate la care defilează trupe sau sportivi; (p. ext.) ceremonie. ▸ (Fig.) Comportare, atitudine ostentativă pentru a atrage atenția, pentru a produce impresie. • *A* (*se*) *face ~ de ceva* = a (se) acorda unei probleme importanță exagerată (pentru a se scoate pe sine în evidență); a (se) face caz de ceva. *De ~* = **a)** pentru ocazii deosebite, de sărbătoare; **b)** formal, pentru aparență; de ochii lumii. – Pl. *parade.*

paradentóză s.f. Boală a gingiilor, care se caracterizează prin distrugerea țesuturilor de susținere și fixare a dinților. – Pl. *paradentoze.*

paradígmă s.f. Ansamblul formelor flexionare ale unui cuvânt. ▸ Tablou al formelor unui cuvânt dat ca model pentru flexiunea unei părți de vorbire. – Pl. *paradigme.*

paradís s.n. Rai. ▸ (Fig.) Loc foarte plăcut, loc minunat. – Pl. *paradisuri.*

paradiziác,-ă adj. De paradis, ca în paradis; minunat, încântător. – Sil. *-zi-ac.* Pl. *paradizi-aci,-ce.*

paradóx s.n. Enunț contradictoriu și în același timp demonstrabil; părere contrară unui adevăr unanim recunoscut; (p. ext.) ciudățenie, absurditate. – Pl. *paradoxuri.*

paradoxál,-ă adj. Care conține sau constituie un paradox; ciudat, absurd, de neînțeles. – Pl. *paradoxali,-e.*

parafá vb.I tr. A semna punând parafa, a întări un act prin semnătură cu parafă. – Ind.pr. *parafez.*

paráfă s.f. **1.** Iscălitură prescurtată pe un act. **2.** Ștampilă cu iscălitura, cu numele cuiva sau cu anumite inițiale. – Pl. *parafe,* nu *parăfi.*

parafínă s.f. Produs solid, alb, obținut din țiței și întrebuințat la fabricarea lumânărilor, la impregnarea hârtiei și a țesăturilor etc. – Pl. *parafine* „varietăți".

parafrazá vb.I tr. A comenta, a exprima prin parafrază. – Sil. *-ra-fra-.* Ind.pr. *parafrazez.*

parafrázǎ s.f. Reproducere sau explicare într-o formulare personală (mai dezvoltată) a conținutului unui text. – Sil. *-ra-fra-.* Pl. *parafraze.*

parafúlger s.n. Dispozitiv de protecție contra supratensiunilor în instalațiile de telecomu-nicații, montat pe linii aeriene. ▸ Dispozitiv de protecție a unei conducte electrice împotriva descărcărilor electrice din atmo-sferă. – Pl. *parafulgere.*

paráginâ s.f. **1.** Teren necultivat, acoperit de buruieni. **2.** Stare de părăsire, de neîn-grijire a unui teren, a unei construcții etc.; ruină, dărăpănătură. – Pl. *paragini.*

paragráf s.n. Pasaj dintr-un text scris, despărțit de restul textului printr-un alineat sau printr-un semn grafic special. ▸ Fiecare dintre subdiviziunile unui capitol dintr-un text de lege, dintr-un tratat, dintr-un statut etc. – Sil. *-ra-graf.* Pl. *paragrafe.*

paralél,-ă adj., s.f. **1.** Adj., s.f. (Drepte, planuri) care nu se intersectează oricât s-ar prelungi. **2.** Adj. Care există concomitent cu altceva, care se produce și se desfășoară în mod similar cu altceva. **3.** S.f. (Geogr.) Fiecare dintre cercurile imaginare care unesc punctele de aceeași latitudine de pe suprafața Pământului și care rezultă din intersectarea Pământului cu planuri perpendiculare pe axa polilor. **4.** S.f. (La pl.) Aparat de gimnastică alcătuit din două bare orizontale și paralele (**1**) așezate pe stâlpi. **5.** S.f. Comparație între două personaje, două fenomene etc., făcută într-o scriere literară. • *A* (*se*) *pune în ~ă* (sau *în ~*) = a (se) compara. – Pl. *paraleli,-e.*

paralelipipéd s.n. Prismă a cărei bază este un paralelogram. – Pl. *paralelipipede.*

paralelipipédic,-ă adj. Care are forma unui paralelipiped. – Pl. *paralelipipedici,-ce.*

paralelísm s.n. **1.** Însușirea de a fi paralel (**1**). **2.** Stare a două fenomene, a două lucruri etc. care prezintă elemente comparabile. – Pl. *paralelisme.*

paralelográm s.n. Patrulater care are laturile opuse paralele și egale. – Sil. *-lo-gram.* Pl. *paralelograme.*

paraléu s.m. (De obicei precedat de „leu“) Leu[1] foarte mare și puternic; (p. ext.) ființă puternică, vitează. • *A se face* (sau *a face pe cineva*) *leu ~* = a (se) înfuria peste măsură. – Pl. *paralei.*

paralític,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de paralizie. – Pl. *paralitici,-ce.*

paralizá vb.I. **1.** Intr. și refl. A se îmbolnăvi de paralizie. **2.** Tr. (Fig.) A împiedica, a opri o acțiune, o mișcare etc. – Ind.pr. *paralizez.*

paralizát,-ă adj. **1.** Bolnav, atins de paralizie. **2.** (Fig.) Împiedicat, oprit într-o acțiune, imobilizat. ▸ (Fig.) Încremenit, înmărmurit (de spaimă, de uimire etc.). – Pl. *paralizați, -te.*

paralizíe s.f. Boală care se manifestă prin pierderea totală sau parțială a mobilității corpului sau a unei părți a lui. – Nu *paralezie.* G.-D. *paraliziei.* Pl. *paralizii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

paraméci s.m. Infuzor microscopic care trăiește în ape stătute. – Sil. *-meci.* Pl. *para-meci.*

paramétric,-ă adj. Care se referă la parametru, care ține de parametru. – Sil. *-me-tric.* Pl. *parametrici,-ce.*

paramétru s.m. Mărime proprie unui obiect sau fenomen, care determină unele caracte-ristici ale acestora; (p. ext.) caracteristică. – Sil. *-me-tru.* Pl. *parametri,* art. *-trii.*

paramilitár,-ă adj. (Despre formații, detașamente etc.) Care este organizat pe baze de tip militar. – Pl. *paramilitari,-e.*

paranóia s.f. Denumire dată unor boli psihice care se manifestă prin lipsă de logică în gândire, idei fixe, mania persecuției, a gran-dorii etc. – G.-D. *paranoiei.*

paranóic,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de paranoia. – Sil. *-no-ic.* Pl. *paranoici, -ce.*

paranormál,-ă adj. (Despre fenomene, manifestări) Care se află în afara normalului, care nu poate fi explicat în stadiul actual al cunoștințelor omului. – Pl. *paranormali,-e.*

parantéză s.f. Semn de punctuație constând din două arcuri de cerc sau două linii frânte în unghi drept la capete, care se închid reciproc și care se folosesc pentru a izola fraze sau cuvinte intercalate în text, cuprin-când o precizare, un adaos, o explicație; textul pus între aceste semne. ▸ (Fig.) Explicare, digresiune. – Pl. *paranteze.*

parapántă s.f. Un fel de parașută dreptun-ghiulară, folosită pentru lansări de pe sol, din locuri înalte. – Pl. *parapante.*

parapét s.n. **1.** Perete puțin înalt, de lemn, de piatră, de metal etc., ridicat la marginea unui pod, a unei terase etc., servind ca element de protecție. **2.** Întăritură de pământ amenajată în fața unei tranșee, cu scopul de a apăra pe luptători. – Pl. *parapete.*

paraplégic,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de paraplegie. – Sil. *-ra-ple-.* Pl. *paraplegici,-ce.*

paraplegíe s.f. Boală care se manifestă prin paralizia picioarelor. – Sil. *-ra-ple-.* G.-D. *paraplegiei.* Pl. *paraplegii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

parasimpátic adj. *Sistem* ~ = porțiune a sistemului nervos care încetinește ritmul car-diac și accelerează mișcările tubului digestiv.

parasolár s.n. **1.** Piesă, în formă de pâlnie, montată la obiectivul aparatului de fotografiat, la camerele de luat vederi etc., pentru a împiedica pătrunderea luminii din exterior. **2.** Placă fumurie sau opacă, montată în inte-riorul unui autovehicul, deasupra parbrizului, pentru a proteja pe șofer de lumina directă a soarelui. – Pl. *parasolare.*

parastás s.n. Slujbă religioasă făcută pentru pomenirea morților. – Pl. *parastase.*

parașutá vb.I tr. și refl. A (se) lansa din avion cu parașuta. – Ind.pr. *parașutez.*

parașútă s.f. Dispozitiv (care în cădere ia forma unei umbrele) folosit pentru aterizarea lentă a oamenilor sau a materialelor lansate din avion. – Pl. *parașute.*

parașutísm s.n. Tehnica și sportul lansării cu parașuta.

parașutíst,-ă s.m. și f. Persoană specializată în lansarea cu parașuta. – Pl. *parașutiști,-ste.*

paratáxă s.f. (Gram.) Juxtapunere. – Pl. *parataxe.*

paratífos s.n. Boală asemănătoare cu tifosul exantematic, dar mai puțin gravă decât acesta.

paratrăsnet s.n. Dispozitiv de protecție împotriva trăsnetelor, montat de obicei pe clădiri. – Sil. *-ra-trăs-.* Pl. *paratrăsnete.*

paravalánșă s.f. Zid de piatră, de beton etc. destinat să apere o cale de circulație terestră de avalanșe. – sil. *par-a-.* Pl. *-șe.*

paraván s.n. Piesă de mobilier, alcătuită din unul sau mai multe panouri, folosită pentru a despărți o anumită porțiune dintr-o încăpere. ▸ (Fig.) Ceea ce ascunde, maschează ceva. – Pl. *paravane.*

parazăpádă s.f. Construcție din panouri de scânduri, folosită ca mijloc de protecție împotriva înzăpezirii unei căi de comunicație, a unor terenuri agricole etc. – Pl. *parazăpezi.*

parazít,-ă adj., s. **1.** Adj., s.m. și f. (Organism animal sau vegetal) care trăiește și se hrănește pe seama altui organism. **2.** Adj., s.m. și f. (Fig.) (Persoană) care trăiește din munca altuia. **3.** S.m. (La pl.) Perturbații produse în transmisiile de telecomunicații datorită descărcărilor electrice din atmosferă sau din unele instalații electrice; perturbații electromagnetice. – Pl. *paraziți,-te.*

parazitá vb.I tr. A trăi ca parazit (**1**) pe un organism animal sau vegetal (infectându-l). ▸ Intr. (Fig.; despre oameni) A trăi din munca altuia. – Ind.pr. *parazitez.*

parazitár,-ă adj. **1.** (Despre boli) Provocat de un parazit (**1**). **2.** Care trăiește ca un parazit (**1**). **3.** (Fig.; despre oameni) Care trăiește din munca altora. ▸ Care este inutil, de prisos. – Pl. *parazitari,-e.*

parazitísm s.n. **1.** Mod de viață a organis-melor parazite (**1**). **2.** Faptul de a trăi ca un parazit (**2**).

parazitóză s.f. Nume dat bolilor provocate de paraziți (**1**). – Pl. *parazitoze.*

pără1 s.f. Flacără, văpaie. • *A trece* (sau *a sări*) *prin foc și* ~ = a face tot ce se poate, a înfrunta orice primejdie pentru atingerea unui scop.

pără2 s.f. **1.** Fructul părului[2]. **2.** Nume dat unor obiecte care seamănă, ca formă, cu o pară[2] (**1**). • *A face* (*averea*) *pere-mere* = a risipi, a irosi. *A-i pica* (sau *a-i cădea*) *cuiva para în gură* = a obține ceva ușor, fără efort. *Când va face plopul pere* (*și răchita micșunele*) = niciodată. – Pl. *pere.*

parâmă s.f. Frânghie sau cablu folosit la bordul unei nave. – Pl. *parâme.*

parbríz s.n. Placă transparentă (din sticlă), montată în fața conducătorului unui vehicul, servind ca apărătoare contra curentului de aer, a prafului etc. – Sil. *par-briz.* Pl. *parbrize.*

parc s.n. **1.** Suprafață de teren întinsă, amenajată pentru odihnă și agrement. **2.** Loc de staționare mai îndelungată a vehiculelor sau de depozitare a materialelor și utilajului unei întreprinderi sau instituții. – Pl. *parcuri.*

parcá vb.I tr. A așeza un vehicul, pentru un timp mai îndelungat, într-un parc (**2**) sau în alt loc accesibil. – Ind.pr. *parchez.*

parcáre s.f. Acțiunea de a parca; (concr.) loc rezervat staționării vehiculelor. – Pl. *parcări.*

párcă1 adv. Se pare că..., s-ar zice că..., s-ar crede că...; într-o măsură, cam. ▸ (Cu va-loare de conjuncție) Ca și cum, ca și când. *Face pe nevinovatul, parcă nu l-am cunoaște.*

párcă2 s.f. (În mitologia romană) Fiecare dintre cele trei zeițe despre care se credea că una toarce, alta deapănă, iar a treia taie firul vieții oamenilor. – Pl. *parce.*

parcelá vb.I tr. A împărți în parcele un teren, o pădure etc. – Ind.pr. *parcelez.*

parcélă s.f. Porțiune de teren delimitată, în cadrul unei suprafețe mai mari, pentru o anumită întrebuințare; lot. – Pl. *parcele.*

parchét s.n. **1.** Pardoseală executată prin asamblarea în forme geometrice a unor piese din lemn de esență tare. **2.** Porțiune de pădure în curs de exploatare. **3.** Instituție judiciară care funcționează pe lângă unele instanțe judecătorești, cu atribuția de a pune în mișcare acțiunea penală și de a o susține în fața instanței de judecată; membrii acestei instituții. – Pl. *parchete.*

parchetá vb.I tr. **1.** A pardosi o încăpere cu parchet (**1**). **2.** A împărți un teren împădurit în parchete (**2**). – Ind.pr. *parchetez.*

parchetár s.m. Lucrător specializat în mon-tarea parchetului (**1**). – Pl. *parchetari.*

parcimoníe s.f. (Livr.) Zgârcenie, avariție. ▸ Pondere, reținere. *Vorbește cu parcimonie.* – G.-D. *parcimoniei.* Pl. *parcimonii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

parcimoniós,-oásă adj. (Livr.) Care dă dovadă de parcimonie. – Sil. *-ni-os.* Pl. *parcimonioși,-oase.*

parcúrge vb.III tr. **1.** A străbate un drum, o distanță. **2.** A trece cu privirea peste ceva. ▸ A citi repede și superficial un text. – Ind.pr. *parcúrg,* pf.s. *parcursei*; part. *parcurs.*

parcúrs s.n. Faptul de a parcurge un drum, o distanță; (concr.) drum (de) străbătut. • *Pe ~ =* în timpul...; între timp. *Pe ~ul... =* în limitele..., în decursul. – Pl. *parcursuri.*

pardesíu s.n. Haină lungă din stofă, mai subțire decât paltonul, care se poartă primăvara și toamna. – Nu *pardisiu.* Pl. *pardesie.*

pardón interj. Scuzați! Iertați-mă! ▸ (Indi-când un protest) Ba nu, nu este așa.

pardoseálă s.f. Strat de scânduri, de asfalt etc. care se pune pe planșeul unei încăperi, pe suprafața unei curți, pentru protecție sau în scop decorativ. – Pl. *pardoseli.*

pardosí vb.IV tr. A acoperi o încăpere, o curte etc. cu pardoseală. – Ind.pr. *pardosesc,* pf.s. *pardosii.*

paremiológ s.m. Specialist în paremiologie. – Sil. *-mi-o-.* Pl. *paremiologi.*

paremiológie s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul și culegerea proverbelor. ▸ Totalitatea proverbelor dintr-o limbă. – Sil. *-mi-o-.* G.-D. *paremiologiei.*

parenchím s.n. **1.** (Bot.) Țesut vegetal care alcătuiește partea cea mai mare a organelor moi ale plantelor. **2.** (Anat.) Țesut spongios bogat în vase sangvine, care se găsește în plămâni, rinichi, splină. – Pl. *parenchime.*

paréză s.f. Paralizie incompletă a unui organ, care reduce forța musculară; (p. gener.) paralizie. – Pl. *pareze.*

parfé s.n. Îngheţată (de ciocolată) acoperită cu frişcă bătută. – Nu *parfeu*. Art. *parfeul.* Pl. *parfeuri.*

parfúm s.n. **1.** Produs lichid cu miros plăcut, obţinut din substanţe aromatice naturale sau sintetice. **2.** Miros plăcut; mireasmă (de flori); aromă. **3.** (Fig.) Notă specifică, atmosferă caracteristică. – Pl. *parfumuri.*

parfumá vb.I. **1.** Refl. şi tr. A (se) stropi, a (-şi) da cu parfum. **2.** Tr. A impregna cu un miros plăcut. – Ind.pr. *parfumez.*

parfumát,-ă adj. Care este impregnat cu parfum; care miroase frumos. ▸ (Despre unele fructe, alimente) Aromat (şi plăcut la gust). – Pl. *parfumaţi,-te.*

parfumeríe s.f. Magazin în care se vând parfumuri, cosmetice, articole de toaletă etc. – G.-D. *parfumeriei.* Pl. *parfumerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

pária1 s.m. invar. **1.** (În India, în concepţia brahmanilor) Persoană care se află în afara castelor şi care este lipsită de orice drepturi. **2.** (Fig.) Persoană disprețuită, repudiată. – Sil. *-ri-a.* Pl. *paria.*

pariá2 vb.I intr. şi tr. **1.** A face sau a pune pariu. **2.** A participa la anumite jocuri (de noroc), în special la cursele de cai, angajând sume de bani în vederea câştigului. – Sil. *-ri-a.* Ind.pr.pers.1 *pariez,* pers.3 *pariază*; ger. *pariind.*

paricíd,-ă s. **1.** S.m. şi f. Persoană care şi-a ucis mama sau tatăl. **2.** S.n. Crimă care constă în uciderea părinţilor. – Pl. *paricizi,-de.*

paricopitáte s.n. pl. Ordin de mamifere erbivore mari, cu piciorul terminat cu două degete dezvoltate, acoperite cu câte o copită (ex. boul, porcul).

parietál,-ă adj. Care formează peretele sau ţine de peretele unei cavităţi a organismului. ▹ *Os* ~ = fiecare dintre cele două oase care formează partea de mijloc a cutiei craniene. – Sil. *-ri-e-.* Pl. *parietali,-e.*

parimíe s.f. (Înv.) Proverb, zicătoare; maximă; pildă. – Pl. *parimii,* art. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

paripenát,-ă adj. (Despre frunze compuse) Care are un număr pereche de foliole. – Pl. *paripenaţi,-te.*

parasilábic,-ă adj. (Despre substantive sau adjective) Care păstrează acelaşi număr de silabe în cursul declinării. – Pl. *parasilabici, -ce.*

paritáte s.f. **1.** Egalitate numerică, număr egal. **2.** Egalitate valorică. – Pl. *parităţi.*

paríu s.n. **1.** Înţelegere între persoane care susţin lucruri, păreri contrare, prin care cel care va avea dreptate va primi de la celălalt o sumă de bani sau o recompensă în obiecte; (pop.) rămăşag, prinsoare. **2.** Joc de noroc, la cursele de cai, constând dintr-o miză care dă participantului câştigător dreptul la o cotă din totalul sumelor mizate de cei care au pierdut. – Pl. *pariuri.*

parízer s.n. Sortiment de salam din carne de vită şi slănină tocate mărunt şi apoi fierte. – Nu *parizel.* Pl. *parizere* „varietăţi".

parlaménț s.n. Denumire dată organului legislativ al statului, rezultat din alegeri. – Pl. *parlamente.*

parlamentá vb.I intr. A duce tratative pentru a ajunge la o înţelegere; a discuta, a vorbi cu cineva într-o anumită chestiune. – Ind.pr. *parlamentez.*

parlamentár1 s.m. Persoană delegată pentru a duce tratative (de armistiţiu, de pace etc.) cu inamicul. – Pl. *parlamentari.*

parlamentár2,-ă s.m., adj. **1.** S.m. Membru al unui parlament. **2.** Adj. Care ţine de parlament, referitor la parlament. – Pl. *parlamentari,-e.*

parmác s.m. Stâlp (de susţinere) la o prispă, la un pridvor etc. – Pl. *parmaci.*

pármen adj. *Măr* ~ (şi substantivat, m.) = soi de măr[1] cu fructul galben-auriu, cu dungi roşii; (substantivat, n.) fructul acestui măr. – Pl. *parmeni,-e.*

parmezán s.n. Specialitate de caşcaval uscat. – Pl. *parmezane.*

parnasianísm s.n. Curent literar apărut în Franţa la mijlocul sec. 19, care cultiva ati-tudinea impersonală, virtuozitatea formei, evocarea grandioasă

a civilizațiilor trecute sau a naturii exotice etc. – Sil. *-si-a-*.

parodiá vb.I tr. A imita o operă literară sau maniera unui scriitor cu scopul de a obține efecte comice sau cu intenții satirice. ▸ A reproduce într-o manieră grotescă gesturile sau mișcările cuiva. – Sil. *-di-a.* Ind.pr. pers.1 *parodiez,* pers.3 *parodiază*; ger. *parodiind.*

parodíe s.f. **1.** Scriere cu caracter satiric sau umoristic, constând în imitarea unei opere literare sau a stilului unui scriitor. **2.** Imitație neizbutită, inferioară unui prototip sau originalului. – G.-D. *parodiei.* Pl. *parodii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-*.

paróh s.m. Preot care conduce o parohie. – Pl. *parohi.*

parohiál,-ă adj. Care ține de o parohie, referitor la o parohie. – Sil. *-hi-al.* Pl. *paro-hiali,-e.*

parohíe s.f. Cea mai mică unitate adminis-trativă bisericească. ▸ Sediul, clădirea în care se află cancelaria și locuința parohului. – G.-D. *parohiei.* Pl. *parohii,* art. *-hiile,* sil. *-hi-i-*.

paról interj. (Franțuzism) Pe cuvânt! zău! serios!

parólă s.f. **1.** (Mil.) Cuvânt secret, convențional, folosit de militarii din serviciul de gardă sau care au anumite misiuni. **2.** (Inform.) Cuvânt, formulă care permite accesul la informația dintr-un fișier. • *A sta la o ~* = a sta de vorbă; a flecări. – Pl. *parole.*

parolíst,-ă adj., s.m. și f. (Fam.) (Persoană) care se ține de cuvânt. – Pl. *paroliști,-ste.*

paroním s.n. Cuvânt asemănător ca formă cu alt cuvânt, dar deosebit de acesta ca sens și ca origine. – Sil. *par-o-*. Pl. *paronime.*

parotídă s.f. Fiecare dintre cele două glande salivare situate sub ureche, alături de maxilarul inferior. – Pl. *parotide.*

paroxísm s.n. Intensitate maximă a unei senzații, a unui sentiment, a unei stări etc. – Pl. *paroxisme.*

paroxístic,-ă adj. Care a ajuns la paroxism. – Pl. *paroxistici,-ce.*

parșív,-ă adj. (Pop. și fam.) Care are caracter josnic, mârșav. – Pl. *parșivi,-e.*

partáj s.n. Împărțire a unei moșteniri între persoanele îndreptățite să o stăpânească. – Pl. *partaje.*

partajá vb.I tr. A efectua un partaj. – Ind.pr. *partajez.*

partajábil,-ă adj. Care poate fi împărțit. – Pl. *partajabili,-e.*

párte s.f. **1.** Ceea ce se desprinde ori se ia dintr-un tot, dintr-un grup etc.; porțiune, bucată. **2.** Element distinct din structura unui tot, din alcătuirea unui mecanism, a unui organism etc. ▹ (Gram.) *~ de vorbire* = categorie de cuvinte grupate după sensul lor lexical fundamental și după caracteristicile morfologice și sintactice. ▸ Diviziune a unei lucrări, a unei opere literare, muzicale etc. ▸ (Spec.) Porțiune a corpului unui om sau al unui animal, care formează o unitate. **3.** Ceea ce revine cuiva în urma unei împărțiri, a unei moșteniri etc. **4.** Contribuție în bani sau în muncă la o afacere, la o întreprindere, dând dreptul la o cotă corespunzătoare din beneficiu; cota care revine fiecărui parti-cipant. **5.** Regiune (geografică), ținut etc. **6.** Margine, extremitate, latură. **7.** Direcție, sens. **8.** Categorie socială, profesională etc.; tagmă. ▸ Tabără, grup; partidă. **9.** Fiecare dintre persoanele sau grupurile de persoane angrenate sau interesate într-o afacere sau într-un proces. • *A avea ~* = a avea dreptul la..., a i se cuveni. *A fi* (sau *a se da, a trece*) *de ~a cuiva* = a fi (sau a trece) alături de cineva într-o acțiune, într-o discuție, a se alia cu cineva. *A fi cam într-o ~* = a fi nebun, țicnit; a fi într-o ureche. *A-i face cuiva ~ de...* (sau *din...*) = a-i da ceva (care-i revine de drept). *A lăsa la o ~* = a nu se mai ocupa de ceva sau de cineva; a renunța la... *A lua* (sau *a ține*) *~* (sau *~a*) *cuiva* = a-l susține, a-l proteja; a-l favoriza. *A lua ~ la...* = a participa la..., a contribui la... *A* (*nu*) *avea ~ de...* = a (nu) se bucura de ajutorul, de prietenia sau de existența cuiva; a (nu) avea fericirea de a convietui cu cineva drag. *A pune la* (sau *de*) *o ~* = a economisi, a pune la păstrare; a pune bine. *Cine împarte ~-și face,* se spune despre cel care, făcând

o împărțeală, ia pentru sine partea cea mai bună sau cea mai mare. *Din* (sau *dinspre*) *~a mamei* (sau *a tatălui* etc.) = pe linia de înrudire dinspre mamă (sau dinspre tată etc.) *Din ~a cuiva* (sau *a ceva*) = **a)** în ceea ce privește pe cineva sau ceva; **b)** în numele cuiva; trimis de cineva. *În* (*cea mai*) *mare ~* = în (foarte) mare măsură, în majoritate. *În ~* = **a)** în oarecare măsură, parțial; **b)** în mod individual, separat, pe rând; **c)** în cote corespunzătoare, proporțional. *~ și ~* = contribuție egală la o cheltuială sau beneficiu egal la un câștig. (*Pe*) *de o ~...,* (*pe*) *de altă ~* = dintr-un punct de vedere..., din alt punct de vedere. – Pl. *părți.*

partenér,-ă s.m. și f. Fiecare dintre participanții la o întrecere sportivă, la un joc etc., considerat în raport cu ceilalți participanți. ▸ Fiecare dintre persoanele care alcătuiesc un grup, o societate, o asociație etc., considerată în raport cu celelalte persoane participante. ▸ Cel care execută împreună cu altul un număr, o scenă dintr-un spectacol sau care formează o pereche la dans. – Pl. *parteneri,-e.*

parteneriát s.n. Faptul de a fi partener cu cineva; asociere de doi sau de mai mulți parteneri (de afaceri) în vederea unui scop comun. – Sil. *-ri-at*. Pl. *parteneriate.*

partér s.n. **1.** Parte a unei clădiri situată la nivelul solului. **2.** Parte a unei săli de spectacol cuprinsă între scenă și fundul sălii. – Pl. *partere.*

participá vb.I intr. **1.** A lua parte la o activitate, la o acțiune, la o întreprindere comună. **2.** A împărtăși starea de spirit sau sentimentele cuiva. – Ind.pr. *partícip.*

participánt,-ă s.m. și f. Persoană care participă la o activitate, la o acțiune etc. – Pl. *participanți,-te.*

participiál,-ă adj. (Gram.) Care se referă la un participiu, care este exprimat printr-un participiu sau care provine dintr-un partici-piu. – Sil. *-pi-al.* Pl. *participiali,-e.*

participíu adj. (Gram.) *Modul ~* (și sub-stantivat, n.) = mod nepersonal care de-numește acțiunea suferită de un obiect, prezentată ca terminată și care se comportă ca un adjectiv. – Sil. *-piu,* pr. *-pĭu.* Pl. *participii* „forme de participiu", art. *-piile,* sil. *-pi-i-.*

particulár,-ă adj., s.m. **1.** Adj. Care se referă la indivizi izolați, care privește fiecare caz în parte, care are un caracter individual. **2.** Adj. Care are caracter (strict) personal; neoficial, privat. **3.** Adj. Care este propriu unei singure ființe, unui singur lucru sau unei singure categorii; caracteristic, specific. **4.** S.m. Persoană care nu deține o funcție oficială; persoană considerată ca individ în raport cu statul sau cu o instituție a statului. • *În ~* = în mod deosebit, mai ales, în special. – Pl. *particulari,-e.*

particularitáte s.f. Caracterul a ceea ce este particular; trăsătură caracteristică, notă dis-tinctivă prin care o persoană sau un lucru se deosebește de altele. – Pl. *particularități.*

particularizá vb.I tr. A reduce la un anumit caz, a individualiza. – Ind.pr. *particularizez.*

partículă s.f. **1.** Porțiune foarte mică de materie. ▹ *~ elementară* = cea mai mică particulă constitutivă a materiei (ex. electro-nul). **2.** Afix sau alt element invariabil atașat la un cuvânt; denumire dată unor cuvinte cu corp fonetic redus (prepoziții, conjuncții etc.). – Pl. *particule.*

partíd s.f. Organizație ce reunește persoane cu aceleași concepții, aceleași interese și acțiuni politice. – Pl. *partide.*

partídă s.f. **1.** Desfășurare completă, cu toate fazele, a unui joc sportiv sau distractiv. **2.** Proiect de căsătorie; persoană vizată pentru un astfel de proiect. **3.** (Contabilitate) Cont. • *A face o ~ bună* = a face o căsătorie avantajoasă. *A pierde partida* = a nu reuși într-o acțiune, a suferi un eșec; a nu mai avea nici o șansă. – Pl. *partide.*

partínic,-ă adj. Care reprezintă interesele unui partid. – Pl. *partinici,-ce.*

partitív,-ă adj. (Gram.; despre părți de propoziție sau despre forme flexionare; și substantivat) Care exprimă ideea de parte dintr-un întreg. – Pl. *partitivi,-e.*

partitúră s.f. Text muzical care cuprinde toate părțile vocale sau instrumentale; (p.ext.) compoziție muzicală. – Pl. *partituri.*

partizán,-ă s.m. și f. **1.** Persoană care adoptă și susține cu convingere o idee, o teorie etc. **2.** Persoană care participă la lupta organizată împotriva dușmanului în spatele frontului. – Pl. *partizani,-e.*

parțiál,-ă adj. Care reprezintă numai o parte dintr-un tot, care nu cuprinde sau nu acoperă întregul sau totalitatea. – Pl. *parțiali,-e.*

parúră s.f. Podoabă (coroniță) pe care o pun miresele pe cap. – Pr. *-rú-ră.* Pl. *paruri.*

parvení vb.IV intr. **1.** A se ridica fără merite, prin mijloace necinstite, la o situație bună (materială sau socială). **2.** (Despre scrisori, vești etc.) A ajunge la destinație. – Ind.pr. *parvín,* pf.s. *parvenii.*

parvenít,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care a reușit să parvină (**1**). – Pl. *parveniți,-te.*

parvenitísm s.n. Tendința de a parveni (**1**); mod de comportare, atitudine de parvenit.

pas1 s.m., s.n. **1.** S.m. Fiecare dintre mișcările alternative pe care le fac picioarele în mers; (p. ext.) distanță parcursă cu o asemenea mișcare. ▸ Zgomot produs de pași (**1**). **2.** S.m. (Fig.) Acțiune, act, întreprindere. **3.** S.m. Mod de a umbla; mers, umblet. ▹ *~ alergător* = mers în fugă. ▸ Mișcare ritmică a picioarelor, caracteristică unui anumit dans. **4.** S.m. Unitate de măsură a lungimii, folosită în trecut, egală cu distanța dintre cele două picioare depărtate în mersul obișnuit. **5.** S.m. Urmă lăsată de picior în mers. **6.** S.n. (Tehn.) Distanța dintre doi dinți consecutivi ai unei roți dințate. • *A ceda ~ul* = a se lăsa depășit într-o acțiune. *A da ~* = a se grăbi. (*A face*) *primul ~* = (a face) începutul, (a avea) inițiativa. *A face un ~ greșit* = a face o greșeală. *A* (*nu-i*) *da cuiva ~* sau *a* (*nu*) *avea ~* = a (nu) da cuiva voie, posibilitate, răgaz să facă ceva; a (nu) permite. *A păși* (sau *a merge*) *cu pași mari* = a înainta repede într-o acțiune. *A ține* (sau *a fi în*) *~ cu vremea* (sau *în ~ul vremii*) = a se comporta după cerințele vremii; a nu rămâne în urmă, a fi la modă. *A ține ~ul cu...* sau *a merge în ~ cu...* = a se menține la egalitate cu cineva, a nu rămâne în urmă. *La tot ~ul* sau *la fiecare ~* = la orice mișcare, pretutindeni; mereu, necontenit. *~ cu ~* = treptat, progresiv; mereu, neîncetat; încetul cu încetul, rând pe rând. – Pl.m. *pași,* n. *pasuri.*

pas2 s.n. Loc mai coborât care permite trecerea peste o culme de munte sau de deal; trecătoare. – Pl. *pasuri.*

pasá vb.I tr. **1.** (Sport) A trimite mingea unui coechipier. **2.** (Fam.) A da, a transmite (cuiva) un lucru; a face să ajungă în mâna cuiva. – Ind. pr. *pasez.*

pasagér,-ă s.m. și f. **1.** Persoană care că-lătorește cu un mijloc de transport în comun. **2.** Persoană care este numai în trecere printr-un loc, printr-o localitate etc. – Pl. *pasageri,-e.*

pasáj s.n. **1.** Trecere pentru pietoni dintr-o stradă în alta, amenajată între două rânduri de clădiri. ▸ Porțiune de stradă cu marcaje speciale pentru traversarea pietonilor. ▸ În-crucișare între un drum și o cale ferată, amenajată la același nivel sau la nivele diferite. **2.** Fragment dintr-un text scris, dintr-o lucrare literară sau muzicală etc. – Pl. *pasaje.*

pasarélă s.f. **1.** Pod îngust, pentru pietoni, construit peste o linie de cale ferată, peste un canal etc. **2.** Punte îngustă, așezată la înălțime, care face legătura între două clădiri. – Pl. *pasarele.*

pásă s.f. **1.** (Sport) Transmitere a mingii către un coechipier. **2.** Miză la jocul de cărți. • *A fi în ~ bună* (sau *proastă*) = a trece prin împrejurări favorabile (sau nefavorabile), a-i reuși (sau a nu-i reuși) cuiva ceva. – Pl. *pase.*

pásămite adv. (Pop.) Pesemne, probabil, se poate.

pásăre s.f. Nume dat vertebratelor ovipare, cu corpul acoperit de pene și cu membrele anterioare transformate în aripi. ▹ *~a para-disului* = nume dat unor păsări viu colorate din Australia și din Noua Guinee. *~a-liră* = pasăre din Australia al cărei mascul are coada în formă de liră. *~a-muscă* = colibri. • *~ rară,* se spune despre ceva deosebit de

rar și greu de găsit. *Toată ~a pe limba ei piere* = fiecare suportă consecințele faptelor sale. – Pl. *păsări.*

pascál,-ă adj. Care se referă la Paști. – Pl. *pascali,-e.*

pascalíe s.f. Carte astrologică populară după care se ghicește viitorul cuiva. – G.-D. *pascaliei.* Pl. *pascalii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.* Var. înv. și pop., **păscălíe** s.f.

páscă s.f. **1.** Cozonac tradițional din aluat dospit, umplut cu brânză de vaci, stafide etc., pe care îl mănâncă la Paști creștinii ortodocși. **2.** Preparat alimentar tradițional, din aluat nedospit, pe care îl consumă evreii la Paști. – G.-D. *pascăi.*

paserifórme s.f. pl. Ordin de păsări, de obicei bune cântătoare, răspândite pe întreg globul, care se hrănesc cu insecte sau cu semințe și își construiesc cuibul.

pasíbil,-ă adj. Care poate sau trebuie să fie supus la..., susceptibil de... – Pl. *pasibili,-e.* Par. *posibil.*

pasiénță s.f. Combinare a cărților de joc, bazată pe întâmplare, de reușita căreia ju-cătorul leagă împlinirea unei dorințe. • *A (nu) ieși pasiența* = a (nu) obține rezultatul dorit, a (nu) reuși într-o acțiune. – Sil. *-si-en-.* Pl. *pasiențe.* Par. *pacientă.*

pasioná vb.I tr. A trezi cuiva un interes deosebit, o pasiune. ▸ Refl. A se preocupa cu pasiune de ceva, a se interesa în mod deosebit de ceva. – Sil. *-si-o-.* Ind.pr. *pasionez.*

pasionál,-ă adj. Care este produs sau determinat de o pasiune; care se referă la o pasiune. – Sil. *-si-o-.* Pl. *pasionali,-e.* Par. *pasionat.*

pasionánt,-ă adj. Care pasionează, captivant, palpitant. – Sil. *-si-o-.* Pl. *pasionanți,-te.*

pasionát,-ă adj. Stăpânit de o pasiune.▸Izvorât dintr-o (mare) pasiune. – Sil. *-si-o-.* Pl. *pasionați,-te.* Par. *pasional.*

pasiúne s.f. **1.** Stare afectivă deosebit de intensă și stabilă; afecțiune puternică pentru cineva sau ceva; (concr.) ceea ce constituie cauza unei pasiuni (**1**). **2.** Tendință puternică pentru satisfacerea unei dorințe; patimă. – Sil. *-si-u-.* Pl. *pasiuni.*

pasív,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care nu reacționează la o acțiune din afară. ▸ Care este lipsit de interes și de inițiativă pentru ceea ce face. **2.** Adj. (Gram.) *Diateză ~ă* = diateză care arată că subiectul suferă acțiunea săvârșită de altcineva. **3.** S.n. Totalitatea mijloacelor economice ale unei unități, privite sub aspec-tul provenienței lor la un moment dat și al destinației lor. – Pl. *pasivi,-e.*

pasivitáte s.f. Starea omului pasiv (**1**); lipsă de activitate, de interes; pasivism. – G.-D. *pasivității,* neart. *pasivități.*

pasivísm s.n. Pasivitate.

paspartú s.n. **1.** Cadru de hârtie sau de carton care se pune între ramă și desenul sau pictura care se înrămează. **2.** Cheie cu care se poate deschide orice broască obișnuită. ▸ (Fig.) Mijloc de a pătrunde într-un anumit cerc sau într-o anumită problemă. – Art. *paspartuul,* sil. *-tu-ul.* Pl. *paspartuuri.*

paspoál s.n. Fâșie îngustă sau șiret care se aplică ca garnitură la o rochie sau la alte haine. – Sil. *-poal.* Pl. *paspoaluri.*

paspoalá vb.I tr. A împodobi sau a dubla cu paspoal. – Sil. *-poa-.* Ind.pr. *paspoalez.*

passacaglia s.f. Veche melodie de dans italiană și spaniolă, cu mișcare lentă uniformă. – Pr. *pasacália.* Sil. *-ca-gli-a.* Pl. *passacaglii.*

pástă s.f. Materie densă și vâscoasă cu aspect omogen (ex. pastă de dinți). – Pl. *paste.*

pastél s.n. **1.** Creion colorat moale, pentru pictură. ▸ Lucrare, desen executat cu un asemenea creion. **2.** Specie a poeziei lirice în care se exprimă stări afective prin descrierea unor tablouri după natură. – Pl. *pasteluri.*

pasteurizá vb.I tr. A supune procesului de pasteurizare. – Pr. *pastöriza.* Sil. *-teu-.* Ind.pr. *pasteurizez.*

pasteurizáre s.f. Procedeu de conservare, mai ales a laptelui, prin încălzire la o tem-peratură care distruge bacteriile. – Pr. *pastö-rizare.* Sil. *-teu-.* Pl. *pasteurizări.*

pasteurizát,-ă adj. Care a fost supus pasteurizării. – Pr. *pastörizat.* Pl. *pasteurizați,-te.*

pastílă s.f. Preparat farmaceutic sau zaharos de formă mică, circulară; tabletă. – Pl. *pastile.*

pastíșă s.f. Lucrare artistică (literară, mu-zicală sau plastică) lipsită de originalitate, în care se copiază genul, stilul, maniera unui scriitor sau a unui artist consacrat. – Pl. *pastișe.*

pástor s.m. Preot protestant. – Pl. *pastori.* Par. *păstor.*

pastorál,-ă adj., s.f. **1.** Adj. De la țară, rustic, bucolic. **2.** S.f. Operă literară sau muzicală cu subiect din viața țărănească sau păsto-rească. – Pl. *pastorali,-e.*

pastrámă s.f. Preparat din carne (de oaie, de capră, de pui etc.) sărată, puternic con-dimentată și us-cată la fum. • *A face pe cineva ~* = a-l bate foarte tare; a-l snopi în bătaie. *A se face ~* = a slăbi foarte mult. *A ține* (sau *a pune*) *pe cineva la ~* = a-l ține (sau a-l pune) la loc sigur, sub pază. – Nu *păstramă.* Sil. *pas-tra-.* G.-D. *pastramei.* Pl. *pastrame* și *păstrămuri* „sortimente".

pașá s.f. v. **pașă.**

pașalâc s.n. Provincie sau regiune din Imperiul Otoman, guvernată de un pașă. – Pl. *pașalâcuri.*

pașapórt s.n. Document oficial care dă drept cetățeanului unui stat să se deplaseze în altă țară, servindu-i acolo ca act de identitate. – Pl. *pașapoarte.*

pășá s.m. Guvernator al unei provincii din Imperiul Otoman; titlu onorific acordat unor înalți demnitari din trecut. – G.-D. *pașei.* Pl. *pași.* Var., înv., **paşá** s.f., pl. *pașale.*

pășnic,-ă adj. Care nu supără și nu tulbură pe nimeni; care evită orice conflict, care este adeptul unor relații armonioase. – Pl. *pașnici, -ce.*

pașoptíst,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care a aparținut generației de luptători ai Revo-luției de la 1848 din Țările Române. – Sil. *paș-op-.* Pl. *pașoptiști,-ste.*

păște1 vb.III. **1.** Intr. și tr. (Despre animale erbivore) A se hrăni rupând cu gura iarbă. **2.** Tr. A duce animalele la păscut și a le păzi. **3.** Tr. (Despre primejdii, păcate, nenorociri) A pândi, a amenința pe cineva dintr-un moment în altul. • *A-l ~ pe cineva moartea* = a fi amenințat de moarte. *A-l ~ pe cineva norocul* = a fi norocos, a reuși. *A ~ muștele* (sau *vânturile*) = a pierde vremea. *Ce pești aici?,* se spune, ca mustrare, celui care nu-și face datoria la locul său. *N-am păscut porcii* (sau *găștele, bobocii*) *împreună* (sau *cu tine, cu el* etc.), se spune pentru a-i atrage cuiva atenția că își permite prea multe, că devine obraznic. *~, murgule, iarbă* (*verde*), se spune când trebuie să aștepți mult până să se împlinească ceva. *~-vânt* = pierde-vară. *Să nu te pască păcatul să...* = să nu cumva să..., nu care cumva să... – Ind.pr. *pasc,* imperf. *pășteam,* pf.s. *păscui*; ger. *păscând*; part. *păscut.*

păște2 s.m. **1.** Sărbătoare religioasă celebrată de creștini în amintirea învierii lui Hristos; sărbătoare la evrei în amintirea ieșirii lor din Egipt. **2.** P`ine sfințită luată la Paște (**1**). • *Ca fasolea în ziua de ~,* se spune despre ceva nepotrivit într-o anumită împrejurare. *Din an în ~* sau *din ~ în ~, din ~ în Crăciun* = foarte rar, la intervale mari de timp. *La ~le cailor* = niciodată. *Nu-s în toate zilele ~* sau *o dată pe an sunt ~* = evenimentele plăcute nu se petrec zilnic. – Scris **1** cu inițială majusculă; pl. s.m. și n. *Pești*. Var. **2 păști** s.m.

pat1 s.n. **1.** Piesă de mobilier cu somieră sau cu saltea, pe care se doarme; (p.ext.) mobila împreună cu așternutul respectiv. **2.** Parte a unei mașini sau a unui sistem tehnic pe care acestea se sprijină. ▸ Partea de lemn a puștii pe care sunt fixate țeava și mecanismele. **3.** Strat de material cu suprafața plană pe care se așază alte materiale. • *A cădea la ~* = a se îmbolnăvi. *A părăsi ~ul* = a se însănătoși, a se restabili. *Vremea ~ului* = timpul de culcare. – Pl. *paturi.*

pat2 s.n. Situație la jocul de șah, în care un jucător, fără a fi în poziție de șah, nu mai poate face nicio mutare, partida încheindu-se remiză. – Pl. *paturi.*

patalamá s.f. (Fam.; adesea depreciativ) Dovadă scrisă; certificat sau diplomă de studii. – Art. *patalamaua*. Pl. *patalamale*.

patarámă s.f. (Pop.) Întâmplare neplăcută, păţanie. • *A şti patarama cuiva* = a cunoaşte firea, obiceiurile cuiva. – Pl. *patarame*.

pátă s.f. **1.** Urmă lăsată pe suprafaţa unui obiect de o materie colorată, de murdărie etc. ▸ Porţiune diferit colorată pe un fond omogen. **2.** Porţiune pe corpul animalelor sau al păsărilor unde părul sau penele sunt de altă culoare faţă de rest. **3.** (Fig.) Faptă, atitudine care dezonorează pe cineva. • *A căuta pete-n soare* = a vedea cu orice preţ defectele acolo unde nu sunt; a căuta nod în papură. *Fără ~* = curat, nevinovat, nepri-hănit. – Pl. *pete*.

patefón s.n. Aparat cu ajutorul căruia se reproduc, prin mijloace mecanice, sunete înregistrate pe discuri. – Pl. *patefoane*.

patént1 s.n. v. **patentă**.

patént2,-ă adj. (Despre încuietori, lacăte etc.) Care prezintă garanţii de soliditate, de bună funcţionare, de siguranţă. ▹ *Cleşte ~* (şi substantivat, n.) = cleşte special cu care se poate apuca şi tăia sârmă, tablă etc. ▸ (Substantivat, f.) Capsă de încheiat obiecte de îmbrăcăminte. – Pl. *patenţi,-te*.

patentá vb.I tr. A acorda cuiva o patentă; a breveta o invenţie. – Ind.pr. *patentez*.

paténtă s.f. Brevet de invenţie; drept de a practica o profesie. – Pl. *patente*. Var. **patént** s.n.

pateríc s.n. Colecţie de povestiri în care sunt cuprinse vieţile unor călugări creştini (trecuţi de biserică în rândul sfinţilor); text care face parte dintr-o astfel de colecţie. – Pl. *paterice*.

patérn,-ă adj. Referitor la tată, părintesc; după tată (ex. bunic patern). ▸ (Adverbial) Ca un tată, cu sentimente de tată. – Pl. *paterni,-e*.

paternitáte s.f. **1.** Starea, calitatea de tată. ▸ (Dr.) Legătură, filiaţie pe linia tatălui. **2.** Calitatea de autor al unei lucrări, al unei idei etc. – G.-D. *paternităţii,* neart. *paternităţi*.

patétic,-ă adj. Plin de patos; care impresio-nează, emoţionează; plin de emfază, de afectare. – Pl. *patetici,-ce*.

patetísm s.n. Însuşirea de a impresiona, de a emoţiona; caracterul patetic al unei opere literare, muzicale etc.

patéu s.n. **1.** Preparat culinar din aluat cu unt, umplut cu brânză, cu tocătură de carne, peşte etc. **2.** Pastă de ficat, de carne sau de peşte cu adaos de condimente. – Pl. *pateuri*.

pátimă s.f. **1.** Sentiment puternic care copleşeşte pe cineva, întunecându-i raţiunea; iubire excesivă, pornire nestăpânită pentru satisfacerea unei dorinţe. **2.** Duşmănie, ură. – Pl. *patimi*.

patiná1 vb.I intr. **1.** A se da pe gheaţă cu patinele; a practica patinajul. **2.** (Despre vehicule) A nu putea să înainteze din cauza unei suprafeţe lucii, roţile învârtindu-se pe loc. – Ind.pr. *patinez*.

patiná2 vb.I. **1.** Refl. (Despre obiecte de metal oxidabil) A prinde patină[2]. **2.** Tr. A face ca un obiect (de artă) să capete patină[2]. – Ind.pr. *patinez*.

patináj s.n. Faptul de a patina[1]; sport prac-ticat cu patinele.

patinatór,-oáre s.m. şi f. Persoană care practică patinajul. – Pl. *patinatori,-oare*.

patínă1 s.f. Obiect metalic cu un sistem de fixare pe talpa ghetelor, iar în partea infe-rioară cu o şină care permite alunecarea pe gheaţă. – Pl. *patine*.

patínă2 s.f. **1.** Oxidare a bronzului prin care acesta se acoperă cu o pojghiţă de culoare verde. **2.** Aspect caracteristic pe care îl capătă cu vremea obiectele, clădirile etc. sub acţiunea agenţilor atmosferici. – G.-D. *patinei*.

patinoár s.n. Teren acoperit cu gheaţă (naturală sau artificială), pe care se patinează[1]. – Nu *patinuar*. Pl. *patinoare*.

patiseríe s.f. **1.** Termen generic pentru produsele obţinute din aluat (prăjituri, pa-teuri, plăcinte). **2.** Locul unde se vând şi se consumă produse de

patiserie (**1**). – G.-D. *patiseriei.* Pl. *patiserii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

patogén,-ă adj. Care cauzează boli; purtător de boli. ▹ *Germen* ~ = microorganism care produce infecție la om, la animale sau la plante. – Pl. *patogeni,-e.*

patogeníe s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul mecanismelor de producere și dezvoltare a bolilor. – G.-D. *patogeniei.*

patológic,-ă adj. Care se referă la patologie; care este provocat de o boală; (p.ext.) bolnăvicios. – Pl. *patologici,-ce.*

patologíe s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul simptomelor și cauzelor bolilor. – G.-D. *patologiei.*

pátos s.n. Însuflețire pasionată, avânt, en-tuziasm. ▸ Afectare (în vorbire și în scris); falsă însuflețire.

patrafír s.n. Fâșie lungă de stofă, de mătase etc. brodată, care se poartă de către pre-oți în timpul oficierii slujbelor religioase. – Sil. *pa-tra-.* Pl. *patrafire.*

patriárh s.m. Cel mai înalt rang în ierarhia unora dintre bisericile ortodoxe autocefale. – Sil. *pa-tri-arh.* Pl. *patriarhi.*

patriarhál,-ă adj. **1.** Care aparține patriar-hului sau patriarhiei. **2.** Care amintește simplitatea obiceiurilor și a traiului din ve-chime; (p. ext.) liniștit, tihnit; tradițional, rustic. – Sil. *pa-tri-ar-.* Pl. *patriarhali,-e.*

patriarhát s.n. Formă de organizare socială în care gradele de rudenie sunt socotite în linie masculină, iar bărbatul este considerat șef al familiei, cu rol predominant în viața comunității. – Sil. *pa-tri-ar-.*

patriarhíe s.f. **1.** Unitate administrativă a bisericii ortodoxe condusă de un patriarh. **2.** Biserica și ansamblul de clădiri anexe care constituie sediul unei patriarhii (**1**). – Sil. *pa-tri-ar-.* G.-D. *patriarhiei.* Pl. *patriarhii,* art. *-hiile,* sil. *-hi-i-.*

patrician,-ă s.m. și f. (În Roma antică) Nume dat reprezentanților aristocrației, descendenți ai unor vechi familii. – Sil. *pa-tri-ci-an.* Pl. *patricieni,-e.*

pátrie s.f. **1.** Mediu politic, social și cultural în care trăiește un popor. ▸ Țară în care locuiește, în care se stabilește cineva (fără a-i aparține ca origine). **2.** Locul de origine al cuiva sau a ceva; pământ natal, loc de baștină. **3.** Loc propice dezvoltării unui curent, a unei teorii etc. – Sil. *pa-tri-e.* G.-D. *patriei.* Pl. *patrii,* art. *-triile,* sil. *-tri-i-.*

patrimoniál,-ă adj. Care face parte dintr-un patrimoniu, privitor la un patrimoniu. – Sil. *pa-tri-...-ni-al.* Pl. *patrimoniali,-e.*

patrimóniu s.n. **1.** Bunurile, veniturile care aparțin unei persoane, unei colectivități, unui stat. ▸ Bunuri moștenite prin lege de la părinți. **2.** Bunuri spirituale aparținătoare unui popor, transmise de la strămoși. – Sil. *pa-tri-...-niu,* pr. *-niu.* Pl. *patrimonii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

patriót,-ă s.m. și f. Persoană care își iubește patria, care are respect față de tradițiile, de limba și cultura ei, care se străduiește să devină util dezvoltării patriei sale. – Sil. *pa-tri-ot.* Pl. *patrioți,-te.*

patriotárd,-ă adj. (Și substantivat) Care face paradă de patriotism, care exprimă un fals patriotism. – Sil. *pa-tri-o-.* Pl. *patrio-tarzi,-de.*

patriótic,-ă adj. Care exprimă, care dă dovadă de patriotism. – Sil. *pa-tri-o-.* Pl. *patriotici,-ce.*

patriotísm s.n. Sentiment de dragoste și devotament față de patrie și de popor, sta-tornicit în decursul istoriei. – Sil. *pa-tri-o-.*

patrón1 s.n. **1.** Bucată de exploziv folosit în mină pentru dislocarea straturilor. **2.** Piesă cilindrică de porțelan care conține firul fuzibil al unei siguranțe electrice; bușon. – Sil. *pa-tron.* Pl. *patroane.*

patrón2,-oánă s.m. și f. **1.** Persoană fizică sau juridică, asociație etc. care adminis-trează și utilizează capitalul în scopul obținerii de profit, în condiții de concurență, și care angajează muncă salariată. **2.** Sfânt recunos-cut ca protector al unei biserici, al

unei comunități etc. (care îi poartă numele). – Sil. *pa-tron,* f. *pa-troa-*. Pl. *patroni,-oane.*

patroná vb.I tr. A ocroti, a sprijini, a susține pe cineva sau ceva; (p. ext.) a dirija, a con-duce. – Sil. *pa-tro-*. Ind.pr. *patronez.*

patronáj s.n. Protecție, ocrotire, sprijin; (p.ext.) conducere, egidă. – Sil. *pa-tro-*. Pl. *patronaje.* Par. *patronat.*

patronál,-ă adj. Care ține de patronat, care se referă la patronat. – Sil. *pa-tro-*. Pl. *patro-nali,-e.*

patronát s.n. Calitatea de patron[2] (**1**); organizație a patronilor[2] (**1**), fără caracter politic sau lucrativ, care susține și apără interesele membrilor ei în relațiile cu autorită-țile publice, cu sindicatele și cu alte persoane juridice sau fizice. – Sil. *pa-tro-*. Par. *patronaj.*

patroním s.n. Nume de familie. – Sil. *pa-tro-* și *patr-o-ni-*. Pl. *patronime.*

pátru num.card. Număr natural având în numărătoare locul între trei și cinci. ▹ (Cu valoare de num. ord.) *Rândul patru.* • *A despica* (sau *a tăia*) *firul* (*de păr*) *în ~* = a cerceta prea amănunțit, a se ocupa minuțios, mai mult decât e necesar de ceva. *A face pe dracul în ~* = a depune toate eforturile pentru a realiza ceea ce și-a propus. *A*(*-și*) *deschide ochii* (*și urechile*) *în ~* sau *a fi cu ochii în ~* = a fi foarte atent la tot ce se întâmplă în jur. *Cât ~* = foarte mult, peste limitele normale. *Doi și cu doi fac ~* = e simplu și sigur, scurt și limpede. *În cele ~ zări* = în toate părțile, pretutindeni. *Între ~ ochi* (sau *pereți*) = în taină, fără martori; în doi. – Sil. *pa-tru.*

patrulá vb.I intr. (Mil.; despre o patrulă) A parcurge, după un anumit program, un traseu în scop de pază, de control etc. – Sil. *pa-tru-*. Ind.pr. *patrulez.*

patruláre s.f. Acțiunea de a patrula; misiune de cercetare, de pază, de control etc. – Sil. *pa-tru-*. Pl. *patrulări.*

patrulatér,-ă s.n., adj. **1.** S.n. Poligon cu patru laturi. **2.** Adj. De forma unui patrulater (**1**). – Sil. *pa-tru-*. Pl. *patrulatere.*

patrúlă s.f. Subunitate militară care execută dispoziția de patrulare. – Sil. *pa-tru-*. Pl. *patrule.*

pátrulea, pátra num.ord. (Precedat de art. *al, a*) Care se află între al treilea și al cincilea. – Nu *patrălea.* Sil. *pa-tru-.*

patrupéd,-ă adj., s.m. (Animal) care are patru picioare. – Sil. *pa-tru-*. Pl. *patrupezi,-de.*

patruzéci num.card. Număr natural având în numărătoare locul între treizeci și nouă și patruzeci și unu. – Sil. *pa-tru-zeci.*

pațachínă s.f. (Fam.) Femeie îmbrăcată și fardată strident, femeie de moravuri ușoare. – Pl. *pațachine.*

paupér,-ă adj. (Livr.) Foarte sărac. – Sil. *pau-per.* Pl. *pauperi,-e.*

pauperizá vb.I tr. A aduce la stare de mizerie, de extremă sărăcie. – Sil. *pau-pe-*. Ind.pr. *pauperizez.*

pauș́ál s.n. Sistem de plată pentru un consum de energie, pentru o prestație de serviciu etc., prin fixarea cu aproximație a unei sume globale. – Sil. *pa-u-*. Pl. *pauș́ale.*

páuză s.f. **1.** Întrerupere temporară a unei acțiuni sau a unei activități; interval de timp cât are loc o astfel de întrerupere. ▸ Recreație (la școală). ▸ Antract (la un spectacol). **2.** Semn muzical care indică întreruperea executării unei cântări pentru un anumit timp. **3.** *Linie de ~* = semn de punctuație repre-zentat printr-o linie orizontală mai lungă decât cratima, care marchează o oprire în lectură mai lungă decât la virgulă. – Sil. *pa-u-*. Pl. *pauze.*

pavá vb.I tr. A executa un pavaj. – Ind.pr. *pavez.*

paváj s.n. Acțiunea de a pava; strat alcătuit din blocuri de piatră, de cărămidă etc., cu care se acoperă un drum, o curte etc. – Pl. *pavaje.*

pávăză s.f. **1.** Scut (**1**). **2.** (Fig.) Sprijin, protecție pentru cineva sau ceva. • *A sta ~* = a apăra. – Pl. *paveze.*

paveá s.f. Bucată cubică de piatră, de lemn, mai rar de cărămidă, utilizată la executarea pavajelor.

• *A bate* (sau *a număra*) *pavelele* = a umbla fără nici o treabă, a hoinări. – Art. *paveaua.* Pl. *pavele.*

pavilión s.n. **1.** Clădire mică, pitorească, situată într-un parc, într-o grădină etc. ▸ Fie-care dintre clădirile de sine stătătoare ale unui ansamblu de construcții care formează o unitate administrativă sau sunt destinate aceluiași scop. **2.** Drapel arborat pe o navă pentru a-i indica apartenența la un anumit stat. **3.** Partea cartilaginoasă a urechii externe. – Sil. *-li-on.* Pl. *pavilioane.*

paviménт s.n. Pardoseală (într-o încăpere) sau pavaj (într-o curte). – Pl. *pavimente.*

pavoáz s.n. Ansamblu de pavilioane arbo-rate pe o navă cu ocazia unor solemnități. – Sil. *-voaz.* Pl. *pavoaze.*

pavoazá vb.I tr. A împodobi o sală, o clădire etc. cu steaguri, cu ghirlande de flori, cu postere etc., în semn de sărbătoare; a ornamenta o navă cu pavilioane; (p.ext.) a ornamenta, a decora. – Sil. *pa-voa-.* Ind.pr. *pavoazez.*

pază s.f. Acțiunea de a păzi; mijloc prin care se asigură păzirea; persoană sau grup de persoane care au sarcina de a păzi ceva. • *De ~* = însărcinat să păzească. – Pl. *paze.*

păznic s.m. Persoană care păzește pe cineva sau ceva; păzitor. – Pl. *paznici.*

păcálă s.m. Om glumeț, poznaș. • *~ judecă pe tândală* = un prost judecă pe altul. *S-a găsit ~ cu tândală,* se spune când s-au întâlnit două persoane care se potrivesc (la glume, la păcăleli). – G.-D. *lui păcală.* Pl. *păcală.*

păcát s.n. **1.** Abatere de la o normă reli-gioasă. ▸ Greșeală, vină. **2.** Stare a ceea ce este imperfect, defect; cusur, slăbiciune, patimă. **3.** Întâmplare rea, nenorocire, nă-pastă. • *A intra* (sau *a cădea*) *în ~* = a face ceva rău, condamnabil. *A împinge* (sau *a duce*) *pe cineva ~ul să...* = a face ceva oprit sub impulsul unui gând rău. *A lua ~ul asupra sa* = a-și asuma răspunderea pentru o greșeală sau o anumită faptă a altuia. *A-și face ~* (sau *~e*) *cu cineva* = a comite o faptă rea în dauna cuiva; a nedreptăți pe cineva. *A vârî pe cineva în ~* = a determina pe cineva să comită o faptă condamnabilă. *A vorbi cu ~* = a se face vinovat spunând lucruri neadevărate sau nedrepte. *Ce e drept nu-i ~* = adevărul nu trebuie să supere, chiar dacă nu convine. *Din ~e* = regretabil; din ne-norocire. *E* (*lucru*) *cu ~* = e interzis; e imoral. *Hoțul cu un ~ și păgubașul cu zece* = cine bănuiește pe nedrept păcătuiește, chiar dacă el este cel păgubit. *~ele mele!* = vai de mine! – Pl. *păcate.*

păcăleálă s.f. Glumă cu care este păcălit cineva; farsă. – Pl. *păcăleli.*

păcălí vb.IV tr. A induce pe cineva în eroare printr-o viclenie sau printr-o minciună, pentru a trage un folos sau pentru a se amuza. ▸ Refl. A-și greși socotelile, a se înșela. – Ind.pr. *păcălesc,* pf.s. *păcălii.* Par. *păcăni.*

păcălít,-ă adj. Indus în eroare, înșelat, mințit. – Pl. *păcăliți,-te.*

păcăní vb.IV intr. A produce un zgomot scurt, sacadat. – Ind.pr. *păcănesc,* pf.s. *păcănii.* Par. *păcăli.*

păcătós,-oásă adj. (Adesea substantivat) **1.** (Persoană) care a călcat normele religioase sau morale, care a comis multe păcate. ▸ (Fig.) De proastă calitate, rău; defectuos. **2.** Vrednic de milă, nenorocit. – Pl. *păcătoși, -oase.*

păcătuí vb.IV intr. A călca normele religioase sau morale, a comite un păcat; a greși. – Ind.pr. *păcătuiesc,* pf.s. *păcătuii.*

păcură s.f. Reziduu vâscos, negru, obținut de la distilarea țițeiului, care se folosește drept combustibil și ca materie primă din care se obține motorină, uleiuri și alte produse. – G.-D. *păcurii.*

păducél s.m. Arbust spinos, cu flori albe, mirositoare. – Pl. *păducei.*

păduche s.m. Denumire dată mai multor specii de insecte parazite care trăiesc pe corpul omului, al unor animale sau pe plante. ▸ (Fig.) Om care trăiește din munca altuia, parazit. • *A ieși ca ~le* (*în frunte*), se spune despre cel care vrea să iasă în

evidență sau care apare într-un moment nepotrivit, care supără. – Pl. *păduchi.*

păduchiós,-oásă adj. Care are păduchi, plin de păduchi. – Pl. *păduchioși,-oase.*

pădurár s.m. Paznic de pădure. – Pl. *pă-durari.*

pădurărít s.n. Ocupația pădurarului.

pădúre s.f. Suprafață mare de teren aco-perită de arbori deși, care cresc de obicei în stare sălbatică. • *A căra lemne în ~* = a face un lucru inutil. *De ~* = (despre plante și animale) care cresc și trăiesc în pădure, necultivat, sălbatic. *Nu e ~ fără uscături* = în orice mulțime există și elemente negative. *Parcă ar fi născut* (sau *crescut*) *în ~,* se spune despre un om lipsit de educație, necioplit, necivilizat. – Pl. *păduri.*

pădureán,-ă s.m. și f. Persoană care trăiește într-o regiune de pădure sau de munte ori este originară de acolo. – Pl. *pădureni,-e.*

pădureáncă s.f. Femeie care trăiește într-o regiune de pădure sau de munte ori este originară de acolo. – Pl. *pădurence.*

păduréț,-eáță adj. **1.** (Despre pomi) Care crește în pădure; sălbatic, nealtoit. **2.** (Despre fructe) Produs de un pom pădureț (**1**). • *A mânca și mere* (sau *pere*) *~e* = a accepta să facă orice. – Pl. *pădureți,-e.*

păduríce s.f. Diminutiv al lui pădure; pădure tânără. – Pl. *pădurici.*

pădurós,-oásă adj. (Despre terenuri, regiuni) Acoperit cu păduri, împădurit. – Pl. *păduroși, -oase.*

păgán,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care se închină la zei sau la idoli; persoană care este de altă religie decât cea creștină sau care nu are nici o religie. **2.** Adj. Păgânesc. **3.** S.m. și f. (Fig.) Om rău la suflet, crud, nemilos. – Pl. *păgâni,-e.*

păgânătáte s.f. Păgânism. ▸ Mulțime de păgâni. – G.-D. *păgânătății.*

păgânésc,-eáscă adj. Care se referă la păgâni sau la păgânism, care aparține păgânilor sau păgânismului; păgân. – Pl. *păgânești.*

păgânísm s.n. Faptul de a fi păgân; credința, religia păgânilor; păgânătate.

păgubáș,-ă s.m. și f. Persoană care a suferit o pagubă. • *A se lăsa ~* = a renunța. – Pl. *păgubași,-e.*

păgubí vb.IV tr. A cauza cuiva o pagubă. ▸ Intr. A suferi o pagubă, a rămâne păgubaș. – Ind.pr. *păgubesc.*

păgubitór,-oáre adj. Care aduce sau pro-voacă o pagubă. – Pl. *păgubitori,-oare.*

păiánjen s.m. **1.** Denumire dată unor insecte, uneori veninoase, cu patru picioare, fără aripi, cu abdomen voluminos, care își fac o pânză subțire în care se prind insecte ce constituie hrana lor. **2.** Păienjeniș. – Pl. *păianjeni,* nu *păienjeni.*

păienjeníș s.n. Pânză de păianjen. ▸ (Fig.) Desiș, împletitură, rețea (de linii, de fire etc.). – Pl. *păienjenișuri.*

păiós,-oásă adj. (Despre plante) Cu tulpina formată dintr-un pai. ▸ (Substantivat, f.pl.) Cereale a căror tulpină este un pai. – Pl. *păioși,-oase.*

pălăláie s.f. Vâlvătaie. – Pl. *pălălăi.*

pălămídă1 s.f. Nume dat unor specii de plante erbacee care cresc ca buruieni prin semănături. – Pl. *pălămide.*

pălămídă2 s.f. Pește marin răpitor, lung de 50-60 cm, de culoare albăstruie-verzuie, cu solzi mici și cu numeroși dinți pe fălci. – Pl. *pălămide,* nu *pălămizi.*

pălăríe s.f. **1.** Obiect folosit pentru acoperirea capului, format dintr-o calotă de fetru, de paie, de catifea etc., de obicei cu boruri. **2.** Partea superioară în formă de pălărie (**1**) a unei ciuperci. • *A avea casa sub ~* = a fi foarte sărac. *A lovi* (ori *a plesni*) *pe cineva în ~* sau *a-i turti cuiva pălăria* = **a)** a-l ofensa pe cineva cu vorbe înțepătoare; **b)** a da cuiva o veste neașteptată. *A purta pălăria* = (despre femei) a dispune, a hotărî în cadrul familiei. – G.-D. *pălăriei.* Pl. *pălării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

pălăriér s.m. Persoană care confecționează sau vinde pălării. – Sil. *-ri-er.* Pl. *pălărieri.*

pălărioáră s.f. Diminutiv al lui pălărie. – Sil. *-ri-oa-*. Pl. *pălărioare.*

pălăvrăgeálă s.f. (Fam.) Faptul de a pălăvrăgi; discuție lipsită de importanță, vorbărie multă. – Sil. *-lă-vră-*. Pl. *pălăvrăgeli.*

pălăvrăgí vb.IV intr. (Fam.) A spune lucruri lipsite de importanță, a vorbi mult și fără rost. – Sil. *-lă-vră-*. Ind.pr. *pălăvrăgesc,* pf.s. *pălăvrăgii.*

pălí1 vb.IV intr. **1.** A deveni palid, a-și pierde culoarea (mai ales din cauza unei emoții). **2.** (Despre surse de lumină) A-și pierde strălucirea, intensitatea. – Ind.pr. *pălesc,* pf.s. *pălii.*

pălí2 vb.IV intr. și refl. (Despre plante) A-și pierde vigoarea, prospețimea; a se ofili. – Ind.pr. pers.3 *pălește.*

pălimár s.n. Împrejmuire (de scânduri) la prispa sau la cerdacul unei case de la țară. ▸ Stâlp la pridvor sau la prispă, care susține streașina acoperișului. – Pl. *pălimare.*

pălít,-ă adj. (Despre plante) Ofilit, veștejit. – Pl. *pălíți,-te.*

pălmuí vb.IV tr. A lovi (pe cineva) cu palmele peste obraz, a da cuiva palme. – Ind.pr. *pălmuiesc*, pf.s. *pălmuii.*

păltiníș s.n. Pădure de paltini; grup de paltini. – Pl. *păltinișuri.*

pământúf s.n. Obiect format din fire de păr prinse într-un mâner cu care se săpunește fața la bărbierit. – Pl. *pământufuri.*

pământ s.n. **1.** Planetă a sistemului solar pe care locuiesc oameni; (p.ext.) oamenii care locuiesc pe această planetă. **2.** Scoarța globului terestru, suprafața lui pe care locuiesc oamenii și alte viețăți. **3.** Materie, substanță din care este alcătuită partea solidă a globului terestru. **4.** Întindere de uscat; continent. **5.** Suprafață de teren cultivabil. **6.** Teritoriu, regiune, ținut; (p. ext.) țară, patrie. • *A alerga* (sau *a fugi*) *cu burta la ~* = a fugi cu cea mai mare iuțeală. *A așterne* (sau *a culca, a da*) *la ~* = a doborî, a dărâma. *A duce ~ din deal în vale* = a face o muncă inutilă. (*A fi*) *la ~* = **a)** (a fi) învins, nimicit; **b)** (a fi) distrus sufletește, deprimat. *A ieși* (sau *a se ivi, a apărea etc.*) *ca din ~* = a apărea deodată, pe neașteptate. *A-i fugi cuiva ~ul de sub picioare* sau *a pierde ~ul de sub picioare* = **a)** a-și pierde echilibrul din cauza unei stări fizice proaste sau a unui pas greșit; **b)** a fi pe punctul de a pierde o situație bună; a-și pierde cumpătul (din cauza unei primejdii). *A-i veni cuiva să intre în ~* (*de rușine*) = a-i fi foarte rușine. *A lăsa totul* (sau *toate*) *la ~* = a abandona totul; a lăsa totul baltă. *A* (*nu*) *fi cu picioarele pe ~* = a (nu) avea simțul realității; (în forma negativă) a fi foarte distrat. *A nu-l răbda* (ori *ține*) *pe cineva ~ul* sau *a nu-l primi pe cineva nici ~ul,* se spune despre un om foarte păcătos, ticălos. *A nu-l ști* (sau *simți*) *nici ~ul* = a nu ști, a nu afla absolut nimeni despre cineva sau ceva. *A nu mai călca pe ~* sau *a nu atinge ~ul* (*de bucurie*) = a fi foarte fericit. *A pune ochii* (sau *privirea, nasul, capul*) *în ~* = a avea o atitudine modestă plecând privirea; a se ruși, a se sfii. *A-și uita ca ~ul* = a nu-și aminti deloc, a uita cu desăvârșire. *A șterge* (sau *a rade, a stinge*) *de pe fața ~ului* = a distruge; a omorî. *Din ~, din iarbă verde* sau *din fundul ~ului* = cu orice preț, neapărat. *Nu se știe ca ~ul* = nu se știe deloc, nu se știe nimic. *Parcă a intrat în ~* sau *parcă l-a înghițit ~ul,* se spune despre cineva sau ceva care a dispărut fără urmă, nemaiputând fi găsit. *Plânge* (*și*) *~ul sub el* = e foarte supărat, foarte mâhnit. – Pl. **3-6** *pământuri.* Scris cu inițială majusculă, ca nume propriu în astronomie.

pământeán,-ă adj. (Și substantivat) **1.** Care trăiește pe pământ; specific pământului; de pe pământ. ▸ Locuitor al Păm`ntului. **2.** Băștinaș, autohton. – Pl. *pământeni,-e.*

pământeáncă s.f. Băștinașă, autohtonă. – Pl. *pământence.*

pământésc,-eáscă adj. Care aparține pământului, privitor la pământ, de pe pă-mânt; omenesc; terestru, (livr.) teluric. – Pl. *pământești.*

pământíu,-íe adj. (Mai ales despre fața omului) Palid, livid. – Pl. *pământii.*

pănură s.f. Aba. – Acc. nu *-nú-*. Pl. *pănuri.*

pănúșă s.f. Fiecare dintre foile care înfășoară știuletele de porumb. – Pl. *pănuși.*

păpá vb.I tr. (Fam.) **1.** A mânca. ▹ *Papă-lapte* = persoană lipsită de energie, de vigoare, de inițiativă. **2.** (Fig.) A risipi, a irosi (bani, avere etc.). – Ind.pr. *pap.*

păpădíe s.f. Plantă erbacee, cu frunze lungi, crestate, dispuse în formă de rozetă și cu flori galbene. – G.-D. *păpădiei.* Pl. *păpădii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

păpurís s.n. Loc cu papură; desiș de papură. – Pl. *păpurișuri.*

păpușár s.m. Artist la un teatru de păpuși, care mânuiește păpușile în cadrul unui spec-tacol. ▸ Fabricant de păpuși. – Pl. *păpușari.*

păpúșă s.f. **1.** Jucărie pentru copii confec-ționată din cauciuc, din material plastic etc. înfățișând de obicei o fetiță. ▹ *Teatru de păpuși* = gen de spectacol în care rolurile sunt jucate de păpuși mânuite de păpușari. ▸ (Fig.) Om fără personalitate. **2.** Mănunchi compus dintr-un anumit număr de fire, de frunze de tutun etc. **3.** Fructul porumbului înainte de a se forma mătasea și boabele. • *A fi păpușa cuiva* = a se lăsa dirijat de cineva, a fi lipsit de voință. – Pl. *păpuși.*

păpușói s.m., s.n. (Reg.) **1.** S.m. Porumb. **2.** S.n. Loc plantat cu porumb. • *A da* (sau *a lovi, a bate*) *ca în* (sau *la*) ~ = a bate tare. *A o lăsa moartă în* ~ = a nu se mai ocupa sau interesa de ceva. *A se face mort în* ~ sau *a face pe mortul în* ~ = a se face că nu știe nimic; a face pe nevinovatul. *A tăcea ca porcul în* ~ = a nu scoate o vorbă, mai ales când te simți vinovat, pentru a nu fi descoperit. – Pl.m. *păpușoi,* n. *păpușoaie.*

păr1 s.m. **1.** Totalitatea firelor subțiri de formație cornoasă, care cresc pe pielea omului și pe a mai multor animale; totalitatea firelor care acoperă capul omului; (p. restr.) fiecare dintre firele de felul celor de mai sus. **2.** Denumire dată fibrelor naturale de origine animală; țesătură din aceste fibre. **3.** Fire scurte care acoperă suprafața unei țesături de lână, în special a unui covor. **4.** (La pl.) Firișoare scurte care acoperă frunzele sau tulpinile unor plante. • *A atârna de un fir de* ~ = a depinde de foarte puțin; a avea o poziție nesigură. *A avea* ~ *pe limbă* = a fi necioplit, bădăran. *A căuta peri în palmă* = a nu face nimic; a pierde vremea. *A-i ieși cuiva* ~*ul prin căciulă* = a face eforturi deosebite, trecând peste multe greutăți; a ajunge la limita răbdării. *A se lua cu mâinile de* ~ = a fi cuprins de disperare. *Când va crește* ~ *în palmă* = niciodată. *Cât* ~ (sau *câți peri*) *în palmă* (sau *în podul palmei*) ori *cât* ~ *pe broască* = nimic, deloc. *Cât* ~ *în cap,* se spune pentru a arăta că ceva este în număr foarte mare. (*Cu toții*) *în* ~ = absolut toți, fără să lipsească vreunul. *În doi peri* = **a)** (despre animale) care are părul în două culori; **b)** (despre oameni) cărunt; între două vârste; **c)** (despre vorbe, replici) cu înțelesuri neprecizate. *Tras de* ~, se spune despre un raționament, o afirmație, o concluzie etc. exagerate sau forțate, care denaturează adevărul. – Pl. *peri.*

păr2 s.m. Pom fructifer, cu coroana în formă de piramidă, cu frunze lucioase și cu flori albe sau roz. – Pl. *peri.*

părăginí vb.IV refl. (Despre terenuri, clădiri, construcții) A ajunge în stare de paragină; a se dărăpăna, a se degrada. – Ind.pr. pers.3 *părăginește.*

părălúță s.f. **1.** Diminutiv al lui para[1] (**1**). **2.** (Bot.: reg., mai ales la pl.) Bănuț. – Pl. *părăluțe.*

părăsí vb.IV tr. **1.** A lăsa pe cineva plecând în altă parte, a-l abandona; a se depărta de ceva. **2.** A înceta, a întrerupe o acțiune, o îndeletnicire etc.; a renunța la un obicei. ▸ A lăsa la o parte, a neglija. – Ind.pr. *părăsesc,* pf.s. *părăsii.*

părăsít,-ă adj. **1.** (Despre oameni) Lăsat singur; abandonat. **2.** (Despre o localitate, un ținut etc.) Din care a plecat cineva; nepopulat; ajuns în stare de paragină, de ruină. **3.** (Despre obiecte, unelte) Care nu mai este folosit. – Pl. *părăsiți,-te.*

păreá vb.II. **1.** Intr. și refl. A da impresia..., a avea aparența de... **2.** Refl. A avea impresia, a-și închipui, a crede. • *A-i* ~ *cuiva rău* = a regreta. *Pe cât se pare* = după cum se observă, după cât se vede. – Ind.pr. *par,* pf.s. *părui*; ger. *părând*; part. *părut.*

părére s.f. **1.** Ceea ce crede cineva despre altcineva sau despre ceva, punct de vedere; opinie. ▹ *~ de bine* = sentiment de bucurie, de satisfacție. *~ de rău* = sentiment de supărare, de regret, de necaz etc. **2.** Convingere sau impresie neîntemeiată; iluzie, închipuire. • *A-și da* (*cu*) *~a* = a-și exprima punctul de vedere, a spune ceea ce crede. *Într-o ~* = la întâmplare; într-o doară. *O ~ de...* = o cantitate foarte mică; o urmă de... – Pl. *păreri.*

părínte s.m. **1.** Tată; (la pl.) tată și mamă. ▸ (La pl.) Strămoși, străbuni. **2.** (Fig.) Fondator, inițiator al unei științe, al unei mișcări culturale, literare etc. **3.** Preot; călugăr. – Pl. *părinți.*

părintésc,-eáscă adj. **1.** Care aparține părintelui (**1**) sau părinților. **2.** Care aparține strămoșilor, referitor la strămoși. – Pl. *părin-tești.*

părintéște adv. Ca un părinte (**1**); (p.ext.) cu afecțiune, cu căldură.

părós,-oásă adj. (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Acoperit cu (mult) păr[1] (**1**). **2.** (Despre țesături) Acoperit cu un strat pufos, format din capetele firelor care ies afară. – Pl. *păroși,-oase.*

pártáș,-ă s.m. și f. **1.** Persoană care participă (alături de alta sau de altele) la o activitate, la o acțiune. **2.** Persoană care primește sau care stăpânește ori folosește o parte dintr-un bun. **3.** Persoană care se bucură (împreună cu alta sau cu altele) de un bun spiritual ori suportă (împreună cu alta) un necaz, o nenorocire. – Pl. *părtași,-e.*

pártiní vb.IV tr. A ține parte cuiva, a avantaja pe cineva în dauna altuia. – Ind.pr. *părtinesc,* pf.s. *părtinii.*

pártiníre s.f. Faptul de a părtini; favorizare. • *Fără ~* = în mod imparțial, obiectiv. – Pl. *părtiniri.*

pártinitór,-oáre adj. Care părtinește, care protejează pe cineva în dauna altuia. – Pl. *părtinitori,-oare.*

păruí vb.IV tr. și refl. (Fam.) A (se) bate trăgându-se de păr[1]; (p. gener.) a (se) bate. – Ind.pr. *păruiesc,* pf.s. *păruii.*

păruiálă s.f. (Fam.) Bătaie, încăierare. – Pl. *păruieli.*

păs s.n. Durere sufletească, suferință; necaz, supărare. • *Fără ~* = indiferent, nepăsător. – Pl. *păsuri.*

păsá vb.I intr. unipers. (Construit cu pron. în dativ) A simți o neliniște, o îngrijorare, a avea teamă de... *Îmi pasă de ceea ce se întâmplă.* – Ind. pr. pers.3 *păsă.*

păsát s.n. Semințe de mei (decorticate și adesea pisate); (p. ext.) boabe de porumb măcinate mare; mâncare făcută din aceste boabe. • *A face pe cineva ~* = a-l nimici; a-l zdrobi; a-l face pilaf. *A-i curge* (sau *a-i cădea, a-i pica*) *cuiva lapte* (sau *miere*) *în ~* = a avea noroc, a-i merge foarte bine. *A fi lapte cu ~* sau *a fi ~ dulce* = a fi lucru bun și plăcut, de mare folos.

păsărár s.m. Vânzător sau crescător de păsări. – Pl. *păsărari.*

păsărésc,-eáscă adj. Care se referă la păsări, care aparține păsărilor. ▹ *Limbă ~ească* = fel de a vorbi greu de înțeles. – Pl. *păsărești.*

păsărésțe adv. În felul păsărilor, ca păsările. • *A vorbi ~* = a vorbi fără a putea fi înțeles.

păsărét s.n. Mulțime de păsări.

păsărícă s.f. Diminutiv al lui pasăre. • (Fam.) *A avea o ~ în cap* = a avea idei ciudate, a fi nebun, zurliu. – Pl. *păsărici* și *păsărele.* Var. **păsăreá**.

păsărói s.m. Bărbătușul unei păsări. – Pl. *păsăroi.*

păscălíe s.f. v. **pascalie.**

păscút s.n. Acțiunea de a paște; pășunat.

păstáie s.f. Fructul caracteristic al unor legume (fasole, mazăre etc.), format din două valve, având în interior boabe; (pop.) teacă. – Pl. *păstăi.*

păstârnác s.m. Plantă leguminoasă, care se cultivă pentru rădăcina ei cărnoasă, bogată în substanțe nutritive. – Nu *păstărnac, păstrănac.* Pl. *păstârnaci.*

păstór s.m. **1.** Om care păzește oile sau alte animale la păscut. **2.** (Fig.) Preot. – Pl. *păstori.* Par. *pastor.*

păstorésc,-eáscă adj. Care aparține păsto-rilor, care se referă la păstori sau la viața de păstor. – Pl. *păstorești.*

păstorí vb.IV. **1.** Tr. A duce oile sau vitele la pășune; a se ocupa cu păstoritul. **2.** Tr. și intr. (Fig.; fiind vorba despre preoți) A îndruma, a conduce pe credincioși. – Ind.pr. *păstoresc,* pf.s. *păstorii.*

păstoríe s.f. **1.** Păstorit. **2.** (Fig.) Conducere, îndrumare religioasă. – G.-D. *păstoriei,* neart. *păstorii.*

păstorít s.n. Ocupația păstorului; creșterea oilor sau a vitelor; păstorie.

păstoríță s.f. Femeie sau fată care păzește oile sau vitele la pășune. – Pl. *păstorițe.*

păstós,-oásă adj. De consistența și aspectul unei paste. – Pl. *păstoși,-oase.*

păstrá vb.I tr. **1.** A ține în siguranță și în bună stare; a pune bine, a avea grijă de... **2.** A respecta, a nu se abate (de la un obicei, de la o normă etc.). **3.** A face să dureze, a nu lăsa să dispară. **4.** A ține ascuns, a nu divulga (o taină, un secret etc.). **5.** A pune ceva deoparte pentru altă ocazie sau pentru un anumit scop. • *A-și ~ cumpătul* (sau *sângele rece*) = a rămâne calm, a nu se enerva. – Sil. *păs-tra.* Ind.pr. *păstrez.*

păstráre s.f. Acțiunea de a păstra. • *La ~* = **a)** la loc sigur; la adăpost; **b)** (fam., ironic) la închisoare. – Sil. *păs-tra-.* G.-D. *păstrării.*

păstrătór,-oáre adj. Care păstrează (bine) ceva; care nu risipește, nu pierde ceva. ▸ (Substantivat) Persoană, colectivitate etc. care respectă tradițiile, obiceiurile etc., care nu se abate de la acestea. – Sil. *păs-tră-.* Pl. *păstrători,-oare.*

păstrăv s.m. **1.** Pește din apele de munte, cu solzi mici, cu pete negre și roșii pe spate. **2.** Ciupercă comestibilă de culoare cenu-șie-negricioasă, care crește pe trunchiul copacilor în formă de scoică. – Sil. *păs-trăv.* Pl. *păstrăvi.*

păstrăvăríe s.f. Crescătorie de păstrăvi. – Sil. *păs-tră-.* G.-D. *păstrăvăriei.* Pl. *păstrăvării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

păstrúgă s.f. Pește de mare, de 120-200 cm lungime, cu corpul alungit, subțire, cu botul lung și turtit; are icrele negre. – Sil. *păs-tru-.* Pl. *păstrugi.*

păsuí vb.IV tr. A da cuiva răgazul necesar pentru a face ceva; a permite să întârzie cu achitarea unei obligații (bănești). – Ind.pr. *păsuiesc,* pf.s. *păsuii.*

păsuiálă s.f. Amânare, răgaz. – Pl. *păsuieli.*

păsuíre s.f. Acțiunea de a păsui; răgaz acor-dat cuiva pentru îndeplinirea unei obligații. – Pl. *păsuiri.*

păși vb.IV intr. **1.** A face unul sau mai mulți pași; a călca, a merge. ▸ (Fig.) A înainta, a avansa. **2.** A intra, a pătrunde undeva. **3.** A trece (cu un singur pas sau cu câțiva pași) peste ceva. ▹ (Tr.) *Pășește pragul casei.* – Ind.pr. *pășesc,* pf.s. *păși;* cj.pers.3 *să pășească.*

pășuná vb.I tr. (Despre oameni) A duce și a păzi oile, vitele etc. la păscut. – Ind.pr. *pășunez.*

pășunát s.n. Faptul de a pășuna; ducerea și păzirea vitelor, oilor etc. la păscut.

pășúne s.f. Loc cu vegetație ierboasă unde pasc vitele, oile etc.; imaș, islaz. – Pl. *pășuni.*

pătá vb.I. **1.** Tr. și refl. A(-și) face o pată, a (se) murdări cu pete. **2.** Tr. (Fig.) A profana, a pângări; a compromite. – Ind.pr. *pătez.*

pătát,-ă adj. **1.** Cu pete, cu murdărie. ▸ (Despre animale) Cu pete de altă culoare decât fondul; pestriț, bălțat. **2.** (Fig.) Pângărit, profanat; compromis. – Pl. *pătați,-te.*

pătimáș,-ă adj. **1.** Stăpânit, cuprins de o patimă, de o pasiune; (p. ext.) părtinitor. **2.** Care exprimă, trădează o patimă. – Pl. *pătimași,-e.*

pătimí vb.IV intr. și tr. A îndura, a suferi, a răbda (chinuri, dureri, lipsuri etc.). – Ind.pr. *pătimesc,* pf.s. *pătimii.*

pătlágină s.f. Numele unor plante erbacee cu frunzele dispuse în rozetă, cu inflorescență în formă de spic de culoare roz; unele specii sunt folosite în medicină pentru proprietățile lor expectorante. – Nu *patlagină, plătagină.* Sil. *pă-tla-.* Pl. *pătlagini.*

pătlăgeá s.f. (Bot.) **1.** ~*-roșie* = plantă legumicolă cu tulpina înaltă și ramificată, cu flori galbene și frunze comestibile, mari, sferice, de culoare roșie (mai rar galbenă); tomată, roșie. **2.** ~*-vânătă* = plantă legumicolă, cu tulpina înaltă, cu frunze mari ovale, cu flori violacee și fructe mari, cilindrice, de culoare vânătă, comestibile; vânătă. – Sil. *pă-tlă-.* Art. *pătlăgeaua.* Pl. *pătlăgele*. Var. **pătlăgícă** s.f., pl. *pătlăgele.*

pătrár s.n. Fiecare dintre cele două faze ale Lunii când aceasta, aflându-se în creștere sau în descreștere, este luminată numai jumătate. – Sil. *pă-trar.* Pl. *pătrare.*

pătrát,-ă s.n., adj. **1.** S.n. Paralelogram cu toate laturile egale și cu toate unghiurile drepte. **2.** Adj. Care are formă de pătrat (**1**). ▹ *Metru* (sau *centimetru, kilometru* etc.) ~ = unitate de măsură pentru suprafață, echivalentă cu aria unui pătrat cu latura de un metru (sau centimetru, kilometru etc.). **3.** S.n. Grup de obiecte, de ființe etc. așezate în formă de pătrat (**1**). **4.** S.n. (Mat.) Produs obținut prin înmulțirea unui număr cu el însuși. • *Cap* ~ = om mărginit, cu vederi înguste; om încăpățânat. – Sil. *pă-trat.* Pl. *pătrați,-te.*

pătrátic,-ă adj. Care are formă de pătrat (**1**), care se referă la pătrat. – Sil. *pă-tra-.* Pl. *pătratici,-ce.*

pătríme s.f. Fracțiune care reprezintă a patra parte dintr-un întreg. ▸ (Spec.) Notă muzicală egală cu a patra parte dintr-o notă întreagă. – Sil. *pă-tri-.* Pl. *pătrimi.*

pătrúnde vb.III. **1.** Tr. și intr. A trece prin ceva (până în partea opusă), a străpunge, a răzbate. ▸ (Despre sunete, zgomote etc.) A se face auzit, a ajunge până la... **2.** Intr. A intra cu oarecare greutate, a ajunge undeva după un efort. **3.** Tr. (Fig.) A pricepe, a înțelege. **4.** Tr. A cuprinde (pe cineva). *M-a pătruns umezeala.* ▸ Refl. (Fig.) A fi cuprins, copleșit (de o idee, de un sentiment etc.); (tr.) a impresiona, a emționa. • *A ~ pe cineva cu privirea* = a privi foarte atent pe cineva, cu intenția de a-i ghici gândurile, planurile. – Ind.pr. *pătrúnd,* pf.s. *pătrunsei*; ger. *pătrunzând*; part. *pătruns.*

pătrúndere s.f. Acțiunea de a pătrunde. ▸ (Fig.) Capacitatea de a înțelege ceva; agerime de minte. – Sil. *pă-trun-.* Pl. *pătrun-deri.*

pătrunjél s.m. Plantă legumicolă cultivată pentru rădăcina și frunzele ei aromate. – Nu *pătrânjel.* Sil. *pă-trun-.* Pl. *pătrunjei.*

pătrúns,-ă adj. **1.** Străpuns; răzbit. **2.** (Fig.) Emoționat, impresionat. **3.** (Fig.) Convins, încredințat. – Sil. *pă-truns.* Pl. *pătrunși,-se.*

pătrunzătór,-oáre adj. **1.** Care pătrunde, care străpunge. ▸ (Despre sunete) Strident, puternic. ▸ (Despre ochi, privire) Care dovedește agerime, scrutător. **2.** (Fig.) Care emoționează, care impresionează. **3.** (Fig.) Ager la minte. – Sil. *pă-trun-.* Pl. *pătrunzători, -oare.*

pătúc s.n. Diminutiv al lui pat; (spec.) pat pentru copii. – Pl. *pătucuri.*

pătúl1 adj. *Măr* ~ (și substantivat, m.) = varietate de măr[1] cu fructe sferice turtite, de culoare galbenă-verzuie; (și substantivat, n.) fructul acestei specii de măr. – Pl. *pătuli,-e.*

pătúl2 s.n. **1.** Construcție cu pereții din șipci sau din nuiele împletite, în care se păstrează știuleții de porumb; coșar[2]. **2.** Platformă construită pe stâlpi sau amenajată între ramurile copacilor pentru observarea vâna-tului și ca loc de pază. **3.** Răsadniță. – Pl. *pătule.*

pătură s.f. **1.** Învelitoare făcută dintr-o țesătură deasă de lână, de fibre sintetice sau de bumbac. **2.** Strat uniform care se formează la suprafața unui material, a unei substanțe (lichide) etc. ▸ Foaie de aluat. – Pl. *pături.*

pățánie s.f. Întâmplare (neplăcută), neașteptată sau neobișnuită pe care o trăiește cineva; (la pl.) peripeții, aventuri. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *pățaniei.* Pl. *pățanii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

pățí vb.IV tr. **1.** A i se întâmpla cuiva (pe neașteptate) ceva neplăcut. **2.** A trece prin...; a suferi, a îndura. • *A o ~* (*urât*) = a intra într-o încurcătură, într-o situație neplăcută sau periculoasă; a da de bucluc. – Ind.pr. *pățesc,* pf.s. *pățíi.*

păţít,-ă adj. Care a trecut prin multe încercări; cu experienţă, încercat. • (*A fi*) *Stan ~ul* = (a fi) om cu experienţa vieţii. – Pl. *păţiţi,-te.*

păún s.m. Pasăre domestică mare, masculul având un penaj strălucitor şi o coadă frumos colorată pe care o poate ridica şi răsfira ca un evantai. – Sil. *pă-un.* Pl. *păuni.*

păunáş s.m. Diminutiv al lui păun. ▹ *~ul codrilor* = nume dat, în literatura populară, unui haiduc tânăr, frumos. – Sil. *pă-u-.* Pl. *păunaşi.*

păuníţă s.f. Femela păunului. – Sil. *pă-u-.* Pl. *păunişte.*

păzí vb.IV. **1.** Tr. A sta de pază, a veghea pentru a ocroti de primejdie sau pentru a nu lăsa să fugă, să fie luat etc. **2.** Refl. A se feri, a se apăra de o primejdie, de un necaz etc. **3.** Tr. A respecta, a ţine, a nu încălca (o normă, o regulă etc.). • *A lua pe cineva la trei păzeşte* = a-l certa; a-l lua la trei parale. *A o lua la trei păzeşte* = a pleca fugind; a o lua la sănătoasa. *A-şi ~ calea* (sau *drumul*) = a-şi continua (neabătut) drumul, a nu se abate din cale. *A-şi ~ cojocul* (sau *pielea*) = a se feri de bătaie; a se feri (din prudenţă, de frică) să facă ceva. *A-şi ~ gura* (sau *limba*) = a vorbi cu prudenţă; a-şi măsura cuvintele. *A-şi ~ treaba* = a se preocupa numai de ceea ce îl priveşte direct; a-şi vedea de treabă. – Ind.pr. *păzesc,* pf.s. *păzii.*

păzitór,-oáre s.m. şi f. Paznic. – Pl. *păzitori, -oare.*

păclă s.f. **1.** Ceaţă sau negură uşoară. **2.** Văl albăstrui sau cenuşiu, format în atmosferă din particule solide fine, care dau aerului un aspect tulbure, opac. **3.** Strat de aer foarte cald. – Sil. *pâ-clă.* Pl. *pâcle.*

pâclós,-oásă adj. Plin de pâclă (**1**); neguros, ceţos. – Sil. *pâ-clos.* Pl. *pâcloşi,-oase.*

pâine s.f. **1.** Aliment de bază al omului, făcut dintr-un aluat de făină de grâu sau de secară, dospit şi copt în cuptor. **2.** Hrană necesară pentru trai. *Pâinea şi-o câştiga greu.* **3.** Slujbă, funcţie (ca mijloc de trai). • *A avea* (sau *a ţine, a fi cu*) *~a şi cuţitul* (*în mână*) ori *a pune mâna pe ~ şi pe cuţit* = a dispune de toate mijloacele, de toate posibilităţile pentru a realiza ceva; a fi stăpân pe situaţie. *A ieşi înaintea cuiva* (sau *a întâmpina, a primi pe cineva*) *cu ~ şi sare* = a întâmpina pe cineva cu mare cinste. *A lua cuiva ~a de la gură* = a-l lipsi de mijloacele (materiale) de existenţă. *A mânca ~a cuiva* = a fi în slujba cuiva. *A mânca ~a degeaba* = a se întreţine de pe urma cuiva, fără a-i aduce vreun folos. *A pune* (ori *a băga*) *pe cineva în ~* sau *a da cuiva o ~* = a-l angaja într-o slujbă. *A scoate pe cineva din ~* = a-l da afară dintr-o slujbă, a-l concedia. *A-şi pierde ~a* = a-şi pierde slujba, a fi concediat. *Bun ca ~a* (*caldă*) sau *~a lui Dumnezeu,* se spune despre cineva bun, generos, cumsecade. *Se caută* (sau *se vinde*) *ca ~a* (*cea*) *caldă,* se spune despre o marfă foarte căutată, care se vinde repede. – Pl. *pâini.*

pâlc s.n. Grup neorganizat de oameni, de păsări, de animale. – Pl. *pâlcuri.*

pâlnie s.f. **1.** Obiect de metal, de sticlă etc., de forma unui con gol şi prelungit ca un tub îngust, folosit la turnarea lichidelor în vase cu gura strâmtă. **2.** Nume dat unor obiecte asemănătoare ca formă sau ca funcţie cu pâlnia (**1**). **3.** Groapă făcută în pământ de explozia unui obuz sau a unei bombe. • *A face gura ~* = a bea mult, a se îmbăta. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *pâlniei.* Pl. *pâlnii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

pâlpâí vb.IV intr. (Despre o flacără) A creşte şi a descreşte în cursul arderii, a tremura; (despre lemne, cărbuni aprinşi) a arde cu flacără tremurătoare (producând un pocnet uşor, caracteristic). ▸ (Despre păsări) A fâlfâi. – Ind.pr. pers.3 *pâlpâie.*

pâlpâiálă s.f. Faptul de a pâlpâi; mişcarea tremurătoare a focului, a flăcării, a luminii. – Pl. *pâlpâieli.*

pâlpâít s.n. Acţiunea de a pâlpâi; mişcarea tremurătoare a flăcării, a luminii etc.

până conj., prep. **1.** Conj. Introduce propoziţii circumstanţiale: de timp (*Va veni până se înserează*); de loc (*A plecat până unde îşi propuse*). **2.** Prep. Introduce complemente circumstanţiale: de timp (*Stă la ea până mâine*); de loc (*Merg pe jos până acasă*); de mod (*M-a impresionat până la lacrimi*).

pândár s.m. Persoană care păzește o vie, o livadă etc. – Pl. *pândari.*

pândă s.f. Faptul de a pândi; loc (ascuns) de unde cineva poate pândi. – Pl. *pânde.*

pândí vb.IV. **1.** Tr și intr. A urmări (dintr-un loc ascuns) cu scopul de a prinde, de a ataca, de a surprinde pe cineva sau ceva. **2.** Tr. A aștepta un prilej, un moment prielnic pentru a pune mâna pe ceva, pentru a acapara, a răpi. **3.** Tr. A urmări gesturile, manifestările cuiva pentru a-i afla sau a-i ghici gândurile. – Ind.pr. *pândesc,* pf.s. *pândii.*

pânditór,-oáre adj. Care pândește, care iscodește. – Pl. *pânditori,-oare.*

pângări vb.IV tr. A profana. – Ind.pr. *pângă-resc,* pf.s. *pângării.*

pângăritór,-oáre adj. Profanator. – Pl. *pân-găritori,-oare.*

pântec s.n. (Pop.) **1.** Abdomen. **2.** Stomac. **3.** Uter. **4.** Partea bombată, proeminentă a unor obiecte. • *A se închina ~lui* = a fi foarte lacom, a trăi numai pentru mâncare. *A trăi* (sau *a fi, a se simți*) *ca în ~le mamei* = a trăi bine și în belșug; a se simți în siguranță. *Cu ~le lipit de coaste*, se spune despre un om foarte flămând sau foarte slab. – Pl. *pântece.* Var. **pântece** s.n.

pântecós,-oásă adj. **1.** (Despre oameni și animale) Cu pântecele mare, burtos. **2.** (De-spre obiecte) Bombat, umflat. – Pl. *pântecoși, -oase.*

pânzát,-ă adj. (Despre hârtie) Fabricat cu amestec de fibre textile pentru a avea rezis-tență. ▸ (Despre obiecte) Întărit cu pânză. – Pl. *pânzați,-te.*

pânză s.f. **1.** Țesătură de bumbac, de in, de cânepă etc., din care se confecționează albituri de corp, de pat etc. **2.** (Mai ales la pl.) Bucată mare de pânză rezistentă, fixată de vergelele catargelor unei nave și care, împinsă de vânt, face să înainteze nava. **3.** Bucată de țesătură deasă, fixată pe un cadru, pe care se pictează; (p. ext.) tablou pictat pe o astfel de țesătură. **4.** Țesătură pe care o face păianjenul. **5.** Lama sau tăișul metalic al unor instrumente (ex. pânză de ferăstrău). **6.** ~ *de apă* = strat de apă subteran. • *A i se ridica* (sau *a-i cădea*) *cuiva o ~ de pe ochi* = a începe să înțeleagă clar lucrurile, a-și reveni dintr-o eroare sau dintr-o confuzie. *Până în pânzele albe* = (despre cercetări, urmăriri, anchete) amănunțit, în toate detaliile. *Ține-te* (sau *să te ții*) ~ (*să nu te rupi*), se spune pentru a anunța că este vorba de o încercare grea, de lungă durată, care cere curaj, răbdare și rezistență din partea cuiva. – Pl. *pânze.*

pânzét s.n. (De obicei la pl.) Diferite feluri de pânză (**1**); obiecte confecționate din pânză; albituri. – Pl. *pânzeturi.*

pâră s.f. (Pop.) Plângere împotriva cuiva, reclamație, acuzație. – Pl. *pâre.*

pârâí vb.IV intr. (Despre un material tare) A produce sunete caracteristice atunci când se rupe. ▸ A scoate un zgomot surd prin lovire, ardere, sfârtecare etc. ▸ (Despre încheieturile mâinilor, picioarelor) A pocni, a trosni. – Ind.pr. pers.3 *pârâie.*

pârâít s.n. Faptul de a pârâi. – Pl. *pârâituri.*

pârâitúră s.f. Zgomot produs de ruperea unui material tare; (la pl.) pocnituri scurte produse de un lemn care arde, de lovirea unui obiect etc. – Sil. *-râ-i-.* Pl. *pârâitúri.*

pârât,-ă adj., s.m și f. (Persoană) care este dată în judecată; reclamat. – Pl. *pârâți,-te.*

pârâtór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) care pârăște, care are obiceiul să pârască; (persoană) care denunță. – Pl. *pârâtori, -oare.*

pârâu s.n. Apă curgătoare mică; râu mic. – Pl. *pâraie,* nu *pârâuri.*

pârcăláb s.m. (Înv.) Dregător în Țările Române, însărcinat cu conducerea unui ținut, a unei cetăți, având atribuții militare, admi-nistrative și judecătorești. – Pl. *pârcălabi.*

pârgă s.f. Faza de început a coacerii fructelor, cerealelor etc. • *A da în ~* = a începe să se coacă. – Var. **pârg** s.n.

pârghie s.f. **1.** Bară rigidă de fier sau de lemn care, sprijinită pe un punct de reazem, servește

la ridicarea sau la deplasarea unei greutăți. **2.** (Fig.) Punct de sprijin. **3.** (P. anal.) Nume dat unor obiecte sau unor părți de obiecte care se aseamănă prin formă sau prin funcție cu pârghia (**1**). – Sil. *-ghi-e.* G.-D. *pârghiei.* Pl. *pârghii,* art. *-ghiile,* sil. *-ghi-i-.*

pârguí vb.IV refl. (Despre fructe și cereale) A da în copt, a începe să se coacă. – Ind.pr. pers.3 *pârguiește.*

pârguít,-ă adj. (Despre fructe și cereale) Care a dat în copt, care a început să se coacă. – Pl. *pârguiți,-te.*

pârî vb.IV tr. A da pe față faptele unei persoane, adesea pentru a-i face un rău; a spune. – Ind. pr. *pârăsc.*

pârjoálă s.f. (Reg.) **1.** Bucată de carne friptă pe grătar. **2.** Un fel de chiftea (mare). – Pl. *pârjoale.*

pârjól s.n. **1.** Foc mare, mistuitor (mai ales pe timp de secetă). **2.** Căldură mare, înăbușitoare. **3.** (Fig.) Nenorocire mare, năpastă, urgie. • *A da ~* = a da foc, a incendia. *A face ~* = a nimici, a distruge (tot, prin foc); a produce pagube mari. *A i se aprinde cuiva ~ înaintea ochilor* = a se înfuria foarte tare; a se face foc și pară. – Pl. *pârjoluri.*

pârjolí vb.IV. **1.** Tr. A da foc, a arde, a distruge prin foc. **2.** Intr. (Despre soare) A încălzi tare, a dogorî. **3.** Tr. (Despre soare) A ofili, a usca plantele. – Ind. pr. *pârjolesc,* pf.s. *pârjolii.*

pârleálă s.f. **1.** Arsură ușoară, superficială. **2.** (Fig.; fam.) Păcăleală, înșelăciune. • *A-și scoate pârleala* = a se despăgubi de o pierdere, a-și găsi o compensație. – Pl. *pârleli.*

pârleáz s.n. Trecătoare îngustă pentru oameni, făcută peste un gard, mai ales la țară. – Pl. *pârleazuri.*

pârlí vb.IV tr. și refl. **1.** A (se) arde ușor la suprafață. ▸ Tr. A arde părul de pe un porc tăiat. **2.** A (se) înnegri, a (se) bronza (prin expunere la soare). **3.** (Despre plante) A (se) ofili, a (se) veșteji. **4.** (Fig.) A (se) înșela, a (se) păcăli. – Ind. pr. *pârlesc,* pf.s. *pârlii.*

pârlít,-ă adj. **1.** Ars ușor la suprafață. **2.** (Despre oameni sau părți ale corpului) Cu pielea bronzată. **3.** (Despre plante) Ofilit, uscat. **4.** (Fig.; și substantivat) Cu o situație materială precară; sărac. – Pl. *pârliți,-te.*

pârloágă s.f. Loc arabil lăsat necultivat un an sau mai mulți ani pentru refacerea fertilității lui. ▸ Buruieni, ierburi care cresc pe un astfel de loc. – Pl. *pârloage.*

pârpălí vb.IV. **1.** Tr. A frige ușor (o bucată de carne) pe jăratic sau pe para focului. **2.** Refl. A se încălzi ușor la dogoarea focului sau la soare. **3.** Refl. (Fig.) A se frământa, a se zbuciuma. ▸ A se zvârcoli, a se răsuci pe o parte și pe alta (din cauza unei dureri). • *A se perpeli de râs* = a râde cu mare poftă. – Ind.pr. *pârpălesc,* pf.s. *pârpălii.* Var. **perpelí** vb.IV.

pártie s.f. **1.** Drum, cărare prin zăpadă, printr-un desiș etc. **2.** Culoar amenajat prin zăpadă pentru practicarea unor sporturi de iarnă. • *A deschide* (sau *a croi, a tăia*) *~* = a face ceva pentru prima dată (luptând cu dificultățile); a-și croi singur drumul în viață. – Sil. *-ti-e.* G.-D. *pârtiei.* Pl. *pârtii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

pâslár s.m. (Mai ales la pl.) Cizme sau ghete din pâslă. – Pl. *pâslari.*

pâslă s.f. Material textil din fibre de lână sau din păr de animale, bătute la piuă, folosit la izolări, la confecționarea încălțămintei căl-duroase etc. – Pl. *pâsle.*

pâș interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de pașii cuiva.

pe prep. **1.** Introduce un complement direct, exprimat printr-un substantiv care indică o ființă (*L-am strigat pe copil*), printr-un adjectiv substantivat (*Alege-l pe cel bun*), printr-un pronume (*Să mă ascultați pe mine*), prin-tr-un numeral (*Pe doi nu i-am acceptat*). **2.** Introduce un complement indirect: *Pe seama lui s-au spus multe*. **3.** Introduce complemente circumstanțiale: de loc (*Scriu pe tablă*); de timp (*Ai plecat pe căldura asta?*); de mod (*Muncea pe brânci*) etc.

pecenégi s.m. pl. Populație migratoare de neam turcic, care a trecut prin estul și sud-estul Europei între sec. 9-11, așezându-se temporar și în Țările Române.

pecéte s.f. **1.** Sigiliu, ștampilă. **2.** Semn imprimat pe ceva cu o pecete (**1**). ▸ (Fig.) Semn caracteristic, urmă, amprentă. • *Închis* (sau *ferecat*) *cu șapte peceți* = ascuns cu desăvârșire, de nepătruns. – Pl. *peceți.*

pecetluí vb.IV tr. **1.** A aplica, a pune o pecete (**1**); a sigila, a ștampila. ▸ A întări un act prin aplicarea unei peceți; (fig.) a consfinți, a consolida. **2.** (Fig.) A decide, a determina (destinul, viitorul cuiva). – Sil. *-ce-tlu-.* Ind.pr. *pecetluiesc,* pf.s. *pecetluii.*

pecetluít,-ă adj. **1.** Sigilat, ștampilat. **2.** (Fig.) Hotărât, determinat, stabilit. • *A avea gura ~ă* = a fi foarte tăcut. – Sil. *-ce-tlu-.* Pl. *pecetluiți,-te.*

pechinéz s.m. Rasă de câini având corpul mic, botul turtit, urechile lăsate în jos, picioarele scurte, părul lung și mătăsos. – Pl. *pechinezi.*

pecíngine s.f. **1.** Boală de piele contagioasă, caracterizată prin erupții de bășicuțe care uscându-se formează cruste ce produc mâncărimi. **2.** Porțiunea dintr-o semănătură de pe care vegetația a dispărut din cauza unor plante parazite. • *A se întinde* (sau *a se răspândi*) *ca o ~* = a se lăți foarte mult, a se răspândi pretutindeni. – Nu *pecingină, pe-cingene.* Pl. *pecingini.*

pectínă s.f. Substanță organică vegetală care se găsește în fructe și care, amestecată cu apa, ia forma unei gelatine, folosită la fabricarea gemurilor, a marmeladelor etc. – Pl. *pectine.*

pectorál,-ă adj. Din regiunea pieptului, de la piept. – Pl. *pectorali,-e.*

pecúliu s.n. Sumă de bani primită de un condamnat după ispășirea pedepsei, pentru munca prestată în timpul detenției. – Sil. *-liu,* pr. *-liu.*

pecuniár,-ă adj. Care se referă la bani, care constă în bani. – Sil. *-ni-ar.* Pl. *pecuniari,-e.*

pedagóg,-ă s.m. și f. **1.** Specialist în pedagogie; persoană care se ocupă cu munca didactică și educativă. **2.** Persoană care supraveghează și ajută pe elevi la pregătirea lecțiilor într-o școală sau într-un internat, în afara orelor de clasă. – Nu f. *pedagoagă.* Pl. *pedagogi,-ge.*

pedagógic,-ă adj. Care se referă la pedagogie sau la pedagogi (ex. consiliu pedagogic); care corespunde normelor pedagogiei; educativ. – Pl. *pedagogici,-ce.*

pedagogíe s.f. **1.** Știință care se ocupă cu educația și instruirea în special a tinerilor. **2.** Metodă pedagogică. – G.-D. *pedagogiei.* Pl. *pedagogii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

pedalá vb.I intr. A acționa pedalele unei biciclete, ale unei bărci sau ale altui mecanism pentru a pune în mișcare vehiculul sau mecanismul. – Ind. pr. *pedalez.*

pedálă s.f. **1.** Pârghie acționată cu piciorul și folosită pentru antrenarea unui mecanism, deplasarea unui vehicul sau pentru efectuarea unei comenzi. **2.** (Muz.) Dispozitiv la unele instrumente (pian, orgă) acționat cu ajutorul picioarelor. • *A pune pedala pe...* = a insista asupra unui lucru, a accentua. – Pl. *pedale.*

pedánt,-ă adj. (Despre oameni și despre manifestările lor) Cu pretenții de erudiție și de competență. ▸ Foarte meticulos. – Pl. *pedanți,-te.*

pedanteríe s.f. Paradă de erudiție și de competență; pedantism. ▸ Meticulozitate excesivă. – G.-D. *pedanteriei.* Pl. *pedanterii.*

pedantísm s.n. Pedanterie.

pedeápsă s.f. **1.** Sancțiune aplicată celui care a săvârșit o greșeală. ▸ (Jur.) Măsură de constrângere aplicată celui care a comis o infracțiune. **2.** (Fig.) Suferință fizică sau morală, chin. – Pl. *pedepse.*

pedepsí vb.IV tr. A aplica (cuiva) o pedeapsă (**1**); (jur.) a condamna. – Ind.pr. *pedepsesc,* pf.s. *pedepsii.*

pederást s.m. Homosexual. – Pl. *pederaști.*

pedestráș s.m. (Înv.) Infanterist. – Sil. *-des-traș.* Pl. *pedestrași.*

pedéstru,-ă adj. (Despre militari, trupe etc.) Care se deplasează sau care luptă mergând pe jos. – Sil. *-des-tru.* Pl. *pedeștri,-stre.*

pediatríe s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul și tratamentul bolilor de copii. – Sil. *-di-a-tri-e.* G.-D. *pediatriei.*

pediátru,-ă s.m. și f. Medic specialist în pediatrie; medic de copii. – Sil. *-di-a-tru.* Pl. *pediatri,-e,* art.m. *-trii.*

pedicél s.n. Peduncul (**1**) mic care susține frunza, floarea (într-o inflorescență). – Pl. *pedicele.*

pedichiúră s.f. Operație de îngrijire specială a unghiilor de la picioare. – Sil. *-chiu-.* Pl. *pedichiuri.*

pedichiuríst,-ă s.m. și f. Persoană specia-lizată în pedichiură. – Sil. *-chiu-.* Pl. *pedi-chiuriști,-ste.*

pedícul s.n. Formație anatomică prelungă și îngustă, care leagă un organ de restul organismului (ex. pedicul renal). – Pl. *pe-dicule.*

pedigrí s.n. Listă a ascendenților, din mai multe generații, ai unui animal domestic de rasă. – Sil. *-di-gri.* Pl. *pedigriuri.*

pedofilíe s.f. Atracție sexuală față de copii. – G.-D. *pedofiliei.* Pl. *pedofilii*, art. *-liile.*

pedológ,-ă s.m. și, rar, f. Geolog specialist în pedologie. – Pl. *pedologi,-ge.*

pedologíe s.f. Știință care se ocupă cu studiul formării, evoluției și răspândirii geo-grafice a solurilor, precum și cu al principiilor de feritilizare a acestora. – G.-D. *pedologiei.*

pedométru s.n. Podometru. – Sil. *-me-tru.* Pl. *pedometre.*

pedúncul s.m. **1.** Codiță a unui fruct, a unei flori, a unei inflorescențe. **2.** Denumire a unor formații din creier, constituite din substanță nervoasă albă, cu aspect de cordon. – Pl. *pedunculi.*

pegás s.m. Cal năzdrăvan cu aripi, din mitologia greacă; (fig.) simbol al inspirației poetice. – Acc. și *pégas.* Pl. *pegași.*

pehliván s.m. **1.** (}nv.) Om glumeț, poznaș. **2.** (Fam.) Șarlatan, escroc. – Sil. *pe-hli-.* Pl. *pehlivani.*

peioratív,-ă adj. (Despre cuvinte, expresii) Care are sens depreciativ, disprețuitor. – Sil. *pe-io-.* Pl. *peiorativi,-e.*

peisagíst,-ă s.m. și f. **1.** Pictor de peisaje. **2.** Scriitor specializat în descrieri de aspecte din natură. – Sil. *pe-i-.* Pl. *peisagiști,-ste.*

peisagístic,-ă adj. Referitor la peisaj (**1**), de peisaj; care evocă sau descrie un peisaj. ▸ (Substantivat, f.) Ramură a picturii care cuprinde genul peisajului (**2**). – Sil. *pe-i-.* Pl. *peisagistici,-ce.*

peisáj s.n. **1.** Parte, colț din natură formând un ansamblu estetic. **2.** Tablou, pictură sau fotografie care reprezintă un peisaj (**1**). **3.** Compoziție literară în care sunt descrise aspecte din natură. – Sil. *pe-i-.* Pl. *peisaje.*

peládă s.f. Boală de piele care se manifestă prin căderea părului de pe cap pe porțiuni rotunjite. – Pl. *pelade.*

pelágic,-ă adj. De mare, marin. ▹ *Zonă ~ă* = totalitatea apelor din mări și din oceane care se situează începând de la adâncimea de 200 m până la fundul apei. – Pl. *pelagici, -ce.*

pelágră s.f. Boală provocată de o alimentație lipsită de anumite vitamine și proteine, care se manifestă prin apariția unor plăgi pe corp, tulburări gastrice și nervoase. – Sil. *-la-gră.* Pl. *pelagre.*

pelerín s.m. Persoană care merge în pele-rinaj; (înv.) peregrin. – Pl. *pelerini.*

pelerináj s.n. **1.** Călătorie făcută într-un loc considerat sfânt. **2.** Vizitare a unui loc care trezește interes deosebit. – Pl. *pelerinaje.*

pelerínă s.f. Haină largă și lungă, fără mâneci, care se poartă peste altă îmbrăcăminte. – Pl. *pelerine.*

pelicán s.m. Pasăre mare acvatică, migra-toare, cu penele albe, cu ciocul lung și puternic, cu un fel de pungă sub maxilarul inferior, în care adună

peștii ce îi servesc ca hrană; trăiește în colonii. – Pl. *pelicani.*

películă s.f. **1.** Strat subțire dintr-un material solid, lichid sau gazos, care se întinde pe suprafața unui corp. **2.** Film (**2**). – Pl. *peli-cule.*

pelín s.m, s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee, înaltă de aproximativ 1 m, cu flori galbene, aromate, folosită în medicină și la prepararea vinurilor. **2.** S.n. Vin cu gust amărui, obținut prin tratarea lui cu pelin (**1**). – Pl. **2** *pelinuri* „sorturi".

pelteá s.f. Un fel de jeleu preparat din zeamă de fructe fiartă cu zahăr. – Art. *pelteaua.* Pl. *peltele.*

peltíc,-ă adj. (Despre oameni) Care rostește defectuos anumite sunete. – Pl. *peltici,-ce.*

pelúr adj.invar. (Și s.n.) *Hârtie ~* = hârtie subțire folosită pentru cópii la mașina de scris.

pelúză s.f. **1.** Loc (într-o grădină, într-un parc etc.) acoperit cu iarbă scurtă și deasă. **2.** Spațiu rezervat spectatorilor la extremitățile tribunelor unui stadion. – Pl. *peluze.*

pelvián,-ă adj. (Anat.) Privitor la pelvis, din regiunea pelvisului. ▹ *Centură ~ă* = oasele care alcătuiesc bazinul la om și la vertebratele superioare. – Sil. *-vi-an.* Pl. *pelvieni,-e.*

pélvis s.n. (Anat.) Bazin (**4**). – Pl. *pelvisuri.*

penáj s.n.Totalitatea penelor unei păsări. – Pl. *penaje.*

penál,-ă adj. Care se referă la infracțiuni și la urmărirea și pedepsirea infractorilor. – Pl. *penali,-e.* Par. *penar.*

penalitáte s.f. Faptul de a fi pasibil de o pedeapsă, de o sancțiune în conformitate cu prevederile legii, cu regulamentul unui concurs sportiv etc. – G.-D. *penalității.* Pl. *penalități.*

penalizá vb.I tr. A aplica o sancțiune (penală) sau o amendă. – Ind.pr. *penalizez.*

penálty s.n. (Sport) Lovitură liberă directă, hotărâtă de arbitru împotriva echipei care a comis o greșeală gravă în zona de apărare a celeilalte echipe; lovitură de pedeapsă. – Scris și *penalti.* Sil. *-nal-ty.* Pl. *penalty-uri.*

penár s.n. Cutie de formă dreptunghiulară în care elevii își păstrează rechizitele pentru scris. – Pl. *penare.* Par. *penal.*

penát,-ă adj. (Despre frunze compuse) Cu foliole înșirate perechi, de o parte și de alta a axului comun. – Pl. *penați,-te.*

penáți s.m. pl. (În mitologia romană) Zei protectori ai casei și ai familiei.

pendínte adj. invar. **1.** Care este subordonat cuiva, care depinde de cineva sau de ceva. **2.** (Despre litigii) Care este în curs de soluționare de către un organ competent.

pendúl s.n. **1.** Corp solid care poate oscila în jurul unui punct fix sau al unei axe fixe. **2.** (Mai ales în forma *pendulă*) Ceas de perete a cărui funcționare este reglată de un pendul (**1**). – Pl. *pendule.* Var. **pendúlă** s.f.

pendulá vb.I intr. (Despre pendule) A oscila de o parte și de alta a poziției de echilibru; (despre alte obiecte) a se mișca alternativ într-o parte și în alta, a se balansa. ▸ (Fig.; despre oameni) A trece (ușor) de la o stare la alta; a oscila. – Ind.pr. *pendulez.*

pendúlă s.f. v. **pendul**.

penél s.n. Pensulă mică cu care se pictează. ▸ (Fig.) Stil, manieră de a picta. – Pl. *pene-luri.*

penetrá vb.I intr. A pătrunde, a trece prin... – Sil. *-ne-tra.* Ind.pr. *penetrez.*

penetrábil,-ă adj. (Despre materiale, corpuri etc.) Care poate fi pătruns, prin care se poate trece. – Sil. *-ne-tra-.* Pl. *penetrabili,-e.*

penetrabilitáte s.f. Însușirea de a fi penetrabil. – Sil. *-ne-tra-.* G.-D. *penetrabilității,* neart. *penetrabilități.*

penetránt,-ă adj. Care (poate) pătrunde printr-un material. ▸ (Despre mirosuri) Intens, puternic. ▸ (Despre ochi, privire) Ager, pătrunzător. – Sil. *-ne-trant.* Pl. *penetranți, -te.*

penetrație s.f. Pătrundere în adâncime sau până în partea opusă; întrepătrundere a două corpuri. – Sil. *-ne-tra-ți-e.* G.-D. *penetrației.* Pl. *penetrații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

penibil,-ă adj. Care provoacă o impresie neplăcută, o stare greu de suportat; care face ca cineva să se simtă încurcat, jenat. – Pl. *penibili,-e.*

penicilínă s.f. Antibiotic de origine vegetală, sub formă lichidă sau cristalizată, extras din culturile unor specii de mucegai. – G.-D. *penicilinei.* Pl. *peniciline* „sorturi".

peninsulár,-ă adj. Care se află pe o pen-insulă; care aparține unei peninsule; ca-racteristic unei peninsule. ▸ (Substantivat) Locuitor al unei peninsule. – Sil. *pen-in-.* Pl. *peninsulari,-e.*

penínsulă s.f. Întindere de pământ care pătrunde adânc în mare, fiind înconjurată din trei părți de apă. – Sil. *pen-in-.* Pl. *penin-sule.*

pénis s.n. Organul genital masculin extern. – Pl. *penisuri.*

penitenciár s.n. Închisoare (**1**). – Sil. *-ci-ar.* Pl. *penitenciare.*

peniténță s.f. (Rel.) **1.** Pedeapsă (constând mai ales din post și rugăciuni) pe care o dă preotul, în urma spovedaniei, celui care a păcătuit, canon; viață ascetică, plină de privațiuni pe care și-o impune cineva. **2.** Că-iță, pocăință. – Pl. *penitențe.*

peníță s.f. Placă mică de metal, concavă, cu un vârf ascuțit și despicat, care, montată la un toc, se folosește pentru a scrie cu cerneală. – Pl. *penițe.*

pensá vb.I tr. **1.** A apuca și a strânge cu pensa (**1**). **2.** A smulge fire de păr cu penseta. – Ind.pr. *pensez.*

pénsă s.f. **1.** Mic instrument de metal, cu două brațe, unite la unul dintre capete, folosit în medicină. **2.** Cută scurtă interioară, făcută la o haină pentru a reduce o porțiune din lărgimea acesteia și a-i da forma dorită. – Pl. *pense.*

pensétă s.f. Pensă (**1**) mică, cu utilizări în cosmetică, în laborator etc. – Pl. *pensete.*

pénsie s.f. Sumă de bani care se acordă lunar, de stat sau de întreprinderile particu-lare, persoanelor care nu mai lucrează, pentru limită de vârstă sau pentru invaliditate, precum și urmașilor acestora, în normele prevăzute de lege. ▹ ~ *alimentară* = sumă de bani pe care cineva trebuie să o plătească periodic unei persoane la întreținerea căreia justiția îl obligă să contribuie. – Sil. *-si-e.* G.-D. *pensiei.* Pl. *pensii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

pensión s.n. Nume dat în trecut unor institute particulare de învățământ. – Sil. *-si-on.* Pl. *pensioane.*

pensioná vb.I tr. A scoate pe cineva din serviciu, acordându-i o pensie; (refl.) a ieși la pensie, a deveni pensionar. – Sil. *-si-o-.* Ind.pr. *pensionez.*

pensionár,-ă s.m. și f. **1.** Persoană care primește pensie. **2.** Persoană internată în-tr-un azil sau într-un ospiciu. **3.** Persoană care stă în pensiune la cineva. – Sil. *-si-o-.* Pl. *pensionari,-e.*

pensiúne s.f. Întreținere constând din locuin-ță și masă (sau numai masă), primită de cineva într-o casă particulară sau într-un restaurant în schimbul unei sume de bani; (concr.) casă sau restaurant în care se dă o astfel de întreținere; (p. ext.) sumă de bani plătită în acest scop. – Sil. *-si-u-.* Pl. *pensiuni.*

pénsulă s.f. Instrument pentru vopsit, lăcuit, pictat, format dintr-un smoc din fire de păr sau sintetice, prinse într-o coadă de lemn ori de metal. – Pl. *pensule.*

pentaédru s.n. Poliedru cu cinci fețe. – Sil. *-ta-e-dru.* Pl. *pentaedre.*

pentagón s.n. Poligon cu cinci laturi și cinci unghiuri. – Pl. *pentagoane.*

pentatlón s.n. Probă combinată de atletism constând din cinci probe sportive (diferite după sex). – Sil. *pent-a-tlon.* Pl. *pentatloane.*

penteléu s.n. Specialitate de cașcaval, pre-parat din lapte gras (de oaie). – Sil. *-leu.*

penticostál,-ă s.m. și f., adj. (Care este) adept al unui cult creștin apărut la începutul sec. 20 în S.U.A, răspândit apoi și în Europa, practicând un misticism exagerat, manifestat prin posturi

severe și servicii divine lungi. – Pl. *penticostali,-e.* Par. *penticostar.*

penticostár s.n. Carte bisericească cuprin-zând ritualul slujbelor dintre Paști și prima duminică după Rusalii. – Pl. *penticostare.* Par. *penticostal.*

péntru prep. **1.** Din pricina..., datorită... *Era trist pentru pierderea ei*. **2.** În scopul..., în vederea... *Citește pentru plăcerea lui*. **3.** (In-troduce un atribut) *Hârtie pentru scrisoare*. **4.** Cu privire la..., referitor la..., în legătură cu... *Situația financiară s-ar îmbunătăți pentru toți*. **5.** Exprimă un raport temporal: *Părăsi orașul pentru un timp*. **6.** În schimbul... *I-am dat mulți bani pentru costumul roșu.* **7.** (Cu valoare de conjuncție) *Timpul e prea scurt pentru a vizita întregul muzeu.* • *Nu ~ alta, ci...* = nu din altă cauză, dar... – Sil. *pen-tru.*

penúltim,-ă adj. Care precedă pe cel din urmă, care se află înaintea celui din urmă. – Sil. *pen-ul-*. Pl. *penultimi,-e.*

penúmbră s.f. Zonă mai puțin luminată, cuprinsă între umbra unui corp și regiunea luminoasă înconjurătoare. – Sil. *pen-um-bră.* Pl. *penumbre.*

penúrie s.f. Lipsă (mare) a mijloacelor de existență; sărăcie. – Acc. și *-ríe.* G.-D. *penuriei.*

pepélea s.m. Om isteț, glumeț și poznaș. – G.-D. *lui pepelea* sau *pepelei.*

pépene s.m. Numele a două plante erbacee cu tulpina târâtoare, cu fructe comestibile, mari, sferice sau ovale: **a)** ~ *galben*, cu coaja galbenă și miezul galben sau verzui; **b)** ~ *verde*, cu coaja verde și miezul roșu; (reg.) lubeniță. – Pl. *pepeni.*

pepiniéră s.f. Teren în care se cultivă material săditor (pomicol, viticol etc.), pe care se aplică diverse lucrări (de altoire, înmulțire) până la plantarea pe locul definitiv. – Sil. *-ni-e-*. Pl. *pepiniere.*

pepít adj.invar. (Despre țesături) Cu carouri sau romburi (mărunte) de (două) culori diferite, care alternează între ele. ▸ (Substantivat, n.) Țesătură cu asemenea desen. – Par. *pepită.*

pepítă s.f. Bucată de aur în stare nativă. – Pl. *pepite.* Par. *pepit.*

pepsi-cóla s.f. Băutură răcoritoare acidulată, conținând esență de cola. – Pl. *pepsi-cola.* Var. **pépsi** s.n.

per prep. (În legătură cu prețul unei mărfi raportat la o unitate de măsură) Pentru, pe, de fiecare. *3 lei per kg.*

percépe vb.III tr. **1.** A sesiza cu ajutorul simțurilor sau al gândirii obiecte și fenomene din realitate; a simți; a înțelege. **2.** A încasa o taxă, un impozit etc. – Ind.pr. *percép,* pf.s. *percepui*; part. *perceput.* Par. *pricepe.*

perceptíbil,-ă adj. Care poate fi perceput. – Pl. *perceptibili,-e.*

perceptív,-ă adj. Care se referă la facultatea de a percepe (**1**); care poate percepe. – Pl. *perceptivi,-e.*

percептór s.m. (În trecut) Funcționar al fiscului care încasa impozitele. – Pl. *percep-tori*. Par. *preceptor.*

percépție s.f. **1.** Reflectare în conștiința omului a fenomenelor și obiectelor realității care acționează asupra organelor de simț; rezultatul acestei reflectări. **2.** (În trecut) Oficiu unde se încasau impozite, taxe etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *percepției.* Pl. *percepții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

perchizíție s.f. Cercetare făcută asupra unei persoane sau într-o locuință de către organul de urmărire penală ori de către procuror, pentru găsirea unor probe privitoare la o infracțiune sau la descoperirea infractorului. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *perchiziției.* Pl. *perchiziții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*. Var. **perchezíție**.

perchiziționá vb.I tr. A supune unei per-chiziții, a face o perchiziție. – Sil. *-ți-o-*. Ind.pr. *perchiziționez.* Var. **percheziționá**.

perciúne s.m. (Mai ales al pl.) Fiecare dintre cele două șuvițe de păr care se prelungesc lateral pe obraz, de la tâmple în jos, la bărbați. – Pl. *perciuni.*

percutá vb.I tr. **1.** A lovi capsa unui cartuș cu percutorul pentru a provoca aprinderea încărcăturii cu pulbere. **2.** (Med.) A examina un bolnav cu ajutorul percuției. – Ind.pr. *percutez.*

percutánt,-ă adj. (Despre proiectile) Care explodează la atingerea unui obstacol. – Pl. *percutanți,-te.*

percutór s.n. Piesă la armele de foc, care lovește capsa cartușului. – Pl. *percutoare.*

percúție s.f. **1.** Lovirea cu percutorul a unui cartuș. **2.** Metodă de examinare clinică cu ajutorul sunetului obținut prin lovirea înceată și repetată cu degetele a unei regiuni a corpului. **3.** *Instrument de ~* = instrument muzical care produce sunete prin lovirea cu un ciocănel special a unei membrane, a unor coarde etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *percuției.* Pl. *percuții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

perdáf s.n. (}nv.) Radere de jos în sus, în contra direcției în care crește barba. • (Fam.) *A-i trage* (sau *a-i da*) *cuiva un ~* = a-l mustra foarte tare pe cineva. – Pl. *perdafuri.*

perdánt,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care pierde într-o afacere, într-o competiție etc. – Pl. *perdanți,-te.*

perdeá s.f. **1.** Obiect confecționat din dantelă, pânză, stofă etc., care atârnă la ferestre și uși, în scop decorativ, pentru a opri vederea dinafară etc. **2.** Fâșie de arbori plantați pentru a proteja culturile și căile de comunicație împotriva înzăpezirii. • *A avea ~ la ochi* = a nu pricepe clar un lucru, a nu înțelege. *A-i pune cuiva ~* (sau *perdele*) *la ochi* = a împiedica pe cineva să vadă lucrurile așa cum sunt; a-l înșela. *A i se lua* (sau *a i se ridica*) *cuiva ~ua* (sau *o ~*) *de pe ochi* = a înțelege (deodată) ceva sau a face pe cineva să vadă clar, să înțeleagă ceva. *A ridica ~ua* = a arăta deschis care este adevărul. *A se da după ~* = **a)** a se ascunde; a lucra din umbră; **b)** a se sustrage de la ceva. *Fără ~* = (care este spus sau făcut) fără înconjur, pe față; necuviincios, trivial. (*Mai*) *cu ~* = (care este spus sau făcut) discret, cu bună-cuviință, cu rezervă. – Art. *perdeaua.* Pl. *perdele.*

perdíție s.f. Stare de decădere morală în care se află cineva. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *perdiției.* Pl. *perdiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

peréche s.f. **1.** Grup de două obiecte de același fel, care se folosesc numai împreună. ▸ Grup format din două părți identice și simetrice ale corpului omenesc. *O pereche de ochi.* **2.** Obiect alcătuit din două părți identice și simetrice. *O pereche de pantaloni.* **3.** Grup de două persoane de sex opus (de obicei unite prin căsătorie). ▸ Grup format din două animale de aceeași specie. *O pereche de cai.* **4.** Fiecare dintre cele două ființe, două obiecte, două fenomene etc. care formează un grup considerat în raport cu cea de a doua ființă, cu cel de al doilea obiect, fenomen etc. *Îți voi da și perechea turturelei.* • *A nu* (*mai*) *avea* (sau *a nu-și afla*) *~* = a avea anumite însușiri într-un grad foarte înalt, încât nu se poate compara cu nimeni; a nu avea seamăn. *Fără ~* = unic în felul său. – Pl. *perechi.*

peregrín s.m. **1.** Persoană care călătorește mult (rătăcind din loc în loc). **2.** (Înv.) Pelerin. – Sil. *-re-grin.* Pl. *peregrini.*

peregriná vb.I intr. **1.** A călători cutreierând diferite locuri (îndepărtate), a rătăci din loc în loc. **2.** A merge în pelerinaj (**1**). – Sil. *-re-gri-.* Ind.pr. *peregrinez.*

peremptóriu,-ie adj. (Livr.) Care nu poate fi contestat; evident, neîndoielnic. – Nu *pe-remtoriu.* Sil. *-remp-to-riu,* pr. *-riu,* f. *-ri-e.* Pl. *peremptorii.*

perén,-ă adj. (Despre plante) Care trăiește și rodește mai mulți ani (fără a fi nevoie de o nouă însămânțare). ▸ (Fig.) Care are caracter statornic, de lungă durată sau permanent. – Pl. *pereni,-e.*

perenitáte s.f. Însușirea de a fi peren, caracter peren. – G.-D. *perenității.*

peréte s.m. **1.** Element de construcție făcut din diferite materiale (cărămidă, piatră, lemn etc.) care, așezat vertical, limitează, separă sau izolează încăperile unei clădiri între ele și spre exterior. **2.** Versant pietros al unui munte, al unei stânci etc. care se înalță aproape vertical. **3.** Parte a unui obiect, a unui sistem tehnic etc. care izolează sau separă ceva. ▸ Parte care înconjură o cavitate a corpului. *Peretele abdominal.* • *A se da* (sau *a se izbi, a se bate*) *cu capul de pereți* (sau *de toți pereții*) = a regreta foarte mult o greșeală făcută; a fi desperat, deznădăjduit. *A vorbi cu pereții* sau *a spune la pereți*

= **a)** a nu avea cu cine să vorbească, a fi cu totul singur; **b)** a-i vorbi cuiva în zadar. *De pe când* (*se*) *scria musca pe ~* = (mai ales în basme) de demult. *~ în ~* = cu unul dintre pereți **(1)** comun sau lipit de cel al încăperii vecine. *Pereții au urechi* (sau *ochi*), se spune pentru a atrage atenția că secretele, chiar spuse în mare taină, se află repede (de cine nu dorești). – Pl. *pereți.*

perféct,-ă adj. **1.** Care întrunește toate calitățile cerute; care este lipsit cu totul de defecte. **2.** Deplin, complet; absolut. ▸ (Ad-verbial) Foarte bine, de acord. **3.** *Număr ~* = număr natural egal cu suma divizorilor lui. **4.** (Gram.) *Timpul ~* (și substantivat, n.) = timp al verbului care exprimă o acțiune să-vârșită și încheiată în trecut. *~ul compus* = timp trecut al verbului care exprimă o acțiune fără a o raporta la momentul vorbirii sau raportând-o la un trecut mai îndepărtat. *~ul simplu* = timp trecut al verbului care exprimă o acțiune fără a o raporta la momentul vorbirii sau raportând-o la un trecut mai apropiat. *Mai mult ca ~ul* = timp trecut al verbului care exprimă o acțiune încheiată înaintea alteia petrecută tot în trecut. – Pl. *perfecți,-te.*

perfectá vb.I tr. A duce la bun sfârșit, a desăvârși, a încheia o tranzacție, un acord etc. – Ind.pr. *perfectez.*

perfectíbil,-ă adj. Care poate fi desăvârșit, perfecționat. – Pl. *perfectibili,-e.*

perfectív,-ă adj. (Despre aspectul verbelor) Care exprimă acțiunea verbului, eliminând noțiunea de durată și de desfășurare, insistând asupra începutului și sfârșitului, a rezultatului acțiunii. – Pl. *perfectivi,-e.*

perfécție s.f. v. **perfecțiune**.

perfecționá vb.I tr. și refl. A (se) îmbunătăți calitativ; a face să-și adâncească sau a-și adânci cunoștințele într-un domeniu. – Sil. *-ți-o-.* Ind. pr. *perfecționez.*

perfecționát,-ă adj. Care este îmbunătățit calitativ; care reprezintă un progres. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *perfecționați,-te.*

perfecționíst,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care tinde spre perfecțiune. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *perfecționiști,-ste.*

perfecțiúne s.f. **1.** Însușirea de a fi perfect. **2.** (Concr.) Lucru sau ființă perfectă. • *La perfecție* = în mod desăvârșit, perfect. – Sil. *-ți-u-.* G.-D. *perfecțiunii.* Pl. **2** *perfecțiuni.* Var. **perfécție** s.f., sil. *-ți-e.*

perfíd,-ă adj. (Despre oameni) Care (sub o înfățișare binevoitoare sau indiferentă) ascunde viclenie, răutate, fățărnicie. – Pl. *perfizi,-de.*

perfidíe s.f. Caracter perfid al cuiva; faptă, manifestare perfidă. – Acc. și *perfídie.* G.-D. *perfidiei.* Pl. *perfidii*, art. *-diile*, sil. *-di-i-.*

perforá vb.I. **1.** Tr. A găuri ceva cu ajutorul unei unelte. ▸ A străpunge bilete, tichete etc. pentru a le marca. **2.** Refl. și tr. (Med.; despre organe sau țesuturi) A căpăta sau a provoca o perforație în urma unui proces inflamator, a unei leziuni etc. – Ind.pr. *perforez.*

perforatór s.n. **1.** Mașină sau unealtă de făcut găuri într-un material; sfredel mecanic cu care se fac găuri în mine. **2.** Dispozitiv pentru perforarea, după un anumit cod, a benzilor în calculatoare, în comunicații tele-grafice etc. – Pl. *perforatoare.*

perforáție s.f. Acțiunea de a perfora. ▸ (Med.; concr.) Gaură, orificiu apărut într-un organ, într-un os etc. în urma unui proces patologic. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *perforației.* Pl. *perforații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

performánt,-ă adj. Care asigură performanțe. *Aparat performant.* – Pl. *performanți,-te.*

performánță s.f. Rezultat foarte bun obținut de un sportiv sau de o echipă; (p.ext.) realizare deosebită într-un domeniu de activitate practică. – Pl. *performanțe.*

performér,-ă s.m. și f. Sportiv, echipă etc. care a obținut o performanță. – Pl. *perfor-meri,-e.*

perfúzie s.f. Injectare lentă și continuă, picătură cu picătură, de obicei intravenoasă, a unei soluții medicamentoase, în scop terapeutic. – Sil. *-zi-e.* G.-D. *perfuziei.* Pl. *perfuzii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

pergaménт s.n. **1.** Piele (de oaie, de viţel etc.) prelucrată printr-un procedeu special şi folosită în trecut pentru scris; document, text scris pe un astfel de material. **2.** Hârtie translucidă prin care nu pătrund grăsimile sau umezeala, folosită la împachetarea ali-mentelor. – Pl. *pergamente.*

pergamút,-ă adj. *Păr ~* (şi substantivat, m.) = varietate de păr cu fructe mari, galbene, zemoase şi aromate; *pară ~ă* (şi substantivat, f.) fructul acestei varietăţi de păr; bergamot. – Pl. *pergamuţi,-te.*

pérgolă s.f. Construcţie uşoară în parcuri şi în grădini, formată din grinzi susţinute de coloane sau de stâlpi pe care se întind plante agăţătoare decorative. – Pl. *pergole.*

periá vb.I. **1.** Tr. şi refl. A (se) curăţa de praf, de scame, de noroi etc. cu peria. ▸ Tr. A(-şi) netezi părul cu peria. **2.** Tr. (Fig.) A linguşi, a flata pe cineva. **3.** Tr. A curăţa de cârlţi fuiorul de cânepă, cu ajutorul unei perii speciale. – Sil. *-ri-a.* Ind.pr. pers.1 şi 2 *périi*; ger. *periind.*

pericárd s.n. Membrană care înveleşte inima, formată dintr-o foiţă fibroasă şi una seroasă. – Pl. *pericarduri.* Par. *pericarp.*

pericárp s.n. Ansamblul straturilor de ţesuturi care alcătuiesc pereţii unui fruct. – Pl. *pericarpuri.* Par. *pericard.*

periclitá vb.I tr. A pune în pericol, a primejdui. – Sil. *-ri-cli-.* Ind.pr. *periclitez.*

perícol s.n. Întâmplare sau situaţie care ameninţă existenţa ori siguranţa cuiva; pri-mejdie. – Pl. *pericole.*

periculós,-oásă adj. Care prezintă sau poate prezenta un pericol pentru cineva sau ceva; pri-mejdios. – Pl. *periculoşi,-oase.*

périe s.f. **1.** Obiect constând dintr-un suport în care sunt fixate smocuri de fire scurte din păr de animale, fire de sârmă sau sintetice şi care serveşte la curăţat hainele, încălţămintea etc. **2.** Piesă componentă a maşinilor electrice care realizează contactul cu colectorul. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *periei.* Pl. *perii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

periféric,-ă adj. Care ţine de periferie, care este situat la periferie; caracteristic periferiei. ▸ (Fig.) De mică însemnătate, secundar. – Pl. *periferici,-ce.*

periferíe s.f. Zonă situată la marginea unui oraş. ▸ Ţinut, zonă, regiune depărtată de centru. • *De ~* = de mică importanţă; de calitate scăzută. – G.-D. *periferiei.* Pl. *periferii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

perifrástic,-ă adj. (Despre enunţuri, con-strucţii de limbă etc.) Exprimat prin perifrază. ▸ (Despre conjugările, timpurile, formele verbelor) Compus cu un verb auxiliar. – Sil. *-ri-fras-.* Pl. *perifrastici,-ce.*

perifrázá s.f. Procedeu de exprimare prin mai multe cuvinte a ceea ce se poate reda, în mod obişnuit, printr-un singur cuvânt; grup de cuvinte care înlocuieşte un termen unic cu acelaşi sens. – Sil. *-ri-fra-.* Pl. *perifraze.*

perigéu s.n. Punct în care un astru sau un satelit artificial, în mişcarea lor orbitală, se află cel mai aproape de Pământ. – Pl. *perigee,* sil. *-ge-e,* scris nu *-geie.* Par. *perineu.*

perihéliu s.n. Punct în care o planetă, în mişcarea ei în jurul Soarelui, se află cel mai aproape de acesta. – Sil. *-liu,* pr. *-liu.* Pl. *perihelii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

perimá vb.I refl. (Despre idei, concepţii) A înceta să mai fie actual, a ieşi din uz, a se învechi. – Ind. pr. pers.3 *perimează.*

perimát,-ă adj. Ieşit din uz, învechit. – Pl. *perimaţi,-te.*

perimétru s.n. **1.** Suma lungimilor laturilor unui poligon. **2.** Linie închisă care mărgineşte o supra-faţă; contur. **3.** Limită a teritoriului unei localităţi, a unei zone etc. – Sil. *-me-tru.* Pl. *perimetre.*

perindá vb.I refl. A trece unul după altul, a se succeda (în timp, în spaţiu). – Ind.pr. pers.3 *se perindă.*

perinéu s.n. Porţiune a corpului omenesc care închide bazinul în partea inferioară. – Pl. *perinee,* sil. *-ne-e,* scris nu *-neie.* Par. *perigeu.*

perinița s.f. v. **perniță**.

perioadă s.f. **1.** Interval de timp în cursul căruia se desfășoară anumite fenomene sau evenimente; epocă, fază; răstimp. **2.** (Fiz.) Interval de timp după care se repetă un fenomen variabil. **3.** (Geol.) Subdiviziune a timpului geologic mai mică decât era. **4.** (Bot.) ~ *de vegetație* = interval de timp în care plantele parcurg întregul ciclu biologic. **5.** (Gram.) Frază amplă sau reunire de mai multe fraze, care formează un ansamblu unitar și armonios. **6.** (Muz.) Parte dintr-o compoziție alcătuită în așa fel încât să prezinte un sens anumit. – Sil. *-ri-oa-*. Pl. *perioade*.

periódic,-ă adj. Care revine, care se repetă cu regularitate după anumite perioade de timp. ▹ *Publicație ~ă* (și substantivat, n.) = publicație care apare la intervale regulate. *Sistemul ~ al elementelor* = mod de clasificare a elementelor chimice după proprietățile lor. – Sil. *-ri-o-*. Pl. *periodici,-ce*.

periodicitáte s.f. Proprietate a unui feno-men, a unei măsuri, a unei acțiuni etc. de a fi periodică; repetare periodică a unui fenomen, a unei acțiuni etc. ▹ *Legea periodicității* = lege conform căreia proprietățile fizice și chimice ale elementelor chimice variază în raport de poziția pe care o ocupă elementele în sistemul periodic. – Sil. *-ri-o-*. G.-D. *periodicității,* neart. *periodicități*.

periodizá vb.I tr. A împărți pe perioade, a stabili perioade în cadrul unor discipline cu caracter istoric. – Sil. *-ri-o-*. Ind.pr. *periodizez*.

peripatetísm s.n. Doctrina filosofică a lui Aristotel și a adepților lui.

peripeție s.f. Întâmplare sau serie de întâmplări neprevăzute care intervin în viața cuiva. – G.-D. *peripeției*. Pl. *peripetii,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

períplu s.n. Călătorie lungă și adesea anevoioasă pe mări și oceane. – Sil. *-ri-plu*. Pl. *periple*.

perisábil,-ă adj. Care se alterează ușor; care este supus distrugerii, dispariției. – Pl. *perisabili,-e*.

periscóp s.n. Instrument optic format dintr-un tub metalic în care razele de lumină sunt deviate în unghi drept cu ajutorul unor oglinzi, astfel încât observatorul poate urmări ce se întâmplă la suprafață, el găsindu-se într-o tranșee, într-un submarin etc. – Sil. *-ri-scop*. Pl. *periscoape*.

perisíp s.n. Fâșie de nisip la malul mării, care închide un liman sau o lagună. – Pl. *perisipuri*.

peristíl s.n. Galerie alcătuită dintr-un șir de coloane, care mărginește o clădire, un edificiu etc. ▸ Galerie interioară a clădirilor din Grecia antică. – Sil. *-ri-stil*. Pl. *peristiluri*.

perișoáră s.f. (Mai ales la pl.) Cocoloașe de carne tocată amestecată cu orez, folosite la prepararea unor mâncăruri (mai ales la ciorbă). – Pl. *perișoare*.

peritonéu s.n. Membrană care căptușește pereții cavității abdominale, învelind organele care se află în această cavitate; (pop.) prapur. – Pl. *peritonee,* sil. *-ne-e,* scris nu *-neie*.

peritonítă s.f. Inflamație acută sau cronică a peritoneului. – Pl. *peritonite*.

perlát,-ă adj. Care are aspectul perlelor. ▸ Împodobit cu perle. – Pl. *perlați,-te*.

pérlă s.f. **1.** Piatră semiprețioasă de podoabă, de formă sferică, de culoare sidefie, care se formează în jurul corpurilor străine din interiorul unor scoici; mărgăritar. **2.** Element ornamental de formă sferică, folosit în arhitectură. – Pl. *perle*.

perlinguál,-ă adj. (Despre unele medica-mente) Care se pune sub limbă pentru a fi resorbit de mucoasa limbii. – Sil. *-gu-al*. Pl. *perlinguali,-e*.

permanént,-ă adj. **1.** Care există, durează, se petrece fără întrerupere. ▹ *Ondulație ~ă* (și substantivat, n.) = ondulație a părului făcută printr-un procedeu special pentru a se menține mai mult timp. **2.** (Despre instituții, organizații etc.) Care funcționează neîntrerupt o perioadă de timp determinată. – Pl. *permanenți,-te*.

permanentizá vb.I tr. A face să devină permanent, durabil. – Ind.pr. *permanentizez*.

permanénță s.f. **1.** Însușirea, starea a ceea ce este permanent, durabil. **2.** Serviciu care funcționează permanent. • *În ~* = fără întrerupere. – Pl. *permanențe.*

permanganát s.m. *~ de potasiu* = sare cristalizată de culoare violetă, solubilă în apă, folosită ca oxidant sau ca dezinfectant. – Pl. *permanganați.*

permeábil,-ă adj. Care poate fi străbătut, pătruns de un lichid sau de un gaz. – Sil. *-me-a-.* Pl. *permeabili,-e.*

permeabilitáte s.f. Însușirea unui corp de a fi permeabil. – Sil. *-me-a-.* G.-D. *permeabili-tății.* Pl. *permeabilități* „tipuri".

permián s.n. (Geol.) Ultima perioadă a erei paleozoice. – Sil. *-mi-an.*

permís s.n. Autorizație scrisă, eliberată de un organ competent, în baza căreia cineva poate beneficia de anumite drepturi, poate exercita o anumită activitate etc. (ex. permis de pescuit). – Pl. *permise.*

permisiúne s.f. **1.** Învoire, aprobare acordată cuiva de a face ceva; îngăduință. **2.** (În forma *permisie*) Învoire (acordată de obicei militarilor) pentru a părăsi serviciul o perioadă scurtă de timp. – Sil. *-si-u-.* Pl. *permisiuni.* Var. **permísie** s.f., sil. *-si-e,* G.-D. *permisiei,* pl. *permisii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

permíte vb.III tr. **1.** A lăsa, a accepta, a da voie ca un lucru să se facă sau să se producă într-un anumit fel; a îngădui. **2.** (Cu pronumele în dativ) A-și lua libertatea de a face ceva, a îndrăzni. – Ind.pr. *permít,* pf.s. *permisei*; ger. *permițând*; part. *permis.*

pérnă s.f. **1.** Obiect confecționat din două bucăți de obicei dreptunghiulare sau pătrate de țesătură de bumbac cusute între ele, înăuntrul cărora se introduc fulgi, lână, puf etc. și pe care omul își pune capul când se culcă. ▹ *~ electrică* = obiect în formă de pernă (**1**) prin care trece un curent electric, servind la încălzirea unei regiuni a corpului. **2.** Obiect de tapițerie, format dintr-un sac umplut cu iarbă de mare, cu păr etc., care se așază pe scaune, pe băncile unui automobil etc. **3.** (Tehn.) *~ de aer* = stratul de aer cu rol de lubrifiant dintre două suprafețe în mișcare relativă. – Nu *perină.* Pl. *perne.*

pernicióș,-oásă adj. (Livr.) Care provoacă un rău, care este dăunător, vătămător. ▹ *Anemie ~oasă* = formă gravă de anemie, cu evoluție rapidă, care poate cauza moartea. – Sil. *-ci-os.* Pl. *pernicioși,-oase.*

perníță s.f. **1.** Pernă (**1**) mică. ▸ Săculeț umplut cu vată în care se înfig, pentru a fi păstrate, ace de cusut, ace cu gămălie etc. **2.** (În forma *periniță*) Numele unui dans popular în care un băiat alege o fată cu care îngenunchează (pe o batistă) și o sărută, fata urmând să facă același lucru cu alt băiat. – Pl. *pernițe.* Var. **periníță** s.f.

perón s.n. Platformă (acoperită), amenajată în gări, de-a lungul liniilor de cale ferată, pentru a ușura urcarea și coborârea călă-torilor din vagoane. ▸ Platformă, de obicei acoperită, uneori decorată cu motive orna-mentale, situată în fața intrării principale a unei clădiri. – Pl. *peroane.*

peronéu s.n. Os lung și subțire, care, împre-ună cu tibia, formează scheletul gambei. – Sil. *-neu.* Pl. *peronee,* sil. *-ne-e,* scris nu *-neie.*

perorá vb.I intr. A vorbi mult, pe un ton însuflețit și cu emfază. – Ind.pr. *perorez.*

peroráție s.f. Parte finală a unui discurs, a unei cuvântări, rostită însuflețit, retoric, menită să capteze adeziunea publicului. – Sil. *per-o-ra-ți-e.* G.-D. *perorației.* Pl. *perorații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

perpendiculár,-ă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre drepte, planuri) Care cade astfel pe o dreaptă sau pe un plan încât să formeze un unghi drept. **2.** S.f. Dreaptă perpendiculară (**1**) pe o altă dreaptă sau pe un plan. – Pl. *perpendiculari,-e.*

perpetuá vb.I tr. și refl. A face să dureze sau a dura multă vreme; a (se) transmite de la o generație la alta. – Sil. *-tu-a.* Ind.pr. pers.1 *perpetuez,* pers.3 *perpetuează.*

perpetuáre s.f. Faptul de a (se) perpetua. ▹ *~ a speciei* = continuarea existenței unei specii prin reproducere. – Sil. *-tu-a-.* Pl. *perpetuări.*

perpétuu,-ă adj. Care durează veșnic, care nu se sfârșește niciodată. – Sil.m. *-tu-u*, f. *-tu-ă.* Pl. *perpetui,-ue*, sil.f. *-tu-e.*

perpétuum móbile s.n. **1.** Dispozitiv fizic sau tehnic imaginar care ar putea funcționa la infinit, producând lucru mecanic fără a primi energie din exterior. **2.** (Muz.) Denumire dată unor piese instrumentale, alcătuite din note scurte și de valoare egală, a căror succesiune repetată lasă impresia unei mișcări continue. – Sil. *-tu-um.*

perpléx,-ă adj. Care nu știe ce să facă într-o situație neașteptată, surprins, uluit; încurcat, dezorientat. – Sil. *per-plex.* Pl. *perpleçși,-xe.*

persán,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune în Iran (numit în vechime Persia). **2.** Adj. Care se referă la Persia sau la populația ei, care este originar din Persia (Iran). ▹ *Covor* ~ (și substantivat, n.) = covor de calitate superioară (confecționat la origine în Persia). – Pl. *persani,-e.*

persecutá vb.I tr. **1.** A urmări pe cineva cu perseverență și pe nedrept, pentru a-i pricinui un rău, a prigoni. **2.** A obseda, a urmări cu perseverență. – Ind.pr. *persecút.*

persecúție s.f. Faptul de a persecuta pe cineva. ▹ *Mania ~i* = idee fixă a cuiva că este persecutat de toată lumea. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *persecuției.* Pl. *persecuții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

perseverá vb.I intr. A persista într-o acțiune, a rămâne ferm și constant într-o convingere. – Ind. pr. *perseverez.*

persiánă s.f. Un fel de oblon la fereastră, format din șipci așezate paralel și orizontal într-un cadru, în așa fel încât să se poată depărta și apropia una de alta, reglând astfel pătrunderea luminii în încăpere. – Sil. *-si-a-.* Pl. *persiene.*

persiflá vb.I tr. A lua în râs pe cineva, vorbindu-i pe un ton ironic, a-și bate joc de cineva. – Sil. *-si-fla.* Ind.pr. *persiflez.*

persistá vb.I intr. **1.** A se menține, a rezista (timpului, intemperiilor etc.). **2.** A rămâne neclintit într-o idee, într-o atitudine etc. – Ind.pr. *persíst.*

persisténț,-ă adj. Care rămâne (multă vreme) neschimbat, care continuă să existe sau să dureze. ▹ *Frunze ~e* = frunze care nu cad în timpul iernii (ex. la conifere). – Pl. *persistenți, -te.*

persisténță s.f. Faptul de a persista; însușirea, caracterul a ceea ce este persistent. – Pl. *persistențe.*

persoánă s.f. **1.** Ființă omenească; individ, ins. **2.** (Jur.) Om (*~ fizică*) sau organizație (*~ juridică*) privite ca subiecte de drepturi și de obligații. **3.** Categorie gramaticală specifică unor pronume și verbe, indicând pe vorbitor, pe cel căruia i se adresează vorbi-torul sau pe cel despre care se vorbește; fiecare dintre formele flexionare ale unor pronume sau ale verbului prin care se indică raporturile de mai sus. • *În ~* = personal, el însuși. – Pl. *persoane.*

personáj s.n. **1.** Persoană care îndeplinește un rol într-o acțiune a unei opere literare; erou într-o operă literară, muzicală, cinemato-grafică. ▹ *~ alegoric* = personificare a unor sentimente, a unor idei în literatură sau în artele plastice. **2.** Persoană importantă; personalitate. – Nu *personagiu.* Pl. *personaje.*

personál,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care aparține sau este caracteristic unei anumite persoane. ▹ *Răspundere ~ă* = răspundere care îi revine cuiva sau pe care și-o asumă cineva individual. ▸ (Adverbial) Direct, nemijlocit. ▸ Original, propriu cuiva. **2.** Adj. *Tren* ~ (și substantivat, n.) = tren de persoane care are viteză mai mică decât un accelerat și oprește în toate stațiile. **3.** Adj. (Gram.) *Pronume* ~ = pronume care are forme deosebite pentru indicarea celor trei persoane (**3**). *Mod* ~ = mod ale cărui forme se schimbă după cele trei persoane (**3**). **4.** S.n. Totalitatea per-soanelor care lucrează într-o întreprindere, într-o instituție etc. ▸ Categorie de angajați diferențiată după sectorul de activitate unde lucrează, după specializare etc. (ex. personal administrativ). – Pl. *personali,-e.*

personalitáte s.f. **1.** Ceea ce este propriu, particular unei persoane și o distinge ca o individualitate; ansamblul trăsăturilor psihice prin care se remarcă un individ. **2.** Persoană care are aptitudini și

contribuții deosebite într-un anumit domeniu de activitate. – Pl. *personalități.*

personificá vb.I tr. **1.** A atribui lucrurilor, animalelor și fenomenelor din natură însușiri omenești și a le trata ca atare în operele literare și artistice. **2.** A exemplifica printr-o persoană sau printr-un personaj un caracter, o calitate sau un defect; a întruchipa, a întrupa. – Ind.pr. *personífic.*

personificáre s.f. Faptul de a personifica; figură de stil prin care se atribuie unui lucru, unui animal, unui fenomen etc. din natură însușiri omenești. – Pl. *personificări.*

perspectívă s.f. **1.** Reprezentare a unui corp din spațiu prin desen pe o suprafață plană. **2.** Aspect pe care îl are un peisaj, un obiect privit din depărtare; (p. ext.) priveliște. **3.** Po-sibilitate a realizării sau desfășurării în viitor a unui plan, a unei activități etc.; posibilitate de dezvoltare a cuiva. • *În ~* = cu șanse sau pe cale de a se înfăptui în viitor. – Pl. *perspective.*

perspicáce adj. invar. Care este înzestrat cu minte ageră, pătrunzătoare; care dovedește subtilitate, finețe spirituală, agerime.

persuadá vb.I tr. (Livr.) A convinge pe cineva să creadă ceva sau să facă un anumit lucru. – Sil. *-su-a-.* Ind.pr. *persuadez.*

persuasiúne s.f. (Livr.) Faptul de a convinge pe cineva să creadă sau să facă un anumit lucru. – Sil. *-su-a-si-u-.* G.-D. *persuasiunii,* neart. *persuasiuni.*

persuasív,-ă adj. (Livr.) Care urmărește sau are darul să convingă pe cineva să creadă într-un anume fel sau să facă un anumit lucru. – Sil. *-su-a-.* Pl. *persuasivi,-e.*

pertinént,-ă adj. Care se raportează exact la fondul problemei sau al chestiunii. ▸ Care este adecvat pentru ceea ce vrea să se ar-gumenteze, potrivit, nimerit. – Pl. *pertinenți, -te.*

pertractá vb.I tr. (Livr.) A dezbate o pro-blemă, a discuta, a trata. – Sil. *per-trac-.* Ind.pr. *pertractez.*

per tú adv. *A fi ~ cu cineva* = a spune cuiva „tu" când i te adresezi, a tutui; a fi în termeni familiari cu cineva.

perturbá vb.I tr. **1.** A tulbura ordinea, liniștea, mersul normal al lucrurilor. **2.** A împiedica bunul mers al unui sistem tehnic. – Sil. *per-tur-.* Ind. pr. *pertúrb.*

perturbáție s.f. Faptul de a perturba. ▹ *Per-turbații atmosferice* = ansamblu de fenomene electromagnetice din atmosferă care determină schimbarea timpului. *Perturbații electro-magnetice* = paraziți (**3**). – Sil. *per-tur-...-ți-e.* G.-D. *perturbației.* Pl. *perturbații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

perúcă s.f. Obiect confecționat din păr[1], din fire sintetice, lână etc., imitând o coafură, și folosit odinioară de nobili, judecători, actori etc., iar azi, mai ales de femei, folosit în locul părului natural de pe cap sau peste el. – Pl. *peruci.*

peruchiér,-ă s.m. și f. Persoană care confecționează și vinde peruci. – Sil. *-chi-er.* Pl. *peruchieri,-e.*

peruzeá s.f. Piatră semiprețioasă opacă, de culoare albastră sau verzuie; turcoază. – Art. *peruzeaua.* Pl. *peruzele.*

perváz s.n. **1.** Cadru de lemn fixat pe tocul unei uși sau al unei ferestre pentru a acoperi spațiul dintre perete și toc. ▸ Deschizătură în perete în care este fixată ușa sau fereastra. **2.** Partea de jos a tocului unei ferestre. – Pl. *pervazuri.*

pervérs,-ă adj. (Adesea substantivat) **1.** Care este înclinat să facă rău; care manifestă o deviere de la normal a instinctelor, judecății, ideilor; fățarnic; depravat, imoral. **2.** Care trădează perversitate (sexuală). – Pl. *perverși, -se.*

perversitáte s.f. Deviere de la normal a unei funcțiuni senzoriale, instinctuale sau intelectuale; perversiune. ▸ Depravare, imoralitate. ▸ Plăcere de a face rău. – Pl. *perversități.*

perversiúne s.f. Perversitate. ▹ *~ sexuală* = săvârșire de acte nefirești în viața sexuală. – Sil. *-si-u-.* Pl. *perversiuni.*

pervertí vb.IV. **1.** Tr. A face să se schimbe în rău (sub aspect moral). **2.** Tr. și refl. A (se) denatura funcția normală a unui organ. – Ind.pr. *pervertesc,* pf.s. *pervertii.*

pescadór s.n. Navă specială folosită pentru pescuitul pe mare. – Pl. *pescadoare.*

pescár s.m. Persoană care se ocupă cu pescuitul; persoană care practică pescuitul sportiv. – Pl. *pescari.*

pescărésc,-eáscă adj. Care se referă la meseria pescarului, specific pescarului. ▹ *Ață ~ească* = aț de bumbac foarte rezistentă, formată din mai multe fire bine răsucite. – Pl. *pescărești.*

pescărí́e s.f. **1.** Loc, piață sau magazin unde se vinde pește. **2.** Mulțime de pești; cantitate mare de pește. – G.-D. *pescăriei.* Pl. *pescării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

pescărúș s.m. Nume dat unor păsări acva-tice, cu picioare palmate și cioc încovoiat, care zboară la suprafața apei pentru a prinde pești. – Pl. *pescărușí.*

pescuí vb.IV. **1.** Intr. și tr. A prinde pește sau alte animale acvatice, a se îndeletnici cu prinderea peștelui cu ajutorul unor instrumente speciale. **2.** Tr. A scoate ceva sau pe cineva din apă (pentru a salva). – Ind.pr. *pescuiesc*; pf.s. *pescuii.*

pescuitór s.m. Persoană care pescuiește altceva decât pești (ex. pescuitor de perle). – Sil. *-cu-i-.* Pl. *pescuitori.*

pesémne adv. Se vede că..., se pare că...; probabil.

pesimísm s.n. Atitudine de a privi mai ales latura negativă, nefavorabilă a lucrurilor; neîncredere în viață și în semenii tăi. ▸ Sen-timent de tristețe și de neliniște; stare sufle-teasc de deprimare.

pesimíst,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Per-soană care manifestă pesimism sau care este predispusă la pesimism. **2.** Adj. Care manifestă pesimism; care se referă la pesimism. – Pl. *pesimiști,-ste.*

péso s.m. Monedă folosită în țări din America Latină (Argentina, Bolivia, Columbia, Cuba, Mexic, Republica Dominicană, Uruguay), în Filipine și Guineea-Bissau. – Art. *-oul.* Pl. *peso.*

pesmét s.m. **1.** Felie de pâine sau de cozonac uscată ori prăjită (folosită în condiții dificile de aprovizionare). ▸ Produs alimentar obținut prin uscarea bucăților de pâine și măcinarea acestora. **2.** Preparat alimentar făcut din făină, unt, zahăr și ouă, tăiat în diferite forme și copt la cuptor. – Pl. **1** *pesmeți.*

péstă s.f. **1.** Ciumă. **2.** Nume dat mai multor boli provocate de virusuri la vite, porci, cai și păsări. – Pl. *peste.*

péste prep. **1.** Introduce complemente circumstanțiale: de loc (*Zăpada a căzut peste sat*); de timp (*Peste trei zile vom pleca*); de mod (*Muncești peste puterile tale*). **2.** (In-troduce un complement indirect) Asupra... *Se făcuse stăpână peste ei.*

pestilențiál,-ă adj. **1.** Care are caracteris-ticile pestei. **2.** (Despre mirosuri) Urât, infect, dezgus-tător. – Pl. *pestilențiali,-e.*

pestríț,-ă adj. **1.** Care are pete mici de diferite culori. **2.** De tot felul, amestecat, variat. – Sil. *pes-triț.* Pl. *pestriți,-e.*

peșín adv. (Pop. și fam.; în legătură cu verbele „a da", „a plăti") Cu plata pe loc; în numerar. ▹ (Adjectival) *Bani peșin.*

péște s.m. (La pl.) Clasă de vertebrate acvatice, cu corpul de obicei alungit, acoperit cu solzi și prevă-zut cu înotătoare; respiră prin branhii; (la sg.; și într-o serie de compuse ca: *~-ciocan, ~-ferăstrău, ~-cu-spadă*) animal din această clasă. ▸ Carne de pește. • *A trăi* (sau *a se simți, a o duce bine* etc.) *ca ~le în apă* = a trăi bine, a-i merge bine; a se simți în largul său. *Când o prinde mâța ~* = niciodată. *Cât ai zice ~* = foarte repede, imediat; cât ai clipi din ochi. – Pl. *pești.*

péșteră s.f. Cavitate naturală mare, formată prin dizolvarea unor roci de către apa care se infiltrează; (livr.) grotă. – Pl. *peșteri.*

petálă s.f. Fiecare dintre părțile divers colorate, care alcătuiesc corola unei flori. – Pl. *petale.*

petárdă s.f. Tub sau cutie de carton umplută cu praf de pușcă, ce, prin explozie, provoacă zgomot și fum, folosită pentru semnalizări, focuri de artificii etc. – Pl. *petarde.*

pétic s.n. **1.** Bucată dintr-o țesătură, dintr-o piele etc. cu care se repară un obiect de îmbrăcăminte sau de încălțăminte rupt sau găurit; bucată ruptă sau rămasă dintr-un material oarecare (stofă, hârtie etc.). **2.** (Cu determinări „de loc", „de pământ" etc.) Suprafață mică de teren (cultivabil). • *A coase ~ la* (sau *pe*) *~* = a fi foarte zgârcit. *A-și da în ~* = a-și cauza singur o neplăcere, un necaz. *Si-a găsit sacul ~ul* sau *cum e sacul așa e și ~ul,* se spune, disprețuitor, despre două persoane apropiate care au aceleași cusururi. – Nu *petec.* Pl. *petice.*

peticí vb.IV tr. A pune petice (**1**), a cârpi cu petice o haină, un obiect de încălțăminte etc. • *A-i ~ cojocul cuiva* = a-l bate foarte tare pe cineva. – Nu *peteci.* Ind.pr. *peticesc,* pf.s. *peticii.*

petíție s.f. Cerere scrisă adresată unei au-torități de către o persoană sau de un grup de persoane, prin care se solicită sau se revendică ceva. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *petiției.* Pl. *petiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

petlíță s.f. Bucată de stofă colorată, cusută pe partea din față a unui guler de uniformă. – Sil. *pe-tli-.* Pl. *petlițe.*

petrecánie s.f. (Înv. și pop.) Înmormântare. • (Astăzi fam.) *A-i face de ~* = **a)** a omorî; **b)** a risipi, a distruge (un bun, un obiect); a cheltui tot. *A i se face de ~* = a-și căuta moartea; a căuta singur primejdia. – Sil. *pe-tre-...-ni-e.* G.-D. *petrecaniei.* Pl. *petrecanii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

petrecăréț,-eáță adj., s.m. și f. (Persoană) căreia îi place să petreacă; (persoană) care iubește petrecerile. – Sil. *pe-tre-.* Pl. *petrecărești,-e.*

petréce vb.III. **1.** Tr. și intr. A trăi undeva, un anumit timp, într-un anumit fel. **2.** Intr. A se bucura de viață, a se veseli, a se distra. **3.** Refl. (Despre evenimente, fapte) A avea loc, a se întâmpla. **4.** Tr. A însoți, a conduce pe cineva o porțiune de drum. **5.** Tr. A trece sau a face ca ceva să treacă prin..., printre..., pe sub... **6.** Tr. și refl. A (se) suprapune marginile unei îmbrăcăminți pentru a se încheia. • *A ~ ca găina la moară* = a avea un trai îmbelșugat. *A ~ pe cineva cu ochii* (sau *cu privirea*) = a urmări cu privirea pe cineva care se depărtează. *A ~ ceva în minte* (sau *în amintire*) = a readuce în minte, a depăna în gând firul amintirilor. – Sil. *pe-tre-.* Ind. pr. *petréc,* pf.s. *petrecui*; part. *petrecut.*

petrécere s.f. Acțiunea de a (se) petrece. ▸ Reuniune însoțită de mâncare și băutură, cu ocazia unei sărbători sau a unei sărbă-toriri. • *A fi om de ~* = a fi vesel, amuzant, petrecăreț. – Sil. *pe-tre-.* Pl. *petreceri.*

petrificá vb.I. **1.** Refl. A căpăta aspect și consistență de piatră; a deveni fosilă. ▸ (Fig.) A încremeni într-o anumită stare, a rămâne (mereu) neschimbat. **2.** Tr. și refl. (În basme) A se preface în stană de piatră. – Sil. *pe-tri-.* Ind.pr. *petrífic.*

petrochimíe s.f. Ramură a industriei chimice care se ocupă cu transformarea țițeiului, a gazului metan etc. în alte produse chimice. – Sil. *pe-tro-.* G.-D. *petrochimiei.*

petrografíe s.f. Ramură a geologiei care se ocupă cu studiul complex al rocilor. – Sil. *pe-tro-gra-.* G.-D. *petrografiei.*

petról s.n. Amestec lichid de hidrocarburi și de alți compuși organici, care se găsesc în pământ sub formă de zăcăminte, folosit ca materie primă în industria chimică sau ca sursă de energie; țiței. – Sil. *pe-trol.* Pl. *petroluri* „sorturi".

petroliér,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care se referă la petrol, la extragerea și prelucrarea pe-trolului. **2.** S.n. Navă pentru transportul petrolului și al produselor petroliere (**1**). – Sil. *pe-tro-li-er.* Pl. *petrolieri,-e.* Par. *petrolifer.*

petrolifér,-ă adj. (Despre terenuri, zăcăminte etc.) Care conține petrol, bogat în petrol. – Sil. *pe-tro-.* Pl. *petroliferi,-e.* Par. *petrolier.*

petúnie s.f. Plantă erbacee decorativă cu tulpina înaltă, cu flori mari, plăcut mirositoare, care au corola în formă de pâlnie. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *petuniei.* Pl. *petunii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

peți vb.IV tr. A cere o fată în căsătorie. – Ind.pr. *petesc,* pf.s. *peții.*

pețiól s.n. Codița frunzei. – Sil. *-ți-ol.* Pl. *pețioluri.*

pețít s.n. Faptul de a peți. • (În legătură cu verbele „a merge", „a se duce", „a veni") *În ~* (sau *~e*) = cu scopul de a cere o fată în căsătorie. – Formă gramaticală *peț**ite.***

pețitór,-oáre s.m. și f. Persoană care petește. • *Să ne șadă ~ii,* formulă glumeață cu care o gazdă invită musafirul să ia loc sau să mai stea. – Pl. *peț**itori,-oare.***

pezevénchi s.m. (Pop. și fam.) Șarlatan; șmecher. – Pl. *pezevenchi.* Var. **pezevénghi** s.m.

pfund s.m. (Înv. și pop.) Unitate de măsură a greutății, egală cu 0,5 kg sau în unele regiuni cu 0,25 kg. – Pr. *fund.* Pl. *pfunzi.*

pi s.m. (Mat.) Număr egal cu aproxi-mativ 3,14, reprezentând raportul dintre lungimea circumferinței unui cerc și diametrul cercului respectiv. – Pl. *pi.* Notat simbolic π.

pián s.n. Instrument muzical alcătuit dintr-o cutie mare de rezonanță din lemn, cu cla-viatură și cu coarde metalice care vibrează când sunt lovite de niște ciocănele puse în mișcare prin apăsarea clapelor situate în fața cutiei. – Sil. *pi-an.* Pl. *piane.*

pianínă s.f. Pian de proporții și de sonoritate reduse, cu cutia de rezonanță și cu coardele dispuse vertical. – Sil. *pi-a-.* Pl. *pianine.*

pianíssimo adv. (Muz.) Cu cea mai slabă intensitate; foarte încet. – Sil. *pia-nis-.*

pianíst,-ă s.m. și f. Persoană care cântă la pian, care are profesiunea de a cânta la pian. – Sil. *pi-a-.* Pl. *pianiști,-ste.*

pianístic,-ă adj. Referitor la pian, caracte-ristic pianului sau artei interpretative la pian. – Sil. *pia-.* Pl. *pianistici,-ce.*

piáno adv. (Muz.) Cu intensitate slabă, scă-zută, încet. – Sil. *pia-.*

piátră s.f. **1.** (La sg.) Nume generic pentru orice rocă dură răspândită la suprafața sau în interiorul pământului; (la pl.) fragment dintr-o astfel de rocă. ▹ *Epoca pietrei* (sau *de ~*) = prima perioadă din istoria omenirii caracterizată prin folosirea de către om a uneltelor de piatră. ▸ (Determinat prin „prețioasă", „semiprețioasă", „scumpă", „nestemată" etc.) Nume generic dat unor minerale cristalizate cu aspect frumos și de valoare, care se folosesc, de obicei, la confecționarea bijuteriilor. **2.** (Pop.) Grin-dină. **3.** Crustă de săruri minerale depuse cu vremea pe pereții unui vas în care se fierbe apă sau se păstrează vin. **4.** Tartru (**2**). **5.** (Med.) Calcul (**3**). **6.** *~ litografică* = placă de calcar, folosită în litografie la prepararea clișeelor. (Pop.) *~ acră* = sulfat dublu de aluminiu și potasiu. *~ de var* = calcar din care se fabrică varul. *~ vânătă* = sulfat de cupru. *~ pucioasă* = sulf în formă de bucăți. *Piatra iadului* = azotat de argint. • *A arunca* (*cu*) *piatra în cineva* = a acuza, a învinui grav pe cineva. *A avea* (sau *a-i sta cuiva ca*) *o ~ pe inimă* = a fi foarte îngrijorat sau neliniștit; a avea un mare necaz. *A fi de ~* = insensibil; fără inimă. (*A fi*) *~* (*de moară*) *în casă* sau *piatra din casă* = (a fi) fată (bătrână, nemă-ritată), considerată o povară la casa părin-ților. *A i se lua o ~ de pe inimă* (sau *de pe suflet*) = a scăpa de o mare greutate, de o mare teamă, dintr-o situație dificilă. *A nu* (*mai*) *rămâne* (ori *ține, sta*) *~ pe ~* sau *a nu mai lăsa ~ pe ~* = a (se) distruge totul, a nu mai rămâne nimic din ceva; a (se) face praf și pulbere. *A ridica* (sau *a duce*) *pietre de moară* = a face lucruri foarte grele. *A scoate* (sau *a aduce*) *ceva din ~* (*seacă*) = a obține ceva cu mare greutate, învingând, prin efort și isteține, toate piedicile. *~ de încercare* = mijloc de încercare a cunoștințelor, a sen-timentelor, a valorii cuiva. *~ de scandal* = motiv de nemulțumire, de conflict. – Sil. *pia-tră.* Pl. *pietre.*

piáță s.f. **1.** Loc special amenajat unde se face comerț cu diverse produse mai ales agroalimentare. **2.** Loc, spațiu deschis și întins dintr-o localitate, unde se întretaie mai multe străzi. **3.** (Ec.) Sferă a circulației mărfurilor; cererea și oferta de mărfuri. • *A face piața* = a cumpăra alimentele necesare pentru hrană. *Se ceartă ca la ~* = se ceartă folosind cuvinte vulgare. – Sil. *pia-.* Pl. *piețe.*

piaţétă s.f. Piaţă (**2**) mică. – Sil. *pia-*. Pl. *piaţete.*

piáză s.f. Semn prevestitor; întâmplare, eveniment, fiinţă etc. despre care se crede că aduce cuiva nenorocire sau noroc. – Sil. *pia-*. Pl. *pieze.*

pic s.n. Picătură, strop; (p.ext.) cantitate, durată etc. mică din ceva. • (*A fi* sau *a se face*) *~ de apă* = (a fi) foarte transpirat. *~ cu ~* = puţin câte puţin, încetul cu încetul. – Pl. *picuri.*

picá vb.I intr. **1.** (Despre obiecte şi fiinţe) A cădea de la oarecare înălţime. **2.** (Despre lichide) A cădea în picături. **3.** A se desprinde din locul său, a cădea. **4.** A-şi pierde poziţia verticală, a cădea întins la pământ. ▸ (Fig.; fam.) A nu reuşi la un examen. **5.** A muri în luptă. **6.** (Fam.) A sosi, a apărea pe neaşteptate. **7.** (Fam.) A dobândi ceva întâmplător, a câştiga ceva ocazional. • *A ~ de somn* sau *de oboseală, de beat* etc.) = a fi foarte obosit (sau beat). *A ~ în mâinile cuiva* = a ajunge în puterea sau la discreţia cuiva. *Doar nu i-a ~ steaua,* se spune când cineva ar trebui să facă ceea ce (i) se pare că nu este de dem-nitatea sa. *Frumos de pică* = foarte frumos. *Să-l pici cu ceară* (sau *cu lumânarea*) = pentru nimic în lume. – Ind.pr. *pic.*

picadór s.m. Luptător într-o coridă care intervine în ajutorul toreadorului sau al matadorului când viaţa acestora este în pericol. – Pl. *picadori.*

picáj s.n. Zbor de coborâre a unui avion în linie (aproape) verticală. – Pl. *picaje.*

picánt,-ă adj. **1.** (Despre mâncăruri sau băuturi) Care este condimentat (de obicei pişcător, înţepător, iute). ▸ (Fig.; despre glume) Care este (uşor) indecent. **2.** (Fig.; despre persoane) Plăcut, nostim, atrăgător (din cauza ironiei fine, a spiritului satiric etc.). – Pl. *picanţi,-te.*

picanteríe s.f. Însuşirea de a fi picant; vorbă sau faptă (uşor) indecentă. – G.-D. *pican-teriei.* Pl. *picanterii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

picarésc,-ă adj. (Despre genuri, specii sau opere literare) Care se caracterizează prin ilustrarea sarcastică a unor moravuri şi medii sociale diverse cu ajutorul personajelor recrutate din mediul interlop, dar dotate cu vervă satirică şi umor, care folosesc un limbaj pitoresc, plin de elemente familiare, argotice etc. – Pl. *picareşti.*

picát,-ă adj. *Ca ~ din cer* (sau *din lună, din nori*) = **a)** sosit pe neaşteptate; **b)** dezorientat, neştiutor. *Ca ~ din soare,* se spune despre o persoană foarte frumoasă. – Pl. *picaţi,-te.*

pícă1 s.f. Ranchiună, duşmănie (ascunsă) împotriva cuiva. • *A-i purta cuiva ~* sau *a avea ~ pe cineva* = a avea necaz pe cineva, a-l duşmăni. – G.-D. *picii.*

pícă2 s.f. Una dintre cele patru semne la cărţile de joc reprezentând un vârf de lance de culoare neagră. – Pl. *pici.*

picătúră s.f. **1.** Părticică sferică desprinsă dintr-un lichid; strop de ploaie; (p.ext.) cantitate mică din ceva. **2.** (La pl.) Medica-ment administrat bolnavului sub formă de picături (**1**). • *A scăpa* (sau *a se strecura*) *printre picături* = a ieşi cu mare greutate dintr-o situaţie neplăcută. *A semăna cu cineva ca două picături de apă* = a se asemăna perfect cu cineva; a fi leit. *~ cu ~* = pe îndelete, încetul cu încetul; puţin câte puţin. *Până la ultima ~ de sânge* = până la ultima suflare. *Printre picături* = câteodată, din când în când; pe apucate. – Pl. *picături.*

picăţéa s.f. (La pl.) Mici desene (puncte sau buline) dispuse regulat pe o ţesătură de altă culoare. – Pl. *picăţele.* Var. **picăţícă** s.f.

pichér s.m. Tehnician care se îngrijeşte de buna întreţinere a unei porţiuni de şosea sau de cale ferată. – Pl. *picheri.*

pichét1 s.n. Tesătură deasă de bumbac sau, mai rar, de mătase ori din fibre sintetice, având pe una dintre feţe un desen geometric în relief.

pichét2 s.n., s.m. **1.** S.n. Subunitate militară însărcinată cu siguranţa trupelor în timpul marşului sau în staţionare. **2.** S.n. Corp organizat (de militari sau de civili) menit să apere sau să păzească un obiectiv important, să stingă incendiile etc. **3.** S.m. Ţăruş de lemn care se înfige în pământ pentru a marca un traseu, locul de plantare a unui copac etc. – Pl.n. *pichete*, m. *picheţi.*

pichetá vb.I. **1.** Tr. A marca punctele unui traseu, ale unui drum etc. prin picheți[2] **(3). 2.** Tr. și intr. A supraveghea, a sta de pază în fața sediilor anumitor instituții de stat, administrative etc. în timpul unor mișcări sociale, revendicative. – Ind.pr. *pichetez.*

pici s.m. (Fam.) Copil, puști. – Monosilabic. Pl. *pici.*

piciór s.n. **1.** Fiecare dintre cele două membre inferioare ale omului și fiecare dintre membrele pe care se sprijină corpul celorlalte viețuitoare, care servesc la deplasare. ▹ *~ plat* v. *plat. ~ul-cocoșului* = plantă er-bacee cu rizom lung și cu flori galbene. **2.** Parte a diferitelor obiecte care seamănă ca formă cu piciorul **(1)** și care servesc ca element de susținere, de fixare etc. **3.** Element al unei construcții care servește la susținerea ei. **4.** Partea de jos a unui munte sau a unui deal. **5.** Unitate veche de măsură pentru lungime având aproximativ o treime dintr-un metru, folosită și azi în unele țări. **6.** Unitate ritmică a unui vers alcătuită dintr-un număr fix de silabe lungi și scurte (în versificația antică) sau accentuate și neaccentuate (în versificația modernă). • *A bate din ~* = a se răsti, a încerca să-și impună voința. *A cădea* (sau *a se arunca*) *la picioarele cuiva* = a îngenunchea în fața cuiva, cerând iertare sau milă ori în semn de respect. *A cădea de pe picioare* sau *a nu se* (*mai*) *putea ține pe picioare, a nu-l* (*mai*) *ține picioarele,* se spune despre cineva care și-a pierdut echilibrul sau care este foarte obosit. *A cădea în picioare ca pisica* = a ieși bine din orice încurcătură. *A da cuiva* (sau *la ceva*) *cu ~ul* = **a)** a respinge pe cineva sau ceva; **b)** a lăsa în mod conștient să-i scape un prilej, o situație favorabilă. *A duce boala pe picioare* = a fi bolnav ușor, fără a sta în pat. *A face* (sau *a căpăta*) *picioare* = (despre obiecte) a dispărea. *A fi* (sau *a sta*) *pe ~ de plecare* (sau *de ducă*) = a fi pe punctul de a pleca. *A fi pe ~ de egalitate cu cineva* = a avea aceleași drepturi, aceeași situație cu altcineva. *A ieși cu picioarele înainte* = a muri. *A-i pune* (sau *a-i așterne*) *ceva la picioare* = a oferi cuiva ceva în semn de omagiu, de prețuire, de supunere. *A-i pune cuiva capul sub ~* = a-l distruge, a-l omorî. *A i se înmuia* (sau *a i se tăia*) *cuiva* (*mâinile și*) *picioarele* = a avea o senzație de slăbiciune, din cauza unei dureri fizice sau a unei emoții, a fricii etc. *A pune pe picioare* = **a)** a îngriji un bolnav și a-l însănătoși; **b)** a organiza ceva, a face să meargă, să funcționeze. *A pune ~ul în prag* = a lua o atitudine hotărâtă; a se opune cu energie la ceva, a-și impune voința. *A pune ~ul undeva* (sau *la cineva*) = a se duce, a pătrunde, a intra undeva. *Are* (*numai*) *... ani pe-un ~,* se spune, ironic, despre cineva care are mult mai mulți ani decât mărturisește. *A se pune* (sau *a fi*) *pe picioare* = **a)** a se însănătoși după o boală lungă; **b)** a se reface din punct de vedere material. *A se topi* (sau *a se usca, a se stinge* etc.) *pe picioare* (sau *de-a-n picioarelea*) = a slăbi, a se prăpădi cu încetul (din cauza unei suferințe fizice sau morale). *A sta* (sau *a rămâne*) *în picioare* = **a)** a continua să existe; **b)** (despre teorii, planuri etc.) a fi valabil, întemeiat. *A sta în picioarele cuiva* = a împiedica, a deranja pe cineva; a-i sta în cale. *A trăi pe ~ mare* = a duce un trai îmbelșugat. *Cât te-ai întoarce* (sau *învârti*) *într-un ~* = foarte repede; cât ai bate din palme. *Nici ~ de...* = nimeni, nici urmă de... *Tată-său* (sau *mamă-sa* etc.) *în picioare* = seamănă perfect cu tatăl său (sau cu mamă-sa etc.). *Unde îți stau picioarele îți va sta și capul* = (mai ales în basme) vei fi ucis. – Pl. *picioare.*

picioroánge s.n.pl. Nume generic dat pă-sărilor cu picioare lungi, cu cioc și cu gât lung (ex. barza, cocorul).

piciorúș s.n. **1.** Diminutiv al lui picior. **2.** Punct de lucrătură la împletitura cu cro-șeta. – Pl. *piciorușe.*

pick-up s.n. Aparat care redă prin mijloace electroacustice sunetele înregistrate pe un disc. – Pr. *pícap.* Pl. *pick-upuri.*

pícnic s.n. Masă (și petrecere) comună (în aer liber), de obicei cu contribuția fiecărui participant. – Acc. și *picníc.* Pl. *picnicuri.*

pícolo s.m. Persoană (de obicei băiat) care servește într-un restaurant ca ajutor al chelne-rului. – Pl. *picoli.*

picotí vb.IV intr. A ațipi șezând; a dormi ușor și intermitent, a dormita, a moțăi. – Ind.pr. *picotesc,* pf.s. *picotii.*

picromigdálă s.f. Prăjitură uscată, prepa-rată din albuș de ou, zahăr și migdale sau nuci. – Sil. *pi-cro-*. Pl. *picromigdale.* Forma recomandată **pricomigdálă** s.f.

pictá vb.I. **1.** Tr. A reprezenta pe pânză, pe carton, pe sticlă etc., cu ajutorul pensulei și al culorilor, o imagine constând dintr-un peisaj, un portret etc. **2.** Intr. A se ocupa cu pictura. **3.** Tr. (Fig.) A caracteriza, a înfățișa prin cuvinte (adesea răutăcios) o persoană. – Ind.pr. *pictez.*

pictát,-ă adj. Reprezentat într-o pictură. ▸ (Despre obiecte) Pe care s-a executat o pictură. – Pl. *pictați,-te.*

pictografíe s.f. Sistem primitiv de scriere în care numele de obiecte și ideile sunt redate prin desene simbolice, sugestive. – Sil. *-to-gra-*. G.-D. *pictografiei.*

píctor s.m. Artist plastic specializat în pictură. – Pl. *pictori.*

píctoriță s.f. Artistă plastică specializată în pictură. – Pl. *pictorițe.*

pictúră s.f. **1.** Ramură a artelor plastice care redă realitatea în imagini vizuale, prin forme colorate, pe o suprafață plană (pânză, carton, sticlă etc.). **2.** Lucrare artistică executată de un pictor; tablou. **3.** Ansamblul operelor unui pictor sau ale pictorilor dintr-o țară, dintr-o epocă, dintr-o școală etc. – Pl. **2** *picturi.*

piculínă s.f. Flaut mic cu registru foarte înalt. – Pl. *piculine.*

picurá vb.I. **1.** Intr. și tr. A cădea sau a face să cadă picătură cu picătură. **2.** Intr. A ploua (cu stropi rari). – Ind.pr. *pícur.*

piedestál s.n. Suport (înalt) pe care se așază o statuie, o vază etc. – Sil. *pie-des-*. Pl. *piedestale* și *piedestaluri.*

piédică s.f. **1.** Ceea ce oprește realizarea unui țel, ceea ce stă în calea unei acțiuni; obstacol. **2.** Dispozitiv care servește la blocarea sau la încetinirea mișcării unui mecanism sau a unui organ mobil. ▸ Frân-ghie sau lanț cu care se leagă picioarele de dinainte ale cailor, pentru a-i împiedica să fugă când sunt lăsați să pască. – Sil. *pie-*. Pl. *piedici.*

pieíre s.f. Moarte, ucidere. ▸ (Fig.) Dispari-ție; distrugere, nimicire. – Pl. *pieiri.*

pielăríe s.f. Atelier de prelucrare a pieilor. ▸ Magazin unde se vând articole din piele. – Sil. *pie-lă-*. G.-D. *pielăriei.* Pl. *pielării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

piéle s.f. **1.** Înveliș membranos care se întinde pe întreaga suprafață a corpului uman și al animalelor, având rolul de reglare a temperaturii corpului, de percepție tactilă, termică etc. **2.** Pielea (**1**) jupuită de pe un animal (și prelucrată). **3.** *Pieile-roșii* = amerindienii. • *A face ceva pe ~a altuia* = a face ceva pe socoteala, în dauna altuia. *A fi gros la ~* = a fi lipsit de bun-simț, a fi neobrăzat. (*A fi*) *numai ~ și os* = (a fi) foarte slab. *A-i lua cuiva ~a* (sau *șapte* ori *nouă piei*) *de pe el* = **a)** a-l obliga să muncească foarte mult, a-l exploata; **b)** a stoarce pe cineva de bani și de alte bunuri, a-l jecmăni. *A intra* (sau *a se băga, a se vârî*) *sub ~a cuiva* = a câștiga bunăvoința sau dragostea cuiva prin in-sistențe, lingușiri sau servicii. *A i se face cuiva ~a găinii* (sau *de găină*) = a i se încreți pielea de frică, de frig etc. *A nu-și mai încăpea în ~* = **a)** a fi foarte fericit, a nu ști ce să mai facă de atâta bine; **b)** a fi extrem de îngâmfat. *A simți pe propria* (*sa*) *~* = a suporta consecințele, a simți dureros urmările unei situații, ale unei acțiuni. *A-și păzi ~a* = a se feri de bătaie; a se feri (din prudență, de frică) să facă ceva. *A ști cât îi poate* (sau *ce-i plătește*) *cuiva ~a* = a ști de ce este în stare, cât valorează, ce poate cineva. *Cât îl încape ~a pe cineva* = cât poate îndura cineva; (p.ext.) mult. *N-aș vrea să fiu în ~a cuiva* = n-aș vrea să fiu în situația cuiva, să pățesc ca acesta. – G.-D. **1** *pielii,* **2** *pieii.* Pl. *piei.*

piéliță s.f. **1.** Piele fină și subțire; (spec.) pielea obrazului. ▸ Strat subțire și cornos care mărginește unghia. **2.** Membrană, mucoasă care acoperă unele

organe ale corpului. **3.** Membrană subțire care acoperă fructele. **4.** Poighiță fină care se formează deasupra alimentelor lichide (lapte, supă etc.). **5.** Intestin sau membrană artificială care formează învelișul mezelurilor. – Pl. *pielițe.*

piept s.n., s.m. **1.** S.n. Partea superioară a trunchiului, de la gât până la abdomen, la om și la animale; (p. restr.) organ din interiorul cavității toracice (inimă, plămâni). ▸ Carne de pe pieptul (**1**) unor animale, folosită ca aliment. **2.** S.m. (La sg.) Sân (**1**). **3.** S.m. Parte a cămășii sau a unei haine care acoperă pieptul (**1**). **4.** S.n. (Fig.) Coastă de deal sau de munte. • *A da ~ cu cineva* (sau *ceva*) = a înfrunta direct pe cineva (sau ceva). *A trage în ~ pe cineva* = a-l păcăli, a-l înșela. *~ în ~* = aproape ciocnindu-se, față în față. *~ la ~* = (despre lupte) desfășurate în mod direct; corp la corp. – Monosilabic. Pl. **1,4** *piepturi*, **3** *piepți.*

pieptár s.n. **1.** Cojocel scurt din blană de miel, fără mâneci, încheiat în față sau pe umăr, care se poartă la țară. ▸ Un fel de vestă de postav, de lână etc. **2.** Platoșă de metal, de zale sau de piele groasă, pe care o purtau oștenii medievali pentru a-și apăra spatele și pieptul. **3.** Curea lată la ham, care se trece peste pieptul calului. – Sil. *piep-tar.* Pl. *pieptare.*

piéptăn s.m. **1.** Obiect de toaletă din os, din material plastic, din metal etc., prevăzut cu dinți, care servește la pieptănat părul. **2.** (Mai ales la pl.) Unealtă cu dinți de metal, întrebuințată la pieptănatul fibrelor textile. – Pl. *piepteni.* Var. **piéptene** s.m.

pieptănà vb.I. **1.** Tr. și refl. A(-și) aranja părul sau barba cu pieptenele. **2.** Tr. A curăța de impurități fuioarele de cânepă, de in sau de lână cu ajutorul unui pieptene special. ▸ (Fig.) A bate zdravăn pe cineva. – Sil. *piep-.* Ind.pr. pers.1 *piéptăn,* pers.2 *piepteni,* pers.3 *piaptănă*; cj.pers.3 *să pieptene.*

pieptănătúră s.f. Fel de aranjare a părului; coafură. – Sil. *piep-.* Pl. *pieptănături.*

pieptíș adv. **1.** De-a dreptul (în sus), direct. ▸ (Adjectival; despre dealuri, munți, dru-muri) Cu pantă mare, abrupt. **2.** Față în față cu cineva (ciocnindu-se), piept în piept. **3.** (Fig.) Cu îndrăzneală, fără teamă, fățiș. – Sil. *piep-.*

piérde vb.III. **1.** Tr. A nu mai fi în posesia unui lucru care îți aparține, neștiind unde se află. **2.** Tr. A fi lipsit de o parte a corpului (în urma unei boli, a unui accident). **3.** Tr. A folosi timpul în mod nerațional. ▹ *~-vară* = om fără căpătâi, care își irosește timpul degeaba. **4.** Tr. A suferi o pagubă materială sau o înfrângere morală; a fi învins într-o întrecere sportivă. **5.** Tr. A nu se mai bucura de prezența unei persoane iubite; a fi lipsit, prin moarte, de cineva apropiat. **6.** Refl. A ieși din câmpul vizual al cuiva, a nu se mai zări, a se face nevăzut. ▸ (Despre voce, sunete) A-și diminua treptat intensitatea, a deveni din ce în ce mai slab. **7.** Refl. A se rătăci, a greși direcția de mers. ▸ (Fig.) A nu mai ști de sine, a se zăpăci, a se emoționa. **8.** Tr. A sosi prea târziu, a nu ajunge la timp (pentru a prinde un vehicul). • *A ~ pe cineva din ochi* (*de drag*) = a se uita cu mult drag la cineva, a-l iubi mult. *A-și ~ sufletul* = a intra în păcat, a nu se mai putea mântui. *A*(*-și*) *~ firul* (*vorbelor*) = a nu mai avea continuitate în exprimare, în scris. – Ind.pr. *pierd,* pf.s. *pierdui*; ger. *pierzând*; part. *pierdut.*

piérdere s.f. **1.** Faptul de a (se) pierde. **2.** (Ec.) Pagubă (materială) cu care se soldează o activitate economică. **3.** (Tehn.) Diferența între valoarea unei mărimi fizice (presiune, energie) la intrarea într-un sistem fizico-chimic sau tehnic și valoarea acestei mărimi, restituită sub formă utilă, la ieșirea din sistem. **4.** (La pl.) Pagubă de vieți omenești. **5.** Înfrângere în luptă, într-o competiție sportivă etc. – Pl. *pierderi.*

pierdút,-ă adj. **1.** (Despre obiecte, bunuri) Care nu se mai află în posesia cuiva, despre care nu se știe unde se află. ▸ Care nu mai există, dispărut, inexistent. **2.** (Despre timp) Folosit în mod inutil, irosit. **3.** (Despre oameni) Căruia nu i se mai cunoaște locul unde se află, unde trăiește; care se află în mare primejdie; mort. **4.** Absorbit de gânduri, absent. **5.** (Despre acțiuni) Neizbutit, ratat. • *A face ceva ~* = a se preface că nu știe unde se află un lucru

(pentru a și-l însuși). *Cu ochii pierduți* = privind în gol; dus pe gânduri. – Sil. *pier-*. Pl. *pierduți,-te.*

pierí vb.IV intr. **1.** A-și pierde viața, a se prăpădi (de obicei de moarte năprasnică). **2.** (Despre senzații, stări fizice) A se micșora, a se stinge. **3.** A dispărea pe neașteptate din fața cuiva sau de undeva, a se face nevăzut. **4.** (Mai ales despre abstracte) A lua sfârșit, a înceta să se mai manifeste. • *Lucrul rău nu piere,* **a)** se spune când nu poți scăpa de un om sau de ceva inutil; **b)** se spune cuiva care are o teamă fără motiv. *Nu piere lumea* (sau *târgul*), se spune pentru a arăta că îndeplinirea unei acțiuni nu este foarte importantă sau urgentă. – Sil. *pie-*. Ind.pr. *pier,* pf.s. *pierii*; imper.pers.2 *pieri,* pers.5 *pieriți.*

pierít,-ă adj. (Despre oameni) Lipsit de vigoare, slab. – Sil. *pie-*. Pl. *pieriți,-te.*

piérsic s.m. Pom fructifer, cu flori trandafirii sau albe care apar înaintea frunzelor. – Nu *piersec.* Sil. *pier-*. Pl. *piersici.*

piérsică s.f. Fructul comestibil al piersicului, de formă sferică, suculent, cărnos, de culoare albă-gălbuie sau roșiatică, cu pieliță catifelată. – Nu *piersecă.* Sil. *pier-*. Pl. *piersici.*

pierzánie s.f. **1.** Moarte, pieire; primejdie de moarte, nenorocire. **2.** Decădere, de-gradare (morală). – Sil. *pier-...-ni-e.* G.-D. *pierzaniei.*

piésă s.f. **1.** Element component al unui mecanism, al unui instrument, al unei insta-lații etc. **2.** Fiecare dintre actele, documentele, însemnările cuprinse într-un dosar, într-o colecție etc. **3.** Obiect de valoare, operă de artă etc., expuse într-un muzeu sau făcând parte dintr-o colecție. **4.** Fiecare dintre obiectele de îmbrăcăminte care fac parte dintr-un ansamblu vestimentar. **5.** Operă literară destinată a fi reprezentată pe scenă. **6.** Compoziție muzicală. – Pl. *piese.*

pietáte s.f. Pioșenie. – Sil. *pi-e-*. G.-D. *pietății,* neart. *pietăți.*

pietón s.m. Persoană care circulă pe jos (pe o arteră cu trotuare dintr-un oraș). – Sil. *pi-e-*. Pl. *pietoni.*

pietrár s.m. **1.** Muncitor care prelucrează piatră pentru construcții. **2.** Pește răpitor de apă dulce, cu corpul de forma unui fus, care trăiește în locurile pietroase din râuri. **3.** Pasăre mijlocie, cenușie pe spate și cu o pată albă pe frunte, care trăiește prin locuri stâncoase și nisipoase. – Sil. *pie-trar.* Pl. *pietrari.*

pietríș s.n. **1.** Material constituit din mici fragmente de roci și de minerale, care se formează pe litoralul mărilor, în albiile râurilor curgătoare etc. **2.** Pământ pietros nepro-ductiv. – Sil. *pie-triș.* Pl. *pietrișuri.*

pietrós,-oásă adj. **1.** (Despre terenuri, drumuri etc.) Cu multe pietre, plin de pietre. ▸ (Despre pământ) Care conține piatră, care este neproductiv. **2.** *Cireșe pietroase* = varietate de cireșe cu pulpa tare, cărnoasă. **3.** (Despre ființe sau despre părți ale corpu-lui lor) Plin de putere, voinic, robust. – Sil. *pie-tros.* Pl. *pietroși,-oase.*

pietruí vb.IV tr. A acoperi cu piatră un drum, o șosea, o curte etc. ▸ A pava cu piatră cubică. – Sil. *pie-tru-i.* Ind.pr. *pietruiesc,* pf.s. *pietruii.*

piezíș,-ă adj. (Și adverbial) **1.** Înclinat într-o parte, oblic. **2.** În sau cu pantă repede, abrupt. **3.** (În legătură cu verbe ca „a privi", „a se uita" sau cu substantive ca „privire", „ochi") Lăturalnic, dintr-o sau într-o parte; (fig.) iscoditor, bănuitor. • *A zâmbi ~* = a zâmbi din colțul gurii cu ironie, cu răutate, cu amărăciune. – Sil. *pie-*. Pl. *piezișI,-e.*

piftíe s.f. Mâncare preparată din cartilaje, carne, oase, fierte încet și îndelung într-o zeamă care, după răcire, se încheagă și devine gelatinoasă; (reg.) răcitură. • *A face pe cineva ~* sau *a-i face cuiva pielea piftii* = a-l zdrobi pe cineva în bătaie. – G.-D. *piftiei.* Pl. *piftii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-*.

pigmént s.m. **1.** Substanță organică colo-rată prezentă în unele celule și țesuturi din organism. **2.** Substanță colorată, solidă, pulverizată, insolubilă în mediul în care se găsește în suspensie, utilizată pentru colorare în industria lacurilor și a vopselelor. – Pl. *pigmenți.*

pigmentá vb.I refl. (Despre piele, țesuturi) A se colora datorită prezenței pigmenților. – Ind.pr. *pigmentez.*

pigmentáție s.f. Colorație a pielii, cauzată de pigmenți. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *pigmentației.* Pl. *pigmentații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

pigméu s.m. **1.** Persoană care aparține grupurilor izolate de populații din Africa Centrală, caracterizate prin statura lor joasă (sub 1,5 m). **2.** Ființă mitologică făcând parte dintr-o populație de pitici. **3.** (Fig.) Persoană fără valoare, fără calități sau merite. – Pl. *pigmei.*

pijamá s.f. Îmbrăcăminte de casă dintr-o țesătură ușoară, compusă din pantaloni și bluză, folosită pentru dormit. – Art. *pijamaua.* Pl. *pijamale.*

piláf s.n. Mâncare pregătită din orez, de obicei cu carne sau legume, ciuperci etc. • *A face pe cineva* ~ = a-l bate foarte tare. – Pl. *pilafuri.*

pilástru s.m. Stâlp dreptunghiular care servește ca ornament sau ca element pentru consolidarea unui zid. – Sil. *-las-tru.* Pl. *pilaștri,* art. *-ștrii.*

pílă1 s.f. **1.** Unealtă de oțel, brăzdată de crestături și folosită la ajustarea unor obiecte dure. **2.** Ustensilă în formă de lamă cu suprafața crestată, utilizată pentru netezirea unghiilor după ce au fost tăiate. – Pl. *pile.*

pílă2 s.f. **1.** Generator de curent electric continuu, care transformă diverse forme de energie (chimică, termică) în energie electrică. **2.** Picior de pod. • *A avea pile* = a se bucura de protecția cuiva. *A pune* (sau *a băga*) *o* ~ (sau *pile*) *pentru cineva* = a interveni în favoarea cuiva, pentru a obține ceva nemeritat. – Pl. *pile.*

píldă s.f. **1.** Ceea ce poate sluji cuiva drept învățătură, model de urmat. **2.** Măsură drastică, pedeapsă menită să servească drept avertisment și pentru alții. **3.** Povestire cu caracter moralizator; proverb, maximă. – Pl. *pilde.*

pilduitór,-oáre adj. **1.** Care servește drept pildă. **2.** Ilustrativ, grăitor, elocvent. – Pl. *pilduitori,-oare.*

pileát s.m. Nume pe care romanii îl dădeau nobililor daci. – Sil. *-le-at.* Pl. *pileați.*

pilí1 vb.IV tr. A ajusta, a fasona o suprafață dură a unui obiect cu ajutorul pilei[1]. – Ind.pr. *pilesc,* pf.s. *pilii.*

pilí2 vb.IV. (Fam.) **1.** Refl. A se ameți (ușor) de băutură. **2.** Tr. A bea băuturi alcoolice. – Ind.pr. *pilesc,* pf.s. *pilii.*

pilitúră s.f. Așchii mici de metal care se desprind dintr-o piesă când este fasonată cu pila[1]. – Pl. *pilituri.*

pilón s.m. **1.** Stâlp puternic care susține un arc de pod, o cupolă etc. **2.** Stâlp care susține o linie electrică aeriană. **3.** Element decorativ în formă de pilastru, așezat la capătul unui pod, la intrarea într-o expoziție etc. – Pl. *piloni.*

pilór s.m. Orificiu în stomac prin care acesta comunică cu duodenul. – Pl. *pilori.*

pilós,-oásă adj. Care aparține părului[1], privitor la păr; care are păr. – Pl. *piloși,-oase.*

pilót s.m. **1.** Persoană care conduce o aeronavă în zbor. ▹ ~ *automat* = instalație automată pe o aeronavă care servește la menținerea direcției de zbor sau pentru efectuarea unor manevre. **2.** Persoană specializată care conduce o navă sau un convoi de vehicule pe un traseu dificil. – Pl. *piloți.* Par. *pivot.*

pilotá vb.I tr. **1.** A conduce o aeronavă, o navă etc. în calitate de pilot. **2.** A conduce un tren, o navă etc. în condiții de traseu dificile. – Ind.pr. *pilotez.*

pilotáj s.n. Faptul de a conduce o navă, o aeronavă etc.; tehnica acestei activități. – Pl. *pilotaje.*

pilótă s.f. Un fel de plapumă umplută cu fulgi sau cu puf. – Acc. și *pílotă.* Pl. *pilote.*

pilozitáte s.f. Prezența părului pe fața, pe corpul și pe membrele unei persoane în funcție de caracterele sexuale secundare. – G.-D. *pilozității,* neart. *pilozități.*

pilúg s.n. Pisălog (**1**). • *A tunde* (sau *a rade*) ~ (rostit și, regional, *chilug*) = a tunde (sau a rade) pe cineva până la piele. – Pl. *piluge.*

pilúlă s.f. Preparat medicamentos de formă sferică sau circulară, care se administrează pe cale bucală; pastilă, tabletă. – Pl. *pilule.*

pin1 s.m. Arbore cu coroana mare, cu frunze în formă de ace lungi și cu lemnul rezistent, întrebuințat în construcții. – Pl. *pini.*

pin2 s.n. Număr personal de identificare folosit în operațiunile cu cardul.

pinacée s.f.pl. Familie de arbori rășinoși, cu tulpina dreaptă, cu frunze aciculare, cu flori grupate în conuri (ex. bradul, molidul). – Sil. *-ce-e.* Scris nu *-ceie.*

pinacotécă s.f. Colecție mare de tablouri; muzeu în care se expune o astfel de colecție. – Pl. *pinacoteci.*

pingeá s.f. Bucată de talpă folosită pentru a înlocui partea anterioară a tălpilor uzate ale încălțămintei. – Art. *pingeaua.* Pl. *pingele.*

pingelí vb.IV tr. A pune pingele la încălță-minte. – Ind.pr. *pingelesc,* pf.s. *pingelii.*

ping-póng s.n. Tenis de masă.

pinguín s.m. Denumire pentru unele genuri de păsări marine din regiunile polare care nu zboară, cu pieptul alb și spatele negru și care se hrănesc cu pești. – Sil. *-gu-in.* Pl. *pinguini.*

pinipéde s.n.pl. Ordin de mamifere carni-vore, acvatice, cu membrele transformate în înotătoare (ex. morsa, foca).

pinot s.n. (Urmat de determinări care indică felul) Numele unor soiuri de viță de vie, originare din Franța, cultivate pentru obținerea unor vinuri de calitate superioară. – Pr. *pinó.* Pl. *pinot-uri.*

pínten s.m. **1.** Obiect de metal în formă de potcoavă, pe care călărețiil îl prind la călcâiul cizmelor, pentru a îmboldi cu el calul la mers; (p. ext.) lovitură dată calului cu acest obiect. **2.** Formație cornoasă în partea de dinapoi a piciorului la cocoș sau la alte păsări. **3.** Culme care iese în afara unui ansamblu muntos sau deluros. **4.** Construcție sau element de construcție care susține sau întărește o zidărie, un terasament, un baraj etc. • *A da ~i cuiva* = a zori, a grăbi pe cineva. – Pl. *pinteni.*

pintenát,-ă adj. **1.** (Despre încălțăminte) Cu pinteni (**1**). **2.** (Despre unele păsări) Care are pinteni (**2**); (substantivat, m.; glumeț) cocoș. – Pl. *pintenați,-te.*

pintenóg,-oágă adj. (Despre cai) Cu pete albe pe picioare (în special în jurul gleznei). – Pl. *pintenogi,-oage.*

piolét s.m. Obiect asemănător cu târnăcopul, folosit de alpiniști pentru a săpa trepte în stâncă, în gheață. – Sil. *pi-o-.* Pl. *pioleți.*

pión s.m. Fiecare dintre cele șaisprezece piese de șah care se așază la începutul partidei în fața celorlalte piese. – Sil. *pi-on.* Pl. *pioni.*

pionéză s.f. v. **piuneză**.

pioniér,-ă s. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-un grup care pătrunde pentru prima dată într-un ținut nelocuit, punând bazele unei vieți civilizate. ▸ (Fig.) Deschizător de drumuri într-un domeniu oarecare de activitate. **2.** S.m. Militar care face parte din trupele specializate în construcții de drumuri, fortificații etc. – Sil. *pi-o-ni-er.* Pl. *pionieri,-e.*

pionierát s.n. Misiune, sarcină de pionier (**1**); activitatea de pionier. – Sil. *pi-o-ni-e-.*

piós,-oásă adj. Evlavios. – Pl. *pioși,-oase.*

pioșénie s.f. **1.** Evlavie, cucernicie; pietate. **2.** Sentiment de profund respect față de cineva. – Sil. *pi-o-șe-ni-e.* G.-D. *pioșeniei.* Pl. *pioșenii*, art. *-niile*, sil. *-ni-i-.*

pípă s.f. **1.** Lulea. **2.** Piesă de porțelan în formă de tub, care servește pentru a proteja conductele electrice exterioare la intrarea lor în pereții unei clădiri. – Pl. *pipe.*

pipăí vb.IV tr. **1.** A atinge ușor un obiect cu mâna sau cu degetele pentru a-și da seama de forma, de consistența lui; a căuta ceva dibuind cu mâna. ▸ (Despre animale) A atinge cu laba, cu botul etc. cercetând, mirosind ceva. **2.** (Med.) A palpa. **3.** A păși cu nesiguranță dibuind cu piciorul pentru a

găsi calea sau drumul. • *Pe ~te* = **a)** punând mâna pe obiectul respectiv; **b)** mergând cu nesiguranță, dibuind. – Ind.pr. *pípăi,* pf.s. *pipăii.*

pipăít s.n. **1.** Faptul de a pipăi. **2.** Unul dintre cele cinci simțuri, cu ajutorul căruia, atingând suprafața unor corpuri cu mâna, cunoaștem forma, consistența, temperatura etc. acestora.

pipărát,-ă adj. v. **piperat.**

pipărúș s.m. **1.** (Bot.; pop.) Ardei iute. **2.** Epitet pentru un om sprinten. – Pl. *pipărúși.*

pipér s.m. Plantă tropicală, cu tulpina agățătoare, cu fructe mici, negre la maturitate, folosite drept condiment pentru gustul lor iute și aromat; (p. restr.) fructul acestei plante. • *A avea ~ pe limbă* sau *a fi cu ~ pe limbă* = a fi ironic, răutăcios. *A face pe cineva cu sare și* (*cu*) *~* = a-l mustra aspru. *A-i da cuiva cu ~* (*pe*) *la nas* = a-l supăra sau a-l întărâta pe cineva. *Cu ~* = (despre glume, anecdote) picant. – Pl. *piperi.*

piperá vb.I tr. A pune piper într-o mâncare. – Ind. pr. *piperez.*

piperacée s.f.pl. Familie de plante dicotiledonate, cu proprietăți aromatice, cu fructul în formă de boabe și răspândite mai ales în regiunile tropicale (ex. piperul). – Sil. *-ce-e.* Scris nu *-ceie.*

piperát,-ă adj. **1.** (Despre mâncăruri) În care s-a pus (mai mult) piper. ▸ (Despre glume, anecdote) Care este ușor indecent, picant. **2.** (Fig.; despre prețuri, plăți etc.) Foarte ridicat, exagerat. – Pl. *piperați,-te.* Var. **pipărát,-ă** adj.

pipernicít,-ă adj. (Despre plante și animale) Care s-a oprit din creștere, nedezvoltat (din cauza unei boli sau a unor condiții nefavo-rabile); (despre oameni) mic, sfrijit. – Pl. *pipernicíți,-te.*

pipétă s.f. Tub mic de sticlă, subțiat la un capăt și prevăzut la celălalt cu o pompă de cauciuc, folosit pentru a trage și a picura o cantitate mică de lichid. – Pl. *pipete.*

pipiríg s.m. Nume dat mai multor plante erbacee, cu tulpina flexibilă, care cresc prin locuri umede. – Pl. *pipirigi.*

pípotă s.f. Stomac de pasăre; (pop.) rânză. • *A i se umfla cuiva pipota* = a se înfuria. – Pl. *pipote.*

pir s.m. Plantă erbacee, cu rizom târâtor și rezistent, care crește repede prin culturi ca buruiană, producând daune.

piramidál,-ă adj. **1.** Care are forma unei piramide, ca o piramidă. **2.** (Fig.) De pro-porții foarte mari, enorm. – Pl. *piramidali,-e.*

piramídă s.f. **1.** Corp geometric cu baza poligonală și cu fețe triunghiulare care se unesc într-un vârf comun. **2.** Monument funerar gigantic de piatră, în formă de pi-ramidă **(1)**, ridicat pentru faraonii Egiptului antic. **3.** Figură de gimnastică, executată de mai mulți sportivi care se așază în rânduri suprapuse tot mai înguste, având forma unei piramide **(1)**. • *A ajunge* (sau *a se afla, a fi*) *în vârful piramidei* = a ajunge (sau a se afla) pe treapta cea mai înaltă a unei ierarhii sociale, științifice, politice etc. – Pl. *piramide.*

piramidón s.n. Preparat farmaceutic sub formă de comprimate sau prafuri, folosit împotriva febrei, a durerilor de cap etc. – Pl. *piramidoane.*

pirándă s.f. (Pop.) Țigancă; soție de țigan. – Pl. *pirande.*

pirát s.m. Persoană care se ocupă cu pirateria, care comite acte de piraterie. – Pl. *piráți.*

pirateríe s.f. Jefuire de către echipajul sau de către pasagerii unei nave a persoanelor ori a bunurilor de pe acea navă sau de pe altă navă. – G.-D. *pirateriei.* Pl. *piraterii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

pirítă s.f. Sulfură naturală de fier, cristalizată, de culoare galbenă cu luciu metalic, folosită la fabricarea acidului sulfuric. – Pl. *pirite.*

pirógă s.f. Ambarcație rudimentară, lungă și îngustă, făcută dintr-un trunchi de copac scobit, folosită mai ales de locuitorii din insulele Oceanului Pacific. – Pl. *pirogi.*

pirogravór,-oáre s.m. și f. Specialist în tehnica pirogravurii. – Sil. *-ro-gra-.* Pl. *pirogravori,-oare.*

pirogravúră s.f. **1.** Tehnică folosită în arta decorativă pentru ornamentarea obiectelor de lemn, de os, de piele etc. **2.** Obiect gravat prin pirogravură (**1**). – Sil. *-ro-gra-*. Pl. **2** *pirogravuri.*

piromaníe s.f. Tendință patologică de a provoca incendii, întâlnită în unele boli psihice. – G.-D. *piromaniei.*

pirón s.n. Cui de oțel lung și gros, folosit mai ales la îmbinarea pieselor unei construcții de lemn. • *A face la piroane* (*și la cuie*) = a tremura de frig; a dârdâi. – Pl. *piroane.*

pironí vb.IV tr. **1.** A prinde, a fixa cu piroane. **2.** A constrânge, a obliga pe cineva să stea pe loc, a imobiliza. **3.** A-și concentra, a-și fixa privirea, atenția, gândul într-o anumită direcție. – Ind.pr. *pironesc,* pf.s. *pironii.*

pirostríe s.f. (Mai ales la pl.) **1.** Ustensilă de gospodărie, făcută dintr-un cerc sau dintr-un triunghi de fier, sprijinit pe trei picioare, pe care se așază o oală sau un ceaun la foc. **2.** Cununa care se pune pe capul mirilor la căsătoria religioasă. • *A-și pune pirostriile în cap* = a se căsători. – Sil. *-ros-tri-e.* Pl. *pirostrii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

pirotérmic,-ă adj. (Despre instalații, procese etc.) Care dezvoltă căldură prin ardere. – Pl. *pirotermici,-ce.*

pirotí vb.IV intr. **1.** A-i fi somn; a moțăi, a dormita. **2.** A fi abătut și fără vlagă; (p.ext.) a zăcea, a fi bolnav. – Ind.pr. *pirotesc,* pf.s. *pirotii.*

pirpiríu,-íe adj. (Despre oameni) Mic și slab; firav; jigărit. – Pl. *pirpirii.*

piruétă s.f. Figură (în balet, în gimnastica artistică) constând din rotirea corpului, exe-cutată mai ales pe vârful unui singur picior. – Sil. *-ru-e-,* scris nu *-ruie-.* Pl. *piruete.*

pis interj. Strigăt cu care se cheamă pisica. • *A nu zice nici* ~ = a nu spune nimic, a tăcea chitic.

pisá vb.I tr. **1.** A zdrobi, a sfărâma prin lovituri repetate (cu ciocanul sau cu alt instrument); a preface în praf. **2.** (Fig.) A plictisi pe cineva (cu insistențele sau repetând același lucru), a bate la cap. – Ind.pr. *pisez.*

pisánie s.f. (Înv.) Inscripție sculptată sau pictată la intrarea într-o biserică, pe lespedea unui mormânt etc., cuprinzând o invocație religioasă, numele ctitorului, motivarea zidirii sau alte date. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *pisaniei.* Pl. *pisanii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

pisălóg,-oágă s.n., adj. **1.** S.n. Unealtă casnică de metal sau de lemn, cu care se pisează în piuliță sau în piuă; pilug. **2.** Adj. (Fam.; adesea substantivat) Care plictisește cu vorba, cu insistențele pe cineva. – Pl. *pisălogi,-oage.*

pisălogí vb.IV tr. (Fam.) A plictisi (**2**). – Ind.pr. *pisălogesc,* pf.s. *pisălogii.*

pisc s.n. **1.** Vârf stâncos ascuțit al unui munte. **2.** Capătul dinainte, ascuțit și încovoiat în sus al unei ambarcații. **3.** Partea de la car sau de la sanie în care se fixează proțapul. – Pl. *piscuri.*

piscícol,-ă adj. Privitor la pești sau la piscicultură. – Pl. *piscicoli,-e.*

piscicultúră s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu creșterea peștilor în apele naturale, amenajate în acest scop. – G.-D. *pisciculturii.*

piscínă s.f. **1.** Bazin cu pești, amenajat special într-un parc, într-o grădină etc. **2.** Bazin de înot; clădire sau complex sportiv care adăpostește un bazin de înot. – Pl. *piscine.*

pisíc s.m. Pisoi. – Pl. *pisici.*

pisícă s.f. **1.** Animal domestic carnivor, cu corpul acoperit cu o blană moale de culori variate, cu ochi ageri și cu ghiare retractile și ascuțite; (pop.) mâță. ▹ ~ *sălbatică* = animal de pradă înrudit cu pisica, cu blană cenușie-gălbuie și care trăiește prin păduri. **2.** ~*-de-mare* = pește marin de formă romboidală, având în coadă un spin veninos cu care se apără când e atacat. **3.** (Tehn.) Cărucior ul unei mașini de ridicat. • *A avea ochi de* ~ = **a)** a avea privire ageră; **b)** a fi viclean. (*A fi*) ~ *blândă* = (a fi) prefăcut, ipocrit, fățarnic. *A se spăla ca pisica,* se spune despre cei neglijenți, murdari sau

superficiali. *A umbla cu pisica în traistă* = a căuta să înșele, să păcălească. – Pl. *pisici.*

pisoár s.n. Vas de faianță, de metal etc., montat la zidul unui closet sau construcție independentă, special amenajată, care servește bărbaților pentru urinat. – Sil. *-soar.* Pl. *pisoare.*

pisói s.m. Pui (mai ales mascul) pe pisică; pisic. – Pl. *pisoi.*

pístă s.f. **1.** Porțiune de teren amenajată pentru decolarea și aterizarea avioanelor, pentru curse sportive etc. **2.** ~ *sonoră* = fâșie la marginea unei pelicule de film pe care este făcută înregistrarea sonoră. – Pl. *piste.*

pistíl s.n. **1.** Organul femel reproducător al florii. **2.** Obiect de sticlă, de porțelan etc. cu care se pulverizează în mojar substanțe chimice sau farmaceutice. – Pl. *pistiluri.*

pistól s.n. **1.** Armă de foc de dimensiuni mici, mânuită cu o singură mână. **2.** Aparat portativ, folosit la diferite operații tehnologice (vopsit, nituit etc.). – Pl. *pistoale.* Par. *piston.*

pistolár s.m. Specialist în tragerea cu pistolul. – Pl. *pistolari.*

pistolét s.n. Armă de foc semiautomată, ușoară, având cartușele montate în patul armei și care se mânuiește cu o singură mână. – Pl. *pistolete.*

pistón s.n. **1.** Organ de mașină care efec-tuează o mișcare rectilinie alternativă într-un cilindru în care se găsește un fluid sub presiune. **2.** Instrument muzical de suflat, asemănător cu trompeta. – Pl. *pistoane.* Par. *pistol.*

pistoná vb.I tr. **1.** A extrage un lichid cu ajutorul unui piston. ▸ (Fig.; fam.) A stărui, a insista pe lângă cineva pentru a obține ceva. – Ind.pr. *pistonez.*

pistrúi s.m. (Mai ales la pl.) Pată mică, brună sau gălbuie, care se formează pe piele (în special la oamenii blonzi sau roșcați). – Sil. *pis-trui.* Pl. *pistrui.*

pișcá vb.I tr. **1.** A apuca pielea sau carnea cu vârful degetelor, strângând-o și producând o senzație de durere; a ciupi. ▸ A ridica cu vârful degetelor coardele unor instrumente muzicale pentru a le face să vibreze. **2.** (Despre insecte) A înțepa. **3.** A rupe, a smulge (cu vârful degetelor, cu gura etc.) câte puțin din ceva. **4.** (Fig.; despre frig, vânt) A provoca o senzație neplăcută, dureroasă. ▸ (Despre brumă, ger etc.) A atinge, a vătăma parțial plante sau părți ale lor. **5.** (Despre băuturi sau mâncăruri condimentate) A provoca o senzație de înțepătură (pe limbă, în nări) sau de usturime. • *Ca* (*și*) *cum te-ar ~ un purice* = foarte puțin, deloc; extrem de ușor. – Ind.pr. *pișc.*

pișcătór,-oáre adj. **1.** (Despre insecte) Care pișcă (**2**). **2.** (Despre alimente) Care pișcă (**5**). – Pl. *pișcători,-oare.*

pișcătúră s.f. Mușcătură sau înțepătură de insectă. ▸ (Fig.) Vorbă spusă cu ironie. – Pl. *pișcături.*

pișcót s.n. Un fel de biscuit ușor, afânat, făcut din făină, ouă și zahăr. – Pl. *pișcoturi.*

pișichér s.m. (Fam.) Om șiret, priceput la șmecherii. – Pl. *pișicheri.*

pitác s.m. Monedă (austriacă) de aramă, care a circulat în trecut și la noi; (p.ext.) ban, galben. – Pl. *pitaci.*

pitagoréic,-ă adj. Care se referă la școala sau la doctrina lui Pitagora, conform căreia esența tuturor lucrurilor este numărul. – Sil. *-re-ic.* Pl. *pitagoreici,-ce.*

pitár s.m. Dregător în Evul Mediu care aprovizio-na curtea domnească cu pâine. – Pl. *pitari.*

pitecantróp s.m. Nume dat unuia dintre strămoșii omului, intermediar între maimu-țele antropoide și omul primitiv, datând din paleoliticul inferior. – Sil. *-can-trop.* Pl. *pitecantropi.*

pití vb.IV refl. și tr. A (se) ascunde (ghemu-in-du-se) pentru a nu fi văzut, găsit sau prins; (pop.) a (se) pitula. – Ind.pr. *pitesc,* pf.s. *pitii.*

pitíc,-ă adj., s. **1.** Adj. De statură foarte mică; (despre plante) chircit, nedezvoltat. ▸ (Despre plante și animale) Care aparțin unor specii mici. **2.** S.m. și f. Individ de statură mult inferioară celei

mijlocii. **3.** S.m. (În basme) Personaj fantastic, mic de statură, caracterizat prin vioiciune și isteime. – Pl. *pitici,-ce*.

pitiriázis s.n. (Med.) Denumire generică pentru o serie de boli de piele caracterizate în general prin descuamare; mătreață. – Sil. *-ri-a-*.

pitón1 s.m. Șarpe mare veninos, cu corpul lung până la 10 m, care trăiește în regiunile tropicale. – Pl. *pitoni*.

pitón2 s.n. Piron având la un capăt un inel prin care se introduce o frânghie, folosit de alpiniști pentru escaladări. – Pl. *pitoane*.

pitorésc,-eáscă adj. Care încântă ochiul prin bogăția coloritului, varietatea formelor etc.; care este potrivit pentru a deveni subiect al unei picturi. ▸ (Despre limbă, stil) Bogat în imagini, viu, expresiv. – Pl. *pitorești*.

pitpalác s.m. Prepeliță. – Pl. *pitpalaci*.

pitpalácă s.f. (Rar) Femela pitpalacului. – Pl. *pitpalace*.

pitulá vb.I refl. și tr. (Pop.) A (se) piti. – Ind.pr. *pitulez*. Var. **tupilá** vb.I.

pitulíce s.f. Mică pasăre călătoare, cu penele albastre-verzui pe spate și galbene pe pântece. – Pl. *pitulici*.

pițigăiát,-ă adj. (Despre voce, glas) Subțire, ascuțit. – Pl. *pițigăiați,-te*.

pițigói s.m. Pasăre cântătoare mică, cu ciocul conic, scurt, cu penele albastre-verzui pe spate și galbene pe pântece, iar pe piept și pe cap negre. – Pl. *pițigoi*.

piu interj. Cuvânt care imită strigătul puilor de pasăre. – Monosilabic, pr. *pĭu*.

píuă s.f. **1.** Instalație pentru îndesarea țesăturilor de lână prin umezire și batere cu ciocane de lemn sau prin presare între doi cilindri. **2.** Vas de lemn, de piatră sau de metal în care se pisează substanțe solide. • *A bate apa în ~* (*să se aleagă unt*) = a vorbi mult și fără rost (plictisind pe cei din jur). – Sil. *pi-uă*. Pl. *pive*. Var., înv. și reg., **pívă** s.f., pl. *pive*.

piuí vb.IV intr. (Despre puii păsărilor) A scoate sunete ascuțite, caracteristice. – Sil. *pi-u-*. Ind.pr. pers.3 *píuie*.

piuít s.n. Faptul de a piui; strigăt subțire scos de păsări, mai ales de puii acestora. • *A-i lua* (sau *a-i tăia*) *cuiva ~ul* = **a)** a face pe cineva să nu mai spună nici un cuvânt; a-l reduce la tăcere pe cineva; **b)** a omorî pe cineva. *A-i pieri cuiva ~ul* = a-i pieri cuiva pofta de vorbă. – Sil. *pi-u-*.

piulíță s.f. **1.** Vas de metal, de diverse forme, folosit în gospodărie, în laborator etc. în care se pisează diferite substanțe solide. **2.** Piesă de metal, care are o gaură cu filet și care se poate înșuruba pe o tijă cu un filet corespunzător. – Sil. *pi-u-*. Pl. *piulițe*.

piunéză s.f. Cui scurt, cu capul rotund și lat, folosit pentru a fixa desene, afișe etc. pe un perete sau pe o placă de lemn. – Sil. *piu-, -pĭu*. Pl. *piuneze*. Var. **pionéză** s.f.

piuré s.n. Preparat culinar din legume (în special din cartofi) sau din fructe fierte (ori crude) trecute prin sită sau zdrobite, la care se adaugă unt, lapte etc., folosit, de obicei, ca garnitură. – Nu *pireu*. Sil. *piu-*, pr. *-pĭu*. Pl. *piureuri*.

pívă s.f. v. **piuă**.

pivnicér s.m. **1.** Dregător care, în evul mediu, avea în grijă pivnițele domnești. **2.** Persoană care supraveghează o pivniță cu vinuri. – Pl. *pivniceri*.

pívniță s.f. Încăpere zidită dedesubtul unei clădiri, destinată păstrării vinului, a unor materiale sau produse alimentare; beci. – Pl. *pivnițe,* nu *pivniți*.

pivót s.n., s.m. **1.** S.n. (Tehn.) Fus care se reazemă cu capătul (subțiat) pe un lagăr. **2.** S.n. (Fig.) Element, punct esențial de sprijin. **3.** S.n. Rădăcina principală, îngroșată a unor plante (morcov, sfeclă etc.). **4.** S.m. (Sport) Jucător atacant care pătrunde în dispozitivul de apărare advers. – Pl.n. *pivo-turi,* m. *pivoți*. Par. *pilot*.

pivotá vb.I intr. (Tehn.) A se roti pe un pivot (**1**). – Ind.pr. *pivotez*.

pivotánt,-ă adj. **1.** Care poate pivota. **2.** *Rădăcină ~ă* = rădăcină adâncă, fără ramificații, care pătrunde vertical în pământ. – Pl. *pivotanți,-te.*

pix s.n. Ustensilă pentru scris având în interior un tub cu pastă. – Pl. *pixuri.*

pízmă s.f. (Pop.) Dușmănie, ură; ciudă, invidie. – G.-D. *pizmei,* neart. *pizme.*

pizmuí vb.IV tr. A avea invidie, ură pe cineva; a dușmăni. – Ind.pr. *pizmuiesc,* pf.s. *pizmuii.*

pizza s.f. Un fel de tartă din aluat, garnisită cu roșii, cașcaval, șuncă etc. – Pr. *pí|za.* Sil. *piz-za.* Pl. *pizze.*

pizzicato s.n. Mod de a cânta dintr-un instrument muzical cu coarde, prin ciupirea acestora, fără a folosi arcușul; bucată muzicală executată astfel. – Pr. *pi|ți|cá|to.* Sil. *piz-zi-.*

plac s.n. Plăcere. • *Pe* (sau *după*) ~ sau (*~ul cuiva*) = potrivit cu gustul, cu voia cuiva.

placá vb.I tr. **1.** A aplica pe suprafața unui obiect, a unei piese un strat din alt material, pentru a-l proteja sau pentru a-i da un aspect mai frumos. **2.** (Sport) A executa un placaj (**2**). – Ind.pr. *plachez.*

placáj s.n. **1.** Placă obținută prin încleierea unui număr de foi de furnir așezate astfel ca direcția fibrelor lemnoase să alterneze, fiind folosită mai ales în industria mobilei. **2.** (La jocul de rugbi) Oprire din acțiune a unui jucător advers prin imobilizarea lui cu mâini-le. – Pl. *placaje.*

placárdă s.f. Pancartă. – Nu *plancardă.* Pl. *placarde.*

plácă s.f. **1.** Piesă solidă cu grosimea uniformă și relativ mică față de celelalte două dimensiuni. ▫ *~ aglomerată* = placă obținută din așchii de lemn presate cu ajutorul unui liant, folosită pentru înlocuirea cherestelei și a panelului. **2.** Disc muzical (de patefon, de pick-up). **3.** *~ turnantă* = disc de oțel sau de fontă, prevăzut cu șine, care servește la întoarcerea vehiculelor ușoare de cale ferată, la trecerea lor de pe o linie pe alta etc. • *A schimba placa* = a schimba subiectul unei discuții sau atitudinea față de cineva. – Pl. *plăci.* Par. *plagă.*

placéntă s.f. **1.** (Anat.) Organ vascular, prezent la mamifere, care face legătura între mamă și embrion, servind la nutriția și la respirația acestuia și care este eliminat la naștere. **2.** (Bot.) Porțiune din pereții ovarului pe care se dezvoltă ovulele. – Pl. *placente.*

plachétă s.f. **1.** Volum mic, cuprinzând mai ales poezii. **2.** Medalie, având una dintre fețe modelată cu desene, basoreliefuri sau inscripții bătută cu ocazia unor evenimente importante sau care se oferă (ca recompensă) la unele concursuri sportive, artistice etc. – Pl. *plachete.*

plachíe s.f. Mâncare de pește, gătită la cuptor cu multă ceapă, roșii, untdelemn și condimente. – G.-D. *plachiei.* Pl. *plachii,* art. *-chiile,* sil. *-chi-i-.*

placíd,-ă adj. Care manifestă lipsă de interes față de cineva sau de ceva, apatic, nepăsător. – Pl. *placizi,-de.*

plafón s.n. **1.** Tavan. **2.** Limită valorică în cadrul unor operații financiare. **3.** Înălțime la care se găsește suprafața inferioară a stratului de nori. – Pl. *plafoane.*

plafoná vb.I. **1.** Tr. A fixa limita maximă a unor sume în cadrul unor operații financiare. **2.** Refl. (Fig.; despre oameni) A rămâne la același nivel (de cunoștințe), a nu depăși un anumit stadiu. – Ind.pr. *plafonez.*

plafoniéră s.f. Corp de iluminat pe plafonul unei încăperi. – Sil. *-ni-e-.* Pl. *plafoniere.*

plágă s.f. **1.** Leziune a țesuturilor corpului provocată accidental sau chirurgical; rană. **2.** (Fig.) Nenorocire care atinge o colectivi-tate socială; calamitate. – Pl. *plăgi.* Par. *placă.*

plagiá vb.I tr. A-și însuși idei din scrierile literare, științifice etc. ale altora și a le prezenta drept creații proprii. – Sil. *-gi-a.* Ind.pr. pers.1 *plagiez,* pers.3 *plagiază*; ger. *plagiind.*

plagiatór,-oáre s.m. și f. Persoană care plagiază. – Sil. *-gi-a-.* Pl. *plagiatori,-oare.*

plai s.n. **1.** Regiune de munte sau de deal, aproape plană, acoperită cu iarbă; creastă, vârf, versant

al unui munte sau al unui deal. **2.** Drum (sau cărare) în lungul unei culmi sau peste un munte. **3.** Întindere mare de pământ, ținut, meleag. **4.** (În trecut) Sub-împărțire administrativă a județelor sau a ținuturilor (mai ales a celor de la munte). – Monosilabic. Pl. *plaiuri.*

plájă s.f. Porțiune de teren la marginea mării, acoperită cu nisip și udată de valuri și pe care se fac băi de soare; (p. gener.) orice loc (nisipos) pe malul unei ape unde se fac băi de soare. – Pl. *plaje.*

plan,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care este fără ridicături, fără asperități, care este neted. ▹ *Figură ~ă* = figură care poate fi așezată cu toate punctele pe același plan (**3**). **2.** S.n. Desen tehnic care cuprinde reprezentarea grafică, la o anumită scară, a unui teren, a unei construcții etc. **3.** S.n. (Mat.) Suprafață care conține orice dreaptă ce trece prin două puncte oarecare ale acestei suprafețe. **4.** S.n. ~ *înclinat* = dispozitiv simplu, de forma unei rampe înclinate, cu ajutorul căruia pot fi ridicate corpuri prin împingere sau prin rostogolire, folosindu-se forțe mai mici decât greutatea lor. **5.** S.n. Noțiune care desem-nează situarea, în cadrul desenelor sau pictu-rilor care folosesc sisteme de perspectivă, a unor elemente diverse la distanțe diferite de ochiul celui ce privește. ▹ *Primul ~* = partea cea mai apropiată de public a unei scene. **6.** S.n. (Cinemat.) Porțiune de peliculă filmată în timpul unei singure funcționări a aparatului de filmat, între o pornire și o oprire. ▹ *Prim-~* = reprezentarea pe peliculă a capului și a bustului unui personaj. **7.** S.n. Proiect de acțiuni viitoare. **8.** S.n. Program, activitate de lucru. **9.** S.n. Distribuție metodică a părților componente ale unei lucrări științifice, literare, ale unei expuneri etc.; formă rezumată a unei asemenea lucrări, expuneri etc. • *Pe ~...* sau *pe ~ul...* = în domeniul..., în cadrul...; din punct de vedere. – Pl.adj. *plani, -e,* s.n. *planuri.*

planá vb.I intr. (Despre păsări) A pluti sau a se menține în aer cu aripile întinse, (aproape) nemișcate. ▸ (Despre avioane) A zbura cu motorul oprit; (despre planoare) a pluti în aer. ▸ (Fig.) A fi iminent; a constitui o amenințare. – Ind.pr. *planez.*

planctón s.n. Totalitatea organismelor vegetale și animale, în general microscopice, care plutesc în apă și constituie hrana unor pești și animale acvatice. – Sil. *planc-ton.* Par. *planton.*

planetár,-ă adj. **1.** Privitor la planete. **2.** (Tehn.) *Arbore ~* = organ de mașină prin intermediul căruia se transmite mișcarea la roata motoare a unui autovehicul. – Pl. *planetari,-e.*

planetáriu s.n. Construcție specială, în formă de cupolă, pe care se înfățișează, cu ajutorul unui aparat de proiecție, aspectul bolții cerești și mișcările aparente ale aștrilor. – Sil. *-riu,* pr. *-riu.* Pl. *planetarii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

planétă s.f. Corp ceresc fără lumină proprie care se rotește în jurul Soarelui sau al unei alte stele. – Pl. *planete.*

planificá vb.I tr. A organiza ceva potrivit unui plan (**7**); a folosi timpul conform unui plan. – Ind.pr. *planific.*

planiglób s.n. Reprezentare plană a su-prafeței întregului Pământ; planisferă. – Sil. *-glob.* Pl. *planigloburi.*

planimétru s.n. Instrument care servește la măsurarea suprafeței unui contur închis. – Sil. *-me-tru.* Pl. *planimetre.*

planisféră s.f. Planiglob. – Sil. *-sfe-.* Pl. *planisfere.*

planór s.n. Aparat de zbor fără motor, care se deplasează cu ajutorul curenților de aer. – Pl. *planoare.*

planorísm s.n. **1.** Sport practicat cu planorul. **2.** Îndeletnicirea de a construi planoare.

plánșă s.f. Foaie de hârtie cu reproduceri de desene, picturi, fotografii, folosită ca ilustrație într-o carte; carton cu desene sau cu fotografii, care se utilizează ca material didactic. – Pl. *planșe.*

planșétă s.f. **1.** Placă de lemn folosită ca suport pentru desen sau pentru diferite lucrări tehnice. **2.** Scândură lată pe care se întinde foaia de aluat. – Pl. *planșete.*

planșéu s.n. Element de construcție (din lemn, beton armat sau metalic) care separă două caturi

succesive ale unei clădiri. – Pl. *planșee,* sil. *-șe-e,* scris nu *-șeie.*

plantá vb.I tr. A fixa cu rădăcinile în pământ, pe locul definitiv de cultură, puieți, răsaduri etc. pentru a se dezvolta; a sădi. • *A se ~ în fața cuiva* = a se opri în fața cuiva în mod nepotrivit sau pentru a-l provoca. – Ind.pr. *plantez.*

plantáție s.f. **1.** Teren cultivat cu arbori, pomi fructiferi, viță de vie etc. **2.** Teren ame-najat pentru cultura unui singur fel de plante tehnice sau alimentare în condiții speciale de climă (tropicală sau subtropicală). – Sil. *-ți-e.* G.-D. *plantației.* Pl. *plantații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

plántă s.f. Nume generic dat organismelor vegetale cu corpul format dintr-un tal (la plantele inferioare) sau din rădăcină, tulpină și frunze (la plantele superioare). – Pl. *plante.*

plantón s.n. Serviciu de pază în interiorul cazărmilor sau în al altor clădiri militare, executat de ostași neînarmați; ostaș care execută acest serviciu. – Pl. *plantoane.* Par. *plancton.*

plantúlă s.f. Plantă mică, abia ieșită din sămânță. – Pl. *plantule.*

plápumă s.f. Învelitoare groasă pentru dormit, formată din două foi de țesătură, între care se fixează, prin cusături matlasate, un strat de lână, de puf sau de vată. • *Întin-de-te cât ți-e* (sau *cât te ține*) *plapuma* = nu acționa decât în limitele posibilităților tale. – Pl. *plăpumi.*

plasá vb.I tr. **1.** A așeza ceva într-un anumit loc, într-un anumit spațiu. ▸ A instala pe cineva într-un post. ▸ Refl. A se situa pe o anumită poziție, a lua atitudine. ▸ A spune ceva la locul sau la timpul potrivit. **2.** A investi o sumă de bani într-o acțiune, într-o afacere, cu scopul de a obține un câștig. – Ind.pr. *plasez.*

plasaménț s.n. **1.** Investire a unei sume de bani, a unui capital într-o afacere, într-un bun etc., cu scopul de a obține un câștig. **2.** Loc, post, slujbă în care este plasat cineva. **3.** (Sport) Așezare, situare pe teren a unui jucător în locul cel mai potrivit. – Pl. *plasamente.*

plasatór,-oáre s.m. și f. Persoană care conduce pe spectatori la locurile lor într-o sală de spectacol. – Pl. *plasatori,-oare.*

plásă s.f. **1.** Împletitură cu ochiuri mari, din fire de ață, de sârmă, de plastic etc.; obiect făcut dintr-o astfel de împletitură; rețea. **2.** Împletitură de frânghie groasă, care se așază în spatele porților la fotbal, handbal, polo pentru a opri obiectul de joc și a pune în evidență marcarea punctului. **3.** Subdiviziune a unui județ în vechea organizare administrativă a țării. • *A cădea în ~* = a intra într-o încurcătură, a fi amăgit, înșelat. *A lua plasa* (sau *o ~*) = a fi păcălit, înșelat. *A prinde pe cineva în ~* = a ademeni pe cineva, a-l amăgi. – Pl. *plase,* nu *plăși.*

plásmă s.f. **1.** Partea lichidă a sângelui sau a limfei, formată din apă, săruri minerale, glucide, lipide etc. **2.** Substanță aflată într-o stare de agregare asemănătoare stării gazoase, compusă din electroni, ioni, atomi neutri și fotoni, având o bună conductibilitate electrică. – Pl. *plasme* „feluri".

plástic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre materiale) Care poate fi ușor modelat, dându-i-se forma dorită. **2.** Adj. Care se referă la sculptură sau la pictură; care se ocupă cu aceste arte. ▹ *Arte ~ce* = denumire dată unor genuri de artă cărora le este specifică exprimarea prin imagini vizuale (pictură, sculptură, grafică etc.). **3.** S.f. Tehnica executării unor obiecte de artă prin modelarea unor materiale maleabile. **4.** Adj. Care are o deosebită putere de evocare a realității; expresiv, sugestiv. **5.** Adj. *Chirurgie ~ă* = parte a chirurgiei care se ocupă cu îndreptarea unor deformări congenitale sau accidentale (mai ales ale feței). – G.-D.s.f. *plasticii.* Pl.adj. *plastici,-ce.*

plasticitáte s.f. **1.** Însușirea unui material de a fi modelat ușor. **2.** Însușirea unei opere literare, a unui cuvânt etc. de a evoca ceva în mod expresiv, sugestiv. – G.-D. *plasticității.*

plastíe s.f. Operație prin care o porțiune dintr-un țesut este înlocuită cu un alt țesut, în scopul

corectării unui defect anatomic. – G.-D. *plastiei.* Pl. *plastii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

plastifiánt s.m. Substanță care are însușirea de a mări plasticitatea unui material cu care este amestecată. – Sil. *-fi-ant.* Pl. *plastifianți.*

plastilínă s.f. Material plastic colorat, ușor maleabil, folosit la lucrări de modelare de dimensiuni mici. – Nu *plastelină.* Pl. *plastiline.*

plastografiá vb.I tr. A face, a comite o plastografie. – Sil. *-to-gra-fi-a.* Ind.pr. pers.1 *plastografiez,* pers.3 *plastografiază*; ger. *plastografiind*, sil. *-fi-ind.*

plastografíe s.f. Falsificare a unui document sau a unei semnături de pe un document; document falsificat. – Sil. *-gra-fi-e.* G.-D. *plastografiei.* Pl. *plastografii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

plastrón s.n. **1.** Partea din față (apretată) a unei cămăși bărbătești. ▸ Partea din față (detașabilă) a unei bluze sau a unei rochii care constituie o garnitură. **2.** Bucată de piele, căptușită cu care își acoperă pieptul cei care fac scrimă. – Sil. *plas-tron.* Pl. *plastroane.*

plásture s.m. (Farm.) Bucățică de pânză pe care s-a întins o pastă medicinală, care se aplică pe o rană pentru a o feri de infecție sau cu care se fixează un pansament. – Pl. *plasturi.*

plat,-ă adj. **1.** Lat, turtit; plan; (despre terenuri) neted, fără ridicături. ▹ *Picior* ~ = malformație a piciorului la om, care are talpa prea puțin scobită. **2.** (Fig.) Lipsit de expresie sau de culoare. – Pl. *plați,-te.*

platán s.m. Nume dat mai multor arbori exotici cu frunzele palmate, cultivați la noi ca plante ornamentale. – Pl. *platani.*

plátă s.f. **1.** Ceea ce se plătește cuiva pentru o muncă depusă, pentru prestarea unui serviciu etc. **2.** Sumă care se dă drept contravaloare a unui obiect cumpărat, a folosinței unui lucru etc. ▸ Achitare a unei datorii. **3.** Răsplată (morală) cu care cineva este recompensat pentru faptele sale bune; pedeapsă care se dă cuiva pentru faptele sale rele. • *A fi bun* (sau *rău*) *de* ~ = a (nu-)și onora la timp datoriile; a (nu) fi bun platnic. *A-și lua plata* = a primi pedeapsa cuvenită. *Du-te* (sau *mergi, pleacă*) *în plata Domnului* (sau *a lui Dumnezeu*) = du-te (sau mergi, pleacă) unde vrei; du-te unde știi. – Pl. *plăți.*

plátcă s.f. Partea de sus a unei cămăși bărbătești, a unei bluze, a unei rochii, croită separat (și de care se prinde gulerul). – Pl. *plătci.*

platelmínți s.m.pl. Încrengătură de viermi (ex. gălbeaza, tenia), cu corpul lățit, neseg-mentat, cu simetrie bilaterală, lipsiți de aparatul respirator și circulator.

platfórmă s.f. **1.** Suprafață de teren plană, amenajată în vederea folosirii în diferite scopuri. **2.** (Geol.) Porțiune a scoarței terestre, cu fundul cutat, peste care sunt depuse depozite sedimentare. ▹ ~ *continen-tală* = șelf. **3.** Suprafață orizontală, plană a unui vehicul, a unui aparat de ridicat etc. pe care se încarcă ceva; vagon sau camion deschis, fără pereți și fără acoperiș, între-buințat pentru transporturi. ▸ Parte a unui tramvai, a unui autobuz din dreptul ușilor, pe unde intră și coboară pasagerii. **4.** (Sport) Instalație orizontală, rigidă, de 2-6 m lungime, de pe care se execută sărituri în apă. **5.** (Fig.) Program, expunere de principii a unui partid politic, a unei grupări etc. – Pl. *platforme.*

platiná vb.I tr. **1.** A acoperi un obiect de metal cu un strat subțire de platină, pentru a-l proteja sau pentru a-i da aspect de platină. **2.** A decolora părul capului, dându-i o nuanță de blond-argintiu. – Pl. *platinez.*

plátină s.f. Metal prețios alb-cenușiu, cu luciu caracteristic, foarte maleabil, inoxidabil, folosit la fabricarea unor aparate de laborator, a unor instrumente de precizie, a unor obiecte de valoare etc. – G.-D. *platinei.*

platitúdine s.f. Faptul de a fi lipsit de expresie, de originalitate; banalitate, mediocritate. – Pl. *platitudini* „vorbe, idei".

plátnic,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care plătește. – Pl. *platnici,-ce.*

platónic,-ă adj. **1.** Care se referă la plato-nism, care aparține platonismului. **2.** (Despre sentimente) Care are un caracter pur, ideal; spiritualizat. **3.** Care este fără efect practic, care nu se poate realiza sau concretiza. – Pl. *platonici,-ce.*

platonísm s.n. Concepția filozofică a lui Platon și a adepților lui, după care lumea ideilor este singura realitate adevărată.

plátoșă s.f. Armură de zale, de fier sau de piele, având forma unui pieptar, purtată de oșteni în antichitate și în Evul Mediu. – Pl. *platoșe.*

platóu s.n. **1.** Podiș. **2.** Câmp amenajat pentru exerciții militare. **3.** ~ *de filmare* = încăpere special amenajată într-un studiou cinematografic în care se execută filmări de interior. **4.** Tavă mare pe care se așază unele mâncăruri sau prăjituri pentru a fi servite la masă. – Pl. *platouri.*

pláur s.m. Formație vegetală acvatică, constituită dintr-o acumulare de rădăcini, rizomi de stuf și alte elemente organice, care plutește la suprafața apei. – Pl. *plauri.*

plauzíbil,-ă adj. Care poate fi admis, care poate fi luat în considerație, care pare ade-vărat. – Sil. *pla-u-.* Pl. *plauzibili,-e.*

plávie s.f. Mică insulă plutitoare, formată din stuf, ierburi și rădăcini amestecate cu nămol și intrate în putrefacție • *A face pe cineva* (sau *ceva*) ~ = a-l doborî; a-l face una cu pământul. *A pluti* (sau *a merge*) ~ = a aluneca pe suprafața unei ape. *A se lăsa* (sau *a se lungi*) ~ = a se întinde la pământ. – Sil. *-vi-e.* G.-D. *plaviei.* Pl. *plavii,* art. *-viile,* sil. *-vi-i-.*

play-back s.n. Sincronizare a mimicii unei persoane cu o bandă sonoră înregistrată anterior în cinematografie, în spectacole. – Pr. *pléibec.* Pl. *play-backuri.*

plaz s.n. Piesă așezată în partea inferioară a trupiței plugului și care asigură stabilitatea acestuia în timpul aratului. – Pl. *plazuri.*

plăceá vb.II intr. și tr. **1.** A produce cuiva o impresie favorabilă, un sentiment de simpatie. **2.** A avea sau a simți un sentiment de iubire față de o persoană de sex opus. **3.** A găsi, a crede de cuviință; a vrea, a dori. • *Știi că-mi placi?,* exprimă mirarea și dezaprobarea în fața unei propuneri, a unei afirmații etc. cu care nu ești de acord. – Nu *place.* Ind.pr. *plac,* pf.s. *plăcui*; ger. *plăcând*; part. *plăcut.*

plăcére s.f. **1.** Sentiment, senzație de mulțumire, de bucurie, de încântare, de satisfacție; plac. ▸ Distracție, petrecere plăcută a timpului; desfătare a simțurilor. **2.** Dorință, voie; chef, poftă; plac. – Pl. *plăceri.*

plăcíntă s.f. Preparat culinar făcut din foi de aluat între care se pune brânză, fructe, carne etc. • *A aștepta pe cineva cu plăcinte calde* = a-l aștepta cu mari pregătiri și cu deosebită plăcere. *A găsi plăcinta gata* = a găsi lucrul făcut; a primi totul de-a gata. *A-i veni* (sau *a-l pregăti*) *cuiva o* ~ = a-i veni (sau a-i pregăti) o surpriză neplăcută. *A se pune* (sau *a se trânti* etc.) *ca o* ~ = a se lungi cât e de mare, a se tolăni. – Pl. *plăcinte.*

plăcintăríe s.f. Locul unde se prepară, se vând și se consumă plăcinte. – G.-D. *plăcintăriei.* Pl. *plăcintării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

plăcút,-ă adj. Care place; agreabil, atrăgător, simpatic. – Pl. *plăcuți,-te.*

plăiéș s.m. **1.** Locuitor de la munte. **2.** (În evul mediu) Locuitor de la graniță, însărcinat cu paza frontierei în regiunile de munte. – Sil. *plă-ieș.* Pl. *plăieși.*

plămádă s.f. **1.** Plămădeală. **2.** (Fig.) Element care dă naștere la ceva; sământă, germen. – Pl. *plămezi.*

plămădeálă s.f. Amestec de făină, apă și drojdie, folosit pentru fermentarea aluatului de pâine; plămadă. – *Pl. plămădeli.*

plămádi vb.IV. **1.** Intr. A pregăti o plămădeală; a frământa aluatul cu plămădeala. **2.** Tr. (Fig.) A crea, a zămisli; a alcătui, a forma. – Ind.pr. *plămădesc,* pf.s. *plămădii.*

plămân s.m. Fiecare dintre cele două organe cu aspect spongios, așezate în cavitatea toracică, la

om și la vertebratele superioare, care servesc la respirație. – Pl. *plămâni.*

plănuí vb.IV tr. A face, a pregăti un plan; a proiecta o acțiune viitoare; (p.ext.) a pune ceva la cale, a unelti. – Ind.pr. *plănuiesc,* pf.s. *plănuii.*

plăpând,-ă adj. Firav. – Pl. *plăpânzi,-de.*

plăpumăreásă s.f. Femeie care face plăpumi. – Pl. *plăpumărese.*

plăpumărí́e s.f. Atelier în care se fac plă-pumi. – G.-D. *plăpumăriei.* Pl. *plăpumării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

plăseá s.f. Înveliș format din două părți de lemn, de os, de metal etc. care acoperă mânerul unui cuțit, al unui briceag etc. – Art. *plăseaua.* Pl. *plăsele.*

plăsmuí vb.IV tr. **1.** A crea (**1**). **2.** A inventa (**2**). – Ind.pr. *plăsmuiesc,* pf.s. *plăsmuii.*

plăsmuitór,-oáre s.m. și f. Persoană care plăsmuiește. – Sil. *-mu-i-.* Pl. *plăsmuitori, -oare.*

plătí vb.IV. **1.** Tr. A răsplăti cu bani o muncă efectuată, un serviciu prestat etc. **2.** Tr. A achita contravaloarea unui bun, a unei consumații etc. **3.** Tr. A achita o taxă, un impozit, o datorie etc. **4.** Intr. A valora, a prețui, a fi vrednic să... • *Nu plătește* (*nici*) *o ceapă degerată* (sau *două parale, doi bani, o para chioară* etc.) = a nu avea nici o valoare, a nu fi bun de nimic. – Ind.pr. *plătesc,* pf.s. *plătii.*

plătícă s.f. Pește de apă dulce, cu corpul plat, turtit lateral, lung de 30-40 cm. – Pl. *plătici.*

plătitór,-oáre adj. Care plătește, care efec-tuează o plată. – Pl. *plătitori,-oare.*

plângăréț,-eáță adj. (Adesea depr.) Care plânge ușor și mult; care se plânge mereu. ▸ (Despre glas, voce, sunete) Tânguitor, jalnic, trist. – Pl. *plângăreți,-e.*

plângătór,-oáre adj. **1.** Plângăreț. **2.** (De-spre sălcii) Cu ramuri lungi, lăsate în jos. – Pl. *plângători,-oare.*

plânge vb.III. **1.** Intr. A vărsa lacrimi (de durere, de supărare, de bucurie). **2.** Tr. A jeli pe cineva care a murit; a fi îndurerat pentru un bun pierdut. ▸ A compătimi, a avea milă de cineva. **3.** Refl. A-și arăta nemulțumirea, durerea, necazul etc. ▸ A înainta o plângere, a reclama. – Ind.pr. *plâng,* pf.s. *plânsei*; part. *plâns.*

plângere s.f. **1.** Faptul de a (se) plânge. **2.** Exprimare a unei nemulțumiri adresată unei autorități (mai ales în scris). – Pl. *plân-geri.*

plâns1 s.n. Faptul de a (se) plânge. • *De ~* = vrednic de milă; lamentabil. – Pl. *plânsuri.*

plâns2,-ă adj. Care a plâns de curând, care mai păstrează urma lacrimilor în ochi sau pe obraz. – Pl. *plânși,-se.*

plânset s.n. Jeluire, lamentare. – Pl. *plânsete.*

pleásnă s.f. Capătul subțire al biciului, terminat cu un smoc de fire neîmpletite. – Pl. *plesne.*

pleáșcă s.f. (Pop. și fam.) Câștig neașteptat (de obicei obținut fără muncă). • *A umbla în* (sau *după*) *~* ori *a căuta ~* = a umbla după situații avantajoase. – Pl. *pleșți.*

pleátă s.f. (Mai ales la pl.) Părul capului crescut lung, purtat liber (pe spate) sau împletit în cozi. – Pl. *plete.*

pleávă s.f. **1.** Resturi de spice care rămân de la treieratul cerealelor. **2.** (Fig.) Ceea ce este lipsit de valoare. ▸ Om de nimic. – G.-D. *plevei.*

plébe s.f. **1.** (În Roma antică) Categorie socială de oameni liberi, care, neavând o activitate productivă permanentă, trăiau din câștiguri întâmplătoare. **2.** (Fig.) Categorie socială declasată. – G.-D. *plebei.*

plebéu,-ée s.m. și f. (La romani) Persoană care făcea parte din plebe. – Pl. *plebei,-ee,* sil.f. *-be-e,* scris nu *-beie.*

plebiscít s.n. Consultare prealabilă a cetățenilor chemați să se pronunțe prin „da" sau „nu" asupra unui act de mare importanță într-un stat. – Pl. *plebiscite.*

plecá vb.I. **1.** Intr. A se duce undeva, a părăsi pe cineva sau ceva spre a se duce în altă parte; a se îndrepta spre... **2.** Intr. A avea punctul de pornire, a lua ca punct inițial. **3.** Refl. și tr. A (se) înclina

într-o parte sau în jos, a (se) îndoi, a (se) apleca. ▸ Refl. A se înclina înaintea sau în fața cuiva în semn de respect, de supunere etc. **4.** Refl. (Despre aștri) A coborî spre apus, a apune. **5.** Refl. A ceda în fața unei influențe, a unei presiuni, a unei forțe etc., a se supune; a da ascultare. • *A(-și) ~ fruntea* (sau *capul, grumazul, genunchii*) = a renunța sau a-l face să renunțe; a (se) supune, a (se) umili. *A(-și) ~ inima* = a da ascultare durerii, neajunsurilor cuiva, a arăta înțelegere. *A(-și) ~ urechea la...* = a asculta cu atenție, a se îndura de... – Ind.pr. *plec.*

plecát,-ă adj. **1.** (Despre lucruri flexibile, ființe sau părți ale lor) Îndreptat în jos sau într-o parte; îndoit, încovoiat, aplecat. **2.** Su-pus unei autorități, unei persoane etc.; ascul-tător; umil. – Pl. *plecați,-te.*

plecăciúne s.f. Înclinare a capului (și a corpului) în fața cuiva în semn de respect, de supunere sau de salut. – Pl. *plecăciuni.*

pléctru s.n. Placă mică de metal, de os, de celuloid etc. cu care se ciupesc coardele unor instrumente muzicale. – Sil. *plec-tru.* Pl. *plectre.*

pled s.n. Pătură ușoară, cu model floral sau în carouri. – Pl. *pleduri.*

pledá vb.I intr. și tr. **1.** A susține cu ardoare o cauză, o idee; (despre stări, acțiuni, realizări) a constitui o dovadă, un argument. **2.** A apăra o cauză în fața unei instanțe judecătorești. – Ind.pr. *pledez.*

pledoaríe s.f. **1.** Apărare, susținere, argu-mentare a unei cauze, a unei idei, a unei teze etc. **2.** Expunere orală a faptelor unui proces făcută în fața unei instanțe judecătorești pentru apărarea cauzei uneia dintre părți. – Nu *pledorie.* Sil. *-doa-.* G.-D. *pledoariei.* Pl. *pledoarii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

pleiádă s.f. Grup de oameni (iluștri) care acționează de obicei în același domeniu și care sunt legați între ei prin concepții comune. – Pl. *pleiade.*

pleistocén s.n. Prima epocă a cuaternarului, în care a apărut omul. – Sil. *ple-is-.*

plen s.n. Totalitatea membrilor unei orga-nizații sau ai unei adunări constituite; (p. ext.) adunare la care participă totalitatea membrilor.

plenár,-ă adj. **1.** (Despre adunări, ședințe, reuniuni) Care se ține cu participarea tuturor membrilor. ▸ (Substantivat, f.) Ședință, adunare la care participă toți membrii unei organizații, ai unui for de conducere. **2.** (Livr.; și adverbial) Întreg, complet, total; desăvârșit. – Pl. *plenari,-e.*

plenipotențiár s.m., adj. (Persoană) care reprezintă, în anumite situații, conducerea unui stat pe lângă guvernele altor țări și care are în această calitate puteri depline. ▹ *Mi-nistru ~* v. *ministru.* – Sil. *-ți-ar.* Pl. *plenipo-tențiari.*

plenisón,-ă adj. (Despre vocale) Care are caracter silabic. – Pl. *plenisoni,-e.*

plenitúdine s.f. Calitate, stare a ceea ce este deplin, complet; dezvoltare completă. – G.-D. *plenitudinii.*

pleoápă s.f. Fiecare dintre cele două cute mobile ale pielii, mărginite de gene, care acoperă și protejează partea anterioară a globului ocular. – Sil. *pleoa-.* Pl. *pleoape.*

pleonásm s.n. Greșeală de exprimare care constă în folosirea alăturată a unor cuvinte sau a unor construcții ce repetă în mod inutil aceeași idee; tautologie. – Sil. *ple-o-.* Pl. *pleonasme.*

pleosc interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de o lovitură dată cu un corp elastic sau de căderea unui corp în apă. – Mono-silabic.

pleoștí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) deforma, a (se) turti (sub apăsarea unei greutăți; a (se) lăsa în jos sau într-o parte. **2.** Refl. (Fig.; despre oameni) A-și pierde vigoarea, buna dispoziție, a deveni abătut, deprimat. – Sil. *pleoș-.* Ind.pr. *pleoștesc,* pf.s. *pleoștii.*

plescăí vb.IV. **1.** Intr. și tr. A scoate un zgomot caracteristic prin desprinderea bruscă a limbii de cerul gurii sau a buzelor una de alta; a mânca cu zgomot. **2.** Intr. A lovi cu un corp tare într-un lichid, producând un sunet caracteristic. **3.** Intr. (Despre lichide) A se lovi de un corp tare, pro-

ducând un zgomot caracteristic. – Ind.pr. *pléscăi,* pf.s. *plescăii.*

plescăít s.n. Faptul de a plescăi; zgomot care se produce când cineva sau ceva plescăie. – Pl. *plescăituri.*

plésnet s.n. **1.** Sunet scurt și puternic, produs de ceva care lovește aerul sau alte corpuri. **2.** Lovitură dată cu palma sau cu biciul. – Pl. *plesnete.*

plesní vb.IV. **1.** Intr. A crăpa, a se sparge brusc și cu zgomot din cauza unei loviturі, a unei presiuni interioare etc. ▸ (Despre muguri) A începe să iasă, a se desface. **2.** Intr. A se rupe ca urmare a unei întinderi, a unei îndoiri etc. **3.** Tr. și intr. A lovi, a izbi un obiect sau aerul cu un obiect elastic (în special cu un bici), producând un zgomot caracteristic. • *A-i ~ ceva în* (sau *prin*) *cap* (sau *minte, gând*) = a-i veni (pe neașteptate) o idee; a-i trece (deodată) prin minte. *A ~ de...* = a fi plin de... – Ind.pr. *plesnesc,* pf.s. *plesnii.*

plesnitoáre s.f. **1.** Șfichi (la bici). **2.** Străgălie (la osia carului). **3.** Jucărie care, prin învârtire, produce un zgomot puternic. **4.** Plantă erbacee cu flori galbene al cărei fruct, ajuns la maturitate, aruncă semințele afară. – Pl. *plesnitori.*

plesnitúră s.f. **1.** Lovitură, izbitură. ▸ Crăpătură, fisură. **2.** Zgomot produs de ceva care izbește aerul sau alte corpuri. – Pl. *plesnituri.*

pleșúv,-ă adj. (Despre munți, dealuri, soluri etc.) Lipsit de vegetație, golaș; (p. ext.) uscat, sterp, arid. – Pl. *pleșuvi,-e.*

plétoră s.f. **1.** Cantitate excesivă de sânge în organism, care se manifestă prin roșeața pielii, palpitații, puls accelerat etc. **2.** Cantitate mare de obiecte, de produse (fără valoare). – G.-D. *pletorei,* neart. *pletore.*

pletós,-oásă adj. **1.** (Despre oameni) Cu plete mari, cu păr lung și bogat. **2.** (Despre plante) Cu ramurile sau cu frunzele lungi, stufoase (și aplecate în jos). – Pl. *pletoși, -oase.*

pleurál,-ă adj. Care ține de pleură, referitor la pleură. – Sil. *ple-u-.* Pl. *pleurali,-e.*

pléură s.f. Membrană seroasă care învelește plămânii și căptușește cavitatea toracică. – Sil. *ple-u-.* Pl. *pleure.*

pleurezíe s.f. Boală care constă în inflamația pleurei, însoțită de apariția unui lichid seros, purulent în cavitatea pleurală. – Sil. *ple-u-.* G.-D. *pleureziei.* Pl. *pleurezii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

pleurítă s.f. Boală care constă în inflamația uscată a pleurei, fără apariția de lichid în cavitatea pleurală. – Sil. *ple-u-.* Pl. *pleurite.*

plevúșcă s.f. **1.** Pește mic de apă dulce, acoperit cu solzi mărunți și având o dungă albastră de-a lungul corpului. **2.** (P. gener.) Nume dat peștilor mărunți de orice specie. – Pl. *plevuști.*

pléxiglas s.n. Material plastic transparent, rezistent, utilizat ca înlocuitor al sticlei. – Sil. *-xi-glas.*

pliá vb.I tr. A îndoi o hârtie, o țesătură etc. suprapunând părțile într-o anumită ordine. – Sil. *pli-a.* Ind.pr.pers.1 *pliez,* pers.3 *pliază*; ger. *pliind,* sil. *-pli-ind.*

pliábil,-ă adj. Care se poate plia. – Sil. *-pli-a-.* Pl. *pliabili,-e.*

pliánt,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care poate fi pliat. **2.** S.n. Tipăritură conținând reclame, cataloage, fotografii etc., îndoită de mai multe ori pentru a putea fi mai ușor utilizată. – Sil. *pli-ant.* Pl. *plianți,-te.*

plic s.n. Obiect confecționat din hârtie împăturită într-un fel special, în care se închid scrisori, acte etc.; (p. ext.) obiectul împreună cu scrisoarea, actele etc. pe care le conține. – Pl. *plicuri.*

plicticós,-oásă adj. Plictisitor. – Pl. *plicti-coși,-oase.*

plictís s.n. (Fam.) Plictiseală.

plictiseálă s.f. Stare sufletească de ușoară depresiune morală, provocată de singurătate, de lipsă de ocupație, de monotonie etc.; plictis. – Pl. *plictiseli.*

plictisí vb.IV. **1.** Refl. A fi cuprins de plic-tiseală. ▸ A nu-i mai face plăcere, a se sătura de un lucru, de o situație. **2.** Tr. A supăra, a sâcâi pe cineva stăruind asupra unui lucru; a pisălogi. – Ind.pr. *plictisesc,* pf.s. *plictisii.*

plictisitór,-oáre adj. **1.** Care produce plictiseală, anost, plicticos. **2.** Care supără, enervează, agasează; plicticos. – Pl. *plictisitori, -oare.*

plimbá vb.I. **1.** Refl. A merge, a umbla dintr-un loc în altul pentru a se relaxa, a se recrea, pentru a face mișcare în aer liber. **2.** Tr. A scoate și a însoți la plimbare pe cineva. **3.** Tr. A mișca un obiect încoace și încolo, a trece dintr-o parte în alta. • *Plimbă ursul* sau *du-te de te plimbă* = pleacă! du-te și vezi-ți de treabă! cară-te! – Ind.pr. *plimb.*

plimbáre s.f. Acțiunea de a (se) plimba; mers, mișcare (în scop recreativ). • *A trimite pe cineva la ~* = **a)** a nu vrea să discute cu cineva; **b)** a-l da pe cineva afară din serviciu, a-l concedia. – Pl. *plimbări.*

plimbăréț,-eáță adj. Căruia îi place să se plimbe (mult), să umble (fără rost), să hoinărească. – Pl. *plimbărești,-e.*

plin,-ă adj., s.n. **1.** Adj. (Despre recipiente, încăperi etc.) Care este umplut până la refuz cu ceva, care conține toată cantitatea pe care o poate cuprinde. **2.** Adj. Care este fără goluri în interior, care este format dintr-un material compact. *Grâne cu bobul plin*. **3.** Adj. Care cuprinde, conține ceva în cantitate sau în număr mare, care posedă ceva din belșug. *Casa era plină de oameni.* **4.** Adj. Care este încărcat cu ceva pe întreaga suprafață. *Câmpul este plin cu flori*. **5.** Adj. (Despre ființe) Cu forme rotunde; gras, durduliu. **6.** Adj. Care are amploare, intensitate, pro-funzime deplină. *Bătăile clopotului erau pline*. **7.** S.n. Ceea ce umple un recipient, o încăpere. • (*A fi*) *~ de sine* (*însuși*) = (a fi) încrezut, îngâmfat, înfumurat. *A ieși cu ~* (sau *~ul*) = a ieși (întâmplător) înaintea cuiva cu un vas plin, fapt despre care se crede că e semn bun, că îi va merge bine în ziua respectivă. *A-i fi cuiva paharul ~,* se spune despre cineva care a suferit mult și nu mai poate suporta. *A-i merge cuiva în* (sau *din*) *~* = a reuși (tot) ceea ce și-a propus; a-i merge bine. *Din ~* = în mare cantitate, din belșug; foarte mult; la maximum. – Pl.adj. *plini,-e,* s.n. *plinuri.*

plinătáte s.f. Calitatea, starea a ceea ce este deplin, complet, întreg; gradul cel mai înalt de dezvoltare. – G.-D. *plinătății.*

plíntă s.f. **1.** Fâșie de lemn, de piatră, de mozaic etc. care se montează în partea de jos a pereților unei încăperi, pentru a-i apăra de lovituri sau pentru a acoperi rostul dintre pardoseală și perete. **2.** Partea de jos a unei clădiri, a unui zid, ieșită în afară, care formează un mic soclu. – Pl. *plinte.*

plisá vb.I tr. A îndoi o țesătură, un obiect de îmbrăcăminte în cute regulate și dese. – Ind.pr. *plisez.*

plisc s.n. **1.** Cioc[2] (**1**). ▸ (Fig.; peior.) Gură. **2.** (P. anal.) Capătul ascuțit sau lunguieț al unui obiect. – Pl. *pliscuri.*

pliséu s.n. Cută sau grup de cute dese, paralele și regulate, obținute prin plisare. – Pl. *pliseuri.*

plítă s.f. Placă de fontă, cu unul sau mai multe ochiuri acoperite cu rotițe, care alcă-tuiește partea de deasupra a unei mașini de gătit. – Pl. *plite.*

pliu s.n. Cută la un obiect de îmbrăcăminte. – Monosilabic, pr. *pliŭ.* Pl. *pliuri.*

pliví vb.IV tr. A curăța de buruieni un teren cultivat. – Ind.pr. *plivesc,* pf.s. *plivii.*

ploáie s.f. **1.** Precipitație atmosferică sub formă de picături de apă, provenite din condensarea vaporilor de apă din atmosferă. **2.** (Fig.) Cantitate mare din ceva care cade, se revarsă. • *A-și aranja ploile* sau *a-i aranja cuiva ploile* = a(-și) crea condiții favorabile spre a obține ceva (fără să merite); a(-și) rezolva treburile (pe căi lăturalnice). – Pl. *ploi.*

plocón s.n. **1.** Dar, cadou oferit de cineva pentru a obține o favoare. **2.** (În Moldova și Țara Românească) Dar făcut Porții Otomane, curții domnești sau stăpânului moșiei. – Pl. *plocoane.*

ploconí vb.IV refl. A se înclina, a se pleca cu respect, cu umilință înaintea cuiva. ▸ (Fig.) A manifesta supunere (exagerată și intere-sată), servilism față de cineva. – Ind.pr. *ploconesc,* pf.s. *ploconii.*

plod s.m. (De obicei depr.) Copil (mic). – Pl. *plozi.*

ploiós,-oásă adj. (Despre vreme, zile, ani) Bogat în ploi, favorabil ploilor. – Pl. *ploioși, -oase.*

plombá vb.I tr. **1.** A astupa o carie dentară printr-o plombă. **2.** (Complementul indică spațiul gol dintre două construcții) A com-pleta printr-o nouă construcție; (comple-mentul indică imobile) a construi completând spațiul dintre două clădiri. – Ind.pr. *plombez.*

plombagínă s.f. Hârtie de copiat, folosită pentru multiplicarea textelor la mașina de scris; indigo. – G.-D. *plombaginei*, neart. *plombagine.*

plómbă s.f. Lucrare executată de dentist prin care acesta astupă o carie dentară; material care se folosește pentru o astfel de lucrare. – Pl. *plombe.*

plonjá vb.I intr. (Sport) A executa un plonjon. ▸ A sări în apă, efectuând un plonjon. – Ind.pr. pers.1 *plonjez,* pers.3 *plonjează,* pers.4 *plonjăm.*

plonjón s.n. Tip de salt practicat în unele sporturi. ▸ Salt în apă (de pe trambulină). – Pl. *plonjoane.* Par. *plonjor.*

plonjór s.n. Aparat electric care servește la încălzirea unei cantități mici de lichid, prin scufundarea aparatului în acest lichid; fier-bător. – Pl. *plonjoare.* Par. *plonjon.*

plop s.m. Numele mai multor specii de arbori înalți, cu ramuri subțiri, îndreptate în sus, al căror lemn se întrebuințează în industria chibriturilor, a furnirului etc. • *De ~* = (glu-meț, despre rude) îndepărtat. – Pl. *plopi.*

plóscă s.f. **1.** Vas de metal, de lemn etc., de formă rotundă și turtit lateral, folosit pentru transportul apei sau al unor băuturi. **2.** Vas de sticlă sau de material plastic, prevăzut cu un gât utilizat pentru nevoile fiziologice de către bărbații bolnavi care nu pot coborî din pat. • *A se duce* (sau *a veni*) *cu plosca* = a se duce (sau a veni) în peț it. – Pl. *ploști.*

plóșniță s.f. **1.** Insectă parazită, cu corpul turtit și cu miros caracteristic urât, care se hrănește cu sângele omului. **2.** Nume dat unor insecte dăunătoare cerealelor și legumelor. – Pl. *ploșnițe.*

plouá vb.I. **1.** Intr. impers. A cădea ploaie (**1**). ▸ Tr. A uda ploaia pe cineva sau ceva. **2.** Intr. (Fig.) A cădea sau a curge în cantitate mare. • *A se face că plouă,* se spune despre cineva care se preface că nu știe, că nu observă un lucru (neplăcut). – Ind. pr. pers.3 *plouă*; cj *să plouă,* nu *să ploaie*; ger. *plouând,* nu *ploând.*

plouát,-ă adj. **1.** Udat de ploaie. **2.** (Fig.; despre oameni) Care este fără chef, indispus. • (*A fi* sau *a sta, a umbla*) *ca o curcă ~ă,* se spune despre un om trist, fără chef. – Pl. *plouați,-te.*

plug s.n. **1.** Unealtă agricolă cu tracțiune animală sau mecanică, folosită pentru arat. **2.** *~ de zăpadă* = vehicul dotat cu dispozitive pentru curățarea zăpezii de pe căile de comunicație. **3.** Figură la schi pentru frânare, care constă în apropierea din mers a vârfurilor schiurilor în formă de unghi. • *De la coarnele ~ului* = (despre persoane) de la țară, țăran. – Pl. *pluguri.*

plugár s.m. Persoană de la țară care se ocupă cu agricultura. – Pl. *plugari.*

plugărí vb.IV intr. A lucra pământul cu plugul; a se îndeletnici cu munca câmpului. – Ind.pr. *plugăresc,* pf.s. *plugării.*

plugușór s.n. Plug (**1**) împodobit cu care umblă flăcăi de Anul Nou; (p.ext.) urare tradițională de Anul Nou, făcută de flăcăii care însoțesc acest plug, pocnind din bice, cântând din instrumente muzicale etc. – Pl. *plugușoare.*

plumb s.n., s.m. **1.** S.n. Metal moale și greu, de culoare albă-cenușie, folosit la fabricarea țevilor de canalizare, a literelor de tipar etc. **2.** S.n. Disc mic de plumb (**1**), cu care se sigilează colete, vagoane etc. **3.** S.m. Greutate de plumb (**1**), care se pune pe firul undiței pentru a scufunda cârligul și a-l menține la fund sau la un anumit nivel. **4.** S.m. (Pop.) Glonț. – Pl.n. **2** *plumburi*, m. *plumbi.*

plumbuí vb.IV tr. **1.** A sigila cu plumb (**2**). **2.** A acoperi suprafața unui obiect metalic cu un strat subțire de plumb (**1**) pentru a o proteja. – Ind.pr. *plumbuiesc,* pf.s. *plumbuii.*

plumburíu,-íe adj. De culoarea plumbului, cenușiu, gri; (p.ext.; despre cer, văzduh) închis, mohorât. – Pl. *plumburii.*

plurál s.n. **1.** Categorie gramaticală care arată că este vorba de două sau mai multe ființe sau lucruri de același fel. **2.** *~ul politeții* = pluralul (**1**) folosit în locul singularului, ca formă de adresare respectuoasă față de cineva. *~ul autorului* = persoana 1 a pluralului (**1**) folosită în locul singularului, în opere științifice, publicistice etc. *~ul autorității* (sau *maiestății*) = persoana 1 a pluralului (**1**), folosită în locul singularului în vechile acte oficiale, când autoritățile vorbeau despre ele însele. – Pl. *plurale.*

plurale tántum loc. adj. (Despre nume) Care are formă numai de plural. – Pl. *pluralia tantum.*

pluralísm s.n. Principiu al democrației care preconizează menținerea mai multor forțe social-politice (partide, sindicate etc.) inter-puse între membrii societății și putere, ca o condiție și o garanție a limitării puterii, a funcționării democrației.

pluralitáte s.f. Număr, cantitate mare de ființe, de lucruri etc., mulțime; diversitate. – Pl. *pluralități.*

pluricelulár,-ă adj. (Despre organisme) Care este format din mai multe celule. – Pl. *pluricelulari,-e.*

plurivóc,-ă adj. (Despre cuvinte sau fraze) Care are multe înțelesuri. – Pl. *plurivoci,-ce.*

plus s.n., adv. **1.** S.n. Simbol matematic de forma unei cruci folosit pentru a indica adunarea sau numerele și mărimile pozitive. **2.** Adv. Mai mult, și încă. *Plătea datoria plus o mică atenție.* **3.** S.n. Ceea ce depășește o cantitate dată. – Pl.s.n. *plusuri.* Par. *puls.*

pluș s.n. Țesătură de bumbac, de lână, de mătase etc., asemănătoare cu catifeaua, întrebuințată mai ales în tapițerie. – Nu *pliuș.* Pl. *plușuri* „sortimente".

plușát,-ă adj. **1.** (Despre țesături) Care are un strat de fire lungi pe o față sau pe ambele fețe. **2.** (Despre mobile) Tapisat cu pluș. – Pl. *plușați,-te.*

plutáș s.m. Persoană care face plute[1] sau care le conduce pe apă. – Pl. *plutași.*

plútă1 s.f. Alcătuire din trunchiuri de copaci, în formă de platformă, care este condusă pe apă curgătoare spre fabricile de cherestea. – Pl. *plute.*

plútă2 s.f. **1.** Țesut exterior, poros, format pe scoarța unor specii de stejar, folosit la fabricarea dopurilor, ca material izolant etc. **2.** Piesă mică, făcută dintr-un material ușor, care servește la menținerea cârligului undiței în apă la adâncimea dorită. • *A face pluta* = (despre oameni) a se menține la suprafața apei plutind pe spate. – Pl. *plute.*

plutărít s.n. **1.** Transportul pe apă al buș-tenilor asamblați în plute[1]. **2.** Îndeletnicirea plutașului.

plutí vb.IV intr. **1.** (Despre nave, ambarcații etc.; p. ext., despre ființe) A se menține la suprafața apei (fiind parțial cufundat în aceasta); a se deplasa pe suprafața apei. ▸ (Despre păsări) A se deplasa lin în aer. **2.** (Fig.) A se menține sau a se mișca într-un spațiu real sau imaginar. • *Plutește în aer,* se spune despre un eveniment sau un fenomen care este pe punctul să se dezlănțuie. – Ind. pr. *plutesc,* pf.s. *plutii.*

plutitór,-oáre adj., s.n. **1.** Adj. Care plutește la suprafața unui lichid sau în văzduh. **2.** S.n. Dispozitiv care plutește la suprafața unui lichid dintr-un recipient și care indică nivelul lichidului (uneori îl și reglează). – Pl. *plutitori, -oare.*

plutocrație s.f. Formă de guvernare în care puterea de stat este deținută de cei mai bogați; grup al celor mai bogați oameni ai societății, care participă direct sau indirect la conducerea statului. – Sil. *-to-cra-.* G.-D. *plutocrației.* Pl. *plutocrații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

plutón s.n. **1.** Subunitate militară mai mică decât compania. **2.** Grup compact de sportivi aflați într-o anumită poziție pe parcursul unei curse (alergări, ciclism etc.). – Pl. *plutoane.*

plutoniér s.m. Grad de subofițer imediat superior sergentului. – Sil. *-ni-er.* Pl. *pluto-nieri.*

plutóniu s.n. Element chimic radioactiv, unul dintre izotopii lui fiind folosit la obținerea energiei nucleare. – Sil. *-niu,* pr. *-niu.*

pluviál,-ă adj. (Despre ape) Produs de ploaie, provenit din ploaie. – Sil. *-vi-al.* Pl. *pluviali,-e.*

pluviométru s.n. Aparat care determină cantitatea de precipitații atmosferice căzute într-un anumit interval de timp pe o anumită suprafață. – Sil. *-vi-o-me-tru.* Pl. *pluviometre.*

pneu s.n. Ansamblu format din anvelopa și camera de aer ale unei roți de vehicul. – Monosilabic. Pl. *pneuri.*

pneumátic,-ă adj. **1.** (Despre sisteme tehnice) Care funcționează cu aer comprimat pe care îl conține în una dintre părțile din care e alcătuit. **2.** Care este folosit pentru comprimarea aerului. – Sil. *pne-u-.* Pl. *pneu-matici,-ce.*

pneumocóc s.m. Microb care provoacă pneumonia și alte infecții ale aparatului respirator. – Sil. *pne-u-.* Pl. *pneumococi.*

pneumoníe s.f. Boală caracterizată prin inflamația unui lob sau a unui segment pulmonar provocată de un pneumococ, de un virus etc. – Sil. *pne-u-.* G.-D. *pneumoniei.* Pl. *pneumonii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

pneumotoráx s.n. Acumulare de aer în cavitatea pleurală cauzată de perforarea plămânului sau de unele traumatisme ale peretelui toracic. – Sil. *pne-u-.* Pl. *pneumo-toraxuri.*

poálă s.f. **1.** Partea de jos, mai largă a unui veșmânt femeiesc sau a unei cămăși țărănești; marginea de jos a unor obiecte de îmbrăcăminte; (p. ext.) fustă (țărănească). ▹ *Poale-n-brâu* = plăcintă făcută din bucăți pătrate de aluat ale căror colțuri se aduc peste umplutură, formând un fel de plic. **2.** Partea de jos a unui deal, a unui munte. ▸ Margine a unei păduri situată, de obicei, mai spre vale. • *A-l trage pe cineva copiii de poale* = a avea copii mici; a fi copleșit de greutăți familiale. *Cu poala* = în cantitate mare. *La poalele cuiva* = înaintea cuiva; la voia cuiva. – Pl. *poale.*

poámă s.f. **1.** Rodul pomilor fructiferi. **2.** (La pl.) Fructe (tăiate felii) uscate la soare sau în cuptor, păstrate pentru a fi consumate iarna. **3.** (Fig.) Om de nimic, netrebnic; femeie ușuratică, imorală. • *~ acră,* se spune despre o persoană urâcioasă, rea, cicălitoare. *~ bună* = **a)** om de nimic; **b)** femeie imorală. – Pl. *poame.*

poansón s.n. **1.** Instrument ascuțit din oțel folosit în tehnica gravării. **2.** Unealtă formată dintr-o tijă cu un vârf gravat în relief, care servește la marcarea unor obiecte prețioase sau la baterea medaliilor. **3.** Unealtă de os ascuțită la vârf cu care se perforează pânza și se dă formă rotundă unor puncte de broderie. – Sil. *poan-.* Pl. *poansoane.*

poántă s.f. **1.** Momentul de efect al unei glume, al unei anecdote etc. **2.** Poziție din baletul clasic, executat de balerine, care constă în ridicarea și deplasarea pe vârful picioarelor cu ajutorul unor pantofi speciali. – Sil. *poan-.* Pl. *poante.*

poánter s.m. Rasă de câini de vânătoare, cu talia înaltă, cu părul scurt și neted, cu urechile mari și plecate. – Sil. *poan-.* Pl. *poanteri.*

poantilísm s.n. Procedeu folosit în pictură, care constă în descompunerea petei de culoare în puncte și în liniuțe, ca un mozaic. – Sil. *poan-.*

poáră s.f. (Înv. și reg.) Opoziție, împotrivire, ceartă, dispută, conflict. • *A se pune în ~ cu cineva* = a se contrazice cu cineva, a se împotrivi cuiva. *În ~* = în contra, împotriva.

poártă s.f. **1.** Deschizătură într-un zid, într-un gard etc. care permite trecerea din interior în exterior și invers, împreună cu panoul mobil care o închide; (p.restr.) panoul mobil al acestui ansamblu. ▸ Locul de acces într-o cetate, într-un oraș. **2.** Ușă mare, monu-mentală, la intrarea în interiorul unei clădiri. **3.** Cadru din două bare verticale, unite la capetele superioare printr-o bară orizontală (îndărătul căreia atârnă o plasă) și în care trebuie introdusă mingea la unele jocuri sportive (fotbal, handbal, hochei, polo). • *A bate la porțile cuiva* (sau *la toate porțile*) = a se adresa tuturor cerând sprijin în situații grele. *~* (sau

portiță) *de scăpare* = cale, mijloc de ieșire dintr-o situație dificilă. – Pl. *porți.*

poc interj. Cuvânt care redă un sunet (înfun-dat) produs de o izbitură, de descărcarea unei arme de foc etc.

pocál s.n. Pahar mare de forme variate (cu picior), folosit mai ales pentru băut. – Pl. *pocale.*

pocăí vb.IV refl. **1.** (În practicile creștine) A-și recunoaște păcatele săvârșite și a căuta să obțină iertare prin post și rugăciune. ▸ (P. gener.) A manifesta regret, părere de rău pentru o faptă, pentru o greșeală etc. **2.** A deveni adept al unor culte religioase creștine. – Ind.pr. *pocăiesc,* pf.s. *pocăii.*

pocăínță s.f. (În concepția religioasă creș-tină) Faptul de a se pocăi. ▸ (P. gener.) Părere de rău, regret pentru o greșeală, o faptă rea etc. – Pl. *pocăințe.*

pocăít,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. (În concepția religioasă creștină) Care se căiește pentru păcatele săvârșite. **2.** S.m. și f. Persoană aparținând unui cult religios, care consideră pocăința ca fiind virtutea supremă. – Pl. *pocăiți,-te.*

pócher s.n. Numele unui joc de cărți, în care fiecare jucător, dispunând succesiv de cinci cărți, poate câștiga dacă are cea mai puternică formație de cărți sau dacă îi face pe adversari să creadă că are o astfel de formație și îi determină să renunțe la concurență. – Nu *pocăr.* Scris și *poker.* Pl. *pochere.*

pocí vb.IV tr. A determina o schimbare în rău a aspectului cuiva sau a ceva, a face să devină urât, respingător (sub aspect fizic). – Ind.pr. *pocesc,* pf.s. *pocii.*

pocinóg s.n. Ceea ce provoacă cuiva un neajuns, o neplăcere, un necaz; belea, încurcătură. – Pl. *pocinoage.*

pocít,-ă adj. **1.** (Despre ființe) Urât, diform, respingător. **2.** (Despre lucruri) Cu aspect deformat, denaturat. – Pl. *pociți,-te.*

pocitánie s.f. **1.** Ființă pocită (**1**); (p.ext.) monstru. **2.** Lucru, fapt etc. ciudat, bizar; urâțenie. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *pocitaniei.* Pl. *pocitanii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

pócnet s.n. Zgomot surd (și puternic) produs de o lovitură, de o împușcătură, de o explozie etc.; pocnitură. – Pl. *pocnete.*

pocní vb.IV. **1.** Intr. A produce un pocnet. ▸ (Despre încheieturi, degete) A trosni prin întindere sau răsucire. **2.** Tr. A lovi scurt și cu putere. **3.** Intr. A se sparge, a se rupe (cu violență și de obicei cu zgomot). – Pl. *pocnesc,* pf.s. *pocnii.*

pocnitoáre s.f. Nume dat unor jucării care pocnesc prin lovire, atingere sau mișcare. – Pl. *pocnitori.*

pocnitúră s.f. Pocnet. – Pl. *pocnituri.*

pod s.n. **1.** Construcție de lemn, de piatră, de beton sau de metal, care susține o șosea sau o cale ferată peste un obstacol (vale, râu, canal etc.). ▹ ~ *umblător* (sau *mișcător, plutitor*) = bac[1]. **2.** Platformă suspendată de pe care se efectuează anumite lucrări. **3.** Spațiu închis între acoperiș și planșeul superior al unei case. **4.** ~ *de gheață* = strat continuu de gheață care acoperă suprafața unui râu sau a unui lac. **5.** ~*ul palmei* = partea interioară a palmei. **6.** (Înv.) Pavaj de scân-duri groase de stejar cu care se acopereau străzile orașelor. • *A călca ca din* ~ = a merge cu pași nesiguri, greu. *Se uită* (sau *calcă*) *ca din* ~, se spune despre un om mândru, îngâmfat. *Treci podu'și-nghiți nodu',* se spune când cineva este obligat să suporte o situație neplăcută, împotriva voinței lui. – Pl. *poduri.*

podágră s.f. (Med.) Gută localizată la membrele inferioare. – Sil. *-da-gră.* G.-D. *podagrei.*

podár s.m. Persoană care manevrează un pod plutitor. ▸ Persoană care încasează taxa pentru transportul cu un pod plutitor. – Pl. *podari.*

podbeál s.m. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu rizom cărnos, cu flori galbene, care crește prin locuri umede și abrupte; este folosită în medicină, iar frunzele și în alimentație. – Sil. *-beal.* Pl. *podbeli.* Var. **podbál** s.m., pl. *podbeli.*

podeá s.f. Dușumea. – Art. *podeaua.* Pl. *podele.*

podgórie s.f. Zonă situată, de obicei, în regiunile de deal, cultivată cu plantații de viță de vie; plantație într-o astfel de regiune. – Acc. nu *podgoríe.* Sil. *-ri-e.* G.-D. *podgoriei.* Pl. *podgorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

podí vb.IV tr. A pardosi (o încăpere) cu scânduri. – Ind.pr. *podesc,* pf.s. *podii.*

podidí vb.IV tr. **1.** (Despre plâns, râs etc.) A cuprinde cu putere, a izbi, a năpădi. **2.** (De-spre griji, necazuri) A copleși, a birui. – Ind.pr. pers.3 *podidește.*

pódină s.f. **1.** Pardoseală de scânduri la o casă, la un pod etc. **2.** Suport din lemne, crengi etc. pe care se clădește claia de fân. – Pl. *podine.*

podíș s.n. Formă de relief de mare întindere, aproape plană, situată la o anumită altitu-dine; platou. – Pl. *podișuri.*

pódium s.n. Estradă demontabilă amenajată pentru o conferință, un spectacol etc. ▸ Mică instalație mobilă, ridicată în formă de trepte, pe care stau sportivii când li se înmânează premiile. ▸ Platformă ridicată față de terenul din jur, servind ca postament pentru diverse obiecte. – Sil. *-di-um.* Pl. *podiumuri.*

podoábă s.f. Ceea ce servește pentru a înfrumuseța, pentru a împodobi ceva sau pe cineva; element decorativ, ornament; (spec.) bijuterie, giuvaier. – Pl. *podoabe.*

podométru s.n. Instrument de măsură a vitezei de deplasare sau a distanței parcurse de un pieton prin înregistrarea numărului de pași făcuți de acesta; pedometru. – Sil. *-me-tru.* Pl. *podometre.*

podzól s.n. Sol nisipos și lutos, de culoare cenușie, cu fertilitate naturală slabă. – Pl. *podzoluri.*

poém s.n. **1.** Specie a poeziei epice, de proporții mai mari, cu caracter eroic, istoric, legendar etc. **2.** ~ *simfonic* = compoziție muzicală amplă pentru orchestră, de formă liberă, având de obicei un conținut progra-matic. – Scris nu *poiem.* Pl. *poeme.* Var. **poémă** s.f.

poét,-ă s.m. și f. Autor de poezii. – Scris nu *poiet.* Pl. *poeți,-te.*

poétic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la poezie. **2.** Adj. Care constituie izvor de inspirație; frumos, încântător, minunat. **3.** S.f. Tratat despre creația poetică (**2**). **4.** S.f. Ansamblul trăsăturilor caracteristice pentru creația unui poet, a unei epoci etc. – Sil. *po-e-.* Scris nu *poie-.* G.-D.s.f. *poeticii.* Pl.adj. *poetici,-ce.*

poezíe s.f. **1.** Creație literară în versuri; modalitate artistică prin care se exprimă un sentiment, o emoție, o idee etc. cu ajutorul imaginilor, al ritmului, al rimei etc. **2.** Tota-litatea compozițiilor în versuri ale unui poet, ale unui popor etc. – Sil. *po-e-.* Scris nu *poie-.* G.-D. *poeziei.* Pl. *poezii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

pofidă s.f. Ciudă, necaz. • *În pofida cuiva* (sau *a ceva*) = în ciuda cuiva, înfruntând împotrivirea cuiva (sau a ceva).

pófță s.f. **1.** Senzație de foame, de sete etc.; dorință de a mânca, de a bea etc., mai ales un anumit fel de mâncare sau de băutură. **2.** Dorință de a face sau de a obține ceva; dispoziție, chef. • *A-i face pe* ~ sau *a-i face poftele cuiva* = a-i satisface dorințele, ca-priciile, toanele. (*Măcar* sau *doar, numai, nici*) *de* ~ sau *ca să-și prindă cineva pofta* = (despre mâncare, alimente) în cantitate foarte mică; (în construcții negative) deloc. – Pl. *pofte.*

poftí vb.IV tr. **1.** A dori, a voi ceva. **2.** A invita, a chema pe cineva să vină, să stea etc. **3.** (Înv.) A cere, a pretinde cuiva să facă, să respecte un anumit lucru. • *Du-te unde poftești* = pleacă unde vrei, mi-e indiferent unde. – Ind.pr. *poftesc,* pf.s. *poftii.*

pofticiós,-oásă adj. Care dorește mult ceva (în special o mâncare); lacom, dornic; (despre ochi, privire) care exprimă o poftă, o dorință. – Pl. *pofticioși,-oase.*

poftím interj. Formulă de politețe folosită: **a**) pentru a întreba ce s-a spus; **b**) pentru a oferi cuiva ceva; **c**) pentru a invita pe cineva să intre, să vină, să servească ceva etc.; **d**) pentru a exprima o indignare, o nemulțu-mire, un reproș.

pogáce s.f. (Pop.) Turtă preparată din făină de grâu (cu jumări de porc) sau din mălai. – Pl. *pogăci.*

pogón s.n. **1.** Unitate de măsură pentru suprafață, folosită în trecut în agricultură, echivalând, după regiuni, în jurul unei jumătăți de hectar. **2.** Bucată de teren având suprafața de un pogon (**1**). – Pl. *pogoane.*

pogróm s.n. Masacrare a unui grup mino-ritar, național sau rasial. – Sil. *po-grom.* Pl. *pogromuri.*

poiánă s.f. Loc cu iarbă, fără copaci, în interiorul unei păduri. – Pl. *poieni.*

póimâine adv. În ziua care urmează celei de mâine.

pojár s.n. (Med.) **1.** Rujeolă. **2.** Căldură mare, arșiță.

pojárniță s.f. (Bot.; pop.) Sunătoare. – Pl. *pojarnițe.*

pojghíță s.f. Strat subțire care se formează pe suprafața unor lichide sau se depune pe suprafața unor obiecte. – Pl. *pojghițe.*

pol1 s.m. **1.** Fiecare dintre cele două puncte extreme (de nord și de sud) ale axei de rotație a Pământului; (p.ext.) regiunea din jurul acestor puncte. **2.** (Mat.) Fiecare dintre cele două puncte în care un diametru al sferei intersectează sfera. **3.** (Fiz.) ~ *electric* = fiecare dintre cele două centre cu sarcină electrică, pozitivă sau negativă, ale unui corp electrizat. ~ *magnetic* (*nord* sau *sud*) = regiune a unui magnet, în care forța de atracție este mai puternică. **4.** (Fig.) Fiecare dintre situațiile, punctele etc. aflate la extremități opuse; ceea ce este diametral opus altuia. – Pl. *poli.*

pol2 s.m. (Înv.) **1.** Monedă sau bancnotă de douăzeci de lei. **2.** Denumire a unor monede străine care au circulat în trecut și la noi (ex. pol rusesc, pol franțuzesc). – Pl. *poli.*

polár,-ă adj. **1.** Privitor la cei doi poli[1] ai Pământului, caracteristic polilor; din regiunea polilor. ▹ *Noapte ~ă* = perioadă de întuneric, în timpul iernii, în regiunea polilor[1] și care poate dura până la o jumătate de an. *Steaua ~ă* = steaua principală din constelația Ca-rului-Mic. **2.** Referitor la polii[1] unui magnet sau ai unei pile. – Pl. *polari,-e.*

polarizá vb.I tr. A produce fenomenul de polarizare. ▸ (Fig.) A concentra, a aduna în jurul său. – Ind.pr. *polarizez.*

polarizáre s.f. (Fiz.) Proces prin care unele corpuri dobândesc însușirea de a avea poli[1] electrici sau magnetici. – Pl. *polarizări.*

polarizát,-ă adj. Care a fost supus polarizării. ▹ *Lumină ~ă* = lumină caracterizată prin faptul că, în tot lungul unei raze, vibrația are loc în aceeași direcție. – Pl. *polarizați,-te.*

polarizór s.n. Aparat care servește la pola-rizarea luminii. – Pl. *polarizoare.*

polaroíd s.m. Foaie de celofan acoperită cu anumite substanțe, folosită ca polarizor. – Pl. *polaroizi.*

pólcă s.f. Dans popular originar din Boemia, devenit în sec. 19 unul dintre cele mai răspândite dansuri de bal; melodia după care se execută acest dans. – Pl. *polci.*

poléi1 s.n. (De obicei la sg.) Strat subțire de gheață care acoperă uneori suprafața solului; ghețuș. ▸ (Fig.) Strălucire, poleială. – Pl. *poleiuri.*

poleí2 vb.IV tr. A acoperi (un obiect) cu un strat subțire de aur sau de argint. ▸ Tr. și refl. (Fig.) A (se) învălui într-o lumină aurie sau argintie; a străluci sau a face să strălucească. – Ind.pr. *poleiesc,* pf.s. *poleii.*

poleiálă s.f. Faptul de a polei[2]; strat subțire, mai ales de aur sau de argint, cu care este poleit un obiect. ▸ (Fig.) Strălucire aparentă; spoială. – Pl. *poleieli.*

polémic,-ă s.f., adj. **1.** S.f. Discuție în contradictoriu, controversă pe o anumită problemă. **2.** Adj. Care are caracter de polemică (**1**); combativ, critic. – Pl.s.f. *polemici,* adj. *polemici,-ce.*

polemizá vb.I intr. A discuta în contradic-toriu, a susține o polemică. – Ind.pr. *polemizez.* Par. *poleniza.*

polén s.n. (Bot.) Pulbere fină, galbenă, constituită din grăuncioare microscopice, produsă de stamine. – Pl. *polenuri.*

polenizá vb.I tr. A face polenizarea unei flori. – Ind.pr. *polenizez.* Par. *polemiza.*

polenizáre s.f. Transportul polenului de pe stamine pe stigmatul pistilului prin care are loc procesul de fecundație al florii, efectuată de vânt, de insecte etc. – Pl. *polenizări.*

poliamídă s.f. Produs macromolecular întrebuințat la fabricarea fibrelor sintetice (nailon, relon etc.). – Sil. *-li-a-.* Pl. *poliamide.*

poliarticulár,-ă adj. Care afectează mai multe articulații. *Reumatism poliarticular*. – Sil. *-li-ar-.* Pl. *poliarticulari,-e.*

poliartrítă s.f. Inflamație simultană a mai multor articulații. – Sil. *-li-ar-tri-.* Pl. *poliar-trite.*

policándru s.n. Candelabru cu mai multe brațe. – Sil. *-can-dru.* Pl. *policandre.*

policár s.m. Degetul cel gros de la mână. – Pl. *policari.*

policlínică s.f. Instituție medicală pentru consultații și tratament ambulatoriu. – Sil. *-li-cli-.* Pl. *policlinici.*

policondensáre s.f. *Reacție de ~* = reacție chimică în care are loc unirea mai multor molecule într-o macromoleculă. – G.-D. *policondensării.* Pl. *policondensări.*

policróm,-ă adj. Executat în mai multe culori; care are mai multe culori. – Sil. *-li-crom.* Pl. *policromi,-e.*

policromíe s.f. **1.** Îmbinare a mai multor culori. **2.** Tipăritură executată în mai multe culori. – Sil. *-li-cro-.* G.-D. *policromiei,* neart. *policromii.*

polidactílie s.f. Malformație congenitală constând în prezența unui număr mai mare de degete decât cel normal la mâini sau la picioare. – G.-D. *polidactiliei.* Pl. *polidactilii*, art. *-liile*, sil. *-li-i-.*

poliédru s.n. Corp solid mărginit de mai multe fețe plane poligonale. – Sil. *-li-e-dru.* Pl. *poliedre.*

polietiléná s.f. Produs macromolecular, solid, de culoare albă, electroizolant, utilizat la confecționarea filmelor, a recipientelor etc. – Sil. *-li-e-.* G.-D. *polietilenei.*

polifazát,-ă adj. (Despre sisteme de tensiuni sau de curenți electrici alternativi) Care are fazele inițiale diferite. – Pl. *polifazați,-te.*

polifoníe s.f. Arta suprapunerii armonice a mai multor voci, fiecare păstrându-și, în ansamblu, individualitatea melodică. – G.-D. *polifoniei.* Pl. *polifonii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

poligám s.m. Bărbat căsătorit în același timp cu mai multe femei. – Pl. *poligami.*

poligamíe s.f. Situația în care un bărbat are mai multe soții în același timp, întâlnită la unele popoare de origine mahomedană. – G.-D. *poligamiei*, neart. *poligamii.*

poliglót,-ă adj. (Adesea substantivat) Care vorbește mai multe limbi. ▸ (Despre dicțio-nare) În care cuvintele sunt traduse în mai multe limbi. – Sil. *-li-glot.* Pl. *poligloți,-te.*

poligón s.n. **1.** Suprafață plană mărginită de mai multe laturi. **2.** (Mil.) Teren unde se fac exerciții de tragere cu arma. ▸ (Sport) Teren amenajat pentru exercițiile și probele de tir. – Pl. *poligoane.*

poligonál,-ă adj. Care are formă de poligon (**1**). – Pl. *poligonali,-e.*

poligráfic,-ă adj. Care se referă la poligrafie, care aparține poligrafiei. – Sil. *-li-gra-.* Pl. *poligrafici,-ce.*

poligrafíe s.f. Tehnica tipăririi și multiplicării cărților, revistelor, ziarelor etc.; tehnica tipo-grafică. – Sil. *-li-gra-.* G.-D. *poligrafiei.* Pl. *poligrafii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

polilogíe s.f. (Fam.) Expunere de fapte sau de idei exagerat de amplu, cu o mulțime de amănunte inutile; vorbărie. – G.-D. *polilogiei.* Pl. *polilogii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.* Var. **polologhíe** s.f.

polimér s.m. Substanță macromoleculară rezultată prin polimerizare. – Pl. *polimeri.*

polimerizáre s.f. Reacție chimică în urma căreia substanțe cu greutate moleculară mică se transformă în substanțe cu greutate mole-cular mai mare (polimeri). – Pl. *polimeri-zări.*

polimorfísm s.n. **1.** Proprietate a unor substanțe de a se prezenta în două sau mai multe forme cristaline distincte, cu proprietăți chimice și fizice diferite. **2.** (Biol.) Proprietate a unor specii de a se prezenta sub mai multe aspecte morfologice.

polinezián,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Polineziei (insulele din estul și din sudul Oceaniei). **2.** Adj. Care se referă la Polinezia sau la populația ei. – Sil. *-zi-an.* Pl. *poline-zieni,-e.*

polinóm s.n. Sumă algebrică a mai multor monoame. – Pl. *polinoame.*

poliomielítă s.f. Boală infecțioasă care constă în inflamația substanței cenușii a măduvei spinării, urmată de paralizii, mai ales ale picioarelor; paralizie infantilă. – Nu *poliomelită.* Sil. *-li-o-mi-e-.* Pl. *poliomielite.*

políp s.m. Excrescență cărnoasă care se formează pe mucoasa unor organe; vegetație. – Acc. și *pólip.* Pl. *polipi.*

poliptíc s.n. Pictură efectuată pe mai multe panouri fixe sau mobile, fiecare cuprinzând câte o scenă dintr-o suită compozițională. – Pl. *polipticuri.*

pólis s.n. (La vechii greci) Formă de orga-nizare statală. ▸ Oraș-stat. – Pl. *polisuri.*

polisemántic,-ă adj. (Despre cuvinte) Care are mai multe sensuri. – Pl. *polisemantici, -ce.*

polisemantísm s.n. (Lingv.) Polisemie.

polisemíe s.f. Proprietate a unui cuvânt de a avea mai multe sensuri; polisemantism. – G.-D. *polisemiei.* Pl. *polisemii.*

polisilábic,-ă adj. (Despre cuvinte) Care este alcătuit din mai multe silabe. – Pl. *polisilabici,-ce.*

polisportív,-ă s.m. și f. Persoană care prac-tică mai multe sporturi. – Sil. *-li-spor-.* Pl. *polisportivi,-e.*

politéhnic,-ă adj. Care privește sau care cuprinde mai multe științe ori discipline tehnice. ▹ *Institut ~* (și substantivat, f.) = instituție de învățământ superior în care se studiază mai multe discipline tehnice. – Pl. *politehnici,-ce.*

politeísm s.n. Religie care admite existența mai multor divinități.

politéțe s.f. **1.** Atitudine binevoitoare, atentă, potrivit cerințelor bunei-cuviințe. ▹ *Pronume de ~* = pronume la persoana a doua și a treia folosit când vorbim cu sau despre o persoană căreia i se cuvine respect sau pentru a-i impune respect. **2.** Manifestare, gest, cuvânt care exprimă politețe (**1**). – Art. *politețea.* G.-D. *politeții,* neart. *politeți.* Pl. **2** *politeți* și (ironic) *politețuri.*

polític,-ă s.f., adj. **1.** S.f. Știința și practica guvernării unui stat; sferă de activitate ce cuprinde relațiile, orientările și manifestările care apar între partide, între categorii și grupuri sociale etc. determinate de interesele și de scopurile lor. ▸ (Fig.) Dibăcie, abilitate folosită pentru atingerea unui scop. **2.** Adj. Care aparține politicii (**1**), privitor la politică. ▹ *Om ~* = persoană a cărei activitate principală este cea politică. *Drepturi ~ce* = drepturi în virtutea cărora cetățenii participă la guvernare. • *A se lua cu ~ă pe lângă cineva* = a proceda cu tact în relațiile cu cineva, pentru a-l avea de partea sa. – G.-D. s.f. *politicii.* Pl.adj. *politici,-ce.*

politicián s.m. Persoană care își desfășoară activitatea principală în sfera politică (**1**). – Sil. *-ci-an.* Pl. *politicieni,* sil. *-ci-eni.*

politicós,-oásă adj. Cuviincios, binecrescut, amabil. – Pl. *politicoși,-oase.*

politizá vb.I tr. A orienta ceva în sens politic (**2**), a da unui lucru un caracter politic. – Ind. pr. *politizez.*

politológ,-ă s.m. și (rar) f. Specialist în politologie. – Pl. *politologi,-oge.*

politologíe s.f. Știință care se ocupă cu studiul fenomenului politic (**2**). – G.-D. *poli-tologiei,* neart. *politologii.*

poliţái s.m. Şef de poliţie într-un oraş de provincie, în vechea organizare a ţării. – Pl. *poliţai.*

póliţă1 s.f. Suport de scânduri fixat orizontal pe un perete, într-un dulap etc., pe care se aşază diferite obiecte. – Pl. *polițe.*

póliţă2 s.f. **1.** (Fin.) Trată. **2.** ~ *de asigurare* = document prin care se autentifică încheie-rea unui contract de asigurare. • *A plăti cuiva poliţa* (sau *o* ~) = a-i întoarce un rău, a se răzbuna. – Pl. *polițe.*

poliţie s.f. Organ al administraţiei de stat însărcinat cu prevenirea infracţiunilor şi asigurarea ordinii publice. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *poliției.* Pl. *poliții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

poliţienésc,-eáscă adj. Care ţine de poliţie; privitor la poliţie. – Sil. *-ți-e-.* Pl. *polițienești.*

poliţíst,-ă s.m. şi f., adj. **1.** S.m. Agent de poliţie. **2.** Adj. (Despre romane sau filme) A cărui intrigă (complicată) se realizează în jurul unei anchete, a unei urmăriri judiciare etc. – Pl. *polițiști,-ste.*

polivalént,-ă adj. **1.** (Chim.) Care are mai multe stări de valenţă. **2.** Care îndeplineşte mai multe funcţii, care are diferite capacităţi. *Sală polivalentă.* – Pl. *polivalenți,-te.*

polivalénţă s.f. Însuşirea de a fi polivalent. – Pl. *polivalențe.*

polivitamínă s.f. (Mai ales la pl.) Preparat medicamentos conţinând mai multe vitamine. – Pl. *polivitamine.*

polizáre s.f. Prelucrare prin aşchiere cu polizorul a suprafeţelor unor piese. – Pl. *polizări.*

polizór s.n. Maşină-unealtă pentru prelu-crarea suprafeţelor unor piese cu ajutorul unui disc rotitor alcătuit dintr-un material abraziv. – Pl. *polizoare.*

pólo s.n. Joc sportiv de echipă practicat pe apă, jucătorii deplasându-se înotând pentru a introduce mingea în poarta adversarului.

pológ1 s.n. **1.** Cantitate de iarbă cosită dintr-o singură tăiere cu coasa. **2.** Mănunchi de grâu secerat, care urmează a fi legat în snop. • *A cădea* (sau *a sta*) ~ = a cădea (sau a sta) grămadă. – Pl. *poloage.*

pológ2 s.n. (Pop.) **1.** Pânză groasă şi deasă cu care se acoperă căruţele, cerealele recoltate etc. **2.** Ţesătură fină folosită pentru perdele, pentru draperii etc.; (p.ext.) baldachin. **3.** Acoperitoare specială de pânză rară sau de sârmă, întrebuinţată împotriva ţânţarilor, muştelor etc. – Pl. *poloage.*

polologhíe s.f. v. **poliloghie**.

polón,-ă s.m. şi f., adj. Polonez. – Pl. *po-loni,-e.*

polonéz,-ă s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din poporul constituit ca naţiune pe teritoriul Poloniei; polon. **2.** Adj. Care se referă la Polonia sau la populaţia ei; polon. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de polonezi (**1**). – Pl. *polonezi,-e.*

polonít s.n. Lingură mare, adâncă, cu coada lungă, cu care se scoate supa sau ciorba din castron ori din oală. • *A da cu ~ul* = a oferi cu generozitate, a da din abundenţă. – Pl. *polonice.*

polóniu s.n. Element chimic radioactiv, obţinut în procesul de dezintegrare radioac-tivă a uraniului. – Sil. *-niu,* pr. *-niu.*

poltrón,-ă adj. (Livr.; adesea substantivat) Căruia îi lipseşte curajul; fricos, laş. – Sil. *pol-tron.* Pl. *poltroni,-e.*

poluá vb.I tr. A răspândi în atmosferă sau în apă substanţe nocive, dăunătoare vieţii; a vicia, a infecta. – Sil. *-lu-a.* Ind.pr. pers.1 *poluez,* pers.3 *poluează.*

poluánt,-ă adj. Care poluează. – Sil. *-lu-ant.* Pl. *poluanți,-te.*

poluáre s.f. Faptul de a polua; prezenţă în atmosferă sau în apă a substanţelor nocive, dăunătoare. – Sil. *-lu-a-.* Pl. *poluări.*

pom s.m. **1.** Nume generic dat de obicei plantelor arborescente cu fructe comestibile. **2.** ~ *de Crăciun* = brad împodobit cu ornamente de sărbătoarea Crăciunului. – Pl. *pomi.*

pomádă s.f. **1.** Preparat cosmetic de consistenţă moale, obţinut din substanţe grase, folosit pentru

ungerea pielii și a părului. **2.** Preparat farmaceutic pentru tratarea diferitelor afecțiuni ale pielii. – Pl. *pomezi.*

pomână s.f. **1.** Dar făcut mai ales unui om sărac (servind, după concepția creștină, la iertarea păcatelor și pentru mântuirea sufletului). **2.** Masă care se face după înmormântare sau după parastas. • *A cere de ~* = a cerși. *A da de ~* = a da ceva mai ales unui sărac, din milă, în mod gratuit. *A-și face* (*milă și*) *~ cu cineva* = a face cuiva un bine, a-l ajuta. *Ca la ~* = în număr foarte mare. *De ~* = **a)** foarte ieftin, gratis; **b)** de-geaba, zadarnic; fără motiv. – Pl. *pomeni.*

pomădá vb.I tr. și refl. A (se) da, a (se) unge cu pomadă. – Ind.pr. *pomădez.*

pomélnic s.n. **1.** Listă cu numele persoa-nelor, în viață sau decedate, pe care le pomenește preotul la slujbe și în rugăciuni. **2.** (Ironic) Înșiruire lungă și amănunțită de vorbe, de nume etc. – Pl. *pomelnice.*

pomeneálă s.f. *Nici ~* (*de...* sau *să...*) = nici vorbă despre așa ceva, nici urmă, cu nici un chip.

pomení vb.IV. **1.** Intr. și tr. A aminti în treacăt, a aduce vorba despre ceva. ▸ Refl. impers. A menționa lucruri a căror amintire se transmite din generație în generație. **2.** Tr. A aminti numele cuiva în cadrul slujbei re-ligioase. **3.** Tr. și intr. A-și aduce aminte, a ține minte. ▸ Tr. A comemora, a aniversa. **4.** Refl. A se găsi pe neașteptate într-un anumit loc, într-o anumită situație. **5.** Tr. (Mai ales la perfectul compus) A trăi un eveniment, a apuca să vezi ceva (important). • *Nici că se pomenește!* sau *unde se pomenește?,* se spune pentru a arăta că ceva nu există sau nu este posibil. *Te pomenești că...* = poate că..., se poate întâmpla să... – Ind.pr. *pomenesc,* pf.s. *pomenii.*

pomeníre s.f. Acțiunea de a (se) pomeni; amintire. ▸ Ceremonie de comemorare a unei persoane sau a unui eveniment. ▸ Slujbă religioasă pentru morți. – Pl. *pomeniri.*

pomét1 s.n. Grădină sau livadă cu pomi fructiferi; (cu sens colectiv) mulțime de pomi. – Pl. *pometuri.*

pomét2 s.n. (Cu sens colectiv) Mulțime de fructe; diferite varietăți de fructe. – Pl. *pome-turi.*

poméți s.m.pl. Partea proeminentă formată de oasele obrajilor; umerii obrajilor.

pomícol,-ă adj. Care aparține sau este propriu pomiculturii. – Pl. *pomicoli,-e.*

pomicultór,-oáre s.m. și f. Specialist în pomicultură. – Pl. *pomicultori,-oare.*

pomicultúră s.f. Ramură a științelor agricole care studiază biologia și agrotehnica pomilor fructiferi. ▸ Ramură a agriculturii care se ocupă de cultura pomilor fructiferi. – G.-D. *pomiculturii.*

pómină s.f. Amintire păstrată despre lucruri deosebite; (p. ext.) faimă, veste. • *A ajunge* (sau *a se face*) *de ~* = a se compromite în fața tuturor, a se face de râs.

pompá vb.I tr. A deplasa un fluid cu ajutorul unei pompe. • *A ~ de undeva bani* = a obține de undeva bani fără încetare, prin presiuni, insistențe etc. – Ind.pr. *pompez.*

pómpă1 s.f. Mașină cu ajutorul căreia se comprimă sau se deplasează dintr-un loc într-altul un fluid (ex. pompă hidraulică). – Pl. *pompe.*

pómpă2 s.f. **1.** Ansamblu de manifestări pline de fast la anumite sărbători, petreceri etc. **2.** *Pompe funebre* = serviciu care se ocupă cu pregătirea și efectuarea înmormântărilor. – Pl. **2** *pompe.*

pompiér s.m. Persoană care aparține unui corp special, instruit și utilat pentru stingerea incendiilor. – Sil. *-pi-er.* Pl. *pompieri.*

pompón s.n. Ciucure mare folosit ca orna-ment. – Pl. *pompoane.*

pompós,-oásă adj. Plin de pompă[2] (**1**), care se impune prin fast, prin lux. ▸ (Despre stil, mod de exprimare etc.) Plin de emfază, încărcat, înflorit. – Pl. *pompoși,-oase.*

pónce adj.invar. *Piatră ~* = rocă vulcanică de culoare albă sau cenușie, poroasă și ușoară, folosită ca abraziv, ca izolator termic etc.

poncho s.n. invar. Un fel de pelerină (scurtă), având forma unei pături pătrate, cu o deschizătură la mijloc prin care se introduce capul. – Pr. *póncio.*

poncíf s.n. (Livr.) Producție artistică sau literară banală. ▸ Afirmație sau judecată lipsită de originalitate. – Pl. *poncifuri* și *poncife.* Par. *pontif.*

ponderá vb.I tr. **1.** A face să se echilibreze, a cumpăni. **2.** A face să devină mai cumpătat, mai măsurat; a stăpâni, a înfrâna. – Ind.pr. *ponderez.*

ponderábil,-ă adj. Care are greutate, care se poate cântări. – Pl. *ponderabili,-e.*

ponderabilitáte s.f. Stare a corpurilor la care se manifestă forța de gravitație. – G.-D. *ponderabilității.*

ponderál,-ă adj. Privitor la greutate. – Pl. *ponderali,-e.* Par. *ponderat.*

ponderát,-ă adj. Care manifestă cumpătare, moderație; potolit, liniștit. – Pl. *ponderați,-te.* Par. *ponderal.*

póndere s.f. **1.** Greutate, masă[1] **(3). 2.** (Fig.) Importanță deosebită, valoare. – Pl. *ponderi.*

ponegrí vb.IV tr. A calomnia. – Sil. *-ne-gri.* Ind. pr. *ponegresc,* pf.s. *ponegrii.*

pónei s.m. Cal de rasă englezească, de talie mică și cu greutate corporală redusă. – Sil. *-nei.* Pl. *ponei.*

ponór s.n. Coastă abruptă, formată prin prăbușirea sau alunecarea unor straturi de teren; (p. gener.) teren accidentat și greu de străbătut. – Pl. *ponoare.*

ponosí vb.IV refl. (Pop.) (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A-și pierde culoarea, aspectul inițial, degradându-se (prin uzură, vechime etc.). – Ind. pr. pers.3 *se ponosește.*

pontá1 vb.I tr. A înregistra prezența la locul de muncă a salariaților prin marcarea orei de intrare și ieșire. – Ind.pr. *pontez.*

pontá2 vb.I intr. și tr. A juca pe o anumită sumă de bani, a depune ca miză. – Ind.pr. *pontez.*

pontáj s.n. Faptul de a ponta[1]. – Pl. *pontaje.*

póntic,-ă adj. (Livr.) Care se referă la Pontul Euxin (denumire a Mării Negre în antichitate), care aparține regiunii acestei mări. – Pl. *pontici,-ce.*

pontíf s.m. **1.** (În Roma antică) Membru al colegiului sacerdotal suprem. **2.** Prelat, episcop. ▹ *Suveranul ~* = conducătorul Bisericii catolice; papa. – Pl. *pontifi.* Par. *poncif.*

pontificál,-ă adj. Care se referă la un pontif, care ține de autoritatea unui pontif; (spec.) papal. – Pl. *pontificali,-e.*

pontón s.n. Vas sau ansamblu de vase plutitoare care susțin o platformă pentru a ușura acostarea navelor. ▹ *Pod de pontoane* = pod provizoriu montat pe ambarcații. – Pl. *pontoane.*

pop1 s.m. **1.** Stâlp de susținere a unui aco-periș, a unei streșini etc. la casele țărănești. **2.** Mănunchi de cânepă, de in, așezate vertical, ca să se usuce. – Pl. *popi.*

pop2 s.n. (Și adjectival, în *muzică* ~) Formă de muzică modernă din categoria muzicii ușoare, cu o temă și o linie melodică inspirate din folclor.

popás s.n. **1.** Oprire (pentru odihnă) în timpul unui drum mai lung sau al unei călă-torii. **2.** Loc în care se face un popas **(1)**. – Pl. *popasuri.*

pópă s.m. **1.** Preot. **2.** Numele uneia dintre cărțile de joc. **3.** (La jocul de popice) Piesa cea mai înaltă, care se pune la mijloc. • *A-i merge cuiva vestea ca de ~ tuns* = a produce multă zarvă printr-o faptă neobișnuită, a face să se vorbească despre el. *A nu călca a ~* = a părea neserios, a nu inspira încredere. *A plăti ca popa* = a plăti cu siguranță, în mod obligatoriu. *Cum nu-s eu ~,* se spune pentru a asigura pe cineva că un lucru nu se va întâmpla sau că nu există. *Eu ți-s popa,* se spune cuiva pentru a-i arăta că cel care vorbește îl va învăța minte. *Uite popa, nu e popa,* se spune când cineva își schimbă mereu părerile. – Pl. *popi.*

popândău s.m. Mic mamifer rozător de stepă, cu blană galbenă-cenușie, cu coadă scurtă, care își sapă galerii în pământ. • *A sta ~* = a sta în picioare, drept, nemișcat. – Pl. *popândăi.*

popí vb.IV tr. și refl. A (se) preoți; a (se) hirotonisi. – Ind.pr. *popesc,* pf.s. *popii.*

popíc s.n. **1.** Fiecare dintre cele nouă piese de lemn, folosite la jocul de popice (**2**). **2.** (La pl.) Joc sportiv care constă în doborârea, cu ajutorul unei bile, a unui număr cât mai mare de popice (**1**). – Pl. *popice.*

popicár s.m. Jucător de popice (**2**). – Pl. *popicari.*

popicăríe s.f. Teren special amenajat (și instalațiile necesare) unde se practică jocul de popice. – G.-D. *popicăriei.* Pl. *popicării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

popílnic s.m. Plantă erbacee toxică, cu tulpina scurtă, cu o floare roșie-închisă în vârful tulpinii din ai cărei rizomi se face un ceai expectorant. – Pl. *popilnici.*

poplín s.n. Țesătură subțire de bumbac mercerizat din care se fac cămăși, bluze etc. – Nu *puplin.* Sil. *po-plin.* – Pl. *poplinuri* „sorturi".

popór s.n. **1.** Totalitatea locuitorilor unui stat; cetățenii unui stat. **2.** Mulțime, număr mare de persoane, public. **3.** Formă istorică de comunitate umană ai cărei membri locuiesc pe același teritoriu, vorbesc aceeași limbă și au aceeași tradiție culturală. • *Din* ~ = de origine țărănească; de origine modestă. – Pl. *popoare.*

poporanísm s.n. Curent apărut în România (la sfârșitul sec. 19) care urmărea, mai ales pe plan literar, ridicarea țărănimii din punct de vedere material și cultural.

poposí vb.IV intr. A face un popas; a întrerupe o călătorie, un drum etc. pentru a se odihni. ▸ A rămâne undeva peste noapte. – Ind.pr. *poposesc,* pf.s. *poposii.*

popótă s.f. Cantină pentru ofițeri și sub-ofițeri. – Pl. *popote.*

poprí vb.IV tr. A face o poprire. – Sil. *po-pri.* Ind. pr. *popresc,* pf.s. *poprii.*

popríre s.f. Măsură luată de către o instanță judecătorească prin care se dispune reținerea unei sume de bani datorate debitorului de către o persoană, urmând ca ea să servească plății creditorului. – Sil. *po-pri-.* Pl. *popriri.*

populá vb.I tr. A aduce, a așeza oameni să locuiască pe un teritoriu. – Ind.pr. *populez.*

popolár,-ă adj. **1.** Care aparține poporului, referitor la popor; făcut sau creat de popor; specific unui popor sau culturii sale. **2.** Care se bucură de simpatia, considerația și respectul opiniei publice; cunoscut de toți. – Pl. *populari,-e.*

popularitáte s.f. Faptul de a fi popular (**2**); (p.ext.) faimă, renume. – G.-D. *popularității,* neart. *popularități.*

popularizá vb.I tr. A face să devină cunoscut unui grup mare de oameni. – Ind.pr. *popularizez.*

populáție s.f. **1.** Totalitatea locuitorilor unei țări, a unei regiuni, a unui oraș etc. ▹ ~ *activă* = totalitatea persoanelor ocupate în procesul muncii în diferite activități profesio-nale, inclusiv elevii, studenții, cei care satisfac stagiul militar. ~ *inactivă* = totalitatea persoanelor care, indiferent de vârstă, nu participă la procesul muncii sociale, fiind întreținute. **2.** (Biol.) Grup de indivizi care aparțin unei specii, locuiesc într-un anumit loc și care prezintă caracteristici specifice. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *populației.* Pl. *populații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

populíst,-ă adj. Care urmărește să câștige aderenți în mijlocul cetățenilor prin tot felul de promisiuni, în general, electorale. – Pl. *populiști,-ste.*

por s.m. **1.** Mic orificiu pe suprafața pielii, care reprezintă canalul excretor al glandelor sudoripare și sebacee. **2.** Orificiu situat în membrana celulelor vegetale prin care se asigură schimbul de apă, de gaze și de substanțe nutritive. **3.** Spațiu gol de dimensi-uni reduse în interiorul unui corp solid. – Pl. *pori.*

porc s.m. **1.** Mamifer domestic omnivor, cu capul de formă conică, cu botul alungit, cu pielea groasă și părul aspru; este crescut pentru carnea și grăsimea lui. **2.** Epitet depreciativ dat unui om obraznic, fără carac-ter, mincinos etc. • *A face pe cineva albie* (sau *troacă*) *de ~ci* = a-l insulta prin

vorbe grele, a-l batjocori. *A fi născut în zodia ~ului* = a fi foarte norocos. *~-de-câine* = om netrebnic, de nimic. – Pl. *porci.*

porcár s.m. Persoană care păzește porcii. – Pl. *porcari.*

porcărí́e s.f. Loc sau lucru murdar, urât; (spec.) vorbă sau faptă indecentă, grosolană. – G.-D. *porcăriei.* Pl. *porcării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

porcésc,-eáscă adj. **1.** Care se referă la porc, de porc. **2.** (Despre unele fructe sau legume) De calitate inferioară (ex. dovleac porcesc). • *Noroc ~* = noroc foarte mare, adesea nemeritat. – Pl. *porcești.*

porcíne s.f. pl. Denumire dată subfamiliei de animale din care fac parte porcii.

porcușór s.m. **1.** Diminutiv al lui porc. **2.** Pește mic din familia crapului, cu un șir de pete negricioase pe părțile laterale, care trăiește în apele din regiunile de deal și de șes. – Pl. *porcușori.*

poréclă s.f. Supranume dat (adesea în glumă sau în bătaie de joc) unei persoane și urmașilor ei. – Sil. *-re-clă.* Pl. *porecle.*

poreclí vb.IV tr. A da cuiva o poreclă. – Sil. *-re-cli.* Ind.pr. *poreclesc,* pf.s. *poreclii.*

porfír s.n. Rocă vulcanică dură formată din cristale și feldspat. – Pl. *porfire* „sorturi".

porfiríu,-íe adj. De culoarea purpurei; ro-șu-aprins. – Pl. *porfirii.*

porní vb.IV. **1.** Intr. și refl. (Despre ființe) A începe să se deplaseze, să plece din locul unde se află; (p. ext.) a merge, a se duce. ▸ Intr. (Despre mijloace de locomoție) A se pune în mișcare; (tr.) a pune în mișcare un mijloc de locomoție. ▸ Intr. (Despre fenomene ale naturii) A începe să se dezlănțuie, să se desfășoare. **2.** Intr. (Despre mașini, motoare) A începe să funcționeze; (tr.) a pune în funcțiune. **3.** Intr. și refl. (Despre oameni) A începe o acțiune; a se apuca să facă ceva. ▸ A avea tendința să..., a fi înclinat spre... **4.** Tr. A îndemna (pe cineva) la un lucru; a stimula. ▸ A întărâta, a ațâța. – Ind. pr. *pornesc,* pf.s. *pornii.*

porníŕe s.f. **1.** Acțiunea de a (se) porni; plecare (spre o țintă). **2.** (Despre mijloace de locomoție, despre mașini etc.) Punere în mișcare sau în funcțiune. **3.** Impuls, imbold; avânt, elan. **4.** Înclinare, predispoziție. **5.** Patimă; înverșunare (împotriva cuiva). – Pl. *porniri.*

pornít,-ă adj. **1.** Care este gata să..., care e pe punctul de a... **2.** Înclinat, predispus spre ceva. **3.** Supărat, mânios pe cineva sau pe ceva. – Pl. *porniți,-te.*

pórno adj. invar. Pornografic.

pornográfic,-ă adj. Care conține pornografii; obscen, indecent; porno. – Sil. *-no-gra-.* Pl. *pornografici,-ce.*

pornografí́e s.f. Scriere, vorbă, desen, fotografie etc. cu caracter obscen, indecent. – Sil. *-no-gra-.* G.-D. *pornografiei.* Pl. *porno-grafii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

porós,-oásă adj. Care are pori, cu pori. – Pl. *poroși,-oase.*

porozitáte s.f. Proprietate a unui corp de a avea pori, de a fi poros. – G.-D. *porozității.* Pl. *porozități.*

port1 s.n. **1.** Îmbrăcăminte caracteristică unui popor, unei regiuni, unei epoci etc. ▸ Fel de îmbrăcăminte folosit în anumite ocazii. **2.** Ținută; fel de a se purta. • *Ori te poartă cum ți-e vroba, ori vorbește cum ți-e ~ul,* se zice aceluia care nu face ceea ce spune, care una vorbește și alta face. – Pl. *porturi.*

port2 s.n. **1.** Loc pe malul unei ape navigabile, amenajat cu instalațiile necesare pentru acostarea, încărcarea, descărcarea și repa-rarea navelor. **2.** Oraș care are un port[2] (**1**). – Pl. *porturi.*

portábil,-ă adj. Care este ușor de transportat; care poate fi purtat cu sine; portativ[2]. – Pl. *portabili,-e.*

portál s.n. Intrare principală monumentală a unui edificiu, a unui ansamblu de clădiri etc., de obicei ornamentată. – Pl. *portaluri.* Par. *portar.*

portaltói s.m. Plantă pe care se altoiește și care dă plantei crescute din altoi o mai mare rezistență la boli, la dăunători etc. – Sil. *port-al-*. Pl. *portaltoi.*

portár s.m. **1.** Persoană care păzește intrarea unei instituții, a unei întreprinderi, a unei case particulare etc. **2.** Jucător care apără poarta unei echipe la anumite jocuri sportive. – Pl. *portari.* Par. *portal.*

portármă s.f. *Permis de ~* = permis de a purta și a deține o armă de foc. – Sil. *port-ar-*.

portatív1 s.n. Sistem de cinci linii orizontale, paralele și egal distanțate, pe care și între care se scriu notele muzicale. – Pl. *portative.*

portatív2,-ă adj. Portabil. – Pl. *portativi,-e.*

portavión s.n. Navă militară construită special, de pe care pot decola și pe care pot reveni avioanele. – Sil. *port-a-vi-on.* Pl. *portavioane.*

portavóce s.f. Instrument metalic simplu de forma unei pâlnii, prin care se comunică verbal la distanță. – Sil. *port-a-*. Pl. *portavoce.*

portăreásă s.f. Femeie care păzește intrarea unei instituții, a unei întreprinderi, a unei case particulare. ▸ Soția portarului (**1**). – Pl. *portărese.*

portbagáj s.n. Parte a caroseriei unui auto-vehicul în care se transportă bagajele. – Sil. *port-ba-*. Pl. *portbagaje.*

portchéi s.n. Inel de metal sau toc de piele cu un inel în care se prind cheile. – Sil. *port-chei.* Pl. *portchei.*

portdrapél s.m., s.n. **1.** S.m. Militar care poartă drapelul unei unități. **2.** S.n. Toc de piele prins de o curea petrecută peste piept în care se introduce coada drapelului pentru a putea fi purtat mai ușor. – Sil. *port-dra-*. Pl.n. *portdrapele.*

portíc s.n. Galerie exterioară mărginită de o colonadă, uneori cu arcade, construită la intrarea într-o clădire sau care servește adesea ca loc de plimbare în jurul unei piețe sau al unei grădini. – Pl. *porticuri.*

portiéră s.f. Ușă cu geam la un automobil, la un vagon sau la o trăsură închisă. – Sil. *-ti-e-*. Pl. *portiere.*

portjartiér s.n. Obiect de lenjerie feme-iască de care sunt prinse jartierele. – Sil. *port-jar-ti-er.* Pl. *portjartiere.*

portmonéu s.n. Obiect de piele, de material plastic etc., având forma unei pungi, în care se țin banii (mărunți). – Sil. *port-mo-*. Pl. *portmonee,* sil. *-ne-e,* scris nu *-neie.*

pórto s.n. Specialitate de vin roșu, foarte dulce. – Pl. *portouri* „porții".

portocál s.m. Pom fructifer mediteranean și subtropical, cu frunze persistente, cu flori albe parfumate și fructe comestibile. – Pl. *portocali.*

portocálă s.f. Fruct al portocalului, de formă sferică, învelit într-o coajă galbenă-roșcată, zemos, aromat și bogat în vitamine. – Pl. *portocale.*

portocalíu,-íe adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea galbenă-roșiatică a portocalei; oranj. **2.** S.n. Culoare situată în spectrul solar între roșu și galben. – Pl. *portocalii.*

portofél s.n. Obiect de forma unei coperți, confecționat din piele, material plastic etc., cu mai multe despărțituri, în care se păstrează bani, acte etc. și care se poartă în buzunar, în geantă etc. – Pl. *portofele.*

portofóliu s.n. **1.** (De obicei urmat de determinări) Funcție, titlu de ministru; minister. **2.** Totalitatea efectelor de comerț, a acțiunilor etc. care se află în posesia și în evidența unei bănci. – Sil. *-liu,* pr. *-liu.* Pl. *portofolii* „mape", art. *-liile,* sil. *-li-i-*.

porto-fránco s.n. Port[2] sau parte a unui port cu regim vamal special, în care mărfurile importate sau aflate în tranzit nu sunt supuse taxelor vamale. – Pl. *porto-franco.*

portrét s.n. **1.** Pictură, desen, sculptură sau fotografie care redă chipul unei persoane. **2.** Prezentare, descriere a aspectului fizic sau a caracterului cuiva într-o operă literară; specie literară cu un astfel de conținut. – Sil. *por-tret*. Pl. *portrete.*

portretíst,-ă s.m. și f. **1.** Pictor specializat în portrete (**1**). **2.** Autor, scriitor de portrete (**2**). – Sil. *por-tre-.* Pl. *portretiști,-ste.*

portretístic,-ă s.f., adj. **1.** S.f. Gen al artelor plastice al cărui obiect este portretul (**1**). **2.** Adj. Care aparține portretisticii (**1**). – Sil. *por-tre-.* G.-D.s.f. *portretisticii.* Pl.adj. *portretistici,-ce.*

portțigarét s.n. **1.** Cutie mică în care se păstrează țigările. **2.** Tub mic de lemn, de material plastic etc. în care se introduce țigara pentru a fi fumată. – Sil. *port-ți-.* Pl. *portțigarete.*

portuár,-ă adj. Care aparține unui port[2], care se referă la un port. – Sil. *-tu-ar.* Pl. *portuari,-e.*

portughéz,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune în Portugalia. **2.** Adj. Care se referă la Portugalia sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de portughezi (**1**). – Pl. *portughezi,-e.*

portvizít s.n. Portofel folosit mai ales pentru acte. – Sil. *port-vi-.* Pl. *portvizite.*

porțelán s.n. **1.** Material ceramic alb, translucid, folosit la fabricarea vaselor de uz casnic, a unor obiecte decorative etc. **2.** Obiect făcut din porțelan (**1**). – Pl. **2** *porțelanuri* „obiecte, sorturi".

pórție s.f. **1.** Cantitate determinată dintr-un aliment, dintr-un material etc., destinată a fi folosită într-un anumit interval de timp. **2.** Parte, bucată, segment dintr-un tot. • *A-și lua porția* = a fi pedepsit după cum merită. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *porției.* Pl. *porții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

porúmb,-ă s.m., adj. **1.** S.m. Plantă din familia gramineelor, cu tulpina înaltă și groasă, având în vârf un spic, cu frunze lungi la subsuoara cărora cresc știuleții; este cultivată ca plantă alimentară, industrială și furajeră; știuletele acestei plante; nume dat boabelor desprinse de pe știulete; (reg.) păpușoi. **2.** Adj. De culoare cenușie-albăs-truie. – Pl. *porumbi,-e.*

porumbác,-ă adj. (Despre penele unor păsări) Pestriț, cenușiu. – Pl. *porumbaci,-ce.*

porumbár1 s.m. Arbust sălbatic cu ramuri spinoase, cu flori albe, care crește la marginea pădurilor și prin tufișuri. – Pl. *porumbari.*

porumbár2 s.n. Construcție din nuiele sau din șipci în care se păstrează știuleții de porumb. – Pl. *porumbare.*

porúmbă s.f. Fructul porumbarului[1], sferic, de culoare neagră-vineție și gust acru-astrin-gent. – Pl. *porumbe.*

porumbél s.m. Pasăre sălbatică sau domes-ticită, cu ciocul scurt, cu penele colorate variat. ▹ ~ *călător* (sau *de poștă*) = porumbel dresat să se întoarcă la locul de unde a fost trimis, folosit pentru transmiterea mesajelor. • *A trăi* (sau *a se iubi, a se giugiuli*) *ca porumbeii* = (mai ales despre soți) a trăi în dragoste și bună înțelegere unul cu altul. – Pl. *porumbei.*

porumbíște s.f. Loc cultivat cu porumb, lan de porumb; loc de pe care s-a cules porumbul. – Pl. *porumbiști.*

porumbíță s.f. Femela porumbelului. – Pl. *porumbițe.*

porúncă s.f. **1.** Dispoziție, ordin. **2.** (Rel.; mai ales la pl.) *Cele zece porunci* = decalogul. – Pl. *porunci.*

poruncí vb.IV tr. A dispune sau a pretinde ca ceva să se facă, să se îndeplinească, a ordona. – Ind.pr. *poruncesc,* pf.s. *poruncii.*

poruncitór,-oáre adj. Care exprimă o poruncă, un ordin; (p.ext.) autoritar. – Pl. *poruncitori,-oare.*

posác,-ă adj. Care este lipsit de veselie, prost dispus; care vorbește puțin, căruia nu-i place societatea. – Pl. *posaci,-ce.*

posedá vb.I tr. **1.** A stăpâni, a deține, a dispune de ceva. **2.** A cunoaște (bine) o limbă străină, o disciplină științifică; a stăpâni. – Ind.pr. *poséd.*

posesiúne s.f. **1.** Faptul de a poseda; stăpânire asupra unui lucru, a unui bun. **2.** Colonie[1] (**2**). – Sil. *-si-u-.* Pl. *posesiuni.*

posesív,-ă adj. (Gram.; despre pronume, adjective, articole etc.) Cu ajutorul căruia se exprimă o

relație de apartenență, un raport de posesiune, de dependență. – Pl. *posesivi,-e.*

posesór,-oáre s.m. și f. Persoană care posedă un lucru, căreia îi aparține ceva. – Pl. *posesori,-oare.*

posíbil,-ă adj. Care se poate întâmpla sau realiza, care e cu putință, care se poate face. ▸ (Substantivat, n.) Ceea ce e cu putință. • *A face* (*tot*) *~ul* (*și imposibilul*) = a face tot ce se poate pentru a ajunge la rezultatul dorit. – Pl. *posibili,-e.* Par. *pasibil.*

posibilitáte s.f. **1.** Faptul de a fi posibil, de a deveni o realitate. **2.** Mijloc, modalitate de rezolvare, de înfăptuire a ceva. ▸ (La pl.) Însușiri intelectuale, morale etc. de care dispune cineva; calități (ale cuiva) care se pot dezvolta. – Pl. *posibilități.*

posomorât,-ă adj. **1.** Care este prost dispus, trist, posac. **2.** (Despre obiecte, peisaje etc.) De culoare întunecată, care inspiră melancolie, tristețe, dezolare. **3.** (Despre cer, vreme) Întunecat, închis; pâclos. – Pl. *posomorâți,-te.*

posomorî vb.IV refl. **1.** A deveni trist, întunecat la față din cauza unei proaste dispoziții, a unei nemulțumiri. **2.** (Despre cer) A se înnoura; (despre timp) a deveni urât, închis. – Ind.pr. *posomorăsc.*

pospái s.n. Pulbere fină de făină produsă în timpul măcinatului; (p. gener.) pulbere albă, strat subțire (mai ales de zăpadă); pospăială.

pospăiálă s.f. (Rar) Pospai. ▸ (Fig.) Aparență înșelătoare, care ascunde superficialitate. – Pl. *pospăieli.*

post1 s.n. **1.** Funcție, slujbă. **2.** Loc unde stă de pază o santinelă. ▸ Loc amenajat în vederea executării unei misiuni (de comandă, de observare etc.). ▸ Loc unde stă un agent de circulație. **3.** Instalație care cuprinde aparatele necesare pentru efectuarea unei operații tehnice (ex. post de radio). – Pl. *posturi.*

post2 s.n. Interdicție a bisericii prescrisă credincioșilor de a consuma numai unele alimente în anumite zile sau perioade de timp; perioadă de timp în care se postește (**1**). • *Ca nunta în ~,* se zice despre ceea ce nu e potrivit cu o anumită împrejurare. *Cât o zi de ~* = care dă impresia că nu se mai termină. – Pl. *posturi.*

postá vb.I tr. și refl. A (se) așeza, a (se) instala într-un anumit loc cu scopul de a supraveghea sau de a urmări ceva. – Ind.pr. *postez.*

postamént s.n. Placă sau suport de piatră, de metal etc. așezate pe sol sau pe o fundație specială, folosite ca bază de susținere și de fixare a unei statui, a unei coloane etc.; piedestal, soclu. – Pl. *postamente.*

postáv s.n. Țesătură groasă de lână, cu suprafața păroasă, din care se confecționează obiecte de îmbrăcăminte, pături etc. – Pl. *postavuri* „sortimente".

postbélic,-ă adj. Care se referă la perioada de după un război, care aparține acestei perioade. – Sil. *post-be-.* Pl. *postbelici,-ce.*

postdatá vb.I tr. A pune pe o scrisoare, pe un act etc. o dată posterioară celei la care au fost întocmite. – Sil. *post-da-.* Ind.pr. *postdatez.*

póster s.n. Afiș decorativ sau fotografie mare cu diferite imagini (artiști, formații muzicale etc.). – Pl. *postere.*

posteriór,-oáră adj. **1.** Care urmează după cineva sau după ceva; care se petrece după ceva. **2.** Care se află, este așezat în partea de dinapoi, din spate. – Sil. *-ri-or.* Pl. *posteriori, -oare.*

posteritáte s.f. Generațiile viitoare, urmașii. – G.-D. *posterității.*

postfáță s.f. Text explicativ adresat cititorilor, plasat la sfârșitul unei cărți. – Sil. *post-fa-.* Pl. *postfețe.*

postí vb.IV intr. **1.** A nu mânca anumite alimente (în special de origine animală) în anumite zile sau perioade de timp. ▸ A nu mânca nimic sau a mânca insuficient. **2.** (Fig.) A se abține de la ceva; a duce lipsă de ceva. – Ind.pr. *postesc,* pf.s. *postii.*

postmeridián,-ă adj. Care are loc în cursul după-amiezii, de după-amiază. – Sil. *post-... -di-an.* Pl. *postmeridiani,-e.*

post-mórtem adv. (În legătură cu acordarea unei distincții) După moarte.

postoperatóriu,-ie adj. Care se produce, care apare în urma unei intervenții chirurgicale. – Sil. *post-o-...-riu,* pr. *-riu,* f. *-ri-e.* Pl. *postoperatorii.*

postpúnere s.f. Procedeu gramatical prin care anumite părți de vorbire (de ex. articolul) se plasează după părțile de vorbire pe care le determină. – Sil. *post-pu-.* Pl. *postpuneri.*

post-restánt s.n. Serviciu special care păs-trează la poștă corespondența unei persoane pentru a fi ridicată personal de destinatar.

post-scríptum s.n. Text care se adaugă la sfârșitul unei scrisori, după iscălitură. Scris abr. *P.S.*

postulát s.n. **1.** Enunț considerat evident, fiind luat ca o cerință în vederea întemeierii altor enunțuri. **2.** (Mat.) Principiu recunoscut ca adevărat, de la care se pleacă într-o demonstrație. **3.** Principiu, normă de bază. – Pl. *postulate.*

postúm,-ă adj. **1.** (Despre scrieri) Publicat după moartea autorului. **2.** (Despre distincții, aprecieri) Care se acordă, se recunoaște cuiva după moartea acestuia. – Pl. *postumi,-e.*

postuniversitár,-ă adj. (Despre cursuri, forme de învățământ etc.) Care se desfășoară după terminarea studiilor universitare. – Sil. *post-u-.* Pl. *postuniversitari,-e.*

postúră s.f. Situație în care se află cineva la un moment dat. – Pl. *posturi.*

poșétă s.f. Geantă mică de diverse forme pe care o poartă femeile (și în care își și țin banii, diferite accesorii de toaletă etc.); geantă. – Pl. *poșete.*

poștál,-ă adj. Care aparține poștei, privitor la poștă, de poștă. – Pl. *poștali,-e.*

poștáș s.m. Factor poștal. – Pl. *poștași.*

póștă s.f. **1.** Instituție care se ocupă cu transportarea și distribuirea corespondenței, a telegramelor, a coletelor etc.; localul unde se află această instituție. ▸ Corespondență expediată sau primită în aceeași zi. **2.** ~ *electronică* = ansamblu de tehnici care permit transmiterea și recepționarea unui mesaj prin internet; e-mail. **3.** (În trecut) Serviciu de transport pentru călători și pentru corespondență; vehicul, tras de cai, pentru acest transport. ▸ Loc amenajat pe parcursul unui drum, unde călătorii găsesc vehicule de transport și cai de schimb. **4.** Unitate de măsură pentru lungime, folosită în trecut, egală cu distanța între două stații de schimb al cailor de poștă (circa 20 de km). • *A ajunge* (sau *a fi*) *cal de* ~ = a fi foarte solicitat (mai ales să umble în toate părțile). *A umbla cu poșta* sau *a purta poșta* sau *a fi poșta satului,* se spune despre cineva care face public un secret, care răspândește zvonuri. *Cale de o* ~ = distanță (destul de) mare. *De* ~ = poștal. – Pl. *pośte.*

pot s.n. Sumă rezultată din mizele strânse într-un tur la un joc de cărți. – Pl. *poturi.*

potábil,-ă adj. (Despre apă) Care se poate bea, care este bună de băut. – Pl. *potabili,-e.*

potáie s.f. Câine slab, jigărit; javră, jigodie. – Pl. *potăi.*

potásiu s.n. Metal alcalin, de culoare albă-ar-gintie, folosit la fabricarea celulelor fotoelec-trice sau, sub formă de săruri, ca îngrășământ. – Sil. *-siu,* pr. *-șiu.*

potârníche s.f. Pasăre sălbatică, de mărimea unui porumbel, cu penele de culoare brună pe spate și cenușie pe piept, care trăiește în stoluri mici prin tufișuri și prin holde. • *A se risipi* (sau *a se împrăștia*) *ca potârnichile* (sau *ca puii de* ~) = a se împrăștia, a fugi repede în toate părțile, mai ales în fața unei primejdii. – Pl. *potârnichi.*

potcáp s.n. Acoperământ pentru cap, de formă cilindrică, fără borurI, purtat de preoții și de călugării ortodocși. – Pl. *potcapuri.*

potcoávă s.f. Piesă de oțel în formă de semicerc, care se fixează, pentru protecție, în special pe copitele cailor. ▸ Piesă de oțel care se fixează pe tocurile cizmelor sau ale bocancilor pentru a le proteja. • *A căuta* (sau *a umbla*) *după potcoave de cai morți*

= a umbla după lucruri imposibil de obținut, a-și pierde vremea cu lucruri inutile. – Pl. *potcoave.*

potcovărie s.f. Atelier unde se fac potcoave sau se potcovesc animalele de tracțiune. – G.-D. *potcovăriei.* Pl. *potcovării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

potcovi vb.IV tr. **1.** A pune potcoave la copitele unui animal de tracțiune. ▸ A pune potcoave pe tocurile bocancilor sau ale cizmelor. **2.** (Fig.) A păcăli, a înșela pe cineva. – Ind.pr. *potcovesc,* pf.s. *potcovii.*

potecă s.f. Drum îngust (numai pentru mers pe jos), cărare. • *A ști toate potecile* = a cunoaște toate dedesubturile unui lucru, ale unei afaceri etc. *Pe toate potecile* = peste tot, pretutindeni. – Pl. *poteci.*

potență vb.I tr. și refl. A face să dobândească sau a dobândi o amploare, o intensitate, o putere mai mare, mai accentuată. – Ind.pr. *potențez.*

potență s.f. Forță, putere, vigoare; posibi-litate (de dezvoltare). – Pl. *potențe.*

potențiál,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care are posibilitatea de manifestare, de realizare. **2.** S.n. Capacitate de muncă, de acțiune. ▹ ~ *economic* = totalitatea resurselor materiale și umane ale unei țări. **3.** S.n. (Fiz.) Capacitatea de a produce o manifestare energetică, un lucru mecanic. – Sil. *-ți-al.* Pl. *potențiali,-e.*

póteră s.f. Ceată, grup organizat de oameni înarmați, care aveau, în trecut, misiunea, dată de domnie, de a urmări și de a prinde pe răufăcători. – Pl. *poteri.*

poticneálă s.f. Faptul de a se poticni. – Pl. *poticneli.*

poticní vb.IV refl. **1.** A se lovi cu piciorul de ceva în timpul mersului, a se împiedica, a-și pierde echilibrul (și a cădea). **2.** (Fig.) A întâmpina o greutate în timpul unei activități; a da greș. ▸ A vorbi cu greutate, cu întreruperi. – Ind.pr. *poticnesc,* pf.s. *poticnii.*

potír s.n. **1.** Cupă de metal (prețios), cu gura largă și cu marginile răsfrânte, în care se păstrează, în altarul bisericii, cumine-cătura. **2.** Parte a unei flori, formată din caliciu și corolă. – Pl. *potire.*

potlogár s.m. (Fam.) Pungaș, borfaș; escroc. – Sil. *po-tlo-.* Pl. *potlogari.*

potolí vb.IV refl. și tr. A pierde sau a face să piardă din intensitate, din tărie, din ritm; a (se) calma, a (se) liniști. ▸ Tr. A pune capăt unei acțiuni în desfășurare, a face să înceteze. – Ind.pr. *potolesc,* pf.s. *potolii.*

potolít,-ă adj. (Despre oameni) Lipsit de agitație, liniștit, calm. ▸ (Despre sunete) Cu intensitate scăzută; slab, stins. ▸ (Despre foc) Care arde încet, fără vâlvătaie, mocnit. ▸ (Despre ape) Care nu are valuri, lin. – Pl. *potoliți, -te.*

potóp s.n. **1.** (În tradiția creștină) Revărsare mare de ape care a înecat toată lumea și toate viețuitoarele, cu excepția acelora de pe corabia lui Noe. **2.** Ploaie mare, torențială; inundație. **3.** (Fig.) Calamitate, prăpăd. **4.** (Fig.) Cantitate, număr foarte mare de ființe sau de lucruri. – Pl. *potopuri.*

potóu s.n. Punctul de plecare sau de sosire la alergările de cai. – Art. *potoul.* Pl. *potouri.*

potpuríu s.n. Suită muzicală alcătuită din fragmente cu caracter asemănător din opere, operete etc. sau din melodii ori cântece grupate fără o legătură strânsă între ele. ▸ (Fig.) Amestecătură de lucruri diferite, vălmășag. – Pl. *potpuriuri.*

potrivi vb.IV. **1.** Refl. A avea însușiri asemănătoare cu cineva sau cu ceva; a corespunde unul cu altul sau cu ceva. **2.** Tr. A așeza la locul cuvenit sau în cel mai bun loc; a adapta după..., a face să stea așa cum trebuie. ▸ A doza (punând sare, condimente într-o mâncare). **3.** Tr. A spune, a rosti ceva în locul, la timpul sau în situația în care trebuie. **4.** Refl. și tr. A fi sau a face să fie pe măsură, așa cum se cere; a face să funcționeze bine. **5.** Tr. A face în așa fel încât..., a calcula, a chibzui. **6.** Refl. A se lua după cineva, a-și pune mintea cu cineva. – Sil. *po-tri-.* Ind.pr. *potrivesc,* pf.s. *potrivii.*

potrivíre s.f. Acțiunea de a se potrivi; ase-mănare, similitudine. ▸ Așezare la locul corespunzător, firesc. ▸ Nimereală, coinci-dență. – Sil. *po-tri-.* Pl. *potriviri.*

potrivít,-ă adj. **1.** Care se potrivește cu cineva sau cu ceva. **2.** Care corespunde scopului urmărit, unor cerințe, unei situații etc. ▸ (Adverbial) Conform cu..., în concor-danță cu... **3.** Alcătuit, aranjat așa cum trebuie. **4.** Bine proporționat. ▸ Mijlociu; moderat. – Sil. *po-tri-*. Pl. *potriviți,-te.*

potrívnic,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care constituie o piedică, un obstacol în atingerea unui scop; dușmănos, ostil. ▸ (Despre vreme) Neprielnic, nefavorabil. **2.** S.m. și f. Adversar. – Sil. *po-triv-*. Pl. *potrivnici,-ce.*

potróc s.n. (Mai ales la pl.) Ciorbă acră, preparată din măruntaie de pasăre; mă-runtaie din care se face această ciorbă. – Sil. *po-troc.* Pl. *potroace.*

pováră s.f. **1.** Greutate (mare), transportată cu un mijloc de tracțiune, pe spinarea unui animal sau a omului; încărcătură (mare), sarcină. **2.** Trudă, efort mare; chin; obligație, datorie care împovărează. **3.** (Fig.) Suferință morală, apăsare sufletească. • *A-și duce povara* = a îndura greutățile vieții de fiecare zi. – Pl. *poveri.*

povățuí vb.IV tr. A sfătui, a îndruma. – Ind.pr. *povățuiesc,* pf.s. *povățuii.*

povârníș s.n. Pantă (abruptă); versant (foarte înalt) al unui deal sau al unui munte. – Pl. *povârnișuri.*

povéste s.f. **1.** Basm. ▸ Născocire, minciună. **2.** Relatare a faptelor, a peripețiilor din viața cuiva. **3.** Fapt, eveniment; întâmplare. • *A ajunge* (sau *a fi, a se face* etc.) *de* ~ = a ajunge cunoscut mai ales prin fapte rele sau neobișnuite. *A se apuca de povești* = a începe să povestească (mult) cuiva. *A sta la povești* = a vorbi îndelung cu cineva; a pălăvrăgi. *Așa e ~a?* = așa e situația? așa stau lucrurile? *Nici* ~ = nu e adevărat; nici pomeneală. – Pl. *povești.*

povestí vb.IV tr. și intr. **1.** A spune o poveste. **2.** A face cunoscut prin cuvinte un eveniment, o întâmplare etc.; a sta de vorbă. – Ind.pr. *povestesc,* pf.s. *povestii.*

povestíre s.f. **1.** Acțiunea de a povesti. **2.** Narațiune epică în proză, de dimensiuni relativ reduse, construită pe un fond liric. – Pl. *povestiri.*

povestitór,-oáre s.m. și f. Persoană care povestește sau care știe să povestească frumos; (livr.) narator. – Pl. *povestitori,-oare.*

pozá vb.I. **1.** Intr. A lua o anumită atitudine pentru a fi fotografiat sau pentru a servi ca model unui pictor ori unui sculptor. **2.** Intr. A lua o atitudine neconformă cu adevărata sa fire pentru a produce impresie. **3.** Tr. și refl. (Fam.) A (se) fotografia. – Ind.pr. *pozez.*

pózǎ s.f. **1.** Atitudine, comportare (afectată) pe care cineva și-o impune pentru a produce impresie. **2.** (Fam.) Fotografie (**1**). – Pl. *poze.*

pozitív,-ă adj. **1.** Care se întemeiază pe date, pe fapte, pe realități, pe experiență; (p.ext.) adevărat, real. **2.** (Mat.; despre numere sau despre mărimi scalare) Care este mai mare decât zero. **3.** (Despre sarcini electrice) De același fel cu sarcina electrică dobândită de un baston de sticlă prin frecare. **4.** (Gram.; și substantivat, n.) *Grad* ~ = formă a adjectivului sau a adverbului cu ajutorul căreia se exprimă însușirea unui obiect sau a unui proces privit izolat, fără referire la alte obiecte sau procese. **5.** (Și substantivat, n.; despre o imagine fotografică) La care distribuția luminii și a umbrei este identică cu cea reală, ea putând fi alb-negru sau color. – Pl. *pozitivi,-e.*

pozitivísm s.n. Curent filosofic din sec. 19-20, care susține că filosofia trebuie să se limiteze strict la faptele confirmate de experiență.

poziție s.f. **1.** Loc pe care îl ocupă cineva sau ceva în raport cu altcineva sau altceva; felul, modul în care este așezat cineva sau ceva. **2.** Situație, condiție în care se află cineva; (p.ext.) situație socială, rang. **3.** Fel de a sta al cuiva. **4.** Atitudine, ținută. **5.** Por-țiune de teren ocupată de o unitate militară pe front. • *A lua* ~ = a-și exprima punctul de vedere. *A sta* (sau *a rămâne, a se menține* etc.) *pe* ~ = a-și menține cu hotărâre convingerile,

opiniile. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *poziției.* Pl. *poziții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

poznáș,-ă adj. **1.** Care face pozne, căruia îi place să se țină de glume, de năzbâtii; (despre faptele sau manifestările oamenilor) care provoacă hazul. **2.** Care iese din comun, ciudat, curios; care produce neplăceri. – Pl. *poznași,-e.*

póznă s.f. **1.** Faptă sau vorbă care provoacă haz, veselie. **2.** Curiozitate, ciudățenie. **3.** Faptă, întâmplare neplăcută care poate provoca încurcături; faptă nesocotită (fără gravitate). – Pl. *pozne.*

práctic,-ă adj. **1.** Care se bazează pe practică. ▸ Care corespunde unor nevoi reale, concrete. **2.** Ușor de întrebuințat; co-mod; economicos. **3.** (Despre oameni) Care are simțul realității, care știe să se adapteze unei situații. – Pl. *practici,-ce.*

practicá vb.I tr. A exercita o meserie, o profesiune etc., a se ocupa cu... – Ind.pr. *práctic.*

practicábil,-ă adj. **1.** Care se poate pune în practică; de care se poate cineva folosi. **2.** (Despre drumuri, locuri) Pe unde se poate umbla sau trece (relativ) ușor. – Pl. *practica-bili,-e.*

práctică s.f. **1.** Activitate a oamenilor care are ca scop un rezultat concret. ▸ Exercitare a unei profesiuni; (p. ext.) deprindere. **2.** Me-todă, procedeu verificat și aplicat; experiență. **3.** Aplicare și verificare a cunoștințelor teoretice într-un domeniu oarecare; stagiu efectuat de un student sau de un elev pentru pregătirea sa profesională. • *A pune în ~* = a aplica. – Pl. *practici.*

practician,-ă s.m. și f. Persoană care cunoaște mai ales latura practică a meseriei sau a specialității sale. – Sil. *-ci-an.* Pl. *practicieni,-e.*

prádă s.f. **1.** Acțiunea de a prăda; jaf. ▸ Bu-nuri însușite de cel care prădă. **2.** Persoană prinsă, răpită, ajunsă în stăpânirea cuiva. ▸ (Fig.) Persoană dominată de o pasiune, de un sentiment. **3.** Vietate prinsă, servind ca hrană animalelor sălbatice carnivore. **4.** *Pa-săre de ~* = pasăre răpitoare. – Pl. *prăzi.*

praf s.n. **1.** Material constituit din particule foarte mici și fine, provenite din corpuri solide fărâmițate (prin acțiunea apei și a vântului asupra scoarței terestre). **2.** Material solid sub formă de pulbere, folosit în diferite scopuri. ▹ *~ de pușcă* = pulbere neagră, întrebuințată ca exploziv. *~ de copt* = substanță folosită în patiserie pentru a face să crească aluatul. *Lapte ~* = lapte sub formă de pulbere, obținut prin eliminarea apei din componența lui. **3.** Medicament sub formă de pulbere. • *A arunca* (sau *a da*) *cuiva* (*cu*) *~ în ochi* = a înșela pe cineva, făcându-l să creadă că lucrurile sunt altfel decât în realitate. *A face pe cineva* (sau *ceva*) *~* = **a)** a distruge, a nimici; **b)** a învinge pe cineva într-o discuție. *A se alege ~* (*și pulbere*) *din cineva* (sau *ceva*) = a nu mai rămâne nimic, a se distruge complet. *Miroase a ~ de pușcă* = se simte atmosfera de război. – Pl. **2,3** *prafuri.*

prag s.n. **1.** Partea de jos, orizontală, a unui toc de ușă sau piesă de lemn fixată în locul corespunzător acestei părți, de obicei mai ridicată, peste care se trece la intrare sau la ieșire. ▸ Partea de sus a tocului ușii. **2.** Ușă; (p.ext.) casă, locuință. **3.** Început sau sfârșit al unei perioade de timp, al unei situații etc. *În pragul verii.* **4.** Valoarea minimă sau maximă a unei mărimi, caracteristică unui fenomen. **5.** Ridicătură pe fundul albiei unui râu, formată din roci mai dure. • *A bate ~urile* = a umbla mult, de colo până colo. *A se lovi* (sau *a se izbi*) *cu capul de ~* (sau *de ~ul de sus*) = a se convinge de anumite adevăruri în urma unei experiențe personale neplăcute. *A trece ~ul casei cuiva* = a intra în casa cuiva, a-l vizita. *În ~ul...* = în imediata apropiere..., la începutul... – Pl. *praguri.*

pragmátic,-ă adj. Care ia în considerație utilitatea, eficacitatea practică. – Pl. *pragma-tici,-ce.*

pralínă s.f. Bomboană cu înveliș de zahăr sau de ciocolată și cu miez de migdală sau de nucă. – Pl. *praline.*

pramátie s.f. (Fam.) Om de nimic, necinstit; pușlama, derbedeu. – Sil. *-ti-e.* G.-D. *pra-matiei.* Pl. *pramatii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

prășilă s.f. Săpatul pământului în locurile cultivate cu plante agricole (porumb, cartofi etc.), pentru a distruge buruienile și a afâna solul. – Pl. *prașile.*

prăștie s.f. Armă veche de luptă formată dintr-o bucată de piele, legată de două sfori, cu care se aruncau pietre asupra dușmanului. ▸ Jucărie cu care copiii aruncă pietricele la distanță. • *Ca din ~* = cu viteză mare, repede. – Sil. *-ti-e.* G.-D. *prăștiei.* Pl. *prăștii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

prăvilă s.f. (Înv.) **1.** Lege, hotărâre. **2.** Cod de legi civile sau bisericești; carte care conține astfel de legi. **3.** Regulă, normă după care se procedează la alcătuirea unui lucru, după care se desfășoară un fenomen. ▸ Regulă, normă de conduită, de comportare. – Pl. *pravile.*

pravoslávnic,-ă adj. (Înv. și pop.) Ortodox (**1**); (p.ext.) creștin. – Sil. *-vo-slav-.* Pl. *pra-voslavnici,-ce.*

práxiu s.n. Carte bisericească ce cuprinde faptele apostolilor. – Sil. *-xiu,* pr. *-xĭu.* Pl. *praxiuri.*

praz s.m. Plantă legumicolă, înrudită cu ceapa, având tulpina înaltă, frunze lungi și late și un bulb cărnos. • *Adio și un ~ verde,* se spune cuiva pentru a-l face să înțeleagă că poate să plece, că nu e dorit. – Pl., rar, *praji.*

práznic s.n. **1.** Masă mare dată în amintirea unui mort sau cu ocazia hramului unei biserici. **2.** Zi de sărbătoare (religioasă); masă mare organizată cu această ocazie. – Pl. *praznice.*

prăbuși vb.IV refl. și tr. A cădea sau a face să cadă la pământ brusc și cu zgomot, rostogolindu-se, sfărâmându-se, rănindu-se etc. ▸ Refl. (Fig.) A decădea. – Ind.pr. *prăbușesc,* pf.s. *prăbușii.*

prădá vb.I tr. **1.** A jefui, a devasta (o țară, un ținut). **2.** A deposeda pe cineva de bunuri, a lua cu forța; a ruina, a sărăci prin acte silnice. – Ind. pr. *prad.* Par. *preda.*

prădálnic,-ă adj. Care are caracter de jaf; care prădă. ▸ Care trăiește din pradă. – Pl. *prădalnici,-ce.*

prăfăríe s.f. Cantitate mare de praf. – G.-D. *prăfăriei,* neart. *prăfării.*

prăfós,-oásă adj. **1.** Plin de praf. **2.** Ca praful, pulverulent. – Pl. *prăfoși,-oase.*

prăfuí vb.IV tr. și refl. A (se) acoperi cu praf, a (se) umple de praf. – Ind.pr. *prăfuiesc,* pf.s. *prăfuii.*

prăjeálă s.f. **1.** Faptul de a (se) prăji. **2.** Fă-ină prăjită (cu ceapă) în grăsime, folosită la prepararea unor mâncăruri. – Pl. **2** *prăjeli.*

prăjí vb.IV. **1.** Tr. A expune acțiunii focului (în grăsime încinsă) un aliment pentru a-l face comestibil. **2.** Refl. (Fam.; despre oameni) A se expune la căldura focului (pentru a se încălzi) ori la razele soarelui (pentru a se încălzi sau pentru a se bronza). – Ind.pr. *prăjesc,* pf.s. *prăjii*; cj.pers.3 *să* (*se*) *prăjească.*

prăjínă s.f. **1.** Bucată de lemn lungă și subțire, folosită pentru a fixa, a susține sau a sprijini ceva. **2.** Bară lungă de bambus, de metal sau de fibre sintetice, folosită în sport la săriturile în înălțime; probă de atletism practicată cu acest obiect. **3.** Tijă metalică cu diverse întrebuințări în tehnică (ex. prăjină de foraj). • *A lua pe cineva cu prăjina* = a-l alunga, a-l goni. *A încăleca prăjina* = a pleca. – Pl. *prăjini.*

prăjitúră s.f. Preparat de patiserie făcut din făină, zahăr, unt, ouă etc., care se consumă mai ales ca desert. – Pl. *prăjituri.*

prăpástie s.f. Râpă mare, adâncă, situată de obicei într-o regiune muntoasă; hău, abis. • *A duce* (sau *a împinge*) *pe cineva în ~* = a face ca cineva să ajungă într-o situație primejdioasă, gravă. *A spune* (sau *a vorbi*) *prăpăstii* = a spune lucruri care înspăimântă sau care sunt lipsite de rațiune. – Sil. *-ti-e.* G.-D. *prăpastiei.* Pl. *prăpăstii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

prăpád s.n. **1.** Dezastru, distrugeri de mari proporții, provocate de om sau de forțele naturii. **2.** Cantitate, proporție enormă; mulțime imensă. – Pl. *prăpăduri.*

prăpădí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) nimici, a (se) distruge. ▸ Tr. A cheltui, a irosi (bani, avere). **2.** Tr. A duce la pieire, a omorî, a răpune. **3.** Refl. A-și pierde viața, a muri. • *A se ~ după...* = a-i plăcea

foarte mult cineva sau ceva. – Ind.pr. *prăpădesc,* pf.s. *prăpădii.*

prăpădít,-ă adj. **1.** (Despre obiecte, con-strucții etc.) Care este deteriorat, stricat. **2.** (Despre oameni) Sleit de puteri, vlăguit, epuizat, extenuat. ▸ (Adesea substantivat) Sărac, nevoiaș; nenorocit, chinuit. – Pl. *pră-pădiți,-te.*

prăpăstiós,-oásă adj. **1.** (Despre locuri) Cu prăpăstii, cu pante abrupte. **2.** Vijelios, năprasnic; înspăimântător. **3.** Extrem de mare; greu de închipuit, de crezut. **4.** (Despre oameni) Care vede lucrurile numai în rău, care exagerează în rău. – Sil. *-ti-os.* Pl. *prăpăstioși,-oase.*

prăsí vb.IV. **1.** Refl. (Despre animale) A face pui; a se înmulți. ▸ Tr. (Despre oameni) A crește animale și a le înmulți. **2.** Tr. A cultiva plante, a le îngriji ca să crească. – Ind.pr. *prăsesc,* pf.s. *prăsii.*

prăsílă s.f. **1.** Faptul de a se prăsi. **2.** Animal ținut pentru reproducere. **3.** Urmaș al unui animal (de rasă). – Pl. *prăsile.*

prășí vb.IV tr. A săpa, manual sau mecanic, locurile cultivate (cu porumb, cartofi etc.) pentru a distruge buruienile și a afâna pă-mântul. – Ind. pr. *prășesc,* pf.s. *prășii.*

prășitór,-oáre adj., s. **1.** Adj. (Despre plante) Care se prășește. **2.** S.m. și f. Persoană care prășește. **3.** S.f. Unealtă agricolă cu care se prășește mecanic. – Pl. *prășitori,-oare.*

prăvălí vb.IV. **1.** Refl. A se duce de-a rostogolul pe un povârniș. ▸ (Despre ape) A curge cu repeziciune, căzând de la o înălțime. **2.** Tr. (Pop.) A doborî, a trânti la pământ. – Ind.pr. *prăvălesc,* pf.s. *prăvălii.*

prăvălíe s.f. Local în care se expun și se vând diferite mărfuri. – G.-D. *prăvăliei.* Pl. *prăvălii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

prăznuí vb.IV. **1.** Tr. A celebra un eveniment religios; (p. gener.) a serba, a sărbători. **2.** Intr. A petrece, a ospăta. – Ind.pr. *prăznuiesc,* pf.s. *prăznuii.*

prânz s.n. Mâncarea, masa de la amiază; timpul când se ia această masă; ceea ce se mănâncă în acest timp. – Pl. *prânzuri.*

prânzí vb.IV intr. A mânca de amiază. – Ind.pr. *prânzesc,* pf.s. *prânzii.*

prâslea s.m. Copilul cel mai mic dintr-o familie. – G.-D. *lui pr'slea.* Pl. *pr'slea.*

prâsnél s.n. **1.** Titirez (**1**). **2.** Capătul inferior (conic și îngroșat) al fusului de tors. • (*Sprin-ten* sau *iute*) *ca ~ul* = foarte sprinten, foarte ager. – Pl. *prâsnele.*

prea adv. Peste măsură, excesiv (de mult, de mare etc.). • (*A fi*) *~ de tot* sau *~ din cale-afară* sau *prea-prea,* se spune când s-a depășit ceea ce poate fi admis, acceptat. *Nici prea-prea, nici foarte-foarte* = potrivit; așa și așa, mediocru. – Monosilabic.

preacurát,-ă adj. Care este fără nici o vină, care este de o curățenie morală desăvârșită. ▸ (Substantivat, f. art.) Fecioara Maria. – Substantivatul se scrie cu inițială majusculă. Sil. *prea-.* Pl. *preacurați,-te.*

preafericít,-ă adj. (În titulatura dată ierar-hilor care dețin grade înalte) Foarte fericit; (p.ext.) sfânt. ▸ (Substantivat, m.art.) Titlu dat patriarhului. – Scris cu inițială majusculă. Sil. *prea-fe-.* Pl. *preafericiți,-te.*

preájmă s.f. (Mai ales în locuțiuni) Spațiu, loc din apropierea, din vecinătatea cuiva sau a ceva, împrejurime. • *De prin ~* = care se află prin apropiere. *În* (sau *prin*) *preajma...* = **a)** (cu sens local) în (sau prin) vecinătatea, în (sau prin) jurul...; **b)** (cu sens temporal) în timpul apropiat de..., în ajunul...

prealábil,-ă adj. Care trebuie spus, făcut, pregătit etc. înainte de începerea unei acțiuni propriu-zise. • *În ~* = mai întâi, mai înainte. – Sil. *pre-a-.* Pl. *prealabili,-e.*

preamări vb.IV tr. A aduce cuiva mari laude; a exprima prețuirea profundă față de cineva sau de ceva; a slăvi. – Sil. *prea-.* Ind.pr. *preamăresc,* pf.s. *preamării.*

preamărít,-ă adj. (Mai ales în titulatura dată suveranilor sau prelaților) Vrednic de întreaga laudă, cinste, slavă. – Sil. *prea-.* Pl. *preamăriți, -te.*

preambalát,-ă adj. (Despre unele mărfuri) Ambalat înainte de a fi pus în vânzare. – Sil. *pre-am-*. Pl. *preambalați,-te.*

preambúl s.n. Partea introductivă a unui discurs, a unei scrieri, a unui tratat internațio-nal etc.; introducere, prefață, cuvânt înainte. – Sil. *pre-am-*. Pl. *preambuluri.*

preaplín s.n. **1.** Ceea ce este prea mult, prea abundent. **2.** Dispozitiv al unei instalații hidrotehnice prin care se face evacuarea automată a unor lichide. – Sil. *prea-plin.* Pl. *preaplinuri.*

preavíz s.n. Înștiințare scrisă prin care o persoană angajată este anunțată că va fi concediată la expirarea unui anumit termen. – Sil. *pre-a-*. Pl. *preavize.*

precambrián s.n. Prima eră geologică din istoria Pământului. – Sil. *-cam-bri-an.*

precár,-ă adj. Lipsit de siguranță, de trăi-nicie; incert, șubred. – Pl. *precari,-e.*

precaút,-ă adj. Care acționează cu băgare de seamă, luându-și toate măsurile de preve-dere; prudent, prevăzător. – Acc. și *precáut.* Sil. *-ca-ut.* Pl. *precauți,-te.*

precaúție s.f. Atitudinea celui precaut; mă-sură de prevedere. – Sil. *-ca-u-ți-e.* G.-D. *precauției.* Pl. *precauții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

precădére s.f. Întâietate, prioritate sau preferință acordată unei persoane, unei acțiuni, unei proble-me (față de altele). • *Cu* ~ = în primul rând, mai ales, înainte de toate. – G.-D. *precăderii.*

precedá vb.I tr. A se întâmpla, a exista, a fi, a se afla (în timp sau în spațiu) înainte de altceva; a premerge. – Ind.pr. pers.1 *precéd,* pers.3 *precedă,* nu *precede.*

precedént,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care precedă; anterior, premergător. **2.** S.n. Ceea ce servește ca exemplu sau ca justificare pentru fapte sau situații următoare. – Pl. *precedenți,-te.*

precépt s.n. Principiu, învățătură care stă la baza unei doctrine, mai ales morale; normă, regulă de conduită. – Pl. *precepte.*

precipitá vb.I tr. **1.** A face ca o activitate, o acțiune să se desfășoare într-un ritm mai rapid decât cel obișnuit sau decât cel așteptat; (refl.; despre acțiuni, evenimente) a se succeda în mod rapid. ▸ Refl. (Despre oameni) A acționa (prea) în grabă. **2.** (Chim.) A provoca depunerea, sub formă de precipitat, a unei substanțe dizolvate într-un lichid sau formate în urma adăugării unui reactiv în acel lichid; (refl.) a se depune sub formă de precipitat. – Ind.pr. *precípit.*

precipitánt s.m. (Chim.) Substanță care, adăugată la o soluție, provoacă precipitarea substanțelor din soluție. – Pl. *precipitanți.* Par. *precipitat*[1].

precipitát1 s.n. (Chim.) Substanță solidă care se separă dintr-o soluție, depunându-se la fundul recipientului în urma tratării soluției respective cu un reactiv. – Pl. *precipitate.* Par. *precipitant.*

precipitát2,-ă adj. (Despre oameni) Care acționează cu (prea) mare grabă sub impresia momentului, silit de împrejurări etc.; (despre acțiuni) care se face cu prea mare grabă; pripit. – Pl. *precipitați,-te.*

precipitáție s.f. (Mai ales la pl.) Produs al condensării vaporilor de apă din atmosferă, care cad pe pământ sub formă de ploaie, burniță, zăpadă, lapoviță etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *precipitației.* Pl. *precipitații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

precís,-ă adj. **1.** Care este limpede, clar, lămurit; sigur, categoric. **2.** Fix, exact. ▸ (De-spre ceasornice, instrumente de măsură) Care funcționează cu precizie. – Pl. *preciși, -se.*

precizá vb.I tr și refl. A (se) stabili sau a (se) indica ceva în mod precis, clar. ▸ A (se) contura (**2**). – Ind. pr. *precizez.*

precizáre s.f. Acțiunea de a preciza; lămurire, determinare exactă. – Pl. *precizări.*

precízie s.f. Faptul de a fi precis; exactitate; informație precisă. • *De* ~ = (despre aparate și instrumente) de mare exactitate, foarte precis. – Sil. *-zi-e.* G.-D. *preciziei,* neart. *precizii.*

precóce adj.invar. (Mai ales despre copii) Care se dezvoltă fizic sau psihic înainte de vârsta normală, care este prea matur pentru vârsta pe care o are. ▸ (Despre plante sau fructe) Care ajunge la maturitate sau se coace devreme; timpuriu.

precocitáte s.f. Însușirea de a fi precoce; dezvoltare prematură, timpurie. – G.-D. *precocității,* neart. *precocități.*

preconcepút,-ă adj. (Despre idei, păreri etc.) Admis, acceptat, adoptat, format dinainte, fără a face o cercetare sau o experiență în prealabil. – Pl. *preconcepuți,-te.*

preconizá vb.I tr. A prevedea, a propune, a emite o idee, o ipoteză, o metodă etc. – Ind.pr. *preconizez.*

precúm conj. (Introduce propoziții circum-stanțiale de mod) Așa cum, după cum. ▸ Tot astfel cum, ca și. • ~ *vezi* = asta e situația, așa este.

precumpăní vb.IV. **1.** Intr. A avea mai multă greutate, influență, importanță etc. decât altcineva sau decât altceva; a constitui elementul hotărâtor. **2.** Tr. A ține în cumpănă, în echilibru; a contrabalansa. – Ind.pr. *precumpănesc,* pf.s. *precumpănii.*

precumpănitór,-oáre adj. Care precumpănește (**1**) în ce privește numărul, valoarea, importanța etc. – Pl. *precumpănitori,-oare.*

precupét,-eáță s.m. și f. Persoană care cumpără de la producător zarzavaturi, fructe, păsări, ouă etc. și care le revinde apoi cu preț mai mare; (p.ext.) producător de legume, fructe etc., pe care le vinde pe piață. – Pl. *precupeți,-e.*

precupeți vb.IV tr. **1.** A cumpăra și a revinde (zarzavaturi, fructe etc.) în calitate de precupeț. **2.** (Fig.; în construcții negative) A nu cruța nimic, a face totul pentru reușita cuiva sau a ceva. – Ind. pr. *precupețesc,* pf.s. *precupeții.*

precursór,-oáre s.m. și f. Persoană care, prin activitatea sa, creează condiții pentru dezvoltarea, în viitor, a unei activități mai bogate, mai ample într-un anumit domeniu (științific, literar, social etc.); înaintaș. – Pl. *precursori,-oare.*

precuvântáre s.f. (Înv.) Prefață. – Pl. *precuvântări.*

predá vb.I. **1.** Tr. A da cuiva în primire un obiect; a încredința, a înmâna; a transmite. **2.** Refl. A se da învins în mâna dușmanului; (tr.) a da pe cineva în mâna sau în puterea cuiva. **3.** Tr. A transmite, în mod organizat, cunoștințele din cadrul unei discipline prin cursuri, lecții etc. (într-un sistem de învățământ). – Ind.pr. *predáu.* Par. *prădа.*

predecesór,-oáre s.m. și f. **1.** Persoană care a precedat pe cineva într-o activitate, într-o funcție etc. **2.** (La pl.) Strămoși; înaintași. – Pl. *predecesori,-oare.*

predestiná vb.I tr. (Despre o forță suprana-turală) A hotărî dinainte soarta cuiva sau a ceva, a ursi, a sorti. – Ind.pr. pers.3 *predestinează.*

predestináre s.f. **1.** Acțiunea de a predestina. **2.** Concepție teologică potrivit căreia fiecare om are destinul lui hotărât de divinitate. – Pl. *predestinări.*

predicá vb.I intr. **1.** Intr. (Despre preoți) A spune o predică. **2.** Tr. A propovădui idei, concepții (religioase). • *A ~ în pustiu* (sau *în deșert*) = a da sfaturi pe care nimeni nu le ascultă și nu le urmează. – Ind.pr. *prédic.*

predicát s.n. (Gram.) Partea principală a propoziției, care arată o acțiune, o stare sau o însușire a subiectului. ▹ ~ *verbal* = predicat exprimat printr-un verb predicativ la un mod personal sau printr-o interjecție. ~ *nominal* = predicat format dintr-un nume predicativ și un verb copulativ la mod personal. – Pl. *predicate.*

predicatív,-ă adj. (Gram.) Care poate forma predicatul. ▹ *Verb* ~ = verb care poate forma singur predicatul unei propoziții. *Nume* ~ = nume care, împreună cu un verb copulativ la mod personal, formează predicatul unei propoziții. – Pl. *predicativi,-e.*

predicatór s.m. **1.** Persoană care ține o predică. **2.** Conducător al unei comunități baptiste. – Pl. *predicatori.*

prédică s.f. Cuvântare rostită de preot în biserică în care se explică un text biblic și care conține învă-

țături (cu caracter moral), precepte; (p.ext.) orice expunere cu conținut moralizator. – Pl. *predici.*

prediléct,-ă adj. (Livr.) Preferat, favorit. – Pl. *predilecți,-te.*

predilécție s.f. Preferință, înclinație deosebită pentru cineva sau pentru ceva. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *predilecției.* Pl. *predilecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

predispozíție s.f. **1.** Însușire care poate da naștere unei aptitudini sau unui talent. **2.** (Med.) Sensibilitate sau receptivitate a organismului la anumite boli. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *predispoziției.* Pl. *predispoziții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

predispúne vb.III intr. și tr. A determina, a provoca o anumită stare sufletească sau o anumită dispoziție. – Ind.pr. *predispún,* pf.s. *predispusei*; part. *predispus.*

predispús,-ă adj. Care are înclinație (înnăscută) spre ceva. – Pl. *predispuși,-se.*

predomină vb.I intr. A se impune prin număr, valoare, intensitate, forță; a se ridica deasupra altora. – Ind.pr. *predómin.*

predominánt,-ă adj. Care predomină. – Pl. *predominanți,-te.*

preduceá s.f. Unealtă de oțel folosită pentru a face găuri în tablă, în piele, în carton etc. – Art. *preduceaua.* Pl. *preducele.*

preelectorál,-ă adj. Care se petrece, care are loc înainte de alegeri. – Sil. *pre-e-.* Pl. *preelectorali,-e.*

preempțiúne s.f. (Jur.) *Drept de ~* = drept al cuiva de a fi cel preferat la cumpărarea a ceva (obiecte, acțiuni, case etc.). – Sil. *pre-emp-ți-u-.* Pl. *preempțiuni.*

preexistá vb.I intr. A exista înainte de..., a exista de mai înainte. – Pr. *preegzista.* Sil. *pre-e-.* Ind. pr. *preexíst.*

prefabricát,-ă adj. Care rezultă dintr-un proces industrial și este utilizat ca material pentru executarea unui produs finit. ▸ (Sub-stantivat, n.) Element de construcție con-fecționat în fabrică, de obicei în serie. – Sil. *-fa-bri-.* Pl. *prefabricați,-te.*

prefáce vb.III. **1.** Tr. și refl. A face să ia sau a lua o formă, un aspect, un conținut nou, a (se) transforma (în altceva). **2.** Refl. A simula ceva cu scopul de a induce în eroare. – Ind.pr. *prefác,* pf.s. *prefăcui*; part. *prefăcut.*

prefață vb.I tr. A scrie prefața unei cărți. – Ind. pr. *prefațez.*

prefáță s.f. Parte introductivă care precedă o operă literară sau științifică, în care autorul sau altă persoană dă explicații ori face unele comentarii în legătură cu conținutul operei respective; (înv.) precuvântare. – Pl. *prefețe.*

prefăcătoríe s.f. Mod de comportare sau de manifestare a unei persoane lipsite de sinceritate; fățărnicie, ipocrizie. – G.-D. *prefăcătoriei.* Pl. *prefăcătorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

prefăcút,-ă adj. **1.** Transformat, modificat. **2.** Care se preface (2); fățarnic, ipocrit. – Pl. *prefăcuți,-te.*

preféct s.m. Conducător al unui județ, reprezentantul local al guvernului. – Pl. *prefecți.*

prefectúră s.f. Instituția condusă de prefect; localul în care își exercită funcția prefectul. – Pl. *prefecturi.*

preferá vb.I tr. A da întâietate unui lucru, unei persoane, unei situații în raport cu altcineva sau cu altceva; a avea preferință (pentru cineva sau ceva). – Ind.pr. *prefér.* Par. *profera.*

preferábil,-ă adj. Care merită să fie preferat, de preferat. – Pl. *preferabili,-e.*

preferențiál,-ă adj. Care se acordă cu preferință, care se face în favoarea, în avantajul cuiva. – Sil. *-ți-al.* Pl. *preferențiali,-e.*

preferínță s.f. Faptul de a prefera una dintre mai multe situații, persoane, obiecte etc. • *De ~* = cu deosebire, mai ales. – Pl. *preferințe.*

prefigurá vb.I tr. (Livr.) A schița ceva în linii mari înainte de a fi realizat, executat în formă finală. – Ind.pr. *prefigurez.*

prefirá vb.I. **1.** Tr. A lăsa ceva să treacă din mână printre degete, pe rând, unul câte unul. **2.** Tr. A lua în mână rând pe rând pentru a examina, a cerceta. **3.** Refl. A se perinda în fața ochilor sau prin minte. **4.** Refl. (Despre apă, lumină etc.) A se infiltra, a se strecura încetul cu încetul, a-și face loc. – Ind.pr. *prefír.*

prefíx s.n. **1.** (Lingv.) Afix care se atașează înaintea unui cuvânt, formând un derivat. **2.** Indicativ de apel interurban al unei localități în telefonia automată. • (Glumeț) *A schimba ~ul* = a împlini un număr de ani din 10 în 10. – Pl. *prefixe.*

pregătí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A face, a aranja (din timp) cele necesare pentru începerea unei acțiuni; a fi gata să... **2.** Tr. A instrui, a forma în vederea unei activități. ▸ A da lecții, a medita. **3.** Tr. A preveni pe cineva cu privire la o întâmplare, la un eveniment (neplăcut). **4.** Tr. A prepara o mâncare, a găti. – Ind.pr. *pregătesc,* pf.s. *pregătii.*

pregătít,-ă adj. (Despre oameni) Care are, care posedă cunoștințele necesare pentru a desfășura o activitate; instruit, format. – Pl. *pregătiți,-te.*

préget s.n. *Fără* (*de*) *~* = **a)** fără încetare, neîntrerupt, continuu; **b)** neîntârziat, imediat; fără șovăială.

pregetá vb.I intr. (Mai ales în propoziții negative) A ezita. – Ind.pr. *préget.*

pregnánt,-ă adj. Care se impune, care iese în relief prin anumite trăsături specifice, prin claritate, prin expresivitate etc. – Pl. *preg-nanți,-te.*

pregnánță s.f. Caracterul a ceea ce este pregnant. – Pl. *pregnanțe.*

preinfárct s.n. (Med.) Insuficiență corona-riană care se manifestă prin aspecte intermediare între criza de anghină pectorală și infarctul miocardic propriu-zis. – Sil. *pre-in-.* Pl. *preinfarcte.*

preistóric,-ă adj. Care aparține preistoriei, care se referă la preistorie. ▸ (Glumeț) Care este foarte vechi, perimat, demodat. – Sil. *pre-is-.* Pl. *preistorici,-ce.*

preistórie s.f. Denumire dată perioadei din istoria omenirii de la originea omului până la apariția primelor documente scrise. – Sil. *pre-is-to-ri-e.* G.-D. *preistoriei.*

preîntâmpiná vb.I tr. A lua din timp măsurile necesare pentru a împiedica ceva rău care ar putea să se întâmple; a preveni. – Sil. *pre-în-.* Ind. pr. *preîntâmpin.*

prejós adv. *Mai ~* = în inferioritate față de cineva sau de ceva; mai puțin, mai slab.

prejudecátă s.f. Părere, idee preconcepută (adoptată cu ușurință, fără o cunoaștere directă și temeinică a problemei respective). – Pl. *prejudecăți.*

prejudiciá vb.I tr. A cauza un prejudiciu. – Sil. *-ci-a.* Ind.pr. pers.1 *prejudiciez,* pers.3 *prejudiciază*; ger. *prejudiciind*, sil. *-ci-ind.*

prejudíciu s.n. **1.** Daună, pagubă materială. **2.** Știrbire, vătămare adusă onoarei, reputației, valorii etc. cuiva. – Sil. *-ciu,* pr. *-ciu.* Pl. *prejudicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

prelát s.m. Înalt demnitar bisericesc. – Pl. *prelați.*

prelátă s.f. Țesătură deasă, groasă, imper-meabilă, cu care se acoperă platforma unui camion, diverse obiecte și materiale care trebuie apărate de umezeală etc. – Pl. *prelate.*

prelégere s.f. Curs, lecție în învățământul universitar; conferință publică (aparținând, de obicei, unui ciclu). – Pl. *prelegeri.*

preliminár,-ă adj. Care precedă sau pregă-tește o acțiune, o lucrare etc.; care servește ca introducere la ceva. – Pl. *preliminari,-e.*

prelínge vb.III refl. **1.** (Despre lichide) A se scurge (**1**), lăsând urme (ușoare) pe marginea unui vas. **2.** (Despre ființe) A se strecura, a se furișa. – Ind. pr. *prelíng,* pf.s. *prelinsei*; part. *prelins.*

preluá vb.I tr. A lua în primire, a lua asupra sa. – Sil. *-lu-a.* Ind.pr. pers.1 *preiáu,* pers.2 *preiei,* pers.3 *preia,* pers.4 *preluăm,* pers. 5 *preluați,* pers.6 *preiau*; cj.pers.3 și 6 *să preia.*

prelucrá vb.I tr. **1.** A modifica forma, dimensiunile, structura unui material brut pentru a obține un produs cu anumite calități. **2.** A refăce, a adapta unui anumit scop o operă literară, științifică etc. **3.** A căuta să convingi pe cineva să facă ceva sau să acționeze într-un anume mod. – Sil. *-lu-cra.* Ind.pr. *prelucrez.*

prelucráre s.f. Acțiunea de a prelucra, modificare; (concr.) operă literară, științifică, muzicală, expunere etc. realizate pe baza unui izvor cunoscut. – Pl. *prelucrări.*

prelúdiu s.n. **1.** Parte introductivă a unei compoziții muzicale. **2.** (Fig.) Ceea ce anunță ori precedă o acțiune sau un eveniment. – Sil. *-diu,* pr. *-diu.* Pl. *preludii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

prelúng,-ă adj. **1.** Care are formă alungită, (aproximativ) lungă. **2.** Care ține, care durează (mai) mult. – Pl. *prelungi.*

prelungí vb.IV tr. și refl. **1.** A (se) face mai lung. **2.** A dura sau a face să dureze mai mult (o acțiune, valabilitatea unui document etc.). ▸ Tr. A amâna o scadență. – Ind.pr. *prelungesc,* pf.s. *prelungii.*

prelungíre s.f. Acțiunea de a (se) prelungi; parte a unui lucru care constituie o extindere, o continuare a lui. ▸ Timp care se acordă peste data stabilită pentru îndeplinirea unei acțiuni, a unui fapt etc. – Pl. *prelungiri.*

prelungitór s.n. Bucată cu care se prelungește un șnur electric, o țeavă etc. – Pl. *prelungitoare.*

prematúr,-ă adj. Care se întâmplă, se produce, apare sau se face mai devreme decât este normal. ▸ (Despre copii) Născut înainte de termen. – Pl. *prematuri,-e.*

premeditá vb.I tr. A chibzui, a socoti ceva înainte de a pune în aplicare. ▸ A plănui, a pune la cale (ceva rău). – Ind.pr. *premeditez.*

premeditáre s.f. Acțiunea de a premedita. • *Cu ~* = în mod premeditat. – Pl. *preme-ditări.*

premeditát, -ă adj. Chibzuit, plănuit dinainte, pus la cale, săvârșit în mod deliberat. – Pl. *premeditați,-te.*

premergător,-oáre adj. Care precedă pe cineva sau ceva, care premerge. – Pl. *pre-mergători,-oare.*

premérge vb.III intr. A preceda. – Ind.pr. *premérg,* pf.s. *premersei*; part. *premers.*

premiá vb.I tr. A acorda cuiva un premiu. – Sil. *-mi-a.* Ind.pr. pers.1 *premiez,* pers.3 *premiază*; ger. *premiind*, sil. *-mi-ind.*

premiánt,-ă s.m. și f. Elev(ă) care a obținut un premiu la sfârșitul anului școlar. ▸ Per-soană căreia i s-a acordat un premiu la un concurs, la o întrecere. – Sil. *-mi-ant.* Pl. *premianți,-te.*

premiér s.m. Denumire dată în unele țări primului ministru. – Sil. *-mi-er.* Pl. *premieri.*

premiéră s.f. Prima reprezentație a unei piese de teatru, a unei opere, a unui film etc. – Sil. *-mi-e-.* Pl. *premiere.*

premísă s.f. **1.** (Log.) Fiecare dintre cele două judecăți din care se deduce concluzia unui raționament. **2.** Idee de bază, punct de plecare. – Pl. *premise.*

prémiu s.n. Distincție, recompensă acor-dată cuiva pentru merite deosebite într-un domeniu de activitate. ▸ Distincție însoțită de o recompensă, de obicei din cărți, acordată la sfârșitul anului școlar elevilor care au obținut rezultate bune la învățătură. – Sil. *-miu,* pr. *-miu.* Pl. *premii,* art. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

premolár s.m. Fiecare dintre dinții situați între canini și molari. – Pl. *premolari.*

premoníție s.f. Presimțire, fără un motiv rațional, a unui fapt viitor. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *premoniției.* Pl. *premoniții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

prenatál,-ă adj. Care precedă nașterea; care are loc înainte de a naște. – Pl. *prenatali,-e.*

prenotá vb.I tr. A înscrie dinainte pe cineva într-un registru pentru a-l avea în evidență. – Ind. pr. *prenotez.*

prenúme s.n. Nume care se dă unui om la naștere; nume de botez. – Pl. *prenume.* Par. *pronume.*

preocupá vb.I. **1.** Tr. (Despre idei, probleme, sentimente) A stărui neîntrerupt în minte, a interesa îndeaproape pe cineva; (p.ext.) a frământa, a neliniști, a îngrijora. **2.** Refl. A se interesa, a se ocupa în mod deosebit de cineva sau de ceva. – Sil. *pre-o-*. Ind.pr. *preocúp*.

preocupáre s.f. Acțiunea de a (se) preocupa; interes deosebit pentru cineva sau pentru ceva. – Sil. *pre-o-*. Pl. *preocupări*.

preocupát,-ă adj. Absorbit de gânduri, urmărit de ceva; neliniștit, îngrijorat, îngân-durat. – Sil. *pre-o-*. Pl. *preocupați,-te*.

preopinént,-ă s.m. și f. (Livr.) Persoană care și-a exprimat o părere înaintea alteia. – Sil. *pre-o-*. Pl. *preopinenți,-te*.

préot s.m. Persoană care oficiază ritualurile unui cult religios; popă, (livr.) sacerdot. – Acc. nu *preót*. Sil. *pre-ot*. Pl. *preoți*.

preoteásă s.f. **1.** Soție de preot. **2.** Femeie care îndeplinea, în antichitate, funcții sacerdotale. – Sil. *pre-o-*. Pl. *preotese*.

preoți vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) face preot. **2.** Intr. A exercita funcția de preot. – Sil. *pre-o-*. Ind.pr. *preoțesc*.

preoțíme s.f. Tagma preoțească; mulțime de preoți. – Sil. *pre-o-*. G.-D. *preoțimii*.

prepará vb.I. **1.** Tr. A face pregătiri în vederea unui scop, a pregăti din timp ceva. ▸ A face mâncare, a găti. **2.** Tr. și refl. A (se) pregăti în vederea unui examen. – Ind.pr. *prepár*.

preparát s.n. Produs rezultat dintr-o operație de preparare; (spec.) produs alimentar. – Pl. *preparate*.

preparatíve s.f.pl. Acțiuni premergătoare făcute pentru asigurarea reușitei a ceva.

preparatór,-oáre s.m. și f. **1.** Persoană care efectuează operația de preparare a unor produse. **2.** Persoană care dă lecții particulare unui elev; meditator. **3.** Grad în învățământul universitar, imediat inferior asistentului. – Pl. *preparatori,-oare*.

prepeleác s.n. **1.** Par cu mai multe crăcane, înfipt în pământ, pe care se țin la țară oalele sau se atârnă diferite obiecte gospodărești. **2.** Înjghebare de mai multe prăjini pe care se clădește o căpiță de fân. • *A fi gol* ~ = a fi foarte sărac (mai ales a nu avea haine). – Pl. *prepelece*.

prepelicár s.m. Rasă de câini de vânătoare, de talie mare, cu urechile aplecate, folosit mai ales la vânatul prepelițelor. – Pl. *pre-pelicari*.

prépeliță s.f. Pasăre migratoare de câmpie, de culoare brună, cu dungi pe spate, vânată pentru carnea ei gustoasă; pitpalac. • *A căuta coada prepeliței* = a căuta ceea ce nu există, a căuta în zadar. – Acc. nu *prepelíță*. Pl. *prepelițe*.

preponderént,-ă adj. Care întrece în greutate, în cantitate; superior în valoare, ca importanță etc. – Pl. *preponderenți,-te*.

preponderénță s.f. Calitatea a ceea ce este preponderent; superioritate. – Pl. *preponde-rențe*.

prepozíție s.f. (Gram.) Parte de vorbire neflexibilă care exprimă raporturi sintactice de dependență între părțile unei propoziții, legând două părți de propoziție diferite. – Sil. *-ți-e*. G.-D. *prepoziției*. Pl. *prepoziții*, art. *-țiile*, sil. *-ți-i-*. Par. *propoziție*.

prepozițiónál,-ă adj. Care are valoare de prepoziție; format cu ajutorul unei prepoziții. – Sil. *-ți-o-*. Pl. *prepoziționali,-e*.

prepúț s.n. Cută a pielii care acoperă extremitatea anterioară a penisului. – Pl. *prepuțuri*.

preríe s.f. Regiune de stepă din continentul nord-american cu vegetație formată din ierburi. – G.-D. *preriei*. Pl. *prerii*, art. *-riile*, sil. *-ri-i-*.

prerogatívă s.f. Privilegiu, avantaj acordat prin lege unei persoane care exercită o anumită funcție (de demnitar, de șef al unui stat etc.). – Pl. *prerogative*.

preromantísm s.n. Curent literar apărut în sec. 18, care prefigurează tendințele și prin-cipalele direcții ale romantismului.

presá vb.I tr. **1.** A exercita o apăsare asupra unui material pentru a-i imprima o anumită formă, pentru a extrage un lichid din el etc. **2.** A forța, a constrânge pe cineva să acționeze într-un anumit fel. – Ind.pr. *presez.*

presánt,-ă adj. Care exercită o presiune asupra cuiva; (fig.) care cere o rezolvare imediată. – Pl. *presanți,-te.*

presáre s.f. Acțiunea de a presa; apăsare, comprimare. – Pl. *presări.*

préșă s.f. **1.** Mașină pentru prelucrarea prin presare a unor materiale. **2.** Mașină simplă de tipărit prin presarea hârtiei care conține materialul de imprimat pe un zaț acoperit de cerneală tipografică. **3.** Totalitatea ziarelor, revistelor etc. prin care se face informarea publicului. ▸ Gazetărie, ziaristică; (concr.) gazetari, ziariști. • *A avea ~ bună* (sau *proastă*) = a (nu) se bucura de apreciere bună, a (nu) avea reputație bună. – Pl. **1,2** *prese.*

presără vb.I tr. A împrăștia, a arunca ici și colo substanțe mărunte, granulare sau pul-verulente. – Ind.pr. *presăr.*

preschimbá vb.I. **1.** Tr. A da un lucru în schimbul altuia (de același fel sau de aceeași valoare). **2.** Tr. și refl. A (se) preface, a (se) transforma. – Sil. *pre-schim-.* Ind.pr. *preschímb.*

prescríe vb.III. **1.** Tr. A indica (verbal sau în scris) medicamentul sau tratamentul de care are nevoie un bolnav. **2.** Tr. A stabili cu precizie ceea ce urmează să se facă. **3.** Refl. (Despre drepturi) A înceta prin prescripție (**3**). – Sil. *pre-scri-.* Ind.pr. *prescríu,* pf.s. *prescrisei*; ger. *prescriind*; part. *prescris.*

prescripție s.f. **1.** Recomandare dată de medic unui bolnav cu privire la tratamentul pe care acesta trebuie să-l urmeze. **2.** Dis-poziție, prevedere, indicație. **3.** Stingere a unui drept la acțiune sau la executarea unei hotărâri judecătorești prin neexercitarea lui în termenul prevăzut de lege. – Sil. *pre-scrip-ți-e.* G.-D. *prescripției.* Pl. *prescripții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

prescúră s.f. Pâine din aluat dospit, folosită în ritualul creștin ortodox, din care se pre-gătește cumineca-tura și se taie anafura. – Acc. nu *préscură.* Pl. *prescuri.*

prescurtá vb.I tr. A reduce dimensiunile unui text; a scurta, a abrevia un cuvânt, un titlu etc. – Sil. *pre-scur-.* Ind.pr. *prescurtez.*

prescurtáre s.f. Acțiunea de a prescurta; abreviere; (concr.) text sau cuvânt prescurtat. – Sil. *pre-scur-.* Pl. *prescurtări.*

presentimént s.n. Presimțire. – Pl. *presentimente.*

presimțí vb.IV tr. A simți dinainte (vag și instinctiv) ceea ce urmează să se întâmple. – Ind.pr. *presímt,* pf.s. *presimții.*

presimțíre s.f. Faptul de a presimți; sentiment vag și instinctiv pe care îl are cineva față de cele ce ar putea să se întâmple; presentiment. – Pl. *presimțiri.*

présing s.n. (Sport) Tactică pe care o practică jucătorii unei echipe în apărare și care constă în supravegherea în permanență a adversarului pentru a-i stăvili acțiunile ofensive.

presiúne s.f. **1.** Forță care apasă pe suprafața unui corp. ▹ *~ atmosferică* = presiune exercitată de atmosferă pe suprafața corpurilor. *~ arterială* = tensiune arterială. **2.** (Fig.) Constrângere (morală). – Sil. *-si-u-.* Pl. *presiuni.*

prespapier s.n. Obiect de birou care se pune peste hârtii pentru a nu se împrăștia. – Pr. *prespapié.* Sil. *-pier.* Pl. *prespapieuri.*

prestá vb.I tr. A desfășura o activitate, a efectua o muncă; a face un serviciu. – Ind.pr. *prestez.*

prestabilí vb.IV tr. A stabili ceva dinainte, cu anticipație. – Sil. *pre-sta-.* Ind.pr. *presta-bilesc,* pf.s. *prestabilii.*

prestánță s.f. Ținută, atitudine impună-toare, demnă. – G.-D. *prestanței,* neart. *prestanțe.*

prestáre s.f. Acțiunea de a presta; prestație. ▹ *Prestări de servicii* = reparații, întreținere a unor

bunuri materiale; efectuare a unor servicii. – Pl. *prestări.*

prestáție s.f. **1.** Prestare. **2.** Muncă (gratuită) pentru efectuarea unor lucrări de interes obștesc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *prestației.* Pl. *prestații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

prestidigitatór s.m. **1.** Scamator. **2.** (Fig.) Persoană cu mare agilitate a mâinilor. – Pl. *prestidigitatori.*

prestidigitáție s.f. Scamatorie. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *prestidigitației,* neart. *prestidigitații.*

prestigiós,-oásă adj. Care se impune prin calități deosebite, prin prestigiu. – Sil. *-gi-os.* Pl. *prestigioși,-oase.*

prestígiu s.n. Autoritate morală de care se bucură cineva; considerație, importanță. • *De ~* = de mare importanță, valoros. – Sil. *-giu,* pr. *-gĭu.*

présto adv. (Muz.) În tempo rapid. ▸ (Sub-stantivat, n.) Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală executată în acest mod.

presupúne vb.III tr. **1.** A admite de mai înainte că ceva este adevărat, real sau posibil. **2.** A avea ca premisă existența prealabilă a unui lucru, a implica, a fi condiționat de... *Succesul presupune muncă.* – Ind.pr. *presupún,* pf.s. *presupusei*; part. *presupus.*

presupús s.n. *A-și da cu ~ul* = a bănui, a presupune.

présură s.f. Pasăre cântătoare, de mărimea unei vrăbii, cu ciocul scurt și cu coada lungă bifurcată. – Pl. *presuri.*

presurizá vb.I tr. A menține o presiune normală într-o incintă etanșă (ex. în cabina unui avion care zboară la mari înălțimi). – Ind.pr. *presurizez.*

presús adv. *Mai ~ de...* (sau *decât*)... = mai mult (mai mare, mai important) decât...

preș s.n. Covor lung și îngust care se așterne pe culoare, pe treptele unei scări etc. • *A-l bate ~ pe cineva* = a-l bate foarte tare. *A duce pe cineva cu ~ul* = a-l amăgi, a-l păcăli, a-l înșela. – Pl. *preșuri.*

preșcolár,-ă s.m., adj. **1.** S.m. Copil care nu a atins încă vârsta de școală. **2.** Adj. Care aparține preșcolarilor (**1**), referitor la vârsta, la educarea etc. acestor copii. – Sil. *pre-șco-.* Pl. *preșcolari,-e.*

președínte,-ă s.m. și f. **1.** Conducător al unui partid, al unei organizații, al unei instituții etc. **2.** Persoană care conduce o adunare, o comisie etc. **3.** Denumire dată șefului de stat al unor republici. – Pl. *președinți,-te.*

președínție s.f. Funcția și munca de condu-cere a președintelui; instituție prezidențială. ▸ Localul în care își exercită funcția pre-ședintele. – Nu *președenție.* G.-D. *președinției.* Scris cu majusculă în: Președinția Rom`niei

pretá vb.I refl. **1.** A consimți să facă ceva nelegal, incorect, reprobabil, sub demnitatea sa. **2.** A se potrivi pentru...; a fi bun la... – Ind.pr. *pretez.*

pretendént,-ă s. **1.** S.m. și f. Persoană care tinde, aspiră spre ceva sau pretinde ceva. **2.** S.m. Bărbat care cere sau are intenția să ceară în căsătorie o femeie. – Pl. *pretendenți, -te.*

preténție s.f. **1.** Revendicare a unui drept de către cel căruia i se cuvine sau care pretinde că i se cuvine. **2.** Convingere, părere, de obicei exagerată, pe care o are cineva despre meritele sale; cerință ca această convingere sau această părere să fie împărtășită și de alții. ▸ (La pl.) Aere de superioritate; ifose, fumuri. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *pretenției.* Pl. *pretenții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

pretențiós,-oásă adj. **1.** Care are pretenții (prea) multe sau (prea) mari; (p.ext.) capri-cios, mofturos. **2.** Care denotă exigență, care necesită o atenție sau o grijă deosebită. – Sil. *-ți-os.* Pl. *pretențioși,-oase.*

pretéxt s.n. **1.** Motiv aparent invocat de cineva pentru a ascunde motivul adevărat al unei acțiuni sau pentru a justifica o anumită atitudine, comportare etc. **2.** Impuls, stimulent. – Pl. *pretexte.*

pretextá vb.I tr. A invoca un pretext, a se folosi de un pretext. – Ind.pr. *pretextez.*

pretimpuríu,-íe adj. Care apare sau se întâmplă înainte de vreme. – Pl. *pretimpurii.*

pretínde vb.III tr. **1.** A cere în mod insistent (și autoritar) ceva, a ridica pretenții. **2.** A susține, a afirma ceva cu tărie, cu convingere. ▸ Refl. A-și atribui calități sau însușiri pe care cineva nu le are. **3.** (Despre acțiuni) A avea nevoie de..., a cere (imperios), a ne-cesita. – Ind.pr. *pretínd,* pf.s. *pretinsei*; ger. *pretinzând*; part. *pretins.*

prétor s.m. (În vechea organizare adminis-trativ-teritorială a țării) Reprezentant al conducerii centrale într-o plasă, cu atribuții administrative și de poliție. – Pl. *pretori.*

pretutíndeni adv. În toate părțile, peste tot, în tot locul.

preț s.n. **1.** Valoarea unui lucru exprimată în bani; sumă care se plătește sau se cere pentru o marfă, pentru o lucrare, pentru un serviciu etc. **2.** (Fig.) Importanță, valoare, însemnă-tate. • *A ajunge la* ~ = a fi căutat, apreciat. *A avea* ~ = **a)** (despre bunuri materiale) a se vinde bine, cu preț ridicat; **b)** a valora mult din punct de vedere artistic, cultural, moral etc. *A pune* ~ *pe cineva* (sau *ceva*) = a-l socoti prețios, important, necesar. *Cu nici un* ~ = în orice condiții, neapărat. *De* ~ = prețios, valoros. *Fără* (*de*) ~ sau *a nu avea* ~ = (a fi) de valoare foarte mare, de neprețuit. ~ *ca...* = aproximativ. ~ *de...* = un timp de circa... – Pl. *prețuri.*

prețíos,-oásă adj. **1.** (Despre obiecte) De mare valoare, de mare preț; scump; important. **2.** (Peior.) Lipsit de naturalețe; afectat. – Sil. *-ți-os.* Pl. *prețioși,-oase.*

prețiozitáte s.f. Lipsă de naturalețe; afectare. – Sil. *-ți-o-.* G.-D. *prețiozității.* Pl. *prețiozități* „vorbe, atitudini".

prețuí vb.IV. **1.** Tr. A fixa prețul unui bun care poate fi vândut; a-i stabili valoarea în bani; a evalua, a estima. **2.** Tr. A recunoaște, a aprecia valoarea, meritul etc. cuiva sau a ceva. **3.** Intr. A avea preț, a valora. • *A ști cât prețuiește ceva* (sau *cineva*) = a ști (din experiență) că nu trebuie să contezi pe ceva (sau pe cineva), a nu-și face iluzii. – Ind.pr. *prețuiesc,* pf.s. *prețuii.*

prevalá vb.I. **1.** Intr. A avea întâietate, preponderență, superioritate. **2.** Refl. A se folosi de o situație, de un drept etc., în vederea atingerii unui scop. – Ind.pr. *prevalez.*

prevăzătór,-oáre adj. Precaut. – Pl. *prevă-zători,-oare.*

prevedeá vb.II tr. **1.** A deduce evoluția, producerea etc. unor evenimente, procese, fapte etc. viitoare (din analiza unor situații prezente). ▸ A întrezări, a bănui, a presimți. **2.** (Despre legi, dispoziții etc.) A stabili, a specifica, a menționa. **3.** A echipa cu ceva necesar, a dota, a înzestra. – Ind.pr. *prevăd,* pf.s. *prevăzui*; ger. *prevăzând*; part. *prevăzut.*

prevedére s.f. **1.** Faptul de a prevedea. **2.** (Mai ales la pl.) Dispoziție, obligație înscrisă într-un act normativ. – Acc. nu *pre-védere.* Pl. *prevederi.*

prevení vb.IV tr. **1.** A avertiza. **2.** A pre-întâmpina, a înlătura (un rău). – Ind.pr. *prevín,* pf.s. *prevenii.* Par. *proveni.*

prevenitór,-oáre adj. Plin de solicitudine, amabil, îndatoritor. – Pl. *prevenitori,-oare.*

preventív,-ă adj. Care are drept scop preîntâmpinarea unui rău, împiedicarea săvârșirii unei infracțiuni, a răspândirii unei boli etc. – Pl. *preventivi,-e.*

preventóriu s.n. Instituție medicală în care sunt internate în mod preventiv persoanele predispuse la anumite boli grave, în special la tuberculoză. – Sil. *-riu,* pr. *-ŕiu.* Pl. *preven-torii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

prevénție s.f. (Jur.) Deținere preventivă. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *prevenției.* Pl. *prevenții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

prevestí vb.IV tr. A vesti, a anunța cu anti-cipație apariția, producerea etc. unor eveni-mente, întâmplări etc. – Ind.pr. *prevestesc,* pf.s. *prevestii.*

prevestitór,-oáre adj. Care prevestește ceva; care constituie un indiciu al unor întâmplări viitoare. – Pl. *prevestitori,-oare.*

previzíbil,-ă adj. Care se poate prevedea. – Pl. *previzibili,-e.*

previziúne s.f. Prevedere relativă la desfășurarea unor evenimente viitoare, întemeiată pe anumite date cunoscute; ceea ce prevede cineva. – Sil. *-zi-u-*. Pl. *previziuni.*

prezbít,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de prezbitism. – Pl. *prezbiți,-te.*

prezbiterianísm s.n. Confesiune protestantă apărută în Anglia, care nu recunoaște ierarhia episcopală. – Sil. *-ri-a-*.

prezbitísm s.n. Defect de vedere, caracte-rizat prin scăderea capacității de acomodare a cristalinului, astfel încât obiectele apropiate nu sunt distinse cu claritate.

prezént,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care se află în același loc unde se găsește vorbitorul sau la care se referă acesta; de față. ▸ (Cu valoare de interjecție) Cuvânt prin care cel strigat răspunde la un apel nominal. **2.** Adj. Care se petrece, se desfășoară, există în timpul de față, în contemporaneitate; contemporan, actual. **3.** S.n. Timpul actual, epoca actuală. **4.** Adj. (Gram.) *Timpul* ~ (și substantivat, n.) = timp al verbului care arată că acțiunea se petrece în momentul vorbirii sau este de durată. • *În* ~ = azi; acum. – Pl. *prezenți,-te.*

prezentá vb.I. **1.** Refl. A se înfățișa în fața cuiva sau undeva (cu un anumit scop). ▸ A participa la un examen, la un concurs etc. **2.** Tr. și refl. A(-și) spune celor de față numele, ocupația etc.; a (se) recomanda. **3.** Tr. A înfățișa unui public un spectacol sau aspectele unei activități, rezultatele unei cercetări etc. **4.** Tr. A avea un anumit aspect, o anumită caracteristică, o anumită valoare etc.; (refl.) a se înfățișa ca... **5.** Tr. A înmâna cuiva o cerere, un memoriu, un raport etc. – Ind.pr. *prezínt.*

prezentábil,-ă adj. Cu înfățișare plăcută, îngrijită. – Pl. *prezentabili,-e.*

prezentáre s.f. Acțiunea de a (se) prezenta; recomandare. ▸ Scurtă expunere a unei activități, a rezultatelor unor studii etc. – Pl. *prezentări.*

prezentatór,-oáre s.m. și f. Persoană care prezintă publicului programul unui spectacol, al unei emisiuni radiofonice, televizate etc. – Pl. *prezentatori,-oare.*

prezénță s.f. Faptul de a fi prezent; existență a cuiva sau a ceva într-un anumit loc sau timp. ▸ Persoană (de prestigiu), personalitate. • *În prezența cuiva* = fiind de față cineva. ~ *de spirit* = însușirea de a acționa repede și la timpul potrivit în împrejurări dificile și neprevăzute. – Pl. *prezențe.*

prezervá vb.I tr. (Livr.) A feri, a proteja de un rău (fizic sau moral). – Ind.pr. *prezérv.*

prezervatív,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care servește la preîntâmpinarea unui inconvenient (mai ales a unei boli). **2.** S.n. Tub din material plastic închis la un capăt, folosit de bărbați ca mijloc anticoncepțional sau ca protector față de bolile sexuale transmisibile. – Pl. *prezervativi,-e.*

prezicătór,-oáre s.m. și f. Persoană care se ocupă cu ghicitul viitorului (în cărți, în cafea etc.). – Pl. *prezicători,-oare.*

prezíce vb.III tr. A spune dinainte ce se va întâmpla. ▸ A ghici viitorul cuiva în cărți, în cafea, în palmă etc. – Ind.pr. *prezíc,* pf.s. *prezísei*; part. *prezis.*

prezidá vb.I tr. A conduce o dezbatere, lucrările unei adunări, ale unei ședințe în calitate de președinte. – Ind.pr. *prezídez.*

prezidențiál,-ă adj. Care aparține unui președinte; care emană de la președinte; propriu unui președinte. – Sil. *-ți-al.* Pl. *prezidențiali,-e.*

prezídiu s.n. Grup de persoane ales pentru a conduce o adunare, lucrările unei confe-rințe, ale unui congres etc. – Sil. *-diu,* pr. *-diu.* Pl. *prezidii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-*.

prezíua s.f. art. (Adesea precedat de prepoziții) Ziua precedentă; ajun. – Pl. *prezilele.*

prezumtív,-ă adj. Socotit ca probabil; bănuit, presupus. – Nu *prezumptiv.* Pl. *prezumtivi,-e.*

prezúmție s.f. **1.** Părere întemeiată pe aparențe, pe unele date nesigure; supoziție, presupunere, ipoteză. *Prezumție de nevinovăție.* **2.** Încredere neîntemeiată în forțele sau în meritele proprii;

înfumurare. – Nu *prezumpție.* Sil. *-ți-e.* Pl. *prezumții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

prezumțiós,-oásă adj. Care are încredere exagerată în sine; care trădează înfumurare, aroganță. – Nu *prezumpțios.* Sil. *-ți-os.* Pl. *prezumțioși,-oase.*

pribeág,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care umblă (rătăcind) din loc în loc; hoinar. **2.** Adj. Singur, izolat, răzleț. – Pl. *pribegi,-ge.*

pribegí vb.IV intr. **1.** A rătăci din loc în loc (neavând o așezare statornică). **2.** A-și părăsi sau a fi obligat să-și părăsească locul natal; a trăi într-o țară străină unde a fost obligat să se refugieze. – Ind.pr. *pribegesc,* pf.s. *pribegii.*

pribói s.n., s.m. **1.** S.n. Unealtă de oțel în formă de bară, cu unul dintre capete conic, servind la perforarea sau la lărgirea găurilor în tablă sau în plăci de metal. **2.** S.m. Plantă erbacee perenă, cu frunze plăcut mirositoare, cu flori roșii, rar albe, care crește prin locuri pietroase, folosită ca plantă medicinală. – Pl.n. *priboaie*, m. *priboi.*

pricăjít,-ă adj. Care nu este dezvoltat în-deajuns, pipernicit, sfrijit; slab. – Pl. *pricăjiți, -te.*

priceásnă s.f. Cântare executată la slujba ortodoxă în timp ce se împărtășește preotul. – Pl. *pricesne.*

pricépe vb.III. **1.** Tr. A înțelege (**1**). **2.** Refl. A avea cunoștințe temeinice într-un domeniu; a dovedi iscusință, competență într-o activitate, într-o meserie etc. – Ind.pr. *pricép,* pf.s. *pricepui*; part. *priceput.* Par. *percepe.*

pricepút,-ă adj. Care are o bună pregătire într-un domeniu; capabil, iscusit, înzestrat. ▸ Care denotă pricepere, înțelepciune. – Pl. *pricepuți,-te.*

prichíci s.n. Marginea ieșită în afara vetrei țărănești. ▸ Marginea de jos a ferestrei ieșită în afară. – Sil. *-chici.* Pl. *prichiciuri.*

prichindél s.m. Om mic de statură, vioi și poznaș (mai ales din basme). ▸ Copil mic (sprinten, vioi); pici. – Pl. *prichindei.*

prici s.n. Pat (de scânduri) pentru mai multe persoane folosit în unele dormitoare comune. – Monosilabic. Pl. *priciuri.*

prícină s.f. **1.** Ceea ce determină apariția unui eveniment, a unui fenomen etc. **2.** Cauză, motiv de ceartă, de neînțelegere; (spec.) proces, judecată. **3.** Întâmplare (neplăcută), problemă, chestiune; afacere. • *A avea* (sau *a fi în*) ~ *cu cineva* = **a)** a fi certat cu cineva; **b)** a fi în proces cu cineva, a se judeca. *A căuta* (sau *a găsi*) *cuiva* ~ (*cu lumânarea*) = a căuta (sau a găsi) motiv sau pretext de ceartă cu cineva. *Cu pricina* = care constituie obiectul a ceva, despre care este vorba. *Din pricina...* = din cauza..., din vina... – Acc. nu *pricínă.* Pl. *pricini.*

pricinuí vb.IV tr. A fi cauza, motivul a ceva; a prilejui, a determina. – Ind.pr. *pricinuiesc,* pf.s. *pricinuii.*

pricolíci s.m. (În superstiții) Om (viu sau mort) despre care se crede că se preface noaptea în câine sau în lup, pricinuind rău celor pe care îi întâlnește. – Pl. *pricolici.*

pricomigdálă s.f. v. **picromigdală**.

pricopseálă s.f. v. **procopseală**.

pricopsí vb.IV v. **procopsi**.

prididí vb.IV tr. (Mai ales în construcții negative) A putea să realizeze ceva, a fi în stare să ducă la capăt, a răzbi. – Ind.pr. *prididesc,* pf.s. *prididii.*

pridvór s.n. Galerie deschisă cu acoperișul sprijinit pe stâlpi, situată în partea din față sau de jur împrejurul unei clădiri. – Pl. *prid-voare.*

priélnic,-ă adj. Favorabil; corespunzător, adecvat situației, oportun. – Sil. *pri-el-.* Pl. *prielnici,-ce.*

priér s.m. Numele popular al lunii aprilie. – Sil. *pri-er.* G.-D.art. *lui prier.*

priéten,-ă s.m. și f. Persoană care are legături de prietenie cu alta; amic. – Nu *preten.* Sil. *pri-e-.* Pl. *prieteni,-e.*

prietenéște adv. Cu prietenie; cu bună-voință. – Nu *pretenește.* Sil. *pri-e-.*

prietenie s.f. Legătură bazată pe afinitate de idei, pe simpatie și pe stimă reciprocă; amiciție. ▸ Atitudine binevoitoare, prietenoasă față de cineva. – Nu *pretenie.* Sil. *pri-e-.* G.-D. *prieteniei.* Pl. *prietenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

prietenós,-oásă adj. Plin de afecțiune, de amabilitate; binevoitor. – Nu *pretenos.* Sil. *pri-e-.* Pl. *prietenoși,-oase.*

prigoánă s.f. Urmărire perseverentă și nedreaptă, persecuție îndreptată asupra cuiva pentru a-i pricinui un rău. – Pl. *prigoane.*

prigoní vb.IV tr. A persecuta, a urmări cu perseverență pe cineva pentru a-i face rău; a persecuta. – Ind.pr. *prigonesc,* pf.s. *prigonii.*

prigórie s.f. Pasăre migratoare cu penajul viu colorat, cu cioc lung și curbat, cu coada lungă și ascuțită, care trăiește în cârduri și se hrănește cu viespi și cu albine. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *prigoriei.* Pl. *prigorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

prihánă s.f. (Înv.) Faptă necinstită, imorală; păcat. • *Fără (de)* ~ = curat, pur, nevinovat. – Pl. *prihane.*

prihăní vb.IV tr. (Înv.) A păngări, a necinsti. – Ind. pr. *prihănesc,* pf.s. *prihănii.*

prií vb.IV intr.unipers. A-i fi cuiva prielnic, folositor, favorabil; a-i cădea bine, a-i conveni. – Sil. *pri-i.* Ind.pr. pers.3 *prieș*te; cj. *să priască*; ger. *priind*, sil. *pri-ind.*

priléj s.n. **1.** Ocazie, împrejurare favorabilă; moment oportun. **2.** Motiv, pretext. – Pl. *prilejuri.*

prilejuí vb.IV tr. A constitui o ocazie, a favoriza să se facă sau să se întâmple ceva; a pricinui, a cauza. – Ind.pr. *prilejuiesc,* pf.s. *prilejuii.*

prim,-ă num.ord. **1.** Cel dintâi din punctul de vedere al locului sau al timpului; care este în fruntea unei serii. ▹ (Mat.) *Număr* ~ = număr natural care nu poate fi împărțit exact decât prin 1 sau prin el însuși. ~ *ajutor* = ajutor imediat acordat unui bolnav, unui rănit sau unui accidentat, înainte de a-l trimite la o instituție specializată. **2.** Care se află înaintea tuturor în privința însemnătății, a valorii, a calităților. **3.** (Ca element de compunere, precedând un termen care indică o funcție sau un grad ierarhic) Întâiul în categoria respectivă, pe treapta cea mai înaltă (ex. prim-ministru). • *De ~(ul) rang* = de cea mai bună calitate. *În ~ul rând* = înainte de toate. – Pl. *primi,-e.*

primá vb.I intr. A avea prioritate, a fi pe primul loc. – Ind.pr. *primez.*

primadónă s.f. Prima solistă la un teatru de operă sau operetă. – Pl. *primadone.*

primár,-ă adj., s.m. **1.** Adj. Originar, inițial; (p.ext.) de bază, de primă importanță. **2.** Adj. *Văr* ~ (sau *vară ~ă*) = grad de rudenie între copiii fraților și ai surorilor; văr bun. **3.** S.m. Persoană care conduce o comună, un oraș, un municipiu, asistat de un consiliu. **4.** Adj. Simplist, rudimentar. – Pl. *primari,-e.*

primát s.n. Importanță primordială; stare a ceea ce are întâietate. *Primatul culturii.*

primáte s.f. pl. Ordin de mamifere superioare, cu degetul mare opozabil, cu mamele pectorale, diferențiate de celelalte mamifere prin dezvoltarea mare a creierului (ex. maimuțele).

prímă s.f. **1.** ~ *de asigurare* = sumă de bani pe care asiguratul o plătește celui care asigură. **2.** Recompensă acordată pentru încurajarea unei activități (comerciale, in-dustriale) etc. – Pl. *prime.*

primăríe s.f. Instituție de stat, în municipii, orașe și comune, condusă de un primar; clădire în care se află această instituție. – G.-D. *primăriei.* Pl. *primării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

primăriță s.f. **1.** Soție de primar (**3**). **2.** Fe-meie care îndeplinește funcția de primar (**3**). – Pl. *primărițe.*

prímăvară s.f. Anotimp care urmează după iarnă și precedă vara, cuprinzând intervalul dintre echinocțiul de la 21 martie și solstițiul de la 22 iunie. ▸ (Adverbial, în forma articulată) În cursul acestui anotimp; în fiecare primăvară. • *Astă-~* = în primăvara trecută. *La ~* = în primăvara viitoare. *Primăvara vieții* = tinerețea, adolescența. – Pl. *primăveri.*

primăvărátic,-ă adj. De primăvară, specific primăverii; care se dezvoltă sau se coace primăvara. – Pl. *primăvăratici,-ce.*

primédjdie s.f. Pericol. • *A-și pune viața în ~* = a se expune unui pericol, a risca foarte mult. *~ de moarte* = pericol mare care amenință viața cuiva. – Sil. *-di-e.* G.-D. *primejdiei.* Pl. *primejdii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

primejdiós,-oásă adj. Periculos. – Sil. *-di-os.* Pl. *primejdioși,-oase.*

primejduí vb.IV tr. A pune în primejdie, a amenința, a periclita; a constitui o primejdie pentru cineva sau ceva. – Ind.pr. *primejdu-iesc,* pf.s. *primejduii.*

primení vb.IV. **1.** Refl. și tr. A(-și) schimba rufele purtate cu altele curate; a (se) îmbrăca cu rufe curate. **2.** Tr. (Fig.) A înlocui ceva uzat, deteriorat cu altceva nou; a împrospăta, a înviora. – Ind.pr. *primenesc,* pf.s. *primenii.*

primeníre s.f. Acțiunea de a (se) primeni; (fig.) schimbare în bine, împrospătare, înnoire. – Pl. *primeniri.*

primí vb.IV tr. **1.** A lua în posesiune ceea ce i se dă, i se trimite sau i se oferă. ▸ A recepta o veste, un telefon etc. ▸ A suporta efectul unei acțiuni îndreptate asupra sa. ▸ A deveni deținătorul unui nume, al unui titlu etc. dat sau atribuit. **2.** A întâmpina un oaspete, o personalitate; a accepta vizita cuiva. **3.** A admite, a aproba, a accepta. ▸ A admite pe cineva într-un cerc, în cadrul unei organizații, al unei instituții etc. – Ind.pr. *primesc,* pf.s. *primii.*

primíre s.f. **1.** Faptul de a primi. **2.** Întâm-pinare a unui vizitator, a unei personalități. **3.** Acceptare a cuiva într-un cerc, într-o organizație etc. • *A da în ~* = (glumeț) a muri. *A lua pe cineva în ~* = a se adresa cuiva pe un ton răstit, a-l certa. – Pl. *primiri.*

primitív,-ă adj. **1.** Care aparține primei perioade a societății omenești; care se află pe treapta cea mai de jos a dezvoltării (sociale). **2.** Care are un caracter simplu, rudimentar; (despre oameni) sălbatic; (p.ext.) necultivat, necivilizat. **3.** Care este primul (într-o succesiune temporală), în prima fază, de la origine, primar. – Pl. *primitivi,-e.*

primitivísm s.n. Faptul de a fi primitiv; stare de înapoiere, lipsă de civilizație.

primitór,-oáre adj. Ospitalier. – Pl. *primitori, -oare.*

primordiál,-ă adj. Care este cel mai vechi, de la origine. ▸ De primă importanță, fun-damental, esențial. – Sil. *-di-al.* Pl. *primordi-ali,-e.*

primprejúr adv., prep. **1.** Adv. Prin apro-piere, din (sau în) vecinătate. **2.** Prep. (În forma *primprejurul*) În jurul. – Sil. *prim-pre-.*

prin prep. Introduce complemente circum-stanțiale: de loc (*Trec prin oraș*); de timp (*Prin toamnă va pleca*); de mod (*Începe prin a plânge*).

prínceps adj.invar. *Ediție ~* = prima ediție a operei unui autor.

princiár,-ă adj. Care aparține unui prinț, de prinț. ▸ (Fig.) Care impresionează prin aspect, bogăție, lux; somptuos. – Sil. *-ci-ar.* Pl. *princiari,-e.*

principál,-ă adj. Foarte însemnat, de o importanță deosebită. ▹ *Propoziție ~ă* (și substantivat, f.) = propoziție independentă dintr-o frază, de care depind propozițiile subordonate. – Pl. *principali,-e.*

principát s.n. **1.** Teritoriu guvernat de un principe. **2.** Demnitatea de principe; timp în care se exercită aceasta. – Pl. **1** *principate.*

príncipe s.m. Titlu dat membrilor unei familii imperiale sau regale; conducătorul unui principat; prinț. – Pl. *principi.*

principésă s.f. Conducătoare a unui principat; membră a unei familii imperiale sau regale; soție de principe; prințesă. – Pl. *principese.*

principiál,-ă adj. **1.** Care decurge dintr-un principiu, potrivit unui principiu. ▸ (Adverbial) În principiu. **2.** (Despre oameni) Care se conduce după anumite principii; ferm, consecvent. – Sil. *-pi-al.* Pl. *principiali,-e.*

principialitáte s.f. Faptul de a fi principial, de a respecta anumite principii. – Sil. *-pi-a-*. G.-D. *principialității.*

princípiu s.n. **1.** (Filos.) Izvor primordial, cauză primară a lumii. **2.** Ideea de bază; lege fundamentală a unei științe sau a unei arte. **3.** Convingere intimă, punct (propriu) de vedere. **4.** Punct de plecare, cauză primară a ceva. ▹ (Chim.) *~ activ* = substanță care imprimă caracterul specific unui produs de origine vegetală sau animală. • *Din ~* = conform unui punct de vedere hotărât, fără a ține seama de circumstanțele de moment. *În ~* = din punct de vedere teoretic, în general. *Om de* (sau *fără*) *principii* = om cu (sau fără) convingeri ferme. – Sil. *-piu,* pr. *-piu.* Pl. *principii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-*.

prínde vb.III. **1.** Tr. A apuca ceva sau pe cineva cu mâna, cu ajutorul unui instrument, (sau, despre animale) cu gura, cu ghearele. **2.** Tr. (Fig.) A percepe, a lua cunoștință de ceva cu ajutorul simțurilor. **3.** Refl. A-și înclești mâinile pe ceva pentru a se sprijini, pentru a se agăța. ▸ A se lua de mână cu cineva. **4.** Tr. A cuprinde pe cineva cu mâinile, cu brațele. **5.** Tr. A ajunge din urmă și a pune mâna pe cineva (care fuge); a captura un răufăcător, un fugar etc. **6.** Tr. A surprinde (pe cineva) asupra unei fapte săvârșite pe ascuns; a descoperi că cineva a săvârșit o faptă nepermisă. **7.** Tr. A ajunge la timp pentru a găsi un vehicul care trebuie să plece. **8.** Tr. (Despre stări fizice sau sufletești) A pune stăpânire, a cuprinde, a copleși. ▸ A cuprinde somnul pe cineva. **9.** Tr. și refl. A (se) fixa prin legare sau atârnare de ceva. ▸ Tr. A îmbina părțile unui obiect de îmbrăcăminte (cosând sau însăilând). **10.** Tr. A pune (animale de tracțiune) la jug sau în ham. **11.** Refl. A se angaja la ceva; a-și măsura puterile cu cineva; a face prinsoare. **12.** Refl. A se lipi de ceva. **13.** Tr. (Despre îmbrăcămintea cuiva; fig., despre gesturi, atitudini) A-i ședea cuiva bine; a i se potrivi. **14.** Refl. (Despre plante) A dezvolta rădăcini după transplantare. **15.** Refl. (Despre lapte) A se închega (adunându-se deasupra smântâna și dedesubt laptele acru). • *A-i ~ rău cuiva* = a-i face un serviciu prost, a-i cauza o neplăcere. *A i se ~ cuiva privirile* (sau *ochii*) *de* (sau *pe*)... = a se opri cu privirea pe... *A-l ~ pe cineva frigurile* = a simți un fior de spaimă, de groază. *A nu se ~ somnul de cineva* = a nu putea dormi. *A nu se ~ lucrul de cineva,* se spune despre cineva care nu are chef să lucreze. *A o ~ la fugă* = a porni în goană. *A ~ dragoste de cineva* (sau *de ceva*) = a se îndrăgosti de cineva (sau de ceva). *A ~ glas* (sau *grai*) = a căpăta curaj, a îndrăzni să-și spună părerea. *A ~ minte* = a câștiga experiență, a deveni mai înțelept. *A ~ momentul* (sau *ocazia*) = a găsi sau a profita de momentul favorabil. *A ~ un fir* = a afla ceva, un amănunt în legătură cu o anumită problemă. *A ~ viață* = a-și reveni în simțiri, a se întrema, a se înviora. *A* (*se*) *~ în cursă* (sau *în capcană, în laț*) = a face să intre sau a intra (din greșeală) într-o încurcă-tură din care nu poate ieși. *A se ~ în horă* (sau *în joc*) = a se lăsa antrenat într-o acțiune. – Ind.pr. *prind,* pf.s. *prinsei*; ger. *prinzând*; part. *prins.*

prinós s.n. **1.** Dar care era oferit, în antichitate, unei divinități; jertfă, ofrandă. ▸ (Fig.) Contribuție în slujba unei cauze (nobile), a unei idei. **2.** (Fig.) Omagiu (în semn de recunoștință, de admirație, de devotament). – Pl. *prinosuri.* Par. *prisos.*

prins,-ă adj. **1.** Care a căzut în stăpânirea cuiva; captiv, arestat. **2.** (Despre oameni) Ocupat cu diferite treburi. **3.** (Despre lapte) Care s-a închegat (**1**). – Pl. *prinși,-se.*

prinsoáre s.f. (Pop.) Pariu. – Pl. *prinsori.*

príntre prep. **1.** (Local) În mijlocul...; între; prin spațiul dintre... **2.** (Temporal) În intervalul dintre..., între. – Sil. *prin-tre.*

príntru prep. (În forma *printr-*) Prin. *A pă-truns în casă printr-un coridor*. – Sil. *prin-tru.*

prinț s.m. Principe. – Pl. *prinți.*

prințésă s.f. Principesă. – Pl. *prințese.*

prioritár,-ă adj. Care are o prioritate; căruia trebuie să i se acorde prioritate. – Sil. *pri-o-*. Pl. *prioritari,-e.*

prioritáte s.f. Însușirea de a fi primul în timp; posibilitatea de a ocupa primul loc în raport cu altcineva sau cu altceva; întâietate. – Sil. *pri-o-*. Pl. *priorități.*

pripás s.m. (}nv. și pop.) Pui de animal (domestic). *De ~ =* **a)** (despre animale) care rătăcește, fără stăpân; (despre copii) abandonat; (p.ext.) nelegitim; **b)** (despre oameni) străin, fără familie. – Pl. *pripași.*

prípă s.f. *În ~ =* în grabă, repede, de zor.

pripășí vb.IV. **1.** Refl. A se adăposti, a se stabili undeva sau pe lângă cineva. **2.** Tr. A lua și a ține pe lângă sine. – Ind.pr. *pripășesc,* pf.s. *pripășii.*

pripí vb.IV refl. **1.** A face un lucru prea repede și de obicei cu prea puțină chibzuință. **2.** (Despre alimente) A se coace sau a se frige superficial. – Ind.pr. *pripesc,* pf.s. *pripii.*

pripít,-ă adj. **1.** Care acționează în grabă și fără chibzuință; care este făcut prea repede, în pripă. **2.** (Despre mâncăruri) Fiert sau copt superficial, la un foc prea iute. – Pl. *pripiți,-te.*

pripón s.n. Țăruș înfipt în pământ de care se leagă unele animale la păscut sau o ambarcație la țărm. – Pl. *pripoane.* Par. *pripor.*

priponí vb.IV tr. A lega (de un pripon) un animal, o ambarcație etc.; a fixa, a imobiliza. – Ind.pr. *priponesc,* pf.s. *priponii.*

pripór s.n. Pantă abruptă, povârniș. – Pl. *pripoare.* Par. *pripon.*

prisácă s.f. Loc unde sunt amplasați stupii și instalațiile anexe pentru creșterea albinelor. ▸ Totalitatea stupilor așezați pe acest loc; stupină. – Pl. *prisăci.*

prislóp s.n. Trecătoare îngustă, în formă de șa, în munți. – Pl. *prisloape.*

prismátic,-ă adj. Care are forma unei prisme. – Pl. *prismatici,-ce.*

prísmă s.f. **1.** (Mat.) Poliedru cu două fețe paralele și egale (numite baze) și cu celelalte fețe (laterale) în formă de paralelogram. **2.** (Fiz.) Piesă de sticlă, cuarț etc., folosită la aparatele optice. • *Prin prisma...* = din punctul de vedere..., potrivit cu... – Pl. *prisme.* Par. *prispă.*

prisós s.n. Ceea ce depășește necesarul sau o limită dată; abundență, belșug; prisosință. – *De ~ =* peste necesar. – Pl. *prisosuri.* Par. *prinos.*

prisosí vb.IV intr. A fi de prisos, a depăși necesarul. ▸ A fi inutil. – Ind.pr. *prisosesc,* pf.s. *prisosii.*

prisosínță s.f. Prisos. • *Cu ~ =* mai mult decât trebuie. – Pl. *prisosințe.*

príspă s.f. Un fel de terasă îngustă de-a lungul peretelui din față (uneori și al celor laterali) la casele țărănești, mărginită adesea de stâlpi care susțin streașina. – Pl. *prispe.* Par. *prismă.*

pristól s.n. Masa din mijlocul altarului unei biserici, pe care se țin obiectele necesare oficierii serviciului religios; (p. gener.) altar. – Pl. *pristoluri.*

pritocí vb.IV tr. A separa vinul de drojdie, după fermentație, turnându-l dintr-un butoi în altul. ▸ A scoate și a turna la loc, de mai multe ori, zeama de pe murături sau de pe varză pentru a se amesteca sarea depusă pe fundul vasului. – Ind.pr. *pritocesc,* pf.s. *pritocii.*

privá vb.I tr. și refl. A (se) lipsi de un lucru necesar sau de ceva care îi aparține; a renunța la ceva sau a împiedica pe cineva să se bucure, să se folosească de ceva. – Ind.pr. *privez.*

privát,-ă adj. Cu caracter particular, indivi-dual. – Pl. *privați,-te.*

privatív,-ă adj. Care lipsește pe cineva de ceva, care exclude ceva. – Pl. *privativi,-e.*

privatizá vb.I tr. A trece o întreprindere, o instituție etc. din proprietatea statului în sectorul particular, privat. – Ind.pr. *privatizez.*

privatizáre s.f. Acțiunea de a privatiza și rezultatul ei. – Pl. *privatizări.*

privațiúne s.f. Faptul de a (se) priva de la ceva; (la pl.) lipsă, sărăcie, mizerie. – Sil. *-ți-u-*. Pl. *privațiuni.*

privegheá vb.I. (Pop.) **1.** Intr. A păzi; a străjui. *Santinela priveghează.* **2.** Tr. A avea grijă de cineva sau de ceva, a supraveghea. **3.** Intr. A sta treaz, a nu dormi noaptea. – Ind.pr. *priveghez.*

privéghi s.n. (Pop.) Veghe la un mort, noaptea, înainte de înmormântare. – Pl. *priveghiuri.*

privélişte s.f. **1.** Aspect din natură, peisaj. **2.** Fapt, fenomen (interesant sau neobişnuit) care se înfăţişează ochilor. – Pl. *privelişti.*

priví vb.IV tr. **1.** A-şi îndrepta privirea asupra cuiva sau a ceva; a se uita. **2.** A considera, a aprecia drept... sau într-un anumit fel, a socoti. *Era privit ca un bun meseriaş.* **3.** A se referi la cineva sau la ceva, a fi de competenţa cuiva, a intra în obligaţia cuiva. • *În* (*ceea*) *ce priveşte...* = raportat la... – Ind. pr. *privesc,* pf.s. *privii.*

privighetoáre s.f. Pasăre călătoare, cu penajul de culoare brună-roşcată, cunoscută pentru cântecul său specific; se hrăneşte cu insecte. – Pl. *privighetori.*

privilegiá vb.I tr. A acorda cuiva un privilegiu; a favoriza pe cineva. – Sil. *-gi-a.* Ind.pr. pers.1 *privilegiez,* pers.3 *privilegiază*; ger. *privile-giind,* sil. *-gi-ind.*

privilégiu s.n. Avantaj, înlesnire care se acordă cuiva; favoare de care se bucură cineva. – Sil. *-giu,* pr. *-giu.* Pl. *privilegii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

privínţă s.f. *În privinţa...* sau *în unele privinţe* = referitor la..., în (ceea) ce priveşte. *Într-o ~* = dintr-un anumit punct de vedere. – Pl. *privinţe.*

privíre s.f. **1.** Acţiunea de a privi; funcţia organică a ochilor, văz, vedere; mod de a privi, căutătură. ▸ (Concr.) Ochi (ca organ al vederii). **2.** Examinare, cercetare (de ansamblu, fugară). • *Cu ~ la...* = referitor la... – Pl. *priviri.*

privitór,-oáre adj. Care priveşte la cineva sau la ceva. ▸ (Substantivat) Spectator. • *~ la...* = referitor la..., despre. – Pl. *privitori, -oare.*

prizá vb.I tr. A trage, a aspira tutun sau substanţe halucinogene (pe nas). – Ind.pr. *prizez.*

príză s.f. **1.** Dispozitiv care permite co-nectarea la reţeaua electrică de distribuţie a unui aparat, instrument etc. **2.** (Constr.) Transformare a pastei de liant din stare plastică în stare rigidă. **3.** (Fig.) Trecere, influenţă, simpatie de care se bucură cineva. **4.** Cantitate de tutun pe care cineva o pri-zează. • *A avea* (sau *a fi cu*) *~ la...* = a trezi interes, a avea trecere. *A fi în ~* = a fi în plină activitate. – Pl. *prize.*

prizărí vb.IV refl. (Pop. şi fam.; despre oameni, animale, plante) A se opri din creştere, a deveni firav; a rămâne nedezvoltat. – Ind.pr. pers.3 *se prizăreşte,* pf.s. *prizării.*

prizărít,-ă adj. Care nu s-a dezvoltat; firav, pipernicit. – Pl. *prizăriţi,-te.*

prizoniér,-ă s.m. şi f. Persoană (mai ales militar) căzută în mâinile inamicului şi reţi-nută de acesta. ▸ (Fig.) Persoană lipsită de libertate. – Sil. *-ni-er.* Pl. *prizonieri,-e.*

prizonierát s.n. Situaţie de prizonier; timp în care cineva este prizonier. – Sil. *-ni-e-.*

pro prep. În favoarea, în sprijinul cuiva sau a ceva, pentru cineva sau ceva.

proáspăt,-ă adj. **1.** (Despre alimente) Care a fost preparat sau obţinut de curând; care îşi păstrează calităţile originare; (p.ext.) care nu este conservat. ▸ (Despre apă) Adus de curând de la sursă. ▸ (Despre aer) Curat, neviciat. **2.** De dată recentă, nou, actual. ▸ (Despre oameni) Care a fost numit de puţin timp într-un post. **3.** (Fig.) Care este plin de vitalitate, care păstrează calităţi de tinereţe. ▸ Cu forţe noi, odihnit. – Pl. *proas-peţi,-te.*

probá vb.I tr. **1.** A supune pe cineva sau ceva la o probă (**1**). ▸ (P. restr.) A încerca un obiect de îmbrăcăminte sau de încălţăminte. **2.** A dovedi, a demonstra. – Ind.pr. *probez.*

probábil,-ă adj. Care se poate întâmpla; care poate fi adevărat; care are şansa de a se realiza. ▸ (Adverbial) După cât se pare, poate. – Pl. *probabili,-e.*

probabilitáte s.f. **1.** Caracterul sau însuşirea a ceea ce este probabil; fapt, întâmplare probabilă. **2.** (Mat.) *Calculul probabilităţilor* = capitol al

matematicii care studiază șansele de realizare a unui eveniment sau fenomen. • *După toate probabilitățile* = după cât se pare, probabil. – Pl. *probabilități.*

probánt,-ă adj. Care probează, care con-vine, edificator. – Pl. *probanți,-te.*

probatóriu,-ie adj., s.n. **1.** Adj. Care pro-bează, care servește drept dovadă. **2.** S.n. Totalitatea probelor, a dovezilor aduse într-un litigiu. – Sil. *-riu,* pr. *-riu,* f. *-ri-e.* Pl. *probatorii,* art. s.n. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

próbă s.f. **1.** Acțiune întreprinsă pentru a constata dacă ceva sau cineva îndeplinește anumite condiții, dacă are însușirile cerute. ▸ Calcul matematic prin care se verifică dacă soluția unei probleme este corectă. ▸ În-cercare prin care se constată buna funcțio-nare a unui sistem tehnic, a unei instalații, a unei mașini etc. **2.** Fiecare dintre etapele unui examen. ▸ Fiecare dintre întrecerile în cadrul unei competiții sportive mai largi și al unei anumite ramuri sportive. **3.** Parte dintr-un material folosită pentru verificarea calității întregului material; mostră, eșantion. **4.** (Jur.) Dovadă, mărturie. – Pl. *probe.*

probitáte s.f. (Livr.) Cinste, onestitate, inte-gritate. – G.-D. *probității.*

problemátic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Despre care nu poți spune ceva sigur (din lipsă de dovezi suficiente); îndoielnic; ipotetic. ▸ Care constituie o problemă; (p.ext.) suspect. **2.** S.f. Ansamblu de probleme privitoare la un anumit domeniu, subiect etc. – Sil. *pro-ble-.* G.-D.s.f. *problematicii,* neart. *problematici.* Pl. adj. *problematici,-ce.*

problémă s.f. **1.** Chestiune teoretică sau practică ce necesită o lămurire, o rezolvare. ▸ Obiect al cercetărilor, al preocupărilor cuiva; temă. **2.** Chestiune greu de înțeles, de explicat sau de soluționat. **3.** (Mat.) Situație în care, fiind date anumite ipoteze, se cere să se determine alte date cu ajutorul metodelor matematice. • *A pune* (sau *a ridica*) *problema* = a aduce în discuție o chestiune. *A pune probleme* = a crea o situație dificilă care trebuie rezolvată. – Sil. *pro-ble-.* Pl. *probleme.*

procedá vb.I intr. **1.** A acționa într-un anumit fel, folosind anumite mijloace. **2.** A începe să..., a trece la... – Ind.pr. *procedez.*

procedéu s.n. Fel, mod de a acționa pentru a ajunge la un anumit rezultat, pentru a obține un anumit lucru. – Pl. *procedee,* sil. *-de-e,* scris nu *-deie.*

procedurál,-ă adj. Care ține de procedură, care se referă la procedură. – Pl. *procedu-rali,-e.*

procedúră s.f. **1.** Totalitate a formelor și actelor îndeplinite în cadrul activității desfășurate de un organ de jurisdicție sau de un alt organ de stat. **2.** Tratament specializat pe anumite tipuri de boli. – Pl. *proceduri.*

procént s.n. A suta parte dintr-o cantitate; procentaj. – Se notează cu simbolul % (ex. 2%). Pl. *procente.*

procentáj s.n. Valoare a unei părți dintr-un întreg exprimată în procente. ▸ Calcul făcut pentru stabilirea procentelor. – Pl. *procentaje.*

procentuál,-ă adj. Care reprezintă un anumit procent dintr-o cantitate; calculat, exprimat în procente. – Sil. *-tu-al.* Pl. *procentuali,-e.*

procés s.n. **1.** Succesiune de etape prin care trec, în desfășurarea lor sau în schimbarea lor, diverse fenomene, sisteme naturale sau sociale. ▸ Ansamblu de operații prin care se realizează o transformare fizico-chimică. ▹ *~ tehnologic* = totalitatea operațiilor prin care materiile prime sau semifabricate sunt transformate în produse finite. **2.** Neînțelegere între persoane fizice sau juridice, adusă spre rezolvare în fața unui organ de jurisdicție; acțiune. ▹ *~-verbal* = act în care se consemnează fapte sau acte juridice ori discuțiile și hotărârile unei adunări constituite. • *A-și face ~* (sau *~e*) *de conștiință* = a regreta că a făcut anumite fapte, a-și reproșa. – Pl. *procese.*

procesáre s.f. Prelucrare a informației cu ajutorul unor echipamente de calcul. – Pl. *procesări.*

procesiúne s.f. **1.** Ceremonie religioasă în timpul căreia credincioșii merg în convoi purtând obiecte de cult, rostind rugăciuni și cântând imnuri religioase. **2.** Șir lung de oameni care merg în aceeași direcție și cu același scop; cortegiu, convoi, alai. – Sil. *-si-u-*. Pl. *procesiuni.*

procesór s.n. (Inform.) Echipament sau dispozitiv capabil să execute un set de instrucțiuni. – Pl. *procesoare.*

procesuál,-ă adj. Care se referă la procedura unui proces (**2**). – Sil. *-su-al.* Pl. *procesuali,-e.*

proclamá vb.I tr. **1.** A anunța ceva în mod solemn, a aduce la cunoștință (printr-o pro-clamație). **2.** A acorda cuiva o împuternicire, un titlu, un drept etc. **3.** A susține ceva cu convingere, cu tărie. – Sil. *pro-cla-*. Ind.pr. *proclám.*

proclamáție s.f. Text oficial prin care se aduce la cunoștința publică un fapt impor-tant, de interes general; apel (scris) către mase în vederea unei acțiuni importante. – Sil. *pro-cla-...-ți-e.* G.-D. *proclamației.* Pl. *proclamații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

proclític,-ă adj. (Gram.; despre unele articole și unele pronume) Care este așezat înaintea altui cuvânt (cu care formează o unitate sintactică). – Sil. *pro-cli-*. Pl. *proclitici,-ce.*

procopseálă s.f. Câștig, profit (mai ales fără muncă); situație materială bună. – Pl. *procopseli.* Forma recomandată **pricopseálă** s.f.

procopsí vb.IV refl. A se alege cu un profit, cu un câștig (mai ales fără a munci). – Ind.pr. *procopsesc,* pf.s. *procopsii.* Forma recomandată **pricopsí** vb.IV.

procreá vb.I tr. A fecunda (asigurând continuarea speciei umane); a concepe, a da naștere, (înv. și pop.) a zămisli. – Sil. *pro-cre-a.* Ind.pr.pers.1 *procreez,* pers.3 *procrează,* pers.4 *procreăm*; ger. *procreând*; part. *procreat.*

procurá vb.I tr. **1.** A face rost (de ceva), a achiziționa. **2.** A cauza, a produce. – Ind.pr. *procúr.*

procúră s.f. Act prin care o persoană îm-puternicește pe alta să acționeze în numele ei. – Pl. *procuri.*

procurór s.m. Membru al parchetului (**3**). – Pl. *procurori.*

prodecán s.m. Locțiitor al decanului (în învățământul universitar). – Pl. *prodecani.*

prodigiós,-oásă adj. Ieșit din comun (prin cantitate, varietate, calitate, efecte etc.). – Sil. *-gi-os.* Pl. *prodigioși,-oase.*

producătór,-oáre adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Unitate economică, persoană) care produce anumite bunuri materiale. **2.** S.m. și f. Persoană sau societate care asigură finanțarea unui film cinematografic. – Pl. *producători,-oare.*

produce vb.III. **1.** Tr. și refl. A crea prin muncă bunuri materiale, a da naștere la ceva. **2.** Tr. A aduce un venit, un profit. ▸ (Despre pământ) A da rod. **3.** Tr. A pricinui, a cauza ceva. **4.** Refl. (Despre evenimente, acțiuni) A avea loc, a se întâmpla; a se înfăptui, a se realiza. – Ind.pr. *produc,* pf.s. *produsei*; part. *produs.*

productív,-ă adj. Care produce; care aduce venit; care dă randament. ▸ (Despre pă-mânt) Fertil, rodnic. – Pl. *productivi,-e.*

productivitáte s.f. Însușirea de a fi productiv, capacitatea de a produce (mult); eficiență a muncii; randament. – G.-D. *productivității,* neart. *productivități.*

producție s.f. **1.** Proces în cursul căruia oamenii creează bunuri materiale necesare existenței societății. ▹ *Mijloace de ~* = produse destinate a fi folosite în producție (și nu pentru a satisface nevoile curente de consum ale oamenilor). **2.** Totalitatea produselor obținute în procesul muncii într-o perioadă de timp determinată. **3.** Operă, lucrare (literară, științifică sau artistică); totalitatea operelor create într-un anumit gen, într-o anumită epocă etc. – Sil. *-ți-e.* Pl. *producții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

prodús s.n., s.m. **1.** S.n. Bun material rezultat dintr-un proces de muncă. ▹ *~ finit* = produs al cărui proces de fabricație este încheiat. **2.** S.m. Corp, substanță etc. obținută pe cale naturală

sau în laborator. **3.** S.n. Ceea ce rezultă în urma unui proces, a unui complex de împrejurări etc.; urmare, rezultat, efect. **4.** S.n. (Mat.) Rezultat al unei înmulțiri. – Pl.n. *produse*, m. *produși.*

proeminént,-ă adj. **1.** Care este mai ridicat decât suprafața înconjurătoare, ieșit în relief. **2.** (Despre oameni) Remarcabil, deosebit, excepțional. – Sil. *pro-e-*. Scris nu *proie-*. Pl. *proeminenți,-te.*

proeminénță s.f. Parte proeminentă a unui obiect, ridicătură, ieșitură. – Sil. *pro-e-*. Scris nu *proie-*. Pl. *proeminențe.*

profán,-ă adj. **1.** Care nu este inițiat într-un domeniu oarecare, neștiutor, nepriceput. **2.** (Adesea substantivat) Care nu ține de religie, care se află în afara ei; lumesc. – Pl. *profani,-e.*

profaná vb.I tr. A trata fără respectul cuvenit lucruri considerate sfinte; a păngări, a necinsti, a batjocori. – Ind.pr. *profanez.*

proferá vb.I tr. (Livr.) A rosti injurii, vorbe amenințătoare, jignitoare. – Ind.pr. *proferez.* Par. *prefera.*

profesá vb.I tr. **1.** A exercita o profesiune, o meserie etc. **2.** A susține public o concepție, o convingere, o părere etc. – Ind.pr. *profesez.*

profésie s.f. v. **profesiune**.

profesionál,-ă adj. Care aparține unei profesiuni, care se referă la o profesiune. – Sil. *-si-o-*. Pl. *profesionali,-e.*

profesionalísm s.n. Cunoaștere profundă a unei profesiuni, practicarea cu competență și corectitudine a unei profesiuni. – Sil. *-si-o-*.

profesionísm s.n. Practicare a unei înde-letniciri, a unui sport ca profesionist; însușire, calitate a unui profesionist. – Sil. *-si-o-*.

profesioníst,-ă s.m. și f. Persoană care practică o îndeletnicire, o profesiune, având pregătirea corespunzătoare. – Sil. *-si-o-*. Pl. *profesioniști,-ste.*

profesiúne s.f. Pregătire teoretică și practică în vederea exercitării unei îndeletniciri; ocupație pe care cineva o exercită pe baza unei astfel de pregătiri. ▸ Meserie, ocupație, îndeletnicire. – Sil. *-si-u-*. Pl. *profesiuni*. Var. **profésie** s.f., sil. *-si-e,* G.-D. *profesiei,* pl. *profesii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-*.

profésor,-oáră s.m. și f. Persoană cu pregătire specială într-un domeniu de activitate care predă (într-o școală, într-un institut, într-o facultate) o materie de învățământ. – Acc. și *profesór.* Pl. *profesori,-oare.*

profesorál,-ă adj. Referitor la funcția de profesor, care aparține profesorilor. – Pl. *profesorali,-e.*

profét s.m. (În vechile religii) **1.** Predicator religios considerat ca trimis al lui Dumnezeu pe pământ și ca prezicător al viitorului; proroc. **2.** (Art.) Nume dat de musulmani lui Mahomed. • *Nimeni nu e ~ în țara lui* = oamenii de valoare sunt adesea mai prețuiți printre străini decât între ai lor. – **2** scris cu inițială majusculă. – Pl. *profeți.*

profétic,-ă adj. De profet, ca de profet; care prevestește; care are caracter de profeție. – Pl. *profetici,-ce.*

profeți vb.IV tr. A prezice viitorul (în calitate de profet); a prooci. – Ind.pr. *profețesc,* pf.s. *profeții.*

profeție s.f. Prezicere a viitorului (făcută de un profet); prorocire. – G.-D. *profeției.* Pl. *profeții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

profíl s.n. **1.** Contur, aspect al feței unei ființe văzută dintr-o parte. **2.** Înfățișare, aspect, contur al unei forme de relief. **3.** Con-turul unei secțiuni plane a unui corp, a unei piese etc. **4.** Aspect general sau caracter predominant al unui lucru ori al unei ființe. **5.** Element decorativ, în relief, la o clădire. **6.** Obiectivul principal al unei unități eco-nomice, al unei instituții etc.; caracterul, scopul activității acestora. – Pl. *profiluri.*

profilá vb.IV. **1.** Refl. A ieși în evidență, a se reliefa, a se contura. **2.** Tr. A da un profil determinat unui obiect. – Ind.pr. *profilez.*

profiláctic,-ă adj. Care ferește, care apără organismul de boli; care se referă la profilaxie. *Tratament profilactic*. – Pl. *profilactici, -ce.*

profilaxíe s.f. Totalitatea măsurilor medi-co-sanitare (vaccinare, dezinfecție etc.) care se iau pentru prevenirea apariției și răspân-dirii bolilor. – G.-D. *profilaxiei.* Pl. *profilaxii.*

profít s.n. **1.** Ceea ce reprezintă un folos (material sau spiritual) pentru cineva sau ceva. **2.** Diferența între costurile totale și sumele încasate sub formă bănească. – Pl. *profituri.*

profitá vb.I intr. A avea un câștig, a trage un folos; a urmări o ocazie (favorabilă) pentru a beneficia de ceva, adesea în detrimentul altora. – Ind.pr. *profít.*

profiteról s.n. Produs de cofetărie cu ecleruri, cremă, frișcă și ciocolată, îmbrăcate în înghețată. – Pl. *profiteroluri* „sortimente; porții".

profitór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) care caută să obțină un câștig din orice împrejurare. – Pl. *profitori,-oare.*

profúnd,-ă adj. **1.** (Despre stări fiziologice sau psihice, despre însușiri ori manifestări morale etc.) Care este (foarte) puternic, care are o mare intensitate; adânc, intens. **2.** (Despre oameni) Înzestrat cu o putere mare de pătrundere, de înțelegere; (despre judecățile, creațiile omului) care dovedește profunzime, seriozitate. ▸ (Despre privire) Care exprimă sentimente adânci, însușiri morale deosebite. **3.** (Despre voce, sunete etc.) Cu ton jos, grav. **4.** (Despre procese fizice, sociale etc.) Fundamental, esențial, radical. **5.** (Despre ape, cavități, săpături etc.) Care se află la o anumită adâncime. – Pl. *profunzi,-de.*

profunzíme s.f. Capacitatea sau însușirea de a fi profund; adâncime. – Pl. *profunzimi.*

profuziúne s.f. (Livr.) Cantitate mare, mulțime (de...), abundență. – Sil. *-zi-u-.* Pl. *profuziuni.*

progenitúră s.f. Urmaș, descendent, odraslă; (la animale) pui. – Pl. *progenituri.*

prognostíc s.n.v. **pronostic**.

prognosticá vb.I v. **pronostica**.

prognóză s.f. Previziune a evoluției probabile a unui fenomen sau a unui proces; estimare a valorilor probabile pe care le vor lua în viitor anumite mărimi. ▹ *~ meteorologică* = prevedere a timpului pe o anumită perioadă. – Sil. *pro-gno-.* Pl. *prognoze.*

prográm s.n. **1.** Plan în care sunt stabilite etapele de desfășurare a unei activități pentru o anumită perioadă; desfășurarea activității după un asemenea plan. **2.** Ordine, dinainte fixată (și anunțată), după care se desfășoară o emisiune de radio sau de televiziune, un spectacol de teatru etc. **3.** Secvență de instrucțiuni codate cu ajutorul cărora un calculator rezolvă o problemă. – Sil. *pro-gram.* Pl. *programe.*

programá vb.I tr. **1.** A stabili programul de desfășurare a unei activități. ▸ A planifica pe cineva la o anumită dată pentru a îndeplini ceva. **2.** A întocmi programul operațiilor care trebuie efectuate la un calculator. – Sil. *pro-gra-.* Ind.pr. *programez.*

programátic,-ă adj. Care cuprinde un pro-gram; referitor la un program, care se desfă-șoară conform unui program. – Sil. *pro-gra-.* Pl. *programatici,-ce.*

programatór,-oáre s.m. și f. Specialist în alcătuirea programelor pentru calculatoarele electronice. – Sil. *pro-gra-.* Pl. *programatori, -oare.*

prográmă s.f. *~ analitică* = document care detaliază materia de predare în școli, la diverse obiecte de învățământ. – Sil. *pro-gra-.* Pl. *programe.*

progrés s.n. Dezvoltare ascendentă, trecere la etape sau la nivele calitativ superioare, manifestată în diverse domenii ale vieții. – Sil. *pro-gres.* Pl. *progrese.*

progresá vb.I intr. A face progrese, a înainta, a avansa; a se dezvolta. – Sil. *pro-gre-.* Ind.pr. *progresez.*

progrésie s.f. Șir de numere ai cărui termeni se deduc unul din altul după o anumită regulă, cu ajutorul unui număr fix numit rație. ▹ *~ aritmetică* = șir de numere în care fiecare termen se obține din precedentul, prin adunarea acestuia cu o anumită rație. *~ geometrică* = șir de numere în care fiecare termen se obține din precedentul prin înmulțirea

acestuia cu o anumită rație. – Sil. *pro-gre-si-e.* G.-D. *progresiei.* Pl. *progresii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

progresíst,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de progres; care este favorabil progresului, care promovează progresul. **2.** S.m. și f. Adept al progresului pe plan social, economic, științific, tehnic etc. – Sil. *pro-gre-.* Pl. *progresiști,-ste.*

progresív,-ă adj. Care progresează, care urmează o linie ascendentă, evolutivă. – Sil. *pro-gre-.* Pl. *progresivi,-e.*

prohibí vb.IV tr. A interzice producerea, vânzarea, importul sau exportul unor mărfuri. – Ind. pr. *prohibesc,* pf.s. *prohibii.*

prohibitív,-ă adj. Care interzice, care oprește ceva; care ține de prohibiție. – Pl. *prohibitivi,-e.*

prohibíție s.f. Măsură prin care se interzice producerea, vânzarea, importul sau exportul unor mărfuri. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *prohibiției.* Pl. *prohibiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

prohód s.n. Slujba de înmormântare la creștini; (p.gener.) înmormântare. ▸ Slujbă religioasă oficiată în Vinerea Paștilor în amin-tirea morții lui Iisus Hristos. – Pl. *prohoduri.*

prohodí vb.IV tr. A oficia slujba prohodului; (p.gener.) a înmormânta. – Ind.pr. *prohodesc,* pf.s. *prohodii.*

proiéct s.n. **1.** Formă premergătoare, pre-gătitoare a unei lucrări care urmează să fie definitivată; prima formă provizorie a unui plan, a unei legi etc. care urmează să fie discutată și aprobată pentru a fi pusă în aplicare. **2.** Lucrare tehnică cuprinzând datele necesare pentru executarea unei construcții, a unei instalații etc. **3.** Plan, program de acțiuni viitoare. – Sil. *pro-iect.* Pl. *proiecte.*

proiectá vb.I tr. **1.** A avea intenția să facă ceva, a plănui. **2.** A elabora un proiect (2). **3.** A executa o proiecție. **4.** A trimite un fascicul de radiații, de particule etc. pe o suprafață. ▸ A face să apară pe ecran succesiunea de imagini ale unui film. ▸ Refl. A se reflecta, a se profila. **5.** A arunca cu forță un corp solid într-o anumită direcție. ▸ A împrăștia cu putere un lichid sau un material pulverulent. – Sil. *pro-iec-.* Ind.pr. *proiectez.*

proiectánt,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care servește la proiecție, de proiecție. **2.** S.m. și f. Persoană care întocmește proiecte (2). – Sil. *pro-iec-.* Pl. *proiectanți,-te.*

proiectíl s.n. Corp metalic exploziv lansat dintr-o armă de foc cu scopul de a distruge o țintă. – Sil. *pro-iec-.* Pl. *proiectile.*

proiectór s.n. Aparat alcătuit dintr-o sursă de lumină și un sistem de oglinzi sau de lentile, care emite un flux luminos intens, folosit pentru semnalizări, în săli de spectacole, pe aeroporturi etc. – Sil. *pro-iec-.* Pl. *proiectoare.*

proiécție s.f. Operație de reprezentare a unui corp geometric pe un plan sau a unei figuri plane pe o dreaptă; (concr.) imagine a unui corp obținută prin proiectare. ▸ Imagine obținută pe un ecran prin proiectarea unui film. – Sil. *pro-iec-ți-e.* G.-D. *proiecției.* Pl. *proiecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

prolaps s.n. (Med.) Deplasare a unui organ în afara cavității în care se află. – Pl. *-lapsuri.*

prolegoméne s.f.pl. (Livr.) Parte introduc-tivă a unei opere științifice. ▸ Ansamblu de noțiuni preliminare aparținând unui domeniu științific.

proletár,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care nu posedă ca mijloc de existență decât veniturile realizate din salariu, având ca singură posesiune puterea sa de muncă. **2.** Adj. Care aparține proletariatului, referitor la proletariat. – Pl. *proletari,-e.*

proletariát s.n. Totalitatea proletarilor. – Sil. *-ri-at.*

proliferá vb.I intr. **1.** (Despre celule sau despre țesuturi celulare) A se înmulți, a se reproduce prin diviziune anormală. **2.** A se înmulți, a se extinde rapid. – Ind.pr. pers.3 *proliferează.*

prolífic,-ă adj. Care se înmulțește ușor și repede. – Pl. *prolifici,-ce.*

prolíx,-ă adj. (Despre vorbire, stil etc.) Lipsit de concizie; încărcat cu detalii inutile; greoi, confuz. – Pl. *prolicși,-xe.*

prológ s.n. Parte introductivă a unei opere literare sau muzicale, care prezintă evenimentele premergătoare acțiunii sau elemente care îi înlesnesc înțelegerea; (p. ext.) introducere, prefață. – Pl. *prologuri.*

promenádă s.f. **1.** (Rar) Plimbare. **2.** Loc (special amenajat) pentru plimbare. – Pl. *promenade.*

promiscuitáte s.f. Conviețuire în condiții de mizerie sau de imoralitate a mai multor persoane (de sex diferit). – Sil. *-cu-i-.* G.-D. *promiscuității,* neart. *promiscuității.*

promisiúne s.f. Angajament prin care cineva se obligă să facă ceva (pentru altul); (pop.) făgăduință. – Sil. *-si-u-.* Pl. *promisiuni.*

promíte vb.III tr. **1.** A-și lua față de cineva obligația de a face un anumit lucru; (pop.) a făgădui. **2.** (Fig.) A prezenta perspective favorabile, a da speranțe. – Ind.pr. *promít,* pf.s. *promisei*; ger. *promițând*; part. *promis.*

promițătór,-oáre adj. Care promite (**2**). – Pl. *promițători,-oare.*

promontóriu s.n. Fâșie de pământ înaltă și stâncoasă care înaintează în mare. – Sil. *-riu,* pr. *-riu.* Pl. *promontorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

promoroácă s.f. Chiciură. – G.-D. *promo-roacei.*

promotór,-oáre s.m. și f. Inițiator al unei acțiuni, al unui curent etc. – Pl. *promotori, -oare.*

promóție s.f. Serie de absolvenți ai unei școli, ai unei facultăți sau ai unei alte forme de învățământ. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *promoției.* Pl. *promoții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

promoțional,-ă adj. (Despre prețuri) De reclamă. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *promoționali,-e.*

promová vb.I tr. **1.** (Despre elevi, studenți) A absolvi o clasă sau un an de învățământ. **2.** A avansa pe cineva într-o funcție. **3.** A accepta și a susține (o idee, un curent etc.). **4.** A lansa un nou produs sau a extinde activitatea și pe alte piețe, printr-o acțiune comercială specifică, în vederea realizării de profituri mai mari. – Ind.pr. *promovez.*

promovát,-ă adj. Care a terminat o clasă sau un an de învățământ. – Pl. *promovați,-te.*

prompt,-ă adj. Care acționează repede și la timp. ▸ (Despre fapte, acțiuni etc.) Care se produce repede, fără întârziere (și la momentul oportun). – Pl. *prompți,-te.*

promptitúdine s.f. Însușirea de a fi prompt. – Sil. *promp-ti-.* G.-D. *promptitudinii,* neart. *promptitudini.*

promulgá vb.I tr. A da caracter executoriu unor legi, decrete, hotărâri (după votarea în parlament). – Ind.pr. *promúlg.*

promulgáre s.f. Acțiunea de a promulga; act prin care șeful unui stat dispune publica-rea și intrarea în vigoare a unui proiect de lege votat de organul legislativ. – Pl. *pro-mulgări.*

pronáos s.n. **1.** Partea de la intrare a unei biserici, care precedă naosul. **2.** Încăpere la intrarea în sanctuarul unui templu grec. – Pl. *pronaosuri.*

prónie s.f. (Înv. și pop.) Providență; Dumnezeu. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *proniei.*

pronominál,-ă adj. Care are valoare de pronume; care este exprimat printr-un pro-nume. – Pl. *pronominali,-e.*

pronostíc s.n. Previziune referitoare la desfășurarea unor fapte, a unor evenimente viitoare ori la rezultatul unor întreceri sportive. – Pl. *pronosticuri.* Forma recomandată **prognostíc** s.n., acc. și *prognóstic.*

pronosticá vb.I tr. A face un pronostic. – Ind.pr. *pronostichez.* Forma recomandată **prognosticá** vb.I.

pronúme s.n. (Gram.) Parte de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv. – Pl. *pronume.* Par. *prenume.*

pronunță vb.I. **1.** Tr. A articula sunete, cuvinte, fraze; a rosti. **2.** Refl. A-și spune părerea. – Ind. pr. *pronúnț.*

pronunțáre s.f. **1.** Acțiunea de a pronunța; pronunție. **2.** (Jur.) Rostire a hotărârii luate pentru soluționarea unui litigiu. *Pronunțarea sentinței.* – Pl. *pronunțări.*

pronunțát,-ă adj. Care are un caracter evident, pregnant; care este scos în evidență, reliefat. – Pl. *pronunțați,-te.*

pronúnție s.f. Pronunțare (**1**). – Sil. *-ți-e.* G.-D. *pronunției.* Pl. *pronunții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

propágă vb.I refl. **1.** A se transmite, a se răspândi. ▸ Tr. A face să se răspândească (o idee, o concepție, o doctrină etc.); a populariza. **2.** (Despre unde electromagnetice, căldură etc.) A se transmite din aproape în aproape, în spațiu și în timp. – Ind. pr. *propág.*

propagándă s.f. Răspândire a unor teorii, a unor doctrine politice, religioase etc. cu scopul de a câștiga adepți. – Pl. *propagande.*

propagandístic,-ă adj. Care se referă la propagandă, care are caracter de propa-gandă. – Pl. *propagandistici,-ce.*

propagatór,-oáre s.m. și f. Persoană care propagă o doctrină, o concepție etc. – Pl. *propagatori,-oare.*

propán s.n. Gaz incolor, inflamabil, obținut din gazele de sondă și folosit drept combus-tibil, ca materie primă în industria chimică etc.

propășí vb.IV intr. A prospera, a se dezvolta. – Ind. pr. *propășesc*; cj.pers.3 *să propășească.*

propășíre s.f. Dezvoltare, progres. – Pl. *propășiri.*

propíce adj.invar. Favorabil, prielnic, avan-tajos.

propilée s.f.pl. Intrare monumentală a unui templu antic, format dintr-un ansamblu de vestibuluri și de porți. – Sil. *-le-e.* Scris nu *-leie.*

propólis s.n. Substanță rășinoasă, culeasă de albine de pe mugurii arborilor și folosită de ele pentru astupatul crăpăturilor, lipitul fagurilor, acoperirea dăunătorilor intrați și omorâți în stup etc.

propórție s.f. **1.** Raport între dimensiunile părților unui întreg sau între părți și întreg; (p.ext.) raport echilibrat, armonios între elementele unui ansamblu. **2.** (Mat.) Egalitate între două rapoarte. **3.** Dimensiune, mărime. • *A lua proporții* = **a)** a se dezvolta, a crește foarte mult; **b)** (fam.) a se îngrășa prea tare. *A păstra proporțiile* = a păstra o anumită limită în afirmații, a nu exagera. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *proporției.* Pl. *proporții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

proporționá vb.I tr. A stabili un raport echi-librat, just între elementele unui ansamblu; a face să fie proporțional. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *proporționez.*

proporționál,-ă adj. Care corespunde unei anumite proporții. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *proporțio-nali,-e.*

propovăduí vb.IV tr. A răspândi, a propaga idei, concepții (religioase). – Ind.pr. *propovăduiesc,* pf.s. *propovăduii.*

propovăduitór,-oáre adj., s.m. și f. (Per-soană) care propovăduiește. – Sil. *-du-i-.* Pl. *propovăduitori,-oare.*

propozíție s.f. Cea mai mică unitate sin-tactică, prin care se comunică o judecată, o idee etc. ▸ (Log.) Îmbinare de cuvinte care exprimă o idee completă. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *propoziției.* Pl. *propoziții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Par. *prepoziție.*

proprietár,-ă s.m. și f. Persoană care deține dreptul de proprietate asupra unui bun; persoană care posedă un imobil (considerată în raport cu chiriașul său). – Nu *propietar.* Sil. *pro-pri-e-.* Pl. *proprietari,-e.*

proprietáte s.f. **1.** Stăpânire în mod exclusiv asupra unui bun, în baza unui drept recunoscut; bun material (îndeosebi imobil sau pământ) aflat în stăpânirea cuiva. **2.** Tră-sătură predominantă care caracterizează o ființă, un obiect, un fenomen etc.; caracter distinctiv. **3.** Calitate a unui cuvânt, a stilului etc. de a reda exact ideea care trebuie exprimată. – Nu *propietate.* Sil. *pro-pri-e-.* Pl. *proprietăți.*

proprietăreásă s.f. **1.** Soție a unui proprietar. **2.** Deținătoare a unui imobil. – Nu *propietăreasă.* Sil. *pro-pri-e-.* Pl. *proprietărese.*

própriu,-ie adj. **1.** Care aparține în mod exclusiv cuiva, care este numai al lui. ▹ *Nume* (sau *substantiv*) ~ = nume care se dă unui lucru sau unei ființe spre a le deosebi de alte lucruri sau ființe din aceeași categorie. **2.** Care constituie o particularitate a cuiva sau a ceva, specific, caracteristic. **3.** Care este bun pentru..., indicat pentru... **4.** (Despre cuvinte) Care redă exact ideea ce trebuie exprimată, care este adecvat. ▸ (Despre sensul unui cuvânt) De bază, prim. • ~*-zis* = în sensul strict al cuvântului, în sensul exact; la drept vorbind, de fapt. – Nu *propiu.* Sil. *pro-priu,* pr. *-prĭu.* Pl. *proprii.*

propteá s.f. Bucată de lemn, stâlp, par cu care se sprijină un gard, un perete, crengile unui pom etc. – Art. *propteaua.* Pl. *proptele.*

proptí vb.IV tr. A sprijini ceva cu o proptea; (tr. și refl.) a (se) rezema de ceva. – Ind.pr. *proptesc,* pf.s. *proptii.*

propulsá vb.I tr. A imprima unui corp mobil o mișcare de înaintare. – Ind.pr. *propulsez.*

propúlsie s.f. Exercitare a unei forțe de împingere asupra unui vehicul, a unui sistem tehnic etc. pentru a provoca mișcarea lui înainte. – Sil. *-si-e.* G.-D. *propulsiei.* Pl. *propulsii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

propulsór s.n. Organ de mașină sau aparat care, montate pe un vehicul, realizează propulsia acestuia. – Pl. *propulsoare.*

propúne vb.III tr. **1.** A supune discuției și aprobării o părere, o sugestie, o soluție etc. ▸ A da cuiva un sfat, o sugestie; a îndemna la acțiune. **2.** A recomanda pe cineva pentru numirea într-un post, pentru o misiune etc. **3.** (Construit cu dativul pronumelui personal) A-și pune în gând să înfăptuiască ceva, să acționeze într-un anumit fel. – Ind.pr. *propún,* pf.s. *propusei*; part. *propus.*

propúnere s.f. Faptul de a propune; sugestie, idee, părere, soluție etc. supusă discuției și aprobării cuiva. – Pl. *propuneri.*

próră s.f. Partea de dinainte a unei nave. – Pl. *prore.* Var. **próvă** s.f.

proréctor s.m. Locțiitor al rectorului; vicerector. – Pl. *prorectori.*

proróc s.m. Profet (**1**). – Pl. *proroci.*

prorocí vb.IV tr. A profeți. – Ind.pr. *prorocesc,* pf.s. *prorocii.*

prorocíre s.f. Profeție. – Pl. *prorociri.*

proscrís,-ă adj. **1.** (Înv.; adesea substantivat) Care este izgonit din patria sa (pentru o vină politică). **2.** (Despre idei, acțiuni) Interzis, oprit. – Sil. *pro-scris.* Pl. *proscriși,-se.*

prosóp s.n. Obiect format dintr-o bucată de țesătură, folosit pentru șters mâinile, fața, corpul după spălat. – Pl. *prosoape.*

prospéct s.n. Afiș, broșură în care se prezintă pe scurt date informative asupra unor lucrări științifice, literare etc. ce urmează să apară, asupra folosirii unor produse puse în vânzare etc. – Sil. *pro-spect.* Pl. *prospecte.*

prospectá vb.I tr. **1.** A cerceta un teren (prin foraje, probe etc.) cu scopul de a descoperi și localiza zăcăminte minerale utile. **2.** A cerceta cererea și oferta de mărfuri pe o piață. – Sil. *pro-spec-.* Ind. pr. *prospectez.*

prospectívă s.f. Cercetare sistematică a viitorului în scopul creării unei viziuni globale, de largă aproximație, asupra evoluției ome-nirii. – Sil. *pro-spec-.* Pl. *prospective.*

prospecțiúne s.f. Acțiunea de a prospecta; ansamblul cercetărilor efectuate pentru a descoperi și a localiza zăcăminte minerale utile. – Sil. *pro-spec-ți-u-.* Pl. *prospecțiuni.*

prospér,-ă adj. Care prosperă; care se află într-o stare favorabilă; înfloritor; căruia îi merge bine. – Pl. *prosperi,-e.*

prosperá vb.I intr. A se dezvolta în condiții favorabile, a-i merge bine, a avea succes. – Ind.pr. *prospér.*

prosperitáte s.f. Stare prosperă, înfloritoare; bunăstare, belșug. – G.-D. *prosperității,* neart. *prosperități.*

prospețíme s.f. Calitatea de a fi proaspăt, fraged, nou, tânăr. – G.-D. *prospețimii.*

prost, proástă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) lipsită de inteligență; (persoană) care pricepe greu, care acționează fără judecată; nătărău, nerod, prostănac, tont. **2.** Adj., s.m. și f. (Înv.) (Om) din popor, de rând; (om) simplu, neînvățat. **3.** Adj. Lipsit de valoare; de calitate inferioară, necores-punzător. ▸ (Adverbial; pe lângă verbe ca „a vorbi", „a pronunța") Incorect. **4.** Adj. (Despre știri, întâmplări etc.) Care nemulțumește, care mâhnește. **5.** Adj. (Despre vreme) Caracterizat prin condiții meteorologice defavorabile, neprielnice. • *A face pe ~ul* = a se preface că nu înțelege, că nu observă. *A-și găsi ~ul* = a găsi omul pe care să-l înșele ușor. – Pl. *proști, proaste.*

prostátă s.f. Organ musculos glandular, de forma unei castane, care înconjură porțiunea inițială a uretrei la bărbați și care se mărește cu vârsta înaintată, putând tulbura golirea vezicii urinare. – Pl. *prostate.*

prostănác,-ă adj., s.m. și f. (Om) prost. – Pl. *prostănaci,-ce.*

prosternă vb.I refl. A se înclina până la pământ sau a îngenunchea înclinându-se în fața cuiva sau a ceva, în semn de venerație, de supunere etc. – Ind. pr. *prosternez.*

prostésc,-eáscă adj. Care denotă, care trădează prostie (**1**). – Pl. *prostești.*

prostéște adv. Ca un prost (**1**), în mod prostesc.

prostí vb.IV. **1.** Refl. A-și pierde mintea, inteligența, puterea de judecată. ▸ A-și pierde cumpătul, dreapta judecată. **2.** Tr. (Fam.) A induce în eroare, a duce cu vorba, a înșela, a păcăli. – Ind.pr. *prostesc,* pf.s. *prostii.*

prostíe s.f. **1.** Stare a celui prost (**1**); faptă, comportare, vorbă de om prost. **2.** Faptă sau vorbă lipsită de importanță, de seriozitate. – G.-D. *prostiei.* Pl. *prostii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

prostíme s.f. (Înv.) Mulțime de oameni de rând; gloată, norod. – G.-D. *prostimii.*

prostít,-ă adj. **1.** (Care este) ca un prost; dezorientat, zăpăcit; uluit. **2.** Care a fost indus în eroare, înșelat. – Pl. *prostiți,-te.*

prostituá vb.I refl. A practica prostituția. – Sil. *-tu-a.* Ind.pr. pers.1 *prostituez,* pers.3 *prostituează.*

prostituátă s.f. Femeie care practică pros-tituția. – Sil. *-tu-a-.* Pl. *prostituate.*

prostitúție s.f. Practică prin care o femeie întreține raporturi sexuale cu mai mulți bărbați, în scopul procurării mijloacelor de existență. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *prostituției.*

prostovól s.n. Unealtă de pescuit alcătuită dintr-o plasă conică, având la margine greutăți de plumb care o trag la fundul apei și fac ca plasa să se strângă în partea de jos când este scoasă din apă. – Pl. *prostovoale.*

prostráție s.f. Stare patologică ce se carac-terizează prin lipsa de reacții la excitațiile mediului, datorită slăbirii extreme a forțelor fizice și psihice. – Sil. *pros-tra-ți-e.* G.-D. *prostrației.*

protagoníst,-ă s.m. și f. **1.** Interpret al rolului principal într-o piesă de teatru, într-un film sau într-un spectacol. **2.** (P.ext.) Figură proeminentă a unei mișcări, a unei teorii etc. – Pl. *protagoniști,-ste.*

protéctor,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) care protejează pe cineva sau ceva. – S.m. acc. și *protectór.* Pl. *protectori,-oare.*

protectorát s.n. Formă de dependență politică a unui stat față de altul în virtutea unui tratat conform căruia statul protector conduce politica externă a statului protejat, acesta păstrându-și autonomia internă; conducere exercitată de statul protector. – Pl. *protectorate.*

protécție s.f. Faptul de a proteja; ocrotire. ▹ *Protecția mediului înconjurător* = acțiune organizată în scopul păstrării echilibrului ecologic, al menți-

nerii și ameliorării factorilor naturali etc. *Protecția consumatorilor* = ansamblu de măsuri prin care statul apără drepturile legitime ale persoanelor fizice împotriva unor practici abuzive ale producă-torilor și ale comercianților. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *protecției.* Pl. *protecții*, art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

protecționísm s.n. Politică economică a unui stat, care urmărește protejarea activității economice indigene, prin măsuri de îngrădire a concurenței străine și de mărire a puterii producătorilor autohtoni. – Sil. *-ți-o-.*

protéic,-ă adj. **1.** (Despre unele substanțe) Care își schimbă necontenit forma. **2.** (Biol.) Care se referă la proteine, care conține proteine. – Sil. *-te-ic.* Pl. *proteici,-ce.*

proteínă s.f. Substanță organică complexă, prezentă în celulele animale și vegetale, îndeplinind în organism funcții fundamentale. – Pl. *proteine.*

protejá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) apăra, a (se) feri de acțiuni dăunătoare, de un pericol etc. **2.** Tr. A ajuta, a sprijini pe cineva. – Ind.pr. pers.1 *protejez,* pers.3 *protejează,* pers.4 *protejăm.*

proteját,-ă adj. (Si substantivat) Care se bucură de protecția cuiva. – Pl. *protejați,-te.*

protést s.n. Faptul de a protesta. – Pl. *proteste.*

protestá vb.I intr. A manifesta împotrivire, dezaprobare, nemulțumire etc. față de o stare de fapt, față de o măsură etc. – Ind.pr. *protestez.*

protestánt,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al protestantismului. **2.** Adj. Care ține de protestantism, referitor la protestantism. – Pl. *protestanți,-te.*

protestantísm s.n. Nume dat doctrinelor religioase creștine (reformată, luterană etc.) care s-au separat de catolicism în sec. 16 prin mișcarea Reformei.

protestatár,-ă adj. Care conține sau exprimă un protest. ▸ (Substantivat) Persoană care aderă la o acțiune de protest. – Pl. *protestatari,-e.*

protétic,-ă adj. Care se referă la proteză. – Pl. *protetici,-ce.*

protéză s.f. Aparat sau piesă care înlocuiește un organ, un membru al corpului uman sau un segment de membru, un conduct natural etc., (spec.) pe care se fixează dantura falsă. – Pl. *proteze.*

protipendádă s.f. Nume dat marii boierimi feudale; (p. ext.) elită socială. – G.-D. *protipendadei.*

protocól s.n. **1.** Totalitatea formelor și practicilor folosite cu prilejul unor acte cu caracter solemn, mai ales în relațiile diploma-tice; (p. gener.) reguli ale ceremonialului de stat; totalitatea regulilor care trebuie respectate în societate. **2.** Act, document în care se consemnează problemele dezbătute la un congres, la o conferință, la o convorbire diplomatică etc. – Pl. *protocoale.*

protocolár,-ă adj. Care se referă la protocol (**1**), care se face conform regulilor protoco-lului. – Pl. *protocolari,-e.*

protoiereú s.m. Protopop. – Sil. *-to-ie-.* Pl. *protoierei.*

protoieríe s.f. Protopopie. – Sil. *-to-ie-.* G.-D. *protoieriei.* Pl. *protoierii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

protón s.m. Particulă elementară cu sarcină electrică pozitivă, care constituie nucleul atomului de hidrogen. – Pl. *protoni.*

protoplásmă s.f. Materie organică formând masa principală a celulelor vii și în care se desfășoară funcțiile vitale. – Sil. *-to-plas-.* G.-D. *protoplasmei.*

protoplásmic,-ă adj. Care aparține protoplasmei, referitor la protoplasmă. – Sil. *-to-plas-.* Pl. *protoplasmici,-ce.*

protopóp s.m. Preot care conduce o proto-popie (**2**); protoiereu. – Pl. *protopopi.*

protopopíe s.f. **1.** Rangul sau funcția de protopop; protoierie. **2.** Unitate adminis-trativă bisericească formată din mai multe parohii; protoierie. – G.-D. *protopopiei.* Pl. *protopopii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-.*

prototíp s.n. **1.** Model reprezentând tipul original după care se efectuează sau se realizează ceva;

(spec.) primul exemplar din-tr-un lot de produse care urmează a fi fabricate în serie. **2.** Exemplar care reprezintă un model; (spec.) model desăvârșit. – Pl. *prototipuri.*

protozoáre s.f. pl. Încrengătură de anima-le inferioare unicelulare, microscopice. – Sil. *-zo-a-.*

protuberánță s.f. **1.** (Anat.) Formație care constă dintr-o parte proeminentă pe supra-fața unui organ. **2.** Nor de gaze incandescent care se observă la marginea discului solar. – Pl. *protuberanțe.*

proțáp s.n. **1.** Prăjină groasă de lemn, fixată la dri-cul carului și de care se prinde jugul. **2.** Înjghebare simplă din două bețe despicate la un capăt și înfipte în pământ între care se pune la fript carne, pește etc. – Pl. *proțapuri.*

proțăpí vb.IV refl. (Fam.) A se opri provocator în fața cuiva; (fig.) a se îngâmfa. – Ind.pr. *proțăpesc,* pf.s. *proțăpii.*

próvă s.f. v. **proră.**

provení vb.IV intr. A-și avea originea, obârșia din ceva sau de undeva; a se trage, a rezulta din... – Ind. pr. *provín.* Par. *preveni.*

proveniénță s.f. Faptul de a proveni de undeva; loc, sursă, persoană etc. de unde provine cineva sau ceva; obârșie, origine. – Sil. *-ni-en-.* Pl. *provenințe.*

provérb s.n. Formulare sugestivă, de obicei me-taforică, adesea ritmică sau rimată, prin care se exprimă, sub formă de învățătură, un adevăr al unei experiențe de viață. – Pl. *proverbe.*

proverbiál,-ă adj. **1.** Care se referă la proverbe, cu caracter de proverb. **2.** Care este extrem de cunoscut, despre care s-a dus vestea. – Sil. *-bi-al.* Pl. *proverbiali,-e.*

providénță s.f. (Rel.) Înțelepciune supremă cu care divinitatea conduce lumea; (p.ext.) divinitate, dumnezeire. – G.-D. *providenței.*

providențiál,-ă adj. Care este socotit ca trimis, dăruit de providență; care contribuie în mod miraculos la salvarea sau la fericirea cuiva. ▸ Deo-sebit, excepțional. – Sil. *-ți-al.* Pl. *providențiali,-e.*

provinciál,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține provinciei (**1**), caracteristic provin-ciei. **2.** S.m. și f. Persoană care locuiește în provincie (**1**) sau care este originară de acolo; (p. ext.) persoană care se comportă cu stângăcie, în mod naiv. – Sil. *-ci-al.* Pl. *provinciali,-e.*

províncie s.f. **1.** Teritoriu sau localitate dintr-o țară în afară de capitală. **2.** Parte dintr-o țară, constituind o unitate geografică sau o diviziune administrativă. – Sil. *-ci-e.* G.-D. *provinciei.* Pl. *provincii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

provízie s.f. Rezervă de produse necesare întreți-nerii, alimentării etc. unei gospodării, unui oraș, unei armate etc. pentru o anumită perioadă de timp. – Sil. *-zi-e.* G.-D. *proviziei.* Pl. *provizii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

provizorát s.n. Starea a ceea ce este provi-zoriu; lucru, fapt, situație provizorie; timp cât cineva sau ceva este provizoriu. – Pl. *provizorate.*

provizóriu,-ie adj. Care se face pe un termen limitat; care nu este definitiv. – Sil. *-riu,* pr. *-rĭu,* f. *-ri-e.* Pl. *provizorii.*

provocá vb.I tr. **1.** A fi pricina, cauza a ceva, a da naștere la..., a declanșa. **2.** A întărâta, a aț̦âț̦a; a instiga. **3.** A chema pe cineva la o întrecere, la o luptă, la o discuție etc. – Ind.pr. *provóc.*

provocatór,-oáre adj. **1.** Care provoacă, aț̦âț̦ă, întărâtă; instigator. **2.** Care constituie cauza a ceva, care determină, pricinuiește ceva. – Pl. *provocatori,-oare.*

proxenét,-ă s.m. și f. Persoană care înles-nește practicarea prostituției (prin îndemnul la pros-tituție, prin recrutarea sau traficul de persoane în acest scop, prin constrângere la prostituție etc.), făcându-și din aceasta o sursă de venit. – Pl. *proxeneți,-te.*

próxim,-ă adj. Care este cel mai apropiat (în timp sau în spațiu). ▹ *Gen* ~ = primul termen relevant al unei definiții, care este cel mai apropiat ca sens de noțiunea de definit. – Pl. *proximi,-e.*

prozáic,-ă adj. (Despre opere literare, despre stilul lor etc.) Lipsit de calități artistice; (p. ext.) banal, comun. – Sil. *-za-ic.* Pl. *prozaici,-ce.*

prozatór,-oáre s.m. și f. Autor de opere literare în proză. – Pl. *prozatori,-oare.*

próză s.f. **1.** Mod, fel de exprimare care nu este supus regulilor de versificație; operă literară care utilizează această modalitate de exprimare. **2.** Totalitatea operelor în proză (**1**) aparținând unui scriitor, unui curent, unui popor, unei epoci. – Pl. *proze* „scrieri".

prozelít,-ă s.m. și f. Persoană convertită de curând la o doctrină, la o credință etc.; adept nou (și înflăcărat) al unei doctrine, al unei idei etc. – Pl. *prozeliți,-te.*

prozodíe s.f. Parte a poeticii care se ocupă cu tehnica versificației. – G.-D. *prozodiei.*

prudént,-ă adj. Care prevede și preîntâm-pină un pericol, un necaz, o neplăcere etc. – Pl. *prudenți,-te.*

prudénță s.f. Însușirea de a fi prudent; atitudinea celui prudent. – G.-D. *prudenței,* neart. *prudențe.*

prun s.m. Pom fructifer din familia rozaceelor, înalt de 6-10 m, cu frunze în formă de elipsă și cu flori albe-verzui, cu fructe sferice alungite. – Pl. *pruni.*

prúnă s.f. Fructul prunului, de formă sferică alungită, de obicei de culoare vânătă sau gălbuie. • *Parcă are prune în gură,* se spune despre cineva care vorbește neclar sau bâl-bâit. – Pl. *prune.*

prunc s.m. (Înv. și pop.) Copil sugaci; (p.ext.) orice copil. – Pl. *prunci.*

pruncucídere s.f. Uciderea de către mamă a propriului copil (nou-născut); infanticid. – Sil. *prunc-u-.* Pl. *pruncucideri.*

prund s.n. Pietriș mărunt; mal al unei ape care conține un astfel de pietriș. ▸ Teren format din pietriș mărunt. – Pl. *prunduri.*

prundíș s.n. Loc cu mult prund. – Pl. *prun-dișuri.*

prurígo s.n. Boală a pielii, caracterizată prin apariția unor bășicuțe persistente, însoțite de mâncărime. Art. *prurigoul.*

prurít s.n. Mâncărime intensă a pielii, care apare în diferite boli de piele sau în unele afecțiuni generale. – Pl. *prurituri.*

prusác,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană făcând parte din populația de bază a Prusiei sau care este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Prusiei sau populației ei, referitor la Prusia sau la populația ei. – Pl. *prusaci,-ce.*

psalm s.m. Imn religios biblic la vechii evrei, ulterior rostit și în biserica creștină; (la pl.) culegere cuprinzând 150 de astfel de imnuri, la care se adaugă unul necanonic, și care alcătuiește Psaltirea. ▸ Cântec; poezie lirică. – Pl. *psalmi.*

psalmodíe s.f. Melodie bisericească tărăgănată pe care se cântă psalmii și alte cântări religioase. ▸ Cântare sau recitare cu glas monoton. – G.-D. *psalmodiei.* Pl. *psalmodii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

psaltíre s.f. Carte bisericească de ritual, aparținând Vechiului Testament și care cu-prinde o culegere de 150 de psalmi, la care se adaugă unul necanonic, atribuiți în cea mai mare parte regelui David. – Pl. *psaltiri.*

pseudocultúră s.f. Cultură falsă, aparentă. – Sil. *pse-u-.* Pl. *pseudoculturi.*

pseudoním s.n. Nume creat sau adoptat, sub care cineva își ascunde adevărata identitate, folosit mai ales de scriitori. – Sil. *pse-u-.* Pl. *pseudonime.*

pseudopód s.n. Prelungire temporară și mobilă a protoplasmei unor protozoare, care servește la locomoție și la prinderea hranei. – Sil. *pse-u-.* Pl. *pseudopode.*

psihanalíst,-ă s.m. și f. Specialist (medic sau psiholog) care aplică psihanaliza în tratamentul bolilor sistemului nervos central; adept al psihanalizei. – Sil. *psih-.* Pl. *psih-analiști,-ste.*

psihanalíză s.f. Concepție a lui S. Freud și a adepților săi privind viața psihică (conștien-tă și inconștientă), conform căreia tendințele sau do-

rinţele profunde ale persoanei, care îşi au izvorul în impulsurile inconştiente şi care vin în conflict cu convingerile sale morale, sunt alungate în subconştient, de unde tind să reapară sub o formă travestită (ex. în cursul viselor); metodă de analiză psihologică şi psihoterapică corespunzătoare acestei concepţii. – Sil. *psih-a-*. G.-D. *psihanalizei.*

psihiatríe s.f. Ramură a medicinei care studiază bolile psihice, tratamentul şi profilaxia lor. – Sil. *-hi-a-tri-*. G.-D. *psihiatriei.*

psihiátru s.m. Medic specialist în psihiatrie. – Sil. *-hi-a-tru.* Pl. *psihiatri,* art. *-trii.*

psíhic,-ă s.n., adj. **1.** S.n. Formă specifică de reflectare a realităţii, proprie animalelor superioare şi omului, produs al activităţii sistemului nervos. ▸ Structură sufletească proprie cuiva. **2.** Adj. Care aparţine psihicului (**1**), referitor la psihic. – Pl.adj. *psihici,-ce.*

psihológ,-ă s.m. şi f. **1.** Specialist în psihologie (**1**). **2.** Observator fin, cu capacitatea de a sesiza şi de a analiza viaţa psihică. – Nu f. *psiholoagă.* Pl. *psihologi,-ge.*

psihológic,-ă adj. Privitor la psihologie, care aparţine psihologiei. ▹ *Moment* ~ = moment potrivit pentru a influenţa pe cineva, pentru a determina ceva. – Pl. *psihologici, -ce.*

psihologíe s.f. **1.** Ştiinţă care studiază psihi-cul persoanei (procesele afective, caracter, temperament etc.). **2.** Totalitatea fenomenelor psihice care caracterizează un individ sau o colectivitate. – G.-D. *psihologiei,* neart. *psihologii.*

psihomotór,-oáre adj. Care se referă la funcţiile motrice realizate prin activitatea nervoasă superioară. – Pl. *psihomotori,-oare.*

psihopát,-ă s.m. şi f. Persoană care suferă de psihopatie, care manifestă simptome de dezechilibru mintal. – Pl. *psihopaţi,-te.*

psihopatíe s.f. Stare psihică anormală care se manifestă prin tulburări de comportament, prin scăderea capacităţii de adaptare la mediu. – G.-D. *psihopatiei.* Pl. *psihopatii*

psihoterápic,-ă adj. Referitor la psihotera-pie, care aparţine psihoterapiei. – Pl. *psiho-terapici,-ce.*

psihoterapíe s.f. Metodă de tratament prin mijloace psihologice. – Pl. *psihoterapii.*

psihóză s.f. **1.** Termen generic pentru bolile psihice caracterizate prin tulburări profunde. **2.** Obsesie, idee fixă. – Pl. *psihoze.*

psoriázis s.n. Boală de piele caracterizată prin descuamări abundente, localizate în diferite regiuni ale corpului. – Sil. *-ri-a-.*

ptóză s.f. Fenomen patologic care constă în deplasarea în jos a unui organ sau a unor formaţiuni anatomice, datorită slăbirii unor ligamente de susţinere. – Pl. *ptoze.*

pubélă s.f. Recipient portabil în care se depun resturile menajere. – Pl. *pubele.*

púber,-ă adj., s.m. şi f. (Individ) ajuns la vârsta pubertăţii. – Acc. şi *pubér.* Pl. *puberi,-e.*

pubertáte s.f. Perioadă în dezvoltarea organismului uman, între copilărie şi adoles-cenţă, caracterizată printr-o dezvoltare fizică, psihică şi sexuală. – G.-D. *pubertăţii.*

púbis s.n. Os pereche care formează partea anterioară a centurii pelviene. – Pl. *pubise.*

públic,-ă s.n., adj. **1.** S.n. Colectivitate mare de oameni; mulţime, lume. ▸ Totalitatea persoanelor care asistă la un spectacol, la o conferinţă etc. **2.** Adj. Care aparţine unei colectivităţi umane, care priveşte pe toţi membrii unei colectivităţi, care provine de la o colectivitate. **3.** Adj. Care are loc în prezenţa unui număr (mare) de oameni. **4.** Adj. Care aparţine statului, de stat. **5.** Adj. Care este accesibil tuturor, pus la dispoziţia tuturor. • *În* ~ = în prezenţa unui număr mare de oameni. – Sil. *pu-blic.* Pl.adj. *publici,-ce.*

publicá vb.I tr. A tipări (o carte, o revistă etc.). – Sil. *pu-bli-.* Ind.pr. *públic.*

publicáţie s.f. Tipăritură cu apariţie perio-dică; (p.gener.) ceea ce se publică. – Sil. *pu-bli-...-ţi-e.* G.-D. *publicaţiei.* Pl. *publicaţii,* art. *-ţiile,* sil. *-ţi-i-.*

publicíst,-ă s.m. și f. Persoană care publică articole în ziare și reviste. – Sil. *pu-bli-*. Pl. *publiciști,-ste.*

publicístic,-ă s.f., adj. **1.** S.f. Totalitatea publicațiilor periodice dintr-un anumit interval de timp; presă. **2.** S.f. Activitatea, ocupația de publicist. **3.** Adj. Privitor la publicistică (**1,2**) sau la publicist. – Sil. *pu-bli-*. G.-D.s.f. *publicisticii.* Pl.adj. *publicistici,-ce.*

publicitáte s.f. Faptul de a face cunoscut publicului un lucru. ▸ Mijloc prin care un produs este făcut (sau devine) cunoscut cumpărătorului printr-o informare asupra calității, prețului etc. produsului respectiv. – Sil. *pu-bli-*. G.-D. *publicității,* neart. *pu-blicități.*

puc s.n. Obiect de cauciuc în formă de disc, folosit la jocul de hochei pe gheață. – Pl. *pucuri.*

puci s.n. Acțiune armată a unui grup politic (militar) care urmărește răsturnarea puterii de stat printr-un atac neașteptat. – Monosi-labic. Pl. *puciuri.*

pucioásă s.f. (Pop.) Sulf. – G.-D. *pucioasei.*

púdel s.m. Rasă de câini de mărime mijlocie, cu părul lung, lățos, ușor de dresat, folosiți mai ales la vânatul păsărilor acvatice. – Pl. *pudeli.*

púdic,-ă adj. Care manifestă sau exprimă pudoare; rușinos, decent. – Pl. *pudici,-ce.*

pudicitáte s.f. Însușirea de a fi pudic. – G.-D. *pudicității,* neart. *pudicități.*

púding s.n. Preparat alimentar făcut din făină, ouă, unt, zahăr etc. și aromatizat cu diverse esențe. – Pl. *pudinguri.*

pudoáre s.f. Atitudine decentă, sfială, jenă de ceva împotriva bunei-cuviințe; (p.ext.) curățenie morală, castitate. – G.-D. *pudorii.* Pl. *pudori.*

pudrá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) da cu pudră (pe față). **2.** Tr. A acoperi (o prăjitură) cu un strat subțire de zahăr pudră. – Sil. *pu-dra*. Ind.pr. *pudrez.*

púdră s.f. Pulbere fină (parfumată și colo-rată) întrebuințată ca fard. ▸ Substanță medicamentoasă sub formă de pulbere fină, folosită în terapeutica unor boli ale pielii. ▹ *Zahăr* ~ = zahăr sub formă de pulbere. – Sil. *pu-dră*. Pl. *pudre.*

pudriéră s.f. Cutioară (prevăzută cu o oglindă) în care se păstrează pudra pentru fardat. – Sil. *pu-dri-e-*. Pl. *pudriere.*

puericultúră s.f. Ramură a medicinei care studiază metodele și mijloacele de creștere și dezvoltare armonioasă a copiilor. – Sil. *pu-e-*. G.-D. *puericulturii.*

pueríl,-ă adj. Caracteristic copilului sau copilăriei, de copil; (p.ext.) căruia îi lipsește maturitatea, profunzimea; naiv. – Sil. *pu-e-*. Pl. *pueríli,-e.*

puerperálă adj. *Febră* ~ = boală infecțioasă care apare la lăuze datorită pătrunderii în uter a unui agent patogen. – Sil. *pu-er-*.

puf s.n. **1.** Nume dat penelor mici care acoperă corpul puilor și, pe unele părți, al păsărilor adulte. **2.** Nume dat perișorilor fini și moi care cresc pe obrazul omului; început de barbă sau de mustață. **3.** Nume dat penelor mici și moi care acoperă unele plante sau fructe. **4.** Obiect de toaletă care servește la pudrat. • *Crescut* (sau *ținut*) *în* ~ = crescut în confort, în lux, îngrijit în mod exagerat. – Pl. **4** *pufuri.*

pufăí vb.IV intr. **1.** A sufla sau a respira cu zgomot (și greu) pe nări. ▸ A expira fumul de țigară cu un zgomot ușor înfundat. **2.** (Despre o locomotivă cu aburi) A evacua aburul cu întreruperi ritmice și cu zgomot. – Ind.pr. *púfăi,* pf.s. *pufăii.*

pufní vb.IV intr. A expira pe nări (și pe gură) brusc, cu zgomot, scurt și sacadat. ▸ (Determinat prin „în râs", „de râs") A izbucni în râs. – Ind.pr. *pufnesc,* pf.s. *pufnii.*

pufoáică s.f. Haină scurtă vătuită și matla-sată. – Sil. *-foai-*. Pl. *pufoaice.*

pufós,-oásă adj. Cu (mult) puf sau cu material având consistența pufului; asemă-nător cu puful; (p.ext.) moale, ușor. – Pl. *pufoși,-oase.*

pufulét s.m. (Mai ales la pl.) Produs alimen-tar în formă de tubulețe, preparat din mălai (cu adaos de cașcaval). – Pl. *pufuleți.*

pugilísm s.n. Box[1].

pugilíst s.m. Boxer. – Pl. *pugiliști.*

púhav,-ă adj. **1.** (Despre oameni) Cu carnea moale și umflată. **2.** (Despre alimente) Afânat, înfoiat; spongios. – Pl. *puhavi,-e.*

puhăví vb.IV refl. A deveni puhav. – Ind.pr. *puhăvesc,* pf.s. *puhăvii.*

puhói s.n. **1.** Șuvoi mare de apă care se revarsă cu forță. ▸ Ploaie mare, torențială. **2.** (P. anal.) Mulțime de oameni sau de alte ființe aflate în mișcare năvalnică. – Pl. *puhoaie.*

pui s.m. **1.** Pasăre de la ieșirea din ou până la maturitate; (p. gener.) orice animal de la naștere până la maturitate. **2.** (Spec.) Pui (**1**) de găină; carnea (gătită) a acestei păsări. **3.** (Fam.) Copil, odraslă. **4.** Plantă tânără, vlăstar, mlădiță. **5.** (Mai ales în poezia popu-lară) Termen de adresare pentru bărbatul iubit. **6.** (La pl.) Cusături decorative mărunte pe mânecile și pe pieptul cămășilor țărănești. **7.** (Dă valoare de superlativ termenului la care se referă) *Pui de somn. Pui de ger.* • *A muri ca un ~ de găină* = a muri repede și fără chinuri. (*Nici*) *~ de om* = absolut nici o persoană, nimeni. – Monosilabic. Pl. *pui.*

púică s.f. **1.** Pui de găină de sex feminin; găină tânără. **2.** (Pop.) Termen de adresare (dezmierdător) pentru o fată sau pentru o femeie (iubită). – Pl. *puici.*

puiét s.m., s.n. (La sg., cu sens colectiv) **1.** S.m. Larve de albine. **2.** S.m. Pești mici în prima perioadă de viață (folosiți la repopularea apelor). **3.** S.m. Plante lemnoase tinere crescute sau cultivate pentru a fi transplantate în altă parte. **4.** S.n. Mulțime de pui (**1**). – Pl.m. *puieți.*

puișór s.m., s.n. **1.** S.m. Diminutiv al lui pui (**1-5**). **2.** S.n. Pernă mică ce se pune sub cap peste perna mare. – Sil. *pu-i-*. Pl.m. *puișori,* n. *puișoare.*

pul s.f. Fiecare dintre piesele rotunde care se folosesc la jocul de table. – Pl. *puluri.*

púlbere s.f. Material solid sub formă de particule foarte fine; praf. • *A ridica pe cineva din ~* = a-l aduce dintr-o stare proastă într-una bună. *Câtă ~ și spuză* (sau *zgură*) = în număr foarte mare. – Pl. *pulberi.*

pulmón s.m. (Anat.) Plămân. – Pl. *pulmoni.*

pulmonár,-ă adj. Care se referă la plămâni, care aparține plămânilor, de plămâni. – Pl. *pulmonari,-e.*

pulóver s.n. Obiect de îmbrăcăminte trico-tat, fără nasturi, care se poartă, de obicei, peste bluză, cămașă, rochie etc. – Nu *pulovăr.* Pl. *pulovere.*

pulpáně s.f. Fiecare dintre cele două părți din partea de jos a unei haine lungi. • *A se ține de pulpana cuiva* = a urmări cu insistență pe cineva, a nu-i da pace. – Pl. *pulpane.*

púlpă s.f. **1.** Partea musculoasă a piciorului cuprinsă între genunchi și gleznă. **2.** Țesut conjunctiv bogat în vase și nervi, care se află în unele organe sau care umple unele cavități osoase. **3.** Partea moale și cărnoasă a unor fructe și legume. – Pl. *pulpe.*

puls s.n. Succesiune regulată a dilatărilor și contractărilor arterelor, determinate de pom-parea sângelui de către inimă. • *A simți* (sau *a prinde*) *~ul* (unei situații) = a-și da seama (de o situație, de cum decurg evenimentele etc.). – Pl. *pulsuri.* Par. *plus.*

pulsá vb.I intr. **1.** (Despre sânge) A circula ritmic prin vasele sangvine. **2.** (Fig.; despre viață, procese în desfășurare etc.) A se manifesta cu putere; a fremăta, a palpita. – Ind.pr. pers.3 *pulsează.*

pulsatíl,-ă adj. Privitor la puls; care se manifestă prin pulsații. – Pl. *pulsatili,-e.*

pulsáție s.f. **1.** Expansiune, bătaie a pulsului. ▸ (Fig.) Desfășurare ritmică (și accelerată) a unui proces, a unui fenomen. **2.** (Fiz.) Mărime caracteristică proceselor periodice, proporțională cu frecvența. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *pulsației.* Pl. *pulsații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

pulverizá vb.I tr. **1.** A transforma un lichid în picături foarte fine cu ajutorul unui pulveri-zator. **2.** A transforma în pulbere un material solid. ▸ Tr. și refl. (Fig.) A (se) distruge, a (se) nimici. – Ind. pr. *pulverizez.*

pulverizatór s.n. Aparat folosit pentru îm-prăștierea în particule foarte fine a lichidelor sau a pulberilor. – Pl. *pulverizatoare*.

pulverulént,-ă adj. (Despre materii) Care se prezintă sub formă de pulbere, de praf fin. – Pl. *pulverulenți,-te*.

púma s.f. invar. Mamifer carnivor cu corpul suplu, cu blană de culoare galbenă-roșcată, trăind în America. – Pl. *pume*. Var. **púmă**.

pumn s.m. **1.** Palma închisă, cu degetele îndoite și strânse. **2.** Lovitură dată cuiva cu pumnul (**1**). **3.** Palma sau palmele alipite și adâncite în formă de cupă pentru a putea reține un lichid; conținutul palmei sau al palmelor în această poziție. • *A arăta cuiva ~ul* = a îndrepta pumnul spre cineva în semn de amenințare; a-l amenința. *A lua pe cineva la ~i* = a-l bate (cu pumnii). *A râde* (sau *a plânge*) *în ~i* = a râde (sau a plânge) pe ascuns. *A strânge* (sau *a încleșta*) *~ii* = a lua o atitudine amenințătoare, a-și manifesta mânia. *A-și da cu ~ii în cap* = a regreta ceva foarte mult, a fi foarte necăjit. *Cât ~ul* = extrem de mic sau de mare. *Un ~ de om* = om mic, firav. – Pl. *pumni*.

pumnál s.n. Armă constând dintr-o lamă scurtă, cu două tăișuri și vârf ascuțit, prinsă de un mâner. – Pl. *pumnale*.

punci s.n. Băutură preparată dintr-un ames-tec de rom, zahăr, suc de lămâie sau de portocale etc. – Monosilabic. Pl. *punciuri* „sortimente; porții".

punct s.n. **1.** Semn grafic mic, rotund, cu valoare de pauză, folosit ca semn de punctuație pentru a marca sfârșitul unei propoziții sau fraze, pentru prescurtarea unui cuvânt etc. ▹ *Două ~e* = semn de punctuație constând din două puncte (**1**) așezate unul deasupra celuilalt, folosit pentru a arăta că urmează o vorbire directă, o enumerare, o explicare, o concluzie. *~ și virgulă* = semn de punctuație constând dintr-un punct (**1**) așezat deasupra unei virgule, folosit pentru a despărți propoziții sau grupuri de propoziții care formează unități relativ independente în cadrul unei fraze. *~e de suspensie* sau *puncte-puncte* = semn de punctuație alcătuit din trei puncte (**1**) așezate orizontal, folosit pentru a arăta o pauză mare în cursul vorbirii, o întrerupere în șirul gândirii sau al acțiunii, o omisiune dintr-un text reprodus. **2.** Semn mic, rotund, pus la dreapta unei note muzicale pentru a marca prelungirea intonării cu încă o jumătate din valoarea ei. ▸ Semn convențional în formă de punct (**1**) care indică pe o hartă localitățile. ▸ Semn convențional care marchează zarurile, piesele de domino etc. **3.** Model de cusătură sau de broderie. **4.** (Fam.; mai ales la pl.) *~ negru* = comedon. **5.** Unitate de măsură care indică situația participanților la o competiție sportivă. **6.** Moment, etapă, fază într-o acțiune, într-o discuție. ▹ *~ de plecare* (sau *de pornire*) = începutul unei acțiuni. *~ de vedere* = aspect sub care cineva privește o problemă; mod de a gândi, părere. **7.** Element fundamental al geometriei, cu toate dimensiunile nule, definit ca locul de intersecție a două linii. ▸ Loc determinat pe o lungime, pe o suprafață, în spațiu. ▸ Pată mică, rotundă pe un fond de altă culoare. **8.** Valoare a unei mărimi fizice, tehnice etc.; (spec.) temperatură caracteristică la care se petrece un fenomen fizico-chimic (ex. punct de îngheț). • *A fi* (sau *a se găsi*) *pe ~ul de a...* = a fi gata să... *A fi pus la ~* = a fi bine îmbrăcat, elegant. *A pune ceva la ~* = **a)** (despre un aparat, o mașină) a-l face să funcționeze normal, a-l regla; **b)** (despre unele lucruri, activități etc.) a aranja așa cum trebuie. *A pune pe cineva la ~* = a arăta cuiva ce se cuvine și ce nu; a interveni hotărât la manifestarea nepotrivită a cuiva. *Din ~ de vedere* (¢ un adjectiv) sau *din punctul de vedere al* (¢ un substantiv) = în privința. *La ~* = la momentul potrivit. *Până la un ~* = până la un anumit moment, până la o limită. *~ cu ~* = fiecare pe rând; în mod amănunțit. – Pl. *puncte,* sil. *punc-te*.

punctá vb.I tr. **1.** A scoate în evidență, a marca, a sublinia. **2.** A executa pe o suprafață semne sub forma unor puncte (**1**), de obicei de altă culoare. **3.** A obține puncte (**5**) într-o întrecere sportivă. – Sil. *punc-ta*. Ind.pr. *punctez*.

punctáj s.n. Notare în puncte (**5**) a rezul-tatelor obținute la o întrecere sportivă, la un concurs de altă natură, la aprecierea unor activități etc. – Sil. *punc-taj.* Pl. *punctaje.*

punctaveráj s.n. Raportul dintre punctele (**5**) marcate și cele primite, care departajează doi sportivi sau două echipe aflate la egalitate într-un clasament. – Sil. *punct-a-*. Pl. *punctaveraje.*

punctifórm,-ă adj. Care are forma (și dimensiunile) unui punct (**1**). – Sil. *punc-ti-*. Pl. *punctiformi,-e.*

punctuál,-ă adj., adv. **1.** Adj. Care respectă întocmai termenul sau momentul stabilit; (adverbial) la timp, la momentul stabilit. **2.** Adv. Fiecare pe rând, unul după altul, în mod amănunțit. – Sil. *punc-tu-al.* Pl.adj. *punctuali,-e.*

punctualitáte s.f. Însușirea de a fi punctual. – Sil. *punc-tu-a-*. G.-D. *punctualității,* neart. *punctualități.*

punctuáție s.f. Sistem de semne grafice (punctul, virgula, semnul întrebării, linia de dialog, punctele de suspensie etc.) care marchează în scris pauzele și intonația din vorbire, întreruperea șirului comunicării etc.; ramură a gramaticii care cuprinde regulile de utilizare corectă a acestor semne. – Sil. *punc-tu-a-ți-e.* G.-D. *punctuației.* Pl. *punctuații*, art. *-țiile*, sil. *-ți-i-*.

púncție s.f. (Med.) Introducere a unui ac special într-un țesut, într-un vas sau în peretele unei cavități a organismului pentru a extrage un lichid sau pentru a introduce un medicament. – Nu *punție.* Sil. *punc-ți-e.* G.-D. *puncției.* Pl. *puncții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

púne vb.III. **1.** Tr. A așeza, a face să stea într-un anumit loc. *Pun pâinea pe masă.* **2.** Tr. (Urmat de compliniri modale) A așeza într-un anumit fel, într-o anumită poziție; a aranja. *Pun merele grămadă.* **3.** Tr. A(-și) așeza pe corp un obiect de îmbrăcăminte; a (se) îmbrăca, a (se) încălța. **4.** Refl. (Despre praf, zăpadă etc.) A se depune, a se așterne, a se așeza. **5.** Tr. A aduce pe cineva într-o situație nouă, deosebită. *L-a pus ministru.* **6.** Tr. A obliga, a sili pe cineva să facă un anumit lucru. *L-a pus să mănânce.* **7.** Refl. A începe o acțiune, a se apuca de ceva (în mod stăruitor). *S-a pus pe cântat.* • *A fi pus pe...* = a fi gata să..., a fi hotărât să... *A i se ~ cuiva în cale* (sau *în drum*) ori *a se ~ în calea cuiva* (sau *a ceva*) = a bara drumul cuiva sau a ceva, a împiedica o acțiune. *A* (*nu*) *avea unde să-și pună capul* = a (nu) avea unde se odihni. *A ~ ceva la îndemâna cuiva* = a-i da cuiva ceea ce îi este necesar. *A ~ deoparte* sau *a ~ ceva bine* (ori *la păstrare*) = (despre bani, bunuri) a păstra, a economisi pentru mai târziu. *A ~ în disponibilitate* = a concedia. *A ~ nume* = a numi, a denumi. A *~ o între-bare* = a întreba. *A ~ pariu* (sau *rămășag*) = a paria. *A ~ stăpânire* = a deveni stăpân. *A ~ taxe, impozite* = a institui taxe, impozite. *A ~ vina pe cineva* (sau *ceva*) = a învinui (pe nedrept). *A se ~ cu cineva* = a se lua la întrecere; a se compara cu cineva. *A-și ~ gâtul* (sau *capul*) *pentru cineva* = a garanta pentru cineva. *Unde* (*mai*) *pui că...* = fără a mai socoti că...; presupunând că... – Ind.pr. pers.1 *pun,* pers.2 *pui*, pf.s. *pusei*; part. *pus.*

pungáș s.m. Hoț de buzunare, borfaș. – Pl. *pungași.*

púngă s.f. **1.** Săculeț făcut din hârtie sau din alt material folosit ca ambalaj pentru diferite obiecte. **2.** Săculeț făcut din diferite materiale, cu mai multe despărțituri, în care se țin bani, mărunțișuri. **3.** Umflătură a pielii (mai ales la ochi). • *A dezlega* (sau *a desface*) *punga* (sau *baierele pungii*) = a da bani, a cheltui; a deveni darnic. *A sta cu mâna în ~* = a cheltui mereu. *A-i sufla vântul în ~* sau *a da de fundul pungii* = a nu (mai) avea bani. – Pl. *pungi.*

pungășíe s.f. (Fam.) Furt, hoție mărunță. – G.-D. *pungășiei.* Pl. *pungășii,* art. *-șiile,* sil. *-și-i-*.

punitív,-ă adj. Care pedepsește, destinat să pedepsească. – Pl. *punitivi,-e.*

púnte s.f. **1.** Pod îngust care poate fi trecut numai cu piciorul. ▸ Pod suspendat sau mobil care leagă vasele de chei. **2.** Planșeu care împarte o navă în etaje sau acoperă etajul superior. • *A face ~* = a nu merge la serviciu într-o zi de lucru aflată între două sărbători legale. *A trece ~a* = a scăpa de o

primejdie. ~ *de scăpare* = mijloc de ieșire dintr-un impas. – Pl. *punți.*

pupá vb.I tr. și refl. (Fam.) A (se) săruta. • *A ~ în bot pe cineva* = a-l linguși. *A se ~ cu clondirul* = (glumeț) a-i plăcea să bea; a fi beție. *A se ~ în bot cu cineva* = a se înțelege foarte bine cu cineva (mai ales în lucruri rele). – Ind.pr. *pup.*

púpă1 s.f. Partea de dinapoi a corpului unei nave. – Pl. *pupe.*

púpă2 s.f. (Zool.) Nimfă (**2**). – Pl. *pupe.*

púpăză s.f. Pasăre migratoare insectivoră, cu cioc lung, curbat și cu un moț de pene portocalii pe cap, în formă de creastă. • *A-i da* (sau *a-i pune*) *cuiva o ~ în obraz* = a-l batjocori, a-l jigni. ~ *peste colac* sau *colac peste ~,* se spune când unui necaz i se adaugă altul sau când cineva este nemulțumit cu ceea ce a primit și dorește mai mult. – Pl. *pupeze.*

pupíl,-ă s.m. și f. Minor aflat sub tutela sau în grija cuiva (altul decât părinții). – Pl. *pupili,-e.*

pupílă s.f. (Anat.) Deschizătură în mijlocul irisului, prin care pătrunde lumina în ochi. – Pl. *pupile.*

pupítru s.n. **1.** Masă cu suprafața înclinată (mai ales în săli publice), folosită pentru citit, scris etc. ▸ Partea de deasupra a unei bănci de școală. **2.** Suport special, cu picior înalt, cu fața înclinată, pe care muzicanții își așază notele. • *La ~* = la conducerea unei orchestre, ca dirijor. – Sil. *-pi-tru.* Pl. *pupitre.*

pur,-ă adj. **1.** Care nu conține impurități; curat, neamestecat. **2.** Nealterat, neviciat; (fig.) curat din punct de vedere moral; neprihănit, cast, nevinovat. **3.** (Despre voce) Care este de o mare limpezime și claritate. • *~ și simplu* = nimic altceva decât..., numai și numai. – Pl. *puri,-e.*

purceá s.f. Puiul de sex feminin al scroafei. • *A lua ~ua de coadă* (sau *de nas*) = a se îmbăta. – Art. *purceaua.* Pl. *purcele.* Var. **purcícă** s.f.

purcéde vb.III intr. A porni la drum; a începe o acțiune. – Ind.pr. *purcéd,* pf.s. *purcesei*; ger. *purcezând*; part. *purces.*

purcél s.m. Puiul scroafei (mai ales de sex masculin); (p.gener.) porc tânăr. – Pl. *purcei.*

purcícă s.f. v. **purcea**.

purgatív,-ă adj., s.n. (Substanță) care pro-voacă purgație. – Pl. *purgativi,-e.*

purgatóriu s.n. (În religia catolică) Loc în care se purifică sufletele morților cu păcate mai ușoare, înainte de a intra în paradis. – Sil. *-riu,* pr. *-rĭu.*

purgáție s.f. Faptul de a elimina materiile fecale din organism cu ajutorul unui purgativ. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *purgației.* Pl. *purgații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

puricá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) curăța de purici. **2.** Tr. (Fig.) A cerceta ceva cu atenție, cu de-amănuntul. – Ind.pr. *púric.*

púrice s.m. **1.** Insectă mică, de culoare neagră-cafenie, fără aripi, care trăiește ca parazit pe om sau pe unele animale. **2.** Nume dat unor specii de insecte mici care trăiesc pe frunzele plantelor. • *A i se face cuiva inima cât un ~,* se spune când cineva este foarte speriat, când se simte în primejdie. *A nu* (*mai*) *face* (*mulți*) *purici pe undeva* = **a)** a sta puțin undeva; **b)** a nu se ține de treabă, a fi nestatornic. *De când* (sau *pe când*) *se potcovea ~le* = (de) demult; niciodată. – Pl. *purici.*

purificatór,-oáre adj. Care purifică. – Pl. *purificatori,-oare.*

purificá vb.I tr. A face să fie pur, îndepărtând corpurile străine; a curăța. ▸ Refl. și tr. A deveni sau a face să devină pur din punct de vedere moral. – Ind.pr. *purífic.*

púrim s.n. Sărbătoare religioasă mozaică, celebrată la începutul primăverii. – Scris cu majusculă.

purísm s.n. Tendința exagerată de a elimina dintr-o limbă elementele considerate străine.

puritáte s.f. Faptul de a fi pur: (fig.) nevino-văție, candoare, castitate. – G.-D. *purității.*

purói s.n. Lichid vâscos de culoare galbe-nă-verzuie care se formează în urma unei infecții în răni sau în abcese. – Pl. *puroaie.*

puroiá vb.I intr. (Despre răni, abcese) A elimina puroi, a supura. – Ind.pr. pers.3 *puroiază.*

púrpură s.f. **1.** Materie colorantă roșie-în-chisă, care în antichitate se extrăgea din sucul unor moluște, obținută astăzi pe cale sintetică. **2.** Stofă plușată vopsită cu purpură (**1**); haină făcută dintr-o astfel de stofă, purtată de regi și de împărați. – Pl. *purpure.*

purpuríu,-íe adj. De culoarea purpurei (**1**). – Pl. *purpurii.*

pursắnge adj.invar. (Despre cai) Care este de rasă pură, aleasă, neamestecată cu alte rase.

purtá vb.I. **1.** Tr. A ține (pe cineva sau ceva) în mână, în brațe, în spinare etc. pentru a-l transporta (undeva, în altă parte). ▸ (Despre mijloace de locomoție) A duce, a căra. ▸ (Despre femei) A-și duce sarcina, a avea făt în pântece. **2.** Tr. A mișca (într-o parte și în alta) corpul sau o parte a corpului. **3.** Tr. A folosi un anumit obiect de îmbrăcăminte sau de încălțăminte; a fi îmbrăcat sau încălțat cu... **4.** Refl. A avea o anumită conduită, a se comporta, a se manifesta într-un anumit fel (în relațiile sociale, față de cineva etc.). **5.** Tr. A fi stăpânit de anumite sentimente, atitudini. *Îi poartă ură vecinului*. **6.** Tr. A avea (un nume), a se chema într-un anumit fel. *Poartă un nume frumos*. **7.** Tr. A întreține, a susține, a duce (o conversație, o corespon-dență etc.). **8.** Tr. (Despre un obiect) A avea imprimat, gravat, pictat etc. (un semn distinctiv). • *A ~ vorbe* (sau *minciuni*) = a bârfi, a cleveti. *Se poartă* = este la modă. – Ind.pr. *port.*

purtáre s.f. **1.** Faptul de a (se) purta. **2.** Mod de a se comporta, conduită. **3.** Folosire, întrebuințare (a unui obiect de îmbrăcă-minte, de încălțăminte). • *A lua la ~* = a începe să întrebuințeze ceva foarte des, zilnic. *A-și lua nasul la ~* = a deveni obraznic. – Pl. *purtări.*

purtát,-ă adj. (Despre îmbrăcăminte, încălțăminte) Folosit vreme îndelungată; vechi. – Pl. *purtați,-te.*

purtătór,-oáre adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care poartă, care duce, care transportă. **2.** S.m. și f. Persoană care poartă, care duce sau aduce ceva cu sine; persoană care reprezintă o idee, un mesaj etc. • *La ~* = (despre cecuri, acțiuni, bilete bancare etc.) care nu are indicat numele titularului. – Pl. *purtători, -oare.*

purulént,-ă adj. (Despre răni, bube) Care conține puroi, care supurează. – Pl. *purulenți, -te.*

púruri adv. Fără încetare, mereu; veșnic. • *De-a ~* = (pentru) totdeauna. – Var. **pú-rurea** adv.

puséu s.n. Acces al unei boli. – Pl. *puseuri.*

pústă s.f. Câmpie întinsă acoperită cu ierburi. – Pl. *puste.*

pustietáte s.f. **1.** Regiune lipsită de vegetație (și nelocuită). **2.** Loc în care nu se află oameni, singurătate; loc puțin umblat; (p.ext.) lipsă de zgomot, de agitație. – Sil. *-ti-e-.* Pl. *pustietăți.*

pustíi vb.IV. **1.** A preface în pustiu locuri fertile sau populate; a devasta, a nimici. **2.** Refl. A pribegi; a se refugia, a se izola. – Ind.pr. *pustiesc,* pf.s. *pustiii,* sil. *-ti-ii*; ger. *pustiind*, sil. *-ti-ind*; part. *pustiit*, sil. *-ti-it.*

pustíu,-íe s.n., adj. **1.** S.n. Regiune (acoperită cu nisip), lipsită de vegetație și de populație (sau cu populație puțină). **2.** Adj. (Despre locuri, ținuturi) Lipsit de vegetație și de oameni; lipsit de viață, de mișcare. ▸ Care se află în paragină, în ruină. • *A ~* = prevestind moartea sau o nenorocire. *În ~* = zadarnic, degeaba. *Trece ca pe lângă o moară* (sau *o casă*) *~ie,* se spune despre cineva care trece pe lângă o casă cunoscută fără să intre sau pe lângă o persoană cunoscută fără să o salute. *Ducă-se pe pustii* = nu mai vreau să știu de el. – Pl.s.n. *pustiuri,* adj. *pustii*, art.m. *pustiii*, sil. *-ti-ii.*

pústnic,-ă s.m. și f. Călugăr (sau călugăriță) care trăiește departe de lume, ducând o viață plină de privațiuni, închinată rugăciunii; sihastru, schimnic. – Nu *pusnic.* Sil. *pust-nic.* Pl. *pustnici,-ce.*

pústulă s.f. Bășicuță purulentă, produsă de o infecție. – Pl. *pustule.*

pușcáș s.m. Soldat înarmat cu pușcă. – Pl. *pușcași.*

púșcă s.f. **1.** Armă de foc portativă, cu țeavă metalică lungă, care trage lovitură cu lovitură prin manipulare manuală. ▹ *~-mitralieră* = armă de foc

asemănătoare cu pușca (**1**), care execută lovituri în serie, încărcarea și descărcarea făcându-se automat. **2.** (În Evul Mediu) Denumire generală pentru tunuri. • *A ieși* (sau *a pleca, a se duce* etc.) *ca din ~* = a ieși (a pleca, a se duce etc.) foarte repede, zbughind-o. *Gol ~* = **a)** dezbrăcat complet; **b)** foarte sărac. – Pl. *puști.*

pușcăriáș,-ă s.m. și f. Persoană care a fost sau este deținută într-o pușcărie. – Sil. *-ri-aș.* Pl. *pușcăriași,-e.*

pușcăríe s.f. Închisoare, temniță. – G.-D. *pușcăriei.* Pl. *pușcării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

pușcheá s.f. (Pop.) Bășică mică, dureroasă, formată pe limbă. • *~ pe limbă(-ți)*, se spune aceluia care prevestește ceva neplăcut, pentru ca lucrul să nu se întâmple. – Art. *pușcheaua.* Pl. *pușchele.*

pușculíță s.f. Cutie sau vas mic, având o deschizătură îngustă în partea superioară, în care se introduc banii economisiți pentru a fi păstrați. – Pl. *pușculițe.*

pușlamá s.f. Om de nimic, lipsit de caracter; om fără ocupație serioasă și stabilă. – Art. *pușlamaua.* Pl. *pușlamale.*

puștán s.m. (Fam.) Băiețandru. – Pl. *puștani.*

puștáncă s.f. (Fam.) Fetișcană. – Pl. *puș-tance.*

puști s.m. (Fam.) Băiat tânăr; copil strengar. – Monosilabic. Pl. *puști.*

puștoáică s.f. (Fam.) Fetișcană. – Sil. *-toai-.* Pl. *puștoaice.*

puteá vb.II tr. **1.** A avea forța, puterea (fizică, morală, intelectuală) de a înfăptui, de a realiza ceva. **2.** A fi posibil, a exista probabilitatea ca un lucru să se întâmple, să se producă. **3.** A avea dreptul sau îngăduința de a face ceva. • *A nu mai ~ de...* = **a)** a fi cuprins de un sentiment foarte puternic; **b)** a nu-i păsa de..., a nu se sinchisi de... *A nu mai ~ după...* = a-i plăcea foarte mult, a ține foarte mult la... *A nu mai ~ fără...* = a avea absolută nevoie de... *Cu poate și cu dacă nimic nu se îmbracă* = simplele promisiuni nu te ajută la nimic. *Fără doar și poate* = cu siguranță, fără îndoială; precis, sigur. *Peste poate* = cu neputință. *Poate* sau *se poate* = este posibil. *Se prea poate* = este foarte posibil. – Ind. pr. *pot,* pf.s. *putui*; part. *putut.*

putére s.f. **1.** Faptul de a putea; însușire, forță fizică, morală, intelectuală de a acționa, de a realiza ceva. **2.** Drept pe care îl are cineva de a dispune de cineva sau de ceva; autoritate, stăpânire. **3.** Energie primită sau cedată de un sistem tehnic în unitatea de timp. ▹ *~ nominală* = putere pentru care a fost conceput un sistem tehnic. **4.** (Fiz.) Capacitatea de a produce un anumit efect. **5.** Capacitatea de a produce efectul scontat; eficacitate, tărie, valoare. **6.** (Mat.) Rezultatul înmulțirii unui număr cu el însuși, de un anumit număr de ori (indicat printr-un exponent). **7.** Stat, țară. **8.** Moment culminant în desfășurarea unei acțiuni, a unui fenomen etc.; toi. *În puterea nopții.* • *A avea puteri depline* = a avea dreptul nelimitat și ne-condiționat de a acționa. *A fi în ~a cuiva* = a fi total dependent de voința cuiva, a fi la dispoziția cuiva. *A fi la ~* = (despre partide) a se afla la guvernare. *A-i sta* (sau *a-i fi*) *cuiva în ~* = a avea capacitatea, posibilitatea, competența de a face ceva. *Cu de la sine ~* = fără a fi autorizat de cineva, din proprie inițiativă (și în mod abuziv). *Din toate puterile* = cu toate forțele, depunând efortul maxim. *În ~a...* = în baza..., în temeiul... *În ~* (sau *în puteri, în toată ~a*) = în deplinătatea capacităților fizice și intelectuale; voinic, puternic. *În toată ~a cuvântului* = în adevăratul înțeles al cuvântului, cu desăvârșire, pe deplin. *În toată ~a vârstei* = la vârsta deplinelor capacități fizice și intelectuale, în plină vigoare. *Peste puterile* (sau *~a*) *cuiva* = mai mult decât poate cineva. – Pl. *puteri.*

putérnic,-ă adj. **1.** (Despre ființe sau despre părți ale corpului lor) Care are o mare forță fizică sau o construcție robustă, solidă; tare, viguros. **2.** (Despre lucruri) Care este rezistent, trainic. ▸ Care posedă o forță mecanică sau motrice mare. **3.** (Despre voce, sunete, surse de lumină etc.) Care se manifestă cu intensitate, tare. **4.** Care are autoritate, influență; important prin rolul sau

prin poziția pe care o are. **5.** Valoros, temeinic; convingător. – Pl. *puternici,-ce.*

pútină s.f. Vas de forma unui trunchi de con, făcut din doage de lemn în care se păstrează brânză, murături etc. • *A spăla* (sau *a rade, a șterge*) *putina* = a fugi (în special din fața unui pericol sau a unei situații neplăcute). – Pl. *putini.*

putinéi s.n. Putină înaltă și strâmtă în care se bate smântâna ca să se aleagă untul. – Pl. *putineie.*

putínță s.f. Capacitate, forță, însușire fizică, morală, intelectuală de a acționa, de a realiza ceva. • *A face tot ce-i stă în ~* = a face tot ce poate, tot posibilul. *A-i sta cuiva în ~* = a avea posibilitatea sau mijloacele pentru a face ceva. *Cel mai... cu ~* = cel mai... posibil, extrem de... *Peste ~* = care depășește puterile cuiva, imposibil de realizat. – Pl. *putințe.*

putoáre s.f. **1.** Miros urât, greu; atmosferă viciată, aer greu de respirat. **2.** Epitet pentru o persoană murdară, leneșă; puturoșenie. – Pl. *putori.*

pútred,-ă adj. Care a intrat în putrefacție; alterat, stricat, descompus. • *E ceva ~ la mijloc,* se spune când, într-o anumită situație, e ceva suspect, necinstit, când lucrurile nu se desfășoară normal. *~ de bogat* = foarte bogat. – Sil. *pu-tred.* Pl. *putrezi,-de.*

putrefácție s.f. Descompunere a substanțelor organice sub influența unor agenți externi sau patogeni. – Sil. *pu-tre-...-ți-e.* G.-D. *putrefacției.* Pl. *putrefacții,* art. *-țiile*, sil. *-ți-i-.*

putregái s.n. **1.** Lemn sau plantă putredă; obiect vechi și foarte uzat. **2.** Boală a plantelor, provocată de unele specii de ciuperci. **3.** (Fig.) Stare de decădere morală. – Sil. *pu-tre-.* Pl. *putregaiuri.*

putrezí vb.IV. **1.** Intr. și refl. A se descompune treptat; a se altera, a se strica. **2.** Intr. (Fig.) A sta mai multă vreme în același loc, ducând o viață monotonă, ștearsă. • *A-i ~ cuiva oasele* (sau *ciolanele*) *pe undeva* = a muri în loc străin, departe de casă. – Sil. *pu-tre-.* Ind.pr. *putrezesc.*

puturós,-oásă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care pute. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) leneșă, murdară. – Pl. *puturoși,-oase.*

puturoșénie s.f. **1.** Ceea ce pute. **2.** (Fam.) Trândăvie. **3.** Putoare (**2**). – Sil. *-ni-e.* G.-D. *puturoșeniei.* Pl. *puturoșenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

puț s.n. **1.** Fântână. **2.** Lucrare minieră cu care se deschide o mină și care servește apoi drept cale de transport pentru mineri, pentru materiale, precum și ca mijloc de aerisire. – Pl. *puțuri.*

puți vb.IV intr. A răspândi un miros greu, neplăcut. • *A ~ locul* (*sub cineva*) sau *a-i ~ cuiva și urma,* se spune despre cineva foarte leneș. *Nici nu pute, nici nu miroase* = nu-i nici bun, nici rău, e așa și așa. – Ind.pr. *put,* pf.s. *puții.*

puțin,-ă adj., adv. **1.** Adj. Care este în cantitate (prea) mică sau în număr mic; insuficient. ▸ (Substantivat, n.) Cantitate mică, lipsită de importanță; număr mic din ceva. **2.** Adj. De proporții reduse. **3.** Adj. De scurtă durată. **4.** Adv. În cantitate mică. ▸ În mică măsură. *Regiune puțin cunoscută.* **5.** Adv. În oarecare măsură, cât de cât. ▸ (Precedat de „cel mai“ servește la formarea superlativului relativ de inferioritate) *A fost cel mai puțin remarcat.* **6.** Adv. Pentru scurt timp, câtva timp. • *Câtuși* (sau *cât*) *de ~* = nici în cea mai mică măsură, nicidecum. *Cel ~* = măcar, în cel mai rău caz. *Nu mai ~* = în egală măsură, deopotrivă. *~ a lipsit să* (*nu*) ... = era gata să..., pe punctul de a... (*~*) *câte ~* = în mod progresiv, pe rând. *~ la minte* = prost. – Pl. *puțini,-e.*

puțínătate s.f. Faptul de a fi puțin; cantitate sau dimensiune mică, număr sau volum mic, redus. – G.-D. *puținătății.*

puzdérie s.f. **1.** Resturi din tulpinile de cânepă sau de in care cad la meliță sau la pieptănat. **2.** Mulțime de ființe; cantitate mare de lucruri. • *A* (*se*) *face ~* = a (se) sfărâma, a (se) distruge, a (se) nimici. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *puzderiei.* Pl. *puzderii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

q s.m., s.n. A douăzecea literă a alfabetului limbii române; se folosește în unele cuvinte împrumutate din limbi străine și care păstrează grafia și pronunțarea limbii de origine. ▸ (Telec.) Notație uzuală pentru factorul de calitate al circuitelor. – Pr. *kü.* Pl.m. *q,* n. *q-uri.*

quarc s.n. (Fiz.) Particulă ipotetică din care ar fi constituite particulele elementare. – Pr. *cŭarc*, monosilabic. Pl. *quárcuri.*

quasar s.m. (Astron.) Obiect cosmic, care emite intens radiounde și radiații aparținând domeniului ultraviolet și infraroșu. – Pr. *cuasár*. Pl. *quasari.*

quattrocento s. Denumire dată culturii italiene din sec. 15, cunoscută și sub numele de Renaștere timpurie. – Pr. cᵃatrocénto. Art. quattrocentoul.

r s.m., s.n. A douăzeci și una literă a alfabetului limbii române; sunetul (consoană) notat cu această literă. – Pr. *re, er*. Pl. *r, r-uri*.

rabát s.n. Reducere din prețul de vânzare al unei mărfi. ▹ ~ *comercial* = parte din prețul de vânzare cu amănuntul reținută de între-prinderile comerciale pentru acoperirea cheltuielilor de circulație și asigurarea beneficiului. – Pl. *rabaturi*.

rabatábil,-ă adj. (Despre elemente de construcție, organe de mașini etc.) Care poate fi rotit în jurul unei axe (orizontale). – Pl. *rabatabili,-e*.

rábie s.f. (Med.) Turbare (**1**). – Sil. *-bi-e*. G.-D. *rabiei*.

rabín s.m. Conducător spiritual al unei comunități mozaice. – Pl. *rabini*.

rablagí vb.IV refl. (Fam.; despre obiecte) A se uza, a se deteriora (prin întrebuințare); (despre ființe) a se ramoli. – Sil. *ra-bla-*. Ind.pr. *rablagesc,* pf.s. *rablagii*.

ráblă s.f. (Fam. și depr.) **1.** Lucru de proastă calitate, vechi, uzat, deteriorat. **2.** Animal bătrân și slab; om sleit de puteri, îmbătrânit, ramolit. – Sil. *ra-blă*. Pl. *rable*.

rabotá vb.I tr. A prelucra suprafața unei piese (de metal) cu raboteza. – Ind.pr. *rabotez*.

rabotéză s.f. Mașină-unealtă cu care se prelucrează, prin așchiere, suprafețele plane ale pieselor, de obicei metalice, de dimensiuni mari. – Pl. *raboteze*.

rac s.m. **1.** Crustaceu acoperit cu o carapace tare, brună-verzuie, roșie după fierbere, cu perechea de picioare din față în formă de clește. **2.** Nume dat unor unelte cu care se prinde, se agață sau se trage ceva. **3.** (Pop.) Cancer. • *A da* (sau *a merge înapoi*) *ca ~ul* sau *a-i spori ca la ~* = a regresa; a-i merge rău. *Roșu ca ~ul* = (despre persoane) foarte roșu la față (de rușine, de emoție etc.). – Pl. **1,2** *raci*.

racém s.n. (Bot.) Inflorescență în formă de ciorchine. – Pl. *raceme*.

rachétă1 s.f. **1.** Vehicul spațial propulsat de un motor cu reacție la distanțe mari de pământ, folosit ca armă de luptă sau pentru a ridica la înălțimi aparatură meteorologică etc. ▹ ~ *cosmică* = rachetă folosită pentru plasarea unui obiect spațial (ex. satelit, navă cosmică, stație interplanetară) pe o orbită cosmică. **2.** Cartuș special care se aprinde în aer, producând o lumină puternică (diferit colorată), folosit la semnalizări, la jocuri de artificii etc. – Pl. *rachete*.

rachétă2 s.f. Obiect format dintr-un cadru oval de lemn sau de metal, pe care este fixată o rețea de coarde și care se termină cu un mâner, folosit pentru a lovi mingea la tenis și la badminton. – Pl. *rachete*.

rachíu s.n. Băutură alcoolică obținută prin distilarea vinului, a fructelor, a cerealelor etc. sau prin diluarea cu apă a alcoolului etilic rafinat. – Pl. *rachiuri* „sorturi; porții".

rácilă s.f. Boală cronică, incurabilă; (fig.) cusur, defect. – Sil. *ra-ci-lă*. Pl. *racile*.

racláj s.n. (Med.) Chiuretaj. – Sil. *ra-claj*. Pl. *raclaje*.

ráclă s.f. (Pop.) **1.** Sicriu. **2.** Ladă (mare și ornamentată) în care se țin diferite obiecte. – Sil. *ra-clă*. Pl. *racle*.

raclétă s.f. Lamă flexibilă de oțel, folosită pentru a curăța sau a răzui unele suprafețe. – Sil. *ra-cle-*. Pl. *raclete*.

racolá vb.I tr. A recruta pe cineva pentru o activitate (mai ales în spionaj), atrăgându-l prin promisiuni, prin presiuni etc. – Ind.pr. *racolez.*

racórd s.n. **1.** Legătură, contact stabilit între două părți ale unei lucrări sau între două elemente ale unui întreg. **2.** Element de legătură între două țevi, două conducte etc. **3.** Porțiune dintr-un circuit electric care face legătura între o conductă principală și una secundară de distribuire a energiei electrice. **4.** (Cinemat.) Legătură între două secvențe de film, care asigură continuitatea ideii cinematografice. – Pl. *racorduri.*

racordá vb.I tr. A stabili un racord (**1**). – Ind. pr. *racordez.*

racursí s.n. Procedeu, folosit în artele plastice și în cinematografie, de reducere a dimensiunilor unei figuri în vederea obținerii anumitor efecte de perspectivă. – Pl. *racursiuri.*

radár s.n. Instalație de radiolocație folosită pentru a determina poziția unui obiect îndepărtat (ex. avion, navă, autovehicul). – Pl. *radare.*

rádă s.f. Porțiune de apă în apropierea unui port, apărată de curenți și de valuri, în care pot ancora și staționa nave. – Pl. *rade.*

ráde vb.III. **1.** Tr. și refl. A(-și) tăia până la piele părul, barba, mustățile, cu briciul sau cu mașina de ras. ▸ Tr. A îndepărta părul de pe pielea unui animal sau solzii de pe un pește. **2.** Tr. A îndepărta (cu un instrument) un strat subțire de pe suprafața unui obiect; a răzui. ▸ A freca pe răzătoare. **3.** Tr. (Fig.) A distruge, a nimici din temelie. ▸ A învinge un adversar (într-o întrecere, într-o competiție etc.). **4.** Tr. A atinge (în zbor) suprafața apei sau a pământului. • *A-i ~ cuiva o mustață* = a râde de cineva, a-l batjocori. *A o ~ la fugă* = a fugi pentru a scăpa de ceva neplăcut. *A ~ cuiva o palmă* = a-i da cuiva o palmă peste obraz. *A ~ pe cineva fără săpun* = a-l critica aspru. *Să-mi razi mustața* (*dacă nu...*), se spune pentru a convinge pe cineva că este sigur de ceea ce afirmă. – Ind.pr. *rad,* pf.s. *răsei*; ger. *răzând*; part. *ras.*

radiá1 vb.I tr. A emite raze de lumină, de căldură, unde sonore etc. ▸ Intr. (Fig.) A avea o înfățișare care reflectă fericire, veselie etc. – Sil. *-di-a.* Ind. pr. pers.1 *radiez,* pers.3 *radiază*; ger. *radiind*, sil. *-di-ind.*

radiá2 vb.I tr. A șterge dintr-un registru, dintr-o listă; a scoate din evidență. – Sil. *-di-a.* Ind. pr. pers.1 *radiez,* pers.3 *radiază*; ger. *radiind*, sil. *-di-ind.*

radiál,-ă adj. Dispus în formă de raze. – Sil. *-di-al.* Pl. *radiali,-e.*

radiánt,-ă adj. **1.** (Despre energie) Care se propagă prin radiații. **2.** (Despre corpuri) Care emite radiații. – Sil. *-di-ant.* Pl. *radianți, -te.*

radiatór s.n. **1.** Corp, dispozitiv, aparat care emite radiații. **2.** Ansamblu format din elemente, prin care circulă aburii sau apa caldă într-o instalație de încălzire centrală. **3.** Parte componentă a instalației de răcire a unui motor. – Sil. *-di-a-.* Pl. *radiatoare.*

radiáție s.f. Emisie și propagare a energiei sub formă de unde (acustice, calorice, electromagnetice) sau a unui fascicul de particule; ansamblul particulelor emise de un corp (radioactiv). – Sil. *-di-a-ți-e.* Pl. *radiații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

radicál,-ă adj., s.m. **1.** Adj. Fundamental, esențial, inerent. ▸ (Adverbial) Cu desăvârșire, din temelie. **2.** Adj. (Și substantivat, mai ales la pl.) Care preconizează reforme complete, schimbări fundamentale. **3.** S.m. (Mat.) Număr care, ridicat la o anumită putere, dă numărul dat; simbol matematic al acestei operații; rădăcină. **4.** S.m. (Chim.) Grup de atomi care se comportă ca un element unic în reacțiile chimice. **5.** S.m. (Lingv.) Rădăcină (**5**). – Pl. *radicali,-e.*

radicélă s.f. (Bot.) Rădăcină secundară, dezvoltată dintr-o rădăcină principală. – Pl. *radicele.*

radicifórm,-ă adj. (Bot.) De forma unei rădăcini. – Pl. *radiciformi,-e.*

radículă s.f. Parte a embrionului unei se-minţe, care, după germinaţie, se transformă în rădăcină. – Pl. *radicule.*

radiéră s.f. Bucată mică de cauciuc cu care se şterg urmele de creion sau de cerneală de pe hârtie; gumă. – Sil. *-di-e-.* Pl. *radiere.*

rádio s.n. Radiofonie. ▸ Radioreceptor. – Sil. *-di-o.* Art. *radioul.* Pl. *radióuri.*

radioactív,-ă adj. **1.** Care are proprietăţi de radioactivitate. **2.** Privitor la radioactivitate. – Sil. *-di-o-ac-.* Pl. *radioactivi,-e.*

radioactivitáte s.f. Emitere continuă, spontană, de radiaţii de către unele elemente (ex. radiu, uraniu); proprietatea corespun-zătoare a acestor elemente. – Sil. *-di-o-ac-.* G.-D. *radioactivităţii,* neart. *radioactivităţi.*

radioaltimétru s.n. Aparat de bord cu ajutorul căruia se determină altitudinea aeronavei. – Sil. *-di-o-al-ti-me-tru.* Pl. *radioaltimetre.*

radioamatorísm s.n. Practicare a radio-comunicaţiilor de către amatori, prin posturi de emisie-recepţie proprii (construite personal). – Sil. *-di-o-a-.*

radiobalíză s.f. Aparat de radionavigaţie situat la sol, care indică trecerea unei aero-nave deasupra unui anumit punct geografic, servind la dirijarea aterizării fără vizibilitate. – Sil. *-di-o-.* Pl. *radiobalize.*

radiocomunicáţie s.f. Telecomunicaţie cu ajutorul undelor radio. – Sil. *-di-o-...-ţi-e.* G.-D. *radiocomunicaţiei.* Pl. *radiocomunicaţii,* art. *-ţiile,* sil. *-ţi-i-.*

radiodifuziúne s.f. Radiocomunicaţie constând în transmiterea unor programe sonore şi vizuale, destinate recepţiei publicului. – Sil. *-di-o-...-zi-u-.* Pl. *radiodifuziuni.*

radioemisiúne s.f. Emisiune radiofonică. – Sil. *-di-o-...-si-u-.* Pl. *radioemisiuni.*

radioemiţátór s.n. Instalaţie pentru produ-cerea undelor electromagnetice purtătoare de informaţii, utilizată în radiocomunicaţie. – Sil. *-di-o-e-.* Pl. *radioemiţătoare.*

radiofár s.n. Post de radioemisiune care dirijează navigaţia aeriană şi maritimă. – Sil. *-di-o-.* Pl. *radiofaruri.*

radiofónic,-ă adj. Referitor la radiofonie; care utilizează radiofonia. – Sil. *-di-o-.* Pl. *radiofonici,-ce.*

radiofoníe s.f. Sistem de transmitere şi de recepţionare a sunetelor prin radiocomuni-caţie; radio. – Sil. *-di-o-.* G.-D. *radiofoniei*, neart. *radiofonii.*

radiofrecvénţă s.f. Frecvenţa undelor radio folosită în radiocomunicaţii. – Sil. *-di-o-frec-.* Pl. *radiofrecvenţe.*

radioghidáj s.n. Dirijare de la distanţă, cu ajutorul undelor electromagnetice, a unui vehicul fără pilot (ex. avion, satelit artificial, rachetă). – Sil. *-di-o-.* Pl. *radioghidaje.*

radiografíe s.f. Înregistrare fotografică a imaginii unui corp opac, în special a unor porţiuni din corpul omenesc, traversat de raze; filmul astfel obţinut; radiogramă. – Sil. *-di-o-gra-.* G.-D. *radiografiei.* Pl. *radiografii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

radiográmă s.f. **1.** Telegramă transmisă prin radiocomunicaţie. **2.** Radiografie. – Sil. *-di-o-gra-.* Pl. *radiograme.*

radioizotóp s.m. Izotop radioactiv. – Sil. *-di-o-i-.* Pl. *radioizotopi.*

radiolári s.m.pl. Ordin de protozoare marine, învelite într-o membrană silicioasă, din care ies la exterior numeroase pseudopode, dis-puse radial. – Sil. *-di-o-.*

radiolocáţie s.f. Detectare şi determinare a poziţiei unui obiect prin emiterea unor fascicule de unde electromagnetice şi transformarea acestora în semnale vizibile după reflectarea lor de către obiectul respectiv. – Sil. *-di-o-...-ţi-e.* Pl. *radiolocaţii,* art. *-ţiile,* sil. *-ţi-i-.*

radiológ,-ă s.m. şi (rar) f. Specialist în radiologie. – Sil. *-di-o-.* Pl. *radiologi,-ge.*

radiologíe s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul şi aplicarea în medicină, în industrie etc. a razelor X

și a altor radiații emise de substanțele radioactive. – Sil. *-di-o-*. G.-D. *radiologiei*.

radionavigáție s.f. Conducerea unui avion sau a unei nave prin mijloace radiotehnice. – Sil. *-di-o-...-ți-e*. G.-D. *radionavigației*.

radioreceptór s.n. Aparat pentru recepțio-narea undelor radio folosite în telecomunicații și transformarea lor în semnale similare celor care compun mesajul transmis; radio. – Sil. *-di-o-*. Pl. *radioreceptoare*.

radiorecépție s.f. Recepție a undelor elec-tromagnetice folosite în telecomunicații. – Sil. *-di-o-...-ți-e*. G.-D. *radiorecepției*. Pl. *radiorecepții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

radioreléu s.n. Sistem de radiocomunicație alcătuit din două stații terminale și mai multe stații intermediare de recepție-emisie. – Sil. *-di-o-*. Pl. *radiorelee,* sil. *-le-e,* scris nu *-leie*.

radiós,-oásă adj. **1.** Luminos, strălucitor. **2.** (Despre oameni sau despre fața, ochii etc. lor) Care exprimă seninătate, veselie, fericire, sănătate. – Sil. *-di-os*. Pl. *radioși, -oase*.

radioscopíe s.f. Examinare a interiorului unui corp opac, în special a unor porțiuni din corpul omenesc, prin proiectarea pe un ecran fluorescent a unui fascicul de radiații X care au străbătut corpul respectiv; (concr.) imagine astfel obținută. – Sil. *-di-o-sco-*. G.-D. *radioscopiei*. Pl. *radioscopii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-*.

radiosóndă s.f. Aparat de cercetare meteo-rologică în straturile superioare ale atmosferei. – Sil. *-di-o-*. Pl. *radiosonde*.

radiotéhnic,-ă s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a tehnicii care studiază aplicațiile undelor electromagnetice pentru transmiterea și recepționarea la distanță a sunetelor și a imaginilor. **2.** Adj. Care ține de radiotehnică (**1**). – Sil. *-di-o-*. Pl. *radiotehnici,-ce*.

radiotelefoníe s.f. Sistem de comunicație radiofonică în ambele sensuri între două posturi echipate fiecare cu aparate de emi-sie-recepție. – Sil. *-di-o-*. G.-D. *radiotele-foniei*.

radiotelegrafíe s.f. Sistem de comunicație telegrafică prin unde electromagnetice. – Sil. *-di-o-...-gra-*. G.-D. *radiotelegrafiei*.

radiotelescóp s.n. Aparat pentru recepțio-narea și studierea undelor radio emise de corpurile cerești. – Sil. *-di-o-...-scop*. Pl. *radiotelescoape*.

radioterapíe s.f. Tratare a unor boli cu ajutorul razelor X. – Sil. *-di-o-*. G.-D. *radioterapiei*.

radiotransmisiúne s.f. Transmitere la dis-tanță, prin unde electromagnetice, a unor sunete, imagini. – Sil. *-di-o-trans-*. Pl. *radiotransmisiuni*. Var. **radiotransmísie** s.f.

rádiu s.n. Element natural radioactiv, care se găsește în minereurile de uraniu și se folosește în fizica nucleară și în medicină. – Sil. *-diu,* pr. *-diu*.

rádius s.n. Unul dintre oasele lungi care formează scheletul antebrațului. – Sil. *-di-us*.

rafálă s.f. **1.** Izbucnire bruscă, violentă și scurtă de vânt, de ploaie sau de ninsoare. **2.** Serie neîntreruptă de lovituri trase cu o armă automată. – Pl. *rafale*.

ráfie s.f. Numele unor specii de palmieri cu tulpina scurtă și cu frunze mari, având nervuri foarte rezistente. ▸ Fibre obținute din ner-vurile frunzelor acestor plante, folosite în viticultură, pentru împletituri etc. – Sil. *-fi-e*. G.-D. *rafiei*. Pl. *rafii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-*.

rafiná vb.I. **1.** Tr. A curăța de impurități unele substanțe (ex. zahăr, alcool, petrol) prin distilare, tratare cu agenți chimici etc. **2.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) face mai fin, mai delicat, mai subtil. – Ind. pr. *rafinez*.

rafinaménț s.n. Finețe, subtilitate a gustului, a simțirii; (depr.) perfidie, viclenie. – Pl. *rafinamente*.

rafinát,-ă adj. **1.** (Despre unele substanțe) Curățat de impurități. **2.** (Fig.) Fin, subtil; (depr.) perfid, viclean. – Pl. *rafinați,-te*.

rafinăríe s.f. **1.** Instalație în care se rafinează unele produse. **2.** Unitate industrială în care se

prelucrează țițeiul. – G.-D. *rafinăriei*. Pl. *rafinării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

raft s.n. Poliță în special la magazine. – Pl. *rafturi*.

rage vb.III intr. (Despre unele animale) A scoate răgete. • *Nici nu-mi rage, nici nu-mi plânge* = nu mă interesează. – Ind.pr. pers.3 *răge*.

rágilă s.f. Instrument format dintr-o placă în care sunt înfipți dinții de fier, printre care se trage cânepa sau inul melițate, pentru a se curăța de puzderii și de călți. – Pl. *ragile*. Var. **rávilă** s.f.

raglán s.n. Croială specială a obiectelor de îmbrăcăminte, amplă, cu mâneca pornită de sub guler. ▸ Palton sau pardesiu cu o asemenea croială. – Sil. *ra-glan*. Pl. *raglane*.

rahát s.n. **1.** Preparat dulce gelatinos, din sirop de zahăr, amidon și diferite arome, prezentat în formă de mici cuburi colorate variat. **2.** (Fig.; fam.) Lucru lipsit de importanță. • ~ *cu apă rece,* se spune despre ceva lipsit de valoare. – Pl. **2** *rahaturi*.

rahidián,-ă adj. Care aparține coloanei vertebrale sau măduvei spinării, care se referă la acestea. *Anestezie rahidiană*. – Sil. *-di-an*. Pl. *rahidieni,-e*.

rahític,-ă adj. Care suferă de rahitism. – Pl. *rahitici,-ce*.

rahitísm s.n. Boală (mai ales la copii) a țesutului osos, care se manifestă prin defor-mări osoase, întârzierea apariției dinților etc., fiind provocată de lipsa vitaminei D din organism.

rai s.n. (Rel.) Loc plin de încântare și fericire, în care ajung după moarte sufletele celor care respectă preceptele religiei; starea sufletească a celor ajunși în acest loc; cer, paradis. ▸ (Fig.) Loc încântător, în care cineva se simte fericit. • *Gură* (sau *colț*) *de* ~ = loc încântător din natură. – Monosilabic. Pl. *raiuri*.

raid s.n. **1.** Incursiune rapidă făcută de avioane sau de nave, individual sau în grup, cu scopuri militare. **2.** ~*-anchetă* = anchetă pe aceeași temă, efectuată în diferite unități economice, localități, medii sociale etc. – Monosilabic. Pl. *raiduri*.

raión s.n. **1.** (În organizarea administrativă a României dintre 1950-1968) Unitate administrativ-teritorială în cadrul unei regiuni sau a orașului București. **2.** Secție într-un magazin, unde se găsesc mărfuri de același fel. – Sil. *ra-ion*. Pl. *raioane*.

ráită s.f. (Fam.) *A da* (sau *a trage*) *o* ~ = a trece grăbit pe undeva; a se abate. – Pl. *raite*.

rajáh s.m. Prinț indian. – Pl. *rajahi*.

ralantí s.n. Mers încetinit al motoarelor cu ardere internă. – Nu *relanti*. Pl. *ralantiuri*.

raliá vb.I refl. **1.** A se strânge în jurul cuiva sau a ceva pentru a realiza o acțiune comună. **2.** A adera la o părere, la o propunere. – Sil. *-li-a*. Ind.pr. pers.1 *raliez,* pers.3 *raliază*; ger. *raliind*, sil. *-li-ind*.

ralíu s.n. Competiție sportivă, mai ales auto-mobilistică, pe un traseu lung (neamenajat special). – Pl. *raliuri*.

ram s.n. Ramură (**1**). – Pl. *ramuri*.

ramazán s.n. **1.** A noua lună a anului la musulmani; postul cel mare pe care aceștia îl țin o lună, postind de la răsăritul până la apusul soarelui. **2.** (Fam.) Stomac. • *A face* ~ = a răbda de foame. *A-l tăia pe cineva la* ~ = a-i fi foame.

rámă1 s.f. **1.** Cadru de lemn sau din alt material, în care se pune o fotografie, un tablou, o oglindă etc. **2.** Schelet în care se fixează ceva. *Ramă de ochelari.* • *Bun de pus în* ~, se spune, ironic, despre ceva rău, neplăcut, necorespunzător. – Pl. *rame*.

rámă2 s.f. Vâslă manevrată pe o singură parte. – Pl. *rame*.

rambléu s.n. Lucrare de terasament, pentru a ridica un teren la nivelul necesar construirii unei căi ferate, a unei șosele etc. – Pl. *ram-bleuri*.

rambúrs s.n. Sistem de expediere a mărfu-rilor, conform căruia contravaloarea acestora sau taxa de transport este achitată de destinatar la primire. – Pl. *rambursuri*.

rambursá vb. I tr. A plăti cuiva o sumă de bani datorată (la termenul scadent); a restitui, a înapoia. – Ind.pr. *rambursez.*

ramificá vb.I refl. (Despre arbori, drumuri etc.) A se despărți în două sau în mai multe ramificații. – Ind.pr.pers.3 *se ramifică.*

ramificát,-ă adj. Cu ramificații. – Pl. *rami-ficați,-te.*

ramificáție s.f. **1.** Separare a unei căi de circulație, a unei conducte etc. în două sau mai multe ramuri; locul unde se găsește această separare. **2.** Ramură, despărțitură. – Sil. *-ți-e.* Pl. *ramificații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

ramolí vb.IV refl. (Despre ființe) A-și pierde (prin îmbătrânire) integritatea facultăților fizice și intelectuale; (fam.) a se rablagi. – Ind.pr. *ramolesc,* pf.s. *ramolii.*

ramolisménт s.n. Faptul de a se ramoli; starea celui ramolit.

ramolít,-ă adj. (Adesea substantivat) Care și-a pierdut vioiciunea mișcărilor, integritatea facultăților intelectuale (din cauza bătrâneții). – Pl. *ramoliți,-te.*

rámpă s.f. **1.** Platformă la nivel corespunzător pentru încărcarea și descărcarea unor vehicule rutiere sau feroviare. **2.** ~ *de lansare* = platformă prevăzută cu dispozitive de ghidare de pe care se lansează rachete. **3.** Balustradă la o scară sau la un pod. **4.** Partea dinspre sală a unei scene de teatru, unde sunt instalate luminile. • *A chema la* ~ = a cere, prin aplauze, ca artiștii care au jucat într-un spectacol să reapară pe scenă. *A vedea lumina rampei* = (despre piese de teatru) a fi prezentat pentru prima dată pe scena unui teatru. – Pl. *rampe.*

rámură s.f. **1.** Fiecare dintre ramificațiile unei tulpini, ale unui trunchi de arbore. ▸ Fiecare dintre ramificațiile coarnelor cerbului sau ale căpriorului; ram. **2.** Diviziune, derivație a unui curs de apă, a unui nerv, a unui masiv muntos etc. **3.** Parte desprinsă dintr-o familie, dintr-un popor. **4.** Diviziune, sector al unei științe sau al unui domeniu de activitate. – Pl. *ramuri.*

ránă s.f. **1.** Leziune a țesuturilor corpului unei ființe vii, cauzată de o tăietură, de o lovitură, de o infecție etc. **2.** (Fig.) Durere, suferință morală. • *A pune degetul pe* ~ = a arăta exact ceea ce este rău, supărător într-o anumită situație sau a descoperi adevărata cauză. *Bun de pus* (sau *de legat*) *la* ~ = (despre oameni) foarte bun. – Pl. *răni.*

ranch s.n. Fermă de mari proporții (pentru creșterea vitelor). – Pr. *renc.* Pl. *ranch-uri.*

ranchiúnă s.f. Dușmănie și dorință (ascunsă) de răzbunare. – Sil. *-chiu-.* Pl. *ranchiune.*

ranchiunós,-oásă adj. Care poartă ran-chiună. – Sil. *-chiu-.* Pl. *ranchiunoși,-oase.*

randalínă s.f. Rotiță cu muchia zimțată, folosită pentru a imprima zimți, striuri pe suprafața unei piese; moletă. – Pl. *randaline.*

randaménт s.n. **1.** Raportul dintre efectul obținut și efortul depus într-o activitate. **2.** Raportul dintre valoarea unei mărimi (energie, putere) cedată de un sistem tehnic (mașină, aparat) sub formă utilă și valoarea acestei mărimi absorbită de sistemul respectiv. – Pl. *randamente.*

rang s.n. **1.** Loc ocupat de o persoană sau de o instituție într-o ierarhie administrativă, militară, diplomatică etc. (după criteriul importanței, al funcției etc.); grad. **2.** (Mat.) Număr ce arată locul pe care un termen îl ocupă într-un șir. • *A-și ține ~ul* = a trăi potrivit cu situația sa socială. – Pl. *ranguri.*

rángă s.f. Bară de oțel folosită ca pârghie pentru ridicarea sau deplasarea corpurilor grele. – Pl. *răngi.*

rániță s.f. Rucsac folosit mai ales de militari. – Pl. *ranițe.*

ranunculacée s.f.pl. Familie de plante erbacee dicotiledonate, cu tuberculi sau rizomi, cu frunze alterne și flori bisexuate (ex. piciorul-cocoșului, bujorul). – Sil. *-ce-e.* Scris nu *-ceie.*

rapáce adj. (Livr.) Avid de câștig; la-com, hrăpăreț. – Pl. *rapaci,-ce.*

rapacitáte s.f. Însușirea de a fi rapace. – G.-D. *rapacității,* neart. *rapacității.*

rápăn s.n. **1.** Boală de piele a cailor, a câinilor și a porcilor, asemănătoare cu râia. ▸ Jeg. **2.** Boală a merilor și a perilor, manifestată prin formarea unor cruste pe frunze, pe ramurile tinere, pe fructe. • *A fi plin de noroc ca porcul de* ~ = a fi foarte norocos. – Pl. *rapăne.*

rapél s.n. **1.** Readucere în poziția inițială a unui sistem tehnic sau a unei piese. **2.** (Med.) Revaccinare cu o cantitate mai mică de vaccin, pentru a prelungi imunitatea dată de vaccinarea inițială. **3.** *Coborâre în* ~ = (în alpinism) coborâre a unui perete abrupt prin-tr-un sistem de coardă dublă. – Pl. *rapeluri.*

rapíd,-ă adj. (Adesea adverbial) Care se face, se petrece, se mișcă repede. ▹ (Și substantivat, n.) *Tren* ~ = tren care circulă cu viteză mare și care oprește numai în stațiile importante. – Pl. *rapizi,-de.*

rapiditáte s.f. Însușirea de a fi rapid. – G.-D. *rapidității,* neart. *rapidității.*

rápiță s.f. Plantă cu tulpina înaltă și ramificată, cu flori galbene-aurii, cultivată pentru semințele sale bogate în ulei, cu numeroase întrebuințări în industrie. – Pl. *rapițe.*

rapórt s.n. **1.** Relație între lucruri, noțiuni, fapte etc. **2.** (Mai ales la pl.) Relație între persoane, instituții etc. **3.** (Mat.) Câtul între două mărimi de același fel. **4.** Comunicare (scrisă sau orală) prezentată de cineva unei adunări, unei autorități etc., pentru a informa despre o activitate, o situație. **5.** (Mil.) Scurtă prezentare orală asupra situației unei unități militare făcută de un subaltern în fața comandantului său. • *Sub* ~ (sau *sub ~ul*) = din acest punct de vedere. – Pl. **1,2** *raporturi*, **3,4,5** *rapoarte.* Par. *report.*

raportá vb.I. **1.** Tr. A stabili un raport (**1**). **2.** Refl. A se referi la ceva sau la cineva. **3.** Tr. A prezenta un raport (**4,5**). ▸ A relata (în mod indiscret sau răutăcios). – Ind.pr. *raportez.*

raportór1 s.n. Instrument gradat, în formă de semicerc sau de cerc, care servește la construirea și măsurarea unghiurilor. – Pl. *raportoare.*

raportór2,-oáre s.m. și f. Persoană care face sau care prezintă un raport (**4,5**). – Pl. *raportori,-oare.*

rapsód s.m. **1.** (La grecii antici) Cântăreț care colinda orașele recitând fragmente din poeme epice. **2.** Autor de poeme epice; cântăreț și recitator de creații populare. – Pl. *rapsozi.*

rapsodíe s.f. **1.** (La grecii antici) Fragment dintr-un poem epic recitat de rapsozi. **2.** Compoziție muzicală liberă, alcătuită dintr-o succesiune de motive și din fragmente de inspirație folclorică. – G.-D. *rapsodiei.* Pl. *rapsodii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

rar,-ă adj. **1.** (Despre colectivități, mulțimi sau corpuri compuse din unități identice) Cu elementele componente mai depărtate unele de altele sau mai puțin numeroase ca de obicei. *Sat cu case rare*. ▸ (Despre ceață, umbră) Mai puțin compact sau dens; inconsistent. **2.** Care, într-un șir de ființe sau de lucruri de același fel, se află unul față de altul, la distanță mai mare decât cea obiș-nuită. *Ploaie cu picături rare*. **3.** (Adesea adverbial) Care este puțin numeros, care se găsește în puține locuri. *Mai rar om ca acesta*. ▸ Neobișnuit, excepțional. *Rara ei frumusețe*. **4.** (Adesea adverbial) Care se efectuează sau se succedă la intervale depărtate. *Întâlniri rare*. – Pl. *rari,-e.*

rarefiá vb.I refl. și tr. (Despre gaze) A(-și) micșora densitatea. – Sil. *-fi-a*. Ind.pr. pers.1 *rarefiez,* pers.3 *rarefiază*; ger. *rarefiind*, sil. *-fi-ind*..

ráreori adv. Câteodată, uneori. – Sil. *-re-ori.*

rarísim,-ă adj. Foarte rar. – Pl. *rarisimi,-e.*

ráriște s.f. Pădure sau loc într-o pădure unde copacii sunt rari. – Pl. *rariști.*

raritáte s.f. Obiect, ființă, fenomen etc. care se întâlnește rar; (p.ext.) lucru deosebit, excepțional, care atrage atenția. – Pl. *rarități.*

rárița s.f. Unealtă agricolă asemănătoare plugului, care răstoarnă brazda în ambele părți, folosită

pentru a aduna pământul la baza plantelor prăşitoare. – Pl. *rarițe.*

ras,-ă adj. **1.** Care a fost supus acțiunii de radere. **2.** (Despre vase) Plin până la marginea de sus, până la refuz. **3.** (Despre zbor) Razant. • *Tu zici ~ă, ea zice tunsă* sau *unul zice tunsă, altul ~ă,* se spune despre cei care nu sunt niciodată de acord unul cu altul. – Pl. *raşi,-se.*

rasát,-ă adj. **1.** De rasă[1] (**2**) bună. *Animal rasat.* **2.** Distins, select. – Pl. *rasați,-te.*

rásă1 s.f. **1.** Fiecare dintre marile grupări umane, naturale, unitare prin origine şi printr-un ansamblu de caractere somatice ereditare (culoarea pielii, forma capului etc.). **2.** Grup de plante sau de animale din aceeaşi specie, având caractere specifice, păstrate ereditar. • *De ~* = de foarte bună calitate, superior. – Pl. *rase.*

rásă2 s.f. Haină (neagră) lungă până la călcâie, purtată de călugări şi călugărițe. – Pl. *rase.*

rasiál,-ă adj. **1.** Care se referă la rasă[1] (**1**). **2.** Rasist (**1**). *Discriminare rasială.* – Sil. *-si-al.* Pl. *rasiali,-e.*

rasísm s.n. Teorie social-politică prin care se susține inegalitatea raselor omeneşti şi dreptul rasei superioare de a le domina pe celelalte.

rasíst,-ă adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care se referă la rasism. **2.** S.m. şi f. Adept al rasismului. – Pl. *rasişti,-ste.*

rasól s.n. Fel de mâncare preparată din carne fiartă cu diverse ingrediente. ▸ Sortiment de carne de bovine sau de porcine din regiunea gambei, din care se prepară această mâncare. • *A da ~* = a face un lucru în grabă, de mântuială. – Pl. *rasoluri.*

rasoleálă s.f. (Fam.) Lucru făcut în grabă, de mântuială. – Pl. *rasoleli.*

rastél s.n. Suport din bare de lemn sau de metal, servind pentru susținerea sau reze-marea armelor, schiurilor, bicicletelor etc. – Pl. *rastele.*

raşchetá vb.I tr. **1.** A curăța de vopsea sau de rugină o suprafață metalică, cu ajutorul raşchetei (**1**). **2.** A rade parchetul cu raşcheta (**2**). **3.** A imprima şanțuri mici şi dese pe o tencuială proaspătă, cu raşcheta (**3**). – Ind.pr. *raşchetez.*

raşchétă s.f. **1.** Unealtă de oțel pentru răzuit suprafețe metalice, având forma unei dălți încovoiate. **2.** Răzuitor pentru parchet. **3.** Unealtă în formă de perie, având cuie în loc de peri, cu care se raşchetează tencuiala. – Pl. *raşchete.*

ráşpel s.n. Unealtă în forma unei pile late de oțel, cu dinți mari, folosită la prelucrarea obiectelor din materiale cu duritate mică. – Pl. *raşpele.*

ratá vb.I. **1.** Tr. A nu reuşi, a da greş, a pierde o ocazie. **2.** Refl. (Despre oameni) A nu se realiza, a eşua. – Ind.pr. *ratez.*

ratát,-ă adj. **1.** Nereuşit, neizbutit. **2.** (Adesea substantivat; despre oameni) Care nu a reuşit să se afirme, să se realizeze. – Pl. *ratați,-te.*

rátă s.f. **1.** *Rata profitului* = gradul de rentabilitate a unei firme, respectiv potențialul acesteia de a crea profit. **2.** Parte dintr-o datorie sau dintr-o obligație care se achită eşalonat. – Pl. *rate.*

ratéu s.n. **1.** Neaprindere a explozibilului la armele de foc. **2.** Defect de funcționare a unui motor cu explozie, constând din arderea incompletă a combustibilului, ceea ce împie-dică pornirea; (p.ext.) pocnetul care însoțeşte falsa explozie. – Pl. *rateuri.*

raticíd,-ă adj., s.n. (Substanță) care omoară şoarecii. – Pl. *raticizi,-de.*

ratificá vb.I tr. (Despre un stat) A face o ratificare. – Ind.pr. *ratific.*

ratificáre s.f. Act prin care organul compe-tent al statului conferă deplină valabilitate unui tratat internațional semnat de reprezen-tantul său. – Pl. *ratificări.*

ráță s.f. Nume dat mai multor specii de păsări înotătoare, cu trunchiul şi picioarele scurte, cu ciocul lat şi turtit, crescute pentru carne, fulgi şi ouă. ▸ *~ sălbatică* = strămoşul celor mai multe rase de rațe domestice. • *A-i intra cuiva rața în traistă* = a i se face frică, a se speria. *A prinde pe cineva cu rața în traistă* = a-l prinde asupra faptului. – Pl. *rațe.*

rație s.f. **1.** Porție, mai ales de hrană, fixată după o anumită normă și considerată ne-cesară pentru un timp determinat. **2.** (Mat.) Număr egal cu diferența (sau cu câtul) a doi termeni consecutivi ai unei progresii aritmetice (respectiv, geometrice). – Sil. *-ți-e.* G.-D. *rației.* Pl. *rații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

raționá vb.I intr. A gândi, a judeca rațional, logic. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *rațion*ez.

raționál,-ă adj. **1.** Conform cu principiile rațiunii (**1**). ▸ (Despre oameni) Care gândește; cu judecată. **2.** (Adesea adverbial) Care se face cu judecată, cu măsură; siste-matic, metodic. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *raționali,-e.*

raționalizá vb.I tr. **1.** A stabili consumul unor produse pe baza anumitor norme. **2.** A organiza un proces de producție după norme și principii care să-l facă mai eficace și mai puțin costisitor. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *raționalizez.*

raționaménț s.n. Formă logică fundamentală, constând dintr-o înlănțuire de judecăți care duc la o concluzie; (p.ext.) șir de argumente folosite de cineva în judecarea unei chestiuni sau pentru a-și susține punctul de vedere. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *raționamente.*

rațiúne s.f. **1.** Facultate, proprie omului, de a gândi logic, de a cunoaște, de a judeca. **2.** Motiv, justificare. *Rațiunea de a fi.* ▹ *~ de stat* = interes general, de stat, în funcție de care se iau decizii în problemele politicii interne și externe. – Sil. *-ți-u-.* Pl. *rațiuni.*

ravágiu s.n. (Mai ales la pl.) Pagubă, distru-gere, pustiire cauzată de furtuni, inundații, epidemii etc. – Sil. *-giu,* pr. *-gĭu.* Pl. *ravagii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

rávilă s.f. v. **rágilă**.

razánt,-ă adj. Care trece cu viteză, la mică distanță de o suprafață, aproape atingând-o. – Pl. *razanți,-te.*

rază s.f. **1.** Fascicul îngust de lumină, traiec-torie luminoasă. **2.** (Fiz.; la pl.) Fascicul de radiații foarte îngust. *Raze cosmice. Raze ultraviolete. Raze X.* **3.** (Mat.) Segment constant care unește orice punct de pe cerc sau de pe sferă cu centrul. **4.** (Fig.) Distanță pe care se poate exercita o acțiune, o influ-ență, puterea cuiva etc. – Pl. *raze.*

rázie s.f. Control inopinat asupra populației dintr-un teritoriu, în scopul descoperirii unor infractori etc. – Sil. *-zi-e.* Pl. *razii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

rázna adv. *A o lua* (sau *a o apuca* etc.) *~* = **a)** a pleca fără țintă, la întâmplare; **b)** a se abate de la normal, de la subiect etc.; a porni pe o cale greșită.

răbdá vb.I. **1.** Tr. și intr. A suporta (cu resemnare) o neplăcere, o durere fizică sau morală. **2.** Tr. A îngădui, a permite, a tolera săvârșirea unui lucru supărător; a suporta prezența cuiva sau a ceva. **3.** Tr. și intr. (Înv. și pop.) A aștepta în liniște desfășurarea unor evenimente. **4.** Intr. și refl. A-și înfrâna pornirile, pasiunile etc.; a se stăpâni, a se abține. • *A nu-l ~ inima să...* = a nu se putea stăpâni să... – Ind.pr. *rabd.*

răbdáre s.f. Capacitatea de a răbda. • *A-și ieși din răbdări* = a-și pierde calmul, stăpânirea de sine; a se enerva. *A mânca răbdări prăjite* = a nu mânca nimic, a răbda de foame. *~ și tutun,* se spune, glumeț, cuiva care trebuie să aștepte multă vreme. – Pl. *răbdări.*

răbdătór,-oáre adj. Care rabdă. – Pl. *răbdători,-oare.*

răbój s.n. Bucată de lemn pe care se însemnau în trecut, prin crestături, diferite socoteli (ex. numărul oilor, banii datorați). • *A cresta pe ~* = a nota, a memora ceva. *A însemna la ~* = a ține evidență. *A lua* (sau *a da*) *pe ~* = a lua (sau a da) pe datorie. *A-și ieși din ~* = a pierde răbdarea, a se supăra. *A șterge de pe ~* = a da uitării. *Ca pe* (sau *după*) *~* = exact, întocmai. – Pl. *răbojuri.*

răbufní vb.IV intr. **1.** A produce un zgomot surd și puternic prin izbire, prin cădere etc. **2.** A se manifesta brusc, cu putere; a izbucni. – Ind.pr. *răbufnesc,* pf.s. *răbufnii.*

răcán s.m. (Depr.) Recrut. – Pl. *răcani.*

răceálă s.f. **1.** Temperatură scăzută a aerului, vreme rece; senzație de frig. **2.** (Fig.) Lipsă de însuflețire,

de afecțiune; atitudine distantă; indiferență, nepăsare. **3.** Boală contagioasă la oameni și la animale, caracterizată prin inflamarea căilor respiratorii, tuse, febră etc. – Pl. *răceli.*

răchítă s.f. Nume dat mai multor specii de salcie, cu ramuri flexibile, folosite pentru împletituri. – Pl. *răchite*, nu *răchiți.*

răcí vb.IV. **1.** Refl. și tr. A(-și) micșora temperatura, a deveni sau a face să devină (mai) rece, (refl.; despre timp) (mai) friguros. ▸ Refl. (Despre ființe și corpul lor) A pierde din căldura vitală obișnuită, din cauza unei spaime, a unei boli etc. **2.** Intr. A se îmbolnăvi de răceală. **3.** Refl. (Fig.) A-și pierde interesul pentru cineva sau ceva, a se înstrăina; a deveni distant, indiferent, nepăsător. • *A-i* (sau *a i se*) *~ cuiva inima* = a (se) speria, a (se) înspăimânta. – Ind.pr. *răcesc,* pf.s. *răcii.*

răcitór s.n. Instalație folosită pentru răcirea sau pentru menținerea la o temperatură scăzută a unui material, a alimentelor etc., cu ajutorul unui agent frigorigen. – Pl. *răcitoare.*

răcitúră s.f. (Reg.; de obicei la pl.) Piftie. – Pl. *răcituri.*

răcnet s.n. **1.** Urlet, zbieret de animal. **2.** Țipăt puternic scos de om, exprimând durere, teamă, mânie etc. – Pl. *răcnete.*

răcní vb.IV intr. A scoate răcnete. – Ind.pr. *răcnesc,* pf.s. *răcnii.*

răcoáre s.f. **1.** Temperatură ușor scăzută a aerului. **2.** Senzație de frig moderat, produsă de temperatura aerului sau (mai ales la pl.) provocată de o emoție puternică ori de o stare patologică. • *A băga pe cineva în răcori* = a-l îngrozi, a-l înspăimânta. *A-l lua pe cineva cu răcori* = a i se face frig. *A-l trece pe cineva* (*toate*) *răcorile* = a se speria foarte tare. *La ~* = la închisoare. – Pl. **2** *răcori.*

răcorí vb.IV refl. și tr. **1.** A pierde sau a face să piardă o parte din căldură, a (se) face mai răcoros. **2.** A(-și) potoli senzația de fierbințeală a corpului; a(-și) astâmpăra setea. **3.** (Fig.) A (se) liniști, a (se) calma. • *A-și ~ inima* (sau *sufletul*) = a vorbi deschis, atenuându-și astfel o amărăciune. – Ind. pr. *răcoresc,* pf.s. *răcorii.*

răcoritór,-oáre adj. Care răcorește. ▸ (Sub-stantivat, f., mai ales la pl.) Băutură nealco-olică (rece) care astâmpără setea. – Pl. *răcoritori,-oare.*

răcorós,-oásă adj. Care are o temperatură ușor scăzută; care răcorește. – Pl. *răcoroși, -oase.*

rădășcă s.f. Insectă mare, de culoare nea-gră-castanie, masculul având mandibulele puternice, lungi, ramificate, asemănătoare coarnelor de cerb. – Pl. *rădașteț,* nu *rădăști.*

rădăcínă s.f. **1.** Parte a plantelor superioare, cu rol de a fixa planta în sol și de a absorbi apa împreună cu substanțele hrănitoare. **2.** (Anat.) Parte a unui organ prin care acesta este fixat într-un țesut. *Rădăcina părului.* **3.** Partea de jos, mai aproape de pământ, a unui munte, a unui zid etc. **4.** (Mat.) Radical (**3**). ▹ *~ pătrată* = număr care, înmulțit cu sine însuși, dă numărul respectiv. **5.** (Lingv.) Parte a unui cuvânt, obținută prin eliminarea tuturor elementelor de formație (desinențe, sufixe, prefixe), comună cuvintelor din aceeași familie și care conține sensul lexical; radical. • *A curma* (sau *a tăia, a sfârpi*) *răul din* (sau *de la*) *~* = a pune capăt definitiv unui rău, înlăturându-i cauzele. – Pl. *rădăcini.*

rădăcinós,-oásă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Cu rădăcini mari sau multe. **2.** S.f. (La pl.) Grup de plante cultivate pentru rădăcină, folosită în alimentație, ca furaj sau în industrie (ex. morcovul). – Pl. *rădăcinoși, -oase.*

rădván s.n. (Înv.) Trăsură de lux (închisă), trasă de mai multe perechi de cai. – Pl. *rădvane.*

răfuí vb.IV refl. A clarifica o situație, a lămuri o neînțelegere cu cineva; (p. ext.) a se certa, a se bate. – Ind.pr. *răfuiesc,* pf.s. *răfuii.*

răfuiálă s.f. Faptul de a se răfui; ceartă, bătaie. • *A lua pe cineva la ~* = a-l mustra cu asprime; a-i cere socoteală. – Pl. *răfuieli.*

răgáz s.n. Timp liber disponibil; repaus. ▸ Amânare, păsuire. – Pl. *răgazuri.*

răgălíe s.f. Desiș de rădăcini la malul apelor curgătoare (în care se ascund pești). ▸ În-grămădire de lemne, crengi etc. aduse de apă. – G.-D. *răgăliei.* Pl. *răgălii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

răget s.n. Strigăt puternic scos de unele animale, mai ales de vitele cornute, de cerbi. ▸ Strigăt de durere scos de om. – Pl. *răgete.*

răgilá vb.I A trage prin ragilă fuiorul de cânepă sau de in. – Ind. pr. *rágil.* Var. **răvilá** vb.I.

răguşeálă s.f. Îngroșare și slăbire a vocii, provocată de inflamarea laringelui, a coar-delor vocale, ca urmare a răcelii. – Pl. *răguşeli.*

răguşí vb.IV intr. A i se îngroșa și a-i slăbi cuiva vocea; (despre voce, glas) a deveni gros și stins. – Ind.pr. *răguşesc,* pf.s. *răguşii.*

răguşít,-ă adj. (Despre voce) Îngroșat, slăbit; (despre oameni) care vorbește gros, surd. – Pl. *răguşiți,-te.*

rămás s.n. Faptul de a rămâne. *~-bun,* for-mulă de salut adresată de cel care pleacă celui care rămâne. • *A-și lua ~-bun* = a se despărți de cineva, spunând cuvinte de urare sau de afecțiune.

rămăşág s.n. (Pop.; mai ales în legătură cu verbele „pune", „face", „prinde" etc.) Pariu (**1**). – Pl. *rămăşaguri.*

rămăşíță s.f. **1.** Rest (**1**). **2.** Ceea ce a rămas neachitat dintr-o datorie sau neîmplinit dintr-o obligație. – Pl. *rămăşițe.*

rămâne vb.III intr. **1.** (Despre ființe) A nu pleca din locul unde se află, a sta pe loc; (despre lucruri) a nu fi mutat sau dus în alt loc. **2.** A fi lăsat în urmă. *Pădurea a rămas la dreapta*. **3.** (Nepredicativ) A se menține într-o anumită stare, sub un anumit aspect. *Rămâne repetent*. **4.** A continua să existe, a dăinui; a se păstra în conștiința oamenilor. **5.** A se menține ca rest din ceva (după ce s-a consumat, s-a deteriorat etc. o parte). • *A-i ~ oasele* (sau *ciolanele*) *pe undeva* = a muri în loc străin, departe de casă. *A ~ ars* (sau *opărit, fript*) = a-și pierde puterea de a reacționa în fața unei situații neplăcute sau neașteptate. *A ~ cu zile* (sau *cu sufletul în oase*) = a continua să trăiască, a fi lăsat în viață. *A ~ de ceva* = **a)** a se răzleți de grup; **b)** a nu face la timp un lucru. *A ~ de cineva* = a fi lipsit de cineva de care are nevoie; a supraviețui cuiva. *A ~ în urmă* = a nu face la timp un lucru, a fi depășit. *A ~ înțeles* (sau *înțeleși*), se spune ca încheiere a unei discuții, după ce s-a ajuns la un acord. *A ~ la ale sale* (sau *pe lângă ale sale*) = a fi neclintit într-o hotărâre luată. *A ~* (*tot*) *pe a cuiva*, se spune când, într-o discuție, cineva își impune până la urmă punctul de vedere. *Cum rămâne* (*cu...*)*?* = ce se întâmplă (cu...)? ce hotărâre s-a luat (în privința...)? *Rămâne* (sau *să ră-mână*) *între noi,* se spune ca îndemn pentru păstrarea unui secret. – Ind.pr. *rămân,* pf.s. *rămăsei*; part. *rămas.* Var. **rămâneá** vb.II.

rămuréle s.f. pl. Ciupercă comestibilă, cu tulpina groasă, cu multe ramificații cărnoase.

rămurós,-oásă adj. Cu multe ramuri. – Pl. *rămuroși,-oase.*

răní vb.IV. **1.** Tr. și refl. A(-și) produce o rană fizică. **2.** Tr. (Fig.) A provoca o durere sufletească, a întrista; a jigni, a insulta. – Ind.pr. *rănesc,* pf.s. *rănii.*

răpăí vb.IV intr. (Despre ploaie, grindină) A cădea producând zgomote scurte, dese și ritmice; (despre arme automate) a se descărca ritmic la intervale scurte. – Ind.pr. pers.3 *răpăie.*

răpăiálă s.f. Ploaie repede, de scurtă durată. – Pl. *răpăieli.*

răpciúne s.m.invar. (Pop.) Luna septembrie. – G.-D.art. *lui răpciune.*

răpí vb.IV tr. **1.** A apuca cu forța pe cineva, a-l lua cu sila și a-l duce cu sine. ▸ (Despre moarte) A curma firul vieții cuiva. **2.** A lua cu forța un bun ce aparține altuia; (spec.) a cuceri, a anexa un teritoriu. **3.** (Fig.) A încânta, a vrăji, a captiva. – Ind.pr. *răpesc,* pf.s. *răpii.*

răpitór,-oáre adj. **1.** (Adesea substantivat) Care răpește pe cineva.▸(Fig.) Fermecător, încântător.

2. (Despre animale) Care se hrănește cu animale vii, pe care le sfâșie. ▸(Substantivat, f.pl.) Numele unor păsări de pradă. – Pl. *răpitori,-oare.*

răposá vb.I intr. (Pop.; despre oameni) A muri (**1**). – Ind.pr. pers.3 *răposează.*

răpúne vb.III tr. **1.** A ucide, a omorî. **2.** A înfrânge (un adversar). ▸ (Fig.) A învinge pe cineva într-o luptă de opinii. – Ind.pr. *răpún,* pf.s. *răpusei*; part. *răpus.*

rări vb.IV tr. și refl. A face să devină sau a deveni (mai) rar. – Ind.pr. *răresc,* pf.s. *rării.*

răritúră s.f. **1.** Loc gol între obiecte așezate rar; loc cu vegetație rară. **2.** Defect al unei țesături care are într-un loc firele mai rare decât în rest. – Pl. *răriturí.*

răriță vb.I tr. A lucra pământul cu rarița. – Ind. pr. *răriței.*

rărúnchi s.m. (Pop.) Rinichi. • *Din ~* (sau *din fundul rărunchilor*) = din toate puterile, intens. – Pl. *rărunchi.*

răsád s.n. Plantă tânără, crescută din să-mânță în seră sau în răsadniță, care urmează a fi plantată în aer liber. – Pl. *răsaduri.*

răsádniță s.f. Instalație specială pentru cultivarea răsadului. – Pl. *răsadnițe.*

răsaláltăieri adv. În ziua care precedă pe cea de alaltăieri. – Sil. *răs-a-...-tă-ieri.*

răsădí vb.IV tr. A muta un răsad din seră sau din răsadniță în locul de cultură. – Ind.pr. *răsădesc,* pf.s. *răsădii.*

răsărí vb.IV intr. **1.** (Despre aștri) A apărea la orizont. **2.** (Despre plante) A încolți și a ieși din pământ. **3.** A apărea (pe neașteptate), a se arăta dintr-un loc ascuns vederii; a se ivi. **4.** A ieși în evidență, a se ridica peste... **5.** (Despre copii) A crește, a se face mai mare. • *Seamănă, dar nu răsare,* se spune pentru a respinge afirmația despre asemănarea între două lucruri sau două persoane. – Ind.pr. *răsár,* pf.s. *răsării.*

răsărít1 s.n. **1.** Apariția unui astru la orizont; momentul când răsare Soarele sau alt astru. ▸ (Fig.) Început, apariție. **2.** Est. • *A vorbi una de la ~ și alta de la apus* = a spune lucruri fără legătură. – Pl. **1** *răsărituri.*

răsărít2,-ă adj. **1.** (Despre plante) Care a răsărit (**2**). **2.** (Mai ales la comparativ; despre copii) Care s-a dezvoltat mai mult, puțin mai mare decât alții. **3.** (Fig.; mai ales la comparativ) Care se ridică peste..., mai de seamă, mai important. – Pl. *răsărițí,-te.*

răsăriteán,-ă adj. **1.** Estic. **2.** Oriental (**2**). – Pl. *răsăriteni,-e.*

răscoáce vb.III refl. și tr. (Despre alimente, fructe etc.) A (se) coace prea tare. – Ind.pr. *răscóc,* pf.s. *răscopsei*; part. *răscopt.*

răscoálă s.f. Acțiune (spontană și neorganizată) a populației nemulțumite (de la țară); (pop.) răzmeriță. ▸ (Fig.) Împotrivire, protest. – Pl. *răscoale.*

răscól s.n. Desfacerea stânii toamna și separarea oilor după proprietari. – Pl. *răscoale.*

răscolí vb.IV tr. **1.** A mișca obiectele de la loc, căutând ceva sau pe cineva; a cerceta cu de-amănuntul făcând dezordine. **2.** A scormoni focul, jăraticul pentru a-l înviora. **3.** A mișca puternic; a pune în mișcare; a stârni praful. **4.** (Fig.) A provoca agitație, a tulbura; a face să se revolte. **5.** (Fig.) A trezi sentimente, amintiri etc. **6.** A desface toamna stâna, despărțind oile după proprietari. • *A ~ cerul și pământul* = a face tot posibilul pentru a găsi un lucru pierdut. – Ind.pr. **1,2,3,5,6** *răscolesc,* **4** *răscól,* pf.s. *răscolii.*

răscolitór,-oáre adj. Care trezește amintiri, emoții, sentimente. – Pl. *răscolitori,-oare.*

răscópt,-oáptă adj. Prea copt. *Ou ~* = ou fiert tare, până la coagularea completă. – Pl. *răscopți,-oapte.*

răscroí vb.IV tr. A croi un material pentru o haină, urmând linia gâtului, a spatelui sau a brațelor. – Sil. *răs-cro-.* Ind.pr. *răscroiesc,* pf.s. *răscroii.*

răscroiálă s.f. Tăietură adâncită în croiala unei haine, în special la gât și la mâneci. – Sil. *răs-cro-.* Pl. *răscroieli.*

răscrúce s.f. **1.** Loc unde se întretaie două sau mai multe drumuri; răspântie. **2.** Moment crucial în viața unui om, a unui popor etc.; răspântie. – Sil. *răs-cru-*. Pl. *răscruci*.

răsculá vb.I refl. și tr. (Despre colectivități) A (se) ridica (spontan și neorganizat) împo-triva nedreptății, a ordinii sociale. – Ind.pr. *răscól*.

răscumpărá vb.I tr. **1.** A plăti prețul unui lucru vândut sau amanetat, pentru a reintra în posesiunea lui. **2.** A elibera un captiv în schimbul unei sume de bani. **3.** A răsplăti, a compensa. – Ind. pr. *răscúmpăr*.

răsfăț s.n. **1.** Faptul de a (se) răsfăța, mân-gâiere, alintare. **2.** Desfătare, plăcere. – Pl. *răsfățuri*.

răsfățá vb.I. **1.** Tr. A înconjura pe cineva cu tandrețe exagerată; a satisface capriciile cuiva; a răzgâia. **2.** Tr. și refl. A (se) desfăta, a (se) delecta. – Ind.pr. *răsfăț*.

răsfățát,-ă adj. Alintat în mod exagerat; capricios; răzgâiat. – Pl. *răsfățați,-te*.

răsfirá vb.I tr. și refl. **1.** A (se) desface fir cu fir. **2.** A (se) întinde în toate direcțiile, a (se) împrăștia. – Ind.pr. *răsfir*.

răsfoí vb.IV tr. A întoarce (una câte una) foile unei cărți, ale unui ziar etc., citind în fugă. – Ind. pr. *răsfoiesc,* pf.s. *răsfoii*.

răsfrânge vb.III. **1.** Tr. A face să se reflecte lumina proiectând-o asupra unui corp. ▸ Tr. și refl. A (se) reflecta într-o oglindă, pe suprafața apei etc. **2.** Refl. (Despre sunete) A se întoarce sub formă de ecou. **3.** Refl. A se face simțit asupra cuiva sau a ceva, influențând; a avea urmări. **4.** Tr. A întoarce, a îndoi în afară (mai ales despre părți de îmbrăcăminte). – Ind.pr. *răsfrâng,* pf.s. *răsfrânsei*; part. *răsfrânt*.

răsfúg s.n., s.m. **1.** S.n. Boală contagioasă a oilor și a caprelor, manifestată prin inflamarea ugerului. **2.** S.m. Plantă cu flori galbene, folosită în vindecarea răsfugului (**1**). **3.** S.n. Antrax.

răspăr s.n. *A lua pe cineva în ~* = a-l certa aspru; a-și bate joc de el. *În ~* = **a)** împotriva direcției firești în care crește părul; **b)** (fig.) potrivnic, ostil; echivoc.

răspândí vb.IV refl. și tr. **1.** (Despre lumină, căldură, miros etc.) A (se) întinde în toate părțile, a (se) propaga. **2.** (Despre știri, publicații etc.) A (se) difuza; a (se) face cunoscut. **3.** (Despre ființe aflate într-un grup sau despre grupuri) A (se) împrăștia, a (se) răsfira. – Ind.pr. *răspândesc,* pf.s. *răspândii*.

răspântie s.f. Răscruce. – Sil. *-ti-e.* G.-D. *răspântiei*. Pl. *răspântii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-*.

răspicát,-ă adj. (Despre vorbe, voce; adesea adverbial) (Pronunțat) clar, lămurit, hotărât. – Pl. *răspicați,-te*.

răsplátă s.f. Recompensă. • *După faptă și ~* = orice faptă este, după caz, răsplătită sau pedepsită. – Sil. *răs-pla-*. Pl. *răsplăți*.

răsplătí vb.IV tr. A recompensa. – Sil. *răs-plă-*. Ind.pr. *răsplătesc,* pf.s. *răsplătii*.

răspóimâine adv. În ziua care urmează după poimâine.

răspúnde vb.III. **1.** Intr. și tr. A da răspuns la o întrebare sau la cuvintele adresate de cineva. ▸ A da răspunsuri unui examinator. **2.** Intr. A reacționa prin vorbe, gesturi, atitudini la o solicitare, la o provocare etc., a riposta. **3.** Intr. A scrie unei persoane de la care s-a primit o scrisoare. **4.** Intr. A da urmare unei cereri, unui apel, unei chemări. **5.** Intr. A da socoteală pentru ceva; a garanta pentru cineva. **6.** Refl. (Pop.) A ține legătura cu cineva, a comunica cu cineva. **7.** Intr. A fi orientat spre..., a avea comunicație cu..., a străbate până la... – Ind.pr. *răspúnd,* pf.s. *răspunsei*; ger. *răspunzând*; part. *răspuns*.

răspúndere s.f. Responsabilitate. • *A avea simț de ~* (sau *simțul răspunderii*) = a fi conștient de importanța obligațiilor pe care le are. – Pl. *răspunderi*.

răspúns s.n. Ceea ce se spune, se scrie sau prin ceea ce se reacționează pentru a răspunde unor întrebări, afirmații, acțiuni. – Pl. *răspunsuri*.

răspunzătór,-oáre adj. Responsabil (**1**). – Pl. *răspunzători,-oare.*

răsputére s.f. *Din răsputeri* = din toate puterile, cu toată forța. – Pl. *răsputeri.*

răstălmácí vb.IV tr. A interpreta eronat; a denatura (intenționat) cele afirmate de cineva. – Ind. pr. *răstălmăcesc,* pf.s. *răstălmăcii.*

răstí vb.IV refl. A se adresa cuiva pe un ton aspru și amenințător. – Ind.pr. *răstesc,* pf.s. *răstii.*

răstigní vb.IV tr. A ucide pe cineva pironin-du-l pe o cruce; a crucifica. ▸ A chinui, a tortura. – Ind. pr. *răstignesc,* pf.s. *răstignii.*

răstímp s.n. Interval de timp între două perioade sau între două momente. • *Din ~ în ~* sau *în ~uri* = uneori, din când în când. *Într-un ~* = de la o vreme, într-un moment dat. – Pl. *răstimpuri.*

răstít,-ă adj. (Adesea adverbial; despre ton, glas, cuvinte) Tare, aspru, amenințător. – Pl. *răstiți,-te.*

răstoácă s.f. Loc unde o apă curgătoare, mai puțin adâncă, formează un vârtej. – Pl. *răstoace.*

răsturná vb.I. **1.** Tr. A deplasa un corp din poziția lui normală, făcându-l să cadă într-o parte sau întorcându-l cu partea de sus în jos. ▸ A întoarce un recipient cu gura în jos. **2.** Tr. (Fig.) A schimba o situație, o concepție, o teorie etc.; a zădărnici un plan. ▸ A înlătura de la putere, dintr-un post de conducere. **3.** Refl. A se așeza într-o poziție comodă. **4.** Tr. și refl. A (se) rostogoli, a (se) prăvăli. • *A ~ pe gât* = a bea repede, pe nerăsuflate. – Ind.pr. *răstórn.*

răsucí vb.IV. **1.** Tr. A învârti un fir în jurul lui însuși; a înfășura două sau mai multe fire, unele în jurul altora, obținând un fir mai gros. **2.** Tr. A-și învârti, a-și întoarce capetele mustăților, pentru a le da o anumită formă. **3.** Tr. și refl. A face o mișcare de rotație, a (se) roti. ▸ A(-și) întoarce corpul sau o parte a corpului, schimbându-i poziția. **4.** Tr. A înfășura ceva în jurul cuiva sau a ceva. *Răsucesc ața pe deget.* **5.** Tr. A învârti un obiect, dându-i forma unui sul. • *A-i ~ cuiva capul* (sau *mintea*) = a zăpăci pe cineva. *A o ~* = a-și schimba atitudinea spre a ieși din-tr-o încurcătură. *A ~ cuiva gâtul* = a-l omorî. – Ind.pr. *răsucesc,* pf.s. *răsucii.*

răsucitúră s.f. (Mai ales la pl.) Fiecare dintre întorsăturile dintre spirele pe care le capătă firul prin răsucire. – Pl. *răsuciturí.*

răsuflá vb.I. **1.** Intr. (Pop.) A respira (**1**). **2.** Intr. A-și reveni după o emoție, după o grijă, după un efort fizic etc. **3.** Intr. (Despre recipiente) A lăsa să se scurgă încet conținutul printr-o crăpătură. **4.** Refl. (Despre unele alimente sau băuturi) A-și pierde gustul, tăria, aroma (pentru că vasul în care se află nu a fost bine închis); a se trezi. **5.** Intr. și refl. (Despre planuri, intenții etc.) A se auzi, a ajunge la urechile altora. – Sil. *-su-fla.* Ind.pr. *răsúflu.*

răsufláre s.f. Acțiunea de a (se) răsufla și rezultatul ei. ▸ Respirație. • *A i se tăia* (sau *a i se opri*) *cuiva ~a* = a fi copleșit de o senzație sau de o emoție puternică. *A-și da ~a de pe urmă* = a muri. *Dintr-o ~* = dintr-o dată, repede. – Sil. *-su-fla-.* Pl. *răsuflări.*

răsuflát,-ă adj. **1.** (Despre mâncăruri, bău-turi, substanțe aromatice) Care și-a pierdut gustul, tăria, aroma. **2.** (Fig.; fam.; despre știri, vorbe) Învechit; banal. – Sil. *-su-flat.* Pl. *răsuflați,-te.*

răsúflet s.n. (Pop.) Respirație, răsuflare. • *Într-un* (sau *dintr-un*) *~* = foarte repede. – Sil. *-su-flet.* Pl. *răsuflete.*

răsună vb.I intr. **1.** A suna tare și prelung, auzindu-se până departe sau de departe. **2.** (Despre spațiul în care se produc sunete) A se umple de sunete puternice. **3.** (Fig.) A produce impresie, a avea ecou în sufletul cuiva. – Ind.pr. pers.3 *răsúnă.*

răsunătór,-oáre adj. **1.** Care răsună (**1**) tare și prelung; care se aude de (sau până) departe. **2.** (Fig.) Care trezește un viu interes, care impresionează puternic. – Pl. *răsunători, -oare.*

răsúnet s.n. **1.** Sunet puternic și prelung. **2.** (Fig.) Impresie profundă, interes deosebit produs de un fapt, de un lucru etc.; rezonanță. • *A avea* (sau *a găsi*) *~* = a trezi interes. – Pl. *răsunete.*

răşchiá vb.I tr. A trece firele toarse de pe fus sau de pe ghem pe răşchitor. – Sil. *-chi-a.* Ind.pr. pers.1 *răşchiez,* pers.3 *răşchiază*; ger. *răşchiind*, sil. *-chi-ind.*

răşchirá vb.I tr. şi refl. (Pop.) A (se) împrăştia, a (se) risipi, a (se) răsfira. – Ind.pr. *răşchirez* şi *răşchír.*

răşchitór s.n. Unealtă pe care se întind firele de pe fus sau de pe ghem, pentru a le face scul. – Pl. *răşchitoare.*

răşínă s.f. Substanţă amorfă, lipicioasă, secretată de diferite plante, mai ales de conifere, sau produsă sintetic. – Pl. *răşini* „feluri".

răşinós,-oásă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre arbori) Care produce răşină. **2.** S.f. (La pl.) Denumire generică dată unor arbori sau arbuşti care produc răşină (ex. coniferele). **3.** Adj. Cu aspectul şi cu însuşirile răşinii. – Pl. *răşinoşi, -oase.*

răşluí vb.IV tr. A desprinde aşchii din ceva, cu ajutorul unei unelte. – Ind.pr. *răşluiesc,* pf.s. *răşlui.*

rătăcí vb.IV. **1.** Refl. A pierde sau a greşi drumul, direcţia de urmat; a se pierde de cineva. **2.** Intr. A umbla de ici-colo (căutând drumul). ▸ A umbla dintr-un loc în altul (fără ţintă); a hoinări, a pribegi. **3.** Tr. şi refl. A pune ceva într-un loc neştiut, altul decât cel obişnuit; a nu şti unde se găseşte ceva. **4.** Intr. (Fig.; despre ochi, privire) A se muta dintr-un punct în altul, exprimând dezorientare, nesiguranţă, tulburare. – Ind.pr. *rătăcesc,* pf.s. *rătăcii.*

rătăcitór,-oáre adj. Care umblă dintr-un loc în altul (fără ţintă); hoinar, pribeag. – Pl. *rătăcitori,-oare.*

rătéz s.n. Închizătoare simplă, formată dintr-o mică bară mobilă de lemn sau de metal, folosită la uşi, porţi, ferestre. – Pl. *răteze.*

răţói1 s.m. Bărbăţuşul raţei. – Pl. *răţoi.*

răţoí2 vb.IV refl. (Fam.) A se răsti la cineva. – Ind. pr. *răţoiesc,* pf.s. *răţoii.*

rău, rea adj., adv., s.n. **1.** Adj. (Despre oameni) Care face neplăcere altora. **2.** Adj. Contrar regulilor moralei. *Fapte rele.* ▸ (De-spre vorbe, expresii) Care supără, care jigneşte. **3.** Adj. (Despre veşti) Care anunţă un necaz, o supărare. **4.** Adj. (Despre viaţă) Greu de suportat, cu lipsuri. **5.** Adj. Care nu corespunde destinaţiei, scopului. *Drum rău.* ▹ (Fiz.) *Corp ~ conducător de căldură* (sau *de electricitate*) = corp prin care nu se transmite căldura (sau electricitatea). ▸ (De-spre îmbrăcăminte, încălţăminte, materiale etc.) De proastă calitate; uzat, stricat, rupt. **6.** Adj. Care nu-şi îndeplineşte (bine) îndatoririle. *Soţie rea.* ▸ (Despre copii) Neascultător. **7.** Adj., adv. (Care este) nefolositor, nefavorabil, vătămător; neplăcut, supărător. ▸ Adj. (Despre vreme, anotimpuri etc.) Urât, nefavorabil. **8.** Adv. Greşit, nepotrivit; incorect, inexact. **9.** Adv. Neplăcut, urât, dezagreabil. *Textul sună rău.* **10.** S.n. Ceea ce aduce nemulţumire, neplăcere, necaz. *Rău de înălţime.* **11.** S.n. Ceea ce este nerecomandabil, dăunător din punct de vedere moral; (mai ales la pl.) păcat, slăbiciune, viciu. *Se ţine numai de rele.* • *A-i face cuiva ~* = a produce cuiva o senzaţie neplăcută. *A-i merge cuiva ~* = a trece prin momente grele, a avea o viaţă grea. *A i se face* (sau *a-i veni, a-i fi*) *cuiva ~* = a avea o stare fizică neplăcută. *A-i sta* (sau *a-i şedea*) *~ să...* = a nu i se cădea să facă sau să spună ceva. *A-l ţine de ~ pe cineva* = a-l face răspunzător, a-i reproşa, a fi supărat pe cineva. *A se simţi ~* = a avea un sentiment neplăcut, de apăsare, de stingherează, de jenă. *A sta* (sau *a se găsi*) *~ de...* (sau *cu...*) = a fi lipsit, a fi în criză (de ceva). *A-şi face* (sau *a-i face cuiva*) *inimă rea* (sau *sânge ~*) = a (se) necăji, a (se) întrista, a (se) amărî. *Atâta ~!,* exclamaţie arătând că cineva nu acordă mare importanţă unei situaţii neplăcute sau e chiar nepăsător faţă de aceasta; a nu face caz. *A vedea pe cineva cu ochi răi* = a nu simpatiza pe cineva. *Din ~ în mai ~* = dintr-o situaţie grea în una şi mai grea, dintr-o nenorocire în alta. *E de ~,* se spune pentru a preveni pe cineva de urmările neplăcute ale unei acţiuni. *~ de frig* (sau *de căldură, de foame, de sete*) = (despre fiinţe) care suportă greu frigul (sau căldura, foamea, setea). *~ de plată* = care nu-şi plăteşte (la timp) datoriile, rău platnic. *Uita-te-ar relele!,* formulă glumeaţă

prin care se face cuiva o urare de bine. – Pl.adj. *răi, rele,* s.n. *rele.*

răufăcătór,-oáre s.m. și f., adj. (Persoană) care face rău altora, care contravine legilor morale și sociale. – Pl. *răufăcători,-oare.*

răutáte s.f. **1.** Însușirea de a fi rău; înclinare spre a face rău altora. **2.** (De obicei la pl.) Faptă rea. **3.** Om rău. – Sil. *-tă-u-.* Pl. **2,3** *răutăți.*

răutăciós,-oásă adj. **1.** (Adesea substantivat; despre oameni) Plin de răutate (**1**). **2.** (Despre atitudini, cuvinte etc.) Care exprimă răutate (**1**), care jignește. – Sil. *-tă-u-.* Pl. *răutăcioși, -oase.*

răuvoitór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) care dorește cuiva răul. – Sil. *-vo-i-.* Pl. *răuvoitori,-oare.*

răváș s.n. (Înv. și pop.) Scrisoare, bilet; (azi) bilet hazliu ce se pune în plăcinte de Anul Nou. – Pl. *răvașe.*

răvășí vb.IV tr. A răscoli, a împrăștia un grup de obiecte, făcând dezordine. ▸ (Fig.) A tulbura sufletește. – Ind.pr. *răvășesc,* pf.s. *răvășii.*

răvășít,-ă adj. **1.** În neorânduială, în dezor-dine, împrăștiat. **2.** Tulburat sufletește, răscolit (din cauza unei emoții). – Pl. *răvășiți,-te.*

răvilá vb.I tr. v. **răgilá**.

răzătoáre s.f. Obiect de uz casnic folosit pentru ras legume, fructe, caș etc. – Pl. *răzători.*

răzbáte vb.III intr. A-și face cu greu drum prin..., a străbate, a ajunge undeva (înlă-turând obstacolele); a răzbi. – Ind.pr. *răzbát,* pf.s. *răzbătui*; part. *răzbătut.*

răzbí vb.IV. **1.** Intr. A răzbate. **2.** Tr. A învinge, a răpune, a birui. ▸ (Despre senzații, sentimente) A copleși. – Ind.pr. *răzbesc,* pf.s. *răzbii.*

răzbói1 s.n. Luptă armată, mai ales între două sau mai multe state, pentru realizarea unor interese politice, teritoriale, social-eco-nomice. ▹ ~ *civil* = luptă armată între forțe beligerante aparținând aceleiași țări pentru puterea politică. ▸ (Fig.) Neînțelegere, vrajbă, ceartă. – Pl. *războaie.*

răzbói2 s.n. Unealtă manuală sau mecanică folosită la țesut pânză, stofă etc. – Pl. *războaie.*

războí3 vb.IV refl. A se lupta, a se bate. – Ind.pr. *războiesc,* pf.s. *războii.*

războínic,-ă s.m., adj. **1.** S.m. Luptător care ia parte la un război[1]. **2.** Adj. Care se referă la război[1], de război. **3.** Adj. Căruia îi place lupta. – Pl. *războinici,-ce.*

răzbuná vb.I refl. **1.** A-și face singur dreptate, pedepsind pe cel de la care a suferit un rău, o nedreptate. ▸ Tr. A da satisfacție cuiva, pedepsind în locul lui pe cel care i-a făcut un rău. **2.** (Pop.; despre vreme) A se îmbunătăți, a se însenina. – Ind.pr. *răzbún.*

răzbunáre s.f. Faptă prin care cineva se răzbună. – Pl. *răzbunări.*

răzbunătór,-oáre adj. (Despre oameni) Care se răzbună, care nu iartă răul ce i s-a făcut; (livr.) vindicativ. – Pl. *răzbunători,-oare.*

răzgâiá vb.I tr. A răsfăța (**1**). – Ind.pr. *răzgâi.*

răzgâiát,-ă adj. Răsfățat. – Pl. *răzgâiați,-te.*

răzgândí vb.IV refl. A-și schimba gândul, părerea, a reveni asupra unei hotărâri. – Ind.pr. *răzgândesc,* pf.s. *răzgândii.*

răzléț,-eáță adj. **1.** (Despre ființe sau grupuri de ființe) Care s-a desprins și s-a depărtat de ceilalți. **2.** (Adesea adverbial; despre lucruri) Situat la distanță unul de altul; (despre sunete) sporadic, izolat. – Pl. *răzleți,-e.*

răzleți vb.IV refl. **1.** A se desprinde dintr-un grup și a se îndepărta. **2.** A se răspândi în direcții diferite, a se risipi, a se împrăștia. – Ind.pr. *răzlețesc,* pf.s. *răzleții.*

răzlóg s.m. (Pop.) Bucată lungă de lemn, despicată din trunchiul unui copac, întrebuin-țată la facerea gardurilor. – Pl. *răzlogi.*

răzmeriță s.f. (Pop.) Răscoală. – Pl. *răz-merițe.*

răzór s.n. **1.** Fâșie îngustă și nearată de pământ, servind de obicei ca hotar între două ogoare. **2.** Strat de flori sau de legume. – Pl. *răzoare.*

răzuitór s.n. Unealtă cu care se răzuiesc diferite materiale sau obiecte (pentru a le curăța). – Sil. *-zu-i-*. Pl. *răzuitoare.*

răzúș s.n. Daltă folosită în dulgherie, tâmplărie, rotărie etc., pentru a săpa în lemn. – Pl. *răzușuri.*

răzvrătí vb.IV refl. A se revolta. – Sil. *răz-vră-*. Ind.pr. *răzvrătesc,* pf.s. *răzvrătii.*

răzvrătíre s.f. Răscoală; revoltă. – Sil. *răz-vră-*. Pl. *răzvrătiri.*

răcă s.f. (Fam.) Neînțelegere, ceartă. • *A căuta cuiva ~* = a căuta prilej de ceartă cu cineva. *A-i purta cuiva ~* = a-l dușmăni. *A se pune în ~ cu cineva* = a se împotrivi cuiva, luându-se la ceartă. – G.-D. *răcii.*

râcâí vb.IV tr. și intr. (Despre păsări sau animale) A scurma pământul cu ghearele sau cu labele; (despre oameni) a zgâria (cu unghiile). ▸ Tr. (Fig.; despre sentimente, gânduri etc.) A preocupa, a frământa, a chinui. • *A ~ pe cineva la inimă* = (despre gânduri, sentimente) a-l chinui. – Ind.pr. *răcâi*, pf.s. *râcâii.*

răde vb.III intr. **1.** A-și manifesta bucuria sau satisfacția printr-o mișcare specifică a feței și a gurii, scoțând în același timp sunete nearticulate, caracteristice. ▸ A se distra, a se înveseli. **2.** A-și bate joc de cineva sau de ceva. • *A-i ~ cuiva fața* (sau *ochii*) = a-și manifesta bucuria. *A-i ~ cuiva în față* (sau *în nas, în obraz*) = a-l sfida, a-l înfrunta. *A ~ în barbă* (sau *pe sub mustață*) = a râde pe ascuns, reținut. *Râd și curcile* (sau *ciorile, câinii* etc.) *de cineva,* se spune despre cineva care a ajuns de râsul tuturor. – Ind.pr. *râd,* pf.s. *râsei*; ger. *râzând*; part. *râs.*

râgâí vb.IV intr. A scoate un zgomot specific din gât, provocat de eliminarea gazelor din stomac. – Ind.pr. pers.1 și 2 *râgâi,* pf.s. *râgâii.*

răie s.f. (Pop.) Scabie. • *Se ține ca râia de om*, se spune despre cineva de care nu mai poți scăpa. – G.-D. *râiei.*

râiós,-oásă adj. (Și substantivat) Bolnav de râie. • *A face pe ~ul* = a fi înfumurat fără motiv. – Sil. *râ-ios.* Pl. *râioși,-oase.*

râmá vb.I intr. și tr. (Despre porci) A scormoni pământul cu râtul. – Ind.pr. pers.3 *rămă.*

rămă s.f. Vierme roșcat, cu corpul lung, cilindric, format din numeroase inele; trăiește în pământ, afândându-l. – Pl. *râme.*

rână s.f. *Într-o ~* = (despre oameni) culcat sau aplecat pe o parte; (despre obiecte) înclinat, strâmb.

rânced,-ă adj. (Despre grăsimi) Cu gust și miros neplăcut, din cauza alterării. – Pl. *râncezi,-de.*

râncezeálă s.f. Gust sau miros de grăsime râncedă. – Pl. *râncezeli.*

râncezí vb.IV refl. și intr. A deveni rânced. – Ind. pr. pers.3 *râncezește.*

rânchezá vb.I intr. (Pop.; despre cai) A necheza. – Ind.pr. pers.3 *rânchează.*

rând s.n. **1.** Grup format din lucruri sau ființe așezate unul lângă altul ori unul peste altul, succedându-se într-o anumită ordine. **2.** Fie-care dintre șirurile orizontale de cuvinte din-tr-un text scris sau tipărit. **3.** Loc ocupat de cineva într-un rând (**1**) sau într-o activitate în desfășurare; ordinea în care se succedă faptele; moment indicat pentru o activitate. *I-a venit rândul*. **4.** Cantitate, grup, număr care urmează după altul de același fel; serie. ▸ Grup de obiecte care formează un tot și se folosesc deodată. • *A citi printre ~uri* = a înțelege și ceea ce nu se spune direct într-un text scris. *A fi în primele ~uri* = **a)** a ocupa un loc de frunte într-un șir; **b)** a fi în fruntea unei activități.(*A fi*) *în ~ cu lumea* = a fi ca ceilalți oameni, așezat, cu rost. *A nu-și da ~* = **a)** a se înghesui pentru a face sau a spune ceva; **b)** a nu mai prididi, a face ceva neobosit. *A pune la* (sau *în*) *~* = a prevedea cu cele necesare, a aranja. *A ține ~ul cuiva* = a păstra ordinea stabilită sau locul ocupat de cineva într-o înșiruire când acela își pă-răsește, pentru un timp, locul. *A umbla* (sau *a vedea*) *de ~ul cuiva* = a-i

purta de grijă, a se interesa de cineva. *A veni* (sau *a fi*) *~ul cuiva* = a sosi momentul ca cineva să poată acționa. *Cu ~ul* = cu schimbul, alternativ. *De ~* = **a)** de serviciu, conform ordinii stabilite; **b)** din popor, fără rang; **c)** lipsit de strălucire, comun. *În ~ cu cineva* sau *în ~ul cuiva* = alături de cineva; la același nivel. *La ~ul meu* (sau *tău, său* etc.) = atunci când este potrivit pentru mine (sau tine, pentru el etc.), în urma altora; în ce mă (te) privește. (*Pe*) *de-a ~ul* = peste tot, pretutindeni. *Pe ~* sau *~ pe ~,* ori *~uri-~uri* = unul după altul, treptat-treptat. – Pl. *rânduri.*

rânduí vb.IV. (Pop.) **1.** Tr. și refl. A (se) așeza în rând (**1**). **2.** Tr. A aranja în ordine, a ordona. **3.** Tr. A organiza un domeniu de activitate, o colectivitate etc. – Ind.pr. *rân-duiesc,* pf.s. *rânduii.*

rânduiálă s.f. **1.** Faptul de a rândui, așezare în ordine. **2.** Mod de organizare sau de desfășurare a unor acțiuni; regulă, datină, obicei. • *A pune în ~* = a aranja, a ordona. *Cu ~* = în ordine, după toate regulile, cum se cuvine. *Fără ~* = fără măsură, fără socoteală, în dezordine. – Pl. *rânduieli.*

rânduneá s.f. v. **rândunică**.

rândunícă s.f. Pasăre călătoare insectivoră, cu coada bifurcată, cu spatele albastru-închis, cu pântecele alb-gălbui. – Pl. *rândunici.* Var. **rânduneá** s.f., pl. *rândunele.*

rání vb.IV tr. A curăța un loc, în special un grajd. – Ind.pr. *rânesc,* pf.s. *rânii.*

rânjet s.n. **1.** Râs sau zâmbet răutăcios, sarcastic, forțat, care descoperă dinții. **2.** Manifestare de furie sau de amenințare la unele animale care își arată colții. – Pl. *rânjete.*

rânjí vb.IV. **1.** Intr. (Despre unele animale) A-și arăta amenințător colții. **2.** Intr. și refl. A râde răutăcios, sarcastic, batjocoritor etc. descoperindu-și dinții. – Ind.pr. *rânjesc,* pf.s. *rânjii.*

rântáș s.n. Un fel de sos făcut din făină prăjită în grăsime, care se adaugă la unele mâncăruri. – Pl. *rântașuri.*

rânză s.f. (Pop.) **1.** Stomac. **2.** Pipotă. • *A face ~* = a se îmbogăți. *A-i crăpa cuiva rânza* sau *a plesni rânza în cineva* = a fi foarte necăjit; a fi furios. – Pl. *rânze.*

rápă s.f. Coastă abruptă a unui deal; surpătură adâncă de pământ făcută de șuvoaie. • *A se duce* (sau *a merge*) *de ~* = a se distruge, a se nimici. – Pl. *râpe* și *râpi.*

râs1 s.m. Mamifer sălbatic carnivor, cu blana galbenă-roșcată, cu pete negre și cu smocuri de păr în vârful urechilor; linx. – Pl. *râși.*

râs2 s.n. Acțiunea de a râde; manifestare a veseliei, a bucuriei printr-o mișcare specifică a feței și a gurii, însoțită de sunete caracteris-tice; râset. • *A leșina* (sau *a muri, a se prăpădi* etc.) *de ~* = a râde foarte tare. *A-și face ~ de cineva* (sau *de ceva*) = a-și bate joc de cineva (sau de ceva), a râde de cineva (sau de ceva). *De ~* (*și de ocară*) sau *de ~ul lumii* (ori *al satului* etc.) = de batjocură, ridicol; compromis sau compromițător. – Pl. *râsuri.*

ráset s.n. Râs[2]. – Pl. *râsete.*

rășcov s.m. Ciupercă comestibilă, cu pălăria portocalie-cărămizie, cu piciorul galben-por-to-caliu, care crește în pădurile de brad și de fag. – Pl. *rășcovi.*

râșní vb. IV tr. A măcina cu râșnița. – Ind.pr. *râșnesc,* pf.s. *râșnii.*

rășniță s.f. **1.** Mașină simplă de măcinat cereale, compusă din două pietre suprapuse, cea de deasupra putând fi învârtită manual cu ajutorul unui mâner. **2.** Mașină mică de uz casnic pentru măcinarea boabelor de cafea, de piper etc. – Pl. *râșnițe.*

rât s.n. Botul porcului. – Pl. *râturi.*

râu s.n. **1.** Apă curgătoare mare, formată din unirea mai multor pâraie și care se varsă într-un fluviu, într-un alt râu, într-un lac sau într-o mare. **2.** (La pl.) Cusături decorative în linii șerpuitoare pe ii, cămăși, cojoace etc. din portul popular românesc. • *Râuri-râuri* = în număr foarte mare. – Pl. *râuri.*

răvnă s.n. **1.** Însuflețire, zel în muncă, sârguință. **2.** Dorință aprinsă, aspirație, poftă. – Pl. *râvne.*

râvní vb.IV intr. și tr. A simți un imbold puternic spre ceva, a dori ceva cu ardoare. – Ind.pr. *râvnesc,* pf.s. *râvnii.*

râzătór,-oáre adj. Care râde (**1**), care exprimă bucurie. – Pl. *râzători,-oare.*

re s.m. Sunetul și nota care formează a doua treaptă din gama majoră-tip. – Pl. *re.*

reabilitá vb.I. **1.** Refl. și tr. A-și recăpăta sau a face pe cineva să-și recapete buna reputație. **2.** Tr. (Jur.) A reintegra pe cineva în drepturile pierdute în urma unei condam-nări. – Sil. *re-a-.* Ind.pr. *reabilitez.*

reactánt s.m. Substanță care ia parte la o reacție chimică. – Sil. *re-ac-.* Pl. *reactanți.*

reactív,-ă adj., s.m. **1.** Adj. Care servește ca reactiv (**2**). **2.** S.m. Substanță care are proprietatea de a reacționa specific într-o reacție chimică. – Sil. *re-ac-.* Pl. *reactivi,-e.*

reactivá vb.I tr. **1.** A repune în activitate. **2.** (Chim., fiz.) A face ca o substanță, un fenomen să devină din nou active. – Sil. *re-ac-.* Ind. pr. *reactivez.*

reactivitáte s.f. **1.** (Chim.) Capacitate a unui atom, a unei molecule sau a unui radical de a participa la o reacție (**2**). **2.** (Fiz.) Mărime care caracterizează funcționarea unui reactor nuclear. **3.** (Med.) Proprietate a unui organism de a reacționa la un excitant. – Sil. *re-ac-.* G.-D. *reactivității.*

reactór s.n. **1.** Aparat în care se produce o reacție chimică. ▹ ~ *nuclear* = instalație pentru obținerea energiei nucleare cu ajutorul unei reacții nucleare în lanț. **2.** Aparat care folosește forța de reacție a gazelor de ardere, pentru a deplasa vehiculul (ex. avion) pe care e montat. – Sil. *re-ac-.* Pl. *reactoare.*

reactualizá vb.I tr. A readuce în actualitate. – Sil. *re-ac-tu-a-.* Ind.pr. *reactualizez.*

reacție s.f. **1.** Faptul de a reacționa; manifestare ca răspuns la ceva venit din afară. **2.** (Chim.) Transformare a unei substanțe chimice în alta nouă, sub acțiunea unor agenți. **3.** ~ *nucleară* v. *nuclear*. **4.** (Fiz.) Forță care se opune unei acțiuni, fiind egală cu aceasta, dar de sens contrar. ▹ *Avion cu* ~ = avion propulsat de către reactoare (**2**). **5.** (Biol.) Fenomen prin care materia vie răspunde acțiunii unui excitant. **6.** (În forma *reacțiune*) Tendința unui partid politic, a unor grupări etc. de a se opune progresului social și de a restabili instituții depășite. – Sil. *re-ac-ți-e.* G.-D. *reacției.* Pl. *reacții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Var. **reacțiúne** s.f., sil. *re-ac-ți-u-.*

reacționá vb.I intr. **1.** A răspunde la o excitare sau la o acțiune din afară. **2.** A riposta, a replica. – Sil. *re-ac-ți-o-.* Ind.pr. *reacționez.*

reacționár,-ă adj. (Și substantivat) Care este adept al reacțiunii politice. – Sil. *re-ac-ți-o-.* Pl. *reacționari,-e.*

reacțiúne s.f. v. **reacție**.

reál,-ă adj. **1.** Care există în realitate, obiectiv, adevărat. ▸ (Substantivat, n.) Ceea ce există efectiv. **2.** Incontestabil, indiscutabil. **3.** *Liceu* (sau *învățământ*) ~ = liceu (sau învățământ) în care se studiază cu precădere științele exacte. – Sil. *re-al.* Pl. *reali,-e.*

realísm s.n. **1.** (Filos.) Concepție potrivit căreia lumea externă este o realitate distinctă, independentă de subiectul cunoscător. **2.** Concepție artistică și literară având ca principiu reflectarea realității obiective. **3.** Simț al realității, spirit practic. – Sil. *re-a-.*

realíst,-ă adj. **1.** Bazat pe principiile realismului (**1**), care se referă la realism. ▸ (Și substantivat; despre artiști, scriitori etc.) Care aderă la realism (**2**). **2.** Cu spirit practic, bazat pe realitate. – Sil. *re-a-.* Pl. *realiști, -ste.*

realitáte s.f. Existență obiectivă; lucru, fapt care există efectiv. • *A aduce pe cineva la* ~ = a-l face să înțeleagă o anumită situație, să vadă un lucru sub aspectul lui real. *A reveni la* ~ = a fi conștient de cele ce se petrec în jur. *În* ~ = de fapt, efectiv. – Sil. *re-a-.* Pl. *realități.*

realizá vb.I. **1.** Tr. A face să devină real, să existe; a înfăptui. **2.** Tr. A obține, a dobândi ceva. *Rea-*

lizează beneficii. **3.** Refl. A se dezvolta pe deplin, a-și pune în valoare capacitatea, posibilitățile intelectuale. **4.** Tr. A reuși să înțeleagă ceva. – Sil. *re-a-*. Ind.pr. *realizez.*

realizábil,-ă adj. Care poate fi realizat. – Sil. *re-a-*. Pl. *realizabili,-e.*

realizáre s.f. **1.** Acțiunea de a (se) realiza. **2.** Lucru realizat, înfăptuit; creație, operă. – Sil. *re-a-*. Pl. *realizări.*

realizát,-ă adj. (Despre persoane) Care s-a realizat (**3**). – Sil. *re-a-*. Pl. *realizați,-te.*

realizatór, -oáre adj., s.m. și f. (Persoană) care realizează, care înfăptuiește ceva. – Sil. *re-a-*. Pl. *realizatori,-oare.*

realménte adv. În mod real, în adevăr. – Sil. *re-al-*.

reamenajá vb.I tr. A amenaja într-o formă modificată. – Sil. *re-a-*. Ind.pr.pers.1 *re-amenajez,* pers.3 *reamenajează,* pers.4 *reamenajăm.*

reamintí vb.IV tr. A(-și) aminti din nou, a rechema ceva în minte. – Sil. *re-a-*. Ind.pr. *reamintesc*, pf.s. *reamintii.*

reanimá vb.I. **1.** Tr. A face o reanimare. **2.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) reînsufleți, a (se) înviora. – Sil. *re-a-*. Ind.pr. *reanim*, *reanimez.*

reanimáre s.f. (Med.) Ansamblu de măsuri folosite pentru restabilirea funcțiilor vitale ale organismului (respirația și circulația), când acestea au încetat. – Sil. *re-a-*. Pl. *reanimări.*

reașezá vb.I tr. A pune pe baze noi. – Sil. *re-a-*. Ind.pr. pers.1 *reașez,* pers.3 și 6 *reașază*; imper. pers.2 *reașază.*

reávăn,-ă adj. **1.** (Despre soluri) Care conține umiditate suficientă. **2.** (Despre aer) Răcoros, proaspăt. – Pl. *reveni,-e.*

reázem s.n. **1.** Rezemătoare (**3**). **2.** (Fig.) Sprijin, ajutor. – Pl. *reazeme.*

rebarbatív,-ă adj. Neplăcut, respingător. – Pl. *rebarbativi,-e.*

rebél,-ă adj. **1.** (Adesea substantivat) Care ia parte la o rebeliune, care instigă la revoltă. ▸ Nesupus, recalcitrant. **2.** (Fig.; despre boli) Care cedează greu la tratamentul medical. – Pl. *rebeli,-e.*

rebeliúne s.f. Act de violență sau de ne-supunere față de organele puterii de stat. – Sil. *-li-u-*. Pl. *rebeliuni.*

rébus s.n. Joc constând din a reconstitui un cuvânt sau o frază reprezentate printr-o combinație de figuri, de litere, de semne. – Pl. *rebusuri.*

rebút s.n. Produs necorespunzător condițiilor de calitate cerute și care nu poate fi folosit conform destinației sale. – Pl. *rebuturi.*

recalcitránt,-ă adj. Care nu se lasă convins, care se opune; încăpățânat. – Sil. *-ci-trant.* Pl. *recalcitranți,-te.*

recalificáre s.f. **1.** Pregătire pentru obținerea unei noi calificări profesionale. **2.** Probă sportivă suplimentară susținută, pentru calificarea într-o competiție, de cel care a ratat prima încercare. – Pl. *recalificări.*

recapitulá vb.I tr. **1.** A reveni asupra punctelor esențiale ale unei lucrări, ale unei probleme etc.; (p.ext.) a rezuma, a sintetiza. **2.** A revedea sistematic o materie de învățăt-mânt, o lecție. – Ind. pr. *recapitulez.*

recapitulatív,-ă adj. (Despre lecții, seminarii, capitole ale unor lucrări etc.) Care recapitulează; destinat recapitulării. – Pl. *recapitulativi,-e.*

réce adj. **1.** Care are o temperatură scăzută sub o anumită limită (normală); lipsit de căldură. ▹ *Climă* ~ = clima regiunilor polare. **2.** (Despre hrană) Care s-a răcit. ▸ Care se consumă fără a fi încălzit. **3.** (Substantivat, n.sg.; adesea în construcție cu *a fi*) Temperatură scăzută, răceală. **4.** (Fig.; despre oameni) Lipsit de căldură sufletească; nepăsător, distant, neprietenos. **5.** *Războiu* ~ = stare de tensiune în relațiile internaționale, fără a lua forma unui conflict armat. • *A-i fi cuiva inima* ~ = a-i fi teamă, a fi înspăimântat. *A-i trece cuiva* ~ *prin inimă* (sau *prin spate*) = a se înfiora, a se în-spăimânta. *Cu*

sânge ~ = cu calm, cu prezență de spirit. *La ~* = **a)** la o temperatură scăzută; **b)** (despre prelucrarea unor materiale) la temperatura normală, fără a încălzi; **c)** (cu referire la oameni) în mod obiectiv, neinfluențat de sentimente. – Pl. *reci.*

recensământ s.n. Operație statistică (perio-dică) prin care se înregistrează exhaustiv populația, animalele, vehiculele etc. de pe un anumit teritoriu. – Pl. *recensăminte*, nu *recensăm 'nturi.*

recént,-ă adj. Care există de puțin timp; întâmplat de curând. – Pl. *recenți,-te.* Par. *regent.*

recenzá1 vb.I tr. A face o recenzie. – Ind.pr. *recenzez.*

recenzá2 vb.I tr. A face un recensământ. – Ind. pr. *recenzez.*

recenzént,-ă s.m. și f. Persoană care face o recenzie. – Pl. *recenzenți,-te.*

recénzie s.f. Scurtă prezentare cu caracter critic apreciativ a unei lucrări literare sau științifice, cu comentarii și aprecieri critice. – Sil. *-zi-e.* G.-D. *recenziei.* Pl. *recenzii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

recenzór,-oáre s.m. și f. Persoană care participă la efectuarea unui recensământ. – Pl. *recenzori,-oare.*

receptá vb.I tr. A capta unde, radiații etc.; a recepționa. – Ind.pr. *receptez.*

receptácul s.n. (Bot.) Partea superioară lărgită a pedunculului florii. – Nu *receptacol.* Pl. *receptacule.*

receptív,-ă adj. Capabil de a primi impresii din afară; care acceptă observațiile care i se fac, sfaturile care i se dau; care asimilează ușor. – Pl. *receptivi,-e.*

receptivitáte s.f. Însușirea de a fi receptiv. – G.-D. *receptivității,* neart. *receptivități.*

receptór s.n., s.m. **1.** S.n. Sistem tehnic destinat primirii energiei de o anumită formă și transformării ei în alta sub care va fi folosită. *Receptor telefonic*. **2.** S.m. Organ de simț sau segmentul periferic al acestuia care transformă energia stimulului extern în excitație nervoasă. – Pl. n. *receptoare*, m. *receptori.*

recépție s.f. **1.** Operație de luare în primire a unor mărfuri, a unei lucrări etc., în urma verificărilor cantitative și calitative. **2.** (Telec.) Primire a unei anumite forme de energie. **3.** Reuniune (oficială) cu caracter festiv. **4.** Serviciu într-un hotel, care se ocupă cu primirea pasagerilor, repartizarea lor în camere etc. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *recepției.* Pl. *recepții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

recepționá vb.I tr. **1.** A face o recepție (**1**). **2.** (Telec.). A recepta. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *recepționez.*

recepționér,-ă s.m. și f. **1.** Persoană care recepționează o marfă, o lucrare etc. **2.** Per-soană în serviciul de recepție al unui hotel. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *recepționeri,-e.*

recesiúne s.f. Fază a economiei unei țări caracterizată prin scăderea producției, restrângerea afacerilor comerciale, financiare etc. – Sil. *-si-u-.* Pl. *recesiuni.*

rechín s.m. **1.** Nume generic al unor pești marini răpitori, cu corpul acoperit de solzi mărunți și aspri, cu coada formată din doi lobi inegali și cu schelet cartilaginos. **2.** (Fig.) Om lacom, hrăpăreț, fără scrupule. – Pl. *rechini.*

rechizíte s.f.pl. Accesorii pentru scris (ex. cerneală, hârtie, creioane etc.). – Par. *re-cuzită.*

rechizitóriu s.n. Act prin care procurorul susține acuzarea și dispune trimiterea în judecată a inculpatului; cuvântarea procurorului. – Sil. *-riu,* pr. *-rĭu.* Pl. *rechizitorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

rechizíție s.f. Măsură prin care un organ de stat, mai ales în timp de război, ia de la populație vehicule, animale, hrană etc. con-tra cost, sau cu obligația de a le restitui. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *rechiziției.* Pl. *rechiziții*, art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

recidivá vb.I intr. **1.** (Jur.; despre persoane condamnate anterior) A comite o nouă infracțiune. **2.** (Med.; despre boli) A reapărea ca urmare a unei noi infecții cu germenii respectivi. – Ind. pr. *recidivez.*

recíf s.n. Acumulare calcaroasă în formă de stânci alcătuite, mai ales din corali, în mările calde. – Pl. *recife.*

recipiént s.n. Vas în care se păstrează sau se transportă materiale fluide, granulare ori pulverulente. – Sil. *-pi-ent.* Pl. *recipiente,* nu m. *recipienți.*

recipísă s.f. Adeverință oficială (detașată dintr-un carnet special) în care se consemnează primirea pentru expediere a unei recomandate, a unui colet etc. – Pl. *recipise.*

reciprócs,-ă adj. (Despre fapte, fenomene, sentimente etc.; și adverbial) Care acționează unul asupra celuilalt, care vine din ambele părți; care se influențează unul pe altul. ▹ (Gram.) *Reflexiv ~ =* formă verbală care arată că acțiunea este făcută simultan de două sau de mai multe subiecte, fiecare dintre ele suferind efectele acțiunii celuilalt. (Mat.) *Ecuație ~ă =* ecuație care, pe lângă orice soluție dată, admite ca soluție și valoarea inversă a acesteia. – Sil. *-ci-proc.* Pl. *reciproci,-ce.*

reciprocitáte s.f. Însușirea de a fi reciproc. – Sil. *-ci-pro-.* G.-D. *reciprocității.*

recitá vb.I tr. A rosti o poezie cu voce tare (din memorie), cu ton și gesturi adecvate. – Ind.pr. *recít.*

recitál s.n. Concert susținut de un singur interpret; (p.ext.) manifestare artistică cu program susținut de un singur interpret sau în cursul căreia se prezintă același gen de spectacol. – Pl. *recitaluri.*

recitatór,-oáre s.m. și f. Persoană care recită. – Pl. *recitatori,-oare.*

recití vb.IV tr. A citi din nou același text. – Ind. pr. *recitesc,* pf.s. *recitii.*

reclamá vb.I. **1.** Tr. A revendica ceva. **2.** Tr. A face necesar, a impune ceva. **3.** Intr. și tr. A face o reclamație contra cuiva sau a ceva. – Sil. *re-cla-.* Ind.pr. *reclám.*

reclamánt,-ă s.m. și f. Persoană care face o reclamație; (dr.) persoană care introduce o acțiune în fața unui organ de justiție. – Sil. *re-cla-.* Pl. *reclamanți,-te.*

reclamát,-ă adj. **1.** Care este revendicat, cerut, pretins. **2.** (Adesea substantivat) Care a fost denunțat unui organ juridic. – Sil. *re-cla-.* Pl. *reclamați,-te.*

reclamáție s.f. Plângere adresată unui organ al administrației de stat în legătură cu încălcarea unui drept. ▸ Sesizare despre săvârșirea unei infracțiuni, făcută unui organ de urmărire penală. – Sil. *re-cla-...-ți-e.* G.-D. *reclamației.* Pl. *reclamații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

reclámă s.f. **1.** Activitate prin care se face publicitate unui produs, unui spectacol etc.; (concr.) afiș, prospect, anunț în presă etc. folosite în acest scop. **2.** Răspândire de informații elogioase despre cineva, pentru a-i face popularitate. – Sil. *re-cla-.* Pl. *reclame.*

recluziúne s.f. Pedeapsă privativă de libertate, cu izolarea totală a deținutului, aplicată pentru crime. – Sil. *re-clu-zi-u-.* Pl. *recluziuni.*

recoltá vb.I tr. **1.** A culege recolta. **2.** (Med.) A lua sânge, spută, urină etc. de la om sau de la animal, pentru analiză în laborator. – Ind.pr. *recoltez.*

recóltă s.f. Cerealele sau alte roade (produse de plantele cultivate) adunate într-o anumită perioadă. – Pl. *recolte.*

recomandá vb.I. **1.** Tr. A sfătui, a îndemna pe cineva să facă un anumit lucru; (spec.) a prescrie un tratament, un medicament. **2.** Tr. A semnala pe cineva sau ceva atenției cuiva; a propune pe cineva pentru un post, pentru o activitate. **3.** Refl. și tr. (Rar) A (se) prezenta (**2**) cuiva. – Ind.pr. *recománd.*

recomandátă adj. (Despre scrisori; și substantivat, f.) Pentru care poșta garantează, printr-o recipisă, expedierea și predarea la destinație, în schimbul unei taxe speciale. – Pl. *recomandate.*

recomandáție s.f. **1.** (Și în *scrisoare de ~*) Prezentare favorabilă a cuiva în vederea unei acțiuni, a ocupării unui post etc. **2.** Sfat, îndemn, povață; indicație medicală. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *recomandației.* Pl. *recomandații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

recompensá vb.I tr. A da cuiva o recompensă; a răsplăti. – Ind.pr. *recompensez.*

recompénsă s.f. Ceea ce primește cineva drept compensație, mulțumire, gratificație pentru o acțiune; răsplată. – Pl. *recompense.*

reconciliá vb.I refl. și tr. A ajunge sau a face să ajungă din nou la înțelegere; a (se) împăca. – Sil. *-li-a.* Ind.pr.pers.1 *reconciliez,* pers.3 *reconciliază*; ger. *reconciliind*, sil. *-li-ind.*

recondiționá vb.I tr. (Tehn.) A efectua o recondiționare; a readuce (un utilaj, un vehi-cul etc.) în stare de funcționare. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *recondiționez.*

recondiționáre s.f. Restabilire a caracte-risticilor inițiale ale unui utilaj, ale unui sistem tehnic etc. deteriorate ori uzate. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *recondiționări.*

reconfortánt,-ă adj. Odihnitor. ▸ (Substan-tivat, n.) Substanță, medicament care întă-rește, reface sau redă încrederea. – Pl. *reconfortanți,-te.*

reconsideră vb.I tr. A interpreta o operă, un autor, un eveniment etc. dintr-un punct de vedere nou. – Ind.pr. *reconsíder.*

reconstituí vb.IV tr. **1.** A constitui din nou ceva, a reface un întreg; a reface în forma originală un edificiu, o operă de artă, un cuvânt (pe bază de fragmente sau de docu-mente). ▸ (Fig.) A readuce în conștiință fapte, evenimente etc. trecute, refă-cându-le din memorie; a evoca. **2.** (Jur.) A restabili la fața locului împrejurările în care s-a comis o infracțiune. – Ind.pr. *reconstítui,* pf.s. *recon-stituii.*

reconstrúcție s.f. Acțiunea de a reconstrui. – Sil. *-con-struc-ți-e.* G.-D. *reconstrucției.* Pl. *reconstrucții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

reconstruí vb.IV tr. A construi din nou. – Sil. *-con-stru-.* Ind.pr. *reconstruiesc,* pf.s. *reconstruii.*

reconversiúne s.f. Schimbare a activității unor întreprinderi, a profilului forței de mun-că etc., prin adaptare la necesități noi. – Sil. *-si-u-.* Pl. *reconversiuni.* Var. **reconvérsie** s.f.

recórd s.n. Rezultat obținut într-o competiție sportivă, reprezentând cea mai bună perfor-manță omologată; (p. ext.) performanță obținută într-o acțiune, într-un domeniu de activitate. • *A bate ~ul în ceva* = a obține rezultatul cel mai bun în ceva, a atinge treapta cea mai înaltă. – Pl. *recorduri.*

recórdmen,-ă s.m. și f. Persoană care deține un record. – Pr. nu *recordman.* Sil. *-cord-men.* Pl. *recordmeni,-e.*

recreá vb.I refl. și tr. A (se) odihni, a (se) reface (după un efort); a (se) destinde. – Sil. *re-cre-a.* Ind.pr. pers.1 *recreez,* pers.3 și 6 *recreează,* pers.4 *recreăm*; ger. *recreând*; part. *recreat.*

recreatív,-ă adj. Care recreează. – Sil. *re-cre-a-.* Pl. *recreativi,-e.*

recreáție s.f. **1.** Faptul de a (se) recrea. **2.** Pauză scurtă între orele de curs, destinată recreării elevi-lor. – Sil. *re-cre-a-ți-e.* G.-D. *recreației.* Pl. *recreații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

recrudescénță s.f. Revenire într-o formă mai intensă a simptomelor clinice ale unei boli, după o perioadă de acalmie; înrăutățire, agravare. ▸ (Fig.) Reluare sau revenire într-un ritm mai intens a unei activități, a unei stări etc. – Sil. *re-cru-.* Pl. *recrudescențe.*

recrút s.m. Soldat din ultimul contigent chemat sub arme; (depr.) răcan. – Sil. *re-crut.* Pl. *recruți.*

recrutá vb.I tr. **1.** A înscrie în evidența autorităților militare un tânăr, pentru a-l încorpora. **2.** A atrage, a lua pe cineva pentru o anumită activitate. – Sil. *re-cru-.* Ind.pr. *recrutez.*

rect s.n. Ultima porțiune a intestinului gros, care se deschide la exterior prin anus. – Pl. *recturi.*

rectangulár,-ă adj. Cu unghiuri drepte. – Sil. *rect-an-.* Pl. *rectangulari,-e.*

rectificá vb.I tr. **1.** A îndrepta, a corecta. **2.** (Tehn.) A efectua operația de netezire fină a unei suprafețe metalice. – Ind.pr. *rectífic.*

rectilíniu,-ie adj. Care este în linie dreaptă; (despre figuri geometrice) compus din linii drepte. – Sil.m. *-niu,* pr. *-niu,* f. *-ni-e.* Pl. *rectilinii.*

récto s.n. Fața unei coli de hârtie scrise sau tipărite; pagina din dreapta a unei foi de carte. – Art. *rectoul.*

réctor s.m. Conducător al unei instituții de învățământ superior. – Pl. *rectori.* Par. *retor.*

rectorát s.n. Demnitatea de rector. ▸ Bi-rourile și serviciile administrative care țin de rector. – Pl. *rectorate.*

rectríce s.f. Fiecare dintre penele mari și late din coada păsărilor, care dirijează zborul acestora. – Sil. *rec-tri-.* Pl. *rectrice.*

recúl s.n. Mișcare a unei arme de foc în sens contrar celui al proiectilului în clipa când se efectuează tragerea. – Pl. *reculuri.*

reculége vb.III refl. **1.** A-și recăpăta echilibrul sufletesc (după o emoție); a se regăsi. **2.** A se adânci într-o meditație. – Ind.pr. *reculég,* pf.s. *reculesei*; part. *recules.*

reculégere s.f. Faptul de a se reculege. ▹ *Moment de ~* = moment de tăcere și de meditație, în semn de omagiu pentru o persoană decedată. – Pl. *reculegeri.*

recunoáște vb.III tr. **1.** A identifica un lucru, o persoană sau unele caracteristici ale acestora, care au fost cunoscute înainte. ▸ A descoperi într-o persoană, într-o imagine etc. trăsături caracteristice cuiva sau (refl.) sie însuși, a (se) regăsi. **2.** A admite ceva ca valabil, ca adevărat; a declara ca existent; a mărturisi. **3.** A acorda unui copil născut în afara căsătoriei o condiție juridică asemănătoare cu cea a copilului legitim. **4.** A se arăta recunoscător față de cineva. – Ind.pr. *recunósc,* pf.s. *recunoscui*; ger. *recunoscând*; part. *recunoscut.*

recunoáștere s.f. Faptul de a recunoaște. ▸ (Mil.) Cercetare efectuată pe teren, pentru a afla situația inamicului, în vederea unor operații ulterioare. – Pl. *recunoașteri.*

recunoscătór,-oáre adj. Care poartă sau exprimă recunoștință pentru un bine ce i s-a făcut. – Pl. *recunoscători,-oare.*

recunoscút,-ă adj. **1.** Identificat, cunoscut; admis, acceptat. **2.** (Despre persoane) Considerat ca autoritate într-un domeniu științific, artistic etc.; consacrat. – Pl. *recunos-cuți,-te.*

recunoștínță s.f. Conștiința, sentimentul obligației morale față de cel care i-a făcut cuiva un bine; recunoaștere a unei binefaceri primite. – Pl. *recunoștințe.*

recuperá vb.I tr. **1.** A recâștiga ceva care a fost pierdut sau de care a fost păgubit cineva. **2.** A supune unele deșeuri de material, energie etc. la operații prin care acestea redevin utilizabile; a le folosi. – Ind.pr. *recuperez.*

recuperábil,-ă adj. Care poate fi recuperat. – Pl. *recuperabili,-e.*

recurént1,-ă adj. Care revine, care recidi-vează. *Febră recurentă.* – Pl. *recurenți,-te.*

recurént2,-ă s.m. și f. Persoană care face un recurs în justiție. – Pl. *recurenți,-te.*

recúrge vb.III intr. A apela la cineva sau la ceva; a se servi de..., a face uz de... – Ind.pr. *recúrg,* pf.s. *recursei*; part. *recurs.*

recúrs s.n. (Jur.) Acțiune prin care se cere unei instanțe superioare anularea sau mo-dificarea unei hotărâri judecătorești. – Pl. *recursuri.*

recuzá vb.I tr. (Jur.) A cere îndepărtarea unui membru al completului de judecată, în caz de (presupusă) incompatibilitate. – Ind.pr. *recúz.* Par. *refuza.*

recuzítă s.f. Totalitatea obiectelor, auxiliare decorului și costumelor, necesare montării unui spectacol, unui film. – Pl. *recuzite.* Par. *rechizite.*

recuzitór,-oáre s.m. și f. Persoană însărcinată cu procurarea și păstrarea recuzitei într-un teatru sau în studiourile cinematografice. – Pl. *recuzitor,-oare.*

recviém s.n. Rugăciune pentru morți, în cultul catolic; compoziție muzicală scrisă pe textul acestei rugăciuni. – Sil. *-vi-em.* Pl. *recviemuri.*

redá vb.I tr. **1.** A da din nou cuiva un lucru, o poziție etc.; a înapoia, a restitui. **2.** (Fig.) A exprima ceva prin viu grai, prin scris, prin desen etc., a descrie. – Ind.pr. pers.1 *redáu,* pers.2 *redai,* pers.3 *redă,* imperf. *redădeam* și *redam,* pf.s. *redădui*; cj.pers.3 *să redea*; imper.pers.2 *redă.*

redactá vb.I tr. A formula în scris o lucrare, un act etc. **2.** A pregăti pentru tipar, în cadrul unei edituri, manuscrise primite de la autori. – Ind.pr. *redactez.*

redáctor,-oáre s.m. și f. Persoană care redactează; membru al redacției unui ziar, a unei reviste, a unei edituri. – Pl. *redactori, -oare.*

redácție s.f. Colectiv de redactori care lucrează la un ziar, la o revistă sau în cadrul unei edituri. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *redacției.* Pl. *redacții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

redeschíde vb.III. **1.** Tr. și refl. A (se) deschide din nou. **2.** Refl. (Despre școli, instituții etc.) A-și relua activitatea. – Sil. *re-des-chi-.* Ind.pr. *redeschíd,* pf.s. *redeschisei*; ger. *redeschizând*; part. *redeschis.*

redeșteptá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) trezi din nou; a face să-și revină sau a-și reveni în fire. ▸ (Fig.) A (se) reaprinde, a reizbucni, a reînvia. **2.** Tr. A reaminti, a evoca. – Ind.pr. *redeștépt.*

redingótă s.f. Haină bărbătească de cere-monie (neagră), lungă până la genunchi. – Pl. *redingote.*

rédiu s.n. Pădure mică, tânără. – Sil. *-diu,* pr. *-diu.* Pl. *rediuri.*

redobândí vb.IV tr. A dobândi din nou ceva. – Ind.pr. *redobândesc,* pf.s. *redobândii.*

redresá vb.I tr. și refl. A readuce sau a reveni în poziție normală. ▸ (Fig.) A (se) reface, a (se) înviora. – Sil. *re-dre-.* Ind.pr. *redresez.*

redresór s.n. Aparat care transformă energia electromagnetică de curent alternativ într-una de curent continuu. – Sil. *re-dre-.* Pl. *redresoare.*

redúce vb.III. **1.** Tr. și refl. A (se) micșora (**1,2**). ▸ Tr. A reproduce la dimensiuni mai mici (o hartă, o piesă etc.). **2.** Tr. și refl. A (se) limita, a (se) restrânge la... **3.** Tr. A aduce pe cineva într-o stare de inferioritate față de cea pe care a avut-o. **4.** Tr. (Mat.) A simplifica o fracție sau o expresie algebrică. **5.** Tr. (Chim.) A elimina oxigenul dintr-o combinație. • *A ~ pe cineva la tăcere* = a-l face să tacă; a-l pune în imposibilitatea de a replica. – Ind. pr. *reducˊ*; pf.s. *redusei*; part. *redus.*

reductór s.n. Aparat, dispozitiv sau me-canism care micșorează o mărime (viteză, presiune, turație etc.) a unui sistem tehnic. – Pl. *reductoare.*

redundánță s.f. **1.** (Telec.) Surplus de in-formație transmisă față de strictul necesar. **2.** Abundență inutilă de cuvinte, de expresii sau de imagini pentru formularea unei idei. – Pl. *redundanțe.*

redús,-ă adj. **1.** Care a fost micșorat, dimi-nuat. **2.** (Fig.; despre oameni) Lipsit de inteligență, mărginit, obtuz. – Pl. *reduși,-se.*

redutábil,-ă adj. Care inspiră teamă, de temut; puternic. *Adversar redutabil.* ▸ Valo-ros, de mare prestigiu. – Pl. *redutabili,-e.*

reeditá vb.I tr. **1.** A edita din nou o lucrare, a publica o nouă ediție. **2.** (Fig.) A readuce în discuție; a repeta un fapt, o idee etc. – Sil. *re-e-.* Ind.pr. *reeditez.*

reeducá vb.I. **1.** Tr. A da cuiva o educație nouă; a reface educația (greșită) a cuiva. **2.** Refl. și tr. A (se) deprinde prin exerciții să funcționeze normal partea corpului sau organul care a suferit un accident. – Sil. *re-e-.* Ind.pr. *reedúc.*

reescónt s.n. Operație prin care o bancă centrală cumpără de la o bancă de comerț o cambie scontată în prealabil la acea bancă. – Sil. *re-e-scont.* Pl. *reesconturi.*

reexaminá vb.I tr. **1.** A supune din nou unui examen pe cineva. **2.** A relua în discuție o problemă, a studia din nou. – Sil. *re-e-.* Ind.pr. *reexaminez.*

refáce vb.III tr. A face din nou ceva (rău făcut, nereușit). ▸ Tr. și refl. A aduce sau a reveni la starea de mai înainte. ▸ Refl. (Despre țesuturi)

A se regenera. – Ind.pr. *refăc,* pf.s. *refăcui*; imper. pers.2 *refă*, neg. *nu reface*; part. *refăcut.*

reféc s.n. Cusătură prin care se îmbină două bucăți de material textil, îndoind marginile ca să nu se destrame. • *A lua pe cineva la ~* = a-l mustra aspru, a-i cere socoteală. – Pl. *refecuri.*

refectór s.n. Sală de mâncare într-o mănăs-tire, într-un internat. – Pl. *refectoare.* Par. *reflector.*

referát s.n. **1.** Prezentare (scrisă) a unei activități. ▸ Apreciere critică asupra unui subiect științific, a unei lucrări. ▸ Lucrare (comunicare) științifică. **2.** Raport scurt pe marginea unei cereri, a unui act etc. – Pl. *referate.*

referéndum s.n. Consultare a cetățenilor chemați să se exprime prin „da" sau „nu" asupra unei pro-bleme importante de ordin constituțional. – Pl. *referendumuri.*

referént,-ă s.m. și f. Autor al unui referat. – Pl. *referenți,-te.*

referí vb.IV refl. A viza ceva sau pe cineva, a se raporta la ceva sau la cineva. – Ind.pr. *refér,* pf.s. *referii.*

referínță s.f. Informație pe care o dă cineva cu privire la o persoană. ▸ (Mai ales la pl.) Informație, lămurire, explicație. *Referințe bibliografice*. – Pl. *referințe.*

reflectá vb.I. **1.** Tr. (Despre medii) A produce reflexia luminii, a sunetelor etc.; (refl.; despre lumină, sunete etc.) a suporta o reflexie (**1**). **2.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) oglindi (un sentiment, o stare etc.) în... **3.** Intr. A gândi, a medita. – Sil. *re-flec-*. Ind.pr. **1,2** pers.3 *reflectă*, **3** pers.1 *reflectez*.

reflectáre s.f. Acțiunea de a (se) reflecta și rezultatul ei. ▸ (Filos.) Oglindirea realității obiective în conștiință prin senzații, reprezen-tări, noțiuni. – Sil. *re-flec-*. Pl. *reflectări.*

reflectór s.n. Dispozitiv al unui corp de iluminat care dirijează fluxul luminos într-o anumită di-recție sau pe o anumită suprafață. – Sil. *re-flec-*. Pl. *reflectoare.* Par. *refector.*

reflectorizánt,-ă adj. (Despre corpuri) A cărui suprafață reflectă lumina, sunetele etc. – Sil. *re-flec-*. Pl. *reflectorizanți,-te.*

reflécție s.f. Faptul de a reflecta (**3**), medi-tare, gândire, reflexie. – Sil. *re-flec-ți-e.* G.-D. *reflecției.* Pl. *reflecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*. Par. *reflexie.*

refléx,-ă adj., s.n. **1.** Adj. (Fiziol.) Produs în mod spontan, independent de voință. **2.** S.n. (Și adj., în *act reflex*) Reacție adecvată a organismului uman sau animal la o modifi-care a mediului extern sau intern. **3.** S.n. Rază reflectată, lucire; (fig.) oglindire a unei stări de lucruri, a unui fenomen, a unei stări sufletești etc. – Sil. *re-flex.* Pl. *reflecși,-xe.*

refléxie s.f. **1.** Fenomenul de reîntoarcere a luminii, a sunetului etc. în mediul din care au venit, atunci când întâlnesc suprafața altui mediu. **2.** Reflecție. – Sil. *re-fle-xi-e.* G.-D. *reflexiei.* Pl. *reflexii,* art. *-xiile,* sil. *-xi-i-*. Par. *reflecție.*

reflexív,-ă adj. **1.** *Pronume* ~ = pronume care ține locul numelui unui obiect asupra căruia se exer-cită, direct sau indirect, acțiunea verbului și care este identic cu subiectul verbului. *Verb* ~ = verb însoțit de pronume reflexiv. **2.** (Despre oameni) Predispus la reflecție. – Sil. *re-fle-*. Pl. *reflexivi,-e.*

reflúx s.n. Faza de coborâre a nivelului apei mă-rilor și oceanelor în cadrul mareei. – Sil. *re-flux.* Pl. *refluxuri.*

reformá vb.I tr. **1.** A modifica (în bine); a înnoi o stare de lucruri, o concepție etc. **2.** A scoate din folosință un lucru uzat. **3.** A scoate o persoană din evidența armatei, ca inaptă pentru serviciul militar. – Ind.pr. *reformez.*

reformát,-ă adj. Care ține de cultul religios pro-testant; (substantivat) persoană de confesiune protestantă. – Pl. *reformați,-te.*

refórmă s.f. **1.** Schimbare (economică, socială, politică etc.) cu caracter limitat. **2.** Scoatere din uz a unor obiecte inutilizabile. **3.** (Art.) Mișcare religioasă, apărută în epoca Renașterii, care a dus la crearea bisericii reformate (protestante). – **3** scris cu inițială majusculă. Pl. *reforme.*

refractá vb.I. **1.** Refl. (Despre unde luminoase, sonore) A suferi o refracție. **2.** Tr. (Despre medii) A produce fenomenul refracției. – Sil. *re-frac-*. Ind. pr. pers.3 *refráctă.*

refractár,-ă adj. **1.** (Despre roci, materiale de construcție) Care rezistă la temperaturi înalte, fără să-și schimbe structura și carac-teristicile. *Cărămidă refractară*. **2.** (Fig.; despre oameni, caractere) Recalcitrant. – Sil. *re-frac-*. Pl. *refractari,-e.*

refrácție s.f. Fenomenul de modificare a direcției de propagare a unui fascicul de radiații când traversează suprafața de sepa-rare a două medii. ▹ *Indice de ~* = raportul dintre viteza luminii în vid și viteza într-un anumit mediu. – Sil. *re-frac-ți-e.* G.-D. *refracției.* Pl. *refracții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

refrén s.n. **1.** Vers sau grup de versuri care se repetă după fiecare strofă a unei poezii; frază muzicală reluată după fiecare cuplet al unui cântec. **2.** (Fig.) Expresie care se repetă stereotip. – Sil. *re-fren.* Pl. *refrene.*

refrigerá vb.I tr. A răci un produs până aproape de punctul de înghețare. – Sil. *re-fri-*. Ind.pr. *refrigerez.*

refugiá vb.I refl. **1.** A se retrage dintr-un teritoriu ocupat; a se pune la adăpost de un pericol. **2.** (Fig.) A se retrage într-un loc liniștit. – Sil. *-gi-a*. Ind.pr. pers.1 *refugiez,* pers.3 *refugiază*; ger. *refugiind*, sil. *-gi-ind.*

refúgiu s.n. **1.** Faptul de a se refugia. **2.** Loc de adăpostire în fața unei primejdii. **3.** Loc amenajat pe partea carosabilă pentru a ușura reglementarea circulației, urcarea sau coborârea în vehiculele de transport în comun etc. – Sil. *-giu,* pr. *-gĭu.* Pl. *refugii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

refulá vb.I tr. **1.** A respinge din domeniul conștientului în subconștient unele imagini, idei, dorințe etc. **2.** (Tehn.) A deplasa un fluid într-o conductă împingându-l cu o pompă. – Ind.pr. *refulez.*

refúz s.n. **1.** Faptul de a refuza. **2.** (Tehn.) Material rămas după o operație de cernere, de sortare. • *A trata cu ~* = a refuza. *Până la ~* = atât încât nu se poate mai mult, prea plin. – Pl. *refuzuri.*

refuzá vb.I tr. A nu accepta ce ți se oferă; a nu acorda ceva ce ți se cere, a nu consimți la... ▸ (Construit cu dativul) A se priva de ceva, a renunța la ceva. – Ind.pr. *refúz.* Par. *recuza.*

regál,-ă adj. **1.** Care se referă la un rege sau care aparține unui rege. ▸ Luxos; maiestuos, măreț. **2.** *Apă ~ă* = substanță care se întrebuințează la dizolvarea unor metale. – Pl. *regali,-e.*

regalitáte s.f. Formă de guvernământ în care statul este condus de un rege. – G.-D. *regalității.*

regát s.n. Stat condus de un rege. – Pl. *regate.*

regátă s.f. Competiție sportivă nautică din cadrul unei probe (caiac, canoe, canotaj) sau al unei zile. – Pl. *regate.*

regăsí vb.IV. **1.** Tr. A găsi din nou pe cineva sau ceva. **2.** Tr. și refl. A (se) recunoaște, a (se) identifica în cineva sau în ceva. **3.** Refl. A se reculege (**1**). – Ind.pr. *regăsesc,* pf.s. *regăsii.*

régе s.m. **1.** Suveran al unui regat. **2.** Numele piesei principale la jocul de șah. – Pl. *regi.*

regenerá vb.I. **1.** Refl. (Despre organe, țesuturi) A se restabili, a se reface. **2.** Tr. și refl. A (se) înviora, a (se) înnoi. **3.** Tr. A readuce în condiții de folosire un produs sau un material uzat. – Ind.pr. *regenerez.*

regént,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care guvernează în timpul unei regențe. **2.** Adj. (Gram.; și substantivat) Căruia îi este subordonată o propoziție sau o parte de propoziție. *Termen regent*. – Pl. *regenți,-te.* Par. *recent.*

regénță s.f. Guvernare provizorie a unui stat de către una sau mai multe persoane în timpul minoratului sau al absenței monarhului. – Pl. *regențe.*

regíe s.f. **1.** Concepția interpretării scenice a unui text dramatic; îndrumarea jocului actorilor și a montării unui spectacol. **2.** Mod de executare a unei lucrări sau de exploatare a unui bun (public sau particular) prin intermediul unui administrator; (spec.) formă de întreprindere care are ca

obiect exploa-tarea unor bunuri sau valorificarea unor drepturi ale statului. ▹ ~ *autonomă* = formă de organizare și funcționare a agenților economici, mai ales în ramurile importante ale economiei naționale. **3.** *Cheltuieli de* ~ = cheltuieli de întreținere a unei întreprinderi, instituții etc. – G.-D. *regiei.* Pl. *regii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

regím s.n. **1.** Formă de guvernământ a unui stat. *Regim parlamentar*. **2.** Mod, sistem de norme privitoare la activitatea dintr-o între-prindere, dintr-o instituție etc. **3.** (Med.) Totalitatea regulilor de alimentare și de viață impuse unei persoane (suferinde). **4.** (Tehn.) Totalitatea condițiilor care determină func-ționarea sau modul de utilizare a unui sistem tehnic. – Pl. *regimuri.*

regiмént s.n. Unitate militară de bază compusă din mai multe batalioane. – Pl. *regimente.*

regínă s.f. **1.** Suverana unui regat. **2.** Soție de rege. **3.** Piesa cea mai importantă după rege, la jocul de șah. **4.** Matca albinelor. – Pl. *regine.*

regionál,-ă adj. Privitor la o regiune, care aparține unei regiuni. – Sil. *-gi-o-.* Pl. *regio-nali,-e.*

regionalísm s.n. Fapt de limbă (cuvânt, expresie etc.) existent numai într-o anumită regiune. – Sil. *-gi-o-.* Pl. *regionalisme.*

registratúră s.f. Serviciu într-o instituție sau într-o agenție economică, unde se înregistrează corespondența și actele. – Sil. *-gis-tra-.* Pl. *registraturi.*

regístru s.n. **1.** Caiet, condică etc. în care se înscriu date și acte cu caracter administrativ. **2.** (Muz.) Întinderea scării muzicale a unui instrument sau a unei voci. – Sil. *-gis-tru.* Pl. *registre.*

regiúne s.f. **1.** Porțiune mare de pământ, caracterizată prin anumite trăsături etnogra-fice, de relief, climă, ape etc.; ținut. **2.** Unitate administrativ-teritorială în diverse țări. **3.** Zonă determinată din corpul omului sau al unui animal. – Sil. *-gi-u-.* Pl. *regiuni.*

regizá vb.I tr. **1.** A face regia unui spectacol. **2.** (Fig.) A organiza, a conduce (din umbră) o acțiune. – Ind.pr. *regizez.*

regizór,-oáre s.m. și f. Specialist care regi-zează un spectacol. – Acc. nu *regízor.* Pl. *regizori, -oare.*

reglá vb.I tr. **1.** A aranja, a potrivi o carac-teristică de funcționare a unui sistem tehnic (care s-a abătut de la normal). **2.** (Mil.) A potrivi tirul unei arme de foc. – Sil. *re-gla.* Ind.pr. *reglez.*

regláj s.n. Ansamblul operațiunilor de reglare. – Sil. *re-glaj.* Pl. *reglaje.*

reglementá vb.I tr. A supune ceva unor norme, unui regulament; a pune în ordine. – Sil. *re-gle-.* Ind.pr. *reglementez.*

reglementár,-ă adj. Care este conform unui regulament. – Sil. *re-gle-.* Pl. *reglementari,-e.* Par. *regulamentar.*

regn s.n. (Biol.) Cea mai mare categorie sistematică utilizată în clasificarea lumii vii. – Pl. *regnuri.*

regrés s.n. Întoarcere de la o stare superioară la una inferioară; declin. – Sil. *re-gres.* Pl. *regrese.*

regresá vb.I intr. A suferi un regres. – Sil. *re-gre-.* Ind.pr. *regresez.*

regresív,-ă adj. Care este în regres, care dă înapoi. ▹ *Mișcare ~ă* = mișcare care se face în direcția inversă celei normale. – Sil. *re-gre-.* Pl. *regresivi,-e.*

regrét s.n. Părere de rău; remușcare, căință. • *Cu* ~ sau *cu tot ~ul* = cu (multă) părere de rău. – Sil. *re-gret.* Pl. *regrete.*

regretá vb.I tr. A simți un regret. – Sil. *re-gre-.* Ind.pr. *regrét.*

regretábil,-ă adj. (Despre fapte, situații) Care provoacă un regret. – Sil. *re-gre-.* Pl. *regretabili,-e.*

regretát,-ă adj. (Despre persoane decedate; și substantivat, art.) A cărui dispariție provoacă regrete; (despre o întâmplare, o situație etc.) de care îți pare rău că a avut loc. – Sil. *re-gre-.* Pl. *regretați,-te.*

regrupá vb.I tr. și refl. A (se) grupa din nou. – Sil. *re-gru-.* Ind.pr. *regrupez.*

regulaмént s.n. **1.** Totalitatea regulilor și instrucțiunilor care stabilesc și asigură buna desfășurare a activității unei organizații, instituții, întreprinderi

etc. **2.** Totalitatea nor-melor după care se desfășoară un joc sportiv. – Pl. *regulamente.*

regulamentár,-ă adj. Care este prevăzut într-un regulament, care se face conform unui regulament. – Pl. *regulamentari,-e.* Par. *reglementar.*

regularitáte s.f. Însușirea a ceea ce este regulat. ▸ Simetrie; proporționalitate. • *Cu ~ =* în mod regulat. – Pl. *regularități.*

regularizá vb.I tr. **1.** A supune unor reguli, a face ca ceva să fie regulat. **2.** A amenaja cursul unei ape. – Ind.pr. *regularizez.*

regulát,-ă adj. **1.** (Adesea adverbial) Care este conform unor reguli; care se desfășoară sau se repetă într-o anumită ordine. ▹ *Verbe ~e* = verbe care se conjugă după regulile generale ale conjugărilor. **2.** (Despre trăsături fizice, forme) Ordonat, simetric, proporționat. ▸ (Despre corpuri și figuri geometrice) Care are laturile și unghiurile egale. – Pl. *regulați,-te.*

régulă s.f. **1.** Normă, după care se desfășoară o activitate, se produce un fenomen etc. **2.** Mod de a rezolva probleme cu caracteristici comune. ▹ *Regula de trei simplă* = regulă pentru calcularea valorii unei mărimi direct sau invers proporționale cu o altă mărime, atunci când se cunosc două valori ale uneia dintre mărimi și o valoare a celeilalte. **3.** Rânduială, ordine. • *De ~ =* în mod obișnuit, de obicei. *În ~* sau *în toată regula =* în deplină ordine; în conformitate cu legea. – Pl. *reguli.*

regurgitáție s.f. (La om) Revenire în gură a alimentelor ingerate din stomac sau esofag, fără efort de vomă. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *regurgi-tației.* Pl. *regurgitații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

reiát,-ă adj. (Despre stofe) Cu dungi în relief. – Nu *raiat.* Sil. *re-iat.* Pl. *reiați,-te.*

reieși vb.IV intr. A rezulta, a apărea ca o consecință. – Sil. *re-ie-.* Ind.pr. pers.3 *reiése.*

reincarná vb.I refl. (În unele concepții) A se incarna din nou; (despre suflet) a trece după moarte în alt corp de om sau de animal. – Sil. *re-in-.* Ind.pr. *reincarnez.* Var. **reîncarná** vb.I.

reintegrá vb.I tr. A repune pe cineva în drepturi, într-o funcție etc. – Sil. *re-in-te-gra.* Ind.pr. *reintegrez.*

reiterá vb.I tr. A face ceva din nou, a repeta. – Sil. *re-i-.* Ind.pr. *reiterez.*

reîmprospătá vb.I tr. A împrospăta din nou; (fig.) a readuce în memorie, a reaminti. – Sil. *re-îm-pros-.* Ind.pr. *reîmprospătez.*

reîncadrá vb.I tr. A încadra pe cineva din nou într-un post pe care l-a ocupat anterior. – Sil. *re-în-ca-dra.* Ind.pr. *reîncadrez.*

reîncarná vb.I v. **reincarna**.

reînnoí vb.IV. **1.** Tr. A înnoi încă o dată. **2.** Tr. A preschimba un act sau a-i prelungi valabilitatea. **3.** Tr. și refl. A (se) produce din nou; a (se) relua. – Sil. *re-în-.* Ind.pr. *reînnoiesc,* pf.s. *reînnoii.*

reînviá vb.I intr. **1.** A reveni la viață. **2.** (Fig.) A căpăta din nou putere; a deveni iar activ; a se înviora. **3.** (Fig.) A reveni în amintirea cuiva. – Sil. *re-în-vi-a.* Ind.pr. **1,2** *reînvíi*; ger. *reînviind*, sil. *-vi-ind.*

rejánsă s.f. Panglică dintr-o țesătură spe-cială, neextensibilă, folosită în croitorie ca furnitură. – Nu *rejeansă.* Pl. *rejanse.*

relansá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) lansa din nou. **2.** Intr. (La jocul de cărți) A mări miza. **3.** Tr. (La tenis) A trimite mingea înapoi. – Ind.pr. *relansez.*

reláș s.n. Zi sau interval de repaus (în care nu se dau spectacole de teatru, de operă etc.). – Pl. *relașuri.*

relatá vb.I tr. A expune, a povesti. – Ind.pr. *relatez.*

relatív,-ă adj. **1.** Care are legătură cu..., care se referă la... ▹ *Pronume* (sau *adverb*) *~ =* pronume (sau adverb) care face legătura între o propoziție subordonată și cuvântul din propoziția regentă pe care îl determină. **2.** Care există numai în relație cu altceva; a cărui valoare se stabilește în raport cu altceva. *Cronologie relativă.* ▸ (De obicei adverbial) Aproximativ. **3.** (Despre mărimi fizice)

Care are valoarea dependentă de un sistem de referință. – Pl. *relativi,-e.*

relativísm s.n. Doctrină care admite relati-vitatea cunoștințelor omenești.

relativitáte s.f. Faptul de a fi relativ; ca-racterul a ceea ce este relativ. ▹ *Teoria relativității* = teorie fizică a interdependenței dintre spațiu, timp și materia în mișcare. – G.-D. *relativității.*

relație s.f. **1.** Legătură între obiecte, noțiuni, fapte etc. sau între însușirile acestora; raport. **2.** (Mai ales la pl.) Legătură între două sau mai multe persoane, instituții, popoare, state etc.; raport. **3.** Expunere, relatare; (mai ales la pl.) informație. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *relației.* Pl. *relații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

relaxá vb.I refl. A se destinde (după un efort). – Ind.pr. *relaxez.*

reléu s.n. (În radiodifuziune și televiziune) Instalație intermediară de recepție și retrans-misie a semnalelor, prin care se asigură parametrii inițiali ai mesajelor, în cazul când aceștia sunt atenuați sau deformați pe parcurs. – Pl. *relee,* sil. *-le-e,* scris nu *-leie.*

relevá vb.I tr. A pune în lumină, a remarca; (refl.) a se manifesta ca..., a se dovedi ca... – Ind.pr. *relév.* Par. *revela.*

relevánt,-ă adj. Care scoate sau iese în evidență. Pl. *relevanți,-te.*

relevéu s.n. Operația de măsurare și desenare la o anumită scară a elementelor unei clădiri sau ale unui ansamblu de clădiri; desenul corespunzător. – Pl. *relevee,* sil. *-ve-e,* scris nu *-veie.*

relíctă adj. *Specie* ~ (și substantivat, f.) = specie de plantă sau de animal care a supraviețuit dispariției faunei sau florei din care a făcut parte. – Pl. *relicte.* Par. *relicvă.*

relícvă s.f. **1.** Obiect din trecut, păstrat ca amintire. **2.** (Rel.; mai ales la pl.) Moaște (**1**). – Pl. *relicve.* Par. *relictă.*

reliéf s.n. **1.** Configurație a suprafeței terestre față de un plan de referință general sau local. **2.** Proeminență pe o suprafață. • *A ieși* (sau *a scoate, a pune*) *în* ~ = a (se) evidenția, a (se) remarca. *În* ~ = ieșit în afară dintr-un plan. – Sil. *-li-ef.* Pl. *reliefuri.*

reliefá vb.I tr. A scoate în evidență. – Sil. *-li-e-.* Ind.pr. *reliefez.*

relígie s.f. Sistem de credințe (dogme) și de practici (rituri) privind sentimentul divinității și care îi unește, în aceeași comunitate spirituală și morală, pe toți cei care aderă la acest sistem; confesiune, rit. – Sil. *-gi-e.* G.-D. *religiei.* Pl. *religii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

religiós,-oásă adj. **1.** Care ține de religie, care se referă la religie. **2.** Evlavios. – Sil. *-gi-os.* Pl. *religioși,-oase.*

religiozitáte s.f. Sentiment profund religios, evlavie. – Sil. *-gi-o-.* G.-D. *religiozității,* neart. *religiozități.*

relón s.n. Fibră sintetică folosită la fabricarea țesăturilor, a tricotajelor etc.

reluá vb.I tr. **1.** A lua din nou; a lua îndărăt. **2.** A începe din nou (după o întrerupere). – Ind. pr.pers.1 *reiău,* pers.2 *reiei,* nu *reiai,* pers.3 *reia,* pers.4 *reluăm,* pers.5 *reluați,* pers.6 *reiau,* imperf. *reluam, reluai* etc., pf.s. *reluai*; cj.pers.1 *să reiau,* pers.2 *să reiei,* nu *să reiai,* pers.3 și 6 *să reia,* nu *să reieie*; imper. pers.2 *reia*, neg. *nu relua,* pers.5 (*nu*) *reluați.*

reluctánță s.f. Mărime scalară egală cu raportul dintre tensiunea magnetică din lungul unui circuit și fluxul magnetic care îl străbate. – Pl. *reluctanțe.*

remaiá vb.I tr. A repara ochiurile rupte ori scăpate sau firele deșirate, mai ales la ciorapi. – Sil. *-ma-ia.* Ind.pr. pers.1 *remaiez,* pers.3 *remaiază*; ger. *remaind.* Par. *remania.*

remaiéză s.f. Femeie care se ocupă cu remaiatul ciorapilor. – Pl. *remaieze.*

remanénță s.f. Stare de magnetizare sau de polarizare electrică păstrată de un corp după suprimarea

câmpului exterior care a creat această stare. – G.-D. *remanenței.* Pl. *remanențe.*

remaniá vb.I tr. A face o remaniere. – Sil. *-ni-a.* Ind.pr.pers.1 *remaniez,* pers.3 *rema-niază.* Par. *remaia.*

remaniére s.f. **1.** Modificare în structura organizatorică a unei instituții, în componența unui guvern etc. **2.** Transformare a unei mașini, a unei construcții etc., în scopul îmbu-nătățirii unora dintre caracteristici. **3.** Co-rectare a defectelor unor produse care nu corespund prescripțiilor tehnice. – Sil. *-ni-e-.* Pl. *remanieri.*

remarcá vb.I. **1.** Tr. A observa, a releva. **2.** Refl. A se face observat, a se distinge, a se evidenția. – Ind.pr. *remárc.*

remarcábil,-ă adj. Demn de a fi remarcat sau apreciat. – Pl. *remarcabili,-e.*

remárcă s.f. Observație, constatare. – Pl. *remarce.*

remediá vb.I tr. A îndrepta o situație, o stare etc. – Sil. *-di-a.* Ind.pr. *remediez*; ger. *remediind*, sil. *-di-ind.*

remediábil,-ă adj. Care poate fi remediat, căruia i se poate aduce o îndreptare, o îmbu-nătățire. – Sil. *-di-a-.* Pl. *remediabili,-e.*

remédiu s.n. Mijloc de îndreptare sau de îmbu-nătățire a unei situații, a unei stări. – Sil. *-diu,* pr. *-dĭu.* Pl. *remedii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

rememorá vb.I tr. A-și reaminti. – Ind.pr. *rememorez.*

remíge s.f. Fiecare dintre penele mari ale aripilor unei păsări, care servesc la zbor. – Pl. *remige.*

reminiscénță s.f. Ceea ce reamintește fapte din trecut; urmă a unor fapte, a unei situații etc. – Sil. *-nis-cen-.* Pl. *reminiscențe.*

remíte vb.III tr. A preda, a înmâna, a da. – Ind. pr. *remít,* pf.s. *remisei,* ger. *remițând*; part. *remis.*

remíză s.f. **1.** Situație în care doi șahiști angajați într-o partidă consimt asupra unui rezultat de egalitate. **2.** Plată făcută unui lucrător comercial sub forma unei cote procentuale după volumul vânzărilor. **3.** Clă-dire pentru adăpostirea vehiculelor, a mașinilor etc. – Pl. *remize.*

remontá vb.I. **1.** Tr. A monta din nou o fabrică, o instalație etc. **2.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) reface, a (se) restabili. – Ind.pr. *remontez.*

remorcá vb.I tr. (Despre autovehicule) A trage după sine un vehicul (camion, vagon etc.) care nu se poate deplasa cu mijloace proprii. – Ind. pr. *remorchez.*

remórcă s.f. Vehicul fără autopropulsie tras de un autovehicul. • *A fi* (sau *a sta*) *la remorca cuiva* (sau *a ceva*) = a fi dependent de cineva (sau de ceva), condus, dominat de... – Pl. *remorci.*

remorchér s.n. Navă de mare putere, folosită pentru tractarea ambarcațiilor fără propulsie proprie. – Pl. *remorchere.*

remunerá vb. I tr. A retribui. – Ind.pr. *remu-nerez.*

remunerație s.f. Retribuție. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *remunerației.* Pl. *remunerații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

remușcáre s.f. Părere de rău însoțită de mustrare de cuget. – Pl. *remușcări.*

ren s.m. Mamifer nordic rumegător, asemă-nător cu cerbul. – Pl. *reni.*

renál,-ă adj. Care se referă la rinichi. – Pl. *renali,-e.*

renascentíst,-ă adj. Referitor la Renaștere, care aparține Renașterii. – Pl. *renascentiști, -ste.*

renáște vb.III intr. A lua din nou ființă; a reapărea, a se produce din nou. ▸ (Fig.) A-și recâștiga forțele, vitalitatea; a se trezi din nou la viață. – Ind.pr. *renásc*; ger. *renăsc ˈnd;* part. *renăscut.*

renáștere s.f. **1.** Faptul de a renaște. **2.** (Art.) Mișcare social-politică, științifică și culturală din sec. 14-16, caracterizată prin admirația antichității, prin mari invenții și descoperiri geografice, prin înflorirea științelor și artelor etc. – **2** scris cu inițială majusculă. Pl. *renașteri.*

renegá vb.I tr. A nu recunoaște ca fiind al său, a tăgădui, a contesta. – Ind.pr. *renég.*

renegát,-ă s.m. și f. Persoană care își-a renegat patria, credința, convingerile, partidul. – Pl. *renegați,-te.*

renghi s.n. *A(-i) juca cuiva un* ~ (sau *~ul*) = a păcăli pe cineva, a-i face o farsă. – Mono-silabic. Pl. *renghiuri.*

renglótă s.f. Soi de prune mari, sferice, galbene-verzui sau roșcate. – Nu *ringlotă.* Sil. *ren-glo-.* Pl. *renglote.*

rénie s.f. Porțiune joasă din meandrul unui râu, acoperită cu nisip și prundiș, care reprezintă zona de acumulare a aluviunilor. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *reniei.* Pl. *renii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.* Par. *reniu.*

réniu s.n. Metal foarte rar, asemănător cu platina, întrebuințat drept catalizator. – Sil. *-niu,* pr. *-nĭu.* Par. *renie.*

renová vb.I tr. A reînnoi, a repara o clădire, o instalație etc., fără modificări ale caracteris-ticilor funcționale. – Ind.pr. *renovez.*

rentá vb.I intr. A aduce venituri, beneficii. – Ind. pr. pers.3 *rentează.*

rentábil,-ă adj. Care rentează. – Pl. *renta-bili,-e.*

rentabilitáte s.f. Rezultat financiar al unei activități economice, în care veniturile depă-șesc cheltuielile. – Pl. *rentabilități.*

rentabilizá vb.I tr. A face să devină rentabil. – Ind. pr. *rentabilizez.*

réntă s.f. Venit regulat pe care îl poate obține un proprietar în baza dreptului său de proprietate asupra unui teren, a unui capital etc. ▹ *~ viageră* = sumă de bani pe care o persoană se obligă să o plătească alteia pe toată durata vieții acesteia. – Pl. *rente.*

rentiér,-ă s.m. și f. Persoană care trăiește din rentă, fără a desfășura o activitate pro-ductivă. – Sil. *-ti-er.* Pl. *rentieri,-e.*

renúme s.n. Nume bun, reputație.

renumít,-ă adj. Faimos, celebru. – Pl. *renu-miți,-te.*

renunță vb.I intr. A întrerupe de bună voie o acțiune; a se lăsa de ceva; a părăsi ceva sau pe cineva. – Ind.pr. *renúnț.*

reostát s.n. Aparat utilizat la reglarea inten-sității curentului electric din circuite. – Sil. *re-o-.* Pl. *reostate.*

repará vb.I tr. **1.** A readuce în stare de funcționare, de folosire un obiect, un aparat defectat sau uzat; a drege. **2.** A îndrepta, a corecta. **3.** A acoperi o pagubă; a plăti pentru o daună adusă cuiva. – Ind. pr. *repár.*

reparábil,-ă adj. Care poate fi reparat; (fig.) care poate fi corectat, îndreptat. – Pl. *repara-bili,-e.*

reparáție s.f. **1.** Lucrare efectuată asupra unui obiect defectat sau uzat, pentru a-l repara. **2.** (Fig.) Satisfacție pentru o ofensă. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *reparației.* Pl. *reparații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

repartíție s.f. Faptul de a repartiza. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *repartiției.* Pl. *repartiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

repartizá vb.I tr. **1.** A împărți ceva după anumite norme. **2.** A numi un angajat într-un anume loc sau domeniu de activitate. – Ind. pr. *repartizez.*

repatriá vb.I refl. A se înapoia în patrie după o absență îndelungată. – Sil. *-pa-tri-.* Ind. pr. pers.1 *repatriez,* pers.3 *repatriază*; ger. *repatriind*, sil. *-ri-ind.*

repáus s.n. **1.** Stare în care o activitate este întreruptă temporar, pentru refacerea capacității de muncă. **2.** Stare a unui corp în care acesta nu-și modifică poziția în raport cu un sistem de referință. – Sil. *-pa-us.* Pl. *repausuri.*

repauzá vb.I. (Înv.) **1.** Refl. A se odihni (**1**). **2.** Intr. A muri (**1**). – Sil. *-pa-u-.* Ind.pr. *repauzez.*

répede adj., adv. **1.** Adj. (Despre mișcări) Care se face, se succedă în timp scurt, fără întârziere; (despre lucruri în mișcare sau despre ape) care se deplasează sau curge cu viteză mare; (despre timp) care durează puțin; rapid. ▸ (Despre ființe și manifestările lor) Ager, sprinten; grăbit, pripit. **2.** Adv. În ritm rapid, în grabă; imediat, brusc. **3.** Adj. (Despre ploaie, vânt etc.) Intens, dar de

scurtă durată. **4.** Adv. Îndată, imediat; curând, devreme. **5.** Adj. (Despre dealuri, pante) Foarte înclinat, pieziș; abrupt. • *A lua pe cineva ~ =* a-l lua prin surprindere, pe nepregătite, cerându-i socoteală pentru faptele sale. *A o lua ~ =* a se grăbi într-o acțiune fără a judeca rezultatele: a se pripi. – Pl.adj. *repezi.*

repér s.n. (Și în *punct de ~*) Semn sau obiect care ajută la orientare, la recunoașterea unui loc etc. – Pl. *repere.*

reperá vb.I tr. A localiza cu ajutorul unui reper poziția unui obiectiv, a unui loc etc. – Ind.pr. *reperez.*

repercusiúne s.f. Urmare, consecință. – Nu *repercursiune.* Sil. *-si-u-.* Pl. *repercusiuni.*

repercutá vb.I refl. **1.** (Despre unde sonore sau luminoase) A se răsfrânge, a se întoarce. **2.** (Fig.) A-și manifesta indirect efectele, a avea urmări, consecințe. – Ind.pr. pers.3 *se repercutează.*

repertóriu s.n. **1.** Caiet, registru (cu literele alfabetului puse în evidență pe margine) în care se înscriu, în ordine alfabetică, date, nume etc. **2.** Totalitatea pieselor care se prezintă de către un teatru, o orchestră etc. într-o stagiune. **3.** (Inform.) Ansamblul instrucțiunilor de comandă ale unui calculator. – Sil. *-riu,* pr. *-rĭu.* Pl. *repertorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

repetá vb.I. **1.** Tr. A face, a spune, a executa ceva încă o dată. ▸ A citi sau a spune de două sau de mai multe ori o lecție, un rol, pentru a le memora; a revedea o materie de învățământ parcursă anterior; (despre interpreți) a face exerciții în vederea unui spectacol. **2.** Tr. (Despre elevi și studenți) A urma încă o dată cursurile unui an de studii (în care a rămas repetent). **3.** Refl. A se produce, a avea loc din nou. – Ind.pr. *repét.*

repetábil,-ă adj. Care se poate repeta. – Pl. *repetabili,-e.*

repetént,-ă adj., s.m. și f. (Elev sau student) care repetă un an de studii, pentru că nu a obținut note de trecere. – Pl. *repetenți,-te.*

repetenție s.f. Faptul de a rămâne repetent; situația de repetent. – G.-D. *repetenției.* Pl. *repetenții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

repetíție s.f. **1.** Faptul de a repeta. **2.** Figură de stil constând în folosirea repetată a aceluiași cuvânt sau a aceleiași fraze, pentru a obține efecte stilistice. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *repetiției.* Pl. *repetiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

repezeálă s.f. Grabă, iuțeală. • *La ~ =* repede, în grabă; superficial. – G.-D. *repezelii.* Pl. *repezeli.*

repezí vb.IV. **1.** Refl. A porni în grabă, a se duce repede. **2.** Refl. A trece pe undeva în grabă și pentru scurt timp, a se abate pe la... *Mă reped până acasă.* **3.** Refl. A se năpusti, a se arunca. *Câinele se repezi la el.* ▸ Tr. A da, a-i aplica cuiva cu violență o palmă, un pumn etc. **4.** Tr. A brusca. – Ind.pr. *repéd,* pf.s. *repezii.*

repeziciúne s.f. Însușirea de a fi repede; (mai ales precedat de „cu") grabă mare, rapiditate. – G.-D. *repeziciunii.* Pl. *repe-ziciuni.*

repezíș s.n. **1.** Pantă abruptă, povârniș. **2.** Porțiune din cursul unui râu unde apa are viteza cea mai mare. – Pl. *repezișuri.*

repezít,-ă adj. (Despre vorbe, gesturi; p.ext., despre oameni) Pripit; nestăpânit, nervos. – Pl. *repeziți,-te.*

repicá vb.I tr. A răsădi plante crescute în răsadniță sau în sere. – Ind.pr. *repichez.*

repliá vb.I refl. (Mil.; despre liniile de luptă-tori) A se retrage pe un aliniament nou. – Sil. *re-pli-.* Ind.pr. pers.1 *repliez,* pers.3 *repliază;* ger. *repliind,* sil. *-pli-ind.* Par. *replica.*

replicá vb.I tr. A da o replică. – Sil. *re-pli-.* Ind.pr. *réplic.* Par. *replia.*

réplică s.f. **1.** Răspuns prompt care de obicei combate afirmațiile cuiva. **2.** Parte din rolul unui actor, constituind răspunsul la cele spuse de partener. **3.** Copie a unei opere de artă care poate prezenta mici modificări. • *A avea ~* sau *a fi tare în replici =* a găsi prompt răspunsul cel mai potrivit într-o

discuție. *Fără ~* = fără posibilitatea de a răspunde, de a riposta. – Sil. *re-pli-*. Pl. *replici*.

repórt s.n. Trecere a unei sume din josul unei coloane în fruntea coloanei următoare, pentru a fi adunată în continuare; suma corespunzătoare. – Pl. *reporturi*. Par. *raport*.

reportáj s.n. Specie publicistică (literară) care redă desfășurarea unor evenimente, situații etc., culese direct de la sursă. ▹ *Car de ~* = autovehicul dotat cu echipament necesar realizării unei înregistrări sau a unei transmisiuni de radiodifuziune ori de tele-viziune în afara studiourilor. – Pl. *reportaje*.

repórter,-ă s.m. și f. Persoană care culege de pe teren și transmite știri, informații pentru un ziar, pentru radio sau televiziune. – Acc. nu *reportér*. Pl. *reporteri,-e*.

represálii s.f.pl. **1.** Măsuri de pedepsire luate de organele de stat împotriva unor grupări sociale răzvrătite. **2.** Măsuri de constrângere luate de un stat împotriva altui stat, pentru a-l determina să renunțe la acțiunile care au declanșat luarea acestor măsuri. – Sil. *re-pre-sa-lii*. Art. *represaliile,* sil. *-li-i-*.

represiúne s.f. Reprimare a unei revolte, a unei demonstrații etc. – Sil. *re-pre-si-u-*. Pl. *represiuni*.

represív,-ă adj. Care servește ca mijloc de reprimare. – Sil. *re-pre-*. Pl. *represivi,-e*.

reprezentá vb.I tr. **1.** A avea forma sau înfățișarea ..., a reda, a înfățișa; a însemna, a constitui. **2.** A prezenta un spectacol în fața publicului. **3.** A fi împuternicit să acționeze în numele cuiva. – Sil. *re-pre-*. Ind.pr. *re-prezínt*.

reprezentánt,-ă s.m. și f. Persoană împuternicită să acționeze în numele cuiva (al unei persoane, al unui partid, al unui stat). ▸ Persoană care reprezintă o idee, o școală, un curent etc. în aspectele lor caracteristice și esențiale; exponent. – Sil. *re-pre-*. Pl. *reprezentanți,-te*.

reprezentánță s.f. Organ care reprezintă în altă țară interesele țării sale în domeniul politic, economic etc. *Reprezentanță diplomatică. Reprezentanță comercială.* – Sil. *re-pre-*. Pl. *reprezentanțe*.

reprezentáre s.f. (Psih.) Imagine senzorială a unor obiecte sau fenomene din realitate, evocate mintal pe baza percepțiilor anterioare. – Sil. *re-pre-*. Pl. *reprezentări*.

reprezentatív,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care reprezintă o epocă, un curent etc. **2.** S.f. Echipă sportivă reprezentantă a unei țări. – Sil. *re-pre-*. Pl. *reprezentativi,-e*.

reprezentáție s.f. Prezentare pe scenă a unei lucrări dramatice, a unui program artistic etc. – Sil. *re-pre-...-ți-e*. G.-D. *reprezentației*. Pl. *reprezentații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

reprimá vb.I tr. A împiedica, prin mijloace drastice, desfășurarea unei acțiuni, a unei mișcări sociale etc. – Sil. *re-pri-*. Ind.pr. *reprím*.

reprimí vb.IV tr. A primi înapoi ceva care a fost luat sau împrumutat de cineva. ▸ A reîncadra (într-un post). – Sil. *re-pri-*. Ind.pr. *reprimesc,* pf.s. *reprimii*.

repríză s.f. Fiecare dintre etapele succesive ale unei activități, în special sportive, între care sunt pauze. – Sil. *re-pri-*. Pl. *reprize*.

reprobábil,-ă adj. (Despre acțiuni, atitudini etc.) Care merită a fi dezaprobat. – Sil. *re-pro-*. Pl. *reprobabili,-e*.

reproducătór,-oáre adj. (Biol.) Privitor la reproducere, de reproducere; care se repro-duce (ușor). ▸ (Substantivat, m.) Animal selecționat pentru reproducere. – Sil. *re-pro-*. Pl. *reproducători,-oare*.

reprodúce vb.III. **1.** Tr. A reda exact ceea ce a spus, a scris sau a făcut cineva. ▸ A înfățișa ceva cu fidelitate. **2.** Tr. A executa unul sau mai multe exemplare identice, după un original. **3.** Refl. (Biol.) A se perpetua prin reproducere; a se înmulți. – Sil. *re-pro-*. Ind.pr. *reprodúc,* pf.s. *reprodusei*; part. *reprodus*.

reprodúcere s.f. **1.** Acțiunea de a (se) reproduce. **2.** (Concr.) Copie după o operă de artă. **3.** (Psih.) Proces prin care se reactualizează mintal imagini, idei, cunoștințe însușite anterior. **4.** (Biol.) Naștere

din părinți a unui urmaș, ca rezultat al fecundării; reproducție. – Sil. *re-pro-*. Pl. *reproduceri.*

reprodúcție s.f. **1.** Reluare, reînnoire neîn-treruptă a procesului de producție. **2.** (Biol.) Reproducere (**4**). – Sil. *re-pro-...-ți-e.* G.-D. *reproducției*. Pl. *reproducții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

reprofilá vb.I tr. și refl. A (se) schimba profilul unei întreprinderi, al unei instituții etc. sau meseria unui om. – Sil. *re-pro-*. Ind.pr. *reprofilez.*

repróș s.n. Faptul de a-i reproșa cuiva ceva. – Sil. *re-proș.* Pl. *reproșuri.*

reproșá vb.I tr. A învinui și a mustra pe cineva pentru fapte, atitudini nepotrivite, reprobabile. – Sil. *re-pro-*. Ind.pr. *reproșez.*

reproșábil,-ă adj. Care merită reproșuri. – Sil. *re-pro-*. Pl. *reproșabili,-e.*

reptíle s.f. pl. Clasă de vertebrate ovipare, cu temperatura corpului variabilă, cu pielea solzoasă, fără picioare sau cu ele scurte (ex. șerpi, broaște-țestoase, crocodili).

republicán,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține republicii, referitor la republică. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană, partid) care susține ca formă de guvernământ republica. – Sil. *-pu-bli-*. Pl. *republicani,-e.*

repúblică s.f. Formă de guvernământ în care conducerea este exercitată de un organ suprem al puterii de stat ori de un președinte, aleși pe un timp determinat. – Sil. *-pu-bli-*. Pl. *republici.*

repudiá vb.I tr. A respinge, a îndepărta; a renega. – Ind.pr. pers.1 *repudiez,* pers.3 *repudiază*; ger. *repudiind*, sil. *-di-ind.*

repugná vb.I intr. A-i produce cuiva dezgust, oroare. – Ind.pr.pers.3 *repúgnă.*

repúlsie s.f. Aversiune, dezgust. – Sil. *-si-e.* G.-D. *repulsiei.* Pl. *repulsii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.* Par. *revulsie.*

repulsív,-ă adj. Care inspiră repulsie. – Pl. *repulsivi,-e.*

repurtá vb.I tr. A obține un succes, o victorie, de obicei într-o competiție, într-o luptă. – Ind.pr. pers.1 *repurtez*, pers.3 *repurtează.*

reputát,-ă adj. Care are o bună reputație; renumit. – Pl. *reputați,-te.*

reputáție s.f. Părere publică, bună ori rea, despre cineva sau ceva; faimă. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *reputației.* Pl. *reputații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

resemná vb.I refl. A accepta o situație defavorabilă, fără împotrivire. – Ind.pr. *re-semnez.*

resemnát,-ă adj. Care se împacă cu o situație defavorabilă, fără împotrivire. – Pl. *resemnați, -te.*

resentimént s.n. Sentiment ostil față de cineva (izvorât dintr-o nemulțumire mai veche). – Pl. *resentimente.*

resimțí vb.IV refl. A simți consecințele unui fapt sau ale unei împrejurări anterioare; a se face simțit, a avea repercusiuni. – Ind.pr. *resímt,* pf.s. *resimții.*

resorbí vb.IV refl. (Med.) A dispărea prin resorbție. – Ind.pr. pers.3 *se resoárbe,* pers.6 *se resorb.*

resórbție s.f. (Med.) Proces prin care vasele limfatice sau sangvine absorb substanțe (străine organismului). ▸ Dispariție lentă a unei formațiuni proprie organismului, prin absorbție. – Sil. *-sorb-ți-e.* G.-D. *resorbției.* Pl. *resorbții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

resórt1 s.n. Sector, domeniu de activitate. – Pl. *resoarte.*

resórt2 s.n. (Tehn.) Element de legătură folosit pentru a realiza o rezistență elastică între două corpuri. – Pl. *resorturi.*

respéct s.n. Atitudine sau sentiment de considerație, de apreciere față de cineva sau ceva. • *A-l ține* (sau *a-l pune*) *pe cineva la* ~ = a nu permite cuiva să devină (prea) familiar, a-l ține la distanță. *~ele mele,* for-mulă de salut. – Pl., în expr., *respecte.*

respectá vb.I tr. **1.** A simți și a manifesta respect față de cineva sau de ceva; a acorda atenția cuvenită. **2.** A nu se abate de la o lege, de la un principiu, de la o promisiune etc. – Ind.pr. *respéct.*

respectábil,-ă adj. **1.** Care impune respect. **2.** (Fam.) Impresionant, impozant; mare, important. – Pl. *respectabili,-e.*

respectív,-ă adj. Care privește împrejurarea, obiectul sau persoana despre care este vorba; (despre mai multe persoane sau lucruri) care se referă la fiecare în parte. – Pl. *respectivi,-e.*

respectuós,-oásă adj. Care denotă respect; plin de respect. – Nu *respectos.* Sil. *-tu-os.* Pl. *respectuoși,-oase.*

respingătór,-oáre adj. Care inspiră dezgust, aversiune. – Pl. *respingători,-oare.*

respínge vb.III tr. **1.** A îndepărta de la sine, a nu accepta. **2.** (Mil.) A sili pe dușman să se retragă. – Ind.pr. *respíng,* pf.s. *respinsei*; part. *respins.*

respíngere s.f. Faptul de a respinge; (fiz.) exercitare asupra unui corp din partea altui corp a unei forțe de îndepărtare. – Pl. *respin-geri.*

respirá vb.I intr. și tr. **1.** A efectua respirația (**1**). ▸ Intr. (Fig.) A se relaxa puțin. **2.** (Fig.) A (se) răspândi, a (se) împrăștia; (intr.; despre un secret) a se afla. *Respiră ură.* – Ind.pr. *respír.*

respirábil,-ă adj. Care poate fi respirat. – Pl. *respirabili,-e.*

respiratór,-oáre adj. Care se referă la respirație. ▹ *Aparat ~* = sistem de organe care asigură respirația. – Pl. *respiratori,-oare.* Var. **respiratóriu,-ie** adj., sil. *-riu,* pr. *-rĭu,* f. *-ri-e,* pl. *respiratorii.*

respirație s.f. **1.** Proces fiziologic prin care organismele vii absorb oxigenul din atmosferă și elimină bioxidul de carbon; răsuflare. ▹ *~ artificială* = mijloc de reanimare prin care se provoacă reluarea mișcărilor respiratorii normale întrerupte. **2.** Aerul expirat. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *respirației.* Pl. *respirații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

responsábil,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care răspunde pentru ceva; care poartă răspun-derea; răspunzător. **2.** S.m. și f. Persoană care are o răspundere sau o funcție de con-ducere. – Pl. *responsabili,-e.*

responsabilitáte s.f. Obligația de a efectua un lucru și de a da socoteală de ceva; răs-pundere. ▸ Funcția de responsabil (**2**). – Pl. *responsabilități.*

rest s.n. **1.** Ceea ce rămâne dintr-un tot din care o parte a fost luată sau consumată; rămășiță. **2.** Sumă de bani care se înapoiază celui care a făcut o plată cu o sumă mai mare decât era necesar. **3.** (Mat.) Rezultatul unei scăderi; partea indivizibilă rămasă după efectuarea unei împărțiri. – Pl. *resturi.*

restabilí vb.IV. **1.** Tr. A stabili din nou; a readuce la starea anterioară. ▸ A reconstitui cuvinte, texte etc. în forma (presupusă) originală. **2.** Refl. A-și reface sănătatea, a se întrema. – Sil. *re-sta-.* Ind.pr. *restabilesc,* pf.s. *restabilii.*

restánt,-ă adj. Rămas neefectuat, neachitat. – Pl. *restanți,-te.*

restánță s.f. **1.** Sumă de bani neachitată la timp. **2.** Lucrare aflată în întârziere. ▸ Exa-men nepromovat la termen. – Pl. *restanțe.*

restanțiér,-ă adj. (Adesea substantivat) Care are o restanță. – Sil. *-ți-er.* Pl. *restanțieri,-e.*

restaurá vb.I tr. **1.** A readuce în stare bună; a reface în forma inițială o clădire, un monument, o operă de artă etc. **2.** A instaura din nou o dinastie, o formă de guvernământ etc. – Sil. *-sta-u-.* Ind. pr. *restaurez.*

restauránt s.n. Local public, unde se consumă, contra plată, mâncăruri și băuturi. – Sil. *re-sta-u-.* Pl. *restaurante.*

restauratór,-oáre s.m. și f. Persoană care restaurează (**1**). – Sil. *re-sta-u-.* Pl. *restaura-tori,-oare.*

restaurație s.f. **1.** Perioadă din istoria unor state, caracterizată prin readucerea pe tron a unor dinastii detronate sau prin reinstau-rarea unui regim politic din trecut. **2.** Stil în arta franceză din sec. 19, caracterizat prin linii ușor curbate, forme rotunjite, ornamente pline de grație. – Sil. *re-sta-u-...-ți-e.* G.-D. *restaurației.* Pl. **1** *restaurații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

restéu s.n. Fiecare dintre cele două vergele cu care se închid părțile laterale ale jugului, după înjugarea vitelor. – Pl. *resteie,* nu *restee.*

restituí vb.IV tr. A da (cuiva) înapoi ceea ce a fost luat, împrumutat, confiscat pe nedrept etc.; a înapoia, a returna. – Sil. *re-sti-.* Ind.pr. *restítui,* pf.s. *restituii.*

restrânge vb.III tr. și refl. A (se) reduce, a (se) mărgini, a (se) limita la... – Sil. *re-strân-.* Ind.pr. *restrâng,* pf.s. *restrânsei*; part. *restrâns.*

restrictív,-ă adj. Care creează restricții. – Sil. *re-stric-.* Pl. *restrictivi,-e.*

restricție s.f. Măsură care limitează un drept, o libertate etc. • *Fără* ~ = fără rezerve, pe deplin. – Sil. *re-stric-ți-e.* G.-D. *restricției.* Pl. *restricții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

restríște s.f. Situație grea, de încercări, abătută asupra cuiva sau asupra unei colectivități. – Sil. *res-triș-.* Pl. *restriști.*

restructurá vb.I tr. A da o structură nouă la ceva. – Sil. *re-struc-.* Ind.pr. *restructurez.*

resurécție s.f. (Livr.) Reînviere, redeșteptare. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *resurecției.* Pl. *resurecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

resúrsă s.f. Sursă sau rezervă de mijloace care pot fi valorificate (ex. zăcăminte de minereuri, păduri, ape, mijloace de muncă etc.). – Pl. *resurse.*

resuscitá vb.I tr. (Med.) A reda organismului funcțiile vitale; (fig.) a trezi la viață, a face să renască. – Ind.pr. *resuscitez.*

reședínță s.f. Sediul unei autorități sau al unei persoane oficiale; localitatea în care se află acest sediu; rezidență. – Pl. *reședințe.*

reșóu s.n. Aparat de încălzit, electric sau cu gaz. – Nu *reșeu.* Pl. *reșouri.*

retehnologizáre s.f. Acțiune de schimbare a tehnologiilor existente, învechite, cu tehno-logii noi (bazate pe o tehnică avansată). – G.-D. *retehnologizării,* neart. *retehnologizări.*

retențíe s.f. **1.** Reținere, oprire. **2.** (Med.) Reținere în organism a lichidelor sau a gazelor care se elimină în mod obișnuit. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *retenției.* Pl. *retenții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

retevéi s.n. Bucată scurtă de lemn. – Pl. *reteveie*, nu *retevee.*

retezá vb.I tr. A tăia complet (cu o singură lovitură) un obiect sau o parte a corpului unei ființe. ▸ (Fig.) A curma, a întrerupe. • *A i-o ~ cuiva* sau *a-l ~ pe cineva scurt* = a încheia brusc o discuție; a-i limita cuiva pretențiile. – Ind.pr. *retéz.*

reticént,-ă adj. (Despre oameni) Care manifestă, care arată reticență, reținere. – Pl. *reticenți,-te.*

reticénță s.f. Trecere sub tăcere a unui lucru care trebuie spus; reținere, rezervă într-o anumită chestiune. – Pl. *reticențe.*

reticulár,-ă adj. (Despre o structură) În forma unei rețele de puncte sau de linii. – Pl. *reticulari,-e.*

retínă s.f. Membrană internă a globului ocular, pe care se formează imaginea vizuală. – Pl. *retine.*

retinítă s.f. Inflamație a retinei, care determină scăderea progresivă a vederii, mergând până la pierderea ei. – Pl. *retinite.*

rétor s.m. **1.** (În antichitatea greco-romană) Profesor de retorică. **2.** (Înv.) Orator. – Pl. *retori.* Par. *rector.*

retóric,-ă s.f., adj. **1.** S.f. Arta de a vorbi frumos și convingător. **2.** Adj. Care aparține retoricii, privitor la retorică. ▸ (Peior.; despre stil) Emfatic. – Pl. *retorici,-ce.*

retorísm s.n. Abuz de figuri și de elemente retorice; stil emfatic, pompos.

retoromán,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană aparținând unei populații care trăiește în sud-estul Elveției și nord-estul Italiei. **2.** Adj. Care aparține retoromanilor (**1**), referitor la retoromani. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de retoromani (**1**). – Pl. *retoromani,-e.*

retórtă s.f. Vas de sticlă în formă de balon cu gât lung și curbat, întrebuințat în laboratoare pentru distilări. – Pl. *retorte.*

retractá vb.I. **1.** Tr. A retrage cele spuse sau scrise; a dezice. **2.** Refl. (Despre organe, țesuturi) A se contracta, a se strânge. – Sil. *re-trac-*. Ind.pr. *retractez.*

retractíl,-ă adj. (Despre unele organe sau părți ale corpului) Care are proprietatea de a se strânge, de a se trage înapoi sau în interior. – Sil. *re-trac-*. Pl. *retractili,-e.*

retracție s.f. (Med.) Însușire a unui țesut sau a unui organ de a se retracta. – Sil. *re-trac-ți-e*. G.-D. *retracției*. Pl. *retracții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

retrágе vb.III. **1.** Tr. A trage înapoi. *Și-a retras mâna*. ▸ A lua ceva înapoi din locul în care a fost pus. *Îmi retrag dosarul de la facultate*. ▸ A retracta (**1**), a revoca. **2.** Refl. A părăsi un loc; a se da deoparte; a se izola. **3.** Refl. A se da înapoi din fața dușmanului. **4.** Refl. A ieși dintr-o funcție, dintr-o organizație etc. **5.** Refl. (Despre ape) A reintra în albie. – Sil. *re-tra-*. Ind.pr. *retrág,* pf.s. *retrăsei*; part. *retras.*

retransmísie s.f. Transmisiune radiofonică sau de televiziune preluată de la un alt post emițător. – Sil. *re-trans-...-si-e.* G.-D. *retransmisiei.* Pl. *retransmisii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-*. Var. **retransmisiúne** s.f.

retransmíte vb.III tr. A realiza o retransmisie. – Sil. *re-trans-*. Ind.pr. *retransmít,* pf.s. *retransmisei*; part. *retransmis.*

retrás,-ă adj. (Despre persoane sau despre locuri, clădiri) Izolat, singuratic. – Sil. *re-tras.* Pl. *retrași,-se.*

retrăí vb.IV tr. A simți din nou ceea ce ai mai simțit cândva. – Sil. *re-tră-i.* Ind.pr. *retrăiesc,* pf.s. *retrăii.*

retribuí vb.IV tr. A acorda o retribuție; a remunera. – Sil. *re-tri-*. Ind.pr. *retribúi,* pf.s. *retribuii.*

retribúție s.f. Plată a muncii; remunerație. – Sil. *re-tri-*. G.-D. *retribuției.* Pl. *retribuții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

rétro adj.invar. (Despre modă, muzică etc.) Care se inspiră din trecut; care reia sau imită un stil mai vechi. – Sil. *re-tro.*

retroactív,-ă adj. Care are efect și asupra a ceea ce s-a petrecut înainte. *Legea are putere retroactivă.* – Sil. *re-tro-ac-*. Pl. *retroactivi,-e.*

retrocedá vb.I tr. A înapoia cuiva un teritoriu, un drept, un bun etc. pe care acesta îl cedase (mai) înainte. – Sil. *re-tro-*. Ind.pr. *retrocedez.*

retrocesiúne s.f. Act prin care se retroce-dează ceva. – Sil. *-si-u-*. Pl. *retrocesiuni.*

retrográd,-ă adj. (Și substantivat; despre persoane) Care se opune progresului și tinde să reînvie instituțiile vechi; (despre idei, concepții etc.) învechit, contrar progresului. – Sil. *re-tro-grad.* Pl. *retrograzi,-de.*

retrogradá vb.I tr. A trece pe cineva într-o funcție sau într-un grad inferior celui deținut; (spec.) a trece într-o categorie sportivă inferioară. – Sil. *re-tro-gra-*. Ind.pr. *retrogra-dez.*

retrospectív,-ă adj. (Și adverbial) Referitor la fapte și la situații din trecut. ▹ *Expoziție ~ă* (și substantivat, f.) = expoziție cu opere create de-a lungul vieții de un artist, o școală etc. – Sil. *re-tro-spec-*. Pl. *retrospectivi,-e.*

retroversiúne s.f. Traducere din nou a unui text în limba din care a fost tradus. – Sil. *re-tro-ver-si-u-*. Pl. *retroversiuni.*

retrovizór s.n. Oglindă fixată la autovehicule în așa fel încât conducătorul să poată vedea în spate. – Sil. *re-tro-*. Pl. *retrovizoare.*

retúr s.n. **1.** Revenire la locul de plecare. **2.** (Sport) A doua parte dintr-un campionat, în care echipele se întâlnesc în revanșă. – Pl. *returi.*

returná vb.I tr. A restitui. – Ind.pr. *returnez.*

retúș s.n. Îndreptare, corectare a unei foto-grafii, a unui desen, a unei piese tehnice etc. – Pl. *retușuri.*

retușá vb.I tr. A face un retuș. – Ind.pr. *retușez.*

rețeá s.f. **1.** Plasă (**1**). **2.** Ansamblu format din două sau mai multe sisteme de linii care se întretaie între

ele. **3.** Împletitură din sârmă ghimpată, folosită ca obstacol în fața tran-șeelor. **4.** Ansamblu de căi de comunicație sau de conducte, de galerii etc. cu ramificații și întretăieri. ▹ ~ *hidrografică* = totalitatea văilor prin care se scurg apele de suprafață dintr-un anumit teritoriu. **5.** Ansamblu de instituții, de școli etc. răspândite într-o locali-tate, într-o regiune sau într-o țară. **6.** (Inform.) Ansamblu de echipamente legate între ele prin canale de transmisie. *Rețea de calculatoare.* – Art. *rețeaua.* Pl. *rețele.*

rețétă s.f. **1.** Formula preparării unui medicament, a unei mâncări sau băuturi. **2.** Prescripție a medicamentelor necesare unui bolnav. **3.** (Fig.) Soluție practică pentru o situație. – Pl. *rețete.*

reține vb.III tr. **1.** A ține pe loc (un timp), a nu lăsa să plece; a împiedica, a opri de la ceva. ▸ Tr. și refl. (Fig.) A (se) înfrâna, a (se) stăpâni. ▸ A ține pe cineva arestat. **2.** A opri o parte din drepturile (bănești) cuvenite cuiva. ▸ A opri la sine ceva (ce nu-i aparține). **3.** A rezerva un loc în tren, un bilet la un spectacol, o marfă etc. **4.** A ține minte, a nu uita. – Ind.pr. pers.1 *reții,* pers.2 *reții,* pf.s. *reținui*; cj.pers.3 *să rețină*; part. *reținut.*

reținere s.f. Detențiune de cel mult 24 de ore la care este supusă o persoană, înainte de punerea sa sub urmărire, de către organul de cercetare penală. – Pl. *rețineri.*

reținút,-ă adj. (Despre persoane și manifes-tările lor) Rezervat. – Pl. *reținuți,-te.*

reumátic,-ă adj. **1.** Cauzat de reumatism. **2.** (Adesea substantivat) Bolnav de reuma-tism. – Sil. *re-u-.* Pl. *reumatici,-ce.*

reumatísm s.n. Denumire generică pentru o serie de afecțiuni dureroase ale aparatului locomotor, în special ale articulațiilor și ale țesuturilor înconjurătoare. – Nu *reomatism.* Sil. *re-u-.* Pl. *reumatisme.*

reuní vb.IV tr. și refl. A (se) uni din nou; a (se) strânge iar la un loc. – Sil. *re-u-.* Ind.pr. *reunesc,* pf.s. *reunii.*

reuniúne s.f. Întrunire. ▸ Reprezentație sportivă. – Sil. *re-u-ni-u-.* Pl. *reuniuni.*

reușí vb.IV tr. și intr. **1.** A obține rezultatul dorit; a izbuti. **2.** A avea succes în ceva, a termina cu bine un examen, o acțiune, o lucrare. – Sil. *re-u-.* Ind.pr. *reușesc,* pf.s. *reușii.*

reușít,-ă adj. Bine realizat. *Un copil reușit.* – Sil. *re-u-.* Pl. *reușiți,-te.*

reușítă s.f. Succes (**1**). – Sil. *re-u-.* Pl. *reușite.*

revalorificá vb.I tr. A valorifica din nou; a readuce în stare de folosire deșeuri, rebuturi, piese uzate etc. – Ind.pr. *revalorífic.*

revalorizá vb.I tr. A aduce o valută la valoarea inițială; a mări conținutul în aur al unei unități bănești. – Ind.pr. *revalorizez.*

revanșá vb.I refl. A întoarce, a compensa cuiva binele sau răul făcut. – Ind.pr. *revanșez.*

revanșárd,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care vrea să-și ia revanșa. – Pl. *revanșarzi,-de.*

revánșă s.f. **1.** Acțiune prin care cineva se răzbună pentru un rău sau prin care răsplătește un bine ce i s-a făcut. **2.** A doua partidă prin care un sportiv sau o echipă învinsă caută să obțină victoria în fața aceluiași adversar. • *A-și lua* (sau *a da*) *cuiva revanșa* = a se revanșa. – Pl. *revanșe.*

revărsá vb.I refl. **1.** (Despre ape curgătoare) A trece peste maluri; a ieși din albie. **2.** (Despre lumină, căldură) A se răspândi, a se difuza. **3.** (Despre oameni, vehicule etc.) A se împrăștia în număr mare, a se risipi. • *A se ~ de ziuă* (sau *zorile*) = a se ivi zorile, a începe să se facă ziuă. – Ind.pr. *revărs.*

revărsát s.n. *~ul zorilor* = momentul când se face ziuă, zori de zi.

revăzút,-ă adj. (Despre lucrări scrise) Văzut, examinat din nou. *Ediție revăzută și adăugită.* – Pl. *revăzuți,-te.*

revedeá vb.II. **1.** Tr. și refl. A (se) vedea din nou; a (se) întâlni iar după mai multă vreme. **2.** Tr. și refl. A (se) vedea în amintire; a-și evoca lucruri,

întâmplări, persoane etc. din trecut. **3.** Tr. A examina din nou un text. – Ind.pr. *revăd,* pf.s. *revăzui*; ger. *revăzând*; part. *revăzut.*

revedére s.f. Faptul de a (se) revedea. • *La ~,* formulă de salut la despărțire. – Pl. *reve-deri.*

revelá vb.I tr. și refl. A (se) face cunoscut, a (se) dezvălui; a se manifesta. – Ind.pr. *revelez.* Par. *releva.*

revelatór,-oáre adj., s.n. **1.** Adj. Care duce la o revelație. **2.** S.n. Soluție chimică folosită pentru developat. – Pl. *revelatori,-oare.*

revelație s.f. **1.** Dezvăluire (neașteptată) a unui lucru deosebit, necunoscut sau secret; descoperire a unui talent. **2.** Dezvăluire a voinței lui Dumnezeu printr-o inspirație divină. • *A fi o ~* = a depăși așteptările, a surprinde prin calități. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *revelației.* Pl. *revelații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

revelión s.n. Noaptea dintre 31 decembrie și 1 ianuarie în care se sărbătorește Anul Nou; petrecerea din această noapte. – Sil. *-li-on.* Pl. *revelioane.*

revendicá vb.I tr. A cere, a pretinde ceva care i se cuvine; a reclama. – Nu *revindeca.* Ind.pr. *revéndic.*

revendicatív,-ă adj. Care revendică un bun, un drept. – Nu *revindicativ.* Pl. *revendicativi,-e.*

reveneálă s.f. Umezeală din pământ sau din atmosferă. – Pl. *reveneli.*

revení vb.IV intr. **1.** A se înapoia, a se întoarce; a se face din nou văzut sau simțit. **2.** A se întoarce la o stare (sufletească) anterioară; a se reface după o boală. **3.** A se ocupa iar de ceva; a relua o preocupare. **4.** A i se cuveni; a cădea în atribuțiile cuiva. **5.** A revoca cele spuse, promise. • *A ~ la viață* = a scăpa cu viață dintr-o boală sau dintr-o primejdie de moarte. – Ind.pr. *revin,* pf.s. *revenii.*

revént s.m. Plantă legumicolă cu frunze mari, de 50-70 cm, al căror pețiol este folosit în alimentație, iar rădăcina și rizomul în medi-cină, ca purgativ.

revér s.n. **1.** Fiecare dintre cele două părți din prelungirea gulerului unei haine, răsfrânte de o parte și de alta a pieptului. **2.** (La tenis sau tenis de masă) Lovitură în care racheta sau paleta sunt mânuite cu exteriorul palmei în față. – Pl. *revere.* Par. *revers.*

reverberáție s.f. Persistența unui sunet într-o încăpere după ce sursa a încetat să emită. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *reverberației.* Pl. *reverberații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

reverénd adj. Titlu dat preoților și călugărilor creștini de anumite confesiuni; (substantivat) persoană căreia i se dă acest titlu. – Pl. *re-verenzi.*

reveréndă s.f. Haină preoțească lungă, de obicei de culoare neagră. – Pl. *reverende.*

reverénță s.f. Plecăciune în semn de salut politicos și respectuos; (p.ext.) respect, stimă. – Pl. *reverențe.*

reverențiós,-oásă adj. (Livr.) Foarte respectuos, deosebit de politicos. – Sil. *-ți-os.* Pl. *reverențioși,-oase.*

reveríe s.f. Visare; meditație. – G.-D. *reve-riei.* Pl. *reverii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

revérs s.n. **1.** Dosul unei medalii, al unei monede etc. **2.** (Fig.) Fața ascunsă, în contrast cu cea cunoscută, a unui lucru, a unei situații etc. • *~ul medaliei* = alt aspect al unui lucru, opus celui inițial, de obicei neplăcut. – Pl. *reversuri.* Par. *rever.*

reversíbil,-ă adj. **1.** Care poate reveni (**1**). **2.** (Jur.; despre bunuri) Care se întoarce în patrimoniul celui ce l-a înstrăinat. **3.** (Fiz.; despre fenomene) Care se poate produce atât într-un sens, cât și în sens invers. – Pl. *reversibili,-e.*

revigorá vb.I tr. și refl. A (se) înviora, a (se) întări. – Ind.pr. *revigorez.*

revínde vb.III tr. A vinde din nou; a vinde un obiect cumpărat de la altcineva. – Ind.pr. *rev ˈnd,* pf.s. *revândui*; ger. *revânzând*; part. *revândut.*

reviriménț s.n. Schimbare bruscă în bine; înviorare. – Pl. *revirimente.*

revístă s.f. **1.** Publicație periodică cuprinzând articole, studii, recenzii etc. din domenii variate sau dintr-unul singur. **2.** Spectacol de varietăți. • *A trece în ~* = (despre o persoană oficială) a trece prin

fața unei unități militare care dă onorul; a cerceta succesiv anumite fapte. – Pl. *reviste.*

reviviscéнță s.f. Revenire la viață, înviorare, însuflețire. ▸ (Biol.) Proprietate a unor plante și animale acvatice inferioare de a reveni la viață, după ce s-au uscat, datorită umidității. – G.-D. *reviviscenței*, neart. *reviviscențe.*

revízie s.f. Control, verificare; inspecție întreprinsă de organe speciale. – Sil. *-zi-e.* G.-D. *reviziei.* Pl. *revizii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

revizionísm s.n. Atitudine sau acțiune care caută să revizuiască bazele unei doctrine, ale unui tratat etc. – Sil. *-zi-o-.*

revizór,-oáre s.m. și f. Persoană care face revizie. – Pl. *revizori,-oare.*

revizuí vb.IV tr. A cerceta din nou, a controla (o lucrare, o gestiune, o instalație etc.), pentru a verifica exactitatea, corectitudinea, buna funcționare și a corecta greșelile. – Ind.pr. *revizuiesc,* pf.s. *revizuii.*

revizuíre s.f. Acțiunea de a revizui; (jur.) cale de atac pentru desființarea unei hotărâri judecătorești definitive ca fiind netemeinică și nelegală în raport cu probe și date desco-perite ulterior judecării pricinii. – Sil. *-zu-i-.* Pl. *revizuiri.*

revocá vb.I tr. **1.** A anula un decret, un ordin, etc.; a retrage cele spuse. **2.** A retrage mandatul unui deputat, al unui diplomat etc. – Ind.pr.pers.1 *revóc,* pers.3 *revocă,* nu *revoacă*; cj.pers.3 *să revoce.*

revocábil,-ă adj. Care poate fi revocat. – Pl. *revocabili,-e.*

revoltá vb.I refl. **1.** A fi cuprins de revoltă. **2.** A se răzvrăti, a se răscula. – Ind.pr. *revólt.*

revóltă s.f. **1.** Sentiment puternic de mânie, de indignare amestecat cu amărăciune, provocat de un fapt nedemn. **2.** Mișcare spontană, neorganizată împotriva unei auto-rități (de stat). – Pl. *revolte.*

revoltătór,-oáre adj. Care provoacă revoltă. – Pl. *revoltători,-oare.*

revolút,-ă adj. **1.** Care și-a încheiat cursul, menirea; care s-a sfârșit. **2.** (Bot.; despre unele părți ale plantelor) Răsucit în afară. – Pl. *revoluți,-te.* Par. *rezolut.*

revolúție s.f. **1.** Ansamblul evenimentelor istorice care duc la o schimbare profundă, bruscă și violentă în structura politică, eco-nomică și socială a unui stat. **2.** Transformare radicală într-un anumit domeniu. *Revoluție în știință.* **3.** Mișcare continuă a unui corp care parcurge o curbă închisă. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *revoluției.* Pl. *revoluții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Par. *rezoluție.*

revoluționá vb.I tr. A schimba ceva radical. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *revoluționez.*

revoluționár,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la revoluție. **2.** S.m. și f. Adept al revoluției, participant la o revoluție. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *revoluționari,-e.*

revolvér s.n. Armă de foc cu repetiție, de dimensiuni mici, mânuită cu o singură mână. – Pl. *revolvere.*

revuístic,-ă adj. Care se referă la un spec-tacol de revistă. – Sil. *-vu-is-.* Pl. *revuistici,-ce.*

revúlsie s.f. Metodă de tratament constând în deplasarea spre piele a sângelui care stagnează într-o regiune, prin provocarea unei iritații locale. – Sil. *-si-e.* G.-D. *revulsiei.* Pl. *revulsii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.* Par. *repulsie.*

revulsív,-ă adj., s.n. (Medicament) care provoacă revulsie. – Pl. *revulsivi,-e.*

rezécție s.f. Îndepărtare totală sau parțială, pe cale chirurgicală, a unui organ sau a unui țesut. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *rezecției.* Pl. *rezecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

rezédă s.f. Plantă decorativă cu flori mici galbene-aurii, plăcut mirositoare. – Pl. *rezede.*

rezemá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) așeza astfel încât să fie susținut, ajutat; a (se) sprijini. **2.** Refl. (Fig.) A se întemeia, a se baza pe ceva. • *A ~ pereții* (sau *peretele*) = a sta degeaba, a pierde vremea. – Ind. pr. pers.1 *reázem,* pers. 2 *rezemi*, pers. 3 *reazemă;* cj. *să rezem,* imper. pers.2 *reazemă.*

rezemătoáre s.f. **1.** Spetează la scaun. **2.** Fiecare dintre părțile laterale ale unui scaun sau ale unui fotoliu, pe care se sprijină brațele. **3.** Obiect care servește pentru a sprijini ceva; reazem. – Pl. *rezemători.*

rezervá vb.I tr. **1.** A opri ceva dintr-un tot, a pune la o parte; a reține. **2.** A destina ceva cuiva. – Ind. pr. *rezérv.*

rezervát,-ă adj. (Despre persoane sau despre manifestările lor) Care se manifestă cu rezervă (7); reținut. – Pl. *rezervați,-te.*

rezerváție s.f. **1.** (Și în ~ *naturală*) Teritoriu în care se găsesc plante sau animale, minereuri etc. importante sub aspect științific, fiind ocrotit de lege. **2.** Teritoriu limitat în care locuiesc obligatoriu anumite grupuri de băștinași. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *rezervației.* Pl. *rezervații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

rezérvă s.f. **1.** Cantitate de alimente, de obiecte, de bani etc. reținută pentru a se folosi la nevoie. **2.** Cantitate de minerale utile care se găsește în subsolul unui teren. **3.** Parte a armatei care nu se găsește sub arme. **4.** Persoană, grup de persoane care ia locul alteia sau altora în caz de nevoie. *Jucător de rezervă.* **5.** Cameră de spital în care se internează de obicei un singur bolnav. **6.** Obiecție, îndoială. **7.** Prudență, circumspecție; discreție; (p. ext.) răceală, indiferență. • *Cu* (*multă*) ~ sau *cu toată rezerva* = fără siguranță, cu îndoială. *De* ~ = păstrat pentru a fi întrebuințat la nevoie. *Fără* ~ = fără reținere. *Sub rezerva...* = cu condiția... – Pl. *rezerve.*

rezervíst s.m. Persoană care a satisfăcut serviciul militar și a fost trecută în cadrele de rezervă ale armatei. – Pl. *rezerviști.*

rezervór s.n., adj. **1.** S.n. Bazin sau recipient în care se depozitează de obicei fluide. **2.** Adj. *Toc* ~ = stilou. – Pl. *rezervoare.*

rezidá vb.I intr. A consta (în...). – Ind.pr. pers.3 *rezídă.*

rezidént,-ă s.m. și f. **1.** Reprezentant diplomatic, inferior în grad unui ministru plenipotențiar sau unui ambasador. **2.** Persoană cu domiciliul în alt stat decât cel de origine. – Pl. *rezidenți,-te.*

rezidénță s.f. Reședință. – Pl. *rezidențe.*

rezíduu s.n. Restul de la operația de prelu-crare a unui material. – Sil. *-du-u.* Pl. *rezi-duuri.*

reziliá vb.I tr. A anula (un contract). – Sil. *-li-a.* Ind.pr. pers.1 *reziliez,* pers.3 *reziliază*; ger. *rezili-ind*, sil. *-li-ind.*

reziliére s.f. Acțiunea de a rezilia; desfacere, anulare a unui contract. – Sil. *-li-e-.* Pl. *rezilieri.*

rezináre s.f. Recoltarea rășinii din trunchiu-rile arborilor rășinoși. – Pl. *rezinări.*

rezistá vb.I intr. **1.** (Despre obiecte) A nu se modifica sub acțiunea unor factori externi. **2.** (Despre ființe) A nu se lăsa învins, a nu ceda. – Ind.pr. *rezíst.*

rezisténț,-ă adj. Care rezistă. ▸ (Despre ființe și organismul lor) Care suportă bine o boală, o oboseală etc.; puternic, tare. – Pl. *rezistenți,-te.*

rezisténță s.f. **1.** Faptul de a rezista. ▸ (Mil.) Păstrare a pozițiilor proprii, oprind acțiunile de înaintare ale inamicului. **2.** Însușirea unui organism de a înfrunta boala, oboseala, lipsurile etc. **3.** Proprietate a materialelor de a se opune agenților externi care acționează asupra lor. **4.** ~ *electrică* = mărime caracteristică unui circuit electric egală cu raportul dintre tensiunea aplicată la capetele lui și intensitatea curentului care îl străbate. **5.** Rezistor. – Pl. *rezistențe.*

rezistór s.n. Element de circuit cu o anumită rezistență electrică, folosit în construcția reostatelor, a aparatelor de încălzire electrică etc.; rezistență. – Pl. *rezistoare.*

rezolút,-ă adj. (Livr.) Hotărât, ferm, decis. – Pl. *rezoluți,-te.* Par. *revolut.*

rezolúție s.f. **1.** Hotărâre luată de un congres, de conferința unui partid etc., în urma unor dezbateri. **2.** Rezolvare dată unei cereri; decizie. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *rezoluției.* Pl. *rezoluții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Par. *revoluție.*

rezolvá vb.I tr. A găsi soluția unei chestiuni, a unui litigiu, a unui conflict. ▸ (Mat.) A dezlega o problemă. – Ind.pr. *rezólv.*

rezolvábil,-ă adj. Care poate fi rezolvat. – Pl. *rezolvabili,-e.*

rezón s.n. (Înv.) **1.** Îndreptățire, justificare; cauză, motiv. **2.** Rațiune, judecată dreaptă. ▸ (Cu valoare de interjecție) Ai dreptate! da! desigur! • *A pune pe cineva la ~* = a-l face să se poarte cum se cuvine, a-l pune la respect. – Pl. *rezoane.*

rezonábil,-ă adj. (Despre oameni) Care judecă sau se comportă rațional, chibzuit, pe înțeles; (despre fapte, acțiuni) normal, potrivit; (despre prețuri) accesibil. – Pl. *rezonabili,-e.*

rezonánță s.f. **1.** Stare de vibrație în care se găsește un sistem fizic datorită energiei primite din exterior de la alt sistem care vibrează cu o frecvență egală cu a primului. **2.** Proprietate a unor corpuri sau încăperi de a amplifica durata sau intensitatea sunetelor. **3.** (Fig.) Răsunet (**2**). – Pl. *rezonanțe.*

rezorcínă s.f. Substanță organică, derivat al benzenului, folosită în industria coloranților, a medicamentelor etc. – G.-D. *rezorcinei.*

rezultá vb.I intr. A apărea ca o consecință; a se înțelege din...; a reieși. – Ind.pr. pers.3 *rezúltă.*

rezultántă s.f. **1.** Forță obținută din suma tuturor forțelor care acționează asupra unui corp. **2.** Efectul îmbinat al unor cauze mul-tiple. – Pl. *rezultante.*

rezultát s.n. **1.** Consecință a unei acțiuni, a unei cauze. **2.** Ceea ce se obține în urma unor operații matematice. – Pl. *rezultate.*

rezumá vb.I. **1.** Tr. A reda pe scurt conținutul unei lucrări, al unei expuneri etc. **2.** Refl. A se limita la... – Ind.pr. *rezúm.*

rezumát s.n. Redare pe scurt, orală sau scrisă, a conținutului unei scrieri, al unei expuneri etc. – Pl. *rezumate.*

rezumatív,-ă adj. Care rezumă, pe scurt, succint. – Pl. *rezumativi,-e.*

ribonucléic adj. *Acid ~* = acid cu rol esen-țial în transmiterea informației genetice. – Sil. *-nu-cle-ic.* Pl. *ribonucleici.*

ricín s.m. Plantă anuală, înaltă de 1-2 m, uleiul semințelor fiind folosit ca lubrifiant la motoarele de avion, în industria farmaceutică, pielărie etc. ▹ *Ulei de ~* = ulei laxativ, extras din semințele acestei plante. – Pl. *ricini.* Par. *ricină.*

ricínă s.f. Toxină vegetală care se găsește în semințele de ricin și are proprietatea de a aglutina globulele sângelui. – Pl. *ricine.* Par. *ricin.*

rickettsia s.m.pl. Microbi cu caractere comune bacteriilor și virusurilor, care pro-voacă boli epidemice grave. – Pr. *richétia.* Sil. *ri-cket-tsi-a.* Pl. *rickettsii*, art. *-tsiile*, sil. *-tsi-i-.*

ricoșá vb.I intr. (Despre proiectile, p.ext., despre un lucru aruncat cu putere) A produce un ricoșeu. – Ind.pr. pers.3 *ricoșează.*

ricoșéu s.n. Schimbare a direcției unui proiectil, p.ext., a unui lucru aruncat cu putere, în urma ciocnirii de un obstacol. – Pl. *ricoșeuri.*

rícșă s.f. Trăsurică cu două roți, trasă de un om, folosită în unele țări din Orient. – Pl. *ricșe.* Par. *rișcă.*

ríctus s.n. Contracție a mușchilor feței, care dă figurii expresia unui râs crispat (simptom în unele boli nervoase). – Pl. *rictusuri.*

rid s.n. Zbârcitură a pielii feței; (fam.) creț. – Pl. *riduri.* Par. *rit.*

ridá vb.I refl. A căpăta riduri. – Ind.pr. *ridez.*

ridát,-ă adj. Cu riduri, zbârcit. – Pl. *ridați,-te.*

ridicá vb.I. **1.** Tr. A lua de jos sau din locul în care se află și a duce în sus. **2.** Tr. A îndrepta în sus brațele, capul, sprâncenele etc. **3.** Tr. A îndepărta, a lua de pe ceva. *Își ridică pălăria*. **4.** Tr. (Fig.) A face să înceteze; a anula. *Să ridicăm ședința*. **5.** Tr. și refl. A (se) muta din loc. ▸ Tr. A lua pe cineva cu forța, a aresta. **6.** Tr. A încasa o sumă de bani. **7.** Tr. A așeza în poziție verticală un obiect aplecat sau culcat; (tr. și refl.; despre ființe) a (se) scula de jos (părăsind poziția de așezat sau de culcat).

8. Refl. A se îndrepta în sus; a se urca; (despre clădiri, copaci etc.) a se arăta în toată înălțimea, a se înălța; (despre soare) a se ivi, a răsări; (despre ceață, neguri etc.) a se împrăștia, a se risipi. **9.** Refl. (Despre sunete) A se auzi cu putere, a răsuna. **10.** Refl. (Despre copii, p.ext., despre pui de animale) A crește, a se face mare. **11.** Refl. și tr. (Fig.) A(-și) face o situație mai bună, a (se) situa pe o poziție socială mai înaltă. **12.** Tr. A mări, a spori. *Ridică prețul.* ▸ Refl. A atinge o anumită valoare; a se cifra la... **13.** Tr. A zidi, a construi (un monument, o clădire); (p.ext.) a crea, a întemeia o instituție. **14.** Tr. și refl. A (se) stârni, a (se) isca; a (se) produce. **15.** Refl. (Despre oameni; p.ext., despre mulțimi, popoare, țări) A protesta, a se opune; a se răzvrăti; a porni la luptă; (tr.) a pune în mișcare, a mobiliza. • *A-i ~ cuiva în cap pe cineva* = a instiga pe cineva împotriva cuiva. *A ~ cuiva viața* (sau *zilele*) = a omorî pe cineva. *A ~ armele asupra cuiva* = a ataca pe cineva, a porni război împotriva cuiva. *A ~ glasul* (sau *tonul*) = a vorbi cu un ton ridicat, răstit; a protesta (vehement). *A ~ în picioare* (sau *în sus*) = (despre o mulțime, un grup) a pune în mișcare, a mobiliza; a stârni agitație, tulburare. *A ~ mâna* (sau *mâinile, pumnul*) *asupra cuiva* = a amenința pe cineva cu bătaia, a lovi. *A ~ o problemă* = a pune în discuție o problemă. *A ridica paharul* = a închina în cinstea cuiva cu ocazia unui eveniment; a toasta. *A ~ pe cineva în slavă* (sau *în slăvi, în slava cerului*) = a-l lăuda în mod exagerat. *A ~ pretenții* = a pretinde mai mult decât i se cuvine. *A se ~ în ochii cuiva* = a câștiga mai multă stimă, apreciere din partea cuiva. *A se ~ în șa* (sau *în scară*) = a încăleca (un cal). *A se ~ pe umerii cuiva* = a ajunge la o situație bună prin cineva. *A-și ~ fruntea* (sau *capul*) = a se arăta plin de curaj, dârz; a deveni amenin-țător. *A-și ~ în cap pe cineva* = a nemulțumi pe cineva, fapt care îl face pe acesta să reacționeze, să-și manifeste nemulțumirea. *A-(și) ~ ochii* (sau *sufletul*) *către Dumnezeu* = a-și îndrepta gândul spre Dumnezeu; a se ruga. *A-și ~ viața* = a se sinucide. (Mat.) *A ~ un număr la o putere* = a înmulți un număr cu el însuși de atâtea ori de câte ori arată exponentul. – Ind.pr. *ridíc.*

ridicáre s.f. **1.** Acțiunea de a (se) ridica. **2.** Reprezentarea configurației terestre prin transpunerea ei grafică în planuri sau hărți. – Pl. *ridicări.*

ridicáta s.f. sg., art. *Cu ~ =* (în legătură cu vânzarea și cumpărarea mărfurilor) în cantități mari; angro.

ridicătúră s.f. Parte mai înaltă a unui teren, a unei clădiri etc.; loc ridicat. – Pl. *ridicături.*

ridíche s.f. Plantă legumicolă, cu frunze mari, crestate, cu rădăcina sferică sau conică alungită, comestibilă. • *A freca cuiva ~a* (*la nas*) = **a)** a bate zdravăn pe cineva; **b)** a-i face cuiva greutăți, neplăceri. – Nu *ridichie.* Art. *ridichea,* nu *-chia.* Pl. *ridichi.*

ridícol,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care provoacă râsul sau batjocura, caraghios. ▸ (Despre sume de bani, prețuri etc.) Foarte mic, neîn-semnat. **2.** S.n. Însușirea a ceea ce este ridicol (**1**), aspect caraghios. – Pl. *ridicoli,-e.*

ridiculizá vb.I tr. A scoate în evidență ridi-colul cuiva sau a ceva. – Ind.pr. *ridiculizez.*

rígă s.m. Popă (la cărțile de joc). – Pl. *rigi.*

rigíd,-ă adj. **1.** Care nu se deformează sub acțiunea forțelor exterioare; lipsit de flexibi-litate. **2.** (Despre oameni) Intransigent, sever. – Pl. *rigizi,-de.*

rigiditáte s.f. Însușire a ceea ce este rigid. – Pl. *rigidități.*

ríglă s.f. Ustensilă în formă de bară din lemn, din metal sau din celuloid (gradată), folosită pentru a trage linii drepte, a măsura lungimile; linie. ▹ *~ de calcul* = instrument folosit pentru efectuarea rapidă a unor calcule aritmetice și trigonometrice. – Sil. *ri-glă.* Pl. *rigle.*

riglétă s.f. **1.** Riglă lungă de 2-5 m, folosită la măsurări topografice. **2.** Rigla mobilă a unei rigle de calcul. – Sil. *ri-gle-.* Pl. *riglete.*

rigoáre s.f. Calitatea a ceea ce este riguros. ▸ (La pl.) Principii severe, exigente. *Rigorile legii.* • *De*

~ = cerut de o anumită situație, de o anumită etichetă. *La ~ =* în caz de necesitate. – Pl. *rigori.*

rigólă s.f. Șanț mic făcut de-a lungul bordurii trotuarului, pentru scurgerea apei. – Pl. *rigole.*

rigurós,-oásă adj. **1.** Făcut cu exigență, cu scrupulozitate; exact, precis. **2.** Sever (**2**). – Pl. *riguroși,-oase.*

rigurozitáte s.f. Strictețe, severitate; precizie. – G.-D. *rigurozității*, neart. *rigurozități.*

rihtuí vb.IV tr. A îmbina, prin cusături, bucățile de piele din care se confecționează un obiect de încălțăminte. – Ind.pr. *rihtuiesc,* pf.s. *rihtuii.*

rimá vb.I intr. (Despre cuvinte; p.ext., despre versuri) A avea aceleași sunete în silabele finale. – Ind.pr. *rimez.* Par. *ritma.*

rímă s.f. Identitatea sunetelor a două sau a mai multor versuri (începând cu ultima silabă accentuată); cuvânt ori segment de cuvânt care rimează cu altul. – Pl. *rime.*

rimél s.n. Produs cosmetic pentru machierea genelor. – Pl. *rimeluri.*

rindeá s.f. Unealtă formată dintr-un cuțit fixat într-un corp de lemn și care servește la rindeluire. • *A nu fi dat la ~ =* (despre oameni) a fi grosolan, necioplit. – Art. *rindeaua.* Pl. *rindele.*

rindeluí vb.IV tr. A efectua o rindeluire. – Ind.pr. *rindeluiesc*, pf.s. *rindeluii.*

rindeluíre s.f. Prelucrare prin așchiere a lemnului, pentru a obține piese cu fețe netede, plane sau profilate. – Sil. *-lu-i-.* Pl. *rindeluiri.*

ring s.n. **1.** Estradă pătrată, împrejmuită cu corzi, pe care se desfășoară meciurile de box. **2.** Spațiu într-un local amenajat pentru dans. – Pl. *ringuri.*

riníchi s.m. Organ pereche la om și la animalele superioare, situat în regiunea lom-bară de ambele părți ale coloanei vertebrale, care secretează și excretează urina. – Sil. *ri-nichi.* Pl. *rinichi.*

rinítă s.f. Inflamație a mucoasei nazale. – Pl. *rinite.*

rinocér s.m. Nume dat unor genuri de mamifere masive, imparicopitate, cu pielea groasă și cu un corn (rinocerul indian) sau cu două coarne (rinocerul african) pe frunte. – Pl. *rinoceri.*

rinoplastíe s.f. Intervenție chirurgicală prin care se reface un nas diform sau mutilat. – Sil. *-no-plas-.* G.-D. *rinoplastiei.* Pl. *rinoplastii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

ripostá vb.I intr. A da o ripostă. – Ind.pr. *ripostez.*

ripóstă s.f. Replică; acțiune hotărâtă prin care se respinge un atac într-o luptă sau într-o întrecere sportivă. – Pl. *riposte.*

rips s.n. Țesătură de bumbac sau de mătase, cu dungi paralele în relief, folosită pentru confecționarea unor obiecte de îmbrăcăminte, pentru tapisarea mobilelor etc. – Nu *ripsă.* Pl. *ripsuri* „sorturi".

risc s.n. Posibilitate de a cădea într-o primej-die, într-un necaz, de a suferi o pagubă, un eșec. – Pl. *riscuri.*

riscá vb.I tr. și intr. A (se) expune unui risc. – Ind. pr. *risc.*

riscánt,-ă adj. (Și adverbial) Expus riscului, nesigur, primejdios. – Pl. *riscanți,-te.*

risípă s.f. **1.** Cheltuială nechibzuită a unor bunuri. ▸ (Fig.) Belșug, abundență. **2.** Îm-prăștiere (în dezordine). • *În ~ =* în dezordine, în debandadă. – Pl. *risipe.*

risipí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) împrăștia (**1**); a (se) distruge prin împrăștiere. ▸ Tr. A face să dispară, a îndepărta sentimente, gânduri etc. **2.** Tr. A cheltui fără socoteală, a irosi bani, avere etc. **3.** Refl. și tr. (Despre ființe aflate într-un grup sau despre colectivități) A (se) împrăștia (**2**). **4.** Refl. și tr. (Despre nori, ceață, fum etc.) A (se) destrăma, a (se) spulbera. **5.** Tr. și refl. A (se) dărâma, a (se) prăbuși; a (se) distruge, a (se) prăpădi. – Ind.pr. *risipesc,* pf.s. *risipii.*

risipitór,-oáre adj. (Adesea substantivat) Care cheltuiește fără socoteală. – Pl. *risipitori, -oare.*

rísling s.n. Soi de viță de vie; vin obținut din astfel de struguri.

ristíc s.n. *Gogoașă de ~* = excrescență bogată în tanin, care se formează pe frunzele de stejar în urma înțepăturii unor insecte și care se folosește în industria chimică și farmaceutică.

rișcă s.f. Joc de noroc în care câștigă cine ghicește pe ce parte va cădea o monedă aruncată în sus. – Par. *ricșă.*

rit s.n. **1.** Ritual (**1**). **2.** Religie. – Pl. *rituri.* Par. *rid.*

ritm s.n. **1.** Succesiune periodică și simetrică a silabelor accentuate și neaccentuate într-un vers ori a accentelor tonice într-o frază muzicală; cadență, tact; (p.ext.) efect obținut prin această așezare. **2.** Desfășurare gradată, treptată a unei acțiuni, a unei activități, condiționată de anumiți factori. ▸ Periodicitate a unei mișcări, a unui proces, a unei activități. ▸ Mișcare regulată; tempo, cadență. **3.** (Ec.) Indicator prin care se caracterizează dinamica fenomenelor. *Ritm mediu al creșterii productivității.* – Pl. *ritmuri.*

ritmá vb.I tr. A imprima ritm unui vers, unei fraze sau unei bucăți muzicale. – Ind.pr. *ritmez.* Par. *rima.*

ritmát,-ă adj. Cu ritm. – Pl. *ritmați,-te.*

rítmic,-ă adj., s.f. **1.** (Adesea adverbial) Care are ritm; cadențat, regulat. *Gimnastică ritmică.* **2.** S.f. Ansamblu de norme privitoare la folosirea ritmului în poezie și în muzică. – Pl. *ritmici,-ce.*

ritmicitáte s.f. **1.** Însușirea de a avea ritm (**1**). **2.** Desfășurare proporționată în timp a unei activități. – G.-D. *ritmicității,* neart. *ritmicități.*

ritós adv. Categoric, hotărât; precis, clar.

rituál,-ă s.n., adj. **1.** S.n. Rânduială a unei slujbe religioase; (p.ext.) ceremonial desfă-șurat după anumite reguli tradiționale cu prilejul unor momente importante (ex. naștere, căsătorie, culesul recoltei etc.); rit. **2.** Adj. Care se face după un anumit ritual (**1**). – Sil. *-tu-al.* Pl.s.n. *ritualuri,* adj. *rituali,-e.*

rivál,-ă s.m. și f. **1.** Persoană care aspiră, în concurență cu alta, la aceeași situație, la aceleași succese, la dragostea aceleiași persoane. **2.** Persoană care are merite și calități egale cu ale alteia. • *Fără ~* = fără pereche, fără egal. – Pl. *rivali,-e.*

rivalitáte s.f. Concurență între persoane care aspiră la același lucru. – Pl. *rivalități.*

rivalizá vb.I intr. A fi rival cu cineva. – Ind.pr. *rivalizez.*

riváltă s.f. Șir de lumini fixate în dosul cortinei, la nivelul podelei, care luminează scena; (p.ext.) rampă. – Pl. *rivalte.*

riverán,-ă adj. (Despre țări, regiuni etc.) Situat pe malul unei ape sau străbătut de o apă curgătoare. – Pl. *riverani,-e.*

rizeáfcă s.f. Specie de scrumbie care trăiește în Marea Neagră, de unde pătrunde în fluvii pentru reproducere. – Pl. *rizeafce,* nu *rizefce.* Var. **rizafcă** s.f.

rizíbil,-ă adj. De râs; ridicol, caraghios. – Pl. *rizibili,-e.*

rizóm s.m. Tulpină subterană lipsită de clo-rofilă, servind la înmagazinarea substanțelor de rezervă și ca organ de înmulțire vegetativă. – Pl. *rizomi.*

rizopóde s.n.pl. Clasă de protozoare care se mișcă cu ajutorul pseudopodelor.

rizóto s.n. Mâncare făcută din orez, unt, sos de roșii și parmezan. – Art. *rizotoul.*

roábă s.f. Mijloc de transport alcătuit dintr-o ladă sau o platformă rezemată pe o roată la un capăt și la celălalt capăt având două brațe de care împinge omul, pentru a căra materiale. – Pl. *roabe.*

roáde vb.III. **1.** Tr. A rupe și a fărâmița cu dinții câte puțin din ceva (pentru a mânca). **2.** Tr. (Fig.; despre gânduri, sentimente etc.) A frământa, a chinui întruna. **3.** Tr. și refl. (Despre materiale) A (se) distruge printr-o folosire îndelungată, prin frecare etc. ▸ A (se) răni pielea prin frecare de un corp tare. • *A ~ cuiva pragul* = a veni prea des la cineva, a-l vizita mereu. *A ~ cuiva urechile* (sau *capul*) = a plictisi pe cineva, repetându-i același

lucru; a-i împuia capul, a-l bate la cap. *A ~ (pe cineva) la inimă* = a-l chinui, a-l neliniști, a-l supăra ceva. – Ind.pr. *rod,* pf.s. *rosei*; ger. *rozând*; part. *ros.*

roátă s.f. **1.** Parte a unui vehicul, în formă de cerc de lemn sau de metal, cu spițe ori plin, care, învârtindu-se în jurul unei osii, servește la rularea vehiculului. ▹ *Roata lumii* = succesiunea evenimentelor. **2.** Organ de mașină, asemănător cu roata (**1**), care servește la transmiterea unei mișcări de rotație. *Roata morii*. ▸ Unealtă sau dispozitiv în formă de roată (**1**), acționat de obicei manual, cu ajutorul căruia se efectuează diferite operațiuni (ex. roata de tors). ▹ *Roata olarului* = mecanism simplu, format dintr-un disc orizontal fixat pe un arbore rotitor, pe care olarul dă forma oalelor. **3.** Obiect (fabricat) sau desen, figură în formă de cerc. *Roată de căscaval*. **4.** Figură formată din ființe sau lucruri așezate în cerc. **5.** Mișcare circulară, rotocol. ▹ (Adverbial; mai ales în legătură cu modul de a privi) *Privește roată.* • *A da* (*o*) *~* = **a)** a descrie un cerc în mers, în zbor, a merge de jur împrejur; **b)** a alerga, a da o fugă. *A fi a cincea ~ la car* = a fi ceva neglijabil, a nu avea nici o importanță. *A-i fi cuiva carul într-o ~* = a avea o situație materială rea, a fi sărac. *A merge ca pe roate* = a se desfășura, a se realiza foarte bine, fără piedici. *A pune pe roate* = a organiza o lucrare, o acțiune astfel încât să funcționeze fără piedici. *A se întoarce roata* = a se schimba situația în favoarea sau în defavoarea cuiva. *A-și face ochii ~* = a se uita de jur împrejur. *Du-te unde a dus surdul roata și mutul iapa,* se spune celui pe care nu vrei să-l mai vezi, nici să-i auzi de nume. – Pl. *roți,* în expr., și *roate.*

rob, roábă s.m. și f. **1.** (În Evul Mediu) Om aflat în dependență totală față de stăpânul feudal. **2.** Prizonier, captiv. **3.** (În limbajul bisericesc) Credincios. **4.** (Fig.) Persoană stăpânită de o pasiune, de un sentiment, de o preocupare etc. – Pl. *robi, roabe.*

róbă s.f. Haină lungă și amplă purtată de magistrați în ședințe și de conducerea unei universități sau facultăți la anumite solem-nități. – Pl. *robe.*

robí vb.IV tr. A aduce pe cineva în starea de rob; a ține în captivitate. ▸ Intr. A trăi în robie. ▸ (Fig.) A subjuga pe cineva prin farmecul pe care îl exercită. – Ind.pr. *robesc,* pf.s. *robii.*

robíe s.f. Stare, condiție de rob. – G.-D. *robiei.* Pl. *robii,* art. *-biile,* sil. *-bi-i-.*

robinét s.n., s.m. Dispozitiv montat la o conductă sau la un rezervor, care poate întrerupe, varia ori restabili circulația unui fluid. – Pl.n. *robinete*, m. *robinești.*

robinsonádă s.f. Acțiune neobișnuită, ieșită din comun; aventură. – Pl. *robinsonade.*

robót s.m. Aparat automat care execută diferite operații dirijate, acționând pe baza unui program sau răspunzând unor excitații exterioare. ▸ (Fig.) Persoană care muncește mecanic sau din greu, tot timpul. – Pl. *roboți.*

roboteálă s.f. (Fam.) **1.** Faptul de a roboti. **2.** Treburi mărunte în gospodărie. – Pl. *roboteli.*

robotí vb.IV intr. (Fam.) **1.** A munci din greu, a trudi. **2.** A trebălui. – Ind.pr. *robotesc,* pf.s. *robotii.*

robúst,-ă adj. Înzestrat cu o constituție fizică puternică, viguros. – Pl. *robuști,-ste.*

robustéțe s.f. Însușirea de a fi robust, vigoare. – G.-D. *robusteții,* neart. *robusteți.*

rocádă s.f. Mutare combinată a regelui și a turei la jocul de șah; (p.ext.) inversare reci-procă a poziției ocupate de două elemente. – Pl. *rocade.*

rocambolésc,-éscă adj. Fantastic, extrava-gant. – Pl. *rocambolești.*

rócă s.f. Agregat mineral constituent al scoarței terestre. – Pl. *roci.*

róchie s.f. Îmbrăcăminte femeiască la care fusta și bluza alcătuiesc o singură piesă. – Sil. *-chi-e.* G.-D. *rochiei.* Pl. *rochii,* art. *-chiile,* sil. *-chi-i-.*

rochíță s.f. Diminutiv al lui rochie. ▹ (Bot.) *Rochița-rândunicii* = volbură (**3**). – Pl. *rochițe.*

rock s.n. Dans modern, cu mișcări vioaie, bine marcate. – Pr. *roc*. Pl. *rockuri.*

rococó adj. invar. (În arhit. și în arta decorativă) *Stil* ~ (și substantivat, n.) = stil artistic din sec. 18, caracterizat printr-o ornamentație excesivă, prin preferința pentru culori deschise și strălucitoare, pentru linii curbe, pentru compoziția asimetrică. – Art.n. *rococoul.*

rocoțeá s.f. Plantă erbacee otrăvitoare, cu frunze opuse și flori albe asemănătoare unor steluțe. – Art. *rocoțeaua.* Pl. *rocoțele.*

rod s.n. **1.** Nume generic dat produselor vegetale ale plantelor cultivate, în special fructelor. **2.** Urmare, efect al unei acțiuni; folos. – Nu *roadă.* Pl. *roade.*

rodá vb.I tr. A efectua un rodaj. – Ind.pr. *rodez.*

rodáj s.n. Operație prin care piesele noi ale unui ansamblu tehnic sunt supuse la diferite regimuri de funcționare, pentru a se ajusta suprafețele de contact. – Pl. *rodaje.*

rodán s.n. Sucală. – Pl. *rodane.*

rodéo s.n. Întrecere în care un călăreț tre-buie să încalece și să se mențină, fără șa, călărind un cal sau un bou. – Sil. *-de-.* Art. *rodeoul.*

rodí vb.IV intr. A produce rod (**1**). – Ind.pr. *rodesc.*

ródie s.f. Fructul comestibil al rodiului[1], de mărimea unui măr, cu coaja groasă, roșiatică, cu multe semințe. – Sil. *-di-e.* G.-D. *rodiei.* Pl. *rodii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

roditór,-oáre adj. (Despre plante) Care dă roade bogate; (despre arbori) fructifer; (despre terenuri) favorabil culturilor, fertil. – Pl. *roditori,-oare.*

ródiu1 s.m. Arbore mediteranean cu flori roșii și fructe mari, comestibile. – Sil. *-diu,* pr. *-dĭu.* Pl. *rodii,* art. *-diii,* sil. *-di-ii.*

ródiu2 s.n. Metal alb-argintiu asemănător cu platina, întrebuințat, în aliaj, la fabricarea unor instrumente de laborator. – Sil. *-diu,* pr. *-dĭu.*

ródnic,-ă adj. (Despre terenuri) Fertil; (despre perioada de timp) în care se obțin recolte bogate; (despre ploaie) care ajută să se producă rod bogat. ▸ (Fig.) Care dă rezultate bune. *Întrevedere rodnică.* – Pl. *rodnici,-ce.*

rodnicíe s.f. Însușirea de a fi rodnic; ferti-litate. – G.-D. *rodniciei.* Pl. *rodnicii*, art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

rododéndron s.m. (Bot.) Smirdar. – Sil. *-den-dron.* Pl. *rododendroni.*

rogatórie adj. *Comisie* ~ = mandat în-credințat de o instanță judiciară unei instanțe din altă localitate, pentru a-i procura anumite dovezi necesare soluționării unui litigiu. – Sil. *-ri-e.* Pl. *rogatorii.*

rogojínă s.f. Împletitură de rogoz sau de papură care se așterne pe jos sau se atârnă pe pereți. – Pl. *rogojini.*

rogóz s.m. Numele unor plante erbacee cu tulpina în trei muchii, cu flori grupate în spice, care cresc prin locuri umede; șovar. – Pl.n. *rogozuri* „loc cu rogoz".

roi1 s.n. **1.** Grup de albine ieșit din stup, împreună cu matca, în căutarea unui nou adăpost. **2.** Mulțime, grup de insecte, de păsări mici care zboară împreună, de oameni care se mișcă grăbit și zgomotos. **3.** Grup de corpuri cerești cu caracteristici sugerând o proveniență comună. • *În ~uri* = în grupuri. – Monosilabic. Pl. *roiuri.*

roí2 vb.IV intr. **1.** (Despre albine) A pleca din vechiul stup în căutarea unui nou adăpost și pentru a forma o nouă familie. **2.** (Despre insecte, păsări mici) A zbura în grup; (despre oameni) a se mișca în număr mare (în jurul cuiva sau a ceva). – Ind.pr. *roiesc.*

roib, roáibă adj. (Despre cai; și substantivat) Cu părul roșcat. – Monosilabic. Pl. *roibi, roaibe.* Par. f. *roibă.*

róibă s.f. Plantă erbacee, înaltă, cu flori gălbui, a cărei rădăcină conține o materie colorantă roșie. – Pl. *roibe.* Par. *roib.*

róiniță1 s.f. Plantă erbacee meliferă, cu flori albe sau liliachii, plăcut mirositoare, cu frunze ovale din care se extrage un ulei folosit în industria farmaceutică. – Pl. *roinițe.*

róiniță2 s.f. (Pop.) Stup mic, cu care se prinde un roi de albine. – Pl. *roiniță.*

rojdánic s.n. Carte de prevestire, care ține de literatura populară și care prezice viitorul oamenilor după zodia în care s-au născut. – Pl. *rojdanice.*

rol s.n. **1.** Parte ce se distribuie unui actor, unui cântăreț într-un spectacol; personajul interpretat de un actor. **2.** Atribuție, menire ce revine cuiva într-o acțiune. **3.** Lista pro-ceselor în ordinea în care urmează a se judeca de către un organ de jurisdicție într-o anumită zi. – Pl. *roluri.*

rolán s.n. Denumire a unei fibre textile sintetice.

rólă s.f. **1.** Piesă de forma unei roți mici, servind la rulare, la transmiterea unei mișcări, la stabilirea unui contact electric etc. **2.** Unealtă în formă de cilindru cu mâner, folosită la imprimarea unui desen pe perete, pe hârtie etc. – Pl. *role.*

rom1 s.m. Țigan. – Scris și *rrom*. Pl. *romi.*

rom2 s.n. Băutură alcoolică tare, cu aromă specifică. – Pl. *romuri* „cantități, porții".

román1 s.n. Narațiune epică în proză, amplă și complexă, de obicei cu mai multe perso-naje. ▸ (Fig.) Povestire cu multe peripeții. – Pl. *romane.*

román2,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația de bază a Imperiului Roman. **2.** Adj. Care se referă la Roma antică sau la Imperiul Roman. ▹ *Cifre romane* = cifre reprezentate prin litere majus-cule din alfabetul latin. – Pl. *romani,-e.*

romanciér,-ă s.m. și f. Autor de romane[1]. – Sil. *-ci-er.* Pl. *romancieri,-e.*

románic,-ă adj. **1.** Referitor la romani[2]; care se trage din romani. **2.** (Despre limbi) Care are la bază limba latină. **3.** Care se referă la limbile romanice (**2**); care se ocupă de limbile romanice. *Cercetări romanice.* – Pl. *romanici, -ce.*

romaníst,-ă s.m. și f. Specialist în studiul limbilor romanice. – Pl. *romaniști,-ste.*

romanística s.f. Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul limbilor romanice. – G.-D. *romanisticii.*

romanitáte s.f. **1.** Origine romană; caracter roman al unui popor, al unei culturi etc. **2.** Totalitatea popoarelor romanice. – G.-D. *romanității.*

romaníță s.f. (Bot.) Mușețel. – Pl. *romanițe.*

romanizá vb.I tr. A impune unei țări, unei regiuni, unei populații instituțiile, cultura, civilizația română. – Ind.pr. *romanizez.*

romántic,-ă adj. **1.** Care ține de romantism (**1**). **2.** Visător, melancolic. – Pl. *romantici, -ce.*

romantísm s.n. **1.** Mișcare literară și artis-tică, apărută la începutul sec. 19 ca o reacție împotriva clasicismului și caracterizată prin cultul naturii, lirism, sensibilitate, imaginație, libertate de expresie. **2.** Înclinare spre lirism, visare, melancolie.

romanță vb.I tr. A expune într-o formă literară, idealizată viața unei persoane ilustre, un fapt istoric etc.; a da caracter de roman[1]. – Ind.pr. *romanțez.*

romanțát,-ă adj. (Despre viața unor personaje celebre, evenimente istorice etc.) Prezentat sub formă de roman[1]. – Pl. *roman-țați,-te.*

románță s.f. Poezie sau compoziție muzicală vocală cu conținut liric, sentimental, de obicei erotic. – Pl. *romanțe.*

romanțiós,-oásă adj. Care este predispus sau care predispune la visare, la melancolie. – Sil. *-ți-os.* Pl. *romanțioși,-oase.*

román,-ă s., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune pe teritoriul României. **2.** S.m. (Pop.) Țăran; bărbat (în general); (și determinat prin „meu", „tău") soț. **3.** S.m. (În forma *rumân*; în Evul Mediu, în Țara Românească) Iobag. **4.** Adj. Referitor la România sau la populația ei; românesc. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de români (**1**). – Pl. *români,-e.* Var., înv. și pop., **rumân,-ă** s.m. și f.

románcă s.f. Femeie română. – Pl. *romance.*

românésc,-eáscă adj. Român (**4**). – Pl. *românești.*

românéște adv. Ca românii; în limba română. • *A spune ~ în ochi* sau *a spune verde,* ~ = a spune adevărul în față, direct, fără menajamente. *Nu*

știi ~, se spune unei persoane care nu vrea să înțeleagă ce-i spui.

românizá vb.I tr. A da unui cuvânt străin, introdus în limba română, o formă potrivită cu structura acestei limbi. – Ind.pr. *românizez.*

romb s.n. Paralelogram cu toate laturile egale. – Pl. *romburi.*

rómbic,-ă adj. În formă de romb. – Pl. *rombici,-ce.*

romboédric,-ă adj. În formă de romboedru. – Sil. *-bo-e-dric.* Pl. *romboedrici,-ce.*

romboédru s.n. Poliedru cu toate fețele în formă de romb. – Sil. *-bo-e-dru.* Pl. *rom-boedre.*

romboíd,-ă adj. În formă de romb. ▸ (Sub-stantivat, n.) Figură în formă de romb. – Pl. *romboizi,-de.*

rond,-ă s.n., adj. **1.** S.n. Strat de flori, de obicei circular, mai ridicat decât nivelul terenului din jur. **2.** S.n. Piață rotundă din care pornesc mai multe artere de circulație. **3.** S.n. Inspecție de noapte făcută santinelelor dintr-o garnizoană. **4.** Adj. *Scriere ~ă* = scriere cu litere rotunde, groase, drepte. – Pl. s.n. *ronduri*, adj. *ronde.* Par.f. *rundă.*

rondél s.n. Specie a poeziei lirice, cu formă fixă, alcătuită din 13-14 versuri repartizate în trei strofe, cu două rime. – Pl. *rondeluri.* Par. *rondelă.*

rondélă s.f. Mic disc de metal, de lemn etc. având diverse utilizări în tehnică, mai ales ca element auxiliar de separare sau de siguranță între o piuliță și corpul piesei care se strânge. ▸ (Prin analogie) Bucată rotundă. *O rondelă de salam.* – Pl. *rondele.* Par. *rondel.*

rondó s.n. Piesă muzicală instrumentală, cu caracter vioi, a cărei temă principală revine periodic. – Art. *rondoul.* Pl. *rondouri.* Par. *rondou.*

rondóu s.n. Loc de formă circulară amena-jat în grădini, în piețe etc. – Pl. *rondouri.* Par. *rondo.*

röntgen s.m. Unitate de măsură pentru doza de radiație X sau gama. – Pr. *röntghen.* Sil. *röntgen.* Pl. *röntgeni.*

ronț interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de roaderea cu dinții a unui aliment tare.

ronțăí vb.IV tr. A sfărâma între dinți puțin câte puțin și a produce un zgomot caracteris-tic, mâncând un aliment tare. – Ind.pr. pers.1 și 2 *rónțăi,* pf.s. *ronțăii.*

ronțăiálă s.f. Faptul de a ronțăi; zgomotul produs de cel care ronțăie un aliment tare. – Pl. *ronțăieli.*

rópot s.n. **1.** Zgomot produs de loviturile copitelor unui cal care aleargă, de căderea picăturilor de ploaie, de lovituri succesive și ritmice etc. **2.** Izbucnire de aplauze; zgomot produs de aplauze. – Pl. *ropote.*

ropotí vb.IV intr. A produce zgomote repezi și cadențate prin lovituri ritmice în ceva. – Ind.pr. *ropotesc,* pf.s. *ropotii.*

ros, roásă adj. **1.** Distrus prin folosire îndelungată, prin frecare sau prin acțiunea unui agent extern. **2.** (Fig.) Chinuit, măcinat de.... – Pl. *roși, roase.*

rosătúră s.f. Rană superficială produsă prin roadere. – Pl. *rosături.*

rósbif s.n. Friptură de mușchi de vacă, foarte puțin friptă. – Pl. *rosbifuri.*

rost s.n. **1.** Sens, înțeles; scop, menire. **2.** Stare, situație socială, materială, familială; (p.ext.) gospodărie. **3.** Mod de organizare a unei activități; succesiune a faptelor. **4.** Spațiul în formă de unghi dintre firele de urzeală prin care trece suveica. ▸ Spațiul îngust dintre cărămizile unui zid, dintre scândurile unei dușumele etc. **5.** (Înv.) Gură; (înv. și pop.) grai, glas; limbă, vorbire. • *A da de ~ la ceva* = a găsi rezolvarea, soluția unui lucru; a înțelege. *A face ~ de ceva* = a procura ceva. *A fi ~ de ceva* = a exista o posibilitate, o ocazie favorabilă pentru ceva. *A lua* (sau *a trage*) *pe cineva la ~* = a-l obliga să răspundă de faptele sale, certându-l pe cineva, a-l mustra; a-i cere socoteală. *A nu-și afla ~* = a nu-și găsi liniștea. *Pe de ~* = pe dinafară; din memorie. *Fără* (*de*) *~* = zadarnic, inutil. – Pl. *rosturi.*

rostí vb.IV. **1.** Tr. A pronunța (**1**). **2.** Intr. A face rostul (**4**) în timpul țesutului. – Ind.pr. *rostesc,* pf.s. *rostii.*

rostogól s.n. Mișcare de rostogolire. • *De-a ~ul* = rostogolindu-se. – Pl. *rostogoluri.*

rostogolí vb.IV. **1.** Refl. și tr. A (se) deplasa (pe o pantă) rotindu-se în jurul lui însuși. **2.** Refl. (Despre ape) A curge repede, în valuri. – Ind.pr. *rostogolesc,* pf.s. *rostogolii.*

rostogolíre s.f. Faptul de a (se) rostogoli; deplasare printr-o mișcare de rotire în jurul lui însuși. – Pl. *rostogoliri.*

rostopáscă s.f. Plantă cu flori galbene-aurii, folosită în medicină datorită sucului otrăvitor din tulpină. – G.-D. *rostopascăi.*

róstru s.n. **1.** Prelungire cartilaginoasă a botului unor pești. **2.** Trompă ascuțită la unele insecte. – Sil. *ros-tru.* Pl. *rostruri.*

rostuí vb.IV tr. A umple golurile dintre cărămizile unui zid, dintre bucățile de faianță, dintre panelele unei șosele etc. – Ind.pr. *rostuiesc,* pf.s. *rostuii.*

roșcát,-ă adj. Cu reflexe roșietice. ▸ (Sub-stantivat) Persoană sau animal cu părul bătând în roșu. – Pl. *roșcați,-te.*

róșcov s.m. Arbore mic din zona meditera-neană, cu fructe comestibile. – Pl. *roșcovi.*

roșcován,-ă adj. (Despre oameni) Roșu la față. ▸ (Despre păr) Roșcat. – Pl. *roșco-vani,-e.*

róșcovă s.f. Fructul dulce și comestibil al roșcovului, de forma unei păstăi cafenie-în-chisă, cu multe semințe. – Pl. *roșcove.*

roșeáță s.f. Culoare roșie. ▸ Culoare roșie a feței, a pielii din cauza afluenței de sânge, a unei emoții, a frigului etc. – G.-D. *roșeții,* neart. *roșeți.*

roșí vb.IV refl., tr. și intr. A (se) înroși. – Ind.pr. *roșesc,* pf.s. *roșii*; cj.pers.3 *să roșească.*

roșiátic,-ă adj. Care bate în roșu; în care predomină roșu. – Sil. *-și-a-.* Pl. *roșietici, -ce.*

roșiór,-oáră adj., s. **1.** Adj. Diminutiv al lui roșu. **2.** S.f. (La sg.) Soi de viță de vie cu struguri mici, roșietici. **3.** S.f. Pește mic de baltă, cu corpul turtit lateral, cu ochii și cu înotătoarele roșietice. **4.** S.m. (La pl.) Corp de elită al cavaleriei în vechea organizare a armatei române. – Sil. *-și-or.* Pl. *roșiori,-oare.*

róșu,-ie adj., s. **1.** Adj. De culoarea sângelui. **2.** Adj. (Despre păr; p.ext., despre animale sau păsări) Roșcat, roșcovan. ▸ (Despre față) De culoare rumenă; (despre oameni) cu fața îmbujorată; (despre ochi) injectat. **3.** Adj. (Despre metale) Înroșit în foc. **4.** S.n. Culoare roșie (**1**), prima dintre culorile fundamentale ale spectrului luminii. **5.** S.f. Pătlăgea roșie. **6.** S.n. Fard roșu (**1**) pentru obraz și buze. **7.** S.n. Una dintre culorile la cărțile de joc. • *A vedea ~* sau *a i se face ~ înaintea ochilor* = a se înfuria. *În ~* = (despre clădiri) cu zidăria de cărămidă terminată, dar încă netencuită. – Sil.f. *-și-e.* Pl. adj., s.f. *roșii.*

rotacísm s.n. Fenomen fonetic constând în transformarea unei consoane în „r"; (în limba română) fenomen fonetic dialectal care constă în transformarea lui „n" între vocale în „r" la cuvintele moștenite din latină.

rotár s.m. Meseriaș care face roți, care, căruțe etc. – Pl. *rotari.* Par. *rotaș.*

rotáre s.f. Mișcare circulară a corpului la gimnastică, la patinaj, la sărituri în apă etc. – Pl. *rotări.*

rotáș s.m. Cal înhămat la oiște. – Pl. *rotași.* Par. *rotar.*

rotát,-ă adj. **1.** Rotund (**1**). **2.** (Despre părul cailor, p.ext., despre cai) Cu pete de altă culoare decât restul. – Pl. *rotați,-te.*

rotatív,-ă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre sisteme tehnice sau elemente ale acestora) Care poate face o mișcare de rotație. **2.** S.f. Mașină pentru tipărit publicații de mare tiraj. – Pl. *rotativi,-e.*

rotáție s.f. **1.** (Și în *mișcare de ~*) Mișcare în jurul unui punct fix sau al unei axe. ▸ Mișcare a unui corp ceresc în jurul axei sale. ▹ *Perioadă de ~* = interval de timp în care un corp ceresc execută o rotație completă. **2.** Schimbare alternativă. **3.** Alternarea cul-turilor agricole pe un teren. •

Prin ~ = cu schimbul, pe rând. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *rotației.* Pl. *rotații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

rotăríe s.f. **1.** Meseria rotarului; rotărit. **2.** Atelier în care se fac și se repară roți. – G.-D. *rotăriei.* Pl. *rotării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

rotărít s.n. Rotărie (**1**).

rotí vb.IV refl. și tr. **1.** A (se) mișca descriind cercuri sau de jur împrejurul a ceva; (refl.) a efectua o mișcare de rotație; a (se) învârti. ▸ Refl. (Despre ape) A forma vârtejuri. **2.** (Despre păsări) A-și desface penele cozii și aripile. • *A-și ~ ochii* (sau *privirea*) = a-și plimba ochii (sau privirea) în toate părțile, de jur împrejur. – Ind.pr. *rotesc,* pf.s. *rotii.*

rotifére s.n.pl. Clasă de viermi inferiori microscopici, având corpul alungit și o co-roană de cili la partea anterioară.

rotílă s.f. **1.** Roată mică. *Scaun cu rotile.* **2.** Fiecare dintre cele două roți ale cotigii plugului; (p. ext.) cotiga plugului. – Pl. *rotile.*

rotíre s.f. Mișcare de rotație; mișcare în cerc sau în spirală; rotit, rotocol. – Pl. *rotiri.*

rotiseríe s.f. Local de alimentație publică în care se prepară și se servesc fripturi. – G.-D. *rotiseriei.* Pl. *rotiserii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

rotisór s.n. Ustensilă care servește la rotirea cărnii fixate într-o tijă, deasupra unei surse de căldură. – Pl. *rotisoare.*

rotít s.n. **1.** Rotire. **2.** Cântecul și jocul co-coșului de munte în perioada împerecherii.

rotocól s.n. **1.** Corp sau imagine, figură (în special de fum) în formă de disc, de inel ori de cerc. **2.** Mișcare circulară; rotire. • *A da rotocoale cuiva* (sau *la ceva*) = a înconjura pe cineva sau ceva de mai multe ori; a da târcoale. – Pl. *rotocoale.*

rotoféi,-éie adj. Dolofan. – Pl. *rotofei,-eie.*

rotóndă s.f. Sală mare ori construcție circulară având tavanul sau acoperișul în formă de cupolă. – Pl. *rotonde.*

rotór s.n. Subansamblu al unei mașini de forță care se rotește în timpul funcționării. – Pl. *rotoare.*

rotúlă s.f. Os mic, mobil, în formă de disc, situat în partea anterioară a genunchiului, contribuind la formarea articulației acestuia. – Pl. *rotule.*

rotúnd,-ă adj. **1.** De forma unui cerc, a unei sfere sau a unui disc. **2.** (Despre ființe, despre corpul sau părți ale corpului lor) Dolofan, rotofei. **3.** (Despre cifre, sume etc.) Fără fracțiuni sau subdiviziuni, întreg. **4.** (Fig.; despre mișcări, gesturi) Domol, lin; (despre sunete, cuvinte) plăcut, armonios. – Pl. *rotunzi,-de.*

rotunjí vb.IV tr. **1.** A da formă rotundă (**1**). ▸ (Și refl.) A (se) împlini, a (se) îngrășa. **2.** A întregi, a mări (o avere, o sumă de bani). – Ind.pr. *rotunjesc,* pf.s. *rotunjii*; cj.pers.3 *să rotunjească.*

rotunjíme s.f. Însușirea a ceea ce este rotund; linie, formă rotundă. ▸ (De obicei la pl.) Formă rotundă, plină a corpului. – Pl. *rotunjimi.*

róuă s.f. Nume dat picăturilor de apă care se formează dimineața prin condensarea vaporilor din atmosferă și care se depun pe plante, pe sol, pe obiecte. • *Pe ~* = înainte de a se ridica roua, dis-de-dimineață. – Nu *roă.* – Sil. *ro-uă.* G.-D. *rouăi,* sil. *ro-uă-i.*

roură vb.I. **1.** Intr. A cădea rouă. **2.** Tr. și refl. A (se) acoperi cu picături (ca) de rouă. – Sil. *ro-u-.* Ind.pr. pers.3 *rourează.*

rourícă s.f. Plantă erbacee înaltă, cu fructe dulci, comestibile. – Sil. *ro-u-.* Pl. *rourele.*

rovínă s.f. **1.** Groapă, râpă, surpătură. **2.** Loc mlăștinos. – Pl. *rovine.*

roz,-ă adj. De culoare roșie foarte deschisă.; trandafiriu. • *A vedea* (*totul*) *în ~* = a privi lucrurile cu optimism, a fi încrezător. – Pl. *rozi,-e.*

rozacée s.f.pl. Familie de plante erbacee și lemnoase (ex. mărul, trandafirul, măceșul). – Sil. *-ce-e,* scris nu *-ceie.*

rozáriu s.n. (În Biserica catolică) Mătanie (**2**). ▸ Rugăciune rostită pe mătănii. – Sil. *-riu,* pr. *-riu.* Pl. *rozarii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

róză s.f. **1.** Trandafir (**1**). **2.** *Roza-vânturilor* = diagramă în formă de stea prin care se reprezintă

direcția și viteza vântului, prin raportare la punctele cardinale. • *A nu sta pe roze* = a se afla într-o situație nefavorabilă. – Pl. *roze.*

rozătoáre s.n.pl. Ordin de mamifere dăună-toare, cu dinții incisivi dezvoltați, pentru a roade vegetalele (ex. șoarecele, șobolanul).

rozé adj. (Despre vinuri) Care are culoarea roz. – Art. *rozeul.*

rozétă s.f. Motiv decorativ în formă de roză (**1**), folosit în arhitectură, sculptură, pictură etc. – Pl. *rozete.*

rozmarín s.m. Arbust mic, plăcut mirositor, cu frunze totdeauna verzi, cu flori albastre, albe sau roșii; se întrebuințează în medicină și în industria parfumurilor. – Pl. *rozmarini.*

rubedénie s.f. (Pop.) Rudă, rudenie. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *rubedeniei.* Pl. *rubedenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

rubelít s.n. Piatră semiprețioasă, roșie. – Pl. *rubelite.*

rubeólă s.f. (Med.) Boală contagioasă (de copii), caracterizată printr-o erupție roz pe piele. – Sil. *-be-o-.* Pl. *rubeole.*

rubiacée s.f.pl. Familie de plante dicotile-donate, lemnoase sau erbacee, cu frunze înguste opuse și flori grupate în inflorescențe (ex. sânzienele). – Sil. *-bi-a-ce-e,* scris nu *-ceie.*

rubín s.n. Varietate roșie de corindon, folosită ca piatră prețioasă și în mecanica de precizie. – Pl. *rubine.*

rúblă s.f. Unitate bănească oficială a Rusiei. – Sil. *ru-blă.* Pl. *ruble.*

rúbrică s.f. **1.** Despărțitură, verticală sau orizontală, într-un registru, într-un formular etc. **2.** Spațiu rezervat într-un ziar, într-o revistă etc. articolelor dintr-un anumit dome-niu. – Sil. *ru-bri-.* Pl. *rubrici.*

rúcsac s.n. Un fel de sac din pânză, din material plastic etc., care se poartă pe spate mai ales de către excursioniști. – Pl. *rucsacuri.* Acc. și *rucsác.*

rudár s.m. Meșter țigan care lucrează albii, fuse, linguri de lemn etc. – Pl. *rudari.*

rúdă s.f. Persoană legată de altă persoană prin raport de rudenie (**1**), neam, rudenie, (pop.) rubedenie. • *A avea rude la Ierusalim* = a fi protejat de persoane importante, influente. *De ~ bună* (sau *mare, bogată* etc.) = dintre cei bogați, nobil. *Pe ~* (și) *pe sământă* = pe toți, până la unu; pe fiecare în parte. – Pl. *rude.*

rudénie s.f. **1.** Legătură directă sau cola-terală între două persoane. **2.** Rudă. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *rudeniei.* Pl. *rudenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

rudiménț s.n. Organ rudimentar la ființe sau la plante. – Pl. *rudimente.*

rudimentár,-ă adj. Care abia începe să se formeze, să se dezvolte. ▹ (Biol.) *Organ ~* = organ atrofiat și fără funcționalitate la speciile actuale, dar pe deplin dezvoltat la speciile de origine. ▸ (Fig.) Primitiv, grosolan. – Pl. *rudimentari,-e.*

ruf s.n. Parte centrală a suprastructurii unei nave, cuprinzând instalațiile de comunicații și diferite cabine. – Pl. *rufuri.*

rúfă s.f. Obiect de îmbrăcăminte care se poartă direct pe corp; (la pl.) cearșafuri, fețe de pernă, de masă etc. • *A-și usca rufele la un soare* (sau *la același soare*) *cu cineva* = a fi intim cu cineva, a fi apropiați. *Rufele* (*murdare*) *se spală în familie* = certurile și neînțelegerile dintr-un cerc intim trebuie rezolvate în cercul respectiv. – Pl. *rufe.*

rufăríe s.f. Mulțime de rufe; albitură. – G.-D. *rufăriei,* neart. *rufării.*

rug1 s.m. Nume dat unor arbuști spinoși din familia rozaceelor (ex. mur, măceș, zmeur); tulpina târâtoare a acestora. – Pl. *rugi.*

rug2 s.n. Grămadă de lemne pe care se ardeau, în antichitate, animalele aduse ca jertfă și, în Evul Mediu, ereticii. – Pl. *ruguri.*

rugá vb.I. **1.** Tr. A cere cuiva (insistent) un serviciu, o favoare etc. **2.** Tr. A pofti, a invita. **3.** Refl. A spune o rugăciune, a invoca divinitatea. • *A-i ~ cuiva moartea* = a-i dori moartea. *A-și ~ moartea*

= a dori să moară. *Mă rog,* formulă lipsită de sens precis, sugerând nerăbdarea, nervozitatea etc. – Ind.pr. *rog.*

rúgă s.f. Rugăciune. – Pl. *rugi.*

rugăciúne s.f. Cerere, mulțumire sau laudă adresată de credincioși divinității; rugă. – Pl. *rugăciuni.*

rugámínte s.f. Cerere (insistentă) adresată cuiva pentru a obține un serviciu, o favoare, un ajutor etc. – Pl. *rugămínți.*

rugătór,-oáre adj. (Și adverbial) Care exprimă o rugăminte. – Pl. *rugători,-oare.*

rúgbi s.n. Joc sportiv între două echipe alcătuite fiecare din 15 jucători și în care mingea ovală poate fi jucată cu mâna sau cu piciorul. – Scris și *rugby*, pr. *rágbi*. Art. *rugbiul.*

rugbíst s.m. Jucător de rugbi. – Pl. *rugbiști.*

rugináre s.f. Arbust mic otrăvitor, cu frunze înguste, persistente și cu flori albe sau roșietice dispuse în raceme. – Pl. *ruginări.*

rugínă s.f. **1.** Substanță brună-roșcată, formată prin oxidare, de obicei pe obiecte de fier în mediu umed. **2.** (Adesea ca epitet) Obiect vechi, deteriorat. *O rugină de pușcă*. **3.** Boală infecțioasă a plantelor, care se manifestă prin apariția unor pete brune-ru-ginii pe frunze, pe tulpină sau pe inflorescențe. – Pl. *rugini.*

ruginí vb.IV. **1.** Intr. și refl. A se oxida. ▸ (Fig.; despre frunze, plante etc.) A primi, toamna, culoarea galbenă-roșiatică, asemănătoare cu a ruginii (**1**). **2.** Intr. și refl. (Fig.) A-și pierde din calități; a se învechi. **3.** Refl. (Despre plante) A fi atacat de rugină (**3**). – Ind.pr. *ruginesc,* pf.s. *ruginii.*

ruginitúră s.f. Obiect ruginit; (p.ext.) lucru vechi, uzat, lipsit de valoare. – Pl. *ruginituri.*

ruginíu,-íe adj. De culoarea ruginii (**1**). – Pl. *ruginii.*

rugozitáte s.f. Însușire a suprafeței unui corp solid de a avea mici asperități; (concr.) mică neregularitate pe suprafața unui obiect. – Pl. *rugozități.*

ruín s.m. Plantă erbacee din regiunea montană, cu tulpina înaltă până la 1 m, acoperită cu peri, cu flori de obicei lilia-chii-roșietice.

ruiná vb.I refl. și tr. A (se) preface în ruină; a (se) degrada. – Sil. *ru-i-*. Ind.pr. *ruinez.*

ruínă s.f. **1.** Ceea ce a rămas dintr-o con-strucție sau dintr-o localitate dărâmată. **2.** (Fig.) Pierdere a averii. **3.** (Fig.) Persoană distrusă fizic, moral sau intelectual ca urmare a sănătății precare, a vârstei sau a unor necazuri. – Pl. *ruine.*

ruj s.n. Produs cosmetic în diferite nuanțe de roșu, folosit pentru colorarea buzelor. – Pl. *rujuri.*

rujá vb.I refl. A-și da cu ruj pe buze. – Ind.pr. *rujez.*

rújă s.f. **1.** Plantă din regiunile muntoase, cu rizom și frunze cărnoase, cu flori galbene-purpurii grupate într-un buchet. **2.** Numele (regional al) mai multor plante erbacee ca: măceș, trandafir, bujor, ruji etc. – Pl. *ruje.*

rujeólă s.f. (Med.) Boală contagioasă virotică, ce apare la copii, caracterizată printr-o erupție de pete roșii pe piele și pe mucoase; pojar. – Sil. *-je-o-*. Pl. *rujeole.*

rulá vb.I. **1.** Tr. A înfășura ceva în formă de sul. **2.** Intr. (Despre filme) A fi proiectat pe ecran. **3.** Intr. (Despre vehicule) A se deplasa prin rostogolirea roților sau a rolelor pe o cale fixă. **4.** Tr. A pune capital în circuitul economic. – Ind.pr. *rulez.*

ruládă s.f. **1.** Preparat culinar făcut dintr-o foaie de aluat înfășurată în formă de sul și umplută fie cu dulceață, cremă etc., fie cu brânză, carne etc. **2.** Fel de mâncare preparat din carne tocată amestecată cu ou, verdeață etc., căreia i se dă formă de rulou și se coace în cuptor. – Pl. *rulade.*

ruláj s.n. Faptul de a rula. ▸ Circulație a fondurilor, a capitalului, a mărfurilor. – Pl. *rulaje.*

rulánt,-ă adj. (Despre sisteme tehnice) Care se poate deplasa prin rulare. ▹ *Material* ~ = totalitatea vagoanelor și a locomotivelor care circulă. – Pl. *rulanți,-te.*

rulétă s.f. **1.** Instrument pentru măsurarea lungimilor, format dintr-o panglică gradată, de oțel sau

de material textil, strânsă în jurul unui ax. **2.** Joc de noroc și instalația la care se joacă. **3.** Instrument mic format dintr-o rotiță de metal dințată pe margine, care se folosește la desenarea tiparelor pe un material textil, la tăierea aluatului etc. – Pl. *rulete.* Par. *rulotă.*

rulíu s.n. Mișcare de balansare a unei nave, provocată de acțiunea valurilor înalte, când direcția de înaintare a navei este paralelă cu acestea. – Pl. *ruliuri.*

rulmént s.m. Organ de mașină compus din două inele concentrice, separate prin bile sau role, care servește la ghidarea fusurilor de arbori sau de osii. – Pl. *rulmenți.*

rulótă s.f. Vehicul cu două roți, dotat cu cele necesare unei camere de locuit și care este remorcat la un autoturism. – Pl. *rulote.* Par. *ruletă.*

rulóu s.n. **1.** Obiect în formă de sul. **2.** Sul subțire de lemn pe care se înfășoară un stor; (p.ext.) stor, jaluzea. – Pl. *rulouri.*

rumân,-ă s.m. și f. v. **român**.

rúmbă s.f. Dans de origine cubaneză, cu mișcări ritmate și rapide, devenit dans de salon. – Pl. *rumbe.*

rumegá vb.I. **1.** Intr. (Despre animale) A mesteca a doua oară hrana întoarsă din stomac. **2.** Tr. (Fig.) A medita îndelung asupra a ceva. – Ind.pr. *rúmeg.*

rumegătór,-oáre adj. (Despre animale) Care rumegă. ▸ (Substantivat, f.pl.) Subordin de mamifere erbivore având conformația dinților și stomacul adaptate pentru a rumega. – Pl. *rumegători,-oare.*

rumegúș s.n. Nume dat deșeurilor de lemn, asemănătoare cu tărâțele, rezultate din tăierea lemnelor cu ferăstrăul.

rúmen1 s.n. Cel mai mare compartiment al stomacului rumegătoarelor, în care se mace-rează mâncarea. – Pl. *rumene*.

rúmen2,-ă adj. De culoare roșie-aprinsă; (despre obraji sau buze) care bate în roșu; (despre persoane) cu fața îmbujorată; (despre fructe și preparate alimentare) care a primit culoare roșiatică, sub acțiunea soarelui sau a focului. – Pl. *rumeni,-e.*

rumeneálă s.f. Culoare rumenă; roșeață. – Pl. *rumenele.*

rumení vb.IV refl. și tr. A deveni sau a face să devină rumen[2]. – Ind.pr. *rumenesc,* pf.s. *rumenii.*

rummy s.n. Joc de societate la care se folosesc mici plăci, marcate cu cifre de patru culori. – Pr. *rómi, rámi.* Art. *rummy-ul.*

rumoáre s.f. Zgomot surd de mai multe voci, exprimând protest, nemulțumire, mirare etc. – Pl. *rumori.*

rúndă s.f. **1.** Fiecare dintre reprizele unei competiții sportive de șah, de box, de lupte etc. **2.** Parte dintr-un șir de acțiuni, de manifestări etc. de același fel. *Rundă de discuții.* – Pl. *runde.* Par. *rondă.*

rúne s.f. pl. Caractere grafice ale celor mai vechi alfabete germanice și scandinave.

rúpe vb.III. **1.** Tr. și refl. A (se) distruge continuitatea unui material; a (se) desface în bucăți, a se fragmenta. ▸ Tr. A-și fractura ceva. **2.** Tr. A sfâșia un lucru (smulgând bucăți dintr-însul). **3.** Tr. A pune capăt, a curma, a întrerupe. *Rupse tăcerea.* **4.** Tr. A distruge prin întrebuințare un obiect de îmbrăcăminte, de încălțăminte etc. **5.** Tr. A desprinde, a smulge din locul unde se află. **6.** Refl. și tr. A (se) depărta, a (se) desprinde de lângă cineva sau ceva. ▸ Refl. (Despre grupuri, colectivități) A se împrăștia, a se desface. • *A i se ~ cuiva inima* (sau *sufletul*) = a simți multă milă, durere, deznădejde. *A-l ~ pe cineva foamea* sau *a fi rupt de foame* = a-i fi cuiva foarte foame. *A o ~ la fugă* (sau *la sănătoasa*) = a porni în fugă; a o șterge. *A o ~ cu...* = a pune capăt la...*A ~ rândurile* = a strica ordinea unui șir aliniat. *A-(și) ~ ceva de la gură* = a (se) lipsi de strictul necesar în folosul altcuiva. *A-și ~ picioarele* = a umbla mult (și fără folos); a obosi. (*A fi*) *rupt din soare* = (a fi) de o frumusețe rară. – Ind.pr. *rup,* pf.s. *rupsei*; part. *rupt.*

rúpere s.f. Acțiunea de a (se) rupe. ▹ *~ de nori* = ploaie torențială. – Pl. *ruperi.*

rupéstru,-ă adj. **1.** (Despre plante) Care crește pe stânci. **2.** (Despre locuințele din epoca primitivă) Amenajat în stâncă. **3.** *Artă ~ă* = desen, pictură, sculptură sau gravură făcute pe stânci sau pe pereții peșterilor. – Nu *rumpestru.* Sil. *-pes-tru.* Pl. *rupeștri,-stre.*

rúpie s.f. Unitate monetară principală în India și în alte țări din Asia. – Sil. *-pi-e.* G.-D. *rupiei.* Pl. *rupii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-.*

rupt s.n. Faptul de a (se) rupe. • (*Nici*) *în ~ul capului* = cu nici un preț, nicidecum. *Pe ~e* = cu mare efort. – Formă gramaticală *rupte.*

ruptúră s.f. **1.** Faptul de a (se) rupe. **2.** Loc unde este rupt un obiect. **3.** Bucată ruptă din ceva. – Pl. *rupturi.*

rurál,-ă adj. Care se referă la sat; de la sat; sătesc. – Pl. *rurali,-e.*

rus,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune în Rusia. **2.** Adj. Referitor la Rusia sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de ruși (**1**). – Pl. *ruși,-se.*

rusálcă s.f. (În mitologia slavă) Duh al râurilor, lacurilor, pădurilor și câmpiilor, imaginat ca o fată frumoasă. – Pl. *rusalce.*

rusálie s.f. **1.** (La pl.) Sărbătoare religioasă creștină a pogorârii Sfântului Duh. **2.** (În mitologia populară; la pl.) Zâne rele. – **1** scris cu inițială majusculă. Sil. *-li-e.* G.-D. *rusaliei.* Pl. *rusalii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

ruscúță s.f. Numele unor specii de plante erbacee, unele utilizate în industria farmaceu-tică. – Pl. *ruscuțe.*

rusésc,-eáscă adj. Care se referă la ruși, caracteristic rușilor. – Pl. *ruseşti.*

rusésțe adv. În felul rușilor; în limba rusă.

rusoáică s.f. Femeie rusă. – Pl. *rusoaice.*

rustém s.n. (De obicei art.) Dans popular românesc, cu mișcări săltărețe, răspândit în Câmpia Dunării.

rústic,-ă adj. De la țară. – Pl. *rustici,-ce.*

rușiná vb.I refl. A-i fi cuiva rușine. – Ind.pr. *rușinez.*

rușinát,-ă adj. Cuprins de rușine. – Pl. *rușinați,-te.*

rușíne s.f. **1.** Sentiment neplăcut de jenă, provocat de săvârșirea unei fapte urâte, a unei greșeli, de un insucces etc. **2.** Timiditate, sfială; pudoare; modestie. **3.** Ocară, batjocură; necinste, dezonoare. • *A fi* (ori *a rămâne, a se face*) *de ~* = a ajunge într-o situație penibilă; a se face de râs. *A fi ~a cuiva* = a fi o persoană de ale cărei fapte cineva se rușinează. (*E*) *~* sau (*e*) *mai mare ~a,* se spune despre o faptă, un lucru nepotrivit, umilitor, rușinos. *Fără* (*de*) *~* = (în mod) nerușinat, obraznic; fără jenă. – G.-D. *rușinii,* neart. *rușini.*

rușinós,-oásă adj. **1.** (Despre persoane) Care se rușinează ușor. **2.** Care provoacă rușine, dezonoare. – Pl. *rușinoși,-oase.*

rușulíță s.f. Plantă erbacee cu tulpina și fructele acoperite cu peri lungi, cu flori ro-șii-portocalii și care crește în regiunile de munte. – Pl. *rușulițe.*

rut s.n. Stare fiziologică la unele animale, caracterizată prin intensificarea activității sexuale de împerechere.

rútă s.f. Traseu (**1**). – Pl. *rute.*

ruteán,-ă s.m. și f. Nume dat în trecut ucrainenilor. – Pl. *ruteni,-e.*

rutiér,-ă adj. Care se referă la drumuri și șosele. – Sil. *-ti-er.* Pl. *rutieri,-e.*

rutínă s.f. Abilitate câștigată printr-o practică îndelungată; (depr.) obișnuința de a face un lucru totdeauna în același fel. – G.-D. rutinei, neart. rutine.

s s.m., s.n. A douăzeci și doua literă a alfabetului; sunet (consoană) notat cu această literă. – Pr. *es, se, sî.* Pl.m. *s*, n. *s-uri.*

sabát s.n. **1.** Sâmbătă, ziua de odihnă la mozaici și la unii neoprotestanți. **2.** Adunare de vrăjitoare, care, după legende medievale, avea loc sâmbăta la miezul nopții. – Pl. *sabaturi.*

sábie s.f. **1.** Armă formată dintr-o lamă lungă de oțel, ascuțită la vârf și pe una dintre laturi și fixată într-un mâner. ▸ Armă sportivă formată dintr-o lamă elastică de oțel, cu gardă și mâner, folosită la scrimă. **2.** (Iht.) Sabiță. • *A pune mâna pe ~* = a porni la luptă. *A scoate* (sau *a trage*) *sabia* = a se pregăti de atac, de luptă. *A stăpâni cu sabia în mână* = a stăpâni folosind forța (armată). *Sabia lui Damocles* = pericol mare care amenință permanent pe cineva. *~ cu două tăișuri,* se spune despre o situație care poate prezenta, în același timp, avantaje și dezavan-taje pentru cineva sau ceva. – Sil. *-bi-e.* G.-D. *sabiei.* Pl. *săbii,* art. *-biile,* sil. *-bi-i-.*

sábiță s.f. Pește lung de 25-30 cm, cu corpul turtit și lucios, cu abdomenul arcuit; sabie, săbioară, săbiuță. – Pl. *sabițe.*

sabórd s.n. Deschizătură în pereții laterali ai unei nave, folosită pentru aerisire, la îmbar-carea sau la debarcarea mărfurilor etc. – Pl. *saborduri.*

sabordáj s.n. Scufundare a unei nave de către propriul echipaj, pentru a nu fi capturată de inamic. – Pl. *sabordaje.*

sabót s.m. **1.** (Mai ales la pl.) Încălțăminte făcută dintr-o bucată de lemn scobit sau dintr-o talpă groasă, fără călcâi și cu fețele din piele, din material textil etc. **2.** Piesă cu care se încetinește sau se oprește mișcarea unui autovehicul, a unei mașini-unelte etc., prin apăsare pe o roată. – Pl. *saboți.*

sabotá vb.I tr. A împiedica intenționat (și pe ascuns) desfășurarea unui proces de producție, a unei acțiuni, a unei inițiative etc. – Ind.pr. *sabotez.*

sabotáj s.f. Acțiunea prin care se sabotează. – Pl. *sabotaje.*

sabotór,-oáre s.m. și f. Persoană care sabo-teză, care comite acte de sabotaj. – Pl. *sabotori, -oare.*

sac s.m. **1.** Obiect din pânză, din hârtie rezistentă, din material plastic, de obicei în formă alungită, deschis la un capăt, folosit pentru a păstra sau a transporta unele pro-duse. **2.** Numele unor obiecte asemănătoare cu sacul (**1**). *Sac de dormit*. **3.** Numele unor structuri anatomice. *Sac lacrimal*. • *A dezlega ~ul* = a spune, a relata. *A-și umple ~ul* = a realiza un câștig mare. – Pl. *saci.*

sacadát,-ă adj. (Despre mișcări, vorbire etc.; adesea adverbial) Brusc și intermitent. – Pl. *sacadați,-te.*

sacerdót s.m. (Livr.) Preot. – Pl. *sacerdoți.*

sacerdotál,-ă adj. (Livr.) Preoțesc; (p.ext.) sacru, solemn. – Pl. *sacerdotali,-e.*

sacerdóțiu s.n. (Livr.) Rang, demnitate de preot; (fig.) chemare, misiune. ▸ Cler, preo-țime. – Sil. *-țiu,* pr. *-țîu.*

sacóșă s.f. Obiect în formă de geantă sau de sac mic, folosit pentru târguieli. – Pl. *sacoșe.*

sacóu s.n. Haină bărbătească ce poate fi purtată la diferiți pantaloni. – Pl. *sacouri.*

sacrál,-ă adj. (Anat.) Care ține de sacrum. – Sil. *sa-cral.* Pl. *sacrali,-e.*

sacramént s.n. (În religia catolică) Nume dat fiecăreia dintre cele șapte taine bisericești. – Sil. *sa-cra-.* Pl. *sacramente.*

sacramentál,-ă adj. Care se referă la tainele bisericești; (p.ext.) solemn. – Sil. *sa-cra-*. Pl. *sacramentali,-e.*

sacrificá vb.I tr. **1.** A renunța voit la cineva sau la ceva prețios în favoarea cuiva; (refl.) a se devota până la a-și da viața pentru cineva sau ceva; a (se) jertfi. **2.** A ucide animale în scopuri utilitare, științifice, (în antichitate) religioase. – Sil. *sa-cri-*. Ind.pr. *sacrífic.*

sacrifíciu s.n. Faptul de a (se) sacrifica. • *De ~* = care este sortit sacrificării în inte-resul sau din cauza cuiva ori a ceva. – Sil. *sa-cri-fi-ciu,* pr.*-ciu.* Pl. *sacrifícii,* art.*-ciile,* sil. *-ci-i-*.

sacrilégiu s.n. Profanare (a lucrurilor sfinte). – Sil. *sa-cri-le-giu,* pr.*-giu.* Pl. *sacrilégii,* art. *-giile,* sil.*-gi-i-*.

sacristíe s.f. Încăpere specială în care se păstrează obictele de cult. – Sil. *sa-cris-*. G.-D. *sacristíei.* Pl. *sacristíi,* art.*-tiile,* sil.*-ti-i-*.

sacrosánct,-ă adj. (Livr.) Sacru. – Sil.m. *sa-cro-*, f. *-sanc-tă.* Pl. *sacrosancți,-te.*

sácru,-ă adj. Cu caracter religios; sfânt; (p.ext.) care impune respect deosebit; (livr.) sacrosanct. – Sil. *sa-cru.* Pl. *sacri,-e.*

sácrum s.n. (Și adjectival în *os* ~) Os triun-ghiular, situat în partea inferioară a coloanei vertebrale și care, împreună cu oasele pel-viene, formează bazinul. – Sil. *sa-crum.* Var. **sácru** s.n.

sadeá adj. invar. (Pop. și fam.) Autentic, veritabil, adevărat; (adverbial) de-a dreptul, direct, simplu.

sádic,-ă adj. (Adesea substantivat) Care trădează sadism. – Pl. *sadici,-ce.*

sadísm s.n. Perversiune sexuală manifestată prin plăcerea de a provoca partenerului sufe-rințe fizice. ▸ Plăcere anormală de a vedea sau de a pricinui suferințe.

safári s.n. Expediție de vânătoare în Africa; (p.ext.) excursie în cursul căreia se fotografiază animale sălbatice. – Sil. *-fa-ri.* Pl. *safariuri.*

sáfic,-ă adj. (Mai ales în sintagma *vers* ~) Vers scris în maniera poetei antice Sapho sau care aparține acesteia. – Pl. *safice.*

safír s.n. Varietate albastră și transparentă de corindon, folosită ca piatră prețioasă. – Pl. *safíre.*

safísm s.n. Lesbianism.

saftián s.n. Piele fină de capră sau de oaie, de viței, folosită pentru obiecte de marochinărie și de galanterie. – Sil. *-ti-an.* Pl. *saftianuri* „sorturi".

sága s.f. Nume dat povestirilor specifice vechii literaturi scandinave, în care se împletesc fapte din istoria Islandei cu elemente din mitologia nordică.

sagáce adj. (Livr.) Ager la minte, perspicace. – Pl. *sagaci,-ce.*

sagacitáte s.f. Însușirea de a înțelege ușor și repede, agerime, perspicacitate. – G.-D. *sagacității,* neart. *sagacități.*

saiván s.n. Adăpost de iarnă pentru oi sau pentru vite. – Sil. *sai-*. Pl. *saivane.*

salahór s.m. Persoană care prestează munci fizice grele. – Pl. *salahori.*

salám s.n. Produs alimentar din carne tocată, pregătit în formă de cârnat de obicei mai gros, (afumat și) uscat pentru conservare. – Pl. *salamuri* „sorturi".

salamándră s.f. Specie de batracian asemănător cu șopârla, cu picioare scurte, cu pielea neagră pătată cu galben, care secretă o substanță iritantă când este atacată. – Sil. *-man-dră.* Pl. *salamandre.*

salariát,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Angajat) plătit. **2.** Adj. (Despre muncă, funcții etc.) Plătit cu salariu. – Sil. *-ri-at.* Pl. *salariați,-te.*

saláriu s.n. Sumă de bani primită regulat de un angajat în schimbul muncii prestate; (fam.) leafă. ▹ *~ brut* = salariu integral, din care nu s-a scăzut impozitul și nu s-au făcut nici un fel de rețineri. *~ net* = suma de bani care se primește în mână după efectuarea reținerilor. – Nu *salar.* Sil.*-riu,* pr.*-rĭu.* Pl. *salarii,* art. *-riile,* sil.*-ri-i-*.

salarizá vb.I. tr. A plăti un angajat cu salariu. – Ind. pr. *salarizez.*

salátă s.f. **1.** Plantă legumicolă cultivată pentru frunzele sale mari, bogate în vitamine și săruri minerale. **2.** Preparat culinar din legume crude sau fierte, cu adaos de untdelemn și oțet, servit ca aperitiv sau garnitură. ▹ *~ de fructe* = desert din fructe crude tăiate mărunt, amestecate cu zahăr și rom, coniac sau vin. – Pl. *salate.*

salatiéră s.f. Vas în care se servește salată. – Sil.*-ti-e-*. Pl. *salatiere.*

sálă s.f. **1.** Încăpere spațioasă destinată spectacolelor, întrunirilor, expozițiilor etc. **2.** Antreu; anticameră. ▸ Coridor, culoar. – Pl. *săli.*

sálbă s.f. **1.** Podoabă purtată la gât, alcătuită din unul sau mai multe șiraguri de monede, mărgele etc. **2.** *~-moale* = arbust înalt până la 6 m, din al cărui lemn se prepară un cărbune fin, folosit la desen. – Pl. *salbe.*

salcắm s.m. Arbore melifer, înalt până la 30 m, cu lemnul tare, cu flori albe, plăcut mirositoare, dispuse în ciorchini. – Pl. *salcâmi.*

sálce s.f. Plantă erbacee exotică, a cărei rădăcină se utilizează în medicină. – G.-D. *salcei.*

sálcie s.f. Numele mai multor arbori și arbuști, cu ramuri lungi, subțiri și mlădioase, cu lemnul ușor și moale, cu flori grupate în amenți; cresc, de obicei, pe lângă ape. ▹ *~ pletoasă* (sau *plângătoare*) = varietate de salcie cu ramuri lungi, flexibile, aplecate în jos. – Sil. *-ci-e.* G.-D. *salciei.* Pl. *sălcii,* art. *-ciile,* sil.*-ci-i-*.

saléu s.n. Preparat sărat de patiserie în formă de bastonașe. – Pl. *saleuri.*

salicilát s.m. Sare a acidului salicilic, între-buințată în medicină și în industria alimen-tară. ▹ *~ de sodiu* = substanță cristalină, solubilă în apă, utilizată la conservarea legu-melor și a fructelor. – Pl. *salicilați.*

salicílic adj.m. *Acid ~* = acid derivat din fenol, alb, inodor, acrișor, cu întrebuințări în medicină, în industria alimentară (la prepa-rarea conservelor) etc.

salín,-ă adj. Care conține sare în mod natural. *Apă salină*. – Pl. *salini,-e.*

salínă s.f. Mină de sare. – Pl. *saline.*

salinitáte s.f. Conținutul în săruri al unei ape, al unei soluții, al unui sol. – G.-D. *salini-tății,* neart. *salinității.*

salivá vb.I intr. A secreta (multă) salivă. – Ind. pr. *salivez.*

salivár,-ă adj. Care se referă la salivă. ▹ *Glande ~e* = glande situate în cavitatea bucală și care secretă salivă. – Pl. *salivari,-e.*

salívă s.f. Lichid secretat de glandele salivare, cu rol în masticație, în digestie etc. – Pl. *salive.*

salmonélă s.f. Grup de bacterii patogene, care provoacă febra tifoidă, infecții alimentare etc. – G.-D. *salmonelei.*

salmoníde s.f.pl. Familie de pești răpitori din ape de munte sau marine, caracterizați printr-o a doua înotătoare dorsală (ex. păstră-vul, lipanul).

salón s.n. **1.** Cameră într-o locuință, în care se primesc musafirii. **2.** Sală pentru festivități sau pentru expoziții de pictură, sculptură etc.; (p. ext.) expoziția însăși. ▸ Cenaclu literar, artistic etc. **3.** Cameră într-un spital, destinată bolnavilor internați. **4.** Local destinat unor servicii publice. *Salon de coafură.* • *De ~* = specific lumii selecte (care frecventează saloanele). – Pl. *saloane.*

salopétă s.f. Haină de protecție dintr-o sin-gură piesă, purtată în timpul lucrului. – Pl. *salopete.*

salt s.n. **1.** Desprindere bruscă a corpului de la pământ, sărind pe loc sau deplasându-se; săritură. ▹ *Triplu-~* = probă atletică ce constă din trei sărituri consecutive în lungime. **2.** Trecere bruscă de la o situație la alta (superioară). – Pl. *salturi.*

salteá s.f. Obiect în formă de sac plat, umplut cu lână, paie etc. sau cu aer și care servește pentru dormit ori pentru protecția corporală în unele probe sportive, pentru a pluti pe apă etc. • *A pune* (sau *a avea*) *bani sub ~* = a-și face sau a avea economii. – Art. *salteaua.* Pl. *saltele.*

saltimbánc s.m. Actor de circ care execută acrobații ușoare și provoacă râsul prin înfățișare, gesturi, glume etc. – Pl. *saltimbanci.*

sálță s.f. Vulcan noroios. – Pl. *salțe.*

salubritáte s.f. Calitatea de a fi salubru; stare generală a condițiilor igienice și sanitare dintr-un loc. ▸ Serviciu public care se ocupă cu întreținerea curățeniei într-o localitate. – Sil. *-lu-bri-.* G.-D. *salubrității,* neart. *salu-brități.*

salúbru,-ă adj. Favorabil sănătății. – Sil. *-lu-bru.* Pl. *salubri,-e.*

salút s.n. **1.** Cuvânt, formulă, gest etc. cu care se salută. **2.** Cuvântare oficială scurtă cu care se salută o adunare, un oaspete etc. – Pl. *saluturi.*

salutá vb.I tr. **1.** A rosti o formulă uzuală sau a face un gest, pentru a-și exprima politețea, respectul, afecțiunea la întâlnirea cu cineva sau la despărțire. **2.** A primi cu manifestări de bucurie, de entuziasm o veste, o idee, o acțiune. – Ind.pr. *salút.*

salutár,-ă adj. Care este folositor sănătății, vieții. ▸ Potrivit, bun, favorabil pentru o anu-mită împrejurare. – Pl. *salutari,-e.*

salutáre s.f. Formulă de salut; (la pl.) expresie de politețe, de afecțiune transmisă prin cineva unei persoane absente. – Pl. *salutări.*

salvá vb.I tr. A scoate pe cineva sau ceva ori, (refl.) pe sine însuși dintr-o încurcătură, dintr-o primejdie. – Ind.pr. *salvez.*

salvamár s.n., s.m. **1.** S.n. Serviciu care se ocupă cu salvarea celor aflați în pericol de înec pe mare. **2.** S.m. Persoană calificată care face parte din salvamar (**1**). – Pl.m. *salvamari.*

salvamónt s.n. Serviciu care se ocupă cu salvarea celor rătăciți pe munte, celor sur-prinși de viscole, de avalanșe etc.

salvamontíst s.m. Persoană calificată care face parte din salvamont. – Pl. *salvamontiști.*

salváre s.f. **1.** Modalitatea de a (se) salva; ființă, obiect, circumstanță care salvează. **2.** Serviciu medical ambulatoriu destinat să dea primul ajutor. ▸ Ambulanță (**2**). – Pl. *salvări.*

salvatór,-oáre adj. Care salvează sau care poate salva. – Pl. *salvatori,-oare.*

sálvă s.f. Descărcare simultană a mai multor arme de foc, în război sau în anumite împre-jurări festive. – Pl. *salve.*

sálve interj. (Fam.) Formulă de salut folosită mai ales la despărțire.

salvgardá vb.I tr. A salva, a proteja, a apăra. – Sil. *salv-gar-.* Ind.pr. *salvgardez.*

sálvie s.f. Plantă ornamentală, înaltă până la 1 m, cu flori roșii. – Sil. *-vi-e.* G.-D. *salviei.* Pl. *salvii,* art.*-viile,* sil.*-vi-i-.*

samár s.n. Șa mare de povară, de obicei din lemn, fără scări, care se pune pe măgari sau pe catâri; (p.ext.) încărcătură transportată pe spatele unui animal. – Pl. *samare.* Par. *samară.*

samára s.f. Tip de fruct uscat, cu o singură sământă, cu pericarpul prelungit (ex. fructele de alun, de arțar). – Pl. *samare.* Par. *samar.*

samavólnic,-ă adj. (Despre oameni) Care procedează după bunul lui plac, încălcând (flagrant) voința și drepturile altora; (despre acțiuni, manifestări) abuziv, arbitrar. – Pl. *samavolnici,-ce.*

samavolnicíe s.f. Faptul de a acționa sama-volnic; act samavolnic. – G.-D. *samavolniciei.* Pl. *samavolnicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

sámbă s.f. (De obicei art.) Dans de origine braziliană înrudit cu rumba; melodia după care se dansează. – Pl. *sambe.*

samovár s.n. Vas de metal, prevăzut cu un încălzitor, în care se fierbe apă pentru ceai. – Pl. *samovare.*

samúr s.m., s.n. **1.** S.m. Mamifer carnivor cu blană prețioasă, de culoare sură, cu o pată albă pe piept; zibelină. **2.** S.n. Blană de samur (**1**). – Pl.m. *samuri*, n. *samururi.*

samurái s.m. Membru al castei privilegiate feudal-militare din Japonia. – Pl. *samurai.*

sanatóriu s.n. Instituție medicală pentru tratarea unor boli cronice (așezată într-un loc prielnic, la munte sau la mare). – Nu *sanator.* Sil.*-riu,* pr.*-riu.* Pl. *sanatorii,* art.*-riile,* sil. *-ri-i-.*

sánchi interj. (Fam.) Vorbă să fie; pesemne, adică, cum s-ar zice. – Sil. *san-chi.*

sanctificá vb.I tr. (Bis.) A trece pe cineva în rândul sfinților; a sfinți. – Sil. *sanc-ti-.* Ind.pr. *sanctífic.*

sanctitáte s.f. Termen de reverență folosit pentru un patriarh ortodox sau pentru un papă. – Sil. *sanc-ti-.* Scris cu inițială majus-culă: *Sanctitatea Ta* (sau *Sa*, *Voastră*). G.-D. *Sanctității Tale* (sau *Sale, Voastre*).

sanctuár s.n. Altar. – Sil. *sanc-tu-ar.* Pl. *sanctuare.*

sancționá vb.I tr. A efectua sau a aplica o sancțiune. – Sil. *sanc-ți-o-.* Ind.pr. *sancționez.*

sancțiúne s.f. **1.** Confirmare a unui act, a unei legi etc. de către șeful statului sau de către o autoritate superioară. **2.** Măsură represivă aplicată cuiva în cazul încălcării unei legi, a neexecutării unei obligații etc.; (p.ext.) orice fel de pedeapsă. – Sil. *sanc-ți-u-.* Pl. *sancțiuni.*

sandál s.f. (Mai ales la pl.) Încălțăminte ușoară de vară, cu fețele foarte decupate sau făcute din bentițe. – Nu *sandală.* Pl. *sandale.*

sándvici s.n. Felie de pâine (unsă cu unt) peste care se pune șuncă, salam, brânză etc. și uneori o altă felie de pâine; tartină. – Nu *sanviș, sanvici, senviș, senvici.* Sil. *sand-vici.* Pl. *sandviciuri.* Var. **sándviș** s.n.

sanguínă s.f. Mineral care conține oxid de fier și din care se fac minele creioanelor roșii. – Sil. *-gu-i-.* Pl. *sanguine.*

sangvín,-ă adj. Referitor la sânge; prin care circulă sângele. ▹ *Temperament* ~ = tempe-rament vioi, impulsiv. – Sil. *san-gvin.* Pl. *sangvini,-e.*

sánie s.f. **1.** Vehicul care se deplasează, prin alunecare, pe zăpadă sau pe gheață, cu ajutorul a două tălpi în loc de roți. **2.** Organ de mașină-unealtă care poate aluneca în lungul unor ghidaje spre a deplasa o piesă. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *saniei.* Pl. *sănii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

sanitár,-ă adj. Privitor la sănătate. ▹ *Agent* ~ (și substantivat, m.) = persoană cu pre-gătire medie din cadrul serviciului medical. *Punct* ~ = cea mai mică unitate de asistență medicală. *Alcool* (sau *spirt*) ~ = alcool denaturat, folosit ca dezinfectant extern. – Pl. *sanitari,-e.*

santál s.m. Nume dat unor arbori tropicali, cu lemn dens și parfumat, folosit pentru mobile de lux, pentru extragerea unui ulei întrebuințat în medicină și în parfumerie etc. – Pl. *santali.*

santinélă s.f. Militar înarmat, care face serviciul de pază a unui obiectiv militar. – Pl. *santinele.*

săpă s.f. **1.** Unealtă agricolă alcătuită dintr-o lamă de oțel, fixată pe o coadă de lemn, care se folosește pentru săpat și prășit. **2.** ~ *de foraj* = dispozitiv cu ajutorul căruia se execută gaura de sondă. • *Sapa și lopata* = moarte, deces. – Pl. *sape.*

sapiénță s.f. (Livr.) Înțelepciune; știință. – Sil. *-pi-en-.* G.-D. *sapienței.*

saponificáre s.f. Reacție de descompunere a grăsimilor, cu formare de glicerină și săpunuri. – Pl. *saponificări.*

saprofít,-ă s.n., s.f., adj. (Organism vegetal sau microorganism) care se hrănește cu plante și animale în descompunere. – Sil. *sa-pro-.* Pl. *saprofiți,-te.*

sapropél s.n. Nămol bogat în substanțe organice în curs de descompunere. – Sil. *sa-pro-.* Pl. *sapropeluri.*

sarabándă s.f. **1.** Dans popular vechi spaniol, devenit în sec. 17 dans de curte în Franța; melodie după care se dansează. **2.** (Fig.) Mișcare tumultuoasă, agitație. – Pl. *sarabande.*

sarafán s.n. Obiect de îmbrăcăminte fe-meiască, în formă de rochie decoltată, fără mâneci, purtat peste bluză. – Pl. *sarafane.*

sarailíe s.f. Prăjitură făcută din foi de plăcintă rulate, cu umplutură de nuci, de alune, de migdale

și îmbibate în sirop de zahăr sau de miere. – Sil. *-ra-i-*. G.-D. *sarailiei*. Pl. *sarailii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-*.

saramúră s.f. Soluție din apă în care s-a dizolvat sare, folosită la conservarea unor alimente, în industria tăbăcăriei, în agricul-tură. – Pl. *saramuri.*

sarcásm s.n. Ironie necruțătoare, batjocură. ▸ Vorbă, expresie sarcastică. – Pl. *sarcasme.*

sarcástic,-ă adj. Care denotă sarcasm; batjocoritor, usturător. – Pl. *sarcastici,-ce.*

sárcină s.f. **1.** Încărcătură, greutate pe care o duce un om sau un animal. **2.** Îndatorire, obligație care revine cuiva. **3.** Stare a femeii gravide. **4.** Mărime fizică ce produce o stare de solicitare mecanică într-un corp solid deformabil sau într-un sistem fizic ori meca-nic. **5.** ~ *electrică* = mărime ce caracterizează proprietatea unui corp de a crea în jurul său un câmp electric sau de a fi acționat când se găsește în câmpul electric al altui corp. – Pl. *sarcini.*

sarcofág s.n. Sicriu monumental antic (ornamentat), făcut din materiale durabile. – Pl. *sarcofage.*

sarcóm s.n. Tumoare malignă formată prin proliferarea celulelor țesutului conjunctiv. – Pl. *sarcoame.*

sardeá s.f. (De obicei la pl.) Numele mai multor specii de pești marini, de dimensiuni mici, din grupul scrumbiilor. – Nu *sardelă.* Art. *sardeaua.* Pl. *sardele.*

sárdiu s.n. Piatră semiprețioasă, transparentă, de culoare roșie sau brună. – Sil.*-diu,* pr.*-diu.*

sardónic,-ă adj. (Despre râs, zâmbet, voce etc.) Care exprimă răutate, ironie, sarcasm. – Pl. *sardonici,-ce.*

sardónix s.n. Piatră semiprețioasă cu benzi regulate, concentrice, roșii sau brune.

sáre s.f. **1.** Compus chimic rezultat din reacția dintre un acid și o bază. **2.** Denumire uzuală pentru clorura de sodiu folosită în bucătărie. **3.** ~ *amară* = sulfat de magneziu. **4.** ~ *de lămâie* = acid citric. • *A fi ca ~a-n bucate* = a fi potrivit, bun, necesar. *A-i fi cuiva drag ca ~a-n ochi* = a-i fi cuiva nesuferit, antipatic. *A pune ~ pe rană* = a întărâta pe cineva; a pune paie pe foc. *Parcă i-a pus ~ pe coadă,* se spune despre cineva care s-a enervat. *~a pământului* = ceea ce este mai de preț, mai valoros. – Pl. *săruri* „varietăți".

sarí s.n. Piesă principală din costumul femeiesc indian tradițional, alcătuită dintr-o fâșie lungă care se poartă înfășurată în jurul corpului, cu un capăt aruncat peste umăr. – Sil. *sa-ri.* Pl. *sariuri.*

sárică s.f. Manta țărănească lungă, mițoasă, purtată mai ales de ciobani. – Acc. nu sa*rícă.* Pl. *sarici.*

sarmá s.f. (Mai ales la pl.) Preparat culinar din carne tocată amestecată cu orez și in-grediente, rulate în foaie de varză (acră), de viță de vie etc. – Nu *sarmală.* Art. *sarmaua.* Pl. *sarmale.*

sas s.m. Persoană aparținând populației germane colonizate în sec. 12-13 în unele regiuni ale Transilvaniei. – Pl. *sași.*

sașíu,-íe adj. (Despre ochi, privire) Care este îndreptat anormal spre baza nasului sau în lături; cruciș; (despre oameni) care are o asemenea privire. – Pl. *sașii.*

sat s.n. Așezare rurală a cărei populație se ocupă, în general, cu agricultura. • *A se supăra* (sau *a se mânia*) *ca văcarul pe ~* = a se supăra, fără motiv, pe toată lumea. *~ fără câini* sau *~ul lui Cremene* = loc fără stăpân, unde fiecare face ce vrea, fără să dea socoteală nimănui. – Pl. *sate.*

satánă s.f. **1.** (Art.) Numele biblic al diavolului. **2.** (Fig.) Om rău, afurisit. – **1** scris cu inițială majusculă. G.-D. *lui Satana, Satanei.* Pl. **2** *satane.*

satánic,-ă adj. De Satană, al Satanei, referitor la Satană; (p.ext.) crud, perfid. – Pl. *satanici,-ce.*

satár s.n. Cuțit mare de bucătărie, cu lama lată și grea, folosit pentru spart oase etc. – Pl. *satâre.* Par. *satir.*

satelít s.m. **1.** Corp ceresc care se rotește pe o orbită circulară sau eliptică, în jurul altui corp ceresc. ▹ ~ *artificial* = vehicul cosmic lansat pe o

orbită în jurul Pământului sau al altui corp ceresc. **2.** Roată dințată a unui mecanism planetar, care servește la transfor-marea unei mișcări de rotație în alte mișcări de rotație. – Pl. *sateliți.*

satín s.n. Țesătură din fibre de mătase, de bumbac sau sintetice, cu una dintre fețe lu-cioasă. – Nu *saten.*

satinát,-ă adj. Mătăsos, lucios ca satinul. – Nu *satenat,-ă.* Pl. *satinați,-te.*

satír s.m. **1.** (În mitologia greacă) Personaj imaginat ca o ființă cu corp omenesc păros, cu coarne, coadă și picioare de țap sau de cal, personificând instinctele brutale. **2.** Epitet dat unui om cinic, brutal, desfrânat. – Pl. *satiri.* Par. *satâr.*

satíră s.f. Specie literară, cu caracter liric, în care sunt criticate aspecte negative ale vieții individuale ori sociale. – Acc. și *sátiră.* Pl. *satire.*

satíric,-ă adj. Cu caracter de satiră. – Pl. *satirici,-ce.*

satirizá vb.I tr. A critica cu ajutorul satirei. – Ind. pr. *satirizez.*

satisfáce vb.III tr. **1.** A produce cuiva o satisfacție. **2.** A fi conform cu anumite exi-gențe, norme, criterii etc. – Ind.pr. *satisfác,* pf.s. *satisfăcui*; part. *satisfăcut.*

satisfácție s.f. **1.** Sentiment de mulțumire, de plăcere. **2.** Motiv de a fi satisfăcut; ceea ce reprezintă obiectul satisfacției (**1**) cuiva. • *A da cuiva ~ =* a da cuiva dreptate. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *satisfacției.* Pl. *satisfacții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

satisfăcătór,-oáre adj. Care satisface, mul-țumitor, acceptabil. – Pl. *satisfăcători,-oare.*

satisfăcút,-ă adj. Ale cărui dorințe, necesități etc. au fost îndeplinite; plin de satisfacție. – Pl. *satisfăcuți,-te.*

satráp s.m. Guvernator al unei provincii în vechea Persie, cu puteri aproape nelimitate; (p.gener.) conducător despotic. – Sil. *sa-trap.* Pl. *satrapi.*

saturá vb.I tr. A aduce (un sistem fizic sau chimic) în starea de saturație. – Ind.pr. *satu-rez.*

saturáție s.f. **1.** Stare a unei soluții a cărei concentrație face imposibilă dizolvarea unei noi cantități de substanță; stare a unui mediu gazos în care nu se mai poate evapora o nouă cantitate dintr-un lichid. **2.** (Fig.) Stare de satisfacere deplină a cuiva sau a ceva; (p. ext.) plictiseală, obosea-lă, dezgust. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *saturației,* neart. *saturații.*

saturnálii s.f.pl. Sărbători care se celebrau la Roma în cinstea zeului Saturn, după termi-narea muncilor agricole. – Scris cu inițială majusculă. Art. *Saturnaliile,* sil. *-li-i-.*

saturnísm s.n. Boală profesională provocată de intoxicația cronică cu plumb.

saț s.n. (Pop.) Senzație de a fi sătul. • *Fără* (*de*) *~ =* lacom, nesătul.

sațietáte s.f. Stare a celui sătul. – Sil. *-ți-e-.* G.-D. *sațietății.*

sau conj. Stabilește un raport de coordonare disjunctivă; ori: **a)** de excludere reciprocă (în corelație cu sine însuși); fie. *Ne vom întâlni sau la mare, sau la munte*; **b)** de alternare. *Părinții sau prietenii mă vor aștepta*; **c)** de echivalență. *Obletul sau soreanul este un pește mic de apă dulce.* – Monosilabic.

sáună s.f. Baie în aer supraîncălzit la 70°- 80° C, urmată de răcire bruscă. – Sil. *sa-u-.* Pl. *saune.*

sauriéni s.m.pl. Ordin de reptile cu pielea acoperită de solzi cornoși și cu coada de obicei lungă (ex. șopârla, cameleonul). – Sil. *sa-u-ri-eni.*

sauvignon s.n. Soi de viță de vie cu struguri având boabele verzui, îndesate, ușor transparente, bune pentru producerea de vinuri superioare; vin făcut din acest soi de struguri. – Pr. *soviniőn.*

savánă s.f. Formație vegetală caracteristică regiunilor tropicale, alcătuită din ierburi înalte și arbori sau arbuști rezistenți la secetă. – Pl. *savane.*

savánt,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care posedă cunoștințe vaste și temeinice într-unul sau în mai multe domenii ale cunoașterii, care creează în domeniul științei. **2.** Adj. (Despre lucrări, manifestări etc. ale oamenilor) Elaborat cu multă

știință, (p. ext.) cu artă, pricepere, iscusință. – Pl. *savanți,-te.*

savantlâc s.n. (Fam.) Erudiție; (depr.) pe-danterie. – Sil. *-van-tlâc.* Pl. *savantlâcuri.*

savarînă s.f. Prăjitură făcută dintr-un aluat pufos copt în forme speciale, care se îmbibă cu sirop, adăugându-se și frișcă. – Pl. *sava-rine.*

savoáre s.f. Gust deosebit, plăcut al unor alimente. ▸ (Fig.) Calitatea de a produce satisfacție, încântare, farmec. – G.-D. *savoarei, savorii.*

savurá vb.I tr. A mânca sau a bea pe îndelete și cu plăcere. ▸ (Fig.) A se desfăta, a se delecta cu ceva. – Ind.pr. *savurez.*

savurós,-oásă adj. Care are savoare. – Pl. *savuroși,-oase.*

saxofón s.n. Instrument muzical de suflat din alamă, de forma unui tub conic îndoit, folosit mai ales în muzica de jaz. – Pl. *saxo-foane.*

saxofoníst s.m. Persoană care cântă din saxofon. – Pl. *saxofoniști.*

saxóni s.m.pl. Numele unei populații germa-nice care locuia în vechea Saxonie.

să conj. **1.** Semn al conjunctivului. **2.** Intro-duce propoziții: completive directe (*Dorise să plece*), finale (*S-a plimbat cu ea, să vadă orașul*), atributive (*Îmi face semn să cânt*), condiționale (*Să-l văd venind, m-aș bucura*), subiective (*Mi-e teamă să ies pe vijelia aceasta*) etc.

săbioáră s.f. (Iht.) Sabiță. – Sil. *-bi-oa-.* Pl. *săbioare.*

săbiúță s.f. **1.** Plantă erbacee bulboasă, înaltă de 30-80 cm, cu frunze în formă de sabie, cu flori purpurii. **2.** (Iht.) Sabiță. – Sil. *-bi-u-.* Pl. *săbiuțe.*

sădí vb.IV tr. A planta. – Ind.pr. *sădesc,* pf.s. *sădii.*

săditór,-oáre adj. **1.** (Și substantivat) Care sădește. **2.** (Despre plante) Bun pentru a fi sădit. – Pl. *săditori,-oare.*

săgeátă s.f. **1.** Vergea de lemn cu un vârf ascuțit (metalic), care se aruncă dintr-un arc încordat, fiind folosită în trecut ca armă de luptă sau de vânătoare, iar astăzi în unele probe de tir. ▸ (Fig.) Cuvânt, afirmație răutăcioasă, ironică. **2.** Semn în formă de săgeată (**1**), care indică direcția. – Pl. *săgeți.*

săgetá vb.I tr. **1.** A atinge, a lovi cu săgeata. **2.** A produce, brusc și cu violență, o durere fizică sau o emoție. ▸ A străpunge cu privirea pe cineva. – Ind.pr. *săgetez.*

săgetătór,-oáre adj., s.m. **1.** Adj. (Cu sensul adaptat după substantivul pe care-l determină) Care săgetează; (despre dureri fizice sau emoții, gânduri, sentimente) brusc și violent; (despre ochi, privire) pătrunzător; (despre cuvinte) plin de răutate, ironic, înțe-pător. **2.** S.m. Persoană care săgetează (**1**). – Pl. *săgetători,-oare.*

săgetătúră s.f. **1.** Lovitură de săgeată; rană provocată de o săgeată. **2.** (Fig.) Durere bruscă, pătrunzătoare și de scurtă durată. – Pl. *săgetături.*

săláș s.n. **1.** (Pop.) Adăpost, găzduire. **2.** (Pop.) Locuință, cămin. ▸ Așezare omenească. **3.** Așeza-re de țigani nomazi. **4.** (Reg.) Adăpost (sezonier) pentru animale. – Pl. *sălașe.*

sălășluí vb.IV intr. (Pop.) A-și avea sălașul într-un anumit loc. – Ind.pr. *sălășluiesc,* pf.s. *sălășluii.*

sălbátic,-ă adj. **1.** (Despre animale) Care nu este domesticit; (p.ext.) greu de stăpânit. **2.** (Despre plante) Care crește de la sine, fără a fi cultivat. **3.** (Despre ținuturi, locuri) Greu accesibil, neospitalier; nelocuit, pustiu. **4.** (De obicei substantivat; despre persoane) Care aparține primei epoci de dezvoltare a societății omenești. ▸ Care se comportă necivilizat; crud, violent. **5.** (Și substantivat; despre persoane) Care trăiește izolat, singuratic; nesociabil. **6.** Care se manifestă cu intensitate, cu violență. – Pl. *sălbatici,-ce.*

sălbăticí vb.IV refl. și tr. A deveni sau a face să devină sălbatic. – Ind.pr. *sălbăticesc,* pf.s. *sălbăticii.*

sălbăticíe s.f. **1.** Stare a ceea ce este sălbatic. **2.** (Fig.) Act de cruzime, de violență. **3.** Loc unde nu a pătruns încă civilizația; loc pustiu, neumblat;

sălbăticime, sălbăticiune. – G.-D. *sălbăticiei.* Pl. *sălbăticii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-*.

sălbăticíme s.f. **1.** Animal sălbatic; mulțime de animale sălbatice. **2.** Sălbăticie (**3**). – Pl. *sălbăticimi.*

sălbăticiúne s.f. **1.** Animal sălbatic. **2.** Săl-băticie (**3**). – Pl. *sălbăticiuni.*

sălcíu,-íe adj. Care are gust fad, searbăd, neplăcut. – Pl. *sălcii.*

săltá vb.I. **1.** Intr. A face un salt; a se mișca în salturi. **2.** Intr. A se mișca (repetat, ritmic) de jos în sus și de sus în jos (sub impuls exterior). **3.** Tr. A deplasa un obiect, ridicân-du-l ușor în sus. **4.** Refl. (Despre copii sau plante tinere) A se face mai înalt, a crește, a se înălța. **5.** Refl., intr., tr. (Fig.) A (se) ridica la o situație materială, socială etc. mai bună. • *A-i ~ cuiva inima de bucurie* = a se bucura foarte mult. – Ind.pr. *salt.*

săltăréț,-eáță adj. **1.** Care umblă făcând salturi; (p.ext.) care se mișcă sprinten, vioi. **2.** (Despre dans, muzică etc.) În ritm vioi. – Pl. *săltărești,-e.*

sămănătorísm s.n. Curent ideologic și literar constituit la începutul sec. 20 în jurul revistei „Sămănătorul", care considera țărănimea drept unic depozitar al valorilor naționale și promova o literatură de inspirație rurală și istorică.

sămănătoríst,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține sămănătorismului, referitor la sămă-nătorism. **2.** S.m. și f. Adept al sămănătoris-mului. – Pl. *sămănătoriști,-ste.*

sămânță s.f. **1.** Parte a plantelor cu flori care conține embrionul și din care, prin însămânțare, se dezvoltă o nouă plantă. **2.** (Fig.) Element din care se dezvoltă ceva; cauză; motiv, pretext. **3.** (La pl.) Nume dat la diverse grăunțe sau boabe folosite în alimentație, în medicină etc. **4.** (Pop.) Element biologic care servește la reproducerea ființelor (ex. ou, spermă, icre). **5.** (Pop.) Urmaș, descendent; viță, neam. • *~ de...* = (în construcții negative) absolut nici un... *~ de vorbă* = prilej de a începe vorba; poftă de a vorbi, de a discuta. – Pl. *semințe.*

sămânțós,-oásă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre fructe) Cu multe semințe. **2.** S.f.pl. Grup de pomi fructiferi cu fructe cărnoase, conținând mai multe semințe (ex. măr, păr, gutui). – Pl. *sămânțoși,-oase.*

sănătáte s.f. Stare generală bună a unui organism în care toate organele funcționează normal, nefiind bolnave. ▸ Urare prin care se dorește cuiva să fie sănătos. – G.-D. *sănătății,* neart. *sănătății.*

sănătós,-oásă adj. **1.** Care se bucură de sănătate deplină. **2.** (Despre plante, fructe etc.) Neatacat de vreo boală. **3.** (P. anal.; despre obiecte) Care este în bună stare, intact, solid; (fig.) care este așa cum trebuie să fie; întemeiat, temeinic. **4.** Prielnic sănătății. *Aer curat și sănătos.* • *A nu fi ~* (*la minte*) = a fi cam nebun, smintit. (Substantivat, f.) *A o lua* (sau *a o rupe*) *la sănătoasa* = a o lua la fugă, a o șterge. – Pl. *sănătoși, -oase.*

săniá vb.I refl. (Pop.) A se da cu săniuța; a merge cu sania (la plimbare). – Sil. *-ni-a.* Ind.pr.pers.1 *săniez,* pers.3 *sănia*ză; ger. *săniind*, sil. *-ni-ind.*

săniúș s.n. **1.** Faptul de a se da cu săniuța. **2.** Derdeluș. – Sil. *-ni-uș.* Pl. *săniușuri.*

săniúță s.f. Sanie mică cu care se dau copiii pe derdeluș. – Sil. *-ni-u-*. Pl. *săniuțe.*

săpá vb.I tr. **1.** A fărâmița pământul cu sapa (**1**) sau cu o mașină agricolă specială, pentru a semăna plante, pentru a prăși etc. **2.** A scoate cu sapa pământ pentru a forma gropi, șanțuri, fundații etc. **3.** (Despre ape, ploi, vânturi) A eroda printr-o acțiune lentă și îndelungată. ▸ (Și refl.; fig.; despre oameni) A distruge încetul cu încetul; a submina, a unelti împotriva cuiva sau unul împotriva altuia. **4.** A grava în piatră sau în lemn; (spec.) a sculpta. ▸ (Fig.) A lăsa o urmă adâncă, a întipări. – Ind. pr. *sap*.

săpălígă s.f. Sapă cu lama mică și, uneori, cu unul sau doi colți în partea opusă tăișului, folosită în grădinărie și în legumicultură. – Pl. *săpăligi.*

săpătór,-oáre s. **1.** S.m. și f. Persoană care sapă, lucrător cu sapa. **2.** S.f. Mașină de săpat. – Pl. **1** *săpători,-oare,* **2** *săpători.*

săpătúră s.f. **1.** Acțiunea de a săpa. **2.** (La pl.) Lucrări de excavare a pământului; (spec.) lucrări arheologice. **3.** (Concr.) Adâncitură în pământ; groapă, șanț etc. rezultate prin săpare. – Pl. *săpături.*

săptămânál,-ă adj., s.n. **1.** Adj. (Și adverbial) Care are loc o dată pe săptămână, în fiecare săptămână. **2.** Adj., s.n. (Publicație) care apare o dată pe săptămână. – Pl. *săp-tămânali,-e.*

săptămână s.f. Diviziune calendaristică formată din șapte zile consecutive, socotită la noi de luni până duminică. ▹ *Săptămâna mare* (sau *a patimilor*) = săptămâna dinain-tea Paștilor. • *A fi* (sau *a intra*) *în săptămâna oarbă,* se spune despre cineva care face ceva pe negândite. – Pl. *săptămâni.*

săpún s.n. Produs care servește la spălatul corpului, al rufelor etc., obținut prin tratarea acizilor grași sau a grăsimilor cu un corp alcalin. – Pl. *săpunuri.*

săpunáriță s.f. (Bot.) Odagaci (**2**). – Pl. *săpunarițe.*

săpuneálă s.f. Acțiunea de a (se) săpuni. ▸ (Fig.; fam.) Mustrare, ceartă (severă). • *A-i trage o* ~ = a-l dojeni, a-l certa aspru pe cineva. – Pl. *săpuneli.*

săpuní vb.IV tr. și refl. A (se) face, a (se) da cu săpun. ▸ Tr. (Fig.) A face cuiva observații aspre, a mustra. – Ind.pr. *săpunesc,* pf.s. *săpunii.*

săpuniéră s.f. Un fel de cutie sau vas mic în care se ține săpunul de toaletă. – Nu *săpuneră.* Sil. *-ni-e-.* Pl. *săpuniere.*

sără vb.I tr. A pune sare în alimente sau în mâncăruri, pentru a le potrivi gustul sau pentru a le conserva. – Ind.pr. *sărez.*

sărác,-ă adj. **1.** (Adesea substantivat; despre persoane sau despre colectivități, orașe, ținuturi, țări etc.) Lipsit de bunuri materiale. **2.** (Cu sensul adaptat după substantivul pe care-l determină) Care posedă, conține ceva în cantitate insuficientă, nesatisfăcătoare; (despre lucruri) care reflectă sărăcie; (despre pământ) neproductiv; (despre lumină, surse de lumină sau de căldură) slab, lipsit de intensitate; (despre plante) fără vigoare, firav. **3.** (Exprimă compătimire față de cineva sau de ceva) *Săraca mea copilă!* – Pl. *săraci,-ce.*

sărát,-ă adj. **1.** Care conține sare în mod natural; căruia i s-a adăugat (prea multă) sare. **2.** (Fig.; despre vorbe, glume) Spiritual; caustic, usturător. – Pl. *sărați,-te.*

sărăcăciós,-oásă adj. Care denotă sărăcie. – Pl. *sărăcăcioși,-oase.*

sărácí vb.IV intr. și tr. A deveni ori a face pe cineva să devină sărac. – Ind.pr. *sărăcesc,* pf.s. *sărăcii.*

sărácíe s.f. **1.** Stare a celui sărac. **2.** Ceea ce este insuficient, în număr prea mic. **3.** (Fam.) Epitet depreciativ dat unui lucru sau unei ființe neînsemnate. • ~ *lucie* = sărăcie mare. – G.-D. *sărăciei.* Pl. *sărăcii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

sărácíme s.f. Mulțime de oameni săraci; totalitatea sărăcilor. – G.-D. *sărăcimii.*

sărántóc,-oácă s.m. și f. (Adesea peior.) Om (foarte) sărac. – Pl. *sărăntoci,-oace.*

sărătúră s.f. **1.** Aliment preparat cu (prea multă) sare sau conservat prin sare. **2.** Teren bogat în săruri minerale solubile, improprii pentru agricultură. – Pl. *sărături.*

sărbătoáre s.f. Zi în care se sărbătorește un eveniment religios, (p. ext.) un eveniment important din istorie sau o persoană impor-tantă. – Pl. *sărbători.*

sărbătorésc,-eáscă adj. De sărbătoare, festiv; solemn. – Pl. *sărbătorești.*

sărbătorésțe adv. În mod sărbătoresc, de sărbătoare, festiv.

sărbătorí vb.IV tr. A cinsti o persoană sau un eveniment printr-o festivitate, printr-o petrecere etc. – Ind.pr. *sărbătoresc,* pf.s. *sărbătorii.*

sărbătorít,-ă adj. (Adesea substantivat) Care este cinstit, onorat pentru merite deosebite sau cu ocazia unui eveniment, a unei aniversări etc. – Pl. *sărbătoriți,-te.*

sărbezeálă s.f. (Pop.) Faptul de a fi searbăd sau de a se sărbezi. – G.-D. *sărbezelii.*

sărbezí vb.IV refl. (Pop.; despre lapte sau despre alte alimente) A se acri prin alterare. – Ind. pr.pers.3 *sărbezește.*

sărí vb.IV intr. **1.** (Despre ființe) A se desprinde brusc de la pământ, ridicându-se în sus, și a reveni în același loc; a sălta. **2.** A se deplasa printr-un salt (repetat). ▸ (Fig.) A trece brusc de la o idee la alta, dintr-o situație în alta. **3.** (Și tr.) A trece (peste) ceva printr-o săritură. *Sar șanțul.* ▸ A omite; a trece cu vederea. *Sare peste o strofă.* **4.** A se ridica brusc de undeva (și a porni). *Sări din scaun.* ▸ A interveni prompt într-o acțiune, într-o situație (în ajutorul sau împotriva cuiva). **5.** (Despre obiecte) A se deplasa brusc în sus (sub impulsul unei forțe externe). *Fugea de sărau pietrele cât el de sus.* • *A-i ~ cuiva de gât* = a arăta cuiva o dragoste exagerată. *A-i ~ cuiva inima* (*din loc*) = a se speria; a se emoționa foarte tare. *A-i ~ cuiva înainte* = a alerga în întâmpinarea cuiva. *A(-i) ~ în ochi* = a(-i) fi clar, limpede, evident. *A ~ cu gura* (sau *cu vorba*) *la cineva* = a ridica tonul la cineva, a-i face reproșuri în mod vehement. *A ~ peste cal* = a depăși limita, a exagera. *Plânge* (sau *râde*) *de sare cămașa de pe el* = plânge (sau râde) foarte tare, în hohote. – Ind.pr. *sar*, pf.s. *sării.*

sărindár s.n. Rugăciune pe care o fac preoții ortodocși, constând din patruzeci de liturghii (consecutive) pentru morți sau pentru bolnavi. – Pl. *sărindare.*

sărít1 s.n. *Pe ~e* = trecând peste anumite părți (dintr-un text). *A-și ieși din ~e* sau *a scoate* (*pe cineva*) *din ~e* = a (se) enerva peste măsură. – Formă gramaticală *sărite*.

sărít2,-ă adj. (Fam.) Smintit, țicnit. • (*A fi* sau *a aștepta*) *cu inimă ~ă* = (a fi sau a aștepta) foarte emoționat sau îngrijorat. – Pl. *săriți,-te.*

săritór,-óare adj. **1.** Care sare (**1**). ▸ (Sub-stantivat) Sportiv care practică probe de sărituri. **2.** Care intervine grabnic într-o acțiune, în ajutorul cuiva. – Pl. *săritori,-oare.*

săritúră s.f. **1.** Salt. ▸ (La pl.) Nume dat unor probe sportive (în atletism, în natație, în schi). **2.** Spațiul parcurs într-o săritură (**1**). – Pl. *sărituri.*

sărmán,-ă adj. (Despre persoane; adesea substantivat) Sărac; (în construcții exclama-tive, exprimând compătimire) biet, nenorocit. – Pl. *sărmani,-e.*

sărút s.n. Actul de a (se) săruta; sărutare, sărutat. – Pl. *săruturi.*

sărutá vb.I tr. și refl. A (se) atinge cu buzele în semn de afecțiune, de dragoste, de respect sau de umilință; (fam.) a (se) pupa. ▹ *Sărut mâna*, formulă de salut sau de mulțumire. – Ind.pr. *sărút.*

sărutáre s.f. Sărut. – Pl. *sărutări.*

sărutát s.n. Sărut.

săsésc,-eáscă adj. Care aparține sașilor, referitor la sași. – Pl. *săsești.*

săsésțe adv. În felul sașilor; în limba acestora.

săsoáică s.f. Femeie aparținând populației săsești. – Pl. *săsoaice.*

săteán s.m. Persoană care locuiește la sat, având ocupația de bază agricultura. – Pl. *săteni.*

săteáncă s.f. Femeie care locuiește la sat, având ca ocupație de bază agricultura. – Pl. *sătence.*

sătésc,-eáscă adj. Rural. – Pl. *sătești.*

sătúl,-ă adj. **1.** Care s-a săturat (**1**). **2.** (Fig.) Dezgustat, plictisit. – Pl. *sătui,-le.*

săturá vb.I refl. și tr. **1.** A (-și) potoli pe deplin foamea sau setea. **2.** (Fig.) A fi sau a face pe cineva să se simtă pe deplin satisfăcut. **3.** (Fig.) A fi sau a face pe cineva să fie plictisit, dezgustat de cineva sau de ceva. • *A se ~ ca de mere acre* (sau *pădurețe*) *de ceva* (sau *de cineva*) = a nu-i mai plăcea, a fi dezgustat, plictisit (de ceva sau de cineva). – Ind.pr. *sátur.*

săturát s.n. *Pe ~e* = până la potolirea deplină a foamei sau a setei: (p.ext.) foarte mult, din belșug. – Formă gramaticală *săturate.*

sățiós,-oásă adj. (Despre alimente) Care satură, care ține de saț. – Sil. *-ți-os.* Pl. *sățioși, -oase.*

său, sa pron. pos., adj. pos. **1.** Pron. pos. (Precedat de *al, a, ai, ale*) Înlocuiește numele obiectului posedat de persoana despre care se vorbește, precum și numele acesteia. *Al său a câștigat*. **2.** Adj. pos. Care aparține persoanei despre care se vorbește; care ține de această persoană. *Biroul său. Al său birou*. ▸(Arată relații, în general reciproce, de rudenie, de prietenie etc.) *Copiii săi.* ▸ Care constituie obiectul preocupărilor, al acțiunilor persoanei despre care se vorbește. *Plimbările sale erau necesare.* ▸ (La sg.) Intră în construcția unor termeni de reverență. *Măria sa. Sfinția sa.* **3.** Pron. pos. (La m.pl.) Înlocuiește numele rudelor, al prietenilor etc. persoanei despre care se vorbește. *Îi întâlnea pe ai săi.* ▸ (La f.pl.) Înlocuiește numele treburilor, al preocupărilor, al grijilor persoanei despre care se vorbește. *Vorbea despre ale sale.* • *A se ține de ale sale* = a nu-l interesa decât propria muncă; a-și vedea de treabă. – Monosilabic. Pl. *săi, sale,* G.-D. *alor săi, alor sale.*

săvârși vb.IV tr. **1.** A face, a aduce la înde-plinire; a comite. **2.** (Înv. și reg.) A termina o activitate, o lucrare etc. – Ind.pr. *săvârșesc,* pf.s. *săvârșii*; cj.pers.3 *să săvârșească*.

sâc interj. (De obicei repetat) Cuvânt prin care cineva își exprimă satisfacția răutăcioasă față de un mic necaz al altuia.

sâcâi vb.IV tr. A necăji insistent pe cineva; a agasa. – Ind.pr. *s'câi,* pf.s. *sâcâii.*

sâcâiálă s.f. Faptul de a sâcâi; cicăleală. – Pl. *sâcâieli.*

sâcâitór,-oáre adj. Care sâcâie. – Sil. *-câ-i-*. Pl. *sâcâitori,-oare.*

sâmbătă s.f. A șasea zi a săptămânii. ▸ (Ad-verbial) În cursul zilei de sâmbătă (imediat precedentă sau următoare); (în forma *sâm-băta*) în fiecare sâmbătă. • *A purta* (sau *a ține*) *cuiva sâmbetele* = a dușmăni, a pizmui pe cineva, a purta cuiva un gând rău. *A se duce pe apa sâmbetei* = a se pierde, a se prăpădi. – Pl. *sâmbete.*

sâmbovínă s.f. Arbore înalt până la 20 m, cu flori verzi-gălbui apărute înainte de înfrun-zire, cu fructe comestibile, asemănătoare cireșelor. – Pl. *sâmbovine.*

sâmbră s.f. (Înv. și reg.) Întovărășire între mai multe persoane pentru arat, pentru alcătuirea unei stâne etc. ▹ *Sâmbra oilor* = sărbătoare prilejuită de începerea mulsului oilor și a alcătuirii turmei. – Sil. *sâm-bră.* Pl. *sâmbre.*

sâmbure s.m. **1.** Parte din interiorul unor fructe, cu învelișul tare și lemnos, care conține sământa; partea moale a seminței în care se află substanța germinativă. **2.** (Fig.) Parte centrală, esențială a ceva. **3.** (Fig.) Cantitate foarte mică din ceva. – Pl. *sâmburi.*

sâmburós,-oásă adj., s.f. pl. **1.** Adj. (Despre fructe) Care are (mulți) sâmburi. **2.** S.f. pl. Grup de pomi ale căror fructe conțin câte un singur sâmbure (ex. prun, cais, cireș). – Pl. *sâmburoși,-oase.*

sân s.m., s.n. **1.** S.m. Fiecare dintre cele două mamele ale femeii; cele două mamele considerate împreună; piept, (pop.) țâță. **2.** S.n. Spațiul dintre piept și cămașă, în care se pot ține lucruri ca într-o pungă. **3.** S.n. (Fig.) Parte interioară, centrală, miez, centru. • *A fi* (sau *a trăi, a se afla ca*) *în ~ul lui Avram* = a trăi bine, fericit. *A fi bun ca ~ul mamei* = a fi foarte bun. *A fi cu frica în ~* = a se teme foarte tare de ceva. *A sta* (sau *a ședea*) *cu mâinile în ~* = a nu întreprinde nimic, a fi inactiv. *A-și scuipa în ~* = a face gestul de a scuipa în sân, prin care se crede că se poate evita o primejdie, un lucru neplăcut. *A umbla* (sau *a fi*) *cu crucea-n ~* = a fi bun, cucernic, evlavios. *Din ~ul...* = din mijlocul..., dintre... *În ~ul...* = între..., în..., în interiorul..., în mijlocul... – Pl.m. *sâni*, n. *sânuri.*

sânge s.n. **1.** Lichid roșu, alcătuit din plasmă, globule roșii și albe, care circulă prin inimă, artere, capilare și vene, asigurând nutriția, oxigenarea, reglarea temperaturii corpului etc. ▹ *Frați de ~* = frați având același tată și aceeași mamă. **2.** (Bot.) *~le-voinicului* = numele a două specii de plante alpine, cu flori roșii-purpurii parfumate și al unei plante agățătoare, cu flori roșii, violete sau albe. • *A avea ceva în ~* = a avea ceva înnăscut; a fi obișnuit

cu ceva. *A avea mâinile pătate de ~* = a fi vinovat de o crimă. *A face să curgă ~* = a stârni o încăierare sângeroasă; a cauza un război. *A-i fierbe* (sau *a-i clocoti*) *~le în cineva* = a se înfierbânta din cauza mâniei, a emoției etc. *A-i intra cuiva ceva în ~* = a deveni un obicei, o necesitate. *A i se urca* (sau *a i se sui, a-i năvăli*) *~le în obraz* (sau *în față*) = a se înroși din cauza unei emoții puternice; a se înfuria. *A suge ~le cuiva* (sau *din cineva*) = a asupri nemilos pe cineva; a chinui. *A-și face* (sau *a-i face cuiva*) *~ rău* = a (se) supăra foarte tare, a (se) enerva. *A-și vărsa* (sau *a-și da*) *~le pentru cineva* (sau *ceva*) = a se sacrifica; a-și da viața pentru cineva (sau ceva). *A vărsa ~* = a ucide, a omorî. *De ~* = roșu (aprins). *La ~* = drastic, extrem de aspru. (*Până*) *la ~* = foarte tare, foarte mult.

sânger s.m. Arbust înalt până la 4 m, cu ramuri purpurii toamna și iarna, cu frunze vara verzi și toamna roșii. – Pl. *sângeri.*

sângerá vb.I intr. A pierde sânge. ▸ (Fig.) A suferi, a îndura multe nenorociri; a se chinui. – Ind.pr. *sângerez.*

sângerắnd,-ă adj. Care sângerează, din care curge sânge. – Pl. *sângerânzi,-de.*

sângeríu,-íe adj. De culoarea sângelui; roșu. – Pl. *sângerii.*

sângerós,-oásă adj. **1.** (Despre oameni și manifestările lor) Nemilos, crunt; (despre acțiuni, evenimente) însoțit de vărsare de sânge, plin de cruzime. **2.** Care sângerează, plin de sânge. – Pl. *sângeroși,-oase.*

sânziánă s.f. **1.** Drăgaică (**1**). **2.** Ființă imaginară răufăcătoare. **3.** (Bot.) Drăgaică (**3**). – Sil. *-zi-a-.* Pl. *sânziene.*

sârb,-ă s.m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune pe teritoriul Serbiei. **2.** Adj. Referitor la Serbia sau la populația ei; sârbesc. ▸ (Sub-stantivat, f.) Limba vorbită de sârbi (**1**). – Pl. *sârbi,-e.*

sârbă s.f. (Adesea art.) Dans popular ro-mânesc, cu ritm vioi, cu dansatorii prinși în cerc. – Pl. *sârbe.*

sârbésc,-éască adj. Sârb (**2**). – Pl. *sârbești.*

sârbéște adv. Ca sârbii, în felul sârbilor.

sârboáică s.f. Femeie care face parte din poporul sârb. – Pl. *sârboaice.*

sârg s.n. *Cu* (sau *de*) *~* = repede, în grabă; imediat.

sârguinciós,-oásă adj. Silitor. – Sil. *-gu-in-.* Pl. *sârguincioși,-oase.*

sârguínță s.f. Însușire a omului de a fi harnic, zelos. – Sil. *-gu-in-.* G.-D. *sârguinței,* neart. *sârguințe.*

sârmă s.f. Fir subțire de metal, având nu-meroase întrebuințări. – Pl. *sârme.*

sârmós,-oásă adj. (Mai ales despre firele de păr sau de blană) Aspru ca sârma. – Pl. *sârmoși,-oase.*

sâsâí vb.IV intr. **1.** (Despre gâște, șerpi) A scoate sunete asemănătoare unui „s“ prelungit. **2.** (Despre oameni) A vorbi defectuos, pronunțând „s“ în loc de „ș“. – Ind.pr. *s ˈsâi,* pf.s. *sâsâii.*

scábie s.f. (Med.) Boală parazitară a pielii la oameni și la unele animale, care se mani-festă prin mâncărime, iritații etc.; (pop.) râie. – Sil. *-bi-e.* G.-D. *scabiei,* neart. *scabii.*

scabrós,-oásă adj. Necuviincios, indecent; scârbos. – Sil. *sca-bros.* Pl. *scabroși,-oase.*

scadént,-ă adj. (Despre datorii, obligații sau despre termene) Ajuns la scadență. – Pl. *scadenți,-te.*

scadénță s.f. Termen la care trebuie făcută o plată, la care trebuie îndeplinită o obligație. – Pl. *scadențe.*

scafándru s.m., s.n. **1.** S.m. Persoană cali-ficată în lucrări subacvatice. **2.** S.n. Echipa-ment special etanș, impermeabil, folosit de scafandri (**1**); costum special pentru cos-monauți. – Sil. *-fan-dru.* Pl. m. *scafandri*, art. *scafandrii,* n. *scafandre.*

scáfă s.f. **1.** Căuș. **2.** Strachină (mare) de lemn. **3.** (Arhit.) Suprafață concavă care face racordarea unui perete cu tavanul sau cu podeaua. – Pl. *scafe.*

scai s.m. Nume dat mai multor plante erbacee cu frunze și fructe prevăzute cu ghimpi; (p.restr.) fructul acestor plante. • *A se ține ~ de cineva* = a

urmări cu insistență pe cineva, a nu-l lăsa în pace. – Monosilabic. Pl. *scai.*

scaiéte s.m. Nume dat mai multor plante cu frunze sau capitule spinoase. – Sil. *sca-ie-*. Pl. *scaieți.*

scalár,-ă adj., s.m. (Mărime) determinată numai prin valoarea ei numerică, atunci când se cunoaște unitatea prin care se exprimă această valoare. – Pl. *scalari,-e.*

scálă s.f. Parte a unui instrument de măsurat pe care este reprezentată o scară grafică folosită la citirea valorii unei mărimi măsurate. ▸ Placă gradată la aparatele de radio, pe care se pot urmări posturile sau lungimile de undă. – Pl. *scale.* Par. *scară.*

scalén,-ă adj. *Triunghi* ~ = triunghi cu laturile neegale. – Pl. *scaleni,-e.*

scalp s.n. Pielea capului uman împreună cu părul, desprinsă de pe craniu. – Pl. *scalpuri.*

scalpá vb.I tr. A desprinde porțiunea aco-perită cu păr din pielea capului. – Ind.pr. *scalpez.*

scamatór s.m. Persoană care face scamatorii; iluzionist, prestidigitator. – Pl. *scamatori.*

scamatoríe s.f. Faptă, acțiune aparent mira-culoasă, dar bazată pe dibăcia și rapiditatea celui ce o execută; prestidigitație. – G.-D. *scamatoriei.* Pl. *scamatorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

scámă s.f. Fir subțire și scurt destrămat dintr-o țesătură, dintr-o blană etc.; (cu sens colectiv) fibre scurte, rezultate în procesele din filaturi și întrebuințate ca izolant, ca material de umplutură etc. – Pl. *scame.*

scandá vb.I tr. **1.** A vorbi sau a recita ritmic, accentuând fiecare cuvânt, fiecare silabă. **2.** A citi o frază muzicală, accentuând timpii tari. – Ind. pr. *scandez.*

scandál s.n. **1.** Ceartă violentă, zgomotoasă, adesea însoțită de bătaie, care tulbură ordinea și provoacă indignare; faptă reprobabilă care indignează. – Pl. *scandaluri.*

scandalagioáică s.f. Femeie care obișnuiește să facă scandal, căreia îi place scandalul. – Sil. *-gioai-*. Pl. *scandalagioaice.*

scandalagíu s.m. Bărbat căruia îi place să facă scandal. – Pl. *scandalagii,* art. *-giii,* sil. *-gi-ii.*

scandalizá vb.I refl. și tr. A (se) indigna, a (se) revolta în fața unei fapte reprobabile. – Ind.pr. *scandalizez.*

scandalós,-oásă adj. Care produce indig-nare, rușine, revoltă. – Pl. *scandaloși,-oase.*

scandináv,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din una dintre populațiile țărilor din Peninsula Scandinavă. **2.** Adj. Care se referă la Peninsula Scandinavă sau la populația ei; care aparține sau este specific acestora. – Pl. *scandinavi,-e.*

scándiu s.n. Element chimic metalic din grupa pământurilor rare, alb-cenușiu, cu luciu specific. – Sil. *-diu,* pr. *-diu.*

scaner s.n. (Inform.) Aparat folosit la pre-luarea unor imagini în calculator. – Pr. *schénăr.* Scris și *scanner*. Pl. *scanere.*

scapulár,-ă adj. Care aparține umărului, privitor la umăr, din regiunea umărului. – Pl. *scapulari,-e.*

scápulă s.f. (Anat.) Omoplat. – Pl. *scapule.*

scaraóțchi s.m. (Pop. și fam.) Căpetenia dracilor. – Scris cu inițială majusculă.

scáră s.f. **1.** Obiect (mobil) de lemn, de fier etc., format din două bare paralele unite prin bare scurte transversale, care servește pentru a urca și a coborî. **2.** Element de construcție constând dintr-un ansamblu de trepte care leagă solul de parter sau două nivele succesive ale unei clădiri. ▹ ~ *rulantă* = dispozitiv în formă de bandă rulantă, utilizat în locurile cu circulație intensă sau cu diferențe mari de nivel. **3.** Treaptă la un vehicul; fiecare dintre cele două inele ale șeii. **4.** Succesiune ordonată de diviziuni, care folosește la stabilirea valorilor numerice ale unei mărimi. ▸ Ierarhie a manifestărilor morale și spirituale. **5.** Raportul dintre dimensiunile indicate pe un plan, pe o hartă

etc. și cele reale (mai mari). • *Pe ~ largă* = în măsură mare, în proporții mari. – Pl. *scări.* Par. *scală.*

scarlatínă s.f. Boală infecțioasă și conta-gioasă, mai frecventă la copii, manifestată prin febră mare, dureri de gât și de cap, vomă și o erupție roșie pe tot corpul. – Pl. *scarlatine.*

scatíu s.m. Pasăre cântătoare mică, vioaie, cu pene verzi-gălbui, cenușii pe spate, cu două dungi negre pe aripi. – Pl. *scatii,* art. *-tiii,* sil. *-ti-ii.*

scatoálcă s.f. (Fam.) Lovitură dată cuiva cu palma sau cu dosul mâinii. – Sil. *-toal-.* Pl. *scatoalce.*

scáun s.n. **1.** Mobilă cu sau fără spătar, pe care poate ședea o singură persoană. ▹ *~ electric* = dispozitiv folosit în unele țări pentru executarea prin electrocutare a condamna-ților la moarte. **2.** (Înv.) Tron (pentru monarhi, înalți prelați etc.). ▹ *Cetate de ~* = reședință a unui monarh. **3.** Loc și funcție obținute de cineva. **4.** Obiect sau parte a unor obiecte în formă de masă, de bancă etc., având diverse întrebuințări. **5.** Eliminarea materiilor fecale; (p. ext.) elementele eliminate. • *Cu ~ la cap,* se spune despre un om care judecă chibzuit, just. – Sil. *sca-un.* Pl. *scaune.*

scădeá vb.II. **1.** Intr. și tr. A (se) micșora, a (se) reduce, a (se) scurta. **2.** Tr. A lua o parte din suma care urmează a fi achitată. **3.** Tr. (Mat.) A efectua operația de scădere. **4.** Intr. (Despre râuri, mări) A-și coborî nivelul. ▸ (Despre mâncăruri cu sos) A-și pierde (în parte) lichidul prin fierbere, a se îngroșa. **5.** Intr. (Despre procese în desfășurare) A slăbi în intensitate. – Ind.pr. pers.1 *scad,* pers.2 *scazi,* pers.3 *scade,* pf.s. *scăzui*; ger. *scăzând*; part. *scăzut.*

scădére s.f. **1.** Acțiunea de a scădea. **2.** Operație aritmetică fundamentală prin care se calculează diferența între două numere. **3.** Lipsă, defect, cusur. – Pl. *scăderi.*

scăfârlíe s.f. (Fam.) Craniu; cap. – G.-D. *scăfârliei.* Pl. *scăfârlii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

scăldá vb.I. **1.** Tr. și refl. A face baie. **2.** Tr. (Despre ape curgătoare) A curge pe lângă ceva, udându-l. • *A o ~* = a răspunde evaziv. – Ind.pr. *scald.*

scăldát s.n. Faptul de a (se) scălda; loc într-o apă unde se face baie. – Pl. *scăldaturi.*

scăldătoáre s.f. (Pop.) Loc într-un râu, într-un lac unde se poate scălda. – Pl. *scăldători.*

scămós,-oásă adj. Cu scame; cu aspect pufos. – Pl. *scămoși,-oase.*

scămoșá vb.I refl. și tr. A deveni sau a face să devină scămos sau pufos. – Ind.pr. pers.1 *scămoșez,* pers.3 *scămoșează,* pers.4 *scă-moșăm.*

scăpá vb.I. **1.** Intr. A se elibera, a se salva dintr-o strânsoare, dintr-o primejdie, dintr-o situație grea. ▸ Intr. și tr. A reuși să (se) pună la un bun adăpost, a (se) feri de primejdie, de distrugere, de trecere în stăpânirea altcuiva etc. **2.** Intr. A se descotorosi de cineva sau de ceva. **3.** Tr. A nu mai putea ține sub control o ființă care s-a desprins din legătură sau s-a smuls din mâna cuiva. **4.** Tr. A da drumul, a lăsa să cadă din mână, din gură etc. un obiect. **5.** Refl. și tr. A spune sau a face ceva (rău) fără voie, din imprudență, din greșeală. **6.** Intr. A nu (putea) sesiza, înțelege, reține, preciza. ▸ Tr. A lăsa neobservat, a pierde din vedere, a omite. **7.** Tr. A pierde un spectacol, trenul etc. întârziind. • *A(-i) ~ ceva* (sau *pe cineva*) *din mână* = **a)** a pierde o ocazie bună, un prilej de a obține ceva; **b)** a pierde de sub control, a nu mai putea domina ceva sau pe cineva. *A nu-l ~ pe cineva din ochi* (sau *din vedere*) = a-l ține sub continuă supraveghere sau observație. *A ~ cu fața curată* (sau *cu obrazul curat*) = a scăpa cu bine dintr-o situație dificilă. *A ~ o vorbă* = a face, a spune (din imprudență) ceea ce nu trebuia. – Ind.pr. *scap.*

scăpáre s.f. Eliberare, salvare. • *~ din vedere* = omitere involuntară. – Pl. *scăpări.*

scăpărá vb.I intr. **1.** A produce scântei lovind cremenea cu amnarul. **2.** (Despre surse de lumină) A produce o lumină puțin intensă și intermitentă, ca o scânteie. **3.** (Despre ochi, privire) A sclipi (**2**). **4.** (Fig.; despre idei, imagini etc.) A se ivi brusc

în mintea cuiva. • *A-i ~ cuiva picioarele* (sau *călcâiele*) = a fugi foarte repede. *A ~ din picioare* = a bate din picioare de nerăbdare, de neastâmpăr. *Cât ai ~* (*din amnar*) = într-o clipă, foarte repede. – Ind.pr. *scápăr.*

scăpărătór,-oáre adj., s.f. **1.** Adj. Care scapără. **2.** Adj. (Fig.; despre manifestări, însușiri ale oamenilor) Sclipitor (**3**). *O inte-ligență scăpărătoare*. **3.** S.f. Obiect (din amnar) cu care se scapără (**1**). – Pl. *scăpărători, -oare.*

scăpătá vb.I intr. **1.** (Despre aștri) A apune. **2.** (Despre oameni) A pierde din vedere, a sărăci. – Ind.pr. *scápăt.*

scărmănà vb.I tr. **1.** A desface în fibre lâna, bumbacul etc. pentru a le înfoia și a le curăța de impurități. **2.** (Fig.; fam.) A bate sau a certa pe cineva. – Ind.pr. *scármăn.*

scărmănătoáre s.f. Darac. – Pl. *scărmănă-tori.*

scărpiná vb.I refl. și tr. A (se) freca cu unghiile, cu labele etc. sau cu un obiect tare în locul unde s-a produs o mâncărime, pentru a o înlătura. – Ind. pr. *scárpin.*

scăzământ s.n. Scădere, pierdere din greutatea, din valoarea etc. unei mărfi; (concr.) ceea ce se pierde, se scade. – Pl. *scăzăminte.*

scăzătór s.m. (Mat.) Număr care se scade din altul (descăzut). – Pl. *scăzători.*

scăzút,-ă adj. Care s-a micșorat, s-a diminuat. ▸ (Despre mâncăruri) Cu lichid puțin, cu sos dens. – Pl. *scăzuți,-te.*

scâlciá vb.I refl. și tr. A (se) deforma, a (se) toci (încălțămintea) într-o parte. – Sil. *-ci-a.* Ind. pr.pers.1 *scâlciez,* pers.3 *scâlciază*; ger. *scâlciind*, sil. *-ci-ind.*

scânceálă s.f. Scâncet. – Pl. *scânceli.*

scáncet s.n. Plâns înăbușit și întretăiat, geamăt slab (de copil mic); scânceală. ▸ Sunet scos de unele animale, mai ales de câini. – Pl. *scâncete.*

scâncí vb.IV intr. (Mai ales despre copiii mici) A plânge înăbușit, slab, întretăiat. ▸ (Despre unele animale, mai ales despre câini) A scoate sunete surde și repetate de durere, de foame, de bucurie etc. – Ind.pr. *scâncesc,* pf.s. *scâncii.*

scándură s.f. Bucată dreptunghiulară de cherestea, groasă de cel mult 4 cm, între-buințată în construcții și în tâmplărie. • *A-i suna* (sau *a-i bate*) *cuiva scândura* = a sosi momentul morții; a-i suna ceasul. *Uscat ca o ~* = (despre oameni) extrem de slab, numai pielea și oasele. – Pl. *scânduri.*

scânteiá vb.I intr. **1.** A produce scântei. **2.** A produce o lumină strălucitoare (intermitentă); a împrăștia scântei. **3.** (Despre ochi, privire) A sclipi (**2**). – Ind.pr. pers.3 *scânteiază.*

scântéie s.f. **1.** Părticică incandescentă care sare din foc, din ciocnirea unor corpuri dure sau care însoțește o descărcare electrică și care se stinge foarte repede. **2.** (Fig.) Fapt în aparență neînsemnat, dar care declanșează un sentiment, o acțiune etc. **3.** (Fig.) Fărâmă, părticică neînsemnată din ceva. – Sil. *-te-ie.* Pl. *scântei.*

scânteiére s.f. Faptul de a scânteia. ▸ Lu-mină puțin intensă (și intermitentă), ca o scânteie; (livr.) scintilație. – Sil. *-te-ie-.* Pl. *scânteieri.*

scânteietór,-oáre adj. **1.** Care scânteiază. **2.** (Fig.; despre minte, inteligență sau despre manifestări ale oamenilor) Sclipitor (**2**). – Sil. *-te-ie-.* Pl. *scânteietori,-oare.*

scânteiúță s.f. Mică plantă erbacee cu tulpina ramificată de la bază, cu flori diferit colorate. – Sil. *-te-iu-.* Pl. *scânteiuțe.*

scárbă s.f. Aversiune față de cineva sau de ceva. – Pl. *sc'rbe* „ființe josnice“.

scârbí vb.IV refl. și tr. A avea sau a face să aibă un sentiment, o senzație de scârbă. – Ind.pr. *scârbesc,* pf.s. *scârbii.*

scârbít,-ă adj. Cuprins de scârbă. – Pl. *scârbiți,-te.*

scârbós,-oásă adj. **1.** Care provoacă sau inspiră scârbă. **2.** (Fam.; despre oameni) Dezagreabil, nesuferit; greu de mulțumit. – Pl. *scârboși,-oase.*

scârț interj. **1.** Cuvânt care imită zgomotul ascuțit, strident produs de roți, de uși, de încălțăminte în timpul mersului. **2.** (Fam.) Exclamație de dezaprobare, de indiferență sau de dispreț față de cele spuse de cineva.

scârțâí vb.IV intr. **1.** (Despre uși, roți, încăl-țăminte etc.) A produce un zgomot ascuțit, strident. **2.** (Fig.; adesea depr.) A cânta prost dintr-un instrument cu coarde. **3.** (Fig.; despre mecanisme, întreprinderi etc.) A funcționa prost; (despre acțiuni, activități) a se desfășura anevoie, nesatisfăcător. **4.** (Fam.; despre oameni) A nu se simți bine cu sănătatea. – Ind.pr. *scârțâi,* pf.s. *scârțâii.*

scelerát,-ă s.m. și f. (Livr.) Ticălos, criminal. – Pl. *scelerați,-te.*

scenaríst,-ă s.m. și f. Autor de scenarii. – Pl. *scenariști,-ste.*

scenáriu s.n. Text succint care cuprinde subiectul unei piese de teatru sau al unui film, precum și indicațiile tehnice și de regie. ▹ ~ *radiofonic* = adaptare a unei piese de teatru sau a altei opere literare la cerințele radiodifuziunii. ▸ (Fig.) Plan după care se desfășoară o acțiune. – Sil. *-riu,* pr. *-riu.* Pl. *scenarii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

scénă s.f. **1.** Parte (mai ridicată) amenajată cu decoruri, într-o sală de spectacol, uneori în aer liber, unde se desfășoară reprezentațiile. **2.** Fiecare dintre subdiviziunile unui act dintr-o operă dramatică, marcată fie prin intrarea sau ieșirea unui personaj, fie prin modificarea locului sau a timpului de acțiune. **3.** Fapt, întâmplare (deosebită); loc unde se petrece o acțiune, un eveniment, un fenomen etc. • *A-i face cuiva o* ~ = a-i aduce cuiva reproșuri violente. *A pune în* ~ = a regiza un spectacol. *La* ~ *deschisă* = care are loc în timpul spectacolului, în timp ce cortina este ridicată. – Pl. *scene.*

scenétă s.f. Piesă de teatru scurtă, într-un singur act și cu personaje puține. – Pl. *sce-nete.*

scénic,-ă adj. Referitor la scenă sau la teatru. – Pl. *scenici,-ce.*

scenográf s.m. Specialist în scenografie. – Sil. *-no-graf.* Pl. *scenografi.*

scenografíe s.f. Arta de a pregăti scena, cadrul, atmosfera unui spectacol, prin deco-ruri, costume, iluminat etc. – Sil. *-no-gra-fi-e.* G.-D. *scenografiei,* neart. *scenografii.*

scéptic,-ă adj. Care se caracterizează prin scepticism. – Pl. *sceptici,-ce.*

scepticísm s.n. **1.** Concepție care pune la îndoială sau neagă posibilitatea cunoașterii realității, a adevărului obiectiv. **2.** Atitudine de neîncredere în capacitatea oamenilor de a-și realiza idealurile, în reușita acțiunilor cuiva etc.

scéptru s.n. Un fel de baston încrustat cu metal și cu pietre prețioase, purtat de suve-rani ca simbol al autorității, al puterii. – Sil. *scep-tru.* Pl. *sceptre.*

scheci s.n. Scenetă scurtă, cu caracter umoristic, satiric, tratând de obicei teme actuale. – Monosilabic. Pl. *scheciuri.*

schélă s.f. **1.** Construcție provizorie menită să susțină materialele și muncitorii în timpul executării la înălțime a unei construcții; eșafodaj. **2.** Punte care face legătura unei nave cu țărmul. **3.** Unitate industrială destinată exploatării zăcămintelor de țiței. – Pl. *schele.*

schelét s.n. **1.** Sistem osos al unui animal vertebrat. **2.** Ansamblu de piese legate între ele, care constituie structura de rezistență a unei construcții sau a unui sistem tehnic. **3.** (Fig.) Plan sumar al unei lucrări (științifice sau artistice). – Pl. *schelete.*

schelétic,-ă adj. (Despre ființe) Ca un schelet (**1**), foarte slab. – Pl. *scheletici,-ce.*

schemátic,-ă adj. Care reprezintă ceva în linii generale, redus la caracteristicile esențiale; (depr.) simplist, superficial, conform unor șabloane. – Pl. *schematici,-ce.*

schematísm s.n. Însușirea a ceea ce este alcătuit sau prezentat în manieră schematică.

schémă s.f. **1.** Plan cuprinzând ideile generale ale unei lucrări, ale unei activități etc. **2.** Repre-

zentare grafică simplificată a unui teren, a unei construcții, a unei mașini etc. **3.** Tabel al structurii organizatorice a unei instituții, a unei societăți economice etc., cuprinzând denumirea posturilor, numărul angajaților, gradele, funcțiile și retribuția lor. – Pl. *scheme.*

schépsis s.n. (Fam.) *Cu ~* = **a)** chibzuit, gândit; **b)** cu o anumită intenție (ascunsă).

scherzo s.n. Piesă muzicală cu caracter glumeț, compusă într-un tempo vioi, însuflețit, vesel. – Pr. *schérțo.* Pl. *schérzouri*.

scheuná vb.I intr. (Despre câini) A scoate sunete plângătoare, ascuțite și repetate. – Sil. *sche-u-*. Ind. pr. pers.3 *scheáună.*

schi s.n. **1.** Obiect de sport, pereche, în formă de scândură lungă, îngustă, care, prinsă de talpa ghetelor, permite alunecarea pe zăpadă. **2.** (La sg.) Sport practicat cu schiurile (**1**). ▹ *~ nautic* = sport nautic în care executantul, tras de o barcă cu motor, alunecă pe apă menținându-se pe un obiect asemănător cu schiul (**1**). – Pl. *schiuri.*

schiá vb.I intr. A aluneca cu schiurile pe zăpadă. – Sil. *schi-a.* Ind.pr. pers.1 *schiez,* pers.3 *schiază;* ger. *schiind*, sil. *schi-ind.*

schif s.n. **1.** Ambarcațiune sportivă foarte lungă, îngustă și ușoară, cu rame lungi și cu scaune mobile. **2.** (La sg.) Sport practicat cu schiful (**1**). – Pl. *schifuri.* Par. *schip.*

schíjă s.f. Bucată mică de metal ruptă prin explozie dintr-un proiectil, dintr-o bombă etc. – Pl. *schije.*

schilíft s.n. Instalație pentru transportul schiorilor în vârful unei pârtii. – Pl. *schilifturi.*

schilód,-oádă adj. (Despre ființe; și substantivat) Cu membrele mutilate, deformate sau anchilozate. – Pl. *schilozi,-oade.*

schilodí vb.IV tr. și refl. A face să devină sau a deveni schilod. – Ind.pr. *schilodesc,* pf.s. *schilodii.*

schimb s.n. **1.** Faptul de a schimba (**1**). **2.** Tură[1]. **3.** (Mai ales la pl.) Rufărie de pat sau de corp. • *Cu ~ul* = pe rând. *În ~* sau *în ~ul...* = în loc sau în locul..., pentru... *~ de cuvinte* = discuție aprinsă, ceartă. – Pl. *schimburi.*

schimbá vb.I. **1.** Tr. A înlocui ceva cu altceva sau pe cineva cu altcineva (de aceeași natură, valoare etc.). ▸ A transforma o sumă de bani în monede sau bancnote proprii altei țări. **2.** Tr. A muta dintr-un loc în altul, a fixa în altă parte locul. **3.** Tr. și refl. A (se) transforma, a (se) modifica forma, aspectul, structura etc.; (despre oameni) a(-și) modifica firea, purtarea, atitudinea etc. **4.** Refl. și tr. A (se) îmbrăca cu alte rufe (curate). • *A ~ o vorbă* (sau *un cuvânt*) *cu cineva* = a vorbi puțin cu cineva. *A ~ priviri cu cineva* = a se privi unul pe altul cu subînțeles. *A ~ vorba* = a abate cursul unei discuții pentru a evita un subiect neplăcut. *Se schimbă vorba* (sau *socoteala*), se spune când intervine ceva care modifică o situație existentă. – Ind.pr. *schimb.*

schimbătór,-oáre adj., s.n. **1.** Adj. Care se schimbă (ușor); nestatornic. **2.** S.n. Nume dat unor dispozitive care au rolul de a schimba ceva (într-un sistem tehnic). ▹ *~ de viteză* = mecanism cu ajutorul căruia se poate modifica turația arborelui de acționare a unei mașini. – Pl. *schimbători,-oare.*

schímnic,-ă s.m. și f. Pustnic. – Pl. *schim-nici,-ce.* Var. **schívnic,-ă** s.m. și f.

schimonosí vb.IV. **1.** Refl. și tr. A(-și) schimba în rău aspectul, a (se) deforma. **2.** Refl. (Despre oameni) A se strâmba, a face grimase. – Ind.pr. *schimonosesc,* pf.s. *schimonosii.*

schingiuí vb.IV tr. A tortura fizic pe cineva. – Sil. *-giu-i.* Ind.pr. *schingiuiesc,* pf.s. *schin-giuii.*

schiór,-oáre s.m. și f. Persoană care practică schiul. – Sil. *schi-or,* f. *schi-oa-*. Pl. *schiori, -oare.*

schip s.n. Recipient de metal care rulează pe o cale ghidată și care se descarcă automat, fiind folosit la transportul materialelor în mine, în fabrici etc. – Pl. *schipuri.* Par. *schif.*

schismátic,-ă adj. (Și substantivat) Care s-a rupt de o comunitate bisericească. – Pl. *schismatici,-ce.*

schísmă s.f. Separare a unui grup de credincioși de comunitatea religioasă din care au făcut parte;

(p.ext.) dezbinare datorată divergențelor de păreri, de principii. – Pl. *schisme.*

schit s.n. Mănăstire mică sau așezare călugărească situată într-un loc retras și subordonată unei mănăstiri importante. – Pl. *schituri.*

schiță vb.I tr. **1.** A face, a realiza o schiță (**1,2**). **2.** A face o mișcare, un gest ușor, abia vizibil. – Ind.pr. *schițez.*

schiță s.f. **1.** Desen sumar care reprezintă imaginea generală, aproximativă a unei construcții, a unui teren etc. **2.** Schema unei lucrări literare, științifice, artistice. **3.** Specie a genului epic în care se redă un singur episod din viața personajelor. – Pl. *schițe.*

schívnic,-ă s.m. și f. v. **schimnic**.

schizofreníe s.f. Boală mintală cronică, manifestată prin slăbirea progresivă a funcțiilor psihice și prin pierderea contactului cu realitatea. – Sil. *-zo-fre-.* G.-D. *schizofreniei.* Pl. *schizofrenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

sciátic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. *Nerv* ~ = nerv rahidian care inervează membrele inferioare. **2.** Adj. Care se referă la nervul sciatic. **3.** S.f. Boală care se manifestă prin dureri de-a lungul nervului sciatic. – Sil. *sci-a-.* Pl.adj. *sciatici,-ce*, s.f. *sciatici.*

science-fiction s.n. Literatură științifico-fantastică. – Pr. *sáiăns-fícșăn.* Abr. *SF.*

scientísm s.n Concepție care absolutizează rolul științei. – Sil. *sci-en-.*

scindá vb.I tr. și refl. A (se) divide, a (se) fracționa. – Ind.pr. *scindez.*

scintilație s.f. (Livr.) Scânteiere. ▸ Impuls luminos de scurtă durată, utilizat la detectarea radiațiilor nucleare. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *scintilației.* Pl. *scintilații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

scit,-ă s.m. și f. Persoană dintr-o populație indo-europeană nomadă, stabilită în sec. 8 î.Hr. în nordul Mării Negre. – Pl. *sciți,-te.*

scizioná vb.I tr. și refl. (Despre o organizație, un stat etc.) A (se) divide, a (se) separa în mai multe părți. – Sil. *-zi-o-.* Ind.pr. *scizionez.*

scizioníst,-ă s.m. și f., adj. (Persoană, organizație, stat) care aparține unei fracțiuni sau care urmărește să provoace sciziune într-un grup. – Sil. *-zi-o-.* Pl. *scizioniști,-ste.*

sciziúne s.f. Despărțire, dezbinare produsă într-un grup sau într-o organizație (politică). – Nu *șciziune.* Sil. *-zi-u-.* Pl. *sciziuni.*

sclav,-ă s.m. și f. **1.** (În sclavagism) Persoană lipsită de mijloace de producție, de drepturi, aflată în puterea absolută a unui stăpân, pentru care este obligată să muncească. ▸ (Fig.) Persoană supusă orbește voinței altuia. **2.** (Fig.) Persoană stăpânită de o pasiune, de un viciu. – Pl. *sclavi,-e.*

sclavagísm s.n. Organizare socială întemeia-tă pe stăpânirea absolută a unor persoane asupra sclavilor.

sclavíe s.f. Condiție în care viața, libertatea, soarta unui individ se află în puterea absolută a altuia; condiție de sclav. – G.-D. *sclaviei.* Pl. *sclavii,* art. *-viile,* sil. *-vi-i-.*

sclerótică s.f. (Anat.) Înveliș extern al globului ocular, constând dintr-o membrană albă fibroasă. – Pl. *sclerotice.*

sclerozá vb.I refl. A se îmbolnăvi de scleroză. – Ind.pr. *sclerozez.*

scleróză s.f. (Med.) Modificare a structurii normale a unui organ, caracterizată prin proliferarea țesutului conjunctiv, ca urmare a unor procese inflamatorii cronice sau dege-nerative; boală constând din asemenea modificări. – Pl. *scleroze.*

sclifoseálă s.f. (Fam.) Faptul de a se sclifosi; (concr.) atitudine a persoanei care se sclifosește. – Pl. *sclifoseli.*

sclifosí vb.IV refl. (Fam.) **1.** A face mofturi, nazuri, fasoane. **2.** A se smiorcăi (**2**). – Ind.pr. *sclifosesc,* pf.s. *sclifosii.*

sclifosít,-ă adj. (Fam.; adesea substantivat) Care se sclifosește. – Pl. *sclifosiți,-te.*

sclipí vb.IV intr. **1.** A produce, a răspândi o lumină vie, strălucitoare. **2.** (Despre ochi, privire) A avea o strălucire vie, specifică, trădând un sentiment puternic, o senzație intensă; a scăpăra. – Ind.pr. *sclipesc,* pf.s. *sclipii.*

sclipitór,-oáre adj. **1.** Care sclipește (**1**). **2.** (Despre ochi, privire) Care sclipește (**2**). **3.** (Fig.; despre minte, inteligență sau despre manifestări, acțiuni ale oamenilor) Care se distinge prin calități deosebite, care impresionează puternic; scăpărător, scânteietor. – Pl. *sclipitori,-oare.*

sclivisí vb.IV refl. (Fam.; adesea depr.) A se dichisi (**1**). – Ind.pr. *sclivisesc,* pf.s. *sclivisii.*

scoábă s.f. Piesă de oțel formată dintr-o vergea scurtă, cu capetele ascuțite și îndoite în unghi drept, folosită pentru îmbinarea pieselor de lemn. • *A se face* ~ = a slăbi foarte mult, a fi foarte slab. – Pl. *scoabe.*

scoárță s.f. **1.** Coajă (**1**). **2.** (Mai ales urmat de „pământului") Învelișul exterior solid al globului terestru. **3.** ~ *cerebrală* = substanță nervoasă cenușie, situată la suprafața emisferelor cerebrale. **4.** Copertă exterioară, tare, a unei cărți, a unui registru etc. **5.** Covor din lână (și bumbac), țesut cu modele, specific caselor țărănești. • *De* ~ = (despre părinți, frați, surori) vitreg. *Din* ~ *în* ~ = de la prima până la ultima pagină a unei cărți, de la început până la sfârșit. *Obraz de* ~ = per-soană lipsită de bună-cuviință, nerușinată. – Pl. *scoarțe.*

scoáte vb.III tr. **1.** A lua, a extrage ceva dintr-o anumită cantitate sau din locul în care se găsește. ▸ (Spec.) A extrage (dinți, măsele); a extirpa (un organ bolnav). ▸ (Fig.) A obține (cu greu), a smulge informații, declarații etc. **2.** A da jos de pe sine sau de pe altcineva un obiect de îmbrăcăminte; a se dezbrăca; a se descălța. **3.** A obține ceva printr-o activitate (productivă) sau prin valorificarea unor bunuri. **4.** A trage în sus, a aduce la suprafață, la lumină; a ridica din adânc. ▸ A ridica dintr-un anumit loc un act, un pachet etc. **5.** A face să iasă dintr-o situație grea, primejdioasă etc. sau dintr-o anumită stare sufletească sau fizică; a ridica pe cineva la o situație mai bună. **6.** A înlătura, a da afară dintr-un loc, dintr-o funcție, dintr-un ansamblu, dintr-o listă etc. **7.** A aduna mai multe persoane pentru o acțiune comună. **8.** A face să apară, a da publicității (o lucrare, o publicație). **9.** A pronunța sunete, a rosti cuvinte. • *A-i* ~ *cuiva ochii* = **a)** a-i aduce mereu aminte de anumite fapte sau atitudini neplăcute, supărătoare; **b)** a amăgi, a înșela. *A* (*nu*) *o* ~ *la capăt cu ceva* (sau *cu cineva*) = a (nu) duce la bun sfârșit un lucru, o activitate; a (nu) ajunge la un rezultat (bun), la o înțelegere (deplină) cu cineva. *A* ~ *din circuit* = a întrerupe legăturile unui aparat, ale unei instalații, făcând să nu mai funcțio-neze. *A* ~ *la lumină* (sau *la iveală*) = a face cunoscut, a dezvălui. *A* ~ *pe cineva din sărite* (sau *din fire, din răbdări, din balamale* etc.) = a face pe cineva să se enerveze foarte tare. *A* ~ *pui* = (despre păsări) a cloci ouăle și a face să iasă pui. – Ind.pr. *scot,* pf.s. *scosei*; ger. *scoțând*; part. *scos.*

scobár s.m. Pește de apă dulce, lung de 25-30 cm, cu solzi osoși, de culoare ver-de-măslinie pe spate și gălbuie pe laturi. – Pl. *scobari.*

scobí vb.IV. **1.** Tr. și intr. A face o adâncitură, un șanț, o gaură într-un corp solid, pe o suprafață, scoțând materialul din interior, cu o unealtă. **2.** Refl. și tr. A-și introduce degetele în nas, în gură, în urechi etc., pentru a (se) curăța, pentru a înlătura mâncărimea. – Ind. pr. *scobesc,* pf.s. *scobii.*

scobitoáre s.f. Bețișor foarte subțire de lemn, ascuțit la unul sau la ambele capete, folosit pentru a scoate rămășițele de alimente dintre dinți. – Pl. *scobitori.*

scobitúră s.f. Parte scobită a unui obiect. – Pl. *scobituri.*

scoc s.n. **1.** Canal prin care se aduce apa la roata morii sau a joagărului. **2.** Jgheab (cu apă curgătoare) pe care se aduc, prin alune-care, bușteni de la locul de tăiere la căile de transport. **3.** Jgheab de tablă, fixat la marginea de jos a unui acoperiș,

servind la colectarea apelor provenite din precipitații și la conducerea lor la burlane. – Pl. *scocuri.*

scofâlă s.f. (Fam.) *Mare ~,* se spune, ironic, când cineva nu a făcut ceva de folos sau nu s-a ales cu nici o procopseală.

scofâlcí vb.IV refl. A slăbi foarte mult, zbârcindu-i-se obrajii; (p.ext.) a îmbătrâni. – Ind.pr. *scofâlcesc,* pf.s. *scofâlcii.*

scóică s.f. Nume dat mai multor specii de moluște cu corpul moale, adăpostit într-o cochilie calcaroasă. – Pl. *scoici.*

scolástic,-ă s.f., adj. **1.** S.f. Filozofie predată în școlile catolice medievale din Europa, caracterizată prin raționamente abstracte și formalism. ▸ (P.ext.) Mod de gândire formalist, rupt de realitate. **2.** Adj. Privitor la scolastică (**1**); (p.ext.) formalist. – G.-D.s.f. *scolasticii.* Pl.adj. *scolastici,-ce.*

scolióză s.f. (Med.) Deviație patologică laterală a coloanei vertebrale. – Sil. *-li-o-.* Pl. *scolioze.*

sconcs s.m., s.n. **1.** S.m. Mamifer carnivor din America, urât mirositor, cu blana prețioasă, de culoare de la negru până la alb. **2.** S.n. Blana sconcsului (**1**). – Pl.m. *sconcși*, n. *sconcsuri.*

scont s.n. **1.** Operație prin care o bancă comercială cumpără o cambie de la beneficiarul ei înainte ca aceasta să ajungă la scadență. **2.** Reducere care se face debitorului dacă achită o datorie înainte de scadență. – Pl. *sconturi.*

scontá vb.I tr. **1.** A efectua un scont. **2.** (Fig.) A conta cu anticipație pe ceva. – Ind.pr. *scontez.*

scop s.n. Rezultat pe care cineva dorește să-l obțină prin acțiunile sale; țel, țintă. – Pl. *scopuri.*

scor s.n. Rezultat constând din numărul de puncte sau goluri etc. înscrise ori primite într-o întrecere sportivă. – Pl. *scoruri.*

scórbură s.f. **1.** Scobitură (mare) în trunchiul unui copac putrezit pe dinăuntru. **2.** Adânci-tură, gaură în stâncă, într-un mal, în pământ. – Pl. *scorburi.*

scorburós,-oásă adj. Cu scorburi. – Pl. *scorburoși,-oase.*

scorbút s.n. Boală datorată lipsei din alimen-tație a vitaminei C, manifestată prin anemie, debilitate, sângerarea gingiilor, căderea dinților etc. – Pl. *scorbuturi.*

scórer s.n. Panou pe care se afișează scorul într-o întrecere sportivă. – Pl. *scorere.*

scormoní vb.IV. **1.** Intr. și tr. A scotoci, a căuta insistent și amănunțit pentru a găsi, a scoate la iveală. ▸ (Fig.) A scruta cu privirea. **2.** Tr. A răscoli pământul săpând, zgâriind, răcâind etc. **3.** Tr. A face să iasă, a stârni o pasăre, un animal din adăpost, din ascunză-toare. **4.** Tr. (Fig.) A stârni, a înviora sentimente, amintiri etc. – Ind.pr. *scormonesc,* pf.s. *scormonii.*

scorneálă s.f. Afirmație falsă, născocire. – Pl. *scorneli.*

scorní vb.IV tr. A imagina, a inventa lucruri neadevărate, mai ales pentru a discredita pe cineva sau ceva. – Ind.pr. *scornesc,* pf.s. *scornii.*

scorojeálă s.f. Faptul de a se scoroji; (concr.) tencuială sau vopsea care s-a scorojit. – Pl. *scorojeli.*

scorojí vb.IV refl. **1.** (Despre tencuială, furnir etc.) A se desprinde, a se dezlipi. **2.** (Despre piele, hârtie) A se usca prea tare, deteriorându-se. **3.** (Despre pielea omului) A se crăpa, a se descuama. – Ind. pr. pers.3. *scorojește.*

scórpie s.f. (În basme, adesea ca nume propriu) Ființă fantastică imaginată ca un monstru feminin cu mai multe capete, care varsă flăcări pe nări. ▸ (Fig.) Femeie foarte rea. – Sil. *-pi-e.* G.-D. *scorpiei.* Pl. *scorpii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-.*

scorpión s.m. Nume dat unor nevertebrate care au la partea posterioară glande veni-noase ce se deschid printr-un fel de ac. – Sil. *-pi-on.* Pl. *scorpioni.*

scorțár s.m. Pasăre mică, insectivoră, cu gâtul alb, cu pântecele galben, cu ciocul tare, în formă de sabie; (reg.) țiclete. – Pl. *scorțari.*

scorțișoáră s.f. Scoarța aromată a unor arbori exotici, folosită drept condiment. – G.-D. *scorțișoarei.*

scorțós,-oásă adj. Aspru (la pipăit); tare, dur; lipsit de suplețe; ca scoarța. ▸ (Fig.; despre oameni) Lipsit de maleabilitate, rigid, distant. – Pl. *scorțoși,-oase.*

scorúș s.m. Numele a doi arbori din familia rozaceelor, cu fructe roșii, galbene sau brune (comestibile), al căror lemn foarte tare și dens este folosit în industria mobilelor, iar coaja, drept colorant. – Pl. *scoruși.*

scorúșă s.f. Fructul comestibil al unuia dintre scoruși. – Pl. *scorușe.*

scótă s.f. Parâmă folosită la fixarea colțului de jos al unei vele. – Pl. *scote.*

scotch1 s.n. Nume comercial al unei benzi transparente adezive. – Monosilabic. Pr. *scoc.*

scotch2 s.n. Whisky scoțian. – Monosilabic. Pr. *scoc.* Pl. *scótch-uri.*

scotocí vb.IV tr., intr., refl. A (se) căuta cu de-amănuntul peste tot sau într-un anumit loc, pentru a găsi ceva, răvășind, răscolind; a cotrobăi. – Ind.pr. *scotocesc,* pf.s. *scotocii.*

scoțián,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune în Scoția. **2.** Adj. Referitor la Scoția sau la populația ei. – Sil. *-ți-an.* Pl. *scoțieni,-e.*

scovárdă s.f. Un fel de plăcintă, prăjită în grăsime și umplută cu brânză, cu urdă etc. – Pl. *scoverzi.*

scrănciob s.n. Leagăn de lemn care se balansează sau construcție cu mai multe leagăne fixate pe un schelet, care se învârtesc (în plan orizontal sau vertical), servind pentru distracție. – Pl. *scrâncioburi.*

scrânteálă s.f. Țicneală. – Pl. *scrânteli.*

scrântí vb.IV. **1.** Tr. A luxa. **2.** Refl. (Fig.) A se țicni. • *A o ~* = a face o greșeală, o prostie. – Ind. pr. *scrântesc,* pf.s. *scrântii.*

scrântitúră s.f. Luxație. – Pl. *scrântituri.*

scrâșnet s.n. Zgomot caracteristic produs când se scrâșnește. – Pl. *scrâșnete.*

scrâșní vb.IV. **1.** Intr. A-și strânge maxilarele și a-și freca dinții de jos de cei de sus, producând un zgomot specific. **2.** Tr. (Fig.) A rosti cuvintele printre dinți, cu ciudă, cu mânie, cu ură. **3.** Intr. (P. gener.; despre obiecte) A produce (prin frecare) un zgomot aspru, strident. – Ind.pr. *scrâșnesc,* pf.s. *scrâșnii.*

scréme vb.III refl. **1.** A face un efort, încordând mușchii abdomenului pentru a evacua excrementele. **2.** (Fig.) A depune eforturi deosebite pentru a obține ceva. – Ind.pr. *screm*, pf.s. *scremui*; part. *scremut.*

scréper s.n. Mașină folosită pentru săpat pământul și transportul lui, încărcarea făcân-du-se o dată cu săparea. – Pl. *screpere.*

scrib s.m. Scriitor sau gazetar fără valoare. – Pl. *scribi.*

scríe vb.III. **1.** Intr. și tr. A reprezenta prin semne grafice convenționale sunete, cuvinte, cifre, de obicei pe hârtie. **2.** Tr. și intr. A compune o lucrare literară, științifică, muzi-cală. **3.** Tr. (Folosit și absol.) A redacta o scrisoare, un mesaj și a le expedia cuiva pentru a-i comunica ceva. **4.** Tr. A înregistra, a consemna ceva. ▸ Tr. impers. A se afla însemnat, relatat în scris. *Așa scrie și la noi în cărți despre unii.* • *A-i fi cuiva scris* = a-i fi rânduit cuiva de la naștere, a-i fi hărăzit. *De când scria musca pe perete* = din vremuri vechi, îndepărtate. – Ind.pr.pers.1 *scríu,* pers.2 *scrii,* pf.s. *scrisei*; cj.pers.2 *să scrii*; ger. *scriind*, sil. *scri-ind*; part. *scris.*

scríere s.f. **1.** Acțiunea de a scrie; (concr.) sistem de semne grafice convenționale prin care sunt redate sunetele, cuvintele, textele unei limbi. ▸ Mod particular de a scrie (**1**). **2.** Ceea ce este redat în scris; text scris; lucrare literară sau științifică. – Pl. *scrieri.*

scriitór,-oáre s.m. și f. Persoană care scrie (**1**); (spec.) autor de opere literare. – Sil. *scri-i-*. Pl. *scriitori,-oare.*

scriitoráș s.m. (Depr.) Scriitor neînsemnat, lipsit de talent. – Sil. *scri-i-*. Pl. *scriitorași.*

scriitoríme s.f. Tagma scriitorilor. – Sil. *scri-i-*. G.-D. *scriitorimii.*

scriitúră s.f. Scris[1] (**2**). – Sil. *scri-i-*. Pl. *scrieturi.*

scrijelí vb.IV tr. A face zgârieturi, crestături, tăieturi superficiale pe o suprafață tare. – Ind.pr. *scrijelesc,* pf.s. *scrijelii.* Var. **scrijelá** vb.I.

scrijelitúră s.f. Zgârietură, crestătură, tăie-tură superficială pe o suprafață tare. – Pl. *scrijelituri.*

scrímă s.f. Arta de a mânui sabia, spada, floreta; sport practicat cu aceste arme. – G.-D. *scrimei.*

scrimér,-ă s.m. și f. Sportiv care practică scrima. – Pl. *scrimeri,-e.*

scrin s.n. Un fel de dulap mic cu sertare suprapuse, în care se țin acte, rufărie etc. – Pl. *scrinuri.*

scrípcă s.f. (Pop.) Vioară. – Pl. *scripci.*

scrípete s.m. Mecanism constând dintr-o roată cu șanț periferic pe care rulează un cablu sau un lanț și care servește la ridicarea unor greutăți. – Pl. *scripeți.*

scrípte s.f. pl. Condici, registre, acte de evidență, de contabilitate etc.; însemnări cuprinse în acestea.

scríptic,-ă adj. Înregistrat în scripte. – Pl. *scriptici,-ce.*

scriptologíe s.f. Formalism exagerat în rezolvarea unor acte oficiale. – G.-D. *scriptologiei*, neart. *scriptologii.*

scriptúră s.f. (Și în *Sfânta* ~) Biblie. • *A treia zi după scripturi* = după ce a trecut momentul potrivit, prea târziu. – Scris cu inițială majusculă. Pl. *scripturi.*

scris1 s.n. **1.** Faptul de a scrie (**1**). **2.** Mod, fel particular de a scrie (**1**); (fam.) scriitură. **3.** Ceea ce este scris ca rezultat al redactării; formulare scrisă; compunere, redactare. **4.** Acțiunea de a scrie (**2**); activitatea de scriitor sau de publicist. • *În* ~ = notat pe hârtie. – Pl. *scrise* „scrieri", *scrisuri* „feluri".

scris2,-ă adj. (Despre probe, examene) Care se desfășoară prin intermediul scrierii. • *Ca* ~ sau ~ *de frumos* = foarte frumos. – Pl. *scriși,-se.*

scrisoáre s.f. **1.** Comunicare scrisă transmisă cuiva de obicei prin poștă; (fam.) misivă, (înv. și pop.) carte, (înv.) epistolă. ▸ (Înv. și reg.) Înscris, act, document. **2.** (La pl.) Culegere de scrisori (**1**) cu valoare literară, istorică, documentară; specie literară sub formă de scrisori. – Pl. *scrisori.*

scroáfă s.f. Femela porcului. ▸ Epitet pentru o femeie necinstită, rea, fără caracter. – Pl. *scroafe.*

scrobeálă s.f. Preparat din amidon cu care se tratează unele produse textile pentru a le da rigiditate, luciu etc.; apret. – Pl. *scrobeli.*

scrobí vb.IV tr. A impregna cu scrobeală. – Ind. pr. *scrobesc,* pf.s. *scrobii.*

scrofulós,-oásă adj. Bolnav de scrofuloză. – Pl. *scrofuloși,-oase.* Par. *scrupulos.*

scrofulóză s.f. Tuberculoză a ganglionilor cervicali. – Pl. *scrofuloze.*

scrum s.n. Materie neagră-cenușie care rămâne după arderea unui corp. • *A se alege ~ și cenușă de ceva* (sau *de cineva*) = a nu mai rămâne nimic din ceva (sau din cineva), a se distruge total.

scrumbíe s.f. Nume dat unor pești marini migratori. *Scrumbie de Dunăre. Scrumbie albastră.* – G.-D. *scrumbiei.* Pl. *scrumbii,* art. *-biile,* sil. *-bi-i-.*

scrumiéră s.f. Obiect (mic), de diferite forme, în care fumătorii scutură scrumul de țigară și aruncă mucurile și chibriturile arse. – Sil. *-mi-e-.* Pl. *scrumiere.*

scrúpul s.n. Simț foarte dezvoltat al cinstei, al corectitudinii, al datoriei; îngrijorare, ne-liniște de care este cuprins cineva cu privire la corectitudinea, morala unui fapt, a unei acțiuni. • *A-și face ~e* = a-și pune probleme de conștiință în fața unei alternative. *Fără* (sau *lipsit de*) *~e* = fără a ține seama de vreun considerent moral. – Pl. *scrupule.*

scrupulós,-oásă adj. **1.** (Despre persoane) Care are scrupule; care își îndeplinește datoria în mod conștiincios. **2.** (Despre acțiuni, realizări ale oamenilor) Făcut cu multă atenție, cu conștiinciozitate, meticulos, migălos. – Pl. *scrupuloși,-oase.* Par. *scrofulos.*

scrupulozitáte s.f. Însușirea de a fi scrupulos. – G.-D. *scrupulozității,* neart. *scrupulozități.*

scrutá vb.I tr. A privi pătrunzător, iscoditor; a cerceta cu atenție, minuțios. – Ind.pr. *scrutez.* Par. *scurta.*

scrutătór,-oáre adj. (Despre ochi, p. ext., despre oameni) Care privește atent, pătrun-zător, iscoditor; care cercetează minuțios, cu multă pătrundere. – Pl. *scrutători,-oare.*

scrutín s.n. Alegere electorală; totalitatea operațiunilor pe care le implică exercitarea dreptului de vot. ▸ Totalitatea voturilor depuse în urnă. – Acc. nu *scrú-.* Pl. *scrutine.*

scuámă s.f. (Med.) Strat subțire al epidermei care se desprinde și se elimină în unele boli eruptive sau în urma infecțiilor cutanate. – Sil. *scua-.* Pl. *scuame.*

scuar s.n. Mic spațiu plantat, situat în mijlo-cul unei piețe sau la o intersecție. – Scris nu *squar.* Monosilabic. Pl. *scuaruri*, sil. *scua-.*

scufíe s.f. **1.** Bonetă de pânză sau de stofă, purtată noaptea, în timpul somnului. **2.** Bo-netă pentru copiii mici. – G.-D. *scufiei.* Pl. *scufii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

scufundá vb.I refl. și tr. A (se) cufunda. – Ind. pr. *scufúnd.*

scufundător,-oáre adj., s.m. **1.** Adj. Care (se) scufundă într-un lichid. **2.** S.m. Lucrător specializat în scufundarea sub apă, fără cos-tum de scafandru. – Pl. *scufundători,-oare.*

scuipá vb.I. **1.** Intr. A elimina brusc salivă din gură cu o mișcare specifică a buzelor și a limbii. ▸ Tr. A expectora. **2.** Tr. A arunca scuipat asupra cuiva sau a ceva (în semn de dispreț). ▸ (Fig.) A-și manifesta disprețul față de cineva prin cuvinte, atitudini. – Ind.pr. *scuip,* monosilabic.

scuipát s.m. Salivă eliminată din gură. • *Nu merită nici un ~,* se spune despre cineva demn de mare dispreț. – Pl. *scuipați.*

scul s.n. Legătură de fir textil înfășurat în spire suprapuse. – Pl. *sculuri.*

sculá vb.I. **1.** Refl. și tr. A (-și) schimba poziția corpului de la orizontal la vertical; (p.ext.) a (se) trezi. **2.** Refl. și tr. A (se) ridica în picioare de pe scaun, de pe pat, de jos. **3.** Refl. A părăsi patul după o boală, devenind sănătos; (p. ext.) a se însănătoși. **4.** Refl. (Fig.) A se revolta, a se răscula. – Ind.pr. *scol.*

scúlă s.f. Unealtă, instrument. – Pl. *scule.*

sculăríe s.f. Atelier (într-o uzină) unde se repară sau se păstrează scule. – G.-D. *sculă-riei.* Pl. *scu-lării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

sculptá vb.I tr. A reproduce în trei dimen-siuni sau în relief o figură, o imagine etc., cioplind un material dur ori modelând o substanță plastică. – Sil. *sculp-ta.* Ind.pr. *sculptez.*

scúlptor s.m. Artist care creează sculpturi. – Sil. *sculp-tor.* Pl. *sculptori.*

scúlpriță s.f. Artistă care creează sculpturi. – Acc. nu *-rí-.* Sil. *sculp-to-.* Pl. *sculptorițe.*

sculpturál,-ă adj. Referitor la sculptură. ▸ Care are frumusețea sculpturilor. – Sil. *sculp-tu-.* Pl. *sculpturali,-e.*

sculptúră s.f. **1.** Arta de a sculpta. **2.** Operă artistică realizată prin sculptură (**1**). – Sil. *sculp-tu-.* Pl. *sculpturi.*

scump,-ă adj. **1.** (Și adverbial) Care costă mult; costisitor. ▸ (Despre prețuri) Mare, ridicat. **2.** (Despre obiecte) Prețios, valoros. **3.** (Despre ființe) Drag, iubit. • *~ la vedere* = care se arată rar în lume; care trăiește retras. *~ la vorbă* = care vorbește puțin; taciturn. – Pl. *scumpi,-e.*

scumpéte s.f. **1.** Creștere mare a prețurilor; timpul în care prețurile sunt foarte ridicate. **2.** (Mai ales la pl.) Lucru de valoare. – G.-D. *scumpetei.* Pl. **2** *scumpeturi.*

scumpí vb.IV. **1.** Tr. A ridica prețul unei mărfi. **2.** Refl. (Despre oameni) A se tocmi mult când vinde sau cumpără; a se arăta zgârcit. – Ind.pr. *scumpesc,* pf.s. *scumpii.*

scumpíe s.f. **1.** Arbust cu flori verzi-gălbui ale cărui frunze și a cărui coajă se întrebuin-țează în vopsitorie, în tăbăcărie și în medicina populară. **2.** (Bot.; înv. și reg.) Liliac[1]. – G.-D. *scumpiei.* Pl. *scumpii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-.*

scund,-ă adj. Care are o înălțime sau o statură mică. – Pl. *scunzi,-de.*

scúrge vb.III. **1.** Refl. și tr. (Despre lichide) A curge sau a face să curgă încet (dintr-un recipient). **2.** Tr. A separa partea lichidă dintr-un amestec. **3.** Refl. (Despre ape) A curge la vale, lăsând în urmă locul sec. **4.** Refl. (Despre grupuri de ființe sau de vehicule) A se succeda în aceeași direcție. **5.** Refl. (Despre timp, viață etc.) A se desfășura, a trece. • *A i se ~ ochii după cineva* (sau *după ceva*) = a se uita cu mult drag la cineva (sau la ceva), dorindu-l cu pasiune. – Ind.pr. *scurg,* pf.s. *scursei*; part. *scurs.*

scurmá vb.I tr. și intr. (Despre păsări și animale) A răscoli pământul cu ghearele, cu ciocul, (despre oameni) cu o unealtă. – Ind.pr. *scurm.*

scurs,-ă adj. **1.** (Despre lichide) Care a curs încet, în întregime dintr-un recipient. **2.** (Despre recipiente sau despre unele materiale) Din care a curs tot lichidul. **3.** (Despre timp, viață) Trecut, desfășurat. – Pl. *scurși,-se.*

scursúră s.f. **1.** Apă sau alt lichid (murdar) care se scurge. **2.** (Fig.) Om de nimic, derbedeu. – Pl. *scursuri.*

scurt,-ă adj., adv., s.f. **1.** Adj. De lungime mică. **2.** Adj. Care are o înălțime sau o statură sub cea obișnuită. **3.** Adj. (Despre texte scrise sau orale) De proporții reduse, concis. **4.** Adj. De durată redusă. **5.** Adv. Fără multă vorbă; în mod hotărât, categoric. **6.** S.f. Haină groasă până deasupra genunchilor. • *A avea memorie ~ă* = a uita repede ceva, a fi uituc. *A fi ~* = a spune ceva în cuvinte puține. *A i-o tăia* (sau *reteza*) *cuiva ~* = a întrerupe cu brus-chețe pe cineva din vorbit. *A lua pe cineva din ~* = a-i cere cuiva socoteală de faptele sale, a-l sili să se justifice. *A trage ~a* = a duce greul, a suporta consecințe neplăcute. *Pe* (sau *în*) *~* = concis, concentrat, în rezumat. *~ la vorbă* = puțin comunicativ, care nu spune multe cuvinte. *~ pe doi* = fără multă vorbă. – Pl. *scurți,-te.*

scurtá vb.I tr. și refl. A (se) face mai scurt, a (se) micșora ca lungime, înălțime, durată. • *A-i ~ cuiva cărările* = a-i pune cuiva viața în pericol. *A-i ~ cuiva vorba* sau *a i-o ~* = a-l împiedica pe cineva să vorbească. – Ind.pr. *scurtez.* Par. *scruta.*

scurtătúră s.f. **1.** Bucată scurtă de lemn. **2.** Cărare care urmează drumul cel mai scurt între două puncte, evitând ocolurile. – Pl. *scurtături.*

scurtcircuít s.n. Legătură electrică con-ductoare cu rezistență foarte mică, stabilită între două puncte ale unui circuit; întrerupere accidentală a curentului electric la o astfel de legătură. – Sil. *scurt-cir-cu-it.* Pl. *scurtcircuite.*

scurtéică s.f. Haină țărănească de stofă, de obicei îmblănită, lungă până la genunchi. – Sil. *-tei-.* Pl. *scurteici.*

scurtmetráj s.n. Film scurt (care nu depă-șește 30 de minute). – Sil. *scurt-me-traj.* Pl. *scurtmetraje.*

scut s.n. **1.** Armă defensivă de diverse forme și mărimi, cu care luptătorii din antichitate sau din Evul Mediu se apărau de lovituri. **2.** (Fig.) Apărare, ocrotire, ajutor. **3.** (Zool.) Formație a corpului unor animale, alcătuită din chitină, cu rol de apărare a țesuturilor moi. – Pl. *scuturi.*

scútec s.n. Bucată de pânză, de flanelă etc. cu care se înfașă sugacii. – Pl. *scutece.*

scúter s.n. Tip de motocicletă cu carcasă aerodinamică și cu roți mici, care poate transporta 1-2 persoane. – Pl. *scutere.*

scutí vb.IV tr. **1.** A dispensa pe cineva de anumite obligații. **2.** A feri sau a scăpa pe cineva de ceva neplăcut. – Ind.pr. *scutesc,* pf.s. *scutii.*

scutură vb.I. **1.** Tr. A clătina, a agita sau a lovi repetat un obiect, pentru a face să cadă, să iasă ceva din el sau de pe el. ▸ Refl. (Despre oameni) A se curăța de praf, de zăpadă etc. **2.** Refl. (Despre frunze, flori, fructe etc.) A se desprinde de plantă și a cădea; (despre plante) a pierde frunzele, florile, rodul. **3.** Refl. (Fig.) A se debarasa de cineva sau de ceva care supără, incomodează. **4.** Tr., intr., refl. A (se) mișca cu putere, scurt și repetat, încoace și încolo, a (se) zgâlțâi, a (se) zdruncina. *Își scutură părul. A scuturat din cap. Se scutură de zăpadă.*

5. Tr. (Fam.) A critica, a certa aspru. • *A-l ~ pe cineva de bani* (sau *de parale*) = a-i lua cuiva, în mod necinstit, toți banii, a-l lăsa fără nici un ban. *A-l ~ pe cineva frigurile* = a avea o stare cu tremu-rături și senzație de frig. – Ind.pr. *scútur.*

scuzá vb.I. **1.** Refl. A-și cere iertare pentru o greșeală, pentru un deranj; a cere scuze. **2.** Tr. A fi de acord cu scuzele exprimate de cineva, a ierta. • *Scuzați!,* formulă de politețe prin care cineva cere iertare pentru deranj, pentru o greșeală etc. – Ind.pr. *scuz.*

scuzábil,-ă adj. Care poate fi scuzat. – Pl. *scuzabili,-e.*

scúză s.f. **1.** Motiv invocat pentru a justifica o vină, o situație, o manifestare etc. **2.** Cerere de iertare pentru o greșeală, o jignire (neintenționată), un deranj etc. – Pl. *scuze.*

se pron.refl. Forma neaccentuată de acuzativ pers. 3 și 6 pentru toate genurile. Intră în alcătuirea verbelor reflexive. *Se spală zilnic. Tinerii se iubesc. Se spune că pleacă. Proble-mele s-au rezolvat deja.* – În combinație cu verbul se scrie: *se-, -se, s-a, -s-* (*se-ntâlnesc, ducându-se, s-au sculat, ivitu-s-a*).

seámă s.f. (Exprimă ideea de judecată, observație, constatare) *A-și da seama* = a se lămuri; a pricepe. *De bună ~* = desigur, fără îndoială. *Mai cu ~* = îndeosebi, mai ales. (Exprimă ideea de folos, interes, grijă) *Cu băgare de ~* = cu grijă, cu atenție. *Pe* (sau *în*) *seama cuiva* = **a)** în interiorul cuiva; **b)** la dispoziția, în grija cuiva. (Exprimă ideea de preocupare pentru cineva sau ceva) *A-i cere cuiva ~* = a trage la răspundere. *A lua cuiva seama* = a urmări pe cineva, a-l supraveghea. *A-și face* (*singur*) *seama* = a se sinucide. *A ține seama de ceva* sau *a lua ceva în ~* = a avea în vedere, a lua în considerare, a ține cont de ceva. (Exprimă ideea de rang, fel, importanță) *De-o ~ cu cineva* = de aceeași vârstă cu cineva. *De ~* = de valoare, important. (Exprimă ideea de cantitate) *Fără ~* (*de...*) = **a)** nemăsurat, din cale afară de..., exagerat, neobișnuit; **b)** fără asemănare, fără seamăn de... *O ~ de...* = un anumit număr de... *Peste ~* = exagerat, peste măsură.

seámăn,-ă s.m. și (rar) f. Persoană care este la fel cu alta; orice om (în raport cu ceilalți). • *A nu avea ~ pe lume* = a fi unic în felul său, a nu avea pereche sau asemănare. *Fără* (*de*) *~* = fără asemănare. – Pl. *semeni,-e.* – Var. **sémen** s.m.

seáră s.f. Timpul de la sfârșitul zilei când apune soarele și începe să se întunece. ▸ (Adverbial; în forma *seara*) În timpul serii. • *Pe ~* = când se înserează. – Pl. *seri.*

seárbăd,-ă adj. **1.** (Despre alimente) Lipsit de gust; fad. **2.** (Fig.; despre viață sau despre acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor) Lipsit de elemente interesante, anost, plicticos. ▸ (Despre oameni) Fără spirit, fără farmec. – Pl. *serbezi,-de.*

sebacéu,-ée adj. *Glandă ~ee* = glandă în formă de ciorchine care se află la rădăcina părului și care secretează sebumul. ▹ *Chist ~* = chist care se dezvoltă sub piele, din cauza hipertrofierii glandelor sebacee. – Pl. *sebacee,* sil. *-ce-e,* scris nu *-ceie.*

seborée s.f. Secreție excesivă de sebum. – Sil. *-re-e.* Scris nu *-reie.* G.-D. *seboreei.* Pl. *seboree.*

sébum s.n. Substanță grasă secretată de glandele sebacee.

sec, seácă adj. **1.** Lipsit de apă sau de umezeală. ▹ *Timbru* (sau *sigiliu*) *~* = ștam-pilă în relief, fără tuș, care se imprimă pe anumite acte. **2.** (Despre recipiente sau unele obiecte) Gol, deșert. ▸ (Despre fructe, semințe) Fără miez. ▸ (Despre sunete, voce etc.) Scurt și fără rezonanță. **3.** (Fig.; despre viață sau acțiuni, manifestări ale oamenilor) Lipsit de sens, de conținut. **4.** (Fig.; despre oameni și manifestările lor) Lipsit de expresivitate, de căldură, de sensibilitate. **5.** (Substantivat) *Lăsatul* (sau *lăsata*) *secului* = ultima zi înaintea începerii postului (Paștelui). • *A înghiți în ~* = a înghiți fără a avea ceva în gură; a dori ceva ce nu poți obține. *A tuși ~* = a tuși fără flegmă. *De ~* = de post. – Pl. *seci.*

secá vb.I. **1.** Intr. și tr. A dispărea sau a face să dispară apa dintr-un teren, dintr-un râu, dintr-o fântână etc. **2.** Tr. (Fig.) A epuiza, a secătui (**3**). – Ind.pr. *sec.*

secántă adj., s.f. (Mat.) **1.** Adj. *Dreaptă* ~ (și substantivat, f.) = dreaptă care intersectează un cerc sau o curbă în două sau mai multe puncte. **2.** S.f. Funcție trigonometrică ce, înmulțită cu funcția cosinus, este egală cu funcția unitate. – Pl. *secante.*

secără s.f. Plantă din familia gramineelor înaltă de 150-200 cm, cultivată ca plantă alimentară sau furajeră; boabele acestei plante. – G.-D. *secarei,* neart. *secare.*

secătuí vb.IV tr. **1.** A face ca pământul să devină sărac, nefertil; a epuiza substanțele minerale dintr-un zăcământ. **2.** A face ca un om, o țară, un ținut etc. să rămână sărac, lipsit de resurse; a slei. **3.** (Fig.) A obosi peste măsură, a epuiza, a extenua pe cineva; a slei. – Ind.pr. *secătuiesc,* pf.s. *secătuii.*

secătúră s.f. Om lipsit de orice valoare, netrebnic, neserios. – Pl. *secături.*

secerá s.f. **1.** A reteza de la bază, cu secerea sau cu mașina, cerealele păioase, pentru a strânge recolta. **2.** (Fig.) A omorî fulgerător și în număr mare oameni sau animale. – Ind.pr. *sécer.*

secerát s.n. Seceriș.

séceră s.f. **1.** Unealtă agricolă manuală, formată dintr-o lamă de oțel, îngustă și curbată, folosită pentru recoltarea păioaselor. **2.** Seceriș. – Pl. *secere.*

secerătór,-oáre s. **1.** S.m. și f. Persoană care seceră. **2.** S.f. Mașină agricolă de secerat. – Pl. **1** *secerători,-oare*, **2** *secerători.*

seceríș s.n. Acțiunea de a secera; perioada de timp în care se seceră; secerat, seceră. – Pl. *secerișuri.*

secesiúne s.f. Separare a unui grup orga-nizat de restul colectivității din care a făcut parte; retragere a unui grup de sub autori-tatea unui stat; separare a unui stat sau a unui grup de state de o federație (sau confe-derație). – Sil. *-si-u-.* Pl. *secesiuni.*

sécetă s.f. Situație atmosferică ce se caracterizează prin lipsa îndelungată de precipitații, având ca urmare uscarea solului și a vegetației; vreme, perioadă cu aceste caracteristici. – Pl. *secete.*

secetós,-oásă adj. Lipsit de precipitații, cu secetă. ▸ (Despre sol, terenuri etc.) Fără surse de apă; lipsit de umezeală. – Pl. *secetoși,-oase.*

sechélă s.f. (Mai ales la pl.) Tulburare funcțională sau organică durabilă, urmare a unei boli sau a unei intervenții chirurgicale. – Pl. *sechele.*

sechestrá vb.I tr. **1.** (Jur.) A pune ceva sub sechestru. **2.** A reține cu forța, a izola (abuziv, ilegal) o persoană. – Sil. *-ches-tra.* Ind.pr. *sechestrez.*

sechéstru s.n. (Jur.) Măsură de asigurare constând în sigilarea bunurilor debitorului sau în darea lor spre păstrare unei a treia persoane, până la achitarea datoriei, repa-rarea unei pagube etc. – Sil. *-ches-tru.* Pl. *sechestre.*

sécol s.n. **1.** Interval de timp de o sută de ani, socotit de la unitate până la completarea sutei inclusiv; răstimp de o sută de ani, socotit de la orice dată; veac. ▸ (P. ext.) Perioadă lungă de timp. **2.** Epocă în care se petrece un eveniment excepțional sau în care trăiește o personalitate. *Secolul vitezei.* – Pl. *secole.*

secrét,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care nu este sau nu trebuie făcut cunoscut; tainic, confidențial. ▹ *Asociație* (sau *organizație, societate*) *~ă* = asociație (organizație, societate) cu caracter conspirativ, constituită în ascuns. **2.** S.n. Ceea ce ține cineva ascuns în sine și nu vrea sau nu poate să dezvăluie, ceea ce este cunoscut de puțini și nu trebuie divulgat; taină. **3.** S.n. Element care constituie cheia succesului într-o acțiune, într-o știință sau artă. – Sil. *se-cret.* Pl. *secreți,-te.*

secretá vb.I tr. A produce o secreție (**2**), a elimina secreții. – Sil. *se-cre-.* Ind.pr. pers.3 *secrétă.*

secretár,-ă s. **I. 1.** S.m. și f. Funcționar al unei instituții, al unei întreprinderi etc., publice sau private, care trebuie să rezolve lucrările de secretariat. **2.** S.m. și f. Demnitar sau funcționar (superior) care pregătește lucrările și duce la îndeplinire hotărârile organului suprem al puterii sau al administrației de stat. ▹ *~ de stat* = (în unele țări) șeful oricăruia dintre departamentele mai importante ale guvernului; (în unele țări) ministrul Afacerilor

Externe. **3.** S.m. și f. Persoană care face parte din conducerea eligibilă a unei organizații politice sau obștești. **II.** S.n. Mobilă (în care se țin acte, scrisori etc.) folosită ca birou, dulap sau comodă. – Sil. *se-cre-*. Pl. *secretari,-e.* Var. **secretér** s.n.

secretariát s.n. **1.** Serviciu pe lângă con-ducerea unei instituții, a unei întreprinderi, a unei organizații, care rezolvă lucrările curente administrative etc.; personalul care alcătuiește un astfel de serviciu; locul destinat unui asemenea serviciu. **2.** Organ cu atribuții administrative și executive al unei organizații internaționale. **3.** Grup de persoane care consemnează dezbaterile unei ședințe. – Sil. *se-cre-ta-ri-at*. Pl. *secretariate.*

secretér s.n. v. **secretar**.

secretór,-oáre adj. Care produce secreții; care se referă la secreții. – Sil. *se-cre-*. Pl. *secretori,-oare.*

secréție s.f. **1.** Proces fiziologic constând din eliminarea substanțelor produse de glande. **2.** Substanță organică produsă și eliminată de glande; (p.ext.) produs patologic rezultat din îmbolnăvirea unui organ, a epidermei etc. – Sil. *se-cre-ți-e.* G.-D. *secreției.* Pl. *secreții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

sectánt,-ă s.m. și f. Adept al unei secte religioase. ▸ (Adjectival) Specific adepților unei secte; (p. ext.) intolerant, exclusivist. – Pl. *sectanți,-te.*

sectár,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Partizan intolerant și exclusivist al unei doctrine reli-gioase, filozofice, politice etc. **2.** Adj. Care ține de sectă; (p. ext.) intolerant, exclusivist, fanatic. – Pl. *sectari,-e.*

séctă s.f. **1.** Comunitate religioasă desprinsă dintr-o biserică oficială (creștină, islamică, budistă etc.). **2.** (P. ext.) Grup restrâns și închis alcătuit din adepții unei doctrine filozofice, politice etc. – Pl. *secte.*

sectór s.n. **1.** Porțiune dintr-o suprafață, limitată în vederea organizării unor acțiuni. ▸ Subdiviziune administrativă într-un oraș mare. **2.** Domeniu, ramură de activitate; diviziune în cadrul economiei. **3.** (Geom.) Porțiune dintr-un plan, mărginită de două drepte concurente și de arcul unei curbe care are extremitățile pe cele două drepte. – Pl. *sectoare.*

sécție s.f. **1.** Subunitate organizatorică în cadrul unei întreprinderi, instituții sau socie-tăți, stabilită pe ramuri de activitate, pe specialități etc.; personalul care alcătuiește această subunitate; locul unde activează o asemenea subunitate. **2.** Compartiment într-un magazin, într-un muzeu etc. cu o anumită destinație. **3.** ~ *de votare* = fiecare dintre diviziunile unei circumscripții electorale. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *secției.* Pl. *secții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

secționá vb.I tr. A împărți în două sau mai multe secțiuni; a tăia (transversal). – Sil. *-ți-o-*. Ind. pr. *secționez.*

secțiúne s.f. **1.** Faptul de a secționa; tăietură (transversală) într-un corp; locul unde s-a făcut această tăietură; porțiune tăiată. **2.** Suprafață obținută prin intersecția unui corp solid cu o suprafață plană sau curbă. **3.** Diviziune a unei lucrări literare, științifice, muzicale etc., având trăsături specifice în cadrul ansamblului. – Sil. *-ți-u-*. Pl. *secțiuni.*

secúi s.m. Persoană aparținând unei popu-lații rezultată din amestecul unor populații de limbă turcică asimilate de triburi maghiare și așezată, alături de români, în răsăritul Transilvaniei, în secolele 12 și 13. – Pl. *secui.*

seculár,-ă adj. Care datează sau durează de unul sau de mai multe secole; (p. ext.) străvechi. – Pl. *seculari,-e.*

secularizá vb.I tr. A trece în patrimoniul statului averile bisericești sau mănăstirești. – Ind.pr. *secularizez.*

secúnd,-ă num.ord., s.m. **1.** Num. ord. Care se află imediat după primul; al doilea. **2.** S.m. Ofițer adjunct al comandantului unui vas. – Pl. *secunzi,-de.*

secundá vb.I tr. **1.** A ajuta, a sprijini pe cineva în acțiunile sale. **2.** (Muz.; astăzi rar) A acompania. – Ind.pr. *secundez.*

secundár1 s.n. Acul ceasornicului care indică secundele. – Pl. *secundare.*

secundár2,-ă adj. **1.** Care ocupă locul al doilea într-o succesiune. **2.** Care se situează pe planul al doilea ca importanță; (p. ext.) fără importanță. *Rol secundar*. ▸ (Gram.; despre părți de propoziție) Care depinde gramatical de o altă parte de propoziție; (despre propoziții; și substantivat, f.) subordonată. **3.** (Med.; despre fenomene) Care se produce după un alt eveniment de care este legat. *Efectele secundare ale unui medicament*. – Pl. *secundari,-e.*

secúndă s.f. **1.** Unitate de măsură a timpului egală cu a 60-a parte dintr-un minut; (p.ext.) timp foarte scurt. **2.** (Geom.) Unitate de măsură pentru unghiuri și arcuri, egală cu a 60-a parte dintr-un minut. **3.** (Muz.) Interval dintre două sunete ale gamei, la distanță de două trepte. – Pl. *secunde.*

secúre s.f. Unealtă formată dintr-un corp de oțel cu tăiș, fixat pe o coadă de lemn, folosită la despicatul lemnelor, la doborârea copacilor etc., (în trecut) și ca armă de luptă. – Pl. *securi.*

securíst,-ă s.m. și f. Lucrător în organele de securitate (**2**). – Pl. *securiști,-ste.*

securít s.n. Sticlă de siguranță, foarte rezis-tentă, folosită mai ales pentru parbrize și ferestre la autovehicule.

securitáte s.f. **1.** Faptul de a fi la adăpost de orice pericol; (sentiment de) siguranță, liniște datorat absenței oricărui pericol. ▹ *~ colectivă* = sistem de menținere a păcii mondiale prin acordul și acțiunea comună a națiunilor. **2.** Denumire dată în perioada de după al doilea război mondial și până la revoluția din 1989 instituției ale cărei atribuții au constat în supravegherea și reprimarea oponenților regimului comunist, precum și în activitatea de spionaj și contraspionaj. – G.-D. *securității.*

secvénță s.f. Serie de fapte, de stări, de evenimente care se succedă într-o anumită ordine (și care formează un tot unitar). ▸ Grupare unitară de scene și imagini într-un film. – Pl. *secvențe.*

sedatív,-ă adj., s.n. (Medicament) care cal-mează. – Pl. *sedativi,-e.*

sedentár,-ă adj. (Despre oameni) Care nu se deplasează, care stă pe loc; căruia nu-i place să umble, să facă mișcare; (despre activități; mod de viață) care se desfășoară în interior, care se exercită fără deplasarea persoanei; (despre populații) fixat definitiv pe un teritoriu, stabil; (despre păsări) care nu migrează. ▹ (Mil.) *Parte ~ă* = parte a unităților militare care rămâne în garnizoană, cu atribuții administrative, în timp de război. – Pl. *sedentari,-e.*

sedílă s.f. Semn diacritic în formă de virgulă, care se pune sub anumite consoane, pentru a le da valoarea altor sunete. – Pl. *sedile.*

sediméntt s.n. **1.** Strat format prin depunerea corpusculelor solide dintr-o suspensie. **2.** (Geol.) Acumulare de minerale și de resturi organice, rezultate prin procese fizice, chimice sau biologice; (spec.) acumulare de roci sedimentare. – Pl. *sedimente.*

sedimentá vb.I refl. A forma sedimente. – Ind.pr. pers.3 *se sedimentează.*

sedimentár,-ă adj. Care are caracter de sediment; format prin sedimentare. ▹ *Rocă ~ă* = rocă formată prin depunerea materia-lelor provenite din dezagregarea altor roci, transportate de vânturi, ape sau ghețari. – Pl. *sedimentari,-e.*

sédiu s.n. Loc, clădire unde își desfășoară activitatea o instituție, o organizație etc. ▸ (Fig.) Centru, focar. *Sediul activităților nervoase*. – Sil. *-diu,* pr. *-diu.* Pl. *sedii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

seducătór,-oáre adj., s. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care seduce (**1**). **2.** Adj. (Despre acțiunile, manifestările oamenilor) Care încântă, care captivează. **3.** S.m. Bărbat care seduce (**2**) o femeie, o fată. – Pl. *seducători, -oare.*

sedúce vb.III tr. **1.** A cuceri, a încânta prin vorbe, purtare, gesturi etc. **2.** A amăgi, a induce în eroare; (spec.; despre bărbați) a ademeni o femeie, o fată (minoră) să aibă raporturi sexuale, prin promisiuni înșelătoare de căsătorie. – Ind.pr. *sedúc,* pf.s. *sedusei*; part. *sedus.*

sedúcție s.f. Faptul de a seduce. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *seducției.* Pl. *seducții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

segmént s. **1.** S.n. Porțiune, parte dintr-un întreg, nedetașată de acesta. ▹ (Geom.) *~ de dreaptă* = porțiune dintr-o dreaptă cuprinsă între două puncte ale ei. **2.** S.n. Fiecare dintre inelele succesive care alcătuiesc corpul unor viețuitoare. **3.** S.m. (Tehn.) Inel metalic elastic, folosit pentru a realiza etanșarea între un piston și cilindrul în interiorul căruia se deplasează sau la ungerea acestora cu ulei. – Pl.n. *segmente*, m. *segmenți.*

segmentá vb.I tr. A împărți în segmente. – Ind. pr. *segmentez.*

segmentál,-ă adj. Care aparține unui seg-ment, de segment. – Pl. *segmentali,-e.* Par. *segmentar.*

segmentár,-ă adj. Provenit din segmente, din fragmente. – Pl. *segmentari,-e.* Par. *seg-mental.*

segregá vb.I tr. și refl. A efectua sau a suporta operația de segregare. – Sil. *se-gre-.* Ind.pr. pers.3 *segrégă.*

segregáre s.f. **1.** Separare a componenților unui aliaj, produsă în timpul solidificării și bazată pe faptul că metalele respective au temperaturi de topire diferite. **2.** Fenomen de hibridare sexuată a plantelor, constând din separarea caracterelor materne de cele paterne în anumite celule diferențiate. – Sil. *se-gre-.* Pl. *segregări.* Par. *segregație.*

segregáție s.f. Formă de discriminare între oameni pe baza unor criterii de rasă, avere, educație, religie, naționalitate etc. *Segregație rasială.* – Sil. *se-gre-ga-ți-e.* G.-D. *segregației.* Pl. *segregații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Par. *segregare.*

seif s.n. **1.** Dulap sau cutie metalică, având sistem de maximă siguranță, în care se păs-trează bani, hârtii de valoare, bijuterii etc.; casă de fier (sau de bani). **2.** Încăpere (a unei bănci) amenajată în același scop, cu seif (**1**). – Monosilabic. Pl. *seifuri.*

seín,-ă adj. (Pop.; despre lână, blană) De culoare cenușie naturală. – Pl. *seini,-e.*

seísm s.n. Cutremur (**1**). – Pl. *seisme.*

seísmic,-ă adj. Care se referă la seisme; provocat de seisme; care se ocupă de seisme. ▹ *Zonă ~ă* = zonă în care se produc frecvent cutremure.– Pl. *seismici,-ce.*

seismográf s.n. Aparat care înregistrează momentul, durata și intensitatea seismelor. – Sil. *se-is-mo-graf.* Pl. *seismografe.*

seismologíe s.f. Știință care studiază mișcă-rile seismice naturale ale scoarței terestre. – Sil. *se-is-*. G.-D. *seismologiei.*

sejúr s.n. Petrecere a unui anumit timp într-un alt loc decât cel în care cineva domiciliază; timpul respectiv. – Pl. *sejururi.*

seléct,-ă adj. Distins, rafinat. – Pl. *selecți,-te.*

selectá vb.I tr. **1.** A selecționa. **2.** (Telec.; despre sisteme receptoare) A separa undele de frecvențe diferite ale emisiunilor. – Ind.pr. *selectez.*

selectív,-ă adj. Care are calitatea de a selecta. ▸ Care este realizat printr-o selecție. *Bibliografie selectivă.* – Pl. *selectivi,-e.*

selectór s.n. **1.** Dispozitiv care servește la efectuarea unei selectări. *Selector telefonic*. **2.** Mașină agricolă care separă semințele de impurități și le sortează după calități. – Pl. *selectoare.*

selécție s.f. **1.** Alegere și reținere, după anumite criterii, a unor elemente dintr-un ansamblu. ▸ (La pl., în forma *selecțiuni*) Fragmente de mare popularitate sau valoare, alese dintr-o operă muzicală. **2.** (Biol.) Proces care favorizează supraviețuirea și reproducerea anumitor indivizi sau specii. *Selecție naturală. Selecție artificială.* – Sil. *-ți-e.* Pl. *selecții*, art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Var. **selecțiúne** s.f., pr. *-ți-u-,* pl. *selecțiuni.*

selecționá vb.I tr. A face o selecție; a selecta. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *selecționez.*

selecționát,-ă adj. **1.** Ales dintre mai mulți; rezultat prin selecționare. **2.** (Despre semințe, plante, animale etc.) Cu însușiri îmbunătățite prin selecție. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *selecționați,-te.*

selecționér,-ă s.m. și f. Persoană care face o selecție (**1**), (spec.) a persoanelor care vor face parte dintr-o echipă sportivă reprezentativă. – Sil. *-ți-o-*. Pl. *selecționeri,-e.*

selecțiúne s.f. v. **selecție**.

selenár,-ă adj. Care aparține Lunii sau se referă la Lună. – Pl. *selenari,-e.*

seléniu s.n. Element chimic cu proprietăți asemănătoare celor ale sulfului, folosit în industria sticlei, a ceramicii și la fabricarea celulelor fotoelectrice. – Sil. *-niu,* pr. *-nĭu.*

self-service s.n. Magazin, restaurant etc. cu autoservire. – Pr. *-sérvis.* Pl. *self-service-uri.*

semafór s.n. Dispozitiv de semnalizare optică, folosit pe căile ferate, în navigație sau pentru reglementarea circulației la intersecția străzilor. – Pl. *semafoare.*

semántic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la sensurile cuvintelor. **2.** S.f. Ramură a lingvisticii care studiază sensurile cuvintelor; semasiologie. – G.-D.s.f. *semanticii.* Pl.adj. *semantici,-ce.*

semasiologíe s.f. Semantică. – Sil. *-si-o-*. G.-D. *semasiologiei.*

semănă1 vb.I tr. **1.** A pune semințele unei plante în solul pregătit; a însămânța. **2.** (Fig.) A răspândi, a propaga idei, principii etc. sau stări, sentimente etc. – Ind.pr.pers.1 *sémăn,* pers.2 *semeni,* pers.3 *seamănă.*

semănă2 vb.I intr. A avea trăsături comune cu altcineva sau cu altceva; a se asemăna. – Ind.pr. pers.1 *sémăn,* pers.2 *semeni,* pers.3 *seamănă.*

semănătór,-oáre s. **1.** S.m. și f. Persoană care seamănă[1]. **2.** S.f. Mașină agricolă cu care se seamănă **1** (**1**). – Pl. **1** *semănători, -oare*, **2** *semănători.*

semănătúră s.f. Loc, teren semănat; (la pl.) plante recent răsărite din sămânța semănată. – Pl. *semănături.*

sémen s.m. v. **seamăn**.

semestriál,-ă adj. Care se referă la semestru; care durează un semestru; care are loc o dată pe semestru sau în fiecare semestru. – Sil. *-mes-tri-al.* Pl. *semestriali,-e.*

seméstru s.n. **1.** Perioadă de șase luni consecutive. **2.** Jumătate din anul școlar (universitar). – Sil. *-mes-tru.* Pl. *semestre.*

semeț,-eáță adj. **1.** Mândru, falnic; sfidător, obraznic. **2.** Curajos, dârz, îndrăzneț. – Pl. *semeți,-e.*

semeți vb.IV refl. **1.** A se mândri, a se făli. **2.** A deveni îndrăzneț. – Ind.pr. *semețesc,* pf.s. *semeții.*

semeție s.f. Însușirea celui semeț. – G.-D. *semeției,* neart. *semeții.*

semiacvátic,-ă adj. (Despre plante și animale) Care trăiesc și în apă. – Sil. *-mi-ac-*. Pl. *semiacvatici,-ce.*

semiáxă s.f. Porțiune dintr-o axă mărginită de un punct numit origine. – Sil. *-mi-a-*. Pl. *semiaxe.*

semicérc s.n. **1.** Arc de cerc subîntins de un diametru. **2.** Șir de lucruri sau de ființe așezate în formă de semicerc (**1**); obiect de această formă. **3.** Linie care limitează o suprafață semicirculară pentru care există reguli speciale de joc la handbal, baschet. – Pl. *semicercuri.*

semicirculár,-ă adj. De forma unui semicerc (**1**). – Pl. *semicirculari,-e.*

semiconductór,-oáre adj., s.n. (Substanță) care are o rezistență electrică mai mare decât cea a conductoarelor propriu-zise. – Pl. *semiconductori,-oare.*

semidóct,-ă adj., s.m. și f. (Om) care are cunoștințe puține, superficiale (dar se crede cult, instruit). – Pl. *semidocți,-te.*

semidreáptă s.f. Fiecare dintre cele două părți ale unei drepte în care aceasta este împărțită de un punct al ei. – Sil. *-mi-dreap-*. Pl. *semidrepte.*

semifabricát s.n. Produs rezultat dintr-un proces de fabricație, dar care trebuie prelucrat în continuare, în altă întreprindere, înainte de utilizare. – Sil. *-fa-bri-*. Pl. *semi-fabricate.*

semifinálă s.f. Etapă într-o competiție spor-tivă, care precedă finala. – Pl. *semifinale.*

semifónd s.n. Probă sportivă de viteză (în atletism, înot etc.) disputată pe distanțe medii.

semiîntunéric s.n. Lumină slabă care face ca lucrurile să fie abia vizibile.

semilúnă s.f. **1.** Aspectul aparent al Lunii în faza primului și a ultimului pătrar. **2.** Semnul simbolic al islamismului reprezentat de aspectul aparent al Lunii în faza primului pătrar. – Pl. *semiluni.*

seminál,-ă adj. **1.** (Fiziol.) Care se referă la spermă. **2.** (Bot.) Care se referă la sămânța plantelor. – Pl. *seminali,-e.*

semimetál s.n. Element chimic având proprietăți caracteristice atât ale metalelor, cât și nemetalelor. – Pl. *semimetale.*

seminár s.n. **1.** Formă de activitate didactică în cadrul învățământului superior, prin care se clarifică și se adâncesc cunoștințele predate la curs. **2.** Cerc de studii organizat de o instituție sau de o organizație în care se dezbat anumite teme. **3.** ~ *teologic* = școală de grad mediu, pentru pregătirea preoților; clădire în care își are aceasta sediul. – Pl. *seminare.*

seminaríst s.m. Elev al unui seminar (**3**). – Pl. *seminariști.*

semincér s.m. Arbore selecționat pentru sămânță în vederea regenerării pădurii. – Pl. *seminceri.*

semințíe s.f. Totalitatea persoanelor care au strămoș comun; neam, naționalitate. – G.-D. *seminției.* Pl. *semințíi,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

semiologíe s.f. **1.** Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul simptomelor și semnelor diferitelor boli, precum și al metodelor de a le pune în evidență. **2.** Semiotică. – Sil. *-mi-o-.* G.-D. *semiologiei.*

semiótică s.f. Știință care se ocupă cu studiul general al semnelor întrebuințate în viața socială; semiologie. – Sil. *-mi-o-.* G.-D. *semioticii.*

semít,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană aparținând grupului de popoare, înrudite prin limbă, din sud-vestul Asiei și din nordul și estul Africii, din care fac parte evreii, arabii, sirienii etc. **2.** Adj. Care aparține semiților (**1**), referitor la semiți; semitic. – Pl. *semiți,-te.*

semític,-ă adj. Semit (**2**). – Pl. *semitici,-ce.*

semitón s.n. (Muz.) Interval de o jumătate de ton. – Pl. *semitonuri.*

semivocálă s.f. Sunet intermediar între vocală și consoană. – Pl. *semivocale.*

semizéu s.m. Zeitate antică născută dintr-un zeu și o muritoare sau dintr-o zeiță și un muritor (ex. Herakles). – Pl. *semizei.*

semn s.n. **1.** Ceea ce exprimă, indică, probează sau simbolizează ceva diferit de sine însuși. **2.** Gest, mișcare prin care se exprimă un gând, un sentiment etc. sau prin care se comunică ceva. **3.** Trăsătură distinctivă după care se recunoaște un lucru sau o ființă; semnalment. **4.** Obiect așezat într-un anumit loc, pentru a delimita, a indica, a marca etc. ceva. *Semn de hotar. Semn de carte*. **5.** Urmă lăsată de cineva sau de ceva după o atingere, după o apăsare. ▸ Cicatrice. **6.** (În sintagme) ~ *grafic* = literă, cifră etc. folosite în scriere. ~ *de punctuație* = fiecare dintre simbolurile care marchează în scris pauzele, intonația, întreruperea comunicării etc. ~ *diacritic* v. *diacritic*. ~ *convențional* = fiecare dintre simbolurile prin care se marchează pe hărți, pe planșe etc. detaliile de relief sau diferite obiecte (clădiri, drumuri etc.). • *A da* ~ (sau ~*e*) *de viață* = a-și vădi existența; a face să se audă știri despre sine. *În* (sau *ca*) ~ *de* (sau *că*)... = dând dovadă de..., ca probă că... ~ *bun* (sau *rău*) = fapt, fenomen căruia i se atribuie însușirea de a prevesti un bine (sau o nenorocire). *Sub* (sau *în*) ~*ul a ceva* = sub auspiciile..., în condițiile...; dominat de... – Pl. *semne.*

semná vb.I intr. și refl. A-și pune semnătura pe un act, pe o scrisoare etc.; a iscăli. – Ind.pr. *semnez.*

semnál s.n. **1.** Semn sau succesiune de semne convenționale (acustice, optice, electromagnetice) utilizate pentru a transmite mesaje (la distanță). ▹ ~ *rutier* = indicator de circulație. ~ *de alarmă* = dispozitiv montat în fiecare vagon de tren, de metrou, care, în caz de primejdie, poate fi acționat de călători pentru a opri vehiculul. **2.** Sunet con-

venţional de recunoaştere a unui post de radio, de televiziune sau a diferitelor emisiuni ale acestora. **3.** (Fig.) Ceea ce anunţă sau determină începutul ori sfârşitul unei acţiuni, al unui fenomen social, al unei epoci etc. • *A da ~ul* = a lua iniţiativa, a începe o acţiune. – Pl. *semnale.*

semnalá vb.I tr. A aduce la cunoştinţă prin atragerea atenţiei, prin punerea în evidenţă. – Ind. pr. *semnalez.*

semnalizá vb.I tr. A transmite semnale, a comunica prin semnale. – Ind.pr. *semnalizez.*

semnalizáre s.f. Acţiunea de a semnaliza. ▹ *Sistem de ~* = totalitatea semnalelor prin care organismul se pune în legătură cu mediul înconjurător, prin intermediul scoarţei cere-brale. – Pl. *semnalizări.*

semnalizatór,-oáre adj., s.n. **1.** Adj. Care semnalizează. **2.** S.n. Indicator luminos folosit la autovehicule pentru a marca schimbarea direcţiei de mers. – Pl. *semnalizatori, -oare.*

semnalmént s.n. (Mai ales la pl.) Trăsătură sau ansamblu de trăsături fizice după care cineva poate fi identificat. – Pl. *semnalmente.*

semnatár,-ă s.m. şi f. Persoană care sem-nează o cerere, o adresă, un act, un tratat etc. – Pl. *semnatari,-e.*

semnătúră s.f. Numele unei persoane scris de ea însăşi pe un act, pe o scrisoare etc.; iscălitură. – Pl. *semnături.*

semnificá vb.I tr. A avea înţelesul de..., a însemna. – Ind.pr.pers.3 *semnifică.*

semnificatív,-ă adj. **1.** (Şi adverbial) Care pune în evidenţă, care exprimă ceva, explicit. **2.** Care are o semnificaţie, un înţeles; care face aluzie la ceva. **3.** Important, însemnat. – Pl. *semnificativi,-e.*

semnificáţie s.f. Ceea ce semnifică un lucru, un fapt. ▸ Sens al unui semn, al unui ansamblu de semne sau al unui cuvânt. ▸ Im-portanţă, valoare. – Sil. *-ţi-e.* G.-D. *semnifi-caţiei.* Pl. *semnificaţii,* art. *-ţiile,* sil. *-ţi-i-.*

senát s.n. **1.** Camera superioară a unui parlament bicameral. **2.** ~ *universitar* = organ de conducere al unei instituţii de învăţământ superior, care îşi exercită funcţia alături de rector. – Pl. *senate.*

senatór s.m. Membru al unui senat. – Pl. *senatori.*

senatoriál,-ă adj. Care ţine de senat sau de senatori. – Sil. *-ri-al.* Pl. *senatoriali,-e.*

séndviş s.n. v. **sándvici**.

senectúte s.f. (Livr.) Bătrâneţe. – G.-D. *senectuţii,* neart. *senectuţi.*

seníl,-ă adj. Care are caracteristicile senili-tăţii. – Pl. *senili,-e.*

senilitáte s.f. Stare caracterizată prin slăbirea funcţiilor organice şi psihice ale organismului, care apare la bătrâneţe. – G.-D. *senilităţii,* neart. *senilităţi.*

senín,-ă adj., s.n. **1.** Adj. (Despre cer) Fără nori, limpede; (despre zile, vreme etc.) cu cer luminos, fără precipitaţii. **2.** Adj. (Fig.; despre oameni sau despre expresia feţei şi manifestări ale lor) Care exprimă linişte sufletească. **3.** S.n. Stare a cerului lipsit de nori. • *Din* (*bun*) *~* = pe neaşteptate, dintr-o dată; fără motiv. – Pl. *senini,-e.*

seninătáte s.f. Stare a ceea ce este senin. – G.-D. *seninătăţii,* neart. *seninătăţi.*

seniór1 s.m. (În Evul Mediu, în apusul Eu-ropei) Stăpân al unei feude. – Sil. *-ni-or.* Pl. *seniori.*

seniór2,-oáră s. **1.** S.m. (Pe lângă un nume de persoană) Tatăl (spre deosebire de fiul său). **2.** S.m. şi f. Sportiv care a depăşit vârsta juniorilor. – Sil. *-ni-or.* Pl. *seniori,-oare.*

sens s.n. **1.** Idee sau ansamblu de idei reprezentând un semn sau un ansamblu de semne. **2.** Concept evocat de un cuvânt care simbolizează un lucru (obiect, sentiment, relaţie etc.); înţeles. **3.** Temei, raţiune; rost, scop. **4.** Direcţie, orientare. ▹ *~ unic* = sistem de circulaţie a vehiculelor într-o singură direcţie. **5.** (Mat.; fiz.) Fiecare dintre cele două posibilităţi de parcurgere a unei drepte sau a unei curbe de către un mobil. • *În ~ul că...* = şi anume;

cu alte cuvinte; adică. *Într-un anumit* ~ = privind lucrurile într-un anumit mod, dintr-un anumit punct de vedere. – Pl. *sensuri.*

sensíbil,-ă adj. **1.** (Despre oameni) Care este capabil de senzații, de percepții; care poate fi ușor impresionat; (despre organe ale omului) care reacționează ușor la o excitație exterioară. ▸ Predispus la boli. **2.** (Despre lucruri, fenomene etc.) Care poate fi perceput prin simțuri; care se poate ușor constata, vădit; (substantivat, n.) domeniul lucrurilor sensibile. **3.** (Despre aparate, instrumente) Care înregistrează cele mai mici variații ale unor agenți externi și reacționează la acestea. – Pl. *sensibili,-e.*

sensibilitáte s.f. Starea, însușirea cuiva sau a ceva de a fi sensibil. – Pl. *sensibilități.*

sensibilizá vb.I tr. A face pe cineva sau ceva (mai) sensibil. – Ind.pr. *sensibilizez.*

sensibilizatór s.m. Substanță care se adaugă în emulsiile fotografice pentru a le mări sensibilitatea la anumite culori. – Pl. *sensibilizatori.*

sentențiós,-oásă adj. (Despre exprimare, stil, opere literare etc.; adesea adverbial) Care seamănă cu o sentință (**2**); care conține multe maxime; (p.ext.) care este într-un ton emfatic, pretențios. – Sil. *-ți-os.* Pl. *sentențioși,-oase.*

sentimént s.n. **1.** Manifestare afectivă, mai durabilă și mai complexă decât emoția, reprezentând atitudinea individului față de realitate, față de alte persoane sau față de sine însuși. **2.** Capacitate a omului de a simți, a presimți, a înțelege ceva (intuitiv). – Pl. *sentimente.*

sentimentál,-ă adj. **1.** Care exprimă sau trezește sentimente frumoase, afecțiune, dragoste. **2.** (Despre oameni) Care are o sensibilitate deosebită, care se lasă stăpânit de sentimente mai ușor decât de rațiune. – Pl. *sentimentali,-e.*

sentimentalísm s.n. Atitudine, manifestare a omului sentimental; sensibilitate exagerată. – Pl. *sentimentalisme* „gesturi".

sentimentalitáte s.f. Caracter sentimental al unei persoane, al unei manifestări, al unei opere artistice etc.; predispoziție spre exagerarea sentimentelor. – G.-D. *sentimentalității,* neart. *sentimentalități.*

sentínță s.f. **1.** Hotărâre a unui tribunal asupra unei cauze în primă instanță. **2.** Ma-ximă. – Pl. *sentințe.*

senzáție s.f. **1.** Reflectare psihică a unor însușiri ale obiectelor și fenomenelor din realitate prin intermediul organelor de simț. **2.** Ceea ce stârnește un interes deosebit, impresionează puternic, șocant. • *A avea senzația că...* = a i se părea că... *A face* ~ = a produce o impresie puternică, a stârni un interes deosebit. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *senzației.* Pl. *senzații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

senzațiónál,-ă adj. Care face senzație (**2**). – Sil. *-ți-o-.* Pl. *senzaționali,-e.*

senzitív,-ă adj. **1.** Care are proprietatea de a simți. *Nervi senzitivi*. **2.** Senzorial (**2**). – Pl. *senzitivi,-e.*

senzoriál,-ă adj. **1.** Care privește organele de simț; care se realizează prin simțuri. **2.** (Psih.) Care se referă la producerea sen-zațiilor sau la receptarea stimulilor externi sau interni; senzitiv. – Sil. *-ri-al.* Pl. *senzori-ali,-e.*

senzuál,-ă adj. (Despre manifestări, senti-mente etc.) Care ține de simțuri; (despre oameni; și substantivat) înclinat spre plăcerile trupești; dominat de simțuri. – Sil. *-zu-al.* Pl. *senzuali,-e.*

senzualitáte s.f. Înclinare către plăcerile senzuale, trupești; senzualism. – Sil. *-zu-a-.* G.-D. *senzualității,* neart. *senzualități.*

senzualísm s.n. **1.** Concepție conform căreia toate cunoștințele provin din senzații și se reduc în esență la asociații de senzații. **2.** Senzualitate. – Sil. *-zu-a-.*

sepálă s.f. Fiecare dintre frunzele care alcă-tuiesc caliciul unei flori. – Pl. *sepale.*

separá vb.I tr. și refl. A face să înceteze sau a înceta de a mai fi împreună (cu cineva sau cu ceva); a (se)

desprinde dintr-un ansamblu. ▸ Refl. (Despre persoane) A se despărți. – Ind.pr. *sepár.*

separábil,-ă adj. Care poate fi separat, care se poate despărți. – Pl. *separabili,-e.*

separát,-ă adj. Care nu are legătură, nu comunică cu altul, independent; izolat, de-tașat dintr-un ansamblu. *Cameră separată.* – Pl. *separați,-te.*

separatísm s.n. Tendință sau mișcare, curent care susține izolarea de un grup, de un stat, de majoritate.

separatíst,-ă adj. (Adesea substantivat) Care se separă dintr-un grup social, care se izolează de majoritate. – Pl. *separatiști,-ste.*

separáție s.f. Faptul de a separa. ▹ *Separația puterilor* = principiu fundamental de organizare a statului de drept, ca măsură de precauție împotriva dictaturii, potrivit căruia există trei puteri (legislativă, executivă, judecătorească), exercitate de organe diferite, independente. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *separației.* Pl. *separații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

separéu s.n. Cameră sau despărțitură izolată într-un restaurant, într-o grădină de vară etc. – Pl. *separeuri.*

sépia s.f. Substanță colorantă brună, secretată de sepie sau fabricată pe cale artificială. ▸ Desen făcut cu această substanță. – Sil. *-pi-a.* G.-D. *sepiei.* Pl. *sepia* „desene". Par. *sepie.*

sépie s.f. Animal marin răpitor, cu corpul oval, lung de 15-20 cm, având în jurul gurii zece brațe acoperite cu ventuze și care, când este atacat, emană un lichid negricios ce tulbură apa. – Sil. *-pi-e.* G.-D. *sepiei.* Pl. *sepii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-.* Par. *sepia.*

sept s.n. (Anat.) Perete despărțitor între două cavități. *Sept nazal.* – Pl. *septuri.*

septémbrie s.m. A noua lună a anului; (pop.) răpciune. – Sil. *-tem-bri-e.* G.-D. *lui septembrie.* Scris abr. *sept.*

septentrionál,-ă adj. Nordic. – Sil. *-ten-tri-o-.* Pl. *septentrionali,-e.*

septét s.n. Ansamblu muzical compus din șapte interpreți; (p.ext.) compoziție pentru un astfel de ansamblu. – Pl. *septete.*

séptic,-ă adj. Care este infectat cu microbi; care provoacă infecție; care se referă la septicemie. – Pl. *septici,-ce.*

septicemíe s.f. Infecție generală a organis-mului, cu evoluție gravă, provocată de pă-trunderea în sânge a germenilor proveniți de la un focar de infecție. – G.-D. *septicemiei.* Pl. *septicemii,* art. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

séptimă s.f. (Muz.) Interval de șapte trepte consecutive ale unei game diatonice; treapta a șaptea a gamei diatonice. – Pl. *septime.*

septuagenár,-ă s.m. și f., adj. (Persoană) care a atins vârsta de șaptezeci de ani. – Sil. *-tu-a-.* Pl. *septuagenari,-e.*

sepulcrál,-ă adj. (Livr.) Care aparține sau se referă la mormânt; funerar. – Sil. *-pul-cral.* Pl. *sepulcrali,-e.*

sequoia s.m. Arbore gigant din California, care poate atinge înălțimea de 150 m, circumferința de 40 m și vârsta de 5000 de ani. – Sil. *-quo-ia,* pr. *-cvó-ia.* Pl. *sequoia.*

ser s.n. Partea lichidă a sângelui, care rămâne după îndepărtarea cheagului. ▹ *~ fiziologic* v. *fiziologic.* – Pl. *seruri* „feluri".

seráfic,-ă adj. (Ca) de serafim, îngeresc; (fig.) candid, neprihănit, nevinovat. – Pl. *serafici, -ce.*

serafím s.m. (Bis.) Înger din cea mai înaltă ierarhie. – Pl. *serafimi.*

serái s.n. Palat al sultanului sau al marilor demnitari turci; (p. restr.) apartament destinat cadânelor într-un palat turcesc. – Pl. *seraiuri.*

serál,-ă adj. De seară. – Pl. *serali,-e.*

serátă s.f. Reuniune literară, muzicală etc., care are loc seara; petrecere de seară cu dans. – Pl. *serate.*

séră s.f. Construcție specială destinată cultivării plantelor mai ales în perioada rece a anului. – Pl. *sere.*

serbá vb.I tr. A sărbători un fapt, un eveniment, o persoană etc. – Ind.pr. *serbez.*

serbáre s.f. Manifestare solemnă, organizată pentru a omagia o persoană sau un eveniment important. – Pl. *serbări.*

serenádă s.f. Compoziție muzicală cu caracter liric, care se cântă noaptea sub fereastra cuiva, în semn de dragoste sau de omagiu. – Pl. *serenade.*

serenísim,-ă adj. Termen de reverență care însoțește unele titluri nobiliare sau bisericești din țările apusene. – Pl. *serenisimi,-e.*

sergént s.m. Grad militar imediat superior caporalului. ▹ *~-major* = primul grad de subofițer. – Pl. *sergenți.*

seriál s.n. Film sau operă literară, scenariu radiofonic etc. prezentate sau tipărite în fragmente succesive. – Sil. *-ri-al.* Pl. *seriale.*

sericícol,-ă adj. Care se referă la serici-cultură, care ține de sericicultură. – Pl. *seri-cicoli,-e.*

sericicultór,-oáre s.m. și f. Persoană care se ocupă cu sericicultura. – Pl. *sericicultori, -oare.*

sericicultúră s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă de creșterea viermilor de mătase. – Pl. *sericiculturi.*

série s.f. **1.** (Adesea precedat de art. nehot. *o*) Înșiruire de lucruri, ființe, fapte, fenomene etc. de același fel sau asemănătoare, care se succed într-o anumită ordine; repetare consecutivă a unor acțiuni sau evenimente. **2.** Număr de ordine care se aplică pe mărfuri, documente etc. existente în număr mare de exemplare de același tip. **3.** (Mat.) Șir infinit de termeni legați între ei prin semnul plus sau minus. **4.** (Chim.) *~ omologată* = grup de compuși organici cu aceleași particularități structurale, în care termenii succesivi diferă printr-un anumit grup de atomi. • *De* (sau *în*) *~* = (fabricat, confecționat) după același tipar, în multe exemplare. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *seriei.* Pl. *serii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

seríngă s.f. Instrument medical folosit pentru a injecta medicamente, a lua sânge etc. – Nu *siringă.* Pl. *seringi.*

seriós,-oásă adj. (Și adverbial) **1.** (Despre oameni) Care are un caracter sobru, care nu manifestă veselie; (despre aspectul, expresia, manifestările etc. oamenilor) care exprimă gravitate, sobrietate, absența amu-zamentului, a veseliei. **2.** (Despre oameni) Bine pregătit profesional; care își îndeplinește cu atenție obligațiile; (despre realizări, acțiuni) făcut temeinic, cu competență și conștiinciozitate. **3.** Care are importanță și poate avea urmări grave; determinat sau bazat pe argumente temeinice, bine justificat. • (Substantivat, n.) *A* (*nu*) *lua pe cineva în ~* = a (nu) da crezare cuiva, a nu-i acorda încredere. – Sil. *-ri-os.* Pl. *serioși,-oase.*

seriozitáte s.f. Însușirea, calitatea a ceea ce este serios. • *Cu ~* sau *cu toată ~a* = cu conștiinciozitate, cu atenție deosebită; cu convingere, cu hotărâre. – Sil. *-ri-o-.* G.-D. *seriozității,* neart. *seriozități.*

serj s.n. Țesătură de mătase întrebuințată mai ales pentru căptușit haine. – Pl. *serjuri* „sorturi".

serologíe s.f. Disciplină care studiază me-todele pentru punerea în evidență a anticor-pilor din serul sangvin. – G.-D. *serologiei.*

serós,-oásă adj. **1.** De natura serului. **2.** (Despre țesuturi, cavități) Care secretează sau conține ser. – Pl. *seroși,-oase.*

seroterapíe s.f. Tratament medical preventiv sau curativ al unor boli infecțioase, constând din administrarea de ser specific. – G.-D. *seroterapiei*, neart. *seroterapii.*

serpentínă s.f. **1.** Drum șerpuit, de obicei în pantă; fiecare dintre cotiturile unui astfel de drum. **2.** (Tehn.) Tub din metal sau din sticlă, îndoit în formă de spirală, folosit ca schimbător de căldură între fluidul care circulă prin tub și cel în care acesta este cufundat. **3.** Fâșie îngustă de hârtie colorată înfășurată strâns, care, aruncată, se desfășoară în spirală, fiind folosită ca mijloc de amuzament. – Pl. *serpentine.*

sertár s.n. Parte a unor mobile (ca birou, noptieră), sub formă de cutie, care se poate trage în afară și în care se păstrează diferite obiecte. – Pl. *sertare.*

sertizá vb.I tr. A fixa o piatră ornamentală într-o montură metalică prin îndoirea margi-nilor acesteia. – Ind.pr. *sertizez.*

serv,-ă s.m. și f. **1.** (În feudalism) Țăran dependent de stăpânul feudal. **2.** (Înv.) Servitor. – Pl. *servi,-e.*

servánt s.m. Soldat care deservește o gură de foc sau un alt mijloc de luptă. – Pl. *servanți.*

servántă s.f. **1.** Un fel de masă sau bufet mic, pe care se pun tacâmurile, vesela etc. necesare pentru servitul mesei. **2.** (Livr.) Servitoare. – Pl. *servante.*

server s.n. (Inform.) Termen generic pentru orice calculator care, într-o rețea, permite consultarea și utilizarea directă a uneia sau a mai multor bănci de date. – Pr. *sérvăr.* Pl. *servere.*

serví vb.IV. **1.** Intr. (Despre obiecte, procese, acțiuni etc.) A folosi la ceva, a fi util; (înv. și pop.) a sluji. **2.** Refl. (Despre oameni) A se folosi de..., a întrebuința. **3.** Tr. A sprijini pe cineva sau ceva; a-i face cuiva un serviciu. **4.** Intr. A îndeplini anumite însărcinări, funcții; a munci într-un serviciu. **5.** Tr. A oferi solicitanților cele cerute. ▸ A aduce mâncare, băutură la masă; (refl.) a lua să mănânce sau să bea. **6.** Intr. și tr. (La unele jocuri sportive sau la jocul de cărți) A pune mingea sau cărțile în joc. – Ind.pr. *servesc,* pf.s. *servii.*

serviábil,-ă adj. Care face cu plăcere ceea ce îl roagă altcineva, amabil. – Sil. *-vi-a-.* Pl. *serviabili,-e.*

service s.n. **1.** Unitate de reparare a autotu-rismelor sau a unor aparate. **2.** Totalitatea prestărilor de servicii oferite cumpărătorilor, la o anumită unitate, de către firma vânză-toare. – Pr. *sérvis.* Sil. *-vice.* Pl. *service-uri.*

servíciu s.n. **1.** Faptul de a servi într-o insti-tuție, întreprindere, la o persoană particulară, în schimbul unui salariu; loc, domeniu în care se desfășoară o astfel de activitate; (pop.) slujbă. ▹ *~ militar* = serviciu la care sunt obligați cetățenii unui stat, pentru a se instrui din punct de vedere militar. **2.** Faptă, acțiune făcută în folosul cuiva sau a ceva. **3.** (Mai ales la pl.) Sector al economiei în care se desfășoară o activitate menită a satisface anumite nevoi sociale. ▸ Subdiviziune administrativă într-o instituție, întreprindere etc. *Seviciul tehnic.* **4.** *~ divin* (sau *religios*) = slujbă religioasă. **5.** Faptul de a pune mingea în joc la unele jocuri sportive. **6.** Grup de obiecte care alcătuiesc un tot cu destinație specială. *Serviciul de masă.* • *A pune în ~l cuiva* (sau *a ceva*) = a servi unei persoane sau unui scop, unei idei. – Nu *servici.* Sil. *-ciu,* pr. *-cĭu.* Pl. *servicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

serviétă s.f. Geantă (**1**). – Sil. *-vi-e-.* Pl. *serviete.*

servíl,-ă adj. **1.** Care are o atitudine de supunere exagerată față de cineva; slugarnic. **2.** Care urmează fidel un model, lipsit de originalitate. – Pl. *servili,-e.*

servilísm s.n. (Livr.) Slugărnicie.

servitór,-oáre s.m. și f. Persoană angajată în serviciul cuiva, de obicei pentru munci gospodărești; (înv.) serv, f. (livr.) servantă, (înv. și reg.) slujnică. – Pl. *servitori,-oare.*

servitúte s.f. (Jur.) Sarcină care grevează un bun imobiliar în favoarea altuia și care ia naștere prin voința proprietarilor celor două imobile. – Pl. *servituți.*

servomotór s.n. Motor auxiliar al unei instalații, cu ajutorul căruia se realizează o comandă sau o reglare pentru a cărei efec-tuare este necesară o energie mai mare decât cea disponibilă fără intercalarea lui. – Pl. *servomotoare.*

sérvus interj. (Reg.) Formulă familiară de salut.

sesiúne s.f. **1.** Perioadă de întrunire a membrilor unui organ reprezentativ, ai unui for științific, pentru a discuta și a rezolva împreună probleme care intră în atribuțiile lor; ședințele care se țin în această perioadă. **2.** (Și în *~ de examene*) Perioadă în care au loc examene în învățământul superior. – Sil. *-si-u-.* Pl. *sesiuni.*

sesizá vb.I tr. **1.** A descoperi, a remarca; a înțelege. ▸ Refl. A lua la cunoștință ceva și a reacționa. **2.** A

înștiința o autoritate despre un caz care trebuie examinat și soluționat. – Ind.pr. *sesizez.*

sesizábil,-ă adj. Care poate fi sesizat. – Pl. *sesizabili,-e.*

sesizáre s.f. Acțiunea de a sesiza; (concr.) act, scrisoare etc. prin care se sesizează ceva cuiva. – Pl. *sesizări.*

set s.n. **1.** Fiecare dintre părțile unei întreceri sportive limitată de epuizarea unui anumit timp sau de realizarea unui scor convențional. **2.** Ansamblu de obiecte confecționate din același material, care se poartă împreună (ex. pulover și bluză). – Pl. *seturi.*

setaveráj s.n. Raportul dintre numărul seturilor câștigate și cele pierdute, la unele jocuri sportive (volei, tenis). – Pl. *setaveraje.*

séte s.f. Senzație fiziologică provocată de nevoia de a bea apă. ▸ (Fig.) Poftă, dorință intensă. • *Cu ~* = cu nesaț; cu forță, din toate puterile. – G.-D. *setei,* neart. *sete.*

setós,-oásă adj. Însetat. ▸ (Fig.) Lacom, avid de bani. – Pl. *setoși,-oase.*

sétter s.m. Rasă de câini de vânătoare, de talie mijlocie, cu urechi mari, clăpăuge, cu păr lung și ondulat. – Pr. *settăr*. Pl. *setteri.*

seu s.n. Grăsime obținută din țesuturile grase ale bovinelor și ovinelor, utilizată în industrie, rar în alimentație. ▸ (Fig.) Bunăstare, avere. • *A avea* (sau *a prinde*) *~ la rărunchi* (*rărunchi,* popular „rinichi") = a fi bogat. *A trăi din ~l lui* = a trăi numai din ceea ce a agonisit. – Monosilabic.

sévă s.f. Lichid nutritiv, bogat în săruri minerale, care circulă prin vasele plantelor. ▸ (Fig.) Putere, vigoare; izvor de energie. – Pl. *seve.*

sevér,-ă adj. **1.** (Despre oameni) Care respectă și pretinde să se respecte cu strictețe un anumit lucru sau normele stabilite; care judecă și pedepsește fără indulgență; (despre expresia, manifestările etc. oamenilor) care caracterizează pe omul sever. **2.** Care trebuie respectat întocmai; care nu admite abateri; riguros. *Legi severe*. **3.** Fără ornamente inutile, sobru, auster. – Pl. *severi,-e.*

severitáte s.f. Însușirea a ceea ce este sever. – G.-D. *severității,* neart. *severități.*

sevráj s.n. Stare de mare agitație pe care o manifestă consumatorul de droguri sau de alcool în urma întreruperii bruște a utilizării substanțelor respective.

sex s.n. Ansamblu de trăsături morfologice și fiziologice care deosebesc organismele în masculi și femele, în vederea reproducerii; (p.ext.) fiecare dintre cele două categorii de viețuitoare. – Pl. *sexe.*

sexagenár,-ă s.m. și f. adj. (Persoană) care a atins vârsta de șaizeci de ani. – Pl. *sexage-nari.*

sexagesimál,-ă adj. Care are la bază numărul șaizeci; care se referă la împărțirea unui întreg în șaizeci de părți egale. – Pl. *sexagesimali,-e.*

sex-appeal s.n. Farmec, atracție puternică exercitată de o persoană asupra alteia de sex opus. – Pr. *séxăpil.* Sil. *sex-ap-peal.*

sextánt s.n. Instrument format dintr-un sector circular gradat de la 0° la 60° și o lunetă, folosit în navigație și în astronomie. – Pl. *sextante.*

séxtă s.f. (Muz.) Interval dintre două sunete ale gamei la distanță de șase trepte. – Pl. *sexte.*

sextét s.n. Ansamblu muzical compus din șase interpreți; (p. ext.) compoziție scrisă pentru un asemenea ansamblu. – Pl. *sextete.*

sexuál,-ă adj. Care se referă la sex sau la raportul dintre sexe. – Sil. *-xu-al.* Pl. *sexuali,-e.*

sexuát,-ă adj. Care are unul dintre cele două sexe (mascul sau femel). ▹ *Reproducere ~ă* = reproducere a organismelor prin organe sexuale. – Sil. *-xu-at.* Pl. *sexuați,-te.*

séxy adj.invar. (Fam.) **1.** (Despre oameni) Care are farmec, atrăgător. **2.** (Despre filme, reviste etc.) Care are caracter erotic. – Pr. *sexi.*

sezón s.n. **1.** Perioadă a anului cu caracter climateric specific, relativ constant. *Sezonul rece*. **2.** Perioadă de timp potrivită pentru anumite activități. *Sezon agricol*. – Pl. *sezoane.*

sezoniér,-ă adj. Care durează un sezon. ▸ (Despre persoane) Care este angajat pe timp de un sezon, pentru munci specifice perioadei respective. – Sil. *-ni-er.* Pl. *sezonieri,-e.*

sfádă s.f. (Pop.) Ceartă. – Pl. *sfezi.*

sfanț s.m. Veche monedă austriacă de argint, care a circulat în trecut și la noi; (p.ext.) monedă de valoare mică. • *A nu avea nici un ~* = a fi total lipsit de bani. *Până la ultimul ~* = tot, cât este. – Pl. *sfanți.*

sfár s.f. Fum și miros greu provenit din arderea grăsimilor, a cărnii etc. • *A da ~ în țară* = a răspândi o veste. – Pl. *sfare.* Par. *sfoară.*

sfat s.n. **1.** Îndrumare, îndemn adresat cuiva pentru a-l convinge să procedeze într-un anumit fel. **2.** Grup, consiliu, organ etc. constituit pentru a delibera și a lua hotărâri. **3.** Conversație familiară, prietenească. *Am ținut sfat.* • *A duce ~* = a vorbi de rău, a bârfi. – Pl. *sfaturi.*

sfădí vb.IV refl. și tr. (Pop.) A (se) certa. – Ind.pr. *sfădesc,* pf.s. *sfădii.*

sfărâmá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) sparge în bucăți (mici). **2.** Tr. A distruge, a nimici. • *A ~ piatra* = a fi foarte puternic, voinic. *A-și ~ capul* (sau *mintea*) = a se frământa pentru a găsi o soluție; a-și bate capul. – Ind.pr. *sfărâm.*

sfărâmătúră s.f. Obiect spart în bucăți mici; fragment dintr-un astfel de obiect. – Pl. *sfărâmături.*

sfărâmiciós,-oásă adj. Care se sfărâmă ușor (când este lovit, spart). – Pl. *sfărâmicioși, -oase.*

sfătós,-oásă adj. Căruia îi place să poves-tească, să dea sfaturi. – Pl. *sfătoși,-oase.*

sfătoșénie s.f. Însușirea de a fi sfătos, de a povățui. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *sfătoșeniei,* neart. *sfătoșenii.*

sfătuí vb.IV. **1.** Tr. A da un sfat (**1**) cuiva; (pop.) a povățui. **2.** Refl. A cere cuiva un sfat; a schimba păreri, a discuta. • *A se ~ cu gândul* = a cugeta, a se gândi. – Ind.pr. *sfătuiesc,* pf.s. *sfătuii.*

sfătuitór,-oáre s.m. și f. Persoană care dă sfaturi; (pop.) povățuitor. – Pl. *sfătuitori, -oare.*

sfânt,-ă adj., s. **1.** Adj. Epitet dat divinității și celor sanctificați de biserică. **2.** S.m. și f. Persoană sanctificată de biserică, după moarte. ▸ Om care duce o viață cucernică. **3.** Adj. Care ține de divinitate, de biserică, de religie. ▹ *Locurile sfinte* = ținuturile în care a trăit și a propovăduit Iisus Hristos. ▸ S.m. și f. Reprezentare picturală, grafică, statuie cu caracter religios a unui sfânt (**2**). **4.** Adj. Care impune respect deosebit, venerație; perfect, desăvârșit. **5.** S.f. pl. art. (În mitologia populară) Iele. • *A avea sfinți la Ierusalim* = a se bucura de protecția cuiva. *A-l uita ~ul pe cineva* = a zăbovi prea mult (și fără treabă) undeva. *A-l vedea ~ul pe cineva* = **a)** a o păți; a da de belea; **b)** a da peste un noroc neașteptat. *A se ruga de toți sfinții* = a apela cu rugăminți la cei puternici. *A sta ca un ~* = a sta nemișcat. *Cum e ~ul așa e și tămâia* = cum e omul așa sunt și faptele lui. *Ferit-a* (sau *ferească*) *~ul!* = în nici un caz, nicidecum. – Pl. *sfinți, -te.*

sfâr interj. **1.** Cuvânt care imită zgomotul produs de un obiect când se învârtește foarte repede. **2.** Cuvânt care imită zgomotul produs de încingerea pe foc a grăsimii sau de prăjirea unui aliment.

sfârâí vb.IV intr. **1.** (Cu sensul nuanțat în funcție de subiect) A produce un zgomot caracteristic, provocat de un obiect care se învârtește; (despre păsări) a fâlfâi; (despre insecte) a bâzâi, a zumzăi; a țârâi; (despre pisici) a toarce. **2.** (Despre alimente care se prăjesc) A produce un zgomot șuierător și repetat; (despre foc) a produce pocnete mici, scurte și repetate. • *A-i ~ cuiva inima după cineva* = a fi îndrăgostit de cineva. – Ind.pr. pers.3 *sfârâie.*

sfârâiálă s.f. Faptul de a sfârâi și zgomotul produs prin această acțiune.; sfârâit. – Pl. *sfârâieli.*

sfârâít s.n. Sfârâială.

sfârâitór,-oáre adj., s.f. **1.** Care sfârâie. **2.** S.f. Jucărie care, prin învârtire, produce un sfârâit. – Sil. *-râ-i-.* Pl. *sfârâitori,-oare.*

sfârc s.n. **1.** Mamelon. ▸ Extremitate (proeminentă) moale sau cartilaginoasă a unor organe. **2.** Vârful (ascuțit) al mustăților, al cozii animalelor, al biciului etc. – Pl. *sfârcuri.*

sfârleáză s.f. **1.** Titirez (**1**). ▸ (Fig.) Persoană harnică, vioaie, care se mișcă repede. **2.** Prâsnel (**2**). – Pl. *sfârleze.*

sfârșeálă s.f. Stare, senzație de slăbiciune, de leșin. – Pl. *sfârșeli.*

sfârși vb.IV. **1.** Tr. și refl. A duce sau a ajunge la capăt, la sfârșit; a termina. **2.** Refl. (Despre oameni) A avea o stare, o senzație de slăbiciune, de leșin, a nu mai avea putere. ▸ A muri. • *A i se ~ cuiva inima* = a fi îndurerat, a fi cuprins de tristețe. *A ~ cu cineva* = a rupe relațiile, legătura cu cineva. – Ind.pr. *sfârșesc,* pf.s. *sfârși*; cj.pers.3 *să sfârșească.*

sfârșít1 s.n. **1.** Faptul de a (se) sfârși; moment final; locul unde se sfârșește ceva. **2.** Moarte. • *A-și da ~ul* = a muri. *În ~* = în cele din urmă. *Pe ~e* = aproape gata. – Pl. *sf`rșituri.* Formă gramaticală *sfârșite.*

sfârșít2,-ă adj. Sleit de puteri, istovit. – Pl. *sfârșiți,-te.*

sfârtecá vb.I tr. A sfâșia. – Ind.pr. *sfârtec.*

sfășiá vb.I tr. A desprinde o parte dintr-un obiect; a desface cu mâna un lucru în fâșii, în bucăți, distrugându-l; a sfârtica. ▸ (Fig.) A chinui, a îndurera (pe cineva). ▸ (Despre animale răpitoare) A face bucăți pe cineva sau ceva, mușcând cu colții și folosind ghearele; a sfârtica. • *A i se ~ inima* (sau *sufletul*) = a simți o mare durere sufletească sau o emoție puternică. – Ind.pr. pers.1 și pers.2 *sfășii*; ger. *sfășiind*, sil. *-și-ind.*

sfășietór,-oáre adj. Care sfășie. ▸ (Fig.) Jalnic, dureros. – Sil. *-și-e-.* Pl. *sfășietori, -oare.*

sfășietúră s.f. Locul unde s-a sfășiat ceva; ruptură. – Sil. *-și-e-.* Pl. *sfășieturi.*

sféclă s.f. Nume dat unor specii de plante erbacee cu rădăcina cărnoasă, rotundă sau conică, albă sau roșie, folosită ca aliment, ca furaj, în industrie. – Sil. *sfe-clă.* Pl. *sfecle.*

sfeclí vb.IV tr. *A o ~* = a intra într-o încurcătură, în bucluc; a o păți. – Sil. *sfe-cli.* Ind.pr. *sfeclesc,* pf.s. *sfeclii.*

sfenoíd s.n. Os, în formă de șa, situat în partea mijlocie a bazei craniului. – Sil. *-no-id.* Pl. *sfenoide.* Par. *sferoid.*

sféră s.f. **1.** Suprafață formată de mulțimea punctelor din spațiu care se află la aceeași distanță (numită rază) de un punct fix (numit centru). **2.** (Și în *~ cerească*) Spațiul cosmic imaginat ca o sferă (**1**), cu centrul într-un punct al spațiului și raza arbitrară, pe care, aparent, se află toți aștrii. **3.** Obiect de forma sferei (**1**); glob. **4.** Domeniu sau mediu (social, cultural, profesional etc.) în care există, acționează, se dezvoltă cineva ori ceva. ▹ *~ de influență* = domeniu, spațiu geografic în care se exercită o influență a cuiva sau a ceva. – Pl. *sfere.*

sféric,-ă adj. Care are forma unei sfere, rotund. – Pl. *sferici,-ce.*

sferoíd s.n. Suprafață asemănătoare unei sfere. – Pl. *sferoide.* Par. *sfenoid.*

sfert s.n. A patra parte dintr-un întreg. – Pl. *sferturi.*

sféșnic s.n. Suport pentru lumânări. – Pl. *sfeșnice.*

sfeștánie s.f. Slujbă religioasă făcută la începerea unei activități, la intrarea într-o locuință nouă etc. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *sfeștaniei.* Pl. *sfeștanii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

sfeștóc s.n. Mănunchi de busuioc folosit de preot pentru a stropi cu apă sfințită. – Pl. *sfeștoace.*

sfétnic s.m. Înalt demnitar cu care se sfătuia domnul țării; (astăzi fam.) sfătuitor. – Pl. *sfetnici.*

sfiálă s.f. Stare, sentiment sau atitudine, comportare ale celui care se sfiește; sfiiciune. – Sil. *sfi-a-.* Pl. *sfieli.*

sfidá vb.I tr. A înfrunta pe cineva cu o atitudine ostentativă, de dispreț; a se opune cu curaj, nesocotind consecințele a ceva. – Ind.pr. *sfidez.*

sfidătór,-oáre adj. (Și adverbial) Care sfidează. – Pl. *sfidători,-oare.*

sfiélnic,-ă adj. Sfios. – Sil. *sfi-el-.* Pl. *sfielnici, -ce.*

sfií vb.IV refl. A avea un sentiment sau o atitudine de reținere, de stingherează, din cauza lipsei de

îndrăzneală, de încredere în sine, de teamă etc. – Ind.pr. *sfiesc,* pf.s. *sfiii,* sil. *sfi-ii*; ger. *sfiind*, sil. *sfi-ind*; part. *sfiit.*

sfiiciúne s.f. Sfială. – Sil. *sfi-i-ciu-*. Pl. *sfii-ciuni.*

sfíncter s.n. Mușchi inelar care înconjură un orificiu, determinându-i închiderea și deschiderea, în funcție de gradul de contracție sau de relaxare. – Sil. *sfinc-ter.* Pl. *sfinctere.*

sfințénie s.f. Calitatea a ceea ce este sfânt. • *Cu ~* = **a)** în mod cucernic, cu evlavie; **b)** cu exactitate, cu rigurozitate. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *sfințeniei.*

sfinți vb.IV tr. **1.** A sanctifica. **2.** A conferi caracter sacru unui obiect, efectuând un anumit ritual. – Ind.pr. *sfințesc,* pf.s. *sfinții.*

sfințíe s.f. (Art.; de obicei urmat de un adj. pos.) Termen de adresare către clerici. – Scris cu inițială majusculă. G.-D. *Sfinției Tale* sau *Sale, Voastre.* Pl. *Sfințiile Voastre* sau *Lor.*

sfințít,-ă adj. Asupra căruia a fost invocat harul divin pentru a-i da un caracter sacru. – Pl. *sfințiți,-te.*

sfinx s.m. (În mitologia antică) Monstru închipuit cu cap de om, trup de leu și aripi de vultur. ▸ (P. ext.) Persoană enigmatică. – Pl. *sfincși.*

sfiós,-oásă adj. Lipsit de îndrăzneală, de încredere în sine, timid, rușinos; sfielnic. – Sil. *sfi-os.* Pl. *sfioși,-oase.*

sfoáră s.f. **1.** Mănunchi de fibre textile răsucite, folosit mai ales la legat. **2.** Figură de gimnastică, executată pe sol sau în aer, în care picioarele sunt depărtate unul de altul până la 18°; șpagat. • *A întinde sfoara prea tare* = a exagera, a forța lucrurile. *A trage* (sau *a învârti*) *sforile* = a unelti în ascuns, cu abilitate. *A trage pe cineva pe ~* = a înșela pe cineva (mai ales la socoteli). (*Ca*) *tras cu sfoara* = foarte drept, în linie dreaptă. – Pl. *sfori.* Par. *sfară.*

sfoiág s.m. Larva unei specii de gândac ce trăiește în făina de grâu. – Sil. *sfo-iag.* Pl. *sfoiegi.*

sfor interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de cel care sforăie.

sforár s.m. Meseriaș care face sfori. ▸ (Fig.) Persoană care unelțește, care produce intrigi. – Pl. *sforari.*

sforăí vb.IV intr. A respira greu, cu zgomot în timpul somnului; (reg.) a horcăi. – Ind.pr. *sforăi,* pf.s. *sforăii.*

sforăiálă s.f. **1.** Faptul de a sforăi; zgomotul produs de cel care sforăie; sforăit. **2.** (Fig.) Vorbărie goală și plină de ifose. – Pl. *sforăieli.*

sforăít s.n. Sforăială (**1**).

sforăitór,-oáre adj. **1.** Care sforăie. **2.** (Fig.; despre exprimarea cuiva) Lipsit de conținut, emfatic. – Sil. *-ră-i-*. Pl. *sforăitori,-oare.*

sforță vb.I refl. A face un efort. – Ind.pr. *sforțez.*

sforzando adv. (Muz.) Făcând să iasă în evidență, prin accentuare, un anumit sunet. – Pr. *sforțándo.*

sfrâncióc s.m. Nume dat unor păsări călă-toare, răpitoare, insectivore, cu ciocul încovoiat și cu gheare puternice. – Pl. *sfrâncioci.*

sfrédel s.n. **1.** Burghiu pentru lemn. **2.** Uneal-tă de formă specială, cu care se execută găurile de mină. – Pl. *sfredele.*

sfredelí vb.IV tr. A găuri cu sfredelul. ▸ (Fig.; despre privire sau despre senzații dureroase) A pă-trunde, a străbate. – Ind.pr. *sfredelesc,* pf.s. *sfredelii.*

sfredelitór,-oáre adj. Care sfredelește. – Pl. *sfredelitori,-oare.*

sfredelitúră s.f. Gaură făcută cu sfredelul. – Pl. *sfredelituri.*

sfrijí vb.IV refl. A-și pierde vlaga, a slăbi, a se jigări. – Ind.pr. *sfrijesc,* pf.s. *sfrijii*; cj.pers.3 *să sfrijească.*

sfrijít,-ă adj. Slab, jigărit. – Pl. *sfrijiți,-te.*

sfruntá vb.I tr. (Rar) A înfrunta cu obrăznicie, cu aroganță. – Ind.pr. *sfruntez.*

sfruntáre s.f. (Rar) Înfruntare cu obrăznicie, cu aroganță. – Pl. *sfruntări.*

show s.n. Spectacol de varietăți în care rolul principal îl deține un actor, un cântăreț renu-mit. – Pr. monosilabic *șoŭ.* Art. *show-ul.* Pl. *shów-uri.*

si s.m. Sunetul și nota care formează a șaptea treaptă din gama majoră-tip. – Pl. *si.*

siaméz,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Thailandei. **2.** Adj. *Frați ~i* sau *surori ~e* = gemeni care s-au născut cu corpurile lipite total sau parțial. *Pisică ~ă* = rasă de pisici originară din sud-estul Asiei, cu părul brun, scurt, mătăsos și cu ochii albaștri. – Sil. *si-a-*. Pl. *siamezi,-e.*

sibarít,-ă s.m. și f. (Livr.) Locuitor al orașului antic roman Sybaris; (fig.) persoană care trăiește în lux, lene și desfrâu. – Pl. *sibariți,-te.*

sibílă s.f. (În antichitate) Femeie legendară căreia i se atribuia darul de a prezice viitorul. – Pl. *sibile.*

sibílic,-ă adj. Profetic; (p.ext.) greu de înțeles, nelămurit, enigmatic. – Pl. *sibilici, -ce.*

sic adv. Cuvânt latinesc care înseamnă „așa", folosit într-un text reprodus, pentru a arăta că o anumită greșeală aparține originalului.

sicatív,-ă adj. (Despre uleiuri) Care se usucă repede. ▸ (Substantivat, n.) Substanță care se adaugă uleiurilor, vopselelor pentru a le face să se usuce repede. – Pl. *sicativi,-e.*

sicomór s.m. Arbore exotic gigant, cu fructele comestibile asemănătoare smochinelor. – Pl. *sicomori.*

sicríu s.n. Obiect de forma unei lăzi de lemn sau de metal, în care se așază mortul pentru a fi înmormântat; coșciug, (pop.) raclă. – Sil. *si-criu.* Pl. *sicrie.*

sictír interj. (Fam.; de obicei precedat de „hai") Cuvânt folosit pentru a înjura sau a alunga brutal pe cineva. • *A lua pe cineva la ~* = a înjura, a ocărî pe cineva.

sictirí vb.IV tr. (Fam.) A alunga pe cineva înjurându-l. – Ind.pr. *sictiresc,* pf.s. *sictirii.*

sída s.f. (Inițialele pentru syndrome d'imu-no-deficience aequise) Boală (mortală) transmisibilă pe cale sexuală și sangvină, caracterizată prin distrugerea apărării imunitare a organismului. – G.-D. *sidei.*

sidéf s.n. Materie dură, albă, lucioasă, cu irizații, reprezentând stratul intern al valvelor și cochiliilor unor moluște și din care se fac nasturi, bijuterii etc. – Pl. *sidefuri* „obiecte".

sidefíu,-íe adj. Ca sideful. – Pl. *sidefii.*

sidélcă s.f. (Reg.) Perniță fixată sub cureaua hamului, pentru a proteja spinarea calului împotriva rosăturilor. – Pl. *sidelci.*

siderál,-ă adj. Astral. – Pl. *siderali,-e.*

sideróză s.f. **1.** Minereu de fier de culoare cenușie, gălbuie sau brună și cu luciu sticlos, folosit în industria metalurgică. **2.** Boală pulmonară datorată inhalării de pulberi de fier. – Pl. **2** *sideroze.*

siderurgíe s.f. Știința și tehnica extragerii fierului și a aliajelor lui (fonta și oțelul), precum și a prelucrării lor în semifabricate. – G.-D. *siderurgiei,* neart. *siderurgii.*

sienít s.n. Rocă eruptivă alcătuită din feld-spați, alcalini și alte minerale, întrebuințate în construcții. – Sil. *si-e-*. Pl. *sienite* „feluri".

siéstă s.f. Odihnă de după prânz. – Sil. *si-es-*. Pl. *sieste.*

síeși pron.refl. (Forma accentuată de dativ pers. 3 pentru toate genurile) Lui însuși, ei înșăși.

sifilídă s.f. (La pl.) Denumirea generică pentru unele leziuni sifilitice care apar, în cursul bolii, pe piele sau pe mucoase. – Pl. *sifilide.*

sífilis s.n. Boală venerică, cu evoluție pro-gresivă, transmisă prin contaminare sau ereditar; lues. – Pl. *sifilisuri.*

sifilític,-ă adj. (Adesea substantivat) Bolnav de sifilis; (despre leziuni, erupții) din cauza sifilisului. – Pl. *sifilitici,-ce.*

sifón s.n. **1.** Tub în formă de U răsturnat, folosit pentru trecerea unui lichid dintr-un vas în altul, situat la un nivel superior. **2.** Piesă de fontă, de plumb etc., în formă de S, montată pe o conductă de canalizare pentru a opri trecerea gazelor din canal în încăperea în care e montată. **3.** Butelie etanșă în care se păstrează apă gazoasă; apa din această butelie. **4.** (Zool.) Organ de locomoție la unele animale acvatice. – Pl. *sifoane.*

sifoná vb.I tr. A trece un lichid dintr-un vas în altul cu ajutorul sifonului (**1**). – Ind.pr. *sifonez.*

sifonár s.m. Persoană care fabrică apă gazoasă și încarcă sifoane (**3**) sau care vinde sifoane. – Pl. *sifonari.*

sigilá vb.I tr. A aplica un sigiliu. – Ind.pr. *sigilez.*

sigilát,-ă adj. Care poartă un sigiliu. – Pl. *sigilați,-te.*

sigíliu s.n. Obiect alcătuit dintr-o plăcuță pe care este gravată o monogramă, o em-blemă etc. și care se aplică pe un act oficial sau pe un colet, pe o scrisoare etc., ca dovadă a autenticității sau a integrității lor. – Sil. *-liu,* pr. *-liu.* Pl. *sigilii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

síglă s.f. Prescurtare formată din prima literă sau din primele litere ale unui cuvânt, ale unui titlu etc., folosită în inscripții, lucrări. – Sil. *si-glă.* Pl. *sigle.*

sígur,-ă adj., adv. **1.** Adj. De a cărui realitate, producere sau rezolvare nu se poate îndoi nimeni, indiscutabil, neîndoielnic, cert; pe care te poți bizui. ▸ (Despre oameni) Care are o părere fermă despre..., convins. *Sunt sigur că...* **2.** Adj. Care este sau acționează hotărât, fără ezitare. **3.** Adv. În mod precis, negreșit; da. **4.** Adj. Care nu prezintă nici un pericol, fără primejdie. *Îl pun la loc sigur.* • *A fi ~ de sine* = a avea încredere în calitățile sale, în puterea sa. *A lua pe cineva la ~* = a-l lua pe cineva direct la întrebări, a-i cere socoteală fără a-i da posibilitatea să se eschiveze. *A merge la ~* = a se îndrepta către țintă direct, fără risc. – Pl. *siguri,-e.*

siguránță s.f. **1.** Convingere, certitudine cauzată de ceva sigur; părere, atitudine fermă. **2.** Lipsa oricărui pericol; stare sufletească de liniște, de încredere datorită absenței vreunui pericol. **3.** Dispozitiv la armele de foc care împiedică descărcarea accidentală a armei. **4.** Dispozitiv sau aparat folosit pentru a proteja un sistem tehnic, o instalație sau un material împotriva unei acțiuni nedorite. ▹ *~ electrică* = dispozitiv de protecție contra curenților de scurtcircuit. **5.** *Ac de ~* = ac prevăzut cu un locaș în care se introduce vârful acului. **6.** (În trecut) Instituție care avea ca sarcină apărarea ordinii de stat. • *Cu ~* = fără îndoială, în mod hotărât. – Pl. **3,4** *siguranțe.*

sihástru,-ă s.m. și f. Pustnic(ă). – Sil. *-has-tru.* Pl. *sihaștri,-stre,* art.m. *-trii.*

sihăstrí vb.IV intr. A duce viață de sihastru; (fig.) a trăi izolat de lume. ▸ A se face sihastru. – Sil. *-hăs-tri.* Ind.pr. *sihăstresc,* pf.s. *sihăstrii.*

sihăstríe s.f. **1.** Stare, viață de sihastru; (fig.) singurătate, izolare. **2.** Schit, loc unde trăiește un sihastru; (fig.) loc retras, lipsit de zgomot, de agitație, de oameni. – Sil. *-hăs-tri-e.* G.-D. *sihăstriei.* Pl. *sihăstrii,* art. *-triile,* sil. *-tri-i-.*

síhlă s.f. Pădure deasă, de copaci tineri. – Sil. *si-hlă.* Pl. *sihle.*

silábă s.f. Unul sau mai multe sunete rostite într-o singură emisiune a vocii. – Pl. *silabe.*

silábic,-ă adj. Care se referă la silabe; alcătuit din silabe. – Pl. *silabici,-ce.*

silabisí vb.IV tr. A rosti sau a citi rar, des-părțind în silabe; (p.ext.) a citi cu greutate. – Ind.pr. *silabisesc,* pf.s. *silabisii.*

sílă s.f. **1.** Sentiment de aversiune, de repulsie față de cineva sau de ceva. **2.** Faptul de a determina pe cineva să acționeze împotriva voinței sale; constrângere, presiune. • *Cu de-a sila* = cu forța. *În* (sau *cu*) *~* = fără tragere de inimă. – Pl. **2** *sile.*

silén s.m. (În mitologia greacă) Nume dat satirilor bătrâni. – Pl. *sileni.*

silențiós,-oásă adj. Care nu face zgomot. – Sil. *-ți-os.* Pl. *silențioși,-oase.*

silențiozitáte s.f. Proprietate a unui aparat, a unui vehicul de a nu face zgomot în timpul funcționării. – Sil. *-ți-o-.* G.-D. *silențiozității,* neart. *silențiozități.*

sílex s.n. Rocă foarte dură. – Pl. *silexuri* „obiecte".

silf s.m. (În mitologia popoarelor germanice) Duh al aerului, ușor și agil . – Pl. *silfi.*

silfídă s.f. **1.** (În mitologia popoarelor ger-manice) Duh aerian feminin, plin de grație. ▸ (Fig.) Tânără suplă și grațioasă. **2.** (La pl.) Familie de insecte ale căror larve se hrănesc cu cadavre sau cu plante leguminoase. – Pl. *silfide.*

silí vb.IV. **1.** Tr. A constrânge (prin violență). **2.** Refl. și intr. A depune eforturi deosebite pentru a realiza ceva, a se strădui. – Ind.pr. *silesc,* pf.s. *silii.*

silicát s.m. Sare a acidului salicilic, cu numeroase întrebuințări în industrie. – Pl. *silicați.*

silíce s.f. Dioxid de siliciu care se găsește în natură sub formă de cuarț, agat etc., folosit la fabricarea sticlei, a betonului etc. – G.-D. *silicei.*

silíciu s.n. Element chimic, metaloid care se găsește în natură sub formă de silice și de silicați, fiind întrebuințat în metalurgie, la unele tranzistoare. – Sil. *-ciu,* pr. *-ciu.*

silicóză s.f. Boală profesională cronică, ce apare la muncitorii din mine, din fabricile de sticlă, de ciment etc. – Pl. *silicoze.*

silículă s.f. Tip de fruct uscat dehiscent al unor plante crucifere (ca varza, ridichea), asemănător cu silicva. – Pl. *silicule.*

silícvă s.f. Fruct alcătuit dintr-o teacă în care sunt închise semințele, fixate pe o mem-brană mediană. – Pl. *silicve.*

silínță s.f. Efort susținut depus pentru a realiza ceva. – Pl. *silințe.*

silít,-ă adj. **1.** Făcut împotriva voinței, cu sila; silnic. **2.** Lipsit de sinceritate, de natu-ralețe. *O laudă silită.* – Pl. *siliți,-te.*

silitór,-oáre adj. Care își dă silința, harnic.; sârguincios, sârguitor. – Pl. *silitori,-oare.*

silítră s.f. (Pop.) Sare de potasiu, folosită ca îngrășământ. – Sil. *-li-tră.* G.-D. *silitrei.*

sílnic,-ă adj. Silit, forțat. ▹ *Muncă ~ă* = pedeapsă judiciară grea, constând din închisoare și muncă forțată. – Pl. *silnici,-ce.*

silnicíe s.f. Constrângere, violență; samavolnicie. – G.-D. *silniciei.* Pl. *silnicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

silogísm s.n. Raționament deductiv funda-mental, în care dintr-o judecată universală derivă cu necesitate o nouă judecată, prin intermediul unei a treia judecăți. – Pl. *silo-gisme.*

silóz s.n. Construcție în care se depozitează mari cantități de cereale, de cărbuni etc. – Pl. *silozuri.*

siluétă s.f. **1.** Imagine reală a unei ființe sau a unui lucru, proiectată ca o umbră pe un fond (mai luminos). **2.** Formă zveltă, bine proporționată a unei persoane. – Sil. *-lu-e-.* Pl. *siluete.*

siluí vb.IV tr. A viola (o femeie). – Sil. *-lu-i.* Ind. pr. *siluiesc,* pf.s. *siluii.*

silván s.m. (În mitologia romană) Fiecare dintre divinitățile protectoare ale pădurilor. – Pl. *silvani.*

silvanít s.n. Minereu de aur și de argint, de culoare argintie-cenușie cu luciu metalic.

silvéstru,-ă adj. (Livr.) **1.** De pădure, sălbatic. **2.** Care este caracteristic regiunilor sau locuitorilor din regiunile păduroase. – Sil. *-ves-tru.* Pl. *silvești,-stre.*

sílvic,-ă adj. Referitor la pădure sau la silvi-cultură. – Pl. *silvici,-ce.*

silvícol,-ă adj. (Despre plante) Care crește de obicei în pădure. – Pl. *silvicoli,-e.*

silvicultór,-oáre s.m. și f. Specialist în silvicultură. – Pl. *silvicultori,-oare.*

silvicultúră s.f. Știință care se ocupă de cultivarea, protecția și exploatarea rațională a pădurilor. – G.-D. *silviculturii.*

silvostépă s.f. Zonă de tranziție între pădure și stepă. – Sil. *-vo-ste-.* Pl. *silvostepe.*

simandicós,-oásă adj. (Astăzi adesea peior.) Distins, respectabil. – Pl. *simandicoși,-oase.*

simbióză s.f. Conviețuire avantajoasă a două organisme de specii diferite (ex. lichenii sunt simbioza unei alge cu o ciupercă). – Sil. *-bi-o-.* Pl. *simbioze.*

simból s.n. **1.** Ceea ce reprezintă indirect, în mod convențional sau prin asemănare, un obiect, o ființă, o noțiune, un sentiment etc. ▸ Procedeu

expresiv în artă și literatură, prin care se sugerează o idee, o stare sufletească. **2.** Semn convențional folosit în știință și tehnică pentru notarea anumitor noțiuni, operații, cantități, formule. *Simbol chimic. Simbol matematic.* – Pl. *simboluri.*

simbólic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care constituie un simbol (**1**). **2.** S.f. Exprimare a unor idei, sentimente etc. prin simboluri (**1**); ansamblu de simboluri specifice unui popor, unei religii, unui scriitor etc.; simbolistică. – G.-D.s.f. *simbolicii.* Pl.adj. *simbolici,-ce.*

simbolísm s.n. Curent în literatură și artă, de proveniență franceză, apărut la sfârșitul sec. 19, care, considerând lumea reală drept un ansamblu de simboluri, caută să interpre-teze semnificațiile profunde ale lumii prin intuirea acestor simboluri.

simbolíst,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept sau reprezentant al simbolismului. **2.** Adj. Care se referă la simbolism. – Pl. *simboliști, -ste.*

simbolístică s.f. Simbolică (v. *simbolic* **2**). – G.-D. *simbolisticii.*

simbolizá vb.I tr. A avea valoare de simbol (**1**). – Ind.pr. *simbolizez.*

simbríe s.f. (Pop.) Răsplată în bani sau în natură dată unei persoane angajate pentru un timp în serviciul cuiva. – Sil. *sim-bri-.* G.-D. *simbriei.* Pl. *simbrii,* art. *-briile,* sil. *-bri-i-.*

simétric,-ă adj. Care are simetrie. – Sil. *-me-tric.* Pl. *simetrici,-ce.*

simetríe s.f. Proprietate a unui ansamblu de a fi alcătuit din elemente reciproc cores-pondente, prezentând astfel regularitate, ordine. – Sil. *-me-tri-.* G.-D. *simetriei.* Pl. *simetrii,* art. *-triile,* sil. *-tri-i-.*

siméză s.f. Panou pe care se așază tabloul într-o expoziție de pictură; (p.ext.) expoziție de pictură. – Pl. *simeze.*

simfónic,-ă adj. Relativ la simfonie; care are caracteristicile simfoniei. ▸ Care execută simfonii. *Orchestră simfonică.* – Pl. *simfonici, -ce.*

simfoníe s.f. Compoziție muzicală amplă, pentru orchestră, formată de obicei din patru părți. – G.-D. *simfoniei.* Pl. *simfonii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

simiéni s.m.pl. Subordin de mamifere pri-mate, cu encefalul foarte dezvoltat, cu o pereche de mamele pectorale și cu fața expresivă (ex. maimuțele). – Sil. *-mi-eni.*

similár,-ă adj. De același fel. – Pl. *similari,-e.*

similitúdine s.f. Asemănare, potrivire între două lucruri, ființe, acțiuni etc. – Pl. *similitu-dini.*

siminichíe s.f. Numele a doi arbuști, ale căror frunze și păstăi uscate se întrebuințează ca purgativ și diuretic. – G.-D. *siminichiei.* Pl. *siminichii,* art. *-chiile,* sil. *-chi-i-.*

siminóc s.m. Plantă erbacee, cu flori galbene, care își păstrează culoarea și aspectul și după ce se usucă. – Pl. *siminoci.*

simmenthal s.n. Rasă de taurine originară din Elveția, cu părul alb, cu pete brune-roș-cate, vacile cu mare producție de lapte. – Pr. *zímăntal.* Scris cu majusculă.

simpátic,-ă adj. **1.** Care inspiră simpatie (**1**). **2.** *Cerneală ~ă* = cerneală care devine vizibilă numai prin încălzire sau developare chimică, fiind întrebuințată în scrierea se-cretă. **3.** (Med.) *Sistem nervos ~* = parte a sistemului nervos, care reglează funcțiile glandelor și ale organelor interne. – Pl. *simpatici,-ce.*

simpatíe s.f. **1.** Sentiment de afinitate, pe care o persoană îl are față de cineva ori ceva sau pe care îl inspiră cuiva. **2.** (Med.) Legătură între două organe simetrice, datorită căreia atunci când unul dintre ele este afectat, suferă și celălalt. – G.-D. *simpatiei.* Pl. *simpatii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

simpatizá vb.I tr. A avea simpatie față de o persoană, de o cauză etc.; (intr.) a împărtăși sentimentele, ideile, aspirațiile unei persoane, ale unei grupări politice, ale unei mișcări etc. – Ind.pr. *simpatizez.*

simpatizánt,-ă s.m. și f. Persoană care împărtășește ideile, aspirațiile, sentimentele unei grupări

politice, artistice, sportive etc., fără a fi membru al ei. – Pl. *simpatizanți,-te.*

simplificá vb.I tr. **1.** A face să devină (mai) simplu. **2.** (Mat.) A transforma o egalitate într-una echivalentă de formă mai simplă. – Sil. *sim-pli-*. Ind.pr. *simplífic.*

simplíst,-ă adj. Care simplifică sau este simplificat în mod exagerat. – Sil. *sim-plist.* Pl. *simpliști,-ste.*

simplitáte s.f. Însușirea de a fi simplu; (p.ext.) naturalețe, lipsă de afectare, de rafinament. – Sil. *sim-pli-*. G.-D. *simplității,* neart. *simplități.*

símplu,-ă adj. **1.** Format dintr-un singur element sau din elemente omogene. ▹ (Gram.) *Timp* ~ = timp al verbului alcătuit fără verbe auxiliare. **2.** (Despre obiecte) Alcătuit din elemente esențiale, fără podoabe (de prisos). ▸ (Despre exprimare, limbă, stil) Lipsit de artificialitate. **3.** (Despre oameni și despre fizionomia, manifestările lor) Lipsit de afectare sau de prefăcătorie, sincer, natural. ▸ Fără prea multă știință de carte, lipsit de cultură. **4.** Care este ușor de înțeles, de făcut etc. **5.** (Despre probe sportive; și substantivat, n.) Care se dispută între doi adversari individuali. **6.** (Precedând substantivul determinat, înlocuiește un adv.) Nimic altceva decât..., numai, doar. *Era un simplu prozator.* • ~ *ca bună ziua* = foarte clar, evident. ~ *muritor* = om obișnuit. – Sil. *sim-plu.* Pl. *simpli,-e,* sil.m. *-pli,* f. *-ple.*

simpozión s.n. Discuție sau reuniune științifică organizată pe baza unor expuneri asupra anumitor teme de interes din literatură, filosofie, știință etc. – Sil. *-po-zi-on.* Pl. *simpozioane.*

simptóm s.n. Tulburare funcțională resimțită de cineva și care poate indica prezența unei boli. ▸ (Fig.) Semn care arată că o situație, un proces etc. se va desfășura într-un anumit fel. – Sil. *simp-tom.* Pl. *simptome.*

simptomátic,-ă adj. Care este simptomul unei boli, (fig.) al unei anumite stări de lucruri, a unui anumit proces. – Sil. *simp-to-*. Pl. *simptomatici,-ce.*

simptomatologíe s.f. Totalitatea manifestă-rilor clinice și de laborator ale unei boli, care permit recunoașterea bolii respective și dife-rențierea ei de alte afecțiuni. – Sil. *simp-to-*. G.-D. *simptomatologiei.*

simț s.n. **1.** Funcție a organismului prin care se recepționează și se prelucrează anumiți excitanți externi (văz, auz, gust, miros, tact) și interni (foamea, setea). **2.** Capacitatea înnăscută a omului de a sesiza, de a înțelege și de a evalua un fenomen, o situație etc. *Simț practic. Simț artistic.* – Pl. *simțuri.*

simțământ s.n. Sentiment. – Pl. *simțăminte.*

simți vb.IV. **1.** Tr. A percepe ceva prin intermediul organelor de simț. **2.** Tr. A-și da seama, spontan, intuitiv sau logic, de prezența cuiva sau a ceva, a înțelege o situație, o acțiune. **3.** Tr. A fi stăpânit de..., a încerca un sentiment, o emoție etc. **4.** Refl. A fi conștient de propria stare fizică sau psihică. **5.** Refl. A da dovadă de bun-simț. – Ind.pr. *simt,* pf. *simții.*

simțíre s.f. Starea celui care este conștient de ceea ce se petrece în jurul lui. • *A-și veni în* ~ (sau *în simțiri*) = a-și reveni (dintr-o stare de leșin), a-și veni în fire. *Fără* ~ = fără cunoștință. – Pl. *simțiri.*

simțít,-ă adj. Cu bun-simț, cuviincios. – Pl. *simțiți,-te.*

simțitór,-oáre adj. **1.** Care se impresionează ușor; plin de sensibilitate. **2.** (Adesea adverbial) Care se produce, se manifestă cu oarecare intensitate, apreciabil. – Pl. *simțitori, -oare.*

simulá vb.I tr. A face să apară ca adevărat ceva ce nu există în realitate; a crea intenționat o impresie falsă; a se preface. – Ind.pr. *simulez.* Par. *stimula.*

simulácru s.n. Imagine înșelătoare a unui lucru, a unui fapt. ▸ Acțiune, atitudine etc. simulată. – Sil. *-la-cru.* Pl. *simulacre.*

simulatór s.n. Complex tehnic simulând condițiile în care se desfășoară un zbor spațial. – Pl. *simulatoare.*

simultán,-ă adj. (Despre evenimente, acțiuni etc.) Concomitent. – Pl. *simultani,-e.*

simultaneitáte s.f. Însușire a unor acțiuni sau evenimente de a fi simultane. – Nu *simul-tanietate.* Sil. *-ne-i-.* G.-D. *simultaneității.*

simún s.n. Vânt puternic, cald și uscat, care bate în Sahara și în Arabia.

sinagógă s.f. Templu în care se celebrează cultul mozaic. – Pl. *sinagogi.*

sinantróp s.m. Om fosil (descoperit în China) care a trăit acum 500.000 de ani și care prezintă un amestec de caractere primitive și caractere evoluate. – Sil. *sin-an-trop.* Pl. *sinantropi.*

sinaxár s.n. Carte care cuprinde, pe scurt, viețile sfinților, prezentate în ordinea zilelor lunii. – Pl. *sinaxare.*

síncer,-ă adj. Care exprimă adevărul; lipsit de ipocrizie, cinstit, neprefăcut. – Pl. *sinceri,-e.*

sinceritáte s.f. Calitatea de a spune adevă-rul, de a-și spune deschis gândurile. – G.-D. *sincerității.* Pl. *sincerități* „confidențe".

sinchiseálă s.f. (Mai ales în construcții negative) Grijă, atenție, considerație față de cineva sau ceva. – G.-D. *sinchiselii.*

sinchisí vb.IV refl. (Fam.; adesea în construcții negative) A nu rămâne indiferent față de..., a-i păsa de... – Ind.pr. *sinchisesc*, pf.s. *sin-chisii.*

sinclinál s.n. (Geol.) Cută a straturilor din scoarța Pământului cu partea concavă în sus. – Sil. *sin-cli-.* Pl. *sinclinale.*

sincópă s.f. **1.** (Med.) Pierdere bruscă și de o anumită durată (scurtă) a cunoștinței, datorită întreruperii activității cardiace sau respiratorii. **2.** Fenomen fonetic constând în dispariția unei vocale sau a unui grup de vocale neaccentuate dintre două consoane ale unui cuvânt. – Pl. *sincope.*

sincretísm s.n. Contopire a unor elemente artistice diferite (literare, filosofice, dans), specifică fazelor primitive de dezvoltare a culturii; reunire a unor elemente eterogene aparținând unor doctrine filosofice diferite sau unor religii diferite. – Sil. *sin-cre-.* Pl. *sincretisme.*

sincrón,-ă adj. Sincronic (**1**). – Sil. *sin-cron.* Pl. *sincroni,-e.*

sincrónic,-ă adj. **1.** (Despre fapte, fenomene, evenimente etc.) Concomitent, simultan; sincron. **2.** (Despre o metodă de studiu) Care expune, tratează fapte, fenomene, evenimente sincronice (**1**). **3.** Care este considerat independent de evoluția istorică. – Sil. *sin-cro-.* Pl. *sincronici,-ce.*

sincroníe s.f. Ansamblul fenomenelor lingvistice considerate într-un moment al istoriei unei limbi. – Sil. *sin-cro-.* G.-D. *sincroniei.*

sincronísm s.n. Faptul, însușirea de a fi sincronic. – Sil. *sin-cro-.* Pl. *sincronisme.*

sincronizá vb.I tr. **1.** A face ca două sau mai multe fapte, acțiuni, mișcări etc. să fie sincronice. **2.** A realiza concordanța dintre imagine și sunet într-un film. – Sil. *sin-cro-.* Ind.pr. *sincronizez.*

sincronizatór s.n. Aparat folosit în cinematografie pentru a sincroniza imaginea cu sunetul unui film. – Sil. *sin-cro-.* Pl. *sincronizatoare.*

sindicál,-ă adj. Care ține de sindicat, pri-vitor la sindicat. – Pl. *sindicali,-e.*

sindicát s.n. Persoană juridică indepen-dentă, fără scop lucrativ, care apără și promovează drepturile colective și individuale (profesionale, economice, sociale, culturale, sportive) ale membrilor ei. – Pl. *sindicate.*

sindrofíe s.f. Petrecere (în familie). – Sil. *sin-dro-.* G.-D. *sindrofiei.* Pl. *sindrofii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

sindróm s.n. (Med.) Totalitatea simptomelor care apar într-o boală. – Sil. *sin-drom.* Pl. *sindroame.*

síne pron.refl. Forma accentuată de acuzativ pers.3 sg. și pl. pentru toate genurile; uneori însoțit de pron. de întărire. **1.** (Precedat de prep. „pe") Cu funcție de complement direct al unui verb reflexiv. *Bucătarul s-a întrecut pe sine* (*însuși*). **2.** (Precedat de prepoziții) Cu funcție de complement indirect (*Povestea despre sine*), de complement circumstanțial (*Îl lua cu sine*), de atribut (*Satisfacție de sine*). • *De la ~* = fără ajutorul nimănui; din proprie inițiativă. *În ~* = (care există) prin (sau în) ceea ce

are esențial sau specific; (care există) în (sau prin) el însuși. (Substan-tivat) *În ~a mea* (*a ta* etc.) = în propria conștiință, în forul interior.

sineálă s.f. (Pop.) Culoare albastră; albăs-trealã pentru rufe. – G.-D. *sinelii.*

sinécdocă s.f. Figură de stil prin care se lărgește sau se restrânge sensul unui cuvânt, folosindu-se întregul pentru parte (sau invers), particularul pentru general (sau invers), genul pentru specie (sau invers) etc. – Acc. și *sinecdócă.* Pl. *sinecdoce.*

sinecúră s.f. Funcție, slujbă bine plătită, fără să se depună munca obligatorie, corespunzătoare. – Pl. *sinecuri.*

sinecuríst,-ă s.m. și f. Persoană care deține o sinecură. – Pl. *sinecuriști,-ste.*

sinergíe s.f. (Fiziol.) Asociație a unor organe sau țesuturi pentru îndeplinirea aceleiași funcțiuni. – G.-D. *sinergiei.*

sinestézic,-ă adj. Care se referă sau aparține sinesteziei. – Pl. *sinestezici,-ce.*

sinestezíe s.f. Asociație spontană între sen-zații de natură diferită, care se sugerează una prin alta (ex. un sunet evocă o culoare). – G.-D. *sinesteziei.* Pl. *sinestezii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

sinfázic,-ă adj. (Despre procese periodice) Care au aceeași fază. – Pl. *sinfazici,-ce.*

single s.n. (Muz.; și adjectival) Disc care conține o singură piesă pe fiecare față. – Pr. *síngăl.* Pl. *single-uri.*

singulár,-ă adj. **1.** *Număr* ~ (și substantivat, n.) = categorie gramaticală care indică un singur exemplar dintr-o categorie. **2.** Care se referă la un singur exemplar dintr-o categorie; care ocupă un loc aparte într-o categorie. – Pl. *singulari,-e.*

singularizá vb.I tr. și refl. A face să fie sau a fi altfel decât celelalte exemplare dintr-o categorie, a (se) deosebi de alții. – Ind.pr. *singularizez.*

síngur,-ă adj. **1.** Neînsoțit de nimeni; izolat, retras. **2.** Fără intervenția cuiva; fără ajutorul cuiva; prin forțele proprii. **3.** (Precedă substantivul pe care îl determină) Numai unul, unic. *Avea un singur scop.* ▸ (În construcții negative) Nici unul. *N-a făcut un singur pas.* – Pl. *singuri,-e.*

singurátic,-ă adj. (Despre ființe) Care trăiește retras, departe de alte ființe; (despre lucruri, locuri etc.) care se află departe de alte lucruri, locuri etc. sau departe unul de altul. – Pl. *singuratici,-ce.*

singurătáte s.f. **1.** Faptul de a fi singur; starea celui care trăiește singuratic; (livr.) solitudine. **2.** Loc retras, pustiu, (p. ext.) lipsit de zgomot, de agitație. – Pl. *singurătăți.*

singurél,-eá,-ícă adj. Diminutiv al lui singur. • *Singur-singurel* = cu desăvârșire singur. – Pl. *singurei,-ele.*

sinistrát,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care a suferit pagube mari de pe urma unei calamități (naturale). – Sil. *-nis-trat.* Pl. *sinistrați,-te.*

sinístru,-ă adj. Care îngrozește; oribil. – Sil. *-nis-tru.* Pl. *sinișt*ri,-stre.

sinód s.n. Adunare de ierarhi, care se întru-nește pentru a rezolva probleme de dogmă sau de administrație; sobor; forul suprem al bisericii ortodoxe. – Pl. *sinoade.*

sinodál,-ă adj. Referitor la sinod; care emană de la un sinod. – Pl. *sinodali,-e.*

sinologíe s.f. Știință care se ocupă cu studiul limbii, istoriei și culturii chineze. – G.-D. *sino-logiei.*

sinoním,-ă adj., s.n. (Cuvânt, expresie) care are același sens cu alt cuvânt, cu altă expresie. – Sil. *sin-o-.* Pl. *sinonimi,-e.*

sinonímic,-ă adj. Care se referă la sinonime. – Sil. *sin-o-.* Pl. *sinonimici,-ce.*

sinonimíe s.f. Însușire a unor cuvinte, a unei expresii de a fi sinonime; totalitatea sinonimelor. – Sil. *sin-o-.* Pl. *sinonimii.*

sinóptic,-ă adj. (Despre tabele, rubrici etc.) Care dă o privire generală asupra tuturor părților componente ale unui ansamblu. ▹ *Hartă ~ă* = hartă cu principalele elemente meteorologice de pe cuprinsul unei regiuni. – Sil. *sin-op-.* Pl. *sinoptici,-ce.*

sinoviál,-ă adj. Care se referă la sinovie; care secretează sinovie. – Sil. *-vi-al.* Pl. *sinoviali,-e.*

sinovíe s.f. Lichid seros de culoare galbenă, secretat de membrana care căptușește articulațiile, cărora le asigură buna funcționare. – G.-D. *sinoviei.*

sintáctic,-ă adj. Care se referă la sintaxă sau care aparține acesteia. – Pl. *sintactici, -ce.*

sintágmă s.f. Unitate semantico-sintactică stabilă, formată dintr-un grup de două sau mai multe cuvinte (ex. sfeclă de zahăr). – Pl. *sintagme.*

sintáxă s.f. Parte a gramaticii care studiază regulile de îmbinare a cuvintelor în propoziții și a propozițiilor în fraze. – Pl. *sintaxe.*

sinterizáre s.f. Operație prin care se rea-lizează anumite piese prin încălzirea unor pulberi și presarea lor în forme speciale. – G.-D. *sinterizării,* neart. *sinterizări.*

sintétic,-ă adj. **1.** Privitor la sinteză (**1**); obținut prin sinteză. **2.** (Despre materii, produse chimice etc.) Obținut pe cale artificială, prin sinteză (**2**). – Pl. *sintetici,-ce.*

sintetizá vb.I tr. A face o sinteză. – Ind.pr. *sintetizez.*

sintéză s.f. **1.** Operație intelectuală de reunire într-un tot unitar a elementelor constitutive ale acestuia, obținute printr-o analiză prealabilă. ► (Concr.) Lucrare care abordează datele esențiale ale unei probleme. **2.** (Chim.) Operație prin care se obține un compus chimic din elementele lui componente sau din compuși mai simpli. – Pl. *sinteze.*

sintoníe s.f. Egalitate a frecvențelor de oscilație ale mai multor sisteme fizice (circuite electrice, pendule etc.) – G.-D. *sintoniei.*

sinucíde vb.III refl. A-și lua singur viața, a se omorî. – Sil. *sin-u-*. Ind.pr. *sinucíd*; ger. *sinucigând*; part. *sinucis.*

sinucigáș,-ă s.m. și f. Persoană care s-a sinucis sau a încercat să se sinucidă. – Sil. *sin-u-*. Pl. *sinucigași,-e.*

sinuós,-oásă adj. (Despre linii, contururi sau ape, drumuri etc.) Cotit, șerpuit. – Sil. *-nu-os.* Pl. *sinuoși,-oase.*

sinuozitáte s.f. Cotitură, șerpuitură; loc, porțiune sinuoasă. – Sil. *-nu-o-*. Pl. *sinuozități.*

sínus1 s.n. (Anat.) **1.** Cavitate într-un os. **2.** Canal care colectează sânge, în special venos. – Pl. *sinusuri.*

sínus2 s.n. (Mat.) Funcție trigonometrică a unui unghi ascuțit dintr-un triunghi dreptunghic, egală cu raportul dintre lungimea catetei opusă unghiului respectiv și lungimea ipotenuzei. – Pl. *sinusuri.*

sinusoídă s.f. Curbă plană reprezentând, într-un sistem de coordonate rectangulare, valorile sinusului^2, în funcție de valorile un-ghiului respectiv. – Pl. *sinusoide.*

sinuzítă s.f. Inflamație a mucoasei sinusului nazal. – Pl. *sinuzite.*

sionísm s.n. Mișcare politică și religioasă vizând întemeierea unui stat național evreiesc în Palestina, înaintea constituirii statului Israel. – Sil. *si-o-*.

sípet s.n. Cufăr mai ales de lemn, cu capac boltit (decorat, ferecat cu cercuri metalice), în care se păstrează haine sau obiecte de valoare. – Pl. *sipete.*

sipícă s.f. Numele mai multor plante erbacee, dintre care una cu tulpina ramificată, cu frunze păroase și flori albe-albăstrii, alta cu flori gălbui-roșietice, întrebuințată în medi-cină. – Pl. *sipici.*

sir s.m. Titlu de politețe folosit, mai ales în țările de limbă engleză, pentru a vorbi cu sau despre un bărbat. – Pr. *sör.*

síre s.m. (La voc.) Termen de adresare către un rege, un împărat. – Scris cu majusculă.

sireáp,-ă adj. (Pop.; despre cai) Iute, greu de stăpânit, sălbatic. – Pl. *sirepi,-e.*

siréncă s.f. **1.** (În mitologia greacă) Ființă fabuloasă, închipuită ca femeie cu partea inferioară a corpului de pește, care, prin cântecele ei, ademenea pe corăbieri în locuri primejdioase. **2.** Aparat pentru producerea de semnalizări sonore în navigație, în

fabrici etc. • *De ~* = (despre cântece) deosebit de frumos, fermecător; amăgitor. – Pl. *sirene.*

siróco s.n. Vânt cald și foarte uscat, care bate în țările mediteraneene, provocând pagube mari. – Art. *sirocoul.*

siróp s.n. Soluție (concentrată) de zahăr în apă sau sucuri vegetale, întrebuințată ca răcoritoare, la prepararea unor alimente și a unor medicamente. – Pl. *siropuri* „sorturi".

siropós,-oásă adj. (Despre lichide) Asemănător siropului. ▸ (Fig.; despre creații artis-tice) Cu sentimentalism exagerat, dulceag. – Pl. *siropoși,-oase.*

sistá vb.I tr. A întrerupe o activitate. – Ind.pr. *sistez.*

sistém s.n. **1.** Ansamblu de elemente (materiale, științifice, filosofice, politice etc.) interdependente, care funcționează ca un întreg organizat. ▹ *~ul solar* (sau *planetar*) = ansamblu alcătuit din Soare și totalitatea corpurilor cerești care gravitează în jurul lui. (Mat.) *~ de ecuații* = ansamblu de ecuații cu aceleași necunoscute, care trebuie rezolvate împreună. *~ tehnic* = ansamblu unitar compus din aparate, instalații, clădiri etc., folosit în industrie, în transporturi, în agricultură etc. *~ fizico-chimic* = sistem fizic în care au loc schimbări în compoziția chimică a corpurilor ce-l alcătuiesc. ▸ (Anat.) Ansamblu de organe sau de țesuturi analoge. *Sistemul nervos.* ▸ (Geol.) Totalitatea depozitelor formate în timpul unei perioade geologice. ▸ (Lingv.) Ansamblul părților constitutive ale limbii, aflate în raporturi de interdependență. **2.** Mod de organizare a unui proces, a unei activități; fel de a lucra. *Sistemul asigurărilor sociale.* – Pl. *sisteme.*

sistemátic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Ordonat după un sistem; care alcătuiește un sistem; referitor la un sistem. **2.** Adj. (Adesea adverbial) Care se efectuează după un plan, după o metodă. **3.** S.f. (Biol.) Știința identificării și clasificării organismelor vegetale și animale. – G.-D.s.f. *sistematicii.* Pl.adj. *sistematici,-ce.*

sistematizá vb.I tr. **1.** A aranja, a clasa ceva după un sistem. **2.** A organiza elementele unei științe, ale unei expuneri după un anumit plan. **3.** A organiza o activitate practică după un plan. **4.** A reorganiza un teritoriu, o așezare, în scopul înfrumusețării sau al creării unor condiții optime de locuit. – Ind. pr. *sistematizez.*

sístolă s.f. Contracție periodică, ritmică a inimii, când sângele este expulzat din auricule în ventricule sau din ventricule în artera pulmonară și în aortă. – Pl. *sistole.*

sit s.n. **1.** Nume dat vestigiilor unei așezări, ale unor monumente importante din punct de vedere istoric. *Comisia Monumentelor Istorice și a Siturilor.* **2.** Loc, peisaj considerat din punct de vedere estetic. – Pl. *situri.*

sitár s.m. Pasăre călătoare, cu ciocul lung, drept și subțire, cu penajul divers colorat, vânată pentru carnea ei. – Pl. *sitari.*

sítă s.f. **1.** Obiect de uz casnic format dintr-o țesătură de fire textile sau metalice, fixată într-un cadru circular și care se folosește pentru a cerne. **2.** (Tehn.) Parte a unui utilaj asemănătoare cu sita (**1**), servind la se-pararea sau sortarea prin cernere a unor materiale granulare ori pulverulente. **3.** Plasă deasă de sârmă așezată ca protecție la ferestre, la dulapuri etc. • *A ploua ca prin ~* = a ploua mărunt și des. *A vedea* (sau *a zări*) *ca prin ~* = a vedea neclar, difuz. – Pl. *site.*

site s.n. (Inform.) Spațiu de memorie a unui document, identificat printr-o adresă și difuzat prin internet. – Pr. *saĭt.* Art. *site-ul.* Pl. *site-uri.*

situá vb.I refl. și tr. **1.** A (se) așeza într-un anumit loc. **2.** A ocupa sau a face să ocupe o anumită poziție într-o ierarhie; (p. ext.) a lua o anumită atitudine față de o problemă. – Sil. *-tu-a.* Ind. pr.pers.1 *situez,* pers.3 *situează.*

situáție s.f. **1.** Ansamblu de elemente reprezentând cadrul de existență și de dezvoltare a unei persoane, a unei colectivități etc. **2.** Poziție socială, materială sau morală în care se află cineva. **3.** Prezentare (detaliată) a unor date privind o anumită stare de lucruri; raport. • *A fi* (*pus*) *în situația de a...* (sau *să...*) = a fi constrâns (sau a obliga pe cineva) să...

A fi stăpân pe ~ = a fi sigur de tine, de acțiunile tale, a domina o situație critică. *Cu ~* = cu o stare materială sau so-cială bună. – Sil. *-tu-a-ți-e.* G.-D. *situației.* Pl. *situații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

slab,-ă adj. **1.** Care nu are (multă) grăsime. **2.** (Despre ființe) Lipsit de vitalitate, de putere fizică sau de rezistență.▸(Fig.; despre oameni sau despre caracterul, manifestările lor) Lipsit de tărie morală, de voință, de fermitate. **3.** (Despre obiecte) Fără rezistență, fragil. **4.** (Despre sentimente, senzații sau despre fenomene naturale, sonore, luminoase etc.) Lipsit de putere, de intensitate. **5.** (Fig.; despre activități, realizări) Fără valoare. ▸ (Despre oameni) Necorespunzător activității sau profesiunii sale. • *~ de înger* = **a**) fricos; **b**) ușor influențabil. *~ de minte* = lipsit de inteligență, prost. *~ de fire* = fără voință, lipsit de energie. *~ă nădejde,* se spune pentru a arăta că este puțin probabilă reușita unei acțiuni, apariția unui fenoment etc. – Pl. *slabi,-e.*

slálom s.n. Coborâre pe schiuri într-o succesiune de viraje. ▸ Probă din schiul alpin în care concurentul coboară panta pe un traseu sinuos, marcat prin jaloane artificiale. – Pl. *slalomuri.*

slátină s.f. Izvor de apă (minerală) sărată; teren mlăștinos și sărat. – Pl. *slatine.*

slav,-ă s., adj. **1.** S.m. (La pl.) Nume generic dat popoarelor care alcătuiesc populațiile de bază din Rusia, Polonia, Cehia, Slovenia, Bulgaria, Serbia, Ucraina etc.; (s.m. și f.) persoană care face parte din una dintre aceste populații. **2.** Adj. Referitor la slavi (**1**). ▹ *Limbă ~ă* = fiecare dintre limbile popoarelor slave. (Substantivat, f.) *Slava veche* = limba textelor slave religioase din sec. 9-**11.** – Pl. *slavi,-e.*

slávă s.f. **1.** Glorie, faimă; laudă, preamărire. **2.** Înaltul cerului, văzduh. • *A ridica casa în ~* = a face gălăgie foarte mare. *~ Domnului* sau *~ Ție, Doamne!,* formulă prin care cineva își exprimă satisfacția (mulțumind lui Dumnezeu) pentru reușita unei acțiuni. – Pl. *slăvi.*

slavíst,-ă s.m. și f. Specialist în studiul lim-bilor slave. – Pl. *slaviști,-ste.*

slavón,-ă adj. *Limba ~ă* (și substantivat, f.) = limba literară dezvoltată din vechea slavă și folosită în evul mediu ca limbă de cult și de cancelarie în unele țări (slave). – Pl. *slavoni,-e.*

slăbănóg,-oágă adj., s.m. **1.** Adj. (Despre ființe) Care este sau pare slab, cam slab. **2.** S.m. Plantă erbacee din regiunile mon-tane, înaltă până la 120 cm, având flori galbene punctate în interior cu roșu, folosită ca diuretic. – Pl. *slăbănogi,-oage.*

slăbí vb.IV. **1.** Intr. (Despre ființe) A pierde din greutate, a deveni (mai) slab (**1**). **2.** Intr. (Despre ființe) A pierde din vigoare, din forță, a deveni (mai) slab (**2**). ▸ (Despre organe ale corpului, despre facultăți fizice și psihice) A nu mai funcționa normal. **3.** Intr., refl.,tr. (Despre fenomene și procese naturale sau despre senzații, sentimente, manifestări etc.) A pierde din intensitate, din tărie, din ritm; a deveni sau a face să devină (mai) slab (**4**). **4.** Tr. A face ca legătura să fie mai puțin strânsă; a da drumul dintr-o strânsoare cuiva sau la ceva. • *A nu-l mai ~ pe cineva* (*cu...* sau *din...*) = a nu înceta cu întrebările, cu insistențele; a nu-l lăsa în pace pe cineva. *A nu-l ~ din ochi pe cineva* (sau *ceva*) = a se uita întruna la cineva (sau la ceva); a nu pierde din vedere pe cineva (sau ceva). *A ~ pe cineva* (*cu...* sau *din...*) = a nu mai plictisi pe cineva, a nu mai supăra. – Ind.pr. *slăbesc,* pf.s. *slăbii.*

slăbiciúne s.f. **1.** Starea sau însușirea de a fi slab. **2.** Înclinație, afecțiune pentru cineva sau ceva. **3.** (Mai ales la pl.) Deprindere rea, cusur. – Pl. *slăbiciuni.*

slăbít,-ă s.f. Care a devenit slab; (despre ființe) lipsit de vitalitate, de putere sau de rezistență. – Pl. *slăbiți,-te.*

slănínă s.f. Stratul de grăsime dintre pielea și carnea porcului; bucată din această gră-sime preparată ca aliment; (reg.) clisă. – Pl. *slănini.*

slăví vb.IV tr. A preamări. – Ind.pr. *slăvesc,* pf.s. *slăvii.*

sleí vb.IV. **1.** Refl. (Despre grăsimi, p. ext., despre mâncăruri grase) A se închega, a se solidifica (prin răcire). **2.** Tr. (Fig.) A secătui (**2**). *Războiul sleise țara.* **3.** Tr. (Fig.) A secătui (**3**). *Sleit de oboseală se opri.* – Ind.pr. *sleiesc,* pf.s. *sleii.*

slin s.n. (Reg.) Strat de murdărie grasă depus pe piele, pe îmbrăcăminte, pe obiecte etc.; (pop.) soi[2]. – Pl. *slinuri.*

slinós,-oásă adj. Soios. – Pl. *slinoși,-oase.*

slip s.n. Chiloți (de baie) foarte scurți. – Pl. *slipuri.*

slóbod,-ă adj. (Înv. și pop.) Liber (**1**). • *A avea mână ~ă* = a fi darnic, generos. *A fi ~ la* (sau *de*) *gură* (ori *limbă*) = a vorbi fără sfială, depășind limitele bunei-cuviințe. – Pl. *slobozi,-de.*

slobozí vb.IV tr. (Pop.) **1.** A elibera, a lăsa în libertate; a permite să plece. **2.** A lăsa pe cineva să intre. **3.** A dezlega, a elibera dintr-o strânsoare, dintr-o legătură. ▸ A lăsa să cadă din mână. **4.** A descărca o armă de foc; a arunca săgeți din arc. – Ind.pr. *slobód,* pf.s. *slobozii.*

slogán s.n. Formulă publicitară sau de pro-pagandă, care exprimă succint o problemă de actualitate. – Pl. *sloganuri* și *slogane.*

sloi s.n. Bucată de gheață care plutește pe apă înaintea înghețului total sau în timpul dezghețului. • *A fi ~ (de gheață)* = a-i fi cuiva foarte frig, a fi înghețat de frig. *A-i trece cuiva un ~ de gheață prin inimă* (sau *prin spinare*) = a-l trece pe cineva fiori de spaimă, de frică. – Monosilabic. Pl. *sloiuri.*

slovác,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune în Slovacia. **2.** Adj. Referitor la Slovacia sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de slovaci (**1**). – Pl. *slovaci, -ce.*

slóvă s.f. (Înv. și pop.) Literă, scriere. – Pl. *slove.*

slovén,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune pe teritoriul Sloveniei. **2.** Adj. Referitor la Slovenia sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de sloveni (**1**). – Pl. *sloveni,-e.*

slugárnic,-ă adj. Servil (**1**). – Pl. *slugarnici, -ce.*

slúgă s.f. **1.** Argat. **2.** (Fig.) Persoană care se supune orbește voinței altuia. – Pl. *slugi.*

slugărí vb.IV. **1.** Intr. A munci ca slugă la un stăpân. **2.** Tr. A sta mereu în preajma cuiva, îndeplinindu-i dorințele. – Ind.pr. *slugăresc,* pf.s. *slugării.*

slugărnicíe s.f. Servilism. – G.-D. *slugăr-niciei.* Pl. *slugărnicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

slúger s.m. Dregător în Țările Române, însărcinat în special cu aprovizionarea curții domnești și a armatei. – Pl. *slugeri.*

slújbă s.f. **1.** Ceremonie religioasă oficiată de preot după canoanele bisericești. **2.** (Pop.) Serviciu (**1**). • *A fi* (sau *a se pune*) *în slujba cuiva* (sau *a ceva*) = a fi (sau a se pune) la dispoziția cuiva (sau a ceva), a servi interesele cuiva. – Pl. *slujbe.*

slují vb.IV intr. **1.** A oficia o slujbă religioasă. **2.** (Pop.) A munci în gospodăria sau în familia cuiva. **3.** (Înv. și pop.; despre obiecte, procese, fenomene etc.) A servi (**1**). – Ind.pr. *slujesc,* pf.s. *slujii;* cj.pers.3 *să slujească.*

slújnică s.f. (Înv. și reg.) Servitoare. – Pl. *slujnice.*

slut,-ă adj. (Și substantivat) Cu aspect fizic dezagreabil, foarte urât. – Pl. *sluți,-te.*

slutí vb.IV tr. și refl. A face să devină sau a deveni slut. – Ind.pr. *slutesc,* pf.s. *slutii.*

smalț s.n. **1.** Email. **2.** Substanță lucioasă, albă, care acoperă suprafața vizibilă a dinților. – Pl. *smalțuri* „feluri, obiecte".

smaráld s.n. Piatră prețioasă transparentă, de culoare verde-deschis. – Pl. *smaralde.*

smălțuí vb.IV tr. A emaila. – Ind.pr. *smăl-țuiesc,* pf.s. *smălțuii.*

smântână s.f. Produs lactat gros, alb-gălbui, care se formează la suprafața laptelui nefiert lăsat să stea un timp sau care se extrage din lapte cu o mașină centrifugă specială. – G.-D. *smântânii.*

smântâní vb.IV tr. A lua smântâna de pe (sau din) lapte. – Ind.pr. *smântânesc,* pf.s. *smântânii.*

smântânícă s.f. Plantă erbacee cu tulpina acoperită cu peri lungi și aspri, cu flori galbene, plăcut mirositoare care crește prin păduri și prin tufișuri. – Pl. *smântânici.*

smârc s.n. Loc mocirlos (acoperit cu vege-tație); ochi de apă pe un astfel de teren. – Pl. *smârcuri.*

smead,-ă adj. (Despre oameni sau despre fața lor) Negricios și palid. – Nu *smad.* La m. monosilabic, f. *smeá-*. Pl. *smezi,-de.*

smerénie s.f. Atitudinea celui care se sme-rește. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *smereniei,* neart. *smerenii.*

smerí vb.IV refl. **1.** A avea o atitudine plină de respect, de umilință. **2.** A se arăta plin de evlavie, de cucernicie. – Ind.pr. *smeresc,* pf.s. *smerii.*

smeș s.n. Lovitură de atac la tenis, prin care o minge înaltă primită este trimisă cu putere în terenul adversarului. – Nu *smeci.* Scris și *smaș*, pl. *smash-uri.* Pl. *smeșuri.*

smiceá s.f. Ramură tânără, mlădiță dintr-o plantă. – Art. *smiceaua.* Pl. *smicele.*

sminteálă s.f. **1.** Pierdere a judecății nor-male, tulburare a minții. **2.** (Înv. și pop.) Greșeală, abatere. – Pl. *sminteli.*

smintí vb.IV. **1.** Refl. A-și pierde judecata, a se țicni. **2.** Tr. (Înv. și pop.) A mișca, a clinti din loc; a abate pe cineva din drumul său. **3.** Intr. (Înv. și pop.) A greși. – Ind.pr. *smintesc,* pf.s. *smintii.*

smintít,-ă adj. (Adesea substantivat) Care și-a pierdut dreapta judecată, țicnit. – Pl. *smintiți,-te.*

smiorcăí vb.IV. (Pop. și fam.) **1.** Intr. A trage repetat și cu zgomot aerul pe nas. **2.** Intr. și refl. A se preface că plânge; a plânge înăbușit; a se sclifosi. – Ind.pr. *smiórcăi,* pf.s. *smiorcăii.*

smiorcăiálă s.f. Faptul de a se smiorcăi; sunet caracteristic provocat de cel care (se) smiorcăie. – Pl. *smiorcăieli.*

smirdár s.m. Arbust din regiunea alpină, cu frunze lucioase și flori mărunte, roșii-liliachii, frumos mirositoare; rododendron. – Pl. *smir-dari.*

smírnă1 adv. (Mai ales pe lângă „a sta") În poziție de drepți, nemișcat, țeapăn (de frică, din respect etc.).

smírnă2 s.f. Rășină extrasă din scoarța unui arbore exotic, care, prin ardere, răspândește un miros caracteristic, fiind folosită în me-dicină, în parfumerie, la unele ceremonii religioase. – G.-D. *smirnei.*

smoálă s.f. Produs de culoare neagră, vâscos când se topește, folosit ca liant în asfaltul rutier, ca izolant în construcții etc. • *De ~ =* (despre timp, noapte, întuneric) foarte închis, negru. – G.-D. *smoalei,* neart. *smoale.*

smoc s.n. **1.** Mănunchi de păr sau de pene pe care îl au unele animale la urechi, pe cap etc. **2.** Cantitate mică de fire de păr, de iarbă, de lână etc., care se poate prinde sau smulge deodată cu mâna sau de către animale cu gura. – Pl. *smocuri.* Par. *smog.*

smochín s.m. Arbore mediteranean, înalt de 2-10 m, cu frunze mari lobate, cu flori închise într-un receptacul, care la maturitate devin fruct. – Pl. *smochini.*

smochínă s.f. Fructul comestibil al smochi-nului, cărnos, dulce, bogat în vitamine. – Pl. *smochine.*

smóching s.n. Haină bărbătească de gală, din stofă (neagră), foarte deschisă în față și cu revere de mătase. – Pl. *smochinguri.*

smog s.n. Ceață deasă, amestecată cu fum și cu praf industrial, care se formează în marile centre industriale și care are efecte dăună-toare. – Par. *smoc.*

smucí vb.IV tr. A trage brusc și cu putere, pentru a smulge, a desprinde sau a deplasa ceva sau pe cineva din locul unde se află. ▸ Refl. A se zbate pentru a scăpa de unde este prins, imobilizat, ținut. – Ind.pr. *smucesc,* pf.s. *smucii.*

smucít,-ă adj. (Pop.; despre oameni) Care acționează brusc, repezit, cu forță. – Pl. *smuciți,-te.*

smúlge vb.III. **1.** Tr. A scoate din locul unde se află, trăgând cu putere. **2.** Tr. (Fig.) A lua cu forța sau a obține ceva cu greutate. *Îi smulse un răspuns.* **3.** Refl. și tr. A (se) dezlipi, a (se) îndepărta brusc

de lângă cineva sau de undeva. ▸ A ieși sau a face să iasă dintr-o anumită stare sufletească, fiziologică etc. • *A-și ~ părul* (*din cap*) = a-și manifesta cu putere durerea sau disperarea. – Ind.pr. *smulg,* pf.s. *smulsei*; part. *smuls.*

snack-bar s.n. Local unde se servesc imediat gustări și băuturi. – Pr. *snéc-bar.* Pl. *snack-baruri.*

snoávă s.f. Scurtă povestire populară cu conținut anecdotic. – Pl. *snoave.*

snob, snoábă adj., s.m. și f. (Persoană) care admiră exagerat și adoptă fără discernământ tot ce este la modă. – Pl. *snobi, snoabe.*

snobísm s.n. Atitudine, comportare, mentalitate de snob.

snop s.m. Legătură mare făcută din tulpini de plante păioase (secerate), în special de grâu. – Pl. *snopi.*

snopí vb.IV tr. A bate foarte tare pe cineva. – Ind. pr. *snopesc,* pf.s. *snopii.*

soácră s.f. Mama unuia dintre soți, în raport cu celălalt soț. ▹ *~ mare* = mama mirelui. *~ mică* = mama miresei. – Sil. *soa-cră.* Pl. *soacre.*

soáre s.m. **1.** Corp ceresc în jurul căruia se învârtesc Pământul, celelalte planete și corpuri cerești ale sistemului nostru planetar, prin lumina și căldura căruia se întreține viața pe pământ. **2.** Corp ceresc cu lumină proprie și care poate constitui centrul unui sistem planetar. • (*A fi*) *rupt din ~* = (a fi) foarte frumos. *A se uita la cineva ca la ~* = a se uita la cineva cu foarte mare plăcere și dragoste. *La ~ te puteai uita, dar la dânsa* (sau *dânsul*) *ha,* se spune despre cineva care este foarte frumos. *Pe* (sau *sub*) *~* = pe pământ, în lume. – Pl. **2** *sori.* Ca nume propriu, în astr., scris cu inițială majusculă.

soártă s.f. **1.** Destin. **2.** Condiție, stare, situație (bună sau rea) în care se află cineva sau ceva. • *A se împăca* (sau *a fi împăcat*) *cu soarta* = a se resemna. *A trage* (*la*) *sorți* sau *a arunca sorții*) = a hotărî prin procedeul sorților o alegere, o desemnare, o împărțire etc. *Sorți de izbândă* = șansă, posibilități de reușită. – Pl. *sorți,* în expr., și *soarte.*

soáță s.f. (Rar) Soție. – Pl. *soațe.*

sobár s.m. Meseriaș care construiește sau repară sobe. – Pl. *sobari.*

sóbă s.f. Instalație de cărămidă, de fontă, de teracotă etc., folosită pentru încălzirea încăperilor sau pentru gătit. – Pl. *sobe.*

soból s.m. Cârtiță. – Pl. *soboli.*

sobór s.n. **1.** Sinod. **2.** (Înv.) Adunare, mul-țime de oameni; sfat. – Pl. *soboare.*

sobrietáte s.f. Însușirea de a fi sobru. – Sil. *so-bri-e-.* G.-D. *sobrietății,* neart. *sobrietăți.*

sóbru,-ă adj. (Despre oameni) Care are o atitudine echilibrată, cumpătat; serios, grav; (despre clădiri, îmbrăcăminte etc.) lipsit de ornamente inutile, simplu. – Sil. *so-bru.* Pl. *sobri,-e.*

soc s.m. Arbust cu flori albe, având proprie-tăți antireumatice și sudorifice, cu fructe negre, lucioase, așezate în ciorchine; scoarța și rădăcina au proprietăți diuretice, laxative și cromatice. – Pl. *soci.*

socátă s.f. Băutură răcoritoare preparată din flori de soc. – Pl. *socate.*

sociábil,-ă adj. Care stabilește ușor relații cu semenii, comunicativ, prietenos. – Sil. *-ci-a-.* Pl. *sociabili,-e.*

sociál,-ă adj. **1.** Care privește societatea; care este creat de societate și aparține ei. **2.** Care ține de un grup din societate (și nu de un individ izolat). *Capital social*. – Sil. *-ci-al.* Pl. *sociali,-e.*

sociál-democrát,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al social-democrației. **2.** Adj. Care aparține social-democrației, care se referă la aceasta. – Sil. *-ci-al-, -mo-crat.* Pl. *social-democrați,-te.*

sociál-democrație s.f. Curent politic de stânga care acceptă structura democratică a statului și care susține reforma ca singura cale a schimbărilor sociale. – Sil. *-ci-al-, -mo-cra-.* G.-D. *social-democrației.*

socialísm s.n. **1.** Teorie economică și politică bazată pe proprietatea colectivă sau de stat asupra mijloacelor de producție, a distribuției și a schim-

bului. **2.** Sistem eco-nomic și social întemeiat pe socialism (**1**). – Sil. *-ci-a-*.

socialíst,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al socialismului. **2.** Adj. Care aparține socia-lismului; referitor la acesta. – Sil. *-ci-a-*. Pl. *socialiști,-ste.*

socializá vb.I tr. A trece mijloacele de producție și alte bunuri în proprietatea între-gului popor. – Sil. *-ci-a-*. Ind.pr. *socializez.*

socialménte adv. Din punct de vedere social. – Sil. *-ci-al-*.

societáte s.f. **1.** Totalitatea oamenilor care trăiesc împreună, fiind legați prin anumite relații determinate istoricește. ▸ Fiecare dintre diversele stadii ale evoluției umane; orânduire social-economică. **2.** Formă de asociere a unor persoane care au scopuri comune (ex. științific, literar, sportiv sau de promovare a unor idei ori acțiuni de interes general). **3.** Întreprindere formată prin in-vestire de capital în comun, în vederea realizării unor beneficii. ▹ ~ *pe acțiuni* = formă de organizare a unei întreprinderi economice al cărei capital este format din acțiuni. **4.** Grup de persoane care petrec un timp împreună, anturaj, companie. – Sil. *-ci-e-*. Pl. *societăți.*

sociológ,-ă s.m. și f. Specialist în sociologie. – Sil. *-ci-o-*. Pl. *sociologi,-ge.*

sociologíe s.f. Știință care studiază procesele sociale, relațiile dintre oameni și instituțiile din orânduirea socială respectivă. – Sil. *-ci-o-*. G.-D. *sociologiei.*

sóclu s.n. **1.** Suport care susține o statuie, o coloană, un motiv ornamental de arhitectură etc. **2.** Parte a becurilor care servește la fixarea acestora în dulie. – Sil. *so-clu.* Pl. *socluri.*

socoteálă s.f. **1.** Calcul numeric. **2.** Notă de plată pentru o cumpărătură, pentru o consumație, pentru anumite servicii etc. **3.** (Pop.; mai ales la pl.) Plan, intenție. **4.** (Înv. și pop.) Judecată, chibzuință; rost. • *A da ~ de ceva* = a răspunde de ceva. *A ieși la ~ cu cineva* (sau *cu ceva*) = a o scoate la capăt cu cineva (sau cu ceva), a avea un rezultat final bun. *A pune ceva în socoteala cuiva* = a obliga pe cineva să plătească ceva; a-i imputa. *A pune ceva la ~* = a lua în considerare ceva, a ține cont de ceva. *A sta la ~* = a cumpăni, a chibzui, a cugeta. *A-și da cu socoteala că...* = a fi de părere că...; a crede că... *Cu ~* = chibzuit, cumpănit. – Pl. *socoteli.*

socotí vb.IV. **1.** Tr. A face un calcul, o numărătoare; a face o socoteală. **2.** Refl. (Fam.) A ajunge la o înțelegere cu cineva asupra unei datorii, a unei obligații etc.; (fig.) a se răfui. **3.** Tr. (Pop.) A fi de părere, a aprecia; (tr. și refl.) a (se) considera. **4.** Refl. A plănui; a chibzui, a judeca. *Femeia stătea și se socotea*. – Ind.pr. *socotesc,* pf.s. *socotii.*

socotít,-ă adj. (Pop.; despre oameni) Cum-pănit, chibzuit. – Pl. *socotiți,-te.*

sócru s.m. Tatăl sau (la pl.) părinții unuia dintre soți, în raport cu celălalt soț. ▹ ~ *mare* = tatăl mirelui; (la pl.) părinții mirelui. ~ *mic* = tatăl miresei; (la pl.) părinții miresei. – Sil. *so-cru.* Pl. *socri,* art. *socrii.*

sódă s.f. Carbonat de sodiu, având culoare albă și folosit în industria sticlei, a coloranților și în gospodărie, pentru spălarea rufelor, a vaselor etc. ▹ ~ *caustică* = hidroxid de sodiu folosit în industria săpunului, a coloranților, în cea textilă etc. – G.-D. *sodei.*

sódiu s.n. (Chim.) Metal moale, alb-argintiu, maleabil și ductil, foarte reactiv; natriu. – Sil. *-diu,* pr. *-diu.*

sofá s.f. Divan îngust, cu un căpătâi mai ridicat. – Art. *sofaua.* Pl. *sofale.*

sofísm s.n. Raționament aparent corect, în realitate cu greșeli de logică, folosit pentru a induce în eroare. – Pl. *sofisme.*

sofisticát,-ă adj. (Despre stil, limbaj sau despre aspect, forme etc.) Complicat; arti-ficial, prețios. – Pl. *sofisticați,-te.*

software s. Ansamblu de programe destinate efectuării unei prelucrări pe un calculator. – Pr. *sóftŭer.* Sil. *soft-ware.* Var. **soft** s.n., pl. *softuri*.

soi1 s.n. Specie, varietate (de plante, de animale); fel, categorie (de oameni, de obiecte, de fenomene

etc.). ▹ *De ~* = de bună calitate, de seamă. *~ rău* (sau *bun*) = persoană cu obiceiuri, comportări etc. rele (sau bune). – Monosilabic. Pl. *soiuri.*

soi2 s.n. (Pop.) Slin. – Monosilabic.

sóia s.f. Plantă erbacee ale cărei semințe, bogate în vitamine, se folosesc în industria alimentară, farmaceutică etc. – Sil. *so-ia*. Nu se folosește articulat. G.-D. *soiei.*

soiós,-oásă adj. Murdar, îmbâcsit (cu ma-terii grase); slinos. – Sil. *so-ios.* Pl. *soioși, -oase.*

sol1 s.m. Sunetul și nota care formează a cincea treaptă din gama majoră-tip. ▸ De-numire a uneia dintre cheile muzicale. – Pl. *sol.*

sol2 s.m. Persoană care ducea tratative oficiale în numele unei țări, al unui suveran; persoană însărcinată să transmită ceva cuiva sau undeva; emisar. – Pl. *soli.*

sol3 s.n. **1.** Strat superior, friabil al scoarței Pământului, care, împreună cu atmosfera învecinată, constituie mediul de viață al plantelor. **2.** (Și în *exercițiu la ~*) Probă de gimnastică artistică sportivă, constând din exerciții executate cu acompaniament muzical, pe podeaua acoperită cu un covor special. – Pl. *soluri.*

solanacée s.f.pl. Familie de plante dicotile-donate erbacee, rar lemnoase, cu fructe bace sau capsule (ex. cartofi, roșii, tutun). – Sil. *-ce-e.* Scris nu *-ceie.*

solár,-ă adj. Care ține de Soare; caracteristic Soarelui; privitor la Soare. – Pl. *solari,-e.*

soláriu s.n. **1.** Loc amenajat pe o plajă sau într-o clădire pentru băi de soare. **2.** (Mai ales la pl.) Teren agricol împrejmuit și acoperit cu polietilenă transparentă, folosit pentru cultivarea legumelor și florilor timpurii. – Nu *solar.* Sil. *-riu,* pr. *-rĭu.* Pl. *solarii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

sólă s.f. Teren cultivat cu aceeași specie de plante agricole, în cadrul unui asolament; tarla. – Pl. *sole.*

sold s.n. **1.** Diferență dintre suma înregistrată în debitul și cea înregistrată în creditul unui cont. **2.** (Mai ales la pl.) Marfă (cu defecte sau nepotrivită sezonului) care se vinde cu preț redus. – Pl. *solduri.*

soldá vb.I. **1.** Refl. (Despre operații financiare) A se încheia cu un anumit sold. **2.** Refl. (Fig.; despre tratative, întreceri sportive, acțiuni etc.) A se încheia cu... **3.** Tr. A declara solduri unele mărfuri. – Ind.pr. *soldez.*

soldát s.m. Persoană care execută serviciul militar; (pop.) cătană. ▸ Primul grad în armată. – Pl. *soldați.*

sóldă s.f. Retribuție lunară acordată solda-ților. – Pl. *solde.*

soldățésc,-eáscă adj. Care ține de soldați, a soldaților; care se referă la soldați. – Pl. *soldățești.*

soldățíme s.f. Mulțime de soldați. – G.-D. *soldățimii.*

solecísm s.n. Greșeală de sintaxă. – Pl. *solecisme.*

solémn,-ă adj. Care se face după un anumit ceremonial; sărbătoresc, festiv; (p. ext.) grav, măreț. – Pl. *solemni,-e.*

solemnitáte s.f. **1.** Însușirea a ceea ce este solemn. **2.** Ceremonie publică pentru sărbătorirea unui eveniment sau a unei persoane. – Pl. *solemnități.*

solfatáră s.f. Emanație vulcanică gazoasă. – Pl. *solfatare.*

solfegiá vb.I intr. A executa un solfegiu. – Sil. *-gi-a.* Ind.pr. pers.1 *solfegiez,* pers.3 *solfegiază*; ger. *solfegiind*, sil. *-gi-ind.*

solfégiu s.n. Exercițiu vocal constând din intonarea notelor cu pronunțarea denumirii lor. – Sil. *-giu,* pr. *-gĭu.* Pl. *solfegii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

solicitá vb.I tr. **1.** A adresa o rugăminte, a ruga pe cineva ceva. **2.** (Complementul indică oameni) A face ca o persoană să fie preocupată de ceva. **3.** A supune un corp unei tensiuni mecanice. – Ind. pr. *solícit.*

solicitánt,-ă s.m. și f. Persoană care solicită ceva. – Pl. *solicitanți,-te.*

solicitúdine s.f. Atitudine plină de grijă, de bunăvoință, de afecțiune. – G.-D. *solicitu-dinii,* neart. *solicitudini.*

solíd,-ă adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Corp) care se află într-o stare de agregare caracterizată printr-o structură compactă și rezistență mare la deformații mecanice. **2.** Adj. Care durează. **3.** Adj. (Despre idei, legi, cunoștințe etc.) Temeinic, sigur, incontestabil; care denotă inteligență. **4.** Adj. (Despre oameni) Corpolent, voinic, robust. – Pl. *solizi,-de.*

solidár,-ă adj. **1.** Legat de cineva sau de ceva prin concepții, acțiuni, intrese, obligații comune. **2.** (Despre piese ale unui sistem tehnic) Legat prin construcție de altă piesă. – Pl. *solidari,-e.* Par. *solitar.*

solidaritáte s.f. Faptul de a fi solidar; sentiment care îi determină pe oameni să se ajute reciproc. – G.-D. *solidarității,* neart. *solidarități.*

solidarizá vb.I. **1.** Refl. A se declara sau a acționa solidar cu cineva sau cu ceva. **2.** Tr. A lega strâns între ele piese ale unui sistem tehnic. – Ind.pr. *solidarizez.*

solidificá vb.I refl. (Despre substanțe) A trece din stare lichidă sau gazoasă în stare solidă. – Ind.pr. pers.3 *se solidifică.*

soliditáte s.f. Însușirea de a fi solid. – G.-D. *solidității,* neart. *soliditați.*

solíe s.f. (}nv.) **1.** Grup de persoane trimise ca sol[2]. **2.** Însărcinare dată unui sol[2]; mesaj adus de un sol. – G.-D. *soliei.* Pl. *solii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

solipéd,-ă adj., s.n. **1.** Adj. (Despre animale) Care are un singur deget (copită) la picioare (ex. calul). **2.** S.n.pl. Familie de animale solipede (**1**). – Pl. *solipezi,-de.*

solipsísm s.n. Concepție filosofică potrivit căreia singura realitate ar fi eul, conștiința individuală.

solíst,-ă s.m. și f. Cântăreț sau dansator care execută un solo sau care deține un rol principal într-un ansamblu. – Pl. *soliști,-ste.*

solístic,-ă adj. Executat de un solist; pentru un solist. – Pl. *solistici,-ce.*

solitár,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Singur, izolat; (despre ființe) care trăiește retras; căruia îi place singurătatea. **2.** S.n. Piatră prețioasă care se montează la o bijuterie singură sau într-un grup de pietre mai mici. – Pl. *solitari,-e.* Par. *solidar.*

solitúdine s.f. (Livr.) Singurătate (**1**). – G.-D. *solitudinii.*

sólniță s.f. Vas mic în care se servește sarea (și piperul) la masă. – Pl. *solnițe.*

sólo s.n. Compoziție muzicală sau dans executat de o singură persoană. – Pl. *solouri.*

solstíțiu s.n. Fiecare dintre cele două momente (și date) ale anului când Soarele are cea mai mare, respectiv cea mai mică, înălțime deasupra orizontului și când se realizează cea mai lungă zi (21 iunie) și, respectiv, cea mai lungă noapte (22 de-cembrie). – Sil. *sol-sti-țiu,* pr. *-țiu.* Pl. *solstiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

solúbil,-ă adj. Care se poate dizolva într-un solvent. – Pl. *solubili,-e.*

solubilitáte s.f. Proprietate a unei substanțe de a fi solubilă. – Pl. *solubilități.*

soluție s.f. **1.** Amestec omogen, la scară moleculară, a două sau a mai multor substanțe. **2.** Modalitate de a rezolva o dificultate, o problemă; (mat.) răspuns la o problemă. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *soluției.* Pl. *soluții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

soluționá vb.I tr. A găsi, a da soluția. – Sil. *-ți-o-.* Ind.pr. *soluționez.*

solvábil,-ă adj. (Despre debitori) Care are posibilitatea să-și îndeplinească obligațiile materiale, datoriile față de creditori; solvent[2]. – Pl. *solvabili,-e.*

solvabilitáte s.f. Însușirea de a fi solvabil. – G.-D. *solvabilității.*

solvént1,-ă adj., s.m. (Chim.) Dizolvant. – Pl. *solvenți,-te.*

solvént2,-ă adj. **1.** (Despre elevi și studenți; adesea substantivat) Care plătește taxe, nefiind bursier. **2.** Solvabil. – Pl. *solvenți,-te.*

solz s.m. **1.** Fiecare dintre plăcile mici, dure, lucioase, care, suprapunându-se parțial, acoperă corpul celor mai mulți pești, (p.ext.) al celor mai multe reptile, picioarele păsărilor etc. **2.** Fiecare dintre frunzulițele care acoperă și protejează mugurii, bulbii sau alte părți ale unor plante. – Pl. *solzi.*

solzós,-oásă adj. Acoperit cu solzi. ▸ Cu aspect de solz. – Pl. *solzoși,-oase.*

somá vb.I tr. A cere cuiva în mod categoric (și amenințător) să îndeplinească ceva; (jur.) a pretinde unui debitor să-și execute obligația față de creditor. – Ind.pr. *somez.*

somátic,-ă adj. (Biol.) Care se referă la corp; care aparține corpului. *Tulburări somatice.* – Pl. *somatici,-ce.*

somatologíe s.f. Știință care se ocupă cu studiul anatomic și fiziologic al corpului viețuitoarelor. – G.-D. *somatologiei.*

somáție s.f. Faptul de a soma; invitație sau ordin scris prin care cineva este somat. – Sil. *-ți-e.* Pl. *somații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

somiéră s.f. Parte a patului constând dintr-un schelet în care sunt fixate arcuri, plase me-talice, material de umplutură, învelite într-o țesătură. – Sil. *-mi-e-.* Pl. *somiere.*

somitáte s.f. Persoană marcantă, de mare prestigiu într-un domeniu de activitate. – Pl. *somități.*

somn1 s.m. Pește răpitor din râurile mari, cu capul masiv (până la 300-400 kg.), fără solzi, cu mustăți lungi; are carnea albă, grasă, foarte apreciată. – Pl. *somni.*

somn2 s.n. Stare fiziologică normală și periodică la om și la animale, caracterizată prin inactivitate somatică și întreruperea relativă a stării de conștiență. • *A dormi ~ul* (*cel*) *de veci* = **a)** a fi mort; **b)** (în imprecații) a muri. *A dormi ~ul iepurelui* = a dormi ușor. *A trage un ~* (sau *un pui de ~*) = a dormi bine.

somnambúl,-ă s.m. și f. Persoană care în timpul somnului, natural sau provocat, execută unele acte coordonate de care nu-și amintește la trezire; lunatic. – Pl. *somnambuli,-e.*

somnifér,-ă s.n., adj. (Substanță) care provoacă somn; soporific. – Pl. *somniferi,-e.*

somnolént,-ă adj. Care se găsește în stare de somnolență; toropit de somn. – Pl. *somnolenți,-te.*

somnolénță s.f. Stare între veghe și somn, caracterizată prin diminuarea activității mo-torii și psihice. – G.-D. *somnolenței.*

somnorós,-oásă adj., s.f. **1.** Adj. Căruia îi este somn; căruia îi place să doarmă mult. **2.** S.f. Plantă erbacee cu flori albe, cu frunzele și fructele acoperite cu peri aspri și care are proprietăți narcotice. – Pl. *somnoroși,-oase.*

somón s.m. Pește răpitor din mările nordice, cu greutate de 25-30 kg, cu carne roz foarte apreciată. – Pl. *somoni.*

somotéi s.m. (Iht.) Pui de somn[1] (până la 1 kg). – Pl. *somotei.*

somptuós,-oásă adj. Care se impune prin eleganță, strălucire, fast. – Sil. *somp-tu-os.* Pl. *somptuoși,-oase.*

somptuozitáte s.f. Însușirea a ceea ce este somptuos. – Sil. *somp-tu-o-.* G.-D. *somptuozității,* neart. *somptuozități.*

sonátă s.f. Compoziție muzicală pentru unul sau două instrumente, alcătuită de obicei din trei părți diferite ca tonalitate, ritm etc., dar care se completează într-o succesiune logică. – Pl. *sonate.*

sonatínă s.f. Sonată de proporții mai mici. – Pl. *sonatine.*

sondá vb.I tr. **1.** A explora solul, atmosfera etc. sau starea unui organism cu ajutorul unei sonde. **2.** (Fig.) A tatona. • *A ~ terenul* = a căuta să cunoască situația. – Ind.pr. *sondez.*

sondáj s.n. **1.** Faptul de a sonda (**1**). **2.** Introducere a unei sonde (**5**), cu scopul eva-cuării conținutului sau al extragerii unor probe pentru examenul de laborator. **3.** (Fig.) Cercetare, investigație numai a unor părți dintr-un tot. ▹ ~ *de opinie* = cercetare făcută prin întrebări puse unui eșantion de subiecți, pentru a se cunoaște părerea generală asupra unei probleme. – Pl. *sondaje.*

sóndă s.f. **1.** Gaură cilindrică forată în scoarța terestră pentru exploatarea unui zăcământ de hidrocarburi fluide. ▸ Instalație situată deasupra unei sonde (**1**). **2.** Aparat pentru extragerea de probe dintr-un material granular sau pulverulent. **3.** Aparat pentru măsurarea adâncimii unei ape, a anumitor mărimi la diferite altitudini în atmosferă etc. **4.** ~ *spațială* = rachetă spațială fără oameni, folosită pentru a explora straturile superioare ale atmosferei terestre. **5.** Instrument medical în formă de tub, care servește la explorarea sau la evacuarea unor cavități din organism, la drenarea plăgilor, la hrănirea bolnavilor. – Pl. *sonde.*

soneríe s.f. Dispozitiv de semnalizare sonoră. – G.-D. *soneriei.* Pl. *sonerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

sonét s.n. Poezie lirică cu formă fixă, alcă-tuită din două strofe de câte patru versuri și două strofe de câte trei versuri. – Pl. *sonete.*

sónic,-ă adj. Care ține de sunet. – Pl. *sonici, -ce.*

sonór,-ă adj. **1.** Care produce sau propagă sunete. **2.** Care ține de sunet, de natura sunetului. *Stimuli sonori*. **3.** (Despre voce, sunete, zgomote etc.) Care se manifestă cu intensitate. **4.** (Despre filme cinematografice) Însoțit de vorbire și de muzică. ▸ (Substantivat, n.) Partea sonoră a unui film cinematografic sau de televiziune. **5.** (Fig.; despre nume, titluri) Cu răsunet. – Pl. *sonori,-e.*

sonoritáte s.f. Însușirea de a fi sonor. – Pl. *sonorități.*

sonorizá vb.I tr. A face să fie sonor. ▸ A realiza coloana sonoră a unei producții cinematografice sau de televiziune. – Pl. *sonorizez.*

soporífic,-ă adj., s.n. Somnifer. – Pl. *so-porifici,-ce.*

soprán,-ă s. **1.** S.n. Voce (de femei și copii) cu registrul cel mai înalt. **2.** S.m. și f. Femeie sau copil cu voce de sopran (**1**). – Sil. *so-pran.* – Pl. **2** *soprani,-e.*

sóră s.f. **1.** Persoană de sex feminin considerată în raport cu altă persoană născută din aceiași părinți (*soră bună*) sau numai din același tată ori din aceeași mamă (*soră vitregă*). **2.** Termen familiar, prietenesc cu care se adresează cineva unei fete. **3.** (Fig.) Țară, limbă de aceeași origine cu alta. **4.** Gradul cel mai mic în ierarhia călugă-rească feminină. **5.** (Și în ~ *de caritate*) Infirmieră. • (*Bătaie*) ~ *cu moartea* = (bă-taie) tare, zdravănă. – G.-D. **1,3,4,** *surorii,* nu *surorei,* **5** *sorei,* nu *sorii.* – Pl. *surori.*

sorb1 s.m. Arbore sau arbust din familia rozaceelor, cu flori albe, al cărui lemn se folosește în strungărie. – Pl. *sorbi.*

sorb2 s.n. **1.** Loc din regiunile carstice unde apa unui râu dispare de la suprafață, conti-nuând printr-un curs subteran. **2.** (Pop.) Vârtej de apă sau de vânt. **3.** Piesă metalică cilindrică montată la capătul țevii de aspirație a unei pompe etc. – Pl. *sorburi.*

sorbí vb.IV tr. **1.** A bea (zgomotos) trăgând în gură cu buzele puțin câte puțin. **2.** A absorbi, a face să pătrundă în sine. • *A ~ cuvintele* (sau *vorbele*) *cuiva* = a asculta pe cineva cu mare atenție, cu interes. *A ~ pe cineva din ochi* = a privi pe cineva cu mult drag. – Ind.pr. *sorb,* pf.s. *sorbii.*

sorbitúră s.f. Faptul de a sorbi; cantitate de lichid sorbit dintr-odată. – Pl. *sorbituri.*

sórcovă s.f. Bețișor sau rămurică împodo-bită, cu care umblă copiii la urat în ziua de Anul Nou. • (*A fi*) *ca o* ~ = (a fi) îmbrăcat țipător. – Pl. *sorcove.*

sorcoví vb.IV tr. A ura cu sorcova. – Ind.pr. *sorcovesc,* pf.s. *sorcovii.*

sordíd,-ă adj. Foarte murdar, dezgustător. – Pl. *sordizi,-de.*

soreán s.m. (Iht.) Obleț. – Pl. *soreni.*

sorg s.m. Plantă furajeră anuală, rezistentă la secetă, cu frunze lungi, mari.

sorgínte s.f. (Livr.) Origine; izvor, sursă. – Pl. *sorginți.*

sorí vb.IV refl. A se încălzi la soare. – Ind.pr. *soresc,* pf.s. *sorii.*

soróc s.n. (Pop.) Scadență. • *A i se împlini ~ul* = a înceta să mai existe, (despre oameni) a muri. *A sfinți ~ul* = a respecta cu strictețe un termen (de plată). (*Pe*) *la soroace* = din când în când, rar. – Pl. *soroace.*

sorocí vb.IV tr. (Pop.) **1.** A fixa data pentru efectuarea unei acțiuni. **2.** (În superstiții) A sorti. – Ind. pr. *sorocesc,* pf.s. *sorocii.*

sort s.n. (De obicei la pl.) Fel, categorie de produse, de mărfuri. – Pl. *sorturi.*

sortá vb.I tr. **1.** A alege, a repartiza, a aranja produse, mărfuri pe categorii după anumite criterii. **2.** A separa minereurile, cărbunii de partea sterilă. – Ind.pr. *sortez.*

sortatór,-oáre s. **1.** S.m. și f. Persoană care sortează produse, materiale etc. **2.** S.n. Mașină, dispozitiv de sortat. – Pl. *sortatori, -oare.*

sortí vb.IV tr. A determina soarta sau menirea cuiva; (pop.) a soroci. – Ind.pr. *sortesc,* pf.s. *sortii.*

sortimént s.n. Ansamblu de produse, măr-furi de același fel. – Pl. *sortimente.*

sorț s.m. (Pop.; de obicei la pl.) Sistem de alegere, de împărțeală, de desemnare prin aruncarea unor zaruri, prin tragerea unor bilete etc., lăsând să decidă întâmplarea. ▹ *~i de izbândă* = șansă. – Pl. *sorți.*

sos s.n. Preparat culinar lichid sau vâscos, având diferite arome și cu care se pregătesc sau se servesc anumite mâncăruri. – Pl. *sosuri.*

sosí vb.IV intr. **1.** A ajunge undeva, după parcurgerea unui drum. **2.** (Despre anotim-puri, termene) A veni, a începe să se desfă-șoare. – Ind. pr. *sosesc,* pf.s. *sosii.*

sosíe s.f. Persoană care seamănă perfect cu alta. – Sil. *-si-e.* G.-D. *sosiei.* Pl. *sosii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

sosiéră s.f. Vas în care se servește sosul. – Sil. *-si-e-.* Pl. *sosiere.*

sosíre s.f. (Sport; și în *linie de ~*) Linie care marchează locul unde se termină o cursă. – Pl. *sosiri.*

soté s.n. (Și adjectival) Mâncare din legume fierte peste care se toarnă unt. – Pl. *soteuri.*

soț s.m. Bărbat considerat în raport cu femeia cu care este căsătorit; (la pl.) cele două persoane unite prin căsătorie. – Pl. *soți.*

soție s.f. Femeie căsătorită considerată în raport cu soțul ei; nevastă, (fam.) consoartă, (pop.) femeie, soață. – G.-D. *soției.* Pl. *soții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

soviétic,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Locuitor din fosta Uniune Sovietică. **2.** Adj. Referitor la fosta Uniune Sovietică sau la populația ei. – Sil. *-vi-e-.* Pl. *sovietici,-ce.*

spadasín s.m. **1.** Luptător cu spada; (p.ext.) ucigaș. **2.** Sportiv care practică spada (**2**). – Pl. *spadasini.*

spádă s.f. **1.** Armă formată dintr-o lamă de oțel ascuțită, lungă, îngustă, triunghiulară, fixată într-un mâner. **2.** (Sport) Probă de scrimă practicată cu spada (**1**). – Pl. *spade.* Par. *spată.*

spaghéte s.f. pl. Un fel de macaroane lungi și subțiri.

spahíu s.m. Membru al unui corp de cavalerie otomană, recrutat din aristocrația militară. – Pl. *spahii,* art. *-hiii,* sil. *-hi-ii.*

spáimă s.f. Sentiment de teamă puternică în fața unui pericol, a ceva neprevăzut etc.; sperietură. • *A băga* (sau *a da*) *spaima în cineva* = a speria pe cineva, a-l înfricoșa. *A trage o ~* = a trece printr-o sperietură puter-nică. *A trăi cu spaima în sân* = a fi stăpânit continuu de frică. *De ~* = înspăimântător; extraordinar, teribil. – Pl. *spaime.*

spaliér s.n. **1.** Sistem de susținere a unor plante agățătoare alcătuit din stâlpi verticali între care se întind orizontal și paralel fire de sârmă. **2.** Aparat de gimnastică format din bare de lemn orizontale și paralele, prinse într-un cadru fixat pe perete. – Sil. *-li-er.* Pl. *spaliere.*

spanác s.m. Plantă leguminoasă anuală cultivată pentru frunzele cărnoase, bogate în substanțe nutritive, în săruri minerale și vitamine; (p.restr.) frunzele comestibile ale acestei plante, din care se prepară anumite mâncăruri.

spáncă s.f., adj. (Oaie sau varietate de oi) cu lână albă, creață, moale și fină, obținută din încrucișarea raselor țigaie și merinos. – Pl. *spance.*

spaniól,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune în Spania. **2.** Adj. Referitor la Spania sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de spanioli (**1**). – Sil. *-ni-ol.* Pl. *spanioli,-e.*

sparánghel s.m. Plantă leguminoasă perenă, cu multe rădăcini de la baza cărora pornesc lăstari cărnoși comestibili; (p.restr.) lăstarii tineri ai acestei plante, folosiți la prepararea unor mâncăruri.

sparcétă s.f. Plantă furajeră cu flori roșii-tran-dafirii dispuse în ciorchini la baza frunzelor, bogată în proteine și vitamine. – Pl. *sparcete.*

spárge vb.III. **1.** Tr. și refl. A (se) preface în cioburi (un obiect solid); a produce ori a căpăta crăpături. **2.** Tr. A despica, a crăpa lemne, butuci. **3.** Tr. A desface, a sfărâma învelișul tare al unei semințe, al unui fruct etc. sau al unor obiecte, pentru a extrage conținutul. **4.** Refl. și intr. (Despre abcese, furuncule) A se deschide. **5.** Tr. A deschide cu forța o încăpere, o mobilă etc., pentru a face rău, a fura. **6.** Tr. și refl. A (se) distruge, a (se) desființa, a (se) destrăma (un grup, o colectivitate, o petrecere etc.) prin împrăștierea participanților. ▸ A produce o disensiune; a dezbina. • *A*(*-i*) *~ casa cuiva* = a strica înțelegerea dintr-o căsnicie. *A*(*-i*) *~ urechile* (sau *timpanul*) *cuiva* = a vorbi foarte tare; a năuci pe cineva cu zgomotul. *A se ~ buba* (sau *buboiul*) = a se da, a se dezvălui totul pe față. *A se ~ în capul cuiva,* se spune despre cel nevoit să suporte consecințele unor fapte de care nu e vinovat. – Ind. pr. *sparg,* pf.s. *spărsei*; part. *spart.*

spárgere s.f. Furt prin efracție. – Pl. *spargeri.*

spart,-ă adj. Care a fost spart. • *La* (sau *către*) *~ul târgului* (sau *al stânii*) = în ultimul moment, la sfârșit; prea târziu. *A avea gura* (sau *a fi gură*) *~ă* = a nu putea păstra un secret. (*A fi*) *mână ~ă* = (a fi) risipitor, ne-chibzuit, nesocotit. *A turna ca într-un sac ~,* se spune despre cineva care bea sau mănâncă foarte mult. *Mănâncă de parcă ar fi ~* = mănâncă mult, cu lăcomie. – Pl. *sparți,-te.*

spartán,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația vechiului oraș Sparta. **2.** Adj. Referitor la Sparta sau la populația ei; în felul spartanilor (**1**). **3.** Adj. Sever, aspru. – Pl. *spartani,-e.*

spasm s.n. Contracție involuntară, bruscă și violentă a unuia sau a mai multor mușchi. – Pl. *spasme.*

spasmódic,-ă adj. Care se manifestă prin spasme; caracteristic spasmului. – Pl. *spasmodici,-ce.*

spat s.n. Nume dat mai multor substanțe minerale cristalizate. *Spat de Islanda.* – Pl. *spaturi.*

spátă s.f. **1.** Piesă la războiul de țesut constând dintr-un sistem de lamele paralele prinse la ambele capete, printre care sunt trecute firele de urzeală; se folosește pentru a bate și a îndesa firele de bătătură când se țese. **2.** Os lat care susține articulația membrelor la patrupede; (p.ext.) regiunea corespunzătoare a corpului. **3.** (Înv.) Omoplat. **4.** (Înv.) Un fel de sabie având o lamă lată cu două tăișuri. – Pl. **1,4** *spate,* **2,3** *spete*. Par. *spadă.*

spáte s.n. **1.** Partea posterioară a corpului omenesc cuprinsă între gât și regiunea lom-bară; (înv. și pop.) spinare (**2**). ▸ Parte a unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă spatele (**1**). **2.** Spinare (**1**). **3.** Partea sau locul dinapoi a unui lucru ori a unei așezări, a unui grup de oameni etc., care se opune feței sau care se află în direcția opusă orientării acestora. **4.** Spătar la un scaun, la un fotoliu etc. **5.** Procedeu sau probă de înot la suprafața apei, culcat cu fața în sus. • *A da paharul pe ~* = a bea cu lăcomie, pe nerăsuflate. *A pune* (sau *a da*) *la ~ ceva* = a nesocoti; a uita. *În* (sau *pe*) *~* (ori *în ~le cuiva*) = în atenție (sau în atenția cuiva); în seamă (sau în seama cuiva), în grijă (sau în grija cuiva). *Lat în ~* = voinic, spătos. (*Pe*) *la ~* sau *în ~* = pe

ascuns, în lipsă. – Pl. *spate*. Se spune *mă doare* (sau *mă dor*) *spatele*.

spatúlă s.f. Unealtă mică în formă de lopățică, folosită în farmacie, în tăbăcărie, în construcții etc., pentru a întinde sau a amesteca diferite paste. – Acc. nu *spátulă*. Pl. *spatule*.

spațiá vb.I tr. A mări intervalele albe dintre litere, cuvinte, rânduri; a lăsa o distanță între anumite obiecte. – Sil. *-ți-a*. Ind.pr. pers.1 *spațiez,* pers.3 *spațiază*; ger. *spațiind*, sil. *-ți-ind*.

spațiál,-ă adj. Care ține de spațiu; din spațiu. ▸ Referitor la spațiul cosmic. ▹ *Cabină ~ă* = compartiment etanș al unei nave cosmice, în care stă echipajul. – Sil. *-ți-al.* Pl. *spațiali,-e*.

spațiós,-oásă adj. Cu mult spațiu, larg, încăpător. – Sil. *-ți-os.* Pl. *spațioși,-oase*.

spátiu s.n. **1.** Extensiune nelimitată în care sunt situate corpurile finite. **2.** Întindere nemărginită în care se află corpurile cerești. ▹ *~ cosmic* = spațiul care se întinde dincolo de atmosfera Pământului. *~ aerian* = por-țiune din atmosferă corespunzătoare limitelor teritoriale ale unui stat și supusă suveranității acestuia. **3.** Suprafață, întindere limitată; porțiune de teren, loc, cadru în care se des-fășoară o acțiune. **4.** Loc rămas liber între obiecte. ▸ Interval lăsat între cuvinte, între rândurile scrise, între liniile unui portativ etc. – Sil. *-țiu,* pr. *-țiu.* Pl. *spații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

spălá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) curăța cu apă, săpun, detergent etc. **2.** Tr. (Despre râuri, ploi) A uda, a scălda un țărm; a eroda pământul, un teren etc. **3.** Tr. A îndepărta impuritățile dintr-un minereu, dintr-un con-glomerat etc. • *A se ~ pe mâini* sau *a-și ~ mâinile* = a nu-și lua răspunderea unei probleme dificile sau a unei fapte rele. *A ~ pe cineva pe cap* = a-l certa rău pe cineva, a-l ocări. *A-și ~ obrazul* = a ieși cu bine dintr-o încurcătură; a scăpa cu fața curată. *Iese la spălat,* se spune, în glumă, ca o consolare celui care are o neplăcere. *Spală-te* (sau *să se spele*) *pe cap* = (exprimând un sentiment de dezinteres) descurcă-te (sau să se descurce) cu propriile puteri, cum poate. – Ind.pr. *spăl.*

spălát s.n. Faptul de a (se) spăla; spălătură.

spălácí vb.IV refl. A-și pierde intensitatea, prospețimea culorii inițiale; a deveni mai șters. – Ind. pr. *spălăcesc,* pf.s. *spălăcii.*

spălăcít,-ă adj. Care și-a pierdut culoarea inițială. ▸ (Fig.; despre oameni sau despre fața, părul, ochii cuiva) Lipsit de culoare, palid, fad. – Pl. *spălăciți,-te.*

spălătór,-oáre s. **1.** S.m. Persoană care spală vase, rufe, lână etc. sau anumite materiale într-o întreprindere. **2.** S.n. Încăpere special amenajată pentru spălatul în comun al persoanelor în internate, cazărmi, ateliere etc. **3.** S.n. Mobilă pe care se așază ligheanul și cele necesare spălatului. **4.** S.n. Chiuvetă în care se spală vasele. **5.** S.f., s.n. Obiect de pânză, de sârmă etc. cu ajutorul căruia se spală vasele. – Pl. *spălători, -oare.*

spălătoríe s.f. **1.** Încăpere sau clădire special amenajată pentru spălarea rufelor. **2.** Instalație complexă pentru curățarea substanțelor minerale prin spălare cu apă. – G.-D. *spălătoriei.* Pl. *spălătorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

spălătúră s.f. **1.** Spălat. **2.** (Mai ales la pl.) Apa în care s-a spălat ceva. **3.** Operație de curățare sau dezinfectare a unei cavități naturale din organism, prin introducerea unui lichid. **4.** Eroziune a pământului provocată de șuvoaie; locul unde s-a produs eroziunea. – Pl. *spălături.*

spălățél,-ícă adj. (Fam.) Îmbrăcat curat, îngrijit; destul de instruit, de cizelat. – Pl. *spălăței,-ele.*

spărgátór,-oáre s. **1.** S.n., s.f. Instrument, instalație folosite la spargerea anumitor materiale, a cojilor tari ale unor fructe etc. ▹ *~ de gheață* = navă specială folosită la spargerea gheții în apele navigabile. **2.** S.m. și f. Persoană care comite o spargere, hoț. – Pl. **1** n. *spărgătoare,* f. *spărgători* „instrument“, **2** *spărgători,-oare*.

spártúră s.f. Spațiu liber, gaură sau crăpă-tură produse prin spargere. – Pl. *spărturi.*

spășít,-ă adj. (Fam.) Care se smerește, se pocăiește. – Pl. *spășiți,-te.*

spătár1 s.m. Demnitar înalt la curtea domnească, având obligația de a purta sabia și buzduganul domnului la ceremonii. ▹ *Mare ~* = comandant suprem al oștilor în lipsa domnului. – Pl. *spătari.*

spătár2 s.n. Parte mai înaltă a unui scaun, a unui fotoliu, a unei bănci de care își reazemă spatele cel care șade; spetează. – Pl. *spătare.*

spân,-ă adj. (Despre bărbați sau despre fața lor; adesea substantivat) Căruia nu-i cresc barba și mustățile. • *A trage nădejde ca ~ul de barbă,* se spune despre cei care speră în obținerea unor dorințe nerealizabile. *Când va face ~ul barbă* = niciodată, nicicând. – Pl. *spâni,-e.*

spânz s.m. Numele mai multor plante erbacee perene, din familia ranunculaceelor, rizomul unora fiind folosit în medicină. – Nu *spânț.* Pl. *spânzi.*

spânzurá vb.I. **1.** Tr. A executa prin strangu-lare un condamnat la moarte. **2.** Refl. A se sinucide strangulându-se. **3.** Tr. și intr. A atârna (**1**). – Ind. pr. *sp ˈnzur.*

spânzurătoáre s.f. **1.** Faptul de a (se) spânzura. **2.** Instrument de execuție, alcătuit dintr-un stâlp cu o bară orizontală la capătul de sus, de care se fixa funia cu care erau strangulați condamnații la moarte prin spânzurare. – Pl. *spânzurători.*

speciál,-ă adj. **1.** Care are trăsături proprii, prin care se deosebește de alte lucruri sau ființe asemănătoare. **2.** (Adesea adverbial) Care este făcut intenționat, într-un anumit scop. **3.** (Și adverbial) Ieșit din comun, foarte bun, valoros. ▹ *Număr* (sau *ediție*) *special*(*ă*) = exemplar dintr-un ziar publicat cu o ocazie excepțională sau la o dată festivă. • *În ~* = în deosebi, mai ales. – Sil. *-ci-al.* Pl. *speciali,-e.*

specialíst,-ă s.m. și f. Persoană care cu-noaște temeinic o problemă, o disciplină, un domeniu de activitate. – Sil. *-ci-a-.* Pl. *specialiști,-ste.*

specialitáte s.f. **1.** Ramură de activitate (științifică) în care profesează cineva; pre-gătire specială pentru această activitate. **2.** Produs obținut după rețete sau metode deosebite, specifice. *Specialitatea casei.* – Sil. *-ci-a-.* Pl. *specialități.*

specializá vb.I refl. **1.** A studia pentru a deveni specialist într-un domeniu de activitate. **2.** (Despre fabrici) A se limita la fabricarea anumitor produse. – Sil. *-ci-a-.* Ind.pr. *specializez.*

spécie s.f. **1.** Mod specific de a fi sau de a se manifesta; fel, tip, categorie. **2.** (Biol.) Categorie sistematică fundamentală inferioară genului. **3.** (Log.) Noțiune care desemnează o clasă de obiecte cu aceleași însușiri esențiale și care se subordonează genului. **4.** *~ literară* = categorie de opere literare în cadrul unui gen, clasificate după criterii tematice sau formale. – Sil. *-ci-e.* G.-D. *speciei.* Pl. *specii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

specífic,-ă adj., s.n. (Caracter) propriu unei ființe, unui lucru, unui fenomen etc., care-l diferențiază de altele din aceeași categorie. – Pl.adj. *specifici,-ce.*

specificá vb.I tr. A indica, a menționa ceva în mod precis. – Ind.pr. *specífic.*

specificáție s.f. Faptul de a specifica; ceea ce specifică cineva. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *speci-ficației.* Pl. *specificații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

specificitáte s.f. Caracter specific. – Pl. *specificități.*

specimén s.n. Exemplar caracteristic unui gen, unei specii etc. – Pl. *specimene.*

speciós,-oásă adj. Care dă impresia de bun, de favorabil; amăgitor. – Sil. *-ci-os.* Pl. *specioși,-oase.*

spectácol s.n. **1.** Reprezentație teatrală, cinematografică, sportivă etc. **2.** Priveliște remarcabilă care atrage atenția, care impre-sionează. • *A se da în ~* = a atrage atenția printr-o purtare sau printr-o manifestare nepotrivită, făcându-se de râs. – Pl. *spec-tacole.*

spectaculár,-ă adj. Spectaculos. – Pl. *spectaculari,-e.*

spectaculós,-oásă adj. Care atrage atenția; care impresionează plăcut; spectacular. – Pl. *spectaculoși,-oase.*

spectatór,-oáre s.m. și f. **1.** Persoană care asistă la un spectacol. **2.** Martor ocular la o întâmplare. – Pl. *spectatori,-oare.*

spectrál,-ă adj. **1.** Care aparține unui spectru; ca un spectru. ▹ *Analiză ~ă* = me-todă fizică de cercetare a compoziției unei substanțe, prin examinarea spectrului său de radiații. **2.** Care are aspect de fantomă. – Sil. *spec-tral.* Pl. *spectrali,-e.*

spectrométru s.n. Aparat care măsoară intensitatea componenților monocromatici ai spectrului radiației electromagnetice. – Sil. *spec-tro-me-tru.* Pl. *spectrometre.*

spéctru s.n. **1.** Ansamblul radiațiilor electro-magnetice de diferite frecvențe emise de un corp. ▹ ~ *solar* = spectrul radiației emise de Soare. **2.** Ansamblul liniilor spectrale obținut prin descompunerea radiațiilor electromagnetice, complexe. **3.** Fapt, întâmplare, ființă, obiect care produce spaimă sau care prezintă un pericol iminent. – Sil. *spec-tru.* Pl. *spectre.*

speculá vb.I. **1.** Tr. A profita de o anumită situație pentru a trage un folos (în mod necinstit). **2.** Tr. A face speculă. **3.** Intr. și tr. A face deducții teoretice, fără legătură cu practica. – Ind.pr. *speculez.*

speculánt,-ă s.m. și f. Persoană care face speculă. – Pl. *speculanți,-te.*

speculatív,-ă adj. **1.** Care se bazează sau urmărește specula (**1**). **2.** Care aparține speculației filozofice, rupt de practică. – Pl. *speculativi,-e.*

speculáție s.f. **1.** Teoretizare abstractă, fără legătură cu practica, cu cercetarea experimentală. **2.** Speculă (**1**). **3.** Tranzacție de bursă, constând în cumpărarea și vânzarea de valori cu scopul de a obține câștiguri din diferența de curs; speculă. – G.-D. *speculației.* Pl. *speculații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

spéculă s.f. **1.** Comerț ilicit constând din vinderea sau revinderea unor mărfuri cu supraprețuri, mai ales când acestea lipsesc de pe piață; exercitarea comerțului particular fără autorizație; speculație (**2**). **2.** Speculație (**3**). – Pl. *specule.*

speech s.n. Alocuțiune. – Pr. monosilabic *spic.* Pl. *speech-uri.*

spelúncă s.f. Local mizer unde se adună oameni decăzuți. – Pl. *spelunci.*

speológ,-ă s.m. și f. Specialist în speologie. – Sil. *spe-o-.* Pl. *speologi,-ge.*

speologíe s.f. Știința studierii complexe a peșterilor. – Sil. *spe-o-.* G.-D. *speologiei.*

sperá vb.I tr. și intr. A avea speranță; a aștepta ceva cu încredere; a nădăjdui. – Ind.pr. *sper.*

speránță s.f. **1.** Sentiment de încredere în îndeplinirea unei dorințe sau în realizarea unei acțiuni; nădejde. **2.** (Fig.) Persoană tânără, capabilă, de la care se așteaptă realizări însemnate. • *A da ~* = a promite, a prezenta perspective favorabile. *A(-și) pune* (*toată*) *speranța* (sau *mari speranțe*) *în cineva* (sau *ceva*) = a spera în sprijin, în ajutor de la cineva (sau ceva); a se bizui pe... – Pl. *spe-ranțe.*

speriá vb.I. **1.** Tr. și refl. A face să fie cuprins sau a fi cuprins de spaimă. ▸ Tr. A stârni un animal din culcuș. **2.** Tr. (Fig.) A uimi prin însușiri deosebite. • *A-și ~* (sau *a-i ~ cuiva*) *somnul* = a nu mai putea (sau a face să nu mai poată) dormi. *De speriat* = ieșit din comun, nemaipomenit. – Sil. *-ri-a.* Ind.pr. pers.1 și 2 *spérii*; ger. *speriind*, sil. *-ri-ind.*

speriát s.n. Faptul de a se speria. • *A băga* (*pe cineva*) *în sperieți* = a speria foarte tare pe cineva. – Sil. *-ri-at.* Formă gramaticală în expr. *sperieți.*

sperietóare s.f. Ființă, obiect sau fenomen care sperie. ▸ Obiect care, prin forma sau zgomotul ce-l produce, sperie păsările dăunătoare culturilor. – Sil. *-ri-e-.* Pl. *sperietori.*

sperietúră s.f. Spaimă. – Sil. *-ri-e-.* Pl. *sperieturi.*

sperjúr,-ă s.m. și f. Persoană care jură fals sau care își calcă jurământul. – Pl. *sperjuri,-e.*

spermatofíte s.f.pl. Grup de plante superi-oare producătoare de semințe, cu rădăcină, tulpină, frunze și flori.

spermatozoíd s.m. Gamet masculin al ani-malelor și al unor plante. – Pl. *spermatozoizi.*

spérmă s.f. Lichid fiziologic secretat de glandele sexuale masculine, care conține spermatozoizi. – G.-D. *spermei.*

speteáză s.f. **1.** Spătar[2]. **2.** Scândură, stinghie care servește ca element de sprijin sau de legătură între diverse părți ale unor obiecte. – Pl. *speteze.*

spetí vb.IV refl. A munci foarte mult, până la istovire. – Ind.pr. *spetesc,* pf.s. *spetii.*

spéță s.f. (Jur.) Pricină supusă spre rezolvare unui organ de jurisdicție. • *În ~* = în cazul de față; mai ales, în deosebi. – Pl. *spețe.* Par. *speze.*

spéze s.f.pl. Cheltuieli (**1**). – Nu *spese.* Par. *spețe* (pl. lui *speță*).

spic s.n. **1.** Inflorescență caracteristică graminee-lor, alcătuită dintr-un ax principal pe care sunt dispuse mai multe flori mici ce produc boabe. **2.** (Pop.) *~ de zăpadă* = fulgi rari de zăpadă amestecați cu stropi de ploaie. – Pl. *spice.*

spícher s.m. Crainic (la radio sau la televiziu-ne). – Nu *șpicher.* Pl. *spicheri.*

spicuí vb.IV tr. A extrage, a culege, selectând, idei, informații etc. din diferite izvoare, de ici, de colo. – Ind.pr. *spicuiesc,* pf.s. *spicuii.*

spiculéț s.n. (Bot.) Fiecare dintre micile flori care alcătuiesc spicul gramineelor. – Pl. *spiculețe.*

spilcuí vb.IV refl. (Depr.) A se dichisi (**1**). – Ind. pr. *spilcuiesc,* pf.s. *spilcuii.*

spin s.m. **1.** Formație tare, ascuțită, de pe tulpinile, ramurile, frunzele sau fructele unor plante, cu rol de apărare; ghimpe. **2.** Nume dat mai multor plante erbacee sau lemnoase, cu spini (**1**). • *A-i scoate cuiva ~ul din picior* (sau *din călcâi*) = a scăpa pe cineva de un necaz, de o încurcătură. *A sta* (sau *a ședea*) *ca pe ~i* = a fi foarte neliniștit; a nu mai avea răbdare. *A sta ca un ~ în ochii* (sau *în inima*) *cuiva* = a incomoda pe cineva prin prezența sa. – Pl. *spini.*

spináre s.f. **1.** Partea superioară a corpului ani-malelor situată de-a lungul coloanei vertebrale; spate (**2**). **2.** (Înv. și pop.) Spate (**1**). **3.** Creastă a unui munte, a unui val de apă, a unei construcții etc. – Pl. *spinări.*

spinăríe s.f. Mulțime sau desiș de spini. – G.-D. *spinăriei.* Pl. *spinării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

spinós,-oásă adj. **1.** (Despre plante și părți ale lor) Cu spini. **2.** (Fig.; despre probleme, acțiuni, metode etc.) Anevoios, complicat, dificil. – Pl. *spinoși,-oase.*

spintecá vb.I tr. **1.** A despica o ființă folosind un obiect ascuțit. **2.** A sfâșia un material în lungul fibrelor; a rupe o haină, o stofă etc. **3.** A străbate, a străpunge rapid aerul, apa. – Ind.pr. *spíntec.*

spintecătúră s.f. Despicătură, tăietură lungă și adâncă. – Pl. *spintecături.*

spión,-oánă s.m. și f. **1.** Persoană care face spionaj. **2.** Persoană care pândește pe alții, care culege informații pe ascuns în interesul cuiva. – Sil. *spi-on.* Pl. *spioni,-oane.*

spioná vb.I. **1.** Intr. A face spionaj. **2.** Tr. și refl. A (se) observa pe ascuns pentru a surprinde gânduri, intenții etc. – Sil. *spi-o-.* Ind.pr. *spionez.*

spionáj s.n. Activitate constând în obținerea unor secrete de stat și transmiterea acestora altui stat. – Sil. *spi-o-.* Pl. *spionaje.*

spirálă s.f. Curbă plană deschisă, care se înfășoară în jurul unui punct sau ax; (p.ext.) mișcare sau obiect care are această formă. – Pl. *spirale.*

spiralát,-ă adj. În formă de spirală. – Pl. *spiralați,-te.*

spíră s.f. Buclă aproape închisă care face parte dintr-o înfășurare în formă de spirală. – Pl. *spire.*

spiréa s.f. Arbust decorativ înalt până la 2 m, cu flori albe dispuse în inflorescențe globuloase pe toată lungimea ramurilor. – Sil. *-re-a.* Pl. *spiree,* sil. *-re-e,* scris nu *-reie.*

spiridúș s.m. (În mitologia populară) Drac mic, vioi și poznaș. ▸ (Fig.) Copil vioi, sprinten, isteț. – Pl. *spiriduși.*

spírit s.n. **1.** Conștiință sau idee obiectivă, imate-rială; factor ideal al existenței. ▸ (Teol.) Substanță de sine stătătoare, fără corp, de origine divină, nemuritoare; duh, suflet. **2.** Totalitatea facultăților

intelectuale, psihice și morale ale omului. ▸ Mod de a gândi sau de a se manifesta: părere, concepție, princi-piu. **3.** Persoană considerată sub raportul caracteristicilor sale intelectuale, morale. *Spirit universal, enciclopedic*. **4.** Vorbă de duh, glumă. **5.** *~ul limbii* = element caracteristic, distinctiv al limbii. • *A avea prezență de ~* = a găsi foarte repede răspunsul, soluția într-o situație dificilă. *De ~* = **a)** (despre oameni) cu minte ageră, inteligent, spiritual; **b)** (despre cuvinte) care exprimă inteligență și umor. *În* (*acest* sau *același*) *~* = în (acest sau același) mod; din același punct de vedere. *În ~ul cuiva* (sau *a ceva*) = în concordanță cu..., după concepțiile sau părerile cuiva sau după regulile a ceva. – Pl. **3,4** *spirite*.

spiritísm s.n. Concepție potrivit căreia spiritele morților supraviețuiesc și se poate comunica cu ele prin procedee oculte.

spirituál,-ă adj. **1.** Care aparține spiritului; referitor la spirit. **2.** Bisericesc, religios. *Viață spirituală*. **3.** (Despre oameni) Care are inteligență, finețe, umor. – Sil. *-tu-al.* Pl. *spirituali,-e*.

spiritualitáte s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este spiritual. **2.** Ansamblu de idei și de sentimente proprii unei colectivități, unui popor, unei națiuni și care se manifestă în cultura sa. – Sil. *-tu-a-*. G.-D. *spiritualității*.

spirochét s.m. Microb din categoria bacteriilor de forma unui filament răsucit în spirală. – Pl. *spirocheți*.

spirt s.n. Alcool etilic; (p.ext.) băutură alcoolică tare. ▹ *~ denaturat* = alcool de culoare violet, întrebuințat în industrie. *~ industrial* = alcool etilic amestecat cu alcool metilic. *~ medicinal* = alcool denaturat folosit în medicină ca dezinfectant. – Pl. *spirturi* „sortimente".

spirtiéră s.f. Mică lampă de gătit care funcționează cu spirt. – Sil. *-ti-e-*. Pl. *spirtiere*.

spirtós,-oásă adj. (Despre băuturi) Care conține spirt. – Pl. *spirtoși,-oase*.

spitál s.n. Instituție medicală în care sunt internați și tratați bolnavii și accidentații. – Pl. *spitale*.

spitalizá vb.I tr. A interna și a trata un bolnav într-un spital. – Ind.pr. *spitalizez*.

spíță s.f. **1.** Fiecare dintre barele subțiri care leagă obada sau coroana unei roți de butucul ei. **2.** (Fig.) Seminție, neam. ▹ *Spița neamului* = arbore genealogic. – Pl. *spițe*.

spițeríe s.f. (}nv. și pop.) Farmacie. – G.-D. *spițeriei*. Pl. *spițerii*, art. *-riile*, sil. *-ri-i-*.

splai s.n. Mal înalt al unei ape, uneori pietruit și pavat; (p.ext.) stradă, alee amenajată pe un astfel de mal. – Monosilabic. Pl. *splaiuri*.

spléndid,-ă adj. Foarte frumos, strălucitor. – Pl. *splendizi,-de*.

splendoáre s.f. Frumusețe, strălucire; lucru splendid. – Pl. *splendori*.

splínă s.f. Organ limfatic, moale și spongios, roșu-violet, așezat în partea superioară stângă a cavității abdominale, care produce limfocite, anticorpi, depozitează hematii. • *Fără ~* = (despre animale) care este rezistent la fugă; (despre oameni) care muncește intens fără să obosească. – Pl. *spline*.

spoí vb.IV tr. (Pop.) A zugrăvi (**1**). – Ind.pr. *spoiesc*, pf.s. *spoii*.

spoiálă s.f. **1.** (Pop.) Zugrăveală (**1**). **2.** (Fig.) Cultură superficială, cunoștințe de suprafață, fără valoare. – Pl. *spoieli*.

spoliá vb.I tr. (Livr.) A deposeda pe cineva, prin fraudă sau violență, de avere sau de drepturi. – Sil. *-li-a*. Ind.pr.pers.1 *spoliez*, pers.3 *spoliază*; ger. *spoliind*, sil. *-li-ind*.

spondilítă s.f. Inflamație acută sau cronică a vertebrelor. – Pl. *spondilite*.

spondilóză s.f. Boală a coloanei vertebrale manifestată prin dureri și limitarea mobili-tății acesteia; este localizată în anumite seg-mente ale coloanei. *Spondiloză cervicală. Spondiloză dorsală*. – Pl. *spondiloze*.

spongiéri s.m.pl. Încrengătură de nevertebrate marine, al căror corp este alcătuit dintr-o rețea compactă de fibre elastice (ex. burete-de-mare). – Sil. *-gi-eri.*

spongiós,-oásă adj. Poros și elastic ca buretele. – Sil. *-gi-os.* Pl. *spongioși,-oase.*

spónsor s.m. Persoană, asociație, organizație etc. care sponsorizează. – Pl. *sponsori.*

sponsorizá vb.I tr. A finanța o întreprindere, o asociație, o manifestare sportivă, culturală etc., făcându-și în felul acesta publicitate. – Ind.pr. *sponsorizez.*

spontán,-ă adj. (Adesea adverbial) Care se face sau se produce de la sine, brusc, neașteptat. – Pl. *spontani,-e.*

spontaneitáte s.f. Însușirea a ceea ce este spontan. – Nu *spontanietate.* Sil. *-ne-i-.* G.-D. *spontaneității,* neart. *spontaneități.*

spor1 s.m. Organ microscopic de înmulțire a numeroase organisme vegetale (ex. mușchi, ciuperci, ferigă) și a anumitor protozoare (ex. hematozoarul). – Pl. *spori.*

spor2 s.n. **1.** Randament într-o activitate. **2.** Abundență, belșug, câștig. **3.** Creștere, mărire, adaos, supliment. • *A avea* (sau *a prinde*) *~ la vorbă* = a vorbi mult, a flecări. *A-i lua cuiva ~ul* = a împiedica pe cineva să prospere. – Pl. **3** *sporuri.*

sporádic,-ă adj. (Adesea adverbial) Care apare din când în când sau pe ici, pe colo; lipsit de continuitate. – Pl. *sporadici,-ce.*

sporánge s.m. Organ în formă de săculeț, în care se dezvoltă sporii la criptogame. – Pl. *sporangi.*

sporí vb.IV. **1.** Tr., intr. și refl. A (se) mări, a (se) înmulți, a crește sau a face să crească. **2.** Intr. A avea spor[2] (**1**). – Ind.pr. *sporesc,* pf.s. *sporii.*

sporifér,-ă adj. Care produce sau poartă spori**1**. – Pl. *sporiferi,-e.*

spórnic,-ă adj. **1.** Care se face cu spor[2] (**1**). **2.** (Despre alimente) Care nu se consumă repede, care ține mult. – Pl. *spornici,-ce.*

sporovăí vb.IV intr. A pălăvrăgi. – Ind.pr. *sporovăiesc,* pf.s. *sporovăii.*

sporovăiálă s.f. Pălăvrăgeală. – Sil. *-vă-ia-.* Pl. *sporovăieli.*

sporozoáre s.n.pl. Clasă de protozoare parazite care se înmulțesc prin spori[1]. – Sil. *-zo-a-.*

sport s.n. Complex de exerciții fizice și de jocuri, practicate metodic în scopul formării și dezvoltării unor calități fizice și morale, urmărindu-se și obținerea unor performanțe prin competiții. – Pl. *sporturi.*

sportív,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de sport; referitor la sport; în conformitate cu regulile sportului. **2.** S.m. și f. Persoană care practică sportul. – Pl. *sportivi,-e.*

sportivitáte s.f. Caracter sportiv; atitudine leală, de respect a sportivului față de partener sau față de adversar. – G.-D. *sportivității,* neart. *sportivități.*

spórtsmen s.m. (Rar.) Sportiv. – Sil. *sports-.* Pl. *sportsmeni.*

spot s.n. **1.** Pată mică luminoasă care înlocuiește acul indicator în cadrul unor aparate cu cadran fix. ▸ Fascicul concentrat de lumină folosit pentru luminarea scenei sau a unui actor într-un spectacol. **2.** Pată lu-minoasă obținută pe ecranul unui receptor de televiziune. **3.** Fiecare dintre corpurile de iluminat fixate în tavan, pe perete, pe mobilă etc., care dă un singur fascicul de lumină. **4.** Scurt mesaj publicitar la radio sau la televiziune. – Pl. *spoturi.*

spovedánie s.f. (Bis.) Faptul de a (se) spovedi (**1**); mărturisire. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *spovedaniei.* Pl. *spovedanii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

spovedí vb.IV refl. **1.** (Bis.) A spune unui duhovnic păcatele săvârșite, pentru a obține iertarea lor; a se mărturisi. ▸ Tr. (Despre duhovnici) A asculta pe un credincios care își spune păcatele și a-l dezlega de păcate; a mărturisi. **2.** (Fig.) A se destăinui cuiva. – Ind.pr. *spovedesc,* pf.s. *spovedii.*

spray s.n. Produs cosmetic, insecticid etc. care se pulverizează. – Pr. monosilabic *sprei,* nu *șprei, șprai.* Pl. *spray-uri.*

sprânceánă s.f. **1.** Linie arcuită deasupra orbitei ochilor, formată din fire de păr scurte și dese. **2.** (Fig.) Muchie, creastă de deal. • *A alege pe* (sau *după*) ~ = a alege ce i se pare cuiva mai bun, mai prețios. – Pl. *sprâncene.*

sprâncenát,-ă adj. Cu sprâncene mari și dese. • *Călătorie ~ă,* urare glumeață prin care se exprimă lipsa de regret la plecarea cuiva. – Pl. *sprâncenați,-te.*

spre prep. **1.** Introduce complemente circumstanțiale de loc (*Se îndreaptă spre casă*) și atribute (*Gardul spre vecinul de sus a căzut*), exprimând direcția sau situarea în direcția unui punct. **2.** Introduce complemente circumstanțiale de timp (*Plecase spre ziuă*) și atribute (*Noaptea spre 5 mai*), exprimând apropierea. **3.** Introduce complemente circumstanțiale de scop (*Îi dăduse detalii spre a-l convinge*), de mod (*A acceptat spre bucuria tuturor*). **4.** Intră în compunerea numeralelor de la 11 la 19 (care se scriu într-un singur cuvânt).

sprijin s.n. **1.** Ceea ce sprijină, susține pe cineva sau ceva pentru a nu cădea. **2.** (Fig.) Persoană care sprijină, ajută pe cineva sau ceva. ▸ Ajutor, ocrotire. **3.** (Tehn.) Legătură care împiedică anumite deplasări ale unui corp solid. – Pl. *sprijine.*

sprijiní vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) rezema (**1**). **2.** Tr. (Fig.) A ajuta pe cineva sau ceva; a ocroti; a-și da concursul la ceva. – Ind.pr. *spríjin,* pf.s. *sprijinii.*

sprijinitór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) care sprijină pe cineva sau ceva. – Pl. *spri-jinitori,-oare.*

sprint s.n. **1.** Faptul de a sprinta. **2.** Catego-rie de probe sportive pe distanțe scurte (ex. 100 m plat, 110 m garduri). – Nu *șprint.* Pl. *sprinturi.*

sprintá vb.I intr. A-și mări viteza de alergare, de pedalare etc. într-o întrecere sportivă, de obicei la finalul ei. – Ind.pr. *sprintez.*

sprínten,-ă adj. (Despre ființe; adesea adverbial) Care se mișcă ușor, repede, vioi; (despre mișcări, acțiuni) care se face cu iuțeală, cu vioiciune; sprințar. • *A fi ~ la minte* sau *a avea minte ~ă* = a fi inteligent, isteț. – Pl. *sprinteni,-e.*

sprinteneálă s.f. Însușirea de a fi sprinten. – G.-D. *sprinteneli,* neart. *sprinteneli.*

sprínter,-ă s.m. și f. Atlet specializat în probele de sprint; sportiv înzestrat cu capacitatea de a sprinta. – Pl. *sprinteri,-e.*

sprințár,-ă adj. Sprinten. – Pl. *sprințari,-e.*

spulberá vb.I. **1.** Tr. (Despre vânt, furtună) A ridica în vârtej și a risipi, a împrăștia zăpada, praful, frunzele etc. **2.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) distruge, a face să dispară sau a dispărea. – Ind.pr. *spúlber.*

spumánt,-ă s.m., adj. (Substanță) care, dizolvată într-un lichid, formează o spumă persistentă. *Spumant de baie.* – Pl. *spumanți, -te.*

spúmă s.f. **1.** Strat albicios și pufos, care se formează la suprafața unui lichid agitat, a unuia care fierbe sau a unor alimente în fermentație. ▸ (Fig.) Ceea ce este mai bun, mai frumos etc. din ceva. **2.** Clăbuci de săpun, de salivă, de sudoare. **3.** *~- de- mare* = piatră ponce, v. *ponce.* • *A face* ~ (sau *spume*) *la gură* = a fi mânios peste măsură. – Pl. *spume.*

spumegá vb.I intr. **1.** A face spumă (**1**). **2.** (Despre cai) A se acoperi de spumă; a face clăbuci la gură. **3.** (Fig.; despre oameni) A se înfuria. – Ind. pr. *spúmeg.*

spumós,-oásă adj. Cu spumă, plin de spumă. ▹ *Vin* ~ (și substantivat) = vin care face spumă când e turnat în pahar. ▸ (Fig.; despre exprimarea cuiva) Bogat în figuri de stil, plastic; plin de vervă. – Pl. *spumoși,-oase.*

spúne vb.III tr. **1.** A pronunța (**1**). **2.** A exprima prin cuvinte un gând, o părere etc.; a expune, a relata ceva; a zice, (pop.) a cuvânta, a grăi. **3.** A-l numi pe cineva (cu numele pe care-l poartă). *Prietenei lui i se spune Ana.* **4.** A pârî (**1**). • *A ~ lucrurilor pe nume* = a se exprima direct, fără menajamente. *Nu mai ~!* sau *ce spui!,* formulă prin care se exprimă mirarea, neîncrederea sau rezerva față de cele spuse de cineva. – Ind.pr. pers.1 *spun,* pers.2 *spui,* pers.3

spune, pers.4 *spúnem,* pers.5 *spúneți,* pers.6 *spun,* pf.s. *spusei*; part. *spus.*

spurcá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) murdări foarte tare atingând ceva, umplându-se de mirosuri urâte, neplăcute etc. ▸ Tr. A atinge un vas de gătit sau o mâncare de ceva murdar, scârbos, (în practicile religioase creștine) de ceva interzis în timpul postului. ▸ Tr. (Fig.) A profana, a necinsti. **2.** Refl. (Fig.) A se deda la ceva rău. **3.** Refl. A mânca de dulce în post. – Ind.pr. *spurc.*

spurcáci s.m. Pasăre migratoare, înrudită cu dropia, de mărimea unei găini, brună pe spate și alburie pe pântece. – Pl. *spurcaci.*

spurcát,-ă adj. **1.** Murdar, respingător, scârbos. ▸ (Despre vase) În care nu se pun alimente pentru oameni, folosit pentru lucruri murdare; (despre alimente) care a venit în contact cu ceva murdar și nu mai poate fi consumat. **2.** (Fig.; despre oameni și manifestările lor) Mârșav, ticălos. ▸ (Despre vorbe) Vulgar, trivial. • (*A fi*) *~ la gură* sau *a avea o gură ~ă* = a folosi cuvinte vulgare, triviale, necuviincioase. – Pl. *spurcați,-te.*

spurcăciúne s.f. **1.** Lucru murdar, scârnav. ▸ (Fig.) Vorbă vulgară, trivială. **2.** Termen de dispreț pentru o ființă rea, scârboasă, respingătoare. – Pl. *spurcăciuni.*

spútă s.f. (Med.) Produsul eliminat prin gură din aparatul respirator. – Pl. *spute.*

spúză s.f. **1.** Cenușă fierbinte (amestecată cu jăratic). **2.** (Fig.) Mulțime, droaie. – Pl. *spuze.*

spuzeálă s.f. (Pop.) Erupție pe piele. – Pl. *spuzeli.*

spuzí vb.IV refl. (Pop.; despre bășici) A erupe și a se înmulți; a acoperi, a umple. – Ind.pr. pers.3 *se spuzește.*

sta vb.I intr. **1.** (Despre oameni și animale) A se întrerupe dintr-o mișcare, din mers, dintr-o activitate etc.; (despre aparate, mecanisme etc.) a nu mai funcționa; (despre ploaie, vânt etc.) a se opri, a înceta. **2.** A rămâne nemișcat într-un loc, a nu pleca; (despre vehicule) a staționa. *Stă pe loc. Stă la locul său.* ▸ A rămâne mai mult timp în același serviciu. **3.** A se afla, a rămâne, a poposi într-un anumit loc. ▸ A fi atârnat, prins, fixat de ceva. ▸ A locui, a viețui. **4.** (De obicei urmat de determinări modale) A avea o anumită poziție sau atitudine. *Stă în pat.* ▸ A ședea. *Stai pe scaun.* **5.** (Despre situații, treburi etc.) A se prezenta, a se desfășura într-un anumit fel. *Cum stau lucrurile?* **6.** A fi pe punctul de a ..., a fi gata să... *Stă să plouă.* **7.** În legătură cu unele verbe și în locuțiuni, dă acestora aspect de durată. *Stau și-mi amintesc. Stă pe gânduri.* • *A-i ~ cuiva în cale* (sau *drum*) ori *a ~ în calea cuiva* = a împiedica pe cineva să plece, să înainteze; a împiedica pe cineva să facă ceva. *A-i ~ cuiva pe inimă* (ori *suflet*) = (despre gânduri, preocupări) a-l urmări pe cineva, a-i produce neliniște, grijă. *A-i ~ cuiva sângele în vine* = a încremeni de frică, de spaimă. *A nu-i mai ~ cuiva gura* = a vorbi întruna, a nu mai tăcea. *A ~ bine* = a fi bogat. *A ~ ca pe ace* (sau *ca pe ghimpi, pe cuie, pe jar* etc.) = a nu mai avea răbdare; a fi neliniștit. *A ~ în fața cuiva* = (despre probleme, acțiuni) a urma să fie rezolvat de cineva. *A ~ pe loc* = a nu progresa, a stagna. – Ind.pr. *stau,* imperf. *stăteam,* pf.s. *stătui*; cj.pers.3 *să stea*; imper. *stai.*

stabíl,-ă adj. **1.** Care este bine așezat, care nu se clatină. **2.** Care nu se schimbă, nu fluctuează; durabil, permanent. **3.** (Despre populații) Care locuiește permanent în același loc; statornic. – Pl. *stabili,-e.*

stabilí vb.IV. **1.** Tr. A lua o hotărâre, a decide; a fixa, a preciza. **2.** Tr. A arăta, a dovedi, a demonstra. **3.** Refl. și tr. A (se) așeza definitiv într-un anumit loc, considerându-l domiciliu stabil; a se statornici. – Ind.pr. *stabilesc,* pf.s. *stabilii.*

stabilitáte s.f. **1.** Însușirea sau faptul de a fi stabil. **2.** (Fiz.) Proprietate a unui corp de a-și menține poziția inițială după ce a fost deplasat din această poziție. – G.-D. *stabilității,* neart. *stabilități.*

stabilizá vb.I tr. și refl. A face să devină sau a deveni stabil. *Se stabilizează prețurile.* – Ind.pr. *stabilizez.*

stabilizáre s.f. (De obicei determinat prin *bănească, monetară*) Fixare a valorii unei monede naționale la un anumit curs. – Pl. *stabilizări.*

stabilizatór s. **1.** S.m. Organ al unui sistem tehnic care contribuie la menținerea stabili-tății sistemului respectiv. **2.** S.n. Aparat automat pentru menținerea constantă a tensiunii unei surse de alimentare cu energie electrică. **3.** S.m. (Chim., fiz.) Substanță care se adaugă unei soluții, unei suspensii etc. pentru a le mări stabilitatea. – Pl.n. *stabilizatoare*, m. *stabilizatori.*

stabulație s.f. Procedeu de întreținere și hrănire a animalelor prin menținerea lor în grajduri temporar (iarna) sau permanent. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *stabulației*, neart. *stabulații.*

staccáto adv. (Muz.) În tempo sacadat. ▸ (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziție muzicală executată sacadat. – Sil. *stac-ca-.*

stacój s.m. (Înv. și reg.) Homar. – Pl. *stacoji.*

stacojíu,-íe adj. De culoare roșie-aprinsă (ca a stacojului). – Pl. *stacojii.*

stadiál,-ă adj. **1.** Care se dezvoltă în stadii. **2.** (Biol.) Care se referă la stadii de dezvoltare a organismelor. – Sil. *-di-al.* Pl. *stadiali,-e.*

stádie s.f. Mină gradată folosită în lucrările topografice la măsurarea indirectă a distanțelor. – Sil. *-di-e.* G.-D. *stadiei.* Pl. *stadii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

stadión s.n. Teren amenajat pentru desfășu-rarea competițiilor sportive și înconjurat de tribune pentru spectatori. – Sil. *-di-on.* Pl. *stadioane.*

stádiu s.n. Fază (**1**). – Sil. *-diu,* pr. *-dĭu.* Pl. *stadii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

staff s.n. Personal cu o anumită funcție (de conducere) într-un serviciu, într-o activitate. – Pl. *staffuri.*

stafídă s.f. Boabă uscată, fără semințe, a anumitor struguri, folosită la prepararea unor dulciuri. – Pl. *stafide.*

stafidí vb.IV refl. (Despre boabe de struguri) A se usca (devenind stafidă). ▸ (Fig.; despre oameni și părți ale corpului) A se zbârci. – Ind.pr. *stafidesc,* pf.s. *stafidii.*

stafíe s.f. Fantomă, nălucă. – G.-D. *stafiei.* Pl. *stafii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

stafilocóc s.m. (La pl.) Gen de bacterii de formă sferică dispuse în ciorchine, care produc infecții purulente. – Pl. *stafilococi.*

stagiár,-ă adj. (Adesea substantivat) Care își face stagiul într-un domeniu de activitate. – Sil. *-gi-ar.* Pl. *stagiari,-e.*

stagiatúră s.f. Stagiu (**1**). – Sil. *-gi-a-.* Pl. *stagiaturi.*

stágiu s.n. **1.** Perioadă în care un angajat începător se inițiază în profesiunea sau în specialitatea sa; stagiatură. **2.** Vechime în activitate. **3.** ~ *militar* = perioadă în care un tânăr prestează serviciul militar activ. – Sil. *-giu,* pr. *-gĭu.* Pl. *stagii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

stagiúne s.f. Perioadă în cursul unui an când instituțiile culturale (ex. teatrul) își desfășoară regulat activitatea. – Sil. *-gi-u-.* Pl. *stagiuni.*

stagná vb.I intr. **1.** (Despre acțiuni, activități) A nu mai progresa. **2.** (Despre ape) A nu spori în volum; a nu curge ori a nu se scurge. – Ind.pr. pers.3 *stagnează.*

stal s.n. Parte de la parterul unei săli de spectacol, cuprinzând scaunele situate în spatele fotoliilor. – Pl. *staluri.*

stalactítă s.f. Formație calcaroasă (conică), fixată prin baza sa de tavanul peșterilor. – Pl. *stalactite.*

stalagmítă s.f. Formație calcaroasă (conică) fixată cu baza pe podeaua peșterilor. – Pl. *stalagmite.*

stámbă s.f. Țesătură simplă de bumbac, cu desene imprimate în culori, folosită pentru îmbrăcămintea feminină de vară. – Pl. *stăm-buri* „sorturi“, „obiecte“.

stamínă s.f. Organ bărbătesc al florii, care produce polen. – Pl. *stamine.*

stampáre s.f. Operație de imprimare a unui desen pe suprafața unor obiecte (ex. pe medalii, pe tacâmuri), prin deformare plas-tică. – Pl. *stampări.*

stámpă s.f. Imagine imprimată după o placă gravată; operă de artă cuprinzând o aseme-nea imagine. – Pl. *stampe.*

stână s.f. Bloc mare de piatră; (p.ext.) stâncă. • *A rămâne* (sau *a fi*) *ca o ~ de piatră* = a rămâne (sau a fi) neclintit, încremenit din cauza unei emoții puternice. – Pl. *stane.*

stand s.n. **1.** Spațiu amenajat într-o expozi-ție, într-un magazin etc. pentru prezentarea exponatelor. **2.** Loc special utilat pentru încercarea mașinilor sau pentru schimbarea pieselor unei mașini. **3.** Loc amenajat pentru trageri cu armament sportiv. – Nu *ștind.* Pl. *standuri.*

stándard s.n. Normă sau ansamblu de norme prin care se stabilesc caracteristicile principale pe care trebuie să le întrunească un produs. ▹ *~ de viață* = nivel de trai. ▸ (Fig.) Ceea ce este lipsit de originalitate, făcut după șablon. – Nu *știndard, standart.* Acc. nu *standárd.* Pl. *standarde.*

standardizá vb.I tr. A stabili standardul unui produs. – Ind.pr. *standardizez.*

staniól s.n. Foaie subțire de staniu folosită pentru a împacheta alimente sau alte produse. – Sil. *-ni-ol.* Pl. *stanioluri.*

stániu s.n. Metal alb-argintiu, maleabil și ductil, folosit în aliaje sau la acoperirea altor metale pentru a le proteja împotriva coro-ziunii; cositor. – Sil. *-niu,* pr. *-nĭu.*

stan-pățítul s.m. (Fam.) Persoană care a trecut prin multe încercări și a tras învățăminte din cele pățite. – Scris cu inițială majusculă.

stánță s.f. Strofă cu înțeles de sine stătător, alcătuită din opt versuri. – Pl. *stanțe.*

star s.n. Vedetă (de cinema). – Pl. *staruri.*

stáre s.f. **1.** Situație sau dispoziție în care se află cineva sau ceva. *Stare materială. Stare civilă.* ▸ Avere, bogăție. *Om cu stare*. **2.** Situație a unui corp definită prin proprie-tăți mecanice, termice, electrice etc., prin condițiile exterioare etc. • *A fi în ~ (să...)* = a fi capabil să..., a putea. *A nu avea ~* = a nu avea liniște, astâmpăr. *Cu ~* = (despre oameni) care are o situație materială bună. – Pl. *stări.*

stáreț,-ă s.m. și f. Persoană (călugăr sau călugăriță) care conduce o mănăstire; egumen. – Pl. *stareți,-e.*

stároste s.m. **1.** (În evul mediu) Conducător al unei bresle, (în Moldova) al ținuturilor de margine. **2.** Persoană care dirijează ceremonia nunții. – Pl. *starosti.*

start s.n. Momentul începerii unei curse sportive; locul de plecare (marcat printr-o linie). – Nu *știart.* Pl. *starturi.*

stárter s. **1.** S.m. Persoană care dă startul. **2.** S.n. Dispozitiv de aprindere a lămpilor fluorescente. – Pl.m. *starteri*, n. *startere.*

stas s.n. Forma abreviată a standardului de stat[1]. – Nu *știas.* Pl. *stasuri.*

stat1 s.n. **1.** Autoritate suverană asupra unui popor și a unui teritoriu delimitat, care se exercită prin organe învestite cu anumite competențe. **2.** Comunitate umană organi-zată pe un anumit teritoriu, administrată de un guvern. **3.** Ansamblu de servicii generale ale unei țări. – Pl. *state.*

stat2 s.n. Tabel, listă. *Stat de plată. Stat de funcții.* – Nu *știat.* Pl. *state.*

statál,-ă adj. De stat[1]; referitor la stat. – Pl. *statali,-e.*

statalitáte s.f. Caracter statal. – G.-D. *statalității.*

státic,-ă adj. **1.** Care nu se mișcă, nu se dezvoltă, nu se schimbă, fix. **2.** (Fiz.) Care se referă la echilibrul forțelor. – Pl. *statici,-ce.*

statístic,-ă s.f., adj. **1.** S.f. Prezentare a unui fenomen din natură sau din societate în date numerice centralizate și sistematizate. **2.** S.f. Știință care studiază fenomene de masă[1], culegând, sintetizând și interpretând date prin metode proprii. *Statistică matematică*. **3.** Adj. Care se referă la statistică (**1**), care se bazează sau care aparține acesteia. – Pl.s.f. *statistici,* adj. *statistici,-ce.*

statisticián,-ă s.m. și f. Specialist în statis-tică. – Sil. *-ci-an.* Pl. *statisticieni,-e.*

statív s.n. Dispozitiv pentru susținerea unor aparate (în laborator) sau a anumitor obiecte. – Pl. *stative.*

státivă s.f. (Pop.; la pl.) Război de țesut manual. – Pl. *stative.*

stat-majór s.n. Organ de conducere a trupelor, format dintr-un număr variabil de ofițeri, pe lângă comandantul unei mari unități. – Pl. *state-majore.*

statórnic,-ă adj. Stabil; (despre oameni) ferm, constant în convingeri, în opinii, în sentimente. • *A fi ~ la vorbă* = a-și ține promisiunile, a fi om de cuvânt. – Pl. *sta-tornici,-ce.*

statornicí vb.IV **1.** Refl. (Despre populații) A se stabili (**3**). **2.** Tr. și refl. A (se) preciza, a (se) stabili ceva; a (se) decide, a (se) hotărî, a (se) fixa (relații, acțiuni comune, sentimente, drepturi, idei etc.) dând caracter permanent. – Ind.pr. *statornicesc,* pf.s. *statornicii.*

statuá vb.I tr. (Livr.) A stabili, a hotărî în mod oficial (printr-un statut). – Sil. *-tu-a.* Ind.pr. pers.1 *statuez,* pers.3 *statuează.*

statuár,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la statui; ca o statuie. **2.** S.f. Totalitatea sculpturilor dintr-o epocă, dintr-o țară, ale unui sculptor; arta statuară (**1**). – Sil. *-tu-ar.* Pl. *statuari,-e.*

statuétă s.f. Statuie mică. – Sil. *-tu-e-.* Pl. *statuete.*

statúie s.f. Sculptură reprezentând o ființă sau o alegorie. • *A-i ridica cuiva* (*o*) *~* = (de obicei ironic) a-i aduce cuiva laude foarte mari. – Sil. *-tu-ie.* Pl. *statui.*

statu-quo s. n. Starea existentă (mai înainte), în raport cu care se apreciază efectele unui act juridic, ale unui tratat, ale unei convenții etc. – Pr. *státu-cvo.*

statúră s.f. Înălțime a unei persoane; (p.ext.) conformație a corpului, siluetă. – Pl. *staturi.*

statút s.n. Act oficial cuprinzând ansamblul de principii și norme pe baza cărora se formează și activează un partid, o asociație. – Pl. *statute.*

stáție s.f. **1.** Punct de oprire pe traseul unui vehicul public, pentru a permite urcarea și coborârea călătorilor; (spec.) gară. ▸ Loc în oraș unde staționează taxiuri, trăsuri în așteptarea călătorilor. **2.** *~ spațială* (sau *cosmică*) = vehicul spațial plasat pe o orbită stabilă în jurul Pământului, destinat efectuării unor observații, măsurători etc. sau unor lansări spre alte planete. **3.** (Și în forma *stațiune,* însoțit de determinări) Ansamblu de clădiri și de instalații special amenajat pentru efectuarea unor observații (*~ meteo-rologică*), a unor operații tehnice (*~ de pompare*), a unor cercetări științifice (*stațiune pomicolă*). ▹ *~-pilot* = instalație în care se fabrică un produs înainte de producerea lui în serie. **4.** (În forma *stațiune*) Localitate cu condiții prielnice sănătății, cu amenajări pentru petrecerea vacanțelor sau efectuarea unor tratamente medicale. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *stației.* Pl. *stații,* art. *-țiile,* art. *-ți-i-.* – Var. **staținе** s.f., sil. *-ți-u-.*

staționá vb.I intr. (Despre vehicule, p.ext., despre oameni) A sta pe loc câtva timp. – Sil. *-ți-o-.* Ind. pr. *staționez.*

staținе s.f. v. **stație**.

stául s.n. **1.** Grajd. **2.** Loc îngrădit în câmp ori lângă casă, unde stau oile sau caprele. – Sil. *sta-ul.* Pl. *staule.*

stávilă s.f. **1.** Element al unui stăvilar care, prin ridicare și coborâre, reglează secțiunea de curgere a apei. **2.** (Fig.) Împotrivire; obstacol, piedică. • *A pune ~ gurii* = a-și impune tăcere, a nu mai vorbi. – Pl. *stavile.*

stavríd s.m. Pește marin răpitor, de 13-15 cm, cu gura mare, prevăzută cu numeroși dinți. – Sil. *sta-vrid.* Pl. *stavrizi.*

stáză s.f. Oprire sau încetinire a circulației sângelui sau a unei secreții interne a organis-mului. – Pl. *staze.*

stăncúță s.f. Pasăre sedentară, din familia corbului, puțin mai mică decât cioara, de culoare neagră-cenușie. – Pl. *stăncuțe.*

stăpân,-ă s.m. și f. **1.** Persoană care posedă un bun material, considerată în raport cu acesta. **2.** Persoană sub a cărei putere, autoritate, dominație se află cineva sau ceva. ▸ Stăpânitor, domnitor (al unui stat). • *A intra* (sau *a se băga*) *la ~* = a se angaja slugă la cineva. – Pl. *stăpâni,-e.*

stăpâní vb.IV tr. **1.** A deține ceva în calitate de proprietar. **2.** A cunoaște bine o limbă străină, o disciplină științifică etc.; a poseda. **3.** (Fig.) A-și înăbuși o pornire, un sentiment; (refl.) a se controla înfrânându-și propriile porniri. **4.** A domina pe cineva. **5.** A fi conducătorul suprem (rege, împărat) al unui stat. – Ind.pr. *stăpânesc,* pf.s. *stăpânii.*

stăpânire s.f. **1.** Proprietate, posesiune. **2.** Domnie, guvernare. **3.** (Fig.) Înfrânare, înăbușire a unui sentiment, a unei porniri. • *~ de sine* = calm, sânge rece. – Pl. *stă-pâniri.*

stăpânít,-ă adj. Rezervat, cumpătat. – Pl. *stăpâniți,-te.*

stăreție s.f. **1.** Funcție, demnitate de stareț. **2.** Locuința sau cancelaria starețului. – G.-D. *stăreției.* Pl. *stăreții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

stărui vb.IV intr. **1.** A insista pe lângă cineva, rugându-l să facă ceva. **2.** A persevera într-o acțiune, într-un sentiment, într-o hotărâre. – Ind. pr. *stărui,* pf.s. *stărui.*

stăruință s.f. **1.** Rugăminte repetată și insistentă. **2.** Perseverare într-o acțiune, într-un sentiment, într-o hotărâre etc. – Pl. *stăruințe.*

stăruitór,-oáre adj. (Adesea adverbial) Care stăruie. – Sil. *-ru-i-.* Pl. *stăruitori,-oare.*

stătătór,-oáre adj. Care stă pe loc; (despre ape) care nu curge. • *De sine ~* = care nu depinde de nimeni, care se menține prin propriile forțe. – Pl. *stătători,-oare.*

stătút,-ă adj. **1.** (Despre alimente, apă) Care nu mai este proaspăt; (despre aer) închis, viciat. **2.** (Fig.; despre oameni) Înaintat în vârstă (și necăsătorit). – Pl. *stătuți,-te.*

stăvilár s.n. Baraj (**1**). – Pl. *stăvilare.*

stăvilí vb.IV tr. **1.** A opri cursul unei ape. **2.** (Fig.) A opri, a atenua sau a împiedica o mișcare, o acțiune. – Ind.pr. *stăvilesc,* pf.s. *stăvilii.*

stâlcí vb.IV tr. **1.** A bate crunt, a strivi prin lovire. **2.** (Fig.) A pronunța rău un cuvânt; a vorbi prost o limbă. – Ind.pr. *stâlcesc,* pf.s. *stâlcii.*

stâlp s.m. **1.** Piesă lungă și groasă, de lemn, de ciment etc., care, așezată vertical, servește, mai ales în construcții, pentru a susține ceva. ▸ Indicator de frontieră sau de hotar. **2.** Construcție specială pentru susținerea liniilor electrice, a liniilor de telecomunicații etc. **3.** (Fig.) Persoană de nădejde într-o colectivitate, într-o familie etc. • *A fi* (sau *a rămâne*) *~* (*de cremene* ori *de piatră*) = a fi (sau a rămâne) împietrit, neclintit (de spaimă, de mirare etc.). *A țintui pe cineva la ~ul infamiei* = a supune pe cineva dezaprobării publice, a condamna, a înfiera. – Pl. *stâlpi.*

stână s.f. Așezare pastorească de vară, în afara satului, unde se adăpostesc oile și ciobanii și unde se prepară produsele din laptele oilor. – Pl. *stâne.*

stâncă s.f. Bloc mare de piatră în munți, cu pereții drepți și colțuroși. – Pl. *stânci.*

stâncós,-oásă adj. Format din stânci; plin de stânci. – Pl. *stâncoși,-oase.*

stâng,-ă adj. **1.** (Despre părți și organe ale corpului) Aflat în partea corpului omenesc în care este inima. ▸ (Substantivat, art., sg.) Piciorul stâng; mâna stângă. **2.** (Și substantivat) Situat de partea sau în direcția mâinii stângi. **3.** (Despre grupări politice; în *de stânga*; și substantivat, f.) Care se pronunță pentru schimbări politice și sociale în interesul claselor defavorizate. • *A călca* (sau *a pași*) *cu ~ul* = a începe prost ceva, fără succes. *Să nu știe ~a ce face dreapta* sau *ce face dreapta să nu știe ~a,* formulă prin care se impune reținere în vorbe sau în acțiuni. – Pl. *stângi.*

stângáci,-ce adj. **1.** Care lucrează (scrie, coase etc.) cu mâna stângă în loc de cea dreaptă. **2.** (Fig.) Lipsit de îndemânare, de siguranță în comportare,

în mișcări, în ex-primare etc. ▸ (Despre manifestări ale oamenilor) Care denotă stângăcie. – Pl. *stângaci,-ce.*

stângăcíe s.f. Lipsă de îndemânare, de siguranță în comportare, în acțiuni etc. ▸ (Mai ales la pl.) Fapte care dovedesc nesiguranță, neîndemânare în acțiuni, în comportare etc. • *Cu ~ =* în mod stângaci (**2**). – G.-D. *stângăciei.* Pl. *stângăcii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

stânjen s.m. **1.** Unitate de măsură pentru lungimi folosită în trecut, egală cu circa 2 m. **2.** Unitate de măsură pentru volumul lemnelor stivuite egală cu 8 steri. – Pl. *stânjeni.*

stânjeneálă s.f. Faptul de a stânjeni pe cineva sau de a fi stânjenit. – Pl. *stânjeneli.*

stânjenél s.m. (Bot.) Iris[1]. – Nu *stânjinel.* Pl. *stânjenei.*

stânjení vb.IV tr. A stingheri. – Ind.pr. *stânjenesc,* pf.s. *stânjenii.*

stârc s.m. Nume dat mai multor specii de păsări de baltă ihtiofage, cu ciocul, gâtul și picioarele lungi și, de obicei, cu un smoc de pene pe cap. – Pl. *stârci.*

stârcí vb.IV refl. A se ghemui, a se strânge (de frig). – Ind.pr. *stârcesc,* pf.s. *stârcii.*

stârní vb.IV. **1.** Tr. A face să se ridice în sus frunzele, praful etc. **2.** Tr. A face ca o pasăre sau un animal sălbatic să iasă din culcuș, pentru a fi prinse ori vânate. **3.** Refl. (Despre vânt, furtună etc.) A se dezlănțui, a se porni, a se isca. **4.** Tr. A îndemna, a atâța pe cineva la ceva. ▸ Refl. (Despre războaie, conflicte etc.) A izbucni. **5.** Tr. A da naștere (la ceva), a cauza, a provoca. – Ind.pr. *stârnesc,* pf.s. *stârnii.*

stârpí vb.IV. **1.** Tr. A nimici cu desăvârșire animale sau plante dăunătoare. **2.** Tr. A face să dispară pentru totdeauna (un rău). **3.** Intr. (Despre animale femele) A deveni sterp, a nu mai face pui. – Ind. pr. *stârpesc,* pf.s. *stârpii.*

stârpitúră s.f. Ființă nedezvoltată, piperni-cită. – Pl. *stârpituri.*

stârv s.n. Cadavru de animale. – Pl. *stârvuri.*

stea s.f. **1.** Corp ceresc cu lumină proprie, format dintr-o masă de gaze aflată la o temperatură foarte ridicată; (sens curent) orice corp ceresc (cu excepția Lunii) care strălucește noaptea pe cer. ▹ *~ căzătoare* = meteorit. **2.** (Fig.) Vedetă de teatru, de cinema etc. **3.** Obiect sau desen care are o formă asemănătoare cu aceea prin care este reprezentată, convențional, o stea (**1**). **4.** Pată albă de păr pe fruntea unui animal. **5.** *~ de mare* = (la pl.) clasă de răpitoare marine, având corpul în formă de disc din care pornesc radial cinci brațe. • *A crede în ~ua sa* = a fi încrezător în destinul său; a fi optimist. *A fi cu* (sau *a avea*) *~ în frunte* = a fi (sau a se considera) superior altora prin însușiri deosebite. – Monosilabic. Art. *steaua.* Pl. *stele.*

steag s.n. **1.** Drapel. **2.** (În evul mediu) Mică unitate militară, având drapel propriu. • *A coborî ~ul* = a renunța la luptă, la o acțiune etc. *A duce* (sau *a purta*) *~ul* = a fi în fruntea unei acțiuni; a conduce, a comanda. *A ridica ~ul revoltei* (sau *răscoalei*) = a porni o revoltă, o luptă etc. *A ține sus ~ul* = a lupta cu dârzenie; a susține dârz o cauză. – Mono-silabic. Pl. *steaguri.*

steáric adj.m. *Acid ~* = acid gras, solid, aflat în grăsimi și întrebuințat la fabricarea lumânărilor, a unor produse cosmetice etc. – Sil. *ste-a-.* Pl. *stearici.*

stearínă s.f. Amestec de acid stearic și alți acizi, întrebuințat la fabricarea lumânărilor, în industria textilă și în cea a cauciucului. – Sil. *ste-a-.* G.-D. *stearinei.*

stegár s.m. **1.** Persoană care poartă steagul la diferite ocazii (în armată, la o nuntă). **2.** (Fig.) Cel care se află în fruntea luptătorilor pentru o cauză. – Pl. *stegari.*

stegozáur s.m. Reptilă fosilă gigantică, având capul foarte mic și o creastă de plăci osoase pe spinare. – Sil. *-za-ur.* Pl. *stegozauri.*

stei s.n. Colț de stâncă. – Monosilabic. Pl. *steiuri.*

stejár s.m. Denumire a unor specii de arbori înalți până la 50 m, având coroana largă, frunzele

adânc crestate, fructul ghindă, lemnul foarte dur și rezistent. – Pl. *stejari.*

stejăríș s.n. Pădurice sau desiș de stejari. – Nu *stejeriș.* Pl. *stejărișuri.*

stelár,-ă adj. Referitor la stele; de forma stelei. – Pl. *stelari,-e.*

stélă s.f. Mic monument comemorativ, mo-nolitic, în formă de coloană sau de pilastru, frecvent în antichitate. – Pl. *stele.*

stémă s.f. Semn distinctiv, simbolic, al unei țări, al unui oraș, al unui județ etc.; blazon; emblemă. – Pl. *steme.*

sténic,-ă adj. (Livr.; despre medicamente) Tonic (**1**). – Pl. *stenici,-ce.*

stenodactilografíe s.f. Stenografie urmată de dactilografierea textului după stenogramă. – Sil. *-lo-gra-.* G.-D. *stenodactilografiei,* neart. *stenodactilografii.*

stenografiá vb.I tr. A înregistra vorbirea cuiva cu ajutorul stenografiei. – Sil. *-no-gra-fi-a.* Ind. pr. pers.1 *stenografiez,* pers.3 *stenografiază*; ger. *stenografiind,* sil. *-fi-ind.*

stenografíe s.f. Sistem de înregistrare rapidă a vorbirii cuiva cu ajutorul unor semne convenționale. – Sil. *-no-gra-.* G.-D. *stenografiei,* neart. *stenografii.*

stenográmă s.f. Text înregistrat prin stenografie. – Sil. *-no-gra-.* Pl. *stenograme.*

stenóză s.f. (Med.) Strâmtare a unui orificiu din organism, provocată de un proces infla-mator, tumoral, de o afecțiune congenitală. – Pl. *stenoze.*

sténtor s.m. *Voce de* ~ = voce puternică. – Pl. *stentori.*

step s.n. Stil de execuție a unor dansuri de origine negro-americană, bazat pe bătăi ritmice cu vârful și cu tocul pantofilor.

stépă s.f. Regiune aridă în care cresc mai ales graminee și plante spinoase. – Pl. *stepe.*

ster s.m. Unitate de măsură pentru volume egală cu un metru cub, folosită pentru măsu-rarea lemnelor așezate în stivă. – Pl. *steri.*

stéreo adj. invar. Stereofonic.

stereocinematografíe s.f. Cinematografie care oferă spectatorului impresia că imaginile sunt în relief. – Sil. *-re-o-...-to-gra-.* G.-D. *stereocinematografiei.*

stereofónic,-ă adj. Care se realizează prin tehnica stereofoniei; stereo. – Sil. *-re-o-.* Pl. *stereofonici,-ce.*

stereofoníe s.f. Procedeu de înregistrare și redare a sunetelor care dă ascultătorului senzația că se află lângă sursele sonore sau chiar în mijlocul lor. – Sil. *-re-o-.* G.-D. *stereo-foniei,* neart. *stereofonii.*

stereotíp,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care este repro-dus în formă neschimbată; comun, obișnuit, banal. **2.** S.n. Model, clișeu. – Sil. *-re-o-.* Pl.adj. *stereotipi,-e,* s.n. *stereotipuri.*

stereotipíe s.f. Procedeu de multiplicare a unei forme de tipar prin turnarea în metal a unei copii după această formă. – Sil. *-re-o-.* G.-D. *stereotipiei,* neart. *stereotipii.*

steríl,-ă adj., s.n. **1.** Adj. (Despre ființe) Care nu poate procrea. ▸ (Despre plante) Care nu produce semințe. ▸ (Despre pământ) Neroditor, neproductiv. **2.** Adj. (Fig.) Care nu duce la nimic, care este zadarnic. **3.** Adj. Care a fost sterilizat, dezinfectat. **4.** S.n. Material fără valoare pe care îl conțin minereurile și cărbunii. – Pl.adj. *sterili,-e.*

sterilitáte s.f. **1.** Absență a capacității de înmul-țire pe cale sexuală. **2.** (Fig.) Incapa-citate de a produce, de a crea ceva. – G.-D. *sterilității,* neart. *sterilități.*

sterilizá vb.I tr. A distruge, prin mijloace termice sau chimice, agenții patogeni de pe un obiect sau dintr-un mediu. – Ind.pr. *sterilizez.*

sterilizát,-ă adj. Care a devenit steril; dezinfectat. – Pl. *sterilizați,-te.*

sterlínă adj.f. *Liră* ~ = unitate monetară princi-pală a Marii Britanii. – Pl. *sterline.*

stern s.n. (Anat.) Os plat, situat în partea ante-rioară a pieptului, de care sunt prinse coastele și claviculele. – Pl. *sternuri.*

steról s.m. Nume dat unor substanțe organice, cu rol important în metabolismul organismului. – Pl. *steroli.*

sterp, steárpă adj. **1.** (Despre pământ, terenuri) Care nu rodește (suficient). **2.** (De-spre femelele mamiferelor) Care nu fată sau nu dă lapte. **3.** (Despre oameni) Care nu poate procrea. **4.** (Fig.) Care nu produce nimic, care nu dă nici un rezultat. – Pl. *sterpi,-e.*

stetoscóp s.n. Instrument medical pentru perceperea zgomotelor produse de unele organe interne ale corpului (inima, plămânii). – Sil. *-to-scop.* Pl. *stetoscoape.*

steward s.m. Bărbat din personalul unui avion sau al unui vapor, care stă la dispoziția pasagerilor și a echipajului. – Pr. *stiúard.* Pl. *stewarzi.*

stewardesă s.f. Femeie din serviciul de bord al unui avion sau al unui vapor, care stă la dispoziția pasagerilor. – Pr. *stiuardésă.* Pl. *stewardese.*

stíclă s.f. **1.** Corp solid, de obicei transpa-rent, casant, constituit dintr-un amestec de silicați. **2.** Obiect făcut din sticlă (**1**). ▸ Vas (cilindric) înalt, cu gâtul îngust în care se păstrează băuturi. **3.** ~ *de cuarț* = material transparent, obținut prin topirea cuarțului, folosit la confecționarea aparaturii de laborator și a unor piese optice transparente pentru razele ultraviolete. **4.** ~ *organică* = material plastic transparent, utilizat la fabri-carea geamurilor incasabile, a ochelarilor de protecție etc. – Sil. *sti-clă.* Pl. **2** *sticle.*

sticlăríe s.f. **1.** Nume dat obiectelor fabricate din sticlă (**1**) adunate la un loc. **2.** Fabrică sau atelier unde se produce sticlă sau obiecte de sticlă. – Sil. *sti-clă-.* G.-D. *sticlăriei.* Pl. *sticlării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

sticléte s.m. Mică pasăre sedentară, cântă-toare, viu colorată cu roșu, negru, alb și galben. • *A fi cu* (sau *a avea*) *sticleți în cap* = a fi țicnit, nebun. *A-i scoate cuiva sticleții din cap* = a face pe cineva să renunțe la capricii, la toane, la idei extravagante. – Nu *sticleț.* Sil. *sti-cle-.* Pl. *sticleți.*

sticlí vb.IV intr. A luci (ca sticla). ▸ (Despre ochi) A avea o privire vie, strălucitoare. • *A-i ~ cuiva ochii în cap* = a fi deștept, vioi. – Sil. *sti-cli.* Ind. pr. pers.3 *sticlește.*

sticlós,-oásă adj. Lucios ca sticla. ▹ *Umoa-re sticloasă* = masă gelatinoasă transparentă care se găsește între cristalin și fundul ochiului. ▸ (Des-pre ochi, privire) Fără expresie, fix. – Sil. *sti-clos.* Pl. *sticloși,-oase.*

stigmát s.n. **1.** (Bot.) Partea terminală a pistilului pe care se prinde polenul. **2.** Urmă lăsată de fierul înroșit cu care se înfierau sclavii sau delincvenții. **3.** Semn rămas pe ceva. – Pl. *stigmate.*

stigmatísm s.n. Însușire a unui sistem optic de a da pentru fiecare punct al unui obiect o imagine clară și nu deformată.

stigmatizá vb.I tr. **1.** A atrage asupra cuiva dispreț-ul public; a înfiera, a dezonora. **2.** (Înv.) A aplica un semn cu fierul înroșit pe corpul sclavilor sau al delincvenților. – Ind.pr. *stig-matizez.*

stih s.n. **1.** (}nv.; azi poetic) Vers; (p.ext.; la pl.) poezie. **2.** Verset din psalmi sau dintr-o cântare bisericească. – Pl. *stihuri.*

stihíe s.f. **1.** Fenomen al naturii care se manifestă cu o forță distrugătoare. **2.** (În mitologie) Duh rău, personificând o forță oarbă a naturii. **3.** (Înv.) Fiecare dintre cele patru elemente (foc, aer, apă, pământ) despre care se credea în vechime că stau la baza corpurilor și a fenomenelor naturii. – G.-D. *stihiei.* Pl. *stihii,* art. *-hiile,* sil. *-hi-i-.*

stil s.n. **1.** Fel propriu de a se exprima al unei persoane, al unei arte, al unui curent; totalitatea particularităților lingvistice pe care le folosește un scriitor pentru a obține efecte artistice. ▸ Mod de exprimare specific unui domeniu de activitate (ex. *stil științific, stil publicistic, stil administrativ*). **2.** Mod, fel de a fi, de a se comporta, de a acționa. **3.** Fiecare dintre cele două sisteme de calculare a timpului calendaristic (*stil nou* și *stil vechi*). **4.** (Bot.) Parte a pistilului, între ovar și stigmat. **5.** Condei de metal sau de os, cu vârf ascuțit, cu care se scria în antichitate pe tăblițele de ceară. •

În ~ mare = în proporții foarte mari, impresionant. – Pl. *stiluri.*

stilá vb.I refl. și tr. A (se) deprinde să se comporte în mod civilizat, conform regulilor de bună creștere; a (se) șlefui, a (se) rafina. – Ind.pr. *stilez.*

stilát,-ă adj. Care are o comportare aleasă, manierat, educat. – Pl. *stilați,-te.*

stilét s.n. **1.** Pumnal mic cu lama de formă triunghiulară. **2.** Instrument chirurgical cu ajutorul căruia se explorează o rană, cavita-tea unui organ etc. – Pl. *stilete.*

stilíst,-ă s.m. și f. Persoană care se ocupă de stabilirea caracteristicilor originale ale unei colecții de modă. – Pl. *stiliști,-ste.*

stilístic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care ține de stil (**1**), referitor la stil. **2.** S.f. Disciplină care se ocupă cu studiul elementelor de stil (**1**). – G.-D. s.f. *stilisticii.* Pl.adj. *stilistici,-ce.*

stilizá vb.I tr. **1.** A da unui text o formă îngrijită din punctul de vedere al stilului. **2.** A prelucra un motiv coregrafic sau de muzică populară. **3.** (În artele plastice) A reduce o figură la trăsăturile esențiale, dându-i un caracter decorativ. – Ind. pr. *stilizez.*

stilizát,-ă adj. Care a fost supus stilizării. – Pl. *stilizați,-te.*

stilóu s.n. Ustensilă de scris prevăzută cu un rezervor mic din care cerneala ajunge automat la vârful peniței; toc rezervor. – Pl. *stilouri.*

stimá vb.I tr. A avea stimă, considerație pentru cineva. – Ind.pr. *stimez.*

stimábil,-ă adj. (Azi ironic) Vrednic de stimă, de considerație. – Pl. *stimabili,-e.*

stimát,-ă adj. Care se bucură de stimă, de considerație. – Pl. *stimați,-te.*

stímă s.f. Sentiment de prețuire deosebită, determinat de calitățile și meritele cuiva; considerație, respect. – G.-D. *stimei,* neart. *stime.*

stímul s.m. Factor care declanșează un proces fiziologic, care exercită o activitate fiziologică. – Pl. *stimuli.*

stimulá vb.I tr. A da avânt, a încuraja, a îndemna. ▸ A activa un organ, o funcțiune etc. – Ind.pr. *stimulez.*

stimulatór,-oáre adj., s.m. **1.** Adj. Care stimulează pe cineva sau ceva. **2.** S.n. *Stimulator cardiac* = dispozitiv electronic implantat și conectat la inimă pentru a realiza o stimulare regulată a contracțiilor cardiace. – Pl.adj. *stimulatori,-oare*, s.n. *stimulatoare.*

stimulént s.n. **1.** Ceea ce stimulează, care constituie un impuls, un imbold, un îndemn. **2.** Substanță care stimulează activitatea unui organ sau a unui sistem. – Pl. *stimulente.*

stindárd s.n. Drapel. – Pl. *stindarde.*

stingătór s.n. Aparat pentru stingerea incendiilor prin împroșcarea unei substanțe spumoase care împiedică trecerea oxigenului spre locul arderii. – Pl. *stingătoare.*

stínge vb.III. **1.** Refl. și tr. (Despre foc sau obiecte care ard) A nu mai arde sau a face să nu mai ardă; a înceta sau a face să înceteze arderea. **2.** Tr. A întrerupe o sursă de lumină. ▸ Refl. (Despre aștri) A-și pierde lumina și strălucirea. **3.** Refl. A slăbi în intensitate; (despre sunete, zgomote) a se auzi tot mai puțin sau deloc. ▸ (Despre ochi, privire) A pierde vioiciunea, strălucirea, claritatea. ▸ (Despre sentimente, senzații dureroase) A se potoli, a se liniști. **4.** Refl. A muri, a pieri. **5.** Refl. A înceta să se (mai) manifeste, a lua sfârșit, a pieri. **6.** Tr. A pune capăt unei obligații, unei datorii, unei acțiuni penale etc. **7.** Tr. A turna apă sau alt lichid într-o grăsime, într-un sos încins, lăsând să fiarbă în continuare. – Ind.pr. *sting,* pf.s. *stinsei*; part. *stins.*

stíngere s.f. **1.** Faptul de a (se) stinge. **2.** Semnal prin care se anunță, într-o unitate militară, trecerea la odihna de noapte. – Pl. *stingeri.*

stinghér,-ă adj. Izolat, răzleț; (despre oameni) care se simte străin într-un loc și se ține la o parte. – Pl. *stingheri,-e.*

stingherí vb.IV tr. A deranja, a împiedica pe cineva în mișcări, în acțiuni; a stânjeni. – Ind.pr. *stingheresc,* pf.s. *stingherii.*

stingherít,-ă adj. **1.** Care (din cauza unei emoții) are o atitudine lipsită de siguranță, stângace. **2.** Împiedicat, deranjat într-o acti-vitate, într-o acțiune. – Ind.pr. *stingheriți,-te.*

stínghie s.f. **1.** Bucată de lemn lungă și îngustă folosită pentru a consolida, a susține sau a uni mai multe elemente ale unei mobile, ale unei construcții etc. **2.** Partea corpului care se află la nivelul articulației femurului cu oasele bazinului. – Sil. *-ghi-e.* G.-D. *stinghiei.* Pl. *stinghii,* art. *-ghiile,* sil. *-ghi-i-.*

stins,-ă adj. **1.** Care nu mai arde. **2.** (Despre glas, sunete) Care abia se (mai) aude, slab; (despre ochi) care și-a pierdut strălucirea; (despre culori) palid, șters. **3.** (Jur.; despre acțiuni penale, obligații etc.) Care și-a pierdut puterea juridică, fiind casat, închis. **4.** *Var* ~ = pastă albă vâscoasă, obținută prin reacția dintre piatra de var arsă și apă, folosită în construcții. – Pl. *stinși,-se.*

stipélă s.f. Fiecare dintre frunzișoarele crescute la baza pețiolului, care au rolul de a înveli frunza în mugure. – Pl. *stipele.*

stipéndiu s.n. (Înv.) Ajutor în bani acordat de stat sau de o instituție unui elev sau unui student; bursă. – Sil. *-diu,* pr. *-diu.* Pl. *sti-pendii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

stipulá vb.I tr. (Jur.) A menționa o clauză într-un contract. – Ind.pr. *stipulez.*

stipulație s.f. (Jur.) Clauză cuprinsă într-un contract. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *stipulației.* Pl. *stipulații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

stírpe s.f. (Livr.) Neam, familie; origine. – Pl. *stirpe.*

stívă s.f. Grămadă de obiecte de același fel, așezate ordonat unele peste altele. – Pl. *stive.*

stivuí vb.IV tr. A așeza în stive. – Ind.pr. *stivuiesc,* pf.s. *stivuii.*

stoárce vb.III tr. **1.** A strânge sau a presa un obiect îmbibat cu lichid pentru a face ca acesta să iasă din el; a răsuci un material textil pentru a scoate lichidul cu care este îmbibat. ▸ A extrage lichidul pe care îl conțin fructele, semințele etc. **2.** (Fig.) A obține ceva prin forță, prin șiretenie. • *A(-i) ~ cuiva lacrimi* = a face pe cineva să plângă. *A ~ pe cineva de puteri* (sau *de vlagă*) = a face pe cineva să muncească din greu; a face pe cineva să depună efoturi deosebite. *A-și ~ creierii* (sau *mintea*) = a se gândi intens, a se frământa pentru a găsi o soluție de ieșire dintr-o situație grea sau de a rezolva o problemă dificilă. – Ind.pr. *storc,* pf.s. *storsei*; part. *stors.*

stoc s.n. Cantitate de mărfuri sau de obiecte existente la un moment dat într-un depozit, într-un magazin etc. – Pl. *stocuri.*

stocá vb.I tr. **1.** A depozita o anumită cantitate de mărfuri sau de obiecte; a face un stoc. **2.** (Inform.) A aduna și a păstra informații, date în memoria computerului. – Ind.pr. *stochez.*

stófă s.f. Țesătură de lână, de bumbac sau de fire sintetice, folosită la confecționarea de îmbrăcăminte, la tapisarea mobilei etc. • *A avea ~* = a avea calități deosebite (într-un anumit domeniu). – Nu *ștofă.* Pl. *stofe.*

stog s.n. Grămadă mare de snopi de grâu, de fân etc., clădită în formă cilindrică și terminată printr-un vârf conic. – Pl. *stoguri.*

stóic,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al stoicismului. **2.** Adj. Care aparține stoicis-mului, referitor la stoicism. **3.** Adj. Curajos, ferm, plin de tărie sufletească. – Sil. *sto-ic.* Pl. *stoici,-ce.*

stoicísm s.n. **1.** (În Grecia și Roma antică) Curent filosofic conform căruia omul trebuie să se conducă după rațiune, să înfrunte cu fermitate vicisitudinile vieții. **2.** Atitudinea omului stoic (**3**). – Sil. *sto-i-.*

stol s.n. **1.** Grup (mare) de păsări zburătoare de același fel. **2.** Pâlc, ceată de oameni. – Pl. *stoluri.* Par. *stor.*

stólnic s.m. (În Țara Românească și în Moldova) Dregător care purta grija mesei domnești. – Pl. *stolnici.*

stolón s.m. (Bot.) Tulpină sau ramură târâtoare (cum au căpșunii) care, în contact cu pământul, se înrădăcinează dând naștere unei noi plante. – Pl. *stoloni.*

stomác s.n. Parte a aparatului digestiv la om și la animalele superioare, în formă de pungă, în care se face digestia alimentelor; pântec, (fam.) ramazan, (pop.) rânză. • *A nu avea pe cineva la ~* = a nu putea suferi pe cineva, a nu-i fi pe plac. *A-și pune ~ul la cale* = a mânca, a-și potoli foamea. – Pl. *stomacuri.*

stomacál,-ă adj. Care aparține stomacului, referitor la stomac. – Pl. *stomacali,-e.*

stomatítă s.f. Inflamație a mucoasei cavității bucale. – Pl. *stomatite.*

stomatológ s.m. și (rar) f. Medic specialist în stomatologie; dentist. – Pl. *stomatologi,-ge.*

stomatológic,-ă adj. Care aparține sto-matologiei, referitor la stomatologie. – Pl. *stomatologici,-ce.*

stomatologíe s.f. Ramură a medicinei care studiază anatomia, fiziologia și bolile cavității bucale. – G.-D. *stomatologiei.*

stop interj., s.n. **1.** Interj. Stai! oprește! ▸ (În telegrame, marchează sfârșitul unei fraze) Punct. **2.** S.n. Autostop (**1**), semafor. **3.** S.n. Lampă de semnalizare, cu lumină roșie-por-tocalie, montată la spatele unui autovehicul. – Pl.s.n. *stopuri.*

stopá1 vb.I. **1.** Intr. (Despre vehicule) A se opri; (tr.) a opri un vehicul din mers. **2.** Tr. (Fig.) A opri desfășurarea, evoluția a ceva. – Ind.pr. *stopez.*

stopá2 vb.I tr. A repara o stofă ruptă prin refacerea întocmai a țesăturii. – Ind.pr. *stopez.*

stóper s.m. Jucător în apărare la fotbal. – Pl. *stoperi.*

stor s.n. Apărătoare contra luminii sau razelor solare, montată la fereastră în interiorul încăperii, confecționată dintr-o țesătură specială sau din stinghii paralele; transperant. – Pl. *storuri.* Par. *stol.*

storcătór,-oáre s.n., s.f. Obiect de uz casnic folosit la presarea sau la strivirea fructelor, a legumelor pentru a extrage sucul. – Pl.n. *storcătoare*, f. *storcători.*

storná vb.I tr. A rectifica o înregistrare contabilă efectuată greșit. – Ind.pr. *stornez.*

stors1 s.n. Faptul de a stoarce; timpul când se storc strugurii pentru a obține mustul.

stors2, stoársă adj. **1.** Din care s-a eliminat lichidul pe care îl conținea. **2.** (Fig.; despre oameni) Vlăguit; foarte obosit. – Pl. *storși, stoarse.*

story s.n. Povestire, istorioară (ecranizată). – Pr. bisilabic *stóri.* Art. *story-ul.* Pl. *story-uri.*

strabísm s.n. Anomalie constând în deviația axei vizuale a unui ochi, ceea ce face ca privirea să fie crucișă.

stráchină s.f. Vas de lut ars, puțin adânc, folosit drept farfurie; (pop.) blid. • *A călca în strâchini* = **a)** a avea (sau a umbla după) aventuri amoroase; **b)** a umbla neatent, cu stângăcie. – Pl. *strâchini.*

stradál,-ă adj. Care aparține străzii, referitor la stradă. – Pl. *stradali,-e.*

strádă s.f. Drum (pavat sau asfaltat) în interiorul unei localități pentru circulația pietonilor și a vehiculelor. • *A arunca* (sau *a azvârli*) *pe cineva în ~* = a da afară pe cineva din propria lui casă; a-i lua cuiva tot ce are, a-l sărăci. *De ~* = (despre acțiuni, manifestări ce se petrec pe stradă sau în public) care cuprinde, care antrenează o colectivitate. – Pl. *străzi.*

strai s.n. (Pop.; mai ales la pl.) Haină; îmbrăcăminte. – Monosilabic. Pl. *straie.*

strájă s.f. **1.** Pază, apărare. ▸ Loc unde stă paznicul. **2.** Paznic, santinelă; gardă, escortă. • *A-și pune ~ gurii* (sau *ochilor*) = a-și înfrâna dorința de a vorbi (sau de a privi ceva). – Pl. *străji.*

stránă s.f. **1.** Fiecare dintre scaunele așezate în Biserica ortodoxă, de-a lungul pereților naosului, pe care stau în timpul slujbei credincioșii. **2.** Loc destinat cântăreților în biserică. – Pl. *strane.*

strangulá vb.I tr. și refl. A (se) strânge de gât; (pop.) a (se) sugruma. – Nu *ștrangula.* Ind.pr. *strangulez.*

stranguláre s.f. **1.** Faptul de a (se) strangula. **2.** Îngustare a diametrului unei conducte prin care curge un fluid. – Nu *ștrangulare.* Pl. *strangulări.*

strániu,-ie adj. Care frapează prin ceea ce iese din limitele obișnuite, normale, reale. – Sil. *-niu,* pr. *-nĭu,* f. *-ni-e.* Pl. *stranii.*

strapontínă s.f. Scaun fără spătar, rabatabil, într-o sală de spectacol, pe culoarul unui vagon de cale ferată etc. – Nu *strapontin.* Pl. *strapontine.*

stras s.n. Sticlă șlefuită, din care se fac imitații de pietre prețioase. – Pl. *strasuri.* Var. **ștras** s.n.

strášnic,-ă adj. **1.** (Și adverbial) Extraor-dinar, nemaipomenit; foarte bun, foarte frumos. **2.** Înfricoșător; înfiorător; necruțător, cumplit. – Pl. *strașnici,-ce.*

strat s.n. **1.** Material, substanță repartizată uniform pe o suprafață sau între două suprafețe de altă natură. **2.** Depozit de roci sedimentare cu compoziție relativ omogenă, care se află între alte depozite. **3.** Regiune din spațiu cuprinsă între două suprafețe paralele apropiate, caracterizată prin proprietăți fizice, chimice, biologice etc. unitare. **4.** Fâșie îngustă de pământ pe care se seamănă legume sau flori. **5.** (Fig.) Categorie socială. – Pl. **1,3,4,5** *straturi*, **2** *strate.*

stratagémă s.f. **1.** Procedeu folosit în război pentru a înșela și a surprinde pe inamic. **2.** Vicleșug, șiretlic. – Pl. *stratageme.*

stratég s.m. **1.** Comandant de oști, bun cunoscător al strategiei. **2.** (În Grecia antică) Comandant militar al unei cetăți. ▸ Fiecare dintre cei zece magistrați supremi ai Atenei. – Pl. *strategi.*

stratégic,-ă adj. **1.** Referitor la strategie. ▸ (Despre poziții, locuri, drumuri) Important pentru desfășurarea unor operații militare. **2.** Foarte important din punctul de vedere al strategiei (**2**). – Pl. *strategici,-ce.*

strategíe s.f. **1.** Partea cea mai importantă a artei militare, care se ocupă cu pregătirea și conducerea războiului în ansamblul lui. **2.** Ansamblu de acțiuni coordonate în vederea atingerii unui scop. – G.-D. *strategiei.*

stratificá vb.I refl. și tr. A (se) așeza în formă de straturi. – Ind.pr. *stratífic.*

stratosféră s.f. Partea atmosferei cuprinsă între troposferă și ionosferă, în care pre-domină deplasările orizontale ale aerului. – Sil. *-to-sfe-.* G.-D. *stratosferei.*

strátus s.m. Formație de nori cu aspect de strat uniform, de culoare cenușie, care produce de obicei burniță.

străbáte vb.III. **1.** Tr. și intr. A trece printr-un corp dintr-o parte în alta. **2.** Tr. A parcurge o suprafață întinsă de la un capăt până la celălalt. **3.** Intr. A-și face loc cu greu pe undeva, învingând obstacole. ▸ (Fig.) A reuși, a izbuti. – Ind.pr. *străbát,* pf.s. *străbătui*; part. *străbătut.*

străbún,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Strămoșesc. **2.** S.m. și f. Străbunic. **3.** S.m. și f. Strămoș (**1**). – Pl. *străbuni,-e.*

străbuníc,-ă s.m. și f. Tatăl sau mama bunicului ori a bunicii în raport cu nepoții lor; străbun, strămoș. – Pl. *străbunici.*

străbánie s.f. Efort îndelungat pentru a realiza ceva; străduință. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *străbaniei.* Pl. *străbanii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

străduí vb.IV refl. A depune multă străbanie. – Ind.pr. *străduiesc,* pf.s. *străduii.*

străduínță s.f. Străbanie. – Sil. *-du-in-.* Pl. *străduințe.*

străfulgerá vb.I intr. **1.** A luci, a sclipi; a fulgera. **2.** (Fig.; despre gânduri, idei) A trece repede prin minte. – Ind.pr. pers.3 *străfúlgeră.*

străfúnd s.n. Adâncime, adânc. – Pl. *stră-funduri.*

străgălíe s.f. (Pop.) Disc de oțel găurit care se montează de o parte și de alta a butucului roții pentru a împiedica frecarea de partea din mijloc a osiei și de leucă. – G.-D. *străgăliei.* Pl. *străgălii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

străín,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care aparține (ca origine) altei țări sau altei regiuni ori localități decât aceea în care se află sau trăiește. **2.** Adj. (Despre țări, locuri) Altul decât cel de baștină al cuiva. **3.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care nu se află în relații apropiate de rudenie sau de prietenie cu cineva, care este sau se simte stingher, izolat între alții. **4.** Adj. Care este în afară de preocupările sau de interesele cuiva. **5.** Adj. (Despre obiecte) Care nu este proprietatea cuiva, care aparține altuia. • *Prin* (sau *printre*) *~i* = departe de casă, de rude, de prieteni. – Pl. *străini,-e.*

străinătáte s.f. Țară sau loc străin în raport cu propria țară a cuiva. – Sil. *stră-i-.* Pl. *străinătăți.*

străjér s.m. **1.** Paznic, santinelă. **2.** Persoană care făcea de pază la hotarele țării (în părțile muntoase ale Moldovei). – Pl. *străjeri.*

străjuí vb.IV tr. și intr. A sta de strajă, a păzi, a veghea. – Ind.pr. *străjuiesc,* pf.s. *străjuii.*

strălucí vb.IV intr. **1.** A emite, a răspândi o lumină puternică, a luci intens. **2.** (Despre ochi, privire) A avea o lucire vie, intensă, care trădează un sentiment puternic; a fi luminos. **3.** (Fig.; despre oameni) A se distinge prin calități excepționale. – Ind.pr. *strălucesc,* pf.s. *strălucii.*

strălucíre s.f. **1.** Faptul de a străluci; (concr.) lumină reflectată.; intensitatea unei lumini vii. **2.** (Fig.) Fast, splendoare, măreție, bogăție. ▸ Mărire, glorie. **3.** (Fiz.) Mărime care caracterizează intensitatea luminoasă a unui izvor de lumină. – Pl. *străluciri.*

strălucít,-ă adj. (Despre oameni) Distins, remarcabil prin calități (spirituale) deosebite; (despre însușiri ale oamenilor) care se află într-un grad înalt; (despre realizări) foarte bine făcut, excepțional; strălucitor. – Pl. *stră-luciți,-te.*

strălucitór,-oáre adj. **1.** Care strălucește, care împrăștie lumină. **2.** (Despre ochi, privire, față) Plin de strălucire, luminos, expresiv. **3.** (Fig.; despre oameni sau despre însușiri, realizări etc. ale acestora) Strălucit. – Pl. *strălucitori,-oare.*

strămóș,-oáșă s.m. și f. **1.** Persoană care a trăit cu câteva generații înaintea cuiva și care aparține aceluiași neam cu acesta; (mai ales la pl.) generații anterioare; înaintași ai unui neam, ai unui popor dintr-o epocă îndepărtată; strămbun. **2.** Strămbunic. – Pl. *strămoși, -oașe.*

strămoșésc,-eáscă adj. Care a aparținut strămoșilor; moștenit de la strămoși; strămbun. – Pl. *strămoșești.*

strămutá vb.I refl. și tr. A (se) muta în alt loc, în altă parte. • *A-i ~ cuiva fălcile* = a lovi pe cineva cu putere în obraz (scoțându-i maxilarul din articulație). *A-și ~ fălcile* = a căsca mult și mereu. – Ind.pr. *strămút.*

strănepót,-oátă s.m. și f. **1.** Copil al unui nepot sau al unei nepoate de fiu sau de fiică, considerat în raport cu strămbunicii; copil al nepotului de frate sau de soră, considerat în raport cu părinții unchilor sau ai mătușilor lui. **2.** (La pl.) Urmași, descendenți. – Pl. *strănepoți,-oate.*

strănút s.n. Strănutat. – Pl. *strănuturi.*

strănutá vb.I intr. A elimina cu zgomot, pe nas sau pe gură, aerul din plămâni, printr-o mișcare involuntară a mușchilor expiratori. – Ind.pr. *strănút.*

strănutát s.n. Faptul de a strănuta; zgomotul produs de cel care strănută; strănut.

străpúnge vb.III tr. **1.** A înfige în ceva un obiect ascuțit (până răzbate în partea opusă). ▸ A perfora, a găuri. **2.** (Fig.) A străbate, a pătrunde, a trece prin ceva. – Ind.pr. *străpúng,* pf.s. *străpunsei*; part. *străpuns.*

strășnicíe s.f. Severitate, asprime; putere, forță. – G.-D. *strășniciei,* neart. *strășnicii.*

străvéchi,-e adj. Care există sau datează de foarte multă vreme. ▸ Care aparține antichității, care datează din epoca veche a omenirii. – Pl. *străvechi.*

străvezíu,-íe adj. **1.** Care permite razelor de lumină să străbată slab prin el; prin care se văd vag contururile obiectelor. **2.** (Despre față, obraji) Cu pielea subțire, delicată, palidă; (fig.; despre oameni) foarte slab. – Pl. *străvezii.*

strâmb,-ă adj. (Și adverbial) **1.** Care prezintă neregularități, abateri de la forma normală; care este aplecat, înclinat. **2.** (Despre ființe și corpul lor) Care este deviat de la poziția normală; cu spatele încovoiat. **3.** (Fig.) Nedrept, necinstit, incorect; fals, mincinos. • *A privi* (sau *a se uita*) ~ = a privi (sau a se uita) cu dușmănie, cu ciudă. *A râde* (sau *a zâmbi*) ~ = a râde (sau a zâmbi) forțat, nesincer. *A sta* (sau *a ședea*) ~ *și a judeca drept* = a recunoaște adevărul. – Pl. *strâmbi,-e.*

strâmbá vb.I. **1.** Tr. și refl. A face să devină sau a deveni strâmb (**1,2**). **2.** Refl. A se schimonosi la față ca expresie a unui sentiment de durere, de nemulțumire, de dispreț etc. **3.** Refl. (Fig.) A face mofturi, a se fandosi. • *A-i ~ cuiva fălcile* = a bate tare pe cineva, lovindu-l peste obraz. – Ind. pr. *strâmb.*

strâmbát,-ă adj. **1.** Îndoit, încovoiat. **2.** De-plasat din poziția normală. – Pl. *strâmbați,-te.*

strâmbătúră s.f. **1.** Faptul de a (se) strâmba; grimasă, schimonoseală a feței. **2.** Imitare (în batjocură) a gesturilor cuiva. ▸ Fando-seală, sclifoseală. – Pl. *strâmbături.*

strâmt,-ă adj. **1.** Care nu este (destul de) larg, care este îngust. **2.** În care nu încape mult; neîncăpător. **3.** (Fig.) Mărginit, meschin. • *A fi ~ la minte* sau *a avea mintea ~ă* = a fi lipsit de inteligență, a fi prost. – Pl. *strâmți, -te.*

strâmtá vb.I tr. și refl. A (se) face (mai) strâmt. – Ind.pr. *strâmtez.*

strâmtoáre s.f. **1.** Loc strâmt, îngust; (spec.) trecătoare între munți sau între dealuri. **2.** Fâșie îngustă de apă care leagă două mări, despărțind două porțiuni de uscat. **3.** (Fig.) Situație grea, stânjenitoare (din lipsă de bani), încurcătură. – Pl. *strâmtori.*

strâmtorá vb.I. **1.** Tr. A înghesui pe cineva sau ceva într-un loc strâmt, a limita posibilită-țile de mișcare a cuiva. **2.** Refl. A-și restrânge cheltuielile, a se mulțumi cu un trai modest. – Ind.pr. *strâmtorez.*

strâmtorát,-ă adj. Care se află într-o situație dificilă (din cauza lipsei de mijloace mate-riale). ▸ Stingherit, încurcat. – Pl. *strâmto-rați,-te.*

strângătór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) care agonisește, care strânge. – Pl. *strângă-tori,-oare.*

strângе vb.III. **1.** Tr. A trage tare de capetele unei sfori, ale unei curele etc. înfășurate în jurul cuiva sau a ceva pentru a lega sau a fixa mai bine. ▸ A petrece una peste alta marginile unui veșmânt pentru a acoperi mai bine corpul. **2.** Tr. A apuca cu mâna, apăsând cu putere. ▸ A prinde cu putere în brațe. **3.** Tr. (Fig.) A întări o legătură de prietenie cu cineva. **4.** Tr. A apăsa (cu ceva) din două sau mai multe părți, comprimând. ▸ (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A apăsa asupra corpului, fiind prea strâmt. **5.** Tr. A fixa, printr-o mișcare de învârtire, o piesă cu filet, a înșuruba. **6.** Tr. A închide (cu putere) anumite părți ale corpului (ex.gura, buzele, ochii, pumnii etc.). **7.** Refl. A se ghemui (mai ales din cauza frigului). **8.** Tr. A aduna la un loc lucruri risipite; a face ordine. ▸ A culege fructe, a recolta cereale etc. **9.** Tr. A pune de o parte bani; a economisi. ▸ A încasa impozite, donații etc. **10.** Refl. (Despre ființe) A se aduna la un loc, în jurul cuiva; (p.ext.) a veni, a sosi. • *A i se ~ cuiva inima* (sau *sufletul*) = a simți o emoție puternică, o întristare. *A-l ~ Dumnezeu pe cineva* = a muri. *A-l ~ pe cineva cu ușa* = a sili pe cineva să facă, să recunoască ceva. *A ~ cureaua* = a se limita la un trai modest. – Ind.pr. *strâng,* pf.s. *strânsei*; part. *strâns.*

strâns,-ă adj., adv. **1.** Adj. Legat, înfășurat bine. ▸ (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Ajustat pe talie. **2.** Adj. Prins, ținut cu putere în mâini. ▸ (Despre legături între oameni) Trainic, puternic. **3.** Adj.

(Despre lucruri) Pus în ordine, adunat. **4.** Adj. (Despre bani, avuții) Agonisit, economisit. **5.** Adv. Foarte tare, foarte mult, cu toată puterea. *Îl legară strâns*. • (*A fi*) *cu inima ~ă* (sau *cu sufletul ~*) = (a fi) stăpânit de o emoție puternică, de neliniște, de grijă. (*A fi*) *~ la mână* = (a fi) socotit la bani; a fi econom. – Pl. *strânși, -se.*

strânsúră s.f. (Rar) Adunare de oameni; (peior.) oameni lipsiți de valoare, adunătură. • *De ~* = de tot felul, comun, mediocru. – Pl. *strânsuri.*

streáșină s.f. Marginea de jos a acoperișului unei clădiri, care depășește planul pereților exteriori, protejându-i. ▸ Jgheab de scurgere a apei de ploaie, montat la marginea acoperișului. ▸ (Fig.; mai ales la pl.) Ramurile copacilor din marginea unei păduri; (p.ext.) marginea unei păduri. – Pl. *streșini.*

stréche s.f. Nume dat mai multor specii de insecte care atacă animalele domestice. *Strechea oilor*. *Strechea vitelor.* ▸ Agitație a animalelor provocată de anumite insecte. • *A da ~a în cineva* sau *a fugi ca apucat de ~* = (despre oameni) a se purta ciudat, a se agita fără motiv. – Pl. *streche.*

strecurá vb.I. **1.** Tr. A trece un lichid prin strecurătoare pentru a-l separa de impurități. **2.** Refl. (Despre lichide) A curge câte puțin printr-o crăpătură, printr-un loc îngust. **3.** Refl. (Despre oameni) A pătrunde (cu greu) printr-un loc strâmt; a intra sau a ieși pe furiș. ▸ A se introduce în mijlocul unui grup (cu intenții dușmănoase). ▸ Tr. A introduce undeva, pe nesimțite, pe cineva sau ceva. **4.** Tr. (Fig.) A rosti vorbe în mod discret. – Ind.pr. pers.1 *strecór*, pers.3 *strecoară.*

strecurătoáre s.f. Obiect de gospodărie cu fundul găurit sau prevăzut cu o sită de sârmă, folosit pentru a strecura (**1**). – Pl. *strecurători.*

strépede s.m. Numele unor larve care se găsesc în brânză, în slănină sau în boabele de grâu. – Pl. *strepezi.*

strepezeálă s.f. Iritație neplăcută a mucoasei gurii în jurul dinților, apărută în urma consumului de fructe acre sau necoapte. – Pl. *strepezeli.*

strepezí vb.IV refl. (Despre mucoasa gurii sau despre dinți) A se irita ca urmare a con-sumului de fructe acre sau necoapte. – Ind.pr. pers.3 *se strepezește.*

streptocóc s.m. Gen de bacterii, agenți patogeni ai multor infecții. – Pl. *streptococi.*

streptomicínă s.f. Antibiotic folosit în trata-mentul unor boli infecțioase. – G.-D. *strepto-micinei.*

stres s.n. **1.** Nume dat oricărui factor de mediu (emoții, zgomot, frig, căldură etc.) care provoacă organismului uman un comportament anormal. **2.** Efect dăunător produs organismului uman de un factor de mediu. – Pl. *stresuri.*

stresánt,-ă adj. Care provoacă un stres. – Pl. *stresanți,-te.*

striát,-ă adj. Care prezintă striații. – Sil. *stri-at.* Pl. *striați,-te.*

striáție s.f. Fiecare dintre dungile fine, paralele între ele, de pe suprafața unui obiect. – Sil. *stri-a-ți-e.* G.-D. *striației.* Pl. *striații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

stricá vb.I. **1.**Tr. și refl. A (se) preface din bun în rău, a aduce ceva într-o stare (mai) proastă; a (se) deteriora; a (se) defecta. **2.** Refl. (Despre alimente, materii organice) A se altera. **3.** Tr. A provoca stricăciuni, daune; a face rău, a fi nefolositor într-o anumită situație. ▸ A face un lucru cum nu trebuie, a greși ceva. ▸ A dărâma, a distruge o construcție. **4.** Tr. A influența pe cineva în rău, a corupe. ▸ Refl. A decădea sub aspect moral. *S-a stricat lumea*. **5.** Tr. A rupe legă-turile de prietenie cu cineva. ▸ A anula o obligație, o înțelegere etc. • *A i se ~ cuiva capul* (sau *mintea*) sau *a se strica de* (sau *la*) *cap* = a-și pierde (sau a face să-și piardă) judecata; a se zăpăci. *A se ~ căruța în mijlocul drumului* = a întâmpina piedici, a avea necazuri când ești încă departe de țintă. *A se ~ de râs* = a râde cu mare poftă. *Ce strică?* = de ce-ar fi rău? de ce (să) nu? – Ind.pr. *stric.*

stricát,-ă adj. **1.** (Despre obiecte, unelte etc.) Care nu mai poate fi folosit, defect. **2.** (Despre alimen-

te) Alterat; (despre aer) viciat. **3.** (Despre oameni) Corupt, desfrânat. – Pl. *stricați, -te.*

stricăciúne s.f. **1.** Faptul de a (se) strica sau de a fi stricat; ceea ce este deteriorat, defect. ▸ Efect păgubitor, rău. **2.** Desfrânare, corupție. – Pl. *stricăciuni.*

stricnínă s.f. Substanță toxică extrasă din semințele unei plante tropicale, întrebuințată în medicină ca tonic cardiac și respirator și în agricultură pentru distrugerea unor animale mici, vătămătoare. – G.-D. *stricninei.*

strict,-ă adj. Care trebuie respectat, aplicat sau executat în chip riguros, fără abatere; (p. ext.) sever. – Pl. *stricți,-te.*

strictéțe s.f. Însușirea de a fi strict; riguro-zitate, severitate. – G.-D. *strictețeI,* neart. *strictețe.*

strictúră s.f. (Med.) Strâmtare a unui canal din organism în urma unor leziuni inflamatorii. – Pl. *stricturi.*

stridént,-ă adj. **1.** (Despre sunete; adesea adverbial) Ascuțit, pătrunzător; lipsit de armonie. **2.** (Despre culori) Prea viu, prea intens, nepotrivit culorilor înconjurătoare, țipător. – Pl. *stridenți,-te.*

stridéнță s.f. Însușirea de a fi strident. – Pl. *stridențe.*

strídie s.f. Moluscă comestibilă, cu valvele inegale, care trăiește în mările calde. – Sil. *-di-e.* G.-D. *stridiei.* Pl. *stridii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

strigá vb.I. **1.** Intr. A scoate țipete, a răcni pentru a îndemna la acțiune, pentru a sem-naliza ceva, pentru a cere ajutor etc. **2.** Intr. (Despre animale sau păsări) A scoate sunete caracteristice speciei. **3.** Tr. A anunța ceva cu glas tare. **4.** Intr. A se adresa cuiva răstit, cu vorbe aspre. **5.** Tr. A chema pe cineva (spunându-i tare numele). **6.** Intr. A spune strigături la joc. – Ind.pr. *strig.*

strígă s.f. **1.** Fluture mare cu pete albe pe aripi, asemănătoare cu un cap de mort. **2.** Pa-săre răpitoare de noapte, care se hrănește mai ales cu șoareci. **3.** (În superstiții) Stri-goaie, v. *strigoi*. – Pl. *strigi.*

strígăt s.n. **1.** Exclamație cu voce ridicată, țipăt. **2.** Anunțare, semnalizare (cu voce puternică). **3.** (Mai ales la pl.) Zgomot, larmă de voci. ▸ Exclamație de protest. **4.** Sunet caracteristic scos de animale sau de unele păsări. – Pl. *strigăte.*

strigătór,-oáre adj. Care strigă; (fig.) care iese în evidență, care bate la ochi (mai ales prin aspecte negative). • ~ *la cer,* se spune despre ceva care revoltă, indignează sau despre ceva deosebit de grav care provoacă o reacție puternică. – Pl. *strigători,-oare.*

strigătúră s.f. Specie a liricii populare con-stând din două sau mai multe versuri satirice, glumețe sau cu conținut sentimental, care se strigă în timpul jocului, la nunți sau la alte petreceri; chiuitură. – Pl. *strigături.*

strigifórme s.f.pl. Ordin de păsări de pradă care vânează noaptea (ex. bufnița).

strigói,-oáie s.m. și f. (În superstiții) Sufletul unui mort care se transformă noaptea într-o fantomă; (pop.) moroi, vârcolac. – Pl. *stri-goi,-oaie.*

stringént,-ă adj. Care nu suferă amânare, care se impune în mod imperios. – Pl. *strin-genți,-te.*

stringéнță s.f. Însușirea de a fi stringent. – G.-D. *stringenței.*

striptease s.n. Număr de cabaret în cursul căruia dansatoarele se dezbracă lent și sugestiv, pe un fond muzical. – Pr. *stríptiz.* Sil. *-tease*. Art. *striptease-ul.*

striu s.n. Fiecare dintre șanțurile mici pa-ralele, executate pe suprafața unui obiect. – Monosilabic, pr. *striu.* Pl. *striuri.*

striví vb.IV. **1.** Tr. A turti apăsând, sfârmând etc. ▸ (Fig.) A distruge, a nimici. **2.** Tr. și refl. A (se) îngrămădi, a (se) înghesui. *Se strivesc să iasă pe ușă.* **3.** Tr. (Fig.) A fi copleșit de griji, de necazuri. – Ind. pr. *strivesc,* pf.s. *strivii.*

strofánt s.m. Denumire dată unor specii de plante tropicale. – Pl. *strofanți.*

strofantínă s.f. Substanță toxică extrasă din unele plante exotice, folosită ca tonic cardiac. – G.-D. *strofantinei.*

strófă s.f. Grup de versuri dintr-o poezie, care alcătuiesc un ansamblu unitar legat prin elemente prozodice (ritm, rimă, măsură). – Pl. *strofe.*

strófic,-ă adj. Care aparține strofei. – Pl. *strofici,-ce.*

strónțiu s.n. Metal alb-argintiu ai cărui com-puși sunt folosiți la prepararea artificiilor și în medicină. – Sil. *-țiu,* pr. *-țiu.*

strop s.m. **1.** Părticică globulară dintr-un lichid; picătură de ploaie. **2.** (Fig.) Cantitate mică dintr-o materie solidă, fărâmă. • ~ *cu* ~ = puțin câte puțin. *Niciun* ~ = deloc. – Pl. *stropi.*

stropeálă s.f. **1.** Faptul de a (se) stropi. ▸ Ploaie ușoară și de scurtă durată. – Pl. *stropeli.*

stropí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) uda puțin, a (se) împroșca cu stropi de apă sau de alt lichid (murdărindu-se). **2.** Tr. A uda cu stropi-toarea. – Ind. pr. *stropesc,* pf.s. *stropii.*

stropít,-ă adj. **1.** Acoperit cu stropi, udat. **2.** (Despre blana animalelor, penele păsărilor, țesături etc.) Cu pete mici de altă culoare. – Pl. *stropiți,-te.*

stropitoáre s.f. **1.** Vas de tablă, prevăzut cu o țeavă terminată printr-o sită, servind la stropitul culturilor din grădini. **2.** Vehicul prevăzut cu un recipient mare pentru apă și cu un dispozitiv de împrăștiere a apei, servind la stropitul străzilor. – Pl. *stropitori.*

stropșí vb.IV. (Pop.) **1.** Refl. A se răsti la cineva. **2.** Tr. A strivi, a zdrobi (lovind, călcând în picioare). – Ind.pr. *stropșesc,* pf.s. *stropșii.*

structurá vb.I tr. A organiza ceva, a da o structură. – Ind.pr. *structurez.*

structurál,-ă adj. Care aparține unei struc-turi; referitor la structură. – Pl. *structurali,-e.*

structuralísm s.n. Orientare teoretică și metodologică în științele contemporane (în special în lingvistică și în științele sociale) care studiază structura, funcțiile și sistemele de relații ce caracterizează obiectele și procesele.

structúră s.f. **1.** Alcătuirea internă, dispoziția elementelor componente ale unui corp, ale unui sistem fizic, biologic etc. **2.** Mod de așezare între ele a părților corpului viețuitoarelor, a părților plantelor sau a țesuturilor lor. **3.** Alcătuire a societății sub aspect social, politic, economic sau cultural. **4.** Mod de alcătuire a unei opere literare, muzicale, științifice. ▸ Mod specific de organizare a elementelor unei limbi. **5.** Mod de aranjare în scoarța terestră a straturilor și a corpurilor de roci. – Pl. *structuri.*

strúgure s.m. Fructul viței de vie. – Nu *strugur.* Pl. *struguri.*

strugurél s.m. (Reg.) Coacăz. – Pl. *strugurei.*

struján s.m. Tulpina porumbului cu frunze (tăiată, după ce s-au cules știuleții); cocean. – Pl. *strujeni.*

strujitúră s.f. (Pop.) Așchie de lemn sau de metal care cade în timpul prelucrării unui material la strung, la rindea etc. – Pl. *struji-turi.*

strúnă s.f. **1.** (Muz.) Coardă (**1**). **2.** Sfoară din fire elastice, răsucite. **3.** Parte a frâului care înconjură bărbia calului și se prinde de cele două capete ale zăbalei. • *A face cuiva spatele* ~ = a bate zdravăn pe cineva. *A-i cânta* (sau *a-i bate*) *cuiva în* ~ = a fi de acord cu cineva pentru a-i fi pe plac; a-l linguși. *A merge* ~ = (despre acțiuni, activități) a se desfășura foarte bine. *A ține pe cineva în* ~ = a supune unei discipline severe; a ține pe cineva din scurt. – Pl. *strune.*

strung s.n. Mașină-unealtă pentru prelucra-rea, prin așchiere, a suprafețelor unei piese în mișcare de rotație. ▹ *~-revolver* = strung special, folosit la prelucrarea în serie a pieselor de dimensiuni mici cu formă complicată. – Pl. *strunguri.*

strungár s.m. Muncitor care lucrează la strung. – Pl. *strungari.*

strúngă s.f. **1.** Loc îngrădit într-o stână, unde se închid oile pentru muls; deschizătură îngustă a

acestui loc prin care trec oile una câte una la muls. **2.** Trecătoare îngustă (între munți). – Pl. *strungi.*

strungăreáță s.f. Răritură între dinți (mai ales între cei din față). – Pl. *strungărețe.*

struní vb.IV tr. **1.** A stăpâni și a conduce un cal cu ajutorul frâului. **2.** (Fig.) A nu-i lăsa cuiva libertate de acțiune. **3.** A întinde strunele unui instrument muzical, a acorda. – Ind.pr. *strunesc,* pf.s. *strunii.*

strunjí vb.IV tr. A prelucra un material cu ajutorul strungului. – Ind.pr. *strunjesc,* pf.s. *strunjii*; cj.pers.3 *să strunjească.*

struț s.m. Pasăre mare, alergătoare, din regiunile tropicale ale Africii, cu picioare lungi, puternice, cu gât golaș, cu pene frumoase și moi, folosite ca podoabă. – Pl. *struți.*

stuc s.n. Mortar de ipsos amestecat cu praf de cretă, cu substanțe colorante etc., utilizat în arhitectură pentru decorații. – Nu *știuc.*

stucatúră s.f. Ornament în relief la clădiri (executat din stuc). – Nu *știucatură.* Pl. *stu-caturi.*

studént,-ă s.m. și f. Persoană care urmează cursurile unei universități sau ale unei institu-ții de învățământ superior. – Pl. *studenți,-te.*

studenție s.f. Interval de timp în care cineva este student; viață, stare de student. – G.-D. *studenției,* neart. *studenții.*

studențíme s.f. Totalitatea studenților; mul-țime de studenți. – G.-D. *studențimii,* neart. *studențimi.*

studiá vb.I. **1.** Tr. A depune o muncă intelectuală susținută pentru acumularea de cunoștințe temeinice (într-un domeniu). **2.** Tr. și refl. A (se) examina cu atenție, a (se) analiza, a (se) cerceta. – Sil. *-di-a.* Ind.pr. pers.1 *studiez,* pers.3 *studiază*; ger. *studiind*, ger. *-di-ind.*

studiát,-ă adj. Cercetat, analizat. ▸ (Fig.) Lipsit de naturalețe, afectat. – Sil. *-di-at.* Pl. *studiați,-te.*

studiére s.f. Acțiunea de a studia; învățare, studiu; cercetare, examinare. – Sil. *-di-e-.* G.-D. *studierii,* neart. *studieri.*

studió s.n. **1.** Încăpere amenajată în clădirile posturilor de radio sau de televiziune, unde se pregătesc și de unde se transmit direct programele. **2.** Ansamblu de clădiri cu instalațiile necesare pentru producția de filme cinematografice. **3.** Atelier în care lucrează pictorii, sculptorii, fotografii etc. **4.** Sală destinată mai ales spectacolelor experimentale de teatru. **5.** (Și ca apoziție în *divan* ~) Un fel de divan prevăzut cu o ladă pentru păstrarea așternutului. – Nu *studiou.* – Sil. *-di-o.* Art. *studioul.* Pl. *studiouri.* Par. *studiu.*

studiós,-oásă adj. Care studiază cu stăruință, căruia îi place să studieze. – Sil. *-di-os.* Pl. *studioși,-oase.*

stúdiu s.n. **1.** Acțiunea de a studia. **2.** Materie de învățământ. **3.** Cercetare a unei probleme, a unui fenomen; lucrare științifică. **4.** Schiță premergătoare elaborării unei lucrări de pictură sau de sculptură. – Sil. *-diu,* pr. *-dĭu.* Pl. *studii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.* Par. *studio.*

stuf s.n. Plantă erbacee, înaltă până la 4 m, care crește prin mlaștini, pe malul lacurilor și al râurilor, întrebuințată la construcții sau ca materie primă la fabricarea celulozei și a hârtiei etc.; trestie. – Pl. *stufuri* „desiș de stuf".

stufăríș s.n. **1.** Loc acoperit cu mult stuf. **2.** Cantitate mare de stuf. – Pl. *stufărișuri.*

stufós,-oásă adj. (Despre arbori) Cu ramuri și frunze multe și dese. ▸ (Despre barbă sau mustăți) Cu păr mult, bogat. – Pl. *stufoși, -oase.*

stup s.m. **1.** Adăpost natural sau confecționat special pentru albine, în care acestea formează fagurii și depun mierea; (p. ext.) adăpostul împreună cu albinele. **2.** Totalitatea albinelor dintr-un stup (**1**), familie de albine. – Pl. *stupi.*

stupár s.m. Apicultor. – Pl. *stupari.*

stupărít s.n. Apicultură. ▹ ~ *pastoral* = sistem de apicultură constând în transportarea stupilor dintr-un loc în altul, unde se găsesc plante melifere.

stupefácție s.f. Stupoare (**1**). – Sil. *-ți-e.* G.-D. *stupefacției.* Pl. *stupefacții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

stupefiá vb.I tr. A produce stupefacție. – Sil. *-fi-a.* Ind.pr. *stupefiez,* pers.3 *stupefiază*; ger. *stupefiind*, sil *-fi-ind*.

stupefiánt,-ă adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Substanță) care produce inhibarea centrilor nervoși, creând o stare de inerție fizică și psihică; folosită în mod sistematic duce la intoxicarea lentă a organismului. **2.** Adj. Care produce stupoare. – Sil. *-fi-ant.* Pl. *stupefianți, -te.*

stupefiát,-ă adj. Încremenit de mirare, de uimire. – Sil. *-fi-at.* Pl. *stupefiați,-te.*

stupíd,-ă adj. **1.** Care nu are sens, fără rațiune, absurd. **2.** (Despre oameni) Lipsit de inteligență, greoi la minte, nătâng. – Pl. *stupizi,-de.*

stupiditáte s.f. **1.** Însușirea de a fi stupid (**1**); tâmpenie, absurditate. **2.** Faptă sau vorbă de om stupid (**2**); stupizenie. – G.-D. *stupidității.* Pl. **2** *stupidități.*

stupínă s.f. Prisacă. – Pl. *stupine.*

stupizénie s.f. (fam.) Stupiditate (**2**). – Sil. *-ni-e.* G.-D. *stupizeniei.* Pl. *stupizenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

stupoáre s.f. **1.** Stare de uluire, de uimire provocată de o emoție puternică sau de o surpriză; stupefacție. **2.** (Med.) Simptom care apare în unele boli psihice, caracterizat prin imobilitate completă, amuțire și deprimare. – G.-D. *stuporii.*

sturióni s.m. pl. Ordin de pești răpitori, de talie în general mare, cu corpul acoperit cu cinci șiruri longitudinale de discuri osoase, pescuiți pentru carne și icre negre (ex. mo-runul, nisetrul, cega). – Sil. *-ri-oni.*

sturz s.m. Nume dat mai multor specii de păsări mici, cu ciocul conic, cu pene brune pe spate și albe-gălbui pe piept. – Pl. *sturzi.*

suáv,-ă adj. Care produce o impresie de gingășie, de finețe; delicat, grațios. – Sil. *su-av.* Pl. *suavi,-e.*

suavitáte s.f. Însușirea de a fi suav, delicatețe, finețe, gingășie. – Sil. *su-a-.* G.-D. *suavității,* neart. *suavități.*

sub prep. **1.** (Introduce complemente circumstanțiale de loc) Dedesubt. ▸ Împreună cu prepoziția *pe* arată poziția sau mișcarea unui lucru: *Se plimba pe sub fereastră*. ▸ La. *Se odihnea sub umbra unui nuc.* **2.** (Introduce complemente circumstanțiale de timp) Pe vremea, pe timpul. *Biserica s-a ridicat sub Ștefan cel Mare*. **3.** Introduce complemente circumstanțiale de mod: *Departe, sub forme și culori diferite, se vedeau munții.*

subacvátic,-ă adj. Care se află sau se petrece sub apă. – Sil. *sub-ac-.* Pl. *subacvatici,-ce.*

subalimentá vb.I tr. și refl. A (se) subnutri. – Sil. *sub-a-.* Ind.pr. *subalimentez.*

subalimentáție s.f. Subnutriție. – Sil. *sub-a-... -ți-e.* G.-D. *subalimentației,* neart. *subalimentății.*

subalpín,-ă adj. Care se găsește în regiunea imediat inferioară celei alpine; specific unei astfel de regiuni. – Sil. *sub-al-.* Pl. *subalpini,-e.*

subaltérn,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care lucrează în subordinea altuia mai mare în grad, care este subordonat altei persoane. – Sil. *sub-al-.* Pl. *subalterni,-e.*

subansámblu s.n. **1.** Diviziune, parte a unui ansamblu. **2.** (Tehn.) Grup de piese care constituie o unitate funcțională într-un an-samblu (ex. schimbătorul de viteză la autove-hicul). – Sil. *sub-an-sam-blu.* Pl. *subansambluri* și *subansamble.*

subapreciá vb.I tr. A aprecia pe cineva sau ceva mai puțin decât merită; a subestima, a subevalua. – Sil. *sub-a-pre-ci-a.* Ind.pr. pers.1 *subapreciez,* pers.3 *subapreciază*; ger. *subapreciind*, sil. *-ci-ind.*

subcapítol s.n. Diviziune a unui capitol. – Pl. *subcapitole.*

subcarpátic,-ă adj. Care este situat în regiunea imediat inferioară celei carpatice; caracteristic acestei regiuni. – Pl. *subcarpatici, -ce.*

subconștiént s.n. Ansamblul fenomenelor psihice care se desfășoară la un moment dat în afara câmpului conștiinței. – Sil. *sub-con-ști-ent.*

subcutanát,-ă adj. Care se află sub piele, care se face sub piele. – Pl. *subcutanați,-te.*

subdezvoltáre s.f. Situație a unei țări cu un potențial economic scăzut. – G.-D. *subdezvoltării.* Pl. *subdezvoltări.*

subdiviziúne s.f. Parte obținută prin împăr-țirea unei părți dintr-un tot deja împărțit. – Sil. *-zi-u-.* Pl. *subdiviziuni.*

subestimá vb.I tr. A subaprecia. – Sil. *sub-es-.* Ind. pr. *subestimez.*

subevaluá vb.I tr. A subaprecia. – Sil. *sub-e-va-lu-a.* Ind.pr.pers.1 *subevaluez,* pers.3 *subevaluează.*

subiéct s.n., s.m. **1.** S.n. Chestiune, problemă despre care vorbește sau scrie cineva. ▸ Totalitatea faptelor, întâmplărilor care alcătuiesc conținutul unei opere literare, cinematografice etc. **2.** S.n. (Gram.) Partea principală a propoziției care arată cine săvârșește acțiunea exprimată de predicatul verbal sau cui i se atribuie o însușire ori o caracteristică exprimată de numele predicativ. **3.** S.n., s.m. (Sociol., psih., lingv.) Persoană supusă unei observații, unei anchete, unui experiment etc. **4.** S.n. (Log.) Termen al judecății reprezentând noțiunea ce desemnează obiectul gândirii despre care se afirmă sau se neagă însușirea exprimată de predicat. **5.** S.m. (Filos.) Omul ca ființă activă și conștientă. – Sil. *su-biect.* Pl.n. *subiecte,* m. *subiecți.*

subiectív,-ă adj. **1.** Care are un caracter personal. ▸ Care se bazează pe o judecată părtinitoare. **2.** (Gram.) *Propoziție ~ă* (și substantivat, f.) = propoziție subordonată care are rol de subiect al propoziției regente. – Sil. *su-biec-.* Pl. *subiectivi,-e.*

subiectivísm s.n. **1.** Atitudine personală, părtinitoare față de cineva sau de ceva. **2.** (Filoz.) Teorie care consideră că tot ce există în realitate este în funcție de subiectul gânditor sau de conștiință. – Sil. *su-biec-.*

subiectivitáte s.f. Atitudine subiectivă (**1**) față de cineva sau de ceva. – Sil. *su-biec-.* G.-D. *subiectivității.*

subinginér,-ă s.m. și f. Persoană care are o pregătire profesională imediat inferioară aceleia de inginer. – Sil. *sub-in-.* Pl. *subingineri,-e.*

subít,-ă adj. Care are loc sau apare brusc, pe neașteptate. – Pl. *subiți,-te.*

subîmpărți vb.IV tr. A împărți o parte din-tr-un tot în părți mai mici. – Sil. *sub-îm-.* Ind.pr. *subîmpărt,* pf.s. *subîmpărții.*

subînchiriá vb.I tr. A da cu chirie un imobil sau o parte dintr-un imobil închiriat de la altcineva. ▸ A lua cu chirie de la chiriașul principal o parte dintr-un imobil. – Sil. *sub- -în-chi-ri-a.* Ind.pr. pers.1 *subînchiriez,* pers.3 *subînchiriază*; ger. *subînchiriind*, sil. *-ri-ind.*

subîntínde vb.III tr. (Despre coarde și unghiuri) A delimita un arc de cerc. – Sil. *sub-în-.* Ind.pr.pers.3 *subîntinde*; ger. *subîn-tinzând*; part. *subîntins.*

subînțelége vb.III tr. și refl. A (se) deduce, a (se) înțelege (dintr-un context, dintr-o convorbire etc.) ceea ce nu este exprimat; a se înțelege de la sine. – Sil. *sub-în-.* Ind.pr. *subînțelég,* pf.s. *subînțelesei*; part. *subînțeles.*

subînțelés s.n. Ceea ce reiese sau se înțelege de la sine, fără să fie exprimat. – Sil. *sub-în-.* Pl. *subînțelesuri.*

subjonctív adj. (Gram.) *Modul ~* (și substantivat, n.) = modul conjunctiv. – Sil. *-jonc-tiv.* Pl. *subjonctive* „forme de subjonctiv".

subjugá vb.I tr. **1.** A supune o țară, un popor (prin forța armelor). **2.** A pune pe cineva în dependență (economică, politică etc.) față de cineva. **3.** (Fig.) A fermeca, a cuceri. – Ind.pr. *subjúg.*

sublím,-ă adj. Care se află la un grad înalt de desăvârșire; superb, măreț, înălțător. – Sil. *su-blim.* Pl. *sublimi,-e.*

sublimá vb.I intr. **1.** (Despre substanțe) A se transforma din stare solidă în stare gazoasă, fără a mai trece prin faza lichidă. **2.** (Fig.) A se transforma în ceva superior. – Sil. *su-bli-.* Ind.pr. *sublimez.*

subliniá vb.I tr. **1.** A trage una sau mai multe linii sub un text scris pentru a-l scoate în evidență. **2.** (Fig.) A scoate în relief, a accentua (o idee, un punct de vedere). – Sil. *sub-li-ni-a.* Ind.pr. pers.1 *subliniez,* pers.3 *subliniază*; ger. *subliniind*, sil. *-ni-ind.*

subliniát,-ă adj. **1.** (Despre texte scrise) Pus în evidență prin una sau mai multe linii trase dedesubt. **2.** (Despre fraze rostite) Scos în relief printr-o accentuare specială, printr-un gest expresiv. – Sil. *sub-li-ni-at.* Pl. *subliniați, -te.*

subliniére s.f. Acțiunea de a sublinia; (concr.) linie trasă sub un text scris. – Sil. *sub-li-ni-e-.* Pl. *sublinieri.*

sublocotenént s.m. Cel mai mic grad de ofițer. – Sil. *sub-lo-.* Pl. *sublocotenenți.*

submarín,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care se află sau are loc sub suprafața sau pe fundul mării. **2.** S.n. Navă construită pentru a naviga mai ales sub apă; submersibil. – Pl. *submarini,-e.*

submérs,-ă adj. (Livr.) Adaptat la mediul marin. – Pl. *submerși,-se.*

submersíbil,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care este adaptat pentru a se scufunda și a pluti sub apă. **2.** S.n. Submarin (**2**). – Pl. *submersi-bili,-e.*

submersiúne s.f. Cufundare totală a unui corp într-un lichid. – Sil. *-si-u-.* Pl. *submersiuni.*

subminá vb.I tr. A ataca pe ascuns, pentru a zădărnici o acțiune, o realizare (a adversa-rului); a pune în pericol o acțiune, o realizare etc. – Ind. pr. *subminez.*

submináre s.f. Acțiunea de a submina; acțiunea de a slăbi, a compromite, a zădărnici autoritatea sau realizarea cuiva sau a ceva. *Subminarea economiei naționale.* – Pl. *subminări.*

submultíplu s.m. **1.** Număr care se cuprinde de un număr întreg de ori în alt număr. **2.** (Metr.) Fiecare dintre subdiviziunile unităților etalon. – Sil. *-ti-plu.* Pl. *submultipli,* art. *submultiplii.*

subnutrí vb.IV tr. și refl. A (se) alimenta insuficient; a (se) subalimenta. – Sil. *-nu-tri.* Ind.pr. *subnutresc,* pf.s. *subnutrii.*

subnutríție s.f. Alimentație insuficientă; subalimentație. – Sil. *-nu-tri-ți-e.* G.-D. *sub-nutriției,* neart. *subnutriții.*

subofițér s.m. Nume dat gradelor militare superioare sergentului și inferioare sublocotenentului. – Sil. *sub-o-.* Pl. *subofițeri.*

subórdin s.n. (Biol.) Categorie sistematică situată între ordin și familie. – Sil. *sub-or-.* Pl. *subordine.*

subórdine s.f. (De obicei în construcții cu prep. „în" sau „din") Stare de dependență, de subordonare față de cineva sau de ceva. *În subordine. În subordinele ministerului.* – Sil. *sub-or-.* Pl. *subordini.*

subordoná vb.I tr. A face ca cineva sau ceva să depindă de altcineva sau de altceva. – Sil. *sub-or-.* Ind.pr. *subordonez.*

subordonáre s.f. **1.** Acțiunea de a subordona; raport de dependență. **2.** (Gram.) Relație sintactică între două propoziții, două părți de propoziție sau o parte de propoziție și o propoziție dintre care una o determină pe cealaltă, de care depinde din punct de vedere gramatical. – Sil. *sub-or-.* Pl. *subordonări.*

subordonát,-ă adj. **1.** Dependent de cineva sau de ceva. ▸ (Substantivat) Subaltern. **2.** (Gram.) *Propoziție ~ă* (și substantivat, f.) = propoziție secundară aflată în raport de subordonare față de un termen regent. – Sil. *sub-or-.* Pl. *subordonați,-te.*

subordonatór,-oáre adj. **1.** Care subordo-nează. **2.** (Gram.) *Conjuncție ~oare* = con-juncție care leagă termenul subordonat de termenul regent. – Sil. *sub-or-.* Pl. *subordo-natori,-oare.*

subpământeán,-ă adj. Subteran (**1**). – Pl. *subpământeni,-e.*

subprefect s.m. Reprezentant al administra-ției unui județ, ca ajutor al prefectului. – Sil. *sub-pre-.* Pl. *subprefecți.*

subrégn s.n. Subdiviziune a unui regn în sistematica științelor naturii. – Sil. *sub-regn.* Pl. *subregnuri.*

subrétă s.f. Cameristă; fată în casă. – Sil. *su-bre-.* Pl. *subrete.*

subscríe vb.III. **1.** Tr. A-și pune semnătura pe un text scris, ca autor al acestuia sau pentru a indica adeziunea la cele scrise. ▸ Intr. (Fig.) A aproba verbal părerea cuiva. **2.** Intr. A se angaja, printr-o semnătură, să contribuie cu bani pentru realizarea unei opere de interes public sau particular. – Sil. *sub-scri-e.* Ind.pr. pers.1 *subscríu,* pers.2 *subscrii,* pf.s. *subscrisei*; ger. *subscriind*, sil. *-ri-ind*; part. *subscris.*

subscrípție s.f. Faptul de a subscrie (2). – Sil. *sub-scrip-ți-e.* G.-D. *subscripției.* Pl. *subscripții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

subsecretár s.m. (În unele state) ~ *de stat* = înalt funcționar în cadrul unui minister. – Sil. *-se-cre-.* Pl. *subsecretari.*

subsemnát,-ă s.m. și f. (Art.) Cel care semnează o cerere, indicându-și numele la începutul acesteia. – Pl. *subsemnați,-te.*

subsidiár,-ă adj. Care se adaugă, în susținerea unui raționament, a unei teorii etc., ca element secundar. • *În* ~ = în al doilea rând, pe lângă aceasta. – Sil. *-di-ar.* Pl. *subsidiari,-e.*

subsídiu s.m. Ajutor bănesc acordat unei persoane sau unei instituții. – Sil. *-diu,* pr. *-diu.* Pl. *subsidii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

subsól s.n. **1.** Totalitatea rocilor situate dedesubtul solului și care sunt accesibile cercetărilor geologice. **2.** Încăpere a unei clădiri, situată sub nivelul solului. **3.** Loc în partea de jos a paginilor unei publicații, rezervat notelor explicative. – Pl. *subsoluri.*

subspécie s.f. (Biol.) Subdiviziune a unei specii. – Sil. *sub-spe-ci-e.* Pl. *subspecii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

substantív s.n. (Gram.) Parte de vorbire flexibilă (după gen, număr și caz) care denumește ființe, lucruri sau noțiuni abstracte. – Sil. *sub-stan-.* Pl. *substantive.*

substantivál,-ă adj. (Gram.) Care este exprimat printr-un substantiv. – Sil. *sub-stan-.* Pl. *substantivali,-e.* Par. *substantivat.*

substantivát,-ă adj. (Despre părți de vor-bire) Care este întrebuințat cu valoare de substantiv. – Sil. *sub-stan-.* Pl. *substantivați, -te.* Par. *substantival.*

substánță s.f. **1.** Denumire generică dată corpurilor solide, lichide sau gazoase; materie. **2.** Element sau compus chimic, omogen sub aspectul structurii și al compoziției. **3.** Partea esențială constitutivă a unui lucru. ▸ (Fig.) Conținutul unui discurs, al unei scrieri etc. – Sil. *sub-stan-.* Pl. *substanțe.*

substanțiál,-ă adj. **1.** Esențial, principal; însemnat. **2.** (Despre alimente) Bogat în substanțe hrănitoare; consistent. – Sil. *sub-stan-ți-al.* Pl. *substanțiali,-e.*

substituént s.m. Substanță care poate înlocui o altă substanță cu proprietăți ase-mănătoare. – Sil. *sub-sti-tu-ent.* Pl. *substi-tuenți.*

substituí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) situa, a (se) pune în locul altuia. **2.** Tr. (Mat.) A înlocui un element cu altul într-o expresie matematică. – Sil. *sub-sti-.* Ind.pr. pers.1 și 2 *substítui*, pf.s. *substituii.*

substituíre s.f. Acțiunea de a (se) substitui; substituție. – Sil. *sub-sti-tu-i-.* Pl. *substituiri.*

substitúție s.f. Substituire. – Sil. *sub-sti- -tu-ți-e.* G.-D. *substituției.* Pl. *substituții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

substrát s.n. **1.** Strat peste care s-a suprapus un alt strat. **2.** (Lingv.) Nume dat elementelor pătrunse într-o limbă din limba populației autohtone. **3.** (Fig.) Cauză adevărată (dar ascunsă) a unei acțiuni, a unei întâmplări etc. – Sil. *sub-strat.* Pl. *substraturi.*

subsumá vb.I tr. A include o noțiune mai restrânsă în sfera unei noțiuni mai largi. – Ind.pr. *subsumez.*

subsuoáră s.f. **1.** (Anat.) Partea de dedesubt a încheieturii brațului cu umărul. **2.** (Bot.) Axilă (**1**). – Nu *subțioară*. Sil. *-su-oa-*. Pl. *subsuori*.

subterán,-ă adj., s. **1.** Adj. Care se găsește sub nivelul solului; subpământean. **2.** Adj. Care se face, se execută sub pământ. **3.** S.f. Construcție, încăpere aflată în întregime sub pământ. **4.** S.n. Mină[1] (**1**). – Pl. *subterani,-e*.

subterfúgiu s.n. Mijloc subtil și ocolit de a ieși dintr-o situație dificilă. – Sil. *-giu,* pr. *-giu*. Pl. *subterfugii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-*.

subtíl,-ă adj. **1.** Care pătrunde și sesizează cele mai mici amănunte, cele mai fine nuanțe. **2.** Greu de recunoscut, de deosebit, de distins. **3.** (Despre probleme, situații) A căror rezolvare necesită spirit analitic, putere de pătrundere, agerime a minții. – Pl. *subtili,-e*.

subtilitáte s.f. **1.** Însușirea de a fi subtil. **2.** Raționament, judecată subtilă, fină. – Pl. *subtilități*.

subtilizá vb.I tr. (Fam.) A face să dispară pe nesimțite, a sustrage cu multă dibăcie; a fura. – Ind. pr. *subtilizez*.

subtítlu s.n. **1.** Al doilea titlu al unei lucrări, scris sub titlul principal, pe care îl completează (de obicei având caractere mai mici). **2.** (Cinemat.) Text tradus corespunzător benzii sonore și imaginii sub care a fost imprimat pe peliculă. – Sil. *-ti-tlu*. Pl. *subtitluri*.

subtropicál,-ă adj. Care se află în ve-cinătatea tropicelor; specific acestor zone. ▹ *Climă ~ă* = climă caldă, cu două ano-timpuri (vară secetoasă și iarnă ploioasă). – Sil. *sub-tro-*. Pl. *subtropicali,-e*.

subțiá vb.I. **1.** Tr. și refl. A face să devină sau a deveni mai subțire (**1**). **2.** Tr. A face ca un corp lichid sau gazos să fie mai puțin dens. **3.** Refl. (Fig.; despre oameni și manifestările lor) A deveni mai manierat; a se stila, a se rafina. • *A-și ~ buzele* (sau *gura*) = a vorbi pe un ton mai înalt, cu un timbru mai subțire. – Sil. *-ți-a*. Ind.pr. pers.1 *subțiez,* pers.3 *subțiază*; ger. *subțiind*, sil. *-ți-ind*.

subțíre adj. **1.** Cu grosimea mică în raport cu celelalte dimensiuni. ▸ (Despre oameni) Zvelt, slab. ▸ (Despre fire, tuburi etc.) Cu diametrul mic; îngust. ▸ (Despre îmbrăcă-minte) Făcut dintr-un material ușor. **2.** (Despre corpuri lichide, gazoase) Cu densitate mică. **3.** (Despre vânt) Pătrunzător, tăios. **4.** (Despre voce, sunete) Cu timbru înalt, ascuțit. **5.** (Fig.; despre oameni) Cu maniere și gusturi alese; distins, rafinat. • (Adverbial) *A zâmbi ~* = a zâmbi silit, prefăcut; a schița un surâs. *~ la pungă* = **a**) sărac; **b**) zgârcit. – Pl. *subțiri*.

subunitáte s.f. Subdiviziune a unei unități militare, administrative, economice etc. – Sil. *sub-u-*. Pl. *subunități*.

suburbán,-ă adj. **1.** Care ține de o suburbie; situat într-o suburbie. ▹ *Comună ~ă* = comună situată în apropierea sau la marginea unui oraș. **2.** (Despre vorbire, comportare) Nepoliticos, necivilizat. – Sil. *sub-ur-*. Pl. *suburbani,-e*.

suburbíe s.f. Cartier mărginaș al unui oraș mare. – Acc și *subúrbie*. Sil. *sub-ur-*. G.-D. *suburbiei*. Pl. *suburbii,* art. *-biile,* sil. *-bi-i-*.

subvénție s.f. Ajutor în bani acordat (de stat) unei instituții, unei acțiuni, unei persoane etc. – Sil. *-ți-e*. G.-D. *subvenției*. Pl. *subvenții,* art. *-țiile,* art. *-ți-i-*.

subvenționá vb.I tr. A acorda o subvenție. – Sil. *-ți-o-*. Ind.pr. *subvenționez*.

subversiúne s.f. Acțiune care urmărește subminarea ordinii interne a unui stat, răstur-narea unui regim politic etc. – Sil. *-si-u-*. Pl. *subversiuni*.

subversív,-ă adj. Care subminează ordinea internă a unui stat. – Pl. *subversivi,-e*.

subzistá vb.I intr. A continua să existe, a se menține, a dăinui, a dura. – Ind.pr. *subzíst*.

subzisténță s.f. **1.** Faptul de a subzista. **2.** Ceea ce servește la întreținere, la existență; hrană. – G.-D. *subzistenței,* neart. *subzistențe*.

suc s.n. **1.** Lichid obținut prin zdrobirea și presarea fructelor, care se consumă ca băutură sau din care

se prepară siropuri, jeleuri etc. **2.** Lichid cu o compoziție chimică variabilă, secretat de celule vii. *Sucuri digestive*. **3.** (Bot.) Soluție apoasă care circulă prin tuburile capilare ale plantelor. – Pl. *sucuri.*

sucálă s.f. Unealtă cu ajutorul căreia se înfășoară firele textile pe țevi pentru războiul de țesut manual. – Pl. *sucale.*

succedá vb.I intr. A urma imediat după altcineva sau altceva; (refl.) a urma unul după altul. – Ind.pr. pers.1 *succéd,* pers.3 *succedă*; cj.pers.3 *să succeadă.*

succés s.n. **1.** Rezultat bun, pozitiv (al unei acțiuni); reușită. **2.** Primire favorabilă de care se bucură din partea publicului o operă literară, un spectacol etc. – Pl. *succese.*

succesiúne s.f. **1.** Faptul de a (se) succeda; înșiruire de persoane, de lucruri, de fapte care se succedă. **2.** Faptul de a urma altuia (într-o funcție, într-un post etc.). **3.** (Jur.) Moștenire (**1**). – Pl. *succesiuni.*

succesív,-ă adj. (Adesea adverbial) **1.** Care urmează unul după altul, fără întrerupere sau la intervale scurte; consecutiv. **2.** Care are loc treptat, progresiv. – Pl. *succesivi,-e.*

succesór,-oáre s.m. și f. **1.** Persoană care urmează în locul alteia (într-o funcție, într-un post etc.). **2.** (Jur.) Moștenitor (**1**). – Pl. *succesori,-oare.*

succesorál,-ă adj. (Jur.) Referitor la succesiune (**3**), care face parte dintr-o succesiune. – Pl. *succesorali,-e.*

succínt,-ă adj. Exprimat pe scurt, în puține cuvinte; concis, laconic. – Pl. *succinți,-te.*

sucí vb.IV tr. și refl. (Pop.) A (se) răsuci. • *A-l ~ și a-l răsuci pe cineva* = a-l hărțui cu întrebări pentru a obține informațiile dorite. *A ~ vorba* sau *a o ~* = a da alt curs sau alt înțeles discuției pentru a ocoli adevărul. – Ind.pr. *sucesc*, pf.s. *sucii.*

sucít,-ă adj. (Despre oameni sau despre manifestările lor) Cu o fire ciudată, bizară. – Pl. *suciți,-te.*

sucitór s.n. Sul neted de lemn cu care se întinde foaia de aluat pentru tăiței, pentru plăcinte etc. – Pl. *sucitoare.*

sucombá vb.I intr. (Despre oameni) A muri (**1**). – Ind.pr. *sucómb.*

suculént,-ă adj. Cu mult suc, zemos; (p.ext.) bun, gustos. ▸ (Fig.) Plin de conținut. – Pl. *suculenți,-te.*

suculénță s.f. Însușirea de a fi suculent. – G.-D. *suculenței.*

sucursálă s.f. Unitate financiară, economică etc. dependentă de o unitate mai mare, dar cu o anumită autonomie în gospodărirea sa. – Pl. *sucursale.*

sud s.n **1.** Unul dintre cele patru puncte cardinale, opus nordului, situat în direcția Soarelui când ajunge la maximă înălțime pe orizont în emisfera nordică; miazăzi. ▹ (Ad-jectival) *Polul sud*. **2.** Parte a globului pă-mântesc, a unui continent, a unei țări etc. așezată spre sud (**1**) față de un punct dat; popoarele, lumea din aceste regiuni.

sudá vb.I. **1.** Tr. A îmbina două elemente metalice prin încălzire sau prin presare, astfel încât să alcătuiască un singur corp. **2.** Refl. (Despre oase sau ligamente) A se uni, a se îmbina (după ce au fost fracturate sau tăiate). – Ind.pr. *sudez.*

súdic,-ă adj. Care este situat la sud (**1**) de un punct dat; specific țărilor și popoarelor din sud; meridional. – Pl. *sudici,-ce.*

sudoáre s.f. **1.** Secreție a glandelor sudoripare (sub influența căldurii, a unui efort fizic etc.) prin care se elimină o parte a substanțelor rezultate din metabolism. **2.** (Fig.) Muncă multă, trudă, osteneală; chin. • *A-l trece* (sau *a-l cuprinde*) *pe cineva sudori reci* = a transpira abundent din cauza emoției, a spaimei. *În* (sau *cu*) *~a frunții* = cu prețul unor mari eforturi; muncit din greu. *~ de moarte* sau *sudorile morții* = transpirație provocată de o emoție puternică, de o spaimă mare etc. – Pl. *sudori.*

sudór s.m. Muncitor specializat în sudură. – Pl. *sudori.*

sudorífic,-ă adj. (Despre substanțe) Care provoacă sudoare, transpirație. – Pl. *sudo-rifici,-ce.*

sudoripără adj. f. *Glandă ~* = glandă care secretă sudoare. – Pl. *sudoripare.*

sudoríță s.f. Muncitoare specializată în sudură. – Pl. *sudorițe.*

sudúră s.f. **1.** Operație prin care se sudează o piesă metalică; rezultatul acestei operații. **2.** Locul de îmbinare a pieselor sudate. **3.** (Fig.) Legătură, unire strânsă. – Pl. *su-duri.* Par. *sutură.*

suedéz,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul de origine germanică, constituit ca națiune pe teritoriul Suediei. **2.** Adj. Referitor la Suedia sau la populația ei.▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de suedezi (**1**). – Sil. *su-e-.* Pl. *sue-dezi,-e.*

suferí vb.IV. **1.** Intr. A resimți, a îndura o durere fizică sau morală. **2.** Intr. A suporta consecințele neplăcute ale unui fapt. **3.** Tr. A tolera prezența cuiva sau a ceva. **4.** Tr. A admite, a îngădui, a permite. – Ind.pr. *súfăr,* pf.s. *suferii.*

suferínd,-ă adj. (Adesea substantivat) Care suferă de o boală, care are dureri. – Pl. *suferinzi,-de.*

suferínță s.f. Durere fizică sau morală. – Pl. *suferințe.*

sufertáș s.n. Dispozitiv cu mâner, prevăzut cu câteva vase metalice, așezate unul peste altul, întrebuințat pentru a transporta mân-carea (caldă). – Pl. *sufertașe.*

suficiént,-ă adj. **1.** Care este în cantitate satisfăcătoare, de ajuns, destul. ▸ (Substan-tivat, m.) Calificativ între „insuficient“ și „bine“, cu care se apreciază elevii (din clasele mici), o probă la un examen, activitatea cuiva etc. **2.** (Despre oameni) Plin de sine, încrezut, vanitos. – Sil. *-ci-ent.* Pl. *suficienți,-te.*

sufít s.n. Ornament din var și nisip, care se face mai ales pe tavane; (p.ext.) tavan cu un astfel de ornament. – Pl. *sufituri.* Par. *sufită.*

sufíță s.f. Partea superioară a scenei, ame-najată pentru manevrarea dispozitivelor de iluminat, de aerisit etc.; element care deco-rează partea superioară a scenei. – Pl. *sufite.* Par. *sufit.*

sufíx s.n. Sunet sau îmbinare de sunete care se adaugă după tema unui cuvânt pentru a crea cuvinte sau forme gramaticale noi. – Pl. *sufixe.*

suflá vb.I. **1.** Intr. A elimina (cu putere) aer din plămâni pe gură.▸ Tr. A face ca ceva să se împrăștie sub acțiunea aerului expirat cu putere. ▸ A scoate un curent de aer pe gură pentru a aprinde focul, a stinge ceva aprins etc. **2.** Intr. A introduce aer cu gura în deschizătura unor instrumente muzicale pentru a scoate sunete. **3.** Intr. A respira greu, cu efort. **4.** Tr. A introduce o cantitate de aer într-o masă mică de sticlă topită pentru a o dilata în scopul fabricării unor obiecte. **5.** Tr. A acoperi un obiect de metal cu un strat subțire de metal prețios. **6.** Intr. (Despre vânt) A se face simțit, a pune în mișcare masele de aer, a bate. **7.** Tr. A vorbi cuiva încet, în secret, a-l informa pe ascuns. ▸ A șopti cuiva răspunsul la o întrebare la care nu știe ce să spună; a șopti actorilor replicile în timpul spectacolului. • *A-i ~ cuiva ceva* (*de sub nas*) = a-și însuși cu îndrăzneală lucrul altuia, a i-l fura. *A nu mai ~* = **a)** a fi mort; **b)** a nu mai protesta, a nu mai crâcni. *A ~ în fundul oalei* = a bea foarte mult. *Cine s-a fript* (sau *s-a ars*) *cu ciorbă suflă și în iaurt,* se spune despre cineva exagerat de precaut în urma unei experiențe neplăcute. – Sil. *su-fla.* Ind.pr. pers.1 *súflu,* pers.2 *sufli.*

sufláre s.f. **1.** Acțiunea de a sufla; aerul respirat. **2.** Ființă (omenească); lume, oameni. **3.** Adiere a aerului. • *A-și da ~a* (*de pe urmă*) = a muri. *Dintr-o* (sau *într-o*) *~* = foarte repede. *Fără* (*de*) *~* = **a)** mort; **b)** cu respirația oprită din cauza unei emoții. – Sil. *su-fla-.* Pl. *suflări.*

suflátór s.m. Persoană care cântă la un instrument de suflat. – Sil. *su-flă-.* Pl. *suflători.*

suflecá vb.I tr. A răsfrânge mânecile sau poalele unui obiect de îmbrăcăminte pentru a avea mai multă mobilitate sau pentru a nu le uda, a nu le murdări etc. – Sil. *su-fle-.* Ind.pr. *súflec.*

suflecát,-ă adj. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Îndoit, răsfrânt în sus; (pop.) sumes. – Sil. *su-fle-*. Pl. *suflecați,-te.*

sufleór s.m. Persoană care șoptește actorilor replicile în timpul spectacolului. – Sil. *su-fleor.* Pl. *sufleori.*

súflet s.n. **1.** (În concepția religioasă) Substanță spirituală care dă omului viață, fiind de origine divină și cu existență veșnică. **2.** Totalitatea proceselor psihice; viață psihică. ▸ Omenie, bunătate. **3.** Inimă (ca loc al sentimentelor). **4.** Persoană, individ; (p. ext.) orice ființă. **5.** Viață, existență. **6.** Element esențial al unei activități. **7.** (Pop.) Respirație, suflu. **8.** *Copil de ~* = copil adoptiv. • *A da ceva de ~ul cuiva* = a da de pomană. *A intra* (sau *a se băga, a se vârî*) *în ~ul cuiva* = **a)** a fi foarte insistent față de cineva; **b)** a deveni foarte drag cuiva. *A-i scoate cuiva ~ul* = a-l sâcâi, a nu-l lăsa în pace pe cineva. *A nu avea pe cineva la ~* = a nu suporta pe cineva, a nu-l simpatiza. *A rămâne cu ~ul în oase* = a continua să trăiască, a mai avea zile de trăit. *A-și da* (sau *a-i ieși cuiva*) *~ul* = a muri. *A-și vinde* (sau *a-și da*) *~ul pentru ceva* sau *a fi vândut cu trup și ~ cuiva* = a deveni necinstit, făcând orice pentru a obține avantaje personale. *Cu ~* = cu însuflețire, plin de elan. *Cu ~ul la gură* = **a)** respirând greu din cauza oboselii, a emoției etc.; **b)** în agonie, pe moarte. *Din ~* sau *din tot ~ul* = cu toată convingerea, cu tot devotamentul. *Într-un ~* = foarte repede. – Sil. *su-flet.* Pl. *suflete.*

sufletésc,-eáscă adj. Care aparține su-fletului, referitor la suflet; (p.ext.) moral, spiritual. – Sil. *su-fle-*. Pl. *sufletești.*

sufléu s.n. Preparat culinar în formă de budincă, foarte pufos, făcut din legume, brânză sau fructe, cu spumă din albuș de ou. – Sil. *su-fleu.* Pl. *sufleuri.*

súflu s.n. **1.** Respirație; capacitate respi-ratoare (mare). ▸ (Fig.) Însuflețire, elan. **2.** Zgomot anormal, asemănător unui șuier-rat, perceput prin auscultare la nivelul anumitor organe (plămâni, inimă, vase etc.) și care apare în cursul unei boli. **3.** Adiere de vânt. **4.** Masă de aer dislocată cu violență de o explozie. – Sil. *su-flu.* Pl. *sufluri.*

sufocá vb.I refl. și tr. A nu mai putea sau a face ca cineva să nu mai poată respira; a (se) înăbuși. – Ind.pr. *sufóc.*

sufocánt,-ă adj. Care sufocă; înăbușitor. – Pl. *sufocanți,-te.*

sufrageríe s.f. Cameră destinată servirii mesei; mobilierul corespunzător acestei camere. – Sil. *su-fra-*. Pl. *sufragerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

sufrágiu s.n. **1.** Drept de vot; mod de exercitare a acestui drept. ▹ *~ universal* = drept de vot acordat tuturor cetățenilor care au împlinit o anumită vârstă. **2.** Aprobare, asentiment. – Sil. *su-fra-giu,* pr. *-giu.* Pl. *sufragii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-*.

sugáci,-ce adj. (Despre copii) Care suge, care nu a depășit vârsta alimentării cu laptele mamei; sugar. – Pl. *sugaci,-ce.*

sugár,-ă adj. Sugaci. – Pl. *sugari,-e.*

sugatívă adj. *Hârtie ~* (și substantivat, f.) = hârtie groasă, poroasă, folosită la uscatul scrisului cu cerneală. – Pl. *sugative.*

súge vb.III tr. **1.** A trage cu gura sau cu botul laptele din mamelă pentru a se hrăni. **2.** A absorbi un lichid. ▸ A dizolva ceva puțin câte puțin în gură și a înghiți. **3.** A goli conținutul unui vas; a bea (mai ales o băutură alcoolică). **4.** (Fig.) A stoarce de bani, de putere; a secătui, a slei. • *A ~ ceva o dată cu laptele mamei* = a deprinde ceva din fragedă copilărie. *A ~ pe cineva până la măduvă* = a-l sărăci, a-l lăsa fără nimic. – Ind.pr. *sug,* pf.s. *supsei*; part. *supt.*

sugerá vb.I tr. A face să se nască în mintea cuiva sau a inspira cuiva un gând, un senti-ment etc. – Ind.pr. *sugerez.*

sugéstie s.f. **1.** Proces de influențare a psihicului sau a comportamentului unei persoane sau a unor grupuri, cu sau fără participarea conștiinței sau a voinței lor; acțiune exterioară, senzorială sau verbală, care provoacă acest proces. **2.** Ceea ce se

sugerează cuiva; propunere, idee sugerată cuiva. – Sil. *-ti-e.* Pl. *sugestii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

sugestioná vb.I tr. și refl. A(-și) produce o sugestie. – Sil. *-ti-o-.* Ind.pr. *sugestionez.*

sugestív,-ă adj. Care poate provoca sugestii, care inspiră anumite idei, care sugerează, evocă ceva; expresiv. – Pl. *sugestivi,-e.*

sughíț s.n. Sunet, zgomot nearticulat produs de trecerea aerului prin glotă, datorită unei contracții bruște și involuntare a diafragmei. – Pl. *sughițuri.*

sughițá vb.I intr. A scoate, a emite sughițuri. – Ind.pr. *sughiț.*

sugrumá vb.I tr. (Pop.) **1.** A strangula. **2.** (Despre îmbrăcăminte) A strânge prea tare, incomodând mișcările sau respirația. – Sil. *su-gru-.* Ind.pr. *sugrúm.*

suí vb.IV intr., refl., tr. A (se) urca. • *A i se ~ cuiva* (*fumurile*) *la cap* = a deveni îngâmfat. – Ind. pr.pers.1 și 2 *sui,* monosilabic, pf.s. *suii.*

suicíd s.n. (Livr.) Faptul de a se sinucide. – Sil. *su-i-.*

sui-géneris adj. invar. Unic în felul său; original, aparte, special. – Sil. *su-i-.*

suís s.n. Urcuș. – Pl. *suișuri.*

suíță s.f. **1.** Grup care însoțește o persoană importantă, pe considerente de serviciu sau de cinstire. **2.** (Muz.) Compoziție instrumen-tală, constituită dintr-o serie de piese scrise în aceeași tonalitate, deosebindu-se prin caracter și mișcare, sau din fragmente dintr-o operă ori dintr-un balet și care se execută în concert. **3.** Înlănțuire de idei, de reprezentări, de episoade etc. – Sil. *su-i-.* Pl. *suite.*

sul s.n. **1.** Cilindru de lemn, de metal sau din alt material solid, care se poate roti în jurul axei sale, având diferite întrebuințări. ▸ (La războiul de țesut) Cilindru pe care se înfășoară urzeala (*sulul dinapoi*) sau țesătura (*sulul dinainte*). **2.** Un fel de pernă în formă de sul (**1**), care se pune la căpătâiul canapelei sau al patului. **3.** Bucată dintr-un material flexibil (pânză, hârtie etc.), înfășurată în formă de sul (**1**). • *Cu un ~ subțire* = pe ocolite; cu șiretenie. – Pl. *suluri.*

súlă s.f. Unealtă formată dintr-o tijă ascuțită de oțel, fixată într-un mâner, folosită mai ales de cizmari pentru a face găuri. • *A-i pune cuiva sula în coaste* = a-l obliga să facă imediat ceva neplăcut, greu, nedorit etc. – Pl. *sule.*

sulf s.n. Metaloid de culoare galbenă, cu miros înțepător, folosit pe scară largă în industrie, în agricultură, în medicină; (pop.) pucioasă.

sulfamídă s.f. Substanță cu acțiune anti-microbiană, folosită în medicină pentru combaterea infecțiilor. – Sil. *sulf-a-.* Pl. *sulfamide.*

sulfát s.m. **1.** Sare a acidului sulfuric. **2.** *~ de cupru* = sare cristalină, solubilă în apă, folosită în agricultură pentru combaterea paraziților; piatră vânătă. **3.** *~ de magneziu* = sare cristalină, incoloră, solubilă în apă, folosită ca purgativ; sare amară. – Pl. *sulfați.* Par. *sulfit.*

sulfínă s.f. Numele unor plante erbacee, cu lăstari înalți până la 2,5 m, cu flori albe sau galbene, plăcut mirositoare. – Nu *sulcină.* Pl. *sulfine.*

sulfít s.m. Sare a acidului sulfuros. – Pl. *sulfiți.* Par. *sulfat.*

sulfurát adj. *Hidrogen ~* = gaz incolor, toxic, cu miros caracteristic de ouă stricate, folosit ca reactiv în chimie.

sulfúră s.f. Compus al sulfului cu un metal, cu un metaloid sau cu un radical organic. ▹ *~ de carbon* = lichid incolor, inflamabil, toxic, folosit la fabricarea mătăsii artificiale, a unor insecticide, ca dizolvant etc. – Pl. *sulfuri.*

sulfúric,-ă adj. Combinat cu sulf. *Acid ~* = acid oxigenat al sulfului, lichid, uleios, incolor, fără miros, foarte corosiv. Pl. *sulfurici,-ce.*

sulfurós,-oásă adj. Care conține sulf. ▹ *Acid ~* = acid oxigenat al sulfului, întrebuințat ca decolorant, conservant pentru fructe etc. – Pl. *sulfuroși,-oase.*

súliță s.f. **1.** Lance. **2.** (Sport) Instrument asemănător cu sulița (**1**), folosit în probele de aruncări. – Pl. *sulițe.*

sultán s.m. Titlu dat suveranului din Imperiul Otoman și din alte țări musulmane; persoană cu acest titlu. – Pl. *sultani.*

sultanínă s.f. Soi de viță de vie cu boabe negre și fără semințe, cultivat pentru produ-cerea stafidelor. – G.-D. *sultaninei.*

sumár,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Expus pe scurt, succint. **2.** Adj. Făcut în pripă, superficial. ▸ (Despre îmbrăcăminte) Care constă din articole puține, din strictul necesar. **3.** S.n. Tablă de materii (a unei cărți); cuprins. – Pl. *sumari,-e.*

sumatór s.n. Dispozitiv la calculatoare, care poate efectua operațiile de adunare și scădere. – Pl. *sumatoare.*

súmă s.f. **1.** Rezultatul adunării unor numere sau a unor cantități de același fel; cantitate totală. **2.** Cantitate de bani. **3.** Număr nedeterminat (de obicei mare); mulțime, sumedenie. • *A-și face suma* = a agonisi atât cât crede că îi este necesar. – Pl. *sume.*

súmbru,-ă adj. **1.** De culoare închisă, întunecat. **2.** (Fig.; despre oameni) Chinuit de gânduri; posomorât, trist. – Sil. *sum-bru.* Pl. *sumbri,-e,* sil.m. *-bri.*

sumedénie s.f. Mulțime mare, număr mare. – Sil. *-ni-e.* Pl. *sumedenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

sumés,-eásă adj. (Pop.; despre îmbrăcă-minte) Suflecat. – Pl. *sumești,-se.*

summit s.n. Grup format din oficialități de cel mai înalt nivel, de obicei șefi de guverne, care se întrunesc în vederea unor negocieri diplomatice; întâlnire la vârf. – Pr. *sámit.* Pl. *summituri.*

súmmum s.n. Gradul sau punctul cel mai înalt; culme care nu poate fi depășită; extre-mitate.

suná vb.I. **1.** Intr. A scoate, a emite, a produce sunete. **2.** Intr. (Despre cuvinte sau despre surse de zgomote) A se face auzit. ▸ (Despre locurile în care se produc zgomote) A răsuna. **3.** Intr. (Despre persoane) A scoate sunete dintr-un instrument muzical. **4.** Tr. A anunța, a chema pe cineva prin sonerie, prin telefon etc. • *A-i ~ cuiva* (*încă*) *la* (sau *în*) *urechi* = a-și aminti în mod stăruitor de ceva auzit cândva. *A-i ~ cuiva în minte* = a-i reveni în amintire ceva auzit cândva. *Sună a oală,* se spune despre cineva grav bolnav, pe moarte. – Ind.pr. *sun.*

sunătoáre s.f. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze opuse și cu flori galbe-ne-aurii, folosită ca plantă medicinală; pojarniță. – G.-D. *sunătorii.*

súnet s.n. **1.** Vibrație a particulelor unui mediu, care se propagă sub formă de unde și este capabilă să producă o senzație auditivă. ▸ Vibrație muzicală. **2.** ~ *articulat* = element al vorbirii rezultat din modificarea curentului de aer care trece prin coardele vocale. – Pl. *sunete.*

supá vb.I intr. A cina seara târziu, după ieșirea de la un spectacol. – Ind.pr. pers.1 *supez,* pers.3 *supează.*

supápă s.f. Piesă montată pe circuitul unui fluid, în dreptul unui orificiu, având rolul de a închide sau de a lăsa liberă trecerea flui-dului prin acel orificiu. – Pl. *supape.*

súpă s.f. Fel de mâncare lichidă, constând din fiertură de carne sau de legume (uneori cu adaos de făinoase). – Pl. *supe.*

supărá vb.I. **1.** Refl. și tr. A avea sau a cauza cuiva o neplăcere, un necaz etc.; a (se) necăji, a (se) întrista. **2.** Tr. A stingheri, a incomoda, a deranja. ▸ A provoca o durere fizică ușoară, a jena. **3.** Refl. și tr. A (se) irita, a (se) întărâta, a (se) mânia. – Ind.pr. *súpăr.*

supăráre s.f. **1.** Faptul de a (se) supăra (**1**); neplăcere, necaz. **2.** Întristare, mâhnire, amărăciune. – Pl. *supărări.*

supărát,-ă adj. **1.** Necăjit, trist, amărât, mâhnit. **2.** Iritat, mânios, înfuriat. – Pl. *su-părați,-te.*

supărăcióș,-oásă adj. Care se supără ușor. – Pl. *supărăcioși,-oase.*

supărătór,-oáre adj. Care supără, care deranjează. – Pl. *supărători,-oare.*

supérb,-ă adj. Splendid, măreț, impunător, impresionant. – Pl. *superbi,-e.*

superficiál,-ă adj. **1.** Care este la suprafață (**1**), care constituie suprafața unui lucru; (fig.) care nu atinge profunzimea lucrurilor. **2.** (De-spre oameni) Care nu stăruie destul asupra problemelor, care nu adâncește lucrurile. – Sil. *-ci-al.* Pl. *superficiali,-e.*

superficialitáte s.f. Faptul de a fi supeficial; caracterul a ceea ce este lipsit de profunzime. ▸ Lucru superficial. – Sil. *-ci-a-*. G.-D. *superficialității,* neart. *superficialități.*

supérfluu,-uă adj. (Livr.) În plus, de prisos; inutil. – Sil. *-per-flu-u.* Pl. *superflui,-ue*, sil.m. *-flui*, f. *-flu-e.*

superfosfát s.m. Îngrășământ agricol pe bază de fosfat și sulfat de calciu. – Pl. *super-fosfați.*

supergalaxíe s.f. (Astr.) Grupare de mai multe roiuri de galaxii. – G.-D. *supergalaxiei.* Pl. *supergalaxii,* art. *-xiile,* sil. *-xi-i-.*

superiór,-oáră adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este mai sus decât altul, care ocupă un loc în spațiu deasupra altuia. ▸ (Despre cursul apelor) Care se află mai aproape de izvor decât de vărsare. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care ocupă un post, un rang, o demnitate mai mare decât altul. ▹ (Adj.) *Învățământ* ~ = treaptă a învățământului care urmează după învățământul liceal, cuprinzând univer-sități, institute, politehnici, conservatoare și academii. **3.** Adj. Care este de o calitate mai bună decât altul. ▸ Care se distinge prin merite deosebite. – Sil. *-ri-or.* Pl. *superiori,-oare.* Este greșită trecerea lui prin gradele de comparație.

superioritáte s.f. Faptul de a fi superior (**3**) altuia; calitatea a ceea ce este superior. – Sil. *-ri-o-*. G.-D. *superiorității,* neart. *supe-riorități.*

superlatív,-ă adj. (Despre termeni califica-tivi) Care exprimă o calitate în cel mai înalt grad. ▹ *Gradul* ~ (și substantivat, n.) = grad de comparație al adjectivelor și al adverbelor, care arată că o însușire a unui obiect sau a unei acțiuni este la un nivel foarte înalt ori la nivelul cel mai înalt sau cel mai scăzut în comparație cu altele. – Pl. *superlativi,-e.* Este greșită trecerea lui prin gradele de compa-rație.

supermagazín s.n. Mare magazin universal (cu autoservire); supermarket. – Pl. *supermagazine.*

superman s.m. Supraom. – Pr. *supermén.* Pl. *supermeni.*

supermárket s.n. Supermagazin. – Pl.*-turi.*

supernóvă s.f. Stea variabilă explozivă, care poate deveni brusc de sute de ori mai strălu-citoare decât o nova. – Pl. *supernove.*

superprodúcție s.f. Denumire dată filmelor pentru a căror realizare se folosesc efecte și mijloace cinematografice foarte spectacu-loase. – Sil. *-per-pro-duc-ți-e.* G.-D. *super-producției.* Pl. *superproducții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

supersónic,-ă adj. Care are o viteză mai mare decât viteza sunetului. – Pl. *supersonici, -ce.*

superstíție s.f. Credință primitivă, determi-nată de ignoranță sau de sugestie, în spirite (bune și rele), în miracole, în farmece, în semne prevestitoare etc. – Sil. *-per-sti-ți-e.* G.-D. *superstiției.* Pl. *superstiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

superstițiós,-oásă adj. (Despre oameni) Care crede în superstiții, stăpânit de super-stiții; (despre manifestări ale oamenilor) bazat pe superstiții. – Sil. *-per-sti-ți-os.* Pl. *superstițioși,-oase.*

supervizá vb.I tr. A revizui din nou. – Ind.pr. *supervizez.*

supéu s.n. Cină care se servește seara târziu (de obicei după ieșirea de la un spectacol). – Pl. *supeuri.*

supiéră s.f. Castron în care se aduce supa la masă. – Sil. *-pi-e-.* Pl. *supiere.*

supín adj. (Gram.) *Modul* ~ (și substantivat, n.) = mod nepersonal care denumește acțiunea

exprimată de verb, comportându-se în același timp ca un substantiv (este precedat de prepoziții) și ca un verb (poate avea complemente). – Pl. *supine* „forme de supin".

supleánt,-ă adj. *Membru ~* = membru ales (sau numit) într-un comitet, într-o comisie etc., care îl poate înlocui pe titular și care are drept de vot consultativ. – Sil. *-su-ple-ant.* Pl. *supleanți,-te.*

suplețe s.f. **1.** Însușirea de a fi suplu; mlădiere, flexibilitate. **2.** Proprietate a unui corp solid de a putea suferi mari deformații care nu sunt permanente, prin încovoiere sau prin torsiune sub acțiunea unor solicitări relativ mici; elasticitate. – Sil. *su-ple-.* G.-D. *supleței.*

suplíciu s.n. **1.** Tortură. **2.** (Fig.) Chin, sufe-rință morală. – Sil. *su-pli-ciu,* pr. *-ciu.* Pl. *suplicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

supliméntt s.n. Ceea ce se adaugă la ceva insuficient sau incomplet. ▸ (Spec.) Grup de pagini (tratând o temă specială) adăugat unui număr obișnuit de revistă, de ziar etc. – Sil. *su-pli-.* Pl. *suplimente.*

suplimentár,-ă adj. Care servește drept supliment; care este în plus. – Sil. *su-pli-.* Pl. *suplimentari,-e.*

suplíni vb.IV tr. **1.** A înlocui temporar pe cineva într-o muncă, într-o funcție etc.; a îndeplini anumite obligații în locul cuiva; a înlocui. **2.** A adăuga ceea ce lipsește (completând). – Sil. *su-pli-.* Ind.pr. *suplinesc,* pf.s. *suplinii.*

suplinitór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) care suplinește (**1**); (spec.) (profesor) care nu este titularizat. – Sil. *su-pli-.* Pl. *supli-nitori,-oare.*

súplu,-ă adj. **1.** (Despre ființe) Mlădios; (despre lucruri) flexibil; (despre mișcări, mers) ușor, grațios. **2.** (Fig.; despre oameni) Care se adaptează ușor; maleabil. – Sil. *su-plu.* Pl. *supli,-e,* sil.m. *-pli.*

supórt s.n. **1.** Parte a unui obiect sau a unui mecanism având rolul de a sprijini, de a susține ceva. ▸ (Fig.) Sprijin moral. **2.** (In-form.) Dispozitiv fix capabil să stocheze informații reutilizabile. – Pl. *suporturi.*

suportá vb.I tr. **1.** A avea forța necesară pentru a îndura o suferință fizică sau morală. ▸ (De obicei în construcții negative) A admite, a tolera, a îngădui. **2.** A susține o povară, o greutate; a rezista la... **3.** A avea în sarcina sa o obligație bănească; a face față la o cheltuială. – Ind.pr. *supórt.*

suportábil,-ă adj. Care poate fi suportat. – Pl. *suportabili,-e.*

supórter s.m. Persoană care susține o echipă sportivă, ca simpatizant, în competițiile la care aceasta participă. – Pl. *suporteri.*

supozitór s.n. Preparat farmaceutic solid, care conține substanțe active și care se administrează pe cale anală. – Pl. *supozitoare.*

supozíție s.f. Presupunere, ipoteză. ▸ (Log.) Enunț luat ca premisă pentru întemeierea altor enunțuri. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *supoziției.* Pl. *supoziții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

supraaglomerát,-ă adj. Peste măsură de aglomerat. – Sil. *su-pra-a-glo-.* Pl. *supraaglo-merați,-te.*

supraalimentáre s.f. (Tehn.) Alimentare sub presiune, cu o încărcătură în exces, a unui motor cu ardere internă, pentru asigurarea puterii de funcționare în anumite condiții (ex. altitudine) sau când turațiile sunt foarte mari. – Sil. *su-pra-a-.* Pl. *supraalimentări.*

supraalimentáție s.f. Alimentație peste necesarul normal al organismului (practicată în tratamentul unor boli). – Sil. *su-pra-a-... -ți-e.* G.-D. *supraalimentației.* Pl. *supraali-mentații*, art. *-țiile*, sil. *-ți-i-.*

supraclásă s.f. (Biol.) Categorie sistematică superioară clasei și inferioară încrengăturii. – Sil. *su-pra-cla-.* Pl. *supraclase.*

supracopértă s.f. Învelitoare de hârtie sau de material plastic care acoperă coperta unei cărți, a unui album etc. (pentru a o proteja sau în scop decorativ). – Sil. *su-pra-.* Pl. *supracoperți* și *supracoperte.*

supradotát,-ă adj. Care este înzestrat cu aptitudini, cu calități excepționale. – Sil. *su-pra-.* Pl. *supradotați,-te.*

supraetajá vb.I tr. A adăuga unul sau mai multe etaje unei clădiri mai vechi. – Sil. *su-pra-.* Ind. pr. pers.1 *supraetajez,* pers.3 *supraetajează,* pers.4 *supraetajăm.*

supraevaluá vb.I tr. A evalua ceva peste valoarea reală. – Sil. *su-pra-...-lu-a.* Ind.pr. pers.1 *supraevaluez,* pers.3 *supraevaluează.*

suprafáță s.f. **1.** Partea exterioară sau de deasupra a unui corp; față. ▸ (Fig.) Exterior, aparență. **2.** Figură geometrică apărută prin deplasarea unei linii. ▸ Întindere delimitată de teren, de pădure etc., considerată sub raportul lungimii și lățimii. *Suprafață arabilă.* • *A ieși la ~ =* **a)** (despre adevăr) a ieși la iveală, a nu putea fi ascuns; **b)** (despre oameni) a reuși să depășească o situație grea. *A scoate la ~ =* a face să iasă dintr-o în-curcătură, dintr-o situație grea. *La ~ =* fără a pătrunde în esența lucrurilor. – Sil. *su-pra-.* Pl. *suprafețe.*

supralicitá vb.I intr. A oferi la o licitație un preț mai mare decât prețul oferit anterior de altcineva. – Sil. *su-pra-.* Ind.pr. *supralicitez.*

supranaturál,-ă adj. Care este mai presus de natură și de legile ei; (rel.) divin, miraculos. ▸ (Substantivat, n.) Ceea ce transcende ordinea naturală a lucrurilor. – Sil. *su-pra-.* Pl. *supranaturali,-e.*

supranúme s.n. Nume adăugat numelui propriu al unei persoane, în semn de cinstire sau pentru a o deosebi de altă persoană cu același nume. ▸ Poreclă. – Sil. *su-pra-.* Pl. *supranume.*

supraóm s.m. Om înzestrat cu calități excep-ționale, care realizează lucruri ce par peste puterile omenești; superman. – Sil. *su-pra-.* Pl. *supraoameni,* sil. *-pra-oa-.*

supraomenésc,-eáscă adj. Care întrece puterile omenești; care este mai presus de firea omenească. – Sil. *su-pra-.* Pl. *supraomenești.*

suprapopulát,-ă adj. Cu o populație exce-dentară. – Sil. *su-pra-.* Pl. *suprapopulați,-te.*

suprapréț s.n. Preț mai mare decât cel obișnuit sau decât cel legal. – Sil. *su-pra-preț.* Pl. *supraprețuri.*

supraprodúcție s.f. Producție de mărfuri care depășește cererea. – Sil. *su-pra-pro-duc-ți-e.* Pl. *supraproducții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

suprapúne vb.III. **1.** Tr. A pune un lucru deasupra altuia; (refl.) a se afla deasupra altui lucru, a fi peste alt lucru. **2.** Refl. (Despre evenimente) A coincide (**1**). – Sil. *su-pra-.* Ind.pr. *suprapún,* pf.s. *suprapusei;* part. *suprapus.*

suprarenál,-ă adj. Care se află deasupra rinichilor. ▹ *Glandă ~ă* = fiecare dintre cele două glande endocrine, situate deasupra rinichilor. – Sil. *su-pra-.* Pl. *suprarenali,-e.*

suprasárcină s.f. (Tehn.) Sarcină suplimen-tară pe care o are de suportat un sistem tehnic și care poate să pericliteze siguranța în funcționare a acestuia. – Sil. *su-pra-.* Pl. *suprasarcini.*

suprasaturát,-ă adj. (Despre soluții) Care conține o cantitate mai mare de substanță dizolvată decât cea corespunzătoare satura-ției; (despre vapori) a căror densitate este mai mare decât densitatea vaporilor saturați la temperatura respectivă. – Sil. *su-pra-.* Pl. *suprasaturați,-te.*

suprasaturáție s.f. Stare instabilă a unei soluții care conține o cantitate mai mare de substanță dizolvată decât cea corespun-zătoare saturației. ▸ Stare a vaporilor suprasaturați. – Sil. *su-pra-...-ți-e.* G.-D. *suprasaturației.*

suprasolicitá vb.I tr. A solicita peste măsură. – Sil. *su-pra-.* Ind.pr. *suprasolícit.*

suprastructúră s.f. **1.** (Tehn.) Ansamblul elemen-telor care formează partea utilă a unei construcții. **2.** Construcția situată deasupra punții principale a unei nave (care cuprinde încăperile de locuit, de deservire etc.). **3.** Tot ceea ce se suprapune unui lucru care îi servește ca bază. – Sil. *su-pra-struc-.* Pl. *suprastructuri.*

supravegheá vb.I tr. A urmări atent ceva sau pe cineva (pentru a evita o faptă rea, o daună); a păzi cu grijă. – Sil. *su-pra-.* Ind.pr. *supraveghez.*

supraveghetór,-oáre s.m. și f. Persoană însărcinată cu supravegherea cuiva sau a ceva. – Sil. *su-pra-*. Pl. *supraveghetori,-oare.*

supraviețuí vb.IV intr. A rămâne în viață după moartea cuiva sau după o calamitate, un cataclism etc.; a continua să existe în memoria cuiva. – Sil. *su-pra-vie-*. Ind.pr. *supraviețuiesc,* pf.s. *supraviețuii.*

supraviețuitór,-oáre s.m. și f. Persoană care supraviețuiește cuiva sau la ceva. – Sil. *su-pra-vie-țu-i-*. Pl. *supraviețuitori,-oare.*

suprém,-ă adj. **1.** Care există în cel mai înalt grad; care este cel mai mare, cel mai bun etc.; maxim. ▹ *Moment* ~ = moment decisiv pentru reușita unei acțiuni. **2.** Care este cel mai înalt în grad. *Comandant suprem*. – Sil. *su-prem.* Pl. *supremi,-e.* Este greșită trecerea lui prin gradele de comparație, ca de ex., *cel mai suprem.*

supremație s.f. Putere supremă, poziție dominantă, superioritate bazată pe putere și autoritate. – Sil. *su-pre-*. G.-D. *supremației.* Pl. *supremații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

suprimá vb.I tr. **1.** A anula (legi, drepturi etc.); a elimina. ▸ A extermina, a omorî. **2.** A desființa (locuri de muncă, posturi etc.). **3.** A suspenda (**3**). **4.** A renunța la ceva; a elimina ceva (din consumație). – Sil. *su-pri-*. Ind.pr. *suprím.*

supúne vb.III. **1.** Tr. A lua sub stăpânirea sa; a cuceri prin forță armată; a subjuga. **2.** Tr. A constrânge pe cineva să facă ceva, să suporte un lucru, să accepte ceea ce i se cere. **3.** Refl. A accepta stăpânirea sau autoritatea cuiva sau a ceva; a se expune de bunăvoie la ceva. **4.** Tr. A expune un material sau o substanță unui anumit tratament. **5.** Tr. A prezenta cuiva un lucru spre a lua cunoștință sau spre a decide ceva în legătură cu el. – Ind. pr. *supún,* pf.s. *supusei*; part. *supus.*

supurá vb.I intr. (Despre răni) A produce și a elimina puroi. – Ind.pr. pers.3 *supurează.*

supús,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Ascultător, smerit; umil. **2.** S.m. și f. (Înv.) Persoană aparținând, prin cetățenie, unui anumit stat. – Pl. *supuși,-se.*

sur,-ă adj. **1.** De culoare cenușie. **2.** (Despre părul oamenilor sau despre oameni) Cu fire cărunte. **3.** (Fig.; despre cer, nori, văzduh) Cu ceață, întunecat, mohorât. – Pl. *suri,-e.*

surátă s.f. (Pop.) Termen de adresare, la țară, între femei. – Pl. *surate.*

surâde vb.III intr. **1.** A zâmbi. **2.** (Fig.; despre abstracte) A-i fi cuiva pe plac, a-i conveni, a-l atrage. – Ind.pr. *sur 'd,* pf.s. *surâsei*; ger. *surâzând*; part. *surâs.*

surâs s.n. Zâmbet. – Pl. *surâsuri.*

surâzător,-oáre adj. Care surâde (**1**); vesel, prietenos. – Pl. *surâzători,-oare.*

surceá s.f. Așchie, vreasc. – Art. *surceaua.* Pl. *surcele.* Var. **surcícă** s.f.

surclasá vb.I tr. (Sport) A întrece un adversar. – Sil. *sur-cla-*. Ind.pr. *surclasez.*

surd,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) lipsită (total sau parțial) de simțul auzului, care nu aude (bine). ▸ Adj. (Fig.) Care nu vrea să audă, să înțeleagă. **2.** Adj. (Despre zgomote) Lipsit de rezonanță; slab, înăbușit. **3.** Adj. (Fig.; despre sentimente, conflicte etc.) Mocnit; ascuns, tăinuit; (despre senzații, dureri etc.) slab, înăbușit, nedefinit. • *A bate toba* (sau *toaca*) *la urechea ~ului* = a nu fi ascultat, a vorbi degeaba. *A rămâne ~ la ceva* = a nu fi impresionat de ceva, a rămâne indiferent, nepăsător. *De-a ~a* = în zadar, degeaba. – Pl. *surzi,-de.*

surdínă s.f. Dispozitiv aplicat la unele instrumente muzicale pentru atenuarea intensității sunetelor. • *În ~* = încet; cu glas scăzut; fără zgomot. – Pl. *surdine.*

surdomút,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) lipsită în același timp de auz și de facultatea de a vorbi. – Pl. *surdomuți,-te.*

surescitá vb.I tr. A excita peste măsură; a aduce pe cineva în stare de enervare, de extremă iritare. – Ind.pr. *surescít.*

surescitánt,-ă adj. (Mai ales despre unele medicamente) Care provoacă o stare de surescitare. – Pl. *surescitanți,-te.*

surf s.n. Sport nautic în care deplasarea se face în picioare, pe o planșă plutitoare. – Pr. *sărf.*

surfilá vb.I tr. A întări marginile netivite ale unui material textil printr-o cusătură rară, pentru a nu se destrăma. – Ind.pr. *surfilez.*

surghiún s.n. (Înv.) Exil, deportare; situația celui exilat. – Sil. *-ghiun.* Pl. *surghiunuri.*

súrlă s.f. Vechi instrument muzical, asemă-nător fluierului, cu mai multe orificii și cu ancie dublă. • *Cu surle și trâmbițe* (sau *trompete*) = cu multă agitație, cu mare vâlvă. – Pl. *surle.*

surmená vb.I refl. (Despre oameni) A cădea într-o stare de surmenaj. – Ind.pr. *surmenez.*

surmenáj s.n. Stare de oboseală extremă a organismului, cauzată de un efort mare, caracterizată printr-un randament fizic și intelectual scăzut. – Pl. *surmenajuri.*

surogát s.n. Produs sau preparat cu proprietăți aparent similare cu ale altuia, pe care îl poate înlocui; (p. ext.) orice lucru care îl înlocuiește într-un mod lipsit de perfecțiune pe altul. – Pl. *surogate.*

surpá vb.I refl. (Despre maluri, povârnișuri etc.) A se desprinde în bucăți și a cădea; a se distruge prin alunecare, prin erodare etc.; (despre ziduri, clădiri) a se dărâma, a se nărui. – Ind.pr. pers.3 *se súrpă.*

surpătúră s.f. Loc de unde s-a surpat o porțiune de teren; porțiune desprinsă și căzută dintr-un mal, dintr-un teren înalt etc.; ruină, dărâmătură. – Pl. *surpături.*

surplús s.n. Excedent. – Sil. *sur-plus.* Pl. *surplusuri.*

surprínde vb.III tr. **1.** A prinde pe cineva neprevenit asupra unui fapt (rău) săvârșit în ascuns. ▸ A găsi pe cineva nepregătit, a-l lua pe neașteptate. **2.** A mira, a uimi. **3.** A descoperi, a sesiza ceva în mod neașteptat. – Sil. *sur-prin-.* Ind.pr. *surprind,* pf.s. *surprinsei;* ger. *surprinzând*; part. *surprins.*

surpríndere s.f. Faptul de a surprinde sau de a fi surprins. • *Prin ~* = (în mod) neașteptat, neprevăzut; fără veste. – Sil. *sur-prin-.* G.-D. *surprínderii.*

surpríns,-ă adj. Mirat, uimit, uluit. – Sil. *sur-prins.* Pl. *surprinși,-se.*

surprinzătór,-oáre adj. Care provoacă mirare, uimire. – Sil. *sur-prin-.* Pl. *surprinzători,-oare.*

surpríză s.f. **1.** Ceea ce surprinde prin caracterul său neașteptat, nepreväzut. **2.** Stare sufletească (plăcută) produsă de o surpriză (**1**); (concr.) cadou, dar. – Sil. *sur-pri-.* Pl. *surprize.*

súrsă s.f. **1.** Locul în care se produce sau unde se poate găsi un lucru. ▸ (Fig.) Locul de unde emană o informație; obârșie, izvor. **2.** Corp care emite sunete, lumină, radiații etc. – Pl. *surse.*

surugíu s.m. Vizitiu care conducea (călare pe unul dintre caii înhămați) diligențele, poștalioanele sau trăsurile boierești. – Pl. *surugii,* art. *-giii,* sil. *-gi-ii.*

survení vb.IV intr. (Despre evenimente) A se întâmpla, a se produce (pe neașteptate). – Ind. pr. pers.3 *survíne.*

survolá vb.I tr. A zbura cu avionul deasupra unui anumit teritoriu. – Ind.pr. *survolez.*

surzí vb.IV intr. și tr. A asurzi. – Ind.pr. *surzesc,* pf.s. *surzii.*

sus adv. **1.** Într-un loc mai ridicat sau mai înalt față de altul; deasupra. ▸ (Fig.) Într-un rang înalt. *Persoane care se află sus.* **2.** În înălțime, în aer, în văzduh. ▸ (În legătură cu verbe de mișcare) în direcție verticală. **3.** (Cu valoare de interjecție) Strigăt de comandă însemnând „ridică-te“, „ridicați-vă“. **4.** (La comparativ, urmat de prep. „de“) Mai mult de..., peste o anumită limită. **5.** (La comparativ, în legătură cu un pasaj citat) În cele spuse mai înainte, în cele precedente. **6.** (În legătură cu modul de a vorbi sau de a cânta) În registrul acut, înalt al vocii sau al unui instrument. • *A duce* (sau *a lua*) *pe cineva pe ~* = a duce (sau a lua) pe cineva cu forța. (Substantivat) *A-i merge cuiva cu susu-n jos* = a-i ieși toate pe dos, a nu-i merge bine. *A privi pe cineva de ~* (*în jos*) = a trata pe cineva cu aroganță, cu dispreț. *A vorbi cuiva* (sau *cu cineva*)

de ~ = a vorbi cu cineva în mod disprețuitor, cu desconsiderație. *Cu fundul în ~* sau (substantivat) *cu ~ul în jos* = **a)** (despre lucruri) în mare dezordine; **b)** (despre oameni) prost dispus, morocănos. *De ~* (mai ales în nume de localități) care se află într-o regiune așezată într-un loc mai ridicat sau mai la nord. *De ~* (*și*) *până jos* = în întregime. *În ~ și în jos* = încoace și încolo. *Pe ~* = **a)** prin aer, prin văzduh; **b)** în zbor, zburând; **c)** purtat în brațe sau în spinare. *~ și tare* = **a)** ferm, categoric; **b)** în auzul tuturor, să știe toți.

susái s.m. Nume dat unor specii de plante erbacee, cu flori galbene, a căror tulpină conține un suc lăptos. – Pl. *susai.* Par. *susan.*

susán s.m. Plantă erbacee înaltă până la 150 cm, cu flori galbene, cultivată pentru semințele sale oleaginoase folosite în alimentație și în medicină; semințele acestei plante. – Par. *susai.*

susceptíbil,-ă adj. **1.** (Despre oameni) Care se supără foarte ușor. **2.** (Despre oameni) Capabil să..., în stare să... **3.** (Despre lucruri) Care poate suferi modificări. – Pl. *susceptibili,-e.*

susceptibilitáte s.f. **1.** Faptul de a fi sus-ceptibil (**1**); creștere excesivă a sensibilității psihice. **2.** Capacitatea de a suferi modificări sub acțiunea unor influențe externe. – Pl. *susceptibilități.*

suscitá vb.I tr. A provoca, a stârni, a stimula. – Ind.pr. *suscít.*

susétă s.f. Obiect de cauciuc în formă de mamelon (**1**) fără orificiu, care se dă copiilor mici să îl sugă. – Pl. *susete.*

suspáns s.n. Moment dintr-un film, dintr-o operă literară etc. în care acțiunea se între-rupe brusc într-un punct culminant, ținându-l pe spectator sau pe cititor într-o stare de tensiune, în așteptarea deznodământului; stare de tensiune provocată de un astfel de moment. – Pl. *suspansuri.*

suspéct,-ă adj. Care inspiră neîncredere; dubios, îndoielnic. – Pl. *suspecți,-te.*

suspectá vb.I tr. A presupune că cineva este autor al unei fapte (rele); a pune la îndoială ceva; a bănui. – Ind.pr. *suspectez.*

suspendá vb.I tr. **1.** A atârna, a agăța. **2.** A întrerupe, a amâna o activitate. **3.** A opri apariția unei publicații periodice; a suprima. **4.** A îndepărta pe cineva din serviciu pe timp limitat. – Ind. pr. *suspénd.*

suspénsie s.f. **1.** *Puncte de ~* v. *punct*. **2.** (Chim.) Sistem format dintr-o substanță solidă, dispersată într-un fluid. **3.** Legătură elastică (resorturi, arcuri etc.) între un sistem tehnic și reazemul lui. • *A lăsa în ~* (cuvinte, idei etc.) = a întrerupe (intenționat) șirul frazei, al gândirii etc. – Sil. *-si-e.* G.-D. *sus-pensiei.* Pl. *suspensii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-.*

suspiciós,-oásă adj. Bănuitor, neîncrezător. – Sil. *-ci-os.* Pl. *suspicioși,-oase.*

suspiciúne s.f. Atitudine de neîncredere, de îndoială în ceea ce privește corectitudinea, onestitatea faptelor sau intențiilor cuiva; bănuială. – Sil. *-ci-u-.* Pl. *suspiciuni.*

suspín s.n. Inspirație profundă, urmată de o expirație prelungită, provocată în general de o tulburare sufletească. – Pl. *suspine.*

suspiná vb.I intr. A scoate suspine; a plânge cu suspine. – Ind.pr. *suspín.*

sustentáție s.f. Proprietatea unui corp de a se menține la un anumit nivel în masa unui fluid, prin mijloace adecvate. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *sustentației.* Pl. *sustentații.*

sustrágе vb.III. **1.** Tr. A-și însuși, prin fraudă sau viclenie, un lucru care aparține altcuiva; a fura. **2.** Tr. A abate, a împiedica, a opri pe cineva de la ceva. **3.** Refl. A se folosi de șiretenie sau de fraudă pentru a nu presta un serviciu datorat; (p. ext.) a scăpa de ceva. – Sil. *sus-tra-.* Ind.pr. *sustrág,* pf.s. *sustrăsei*; part. *sustras.*

susținátór,-oáre adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care susține sau sprijină o greutate, o povară. **2.** S.m. și f. Persoană care susține sau apără pe cineva ori ceva. **3.** S.m. și f. Persoană care întreține din punct de vedere material o persoană, care ajută din punct de vedere material o instituție etc. – Pl. *susținători,-oare.*

susține vb.III tr. **1.** A servi drept suport unui lucru; (fig.) a apăra o cauză, o acțiune, o persoană etc. **2.** A afirma cu tărie o idee, un principiu, un punct de vedere etc.; a aduce argumente în sprijinul acestora. **3.** A se supune unui examen sau unui concurs. **4.** A ajuta cu mijloace materiale o persoană, o instituție etc. ▸ Refl. A-și asigura existența, a se întreține. – Ind.pr. pers.1 *susțin,* pers.2 *susții,* pf.s. *susținui*; part. *susținut.*

susținút,-ă adj. (Despre modul de desfășurare a unei activități) Constant, neîntrerupt. – Pl. *susținuți,-te.*

súsur s.n. Zgomot ușor și continuu produs de o apă care curge, de frunzele mișcate de vânt etc. – Pl. *susure.*

susurá vb.I intr. (Despre ape, frunze etc.) A produce un zgomot specific, ușor și continuu. – Ind. pr.pers.3 *súsură.*

sutánă s.f. Îmbrăcăminte preoțească, de culoare neagră, lungă până la pământ. – Pl. *sutane.*

sútă num.card., s.f. **1.** Num. card. Număr natural egal cu zece zeci, având în numără-toare locul între nouăzeci și nouă și o sută unu. **2.** S.f. Fiecare dintre mulțimile formate din o sută (**1**) de unități. • *Cu sutele* = în număr mare. *La ~ =* (despre dobânzi, procente) corespunzător unei sume de o sută de unități bănești. *~ la* (sau *în*) *~ =* **a)** în întregime, complet; **b)** fără îndoială, sigur. *Unde s-a dus mia meargă și suta,* se spune despre o pierdere mai mică, după una mai mare. – Pl.s.f. *sute.*

sútălea, súta num.ord. (Precedat de *al,a*) Care se află între al nouăzeci și nouălea și al o sută unulea. – Sil. *-lea.* Referitor la *sute*: m. *al două sutelea,* f. *a două suta.*

sutién s.n. Piesă de lenjerie feminină care susține sânii. – Sil. *-ti-en.* Pl. *sutiene.*

sutíme s.f. A suta parte dintr-un întreg. – Pl. *sutimi.*

sutúră s.f. **1.** Tip de articulație fixă a unor oase. *Sutură craniană.* **2.** Cusătură folosită în chirurgie, prin care sunt reunite marginile unei plăgi. – Pl. *suturi.* Par. *sudură.*

suvéică s.f. **1.** Piesă a războiului de țesut, în care se așază țevile cu firul de bătătură și cu ajutorul căreia se trece acest fir prin rostul urzelii, când se țese. **2.** Organ al mașinii de cusut în care este fixat mosorul cu firul de dedesubt. – Sil. *-vei-.* Pl. *suveici.*

suvenír s.n. Amintire (**2**). – Pl. *suvenire.*

suverán,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care dispune de sine după propria voință; care deține autoritatea supremă; care se bucură de suveranitate. **2.** S.m. și f. Conducător al unui stat monarhic. ▸ (Fig.) Persoană care dispune liber de soarta sa și de acțiunile sale. – Pl. *suverani,-e.* Par. *suzeran.*

suveranitáte s.f. Calitatea de a fi suveran (**1**), de a dispune liber de soarta și de acțiunile sale; putere, demnitate, drept care nu derivă de la altă putere, autoritate supremă; independență de stat. – Pl. *suveranități.* Par. *suzeranitate.*

suzerán,-ă s.m., adj. **1.** S.m. (În evul mediu) Mare senior de care depindeau alți seniori (în cadrul relațiilor de vasalitate). **2.** Adj. (Despre state) Care exercită suzeranitate (**2**) asupra altui stat. – Pl. *suzerani,-e.* Par. *suveran.*

suzeranitáte s.f. **1.** Dreptul suzeranului asupra vasalilor săi. **2.** Dreptul unui stat asupra altui stat care are guvern propriu, dar nu are autonomie completă. – Pl. *suzeranități.* Par. *suveranitate.*

svástică s.f. Cruce cu patru brațe egale și îndoite în unghi drept, constituind un stră-vechi simbol religios indian; a fost folosit de naziști ca simbol al mișcării lor. – Pl. *svastici.*

swing s.n. **1.** Lovitură laterală la box, dată cu brațul ușor arcuit. **2.** Numele unui dans modern, cu ritm și mișcări repezi. – Pr. *sʷing,* monosilabic. Pl. swinguri.

ș s.m., s.n. A douăzeci și treia literă a alfabetului limbii române; sunet (consoană) notat cu această literă. – Pr. *ște, și*. Pl. *ș, ș-uri.*

șa s.f. **1.** Piesă confecționată de obicei din piele, care se așază pe spinarea calului și pe care șade călărețul. **2.** Suport de piele, de cauciuc etc., montat pe biciclete sau pe motociclete, pe care stă conducătorul (la motociclete, și însoțitorul). **3.** (Geogr.) Curmătură. • *A bate ~ua să priceapă iapa* = a face aluzie la ceva. *A pune ~ua pe cineva* = a pune stăpânire pe cineva; a-l supune. *Ia ~ua la spinare!* = pleacă imediat! – Art. *șaua.* Pl. *șei,* monosilabic.

șablón s.n. **1.** Model, în mărime naturală, după care se poate executa o piesă identică. **2.** Instrument cu ajutorul căruia se contro-lează și se măsoară dimensiunile unei piese în curs de fabricație. **3.** (Fig.) Repetare mecanică, lipsită de originalitate, a unui model; formulă stereotipă, clișeu verbal. – Pl. *șabloane.*

șacál s.m. Mamifer carnivor sălbatic, ase-mănător cu lupul, dar mai mic decât acesta, care trăiește în sudul Asiei, în nordul Africii și în sud-estul Europei. – Pl. *șacali.*

șágă s.f. (Pop.) Glumă. • *A fi* (sau *a-i părea cuiva*) *lucru de ~* = (de obicei în construcții negative) a fi (sau a-i părea cuiva că este) ceva neserios, fără importanță. *A lăsa șaga la o parte* sau *a-i ajunge cuiva de ~* = (mai ales cu verbul la imperativ) a renunța la glume, a deveni serios. *A se întrece cu șaga* = a întrece măsura, a exagera. *A se trece de ~* = a începe să devină lucru serios. *Nu-i vreme de ~* = nu-i momentul potrivit pentru glume. *Nu ~* = (întărind o afirmație) sau glumă. – Pl. *șăgi.*

șah1 s.m. Titlu purtat de suveranii Iranului (Persiei), corespunzător titlului de împărat. – Pl. *șahi.*

șah2 s.n. **1.** Joc practicat între doi jucători, cu 32 de piese (16 de culoare deschisă, 16 de culoare închisă), mișcate după anumite reguli pe o tablă împărțită în 64 de pătrate egale, de culoare deschisă și de culoare închisă, alternându-se între ele; (p. ext.) tabla și piesele folosite. **2.** Situație în cursul jocului de șah (**1**) în care „regele" este atacat de o piesă a adversarului. • *A da ~* = a pune în pericol „regele" adversarului. *A face pe cineva șah* (*și*) *mat* = a învinge pe cineva într-o întrecere, într-o dispută etc. *A ține pe cineva în ~* = a ține pe cineva în tensiune, a-l pune în dificultate, nedându-i posibilitatea să acționeze după propria-i dorință. – Pl. *șahuri* „tablele și piesele".

șahíst, -ă s.m. și f. Persoană care practică șahul[2] (**1**). – Pl. *șahiști, -ste.*

șáibă s.f. Piesă plată, de obicei de metal, găurită la mijloc, care se introduce între piu-liță și șurub pentru a îmbunătăți îmbinarea. – Pl. *șaibe.*

șáisprezece num. card. Număr natural având în numărătoare locul între cincisprezece și șaptesprezece. – Nu *șasesprezece, șaișpe.* Sil. *șai-spre-.*

șaizéci num.card. Număr natural având în numărătoare locul între cincizeci și nouă și șaizeci și unu. – Nu *șasezeci.* Sil. *șai-zeci.*

șal s.n. **1.** Țesătură sau împletitură de lână, de mătase etc., împodobită cu broderii, cu franjuri etc., pe care o poartă femeile pe cap sau pe umeri. **2.** Fular. – Pl. *șaluri.*

șalánger s.m. Sportiv care, în urma unor întreceri preliminare, a obținut dreptul de a-și disputa un

titlu de campion în meci direct cu deținătorul titlului. – Pl. *șalangeri.*

șalău s.m. Pește răpitor, de apă dulce, lung până la 70 cm, cu corpul acoperit de solzi mici, cu gura mare și cu dinții ascuțiți. – Pl. *șalăi.*

șale s.f. pl. Parte a spinării omului din jurul regiunii lombare a coloanei vertebrale. ▸ Par-tea din mijlocul spinării, la unele animale.

șalúpă s.f. Mică ambarcație cu motor, folosită la transportul persoanelor, al mărfurilor sau la diverse operații în rada unui port. – Pl. *șalupe.*

șalvári s.m.pl. Pantaloni foarte largi, cu răscroială mică, strânși pe glezne, purtați de bărbați și de femei, mai ales în Orientul Mijlociu.

șamán s.m. Vrăjitor care îndeplinește ritua-lurile șamanismului. – Pl. *șamani.*

șamanísm s.n. Formă primitivă de religie a unor populații din Asia și a unor triburi din Indonezia, Oceania, America și Africa, ce se caracterizează prin cultul strămoșilor, prin credința că șamanii pot influența spiritele bune sau rele printr-un ritual specific (dansuri, formule magice etc.), însănătoșindu-i pe bolnavi, identificându-i pe vinovați, găsind obiecte pierdute etc.

șambelán s.m. (În statele monarhice din apusul Europei) Demnitar de rang superior, care avea în grija sa camera suveranului. – Pl. *șambelani.*

șamótă s.f. Argilă arsă și măcinată, folosită la prepararea produselor refractare; cărămidă sau placă obținută din astfel de argilă. – Pl. *șamote.*

șampánie s.f. Vin spumos, obținut printr-un procedeu special de fermentație. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *șampaniei.* Pl. *șampanii* „sorturi", art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

șampón s.n. Produs cosmetic folosit la spălarea părului, conținând detergenți, parfu-muri etc. – Pl. *șampoane* „sorturi".

șan s.n. Calapod folosit pentru menținerea formei încălțămintei. – Pl. *șanuri.*

șáncru s.n. Ulcerație a mucoasei sau a pielii, formată în locul de pătrundere în organism a unor germeni infecțioși (ex. în sifilis). – Sil. *șan-cru.* Pl. *șancre.*

șandramá s.f. Construcție rudimentară de scânduri; (p. ext.) clădire veche, dărăpănată. – Sil. *șan-dra-.* Art. *șandramaua.* Pl. *șandramale.*

șanjánt,-ă adj. (Despre culori și țesături) Cu nuanțe cromatice schimbătoare, în func-ție de direcția din care cade lumina. – Pl. *șanjanți,-te.*

șánsă s.f. Posibilitate de reușită; împrejurare favorabilă. – Pl. *șanse.*

șansonétă s.f. Scurtă compoziție muzicală pentru voce, specifică muzicii franceze. – Pl. *șansonete.*

șantáj s.n. Constrângere exercitată asupra cuiva prin mijloace de intimidare, prin amenințări etc., pentru a obține avantaje pe nedrept; mijloc folosit în acest scop. – Pl. *șantaje.*

șantajá vb. I tr. A supune pe cineva unui șantaj. – Ind.pr. pers.1 *șantajez,* pers.3 *șantajează,* pers.4 *șantajăm.*

șantajíst,-ă s.m. și f. Persoană ce recurge la șantaj – Pl. *șantajiști,-ste.*

șantiér s.n. Loc în care se desfășoară construirea unui edificiu, a unei șosele etc., împreună cu materialele și instalațiile cores-punzătoare. – Sil. *-ti-er.* Pl. *șantiere.*

șántung s.n. Țesătură de mătase, realizată din fire variate ca grosime, ieșind în relief pe suprafața țesăturii. – Pl. *șantinguri* „sorturi".

șanț s.n. **1.** Săpătură lungă și îngustă, făcută pentru scurgerea apei, pentru marcarea unui hotar etc. **2.** Scobitură lungă făcută pe suprafața unei piese sau a unui organ de mașină. **3.** (În evul mediu) Săpătură lungă, largă și adâncă, adesea fortificată sau umplută cu apă, care se făcea în jurul unei cetăți sau al unui castel. • *A-i fi cuiva de ~* = a se jena, a-i fi rușine. *A se duce la ~* = a se risipi, a se distruge, a nu se alege nimic de ceva. – Pl. *șanțuri.*

șápcă s.f. Acoperământ pentru cap, confec-ționat din stofă, pânză etc., cu calotă plată și cu cozoroc, purtat mai ales de bărbați. – Pl. *șepci.*

șapirográf s.n. Aparat de multiplicat texte sau desene, format dintr-un cilindru acoperit cu o pastă specială, pe care se imprimă, prin apăsare, textul sau desenul care urmează să fie reprodus. – Sil. *-ro-graf.* Pl. *șapirografe.*

șápte num.card. Număr natural având în numărătoare locul între șase și opt. ▹ (Cu valoare de num.ord.) *Etajul șapte.* • *A* (*nu*) *avea cei ~ ani de acasă* = a (nu) fi fost bine educat în copilărie. *A umbla pe ~ cărări* = a merge împleticindu-se din cauza băuturii.

șáptelea, șáptea num.ord. (Precedat de art. *al, a)* Care se află între al șaselea și al optulea.

șáptesprezece num. card. Număr natural având în numărătoare locul între șaisprezece și optsprezece. – Nu *șaptisprezece.* Sil. *-te-spre-.*

șaptezéci num.card. Număr natural având în numărătoare locul între șaizeci și nouă și șaptezeci și unu. – Sil. *-zeci.*

șarádă s.f. Joc care constă în ghicirea unui cuvânt, a unor cifre sau desene cu ajutorul altora, fiecare având o semnificație proprie. ▸ (Fig.) Lucru enigmatic, greu de înțeles. • *A vorbi în șarade* = a vorbi cu aluzii sau enigmatic. – Pl. *șarade.*

șarétă s.f. Trăsură ușoară cu două roți, trasă de un singur cal; cabrioletă. – Pl. *șarete.*

șarg,-ă adj. (Mai ales despre cai) Cu părul gălbui, cu excepția celui din coamă, din coadă și de la extremitățile picioarelor care este negru. – Pl. *șargi,-ge.*

șarjá vb. I tr. A înfățișa ceva în formă caricaturală; a exagera. – Ind.pr. pers.1 *șarjez,* pers.3 *șarjează,* pers.4 *șarjăm.*

șárjă s.f. **1.** Încărcătură normală a unui cuptor metalurgic; cantitate de oțel obținută dintr-o astfel de încărcătură. **2.** Redare caricaturală a unui personaj, a unei idei etc. într-o operă artistică. – Pl. *șarje.*

șarlatán s.m. Escroc. – Pl. *șarlatani.*

șarlataníe s.f. Faptă de șarlatan, înșelătorie; escrocherie. – G.-D. *șarlataniei.* Pl. *șarlatanii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

șarlótă s.f. Cremă preparată din lapte, ouă, zahăr și gelatină și care se servește cu frișcă. – Pl. *șarlote* „porții".

șarm s.n. (Livr.) Grație, farmec. – Pl. *șarmuri.*

șarpántă s.f. Schelet din grinzi de lemn, de metal sau de beton armat, care susține acoperișul unei clădiri. – Pl. *șarpante.*

șárpe s.m. **1.** Nume generic dat unor reptile, veninoase și neveninoase, cu corpul cilindric și lung, fără membre, care se târăsc printr-o mișcare ondulatorie. ▹ *~ de casă* = specie de șarpe neveninos, lung de circa 1,60 m. *~ cu clopoței* = specie de șarpe veninos din America de Nord, lung până la 2 m, având coada acoperită cu solzi care produc un zgomot caracteristic. *~ cu ochelari* = cobră. **2.** (Fig.) Om rău, viclean. • *A călca ~le pe coadă* = a supăra o persoană iute la mânie. *A se zvârcoli ca în gură de ~* = a se zbate cumplit. *Ca din gură de ~* = (în legătură cu verbele „a striga", „a țipa") foarte tare, grozav, strașnic. (*A sări*) *ca mușcat de ~* = (a sări) brusc (fiind foarte speriat). – Pl. *șerpi.*

șáse num.card. Număr natural având în numărătoare locul între cinci și șapte. ▹ (Cu valoare de num.ord.) *Rândul șase.*

șáselea, șásea num. ord. (Precedat de art. *al, a)* Care se află între al cincilea și al șaptelea.

șasíu s.n. Cadru rigid pe care se montează osiile unui vehicul cu tracțiune mecanică, susținând caroseria, motorul și organele de transmisie. – Pl. *șasiuri.*

șaslá s.f. Nume dat mai multor soiuri de viță de vie care produc struguri pentru masă. – Art. *șaslaua.* G.-D. *șaslalei.* Var. **ceaslá** s.f.

șatén,-ă adj. (Despre păr) De culoare castanie; (despre oameni) care are părul castaniu. – Pl. *șateni,-e.*

șátră s.f. Cort sau grup de corturi în care se adăpostesc țiganii nomazi. • *A umbla cu șatra* = a se

muta deseori, din loc în loc, cu toate lucrurile. *Ca la ~* = în mare dezordine și murdărie. – Sil. *șa-tră.* Pl. *șatre,* nu *șetre.*

șăgálnic,-ă adj. (Despre oameni) Glumeț, poznaș; (despre fizionomia sau despre ma-nifestările oamenilor) cu spirit, cu haz. – Pl. *șăgalnici,-ce.*

șchióp,-oápă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care umblă șchiopătând, având un picior mai scurt sau lipsindu-i un picior. ▸ (P. ext.; despre scaune, mese) Care se mișcă din cauză că nu se sprijină (bine) pe toate picioarele; care nu are stabilitate. ▸ (Fig.; despre versuri) Cu unitățile metrice incomplete, defectuoase. **2.** S. f. Unitate de măsură populară de lungime, egală cu distanța dintre vârful degetului mare și al arătătorului, când acestea sunt depărtate la maximum unul de altul. • *De-o șchioapă* = mult mai mic (sau mult mai mare) decât normal. – Sil. la m. monosilabic, la f. *șchioa-.* Pl. *șchiopi,-oape.*

șchiopá vb.I intr. și tr. A deveni șchiop (**1**) sau a face să devină șchiop. – Sil. *șchio-.* Ind.pr. *șchiopez.*

șchiopătá vb. I intr. **1.** A umbla, a merge rău, târându-și un picior sau ținându-l rigid din cauza unei infirmități. **2.** (Fig.) A nu funcționa bine, a nu se desfășura în mod normal; (despre persoane) a fi nesigur pe ceva. – Sil. *șchio-.* Ind.pr. *șchiopătez.*

șchiopătát,-ă adj. (Despre mers, umblet) De șchiop (**1**). – Sil. *șchio-.* Pl. *șchiopătați, -te.*

școálă s.f. **1.** Instituție de învățământ în care se predau elemente de bază ale principalelor discipline; (p. ext.) instrucție, învățământ. **2.** Localul în care își are sediul o școală (**1**). ▸ Totalitatea elevilor (și a profesorilor) dintr-o școală (**1**). **3.** (La sg.) Totalitatea instituțiilor de învățământ dintr-o țară. **4.** (Fig.) Sursă de cunoștințe; sistem de instruire într-un anumit domeniu; (p.ext.) experiență, cunoștințe dobândite pe această cale. **5.** (Fig.) Mișcare literară, artistică, științifică etc. în jurul căreia se grupează un număr de adepți. • *A face ~* = a avea un număr mare de adepți sau de imitatori. *De înaltă ~* = care denotă excelentă pregătire, care este de o măiestrie desăvârșită. – Pl. *școli,* nu *școale.*

școlár,-ă adj., s.m. **1.** Adj. Referitor la școală (**1**) sau la școlari (**2**), care ține de școală. **2.** S.m. Elev mai ales din clasele mici. – Pl. *școlari,-e.*

școlarizá vb. I tr. A pregăti, a instrui pe cineva prin școală (**1**). – Ind.pr. *școlarizez.*

școlărésc,-eáscă adj. **1.** Caracteristic școlii (**1**) sau școlarilor (**2**). **2.** (Fig.) Naiv, lipsit de maturitate. – Pl. *școlărești.*

școlărește adv. **1.** Ca școlarii (**2**), în felul școlarilor. **2.** (Fig.) În mod copilăresc.

școlăríme s.f. Mulțime de școlari (**2**), tota-litatea școlarilor. – G.-D. *școlărimii.*

școlărița s.f. Elevă mai ales din clasele mici. – Pl. *școlărițe.*

ședeá vb. II intr. **1.** A se așeza, a sta pe ceva (fără a se sprijini pe picioare). **2.** A se afla, a rămâne (mai mult timp) într-un anumit loc, într-o anumită poziție. ▸ A avea locuința sau domiciliul undeva. **3.** A petrece un timp oarecare într-o anumită situație, într-o anumită dispoziție sufletească etc. **4.** A nu avea nici o ocupație, a nu face nimic. • *A-i ~ cuiva bine* (sau *rău*) = a i se potrivi (sau nu) cuiva ceva; a (nu) fi așa cum se cuvine. – Ind.pr.pers.1 *șed,* nu *șez,* pers.3 *șade,* pf.s. *șezui*; cj.pers.3 *să șadă,* nu *să șază*; ger. *șezând*; part. *șezut.*

ședínță s.f. **1.** Întrunire, adunare a membrilor unui corp constituit, a unui colectiv etc. pentru a discuta ceva, pentru a delibera. **2.** Interval de timp în care se face o expunere sau în care un profesionist are o întrevedere cu un client pentru o consultație, cu un pacient pentru un tratament medical etc. – Pl. *ședințe.*

șef,-ă s.m. și f. **1.** Persoană care conduce un colectiv, o instituție, o organizație etc.; persoană superioară alteia în grad sau în funcție. ▹ *~ de orchestră* = dirijor. **2.** *~ de lucrări* = grad didactic la unele facultăți între cel de asistent și cel de conferențiar. – Pl. *șefi,-e.*

șefíe s.f. Calitatea, funcția de șef (**1**). – G.-D. *șefiei.* Pl. *șefii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

șeíc s.m. Căpetenie a unui trib arab sau a unei formațiuni statale arabe. ▸ Șef al unei comunități religioase musulmane. – Sil. *șe-ic.* Pl. *șeici.*

șélac s.n. **1.** Rășină naturală (secretată de o insectă), folosită la prepararea unor lacuri. **2.** Lac[2] preparat din șelac (**1**). – Var. **șérlac** s.n.

șelár s.m. Persoană care confecționează (și vinde) șei sau alte obiecte de harnașament. – Pl. *șelari.*

șelf s.n. Regiune a fundului bazinelor oceanice cuprinsă între linia de țărm și povârnișul continental, reprezentând marginea intrată sub apă a continentelor; platformă continentală. – Pl. *șelfuri.*

șeminéu s.n. Cămin pentru foc. – Pl. *șemineuri.*

șenílă s.f. Organ de deplasare a unor vehicule grele (tancuri, tractoare etc.), format dintr-o bandă continuă (alcătuită din plăci metalice articulate între ele) înfășurată peste un grup de roți de pe aceeași parte a vehiculului, pentru a obține o suprafață de contact cu terenul mai mare decât în cazul roților. – Pl. *șenile.*

șepculíță s.f. Diminutiv al lui șapcă. – Pl. *șepculițe.*

șéping s.n. Mașină de rabotat transversal. – Pl. *șepinguri.*

șeptél s.n. Totalitatea animalelor domestice (de aceeași specie) dintr-o gospodărie, dintr-o comună, dintr-o regiune etc. – Pl. *șepteluri.*

șeptíme s.f. A șaptea parte dintr-un întreg. – Pl. *șeptimi.*

șerb s.m. (În Evul Mediu) Iobag. – Pl. *șerbi.*

șerbíe s.f. (În Evul Mediu) Starea de șerb; iobăgie. – G.-D. *șerbiei.*

șerbét s.n. Preparat alimentar făcut din sirop de zahăr bine legat, colorat și aromatizat cu diferite esențe sau sucuri de fructe. – Pl. *șerbeturi* „sorturi". Par. *șervet.*

șeríf1 s.m. Prinț arab considerat descendent al lui Mahomed. – Pl. *șerifi.*

șeríf2 s.m. (În Anglia și în S.U.A.) Funcționar administrativ însărcinat cu menținerea ordinii într-un district. – Pl. *șerifi.*

șérlac s.n. v. **șelac**.

șerpár s.m., s.n. **1.** S.m. Pasăre răpitoare care se hrănește mai ales cu șerpi, șopârle și broaște. **2.** S.n. (Reg.) Chimir. – Pl.m. *șerpari*, n. *șerpare.* Par. *șerpaș.*

șerpáș s.m. Persoană aparținând unor triburi din Nepal, din nordul Indiei sau din zonele învecinate, care însoțește expedițiile din Himalaia. – Pl. *șerpași.* Par. *șerpar.*

șerpésc,-ească adj. Privitor la șarpe; (ca) de șarpe. ▸ (Fig.) Lipsit de sinceritate; rău, înveninat. – Pl. *șerpești.*

șerpoáică s.f. Femela șarpelui ▸ (Fig.) Epitet dat unei femei cu temperament sau viclenie, perfide. – Sil. *-poai-.* Pl. *șerpoaice.*

șerpuí vb. IV. intr. (Mai ales despre drumuri și ape) A urma, a descrie o linie unduitoare, ca mersul șarpelui. – Ind.pr. pers.3 *șerpuiește.*

șerpuít,-ă adj. Șerpuitor. – Pl. *șerpuiți,-te.*

șerpuitór,-oáre adj. Care șerpuiește; șerpuit. – Sil. *-pu-i-.* Pl. *șerpuitori,-oare.*

șervét s.n. Bucată de pânză pătrată sau dreptunghiulară, folosită la masă pentru șters. – Pl. *șervete.*

șervețél s.n. Șervet de dimensiuni mici (de pânză sau de hârtie), folosit la ștersul gurii în timpul mesei. – Pl. *șervețele.*

șes s.n. Câmpie. – Pl. *șesuri.*

șesíme s.f. A șasea parte dintr-un întreg. – Pl. *șesimi.*

șevalét s.n. Suport de lemn pe care pictorul fixează pânza sau cartonul când lucrează. ▹ *Pictură de ~* = pictură pe panou mobil cu suport din pânză, lemn sau carton. – Pl. *șevalete.*

șeviót s.n. **1.** Rasă de oi din Scoția, cu lână fină, cu fir lung și alb. **2.** Stofă (cu urzeala în diagona-

lă) țesută din lâna oilor de rasă șeviot (**1**) sau în amestec cu fibre sintetice. – Sil. *-vi-ot.*

șevró s.n. Piele fină, prelucrată, de capră sau de ied, din care se confecționează mănuși, genți, încălțăminte. – Nu *șevrou.* Sil. *șe-vro.* Art. *șevroul.* Pl. *șevrouri* „sorturi".

șezătoáre s.f. **1.** Adunare a unui grup restrâns de săteni, mai ales în serile de iarnă, în care se lucrează și se petrece în același timp, spunând glume, ghicitori, povești. **2.** Reuniune, întrunire (cu scopuri literare). – Pl. *șezători.*

șezlóng s.n. Scaun care se poate plia și al cărui spătar mobil se poate fixa într-o poziție înclinată după preferință. – Pl. *șezlonguri.*

șezút s.n. Partea inferioară, dorsală a trun-chiului omenesc, corespunzătoare regiunii feselor; fund. – Pl. *șezuturi.*

șfăițuíre s.f. (Tehn.) Procedeu de sudare, fără material de adaos, prin forjare la cald. – Sil. *șfăi-țu-i-re.* Pl. *șfăițuiri.*

șfichi s.n. Capătul neîmpletit al plesnei, plesnitoare; (p.ext.) pleasnă. • *A-i trage cuiva un ~* sau *a lua pe cineva în ~* = a-i spune vorbe usturătoare, a-l ironiza. – Monosilabic. Pl. *șfichiuri.*

șfichiuí vb. IV tr. A atinge cu șfichiul; (p.ext.) a biciui. ▸ (Fig.) A ironiza, a persifla. – Ind.pr. *șfichiuiesc,* pf.s. *șfichiuii.*

și conj., adv. **1.** Conj. (Stabilește raportul de coordonare copulativă) *Merge și se gândește. Profesorii și elevii au plecat împreună.* ▸ (În enumerări) *A cumpărat cărți și caiete și creioane.* ▸ (În repetiții, cu valoare stilistică) *După ce mergi și mergi, ajungi la palat.* **2.** Conj. (În povestiri, la începutul frazei, arată continuarea desfășurării faptelor) *Și s-au dus ei cale lungă.* **3.** Conj. (Intră în compunerea numerelor de la 21 la 99, excluzând zecile) *Douăzeci și șapte.* **4.** Conj. (Urmat de prep. „cu", exprimă operația adunării) Plus. *Patru și cu patru fac opt.* **5.** Conj. (Stabilește un raport de coordonare adversativă) Dar, însă. *A spus că scrie și n-a scris.* **6.** Adv. (Exprimă atașarea unui element la altele subînțelese) Încă, în plus. *Am văzut-o și pe ea.* **7.** Adv. (Temporal) Îndată, fără întârziere. *Cum îl strigă, și apare.* **8.** Adv. (Precedat de „ca", exprimă o comparație) *Ca și visul s-a spulberat încrederea lui.* ▸ (Urmat de un adjectiv sau de un adverb la comparativ, exprimă o progresie, o gradație) *Va fi și mai bine.* • *Ei și?* = ce-mi pasă? ce imprtanță are? *Și mai și* = mai grozav, mai strașnic.

șiác s.n. **1.** Postav aspru de lână, de culoare închisă, din care se fac haine țărănești și rase pentru călugări. **2.** Haină confecționată din șiac (**1**). – Sil. *și-ac.* Pl. **2** *șiace, șiacuri.*

șic s.n. Eleganță, distincție (în îmbrăcăminte, în atitudini).

șicaná vb.I tr. A-i face cuiva șicane. – Ind.pr. *șicanez.*

șicánă s.f. Acțiune prin care cineva este deranjat, sâcâit pentru lucruri lipsite de impor-tanță. – Pl. *șicane.*

șifón s.n. Pânză de bumbac, cu suprafața netedă, pentru lenjerie. – Pl. *șifoane* „sorturi".

șifoná vb.I tr. și refl. **1.** A (se) deforma netezimea unei țesături prin apăsare sau răsucire, astfel încât să formeze încrețituri neregulate. **2.** (Fig.; fam.) A (se) supăra, a (se) ofensa. – Ind.pr. *șifonez.*

șifonábil,-ă adj. (Despre țesături) Care se șifonează ușor. – Pl. *șifonabili,-e.*

șifoniér s.n. Dulap pentru haine și lenjerie. – Sil. *-ni-er.* Pl. *șifoniere.*

șiísm s.n. Curent islamic care nu recunoaște întregirea și explicarea Coranului din sec. al 9-lea, potrivit căruia sunt recunoscuți drept califi numai descendenții în linie masculină ai lui Mahomed. – Sil. *și-ism.*

șíling s.m. **1.** Unitate monetară a Austriei până în 2002. **2.** Subunitate monetară egală cu a douăzecea parte dintr-o liră sterlină. – Pl. *șilingi.*

șínă s.f. **1.** Fiecare dintre cele două bare paralele de oțel, formând calea de rulare a unor vehicule cu roți (tren, tramvai) sau de ghidare a unor

piese mobile. **2.** Cerc de oțel care se montează pe roțile de lemn ale unor vehicule, pentru a le mări rezistența. – Pl. *șine.*

șindrílă s.f. Mică scândură de brad, subțire și îngustă, folosită la acoperitul caselor. – Sil. *șin-dri-.* Pl. *șindrile.*

șinșílă s.f. **1.** Mamifer rozător din America de Sud, asemănător veveriței, având blana de culoare argintie, foarte prețioasă. **2.** Blană prelucrată de șinșila (**1**). – Pl. *șinșile.* Var. **cincíla** s.f.

șintoísm s.n. Religie japoneză, caracterizată prin politeism, prin venerarea unor divinități ale naturii, prin cultul strămoșilor și al eroilor, prin recunoașterea originii divine a dinastiei imperiale.

șípcă s.f. Bucată de lemn subțire și lungă, folosită în tâmplărie și în dulgherie. – Pl. *șipci.*

șípot s.n. Izvor a cărui apă țâșnește cu putere, fiind de obicei captată printr-un jgheab sau printr-o țeavă; jgheabul prin care se captează un astfel de izvor. – Pl. *șipote.*

șir s.n **1.** Rând de ființe sau de lucruri de același fel, dispuse pe aceeași linie sau unul după altul; șirag. **2.** Succesiune de fapte, evenimente, unități de timp etc. **3.** Înlănțuire logică a ideilor, a faptelor într-o expunere. **4.** (Mat.) Succesiune infinită de numere care se deduc unul din altul, după o anumită regulă. • *Cu ~* = logic, coerent. *Fără ~* = fără legătură logică, incoerent. *În ~* = **a)** unul după altul; unul lângă altul; **b)** succesiv, neîntrerupt, la rând. – Pl. *șiruri.*

șirág s.n. **1.** Mărgele, pietre prețioase etc. înșirate pe un fir, care se poartă la gât ca podoabă. **2.** Șir (**1**). • *În ~* = unul după altul. – Pl. *șiraguri.*

șíră s.f. **1.** Grămadă mare de paie, de fân sau de snopi, cu baza dreptunghiulară, alungită și cu partea superioară (în formă de acoperiș) terminată într-o coamă. **2.** *Șira spinării* = coloana vertebrală. – Pl. *șire.*

șirét1 s.n. **1.** Împletitură în formă de șnur sau fâșie îngustă, folosită pentru a încheia încălțămintea sau unele obiecte de îmbrăcăminte. **2.** Șnur (**2**). • *A se trage de ~uri cu cineva* = a-și permite obrăznicii, necuviințe cu cineva. – Pl. *șireturi,* nu *șirete.*

șirét2,-eátă adj. Abil în a profita de naivitatea sau de buna-credință a altora; șmecher, viclean. – Pl. *șireți,-te.*

șireténie s.f. Faptul de a fi șiret[2]; vorbă sau faptă de om șiret. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *șireteniei.* Pl. *șiretenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

șiretlíc s.n. Procedeu, truc folosit pentru a înșela buna-credință a cuiva. – Sil. *-re-tlic.* Pl. *șiretlicuri.*

șiróí1 s.n. **1.** Curs de apă repede care se formează pe locuri înclinate în urma unei ploi torențiale sau prin topirea zăpezii. **2.** Șuviță (abundentă) de lichid care curge sau se prelinge de undeva. – Pl. *șiroaie.*

șiroí2 vb. IV intr. **1.** (Despre lichide) A curge cu repeziciune, a se prelinge în șuvițe (abundente). **2.** (Despre lucruri îmbibate cu un lichid) A lăsa să se scurgă un lichid în șuvițe (abundente). – Ind. pr.pers.3 *șiroiește.*

șist s.n. Rocă stratificată care se desface ușor în plăci. – Pl. *șisturi.*

șiștár s.n. Vas de lemn sau de metal, folosit la muls. – Pl. *șiștare.*

șíță s.f. (Reg.) Un fel de șindrilă lungă, folosită la acoperitul caselor țărănești, al cabanelor de munte etc. – Pl. *șițe.*

șlágăr s.n. Melodie de muzică ușoară, care se bucură la un moment dat de mare po-pularitate. – Pl. *șlagăre.*

șlámpăt,-ă adj. v. **șleampăt**.

șlap s.m. Încălțăminte ușoară folosită la plajă sau în interiorul locuinței. – Pl. *șlapi.*

șleáhtă s.f. Adunătură, gașcă. – Pl. *șlehte.*

șleámpăt,-ă adj. (Fam.; mai ales despre femei) Care are o ținută negiljentă, dezordonată. – Pl. *șleampeți,-te.* Var. **șlámpăt,-ă** adj.

șleau1 s.n. *A vorbi pe ~* = a vorbi deschis, fără înconjur. – Monosilabic.

șleau2 s.n. Fiecare dintre cele două curele sau știreanguri care leagă hamul de orcic. – Monosilabic. Pl. *șleauri.*

șlefuí vb.IV. **1.** Tr. A netezi fin o suprafață dură, prin frecare. **2.** Tr. (Fig.) A finisa un text scris. **3.** Tr. și refl. A (se) cizela (**2**). – Sil. *-fu-i.* Ind.pr. *șlefuiesc,* pf.s. *șlefuii.*

șlep s.n. Ambarcațiune cu sau fără propulsie proprie, destinată transportului de mărfuri, mai ales pe ape interioare. – Pl. *șlepuri.*

șlíbovița s.f. Rachiu tare de prune. – Pl. *șlibovițe* „porții".

șliț s.n. **1.** (Tehn.) Scobitură alungită și îngustă executată într-o piesă sau într-un element de construcție. **2.** Despicătură făcută la marginea (inferioară a) unor obiecte de îmbrăcăminte, cu rol practic sau decorativ. – Pl. *șlițuri.*

șmécher,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care știe să iasă cu abilitate din încurcături, (persoană) care se pricepe la trucuri, la viclenii. – Pl. *șmecheri, -e.*

șmecherésțe adv. Ca șmecherii, în felul șmecherilor.

șmecheríe s.f. Însușirea de a fi șmecher; vorbă sau faptă de șmecher. – G.-D. *șmecheriei.* Pl. *șmecherii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

șmírghel s.n. Hârtie sau pânză acoperită cu un strat de material abraziv, folosită pentru curățare sau lustruire (mai ales în industria lemnului). – Nu *smirghel, zmirghel.*

șnapán s.m. (Fam.) Pungaș; șarlatan. – Pl. *șnapani.*

șnaps s.n. (Fam.) Rachiu (tare). – Nu *jnaps.* Pl. *șnapsuri* „porții".

șnițél s.n. Felie de carne, bătută cu un ciocan special, trecută succesiv prin făină, ou (și pesmet) și prăjită în grăsime. – Pl. *șnițele.*

șnur s.n. **1.** Sfoară răsucită din mai multe fire de bumbac, cu diferite întrebuințări în gospodărie. **2.** Șnur (**1**) învelit în mătase, folosit ca ornament la îmbrăcăminte; șiret[1]. **3.** ~ *electric* = conductor electric flexibil, folosit pentru racordarea la rețea a unor aparate. • *A merge* ~ = a se desfășura foarte bine, a fi în ordine. – Pl. *șnururi.*

șoáldă s.f. (Fam.) Momeală artificială pentru pești folosită în apele repezi. • *A umbla cu șoalda* = a recurge la minciuni, la vicleșuguri. – Pl. *șoalde.*

șoáptă s.f. **1.** Vorbire cu voce scăzută, înceată; zgomotul produs de acest fel de a vorbi. **2.** (La pl.) Calomnii, bârfeli. • *În* ~ = cu voce scăzută, rostit foarte încet. – Pl. *șoapte.*

șoárece s.m. Numele mai multor specii de mamifere rozătoare dăunătoare, de talie mică, având păr scurt și des (de obicei de culoare gri), bot ascuțit, coadă lungă și subțire. *Șoarece de casă. Șoarece de câmp.* • *A se juca cu cineva ca mâța* (sau *pisica*) *cu ~le* = a-și bate joc de cineva, ținându-l într-o situație nesigură (și periculoasă). *Calic* (sau *sărac*) *ca ~le din biserică* = foarte sărac. – Nu *șoarec.* Pl. *șoareci.*

șobolán s.m. Nume dat unor genuri de mamifere rozătoare dăunătoare, de talie mijlocie, cu coada lungă și acoperită cu solzi în formă de inele. – Pl. *șobolani.*

șoc s.n. **1.** Ciocnire bruscă și violentă între două corpuri. **2.** Tulburare bruscă și violentă a funcțiilor organismului, provocată de un traumatism, de o intoxicație, de o infecție etc. ▸ ~ *nervos* = dezechilibru acut al unor funcții psihice, provocat de o emoție pu-ternică. • *De* ~ = (despre formații militare) destinat să îndeplinească o misiune grea în lupta ofensivă. – Pl. *șocuri.*

șocá vb. I tr. A impresiona în mod neplăcut; a contraria. – Ind.pr. *șochez.*

șocánt,-ă adj. Care șochează. – Pl. *șocanți, -te.*

șodóu s.n. Preparat culinar din gălbenuș de ou frecat cu zahăr, peste care se toarnă lapte fierbinte. – Nu *șodo, șotou.* Pl. *șodouri* „porții".

șofá vb. I intr. A conduce un automobil. – Ind. pr. *șofez.*

șofér s.m. Persoană calificată pentru a conduce un automobil, un autobuz, un ca-mion etc. – Pl. *șoferi.*

șofrán s.m. Plantă erbacee cu frunze lungi și înguste, cu flori violete, din care se extrage o substanță galbenă, folosită drept colorant sau condiment în alimentație. • *Nu știe țăranul* (sau *țiganul*) *ce-i ~ul,* se spune despre cineva care nu știe să aprecieze valoarea unui lucru mai deosebit. – Sil. *șo-fran.* Pl. *șofrani.*

șoim s.m. **1.** Pasăre răpitoare de zi, cu ciocul scurt și curbat, cu gheare încovoiate, care se hrănește numai cu pradă vie; șoiman. **2.** (Fig.) Epitet dat unui bărbat curajos, viteaz, semeț; șoiman. – Monosilabic. Pl. *șoimi.*

șoimán,-ă s. **1.** S.m. Șoim (**1**). **2.** S.m. Șoim (**2**). **3.** S.f.pl. (În mitologia populară) Iele. – Pl. *șoimani,-e.* Par. *șoimar.*

șoimár s.m. Crescător sau dresor de șoimi (**1**). – Pl. *șoimari.* Par. *șoiman.*

șold s.n. **1.** Fiecare dintre cele două părți laterale ale corpului omenesc situate între mijloc și coapsă, corespunzând articulației membrelor inferioare cu trunchiul. **2.** Fiecare dintre cele două părți laterale ale corpului patrupedelor, corespunzând articulației picioarelor cu trunchiul. – Pl. *șolduri.*

șoldán s.m. Pui de iepure (până la un an). – Pl. *șoldani.*

șoltíc,-ă adj. (Reg.) Care recurge la viclenie, la tertipuri; ștrengar, poznaș. – Pl. *șoltici,-ce.*

șomá vb. I intr. A fi șomer. – Ind.pr. *șomez.*

șomáj s.n. Situația în care o parte a po-pulației active nu găsește un loc de muncă; situație de șomer.

șomér,-ă s.m. și f. Persoană aptă de muncă, aflată în situația de a nu găsi de lucru. – Pl. *șomeri,-e.*

șomoióg s.n. Mănunchi de paie, de fân, de câlți etc. cu care se spală sau se șterge un obiect, se aprinde focul etc.; șomoltoc. – Pl. *șomoioage.*

șomoltóc s.n. Șomoiog. – Pl. *șomoltoace.*

șontăc interj. (Adesea repetat) Cuvânt care sugerează mersul greoi, șchiopătat al cuiva.

șontoróg,-oágă adj. (Fam.) Șchiop (**1**); care umblă rău. ▸ (Substantivat) Epitet depreciativ dat unui om (în vârstă) lipsit de putere. – Pl. *șontorogi,-oage.*

șopârlă s.f. Gen de mici reptile terestre, de culoare verde-cenușie, cu capul și abdomenul acoperite de plăci cornoase, cu corpul aproape cilindric, sprijinit pe patru picioare scurte și dispuse lateral, cu coada lungă și subțiată spre vârf, care, în caz de rupere sau tăiere, i se regenerează. • *A strecura* (sau *a băga*) *o ~* = a face o aluzie tendențioasă. – Pl. *șopârle.*

șópot s.n. **1.** Zgomotul produs de șoapte. **2.** Zgomot ușor produs de curgerea apei, de mișcarea frunzelor bătute de vânt etc. – Pl. *șopote.*

șopotí vb. IV **1.** Tr. și intr. A schimba vorbe în șoaptă. **2.** Intr. (Despre ape, frunze, vânt etc.) A produce un sunet ușor; a murmura, a susura. – Ind. pr. *șopotesc,* pf.s. *șopotii.*

șoprón s.n. Adăpost rural rudimentar pentru unelte agricole, nutreț, vite etc. – Sil. *șo-pron.* Pl. *șoproane.*

șoptí vb.IV tr. și intr. A pronunța (cuvintele) fără participarea coardelor vocale; a vorbi cu voce scăzută. ▸ Tr. A spune cuiva ceva în șoaptă (să nu audă alții). – Ind.pr. *șoptesc,* pf.s. *șoptii.*

șoptít s.n. *Pe ~e* = cu glas scăzut, în taină. – Formă gramaticală *șoptite.*

șoricár s.m. **1.** Rasă de câini de talie mică, de culoare maro-roșcată, cu picioare foarte scurte. **2.** Pasăre răpitoare de zi, de mărimea unei găini, care se hrănește mai ales cu șoareci. – Pl. *șoricari.*

șoríci s.n. Piele de porc pârlită sau opărită, curățată de păr, comestibilă.

șoricioáică s.f. **1.** Femela șoarecelui. **2.** (Pop.) Arsenic. – Sil. *-cioai-.* Pl. **1** *șoricioaice.*

șort s.n. Pantalon scurt, folosit la sport sau la plajă. – Pl. *șorturi.* Par. *șorț.*

șorț s.n. **1.** Obiect de îmbrăcăminte, din diverse materiale, care se poartă în timpul lucrului în față, peste haine, pentru a le proteja. **2.** Piesă a portu-

lui popular femeiesc, constând dintr-o țesătură dreptunghiulară, de obicei împodobită cu broderii, care se poartă peste fustă. – Pl. *șorțuri.* Par. *șort.*

șoseá s.f. Cale de comunicație terestră interurbană, pietruită sau asfaltată; (p. restr.) stradă largă, de acces într-un oraș, care continuă calea de comunicație interurbană. ▹ *~ națională* = șosea care leagă între ele centrele importante ale țării. *~ comunală* = șosea care leagă între ele mai multe comune. – Art. *șoseaua.* Pl. *șosele.*

șosétă s.f. Ciorap scurt, care acoperă piciorul până deasupra gleznei. – Pl. *șosete.*

șoșéle s.f.pl. (Fam.) *Cu ~, cu momele* = cu amăgeli, cu înșelătorii.

șoșón s.m. Încălțăminte de iarnă, făcută din pâslă, cauciuc etc., care se poartă peste pantofi sau ghete. – Pl. *șoșoni.*

șótie s.f. (Fam.) Glumă, farsă, poznă. – Sil. *-ti-e.* G.-D. *șotiei.* Pl. *șotii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

șotrón s.n. Joc de copii în care jucătorii, sărind într-un picior, lovesc totodată o piatră mică pe care o fac să treacă printr-o serie de pătrate desenate pe jos. – Sil. *șo-tron.* Pl. *șotroane.*

șovár s.m. **1.** Plantă acvatică cu frunze plutitoare și cu fructe în formă de măciucă. **2.** Papură. **3.** Rogoz.

șovăí vb.IV intr. **1.** A păși nesigur, poticnin-du-se. **2.** A ezita. – Ind.pr. *șóvăi,* pf.s. *șovăii.*

șovăiálă s.f. **1.** Nesiguranță în mers, în mișcări. **2.** Ezitare în acțiuni, lipsă de hotărâre. – Pl. *șovăieli.*

șovăiélnic,-ă adj. Lipsit de siguranță, de fermitate în mișcări, în acțiuni, în atitudini. – Pl. *șovăielnici,-ce.*

șovăíre s.f. Faptul de a șovăi. • *Fără ~* = fără ezitare, cu hotărâre. – Pl. *șovăiri.*

șovăitór,-oáre adj. Care șovăie. – Sil. *-vă-i-.* Pl. *șovăitori,-oare.*

șovín,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Referitor la șovinism; propriu șovinismului; șovinist. **2.** S.m. și f. Adept al șovinismului; șovinist. – Pl. *șovini,-e.*

șovinísm s.n. Naționalism excesiv, care propagă ideea superiorității unei națiuni asupra altora etc.

șoviníst,-ă adj., s.m. și f. Șovin. – Pl. *șovi-niști,-ste.*

șpáclu s.n. Unealtă folosită la tencuit, con-stând dintr-o lamă triunghiulară de oțel, prinsă într-un mâner scurt de lemn. – Sil. *șpa-clu.* Pl. *șpacluri.*

șpagát s.n. **1.** Sfoară groasă cu o împletitură specială. **2.** (Sport) Sfoară (**2**). – Nu *spagat.* Pl. *șpagate.*

șpágă s.f. (Fam.) Mită. – Pl. *șpăgi.*

șpalt s.n. (Poligr.) Zațul cules sub formă de coloană; copia tipografică a acestui zaț pe care se fac corecturile. – Pl. *șpalturi.*

șpan s.n. Fâșie subțire și răsucită care se desprinde dintr-un metal când este prelucrat la strung sau la frezǎ. – Pl. *șpanuri.*

șperáclu s.n. Instrument simplu, constând dintr-o sârmă groasă, îndoită și lățită la un capăt, folosit, mai ales de către răufăcători, la descuiatul și încuiatul broaștelor sau al lacătelor. – Sil. *-ra-clu.* – Pl. *șperacle.*

șperț s.n. (Fam.) Mită. – Pl. *șperțuri.*

șperțár,-ă s.m. și f. (Fam.) Persoană obișnuită să primească sau să pretindă șperț. – Pl. *șperțari,-e.*

șpílhozen s.m., s.n. Pantalon scurt, cu bretele, pentru copii. – Acc. și *spilhózen.* Pl.m. *șpilhozeni,* n. *șpilhozene.*

șpiț1 s.m. Rasă de câini de talie mică, cu urechile drepte, cu botul ascuțit și cu părul alb și pufos. – Pl. *șpiți.*

șpiț2 s.n. Bucată de material (stofă, piele, metal etc.) de formă alungită și ascuțită. • *A se pune* (sau *a fi pus*) *la ~* = a se dichisi (sau a fi dichisit). – Pl. *șpițuri.*

șplint s.n. Element de fixare în formă de cui spintecat, folosit pentru a împiedica deșuru-barea piuliților. – Pl. *șplinturi.*

șpriț s.n. Băutură obținută din vin și apă minerală sau sifon. – Pl. *șprițuri* „porții de șpriț“.

șprițuí vb.IV tr. A stropi cu șprițuitorul. – Sil. *-țu-i.* Ind.pr. *șprițuiesc,* pf.s. *șprițuii.*

șprițuitór s.n. Aparat folosit la stropirea suprafeței unor obiecte cu lac, vopsea etc. – Sil. *-țu-i-.* Pl. *șprițuitoare.*

șrot s.n. Turtă făcută din resturi de semințe de in, de floarea-soarelui etc., folosită ca furaj. – Pl. *șroturi.*

ștab s.m. (Fam.) Șef, conducător. – Pl. *ștabi.*

ștachétă s.f. (Sport) Bară subțire de lemn, peste care se fac sărituri în înălțime, fiind așezată orizontal pe două suporturi. – Nu *stachetă.* Pl. *ștachete.*

ștafétă s.f. **1.** (Sport) Probă la alergări, schi, înot etc. în care întreaga lungime a cursei este divizată în părți egale, parcurse de către componenții aceleiași echipe, succedându-se unul după altul (și transmițând coechipierului, în unele probe, un obiect convențional). **2.** (Înv.) Curier special care ducea scrisori sau mesaje urgente. – Pl. *ștafete.*

ștaif s.n. **1.** Întăritură pusă în încălțăminte, în jurul călcâiului. **2.** Întăritură dintr-o pânză specială, pusă în interiorul gulerelor. • *A se pune la ~* = a se găti, a se dichisi. – Mo-nosilabic. Pl. *ștaifuri.*

ștampilá vb. I tr. A aplica o ștampilă. – Ind.pr. *ștampilez.*

ștampílă s.f. Placă de cauciuc sau de metal, fixată pe un mâner și având gravată pe ea o inscripție sau un semn convențional, care se aplică pe acte sau pe mărfuri, pentru a le atesta valabilitatea; semnul imprimat pe acest obiect. – Pl. *ștampile.*

ștanțáre s.f. **1.** Operația de tăiere a contu-rului unei piese cu ajutorul unei ștanțe. **2.** Im-primare a unei mărci sau a unei cifre pe suprafața unei piese. – Pl. *ștanțări.*

ștánță s.f. Unealtă compusă din două piese (una care taie), montate într-o presă, folosită la tăierea dintr-o dată a întregului contur al unei piese. – Pl. *ștanțe.*

șteamp s.n. (Reg.) Dispozitiv folosit în trecut la sfărâmarea minereului aurifer. – Monosilabic. Pl. *șteampuri.*

ștécăr s.n. (Electr.) Fișă (**2**). – Nu *ștecher.* Pl. *ștecăre.*

ștergár s.n. Bucată dreptunghiulară de țesătură (cu dantelă sau franjuri la capete, broderii etc.), servind ca podoabă în casele țărănești sau ca prosop. – Pl. *ștergare.*

ștergătór,-oáre s.n., s.f. **1.** S.f. Bucată de țesătură sau de împletitură din papură, sfoară etc. de care se șterge talpa încălțămintei la intrarea într-o casă. **2.** S.n. Dispozitiv pentru șters parbrizul unui vehicul. – Pl. f. *ștergători*, n. *ștergătoare.*

ștérge vb. III. **1.** Tr. A freca (ușor) suprafața unui obiect pentru a înlătura o substanță străină care îl acoperă. **2.** Tr. A face să dispară un text scris, răzându-l cu lama, frecându-l cu guma etc. sau trăgând linii peste el. **3.** Refl. A-și pierde strălucirea, culoarea, rezonanța etc. **4.** Tr. și refl. (Fig.) A face să dispară sau a dispărea, a se pierde. • *A-i ~ cuiva o palmă* = a-l lovi cu palma, a-i da o palmă. *A o ~* (*la fugă* sau *la sănătoasa*) = a pleca repede (și pe neobservate). *A se ~ de la inima cuiva* = a pierde bunăvoința, prietenia, afecțiunea cuiva. *A ~ pe cineva de pe fața pământului* = a-l ucide, a-l omorî. – Ind.pr. *șterg,* pf.s. *ștersei*; ger. *ștergând*; part. *șters.*

șterpelí vb. IV tr. (Fam.) A sustrage (cu abilitate), a fura. • *A o ~* = a pleca repede (și pe neobservate). – Ind.pr. *șterpelesc,* pf.s. *șterpelii.*

șters, șteársă adj. **1.** (Despre un text scris) Care a fost ras cu lama sau frecat cu guma. **2.** (Despre voce, glas) Lipsit de rezonanță; slab, stins. **3.** (Fig.; despre oameni) Fără calități; mediocru. – Pl. *șterși,-se.*

ștersătúră s.f. Faptul de a șterge; loc într-un text scris unde s-a șters ceva; ceea ce s-a șters. – Pl. *ștersături.*

ștévie s.f. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă și înaltă, cu frunze mari, comestibile, folosită și în medicină. – Sil. *-vi-e.* G.-D. *ștevii.* Pl. *ștevii,* art. *-viile,* sil. *-vi-i-.*

ști vb. IV. **1.** Tr. A avea cunoștință de ceva, a fi informat de ceva, a cunoaște. ▸ A lua cunoștință de ceva, a afla, a auzi. ▸ Refl. A fi cunoscut de toată lumea. ▸ A-și da seama de ceva; a fi convins de ceva. **2.** Tr. A poseda cunoștințe într-un domeniu, a stăpâni o artă, o știință; a înțelege și a vorbi o limbă. **3.** Tr. A cunoaște pe cineva (din diverse puncte de vedere). ▸ Refl. A se cunoaște unul pe altul. ▸ Refl. A se cunoaște pe sine. **4.** Tr. A fi capabil să facă ceva (într-o anumită împrejurare). **5.** Tr. A presupune, a bănui; a prevedea, a presimți. **6.** Tr. A ține minte, a-și aminti. **7.** Intr. (Urmat de compliniri intro-duse prin prep. „de") A ține seama de cineva sau de ceva; a avea teamă sau respect față de cineva. • *A fi nu știu cum* = a fi ciudat, bizar. *A-i fi cuiva nu știu cum să...* = a-i fi cuiva penibil să... *A lua pe nu știu în brațe* = a șovăi în recunoașterea unui fapt. *A ~ ceva pe de rost* (sau *ca pe apă, ca pe Tatăl nostru*) = a putea reproduce ceva întocmai, din memorie. *A ~ una și bună* = a avea o părere hotărâtă, de nezdruncinat. *După cât* (sau *câte*) *știu* (sau *știi, știe etc.*) = având în vedere informațiile de care dispun (sau dispui, dispune etc.). *Mai știi?* = e greu de precizat, se prea poate, nu este exclus. *Știu eu?,* exprimă nehotărârea, ezitarea. *Știu eu ce știu* (sau *știi tu ce știi etc.*), se spune pentru a arăta că cineva cunoaște bine situația. – Ind.pr. pers. 1 *știu,* pers.2 *știi,* viit. *voi ști, vei ști* etc., pf.s. *știui*; cj.pers.2 *să știi*; imper.pers.2 *știi,* neg. *nu ști*; ger. *știind*, sil. *-ști-ind*; part. *știut*.

știință s.f. **1.** Ansamblu sistematic de cunoștințe despre natură, societate și gândire; (p. restr.) ansamblu de cunoștințe dintr-un anumit domeniu. **2.** Cunoaștere, cunoștință (despre ceva); știre, veste. **3.** Pregătire întelectuală; instrucție, învățătură. ▹ *~ de carte* = stăpânire a scrierii și cititului; (p.ext.) învățătură, cultură. *Om de ~* = învățat, savant. • *Cu* (*bună*) *~* = în mod conștient, intenționat. *Spre ~* = ca să (se) știe. – Sil. *știn-*. Pl. *științe*.

științific,-ă adj. Referitor la știință (**1**), care aparține științei, bazat pe știință. – Sil. *știn-*. Pl. *științifici,-ce*.

știmă s.f. (În mitologia populară) Personaj imaginat ca o femeie frumoasă, protectoare a apelor, a pădurilor, a comorilor etc. – Pl. *știme*.

știr s.m. **1.** Plantă erbacee cu tulpina ra-mificată, cu flori verzi, cu frunze acrișoare și comestibile. **2.** Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, păroasă, cu flori verzi, reunite într-un spic, folosită ca hrană pentru porci.

știrb,-ă adj. **1.** Căruia îi lipsește unul sau mai mulți dinți. **2.** (Despre obiecte) Cu mar-ginea ruptă, spartă; (despre instrumente tăioase) cu spărturi în tăiș. – Pl. *știrbi,-e*.

știrbí vb.IV. **1.** Intr. (Despre oameni și animale) A deveni știrb (**1**). **2.** Refl. (Despre instrumente și obiecte de tăiat) A deveni știrb (**2**). **3.** Tr. (Fig.) A aduce prejudicii, daune morale cuiva. – Ind.pr. *știrbesc,* pf.s. *știrbii*.

știrbitúră s.f. **1.** Loc gol rămas după căderea unuia sau a mai multor dinți. **2.** Spărtură, ciobitură la marginea unui obiect, în tăișul unui cuțit etc. – Pl. *știrbituri*.

știre s.f. Fapt, întâmplare care se aduce la cunoștința cuiva; noutate, informație, veste. • *A ști* (sau *a afla*) *de ~a cuiva* sau *a-i ști cuiva de ~* = **a)** (mai ales în construcții negative) a avea vești despre cineva; **b)** a ști unde se află, ce face, a avea grijă, a-i păsa de cineva. *Fără de ~* = fără să se știe, pe neașteptate. – Pl. *știri*.

știúcă s.f. Pește răpitor de apă dulce, lung până la 150 cm, cu gura mare în formă de cioc de rață, cu dinți puternici. – Sil. *știu-*. Pl. *știuci*.

știuléte s.m. Fructul porumbului. – Sil. *știu-*. Pl. *știuleți*.

știutór,-óare adj. Care este informat despre ceva, care știe ceva; care posedă cunoștințe într-un anumit domeniu. ▹ (Substantivat) *~ de carte* = persoană care știe să scrie și să citească. – Sil. *știu-*. Pl. *știutori,-oare*.

ștraif s.n. Bandă de material textil sau de carton folosită în legătorie. – Monosilabic. Pl. *ștraifuri*.

ștrand s.n. Teren cu nisip în apropierea unei ape sau prevăzut cu bazine cu apă, amenajat pentru plajă și baie. – Pl. *ștranduri.*

ștras s.n. v. **stras**.

ștreang s.n. Funie scurtă (cu care se leagă vitele la jug, la iesle etc.) ▸ Funie cu laț, folosită la spânzurat (osândiții la moarte). • *A i se pune* (sau *a-și pune*) *~ul de gât* = a (se) spânzura. *A pune cuiva ~ul de gât* = a forța pe cineva să facă un lucru neplăcut și nedorit de acesta. *A-și pune singur ~ul de gât* = a se pune într-o situație grea, fără ieșire. – Monosilabic. Pl. *ștreanguri.*

ștrengár s.m. Copil sau tânăr neastâmpărat, zburdalnic, poznaș. – Pl. *ștrengari.*

ștrengărește adv. În felul ștrengarilor, ca ștrengarii.

ștrengărie s.f. Vorbă sau faptă de ștrengar. – G.-D. *ștrengăriei.* Pl. *ștrengării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

ștrengăriță s.f. Fată zglobie, neastâmpărată, poznașă. – Pl. *ștrengărițe.*

ștrúdel s.n. Plăcintă din foi subțiri de aluat, umplute cu brânză, mere, nuci etc. și rulate în formă de sul. – Pl. *ștrudele.*

șúbă s.f. Haină lungă din postav, cu guler mare, căptușită cu blană, fiind purtată în special de bărbați. – Pl. *șube.*

șúber s.n. Piesă mobilă cu care se reglează închiderea sau deschiderea unui orificiu de trecere pentru lichide sau gaze. – Pl. *șubere.* Par. *șubler.*

șúbler s.n. Instrument de măsură pentru lungimi mici, compus dintr-o riglă gradată pe care alunecă o piesă mobilă și care are la un capăt un braț fix, perpendicular pe riglă. – Sil. *șu-bler.* Pl. *șublere.* Par. *șuber.*

șúbred,-ă adj. **1.** (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Lipsit de rezistență la eforturi, lipsit de vigoare, de sănătate deplină. **2.** (Despre lucruri) Lipsit de soliditate, de trăinicie. **3.** (Fig.; despre principii, argumente etc.) Fără baze temeinice, care nu rezistă unei critici. – Sil. *șu-bred.* Pl. *șubrezi,-de.*

șubrezénie s.f. Starea a ceea ce este șubred. – Sil. *șu-bre-ze-ni-e.* G.-D. *șubrezeniei.* Pl. *șubrezenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

șubrezí vb. IV refl. A deveni șubred. – Sil. *șu-bre-.* Ind.pr. *șubrezesc,* pf.s. *șubrezii.*

șuétă s.f. Conversație ușoară și distractivă între prieteni. – Sil. *șu-e-.* Scris nu *șuie-.* Pl. *șuete.*

șugubăț,-eáță adj. Glumeț, poznaș. – Pl. *șugubeți,-e.*

șui, șúie adj. (Fam.) Zănatic, țicnit; prost, nătâng. – La m. monosilabic. Pl. *șui, șuie.*

șúier s.n. **1.** Zgomot ascuțit, puternic și continuu produs de vânt, de furtună etc. **2.** Sunet ascuțit, strident, scos de unele păsări, insecte, instrumente etc. ori de o persoană care fluieră într-un mod specific. – Pl. *șuiere.*

șuierá vb. I intr. A produce sau a scoate un șuier. – Sil. *șu-ie-.* Ind.pr. *șúier.*

șuierát s.n. Faptul de a șuiera; zgomot specific făcut de cineva sau de ceva care șuieră. – Sil. *șu-ie-.* Pl. *șuieraturi.*

șuierătór,-oáre adj. **1.** (Despre vânt) Care șuieră. **2.** (Mai ales despre vocea oamenilor) Care are un timbru ascuțit, strident; (despre respirația oamenilor) care seamănă cu un șuier (**2**). **3.** (Despre unele păsări, insecte, animale) Care scoate șuiere (**2**). – Sil. *șu-ie-.* Pl. *șuierători,-oare.*

șuierătúră s.f. Sunet strident, ascuțit și prelung, produs prin suflarea cu putere a aerului printre buzele întredeschise, printre dinți sau printre degetele vârâte în gură. – Sil. *șu-ie-.* Pl. *șuierături.*

șúiet s.n. (Pop.) Zgomot continuu și monoton produs de curgerea unei ape, de bătaia vântului etc. – Pl. *șuiete.*

șúncă s.f. Pulpă de porc sărată și afumată sau fiartă; jambon. – Pl. *șunci.*

șúră s.f. Construcție anexă într-o gospodărie rurală, în care se păstrează nutrețul, uneltele etc. • *A avea o gură cât o ~* = a vorbi mult și zgomotos. – Pl. *șuri.*

șurúb s.n. Tijă de forma unui cilindru de metal, cu filet, având un cap și servind la asamblarea unor piese, la transmiterea sau la aplicarea unei forțe etc. *A strânge ~ul* = a întrebuința mijloace de constrângere. – Pl. *șuruburi.*

șurubélniță s.f. Unealtă de metal, de forma unei tije cu vârful lățit, servind la înșurubat și deșurubat. – Pl. *șurubelnițe.*

șușoteálă s.f. Faptul de a șușoti; zgomot slab de glasuri în șoaptă. – Pl. *șușoteli.*

șușotí vb. IV intr. A vorbi în șoaptă (la urechea cuiva); a vorbi în taină. – Ind.pr. *șușotesc,* pf.s. *șușotii.*

șut1 s.n. Durată a zilei de muncă în mină a unei echipe de mineri. – Pl. *șuturi.*

șut2 s.n. (Sport) Lovitură puternică dată cu piciorul ori cu crosa în minge sau aruncare cu mâna pentru a înscrie un punct la unele jocuri sportive (fotbal, hochei, handbal etc.). – Pl. *șuturi.*

șutá vb. I tr. (În unele jocuri sportive) A lovi sau a arunca mingea cu putere; a trage un șut[2]. – Ind. pr. *șutez.*

șuvíță s.f. **1.** Smoc de fire de păr, de lână, de in etc. **2.** Fâșie lungă și îngustă dintr-un material, dintr-o suprafață etc. – Pl. *șuvițe.*

șuvói s.n. **1.** Șiroi[1] (**1**) abundent de apă; curs de apă umflat de ploi. **2.** (Fig.) Mulțime de persoane în mișcare. – Pl. *șuvoaie.*

șvab1 s.m. Numele a două insecte, una de culoare neagră-cafenie, alta galbenă-roșcată, care trăiesc în locuri întunecoase și se hrănesc cu resturi de alimente. – Pl. *șvabi.*

șvab2,-ă s.m. și f. (La pl.) Denumire dată coloniștilor germani (mai rar francezi, italieni, spanioli) așezați în sec. 18 în unele regiuni din Banat, Transilvania și Bucovina; (la sg.) persoană care face parte din urmașii acestor coloniști. – Nu *șfab, jvab.* Pl. *șvabi,-e.*

șváiț̦er s.n. Varietate de brânză asemănă-toare caşcavalului, fermentată cu ajutorul unor bacterii speciale și prezentând goluri în masa ei. – Sil. *șvai-.*

șvăbésc,-eáscă adj. Care aparține șvabilor[2], referitor la șvabi. – Pl. *șvăbești.*

șvăboáică s.f. Femeie care face parte din populația șvabilor. – Nu *șfăboaică, jvăboaică.* Sil. *-boai-.* Pl. *șvăboaice.*

t s.m., s.n. A douăzeci și patra literă a alfabetului limbii române; sunet (consoană) notat cu această literă. – Pr. *te, ti.* Pl. *t, t-uri.*

tabác s.n. Frunze de tutun măcinate pentru prizat. – Pl. *tabacuri* „sorturi".

tabachéră s.f. Cutie mică în care se păs-trează tutunul sau țigările. – Pl. *tabachere.*

tabágic,-ă adj. Care aparține tabagismului; caracteristic persoanelor care fumează mult. – Pl. *tabagici,-ce.*

tabagísm s.n. Intoxicație cronică cu nicotina din tutun.

tábără s.f. **1.** Așezare în locuri pitorești, cu amenajări speciale, pentru copiii și tinerii aflați în vacanță. ▸ (Sport) Cantonament. **2.** Grupare (politică sau cu vederi comune) opusă altei grupări. – Pl. *tabere,* nu *taberi.*

tabél s.n. Foaie cuprinzând cifre, date etc., încadrate în rânduri sau în rubrici cu diferite specificații. ▸ Grupare de termeni, simboluri sau numere, aranjate în linii și coloane, astfel încât să ușureze unele calcule. *Tabele de logaritmi.* – Pl. *tabele.* Var. **tabélă** s.f.

tabernácul s.n. **1.** Cutie de metal prețios, în formă de biserică, în care se păstrează cuminecătura, mirul sau alte obiecte de cult. **2.** Cort portativ, în care vechii evrei păstrau cartea legii sacre. – Pl. *tabernacule.*

tabiét s.n. Plăcere (măruntă) pe care cineva și-o satisface regulat, cu meticulozitate. • *Cu ~uri* = cu deprinderi fixe; cu apucături boierești. – Sil. *-bi-et.* Pl. *tabieturi.*

tabinét s.n. Numele unui joc de cărți. – Nu *tablinet.* Pl. *tabinete.*

tablá s.f. Tablă sau masă mică pe care își poartă marfa plăcintarii. – Sil. *ta-bla.* Art. *tablaua.* Pl. *tablale.*

táblă s.f. **1.** Foaie de metal folosită la acoperitul caselor, la fabricarea unor reci-piente etc. **2.** Placă pe care se scriu sau se zugrăvesc firme, anumite date etc. **3.** Placă mare de lemn, dreptunghiulară, vopsită în negru, folosită în școli pentru a scrie pe ea cu creta. **4.** *~ de materii* = cuprins (**2**). *Tabla înmulțirii* v. *înmulțire.* – Sil. *ta-blă.* Pl. *table.*

táble s.f. pl. Joc cu două zaruri și cu două seturi de câte cincisprezece piese rotunde de lemn care se mută în spațiile marcate pe fețele interioare ale unei cutii speciale. – Sil. *ta-ble.*

tablétă s.f. **1.** Medicament care se prezintă sub forma unui disc mic; comprimat, pastilă. **2.** Specie literară de mici dimensiuni, care se publică de obicei în reviste, având teme actuale. – Sil. *ta-ble-.* Pl. *tablete.*

tabliér s.n. Ansamblul grinzilor care formează scheletul de rezistență al unui pod și care susține calea de circulație a acestuia. – Sil. *ta-bli-er.* Pl. *tabliere.*

tablóu s.n. **1.** Pictură sau desen executat pe pânză, pe carton etc.; (p. ext.) pictură, desen, fotografie etc., înrămate și atârnate pe perete. **2.** (Fig.) Imagine din realitate care impresionează prin pitoresc; descriere (expresivă) a unei asemenea priveliști. **3.** Subdiviziune a unui act dintr-o piesă de teatru. **4.** Ansamblu de panouri sau pupitre pe care sunt montate dispozitive de comandă sau de control ale unei instalații tehnice. • *A rămâne ~* = a rămâne uluit, încremenit de surpriză. – Sil. *ta-blou.* Pl. *tablouri.*

tabú s.n. **1.** (În societățile primitive) Interdicție cu caracter sacru referitoare la atingerea unor obiecte, la pronunțarea unor cuvinte etc. **2.** (Fig.) Persoană, obiect, problemă despre care este interzis să se discute; cuvânt care nu trebuie rostit. – Art. *tabuul,* sil. *-bu-ul.* Pl. *tabuuri.*

taburét s.n. Scaun (rotund) fără spătar și fără brațe. – Pl. *taburete.*

tac s.n. Baston special de lemn, cu care jucătorii lovesc bilele la biliard. – Pl. *tacuri.*

tacám s.n. **1.** Serviciu de masă complet, care se așază în dreptul fiecărei persoane care stă la masă; (p. restr.) totalitatea obiectelor de metal de care se servește cineva când mănâncă. **2.** Ansamblu de obiecte sau de unelte necesare unei anumite operații. – Pl. *tacâmuri.*

tacheláj s.n. Ansamblul parâmelor folosite la manevrarea pânzelor și la fixarea arborilor pe o navă. – Pl. *tachelaje.*

tachét s.m. Piesă de metal care mișcă supapa mecanismului de distribuție al unui motor cu ardere internă. – Pl. *tacheți.*

tachiná vb.I tr. A necăji pe cineva în glumă. – Ind. pr. *tachinez.*

tacít,-ă adj. Care nu este exprimat formal, dar care se subînțelege și se acceptă ca atare. – Pl. *taciți,-te.*

tacitúrn,-ă adj. Care vorbește puțin, tăcut din fire. – Pl. *taciturni,-e.*

taclá s.f. (Fam.) Taifas, conversație lipsită de importanță. • *A sta* (sau *a se pune*) *la ~* = a sta de vorbă îndelung și fără rost, a sta la povești. – Sil. *ta-cla.* Pl. *taclale.*

tact s.n. **1.** (Fiziol.) Simțul pipăitului, pipăit. **2.** Simț al măsurii în comportare, determi-nând adoptarea unei atitudini corecte și convenabile în orice împrejurare. **3.** Cadență în muzică; ritm de mișcare în dans, în mers etc. – Pl. **3** *tacturi.*

táctic,-ă s.f., adj. **1.** S.f. Parte a artei militare care se ocupă cu studiul, pregătirea și coducerea luptei. **2.** S.f. Totalitatea acțiunilor cuiva adecvate pentru atingerea unui scop. **3.** Adj. Care ține de tactică (**1,2**), referitor la tactică. – Pl.s.f. *tactici*, adj. *tactici,-ce.*

tactician,-ă s.m. și f. Specialist în probleme de tactică. – Sil. *-ci-an.* Pl. *tacticieni,-e.*

tacticós,-oásă adj. (Despre oameni și acțiunile lor) Cu măsură, echilibrat; cu mișcări lente. – Pl. *tacticoși,-oase.*

tactíl,-ă adj. Referitor la simțul pipăitului; care ține de simțul pipăitului; care se percepe prin pipăit. – Pl. *tactili,-e.*

taftá s.f. Țesătură de mătase, compactă, care foșnește. – Nu *taft, taftă.* Art. *taftaua.* Pl. *taftale* „sorturi".

tágmă s.f. Totalitatea persoanelor care fac parte din aceeași categorie profesională sau socială. ▸ (Peior.) Clică. – Pl. *tagme.*

tahán s.n. Făină de semințe uleioase (de susan, floarea-soarelui etc.) prăjite, din care se prepară în special halvaua. – Pl. *tahânuri* „sorturi".

tahicardíe s.f. Accelerare a bătăilor inimii peste limitele fiziologice normale. – G.-D. *tahicardiei.* Pl. *tahicardii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

tahimétru s.n. (Topogr.) Instrument prevăzut cu o lunetă, folosit pentru a face măsurări de distanțe și de unghiuri pe cale optică. – Sil. *-me-tru.* Pl. *tahimetre.*

táică s.m. sg. (Pop.) **1.** Tată (**1**). **2.** Termen de respect cu care se adresează cineva unui bărbat mai în vârstă; termen afectiv cu care se adresează cineva unui om mai tânăr. – Sil. *tai-.* G.-D. *taichii.*

taifás s.n. (Fam.) Conversație despre lucruri fără importanță; pălăvrăgeală plăcută; (fam.) taclale. • *A sta la ~* = a sta de vorbă îndelung și fără rost, a sta la povești. – Sil. *tai-.* Pl. *taifasuri.*

taifún s.n. Ciclon tropical cu rază mică de deplasare, care se produce mai ales în estul Asiei. – Sil. *tai-.* Pl. *taifunuri.*

taigá s.f. Pădure deasă de conifere, specifică Siberiei, nordului Câmpiei Ruse și Canadei. – Sil. *tai-.* Art. *taigaua.* Pl. *taigale.*

taín s.n. Rație de alimente (și de băutură) care se dă cuiva pentru serviciile prestate. ▸ Rație de nutreț care se dă animalelor. – Pl. *tainuri.*

táină s.f. **1.** Mister, enigmă. **2.** Ceea ce ține cineva ascuns în sine, secret. **3.** (Bis.) *Sfintele taine* (sau *cele șapte taine*) = cele șapte ritualuri din biserica creștină (botezul, mirul, spovedania, împărtășania, căsătoria, hirotonia și maslul), prin care credincioșii aspiră la harul divin. • *În ~* = pe ascuns, în secret. – Pl. *taine.*

táinic,-ă adj. **1.** Misterios. **2.** Care nu trebuie făcut cunoscut, secret. **3.** (Despre locuri) Izolat. **4.** (Despre persoane) Tăcut, discret. – Pl. *tainici,-ce.*

taiór s.n. Îmbrăcăminte femeiască alcătuită din fustă și jachetă. – Sil. *ta-ior.* Pl. *taioare.*

tal s.n. Corp vegetativ al plantelor inferioare, lipsit de vase conducătoare, nediferențiat în rădăcină, tulpină și frunze. – Pl. *taluri.*

talámus s.n. (Anat.) Parte a encefalului, situată la baza creierului, având ca rol principal integrarea excitațiilor nervoase senzitive și senzoriale pe care le proiectează pe scoarța cerebrală.

talángă s.f. Clopot (de tablă) care se atârnă la gâtul vitelor și al oilor; sunetul produs de un astfel de clopot. • *A fi talanga târgului* = a răspândi zvonuri. – Pl. *tălăngi.*

talánt s.m. **1.** Monedă de aur sau de argint, folosită în Grecia antică. **2.** (Cu aluzie la parabola din Noul Testament) Înzestrare spirituală, aptitudine, calitate. – Pl. *talanți.* Par. *tanant.*

talasoterapíe s.f. Tratament medical în climat marin; în special prin băi de mare. – G.-D. *talasoterapiei,* neart. *talasoterapii.*

taláș s.n. (Cu sens colectiv) Așchii subțiri și răsucite care se desprind la prelucratul lemnului cu rindeaua.

taláz s.n. Val mare, mai ales pe mări și pe oceane, stârnit de furtună. – Pl. *talazuri.* Par. *taluz.*

talc s.n. Silicat hidratat de magneziu, de culoare albă-verzuie, folosit în industria hârtiei, în farmaceutică etc.

talcióc s.n. Piață în care se comercializează diverse obiecte și mărfuri; piață de vechituri. – Sil. *-cioc.* Pl. *talciocuri.*

talént s.n. Aptitudine, capacitate deosebită care favorizează o activitate creatoare într-un anumit domeniu. – Pl. *talente.*

talentát,-ă adj. Care are talent. – Pl. *talentați, -te.*

táler1 s.m. Veche monedă austriacă de argint, care a circulat și în Țările Române. • *~ cu două fețe* = om prefăcut, ipocrit. – Pl. *taleri.*

táler2 s.n. **1.** Vas plat, folosit (mai ales în trecut) la servitul mâncării. **2.** Fiecare dintre cele două discuri ale unei balanțe. **3.** Disc servind drept țintă în tirul sportiv; (la pl.) probă sportivă de tragere cu arma de vână-toare în asemenea ținte. • *A cere cu ~ul* = a cerși. *A se înfrupta din ~ul cuiva* = a trăi din munca altuia. – Pl. *talere.*

tálie s.f. **1.** Partea mai subțire a corpului omenesc cuprinsă între torace și șolduri; parte a îmbrăcămintei care marchează și acoperă mijlocul; mijloc. **2.** Înălțime, statură, mărime. • (*A fi*) *de talia cuiva* = (a fi) de talentul, de valoarea cuiva. *În* (sau *la*) *~* = îmbrăcat numai în haină (fără pardesiu sau fără palton). *Pe ~* = (despre obiecte de îmbrăcăminte) strâmtat în dreptul mijlocului, care pune în evidență mijlocul unei persoane. – Sil. *-li-e.* G.-D. *taliei.* Pl. *talii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

talión s.n. (În sclavagism) Răzbunare con-stând în a cauza vinovatului un rău asemă-nător cu acela pe care l-a provocat victimei. ▹ *Legea ~ului* = lege penală la unele popoare din vechime, prin care se aplica vinovatului o pedeapsă identică sau asemănătoare cu răul pe care îl săvârșise. – Sil. *-li-on.*

talismán s.n. Amuletă. – Pl. *talismane.*

táliu s.n. Metal rar de culoare albă-albăstruie, asemănător cu plumbul. – Sil. *-liu,* pr. *-liu.*

tálmeș-bálmeș s.n. (Fam.) Amestec din care nu se mai poate alege sau înțelege nimic.

talmúd s.n. Carte religioasă la evrei, con-ținând comentarii asupra Vechiului Testament, sub raport religios, legislativ, literar și istoric. – Scris cu inițială majusculă.

talofíte s.f.pl. Denumire dată plantelor in-ferioare al căror corp vegetativ este un tal.

talón s.n. **1.** Parte care rămâne la cotorul unui chitanțier, al unui bonier etc., după ce s-au rupt părțile detașabile. **2.** Partea întărită de la călcâi a unui ciorap. – Pl. *taloane.*

tálpă s.f. **1.** Partea inferioară a labei picio-rului la om și la unele animale, care vine în contact cu pământul. **2.** Partea încălțămintei sau a ciorapului, care acoperă talpa (**1**) la om. **3.** Piele groasă de bovine, tăbăcită, din care se fac pingele, flecuri etc. **4.** Fiecare dintre cele două suporturi laterale, curbate în sus la capătul din față, pe care alunecă sania. **5.** Grindă sau ansamblu de piese care se așază la baza unei construcții și pe care aceasta se reazemă. *Talpa casei*. **6.** Fiecare dintre cele două grinzi de lemn orizontale, care susțin războiul de țesut. **7.** Partea inferioară, mai lată, a unei piese, a unui organ de mașină etc. prin care acestea se reazemă pe altă piesă, pe un suport sau pe teren. **8.** *Talpa iadului* = **a)** (în basme) mama căpeteniei dracilor; **b)** persoană foarte rea. • *A bate talpa* (*la pământ*) = a călca apăsat. *A cunoaște pe cineva* (sau *ceva*) *din* ~ = a cunoaște pe cineva (sau ceva) foarte bine. *A fi în tălpi cineva* = a fi întocmai, la fel, asemenea cu cineva. *A-l frige pământul sub tălpi,* se spune când cineva este neliniștit, nerăbdător să facă ceva, să plece undeva. *A o apuca la* ~ sau *a-și lua tălpile la spinare* = a fugi de undeva, a o șterge. *Din* ~ = în întregime, cu totul, din temelie. – Pl. *tălpi.*

talúz s.n. Suprafața înclinată care mărginește lateral o săpătură sau o umplutură de pământ. – Pl. *taluzuri.* Par. *talaz.*

talvég s.n. (Geogr.) Linie care unește punctele de cea mai mare adâncime din albia unei ape curgătoare sau din lungul unei văi uscate. – Pl. *talveguri.*

tamán adv. (Pop.) Întocmai, chiar, exact.

tamarín s.m. Arbore exotic, înalt, din ale cărui fructe se prepară o băutură răcoritoare și a cărui scoarță se utilizează în medicină. – Pl. *tamarini.*

tambúchi s.n. Deschizătură în puntea unei nave, prin care se poate intra în încăperile de sub punte. – Sil. *-buchi.* Pl. *tambuchiuri.*

tambúr s.n. Piesă fixă în formă de cilindru gol, pe care sunt trasate gradații pentru măsurat sau sunt fixate anumite organe de mașină ori care servește pentru înfășurarea unui cablu etc.; tobă. – Pl. *tambure.* Par. *tambură.*

tambúră s.f. Vechi instrument muzical cu coarde metalice, asemănător cu mandolina. – Pl. *tambure.* Par. *tambur.*

tamburína s.f. Instrument muzical asemă-nător cu o tobă mică, de care sunt prinși zurgălăi de jur împrejur și care este folosit (în Spania, Italia și în Orient) pentru acompa-nierea ritmică. – Pl. *tamburine.*

tampón s.n. **1.** Bucată de vată sau de tifon aplicată pe o rană pentru a opri o hemoragie. **2.** Accesoriu de birou format dintr-o placă curbată acoperită cu hârtie sugativă. **3.** Amor-tizor fixat la capetele vagoanelor de cale ferată, precum și la capătul locomotivei, având rolul de a da elasticitate legă-turilor dintre diversele elemente ale trenului în timpul mersului. – Pl. *tampoane.*

tamponá vb.I. **1.** Tr. A atinge ușor și repetat cu un tampon (**1**) sau cu un alt obiect o parte a suprafeței corpului pentru a absorbi transpirația sau secrețiile unei răni. **2.** Refl. (Despre vehicule) A se ciocni, a se lovi. – Ind. pr. *tamponez.*

tam-tám s.n. **1.** Instrument muzical african, asemănător cu toba. **2.** Instrument muzical de percuție, asemănător cu gongul. **3.** (Fig.; fam.) Zgomot mare, zarvă. – Pl. *tam-tamuri.*

tanánt s.m. Substanță chimică folosită la tăbăcirea pieilor. – Pl. *tananți.* Par. *talant.*

tanc s.n. **1.** Mașină blindată de luptă, montată pe șenile și înarmată cu tunuri și mitraliere. **2.** Rezer-vor pentru lichide, confecționat din tablă de oțel. ▹

~ petrolier = navă folosită la transportul petrolului și al derivatelor lui. – Pl. *tancuri.*

tanchétă s.f. Tanc mic, cu blindaj ușor. – Pl. *tanchete.*

tanchíst s.m. Militar care face parte dintr-o unitate de tancuri. – Pl. *tanchiști.*

tandém s.n. *În ~* = (despre două sisteme tehnice) care lucrează împreună, axele lor longitudinale fiind în prelungire. – Pl. *tandemuri.*

tandréțe s.f. Afecțiune plină de gingășie, de duioșie. – Sil. *tan-dre-.* G.-D. *tandreței,* neart. *tandrețe.*

tándru,-ă adj. Plin de tandrețe. – Sil. *tan-dru.* Pl. *tandri,-e.*

tangáj s.n. Mișcare de oscilație a unei nave sau a unui vehicul feroviar în jurul unei axe perpendiculare pe direcția de mers a aces-tora. – Pl. *tangaje.*

tangént,-ă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre drepte sau despre planuri) Care atinge o curbă sau o suprafață într-un singur punct. **2.** S.f. Dreaptă care atinge o curbă într-un singur punct. **3.** S.f. Funcție trigonometrică egală cu câtul dintre funcția sinus și funcția cosinus. • *A scăpa prin ~ă* = a scăpa strecurându-se. – Pl. *tangenți,-te.*

tangénță s.f. **1.** Poziție, situație a două figuri geometrice tangente (**1**). **2.** (Fig.) Atingere, contact, legătură. – Pl. *tangențe.*

tangențiál,-ă adj. Despre care s-a vorbit, printre altele, în treacăt. – Sil. *-ți-al.* Pl. *tan-gențiali,-e.*

tangíbil,-ă adj. Care are un aspect concret ce poate fi perceput prin simțul pipăitului; (fig.) real, evident. – Pl. *tangibili,-e.*

tangóu s.n. Dans de perechi și melodia acestuia, cu ritm lent, de origine argentiniană; melodia după care se dansează. – Nu *tangó.* Pl. *tangouri.*

tanín s.n. Produs vegetal, extras mai ales din stejar și folosit în tăbăcărie și la fabricarea cernelurilor negre. – Pl. *taninuri* „sorturi".

tantál s.n. Element chimic, metal rar, ductil, maleabil, foarte rezistent din punct de vedere chimic, folosit la confecționarea ustensilelor de laborator, a filamentelor pentru unele becuri etc.

tánti s.f. invar. Termen folosit (mai ales de către copii) pentru a vorbi cu (sau despre) mătușă; termen cu care copiii se adresează unei femei. – G.-D. *lui tanti.*

taoísm s.n. v. **daoism**.

tapá vb. I tr. **1.** (Fam.) A obține de la cineva bani cu titlu de împrumut, fără intenția de a-i restitui. **2.** A aranja părul, pieptănându-l în răspăr. – Ind. pr. *tapez.*

tapáj s.n. Zgomot, gălăgie, scandal; împotri-vire, protest manifestate în mod zgomotos.

tapét s.n. Hârtie, pânză etc. imprimată cu desene, care se aplică pe pereții încăperilor ca zugrăveală. • *A pune* (sau *a aduce*) *pe ~* = a aduce în discuție. – Pl. *tapete.*

tapetá vb.I tr. A acoperi cu tapet pereții unei încăperi. – Ind.pr. *tapetez.*

tapiócă s.f. Făină extrasă din tuberculii manioculuI, folosită în alimentație. – Sil. *-pi-o-.*

tapír s.m. Mamifer din zona tropicală, de talie medie, cu nasul și buza de sus conto-pite într-un fel de trompă scurtă. – Pl. *tapiri.*

tapisá vb. I tr. **1.** A tapeta pereții unei încăperi; a împodobi pereții cu tapiserii (**1**), cu tablouri etc. **2.** (Și în forma *tapița*) A aplica materialul de umplutură, pânza de rezistență, stofa sau mătasea pe scheletul unei mobile. – Ind.pr. *tapisez.* Var. **tapița** vb.I.

tapiseríe s.f. **1.** Țesătură decorativă, înfă-țișând subiecte diverse, lucrată manual sau la războI, și întrebuințată la împodobirea pereților sau a unor mobile; este considerată operă de artă. **2.** Partea tapisată a unei mobile. – G.-D. *tapiseriei.* Pl. *tapiserii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.* Par. *tapițerie.*

tapițá vb.I v. **tapisa**.

tapițér s.m. Meseriaș care tapisează mobile. – Pl. *tapițeri.*

tapițeríe s.f. **1.** Meseria tapițerului. **2.** Atelier în care se tapisează mobile. – G.-D. *tapițeriei.* Pl. *tapițerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*. Par. *tapiserie.*

tarábă s.f. Masă pe care vânzătorii ambulanți își expun marfa. ▸ Tejghea într-o prăvălie. • *De ~* = de mahala, vulgar. – Pl. *tarabe,* nu *tarăbi, tărăbi.*

taráf s.n. Formație de lăutari. – Pl. *tarafuri.*

taragót s.n. Instrument muzical popular de suflat, asemănător clarinetului. – Pl. *tara-goturi.*

tarantélă s.f. Dans popular napolitan, cu ritm foarte vioi; melodia după care se dansează. – Pl. *tarantele.* Par. *tarantulă.*

tarantúlă s.f. Păianjen mare, păros, galben cu negru, din sudul Europei, cu mușcătură dureroasă, dar nu periculoasă. – Pl. *tarantule.* Par. *tarantelă.*

tără1 s.f. **1.** Dara. **2.** Greutăți nemarcate, utilizate la cântărit, compensând greutatea ambalajului sau a recipientului. – Pl. *tare.*

tără2 s.f. Defect fizic sau moral. – Pl. *tare.*

tardív,-ă adj. Care apare, se întâmplă sau se dezvoltă prea târziu (pentru a mai avea efectul dorit). – Pl. *tardivi,-e.*

táre adj., adv. **1.** Adj. Care are o consistență solidă; care opune rezistență la pătrundere, la apăsare; (p.ext.) trainic, durabil. ▸ (Despre unele alimente) Vechi, uscat. **2.** Adj. Care nu este elastic, care se îndoaie greu. **3.** Adj. (Despre ființe și părți ale corpului lor) Cu forță fizică; puternic, robust. **4.** Adj. (Despre oameni și despre manifestările lor) Energic, dârz, hotărât. ▸ (Despre stări sufletești, senzații etc.) Care provoacă emoții puternice, care impresionează. **5.** Adj. Care dispune de putere, de autoritate; stăpân pe situație. ▸ (Urmat de determinări introduse prin prep. „la", „în") Care are cunoștințe temeinice într-un anumit domeniu. **6.** Adj. (Despre fenomene ale naturii) Care se manifestă cu violență. ▸ (Despre aer) Rece, tăios; curat. ▸ (Despre mirosuri) Pătrunzător, amețitor; aromat. ▸ (Despre sunete) Ridicat, răsunător, răspicat. **7.** Adj. (Despre unele substanțe alimentare, chimice sau despre medicamente) Cu o concentrație mare; (despre băuturi alcoolice) care conțin un procent mare de alcool. **8.** Adj. (Despre culori) Viu, aprins. **9.** Adv. Cu forță; cu intensitate. **10.** Adv. În mare măsură, foarte mult. ▸ (Însoțind un adjectiv sau un adverb, formează superlativul acestora) Foarte. **11.** Adv. (Pe lângă verbe ca „a vorbi", „a cânta") Cu glas ridicat, sonor. **12.** Adv. (Pe lângă verbe de mișcare) Iute, repede. • *A fi ~ de înger* (sau *de inimă*) = a nu se lăsa ușor intimidat; a fi curajos. *A fi ~ de ureche* (sau *de urechi*) = a nu auzi bine. *A fi ~ în* (sau *de*) *cerbice* = a fi încăpățânat, neînduplecat. *Vorbe* (sau *cuvinte*) *tari* = vorbe aspre, jignitoare. – Pl. *tari.*

tárgă s.f. **1.** Un fel de pat portativ cu care sunt transportați bolnavii sau răniții. **2.** Mică platformă portativă, care servește la transportul unor materiale. • *A trage targa pe uscat* = a avea o viață materială grea, plină de lipsuri. – Pl. *târgi.*

tarhón s.m. Plantă erbacee aromatică, ale cărei frunze liniare, bogate în uleiuri eterice, sunt folosite în alimentație. – Nu *tarcon.*

taríf s.n. **1.** Preț oficial stabilit pentru diverse prestări de servicii (transport, poștă, telefon etc.) sau pentru vânzarea anumitor articole; listă cuprinzând aceste prețuri. **2.** *~ vamal* = taxe care se percep pentru import, export și tranzit la anumite produse; listă în care sunt înscrise aceste taxe. – Pl. *tarife.*

tarifár,-ă adj. Care se referă la tarif; (despre taxe, prețuri, salarii) fixat prin tarif. – Pl. *tarifari,-e.*

tarlá s.f. Solă. – Art. *tarlaua.* Pl. *tarlale.*

târniță s.f. (Pop.) Șa de lemn. – Pl. *tarnițe.*

taróc s.n. Numele unui joc de cărți. – Nu *tarot.*

taród s.n. Unealtă pentru filetarea găurilor înfundate sau a celor executate în prealabil în piese. – Pl. *taroduri.*

tars s.n. (Anat.) Partea posterioară a schele-tului labei piciorului situată între gambă și metatars, formată din șapte oase. – Pl. *tarsuri.*

tártar1 adj. invar. *Sos ~* = sos pe bază de maioneză, cu adaos de capere, pătrunjel, ceapă și mult muștar.

tártar2 s.n. (În mitologia antică) Abisul în care erau aruncați cei care păcătuiau față de zei; (în credința creștină) iad, infern. – Acc. nu *tartár*.

tártă s.f. Prăjitură din aluat fraged acoperit cu cremă și fructe. – Pl. *tarte.* Par. *turtă.*

tartínă s.f. Sandviș. – Pl. *tartine.*

tártor s.m. Căpetenia dracilor. ▸ (Fig.) Om rău, care terorizează. – Pl. *tartori.*

tártric adj. *Acid ~* = acid organic cristalizat, solubil în apă, folosit în medicină, în industria alimentară etc. – Sil. *tar-tric.* Pl. *tartrici.*

tártru s.n. **1.** Sediment depus pe pereții vaselor în care se păstrează vinul. **2.** Substanță calcaroasă, gălbuie sau negricioasă, care se depune pe suprafața dinților; piatră. – Sil. *tar-tru.* Pl. *tartruri* „tipuri".

tasá vb.I refl. (Despre terenuri, materiale granulare etc.) A deveni mai dens, mai com-pact. – Ind.pr. pers.3 *se tasează.* Par. *taxa.*

tastatúră s.f. Dispozitiv cu taste, la mașina de scris sau la calculator. – Pl. *tastaturi.*

tástă s.f. Fiecare dintre butoanele tastaturii, care, prin apăsare, face să se imprime litera sau cifra însemnată pe el, la mașina de scris, ori prin care se fac diverse comenzi în calcu-lator. – Pl. *taste.*

tastiéră s.f. Mică placă de lemn (ca o limbă) deasupra căreia se întind coardele unor instrumente muzicale. – Sil. *-ti-e-.* Pl. *tastiere.*

tátă s.m. **1.** Bărbat considerat în raport cu copiii săi; (pop.) tătân; termen cu care copiii acestui bărbat i se adresează; (pop.) taică. ▹ *~-mare* = bunic. **2.** Termen afectuos cu care un bărbat se adresează copiilor săi sau unei persoane mai tinere. **3.** Nume dat unui bărbat considerat întemeietor al unui neam; (fig.) creator, fondator. **4.** (În credința creștină; în forma *Tatăl*, de obicei precedat de „Dumnezeu" sau determinat prin „ceresc", „nevăzut" etc.) Dumnezeu. • *A ști ca* (*pe*) *Tatăl nostru* = a ști foarte bine, fără greșeală; a ști pe de rost. *Dinspre ~* = în linie paternă. *Din ~ în fiu* = (transmis) din generație în generație. *Se leapădă și de ~-său* sau *vinde și pe ~-său,* se spune despre o persoană egoistă, rea, fără scrupule. – **4** scris cu inițială majusculă. Art., fără determinări, înseamnă „tatăl meu": N.-A. *tata,* G.-D. *tatei* sau *lui tata,* nu *tatii,* V. *tată*!, nu *tata*!; art., cu determinări: N.-A. *tatăl,* G.-D. *tatălui.* Pl. *tați.*

tatoná vb. I tr. A încerca, în mod prudent, să cunoști o situație, o împrejurare etc. – Ind.pr. *tatonez.*

tatuá vb.I tr. și refl. A (-și) imprima pe piele diferite figuri cu ajutorul unor împunsături cu unele materii colorate care nu se mai șterg. – Sil. *-tu-a.* Ind.pr. pers.1 *tatuez,* pers.3 *tatuează.*

tatuáj s.n. Faptul de a (se) tatua; desen care rămâne pe piele după tatuare. – Sil. *-tu-aj.* Pl. *tatuaje.*

táur s.m. Mascul bovin care nu este castrat, destinat reproducerii. • *A lua* (sau *a prinde*) *~ul de coarne* = a înfrunta cu îndrăzneală o dificultate; a se apuca de o treabă grea cu mult curaj. – Sil. *ta-ur.* Pl. *tauri.*

taurín,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la taur, din specia taurului. **2.** S.f. (La pl.) Specie de rumegătoare mari, având ca reprezentant tipic boul. – Sil. *ta-u-.* Pl. *taurini,-e.*

tautologíe s.f. **1.** (Log.) Judecată în care subiectul și predicatul sunt exact aceeași noțiune. **2.** (Lingv.) Pleonasm. – Sil. *ta-u-.* G.-D. *tautologiei.* Pl. *tautologii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

taván s.n. Suprafața inferioară a planșeului de sus al unei încăperi; plafon. • *A sta cu ochii* (sau *cu privirea*) *în ~* = a lenevi, a pierde vremea; a fi cu gândul aiurea. – Pl. *tavane.*

távă s.f. **1.** Obiect plat, de obicei de metal, cu marginile puțin ridicate, pe care se aduc la masă farfuriile, paharele, mâncarea etc. **2.** Vas de tablă în care se coc la cuptor anumite mâncăruri, prăjituri etc. • *A servi pe cineva* (*ca*) *pe ~* = a servi pe cineva foarte bine, a-i da totul de-a gata. – Pl. *tăvi.*

tavérnă s.f. Cârciumă sărăcăcioasă (instalată de obicei la subsol). – Pl. *taverne.*

taxá vb.I tr. **1.** A supune unei taxe. **2.** (Fig.) A califica pe cineva drept... – Ind.pr. *taxez.* Par. *tasa.*

taxatór,-oáre s.m. și f. Persoană care per-cepe anumite taxe (în special pentru trans-portul în comun). – Pl. *taxatori,-oare.*

táxă s.f. **1.** Sumă de bani plătită în favoarea bugetului de stat sau a unei instituții în schimbul unor drepturi sau servicii prestate de acestea. **2.** Sumă de bani percepută ca impozit pentru unele mărfuri. ▹ ~ *vamală* = impozit perceput de stat asupra importului, exportului sau tranzitului de mărfuri. – Pl. *taxe.*

taxí s.n. Taximetru. – Pl. *taxiuri.*

taximetríst,-ă s.m. și f. Șofer de taximetru. – Sil. *-me-trist.* Pl. *taximetriști,-ste.*

taxímétru s.n. Autovehicul pentru transportul public de persoane, dotat cu un aparat care înregistrează costul transportului; taxi. – Sil. *-me-tru.* Pl. *taximetre.*

taxonomíe s.f. Teoria clasificării în științele naturale. – G.-D. *taxonomiei.*

tăbăcár s.m. Persoană specializată în tăbă-cirea pieilor. – Pl. *tăbăcari.*

tăbăcăríe s.f. Atelier sau secție industrială în care se tăbăcesc pieile. – G.-D. *tăbăcăriei.* Pl. *tăbăcării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

tăbăcí vb.IV tr. A prelucra pielea brută a unor animale cu ajutorul tananților. – Ind.pr. *tăbăcesc,* pf.s. *tăbăcii.*

tăbăcít,-ă adj. **1.** (Despre piei) Supus pro-cesului de tăbăcire. **2.** (Despre oameni și despre pielea lor) Ars de soare și de vânt; (despre palme) bătătorit de muncă. – Pl. *tăbăciți,-te.*

tăbărî vb.IV intr. A se năpusti asupra cuiva sau a ceva; a se repezi la cineva (pentru a-l imobiliza, pentru a-l lovi etc.); (fig.) a sări cu gura la cineva. – Ind.pr. pers.1 *tábăr,* pers.2 *taberi,* pers.3 *tabără*; cj.pers.3 *să tabere.*

tăblíe s.f. Panou din diverse materiale, fixat pe scheletul unei uși, al unei mobile etc. – Sil. *tă-bli-.* G.-D. *tăbliei.* Pl. *tăblii,* art. *-bliile,* sil. *-bli-i-.*

tăblíță s.f. Placă mică de ardezie pe care scriau în trecut, cu condei de piatră, școlarii începători. – Sil. *tă-bli-.* Pl. *tăblițe.*

tăceá vb.II intr. **1.** A se abține să spună ceva, a nu vorbi. **2.** A înceta să vorbească, să cânte, să plângă etc. **3.** A nu vorbi despre ceva. • *A ~ chitic* (sau *mâlc, ca un pește, ca pământul*) = a nu spune nimic, nici o vorbă. *Tace și coace,* se spune despre cineva care plănuiește în ascuns o răzbunare. *Tace și face,* **a**) se spune despre cineva care își vede liniștit de treabă; **b**) se spune despre cineva care unelte ște ceva. *Tac mă cheamă* = nu spun nimic, nici o vorbă. – Sil. *tă-cea.* Ind.pr. *tac,* pf.s. *tăcui*; ger. *tăcând*; part. *tăcut.*

tăcére s.f. **1.** Faptul de a tăcea. ▸ Pauză, întrerupere un anumit timp din vorbit, din plâns, din cântat etc. **2.** Liniște, calm; acalmie. • *A păstra ~* = a nu divulga ceva, a tăinui. *A sparge* (sau *a rupe*) *~a* = a întrerupe o perioadă mai lungă de liniște. *A trece ceva sub ~* = a omite, a nu dezvălui. *În ~* = fără a vorbi. – Pl. *tăceri.*

tăciúne s.m. **1.** Rest dintr-o bucată de lemn care nu a ars complet; cărbune care arde mocnit, fără flacără. **2.** Boală infecțioasă, mai ales a cerealelor, care se manifestă prin prefacerea țesutului atacat într-o pulbere de culoare neagră. • *A înveli ~le* = a pleca, a fugi. *A nu avea nici ~ în vatră* = a fi foarte sărac. *Nu-i ard tăciunii în vatră,* se spune despre cineva care nu izbutește să realizeze nimic. – Pl. *tăciuni.*

tăcút1 s.n. *Pe ~e* = în tăcere; pe ascuns. – Formă gramaticală *tăcute.*

tăcút2,-ă adj. Care tace; care nu obișnuiește să vorbească mult. – Pl. *tăcuți,-te.*

tăgăduí vb.IV tr. A nu recunoaște ceva; a contesta, a nega. – Ind.pr. *tăgăduiesc,* pf.s. *tăgăduii.*

tăiá vb.I. **1.** Tr. A separa ceva în două sau în mai multe părți cu ajutorul unui obiect tăios sau printr-un procedeu fizic ori chimic. ▸ (La jocul de cărți) A despărți în două pachetul de cărți înainte de începerea jocului, punând deasupra

jumătatea de dedesubt. **2.** Tr. (Despre obiecte) A tăia (**1**) bine, a fi tăios (**1**). **3.** Tr. A face o crestătură pe suprafața unui obiect. ▸ Tr. și refl. A(-și) face o rană cu un obiect tăios. ▸ Tr. A provoca o senzație de durere. **4.** Refl. (Despre țesături) A se destrăma, rupându-se în direcția firului țesut. **5.** Refl. (Despre maioneze, creme etc.) A căpăta aspectul de lapte brânzit. **6.** Tr. (Despre râuri, drumuri) A străbate, a traversa (despărțind). **7.** Tr. A sacrifica un animal pentru hrană; (pop.) a ucide un om (cu o armă tăioasă). **8.** Tr. A suprima un text sau o parte dintr-un text (trăgând linii peste el). **9.** Tr. și refl. A (se) întrerupe, a (se) opri. • *A* (*i se*) *~ pofta* (sau *gustul*) *de ceva* = a face să-i treacă (sau a-i trece) cuiva pofta de a obține ceva. *A-i ~ prin cap* (sau *prin gând*) = a-i veni ceva în minte. *A-l ~ pe cineva capul* = a-l ajuta pe cineva mintea să înțeleagă, să priceapă. *A o ~* = a apuca pe drumul cel mai scurt. *A-și ~ craca* (sau *creanga*) *de sub picioare* = a-și pune în primejdie situația printr-o acțiune necugetată. *A-și ~ drum* (sau *cale, cărare*) = **a)** a îndepărta lucrurile care îi stau în cale pentru a putea înainta; **b)** a răzbi în viață, a izbuti într-o acțiune. *A ~ drumul* (sau *calea*) *cuiva* = a împiedica pe cineva să înainteze, a-l opri din drum. *A ~ pe cineva* = a întrece pe cineva; a-l învinge. *A ~ și a spânzura* = a abuza de puterea sau de autoritatea sa. *Poți să tai lemne pe el,* se spune despre cineva care doarme adânc. – Ind.pr. pers.1 și 2 *tai*; ger. *tăind*.

tăietór s.m., s.n. **1.** S.m. Muncitor forestier care se ocupă cu tăiatul copacilor. ▸ Muncitor industrial care taie diverse materiale sau care sacrifică animale la abator. **2.** S.n. Buștean pe care se despică lemnele de foc. – Pl.m. *tăietori,* n. *tăietoare*.

tăietúră s.f. **1.** Acțiunea de a tăia; (concr.) porțiune, loc unde s-a produs o tăiere; rană sau crestătură rezultată prin tăiere. **2.** Text (sau fragment de text) anulat. **3.** Teren despădurit. – Pl. *tăieturi*.

tăiețéi s.m.pl. Preparat alimentar în formă de șuvițe lungi și subțiri, tăiate din foi de aluat nedospit, care se fierbe în supă sau se gătește cu brânză, cu nuci etc. – Var. **tăițéi** s.m.pl., sil. *tă-i-*.

tăifăsuí vb. IV intr. (Fam.) A sta de vorbă despre lucruri mărunte. – Ind.pr. *tăifăsuiesc,* pf.s. *tăifăsuii*.

tăinuí vb. IV tr. A păstra un secret, a nu divulga; a ascunde. – Ind.pr. *tăinuiesc,* pf.s. *tăinuii*.

tăiós,-oásă adj. **1.** Care este (bine) ascuțit. **2.** (Despre aer, vânt, ger) Care provoacă o senzație dureroasă. **3.** (Fig.; despre privire, ochi) Pătrunzător; (despre vorbe, stil) înțepător, ironic. – Pl. *tăioși,-oase*.

tăíș s.n. Partea ascuțită, tăioasă, a unui cuțit, a unei unelte, a unui instrument. • *Cuțit cu două ~uri* = situație care se poate întoarce împotriva celui care a creat-o. – Pl. *tăișuri*.

tăițíei s.m.pl. v. **tăieței**.

tălăzuí vb. IV refl. și intr. (Despre ape mari) A se ridica în talazuri, a face valuri mari. ▸ (Fig.) A se mișca în formă de valuri. – Ind.pr.pers.3 *tălăzuiește*.

tălmăcí vb. IV tr. **1.** (Înv. și pop.) A traduce dintr-o limbă în alta. **2.** A interpreta, a lămuri. **3.** A exprima, a exterioriza. – Ind.pr. *tălmăcesc,* pf.s. *tălmăcii*.

tălpășíța s.f. art. (Fam.) *A-și lua ~* = a pleca repede din locul în care se află (de frică, de rușine etc.).

tălpíg s.n., s.m. **1.** S.n. Fiecare dintre cele două pedale de la războiul de țesut, cu ajutorul cărora se ridică și se coboară ițele. **2.** S.m. Șosetă de damă foarte scurtă, care acoperă numai laba piciorului. – **2** nu *tălpic*. Pl.n. *tălpige,* m. *tălpigi*.

tămăduí vb. IV tr. și refl. (Pop.) A (se) însănătoși, a (se) vindeca. – Ind.pr. *tămăduiesc,* pf.s. *tămăduii*.

tămâiá vb. I. **1.** Tr. și intr. (În practicile religioase) A afuma cu tămâie; a răspândi fum de tămâie. **2.** Tr. (Fig.) A lăuda în mod exagerat (pentru a obține o favoare), a linguși. – Sil. *-mâ-ia*. Ind.pr. pers.1 *tămâiez,* pers.3 *tămâiază*.

tămâie s.f. Rășină aromatică, solidificată, de culoare gălbuie sau roșiatică ce se arde în timpul ceremoniilor religioase. • *A fi ~* = a nu ști nimic, a fi ignorant. *A se teme* (sau *a se feri, a se speria*)

ca dracul de ~ = a se teme foarte tare. – G.-D. *tămâii*, neart. *tăm 'i.*

tămâiós,-oásă adj., s.f. **1.** Adj. (Despre fructe, mai ales despre struguri sau despre vinuri) Cu aromă de tămâie. **2.** S.f. Varietate autohtonă de viță de vie care produce struguri cu boabe sferice, cărnoase, aromate; vin făcut din această varietate. – Pl. *tămâioși,-oase.*

tămâíță s.f. Numele mai multor specii de plante erbacee, cu miros aromatic puternic și cu flori verzui, dispuse în glomerule. – Pl. *tămâițe.*

tămbălău s.n. (Fam.) Gălăgie, zgomot mare; (p.ext.) petrecere zgomotoasă.

tăpșán s.n. **1.** Loc neted, ușor înclinat (aco-perit de verdeață), aflat pe versantul sau la poalele unui munte ori ale unui deal. **2.** Loc viran mai ridicat, aflat de obicei în mijlocul unui sat, unde se adună oamenii în zilele de sărbătoare, unde se face hora etc. – Pl. *tăpșane.*

tărăbói s.n. Gălăgie mare, cu zgomote.

tărăgánă vb. I tr. **1.** A tergiversa. **2.** A pronunța rar cuvintele, lungind silabele. – Ind.pr. *tărăgănez.*

tărășénie s.f. (Fam.) Șir de întâmplări (ne-plăcute); istorie lungă (și încurcată). – Sil. *-ni-e.* G.-D. *tărășeniei.* Pl. *tărășenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

tărâm s.n. **1.** Ținut, regiune. **2.** Domeniu, sferă de activitate. • *Celălalt ~* = (în basme) regiune îndepărtată (subpământeană), unde natura și ființele sunt cu totul deosebite față de cele de pe pământ. – Pl. *tărâmuri.*

tărâță s.f. (Mai ales la pl.) Coaja grăunțelor de cereale, zdrobită prin măcinare. • *A-l face pe cineva tărâțe* = a-l rupe în bucăți, a-l nimici. *Cine se amestecă în tărâțe îl mănâncă porcii* = cine se întovărășește cu oameni de nimic suportă consecințe neplăcute. *Scump la tărâțe și ieftin la făină,* se spune despre o persoană care e zgârcită la cheltuieli mărunte, dar e risipitor cu lucruri mai de preț. – Pl. *tărâțe.*

tăríe s.f. **1.** Duritate, soliditate; trăinicie. **2.** Forță fizică, putere, robustețe. **3.** (Și în *~ de caracter*) Forță morală; dârzenie, fermitate. **4.** (Urmat de determinări care indică felul) Grad (mare) de intensitate. *Tăria soarelui.* **5.** Grad (mare) al concentrației de alcool, de aromă etc. **6.** (Poetic; și în *tăria cerului*) Bolta cerească; văzduh. • *În tăria nopții* = în plină noapte, în toiul nopții. – G.-D. *tăriei.* Pl. *tării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

tărtăcúță s.f. Plantă erbacee, agățătoare sau târâ-toare, cu flori albe și fructe comestibile; fructul acestei plante. ▸ (Fig.; glumeț) Cap (**1**). – Pl. *tărtăcuțe.*

tătár,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din triburile mongole care, în sec. 13, au format statul Hoarda de Aur, situat în Asia Centrală și în Europa răsări-teană; (astăzi) persoană descendentă din acele triburi. **2.** Adj. Care se referă la tătari (**1**), care aparține acestora. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de tătari (**1**). • *Doar nu vin* (sau *nu dau*) *~ii,* se spune despre cineva care se grăbește sau fuge, fără un motiv serios. *Parcă îl alungă ~ii,* se spune despre cineva care se grăbește foarte tare. – Pl. *tătari,-e.*

tătárcă s.f. Numele mai multor plante erba-cee, agățătoare sau târâtoare, din familia cucurbitace-elor; fructul acestora. – Pl. *tătarce.*

tătáiș s.f. (Pop.) Plantă erbacee înaltă până la 70 cm, cu frunze păroase și flori galbene-aurii, dispuse în numeroase capitule. – Pl. *tătăișe.* Var. **tătăiș** s.m.

tătăneásă s.f. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, acoperită cu peri aspri, cu flori roșii-violacee, dispuse în raceme. – Pl. *tătă-nese.*

tătâne s.m. (Pop.; urmat de un adj. pos. la sg.) Tată (**1**). – Scris *tătâne-meu* (*-tău, -său*). Pl. *tătâni.*

tătíc s.m. (Fam.) Diminutiv al lui tată (**1**), folosit ca termen de dezmierdare. – Pl. *tătici.*

tătúc s.m. (Pop. și fam.) Diminutiv de alin-tare al lui tată (**1**). – G.-D. *tătucului* și *lui tătucul.* Pl. *tătuci.* Var. **tătúcă** s.m. Art. *tătuca.* G.-D. *tătucăi* și *lui tătuca.*

tău1 s.n. (Reg.) Baltă, lac. – Monosilabic. Pl. *tăuri,* sil. *tă-uri.*

tău2, ta pron.pos., adj.pos. **1.** Pron.pos. (Precedat de *al, a, ai, ale*) Înlocuiește numele obiectului posedat de persoana căreia i se adresează vorbitorul, precum și numele acestei persoane. *Acesta este al tău.* **2.** Adj. pos. Care aparține persoanei căreia i se adresează vorbitorul; care ține de această persoană. *Cărțile tale. Ale tale cărți.* ▸ Intră în construcția unor termeni de reverență. *Sfinția ta. Măria ta.* ▸ (Arată relații, în general reciproce, de rudenie, de prietenie etc.) *Fratele tău.* ▸ Care constituie obiectul preocupărilor, al acțiunilor persoanei căreia i se adresează vorbitorul. *Bucură-te de realizarea ta.* **3.** Pron. pos. (La m.pl.) Înlocuiește numele rudelor, al prietenilor etc. persoanei căreia i se adresează vorbitorul; (la f.pl.) înlocuiește numele treburilor, al grijilor etc. acestei persoane. *Ai tăi sunt acasă. Gândește-te la ale tale!* – Mono-silabic. Pl. *tăi, tale,* G.-D.m. *alor tăi,* f. *alor tale.*

tăún s.m. Numele unor insecte asemănătoare cu mușțele mari, care înțeapă vitele, caii și oamenii, pentru a se hrăni cu sângele lor. • *A fugi ca ~ul cu paiul* = a fugi foarte repede. – Nu *tăune.* Pl. *tăuni.*

tăvăleálă s.f. Faptul de a (se) tăvăli. • *A ține la ~* = **a)** (despre oameni) a fi rezistent la eforturi fizice; **b)** (despre lucruri) a fi durabil, rezistent la întrebuințarea zilnică. – Pl. *tăvăleli.*

tăvălí vb.IV tr. și refl. A (se) rostogoli pe pământ, pe iarbă etc. ▸ Tr. A culca la pământ (iarba, cerealele etc.). ▸ Tr. A bate pe cineva, trântindu-l și târându-l. – Ind.pr. *tăvălesc,* pf.s. *tăvălii.*

tâlc s.n. **1.** Înțeles, semnificație ▸ Interpretare, explicație. **2.** Pildă sau povestire alegorică. • *Cu ~* = cu o anumită semnificație, cu subînțeles. *În ~uri* = figurat, alegoric. – Pl. *tâlcuri.*

tâlhár s.m. **1.** Persoană care săvârșește tâlhării. **2.** Epitet pentru un om ticălos, ne-mernic. – Nu *tâlhar.* Pl. *tâlhari.*

tâlhărește adv. Ca tâlharii (**1**). – Nu *tâl-hărește.*

tâlhăríe s.f. Furt săvârșit prin violență sau amenințări. – Nu *tâlhărie.* G.-D. *tâlhăriei.* Pl. *tâlhării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

tâlv s.m., s.n. **1.** S.m. (Bot.) Tigvă (**1**). **2.** S.n. Fructul tâlvului (**1**), uscat și folosit la scoaterea, prin aspirare, a vinului dintr-un butoi; (p.ext.) un fel de pâlnie cu țeavă lungă, folosită în același scop. – Pl. m. *tâlvi*, n. *tâlvuri.*

tâmpénie s.f. Starea omului tâmpit; faptă sau vorbă prostească. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *tâmpeniei.* Pl. *tâmpenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

tâmpí vb.IV refl. și tr. A-și pierde sau a face să-și piardă inteligența, a deveni sau a face să devină tâmpit. – Ind.pr. *tâmpesc,* pf.s. *tâmpii.*

tâmpít,-ă adj. Prost, idiot. ▸ (Fam.) Rău, neplăcut. – Pl. *tâmpiți,-te.*

tâmplár s.m. Meseriaș care face mobile și alte obiecte din lemn. – Sil. *tâm-plar.* Pl. *tâmplari.*

tâmplă s.f. Fiecare dintre cele două părți laterale ale capului cuprinse între urechi, obraji, ochi și frunte. ▸ (P. ext.) Părul care acoperă aceste părți. – Sil. *tâm-plă.* Pl. *tâmple.*

tâmplăríe s.f. **1.** Meseria tâmplarului. **2.** Obiecte lucrate de tâmplar. **3.** Atelier în care se confecționează obiecte lucrate de tâmplar. – Sil. *tâm-plă-.* G.-D. *tâmplăriei.* Pl. *tâmplării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

tânăr,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care se află în perioada tinereții. **2.** Adj. Care este caracteristic unui om sau unui animal care nu a ajuns încă la maturitate. **3.** Adj. (Despre plante) Care a fost plantat, a răsărit sau a crescut de puțină vreme; care se află la începutul dezvoltării. **4.** Adj. Care există de puțină vreme; nou, recent. – Pl. *tineri,-e.*

tândálă s.m. și f. Persoană care își pierde vremea cu nimicuri; (p. ext.) prost, tont. – Pl. *tândale.*

tândălí vb.IV intr. A pierde vremea cu nimicuri; a lucra încet și fără spor. – Ind.pr. *tândălesc,* pf.s. *tândălii.*

tânguí vb.IV refl. A-și exprima prin cuvinte nemulțumirea, durerea, suferința etc. – Ind.pr. *tânguiesc,* pf.s. *tânguii.*

tânguitór,-oáre adj. Care se tânguiește; (despre voce, sunete) care exprimă durere, jale, tristețe. – Sil. *-gu-i-.* Pl. *tânguitori,-oare.*

tânjálă s.f. Proțap la care sunt înjugate vitele la plug, la grapă etc. sau când se prinde la car a doua pereche de animale. • *A se lăsa pe ~* = **a)** (despre animale de tracțiune) a trage mai încet decât perechea (sprijinindu-se pe tânjală); **b)** (despre oameni) a lucra încet, fără spor, bazându-se pe altul. – Pl. *tânjeli.*

tânjí vb.IV intr. **1.** A suferi din punct de vedere moral; a fi mereu trist. **2.** A se afla într-o stare de slăbiciune fizică; a fi lipsit de vlagă. ▸ (Despre plante) A nu se dezvolta normal, a se ofili. – Ind. pr. *tânjesc,* pf.s. *tânjii.*

târâș adv. **1.** Târând pe jos, trăgând după sine. **2.** Târându-se pe jos (să nu fie văzut sau de obosealã, de slăbiciune etc.). • *~-grăpiș* = cu greu, anevoie.

târâtór,-oáre adj. Care se târăște (**2**). ▹ *Plantă târâtoare* = plantă a cărei tulpină se întinde pe pământ. ▸ (Substantivat, f.) Reptilă. – Pl. *târâtori,-oare.*

târâtúră s.f. Om de nimic. ▸ Femeie de moravuri ușoare. – Pl. *târâturi.*

târcól s.n. *A da târcoale* (sau *un ~*) = a umbla de jur împrejurul cuiva sau a ceva (urmărind un anumit scop). – Pl. *târcoale.*

târfă s.f. Femeie de moravuri ușoare. – Pl. *târfe.*

târg s.n. **1.** Loc într-o localitate sau la mar-ginea ei unde se vând (zilnic sau la anumite date) alimente, cereale, vite etc.; piață. ▹ *~ de mostre* = loc în care sunt expuse mostre pentru informarea cumpărătorilor. **2.** Activitate de vânzare-cumpărare care are loc într-un târg (**1**). **3.** Oraș mic. • *A fi dat prin ~* = a fi umblat prin lume, a avea experiență de viață. *Ce-a da ~ul și norocul* = la întâmplare, indiferent de rezultat. – Pl. *târguri.*

târgovéț,-eáță s.m. și f. (Pop. și fam.) Orășean. – Pl. *târgoveți,-e.*

târguí vb.IV. (Pop.) **1.** Tr. A cumpăra. **2.** Refl. A se tocmi (**1**). – Ind.pr. *târguiesc,* pf.s. *târguii.*

târî vb.IV. **1.** Tr. A trage după sine ceva care atinge pământul; a duce cu sine un om, un animal, trăgându-l cu sila. **2.** Refl. A merge greu, abia mișcându-și picioarele; a înainta sprijinindu-se pe pământ cu genunchii și cu coatele. ▸ (Despre unele animale) A înainta prin mișcări specifice, cu trupul lipit de pământ. **3.** Refl. (Despre obiecte transportate) A atinge pământul cu un capăt. • *A-și ~ zilele* = a trăi greu, a avea o viață grea. *A ~ barca pe uscat* = a trăi greu. – Ind.pr. *târăsc,* pf.s. *târâi.*

târlă s.f. Loc (împrejmuit) neacoperit, unde se odihnesc vitele sau oile în perioada pășu-natului; (p. ext.) stâna cu dependințele ei. – Pl. *târle.*

târlíci s.m.pl. Papuci de casă, confecționați din postav sau din lână.

târn s.n. Mătură mare de nuiele, pentru curățatul curților și al străzilor; măturoi. – Pl. *târnuri.*

târnăcóp s.n. Unealtă formată dintr-o bară masivă de oțel, ascuțită la un capăt și lată la celălalt, fixată într-o coadă de lemn, cu care se sapă pământul tare. – Pl. *târnăcoape.*

târnosí vb.IV tr. A sfinți o biserică. – Ind.pr. *târnosesc,* pf.s. *târnosii.*

târș s.m., s.n. **1.** S.m. Copac pipernicit, nedezvoltat. **2.** S.m., s.n. Cracă stufoasă folosită la îngrădituri primitive, la clădit capițelor de fân etc. – Pl.m. *târși*, n. *târșuri.*

târșâí vb.IV tr. A-și târî picioarele, încălță-mintea, frecându-le de pământ în timpul mersului. ▸ A trage după sine un lucru, târându-l pe pământ. – Ind.pr. *târșâi,* pf.s. *târșâii.*

târtiță s.f. Partea posterioară a coloanei vertebrale la păsări, în care sunt înfipte penele cozii. – Pl. *târtițe.*

târzíu,-íe adj., adv. **1.** Adj. Care se face sau se întâmplă după ce a trecut un (anumit) timp

sau după momentul potrivit ori stabilit. **2.** Adj. (Despre anotimpuri sau despre alte unități de timp) Care s-a prelungit peste normal; care se apropie de sfârșit. **3.** Adj. (Despre plante, fructe etc.) Care se seamănă sau ajunge la maturitate după termenul obișnuit; care și-a prelungit existența peste termenul obișnuit. **4.** Adv. După ce a trecut momentul potrivit, așteptat sau stabilit. **5.** Adv. Când un interval de timp este pe sfârșite sau s-a prelungit peste termenul normal. • *Cel* (*mai*) ~ = într-un timp consi-derat ca ultim termen. (Substantivat) *Într-un* ~ = după mult timp, după multă așteptare. (Pop.) *Mai curând ori mai* ~ = acum sau altădată, odată și odată, la o dată oarecare (dar neîndoielnică). – Pl.adj. *târzii.*

teácă s.f. **1.** Toc de metal, de lemn sau de piele în care se poartă lama unei săbii, a unui cuțit etc. **2.** (Pop.) Păstaie. • *A asculta* ~ *de pământ* = a asculta într-o desăvârșită tăcere. *Nu încap două săbii într-o* ~, se spune despre două persoane care nu se împacă sau care au un fel de a fi diferit una de alta. – Pl. *teci.*

teáfăr,-ă adj. (Despre ființe sau despre părți ale corpului lor) Care nu este rănit sau lovit; nevătămat. ▸ Sănătos la minte. – Pl. *teferi,-e.*

teámă s.f. Frică. – G.-D. *temei.*

teanc s.n. Grămadă de obiecte (de același fel) așezate unele peste altele. – Monosilabic. Pl. *teancuri.*

teasc s.n. Presă cu care se strivesc strugurii sau semințele plantelor oleaginoase pentru a obține mustul, respectiv, uleiul. – Monosilabic. Pl. *teascuri.*

teatrál,-ă adj. **1.** Referitor la teatru. **2.** Ar-tificial, afectat. – Sil. *tea-tral,* nu *te-a-.* Pl. *teatrali,-e.*

teátru s.n. **1.** Arta de a prezenta în fața unui public un spectacol de literatură dramatică. **2.** Spectacol, reprezentație dramatică. **3.** In-stituție culturală care organizează reprezen-tații dramatice; localul în care se desfășoară aceste reprezentații. **4.** Literatură dramatică. **5.** (Fig.) Loc în care se petrece o acțiune (importantă), un eveniment. ▹ ~ *de operații* = câmp de luptă. • *A juca* ~ = *a se preface.* – Sil. *tea-tru,* nu *te-a-.* Pl. *teatre.*

tectónic,-ă adj. s.f. **1.** Adj. Care privește mișcările scoarței terestre; referitor la tec-tonică (**2**). **2.** S.f. Ramură a geologiei care studiază structura și mișcările scoarței terestre. – G.-D. s.f. *tectonicii.* Pl. adj. *tectonici,-ce.*

tedéum s.n. Imn liturgic de laudă și de mulțumire aduse lui Dumnezeu, cântat mai ales într-o împrejurare solemnă. – Sil. *-de-um.* Pl. *tedeumuri.*

tegumént s.n. Țesut la animale sau la plante, având funcția de a îmbrăca sau de a proteja un organ sau un întreg organism. – Pl. *tegumente.*

téhnic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține tehnicii (**3**), referitor la tehnică. **2.** Adj. Care se ocupă de problemele practice ale executării unor lucrări, de exercitarea unei profesiuni etc. **3.** S.f. Totalitatea uneltelor, a metodelor și a procedeelor de lucru cu ajutorul cărora se execută anumite operații sau se prelucrează bunurile necesare satisfacerii nevoilor societății. **4.** S.f. Ansamblul metodelor și procedeelor, îmbinate cu o anumită măiestrie personală și aplicate în practicarea unei profesiuni, în executarea unei lucrări etc. **5.** S.f. ~*ă de luptă* = totalitatea mijloacelor de luptă cu care sunt înzestrate forțele armate. – Pl.adj. *tehnici, -ce*, s.f. *tehnici.*

tehnicián,-ă s.m. și f. **1.** Specialist în dome-niul tehnicii (**3**). **2.** Persoană care cunoaște (și aplică) tehnica (**4**). – Sil. *-ci-an.* Pl. *teh-nicieni,-e.*

tehnicolór,-ă adj. (Despre filme) Realizat în culori; color. – Pl. *tehnicolori,-e.*

tehnocrát,-ă s.m. și f. Adept al tehnocrației. – Sil. *-no-crat.* Pl. *tehnocrați,-te.*

tehnocrație s.f. Doctrină și curent social-politic care preconizează deținerea puterii de către tehnicieni (ingineri, savanți, specialiști). – Sil. *-no-cra-.* G.-D. *tehnocrației.*

tehnológ s.m. Specialist în tehnologie. – Pl. *tehnologi.*

tehnológic,-ă adj. Referitor la tehnologie, care ține de tehnologie. – Pl. *tehnologici,-ce.*

tehnologíe s.f. Ansamblul cunoștințelor despre metodele și mijloacele de fabricare și prelucrare a materialelor, precum și de efectuare a unui anumit proces de producție. – G.-D. *tehnologiei.* Pl. *tehnologii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

tehnoredactáre s.f. Operație de pregătire tehnică și grafică a unui manuscris în vederea tipăririi lui. – Pl. *tehnoredactări.*

tei s.m., s.n. **1.** S.m. Numele mai multor arbori cu frunze mari, în formă de inimă, cu flori albe sau albe-gălbui puternic parfumate, folosite în medicină, și cu fructe achene. **2.** S.n. Fibră din scoarță de tei (**1**), din care se fac sfori, frânghii, rogojini. • *A face din ~ curmei* = a încerca toate mijloacele, a face tot posibilul. *A găsi ~ de curmei* = a găsi pretexte. *A lega două în ~* = a reuși să adune puțină avere. *A lega ~e de curmeie* = a înșira vorbe fără rost. – Monosilabic. Pl.m. *tei,* n. *teie.*

téică s.f. Cutia în care cad grăunțele din coșul morii și de unde trec între pietre pentru a fi măcinate. – Sil. *tei-.* Pl. *teici.*

teísm s.n. Doctrină filozofică sau religioasă care admite existența lui Dumnezeu ca ființă unică și transcendentă, creatoare, susținătoare și conducătoare a lumii.

tejgheá s.f. **1.** Masă lungă pe care vânzătorul își expune marfa și la care îi servește pe cumpărători. **2.** Masă de lucru a unui me-seriaș. – Sil. *tej-ghea.* Art. *tejgheaua.* Pl. *tejghele.*

tel s.n. Obiect de sârmă folosit în bucătărie pentru bătut ouăle, frișca etc. – Pl. *teluri.*

teleágă s.f. **1.** Căruță mică, cu două roți, pentru transportul persoanelor sau al poverilor ușoare. **2.** Cotigă (**2**). – Pl. *telegi.*

teleást s.m. Telecineast. – Sil. *-le-ast.* Pl. *teleești.*

telecabínă s.f. Instalație de teleferic având suspendate de cablu cabine pentru persoane. – Pl. *telecabine.*

telecineást,-ă s.m. și f. Specialist în realizarea filmelor pentru televiziune; autor de scenarii pentru televiziune; teleast. – Sil. *-ne-ast.* Pl. *telecineaști,-ste.*

telecomándă s.f. Transmitere la distanță a unei comenzi prin mijloace de telecomuni-cație. – Pl. *telecomenzi.*

telecomunicáție s.f. Transmitere la distanță, prin instalații cu sau fără fir (telefonie, te-legrafie, telecomandă etc.), a unor semnale corespunzând unor sunete, semne sau ima-gini. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *telecomunicației.* Pl. *telecomunicații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

telefáx s.n. Tehnică pentru transmiterea textelor și a fotografiilor alb-negru prin rețeaua telefonică; fax. – Pl. *telefaxuri.*

teleféric s.n. Funicular destinat transportului de persoane. – Pl. *teleferice.*

telefón s.n. **1.** Aparat prevăzut cu un trans-mițător și un receptor și care, legat de o instalație centrală, permite convorbiri la dis-tanță. ▹ *~ celular* (sau *mobil*) = telefon care se poartă la persoană. **2.** Che-mare sau convorbire telefonică. – Pl. *telefoane.*

telefoná vb.I tr. și intr. A comunica cu cineva prin intermediul telefonului (**1**). – Ind.pr. *telefonez.*

telefónic,-ă adj. Referitor la telefon (**1**) sau la telefonie; (despre mesaje) transmis prin telefon (**1**). – Pl. *telefonici,-ce.*

telefoníe s.f. Sistem de transmitere la distanță a vorbirii, între două puncte determinate, prin intermediul unei centrale telefonice. – G.-D. *telefoniei*, neart. *telefonii.*

telefoníst,-ă s.m. și f. Persoană care stabilește legăturile necesare într-o centrală telefonică neautomată. – Pl. *telefoniști,-ste.*

telegár s.m. Cal tânăr, iute, folosit la trăsură. – Pl. *telegari.*

telegénic,-ă adj. (Despre persoane) Care are calități potrivite pentru a produce pe ecranul

televizorului efecte vizuale favorabile, plăcute. – Pl. *telegenici,-ce.*

teleghidá vb. I tr. A dirija de la distanță (prin telecomandă, fascicul laser etc.), pe o traiectorie obligatorie, un avion, un proiectil etc. – Ind.pr. *teleghidez.*

telegráf s.n. Aparat cu care se transmite la distanță, prin circuit electric, un mesaj scris, folosind semnale convenționale drept corespondente ale literelor alfabetului obișnuit. – Sil. *-le-graf.* Pl. *telegrafe.*

telegrafiá vb.I. tr. A trimite o telegramă. – Sil. *-le-gra-fi-a.* Ind.pr. pers.1 *telegrafiez,* pers.3 *telegrafiază*; ger. *telegrafiind*, sil. *-fi-ind.*

telegráfic,-ă adj. Referitor la telegraf sau la telegrafie; (despre mesaje) transmis prin telegraf. – Sil. *-le-gra-.* Pl. *telegrafici,-ce.*

telegrafíe s.f. Transmitere la distanță, prin semnale electromagnetice, a unor texte și înregistrarea lor cu ajutorul telegrafului. • *~ fără fir* = radiotelegrafie. – Sil. *-le-gra-.* G.-D. *telegrafiei.* Pl. *telegrafii.*

telegrafíst,-ă s.m. și f. Persoană specializată în transmiterea și recepționarea telegramelor. – Sil. *-le-gra-.* Pl. *telegrafiști, -ste.*

telegrámă s.f. Mesaj transmis prin telegraf; formular pe care este scris acest mesaj. – Sil. *-le-gra-.* Pl. *telegrame.*

teleimprimatór s.n. Aparat telegrafic cu ajutorul căruia se transmit și se recepționează texte scrise cu literele alfabetului obișnuit. – Sil. *-im-pri-.* Pl. *teleimprimatoare.*

teleléu,-eá s.m. și f. Persoană care își pierde vremea umblând de colo până colo. • *A fi ~* (*Tănase*) = a fi zăpăcit, a fi prost. *A umbla ~* (*Tănase*) = a umbla fără rost, de colo până colo. – Pl. *telelei, telelele.*

telemeá s.f. Brânză preparată din calupuri de caș ținute în saramură. – Art. *telemeaua.* G.-D. *telemelei.*

telemétru s.n. **1.** Instrument cu care se măsoară distanța dintre locul observației și un punct depărtat sau inaccesibil. **2.** Dispo-zitiv al unui aparat fotografic, care permite reglarea distanței focale a obiectivului în funcție de depărtarea până la obiectul vizat. – Sil. *-me-tru.* Pl. *telemetre.*

telenovélă s.f. Film artistic pentru televiziune, de origine sud-americană, prezentat în seriale. – Nu *telenuvelă.* Pl. *telenovele.*

teleobiectív s.n. Obiectiv fotografic asemă-nător lunetei, care se atașează camerelor de luat vederi sau aparatelor de fotografiat pentru a permite luarea de imagini clare ale obiectelor depărtate. – Sil. *-le-o-biec-.* Pl. *teleobiective.*

teleosteeán s.m. (La pl.) Grup de pești cu scheletul complet osificat, cu corpul acoperit de solzi osoși; (la sg.) pește din acest grup (ex. crapul, somnul). ▸ (Adjectival; despre pești) Cu scheletul complet osificat. – Sil. *-le-os-te-ean.* Pl. *teleosteeni*, sil. *-te-eni.*

telepátic,-ă adj. Privitor la telepatie, care aparține telepatiei. – Pl. *telepatici,-ce.*

telepatíe s.f. Fenomen psihologic constând în transmiterea la distanță a gândurilor, fără intermediul simțurilor obișnuite. – G.-D. *tele-patiei*, neart. *telepatii.*

telerecórding s.n. Instalație pentru înregis-trarea pe film a imaginilor de televiziune.

telescáun s.n. Instalație de teleferic având suspendate pe cablu un fel de scaune pe care stau persoane. – Sil. *-le-sca-un.* Pl. *telescaune.*

teleschí s.n. Instalație de teleferic în care cablul poartă persoanele pe schiuri. – Sil. *-le-schi.* Pl. *teleschiuri.*

telescóp s.n. Instrument optic folosit în astronomie pentru observarea corpurilor cerești. – Sil. *-le-scop.* Pl. *telescoape.*

telescópic,-ă adj. **1.** Referitor la telescop; care se realizează sau se vede cu ajutorul telescopului. **2.** Alcătuit din tuburi care pătrund unul în golul

celuilalt, putând fi lungit sau scurtat după necesitate. – Sil. *-le-sco-*. Pl. *telescopici,-ce.*

telespectatór,-oáre s.m. și f. Persoană care urmărește o emisiune la televizor. – Sil. *-le-spec-*. Pl. *telespectatori,-oare.*

teletéxt s.n. Sistem de transmitere rapidă a documentelor în forma originală, cu ajutorul unui telex.

televizá vb.I tr. A transmite la distanță imagini și sunete cu mijloace proprii televi-ziunii (**1**). – Ind. pr. *televizez.*

televiziúne s.f. **1.** Tehnica transmiterii la distanță, prin intermediul undelor electro-magnetice, a unor imagini în mișcare și a unor sunete. **2.** Instituția care asigură elabo-rarea și difuzarea emisiunilor prin televiziune (**1**). – Sil. *-zi-u-*. Pl. *televiziuni.* Scris abr. TV, pr. *tevé.*

televizór s.n. Aparat care recepționează imaginile transmise prin televiziune (**1**). – Pl. *televizoare.*

télex s.n. Sistem mixt de telefonie și telegrafie prin teleimprimator, care folosește, prin comutare, același circuit de transmisie; textul transmis prin acest sistem. – Pl. *telexuri.*

telúric,-ă adj. (Livr.) Pământesc. – Pl. *telurici, -ce.*

temátic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care ține de o temă; făcut pe baza unei teme. **2.** S.f. Tema esențială sau totalitatea temelor literare, muzicale, științifice etc. mai frecvente ale unui autor, ale unui curent, ale unei epoci etc. – G.-D. s.f. *tematicii.* Pl.adj. *tematici,-ce.*

témă s.f. **1.** Idee centrală a unei expuneri, a unei scrieri literare, științifice, a unei opere artistice etc.; (spec.) idee de bază într-o lucrare muzicală de proporții mai mari, având un caracter și o construcție bine definite. **2.** Exercițiu scris dat școlarilor pentru aplicarea cunoștințelor dobândite. **3.** (Lingv.) Grupare de elemente din structura unui cuvânt, constituită din rădăcină împreună cu eventualele sufixe și prefixe, caracterizându-se prin faptul că este comună numai formelor flexionare ale unuia și aceluiași cuvânt. • *Pe tema...* (sau *teme...*) = despre problema... (sau problemele...), în jurul problemei... (sau problemelor...). – Pl. *teme.*

temătór,-oáre adj. Care se teme, neîncrezător. – Pl. *temători,-oare.*

tembél,-ă adj. Nepăsător, neglijent. ▸ Tâm-pit, idiot. – Pl. *tembeli,-e.*

téme vb.III. **1.** Refl. A fi cuprins de frică. **2.** Refl. A fi îngrijorat, a-și face griji. **3.** Tr. (Pop.) A bănui, a suspecta pe cineva de infidelitate. • *Cine e mușcat de șarpe se ~ și de șopârlă* = cel pățit e fricos și prevăzător. *Mă tem că...* = mi se pare că..., cred că.. – Ind.pr. *tem,* pf.s. *temui*; part. *temut.*

teméi s.n. **1.** Ceea ce servește drept sprijin, bază, fundament a ceva. **2.** Motiv, cauză. • *A pune ~* = a se bizui, a conta pe cineva sau pe ceva. *Cu ~* = **a)** trainic, temeinic; **b)** chib-zuit, cumpănit. *De ~* = de bază; important, însemnat. *Pe* (sau *în*) *~ul...* = bazat pe..., în conformitate cu... – Pl. *temeiuri.*

teméinic,-ă adj. **1.** Rezistent, solid, durabil. **2.** (Fig.) Sprijinit pe argumente solide; serios, profund. – Pl. *temeinici,-ce.*

temeinicíe s.f. Însușirea a ceea ce este temeinic. – G.-D. *temeiniciei,* neart. *temeinicii.*

temelíe s.f. Fundație (**1**); (fig.) element principal; bază, fundament. • *A pune ~* = a pune bazele, a întemeia. *Din temelii* = în întregime, cu totul. – G.-D. *temeliei.* Pl. *temelii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

temeneá s.f. Salut făcut printr-o plecăciune, după obiceiul turcesc; (fig.) ploconeală. • *A face temenele* = a se ploconi, a fi slugarnic. – Art. *temeneaua.* Pl. *temenele.*

temerár,-ă adj. Foarte curajos, îndrăzneț peste măsură. – Pl. *temerari,-e.*

temnicér s.m. Paznic la o închisoare. – Pl. *temniceri.*

témniță s.f. (Pop.) Închisoare. – Pl. *temnițe.*

témpera1 s.f. invar. **1.** Culoare obținută prin amestecarea ei cu lianți pe bază de substanțe albuminoide sau care conțin gelatină. **2.** Tehnică

de pictură în care se folosește tempera[1] (**1**); pictură executată în această tehnică.

temperá2 vb.I tr. A domoli, a face să slă-bească (o manifestare, un sentiment etc.). – Ind.pr. *temperez.*

temperaménț s.n. **1.** Ansamblul trăsăturilor care privesc aspectul dinamic și energetic al activității psihice și motorii a unei persoane. **2.** Energie vitală, dinamism. – Pl. *tempera-mente.*

temperamentál,-ă adj. **1.** Referitor la temperament (**1**), care aparține temperamentului. **2.** Plin de energie, de pasiune. – Pl. *temperamentali,-e.*

temperát,-ă adj. Moderat, micșorat (ca intensitate, viteză etc.); (despre oameni) cumpătat, liniștit. ▸ (Despre regiuni, climă) Caracterizat prin existența a patru anotim-puri, cu veri nu prea calde și cu ierni nu prea aspre. – Pl. *temperați,-te.*

temperatúră s.f. **1.** Gradul de încălzire a unui corp sau a unui mediu. ▹ ~ *critică* = temperatura unui gaz deasupra căreia acesta nu poate fi lichefiat. ~ *absolută* = temperatură care se măsoară pornind de la zero absolut. **2.** Grad de căldură care depășește limita normală a corpului omenesc (37°C), reprezentând un simptom patologic. – Pl. *temperaturi.*

témplu s.n. Nume dat edificiului destinat practicării cultului religios, în special la unele popoare din antichitate, iar astăzi la mozaici, budiști, protestanți etc. – Sil. *tem-plu.* Pl. *temple.*

témpo s.n. (Muz.) Viteză cu care se execută o compoziție, conform conținutului și caracte-rului ei. – Art. *tempóul.* Pl. *tempouri.*

temporál1 adj. *Os* ~ (și substantivat, n.) = os pereche așezat de o parte și de alta a cutiei craniene, în regiunea tâmplelor. – Pl. *temporale.*

temporál2,-ă adj. Referitor la timp; care indică timpul. – Pl. *temporali,-e.* Par. *tem-porar.*

temporár,-ă adj. Care durează un timp limitat (de obicei scurt). – Pl. *temporari,-e.* Par. *temporal*[2].

temporizá vb.I tr. (Livr.) A tergiversa. – Ind.pr. *temporizez.*

temút,-ă adj. Care inspiră teamă. – Pl. *temuți,-te.*

ten s.n. Culoarea și calitatea pielii obrazului; (p. ext.) pielea obrazului. – Pl. *tenuri.*

tenáce adj. **1.** (Despre persoane) Stăruitor, perseverent; (despre însușiri, manifestări etc.) care denotă perseverență, dârzenie. **2.** (Despre materiale solide) Care prezintă tenacitate (**2**). – Pl. *tenaci,-ce.*

tenacitáte s.f. **1.** Însușirea de a fi tenace (**1**). **2.** Proprietate a unui material (solid) de a suporta deformații relativ mari înainte de a se rupe. – G.-D. *tenacității,* near. *tenacități.*

tencuí vb.IV tr. A acoperi un perete, un tavan etc. cu tencuială. – Ind.pr. *tencuiesc,* pf.s. *tencuii.*

tencuiálă s.f. Strat de mortar sau de plăci de ipsos care se aplică pe pereți sau pe tavane pentru a obține suprafețe netede. – Pl. *tencuieli.*

téndă s.f. Apărătoare de soare sau de ploaie, făcută din pânză, pentru o luntre, o terasă etc. – Pl. *tende.* Par. *tentă.*

tendențiós,-oásă adj. Care urmărește anumite scopuri (de obicei ascunse); care insinuează ceva. – Sil. *-ți-os.* Pl. *tendențioși, -oase.*

tendínță s.f. **1.** Înclinație firească spre a face un anumit lucru. **2.** Forța care face ca un corp să se miște într-o anumită direcție; direcția unui corp în mișcare; direcția de evoluție a unui proces, de orientare a unei acțiuni etc. – Pl. *tendințe.*

tendón s.n. Țesut fibros și rezistent, cu ajutorul căruia mușchii se fixează pe oase. – Pl. *tendoane.* Par. *tendor.*

tendór s.n. Dispozitiv pentru întinderea unor cabluri de ancorare. – Pl. *tendoare.* Par. *tendon.*

tenébră s.f. (Livr.; mai ales la pl.) Întunecime deplină, obscuritate totală. – Sil. *-ne-bră.* Pl. *tenebre.*

tenebrós,-oásă adj. (Livr.) Întunecos, obscur; sumbru. ▸ (Fig.) Tainic, misterios. ▸ (Fig.; despre oameni și despre firea lor) Posomorât, închis. – Sil. *-ne-bros.* Pl. *tene-broși,-oase.*

ténie s.f. Gen de viermi paraziți în formă de panglică lungă și lată, care trăiesc în intestinul subțire al

omului și al animalelor. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *teniei.* Pl. *tenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

ténis s.n., s.m. **1.** S.n. Joc sportiv între doi jucători sau între două perechi ce își transmit alternativ o minge mică, lovind-o cu o rachetă, pe un teren despărțit în două printr-o plasă. ▹ ~ *de masă* = joc asemănător cu tenisul, în care mingea este lovită cu o paletă pe o masă specială. **2.** S.m. (La pl.) Pantofi pentru tenis (**1**). – Pl.m. *tenișI.*

tenismén s.m. Jucător de tenis. – Acc. nu *ténismen.* Nu *tenisman.* Pl. *tenismeni.*

tenór s. **1.** S.n. Voce bărbătească cu registrul cel mai înalt. **2.** S.m. Persoană cu astfel de voce. – Pl. **2** *tenori.*

tensiométru s.n. Aparat pentru măsurarea tensiunii arteriale. – Sil. *-si-o-me-tru.* Pl. *tensiometre.*

tensioná vb. I tr. A produce o stare de încordare. – Sil. *-si-o-.* Ind.pr. *tensionez.*

tensiúne s.f. **1.** (Fiz.) Forță care ia naștere în interiorul unui corp supus unui efort. **2.** Stare a unui corp care este întins sau comprimat. **3.** (Fig.) Stare de încordare; surescitare, zbucium sufletesc. **4.** (Și în sintagma ~ *arterială*) Presiune exercitată de sânge asupra arterelor. **5.** ~ *electrică* = mărime egală cu produsul dintre intensitatea medie a câmpului electric și lungimea liniei de-a lungul căreia se măsoară această mărime. – Sil. *-si-u-.* Pl. *tensiuni.*

tentá vb.I tr. A deștepta o dorință; a ispiti, a ademeni. – Ind.pr. *tentez.*

tentácul s.n. Organ alungit, musculos și sensibil, prezent în număr variat la unele animale acvatice, de care acestea se servesc pentru a apuca prada, a se deplasa etc. – Pl. *tentacule.*

tentaculár,-ă adj. Cu tentacule; asemănător unui tentacul. – Pl. *tentaculari,-e.*

tentánt,-ă adj. Care tentează. – Pl. *tentanți, -te.*

tentatívă s.f. Încercare de a face ceva, fără a fi sigur de reușită. – Pl. *tentative.*

tentáție s.f. Dorință de a face, de a obține ceva; ispită, ademenire. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *tentației.* Pl. *tentații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

téntă s.f. Nuanță de culoare obținută prin diluarea unui colorant într-un solvent sau prin amestecul mai multor culori. – Pl. *tente.* Par. *tendă.*

teocrație s.f. Formă de guvernământ în care puterea civilă și politică este subordonată puterii religioase. – Sil. *te-o-cra-.* G.-D. *teocrației.* Pl. *teocrații*, art. *-țiile,* sil. *-ți-i.*

teodolít s.n. Instrument optic pentru mă-surarea unghiurilor verticale și orizontale, folosit în lucrările de geodezie și topografie. – Sil. *te-o-.* Pl. *teodolite.*

teológ s.m. Specialist în teologie. – Sil. *te-o-.* Pl. *teologi.*

teológic,-ă adj. Referitor la teologie, care ține de teologie. – Sil. *te-o-.* Pl. *teologici,-ce.*

teologíe s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul existenței și al naturii lui Dumnezeu și cu raporturile Sale cu lumea. – Sil. *te-o-.* G.-D. *teologiei.*

teorémă s.f. (Mat., log.) Enunț al cărui adevăr se stabilește prin demonstrație. – Sil. *te-o-.* Pl. *teoreme.*

teorétic,-ă adj. **1.** Bazat pe teorie (**1**), referitor la teorie. **2.** Abstract, noțional, conceptual. – Sil. *te-o-.* Pl. *teoretici,-ce.*

teoretician,-ă s.m. și f. Persoană care se ocupă cu problemele teoretice ale unui domeniu de cunoaștere. – Sil. *te-o-... -ci-an.* Pl. *teoreticieni,-e.*

teoretizá vb.I tr. A extrage și a sistematiza ideile generale din datele unei cercetări; a formula o teorie (**1**). – Sil. *te-o-.* Ind.pr. *teoretizez.*

teoríe s.f. **1.** Ansamblu de cunoștințe noționale, ordonate sistematic, sau de ipoteze, prin care se explică un anumit fenomen sau o serie de fapte dintr-un domeniu al realității. **2.** Parte a unei științe care se ocupă cu elaborarea conceptelor, dar nu și cu aplicarea practică a acestora. – Sil. *te-o-.* G.-D. *teoriei* Pl. *teorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

teozofíe s.f. Nume dat unor doctrine filozofico-religioase care pretind că pot să cu-noască nemijlocit divinitatea prin revelații, prin intuiții mistice etc. – Sil. *te-o-*. G.-D. *teozofiei*, neart. *teozofii.*

teracótă s.f. Argilă modelată, arsă și smălțuită, din care se fac plăci pentru sobe, cărămizi de fațadă, obiecte ornamentale etc. – Pl. *teracote.*

terapeútic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la terapeutică (2), care ține de terapeutică. **2.** S.f. Ramură a medicinei care studiază mijloacele și metodele de tratament al bolilor. **3.** S.f. Terapie. – Pl. *terapeutici,-ce.*

terapíe s.f. Metodă de vindecare a unei boli; tratament al unei boli; terapeutică. – G.-D. *terapiei.* Pl. *terapii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-.*

terasaménte s.n. **1.** Lucrare constând din săpături și umpluturi de pământ în vederea realizării unei construcții, a unei căi ferate, a unui canal etc. **2.** Infrastructura drumurilor, a căilor ferate, a canalelor etc. – Pl. *tera-samente.*

terásă s.f. **1.** Platformă deschisă (uneori acoperită) situată la nivelul unui apartament sau pe acoperișul unei clădiri. ▸ Suprafață plană amenajată pe un teren ridicat, într-un parc, într-o grădină etc. **2.** Formă de relief cu aspect de treaptă în lungul versanților văilor sau al țărmurilor unei ape. – Pl. *terase.*

teráz s.n. Varietate de struguri de calitate inferioară, cu boabe mici și negre; vin obținut din astfel de struguri.

térbiu s.n. Element chimic din grupa pă-mânturilor rare. – Sil. *-biu,* pr. *-bĭu.*

térchea-bérchea s.m. invar. Calificativ pentru un om de nimic, neserios. – Sil. *ter-chea-ber-chea.* Pl. *terchea-berchea.*

terci s.n. Mâncare făcută din făină de porumb fiartă în apă; mămăligă foarte moale. • *A cădea cu nasul în ~* = a-și pierde cinstea, a se face de rușine. *A face pe cineva* (sau *ceva*) *~* = a nimici pe cineva, a distruge ceva. *S-a întărit ~ul* = s-au precipitat lucrurile, nu-i de glumit. – Monosilabic. Pl. *terciuri.*

terciuí vb.IV tr. și refl. A (se) face ca un terci. – Sil. *-ciu-i.* Ind.pr. *terciuiesc,* pf.s. *terciuii.*

terebentínă s.f. Lichid incolor, cu miros pătrunzător, extras din rășina coniferelor și folosit ca solvent pentru lacuri sau în medicină ca balsam. – Pl. *terebentine.*

terén s.n. **1.** Întindere de pământ delimitată; parte a scoarței terestre, privită din punct de vedere geologic, geografic etc. **2.** Loc unde se desfășoară o anumită activitate; (sport) loc special amenajat pentru diferite competiții sau jocuri sportive. **3.** (Fig.) Domeniu de activitate, de preocupări. • *A câștiga ~* = a progresa într-o acțiune. *A părăsi ~ul* = a ceda, a se da bătut. *A pierde ~ul* = a pierde treptat din importanță. *A pregăti ~ul* = a crea condiții prielnice pentru o acțiune. *A sonda ~ul* = a se informa înainte de a întreprinde ceva. *Pe ~* = acolo unde are loc o activitate, la fața locului. – Pl. *terenuri.*

teréstru,-ă adj. Pământesc. ▸ (Substantivat) Persoană de pe Pământ. – Sil. *-res-tru.* Pl. *tereștri,-stre.*

terezíe s.f. Cântar format dintr-o pârghie mobilă cu două brațe egale, de capetele cărora atârnă câte un taler. – G.-D. *tereziei.* Pl. *terezii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

terfelí vb. IV tr. **1.** A murdări, a mânji (mai ales îmbrăcămintea). **2.** (Fig.) A batjocori, a insulta, a înjosi, a compromite. – Ind.pr. *terfelesc,* pf.s. *terfelii.*

tergál s.n. Denumire comercială pentru una dintre fibrele de poliester; (p. ext.) țesătură din astfel de fibre. – Pl. *tergaluri* „sorturi".

tergiversá vb. I tr. A întârzia rezolvarea unei probleme amânând de pe o zi pe alta; a tărăgăna, (livr.) a temporiza. – Ind.pr. *tergiversez.*

teríbil,-ă adj. **1.** Care inspiră groază. **2.** (Fam.) Grozav, extraordinar. ▸ (Adverbial) Foarte, extrem de mult, de tare etc. – Pl. *teribili,-e.*

teribilísm s.n. Atitudine, vorbă, faptă etc. care vrea să impresioneze, să șocheze. – Pl. *teribilisme* „fapte“.

teriér s.m. Rasă de câini de talie mică, folosiți la vânarea animalelor care trăiesc în vizuini. – Sil. *-ri-er.* Pl. *terieri.*

terifiánt,-ă adj. (Livr.) Înspăimântător. – Sil. *-fi-ant.* Pl. *terifianți,-te.*

teritoriál,-ă adj. Care aparține unui teri-toriu; referitor la un teritoriu. ▹ *Ape ~e* = porțiune de mare sau de ocean de-a lungul coastelor, supusă suveranității statului rive-ran. – Sil. *-ri-al.* Pl. *teritoriali,-e.*

teritóriu s.n. Parte din suprafața Pământului (incluzând solul, subsolul, apele și spațiul aerian) cuprinsă între granițele unui stat și supusă suveranității acestuia; (p. restr.) în-tindere de pământ delimitată, pe care se exercită o anumită autoritate. – Sil. *-riu,* pr. *-riu.* Pl. *teritorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

termál,-ă adj. (Despre ape minerale) Care izvorăște cald din pământ; (despre o stațiune) care are izvoare de ape minerale calde. – Pl. *termali,-e.*

térme s. f. pl. Băi publice la romani.

térmen s.m., s.n. **1.** S.m. Cuvânt, expresie (specifică unui anumit domeniu). **2.** S.m. Fiecare dintre elementele considerate ca făcând parte dintr-un tot. *Termenii unei comparații.* ▸ (Mat.) Fiecare dintre monoa-mele unui polinom; fiecare dintre numerele care alcătuiesc o progresie sau un raport. **3.** S.n. Interval de timp în limita căruia urmează să se înfăptuiască sau să se întâmple ceva. **4.** S.n. Dată fixă la care urmează să se execute o obligație. • *A fi în ~i buni* (sau *răi*) *cu cineva* = a avea relații bune (sau rele) cu cineva. *În* (sau *la*) *~* = la data fixată. *În ~* = (despre soldați) în curs de satisfacere a stagiului militar. – Pl.m. *termeni,* n. *termene.*

térmic,-ă adj. Care produce sau utilizează căldură; referitor la căldură sau la tempera-tură. ▹ *Centrală ~ă* = termocentrală. – Pl. *termici,-ce.*

termificá vb.I tr. A alimenta cu căldură instalații, clădiri de locuit etc. printr-o rețea de distribuție de la o termocentrală. – Ind.pr. *termífic.* Forma recomandată **termoficá**.

terminá vb.I. **1.** Tr. A duce o acțiune până la sfârșit, a face ceva până la capăt; a sfârși, a isprăvi. **2.** Refl. A ajunge la sfârșit, a nu mai continua (să existe); a se încheia. • *A ~ cu cineva* = a rupe relațiile cu cineva. *S-a terminat cu el* = nu mai are nici o șansă de scăpare. – Ind.pr. *términ,* acc. nu *termín.*

terminál,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care se află la capăt, la extremitate. **2.** S.n. Element, punct final al unei linii de comunicație. **3.** S.n. Ansamblul instalațiilor pentru descărcarea produselor petroliere dintr-o conductă. **4.** S.n. (Inform.) Organ de intrare și de ieșire asociat unui ordinator și care permite citirea datelor sau a rezultatelor. – Pl. *terminali,-e.*

terminație s.f. **1.** Partea terminală a unui lucru. **2.** (Lingv.) Sunet sau grup de sunete care se află la sfârșitul unui cuvânt. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *terminației.* Pl. *terminații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

terminológic,-ă adj. Referitor la termino-logie, de terminologie. – Pl. *terminologici,-ce.*

terminologíe s.f. Totalitatea termenilor de specialitate folosiți într-o disciplină științifică, într-un domeniu etc. – G.-D. *terminologiei.* Pl. *terminologii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

términus s.n. invar. Ultimul punct al unei linii ferate, al unui traseu de tramvai, de autobuz etc.

termít s.n. Amestec, în pulbere, de aluminiu și oxid al unui metal, care, prin ardere, dezvoltă o cantitate mare de căldură, fiind folosit în metalurgie. – Pl. *termituri* „sortimente“. Par. *termită.*

termítă s.f. (La pl.) Ordin de insecte dă-unătoare, de dimensiuni mici, oarbe, care trăiesc în colonii, în special în țările calde; (la sg.) insectă din acest ordin. – Pl. *termite.* Par. *termit.*

termocentrálă s.f. Centrală în care se produce căldură și de unde aceasta este distribuită prin intermediul unui agent (abur, apă caldă) pentru a

fi utilizată în scopuri tehnologice sau la încălzitul încăperilor; centrală termică. – Sil. *-cen-tra-*. Pl. *ter-mocentrale.*

termochimíe s.f. Ramură a chimiei având ca obiect studiul manifestărilor termice care însoțesc reacțiile chimice și unele procese fizico-chimice. – G.-D. *termochimiei.*

termodinámică s.f. Ramură a fizicii care studiază mișcarea termică a materiei și trecerea ei în alte forme de mișcare. – G.-D. *termodinamicii.*

termoeléctric,-ă adj. Referitor la termoelectricitate (**1**), de termoelectricitate. ▹ *Centrală ~ă* = centrală electrică ce folosește energia termică a cărbunilor sau a altor carburanți sau combustibili. – Sil. *-mo-e-lec-tric.* Pl. *termoelectrici,-ce.*

termoelectricitáte s.f. **1.** Energie electrică produsă, prin transformare directă, din energie termică. **2.** Parte a fizicii care studiază relațiile dintre fenomenele electrice și cele termice. – Sil. *-mo-e-lec-tri-*. G.-D. *termoelectricității.*

termoficá vb.I v. **termifica**.

termofór s.n. Pernă electrică sau recipient plat cu apă caldă, care se aplică pe o parte a corpului pentru a o încălzi în caz de crize dureroase. – Pl. *termofoare.*

termogén,-ă adj. Care produce căldură. ▸ (Substantivat, n.) Substanță care, prin aplicare pe piele, produce o reacție terapeu-tică locală de natură termică. – Pl. *termo-geni,-e.*

termoizolánt,-ă adj. (Despre materiale) Care împiedică transmiterea căldurii. – Sil. *-mo-i-*. Pl. *termoizolanți,-te.*

termométru s.n. Instrument pentru măsura-rea temperaturii mediilor sau a corpurilor cu care vine în contact, cele mai obișnuite constând dintr-un tub de sticlă dispus în fața unei scări gradate și terminat cu un rezervor conținând mercur, alcool sau alt lichid ori un gaz care se dilată. – Sil. *-me-tru.* Pl. *termo-metre.*

termonucleár,-ă adj. **1.** *Reacție ~ă* = reacție de fuziune a nucleelor elementelor ușoare, produsă pe cale termică și care eliberează cantități uriașe de energie. **2.** Referitor la fenomenul de reacție termonucleară; bazat pe reacția termonucleară. – Sil. *-nu-cle-ar.* Pl. *termonucleari,-e.*

termoregláre s.f. (Fiziol.) Capacitate a cor-pului unor animale (mamifere, păsări) de a-și menține constantă temperatura, indiferent de variațiile temperaturii mediului înconjurător. – Sil. *-re-gla-*. G.-D. *termoreglării.*

termoregulatór s.n. Termostat. – Pl. *ter-moregulatoare.*

termorezisténț,-ă adj. (Despre unele ma-teriale) Care are o anumită rezistență la creșterea temperaturii. *Vas termorezistent*. – Pl. *termorezistenți,-te.*

térmos s.n. Vas de sticlă cu pereți dubli între care s-a făcut vid, protejat de o cutie metalică, folosit pentru a păstra un lichid la o temperatură constantă. – Pl. *termosuri.*

termosifón s.n. Mod de funcționare a unei instalații de încălzire cu apă caldă, bazat pe diferența de densitate a apei calde care se ridică și a celei reci care coboară. ▸ Instalație care funcționează în acest mod. – Pl. *termosi-foane.*

termostát s.n. Aparat care servește la reglarea și menținerea unei temperaturi constante într-o incintă sau într-un sistem tehnic; termoregulator. – Sil. *-mo-stat.* Pl. *termostate.*

termotéhnică s.f. Ramură a tehnicii care studiază problemele termodinamicii și ale căldurii, în legătură cu aplicațiile lor în teh-nică. – G.-D. *termotehnicii.*

termotropísm s.n. (Bot.) Însușire a unor organe vegetale de a se îndrepta către sursa de căldură. – Sil. *-mo-tro-*.

tern,-ă adj. (Livr.) **1.** Mat^{2} (**1**). **2.** (Fig.) Uniform, monoton. – Pl. *terni,-e.*

ternár,-ă adj. Compus din trei unități, din trei elemente. – Pl. *ternari,-e.*

teroáre s.f. Frică puternică, groază provo-cată prin amenințări sau prin intimidare. ▸ Asuprire bazată pe timorare. – G.-D. *terorii.*

terorísm s.n. Totalitatea actelor de violență comise de un grup sau de o organizație teroristă.

teroríst,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care terorizează; care se referă la teroare sau la terorism. **2.** S.m. și f. Persoană care săvârșește acte de terorism. – Pl. *teroriști,-ste.*

terorizá vb. I tr. A inspira cuiva groază prin amenințări sau prin alte mijloace de intimi-dare; a ține pe cineva sub teroare. – Ind.pr. *terorizez.*

tertíp s.n. Mijloc, procedeu necinstit. – Pl. *tertipuri.*

terț,-ă adj., s.m. **1.** Adj. Care vine în al treilea rând; care apare ca o a treia posibilitate. **2.** S.m. (Jur.) Persoană care nu figurează ca parte într-un act, într-un angajament etc. intervenit între două sau mai multe părți și care nu are drepturi sau obligații izvorâte din astfel de acte. **3.** S.m. (Log.) *Principiul ~ului exclus* = principiu fundamental al logicii potrivit căruia un enunț nu poate fi, în același timp și sub același raport, decât adevărat sau fals, o a treia posibilitate fiind exclusă. – Pl. *terți,-e.*

térță s.f. (Muz.) Intervalul dintre două sunete ale gamei la distanța de trei trepte. – Pl. *terțe.*

terțét s.n. Ansamblu format din trei interpreți care execută împreună o compoziție muzi-cală; compoziție muzicală pentru un astfel de ansamblu. – Pl. *terțete.*

terțiár,-ă adj. Care reprezintă al treilea studiu în dezvoltarea unui lucru. ▹ (Geol.) *Eră ~ă* (și substantivat, n.) = neozoic. – Sil. *-ți-ar.* Pl. *terțiari,-e.*

terțínă s.f. Strofă alcătuită din trei versuri, primul rimând cu al treilea, iar al doilea cu primul și cu al treilea din strofa următoare. – Pl. *terține.*

tescovínă s.f. Ceea ce rămâne după stoarcerea mustului din struguri și din care se obține un rachiu; boștină. – G.-D. *tescovinei.* Pl. *tescovine* „porții, sorturi".

tescuí vb.IV tr. A presa strugurii sau alte fructe cu teascul. – Ind.pr. *tescuiesc,* pf.s. *tescuii.*

téslă s.f. Unealtă cu coadă scurtă, cu tăiș lat, curbat, folosită de dulgheri, rotari și dogari. – Pl. *tesle.*

test s.n. Metodă de investigare, constând din una sau mai multe probe (aceleași pentru toate persoanele investigate), prin care se examinează funcții senzoriale motorii sau mintale, nivelul dezvoltării intelectuale, apti-tudinile etc. – Pl. *teste.* Par. *text.*

testá vb.I tr. A supune pe cineva sau ceva unui test. – Ind.pr. *testez.*

testaménț s.n.**1.** Act juridic prin care o persoană dispune de propria sa avere pentru timpul când nu va mai fi în viață. **2.** *Vechiul Testament* = prima parte a Bibliei, care cuprinde textele sfinte referitoare la credințele religioase și la viața poporului evreu până la nașterea lui Hristos. *Noul Testament* = a doua parte a Bibliei, care cuprinde evangheliile și alte scrieri religioase, de după nașterea lui Hristos. – **2** scris cu inițiale majuscule. Pl. *testamente.*

testamentár,-ă adj. Care se referă la un testament (**1**), care se face prin testament. – Pl. *testamentari,-e.*

testatór,-oáre s.m. și f. Persoană care a făcut un testament (**1**). – Pl. *testatori,-oare.*

testemél s.n. (Pop.) Basma mare, de obicei cu flori colorate pe fond negru. – Pl. *testemele.*

testícul s.n. Fiecare dintre cele două glande genitale masculine care produce spermato-zoizii și hormonii sexuali. – Pl. *testicule.*

testimoniál,-ă adj. (Jur.; despre probe) Care se face prin martori. – Sil. *-ni-al.* Pl. *testimoniali,-e.*

testosterón s.m. Hormon sexual masculin având rolul de a menține la bărbat caracterele sexuale secundare. – Sil. *-to-ste-.* Pl. *testosteroni.*

teșchereá s.f. (Fam.) Pungă pentru bani. • *A-și lua ~ua* = a pleca (repede). – Art. *teșchereaua.* Pl. *teșcherele.*

teși vb. IV tr. **1.** A tăia sau a reteza oblic un lemn, un trunchi de copac etc. **2.** A netezi tăind muchia sau vârful unui obiect ascuțit. **3.** A turti un lucru, lovindu-l într-o parte. – Ind.pr. *teșesc,* pf.s. *teși*; cj.pers.3 *să teșească.*

teșitură s.f. **1.** Tăietură piezișă, făcută într-un lemn, într-un trunchi de copac etc. **2.** Parte rămasă dintr-un trunchi de copac tăiat sau rupt. – Pl. *teșituri.*

tetánic,-ă adj. Referitor la tetanos; provocat de tetanos. – Pl. *tetanici,-ce.*

tetános s.n. Boală infecțioasă gravă, pro-vocată de bacilul tetanic și caracterizată prin contracții musculare violente. – Nu *tetanus.*

téte s.m.sg. (Pop.) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) tatăl său ori (în unele regiuni) cu (sau despre) bunicul său. – Art. *tetea.* G.-D. *tetei, lui tetea.*

tetínă s.f. Partea de cauciuc a biberonului, prin care copilul mic suge laptele, ceaiul etc. – Pl. *tetine.*

tetraciclínă s.f. Antibiotic folosit în trata-mentul infecțiilor cu colibacili, cu unele virusuri etc. – Sil. *te-tra-ci-cli-.* G.-D. *tetraciclinei.*

tetraédric,-ă adj. Referitor la tetraedru; în formă de tetraedru. – Sil. *te-tra-e-dric.* Pl. *tetraedrici,-ce.*

tetraédru s.n. Poliedru cu patru fețe. – Sil. *te-tra-e-dru.* Pl. *tetraedre.*

tetraevánghel s.n. Evangheliar. – Sil. *te-tra-e-.* Pl. *tetraevanghele.*

tetralogíe s.f. Grup de patru opere literare sau muzicale, ale aceluiași autor, legate între ele printr-o idee comună. – Sil. *te-tra-.* G.-D. *tetralogiei.* Pl. *tetralogii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

tetrapóde s.f. pl. (Zool.) Supraclasă de vertebrate care au patru membre adaptate deplasării pe uscat, în aer și în apă. – Sil. *te-tra-.*

tetrarhíe s.f. Formă de guvernământ, insti-tuită de Dioclețian, potrivit căreia adminis-trarea Imperiului Roman era împărțită între patru conducători, puterea supremă având-o împăratul. – Sil. *te-trar-.* G.-D. *tetrarhiei.* Pl. *tetrarhii,* art. *-hiile,* sil. *-hi-i-.*

tetravalént,-ă adj. (Despre elemente chimice) Care are patru valențe. – Sil. *te-tra-.* Pl. *tetravalenți,-te.*

teu s.n. **1.** Riglă de desen în formă de T. **2.** Piesă de forma literei T, folosită pentru ramificarea unei conducte. – Monosilabic. Pl. *teuri,* sil. *te-uri.*

teúgă s.f. Punte situată deasupra punții principale la prora unei nave, care se întinde dintr-un bord în altul. – Sil. *te-u-.* Pl. *teuge.*

teutón,-ă s.m., adj. **1.** S.m. (La pl.) Persoană care făcea parte dintr-un ordin monaho-cavaleresc german. **2.** Adj. Care se referă la teutoni (**1**); care aparține teutonilor; teutonic. – Sil. *te-u-.* Pl. *teutoni,-e.*

teutónic,-ă adj. Teuton (**2**). – Sil. *te-u-.* Pl. *teutonici,-ce.*

tevatúră s.f. Zarvă, gălăgie, scandal. – G.-D. *tevaturii.*

text s.n. **1.** Totalitatea cuvintelor care constituie o scriere (literară, științifică, admi-nistrativă etc.). ▸ Scriere considerată în redactarea ei originală, fără adăugiri de comentarii, explicații etc.; fragment dintr-o scriere, fără ilustrații. **2.** Cuvintele unei compoziții muzicale. – Pl. *texte.* Par. *test.*

textíl,-ă adj. **1.** (Despre plante) Din care se extrag fibre pentru țesături; (despre țesături) lucrat din aceste fibre. ▸ (Despre fibre, materiale etc.) Care servește la țesut sau la tricotat. **2.** Care se referă la țesătorie sau la țesături. ▸ (Substantivat, f.pl.) Materiale din fibre textile; obiecte făcute din astfel de materiale. – Pl. *textili,-e.*

textuál,-ă adj. **1.** Reprodus întocmai, cuvânt cu cuvânt. **2.** Referitor la text, care privește textul. *Analiză textuală.* – Sil. *-tu-al.* Pl. *textuali,-e.*

textúră s.f. **1.** Modul de dispunere a compo-nenților unei roci sau ai unui aliaj. **2.** Aspectul unei țesături, determinat de finețea și de modul de îmbinare a firelor. ▸ (P. anal.) Modul în care sunt aranjate componentele unei opere literare. – Pl. *texturi.*

tezáur s.n. **1.** Cantitate mare de monede, de metale prețioase și de alte obiecte de preț adunate laolaltă; locul lor de păstrare. ▸ Comoară (ascunsă în pământ). **2.** Totalitatea metalelor prețioase, a efectelor etc. aflate în depozitul unei bănci de emisiune și care constituie acoperirea biletelor de bancă puse în circulație sau de care dispune un stat la un moment dat; locul lor de păstrare. **3.** (Fig.) Patrimoniul spiritual al unei societăți, al unei epoci etc.; tot ceea ce este foarte iubit și este considerat prețios. – Sil. *-za-ur.* Pl. *tezaure.*

tezaurizá vb.I tr. A aduna, a acumula monede, obiecte de metal prețios etc. – Sil. *-za-u-.* Ind. pr. *tezaurizez.*

téză s.f. **1.** Idee formulată concis, susținută ca bază a unei concepții filosofice, politice, filologice etc.; afirmație susținută într-o discuție, într-o lucrare etc. **2.** Lucrare scrisă, de verificare, pe care o fac elevii în clasă, la sfârșitul unei perioade de studiu. ▹ *~ de doctorat* = lucrare științifică pe care o face și o prezintă un candidat pentru obținerea titlului de doctor într-un anumit domeniu. – Pl. *teze.*

tezísm s.n. Reducere a conținutului unei opere științifice, artistice etc. la ilustrarea sau la demonstrarea unei teze (**1**).

thriller s.n. Roman sau film de groază. – Pr. *sríl̆ər.* Pl. *thrillere.*

tiáră s.f. Mitră[2] a papei, formată din trei coroane suprapuse. – Sil. *ti-a-.* Pl. *tiare.*

tíbia s.f. (Anat.) Os lung și gros care, împreună cu peroneul, formează scheletul gambei; (pop.) fluierul piciorului. – Sil. *-bi-a.* G.-D. *tibiei.* Pl. *tibii,* art. *-biile,* sil. *-bi-i-.*

tic1 interj. (De obicei repetat) Cuvânt care redă sunetul ritmic al ceasornicului, bătăile inimii etc.

tic2 s.n. **1.** Contractare involuntară și repe-tată a unor grupuri musculare (mai ales ale feței). **2.** Deprindere pe care o capătă cineva în mod inconștient. – Pl. *ticuri.*

ticăí vb. IV intr. **1.** (Despre ceasornice) A produce un sunet ritmic, caracteristic, în timpul funcționării. **2.** (Fam.; despre inimă) A palpita, a zvâcni. – Ind.pr.pers.3 *tícăie.*

ticăít s.n. **1.** Sunetul produs de ceasornic. **2.** (Fam.) Palpitație a inimii. – Pl. *ticăíturi.*

ticălós,-oásă adj., s.m. și f. **1.** (Persoană) care comite fapte josnice, mârșave. **2.** (Înv.) (Persoană) sărman(ă), nenorocit(ă), vred-nic(ă) de plâns. – Pl. *ticăloși,-oase.*

ticăloșí vb. IV refl. **1.** A decădea din punct de vedere moral, a deveni ticălos, nemernic. **2.** (Înv. și reg.) A ajunge într-o stare mizera-bilă, vrednică de plâns. – Ind.pr. *ticăloșesc,* pf.s. *ticăloșii*; cj.pers.3 *să se ticăloșească.*

ticăloșíe s.f. **1.** Stare de decădere morală; faptă sau atitudine josnică, abjectă. **2.** (Înv.) Sărăcie, mizerie, nenorocire. – G.-D. *ticălo-șiei.* Pl. *ticăloșii,* art. *-șiile,* sil. *-și-i-.*

tichét s.n. Bucată de hârtie sau de carton imprimată, care asigură posesorului anumite drepturi (loc în tren, la un spectacol etc.). – Pl. *tichete.*

tichíe s.f. Acoperământ din stofă sau din pânză, fără bor, pentru creștetul capului. • *Născut cu tichia-n cap,* se spune despre cel norocos. – G.-D. *tichiei.* Pl. *tichii,* art. *-chiile,* sil. *-chi-i-.*

ticluí vb.IV tr. **1.** A aranja, a înjgheba, a potrivi. **2.** A compune, a redacta ceva în grabă. **3.** A pune la cale (inventând, născo-cind); a plăsmui. – Sil. *ti-clu-.* Ind.pr. *ticluiesc,* pf.s. *ticluii.*

ticsí vb. IV tr. A umple peste măsură un spațiu (înghesuind, îngrămădind, îndesând). – Ind. pr. *ticsesc,* pf.s. *ticsii.*

ticsít,-ă adj. **1.** (Despre ființe, lucruri) Îngrămădit; înghesuit; plin până la refuz. **2.** (Despre un spațiu, o încăpere etc.) Care conține sau cuprinde ceva în cantitate mare, plin peste măsură; înțesat. – Pl. *ticsiți,-te.*

tic-tác interj. Cuvânt care redă sunetul ritmic al ceasornicului, bătăile inimii, loviturile rit-mice într-un corp tare. ▹ (Substantivat, n.) *Tic-tacul inimii.*

tífic,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Referitor la tifos; care provoacă tifosul. **2.** S.m. și f. Persoană bolnavă de tifos. – Pl. *tifici,-ce.*

tíflă s.f. Gest batjocoritor, făcut cu degetul cel mare apropiat de vârful nasului, iar cu celelalte desfăcute și mișcate. • *A cădea* (sau *a da*) *tifla peste cineva* = a da norocul, în mod neașteptat, peste cineva. *A(-i) da cuiva cu tifla* = a-și arăta disprețul față de cineva. – Sil. *ti-flă.* Pl. *tifle.*

tifoídă adj. *Febră ~* = boală contagioasă acută, provocată de bacilul tific, manifestată prin febră mare, tulburări intestinale grave etc. – Pl. *tifoide.*

tifón s.n. Pânză subțire de bumbac, cu țesă-tură foarte rară, folosită pentru pansamente. – Pl. *tifoane.*

tífos s.n. Nume dat mai multor boli febrile, infecțioase și epidemice. ▹ *~ exantematic* v. *exantematic*. – Nu *tifus.* Pl. *tifosuri.*

tigáie s.f. Vas de formă rotundă, cu marginea joasă și cu o coadă lungă, folosit pentru prăjit. – Pl. *tigăi.*

tighél s.n. Cusătură vizibilă, făcută cu mâna sau cu mașina (în scop decorativ). • *A-i trage cuiva un ~* = a mustra, a dojeni pe cineva. – Pl. *tighele.*

tighelí vb.IV tr. A face un tighel. – Ind.pr. *tighelesc,* pf.s. *tighelii.*

tigroáică s.n. Femela tigrului. ▸ Epitet dat unei femei aprige. – Sil. *ti-groai-.* Pl. *tigroaice.*

tígru s.m. Animal carnivor feroce, de talie mare, cu blana de culoare galbenă-roșcată cu dungi negre, transversale, care trăiește în sudul și estul Asiei și în insulele Australiei. – Sil. *ti-gru.* Pl. *tigri,* art. *-grii.*

tígvă s.f. **1.** Numele mai multor plante erbacee târâtoare sau agățătoare, cu fructe mari de culoare gălbuie; tâlv. **2.** Fructul tigvei (**1**). ▸ Vas făcut din fructul uscat și golit de miez al tigvei (**1**), folosit mai ales ca pâlnie de tras băutura din butoi. **3.** (Pop.) Craniu; (depr.) cap. • *~ goală* (sau *seacă*) = om prost. – Pl. *tigve.*

tíhnă s.f. Liniște (sufletească), pace; odihnă; viață lipsită de griji, confort, comoditate. • *Fără ~* = fără răgaz, neîncetat. – G.-D. *tihnei.* Pl. *tihne.*

tihní vb.IV intr. (Construit cu pronumele în dativ) A-i face plăcere ceva, a-i cădea bine, a-i prii. – Ind.pr.pers.3 *tihnește.*

tíjă s.f. **1.** (Tehn.) Bară subțire de metal, cu multe întrebuințări. **2.** (Bot.) Tulpina aeriană a plantelor erbacee. – Pl. *tije.*

tíldă s.f. Semn grafic (~) folosit în unele lucrări pentru a înlocui un cuvânt (sau o parte a lui) care se repetă. – Pl. *tilde.*

tiliacée s.f. pl. Familie de plante dicotile-donate lemnoase, mai rar erbacee, răspândite la tropice și mai puțin în zona temperată (ex. teiul, iuta). – Sil. *-li-a-ce-e,* scris nu *-ceie.*

tilíncă s.f. **1.** Fluier simplu, fără găuri pentru degete, făcut din coajă de salcie. **2.** Clopot mai mic decât talanga, pentru oi și vite. – Pl. *tilinci.*

tilíșcă s.f. Plantă erbacee, cu tulpina acope-rită cu peri moi, cu flori mici, trandafirii, dispuse în raceme. – Pl. *tiliști.*

timbrá vb.I tr. A aplica un timbru pe o scrisoare. – Sil. *tim-bra.* Ind.pr. *timbrez.*

tímbru s.n. **1.** Imprimat de valoare, de dimensiuni mici, care se lipește pe scrisori sau pe unele acte, reprezentând o taxă sau un impozit. **2.** Însușire a unui sunet prin care acesta se deosebește de sunete de aceeași înălțime produse de o altă sursă sonoră. – Sil. *tim-bru.* Pl. **1** *timbre*, **2** *timbruri.*

time-out s.n. (Sport) Scurtă întrerupere regulamentară a jocului acordată de arbitru la cererea jucătorilor. – Pr. *táimaut.* Pl. *time-outuri.*

timíd,-ă adj. (Despre persoane) Lipsit de curaj, de îndrăzneală; (despre vorbe, fapte) care denotă timiditate. – Pl. *timizi,-de.*

timiditáte s.f. Însușirea de a fi timid. – G.-D. *timidității.* Pl. *timidități* „atitudini".

timoftícă s.f. Plantă erbacee din familia graminee-lor, care crește sălbatică sau cultivată ca nutreț pentru vite. – Pl. *timoftici.*

timól s.n. **1.** Substanță care se găsește în unele uleiuri eterice sau se prepară pe cale sintetică și este

folosită în medicină (antiseptic și emolient al căilor respiratorii). **2.** (Med.) Probă de laborator pentru verificarea funcțiilor ficatului. – Pl. **2** *timoluri.*

timónă s.f. Roată cu mânere dispuse pe periferia ei, cu ajutorul căreia se manevrează manual cârma unei nave. – Pl. *timone.*

timoniér s.m. Marinar care manevrează timona. – Sil. *-ni-er.* Pl. *timonieri.*

timorá vb.I tr. A intimida, a înspăimânta. – Ind. pr. *timorez.*

timorát,-ă adj. Stăpânit de teamă sau de emoție; intimidat, speriat. – Pl. *timorați,-te.*

timp s.n., s.m. **1.** S.n. Succesiune nelimitată de momente în care se desfășoară procesele și fenomenele realității; vreme. **2.** S.n. Moment în desfășurarea unei acțiuni, a unui eveniment etc.; perioadă măsurată în ore, zile etc.; vreme. ▸ Perioadă determinată istoric. **3.** S.n. Stare a atmosferei într-un anumit loc și într-o anumită perioadă; vreme. **4.** S.m. (Muz.) Fiecare dintre părțile egale care alcătuiesc o măsură. **5.** S.m. (Tehn.) Fiecare dintre fazele ciclului unui motor termic cu piston, care corespunde unei curse complete a pistonului. **6.** S.n. (Gram.) Categorie specifică verbului, prin care se exprimă momentul în care se petrece acțiunea; formă verbală corespunzând acestei categorii. • *A-i sosi ~ul cuiva* (sau *la ceva*) = a-i sosi cuiva (sau la ceva) momentul favorabil, prilejul așteptat. *Cu ~ul* = treptat, pe măsură ce are loc o acțiune. *Din ~* = înainte de a fi prea târziu. *Din ~ în ~* = din când în când, uneori. *Între ~* = în intervalul acesta. *La ~* = la momentul potrivit. *Pe ~uri* = mai demult, cândva, odinioară. – Pl.n. *timpuri,* m. *timpi.*

timpán s.n. **1.** Membrană elastică ce desparte partea externă a urechii de cea mijlocie și ale cărei vibrații transmit undele sonore la urechea internă. **2.** Instrument muzical de percuție, asemănător cu toba, dar care poate fi acordat. – Pl. *timpane.*

timpuríu,-íe adj., adv. **1.** Adj. Care apare, care se face înainte de data sau de timpul obișnuit ori prevăzut. ▸ (Despre varietăți de fructe, de legume etc.) Care se coace devreme. **2.** Adv. Înainte de momentul hotărât, așteptat sau prevăzut. – Pl. *timpurii.*

tímus s.n. Glandă endocrină situată în partea superioară a toracelui, având rol în procesul imunitar și de creștere a organismului în perioada copilăriei; la pubertate se atrofiază.

tínă s.f. (Pop.) Noroi[1] (**1**). – G.-D. *tinei.*

tinctúră s.f. Soluție alcoolică folosită în medicină, obținută prin extracție din diferite plante, organe de animale sau din minerale. – Sil. *tinc-tu-.* Pl. *tincturi.*

tíndă s.f. **1.** Încăpere la intrare în casele țărănești sau la intrarea bisericilor. **2.** (Pop.) Pridvor, cerdac. – Pl. *tinde.*

tínde vb. III intr. A năzui către ceva, a avea tendința să... – Ind.pr. *tind,* pf.s. *tinsei*; ger. *tinzând*; part. *tins.*

tindéche s.f. Piesă la războiul de țesut manual, cu ajutorul căreia se ține întinsă pânza când se țese; mecanism la războaiele mecanice folosit în același scop. – Pl. *tindechi.*

tinerésc,-eáscă adj. Care se referă la tinerețe ori la tineri; care aparține sau este caracteristic tinereții ori tinerilor; (livr.) ju-venil. – Pl. *tinerești.*

tinerése adv. În felul tinerilor, ca tinerii.

tinerét s.n. Mulțime de tineri; totalitatea tinerilor; tinerime.

tinerécțe s.f. Parte din viața omului între copilărie și maturitate; stare a omului tânăr. • *În floarea tinereții* = tânăr, plin de prospețime. *Prima ~* = perioadă a tinereții care urmează imediat copilăriei. –Pl. *tinerețí.*

tineríme s.f. Tineret. – G.-D. *tinerimii,* neart. *tinerimi.*

tingíre s.f. Vas de aramă sau de fontă, în care se gătește mâncare. • *Și-a găsit* (sau *și-a aflat*) *~a capacul*, se spune despre două persoane care au cusururi comune; și-a găsit sacul peticul. – Pl. *tingiri.*

tinicheá s.f. Placă sau foaie subțire de oțel, având diverse întrebuințări. ▸ (Depr.) Metal sau obiect de metal de proastă calitate. • *A ajunge la ~* = a se îmbăta. *A fi* (sau *a ajunge la*) *~* = a fi (sau a ajunge) sărac. *A-i pune* (sau *a-i lega*) *cuiva ~ua de coadă* = a-i cauza cuiva o daună morală care să-l urmărească mereu. – Art. *tinicheaua*. Pl. *tinichele* „obiecte".

tinichigeríe s.f. **1.** Meseria tinichigiului. **2.** Atelier în care se confecționează sau se repară obiecte de tinichea. – G.-D. *tinichi-geriei*. Pl. *tinichigerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

tinichigíu s.m. Meseriaș care confecționează sau repară obiecte de tinichea ori execută piese sau elemente de construcție din tablă de oțel. – Pl. *tinichigii,* art. *-giii,* sil. *-gi-ii.*

tip s. **1.** S.n. Obiect care servește ca model pentru producerea altor obiecte de același fel; prototip. **2.** S.n. Individ, exemplar care întrunește caracteristicile unui grup de obiecte, fenomene, ființe; totalitatea trăsăturilor distinctive esențiale ale unui grup. **3.** S.n. Personaj dintr-o operă de artă, care întru-nește caracterele esențiale ale indivizilor din categoria pe care o reprezintă. **4.** S.n. Fel, soi, varietate. **5.** S.m. și f. (Fam.) Individ, ins. – Pl. n. *tipuri*, m. *tipi*, f. *tipe.*

tipár s.n. **1.** Procedeu de reproducere și multiplicare a unor texte, ilustrații etc.; ansamblul mijloacelor tehnice de tipărire. **2.** Formă în care se toarnă diferite materiale pentru a primi aspectul dorit; model după care se execută diferite obiecte (mai ales de îmbrăcăminte). **3.** (Fig.) Model, tip, prototip. • *A fi* (sau *a se afla*) *sub ~* = a fi în curs de tipărire. *A vedea lumina ~ului* = (despre cărți) a apărea. – Pl. *tipare.*

tipárniță s.f. (Înv.) Tipografie. – Pl. *tiparnițe.*

tipări vb.IV tr. A reproduce (mai ales pe hârtie) un text, imagini etc. cu ajutorul tiparului (**1**); (p. ext.) a publica. – Ind.pr. *tipăresc,* pf.s. *tipării.*

tipăritúră s.f. Lucrare tipărită. – Pl. *tipărituri.*

tipíc1 s.n. **1.** Formulă obișnuită, stereotipă; obicei; normă, regulă. **2.** Normă după care se oficiază serviciul religios; carte care cuprinde aceste norme. – Pl. *tipicuri.*

típic2,-ă adj. Care este reprezentativ pentru un tip (**2**). ▸ (Substantivat, n.) Ceea ce constituie specificul cuiva sau a ceva. – Pl. *tipici,-ce.*

tipicár,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care nu iese dintr-o anumită rutină; (persoană) care manifestă o scrupulozitate exagerată. – Pl. *tipicari,-e.*

tipizáre s.f. Stabilirea caracteristicilor prin-cipale ale diverselor categorii de produse, de mărfuri, de construcții etc. – Pl. *tipizări.*

tipográf s.m. Muncitor specializat în lucrările de tipărire. – Sil. *-po-graf.* Pl. *tipografi.*

tipográfic,-ă adj. Referitor la tipografie; care ține de tipărire. – Sil. *-po-gra-*. Pl. *tipografici, -ce.*

tipografíe s.f. Întreprindere în care se execută operațiile de tipărire de cărți, de ziare etc.; imprimerie, (înv.) tiparniță. – Sil. *-po-gra-*. G.-D. *tipografiei.* Pl. *tipografii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-*.

tipológic,-ă adj. Care ține de tipologie; referitor la trăsăturile tipice ale unui fenomen. – Pl. *tipologici,-ce.*

tipologíe s.f. Studiu în vederea clasificării diverselor tipuri umane sau ale obiectelor, fenomenelor etc. dintr-un anumit domeniu; clasificare rezultată în urma acestui studiu. – G.-D. *tipologiei*. Pl. *tipologii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-*.

tipsíe s.f. Tavă mare, rotundă, de metal, uneori ornamentată, pe care se servește mâncare, băutură etc. – G.-D. *tipsiei.* Pl. *tipsii,* art. *-siile,* sil. *-si-i-*.

tiptíl adv. (În legătură cu verbe de mișcare) Fără zgomot, pe furiș; pe ascuns.

tir1 s.n. **1.** Tragere (la țintă) cu o armă de foc. **2.** (Sport) Ramură care cuprinde probe de tragere la țintă cu pistolul, cu pușca sau cu arcul. – Pl. **1** *tiruri.*

tir2 s.n. Autocamion de mare tonaj pentru transportul internațional de mărfuri. – Pl. *tiruri.*

tirádă s.f. **1.** Fragment lung dintr-un discurs rostit cu emfază. **2.** Fragment relativ lung dintr-o operă

dramatică, debitat fără între-rupere și cu intensitate afectivă de către un personaj. – Pl. *tirade.*

tiráj s.n. **1.** Număr de exemplare în care se tipărește o carte sau o publicație periodică. **2.** Circulația aerului și a gazelor de ardere într-o instalație de încălzire cu focar (sobă, cazan cu abur etc.). – Pl. *tiraje.*

tirán,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) autoritară, crudă, nemiloasă. **2.** S.m. (În antichitate și în Evul Mediu) Despot; (p. ext.) conducător care tiranizează. – Pl. *tirani,-e.*

tiraníe s.f. **1.** Caracterul a ceea ce tirani-zează; comportare de tiran (**1**). ▸ Abuzul forței coercitive a statului, în absența supre-mației legii. **2.** Formă de conducere politică din Grecia antică, în care puterea o deținea un tiran (**2**); (p. ext.) despotism. – G.-D. *tiraniei.* Pl. *tiranii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

tiranizá vb.I tr. A trata pe cineva cu cruzime; a căuta să-și impună voința cu orice preț; a teroriza. – Ind.pr. *tiranizez.*

tirbușón s.n. Ustensilă de metal în formă de spirală, servind la scoaterea dopurilor de plută din sticle. – Nu *tirbișon.* Pl. *tirbușoane.*

tiroídă adj. *Glandă* ~ (și substantivat, f.) = glandă endocrină, situată în partea anteri-oară a gâtului, ai cărei hormoni stimulează metabolismul și creșterea organismului. – Pl. *tiroide.*

tiroidián,-ă adj. Referitor la tiroidă, care ține de tiroidă. – Sil. *-ro-i-di-an.* Pl. *tiroidieni,-e.*

tirs s.n. (Mitol.) Toiag împodobit cu viță de vie și cu un con de pin în vârf, cu care este înfățișat zeul Dionysos și cei din suita lui. – Pl. *tirsuri.* Par. *tisă.*

tísă s.f. Arbore rășinos, înalt până la 15 m, cu frunze aciculare, persistente, și al cărui lemn prețios este folosit în sculptură și în tâmplăria fină. – Pl. *tise.* Par. *tirs.*

tisulár,-ă adj. (Anat.) Care aparține țesu-turilor, referitor la țesuturi. – Pl. *tisulari,-e.*

titán1 s.m. Om cu puteri sau calități extraor-dinare; uriaș, gigant. – Pl. *titani.*

titán2 s.n. Element chimic răspândit în natură sub formă de compuși, utilizat la fabricarea oțelurilor speciale și, sub formă de oxid, în pictură.

titánic,-ă adj. Cu putere sau cu proporții de titan[1], gigantic. – Pl. *titanici,-ce.*

titiréz s.m., s.n. **1.** S.m., s.n. Mică jucărie de lemn, de os sau de metal, în formă de con cu vârf ascuțit, care se poate roti pe o suprafață plană; prâsnel, (pop.) sfârlează. **2.** S.m. (Pop.) Prâsnel la fus. **3.** S.n. Bățul de sub coșul morii, care lovește teica pentru a face să treacă grăunțele între pietre. – Pl.m. *titirezi,* n. *titirezuri.*

títlu s.n. **1.** Cuvânt sau text (scurt) pus în fruntea unei lucrări, denumind-o. ▹ *Cuvânt* ~ = fiecare dintre cuvintele aranjate în ordine alfabetică și tratate într-un dicționar. **2.** Ca-lificare dobândită de cineva în urma unor studii de specialitate; denumire corespun-zătoare unei funcții sau unei demnități. **3.** Capitol sau subdiviziune într-un regu-lament, într-un text de lege. **4.** Act juridic constituind temeiul unui drept invocat. ▹ ~ *de proprietate* = document prin care se acordă cuiva dreptul de proprietate asupra unui lucru. • *Cu* ~ *de...* = cu caracter de ... – Sil. *ti-tlu.* Pl. *titluri.*

titrá vb.I tr. (Chim.) A determina prin analiză volumetrică concentrația unei soluții. – Sil. *ti-tra.* Ind.pr. *titrez.*

titrát,-ă adj. **1.** (Despre persoane) Care a obținut un titlu în urma absolvirii unei instituții de învă-țământ superior. **2.** (Chim.; despre soluții) A cărui concentrație a fost determi-nată prin analiză. – Sil. *ti-trat.* Pl. *titrați,-te.*

titulár,-ă adj., s.m. și f. **1.** (Persoană) care ocupă un post sau îndeplinește o funcție cu caracter permanent. **2.** (Jur.) (Persoană) care se bucură de un drept. **3.** (Artist) care deține rolul principal într-o piesă de teatru. – Pl. *titulari,-e.*

titularizá vb.I tr. A numi pe cineva titular (**1**) al unui post, pe care îl deținea până atunci ca suplinitor. – Ind.pr. *titularizez.*

titulatúră s.f. Mod de a se intitula; (concr.) titlul sau totalitatea titlurilor pe care le are o persoană, o instituție etc. – Pl. *titulaturi.*

tiv s.n. Margine îndoită și cusută a unui obiect de pânză, de stofă etc.; tivitură. – Pl. *tivuri.*

tiví vb.IV tr. A face un tiv. *A o ~ la* (sau *de*) *fugă* = a fugi; a o lua la fugă, a o tuli. – Ind.pr. *tivesc*, pf.s. *tivii.*

tivitúră s.f. Acțiunea de a tivi; locul în care s-a tivit; tiv. – Pl. *tivituri.*

tiz,-ă s.m. și f. Persoană care are același nume cu alta, considerată în raport cu aceasta; omonim. – Pl. *tizi,-e.*

toácă s.f. **1.** Placă de lemn sau de metal pe care se bate ritmic cu ciocanul pentru a anunța începerea serviciului religios sau un anumit moment al lui, la biserici și mănăstiri. ▹ (Pop.) *Ucigă-l toaca* = dracul, diavolul. **2.** Timp al zilei (dimineața sau seara) când se bate toaca (**1**) de utrenie sau de vecernie. • *A bate toaca* = a răspândi vorbe, a face vâlvă. *A-și face urechea ~* = a se preface că nu aude sau că nu înțelege. *A ști și toaca în* (sau *din*) *cer* = a ști multe lucruri; a face pe atotștiutorul. – Pl. *toace.*

toalétă s.f. **1.** Faptul de a se spăla, de a se pieptăna, de a se găti. **2.** Totalitatea obiectelor de îmbrăcăminte (și de podoabă) ale unei femei. **3.** Mobilă compusă dintr-o oglindă și rafturi sau sertare, în care se țin obiecte necesare îngrijirii tenului, a părului etc. **4.** Closet. – Nu *tualetă.* Sil. *-to-a-.* Pl. *toalete.*

toámnă s.f. Anotimp cuprinzând intervalul dintre 23 septembrie (echinocțiul de toamnă) și 22 decembrie (solstițiul de iarnă). ▸ (Adverbial, în forma *toamna*) În cursul acestui anotimp. • *Astă-~* = în toamna trecută. *De ~* = care se face, se întâmplă toamna, specific toamnei. *La ~* = la toamna viitoare. – Pl. *toamne.*

toánă1 s.f. **1.** Capriciu (**1**). **2.** Stare de spirit, dispoziție. **3.** Criză, izbucnire. • *A fi într-o ~* = a fi smintit, prost. *A trage* (sau *a se porni pe*) *o ~ de plâns* = a plânge foarte tare, în hohote. *Cu toane* = capricios, inconsecvent: răsfățat. – Pl. *toane.*

toánă2 s.f. Ocol făcut prin desfășurarea năvodului în apă (pentru a prinde peștele înconjurându-l). ▸ Loc bogat în pește. • *A da* (sau *a trage*) *toana* (sau *o ~*) = a arunca năvodul și a-l scoate. *A întinde toana* = a desfășura larg năvodul. – Pl. *toane.*

toárce vb. III. **1.** Tr. A răsuci cu ajutorul fusului fibre trase din caier, pentru a obține fire ce pot fi țesute. **2.** Intr. (Despre pisici) A emite un sunet caracteristic, asemănător cu sfârâitul fusului. • *A nu-i ~ mamă-sa pe limbă,* se spune despre cineva care vorbește cu ușurință; despre cineva care ripostează deschis. *A-și ~ pe limbă* = a se gândi înainte de a vorbi. *N-am tors pe el* = nu-mi pasă..., nu-mi pare rău de... – Ind.pr. *torc,* pf.s. *torsei*; part. *tors.*

toártă s.f. **1.** Partea ieșită în afară (și curbată) a unui obiect, de care se prinde cu mâna. **2.** Verigă sau belciug de care se atârnă un obiect. • *Învățată să țină oala de ~,* se spune despre o femeie căreia îi place să fie stăpână în gospodăria ei. *La ~* = zdravăn, strașnic; strâns, tare. – Pl. *toarte.*

toást s.n. Urare făcută la o masă în onoarea unei persoane sau a unui eveniment, însoțită de ridicarea (și ciocnirea) paharelor; mic discurs rostit cu această ocazie. – Mono-silabic. Pl. *toasturi.*

tóbă s.f. **1.** Instrument muzical de percuție format dintr-un cilindru scurt, acoperit la capete cu câte o membrană, care se lovește cu două baghete. **2.** (Tehn.) Tambur cu diferite întrebuințări. ▹ *~ de eșapament* = piesă tubulară la motoarele cu ardere internă, care amortizează zgomotul produs la evacuarea gazelor. **3.** Mezel preparat din bucăți mici de carne, de slănină, de măruntaie etc. închise și fierte în pielea care formează stomacul porcului. **4.** (La jocul de cărți) Caro. • *A bate toba* (*în sat* sau *în târg și la moară*) = a divulga cele auzite, a nu păstra un secret. (*A fi*) *~ de carte* (sau *de învățătură*) = (a fi) foarte învățat. *A-i face cuiva spinarea ~* = a bate foarte tare pe cineva. *A se face ~* = a se sătura peste măsură. – Pl. *tobe.*

tobogán s.n. Construcție în formă de jgheab înclinat pe care se poate aluneca ușor și pe care se joacă copiii. – Pl. *tobogane.*

toboșár s.m. **1.** Persoană care bate toba (**1**) într-o formație muzicală. **2.** (Înv.) Crainic care aduna lumea, bătând din tobă (**1**), pentru a comunica vești de interes obștesc. – Pl. *toboșari.*

toc1 interj. Cuvânt care redă zgomotul produs prin lovirea într-un obiect tare.

toc2 s.n. **1.** Cutie de lemn, de metal etc. în care se țin unele aparate, instrumente; teacă mică de piele, de carton etc. în care se țin ochelarii, pieptenele etc. **2.** Ustensilă de scris cu cerneală, constând dintr-o tijă de lemn având la unul dintre capete o peniță. ▹ ~ *rezervor* = stilou. **3.** Cadru fixat în zidărie, de care se prin canaturile ușii sau ale ferestrei. – Pl. *tocuri.*

toc3 s.n. Parte mai ridicată care se aplică pe talpa încălțămintei în locul corespunzător călcâiului. – Pl. *tocuri.*

tocá vb.I. **1.** Tr. A tăia ceva în bucăți mărunte. **2.** Tr. (Fig.) A cheltui mult, fără chibzuială. **3.** Intr. A bate toaca (**1**); (p.ext.) a lovi, a ciocăni. • *A-i ~ cuiva la ureche* (sau *la cap*) = a cicăli, a sâcâi pe cineva. *A ~ din gură* = a vorbi întruna, a sporovăi, a flecări. *Unde popa nu toacă* = undeva foarte departe. – Ind.pr. *toc.*

tocánă s.f. Mâncare cu sos, făcută din bu-cățele de carne sau/și din diferite legume, cu ceapă, prăjite sau înăbușite. – Pl. *tocane.*

tocátă s.f. Scurtă compoziție muzicală cu caracter ritmic, scrisă pentru instrumente cu claviatură. – Pl. *tocate.*

tócă s.f. **1.** Acoperământ de cap pentru femei, asemănător cu o pălărie în formă de cilindru, fără bor. **2.** Acoperământ pentru cap, în formă de cilindru, purtat de magistrați, de avocați sau de profesori universitari când îmbracă roba. – Pl. *toci.*

tocătór s.n. **1.** Cuțit mare pentru tocat carne. **2.** Mașină de tocat nutreț. **3.** Placă de lemn dreptunghiulară sau rotundă pe care se taie carne, zarzavat etc. – Pl. *tocătoare.*

tocătúră s.f. Carne tocată (amestecată cu pâine, condimente etc.); mâncare preparată din acest amestec. – Pl. *tocături.*

toceálă s.f. (Fam.) Faptul de a-și învăța pe dinafară lecțiile. – Pl. *toceli.*

tocí vb.IV. **1.** Tr. și refl. (Despre obiecte tăioase sau ascuțite) A (se) face mai puțin tăios sau ascuțit; a (se) uza prin frecare, întrebuințare etc. **2.** Tr. și refl. (Fig.) A pierde sau a face să piardă din intensitate, a slăbi. **3.** Tr. și intr. (Fam.) A-și însuși lecțiile în mod mecanic. – Ind.pr. *tocesc,* pf.s. *tocii.*

tocilár,-ă s. **1.** S.m. Persoană care se ocupă cu ascuțitul la tocilă al instrumentelor de tăiat. **2.** S.m. și f. (Fam.) Elev care toceşte (**3**). – Pl. *tocilari,-e.*

tocílă s.f. Mașină simplă, formată dintr-un disc abraziv pe care se ascut instrumentele de tăiat. – Pl. *tocile.*

tocít,-ă adj. **1.** (Despre obiecte tăioase sau ascuțite) Care nu mai taie (bine); cu vârful ros, uzat. **2.** (Fig.; despre cuvinte, fraze etc.) Banalizat prin repetare frecventă. – Pl. *tociți,-te.*

tocitoáre s.f. Vas mare de lemn în care se pun la fermentat fructele pentru rachiu. – Pl. *tocitori.*

tócmai adv. **1.** În aceeași măsură, deopo-trivă. **2.** Exact, precis. **3.** În special, mai ales. **4.** (În construcții negative) Chiar așa de ..., atât de ... *Nu-i tocmai bun.* **5.** Numai, abia (atunci). *A avut un copil, tocmai la bătrânețe.* • ~ *pe* ~ = exact așa, întocmai.

tocmeálă s.f. **1.** Discuție purtată pentru stabilirea prețului la negocieri. **2.** Înțelegere, acord, învoială. • *De* ~ = bine, tare, zdravăn. – Pl. *tocmeli.*

tocmí vb.IV. **1.** Refl. A discuta asupra prețului unei mărfi în vederea unei afaceri reciproc avantajoase; a se târgui. **2.** Tr. și refl. (Pop.) A (se) angaja ca lucrător, ca slugă etc. – Ind.pr. *tocmesc,* pf.s. *tocmii.*

tógă s.f. Mantie lungă și largă pe care o purtau romanii înfășurată pe corp, peste tunică, lăsând descoperite brațul și umărul drept. – Pl. *togi.*

toi s.n. Punct culminant, moment de maximă intensitate al unei acțiuni sau al unui feno-men în desfășurare. • *În ~ul cuiva* = potrivit felului de a fi al cuiva. – Monosilabic.

toiág s.n. **1.** Băț lung și drept de care se folosește cineva la mers sau pentru a se apăra. ▸ (Fig.) Sprijin, ajutor. **2.** Un fel de baston, simbol al unei anumite demnități. – Pl. *toiege.*

tolăní vb.IV refl. A se așeza într-o poziție comodă, întinzându-se. – Ind.pr. *tolănesc,* pf.s. *tolănii.*

tólbă s.f. **1.** (Înv.) Toc[2] care se atârna de umăr sau la brâu și în care se purtau săgețile. **2.** Geantă purtată pe umăr sau atârnată pe șold, în care se poartă merindea, vânatul etc. • *A-și descărca tolba* = a aduce vești, a povesti tot ce știe. – Pl. *tolbe.*

tolerá vb.I tr. **1.** A avea o atitudine de înțelegere față de cineva sau de ceva, a admite (un lucru care nu este permis), a trece cu vederea. **2.** A suporta un anumit medicament, aliment etc. – Ind.pr. *tolerez.*

tolerábil,-ă adj. Care poate fi tolerat. – Pl. *tolerabili,-e.*

toleránt,-ă adj. Care tolerează (**1**). – Pl. *toleranți,-te.*

toleránță s.f. **1.** Atitudine de înțelegere față de ceva (credințe, atitudini sau acțiuni care nu sunt acceptate) sau față de cineva (pe care în general nu-l aprobi). **2.** Dispoziție a organismului de a suporta anumite medi-camente, alimente etc. **3.** (Tehn.) Abatere admisă de la greutatea sau volumul unui produs, de la gradul de precizie a unei piese fabricate etc. – Pl. *toleranțe.*

toluén s.n. Hidrocarbură extrasă din gudronul de huilă, folosită ca solvent la prepararea unor coloranți, a unor medicamente etc. – Sil. *-lu-en.*

tom s.m. Fiecare dintre volumele unei lucrări de proporții mai întinse; (p. ext.) carte, lucrare. – Pl. *tomuri.*

tomátă s.f. (Bot.) Pătlăgea roșie, v. *pătlăgea.* – Pl. *tomate.*

tomberón s.n. Cutie de tablă cu fundul rotunjit, montată pe o osie cu două roți mari și folosită la transportul, pe distanțe mici, al unor materiale, al gunoaielor etc. – Pl. *tom-beroane.*

tómbolă s.f. Loterie cu câștiguri în obiecte, organizată cu ocazia unor baluri, serbări etc. – Pl. *tombole.*

tomnátic,-ă adj. **1.** Care apare sau se face toamna; caracteristic toamnei; (despre fructe) care se coace toamna. **2.** (Fig.; despre oameni) Trecut spre bătrânețe; (despre persoane rămase necăsătorite) trecut de tinerețe. *Flăcău tomnatic.* – Pl. *tomnatici,-ce.*

tomográf s.n. (Med.) Aparat folosit pentru tomografii. – Sil. *-mo-graf.* Pl. *tomografe.*

tomografíe s.f. Metodă de radiografie care permite obținerea imaginii structurilor anato-mice dintr-un singur plan de profunzime, eliminând imaginile celorlalte planuri; (concr.) clișeu, film care conține o asemenea imagine. – Sil. *-mo-gra-.* G.-D. *tomografiei.* Pl. *tomografii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

ton1 s.m. Pește răpitor marin, până la 5 m lungime și 600 kg greutate, cu partea poste-rioară a corpului mult subțiată. – Pl. *toni.*

ton2 s.n. **1.** Gradul de înălțare sau de cobo-râre a unui sunet în timpul vorbirii; variația intensității, mlădiere a vocii. **2.** Sunet simplu produs de un corp care vibrează; interval între două sunete muzicale învecinate. **3.** Notă dominantă a stilului sau a vorbirii cuiva; tonalitate. **4.** Nuanță sau grad de luminozitate a unei culori. • *A da ~ul* = a fi inițiatorul unei acțiuni, al unor preocupări. *A schimba ~ul* = a-și schimba atitudinea, comportamentul. *~ul face muzica,* se zice pentru a sublinia importanța felului în care se spune ceva. – Pl. *tonuri.*

tonáj s.n. **1.** Greutatea unui corp exprimată în tone. **2.** Capacitatea de încărcare a unui vehicul exprimată în tone; încărcătură. **3.** Capacitatea volumetrică a unei nave, exprimată în tone de apă dezlocuită. – Pl. *tonaje.*

tonalitáte s.f. **1.** (Muz.) Raportul dintre sunetele unei scări muzicale și acordul ei principal; centru de armonie al gamei. **2.** (Lingv.) Intonație deosebită, în anumite limbi (ex. chineza), a unor cuvinte care se scriu la fel, dar au sensuri diferite. **3.** Ton[2] (**3**). **4.** Ambianța cromatică specifică unei picturi. – Pl. *tonalități.*

tónă s.f. Unitate de măsură egală cu 1000 kg. – Pl. *tone.*

tonétă s.f. Chioșc sau tarabă la care se vând, pe stradă, articole mărunte, răcoritoare etc. – Pl. *tonete.*

tónic,-ă adj.**1.** (Despre unele substanțe, adesea substantivat, n.) Care are proprietatea de a fortifica organismul; întăritor, tonifiant. **2.** (Lingv.; despre vocale, silabe) Pe care cade accentul. **3.** *Accent* ~ = accent muzical. – Pl. *tonici,-ce.*

tonicitáte s.f. (Fiziol.) Însușire a mușchilor de a-și menține un tonus permanent. – G.-D. *tonicității.*

tonifiánt,-ă adj. Tonic (**1**). – Sil. *-fi-ant.* Pl. *tonifianți,-te.*

tonificá vb.I tr. A întări, a fortifica (un țesut, un organism). – Ind.pr. *tonífic.*

tonomát s.n. Aparat cu discuri muzicale care se declanșează automat prin introducerea unei fise. – Pl. *tonomate.*

tonsúră s.f. Ceremonia tunderii părului din creștetul capului la consacrarea unui cleric catolic; (concr.) locul, de formă rotundă, rămas fără păr în urma acestei ceremonii. – Pl. *tonsuri.*

tont, toántă adj. Prost, neghiob; bleg. – Pl. *tonți, toante.*

tontoróiul s.n.art. *A juca* (sau *a sări*) ~ = a sălta, făcând mișcări dezordonate, a sări de pe un picior pe altul; a țopăi. *A juca pe cineva* ~ sau *a face pe cineva să joace* ~ = a obliga, a sili pe cineva să se supună voinței, capri-ciilor tale.

tónus s.n. Stare permanentă de ușoară contractare a mușchilor unui organism să-nătos; stare permanentă de excitație, în condiții de repaus, a centrilor nervoși; (p.ext.) energie, dinamism. – Pl. *tonusuri.*

top1 s.n. Pachet de hârtie cuprinzând de obicei 500 sau 1000 de coli. – Pl. *topuri.*

top2 s.n. Clasament al preferințelor pentru cântăreți, actori, spectacole etc. stabilit pe baza punctajului oferit de public sau de specialiști. – Pl. *topuri.*

topáz s.n. Silicat natural hidratat de aluminiu cu fluor, transparent, de culoare galbenă, folosit ca piatră prețioasă. – Pl. *topaze.*

topénie s.f. Prăpăd, dezastru, urgie, nenorocire. • *Topenia pământului* = din cale afară, peste măsură, extraordinar. – G.-D. *topeniei.* Pl. *topenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

topí vb.IV. **1.** Refl. și tr. A trece sau a face ca un corp să treacă, prin încălzire, din stare solidă în stare lichidă. ▸ (Pop.) A (se) dizolva (în apă). **2.** Tr. A supune plantele textile unui proces de dizolvare a substanțelor care fixează fibrele de partea lemnoasă a tulpinii, ținându-le un timp în apă. **3.** Refl. A se consuma arzând; a se șterge, a dispărea. *Lumânarea s-a topit.* **4.** Refl. (Fig.; despre oameni) A slăbi, a se vlăgui; (p. ext.) a se sfârși, a se prăpădi (de dragul cuiva). • *A i se* ~ (sau *a-i* ~) *cuiva inima* = a trăi (sau a face pe cineva să trăiască) momente chinuitoare. *A se* ~ *după cineva* = a iubi foarte mult pe cineva. *M-am topit!* = am pățit-o! – Ind.pr. *topesc,* pf.s. *topii.*

tópic,-ă adj. (Despre nume) Care denumește locuri sau localități. – Pl. *topici,-ce.*

tópică s.f. Ordine, mod de așezare a cuvintelor în propoziții sau a propozițiilor în frază; parte a sintaxei sau a stilisticii care se ocupă cu studiul ordinii cuvintelor în propoziție și a propozițiilor în frază. – G.-D. *topicii,* neart. *topici.*

topílă s.f. Groapă improvizată, legată prin-tr-un șanț de alimentare cu o sursă de apă (râu, iaz) și folosită la țară pentru a topi (**2**) tulpinile de in și de cânepă. – Pl. *topile.*

topitór s.m. Muncitor care lucrează la un cuptor pentru topirea metalelor. – Pl. *topitori.*

topitoríe s.f. Instalație pentru topirea dife-ritelor materiale (metale, grăsimi, plante textile etc.). – G.-D. *topitoriei.* Pl. *topitorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

topográf,-ă s.m. și f. Specialist în topografie. – Sil. *-po-graf.* Pl. *topografi,-e.*

topografíe s.f. Știința și tehnica măsură-torilor și a calculelor făcute pentru întocmirea hărților și a planurilor care reprezintă suprafețe mici ale scoarței terestre. – Sil. *-po-gra-.* G.-D. *topografiei.* Pl. *topografii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

topometríe s.f. Tehnica executării măsură-torilor necesare în topografie. – Sil. *-me-tri-.* G.-D. *topometriei,* neart. *topometrii.*

toponím s.n. (Lingv.) Nume propriu de loc (așezare, munte, râu etc.); toponimic. – Pl. *toponime.*

toponímic,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Referitor la toponimie. **2.** S.n. Toponim. – Pl. *toponimici,-ce.*

toponimíe s.f. Parte a onomasticii care studiază numele proprii de locuri (localități, munți, ape etc.); totalitatea numelor proprii de locuri dintr-o limbă, dintr-o regiune etc. – G.-D. *toponimiei.*

topór s.n. Unealtă asemănătoare cu securea, dar mai mică decât aceasta și cu coada mai lungă, folosită la tăiatul copacilor, la despicatul lemnelor etc. • *A face cuiva ~ul* (sau *un topor*) = **a)** a păcăli, a înșela pe cineva; **b)** a bate zdravăn. (*A fi*) *~ de oase* = a avea de îndurat greutăți mari, a suferi mult. *A-i face cuiva chica ~* = a-l bate zdravăn. *Coadă de ~* = persoană care servește cuiva ca unealtă, ca ajutor la săvârșirea unor fapte rele. *Din ~* = grosolan, necioplit. – Pl. *topoare.*

toporâște s.f. v. **toporiște**.

toporíșcă s.f. Topor cu coadă scurtă. – Pl. *toporișți.*

toporíște s.f. Coadă de coasă sau de topor. – Pl. *toporișți.* Forma recomandată **toporâște**.

toptán s.n. *Cu ~ul* = cu ridicata; în cantități mari.

topúz s.n. (Înv.) Buzdugan cu capul îmbrăcat în argint și bătut cu nestemate, care constituia unul dintre semnele investiturii domnești conferite de sultan. • *Cu ~ul* = cu sila, cu forța, cu brutalitate. – Pl. *topuzuri.*

tor s.n. Mulură cu profil convex de la baza sau de la capitelul unei coloane. – Pl. *toruri.*

toráce s.n. **1.** Cavitate a corpului la vertebratele terestre, cuprinsă între gât și abdomen, care conține principalele organe ale sistemului circulator și respirator; coșul pieptului. **2.** Partea de mijloc a corpului insectelor, de care sunt legate picioarele. – Pl. *torace.*

torácic,-ă adj. Referitor la torace; care se află în torace. – Pl. *toracici,-ce.*

torcătór,-oáre s. **1.** S.m. și f. Persoană care toarce (**1**) sau care se ocupă cu torsul[1] (**1**). **2.** S.f. Mașină pentru tors[2] (**1**). – Pl. **1** *torcători,-oare*, **2** *torcători.*

toreadór s.m. Luptător cu taurii într-o coridă. – Sil. *-re-a-.* Pl. *toreadori.*

torént s.n. Curs temporar de apă, cu mare forță de eroziune, care apare în urma ploilor abundente sau a topirii bruște a zăpezii. – Pl. *torente.*

torențiál,-ă adj. (Despre ploi) Cu debit mare și cu durată scurtă; (despre ape curgătoare) cu debit mare și curgere rapidă. – Sil. *-ți-al.* Pl. *torențiali,-e.*

toríd,-ă adj. (Despre vreme, atmosferă) Excesiv de cald. – Pl. *torizi,-de.*

tornádă s.f. Trombă violentă de aer, însoțită adesea de ploi torențiale, care se formează, în anotimpul cald, pe regiuni întinse. – Pl. *tornade.* Par. *torsadă.*

toroíd s.n. (Geom.) Suprafață generată de o curbă închisă care se rotește în jurul unei axe din planul curbei și care nu o intersec-tează. – Pl. *toroide.*

torón s.n. Grup de fire (subțiri) răsucite în același sens, din care se confecționează frânghii, cabluri etc. – Pl. *toroane.*

toropeálă s.f. **1.** Stare de moleșeală, de somnolență; lâncezeală, apatie. **2.** Căldură mare, zăpușeală. – Pl. *toropeli.*

toropí vb.IV tr. **1.** A aduce în stare de toropeală (**1**). **2.** A cuprinde, a copleși, a năpădi. – Ind.pr. *toropesc,* pf.s. *toropii.*

toropít,-ă adj. Cuprins de toropeală (**1**). – Pl. *toropiți,-te.*

torpédo s.n. Sistem de frână la unele vehicule (ex. la bicicletă), bazat pe strângerea osiei. – Art. *torpedóul.* Pl. *torpedóuri.*

torpilá vb.I tr. A ataca (o navă) cu torpile (**1**). ▸ (Fig.) A submina o acțiune, a face să eșueze un plan. – Ind.pr. *torpilez.*

torpílă s.f. **1.** Proiectil submarin cu motor propriu și cu încărcătură explozivă, care se lansează de pe o navă, din avion sau de pe coastă, pentru a distruge un vas inamic. **2.** Pește care trăiește pe fundul mărilor, lung până la 2 m și lat până la 1 m, care produce descărcări electrice cu care se apără sau își ucide prada. – Pl. *torpile.*

torpilór s.n. Navă de luptă ușoară și rapidă, echipată cu instalații de lansare a torpilelor. – Pl. *torpiloare.*

tors1 s.n. **1.** Acțiunea de a toarce (**1**). **2.** Su-net specific scos de pisici când torc (**2**).

tors2 s.n. Sculptură reprezentând partea superioară a corpului omenesc, fără membre și fără cap. ▸ Trunchiul (gol al) corpului omenesc. – Pl. *tórsuri.*

tors3, toársă adj. (Despre materiale textile) Transformat în fire. – Pl. *torși, toarse.*

torsádă s.f. Motiv arhitectonic decorativ reprezentând o funie răsucită. – Pl. *torsade.* Par. *tornadă.*

torsiométru s.n. Instrument pentru determinarea deformației unei bare supuse torsiunii. – Sil. *-si-o-me-tru.* Pl. *torsiometre.*

torsiúne s.f. Stare a unui corp în momentul în care suferă acțiunea de luxare. – Sil. *-si-u-.* Pl. *torsiuni.*

tort1 s.n. **1.** Fir tors de cânepă sau de in. **2.** Pânză de in sau de cânepă, țesută în gospodăria țărănească. – Pl. *tórturi.*

tort2 s.n. Prăjitură făcută din mai multe straturi de aluat copt între care se află cremă. – Pl. *tórturi.*

tortúră vb.I tr. A supune pe cineva la torturi. ▸ (Fig..; despre idei, sentimente etc.) A frământa, a obseda, a chinui. – Ind.pr. *torturez.*

tortúră s.f. Chin, caznă (la care sunt supuși condamnații); suferință atroce, supliciu. – Pl. *torturi.*

tórță s.f. Băț înfășurat la un capăt cu cârpe îmbibați într-o substanță inflamabilă, care servește la iluminat, mai ales la procesiuni; faclă. – Pl. *torțe.*

torționár,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de tortură. **2.** S.m. și f. Persoană care torturează. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *torționari,-e.*

tos adj. *Zahăr ~* = zahăr sub formă de cristale mărunte.

tot, toată adj., adv., s.n. **1.** Adj. (La sg.) Din care nu lipsește nimeni sau nimic; întreg, complet; deplin. **2.** Adj. (La pl.) În număr complet, fără să lipsească nici unul. ▸ (Sub-stantivat, la pl.) Lucrurile sau ființele care intră în discuție și care sunt de același fel (fără să lipsească nici unul). *Am chemat copiii. Au venit toți.* ▸ (Substantivat, n.) Lucrurile variate care intră în discuție, considerate împreună (fără excepție). *Toate i le spunea.* ▸ (Substantivat, n.; la sg. art.) Lucru esențial (la care se reduc toate celelalte). *Copiii sunt totul pentru mine.* ▸ (Substantivat, n.; la sg. art.) Natură, univers. **3.** Adj. Cât este de mare, cât se întinde, cât cuprinde. *Câmpia toată e în soare.* **4.** Adj. (Pop., la sg.) Fiecare (dintre...); orice fel de ... *Să afle tot omul. Toată boala are leac.* **5.** Adv. Încă, și acum; (în fraze negative) nici acum. *Tot nu m-am lămurit.* **6.** Adv. De multe ori, adesea; mereu, întruna. *Îl tot vedeam în vis.* **7.** Adv. (Urmat de un comparativ sau de un verb) Din ce în ce. *Se face tot mai frumoasă.* **8.** Adv. De asemenea, la fel; (în construcție cu „așa", „atâta", „același") întocmai, exact. *E tot așa cum îl știu.* **9.** Adv. (Urmat de substantive sau de pronume) Iarăși, din nou; ca totdeauna. *Tot mama îl alină.* ▸ De fiecare dată, cu regularitate. *Tot la trei luni vine acasă.* **10.** Adv. Numai, exclusiv. *Pe unde călătorește, întâlnește tot oameni buni.* **11.** Adv. Oricum, în orice caz. *Tot trebuie să ajungă acolo.* **12.** Adv. Nicicum, în nici un caz. *Tot nu-mi vine să cred că s-a întâmplat așa.* **13.** S.n. (La sg.) Întreg, unitate, totalitate. *Tabloul îmbină într-un tot armonios frumu-sețile naturii.* • *Aici e ~ul* = asta

explică lucrurile. *A nu fi în toate ale mele* (*ale tale, ale lui* etc.) = **a)** a nu fi în deplinătatea facultăților mintale; **b)** a fi abătut, indispus. *Cu... cu tot* sau *cu tot cu...* = împreună, la un loc. *Cu tot...* (sau *toată...*) = în ciuda..., în profida... *Cu ~ul* sau *în ~ului* ~ = la un loc, în total. *De toate zilele* = de fiecare zi; (despre haine) de purtare. *De* ~ sau *cu ~ul* = **a)** în întregime, complet; **b)** foarte. *De ~...* sau *de toată...* = cum se poate mai mult. *Mi-e ~ atâta* = mi-e egal. *Pe toate drumurile* (sau *cărările*) = peste tot, pretutindeni. *Să ~ fie...* sau *să ~ fi fost* = ar putea să fie (cel mult). *Toate ca toate, dar...* = indiferent de orice, oricum, dar... – Pl. *toți, toate.*

totál,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care cuprinde totul; întreg, complet. ▸ (Cu valoare de superlativ) Desăvârșit, absolut. **2.** S.n. Întreg rezultat din ansamblul părților; (spec.) sumă rezultată dintr-o adunare. • *În* ~ = împreună, laolaltă. – Pl.adj. *totali,-e*, s.n. *totaluri.*

totalitár,-ă adj. (Despre regimuri politice) Care aplică dictatura unei minorități, îngră-dind libertățile democratice și practicând o politică de forță și de violență. – Pl. *totalitari,-e.*

totalitarísm s.n. Regim politic totalitar.

totalitáte s.f. Numărul complet al lucrurilor și al fi-ințelor despre care este vorba; ansamblul lucrurilor și al ființelor între care există o legătură. • *În* ~ = în întregime, tot. – G.-D. *totalității,* neart. *totalități.*

totalizá vb.I tr. A face totalul (**2**), a aduna. ▸ A în-truni un număr de..., a însuma. – Ind.pr. *totalizez.*

totalménte adv. În întregime, cu totul.

totdeaúna adv. **1.** În tot timpul, mereu, pururea; întotdeauna. **2.** De fiecare dată; de obicei; întot-deauna. • *De* ~ = obișnuit, cunoscut. *Pentru* ~ = în mod definitiv. – Sil. *-dea-u-.*

totém s.n. Simbol din mitul unor triburi primitive, reprezentat printr-un animal, o plantă sau un obiect, considerat ca strămoș și venerat ca atare. – Pl. *totemuri.*

totodátă adv. În același timp, deodată, simultan. – Sil. *tot-o-.* Se scrie *tot odată* când înseamnă „tot cândva, tot odinioară"; *tot o dată* când înseamnă „într-un singur rând, într-o singură tranșă" sau când poate fi în corelație cu *tot de două ori.*

tótuna adv. (Pop.) La fel; același lucru. • *A-i fi* ~ = a-i fi indiferent, a-i fi egal. – Sil. *tot-u-.* Se scrie *tot una* când înseamnă „de asemenea una, nu mai multe".

tótuși adv. Cu toate acestea. – Sil. *-tuși.*

továl s.n. Piele tăbăcită de bovine, porcine sau cabaline, din care se confecționează încălțăminte rezistentă. – Pl. *tovaluri.*

továrăș,-ă s.m. și f. **1.** Persoană considerată în raport cu alta de care este legată prin idei, aspirații, activitate dusă în comun. **2.** Asociat, părtaș. – Pl. *tovarăși,-e.*

tovărășésc,-ească adj. Care se petrece între tovarăși (**1**), care este specific relațiilor dintre tovarăși. – Pl. *tovărășești.*

tovărășíe s.f. **1.** Relație între tovarăși (**1**). **2.** Asociere de doi sau mai mulți tovarăși (**2**). • *În tovărășia cuiva* = împreună cu cineva, în compania cuiva. – G.-D. *tovărășiei.* Pl. *tovărășii,* art. *-șiile,* sil. *-și-i-.*

tóxic,-ă adj. Otrăvitor (**1**). – Pl. *toxici,-ce.*

toxicitáte s.f. Însușirea unei substanțe de a fi toxică. – G.-D. *toxicității,* neart. *toxicități.*

toxicologíe s.f. Ramură a medicinei care studiază natura și efectele substanțelor toxice, precum și antidotul lor. – G.-D. *toxicologiei.*

toxicomán,-ă s.m. și f. Persoană obișnuită să consume anumite substanțe toxice sau stupefiante (cocaină, morfină etc.) în scopul provocării unor senzații și trăiri euforice. – Pl. *toxicomani,-e.*

toxicomaníe s.f. Obișnuința de a consuma anumite substanțe toxice sau stupefiante (cocaină, morfină etc.) în scopul provocării unor senzații și trăiri euforice, ceea ce duce la tulburări grave ale echilibrului fizic și psihic. – G.-D. *toxicomaniei.* Pl. *toxicomanii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

toxiinfécție s.f. Infecție acută provocată de consumarea unor alimente contaminate cu diverși

germeni. – Sil. *-xi-in-fec-ți-e.* G.-D. *toxiinfecției.* Pl. *toxiinfecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

toxínă s.f. Substanță organică cu acțiune toxică, produsă de organisme vegetale sau animale. – Pl. *toxine.*

trabúc s.n. Țigară de foi. – Pl. *trabucuri.*

trac1 s.n. Stare emotivă de care sunt cuprinse unele persoane când apar în fața publicului (ex. artiștii pe scenă).

trac2,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din vechea populație a Traciei. **2.** Adj. Tracic. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de traci (**1**). – Pl. *traci,-ce.*

tracasá vb.I tr. A deranja, a plictisi pe cineva; a-i face cuiva griji. – Ind.pr. *tracasez.*

trácic,-ă adj. Privitor la Tracia sau la traci; trac. – Pl. *tracici,-ce.*

tracologíe s.f. Disciplină care studiază limba și civilizația tracilor (**1**). – G.-D. *tracologiei.*

tractá vb.I tr. A exercita o forță de tracțiune asupra unui vehicul. – Ind.pr. *tractez.* Par. *trata.*

tractór s.n. Autovehicul cu mare putere de tracțiune, folosit pentru a remorca alte vehicule, în special mașini grele și utilaje agricole. – Pl. *tractoare.*

tractoríst,-ă s.m. și f. Persoană care conduce un tractor; mecanic de tractoare. – Pl. *tractoriști,-ste.*

tracțiúne s.f. Operație de deplasare a unui vehicul cu ajutorul unei forțe aplicate la partea din față a acestuia, în sensul deplasării. ▹ *Forță de* ~ = forța pe care un organ de propulsie o exercită asupra unui vehicul pentru a-l pune în mișcare. – Sil. *-ți-u-.* Pl. *tracțiuni.*

tradíție s.f. Ansamblu de valori, concepții, obiceiuri, credințe care se statornicesc în cadrul unei colectivități și care se transmit din generație în generație (mai ales pe cale orală). – Sil. *-ți-e.* G.-D. *tradiției.* Pl. *tradiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

tradiționál,-ă adj. Potrivit tradiției; bazat pe tradiție. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *tradiționali,-e.*

tradiționalísm s.n. Atașament față de tradiție. ▸ Tendință de supraevaluare a elementelor tradiției în defavoarea cerințelor progresului. – Sil. *-ți-o-.*

tradiționalíst,-ă adj. (Și substantivat) (Persoană) care respectă tradiția, care este adept al tradiționalismului. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *tradiționaliști,-ste.*

traducătór,-oáre s.m. și f. Persoană care se ocupă cu efectuarea de traduceri dintr-o limbă în alta. – Pl. *traducători,-oare.* Par. *traductor.*

tradúce vb.III tr. **1.** A transpune un cuvânt, un text, o carte etc. dintr-o limbă în alta. **2.** (Fig.) A reda ceva într-o altă formă; a transpune (o idee) cu mijloace artistice. **3.** (Fig.) A înfăptui, a pune în practică. • *A ~ în viață* = a pune în aplicare (un principiu, un plan). – Ind.pr. *tradúc,* pf.s. *tradusei*; part. *tradus.*

tradúcere s.f. Scriere care cuprinde o transpunere a unui text dintr-o limbă în alta. – Pl. *traduceri.*

traductíbil,-ă adj. Care poate fi tradus. – Pl. *traductibili,-e.*

traductór s.n. (Cib.) Dispozitiv la care alfabetul de ieșire este diferit de cel de intrare. – Pl. *traductoare.* Par. *traducător.*

trafíc s.n. **1.** Frecvența operațiilor de transport (feroviar, maritim, terestru, aerian) efectuate într-un anumit interval de timp. **2.** Totalitatea legăturilor de telecomunicație stabilite într-un anumit interval de timp. **3.** Comerț ilicit. ▹ *~ de influență* = primirea ori pretinderea de bani sau de alte foloase de către o persoană care are influență asupra unui funcționar, pentru a-l determina să facă sau să nu facă un act care intră în atribuțiile lui de serviciu. – Acc. și *tráfic.* Pl. *traficuri.*

traficánt,-ă s.m. și f. Persoană care se ocupă cu traficul (**3**). – Pl. *traficanți,-te.*

traforáj s.n. Decupare cu un ferăstrău special a unor figuri sau motive ornamentale dintr-o placă subțire de lemn. – Pl. *traforaje.*

trágе vb.III. **1.** Tr. A face efortul de a mișca ceva sau pe cineva pentru a-l da la o parte sau pentru a-l muta în alt loc. ▸ A întinde (cu putere) o sfoară,

un fir. ▸ (Cu complementul „clopotul“) A face să sune; (intr.; despre clopote) a suna, a bate. **2.** Tr. A duce, a târî după sine (cu forța). ▸ (Despre animale de tracțiune) A face ca un vehicul să se deplaseze, ducându-l după sine. **3.** Refl. A se da la o parte, a se retrage din locul în care se află; (fig.) a se sustrage, a se feri. **4.** Intr. A poposi undeva spre a fi găzduit; a mânea. **5.** Intr. (Fig.) A tinde spre..., a fi atras către ... **6.** Tr. A pune pe sine sau a scoate de pe sine un obiect de îmbrăcăminte sau de încălțăminte. **7.** Tr. A scoate, a extrage, a smulge; a lua, a-și însuși. *Trage un profit*. **8.** Tr. A trasa, a desena o linie, un contur etc. **9.** Tr. și intr. A avea greutatea de..., a cântări. **10.** Tr. (Pop.; fig.) A îndura, a suporta consecințele unui fapt. **11.** Tr. (Fam.) A face ceva cu plăcere și cu pasiune. **12.** Tr. A lovi (cu putere); a plesni; (sport) a arunca mingea cu putere. **13.** Intr. A descărca o armă de foc. **14.** Tr. A introduce în plămâni prin inspirație aer, fum etc. ▸ A sorbi, a bea (mai ales băuturi alcoolice). **15.** Intr. (Despre vânt) A adia, a bate. ▸ (De-spre sobe) A avea tiraj (**2**), a arde bine. ▸ Tr. (Despre curent, aer rece etc.) A învălui, a pătrunde organismul (provocând îmbolnăvire). **16.** Refl. A descinde din ..., a fi urmașul ..., a fi originar din... **17.** Tr. (Tehn.) A întinde și a subția un material ductibil, trecându-l printr-o filieră (**1**). • *A-l ~ inima să...* = a se simți îndemnat, atras să... *A-și ~ mâna de deasupra cuiva* = a înceta de a mai ocroti pe cineva. *A-și ~ sufletul* = a respira (greu); a se odihni puțin. *A ~ cu coasa* = a cosi. *A ~ cu mătura* = a mătura. *A ~ cu ochiul* = **a)** a se uita pe furiș la ceva; **b)** a face cuiva un semn discret cu ochiul. *A ~ cu urechea* = a asculta pe furiș. *A ~ de timp* = a tergiversa în interesul propriu, a acționa încet, lăsând să treacă timpul. *A ~* (*greu*) *în cumpănă* = a avea importanță deosebită. *A ~ la mașină* = a coase cu mașina. *A ~ la măsea* = a bea mult alcool, a fi beție. *A ~ la xerox* = a reproduce cu xeroxul. *A ~ pe cineva la* (sau *în*) *judecată* = a da în judecată, a intenta cuiva un proces. *A ~ plapuma* = a căuta să obțină foloase numai pentru sine. *A ~ să moară* = a-și trăi ultimele clipe, a fi pe moarte. *Parcă-i tras prin inel,* se spune despre cineva cu corpul subțire, mlădios, grațios. *Trage* = este curent. – Ind.pr. *trag,* pf.s. *trăsei*; part. *tras.*

tragedián,-ă s.m. și f. Actor specializat în roluri de tragedie (**1**). – Sil. *-di-an.* Pl. *tragedieni,-e.*

tragedíe s.f. **1.** Operă dramatică a cărei acțiune are deznodământ nefericit; specie a genului dramatic cuprinzând aceste opere. **2.** Întâmplare zguduitoare, nenorocire mare. • *A face o ~ din ceva* = a exagera latura neplăcută a unei situații sau întâmplări. – G.-D. *tragediei*. Pl. *tragedii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

trágere s.f. Acțiunea de a trage. • *~ de inimă* = zel, râvnă. – Pl. *trageri.*

trágic,-ă adj. **1.** Care aparține tragediei (**1**), cu caracter de tragedie. **2.** (Și substantivat, n.) (Ceea ce este) zguduitor, jalnic; funest. • *A o lua în ~* = a da prea multă importanță laturii neplăcute a unui fapt. – Pl. *tragici,-ce.*

tragicomedíe s.f. **1.** Operă dramatică în care sunt prezentate întâmplări grave și triste combinate cu elemente comice, având un deznodământ fericit; specie a genului dra-matic cuprinzând aceste opere. **2.** Întâmplare tragică și comică în același timp. – G.-D. *tragicomediei.* Pl. *tragicomedii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

tragicómic,-ă adj. Referitor la tragicomedie; care prezintă un amestec de tragic și comic. – Pl. *tragicomici,-ce.*

tragísm s.n. Caracter grav, situație tragică; atitudine gravă.

trahée s.f. **1.** Segment cartilaginos al căilor respiratorii la vertebratele cu respirație ae-riană, cuprins între laringe și bronhii, prin care trece aerul în plămâni. **2.** Fiecare dintre tuburile care formează organele de respirație la insecte. **3.** Fiecare dintre vasele capilare prin care circulă seva brută în corpul plantelor superioare. – Sil. *-he-e,* scris nu *-heie.* Pl. *trahei.*

traheítă s.f. Inflamație a mucoasei traheii (**1**). – Pl. *traheite.*

trahít s.n. Rocă vulcanică de formație recentă, de culoare cenușie, folosită ca piatră de construcție.

trahóm s.n. Boală de ochi contagioasă, caracterizată prin prezența de granule pe conjunctivă. – Pl. *trahoame.*

trai s.n. Viață, existență; mod de a trăi al cuiva. • *A fi pus pe ~* = a duce o viață de chefuri și petreceri. *A nu mai avea ~* sau *a nu mai fi de ~* = a nu mai putea trăi din cauza cuiva sau a ceva, a nu mai putea îndura ceva. *Și-a trăit ~ul, și-a mâncat mălaiul,* se spune despre cineva care a îmbătrânit, s-a uzat. – Monosilabic.

traiéct s.n. Traiectorie. – Pl. *traiecte.*

traiectórie s.f. Drum parcurs în spațiu de un corp în mișcare; linie curbă descrisă de un proiectil; traiect, traseu. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *traiectoriei.* Pl. *traiectorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

tráilă s.f. Pod plutitor care se deplasează de-a lungul unui cablu. – Sil. *trai-.* Pl. *traile.*

tráinic,-ă adj. Durabil; solid, rezistent. – Pl. *trainici,-ce.*

tráistă s.f. **1.** Sac mic de pânză groasă, de piele etc., prevăzut cu baiere pentru a putea fi atârnat de umeri și în care se transportă diverse lucruri (în special merinde). **2.** Sac de pânză, atârnat de capul cailor, în care li se dă acestora ovăz. **3.** *Traista-ciobanului* = plantă erbacee, cu frunze adânc crestate, cu flori albe, mici, cu fructe triunghiulare, folosită în medicină. • *A-i bate vântul în ~* = a fi foarte sărac. *A băga pe cineva în ~* = **a)** a pune stăpânire pe cineva, a-l birui (într-o întrecere); **b)** a-l înșela, a-l păcăli. *A scoate vorbe din ~* = a spune minciuni. *A-și băga mințile în ~* = a se cumința. *Cu traista-n băț,* **a)** se spune despre un om sărac; **b)** se spune despre un om pribeag, fără locuință. *~ goală* = om foarte sărac. – Sil. *trais-.* Pl. *traiste.*

tralalá interj. Cuvânt care redă cântatul din gură sau care înlocuiește cuvintele unei melodii. • *A fi cam ~* = a fi zăpăcit, aiurit.

trámă s.f. **1.** Fir (de mătase) folosit ca bătătură sau ca urzeală unei țesături. **2.** (Fig.) Intrigă, uneltire. ▸ Acțiune, subiect al unei opere literare. – Pl. *trame.*

trambalá vb.I tr. și refl. (Fam.) A (se) duce dintr-un loc în altul, fără un scop precis. – Ind. pr. *trambalez.*

trambulínă s.f. Instalație în formă de schelă, cu un capăt al unui element (elastic) ieșit în afară la o anumită înălțime, de pe care se execută sărituri în apă sau cu schiurile. ▸ In-stalație de lemn pe care atleții, după ce și-au luat avânt, fac un salt pentru a avea mai mare eficiență săritura. • *A servi cuiva de ~* = a ajuta pe cineva să se ridice fără merite la o bună situație materială sau socială. – Pl. *trambuline.*

tramíner s.m., s.n. **1.** S.m. Viță de vie cu ciorchini cilindrici și cu boabe mici, roz, cultivată pentru producerea vinurilor superioare de masă. **2.** S.n. Vin obținut din traminer (**1**).

tramvái s.n. Vehicul constituit din vagoane care circulă pe șine, acționat electric și folosit ca mijloc de transport urban în comun. – Pl. *tramvaie.*

tranchilizánt,-ă adj., s.n. (Medicament) care calmează, care relaxează. – Pl. *tran-chilizanți,-te.*

trandafír s.m. **1.** Nume dat unor arbuști spinoși din familia rozaceelor, cu flori plăcut mirositoare, de diferite culori, folosite în industria parfumurilor sau în cea farma-ceutică; roză. ▹ *Lemn de ~* = lemnul unui arbore din America de Sud, din care se fac mobile de lux. **2.** Cârnat de porc foarte picant (și uscat). – Pl. *trandafiri.*

trandafiríu,-íe adj. Roz. – Pl. *trandafirii.*

transatlántic s.n. Vapor care traversează Oceanul Atlantic, efectuând transportul între Europa și America. – Sil. *trans-a-tlan-.* Pl. *transatlantice.*

tránsă s.f. Stare de hipnoză caracterizată prin lipsă de sensibilitate la stimuli, prin pierderea voinței etc. la acțiunea unei sugestii; starea unui mediu care își pierde personalitatea, ca și cum un spirit străin i s-ar substitui. – Pl. *transe.* Par. *tranșă.*

transbordá vb.I tr. A transporta mărfuri sau persoane dintr-un tren în altul sau de pe o navă pe alta etc. (de obicei din cauza în-treruperii accidentale a circulației). ▸ A muta un vehicul de pe o cale de transport pe alta. – Sil. *trans-bor-*. Ind.pr. *transbordez.*

transbordór s.n. Vehicul folosit pentru transbordarea altui vehicul de pe o cale de transport pe alta. – Sil. *trans-bor-*. Pl. *trans-bordoare.*

transcarpátic,-ă adj. Care se află dincolo de munții Carpați (în raport cu Muntenia și Moldova); transcarpatin. – Sil. *trans-car-*. Pl. *transcarpatici,-ce.*

transcarpatín,-ă adj. Transcarpatic. – Sil. *trans-car-*. Pl. *transcarpatini,-e.*

transcénde vb.III tr. A trece, a depăși, a se ridica deasupra. – Sil. *trans-cen-*. Ind.pr. *transcénd.*

transcendént,-ă adj. (Filos.) Care depășește lumea obiectivă; care este deasupra lumii reale, empirice; (la Kant) care este dincolo de limitele oricărei experiențe și cunoașteri; transcendental. – Sil. *trans-cen-*. Pl. *transcendenți,-te.*

transcendentál,-ă adj. **1.** (La Kant) Care se referă la formele apriorice ale cunoașterii, care premerge experienței și o condiționează. **2.** Transcendent. – Sil. *trans-cen-*. Pl. *transcendentali,-e.*

transcendénță s.f. Însușirea de a fi transcendent. – Sil. *trans-cen-*. G.-D. *transcendenței.*

transcríe vb.III tr. **1.** A scrie din nou, fără modificări, un text. **2.** (Lingv.) A transpune un text într-un alt sistem grafic. **3.** (Muz.) A prelucra o bucată muzicală scrisă inițial pentru o anumită voce sau pentru un anumit instrument, astfel încât să poată fi cântată de altă voce sau de alt instrument. – Sil. *tran-scri-*. Ind.pr. pers.1 *transcríu,* pers.2 *transcrii,* pf.s. *transcrisei*; ger. *transcriind*; part. *transcris.*

transcríere s.f. Acțiunea de a transcrie. ▹ ~ *fonetică* = scrierea unui cuvânt sau a unui text cu ajutorul unui alfabet special sau al unui alfabet existent și al unor semne speciale, pentru a putea fi reconstituită pronunțarea reală. – Sil. *tran-scri-*. Pl. *transcrieri.*

transdanubián,-ă adj.Care se află dincolo de Dunăre. – Sil. *trans-...-bi-an.* Pl. *transdanubieni,-e.*

transfér s.n. Faptul de a (se) transfera. – Sil. *trans-fer.* Pl. *transferuri.*

transferá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) muta (cu serviciul) de la o instituție la alta, de la o unitate la alta. **2.** Tr. (Jur.) A transmite un drept de la o persoană la alta. **3.** Tr. (Tehn.) A transmite energie de la un sistem la altul. – Sil. *trans-fe-*. Ind.pr. *transfér.*

transfigurá vb.I tr. și refl. A (-și) schimba expresia feței, înfățișarea ca rezultat al unei schimbări interioare. – Sil. *trans-fi-*. Ind.pr. *transfigurez.*

transfigurát,-ă adj. (Despre persoane) Schimbat la față sub influența unei emoții. – Sil. *trans-fi-*. Pl. *transfigurați,-te.*

transfocatór s.n. (Cinemat., telev.) Obiectiv cu distanță focală variabilă în mod continuu, prin care se obține efectul de apropiere sau de depărtare față de obiectiv. – Sil. *trans-fo-*. Pl. *transfocatoare.*

transformá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (-și) schimba înfățișarea, aspectul, forma, caracterul etc. **2.** Intr. (La unele jocuri sportive) A obține, prin executarea reușită a unei lovituri (de pedeapsă), unul sau mai multe puncte în avantajul echipei sale. – Sil. *trans-for-*. Ind.pr. *transfórm.*

transformáre s.f. Acțiunea de a (se) transforma. ▸ (Chim., fiz.) Ansamblu de stări succesive prin care trece un sistem fizico-chimic când una sau mai multe dintre mărimile ce îl caracterizează se modifică. – Sil. *trans-for-*. Pl. *transformări.*

transformatór,-oáre adj., s.n. **1.** Adj. Care transformă (**1**). **2.** S.n. Aparat sau instalație cu ajutorul căreia energia unui sistem fizic sau tehnic se transformă în energia altui sistem. *Transformator electric.* – Sil. *trans-for-*. Pl. *transformatori,-oare.*

transfrontaliér,-ă adj. Care se face peste granițe, care nu ține seama de granițe. – Sil. *trans-fron-ta-li-er.* Pl. *transfrontalieri,-e.*

transfúg s.m. Persoană care își părăsește în mod ilegal țara. – Sil. *trans-fug.* Pl. *transfugi.*

transfúzie s.f. Administrare pe cale intravenoasă a unei cantități de sânge recoltat de la un donator. – Sil. *trans-fu-zi-e.* G.-D. *trans-fuziei.* Pl. *transfuzii,* art. *-ziile,* sil. *-zi-i-.*

transhumánță s.f. Deplasare periodică a păstorilor cu turmele de oi, primăvara de la șes la munte sau de la sud spre nord și toamna de la munte la șes sau de la nord spre sud, pentru a asigura pășunatul. – Pl. *transhumanțe.*

translatór,-oáre s.m. și f. Traducător oficial pe lângă un for diplomatic, administrativ sau judecătoresc; interpret. – Acc. m. și *translátor.* Sil. *trans-la-.* Pl. *translatori,-oare.*

translație s.f. (Fiz.) Deplasare a unui corp în decursul căreia toate punctele acestuia au în orice moment viteze egale și paralele, descriind traiectorii identice. – Sil. *trans-la-ți-e.* G.-D. *translației.* Pl. *translații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

translucíd,-ă adj. (Despre unele corpuri) Care lasă lumina să treacă, dar nu permite să se distingă contururile sau detaliile obiectelor. – Sil. *trans-lu-.* Pl. *translucizi,-de.*

transmigrație s.f. Concepție potrivit căreia sufletul dintr-un corp trece, după moarte, în alt corp. – Sil. *trans-mi-gra-ți-e.* G.-D. *transmigrației.* Pl. *transmigrații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

transmisíbil,-ă adj. Care poate fi transmis. – Sil. *trans-mi-.* Pl. *transmisibili,-e.*

transmisiúne s.f. **1.** Faptul de a transmite; trecere a energiei, a radiațiilor, a undelor etc., de-a lungul firelor unei linii sau prin spațiu, de la un sistem la altul. **2.** (Telecom.) Trimitere de semnale de la un post emițător de telegrafie, telefonie sau radiocomunicații, în scopul recepționării lor. **3.** (Mil.) *Trupe de transmisiuni* = trupe specializate în asigurarea legăturilor prin telefon, radio etc. **4.** (Tehn.) Ansamblul organelor cu ajutorul cărora se transmite mișcarea sau energia de la un organ de mașină la altul. **5.** (Jur.) ~ *de drepturi* = trecere a unor drepturi, prin act juridic sau prin efectul legii, de la o persoană la alta. – Sil. *trans-mi-si-u-.* Pl. *transmisiuni.* Var. **1, 2, 4 transmísie** s.f., sil. *-si-e,* G.-D. *transmisiei,* pl. *transmisii,* pl. *-siile,* sil. *-si-i-.*

transmíte vb.III. **1.** Tr. A face să ajungă ceva dintr-un loc în altul, de la o persoană la alta etc. ▸ A face să treacă de la o generație la alta (caracteristici ereditare, bunuri spirituale etc.). **2.** Tr. A comunica ceva prin intermediul unei persoane, printr-o scrisoare etc. **3.** Tr. (Telecom.) A trimite semnale de la un post emițător de telegrafie, de radio etc. pentru a fi recepționate. **4.** Refl. (Fiz., tehn.; despre energie, radiații, unde etc.) A trece de la un sistem tehnic la altul. **5.** Tr. A comunica o mișcare de la un organ de mașină la altul. **6.** Tr. (Jur.) A face o transmisiune de drepturi. – Sil. *trans-mi-.* Ind.pr. *transmít,* pf.s. *transmisei*; ger. *transmițând*; part. *transmis.*

transmițátor,-oáre adj., s.n. **1.** Adj. Care transmite. **2.** S.n. Aparat pentru transmiterea semnalelor telegrafice sau radiofonice. – Sil. *trans-mi-.* Pl. *transmițători,-oare.*

transoceánic s.n. Navă comercială de mare tonaj care traversează un ocean, efectuând transportul între două porturi. – Sil. *trans-o-cea-.* Pl. *transoceanice.*

transparént,-ă adj., s.n. **1.** Adj. (Despre unele corpuri sau medii) Care lasă să treacă lumina, permițând să se distingă contururile și detaliile obiectelor; care poate fi străbătut de o radiație fără ca aceasta să fie absorbită sau difuzată. **2.** Adj. (Fig.) Care poate fi înțeles sau ghicit cu ușurință. **3.** S.n. Foaie de hârtie cu linii groase, care se așază dedesubtul hârtiei de scris pentru a înlesni scrierea în rânduri drepte. **4.** S.n. (În forma *transperant*) Stor. – Sil. *trans-pa-.* Pl. *transparenți, -te.* Var. **transperánt** s.n., pl. *transperante.*

transparénță s.f. **1.** Însușirea de a fi trans-parent (**1**). **2.** Principiu sau mod de lucru al cuiva constând în a face publice acțiunile sale sau în a lăsa să se înțeleagă cu ușurință activitatea pe care o desfășoară. – Sil. *trans-pa-.* Pl. *transparențe.*

transpăreá vb.II intr. A se zări, a se întrezări. – Sil. *trans-pă-*. Ind.pr. pers.3 *transpáre.*

transperánt s.n. v. **transparent**.

transpirá vb.I intr. **1.** A secreta și a elimina sudoarea prin porii pielii; a asuda, a năduși. ▸ (Despre plante) A elimina apă sub formă de vapori. **2.** (Fig.; fam.; despre știri, fapte) A începe să fie cunoscut, a se afla. – Sil. *trans-pi-*. Ind.pr. *transpír.*

transpirá|ție s.f. Faptul de a transpira (**1**); (concr.) sudoare (**1**). ▸ Eliminare a apei, sub formă de vapori, de către plante. – Sil. *trans-pi-ra-ți-e.* G.-D. *transpirației.* Pl. *trans-pirații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

transplánt s.n. (Med.) Transplantare (**2**). – Sil. *trans-plant.* Pl. *transplanturi.*

transplantá vb.I tr. **1.** A scoate o plantă din pământ, din răsadniță sau din pepinieră și a o planta în alt loc; a răsădi. **2.** (Med.) A face o transplantare (**2**). – Sil. *trans-plan-*. Ind.pr. *transplantez.*

transplantáre s.f. **1.** Acțiunea de a transplanta (**1**). **2.** (Med.) Intervenție chirurgicală prin care se înlocuiește un țesut sau un organ bolnav cu alt țesut sau organ sănătos de același fel; transplant. – Sil. *trans-plan-*. Pl. *transplantări.*

transpórt s.n. **1.** Faptul de a transporta (**1**). ▹ *Mijloace de* ~ = ansamblul vehiculelor care pot fi folosite pentru transportarea ființelor sau a obiectelor. **2.** Totalitatea lucrurilor sau a ființelor care sunt transportate la un moment dat împreună. **3.** (La pl.) Ramură a economiei naționale care are ca obiect transportarea produselor de la producători la consumatori, precum și deplasarea persoanelor, cu ajutorul unor vehicule destinate acestui scop. – Sil. *trans-port.* Pl. *transporturi.*

transportá vb.I tr. **1.** A duce dintr-un loc în altul (mai ales cu un vehicul) ființe sau obiecte. **2.** (Fig.) A aduce pe cineva într-o stare de uitare de sine, în urma unei emoții, a unei bucurii. – Sil. *trans-por-*. Ind.pr. *transpórt.*

transportábil,-ă adj. Care poate fi transportat. – Sil. *trans-por-*. Pl. *transportabili,-e.*

transportát,-ă adj. **1.** Dus cu gândul în altă parte. **2.** Stăpânit de entuziasm, de încântare. – Sil. *trans-por-*. Pl. *transportați,-te.*

transportór,-oáre adj., s.n. (Tehn.) **1.** Adj. Care transportă (**1**). **2.** S.n. Aparat sau instalație pentru transportul continuu al unor materiale, piese, produse etc., pe distanțe relativ scurte, prin intermediul unor cupe, jgheaburi etc., montate pe o bandă rulantă. – Sil. *trans-por-*. Pl. *transportori,-oare.*

transpúne vb.III. **1.** Tr. A muta, a deplasa ceva dintr-un loc în altul; a schimba ceva dintr-o situație în alta. ▸ (Fig.) A da expresie, a reda în scris, pe scenă etc. **2.** Tr. (Muz.) A transcrie sau a executa o compoziție în altă tonalitate decât aceea în care a fost scrisă inițial. **3.** Refl. A se strămuta cu gândul, cu imaginația într-o altă ambianță, într-o altă situație. – Sil. *trans-pu-*. Ind.pr. *transpún,* pf.s. *transpusei*; part. *transpus.*

transuránic adj. *Element* ~ = element chimic obținut pe cale artificială, asemănător uraniului, dar cu numărul atomic superior acestuia. – Sil. *trans-u-*. Pl. *transuranice.*

transvazá vb.I tr. A muta un lichid sau un material pulverulent dintr-un vas în altul. – Sil. *trans-va-*. Ind.pr. *transvazez.*

transversál,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care are direcția perpendiculară pe lungimea unui corp sau a unei suprafețe. **2.** S.f. Dreaptă care taie o figură dată. – Sil. *trans-ver-*. Pl. *transversali,-e.*

tranșá vb.I tr. **1.** A rezolva repede și categoric o problemă dificilă, un conflict etc. **2.** A tăia carnea de consum în porțiuni după sorti-mente, calitate etc. – Ind.pr. pers.1 *tranșez,* pers.3 *tranșează,* pers.4 *tranșăm.*

tranșánt,-ă adj. Care nu suportă, nu admite contraziceri; categoric, hotărât. – Pl. *tranșanți, -te.*

tránșă s.f. Fiecare dintre părțile în care este divizat un lucru sau un grup de lucruri ce se produc ori se distribuie în serii succesive. – Pl. *tranșe.* Par. *transă.*

tranșée s.f. Șanț (cu parapete și locașe de tragere pentru armele de infanterie) servind ca adăpost

împotriva gloanțelor inamicului în timpul luptei. – Sil. *-șe-e.* Scris nu *-șeie.* Art. *tranșeea.* Pl. *tranșee.*

tranzacție s.f. **1.** Înțelegere între două sau mai multe părți cu privire la condițiile de transmitere a unui drept, de efectuare a unei operații comerciale etc. **2.** Acord prin care părțile, făcându-și reciproc concesii, pun capăt unui litigiu existent între ele. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *tranzacției.* Pl. *tranzacții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

tranzistór s.m., s.n. **1.** S.m. Element elec-tronic de circuit alcătuit dintr-un cristal semiconductor, având proprietăți și utilizări similare tuburilor electronice. **2.** S.n. Aparat de radio portativ, cu tranzistori (**1**). – Pl.m. *tranzistori*, n. *tranzistoare.*

tránzit s.n. **1.** Trecere a persoanelor, a vehiculelor, a mărfurilor dintr-o țară în alta prin teritoriul unei a treia țări. **2.** Trecere a unui tren printr-o stație de cale ferată sau printr-o țară, cu opriri numai pentru încrucișări sau pentru schimbări de direcție. – Pl. *tranzituri.*

tranzitív,-ă adj. (Despre verbe) Care expri-mă o acțiune ce se răsfrânge direct asupra unui obiect; care poate primi un complement direct. – Pl. *tranzitivi,-e.*

tranzitóriu,-ie adj. Care face trecerea de la o stare la alta; de tranziție. – Sil. *-riu,* pr. *-rĭu,* f. *-ri-e.* Pl. *tranzitorii.*

tranzíție s.f. Trecere de la o stare la alta. *Perioadă de tranziție.* • *De ~* = care nu durează, care nu este definitiv; de trecere, intermediar. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *tranziției.* Pl. *tranziții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

trap s.n., interj. **1.** S.n. Mers în fugă al calului, cu viteza între pas și galop, în care animalul pășește în același timp cu un picior din față și cu piciorul opus de dinapoi; zgomotul făcut de calul care merge în acest fel. **2.** Interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de mersul în trap (**1**) al calului. – Pl.s.n. *trapuri.*

trápă s.f. Un fel de capac sau ușă orizontală care închide o deschizătură în podeaua unei scene, în puntea unei nave etc. – Pl. *trape.*

trapéz s.n. **1.** (Geom.) Patrulater cu două laturi paralele, numite baze. **2.** Aparat pentru exerciții de gimnastică acrobatică, constând dintr-o bară orizontală atârnată de capete cu două frânghii paralele fixate în plafon sau de o grindă. – Pl. *trapeze.* Par. *trapeză.*

trapéză s.f. Sală de mese într-o mănăstire. – Pl. *trapeze.* Par. *trapez.*

trapíst s.m., s.n. **1.** S.m. Călugăr al unui ordin catolic înființat în sec. 17. **2.** S.n. Caș fabricat după un procedeu special de fer-mentare folosit inițial de trapiști (**1**). – Pl.m. *trapiști.*

tras,-ă adj. **1.** (Despre obloane, uși, zăvoare) Care este închis. **2.** (Despre față) Slab, supt (din cauza bolii, a oboselii etc.); (despre persoane) cu fața slabă, suptă. – Pl. *trași,-se.*

trasá vb. I tr. **1.** A însemna pe o suprafață forma sau desenul unui obiect, al unei figuri geometrice etc.; (tehn.) a însemna pe o piesă brută conturul suprafețelor de prelucrat. **2.** (Fig.) A arăta, a indica (o cale de urmat). – Ind.pr. *trasez.*

traséu s.n. **1.** Drum parcurs de un vehicul, de o persoană etc., cuprins între punctul de plecare și cel de sosire; linie urmată de un drum, de o cale ferată etc.; rută. ▸ Parcurs marcat pe care trebuie să-l străbată con-curenții într-o probă sportivă. **2.** Traiectorie. – Pl. *trasee,* sil. *-se-e,* scris nu *-seie.*

trasór s.n. **1.** Unealtă folosită la trasarea conturului unei piese de prelucrat, constând dintr-un ac de oțel fixat într-un mâner. **2.** Proiectil care lasă în urma lui o dâră de lumină, marcându-i traiectoria. – Pl. *trasoare.*

tratá vb.I. **1.** Tr. A se purta cu cineva într-un anumit mod, a avea față de cineva o anumită comportare. **2.** Tr. A cinsti, a ospăta. **3.** Tr. și refl. A (se) supune unui tratament (**1**). **4.** Tr. A supune un material sau o substanță unui tratament (**2**). **5.** Tr. A expune, oral sau în scris, un subiect, o temă etc. **6.** Tr. A discuta cu cineva o problemă pentru a ajunge la un acord asupra ei. – Ind.pr. *tratez.* Par. *tracta.*

tratamént s.n. **1.** Totalitatea mijloacelor de îngrijire medicală. **2.** Ansamblu de operații efectuate asupra unui material sau asupra unei substanțe, pentru a le modifica structura fizico-chimică. **3.** Atitudine, comportare față de cineva. – Pl. *tratamente.*

tratát s.n. **1.** Înțelegere cu valoare de act juridic, încheiată între două sau mai multe state, prin care se creează, se modifică sau se anulează drepturi și obligații în relațiile dintre ele. **2.** Lucrare de specialitate în care sunt expuse principiile de bază ale unei discipline. – Pl. *tratate.*

tratatíve s.f.pl. Discuții, negocieri etc. care preced încheierea unui acord, a unei în-țelegeri etc. între două sau mai multe părți interesate.

tratáție s.f. Faptul de a trata (2) oaspeții; (concr.) mâncarea și băutura servită. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *tratației.* Pl. *tratații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

trátă s.f. Tip de cambie care conține ordinul de plată a unei anumite sume, la data precizată și persoanei indicate; poliță[2]. – Pl. *trate.*

traul s.n. Năvod de mari dimensiuni, destinat pescuitului marin. – Monosilabic. Pl. *traule,* sil. *trau-le.*

tráuler s.n. Navă pentru pescuitul marin, echipată cu traule. – Sil. *trau-.* Pl. *traulere.*

traumátic,-ă adj. Care se referă la trauma-tism; provocat de traumatism. – Sil. *trau-.* Pl. *traumatici,-ce.*

traumatísm s.n. Leziune provocată în organism din cauza unui factor extern violent; traumă. ▹ *~ psihic* = tulburare, suferință psihică provocată de un factor extern. – Sil. *trau-.* Pl. *traumatisme.*

tráumă s.f. Traumatism. – Sil. *trau-.* Pl. *traume.*

traváliu s.n. Perioada cuprinsă între apa-riția durerilor de naștere și expulzarea fătului din uter. – Sil. *-liu,* pr. *-liu.* Pl. *travalii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

traversá vb.I tr. **1.** A trece de pe o parte pe cealaltă a unei străzi, a unui pod, a unui râu etc. **2.** A străbate (de-a curmezișul) localități, țări etc. – Nu *tranversa.* Ind.pr. *traversez.*

travérsă s.f. **1.** Element de lemn, de beton armat sau de metal, în formă de grindă, așezat transversal sub șinele de cale ferată. **2.** Piesă de rezistență din lemn, fier, beton armat etc., așezată transversal pe axa lon-gitudinală a unei construcții, a unui sistem tehnic etc. – Nu *tranversă.* Pl. *traverse.*

travertín s.n. Tuf calcaros, folosit ca material de construcție și de ornament (se poate lustrui ca marmora).

travestí1 s.n. Costumație specială pentru a (se) travesti[2]; rol interpretat de un actor de sex opus sexului personajului. – Pl. *travestiuri.*

travestí2 vb.IV refl. și tr. A (se) îmbrăca astfel încât să-și ascundă identitatea, vârsta, sexul etc. (la carnaval, în piese de teatru etc.). – Ind.pr. *travestesc,* pf.s. *travestii.*

trădá vb.I. **1.** Tr. A înșela în mod premeditat încrederea cuiva; a dezvălui un secret, un plan etc. ▸ (Jur.) A săvârși o trădare. ▸ A comite o infidelitate. **2.** Tr. (Fig.; despre facultăți fizice sau psihice) A nu mai ajuta (bine) organismul sau persoana. **3.** Tr. și refl. A (se) arăta în adevărata lumină. **4.** Tr. A scoate la iveală; a arăta, a exprima. – Ind.pr. *trădez.*

trădáre s.f. Acțiunea de a (se) trăda. ▸ Faptul de a înlesni unei puteri străine să atenteze la unitatea, suveranitatea și independența statului. – Pl. *trădări.*

trădătór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) care trădează (**1**). – Pl. *trădători,-oare.*

trăgáci s.n. Piesă din mecanismul unei arme de foc, pe care se apasă cu degetul pentru a declanșa percutorul și a descărca arma. – Pl. *trăgace.*

trăgătór,-oáre adj., s. **1.** Adj. (Despre vite) Care trage în jug sau în ham. **2.** S.m. și f. Persoană care trage cu o armă de foc. **3.** S.n. Instrument cu care se trag liniile în tuș, folosit în desenul tehnic. – Pl. *trăgători, -oare.*

trăí vb.IV. **1.** Intr. (Despre ființe) A avea viață, a exista. **2.** Intr. A-și petrece viața într-un anumit

fel, într-un anumit timp etc. *Trăiește bine*. **3.** Intr. A-și petrece viața împreună cu cineva; (fam.) a avea relații extraconjugale cu cineva. **4.** Intr. A fi stabilit, a locui undeva. **5.** Intr. (Urmat de determinări introduse prin prep. „din", „cu") A-și asigura condițiile necesare de viață; a se întreține. **6.** Intr.(Fig.) A dura, a dăinui, a se menține. **7.** Tr. (Fig.) A simți cu intensitate ceva, a participa cu însuflețire la ceva. • *A-și ~ traiul* = a se bucura de viață, a duce un trai bun, fără griji. *A-și ~ traiul și a-și mânca mălaiul* = a ajunge la sfârșitul vieții, a îmbătrâni. *A ~ cât lumea* (sau *cât pământul*) = a trăi mult timp. *A ~ de la mână până la gură* = a fi preocupat numai de ceea ce are nevoie în acel moment, a nu se gândi la ziua de mâine. *Să trăiești!,* formulă de salut, de mulțumire, de urare. *Să trăiți!,* formulă de salutare a superiorilor (mai ales în armată). – Ind.pr. *trăiesc,* pf.s. *trăii.*

trăinicíe s.f. Însușirea de a fi trainic. – G.-D. *trăiniciei,* neart. *trăinicii.*

trăncăneálă s.f. Pălăvrăgeală. – Pl. *trăncăneli.*

trăncăní vb.IV intr. A pălăvrăgi. – Ind.pr. *trăncănesc,* pf.s. *trăncănii.*

trăpáș s.m. (La pl.) Denumire generică dată raselor de cai specializați pentru viteză mare în mersul la trap (**1**); (la sg.) cal antrenat pentru mersul la trap. – Pl. *trăpași.*

trăsătúră s.f. **1.** Linie trasă pe hârtie dintr-o singură mișcare (cu creionul, cu pensula etc.). **2.** (Mai ales la pl.) Contur, linie caracteristică figurii unei persoane. **3.** Însușire. • *Dintr-o ~ de condei* = dintr-o dată, fără a se gândi prea mult. – Pl. *trăsături.*

trăsnáie s.f. Idee sau faptă ciudată, extrava-gantă, ieșită din comun. – Pl. *trăsnăi.*

trăsnet s.n. Descărcare electrică între un nor și pământ sau un obiect de pe pământ, însoțită de o lumină vie și de un zgomot puternic. • *A rămâne ca lovit de ~* = a rămâne împietrit (de spaimă, de uimire etc.). *Lovitură de ~* = întâmplare (nefericită) venită pe neașteptate. – Pl. *trăsnete.*

trăsní vb.IV. **1.** Intr. impers. A se produce un trăsnet. **2.** Tr. unipers. A lovi trăsnetul pe cineva sau ceva. **3.** Tr. (Fam.) A lovi, a izbi cu putere (și pe neașteptate). ▸ Intr. (Fig.) A-și manifesta zgomotos și cu furie supărarea. **4.** Intr. (Despre arme de foc) A se descărca cu zgomot, a detuna. • *A-i ~ ceva prin cap* (sau *prin minte, prin gând*) = a-i trece cuiva prin minte o idee, un gând neașteptat, a-i veni cuiva o idee ciudată. *A rămâne* (sau *a se opri*) *ca trăsnit din senin* = a rămâne împietrit (de spaimă, de uimire etc.). – Ind.pr. *trăsnesc,* pf.s. *trăsnii.*

trăsúră s.f. Vehicul pe patru roți, cu arcuri, tras de cai, folosit la transportul de persoane. – Pl. *trăsuri.*

trâmbă s.f. **1.** Bucată lungă de stofă, de pânză (de obicei făcută sul). **2.** Trombă de apă, de praf, de zăpadă etc. **3.** Rând, șir; (p. ext.) ceată, pâlc. – Pl. *trâmbe.* Par. *trombă, trompă.*

trâmbiță vb.I.**1.** Intr. A cânta din trâmbiță. **2.** Tr. (Fig.) A face ca un lucru să fie cunoscut de toată lumea; a răspândi o veste. – Ind.pr. *trâmbițez.*

trâmbiță s.f. (Pop.) Trompetă. – Pl. *trâmbițe.*

trândav,-ă adj. Care se mișcă și lucrează încet și în silă; leneș. – Pl. *trândavi,-e.*

trândăví vb.IV intr. A trăi în trândăvie, a-și petrece vremea fără să lucreze ceva. – Ind.pr. *trândăvesc,* pf.s. *trândăvii.*

trândăvíe s.f. Starea celui trândav; stare de inactivitate; (fam.) puturoșenie. – G.-D. *trândăviei,* neart. *trândăvii.*

trântă s.f. Luptă corp la corp între două persoane neînarmate, fiecare căutând să o doboare pe cealaltă la pământ. – Pl. *trânte.*

trânti vb.IV. **1.** Tr. A arunca cu putere, izbind de ceva, un obiect, o persoană etc.; a culca la pământ. **2.** Tr. A face să se izbească o ușă, o poartă, un capac etc. **3.** Refl. A se așeza undeva brusc, aruncându-se cu toată greutatea corpului. **4.** Tr. (Fam.) A respinge un candidat la un examen. **5.** Refl. A se lua la trântă. **6.** Tr. A face ceva în mare grabă; a-și pune la repezeală, dezordonat, neglijent, un obiect de îmbrăcăminte. **7.** Tr. (Fam.) A spune o

vorbă nepotrivită, a face o gafă. • *A i-o ~ cuiva în obraz* (sau *în nas*) sau *a i-o trânti* = a-i spune cuiva, fără menajamente, ceva neplăcut. – Ind.pr. *trântesc,* pf.s. *trântii.*

trântor s.m. **1.** Masculul albinei. **2.** (Fig.) Persoană leneșă, care trăiește din munca altora. – Pl. *trântori.*

treabă s.f. **1.** Îndeletnicire, ocupație; activitate, muncă. **2.** Chestiune, problemă; interes, afacere. **3.** Faptă; ispravă. **4.** Împrejurare, situație. • *A avea ~* = a fi ocupat. *A avea* (*o*) *~ cu cineva* (sau *undeva*) = a avea anumite interese cu cineva (sau undeva), a avea ceva de rezolvat. *A face ~* = a lucra, a face ceva bine. *A fi* (sau *a sta*) *treaba așa* = a se prezenta lucrurile într-un anumit fel. *A se duce* (sau *a merge*) *în treaba lui* = a se preocupa de propriile interese. *A se lua cu treaba* = a uita de ceva, fiind absorbit de munca pe care o face. *A se pune pe ~* = a se apuca serios de muncă. *A-și căuta* (sau *a-și vedea*) *de ~* = **a)** a lucra conștiincios; **b)** a se preocupa numai de problemele personale, fără a se amesteca în afacerile altora. *De ~* = bun, cinstit, cumsecade. *Se vede treaba* (*că*)... = se pare că...; probabil. – G.-D. *trebii.* Pl. *treburi.*

treácăt s.n. Faptul de a trece. • *În ~* = **a)** trecând, în fugă; **b)** pe scurt, fără a insista.

treáptă s.f. **1.** Fiecare dintre elementele cu suprafețe orizontale, înguste, care alcătuiesc scara unei clădiri. **2.** (Fig.) Grad, nivel; etapă. **3.** (Fig.) Categorie socială; rang. – Pl. *trepte.*

treaz,-ă adj. **1.** Care nu doarme. **2.** Care nu este beat. **3.** (Fig.) Care este atent la ceea ce se petrece în jur; (despre minte, gândire) clar, limpede. – Monosilabic. Pl. *treji,-ze.*

trebăluí vb.IV intr. și tr. A face treburi mă-runte pe lângă casă. – Ind.pr. *trebăluiesc,* pf.s. *trebăluii.*

trebuí vb.IV intr. **1.** A avea nevoie de cineva sau de ceva; a râvni, a dori. *Îmi trebuie haina*. **2.** Unipers. A fi necesar sau obligatoriu (să...) *Elevul trebuie să învețe*. ▸ (În con-strucții negative) A nu fi voie, a nu fi îngăduit. **3.** Unipers. și impers. A fi probabil sau posibil, a fi de presupus. *Aceasta trebuie să fie strada pe care o căutăm*. • *Așa-ți trebuie* = asta e răsplata ce ți se cuvine, așa meriți. *Atâta-ți trebuie!* = asta mai lipsește s-o faci ca să fie mai rău de tine. *Cum trebuie* = conform cerințelor, cum se cuvine. – Ind.pr. pers.3 *trébuie,* nu *trebuiește*; cj.pers.3 *să trebuiască.*

trebuincíos,-oásă adj. Care este necesar, folositor. – Sil. *-bu-in-.* Pl. *trebuincioși,-oase.*

trebuínță s.f. Necesitate (**1**). – Sil. *-bu-in-.* Pl. *trebuințe.*

trecătór,-oáre adj., s. **1.** Adj. Care trece repede, care este temporar; care nu se oprește mult într-un loc. **2.** S.m. și f. Persoană care trece pe stradă, mergând pe jos. **3.** S.f. Pas[2]. – Pl.adj., s.m. și f. **2** *trecători,-oare*, s.f. **3** *trecători.*

tréce vb.III. **1.** Intr. A merge fără a se opri (printr-un loc sau pe lângă cineva ori ceva). **2.** Intr. A-și continua drumul, depășind ceva sau pe cineva. ▸ (Despre râuri, drumuri etc.) A avea cursul sau traseul prin ...; a atinge un loc și a-l depăși. ▸ A se îndrepta spre ...; (despre corpuri cerești) a se mișca într-o anumită direcție. **3.** Intr. A se abate din drum pe undeva sau pe la cineva (pentru a rămâne puțin, pentru a face o vizită etc.). **4.** Intr. A se duce dintr-un loc în altul, a schimba un loc cu altul. **5.** Intr. A-și îndrepta atenția spre o nouă îndeletnicire, spre un nou domeniu etc.; a schimba o stare, o situație etc. cu alta. **6.** Tr. A străbate un loc de-a curmezișul; a traversa un spațiu. ▸ Intr. (Fig.; urmat de determinări introduse prin prep. „prin“) A trebui să suporte.; a fi supus la... **7.** Tr. A păși peste un obstacol pentru a ajunge de cealaltă parte. ▸ A promova un examen; a fi declarat reușit, admis. **8.** Tr. A face ca cineva sau ceva să ajungă dincolo de... sau peste...; a transporta dincolo de... sau peste... ▸ Intr. și tr. A ajunge sau a face să ajungă de la unul la altul (fiind transmis din om în om). **9.** Tr. A înscrie ceva într-un registru, a introduce într-o rubrică etc. **10.** Intr. A intra sau a ieși cu greu, pătrunzând printr-o deschizătură, printr-un spațiu îngust. ▸ A străbate printr-un corp de la o

margine la alta; a ieși pe partea cealaltă, făcând o spărtură, a străpunge. **11.** Tr. A supune unei operații de cernere, de strecurare, de filtrare. **12.** Tr. A face să intre sau să iasă prin ...; a petrece peste ..., pe după ... *Îi trece frânghia peste umeri*. **13.** Tr. (Despre unele stări fiziologice; mai ales în expr.) A cuprinde, a apuca pe cineva cu putere; a năpădi, a podidi. *Îl trec sudorile*. **14.** Tr. A atinge suprafața unui obiect cu o mișcare ușoară de alunecare. *Își trece mâna peste frunte*. **15.** Intr. (Despre unități de timp) A se desfășura, a se scurge; a lua sfârșit; a nu mai fi actual. **16.** Intr. A dispărea, a pieri (după un timp); (despre suferințe, boli etc.) a înceta să mai existe, să mai acționeze, să se mai facă simțit. **17.** Refl. A-și pierde vigoarea tinereții, a îmbătrâni; (despre plante) a se ofili, a se usca; (despre fructe) a fi prea coapte. ▸ (Despre anumite materiale) A se întrebuința, a se consuma. ▸ (Despre mărfuri) A avea căutare, a se vinde. **18.** Intr. A depăși o anumită limită de timp, o anumită vârstă, o anumită etapă din viață. **19.** Intr. A depăși o anumită cantitate, măsură, valoare; a întrece, a depăși. *Numărul lor trece de o sută*. **20.** Intr. A fi considerat drept...; a fi luat drept... • *A-i ~ ceva prin cap* (sau *prin minte, prin gând*) = **a)** a se gândi la ceva; **b)** a intenționa, a-și propune. *A nu-i ~ cuiva pe dinainte* = a avea respect, considerație față de cineva. *A se ~ de șagă* (sau *de glumă*) = a se ajunge prea departe cu gluma, a începe să devină lucru serios. *A-și ~ din vreme* = a-și petrece timpul mai ușor, a face să-i treacă timpul mai repede. *A-și ~ vremea* = a-și întrebuința timpul (fără folos). *A ~ hopul* = a scăpa de o greutate, de o primejdie. *A ~ la fapte* = a acționa. *A ~ peste* = a nu lua în seamă, a nu da de atenție. *A ~ prin viață ca un câine* (sau *ca gâsca*) *prin apă* = a nu se alege cu nici o învățătură din viață. *Treacă de la mine* (*de la tine* etc.), se spune când cineva face o concesie. *Treacă-meargă!* = se poate admite sau accepta. – Ind.pr. *trec,* pf.s. *trecui*; part. *trecut*.

trécere s.f. **1.** Faptul de a trece. **2.** (Concr.) Loc pe unde se poate trece. ▹ *~ de nivel* = loc de intersecție, la același nivel, între o cale ferată și o șosea. **3.** Considerație, autoritate, influență de care se bucură cineva sau ceva. • *A avea ~* = **a)** (despre persoane) a fi luat în seamă, a se bucura de succes; **b)** (despre mărfuri) a fi căutat, a se vinde repede. *În ~* = fără a se opri mult timp. – Pl. *treceri.*

trecút,-ă adj., s.n. **1.** Adj. (Despre unități de timp) Care a trecut (**15**); anterior momentului prezent. **2.** Adj. De demult, de altădată; vechi, dispărut. ▸ Care nu mai este actual; învechit, perimat, demodat. **3.** Adj. (Despre persoane) Care a îmbătrânit. ▸ (Despre plante, flori) Veștejit, ofilit. ▸ (Despre fructe) Prea copt. **4.** S.n. Timpul care s-a scurs; fapte, întâmplări, stări de lucruri din acel timp. **5.** S.n. (Gram.) Denumire dată grupului de timpuri verbale care exprimă o acțiune săvârșită înainte de momentul vorbirii. • *A o rupe cu ~ul* = a pune capăt unei situații, a încheia, a sfârși cu ceea ce a fost. *În* (sau *din*) *~* = (de) altădată, (de) odinioară. – Pl.adj. *trecuți,-te.*

trefílă vb.I tr. (Tehn.) A trece un metal printr-o filieră pentru a obține o sârmă. – Ind.pr. *trefilez.*

tréflă s.f. (La jocul de cărți) Carte cu figuri în forma frunzei de trifoi, de culoare neagră. – Sil. *tre-flă.* Pl. *trefle.*

trei num.card. Număr natural având în numărătoare locul între doi și patru. ▹ (Cu valoare de num. ord.) *Etajul trei.* – Mono-silabic.

treierá vb.I tr. A separa boabele cerealelor de restul plantei, cu ajutorul combinei sau al batozei. – Ind. pr. *tréier.*

treierát s.n. Acțiunea de a treiera; perioadă de timp când se treieră; treieriș.

treierătoáre s.f. Batoză pentru păioase. – Pl. *treierători.*

treieríș s.n. Treierat. – Pl. *treierișuri.*

tréilea num.ord. (Precedat de art. *al, a*) Care se află între al doilea și al patrulea. – Sil. *trei-lea, tre-ia.*

tréiler s.n. Remorcă pentru transportarea obiectelor grele (mai ales a prefabricatelor de beton armat). – Pl. *treilere.*

treíme s.f. **1.** A treia parte dintr-un întreg. **2.** (În religia creștină) *Sfânta Treime* = uniune spirituală a celor trei ipostaze divine (Dum-nezeu-Tatăl, Dumnezeu-Fiul și Duhul Sfânt), reprezentând un singur Dumnezeu; trinitate. – **2** scris cu inițială majusculă. Pl. **1** *treimi.*

tréisprezece num.card. Număr natural având în numărătoare locul între doisprezece și paisprezece. – Nu *treișpe.* Sil. *trei-spre-.*

treizéci num.card. Număr natural având în numărătoare locul între douăzeci și nouă și treizeci și unu. – Sil. *trei-zeci.*

trémă s.f. Semn diacritic în ortografia unor limbi, constând în două puncte așezate orizontal deasupra unei litere care reprezintă o vocală, pentru a indica o anumită pronun-țare a sunetului respectiv. – Pl. *treme.*

trémolo s.n. (Muz.) Repetare rapidă a unei note într-o executare muzicală. – Art. *tremo-lóul,* sil. *-lo-ul.* Pl. *tremolóuri.*

trémur s.n. **1.** Mișcare involuntară, ușoară și repetată a corpului sau a unei părți a lui, provocată de frig, de o emoție, de o boală etc. **2.** Mișcare ușoară și repetată a unei plante, a unui lucru (ex. a frunzelor). **3.** Vi-brație a glasului sau a unor sunete. – Pl. *tremure.*

tremurá vb.I intr. **1.** (Despre ființe sau despre părți ale corpului lor) A face mișcări involuntare, scurte și repetate, provocate de frig, de o emoție, de o boală etc. **2.** (Despre plante și părți ale lor) A face o mișcare ușoară și repetată; a se clătina, a se legăna. **3.** (Despre ape) A se mișca în unduiri ușoare. ▸ (Despre aer, lumini) A se mișca (sau a da impresie că se mișcă) repede și intermitent; a juca, a licări. **4.** (Despre glas) A avea un tremur (**3**); (despre sunete, melodii) a vibra. **5.** (Fig.) A fi cuprins de o emoție puternică; a se înfiora. • *A-i ~ cuiva sufletul* = a-i fi teamă, a-i fi frică. *A ~ după ban* = **a)** a fi lacom de bani; **b)** a fi zgârcit. – Ind. pr. *trémur.*

tremurát,-ă adj. **1.** Tremurător (**1**). **2.** (De-spre linii, scris etc.) Cu sinuozități. – Pl. *tremurați,-te.*

tremurătór,-oáre adj., s.f. **1.** Adj. Care tremură, care vibrează; tremurat. **2.** S.f. Plantă erbacee, cu flori verzui sau purpurii, dispuse în mici spice. – Pl.adj. *tremurători, -oare,* s.f. *tremurători.*

tren s.n. **1.** Convoi de vagoane de cale ferată, legate între ele și puse în mișcare de o locomotivă. **2.** Convoi de vehicule formând o unitate de transport. **3.** Ansamblu de dispozitive, de piese, de mașini-unelte etc. având un rol funcțional comun. *Tren de ate-rizare.* • *A pierde ~ul* = a pierde o ocazie favorabilă, o șansă. – Pl. *trenuri.*

trená vb.I intr. (Despre acțiuni) A se desfășura cu încetineală; a se târăgăna. – Ind.pr. pers.3 *trenează.*

trénă s.f. Partea din spate, prelungită, care se târăște pe jos, a unei rochii. • *A duce trena cuiva* = a urmări pretutindeni, lingușind, pe cineva. – Pl. *trene.*

trenci s.n. Pardesiu impermeabil (cu croială de raglan); trencicot. – Monosilabic. Pl. *tren-ciuri.*

tréncicot s.n. Trenci. – Sil. *trenci-.* Pl. *trenci-coturi.*

tréning s.n. Îmbrăcăminte (pantaloni lungi și bluză) din tricot, purtată mai ales la sport. – Pl. *treninguri.*

trepán s.n. **1.** Instrument chirurgical în formă de sfredel, folosit la trepanații. **2.** Unealtă folosită în sculptură cu care se fac perforații adânci în piatră și în marmură. – Pl. *trepane.*

trepanáție s.f. Intervenție chirurgicală prin care se deschid oasele craniului (pentru extirparea unor tumori, cheaguri de sânge etc.). – Sil. *-ți-e.* G.-D. *trepanației.* Pl. *trepa-nații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

trepădá vb.I intr. (Pop.) A alerga de colo până colo; a se agita, a se frământa. – Ind.pr. *trépăd.* Par. *trepida.*

trepădúș s.m. Persoană fără astâmpăr, care aleargă de colo până colo (pentru treburile altora); (p.ext.)

individ care face altuia servicii mărunte, adesea înjositoare. – Pl. *trepăduși.*

trepidá vb.I intr. **1.** (Despre mașini, motoare etc.) A avea trepidații (**1**). **2.** (Fig.; despre oameni) A se agita, a fremăta. – Ind.pr. *tre-pidez.* Par. *trepăda.*

trepidánt,-ă adj. Care trepidează; (fig.) palpitant, emoționant. – Pl. *trepidanți,-te.*

trepidáție s.f. **1.** Vibrație continuă, rapidă și de mică amplitudine produsă de funcțio-narea unui sistem tehnic sau de surse exte-rioare. **2.** (Fig.) Agitație, neastâmpăr. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *trepidației.* Pl. *trepidații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

trepiéd s.n. **1.** Scaun cu trei picioare. **2.** Dispozitiv format din trei picioare articulate, prevăzut la extremitatea de sus cu un stativ, pe care se fixează un aparat topografic, fotografic etc. sau cu care se susțin unele instalații, mecanisme etc. – Sil. *-pi-ed.* Pl. *trepiede.*

treptát,-ă adj. Care se realizează pe rând, succesiv; (p. ext.) care se prezintă din ce în ce mai evident, mai pronunțat. ▸ (Adverbial) În etape, în mod progresiv. – Pl. *treptați,-te.*

trésă s.f. Șiret sau bandă de mătase sau de metal care se fixează pe unele uniforme pentru a indica anumite distincții, grade militare etc. – Pl. *trese.*

tresăltá vb.I intr. A tresări de emoție, de bucurie etc. – Ind.pr. *tresált.*

tresărí vb.IV intr. **1.** A face o mișcare bruscă și involuntară, provocată de o emoție puter-nică și neașteptată; a se trezi brusc din somn sau din-tr-o stare de neatenție, de apatie etc. **2.** (Despre inimă) A-și intensifica bătăile. – Ind.pr. *tresár,* pf.s. *tresării.*

tréstie s.f. (Bot.) Stuf. ▹ *~-de-zahăr* = plantă cu tulpina înaltă și viguroasă, cultivată în țările calde ca plantă industrială pentru fabricarea zahărului. – Sil. *-ti-e.* G.-D. *trestiei.* Pl. *trestii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

trezí vb.IV. **1.** Refl. și tr. A se scula sau a-l face pe cineva să se scoale din somn. **2.** Refl. și tr. A-și reveni sau a face să-și revină dintr-o stare de amețeală, de leșin, de inactivitate, de beție etc. **3.** Refl. și tr. A-și da seama sau a face să-și dea seama de realitate, de adevăr. **4.** Refl. A ajunge deodată într-un loc, într-o situație nepreväzută; a se pomeni cu cineva sau cu ceva pe neașteptate. **5.** Refl. (Despre unele alimente, în special băuturi) A-și pierde tăria, gustul, aroma; a se răsufla. • *A se ~ vorbind* = a vorbi vrute și nevrute, fără să-și dea seama ce spune. *Unde te trezești?,* se spune unei persoane care se comportă nepotrivit într-o anumită împrejurare. – Ind.pr. *trezesc,* pf.s. *trezii.*

trezíe s.f. Starea celui care nu doarme. – Pl. *trezii.*

trezít,-ă adj. (Despre mâncăruri, băuturi, substanțe aromatice) Răsuflat (**1**). – Pl. *tre-ziți, -te.*

trezoreríe s.f. **1.** Administrare a tezaurului public. **2.** Locul unde se păstrează și se administrează tezaurul public. – G.-D. *trezo-reriei.* Pl. *trezorerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

triá vb.I tr. A împărți pe categorii; a selecționa, a clasifica. – Sil. *tri-a.* Ind.pr. pers.1 *triez,* pers.3 *triază*; ger. *triind*, sil. *-tri-ind.*

triádă s.f. Reunire de trei elemente care formează un tot. – Sil. *tri-a-.* Pl. *triade.*

triáj s.n. Stație tehnică de cale ferată unde se garează vagoanele, unde se descompun și se recompun trenurile. – Pl. *triaje.*

triánglu s.n. Instrument muzical de percuție, constând dintr-o bară de metal îndoită în formă de triunghi, în care se lovește cu o baghetă din același material. – Sil. *tri-an-glu.* Pl. *triangluri.*

triatlón s.n. Probă sportivă combinată, constând din trei probe diferite (alergare, sărituri, aruncare) pentru același concurent. – Sil. *tri-a-tlon.* Pl. *triatlonuri.*

trib s.n. Formă de organizare umană specifică perioadei preistorice, constând din gruparea mai multor familii unite prin legături de sânge. – Pl. *triburi.*

tribál,-ă adj. Care aparține tribului; care trăiește în triburi. – Pl. *tribali,-e.*

tribórd s.n. Partea din dreapta a unei nave privite de la pupă spre proră. – Pl. *triborduri.*

tribún s.m. **1.** (În Roma antică) Titlu dat diferiților magistrați. **2.** (Fig.) Persoană care luptă pentru drepturile, de obicei politice, ale unei colectivități. – Pl. *tribuni.*

tribunál s.n. **1.** Organ de jurisdicție care judecă pricini date în competența sa prin lege, precum și apelurile împotriva hotărârilor pronunțate de judecători și unele recursuri. **2.** Local în care funcționează tribunalul (**1**). – Pl. *tribunale.*

tribúnă s.f. **1.** Platformă înălțată pe care stau cei ce vorbesc publicului. **2.** Construcție de lemn sau de piatră în formă de amfiteatru, unde ia loc publicul în timpul unei competiții sportive, al unei festivități etc. – Pl. *tribune.*

tribút s.n. Obligație (de regulă în bani) pe care o impune o putere cuceritoare unui popor învins. • *A-și da* (sau *a-și aduce*) *~ul* = a contribui (adesea cu sacrificii) la o acțiune. – Pl. *tributuri.*

tributár,-ă adj. Care datorează cuiva ceva, care are obligații față de cineva sau de ceva. – Pl. *tributari,-e.*

trichinóză s.f. Boală provocată de consuma-rea cărnii infestate cu un vierme parazit ce trăiește în intestinele și în mușchii șobolanilor, ai porcilor etc. și care se caracterizează prin tulburări digestive, febră, dureri musculare etc. – Pl. *trichinoze.*

triciclétă s.f. Vehicul (pentru copii) cu trei roți, asemănător bicicletei și acționat prin două pedale. – Sil. *-ci-cle-.* Pl. *triciclete.*

triclíniu s.n. (La romani) Încăpere a casei în care se mânca, stând pe paturi înclinate în jurul mesei. – Sil. *-tri-cli-niu,* pr. *-niu.* Pl. *triclinii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

tricofiție s.f. Boală contagioasă, comună omului și unor animale, provocată de o ciu-percă parazită și caracterizată prin căderea părului și formarea de cruste și plăgi. – G.-D. *tricofiției.* Pl. *tricofiții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

tricolór,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care are trei culori. **2.** S.n. Drapel în trei culori; (spec.) drapelul românesc. – Pl.adj. *tricolori,-e*, s.n. *tricoloruri.*

tricórn s.n. Pălărie bărbătească, purtată în trecut, cu borurile îndoite în trei colțuri. – Pl. *tricornuri.*

tricót s.n. Material împletit în ochiuri din bumbac, lână, mătase etc., având aceleași utilizări ca și țesăturile. – Pl. *tricoturi.* Par. *tricou.*

tricotá vb.I tr. A realiza un tricot; a con-fecționa obiecte de îmbrăcăminte, prin împletirea ochiurilor unor fire textile. – Ind.pr. *tricotez.*

tricotáj s.n. Obiect de îmbrăcăminte confecționat din tricot. – Pl. *tricotaje.*

tricóu s.n. Cămașă sau bluză din tricot. – Pl. *tricouri.* Par. *tricot.*

tridimensionál,-ă adj. Care are trei dimen-siuni. – Sil. *-si-o-.* Pl. *tridimensionali,-e.*

triédru s.n. (Geom.) Figură din spațiu formată prin intersecția a trei plane care trec prin același punct. – Sil. *tri-e-dru.* Pl. *triedre.*

trienál,-ă adj. Care durează trei ani; care are loc din trei în trei ani. – Sil. *tri-e-.* Pl. *trienali,-e.*

trifazát,-ă adj. (Despre sisteme fizico-chi-mice) Care are trei faze; trifazic. – Pl. *trifazați, -te.*

trifázic,-ă adj. Trifazat. – Pl. *trifazici,-ce.*

trifói s.m. Nume dat mai multor specii de plante din familia leguminoaselor cu frunze compuse din trei foliole, cu flori mai ales roșii, violete și galbene; unele specii sunt cultivate ca plante furajere. – Pl.n. *trifoiuri* „sorturi de trifoi".

triftóng s.m. (Lingv.) Grup de trei sunete, două semivocale și o vocală, care se pronunță în aceeași silabă. – Sil. *trif-.* Pl. *triftongi.*

trigémen adj. *Nerv ~* = a cincea pereche de nervi cranieni distribuiți pe față, căreia îi asigură sensibilitatea și posibilitatea de mișcare. – Pl. *trigemeni.*

trigón s.n. Preparat de patiserie în formă de triunghi, umplut cu brânză, carne, nuci etc. – Pl. *trigoane.*

trigonométric,-ă adj. Referitor la trigono-metrie; care ține de trigonometrie; obținut după regulile trigonometriei. ▹ *Funcții ~ce* = funcțiile sinus, cosinus, tangentă, cotangentă, secantă, cosecantă. – Sil. *-me-tric.* Pl. *trigonometrici,-ce.*

trigonometríe s.f. Ramură a matematicii care studiază proprietățile funcțiilor trigono-metrice și relațiile în care intervin acestea. – Sil. *-me-tri-.* G.-D. *trigonometriei.*

tril s.n. (Muz.) Alternare rapidă a unui sunet de bază cu altul alăturat, superior sau inferior; (p. ext.) orice sunet sau cântec cu efect sonor asemănător (în special cântecul unor păsări). – Pl. *triluri.*

trilobát,-ă adj. Cu trei lobi (**3**). – Pl. *trilobați, -te.*

trilogíe s.f. Grup de trei opere literare sau muzicale ale aceluiași autor, legate între ele printr-o idee comună. – G.-D. *trilogiei.* Pl. *trilogii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

trimestriál,-ă adj. Care se referă la un trimestru; care durează un trimestru; care are loc o dată pe trimestru sau în fiecare trimestru. – Sil. *-mes-tri-al.* Pl. *trimestriali,-e.*

triméstru s.n. Fiecare dintre diviziunile de câte trei luni consecutive în care este împărțit anul calendaristic. – Sil. *-mes-tru.* Pl. *tri-mestre.*

trimíte vb.III tr. **1.** A dispune sau a ruga ca cineva să plece undeva. **2.** A dispune ca un obiect să fie dus și predat la o anumită destinație; a face ca ceva să ajungă undeva. **3.** A comunica, a transmite vești, porunci, salutări etc. **4.** A indica cuiva să consulte o lucrare, un text în legătură cu o anumită problemă. • *A ~ pe cineva pe* (sau *în*) *cealaltă lume* = a-l ucide, a-l omorî. – Ind.pr. *trimít,* pf.s. *trimisei*; cj.pers.3 *să trimită,* nu *să trimiță, să trimeată*; ger. *trimițând*; part. *trimis,* nu *trimes.*

trimítere s.f. **1.** Faptul de a trimite. ▹ (Jur.) *~ în judecată* = intentare de proces. **2.** Notă aflată în josul paginii sau la sfârșitul textului, prin care se atrage atenția cititorului asupra titlului unei lucrări spre a fi consultată, asupra unui comentariu etc. – Pl. *trimiteri.*

trinchét s.m. Arbore vertical al unei nave cu pânze, situat la proră. – Pl. *trinchеți.*

trinitáte s.f. **1.** (În religia creștină) Sfânta Treime, v. *treime*. **2.** Grup de trei ființe, obiecte etc. care formează o unitate. – G-D. *trinității.*

trinóm s.n. Polinom format din trei termeni. – Pl. *trinoame.*

trío s.n. Formație compusă din trei interpreți care execută împreună o compoziție muzi-cală; compoziție scrisă pentru o astfel de formație. – Art. *trióul,* sil. *-o-ul.* Pl. *trióuri.*

triódă s.f. Tub electronic cu trei electrozi. – Sil. *tri-o-.* Pl. *triode.*

triór s.n. Mașină folosită pentru separarea impurităților din boabele de cereale, din semințele de oleaginoase etc. – Sil. *tri-or.* Pl. *trioare.*

trioxíd s.m. Oxid care conține trei atomi de oxigen în moleculă. – Sil. *tri-o-.* Pl. *trioxizi.*

tripartít,-ă adj. Care este format din trei părți. ▸ (Despre pacte, înțelegeri) Încheiat între trei state sau între trei partide. – Pl. *tripartiți,-te.*

triplá vb.I tr. și refl. A (se) face de trei ori mai mare. – Sil. *tri-pla.* Ind.pr. *triplez.*

triplét s.n., s.m. **1.** S.n. Al treilea din trei exemplare de același fel. **2.** S.m. (La pl.) Grup de trei ființe născute în același timp de către aceeași mamă. – Sil. *tri-plet.* Pl.n. *triplete*, m. *tripleți.* Par. *tripletă.*

triplétă s.f. Grup de trei jucători care formează o linie de atac sau de apărare în unele jocuri sportive. – Sil. *tri-ple-.* Pl. *triplete.* Par. *triplet.*

tríplex s.n. **1.** Geam de siguranță format din două foi de sticlă având la mijloc un strat de acetat de celuloză. **2.** Procedeu sau (concr.) aparat care asigură o comunicație simultană între trei posturi de radio sau de televiziune. – Sil. *tri-plex.*

triplicát s.n. A doua copie a unui act sau a unui document. – Sil. *tri-pli-.* Pl. *triplicate.*

tríplu,-ă adj. Care este de trei ori mai mare sau mai mult; întreit. – Sil. *tri-plu.* Pl. *tripli,-e.*

tripóu s.n. Local în care se practică jocuri de noroc. – Pl. *tripouri.*

triptíc s.n. Tablou compus din trei părți, prinse între ele prin balamale (astfel încât părțile laterale să se plieze peste cea din mijloc), conținând scene religioase sau nume de ctitori, de donatori etc. – Pl. *triptice.*

trist,-ă adj. **1.** Supărat, necăjit, abătut; (despre ochi, zâmbet etc.) care exprimă tristețe; (despre stări, situații, fapte) plin de tristețe. **2.** (Fig.) Care provoacă, sugerează, evocă tristețe. – Pl. *triști,-ste.*

tristéțe s.f. Stare sufletească de apăsare, de amărăciune, de mâhnire. – Pl. *tristeți.*

trișá vb.I intr. și tr. A înșela la jocul de cărți; (p. ext.) a înșela, a păcăli. – Ind.pr. pers.1 *trișez*, pers.3 *trișează,* pers.4 *trișăm.*

trișór s.m. Persoană care trișează (mai ales la jocul de cărți). – Pl. *trișori.*

tritón s.m. **1.** (În mitologia greacă) Zeitate marină, imaginată cu bust de om și cu coadă de pește. **2.** Batracian cu aspect de mormoloc de broască, având în lungul spatelui o creastă viu colorată. – Pl. *tritoni.*

triturá vb.I tr. A fărâmița o substanță în particule fine. – Ind.pr. *triturez.*

triúmf s.n. **1.** (În vechea Romă) Celebrarea unei victorii prin intrarea fastuoasă în oraș a comandantului victorios, urmat de armata învingătoare, de captivi și de prăzile luate. **2.** Biruință, victorie glorioasă (în război); (p.ext.) succes moral, reușită deosebită. • *A duce* (sau *a purta*) *pe cineva în ~* = a ridica pe cineva pe sus, purtându-l pe brațe, în cadrul unui cortegiu solemn sau vesel. *În* (sau *cu*) *~* = însoțit de manifestări entuziaste, cu alai. – Sil. *tri-umf.* Pl. *triumfuri.*

triumfá vb.I intr. **1.** A birui în război, a repurta o victorie strălucită. **2.** A avea un succes deosebit. – Sil. *tri-um-.* Ind.pr. *triúmf.*

triumfál,-ă adj. Care constituie un triumf (**2**); măreț, solemn. – Sil. *tri-um-.* Pl. *triumfali,-e.*

triumfátor,-oáre adj. Care triumfă. ▸ Care exprimă un triumf (**2**). – Sil. *tri-um-.* Pl. *tri-umfători,-oare.*

triúnghi s.n. Polinom cu trei laturi și trei unghiuri. – Sil. *tri-unghi.* Pl. *triunghiuri.*

triunghiulár,-ă adj. În formă de triunghi. – Sil. *tri-un-ghiu-.* Pl. *triunghiulari,-e.*

triviál,-ă adj. **1.** De prost gust; grosolan, vulgar. **2.** (Despre cuvinte, gesturi, atitudini) Obscen. – Sil. *-vi-al.* – Pl. *triviali,-e.*

trivialitáte s.f. Însușirea a ceea ce este trivial; vorbă sau faptă trivială. – Sil. *-vi-a-.* Pl. *trivialități.*

troacár s.n. (Rar) Haină pentru femei, a cărei lungime este între cea a unei jachete și cea a unui palton. – Sil. *troa-.* Pl. *troacare.*

troácă s.f. **1.** Albie scurtă și lată. **2.** Vas de lemn în formă de jgheab, din care mănâncă sau beau animalele. • *A-l face pe cineva ~ de porci* = a-l certa cu cuvinte aspre, grele. – Pl. *troace.*

troc s.n. Schimb direct în produse, fără mijlocirea banului. – Pl. *trocuri.*

troféu s.n. **1.** (În antichitate) Armura unui dușman învins cu care se împodobea învingătorul; pradă de război (luată în semn de biruință). **2.** Monument ridicat în amintirea unei victorii sau a unui erou. **3.** Obiect artistic (de obicei o cupă) pe care îl primește un învingător într-o competiție sportivă, în amintirea acelei victorii. **4.** *~ de vânătoare* = capul împăiat sau coarnele, colții etc. păstrați ai unui animal vânat. – Pl. *trofee,* sil. *-fe-e,* scris nu *-feie.*

troglodít,-ă s.m. și f. **1.** Om preistoric, locuitor al cavernelor; (p. ext.) persoană care trăiește în mod primitiv. **2.** (Fig.) Persoană cu nivel de viață foarte scăzut. ▸ Epitet dat unui om grosolan, necivilizat. – Sil. *tro-glo-.* Pl. *troglodiți,-te.*

trohái c,-ă adj. (Despre versuri) Compus din trohei. – Sil. *-ha-ic.* Pl. *trohaice.*

trohéu s.m. Picior de vers format (în metrica antică) dintr-o silabă lungă și una scurtă sau (în

metrica modernă) dintr-o silabă accen-tuată și una neaccentuată. – Pl. *trohei.*

troián1 s.n. **1.** Nămete (**1**). **2.** (În antichitate) Întăritură formată dintr-un val[2] lung de pământ, cu șanț de apărare. – Pl. *troiene.*

troián2,-ă adj. Referitor la Troia, din (sau de la) Troia. • *Calul ~* = mijloc perfid folosit pentru subminarea cuiva. – Pl. *troieni,-e.*

tróică s.f. **1.** Sanie sau trăsură la care se înhamă trei cai alăturați (fiind folosită în Rusia). **2.** Grup de trei reprezentanți de înalt nivel a trei state, a trei organizații etc., întrunit în vederea dezbaterii unor probleme de interes comun. – Sil. *troi-.* Pl. *troici,* monosilabic.

troiení vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) acoperi cu troiene de zăpadă. **2.** Tr. A acoperi un obiect îngrămădind ceva peste el. – Ind.pr. *troienesc,* pf.s. *troienii.*

troíță s.f. Cruce mare, de lemn sau de piatră, așezată la răspântii, lângă fântâni sau în locuri care amintesc de un eveniment. – Pl. *troițe.*

troleibúz s.n. Vehicul rutier cu tracțiune electrică, asemănător autobuzului, prevăzut cu două trolee și folosit la transportul urban în comun. – Sil. *-lei-.* Pl. *troleibuze.*

troléu s.n. Dispozitiv prin care un vehicul cu tracțiune electrică primește curentul electric de la o conductă aeriană. – Pl. *trolee,* sil. *-le-e,* scris nu *-leie.* Par. *troliu.*

tróliu s.n. Dispozitiv folosit pentru a deplasa pe verticală o sarcină, format dintr-o tobă rotativă pe care se înfășoară un cablu, de al cărui capăt se leagă sarcina de transportat. – Sil. *-liu,* pr. *-liu.* Pl. *trolii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.* Par. *troleu.*

trómbă s.f. Vârtej de vânt cu viteză foarte mare. ▸ Coloană înaltă de apă, de fum sau de praf ridicată de vânt. – Pl. *trombe.* Par. *trâmbă, trompă.*

tromboflebítă s.f. Inflamație a peretelui unei vene cu formare de cheaguri, care pot obtura parțial sau total vena. – Sil. *-bo-fle-.* Pl. *tromboflebite.*

trombón s.n. Instrument muzical de suflat asemănător cu trompeta, dar mai mare decât aceasta și cu tonalitate mai joasă. – Pl. *tromboane.*

tromboní vb.IV tr. (Fam.) A mînți, a păcăli pe cineva. – Ind.pr. *trombonesc,* pf.s. *trom-bonii.*

trombóză s.f. Obturare parțială sau totală a unui vas sangvin printr-un cheag de sânge. – Pl. *tromboze.*

trómpă s.f. **1.** Organ tubular membranos provenit din prelungirea nasului și a buzei superioare la elefant, tapir etc. servind la pipăit și apucat. ▸ Organ bucal al unor insecte, adaptat pentru supt. **2.** *Trompa lui Eustache* = canalul interior al urechii, care face legătura între timpan și faringe. **3.** *~ uterină* = organ pereche tubular la mamiferele femele, care face legătura între ovar și uter. – Pl. *trompe.* Par. *trombă.*

trompétă s.f. Instrument muzical de suflat, constând dintr-un tub de alamă, având un capăt terminat în formă de pâlnie; (pop.) trâmbiță. – Pl. *trompete.*

trompetíst,-ă s.m. și f. Persoană care cântă la trompetă. – Pl. *trompetiști,-ste.*

tron s.n. **1.** Jeț sculptat pentru regi, principi sau papi, ridicat pe câteva trepte, adesea acoperit cu un baldachin, care se folosește la ceremonii. **2.** (Fig.) Autoritatea, demnitatea de suveran. • *A* (*se*) *urca* (sau *a* (*se*) *sui, a* (*se*) *ridica, a* (*se*) *înălța*) *pe ~* = a fi încoronat (sau a încorona pe cineva) ca monarh, a ocupa (sau a face pe cineva să ocupe) domnia. – Pl. *tronuri.*

tronă vb.I intr. **1.** A se afla pe tron (**1**); a domni (peste o țară). **2.** (Fig.) A lua o poziție de superioritate; a domina. – Ind.pr. *tronez.*

tronc interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o cădere, de o izbitură etc. • *A-i cădea cuiva cu ~* (*la inimă*) = a-i deveni cuiva drag dintr-o dată, pe neașteptate. *~, Marghioalo,* se zice când cineva spune sau face ceva nepotrivit cu împrejurarea în care se află.

troncăní vb.IV intr. A face zgomot, izbind un obiect de altul. – Ind.pr. *troncănesc,* pf.s. *troncănii.*

troncónic,-ă adj. Care are formă de trunchi de con. – Pl. *tronconici,-ce.*

tronsón s.n. (Tehn.) Porțiune distinctă din-tr-un obiect, dintr-o construcție, dintr-un organ de mașină etc., delimitată prin anumite elemente de legătură, prin repere etc. – Pl. *tronsoane.*

trop s.m. Denumire generică dată figurilor de stil. – Pl. *tropi.*

tropár s.n. (Bis.) Cântare de laudă adusă unui sfânt sau unui eveniment religios. – Pl. *tropare.*

tropăí vb.IV intr. A face zgomot lovind pământul cu picioarele; (pop.) tropoti. – Ind.pr. *trópăi,* pf.s. *tropăii.*

tropăít s.n. Faptul de a tropăi; (concr.) zgomotul produs de copite sau de picioare care izbesc pământul; tropăitură. – Pl. *tro-păituri.*

tropăitúră s.f. Tropăit. – Sil. *-pă-i-.* Pl. *tro-păitúri.*

trópic s.n. Fiecare dintre cele două paralele aflate la 23°27’ latitudine sudică sau nordică față de ecuator și care corespund trecerii Soarelui la zenitul locului, la fiecare solstițiu. ▹ *~ul racului* (sau *cancerului*) = paralela de 23°27’ latitudine nordică. *~ul capricornului* = paralela de 23°27’ latitudine sudică. – Pl. *tropice.*

tropicál,-ă adj. Referitor la tropice; din regiunea tropicelor; specific tropicelor. – Pl. *tropicali,-e.*

tropísm s.n. (Biol.) Reacție de orientare a unui organism vegetal sau animal, fixat, în direcția unei surse de lumină, căldură etc. – Pl. *tropisme.*

troposféră s.f. Partea atmosferei cuprinsă între sol și stratosferă, în care se produc fenomenele meteorologice obișnuite. – Sil. *-po-sfe-.* G.-D. *troposferei.*

trópot s.n. Zgomot produs prin tropăit. – Pl. *tropote.*

tropotí vb.IV intr. (Pop.) A tropăi. – Ind.pr. *tropotesc.*

trosc interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură, de o trosnitură.

tróscot s.m. Plantă erbacee cu tulpina ramificată și întinsă pe pământ, având frunze mici și flori albe-roz; crește în locuri necultivate și se utilizează în medicină.

trósnet s.n. Trosnitură. – Pl. *trosnete.*

trosní vb.IV intr. **1.** (Mai ales despre lemne sau obiecte de lemn) A produce un zgomot caracteristic prin rupere, ardere, crăpare etc. **2.** (Despre părți ale corpului uman) A pârâi din încheieturi. **3.** (Pop.; despre arme de foc) A detuna, a bubui. • *A-i trage cuiva câteva să-i trosnească fâlcile* = a-l pălmui. *A-i zice cuiva câteva să-i trosnească urechile* = a-i vorbi aspru, fără menajamente. *Bea până-i trosnesc urechile* (sau *fâlcile*) = bea foarte mult. – Ind.pr. pers.3 *trosnește.*

trosnitúră s.f. Zgomot produs de ceva care trosnește; trosnet. – Pl. *trosnituri.*

trotinétă s.f. Mic vehicul pentru copii, constând dintr-o scândură pe două roți mici, articulată cu o bară cu mânere; se merge pe el împingându-l cu un picior. – Pl. *trotinete.*

trotteur s.m. Tip de pantofi pentru femei, cu tocul gros, înalt de 3-4 cm, comozi. – Pr. *trotȍr.* Pl. *trotteuri.*

trotuár s.n. Porțiune ridicată (și asfaltată) la marginea unei străzi, rezervată circulației pietonilor. – Sil. *-tu-ar.* Pl. *trotuare.*

trubadúr s.m. Poet medieval care își compunea versurile în limba provensală (din sud-estul Franței), recitându-le cu acompaniament muzical propriu pe la curțile marilor feudali; (p.ext.) autor care compune în maniera acestor poeți medievali. – Pl. *trubaduri.*

truc s.n. Acțiune abilă prin care se maschează realitatea; stratagemă, șiretlic. – Pl. *trucuri.*

trucáj s.n. Procedeu tehnic folosit în teatru sau în cinematografie, prin care se creează o iluzie optică sau auditivă. – Pl. *trucaje.*

trúdă s.f. **1.** Efort istovitor (fizic sau intelec-tual); oboseală, (pop.) osteneală. **2.** Chin, suferință, necaz. – Pl. *trude.*

trudí vb.IV intr. și refl. (Pop.) A munci din greu. – Ind.pr. *trudesc,* pf.s. *trudii.*

truditór,-oáre adj. (Pop.) Care (se) trudește; (poetic) muncitor. – Pl. *truditori,-oare.*

trufandá s.f. Fruct sau zarzavat care este bun pentru consum la începutul sezonului (apărând primul pe piață). – Art. *trufandaua.* Pl. *trufandale.*

trufáș,-ă adj. **1.** Plin de trufie; care manifestă trufie. **2.** Falnic, măreț, grandios. – Pl. *trufași,-e.*

trúfă s.f. **1.** Nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile, în formă de cartof, care se dezvoltă în pământ. **2.** Produs de cofetărie făcut din cremă de ciocolată. – Pl. *trufe.*

trufíe s.f. Atitudine disprețuitoare și aro-gantă. – G.-D. *trufiei.* Pl. *trufii,* art. *-fiile,* sil. *-fi-i-.*

truísm s.n. (Livr.) Adevăr prea evident pentru a trebui să fie demonstrat; banalitate. – Pl. *truisme.*

trunchi s.n. **1.** Parte a unui arbore cuprinsă între rădăcină și locul de unde pornesc ramurile principale. ▸ Bușteanu (cu diferite întrebuințări). **2.** Parte a corpului omenesc cuprinsă între umeri și șolduri, fără membre. **3.** ~ *de con* (sau *de piramidă*) = corp geo-metric obținut prin secționarea unui con (sau a unei piramide) cu un plan care nu întâlnește baza. – Monosilabic. Pl. *trúnchiuri.*

trunchiá vb.I tr. A tăia, a reteza; a ciunti, a mutila. – Sil. *-chi-a.* Ind.pr. pers.1 *trunchiez,* pers.3 *trunchiază*; ger. *trunchiind*, *-chi-ind*.

trup s.n. **1.** Corp (**1**); corpul fără cap (și fără membre). **2.** Partea principală a unui obiect, a unei construcții. **3.** Întindere neîntreruptă, suprafață de pământ care alcătuiește un tot. • *A fi ~ din ~ul cuiva* (sau *a ceva*) = a fi descendent al cuiva; a face parte integrantă din ceva. *A fi ~ și suflet cu cineva* = a fi foarte strâns legat de cineva. *A trece* (sau *a călca*) *peste ~ul cuiva* = a folosi orice mijloc spre a-și atinge scopul. *Cu ~ și suflet* = din toată inima, fără rezerve. – Pl. *trupuri.*

trúpă s.f. **1.** Denumire generică pentru militari (până la gradul de sergent); efectivul de soldați dintr-o unitate; (la pl.) armată, oaste. **2.** Colectiv de actori ai unui teatru, ai unui circ sau ai unei formații muzicale. – Pl. *trupe.*

trupésc,-eáscă adj. Referitor la trup (**1**); care ține de trup. ▸ Senzual, sexual. – Pl. *trupești.*

trúpeș,-ă adj. (Despre o persoană) Corpo-lent, solid. – Pl. *trupeși,-e.*

trúpiță s.f. Ansamblu format din cormana, brăzdarul și plazul unui plug. – Pl. *trupițe.*

trúsă s.f. Cutie specială sau geantă în care se țin instrumente sau unelte necesare pentru anumite operații; totalitatea instrumentelor sau a uneltelor respective. – Pl. *truse.*

trusóu s.n. Totalitatea rufelor de corp, de pat etc. destinate unei fete în vederea căsătoriei. – Pl. *trusouri.*

trust s.n. Mare unitate economică ce unește, prin fuziune, mai multe întreprinderi mici, de obicei sub formă de societăți pe acțiuni, și care urmărește obținerea monopolului pe piață asupra unui sector sau produs. – Pl. *trusturi.*

truvér s.m. Poet medieval care își compunea versurile în limba franceză din nordul Franței, recitându-le cu acompaniament muzical propriu pe la curțile marilor feudali. – Pl. *truveri.*

tu pron. pers.2 sg. Înlocuiește numele persoanei căreia i se adresează vorbitorul **1.** (La nominativ, cu funcție de subiect) *Tu m-ai căutat?* **2.** (La dativ) **a)** (Cu funcție de complement indirect) *Tie îți dau caietul*; **b)** (în formele neaccentuate *îți, ți*; în construcții unipersonale) *Ți-e frig*; **c)** (în forma neaccentuată *ți*; cu funcție de atribut al substantivului pe care îl determină) indică apartenența sau posesia: *N-ai să-ți mai vezi satul;* **d)** (în formele neaccentuate *îți, ți*; cu valoare de dativ etic) *O apucă prin spate și pe-aici ți-i drumul.* **3.** (La acuzativ) **a)** (În forma accentuată *tine,* precedată de prep. „pe", și în forma neaccentuată *te*; cu funcție de complement direct) *Pe tine te-am văzut*

ieri. Te cheamă la școală; **b)** (în forma accentuată *tine,* precedată de prepoziții; cu funcție de atribut, complement indirect, complemente circum-stanțiale) *Casa fără tine e pustie. La tine e cald.* **4.** (La vocativ; adesea însoțind un substantiv la vocativ) *Tu, fată, fii cuminte!* **5.** (La dativ și acuzativ; în formele neaccentuate, cu valoare de pron. refl.) *Închipuiește-ți ce vrei. Te porți bine.* – D. formă accentuată *ție,* forme neaccentuate *îți, ți, ți-, -ți, -ți-*. A. formă accentuată *tine,* forme neaccentuate *te, te-, -te, -te-*. V. formă accentuată *tu*!

tub s.n. **1.** Piesă cilindrică goală pe dinăuntru, deschisă la ambele capete, făcută din diverse materiale, având diferite întrebu-ințări; țeavă. **2.** Recipient mic din metal sau din carton, în care se țin diferite paste alimentare, preparate cosmetice sau medi-camente. **3.** Țeavă în care se introduc unele conducte electrice ale instalațiilor din clădiri, în scopul izolării lor. **4.** ~ *electronic* = dispozitiv de forma unui tub (**1**), cu vid sau conținând un gaz, în care se află cel puțin doi electrozi între care trece un curent electric. **5.** Conduct natural al organismelor vii, prin care circulă hrana, aerul etc. *Tub digestiv*. – Pl. *tuburi.*

tubáj s.n. Metodă de examen clinic și de laborator, constând în introducerea unui tub de cauciuc în stomac sau în duoden, pentru a extrage sucurile respective în vederea analizei lor. – Pl. *tubaje.*

tubáre s.f. (Tehn.) Operație de consolidare a pereților unei găuri de sondă prin intro-ducerea în interiorul acesteia a unei coloane de tuburi de oțel. – Pl. *tubări.*

túbă s.f. (Muz.) Instrument de suflat, constând dintr-un pavilion larg, un tub răsucit și un mecanism de pistoane. – Pl. *tube.*

tubércul s.m. **1.** Tulpină subterană, scurtă și îngroșată, la unele plante (mai ales la leguminoase), în care sunt înmagazinate substanțele nutritive și care poate servi și ca organ de înmulțire vegetativă (ex. la cartof). **2.** (Anat.) Denumire dată diferitelor proeminențe patologice aflate pe vase, pe organe, pe piele etc. – Pl. *tuberculi.*

tuberculínă s.f. Lichid care conține produși toxici din culturile de bacili ai tuberculozei, utilizat pentru a stabili diagnosticul celor bolnavi de această boală. – G.-D. *tuberculinei.*

tuberculós,-oásă adj., s.m. și f. (Persoană) bolnavă de tuberculoză. – Pl. *tuberculoși, -oase.*

tuberculóză s.f. Boală infecțioasă și con-tagioasă, comună omului și animalelor, produsă de localizarea bacilului Koch în diferite organe (mai ales în plămâni și la articulații). ▹ ~ *galopantă* = tuberculoză cu evoluție rapidă. – Pl. *tuberculoze.* Scris abr. *TBC*, pr. *tebece.*

tuberóză s.f. (Bot.) Chiparoasă. – Pl. *tu-beroze.*

túbing s.n. (Tehn.) Țeavă din coloana de extracție a unei sonde de petrol. – Pl. *tubinguri.*

tubulár,-ă adj. În formă de tub (**1**); prevăzut cu tuburi. – Pl. *tubulari,-e.*

tucán s.m. Gen de păsări cățărătoare din regiunile tropicale ale Americii de Sud, cu penajul viu colorat și cu ciocul mare și pu-ternic. – Pl. *tucani.*

tuci s.n. Fontă. – Monosilabic. Pl. *túciuri* „obiecte".

tuciuríu,-íe adj. (Fam.; despre persoane sau despre pielea lor) Brunet, negricios. – Pl. *tuciurii.*

tuf s.n. ~ *vulcanic* = rocă formată prin acumularea și consolidarea cenușii vulcanice, folosită în construcții. ~ *calcaros* = rocă sedimentară calcaroasă, formată în jurul izvoarelor de ape minerale. – Pl. *tufuri.*

tufán s.m. Nume dat unor specii de stejar. – Pl. *tufani.* Par. *tufar.*

tufár s.m. Denumire generică pentru arborii cu ramuri dese, crescute de la rădăcină. – Pl. *trufari.* Par. *tufan.*

túfă s.f. Denumire generică pentru arbuștii cu ramuri dese, crescute de la rădăcină; grup de plante crescute dintr-o singură rădăcină. • *A fi ~ de parale* = a fi sărac. ~ *de Veneția* = nimic. *Tufă-n pungă* sau *tufă-n buzunar* = fără bani; calic. – Pl. *tufe.*

tufănícă s.f. Specie de crizantemă cu flori mici. – Pl. *tufănele* și *tufănici.*

tufăríș s.n. Tufiș. – Pl. *tufărișuri.*

tufíș s.n. Desiș de tufe; tufăriș. – Pl. *tufișuri.*

túia s.f. Arbore oriental decorativ din familia pinului, cu frunzele de culoare verde-închis, cultivat în parcuri. – G.-D. *tuiei.* Pl. *tuia,* nu *tuie.*

tul s.n. Țesătură fină din fire de mătase sau de bumbac care se întretaie în diagonală. – Pr. *túl.* Pl. *tuluri* „sorturi".

tulburá vb.I. **1.** Tr. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde transparența, limpezimea (fiind vorba despre lichide). ▸ Refl. (Despre ape) A se învolbura. ▸ Refl. (Despre ochi, vedere) A-și pierde claritatea, a se împăienjeni. **2.** Refl. și tr. (Fig.) A-și pierde sau a face să-și piardă liniștea; a (se) emoționa. ▸ A (se) supăra foarte tare, a (se) mânia. **3.** Tr. A stânjeni, a incomoda. – Ind.pr. *túlbur.*

tulburáre s.f. **1.** Faptul de a (se) tulbura. **2.** Neliniște, îngrijorare, agitație. **3.** Dezor-dine; răzvrătire, răscoală. – Pl. *tulburări.*

tulburătór,-oáre adj. Care tulbură liniștea, care agită, care emoționează. – Pl. *tulbură-tori,-oare.*

túlbure adj. **1.** (Despre lichide) Lipsit de transparență, de limpezime. ▸ (Despre imagini) Lipsit de claritate, vag; (fig.) greu de înțeles, confuz. **2.** (Despre ochi, privire) Lipsit de limpezime; împăienjenit. **3.** (Despre oameni și manifestările lor) Cuprins de tulburare (**2**). ▸ (Despre stări sociale, politice) Nesigur, frământat, agitat. • *A pescui în apă* ~ = a profita de o situație încordată sau nesigură pentru a trage foloase personale. – Pl. *tulburi.*

tulburél s.n. Vin nou care încă nu s-a lim-pezit.

tuléu s.n., s.m. **1.** S.n. Cotor al penelor încă nedezvoltate ale păsărilor. **2.** S.n. Fir de păr abia crescut în barba sau în mustața tinerilor. **3.** S.m., s.n. Tulpina porumbului (**1**). – Pl.n. *tuleie*, scris nu *-ee,* m. *tulei.*

tulí vb.IV tr. (Pop. și fam.) *A o* ~ (*la fugă*) = a fugi repede și pe furiș dintr-un loc. – Ind.pr. *tulesc,* pf.s. *tulii.*

tulípă s.f. (Bot.) Lalea. – Pl. *tulipe.*

túlnic s.n. Instrument popular de suflat, din lemn de tei, în formă de tub conic, având lungimea de cca 2 m, folosit pentru semnale, chemări etc. – Pl. *tulnice.*

tulpán s.n. Basma triunghiulară, făcută de obicei dintr-o pânză subțire și străvezie, cu care femeile de la țară își acoperă capul. – Pl. *tulpane.*

tulpínă s.f. **1.** Parte a unui arbore cuprinsă între rădăcină și coroană; parte a unei plante erbacee din care pornesc ramurile și frunzele. **2.** (Fig.) Origine a unui popor, a unei familii etc. – Pl. *tulpini.*

túmbă s.f. Săritură peste cap cu rotirea corpului în aer. • *A se da* (*de-a*) *tumba* = a se rostogoli dându-se peste cap. – Pl. *tumbe.*

tumefácție s.f. Umflătură patologică a unor țesuturi sau organe. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *tu-mefacției.* Pl. *tumefacții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

tumefiá vb.I refl. (Despre țesuturi, organe) A-și mări volumul datorită unei tumefacții. – Sil. *-fi-a.* Ind.pr.pers.3 *se tumefiază*; ger. *tumefiind*, sil. *-fi-ind.*

tumoáre s.f. Formație patologică de celule care se înmulțesc în mod anormal în țesuturile animale și vegetale. ▹ ~ *benignă* = tumoare care crește lent și limitat și nu recidivează după extirpare. ~ *malignă* = tumoare care crește continuu și rapid, invadând țesuturile înconjurătoare, producând metastaze. – Pl. *tumori.* Var. **tumóră** s.f.

tumorál,-ă adj. Care aparține tumorii, care se referă la tumoare. – Pl. *tumorali,-e.*

túmul s.m. Movilă de pământ și pietre pe care unele popoare antice o înălțau deasupra mormintelor, în scop de protecție. – Pl. *tu-muli.*

tumulár,-ă adj. Care aparține unui tumul; (p.ext.) funerar. – Pl. *tumulari,-e.*

tumúlt s.n. **1.** Zgomot mare, vacarm. **2.** În-volburare de apă. **3.** (Fig.) Zbucium sufletesc. – Pl. *tumulturi.*

tumultuós,-oásă adj. **1.** Plin de tumult (**1**). ▸ (Despre ape) Învolburat. **2.** (Fig.) Agitat, zbuciumat. **3.** Abundent, mare, bogat; pro-digios. – Nu *tumultos.* Sil. *-tu-os.* Pl. *tumultuoși,-oase.*

tun s.n. Armă de artilerie care aruncă proiectile pe o traiectorie întinsă; (p. gener.) nume dat tuturor armelor de artilerie. ▸ (Pus pe lângă un verb, îi intensifică acțiunea; pe lângă un adjectiv, îi dă valoare de superlativ) *Doarme tun. Beat tun.* • *A scăpa ca din ~,* se spune când cineva reușește să fugă, scăpând de o situație neplăcută. *Poți să dai* (sau *să tragi*) *cu ~ul*, se spune despre cineva care doarme adânc și nu se trezește ușor sau despre un loc unde nu se află nici o ființă vie. – Pl. *tunuri.*

tuná vb.I intr. **1.** A se produce un tunet (**1**). **2.** A răsuna puternic; a bubui, a vui; (despre oameni) a vorbi cu glas ridicat, puternic. • *A-i ~ cuiva ceva în* (sau *prin*) *minte* (sau *în, prin cap*) = a-i trece cuiva prin minte o idee, un gând etc. neașteptat; a-i trăsni cuiva ceva prin minte. *A ~ și a fulgera* = a fi foarte furios, a face scandal. *A tunat și i-a adunat,* se spune despre oamenii care se întovărășesc având aceleași defecte. – Ind.pr. pers.3 *túnă.*

tunár s.m. Servant al unui tun; (p.ext.) arti-lerist. – Pl. *tunari.*

tunătór,-oáre adj. Care tună; (despre glas, voce) răsunător, puternic. – Pl. *tunători,-oare.*

túnde vb.III. **1.** Tr. și refl. A(-și) tăia (până la piele) sau a(-și) reteza părul, barba, mustața. ▸ Tr. A tăia lâna de pe oi sau părul de pe unele animale. **2.** Tr. A reteza, a scurta iarba (de pe o peluză), crengile unui arbore decorativ etc. • *A o ~* (*la sănătoasa* sau *la fugă*) = a fugi (repede), a o șterge. – Ind.pr. *tund,* pf.s. *tunsei*; ger. *tunzând*; part. *tuns.*

túndră s.f. Zonă situată dincolo de limita polară a pădurilor, având ca vegetație mușchi, licheni și arbuști pitici. – Sil. *tun-dră.* Pl. *tundre.*

tunél s.n. Galerie subterană amenajată pe sub un munte, pe sub o apă etc. pentru a servi drept cale de comunicație sau pentru a așeza o rețea de canalizare etc. – Pl. *tuneluri* și *tunele.*

túnet s.n. **1.** Zgomotul puternic care însoțește fulgerul sau trăsnetul. **2.** Zgomot răsunător, asemănător cu tunetul (**1**). – Pl. *tunete.*

túngsten s.n. (Chim.) Wolfram. – Sil. *tung-sten.*

tunícă s.f. **1.** Haină de uniformă militară, școlară etc., de obicei încheiată până la gât; se poartă peste cămașă. **2.** Membrană care acoperă unele organe animale sau bulbii unor plante. – Pl. *tunici.*

tuns,-ă adj. **1.** (Despre păr, barbă, mustață, lâna oilor, părul unor animale) Tăiat (scurt); (despre oameni) cu părul, barba, mustața tăiate scurt. **2.** (Despre iarbă, copaci etc.) Cu vârfurile retezate, scurtate. • *A i se duce* (sau *a-i merge*) *cuiva vestea ca de popă ~* = a stârni vâlvă cu o faptă neobișnuită; a se răspândi foarte repede o veste rea despre cineva. *Ba e ~ă, ba e rasă* sau *c-o fi ~ă, c-o fi rasă* = ba că-i una, ba că-i alta; în sfârșit, după multă vorbă. – Pl. *tunși,-se.*

tunsoáre s.f. Fel de a (se) tunde (**1**). – Pl. *tunsori.*

tupéu s.n. Îndrăzneală peste limita cuvenită; obrăznicie, impertinență.

tur1 s.n. **1.** Mișcare circulară a unui corp în jurul unui ax sau al unui punct fix, cu revenire la punctul de plecare; mișcare liniară pe un traseu, cu revenire la punctul de plecare. ▹ *~-retur* = dus-întors, plecare și înapoiere. *~ de orizont* = observare succesivă, cu instrumente optice sau cu ochiul liber, a diferitelor porțiuni de teren din jurul unui punct, în scopul întocmirii unei schițe, a unei hărți etc.; (fig.) privire de ansamblu asupra unei probleme. ▸ (Sport) Parcurs sub formă de circuit care trebuie să fie străbătut de către concurenți într-o competiție. **2.** (Sport) Parte dintr-un campionat cuprinzând jumătate din totalul etapelor. **3.** *~ de forță* = acțiune care cere multă energie și îndemânare. – Pl. *tururi.*

tur2 s.n. (Fam.) Partea pantalonilor care acoperă regiunea dorsală a corpului; (p.ext.) partea dorsală a corpului omenesc. – Pl. *tururi.*

turáție s.f. (Tehn.) **1.** Mișcare circulară a unei piese în jurul unui ax. **2.** Număr de rotații efectuate de

un corp într-o unitate de timp. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *turației.* Pl. *turații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

túra-vúra interj. Cuvânt prin care se redă o vorbărie, o pălăvrăgeală. • (Substantivat) *Ce mai ~? =* ce să mai lungim vorba?, ce mai încoace-încolo?

túră1 s.f. Serviciu alternativ; totalitatea persoanelor care lucrează în același timp într-o unitate în care activitatea se desfășoară cu mai multe rânduri de angajați; intervalul de timp dintr-o zi când lucrează aceste persoane; schimb. – Pl. *ture.*

túră2 s.f. (La jocul de șah) Piesă în formă de turn, care poate fi mutată numai în linie dreaptă; turn. – Pl. *ture.*

turbá vb.I intr. **1.** A se îmbolnăvi de turbare (**1**). **2.** (Fig.) A fi cuprins de turbare (**2**). – Ind. pr. *turbez.*

turbán s.n. Acoperământ pentru cap, format dintr-o fișâie lungă de stofă, de mătase etc., de obicei albă, pe care o poartă bărbații din unele țări orientale înfășurată de mai multe ori în jurul capului; fâșie din diverse materiale textile pe care femeile și-o înfășoară în jurul capului în loc de basma sau de pălărie. – Pl. *turbane.*

turbáre s.f. **1.** Boală infecțioasă acută provocată de un virus la animale (câini, lupi, pisici), transmisibilă la om, caracterizată prin spasme și accese nervoase violente, urmate de paralizie și de moarte; rabie. **2.** (Fig.) Furie nestăpânită. – Pl. *turbări.*

turbát,-ă adj. **1.** Bolnav de turbare (**1**). **2.** (Fig.) Furios, violent; care se manifestă cu o mare intensitate și violență. – Pl. *turbați,-te.*

túrbă s.f. Varietate de cărbune de calitate inferioară, reprezentând primul stadiu de carbonizare a resturilor vegetale. – Pl. *turbe.*

turbăríe s.f. Loc cu turbă. – G.-D. *turbăriei.* Pl. *turbării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

turbiditáte s.f. (Tehn.) Proprietate a unui mediu în stare de dispersie (suspensie, emulsie) de a împrăștia radiațiile luminoase. – G.-D. *turbidității,* neart. *turbidități.*

turbínă s.f. Mașină de forță, alcătuită în principal dintr-o parte fixă și un rotor, care transformă energia potențială a unui fluid (apă, aburi) în energie mecanică. – Pl. *tur-bine.*

turbíncă s.f. (Înv.) Sac soldățesc pentru merinde. – Pl. *turbinci.*

turbión s.n. Vârtej de apă, de aer etc. – Sil. *-bi-on.* Pl. *turbioane.*

turbionár,-ă adj. (Despre mișcarea unui fluid) În formă de vârtej, cu vârtejuri. – Sil. *-bi-o-.* Pl. *turbionari,-e.*

turbopropulsór s.n. Agregat alcătuit dintr-o turbină cu gaze și un compresor, folosit la propulsarea prin elice a unui avion. – Sil. *-bo-pro-.* Pl. *turbopropulsoare.*

turboreactór s.n. Reactor alcătuit dintr-o turbină cu gaze și un compresor, folosit la propulsarea prin reacție a unui avion. – Sil. *-re-ac-.* Pl. *turboreactoare.*

turbulént,-ă adj. Care tulbură ordinea, disciplina; care produce dezordine. – Pl. *turbulenți,-te.*

turbulénță s.f. **1.** (Livr.) Gălăgie, dezordine; nesupunere, revoltă. **2.** (Fiz.) Stare agitată a unui fluid în masa căruia există vârtejuri. – G.-D. *turbulenței,* neart. *turbulențe.*

turc,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune în Turcia. **2.** Adj. Care se referă la Turcia sau la populația ei; turcesc. ▸ (Sub-stantivat, f.) Limba vorbită de turci (**1**). • *Cum e ~ul e și pistolul* = cum e omul așa sunt și faptele lui, prietenii lui. *Doar nu dau* (sau *nu vin*) *~cii* sau *ce, au năvălit ~ii?,* se spune pentru a modera graba neîntemeiată a cuiva. *~ul plătește,* se spune despre cineva care e silit să plătească, vrând-nevrând, o cheltuială făcută de alții. – Pl. *turci,-ce.*

turcésc,-eáscă adj. Turc (**2**). ▹ *Cafea ~ească* = băutură preparată din cafea măcinată și fiartă în apă (cu zahăr). – Pl. *turcești.*

turcéște adv. Ca turcii (**1**), în felul turcilor; în limba turcă.

túrcic,-ă adj. *Limbi turcice* = familie de limbi vorbite pe un teritoriu întins din sud-estul Europei până în Siberia și China (din care fac parte turca, tătara etc.). ▸ (Despre populații, popoare) Care aparține acestei familii de limbi. – Pl. *turcici,-ce.*

turcoáică s.f. Femeie care face parte din poporul turc. – Pl. *turcoaice.*

turcoáz adj.invar. De culoare albastră-verzuie (ca peruzeaua). – Sil. *-coaz.* Par. *turcoază.*

turcoáză s.f. Peruzea. – Sil. *-coa-.* Pl. *turcoaze.* Par. *turcoaz.*

tureátcă s.f. Carâmb (**1**) la cizmă. • *A călca pe ~* = a greși din cauza lipsei de experiență, de prudență etc. – Pl. *turetci.*

turélă s.f. Locaș blindat, acoperit cu o cupolă, care adăpostește armamentul de artilerie la tancuri, nave, cazemate etc. – Pl. *turele.*

turgescénță s.f. (Med.) Umflare locală a unui țesut, datorită acumulării de lichide (sânge, limfă etc.). – G.-D. *turgescenței.*

turísm s.n. **1.** Activitate cu caracter recreativ și sportiv, constând în parcurgerea, pe jos sau cu mijloace de transport, a unor regiuni pitorești, a unor obiective importante. **2.** Autoturism. – Pl. **2** *turisme.*

turíst,-ă s.m. și f. Persoană care practică turismul. – Pl. *turiști,-ste.*

turístic,-ă adj. Referitor la turism, de turism. – Pl. *turistici,-ce.*

túriță s.f. Plantă erbacee cu tulpină în patru muchii, cu flori albe sau verzi și cu fructe acoperite cu peri curbați la vârf, care se agață de haine, de lâna oilor etc. – Pl. *turițe.*

túrlă s.f. **1.** Turn al unei clădiri (în special al unei biserici). **2.** (Tehn.) Construcție de lemn sau de metal, așezată deasupra gurii unei sonde, servind la susținerea sau manevrarea unor piese grele în cursul forajului sau al exploatării; turn de sondă. – Pl. *turle.*

turmalínă s.f. Mineral complex folosit în optică, în radiotehnică etc. și ale cărui va-rietăți transparente sunt pietre semiprețioase. – Pl. *turmaline.*

túrmă s.f. **1.** Grup (numeros) de oi sau de alte animale (domestice ori sălbatice), care trăiesc împreună. **2.** (Depr.) Mulțime de persoane docile; ceată (în dezordine). – Pl. *turme.*

turmentát,-ă adj. **1.** (Livr.) Zbuciumat, chinuit, torturat. **2.** Amețit de băutură, beat. – Pl. *turmentați,-te.*

turn s.n. **1.** Construcție din lemn, din beton etc., de forma unui cilindru sau a unui poligon, mai înaltă decât restul complexului arhitectonic din care face parte. **2.** (Tehn.) *~ de extracție* = construcție plasată deasupra gurii unui puț de mină, în care se află dispozitivele de ghidare a cablurilor cu care se face manevra de transport în puț. *~ de sondă* = turlă (**2**). *~ de răcire* = construcție de lemn, de beton etc. în care se realizează răcirea cu aer a apei, în circuit închis, spre a putea fi utilizată din nou. **3.** (La jocul de șah) Tură[2]. • *Ca în* (sau *la*) *~ul Babilonului* (sau *~ul lui Babel*), se spune despre o situație în care oamenii nu se înțeleg, având fiecare altă părere. *~ de fildeș,* exprimă ideea izolării de lume a unui scriitor sau a unui artist. – Pl. *turnuri.*

turná1 vb.I tr. **1.** A vărsa un lichid sau un fluid în ceva, peste ceva sau undeva. ▸ Intr. impers. (Fam.) A ploua torențial. **2.** A introduce un material lichid într-un tipar pentru a obține, prin solidificare, un obiect de forma tiparului. **3.** (Fam.) A pârî, a denunța. • *A ~ gaz* (sau *ulei*) *peste* (ori *în*) *foc* = a întărâta pe cineva care este deja înfuriat; a învrăjbi și mai tare lucrurile. – Ind.pr. *torn.*

turná2 vb.I tr. *A ~ un film* = a înregistra pe o peliculă secvențe care vor compune un film; a realiza un film cinematografic. – Ind.pr. *turnez.*

turnánt,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care se învârtește în jurul unui ax central. *Ușă turnantă.* **2.** S.f. Mică

etajeră pentru cărți, care poate să se învârtă în jurul unui ax central. – Pl. *turnanți, -te.*

turnát,-ă adj. (Despre obiecte de îmbrăcă-minte) Exact pe măsura cuiva. – Pl. *turnați,-te.*

turnătór,-oáre s.m. și f. **1.** S.m. Muncitor specialist în turnarea metalelor. **2.** S.m. și f. (Fam.) Persoană care pârăște, care denunță. – Pl. *turnători,-oare.*

turnătoríe s.f. **1.** Ramură a metalurgiei care fabrică piese metalice prin turnare. **2.** Atelier în care se execută turnarea în forme a metalelor topite. – G.-D. *turnătoriei.* Pl. *turnătorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

turnesól s.n. Materie colorantă extrasă din unele specii de licheni, folosită ca indicator pentru a determina caracterul de acid sau de bază al unei substanțe sau al unei soluții.

turnéu s.n. Deplasare a unui artist, a unui ansamblu artistic în diferite localități cuprinse într-un itinerar stabilit, pentru a da spec-tacole, sau a unei echipe sportive pentru a susține o competiție care se desfășoară în mai multe serii. – Pl. *turnee,* sil. *-ne-e,* scris nu *-neie.*

turnír s.n. Competiție organizată în Evul Mediu în cadrul unor serbări, în care cavalerii se întreceau în mânuirea armelor. – Pl. *turniruri.*

turnúră s.f. **1.** Formă, fel, aspect în care se prezintă un fapt, un eveniment etc. **2.** Schim-bare (neașteptată) intervenită în desfășurarea unui eveniment. – Pl. *turnuri.*

turpitúdine s.f. (Livr.) Infamie, josnicie, mârșăvie. – Pl. *turpitudini.*

túrtă s.f. **1.** Un fel de pâine rotundă și turtită, făcută din aluat nedospit sau din mălai. **2.** Nume generic pentru diferite prăjituri. **3.** Produs care rămâne după ce s-a stors mierea din faguri, uleiul din semințele de floarea-soarelui etc. **4.** *Turta-vacii* = ciupercă comestibilă, galbenă-roșcată sau cafenie, acoperită cu o substanța vâscoasă. • *A-l face ~ pe cineva* = a bate pe cineva foarte tare. *A-și trage spuza* (sau *cenușa*) *pe* (ori *la*) *turta sa* = a se îngriji de propriile interese, neglijându-le pe ale altora. – Pl. *turte.* Par. *tartă.*

turtí vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) deforma prin apăsare (de sus în jos), căpătând o formă lățită, ca o turtă (**1**). **2.** Tr. A strivi cu o lovitură, a distruge, a nimici. **3.** Refl. (Fam.) A-și pierde vlaga, elanul, încrederea. ▸ A se îmbăta. – Ind.pr. *turtesc,* pf.s. *turtii.*

turtureá s.f. Pasăre călătoare, mai mică decât porumbelul, cu gâtul scurt și cu coada lungă, cu penele cenușii-roșcate pe spate și cu pete negre tivite cu alb pe laturile gâtului. – Art. *turtureaua.* Pl. *turturele.* Var. **turturícă** s.f.

turuí vb.IV intr. (Fam.; și în expr. *a-i ~ gura*) A vorbi repede și mult (fără a spune ceva important). – Ind.pr. *túrui,* pf.s. *turuii.*

turuiálă s.f. (Fam.) Faptul de a turui; vor-bărie. – Pl. *turuieli.*

túse s.f. Expirație bruscă și zgomotoasă, provocată de iritarea căilor respiratorii. ▹ *~ convulsivă* (sau pop. *măgărească*) = boală contagioasă, frecventă la copii, manifestată prin tuse puternică și accese spasmodice violente. • (*A se întâlni*) *~a cu junghiul* sau *~a și junghiul* = (a se întâlni) doi oameni care se potrivesc prin trăsăturile negative. – G.-D. *tusei,* neart. *tuse.*

tuspátru num.col. (Pop.) Toți patru. – Sil. *-pa-tru.* G. *a tuspatru*; D. *la tuspatru.*

tustréi,-tréle num. col. (Pop.) Toți trei. – Sil. *tus-trei.* G. *a tustrei,-trele*; D. *la tustrei, -trele.*

tuș s.n. Cerneală specială (mai ales neagră), folosită în poligrafie, pentru umezirea ștampi-lelor etc. – Pl. *tușuri* „tipuri".

túșă s.f. **1.** Urmă lăsată de pensulă pe pânza unui tablou; fel personal al unui pictor în care este aplicată culoarea. **2.** (Sport) Linie care delimitează extremitățile laterale ale unui teren de joc. **3.** (La scrimă) Lovitură care îl atinge pe adversar. – Pl. *tușe.*

tușéu s.n. **1.** (Muz.) Felul în care un pianist acționează, ca intensitate și colorit, asupra

mecanismului pianului. **2.** (Med.) Examinare a unui organ anatomic intern sau a unei cavități naturale a corpului prin palpare. **3.** Senzație produsă de pipăitul cu mâna a suprafeței unei țesături. – Pl. *tușeuri.*

tuși vb.IV intr. A avea (sau a simula) un acces de tuse. – Ind.pr. *tușesc,* pf.s. *tușii.*

tușiér s.m. (Sport) Arbitru secundar care supraveghează desfășurarea jocului de pe marginea terenului. – Sil. *-și-er.* Pl. *tușieri.* Par. *tușieră.*

tușiéră s.f. Cutie de metal în care se află o perniță îmbibată în tuș, folosită pentru ume-zirea ștampilei. – Sil. *-și-e-.* Pl. *tușiere.* Par. *tușier.*

tutelá vb.I tr. A avea pe cineva în grija sa; a proteja, a ocroti. – Ind.pr. *tutelez.*

tutelár,-ă adj. Referitor la tutelă, care aparține unei tutele; (fig.) care ocrotește, care protejează. – Pl. *tutelari,-e.*

tutélă s.f. **1.** Atribuție prevăzută de lege, de obicei exercitată de o persoană (tutore), pentru ocrotirea și administrarea intereselor unui minor sau ale unei persoane puse sub interdicție. **2.** Administrare, control care se exercită asupra unei instituții, organizații etc. aflate în subordine sau asupra unui teritoriu dependent. – Pl. *tutele.*

tutóre,-oáre s.m. și f. Persoană autorizată să exercite o tutelă (**1**). – Pl. *tutori,-oare.*

tutuí vb.IV tr. și refl. A i se adresa cuiva cu „tu" sau a-și zice „tu". – Ind.pr. *tutuiesc,* pf.s. *tutuii.*

tutún s.m., s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee, originară din America, înaltă până la 2 m, cu frunze mari și ovale și cu flori reunite în buchete. **2.** S.n. Frunze de tutun (**1**) care se fumează, după ce au fost supuse unui tratament special. – Pl. n. *tutunuri* „sorturi".

tutungeríe s.f. Prăvălie în care se vând țigări, tutun, chibrituri etc. – G.-D. *tutungeriei.* Pl. *tutungerii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

tutungíu s.m. Bărbat care vinde într-o tutun-gerie. – Pl. *tutungii,* art. *-giii,* sil. *-gi-ii.*

tweed s.n. Stofă din fire lungi de lână, colorate, din care rezultă o țesătură cu desen stropit. – Pr. monosilabic *tuid.*

twist s.n. Dans modern, cu ritm rapid, provenind din America de Nord, caracterizat prin răsuciturii și balansări ale corpului. – Pr. monosilabic *tŭist.* Pl. *twisturi.*

ţ s.m.,s.n. A douăzeci şi cincea literă a alfabetului; sunet (consoană) notat cu această literă. – Pr. *ţe, ţi.* Pl.m. *ţ*, n. *ţ-uri.*

ţac interj. (De obicei repetat) Cuvânt care redă zgomotul produs de tăierea unui mate-rial cu foarfecele, de lovirea a două obiecte, de declanşarea unui mecanism etc.

ţáglă s.f. **1.** Semifabricat de oţel, din care se laminează bare, sârme, ţevi sau se forjează piese. **2.** Vârf ascuţit (al unei săgeţi, al unei suliţe, al unui par etc.). • *A rămâne ~* = a rămâne nemişcat, încremenit. *Cu ochii ~* = cu privirea concentrată la cineva sau la ceva. – Sil. *ţa-glă.* Pl. *ţagle.* Par. *ţiglă.*

ţambál s.n. Instrument muzical popular de percuţie, cu coarde de metal, care sunt lovite cu două ciocănele speciale. – Pl. *ţambale.*

ţanc1 s.n. Băţ cu care se măsoară, însem-nându-se cu câte o crestătură, cantitatea în special a laptelui muls de la oi cu ocazia alcătuirii stânii; ţâncuşă. • *La ~* = la momentul potrivit. – Pl. *ţancuri.*

ţanc2 s.n. Vârf ascuţit şi înalt de stâncă. – Pl. *ţancuri.*

ţándără s.f. Bucată spartă dintr-un obiect de lemn, de faianţă, de sticlă etc. • *A-i sări cuiva ţandăra* = a se supăra, a se înfuria. – Pl. *ţăndări.*

ţánţoş,-ă adj. (Adesea adverbial) Semeţ, mândru. – Pl. *ţanţoşi,-e.*

ţap s.m. **1.** Masculul caprei domestice, al caprei negre şi al căprioarei. **2.** Pahar special de bere, cu o capacitate de 300 ml. • *~ ispăşitor* = persoană căreia i se reproşează greşelile altora. – Pl. *ţapi.*

ţapínă s.f. Unealtă folosită la manevrarea buşteni-lor. – Pl. *ţapine.*

ţar s.m. Titlu purtat în trecut de monarhii Rusiei, Bulgariei şi Serbiei. – Pl. *ţari.*

ţáră s.f. **1.** Teritoriul unui stat; statul însuşi. **2.** Locul în care s-a născut sau trăieşte cineva. **3.** (Art.; intră în denumirea unor state) *Ţările de Jos, Ţara Românească*; (în vechea denumire a unor regiuni, ţinuturi) *Ţara Făgăraşului, Ţara Oaşului.* **4.** Mediu rural, sat. **5.** Locuitorii dintr-un stat, poporul. • *A cutreiera ţara-n lung şi-n lat* = a umbla foarte mult prin toată ţara. *A se pune cu ţara* = a intra în conflict cu toată lumea. *De la* (sau *de*) *~* = care trăieşte sau care se află la sat, în mediul rural. – Pl. *ţări.*

ţarc s.n. **1.** Loc îngrădit pentru vite, oi etc., lângă casă sau la câmp; ocol, (pop.) obor. **2.** Îngrădătură făcută în jurul clăilor de fân, pentru a le feri de animale. **3.** Mică îngrădătură din stinghii, unde sunt ţinuţi copiii mici când încep să meargă. – Pl. *ţarcuri.* Par. *ţarcă.*

ţárcă s.f. (Pop.) Coţofană. – Pl. *ţărci.* Par. *ţarc.*

ţarévici s.m. Titlu purtat de fiul ţarului desemnat a fi moştenitorul tronului. – Pl. *ţarevici.*

ţárină1 s.f. **1.** Teren, loc cultivat sau cultivabil; (mai ales la pl.) semănăturile de pe o porţiune de teren. **2.** (Mai ales art.; şi în *ţarina de la Abrud*) Dans popular românesc de perechi, cu mişcări moderate. – Pl. *ţarini.*

ţarínă2 s.f. **1.** Soţia unui ţar. **2.** Titlu dat împărăteselor Rusiei. – Pl. *ţarine.*

ţarísm s.n. Formă de guvernământ monar-hică în care puterea supremă o avea ţarul.

ţaríst,-ă adj. Care aparţine ţarului; referitor la ţar. – Pl. *ţarişti,-ste.*

țáță s.f. **1.** (Pop.) Mătușă. **2.** (Peior.) Epitet pentru o femeie flecară sau lipsită de gust, vulgară. – Pl. *țațe.*

țăcălíe s.f. (Fam.) Barbișon. – G.-D. *țăcăliei.* Pl. *țăcălii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

țăcăneálă s.f. **1.** Zgomot scurt, repetat, ritmic, produs când se țăcănește (**1**). **2.** (Fam.) Țicneală. – Pl. *țăcăneli.*

țăcăní vb.IV. **1.** Intr. A produce un zgomot scurt, repetat, ritmic. **2.** Refl. (Fig.; fam.) A se țicni. – Ind.pr. *țăcănesc,* pf.s. *țăcănii.*

țăcănít,-ă adj. **1.** (Despre mersul cailor) În trap mărunt. **2.** (Fam.) Țicnit. – Pl. *țăcăniți, -te.*

țăncúșă s.f. **1.** Țanc**1**. **2.** Bucățică lunguiață și ascuțită care se taie dintr-un pepene, dintr-o pâine etc. pentru a fi gustată. – Pl. *țăncușe.*

țăpói s.n. Furcă cu coadă lungă și cu dinți drepți, de fier, cu care se ridică snopii de grâu, fânul, paiele etc. – Pl. *țâpoaie.*

țărán s.m. Persoană care locuiește la sat, având ca ocupație principală agricultura. – Pl. *țărani.*

țăráncă s.f. Femeie care locuiește la sat și muncește în agricultură; soția țăranului. – Pl. *țărănci.*

țărănésc,-eáscă adj. Care aparține țăranilor; care este făcut de sau pentru țărani. – Pl. *țărănești.*

țărănéște adv. Ca țăranii, în felul țăranilor.

țărăníme s.f. Mulțime de țărani; totalitatea țăranilor. – G.-D. *țărănimii.*

țărână s.f. Pământ mărunt, sfărâmat; stratul de la suprafața pământului. • *A ridica pe cineva din ~* = a-l ajuta să-și facă o situație mai bună. *A-și închina fruntea în ~* = a muri. – G.-D. *țărânei.* Pl. *țăr'ne* „rămășițe păm`ntești".

țărm s.n. Fâșie de pământ de-a lungul unei ape mari; (p.ext.) tărâm, meleag. – Pl. *țăr-muri.*

țărúș s.m. Bucată scurtă, de obicei din lemn, ascuțită la un capăt, care se înfige în pământ pentru a fixa sau a lega ceva de ea ori pentru a marca un hotar. – Pl. *țăruși.*

țâfnă s.f. **1.** Ifos, aroganță. **2.** Pornire spre ceartă, arțag. • *A-i sări țâfna* = a se supăra, a se înfuria; a-i sări țandăra. *Cu țâfna pe limbă* = gata de ceartă, țâfnos. – Pl. *țâfne.*

țâfnós,-oásă adj. **1.** Îngâmfat, arogant. **2.** Supărăcios, arțăgos. – Pl. *țâfnoși,-oase.*

țânc,-ă s.m. și (rar) f. (Fam.; uneori depr.) Copilaș, băiețaș. – Pl. *țânci,-ce.*

țânțár s.m. Numele unor insecte cu corpul și picioarele lungi și subțiri, cu aparat bucal adaptat pentru înțepat și supt, specia anofel transmițând frigurile palustre. • *A face din ~ armăsar* = a exagera. – Pl. *țânțari.*

țâr1 interj. Cuvânt care imită sunetul produs de greieri sau de un lichid care se scurge picurând.

țâr2 s.m. **1.** Scrumbie mică, albastră, care se consumă mai ales sărată și uscată. **2.** (Fig.) Om foarte slab. – Pl. *țâri.*

țâră s.f. (Pop.) *O ~* = puțin.

țârâí vb.IV intr. **1.** (Despre lichide) A curge câte puțin, picătură cu picătură, producând un zgomot caracteristic. **2.** (Despre insecte și despre unele păsări) A scoate sunete scurte, repetate și ascuțite. **3.** (Despre sonerie) A suna. – Ind.pr. pers.3 *ț'râie.*

țârâiálă s.f. Ploaie ușoară și de scurtă durată. – Sil. *-râ-ia-.* Pl. *țârâieli.*

țârâít s.n. Faptul de a țârâi; sunet produs de apă, de insecte etc. Pl. *ț'r'ituri.*

țârâíta s.f.art. *Cu ~* = (puțin) câte puțin.

țârcóvnic s.m. (Pop.) Cântăreț de biserică. – Pl. *țârcovnici.*

țâșní vb.IV intr. **1.** (Despre lichide sau gaze) A izbucni cu putere printr-o deschizătură. **2.** (Despre ființe) A intra sau a ieși brusc de undeva. – Ind.pr. *țâșnesc,* pf.s. *țâșnii.*

țâșnitór,-oáre adj. Care iese cu presiune, care țâșnește. – Pl. *țâșnitori,-oare.*

țâță s.f. **1.** (Pop.) Mamelă. ▹ *Copil de ~* = copil sugar. **2.** (Bot.) *Țâța-vacii* = varietate de viță de vie

care produce struguri cu boabe lunguiețe, cărnoase. • *A secat țâța caprei,* se spune când se termină cu foloasele obținute ușor. – Pl. *țâțe.*

țâțâí vb.IV intr. **1.** (Despre animale și insecte) A scoate sunete caracteristice speciei; (despre oameni) a scoate un sunet asemănător cu un „ț“ prelungit. **2.** A tremura de frig, de frică etc. • *A-i ~ inima* (sau *fundul*) = a-i fi foarte frică. – Ind. pr. *țâțâi,* pf.s. *țâțâii.*

țâțână s.f. (Pop.) **1.** Balama. **2.** Rădăcina unui furuncul. – Pl. *țâțâni.*

țeápă s.f. **1.** Par lung, ascuțit la un capăt; (spec.) par înfipt în pământ, folosit în trecut ca instrument de tortură; vârful unui astfel de par. **2.** Prelungire subțire și ascuțită la spicele cerealelor. ▸ (Mai ales la pl.) Partea tulpinilor unor păioase, rămase în pământ după cosit sau secerat. **3.** Ghimpe; așchie; țepușă. **4.** (La pl.) Păr[1] aspru, înțepător, aflat pe corpul unor animale. • *A-l trage pe cineva în ~* = a-l omorî pe cineva înfigându-l într-un par fixat în pământ. – Pl. *țepi.*

țeápăn,-ă adj. **1.** Care este lipsit de elas-ticitate sau de maleabilitate, care nu se îndoaie. ▸ (Fig.) Încremenit, mort. **2.** (Pop.) Solid, trainic; (despre ființe) voinic, robust, viguros. – Pl. *țepeni,-e.*

țeástă s.f. (Pop.) **1.** Craniu. **2.** Carapace. – Pl. *țeste.*

țeávă s.f. **1.** Tub (**1**). **2.** Tub de lemn pe care se înfășoară firele de bătătură și care se introduce în suveică. **3.** Parte a unei arme de foc, în formă de tub, prin care iese proiectilul. • *A-i trage o ~ de bătaie* = a-l bate foarte tare; a-i trage o mamă de bătaie. – Pl. *țevi.*

țel s. n. Scop. – Pl. *țeluri.*

țélină1 s.f. Plantă legumicolă aromatică, bienală, cultivată pentru frunzele mari și pentru rădăcina îngroșată, cărnoasă, folosite în alimentație. – Pl. *țeline.*

țélină2 s.f. Teren lăsat necultivat multă vreme. – Pl. *țelini.*

țepós,-oásă adj. Cu vârf care înțeapă; cu țepi. – Pl. *țepoși,-oase.*

țepoșícă s.f. Plantă erbacee cu tulpina aspră în partea superioară, cu frunze subțiri, rigide, aspre și cu spice lungi. – Pl. *țepoșici.*

țepúșă s.f. **1.** Bucată de lemn ascuțită la (unul dintre) capete, având diferite întrebuințări. **2.** Bară de lemn sau de metal care se montează în părțile laterale ale platformei unui vehicul, pentru a sprijini încărcătura. **3.** Țeapă (**3**). – Pl. *țepușe.*

țesálă s.f. Unealtă asemănătoare cu peria, cu care se curăță pielea și părul vitelor și al cailor. • *A-i trage o ~* = a-l bate zdravăn pe cineva. – Pl. *țesale.*

țesălá vb.I tr. A curăța un animal cu țesala. – Ind. pr. *țésăl.*

țesătoríe s.f. **1.** Meseria celui care țese (**1**). **2.** Fabrică sau atelier unde se fac țesături (**1**). – G.-D. *țesătoriei.* Pl. *țesătorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

țesătúră s.f. **1.** Produs textil obținut prin operația de a țese la război. **2.** Fel, mod în care este țesută o pânză, o stofă etc. **3.** (Fig.) Structură a unui lucru, a unui fenomen, a unei opere literare etc. – Pl. *țesături.*

țése vb.III tr. **1.** A încrucișa, la războiul de țesut, firele de urzeală cu cele de bătătură, pentru a obține o țesătură (**1**). **2.** A cârpi un ciorap, o haină etc., făcând cu acul o împle-titură de fire în locul spart sau uzat. **3.** (Fig.) A pregăti un complot, o intrigă etc. • *A ~ drumul* = a umbla des pe același drum. *A ~ iute din picioare* = a merge repede. – Ind.pr. *țes,* pf.s. *țesui*; part. *țesut.*

țest s.n. **1.** Obiect de lut ars, de tuci etc., de forma unui clopot, cu care, după ce este încins, se acoperă, în anumite regiuni, aluatul de pâine pus la copt. **2.** (Înv. și pop.) Cara-pace. • *A-i pune cuiva ~ul în cap* = a-l prosti; a-l supune. – Pl. *țesturi.*

țestós,-oásă adj. Acoperit cu țest (**2**). *Broască-țestoasă.* – Pl. *țestoși,-oase.*

țesút s.n. **1.** Faptul de a țese (**1, 2**). **2.** Struc-tură fundamentală din care sunt alcătuite organele la plante și la animale. – Pl. **2** *țe-suturi.*

ţicléte s.m. (Ornit.; reg.) Scorţar. – Sil. *ţi-cle-*. Pl. *ţicleţi.*

ţicneálă s.f. (Fam.) Tulburare a minţii; (fam.) ţăcăneală, (pop.) scrânteală. – Pl. *ţicneli.*

ţicní vb.IV. refl. (Fam.) A-şi pierde puterea de judecată; (fam.) a se ţăcăni, (pop.) a se scrânti. – Ind.pr. *ţicnesc,* pf.s. *ţicnii.*

ţicnít,-ă adj. (Fam.) Care şi-a pierdut puterea de judecată; (fam.) ţăcănit. – Pl. *ţicniţi,-te.*

ţigáie s.f., adj. **1.** S.f., adj. (Oaie sau rasă de oi) care este autohtonă, cu lână scurtă, moale, creaţă, mătăsoasă. **2.** Adj. (Despre lână) Care se obţine de la oaie ţigaie (**1**). – Sil. *-ga-ie.* Pl. *ţigăi.*

ţigán,-ă s.m. şi f. Persoană care face parte dintr-o populaţie originară din India, de unde s-a răspândit în aproape toate ţările; rom[1]. • *A fi deprins ca ~ul cu scânteia* sau *a fi învăţat* (*la ceva*) *ca ~ul cu ciocanul,* se spune despre cei care înfruntă în viaţă multe greutăţi până ce se obişnuiesc cu ceva. *A se muta* (sau *a umbla*) *ca ~ul cu cortul* (*în spinare*) = a se muta, a umbla din loc în loc, a nu se fixa într-un loc. *Tot ~ul îşi laudă ciocanul* = fiecare se laudă cu ceea ce vrea el. – Pl. *ţigani,-e.*

ţigáncă s.f. Femeie din neamul ţiganilor. – Pl. *ţigănci.*

ţigáră s.f. Sul mic făcut dintr-o foiţă de hârtie umplută cu tutun mărunţit şi folosit pentru fumat. ▹ *~ de foi* = sul făcut din foi de tutun înfăşurate una pe alta şi care se fumează. – Pl. *ţigări.*

ţigarétă s.f. Tub subţire de chihlimbar, de os, de lemn etc., în care se introduce ţigara pentru a o fuma. – Pl. *ţigarete.*

ţigănúş s.m. **1.** Pasăre călătoare de baltă, cu cioc lung şi încovoiat, cu pene negre cu reflexe ruginii şi verzi. **2.** Peşte de culoare închisă, lung până la 12 cm, specific apelor mocirloase. – Pl. *ţigănuşi.*

ţigărár s.m. Insectă dăunătoare; femela depune ouăle în frunzele unor plante, pe care le răsuceşte în forma unei ţigări de foi. – Pl. *ţigărari.*

ţíglă s.f. Piesă de argilă arsă, de sticlă sau de ciment, în formă de placă (dreptunghiulară), folosită pentru acoperitul clădirilor. – Sil. *ţi-glă.* Pl. *ţigle.* Par. *ţaglă.*

ţínc s.n. Fiecare dintre dinţi, alternând cu tăieturi, de la capetele a două scânduri care se îmbucă, permiţând îmbinarea acestora. – Pl. *ţincuri.*

ţíncvais s.n. Oxid de zinc, de culoare albă, folosit pentru vopsit; alb de zinc. – Sil. *ţinc-vais.*

ţíne vb.III. **1.** Tr. A avea ceva în mână, în braţe etc. şi a nu lăsa să cadă. **2.** Tr. A susţine, a sprijini sau a purta un obiect (ridicat de la pământ) şi a nu-l lăsa să cadă. **3.** Refl. A se agăţa, a se prinde cu mâinile de cineva sau de ceva. ▸ A apăsa o parte a corpului pentru a-i încetini funcţia, pentru a diminua o senzaţie de durere etc. *Trebuie să te ţii de nas, că miroase.* ▸ A fi bine fixat, prins, înţepenit. **4.** Refl. A merge în urma cuiva sau a ceva, (păşind) cât mai aproape; (p.ext.) a fi mereu împreună cu cineva; a stărui pe lângă cineva pentru a obţine ceva. **5.** Refl. A se preocupa neîntrerupt de ..., a se îndeletnici cu ... **6.** Intr. şi refl. A face parte integrantă dintr-un tot. **7.** Intr. (Urmat de determinări introduse prin prep. „la") A fi legat sufleteşte de cineva sau de ceva. ▸ (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu") A susţine pe cineva sau ceva, a fi de partea cuiva sau a ceva. *Totdeauna ţine cu rudele sale.* ▸ (Urmat de un verb la conjunctiv) A dori, a vrea să ...; a intenţiona să... **8.** Tr. A face ca o parte a corpului sau corpul să stea (mai mult timp) într-o anumită poziţie. *Ţine mâna sus.* ▸ Refl. (Urmat de determinări modale) A sta într-o anumită poziţie; a lua o anumită atitudine. *Se ţine drept înaintea directorului.* **9.** Tr. (Urmat de determinări locale) A face să stea o perioadă de timp într-un anumit loc; a nu lăsa pe cineva să plece în altă parte, a-l împiedica să-şi urmeze drumul. **10.** Tr. A păstra ceva la loc sigur sau pentru a-l avea la îndemână; a păstra un anumit timp un lucru primit de la cineva; a opri ceva la sine sau pentru sine. **11.** Tr. (Urmat de determinări modale) A face ca cineva sau ceva să stea sau să rămână un timp oarecare într-o anumită stare. *Îl ţine în apă. Ţine robinetul*

deschis. ▸ A păstra neschimbat; a nu lăsa să dispară, să se distrugă, să se modifice. **12.** Tr. A înfrâna, a stăpâni, a domina un sentiment, o pornire, o izbucnire etc. *Își ține lacrimile.* ▸ Refl. A se stăpâni, a se abține să facă ceva. *Abia se ține de râs.* **13.** Tr. A urma o anumită direcție, un anumit drum. **14.** Tr. A păzi cu strictețe, a respecta întocmai norme, legi, angajamente, sărbători etc. **15.** Refl. (De obicei determinat prin „bine", „tare") A se împotrivi, a nu ceda, a nu se lăsa înduplecat. **16.** Intr. A continua să existe, să se mențină; a dura, a dăinui; (despre acțiuni) a avea o anumită desfășurare, evoluție, a se produce într-un anumit fel. ▸ (Despre provizii) A ajunge, a nu se termina, a fi destul (mai mult timp decât este necesar). ▸ (Despre ființe; urmat de determinări introduse prin prep. „la") A suporta bine, a rezista la o încercare. *E robust, ține la drum lung.* **17.** Tr. A avea o întreprindere, o pensiune etc. în proprietate sau în chirie și a exercita meseria de comerciant în ramura respectivă. ▸ A avea și a crește animale, păsări. *Ține găini de rasă.* **18.** Tr. A suporta cheltuiala necesară întreținerii cuiva sau a ceva; a aproviziona cu cele necesare traiului; (refl.) a se întreține, a se hrăni. **19.** Tr. A avea pe cineva în serviciul său. *Ține menajeră.* **20.** Tr. (Pop.) A avea de soție (sau de soț) pe cineva. **21.** Refl. (Pop.; urmat de determinări introduse prin prep. „cu") A avea relații de dragoste în afara căsătoriei, a trăi cu cineva în concubinaj. **22.** Intr. A se întinde, a se prelungi într-o direcție. • *A-i ~ cuiva calea* (sau *drumul*) = **a)** a-l opri din drumul său, a-l împiedica să treacă mai departe; **b)** a pândi trecerea cuiva, a-l aștepta în drum (pentru a-i câștiga bunăvoința, dragostea, pentru a i se adresa etc.). *A-i ~ cuiva piept* = a i se împotrivi; a nu se da bătut. *A-i ~ de sat* (sau *de foame*) = a-l sătura, a face să-i treacă foamea. *A-i ~ isonul* (sau *hangul*) = **a)** a însoți cu acompaniament, a secunda o melodie; **b)** a aproba vorbele sau faptele cuiva, a spune sau a face la fel cu cineva pentru a-i fi pe plac. *A-i ~ tovărășie* (sau *companie*) = a fi mereu în preajma cuiva, a nu-l lăsa singur. *A-l ~ cureaua* = a îndrăzni, a avea curaj, a-și permite, a-i conveni ceva. *A-l ~ în* (sau *din*) *frâu* (sau *în hățuri, din* ori *de scurt*) = a nu-i lăsa libertate de acțiune sau de mișcare, a-i domoli avântul sau pornirile. *A-l ~ pe cineva punga* (sau *buzunările*) = a face față la o cheltuială, a fi în stare să plătească ceva. *A nu-l mai ~ pământul* = **a)** a nu fi tolerat, suportat din cauza faptelor rele pe care le face; **b)** a fi stăpânit de o puternică emoție. *A o ~ așa* (sau *tot în...*) ori *a o ~ tot una cu ceva* = a face fără întrerupere ceva. *A o ~ pe a mea* (sau *pe a ta, pe a lui* etc.) = a nu ceda, a nu admite altă părere decât cea proprie. *A o ~ spre...* = a merge spre... *A (o) ~ una* (*și bună*) ori *a ~ întruna* = a susține cu insistență, cu încăpățânare ceva. *A se ~ de cuvânt* (sau *de vorbă*) ori *a-și ~ cuvântul* (sau *vorba*) = a-și îndeplini o promisiune făcută, a-și respecta angajamentul luat. *A se ~ de poalele* (sau *de fustele*) *cuiva* = **a)** a căuta să fie mereu împreună cu cineva sau în preajma cuiva; b) a urmări cu insistență pe cineva; a nu-i da pace. *A striga* (sau *a țipa, a răcni*) *cât îl ~ gura* = a striga foarte tare, din răsputeri. *A-și ~ gura* (sau *limba, pliscul*) = a tăcea, a se abține să vorbească, a-și impune tăcere sau discreție. *A ~ la vorba sa* = a rămâne nestrămutat într-o hotărâre. *A ~ pe cineva* (sau *ceva*) *în mână* = a dispune de cineva sau de ceva după bunul plac, a avea pe cineva sau ceva în puterea sa. *A ~ pe cineva la distanță* (sau *departe*) = a nu-l lăsa să devină (prea) familiar, a se arăta distant față de cineva. *A ~ zile* (sau *lunea, marțea* etc.) = a posti în anumite zile, cu un anumit scop. *Nu ~ figura,* se spune pentru a arăta că intenția cuiva nu are șanse de a se realiza. *Ține-te, băiete* sau *să te ții, băiete,* formulă folosită pentru a intensifica acțiunea exprimată de verbul propoziției pe care o însoțește. – Ind.pr. pers.1 și 6 *țin,* nu *țiu,* pers.2 *ții,* pf.s. *ținui*; cj.pers.3 și 6 *să țină,* nu *să ție*; ger. *ținând,* nu *țiind*; part. *ținut.*

țintár s.n. Joc de societate la care se folosește un carton cu un desen alcătuit de obicei din trei dreptunghiuri concentrice, pe care jucătorii mișcă niște piese, după anumite reguli. – Pl. *țintare.*

țintáș s.m. Persoană care ține**ș**te și trage (bine) cu pușca sau cu arcul. – Pl. *țintași.*

țintát,-ă adj. **1.** Prevăzut sau împodobit cu ținte (**1**). **2.** (Despre animale) Care are o țintă (**2**) în frunte. – Pl. *țintați,-te.*

țintáură s.f. Plantă erbacee medicinală cu gust amar, cu flori roșietice și fructe cu capsulă. – Sil. *-ta-u-.* Pl. *țintaure.*

țíntă s.f. **1.** Cui scurt de metal, cu capul lat și adesea înflorat, folosit de tapițeri, tâmplari etc. (și cu rol de podoabă). **2.** Mică pată (albă) în fruntea unui animal, în special a cailor, a vitelor. **3.** Semn sau loc în care se ochește cu o armă. **4.** Loc către care tinde cineva să ajungă. **5.** Scop. • *A privi* (sau *a se uita*) *fără* (*de*) ~ = a privi în gol. *A privi* (sau *a se uita*) ~ (*la...*) = a privi fix (și atent) la ceva. *Cu ochii* ~ (*la...*) = cu privirea fixă (sau fixată la...). – Pl. *ținte.*

țintí vb.IV tr. și intr. **1.** A ochi (cu arma). **2.** (Fig.; depr.) A aspira la ceva. – Ind.pr. *țintesc,* pf.s. *țintii.*

țintuí vb.IV tr. **1.** A bate ținte pentru a prinde, a fixa sau a împodobi ceva. **2.** (Fig.) A face pe cineva să stea nemișcat, a ține pe loc. – Ind.pr. *țintuiesc,* pf.s. *țintuii.*

ținút s.n. **1.** Regiune (**1**). **2.** (În trecut) Subdiviziune teritorial-administrativă a unui stat. *Ținutul Trotușului*. – Pl. *ținuturi.*

ținúță s.f. **1.** Poziție a corpului. **2.** Fel de a fi, de a se comporta, de a se prezenta în societate. ▸ Mod de a se îmbrăca; (concr.) îmbrăcăminte, costum. – Pl. *ținute* „îmbrăcăminte“.

țipá vb.I intr. **1.** (Despre oameni) A striga cu glas tare, ascuțit, strident; (despre unele animale) a scoate strigăte specifice puternice; a zbiera. ▸ (Despre unele mecanisme, obiecte sau despre vânt, furtună etc.) A produce un zgomot ascuțit și puternic. **2.** (Despre culori sau obiecte viu colorate) A fi strident. – Ind.pr. *țip.*

țipár s.m. Pește de apă dulce stătătoare, cu corpul lung și subțire, întrebuințat mai mult ca nadă. – Pl. *țipari.*

țípăt s.n. Strigăt ascuțit. – Pl. *țipete.*

țipătór,-oáre adj. **1.** (Despre glas) Cu timbru strident. **2.** (Fig.; despre culori) Strident (**2**). – Pl. *țipători,-oare.*

țipénie s.f. (*Nici o*) ~ (*de om*) = absolut nimeni, nici o ființă omenească. – Sil. *-ni-e.*

țíplă s.f. Foiță subțire, obținută din intestinele sau băsica animalelor și folosită în trecut în loc de celofan. – Sil. *ți-plă.* Pl. *țiple.*

țiștár s.m. Mamifer rozător foarte păgubitor pentru semănături. – Pl. *țiștari.*

țíteră s.f. Instrument muzical compus dintr-o cutie de rezonanță cu coarde, puse în vibrație prin atingere cu o lamă de os sau de metal. – Pl. *țitere.*

țițéi s.n. Petrol. – Pl. *țițeiuri* „sorturi“.

țiuí vb.IV intr. A produce ori a scoate un sunet ascuțit, prelung, cu rezonanță metalică. • *A-i* ~ *urechile* (sau *capul*) = a avea senzația de zgomot continuu și ascuțit în urechi (sau în cap). – Sil. *ți-u-i.* Ind.pr. *țiui,* pf.s. *țiuii.*

țiuít s.n. Faptul de a țiui; (concr.) sunet prelung și ascuțit; țiuitură. – Sil. *ți-u-it.* Pl. *țiuíturi.*

țiuitúră s.f. Țiuit. – Sil. *ți-u-i-.* Pl. *țiuitúri.*

țoálă s.f.v. **țol2.**

țoápă s.f. (Fam.) Persoană lipsită de gust, cu purtări grosolane. – Pl. *țoape.*

țoi s.n. Pahărel de forma unei sticluțe, din care se bea țuică. – Monosilabic. Pl. *țoiuri.*

țol1 s.m. Unitate de măsură pentru lungimi, utilizată în special pentru fileturi și diametre, egală cu 25,4 mm. – Pl. *țoli.*

țol2 s.n. (Pop.) **1.** Țesătură groasă (de lână) folosită (la țară) ca pătură sau covor. **2.** (Mai ales la pl.) Obiect de rufărie sau de îmbrăcăminte; (depr.) haină veche, uzată. • *A-l bate* ~ *pe cineva* = a-l bate foarte tare. – Pl. **1** *țoluri*, **2** *țoale.* Var. **2 țoálă** s.f.

țop interj. Exclamație care însoțește sau sugerează o săritură, o mișcare bruscă, o cădere etc. ori care se rostește la sosirea neașteptată a cuiva.

ţopăí vb.IV intr. A sări de pe un picior pe altul, a se mişca dezordonat; (depr.) a dansa, a juca. – Ind. pr. *ţópăi,* pf.s. *ţopăii.*

ţopăiálă s.f. Faptul de a ţopăi; sărituri repe-tate şi dezordonate; ţopăitură. – Sil. *-pă-ia-.* Pl. *ţopăieli.*

ţopăitúră s.f. Ţopăială. – Pl. *ţopăituri.*

ţopârlán s.m. (Pop.) Persoană cu purtări grosolane, lipsită de gust. – Pl. *ţopârlani.*

ţucál s.n. Oală de noapte. – Pl. *ţucale.*

ţúcără adj. *Fasole ~* = varietate de fasole cu păstăi subţiri, de culoare galbenă.

ţugúi s.n. Vârf de deal sau de munte; (p.ext.) vârf ascuţit al unor obiecte. – Pl. *ţuguie.*

ţuguiá vb.I. **1.** Tr. A strânge buzele, rotunjin-du-le şi întinzându-le înainte. **2.** Refl. A se subţia spre vârf. – Sil. *-gu-ia.* Ind.pr.pers.1 *ţuguiez,* pers.3 *ţuguiază.*

ţuguiát,-ă adj. Care are formă de ţugui. – Sil. *-gu-iat.* Pl. *ţuguiaţi,-te.*

ţuicár s.m. Fabricant sau negustor de ţuică. ▸ (Fam.) Băutor de ţuică. – Pl. *ţuicari.*

ţúică s.f. Băutură alcoolică tare, obţinută din fructe, în special din prune. • *Cu ţuica-n nas* = băut, ameţit. – Pl. *ţuici* „sorturi, porţii".

ţumburúş s.n. Mică proeminenţă (rotundă) la un obiect. – Pl. *ţumburuşe, ţumburuşuri.*

ţúndră s.f. (Reg.) Suman, zeghe. – Sil. *ţun-dră.* Pl. *ţundre.*

ţurcán,-ă s.f., adj. **1.** S.f., adj. (Oaie sau rasă de oi) autohtonă, cu lâna lungă, aspră şi groasă. **2.** Adj. (Despre lână) Care se obţine de la oaie ţurcană. – Pl. *ţurcani,-e.*

ţúrcă s.f. Beţişor ascuţit la ambele capete, pe care jucătorii încearcă să-l arunce cât mai departe, cu ajutorul unui băţ lung. – Pl. *ţurci.*

ţurlói s.n. **1.** Fiecare dintre tuburile sonore ale cimpoiului. **2.** Jgheab, ţeavă prin care curge apa din izvor, din cişmea. **3.** Ţurţur de gheaţă. • *Joacă dracul pe ţurloaie,* se spune când se petrec lucruri ciudate, suspecte. – Pl. *ţurloaie.*

ţúrţur s.m. Sloi de gheaţă, ascuţit spre vârf, format de-a lungul streşinilor, pe ramuri etc., prin îngheţarea imediată a apei care se scurge. – Pl. *ţurţuri.*

ţuşti interj. Cuvânt care sugerează mişcarea bruscă a cuiva care ţâşneşte de undeva. – Monosilabic.

u s.m., s.n. A douăzeci și șasea literă a alfabetului; sunet (vocală) notat cu această literă. – Pl.m. *u*, n. *u-uri.*

ubicuitáte s.f. (Livr.) Însușirea de a fi prezent pretutindeni în același timp (considerată ca atribut al lui Dumnezeu). – Sil. *-cu-i-.* G.-D. *ubicuității.*

ucenícˌ-ă s.m. și f. **1.** Tânăr care învață o meserie (într-o școală sau sub îndrumarea unei persoane calificate); (p.ext.) începător într-o specialitate. **2.** Discipol al unui savant, al unui artist etc. – Pl. *ucenici,-ce.*

ucenicíe s.f. Faptul de a fi ucenic; ocupația de ucenic. – G.-D. *uceniciei.* Pl. *ucenicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

ucíde vb.III tr. **1.** A omorî (**1**). **2.** (Fig.) A distruge, a nimici. – Ind.pr. *ucíd,* pf.s. *ucisei*; cj.pers.3 *să ucidă,* nu *să ucigă*; ger. *ucigând*; part. *ucis.*

ucigáșˌ-ă s.m și f., adj. **1.** S.m. și f. Cel care a ucis (sau a încercat să ucidă) pe cineva. **2.** Adj. Ucigător. – Pl. *ucigași,-e.*

ucigătór,-oáre adj. Care provoacă (sau poate provoca) moartea unei ființe; ucigaș. – Pl. *ucigători,-oare.*

ucraineán,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune pe teritoriul Ucrainei. **2.** Adj. Care se referă la Ucraina sau la populația ei. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de ucraineni (**1**). – Sil. *u-crai-nean.* Pl. *ucraineni,-e.*

udˌ-ă adj., s.n. **1.** Adj. Îmbibat de apă sau de alt lichid. **2.** S.n. (Pop.) Urină. – Pl.adj. *uzi, ude*, s.n. *uduri.*

udá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) îmbiba cu apă sau cu un alt lichid; (tr.) a muia ceva în apă sau în alt lichid. ▸ Tr. A stropi cu apă plante (în timpul creșterii). **2.** Tr. (Despre ape curgătoare) A străbate un ținut. • *A ~ prânzul* (sau *mâncarea, bucatele*) = a bea vin sau alte băuturi în timpul mesei. – Ind. pr.pers.1 *ud,* pers.2 *uzi,* pers.3 *udă.*

udătúră s.f. **1.** Acțiunea de a uda. **2.** (Fam.) Băutură (alcoolică). – Pl. **2** *udături* „sorturi".

udeálă s.f. Umezeală, apă. – Pl. *udeli.*

uf interj. Exclamație care exprimă ciudă sau plictiseală, dezgust.

ufologíe s.f. Studiu al obiectelor zburătoare neidentificate. – G.-D. *ufologiei.*

úger s.n. Organul de secreție a laptelui la femelele animalelor mamifere. – Pl. *ugere.*

uguí vb.IV intr. (Despre porumbei) A scoate sunete caracteristice speciei. – Ind.pr. pers.3 *úguie.*

úimă s.f. (Pop.) Inflamație a ganglionilor limfatici (mai ales de la gât și de la subsuori). – Sil. *ui-.* Pl. *uime.*

uimí vb.IV tr. A provoca mirare, admirație, surprindere. – Sil. *ui-.* Ind.pr. *uimesc,* pf.s. *uimii.*

uimítˌ-ă adj. Cuprins de mirare, de admirație. – Sil. *ui-.* Pl. *uimiți,-te.*

uimitór,-oáre adj. Care uimește. ▸ Extraor-dinar, minunat. – Sil. *ui-.* Pl. *uimitori,-oare.*

uitá vb.I. **1.** Tr. și intr. A pierde din memorie, a nu-și mai aminti de cineva sau de ceva. **2.** Tr. și intr. A nu se mai gândi la cineva sau la ceva, a nu se mai preocupa de cineva sau de ceva. **3.** Tr. A lăsa undeva, din nebăgare de seamă, ceva sau pe cineva

care trebuie luat cu sine. **4.** Refl. A privi spre cineva sau spre ceva, a cerceta cu privirea pe cineva sau ceva. • *A învăța* (sau *a ști*) *câte au uitat alții* = a nu ști sau a nu învăța (mai) nimic. *A-l ~ pe cineva moartea,* se spune despre cineva foarte bătrân. *A se ~ la cineva chiorâș* (sau *pieziș*) = a privi pe cineva urât, cu dispreț, cu mânie, cu dușmănie. *A se ~ la cineva de sus* (sau *peste umăr*) = a disprețui, a desconsidera pe cineva. *A se ~ la cineva pe sub sprâncene* (sau *pe sub gene*) = **a)** a privi pe cineva pe ascuns, pe furiș; **b)** a-l privi încruntat, cu mânie. *A se ~ unul la altul* = a se înțelege din priviri. *A sta* (sau *a rămâne, a ședea*) *undeva până îl uită Dumnezeu* (sau *sfinții*) = a ședea (sau a rămâne, a ședea) undeva foarte multă vreme. – Sil. *ui-.* ind. pr. *uit,* monosilabic.

uitáre s.f. Faptul de a uita. ▹ *~ de sine* = stare de reverie, de visare. – Sil. *ui-.* Pl. *uitări.*

uitát,-ă adj. **1.** De care nu-și mai aduce aminte cineva. **2.** Neglijat, părăsit. • *A ședea* (*undeva*) *~* = a sta, a rămâne undeva foarte multă vreme. *Din vremi ~e* = de foarte multă vreme. – Sil. *ui-.* Pl. *uitați,-te.*

uitătúră s.f. Privire, căutătură. – Sil. *ui-.* Pl. *uitături.*

uitúc,-ă adj. Care uită ușor, distrat. ▹ (Sub-stantivat) *E un uituc.* – Sil. *ui-.* Pl. *uituci,-ce.*

uiúm s.n. Cantitate de cereale reținută pentru treierat sau cantitate de făină luată pentru măcinat drept plată a operației respective. – Sil. *u-ium.* Pl. *uiumuri.*

ulceá s.f. Oală mică de lut ars. – Art. *ulceaua.* Pl. *ulcele*. Var. **ulcícă** s.f.

úlcer s.n. Afecțiune constând din leziuni mici ale mucoaselor. ▹ *~ duodenal* = ulcer al mucoasei duodenale. *~ gastric* = ulcer al mucoasei gastrice. – Pl. *ulcere.*

ulcerație s.f. Leziune a mucoaselor, care distruge țesuturile atinse. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *ulcerației.* Pl. *ulcerații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

ulcícă s.f. v. **ulcea.**

ulciór s.n. v. **urcior.**

uléi s.n. **1.** Lichid gras de origine vegetală, animală sau minerală, insolubil în apă și mai ușor decât aceasta, folosit în alimentație, în industrie etc. **2.** Culoare folosită în pictură, preparată pe bază de ulei vegetal. **3.** Pictură executată în ulei (**2**). • *A ieși deasupra ca ~ul* = **a)** (despre adevăr, dreptate) a ieși la lumină, a birui; **b)** (despre persoane) a-și dovedi nevinovăția față de o acuză nedreaptă. *A turna ~ pe rană* = a potoli, a alina o durere, vorbindu-i cuiva cu înțelegere și compasiune. – Pl. **3** *uleiuri*, **1** și **2** „sorturi".

uleiós,-oásă adj. Care conține ulei (**1**); cu aspect de ulei; gras, unsuros. – Pl. *uleioși, -oase.*

úliță s.f. Drum îngust în interiorul unui sat. • *A rămâne pe uliță* = a rămâne sărac. – Pl. *ulițe.*

úliu s.m. Gen de păsări răpitoare de zi, de talie mare, care atacă păsările și unele ani- male mici. – Sil. *-liu,* pl. *-liu.* Pl. *ulii,* art. *uliii,* sil. *-li-ii.*

ulm s.m. Nume dat unor arbori cu scoarța netedă, înalți până la 30 m, cu frunzele des-picate în două părți neegale. – Pl. *ulmi.*

ulteriór,-oáră adj. Care se face sau se întâmplă mai târziu în raport cu un moment dat; care urmează după ceva sau după cineva. ▸ (Adverbial) După aceea, mai târziu. – Sil. *-ri-or.* Pl. *ulteriori,-oare.*

últim,-ă adj. Cel din urmă (dintr-o serie) • *A avea ~ul cuvânt* = a avea cuvântul hotărâtor într-o discuție, într-o controversă. *De ~a oră* = (cu privire la știri) întâmplat de curând, recent. – Pl. *ultimi,-e.*

ultimatív,-ă adj. Cu caracter de ultimatum. – Pl. *ultimativi,-e.*

ultimátum s.n. Notă diplomatică prin care un stat cere altui stat satisfacerea, într-un anumit termen, a unor pretenții, în caz contrar putându-se lua măsuri de constrângere. – Pl. *ultimatumuri.*

ultragiá vb.I tr. A săvârși un ultraj; (p. ext.) a insulta, a calomnia. – Sil. *ul-tra-gi-a.* Ind. pr.pers.1

ultragiez, pers.3 *ultragiază*; ger. *ultragiind*, sil. *-gi-ind.*

ultráj s.n. Insultă, calomnie, amenințare împotriva unei persoane oficiale aflate în exercițiul funcțiunii; (p. ext.) jignire, insultă adusă cuiva. – Sil. *ul-traj.* Pl. *ultraje.*

ultramarín s.n. Produs obținut dintr-un amestec de argilă, cărbune de lemn etc., întrebuințat drept colorant albastru. – Sil. *ul-tra-.*

ultramodérn,-ă adj. Foarte modern. – Sil. *ul-tra-.* Pl. *ultramoderni,-e.*

ultrascúrt,-ă adj. **1.** Foarte scurt. **2.** *Radiații ~e* (și substantivat, f.pl.) = radiații electromagnetice cu lungimi de undă foarte mici, utilizate în telecomunicații, în medicină etc. – Sil. *ul-tra-scurt.* Pl. *ultrascurți,-te.*

ultrasúnet s.n. Vibrație a unui mediu elastic având o frecvență mai înaltă decât a sune-tului, fapt pentru care nu poate fi percepută de urechea omului. – Sil. *ul-tra-.* Pl. *ultra-sunete.*

ultraviolét,-ă adj. (Despre radiații) Care este situat, în spectrul luminii, dincolo de violet, având lungimea de undă mai mică decât cea a luminii. ▸ (Substantivat, f. pl.) Radiații ultraviolete. – Sil. *ul-tra-vi-o-.* Pl. *ultravioleți, -te.*

ulúc s.n. Jgheab. – Pl. *uluce.*

ulúcă s.f. Scândură din care se fac garduri; (p. ext.) gard făcut din astfel de scânduri. – Pl. *uluci.*

uluí vb.IV tr. A uimi peste măsură. – Sil. *-lu-i.* Ind. pr. *uluiesc,* pf.s. *uluii.*

uluiálă s.f. Stare a celui uluit. ▸ Buimăceală. – Pl. *uluieli.*

uluít,-ă adj. Cuprins de o mare mirare, uimit, năucit. – Sil. *-lu-it.* Pl. *uluiți,-te.*

uluitór,-oáre adj. Care uluiește. ▸ Excepțional, extraordinar. – Sil. *-lu-i-.* Pl. *uluitori, -oare.*

umán,-ă adj. **1.** Referitor la om sau la ome-nire; de om, al omului, al omenirii. **2.** Care manifestă dragoste față de oameni, omenos. – Pl. *umani,-e.*

umanísm s.n. **1.** Mișcare culturală din epoca Renașterii, care promova tradițiile culturii clasice greco-romane. **2.** Concepție care proclamă ca principii etice supreme libertatea și demnitatea omului, desăvârșirea personalității umane.

umaníst,-ă s.m., adj. **1.** Adj. Referitor la umanism, care aparține umanismului. **2.** S.m. Savant din sec. 14-17, care studia operele antichității. – Pl. *umaniști,-ste.*

umanístic,-ă adj. Care ține de domeniul culturii clasice. ▹ *Științe* (sau *discipline*) *umanistice* = științe al căror obiect îl formează omul și care pun accentul pe istorie, socio-logie, filologie, psihologie, pe cultura clasică. – Pl. *umanistici,-ce.*

umanitár,-ă adj. Care urmărește binele umanității, devotat umanității. – Pl. *umanitari,-e.*

umanitarísm s.n. Dragoste față de oameni, spirit de solidaritate umană; umanitate.

umanitáte s.f. **1.** Omenire. **2.** Umanitarism; sentiment de compasiune față de nenorocirile altuia. – G.-D. *umanității.*

umanizá vb.I tr. și refl. A face să devină sau a deveni uman, apropiat oamenilor. – Ind.pr. *umanizez.*

úmăr s.m. **1.** Parte a corpului omenesc corespunzătoare articulației dintre brațe și trunchi. **2.** Parte a unui obiect de îmbrăcă-minte care corespunde umărului (**1**). **3.** *Umerii obrajilor* = pomeți. • *A da* (sau *a ridica, a înălța*) *din umeri* = a face un gest de înălțare a umerilor, care exprimă nepăsare, neștiință, nedumerire. (*A fi*) *cu capul pe umeri* = a fi cumpănit, echilibrat; a avea simțul măsurii. *A pune cuiva pe umeri* sau *a pune ceva pe umerii cuiva* = **a)** a încărca pe cineva cu o obligație, cu o sarcină grea; a împovăra; **b)** a arunca vina asupra cuiva, a învinovăți. *A pune ~ul* = a ajuta pe cineva în realizarea unui lucru, a unei acțiuni. *~ la ~* = **a)** unul lângă altul; **b)** solidari, uniți. – Pl. *umeri.*

umbélă s.f. Tip de inflorescență în care pedunculii fiecărei flori pornesc din același punct și se ridică la aceeași înălțime (în formă de umbrelă). – Pl. *umbele.* Par. *umbrelă.*

umbelifére s.f. pl. Familie de plante ale căror flori sunt dispuse în umbele (ex. morcovul, cucuta).

umblá vb.I intr. **1.** A merge dintr-un loc în-tr-altul cu picioarele, cu un vehicul sau călare. **2.** A cutreiera, a colinda, a hoinări. **3.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „la") A frecventa (un anumit loc, anumite persoane). *Umblă la școală.* **4.** (Urmat de compliniri modale) A se comporta sau a se îmbrăca într-un anumit fel. *Umblă hoinar.* **5.** (Despre vehicule) A fi în funcțiune, a se deplasa. ▸ (Despre aparate, mașini etc.) A funcționa. **6.** (Fam.; despre buze, gură, ochi) A se mișca mereu. **7.** A căuta, a scotoci (în ceva, undeva). **8.** A lucra cu ..., a se atinge de ..., a mânui. *Umblă cu pixul meu.* **9.** (Fig.) A se folosi de ... (pentru a-și atinge scopul). *Umblă cu înșelăciuni.* • *A-i ~ cuiva* (*un gând, o idee*) *prin cap* (sau *prin minte*) = a fi preocupat de ceva, a se gândi la ceva. *A ~ după cineva* = a urmări cu insistență pe cineva pentru a-i câștiga bunăvoința sau simpatia. *Umblă gonind vânturile și măsurând câmpurile,* se spune despre cei care pierd vremea, umblând fără nici un rost. – Ind.pr. pers.1 *úmblu,* pers.2 *umbli,* sil. *-bli.*

umblát,-ă adj. **1.** (Despre drumuri, locuri) Circulat, frecventat. **2.** (Despre oameni) Care a colindat prin multe locuri. – Sil. *um-blat.* Pl. *umblați,-te.*

umblăréț,-eáță adj. (Fam., depr.) Căruia îi place să umble mult și fără rost, căruia îi place să hoinărească. – Sil. *um-blă-.* Pl. *umblăreți,-e.*

umblătór,-oáre adj. Care umblă. *Pod ~* = bac[1]. – Sil. *um-blă-tor.* Pl. *umblători,-oare.*

umblătúră s.f. Umblet. – Sil. *um-blă-.* Pl. *umblături.*

úmblet s.n. **1.** Faptul de a umbla; alergătură, umblătură. **2.** Fel de a umbla (mai ales cu picioarele); umblătură. – Sil. *um-blet.* Pl. *umblete.*

umbrár s.n. Adăpost împotriva arșiței soarelui, făcut din scânduri, pânză, verdeață etc. – Sil. *um-brar.* Pl. *umbrare.*

úmbră s.f. **1.** Porțiune din spațiu sau de pe suprafața unui obiect care nu este luminată direct de razele soarelui sau de o altă sursă de lumină. **2.** Forma întunecată proiectată pe o suprafață de către un corp opac care se află în contra luminii. **3.** Partea mai întunecată dintr-o pictură, dintr-un desen etc., care dă relief figurii. **4.** Forma neclară a unei ființe sau a unui obiect, din care se deslușește numai conturul, fiind văzută printr-un geam, prin ceață etc. **5.** (Fig.) Expresie întunecată, tristă a feței (din cauza supărării, a oboselii, a bătrâneții). **6.** (Fig.) Ființă foarte slabă. • *A face* (sau *a ține*) *~ pământului* (*degeaba*) = a nu fi bun de nimic, a nu face nimic; a pierde vremea degeaba. *A fi ca o ~,* se spune despre cineva foarte slab. *A fi umbra cuiva* = a fi mereu în preajma cuiva; a urma, a imita întru totul pe cineva. *A pune* (sau *a lăsa*) *în ~ pe cineva* (sau *ceva*) = a lăsa (intenționat) neobservat, neștiut pe cineva (sau ceva). *A sta* (sau *a fi, a rămâne*) *în ~* = **a)** a pândi dintr-un loc ascuns; **b)** a fi retras, modest. *Din ~* = (care acționează) pe ascuns, pe furiș. – Sil. *um-bră.* Pl. *umbre.*

umbrélă s.f. Obiect care apără de ploaie sau de soare, alcătuit dintr-o pânză circulară care se poate întinde și strânge cu ajutorul unui dispozitiv fixat pe o tijă. – Sil. *um-bre-.* Pl. *umbrele.* Par. *umbelă.*

umbrí vb.IV. **1.** Tr. A acoperi ceva sau pe cineva cu umbra sa, a ține umbră. ▸ Intr. A face umbră. ▸ Refl. A sta la umbră. **2.** Tr. și refl. A da sau a căpăta o nuanță mai închisă; a (se) întuneca. **3.** Tr. (Fig.) A diminua meritele sau calitățile cuiva. – Sil. *um-bri.* Ind.pr. *umbresc,* pf.s. *umbrii.*

umbríre s.f. **1.** Faptul de a (se) umbri. **2.** Procedeu de realizare a unui desen pe o țesătură prin efecte

de umbră și lumină, cu ajutorul unui dispozitiv special. – Sil. *um-bri-*. Pl. *umbriri.*

umbrós,-oásă adj. Care ține umbră, care dă umbră; care se află la umbră. – Sil. *um-bros.* Pl. *umbroși,-oase.*

umectá vb.I tr. (Livr.) A umezi ușor (la suprafață). – Ind.pr. *umectez.*

úmed,-ă adj. **1.** Care conține puțin lichid; care nu s-a uscat de tot, jilav. ▸ (Despre atmosferă) Care conține vapori de apă. ▸ (Despre ziduri, clădiri) Cu igrasie. **2.** (De-spre ochi) Cu lacrimi; galeș, duios. – Pl. *umezi,-de.*

umeráș s.n. Obiect constând dintr-o bară orizontală, prevăzută cu un cârlig, pe care se atârnă hainele (în dulapuri, pe cuiere etc.). – Pl. *umerașe.*

umezeálă s.f. **1.** Umiditate; (concr.) apa sau vaporii de apă care se află într-un mediu. **2.** Loc umed. – Pl. *umezeli.*

umezí vb.IV tr. și refl. A deveni sau a face să devină umed. ▸ Refl. (Despre ochi) A se umple de lacrimi. – Ind.pr. *umezesc,* pf.s. *umezii.*

umflá vb.I. **1.** Tr. A mări volumul unui corp elastic introducând în el aer sau alt fluid. ▸ Refl. (Despre cavități anatomice) A-și mări volumul, a se balona; (despre țesuturi organice) a se inflama. **2.** Refl. (Despre ape) A crește, a-și mări nivelul; (despre fluide) a se dilata. **3.** Tr. și refl. A (se) înfoia, a (se) întinde, a (se) desface. *Pânzele corăbiei se umflă.* **4.** Tr. (Fig.) A mări în mod exagerat un preț, importanța unui fapt etc. • *A i se ~ cuiva inima în piept* = a simți o mare bucurie, o mare mulțumire. *A se ~ de somn* (sau *de dormit*) = a se sătura de somn, a dormi foarte mult. *A se ~* (*în pene*) *ca un curcan* = a se îngâmfa, a se mândri. *A-l ~ pe cineva râsul* (sau *plânsul*) = a nu-și putea stăpâni râsul (sau plânsul). – Sil. *um-fla.* Ind.pr. pers.1 *úmflu,* pers.2 *umfli,* sil. *-fli.*

umflát,-ă adj. **1.** Care și-a mărit volumul prin umflare. **2.** (Fig.; despre prețuri) Mărit în mod exagerat. **3.** (Fig.; despre cuvinte, stil) Căutat, artificial, bombastic. – Sil. *um-flat.* Pl. *umflați,-te.*

umflătúră s.f. Loc umflat pe suprafața unui obiect. ▸ (Med.) Inflamație. – Sil. *um-flă-*. Pl. *umflături.*

umiditáte s.f. Proprietatea corpurilor sau a unui mediu ambiant de a absorbi și a reține o anumită cantitate de apă sau de vapori de apă; însușirea, starea de a fi umed (**1**); conți-nutul în apă al unui corp. – G.-D. *umidității.*

umíl,-ă adj. Lipsit de pretenții; supus, smerit; (despre manifestări) care denotă umilință (**1**). ▸ Lipsit de importanță. – Pl. *umili,-e.*

umilí vb.IV. **1.** Tr. A face pe cineva să se simtă umil, jignindu-l, înjosindu-l. **2.** Refl. A adopta o atitudine umilă, a se înjosi. – Ind.pr. *umilesc,* pf.s. *umilii.*

umilínță s.f. **1.** Sentiment de inferioritate; atitudine provocată de acest sentiment. ▸ Smerenie. **2.** Situație umilitoare impusă cuiva; ofensă. – Pl. *umilințe.*

umilitór,-oáre adj. Care umilește (**1**). – Pl. *umilitori,-oare.*

úmlaut s.n. Modificare a timbrului unei vocale accentuate sub influența vocalei din silaba următoare. ▸ Tremă folosită în unele limbi pentru a nota această modificare. – Sil. *-laut.*

umoáre s.f. Lichid biologic (ex. sânge, limfă) în care trăiesc unele celule ale organismului. ▹ ~ *apoasă* = lichid transparent care umple camera anterioară a ochiului. – Pl. *umori.*

umór s.n. Predispoziție de a provoca râsul prin glume și ironii ascunse sub o aparență de seriozitate; manifestare prin vorbe sau scris a acestei predispoziții. – Nu *humor.*

umorál,-ă adj. Care se referă la umoare, care ține de umoare. – Pl. *umorali,-e.*

umoríst,-ă s.m.și f. Autor de scrieri umoristice. – Nu *humoriști.* Pl. *umoriști,-ste.*

umorístic,-ă adj. Care exprimă sau care provoacă umor. – Nu *humoristic.* Pl. *umoris-tici,-ce.*

úmple vb.III tr. **1.** A face ca un recipient, o cavitate să fie pline (introducând ceva în ele). **2.** (Fig.) A face ca cineva să fie copleșit de un sentiment, de o senzație. **3.** A introduce un preparat culinar într-un înveliș de aluat, de legume (pentru a pregăti o mâncare). **4.** A răspândi un miros, un gaz etc. sau sunete, zgomote într-un spațiu închis. **5.** A ocupa până la refuz o încăpere; (și refl.; despre o suprafață) a (se) acoperi în întregime. • *A-și ~ buzunarele* (sau *pungile, sacul*) = a câștiga bani mulți, a se îmbogăți. *A ~ capul cuiva* = a face să intre în mintea cuiva o idee; a ameți pe cineva cu vorbele. *A ~ satul* (sau *lumea*) = a răspândi cu zvon, o știre, o veste. – Sil. *um-ple.* Ind.pr. pers.1 și 6 *úmplu,* pers.2 *umpli,* sil. *-pli,* pf.s. *umplui*; part. *umplut.*

umplutúră s.f. **1.** Ceea ce servește pentru a umple o cavitate, un recipient. ▸ Preparat culinar care se introduce într-un înveliș comestibil, formând împreună o mâncare sau o prăjitură. **2.** Masă de pământ, de pietriș etc. cu care se înalță sau se nivelează o porțiune de teren; material care umple spațiul dintre obiecte apropiate. **3.** (Fig.) Adaos lipsit de valoare cu care se completează un text, o scriere. – Sil. *um-plu-.* Pl. *umpluturi.*

un num.card., art. nehot., adj. nehot. v. **unu**.

unaním,-ă adj. Care îi cuprinde pe toți, care se referă la toți; acceptat, împărtășit de toți. – Pl. *unanimi,-e.*

unanimitáte s.f. Unitate de opinii. • *În ~* = cu aprobarea tuturor. – G.-D. *unanimității.*

unchi s.m. Bărbat considerat în raport cu copiii fraților și ai surorilor lui (sau ai soției lui) ori în raport cu copiii verilor și ai verelor lui; termen cu care se adresează acestui bărbat nepoții săi. – Monosilabic. Pl. *unchi.*

unchiáș s.m. Denumire dată unui om bătrân. – Sil. *-chiaș.* Pl. *unchiași.*

úncie s.f. Veche unitate de măsură pentru unități (folosită și azi în Anglia). – Sil. *-ci-e.* G.-D. *unciei.* Pl. *uncii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

úndă s.f. **1.** Ondulație care se produce pe suprafața apei liniștite; (p.ext.) apa mării; apă curgătoare sau stătătoare. **2.** Masă de aer care se mișcă ușor. **3.** (Fiz.) Formă de propagare în spațiu a unei oscilații, din aproa-pe în aproape, cu viteză finită. ▹ *Lungime de ~* = distanța dintre două puncte succesive ale unei unde aflate în aceeași fază de oscilație. *~ radio* = undă electromagnetică a cărei frecvență se situează în domeniul frecvențelor radio. • *A fi pe aceeași lungime de ~ cu cineva* = a gândi, a simți în același fel cu cineva. – Pl. *unde.*

únde adv. **1.** (Interogativ) În care loc? în care parte? **2.** Deodată, pe neașteptate. *Unde-i zice câteva!* **3.** Conj. Introduce diferite propoziții subordonate (completive, atributive, circumstanțiale). *Vede unde calcă. Scoala unde învață. Pleacă unde vrea.* • (*Da*) *de ~!* = cum să fie așa ceva?, imposibil!, cu neputință! *De ~ ?* = din ce loc? de la cine? *De ~ nu* = dacă nu, în caz contrar. *De ~ (și) până ~?* = în ce împrejurări?, în ce chip? *~ și ~* = **a)** din loc în loc, ici-colo, pe alocurea; **b)** din când în când, când și când; arareori.

undevá adv. Într-un loc sau într-o parte oare-care.

úndiță s.f. Unealtă de pescuit constând dintr-o vargă flexibilă de care se leagă un fir din material plastic, cu un cârlig la capăt în care se înfige momeala. – Pl. *undițe.*

unduí vb.IV intr. (Despre ape) A face unde (**1**). ▸ (Despre lanuri, iarbă etc.) A se mișca în formă de valuri. – Ind.pr.pers.3 *unduiește.*

uneáltă s.f. **1.** Nume dat unor obiecte acționate manual sau mecanic și folosite pentru a efectua diferite operații asupra unui corp. **2.** (Fig.) Persoană sau grup de persoane de care se folosește cineva pentru atingerea unui scop. – Pl. *unelte.*

uneltí vb.IV tr. A pune la cale, în ascuns, o acțiune îndreptată împotriva cuiva; a complota. – Ind.pr. *uneltesc,* pf.s. *uneltii.*

uneltíre s.f. Acțiunea de a unelti; intrigă, complot. – Pl. *uneltiri.*

uneóri adv. Din când în când, câteodată. – Sil. *-ne-ori.*

ungár,-ă adj. Maghiar (**2**). – Pl. *ungari,-e.*

únge vb.III. **1.** Tr. și refl. A (se) acoperi cu un strat unsuros; (tr.) a introduce lubrifiant între piesele în contact și în mișcare relativă ale unui sistem tehnic. **2.** Tr. (Înv.) A investi un monarh sau un arhiereu. • *A fi uns cu toate unsorile* = a fi trecut prin multe, a cunoaște foarte multe lucruri și bune, și rele, a nu putea fi dus de nas. *A-și ~ gâtul* sau *a se ~ pe gât* = a bea băuturi alcoolice. *A ~ osia* (sau *ochii*) sau *a ~ pe cineva* (*cu miere*) = a mitui. *A ~ pe cineva cu vorba* (sau *cu vorbe*) = a măguli, a linguși. *A ~ pe cineva la inimă* (*cu miere*) = a produce cuiva o mare bucurie, o mare plăcere. – Ind.pr. *ung,* pf.s. *unsei*; part. *uns.*

unghér s.n. **1.** Colț într-o încăpere. **2.** Loc retras; cotlon. – Pl. *unghere.*

unghi s.n. **1.** (Geom.) Figură formată din două drepte care pornesc din același punct. **2.** (Fig.) Punct de vedere. – Monosilabic. Pl. *unghiuri.*

únghie s.f. Partea cornoasă de forma unei plăci subțiri care acoperă extremitatea dege-telor de la mâini și de la picioare la om; (la unele animale) gheară. • *A pune cuiva unghia în gât* = a sili pe cineva să răspundă urgent unei obligații. *A-și arăta unghiile* = a deveni agresiv. *A-și suge de sub unghii* = a fi foarte zgârcit. – Sil. *-ghi-e.* G.-D. *unghiei.* Pl. *unghii,* art. *-ghiile,* sil. *-ghi-i-.*

unghiulár,-ă adj. Referitor la unghi (**1**), în formă de unghi. ▸ *Piatră ~ă* = piatră de la colțul fundației unei clădiri; (fig.) bază, temelie. – Sil. *-ghiu-.* Pl. *unghiulari,-e.*

unguént s.n. Alifie, cremă. – Nu *ungvent.* Sil. *-gu-ent.* Pl. *unguente.*

úngur s.m. Maghiar (**1**). – Pl. *unguri.*

ungurésc,-eáscă adj. Maghiar (**2**). – Pl. *ungurești.*

unguréște adj. În felul maghiarilor, ca ma-ghiarii; în limba maghiară.

unguroáică s.f. Femeie care face parte din poporul maghiar. – Pl. *unguroaice.*

uní1 adj. invar. (Despre materiale textile) Care are o singură culoare. – Pr. *üní.*

uní2 vb.IV. **1.** Tr. și refl. A (se) îmbina formând un singur tot. **2.** Refl. A încheia o înțelegere, o alianță. **3.** Tr. și refl. A (se) căsători. – Ind.pr. *unesc,* pf.s. *unii.*

únic,-ă adj. **1.** Unul singur; numai unul singur (de un anumit fel). **2.** Care nu are ase-mănare, fără asemănare, excepțional. – Pl. *unici,-ce.*

unicamerál,-ă adj. (Despre un organ legislativ) Care este constituit dintr-o singură adunare (cameră) reprezentativă. – Pl. *unicamerali,-e.*

unicát s.n. **1.** Act întocmit într-un singur exemplar. **2.** Obiect (carte, publicație etc.) din care nu există decât un singur exemplar. – Pl. *unicate.*

unicelulár,-ă adj. (Biol.) Format dintr-o sin-gură celulă; monocelular. – Pl. *unicelulari,-e.*

unificá vb.I tr. **1.** A reuni mai multe elemente într-un singur tot. **2.** A cuprinde într-un sistem unic (**1**), a face să fie unitar. – Ind.pr. *unific.*

unificáre s.f. Acțiunea de a unifica și rezul-tatul ei. – Pl. *unificări.*

unificatór,-oáre adj. Care unifică sau contri-buie la unificare. – Pl. *unificatori,-oare.*

unifórm,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care are aceeași formă, aceleași caracteristici etc., lipsit de variații. **2.** S.f. Îmbrăcăminte croită după un anumit model și care este purtată, în mod obligatoriu, de toți aceia care fac parte dintr-o unitate profesională (ex. militari, aviatori etc.). – Pl. *uniformi,-e.*

uniformitáte s.f. Însușirea a ceea ce este uniform (**1**). – G.-D. *uniformității.*

uniformizá vb.I tr. A face să fie uniform (**1**). – Ind. pr. *uniformizez.*

unilaterál,-ă adj. **1.** Care se referă la o singură latură, care este orientat într-un singur sens; care

ține seama de un singur aspect, care judecă dintr-un singur punct de vedere; mărginit, arbitrar. **2.** (Despre contracte) Care dă naștere la obligații numai pentru una din părți. – Pl. *unilaterali,-e.*

unilíngv,-ă adj. Scris într-o singură limbă; (despre dicționare) care interesează o singură limbă. – Sil. *-ling-vă.* Pl. *unilingvi,-e.*

unioníst,-ă s.m. și f. Susținător al unirii Principatelor Române (înainte de 1859). – Sil. *-ni-o-.* Pl. *unioniști,-ste.*

unipár,-ă adj. (Despre mamifere) Care naște un singur pui. – Pl. *unipari,-e.*

unipersonál,-ă adj. *Verb* ~ = verb care are forme flexionare numai pentru persoana a 3-a singular. ▸ (Despre o formă verbală) Care aparține unui verb unipersonal. – Pl. *unipersonale.*

uníre s.f. Acțiunea de a (se) uni; alianță. – Pl. *uniri.*

unisexuát,-ă adj. (Despre flori, plante) Cu organe de reproducere de un singur sex; monogam. – Sil. *-xu-at.* Pl. *unisexuați,-te.*

unisón s.n. (Muz.) Emitere simultană a ace-lorași sunete muzicale de către mai multe voci sau instrumente. ▸ (Fig.) Concordanță deplină de idei, sentimente etc. între două sau mai multe persoane.

unít,-ă adj. **1.** Care formează împreună un tot. **2.** Care se află în relații strânse cu cineva, fiind în concordanță de idei, de sentimente etc., solidar cu cineva. **3.** (Rel.) Greco-catolic. – Pl. *uniți,-te.*

unitár,-ă adj. Care formează un singur tot, un întreg. – Pl. *unitari,-e.*

unitarián,-ă s.m. și f. Adept al unitarianis-mului. – Sil. *-ri-an.* Pl. *unitarieni,-e.*

unitarianísm s.n. Doctrină a unei biserici protestante care afirmă unitatea persoanei lui Dumnezeu, negând dogma trinității (**1**). – Sil. *-ri-a-.*

unitáte s.f. **1.** (Mat.) Numărul unu. ▸ Mă-rime care servește ca măsură de bază pentru toate mărimile de același fel. *Unitate de măsură.* **2.** Însușirea a ceea ce constituie un întreg; caracterul a ceea ce este unul singur (din punct de vedere numeric); element al unui ansamblu. **3.** Subdiviziune organizatorică din cadrul forțelor armate. – Pl. *unități.*

uniúne s.f. **1.** Asociere între persoane, grupuri, organizații etc. cu interese comune. **2.** Denumire dată unor organizații, unor organisme internaționale etc. – Sil. *-ni-u-.* Pl. *uniuni.*

univérs s.n. **1.** Tot ce există nemărginit în spațiu și în timp și infinit de variat; mulțimea tuturor lumilor cunoscute și posibile, a relațiilor și energiilor, care există în mod obiectiv; cosmos. **2.** Globul pământesc; (spec.) partea populată a globului pământesc, locuitorii acestuia. **3.** Mediul apropiat, ambianța în care trăiește cineva sau ceva. **4.** Totalitatea armonioasă a unei creații, a unui mod de gândire. *Universul creației eminesciene.* – Pl. *universuri.*

universál,-ă adj. **1.** Care privește întreg universul (**1,2**); care cuprinde tot ce există; care este valabil pentru toți oamenii. **2.** (De-spre instrumente, aparate) Care poate fi folosit la mai multe operații. **3.** Care are o cultură generală vastă; care se bucură de faimă, vestit, celebru. – Pl. *universali,-e.*

universálii s.f.pl. Denumire dată noțiunilor generale în filozofia scolastică. – Sil. *-lii.* Art. *universaliile,* sil. *-li-i-.*

universalitáte s.f. Însușirea a ceea ce este universal. – G.-D. *universalității.*

universitár,-ă adj. Care aparține universității; referitor la universitate. ▹ *Oraș* (sau *centru*) ~ = oraș în care funcționează o universitate. ▸ (Substantivat) Persoană care face parte din corpul didactic al unei universități. – Pl. *universitari,-e.*

universitáte s.f. Instituție de învățământ superior, cu mai multe facultăți. – Pl. *univer-sități.*

univóc,-ă adj. **1.** (Despre cuvinte) Care se pretează la o interpretare unică în orice context, care are o singură semnificație. **2.** (Mat.; despre o corespondență între două mulțimi) Care are proprietatea ca unui element din prima mulțime

să-i corespundă un singur element din a doua mulțime. – Pl. *univoci,-ce.*

unsoáre s.f. **1.** Materie uleioasă sau păstoasă folosită ca lubrifiant sau pentru protejarea suprafețelor metalice. **2.** (Pop.) Untură. – Pl. *unsori* „sorturi".

únsprezece num.card. Număr natural având în numărătoare locul între zece și doisprezece. – Nu *unșpe.* Sil. *un-spre-.*

unsurós,-oásă adj. Care conține unsoare; acoperit cu o substanță care unge. – Pl. *un-suroși,-oase.*

unt s.n. Substanță grasă, albă-gălbuie, extrasă din lapte și folosită ca aliment. ▸ (Ur-mat de determinări) Grăsime extrasă din semințele sau din miezul fructelor unor plante tropicale (ex. cacao, cocos). • *A-l bate pe cineva să-i iasă* (sau *de-i iese*) *~ul* = a bate pe cineva foarte tare. *A scoate ~ul din cineva* = a stoarce pe cineva de puteri, a vlăgui. *Ca ~ul* = fără efort, fără greutate; ușor.

untdelémn s.n. Ulei comestibil extras din măsline; (p. ext.) orice fel de ulei vegetal comestibil. • *A ieși deasupra ca ~ul* = (despre adevăr, dreptate) a se afla, a se adeveri, a se dovedi (cu toate dificultățile). – Sil. *unt-de-.*

untiéră s.f. Vas în care se ține și se servește untul. – Sil. *-ti-e-.* Pl. *untiere.*

untișór s.m. Mică plantă erbacee, cu frunze groase, lucioase, în formă de inimă, consu-mată ca salată. – Pl. *untișori.*

untúră s.f. Substanță grasă, obținută prin topirea sau presarea grăsimii animale și folosită în alimentație; (pop.) unsoare. ▹ *~ de pește* = ulei extras din ficatul unei specii de pești, bogat în vitamine. – Pl. *unturi* „sorturi".

únu, úna num. card., art. nehot., pron. nehot., adj. nehot. **1.** Num. card. (În formele *un, o*, când precedă substantivul) Primul număr din șirul numerelor naturale, care reprezintă unitatea. ▹ (Cu valoare de num. ord.) *Etajul unu.* **2.** Art. nehot. (În anumite contexte cumulează și valoarea de adj. nehot.) Însoțește substantivul fără a-l defini precis. *Un băiat. O fată.* **3.** Art. nehot. Dă valoare de substantiv cuvintelor pe care le precedă. *În mintea lui este un ce mare.* **4.** Art. nehot. Precedă un nume propriu, atribuindu-i conținut de substantiv comun. *Părea un Hagi Tudose.* **5.** Pron. nehot. (În formele *unul, una*) Ține locul unui substantiv, fără a da o indicație precisă asupra lucrului sau a ființei... *Unul pleacă, altul vine.* **6.** Pron. nehot. (În formele *unul, una*) Sugerează sensul substantivului pe care îl înlocuiește. *I-am tras una.* **7.** Adj. nehot. (La sg., în formele *un, o,* în corelație cu pronume sau adjective nehotărâte ori demonstrative) *Un elev citește, altul scrie.* **8.** Adj. nehot. (La pl., în formele *unii, unele*) *Unii oameni iubesc arta.* • *A fi* (sau *a sta*) *una* (*cu...*) = **a)** a face corp comun (cu...); a se contopi; **b)** a se uni având aceleași idei, sentimente etc. *A-i spune cuiva una* (*în față*) = a-i spune cuiva ceva care îl jenează, îl supără, îl jignește. *A* (*se*) *face una cu pământul* = a se distruge, a se nimici. *Cu una, cu două* = fără dificultate; ușor, repede. *Nici una, nici două* = fără multă vorbă, imediat, repede; pe neașteptate, brusc. *Până la unul* = toți, fără excepție. *Tot una* = la fel, neschimbat. *Tot unul și unul* = numai oameni sau lucruri de valoare. *Una, două* = mereu. *Una și cu una fac două* = fără multă vorbă, scurt; limpede. – Num.card. art.m. *unul.* N.-A. *unul, una/un, o,* G.-D. *unuia, uneia/ unui, unei.* Art. nehot. în formele *un, o,* G.-D. *unui, unei.* Pron. nehot. în formele *unul, una,* G.-D. *unuia, uneia*; pl. *unii, unele,* G.-D. *unora.* Adj.nehot. în formele *un, o,* G.-D. *unui, unei*; pl. *unii, unele,* G.-D. *unor.*

únulea, úna num.ord. (Precedat cu art. *al, a*; în numerale ordinale compuse) Indică unitatea care urmează după zeci, sute, mii etc. *Al douăzeci și unulea.*

úpercut s.n. Lovitură la box aplicată adver-sarului de jos în sus, în general sub bărbie. – Pl. *upercuturi.*

úra1 interj. Exclamație care exprimă aprobare, entuziasm.

ură2 vb.I. **1.** Tr. A exprima o dorință de bine la adresa cuiva (cu ocazia unei aniversări, a unei sărbători etc.) **2.** Intr. A merge cu plugușorul de Anul Nou; a spune urături. – Ind.pr. *urez.*

uragán s.n. Ciclon tropical (în America ecuatorială) cu o viteză foarte mare de deplasare; (p. ext.) orice vânt puternic. – Pl. *uragane,* nu *-uri.*

urále s.f.pl. Strigăte entuziaste (ale unei mulțimi) de aprobare, de admirație (prin repetarea insistentă a lui *ura*[1]).

urangután s.m. Maimuță antropoidă, de cca 150 cm înălțime, cu membrele anterioare foarte lungi. – Nu *orangutan.* Pl. *urangutani.*

urániu s.n. Metal radioactiv natural, alb-ar-gintiu, dur și greu, folosit drept combustibil în pilele atomice. – Sil. *-niu,* pr. *-nĭu.*

uráre s.f. Exprimare a dorinței de bine la adresa cuiva; textul care exprimă această dorință. – Pl. *urări.*

urát s.m. Sare a acidului uric. – Pl. *uraţi.*

úră s.f. Sentiment puternic de dușmănie față de cineva sau de ceva. – Pl. *uri.*

urătór,-oáre s.m. și f. Persoană care urează de Crăciun sau de Anul Nou. – Pl. *urători, -oare.*

urătúră s.f. Text recitat de colindători când umblă cu plugușorul de Anul Nou. – Pl. *urături.*

urâcíos,-oásă adj. Nesuferit, antipatic. – Nu *uricios.* Pl. *urâcioși,-oase.*

urât,-ă adj., adv., s.n. **1.** Adj. Care produce o impresie neplăcută prin aspectul lipsit de armonie, de frumusețe; (p. ext.; despre ființe) pocit, slut, hidos. **2.** Adj. Care este reprobabil din punct de vedere moral; care nu se cuvine. **3.** Adj. (Despre timp) Posomorât, ploios, friguros. **4.** Adv. Într-un mod neplăcut, nepotrivit, dizgrațios. **5.** S.n. (La sg.) Ceea ce produce o impresie neplăcută; stare sufletească apăsătoare, provocată de teamă, de singurătate, de lipsă de ocupație etc. • *A-i fi cuiva ~* = **a)** a se teme (în singurătate, pe întuneric); **b)** a se plictisi. *A-i ține cuiva de ~* = a sta cu cineva, a-i ține tovărășie (pentru a nu se plictisi). *A muri de ~* = a se plictisi foarte tare. – Pl. *urâți,-te.*

urâțénie s.f. **1.** Faptul de a fi urât; starea a ceea ce este urât. **2.** Ființă urâtă (**1**) sau obiect urât. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *urâțeniei.* Pl. *urâțenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

urâți vb.IV tr. și refl. A face să devină sau a deveni urât. – Ind.pr. *urâțesc,* pf.s. *urâții.*

urbán,-ă adj. **1.** Referitor la oraș (**1**), de oraș, de la oraș. **2.** (Despre comportament) Politicos, civilizat. – Pl. *urbani,-e.*

urbanísm s.n. **1.** Urbanistică (**2**). **2.** (Fig.) Atitudine, comportare plină de politețe, de amabilitate, de bună-cuviință.

urbanístic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la urbanistică (**2**); edilitar. **2.** S.f. Tehnica și arta de a proiecta și de a construi localități noi sau de a le sistematiza pe cele existente; urbanism. – G.-D.s.f. *urbanisticii.* Pl.adj. *urbanistici,-ce.*

úrbe s.f. (}nv. și fam.) Oraș. – Pl. *urbe.*

urcá vb.I. **1.** Refl., intr. și tr. A (se) îndrepta mergând spre un loc mai înalt; a (se) duce în sus; a (se) sui. ▸ Intr. (Despre plante) A se cățăra, a se agăța (de araci, de ziduri etc.) în timpul creșterii. ▸ Intr. (Despre drumuri) A fi în pantă, ducând spre un punct mai ridicat. **2.** Tr. și refl. A (se) așeza pe ceva ridicat. **3.** Refl., intr. și tr. A (se) ridica în aer (în linie verticală), a (se) înălța în văzduh. **4.** Refl. și intr. (Despre temperatură, presiune atmosferică) A crește, a se ridica. ▸ (Despre ape) A depăși un anumit nivel, a crește. **5.** Refl. și intr. (Despre prețuri, sume de bani) A crește, a se mări. ▸ Tr. A face să crească prețurile, dobânzile etc. **6.** Refl. și intr. A merge înapoi în timp până la data de... – Ind.pr. *urc.*

urcătór,-oáre adj. (Despre plante) Care se cațără; agățător. – Pl. *urcători,-oare.*

urciór1 s.n. Vas de lut, bombat, cu gâtul strâmt, cu una sau două toarte, folosit pentru păstrarea și

transportul lichidelor. • *~ul nu merge de multe ori la apă* = cine umblă adesea cu înșelăciuni o pățește în cele din urmă. – Pl. *urcioare*. Var. **ulciór** s.n.

urciór2 s.n. Mic furuncul de la rădăcina genelor. – Pl. *urcioare*.

urcúș s.n. Faptul de a (se) urca; pantă pe care se urcă; suiș. – Pl. *urcușuri*.

úrdă s.f. Derivat lactat obținut prin fierberea zerului rămas de la prepararea cașului, împreună cu o cantitate de lapte de oaie. – G.-D. *urdei*.

urdiníș s.n. Deschizătură la stup, pe unde intră și ies albinele. – Pl. *urdinișuri*.

urdoáre s.f. (Mai ales la pl.) Secreție gălbuie care se depune uneori pe marginea pleoapelor. – Pl. *urdori*.

uréche s.f. **1.** Organ pereche al auzului și al echilibrului la om și la mamifere, format dintr-o parte externă, una mijlocie și una internă; (în sens curent) partea externă, vizibilă a acestui organ. **2.** Facultatea de a auzi, simțul auzului. ▹ *~ muzicală* = facultatea de a percepe și de a reproduce corect sunetele muzicale. **3.** Gaura acului prin care se petrece ața. **4.** Toartă, inel, belciug. • *A ajunge la* (sau *până la*) *urechile cuiva* = a ajunge la cunoștința cuiva; a se auzi, a se afla. *A asculta numai c-o ~* = a nu fi atent la cele ce se spun, a fi distrat. (*A avea*) *~ muzicală* = (a avea) facultatea de a percepe corect (și de a reproduce în mod exact) sunetele muzicale. *A avea urechi de cârpă* = a nu auzi bine, a fi cam surd. *A avea urechi de lup* = **a)** a nu auzi foarte bine; **b)** a fi deștept, isteț. (*A cânta*) *după ~* = (a reproduce o melodie) după auz. (*A fi*) *într-o ~* = (a fi) smintit, țicnit. *A fi numai urechi* = a asculta ceva foarte atent. *A fi tare* (sau *fudul, greu*) *de urechi* = a nu auzi bine, a fi cam surd. *A fi ~a dracului* = a fi om rău. *A fi ~a lui Dumnezeu* = a fi om bun. (*A fi*) *~a târgului* (sau *a satului, a pământului*), se spune despre cineva care e la curent cu tot ceea ce se petrece în lume. *A intra cuiva ceva pe o ~ și a-i ieși pe alta* (sau *pe cealaltă*) = a nu fi atent la ceea ce i se spune, a nu asculta de sfaturile primite. *A(-i) roade* (sau *a(-i) mânca*) *cuiva urechile* = a mânca foarte mult de la cineva, păgubindu-l. *A i se lungi urechile* (*de foame* etc.) = a aștepta cu nerăbdare (să mănânce etc.). *A-i trece* (sau *a-i zbârnâi*) *ceva pe la ~* = a auzi ceva în treacăt, fără a afla ceva precis sau fără a-i da importanță. *A pune cuiva flori* (sau *ghiocei*) *după* (sau *la*) *urechi* = a-și bate joc de cineva, a înșela pe cineva. *A râde cu gura până la urechi* = a râde foarte tare, cu mare poftă. *A scăpa ca prin urechile acului* = a scăpa cu greu dintr-o situație dificilă. *A se culca pe o ~* = **a)** a se lăsa în nădejdea altcuiva și a nu-și mai bate capul de nimic; **b)** a aștepta în zadar să se îndeplinească ceva. *A se face* (*numai*) *urechi* sau *a asculta cu toate urechile* = a asculta ceva cu multă atenție și cu mult interes. *A se lăsa pe o ~* = a nu se mai ține de o treabă începută. *A-și ascuți* (sau *a-și ciuli*) *urechile* = a-și încorda auzul pentru a desluși un zgomot, a asculta cu mare atenție. *A ține ~a la cineva* = a fi atent la ceea ce spune cineva. *A umbla cu flori la urechi* = a nu avea nici un fel de grijă. *Până peste urechi* = foarte mult, peste măsură. – Pl. *urechi*.

urecheá vb.I tr. A trage pe cineva de urechi. – Ind. pr. *urechez*.

urecheát,-ă adj. Cu urechi mari. ▸ (Sub-stantivat, m.; glumeț) Nume dat iepurelui sau măgarului. – Pl. *urecheați,-te*.

urechélniță s.f. **1.** Insectă de culoare cas-tanie, cu corpul alungit, având la capătul abdomenului două prelungiri în formă de clește. **2.** Plantă erbacee, cu frunze ovale, cărnoase, cu flori roșii sau roz, așezate la vârful tulpinii. – Pl. *urechelnițe*.

urechiúșă s.f. Ciupercă comestibilă, cu pălăria galbenă-portocalie, cu marginile neregulat ondulate, care crește prin pădurile de fag și de mesteacăn. – Sil. *-chiu-*. Pl. *urechiușe*.

uredinále s.f.pl. Ordin de ciuperci microsco-pice parazite, care produc rugina la plante.

urée s.f. Substanță organică incoloră, cristalină, produsă la degradarea proteinelor din organsim

și prezentă în sânge; se elimină prin urină. – Sil. *-re-e.* Scris nu *-reie.* G.-D. *ureei.*

uremíe s.f. Intoxicație a organismului ca-uzată de prezența peste valorile normale în sânge a unor substanțe organice toxice pe care rinichiul bolnav nu le poate elimina. – G.-D. *uremiei.* Pl. *uremii,* art. *-miile,* sil. *-mi-i-.*

uretér s.n. Fiecare dintre cele două conducte prin care trece urina din rinichi în vezica urinară. – Pl. *uretere.*

urétră s.f. Canal prin care se elimină urina din vezică în exterior. – Sil. *-re-tră.* Pl. *uretre.*

uretrítă s.f. Inflamație a uretrei. – Sil. *-re-tri-.* Pl. *uretrite.*

urgént,-ă adj. (Adesea adverbial) Care nu suferă amânare, care trebuie rezolvat imediat. – Pl. *urgenți,-te.*

urgentá vb.I tr. A grăbi efectuarea unui lucru, rezolvarea unei probleme etc. – Ind.pr. *ur-gentez.*

urgénță s.f. Caracterul a ceea ce este urgent; (la pl.) probleme care trebuie rezolvate urgent. – Pl. *urgențe.*

urgíe s.f. (Pop.) Năpastă, calamitate, prăpăd. • *De ~ =* (despre vremuri, ani etc.) care aduce nenorocire, greutăți, suferință. – G.-D. *urgiei.* Pl. *urgii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.* Par. *orgie.*

urgisí vb.IV tr. (Pop.) A cauza cuiva necazuri mari, a prigoni. – Ind.pr. *urgisesc,* pf.s. *urgisii.*

uriáș,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Personaj din basme, închipuit ca un om extraordinar de mare și de puternic. **2.** S.m. și f. Persoană foarte înaltă și voinică; (fig.) personalitate cu mare prestigiu într-un anumit domeniu; gigant, titan[1]. **3.** Adj. De proporții neobișnuit de mari; colosal, gigantic. – Sil. *-ri-aș.* Pl. *uriași,-e.*

úric,-ă adj. *Acid ~ =* acid organic care se găsește în sânge și se elimină din organism prin urină. – Pl. *urici,-ce.*

urináː vb.I intr. A elimina urina din vezica urinară. – Ind.pr. *urinez.*

urinál s.n. Ploscă (**2**). – Pl. *urinale.* Par. *urinar.*

urinár,-ă adj. Care se referă la urină; care secretă sau evacuează urina. ▹ *Aparat ~ =* totalitatea organelor și a țesuturilor care au rolul de a forma, a transporta și a elimina urina. – Pl. *urinari,-e.* Par. *urinal.*

urínă s.f. Lichid gălbui secretat de rinichi și eliminat prin căile urinare; (pop.) ud. – G.-D. *urinei.* Pl. *urine* „cantități".

urióc s.n. Totalitatea firelor de urzeală de la capătul pânzei, care nu mai pot fi țesute (și care se taie când se scoate pânza din război). – Sil. *-ri-oc.* Pl. *urioace.*

urî vb.IV. **1.** Tr. A simți ură față de cineva sau de ceva; a dușmăni. **2.** Refl. A se sătura de cineva sau de ceva, a se plictisi. *Mi s-a urât să stau cu tine.* • *A i se ~ cuiva cu viața* (sau *cu zilele*) ori *a-și ~ zilele* = a se sătura de viață, a-și dori moartea. – Ind.pr. *urăsc.*

urlá vb.I intr. **1.** (Despre animale) A scoate un urlet (**1**). **2.** (Depr.; despre oameni) A țipa; a plânge cu hohote; a cânta foarte tare. **3.** (Fig.; despre vânt, furtună etc.) A vui, a vâjâi. – Ind.pr. pers.1 *úrlu,* 2 *urli,* sil. *-li.*

úrlet s.n. **1.** Sunet puternic, prelung, scos de animale sau de oameni, provocat de durere, de spaimă etc. **2.** (Fig.) Zgomot puternic produs de elemente ale naturii, de arme de foc etc. – Pl. *urlete.*

urluiálă s.f. Boabe de cereale măcinate mare, servind ca hrană pentru animale. – Pl. *urluieli.*

urmá vb.I. **1.** Tr. și intr. A merge în spatele cuiva, a păși pe urmele cuiva; a însoți pe cineva. **2.** Tr. A merge într-o anumită direcție, având un punct de reper (o indicație, un fir conducător etc.); a merge în continuare pe drumul apucat. **3.** Tr. și intr. (Fig.) A se conduce după ..., a proceda conform cu ...; a accepta o doctrină, o idee a cuiva. **4.** Tr. și intr. A frecventa o formă de învățământ. **5.** Tr. și intr. A veni, în timp, după cineva sau ceva; (intr.) a-i succeda cuiva într-o funcție. **6.** Intr. A-și avea

locul după cineva într-o ierarhie. **7.** Tr. și intr. A continua un lucru început (și întrerupt) sau vorba începută, a spune mai departe. **8.** Intr. A avea loc, a se produce, a se desfășura. **9.** Tr. (Urmat mai ales de un verb la conjunctiv, conferă acestuia o nuanță de viitor sau de necesitate, ca o consecință a unei acțiuni anterioare) *Urma să plece a doua zi*. – Ind.pr. *urmez.*

urmáre s.f. **1.** Acțiunea de a urma. **2.** Consecință, concluzie, rezultat. • *Ca ~ a...* (nu *ca ~ ˇ* D.) = în consecință. *Prin ~* = deci, așadar. – Pl. *urmări.*

urmáș,-ă s.m. și f. **1.** Descendent (**2**). **2.** Moștenitor, succesor. **3.** (Fig.) Persoană care continuă o operă, o tradiție. **4.** Succesor într-o funcție, într-o demnitate. – Pl. *urmași,-e.*

úrmă s.f. **1.** Semn lăsat de cineva sau de ceva pe locul unde a stat sau pe unde a trecut; (spec.) semn lăsat de piciorul omului sau al unui animal pe pământ, pe zăpadă etc. **2.** Cantitate mică rămasă din ceva; rămășiță. • *A căuta urma cuiva* = a urmări să descopere pe cineva. *A fi tot în urmele cuiva* = a fi mereu în preajma cuiva, a se ține după cineva. *A i se pierde cuiva urma* (sau *urmele*) = a dispărea, a se face nevăzut, a pleca în lume. *A merge* (sau *a călca, a umbla*) *pe urma cuiva* (sau *a ceva*) = a imita pe cineva, a urma pilda cuiva; a continua activitatea cuiva (în același fel). *A nu i se ști de urma cuiva* = a nu ști unde se află cineva. *A se lua pe urma cuiva* (sau *a ceva*) sau *a lua urma cuiva* (sau *a ceva*) = a urmări pe cineva sau ceva (pentru a-l prinde, a-l găsi etc.), a merge în căutarea cuiva sau a ceva. *A* (*se*) *ține* (*pe*) *urma cuiva* = a nu lăsa pe cineva să-i scape din vedere. (*Dă-mi Doamne*) *mintea* (sau *gândul*) *româ-nului cea* (sau *cel*) *de pe urmă,* se spune când cineva își dă seama prea târziu că a greșit. *Din ~* = de la sfârșit; ultim. *În cele din ~* = la sfârșit de tot. *În ~* = în spate, îndărăt. *La urma urmei* (sau *urmelor*) = în definitiv, în concluzie. *Pe ~* = mai târziu, după aceea. *Urma alege* = sfârșitul este hotărâtor. – Pl. *urme.*

urmărí vb.IV tr. **1.** A merge pe urmele cuiva pentru a-l supraveghea sau pentru a-l ajunge, a-l prinde. ▸ A supraveghea, a ține sub observație pe cineva. **2.** A se orienta după o indicație, după o urmă etc. (pentru a nu pierde direcția); (fig.) a se călăuzi după un anumit principiu, după o idee etc. ▸ A avea drept scop. **3.** A însoți pe cineva cu privirea, cu gândul; a privi ceva în mișcare, în desfășu-rare. **4.** A studia, a se ocupa de o problemă, de un eveniment etc. **5.** A asculta o expunere orală, o compoziție muzicală etc. – Ind.pr. *urmăresc,* pf.s. *urmării.*

urmăríre s.f. **1.** Faptul de a urmări. ▸ (Mil.) Acțiune ofensivă de luptă, executată pentru a nimici trupele inamice în retragere. **2.** (Jur.) Activitate de strângere a dovezilor împotriva unui infractor, pentru a constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea lui în judecată. – Pl. *urmăriri.*

urmărít,-ă s.m. și f. Persoană căutată de organele judiciare, polițienești pentru o infracțiune. – Pl. *urmăriți,-te.*

urmăritór,-oáre s.m. și f. Persoană care urmărește pe cineva, pentru a-l supraveghea, a-l prinde, a-l aresta. – Pl. *urmăritori,-oare.*

următór,-oáre adj. **1.** Care urmează (în timp sau în spațiu) după cineva sau ceva. **2.** Care este arătat mai departe, în cele ce urmează; (substantivat) persoană chemată (când îi vine rândul) să fie servită, ascultată etc. – Pl. *următori,-oare.*

úrnă s.f. **1.** Cutie prevăzută cu o deschizătură în partea superioară prin care se introduc buletinele de vot, numerele de loterie etc. **2.** Vas în care se păstrează cenușa morților incinerați. – Pl. *urne.*

urní vb.IV tr. și refl. **1.** A (se) mișca cu greu din loc. **2.** A pune în funcție o mașină, un sistem tehnic etc. • *A* (*nu*) *se da urnit* = a (nu) se hotărî să plece. – Ind.pr. *urnesc,* pf.s. *urnii.*

urologíe s.f. Ramură a medicinei care studiază aparatul urinar și bolile lui. – G.-D. *urologiei.*

urs s.m. **1.** Specie de mamifer omnivor din Europa și din Asia, cu corpul masiv, lung de cca 2 m, acoperit cu o blană deasă de culoare roșcată sau negricioasă, cu urechi mici, cu coada și cu picioarele scurte, având gheare puternice. ▹ *~ alb* (sau *polar*) = urs din regiunile arctice, cu blana albă. ▸ (Fig.) Epitet dat unui om ursuz. **2.** (Reg.) Cocoloș de mămăligă umplut cu brânză și prăjit pe jar. **3.** Fiecare dintre grinzile longitudinale ale unui pod de lemn. • *A se aduna* (sau *a se strânge, a se uita*) *ca la ~* = a se aduna în număr foarte mare la ceva curios, neobișnuit. *A trage nădejde ca ~ul de coadă* = a spera lucruri imposibil de realizat. *A trăi ca ~ul în bârlog* = a trăi retras de lume, a nu fi sociabil. *De când se băteau urșii în coadă* = foarte demult. – Pl. *urși.*

ursí vb.IV tr. (În superstiții, despre ursitoare) A hotărî dinainte destinul unei persoane; (intr.) a rosti formule magice care hotărăsc destinul cuiva. – Ind.pr. *ursesc,* pf.s. *ursii.*

ursít,-ă s. (În superstiții) **1.** S.m. și f. Per-soană considerată ca fiind predestinată să devină soț (sau soție) cuiva. **2.** S.f. Destin. – Pl. *ursiți,-te.*

ursitór,-oáre adj., s.f. **1.** Adj. Care ursește. **2.** s.f. Ființă imaginară despre care se crede că hotărăște soarta omului la naștere. – Pl. adj. *ursitori,-oare*, s.f. *ursitoare.*

ursoáică s.f. Femela ursului (**1**). – Pl. *ur-soaice.*

ursulínă s.f. Călugăriță dintr-un ordin catolic, care se ocupă cu educarea fetelor și cu îngrijirea bolnavilor. – Pl. *ursuline.*

ursúz,-ă adj. Care nu este comunicativ sau prietenos; posac. – Pl. *ursuzi,-e.*

urticacée s.f. pl. Familie de plante erbacee, acoperite cu peri aspri care urzică. – Sil. *-ce-e.* Scris nu *-ceie.*

urticárie s.f. Erupție caracterizată prin apariția unor bășici mici pe piele ca urmare a intoleranței la unele alimente sau medica-mente și care produc mâncărime. – Nu *urti-care.* Sil. *-ri-e.* G.-D. *urticariei.* Pl. *urticarii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

urzeálă s.f. **1.** Totalitatea firelor textile montate în războiul de țesut, printre care se petrece firul de bătătură, când se țese. **2.** (Fig.) Intrigă, uneltire, complot. – Pl. *urzeli.*

urzí vb.IV tr. **1.** A trece firele de urzeală de pe gheme pe urzitor. **2.** (Fig.) A concepe, a întocmi; a întemeia. **3.** (Fig.) A unelti, a complota. – Ind. pr. *urzesc,* pf.s. *urzii.*

urzicá vb.I tr. (Despre urzici) A produce, prin atingere, o usturime (și o bășicare) a pielii; (refl.) (despre oameni) a-și produce o urzicătură. – Ind. pr. *urzíc.*

urzícă s.f. Nume dat plantelor erbacee din familia urticaceelor, cu tulpina și cu frunzele acoperite de peri care urzică; se folosesc ca plante textile, alimentare sau medicinale. ▹ *~-moartă* = plantă erbacee cu flori albe sau roșii, folosită ca plantă medicinală. – Pl. *urzici.*

urzicătúră s.f. Iritație a pielii produsă prin atingerea de urzici. – Pl. *urzicături.*

urzitór,-oáre s.n., s.f. Unealtă folosită la întinsul urzelii într-un anumit sistem de fire pentru a se forma rostul (**4**). – Pl. *urzitoare.*

uscá vb.I. **1.** Tr. și refl. A îndepărta sau a-și pierde umiditatea (prin procedee mecanice sau prin expunere la soare, la vânt etc.). ▸ Refl. (Despre ochi) A înceta să mai verse lacrimi; (despre lacrimi) a înceta să mai curgă. ▸ Tr. A deshidrata legume, fructe, pește pentru a le conserva. **2.** Refl. (Despre plante și părți ale lor) A se veșteji, a se ofili. **3.** Refl. (Despre oameni) A-și pierde vlaga, a slăbi; (despre ogane sau părți ale corpului) a se atrofia. • *Bea de usucă* sau *usucă pe unde trece* = bea foarte mult. – Ind.pr. pers.1 *usúc,* pers.2 *usuci,* pers.3 și 6 *usucă,* pers.*4 uscăm,* pers.5 *uscați,* nu *usc, uști, uscă*; part. *uscat,* nu *usucat.*

uscát,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Lipsit de umezeală; (despre vreme) fără ploaie sau fără zăpadă; (despre ochi) fără lacrimi. ▸ (Despre gură, gât) Care dă senzație puternică de sete. ▸ (Despre tuse) Fără

expectorație; sec. **2.** Adj. (Despre alimente) Deshidratat (pentru a fi conservat). ▸ (Despre ten) Lipsit de grăsime, deshidratat. **3.** Adj. (Despre plante) Veșted, ofilit. **4.** Adj. (Despre oameni) Slab, palid; (despre organe sau părți ale corpului) atrofiat. **5.** S.n. (La sg.) Suprafața litosferei neacoperită de apa râurilor, lacurilor, mărilor și oceanelor. – Pl. *uscați,-te.*

uscăciúne s.f. **1.** Însușirea de a fi uscat; senzație de sete. **2.** Secetă. – G.-D. *uscăciunii,* neart. *uscăciuni.*

uscătór s.n. Instalație sau aparat care usucă (**1**) diverse materiale. ▹ *~ de păr* = foehn. – Pl. *uscătoare.*

uscătoríe s.f. **1.** Încăpere în care se pun rufele la uscat. **2.** Instalație, aparat sau mașină pentru uscarea termică a unor materiale. – G.-D. *uscătoriei.* Pl. *uscătorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

uscătúră s.f. **1.** Creangă mică, uscată; așchie, surcea. **2.** (La pl.) Mâncări uscate, care se pot consuma fără a fi încălzite. – Pl. *uscături.*

uscăț́el,-ícă adj., s.f. **1.** Adj. Diminutiv al lui uscat. **2.** S.f. (Mai ales la pl.) Prăjitură făcută din bucățele de aluat prăjite în grăsime sau coapte în cuptor. – Pl. *uscăței,-ele.*

uscăț́iv,-ă adj. (Despre oameni) Care este sau pare uscat (**4**). – Pl. *uscățivi,-e.*

ustensílă s.f. Nume generic dat obiectelor cu care se efectuează operații curente în gospodărie, în laboratoare etc.; instrument, unealtă. – Pl. *ustensile.*

usturá vb.I tr. A provoca cuiva o senzație de usturime. • *A-l ~ pe cineva inima* (sau *sufletul*) = a simți o durere puternică, fizică sau morală. *A-l ~ pe cineva în* (sau *la*) *pungă* = a plăti ceva care costă mult, pe care dă mulți bani. *A-l ~ pe cineva spatele* = a merita o bătaie. – Ind.pr. pers.3 *ústură.*

usturătór,-oáre adj. Care ustură. ▸ (Fig.) Tăios, incisiv, sarcastic. – Pl. *usturători,-oare.*

usturíme s.f. Senzație de durere ascuțită, provocată de o arsură, de o înțepătură etc. – Pl. *usturimi.*

usturói s.m. Plantă legumicolă cu frunze liniare, al cărei bulb format din mai mulți bulbi mici, bogați în substanțe cu efect antibiotic și în vitamine; este folosit la condimentarea mâncărurilor. • *Nici ~ n-a mâncat, nici gura nu-i miroase,* se spune despre cineva care se preface că nu știe nimic despre un lucru de care e vinovat. – Sil. *-roi.* Pl. *usturoi.*

usturoiá vb.I tr. A pune (prea mult) usturoi într-o mâncare. – Sil. *-ro-ia.* Ind.pr. pers.1 *usturoiez,* pers.3 *usturoiază.*

usturoiát,-ă adj. (Despre preparate culinare) Preparat cu (prea mult) usturoi. – Pl. *usturoiați,-te.*

usúc s.n. Substanță unsuroasă, albă-gălbuie și cu miros specific, secretată de glandele ovinelor, care acoperă și protejează firele de lână. – Pl. *usucuri.*

úșă s.f. Deschizătură, de obicei dreptunghiulară, prin care se intră într-o încăpere, într-un edificiu, într-un loc închis etc. și prin care se iese, care permite comunicarea din exterior spre interior și invers; panou mobil, prins în balamale, cu care se închide această deschizătură. • *A ajunge* (sau *a bate, a cere* etc.) *pe la ușile oamenilor* = a munci pe la alții, a trăi din mila altora. *A arăta cuiva ușa* = a da pe cineva afară, a alunga. *A bate la ~* = (despre evenimente, fenomene, termene) a fi foarte aproape, a fi pe punctul de a se produce. *A deschide cuiva amândouă ușile* = a primi pe cineva cu bucurie. *A lăsa pe cineva după ~* = a nu acorda cuiva nici o atenție, a neglija pe cineva. *A primi pe cineva între două uși* = a sta de vorbă cu cineva în fugă, căutând să scape de el cât mai repede. *A sta după ~* = a nu fi băgat în seamă; a sta deoparte, izolat. *A strânge pe cineva cu ușa* = a forța pe cineva să facă sau să recunoască ceva. *A umbla din ~ în ~* = a cerși. *Cu ușile închise* = în secret, fără ca publicul să fie admis. *Închide ușa pe dinafară!* = ieși! pleacă! *~ în ~* = foarte aproape; față în față; în vecini. – Pl. *uși.*

ușór1 s.m. Fiecare dintre cei doi stâlpi verticali pe care se fixează balamalele unei uși sau ale unei porți. – Pl. *ușori.*

uș|ór2,-oáră adj., adv. **1.** Adj. Care are o greutate mică; care exercită o presiune mică pe o suprafață. ▹ *Categorie ușoară* = categorie la box, la lupte și la haltere, care cuprinde sportivi cu greutatea corpului între 57 și 61 de kg. ▸ (Despre alimente) Care se digeră fără greutate. **2.** Adj. Care nu poartă sau nu conține greutăți. ▹ (Adverbial) *Îmbrăcat ~* = îmbrăcat cu haine subțiri. **3.** Adj. Iute, sprinten, vioi; (despre pași, mers) care nu produce zgomot. ▸ (Despre urme, linii etc.) Care este făcut printr-o apăsare slabă; abia vizibil. **4.** Adj. Fără amploare, fără consistență sau intensitate; (despre somn) din care te trezești cu ușurință; liniștit, odihnitor. **5.** Adj. Care se suportă fără greutate, care nu împovărează; (despre boli) lipsit de gravitate; (despre legi, pedepse) lipsit de asprime. **6.** Adj. Care se înțelege fără dificultate. ▹ *Muzică ușoară* = muzică distractivă. **7.** Adj. Neserios, frivol. ▹ *Moravuri ușoare* = purtare care contravine moralei. **8.** Adv. Fără efort, fără complicații; comod. **9.** Adv. Încet, lin; fără zgomot. **10.** Adv. În mod superficial. **11.** Adv. Puțin, abia perceptibil. *Glasul ușor tremurat.* • *A fi ~ de cap* (sau *la minte*) = **a)** a pricepe cu ușurință, a fi ager la minte, deștept; **b)** lipsit de judecată, superficial. *A fi ~ de gură* = a fi vorbăreț. *A fi ~ de mână* sau *a avea mână ușoară* = a lucra cu finețe și cu abilitate, a fi îndemânatic. *(A fi) ~ de picior* = (a fi) sprinten, iute la mers. *A lua ~ un lucru* sau *a trece ~ peste un lucru* = a nu da importanța cuvenită unui lucru. *A lua viața ~* = a trece cu nepăsare peste orice, a nu-și face griji. – Pl. *ușori,-oare.*

ușurá vb.I. **1.** Tr. și refl. A face să devină sau a deveni mai ușor (**1**). **2.** Tr. și refl. (Fig.) A(-și) alina o suferință fizică sau morală. **3.** Tr. A elibera de sub apăsarea unui lucru greu; a descărca, a despovăra. **4.** Tr. A face ca ceva să fie mai ușor de înfăptuit, de obținut; a facilita, a înlesni. • *A-i ~ cuiva punga* = a-i lua cuiva banii în mod necinstit. *A se ~ de bani* = a cheltui o sumă mare de bani sau toți banii. *A-și ~ inima* = a-și alina suferința, exprimându-și mâhnirea, a se destăinui. – Ind.pr. *ușurez.*

ușurátic,-ă adj. Neserios, superficial. – Pl. *ușuratici,-ce.*

ușurínță s.f. **1.** Faptul de a realiza ceva fără efort. **2.** Nesocotință, neseriozitate, superficialitate. • *Cu ~* = fără greutate, fără efort. – Pl. *ușurințe.*

úter s.n. Organ musculos al aparatului genital la femelele mamifere în care se fixează oul fecundat și se dezvoltă fătul; (pop.) mitră[1]. – Pl. *utere.*

uterín,-ă adj. Referitor la uter, care aparține uterului; care se dezvoltă în uter. – Pl. *uterini,-e.*

útil,-ă adj. Care poate servi la ceva; care este folositor; (substantivat, n.) ceea ce este folositor. • *În timp ~* = la momentul oportun, la timp. – Pl. *utili,-e.*

utilá vb.I tr. A înzestra un atelier, o fabrică etc. cu utilajul necesar. – Ind.pr. *utilez.*

utiláj s.n. Totalitatea uneltelor, aparatelor, instrumentelor, mașinilor etc. necesare pentru efectuarea unei anumite lucrări într-o unitate industrială. – Pl. *utilaje.*

utilitár,-ă adj. Care are scopuri utile, ime-diate; care urmărește folosul practic. – Pl. *utilitari,-e.*

utilitáte s.f. Însușirea de a fi util. ▸ Folos, avantaj, profit. – Pl. *utilități.*

utilizá vb.I tr. A întrebuința. – Ind.pr. *utilizez.*

utilizatór,-oáre s.m., s.f. Persoană care pune (ceva) în acțiune pentru a produce un efect. – Pl. *utilizatori,-oare.*

utópic,-ă adj. Care are caracter de utopie; iluzoriu, imaginar. – Pl. *utopici,-ce.*

utopíe s.f. Proiect iluzoriu, irealizabil; ideal social generos, dar care nu ține seama de realitate. – G.-D. *utopiei.* Pl. *utopii,* art. *-piile,* sil. *-pi-i-.*

utrénie s.f. (În ritualul creștin ortodox) Sluj-bă religioasă care se face dimineața, înaintea liturghiei, sau seara, la priveghi și la denii. – Sil. *u-tre-ni-e.* G.-D. *utreniei.* Pl. *utrenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.*

uvertúră s.f. (Muz.) Compoziție instrumentală concepută ca introducere la o operă, la un oratoriu, la o suită etc. sau ca lucrare inde-pendentă. – Pl. *uverturi.*

uvúlă s.f. (Anat.) Omușor. – Pl. *uvule.*

uz s.n. **1.** Faptul de a întrebuința ceva; mod de folosire curentă a ceva. **2.** Fel de a fi sau de a acționa transmis prin tradiție, devenit normă unanim acceptată. • *A face ~ de...* = a se folosi de... *Scos* (sau *ieșit*) *din ~* = care nu se mai folosește. – Pl. *uzuri.*

uzá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) deteriora, a (se) strica prin întrebuințare îndelungată. ▸ Refl. (Fig.; despre oameni) A se epuiza, a se consuma din cauza unei boli, a bătrâneții etc. **2.** Intr. (În construcție cu prep. „de") A se folosi de..., a profita de... – Ind.pr. *uzez.*

uzáj s.n. Uzură. – Pl. *uzajuri.*

uzánță s.f. Practică obișnuită; obicei, regulă statornicită. – Pl. *uzanțe.*

uzínă s.f. **1.** Unitate industrială dotată cu mașini, agregate, instalații etc., care fabrică produse prin transformarea materiilor prime. **2.** Centrală producătoare de energie electrică sau termică, ori de alimentare cu apă a unei așezări omenești. – Pl. *uzine.*

uzitát,-ă adj. Care este folosit în mod curent. – Pl. *uzitați,-te.*

uzuál,-ă adj. De întrebuințare curentă; frec-vent, obișnuit. – Sil. *-zu-al.* Pl. *uzuali,-e.*

uzucapiúne s.f. Dobândirea dreptului de proprietate asupra unui bun prin posedarea lui o anumită vreme. – Sil. *-pi-u-.* G.-D. *uzucapiunii.*

uzufrúct s.n. Drept acordat unei persoane de a folosi în interes propriu un bun care nu este proprietatea sa și pe care nu poate să-l înstrăineze sau să-l modifice. – Sil. *-zu-fruct.*

uzúră s.f. Degradare, deteriorare progresivă a unui obiect, a unei piese etc., prin întrebuințare îndelungată; uzaj. – G.-D. *uzurii,* neart. *uzuri.*

uzurpá vb.I tr. A-și însuși în mod fraudulos un bun, o calitate, un titlu, un drept etc. – Ind.pr. *uzúrp.*

uzurpatór,-oáre s.m. și f. Persoană care uzurpă. – Pl. *uzurpatori,-oare.*

V

v s.m., s.n. A douăzeci și șaptea literă a alfabetului limbii române; sunet (consoană) notat cu această literă. – Pr. *ve, vî.* Pl. *v, v-uri.*

va vb.intr. (Pop. și fam.) *Mai* ~ = mai este până atunci sau până acolo. – Numai în forma de ind. pr. pers.3 *va*.

vacánt,-ă adj. **1.** (Despre posturi, funcții, demnități etc.) Care nu are titular, care nu este ocupat; liber. **2.** (Jur.; despre succesiuni) Care nu este reclamat de moștenitori. – Pl. *vacante.*

vacánță s.f. **1.** Timp de odihnă acordat elevilor și studenților în anumite momente ale anului școlar (la sfârșitul unui trimestru, semestru, an de studii); (p.ext.) concediu de odihnă. **2.** Timp în care un post, o funcție sunt vacante (**1**). – Pl. *vacanțe.*

vacárm s.n. Zgomot, gălăgie mare. – Pl. *vacarmuri.*

vácă s.f. **1.** Femelă adultă din specia bovină. ▸ Carne de bovine. **2.** *Vaca-Domnului* = insectă cu aripile superioare roșii cu două puncte negre, toracele și abdomenul negre cu dungi roșii. • *S-a dus bou și s-a întors* (sau *a venit*) *~,* se spune, ironic, despre cineva care a plecat să învețe, să se instruiască și s-a întors mai puțin învățat decât plecase (sau tot atât de prost precum plecase). *~ bună de muls* = persoană sau situație de care se poate profita pentru a trage foloase materiale. – Pl. *vaci.*

vaccín s.n. Produs biologic obținut din ger-meni patogeni vii, atenuați ori omorâți, sau din secreții ce conțin microbi, care, administrat, determină formarea de anticorpi specifici, fiind utilizat în profilaxia unor boli infecțioase. – Sil. *vac-cin.* Pl. *vaccinuri.*

vacciná vb.I. Tr. A inocula cuiva un vaccin. – Sil. *vac-ci-.* Ind.pr. *vaccinez.*

vácuum s.n. (Fiz.) Vid (**2**). – Sil. *-cu-um.* Pl. *vacuumuri.*

vad s.n. **1.** Albie a unui râu. **2.** Loc cu apă mai puțin adâncă, prin care se poate trece de pe un mal pe altul al unui râu. **3.** Loc din apropierea unei artere de comunicație, care asigură unui negustor, unui local etc. o clientelă numeroasă și câștig. – Pl. *vaduri.*

vádră s.f. **1.** Găleată (pentru apă sau alte lichide). **2.** Veche unitate de măsură pentru capacitate, echivalentă, după regiuni și epoci, cu 13-15 litri. – Sil. *va-dră.* Pl. *vedre.*

vafélă s.f. Foaie crocantă din aluat nedospit, folosită la fabricarea napolitanelor, a cornete-lor de înghețată etc. – Pl. *vafele.* Var. **váfă** s.f.

vag,-ă adj. **1.** Lipsit de claritate, de precizie; nedefinit, confuz. **2.** (Anat.) *Nerv* ~ (și sub-stantivat, m.) = unul dintre nervii cranieni cu rol important în funcționarea aparatului respirator, a aparatului circulator și a celui digestiv. – Pl. *vagi,-ge.*

vagabónd,-oándă adj., s.m. și f. (Ființă) care rătăcește din loc în loc, care umblă fără rost; (om) fără ocupație statornică și fără domi-ciliu stabil. – Pl. *vagabonzi, -oande.*

vagabondá vb.I intr. A umbla dintr-un loc în altul, fără scop, fără țintă; a duce o viață de vagabond. – Ind.pr. *vagabondez.*

vagabondáj s.n. Faptul de a vagabonda; starea vagabondului. – Pl. *vagabondaje* „infracțiuni".

vagín s.n. Porțiune a aparatului genital femi-nin, în formă de canal cilindric, care leagă vulva de uter. – Pl. *vagine.*

vagón s.n. **1.** Vehicul care circulă pe șine și care transportă mărfuri sau călători. **2.** Can-titate de încărcătură care intră într-un vagon (**1**), servind ca unitate de măsură. – Pl. *vagoane.*

vagonét s.n. Vehicul care circulă pe o cale ferată îngustă, folosit pentru transportul ma-terialelor și al oamenilor pe șantiere, în mine etc. – Pl. *vagonete.*

vai interj. Cuvânt care exprimă durere, deznădejde, compătimire, regret etc. sau bucurie, admirație, entuziasm etc. • (*A fi*) ~ (*și amar*) *de...* sau (*a fi*) ~ (*și amar*) *de pielea cuiva,* formulă prin care se exprimă compă-timirea față de cineva care se află într-o situație extrem de grea, de rea, de primej-dioasă. *Ca ~ de lume,* formulă prin care se caracterizează o situație extrem de rea; vrednic de plâns. *Ca ~ de mine* (sau *de tine* etc.), formulă prin care se exprimă o mare compătimire.

váiet s.n. Strigăt de durere, de suferință, de jale. – Pl. *vaiete.*

vájnic,-ă adj. Energic, viguros; aprig, dârz. – Pl. *vajnici,-ce.*

val1 s.n. **1.** Undă formată la suprafața unui fluviu, a unei mări, a unui ocean, prin mișca-rea oscilatorie a maselor de apă sub acțiunea vântului, a seismelor etc. **2.** Ceea ce se mișcă sau se năpustește în cantitate mare, asemenea unor valuri (**1**). **3.** Bucată lungă de pânză, de stofă etc. înfășurată pe un sul. • *A avea ~* (*cu cineva* sau *cu ceva*) = a avea neplăceri, greutăți (cu cineva sau cu ceva); a avea probleme. *A face ~ cuiva* = a-i provoca neplăceri, a-l necăji; a-i face greutăți. *În ~uri* sau *~uri-~uri* = unul după altul, succesiv; în cantitate mare, cu grămada. *~ul* (sau *~urile*) *vremii* = desfășurare, trecere a timpului. *~urile tinereții* = nestatornicia, căutările inerente tinereții. *~urile vieții* (sau *ale lumii*) = greutățile, încercările, necazurile prin care trece omul prin viață. – Pl. *valuri.*

val2 s.n. Meterez de pământ care servea în antichitate ca fortificație militară. – Pl. *valuri.*

valábil,-ă adj. **1.** Recunoscut ca adevărat, bun, autentic; care este eficient în anumite situații. **2.** (Despre documente, acte juridice) Care întrunește condițiile cerute de lege sau de o autoritate; valid. – Pl. *valabili,-e.*

valabilitáte s.f. Calitatea sau starea a ceea ce este valabil. – G.-D. *valabilității.*

valáh,-ă adj., s.m și f. **1.** Adj. Referitor la Valahia sau la populația ei; specific valahilor (**2**). **2.** S.m. și f. Nume dat românilor, până la jumătatea sec. 19, de către alte popoare. – Pl. *valahi,-e.* Var. **vlah,-ă** adj., s.m. și f.

vále s.f. **1.** Formă de relief, îngustă și alungită, cu altitudine mai joasă decât regiunile înconjurătoare, formată prin acțiunea unei ape curgătoare. **2.** Albia unei ape curgătoare; (p.ext.) apă curgătoare. • *A lua pe cineva la ~* = a râde de cineva, a-și bate joc. *A-și lua ~a* = a pleca, a fugi de undeva; a-și lua tălpășița. – Pl. *văi.*

valénță s.f. (Chim.) **1.** Mărime egală cu numărul atomilor de hidrogen cu care se poate combina un atom al unui anumit element sau radical. **2.** (Fig.) Însușire, calitate; posibilitate de dezvoltare. – Pl. *valențe.*

valeriánă s.f. **1.** Plantă erbacee medicinală, cu frunze penate și flori trandafirii sau albe în corimb. **2.** Preparat medicinal sedativ, puternic mirositor, extras din rădăcină de valeriană (**1**). – Sil. *-ri-a-.* Pl. *valeriane.*

valét s.m. **1.** Servitor la casele boierești aflat în serviciul personal al stăpânului. **2.** Carte de joc având pe ea figura unui cavaler. – Pl. *valeți.*

valíd,-ă adj. **1.** (Despre oameni) Apt pentru muncă; sănătos. **2.** (Despre acte juridice) Valabil (**2**). – Pl. *valizi,-de.*

validá vb.I tr. A recunoaște sau a confirma valabilitatea unui act, a unei legi etc. – Ind.pr. *validez.*

valíză s.f. Geamantan. ▸ *~ diplomatică* = corespondența și obiectele scutite de orice control la vamă, în baza imunității diploma-tice. – Pl. *valize.*

válmă s.f. (Pop.) Mulțime, învălmășeală. • *A da valma* = a se repezi, a năvăli, a da buzna. *De-a valma* = în dezordine, amestecat. – Par. *vamă.*

valoáre s.f. **1.** Totalitatea însușirilor care dau importanță unui lucru ori unei persoane; măsură, grad în care cineva sau ceva este apreciat. **2.** Ceea ce este important, valoros, vrednic de apreciere (din diferite puncte de vedere). *Valoare morală*. **3.** Costul, echi-valentul în bani al unei mărfi. **4.** Înscris reprezentând un drept în bani sau în bunuri de altă natură. **5.** (Mat., fiz.) Număr asociat unei mărimi, care exprimă de câte ori acea mărime e mai mare decât alta de același fel luată drept unitate. **6.** Durata unei note muzicale. • *A scoate* (sau *a pune*) *în ~ =* a arăta calitățile, importanța unei persoane sau ale unui lucru. *De ~ =* **a)** (despre lucruri) prețios, scump; **b)** (despre oameni) impor-tant, merituos. – Pl. *valori.*

valorá vb.I intr. A avea, a reprezenta o anumită valoare, un anumit preț; a prețui. – Ind.pr. *valorez.*

valóric,-ă adj. Referitor la valoare; consi-derat din punctul de vedere al valorii. – Pl. *valorici,-ce.*

valorificá vb.I tr. A face ca ceva să pri-mească o anumită valoare, folosindu-l; a pune în evidență valoarea a ceva. – Ind.pr. *valorífic.*

valorós,-oásă adj. Care are valoare; (despre lucruri) scump, prețios; (despre oameni) capabil, merituos. – Pl. *valoroși,-oase.*

vals s.n. Dans de salon, care se dansează în perechi, cu mișcări line, în trei timpi. – Pl. *valsuri.*

valsá vb.I intr. A dansa un vals. – Ind.pr. *valsez.*

valtráp s.n. Pătură împodobită cu diferite cusături, care se pune pe spinarea calului sub șa. – Sil. *val-trap*. Pl. *valtrapuri.*

valț s.n. Mașină al cărei organ principal este format dintr-o pereche de cilindri care se rotesc în sensuri contrare; se folosește la prelucrarea prin deformare plastică sau la sfărâmarea unor materiale. – Pl. *valțuri.*

valutár,-ă adj. Referitor la valută. ▹ *Curs ~ =* evoluția principalelor monede (euro, dolar, liră sterlină etc.) în raport cu moneda națională. – Pl. *valutari,-e.*

valútă s.f. Unitate monetară a unei țări, definită printr-o cantitate de metal prețios, care este folosită în relațiile de plăți și de decontări internaționale. ▹ *~ forte =* valută convertibilă care are acoperire în aur și care se acceptă la plată în mai multe țări. – Pl. *valute.* Par. *volută.*

válvă s.f. **1.** (Zool.) Fiecare dintre cele două părți ale cochiliei unor moluște și crustacee. **2.** (Bot.) Fiecare dintre pereții exteriori ai unor fructe (păstaie, capsulă etc.), care se desfac la maturitate, permițând căderea semințelor din interior. **3.** (Tehn.) Organ de mașină care servește la întreruperea sau la reglarea debitului unui fluid printr-o conductă. – Pl. *valve.*

valvârtéj adv., s.n. **1.** Adv. Repede, vijelios. **2.** Adv. În dezordine. **3.** S.n. Volbură, v`ltoare. *A face ~ =* a răvăși, a răsturna. *În ~ =* în spirală, rotocol. – Pl. s.n. *valv 'rtejuri.*

válvulă s.f. (Anat.) Formație membranoasă în formă de cută elastică, cu o margine liberă, care se află în dreptul orificiilor interne ale inimii și pe pereții interni ai vaselor sangvine și care dirijează circulația sângelui într-o singură direcție. – Pl. *valvule.*

vamál,-ă adj. Referitor la vamă (**1,2**), care se aplică la vamă. – Pl. *vamali,-e.*

vámă s.f. **1.** Instituție de stat prin care se exercită controlul asupra intrării și ieșirii din țară a mărfurilor și a altor bunuri; loc unde funcționează această instituție. **2.** Taxă plătită pentru mărfurile care trec peste granița unui stat. **3.** (În credințele populare) Fiecare dintre cele șapte (sau nouă, douăsprezece etc.) popasuri prin care trebuie să treacă sufletul mortului, plătind la fiecare din ele o taxă, pentru a ajunge în cer. – Pl. *vămi.* Par. *valmă.*

vámeș s.m. Funcționar însărcinat cu con-trolul și cu taxarea mărfurilor care trec prin vamă. – Pl. *vameși.*

vámpă s.f. Tip de femeie fatală și irezistibilă. – Pl. *vampe.*

vampír s.m. **1.** Numele unor specii de lilieci mari din America de Sud și din America Centrală,

care se hrănesc cu sângele unor păsări și al unor mamifere. **2.** (În credințe populare) Strigoi care suge sângele persoa-nelor vii. **3.** (Fig.) Persoană odioasă, fără milă, exploatatoare. – Pl. *vampiri.*

van,-ă adj. Zadarnic, fără rost; iluzoriu. • (Substantivat) *În ~ =* în zadar, degeaba. – Pl. *vani,-e.*

vână s.f. **1.** Cadă de baie. **2.** Element al unor robinete prin care se deschide sau se întrerupe circulația fluidului. – Pl. *vane.*

vandábil,-ă adj. (Despre mărfuri) Care poate fi vândut (ușor). – Pl. *vandabili,-e.*

vandál,-ă s.m. și f. **1.** (La pl.) Triburi germanice care au emigrat în sec. 5 de pe țărmurile Mării Baltice și au distrus o parte a Imperiului Roman de Apus; (la sg.) persoană dintr-un astfel de trib. **2.** (Fig.) Persoană care distruge lucruri de valoare. – Pl. *vandali,-e.*

vandalísm s.n. Distrugere (de valori cultu-rale, artistice etc.) nejustificată, din simpla poftă de a distruge. – Pl. *vandalisme* „fapte".

vanilát,-ă adj. Aromat cu vanilie. – Pl. *vanilați,-te.*

vanílie s.f. Plantă erbacee agățătoare din familia orhideelor, originară din America tropicală, cu flori albe, parfumate și fructe aromate în formă de păstaie, folosite drept condiment. ▸ Esență care se extrage din fructele acestei plante, folosită în industria alimentară și în cea cosmetică. – Sil. *-li-e.* G.-D. *vaniliei.* Pl. *vanilii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

vanilínă s.f. Substanță cristalină, albă, cu aromă puternică, extrasă din fructele de vanilie sau preparată pe cale sintetică, folosită în industria alimentară și în cea cosmetică. – G.-D. *vanilinei.*

vanitáte s.f. Ambiție zadarnică; îngâmfare, trufie. ▸ (La pl.) Lucru inutil, fără rost, deșertăciune, zădărnicie. – Pl. *vanități.*

vanitós,-oásă adj. Plin de vanitate. – Pl. *vanitoși,-oase.*

vapór s.n. Navă mare propulsată de un motor propriu. – Pl. *vapoare.*

vapóri s.m.pl. Substanță în stare gazoasă, având temperatura mai joasă decât temperatura critică.

vaporizá vb.I refl. (Despre lichide) A se evapora. – Ind.pr. pers.3 *se vaporizează.*

vaporizatór s.n. Aparat cu ajutorul căruia se efectuează trecerea unui lichid în stare de vapori. – Pl. *vaporizatoare.*

vaporós,-oásă adj. Asemănător vaporilor; neclar, difuz; (despre țesături) ușor și transparent. – Pl. *vaporoși,-oase.*

var s.n. Material de culoare albă, obținut prin calcinarea rocilor calcaroase și folosit ca liant al mortarelor în construcții, la zugrăvit etc. ▹ *~ stins* = hidroxid de calciu, obținut prin hidratarea varului nestins. – Pl. *varuri* „sorturi".

vára s.f. Anotimp cuprinzând intervalul dintre 21 iunie (solstițiul de vară) și 23 septembrie (echinocțiul de toamnă). ▸ (Adverbial, în forma *vara*) În cursul acestui anotimp. – Pl. *veri.*

várgă s.f. **1.** Nuia lungă, subțire și flexibilă. **2.** (La pl.) Mănunchiuri de bețe cu care se aplicau în trecut pedepse corporale. • (*A fi*) *varga lui Dumnezeu* = (a fi) aspru, crunt. *A-i duce cuiva vergile* = a fi îngrijorat de soarta cuiva; a-i plânge de milă. *A tremura ~ =* a tremura foarte tare de frică sau de frig. – Pl. *vergi.*

vária1 s.f.invar. Nume dat unei culegeri de scrieri diferite sau unei rubrici dintr-o publi-cație, care conține diverse informații mărunte. – Sil. *-ri-a.*

variá2 vb.I. **1.** Intr. A fi diferit ca înfățișare, structură, valoare etc., a se deosebi după împrejurări, situații etc. **2.** Tr. A schimba ceva (de mai multe ori), a da o formă diferită la ceva. **3.** Intr. (Fiz., mat.) A-și schimba valoa-rea; a lua, succesiv, valori diferite. – Sil. *-ri-a.* Ind.pr. pers.1 *variez,* pers.3 *variază*; ger. *variind*, sil. *-ri-ind.*

variábil,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Care poate prezenta variații. **2.** S.f. (Mat.) Mărime care poate lua diferite valori. – Sil. *-ri-a.* Pl. *variabili,-e.*

variántă s.f. **1.** Aspectul ușor diferit al unui lucru, al unei acțiuni etc. față de forma considerată ca

bază sau ca tip. *Variantă lexicală.* **2.** Drum care ocolește, pe o anumită porțiune, traseul principal, ajungând în același punct final. – Sil. *-ri-an-.* Pl. *variante.*

variát,-ă adj. Care variază (**1**); diferit, divers. – Sil. *-ri-at.* Pl. *variați,-te.*

variáție s.f. **1.** Trecere de la o formă; de la o stare sau de la o valoare la alta; schimbare, transformare; diversitate. **2.** (Biol.) Schimbare a unei însușiri a organismului. **3.** (Muz.) Modificare a unei teme muzicale sub raportul ritmului, armoniei, tonalității etc., cu men-ținerea elementelor caracteristice funda-mentale. ▸ (La pl.) Succesiune de bucăți muzicale cu temă comună. **4.** (Mat.) *Variația unei funcții* = diferența dintre valorile funcției între două puncte. – Sil. *-ri-a-ți-e.* G.-D. *variației.* Pl. *variații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.* Var. **variațiúne** s.f., sil. *-ri-a-ți-u-.*

varíce s.f. pl. Dilatație parțială și permanentă a unor vase, în special a venelor, mai frec-ventă la membrele inferioare. – Nu sg. *varicea.*

varicélă s.f. Boală epidemică (mai ales la copii), lipsită de gravitate, caracterizată prin febră mare și erupții de mici bășici pe corp, care nu lasă urme; (pop.) vărsat-de-vânt. – Pl. *varicele* „cazuri de îmbolnăviri".

varietáte s.f. **1.** Faptul de a fi variat; diversitate. **2.** (La pl. sau în *teatru de varietăți*) Spectacol distractiv, compus din numere variate ca gen (muzicale, comice, de circ etc.); revistă, varieteu. **3.** (La pl.) Rubrică a unei publicații periodice, cuprinzând articole scurte, note, informații etc. cu conținut variat. **4.** (Biol.) Categorie sistematică inferioară speciei. – Sil. *-ri-e-.* Pl. *varietăți.*

varietéu s.n. Teatru de varietăți. – Sil. *-ri-e-.* Pl. *varieteuri.*

variólă s.f. Boală epidemică foarte gravă, caracterizată prin erupția pe corp a nume-roase bășici care, uscându-se, lasă cicatrice; (pop.) vărsat. – Sil. *-ri-o-.* Pl. *variole* „cazuri de îmbolnăviri".

várniță s.f. Ladă de scânduri, îngropată pe jumătate în pământ, în care se stinge varul sau se prepară mortarul. – Pl. *varnițe.*

várză s.f. Plantă legumicolă, din familia cruciferelor, cu frunze mari, groase, care se acoperă unele pe altele, formând o căpățână compactă. ▹ *~ de Bruxelles* = varietate de varză cu tulpina înaltă până la 1 m, de la care se consumă mugurii formați la subsuoara frunzelor. *~ creață* = varietate de varză cu frunze crețe și cu căpățâna afânată. *~ roșie* = varietate de varză cu frunzele roșii-violacee, folosită mai ales sub formă de salată. • *A face* (*o*) *~* = a încurca foarte tare lucrurile. *A se face* (sau *a ajunge*) *~* = (mai ales despre cărți, caiete) a se zdrențui, a se degrada. – Pl. *verze.*

vas s.n. **1.** Nume generic dat recipientelor de forme și din materiale diverse, în care se păstrează sau se transportă în special lichide sau care se folosesc ca obiecte de ornament. ▸ Nume generic dat farfuriilor, oalelor, cănilor etc. folosite la masă sau în bucătărie. ▹ *~ de Jena* = vas termorezistent fabricat în localitatea germană Jena (pr. Iena). **2.** Navă (**1**). **3.** (Anat.) Fiecare dintre tuburile subțiri prin care circulă sângele, limfa etc. în organism. **4.** (Bot.) Tub capilar prin care circulă seva în plante. – Pl. *vase.*

vasál,-ă s.m. și f. (În evul mediu, în apusul Europei) Persoană care se afla în raport de vasalitate față de un senior, căruia, în schimbul unui beneficiu sau al unei feude, îi datora fidelitate și unele servicii personale. – Pl. *vasali,-e.*

vasalitáte s.f. **1.** (În evul mediu, în apusul Europei) Instituție care exprima raporturile ce decurgeau din acordarea de către seniori vasalilor a unor feude și obligațiile reciproce pe care aceștia apoi le aveau. **2.** Situație de dependență politică, economică și militară a unei țări față de alta, cu păstrarea autonomiei. – G.-D. *vasalității.*

vasculár,-ă adj. Referitor la vasele sangvine sau limfatice. ▹ *Sistem ~* = totalitatea vaselor sangvine și limfatice din organism. *Plante ~e* = plante

superioare, având în interiorul lor vase prin care circulă seva. – Pl. *vasculari,-e.*

vaselínă s.f. Substanță grasă, obținută ca reziduu la distilarea țițeiului și folosită în farmacie, în tehnică, în cosmetică etc. – Pl. *vaseline.*

vasilísc s.m. (În basme) Animal fantastic, imaginat ca un șarpe, care ucide cu privirea. – Pl. *vasiliști.*

vasoconstricție s.f. Strâmtarea vaselor sangvine, datorată unor acțiuni nervoase, hormonale sau ale medicamentelor. – Sil. *-con-stric-ți-e.* G.-D. *vasoconstricției.* Pl. *vasoconstricții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

vasodilatáție s.f. Dilatare a vaselor sang-vine, datorată unor acțiuni nervoase, hor-monale sau ale medicamentelor. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *vasodilatației.* Pl. *vasodilatații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

vast,-ă adj. **1.** (Despre suprafețe, construcții etc.) De mari proporții, extins în toate direcțiile. **2.** (Despre abstracte) De mare amploare; complex, cuprinzător. – Pl. *vești, -ste.*

vastitáte s.f. Însușirea de a fi vast. – G.-D. *vastității.*

vatálă s.f. Fiecare dintre cele două piese orizontale în care se prinde spata la războiul de țesut; (p.ext.) întregul dispozitiv care susține spata. – Pl. *vatale.*

vátă s.f. Material din fibre foarte subțiri și scurte, de origine vegetală, animală sau minerală, alcătuind un tot omogen, utilizat pentru pansamente sau în diverse procese tehnice. ▸ *~ de sticlă* = masă de fibre scurte și subțiri de sticlă, întrebuințată ca izolant termic și acustic. – G.-D. *vatei,* neart. *vate.*

vatelínă s.f. Material textil obținut din scame, care se introduce între stofa și căptușeala unei haine, pentru a o face mai călduroasă. – Pl. *vateline* „sorturi".

vatír s.n. Pânză de bumbac, de in sau, cânepă, foarte rigidă, folosită pentru a întări anumite părți ale unei haine (ex. la pardesie). – Pl. *vatiruri* „sorturi".

vatmán s.m. Persoană care conduce un tramvai. – Pl. *vatmani.*

vátră s.f. **1.** Loc plan mai ridicat, special amenajat în tinda vechilor case țărănești, pe care se face focul pentru a pregăti mâncarea; partea cuptorului (inclusiv a celui de pâine) unde se face focul; partea care prelungește cuptorul în afară (și pe care se poate sta sau dormi). ▸ Partea de jos a unui cuptor metalurgic, pe care se așază materialul topit. ▸ Partea unei forje pe care se arde combustibilul. **2.** Locuință, casă (părintească); loc de baștină. **3.** Partea centrală a unei așezări omenești; locul pe care s-a clădit sau unde urmează să se construiască ceva. ▸ *Vatra satului* = suprafața de teren pe care se întinde un sat. • *A cloci pe ~* = a lenevi (la căldură). *A-i cădea cuiva în ~* = a fi oaspete nepoftit. *A îmbătrâni în ~* = (despre fete) a rămâne fată bătrână, necăsătorită. – Sil. *va-tră.* Pl. *vetre.*

vază1 s.f. Considerație, stimă, prestigiu. • *De ~* = marcant, celebru. – G.-D. *vazei.*

vază2 s.f. Vas de flori (ornamental). – Pl. *vaze.*

văcár s.m. Persoană care duce la păscut și păzește cireada de vaci. • *A se supăra ca ~ul pe sat* = a-și manifesta nemulțumirea, supărarea (fără temei) împotriva unei persoane, care însă nu ia în seamă supărarea lui. – Pl. *văcari.*

văcălíe s.f. (Reg.) Marginea circulară de lemn sau de tinichea a sitei sau a ciurului. – G.-D. *văcăliei.* Pl. *văcălii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

vădí vb.IV tr. A dovedi, a arăta; a face să fie evident. – Ind.pr. *vădesc,* pf.s. *vădii.*

vădít,-ă adj. Limpede, clar, evident. – Pl. *vădiți,-te.*

văduv,-ă adj., s.m. și f. (Bărbat) căruia i-a murit soția sau (femeie) căreia i-a murit soțul și nu s-a mai căsătorit. – Pl. *văduvi,-e.*

văduví vb.IV. **1.** Intr. A fi văduv (sau văduvă). **2.** Tr. (Fig.) A lipsi pe cineva de ceva. – Ind.pr. *văduvesc,* pf.s. *văduvii.*

văduvíe s.f. Starea persoanei văduve; timp petrecut în această stare. – G.-D. *văduviei,* neart. *văduvii.*

văgăúnă s.f. Loc înfundat între dealuri sau între munți; scobitură adâncă într-un munte; scobitură

în pământ sau în trunchiul unui copac (folosită de unele animale sălbatice ca adăpost). – Pl. *văgăuni.*

văicăreálă s.f. Faptul de a se văicări; cuvintele prin care se văicărește cineva. – Pl. *văicăreli.*

văicărí vb.IV refl. A-și exprima prin cuvinte sau văietându-se, necazul, durerea, suferința, nemulțumirea etc.; (peior.) a manifesta o falsă disperare. – Sil. *văi-.* Ind.pr. *văicăresc,* pf.s. *văicării.*

văitá vb.I refl. A scoate vaiete, a geme; a se tângui. – Nu *văietá.* Sil. *văi-.* Ind.pr. *váit,* sil. *va-it.*

văl s.n. **1.** Bucată de țesătură folosită pentru a acoperi ceva (mai ales un obiect de cult); bucată de voal (**1**) cu care femeile își acoperă capul sau își ascund fața (potrivit unor obiceiuri sau ritualuri). **2.** *~ul palatului* = palatul moale, v. *palat*[2]. • *A i se lua* (sau *a-i cădea*) *cuiva un ~ de pe ochi* (sau *de pe frunte*) = a începe să vadă, să înțeleagă limpede; a-și recăpăta seninătatea, vioiciunea. *A i se pune un ~ pe ochi* (sau *pe frunte*) = a înceta să vadă, să înțeleagă, să judece limpede. – Pl. *văluri.*

vălătúc s.m. **1.** Material flexibil (pânză, hârtie etc.) răsucit în formă de sul. **2.** Amestec din lut cu paie, în formă de cărămidă, din care se clădesc pereții unor case țărănești. • *De-a ~ul* = de-a rostogolul, de-a dura. – Pl. *vălătuci.*

vălătucí vb.IV tr. A clădi pereți din vălătuci (**2**). – Ind.pr. *vălătucesc,* pf.s. *vălătucii.*

vălțuí vb.IV tr. A prelucra cu ajutorul valțu-rilor. – Ind.pr. *vălțuiesc,* pf.s. *vălțuii.*

vălurát,-ă adj. Cu valuri[1] (**1**), cu ridicături în formă de valuri. – Pl. *vălurați,-te.*

vămuí vb.IV tr. **1.** A stabili și a încasa vamă (**2**). **2.** (Pop.) A lua uiumul la moară. **3.** (Fig.) A fura o parte din ceva. – Ind.pr. *vămuiesc,* pf.s. *vămuii.*

văpáie s.f. **1.** Flacără mare, pară, foc. ▸ Ar-șiță, dogoare. **2.** (Fig.) Lumină strălucitoare a corpurilor cerești. – Pl. *văpăi.*

văr, váră s.m. și f. **1.** Persoană considerată în raport cu copiii fraților și ai surorilor părinților săi (și cu soțiile și soții acestora); termen cu care se adresează aceste persoane între ele; verișor. ▸ (Cu determinări care precizează gradul de rudenie) *~ primar,* v. *primar. ~ bun,* v. *bun. ~ de-al doilea,* v. *doi*. **2.** (La vocativ) Termen de adresare familiară către un prieten sau un cunoscut. – Pl. *veri, vere.*

várá vb.I intr. A petrece vara undeva. ▸ Tr. A ține oile sau vitele la pășune (la munte) în timpul verii. – Ind.pr. *várez.*

várátic,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care apare sau se face vara; (despre fructe) care se coace vara; (despre pomi, plante) care face roade timpurii. **2.** S.n. Ședere a animalelor în timpul verii (pentru pășunat) într-un anumit loc; locul ales pentru acest scop. – Pl. *váratici,-ce.*

várăríe s.f. Loc de unde se extrage piatră de var. ▸ Locul și instalațiile unde se fabrică varul sau unde se depozitează și se vinde var. – G.-D. *várăriei.* Pl. *várării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

várgát,-ă adj. Cu dungi (de diferite culori sau mărimi). – Pl. *várgați,-te.*

vársá vb.I. **1.** Tr. A face să curgă un lichid sau un material pulverulent dintr-un recipient prin răsturnarea acestuia. **2.** Refl. (Despre râuri, fluvii) A-și uni cursul cu altă apă. ▸ (Despre ploaie) A cădea din abundență. **3.** Tr. A vomita. **4.** Tr. A împrăștia, a risipi (fără voie). **5.** Tr. A repartiza un soldat la o anumită unitate sau a-l trece de la o unitate la alta. **6.** Tr. A depune sau a plăti o sumă de bani. • *A se ~ zorile* = a apărea zorile, a începe să se facă ziuă. *A-și ~ focul* (sau *amarul, necazul, veninul*) = a-și descărca sufletul, destăinuindu-și amărăciunea, dure-rea sau ura față de cineva. *A ~ foc* = (despre cai) a fi foarte iute și puternic. *A ~* (*multe*) *sudori* (sau *nădușeli*) = a munci din greu. *A ~ sudori de moarte* = a fi în agonie; a trage să moară. – Ind.pr. *vărs.*

vársát1 s.n. (Med.; pop.) Variolă. ▹ *~-negru* = variolă hemoragică. *~-de-vânt* = varicelă.

vársát2,-ă adj. (Despre mărfuri) Care se vinde cu amănuntul, fără să fie preambalat (fiind luat dintr-o cantitate mai mare). – Pl. *vărsați,-te.*

vărsământ s.n. Depunerea unei sume de bani la dispoziția cuiva; (concr.) suma depusă. ▸ Plată a unei sume de bani. – Pl. *vărsăminte.*

văruí vb.IV tr. A zugrăvi (**1**). – Ind.pr. *văruiesc,* pf.s. *văruii.*

vărzáre s.f. Plăcintă umplută cu varză, cu ceapă, cu mărar etc. – Pl. *vărzări.*

vărzăríe s.f. Loc cultivat cu varză. – G.-D. *vărzăriei.* Pl. *vărzării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

văsăríe s.f. Totalitatea vaselor folosite într-o gospodărie, la un restaurant etc. în care se gătește sau din care se mănâncă, veselă; mulțime de vase. – G.-D. *văsăriei*, neart. *văsării.*

vătáf s.m. **1.** (În trecut) Persoană care su-praveghea argații și conducea munca pe o moșie; logofăt, vechil. **2.** (În evul mediu, în Țările Române) Persoană care conducea un grup de dregători, de oșteni, de curteni etc., având atribuții administrative, militare sau judecătorești. **3.** (Pop.) Conducător al călușarilor, al colindătorilor, al alaiului unei nunți etc. (la țară). – Pl. *vătafi.*

vătămá vb.I tr. (Pop.) A dăuna sănătății, integrității corporale, provocând boli, răniri etc.; (fig.) a cauza neajunsuri ori pagube, daune materiale sau morale. – Ind.pr. *vătăm.*

vătămát,-ă adj. (Pop.) Lovit, rănit, bolnav; (fig.) jignit, ofensat. – Pl. *vătămați,-te.*

vătămătór,-oáre adj., s.f. **1.** Adj. Care vatămă. **2.** S.f. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori galbene-aurii, folosită ca nutreț și ca plantă medicinală. – Pl. *vătămători,-oare.*

vătămătúră s.f. (Pop.) Nume dat unor boli care provoacă crize viscerale acute (ex. hernie, colici). – Pl. *vătămături.*

vătrái s.n. Obiect de uz casnic în formă de cârlig sau de lopată, cu coadă lungă, cu care se scormonește jarul sau se scoate cenușa din sobe. • *Trai cu ~* sau *un trai și un ~* = viață cu neînțelegeri, cu certuri; viață grea. *Trai pe ~* = viață ușoară, fără griji. – Pl. *vătraie.*

vătúi1 s.m. **1.** Ied de un an. **2.** Pui de iepure până la un an. – Pl. *vătui.*

vătuí2 vb.IV tr. A căptușI cu vatelină (sau cu vată) un obiect de îmbrăcăminte. – Ind.pr. *vătuiesc,* pf.s. *vătuii.*

văz s.n. (Și în *simțul ~ului*) Simț cu ajutorul căruia se percep imaginile provocate de radiațiile luminoase (formele, culorile, di-mensiunile, situarea în spațiu și mișcarea obiectelor). • *În ~ul cuiva* = în fața cuiva, de față cu cineva.

văzdúh s.n. Aer, atmosferă; (p. restr.) stra-turile înalte ale atmosferei. – Pl. *văzduhuri.*

vâjâí vb.IV intr. (Despre vânt, ape, proiectile etc.) A produce un zgomot caracteristic puternic, șuierător, prelung. • *A-i ~ cuiva capul* (sau *urechile, tâmplele, creierul* etc.) = a avea o senzație de zgomot continuu, supărător. – Ind.pr. pers.3 *v ˈjâie.*

vâjâít s.n. Zgomot caracteristic produs de un lucru care vâjâie; vâjâitură. – Pl. *vâjâituri.*

vâjâitúră s.f. Vâjâit. – Sil. *-jâ-i-.* Pl. *vâjâitúri.*

vâlceá s.f. Vale îngustă și puțin adâncă, cu malurile în pantă ușoară. – Art. *vâlceaua.* Pl. *vâlcele.* Var. **vâlcícă** s.f.

vâlnic s.n. Fotă în formă de fustă despicată în față, specifică portului popular oltenesc. – Pl. *vâlnice.*

vâltoáre s.f. Vârtej de apă, într-un loc adânc, în albia unui râu. ▸ (Fig.) Învălmășeală, frământare, agitație. – Pl. *vâltori.*

vâlvă s.f. **1.** Agitație, zarvă produsă de un fapt ieșit din comun; (fig.) faimă, răsunet. **2.** (În mitologia populară) Duh, zână. – Pl. **2** *vâlve.*

vâlvătáie s.f. Flacără mare, înaltă; (pop.) pălălaie. – Pl. *vâlvătăi.*

vâlvói adj. invar. (Despre păr) Ciufulit, zbârlit.

vână vb. I tr. **1.** A pândi, a urmări și a prinde (cu capcane) sau a ucide (cu arma) animale sălbatice ori păsări. **2.** (Fig.) A urmări cu stăruință pe cineva sau ceva. ▸ (Fam.) A depista greșeli într-un text. – Ind.pr. *vânez.*

vânát s.n. **1.** Vânătoare. **2.** Denumire generică pentru animalele și păsările care se vânează; carnea comestibilă a acestora. – Pl. *vânaturi.*

vână s.f. **1.** Vână. **2.** (Pop.) Fibră musculară; tendon. ▹ *~ de bou* = cravașă făcută din ligamentul cervical posterior al boului; (p.ext.) baston de cauciuc. **3.** Filon mineral; pânză subterană de apă. **4.** (Pop.) Nervură a frunzelor. • *A-i fi numai ~* = a fi sprinten, iute. *Pe vine* = ghemuit, cu genunchii îndoiți, sprijinind corpul pe gambe. *Slab de ~* = slăbănog, neputincios. *Tare* (sau *vârtos*) *de ~* = plin de vigoare, puternic. – Pl. *vine.*

vănăt,-ă adj., s. **1.** Adj. De culoare albas-tră-închis (cu reflexe violete). ▸ (Despre penele unor păsări sau părul unor animale) Cenușiu bătând în albastru; sur. **2.** Adj. (Despre oameni și părți ale corpului lor) Palid, livid; învinețit. **3.** S.n. Culoare vânătă (**1**). **4.** S.f. *Pătlăgea vânătă*, v. *pătlăgea*. – Pl. *vineți,-te.*

vânătáie s.f. Pată vânătă care apare pe piele în urma unei lovituri; (pop.) vinețeală. – Pl. *vânătăi.*

vânătoáre s.f. Acțiunea de a vâna; vânat. – Pl. *vânători.*

vânătór s.m. **1.** Persoană care practică vâ-nătoarea. **2.** *~i de munte* = trupe din cadrul forțelor armate, specializate pentru lupta în munți. – Pl. *vânători.*

vânătorésc,-eáscă adj. Referitor la vânătoare sau la vânător (**1**), care aparține vânătorii sau vânătorului; cinegetic. – Pl. *vânătorești.*

vânjós,-oásă adj. Musculos, viguros; robust. – Pl. *vânjoși,-oase.*

vânt s.n. **1.** Deplasare orizontală de mase de aer, datorată diferenței de temperatură și de presiune între un loc și altul de pe Pământ. **2.** Curent de aer provocat de un ventilator, de mișcarea unui evantai etc. **3.** *~ solar* = flux continuu de particule (în special protoni) emise de Soare. • *A-i bate* (sau *a-i sufla*) *cuiva ~ul în buzunare* = a nu avea nici un ban, a fi foarte sărac. *A-i face cuiva ~* = **a)** a-l împinge cât colo, a-l face să plece, a-l expedia; **b)** a da pe cineva afară din slujbă. *A-l bate ~ul* = a fi foarte slab sau slăbit. *A se da după ~* (sau *după cum bate ~ul*) = a se adapta unei situații, unei împrejurări, care îi sunt favorabile. *A se da în ~ după...* = **a)** a se strădui să obțină ceva; **b)** a ține foarte mult la cineva; a face orice pentru cineva. *A-și face ~* = a-și lua avânt pentru a porni cu viteză. *A vedea dincotro bate ~ul* = a-și da seama dinainte despre felul cum se vor desfășura lucrurile, a prevedea. *Bate ~ul,* se spune despre un loc din care au plecat oamenii, care este pustiu. *Ce ~ te-aduce?,* întrebare pusă celui care a venit pe neașteptate. *Din cele patru ~uri* = de pretutindeni. *În ~* = **a)** în gol; **b)** fără folos, degeaba, zadarnic. *Vorbă-n ~* = vorbă spusă fără rost. – Pl. *vânturi.*

vântós,-oásă adj., s.f. **1.** Adj. Cu vânt; bătut de vânt. **2.** S.f.pl. Iele. – Pl. *vântoși,-oase.*

vânturá vb.I tr. **1.** A trece boabele de cereale prin vânturătoare sau a le lăsa să cadă de la o înălțime oarecare, în bătaia vântului, pentru a le separa de impuritățile ușoare. **2.** A mișca încoace și încolo; a agita. *Își vântură basmaua*. **3.** A cutreiera, a parcurge, a colinda. ▹ *Vântură-lume* sau *vântură-țară* = hoinar, aventurier. **4.** (Fig.) A povesti, a răspândi (vești, zvonuri etc.). – Ind.pr. *vântur.*

vânturătoáre s.f. Mașină agricolă constituită în principal din ventilatoare și site, care curăță semințele cerealelor și ale leguminoaselor de corpuri străine. – Pl. *vânturători.*

vânzáre s.f. Faptul de a (se) vinde. • *De ~* = menit să fie vândut. – Pl. *vânzări.*

vânzătór,-oáre s.m. și f. **1.** Persoană care vinde (mai ales ca angajat într-un magazin). **2.** (Fig.) Trădător (de țară). – Pl. *vânzători, -oare.*

vânzoleálă s.f. Frământare, agitație; zbu-cium. – Pl. *vânzoleli.*

vânzolí vb.IV refl. și tr. A (se) frământa, a (se) agita, a (se) zbuciuma. – Ind.pr. *vânzolesc,* pf.s. *vânzolii.*

vârcolác s.m. (În superstiții) **1.** Ființă imagi-nară despre care se crede că mănâncă Luna sau Soarele, provocând eclipse. **2.** (Pop.) Strigoi. – Pl. *vârcolaci.*

vârf s.n. **1.** Partea cea mai de sus (de obicei ascuțită) a unor obiecte înalte (clădiri, copaci etc.) sau a unor forme de relief (deal, munte etc.). **2.** (La pl.; fig.) Persoanele care se află în fruntea unei asociații, a unui grup etc. **3.** Capăt, extremitate (ascuțită) a unui obiect; (geom.) punct de intersecție a două laturi ale unui poligon. ▸ Extremitate a unor părți ale trupului omului sau animalelor. *Vârful degetelor*. **4.** Punct de intensitate maximă a unei activități. ▹ *Ore* (*zile* etc.) *de* ~ = ore (zile etc.) cu solicitare maximă în cadrul unei activități. • *A i se sui cuiva părul în ~ul capului* = a-i fi frică, a se îngrozi; a i se face părul măciucă. *Asta pune ~ la toate,* se spune când o faptă, o întâmplare întrece orice închipuire sau așteptare. *Cu ~ și îndesat* = mult, din belșug, cu prisosință. *Din ~ul buzelor* = fără convingere, fără profunzime; ironic, sfidător. *În ~ul* (sau *pe ~urile*) *degetelor* (sau *picioarelor*) = încet, cu grijă, fără zgomot, ca să nu simtă nimeni. *Nici cât un ~ de ac* = **a)** extrem de mic; **b)** foarte puțin, aproape deloc. (*Plin*) *cu* ~ sau *încărcat* ~ = plin de tot. – Pl. *vârfuri*.

vârî vb.IV. **1.** Tr. A băga, a introduce; a înfige, a împlânta. **2.** Tr. A face să intre undeva (de bunăvoie sau forțat). **3.** Refl. A intra, a se băga (într-un spațiu îngust); a se înghesui. ▸ Tr. A face ca cineva să fie angajat sau a angaja într-un serviciu. **4.** Refl. A se amesteca, a interveni între alții. – Ind.pr. *vâr*.

vârstă s.f. **1.** Timpul (exprimat în ani, luni, zile) scurs de la nașterea unei ființe până la un moment dat din viața ei; etate. **2.** Etapă de viață, caracterizată printr-o anumită fază de dezvoltare. **3.** Număr de ani împliniți care se cer pentru ca cineva să se bucure de anumite drepturi (civile, politice etc.). **4.** (Geol.) Timpul care a trecut de la un eveniment geologic și până azi; cea mai mică subdiviziune a timpului geologic în care s-au format stratele dintr-un etaj geologic. • *Fără* ~ = a cărui vârstă nu se poate preciza (după felul cum arată). *Între două vârste* = nici prea bătrân, nici prea tânăr. *În* ~ = bătrân. – Sil. *vâr-stă*. Pl. *vârste*.

vârstnic,-ă adj. Trecut de perioada tinereții; înaintat în vârstă, bătrân. – Sil. *vârst-nic*. Pl. *vârstnici,-ce*.

vârșă s.f. Unealtă de pescuit alcătuită dintr-un coș în formă de pâlnie făcut din plasă sau din nuiele. – Pl. *vârșe*.

vârtéj s.n. **1.** Zonă din masa unui fluid în care acesta are o mișcare de rotație; vâltoare, bulboană, (pop.) sorb. **2.** Vânt care se învârtește cu viteză pe loc, ridicând în aer obiecte ușoare (praf, frunze etc.). **3.** Mișcare (amețitoare) în cerc. **4.** Porțiune de pe vârful capului unde părul crește în toate direcțiile. – Pl. *vârtejuri*.

vârtélniță s.f. **1.** Unealtă constând din două bare de lemn așezate în formă de cruce cu brațe egale, fixate pe un ax, care le permite să se învârtească, servind la depănatul firelor dintr-o jirebie sau dintr-un scul. **2.** Mașină care servește la înfășurarea în suluri ori în colaci a benzilor sau a sârmelor de metal în timpul tragerii sau al laminării. – Pl. *vârtelnițe*.

vârtós,-oásă adj., adv. **1.** Adj. Puternic, robust, viguros. **2.** Adj. Tare, îndesat, com-pact, solid. **3.** Adv. (La comparativ) Mai ales, mai cu seamă. – Pl. *vârtoși,-oase*.

vâsc s.m. Plantă semiparazită pe ramurile unor copaci, cu frunze totdeauna verzi, cu fructul în forma unor boabe mici, albe; este folosită ca plantă medicinală.

vâscós,-oásă adj. Cleios, lipicios. – Pl. *vâs-coși,-oase*.

vâsláș s.m. Persoană care vâslește. – Pl. *vâslași*.

vâslă s.f. Unealtă de lemn cu care se conduce o ambarcație, formată dintr-o parte lată care lovește apa și o coadă lungă de care ține vâslașul; lopată,ramă[2]. – Pl. *vâsle*.

vâslí vb.IV intr. A mânui vâslele în apă, făcând să înainteze o ambarcație. – Ind.pr. *vâslesc*, pf.s. *v'slii*.

veac s.n. **1.** Secol (**1**). **2.** Interval lung de timp. • *A-și face* (sau *a-și duce*) *~ul* = a-și petrece timpul; a-și duce viața. *De veci* = veșnic, etern. *Din* ~ sau *din ~ de ~uri* sau *de când ~ul* = de foarte multă vreme, din vechime; de când lumea. *În veci* (*de veci*) sau *în vecii vecilor* = totdeauna, veșnic; (în

legătură cu un verb la forma negativă) nici-odată. *Pe veci* = pentru totdeauna. *Un ~ de om* = vreme lungă. – Monosilabic. Pl.n. *veacuri*, (în expr.) m. *veci.*

vecérnie s.f. **1.** Slujbă religioasă care se oficiază spre seară (în ajunul sau în ziua unei sărbători). **2.** (Pop.) Timp al zilei spre momentul apusului de soare. – Sil. *-ni-e-*. G.-D. *vecerniei.* Pl. *vecernii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-*.

vechi, véche adj. **1.** Care există sau durează de mult timp; care a apărut cu mult timp în urmă. ▸ (Despre produse agricole, viticole etc.) Din recolta anilor trecuți. ▸ (Despre produse alimentare, farmaceutice etc.) Obținut sau preparat de prea multă vreme; care nu mai este bun pentru consum. ▸ (De-spre limbi) Care s-a vorbit într-o epocă îndepărtată; (despre cuvinte, expresii) care există din perioade apropiate formării limbii respective. **2.** (Despre ființe) Care a trăit într-un trecut îndepărtat; (despre întâmplări, evenimente, fenomene) care a existat sau care s-a petrecut într-o epocă anterioară. ▸ Înaintat în vârstă, bătrân. ▸ Cu care cineva are relații de mai mult timp. *Amici vechi.* ▸ Care a avut o anumită profesie, ocupație etc. în trecut, de mai multă vreme. *Vechi colaborator*. **3.** (Despre obiecte) Care a fost folosit mult; uzat, stricat. **4.** Care este ca înainte, neschimbat (în ceea ce privește aspectul sau conținutul). *Are tot vechea înfățișare*. ▸ (Substantivat, n.) Ceea ce este depășit, perimat, pe cale de dispariție. – La m. monosilabic. Pl. *vechi.*

vechíl s.m. (În trecut) Vătaf (**1**). – Pl. *vechili.*

vechíme s.f. **1.** Faptul de a fi vechi; însușirea, calitatea, starea a ceea ce este vechi. **2.** Timp îndepărtat; antichitate. **3.** Numărul de ani pe care cineva i-a petrecut într-un post, într-o funcție. – G.-D. *vechimii,* neart. *vechimi.*

vechitúră s.f. Obiect vechi (**1**) sau învechit, uzat; haină uzată sau demodată. – Pl. *ve-chituri.*

vecíe s.f. Veșnicie. • *Pe ~* = pentru tot-deauna. – G.-D. *veciei.*

vecín,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană, obiect, loc etc.) care se află ori este situat alături sau în apropiere de cineva ori de ceva. **2.** S.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Iobag. – Pl. *vecini,-e.*

vecinătáte s.f. **1.** Starea, situația de (a fi) vecin (**1**); relația dintre vecini. **2.** Loc din apropiere, împrejurime. **3.** (În Evul Mediu, în Moldova) Iobăgie. – Pl. *vecinătăți.*

véctor s.m. (Mat., fiz.) Mărime determinată prin valoare numerică, direcție și sens, și care se reprezintă grafic prin săgeți. – Acc. și *vectór.* Pl. *vectori.*

vectoriál,-ă adj. Cu caracter de vector. ▹ *Calcul ~* = capitol al matematicii care se ocupă cu studiul proprietăților vectorilor și al aplicațiilor lor. *Mărime ~ă* = mărime fizică având caracteristicile unui vector. – Sil. *-ri-al.* Pl. *vectoriali,-e.*

vedeá vb.II. **1.** Tr. A percepe cu ajutorul văzului; a avea simțul văzului. ▸ A fi de față, a asista la ceva. **2.** Tr. și refl. A (se) descoperi cu privirea, a (se) întâlni. ▸ Tr. A vizita (o persoană, o expoziție, o localitate etc.). **3.** Tr. A se convinge de ceva cercetând, examinând (cu oricare dintre simțuri sau cu mintea); a remarca, a înțelege. ▸ A socoti, a considera. *Nu-l vede bun în această funcție*. **4.** Refl. A se afla (pe neașteptate) într-o anumită situație. **5.** Intr. (Urmat de compliniri introduse prin prep. „de") A avea grijă, a se ocupa (de cineva sau de ceva). **6.** Refl. A părea, a se arăta. **7.** Tr. (La imper. pers. 2 sau, refl., *a se vedea*) Formulă de trimitere a cititorului să consulte o anumită lucrare, un pasaj din aceeași lucrare, un autor etc.; caută la locul unde este dată o definiție, o explicație, o informație etc. • *A fi bine văzut* = a fi apreciat pentru calitățile sale (profesionale). *A nu ~ lumea înaintea ochilor* = **a)** a fi foarte supărat, mâhnit; **b)** a fi foarte mânios. *A-și ~ de coada măturii* (sau *de fuse și mosoare* etc.) = a se ocupa de treburile casei, ale gospodăriei. *A ~ cu ochii altuia* = a nu avea păreri proprii, a judeca prin prisma altuia. *Când ce să vezi?,* formulă prin care se exprimă mirarea față de ceva neașteptat. *Cum te văd și cum mă vezi* = evident, sigur, categoric. *Se vede că...* sau

se vede treaba (ori *lucrul*) *că...* = e probabil, se pare că... – Ind.pr. pers.1 *văd,* pers.2 *vezi,* pf.s. *văzui*; ger. *văzând*; part. *văzut*. 7 poate fi scris abr. *v.*

vedénie s.f. **1.** (În credințele religioase) Reprezentare în anumite stări a unei ființe (supranaturale), care face cunoscută voința divină. **2.** Reprezentare a unor lucruri, a unor situații, a unei ființe ireale care apar în vis sau sunt imaginate de o persoană stăpânită de emoții, de o boală psihică etc.; halucinație. – Sil. *-ni-e*. G.-D. *vedeniei.* Pl. *vedenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-*.

vedére s.f. **1.** Faptul de a (se) vedea; perce-pere cu ajutorul văzului. **2.** Simțul văzului; ochii. *Are vederea bună*. **3.** Priveliște, peisaj. ▸ Carte poștală; ilustrată, înfățișând un peisaj. **4.** Părere, idee, concepție. *Cu vederi largi*. • *A avea ceva în ~* = a avea un plan, o intenție. *A avea pe cineva în ~* = a se interesa îndeaproape, a avea grijă de cineva; a-l avea în atenție. *A cunoaște* (sau *a ști*) *pe cineva din ~* = a ști o persoană numai după înfățișare, fără să fi făcut cunoștință cu ea. *A-i pune cuiva în ~* = a-i atrage atenția, a-l avertiza. *A scoate* (sau *a pune*) *la ~* = (despre o marfă) a expune (pentru a atrage cumpărători). *A trece cu ~a* = a lăsa pe dinafară, la o parte, a nesocoti, a nu lua în seamă. *Din ~* = (numai) privind. *În ~a...* = în scopul..., pentru... – Pl. *vederi.*

vedétă s.f. **1.** Personalitate de mare popularitate în teatru, muzică, sport etc. **2.** Navă mică de luptă, care navighează pe fluvii sau aproape de litoral. – Pl. *vedete.* Par. *vendetă.*

védic,-ă adj. Referitor la Vede (= cele mai vechi scrieri sacre indiene). – Pl. *vedici,-ce.*

vegetá vb.I intr. **1.** (Despre plante) A trăi, a se dezvolta. **2.** (Fig.; despre oameni) A duce o viață inactivă, mediocră, fără idealuri. – Ind.pr. *vegetez.*

vegetál,-ă adj. **1.** Propriu plantelor; care se referă la plante. ▸ (Substantivat, mai ales la f.pl.) Plante. **2.** Provenit din plante, extras din plante. – Pl. *vegetali,-e.*

vegetarián,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre alimentație) Care se bazează exclusiv pe produse vegetale și lactate. **2.** S.m. și f. Persoană care se alimentează numai cu produse vegetale și lactate. – Sil. *-ri-an.* Pl. *vegetarieni,-e.*

vegetatív,-ă adj. **1.** (Bot.) Care se referă la organe sau la părți ale plantelor (exceptând organele de reproducere sexuată). ▹ *Înmulțire ~ă* = înmulțire prin bulbi, rizomi, butași etc. (și nu prin semințe sau spori). **2.** (Anat.) Care privește funcțiile vitale ale organismului unei ființe; care se referă la activitatea fiziologică involuntară. ▹ *Sistem nervos ~* = sistem nervos alcătuit din sistemul nervos simpatic și din cel parasimpatic. – Pl. *vegetativi,-e.*

vegetáție s.f. **1.** Totalitatea plantelor dintr-un loc (regiune, țară etc.). **2.** Creștere, dezvoltare a plantelor. **3.** (Med.) Nume dat unor excrescențe patologice de pe corpul omului sau al animalelor; polip. – Sil. *-ți-e*. G.-D. *vegetației*. Pl. *vegetații*, art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

véghe s.f. Stare a celui care nu doarme. **2.** Pază, strajă. *Stă de veghe*. – Art. *veghea.* Pl. *veghi.*

vegheá vb.I. **1.** Intr. A sta treaz, a nu dormi în timpul nopții. **2.** Tr. și intr. A avea grijă de un bolnav (stând la căpătâiul lui). **3.** Tr. A supraveghea o activitate. **4.** Tr. A păzi, a străjui. **5.** Tr. (Despre Dumnezeu) A apăra de o primejdie, de un rău, a lua sub protecția sa. – Ind.pr. *veghez.*

veheménț,-ă adj. (Despre persoane și despre manifestările lor) Violent, impetuos, înverșunat. – Pl. *vehemenți,-te.*

veheménță s.f. Însușirea a ceea ce este vehement; violență (în manifestări, în ton). – G.-D. *vehemenței,* neart. *vehemențe.*

vehícul s.n. Sistem tehnic, autopropulsat sau nu, care se deplasează pe o cale de comunicație, servind ca mijloc de transport terestru, acvatic, aerian, cosmic. – Nu *vehicol.* Pl. *vehicule.*

vehiculá vb.I tr. A răspândi, a face să circule (știri, informații, idei etc.). – Ind.pr. *vehiculez.*

veiózǎ s.f. Lampă mică (pentru noptieră) cu abajur. – Sil. *ve-io-,* pr. nu *-ö-.* Pl. *veioze.*

vélă s.f. **1.** Pânză care asigură deplasarea unei nave, sub acțiunea curenților de aer. **2.** (La pl.) Sport practicat cu ambarcații cu vele (**1**). – Pl. *vele.*

veleát s.n. (Înv. și pop.) **1.** An; (p.ext.) dată calendaristică. ▸ Timp fixat pentru ceva; termen, soroc. **2.** Durată a vieții, trai. ▸ Sfârșitul vieții, moarte. • *A-i sosi* (sau *a-i veni*) *cuiva ~ul* = a-i sosi sfârșitul, moartea. *A-i trece cuiva ~ul* = a depăși timpul când cineva era tânăr sau puternic, important. – Sil. *-leat.* Pl. *veleaturi.*

veleitár,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care are veleități. – Sil. *-le-i-.* Pl. *veleitari,-e.*

veleitáte s.f. Pretenție, ambiție (nejustificată). – Sil. *-le-i-.* Pl. *veleități.*

velín,-ă adj. *Hârtie ~ă* sau *carton ~* = hârtie sau carton de bună calitate, de culoare foarte albă, rezistent(ă). – Pl. *veline.*

velínță s.f. Țesătură groasă de lână, care se folosește la țară ca pătură, cuvertură sau covor. – Pl. *velințe.*

velocipéd s.n. (Rar) Vehicul asemănător bicicletei, având două roți inegale. – Pl. *velocipede.*

velodróm s.n. Teren de sport, acoperit sau în aer liber, prevăzut cu o pistă înclinată pe care se organizează curse de ciclism. – Sil. *-lo-drom.* Pl. *velodromuri.*

velúr s.n. **1.** Stofă de calitate superioară, cu aspect de catifea. **2.** Piele de taurine, scămoșată fin pe o parte, din care se confecționează, de obicei, încălțăminte.

venál,-ă adj. Care se pretează la orice pentru bani, care încalcă normele morale pentru a obține profit, lipsit de scrupule. – Pl. *venali,-e.*

vénă s.f. (Anat.) Vas sangvin care duce sângele de la organe și țesuturi la inimă; (p.ext.) orice vas sangvin; vână. – Pl. *vene.*

vendétă s.f. Act de răzbunare sângeroasă pentru un omor, o injurie, divulgarea unui secret etc., practicat mai ales în Corsica și Sicilia, și care se transmite asupra tuturor rudelor victimei, obligate să se răzbune; (p.ext.) sete de răzbunare, ură puternică. – Pl. *vendete.* Par. *vedetă.*

venerá vb.I tr. A manifesta respect profund, deosebită prețuire față de cineva sau de ceva; a cinsti în cel mai înalt grad. – Ind.pr. *venerez.*

venerábil,-ă adj. Care este demn de vene-rație. ▹ *Vârstă ~ă* = vârstă foarte înaintată a unei persoane. – Pl. *venerabili,-e.*

venerát,-ă adj. Respectat, stimat. – Pl. *venerați,-te.*

venerátie s.f. Prețuire adâncă și afectuoasă, respect profund, deosebită stimă. ▸ Respect religios față de ceva considerat sfânt. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *venerației,* neart. *venerații.*

venéric,-ă adj. (Despre boli) Care afectează în special organele sexuale; care se transmite prin contact sexual. – Pl. *venerici,-ce.*

venerologíe s.f. Ramură a medicinei care are ca obiect bolile venerice. – G.-D. *vene-rologiei.*

venetíc,-ă s.m. și f. (Azi peior.) Persoană venită din altă parte și considerată străină în locul unde s-a stabilit. – Acc. nu *venétic.* Pl. *venetici,-ce.*

vení vb.IV intr. **1.** A se deplasa înspre persoana care vorbește sau despre care se vorbește; a se apropia de un loc considerat în vecinătatea vorbitorului. ▸ A se deplasa împreună cu persoana care vorbește sau despre care se vorbește. ▸ (Despre ape, urmat de determinări modale sau locale) A curge. **2.** A sosi undeva sau la cineva; (despre vehicule) a sosi în punctul așteptat; (despre zgomote, cuvinte, mirosuri etc.) a străbate până la persoana care vorbește sau despre care se vorbește. **3.** A se întoarce în locul din care a plecat sau acolo unde este așteptat. ▸ (Despre animale, mai ales despre păsări) A se întoarce din migrație; a apărea, a se ivi. **4.** A se duce (în treacăt) la cineva sau undeva cu un anumit scop. **5.** A urma după altcineva sau după altceva (în saptiu sau în timp); (spec.) a urma după cineva într-o ierarhie. ▸ (Despre unități de timp) A sosi (în succesiune normală); a deveni actual. **6.** (Despre așezări, locuri, construcții) A fi

situat într-o anumită parte sau poziție. **7.** A ajunge până la..., a atinge (un anumit punct). *Democrații vin la putere.* **8.** A-și avea originea, a proveni, a izvorî. **9.** A fi cuprins sau stăpânit de un gând, de o dorință, de o senzație; a simți nevoia să... *Îi vine să râdă.* **10.** (Despre îm-brăcăminte, încălțăminte; urmat de *bine, rău*) A (nu) se potrivi, a (nu) fi pe măsura cuiva; a-i ședea bine (sau rău). • *A avea pe vino-ncoace* = a avea farmec, putere de atracție. *A-i ~ cuiva în* (sau *prin*) *minte* (ori *cap*) = a se ivi, a apărea în mintea cuiva o idee, o amintire etc. pe neașteptate; a-i trece ceva prin cap. *A-i ~ cuiva la îndemână* (sau *la socoteală*) = a-i fi pe plac, a-i conveni. *Așa ~ vorba* = așa se spune; așa e obiceiul. *A ~ la vorba* (sau *la spusele*) *cuiva* = a recunoaște că spusele cuiva s-au adeverit, că sfaturile au fost bune. *A ~ pe lume* = a se naște. *Ce-i vine cuiva pe limbă* (sau *la gură*) = ce simte cineva să spună dintr-odată, fără să se gândească. *Ce-ți* (sau *ce-i* etc.) *~ (să...)?,* se spune când cineva face un lucru ciudat, nepotrivit. *Cum îi vine* = cum îi place, cum îi convine. *Cum vine asta?* = cum trebuie înțeles acest fapt? ce înseamnă? *Veni-ți-ar* (sau *veni-i-ar*) *numele,* se spune pentru a exprima dorința ca cineva să nu se mai întoarcă niciodată în locul de unde a plecat. *Vorba vine* = e numai un fel de a vorbi; aș! de unde! – Ind.pr.pers.1 *vin,* nu *viu,* pers.2 *vii,* pers.3 *vine,* pf.s. pers.1 *venii,* pers.3 *veni*; cj.pers.1 *să vin,* nu să *viu,* pers.2 *să vii,* pers.3 și 6 *să vină,* nu *să vie*; imper. *vino*; ger. *venind,* nu *viind.*

venín s.n. **1.** Substanță otrăvitoare, secretată de glandele unor animale (ex. vipera, viespea) sau plante (mai ales ciuperci). **2.** (Fig.) Răutate, dușmănie. • *A* (sau *a-și*) *face ~* = a se supăra foarte tare; a-și face sânge rău. *A-i pune cuiva ~ la inimă* = a supăra pe cineva foarte tare; a-i face sânge rău. – Pl. *veninuri* „substanțe".

veninăriță s.f. Plantă erbacee veninoasă, cu flori albe sau roz, folosită în medicină pentru proprietățile ei diuretice; avrămeasă. – Pl. *veninariție.*

veninós,-oásă adj. **1.** Care conține sau secretă venin (**1**); care poate otrăvi (**1**). **2.** (Fig.) Răutăcios, dușmănos. – Pl. *veni-noși,-oase.*

venít1 s.n. Valoare bănească obținută din desfășurarea unei activități economice sau din practicarea unei profesiuni, din investirea unei sume de bani, din exploatarea unui teren etc.; beneficiu, câștig. – Pl. *venituri.*

venít2,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care se prezintă undeva. ▹ *Nou ~* = persoană sosită de curând undeva. – Pl. *veniți,-te.*

ventíl s.n. (Tehn.) Piesă care închide o supapă. – Pl. *ventile.*

ventilá vb. I tr. A înlocui aerul viciat dintr-un spațiu închis cu altul proaspăt. – Ind.pr. *ventilez.*

ventilatór s.n. Aparat sau organ al unei mașini, prevăzut de obicei cu o elice sau cu un rotor cu palete, folosit pentru a produce un curent de aer. – Pl. *ventilatoare.*

ventiláție s.f. Operația de înlocuire a aerului viciat dintr-o încăpere; sistem, instalație cu care se ventilează. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *ventilației.* Pl. *ventilații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

ventrál,-ă adj. Referitor la abdomen; din regiunea pântecelui; (p.gener.) care aparține părții anterioare a corpului uman și a părții inferioare a corpului animalelor. – Sil. *ven-tral.* Pl. *ventrali,-e.*

ventrícul s.n. (Anat.) Nume dat unor cavi-tăți naturale, de dimensiuni mici, din interiorul unui organ (inimă, creier). – Nu *ventricol.* Sil. *ven-tri-.* Pl. *ventricule.*

ventriloc,-ă s.m. și f. Persoană care știe să vorbească cu buzele închise și fără a-și mișca mușchii faciali, dând impresia că vorbește din abdomen. – Sil. *ven-tri-.* Pl. *ventriloci,-ce.*

ventúză s.f. **1.** Organ al unor animale (ex. lipitorile) cu ajutorul căruia se pot fixa pe suprafața unui corp (pentru a suge sângele). **2.** Pahar mic de sticlă care, după ce a fost rarefiat aerul din el prin încălzire, se aplică pe corpul unui bolnav pentru a produce o mică congestie locală, în scopul tratării unor boli. **3.** Mijloc de prindere a unor obiecte pe o suprafață netedă și plană, constând dintr-o

mică cupă de cauciuc, care, prin apăsare, produce vid. – Pl. *ventuze.*

veracitáte s.f. (Livr.) Veridicitate, adevăr. – G.-D. *veracității.*

verándă s.f. Balcon sau terasă la o locuință, acoperită și închisă, având multe ferestre. – Pl. *verande.*

verb s.n. **1.** (Gram.) Parte de vorbire flexibilă care exprimă o acțiune sau o stare și care se caracterizează printr-o flexiune proprie, numită conjugare. **2.** (Poetic; la sg.) Modalitate de exprimare, cuvânt. – Pl. *verbe.*

verbál,-ă adj. **1.** Oral. **2.** (Despre părți de vorbire) Care are valoare de verb (**1**); care este exprimat printr-un verb. – Pl. *verbali,-e.*

verbínă s.f. Plantă decorativă cu tulpina înaltă de 30-40 cm, cu frunze distanțate și ascuțite la vârf, acoperite cu peri aspri, cu flori roșii, albe, purpurii sau liliachii. – Pl. *verbine.*

vérde adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea ierbii proaspete, a frunzelor tinere etc. **2.** Adj. (Despre plante și părți ale lor) Plin de sevă, viu; (despre lemne) umed. **3.** Adj. (Despre legume și fructe) Crud, necopt. **4.** Adj. (Fig.; despre oameni) În putere, viguros; îndrăzneț. **5.** S.n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului luminii, situată între galben și albastru. • *A i-o spune ~* (*în față* sau *în ochi*) = a-i spune ceva de-a dreptul, sincer, fără ocolișuri. *A îndruga* (sau *a spune*) *verzi și uscate* = a spune lucruri inutile sau minciuni, a flecări, a pălăvrăgi. *A umbla după cai verzi* (*pe pereți*) = a căuta să obții ceva ce nu există, ceva imposibil. *A vedea stele verzi,* se spune când cineva are o durere foarte mare în urma unei lovituri puternice. *A visa* (sau *a vedea, a spune*) *cai verzi* (*pe pereți*) = a-și închipui (sau a spune) lucruri fantastice, imposibile, de necrezut. – Pl. *verzi.*

verdeáță s.f. **1.** Culoarea verde a vegetației. **2.** Mulțime de frunze, de ierburi, de ramuri verzi. **3.** (La sg.) Frunze de pătrunjel, leuștean, mărar etc.; (la pl.) legume, zarzavaturi (de la care se consumă în special frunzele). – G.-D. *verdeții.* Pl. **3** *verdețuri.*

verdíct s.n. **1.** (Jur.) Hotărâre a instanței penale asupra vinovăției sau nevinovăției acuzatului, dată pe baza părerii juraților; (p.gener.) sentință judecătorească. **2.** Apre-ciere, hotărâre definitivă, care nu admite contrazicere. – Pl. *verdicte.*

vergeá s.f. **1.** Vargă de lemn; nuia. ▸ Fiecare dintre vergile care se pun între firele urzelii pentru a le separa. **2.** Fiecare dintre tijele care alcătuiesc gratiile unei ferestre. **3.** Sul neted de lemn cu care se întind foile de aluat. – Art. *vergeaua.* Pl. *vergele.*

verídic,-ă adj. Care corespunde adevărului; demn de crezare; real. – Pl. *veridici,-ce.*

veridicitáte s.f. Însușirea a ceea ce este veridic; (livr.) veracitate. – G.-D. *veridicității.*

verificá vb.tr. **1.** A analiza, a controla ceva pentru a vedea dacă este corespunzător adevărului, cerințelor, anumitor date etc. **2.** A examina (pe cineva). – Ind.pr. *verific.*

verificát,-ă adj. Care a fost supus unei probe sau unui control. ▸ (Despre persoane) Cunoscut ca priceput, experimentat. – Pl. *verificați,-te.*

verígă s.f. **1.** Piesă de metal, de plastic etc. în formă de inel, având numeroase întrebuințări, mai ales ca element de legătură. ▸ Fiecare dintre inelele care alcătuiesc un lanț. **2.** (Fig.) Element de legătură. **3.** (Viticult.) *~ de rod* = cuplu format dintr-o coardă de rod și un cep, care se lasă la tăierea viței de vie. – Pl. *verigi.*

verighétă s.f. Inel de metal prețios, fără pietre de podoabă, ce se poartă pe deget ca simbol al legăturii dintre logodnici sau soți. – Pl. *verighete.*

verișór,-oáră s.m. și f. Văr (**1**). – Pl. *verișori, -oare.*

veritábil,-ă adj. Adevărat, real; autentic, pur. – Pl. *veritabili,-e.*

vermicíd,-ă adj., s.n. (Substanță) care dis-truge viermii paraziți. – Pl. *vermicide.*

vermifúg,-ă adj., s.n. (Substanță) care îndepărtează viermii din organism. – Pl. *vermifuge.*

vermillon s.n. Culoare roșie-intensă în pic-tura de ulei. – Pr. *-miiõn.*

vermorél s.n. Aparat portabil, folosit pentru stropirea viței de vie, a pomilor etc. cu soluții care distrug paraziții sau pentru dezinfectarea încăperilor. – Pl. *vermorele.*

vérmut s.n. Băutură alcoolică amăruie, gălbuie sau roșie, obținută din vin aromatizat cu diverse plante. – Acc. nu *vermút*. Pl. *vermuturi* „sorturi; porții".

vernál,-ă adj. (Livr.) Care ține de primăvară, referitor la primăvară. ▹ *Punct* ~ = punct de pe ecliptică în care se află Soarele în echinocțiul de primăvară. – Pl. *vernali,-e.*

verníl adj.invar., s.n. (Culoare) verde foarte deschisă.

vernisá vb.I tr. A inaugura o expoziție de pictură, de sculptură etc. – Ind.pr. *vernisez.*

vernisáj s.n. Deschidere oficială a unei expoziții de pictură, de sculptură etc. – Nu *vernisagiu*. Pl. *vernisaje.*

verós,-oásă adj. (Despre persoane) Care se ocupă cu afaceri necinstite, suspecte; (despre afaceri) necinstit, suspect. – Pl. *veroși,-oase.*

verosímil,-ă adj. Care pare sau poate fi adevărat; plauzibil. – Pl. *verosimili,-e.*

vers s.n. Unitate ce ține de prozodie, alcătuită dintr-unul sau din mai multe cuvinte, potrivit unei scheme, și determinată fie de cantitatea sau numărul silabelor, fie de accent; (p. ext.; la pl.) poezie. – Pl. *versuri*. Par. *viers.*

versánt s.m. Fiecare dintre cele două coaste ale unui munte sau ale unui deal. – Pl. *versanți.*

versát,-ă adj. Cunoscător, priceput, experi-mentat. – Pl. *versați,-te.*

versatíl,-ă adj. (Livr.; despre oameni) Nestatornic, schimbător (în păreri, în atitudini). – Pl. *versatili,-e.*

versét s.n. Fiecare dintre paragrafele, de obicei numerotate, cu înțeles de sine stătător, în care sunt împărțite capitolele cărților componente ale Bibliei, ale Coranului etc. – Pl. *versete.*

versificá vb.I tr. A transpune un text, o temă etc. în versuri; a scrie versuri. – Ind.pr. *versífic.*

versificáție s.f. Arta de a compune versuri, constând în gruparea cuvintelor în unități metrice, potrivit unor reguli; (p. ext.) poezie. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *versificației.* Pl. *versificații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

versiúne s.f. **1.** Traducere a unei scrieri dintr-o limbă în alta. **2.** Variantă a unui text, a unei traduceri, a unui spectacol etc. (raportată la prototip). **3.** Aspect sau variantă sub care este înfățișată o întâmplare. – Sil. *-si-u-.* Pl. *versiuni.*

vérso s.n. Dosul unei pagini scrise sau tipă-rite. – Art. *vérsoul,* sil. *-so-ul.* Pl. *versouri.*

vérstă s.f. (În trecut) Unitate de măsură pentru distanțe, egală cu 1,067 km. – Sil. *ver-stă.* Pl. *verste.*

vertebrál,-ă adj. Referitor la vertebre; care este format din vertebre. – Sil. *-te-bral.* Pl. *vertebrali,-e.* Par. *vertebrat.*

vertebrát,-ă adj., s.n. **1.** Adj. Care are coloană vertebrală și sistem osos intern. **2.** S.n. (La pl.) Încrengătură a regnului animal, cuprinzând animale acvatice inferioare, ba-tracienii, peștii, reptilele, păsările și mami-ferele cu schelet intern și coloană vertebrală; (la sg.) animal din această încrengătură. – Sil. *-te-brat.* Pl. *vertebrați,-te.* Par. *vertebral.*

vertébră s.f. Fiecare dintre oasele scurte în formă de inel, care formează coloana verte-brală la om și la animalele superioare și în care se află măduva spinării. – Sil. *-te-bră.* Pl. *vertebre.*

verticál,-ă adj. Care este perpendicular pe un plan orizontal. ▸ (Substantivat, f.) *Verticala locului* = direcție indicată cu firul de plumb, când se află în echilibru într-un anumit loc. – Pl. *verticali,-e.*

verticalitáte s.f. Însușirea de a fi vertical; poziție verticală a ceva sau a cuiva. – G.-D. *verticalității.*

vertiginós,-oásă adj. Care se produce, se mișcă, se succedă cu mare rapiditate. – Pl. *vertiginoși,-oase.*

vertíj s.n. (Med.) Amețeală. – Pl. *vertijuri.*

vérvă s.f. Avânt, însuflețire care se manifestă printr-un bogat debit verbal. • (*A fi*) *în ~* = (a fi) însuflețit, avântat, volubil. – G.-D. *vervei,* neart. *verve.*

verzál,-ă adj. (Despre litere tipografice sau de calculator) Majuscul. – Pl. *verzali,-e.*

verzișór,-oară adj., s.m. **1.** Adj. Diminutiv al lui verde. **2.** S.m. (}nv. și arg.) Dolar. – Pl. *verzișori,-oare.*

verzúi,-ie adj., s.n. (Culoare) care bate în verde (**1**). – Pl. *verzui.*

vésel,-ă adj. **1.** Care este plin de veselie (**1**); voios. **2.** Care exprimă veselie (**1**); care aduce veselie. – Pl. *veseli,-e.*

vesélă s.f. Totalitatea vaselor folosite la masă. – Pl. *vesele.*

veselíe s.f. **1.** Stare de bună dispoziție, de voioșie; manifestare a bunei dispoziții. **2.** Pe-trecere (cu mâncare și băutură); chef. – Pl. **2** *veselii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

vespasiánă s.f. (Livr.) Closet public pentru urinat, destinat bărbaților. – Sil. *-si-a-.* Pl. *vespasiene.*

vesperál,-ă adj. (Livr.) De seară, al serii. – Pl. *vesperali,-e.*

vest s.n. **1.** Unul dintre cele patru puncte cardinale, opus estului, situat în direcția în care apune Soarele; apus. **2.** Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc. așezată spre vest (**1**) față de un punct dat; popoarele, lumea din aceste regiuni; apus, occident.

vestálă s.f. (La romani) Preoteasă care întreținea focul sacru în templul zeiței Vesta. ▸ (P. ext.; azi livr.) Femeie virtuoasă. – Pl. *vestale.*

véstă s.f. Obiect de îmbrăcăminte, fără mâneci și fără guler, care acoperă partea superioară a corpului. – Pl. *veste.*

véste s.f. **1.** Știre. **2.** Faimă, renume. • *A-i merge* (sau *a i se duce*) *cuiva ~a* (*și povestea*) = a deveni foarte cunoscut pentru o faptă, o pățanie, o caracteristică. *A prinde de ~* = a afla. *Ce* (*mai*) *~-poveste* = ce (mai) e nou? ce se aude? *Fără* (*de*) *~* = deodată, pe neașteptate. – Pl. *vești.*

vestí vb.IV tr. **1.** A face cunoscut, a comunica cuiva ceva. **2.** A prevesti, a face să se prevadă. – Ind.pr. *vestesc,* pf.s. *vestii.*

vestiár s.n. **1.** Garderobă (**1**). **2.** Mică încă-pere la intrarea într-o locuință, unde se află cuierul cu haine. – Sil. *-ti-ar.* Pl. *vestiare.*

vestibúl s.n. **1.** Antreu. **2.** Prima cavitate a urechii interne. – **2** acc. *vestíbul.* Pl. **1** *vestibuluri,* **2** *vestibule.*

véstic,-ă adj. Care este situat la vest de un punct dat; specific țărilor și popoarelor din vest; apusean, occidental. – Pl. *vestici,-ce.*

vestígiu s.n. Rămășiță, urmă a unei culturi antice; obiect vechi, care amintește realități din trecut. – Sil. *-giu,* pr. *-gĭu.* Pl. *vestigii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

vestimentár,-ă adj. Referitor la vestimentație. – Pl. *vestimentari,-e.*

vestimentáție s.f. Ansamblul obiectelor de îmbrăcăminte aflate pe o persoană. – Sil. *-ți-e.* Pl. *vestimentații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

vestíre s.f. Acțiunea de a vesti. ▹ *Buna-Vestire* = numele unei sărbători religioase creștine, care se ține la 25 martie, ca aniversare a vestirii Fecioarei Maria de către arhanghelul Mihail despre nașterea lui Iisus Hristos. – Pl. *vestiri.* Numele sărbătorii scris cu inițiale majuscule.

vestít,-ă adj. Celebru, de renume. – Pl. *vestiți,-te.*

vestitór,-oáre adj. Care vestește, care prevestește. ▸ (Substantivat) Persoană care aduce vești, care anunță ceva, care prezice. – Pl. *vestitori,-oare.*

vestón s.n. Haină de uniformă (militară); sacou. – Pl. *vestoane.*

veșmânt s.n. Nume generic pentru orice obiect de îmbrăcăminte; (la pl.) totalitatea obiectelor de îmbrăcăminte ale cuiva. – Pl. *veșminte.*

vésnic,-ă adj. **1.** Care există de totdeauna și va exista întotdeauna; etern. **2.** (Fam.) Care are durată

lungă. ▸ (Adverbial) Întruna, mereu, necontenit. – Pl. *veșnici,-ce.*

veșnicíe s.f. Faptul de a fi veșnic (**1**); existență nelimitată în timp; eternitate, vecie. ▸ (Fam.) Perioadă de timp foarte lungă. – G.-D. *veșniciei.* Pl. *veșnicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

véșted,-ă adj. **1.** (Despre plante) Care și-a pierdut seva, prospețimea; ofilit, uscat, veștejit. ▸ (Despre terenuri) Cu vegetație ofilită, uscată. **2.** (Fig.; despre oameni și părți ale corpului lor) Lipsit de putere, de vigoare, fără vlagă. ▸ (Despre culori) Lipsit de strălucire, șters. – Pl. *veștezi,-de.*

veștejí vb.IV. **1.** Refl. și tr. (Despre plante și părți ale lor) A deveni sau a face să devină veșted (**1**); a se ofili, a se usca. **2.** Refl. (Fig.; despre oameni) A-și pierde forța, vigoarea, vioiciunea; (p. ext.) a îmbătrâni. – Ind.pr. *veștejesc,* pf.s. *veștejii*; cj.pers.3 *să veștejească.*

veștejít,-ă adj. Veșted (**1**). – Pl. *veștejiți, -te.*

veterán,-ă s.m. și f. **1.** S.m. Bărbat în vârstă care a luat parte la unul sau la mai multe războaie. ▸ (În Roma antică) Ostaș ieșit din cadrele armatei, care se bucura de anumite privilegii. **2.** S.m. și f. Persoană care a des-fășurat o lungă activitate în același loc de muncă, în aceeași profesie. – Pl. *veterani,-e.*

veterinár,-ă adj., s.m. **1.** Adj. Care se referă la prevenirea și tratarea bolilor la animale. **2.** S.m., adj. (Persoană) specializată în medicina veterinară (**1**). – Pl. *veterinari,-e.*

véto s.n. (Și în *drept de* ~) Drept al unei persoane sau al unui stat de a se opune adoptării unei hotărâri sau unei propuneri discutate în organizația din care face parte. – Art. *vétoul,* sil. *-to-ul.* Pl. *vetouri.*

vetúst,-ă adj. (Livr.) Învechit, perimat; arhaic. – Pl. *vetuști, -ste.*

véveriță s.f. Mamifer arboricol de talie mică, având coada lungă și stufoasă, blana roșcată sau neagră pe spate și albă pe piept. – Pl. *veverițe.*

vexá vb.I tr. (Livr.) A jigni, a ofensa; a con-traria. – Ind.pr. *vexez.*

vexát,-ă adj. (Livr.) Rănit în amorul-propriu; jignit, ofensat; contrariat. – Pl. *vexați,-te.*

vezicánt,-ă adj., s.n. (Substanță) care pro-duce bășicarea pielii și care se folosește în terapia unor afecțiuni. – Pl. *vezicanți,-te.*

vezícă s.f. (Anat.) Organ din interiorul corpului, în care se colectează urina adusă de la rinichi, pentru a fi eliminată prin uretră; (pop.) bășica udului. ▹ ~ *înotătoare* = organ al peștilor osoși, care, fiind plin cu gaze, permite ridicarea și coborârea acestora în apă. – Pl. *vezici.*

vezículă s.f. **1.** Formație anatomică mem-branoasă în formă de pungă, îndeplinind diferite funcții organice. **2.** ~ *biliară* = veziculă care colectează bila[2], pe care o evacuează apoi în duoden; (pop.) bășica fierii. – Pl. *vezicule.*

vía1 prep. Pe direcția..., pe ruta..., prin...

viá2 vb.I intr. (Înv.) A trăi, a viețui, a exista; a dura, a dăinui. – Ind.pr. pers.1 *viez,* pers.3 *viază*; ger. *viind*, sil. *-vi-ind.*

viábil,-ă adj. Care este capabil să trăiască, să dureze, să existe. – Sil. *vi-a-.* Pl. *viabili,-e.*

viabilitáte s.f. Faptul de a fi viabil. – Sil. *vi-a-.* G.-D. *viabilității.*

viadúct s.n. Construcție în formă de pod pe piloni înalți, care asigură continuitatea unei căi de comunicație peste o vale adâncă sau deasupra altei căi de comunicație. – Sil. *vi-a-.* Pl. *viaducte.*

viagér,-ă adj. (Despre un drept) Care este recunoscut unei persoane pe tot timpul vieții ei și care nu este transmisibil urmașilor. *Rentă viageră.* – Nu *viajer.* Pl. *viageri,-e.*

viáță s.f. **1.** Ansamblu de fenomene caracteristice organismelor animale și vegetale de la naștere până la moarte; faptul de a trăi, de a fi viu; stare a ceea ce este viu; existență a omului pe pământ. **2.** Timpul cuprins între nașterea și moartea unui individ. **3.** Mediul, condițiile materiale și morale în care se desfășoară existența unei ființe sau a unei colectivități. **4.** (În credințele religioase) *Viața de apoi* (sau *viitoare, de dincolo*) = existența de după moarte. •

A aduce pe cineva la ~ = a-l vindeca de o boală grea, a-l însănătoși. *A fi om de ~* = a fi vesel, dornic de petreceri. *Când ți-i viața mai dragă* = când nu te aștepți; când nici nu te gândești. *Cu prețul vieții* = cu orice risc, chiar dacă trebuie să mori. *Fără* (*pic de*) *~* = fără vlagă, fără vigoare, lipsit de vioiciune. *O ~ de om* = vreme îndelungată. *Pe ~* = pentru tot timpul cât trăiește cineva. *Pe ~ și pe moarte* = (despre lupte) cu înverșunare, punându-și în joc viața; din toate puterile. *Plin de ~* = energic, vioi, sănătos; vesel. – Sil. *via-.* Pl. *vieți.*

vibrá vb. I intr. **1.** (Despre corpuri sau medii) A avea vibrații, a trepida. ▸ (Despre aer, surse de lumină) A tremura, a licări. **2.** (De-spre sunete) A răsuna; (despre voce) a avea sonoritate tremurătoare (din cauza unei emoții). **3.** (Fig.; despre oameni) A fremăta sub impresia unei emoții, a se manifesta cu putere; a trăi intens. – Sil. *vi-bra.* Ind.pr. *vibrez.*

vibránt,-ă adj. **1.** Vibrator (**1**). **2.** Care produce sunete (puternice). **3.** (Fig.) Care produce o emoție puternică; impresionant. – Sil. *vi-brant.* Pl. *vibranți,-te.*

vibratíl,-ă adj. Care vibrează (**1**); care poate avea vibrații. – Sil. *vi-bra-.* Pl. *vibratili,-e.*

vibratór,-oáre adj., s.n. **1.** Adj. Care produce vibrații; vibrant. **2.** S.n. Aparat care produce vibrații electrice (folosit pentru masaj). **3.** S.n. Mașină care servește la îndesarea materialelor granulare sau păstoase, prin vibrare. **4.** S.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia curentul electric continuu se transformă în curent alternativ. – Sil. *vi-bra-.* Pl. *vibratori,-oare.*

vibrație s.f. Mișcare oscilatorie periodică, cu frecvență relativ înaltă (a corzilor, a tubu-rilor sonore etc.). – Sil. *vi-bra-ți-e.* G.-D. *vibrației.* Pl. *vibrații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

vibrión s.m. Tip de bacterii în formă de virgulă. – Sil. *vi-bri-on.* Pl. *vibrioni.*

vicár s.m. Preot sau episcop care ține locul unui demnitar bisericesc de rang mai înalt. – Pl. *vicari.*

vicariát s.n. **1.** Funcția sau demnitatea de vicar. **2.** Teritoriu supus autorității vicarului. – Sil. *-ri-at.* Pl. *vicariate.*

vicepreședínte,-ă s.m. și f. Locțiitor al unui președinte. – Sil. *-ce-pre-.* Pl. *vicepreședinți, -te.*

viceréctor s.m. Prorector. – Pl. *vicerectori.*

vicerége s.m. Înalt demnitar care conduce o provincie sau o colonie în numele regelui ori care guvernează în absența regelui. – Pl. *viceregi.*

vicevérsa adv. Inversând situațiile, lucrurile; invers, contrar.

viciá vb.I tr. **1.** A strica, a altera aerul. **2.** (Fig.) A corupe, a deprava. **3.** (Jur.) A introduce un viciu (**3**) la încheierea unui act juridic. – Sil. *-ci-a.* Ind.pr. pers.1 *viciez,* pers.3 *viciază*; ger. *viciind*, sil. *-ci-ind.*

viciát,-ă adj. **1.** (Despre aer) Stricat, alterat. **2.** (Despre oameni) Cu vicii (**1**); vicios. **3.** (Jur.; despre acte) Care are un viciu (**3**), care nu este valabil. – Sil. *-ci-at.* Pl. *viciați,-te.*

vicinál,-ă adj. (Despre drumuri) Care leagă două localități rurale vecine. – Pl. *vicinali,-e.*

viciós,-oásă adj. **1.** (Despre oameni) Viciat (**2**). **2.** Cu defecte, cu lipsuri. **3.** (Jur.; despre acte, dispoziții etc.) Care nu îndeplinește condițiile legale. – Sil. *-ci-os.* Pl. *vicioși,-oase.*

vicisitúdine s.f. (Mai ales la pl.) Serie de întâmplări neplăcute, grele; suferință, necaz, nenorocire. – Pl. *vicisitudini.*

víciu s.n. **1.** Pornire statornică spre a comite fapte rele, imorale; deprindere urâtă; năravi, patimă. **2.** Defect, cusur, neajuns, lipsă. **3.** (Jur.) Neîndeplinirea condițiilor legale în întocmirea unui act cu caracter juridic. – Nu *vițiu.* Sil. *-ciu,* pr. *-cĭu.* Pl. *vicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

vicleán,-ă adj. **1.** Care își ascunde intențiile reale; fățarnic, perfid; șiret, șmecher. **2.** Rău, crud, hain. – Sil. *vi-clean.* Pl. *vicleni,-e.*

vicleím s.n. Irozi. – Sil. *vi-cle-.* Pl. *vicleimuri.*

vicleníe s.f. Însușirea de a fi viclean (**1**); (pop.) vicleșug. – Sil. *vi-cle-*. G.-D. *vicleniei*. Pl. *viclenii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-*.

vicleșúg s.n. Viclenie. – Sil. *vi-cle-*. Pl. *vicleșuguri.*

vicónte s.m. Titlu nobiliar în unele țări din Europa, inferior contelui și superior baro-nului. – Pl. *viconți.*

vicontésă s.f. Soție sau fiică de viconte. – Pl. *vicontese.*

víctimă s.f. Persoană care suferă din punct de vedere fizic, psihic sau pe plan material din cauza greșelilor proprii sau ale altora; persoană care suferă de pe urma unei întâmplări nefericite. – Pl. *victime.*

victórie s.f. **1.** Succes repurtat asupra inamicului într-o luptă, într-un război etc.; biruință, izbândă. **2.** Succes obținut într-o competiție sportivă. **3.** Triumf al unei idei, al unei teorii etc. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *victoriei.* Pl. *victorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

victoriós,-oásă adj. **1.** Care a obținut o victorie, învingător. **2.** În care s-a obținut o victorie. *Bătălie victorioasă.* – Sil. *-ri-os.* Pl. *victorioși,-oase.*

vid,-ă adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Spațiu) gol, lipsit de substanță. **2.** S. n. (Fiz.) Stare de rarefiere înaintată a materiei; vacuum. – Pl. adj. *vizi,-de*, s.n. *viduri.*

vidá vb.I tr. A realiza vid într-un spațiu închis; a evacua gazul dintr-un recipient. – Ind.pr. *videz.*

vidanjá vb.I tr. A goli, a curăța bazinele în care se colectează apele menajere, ale clo-setelor rudimentare etc. – Ind.pr. pers.1 *vidanjez,* pers.3 *vidanjează,* pers.4 *vidanjăm.*

vidanjór s.m. Persoană care vidanjează. – Pl. *vidanjori.*

vídeo adj.invar., s.n. **1.** Adj.invar. Care se referă la sistemele de transmitere a imaginii. **2.** S.n. Videocasetofon. – Sil. *-de-o.* Pl. *videouri*

videocasétă s.f. Casetă pentru videocase-tofon, pe care se imprimă simultan sunete și imagini. – Sil. *-de-o-*. Pl. *videocasete.*

videocasetofón s.n. Aparat de înregistrare și redare sau numai de redare simultană a imaginii și a sunetului, în general pe bandă magnetică închisă în casetă; (fam.) video. – Sil. *-de-o-*. Pl. *videocasetofoane.*

videoclíp s.n. Film scurt care ilustrează un cântec sau prezintă un artist, o reclamă etc. (pentru a trezi interesul față de cele prezen-tate). – Sil. *-de-o-clip.* Pl. *videoclipuri.*

vídră s.f. **1.** Mamifer carnivor care trăiește pe malul apelor, cu corp lung de cca 120 cm, acoperit de o blană deasă, cafenie-roșcată, având membrane între degete; lutră. **2.** Lutru. – Sil. *vi-dră.* Pl. *vidre.*

víe s.f. Plantație de viță de vie. – G.-D. *viei*. Pl. *vii,* art. *viile,* sil. *vi-i-*.

viér1 s.m. Persoană care îngrijește și păzește o vie. – Sil. *vi-er.* Pl. *vieri.*

vier2 s.m. Porc necastrat. ▸ Porc mistreț mas-cul. – Monosilabic. Pl. *vieri.*

viermănós,-oásă adj. Cu viermi; atacat de viermi. – Sil. *vier-*. Pl. *viermănoși,-oase.*

viérme s.m. **1.** Nume dat unor animale nevertebrate, cu corpul moale, alungit, lipsit de apendice; (pop.) nume dat larvelor de insecte. ▹ *~ de mătase* = larva unor specii de fluturi care produc gogoșile de mătase. **2.** Om de nimic, netrebnic. • *A avea* (sau *a-l roade*) *un ~ la inimă* = a fi chinuit de o grijă. *Îl mănâncă viermii de viu,* se spune despre o persoană foarte leneșă sau murdară. – Nu *verme.* Sil. *vier-*. Pl. *viermi.*

viermuí vb.IV intr. (Despre o mulțime de ființe) A se mișca neîncetat; a forfoti, a mișuna. – Sil. *vier-*. Ind.pr. pers.6 *viermuiesc.*

viers s.n. (Pop.) Voce; melodie. – Monosi-labic. Pl. *viersuri.* Par. *vers.*

viespár1 s.m. Pasăre răpitoare de zi, de mărimea unei găini, cu penajul brun; se hră-nește cu insecte, în special cu albine și viespi (**1**). – Sil. *vies-*. Pl. *viespari.*

viespár2 s.n. Cuib de viespi (**1**). ▸ (Fig.) Mulțime care mișună. – Sil. *vies-*. Pl. *viespare.*

viéspe s.f. **1.** Nume dat unor insecte ase-mănătoare albinelor, cu corpul de culoare închisă cu dungi galbene, care trăiesc fie izolat, fie în roiuri; la partea posterioară a abdomenului, femela are un ac veninos. **2.** (Fig.) Femeie rea. – Nu *vespe.* Sil. *vies-*. Pl. *viespi.*

vietáte s.f. Ființă (**1**). – Sil. *vi-e-*. Pl. *vietăți.*

vietnaméz,-ă s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din poporul constituit ca națiune în Vietnam. **2.** Adj. Care se referă la Vietnam sau la populația lui. ▸ (Substantivat, f.) Limba vorbită de vietnamezi (**1**). – Sil. *viet-*. Pl. *vietnamezi,-e.*

viețuí vb.IV intr. **1.** A se afla în viață, a trăi. **2.** A-și petrece viața într-un anumit loc sau împreună cu cineva. – Sil. *vie-ți-u-i.* Ind.pr. *viețuiesc,* pf.s. *viețuii.*

viețuitór,-oáre adj., s.m. și f. (Ființă) care este în viață, care trăiește. – Sil. *vie-ți-u-i-*. Pl. *viețuitori,-oare.*

viézure s.m. Mamifer carnivor cu blana cenușie și aspră, cu o bandă neagră de o parte și de alta a capului, întinsă de la nas până la urechi, cu picioarele scurte și capul lunguieț; bursuc. – Sil. *vie-*. Pl. *viezuri.*

vífor s.n. Vânt puternic, furtună însoțită de obicei de ninsoare. – Pl. *vifore.*

vigilént,-ă adj. Care manifestă sau denotă vigilență. – Pl. *vigilenți,-te.*

vigilénță s.f. Observare atentă, suprave-ghere susținută a ceea ce se întâmplă în jur, pentru a preveni (sau a descoperi) acțiuni ostile. – Pl. *vigilențe.*

vigoáre s.f. **1.** Putere, forță (fizică sau psi-hică), energie (de a acționa); vitalitate. • *A intra în ~* = (despre legi, dispoziții etc.) a fi pus în practică, a fi aplicat. *În ~* = (despre legi, dispoziții etc.) valabil (în momentul res-pectiv). – G.-D. *vigorii,* neart. *vigori.*

vigurós,-oásă adj. Plin de vigoare, puternic, robust. – Pl. *viguroși,-oase.*

viitór,-oáre adj., s.n. **1.** Adj. Care va veni, va fi, va exista în perioada următoare. ▹ (Gram.) *Timpul ~* (și substantivat, n.) = timp al verbului care exprimă o acțiune ulterioară momentului în care se vorbește. **2.** S.n. Timp care vine după prezent. *Viitorul și trecutul/ Sunt a filei două fețe* (Eminescu). **3.** S.n. Situație, stare viitoare (**1**) pe care și-o creează cineva; perspectivă de viață a cuiva. • *De* (sau *cu*) *~* = cu bune perspective de dezvoltare; cu posibilități de a ajunge la o situație materială bună. *Pe* (sau *în*) *~* = de acum înainte. – Sil. *vi-i-*. Pl.adj. *viitori,-oare.*

viitoríme s.f. Generațiile viitoare. – Sil. *vi-i-*. G.-D. *viitorimii.*

viitorologíe s.f. Futurologie. – Sil. *vi-i-*. G.-D. *viitorologiei.*

viitúră s.f. **1.** Creștere bruscă a nivelului unei ape curgătoare în urma ploilor torențiale sau a topirii rapide a zăpezilor. **2.** Mâl, pietriș, bolovani etc. aduși de apele curgătoare în revărsare. – Sil. *vi-i-*. Pl. *viituri.*

vijelíe s.f. Furtună puternică. – G.-D. *vijeliei.* Pl. *vijelii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-*.

vijelióș,-oásă adj. Cu vijelie; ca vijelia. – Sil. *-li-os.* Pl. *vijelioși,-oase.*

vikíng s.m. (La pl.) Nume dat populațiilor normande din nordul Europei, care, în sec. 8-11, au întreprins expediții (pe mare) în Europa și în America de Nord; (la sg.) persoană care făcea parte din una dintre aceste populații. – Pl. *vikingi.*

vílă s.f. Locuință luxoasă (de obicei cu două, trei niveluri), înconjurată de grădină sau de un parc. – Pl. *vile.*

vilbrochén s.n. (Tehn.) Arbore cotit. – Sil. *vil-bro-*. Pl. *vilbrochene.*

vileág s.n. (Înv. și pop.) Lume; mulțime de oameni • *A da în ~* = a face cunoscut (un secret), a divulga.

vilegiatúră s.f. Petrecere a unei perioade de timp (mai ales vara) la țară, la munte sau la mare, pentru a se odihni ori a se recrea. – Sil. *-gi-a-*. Pl. *vilegiaturi.*

vilegiaturíst,-ă s.m. și f. Persoană care se află în vilegiatură. – Sil. *-gi-a-*. Pl. *vilegia-turiști,-ste.*

vin s.n. Băutură alcoolică obținută prin fermentarea mustului de struguri. – Pl. *vinuri* „sorturi".

vinăríță s.f. Plantă erbacee cu flori mici, albe; uscată, degajă miros plăcut, fiind folosită la parfumarea rufelor sau la aromarea unor băuturi. – Pl. *vinarițe.*

vínă s.f. Act care contravine legii civile sau morale; faptă reprobabilă, greșeală. • *A da vina pe cineva* (sau *pe ceva*) = a învinui pe cineva sau ceva. *A face cuiva o ~ din* (sau *pentru*) *ceva* = a considera o faptă a cuiva drept greșeală, a-i imputa. *Bată-l vina!,* exprimă o dojană cu o nuanță de simpatie. *De ~* = vinovat. *Din vina...* = din cauza... – Pl. *vini.*

vínclu s.n. **1.** Unealtă de lemn sau de metal cu ajutorul căreia se pot trasa unghiuri drepte. **2.** Piesă cu două aripi, care formează între ele un unghi, folosită pentru consolidarea sau protejarea unui element de construcție. – Sil. *vin-clu.* Pl. *vincluri.*

vínde vb.III. **1.** Tr. A ceda cuiva dreptul de proprietate asupra unui bun, în schimbul unei sume de bani; a oferi ceva spre vânzare, a face comerț. **2.** Refl. (Despre mărfuri) A găsi cumpărători, a avea căutare. **3.** Refl. (Despre oameni) A se înjosi în schimbul unui avantaj material. **4.** Tr. A trăda (pentru un interes material); a denunța, a pârî. • *A-și ~ scump pielea* = a se apăra cu îndârjire, cauzând pierderi mari dușmanului. *A ~ pielea ur-sului din pădure* = a promite un lucru pe care nu-l ai, a face planuri în legătură cu un lucru pe care (încă) nu-l posezi. – Ind.pr. *vând,* pf.s. *vândui*; ger. *vânzând*; part. *vândut.*

vindecá vb.I. **1.** Tr. și refl. A (se) face sănătos, a face pe cineva să scape sau a scăpa de o boală; a (se) însănătoși. **2.** Refl. (Despre boli) A înceta să mai existe; (despre răni, tăieturi) a se închide, a se cicatriza. **3.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) elibera de o su-părare, de un rău moral, de un viciu. – Ind. pr. *víndec.*

vindicatív,-ă adj. (Livr.) Răzbunător. – Nu *vindecativ.* Pl. *vindicativi,-e.*

víneri s.f. A cincea zi a săptămânii. ▹ *Vinerea mare* = ultima vineri din postul Paștilor, în care creștinii țin post sever. ▸ (Adverbial) În cursul zilei de vineri (imediat precedentă sau următoare); (în forma *vinerea*) în fiecare vineri. – Art. *vinerea.* Pl. *vineri.*

vineríță s.f. Plantă erbacee, înaltă până la 40 cm, cu frunzele dispuse în rozetă, cu flori albastre, folosită în medicina populară contra hemoragiilor. – Pl. *vinerițe.*

vineț́eá s.f. (Bot.) **1.** (Pop.) Albăstrea. **2.** (În forma *vineț́ică*) Nume dat mai multor specii de ciuperci (unele comestibile), cu pălăria tare, cărnoasă, de culoare albă, purpurie sau portocalie. – Art. *vineț́eaua.* Pl. *vineț́ele.* Var. **vineț́ícă** s.f.

vineț́eálă s.f. (Pop.) Vânătaie. – Pl. *vineț́eli.*

vineț́ícă s.f. v. **vineț́ea.**

vinícol,-ă adj. Referitor la vin și la produ-cerea și păstrarea lui. – Pl. *vinicoli,-e.*

viniétă s.f. Mic desen folosit ca ornament la începutul ori la sfârșitul unui capitol sau al unei cărți. – Sil. *-nie-.* Pl. *viniete.*

vinifér,-ă adj. Care produce vin; (despre terenuri) pe care se cultivă viță de vie. – Pl. *viniferi,-e.*

vinificáție s.f. Ansamblul operațiilor nece-sare obținerii vinului din struguri. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *vinificației.* Pl. *vinificații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

viníl s.n. (Chim.) Radical obținut prin în-depărtarea unui atom de hidrogen din mo-lecula etilenei, fiind constituent fundamental al multor rășini sintetice.

vinilín s.n. Denumire comercială romă-nească a unei rășini sintetice prelucrate în foi.

vinotécă s.f. Colecție de vinuri din diferite soiuri și din ani de recoltă diferiți. – Pl. *vinoteci.*

vinovát,-ă adj. Care a săvârșit un act de încălcare a legii civile sau morale; care a comis o faptă repro-babilă; (despre faptele și comportările oamenilor) care nu este permis, care este condamnabil. – Pl. *vinovați,-te.*

vinovăție s.f. Starea celui vinovat; culpabi-litate. – Pl. *vinovății,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-*.

vintír s.n. Unealtă de pescuit alcătuită din-tr-un sac de plasă întins pe mai multe cercuri așezate unul deasupra altuia. – Pl. *vintire.*

vioáră s.f. Instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanță cu patru coarde întinse peste una dintre fețe, care vibrează când sunt atinse cu arcușul sau ciupite cu degetele. – Sil. *vi-oa-*. Pl. *viori.* Par. *violă.*

viói,-oáie adj. **1.** Plin de viață; sprinten, iute (în mișcări); ager, isteț. ▸ (Despre ochi, privire, înfățișare) Radios, luminos. **2.** (Despre melodii, cântece, dansuri) Cu ritm accelerat, săltăreț. – Pl. *vioi,-oaie.*

vioiciúne s.f. **1.** Sprinteneală (în mișcări), agilitate; avânt, însuflețire. **2.** Agerime a minții, istețime, spontaneitate. – Sil. *vi-o-i-ciu-*. G.-D. *vioiciunii,* neart. *vioiciuni.*

viól s.n. Fapta comisă de un bărbat constând în a avea raport sexual cu o persoană de sex feminin prin constrângere, făcând uz de forță. – Sil. *vi-ol.* Pl. *violuri.*

violá vb.I tr. **1.** A încălca, a nesocoti, a nu respecta o lege, o poziție, un drept, un anga-jament etc. **2.** A pătrunde undeva cu forța, prin abuz. **3.** A comite un viol. – Sil. *vi-o-*. Ind.pr. *violez.*

violacéu,-cée adj., s. **1.** Adj., s.n. (Culoare) care bate în violet. **2.** S.f. pl. Familie de plante dicotiledonate, al cărei tip este vioreaua. – Sil. *vi-o-*. Pl. *violacei,-cee,* sil. *-ce-e,* scris nu *-ceie.*

violáre s.f. Acțiunea de a viola. ▹ *~ de domiciliu* = pătrundere într-o locuință, fără drept, cu forța sau în alt mod și fără con-simțământul persoanei care o folosește. – Sil. *vi-o-*. Pl. *violări.*

violă s.f. Instrument muzical asemănător viorii, dar mai mare decât aceasta și având sunetul mai grav. – Sil. *vi-o-*. Pl. *viole.* Par. *vioară.*

violént,-ă adj. **1.** Care se produce sau acționează cu putere, cu intensitate mare. ▸ (Despre lumină, culori) Viu, intens, țipător. **2.** (Despre oameni) Care se înfurie ușor, care recurge repede la forță pentru a-și impune propria voință. ▸ (Despre manifestări ale oamenilor) Care trădează violență, agresivitate. **3.** Care se face cu forța, brutal. ▹ *Moarte ~ă* = moarte care nu este naturală, ci este provocată de un accident, de o crimă etc. – Sil. *vi-o-*. Pl. *violenți,-te.*

violentá vb.I tr. A comite un act de violență (fizică sau morală). – Sil. *vi-o-*. Ind.pr. *vio-lentez.*

violénță s.f. **1.** Însușirea a ceea ce este violent. **2.** Nestăpânire, vehemență în vorbe sau în fapte. **3.** Folosire a forței brutale; faptă violentă. – Sil. *vi-o-*. Pl. *violențe.*

violét,-ă adj., s. **1.** Adj. Care are culoarea viorelei. **2.** S.n. Una dintre culorile funda-mentale ale spectrului luminii, situată la marginea acestuia, spre lungimile de undă mici. **3.** S.f. (Bot.) Viorea. – Sil. *vi-o-*. Pl. *violeți,-te.*

violoncél s.n. Instrument muzical asemănă-tor viorii, dar de proporții mult mai mari și având un registru mai grav, la care se cântă ținându-l vertical, sprijinit jos. – Sil. *vi-o-*. Pl. *violoncele.*

violoncelíst,-ă s.m. și f. Persoană care cântă la violoncel. – Sil. *vi-o-*. Pl. *violoncelișți, -ste.*

violoníst,-ă s.m. și f. Persoană care cântă la vioară. – Sil. *vi-o-*. Pl. *violoniști,-ste.*

vioreá s.f. Nume dat unor plante erbacee, cu flori violete, având un pinten în care se află glandele producătoare de nectar; violetă. – Sil. *vi-o-*. Pl. *viorele.* Var. **viorícă** s.f., sil. *vi-o-*.

vioríu,-íe adj. De culoarea viorelei. – Sil. *vi-o-*. Pl. *viorii.*

vip s.n. Persoană foarte importantă. – Pl. *vipuri.*

víperă s.f. Șarpe veninos din regiunile de munte, lung până la 50 cm, având pe cap o pată de culoare închisă în formă de V, iar pe spate o dungă neagră în zigzag; (pop.) năpârcă. ▹ *~ă cu corn* = specie de viperă mai mare și mai veninoasă decât cea obiș-nuită, având deasupra botului un fel de corn. • *Pui de ~* = om rău. – Pl. *vipere.*

víplă s.f. Aliaj de oțel cu crom și nichel, inoxidabil și rezistent la acțiunea corosivă a unor acizi, folosit în tehnica dentară. – Sil. *vi-plă.* G.-D. *viplei.*

vipúșcă s.f. Garnitură îngustă de altă culoare, fixată la unele uniforme de-a lungul cusăturii exterioare a pantalonilor. – Pl. *vipúști.*

virá vb.I **1.** Intr. (Despre vehicule) A schimba direcția de mers, descriind o curbă. **2.** Tr. (Cont.) A face un virament. – Ind.pr. *virez.*

viráj s.n. **1.** Faptul de a vira (**1**). **2.** Traiectorie curbă descrisă de un vehicul în mers. **3.** Porțiune curbă de șosea cu raza de curbură mică. – Pl. *viraje.*

virál,-ă adj. (Despre boli) Virotic. – Pl. *vi-rali,-e.*

viramént s.n. **1.** Plată fără numerar, făcută prin trecerea la bancă a unei sume de bani din contul plătitorului în contul beneficiarului; document pe baza căruia se face o asemenea plată. **2.** Trecerea unei sume dintr-un cont în altul. – Pl. *viramente.*

virán,-ă adj. (Despre terenuri din cuprinsul unei localități) Pe care nu s-a construit nimic și care, de obicei, nu este îngrădit. – Pl. *vi-rani,-e.*

virgín,-ă adj. **1.** (Despre oameni) Care nu a avut niciodată relații sexuale; cast, neprihănit. **2.** (Fig.; despre locuri, păduri) Care nu a fost explorat sau exploatat. – Pl. *virgini,-e.*

virginitáte s.f. **1.** Însușirea de a fi virgin (**1**). **2.** (Fig.) Curățenie morală; puritate, candoare. – Pl. *virginități.*

vírgulă s.f. **1.** Semn de punctuație ă,î care delimitează grafic unele părți de propoziție în cadrul propoziției sau unele propoziții în cadrul frazei. **2.** Semn grafic în formă de virgulă (**1**) prin care se desparte, într-un număr zecimal, partea întreagă de partea zecimală. – Pl. *virgule.*

viríl,-ă adj. Care aparține sexului masculin, specific bărbatului. ▸ Care exprimă bărbăție, vigoare, forță. – Pl. *virili,-e.*

virilitáte s.f. Însușirea de a fi viril; (p.ext.) bărbăție, vigoare, forță. – G.-D. *virilității,* neart. *virilități.*

viroágă s.f. Vale mică, formată de ploi, de inundații, de abaterea unui râu din albia sa etc. – Pl. *viroage.*

virótic,-ă adj. Referitor la virus; datorat unui virus; viral. – Pl. *virotici,-ce.*

virózǎ s.f. Boală provocată de un virus. – Pl. *viroze.*

virtuál,-ă adj. Care există doar ca posibi-litate, fără a fi transpus în fapt. – Sil. *-tu-al.* Pl. *virtuali,-e.*

virtualitáte s.f. Însușirea de a fi virtual. – Sil. *-tu-a-.* Pl. *virtualități.*

virtuós,-oásă adj. (Despre oameni) Înzestrat cu virtute (**1**); plin de virtuți (**2**); (despre manifestările oamenilor) care denotă virtute; cinstit, corect. – Sil. *-tu-os.* Pl. *virtuoși,-oase.* Par. *virtuoz.*

virtuóz s.m. Artist instrumentist sau solist vocal care stăpânește în mod desăvârșit tehnica execuției muzicale. – Sil. *-tu-oz.* Pl. *virtuozi.* Par. *virtuos.*

virtuozitáte s.f. Însușirea de a stăpâni în mod desăvârșit tehnica unei arte (în special a interpretării unei bucăți muzicale cu un instrument sau cu vocea); (p. ext.) măiestrie manifestată într-un anumit domeniu. – Sil. *-tu-o-.* Pl. *virtuozități.*

virtúte s.f. **1.** Însușire a caracterului care constă în respectarea consecventă a idealurilor morale, a principiilor și normelor etice; integritate morală. **2.** Pornire statornică spre un anumit fel de fapte morale (ex. curajul, omenia). • *În ~a...* = ca urmare a..., pe baza... – Pl. *virtuți.*

virulént,-ă adj. **1.** (Despre virusuri, microbi) Care prezintă o mare toxicitate. **2.** (Fig.) Violent, distrugător, nimicitor. – Pl. *virulenți, -te.*

virulénță s.f. **1.** Capacitate a unor microbi patogeni de a pătrunde într-un organism și de a se înmulți în țesuturi, provocând boli infecțioase; gradul de intensitate infecțioasă a unei boli. **2.** (Fig.) Însușirea de a fi virulent (**2**). – Pl. *virulențe.*

vírus s.n., s.m. **1.** S.n., s.m. Microorganism, agent patogen invizibil cu microscopul obișnuit, care se înmulțește numai în interiorul celulelor vii și provoacă boli infecțioase la om, la animale și la plante; (p. ext.) toxina acestui agent. **2.** S.m.

(Inform.) Program care, introdus într-un mod insidios în calculator, afectează anumite fișiere ale acestuia, provocând efecte dorite de către creatorul programului respectiv. – Pl. n. *virusuri*, m. *viruși*.

vis s.n. **1.** Activitate psihică nedirijată, care se manifestă în somn sub forma unor imagini sau idei nesupuse logicii și a căror amintire se păstrează uneori și după trezire. **2.** (Fig.) Reverie, visare, meditație. **3.** (Fig.) Iluzie, închipuire deșartă, himeră. ▸ Dorință arzătoare, plan statornic. • *A-și vedea ~ul cu ochii* = a-și vedea împlinită o dorință. *Ca prin* (sau *în*) *~* = (în legătură cu „a auzi", „a vedea" etc.) slab, neclar, vag, confuz. *De ~* = neverosimil de frumos; minunat. *Nici prin ~ nu mi-a trecut* = niciodată nu m-am gândit la... – Pl. *visuri* și *vise*.

visá vb.I **1.** Tr. A avea un vis (**1**), a vedea în vis pe cineva sau ceva; (refl.) a se vedea în vis (**1**). **2.** Intr. A se lăsa în voia gândurilor, a imaginației; a medita. **3.** Tr. A dori ceva cu ardoare; a râvni, a aspira la ceva. • *Când nici nu visezi* sau *când cu gândul nu visezi* = pe neașteptate. *Unde te visezi?* = unde crezi că te afli?, unde te trezești? – Ind.pr. *visez*.

visătór,-oáre adj., s.m. și f. (Persoană) predispusă la reverie, înclinată spre contemplație; (p. ext.) (persoană) lipsită de simț practic. – Pl. *visători,-oare*.

viscerál,-ă adj. Referitor la viscere, care aparține viscerelor. – Pl. *viscerali,-e*.

víscere s.n.pl. Denumire dată organelor care se află în marile cavități ale corpului (în special în cavitatea abdominală).

víscol s.n. Vânt puternic cu ninsoare, care spulberă și troienește zăpada. – Pl. *viscole*.

viscolí vb.IV intr. A bate vânt puternic, în rafale, spulberând zăpada. – Ind.pr. pers.3 *viscolește*.

viscóză s.f. Substanță obținută din celuloză de lemn de conifere, de stuf etc., folosită la fabricarea unor fibre textile artificiale, elastice și rezistente. ▸ Mătase artificială. – Nu *vâs-coză*. Pl. *viscoze*.

viscozitáte s.f. Proprietate a fluidelor de a opune rezistență la curgere, datorită frecării interioare. – Nu *văscozitate*. Pl. *viscozități*.

vistiér s.m. (În evul mediu, în Țara Romă-nească și în Moldova) Mare dregător care avea în grija sa vistieria statului, repartizarea și încasarea dărilor etc. – Sil. *-ti-er*. Pl. *vistieri*.

vistieríe s.f. (În evul mediu, în Țara Romă-nească și în Moldova) Instituție care admi-nistra tezaurul țării; localul în care se păstra acest tezaur. – Nu *visterie*. Sil. *-ti-e-*. G.-D. *vistieriei*. Pl. *vistierii*, art. *-riile*, sil. *-ri-i-*.

vișin s.m. Pom fructifer, cu frunze lucioase, dințate, cu flori albe. – Pl. *vișini*.

vișinátă s.f. Băutură alcoolică preparată din vișine și alcool. – Pl. *vișinate* „sortimente".

víșină s.f. Fructul vișinului, mic, sferic, cărnos, de culoare roșie închisă, cu gust acrișor. – Pl. *vișine*.

vișiníu,-íe adj., s.n. (Culoare) roșie închisă a vișinei coapte. – Pl.adj. *vișinii*.

vitál,-ă adj. **1.** Care este caracteristic sau esențial pentru viață; care aparține vieții. **2.** Fundamental, esențial, indispensabil. – Pl. *vitali,-e*.

vitalitáte s.f. Intensitate a proceselor de viață; putere vitală, vigoare, tărie, energie. – G.-D. *vitalității*, neart. *vitalități*.

vitamínă s.f. Nume dat unor substanțe organice cu structură chimică diversă, cu rol esențial în desfășurarea normală a proceselor biologice și care se găsesc în alimente sau se prepară pe cale sintetică. – Pl. *vitamine*.

vitaminós,-oásă adj. Care conține vitamine, bogat în vitamine. – Pl. *vitaminoși,-oase*.

vítă s.f. Nume generic dat animalelor domestice mari, în special cornutelor. – Pl. *vite*.

viteáz,-ă adj. Care dă dovadă de curaj, dârz, neînfricat, curajos. – Pl. *viteji,-ze*.

vitejésc,-eáscă adj. Care este specific vite-jilor, de viteaz. – Pl. *vitejești*.

vitejíe s.f. **1.** Însușirea celui viteaz. **2.** (Mai ales la pl.) Faptă de viteaz. – G.-D. *vitejiei.* Pl. **2** *vitejii,* art. *-jiile,* sil. *-ji-i-.*

vitézǎ s.f. **1.** Faptul de a fi iute în mișcări, în deplasare etc., rapiditate în deplasare. **2.** (Fiz.) Raportul dintre variația unei mărimi și timpul în care s-a produs această variație; raportul dintre spațiul parcurs de un mobil și timpul consumat pentru parcurgere. • *A băga pe cineva în ~* = a sili pe cineva să acționeze repede, prompt. *În ~* = foarte repede. – Pl. *viteze.*

vitícol,-ă adj. Referitor la cultura viței de vie; (despre regiuni, ținuturi) în care se cultivă pe scară largă vița de vie. – Pl. *viticoli,-e.*

viticultór s.m. Persoană care se ocupă de cultivarea viței de vie; specialist în viticultură. – Pl. *viticultori.*

viticultúră s.f. **1.** Cultivarea viței de vie. **2.** Știință care se ocupă cu studiul metodelor de cultivare a viței de vie. – G.-D. *viticulturii,* neart. *viticulturi.*

vitráliu s.n. Fereastră decorativă formată din plăci de sticlă colorată sau pictată, montate în cadre metalice. – Sil. *vi-tra-liu,* pr. *-liu.* Pl. *vitralii,* art. *-liile,* sil. *-li-i-.*

vítreg,-ă adj. **1.** (Cu referire la natura înru-dirii reciproce dintre părinți și copii sau a copiilor între ei) Între care nu există o legătură de sânge, înrudirea rezultând dintr-o nouă căsătorie a unuia dintre părinți. **2.** (Fig.) Dușmănos, ostil; nefavorabil, potrivnic. – Sil. *vi-treg.* Pl. *vitregi,-ge.*

vitregí vb.IV tr. A trata cu răutate, cu duș-mănie. – Sil. *vi-tre-.* Ind.pr. *vitregesc,* pf.s. *vitregii.*

vitregíe s.f. Dușmănie, răutate, adversitate. – Sil. *vi-tre-.* G.-D. *vitregiei.* Pl. *vitregii,* art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

vitrínă s.f. **1.** Spațiu amenajat într-un magazin în spatele ferestrei dinspre stradă, unde sunt expuse mărfurile la vederea trecătorilor; galantar. **2.** Mobilă în formă de masă, în care sunt expuse, sub sticlă, piese dintr-un muzeu, obiecte dintr-un magazin etc. **3.** Mobilă în formă de dulap cu rafturi și uși de sticlă, în care sunt expuse bibelouri, porțelanuri etc. – Sil. *vi-tri-.* Pl. *vitrine.*

vitriól s.n. (Pop.) Acid sulfuric. – Sil. *vi-tri-ol.*

víță s.f. **1.** (Și în *~ de vie*) Numele mai multor plante cu rădăcini puternice, cu lăstari subțiri, cu frunze mari crestate adânc și cu flori mici, verzi, dispuse în ciorchine; fructul acestor plante este strugurele, din care se face vinul. ▸ (P. ext.) Vrej de orice plantă. **2.** (Fig.) Descendent, urmaș; (p.ext.) neam; soi, fel. **3.** Șuviță de păr; fir, șuviță dintr-o împletitură, dintr-o răsucitură etc. • *De ~* = de origine aleasă, nobilă. – Pl. *vițe.*

viteá s.f. Puiul de sex feminin al vacii (până la un an). – Art. *viteua.* Pl. *vițele.* Var. **vițícă** s.f., pl. *vițele.*

vițél s.m. Puiul de sex masculin al vacii (până la un an). • *A sta* (sau *a se uita, a rămâne*) *ca ~ul la poarta nouă* = a sta (sau a se uita, a rămâne) nedumerit, dezorientat în fața unei situații noi sau neașteptate. *A trăi ca ~ul la oraș* = a trăi foarte rău, greu. – Pl. *viței.*

vițícă s.f. v. **viteá**.

viu, víe adj. **1.** Care trăiește, care este în viață. ▹ *Carne vie* = rană deschisă, care sângerează. ▸ Care persistă, care dăinuie încă. *Obicei viu.* ▹ *Limbă vie* = limbă care se vorbește, care este în circulație. **2.** Plin de vitalitate; sprinten, energic. ▸ (Despre ochi, priviri) Care strălucește de vioiciune, de inteligență; ager, vioi. ▸ (Despre lumină) Puternic, orbitor; (despre foc) care arde cu flacără puternică. ▸ (Despre culori) Aprins, strălucitor. **3.** (Despre abstracte) Intens, puternic. *Amintire vie.* • *A jupui pe cineva* (sau *a-i lua cuiva pielea*) *de ~* = a-i lua cuiva totul, a-l jecmăni. *De ~* = fiind încă în viață. *Morții cu morții, viii cu vii,* se spune drept consolare la pierderea unei persoane apropiate. *Nici cu vii, nici cu morții,* se spune despre un bolnav care nici nu se însănătoșește, nici nu moare. *~ sau mort* = în orice stare s-ar afla. – La m. monosilabic, pr. *viu.* Pl. *vii,* art. m. *viii,* sil. *vi-ii.*

vivácе adj.invar., adv. **1.** Adj. Plin de viață; sprin-ten; ager, vioi. **2.** Adv. (Muz.) Într-un ritm vioi.

vivacitáte s.f. Vioiciune (**1**). – G.-D. *viva-cității,* neart. *vivacități.*

vívat interj. (Ca urare) Trăiască! La mulți ani!

vivipár,-ă adj. (Despre animale) Care naște pui vii. – Pl. *vivipari,-e.*

vivisécție s.f. Disecție făcută pe organisme vii, în scop științific. – Sil. *-ți-e.* G.-D. *vivi-secției.* Pl. *vivisecții,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

vizá vb.I tr. **1.** A pune o viză pe un act oficial. **2.** (Fig.) A se referi la...; a avea drept scop... – Ind. pr. *vizez.*

vizaví adv. Peste drum; (față) în față.

víză s.f. Mențiune specială făcută de o autoritate pe un act pentru a-i da valabilitate. – Pl. *vize.*

vizíbil,-ă adj. **1.** Care poate fi văzut. ▸ (Fig.) Evident, clar. **2.** (Fiz.) *Spectru ~* = ansamblul radiațiilor electromagnetice capabile să im-presioneze ochiul omului. – Pl. *vizibili,-e.*

vizibilitáte s.f. Stare de transparență a atmosferei care permite ca obiectele să fie văzute până la o anumită distanță. ▸ Dis-tanța maximă până la care un obiect este vizibil în condiții atmosferice date. – G.-D. *vizibilității,* neart. *vizibilități.*

viziéră s.f. **1.** Partea mobilă a coifului, care se lasă peste față pentru protejarea ei de loviturі. **2.** Cozoroc. **3.** Vizor la ușă. – Sil. *-zi-e-.* Pl. *viziere.*

vizigót,-ă s.m. și f. Veche populație germanică, ramură a goților. – Pl. *vizigoți,-te.*

vizioná vb. I tr. A urmări cu privirea proiecția unui film, desfășurarea unui spectacol. – Sil. *-zi-o-.* Ind. pr. *vizionez.*

vizionár,-ă adj. **1.** Care prevede și prevestește evenimente viitoare. ▸ Care se lasă stăpânit de idealuri (irealizabile), de vise, de iluzii. **2.** Care are caracter de viziune (**3**); fantezist, nerealist. – Sil. *-zi-o-.* Pl. *vizionari,-e.*

vizír s.m. Nume dat unor înalți dregători din țările musulmane. – Pl. *viziri.*

vizitá vb.I tr. **1.** A face cuiva o vizită (**1**). **2.** A se duce să vadă anumite locuri în scopuri tu-ristice sau profesionale. – Ind.pr. *vizitez.*

vizitatór,-oáre s.m. și f. Persoană care vizitează o localitate, un muzeu, o expoziție etc. – Pl. *vizitatori,-oare.*

vízită s.f. **1.** Faptul de a merge la cineva (acasă) în scopul unei întrevederi cu caracter de prietenie, de curtoazie etc. ▸ *Carte de ~* = bucată mică de carton pe care este scris numele persoanei, adresa, numărul de telefon etc. și care servește pentru scurte comunicări (între cunoscuți). **2.** Consultație sau control făcut de un medic unui bolnav (în spital sau la domiciliul pacientului). ▹ *~ medicală* = control medical periodic, făcut elevilor, studenților, soldaților etc. **3.** Deplasare într-un anumit loc, pentru a vedea un muzeu, un obiectiv turistic, pentru a cunoaște o regiune etc. • *A fi în ~ cu cineva* = a avea relații de prietenie cu cineva, a-și face vizite reciproce. – Pl. *vizite.*

vizitíu s.m. Persoană a cărei ocupație este de a mâna caii la o trăsură. – Pl. *vizitii,* art. *-tiii,* sil. *-ti-ii.*

viziúne s.f. **1.** Percepere vizuală; imagine, reprezentare. **2.** Mod de a concepe, de a vedea lucrurile; opinie, părere. **3.** Imagine fantastică, vedenie. – Sil. *-zi-u-.* Pl. *viziuni.*

vizón s.m., s.n. **1.** S.m. Animal sălbatic carnivor, cu blană prețioasă de culoare brună-închisă, care trăiește în America de Nord. **2.** S.n. Blana prelucrată a vizonului (**1**). – Pl.m. *vizoni*, n. *vizoane.* Par. *bizon.*

vizór s.n. **1.** Dispozitiv montat la un instrument optic, care permite delimitarea după necesități a câmpului vizual și prinderea în câmpul vizual a obiectului ce trebuie observat. **2.** Mică deschizătură circulară amenajată la o ușă pentru a permite să se vadă în exterior. – Pl. *vizoare.*

vizuál,-ă adj. **1.** Care aparține vederii; care se referă la simțul văzului. ▹ *Câmp ~* = spațiul pe care îl cuprinde privirea când este fixată asupra unui punct. **2.** Care se percepe, se realizează cu ajutorul vederii (**2**). ▹ *Memorie ~ă* = memorie

care reține în special imaginile văzute. *Arte ~e* = arte care apelează la simțul văzului. – Sil. *-zu-al.* Pl. *vizuali,-e.*

vizualizá vb.I tr. A face (ceva) vizibil; a reprezenta, a reflecta în imagini vizuale o anumită realitate. – Sil. *-zu-a-.* Ind.pr. *vizua-lizez.*

vizuínă s.f. **1.** Adăpost pe care și-l sapă în pământ unele animale sălbatice. **2.** (Fig.) Cocioabă, bordei; adăpost (primitiv). – Sil. *-zu-i-.* Pl. *vizuini.*

vlágă s.f. Forță, putere, vigoare.

vlădícă s.m. (}nv.) Episcop. • *De la ~ până la opincă* = toți, fără deosebire. – Pl. *vlădíci.*

vlăguí vb.IV tr. și refl. A (se) epuiza (de puteri), a (se) istovi peste măsură. – Ind.pr. *vlăguiesc,* pf.s. *vlăguii.*

vlăguít,-ă adj. Sleit de puteri; ostenit, istovit. – Sil. *-gu-it.* Pl. *vlăguiți,-te.*

vlăjgán s.m. Tânăr înalt, voinic. – Pl. *vlăjgani.*

vlăstár s.n. **1.** Lăstar. **2.** (Fig.) Descendent al unei familii. – Pl. *vlăstare.*

voal s.n. **1.** Țesătură fină, transparentă, folo-sită la ornamentarea sau la confecționarea unor obiecte vestimentare femeiești; țesătură transparentă cu care femeile își acoperă capul sau fața. **2.** Pată neagră pe un material fotografic, produsă accidental. – Monosilabic. Pl. *voaluri.*

voalá vb.I. **1.** Tr. A acoperi cu un voal (**1**); a ascunde, a masca. ▸ Refl. (Despre voce sau sunete) A-și pierde sonoritatea sau limpezimea. **2.** Refl. (Despre materiale fotografice) A se degrada prin apariția voalului (**2**). – Sil. *voa-.* Ind.pr. *voalez.*

voalétă s.f. Țesătură foarte rară, fixată la pălăriile femeiești ca garnitură sau pentru a acoperi fața. – Sil. *voa-.* Pl. *voalete.*

vocabulár s.n. **1.** Lexicul unei limbi. **2.** Le-xicul unui domeniu de activitate, al unui scriitor etc. **3.** Listă (de obicei alfabetică) de cuvinte dintr-un text, însoțite de explicația lor sau de traducerea în altă limbă. – Pl. *vocabulare.*

vocábulă s.f. (Livr.) Cuvânt, vorbă. – Pl. *vocabule.*

vocál,-ă adj. Care aparține vocii (**1**), referitor la voce; care servește la producerea vocii; (muz.) executat cu vocea. – Pl. *vocali,-e.*

vocálă s.f. Sunet al vorbirii produs în urma ieșirii libere a aerului prin canalul vorbitor; poate forma singur o silabă. – Pl. *vocale.*

vocálic,-ă adj. Privitor la vocale, care apar-ține vocalelor. – Pl. *vocalici,-ce.*

vocalísm s.n. Sistemul vocalelor dintr-o limbă.

vocalíză s.f. (Muz.) Exercițiu de canto care se execută fără articularea cuvintelor, ci numai a unei vocale (de obicei *a*). – Pl. *vocalize.*

vocatív s.n. Caz al declinării, fără funcție sintactică, exprimând o chemare, o invocare. – Pl. *vocative* „forme de vocativ".

vocáție s.f. Aptitudine deosebită pentru un anumit domeniu de activitate (artă, știință etc.). – Sil. *-ți-e.* G.-D. *vocației.* Pl. *vocații,* art. *-țiile,* sil. *-ți-i-.*

vóce s.f. **1.** Glas (**1**). **2.** Însușirea de a cânta frumos cu vocea (**1**). **3.** (Muz.) Fiecare dintre părțile melodice care formează o compoziție bazată pe polifonie. – Pl. *voci.*

vociferá vb.I intr. A vorbi cu glas ridicat, răstit. – Ind.pr. *vociferez.*

vódă s.m.sg. (În Evul Mediu) Titlu purtat de domnii (conducătorii) Țărilor Române. • *A nu-i păsa nici de* ~ = a nu se teme, a nu-i păsa de nimeni. ~ £cu inițială majusculă¤ *da și Hâncu ba,* se spune când două persoane, una de rang mai mare, alta de rang mai mic, sunt în dezacord. G.-D.art. *lui Vodă.*

vódcă s.f. v. **votcă**.

vodevíl s.n. Comedie ușoară, în care textul alternează cu cuplete cântate pe melodii cunoscute. – Pl. *vodeviluri.*

vógă s.f. Faimă, reputație de care se bucură cineva sau ceva la un moment dat. • *A fi în ~* = a fi la modă.

voi1 pron. pers.2 pl. Înlocuiește numele persoanelor cărora li se adresează vorbitorul. **1.** (La nominativ, cu funcție de subiect) *Voi sunteți să-*

nătoși. **2.** (La dativ) **a)** (cu funcție de complement indirect) *Vouă vă dau totul. Vi se potrivește numele*; **b)** (în formele ne-accentuate *vă, vi*; în construcții unipersonale) *Vă e bine. Vi-i foame*; **c)** (în forma neaccen-tuată *vi*; cu valoare de dativ etic) *Vi-l arunc cât colo.* **3.** (La acuzativ) **a)** (în forma accen-tuată, precedată de prep. „pe", și în formele neaccentuate *vă, v-*; cu funcție de complement direct) *Pe voi vă caută. V-am iubit*; **b)** (în forma accentuată, precedată de prepoziții; cu funcție de atribut, complement indirect, complement circumstanțial de loc etc.) *Călătoria cu voi e plăcută. Se uită la voi. Pleacă de lângă voi.* **4.** (La dativ și acuzativ; în formele neaccentuate, cu valoare de pron. refl.) *Vă imaginați altceva. V-ați purtat bine.* **5.** (La dativ și acuzativ; în formele neaccentuate, cu valoare de pron. de politețe, ținând locul persoanei a 2-a sg.) *Domnule președinte, vă rog să-mi dați cuvântul.* • *~ între ~* sau *~ în de ~* = între ai voștri, între voi care vă cu-noașteți. – Monosilabic. D. formă accentuată *vouă,* forme neaccentuate *vă, -vă, v-, vi.* A. formă accentuată *voi,* forme neaccentuate *vă, -vă, v-*.

voí2 vb.IV tr. A vrea. – Ind.pr. *voiesc,* pf.s. pers.1 și 2 *vrui* și, respectiv, *vruși* de la *vrea*; se folosește mai ales la imperf., pf.s. și m.m.c.p., la celelalte timpuri este înlocuit cu formele lui *vrea.*

voiáj s.n. Călătorie cu mijloace de transport. – Pl. *voiajuri* și *voiaje.*

voiajá vb.I intr. A călători cu mijloace de transport. – Ind.pr. *voiajez.*

voiajór s.m. **1.** Călător cu mijloace de trans-port. **2.** *~ comercial* = comis voiajor. – Pl. *voiajori.*

vóie s.f. **1.** Voință (**1**), vrere (**1**). **2.** Dorință, plăcere; libertate de a opta. **3.** Poftă, chef. ▹ *~ bună* = bună dispoziție, veselie. **4.** În-voire, permisiune, consimțământ. • *A da ~* = a permite. *A face pe voia cuiva* sau *a-i face* (sau *a-i fi*) *cuiva pe ~* = a împlini dorința sau plăcerea cuiva. *A-i fi cuiva voia să...* = a-i plăcea cuiva să... *A-i intra cuiva în ~* = a-i îndeplini cuiva dorințele. *A-i strica cuiva voia* = a-i pricinui cuiva neplăceri, a-l indispune. *De ~, de nevoie* = mai mult forțat decât de bunăvoie. *În ~* sau *în toată voia* = fără nici o piedică, nestingherit. – G.-D. *voii.* Pl. *voi.*

voievód s.m. **1.** (În Evul Mediu) Titlu purtat de domnii Țării Românești, de ai Moldovei și de guvernatorii Transilvaniei. **2.** Căpetenie a unui sălaș de țigani. – Pl. *voievozi.*

voievodát s.n. Teritoriu care se afla sub au-toritatea unui voievod (**1**). – Pl. *voievodate.*

voiníc,-ă s.m., adj. **1.** S.m. Tânăr chipeș, curajos, viteaz. ▹ *~ de codru* sau *~ul codrilor* = haiduc. **2.** Adj. (Despre oameni) Robust, viguros, puternic. – Pl. *voinici,-ce.*

voinicéște adv. Ca voinicii (**1**).

voínță s.f. **1.** Capacitate a omului de a vrea; orientarea conștientă a cuiva spre realizarea unor scopuri; decizie fermă și perseverentă în învingerea obstacolelor; efortul depus pentru exercitarea acestora. **2.** Ceea ce hotărăște cineva, decizie a cuiva. *Nu se trece peste voința mea.* **3.** Dorință, poftă, plăcere. – Pl. *voințe.*

voiós,-oásă adj. Bine dispus, vesel, bucuros. – Pl. *voioși,-oase.*

voioșíe s.f. Bună dispoziție, veselie. – Sil. *vo-io-*. G.-D. *voioșiei.* Pl. *voioșii,* art. *-șiile,* sil. *-și-i-*.

voít,-ă adj. Făcut în mod intenționat, din propria voință; vrut. – Pl. *voiți,-te.*

volán s.n. **1.** Piesă în formă de roată, care servește la a da direcția dorită unui autove-hicul, la efectuarea manuală a anumitor comenzi la mașini-unelte etc. **2.** Fâșie de țesătură sau de dantelă, încrețită sau plisată, servind ca ornament la îmbrăcămintea pentru femei, la lenjeria de pat etc. – Pl. *volane.*

volánt1 s.m. (Tehn.) Roată grea, montată pe arborele unei mașini cu piston, pentru a-i uniformiza turația. – Pl. *volanți.*

volánt2,-ă adj. Desprins dintr-o unitate; detașabil, mobil. ▹ *Foaie ~ă* = **a)** foaie de hârtie scrisă sau tipărită, care este difuzată publicului pentru a face propagandă sau publicitate la ceva; **b)** filă

desprinsă dintr-un carnet, dintr-un caiet etc. – Pl. *volanți,-te.*

volatíl,-ă adj. (Despre substanțe) Care se evaporă ușor, la temperatura și presiunea obișnuită. – Pl. *volatili,-e.*

volatilizá vb.I refl. **1.** (Despre substanțe) A se evapora rapid. **2.** (Fig.) A dispărea fără urmă, pe neașteptate. – Ind.pr. *volatilizez.*

vólbură s.f. **1.** Vânt puternic cu vârtejuri; trâmbă de zăpadă, de nisip etc.; furtună. **2.** Vârtej de apă; bulboană. **3.** Plantă erbacee cu tulpina subțire, târâtoare sau agățătoare, cu flori albe sau roz, având corola în formă de pâlnie. – Pl. *volburi.*

vólei s.n. Joc sportiv care se dispută între două echipe de câte șase persoane fiecare, cu o minge specială pe care jucătorii o trec, lovind-o cu mâna, peste o plasă întinsă în mijlocul terenului, la o anumită înălțime. – Art. *voleiul.* Par. *voleu.*

voleibalíst,-ă s.m. și f. Persoană care prac-tică voleiul. – Pl. *voleibaliști,-ste.*

voléu s.n. (La tenis) Lovitură prin care mingea este expediată la adversar înainte ca ea să atingă pământul. – Pl. *voleuri.* Par. *volei.*

volitív,-ă adj. Volițional. – Pl. *volitivi,-e.*

voliționál,-ă adj. De voință, referitor la voință; care este determinat de voință; volitiv. – Sil. *-ți-o-.* Pl. *voliționali,-e.*

volițiúne s.f. (Psih.) Fiecare dintre actele determinate de voință, prin care decidem să facem sau să nu facem ceva. – Sil. *-ți-u-.* Pl. *voliținuni.*

volóc s.n. Plasă de pescuit în locuri mai puțin adânci, fixată la cele două capete pe câte un suport de lemn, cu care este trasă prin apă. – Pl. *voloace.*

vólt s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a tensiunii electrice, egală cu tensiunea de la capetele unui conductor care, fiind străbătut de un curent de un amper, dezvoltă o putere de un watt. – Pl. *volți.*

voltáic,-ă adj. Referitor la pila electrică inventată de Volta. *Curent voltaic.* ▹ *Arc* ~ v. *arc.* – Sil. *-ta-ic.* Pl. *voltaici,-ce.*

voltáj s.n. Tensiune electrică exprimată în volți. – Pl. *voltaje.*

voltamétru s.n. Instrument de măsurat intensitatea unui curent electric prin determi-narea cantității de substanță depuse într-o electroliză. – Sil. *-me-tru.* Pl. *voltametre.* Par. *voltmetru.*

vóltă s.f. **1.** Mișcare în formă de cerc sau de arc de cerc. **2.** Manevră de schimbare a direcției unei nave, astfel ca vântul să lovească în celălalt bord. – Pl. *volte.*

voltíjă s.f. **1.** Încălecare din mers a unui cal, fără ajutorul scărilor. **2.** Călărie în picioare, pe șa (în special la circ) cu executarea unor exerciții de suplețe. – Pl. *voltije.*

voltmétru s.n. Instrument de măsurat tensiunea electrică dintre două puncte ale unui circuit. – Sil. *volt-me-tru.* Pl. *voltmetre.* Par. *voltametru.*

volúbil,-ă adj. **1.** (Despre oameni) Care vorbește repede, cu ușurință, care are un debit verbal bogat. **2.** (Despre plante) Care își răsucește tulpina în jurul unui suport. – Pl. *volubili,-e.*

volubilitáte s.f. Ușurință și rapiditate în vorbire. – G.-D. *volubilității,* neart. *volubi-lități.*

volúm s.n. **1.** Spațiu pe care îl ocupă un corp. ▸ (Geom.) Mărime calculată pe baza celor trei dimensiuni: lățime, înălțime și grosime. **2.** Masă (nedeterminată) de apă debitată de o fântână, de un râu etc. **3.** Proporțiile unei activități. **4.** (Telec.) Nivel de intensitate sonoră al semnalelor auditive. ▸ (Muz.) Amploare a sunetelor emise de o voce sau produse de un instrument. **5.** Carte (legată sau broșată); fiecare dintre părțile mari (tipărite separat) care alcătuiesc împre-ună o lucrare unitară. – Pl. *volume.*

volumétric,-ă adj. Referitor la volumul sau la dimensiunea volumului unui corp. ▹ *Analiză ~ă* = analiză pentru determinarea greutății unei substanțe, prin măsurarea volumului soluției etalonate folosite pentru titrare. – Sil. *-me-tric.* Pl. *volumetrici,-ce.*

voluminós,-oásă adj. **1.** Care ocupă mult spațiu, cu volum (**1**) mare. ▸ (Despre per-soane) Gras, corpolent. **2.** (Despre dosare, cărți) Cu multe file. – Pl. *voluminoși,-oase.*

voluntár,-ă adj., s.m. **1.** Adj. (Despre oameni) Care acționează în mod conștient, din proprie inițiativă, nesilit de nimeni. **2.** Adj. (Despre acțiuni) Care se face printr-o decizie conștientă și fără constrângere. **3.** Adj. Care exprimă voință. ▸ Care își impune voința; autoritar. **4.** S.m. Persoană care se înrolează în armată, fără să fie obligată; militar care se oferă de bunăvoie să execute o misiune de luptă. **5.** S.m. Persoană care se oferă de bunăvoie și în mod dezinteresat să presteze un serviciu. – Pl. *voluntari,-e.*

voluntarísm s.n. (Filos.) Concepție care afirmă primatul voinței asupra intelectului.

voluptáte s.f. Plăcere intensă, în special a simțurilor. – Pl. *voluptăți.*

voluptuós,-oásă adj. (Despre persoane) Înclinat spre voluptate; (despre lucruri, acțiuni etc.) care produce sau exprimă voluptate; plin de voluptate. – Sil. *-tu-os.* Pl. *voluptuoși, -oase.*

volútă s.f. Ornament arhitectonic în formă de spirală (caracteristic capitelurilor ionice). – Pl. *volute.* Par. *valută.*

vomá vb.I tr. A vomita. – Ind.pr. *vomez.*

vómă s.f. Acțiunea de a vomita; ceea ce a fost vomitat. – Pl. *vome.*

vómică adj. *Nucă* ~ = sămânță a unui arbore tropical, din care se extrage stricnina. – Pl. *vomice.*

vomitá vb.I tr. A expulza pe gură mâncarea nedigerată sau digerată; a voma. – Ind.pr. *vomitez.*

vomitív,-ă adj. Care provoacă vomă. ▸ (Sub-stantivat, n.) Medicament care provoacă vomă. – Pl. *vomitivi,-e.*

vonicér s.m. Arbust înalt până la 6 m, având ramurile în patru muchii, frunzele opuse, florile albe-verzui și fructele capsule roșii cu patru lobi. – Pl. *voniceri.*

vopseá s.f. **1.** Materie colorantă utilizată la acoperirea unor obiecte în scop decorativ, de protecție etc. **2.** Culoare folosită în pictură. – Art. *vopseaua.* Pl. *vopsele, vopseluri.*

vopsí vb.IV. **1.** Tr. A colora un obiect, aco-perindu-i suprafața cu un strat de vopsea sau înmuindu-l într-o soluție colorantă, în scop decorativ sau de protecție. **2.** Refl. (Fam.) A se farda. – Ind.pr. *vopsesc,* pf.s. *vopsii.*

vopsitór,-oáre s.m. și f. Persoană care se ocupă cu vopsitul diferitelor obiecte. – Pl. *vopsitori,-oare.*

vopsitoríe s.f. **1.** Meseria vopsitorului. **2.** Atelier în care se execută operația de vopsire. – G.-D. *vopsitoriei.* Pl. *vopsitorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

voráce adj. Care mănâncă foarte lacom (vorbind mai ales despre animale), care devorează. – Pl. *voraci,-ce.*

voracitáte s.f. Faptul de a fi vorace; poftă de mâncare foarte mare. – G.-D. *voracității,* neart. *voracități.*

vórbă s.f. **1.** Cuvânt (**1**). **2.** Cuvânt (**2**); re-latare, expunere; conversație, discuție; taifas, pălăvrăgeală. ▸ Schimb de cuvinte, neînțelegere, ceartă. **3.** Mod, fel de a vorbi, de a se exprima. **4.** Zicătoare, expresie. **5.** Sfat, învățătură, îndemn. **6.** Promisiune, angajament; înțelegere, învoială. **7.** Zvon, știre. • *A arunca o* ~ = a spune ceva în treacăt, la întâmplare. *A avea o* ~ *cu cineva* = a avea ceva de discutat, de comunicat (în secret). *A avea vorbe* (*cu cineva*) = a se certa, a avea o discuție în contradictoriu cu cineva. *A fi* (sau *a intra*) *în* ~ *cu cineva* = a purta discuții cu cineva, cu un anumit scop. *A-i face cuiva* ~ *cu cineva* = a mijloci o întâlnire între un băiat și o fată (pentru o viitoare căsătorie). *A intra în* ~ *cu cineva* = **a)** a începe o conversație cu cineva; **b)** a stabili relații de prietenie sau de dragoste cu o persoană de sex opus. *A-i scoate cuiva vorbe* = a-l bârfi, a-l cleveti. *A lăsa* ~ = a lăsa să se transmită, să se comunice ceva, înainte de a pleca undeva, celui interesat. *A-l face pe cineva de* ~ = a-l face de râs, de pomină. *A pune o* ~ (*bună*) *pentru cineva* = a interveni în favoarea

cuiva. *A purta* (sau *a duce, a ține*) *pe cineva cu vorba* = a amâna mereu pe cineva, neîndeplinind la timp o promisiune sau o obligație. *A (se) prinde* (*la* sau *în*) *~ cu cineva* = a începe să discute cu cineva sau între ei. *A sta* (sau *a ședea*) *de ~ cu cineva* = a vorbi, a discuta cu cineva. (*Așa*) *umblă vorba* = (așa) se spune, (așa) se zvonește. *A-și face ~ cu cineva* = a discuta cu cineva. *A trimite ~* = a transmite o știre, o informație etc. *A ține pe cineva de ~* = a vorbi, a discuta cu cineva, reținându-l de la ceva. *Auzi ~!* = e posibil așa ceva? ce spui? *Ce mai* (*atâta*) *~?,* se spune pentru a arăta că discuția trebuie să se încheie. *Cu vorba că....* = zicând că... *Dacă ți-i vorba de-așa* sau *dacă așa ți-i vorba* = în acest caz, dacă așa stau lucrurile. *Din ~ în ~* = discutând, vorbind; din una în alta. *Fără multă ~!* = fără obiecții, fără a crâcni. *Fie vorba între noi!* = ceea ce știu (sau îți spun) să nu afle nimeni, să rămână între noi. *Lasă vorba!,* se spune pentru a-i porunci cuiva să tacă. *Nici ~* = desigur, negreșit; fără doar și poate. *Nu-i ~* sau *mai e ~?* = firește, de la sine înțeles, fără îndoială. *Vorba ceea,* expresie folosită în povestire pentru a introduce un proverb, cuvintele cuiva etc. *~ lungă* = (om) flecar. *~ să fie!* = nu cred așa ceva; nici pomeneală! – Pl. *vorbe.*

vorbăréț,-eáță adj. Căruia îi place să vor-bească mult. – Pl. *vorbăreți,-e.*

vorbăríe s.f. Vorbe multe și fără rost. – G.-D. *vorbăriei,* neart. *vorbării.*

vorbí vb.IV intr. **1.** A avea facultatea de a folosi graiul articulat, de a-și exprima gândurile prin voce tare; (și tr.) a se folosi de această facultate; (tr.) a spune **(2)**; (pop.) a cuvânta, a grăi. ▸ A ține un discurs, o conferință etc. **2.** A conversa. **3.** (Fig.) A exprima gânduri sau sentimente prin alte mijloace decât graiul articulat. *Pictura vor-bește prin imagini*. **4.** (Fam.) A fi în relații de dragoste (cu cineva). • *A ~ cu gura altuia* = a vorbi încet și fără convingere. *A ~ o limbă străină* = a avea capacitatea de a folosi limba respectivă. – Ind.pr. *vorbesc,* pf.s. *vorbii.*

vorbíre s.f. **1.** Acțiunea de a vorbi **(1)**; folosire a limbii ca mijloc de comunicare între membrii unei colectivități. **2.** Limbă, grai; limbaj. **3.** Mod, fel de a vorbi, de a se exprima al cuiva. – Pl. *vorbiri.*

vorbít,-ă adj. Rostit, spus, exprimat (oral). ▹ *Limbă ~ă* = limbă uzuală, întrebuințată în mod obișnuit în viu grai. – Pl. *vorbiți,-te.*

vorbitór,-oáre adj., s. **1.** Adj. Care vorbește, care folosește limbajul articulat. **2.** Adj. Care este evident, edificator. **3.** S.m. și f. Persoană care ține un discurs, o conferință etc. **4.** S.n. Sală într-un internat, într-o cazarmă, într-o închisoare etc., unde sunt primiți vizitatorii pentru a vorbi cu elevii, cu militarii, cu deținuții etc. – Pl. *vorbitori,-oare.*

vórnic s.m. **1.** (În Țara Românească și în Moldova) Mare dregător, conducător al curții domnești, însărcinat cu treburile interne ale țării și cu atribuții judecătorești. ▸ Reprezen-tant al domniei în orașe, având atribuții judecătorești. **2.** Vornicel. – Pl. *vornici.*

vornicél s.m. Flăcău însărcinat cu condu-cerea alaiului nunților țărănești, cu invitarea și cinstirea oaspeților, cu anunțarea darurilor etc.; vornic. – Pl. *vornicei.*

vóstru, voástră pron. pos., adj. pos. **1.** Pron. pos. (Precedat de *al, a, ai, ale*) Înlocuiește numele obiectului posedat de persoana căreia i se adresează vorbitorul și de un grup din care aceasta face parte, precum și numele acestora. *Al vostru este aici.* **2.** Adj. pos. Care aparține persoanei căreia i se adresează vorbitorul și grupului din care aceasta face parte; care ține de aceste persoane. *Casele voastre. Ale voastre case.* ▸ (Arată relații în general reciproce de rudenie, de prietenie etc.) *Verii voștri.* ▸ Intră în construcția unor termeni de reverență. *Sfinția-voastră*. **3.** Pron. pos. (La m.pl.) Înlocuiește numele rudelor, al prietenilor etc. persoanei căreia i se adresează vorbitorul și al grupului din care aceasta face parte; (la f.pl.) înlocuiește numele treburilor, al preocupărilor, al grijilor etc. persoanei căreia i se adresează vorbitorul și ale grupului din care aceasta face parte. *Ai voștri sunt acasă? Vede-ți-vă de ale voastre!* – Sil.

vos-tru. Pl. *voștri, voastre,* scris greșit m. *-trii.* G.-D. *alor voștri, alor voastre.*

vot s.n. Exprimare a opiniei cetățenilor unui stat în legătură cu alegerea reprezentanților lor în organele de conducere sau a membrilor unei adunări în legătură cu o candidatură, cu o propunere etc. ▹ *Drept de ~* = drept al alegătorului de a-și exprima voința în ceea ce privește alegerea reprezentanților în organele reprezentative ale statului. *~ deliberativ* = vot care determină o decizie și al cărui rezultat este obligatoriu. *~ consultativ* = vot care expune o părere și al cărui rezultat nu este obligatoriu. – Pl. *voturi.*

votá vb. I intr. A-și exercita dreptul de vot. ▸ Tr. A alege pe cineva prin vot. – Ind.pr. *votez.*

votánt,-ă s.m. și f., adj. (Persoană) care votează. – Pl. *votanți,-te.*

vótcă s.f. Băutură alcoolică tare, fabricată din cereale. – Pl. *votci* „porții". Var. **vódcă** s.f.

votív,-ă adj. (Despre obiecte) Oferit divinității spre a împlini o făgăduință solemnă; (despre inscripții) care exprimă o făgăduință solemnă (față de divinitate). ▹ *Tablou ~* = pictură murală într-o biserică sau într-o mănăstire, reprezentând pe ctitorii acestora, de obicei ținând în mâini imaginea în mi-niatură a bisericii sau a mănăstirii ctitorite. – Pl. *votivi,-e.*

voucher s.n. Act justificativ pentru rezervarea unui loc la hotel. – Pr. bisilabic *váucer.*

vrábie s.f. Pasăre mică, sedentară, cu pene brune cu dungi negre pe spate și cu puf cenușiu pe pântece, cu ciocul scurt, conic; trăiește pe câmp și pe lângă case. • *A avea minte de ~* = a fi lipsit de judecată. – Sil. *-bi-e.* G.-D. *vrabiei.* Pl. *vrăbii,* art. *-biile,* sil. *-bi-i-.*

vrac s.n. Formă de depozitare și de transport, în grămezi, neambalate, a materialelor pulverulente, granulare sau în bucăți. – Pl. *vracuri.* Par. *vraf.*

vráci s.m. (Pop.) **1.** Persoană care tămăduiește, care vindecă. **2.** Vrăjitor. – Monosilabic. Pl. *vraci.*

vraf s.n. Grămadă, maldăr; teanc. – Pl. *vra-furi.* Par. *vrac.*

vráiște s.f., adv. **1.** S.f. Neorânduială, dezordine. **2.** Adv. În neorânduială, în dezordine; în voia sorții. ▸ (Despre uși, ferestre) Larg deschis. – Sil. *vra-iș-* și *vraiș-.* G.-D. *vraiștii.*

vrájă s.f. **1.** Farmec (**1**). **2.** (Fig.) Atmosferă de încântare, de desfătare. – Pl. *vrăji.*

vrájbă s.f. Dezbinare, vrăjmășie. – Pl. *vrajbe.*

vránă s.f. **1.** Gaură mică și rotundă la bu-toaiele înfundate, prin care acestea se umplu sau se golesc. **2.** Deschizătură prin care curge făina la moară. – Pl. *vrăni.*

vrăbéte s.m. Vrăbioi; vrabie. – Pl. *vrăbeți.*

vrăbioáră s.f. Bucată de carne de vită din regiunea șalelor. – Sil. *-bi-oa-.* Pl. *vrăbioare.*

vrăbióI s.m. Bărbățușul vrabiei; vrăbete. – Sil. *-bi-oi.* Pl. *vrăbioi.*

vrăjí vb.IV tr. **1.** (În basme și în superstiții) A fermeca (**1**). **2.** A încânta, a captiva. – Ind.pr. *vrăjesc,* pf.s. *vrăjii*; cj.pers.3 *să vrăjească.*

vrăjitór,-oáre s.m. și f. Persoană care face vrăji (**1**); vraci. – Pl. *vrăjitori,-oare.*

vrăjitoríe s.f. Faptul de a face vrăji (**1**); vrajă. – G.-D. *vrăjitoriei.* Pl. *vrăjitorii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

vrăjmáș,-ă s.m. și f., adj. Dușman. – Pl. *vrăjmași,-e.*

vrăjmășíe s.f. Dușmănie, ură. – G.-D. *vrăjmășiei.* Pl. *vrăjmășii,* art. *-șiile,* sil. *-și-i-.*

vrea vb.II tr. **1.** A avea hotărârea fermă de a face ceva, a fi decis să..., a intenționa, a voi[2]. **2.** A dori (cu ardoare), a-i plăcea (mult) ceva sau cineva; a pretinde, a cere de la cineva ceva. **3.** A consimți, a permite, a fi de acord. **4.** Ca verb auxiliar servește la formarea viitorului. *Vom fi și noi fericiți.* • *Vrea* (sau *va*) *să zică* = **a)** înseamnă..., are semnificația de...; **b)** așadar, deci. *Vrei, nu vrei* sau *vrând-nevrând,* se spune când cineva trebuie să îndeplinească ceva împotriva voinței proprii. – Monosilabic. Ind. pr. pers.1 *vreau,* pers.2 *vrei,* pers.3 *vrea,* în expr. și *va,* pers.6 *vor,* imperf. numai la pers.1 *vream,*

pers.3 *vrea*, pers.6 *vreau* – toate se pronunță monosilabic; la celelalte persoane se folosesc formele lui *voi*[2]: *voiam, voiai* etc., pf.s. *vrui*; cj.pers.3 și 6 *să vrea,* nu *să vreie*; la imper. pozitiv se folosește *voi*[2]: *voiește!*; ger. *vrând*; part. *vrut*; ca auxiliar, ind. pr.pers.1 *voi,* pers.2 *vei,* pers.3 *va,* pers.4 *vom,* pers. 5 *veți,* pers.6 *vor.*

vreasc s.n. Ramură subțire, uscată, desprinsă de pe copac (cu care se aprinde focul). – Monosilabic. Pl. *vreascuri.*

vrédnic,-ă adj. **1.** Harnic; capabil, destoinic. ▸ (Urmat de un verb la conjunctiv sau la infinitiv) Care posedă însușirile necesare pentru a face ceva. *E vrednic să facă această meserie*. **2.** Care merită să..., căruia i se cuvine ceva (de drept). *Elevi vrednici de laudă*. – Pl. *vrednici,-ce.*

vrednicíe s.f. **1.** Calitatea de a fi vrednic (**1**); îndemânare, pricepere. **2.** Iscusință în luptă, în război; vitejie; acțiune demnă de răsplată. – G.-D. *vredniciei*. Pl. *vrednicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

vrej s.n. Tulpină a unor plante agățătoare sau târâtoare; (p.ext.) lăstar. – Pl. *vrejuri.*

vréme s.f. **1.** Timp (**1**). **2.** Durată limitată între două întâmplări, evenimente etc.; interval, perioadă; timp (**2**). ▸ Timp liber, răgaz. **3.** Moment potrivit pentru desfășura-rea unei acțiuni. **4.** Perioadă determinată istoricește; epocă, secol. **5.** Stare atmosferică; timp (**3**). • *Acum mi-i* (sau *ți-i* etc.) *~a* = aceasta este vârsta cea mai frumoasă pentru cineva. *A-i trece cuiva ~a* sau *a-i fi cuiva ~a trecută* = a pierde momentul prielnic pentru ceva; a îmbătrâni. *Cu ~a* = după un timp oarecare, cândva; odată și odată. *De ~ ce* = din moment ce, fiindcă, dacă. *Dintr-o ~* sau *de la o ~* (*încoace*) = începând dintr-un anumit moment. *Din ~ =* de timpuriu, înainte de a fi prea târziu. *Din ~ în ~ =* la anumite intervale; din când în când. *Din vremuri* = din străbuni. *Într-o ~ =* la un moment dat, într-o anumită perioadă de timp. *În ~a mea* (sau *a ta* etc.) = în tinerețea mea (a ta etc.), când eram (erai etc.) în floarea vârstei. *La ~ =* la momentul potrivit. *O ~ =* o perioadă de timp. *Până la o ~ =* până la un moment dat. *Pe vremuri* = odinioară, cândva. – Art. *vremea.* G.-D. *vremii.* Pl. *vremuri* și *vremi.*

vremélnic,-ă adj. De scurtă durată; provi-zoriu, efemer. – Pl. *vremelnici,-ce.*

vremuí vb.IV intr. A fi vreme rea (cu ploaie, cu viscol etc.). – Ind.pr. pers.3 *vremuiește.*

vreodátă adv. Odată, cândva (în trecut sau în viitor). – Sil. *vreo-,* în tempo lent *vre-o-.* Scris *vreo dată* se referă la o dată calenda-ristică, la un anumit moment, la elementele unei probleme. *Acea zi o fi vreo dată im-portantă.*

vrére s.f. **1.** Faptul de a vrea; voință, hotărâre. **2.** Dorință; poftă, plăcere. – Pl. *vreri.*

vreún, vreo adj. nehot., pron. nehot. **1.** Adj. nehot. Oarecare. ▸ (Adverbial) Aproximativ (un... sau o...). *Peste vreo lună veni înapoi*. **2.** Pron. nehot. (În forma *vreunul, vreuna*) Cineva, careva. • *Vreo doi* (sau *două*) = câțiva (sau câteva). – Sil.adj. *vreun, vreo,* pr. m. *vrĭun,* în tempo lent *vre-un, vre-o.* G.-D. adj. *vreunui, vreunei,* pron. *vreunuia, vreuneia.* Pl. *vreunii, vreunele,* G.-D.adj. *vreunor,* pron. *vreunora.*

vríe s.f. Coborârea unui avion, în pierdere de viteză, pe o traiectorie în spirală foarte strânsă, cu răsuciri în jurul axei longitudinale. – Art. *vria.* G.-D. *vriei.* Pl. *vrii,* art. *vriile,* sil. *vri-i-.*

vrut,-ă adj. Voit. • (Substantivat) *~e și ne-vrute* = vorbe goale, palavre. – Pl. *vruți,-te.*

vuí vb.IV intr. **1.** A produce un zgomot prelung, puternic sau înăbușit. ▸ În funcție de subiect, sensul se nuanțează: (despre tu-net) a bubui; (despre foc) a dudui; (despre sunete, instrumente muzicale etc.) a suna, a răsuna; (despre mulțimi de oameni) a face gălăgie, a se manifesta zgomotos. **2.** (Subiectul indică locul în care se produce zgomotul) A se umple de sunete puternice (cu ecou); a răsuna. *Muntele vuiește.* – Ind.pr. pers.3 *vuiește.*

vúiet s.n. Zgomot puternic și prelung (de obicei produs de elemente ale naturii). ▸ Sunet produs de unele instrumente muzicale, de clopote etc. ▸ Gălăgie, larmă, vacarm. – Pl. *vuiete.*

vulcán s.m. **1.** Ridicătură muntoasă de formă conică, formată în jurul craterului, prin erupția lavei și a altor produse din interiorul Pământului. ▹ *~ noroios* = ridicătură formată prin erupția la suprafața solului a unor gaze care antrenează apă și nămol. **2.** (Fig.) Loc de unde poate porni oricând o acțiune primejdioasă; pericol gata oricând să se dezlănțuie. • *A sta* (*ca*) *pe un ~* = a fi amenințat de un pericol. – Pl. *vulcani.*

vulcánic,-ă adj. **1.** Format prin erupția vulcanilor (**1**); de vulcan, caracteristic vulcanilor. **2.** (Fig.) Năvalnic, impetuos. – Pl. *vulcanici,-ce.*

vulcanít s.n. Rocă eruptivă de origine vulcanică. – Pl. *vulcanite.*

vulcanizá vb.I tr. A face o vulcanizare. – Ind.pr. *vulcanizez.*

vulcanizáre s.f. Tratare prin încălzire cu sulf a cauciucului brut pentru a obține un cauciuc elastic, insolubil în solvenți obișnuiți; repararea cauciucurilor autovehiculelor sau a altor obiecte din cauciuc printr-un astfel de procedeu. – Pl. *vulcanizări.*

vulcanizatór s.m. Muncitor specializat în vulcanizare. – Pl. *vulcanizatori.*

vulcanológ,-ă s.m. și (rar) f. Specialist în studiul fenomenelor vulcanice. – Pl. *vulcanologi,-ge.*

vulcanologíe s.f. Știință care se ocupă cu studiul fenomenelor vulcanice. – G.-D. *vulcanologiei.*

vulg s.n. Popor, norod, plebe.

vulgár,-ă adj. **1.** Grosolan, ordinar; josnic, trivial. **2.** Comun, obișnuit; banal. **3.** (Înv., despre limbă) Vorbit de popor, popular. ▹ *Latina ~ă* = limba latină populară. – Pl. *vulgari,-e.*

vulgaritáte s.f. Caracterul a ceea ce este vulgar, lipsit de distincție; (la pl.) expresie vulgară; faptă vulgară. – Pl. *vulgarități.*

vulgarizá vb.I. **1.** Tr. A trata în mod simplist, a banaliza. **2.** Refl. A deveni vulgar (**1**). – Ind.pr. *vulgarizez.*

vulgarizatór,-oáre s.m. și f. Persoană care vulgarizează (**1**). – Pl. *vulgarizatori,-oare.*

vulgáta s.f. Versiunea latină a Bibliei, adop-tată ca text al Bisericii catolice occidentale. – Scris cu inițială majusculă. G.-D. *Vulgatei.*

vulnerábil,-ă adj. Care poate fi ușor rănit sau lovit; (p.ext.) care poate fi ușor atacat sau criticat. ▹ *Punct ~* = partea slabă, sen-sibilă a cuiva sau a ceva. – Pl. *vulnerabili,-e.*

vúlpe s.f. **1.** Mamifer sălbatic carnivor, de mărime mijlocie, având corp subțire, îngust, urechi ascuțite, picioare scurte, blană roșcată și coadă lungă, stufoasă. ▹ *~ argintie* = specie de vulpe cu blana neagră, cu luciu argintiu. **2.** (Fig.) Persoană șireată, vicleană. **3.** Blana prelucrată a vulpii (**1**). • *A tocmi ~a din pădure* = a negocia un lucru pe care nu-l ai; a vinde blana ursului din pădure. – Pl. *vulpi.*

vulpoáică s.f. **1.** Vulpe (**1**). **2.** (Fig.) Femeie vicleană, șireată. – Pl. *vulpoaice.*

vulpói s.m. **1.** Masculul vulpii (**1**). **2.** (Fig.) Om viclean, șiret. – Pl. *vulpoi.*

vúltur s.m. **1.** Nume dat unor păsări răpitoare de zi, de talie mare, cu cioc ascuțit și încovoiat, cu gheare puternice, care își fac cuiburi de obicei pe stânci și care se hrănesc cu animale vii și cu stârvuri. ▹ *~-plешuv* = specie de vultur cu gâtul golaș. **2.** (Fig.) Om viteaz, falnic. **3.** Figură simbolică, reprezentând un vultur (**1**), pe steme, monede, steaguri etc. ▸ Stindard al legiunilor romane. • *Ochi* (sau *privire*) *de ~* = privire ageră, pătrunzătoare. – Pl. *vulturi.*

vulturésc,-eáscă adj. De vultur (**1**); ca de vultur; (p.ext.) ager, îndrăzneț; puternic. – Pl. *vulturești.*

vulturéște adv. Ca un vultur (**1**); cu iuțeală de vultur.

vúlvă s.f. Partea externă a organului genital feminin. – Pl. *vulve.*

vum interj. Cuvânt care redă sunetul unui clopot cu timbru grav.

w s.m., s.n. A douăzeci și opta literă a alfabetului; sunet notat cu această literă, având valoarea lui *v* sau a lui *u* semivocalic. – Pr. *dublu ve, dublu vi*. Pl.m. *w*, n. *w-uri.*

walhálla s.f. (În mitologia scandinavă) Locașul zeilor; paradisul eroilor.

walkírie s.f. (În mitologia scandinavă) Fiecare dintre fecioarele luptătoare care ajutau în bătălie pe combatanți și-i însoțeau în walhalla pe cei căzuți. – Sil. *-ri-e.* G.-D. *walkiriei.* Pl. *walkirii,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-*.

waránt s.n. Recipisă eliberată pentru mărfurile depuse în păstrarea unui doc sau a unui antrepozit, putând fi folosită ca hârtie de valoare. – Pl. *warante.*

watt s.m. Unitate de măsură a puterii, egală cu puterea care dezvoltă o energie de 1 joule pe secundă. – Pl. *wați.*

weekend s.n. Sfârșit de săptămână; inter-valul de timp (de sâmbătă până luni) folosit pentru odihnă și recreere. – Pr. bisilabic *úĭchend*. Pl. *weekenduri.*

western s.n. Gen de film de aventuri, creat în America, evocând epoca cuceririi vestului american. – Pr. bisilabic *uéstărn*. Pl. *westernuri.*

whisky s.n. Băutură alcoolică tare, obținută din sucul extras din cereale prin fermentare și distilări. – Pr. bisilabic *úĭschi.* Pl. *wisky-uri.*

wólfram s.n. Metal dur, alb-lucios, folosit la fabricarea filamentelor pentru becuri electrice; tungsten. – Sil. *wol-fram.*

x s.m., s.n. A douăzeci și noua literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă, redându-l oral pe *cs* (*extras*) sau pe *gz* (*examen*). ▹ *Radiație* (sau *raze*) *X* = radiație electromagnetică de mică lungime de undă, folosită în radiografie și în radioscopie. – Pr. *ics*. Pl.m. *x*, n. *x-uri*.

xantofílă s.f. Pigment galben care se găsește în plante și care colorează toamna frunzele în ruginiu. – Pl. *xantofile*.

xenofíl,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care manifestă xenofilie. – Pl. *xenofili,-e*.

xenofilíe s.f. Simpatie față de tot ceea ce este străin, din altă țară. – G.-D. *xenofiliei,* neart. *xenofilii*.

xenofób,-ă adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care manifestă xenofobie. **2.** Adj. Care este influențat de xenofobie. *Politică xenofobă*. – Pl. *xenofobi,-e*.

xenofobíe s.f. Aversiune, ură față de per-soane de altă naționalitate sau față de alte popoare. – G.-D. *xenofobiei,* neart. *xenofobii*.

xerofítă s.f., adj.f. (Plantă) care se adaptează la mediul cu umiditate scăzută. – Pl. *xerofite*.

xerografiá vb.I tr. A reproduce texte scrise sau imagini prin procedeul xerografiei; a xeroxa. – Sil. *-ro-gra-fi-a*. Ind.pr. pers.1 *xe-rografiez,* pers.3 *xerografiază*; ger. *xerogra-fiind*, sil. *-fi-ind*.

xerografíe s.f. Reproducerea prin copiere a unor texte scrise sau a unor imagini, bazată pe impresionarea unei plăci electrizate aco-perite cu un strat de material sensibil la lumină. – Sil. *-ro-gra-*. Pl. *xerografii*, art. *-fiile, -fi-i*.

xérox s.n. Aparat de reprodus și de multipli-cat, bazat pe xerografie. – Pl. *xeroxuri*.

xeroxá vb.I tr. A xerografia. – Ind.pr. *xeroxez*.

xilofág,-ă adj. (Despre unele insecte) Care se hrănește cu lemn (în care face găuri, ex. carii). – Pl. *xilofagi,-ge*.

xilofón s.n. Instrument muzical de percuție, alcătuit dintr-un sistem de plăci de lemn de diferite lungimi, dispuse în scară și care emit sunete prin lovirea cu niște ciocănele. – Pl. *xilofoane*.

xilogravúră s.f. **1.** Procedeu de gravare în lemn a unui desen și de imprimarea lui pe hârtie. **2.** Arta de a grava în lemn. **3.** Stampă executată prin xilogravură (**1**). – Sil. *-lo-gra-*. Pl. *xilogravuri*.

y s.m., s.n. A treizecea literă a alfabetului; sunet notat cu această literă, având în general valorile lui *i*. – Pr. *ígrec*. Pl.m. *y*, n. *y-uri*.

yankéu s.m. Nume dat, începând din sec. 17, locuitorilor din nord-estul Statelor Unite ale Americii; (p.ext.) oricare cetățean al Statelor Unite ale Americii. – Pl. *yankei*.

yard s.m. Unitate de măsură pentru lungime, folosită în țările anglo-saxone, egală cu aproximativ 0,914 m. – Monosilabic. Pl. *yarzi*.

yen s.m. Unitate bănească oficială a Japo-niei. – Monosilabic. Pl. *yeni*.

yóga s.f. invar. Școală filosofică indiană care urmărește adâncirea cunoașterii eului în scopul eliberării lui de viața materială și al contopirii cu spiritul universal; (p. ext.) ansam-blu de exerciții vizând supunerea deplină a organismului uman prin încetinirea la maxi-mum a unor activități de bază (ex. respirația, bătăile inimii). – Sil. *yo-*.

yoghín,-ă s.m. și f. Adept al școlii yoga; persoană care practică yoga. – Sil. *yo-*. Pl. *yoghini,-e*.

york s.m. Denumire dată unor rase de porci de culoare albă, create în Anglia. – Monosilabic.

yuán s.m. Unitate bănească oficială a Chinei. – Sil. *y-uan*. Pl. *yuani*.

z s.m., s.n. A treizeci și una literă a alfabetului limbii române; sunet (consoană) notat cu această literă. – Pr. *ze, zet, zî*. Pl.m. *z*, n. *z-uri.*

za s.f. **1.** Fiecare dintre verigile unui lanț. **2.** Armură din inele de metal, purtată în luptă de războinici în antichitate și în Evul Mediu. – Art. *záua.* Pl. *zale.*

zacúscă s.f. Preparat culinar din vinete, go-go-șari, ceapă, roșii, condimente etc. prăjite în ulei (conservat pentru iarnă). – Pl. *zacuște* „sorturi".

zadár s.n. *În ~* = zadarnic, degeaba.

zadárnic,-ă adj. Fără eficacitate, inutil. – Pl. *zadarnici,-ce.*

zádă s.f. Arbore rășinos, cu frunze în formă de ace; larice. – Pl. *zade.*

zádie s.f. Piesă din costumul popular femeiesc din Transilvania, constând dintr-un drept-unghi de țesătură din lână, din bumbac etc., cu motive decorative, care se poartă peste poale, de la brâu în jos, în față și în spate sau numai în față. – Sil. *-di-e.* G.-D. *zadiei.* Pl. *zadii,* art. *-diile,* sil. *-di-i-.*

zahaná s.f. v. **zalhana**.

zaharát,-ă adj. Care conține zahăr. ▹ *Diabet ~* = boală endocrină datorată insuficienței insulinei, caracterizată prin creșterea concentrației glucozei în sânge și prin apariția acesteia în urină. – Pl. *zaharați,-te.*

zaharicále s.f. pl. Dulciuri de tot felul, mai ales bomboane.

zaharíde s.f. pl. Glucide.

zaharínă s.f. Compus organic solid, crista-lizat, cu o putere de îndulcire mult superioară zahărului, fiind folosit mai ales de bolnavii de diabet. – G.-D. *zaharinei.*

zaharisí vb. IV refl. **1.** (Despre miere, dulce-țuri) A se cristaliza (**1**). **2.** (Fig.; fam.; despre oameni) A se ramoli. – Ind.pr. *zaharisesc,* pf.s. *zaharisii.*

zaharisít,-ă adj. (Despre fructe) Conservat prin fierbere în sirop de zahăr. – Pl. *zaharisiți, -te.*

zahárniță s.f. Vas în care se ține zahărul. – Pl. *zaharnițe.*

zaharós,-oásă adj. (Despre produse alimentare) Preparat din zahăr. – Pl. *zaharoși, -oase.*

zaharóză s.f. Substanță dulce care se extrage în special din trestia de zahăr sau din sfecla de zahăr. – G.-D. *zaharozei.*

zaháruri s.n. pl. Glucide; hidrați de carbon.

záhăr s.n. **1.** Produs alimentar dulce, alb și cristalin, extras din sfecla de zahăr sau din trestia de zahăr. **2.** (Pop.) *Boală de ~* = diabet. • *De ~* = foarte simpatic, amabil.

zalhaná s.f. **1.** (Pop.) Abator rudimentar (în special pentru ovine). **2.** Restaurant în care se servesc mâncăruri mai ales din carne de oaie. – Art. *zalhanaua.* Pl. *zalhanale.* Var. **zahaná** s.f.

zambílă s.f. Plantă erbacee ornamentală, înaltă de 20-25 cm, cu flori puternic parfu-mate de culoare albă, roz, violetă sau albastră, dispuse în ciorchini. – Pl. *zambile.*

zar s.n. Cub mic de os, de material plastic etc., folosit la unele jocuri (de noroc), având imprimate

pe fiecare față un număr de puncte (de la unu la șase). – Pl. *zaruri.*

zaráf s.m. (Înv.) Persoană care se îndeletnicea cu schimbul banilor; (p.ext.) cămătar. – Pl. *zarafi.*

záră s.f. (Pop.) Lichid alburiu și acrișor, care rămâne după alegerea untului din smântână. – G.-D. *zarei.*

záre s.f. **1.** Partea cerului sau a pământului pe care o mărginește linia orizontului. **2.** Lu-mina care se împrăștie în jurul unei surse luminoase. • *Din zări* = din depărtare. *În ~* = la orizont, în depărtare. *O ~ de...* = o cantitate mică de.... – Pl. *zări.*

zárvă s.f. Zgomot, gălăgie; agitație; ceartă. – G.-D. *zarvei.*

zarzavagíu s.m. Persoană care se ocupă cu cultivarea și vinderea zarzavaturilor. – Pl. *zarzavagii,* art. *-giii,* sil. *-gi-ii.*

zarzavát s.n. Grup de plante legumicole de la care se consumă frunzele sau rădăcinile. – Pl. *zarzavaturi.*

zárzăr s.m. Pom fructifer asemănător caisului, înalt până la 10 m, cu flori albe, cu fructe sferice mici și acrișoare. – Pl. *zarzări.*

zárzără s.f. Fructul zarzărului. – Pl. *zarzăre.*

zaț s.n. Rest de cafea care se depune pe fundul vasului. – Pl. *zațuri.*

zăbálă s.f. **1.** Parte a căpăstrului, constând dintr-o bară subțire de metal, care se vâră în gura calului pentru a-l putea struni și a-l conduce. **2.** (La pl.) Bube mici, alburii, mo-lipsitoare, care se ivesc în colțurile gurii la oameni. **3.** (La pl.) Colțurile umflate, cărnoase ale ciocului unor pui de păsări. – Pl. *zăbale.*

zăbávă s.f. (Pop.) Întârziere, încetinire. ▸ Trecere de vreme (plăcută). • *Un bob de ~* = îndată, imediat; puțină răbdare! – Pl. *zăbave* și *zăbăvi.*

zăboví vb.IV intr. **1.** A sta mai mult timp într-un anumit loc; a întârzia sau (tr.) a face pe cineva să întârzie. **2.** A lucra prea încet, a nu se grăbi. – Ind. pr. *zăbovesc,* pf.s. *zăbovii.*

zăbránic s.n. Țesătură textilă fină, de obicei de culoare neagră. ▸ Văl de doliu; pânză neagră care se pune la casa unui mort. – Sil. *zã-bra-.* Pl. *zăbranice.*

zăbreá s.f. **1.** Vergea de fier sau de lemn din care se fac grilaje, garduri etc. **2.** (La pl.) Gratii la ferestre, la porți etc. – Sil. *zã-brea.* Art. *zăbreaua.* Pl. *zăbrele.*

zăbrelí vb. IV tr. A pune zăbrele la o fereastră, la o ușă, la o poartă etc. – Sil. *zã-bre-.* Ind.pr. *zăbrelesc,* pf.s. *zăbrelii.*

zăbún s.n. Haină țărănească de iarnă, lungă până la genunchi. – Pl. *zăbune.*

zăcământ s.n. Acumulare naturală de sub-stanțe minerale utile. – Pl. *zăcăminte.*

zăcătoáre s.f. **1.** Cadă în care se strivesc strugurii. **2.** Vas mare în care se pun la tăbăcit pieile. **3.** Loc unde stau ziua vitele la odihnă. – Pl. *zăcători.*

zăceá vb.II intr. **1.** A sta culcat sau tolănit; a sta multă vreme culcat în pat, fiind grav bolnav. **2.** A fi întins fără viață; a fi îngropat. **3.** A fi lăsat în părăsire. **4.** (Despre sentimente, pasiuni etc.) A sta ascuns, a mocni. – Ind.pr. *zac,* pf.s. *zăcui*; part. *zăcut.*

zădărí vb.IV tr. (Pop.) A sâcâi, a întărâta. – Ind. pr. *zădărăsc.*

zădărnicí vb.IV tr. A face ca o acțiune, un plan etc. să nu se realizeze. – Ind.pr. *zădărni-cesc,* pf.s. *zădărnicii.*

zădărnicíe s.f. Caracterul a ceea ce este zadarnic; lucru inutil, fără rost; deșertăciune. – G.-D. *zădărniciei.* Pl. *zădărnicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

zădúf s.n. (Pop.) **1.** Zăpușeală. **2.** (Fig.) Supărare, necaz. – Pl. *zădufuri.*

zăgán s.m. Vultur mare cu pene galbene pe gât, roșcate pe piept și cu un smoc de pene negre, în formă de barbă, sub cioc. – Pl. *zăgani.*

zăgáz s.n. Stăvilar, baraj. • *A se rupe* (sau *a se deschide, a se descuia ~urile cerului* = a ploua foarte tare, torențial. – Pl. *zăgazuri.*

zăgăzuí vb.IV tr. A stăvili o apă printr-un baraj, printr-un dig etc. – Ind.pr. *zăgăzuiesc,* pf.s. *zăgăzuii.*

zăhărél s.n. Diminutiv al lui zahăr (**1**). • *A duce pe cineva cu ~ul* = a înșela pe cineva, ademenindu-l cu promisiuni.

zălóg s.n. (Pop.) Gaj. • *A-și lăsa pielea ~* = a cădea în mâinile dușmanului; a fi omorât. – Pl. *zăloage.*

zălúd,-ă adj. **1.** Smintit, fără putere de jude-cată. **2.** Naiv, nepriceput; prost, tembel. – Pl. *zăluzi,-de.*

zămislí vb.IV. **1.** Tr. (Pop.) A procrea; a face pui, a naște. **2.** Tr. și refl. (Fig.) A (se) înfiripa, a (se) forma, a (se) crea. – Ind.pr. *zămislesc,* pf.s. *zămislii.*

zămoșíță s.f. Plantă erbacee cu tulpina ramificată de la bază, acoperită de peri aspri, cu flori mari, gălbui sau purpurii, catifelate la mijloc. – Pl. *zămoșițe.*

zănátic,-ă adj. Zăpăcit, aiurit. – Pl. *zănatici, -ce.*

zăngăní vb.IV. **1.** Intr. (Despre obiecte de metal sau de sticlă) A produce, prin lovire sau izbire, un sunet metalic specific. **2.** Tr. A face să zăngănească (**1**) obiecte de metal sau de sticlă. – Ind.pr. *zăngănesc,* pf.s. *zăngănii.*

zăngănít s.n. Zgomot metalic specific produs mai ales de obiectele de metal când sunt lovite. – Pl. *zăngănituri.*

zănoágă s.f. **1.** Depresiune circulară, cu versanți prăpăstioși, în zona munților înalți. **2.** Ochi de apă adâncă, format mai jos de un stăvilar. – Pl. *zănoage.*

zăpádă s.f. Precipitație atmosferică în formă de fulgi albi constituiți din cristale mici de gheață; strat provenit din aglomerarea acestor fulgi; (pop.) omăt, (reg.) nea[1]. – Pl. *zăpezi* „ninsori".

zăpăceálă s.f. Faptul de a (se) zăpăci; starea celui zăpăcit. – Pl. *zăpăceli.*

zăpăcí vb.IV refl. și tr. A-și pierde sau a face să-și piardă judecata clară; a (se) încurca, a (se) fâstâci. – Ind.pr. *zăpăcesc,* pf.s. *zăpăcii.*

zăpăcít,-ă adj. (Adesea substantivat) Cu judecata neclară; încurcat, buimăcit. – Pl. *zăpăciți,-te.*

zăpláz s.n. Gard de scânduri sau de uluci. – Sil. *ză-plaz.* Pl. *zăplazuri.*

zăpór s.n. (Pop.) **1.** Aglomerare de sloiuri de gheață care se formează primăvara pe o apă curgătoare. **2.** Baraj construit pentru a permite pornirea plutelor sau funcționarea morilor de apă; apa oprită la baraj. – Pl. *zăpoare.* Par. *zăvor.*

zăpușeálă s.f. Căldură mare și înăbușitoare; năduș-eală, (pop.) năduf, zăduf. – Pl. *zăpușeli.*

zări vb.IV. **1.** Tr. A vedea ceva slab, vag (din cauza depărtării sau a întunericului). **2.** Tr. A vedea pe cineva sau ceva în treacăt; a observa, a distinge pe cineva sau ceva. **3.** Refl. A apărea, a se ivi. • *A se ~ de ziuă* = a se face ziuă; a se revărsa zorile. *A ~ ca prin sită* (sau *ca printr-o pânză*) = a vedea neclar, neputând distinge forma obiectelor, a vedea ca prin ceață. – Ind.pr. *zăresc,* pf.s. *zării.*

zău interj. (Întărește o afirmație sau o negație) Jur (că...), pe legea mea. • *A zice ~* = a jura. *Nu știu, ~!* = mă îndoiesc, n-aș crede, mă întreb dacă... – Monosilabic.

zăvélcă s.f. (Pop.) Fiecare dintre cele două fote (din față și din spate) pe care le poartă femeile în unele regiuni ale țării. – Pl. *zăvelci.*

zăvód s.m. Câine mare (ciobănesc). – Pl. *zăvozi.*

zăvói s.n. Luncă (**2**). – Pl. *zăvoaie.*

zăvór s.n. **1.** Încuietoare pentru uși sau ferestre, constând dintr-o mică bară mobilă care intră într-o ureche fixată pe toc. **2.** Dis-pozitiv care servește la blocarea unui organ mobil al mecanismului unui sistem tehnic. – Pl. *zăvoare.* Par. *zăpor.*

zăvorî vb.IV tr. A încuia cu zăvorul (**1**). – Ind. pr. *zăvorăsc.*

zâmbăréț,-eáță adj. Care zâmbește mereu; vesel, jovial. – Pl. *zâmbărești,-e.*

zămbet s.n. Faptul de a zâmbi; surâs. – Pl. *zâmbete.*

zâmbí vb.IV intr. A schița o mișcare ușoară a buzelor, însoțită de înseninarea feței, expri-mând bucurie, plăcere, satisfacție etc.; a surâde. – Ind.pr. *zâmbesc,* pf.s. *zâmbii.*

zâmbitór,-oáre adj. Care zâmbește; vesel, radios. – Pl. *zâmbitori,-oare.*

zămbre s.f. pl. Boală a cailor, care se mani-festă prin inflamarea gingiilor și prin ulcerație pe cerul gurii. • *A face* ~ = a dori ceva foarte mult, a jindui după ceva prea mult așteptat. – Sil. *zâm-bre.*

zămbru s.m. Arbore conifer înalt până la 25 m, cu frunze aciculare grupate câte cinci, cu lemnul rezistent, folosit în sculptură; este ocrotit prin lege. – Sil. *zâm-bru.* Pl. *zâmbri,* art. *-brii.* Var. **zímbru** s.m. Par. *zimbru.*

zână s.f. (În basme) Personaj fantastic închipuit ca o femeie foarte frumoasă și bună, dotată cu puteri miraculoase. – Pl. *zâne.*

zâzánie s.f. Intrigă, vrajbă. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *zâzaniei.* Pl. *zâzanii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.* Par. *zizanie.*

zbat s.n. Paletă de lemn sau de metal a unei roți de propulsie la nave. – Pl. *zbaturi.*

zbáte vb.III refl. **1.** (Despre ființe) A face mișcări bruște, violente, convulsive, a se zvârcoli. ▸ (Despre părți ale corpului) A zvâcni, a palpita. **2.** (Fig.) A se strădui să atingă, cu orice preț, un scop. • *A se ~ ca peștele pe uscat* (sau *ca musca în pânza păianjenului*) = a se sili din răsputeri pentru a scăpa dintr-o situație grea, periculoasă. – Ind.pr. *zbat,* pf.s. *zbătui*; part. *zbătut.*

zbânțuí vb.IV refl. (Despre copii) A zburda, a se zbengui. – Ind.pr. *zbânțui,* pf.s. *zbânțuii.*

zbâr interj. Cuvânt care imită sunetul produs de zborul păsărilor, de vibrația aerului la aruncarea unui obiect etc.

zbârcí vb.IV refl. (Mai ales despre piele) A face zbârcituri. – Ind.pr. *zbârcesc,* pf.s. *zbârcii.*

zbârcióg s.m. Nume dat unor specii de ciuperci comestibile, cu pălăria zbârcită, de culoare negricioasă sau cenușie-roșcată. • *Cu nasul* ~ = cu o atitudine de neplăcere, de dispreț sau de superioritate. – Pl. *zbârciogi.*

zbârcít,-ă adj. Cu zbârcituri. – Pl. *zbârciți, -te.*

zbârcitúră s.f. Îndoitură, cută a pielii. – Pl. *zbârcituri.*

zbârlí vb.IV refl. **1.** (Despre păr, blană, pene etc.) A se ridica în sus; a fi în dezordine. **2.** (Fig.) A se supăra, a se mânia. – Ind.pr. *zbârlesc,* pf.s. *zbârlii.* Var. **zburlí** vb.IV.

zbârlít,-ă adj. (Despre păr, blană, pene etc.) Ridicat în sus; în dezordine. – Pl. *zbârliți,-te.* Var. **zburlít,-ă** adj.

zbârnâí vb.IV intr. A produce un sunet ase-mănător cu bâzâitul insectelor, cu vibrațiile unei coarde etc. – Ind. pers.3 *zbârnâie.*

zbârnâitoáre s.f. Nume generic pentru unele obiecte care zbârnâie. – Sil. *-nâ-i-.* Pl. *zbârnâitori.*

zbârnâitúră s.f. Zgomot produs de ceva care zbârnâie. – Sil. *-nâ-i-.* Pl. *zbârnâituri.*

zbenguí vb.IV refl. A se juca sărind, a alerga hârjonindu-se. – Ind.pr. *zbenguiesc,* pf.s. *zbenguii.*

zbenguiálă s.f. Faptul de a se zbengui. – Pl. *zbenguieli.*

zbicí vb.IV refl. și tr. (Pop.) A (se) zvânta (**1**). – Ind.pr. *zbicesc,* pf.s. *zbicii.*

zbierá vb.I intr. (Despre oameni și animale) A țipa (**1**). – Ind.pr. *zbier,* monosilabic.

zbiéret s.n. **1.** Strigăt specific pe care îl scot unele animale. **2.** Țipăt pe care îl scoate omul. – Pl. *zbierete.*

zbir s.m. Om crud, brutal; asupritor. – Pl. *zbiri.*

zbor s.n. **1.** Acțiunea de a zbura (**1**); capa-citatea de a zbura. ▸ Trecere rapidă prin aer a unui obiect aruncat sau purtat de vânt. **2.** (Fig.) Mers iute, vijelios; goană, fugă. **3.** (Fig.) Avânt, elan. • A-*și lua ~ul* = **a**) a se înălța în aer; **b**) a pleca fugind; a se pierde, a dispărea. *În ~* = foarte repede. – Pl. *zbo-ruri.*

zbórnic s.n. Carte veche ce cuprinde culegeri de legende despre viețile sfinților, scrieri religioase, texte cu caracter literar etc. – Pl. *zbornice.*

zborși vb.IV refl. **1.** (Despre unele alimente) A începe să se altereze, a se strica. **2.** (Despre oameni) A lua o atitudine amenințătoare; a se răsti la cineva. – Ind.pr. *zborșesc,* pf.s. *zborșii*; cj.pers.3 *să se zborșească.*

zbúcium s.n. **1.** Neliniște sufletească puternică. **2.** Agitație, învălmășeală, tumult. – Pl. *zbuciumuri.*

zbuciumá vb.I refl. **1.** A se frământa su-fletește, a fi în stare de zbucium (**1**), a se chinui. **2.** A se mișca agitându-se; a se zbate, a se zvârcoli. – Ind. pr. *zbúcium.*

zbuciumát,-ă adj. **1.** Tulburat, frământat. **2.** Agitat, tumultuos. – Pl. *zbuciumați,-te.*

zbughí vb.IV tr. *A o ~* = a fugi repede și pe neașteptate; a o lua la fugă. – Ind.pr. *zbughesc,* pf.s. *zbughii.*

zbură vb.I intr. **1.** (Despre păsări și insecte) A se ridica și a se deplasa în aer cu ajutorul aripilor; (despre aparate de zbor, nave cosmice etc.) a se ridica și a se deplasa în aer sau în spațiul cosmic cu ajutorul unei forțe de propulsie. ▸ (Despre obiecte) A pluti în aer (purtat de vânt); a străbate aerul cu viteză (fiind lansat cu putere). **2.** (Despre ființe) A călători cu o aeronavă. ▸ (Fig.) A merge foarte repede, a se repezi până într-un loc. **3.** (Fig.; despre timp) A trece foarte repede. ▸ (Fig.; despre gânduri, idei) A se succeda cu repeziciune. • *A-i ~ cuiva capul* = a-i tăia capul, a-l omorî. *A-l ~ pe cineva* (sau *a-l face să zboare*) *de undeva* = a da pe cineva afară de undeva, mai ales dintr-o slujbă. *A-și ~ creierii* = a se sinucide prin împușcare. – Ind.pr. *zbor.*

zburătăci vb.IV. **1.** Tr. A alunga o pasăre zburătoare, aruncând cu ceva după ea. **2.** Intr. (Despre păsările de curte) A fugi, a se împrăștia, bătând din aripi și desprinzându-se de la pământ. – Ind. pr. *zburătăcesc,* pf.s. *zburătăcii.*

zburător,-oáre adj., s. **1.** Adj. Care zboară sau care poate să zboare. **2.** S.f. Nume generic dat păsărilor care zboară. **3.** S.m. (În mitologia populară românească) Ființă fabuloasă, imaginată ca un spirit răufăcător, care chinuiește fetele în somn. – Pl. *zburători,-oare.*

zburătúră s.f. (Pop.) Bucată scurtă de lemn cu care se aruncă în ceva sau în cineva. – Pl. *zburături.*

zburdá vb.I intr. (Despre animale) A alerga sprinten, sărind vioi încoace și încolo; (de-spre copii) a se juca alergând vesel. • *A-i ~ cuiva inima* = a avea cineva chef de ștren-gării, de nebunii, de petreceri. – Ind.pr. *zburd.*

zburdálnic,-ă adj. (Despre animale) Care zburdă; (despre persoane, mai ales despre copii) neastâmpărat, zglobiu, nebunatic. – Pl. *zburdalnici,-ce.*

zburdălnicíe s.f. Însușirea de a fi zburdalnic; faptă a celui zburdalnic. – G.-D. *zburdălniciei.* Pl. *zburdălnicii,* art. *-ciile,* sil. *-ci-i-.*

zburlí vb.IV v. **zbârli**.

zburlít,-ă adj. v. **zbârlit.**

zdrahón,-oánă s.m. și f. (Pop. și fam.) Per-soană voinică, vânjoasă. – Pl. *zdrahoni,-oane.*

zdrávăn,-ă adj., adv. **1.** Adj. Voinic, puternic, vânjos. **2.** Adj. Sănătos (la corp și la minte). **3.** Adj. (Pe lângă nume de obiecte) Mare, tare; rezistent. **4.** Adv. Cu putere; mult, din plin. – Pl. *zdraveni,-e.*

zdrăngăní vb.IV intr. **1.** (Despre obiecte de metal sau de sticlă) A produce un zgomot caracteristic

(neplăcut), prin lovire sau ciocnire. **2.** (Fam.) A cânta, fără pricepere, fără talent, la un instrument muzical cu coar-de. – Ind.pr. *zdrăngănesc,* pf.s. *zdrăngănii*.

zdreánță s.f. **1.** Bucată ruptă dintr-o pânză sau dintr-un obiect de îmbrăcăminte vechi și rupt. **2.** (Fig.; fam.) Om de nimic. **3.** (La pl.) Aluat subțire preparat din ouă și făină și care se rupe în bucăți când este turnat în supa care fierbe. – Pl. *zdrențe.*

zdrelí vb.IV refl. A se juli, a se răni ușor. – Ind.pr. *zdrelesc,* pf.s. *zdrelii.*

zdrențăros,-oásă adj. **1.** (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Prefăcut în zdrențe (**1**). **2.** (Despre oameni) Îmbrăcat în haine zdren-țăroase (**1**). – Pl. *zdrențăroși,-oase.*

zdrențuí vb.IV refl. (Despre obiecte de pânză, de stofă etc.) A se sfâșia, a se preface în zdrențe (**1**). – Ind.pr. pers.3 *se zdrențuiește.*

zdrobí vb.IV tr. **1.** A strivi, a sfărâma. **2.** A distruge sufletește, a mâhni. – Ind.pr. *zdro-besc,* pf.s. *zdrobii.*

zdrobitór,-oáre adj., s.f. **1.** Adj. Care zdro-bește. ▸ (Fig.; despre dovezi, argumente etc.) Care înlătură orice îndoială; hotărâtor, convingător. **3.** S.f. Mașină folosită pentru mărunțirea sau strivirea unor produse alimen-tare, textile etc. – Pl. adj. *zdrobitori,-oare*, s.f. *zdrobitori.*

zdrúncin s.n. (Pop.) **1.** Zdruncinătură. **2.** (Fig.) Zbucium, tulburare sufletească.

zdrunciná vb.I tr. **1.** A scutura cu putere; a zgâlțâi. **2.** (Fig.) A clătina din temelii o con-cepție, o convingere etc. – Ind.pr. *zdrúncin.*

zdruncinătúră s.f. **1.** Zguduitură (**1**); zdrun-cin. **2.** (Fig.) Tulburare, dezechilibru (sufle-tesc). – Pl. *zdruncinături.*

zdup interj., s.n. **1.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul făcut de un obiect greu când cade sau de pașii grei. **2.** S.n. (Fam.; în legătură cu verbele „a fi", „a băga", „a intra") Închisoare.

zeámă s.f. **1.** Partea lichidă a unor mâncă-ruri; supă, ciorbă. ▹ *~ de varză* = lichid sărat și acrișor în care s-a murat varza. **2.** Lichid pe care îl conțin celulele și țesuturile vegetale; suc de fructe sau de plante. **3.** Nume generic pentru diverse lichide. • A *mânca singur bucatele și a lăsa altora zeama* = a trage singur toate foloasele importante, altora lăsându-le foarte puțin sau nimic. *A nu fi de nici o ~* = a nu fi bun de nimic. *Soarbe-~* = om prost, molâu. *~ lungă* = vorbărie lungă și neinteresantă, verzi și uscate. *~ lungă să se-ajungă* = mâncare sărăcăcioasă, nehrănitoare, cu multă apă, pentru a ajunge la un număr mare de persoane. – G.-D. *zemii.* Pl. *zemuri* „feluri".

zeamíl s.n. Denumire comercială a unui produs alimentar dietetic, pe bază de amidon din porumb. – Sil. *ze-a-*.

zébră s.f. **1.** Nume dat speciilor de cai sălbatici africani cu corpul acoperit de păr cu dungi alternative albe și negre (sau brune). **2.** (Fig.) Marcaj de traversare a străzii pentru pietoni. – Sil. *ze-bră.* Pl. *zebre.*

zebú s.m. Mamifer asiatic rumegător asemănător boului, cu o cocoașă de grăsime pe spate.

zéce num.card., s.f. **1.** Num. card. Număr natural având în numărătoare locul între nouă și unsprezece. ▸ (Cu valoare de num.ord.) *Etajul zece.* **2.** S.f. Fiecare dintre mulțimile formate din zece (**1**) unități; intră în compunerea numerelor de la unsprezece la nouăsprezece și (în forma *zeci*) de la douăzeci la nouăzeci și nouă. **3.** S.f. (La pl.) Cantitate mare, mulțime. • A *avea ~ vieți,* **a)** se spune când cineva scapă din mai multe situații primejdioase, din pericole de moarte; **b)** se spune despre cineva viteaz, puternic, de neînvins.

zécelea num.ord. (Precedat de art. *al, a*) Care se află între al nouălea și al unspre-zecelea.

zecimál,-ă adj., s.f. **1.** Adj. (Mat.; despre sisteme de numere) Care se bazează pe numărul zece. ▹ *Număr ~* = număr fracționar care, înmulțit cu o anumită putere a lui zece, devine număr întreg. *Fracție ~ă* = fracție al cărei numitor este egal cu o putere întreagă și pozitivă a numărului zece. *Sistem ~* = sistem de unități de măsură, în care multiplii și submultiplii cresc și descresc din zece în zece. *Balanță ~ă* = balanță cu brațe inegale, care permite echilibrarea greutăților de măsurat cu greutăți-etalon de zece ori mai mici. **2.** S.f. Cifră situată la dreapta virgulei într-un număr zecimal. – Pl. *zecimali,-e.*

zecíme s.f. **1.** A zecea parte dintr-un întreg. **2.** Prima cifră din dreapta virgulei la numerele zecimale. – Pl. *zecimi.*

zeciuiálă s.f. (Înv.) Dare reprezentând a zecea parte din produse, pe care proprietarii de pământ o percepeau de la producătorii direcți. – Sil. *-ciu-ia-.* Pl. *zeciuieli.*

zefír1 s.m. Vânt slab, ușor cald, care bate dinspre apus; (p. gener.) adiere. – Pl. *zefiri.*

zefir2 s.n. Țesătură ușoară de bumbac mercerizat, folosită pentru articole de lenjerie. – Pl. *zefiruri* „sorturi".

zeflemeá s.f. Ironie ușoară. • *A lua în ~* = a-și bate joc, a ironiza. – Sil. *ze-fle-.* Art. *zeflemeaua.* Pl. *zeflemele.*

zeflemisí vb.IV tr. A-și bate joc, a ironiza. – Sil. *ze-fle-.* Ind.pr. *zeflemisesc,* pf.s. *zeflemisii.*

zeflemíst,-ă adj. Care zeflemisește. – Sil. *ze-fle-.* Pl. *zeflemiști,-ste.*

zéghe s.f. **1.** Haină țărănească lungă, din postav gros, împodobită adesea cu găitane negre, care se poartă în regiunile de munte. **2.** Haină din piele de oaie cu lâna netunsă, pe care o poartă ciobanii. – Pl. *zeghi.*

zeitáte s.f. Divinitate păgână (zeu, zeiță). – Sil. *ze-i-.* Pl. *zeități.*

zeíță s.f. Divinitate păgână feminină. – Pl. *zeițe.*

zel s.n. Râvnă (**1**).

zelós,-oásă adj. Plin de zel. – Pl. *zeloși, -oase.*

zemós,-oásă adj. (Despre mâncare) Cu (multă) zeamă (**1**); (despre fructe) cu mult suc. – Pl. *zemoși,-oase.*

zemuí vb.IV intr. A lăsa zeamă; a se scurge lichid din interior. – Ind.pr.pers.3 *zemuiește.*

zenít s.n. Punct de pe sfera cerească situat la intersecția verticalei locului cu emisfera cerească superioară.

zer s.n. Lichid galben-verzui care se separă din laptele prins sau închegat, la prepararea brânzeturilor. • *A se alege brânza din ~* = a se alege partea utilă din ceva, a se alege binele de rău. – Pl. *zeruri.*

zéro s.n. **1.** Număr egal ca valoare cu diferența dintre două numere naturale egale între ele; valoare a unei mărimi de la care începe măsurarea ei. ▹ *Ora ~* = miezul nopții. (Fiz.) *~ absolut* = temperatura de minus 273 de grade Celsius, considerată cea mai joasă temperatură posibilă. **2.** Cifră reprezentând numărul zero (**1**) și care, pusă în dreapta altei cifre, mărește de zece ori valoarea numărului respectiv. **3.** (Fig.) Om de nimic, nulitate. • *A reduce la ~* = a se pierde cu totul importanța unui lucru. – Art. *zeróul.* Pl. *zeróuri.*

zéstre s.f. **1.** Bunurile care se dau unei fete când se mărită; dotă. **2.** (Fam.) Totalitatea bunurilor unei comunități, ale unei instituții etc. – Sil. *zes-tre.* G.-D. *zestrei.*

zețár s.m. Lucrător tipograf care culege manual literele. – Pl. *zețari.*

zeu s.m. Divinitate păgână (masculină). ▸ (Fam.) Om cu însușiri fizice (și morale) deosebite. – Monosilabic. Pl. *zei.*

zevzéc,-eácă adj. Nătărău, neghiob; smintit. – Pl. *zevzeci,-ce.*

zgáibă s.f. (Pop.) Bubă sau rană mica; coajă formată pe o rană. – Pl. *zgaibe.*

zgárdă s.f. Curea sau cerc de metal care se pune în jurul gâtului la câini și de care se prinde lanțul sau cureaua cu care se leagă sau se poartă. – Pl. *zgărzi.*

zgâí vb.IV refl. A se holba, a se uita cu insistență la cineva sau la ceva, a privi lung. – Ind.pr. *zgâiesc,* pf.s. *zgâii.*

zgâlțâí vb.IV tr. A clătina, a scutura cu putere. – Ind.pr. *zgâlțâi,* pf.s. *zgâlțâii.*

zgâlțâitúră s.f. Scuturătură, zguduitură. – Sil. *-ță-i-.* Pl. *zgâlțâituri.*

zgândărí vb.IV tr. **1.** A răscoli, a scormoni focul, cenușa etc.; a irita o rană, o bubă. **2.** (Fig.) A sâcâi, a atâța, a întărâta. – Ind.pr. *zgândăresc, zgândăr,* pf.s. *zgândării.*

zgârcénie s.f. Faptul de a fi zgârcit; avariție. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *zgârceniei,* neart. *zgârcenii.*

zgârci1 s.n. Cartilaj. – Monosilabic. Pl. *zgârciuri.*

zgârcí2 vb.IV refl. **1.** (Despre ființe și despre părți ale corpului lor) A se ghemui, a se contracta (de frig, de durere etc.) ▸ (Despre plante) A se chirci, a se micșora, a degenera. **2.** (Despre oameni) A da dovadă de zgârcenie. – Ind.pr. *zgârcesc,* pf.s. *zgârcii.*

zgârcít,-ă adj., s.m. și f. (Persoană) care face economii exagerate, care adună cu lăcomie bunuri materiale; avar. • *~ la vorbă* = care vorbește puțin. – Pl. *zgârciți,-te.*

zgâriá vb.I tr. și refl. A (-și) face o rană ușoară pe piele cu unghia sau cu un obiect ascuțit. ▸ Tr. A face urme superficiale pe suprafața unui obiect cu alt obiect ascuțit. ▹ *Zgârie-nori* = clădire înaltă cu foarte multe etaje. • *Zgârie-brânză* = persoană zgârcită. – Sil. *-ri-a.* Ind.pr. pers.1 și 2 *zgării*; ger. *zgâriind, -ri-ind.*

zgârietúră s.f. Rană ușoară pe piele, lăsată de unghii sau de un corp ascuțit. ▹ Tăietură superficială pe suprafața unui obiect, făcută cu alt obiect ascuțit. – Sil. *-ri-e-.* Pl. *zgârieturi.*

zgăție s.f. (Fam.) Fată zglobie; strengăriță. – Sil. *-ti-e.* G.-D. *zgâtiei.* Pl. *zgâtii,* art. *-tiile,* sil. *-ti-i-.*

zglăvoácă s.f. Pește mic din apele de munte, fără solzi, cu capul mare și turtit. – Pl. *zglăvoace.* Var. **zglăvóc** s.m.

zglobíu,-íe adj. Vioi, sprinten, zburdalnic. – Pl. *zglobii.*

zgómot s.n. Amestec de sunete puternice, discordante, confuze, care produce o impre-sie neplăcută auzului. • *A face ~* (*în jurul său*) = a produce senzație, a face vârlvă; a se bucura de renume, de succes. – Pl. *zgomote.*

zgomotós,-oásă adj. Care produce zgomot; (despre încăperi, locuri) plin de zgomot. – Pl. *zgomotoși,-oase.*

zgrăbúnță s.f. (Pop.) Bubă mică pe piele. – Pl. *zgrăbunțe.*

zgribulí vb.IV intr. A tremura, strângându-se (de frig, de teamă etc.). – Ind.pr. *zgribulesc,* pf.s. *zgribulii.*

zgribulít,-ă adj. Care stă ghemuit, tremu-rând de frig. – Pl. *zgribuliți,-te.*

zgrípțor s.m. (Pop.) **1.** Specie de vultur mare. **2.** (În basme) Animal închipuit ca o pasăre uriașă, cu două capete. – Pl. *zgripțori.*

zgripțuroáică s.f. **1.** (În basme) Femeie rea, cu puteri supranaturale. **2.** (Fig.) Femeie rea și zgârcită. – Pl. *zgripțuroaice.*

zgrunțurós,-oásă adj. Grunjos. – Pl. *zgrun-țuroși,-oase.*

zguduí vb.IV. **1.** Refl. și tr. A (se) cutremura; a (se) clătina din temelii. **2.** Tr. (Fig.) A emoționa puternic; a înfiora. – Ind.pr. *zgúdui,* pf.s. *zguduii.*

zguduitór,-oáre adj. Care zguduie. – Sil. *-du-i-.* Pl. *zguduitori,-oare.*

zguduitúră s.f. **1.** Scuturătură puternică, clătinare din temelii; zdruncinătură. **2.** (Fig.) Cutremurare, înfiorare. – Sil. *-du-i-*. Pl. *zgu-duituri.*

zgúră s.f. **1.** Reziduu rezultat în procesul de obținere a metalelor din minereuri. **2.** Partea minerală din cenușa cărbunilor, care se aglomerează în procesul de solidificare. **3.** Cenușă întărită provenită din lucruri arse. – Pl. *zguri* „feluri".

zi s.f. **1.** Interval de timp, egal cu 24 de ore, în care Pământul face o rotație în jurul axei sale; interval de timp cuprins între răsăritul și apusul Soarelui. ▸ (Adverbial; în forma *ziua*) În timpul zilei. **2.** Dată la care s-a întâmplat sau urmează să se întâmple ceva. ▹ (În credința creștină) *~ua de apoi* = ziua în care viii și morții vor fi chemați la judecata lui Dumnezeu. **3.** (La pl.) Viață, existență, trai. **4.** (La pl.; cu determinări) Vreme, perioadă, epocă. *Zile fericite*. • *A avea* (sau *a duce*) *~ bună* (sau *albă*) *cu cineva* = a fi în relații bune cu cineva. *A avea ~le* = a-i fi dat să (mai) trăiască. *Abia își ține cineva ~lele* = nu are decât foarte puține mijloace de trai. *A face noaptea ~ și ~ua noapte* sau *a face din noapte ~* = a face noaptea ceea ce trebuie făcut ziua; a pierde nopțile în petreceri. *A i se isprăvi cuiva ~lele* = a muri. *A-l ajunge pe cineva ~lele* = a îmbătrâni. *A rămâne* (sau *a scăpa*) *cu ~le* = a continua să trăiască, a fi lăsat în viață. *A-și lua ~ua bună* = **a)** a se saluta la despărțire; a-și lua rămas bun; **b)** a socoti ceva pierdut pentru totdeauna. *Ca lumina ~lei* = foarte limpede, extrem de clar. *Câte ~le voi* (sau *vei* etc.) *avea* = cât timp voi (sau vei etc.) trăi. *De cu ~uă* = foarte devreme; dis-de-dimineață. *De la o ~ la alta* = treptat, mereu, din ce în ce. *De toate ~le* = de fiecare zi; obișnuit, comun. *Din ~ în ~* = **a)** de la o zi la alta, de azi pe mâine; **b)** pe zi ce trece, din ce în ce. *La ~ ~* = în ziua sau la data hotărâtă; la termen. *La ~le mari* = la ocazii deosebite; foarte rar, în mod excepțio-nal. *Peste ~* = în cursul zilei, ziua. *Pe ~ ce trece* (sau *merge*) = cu cât trece timpul. *Vechi* (sau *înaintat*) *în ~le* = bătrân. *~ de* (ori *cu*) *~* sau *cu ~ de ~* = **a)** zilnic; **b)** treptat, progresiv, din ce în ce. *~ și noapte* sau *~ua și noaptea* = tot timpul. – Art. *ziua.* Pl. *zile.*

ziár s.n. Publicație cotidiană sau periodică, în care se tipăresc știri și informații de actua-litate imediată; gazetă, jurnal. – Sil. *zi-ar.* Pl. *ziare.*

ziaríst,-ă s.m.și f. Persoană care lucrează în redacția unui ziar sau care colaborează permanent la un ziar; gazetar, jurnalist. – Sil. *zi-a-*. Pl. *ziariști,-ste.*

ziarístic,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la ziaristică (**2**); care este propriu ziarelor sau ziariștilor; jurnalistic. **2.** S.f. sg. Profesiunea de ziarist; domeniul în care activează ziaristul; jurnalistică. – Sil. *zi-a-*. G.-D.s.f. *ziaristicii.* Pl.adj. *ziaristici,-ce.*

zibelínă s.f. Samur. – Pl. *zibeline.*

zicálă s.f. Zicătoare, proverb, maximă. – Pl. *zicale.*

zicătoáre s.f. Exprimare succintă și plastică prin care poporul caracterizează o împrejurare, reliefând un principiu etic, o normă de conduită etc. – Pl. *zicători.*

zíce vb.III tr. **1.** A pronunța (**1**). **2.** A spune (**2**). ▸ (Despre texte scrise) A cuprinde, a relata. **3.** A spune (**3**). *Lui îi zice Ion*. **4.** (Pop.) A cânta din gură sau la un instrument. • *Cât ai ~ pește* = imediat, într-o clipă. *Să nu zici că...* = să nu-mi reproșezi că... *Să zicem* (*că*)... = **a)** să presupunem, să admitem (că)...; **b)** de exemplu. – Ind.pr. *zic,* pf.s. *zisei*; imper. pers.2 *zii,* neg. *nu zice,* greșit *nu zii*; ger. *zicând*; part. *zis.*

zícere s.f. Expresie, zicală. – Pl. *ziceri.*

zid s.n. Element de construcție executat din piatră, cărămidă sau beton, alcătuind un perete, o fortificație etc. • *A face ~ împrejurul cuiva* = a se solidariza cu cineva; a-l susține. *A pune pe cineva la ~* = **a)** a-l împușca (în urma unei sentințe de condamnare); **b)** a blama, a condamna pe cineva cu multă ho-tărâre. – Pl. *ziduri.*

zidár s.m. Muncitor specializat în executarea lucrărilor de zidărie. – Pl. *zidari.*

zidărie s.f. Masă de materiale construită din cărămizi sau din blocuri de piatră, legate cu mortar, care intră în componența unui element de construcție. – G.-D. *zidăriei.* Pl. *zidării,* art. *-riile,* sil. *-ri-i-.*

zidí vb.IV tr. **1.** A executa o lucrare de zidărie; (p. ext.) a construi o clădire. **2.** A închide într-un zid (sau cu un zid). **3.** (În religia creștină, despre Dumnezeu) A crea. – Ind.pr. *zidesc,* pf.s. *zidii.*

ziditór,-oáre s. **1.** S.m. și f. Persoană care zidește, care construiește; (p.ext.) întemeietor. **2.** S.m.sg. art. (În religia creștină) Dumnezeu. – **2** scris cu inițială majusculă. Pl. *ziditori, -oare.*

zigzág s.n. Linie frântă (de forma unor litere *z* puse cap la cap). • *În ~* = în formă de linie frântă. – Pl. *zigzaguri.*

ziliér s.m. Muncitor angajat și plătit cu ziua. – Nu *ziler.* Pl. *zilieri.*

zílnic,-ă adj. Care se întâmplă sau se face în fiecare zi; (p. ext.) obișnuit. ▹ (Adverbial) *Venea zilnic la noi.* – Pl. *zilnici,-ce.*

zímbru1 s.m. Animal sălbatic masiv, cu capul mare și coarne scurte, întoarse în afară, în față și în sus, cu gâtul și bărbia acoperite de păr lung. – Sil. *zim-bru.* Pl. *zimbri,* art. *-brii.* Par. *zâmbru.*

zímbru2 s.m. v. **zâmbru**.

zimț s.m. Fiecare dintre crestăturile pânzei de ferăstrău, de pe muchia monedelor etc. – Pl. *zimți.*

zinc s.n. Metal gri-albăstrui, lucios, folosit în aliaje și pentru a acoperi alte metale.

zincáre s.f. Operație de acoperire a unei piese de metal cu un strat subțire de zinc în scop decorativ sau în scopul protejării ei împotriva coroziunii. – Pl. *zincări.*

zincuí vb.IV tr. A acoperi o piesă de metal cu un strat subțire de zinc. – Ind.pr. *zincuiesc,* pf.s. *zincuii.*

zircón s.n. Silicat natural de zirconiu, între-buințat la confecționarea unor creuzete, iar cristalele limpezi, folosite ca pietre semipre-țioase. – Par. *zirconiu.*

zircóniu s.n. Metal rar, dur, de culoare cenușie, folosit la fabricarea unor oțeluri speciale, a unor recipiente rezistente la temperaturi înalte etc. – Sil. *-niu,* pr. *-nĭu.* Par. *zircon.*

zis,-ă adj., s.f. **1.** Adj. Numit, poreclit. **2.** S.f. Cuvânt, vorbă; afirmație; proverb, zicătoare. • *Așa-~* = numit (pe nedrept sau în mod convențional) astfel. – Pl. *zișI,-se.*

ziulícă s.f. (Fam.) Diminutiv al lui zi. • *Cât e ziulica de mare* = toată ziua, un mare interval de timp. – G.-D. *ziulicii.*

zizánie s.f. Plantă erbacee înaltă până la 60 cm, cu frunze liniare alungite, cu inflores-cența în spic, cultivată ca plantă furajeră sau ornamentală. – Sil. *-ni-e.* G.-D. *zizaniei.* Pl. *zizanii,* art. *-niile,* sil. *-ni-i-.* Par. *zâzanie.*

zlătár s.m. **1.** Meșter (țigan) care se ocupă cu prelucrarea aurului. **2.** Țigan (nomad). – Pl. *zlătari.*

zloátă s.f. (Pop.) Lapoviță, uneori însoțită de vânt. – Pl. *zloate.*

zlot s.m. **1.** Unitate bănească oficială a Poloniei. **2.** Denumire dată unor monede de aur și de argint, care circulau în trecut în unele țări din Europa. – Pl. *zloți.*

zmeoáică s.f. **1.** (În basme) Personaj feminin fantastic reprezentând o întruchipare a forțelor răului. **2.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată, înaltă până la 2 m, cu frunze mari și cu flori albe sau purpurii, dispuse în umbele. – Sil. *zme-oai-.* Pl. *zmeoaice.*

zmeu s.m., s.n. **1.** S.m. (În basme) Personaj fantastic, întruchipare a răului, imaginat ca un uriaș cu putere fizică extraordinară, dar cu o inteligență redusă. ▸ Balaur. **2.** S.m. (Fig.) Cal aprig. ▸ Om aprig la luptă; viteaz, erou. **3.** S.n. Jucărie făcută

din hârtie sau din pânză fixată pe un cadru ușor de lemn și care, ținută de o sfoară lungă, se înalță și plutește în aer când bate vântul. – Monosilabic. Pl.m. *zmei*, n. *zmeie*.

zméur s.m. Arbust fructifer cu numeroase tulpini spinoase flexibile, cu flori albe și cu fructe aromate. – Sil. *zme-ur*. Pl. *zmeuri*.

zmeurátă s.f. Băutură preparată din zmeură fermentată cu zahăr și cu alcool. – Sil. *zme-u-*. Pl. *zmeurate* „sorturi".

zméură s.f. Fructul zmeurului. – Sil. *zme-u-*. G.-D. *zmeurei*.

zmeuríș s.n. Loc pe care cresc zmeuri. – Sil. *zme-u-*. Pl. *zmeurișuri*.

zoáie s.f. (Pop.; mai ales la pl.) Apă (cu săpun și cu leșie) rămasă de la spălatul rufelor, al vaselor etc. – G.-D. *zoaiei*. Pl. *zoi* și *zoaie*.

zob s.n. (Pop.) Bucăți mici din ceva. *A* (*se*) *face* ~ = a (se) sfărâma, a (se) face praf.

zodiác s.n. **1.** Regiune a sferei cerești care se întinde ca o fâșie de o parte și de alta a eclipticei, cuprinzând 12 constelații prin care trece Soarele în timpul unui an. ▹ *Semnele ~ului* = figurile simbolice ale celor 12 con-stelații. **2.** Carte populară cuprinzând prezi-ceri asupra viitorului oamenilor, potrivit zodiei în care s-au născut. – Sil. *-di-ac*. Pl. *zodiace*.

zodiacál,-ă adj. Referitor la zodiac (**1**); care se află în regiunea zodiacului. – Sil. *-di-a-*. Pl. *zodiacali,-e*.

zódie s.f. **1.** Fiecare dintre cele 12 constelații ale zodiacului (**1**). **2.** Constelație corespunzând lunii în care s-a născut cineva și despre care se crede că are o influență (bună sau rea) asupra vieții acestuia; (p.ext.) destin, soartă. • *A-i da cuiva în zodii* = a prezice cuiva soarta după constelația în care s-a născut. – Sil. *-di-e*. G.-D. *zodiei*. Pl. *zodii*, art. *-diile*, sil. *-di-i-*.

zóna zóster s.f. Infecție virotică manifestată prin erupții dureroase pe traiectul nervilor senzoriali. – G.-D. *zonei zoster*.

zonál,-ă adj. Situat într-o anumită zonă, corespunzător unei zone, de zonă. – Pl. *zo-nali,-e*.

zónă s.f. **1.** Porțiune delimitată dintr-un tot pe baza unor caracteristici distinctive. **2.** Su-prafața delimitată precis din teritoriul unei localități, căreia i se atribuie o anumită folosire. *Zonă de agrement*. – Pl. *zone*.

zoolatríe s.f. Cult al animalelor caracteristic multor religii primitive. – Sil. *zo-o-la-tri-*. G.-D. *zoolatriei*.

zoológ,-ă s.m. și (rar) f. Specialist în zoologie. – Sil. *zo-o-*. Pl. *zoologi,-ge*.

zoológic,-ă adj. Care aparține zoologiei, referitor la zoologie. ▹ *Grădină ~ă* = parc în care animalele rare sau exotice sunt ținute în condiții asemănătoare cu cele ale vieții lor în libertate. – Sil. *zo-o-*. Pl. *zoologici,-ce*.

zoologíe s.f. Știință care se ocupă cu studiul animalelor în toate manifestările lor. – Sil. *zo-o-*. G.-D. *zoologiei*.

zoomórf,-ă adj. (În artele plastice) Care reprezintă animale. – Sil. *zo-o-*. Pl. *zoo-morfi,-e*.

zoomorfísm s.n. **1.** Reprezentare a zeităților prin animale. **2.** Credință religioasă potrivit căreia, după moarte, oamenii se pot reincar-na în animale. – Sil. *zo-o-*.

zooplanctón s.n. Totalitatea organismelor animale care intră în alcătuirea planctonului. – Sil. *zo-o-planc-ton*.

zootéhnic,-ă adj. Referitor la zootehnie, care ține de zootehnie. – Sil. *zo-o-*. Pl. *zootehnici, -ce*.

zootehnician,-ă s.m. și f. Specialist în zo-otehnie. – Sil. *zo-o-...-ci-an*. Pl. *zootehnici-eni,-e*.

zootehníe s.f. Știință care se ocupă cu creș-terea, reproducerea, ameliorarea și exploatarea animalelor domestice. – Sil. *zo-o-*. G.-D. *zootehniei.*

zor s.n. Activitate însuflețită, febrilă; grabă mare, urgență. • *A da ~* = a acționa cu mare grabă, a se grăbi. *A-i da ~ cu* (sau *că...*) = a insista, a persista; a nu ceda. *A-i da cuiva ~* = a grăbi pe cineva să facă ceva. *A lua pe cineva la ~* = a mustra, a dojeni; a-i cere socoteală. *De ~* = din toate puterile; cu însuflețire. *~-nevoie* = cu orice preț, neapărat, numaidecât.

zoreá s.f. Nume dat mai multor specii de plante ornamentale agățătoare, cu flori roșii sau albastre, în formă de pâlnie. – Art. *zo-reaua.* Pl. *zorele.*

zori1 s.m. pl., s.f. pl. Lumina care apare pe cer înainte de răsăritul Soarelui; timpul când apare această lumină. • *A da în fapt de ~* = a se face ziuă; a se lumina de zi. *Din ~ și până-n noapte* (sau *până-n seară*) = toată ziua. *În ~ de zi* sau *în ~i zilei* = dis-de-di-mineață. – Monosilabic. Art.m. *zorii,* f. *zorile.*

zorí2 vb.IV. **1.** Intr. și refl. A acționa cu grabă; a merge repede, a se grăbi. **2.** Tr. A îndemna sau a obliga pe cineva să se grăbească. – Ind.pr. *zoresc,* pf.s. *zorii.*

zorí3 vb.IV refl. *A se ~ de ziuă* = a se ivi zorile, a se face ziuă. – Ind.pr. pers.3 *se zorește.*

zorít,-ă adj. Care se grăbește foarte tare. – Pl. *zoriți,-te.*

zornăí vb.IV intr. (Despre obiecte mici de metal, de sticlă etc.) A produce un sunet caracteristic prin lovire, ciocnire, rostogolire; (tr.) a face ca un obiect mic de metal, de sticlă să producă un sunet caracteristic, lovindu-l, ciocnindu-l, rostogolindu-l; a zurui. – Ind.pr. *zórnăi,* pf.s. *zornăii.*

zornăít s.n. Faptul de a zornăi; zgomotul produs de obiectele care zornăie. – Pl. *-uri.*

zorzoánă s.f. (La pl.) Podoabă (la mâini, la urechi etc.) în exces și de prost gust. – Pl. *zorzoane.*

zugráv s.m. Persoană specializată în lucrări de zugrăveală. ▸ (Înv.) Pictor (de biserici). – Sil. *zu-grav.* Pl. *zugravi.*

zugrăveálă s.f. Strat subțire de humă sau de lapte de var, colorat cu diferiți pigmenți minerali, care se aplică pe un perete sau pe alt element de construcție, în scop ornamental sau de protecție; (pop.) spoială. – Sil. *zu-gră-.* Pl. *zugrăveli.*

zugrăví vb.IV. **1.** Tr. A aplica un strat de zugrăveală pe pereții unei construcții; (pop.) a spoi, a vărui. **2.** Tr. A executa o pictură murală; (p. ext.) a picta, a desena. **3.** Refl. (Despre stări psihice) A se reflecta pe figura cuiva. **4.** Tr. A înfățișa prin cuvinte, a descrie. – Sil. *zu-gră-.* Ind.pr. *zugrăvesc,* pf.s. *zugrăvii.*

zulúf s.m. Cârlionț. – Pl. *zulufi.*

zumzăí vb.IV intr. (Despre insecte) A produce un sunet caracteristic în timpul zborului. – Ind. pr. pers.3 *zúmzăie.*

zúmzet s.n. **1.** Sunet caracteristic produs de insecte (mai ales de albine) când zboară; bâzâit. **2.** Zgomot produs de o vibrație conti-nuă a unor obiecte sau mașini. **3.** Murmur, freamăt. *Zumzetul orașului*. – Pl. *zumzete.*

zurbagíu,-íe adj., s.m. și f. (Persoană) certăreață, care provoacă scandal. – Pl. *zurbagii,* s.m. art. *-gii,* sil. *-gi-ii,* s.f. art. *-giile,* sil. *-gi-i-.*

zurgălău s.m. Mic obiect de metal, în formă de sferă, cu o bilă în interior, care sună când este mișcat. – Pl. *zurgălăi.*

zurlíu,-íe adj. (Fam.) Zvăpăiat, zăpăcit, smintit. – Pl. *zurlii.*

zuruí vb.IV intr. și tr. A zornăi. – Ind.pr. *zúrui,* pf.s. *zuruii.*

zvăpăiát,-ă adj. Zburdalnic, neastâmpărat. – Pl. *zvăpăiați,-te.*

zvâcneálă s.f. Zvâcnet. – Pl. *zvâcneli.*

zvăcnet s.n. Palpitație puternică a inimii, a tâmplelor etc.; zvâcneală, zvâcnire, zvâcnitură. – Pl. *zvâcnete.*

zvâcní vb.IV intr. **1.** (Despre inimă, puls, tâmple) A bate repede și cu putere, a palpita. **2.** (Despre ființe) A țâșni pe neașteptate de undeva; a sări brusc în picioare. – Ind.pr. *zvâcnesc,* pf.s. *zvâcnii.*

zvâcníre s.f. Faptul de a zvâcni; mișcare bruscă și involuntară a corpului sau a unei părți a corpului. – Pl. *zvâcniri.*

zvâcnitúră s.f. Zvâcnet. – Pl. *zvâcnituri.*

zvântá vb.I. **1.** Refl. și tr. A (se) usca puțin, la suprafață; (pop.) a (se) zbici. **2.** Tr. (Fig.) A epuiza, a distruge, a nimici. – Ind.pr. *zvânt.*

zvântát,-ă adj. Uscat puțin, la suprafață. – Pl. *zvântați,-te.*

zvânturát,-ă adj. (Fam.) Ușuratic, zvăpăiat; hoinar, aventurier. – Pl. *zvânturați,-te.*

zvârcoleálă s.f. (Fam.) Faptul de a se zvârcoli. ▸ Zvârcolitură. – Pl. *zvârcoleli.*

zvârcolí vb.IV refl. A se răsuci repetat pe o parte și pe alta (în așternut); a se zbate (din cauza unei dureri, încercând să scape dintr-o strânsoare etc.). ▸ (Fig.) A se agita, a se frământa, a se zbuciuma. – Ind.pr. *zvârcolesc,* pf.s. *zvârcolii.*

zvârcolitúră s.f. Mișcare bruscă și spasmo-dică pe care o face cel care se zvârcolește. – Pl. *zvârcolituri.*

zvârlí vb.IV tr., intr. (Pop.) A arunca. – Ind.pr. pers.1 *zvârl,* pers.2 *zvârli,* pers.3 *zvârlă, zvârle,* pers.6 *zvârlă, zvârl,* pf.s. *zvârlii.*

zvârlitúră s.f. Aruncătură. – Pl. *zvârlituri.*

zvârlúgă s.f. **1.** Pește mic, de apă dulce, de culoare gălbuie, foarte iute, având la gură șase mustăți. **2.** (Fig.) Persoană iute în mișcări, sprintenă, mlădioasă. – Pl. *zvârlugi.*

zvelt,-ă adj. **1.** (Despre oameni) Subțire (în talie) și înalt; suplu, grațios. **2.** (Despre elemente arhitectonice, clădiri etc.) Cu forme armonioase, suple, grațioase. – Pl. *zvelți,-te.*

zvon s.n. **1.** Știre care circulă oral; informație necontrolată (uneori tendențioasă). **2.** Zgo-mot confuz produs de curgerea apei, de mișcarea frunzelor în vânt, de zumzetul insec-telor etc.; murmur, foșnet, zumzet. – Pl. *zvonuri.*

zvoní vb.IV. **1.** Refl. A se răspândi un zvon, o știre etc. **2.** Intr. (Despre ape, vânt) A susura, a murmura. – Ind.pr. pers.3 *se zvonește.*